

RÉGI

MAGYARORSZÁGI
NYOMTATVÁNYOK
1636-1655

RÉGI MAGYARORSZÁGI NYOMTATVÁNYOK

Nemzeti múltunk és kultúránk emlékei közül a régi íráások és könyvek mondanak számunkra a legtöbbet. Az építészeti, képzőművészeti emlékek, muzeális régiségek talán látványosabbak, de némák. A régi íráások és könyvek viszont a régi korok emberének érdeklődéséről, gondolatairól és problémáiról beszélnek. Ez a kötet – folytatásaként az 1473–1600 és 1601–1635 között megjelent művekről számot adó előző köteteknek – arról vall, mit tartottak érdemesnek és hasznosnak Magyarországon kinyomtatni 1636-tól 1655-ig, egyrészt azok, akiknek módjukban volt egy-egy könyv kiadását anyagilag támogatni, másrészt azok, akik hazánkban ebben az időszakban a könyvnyomtatásból akartak megélni. Túlnyomórészt könyvekről tájékoztat, melyek között a korabeli tudományosság minden ága képviselve van, de megtalálhatók anyagában az alkalmi, olykor csak egyetlen levélnyi terjedelmű nyomtatványok is. A formális könyvészeti adatok mellett az egyes kiadványok tartalmára és tudományos vonatkozásaira ugyancsak kitér. Határainkon túlról is feltárja a többnyire igen ritka példányok őrzési helyeit. Táblákon mutatja be valamennyi fennmaradt címlap kicsinyített mását, a gondosan elkészített tíz mutató pedig minden vonatkozásban lehetővé teszi a gyors tájékozódást.

AKADÉMIAI KIADÓ
BUDAPEST

A borítón részlet Szenci Kertész Ábrahám
címeréből

RÉGI MAGYARORSZÁGI

NYOMTATVÁNYOK

1636-1655

MAGYARORSZÁGI KÖNYVTÁR

ACADEMIA SCIENTIARUM HUNGARICA
BIBLIOTHECA NATIONALIS HUNGARIAE
SZÉCHÉNYIANA

RES LITTERARIA
HUNGARIAE VETUS
OPERUM IMPRESSORUM

TOMUS TERTIUS
1636 – 1655

AEDIBUS ACADEMICIS BUDAPESTINI MM

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

RÉGI MAGYARORSZÁGI NYOMTATVÁNYOK

HARMADIK KÖTET

1636 – 1655

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 2000

OPERE
JOANNIS HELTAI, BELAE HOLL, HELENAE PAVERCSIK
ET JUDITH P. VÁSÁRHELYI

AUXILIO
ALEXANDRI DÖRNYEI, JUDITH V. ECSEDY, STEPHANI KÄFER

HELTAI JÁNOS, HOLL BÉLA, PAVERCSIK ILONA
ÉS P. VÁSÁRHELYI JUDIT
MUNKÁJA

DÖRNYEI SÁNDOR, V. ECSEDY JUDIT ÉS KÄFER ISTVÁN
KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTETTE
HELTAI JÁNOS

LEKTORÁLTA
BORSA GEDEON ÉS KULCSÁR PÉTER

Megjelent az Országos Kiemelésű Társadalomtudományi
Közalapítvány Támogatásával

ISBN 963 05 3434 7 (összkiadás)
ISBN 963 05 7727 5 (3. kötet)

© AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 2000

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó igazgatója
A nyomdai munkálatokat az Akadémiai Nyomda végezte
Martonvásár 2000

Felelős vezető: Reisenleitner Lajos igazgató

Felelős szerkesztő: Gilicze Gábor

A kötetet Kiss Zsuzsa tervezte

Terjedelem: 100,1 (A/5) fv + 5,75 fv melléklet

Kiadványszám: KMA8-099

TARTALOMMUTATÓ

Előszó	9
Útmutató a kötet használatához	11
Az általános rövidítések magyarázata	26
A rövidítve idézett művek jegyzéke	28
Régi magyarországi nyomtatványok 1636–1655	33
Appendix	791
A címlapok és mintalapok képei	817
Mutatók	819
A magyarországi nyomdahelyek mutatója időrendben	821
Nyomdamutató, helységek és nyomdászok	823
Személynévmutató	831
Helynévmutató	897
Címmutató	953
A magyar nyelvű énekek és versek incipitmutatója	982
Tárgymutató	1088
Nyelvi mutató	1098
Könyvtárak mutatója	1100
A fontosabb bibliográfiák konkordanciája	1105

INDEX

Praefatio — Preface	9
Instructiones breviores ad hoc volumen	16
A brief guide to this volume	21
Abbreviaturae — Abbreviations	26
Catalogus operum brevius citatorum — List of the short forms of quoted works	28
Opera vetera impressa Hungariae — Early printings of Hungary — 1636–1655	33
Appendix	791
Imagines titulorum et paginarum selectarum — Facsimile reproductions of the titlepages and of select pages	817
Indices	819
Index chronologicus locorum officinarum in Hungaria — Chronological index of printing places of Hungary	821
Index alphabeticus locorum ubi typographiae viguerunt cum indice typographorum — Alphabetical index of printing places and printers	823
Index nominum — Index of personal names	831
Index locorum — Topographical index	897
Index titulorum — Index of titles	953
Initia cationum poematumque Hungaricorum — Incipit index of Hungarian poems	982
Index rerum — Subject index	1088
Index linguarum — Index of languages	1098
Index bibliothecarum — Index of libraries	1100
Concordantiae praecipuorum operum bibliographicorum — Concordances in the most important bibliographical works	1105

ELŐSZÓ

E kiadvány szerves folytatása a Régi Magyarországi Nyomtatványok című mű 1971-ben megjelent első (1473–1600) és 1983-ban megjelent második (1601–1635) kötetének.

A feldolgozás folyamán a munkatársak műfaji besorolás szerint osztották fel az anyagot, illetve két kiemelkedő szerző, Geleji Katona István és Comenius munkái műfaji besorolásuktól függetlenül önálló csoportot képeztek. Az egyes szerzők a következő műfajokba tartozó tételeket dolgozták ki: Heltai János: államelmélet, betűmintakönyv, bibliai idézetek, gyászbeszéd (részben), filozófia, gyógyfürdő leírása, hitvallás, jog, katekizmus, levelek, politika, történelem, törvénycikkek, tudósítás, vallási tanítás, vallási vitairat, vizsgatételek, zsoltárok és Geleji Katona István; Pavercsik Ilona: álomfejtőkönyv, árszabás, elmélkedés, eposz (részben), erkölcsi oktatás (részben), gyászbeszéd (részben), a históriás énekek öt különböző csoportja, méhészkönyv, naptár, öröknaptár, postillák, prédikációk; P. Vásárhelyi Judit: beszéd, Biblia, bibliamagyarázat, Biblia tartalmi kivonata, didaktika, életrajz, enciklopédia, eposz (részben), erkölcsi oktatás (részben), földrajz, füveskönyv, iskoladráma, klasszikusok, logika, mennyiségtan, nyelvkönyv, nyelvtan, nyelvtudomány, orvosi tanácsok, perikópáskönyv, retorika, szójegyzék, szótár, vers és Comenius művei. Szerzőtársai gyászolják Holl Bélát, aki a kötet munkálatai közben távozott közülük. Az általa munkába vett tételek egy részét már nem tudta befejezni, ezért szakcsoportjai felsorolásánál a megfelelő helyen zárójelben olvasható annak neve, aki a megkezdett munkát folytatta: agenda, egyházjog-egyházkormányzás (Vásárhelyi Judit), elbeszélés, énekeskönyv-énekek (Heltai János), imádságoskönyv, mondások, vallási társulat kézikönyve (Pavercsik Ilona).

A biblikus cseh nyelvű művek közül a gyászbeszédek és naptárak leírását Pavercsik Ilona készítette el. Käfer István nyelvileg lektorálta e tételeket, a további biblikus cseh nyelvű anyagot pedig Heltai Jánossal közösen dolgozta fel. A román nyelvű, cirill betűs kiadványokról szóló tételeket V. Ecsedy Judit készítette. Túlnyomórészt ő határozta meg a csupán töre-

dékből ismert, hiányos vagy hamis impresszummal megjelent művek nyomtatási helyét és idejét is, és kijavította a korábbi szakirodalomban téves nyomdai meghatározásait.

A tízféle mutató az előző kötetekben bevált rendszert követi. A nyomdák és nyomdászok mutatója V. Ecsedy Judit, a személynév- és tárgymutató Heltai János, a helynévmutató P. Vásárhelyi Judit munkája. Az incipitmutatót Holl Béla félbemaradt anyaggyűjtését felhasználva Pavercsik Ilona, a címek, nyelvek, könyvtárak mutatóját és a bibliográfiai konkordanciákat Dörnyei Sándor készítette. A címlapfotókat Heltai János állította össze Perger Péter segítségével. A példánykimutatás több munkatárs, elsősorban Bakó Dorottya munkája; Heltai János gondozta és véglegesítette.

A szerzők köszönetet mondanak lektoraiknak, Borsa Gedeonnak és Kulcsár Péternek. Alapos bírálatuk sokat segített a kötet végső formába öntésében. Külön köszönik Borsa Gedeonnak, hogy munkájukat állandóan figyelemmel kísérte. A szerkesztőt és szerzőket az elvi kérdések és konkrét gyakorlati problémák megoldásában folyamatos tanácsadással és konzultációkkal segítette.

Köszönettel tartoznak továbbá a szerzők mindazon könyvtáraknak és intézményeknek, amelyek másolatokat küldtek, vagy kiegészítő adatokat közöltek munkájukhoz. Köszönettel tartoznak az Országos Széchényi Könyvtár Fotolaboratóriumában, a Kézirattárban, a Régi és Ritka Nyomtatványok Tárában, valamint a könyvtár más osztályain dolgozó kollégáknak a fotók elkészítéséért, illetve naponkénti készséges együttműködésükért.

A kutatás feltételeit ehhez a kötethez alapjában véve az Országos Széchényi Könyvtár teremtette meg és komoly támogatást adott hozzá a Magyar Tudományos Akadémia.

A kiadáshoz szükséges anyagi támogatást az Országos Kiemelésű Társadalomtudományi Kutatások Közalapítvány (OKTK) nyújtotta, amit ezúton is köszönünk.

ÚTMUTATÓ A KÖTET HASZNÁLATÁHOZ

A részletes útmutatás a Régi Magyarországi Nyomtatványok 1473 és 1600 közötti éveket felölelő első kötetének elején található. Itt csupán a legfontosabb eligazítást nyújtjuk, és azt a néhány elkerülhetetlen változást rögzítjük, amely a leírandó anyag jellegének fokozatos megváltozása miatt vált szükségessé. Ezek a tételek és a kötet felépítésének sorrendjében a következők.

A címleírás

A biztosan megjelent, példány alapján ismertetett nyomtatványokat a címleírás első szavának verziális, azaz nagybetűs szedése jelzi pl.: MED-GYESI. Ha az adatok nem példányon, de teljes bizonyossággal megerősíthető közlésen alapulnak, a címleírás » « jel között olvasható pl. »BATTHYANY...«. Ebben az esetben a cím helyesírása betűhűen követi a forrásul használt közleményt. A csak feltételezhető kiadványok esetében az első szó is kurrens, azaz kisbetűs szedésű, és az egész cím {} jel közé került.

A transl. (translator) analógiájára bevezettük az ed. (editor) és red. (redactor) rövidítést.

Egykorú könyvtári katalógusok értékelésére – még ha azokat később nyomtatásban közreadták is – csak akkor került sor, ha a Szabó Károly utáni szakirodalom az így kikövetkeztethető munka egykori létezésével kapcsolatban állást foglalt.

A kizárandó nyomtatványokat, vagyis a téves adatok alapján 1636–1655 között nyomtatottnak, vagy ugyancsak tévesen magyarországinak tartott kiadványokat az Appendix sorolja fel. Ezekre az érvényes sorszámok tételek között ebben a kötetben a korábbi **App.** rövidítés helyett mindig az **Appendix** szóval utalunk, hogy elkerülhető legyen az összetévesztés Apponyi Sándor „Hungarica” című művével.

A cím

A címszövegekben található rövidítések feloldása a kiadványok tartalma alapján általában () jelben áll, kivéve a következő igen gyakran előfordulókat: Acad. = Academia vagy iai; Akad. = Akadémia; d. = doctor; d. d. d. = dat, donat, dedicat; kegyel. = kegyelméből; l. b. = liber baro; N. T. = Novum Testamentum; p. = pater vagy professzor; p. c. = poeta coronatus; p. l. c. = poeta laureatus Caesareus; p. m. = pia memoriae; r. p. = reverendus pater; Ss. = Sacrosancta; theol. = theologia vagy theologiae. A vizsgatételek leírásában a védés egykorú kézzel beírt keltezése () jelbe került, a hiányzó kelteztést három zárójelbe tett pont jelzi (...).

Az impresszum

A nyomda és a nyomdász nevét az impresszum abban a formában közli, ahogyan az a nyomtatványon olvasható. Következésképpen rögzítve vannak a további adatszerű elemek is, pl. a költségviselő neve (impensis), az esetleges kiadó, privilégiumok stb., de most is elmaradt minden fölösleges szó. A kikövetkeztetett nyomdászok továbbra is csak vezetéknévvel szerepelnek, kivéve, ha az egyértelmű azonosításhoz a keresztnév is szükséges. Ha a nyomtatás éve kronosztichonból állapítható meg, akkor az az impresszumba illesztve kerek zárójelben () római számmal olvasható.

A terjedelem

A füzetbeosztás képletében a füzetek leveleinek számát minden esetben kitevő jelzi. Az „ív” megjelölés helyett ez a kötet mindig az egyértelműbb „füzet” megnevezést használja.

A tartalom meghatározása és részletezése

A műfaji meghatározásban az iskoladramáknál nincs felekezeti megjelölés. Ezt a tárgymutató pótolja, amely iskolák szerint csoportosítja az idetartozó tételeket. Az észak-magyarországi nyomdáknak megjelent szláv nyelvű művek általában a biblikus cseh nyelvű meghatározást kapták. Természetes, hogy szövegükben lassan fokozódó mértékben megjelennek szlovakizáló tendenciák. Ezek mértékéről azonban nem feladatunk az állásfoglalás.

A nem magyar, latin, német nyelven íródott munkák címe, és a nyomtatvány részletes leírásában szereplő idézetek magyar fordítása abban az esetben olvasható, ha ezek olyan többletinformációkat tartalmaznak, amelyek a tétel más részeibe nem kerültek be. A biblikus cseh és horvát nyelvű idézetekben csak az egykorú kiejtést és nyelvállapotot nem befolyásoló modernizálást alkalmaztuk: cz = c; g = j; j = í; ss = š; v = u; w = v.

A tételek szövegében előforduló helyneveket a XIX–XX. század fordulóját, vagyis a tömeges helynévmagyarosítást megelőző formában közöljük. Az újabb magyar elnevezésekről a helynévmutatóban utalók találhatók.

Az életrajzok gyakran külön hivatkozás nélkül támaszkodnak a következő művekre: Lukács, Ladislaus: *Catalogi personarum et officiorum Provinciae Austriae S. J. I–V. Romae 1978–1990*; Lukács, Ladislaus: *Catalogus generalis seu nomenclator bibliographicus personarum Provinciae Austriae S. J. (1551–1773) I–III. Romae 1987–1988*; Slovenský biografický slovník. I–VI. Martin 1986–1994; Új Magyar Irodalmi Lexikon. I–III. Bp. 1994; Zoványi Jenő: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon. Bp. 1977.

Kapcsolódó tételek

Cf. jelzés után az egyes nyomtatványok ismertetésének a végén a kapcsolatos nyomtatványok sorszámait soroljuk fel. A csillaggal jelzett sorszám a műnek az előző kötetekben olvasható részletes ismertetésére utal. A felkiáltójel arra a tételre vonatkozik, amelynél a kapcsolatban álló kiadványok teljes felsorolása található. Az előző két kötet sorszámait itt pontosvessző zárja le. A tárgyalt nyomtatvány időrendi helyét – (gondolatjel) mutatja a tételek sorszámai között, és ha 1656–1800 közötti hazai kiadása is van, arra → jel figyelmeztet.

A naptáraknál az azonos számsorok gyakori ismétlésének elkerülése végett csupán az egyes nyomdai sorozatok első, példányból ismert darabjánál található meg a teljes confer (cf), a további tételek csupán erre a számra utalnak. Az erdélyi országgyűlési törvénycikkek teljes felsorolása ugyanezen okból csak egy helyen az 1641-es számú tételnél teljes.

Példánykimutatás

A fennmaradt kötetek felsorolása teljességük jelzésével csak akkor hiánytalan, ha a tárgyalt nyomtatványból csupán tíz vagy annál kevesebb példány ismeretes. A többi esetben az Országos Széchényi Könyvtár teljességre törő

nyilvántartásának összegzése olvasható: hány könyvtárban és hány példányban található meg ez a kiadvány. Majd az előző kötettől eltérően a tíz legfontosabb lelőhely felsorolása következik, kivéve természetesen, ha a meglévő pl. 15 példányt ennél kevesebb könyvtár őrzi. A következő gyűjteményeket, ha az adott műből rendelkeznek példánnyal, minden esetben megemlítettük:

Budapest

Országos Széchényi Könyvtár (*Nat*)

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára (*Acad*)

Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtára (*Univ*)

Debrecen

Tiszántúli Egyházkerület Nagykönyvtára (*Ref*) és/vagy

Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára (*Univ*)

Szeged

József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára (*Univ*) és/vagy

Somogyi Könyvtár (*Civ*)

Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Könyvtára (*Paed*)

Bratislava (Pozsony)

Univerzitná knižnica (*Univ*)

Cluj-Napoca (Kolozsvár)

Academia Republici Româna, Filiala Cluj-Napoca Biblioteca (*Acad*)

Biblioteca Centrală a Universităţii Victor Babeş (*Univ*)

Târgu Mureş (Marosvásárhely)

Biblioteca Documentară Teleki şi Bolyai

Ha az említett gyűjteményekben nem található példány, akkor is szerepel a felsorolásban legalább egy-egy szlovákiai és romániai példány, és ha őrizenek példányt, lehetőleg a hungarológiai kutatás szempontjából legfontosabb európai kutatóhelyek is: Bécs, Berlin, London, München, Párizs, Prága, Wolfenbüttel, Zágráb stb.

Az egyes példányok teljességét jelzik:

① teljes példány ép címlappal

② csonka példány, legfeljebb 10% hiányzik

③ csonka példány, 10–50% hiányzik

④ töredékes példány, 50%-nál több hiányzik

○ a teljességre vonatkozó adatok hiányoznak

* a példány csonka, de a címlap nyomtatott része ép.

Mutatók és konkordanciák

A helynévmutatóban egyes helyneveknél a különböző intézményekre vonatkozó adatokat különválasztottuk, így ez intézménymutatóként is használható. A tárgymutató az iskoladrámákat és a vizsgatételeket iskolánként sorolja fel.

INSTRUCTIONES AD USUM VOLUMINIS

Institutiones uberiores initio voluminis primi Rei Litterariae Hungariae Veteris Operum Impressorum (1473–1600) reperiuntur. Hic tantum explanationes graviores et nonnullae commutationes inevitabiles, quae propter mutationem librorum tractandorum necessariae fiebant, ordine compositionis capitulorum voluminisque describuntur.

Descriptio tituli

Opera sine dubio impressa, ex exemplari originali vel phototypico descripta compositione typorum versali, id est maiusculis primi verbi descriptionis tituli notantur, e.g.: MEDGYESI. Si indicia non exemplari, sed publicatione, quae pro certo affirmari potest, nituntur, descriptio tituli inter signa » « posita est, e.g.: »BATTHYANY...«. In hac re orthographia tituli ad litteram sequitur publicationem, quae sicut fons considerata est. Tituli operum, quorum editiones tantum conici possunt, compositione typorum currenti, id est minusculis primi verbi descripti atque inter signa < > inclusi sunt.

Per analogiam abbreviationis (transl.) abbreviationes (ed.) (= editor) et (red.) (= redactor) introductae sunt.

Catalogi et inventarii bibliothecarum manuscripti in XVI–XVIII. saeculis – etsi postea typis impressi – tantum examinati sunt, si etiam publicatio alia post volumina Caroli Szabó evulgata, existentiam operis, quod conici potest, affirmabat.

Opera impressa, quae per errorem inter 1636 et 1655, sive item falso in Hungaria edita aestimabantur, in Appendice enumerantur. In hoc volumine ad haec inter capitula numeros habentia monitio semper pro priore abbreviatione **App.** verbo **Appendix** datur, ut abbreviatio operis „Hungarica” Alexandri Apponyi (App. Hung.) evitari possit.

Titulus

Abbreviationes in titulis generaliter ex operibus solutae inter uncis rotundos () stant, nisi hae frequentissimae: Acad. = Academiae; Akad. = Akadémia; d. = doctor; d. d. d. = dat, donat, dedicat; kegyel. = kegyelméből; l. b. = liber baro; N. T. = Novum Testamentum; p. = pater aut professor; p. c. = poeta coronatus; p. l. c. = poeta laureatus Caesareus; p. m. = pia memoriae; r. p. = reverendus pater; Ss. = Sacrosancta; theol. = theologia aut theologiae.

In thesibus describendis datum promotionis manuscriptum inter uncis rotundos () positum est. Si datum deest, puncti tres uncis inclusi significant (...).

Impressum

Nomen typographiae typographique ea forma, quae in ipso opere legitur, describitur. Indicia etiam reliqua consequenter descripta sunt, e.g. nomen personae, cuius impensis opus in lucem proditum erat (impensis), editor fortuitus, privilegia etc., sed omnia verba superflua praetermissa sunt. Nomina typographorum in libro non impressorum consequenter praenominibus omissis describuntur nisi, quod praenomen quoque ad identificandum sine dubio significari necesse erat. Si annus imprimendi ex chronostichono constitui potest, notis numericis Romanis signatus uncis rotundis inclusus est.

Registrum foliorum numerusque paginarum

In registro fasciculorum numerus foliorum semper typis minutis elevatis notatus est. Loco nominationis „charta” („ív”) hoc volumen semper vocabulo „fasciculus” („füzet”) utitur, quod id magis consentiens esse videatur.

Constitutio argumenti eiusdemque per partes expositio

Confessiones in argumento ludorum scenicorum in scholis non appellantur. Hae in indice rerum supplentur, qui capitula ad eam rem pertinentia secundum scholas disponit.

Opera in typographiis Hungariae septemtrionalis lingua Slavica edita sicut opera linguae Biblico-Bohemicae definita sunt. Videlicet rationes Slo-

vacicas gradatim in textu eorum apparuisse. Non est nostrum de modo earum agere.

Initio argumenti exponendi titulus librorum non Hungaricae, Latinae Germanicae linguae citationesque in opere describendo in translatione Hungarica legi possunt, si eae indicia, quae in partibus aliis non occurrunt, continent. In citationibus linguae Biblico-Bohemicae et Croaticae modernisatio (=translitteratio) modo adhibita est, quae pronuntiationem eiusdem temporis et statum linguae non pertineant: cz = ċ; g = j; j = í; ss = š; v = u; w = v.

Vocabula locorum geographicorum in textu capitulorum in ea forma scribuntur, quae in fine saeculi undevicesimi, id est antequam vocabula Hungarica magno numero introducta fuerunt, in usu erant. De nominatationibus novis Hungaricis monitiones in indice locorum inveniuntur.

Descriptiones vitae autorum operibus nonnullis sine relatione nituntur: Lukács, Ladislaus: Catalogi personarum et officiorum Provinciae Austriae S. J. I–V. Romae 1978–1990; Lukács, Ladislaus: Catalogus generalis seu nomenclator bibliographicus personarum Provinciae Austriae S. J. (1551–1773) I–III. Romae 1987–1988; Slovenský biografický slovník. I–VI. Martin 1986–1994; Új Magyar Irodalmi Lexikon. (Lexicon Novum Rei Litterariae Hungaricae) I–III. Bp. 1994; Zoványi Jenő: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon. (Lexicon Historiae Ecclesiarum Hungariae Protestantium.) Bp. 1977.

Capitula cum opere de quo agitur cohaerentia

„Cf.” et numeri in fine singulorum capitulorum libros coniunctos indicant. Ibidem asteriscus (*) designat numerum, sub quo in voluminibus prioribus explicatio operis uberius inveniri potest. Signum exclamationis ostendit illum capitulum, quo series integra operum coniunctorum sub Cf. profertur. Punctum cum commate (;) terminat numeros voluminum duorum priorum. Linea (–) significat locum chronologicum operis, de quo agitur, inter numeros impressorum cohaerentium, et nota → admonet editiones in Hungaria inter annos 1656 et 1800.

Ad evitandum repetitionem frequentem numerorum eorundem confer (cf.) totum ad opus primum, ex exemplari notum seriei calendariorum typographiae singulae inveniri potest. In capitulis relinquis tantummodo in numerum hunc monitio datur. Eademque de causa enumeratio articulorum in comitiis Transsylvanicis conclusorum nonnisi in unico capitulo 1641 tota est.

Elenchus exemplarium

Exemplaria librorum cum significatione integritatis plene enumerantur, si tantum decem aut pauciora exemplaria exstant. Ceterum modo numerus exemplarium datur e conscriptione in Bibliotheca Nationali Hungariae asservata: id est significatur, quot bibliothecae summatim quot exemplaria possideant. Postea – alio modo sicut in volumine secundo – enumeratio decem bibliothecarum sequitur, nisi quod nimirum exemplaria 15 in bibliothecis eo numero minoribus reperiri possunt. Semper commemorantur bibliothecae hae, si exemplaria operis, de quo agitur, possident:

Budapest

Országos Széchényi Könyvtár (*Nat*)

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára (*Acad*)

Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtára (*Univ*)

Debrecen

Tiszántúli Egyházkerület Nagykönyvtára (*Ref*) atque/seu

Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára (*Univ*)

Szeged

József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára (*Univ*) atque/seu

Somogyi Könyvtár (*Civ*)

Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Könyvtára (*Paed*)

Bratislava (Pozsony)

Univerzitná knižnica (*Univ*)

Cluj-Napoca (Kolozsvár)

Academia Republici Româna, Filiala Cluj-Napoca Biblioteca (*Acad*)

Biblioteca Centrală a Universității Victor Babeș (*Univ*)

Târgu Mureș (Marosvásárhely)

Biblioteca Documentară Teleki și Bolyai

Si in bibliothecis his exemplaria reperiri non possunt, exemplaria saltem singula ex Slovacia et Rumania enumerantur. Si fieri potest, collectiones civitatum quoque commemorantur, quae in studio Hungarologiae in Europa magni momenti sunt et exemplaria custodiunt: Wien, Berlin, London, München, Paris, Praha, Wolfenbüttel, Zagreb.

Integritas singulorum exemplarium hoc modo notatur:

① exemplar integrum cum pagina tituli integra

② exemplar per partem maximum 10% mancum

③ exemplar per partem 10–50% mancum

④ fragmentum per partem maiorem, quam 50% mancum

- o integritas exemplaris ignota est.
- * exemplar mancum est, sed pars impressa paginae cum titulo operis integra est.

Indices et concordantiae

In indice locorum indicia, quae ad instituta locorum singulorum pertinent, separabantur. Sic hoc sicut indice institutorum uti potest. Index rerum ludos scenicos in scholis et theses secundum scholas enumerat.

A BRIEF GUIDE TO THIS VOLUME

Detailed instructions can be found in the first volume, comprising the period 1473–1600. Only the most important directions can be found here together with some unavoidable changes made necessary by the gradual changes taking place in the character of the printings described. In the order of the items and the structure of the volume these are the following.

Title entry

Entries of authentically identified publications and those described on the basis of autopsy are started with block capitals of the first word, e.g. MEDGYESI. If data are based on some authentic reference, although extant copy in failing, the title entry can be found between quotation marks: »«, e.g. »BATTHYANY ...«. In the case of presumed publications the first word is printed in lower case, and the whole entry is enclosed in angle brackets: <>.

On the analogy of transl. (translator) abbreviated forms of ed. (editor) and red. (redactor) were introduced.

Contemporary library catalogues – even if they were later published – were evaluated only in cases when bibliographers following Károly Szabó positively acknowledged the existence of an otherwise presumed printing.

Erroneously supposed printings or those falsely localised to Hungary or dated to the period 1636–1655 are listed in the Appendix. In the range of valid entries these are referred to in this volume with the word **Appendix** (instead of the former **App.**) to avoid confusion with Sándor Apponyi's „Hungarica”. The orthography of these entries follows that of the source letter-perfectly.

Title

Abbreviations to be found in the title are generally given in full, on the basis of the contents, in round brackets: (), with the exception of the following recurring abbreviations: Acad. = Academi; Akad. = Akademia; d. = doctor; d. d. d. = dat, donat, dedicat; kegyel. = kegyelméből; l. b. = liber baro; N. T. = Novum Testamentum; p. = pater or professor; p. c. = poeta coronatus; p. l. c. = poeta laureatus caesareus; p. m. = piae memoriae; r. p. = reverendus pater; Ss. = Sacrosancta; theol. = theologia or theologiae. In the description of academic theses the contemporary, handwritten dating of the examination is given in round brackets: (), while missing dating is marked by three full stops in brackets: (...).

Imprint

In the present volume the imprint contains the name of the printing office and the printer in full, in the form it can be found in the respective printing. Other elements adding further information e.g. the name of the person covering the costs of edition (impensis), that of the publisher, privileges, etc. are consistently included in the imprint, omitting only superfluous words. The name of printers conjectured are also given here, only with surnames, but sometimes safer identification made it necessary to indicate the first name as well. If the date of printing is concluded from the chronostichon, it can be found enclosed in round brackets () within the imprint.

Collation

In the formula of collation the number of leaves within a quire is consistently marked by index numbers. Instead of „sheet” the present volume uses the more unambiguous expression „quire”.

Definition and detailed information about the contents

There is no denominational character indicated in the case of school plays. It is substituted by a reference in the subject index arranging relevant items according to schools. Works in Slavic languages published in Upper-Hungarian offices were generally defined as Biblical Czech. Na-

turally, the texts themselves exhibit a gradually increasing Slovak character. It is not our task, however, to evaluate the language state of publications.

The Hungarian translation of the title and of the quotations found in the detailed description of a given printing written in some less commonly known languages (i.e. not in Hungarian, Latin or German) are given only if they supply information not included in some other part of the entry. In the case of quotations in Biblical Czech and Croatian, orthographic modernization was resorted to only where such modernization did not affect recovery of contemporary pronunciation and language state: cz = č; g = j; j = í; ss = š; v = u; w = v.

Geographical names in the entries are given in the form preceding the mass Hungarianization of geographic names taking place at the turn of the 19th–20th centuries.

No reference is given if biographies rely on the following works: Lukács, Ladislaus: *Catalogi personarum et officiorum Provinciae Austriae S. J. I–V. Romae 1978–1990.*; Lukács, Ladislaus: *Catalogus generalis seu nomenclator bibliographicus personarum Provinciae Austriae S. J. (1551–1773) I–III. Romae 1987–1988*; *Slovenský biografický slovník. I–VI. Martin 1986–1994*; *Új Magyar Irodalmi Lexikon. I–III. Bp. 1994*; Zoványi Jenő: *Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon. Bp. 1977.*

Related entries

Following the abbreviation cf., at the end of a description the entry number of related works is given. The number marked with an asterisk (*) hints at the previous volumes where the detailed information can be found. The exclamation mark (!) refers to the entry where a complete enumeration of related publications can be found. The entry numbers of the two preceding RMNy volumes are closed here by a semicolon (;). The dash (–) among the entry numbers of related works refers to the place of the work in question in chronological order. The mark → indicates a further edition from the period 1656–1800.

In order to avoid recurring repetition of the same numbers, complete series of confers (cf) can be found only at the first extant member of a calendar series issued by a respective printing office. For the same reason the series of acts of the Transylvanian parliament is fully cited only at the first instance, entry 1641.

List of copies

The list of copies of a work can be regarded as complete in this volume only if the total number of the extant copies is ten or less. In other cases the most important facts about copies and libraries are summarised on the basis of the detailed register kept by the National Széchényi Library. Unlike the preceding, 2nd volume, the list of the ten most important find places are following, except when, e.g., 15 extant copies are preserved by fewer than ten libraries. The following libraries are always listed if they possess the given work:

Budapest:

- Országos Széchényi Könyvtár (*Nat*)
- Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára (*Acad*)
- Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtára (*Univ*)

Debrecen:

- Tiszántúli Egyházkerület Nagykönyvtára (*Ref*) és/vagy
- Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára (*Univ*)

Szeged:

- József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára (*Univ*)
- Somogyi Könyvtár (*Civ*)
- Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Könyvtára (*Paed*)

Bratislava (Pozsony):

- Univerzitná knižnica (*Univ*)

Cluj-Napoca (Kolozsvár):

- Academia Republici Româna, Filiala Cluj-Napoca Biblioteca (*Acad*)
- Biblioteca Centrala a Universităţii Victor Babeş (*Univ*)

Târgu Mureş (Marosvásárhely)

- Biblioteca Documentara Teleki şi Bolyai

Even when there is no copy in the above mentioned collections, at least one Slovakian and one Rumanian copy are listed, and to facilitate research in the most important European research centres of Hungarology, these are also listed: Vienna, Berlin, London, Munich, Paris, Prague, Wolfenbüttel, Zagreb, etc.

Symbols referring to the state of preservation:

- ① complete copy with intact title-page
- ② incomplete, at most 10% missing
- ③ incomplete, 10–15% missing

- ④ fragment, more than 50% missing
- no data on the state of preservation
- * incomplete copy or fragment with intact title-page.

Indexes and concordances

In the topographical index items relating to different institutions were separately given to facilitate its employment as an index of institutions. The subject index enumerates school plays and academic theses in the order of schools.

AZ ÁLTALÁNOS RÖVIDÍTÉSEK MAGYARÁZATA

Abbreviaturae – Abbreviations

	hangjegyek	notae musicae	musical notation
A	Ausztia	Austria	Austria
B	Belgium	Belgium	Belgium
bibliop.	kiadó	bibliopola	publisher
bev.	bevezetés	praefatio	introduction by
Bp.	Budapest	Budapest	Budapest
c.	című	inscribitur	title
ca.	kb.	circa	approximatively
CDN	Kanada	Canada	Canada
cf.	vö.	confer	cf.
CH	Svájc	Helvetia	Schweizerland
col.	hasáb	columna	column
cop.	kópia	copia	reproduction
cr.	táján	circiter	about
CZ	Csehország	Bohemia	Czech Republic
cyr.	cirillika	Cyrillica	Cyrillic
D	Németország	Germania	Germany
DK	Dánia	Dania	Denmark
E	Spanyolország	Hispania	Spain
ed.	kiadta	editum	edited by
etc.	stb.	et cetera	etc
év.	évkönyv	annales	yearbook
expl.	példány	exemplar	copy
F	Franciaország	Gallia	France
facs.	hasonmás	facsimile	facsimile
fol.	levél	folium	leaf
ford.	fordította	translatum	translated by
forma oblonga	haránt alak	forma oblonga	oblong
GB	Nagy-Britannia	Britannia	Great Britain
GR	Görögország	Graecia	Greece
H	Magyarország	Hungaria	Hungary
HR	Horvátország	Croatia	Croatia
I	Olaszország	Italia	Italy
i. m.	idézett mű	opus citatum	op.cit.
i. h.	idézett hely	loco citato	l. c.
ill.	illusztráció	illustratio	illustration

init.	iniciálé	initiale	initial
ins.	címer, nyomdász- jelvény	insignia (familia- rum et typo- graphiarum)	arms, printer's de- vice
ism.	ismertette	referatum	reviewed by
jun.	ifjabb	iunior	jun.
kiad.	kiadta	editum	edited by
ld.	lásd	vide	see
map.	térkép	mappa	map
mult.	több	multa	many
NL	Hollandia	Batavia	Netherlands
olim	egykor	olim	once
orn.	könyvdísz, záró- dísz	ornamentum	book ornaments, vignette
pag.	lap	pagina	page
partim	részben	partim	partly
PL	Lengyelország	Polonia	Poland
Ps.	zsoltár és zsoltár- parafrázis	psalmus et para- phrasis	psalm and para- phrase of psalm
pseud.	álnév	pseudonyma	pseudonym
recte	helyesen	recte	correctly
RO	Románia	Romania	Roumania
RUS	Oroszország	Russia	Russia
S	pótszám	numerus sup- plens	supplementary number
S	Svédország	Suecia	Sweden
SK	Szlovákia	Slovacia	Slovakia
s. l.	hely nélkül	sine loco	without place
suppl.	kiegészíti	supplet	completed
sz.	szám	numerus	number
szerk.	szerkesztette	redegít	compiled by
tab.	tábla	tabula	table
TR	Törökország	Turcia	Turkey
transl.	fordította	translatum	translated by
typ.	nyomda	typographia	press
uo.	ugyanott	ibidem	ibidem
USA	Amerikai Egye- sült Államok	Confoederatio Ci- vitatum Ame- ricae	U.S.A.
UA	Ukrajna	Ucraina	The Ukraine
vacat	üres szám	vacat	vacant number
vál.	válogatta	elexit	selected by
var.	változat	variatio	variant form
vö.	vesd össze	confer	confer
YU	Jugoszlávia	Jugoslavia	Yugoslavia

A RÖVIDÍTVE IDÉZETT MŰVEK JEGYZÉKE

Adattár I–XXXVI.	Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. I–XXXVI. Bp.–Szeged 1965–1997.
ADB	Allgemeine deutsche Biographie 1–56. Leipzig 1875–1912.
AkÉrt	Akadémiai Értesítő
Adleff	Adleff Norbert: Adalékok az erdélyi német kalendárium irodalom történetéhez. Kolozsvár 1907.
Apponyi: Hungarica	Apponyi, Alexander: Hungarica. Ungarn betreffende im Auslande gedruckte Bücher und Flugschriften I–IV. München 1903–1927.
ArchVerSiebLkde	Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde
Avram	Avram, Mircea: Calendarele sibiene în limba germană. (Sec XVII.–XX.) Sibiu 1979.
Backer	Backer, Augustin – Backer, Alois: Bibliothèque des écrivains de la Compagnie de Jésus... I–VII. Liège 1853–1854.
Bán: Apáczai	Bán Imre: Apáczai Csere János. Bp. 1958.
Bartók	Bartók István: „Sokkal magyarabbul szólhatnánk és írhatnánk”. Irodalmi gondolkodás Magyarországon 1630–1700 között. Bp. 1998.
Berg: Angol hatások	Berg Pál: Angol hatások tizenhetedik századi irodalmunkban. Bp. 1946. (Az Országos Széchényi Könyvtár Kiadványai XXII.)
BMGC	British Museum General Catalogue of Printed Books, vol. 1–263. London 1960–1966.
Bod: Athenas	Bod Péter: Magyar Athenas. [Szeben] 1766.
BRV	Bianu, Ioan – Hodoş, Nerva (Simonescu, Dan): Bibliografia românească veche I–IV. Bucureşti 1903–1944.
Čaplovič	Čaplovič, Ján: Bibliografia tlačí vydaných na Slovensku do roku 1700. Diel 1., 2. Martin 1972., 1984.
Červenka: Janua	Comenius, Joannes Amos: Janua linguarum reserata. Ed. Synoptica et critica... curavit Jaromír Červenka. Praha 1959.
Comenius Magyarországon	Comenius Magyarországon. Comenius Sárospatakon írt műveiből összeállította, a bevezetést és a jegyzeteket írta Kovács Endre. 2. kiadás. Bp. 1970.
Cornides: Bibl. Hungarica	Cornides, Daniel: Bibliotheca Hungarica, sive catalogus scriptorum de rebus omnis generis Hungariae... tam typis publice editorum quam manu exaratorum. Pest 1792.

CorpRef	Corpus Reformatorum 1–28. Edidit Carolus Gottlieb Bretschneider. Halis Saxonum – Brunsvigae 1834–1860.
Császár: Medgyesi	Császár Károly: Medgyesi Pál élete és működése. Bp. 1911.
Czvittinger: Specimen	Czvittinger, David: Specimen Hungariae litteratae virorum eruditione clarorum natione Hungarorum, Dalmatorum, Croatorum, Slavorum atque Transylvanorum vitas, scripta... exhibens. Accedit Bibliotheca scriptorum... de rebus Hungaricis. Francofurti et Lipsiae 1711.
Dézsai: Bibliographia	Dézsai Lajos: Balassa és Rimay istenes énekeinek bibliographiája. Bp. 1905.
Dézsai: Suppl.	Supplementum ineditum Ludovici Dézsai. Dézsai Lajos kiadatlan kiegészítései. 1537–1667. [In:] Sztripszky Hiador Adalékok... [című műve utánnymatának függelékében]. Bp. 1967, 585–621.
EphK	Egyetemes Philologiai Közlöny
ErdMuz	Erdélyi Muzeum
ErdOgyEml	Erdélyi országgyűlési emlékek (Monumenta Comitialia Regni Transsylvaniae) I–XXI. Kiad. Szilágyi Sándor. Bp. 1875–1898.
Estreicher	Estreicher, Karol: Bibliografia Polska 1–33. Kraków 1875–1939.
Fraknói	Fraknói Vilmos: Pázmány Péter 1570–1637. Bp. 1886.
Frankl I–III	Frankl Vilmos: Pázmány Péter és kora. I–III. Pest 1868–1872.
Gross: Katalog	Gross, Julius: Katalog der von der Kronstadter Gymnasialbibliothek bei der 400 jährigen Luther-Feier in Kronstadt 'ausgestellten Druckwerke aus der Reformationszeitalter. Kronstadt 1886.
Gross: Kronstadter	Gross, Julius: Kronstadter Drucke 1535–1886. Kronstadt 1886.
Gulyás: A könyv sorsa	Gulyás Pál: A könyv sorsa Magyarországon I–III. Bp. 1961.
Gulyás: Könyvnyomtatás	Gulyás Pál: A könyvnyomtatás Magyarországon a XV. és XVI. században. Bp. 1931.
Holl: Ferenczffy	Holl Béla: Ferenczffy Lőrinc, egy magyar könyvkiadó a XVII. században. Bp. 1980.
Index	Bibliotheca Mauritií baronis Kornfeld. Index librorum Hungaricorum. Bp. 1913.
Index ms	[Ugyanaz egykorú kéziratok kiegészítéseivel, az Országos Széchényi Könyvtárban]
It	Irodalomtörténet
ItK	Irodalomtörténeti Közlemények
KatSz	Katholikus Szemle
Kecskeméti	Kecskeméti Gábor: Prédikáció, retorika, irodalomtörténet. A magyar nyelvű halotti beszéd a 17. században. Bp. 1998.
Kénosi	Kénosi Tózsér János: De typographiis et typographis Unitariorum in Transylvania. Bibliotheca scriptorum Transylvano-Unitariorum. Compiled by Ferenc Földesi. Szeged 1991.

Klein: Nachrichten	Klein, Johann Samuel: Nachrichten von dem Lebensumständen und Schriften evang. Prediger in allen Gemeinden des Königreichs Ungarn I–II. Leipzig-Ofen 1789. – III. (= Fabó András: A magyarországi ágost. vall. evangélikusok történelmi emlékei. Monumenta evangeliorum Aug. conf. in Hungaria historica IV.) Pest 1873.
Knihopis	Knihopis českých a slovenských tisků 1501–1800, I–IX. Praha 1939–1967.
KorblVerSiebLkde	Korrespondenzblatt des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde.
Kuzmík	Kuzmík, Jozef: Slovník autorov slovenských a so slovenskými vzťahmi za humanizmu I–II. Martin 1976.
Lauček: Collectanea	Lauček, Martin: Collectanea XIV. Kézirat. Martin Matica slovenská.
Lauček: Commentatiuncula	Lauček, Martin: Brevis commentatiuncula de Evangelicorum in libera ac regia civitate Trenchiniensi gymnasio eiusque rectoribus. Kézirat. Bratislava Univerzitná knižnica „Fasc 170, č 5”.
Lukács: Catalogi personarum	Lukács, Ladislaus: Catalogi personarum et officiorum Provinciae Austriae S. I. I–V. Romae 1978–1990.
Lukács: Catalogus	Lukács, Ladislaus: Catalogus generalis seu nomenclator biographicus personarum Provinciae Austriae Societatis Iesu (1551–1773). I–III. Romae 1987–1988.
Mayer	Mayer, Anton: Wiens Buchdrucker-Geschichte I–II. Wien 1883–1887.
MirodT	A magyar irodalom története I–II. Bp. 1964.
Mišianik	Mišianik, Ján: Bibliografia slovenského písomníctva do konca XIX. stor. (Doplnky k Riznerovej bibliografii) Bratislava 1946.
MKsz	Magyar Könyvszemle
MNy	Magyar Nyelv
MTA I. OK	A Magyar Tudományos Akadémia I. (Nyelv- és Irodalomtudományok) Osztályának Közleményei
Nagler	Biblioteca Muzeului Brukenthal. Catalogul transilvanicelor, vol. I (sec. XVI–XVII). Sibiu 1974.
ODO	Chlup, Otokar: Comenius opera didactica omnia. I–III. Praeae 1957.
OszKÉvk	Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve
Petrik I–VIII	Petrik Géza: Magyarország bibliographiája 1712–1860. I–IV. Bp. 1888–1892. – V. Pótlások. Bp. 1991. – VI. Nyomda- és kiadástörténeti mutató. Bp. 1972.
Pirnát: Ideologie	Pirnát Antal: Die Ideologie der siebenbürger Antitrinitarier in den 1570-er Jahren. Bp. 1961.
ProtEgyhIskL	Protestáns Egyházi és Iskolai Lap
ProtSz	Protestáns Szemle
Révész: Egyháztörténet	Révész Imre: Magyar református egyháztörténet I. Debrecen 1938.
Rizner	Rizner, Ľudovít V.: Bibliografia písomníctva slovenského... do konca r. 1900. I–VI. Turčiansky Sv. Martin 1929–1934.

RMDT	Régi Magyar Dallamok Tára I. Csomasz Tóth Kálmán: A XVI. század magyar dallamai. Bp. 1958. – II. Papp Géza: A XVII. század énekelt dallamai. Bp. 1970.
RMK I–II	Szabó Károly: Régi Magyar Könyvtár I (1531–1711. megjelent magyar nyomtatványok) – II (1473–1711. megjelent nem magyar nyelvű hazai nyomtatványok). Bp. 1879–1885.
RMK III	Szabó Károly – Hellebrant Árpád: Régi magyar könyvtár III (magyar szerzőtől külföldön 1480–1711. megjelent nem magyar nyelvű nyomtatványok, 1–2. Bp. 1896–1898. és Régi Magyar Könyvtár III-dik kötet... Pótlások, kiegészítések, javítások. Mutató – Függelék. Összeállították Dörnyei Sándor és Szálka Irma. 1–5. Bp. 1990–1996.
RMKT	Régi Magyar Költők Tára. Kiadta Szilády Áron, Dézsi Lajos. I–VIII. Bp. 1880–1930.
RMKT I ²	Régi Magyar Költők Tára. I. Második, teljesen átdolgozott kiadás. Középkori magyar verseink. Kiadta Horváth Cyrill. Bp. 1921.
RPHA	Répertoire de la poésie hongroise ancienne ...Direction: Iván Horvát assisté par Gabriella H. Hubert. Ont coopéré à ce travail: Zsuzsa Font, János Herner, Etelka Szőnyi, István Vadai. Paris 1996.
RMKT XVII	Régi Magyar Költők Tára XVII. század 1–15/B. Szerk. Klaniczay Tibor és Stoll Béla. Bp. 1959–1992.
Rukověť	Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě. Založili Antonín Truhlář a Karel Hrdina. 1–5. Praha 1966–1982.
Sándor: Könyvesház	Sándor István: Magyar könyvesház, avagy a magyar könyveknek kinyomtatások ideje szerént való rövid említésök. Győr 1803.
Seivert: Nachrichten	Seivert, Johann: Nachrichten von ungarischen Gelehrten Siebenbürgens und ihren Schriften. Pressburg 1785.
Semmelweis	Semmelweis, Karl: Der Buchdruck auf dem Gebiete des Burgenlands bis zu Beginn des 19. Jahrhunderts (1582–1823). Eisenstadt 1972.
Sík	Sík Sándor: Pázmány, az ember és az író. Bp. 1939.
Slov. biogr. slovník	Slovenský biografický slovník I–VI. Martin 1986–1994.
Sommervogel	Sommervogel, Carlos: Bibliothèque de la Compagnie de Jésus. I–IX. Bruxelles-Paris 1890–1932.
Soupis	Soupis děl J. A. Komenského v československých knihovnách, archivech a museích. V Praze 1959.
Staud	Staud Géza: A magyarországi jezsuita iskolai színjátékok forrásai I–III. 1561–1773. Bp. 1984–1988.
Stoll	Stoll Béla: Balassi-bibliográfia. Bp. 1994.
Studia et acta I–III	Tanulmányok és okmányok a magyarországi református egyház történetéből a négyszázéves jubileum alkalmával. (Studia et acta ecclesiastica) I–III. Bp. 1965, 1967, 1973.
Szathmári: Régi nyelvtanaink	Szathmári István: Régi nyelvtanaink és egységesülő irodalmi nyelvünk. Bp. 1968.
Száz	Századok

Szilády	Szilády Jenő: A magyarországi tót protestáns egyházi irodalom 1517–1711. Bp. 1939.
Szinnyei	Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái I–XIV. Bp. 1891–1914. – [Utánnomata:] Bp. 1980–1981.
Sztripszky	Sztripszky Hádor: Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtár c. munkájának I–II. kötetéhez. Bp. 1912. – [Utánnomata:] Bp. 1967.
Trausch	Trausch, Joseph: Schriftsteller-Lexicon oder biographisch-literarische Denk-Blätter der Siebenbürger Deutschen I–III. Kronstadt 1868–1871. – IV. Ergänzung von Friedrich Schüller. Hermannstadt 1902.
Trofejnye knigi	Žuravleva, E. V. – Zubkov, N. N. – Korkmazova, E. A.: Trofejnye knigi iz Biblioteki Šarospatakskogo kolledža (Vengrià) v fondah Nižgorodskoj gosudarstvennoj oblastnoj universalnoj naučnoj biblioteki. Moskva 1997.
Tüskés	Tüskés Gábor: A XVIII. századi elbeszélő egyházi irodalom európai kapcsolatai. Bp. 1997.
Varga	Varga Imre: A magyarországi protestáns iskolai színjátszás forrásai és irodalma. Bp. 1988.
Veress	Veress Endre: Erdély- és magyarországi régi oláh könyvek és nyomtatványok. Kolozsvár 1910.
VSJAK IX	Veskerých spisů Jana Amosa Komenského. Svazek IX. K vydání upravil Ot. Kadner. Brno 1915.
Weszprémi: Medic.biogr.	Weszprémi, Stephanus: Succincta medicorum Hungariae et Transylvaniae biographia I–III. Lipsiae – Viennae 1774–1787. – [Betűhű kiadása, párhuzamos magyar fordítással: I–III. Bp. 1960–1970.]
Zelliger: Pantheon	Zelliger, Aloysius: Pantheon Tyrnaviense bibliographicam continens recensionem operum typis Tyrnaviensibus aa. 1578–1930 editorum. Tyrnaviae 1931.
Zoványi: Lexikon	Zoványi Jenő: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon. 3. javított és bővített kiadás. Szerkesztette Ladányi Sándor. Bp. 1977.
Zoványi: Puritánus	Zoványi Jenő: Puritánus mozgalmak a magyar református egyházban. Bp. 1911.

RÉGI MAGYARORSZÁGI NYOMTATVÁNYOK
1636–1655

1633

LESSVS, quem ill. ... comiti Pavlo Rakoczy de Felső Vadasz, ivdici cvriae regiae in Hvngaria, comitatvum Saarosiensis et Thornensis svpremo comiti, sacrae caesareae regiae(ue) majestatis consiliario et cvbicvlario, etc., moecenati suo moesta almi Homonnensis Gymnasij... juvenus extremum pietatis officium praestitura moestissime gemebat. Bartphae (MDCXXXVI) ex officina typographica Jacobi Klöszij [jun].

[]⁴ = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 504 – Čaplovič 163

Gyászversek. – A nyomtatvány megjelenésének évéről az impresszum fölötti kronosztichon tájékoztat. A címlap hátán *Benevolo lectori* intézett disztichon és *Epitaphium super insignia... Pauli Rakoczy*, a halotti címerpajzs fölé írt gyászvers olvasható. Ezután *Ratio cur super morte... Pauli Rakoczy sit gemendum* című rövid beszéd vezet be a Rákóczi Pál halálára írt három verset: *Mors nulli parcere novit; Vox... Pauli Rakoczy ad superstites; Vult renovare juventam*.

A versek szerzői valószínűleg a homonnai jezsuita gimnázium tanárai vagy a felsőbb osztályok tanulói lehettek. Homonnára Drugeth György az 1610-es évek elején telepített jezsuitákat, akik tízévnyi szünettel (1619–29) 1640-ig tartottak itt fenn kollégiumot.

Rákóczi Pál, I. Rákóczi György erdélyi fejedelem katolikus vallású öccse Sáros és Torna vármegye főispánja volt. 1631-től országbíró 1636. március 12-én bekövetkezett haláláig. Szepesváralján temették el.

A bártfai műhelynek az előző két évből, 1634-ből és 1635-ből nem ismeretes kiadványa. Működése 1636-tól 1650-ig követhető folyamatosan.

Budapest Nat ①

1634

OKOLICSNAI János: Tripartiti operis ivrivm consvetudinariorum regni Hungariae compendium. Rythmis vulgaribus per Ioannem Okolycznai seniorem editum, sumptibus generosi ac eg(regii) domini Sigismundi Bano de

Lucska, iudicis nobilium comitatus Saarosziensis. Bartphae MDCXXXVI typis Jacobi Klösz [jun.]

);⁽⁴, A⁸-K⁸ L⁴ = [8] + 133 + [35] pag. – 8° – Orn.

RMK II 503 – Caplovič 164

Oktatóvers Werbőczy István Hármaskönyvéből. – A munkát a szerző keltezés és aláírás nélküli ajánlása vezeti be *Epistola dedicatoria spectabilibus... dominis Nicolao, Paulo et Mathiae Osztrosith de Ghiletincz et Illava ejusdemque arcis Illava et alterius Lipto-Uyvar etc. hereditariis dominis*. Ennek végén *Observationes*, azaz rövid megjegyzés igazít el a marginális jegyzetekben használt rövidítések feloldásáról. A főrész *Tripartiti operis iurum consuetudinariorum regni Hungariae prima pars. Argumentum primae partis* címmel kezdődik. Werbőczy művének hármass beosztását követve szedi rimes versbe a magyar szokásjog gyűjteményét. A címben olvasható *rythmis vulgaribus* kifejezés nem arra utal, hogy a versek magyar nyelvűek, hanem hogy minden nyelvi eleganciát nélkülöznek. A szöveget a margókon a versbe foglalt titulusok számára, illetve tartalmára utaló jegyzetek kísérik. Végül *Index argumentorum, titulorum consuetudinarii juris Hungariae*, betűrendes tárgymutató olvasható.

Okolicsnai János jogtudós 1635-ben Liptóújjár prefectusa volt. Költeményét az ajánlásban megnevezett Osztrosith fiúk jogi tanulmányainak segítése céljából készítette. Az 1650-es évek első felében működő Okolicsnai János liptói alispán valószínűleg azonos a versszerzővel.

Cf. – 2226

In 18 bibliothecis 20 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Univ* – Martin *MS* – Sárospatak *Ref* – Târgu Mureş – Zagreb *Univ* - etc.

1635

(NYEKI VÖRÖS Mátyás:) Dialogus az az: egygy kárhozatra szállott gazdag test és leleknek siralommal tellyes eggy mással valo keserves panaszkodó beszélgetések..., mellyet regenten Szent Bernard doctor... irt volt deákul, most az nemes magyar nemzetnekis... maga nyelve szollására hozattatott. Bechben MDCXXXVI [typ. Ferenczffy].

(?)⁴, A⁸-D⁸ = [36] fol. – 8° – 8 ill., orn., init.

RMK I 654 – Sztripszky I 1646/153 ← MKsz 1881: 180 – RMKT XVII/2 470 – Holl: Ferenczffy 202

Katolikus verses elmélkedés. – E kiadás szövege, beosztása és külső kiállítása teljes egészében megegyezik az előző, Bécsben, 1633-ban készült kiadással (vö. 1558; Holl: Ferenczffy 86–87).

A versciklus és a függelék énekeinek incipitmutatóra utaló kezdősora: A_{1a}: *Bátorságban élő, ó emberi nemzet* – D_{5a}: *Bocsásd kegyelmedet* – D_{6b}: *Ó dicsóult*.

Szövegkiadás: RMKT XVII/2 133–171

Szabó Károly csupán Sándor István (Könyvesház 27) említése alapján vette fel bibliográfiájába e kiadást (RMK I 654). Példány alapján először Kudora Károly írta le (MKsz 1881: 180). Adatát átvette Sztripszky Hiador (I 1646/153).

Cf. 1294!; –, 1664, 1978, 2077(2), →

Bp. Univ ①

1636

RITVALE seu formvla agendorvm in administratione sacramentorum, ac coeteris ecclesiae publicis functionibus. Pro dioecesi Iaurinensi nunc recen-ter editum. Viennae MDCXXXVI typis Matthaei Formicae.

A⁴, A⁴-Z⁴, Aa⁴-Qq⁴ = [7] + 312 pag. – 4° – Orn., init.

RMK III 1511

Magyar nyelvű részeket is tartalmazó katolikus szertartáskönyv. – A címlevél hátán *Georgius Draskovitus... episcopus Iaurinensis* Győrött, 1636. március 15-én kelt ajánlása olvasható egyházmegyéje papságának. Ezt követi *Index ritualis* címmel a tartalomjegyzék a mű beosztásának rendjében. A főrész fejezetei a következők: (1) *De iis, quae in sacramentorum administratione generaliter servanda sunt* – (2) *De sacramento baptismi rite administrando* – (3) *De sacramento poenitentiae* – (4) *De sanctissimo Eucharistiae sacramento* – (5) *De sacramento extremae unctionis* – (6) *De visitatione et cura infirmorum* – (7) *Ordo commendationis animae* – (8) *De exequiis* – (9) *De sacramento matrimonii* – (10) *De benedictionibus regulae generales* – (11) *De processionibus* – (12) *De exorcizandis obsessis a daemonio* – (13) *Formulae scribendae in libris habendis apud parochos*. A győri püspöki egyházmegye használatára az esztergomi érseki egyházmegye szertartáskönyvéből (1346) átvett latin szövegek között a keresztelés és esketés szertartásánál a hívek anyanyelve szerint magyar, német és horvát nyelvű szövegek is találhatók (a 15–16, 21–23 és a 164–166 lapokon).

Cf. –, →

Budapest Acad ① – Budapest Nat ②* – Budapest Univ ① – Wien Nat ① – Wien Univ ①

1637

AZ EGESZ esztendő által való vasárnapokra és innepekre rendeltetet evangeliomoc es epistolac, az evangeliomokból szeresztetet jmdagsogockal egyetemben, mellyeket mostan ujób revisió és meg-igazétás alat maga kölcsé-gével újonnan ki-nyomtatot Csepregben Farkas Imre anno 1636.

)(⁶, A¹²-Y¹² = [270] fol. – 12° – Orn.

RMK I 655

Evangélikus perikópáskönyv imádságokkal. – A címlevél után *Farkas Imre csepregi könyvnyomtató* 1636. május 13-án kelt ajánlólevele *Nadasdi Ferencz úrnak, Fogaras földének örökös és Vasvár megyének főispánjának* szól. A főrésztartalma és beosztása teljes egészében megegyezik az 1631-ben Csepregen megjelent kiadással (1491), annak laponkénti újraszédése.

E nyomtatványból Szabó Károly példányt nem ismert, csupán a Bártfán 1698-ban megjelent perikópáskönyv (RMK I 1517) ajánlólevelének utalása alapján feltételezte kiadását (RMK I 655). Farkas Imre nyomdász az ajánlólevélben elmondja, hogy azért vállalkozott a perikópáskönyv új kiadására, mivel az 1631. esztendei kiadás (1491) példányai már elfogytak.

Cf. 91!; 900!, 1491*; –, 1989, —

Budapest *Nat* cop. – Melk ①

1638

⟨Kalendárium és prognosztikon az 1637. esztendőre. Csepreg 1636 Farkas. – 8°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

A csepregi nyomda működése – a mai ismeretek szerint – 1638-ban és 1639-ben szünetelt, sőt 1637-ből is csak egy bizonytalan adat van róla (1669). Ezért 1637–1639 között magyar nyelvű naptárak feltételezése nem indokolt.

Cf. 1820!

1639

MEDGYESI Pál [transl.]: *Praxis pietatis*, az az: kegyesség-gyakorlas, melyben be-foglaltatik, mint kellyen az hívő keresztyén embernek az Isten és a maga igaz ismeretiben nevedetni, életét naponként Istennek félelmére intezni, tsendes lelki-ismerettel költeni és futásának el-töltése utan boldogul vegezni. Fordittatot angliai nyelvből az magyar keresztyéneknek ez szomorúsgos utolsó időkben kivaltkeppen-valo vigasztalásokra és hasznokra Medgyesi Pál, Ur Iesus Christus egy-igü szolgálja által. Debreczenben 1636 (Fodorik Menyhart).

$(12, (:)^6, A^{12}-Z^{12}, Aa^{12}-Rr^{12} Ss^{10+2} = [36] + 979 + [1] \text{ pag.} - 12^\circ - \text{Orn.}$

RMK I 657

Protestáns elmélkedések és imádságok. – A címlevél után a *Hírrel, névvel s elmével tündöklő... Lonyai Sigmund uramnak...* címzett *Ajánló levél* olvasható, Sz[inyér]váralja, 1635. március 20-i keltezéssel. Ebben *Medgyesi Pál* részletesen leírta a fordítás létrejöttének körülményeit, kiemelve Szenci Molnár Albert ösztönző szerepét. A fordító előszavát *A keresztyén olvasóhoz* a könyv hasznosságát dicsérő ajánló versek követik: *Stephanus Medgyesi r. p. t. sch. Deb.* verse latinul és magyarul: ez utóbbinak az incipitmutatóra utaló kezdősora: *Nincs oly írás a szent Biblia után;* valamint *Nicolaus Wari, rector p. t. sch. Szatt.* három latin és egy magyar nyelvű verse, kezdősora: *Mindenkor jó hírrel s névvel virágoznak.* A *Be-summáló lajstroma e könyvnek* című tartalomjegyzék után a nyomdász neve olvasható: *Nyomtatta Fodorik Menyhart.* A könyv főrésze a *Kegyesség gyakorlás* címet viseli, amely élőfejként végigvonul az egész kiadványon. A kötet 43 fejezetre osztva vallásos elmélkedéseket tartalmaz Isten és az ember ismeretéről, a kegyes élet akadályairól (1–4. fejezet), valamint az *embernek mindenemű állapota szerint szent elmélkedéseket és imádkozásokat* (5–43. fejezet). A szövegben néhány rövidebb verses betét is olvasható, kezdőszavaik: *Tegnap bíró valék – Nem szó, hanem szófogadás – Christe, ki e nyavalyát.* A kiadványt a sajtóhibák jegyzéke zárja: *A nyomtatásban esett némely fogyatkozásokat a keresztyén olvasó így igazítsa el.*

A nyomtatványnak két variánsa ismeretes. A fenti leírás az A-variáns alapján készült. A B variánsnak teljes az impresszuma: a címlapon a nyomdász neve is olvasható: *Debreczenben, Nyomtatta Fodorik Menyhart 1636,* az ajánlásban pedig Lónyai Zsigmond királyi tanácsosi rangja is szerepel. Ennek megfelelően a nyomdász a címlapot, az ajánlás szövegét, vagyis az egész első füzetet újrasedzte.

Szövegkiadása Incze Gábortól: *Medgyesi Pál: Praxis pietatis.* Bp. 1936.

Lewis Bayly *The practice of pietie* c. műve (első kiadása London 1611) a puritán kegyesség nagy hatású kézikönyve. Számos európai nyelven kiadták. A magyar szöveg az angol eredetiből készült. *Medgyesi Pál* még 1630-ban, cambridge-i tanulmányai során fordította le a könyv első két fejezetét. Itthon újabb, terjedelmes részekkel készült el, amelyek 1632-ben Debreczenben jelentek meg, a *Szent Ágoston vallása* függelékeként (1525(2)). A teljes fordítást 1635 tavaszára fejezte be. Ld. Császár: *Medgyesi 20–31 – Berg: Angol hatások 91–95 – Könyv és könyvtár 1963: 43–79, Esze Tamás – Magyar Grafika 1994: 39–42, V. Ecsedy Judit – Bartók 261–262, 291–292.*

E kiadás használatát megnehezítette, hogy a nyomdász a lajstromban számos fejezetnél (2–4, 7, 29) téves lapszámot közölt. A magyar *Praxis pietatis* további kiadásai már nem Debreczenben jelentek meg.

A *Praxis pietatis* hamarosan biblikus cseh nyelven is kinyomtatták Magyarországon (vö. 1906(1)).

Cf. 1525(2); –, 1702, 1735, 1817, 1895, 1906(1), 2042, →

Budapest *Acad* ① A variáns ②* B variáns – Budapest *Nat* ②* A variáns – Budapest *Ref* ① A variáns – Budapest *Univ* ② B variáns – Esztergom *Dioec* ① A variáns – Odorhei ② A variáns
Olim: Lugossy Józsefnél Debreczenben

1640

[ALSTED, Johann Heinrich:] Catechismus religionis Christianae compendiose propositus et sacrarum litterarum[!] testimoniis confirmatus... Albae Juliae MDCXXXVI. – CATECHISMUS, az az a keresztyeni vallásnak es hűtnek rövid kérdésekben és feleletekben foglaltatott, s-szent írásbéli bizonyosságokkal meg erősítettett summája avagy veleje... Fejervaratt MDCXXXVI [typ. principis].

[¹], A¹¹ B¹²–D¹² = 95 pag. – 12° – Orn.

RMK II 505 – Sztripszky I 1948/155 ← MKsz 1883: 277

Református katekizmus latin és magyar nyelven. – Johann Heinrich Alsted 77 kérdésfeleletről álló kiskatekizmusának ez az első kétnyelvű, latin-magyar kiadása. A latin szöveg a páros (verző), a vele párhuzamos magyar szöveg a páratlan (rektó) lapokon olvasható. A katekizmus tartalma és beosztása megegyezik az első latin nyelvű kiadásával (1578), azonban a szerző, Alsted utószava és az azt követő *Methodus* című fejezet e kiadásból hiányzik. A magyar fordító személye ismeretlen. (A magyar rész szövegkiadásáról ld. 1993.)

A latin címszöveg a jelöletlen első levél verzőjára, a magyar címszöveg az A₁ levél rektójára került, mindkettőn bibliai idézet olvasható. Az első számozott lapra nem nyomtattak.

Az 1623-tól folyamatosan működő gyulafehérvári fejedelmi nyomda kiadványai 1635 és 1643 között nem közlik a nyomdavezető nevét (vö. OSzKÉvk 1974–1975: 349–421 és 1978: 291–341, V. Ecsedy Judit).

Cf. 1578*; –, 1764, 1958, 1993, 2167, 2212, 2373, 2402, 2573, –

Budapest *Nat* cop. partim (Sibiu) – Budapest *Ref* ④ – Sibiu *Mus* ① ①

1641

(ARTICVLI dominorum regnicolarum trium nationum regni Transsylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis in civitate Alba-Iulia ad diem vigesimum-quintum mensis Maij anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo sexto indictis, celebratis conclusi.) [Gyulafehérvár 1636 typ. principis.]

A⁶ = [6] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 1947/154 ← MKsz 1895: 260 – Nágler 227–228

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Rákóczi György erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1636. május 25 és június 10 között Gyulafehérvárott tartott országgyűlés tizenhét cikkébe foglalt végzéseinek szövegét, valamint az előző erdélyi országgyűlésnek 1636. február

26-án Bethlen Istvánhoz küldött levelét: *A múlt kolozsvári gyűlésből... Bethlen István uramnak küldött ország levele*. A latin nyelvű záradék kelte 1636. június 10.

Szövegkiadás: ErdOgyEml IX 505–514.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint a gyulafehérvári fejedelmi nyomdában készült (MKsz 1968: 206, Fazakas József és OSzKÉvk 1974–1975: 409, V. Ecsedy Judit).

Cf. 1005*!; –, 1642, 1673, 1719, 1765, 1824, 1878, 1924, 1994, 2057, 2100, 2138, 2169, 2209, 2259, 2314, 2364, 2414, 2499, 2517, 2574, –

Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Sighişoara ①

1642

(ARTICVLI dominorum statuum et ordinum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis ad diem decimum quintum mensis Febr. in civitatem Colosvar indictis conclusi.) [Gyulafehérvár 1636 typ. principis.]

A* = [4] fol. -- 2° – Init.

Sztripszky I 1949/156 ← MKsz 1895: 260

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Rákóczi György erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában a Kolozsvárott 1636. február 15 és február 29 között tartott országgyűlés hét artikulusának szövegét. A végén a latin nyelvű záradék 1636. február 29-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml IX 458–464.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint a gyulafehérvári fejedelmi nyomdában készült (MKsz 1968: 206, Fazakas József és OSzKÉvk 1974–1975: 409, V. Ecsedy Judit).

Cf. 1005*!; 1641!

Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Univ* ①

1643

KESERÜI DAJKA János – GELEJI KATONA István: Az keresztyeni üdvözítő hitnek egy nyomban jaro igazsagahoz inteztetett ekes rhytmusu hymnusokkal,... szent sóltárokkal, örvendetes notāju prosakkal és több sok nemü,... lelki ditséretekkal és esztendőtszakai templumbéli kegyes caere-

moniákkal tökéletesen meg töltetett öreg gradval, mely... szorgalmatosan meg tisztogattatott és sok hozzá kívántatott szükséges részekkel meg öregbítettett. Keserüi Dajka Janosnak es Geleji Katona Istvannak, Erdely orszagaban levő magyar keresztyén reformata ecclesiáknak püspököinek és az Gyulafeirvarinak lelki pásztorinak fáradságos munkájok által. Es elsőben... Bethlen Gabor... gondviseléséből ez itt való feirvari ecclesiabéli szolgálatra kézzel, nagy öreg bötükkal le iratott. S-most immár... Rakoci György fejedelmünknek keresztyéni szorgalmatoskodásából,... még az irotnál-is sokkal tellyessebben és tisztábban ki nyomtattatott. Gyula Feir-Varatt MDCXXXVI [typ. principis].

(()⁴, (()⁴, ((()², (:)⁴, A⁴-Z⁴, Aa⁴-Zz⁴, Aaa⁴-Kkk⁴ Ll² Mmm⁴-Ttt³⁺¹, Uuu³⁺¹, A⁴-Z⁴, Aa⁴-Ll⁴, []² = [28] + 512 [recte 522] + 268 [recte 272] + [4] pag. - 2° - J, Orn., init.

RMK I 658

Református graduál. – Az első két füzetnek azonos a füzetjele. A címlével hátán két idézet Pál apostoltól. Az ezt követő levélen olvasható Rákóczi György fejedelem ajánlása a következő záradékkal: *Irtam Gyula Fejervaratt fejedelemségemnek székeshelyén, Szent Iván havának nyolcadik napján ezerhatszázharminchat esztendőben; e világi pályafutásomnak teljes negyvenkettedik esztendejében, e gondos és igen bajos fejedelemségemnek hatvanhatodik hónapjában. Az ajánlást Geleji Katona István erdélyi orthodoxus püspök Gyulafehérvárott, 1636. január 25-én kelt, Rakoczi Györgynek... Erdely országának fejedelmének, Magyarország részeinek urának és székelyek ispánjának címzett terjedelmes bevezetése követi: Az Isten dicsőíttetésének módjairól való ajánlólevél. Ezután a Mutató táblájuk ez egész graduálban levő mindenféle nemű énekeknek, azaz a kezdősorok műfajok szerint csoportosított betűrendes jegyzéke található. A mű két főrészből áll:*

I. rész: Graduál. Adventtől Szentháromság ünnepéig tartalmazza az ünnepi énekeket, a hétköznapi és úrvacsora-osztásra való énekeket, a prózában közölt részekkel vegyítve, a következő, ismétlődő beosztás szerint: *Introitus, Prosa* (szekvenciák), *Invitatorium, Antiphonae, Responsoría, Versiculi* (Szentírás-idézetek) és *Benedictiones*. A graduál további, terjedelmes részét a prózában, de kottával közölt lamentációk, passiók és vasárnapi antifonák teszik ki: *Lamentationes Jeremiae prophetae – Oratio Jeremiae prophetae – Kyrie puerorum – Passio Domini Nostri Jesu Christi* Máté evangéliuma, ill. a négy evangélista szerint – *Antiphonae Dominicales*. Az első rész az incipitmutatóra utaló kezdőszavak szerint a következő énekeket (verses szövegeket) tartalmazza:

[1] lap: *Új világosság – 2: Áldott Izraelnek – 3: Mennyei Ige – Mennyből az – 4: Az Üdvözítőt – 5: Mindeneknek teremtője és híveknek éltetője – Csillagoknak – 6: Istentől – 7: Mindnyáján, kik – Jövel Megváltója – 26: Az Atyának – Örüljünk mi keresztyének, hogy – Jöjj mihozzánk, üdvözítő – 27: Teljes e széles világban, dicséretes – 28: Teljes e széles világban, minden – Jó keresztyének – 29: Atya Istentől – 30: Jövel népeknek ... Szűznek – Naptamadattól – 31: Jer, dicsérjük keresztyének, nevét – 45: Adjunk hálát, keresztyének – Aldjuk mind – Aldjuk mindnyáján – Járjunk... világra születék – 46: Jézus Krisztus, ki miértünk nem – 47: Gonosz – 51: Teremtő – 52: A bűnök – 64: Hallgassuk – 65: Dicsérjük – Nevét – 66: Szent Igéjét – 67: Jézus Krisztus, mi Megváltónk, bűn – Hallgass meg minket Üristen, tekints reánk kegyelmesen – 75: Dicsőség és dicséret teneked, megváltó királyunk ... Mennyszágnak – 79: Jézus Krisztus, ki miértünk negyven – Jézus Krisztus, te – 80: Ó mi kegyelmes – 81: Jer, hirdessük – 83: Ke-*

resztyének örvendezzünk – 84: Mostan eljöttek – Minden mi – 89: Fénylik – 90: E világnak – Keresztyéneknek serege... A győzhetetlen – 91: Keresztyéneknek serege... Mert – 92: Szenteknek – 93: Örüljünk most – 115: Emlékezzünk keresztyének – Jézus Krisztus, ki e – 117: Mostani jeles – 118: Jézus Krisztus, mi királyunk – 128: Járjunk... méne fel mennyországban – 129: Jövel teremő – Jövel Szentlélek Úristen, vigasztalj – 130: Jövel Szentlélek Úristen, ki – 145: Örüljünk mi keresztyének, mert az Isten ő – 146: Jöjj mihozzánk, vigasztaló – 147: Üdvöz légy édes – 148: Ó te dicső – 149: Ó teremő – 173: Felséges Isten, mennynek, földnek ura és mindeneknek nagy – 174: Mennynek és földnek nemes teremője, minden – 175: A széles – 176: Ó magas – 177: Ó nagyhatalmú – Emberi – 178: Felséges Isten, mennynek földnek ura és mindeneknek vagy – 179: A nap feljövén – 180: Mostan, ő – 181: Igaz bíró – Állatoknak – 182: Látod Isten szíveinket, látod – Felséges Isten – 183: Könyörögjünk az Istennek Krisztus – 184: Sok nyavalyánkban – 185: Mindenkor téged – 186: Atya Istennek egy – 187: Az éjszakai setéség, tévelygő – Ó, mennyeknek – 188: Mennyei Atya – 189: Ó mennyei mi szent Atyánk, tekints – 190: Idvez légy Krisztus – 192: Jézus Krisztus, egy – 193: Jézus Krisztus, Istennek egy – 195: Könyörögjünk az Istennek, mint – 196: Ó mi szent Atyánk, kegyes gondviselőnk – 197: Ó áldott – 225: Áldjuk és felmagasztaljuk – 226: Örüljünk mi áldottak – 227: Jézus Krisztus, kit – A teremő – 237: Úrnak végvacsorájára – 238: Szükség megtudni – 239: A nap eljő – 244: Menjetekek el – Ó üdvösséges.

II. rész, újrakezdődő lapszámozással: *Psalmi Davidis* címmel a bibliai zsoltárok ritmikus prózafordítását tartalmazza, egy pótlásul közölt éneket (223: *Hatalmas Úristen*) és responsumot, Szentírás-idézetet és áldást az egyházi év minden vasárnapjára. A zsoltárfordításról Geleji Katona így ír az ajánlólevélben: „...[Keserűi Dajka János] *vegezetre*, hogy az másfélszáz zsoltárokat, (amint látom a boldog emlékezetű Carolyi Caspar fordítása szerint), mivel az azelőtti graduálokban csak egynéhány zsoltárok voltak (azokis nem literaliter, hanem csak periphrastice, azaz bővebbedkén való körüljáró beszéddel, amint a kisebbik Cantionáléban kell lenni) versenként szaggatván a nótával való éneklésre egészen leírta, s a Graduál íróinak eleiben adta. [((())]a fol.). A vasárnapokra szóló bibliai igéket (*Benedictiones et vota Dominicalia*) az ajánlás szerint maga Geleji Katona István foglalta versbe. Incipitmutatóra utaló kezdőszavak a következők:

252: Örüljünk mi keresztyének, mert az Isten ígért – 253: Emeljük – Íme eljött – Jertek, hívek – Halljunk – Igaz Isten, s amit – 254: Meglőn – A Krisztus lőn – Jézus Krisztus, ki szent – Megkeresztelē – Jézus Urunk – 255: Ó ártatlan bárány, Krisztus – Ó született – Jelēt – Mennyegzőben – Áldott Jézus, ki lejtől – 256: Serkenj fel, kérünk – Az Űr az ő – Szorgalmatos – Híven – Jézus Krisztus, magad – 257: Áldott Jézus, ki miértünk – Dávid fia – Ó hatalmas király – Ó bőkezű – A bűnről – 258: Ó üdvösségnek – Ó igaz – Bűntől üres – Mint Mózes – Eltemetē – Ó életnek – 259: Izraelnek megváltója – Felkelt – Jézus Krisztus, ki felkelvén – Ó pásztorok – Világ – Eljött – Igazság – Isten fia – Felment – Gyűlöl – Ó igazságnak – 260: Igaz Isten, kinek – Ó Szentlélek – Valaminthogy – A gazdagsággal – Ne vonjon – Könyörölő – 261: Aki más – Parancsoló – Színes – Ó hatalmas nagy – Nem mind – A nagy – 262: Ó ártatlan bárány, Christe – Utálatosb – Ó isteni – Aki szereti – Mindnyájan lelki – Az Isten ha – 263: Halált – Meggyógyítá – A törvény – Egyenlő – Hivatá – Nagy orvosság – 264: Ó könyörölő – Ó bölcs – Szüleink – Legyünk – Eljő – 265: Menjetekek el Űr – Igaz Isten, ki – Közbenjáró – 266: Mindenható Atya – Támadj fel – Te Úristen – 267: Ez esztendőt – E húsvét – E pünkösd – 268: Tévelygünk.

A kiadvány végére tartozik A kegyes olvasókhoz és éneklőkhez tétetett rövid intés e graduálnak nyomtatásában esett vétségek és az igaz magyarán való írásnak módja felől című két levél (négy számozatlan lap) terjedelmű részletes hibajegyzék.

Rákóczi és Geleji ajánlásaiból kitűnik, hogy ez az *Öreg Graduálnak* nevezett kiadvány a fejedelem költségén kétszáz példányban készült. Rákóczi a maga ajánlását valamennyi példányban saját kezével aláírta, bejegyezve jelmondatát: *Non est currentis, neque volentis, sed miserentis Dei*, majd ajándékként elküldte a legnépesebb gyülekezetekhez, azok nevét ugyancsak saját kezével írva be. A nyomtatás 1632-től 1636-ig tartott. Előbb Keserői Dajka János, erdélyi református szuperintendens a Bethlen Gábor számára készített kéziratos Graduált kezdte el kiegészíteni és sajtó alá rendezni. Az „A-H” jelű nyolc füzetet ki is nyomtattatta, a továbbiakban azonban 1633. május 18-án bekövetkezett halála megakadályozta. A munkát utódja, Geleji Katona István vette át és fejezte be. A nyomtatás egyéb körülményeit, a kottanyomás technikáját Ecsedy Judit részletesen tisztázta (OSzKÉvk 1974–75: 364–366).

A zene- és a liturgiátörténeti kutatás megállapította, hogy az *Öreg Graduál* a középkori hagyományokból kinőtt ortodox református nemzeti nyelvű gregorián korális leggazdagabb gyűjteménye, amelyben különböző vidékekről származó mintegy negyven helyi graduált dolgoztak fel. Az úgynevezett protestáns énekeskönyv (vö. 2254) XVII–XVIII. századi kiadásainak élén álló himnuszrész ezután lényegében Keserői Dajka és Geleji Katona e munkáját követi (MKsz 1996: 82–89, Hubert Gabriella). – Ld. még: *Jaarboek voor Liturgienderzoek* 1988: 151–182, K. W. de Jong – *Magyar zenetörténet* II. 1541–1686. Szerk. Bárdos Kornél. Bp. 1990, 203–205 – *Sursum Corda, Variationen zu einem liturgischen Motiv. Für Philipp Harnoncourt zum 60. Geburtstag.* Hrsg. von Erich Renhart und Andreas Schnider. Graz 1991, 342–348, Ferenczi Ilona, ugyanez a tanulmány magyarul: *Magyar Egyházzene* 1993/1994: 21–30 – *Magyar Egyházzene* 1998/1999: 251–258, H. Hubert Gabriella.

Cf. 1628! –, 1981, 2163, 2254, 2406, 2532, 2564, 2624, –

In 14 bibliothecis 15 expl. – Braşov Arch – Budapest Acad, Nat, Ref – Cluj-Napoca Acad, Univ – Debrecen Ref – Esztergom Dioec – Kecskemét Ref – Sárospatak Ref – etc.

1644

RATAJ, Václav: Carmen panegyricum in... Athenaeo Bethlen-Rakociano, quod est Albae Juliae 10 Xbris an. 1635 solenni absoluto examine publice recitatum post... Georgio Rakoci, Transylvaniae principi... moecenati munitissimum humillime oblatum a Venceslao Ratagio, Boemo... Albae-Juliae (MDCXXXVI) typis celsissimi principis.

A⁴ = [4] fől. – 4° – Orn., init.

MKsz 1913: 245 – Nágler 611

Dicsőítő versek. – A címlap hátán olvasható a szerző ajánlása: *Ad illustrissimum principem dedicatio votiva*. Ezt külön cím nélkül követi az I. Rákóczi Györgyöt, Geleji Katona Istvánt, valamint a gyulafehérvári akadémia tanárait és diákjait köszöntő hat latin nyelvű vers. A költeményeket szerzőjük a címszöveg tanúsága szerint 1635. dec. 10-én a főiskolán tett ünnepélyes vizsgája alkalmából olvasta fel. Ennek ellenére a címlapon olvasható kronosztichon egyértelműen bizonyítja, hogy kinyomtatására csak 1636-ban került sor.

Václav Rataj (Ratag, Ratagius) cseh exuláns gyulafehérvári tanulmányai után 1636-tól Márkusfalván volt rektor és a három Máriássy fiú nevelője. Batizfalván evangélikus lelkész-ként működött.

E kiadványt a British Library példánya alapján először Kropf Lajos ismertette. A címlapján szereplő kronosztichont helyesen 1636-nak oldotta fel (MKsz 1913: 245). Doina Năgler a szebeni Brukenthal Múzeum katalógusában viszont év nélküli nyomtatványként írta le (611).

Budapest *Nat cop.* (London + Sibiu) – London *BL* ① – Sibiu *Mus* ①

1645

⟨Kalendárium és prognosztikon az 1637. esztendőre. Kolozsvár 1636 typ. Heltai. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Az 1636. évre szóló kolozsvári naptár (1616) után példányból csak az 1641. évre szóló (1828) ismeretes, de valószínű, hogy a hiányzó évekre is megjelentek a kolozsvári naptárak.

Cf. 1828!

Kósa János (Várfalvi): A sok egymással ellenkező értelmek között, mint kell az együgyű embernek felkeresni az igazságot. Kolozsvár 1636. – Vide 1648

1646

AZ SZENT Iános evangelioma kezdetinek rövid magyarázattya, mely kérdésekből és feleletekből áll, az magyar nemzetnek éppületire német nyelvből egy igazság szerető atyafi által magyarra fordittatott... [Kolozsvár] 1636 [typ Heltai].

A¹² B¹² + ? = [6] + 42 + ? pag. – 12° – Orn.

RMK I 660

Unitárius bibliamagyarázat. – A címlapon bibliai idézet. A címlevél után olvasható az *Előljáróbeszéd a kegyes olvasóhoz*. Ezután következik *A Szent János Evangéliumának az elei*, azaz az első 18 verse, majd *Szent János Evangéliuma kezdetinek rövid magyarázatja* kérdés-felelet formájában. Az egyetlen ismert példány csak az első két ívet tartalmazza. A kézírással hozzáfűrt folytatás terjedelme alapján (17 lap) kb. hat levél hiányozhat a nyomtatványból. XVIII. századi kéziratot másolatát a kolozsvári akadémiai könyvtár őrzi (vö. *The Manuscripts of the Unitarian College of Cluj/Kolozsvár in the Library of the Academy in Cluj-Napoca*. I Catalogue. Compiled by Elemér Lakó. Szeged 1997, 301).

E kiadványból Kénosi Tőzsér János még teljes példányt látott. Leírása szerint a könyv végén *Tu spera regnum* állt. Uzoni Fosztó István a következő megjegyzéssel egészítette ki Kénosi adatát: „Ex anagrammate exit: *Petrus Germanu* dicitur autem e lingua germanica verum... si fuisset *Tu speras regnum*. Esset: *Petrus Germanus*. Germanice est opus Walentini Smalcii.” (Kénosi 82, 164). Vagyis a könyv végén lévő anagramma megerősíti, hogy németből fordítottat e mű, s a német nyelvű változatot Uzoni Fosztó Valentin Schmaltz művének tartotta.

Valentin Schmaltz 1611-ben a lengyelországi Raków-ban jelentette meg a *Kurze Auslegung über den Anfang des Evangelii des Heiligen Iohannis* című művet (Vö.: Kawecka-Gryczowa Alodia: *Arianskie oficyny wydawnicze Rodeckiego i Sternackiego*. Wrocław 1974, 232. sz.).

A kiadványt Kénosi Tőzsér (i.h.) és Szabó Károly (RMK I 660) a kolozsvári nyomtatványok között írta le. Feltételezésüket a tipográfiai vizsgálatok megerősítették (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Budapest *Nat cop.* – Cluj-Napoca *Acad* ③*

1647

SZENTMÁRTONI B[ODÓ] János: Az tékozlo fiunak historiaia, melyben attyatol valo el bvcsvzása, nagy szegénységre valo jutása, attyához valo haza menése es attyának hozzá valo kegyessége iratik meg, authore Iohanne B. Szentmartoni. Ad notam: Oh te keresztyén ember, serkeny fel álmodbol, etc. Ez historia melle adatott az Vasrol valo enek-is. Claudiopoli 1636 typis Heltanis Georgius Abrugi.

A⁴–C⁴ = [12] fol. – 4° – 1 ill., init.

RMK I 661

Verses bibliai história. – A címlapot fametszet díszíti. Hátán latin vers szól *Ad lectorem*, amelynek szerzője valószínűleg ugyancsak Szentmártoni Bodó János. A tékozló fiúról szóló história három részre tagozódik, *Applicatio*-val a végén. Az incipitmutatóra utaló kezdősora: *Szertelen rút dolog volt bűnnel megrakodni*. Az utolsó versszak szerint a história 1628-ban keletkezett. A nyomtatványt *A vasról* szóló vers zárja. Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Ím, minden rendek dolgokban eljárnak*. Keltezési ideje a záró vefsszak szerint 1625.

Szövegkiadás: ld. incipitmutató.

Szentmártoni Bodó János (?–1648) Kolozsvárt végezte tanulmányait. 1618-ban Dicsőszentmártonban volt rektor, 1622-től Torockón unitárius lelkész. 1635-től a kolozsi egyházközségben működött. Életét és munkásságát Varga Imre foglalta össze (RMKT XVII/4 659–664).

Cf. –, 2215, →

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat cop.* (Cluj-Napoca) – Cluj-Napoca *Univ* ④ – Szeged *Univ* ④

1648

»VÁRFALVI KÓSA János: Az Üdvösségnek Fundamentumáról ki adatott Tanúságnak Szent Írásból való meg mutogatása az Öregekért, kik az Kérdéseket és Feleleteket meg tanulták, az fellyül meg írt Kérdezkedésnek rendi szerént. Kolosvárbán nyomtatattott Abruigi György által [typ. Heltai] 1636. 12°«

RMK I 659 – Kénosi 83, 140

Unitárius katekizmus. – E példányból ma már nem ismert nyomtatványt Kénosi Tőzsér János részletesen leírta (Kénosi 83, 140). A kiadvány Várfalvi Kósa úgynevezett „középső katekizmusát” (vö. Kénosi 140) tartalmazta, amely a „kis katekizmustól” (1290(2); 2061) annyiban különbözött, hogy ebben a kérdés-feleletek szövegét szentírási idézetek egészíteték ki. A középső katekizmus ma csupán az 1659. évi kiadás kéziratos másolatából ismeretes (Szeged Univ MS 1626). A kis- és középső katekizmusok elnevezésekből logikusan következne, hogy Várfalvi egy nagy katekizmust is írt. Erről azonban semmiféle adat vagy utalás nem maradt fenn. Kénosi leírása szerint ezen 1636. évi kiadás függelékét a következő fejezetek alkották: „A megmosogatásban való igének formája” – „Intés a megmosódtakhoz” – „Precationes matutinae tres” – „Benedictiones ante et post sumptum cibum binae” – „Precationes vespertinae duae” – „A sok egymással ellenkező értelmek között, mint kell az együgyű embernek fel keresni az igasságot”. A nyomdász neve és a nyomtatás évszáma a kolofonban volt olvasható.

Szabó Károly az utolsó, függelék részt, „Az sok egymással etc...” Kemény József „Lexicon eruditorum Hung. et Trans.” című kézirata és Aranyos-Rákosi Székely Sándor híradása alapján (Unitaria vallás története Erdélyben. Kolozsvár 1839, 119) önálló nyomtatványként vette fel bibliográfiájába (RMK I 659). Kénosi pontosabb leírása és a káté 1659. évi említett kéziratos másolata alapján azonban kétséget kizáróan megállapítható, hogy a Szabó által idézett cím nem önálló alkotást rejt, hanem e katekizmus függelékét. Kénosi leírását Kanyaró Ferenc is ismertette (KerMagv 1908: 215–216).

Szinnyei bio-bibliográfiája (V 1080) tévesen tartja az *Ájtatos isteni dicséretei* című énekeskönyv toldalékának e középső katekizmust, mivel abban csupán a nyolclevelnyi kis katekizmus volt olvasható (vö. 1290(2)).

Cf. 1290(2); –, 2061, 2526, →

1649

(Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1637. Leutschau 1636 Brewer. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

David Frölich német nyelvű naptára – a magyar naptársorozat és a nyomda folyamatos működése alapján – feltehetően minden évben megjelent Lőcsén, annak ellenére, hogy csak az 1635. és 1650. (1596 és 2273) évi naptárak példányai maradtak fenn. Valószínűleg az 1637. évi lőcsei német naptárára utalt Frölich az 1634. évi boroszlói kalendárium egy kézírásos marginális bejegyzésében: „Ao 37 K[a]l[endarium] Sep. Germ.” (MKsz 1996: 434, Pavercsik Ilona).

Cf. 1370!*, 2273!

Cebani, Abraham: *Cygnea cantio... Leutschoviae 1633-1640 között.* – Vide 1728

1650

[1] DAVID Froelichius késmárki astronomus calendarioma, Christus urunk születése után MDCXXXVII. esztendőre szereztetett és ez magyar országhi s- erdélyi eghez szorgalmatosan alkolmaztatot. – [2] (Judicium astrologicum az az: az csillagoknak forgasibol és cselekedetiből vött jövődöles ez 1637. esztendőre, melly Magyar és Erdely orszaghra alkolmaztatot és rendeltetet Froelich David késmarkai astronomus által.) Lőcsen [1636] Brever Lörincz.

A^s–E^s F³⁺¹ = [43] fol. – 16° – Orn.

Sztripszky I 1953/160 ← MKsz 1895: 338 – Caplovič 824

Új-naptár 6-naptárral és prognosztikon. – E kiadvány két fennmaradt csonka példánya kiégszti egymást. A címlevél hátán a szerző *In honorem... Francisci Darholcz de Finta* ajánlja művét. A naptárjegyek magyarázata után a hónapok naptártáblái következnek, magyar nyelvű Csiso Janussal. Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon fejezetei: *A télről – A kikeletről – A nyárról – Az őszele – Eklipszisekről, a planétáknak tettetes aspectusokról és azokra következő történetekről – A bornak terméséről és a szüretnek alkalmas idejéről – A gabonának és aféle veteményeknek terméséről – Némely házi regulák a holdnak állapota után megtartandók.* A prognosztikon után *Következik szép rövid krónika, mely esztendőnként szokott a kalendáriomba helyheztenni: most megjobbított.* Ennek utolsó adata az 1636. évhez fűződik. A kiadványt a *Sokadalmak, Felső- és Alsó-Magyarországban, és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék zárja.

Lorenz Brewer nyomdája 1625-től folyamatosan működött Lőcsén, mint a század egyik legtermékenyebb műhelye. Az alapító Lorenz Brewer halála után (1664) fia Samuel vette át a műhelyt, amely a XVIII. század derekáig a család tulajdonában maradt. Pavercsik Ilona részletesen ismertette a nyomda történetét (OSzKÉvk. 1979: 353–408 és OSzKÉvk 1980: 349–373).

Cf. 1342!; 1680, 1729, 1775, 1834, 1900, 1948, 2010, 2074, 2108, 2148, 2178, 2230, 2278, 2333, 2377, 2420, 2478, 2538, 2592, –

Budapest Nat ②* ③*

1651

»FRÖLICH, David: Ephemeris... ad annum 1637. Leutschoviae 1636 Laurentius Brewer. – 4°«

Naptár és prognosztikon. – A példányból ma már ismeretlen kiadványra az 1637. évre szóló, tizenhatodréti alakú, Frölich által szerkesztett magyar nyelvű kalendárium (1650) következő mondatából lehet következtetni: *Aki többet effélét az esztendőnek állapotáról, avagy egyéb philologia [!] materiák vizsgálasra méltó dolgok felől kíván tudni, vegye meg magának az én deák öreg kalendáriomat* (D₂ levél verzó). Frölich *Ephemeris* című latin nyelvű naptárso-rozata 1633-tól jelent meg Lőcsén. A korábbi vélemény, amely az 1636. év után kétségbe von-ta a latin naptár megjelenését, az idézett mondat alapján nem bizonyult megalapozottnak (1624). A kiadvány beosztása megegyezhetett az 1633. évi kiadással (1550).

Cf. 1550!; –, 1682

1652

»GAMELIA Votiva in solemnitatem nuptiarum Iuvenis... Thomae Fickheri, ... Reip. Leutschov. Civis primar. ac Negotient. ... Viri... Michaelis Fickheri, ejusdem Reip. quondam Senatoris... filii sponsi, cum... Virgine Catharina, Viri... Iohannis Lang, iudicis dictae Reip. ... ac Negotiatoris... Filia... Sponsa A. 1636 12. Calend. Maji... qbeundam scripta ac decantata. [Leutschoviae] (1636) [Brewer] 4°«

Čaplovič 825

Lakodalmi köszöntő versek. – E példányból ma már ismeretlen nyomtatvány adatai Martin Lauček Turócszentmártonban őrzött kéziratos *Collectaneá*-jában (Vol. XIV. 175) és Schulek Józsefnek Budapesten az Evangélikus Országos Levéltárban őrzött *Collectaneá*-jában (Archivum generalis ecclesiae V. 58, 396) maradtak fenn. Bibliográfiailag Lauček híradása alapján Ján Čaplovič ismertette (825). A kiadvány *Thomas Ficker* lőcsei kereskedő és *Joannes Lang* lőcsei bíró leányának, *Catharinának* 1636. április 20-án tartott esküvőjére készült. Lauček feljegyezte a köszöntő versek szerzőit is: (1) „M. Iohan. Vindisch, scholae patr. rector – (2) Elias Lanj, scholae p. t. Leutschov. conrector – (3) Balthasar Apelles, scholae Leutschov. cantor – (4) Petrus Dingisch, collega 3. classis”.

A kiadvány nyomtatási helyére vonatkozó adatokat sem Lauček, sem Schulek nem közölt, de az ünnepelte és köszöntőik mind lőcseiek voltak, ezért Ján Čaplovič joggal feltételezte, hogy ezek a versek Lőcsén láttak napvilágot (825).

1653

(Mautner, Johann: Io. Mautneri, Pannonii, Anagrammatum Libri duo, in quibus Rosa Varniaca, seu Brevis Commemoratio praecipuorum Acad. Rostochianae Virorum, continetur. Editi primum 1635. nunc denuo recogniti, ad Senatum Populumque Leutschoviensem. [Leutschoviae] 1636 Brever. 217 pag. 12°)

Čaplovič 826

XVIII. századi adat alapján feltételezhető. – Köszöntő versek.

E nyomtatvány létezésére először David Czvittinger utalt Johann Mautner életrajzában a következőképpen: „Anagrammata diversis ex nominibus atque argumentis concinnata a. 1636. in salutem eruditorum emisit” (Specimen 252). A Jöcher-lexikon szerint (Adelung, Johann Christoph – Rotermond, Heinrich Wilhelm: Fortsetzung und Ergänzungen zu Christian Gottlieb Jöchers allgemeinen Gelehrten Lexikon. IV. Hildesheim 1961, 1059) ugyancsak 1636-ban jelent meg e munka második kiadása „correctius et auctius”. Ján Čaplovič, Samuel Vilhelm Serpiliusnak Czvittinger Specimenjéhez készített kéziratot kiegészítése alapján (Bratislava Acad) a fent idézett címen vette fel bibliográfiájába (826). Johann Samuel Klein Nachrichten-jének kéziratban maradt negyedik kötete ugyancsak említi az anagrammákat 1640 körüli lőcsei kiadványként. A feljegyzés szerint terjedelme 217 lap volt és „in usum scholae Cassoviensis” készült. (Az adatokat közölte Kathona Géza MKsz 1987: 65).

Címéből ítélve a kiadvány a rostocki Akadémia kiválóságainak nevére írt, feltehetően verses anagrammákat tartalmazott, s a ma bibliográfiailag ismeretlen első kiadást 1635-ben nyomtatták valószínűleg Rostockban. Czvittinger, Serpilius és Jöcher egybehangzó közlése alapján valóban feltételezhető, hogy a második javított és bővített kiadás 1636-ban jelent meg. A lőcsei szenátushoz intézett ajánlásból pedig már Ján Čaplovič is joggal következtetett arra, hogy a nyomtatás helye Lőcse volt Mautner 1640-ben kiadott logikatankönyvéhez hasonlóan (1836).

1654

SAMARJAI János: Az helvetiai vallason levő ecclesiáknak egyhazi ceremóniajokrol es rend tartasokrol valo könyvetske. Az eggügyüveknek rövid tanításokra köz akaratbol irattatott Samorjai Janos halászi predikator által. Lőcsén 1636 Brever Lörintz.

(*)⁴, A⁴–Z⁴, a⁴–e⁴ = [7] + 224 pag. – 4°

RMK I 662 – Čaplovič 827

Református agenda. – A kegyes olvasónak, s főképpen az egyházi rendeknek szóló előljáró levél 1632. május 27-én Halászin kelt és aláírója Johannes Samaraeus episcopus. Majd a Mutató tábla következik. A mű huszonhét részben (fejezetben) a rendszeres szertartásokat, vagy-

is az egyházi ünnepekre és szertartásokra vonatkozó előírásokat, továbbá a szertartások szövegét tartalmazza. A fejezetcímek: I. A szent gyülekezetéről – II. A szent gyülekezetnek helyéről és a templomról – III. A templom szentelésben való ceremóniáknak rendiről – IV. A szent gyülekezetnek bizonyos idejéről és az ünnepnapokról – V. A közönséges imádságokról – VI. Az éneklésről – VII. A katekizmusról – VIII. Az Isten ígéjének prédikálásáról – IX. A szent sacramentumoknak kiszolgáltatásokról – X. A szent keresztségben való rendtartásokról – XI. Formája a gyermek keresztségének – XII. Az öregeknek keresztségekről – XIII. Az egyházhoz ke-lő asszonyállatoknak oktatásokról – XIV. Az Úrvacsorájának ceremóniáiról – XV. Rendi az Úrvacsorája kiszolgáltatásának – XVI. A nőtlenségnek, özvegységnek és a házasságnak állapotjukról – XVII. A házásoknak összeadattatásoknak rendiről – XVIII. A közönséges penitentiartatásról és böjtölésről – XIX. Az egyházi embereknek választásokról és fölszentelésekről – XX. A szent gyülekezetből való kitiltásról. Formája az excommunicationnak, formája a suspensionnak és degradationnak – XXI. A kitiltott bűnösöknek penitentiartatásokról – XXII. A megoldozásról, és bevételről – XXIII. Rendi a bevételnek és megoldozásnak. Formája az egyházi tisztre való szabadításnak – XXIV. A nyomorultaknak látogatásokról – XXV. A halottaknak temetésekről – XXVI. Az ördögi kísértetnek jelenségiről – XXVII. Az ördögűzésben való rendtartásokról.

Samarjai János életéről, egyházkormányzati tevékenységéről Thury Etele értekezett (A dunántúli református egyházkerület története. Pápa 1908, 379–460). Kathona Géza elemezte Samarjai agendájának irénikus tendenciáját és a katolikus hagyományokhoz, valamint a korábbi reformátori kezdeményezésekhez fűződő kapcsolatát (Theologiai Szemle 1939, 324–544, és 1980, 230–255). Bucsay Mihály szerint Samarjai agendája az istentisztelet Luthertől örökölt elemeit megtartva csak kevéssel távolodik el XVI. századi mintáitól (Der Protestantismus in Ungarn 1521–1978. Teil I. Wien – Köln – Graz 1977, 209; uő.: A protestantizmus története Magyarországon 1521–1945. Bp. 1985, 132–133).

In 26 bibliothecis 40 expl. – Bratislava Acad – Budapest Acad, Nat, Univ – Cluj-Napoca Acad, Univ – Debrecen Ref, Univ – Sárospatak Ref – Szeged Civ

1655

TRANOVSKÝ, Jiřík: [Písň duchovní staré y nové, kterýchž církev křesťanská... užívá: K nímž přidaný jsau Písň D. M. Luthera, vŕecky v němec-ké řeči do naší slovenské přeložené od kněze Jiříka Tranovského služebníka Páně při církví Svato-Mikulášské v Liptově.] (W Lewoči MDCXXXVI) v Wawřince Brewera.

A⁸, *⁸, B⁸–V⁸, W⁸–Z⁸, Aa⁸–Vv⁸ Ww⁸ Xx⁸ Yy⁸ + ? = [32] + 700 + [36+?] pag. – 8° – ♪, 1 ins., orn., init.

Caplovič 828 – Knihopis 16.302

Evangélikus énekeskönyv biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: Régi és új vallásos énekek, amelyeket a keresztyén egyház... használ: Ezekhez hozzáadattak D. M. Luther Éne-kei mind német nyelven, a mi szlovák nyelvünkre fordítottak Jiřík Tranovský pap, az Úr Liptóban lévő szentmikulósi egyházának szolgálja által. Ján Caplovič leírása szerint a kötet

élén Tranovský Szunyogh Jánoshoz intézett ajánlása állt. Ez a ma ismert valamennyi példányból hiányzik. A *Předmluva* (Előszó) ismerteti a kötet tartalmi sajátosságait. Keltezése: *Z fáry Svato-Mikuláské 1. die Xbris... anno MDCXXXV.* (A [liptó]szentmikulósi parókiáról). Ezt *Errata* követi, majd egyenként három rész tartalommutatója és énekei. *První díl písní duchovních, k výročním slavnostem a pamatkám...* (A vallásos énekek első része, az éves ünnepekre és emléknapokra) – *Druhý díl duchovních, obsahujících v sobě officia nedělní a sváteční, jakož y jiné písně, k obecnému vzdělání při služebnostech církevních potřebné...* (A vallásos énekek második része, magában foglalja a vasárnapi és ünnepnapj officiumot és más közönséges egyházi szolgálatnál szükséges énekeket is. – *Třetí díl písní duchovních, kteréž vůbec všelikého času, v všelikých potřebách od věrných křesťanů se zpívají...* (A vallásos énekek harmadik része, melyeket az igaz keresztyének általában minden alkalomkor, minden szükségben énekelnek), a *Třetí díl* (Harmadik rész) után egész lapot betöltő fametszet *Calix Domini salutaris – Georgius Tranoscus 1628* felirattal, majd *Přídavek zialmův Starého y Nového zákona* (Az Ó- és Újszövetség zoltárainak toldaléka). Az énekeskönyv zárórészében található a *Symbolum Athanasii aneb vyznání víry* (hitvallás), a *Magnificat*, a *Te Deum*, *Verštkové... před čítaním collect* (kollekták olvasása előtti versikék), a *Napomenutí kantorům potřebné* (A kántoroknak szükséges figyelmeztetés) és a mutató *Poznamenání písní některých* (Néhány ének felsorolása) címmel. Ezután *Na kancionál tento* (Erre a kancionáléra) címmel egy köszöntő vers olvasható *Daniel Sidonius, in ecclesia Terstenensi minister* aláírással. A trsztenai pap verse után az alábbi latin nyelvű költemények állnak (leírásuk a prágai példány és a Knihopis alapján): *Syncharmata in sacras cantiones... Georgii Tranoscii... Jacobus Splenius V. C. Lyptoviensis senior – Michael Okolicznaj ab Okoliczna... – Ad lectorem et cantorem praesentium canticorum...; Johannes Lochmannus, pastor ecclesiae Teuto-Lipczensis... – Andreas Reissius Teschinien. eccl. in Tothpronná minister... – Scribebatur a Johanne Marklowsky Teschin. p. t. ad D. Helenam pastore... – Georgius Tranoscus anagrammatice... Joh. Machilles Teschinien. eccl. Cassov. Slavonicae minister – In nomen et symbolum autoris... Jacobus Clibanides, eccl. S. Crucis minister... – In nonnulla autoris scripta... Johannes Burius, eccl. S. Andream pastor... – Allusio ad libri titulum, ex Apoc. 5. v. 8. ... Venceslaus Adami Neo Comenus, eccl. Kubiniensis diaconus... – In ejusdem autoris nomen, cognomen, patriam et sortem anagramma... Matthias Gazur, Mossovien. Illaviae f. anno 1635. – Acrostichis... Michael Stankovius Teschin. p. t. scholae Olassiniae in Sepus. rect. f. A latin versek után *Registrík na písně kancionálu tohoto* (E kancionálé énekeinek registruma) című mutató áll, majd kolofon zárja a kötetet.*

A kiadványból csupán néhány csonka, címlap nélküli példány maradt fenn. A bibliográfiai leírás a Magyar Tudományos Akadémia mikrofilmjén alapul (A 1615/II), amely a liptószentmikulósi Tranoscus könyvtár példányáról készült. Az ebből hiányzó részek leírása Ján Čaplovič (828) és a Knihopis (16.302) alapján történt. A példányok csonkasága miatt a nyomtatvány bevezető és záró részeinek terjedelme teljes bizonyossággal nem állapítható meg. A fenti leírás a prágai, a turócszentmártoni és liptószentmikulósi példányok kollációjának összevetése alapján kikövetkeztethető terjedelmet tükrözi. A legelső meglevő levél a budapesti mikrofilmen az A_{3a}, ezen kezdődik a *Předmluva*. Az első számozott lap a B_{1a}, s a lapszámozás a „Ww6b”-n, vagyis a 700. lapon fejeződik be. A végén legteljesebb prágai példány az Yy_{6b} lappal a regiszter vége előtt nem sokkal szakad meg. Nehézséget okozott a terjedelem megállapításában, hogy a liptószentmikulósi példány budapesti mikrofilmjén a „*” jelű füzetet ismét egy „A” jelű füzet követi, amely az A₂-A₇ leveleket tartalmazza. A rajtuk olvasható adventi énekek tartalmilag beilleszkednek e kiadványba, de a füzet szedéstükréből mégis biztonságosan megállapítható, hogy a könyvtest egészétől eltérő kiadásból származik.

A kiadvány tényleges megjelenésének évét: 1636, a Knihopis a kolofon alapján határozta meg (Knihopis 16.302; vö. **Appendix 154**). Ez ma egyik hozzáférhető példányban sem található. Ján P. Ďurovič : Životopis Juraja Tranovského. Liptovský Mikuláš 1942 című monográfiájában azonban a függelékben lapszámozás nélkül közreadott illusztrációk között látható róla egy fotokópia, amelynek eredetije ma nem azonosítható. A Knihopis leírása szerint a kolofon a Zzab lapon volt olvasható, de ez elírás lehet, mert az általa megadott terjedelem alapján, amely egyezik a fenti leírásban is feltüntetett, a nyomtatvány az Yyb lapon ért véget, bizonyára itt volt található a kolofon is. A Knihopis (16.302) és Čaplovič (828) is feltehetően az 1639. évi második lőcsei kiadásból kiindulva (1780), és az előszó keltezését is figyelembe véve a kikövetkeztetett címlapon is jelzi az 1635. évszámot. Sőt Čaplovič feltünteteti a későbbi kiadások címezhető sorait: *Cithara Sanctorum*, *Apoc. 5. v. 8*. Ez, mivel a címlap valamennyi ismert példányból hiányzik, csupán feltételezés. A teljes példányból is ismert kiadások közül csupán az 1659. évi trencsényi (Čaplovič 1865) címlapján olvasható először, de jogosságát mégis igazolja a latin üdvözlő versek között található *Allusio ad libri titulum*.

A szlovák szakirodalomban Juraj Tranovský formában használt szerzői név alatt számon tartott híres énekeskönyvnek, amely a későbbiekben *Cithara Sanctorum* néven vált ismertté, ez az első ismert kiadása, amelyet a legutóbbi időkig másfélszázadnál is több követett. A gyűjtemény 414 éneket tartalmaz. Több mint 200 cseh eredetű, 90-et maga az összeállító írt, 8-at ugyanő latinból, 60-at németből fordított, 40 ének pedig korábbi magyarországi forrásokból (Ján Silván, Eliáš Láni és névtelen szerzők) származik. A kor művelt cseh irodalmi nyelve használatos ebben és a többi korai kiadásban. A dallamokra is a latin gregorián és a német, illetve a cseh reformációs énekköltészet hatása jellemző. A későbbi kiadások nyelvén a szlovák hatás a XVII. század végétől érződik. Tranovský életét és munkásságát Jozef Minárik foglalta össze (Renesančná a humanistická literatúra. Bratislava 1985, 197–201) és adott róla részletes bibliográfiát Haan Lajostól (*Cithara Sanctorum*, její historia... v Pešti 1873) napjainkig (Minárik: i.m. 231–234). A magyarországi evangélikus szlovákok vallásos életében és népszokásaiban játszott szerepéről ld. Tábori György: *A rézveretes Tranoscius. Békéscsaba 1986*.

Cf. –, 1780, 2195, 2477, →

Budapest *Acad. cop.* (← Liptovský Mikuláš) – Liptovský Mikuláš *Ev* ③ ○ – Martin *MS* ③ – Praha *Hus* ② – Valašské Meziříčí *Mus* ④

1656

⟨Catechismus P. Canisij e Latino in linguam Valachicam [translatu].
Posonii 1636 opera P. Jacobi Nemethi [typ. Societatis Jesu].⟩

Sztripszky II 2525/73 – ArchVerSiebLkde XIX 629 – Čaplovič 309 – BRV I 35/1

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Katolikus katekizmus román nyelven.

E nyomtatványról a nagyszombati egyetem Dobronoki György által vezetett naplója tudósít. Dobronoki 1636. február 2-án kelt följegyzését előbb Friedrich Müller (ArchVerSiebLkde XIX 629), majd Iványi Béla (Adattár 11 208), újabban pedig Holl Béla közölte (MKsz 1989: 184): „Accepi e Karan Sebes a nostris Patribus Catechismus P. Canisij e Latino in Linguam

Valachicam imprimendum Posenij opera P. Jacobi Nemethi.” Ennek alapján joggal feltételezhető, hogy Petrus Canisius *Catechismus parvus*át 1636-ban kinyomtatták román nyelven Pozsonyban. Ioan Bianu és Nerva Hodoş véleménye szerint (BRV I 35/1) ez volt az első kiadása Gheorghe Buitul jezsuita 1703-ban Kolozsvárott „de isznove tiperit”, „újból nyomtatott” katekizmusfordításának (RMK II 2155). Veress Endre, nem ismerve Buitul életrajzi adatait, cáfolta e véleményt (Veress 34). Újabban azonban ismertté vált Buitul életútja. 1591-ben született Karánsebesen, s 1627-től haláláig, 1635. szeptember 10-ig itt volt a jezsuita misszió vezetője (Lukács: *Catalogi personarum* II 555). Valószínű tehát, hogy néhány hónappal halála után, az ő hagyatékából küldték el Dobronokinak a káté román fordításának kéziratát.

Cf. 860*!, 1259*!; –, 1665, 2281, →

1657

⟨Jakussich György [transl.]: A szent-olvasó társulat. Németből magyarítva. Pozsony 1636 typ. Societatis Jesu.⟩

Szinnyei V 310 – Čaplovič 310

XVIII. századi adat alapján feltételezhető. – Katolikus vallási társulat kézikönyve.

E példányból ma már nem ismert nyomtatványt Szinnyei József említette Jakussich György művei között (Szinnyei V 310). Adatának forrása Horányi Elek *Memoria Hungarorum...* című kézikönyve volt (Pars II. Viennae 1776, 199-200): „Eximius praesul libellum de Societate SS. Rosarii e Germanica lingua MDCXXXVI. in Pannonicam vertit ediditque Tyrnaviae.” A nyomtatás helyét, mivel ekkor Nagyszombatban nem működött nyomda, Ján Čaplovič helyesbítette Pozsonyra (Čaplovič 310 és CCVI).

Jakussich György (1609–1647) gyermekkorában tért át a katolikus vallásra. Boroszlóban, majd 1629-től Rómában végezte tanulmányait. Hazatérve esztergomi kanonoknak, 1635-ben szerémi püspöknek és pozsonyi prépostnak, 1638-ban veszprémi püspöknek nevezték ki. 1642-ben lett egri megyéspüspök. Más műve nem ismeretes. E kiadvány egykori létét alátámasztja az az adat, amely szerint Jakussich veszprémi püspökként egyházmegyéjében elterjesztette a rózsafüzér-ájtatosságot (Sugár István: *Az egri püspökök története*. Bp. 1984, 320).

1658

[NYÉKI VÖRÖS Mátyás:] *Tintinnabulum tripudiantium*, az-az a földi részeg szerenchének es dichősegnek alhatatlan lakodalmában tombolok jóra-intő chengettyűje, mely a világ chalardsagát az ember negy utolsó dolgainak zengesevel kinek-kinek eleibe-adgya... Posenban 1636 [typ. Societatis Jesu].

A⁸–G⁸ H⁴ = [2] + 118 p. – 8° – Orn., init.

RMK I 664 – Čaplovič 312

Katolikus verses elmélkedés. – A címlapon bibliai idézet olvasható. A címlap hátán az élet rövidségéről és a halálról két latin nyelvű disztichon. Az első, Senecának tulajdonított disztichon alatt magyar nyelvű prózai fordítás áll. Ezután *A Krisztus keresztes zászlója alatt vitézkedő nagyszombati társasághoz* címmel *Ajánlólevél* olvasható, amelynek névtelen aláírója *Ugyanazon Szent Kereszt Társaságából való egy lelki vitézlő*. A mű fő része az emberi élet végső dolgaira vonatkozó keresztény tanítást foglalja versbe négy részben: *A halálról, Az ítéletről, A poklóról, A boldogságról*. Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Mit halássz utánam, te orcátlan világ*. A befejezésben az *Autor* megjelöli műve írásának idejét és helyét: *Ezerhatszázhuszonkilenc esztendőben, Szombat városában való létében*. A kiadvány függeléke Nyéki Vörös Mátyásnak a következő hat, kisebb vallásos versét tartalmazza: 84: *A Sz. keresztnék felvételére és a Krisztus követésére való intés*, 89: *A boldogságos Szűz Máriához Sz. Kasimirusnak imádságos éneke*, 101: *Siralom a halandóságról*, 107: *A véghetetlen örökkévalóságról*, 109: *Aeternitas, Örökkévalóság*, 117: *A mulandó világtól való búcsúzat az örökkévalóságért*. Incipitmutatóra utaló kezdősoruk: *A Krisztus szent – Mondj – Szörnyű – Igazságszerető – Jaj, miképpen – Mit használ*.

Szövegkiadása: RMKT XVII/2 175–240.

A *Tintinnabulum* szerzője a későbbi kiadások alapján (pl. 2077) Nyéki Vörös Mátyás. E művének ez az első, példányból is ismert kiadása. Nyomdahibái, valamint a szerző személyére utaló „S.” „K.” = Soproni Keresztes elmaradásából (vö. 1558A) Jenei Ferenc arra következtetett, hogy e kiadvány nem a szerző felügyelete alapján készülhetett (RMKT XVII/2 484). Valószínűnek tartotta, hogy a XVII–XVIII. században népszerű, sok kiadásban napvilágot látott mű ún. protestáns típusú kiadásai erre az 1636. évben megjelentre vagy az ezt megelőző, példányból nem ismert, feltételezett 1633 körüli kiadásra (1558A) mennek vissza. Jenei továbbá utalt a *Tintinnabulum* bizonyos részeinek forrásaira, és összefoglalta a mű gazdag utóéletét is (RMKT XVII/2 485–489).

A barokk világkép költői stílusjegyeinek kibontakozását a műből vett példákkal szemlélteti Bitskey István (ItK 1974: 330–338, uó.: Eszmék, művek, hagyományok. Debrecen 1996, 134–147); az Aeternitas-Örökkévalóság forrásait vizsgálta Bán Imre (A régi magyar vers. Szerk. Komlövski Tibor. Bp. 1979, 235–256 és Költők, eszmék, korszakok. Debrecen 1997, 173–202).

Az előző néhány évből 1632–1635 között nem ismeretes pozsonyi nyomtatvány. Ennek oka részben Pázmány Péter prédikációinak folyamatban lévő nyomtatási munkája lehetett (vö. 1658). Másrészt valószínűleg a nyomdavezető Némethi Jakab távollétével függ össze. 1635-ben az ő kezdeményezésére egészítette ki saját vétellel a pozsonyi jezsuita kollégium az eredetileg Pázmánytól származó felszerelését, majd 1640-ben Ferenczffy Lőrinc bécsi magyar kiadó tipográfiája is az ő birtokukba került. Az így tisztázatlanná vált tulajdonviszonyok miatt a jezsuita kollégium vezetése alatt álló nyomda 1636–1649 között nem nevezi meg magát kiadványai impresszumában (MKsz 1973: 377–385, 1989: 183–192, Holl Béla és OSzKÉvk 1994–1998: 347–357, V. Ecsedy Judit).

Cf. 1558A; –, 1812, 2077(1), →

Budapest Nat ①

1659

PÁZMÁNY Péter: A romai anyaszentegyház szokasából minden vasarnapokra es egy-nehany innepekre rendelt evangeliomokrúl predikacziok, mellyeket élő nyelvenek tanitasa-utan irásban foglalt cardinal Pazmany Peter, esztergami ersek... Posonban MDCXXXVI [typ. Societatis Jesu].

§⁶,)(⁶, ((?)⁴, A⁶ B⁶ Ca⁴ Cb⁵ D⁶–Z⁶, Aa⁶–Zz⁶, Aaa⁶–Kkk⁶ Llla⁶ Lllb¹ Lllc²⁻⁶ Mmm⁶–Zzz⁶, Aaaa⁶–Zzzz⁶, Aaaaa⁶–Mmmmm⁶ = [31] + 1–28., 29^a–34^a, 29^b–34^b, 35–672, 673^a–690^a, 673^b–690^b, 691–1248 pag. [recte 1272!] – 2° – Orn., init.

RMK I 663 – Sztripszky I 1950/157 ← MKsz 1911: 159 – Čaplovic 311

Katolikus postillák. – A címlap hátán az ún. kis doxológia (Dicsőség Atyának és Fiúnak stb.) és egy bibliai idézet olvasható. Az *én kegyelmes uramhoz, a teljes Szentháromság egy bizony Istenzhez alázatos ajánló írásom* című rész valójában imádság, amelyet Posonban, 1636. esztendőben keltezett Isteni felségednek legkisebb szolgálja, Pázmány Péter. Ezt követi A keresztény olvasókhöz intézett előszó írásomnak feltett céljáról (előfejjben) és A keresztény prédikátorokhoz intést a prédikálás helyes módjáról és az erkölcsi példaadásról. A vasárnapi evangéliomokról tanúság táblázatos összeállítás, amely a római eklézsiában rendelt és már Magyarországon is ehhez alkalmaztatott, ill. a mi előbbi szokásunk szerint olvastatott vasárnapi evangéliumok különbözőéseit mutatja. Ugyancsak táblázatos formában nyomtatták az Ebben a könyvben foglalt prédikációk rendi és tanúságok jegyzési című tartalomjegyzéket és A nyomtatásban esett fogyatkozások igazítását.

A főrész az egész egyházi év vasárnapjaira és fő ünnepeire írott postillákat tartalmazza advent első vasárnapjától pünkösd utáni 24. vasárnapig. Az evangéliumi szakaszok után a kötet nagyobb részében két-két prédikáció áll. Csak az első beszédet zárja imádság *Prédikáció után való könyörgés* címmel. Némelyik prédikáció mellett *Tanúságok* is olvashatók. A postillákhoz az 1147. laptól kezdve még néhány szent ünnepére írott prédikáció csatlakozik. A kötet – az időrendet megbontva – egy újabb karácsony-napi prédikációval fejeződik be, amelyet a nagybeteg érsek 1635-ben mondott el Nagyszombatban, és utolsó prédikációjának vélt, amint ezt a beszéd elején olvasható a *Keresztény olvasóhoz* (1241. lap) szóló bevezetésben elmondja.

A kiadvány címlevele két egymástól eltérő változatban ismeretes. A különbözősége Horváth Ignác hívta fel a figyelmet, de híradásában ő is a már Szabó Károly által ismertetett címlapot írta le (MKsz 1911: 159 és Sztripszky I 1950/157). A Szabó Károly által leírt változatnál („A” variáns) a címlap zsúfoltabb, mert a lap alján qtsoros bibliai idézet is olvasható: 2. ad. Corinth. 4. v. 2. *Családsággal nem járunk, az Isten igéjét meg nem ferteztetjük, hanem igazságnak kijelentésével ajánljuk magunkat minden emberek lelki ismérétéhez Isten előtt.* A „B” variánsban a bibliai idézet a címlapról elmaradt, s az egész címlevelet – más betűtípusok és cífrák alkalmazásával – újra szedték. A cím szövege ugyanaz, csak a nyomtatás évének megfogalmazása eltérő: MDCXXXVI. esztendőben („A” variáns), ill. anno MDCXXXVI. („B” variáns). A mai ismeretek alapján nem állapítható meg, hogy milyen okból készült a címlevelből két változat.

Teljes szövegkiadás Kanyurszky Györgytől: Pázmány Péter összes munkái VI–VII. Bp. 1903–1905. Legújabb részleges szövegkiadások: Pázmány Péter művei. Vál., bev. Tarnóc Már-

ton. Bp. 1983, 589–1057 – Pázmány Péter. Válogatás műveiből. II–III. kötet. Prédikációk. Vál. Vass Péter, bev. Óry Miklós, Szabó Ferenc. Bp. 1983.

A prédikációskötet Pázmány Péter utolsó, még életében megjelent műve. Az érsek harminc esztendei prédikálás után kezdett beszédei kinyomtatásáról gondolkodni; betegsége miatt azonban azt kellett kibocsátania, *ami vagy készen, vagy üszögében volt*. A nyomtatás munkája három évig tartott. (Vö. A keresztény olvasókhhoz intézett előszóval,)?(2 fol.) A kötet lapszámozása – feltehetően több nyomdász párhuzamos munkája miatt – két helyen is hibás. A húsvét, ill. pünkösd második és harmadik napjára írott prédikációk hiányoznak a kötetből: *de szinte akkor érkezének a nyomtatók a húsvéti prédikációk nyomtatására, mikor egészségem bontakozási és ország gyűlésének foglalatossági időt nem engedének, hogy rendbe hozzam és kiterjeszsem azokra a napokra rendelt prédikációkat* – írta erről Pázmány. Az említett országgyűlést 1634. december 22-re hívták össze Sopronba (Fraknói Vilmos: Pázmány Péter és kora. 3. kötet. Pest 1872, 102). A húsvétig terjedő postillákat tehát már 1634 végéig kinyomtatták, ami szintén igazolja a prédikációskötet három éven át, 1634-től 1636-ig tartó nyomtatását. A kötet végére Pázmány a közölteken túl még számos további, a szentek ünnepére írott prédikációt tervezett, e tervei azonban már nem valósulhattak meg (1241. lap.).

A prédikációskötet esztergomi példánya (Főszékesegyházi Könyvtár) és Zsámár József budapesti gyűjtő példánya Pázmánynak Szelepcsényi György által metszett rézmetszetes arcképét is megőrizte. Ez azonban nem tartozik a könyvtesthez, csak később ragasztották a címlap elé, ezért nem szerepel a fenti kollációban. Nem kizárt, hogy a pozsonyi könyvnyomtatók eredetileg ezt a metszetet szánták a kötet elejére, de az nem készült el idejében. (Vö. MKsz 1961: 479, Gulyás Pál és Vayer Lajos: Pázmány Péter ikonográfiája. Bp. 1935, 23–26.)

A kötet anyagából mindössze egy prédikációt nyomtattak ki már korábban is, 1610-ben a Pozsonyban lett prédikációt (1004); ez átdolgozott formában, *Hogy a tudós nagy emberek eseti-ben nem kell megbotránkozunk* címmel a pünkösd utáni 10. vasárnapnál olvasható. (Bitskey István: Humanista erudíció és barokk világkép. Pázmány Péter prédikációi. Bp. 1979, 33.)

Fraknói Vilmos szerint Pázmány prédikációi latin fordításban is megjelentek 1654-ben Krakkóban. (Pázmány Péter és kora. 3. kötet. Pest 1872, 287.) A Pázmáneum könyvtárának 1681-ben készült kéziratos katalógusára hivatkozott, amelyben a „Concionatores latini” cím-szó alatt olvasható a következő tétel: „Pázmány Petri, De festis et dominicis. Cracoviae 1654.” (Vö. Szinnyei X 626). Mivel az adatot más forrás nem erősíti meg, az általában pontatlan régi könyvtári leírásokat pedig nem tekinthetjük bizonyító erejűnek, Fraknói állítása nem fogadható el.

A prédikációskötet Pázmány egyik legnagyobb hatású műve. Beszédeinek részletesebb elemzését ld. Hittudományi Folyóirat 1900: 370–406, 644–680, Kudora János – Mihalovics Ede: A katolikus prédikáció története Magyarországon. II. Bp. 1901, 116–131 – Sík Sándor: Pázmány, az ember és az író. Bp. 1939. – Szolgálat 1969: 47–70, Óry Miklós – Bitskey István idézett monográfiája és Bitskey István: Pázmány Péter. Bp. 1986. – Vigilia 1981: 73–80, Sinkó Ferenc. Ld. még ezenkívül az említett szövegkiadások bevezetőit. Pázmány bibliai idézeteiről: Egyházi Lapok 1920: 7–8, 22–23, Eöry János – Vigilia 1981: 81–84, Büky Béla. A szakirodalom legrészletesebb felsorolása Polgár László Pázmány-bibliográfiájában olvasható: Pázmány Péter emlékezete. Szerk. Lukács László, Szabó Ferenc. Róma 1987, 449–480.

Cf. 1004; –, →

In 46 bibliothecis 66 expl. – Budapest: Acad, Nat, Univ – Cluj-Napoca: Acad, Univ – Debrecen Ref – Sárospatak Ref – Szeged Univ – Wien Nat – Zagreb Univ – etc.

1660

⟨Theses in „studio claustrali” Franciscanorum ad disputandum propositae et sub titulo Universitatis impressae. Posonii 1636 typ. Societatis Jesu.⟩

MKsz 1989: 184–185

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Katolikus teológiai vizsgatételek.

E nyomtatványról a nagyszombati egyetem naplója alapján (Budapest Egyetemi Könyvtár Pray-gyűjtemény XXX. kötet) Holl Béla adott hírt (MKsz 1989: 184–185). Közleménye idézi és értelmezi a napló 1636. március 19-ről szóló bejegyzését: „Hodie, me et P. Jazberini praesente apud eminentissimum institit P. Lector Franciscanorum ut impressas theses posset imprimi curare ad disputandum. Consensit Eminentissimus modo prius [a] Reverendissimo Vicario Generali reviderentur. Cogitavi, cur non potius ab Academia hac?” A napló idevonatkozó szövegének korábbi kiadását ld. Adattár 11 208.

A nagyszombati ferences kolostor teológiai kurzusának lektora a naplót vezető Dobronoki György és Jászberényi Tamás jezsuiták jelenlétében Pázmány érsektől kérte, hogy a nyilvános vitára kitűzött tételeket kinyomtathassa. Pázmány ezt megengedte azzal a feltétellel, hogy a tételeket előzőleg az általános helynöknek bemutatják. A kiadvány megjelenését bizonyítja, hogy a pozsonyi jezsuita nyomda más alkalmakkor is készített téziseket a helybeli ferencesek számára (vö. 1786).

1661

»THESES TRIGINTA primae logicorum disputationis in universitate Tyrnaviensi. Posonii 1636 typ. Societatis Jesu.«

MKsz 1989: 184

Logikai vizsgatételek. – E nyomtatványról a nagyszombati egyetem naplója alapján (Budapest Egyetemi Könyvtár Pray-gyűjtemény XXX. kötet) Holl Béla adott hírt (MKsz 1989: 184). Közleménye idézi és értelmezi a napló 1636. február 1-ről szóló bejegyzését: „Fuit prima logicorum Disputatio mane per duas horas cum 30 impressis thesibus. Interfuerunt disputationi Eminentissimus dominus Cardinalis, sed noluit disputare. Defendit Bidellus Logicae oppugnaverunt 3 Logici, noster unus Alumnus, alter, tertius saecularis. Interfuere Canonici duo, Patres Franciscani, Reliquos impedivit pluvia.” A napló idevonatkozó szövegének korábbi kiadását ld. Adattár 11 208.

A nyomtatvány a nagyszombati egyetem legelső logikai évfolyamának első nyilvános vitájára kitűzött tételeket tartalmazta, összesen harmincat. A dispután megjelent az egyetemalapítója, Pázmány Péter is. A védő az évfolyam vezetője (bidellus), 1636-ban Christophorus Kalcschmidt (Lukács: *Catalogi personarum* II 444), az opponensek a logikai évfolyam három tagja: egy jezsuita növendék és két világi hallgató voltak. A praesest a feljegyzés nem említi meg, feltételezhető, hogy Martinus Palkovich, a logika professzora (Lukács: *Catalogi personarum* II

444) elnökölt. A tételeket minden bizonnyal Pozsonyban a jezsuiták nyomdájában készítették, amire a napló ezekben az években ismételtlen utal hasonló kiadványoknál (vö. pl. 1690, 1699).

Wegelin, M. Josva: Hand- Land- und Stand-Büchlein... Preßburg 1636. = **Appendix 156**

1662

»JOANNIDES, Jakub: Virtutes Christi. To gest: Ctnosti Neyswětégssj a Neyspasytedlněgssj Syna Božjho a Blahoslawené... Panny Marye... k následowánj... pobožnému Clowěku potřebné... sepsané Od Kněze Jakuba Joannidesa Tehowského... (W Senicy MDCXXXVI v Wácslawa Wokála).«

»A¹² B⁶ = [18] fol. – 12°«

Čaplovič 1692

Utraquista verses elmélkedés biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: Isten fiának és a boldogságos szűz Máriának... a követéséhez az ájtatos embernek szükséges... legszentebb és legüdvezítőbb erényei... összeírtattak Jakub Joannides Tehovský pap által... E kiadványból példány nem maradt fenn. Tartalma Juraj Ribay XVIII. századi kéziratos másolatából ismert (Budapest Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár „Duod Slav 1”), amely híven követi az eredeti nyomtatványt, feltünteti még a füzetjelzéseket és őrszavakat is. A fenti leírás ennek alapján készült. A címlap hátán *Ad Christianos Jesu Christo fideles* című vers volt olvasható *Author* aláírással. Ezt követte külön cím nélkül a Jézus Krisztus és Szűz Mária erényeinek követéséről szóló verses elmélkedés. A művet *Conclusio* címmel latin nyelvű vers és a kolofon zárta.

A szerző, Jakub Joannides Ján Čaplovič megállapítása szerint a csehországi Tábor vidékén fekvő Chusník település utraquista papja volt, és nem a magyarországi Bars megyében, hanem valószínűleg a csehországi Tehov községben született (Čaplovič 1692).

A kéziratban a legutolsó (a 33.) lapon olvasható Juraj Ribay bejegyzése arról, hogy a kötetet azért másolta le magának, mert ez az egyetlen könyv, amely tanúskodik az egykori szenicei nyomda létezéséről. Az eredeti nyomtatvány tulajdonosa Baráni Dániel prédikátor volt, aki Aszód-Domonyban halt meg. Kéziratos hagyatéka az Országos Széchényi Könyvtárba került.

Ján Čaplovič bibliográfiájában a szenicei nyomda kiadványainak leírásai elé írt bevezetőjében (Čaplovič 574. pag.) megállapította, hogy Václav Vokál nyomdája rövid ideig működhetett Szenicén és feltételezte, hogy a Jednota, a Csehtestvér Egyház nyomdája ebben az időszakban Puhón lehetett a csehtestvér menekültek központjában. Ez a feltételezés nem zárható ki, de az bizonyos, hogy Vokál nyomdája nem a csehtestvérek tulajdona volt, hanem azt felesége vásárolta számára Prágában. Vokál Szenicéről azt nem a Rákóczi-birtokon lévő Puhóra vitte, hanem Trencsénbe az Illésházy-birtokra, ahol 1637-ben kezdett működni. Vokál valószínűleg nem volt tagja a Jednotának, és nyomdájában inkább lutheránus-utraquista művek készültek.

Praxis pietatis, to jest o cvičení se v pobožnosti pravé knížka milostná. V Senici 1636. – Vide 1702

Wolfius, Adam: Breviarium humanum, seu concio in honorem obitus Martini Bozek... Trenchinii 1636. – Vide 1798(3)

Wolfius Adam: Cupressus funerea, sive concio habita in obitu filiolae reverendi domini Romenetzi... Trenchinii 1636. – Vide 1754(1)

Horhi Miklós: Liber apiaster... Várad 1636. – Vide 2125

Ratagius, Venceslaus: Carmen panegyricum... S. l. 1636. – Vide 1644

Balassi Bálint és Rimay János istenes énekei. Bártfa 1637. = Appendix 158

1663

»KALENDÁRIUM és prognosztikon az 1638. esztendőre. Bártfa 1637 Klös [jun.] – 16°«

Naptár és prognosztikon. – A kiadvány egyetlen példánya sem ismeretes. Megjelenése azonban a naptár összeállítójának, David Frölichnek saját kezű bejegyzése alapján bizonyosnak tekinthető. Frölich Boroszlóban kiadott német nyelvű naptársorozatának egy példányát, amelyet ma az Országos Széchényi Könyvtár őriz, naplóként használt. Az 1637-re szóló *Schreib Calender*-ben (RMK III 1520) 1637. október 1-nél a következő feljegyzése olvasható: „Typographus Bartphensis Jacob Klös aureum misit p[ro] Fasti Hung. A. 38.” Mivel a későbbi, hasonló bejegyzések Bártfán nyomtatott kalendáriumokra utalnak, ebben az esetben is kétségtelen, hogy az 1638. évre Bártfán kiadott magyar nyelvű naptárért küldött a nyomdász a szerzőnek egy aranyat. Frölich magyar nyelvű naptársorozatának kinyomtatását tehát egy évvel korábban kezdték meg Bártfán, mint az eddig ismert volt (vö. 1709). A naptárt Frölich Török Andrásnak ajánlotta, akitől a dedikációért 16 rajnai forint jutalmat kapott (MKsz 1996: 434–435, Pavercsik Ilona).

Szentiványi Róbert (Közművelődés 1911. 32. sz. 5–6) már feltételezett egy 1638-as, Bártfán kinyomtatott Frölich-kalendáriumot, amelyet Serédi János fordított magyarra (ErdMuz 1912: 193). Az említett feltételezés, amelyet Ján Čaplovič is átvett bibliográfiájában (Čaplovič 1965), valójában az 1639. évre kiadott bártfai naptárra vonatkozik (vö. 1709)

Cf. 1709!

1664

[NYEKI VÖRÖS Mátyás: Dialogus, az az egy kárhozatra szállott gazdag test és léleknek siralommal teljes egymással való keserves panaszkodó beszélgetések.] [Bártfa 1637–1638 Klöss jun.]

A⁴–E⁴ F¹+? = [21 +?] fol. – 4° – Orn., init.

RMKT XVII/2 470

Katolikus verses elmélkedés. – E kiadás egyetlen ismert példánya a hiányzó címlap utáni levélén kezdődik, amelyen *Az isteni szeretettel teljes és tiszta itélettel kegyes olvasóhoz* szóló előszó olvasható Nyéki Vörös Mátyásnak a korábbi kiadásokban szokásos aláírása nélkül. A szöveg a *Dialogus* utolsó, a szerzés idejét és helyét (1620, Nagy Győr városa) feltüntető strófájával végződik. A függelék az egyetlen ismert példányban az *Idvösséges és ájtatos szép imádság* elején szakad meg. Az előző kiadásokban található metszetek ebben a kiadásban nem találhatók.

Szabó Károly tévesen azonosította az itt leírt, Marosvásárhelyen őrzött csonka unikumot azzal a példánnyal ma ismeretlen 1625. évi bécsi kiadással, amelynek címét és impresszumadatait „a gömöri evang. esperesség rosnyai könyvtárának régi catalogusából” írta ki (vö. RMK I 545 és 1321). Jenei Ferenc megállapította, hogy a marosvásárhelyi unikumban az 1623. évi prágai kiadáshoz képest (1294) feltűnően sok a sajtóhiba. Ebből arra következtetett, hogy e kiadás olyan nyomdában készült, ahol a szerző, Nyéki Vörös nem működött közre a megjelenítésben (RMKT XVII/2 470). Mivel a marosvásárhelyi példány a Károlyi Zsuzsanna halálára Gyulafehérvárott 1624-ben kiadott gyászbeszédekkel (1307) egybekötve maradt fenn, feltételezte, hogy a *Dialogust* is ebben az évben nyomtatták. V. Ecsedy Judit azonban a betűtípusok és a könyvdíszek vizsgálata alapján megállapította, hogy a *Dialógus* e kiadása a bártfai nyomdában készült valószínűleg 1637-ben vagy 1638-ban (szóbeli közlés).

Cf. 1294!; 1635, –, 1978, 2077(2), →

Budapest Nat cop. – Budapest Acad cop. – Târgu Mureș ②

1665

A' KERESTYENI tudomaninak rövid sommáia. Első része a hitnek ágazatiról. Bechbe MDCXXXVII Gelbhaar Gergel.

A¹² B* = 36 pag. – 12° – Orn., init.

RMK I 666 – Sztripszky I 1950a ← MKsz 1895: 138

Katolikus katekizmus. – Petrus Canisius *Parvus catechismus catholicorum* című munkája Vásárhelyi Gergely-féle magyar fordításának rövidített változata a címlap hátán kezdődik. Minden lapját szedett körzetekből álló keret díszíti. Szövege apróbb helyesírási és stilisztikai változtatásoktól eltekintve követi az előző kiadásét (1259). A katekizmus után azonban itt az imádságok helyett a *Modus ministrandi et respondendi sacerdoti missam celebranti* olvasható.

Szabó Károly e nyomtatványnak csonka példányát ismerte és címét csupán rövidítve közölte (RMK I 666). Teljes példányon alapuló leírását Horváth Ignácz tette közzé (MKsz 1895: 138).

A bécsi Gregor Gelbhaar műhelyében 1617-től kezdve számos magyar nyelvű nyomtatvány jelent meg.

Cf. 860*!; 1259*!; 1656, –, 2281, →

Budapest Nat ②* – Budapest Univ ①

1666

(KOPCSÁNYI Márton:) Keresztyen imadsagos könyvechke, mely á czeremoniaknak és ennéhány hitünk agazatinák (az egygyüyük kedvéért) rövid magyarázattyával külömb külömb féle imádsagokat foglal magában. A bodog emlekezetü cardinal Pazmany Peter esztergami érsek engedelméből először 1616, masodsor 1622. esztendőben nyomtattatot; mostan harmadsor valamennyi jobbitással és szaporittással. Bechbe MDCXXXVII Formica Máthé.

A¹²–X¹² Y⁹ = [2] + 510 + [10] pag. – 12° – Mult. ill., orn., init., 1 ins.

RMK I 665 – Sztripszky I 1951/158 – MKsz 1895: 137

Katolikus imádságoskönyv. – A címlap hátán fametszetű kép (Jézus az Olajfák hegyén), felette latin disztichon, alatta szentírási idézet. Ezt követi a Nagymihályi Ferenc pozsonyi kamarai tanácsos özvegyének, *Amade Ilona asszonynak* szóló ajánlás, amelyet Bécsben 1637. augusztus 18-án írt *Szent Ferenc szerzetiből Kopcháni Fr. Marton, palatinus uram ónagysága prédikátora a kismartoni klastromba*. Ezután kalendárium következik.

Az imádságoskönyv a következő részekből áll: 47: *A ceremóniákról* – 73: *Az olvasóról* – 86: *Az imádságra való készülétről* – 99: *Mindennapi imádságok* – 107: *A mise alatt imádságok* – 165: *Reggeli és estvéli könyörgések* – 223: *Hetedszaki elmélkedések és imádságok* – 314: *A gyónásról készület* – 356: *Az Oltáriszentségről* – 434: *Szent Dávidnak hét penitenciatartó zsoltára* – 458: *A szentek litániája* – 476: *A mennyei szentekről* – 480: *Betegség idején* – 494: *A halálra vált emberért való könyörgések* – 502: *Útonjárók imádsága*. A kiadvány végén Magyarország fametszetű cimere látható.

A kiadvány beosztásában és szövegében nagyrészt megegyezik a mű második, 1622-i kiadásával (1260). De elmaradtak abból a következő részek: *A mise után való imádság*, *Boldogasszony litániája* hozzá való *kegyes ájtatossággal*, és a végén a *Vitéz embernek való imádság*. Egyes szövegek, így a *Hetedszaki elmélkedések és imádságok* átrendezett és bővített formában találhatók, és van négy olyan ima is, amely az 1622. éviben nem szerepel. Kettő kivételével újak a verses szövegek is. Ez utóbbiaknak incipitmutatóra utaló kezdősorai a következők: 132: *Én Istenem és* – 207: *Ó én szerelmes* – 208: *Mária, malasztnak anyja, tengernek* – 209: *Istennek boldog* – 210: *Boldog, aki a végső* – 265: *Istenem, mindenek* – 355: *Ó én megváltó*.

Az ajánlás szövegkiadása: RMKT XVII/7 441–443. A verses részek szövegkiadásáról ld. az incipitmutatót.

A kiadvány Kopcsányi imádságoskönyvének már a harmadik kiadása, a korábbiak e kiadás címlapja és a RMNy második kötete szerint 1616-ban és 1622-ben jelentek meg (1103 és 1260). Időközben azonban az 1622. évi második kiadásból a korábban ismertnél teljesebb példány került elő. Ennek ajánlása és címlapja alapján Borsa Gedeon megállapította, hogy az első kiadás nem 1616-ban Bécsben (vö. 1103), hanem 1617-ben Pozsonyban, az érseki nyomdában jelent meg (S 1145A = MKsz 1987: 57–58).

A kiadványt díszítő fametszetű képek dúcai a XVII. század első felében Ferenczffy Lőrinc tulajdonában voltak. Lehetséges, hogy e mű kinyomtatását Formica bécsi nyomdájában ő szorgalmazta (Holl: Ferenczffy 91–92).

Cf. 1103, S 1145A = (MKsz 1987: 58), 1260, –

Budapest Nat ③ – Budapest Univ ①

1667

[1] UY calendarium Christus Urunk születése után MDCXXXVIII. esztendőre, mely az bissextilis után második, a deák cisióval együtt, az T o n s k i J a n o s, krackai akademiába tanító phil. doctora s rendeltetett geometria s astrologia professora irásából, mely magyar országi, austriai s morvai etc. horizonra szolgall. Magyarrá fordítatot T h a l l y a i P á l tól.
 – [2] (Prognosticum astrologicum, az az az csillagok járásából való ítélet.) Beczben [1637] Gelbhaar Gergely.

[1° B^o C^o D^o = [28] fol. – 8° – Mult. ill.

OSzKÉvk 1972: 205–215

Új naptár és prognosztikon. – Az év jellemző adatai után *A jelek és karakterek jegyzése* következik. Az egyes hónapok naptártáblái két-két szemközti lapot foglalnak el, szélükön latin nyelvű Cizio Janus olvasható. Minden hónaphoz fametszetes illusztráció kapcsolódik. A hónapversek januári kezdősora: *E hónapba eret ne vágass*. A naptár rész után útmutató következik a *Köpölyözés és förödésről*, majd a nyomdász magyar nyelvű ajánlása *Eszterhazy Miklosnak, Magyarország nádorispánjának...* A prognosztikon egyes fejezetei: *Ez esztendőnek kezdeti* – *Ez esztendőnek ura* – *Ez esztendő folyásának ereje s cselekedeti* – *Az ecclipsisről* – *Döghalálról s betegségekről* – *A hadakozásról* – *Gyulladásokról* – *A mezők terméséről* – *A bányásznákról*. A *Sokadalmok* című vásárjegyzék és a *Rövid megírása az egek herekségének, s a rajtuk lévő plánétáknak, avagy bujdosó csillagoknak* című fejezet zárja a kiadványt.

Jan Tonski matematikus lengyel nyelvű naptárjai 1639 és 1644 között jelentek meg Krakóban.

Gregor Gelbhaar bécsi nyomdász (1615–1648 a működési ideje) első magyar nyelvű naptára 1634-ből ismeretes (1557). Nem zárható ki, de nem is bizonyítható, hogy ilyen kiadványokat a közbeeső években is állított elő.

A naptárt Soltészné Juhász Erzsébet ismertette részletesen (OSzKÉvk 1972: 205–215).

Cf. 159!; 1557; –, 1712, 1762, 1819, 1870, 1919, 1987, 2054, 2098, 2136, 2164, 2205, 2257, 2311, 2359, 2412, 2460, 2509, 2567, →

Budapest Nat ①

1668

»GEISTLICHES Gedicht. Gedruckt zu Cronstadt im Jahr MDCXXXVII [Herrmann]. – [1] fol. – 2°«

RMK II 2446

Evangélikus vallásos vers. – E nyomtatvány ma már nem található. Létezéséről Franz Zimmermann adott hírt az erdélyi Szász Közösség (= Universitas) számadáskönyvének kötés-

táblájából kiáztatott példány alapján (ArchVerSiebLde 1884: 96). Az ő adatát közölte pótlólag Szabó Károly (RMK II 2446). Zimmermann szerint e plakát alakú nyomtatványon a német vers szövegét két hasábra szedték.

A brassói nyomda működése a 17. század folyamán nem volt folyamatos. Martin Wolfgang utolsó olyan nyomtatványa, amelyen neve is szerepelt, 1632-ből való (1522). Így valószínűbbnek látszik, hogy ez a munka 1637-ben már a következő nyomdatulajdonosnál, Michael Herrmann-nál készült (vö. 1717).

Olim: Sibiu Arch

1669

(Budák György: Rövid elmélkedés a közönséges anyaszentegyházról, melly Jakab Marton által megpróbáltatott és azután magyarra fordítatott. Csepreg 1637 Farkas. 4°)

Szinnyei I 1390

XIX. századi adat alapján feltételezhető. – Evangélikus vallási tanítás.

A kiadvány csak Jankovich Miklós említéséből ismeretes. Az 1533 és 1830 között nyomtatásban megjelent magyar könyveket leíró „Közönséges Magyar Könyvtár” című kéziratos bibliográfiájában (Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattára) olvasható a fenti leírás (231. fol. verzó). A továbbiakban így ír róla: „Egyetlen egy példánya tartatott fel ezen ritka magyar nyomtatványnak Szászki-Adonyi könyvtárában.” (vö. Szinnyei I 1390). Ára Jankovich szerint 15 Ft volt. A leírásból nem derül ki egyértelműen, hogy Jankovich látta-e a nyomtatványt, vagy csak más által megküldött adatot jegyzett fel, az említett könyvtár egykori, nyomtatott katalógusából (Cathalogus Bibliothecae Szaskino-Adonyiano s. l. 1764) pedig ma példány nem ismeretes. Budák Györgynek 1637-ből valóban ismert egy teológiai tézise: *Disputatio theologica de ecclesia*, amelyet a wittenbergi egyetemen Jakob Martini teológiaprofesszor előtt védett meg (RMK III 1531).

A sárvári születésű Budák György 1635 decembere és 1637 júliusa között végezte tanulmányait Wittenbergben. Itthoni lelkészi pályájáról nincs adat. Szokatlan, hogy egy vizsgátezist magyar nyelvre lefordítva újra kiadjanak, ezért – bár a leírás pontosnak tűnik – nem egyértelműen bizonyított a magyar fordítás kinyomtatása.

1670

MEDGYESI Pál [transl.]: Het napoki edgyüt beszélgetések ket öszve-talalozott embereknek, tudnia-illik edgy keresztyen es mas edgy papista catholicusoknak az hitnek edgy nehany viszszaírvl. William Cowper gallowayi püspök Scotiaban angliai nyelven irta, magyar nyelvre Medgyesi

Pal, Ur Jesus Christus edgyigyü szolgálja fordította... Debrecenben (1637)
Fodorik Menyhard.

$\chi^8, A^{12}-I^{12} K^{11} = [16] + 237 \text{ pag.} - 12^\circ$

RMK I 668

Református vitairat. – Az ajánlólevelet a fordító, Medgyesi Pál *Perényi Gabriel uramnak, Ugocsa és Abaujár megyéknek örökös főispánjának és... házastársának, Salgai Kata asszonyomnak* címezte Munkácson 1637. január 15-i kelettel. Ezt követi a tartalomjegyzék: *E hétnapoki beszélgetéseknek summája*. A főrész élén megismétlődik a könyv címe, majd rövid bevezetés után hét napi beszélgetésben a protestantizmus és különösen a skóciai eklézsia régiségét, azaz apostoli eredetét bizonyítja *egy keresztyén* (azaz protestáns) *egy pápista katolikusnak*.

Bár a címlapon nincs évszám, az előszó keltéből következik, hogy e könyv nyomtatását 1637-ben fejezték be.

Medgyesi Pál William Cowper (1568-1619) gallowayi püspök *Seven dayes conference, betweene a catholicke Christian and a catholicke Romane. Concerning some controversies of religion* (London 1613) című munkáját fordította magyarra. – Ld. még: Berg: Angol hatások 95–98.

Cf. →

Budapest Nat ① ④ – Budapest Univ ① – Debrecen Univ ②*

1671

TEJFALVI CSIBA Márton: Romanocategorus, azaz az apostoli vallással ellenkező, minapi romai-catholikusok tudományának mutató laistroma, mellyet az nemes-szemely Teyfalvi Chiba Marton egy papista vállásra tevelyedet attyafianak irt es bereg szaszi praedicator lévén, hazájának ajánlot. [Debrecen] 1637 [Fodorik].

$\chi^{12}, \chi(\chi^{11+1}, A^{12}-V^{12} X^{11} = [45] + 526 [\text{recte } 499] + [3] \text{ pag.} - 12^\circ - \text{Orn., init.}$

RMK I 667

Református vallási vitairat. – A címlap hátán bibliai idézet olvasható. A bevezető részek a következők: Tejfalvi Csiba Márton ajánlása 1636. március 8-i kelettel *Perényi Gábornak, Ugocsa és Abaujár megyéknek örökös ispánjának és kegyes házastársának, Salgai Kata asszonyának*. Kismarjai Veszeli Pál időmértékes verse, *Kegyes intés a pápás eklézsiához*, kezdősora: *Ó Babylon! Élted gyalázat*, majd betűrendes tárgymutató: *Mutató tábla*. A főrész élén Tejfalvi Csiba Márton előszava áll: *Pozsony, Moson és Komárom vármegyékben lakozó vérszerinti atyafiainak Istentől minden üdvösséges áldást híván*, kelte Beregszász 1637 január. A vitairat törzse *A tévelygő atyafinak cédulájára küldött levelemnek summája* tíz részből áll. Ennek végén *Appendix*. A nyomtatványt utószó *Keresztyén olvasó az Úr legyen veled*, és a sajtóhibák jegyzéke *Errata* zárják.

Az ajánlásnak a Perényi család történetére vonatkozó részleteit közölte Kemény József: Történelmi és irodalmi kalászatok. Pest 1851, 176–177.

Tejfalvi Csiba Márton Debrecenben, majd 1622-től a wittenbergi, odera-frankfurti és a franekeri egyetemen tanult. Hazatérve rektor Nagybányán, 1625-től Túrterebesen, 1632-től Beregszászon lelkész. 1637 után élete ismeretlen. Könyve megírására, amint az az ajánlásból kitűnik: egy vérszerinti rokonának katolizálása készítette. Műve számos katolikus teológus munkáját idézi, főként azonban Pázmány Péter *Kalauzával* vitatkozik (1059). Célja megmutatni, hogy a római katolikus vallás tanításai ellenkeznek a Szentírással, az apostoli hagyománnyal, az ökumenikus zsinatokkal és önmagukkal is, egyeznek viszont a régi eretnekségekkel. Az *Appendix* ennek ellenkezőjét fejt ki a protestánsokról.

E nyomtatvány Szabó Károly szerint a debreceni nyomdában készült. Ezt betűtípusainak vizsgálata is megerősíti.

Cf. 1059

In 13 bibliothecis 18 expl. – Budapest *Acad, Nat, Ref* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Kecskemét *Ref* – Sárospatak *Ref* – Târgu Mureş – etc.

1672

ALSTED, Johann Heinrich: *Veraedvs ad perillustrem dominum... Wolfgangum Hoffmannum, liberum baronem in Grünpüchel, etc. e Transylvania in Moraviam expeditus a Johanne Henrico Alstedio. Editio secunda. Albae-Juliae 1637 [typ. principis].*

A¹² = 24 pag. – 12° – Orn.

Minta a szerző enciklopédikus kézikönyvéből. – E bibliográfiailag eddig ismeretlen nyomtatványból csak a legutóbbi időben került elő példány. A címlevél hátán kezdődik a szerző, *Johannes-Henricus Alstedius* 1637. január 12-én kelt ajánlólevele *Wolfgango Hoffmanno, libero baroni in Grünpüchel et Strechaw, domino in Rabenstein et Jannowitz etc. supremo haereditario, tum Ducatus Styriae curiae-praefecto, tum Archiducatus Austriae marescallo, sacraeque caes. majestatis camerario etc.* Ebben elmondja, hogy a Veraedus (= Postaló) az előző év végén elkészült *Colophon de reformatione philosophiae et reliquarum facultatum subjiciendus censurae illorum, qui naevos tum suos, tum suorum praeceptorum et discipulorum agnoscunt et sublato cupient* című új művét kívánja bemutatni. A *Colophon* segédcsoportján kíván lenni a *meditatiok, scriptiok* és *dissertatiok* létrehozásában. Ennek érdekében az egyes tudományágak fogalomköreit összesen 28 *circulus*ba foglalta. Ezek címét is felsorolja az ajánlólevél. A főrész kettőből közöl mutatót: A *Circulus lexicus, exemplo illustratus Christus* személye köré csoportosítható szavakat, kifejezéseket tartalmaz alfabetikus rendben. A *Circulus historicus* az őszövétségi pátriárkákkal kezdve II. Ferdinánd trónralépéséig, 1619-ig ad kronológiai áttekintést a fontosabb uralkodókról. Végül rövid *Praxis* magyarázza a *circulus* használatát.

A címlap szerint e kiadvány már második kiadás. Nem zárható ki, de nem is bizonyítható, hogy Alsted az elsőt is Gyulafehérvárott nyomtattatta ki, de azt valószínűleg más személynek

ajánlotta. A *Colophon de reformatione philosophiae* című mű megjelenésére a mai ismeretek szerint azonban nem került sor.

Budapest *Nat* cop. – Praha *Nat* ①

1673

(ARTICVLI dominorum regnicolarum trium nationum regni Transsylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis in civitate Meggyes ad diem primum mensis Martij anni Domini 1637. indictis, celebratis conclusi.) [Gyulafehérvár 1637 typ. principis.]

A⁶ = [6] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 1952/159 ← MKsz 1895: 260 – Dézsi: Suppl. 55

Erdélyi országgyűlési törvények magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Rákóczi György erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1637. március 1 és 22 között Medgyesen tartott országgyűlés huszonnyolc artikulusának szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1637. március 22-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml IX 588–598.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint a gyulafehérvári fejedelmi nyomdában készült (MKsz 1968: 206, Fazakas József és QSzKÉvk 1978: 327, V. Ecsedy Judit).

Cf. 1005*!; 1641!, –, —

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Acad* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Sighişoara ①

1674

KERESZTÚRI Pál: Christianus lactens, quem... dn. Georgius et dn. Sigismundus Rakoci... universis auditoribus applaudentibus repraesentarunt, quando tyrocinium Christianismi sui deposuerunt in solenni examine, quod 15. Augusti anno 1637. celsissimus Transylvaniae princeps praemitti voluit administrationi Sacrae Coenae, in qua postridie hi duo suae Celsitudinis filii fidem suam publice primum obsignarunt, praeunte Paulo B. Kereszturi, praeceptore illustrium dominorum. Albae-Juliae 1637 typis celsissimi principis.

a⁴ b⁴,);(2, A⁴–V⁴ = [20] + 160 pag. – 4° – Orn., init.

RMK II 508

Református katekizmus. – A kiadvány élén *Dedicatio* áll, amelyet *Sigismundus Rakoci* atyjához, *Georgio Rakoci... principi Transylvaniae* intézett. Ezt beszéd követi: *Oratiuncula Sigismundi, quam ante examen declamavit*. Ezután *Macte Principes inclyti* kezdetű ajánlószöveg vezet be az ifjabb Rákóczi Györgyöt és öccsét, Zsigmondot köszöntő verseket. Szerzőik a következők: *Stephanus Katona Gelejius, Joannes Henricus Alstedius, M. Philippus Piscator, Johannes Henricus Bisterfeldius*. A mű törzse két nagyobb egységre tagolódik: *Catechesis religionis Christianae fere juxta methodum Catechismi Heidelbergensis* és *Questiones controversae in religionis negotio. Maximam partem oppositae Bellarmino, retenta ipsius fere methodum*. Mindkét rész szövegét a lapszálon bibliai hivatkozások egészítik ki, ugyanitt jelöli azt is a kiadvány, hogy mely kérdésekre adott választ György és melyekre Zsigmond.

Keresztúri Bíró Pál (1604?–1655) itthon Sárospatakon tanult, ahol 1620–1622-ben senior is volt. Külföldi egyetemi tanulmányait Heidelbergben, Odera-Frankfurtban, Leidenben végezte, Angliába is átment. 1630-tól a gyulafehérvári kollégium tanára, 1636-tól I. Rákóczi György udvari iskoláját vezette. A fejedelem fiainak, Zsigmondnak és Györgynek, később Bethlen Miklósnak lett a nevelője. 1640-től az ifjú Rákóczi György udvari papja volt.

Rákóczi Zsigmond ajánlásában köszönetet mond szüleinek gyermekeik helyes neveltetéséért, s megemlíti, hogy Keresztúri Pál előtt Prónai Mátyás volt a tanítójuk. A törzsrész a fejedelemsíki konfirmáció előtti vizsgájának anyagát tartalmazza, amelyet Keresztúri állított össze. A katekizmus a Heidelbergi Káténak jelentősen bővített változata. Czeglédy Sándor szerint Keresztúrinak a káté szövegébe lépten-nyomon beleszótt kérdés-feleletei a káté magyarázatának tekinthetők, s egyéni jellegű ortodox teológiai felfogást tükröznek (*Studia et acta* I 133–134). A kiadvány második felében Keresztúri nagyjából közvetlenül bibliai idézetekkel, kisebb részben az idézett locusokra alapított következtetésekkel fejti ki néhány vitatott dogmatikai kérdésben – Bellarminóval vitázva – az ortodox református felfogást. Az egész mű jól reprezentálja Keresztúri Pál kérdés-feleletre építő pedagógiai módszerét, amelyet már tanítványa, Bethlen Miklós is lelkesen méltatott (Bethlen Miklós *Önéletírása*. Kiadta V. Windisch Éva. Bp. 1955, I 141–156).

1638-ban Keresztúri magyarul is kiadta e munkáját (1721).

Cf. –, 1721, 1841, 1914, 1953

In 15 bibliothecis 18 expl. – Berlin *Univ Inst* – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Decrecen *Ref, Univ* – Sárospatak *Ref* – Târgu Mureş – Warszawa *Univ* – etc.

1675

»[1-2] KALENDÁRIUM és prognosztikon az 1638. esztendőre. Kassa 1637 Schultz Dánielné. – 16°«

MKSz 1905: 84 – Čaplovic 549

Naptár és prognosztikon. – E ma már példány alapján ismeretlen kiadvány emlékét a kassai tanács jegyzőkönyvének 1638. március 11-én kelt bejegyzése őrzi meg: „Schulcz Dánielné fizetést kér az calendariumokért. Deliberatum: Dabuntur talleri 3.” (MKSz 1905: 84, Kemény

Lajos). A kiadvány feltehetően magyar nyelvű lehetett, mert 1610-től a magyar nyelvű naptársorozat jelent meg rendszeresen Kassán (vö. 997 és 1584), német nyelvű naptárak közül ellenben csak kettő ismeretes példányból vagy egykorú említésből (1086, 1388).

Daniel Schultz özvegyének nyomdája csak 1634-ig működött folyamatosan, ezért az 1635. és az 1638. évre szóló naptárakon kívül, amelyekről tanácsülési jegyzőkönyvek tanúskodnak, nem szükséges további naptárkiadások feltételezése. Az 1644., 1651., 1652. és 1653. évre szóló kalendáriumok, amelyeket Valentin Gevers kassai könyvkötő ajándékozott a városi tanácsnak, nem kassai nyomtatványok, mert a kassai nyomda működése a mai ismeretek szerint 1640–1652 között szünetelt (MKSz 1889: 233–234, 1905: 84–85, Kemény Lajos).

Cf. 997*!; –, 2467, 2520, 2578, →

1676

[1] MONUMENTUM seplurale ad... principis ac domini... Mavritii, Hassiae landgravij, comitis Cattimoelibocorum, Deciorum, Zigenhainiae et Niddae, etc. principis... memoriam gloriae sempiternam erectum... – [2] (Mausolei Mauritiani pars altera, qva... Mauritii... vitam, virtutes, obitum... Academiae Cassellanae professores... epicediis... publice ponunt... Cassellis MDCXXXV apud Johannem Saurium.) – [3] (Viginti Academiarum et scholarum illustrium tam intra, quam extra Rom(anum) imp(erium), ... epicedia, quibus... moecenatis et nutritii quondam... Mauritii, Hass(iae) landg(ravii)... obitum... deplorant. Cassellis MDCXXXV apud Johannem Saurium.) – [4] (Epicedia exterarum nationum: Gallorum, Anglorum, Scotorum, Bohemorum, Belgarum, Helvetiorum, Silesiorum, Moravorum et Transilvanorum... in... ex hac vita discessum Mauritii... fusa Cassellis MDCXXXV apud Johannem Saurium.) – [5] (Sequuntur orationes et carmina in obitus... Othonis, ... Mauritii, ... Philippi, ... Philippi junioris... et... Mauritii junioris... habita et fusa a professoribus Marpurgensis et Cassellanae Academiarum. Cassellis MDCXXXV apud Johannem Saurium.) Cassellis 1637 prostat Francofurti apud Johannem Ammonium.

A⁶ B² C¹ D² E⁴ F³ G² H⁴ H³ I¹ K² L⁴ M² N⁴ O¹ P², *⁴, A⁴–Z⁴, Aa⁴–Zz⁴, Aaa⁴–Eee⁴ Fff⁵; AA⁴–RR³; AAa⁴–ZZz⁴, AAaa⁴–KKkk³; a⁴–l⁴ m⁵ = [1] fol. + 11 pag. + 12. fol. + [1] fol. + 13–15. fol. + 16–17, 18–20 [recte 18–19] pag. + 19. fol. + 21–30. pag. + 31–32 fol. + 33–40 pag. + 37. fol. + 43–44. pag. + 45. fol. + 46–49 pag. + 50–63 fol. + 64–71 pag.; + 418; 134; 262 + 90 + [6] pag. – 2° – Mult. ill. calc., orn., init.

MKSz 1977: 191–193

Magyar verseket is tartalmazó gyászversgyűjtemény. – A nyomtatvány az 1632-ben elhunyt Móric hesseni tartománygróf emlékére készült. Az összefoglaló címlapon szereplő év-

szám a nyomtatvány első változatában 1637 (A variáns), a másodikban 1638 (B variáns), a harmadikban 1640 (C variáns). A kötet további részei teljesen azonosak.

A kiadvány két főrészből áll. Az első ([1]), rézmetszetes rész a 49. pagináig tart. A gyászszertartásról és a fejedelmi család tagjairól készült metszeteket és metszett szöveget egyaránt tartalmaz. A második ([2]), nyomtatott rész a következő megjegyzéssel kezdődik: *Folgende etliche Schriften und Carmina*. Ez, valamint a ma ismert példányok, amelyekben a két rész többnyire együtt maradt fenn, bizonyítják a két rész együttes megjelentetésének szándékát.

A kiadványnak ez a második, nyomtatott fele négy önálló címlappal kezdődő, kisebb egyégből áll. Összefoglaló és belső címlapjai mind a három variánsban az 1635. évet tüntetik fel megjelenési évként. Az első rész ([3]) Móric fejedelem életéről szól. Majd új belső címlap után, de folytatólagos ívjelzéssel következik az a fejezet ([4]), amelyben húsz németországi és külföldi akadémia tanári kara és hallgatósága búcsúzott el mecénásától, Mórictól. Ennek a 241–250. lapjain (HHhh.b–IIii.) található VII. fejezete az *Epicedia Transilvanorum. Phoenicem sui seculi Mauritium Hass. Landgravium, etc. principem... supremo hoc honore afficit... schola Bethleno-Rakocziana, quae est Albae Juliae Transilvanorum, 27. sextilis anno 1634*. címet viseli, és erdélyi személyiségek gyászverseit tartalmazza. Latin versben búcsúztatták a fejedelmet a következő szerzők: I–II.: *Johann. Henricus Alstedius* – [III] *M. Philippus Ludovicus Piscator, professor ibidem* – [IV] *Georgius Judex m. d. ... Transilv. princ. a consiliis medicis* – [V] *Johannes Henricus Bisterfeldius, publicus philosophiae professor*. Majd [VI] *David Valerius Hispanus... publicus philosophiae professor* spanyol verse következik. Ezután [VII] *Aliud* című latin vers olvasható a szerző megjelölése nélkül. – [VIII] *Franciscus Szigheti, regens Coll. Albani* magyar nyelvű, *Rhythmi Hungarici* című költeménnyel búcsúzott. Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Boldog, kinek addig nyúlt napjai hossza*. Majd [IX] *Franciscus Thesaurarius Pannonius c. p.* *Aliud* című latin verse és ugyanannak [X] *Idem Ungarice* című magyar verse következik. Kezdősora: *Noha most Fidély [= Erdély] kesergi halottját*.

Az ötödik rész ([5]) a marburgi és kasseli akadémiák professzorainak gyászbeszédeit és gyászverseit tartalmazza.

Az I–II. számú versek szövegkiadása: MKsz 1977: 192–193; a [VII–X] számú verseké: RMKT XVII/9 616–617 és 169–172.

E kiadványt Varjas Béla találta meg a marburgi Egyetemi Könyvtárban. Bibliográfiai leírását először Varga Imre publikálta (MKsz 1977: 191–193).

A magyar versszerzők közül Szigeti Ferenc valószínűleg azonos azzal a Szigetivel, aki 1633-ban Bázelen védte meg vizsgatételeit (RMK III 1491). 1634 és 1637 között a gyulafehérvári Kollégium igazgatója volt. 1638-ban prédikátorként majd esperesként működött Désen (Adattár I 192, 384). Varga Imre neki tulajdonította a [VII] számú, *Aliud* című verset is (RMKT XVII/9 616–617).

A Franciscus Thesaurarius neve mellett szereplő rövidítés feloldása: *classis poeseos*, vagyis Gyulafehérváron a poézis tanára volt 1634-ben (Vö.: RMKT XVII/9 617).

A belső címlapok tanúsága szerint a nyomtatott rész különböző fejezeteit már 1635-ben kinyomtatták, de az emlékkötet a rézmetszetes összefoglaló címlap szerint csak 1637-ben láttott napvilágot először, majd ezt követően új (címlap) kiadásban 1638-ban és 1640-ben.

Budapest *Nat* cop. partim (A variáns Marburg, B variáns Marburg, C variáns Wien) – Marburg ○ *Univ* (A variáns) ○ (B variáns) – Wolfenbüttel ① ① ③* (B variáns) ① (C variáns) – Wien *Nat* ① (C variáns)

1677

⟨Kalendárium és prognosztikon az 1638. esztendőre. Kolozsvár 1637 typ. Heltai. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1828!

1678

DEBRECENI Péter [transl.]: Tizenket idvösseges elmelkedesec, mellyekben szép ahittatos és buzgosagos könyörgesec vadnak foglaltatvan minden hiveknek, valakic ez életnek haboruiban az ő idvössegeknek czellyara sietnec, lelki fegyverül adattattac, mellyec elsöben Philep Kegelius d. által deakul irattattac, mostan pedig magyar nyelvre fordittattac Debreceni Peter által. Lugdunomban MDCXXXVII Wilhel[mus] Christianus [Boxe].

(?)⁶, (?)⁶–(???)⁶, A⁶–Z⁶, Aa⁶–Vv⁶ Xx⁶ = [60] + 515 + [11] pag. – 24° – Orn., init.

RMK I 669

Református imádságoskönyv és¹elmelkedések. – A címlevél hátán két bibliai idézet olvasható. Ezután a fordító *Elöljáró beszéde* következik, amelyet... *Ballingh Jánosnak, Munkács várának főkapitányának...* ajánlott Leiden 1636. december 15-i kelettel. Aláírása: *Kegyelmednek alázatos alumnusa Debr. Péter*. Az előjáró beszéd egyben tanítás is a könyörgés módjáról és hasznos voltáról. A kiadványhoz három, Leidenben tanuló teológus írt magyar nyelvű ajánló verset: *Rhythmi de vi et efficacia precum in gratiam authoris conscripti* címmel a *Michaele S. Salardi*, kezdősora: *A kegyes beszédnek – Pro re nata succincta altaris thymiamatis accomodatio* címmel *Nicolaus Lazar Szatthmári*, kezdősora: *Akarsz-e valaki jó illat tétellel – Παραιρεσις ad Christianum lectorem* címmel pedig *Stephanus Mohatsi Barovius*, kezdősora: *Valaki Istenhez akarsz járulni*. A könyv bevezető részéhez csatlakozik még *A régi pátereknek írásokból szedegettetett értelmes mondások a könyörgésekről*.

A főresz 12 *elmelkedésre* oszlik, amelyek – a címmel ellentétben – inkább csak az egyes fejezetek tartalmát vezetik be; a szöveg túlnyomórészt imádságokból áll, az egyes fejezeteket pedig énekek zárják. A fejezetek és a bennük előforduló imádságok címei az élőfej és a tartalomjegyzék (tábla) alapján a következők: (1.) *A könyörgéshez való készületről: A Krisztusnak bennünk való szózatiról – A buzgóságért való könyörgés – A szívnek tisztaságáért – Az Úr jótetszésének véghez viteléért mibennünk – A szívnek kegyes szándékáért – Elmének figyelemességéért – A bűnös embernek siralma – Hogy Isten felől az elmelkedés...* – *A jó léleknek kívánságáról* – (2.) *Hetedszaki három féle könyörgésekről: Könyörgés, midőn reggel felszerkensz – Miképpen ajánlja magát Istennek...* – *Más* – Ezután vasárnaptól szombatig a hét minden egyes napjára alkalmazott reggeli imádság, vallástétel és hálaadás következik. – *A minket őrző angyalokról – Boldog kimúlásért ez életből – Könyörgés az óraütéskor – A házból kimenők-*

nek könyörgések – (3.) *Estvéli könyörgésekről*: nyolc *estvéli imádságot* tartalmaz. – *Lelkiismereteknek felszerkentése* – *A bűntől megoltalmaztatott embernek áhítatos imádsága* – (4.) *Az egyházban való imádságokról*: *A templomban menőknek könyörgések* – *Más* – *Vallástétel a bűnről* – *Három könyörgés a Szentháromsághoz* – *Az Atyához* – *Fiúhoz* – *A Szentlélekhez* – *Más* – *Prédikáció előtt való könyörgések* – *Más* – *Prédikáció után három könyörgés* – *Az isteni édességről* – *Isteni dicséretre indító könyörgés* – *A töredelmességért három imádság* – *Az isteni szeretetnek buzgóságáról* – *Hogy az isteni édesség...* (5.) *A penitenciára serkentő intésekről*: *Amaz igaz bírótól való félelemtől...* – *Az embereknek nyavalyásságáról* – *Panasza a kegyes embernek* – *Más azonról* – *A kétségben esett embernek vigasztalása* – (6.) *A Krisztusnak szenvedéséről*: *A Krisztus szenvedésének leírása* – *Buzgó könyörgés...* – *Más áhítatos imádság...* – *Buzgó hálaadás...* – *Miképpen terjessze ember az Atyának eleiben az ő Fiának szenvedését* – *A jó léleknek bizodalmaról* – *Az Atyának szeretetiről* – *A hív léleknek hálaadása...* – *Hálaadás Istennek... szeretetiért...* – *Buzgóságos könyörgés...* – *Más áhítatos könyörgés...* – (7.) *A bűnbocsánatért való könyörgésekről*: *A bűnös embernek könyörgése* (öt imádság) – *Siralma a bűnöknek* – (8.) *Az Úrnak vacsorájáról*: *Könyörgések az Úrvacsorája előtt* (három imádság) – *Az Úrvacsorának idején* (két imádság) – *A szent vacsora után négy könyörgés és hálaadás* – (9.) *Nyomorúságbéli könyörgésekről*: *Békességes türésről* – *Könyörgések nyomorúságainkban* (három imádság) – *A gonosz emberekért* – *A mi ellenségeinkért* – *Hirtelen riadásnak idején* – *Az elhagyattatottaknak imádságok* – *Hálaadása a nyomorúságtól megszabadult embernek* – (10.) *A betegeknek könyörgésekről*: *Boldog meghalásért* – *Beteg embereknek könyörgése* (három imádság) – *Könyörgés a betegért* – *Rövid imádságok a halálban* – (11.) *A mennynországnak boldogságáról* (elmékedések) – (12.) *Szükségeinkbéli könyörgésekről*: *Könyörgés az Anyaszentegyházért* – *Tisztviselőkhért* – *Lelki pásztorkért* – *Békességért* (Két imádság) – *Tisztviselőkhöz könyörgések* – *Házi gazdáknak* – *Földi termésinkért* – *Imádság dögihalnak idején* – *Jó úttért*.

A kiadványban található magyar nyelvű verseknek az incipitmutatóra utaló kezdő szavai a következők: 37: *Dicsérd az Isten mostan* – 151: *Hálát adunk neked* – 174: *Az Úristen nekem* – 198: *Jövel Szentlélek Úristen, töltsd be szíveinket* – 241: *Hartyáni Imre: Háborúsága* – 291: *Gondviselő* – 343: *Atyának bölcsessége, bizony istensége, Krisztus* – 384: *Balassi Bálint: Bocsdásd meg* – 425: *Emlékezzél, Úristen* – 450: *Erős várunk* – 476: *Barát István: Siess, nagy* – 493: *Kanizsai Pálfi János: Dicsőült* – 512: *Balassi Bálint: Adj már* – 513: *Dicsérjed, áldjad*.

A kiadvány *E könyvben lévő könyörgéseknek táblájával* és a *Rendi az énekeknek* című mutatóval zárul.

Debreceni Péter (1608–1671 után) debreceni tanulmányait követően Nagyszőlősen rektor, külföldi tanulmányait 1635-től Leidenben, 1638-tól Franekerben végezte. Hazatérése után Munkácon, később Alsómisztótfaluban és Técsőn volt református lelkész.

A fordítás latin eredetije Philipp Kegel *Thesaurus spiritualis precationum piarum, in duodecim salutare meditationes distinctus* című műve volt, amely először 1596-ban Magdeburgban jelent meg nyomtatásban. Az *Előljáró beszéd* szerint Debreceni Péter patrónusa, Balling János kívánságára fordította le... *Kegelius Philip doktornak... mostan új formában kibocsátott tizenkét elmékedéséből álló szép áhítatos könyvét*. Ennek alapján valószínű, hogy a fordító az 1635-ös lipcei kiadás alapján dolgozott. A fordítás során számos változtatással élt: kihagyott, rövidített, ill. bővítette a szöveget. Különösen sokat változtatott a 7. és 8. elmékedésben, amelyben a megigazulásról és az Úrvacsoráról szóló részeket a református dogmáknak megfelelően dolgozta át. Kegelius eredeti művének forrásairól ld. ItK 1922: 87–88, Thienemann Tivadar.

Az impresszumban csak *Wilhel. Christianusnak* nevezett nyomdász teljes neve Willem Christiaens van der Boxe, aki 1631–1658 között működött Leidenben (Gruys, Jean Albert

– Wolf, Clemens, de: Thesaurus 1473–1800. Nederlandse boekdrukkers en boekverkoopers. Nieuwkoop 1989, 22).

Cf. –, 1730, 1755, 1772, 2363(2), 2497, →

Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Martin *MS* ①

Olim: Pesti ref. coll.

1679

⟨Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1638. Leutschau 1637 Brewer. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 2273!

Cebanius Ábrahám: *Cygnea cantio...* Lőcse 1633–1640 között. – Vide 1728

1680

[1] DAVID Frölichius késmárki astronomus calendarioma, Chris-tus urunk születése után MDCXXXVIII. esztendőre szereztetet és ez ma-gyar országhi s- erdélyi eghez szorgalmatosan alkalmaztatot. – [2] (Judici-um astrologo-physicum, az az az eghnek budoso és köz csillagoknak forgá-sokból, és ide alá ható cselekedetekből vétetet itilet és jövőndölés ez 1638. esztendőre. Kiváltképpen való szorgalmatos figyelmezőssel Magyar országra és Erdélyre alkalmaztatot, David Froelich késmárki astronomus által.) Lőcsen [1637] Brever Lőrincz.

A^a–E^a F^a = [46] fol. – 16°

MKsz 1929: 216 – Čaplovič 830

Új-naptár 6-naptárral és prognosztikon. – A címlevél hátán a szerző *In honorem... comitis...* *Francisci de Nadasd* ajánlja művét. A naptárrész beosztása megegyezik az 1637. év-re szóló lőcsei naptárával (1650), annyi eltéréssel, hogy a végén a *Rövid tanítás alkalmas időben való érvágásról, köpölyözésről és feredésről* című útmutató található. Az önálló címlap-pal kezdődő prognosztikon fejezetei: *Az esztendőnek négy részeiről. I. A télről – II. A kikeletről – III. A nyárról – IV. Az őszeiről – A setétségekről – A főbb aspectusokról avagy csillagzásokról, mit jelentsenek azok hadak, vérontások és egyéb veszedelmek felől – A bortermésnek reménysé-géről.* A prognosztikon után *Következik szép rövid krónika, mely esztendőnként szokott a kalendáriomba helyezettetni: most megjobbított.* Ennek utolsó adata az 1637. évhez fűződik. A

kiadványt a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék zárja.

A naptár ajánlásáról Frölich *Medulla geographiae practicae* című művének (1758) előszavában is megemlékezik (vö. MKsz 1930: 290, Asztalos Miklós).

Cf. 1650!

Budapest Nat ①

1681

EPIGRAMMATA quodlibetica ad litteratos Leutschovienses serio et joco, bono tamen fine facta et directa ab eo, cui tum ocium erant molestissimum podagrici pedes... [Leutschoviae] (1637) [Brewer].

A⁶ = [6] fol. – 4° – Orn.

RMK II 509 – Caplovič 829

Alkalmi versek latin és német nyelven. – A magát meg nem nevező szerző a cím tanúsága szerint podagrája miatt pihenésre kényszerítve írta e verseit. A címlapon, közvetlenül a cím után kezdődő költemények a következő személyekhez szólnak: [1] *Ad... magistrum Petrum Zabelerum, ... superattendentem, pastorem Leutschoviens. primarium.* – [2] *Ad... magistrum Thomam Murr concionatorem Germanorum.* – [3] *Ad... Bartholomaeum Alaudam, concionatorem Slavorum* két latin disztichon, német vers és újabb latin disztichon. – [4] *Ad... Franciscum Nemet diaconum.* – [5] *Ad... Casparem Cramerum jureconsultum, pro tempore hic judicem.* – [6] *Mors homini vere Christiano ludus* címen egy-egy latin és német gyászvers *Ad... Joannem Lang, senatorem primarium* feleségének elhunytá alkalmából. – [7] *Consolatio pro morituris haud spernenda* címen *Ad... Ioannem Schander* – [8] *Historia et poemata* című vers szól *Ad... Joannem Sowenitz.* – [9] *Ad... Christophorum Teufelium, reipublicae notarium et senatorem* szóló költeményének címe *Promissorum abusus.* – [10] *Praepostera hominum judicia* című vers *Ad... magistrum Joannem Windisch, scholae rectorem.* – [11] *Ad... Iosephum Alaudam, collegam secundae classis.* – [12] *Ad... Petrum Dingisch, collegam tertiae classis.* – [13] *Abusus canentium in templis* címen latin és német vers *Ad... Balthasarum Apellem, hujus ecclesiae choragrum.* – [14] *Quae possunt fieri per pauciora, non opus est ut fiant per plura* címen *Ad... seniore* pariter et auditores – [15] *Ad scholae nostrae studiosos.* – [16] *De specūlo, prodente vetulam* címen *Ad... Ioannem Pfadenhauer, nostrum organedum* egy-egy latin és német vers szól. – [17] *Ad... Gabrielem Dolnik, aeditum.* – [18] *Bonum infinitum* címen hosszabb latin és német vers *Ad doctorem Samuelem Spillenbergerum, medicum ordinarium.* – [19] *Praepostera vicissim hominum judicia* *ad... Joannem Söldner regiae majestatis a tricesimis.* [20] *De febribus intermittentibus.* *Ad... Daniele* *Cramerum, fodinarum Smolnicensium praefectum.* – [21] *De testudine difficalia quae pulchra.* *Ad... Joannem Gestloerum.* – [22] *Quae consueta sunt, pulchra sunt.* *Ad... Thomam Fickerum.* – [23] *Abusus poematum.* *Ad dn. Antonium Lang.* – [24] *Ad... Brunonem Brewer bibliopolam.* – [25] *Ad... Laurentium Brewer typographum.* – [26] *Ad... Joannem Miska.* – [27] *Ad Jonam Spillenbergerum apo-*

thecarium. – [28] *Domestica medicamenta transmarinis saepe salubriora. Ad Samuelem Cramerum, medicinae studiosum*. A gyűjtemény megjelenésének évszáma, anno 1637 zárja a nyomtatványt.

A szerző a verseiben betegségén kívül semmi közelebbit nem árult el magáról. Műveltségét bizonyítja, hogy a [18.] számú versét a *Summum bonum* témájában ahhoz a Spilenberger Sámuelhez intézte, aki Lőcsén 1630-ban Szenci Molnár Albert *Discursus de summo bono* című fordításához (1483) üdvözlőverset írt. A [23.] számú versben pedig John Owen angol költő költeményeire utalt.

E helymegjelölés nélkül megjelent nyomtatványt Szabó Károly is (RMK II 509), Ján Čaplovič (829) is lőcseiként írta le. A betűtípusok tanúsága szerint valóban ott készült (Pavercsik Ilona megállapítása).

Budapest Univ ①

1682

{Frölich, David: *Ephemeris... ad annum 1638. Leutschoviae 1637 Brewer.* – 4°}

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

A példányból ma már nem ismert kiadvány megjelenésére az 1638. évre szóló tizenhatod-rét alakú, Frölich által szerkesztett magyar nyelvű kalendáriumból lehet következtetni. (1680). *A főbb aspectusokról...* című fejezetben (D₂ verzó) a szerző a természet szerint való jóvendülés után a németországi hadakozásokat is megemlíti. *Amely olvasó kíván erről többet érteni, az én deák kalendáriomban ezen caputban bővebben olvashat* – fűzi hozzá. A naptár besztása megegyezhetett az 1633. évre szóló kiadással (1550).

A naptár kiadását Frölich naplóbejegyzései is megerősítik. A kéziraton 1637. július 8-án kezdett dolgozni, és július 28-án fejezte be. Művét Homonnai Drugeth János országbírónak, ungi és zempléni főispánnak ajánlotta, akitől jutalomként 30 rajnai forintot kapott (MKsz 1996: 434, Pavercsik Ilona).

A kiadvány David Frölich Lőcsén kiadott latin nyelvű naptársorozatának utolsó tagja. Az 1639. évtől a szerző tudományos igényességgel szerkesztett latin nyelvű naptársorozatát Bártfán, a Klössz-nyomdában jelentette meg (vö. 1710), s ugyanott adták ki latin nyelvű öröknaptárait is (1756, 2047).

Cf. 1651!

Herlicius, David: Kalendárium és prognosztikon az 1638. esztendőre. Fordította Serédi János. Lőcse 1637. – Vide 1729

1683

IRATOSI T. János [transl.]: [1] Az ember eletének bodogul valo igazgatasa-nak modgyáról. Wilhelmus Perkinsus, angliai theologusnak irasából magyar nyelvre fordittatot Iratosi T. Janos thoronyai praedikátor által. – [2] Patika szerszamos bolt, az az sok-fele halaloknak természe-tekről és azoknak nemeiről, es ismet az jól és bódogúl való meg halásnak módgyáról való tanítás. Iratot Wilhelmus Perkinsus angliai theologus által, magyar nyelvre fordittatot Iratosi T. Janos, thoronyai prae-dikátor által. Lőcsen 1637 Brever Lörintz.

A¹²–X¹² Y⁴, ()² = [38] + 138 + [4] + 331 + [5] pag. – 12° – Orn.

RMK I 670-671 – Caplovic 831

Református elmélekedések. – A címlevél után ajánlás szól *Debreczeni Tamás deáknak, ... Rakoczi Györgynek... magyarországi jószáginak hűséges prefektusának*, amelyben a fordító összefoglalja a magyarországi reformáció történetét. Ezután két latin epigramma olvasható. Az első szerzője *Michael Szentpeteri, rector scholae Uyhelinae*, a másodiké *Michael Iratosi filius interpretis, a[lumnus] sch[olae] S[aros]P[atakinae]*. Majd V. P., azaz William Perkins *Előljárobészede az olvasónak intésére*. A főrészt Habakuk próféta könyvének második része alapján értekezik a hit által való életről. Önálló címlappal, de folytatólagos füzetjelzéssel kö-vetkezik a *Patika szerszamos bolt* című elmélekedés. Ez az *Ecclesiastes* (Prédikátor könyve) 7. részének 2. verséből kiindulva elmélekedik a halálról. Főrészéhez *Toldalék* csatlakozik a *halál-lal tusakodó embereknek utolsó gondolkodásokról*. Ezt a *Halálhoz készülő imádság* követi. A kötetet *Gregorius Balog Höveinus, pastor ecclesiae Terebesien*. 1637. szeptember 1-jén kelt magyar nyelvű verse zárja *Ad translatorem libelli et alios pios lectores* címen. Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Hogy deákból magyart*.

Iratosi T. János (1576–1648) református lelkész volt a tiszántúli egyházkerületben. Gyula-házán, Sátoraljaújhelyen, Bodrogszentesen, Nagytoronyán, Bodzásújlakon szolgált.

Mindkét általa lefordított mű szerzője az angol puritánus William Perkins volt. Az e kö-tetben első helyen álló munka eredetije *How to live and that well: in all estates and times, specially when helps and comforts faile* címen először Cambridge-ben 1601-ben, a második *A salve for a sicke man: or, a treatise containing the nature, differences and kindes of death* cí-men először 1595-ben Cambridge-ben jelent meg. Iratosi e műveknek 1603-ban Hanauban ki-adott latin változata alapján készítette fordítását (Berg: Angol hatások 88–89). A kötet végén található *Halálhoz készülő imádság* azonban nem szerepel sem Perkins eredeti munkájában (Geoffrey Arnold (London) levélbeli közlése), sem annak latin fordításában.

Cf. 1893

Budapest Nat ① ④ – Cluj-Napoca Univ ②* – London BL ② – Sárospatak Ref ①
Olim: Lőcsei ev. gymn.

1684

(Kalendař a prognostika na rok 1638. Levoca 1637 Brewer – 16°)

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

E naptár megjelenésére összeállítójának, David Frölichnek saját kezű bejegyzéséből következtethetünk. A Boroszlóban kiadott német nyelvű, 1638-ra szóló *Schreib Calender* (RMK III 1538) Országos Széchényi Könyvtár-i példányában, 1638. május 14-énél a következő feljegyzés olvasható: „Dns. Benizki Canonicus Capit. p[ro] Boh[emico] K[a]l[endario] obtulit 10. [fl.]”. Frölich hazai naptárkiadásaival kapcsolatban többnyire feljegyezte a szerzői „honoráriumot”, ill. az ajánlások címzettjeinek jutalom-összegét. Beniczky Andrásnak, a szepesi prépostság kanonokjának a szerző valószínűleg az 1638. évre szóló cseh nyelvű kalendáriumot ajánlotta, és ezt honorálta az ajánlás címzettje, másokhoz hasonlóan utólag 10 forinttal (MKsz 1996: 434, Pavercsik Ilona). A nyomtatás helye feltehetően Lőcse volt, ahol ez idő tájt a legtöbb Frölich-naptárt kiadták, bár példányból legkorábbiól csak az 1640-re szóló, Lőcsén nyomtatott, cseh nyelvű Frölich-kalendárium ismeretes (1777). A trencsényi nyomda, amely 1639-re adta ki az első cseh nyelvű Frölich-naptárt (1752), azért nem valószínű nyomtatási helyként, mert az ottani sorozat első néhány naptára ajánlás nélkül jelent meg.

Cf. 1777!

1685

LUTZMAN, Adolphus: Rudis praeceptorum logicorum delineatio, quae familiari discussione trimestri imbibita, honori et observantiae... dn. jvdicis et senatorvm, hornis comitiis in... republica Eperiensi, declaratorum consecrabat et publicae ventilationi subiciebat sub praesidio... domini Adolphi Lutzman a Weis, artium et philosophiae doctoris, sacrosanctae theologiae licenciati, juris utriusque candidati, etc. juvenus Musis ejusdem familiaribus consecrata, Johannes Sartorius Eperiensis, Elias Lasitius Dezericenus, Martinus Martinides Stiawnik, Valentinus Hancke Angelopolitanus, Salamon Grünwald Bartphensis, Johannes Hancke Angelopolitanus. Leutschoviae 1637 typis Breverianis.

A⁴ = [4] fol. – 4°

Čaplovič 830a

Logikai vizsgatételek. – A címlap hátán a *praeses*, azaz Adolphus Lutzman *Amplissimo designato magistratui* címzett ajánlása olvasható. A főrész ötven pontban az arisztotelészi logika felosztása szerint haladva ismerteti a logika alapfogalmait. A nyomtatványt *Johannes Sartorius Ep. discipulus* üdvözlőverse zárja: *Ad... Adolphum Lutzman a Weis*.

A vizsga színhelyét nem nevezi meg a nyomtatvány, de az ajánlásból kikövetkeztethető, hogy az eperjesi gimnáziumban vitatták meg 1637 folyamán egy közelebről meg nem jelölt időpontban.

A németországi, Köln közelében fekvő Weissböl származó Adolphus Lutzman 1634–35-ben Eperjesen tanult, majd ugyanott lett konrektor 1637-ig. Később Szepesbélán volt lelkész (vö. Hörk József: Az eperjesi ev. ker. collegium története. Kassa 1896, 363).

E nyomtatvány egyetlen példányát először Ján Čaplovič írta le (830a).

Budapest *Nat* cop. – Martin *MS* ①

1686

RATAJ, Václav: *Sententiae evangeliorum dominicalium, in usum scholarum collectae, hemistichiis et distichis Latinis, nec non rhythmis Bohemicis colligatae per Venceslaum Ratagium Boëmum. Leutschoviae MDCXXXVII typis Laurentii Brevver.*

A⁸–E⁸ F⁴ = [44] fol. – 8° – Orn., init.

Sztripszky 2526/74 ← MKsz 1906: 131 – Čaplovič 832 – Knihopis 14746

Evangéliumi idézetek gyűjteménye latin és biblikus cseh nyelvű értelmezésekkel. – A címlevél után a szerző, *institutor Venceslaus Ratagius* 1637. szeptember 13-án kelt ajánlása *nobilissimae fratrum trigae: Emerico, Balthasari et Samueli Mariasiis* s. Ezt követi az *Ad lectorem* szóló előszó. A főrész az egyházi év sorrendjében minden vasárnapra és néhány ünnepnapra öt-öt evangéliumi idézetet közöl latinul. Ezeket latin nyelvű disztichon és négy soros cseh nyelvű vers magyarázza. A főrész után *Studiorum et morum regulae* olvasható latin és cseh nyelven. Majd *Formulae precum* hat, iskolásoknak szánt imádságot közöl ugyancsak latinul és csehül. A kiadványt *Ad Cavillatorem* címzett latin disztichonok zárják.

Az előszóból kiderül, hogy a szerző 1636-ban állította össze gyűjteményét tanítványai számára, miután elfogadta a Máriássyak márkusfalvi iskolájában rektori állását. Az előszóban hívta föl a figyelmet arra is, hogy az egyes ünnepnapokra közölt disztichonok közül elsőnek mindig Joannes Stigelius népszerű verseit adta közre (*Disticha in Evangelia Dominicalia per integrum annum* = Joannes Stigelii *Sacrorum poematum liber II.* Jenae 1571).

Budapest *Ev* ④* – Budapest *Nat* cop. (Budapest *Ev* és *Piar*) – Budapest *Piar* ③* – Levoča *Ev* ① – Martin *MS* ①

1687

»SERPILIUS, Johann: Desz Allerhöchsten Gottes Christliche vnd Pflichtige Erhöhung in einer Richter Predigt, Bey Beschawung Desz Stadt-Schildes oder Wappens der Stadt Keyszmark. Den 5 Tag Februarij, Im Jahr

Christi 1637. Gehalten, vnd Christlichen Herten täglich zu halten, angewiesen Von Johanne Serpilio Secundo, Diener am Göttlichen Worte daselbst, auch Fraternitatis Pastorum Inferioris Fluvij Poprad seniore. (Leutschaw 1637 bey Lorentz Brewern.)«

»A⁴–E⁴ = [20] fol. – 4° – 1 ins.«

RMK II 510 – Čaplovič 833

Evangélikus prédikáció. – A kiadvány egyetlen ismert példánya ma nem található: az egykor Késmárkon őrzött nyomtatványt már Ján Čaplovič sem látta (833). Leírását ezért Szabó Károly bibliográfiája alapján közöljük (RMK II 510). A címből kitűnik, hogy a prédikáció 1637. február 5-én Késmárkon, a bíróválasztás alkalmából hangzott el. A címlapot Késmárk város fametszetes címere díszítette. A nyomtatás adatait a kolofon tüntette fel.

Olim: Késmárk ev. lyc.

1688

[1]WERBŐCZY István: Decretvm Latino-Hungaricum juris consvetudinarij incltyi regni Hungariae et Transylvaniae. Az az Magyar és Erdely orszagnak törvény könyve. Verböci Istvan által iratot 1514. esztend., mostan deákul és magyarul egy szép hasznos regestrommal egyetemben uyjobban ki-bocsatatot. – [2] [TELEGDI MIKLÓS:] (Index, seu enchiridion omnium decretorum et constitutionum regni Hungariae ad annum 1579. usque, per causarum locos distinctum, memoriae usibusque fori maxime utile. Additis regulis juris antiqui civilis et canonici.) Leutschoviae 1637 typis et sump-tibus Laurentij Breveri.

q⁴–qqqq⁴, []¹, A⁴–Z⁴, Aa⁴–Zz⁴, Aaa⁴–Zzz⁴, Aaaa⁴–Zzzz⁴, Aaaaa⁴–Fffff⁴ = [86] + 551 + [179] pag. + [1] tab. – 4° – Orn., init.

RMK I 672 – RMK II 511–512 – Csekey István: Werbőczy és a magyar alkotmányjog. Kolozsvár 1942, 67–68 – Čaplovič 834

A magyarországi jog kézikönyve latin és magyar nyelven. – Werbőczy Hármaskönyve e kiadásának tartalma és beosztása csupán két apró részletben tér el az 1611. évi debreceni kiadásától (1011). Itt ugyanis II. Ulászló király megerősítő oklevelének bevezető része, vagyis az *Approbatio et occasio constitutionum* és a főrész között a kihajtható táblán kívül az *Index titulorum Latino-Hungaricus in Tripartitum* is olvasható, amely a Tripartitum prológusának és három könyvének fejezetcímeit sorolja fel latin és magyar nyelven. Az 1611. évi debreceni kiadás leírásában ugyan szerepel a *De diversis regulis juris antiqui, civilis et canonici* (vö. 1011(14)) című rész, de ez a valóságban nem található meg ott, e kiadásban viszont ténylegesen olvasható az *Enchiridion* végén, a kiadvány záró fejezeteként.

Cf. 207(1)*!; 1011*!; –, 1922, 1986, →

In 24 bibliothecis 38 expl. – Bratislava Univ – Budapest Acad, Nat. Univ – Cluj-Napoca Acad, Univ – Debrecen Ref – Martin MS – Sárospatak Ref – Szeged Univ – etc.

Berger, Elias: Symbolum sacrum... reginarum Hungariae... Posonii 1637 = **Appendix 159**

1689

»CARMEN IMPRESSUM nomine rhetorum et poetarum e Seminario S. Stephani oblatum reverendissimo domino Georgio Dubowski episcopo Chaudiensi. Posonii 1637 typ. Societatis Jesu.«

MKsz 1989: 185

Köszöntő versek. – E nyomtatványról a nagyszombati egyetem naplója alapján (Budapest Egyetemi Könyvtár Pray-gyűjtemény XXX. kötet) Holl Béla adott hírt (MKsz 1989: 185). Közleménye a fenti formában idézi a napló 1637. május 24-i bejegyzését, majd értelmezi azt: „Dubowski György csanádi püspök egyben az esztergomi káptalan nagyprépostja volt. A költeményt tiszteletére a nagyszombati érseki szeminárium gimnáziumi tagozatának felső, retorikai és poétikai osztályába járó diákjai ajánlották.” E köszöntő vers(ek)et, hasonlóan a napló más bejegyzéseiből kikövetkeztethető nyomtatványokhoz, minden bizonnyal Pozsonyban adták ki (vö. 1660, 1661 etc.). A napló idevonatkozó szövegének korábbi kiadását ld. Adattár 11 211.

1690

»CATALOGUS impressus nominum baccalaureorum P. Martini Palkovich. Posonii 1637 typ. Societatis Jesu.«

MKsz 1989: 186

A borostyánkoszorús hallgatók névsora. – E nyomtatványról a nagyszombati egyetem naplója alapján (Budapest Egyetemi Könyvtár Pray-gyűjtemény XXX. kötet) Holl Béla adott hírt (MKsz 1989: 186). Közleménye idézi és értelmezi a napló 1637. augusztus 24-i bejegyzését: „P. Palkovicz Posonium usque ivit cum fratre Abraham, ut Propositiones impressas e Physica, et catalogum impressum nominum Baccalaureorum secum adveheret.” A napló idevonatkozó szövegének korábbi kiadását ld. Adattár 11 211.

A nagyszombati egyetemen felavatott első borostyánkoszorúsok névsora olyan nyomtatvány lehetett, amelyet más kiadványba, könyvbe ragasztottak. Nem zárható ki azonban az sem, hogy a *Catalogust* a bejegyzésben említett fizikai vizsgatételekkel együtt adták ki (1699). A napló szövegéből mégis inkább arra lehet következtetni, hogy önálló füzetként jelent meg.

A példányból nem ismert *Catalogust* Pozsonyban nyomtatták, amit bizonyít, hogy Martinus Palkovich fizikaprofesszor Pozsonyba utazott a kiadványokért.

1691

»DRASKOVICH, Georgius: Orationes dvae... Georgii Draskovich, Episcopi Iavriensis Et Comititis Sacrae Caes. Regiaeque Majestatis Consiliarii Ac Penes Serenissimam Reginam Poloniae Commissarii Primarii, Habitae Primum ad Pontem Vistuale, cum... Regina fines Poloniae ingrederetur, et nomine Regis a Proceribus obviam missis salutaretur, XXIV. Aug. Deinde sub tentorio prope Varsaviam, cum... Rex, ac universum Regnum obviam venirent Reginae Urbem ingredienti, XII. Septembris. In lucem vulgatae Ab... Rev. D. Joachimo Luzinski, Canonico Ecclesiae Scepusiensis. Posonii MDCXXXVII [typ. Societatis Jesu].«

»[6] fol. – 4°«

Sztripszky II 2527/75 ← MKsz 1895: 139 – Čaplovič 314

Üdvözlő beszédek. – Egyetlen példánya, amelyet Hellebrandt Árpád ismertetett (MKsz 1895: 139), ma nem található. Címe szerint Draskovich György győri püspöknek, III. Ferdinánd császár megbízottjának két különböző beszédét tartalmazta. Draskovich kísérté el ugyanis III. Ferdinánd leányát, Cecilia Renata főhercegnőt Lengyelországba vőlegényéhez, IV. Ulászló királyhoz. Az első beszéd 1637. augusztus 24-én hangzott el, amikor a leendő királyné a Visztula hídjánál átlépte a lengyel határt. A második beszéd szeptember 12-én mondta el Draskovich, amikor Varsó közelében átadta a menyasszonyt királyi vőlegényének.

Draskovich György (1599–1650) Pázmány Péter kegyeltje volt. Tanulmányait Grázban és Rómában végezte. 1628-ban pécsi, 1630-ban váci, 1636-ban győri püspök lett. 1636-ban ő alapította meg a soproni jezsuita kollégiumot. Életéről és működéséről részletesen írt Szabady Béla (A soproni bencés gimnázium értesítője 1935/36: 15–115).

A cím megjegyzése szerint e nyomtatvány Joachim Luzinski szepesi kanonok költségén láttat napvilágot.

Olim: Budapest Acad

1692

»EX LITERIS datis in Piritz Pomeraniae, die 26. Septembris, 1637. Akarám kegyelmedet tudósítani ez occasióval... X... ez utannis megh irom. [Pozsony] (1637?) [typ. Societatis Jesu].«

»[2 = [2] fol. – 4° «

Čaplovič 315

Tudósító levél. -- Ezt a nyomtatott levelet, amelyből ma példány nem található, Ján Čaplovič írta le a fenti formában, de Érseki nyomda megjelöléssel, a pozsonyi evangélikus li-
ceum könyvtárából. Megjegyezte, hogy a tudósítás magyar lovas csapatok Gallas tábornok ve-

zetése alatt Pomerániában vívott harcairól szól. Egy név szerint nem említett magyar tiszt írta ismeretlen címzettnek (Čaplovič 315). Matthias Gallas (1584–1647) császári hadvezér 1637-ben valóban Pomerániában harcolt.

A nyomtatványról tipográfiai kiállítása alapján Čaplovič feltételezte, hogy a pozsonyi nyomdában készült (i. h.).

Olim: Bratislava, ÚK SAV – Lyc. k.: rkp. zbierka fasc. 679, B. Korešpondencia gr. Juraja Erdődyho.

1693

»GOSZTONYI István: Theses disputationis primae ex logica in Universitate Tyrnaviensi praeside P. Stephano Goszthoni, defendente Michaelae Bekaria. Posonii 1637 typ. Societatis Jesu.«

MKsz 1989: 185

Logikai vizsgatételek. – E nyomtatványról a nagyszombati egyetem naplója alapján (Budapest Egyetemi Könyvtár Pray-gyűjtemény XXX. kötet) Holl Béla adott hírt (MKsz 1989: 185). Közleménye idézi és értelmezi a napló 1637. január 27-ről és 28-ról szóló bejegyzését. Január 27.: „Logici Praeside P. Stephano Goszthoni cum impressis Thesibus, primam habuere disputationem post prandium. Ita quidem fuerat ordinatum, sed dilatum est in crastinum.” Január 28.: „Mane prima Logicorum disputatio. Defendit frater noster Michael Bekaria. Adfuit Illustrissimus Dominus Georgius Lippai, Episcopus Wespremiensis et Cancellarius Regni Hungariae. A tanár (praeses) és a tételek védője (defendens) is jezsuita volt. A vitát egy nappal elhalasztották, és azon a veszprémi püspök, Lippay György királyi kancellár is megjelent.”

A vizsgáztató Gosztonyi István (1605–1660) 1636–1639 között tanított Nagyszombatban filozófiát, később többnyire Homonnán és Szepesváralján volt hitszónok és hosszabb időn keresztül házfőnök.

E nyomtatott vizsgatételeket, hasonlóan a napló más bejegyzéseiből kikövetkeztethetőekhez, minden bizonnyal Pozsonyban készítették (vö. pl. 1660, 1661 etc.).

A napló idevonatkozó szövegének korábbi kiadását ld. Adattár 11 210–211.

Keresztes István: Carmen pro die natali Nicolai Esterházy. Posonii 1637. – Vide 1742

1694

[NÁDASI János red:] Agalmation apargmaticvm, quo senis vicenis reve-rendis... dominis, artium et philosophiae protobaccalaureis, lavreatis almae archiepiscopalis Tyrnaviensium vniversitatis primogenitis, ad prima daphnone insignitas honoris peripatetici primitias, materna, patria, pater-na ejusdem almae universitatis insignia pro sardonyche genethliaca

afferebant: comes Ferdinandvs Palfi de Erdöd, etc, Emericvs Prinyi, lib(er) baro de Pereny, Stephanvs Kohari, lib(er) baro de Kohar, et cum his qvaterni svpra qvinqvagenos in nova Tirnaviensi academia rhetores. Posonii MDCXXXVII [typ. Societatis Jesu].

A⁴-D⁴ E² = [2] + 34 pag. - 2° - Orn., init.

RMK II 513 - Caplovic 313

Köszöntő versek és beszédek. - A nyomtatvány a nagyszombati egyetemen történt első avatásra készült 1637-ben. A filozófia 26 baccalaureusát Pálffy Ferdinánd, Perényi Imre, Koháry István és a retorika osztály többi hallgatója köszöntötte versben és prózában. Az írások tárgya, amint ez a címlevél hátán, *Lectori* címmel olvasható bevezetéből kiderül, a nagyszombati egyetem *Facultas oratoriájának* a pecsétje. Képe nem szerepel a nyomtatványban, csupán leírása. Máriát ábrázolja ölében Jézussal. Mária a kezében könyvet, Jézus pedig országalmát tart. Mária fején korona, jobbján magyar címer. A pecsét felirata: *Patrona Hungariae et mater Universitatis Tyrnaviensis*.

A főrész elején (1) *Poëmaticum prognosticum* című vers olvasható, amely közli a 26 baccalaureus nevét. Aláírói: *Emericus Prinyi l. b. et Aloysius Nagy, nob. Ung. v. c. s. alumnus o. F. ss.* Majd a pecsét középpontjában álló Máriát és adományait jellemzi a (2) *Pandora Maria, patrona Hungariae, mater universitatis Tyrnaviensis c. prózai* rész. Szerzői: *Stephanus Kohari, Ung. l. b., Michael Gyürki, nob. Ung. o. F. ss.* A *Dona Pandorae* élőfej foglalja össze a következő írásokat (3-14. szám): (3) *Danieli Bohemitzki Tyrnaviensis et... Gabrieli Balog nob. Ung. Fortunae rotam* címen *Comes Ferdinandus Palfi et Jacobus Horenstein Costantiensis, nobb. o. F. ss.* verse és beszéde - (4) *Georgio Vasan ex sem. S. Steph. regis alumno et... Georgio Szent-Benedeki Victoris Dionysii templum* címmel *Emericus Bornemiszsza, nob. Hung. et Gabriel Medek ex. s. S. S.* verses és prózai köszöntése - (5) *Nicolao Székely et Nicolao Hegyi, nobb. Hungaris* szól a *Cereum Acanthinum* című vers és próza. Szerzői: *Alexander Vayda, nob. Transylv., Albertus Fejes Transylv.* - (6) *Catena Iovis aurea* címen *Gregorio et Michaeli Vásárhelyi nobilibus Hungaris* *Valentinus Seraphin, nob. Transylv., Gabriel Jagachich o. F. ss.* írt köszöntést. - (7) *Gregorio Beberi et Lucae Burjani Mel Indicum* címen írt *Franciscus Brunczovich, Georgius Goda nobb. Hungari* - (8) *Tobiae Gaborjani et Michaeli Hodasi nobb. Hungaris* szól *Georgius Slavich, nob. Lakompaken. et Abrahamus Huszár o. F. ss. E fortunatis insulis speculum* című verse és beszéde - (9) *Ioanni Georgio Bader et Matthiae Ertelio, musicis Fides Apollinis* című dithyrambust írt *Franciscus Ravasz, nob. Hung. Tyrn., Stephanus Andrási, nob. Transylv.* - (10) *A Paulo Suella et Martino Vistoki* szól *Virginis Cyndiadis simulacrum* írói: *Joannes Passuth nob. Scepusius et Stephanus Szalai, v. c. s. a.* - (11) *Emericus Angyal, nob. Hung. Tyrn. v. c. s. a.* és *Petrus Laszlofi, nob. Hung. de Thard. o. F. studiosi* a szerzője a *Ioanni Thordai et Stephano Desericzki* intézett *Plumeum Apollinis templum* című írásoknak. - (12) *Melchiori Köszögi, Ioanni Karinovich et Nicolao Radakovich Turris Hyphasidis* címen *Michael Virág, nob. Hung. et Antonius Deandreache, ex sem. S. S. alumni* készített köszöntést. - (13) *A Iacobo Adachi, nob. Hung. et Michaeli Szölöséni* szóló *Horologium annulare Caroli Quinti* szerzője: *Jonas Diósi, nob. Hung. de Atrak, Gabriel Jagachich o. F. ss.* - (14) Végül *Elephantum scribam* címmel *Stephano Laureczki, Michaeli Osztraticzki et Lucae Kralich* írt *Joannes Karkai, Georgius Veres, Transylvani ex sem. S. S.*

A nyomtatvány középső részének témája a pecsétben ábrázolt *Pomum*. Ezzel a címmel írt verset és rövid beszédet (15) *Com. Ferdinandus Palfi o. F. s.* - (16) *Pomum Alexandri regium, Aristotelis peripateticum* címmel *Emericus Prinyi Hungarus, l. b. o. F. s.* és (17) *Pomum Herculeo-Xerxeum* címen *Emericus Bornemiszsza, nob. Hung. Eleutheropolitanus, o. F. s.* (18)

Ezután a Mária kezében lévő *Liber laureatus* témakörében Jézus és Mária anagrammáját Alexander Vayda nob. Transylvanus, o. F. s. készítette. Majd az összes nagyszombati baccalaureus nevének anagrammája következik, rövid verses és prózai magyarázattal. A tanulók és szerzők neve a következő: (19) Daniel Bohemitschi (20) Gabriel Balog. Mindkettő szerzője: Franciscus Bálintfi, nob. Transylv., Gregorius Balog s. S. S. – (21) Georgius Sent-Benedechi – Emericus Prinyi, lib. bar. o. F. s. – (22) Georgius Vasan – Stephanus Kohári, lib. bar. o. F. s. – (23) Gregorius Beberi – Emericus Bornemiszsza, nob. Hung. o. F. s. – (24) Gregorius Vásárheli – Michael Virág, nob. Hung. Szécheniensis, s. S. S. o. F. s. – (25) Ioannes Georgius Bader – Valentinus Seraphin, nob. Transylvanus, o. F. s. – (26) Ioannes Tordai – Georgius Slavich, nobil. Lakompakensis, o. F. s. – (27) Ioannes Carinovic – Joannes Passuth, nob. Sepusiensis, o. F. s. – (28) Iacobus Adácsi – Franciscus Ravasz, nob. Tyrnaviensis, o. F. s. – (29) Lucas Cralits – Jonas Diósi, nob. Hungarus de Atrak., o. F. a. – (30) Lucas Burjans – Ignatius Moro, Tyrnaviensis Hungarus, s. S. S. o. F. s. – (31) Martinus VVistoci – Emericus Angyal, nob. Hung. Tyrn. v. c. s. a. – (32) Matthias Ertelius – Christophorus Horenstein, nob. Costantiensis [!] – (33) Melchior Chösögi – Franciscus Bálintfi, nob. Transylvanus, o. F. s. – (34) Michael Vásárheli – Franciscus Mora et Georgius Veres, nob. Transylv. s. S. S., o. F. ss. – (35) Michael Sülösséni – Petrus Laszlófi, nob. Hungarus de Tard. – (36) Michael Ostratitschi – Gabriel Jagachich, nob. et Andreas Borosich. o. F. s. s. – (37) Michael Hoodasi – Emericus Prinyi, lib. bar. o. F. s. – (38) Nicolaus Hegi – Alexander Vayda, Franciscus Belényesi, nob. Transylvani. – (39) Nicolaus Radakovic – Georgius Slavich, nob. Lakompakensis, o. F. s. – (40) Paulus Suella – Jonas Diósi, nobilis Hungarus de Atrak – (41) Nicolaus Sécheli – Franciscus Ravasz, nob. Hung. Tyrnavien. o. F. s. – (42) Stephanus Desericsci [!] – Franciscus Brunczvik, nob. Eleutheropolitanus, o. F. s. – (43) Stephanus Lauretsi – Emericus Angyal et Stephanus Szalai, v. c. s. a. a. – (44) Tobias Gaborjani – Stephanus Kohári, lib. bar. o. F. s. Az anagrammák után (45) Regni Mariani corona apostolica címen értekezik versben és prózában Comes Ferdinandus Pálfi, o. F. a. – (46) Montes tergemini a címe Emericus Ladislaus Prinyi l. b. rh. s. írásának. – (47) Franciscus Balintfi, nob. Transylv. o. F. s. verse a pecsétben látható négy folyóról szól. Címe: Danubius, Tibiscus, Dravus, Savus. (48) Cím nélkül Stephanus Kohári lib. bar. o. F. aud. szól az ünnepeltékhez. – (49) A nagyszombati egyetem *commanipulares rhetores...* Kalendis Septembris aláírással Galerius Purpureus cum pennis Pazmanianis című rövid írás következik. A keletkezés évét (1637) három kronosztichon foglalja magában a kiadvány lezárásaképpen.

A promotio pontos dátuma a nagyszombati jezsuita kollégium naplója szerint 1637. szeptember 2. volt (Szentpétery Imre: A Bölcsészettudományi Kar története 1635–1935. Bp. 1935, 10, 15).

Szabó Károly e nyomtatvány címének közreadásakor (RMK II 513) megjegyezte, hogy „De Backer VI. 721. l. Stöger után Topos Ferencz jesuitának tulajdonítja” e művet. Minthogy 1637-ben Toposs poétikát tanított Nagyszombatban, a retorika tanára viszont Nádasi János volt (Lukács: Catalogi personarum II 462), ezért joggal feltételezhető, hogy a baccalaureusokat köszöntő retorika-hallgatók a retorika-professzor Nádasi segítségével szerkesztették meg írásművüket. E feltételezést megerősíteni látszik a nagyszombati napló következő, 1637. augusztus 23-i bejegyzése: „Posonium usque abiit M. Joannes Nadasi ad sollicitandam impressionem carminum Baccalaureis offerendorum.” (MKsz 1989: 185–186, Holl Béla).

A nagyszombati egyetem első baccalaureus-avatására a poétikai osztály is jelentetett meg kiadványt (1696).

Cf. 1696

Budapest Nat ① ② – Budapest Univ ①

1695

»NÁDASI, Johannes: Reges Hungariae a S. Stephano usque ad Ferdinandum III. Posonii 1637 [typ. Societatis Jesu] – 2°«

RMK II 514 – Čaplovič 316

Történeti életrajzok. – E példányból ma nem ismert mű adatát Szabó Károly (RMK II 514) a fenti formában Augustin et Aloys De Backer jezsuita írói lexikona (I 504) nyomán közölte. Nádas János saját műveit felsoroló bibliográfiájában (Seraphinus divini amoris. Pragae 1666, fol. F_{1a}. RMK III 2360) évszám nélküli pozsonyi kiadványként, Petrus Ribadeneira ugyancsak egykorú jezsuita írói lexikona (Bibliotheca scriptorum Societatis Jesu. Romae 1676, 482) *Posonij 1637 in fol.* megjegyzéssel említi. Vö. Sommervogel V 1521 – Szinnyi IX 500 – Archivum Historicum Societatis Jesu 1993: 10, Tüskés G. – Knapp É.-Tüskés Gábor: A XVII. századi elbeszélő egyházi irodalom európai kapcsolatai. Bp. 1997, 147).

Ján Čaplovič megjegyezte (316), hogy 1618-ban Pozsonyban ehhez hasonló tartalmú és szerinte hasonló című nyomtatvány jelent meg: *Gratulatio Ferdinando secundo – Hungariae reges a primo S. Stephano usque ad Ferdinandum secundum* (Čaplovič 292). Nádas tehát nem lehet szerzője a műnek, hanem csupán az eredeti szöveget bővítette ki III. Ferdinándig. A Čaplovič által említett – szerinte példányból nem ismert – 1618. évi pozsonyi nyomtatvány azonban nagy biztonsággal azonosítható az *Apparatus regius... Ferdinando II. Hungariae ac Bohemiae regi, symbolis regum Hungariae adornatus a Collegio Tyrnaviensis Societatis Jesu gratul. obseq... Viennae Austriae apud Gregorium Gelbhaar* (RMK III 1207) című kiadvánnyal (vö. **Appendix 106**), amely hasonló alkalomból és hasonló tartalommal készült, de címe erősen eltér a Nádasinak tulajdonított 1637. évi munkától. Minthogy ez utóbbiból példány nem ismeretes, nem állapítható meg pontosan, hogy milyen kapcsolatban állt az 1618. évi *Apparatus*-szal, vagy ahogy Čaplovič nevezi, *Gratulatio*val. Mivel azonban ez az 1637. évi kiadvány szerepel Nádas autobiográfiájában, ebben az esetben nincs ok az ő szerzőségét kétségbe vonni.

1696

PARNASSUS bimons, cvivs thitorea honor, Hyampevm Palladia Vngariae vota occupabant, cum primae lavro... d(ominorum) artium et philosophiae in novo Tyrnaviensium athenaeo baccalavreorvm academica poesis accineret. Posonij anno MDCXXXVII [typ. Societatis Jesu].

A⁴–E⁴ = [20] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 2447 – Čaplovič 317

Köszöntő versek és beszédek. – A nyomtatvány a nagyszombati egyetem első avatására készült. A filozófia baccalaureusait köszöntötték a poétikai osztály hallgatói. A címlével utáni főrészt a következő verseket és prózai részeket tartalmazza: (1) *Triga Gratiarum, vectura orbi laurum, quam primo primus e Palladio universitatis Tyrnaviensis Soc. Jesu retulit Gabriel Balog neophilosophus. Protogramma*, amelynek címe *Pulchrior accipiat*. – (2) *Poema*, végén

Chronographicum-mal. Aláírói: Emericus Erdődi de Monyoro-kerék, Nicolaus Pázmány, l. b. de Panasz, Thomas Palfi ab Erdőd. – (3) *Vota Hungariae* c. prózai rész – (4) *Poema*, Matthias Besnyak nobilis és Michael Kapitan, Hungarus nobilis aláírással. – (5) Újabb prózai köszöntés következik, aláírója: Stephanus Radosiczi, nobilis Hungarus – (6) *Gratiarum actio Hungariae ad Pazmaneum* végén *Chronographicum*-mal. Szerzői: Ioannes Mayteni, nobilis Hungarus és Stephanus Podhragyal, nobilis Hungarus A további versek szerzői és címei. – (7) *Hungaria ad proceres*; Michael Zongor, nobilis Hungarus és Georgius Weber, nobilis Germanus Tyrnavien. – (8) Ioannes Ormandi, nobilis Hungariae; *Ad Beatam Virginem* – (9) *Ad Palladem poeta*; Franciscus Belusi Hungarus, nobilis Tyrnavien. – (10) *Ad Musam*; Franciscus Lanczmár, civis Tyrnavien. – (11) *Ad Famam*; Stephanus Tatai Hungarus, nobilis Tyrnavien. – (12) Franciscus Viszocháni, nobilis Hungarus és Michael Monich, civis Posoniensis *Ad Apollinem* című költeménye zárja a nyomtatványt.

Az avatásra a nagyszombati jezsuita kollégium naplója szerint 1637. szeptember 2-án került sor (Szentpétery Imre: A Bölcsészettudományi Kar története 1635–1935. Bp. 1935, 10, 15). A köszöntő kötet szerkesztője Toposs Ferenc jezsuita lehetett, aki 1637-ben a poétika tanára volt Nagyszombatban (Lukács: *Catalogi personarum* II 463). Holl Béla e nyomtatványhoz kötötte a nagyszombati napló következő adatát: 1637. augusztus 23. *Posonium usque abiit M. Joannes Nadasi ad sollicitandam impressionem carminum baccalaureis offerendorum*. (MKsz 1989: 185–186). A napló idevonatkozó szövegének korábbi kiadását ld. Adattár 11 211.

Ugyanerre az alkalomra a retorikai osztály is kiadványt jelentetett meg (1694).

Cf. 1694

Budapest *Nat cop.* – Cluj-Napoca *Acad* ①

1697

PÁZMÁNY Péter: Hodoegus. Igazsagra-vezerlő kalavz, mellyet irt es most sok helyen jobbitván ki-bocsátott cardinal Pazmany Peter esztergami ersek. Nyomtatták Posonban először MDCXIII., másodsor MDCXXIII., harmadsor most MDCXXXVII. esztendőben [typ. Societatis Jesu].

)(⁶, a⁶–z⁶, aa⁶–zz⁶, aaa⁶–zzz⁶, aaaa⁶–xxxx⁶ = XII + 1073 + [7] pag. – 2° – Orn., init.

RMK I 673 – Čaplovič 318

Katolikus tanítás. – Tartalma megegyezik az 1623. évi kiadásával (1293), beosztása azonban eltér attól. A címlap hátán *Lactantius*-idézet olvasható, ezt követi az *Előljáró levél a kegyes olvasónak*, majd a *Rendi és sommája e könyvben foglalt tanúságnak*. A mű főrésze itt is tizenöt könyvre oszlik. Az előző kiadáshoz képest némileg rövidebb a tartalomjegyzék, a *Rendi a könyvben foglalt kaputoknak*. Végül *A nyomtatásnak fogyatkozásairól* és az utolsó lapon egy Cyprianus-idézet zárja a nyomtatványt.

Szövegkiadás e kiadás alapján Kiss Ignáctól: Pázmány Péter összes munkái III–IV. Bp. 1897–1898. A szerkesztő a kiadás bevezetőjében megjegyzi: „A harmadik, 1637. évi kiadás, melynek megjelenésekor Pázmány már nem volt az élők sorában, a második kiadás repro-

ductiója.” Ezzel szemben az egész szöveg következetes stilisztikai átdolgozást tükröz, s egy-egy bekezdésben apróbb tartalmi változtatások is megfigyelhetők.

A *Kalauz* e kiadásának címlevele és utolsó levele kétféle szedésben ismeretes. A fenti leírással írással egyező változatban az utolsó lapon a Cyprianus-idézet fölött *IHS*, alatta pedig *Soli Deo honor et gloria* feliratú fametszetes dísz található (A variáns). A példányok egy részében a címlap alján *Találtatik Nagyszombatban* megjegyzés olvasható, az utolsó lapon pedig a Cyprianus-idézet alatt és fölött is egy-egy *IHS* feliratú fametszet látható (B variáns). E két levél a nyomdai anyag vizsgálata alapján 1735 körül készült Nagyszombatban (MKsz 1995: 372, V. Ecsedy Judit). Az eredeti címlap és utolsó levél a már összehordott ívek hosszan tartó raktározása következtében elrongyolódhatott, bizonyára ezért ragasztották újrasedett változatukat a különben épen maradt könyvtesthez. Káldi György prédikációi esetében már korábban is hasonlóan járt el a nagyszombati nyomda (vö. 1509, 1510).

Cf. 1059*, 1293; –

In 85 bibliothecis 134 expl. – Bratislava Univ (*B variáns*) – Budapest Acad (*A variáns*) *Nat* (*A variáns*) Univ (*B variáns*) – Cluj-Napoca Acad (*A variáns*) Univ (*A variáns* és *B variáns*) – Debrecen Univ (*A variáns*) – Sárospatak Ref (*A variáns*) – Szeged Univ (*A variáns*) – Wien *Nat* (*A variáns*) – etc.

1698

PERÉNYI Imre: Parapherna avgvsta, qveis perillvstribus neo-sponsis Francisco Prini et Helenae Vesseleni, qvarto Nonas Avgvstas applavsit Emericvs Prini in vniversitate Tyrnaviensi rhetor. Posonii MDCXXXVII [typ. Societatis Jesu].

A⁶ = [6] fol. – 4° – Orn., init.

MKsz 1963: 118 – Caplovič 319

Lakodalmi vers. – A kiadványt Perényi Imre készítette Perényi Ferenc és Wesselényi Ilo-
na 1637. augusztus 2-án tartott menyegzőjére. A címlevél után *Proloquium* köszönti a jegye-
seket. Ezután következik a főrészben a szerző hosszabb költeménye. A nyomtatvány utolsó
lapja közli az esküvő pontos dátumát, az évet kronosztichonba rejtve.

Az egyetlen egyetlen ismert példányt előbb Borsa Gedeon (MKsz 1963: 118), majd Ján Caplovič (319) írta le.

A szerző, Perényi Imre, Perényi György Abaúj és Zemplén vármegyék főispánjának fia, ekkor a nagyszombati egyetem retorikai osztályának hallgatója volt. A lakodalmi verssel második házasságát kötő Ferenc bátyját köszöntötte.

Budapest Acad cop. – Banská Bystrica Arch ①

Perger, Elias: Symbolum sacrum... reginarum Hungariae... Posonii 1637 = Appendix 159

1699

»PROPOSITIONES seu theses impressae e Physica Emerico Losy, Archiepiscopo Strigoniensi dedicatae. Posonii 1637 typ. Societatis Jesu.«

MKsz 1989: 186

Fizikai vizsgatételek. – E nyomtatványról a nagyszombati egyetem naplója alapján (Budapest Egyetemi Könyvtár Pray-gyűjtemény XXX. kötet) Holl Béla adott hírt (MKsz 1989: 186). Közleménye idézi és értelmezi a napló 1637. augusztus 31-i bejegyzését: „Post prandium praesentibus Archiepiscopo Strigoniensi, Palatino Comite, et aliis plurimis fuit disputatio Physica cum impressis thesibus Archiepiscopo dedicatis ab Juvene saeculari. Primus oppugnavit P. Gvalterus. P. Cancellarius etiam acriter disputavit.” A napló idevonatkozó szövegének korábbi kiadását ld. Adattár 11 211.

A nyomtatott téziseket egy világi hallgató Lósy Imre esztergomi érseknek ajánlotta. A vita 1637. augusztus 31-én ebéd után zajlott le az esztergomi érsek, Eszterházy Miklós nádor és mások jelenlétében. Az első opponens P. Gvalterus, azaz Gualterus Paulus, a jezsuiták bécsi filozófiaprofesszora volt és serényen részt vett benne a kancellár, Lippay György püspök is (MKsz 1989: 186, Holl Béla).

A kiadványt Pozsonyban nyomtatták, amit bizonyít, hogy egy héttel korábban, augusztus 24-én oda utazott érte a feltételezhető praeses, Martinus Palkovich fizikaprofesszor (vö. 1690).

1700

[1] ALLMANACH des Jahrs nach der Zukunfft Christi ins Fleisch 1638. auff Vngern, Siebenbürgen vnd benachbarte Länder gerichtet von D a v i d e F r ö l i c h i o, astronomo in Käysrmarckt. – [2] (Prognosticon auffß Jahr Christi 1638, darin(n)en aus astrologischem Grunde verkündiget wird die natürliche Influentz der Sternen in diser Vnterwelt... Allen Menschen, Frommen vnd Bösen nützlich zu wissen... gestellet vnd sonderlich auff Vngern vnd Siebenbürgen dirigiret durch D a v i d e m F r ö l i c h i u m, astronomum Caesareopolitanum.) Herman Stadl [1637] Marcus Pistorius.

A^s B^s C^s, *2 = [24] fol. – 16° – Orn.

Adleff 81 – Avram 4

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – E kiadványról először Norbert Adleff adott hírt (Adleff 81), majd Mircea Avram közölte részletes leírását címlapmásolattal együtt (Avram 4).

A naptár felépítése: az év jellemző adatai és a naptárjegyek magyarázata után a hónapok naptártáblái következnek német nyelvű hónapversekkel. Ezután a *Merk auf, o Mensch* kezdetű vers olvasható. Az önálló címlappal ellátott prognosztikon egyes fejezetei: *Von der winterlichen Revolution – Vom Frühling – Vom Sommer – Vom Herbst – Von Finsternissen*,

Krieg, Feuerzeit und Sterbenslaufft. A nyomtatványt a *Verzeichnis der Siebenbürgischen Jahrmärkte* című, betűrendes vásárjegyzék zárja.

A kiadvány kisebb terjedelmű, mint a többi, Szebenben nyomtatott Frölich-naptár (vö. 1554, 1789, 2025, 2078, 2342), amelyek a prognosztikon után rövid krónikát is tartalmaznak. Nem kizárt, hogy eredetileg ennek a kiadványnak is része volt egy külön füzetre nyomtatott, nyolc levélnyi terjedelmű krónika, bizonyítani azonban sem a füzetjelzés, sem a kötés alapján nem lehetséges.

A valószínűleg linzi származású Marcus Pistorius által 1629-től vezetett szebeni nyomdának 1633 és 1636 között nem ismeretesek kiadványai.

Cf. 938!; –, 1749, 1789, 1853, 1904, 1959, 2025, 2078, 2113, 2149, 2189, 2240, 2284, 2342, 2393, 2437, 2489, 2551, 2607, →

Budapest *Nat cop.* – Sibiu *Mus* ①

1701

[1] URUNK Christus születése után az MDCXXXVIII. esztendőre való calendarium, melly az crackai akadémiában tanéto m. Z o r a w s k y M i k l o s philosophus és mathematicus doctor irasából magyarra fordítatván. – [2] (Praxis astrologica ez 1638. esztendőnek kezdetiről és annak az ő kimeneteleről.) Tei-Falun [1637] Wecheliuſ Sigmond Janos.

A⁸ B⁸ C⁴–E⁴ = [28] fol. – 8° – Init.

RMK I 685 – Čaplovič 1677

Új-naptár és prognosztikon. – A naptárjegyek magyarázata után a hónapok naptár-táblái következnek, alul folytatólagosan krónikaszöveg olvasható i.sz. 30-tól 1630-ig. Ezután *Wecheliuſ Sigmond Janos* ajánlása következik *gróf erdődi Palfi Istvánnak... Poson várának fő kapitányának...* A prognosztikon egyes fejezetei: *Ez esztendőnek uralkodó csillagáról – Ez esztendőnek tulajdonságiról és a levegő égnek közönséges változásáról – A Napban és Holdban való fogyatkozásokról és azoknak kimeneteliről – A földnek terméséről – A pestisről és betegségekről – A békességről és hadról – Néminemű kiváltképpen való országokról és tartományokról. A Nagy és Kisebbik Lengyelországról – A nemes Magyarországról – Csehországról – Morvaországról – Silesiáról – Austriáról.* A kiadványt a *Sokadalmak* című vásárjegyzék zárja.

A lengyel Mikolaj Zorawsky korábbi naptárszerkesztő német nyelvű kalendáriumai 1642–1701 között jelentek meg Bécsben. Magyar nyelvű naptárainak fordítója ismeretlen.

Az eredetileg Batthyány Ferenc által alapított nyomda korábban Németújvárott, majd 1632-ig Pápán dolgozott (vö. 1553). Wecheliuſ Zsigmond János már 1626-ban bérbe vette a Batthyány családtól, de a nyomdavezető ekkor még Bernhard Máté maradt. A műhely 1637–1645 között működött a csallóközi Tejfaluban Wecheliuſ vezetésével, aki az Európa több országában is tevékenykedő protestáns Wecheliuſ és Aubry kiadó és nyomdász család tagja lehe-

tett. Tejfalusi kiadványai közül az 1638, 1639, 1642. és 1646. évre szóló kalendáriumok maradtak fenn. Ezért megalapozottan feltételezhető, hogy a közbeeső évekre is megjelentek a naptárak. A nyomda történetét V. Ecsedy Judit dolgozza fel (OSzKÉvk 1979: 303–352).

Cf. –, 1750, 1790, 1854, 1905, 1960, 2026, 2079, 2114

Budapest Nat ①

1702

[BAYLY, Lewis]: Praxis pietatis, to gest o cwicenj se w pobožnosti prawé knjzka milostná... Prwnj djl... [Trencín circa 1637 Václav Vokál.]

A^a–V^a W^a X^a–Z^a, Aa^a–Ee^a Ff² = [12] + 435 [recte 445] + [11] pag. – 8° – Orn., init.

Caplovič 1702 – Knihopis 1016 – Soupis 698 – Mišianik 227

Vallásos elmélkedések és imádságok biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: Praxis pietatis, azaz igazi kegyes könyvecske az ájtatosság gyakorlásáról. E nyomtatvány Lewis Bayly *The practice of pietie* című könyvének német változata alapján készült (*Praxis pietatis: Das ist Übung der Gottseligkeit...* Basel 1628). E nyomtatvány a Magyarországon két részben kiadott cseh fordítás első része. A címvél hátlapján M. Georgius Colsinius cím nélküli, Comeniust köszöntő latin nyelvű verse olvasható. Ezt követi a cseh nyelvre fordító Joannes Amos Comeniusnak 1630-ban kelt, J. A. C. monogrammal aláírt *Předmluva vykladace českého* (A cseh fordító előszava) című előszava, majd részlet *Z předmluvy německého vykladace* (A német fordító előszavából). A könyv fejezeteit *Registrík kapitol knížky této* (E könyvecske fejezeteinek jegyzéke) foglalja össze. Az *O pravé pobožnosti a pravém se v ni cvicení* (Az igaz ájtatosságról és annak igaz gyakorlásáról) című főrész XLII fejezetből áll. Utána ismét Georgius Colsinius-vers: *Ad pium lectorem*. Ezt három ének követi: 1. *Pisnička nejprřednější dobrodiní Boží potěšeně vypravující! Pod melody zialmu 91. Kdož ochrany etc.* (Isten legfőbb jótéteményeit örömmel elbeszélő dalocska. A 91. zsoltár dallamára. Ki a mi oltalmunk etc.) – 2. *Druhá. Jako: Příkazateli Ježíši* (Második. Mint: A parancsoló Jézusnak) – 3. *[Pisnička] z německé* (Dalocska németből): *Ach Gott von Himmel etc.*

Joannes Amos Comenius (1592–1670) a XVII. századi enciklopédizmus kiemelkedő képviselője, kiváló morva pedagógus. Tanulmányait előbb otthon Prerovban, majd Herbornban és Heidelbergben végezte. A fehérhegyi csata (1620) után bujdosásra, majd emigrációba kényszerült. Ekkor bontakozott ki a lengyelországi Lesznóban (1627–1641 és 1648–1650) elméleti pedagógiai munkássága. Angliában (1641), Svédországban (1642–48) és Sárospatakon (1650–54) próbálkozott pánszofikus didaktikai elképzeléseinek gyakorlati megvalósításával. Élete utolsó másfél évtizedét Amszterdamban töltötte. E kiadványa előszavában elmondja, hogy munkája a harmadik cseh fordítás. Készítésekor több helyen is kihagyásokkal és változtatásokkal élt. Első része 1630-ban jelent meg először Lesznóban (Soupis 698 vö. Knihopis 1015, 1015a). Az ennek alapján készült trencséni nyomtatvány létrejöttének körülményeivel Ján Caplovič foglalkozott először (Acta Comeniana 1960: 227–228), és ő írta le önálló bibliográfiai tételként (Caplovič 1702). A kinyomtatás idejére vonatkozó megállapítását a fordítás később megjelent második részéhez (1906(1)) írott, 1640. augusztus 24-én kelt ajánlólevél következő megjegy-

zésére alapozta: *Poněvadž y předeslel Díl první... před některým rokem... na žádost tolikéz dobrých pobožných a bohobojných panův krajanův jsem vytlacil* (a néhány évvel ezelőtt kiadott első részt is... néhány istenfélő honfitársam kérésére nyomtattam ki). Ezek alapján joggal feltételezhető, hogy jelen kiadvány 1637 körül jelent meg, s egyike volt Vokál 1637-től Trencsénben működő műhelye első nyomtatványainak (vö. Acta Comeniana 1960: 227–228 és Appendix 149).

Cf. 1525(2); 1639, – 1735, 1817, 1895, 1906(1), 2042, —

Brno Univ ① ②* – Budapest Nat ① ③ – Martin MS ① – Praha Nat ①

Habermann, Johann: Modlitby na každý den v tyhodní. V Trenčine 1637. – Vide 1796

1703

KALINKA, Joachim: Lemma funereum, quod ex capite 2. v, 12. 13. 14. 15. 16. 17. Ecclesiasticae Solymorum excellentissimi in obitum d(omi)ni Iohannis Ostrozith de Ghyletincz, liberi baronis atque haereditarii domini arcis Illawa, equitis aurati, nec non sacratissimae caesareae regiaeque majestatis camerarij etc., anno Christi MDCXXXVII. 1. Junij non plane expletis vitae triginta octo annis Posonij vita functi, et Illaviae 12. Iulij praetacti anni monumento avitico inhumati, patroni sui benevoli habuit Joachimus Kalinkius, ecclesiae Illaviensis et aulae inclytae Ostrozithianae domesticae in verbo gratiae pastor. Trenchinii (1637) typis Wencesilai Wocalij.

A⁴–D⁴ = [16] fol. – 4°

RMK II 516 – Caplovic 1703

Gyászbeszéd gyászversekkel. – A címlap hátán a szerző *Nicolao, Paulo, Matthiae Ostrozith de Ghyletincz, fratribus naturalibus, filiis... Stephani Ostrozith de Ghyletincz, domini haereditarii arcium Illawa et Lipto-Uywar etc, nec non sacratiss. caesareae regiaeque majestatis consiliarij, atque per regnum Hungariae dapiferorum regalium magistri, patroni sui... colendi* ajánlja művét. Joachim Kalinkának Osztrószith János fölött elmondott beszéde, amelyet rövid Prooemium vezet be, három nagyobb egységre tagolódik: *Describitur autem vanitas primo mundi sapientiae; Secundo hominum vitae és végül Applicatio protreptica in vitam et mortem praesentis baronis*. A prédikáció után a szerzőt köszöntő és az elhunytat sirató latin nyelvű versek olvashatók. Szerzőik a következők: *Matthaeus Zitnikius Turocio Hajenus., eccl. Soblahov. mi. – Matthias Gazur Thurocz-Mossovinus... Stephano Ostrozith... eiusdem filiorum... Nicolai, Pauli et Matthiae continuus... praeceptor – Daniel Remenius, scholae Trench. p. t. rector* két verset írt, az egyiket csupán *D.R.s.T.p.t.r.* monogrammal jelzi; *Johannes Lanij, rector scho. Illav. – Andreas Petrensis, p. t. col. sch. Trench. – Stephanus Pilarikius, Ocz. p. t. scholae Illav. cantor és D. H.* Az utolsó levél verzója üres. A prédikáció szövegét a lapszálon a beszéd forrásaira utaló jegyzetek kísérik.

Joachim Kalinka (1602–1678) iskolai elvégzése után Radványban lett kántor, majd Rózsahegyen diakónus. 1634-től Rajecen, 1637-től Illaván evangélikus lelkész, az Osztrosith család udvari papja, 1646-tól szuperintendens. 1673-ban a pozsonyi Judicium Delegatum ítélete alapján száműzték. A németországi Zittauban halt meg.

Gyászbeszédét mint udvari pap mondta el Illaván 1637. július 12-én, az ugyanezen év júniusában 38 éves korában Pozsonyban elhunyt Osztrosith János temetésén. A prédikáció életrajzi része hosszasan ismerteti Osztrosith korábbi külföldi tanulmányútjának állomásait, és méltatja az elhunyt műveltségét.

A cseh menekültek szolgálatában álló nyomda 1636-ban a Nyitra megyei Szenicén (1662), majd 1637-től 1664-ig Trencsénben működött. A tipográfia első vezetője és tulajdonosa Václav Vokál 1641-ig, haláláig állt a nyomda élén. A trencsényi nyomda történetéről Gulyás Pál (MKsz 1943: 118–123) és Jozef Telgársky (Trencín. Remeslá, tlačiarne, architektúra. Red. Pavel Moško. Bratislava 1985, 189–219) írt.

Budapest Acad ① ① – Budapest Nat ① ① – Budapest Univ ②* – Kalocsa Dioec ①

1704

KIRCHER, Joannes: *Homilia de passione Christi in horto, ex occasione temporis quadrages. adornata studio et meditatione m. Joh. Kircheri Tübinga-Wirtembergici, gymnas. Banens. p. t. rectoris, an. 1637. Trentchinii (1637) typis Wencesilai Wocalii.*

A¹–D⁴ E² = [18] fol. – 4° – 1 ill., orn., init.

RMK II 517 – Caplovič 1704

Evangélikus prédikáció. – A művet *Caspari Ilieshazio de Ilieshaza, comiti perpetuo de Trentchin, ejusdemque comitatus, ut et Arvensis ac Liptoviensis supremo ac perpetuo comiti* ajánlja m. Joh. Kircher. Az ajánlólevél kelte 1637. április 7. Ezután következik a *Homilia de passione Christi in horto* című, nagybőjt idején mondott prédikáció Krisztus gyötrődéséről a Gecsemáné kertben. A nyomtatvány utolsó levelét kisméretű Golgota-fametszet díszíti

A tübingai származású Joannes Kircher az 1620-as években telepedett le Magyarországon. 1628-tól a besztercebányai iskola rektora, később Bánban, majd 1637 novemberétől ismét Besztercebányán viselte ugyanezt a tisztséget. 1640-ben katalizált: ekkor megjelent *Aetiologia* című művével (vö. 1910) protestáns részről heves polémiai váltott ki.

Budapest Nat ① ① – Martin MS ③*

1705

LOCHMANN, Ján – SMRTNÍK, Melchior: *Vale Tranoscianum a neb. kázánj pohřebnj dwoge, včíněné při pohřbu... kněze Girjka Tránowského,*

služebnjka Páně při cyrkwi Swato-Mikulášské w Liptowě... ziwot swůg... dokonat... roku běžjcyho 1637. dne pak 29. měsýce máge, a tamže w kostele Swato-Mikulášském... gest pochován... druhého dne měsýce czerwna. W Trencjné 1637 [Václav Vokál].

A⁴–E⁴ = 39 pag. – 4° – 1 ins., orn.

RMK II 518 – Čaplovič 1707 – Knihopis 4932

Gyászbeszédek biblikus cseh nyelven latin nyelvű gyászversekkel. – A címlap verzóján *Calix Domini salutaris 1626 Georgius Tranoscus* feliratú, bibliai jelképpel díszített fametszet látható (vö. 1632) a feliratot magyarázó bibliai idézettel. Ezután Szunyogh Jánosnak, az elhunyt pártfogójának ajánlja a művet Ján Lochmann németlipcsei pap, a második gyászbeszéd szerzője latin nyelvű gyászversben: *Threnodia ad... baronem dn. Johannem Sunegh de Jessenica, Budetiniū Bilittique haereditarium dominum...* aláírása: *S à Johanne Lochmanno pastore ecclesiae Teuto-Lypchensis et ven. contubernii Lyptoviensis decano et notario*. A kötet két gyászbeszédet tartalmaz, amelyet Jiřík Tranovský temetésén, 1637. június 2-án Liptószentmiklóson mondott el Melchior Smrtník és Ján Lochmann. Az első prédikáció címe: *Kázání první, učiněné před domem farním od kněze Melichara Smrtníka správce cyrkve Bodické v Liptově* (Első beszéd, amelyet a parókia előtt Melchior Smrtník, a Liptó megyei bodicei egyház papja tartott). A második prédikáció címe: *Kázání druhé, učiněné v kostele S. Mikuláše od kněze Jana Lochmanna, zprávce cyrkve Krystovy v Německé Lipci v Liptově* (Második beszéd, amelyet a Szt. Miklós templomban Ján Lochmann, a Liptó megyei németlipcsei egyház papja tartott). Ennek végén olvasható a *Personalia*, az elhunyt részletes életrajza. A kötetet két latin nyelvű gyászvers zárja: *In obitum ejusdem viri clariss. címmel Beniamin Carbonarius p. t. rector scholae Teuto-Lipschen. – In ejusdem viri reverendi... Georgii Tranoscii, compatriis sui quondam suscipiendi, aeternam memoriam; David Eliae, minister ecclesiae Kubinien. et senior venerabilis contubernii Arvensis, approperabat* címmel.

A Ján Lochmann beszédének végén olvasható *Personalia* című rész Tranoscus életrajzának fő forrása. Ebből merítették adataikat Ján Durovič, Ján Mocko és Ján Vilikovsky monográfiái és tanulmányai, valamint Jozef Minárik összefoglaló bibliográfiája: *Renesančná a humanistická literatúra*. Bratislava 1985. 232–236.

Bratislava Acad ④ – Budapest Acad ① – Budapest Nat ① – Liptovsky Mikuláš Ev ①

1706

PARACLESIS Christiana aneb křest'anské potěssenj w zármutku... Tobiásse Jona Služinského, sauseda města Trencjna s... Lidmilau Zacheusowau, manželkau swau... negprwe... Anny, manželky swé... poto(m)... Lidmili, Justyny a Kateriny, djtek swých milých w Pánu Krystu zesnulých... oplakáwagjcych wciněné časy rozličnými. W Trencjné MDCXXXVII v Wáclawa Wokála.

A⁸–H⁸ I⁴ = [68] fol. – 8° – Orn., init.

RMK II 519, II 533 – Knihopis 14.217 – Čaplovič 1705

Gyászbeszédék biblikus cseh nyelven latin nyelvű gyászversekkel. – A cím fordítása: Tobiáš Jon Sluzinský trencségi polgár vigasztalása a gyászbán... először... felesége... majd Krisztus Urunkban elhunyt gyermekeik... különböző időkben végzett siratása. A kiadvány öt gyászbeszédet tartalmaz Tobiáš Jon trencségi polgár feleségének és két lányának halálára. Ezek a következők: (1) *Kázání první při pohřbu... Anny... Jozeffa Heliadesa... dcerky a... manželky... Tobiáše Jona... Učiněné v kostele na predměstí... města Trenčína od k. Jakuba Stephanidesa... 1630. dne 2. měsíce září* (Első beszéd Annának, Josef Heliades lányának és Tobiáš Jon feleségének a temetésekor... A trencségi elővárosi templomban 1630. szeptember 2-án tartotta Jakub Stephanides...) Anna a Český Brod-i szenátor Josef Heliades gyermeke és Tobiáš Jon második felesége volt, 21 éves korában hunyt el. – (2) *Summovní obsazení kázání druhého nad mrtvou dcerkou Justynau... Tobiáše Jona 17. dne měsíce srpna, od... Jana Hodikia... 1637.* (A második beszéd summája Tobiáš Jon halott kislánya, Justyna felett... Ján Hodiktól, 1637. augusztus 17-én). Justyna apja első házasságából származott, 11 éves korában halt meg. A gyászbeszéd a trencségi elővárosi templomban hangzott el. – (3) *Kázání třetí nad dcerou Kateřinou... Tobiáše Jona od... Teodora Soporia[!]/... 19. dne měsíce srpna... MDCXXXVII...* (Harmadik beszéd Tobiáš Jon Kateřina lánya felett... Teodor Sopotiusztól 1637. augusztus 19-én...) Kateřina a harmadik házasságából származott, öt éves korában halt meg. Sopotius trencségi segédlelkész a szülők háza előtt búcsúztatta a halottat. – (4) *Čtvrté pohřební promluvení ku potěšení... Tobiášovi Jonovi... s... manželkou... Lidmillau Zachovau smrti dcerky... Kateřinky oplakávající... 1637... od Jakuba Stephanidesa...* (Negyedik gyászbeszéd a Kateřina lányuk halálát sirató Tobiáš Jonnak és feleségének, Lidmilla Zachovának a vigasztalására... 1637... Jakub Stephanidestől...) Stephanides a trencségi templomban egy nappal a kislány halála után, 1637. augusztus 19-én tartotta a gyászbeszédet. A prédikáció után két latin nyelvű gyászvers olvasható E.C.a.s.T. és Ezechiel Cortacij p.t. Sch. Trench. Alum. aláírással. A két vers szerzője tehát ugyanaz a személy. – (5) *Páté a poslední kázání. Paraclesis Christiana. Křesťánské potěšení pro oblomení zármutku... Tobiáše Jona... a... Lidmili Zacheovy... Lidmili, Justyny a Kateřiny, dítek svych... oplakávajících... od Adama Wolfiusa Benešovského... v církevní nižno-motěšické služebníka... MDCXXXVII.* (Ötödik és utolsó beszéd. Paraclesis Christiana. Keresztény vigasztalás a Lidmila, Justyna és Kateřina gyermekeiket sirató Tobiáš Jon és Lidmila Zachová bánatának enyhítésére... Adam Wolfius Benešovskýtól, az alsómotiesici egyház szolgájától... 1637.) A negyedik és az ötödik beszédnek – az előzőektől eltérően – önálló címlapja van. Az ötödik beszéd címlapjának verzőján és a kiadvány utolsó két levelén latin nyelvű gyászversek olvashatók, szerzőik: *Andreas Petrensis Lipt. collega scholae Trenchin., Johann Tunakius Rass. Cant. scholae Trenchinien., M. Josephus Heliades, Jacobus Zacheus Czašlavinus.*

Szabó Károly a gyászbeszéd-gyűjteményt csak összefoglaló címlapja után írta le (RMK II 519). Így nem ismerte fel, hogy a Klein által év nélkülinek említett Hodík-gyászbeszéd Tobiáš Jon kislányának halálára (Nachrichten II 211, Szabó Károly Trencsén 1638-nál vette fel, ld. RMK II 533) azonos a gyűjtemény 2. prédikációjával. Az egyes gyászbeszédeket önálló nyomtatványokként sorolta fel Rizner, aki a harmadik (V 132), az első és a negyedik beszédet ismerte (V 171), ill. Mišianik, aki már mind az öt részt látta (Mišianik 87, 180, 157, 164, 287). A fűzetjelzés alapján egyértelműen összetartozó gyászbeszéd-gyűjteményt részletezve, de egy nyomtatványként először a Knihopis (14.217), majd Ján Čaplovič írta le (1705).

Budapest Nat ②* – Martin MS ②* – Praha Nat ②*

1707

SCHLONHAUF-UNČOVSKÝ, Jakub: Eligidion votivum pro felici ac salvatari novi anni, MDCXXXVIII auspicio... conceptum a Jacobo Schlonhauf (aliter Unczovsky) ab Ostrov, p. t. possessionis Chleven inquilino contextum... Eteostichon ex Psalmo 115. ... Trenchini (MDCXXXVII) Wenceslaus Wocalius.

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn., init.

MKsz 1963: 118 – Čaplovič 1706

Újévi köszöntő versek. – A címlevél hátlapján *Contubernii ecclesiarum Banovicensis, Ugrocensis, Mothescicenae, Slatinensis, Dezericenae, Ostraticenae, Bobothenae, Gradnensis, Podluzanensis, Belicenae, Pravoticenae, Chlyvanensis, Prussensis pastoribus...* szóló ajánlás olvasható. Az 1638. új év alkalmából írt költeményeket hosszabb, disztichonokban írott vers vezeti be a szerző jókívánságaival. Majd 13 költeményben verseli meg az egyházi előljárók nevére készített anagrammákat. A megszólított személyeknek, a báni evangélikus egyházmegye lelkészeinek neve a következő: I. *Sacharias Lani* – II. *Daniel Lasicius* – III. *Adamus Wolffius* – IV. *Israel Orlichius* – V. *Joann. Romenetcius* – VI. *Andreas Petri* – VII. *Georgius Stephanides* – VIII. *Joannes Stuparius* – IX. *Andreas Fabricius* – X. *Petrus Marconius* – XI. *Elias Jacobus* – XII. *Joannes Petranus* – XIII. *Paulus Nosticius*. Végül *Lectori s. d. p.* című rövid vers zárja a nyomtatványt.

A versek szerzője cseh exuláns volt (ld. Rukověť 3. 419–420). 1637-ben Kis-Chlivény evangélikus gyülekezetében működött.

E nyomtatványról először Boris Bálent (Slovenská národná knižnica 1946: 117), majd Borsa Gedeon (MKsz 1963: 118) és Ján Čaplovič (1706) írt.

Budapest *Acad. cop.* (Martin) – Budapest *Arch* ① – Martin *MS* ①

Stephanides, Jakub: Pohřební kázání nad Katerinau Predmírskau, manzelkau Andreáše Sivého. V Trenčíně 1637. – Vide 1803(2)

Wolffius, Adam: Breviarium humanum, seu concio in honorem obitus Martini Boček... Trenchinii 1637. – Vide 1798(3)

Wolffius, Adam: Cupressus funerea... Trenchinii 1637. – Vide 1754(1)

Berger, Elias: Symbolum sacrum et augustum decem reginarum Hungariae. S. I. 1637 = **Appendix 159**

1708

»ALMANACH und Prognosticon auf das Jahr 1639. Bartfeld 1638 Klöss [jun.]. – 16°«

Naptár és prognosztikon. – A kiadvány egyetlen példányban sem maradt fenn: megjelenését az a kérvény bizonyítja, amelyet ifj. Jakob Klöss a bártfai magisztrátushoz intézett 1638. október 26-i keltezéssel. Klöss leírta, hogy meglehetősen régi és elhasználttá vált nyomdáját ez évben felújította, ellátta fraktúr betűtípusokkal is, amelyekkel német kalendáriumot nyomtatott. „In Betrachtung dessen u. zu einen glückseligen Aufgang meiner deutschen Typi habe dass Froelichii Cal. Ao. 1639. vor die Handt genommen u. in Druck lassen ausgeben...” A nyomdász kérte a bártfai tanácsot, hogy a „zum ersten mahl von mir gedruckten Neuen Deutschen Kalender zue dediciren u. promulgiren lassen.” (Másolat a bártfai levéltár iratáról. Hellebrant Árpád: *Iratok a 17. századi iskolázás történetéhez* című gyűjteményében, MTA Kézirattára, 89. fol. recto.)

Az iratmásolat rövid tartalmára Esze Tamás hívta fel a figyelmet; ugyanitt utalt Bornemiszsa János kassai főkapitánynak a bártfai kalendáriumot kifogásoló, 1639. október 6-án kelt levelére ugyanebből a már idézett forrásból (Könyv és Könyvtár 1963: 62–63). Ján Caplovič e híradás alapján szerző megnevezése nélkül, 1640. évre szóló német naptárat vett fel bibliográfiájába (172). Valójában a két irat két különböző kiadványra vonatkozik: erre az 1638. őszi kinyomtatott, 1639-re szóló Frölich-féle naptárra, ill. az egy évvel későbbi, 1640-re szóló naptárra (vö. 1759).

Frölich ennek az 1639-re szóló bártfai német naptárnak Dobsinára és Szepesolaszira való megküldését jegyezte fel naplójába: „Topschinenses 12, Vallenses 1 Bartph. Fastis Germ. Oblutit.” (MKsz 1996: 440, Pavercsik Ilona).

Ifj. Jakob Klöss német nyelvű kalendáriumaiából példány nem maradt fenn, így a naptár 1639 utáni bártfai megjelenése nem feltételezhető.

1708A

[DONATUS, Aelius: *Aelii viri clarissimi De octo partibus orationis methodus. Quaestiunculis puerilibus undique collectis illustrata per Leonhardum Culmannum. Denuo revisa et diligenter recognita per Gregorium Molnar. Additis formulis faciendae orationis. Bartphae 1638? Klössz*].

[A⁸–C⁸] D⁸ [E⁸] F⁸ G⁸ = [56] fol. –8°

Latin nyelvtan. – E bibliográfiailag eddig ismeretlen nyomtatvány annak a gyűjtőkötetnek a kötetstáblájából került elő, amely Ján Hadik *Statera dissertationis* (Bártfa 1632 = 1520) és Nikolaus Erhard *Duae orationes funebres* (Bártfa 1597 = 789) című műveket tartalmazza (Országos Evangélikus Könyvtár R 257). A kötetstáblán a kiadvány teljes D és F füzeté, valamint a G füzet 1, 4, 5. és 8. levele őrződött meg, közülük néhány levél két példányban is. Ezek a grammatika *De adverbio*, *De participio*, *De coniunctione* és *De praepositione* című fejezeteinek részleteit tartalmazzák. Az 1583. évi kolozsvári kiadáshoz (527) hasonlóan, amelynek címléírását a fent közölt cím követi, Donatus nyelvtanához itt is csatlakoznak a *De coniugatione verborum impersonalium* és a *Formula faciendae orationis* című fejezetek. Az

előbbiben néhány személytelen latin ige magyar megfelelője is szerepel a későbbi kiadásokhoz hasonlóan (pl. Lócse 1678, RMK II 1420).

A töredék betűtípusaiból arra lehet következtetni, hogy Jakob Klöss bártfai műhelyében készült. A bártfai nyomda felszerelését 1638–1639-ben újították fel. A töredék betűi a felújítás közbeni állapotot tükrözik, közelebről azt az átmenetet, amely az 1638. évre volt jellemző (V. Ecsedy Judit megállapítása). E feltételezést megerősíti a kötet supralibrosának 1638. évszáma is, amelyből a töredékek előkerültek. A nyomda 1638-ban történt felújításáról maga a bártfai nyomdász, ifj. Jakob Klöss tudósított (1708).

Cf. 107*, –, 2058, →

Budapest Ev ④ ④ – Budapest Nat cop.

1709

[1] FROELICH D a v i d nak késmárki astronomusnak calendarioma, mellyet irt Christus Urunk születése után MDCXXXIX esztendőre és a magyar és erdély országhi eghez és nevezet szerint az Cassa városának állapattyához-is alkalmaztatott. – [2] (Prognosis astrologo-physica, az az az eghi csillagoknak és planétáknak természet-szerént való cselekedeteknek tekinteléséből vöt jövőndölés Christus Vrunk születésének 1639. esztendéjére, melly Froelich Davidtól, Szepességben az havasok alatt Késmárkon lakozó astronomustól irattatott.) [Fordította Serédi J á n o s.] Bartfan [1638] Klöss Jakab [jun.].

A^B–E^B = [40] fol. – 16°

MKsz 1929: 217 – Čaplovič 166

Új-naptár 6-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán a szerző *In honorem... Pauli Vahradi, inclutae reipubl. Cassoviensis à consiliis primariis* ajánlja művét. A betűk és jegyek magyarázata után két-két szemben álló lapon a hónapok naptártáblái következnek előbb az új, majd jobb szélén a régi időszámítás szerint. Az ó-naptár mellett magyar nyelvű Cisio Janus olvasható. A *Rövid krónika* a magyarok történetét foglalja össze az 1638. évig. Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon fejezetei: *A télről – A téli havaknak minéműségéről – A kikeletről – A tavaszi havaknak állapotáról – A nyárról – A nyári havaknak folyásiról – Az őszi – Az őszi havaknak közönséges történetiről – Az eklipszisekről – Az esztendőbeli veszedelmes csillagzásokról és azokból következő külömb külömb veszélyekről. A kiadványt a Sohadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is című vásárjegyzék zárja.*

A Szentiványi Róbert által feltételezett 1638. évre szóló bártfai kalendárium valójában ezzel az 1639-re szóló naptárral azonosítható. Szentiványi egy ismeretlen eperjesi polgár 1638. szeptember 15-én kelt, Medgyesi Pálhoz írott levelét idézte: „... Úgy teticik tavaly kevánt vala Kegyelmed Uy Calendariomot, de Brewer uram még el nem készítette volt. Én mostan ez esztendeit kültem Kegyelmednek, aminemöt a Bartphainak fordetottam, (mert Frölich uram

elhasznolt már amattol)... A Lőcseinek Herlicius Calendariomát fordítottam, de későre tette szerit." (Közművelődés 1911. 32. 5–6.) Szentiványi később a J. S. S. monogrammal jelzett levélíró is azonosította Joannes Sraedius, azaz a nagysárosi születésű Serédi János eperjesi tanár személyében (ErdMúz 1912: 193). Feltételezését Asztalos Miklós (MKsz 1930: 290), Kovács Imre (Régi magyar kalendáriumaink 1711-ig. Debrecen é.n. 54) és Ján Caplovic is átvette (165).

A Medgyesi Pálnak elküldött kalendárium azonban – Szentiványi feltételezésével ellentétben – csak olyan Frölich-naptár lehetett, amelyet a korábbi gyakorlattól eltérően már nem Lőcsén (vö. 1623, 1650, 1680), hanem Bártfán adtak ki. 1638-ban még Frölich naptára jelent meg Lőcsén (1680), 1639-ben viszont már David Herliciusé (1729). A levélben említett bártfai naptár ezért csak 1639. évi lehetett. A bártfai naptár a levél írásának idején (1638. szeptember 15.) már ki volt nyomtatva. A lőcsei, amelyet szintén ő fordított, még nem. Ennek oka valószínűleg az volt, hogy Bártfán szeptember 1-jén tartottak országos vásárt, Lőcsén pedig csak október 16-án, s ehhez az időponthoz igazították a keresett kiadványok megjelentetését.

A naptár kéziratát Frölich naplóbejegyzései szerint 1638. április 17-én küldte meg a bártfai nyomdának. Az ajánlás címzettjétől, Várad Páltól jutalmul 20 Joachim-tallért kapott (MKsz 1996:438, Pavercsik Ilona).

Szerédi János 1626-ig tartó wittenbergi tanulmányai után lett az eperjesi iskola rektora. Az 1639-re szóló lőcsei naptár (1729) mellett az 1643-ra szóló lőcsei naptárt is (1948) bizonyosan ő fordította.

David Frölich Bártfán kiadott magyar nyelvű kalendáriumaiából az 1639., 1641. és 1646. évre szóló maradt fenn példányban, de a naptárak megjelentetése a következő években és utána is, egészen 1648-ig, Frölich haláláig feltételezhető.

Cf. 449[!]; 1199[!]; 1663, –, 1759, 1815, 1866, 1917, 1985, 2048, 2094, 2135, 2162, 2204, 2255, –

Budapest Nat ①

1710

»FRÖLICH, David: Ephemeris ad annum 1639. Prognosticon. Bartphae 1638 Klösz [jun.]. – 4°«

Naptár és prognosztikon. – E nyomtatványról David Frölich 1639-re Boroszlóban kiadott német nyelvű naptára (RMK III 1545) Országos Széchényi Könyvtárban őrzött példányának egyik bejegyzése tudósít. A „*Judicium astromanticum*” részben, a háborúról és vérontásról szóló fejezet végén (C_{2b}) a szerző következő beírása olvasható: „Wer mehrers hievon zu wissen begehret, und lust zu Historien hat, die sich auff solch und dergleichen Constellationes begeben, der lese mein Lateinisches Prognosticon zu Bartfeld in Ungern und zu Nürnberg in Francken gedruckt.” Ez a megjegyzés csak a megszokott, vagyis évre szóló naptárra vonatkozhat, nem Frölich más jellegű, 1639-ben Bártfán kiadott öröknaptárára (1756). Ugyanezt erősíti meg Frölich saját kezű bejegyzése az 1638-ra kiadott boroszlói „*Schreib Calender*” (RMK III 1538) naptár-részében, az Országos Széchényi Könyvtár példányában. 1638. november 23-ánál feljegyezte: „*Cancellarius Regni Ung[ariae] Lippai 17 Aureos p[ro] Lat[ino] KL*.”

[*Kalendario*] *obtulit...*” Az 1638 őszén már megjelent latin naptárért tehát az ajánlás címzettje, Lippay György kancellár 17 arany jutalmat fizetett a szerzőnek (vö. MKsz 1996:439, Pavercsik Ilona). Lippay György és Frölich kapcsolatáról a „*Der uralte deutsch-ungarische-zipserische und siebenbürgische Landsmann*” (1891) ajánlása is tanúskodik.

David Frölich tudományos igényességű latin naptársorozatának a kiadása ezzel az 1639. évre szóló *Ephemerisszel* került át Lőcséről Bártfára (vö. 1550, 1651).

Cf. 1757!

1711

(Graff, Andreas: *Epistolica institutio. Bartphae 1637–1639 Klöss jun.*)

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Retorikai tankönyv.

E ma példányból nem ismeretes nyomtatvány megjelenésére Bartók István következtetett Andreas Graff utalása alapján (Bartók 117). Graff ugyanis *Studium eloquentiae* című 1643-ban Lőcsén megjelent tankönyvében (2007) az *epistolával* kapcsolatban a következőket írta: „De his fusius Bartphae in Epistolica mea actum est” (I^aa). Minthogy Graff 1637 júniusától 1639-ig Bártfán volt conrector (Zoványi: *Lexikon* 223), joggal feltételezhető, hogy ott ez a le-
vélíráshoz kapcsolódó tankönyv jelent meg tőle.

1712

[1] KALENDARIOM Kristus Urunk születése vtán MDCXXXIX. esztendőre való, melly embolismalisan mondatik, a bissextilis vtán harmadik. Irattatott T o n s k i J a n o s, a krakai akademiába filosofianak doktora, geometrianak es astronomianak professora által, es a magyar országi horizonra igazittatott. – [2] (Prognosticum astrologicum. A chillagok járásából jóvendölés.) Bechben [1638] Gelbhaar Gergely.

[A]⁸ [B]⁸ C⁸ D⁷⁺¹ = [31] fol. – 8° – Mult. ill.

RMK I 688

Új naptár és prognosztikon. – A naptárrész beosztása megegyezik az 1638. évre szóló bécsi kalendáriumával (1667). A hónapversek januári kezdősora: *Ez első hónapba eret ne vágass.* A naptár után Draskovith György... győri püspöknek intézett ajánlást a nyomdász Gregor Gelbhaar Béchben Sz. Ferenc confessor napján (október 4.) 1638. esztendőben. A prognosztikon egyes fejezetei: *Az esztendőnek kezdetiről – Az esztendőnek uráról – Az esztendőnek minéműségéről – A földnek gyümölcsös voltáról – Az elmúlt esztendőbeli Holdban való fogyatkozásról – Ez esztendőbeli Napban való fogyatkozásról – A betegségekről – A hadról – Magyarországról – Lengyelországról – Austriáról.* A prognosztikon néhány fejezetében latin diszticho-

nok olvashatók magyar fordításukkal együtt. Incipitmutatóra utaló kezdősoraik: *Jó kezdetnek jó a vége – Várj, a gyümölcs – Ó irigy szerencse – Ez esztendőben Saturnus – Félénk embert – Akik a hadat követik. A kiadványt a Magyarországi és erdélyi sokadalmak című vásárjegyzék zárja.*

A Draskovich György győri püspöknek szóló ajánlás egy részét Szabady Béla közölte (Győri Szemle 1931: 60–61).

A naptár terjedelme Szabó Károly megállapításával (RMK I 688) szemben 31 számozatlan levél, azonkívül a kiadvány teljes, amire az utolsó lapon lévő zárómondat (*Hála Istennek, Boldog Asszonynak, Minden Szenteknek*) is utal.

Cf. 1667!

Budapest Acad ③ – Budapest Nat ① (← Csorna) ④* ④

1713

PÁZMÁNY Péter [transl.]: *Kempis Tamásnak* Christvs követeserül négy könyvei, melyeket magyarrá fordított Pazmany Peter eztergami ersek. (Viennae Austriae) MDCXXXVIII (ex officina typographica Gregorii Gelbhaar).

[]¹, A¹²–S¹²T⁶ = [10] + 436 pag. – 12° – 1 ill. calcographica, orn., init.

RMK I 674

Katolikus elmélkedések. – A kiadvány szerkezete, beosztása megegyezik az 1624. évi első bécsi kiadásával (1297) azzal a különbséggel, hogy ez a mostani sajtóhibajegyzéket nem tartalmaz. A rézmetszetes díszcímlap ugyancsak az első kiadás címlapjának utánmetszése. A nyomtatás helye és a nyomdász neve a kolofonban olvasható.

Cf. 1271!*, –, 2238, →

Budapest Nat ① ① – Budapest Univ ①

1714

TELEGDI Miklós: Az evangeliomoknak, melyeket vasarnapokon es egyeb innepeken esztendő által az anyaszentegyházban olvasni és predikállani szoktanak, magyarázattyának elseo resze, melly magaba foglallya az adventteol fogva hvsvetig valo vasarnapi evangeliomokat egynéhány egyéb innepeknek... evangeliomival és az oltari szentségről való három predikációval egygyetembe. Mellyet irt Telegdi Miklos eztergami prepost, es most

világosb magyarázattal meg-jobbítván masodsor ki-bocsatot Telegdi Ianos kaloccai ersek... Béchben MDCXXXVIII Formika Máté.

$a^4-d^4, A^4-Z^4, Aa^4-Zz^4, Aaa^4-Zzz^4, Aaaa^4-Zzzz^4, Aaaaa^4-Vuuuu^4 = [32] + 878 [recte 868!] + [27] \text{ pag.} - 4^\circ - \text{Orn., init.}$

RMK I 675

Katolikus postillák. – A címlapon bibliai idézet olvasható. A kiadvány szerkezete, beosztása csekély különbségekkel megegyezik az 1577. évi nagyszombati kiadásával (374). Az eltérő részek a könyv elején találhatók. Az ajánlás és a két előszó után üdvözlő versek *Georgius Telegdinustól: Elegia – Epigramma – Aliud*; és *Ode* aláírás nélkül. Ezután következik még egy Telegdi János érseknek szóló *Calcographus illmo. d. s.* címmel. A főszöveg változatlan, csupán a helyesírás eltérő a postillák mind a három kötetében (vö. 1715, 1716). A karácsonyi és az újévi prédikációk után énekek olvashatók, incipitmutatóra utaló kezdőszavaik: 119. lap: *Dicséretes a gyermek* – 121: *Nagy örömnep* – 123: *Gyermek születék Betlehemben, kin ... Örven-dezzünk* – 124: *Jer, dicsérjük, jer, dicsérjük a Krisztus Jézust* – 126: *Hálát adjunk mindnyájan* (üres kottasorokkal) – 252: *Nekünk születék mennyei király, Szűz Máriának*. A kiadvány végén – eltérően az első kiadástól – nincs sajtóhibajegyzék.

A postillák második kiadásának mind a három kötete (vö. 1715, 1716) Telegdi Miklós kései unokaöccsének, a kalocsai érsek és nyitrai püspök Telegdi Jánosnak a költségén látott napvilágot.

Cf. 374!*; – 1715, 1716

In 20 bibliothecis 27 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Martin *MS* – Pécs *Univ* – Szeged *Univ* – etc.

1715

TELEGDI Miklós: Az evangeliomoknak, mellyeket vasarnapokon es egyeb innepeken esztendő által az anyaszentegyházban olvasni és prédikállani szoktanak, magyarázattyának masodik resze, melly magaban foglallya hvsvettvl fogva adventig valo vasárnapi evangeliomokat egy-néhány egyéb innepeknek... evangeliomival egyetembe. Mellyet irt Telegdi Miklos eztergami prepost, es most világosb magyarázattal meg-jobbítván masodsor ki-bocsatot Telegdi Ianos kalocsai ersek... Béchben MDCXXXVIII Formika Máté.

$a^4-c^4, A^4-Z^4, Aa^4-Zz^4, Aaa^4-Zzz^4, Aaaa^4-Zzzz^4, Aaaaa^4-Zzzzz^4, Aaaaaa^4-Oooooo^4 = [24] + 1014 + [18] \text{ pag.} - 4^\circ - \text{Orn., init.}$

RMK I 676

Katolikus postillák. – A címlapon bibliai idézet olvasható. A kiadvány szerkezete, beosztása megegyezik az 1578. évi nagyszombati kiadásával (418), csupán a címlapverzón hiányzik a

sajtóhibákra utalás és a nyomtatvány végén a kolofon. A húsvétvasárnapi prédikációkat *húsvéti énekek* követik. Ezek incipitmutatóra utaló kezdőszavai: 41. lap: *Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, és kikel ő szerete, mennyországba felvive, Űristen* – 42: *Feltámadt Krisztus e napon, alleluja*. A szöveg helyesírása az előző kiadáshoz képest eltérő.

Cf. 374!*, 1714, –, 1716

In 13 bibliothecis 14 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Gyöngyös – Martin *MS* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – etc.

1716

TELEGDI Miklós: Az evangeliomoknak, mellyeket vasarnapokon es egyeb innepeken esztendő által az anyaszentegyházban olvasni és predikállani szoktanak, magyarázattyának harmadik resze, melly magaba foglallya az szentek innepire valo evangeliomokat. Mellyet irt Telegdi Miklos pechi püspök, es most világosb magyarázattal meg-jobbítván masodszor ki-bocsatot Telegdi Ianos kalocsai ersek... Béchben MDCXXXVIII Formica Máté.

(a)⁴, A⁴–Z⁴, Aa⁴–Zz⁴, Aaa⁴–Zzz⁴, Aaaa⁴–Zzzz⁴, Aaaaa⁴–Xxxxx⁴ Yyyyy³⁺¹ = [7] + 903 + [17] pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 677

Katolikus postillák. – A címlapon bibliai idézet olvasható. A kiadvány szerkezete, beosztása megegyezik az 1580. évi nagyszombati kiadásával (474). Egyedül a *Sz. Lőrinc napi prédikáció* került a kötet végéről logikus helyére, az *Űr színéváltozásáról* írott *predikáció* mögé. A szöveg helyesírása eltér az előző kiadásétól.

A Formica-műhelyben számos magyar nyelvű könyv jelent meg 1604-től kezdve. A nyomdát 1615-től haláláig (1639) Matthäus Formica vezette. Ez a Telegdi-mű az utolsó ismert magyar nyelvű nyomtatványa.

Cf. 374!*, 1714, 1715, –

In 20 bibliothecis 28 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Gyöngyös – Martin *MS* – Sárospatak *Ref* – Pécs *Univ* – Szeged *Univ* – etc.

1717

COMENIUS, Joannes Amos: Johannis Amos Comenii Janva lingvarum reserata avrea, sive seminarium lingvarum et scientiarum omnium... sub titulis centum, periodis mille comprehensa. Editio quarta, prioribus... sesquimille circiter vocabulis auctior cum versione Germanica et titulorum

indice... ex impressione Lipsiensi excusa Coronae MDCXXXIIX typis et sumptibus Hermanni. – Auffgeschlossene güldene Sprachen-Thür oder ein Pflantz-Garten aller Sprachen und Wissenschaftten... Die vierte Außfertigung... auß den Leibzigischen Exemplar nachgedruckt zu Cronstadt MDCXXXIIX Michael Hermann.

[⁹, A⁸–R⁸ S⁸ = [18] + 274 + [10] pag. – 8° – 1 ins., orn., init.

RMK II 520 – Nágler 229–230

Nyelvtanulás céljából összeállított enciklopédia latin és német nyelven. – A kétnyelvű címlevelek után a fordítónak, *Zacharias Schneider*nek, a lipcsei egyetem professzorának 1634. augusztus 1-jén kelt *Lectori benevolo* s. szóló ajánlása olvasható. Ezt követi *Simon Albelius, ecclesiae Coronen. pastor, scholaeque ibidem inspector Coronae* 1638. január 14-én kelt ajánlása *Scholasticis Coronensibus omnium ordinum* címezve. Majd *Georgius Vechnerus* üdvözlő verse következik *Ad autorem Januae*. A versszerző monogramja után Brassó városának fametszetű címere látható. A főresz két hasábra szedve száz fejezetben és ezer pontban témák szerint összefoglalja a kor makro- és mikrokozmoszra vonatkozó ismereteit nyelvtanulás céljából latinul és németül. A kötetet *Index titulorum sive capitum* zárja.

A *Janua* első kiadása 1631-ben Lesznóban jelent meg. Comenius ennek előszavában elmondja, hogy az ír jezsuiták hasonló című művéből indult ki (*Janua linguarum, seu modus maxime accomodatus, quo patefit aditus ad omnes linguas intelligendas, industria patrum Hibernorum Societatis Jesu...*, in quo... totius linguae vocabula... continentur. Salamanticae 1611. – Sommervogel I 1009). De tőlük eltérően a nyelvtanítást az organikus egészként felfogott világ jelenségeinek a bemutatásával kötötte össze.

A *Janua* hamarosan igen népszerű lett. Kiadásainak és fordításainak történetét Jaromír Červenka (*Janua linguarum reserata. Editio synoptica et critica... Praecedit commentatio... Curavit Jaromír Červenka. Praha 1959.*), magyarországi kiadásait Bartók István ismertette (37–40).

Megállapítása szerint ez az első magyarországi kiadás a Zacharias Schneider lipcsei professzor által átdolgozott és kibővített német nyelvű változatot vette át, amely 1634-ben Lipcsében jelent meg (Červenka: i.m. XXXII–XXXIII). Miként Simon Albelius lekipásztornak, a brassói iskola felügyelőjének az ajánlásából kiderül, e tankönyv a brassói iskola tanulói számára készült.

Bakos József, Comenius műveinek magyarországi kiadásairól készített összeállításában a kinyomtatás évét tévesen 1639-re tette (A magyar Komenský-irodalom. Bp. 1952, 75). Jaromír Červenka említi e munka 1655. évi brassói kiadását is (i.m. XXXIII), minthogy azonban nem hivatkozik se példányra, se szakirodalmi forrására, ez az adat nem erősíthető meg.

A brassói nyomda új tulajdonosának, Michael Herrmann-nak a neve 1638 és 1660 között szerepel a műhely kiadványain, de a tipográfia még 1692-ben is a Herrmann család tulajdonában volt (KorblVerSiebLkde 1886: 40, Teutsch, Friedrich Johann).

Cf. –, 1983, 2002, 2039, 2064, 2211, 2265(1), 2581, →

Braşov Arch ① – Braşov Ev ① – Budapest Acad ② – Cluj-Napoca Univ ② – Esztergom Dioec ②* – Sibiu Mus ① ①

1718

ALSTED, Johann Heinrich: Assertio sacro-sanctae Trinitatis, quam sub praesidio Johannis Henrici Alstedii in... schola Albensi publice sustinebit Petrus Mylius Polonus... d(ie) 21. Aug. Albae-Juliae MDCXXXVIII [typ. principis]

A⁴, []² = 12 pag. – 4° – Init.

Református teológiai vizsgatételek. – A respondens külön szöveg nélküli ajánlását a következő személyekhez intézte: *Zbygnevo de Gorai Goraisky et Stanislao de Drohojow Drohojowsky verae religionis defensoribus... dominis mecoenatibus..., ut et Stephano K. Gelei, ecclesiarum Transylvanicarum episcopo... antistiti ecclesiae Albensis primario... fautori...; Johanni Henrico Alstedio... theologiae professori... praesidi et praeceptor...; Thomae Wegiersky, ecclesiarum per min. Polon. orthodoxarum superattendenti... seniori Sendomiriensium... promotori...; mag. Jacobo Mylio p. l. c. eloquiorum divinorum apud Lublinenses et Belzycenses dispensatori... patri...; Adamo Preusio coetus Drohoviensis praeposito.* A főrész belső címe: *Assertio sacrosanctae Trinitatis paucis aphorismis comprehensa.*

A disputáció harmincöt tézist foglal magában azokról a bibliai helyekről, amelyek Krisztust és a Szentlelket az Atyával megegyező módon az Isten névvel illetik. Ezeket tartotta ugyanis – amint az első tézisből kitűnik – még az antitrinitarius Faustus Socinus is *Tractatus de Deo, Christo et Spiritu Sancto* (Racoviae 1611) című művében a Szentháromság mellett szóló legerősebb bizonyítékoknak.

E disputációt a kis-lengyelországi Petrus Mylius védte meg a gyulafehérvári akadémián 1638. augusztus 21-én.

A bibliográfiaiag eddig ismeretlen nyomtatványt Balázs Mihály fedezte fel a szebeni Brukenthal Múzeum állományában.

Budapest *Nat cop.* – Sibiu *Mus* ①

Alsted, Johann Heinrich: *Schola triumphata...* Albae Juliae 1638. – Vide 1722(2)

1719

(ARTICVLI dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniæ et partium Hungariæ eidem annexarum in generalibus eorum comitiis in civitate Alba Julia ad diem 23 mensis Aprilis anni Domini 1638. indictis, celebratis conclusi.) [Gyulafehérvár 1638 typ. principis.]

A⁶ = [6] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 1954/161 ← MKsz 1895: 261 – Dézsi: Suppl. 56

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Rákóczi György erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1638.

április 23. és 1638. május 16. között Gyulafehérvárott tartott országgyűlés harminckilenc artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1638. május 16-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml X 135–149.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint a gyulafehérvári fejedelmi nyomdában készült (MKsz 1968: 207, Fazakas József és OSzKÉvk 1978: 327, V. Ecsedy Judit).

Cf. 1005*!; 1641! –, →

Budapest Nat ① – Budapest Univ ① – Cluj-Napoca Acad ① – Cluj-Napoca Univ ① – Sighişoara ③*

1720

GELEJI KATONA István: Praeconivm evangelicvm, in quo evangelia omnia anniversaria, vulgo Dominicalia vocitata concionibus CCXII. ... explicantur ac enarrantur..., quod quidem in aedificationem imprimis aulae Transsylvanicae ac ecclesiae Albae-Julienensis... enuntiatum, nunc vero... recognitum, auctum ac in gratiam neophitorum verbi Dei praeconum... publici juris et usus factum per Stephanvm Katona Gelejinum... (Praeconi evangelici tomvs primvs, seu pars hyemalis ac vernalis continens omnium evangeliorum Dominicalium a Dominica I. Adventus ad festum usque Pentecostes novae... concionibus C. et XIX. comprehensam analysin ac exegesin, cum indice triplici... studio et opera Stephani Katona de Gelej... typis et impensis Transsylvaniae principis.) Albae Juliae MDCXXXVIII [typ. principis].

■◀◊*, A⁴–Z⁴, Aa⁴–Zz⁴, Aaa⁴–Zzz⁴, Aaaa⁴–Zzzz⁴, Aaaaa⁴–Vvvvv⁴, Qqqqq⁴ Rrrrr⁴ Sssss⁶ = [40] + 866 + [58] pag. – 2° – 1 ins., init.

RMK II 521 – Nagler 231–233

Református postillák. – Geleji Katona István két részből álló latin nyelvű prédikációi első kötetének élén a gyűjtemény összefoglaló, közös címlevele áll, noha a második kötet csak két évvel később, 1640-ben jelent meg (1825). E közös címlevél hátlapján szentírási idézetek olvashatók, valamint Erdély és a Rákóczi-család egyesített, fametszetes címere látható. Ezt követi a postillák első részének önálló, belső címlevele, majd a szerző bevezető verse: *Epigramma auctoris ad candidatos, zoiolos ac adversarios*. Az 1638. szeptember 15-én Gyulafehérvárott kelt ajánlást, amelyet a *Praefatio dedicatoria* előfej kísér végig, *Georgio Rakoci... principi Transsylvaniae* intézte *Stephanus Katona Gelejinus*. Ebben az ígehirdetés szükségességéről szólva röviden összefoglalja a reformáció európai és hazai történetét, utóbbiról az előszó szövegébe illesztette a gyulafehérvári fejedelmi könyvtár egyik erre vonatkozó kéziratot tudósítását: *Modus et tempus Reformationis religionis apud Hungaros*. Majd saját prédikálási mód szerét és e postillák megírásának körülményeit ismerteti. Végül közli Johann Heinrich Alsted

1635. november 30-án Gyulafehérvárott kelt levelét, amelyben Alsted a munka kiadását javasolja. Az ajánlást az olvasókhöz címzett előszó egészíti ki *Praemonitio autoris ad lectores*. Ezután olvashatók a Gelejihez írt üdvözlő versek, amelyeknek szerzői: *Johann Henricus Alstedius* 9. April anno Christi 1636. aet. 49. *climacterio* – *M. Philippi Ludovici Piscatoris* – *Albertus Niclassius, ecclesiastes Petro-Paulinus Dantisci, amicitiae, olim in Academia Heydelbergensi cultae, confirmandae causa* – *Johannes Henricus Bisterfeldius philosophiae in illustri schola Albensi professor* – *Paulus Kereszturi... principis filiorum ephorus*. A három mutató közül az *Index I. Dominicanum et concionum una cum numero ac summariis earum* megelőzi a prédikációkat. A nyomtatvány főrésztét, Geleji latin nyelvű postilláinak első kötetét az anyagi üdvözletről írott három prédikáció vezeti be: *Ex annuntiatione seu salutatio angelica conciones*. Ezek után az advent első vasárnapjától pünkösdig terjedő időszak vasárnapjaira és ünnepnapjaira írott további 116 beszéd következik. Minden alkalomra több, legalább kettő, és legfeljebb hét beszéd található, amelyeket bevezetésképpen a megfelelő perikópa teljes szövege, és az előfejből az ünnep vagy vasárnap latin elnevezése foglal egységbe. Az egyes prédikációk *Concio I. Concio II* etc. címmel, témájuk megjelölésével és a perikópából kiemelt textussal kezdődnek, szövegüket a margón a beszédek szerkezetére és tartalmára utaló megjegyzések kísérik. E prédikációk Geleji Katona homiletikai elveinek megfelelően a református hittételek magyarázatát és védelmét, valamint az ettől eltérő, elsősorban zsidó, szentháromságtagadó és katolikus, továbbá az evangélikus vallási tanítások cáfolását tartalmazzák. A főrészt után újabb két mutató zárja a kötetet. Az *Index II. locorum Sacrae Scripturae* a prédikációk szövegeiben megmagyarázott vagy csupán idézett bibliai helyek visszakeresését segíti. Az *Index III. rerum et verborum memorabiliorum* előtt rövid megjegyzés olvasható arról, hogy a nyomdász a 727. lap után elrontotta a lapszámozást, amelyet innét kezdve végig tollal újra el kell végezni, hogy a mutatók használhatóvá váljanak. Az utolsó oldal helyesen nyomtatott lapszáma 866. A kiadvány legvégén *Errata* címmel a sajtóhibák jegyzéke áll.

Geleji Katona István (1589–1649) heidelbergi egyetemi tanulmányait Bethlen Gábor támogatásával végezte. 1621-től egészen haláláig Gyulafehérvárott udvari prédikátor. 1633-tól az erdélyi református egyház püspöke, jelentős egyházszervező. Önéletrajza a *Praeconium evangelicum* második kötetében (1825) olvasható. Latin nyelvű prédikációinak eddigi legteljesebb elemzését és értékelését Gál Lajos végezte el (Theológiai Szemle 1939. 3–34, 51–178, 187–218, vö. még Bartók 197, 258–259).

Cf. 1825

In 20 bibliothecis 38 expl. – Budapest *Acad., Nat., Univ* – Cluj-Napoca *Acad., Univ* – Debrecen *Ref., Univ* – Sárospatak *Ref.* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş – etc.

1721

KERESZTÚRI Pál: Csecsemő keresztyen, melyet az tekintetes és nagyságos vrak az Rakoczi György és Sigmond Istennek segítségével, az egész jelen valoknak nagy örvendezésekkel, dicséretesen és igen boldogul elmondottanak, mikor igaz vallásokban való szép épületekről abban az próbában bizonságot tennének, melyet az Erdély országnak kegyelmös fejedelme az

Ur Vacsorája előtt kívánt hallani, Kisaszszony havának 15 napján az 1637 esztendőben, melyre nézve ez ő nagyságok két fia másod nap az Ur vacsorájához való járulással az fejér-vári templomban legh elsöben hiteket megh pecsételték. Kereszturi Pal, az urak ő nagyságok mestere által. Fejer-varat 1638 [typ. principis].

$a^4 b^4 c^2, A^4-Z^4, Aa^4 Bb^4 Cc^2 = [19] + 203 \text{ pag.} - 4^\circ - \text{Orn., init.}$

RMK I 678

Református katekizmus. – E kiadvány szó szerinti fordítása Keresztúri Pál előző évben ugyancsak Gyulafehérvárott megjelent *Christianus lactens* (1674) című munkájának. Csupán a Rákóczi fiúkat köszöntő versek hiányoznak a magyar nyelvű változathól. Az egyes részek magyar címei a következők: *Rákóczi Györgynek... Erdély-országának fejedelmének... dedicatio*, aláírója *Rákóczi Zsigmond – Rákóczi Zsigmond orációskája, melyet az examen előtt mondott – A keresztyéni vallásról való Catechismus, majd szintén a Heidelbergai Catechismusnak rendi szerint – A vallás dolgában való vetélkedő kérdések. Nagyobb részre Bellarminus ellen, majd éppen a maga írásának rendi szerint.*

Hajnal Mátyás 1640-ben e káté ellen adta ki *Kitett czégér* című vitairatát (1841).

Cf. 1674, –, 1841, 1914, 1953

In 15 bibliothecis 18 expl. – Berlin *Univ Inst* – Budapest *Acad, Nat, Ref, Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Debrecen *Univ* – Pápa *Ref* – Szeged *Civ* – Târgu Mureş – etc.

1722

[1] RÁKÓCZI György, I.: *Instructio, quam... princeps ac dominus, dominus Georgivs Rakoci, Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etcaet. tradidit... domino Georgio Rakoci, filio suo, natu majori non longe post cum ille scholis valedixisset. Albae-Juliae 1638* [typ. principis]. – [2] (ALSTED, Johann Heinrich:) *Schola triumphata per... d. Georgivm Rakoci, filium... Transylvaniae principis primogenitum, a. d. 15. Octobris anno MDC XXXVII accinentibus fratre ipsius... Sigismundo Rakoci et reliquis scholae aulicae discipulis in frequenti corona... Transylvaniae principum, procerum et omnis ordinis spectatorum atque auditorum. Albae-Juliae 1638 (ex typographia suae celsitudinis).*

$a^6, A^4-G^4 H^2 = 12 + [4] + 56 \text{ pag.} - 4^\circ - \text{Orn., init.}$

RMK II 522 – RMK II 523 – Nagler 231–233

Erkölcsei oktatás és iskolai színdarab. – E kiadvány ifjabb Rákóczi György iskolai tanulmányainak befejezése alkalmából készült. Az első rész címlapja hátán Platon-idézet a *Respublicából*. Ezt *Praefatio Georgii Rakoci* követi, majd I. Rákóczi György fejedelem Gyulafehér-

várótt 1638. október 24-én kelt és eredetileg magyar nyelven íródott intelmeinek latin szövege olvasható. A fejedelem parainézise 11 pontból áll. Benne I. Rákóczi György mint jövőendő utódát inti fiát a jozan, kegyes, istenes életre, a szülei iránti szeretetre, a megfontolt cselekedetekre és az udvartartással követendő bánásmódra. Az intelmeket a fejedelem bibliai jelmonddal zárja le: *Non est currentis neque volentis, sed miserantis Dei*.

A második rész önálló címlappal kezdődik. Azt a színdarabot tartalmazza, amellyel Rákóczi Zsigmond és a gyulafehérvári udvari iskola többi diákja búcsúzott 1637. október 15-én a tanulmányait befejező ifj. Rákóczi Györgytől. [Johann] H[leinrich] A[lsted] *Lectori benevolo* címzett ajánlásának kelte Gyulafehérvár 1638. január 12. Ezután külön cím nélkül kezdődik a főresz, amely nincsen jelenetekre osztva, de tematikailag négy részből áll. Az elsőben a búcsúztatók, *Sigismundus Debreczeni, Georgius Lazar, Nicolaus Nyari, Michael Orszagh, Sigismundus Rakoci, Gabriel Usz* latin hexameterekben arról tanakodnak, hogyan kérjék meg Pallast Rákóczi Györgynek az iskolából való elbocsátására. A másodikban Mars követeként Orszagh Mihály intéz beszédet Pallashoz, amelyre Pallas szerepében Rákóczi Zsigmond felel, majd Rákóczi György *Oratio valedictoria*-ja következik. A darab harmadik része a diáktársak latin nyelvű búcsúztatóit tartalmazza: *Sigismundus Rakoci* hexameterben, *Gabriel Usz, Gabriel Perenyi, Michael Orszagh, Sigismundus Debreczeni, Nicolaus Nyari* disztichonokban, majd ismét *Michael Orszagh* Balassi-versben, utána *Joannes Beldi* hexameterben írott verssel búcsúzott, *Georgius Lazar* pedig rövid prózai köszöntővel. Végül *Sigismundus Rakoci* XLI disztichonban irt intelmet kötött fivére lelkére. A nyomtatványt a résztvevők egy-egy mondatos búcsúsora zárja.

Az *Instructio*-t magyar fordításban kiadta Szilágyi Sándor (Rajzok és tanulmányok. I. Bp. 1875, 199–210). E fordítást újra közreadta Tarnóc Márton (Magyar gondolkodók. 17. század. Bp. 1979, 133–137).

I. Rákóczi György (1593–1648) életét Szilágyi Sándor írta meg (I. Rákóczi György. Bp. 1893). 1630-ban választották erdélyi fejedelemmé. A protestáns egyház, iskolázás és könyvkiadás jeles támogatója volt. Ez az *Instructio*ja és az 1644. évi Habsburg-ellenes hadjáratát igazoló kiáltványa (2051) jelent meg nyomtatásban.

Az *Instructio* előszavából kiderül, hogy ifjabb Rákóczi György tanulmányai befejezése után kapta magyar nyelven, kéziratban apjától ezt az Utasítást. Apja iránti hálás tiszteletből és mások okulására fordította le, és jelentette meg azt latin nyelven. E kiadvány felépítése tekintetében mintaul szolgált annak az 1640-ben Gyulafehérvárott megjelentetett *Instructio*-nak, amelyet a fejedelem kisebbik fiának, Rákóczi Zsigmondnak írt (1827).

A fejedelmi intelmeket részletesen ismertette és értékelte Szilágyi Sándor a magyar fordítás kiadásában (Rajzok és... i.m. 201–204, 209–210). Az 1638-ban Gyulafehérvárott megjelent latin kiadás címet azonban „Paterna admonitio”-ként idézték a valódi, *Instructio* cím helyett. A XVII. századi magyarországi fejedelmi tükröket bemutató tanulmányában pedig részletesen elemezte Hargittay Emil (ItK 1995: 464–467).

A *Schola triumphata* című színdarabra vonatkozó szakirodalmat Varga Imre foglalta össze (A magyarországi protestáns iskolai színjátszás forrásai és irodalma. Bp. 1988, 425 és A magyarországi protestáns iskolai színjátszás a kezdetektől 1800-ig. Bp. 1995, 70). Részletesen ismertette Ferenczi Zoltán (A kolozsvári színészet és színház története. Kolozsvár 1897, 17–19). Pírnát Antal a fejedelmi gyermekek oktatásához kapcsolódó udvari látványosságként értékelte (MIrodT II 261). Szerzője Johann Heinrich Alsted, a gyulafehérvári iskola professzora volt.

A két mű együttes megjelentetésének szándékára szoros tartalmi összetartozásukon kívül eltérő típusú füzetjelzésük is utal: Az *Instructio*-nak ugyanis kis „a”-val, a *Schola triumphata*-

nak viszont az ábécé nagybetűivel jelölték meg a füzeteit. Továbbá a fennmaradt példányok nagyobb részben egybekötve maradtak fenn. Valószínű azonban, hogy az egyes részeket külön-külön is terjesztették.

Cf. Appendix 165, – 1827

[1]-[2]: Budapest Acad ① – Budapest Nat ① – Budapest Ref ① – Cluj-Napoca Acad ① – Sibiu Mus ①

[1]: Budapest Nat ① – Budapest Zsámár József ①

[2]: Braşov Arch ① – Cluj-Napoca Univ ① – Csurgó ②*

Rákóczi György, I.: Paterna admonitio. Gyulafehérvár 1638. – Vide 1722

1723

TISZABECSI P. Tamás: Két halotti praedicatziok, melyeket praedikállott Tisza-Betsi Thamas colosvari egygyik lelki-tanító Thúr-Terebest. Egygyiket a templomban, az üdvözült urnak, a néhai tekéntetes nagyságos Perényi Gabornak megh hidegedett teste felett, mely vagyon a jó magistratusoknak Istentől való el vétettetésekről és azoknak holtok után keövetkezheteendő szomorú állapotokról, melyek szokták követni a nagy embereknek halálokat, az genealogiának eleő szamlálásával egygyüt. Masikat ugyan azon thur terebesi castelyban léveő nagy palotában a temetés után sok nevezetes rendek eleött, a megh késeredett szivü özvegynek, a nagyságos Salgai Katának,... Perényi Gabornak szerelmes házas társának vigasztalására, mely vagyon az eőreők életreöl. Fejervaratt 1638 [typ. principis].

A⁴–E⁴ = 40 pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 679

Református gyászbeszéddek. – A címlapot követő levélen rövid *Elkezdés* vezeti be Tiszabecsi P. Tamás Perényi Gábor fölött mondott datálatlan temetési beszédét, amely a *Concio ipsa* cím alatt olvasható. Ennek a zárórésze a *Genealogia pie defuncti comitis*. A nyomtatvány a második beszéddel, a *Concio funebris*-szel fejeződik be. A szöveget a lapszálen a prédikációk retorikai beosztására utaló latin nyelvű lapszéli jegyzetek egészítik ki.

Tiszabecsi P. Tamás Sárospatakon tanult, majd Olaszlisztkán volt rektor, 1617–1621 között a heidelbergi egyetem hallgatója, ehhez Perényi Gábortól is kapott segítséget. 1623-tól Kolozsvárott volt lelkész, később kolozskalotai esperes is. 1644-ben halt meg.

Perényi Gábor Abaúj vármegyének örökös ispánja, Ugocsának főispánja, a család bárói ágából származott, s a beszéddek szerint a református egyház és iskolák buzgó pártfogója volt. Halálának körülményeiről a nyomtatványból semmi közelebbit sem lehet megtudni.

A prédikációban olvasható retorikai megjegyzésekkel Kecskeméti Gábor foglalkozott (Kecskeméti 131, 169, 179, 197).

Harsányi István a RMK I–II és III és a Sztripszky által sem ismert nyomtatványok közé sorolta az egykori sárospataki Rákóczi-könyvtár következő tételét: „Két halotti Predicatio Prinyi Gábor felett.” Ehhez az adathoz a következő megjegyzést fűzte: „Ez idő szerint csak az egyik, a Szikszai Fabriciusé ismeretes” (MKsz 1913: 145). Szikszai Fabricius Balázs gyászbeszéde, amelyet az 1567. július 28-án elhunyt Perényi Gábor országbíró felett mondott, 1568-ban jelent meg Wittenbergben latin nyelven (RMK III 579). Monok István ugyanezt a tételt Szikszai Fabritius: *Orationes duae funebres, quarum prior: de vita et morte Gabrielis Pereny; Posterior: de vita et morte Helenae Ország* című Sárospatakon őrzött, kéziratban fennmaradt munkájával (jelzete „Kt 402”) azonosította (A Rákóczi-család könyvtárai 1588–1660. Szeged 1996, 53–54). A Rákóczi-könyvtár katalógusának idézett tétele azonban csaknem szó szerint Tiszabecsí prédikációs kötetecskéjének címével egyezik meg. Ennek alapján kétségtelen, hogy a katalógus adata mögött nem Szikszai beszédét és még egy ismeretlen XVI. századi nyomtatványt vagy kéziratot kell keresni, hanem Tiszabecsí e művét rögzítette a fenti formában a katalógus. Ezt támasztja alá az is, hogy I. Rákóczi György a gyulafehérvári fejedelmi nyomda kiadványaiból rendszeresen küldetett példányt a sárospataki könyvtár számára is.

Budapest *Nat cop.* (Sárospatak) – Sárospatak *Ref* ① – Târgu Mureș ① ③*

Monumentum sepulchrale ad... Mauriti... memoriam... Cassellis 1638. – Vide 1676

1724

(Kalendárium és prognosztikon az 1639. esztendőre. Kolozsvár 1638 typ. Heltai. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1828!

1725

RADECIUS, Valentinus: *Formula administrandi Coenam Dominicam: cui annexa est quarundam quaestionum, ad eandem elucidandam spectantium, solutio. Autore Valentino Radecio, ecclesiarum Transylvanicarum, unum Deum Patrem, et Filium ejus unigenitum, Iesum Christum, in Spiritu sancto profitentium, superintendente. Claudiopoli 1638 typis Heltanis, Georgius Abrugi.*

A⁸–G⁸ H⁴, a⁷⁺¹ = 118 + [14] pag. – 8° – Orn.

RMK II 524

Unitárius agenda és imádságok. – A címlevél utáni lapon kezdődik a *Formula administrandi coenam dominicam* szövege, majd ezt követi három részben (I–III. pars) annak

részletes magyarázata. Az utolsó részben néhány vitás kérdés megoldása (*Quaestionum solutio*) olvasható. Ezután az „a” jelű füzetben 7 leveles függelék következik; az ebben található reggeli és esti imádságok már nem az előbbi tárgyhoz tartoznak, de szerzőjük ugyancsak Radecius volt (*praecationes ejusdem auctoris*). Az utolsó levél üres.

Szabó Károly (RMK II 524) a címet a kolozsvári Unitárius Kollégium példányáról írta le, és megjegyezte, hogy korábban Bod Péter (Athenas 299) és Sándor István (Könyvesház 29) nyomán tévesen magyar nyelvű nyomtatványnak vélte (vö. RMK I 680).

Budapest *Nat cop.* (Cluj-Napoca + Sibiu) – Cluj-Napoca *Acad* ② – Sibiu *Arch* ①

Radetius Bálint: Reggeli és estveli könyörgések. Kolozsvár 1638. – Vide 1725

1726

RÁKOSI András: Szép historia egy pharisaevs és egy pvblicanvsnak imádságokrol, melyben mind az maga hívőknek és az maga meg ismérteknek könyörgések rövid válasszal meg iratik. Autore Andrea Rakosino. Ad notam: Gondolkodgyál, Ember, az te büneidről, etc. [Kolozsvár 1638 typ. Heltai] (Abrugi).

A⁴–C⁴ = [12] fol. – 4° – 2 ill., orn., init.

RMK I 681

Verses bibliai história. – A címlével hátlapján a nyomtatványt *Ladislaó Torotzkai de Torotzko Szent György... dedicat et offert typogr. Gleorgius] Abrfugi].* Alatta latin nyelvű *Epi-gramma* olvasható, valószínűleg ugyancsak Abrugi Györgytől. A história Lukács evangéliuma 18. részének 9–14. verseit dolgozza fel. Az incipitmutatóra utaló kezdősora: *Sok históriákat bölcsek éneklettek.* Az egyes részek címei a következők: *Oratio pharisei* – *Responsio in orationem publicani* – *Summa.* A záróversszak tanúsága szerint 1613-ban Homoródszentpálon keletkezett. Az utolsó levél verzóján a világ teremtését ábrázoló, egész lapot betöltő fametszet áll.

Szövegkiadás: Varga Imrétől RMKT XVII/4 103–120, 566–568.

Rákosi András az udvarhelyszéki Homoródszentpálon az unitárius Kornis család birtokán prédikátor vagy iskolamester lehetett. Személyének a korban ismert Rákosi Andrásokkal való azonosítására Varga Imre tett kísérletet a szövegkiadás jegyzeteiben (RMKT XVII/4 566–568).

A história egyetlen fennmaradt példányában a címlével alja sérült, így a nyomtatásra vonatkozó adatok hiányoznak. Szabó Károly kétségtelennek tartotta, hogy a leszakadt évszám 1638 volt. Ő ugyanis még látta a kézírásos tartalomjegyzékét annak a gyűjtőkötetnek, amelyben a história megőrződött. Ebben a jegyzékben a könyv adatai a következőképpen szerepeltek: „Szép historia a Phariseusról és Publicanusról. Rákosi András. 1638.” (RMK I 681).

A kolozsvári nyomtatást Abrugi György ajánlásán kívül a nyomtatványban előforduló betűtípusok és illusztrációk is bizonyítják. Az utolsó lapot díszítő fametszetet Szabó Károly szerint (RMK I 681) Sztárai Miklósnak *A vízözönnnek históriájáról* c. művében 1581-ben is felhasználták (493). A Sztárai-história ma ismert példányaiban nem található metszet azonban megvan az 1551-ben nyomtatott bibliafordítás (90) első részében, a főrészt előtt (vö. Soltész Zoltánné: Könyvdisztés 58, 135, XIX. t. 2. kép). A címlapon levő fametszetes kép eredetileg az 1577 és 1583 között Kolozsvárott megjelent Fortunatus-história (461) (F_{4a}) számára készült (vö. Soltészné: i.m. 63, 135, XXIII. t. 2. kép).

Budapest Nat cop. – Cluj-Napoca Univ ②*

1727

(Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1639. Leutschau 1638 Brewer. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 2273!

1728

CEBANI, Abraham: *Cygnea cantio domino de nostro Jesu Christo, unico regni sanctorum haeredi, perenni vitae fonti, tryumphanti mortis victori, aeterno beatarum animarum hospiti, sacra, et... inclyti comitatus Scepusiensis universitati, nec non... civitatis Leuchoviens. reipub. ..., simul atque... civitati Breznobanya... per Abrahamum Czebani juratum ejusdem comitatus ab annis jam XXVIII. ... fidelissimum usque adhuc notarium, jam vero, hujus amaritudinis vitae... pertesum, in beatam illam regionem viventium emigrare et esse cum Christo desiderantem, ... patronis et fautoribus suis memoriae sui... ergo... dicata et relicta. (Leutschoviae) [1638 Brewer].*

A⁴–C⁴ = [12] fol. – 4° – Orn.

OSzKÉvk 1959: 189 – Čaplovič 836

Evangelikus vallásos vers. – A címlap hátán szentírási idézetek olvashatók. Ezt követi az előhang *Attributa Jesu Christi*. A főrészt *Nomen* címmel kezdődik, s száznolc három-három soros verset tartalmaz Krisztus különböző elnevezéseiről. Valamennyi vers bibliai locusokon alapul, amelyekre marginális jegyzetek utalnak. A költeményt *Gemitus afflictæ mentis contra insidiatores vitæ et honestæ famæ* rövid, prózában írt elmélkedés egészíti ki. Ezután néhány üdvözlővers olvasható *Sequuntur carmina in cygneam cantionem decantatam per... Abrahamum Czebani*, szerzőik: *Michael Okolicznay ab Okoliczna – M. Johannes Windisch*,

Leutsch. scholae patr. rector – Josephus Alauda, Leutsch. scholae patriae conrector – Georgius Fabricius – Petrus Dingisch, scholae Leutsch. colleg. 3. classis – Adamus Nicorus philos. baccalaureus verseinek címe *Anagrammata in nomen Abrahami Czebani*. Végül három szentírási idézet – közülük az egyik magyar nyelvű – zárja a kiadványt. A nyomtatás helye, *Leutschoviae* a kolofonban található meg.

Cebani e Krisztust dicsőítő költeményéből írt parafrázist 1650-ben Matej Gazúr (2346(3)).

A nyomtatvány első ismertetője, Fazakas József 1633–1640 közöttre tette Cebani e versének kiadási évét (OSzKÉvk 1959: 189). Ján Caplovič felhívta a figyelmet arra, hogy Cebani 1635-ben megjelent költeményének címében azt mondta magáról, hogy 25 éve esküdte Szepes vármegyének (1620). E művének címe szerint már 28 éve az. Ennek alapján e munka nyomtatási éve 1638 (Caplovič 836).

Cf. –, 2346(3)

Budapest Nat ①

1729

[1] D. D A V I D H e r l i c i i, stargardi astronomus calendarioma Christus Urunk születése után MDCXXXIX. esztendőre szereztetett és ez magyar országhi s- erdélyi eghez szorgalmatosan alkolmaztatot. – [2] (Prognosticon astrologicum, avagy jövendölés az csillagoknak mutatkozásinak tekinteliseből vétettetött, és ez jelen esztendőre, ugymint Christus Urunk születése után MDCXXXIX. figyelmetesen rendeltetett D. H e r l i c i u s D a v i d, Pomerániában Stargárban lákozó orvos által.) [Fordította Serédi János.] Löcsen [1638] Brever Lörincz.

A⁸–E⁸ F¹ = [44] fol. – 16°

RMK I 694 – Čaplovič 838

Új-naptár 6-naptárral és prognosztikon. – E kiadvány naptári részének beosztása megegyezik az 1637. évre szóló lőcsei naptárával (1650), azzal a különbséggel, hogy az egyes hónapokhoz kötődő verseket is tartalmazza. A hónapversek januári incipitje: *Orvosolni most jó*. Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon megmaradt fejezetei: *Az esztendőnek négy részeiről. I. A télről – II. A kikeletről – III. A nyárról – IV. Az őszeletről – Ez esztendei ecclipsisekről, gonosz jelenségekről, hadakra, vérontásokra és egyéb történetekre nézve – A földi gyümölcsökről – Testi betegségekről*. Ezt követően az egyetlen fennmaradt példányból hiányoznak a C₈–D₂ levelek, vagyis a prognosztikon vége és a Rövid krónika első lapja. A kiadványt a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék zárja.

A naptár szerkesztője, David Herlicius 1636-ban meghalt; 1641-ig az ő nevével megjelent kalendáriumokat még ő maga állította össze (Zinner, Ernst: Geschichte und Bibliographie der astronomischen Literatur in Deutschland zur Zeit der Renaissance. Leipzig 1941, 61).

Szentiványi Róbert (Közművelődés 1911. 32. sz. 5–6), majd Asztalos Miklós (MKsz 1930: 292) és Kovács Imre (Régi magyar kalendáriumaink 1711-ig. Debrecen [1938], 54) feltételezett egy 1638. évre szóló olyan lőcsei naptárt is, amelyet David Herlicius szerkesztett és Serédi János eperjesi tanár fordított magyarra (vö. 1708). Feltételezésük alapja Serédinek egy 1638. szeptember 15-én kelt levele volt, amelyben így ír: „A lőcseinek [ti. a nyomdásznak] Herlicius kalendáriumát fordítottam, de későre tette szerit.” A levél írásának időpontjában tehát még nem lehetett megvásárolni az említett naptárt, mert akkor még nem jött ki a sajtó alól. Serédi szavai azonban bizonyosan az 1639. évi, Herlicius nevével jelzett naptárra vonatkoznak. Ezt támasztja alá az a körülmény is, hogy 1638-ra Lőcsén még Frölich naptárát nyomtatták ki (1680). Az említett feltételezés tehát téves. Ján Caplovic kizárta az 1638. évre szóló Herlicius-naptárt azzal az indoklással, hogy ilyen kalendárium egyáltalán nem készült, mert 1638-ra Lőcsén Frölich naptárát jelentették meg (Čaplovic CXXII).

Cf. 1650!

Budapest *Nat* ②*

1730

DEBRECENI Péter [transl.]: Tizenkét üdvösséges elmelkedések, mellyekben szép ahittatos és buzgoságos könyörgések vadnak foglaltatván, minden hiveknek, valakik ez életnek haboruiban az ő idvösségeknek tzéllyára sietnek, lelki fegyverül adattattak, mellyek elsőben Philep Kege-li-us d. által deákul irattattak, mostan pedig magyar nyelvre forditattak Debretzeni Péter által. Lőtsön 1638 Brever Lörintz.

a¹² b¹², A¹²–Z¹², Aa¹² Bb¹² Cc⁶ = [46] + 595 + [15] pag. – 12° – Orn., init.

MKsz 1924: 95 – Čaplovic 839

Református imádságoskönyv és elmékedések. – A mű tartalma és beosztása mindenben megegyezik a leideni első kiadásával (1678), csupán a szöveg helyesírása változott. Az énekek incipitmutatóra utaló kezdőszavait ld. az előző kiadásnál (1678), lapszámait az incipitmutatóban.

Cf. 1678, –, 1755, 1772, 2363(2), 2497, →

Budapest *Ev* ○ – Budapest *Nat* ②* – Budapest *Ref* ○

1731

EPICEDIA in excessum luctuosum... juvenis dn. Antonii Lang, a teneris ungviculis ad pietatem, modestiam, humanitatem, atque ad omnem laudem liberaliter plane educati; ac 3 Nonas Martij, anni MDCXXXVIII. inter

sanctissimas cogitationes et pias ad Christum preces, Musarum haut parvo damno donati; relicto summo desiderio patre... Johanne Lang, consulari inclutae reip. Leutschov. ... negotiatore... quibus ultimum honorem persolutum et condolentiam testatum ivere. Leutschoviae (1638) typis Laurentij Breweri.

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 525 – Caplovic 837

Gyászversek. – A kiadványban négy gyászvers olvasható, szerzői a következők: *M. Johannes Windisch, Leutschov. scholae patr. rector – Josephus Alauda, Leutsch. scholae patriae conrector – Balthasar Apelles, n. t. a cantionibus Leutschovien. – Dingisch Petrus, schol. Leutschov. 3. class. col.* A verseket Anton Lang halála alkalmából írták a lőcsei iskola tanárai. Anton Lang, a később több ízben bírónak is választott Johann Lang (vö. 2181) fia 21 éves korában hunyt el 1638. március 5-én, néhány hónappal leánytestvére, Catharina Lang, aki Michael Ficker felesége volt, halála után.

Budapest Nat ①

1732

[EPICEDION Evae Forgáts de Ghymes, comitis Stephani Csáky de Kereztzög conjugis A. 1638 tumulatae.] [Leutschoviae 1638 Brewer.]

A⁴ B³ + ? = [7 + ?] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 528 – Caplovic 320

Gyászbeszéd és gyászversek latin nyelven. – E nyomtatvány egyetlen fennmaradt, címlap nélküli, csonka példányának elején *Signatura Busti* cím alatt a keresztény ember halál előtti és halál utáni életének hat-hat fontos állomását egy-egy fogalom szimbolizálja: *Baptismus, Confirmatio, Confessio, Satisfactio, Ultimum Viaticum, Extrema Unctio*, illetve ezek párhuzamaiként: *Mors, Anima, Angelus Custos, Purgatorium, Locus Sepulturae, Beatitudo*. A felsorolást *Mortae [!] Concio* címmel rövid halotti beszéd követi Forgách Éva életéről. Ezután a nyomtatvány élén álló fogalmakra írt versek olvashatók a felsorolás sorrendjében. A kiadvány a tizedik verssel *Ad Purgatorium* szakad meg. A lap alján azonban a versek addigi szigorú egymásutánjából kikövekeztethető „*Ad locum*” (*sepulturae*) helyett a *vene-* őrszók áll. Ez alapján talán e helyen az allegorizáló versek sora megtört, közülük iktatódott egy kikövekeztethetetlen rész, s így kérdéses, hogy a kiadvány véget ért-e a „B” ív utolsó levelével.

Forgách Éva, Forgách Zsigmond nádor és Thurzó Zsuzsanna leánya 1611-ben született, 1627-ben kötött házasságot Csáky Istvánnal, hat gyermekükből 1638-ban három volt életben. Forgách Éva 1638. április 24-én, húsvétkor halt meg, nem sokkal hatodik gyermekének születése után.

A címfelvétel némileg eltér Szabó Károlyétól és Ján Čaplovicétól. Az egyetlen ismert példány első meglévő lapjára 18. századi kéz vezette rá a feljebb olvasható címet. E nyomtat-

ványt Szabó különösebb indoklás nélkül, majd Caplovič annak külső kiállítása alapján a pozsonyi nyomda termékének tartotta. A kiadványban előforduló betűtípusok, könyvdíszek és iniciálé azonban egyértelműen azt bizonyítják, hogy az a lőcsei Brewer nyomdában készült. (Pavercsik Ilona szóbeli közlése és OSzKÉvk. 1994–1998: 347–357, V. Ecsedy Judit).

Budapest *Nat* ③

1733

[ERDŐBÉNYEI DEÁK János: *Janua linguarum bilinguis, Latina et Hungarica... praecedente dictionario. Leutschoviae 1635–1641?* Brewer]

A⁸–T⁸ V² = [10] + 297 pag. – 8° – Orn.

OSzKÉvk 1973: 73–74.

Latin-magyar szójegyzék és bölcs mondások gyűjteménye. – Az egyetlen ismert példányból hiányzik az első és az utolsó három levél. Tartalma és beosztása megegyezik az 1635-i kiadásával (1613), törzsrésze annak laponkénti újraszédése.

Erdőbényei *Januájának* forrásairól és kiadásairól Bartók István írt (36–37).

Fazakas József a betűtípusok, díszek és vízjegyek alapján megállapította, hogy e címlap nélkülivé vált nyomtatvány Lőcsén készült az első 1635-i (1613) és a két 1641-i kiadás (1864, 1890) közötti időben, mivelhogy szövege a gyulafehérvári első változatnak „majdnem szolgai másolata” (OSzKÉvk 1973: 73–74).

Cf. 1613; –, 1864, 1890, 2560, →

Budapest *Nat* ②

1734

»LASKAI János: *Cito, Longe, Tarde: Az az: Egy kettős értelmű kérdésnek meg-világosítása: Ha a pestis előtt vétek nélkül el-mehetünk-e vagy nem?* Lőcsén 1638 [Brewer]. 8°«

RMK I 682 – Caplovič 840

Vallási tanítás. – E példányból ma már ismeretlen művet Szabó Károly Bod Péter (Athenas 156) és Sándor István (Könyvesház 29) említése alapján vette fel bibliográfiájába. A könyvvel újabban Tarnóc Márton foglalkozott (Laskai János válogatott művei. Bp. 1970, 25–28). Figyelembe vette Bod Péternek Bethlen Kata könyvtáráról 1747-ben összeállított katalógusát is, amelyben e könyv címe mellett a következő bejegyzés olvasható: *Lásd Tzandki Máté* (Bethleni Bethlen Kata grófnő írásai és levelezése 1700–1759. II. Bp. 1922, 602; ld. még: Simon Melinda – Szabó Ágnes: Bethlen Kata könyvtárának rekonstrukciója. Szeged 1997,

197. sz.). Tarnóc feltételezte, hogy Laskai János bizonyára Csanaki Máté 1634-ben Kolozsvárra kiadott *A dögghatárról való rövid elmélkedés* című munkájával (1586) szállt vitába. Csanaki szerint nem kell és nem is lehet elmenekülni a pestis elől. Laskai viszont épp ellenkezőleg vélekedhetett, és ezért idézte műve címében a Galenus-követők közismert mondását: *Cito, longe, tarde, cede, recede, veni!*

Cf. 1586

Olim: Nagyenyed coll. könyvtára

1735

MEDGYESI Pál [transl.]: *Praxis pietatis*, az az kegyesség-gyakorlás, melyben bé-foglaltatik, mint kellyen az keresztyén embernek Isten és a maga igaz isméréiben nevedekni, életét naponként az ő félelmére intézni, tsendes lelki-esmérettel költeni és futásának el-töltése után bődögül végezni. Fordítottatott angliai nyelvből az magyar keresztyéneknek ez gonosz és szomorú utolsó időkben kiváltképpen-való magok-ovásara, vigasztalásokra és bődögságokra; es most mászodszor[!] az nyomtatás szennyeitől tisztán, sok helyen mind szóval illendőbbel, s-mind világosb értelemmel úyultann ki-botsáttatott ugyan Medgyesi Pál, Ur Jesus Christus edgyűgy szolgálja által. Ez kegyességnek szeretetitől indítatván nyomtatá az nemzetes Dobi Istvan uram költségevel. Lötsön (MDCXXXVIII typis Breverianis).

()¹², (i)⁶, a⁸, A₁ []¹ A₂₋₁₂ B¹²–Z¹², Aa¹²–Ss¹² Tt⁶ = [50] + 978 + [18] pag. – 12° – Orn., init.

RMK I 683 – Čaplovič 835 – Nágler 1735

Protestáns elmélkedések és imádságok. – Lewis Bayly *The practice of pietie* című műve magyar fordításának második kiadása, amelyet maga a fordító rendezett sajtó alá. A könyv szerkezete és beosztása megegyezik az 1636-os debreceni első kiadással, annak B variánsát követi (1639). Az ajánlóverseket ld. az incipitmutatóban. A fordítás szövegét Medgyesi valójában csak kevés helyen változtatta meg. A címlapon jelzett, javított kiadás inkább a nagyobb tipográfiai igényességet jelentette: a sajtóhibák, a lajstrom hibáinak kijavítását, az imádságok tipográfiai kiemelését és görög betűtípus alkalmazását (vö. a fordító ezzel kapcsolatos lapszéli megjegyzését *A keresztyén olvasóhoz* címzett ajánlás V. pontjához). A *Praxis pietatis* magyar nyelvű öröknaptárral együtt jelent meg: a nyomdász a főszöveg elé helyezte az 1638-1658. évekre vonatkozó *Minden esztendőre szolgáló örök kalendáriumot* és a *Cisio Janus magyarul* című nyolcleveles füzetet. A nyomda megnevezése: *Leutsch. typis Breverianis MDCXXXVIII.* a kolofonban olvasható. A kiadás Dobi István költségén látott napvilágot.

Az öröknaptár Erdélyi Múzeumban őrzött példányát Ferenczi Zoltán hely és év nélküli nyomtatványként írta le (MKsz 1911: 159 és 1912: 55, vö. Sztripszky I 1955/162). A nyomtatvány azonban azonos az 1638-ban kiadott lőcsei *Praxis pietatis* vonatkozó részével. Borsa Ge-

deon feltételezése szerint az elkészült példányoknak csak egy részét kötötték be a testes kötetbe, a többit önállóan is forgalomba hozták (OSzKÉvk 1974–1975: 278). A kiadó részéről azonban az együttes megjelentetés szándéka volt a döntő, hasonlóan pl. Szenci Molnár Albert Heidelbergben megjelent, s öröknaptárt is tartalmazó imádságos könyvéhez (1238) és más, katolikus kiadványokhoz (vö. 907, 1003 stb.)

Cf. 1525(2); 1639, 1702, –, 1817, 1895, 1906, 2042, →

In 15 bibliothecis 25 expl. – Budapest *Nat*, *Ref*, *Univ* – Cluj-Napoca *Acad*, *Univ* – Debrecen *Ref* – Martin *MS* – Sárospatak *Ref* – Sibiu *Mus* – Târgu Mureş – etc.

1736

PRELLER, Kaspar: Auslegung eines Verß. Danielis 12. Cap. vom Herrn M. Casparo Preller, derzeit wolbestelthen Pfarrherrn in Epperies, anno 1637. Leutschaw 1638 bey Lorentz Brewern.

A⁴–C⁴ D³⁺¹ = [15] fol. – 4° – 1 ins., orn.

RMK II 526 – Čaplovič 841

Evangélikus bibliamagyarázó prédikáció. – A kiadvány Kaspar Preller eperjesi lelkész 1637-ben keletkezett prédikációját tartalmazza, amelyben Dániel könyve 11. fejezetének 41. versét magyarázza. A *Carissimi* megszólítással kezdődő, de német nyelvű beszéd bevezetőből és két részből áll. Ezekben a szerző arra a két kérdésre ad választ, hogy hol volt Isten igaz egyháza Luther fellépése előtt, valamint felsorol mártírokat és eretnekeket, akik a pápaság idején Lutheréhez hasonló tanokat hirdettek. A nyomtatvány utolsó lapját a nyomdász német köriratú jelvénye díszíti.

Preller prédikációja forrásaként a *Catalogus testium veritatis*-t (szerzője Matthias Flacius Illyricus, első kiadása Basel 1556), *Philippson Joannes Sleidanus*, *Polycarpus Leyser* és *Henningus Agoston*-rendi szerzetes pontosabban meg nem nevezett művét említi.

Budapest *Nat* ①

1737

RUTTKAY István: Strena novi anni, quam cum distributione summorum ac consolabilium Salvatoris Jesu nominum, vario carminis genere concinnatam atque illustratam... Ferdinandi III. inclytæ camerae Scepusiensi, liberarumque civitatum in Superiori Hungaria iudicibus ac juratis senatoribus, nec non tricesimatoribus, a præfata camera dependentibus in devoti animi sui significationem et argumentum Stephanus Rutkay, ejusdem camerae Scepusiensis juratus amanuensis obtulit atque dedicavit,

Calendis Jan. ... MDCXXXVIII. (Leutschoviae 1638 typis Laurentij Breveri.)

A⁴ B⁴ C² = [10] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 527 – Čaplovič 842

Újévi köszöntőversek. – A *Praefatio epistolaris* Kassa 1637. december 24-i kelettel *Ad Universos... patronos et fautores* intézte *Stephanus Rutkay... Camerae Scepus. juratus amanuens* aláírással. A főrészt *Autoris in salutarem nominum Christi strenam carmen* című költeménye vezeti be. Majd tizenegy vers következik, amelyekben különféle formákban Jézus neveit verseli meg a szerző. Címük a következő: *Strenula prima. Nomen Jesus – Immanuel sit. Strena secunda – Strenula surgit tertia: Christus – Parvulus extat. Xenion quartum – Xenia quinta. Filius auget – Sexta sit mirabilis. Strena de Supernis – Septima strenam tibi modo consiliarius instat – Octava fortis. Xenia sunt – Exserit Heros. Xenia nona – Xenia perpetuum praebent tibi dena parentem – Ultima pacis xenia princeps.* Végül *Ad Zoilum* szól a szerző. A nyomtatványt kolofon zárja az impresszumadatokkal.

Budapest Univ ①

Tranovský, Jiřík: Písně duchovní... V Levoči 1638. – Vide 1780

1738

HEYDEN, Sebald: *Formvlae puerilium colloqviorvm Latino-Hungaricorum et Germanicorum pro primis tyronibus per Sebaldvm Heyden conscriptae. Noribergae MDCXXXVIII typis Wolffgangi Endteri.*

A⁸–D⁸ E⁴ = [36] fol. – 8° – Orn.

Latin beszédgyakorlatok magyar és német értelmezésekkel. – E bibliográfiailag korábban ismeretlen nyomtatvány címlapján Sebald Heyden verse *Ad nasutum lectorem* olvasható. A főrészt 27 fejezetben különböző alkalmakra két-két tanuló beszélgetését tartalmazza. A kötetet *Formulae puerorum exitum e schola rogantium* zárja.

A főrészt a korábbi magyar nyelvű kiadások közül az 1527-i és 1531-i krakkói kiadások tartalmával és beosztásával mutat rokonságot, de mind a német, mind a Sylvester János-féle magyar szövegben jelentős változtatások és bővítések figyelhetők meg. Ezek azonban nem egyeznek az 1653. évi lőcsei kiadásban megfigyelhetőkkel (2473).

Cf. 8!; 1626; –, 2473, 2583, →

Budapest Nat cop. – Stuttgart Nat ①

Articuli dominorum... statuum et ordinum regni Hungariae... Posonii 1638 = Appendix 160

1739

(Catalogus praelectionum anni imminentis. Posonii 1638 typ. Societatis Jesu.)

MKsz 1989: 189

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Egyetemi előadások rendje.

E példányból ma nem ismert nyomtatványról a nagyszombati egyetem naplója alapján (Budapest Egyetemi Könyvtár Pray-gyűjtemény XXX. kötet) Holl Béla adott hírt (MKsz 1989: 188). Közleménye idézi és értelmezi a napló 1638. október 14-ről szóló bejegyzését: „Hodie primo affixus est Catalogus Praelectionum anni imminentis ob tarditatem Typographorum qui neglegentiores visi sunt in eo imprimendo. Vel potius ob errores, quos immiscuerunt Viennenses in impressione ejusdem Catalogi, qui errores auctoritate Reverendi Patris Provincialis necessario erant corrigendi.”

„A kiadvány kis füzet vagy talán még inkább plakát formában az egyetemi előadások rendjét tartalmazta. A napló szövege szerint a nyomdász számára a bécsi jezsuiták akadémiájának hasonló katalógusa szolgálhatott mintául. Vagy átvette a pozsonyi nyomdász annak hibáit, vagy pedig hanyagul végezte munkáját. Ezért kellett a provinciális tekintélyére... utalva azt korrigálni.”

Holl Béla fenti implicit feltételezése, hogy ezt a katalógust Pozsonyban nyomtatták, valószínű, mivel az ottani nyomda rendszeresen dolgozott a nagyszombati egyetem számára (vö. pl. 1690, 1699, 1745). Nem zárható ki azonban az sem, hogy ezt a katalógust mégis Bécsben nyomták, mivel a javításához az ott székelő provinciális közreműködésére volt szükség.

A napló idevonatkozó szövegének kiadását ld. Adattár 11 213.

Epicedium Evae Forgach de Ghymes, comitis Stephani Csáky de Keresszeg conjugis A. 1638 tumulatae. Pozsony 1638. – Vide 1732

1740

»GOSZTONYI, István: Theses disputationis ꝛ philosophia rationali et naturali, praeside p. Stephano Gosztóni, physices professore, dedicatae Emerico Losy, archiepiscopo Strigoniensi. Posonii 1638 typ. Societatis Jesu.«

»2 fol. regales«

MKsz 1989: 187–188

Filozófiai vizsgatételek. – E nyomtatványról a nagyszombati egyetem naplója alapján (Budapest Egyetemi Könyvtár Pray-gyűjtemény XXX. kötet) Holl Béla adott hírt (MKsz 1989: 187–188). Közleménye idézi és értelmezi a napló 1638. június 16-ról szóló bejegyzését. „Conventus est mane ad Synodum... Peracto prandio omnes Synodales Patres qui cum Archiepiscopo ad Collegium advenerant, profecti sunt ad Auditorium Academicum cum eodem

Archiepiscopo audituri propugnationem Thesium impressarum, et in duplici regali, inque materia serica ejusdem quantitatis Archiepiscopo Strigoniensi, ex Philosophia Rationali et Naturali dedicatarum, Praeside P. Stephano Gosztóni, Physices professore. Argumentatus est ex Praelatis inter reliquos egregie ipsemet Archiepiscopus, quem non inferiori gradu secutus est Albae Regiae Cancellarius, Episcopus Agriensis, hunc Reverendissimus Episcopus Chana-diensis, Dominus Josephus [!] Piski. Successit disputatio cum magna omnium satisfactione et laude tum praesidentis, tum defendentis.

A napló idevonatkozó szövegének korábbi kiadását ld. Adattár 11 212.

A nyilvános vita a Lósy Imre esztergomi érsek által 1638 nyarán Nagyszombatban tartott országos zsinat tiszteletére zajlott. A vitában részt vett Lósy Imre esztergomi érsek, Lippay György egri püspök és kancellár, Püski János csanádi püspök. Holl Béla feltételezte, hogy a két regál ív terjedelmű téziseket, (azaz két nagyformátumú papírt ragasztottak össze egybe-velés plakáttá), amelyeket az esztergomi érseknek ajánlottak, selyembe kötöttek. Analóg ese-tek azonban azt bizonyítják, s a bejegyzésből is az következik, hogy a téziseket vagy legalább a példányok egy részét az alkalom ünnepélyességét emelendő selyemszövetre nyomtatták (vö. 1743, 2543 és MKsz 1992: 264–269, Borsa Gedeon).

A kiadvány feltehetően a pozsonyi nyomdában készült hasonlóan az ugyanebben az évben ott kinyomtatott másik filozófiai disputációhoz (1745).

1741

AZ IGAZ isteni tiszteletnek tiszta tüköre, melyben világossan és fényessen láthattya ki-ki az Istent, és az Isten tiszteletinek szükséges voltát, és hol kellessék ezt istenessen és üdvösségesen követni. Iratott egy isteni tiszteletnek buzgó terjesztője- és predikátora által. Posomban MDCXXXVIII [typ. Societatis Jesu].

A⁸–P⁸ Q¹ = 237 + [5] pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 684 – Čaplovič 324

Katolikus tanítás. – A címvélvél hátlapján bibliai idézet olvasható. E kiadvány, amely bevezetés nélkül jelent meg, két részre tagolódik: *Első része a tükörnek... mint ismerheti meg az ember az Istent és minemű-jelű társaságban lehessen az Istennek igaz és üdvösséges tiszteleti, és Második része a tükörnek... micsoda gyülekezetre férjenek az igaz Isten eklézsiájának jelei és bélyegi.* Az utolsó lapokon, hogy a levelek üresen ne maradvánának a római pápák felsorolása: *Catalogus summorum pontificum* zárja a nyomtatványt.

E munka – Holl Béla megállapításai szerint – közérthető, oldott formában foglalja össze a katolikus hitbeli tanítás két nagy alaptételét: az Isten megismerhetőségét és az igaz egyház ismertető jeleit. Írója Pázmány hatása alatt állt, gondolatait a Kalauz (1059) nyomán alakította ki (RMKT XVII/7 476).

Szerzőjének Sándor István Veresmarti Mihályt tartotta (Könyvesház 29). Ipolyi Arnold és az ő nyomán Szabó Károly kétségbe vonta Sándor adatának helytálló voltát (RMK I 697). Ipolyi megemlítette, hogy Telegdi Miklós szerzősége mellett is szól adat, de elsősorban azt látta valószínűnek, hogy Hajnal Mátyás írta e művet (Veresmarti Mihály megtérése históriája. Bevezetésül Veresmarti Mihály... élete és munkái... írta Ipolyi Arnold. Bp. 1875, 457–461). A

Telegdire vonatkozó adat hitelességét már Both Ferenc is meggyőzően cáfolta (Telegdi Miklós élete és művei. Szeged 1899, 121). Holl Béla viszont számos stíluskritikai és tartalmi érveléssel erősítette Ipolyinak Hajnalra vonatkozó feltételezését (ItK 1970: 519–526 és RMKT XVII/7 475–476). Bitskey István Holl érvelése kapcsán megjegyezte, hogy Hajnal szerzősége további bizonyításra szorul (ItK 1976: 111). Ján Caplovič Veresmarti szerzősége melletti döntő érvek tartotta (Caplovič 324), hogy e munkának a budapesti Akadémiai Könyvtárban őrzött példányában (jelzete „Ráth 163”) a címlap előtti szennylevélen olvasható Veresmarti saját kezű dedikációja: „Admodū *Tēndō* Andreae Fabritio, canonico Posenien, author mittit.” Hasonló bejegyzés található a Veresmarti névvel megjelent *Intő és tanító levél* (1788) Egyetemi könyvtári példányában a tállyai, vagyis a máriavölgyi pálos (Marienthal) monaszteriumhoz (jelzete RMK I 125) és az Országos Széchényi Könyvtár egyik példányában a debreceni iskolához (jelzete RMK I 697 első példány). Caplovič adata azonban a kézírás kétségtelen hitelessége ellenére sem dönti el a vitát. Megállapítható ugyanis, hogy az az előzéklevél, amelyen a Fabriti-usnak szóló ajánlás olvasható, idegen a könyvtesttől, mivel annak a bal alsó sarkában látható szúrógás nincs a címlapon. Ballagi Aladár pedig ezt a dedikációt még az *Intő és tanító levél* (1788) egyik akadémiai példányá előtt látta (ProtEgyhIskL 1874: 701–706). Veresmarti saját kezű könyvajánlásairól lásd még: Ipolyi: i.m. 453–457). Az *Intő és tanító levélre* vonatkozik a dedikáció alatti, Joannes Ribini munkájából vett kézírásos idézet is (vö. Memorabilia Augustanae confessionis in regno Hungaria. I. Posonii 1787, 498). A mai ismeretek szerint tehát a szerzőség kérdése biztonságosan nem dönthető el.

Budapest Acad ① – Budapest Nat ① ②* – Budapest Univ ① – Cluj – Napoca Univ ① – Debrecen Ref ② – Gyöngyös ②* – Kecskemét Piar ②* – Martin MS ③

Olim: Kolozsvári franc. zárda, Dézsi franc. zárda

1742

(Keresztes István: Carmen pro die natali Comitiss Nicolai Eszterházy. Posonii 1638 typ. Societatis Jesu.)

MKsz 1989: 186–187

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Születésnapj köszöntővers.

E példányból ma már ismeretlen nyomtatványról a nagyszombati egyetem naplója alapján (Budapest Egyetemi Könyvtár Pray-gyűjtemény XXX. kötet) Holl Béla adott hírt (MKsz 1989: 186–187). Közleménye idézi és értelmezi a napló 1637. december 1-jei bejegyzését: „Misit Posonium carmen imprimendum Pater Keresztes, pro natali comitis palatini per peculiarem hominem ad eum muneris [!] conductum”. (A napló idevontatkozó szövegének korábbi kiadását ld. Adattár 11 212.)

Valószínűnek látszik, hogy az Eszterházy Miklós nádor születésnapjára készített köszöntővers szerzője, Keresztes István jezsuita, a nádor udvarában működő misszionának a tagja volt (uo.). Ezt megerősíti az a tény is, hogy Keresztes neve ebben az esztendőben mint *concionator academicus dominicis et festis diebus* szerepel a jezsuita névjegyzékben (Lukács: Catalogi personarum II 462).

Keresztes István (1601–1666) 19 éves korában lépett be a jezsuita rendbe. Eszterházy Miklós nádor fiának, Istvánnak a nevelője lett. 1635–1638, ill. 1642–1654 között a nagyszombati egyetemen teológiát tanított. Ezután Kassán a rendház főnöke volt (Lukács: *Catalogus personarum* II 638).

Mivel a kéziratot 1637. december 1-jén küldték a pozsonyi nyomdába, Eszterházy Miklós nádor születésnapja pedig április 8-án volt, bizonyosnak tartható, hogy a kiadvány csak 1638-ban jelent meg.

1743

»KERESZTES István: *Epithalamium nuptiis illustrissimi comitis Stephani Ezterhasi et illustrissimae virginis Elizabethae Thurzo, in Collegio Societatis nomine Academiorum Tyrnaviensium concinnatum. Posonii 1638 typ. Societatis Jesu.*«

»[3] fol. regales.«

MKsz 1989: 188–189

Lakodalmi vers. – E példányból ma már ismeretlen nyomtatvány Eszterházy Miklós nádor legidősebb fiának, Istvánnak, Pápa kapitányának és Thurzó Erzsébetnek Kismartonban 1638. szeptember 26-án tartott esküvőjére készült három ívrét levélen a nagyszombati egyetem nevében. Létezését újabban Holl Béla közleménye feltételezte (MKsz 1989: 188–189), amely idézi és értelmezi a nagyszombati egyetem naplójának (Budapest Egyetemi Könyvtár Pray Gyűjtemény XXX. kötet) 1638. szeptember 14-i, 17-i és 24-i erre vonatkozó bejegyzéseit: „P. Keresztes et P. Wesseleni sunt profecti Posonium. Et ille quidem ob imprimendum Epithalamium, nuptiis Illustrissimi Comitis Stephani Ezterhasi et Illustrissimae Virginis Elizabethae Thurzo novae sponsae, Academici. ...nomine concinnatum...” „P. Keresztes [misit] Posonium materiam sericam diversi generis pro impressione Epithalamii Palatinalibus nuptiis dedicandi.” „P. Keresztes abivit Rétha [Réte] Posonium, ibique collectis iis omnibus, quae partim in Attalica, partim in Serico diversi coloris, partim in patente trium Regalium foliorum charta, in Collegii Societatis nomine Academiae Tyrnaviensis fuerant impressa”. Iványi Béla a napló fent idézett szövegein kívül közölte annak 1638. szeptember 27-i bejegyzését is. „Epithalamium, nomine universitatis Tyrnaviensis, pro honore nuptiarum concinnatum in hospites mensae convivali tempore prandii occumbentes, distributum est. Ablegatis omnium principum comitique palatino et ipsi sponso exhibita sunt exemplaria in attalica impressa, caeteris magnatibus in serico simpliciori, sed elegantiori. Distribuebant haec omnia filius illustrissimi comitis palatini secundo genitus Ladislaus Ezterhas et alii quatuor filii domini Danielis Esterhas, fratris comitis palatini.” (Adattár 11 212–213).

E bejegyzésekből kiderül, hogy a nyomtatvány Pozsonyban készült, terjedelme három folio volt, és a példányokat atlaszra és különböző színű selyemre nyomtatták.

Ezt az adatot megerősíti és kiegészíti Merényi Lajos, aki részletesen leírta az esküvőt és megnevezte a menyegzői versek szerzőjét is: „A vőlegény nevelője, Keresztesy István írt az egyetem nevében üdvözlő menyegzői verseket, melyek díszpéldányait selyem- és atlaszlapokra nyomtatták.” (Merényi Lajos: Herceg Esterházy Pál nádor 1635–1713. Bp. 1895, 40.)

A kiadvány elkészülte érdekében eljáró Keresztes István ebben az évben „professor casuum et controversiarum, praefectus concionum, consultor”, Wesselényi Miklós „professor logicae” volt (Lukács: *Catalogi personarum* II 480).

1744

MARIALE manuale Sodalitatis Im(m)aculatae Conceptionis B. M. V. Mariae, patronae Hungariae, in acad. S. J. coll. Tyrnaviae, munifica liberalitate... Nicolai Böyte Syrmien(sis) episcopi, B. M. Virginis de Ság et S. Stephani de Castro Strigonien(sis) praepositi, canonici Strigonien(sis), nec non Tabule Regiae praelati, etc., ejusde(m) Sodalitii praefecti primi. Posonii MDCXXXVIII [typ. Societatis Jesu].

[J², A⁸–Z⁸, Aa⁸–Ll⁸ Mm⁶ Nn⁷ = [4] + 565 + [5] pag. – 16° – Orn., init.

RMK II 529 – Caplovic 322

Katolikus vallási társulat imádságoskönyve. – A címlap hátán a vallásos társulatra utaló öszövétségi idézet, amelyet a következő lapon a Mária-tiszteletet ajánló idézetek követnek jezsuita szerzőktől (Joannes Gans, Francisco Salazar, Alphonsus Rodriguez). A bevezető rész *Mariae virginis, Dei matri sine macula conceptae, Patronae Hungariae* megszólítással a magyar hagyományokat idéző ajánlás, *Proloquium*, amely *Nicolaus Böythe et sodales tui* aláírással *Tyrnaviae, tibi natali die* [= szeptember 8.], *anno a tuo partu 1638.* kelt. Ezután következnek a kongregáció harmincnégy pontba foglalt törvényei (*Leges*), majd a különféle búcsúk (*Indulgentiae congregationis, stationum urbis Romae, aliae pro certis anni temporibus*) felsorolása.

A mű fő része két csoportban összesen tizennégy fejezetre (*caput*) oszlik. Ezek a következők: *Marialis Pars I.: Modus bene surgendi mane – Praxis studendi – Modus sacrum bene audiendi – Confessio – Cultus SS. Sacramenti – Modus lectionem, concionem bene legendi audiendi – De prandio, caena, convivii sodalis – De recreatione – Pars II.: Cultus SS. Trinitatis – Cultus Christi – Cultus B. Mariae Virginis – Cultus Angelorum, aliorum caelitem – Modus vesperi pie decumbendi – Praeparatio ad mortem.* A könyv végén tartalomjegyzék (*Indiculus capitalis*) a fejezeteket sorolja fel, amit a kiadónak a sajtóhibák javítására vonatkozó felszólítása zár: *Errata, Lector corrige.*

A Sodalitas Immaculatae Conceptionis B. M. V.-t 1636-ban Pázmány Péter alapította a nagyszombati gimnázium középső osztályának társulataként. Ez az eredetileg 1617-ben, ugyancsak Pázmány által alapított Sodalitas Beatae Mariae Visitantis társulattól jött létre (Tüskés Gábor: A XVII. századi elbeszélő egyházi irodalom európai kapcsolatai (Nádasi János). Bp. 1997, 98).

Tüskés Gábor nem tartja lehetetlennek, hogy e kézikönyv összeállításában szerepe volt Nádasi Jánosnak is mint a kongregáció 1638. évi előjárójának. Azt is megállapította, hogy e kiadvány a későbbi magyarországi Mária-kongregációk kézikönyveinek, továbbá a XVIII. században népszerű *Officium Rákócziánumnak* is előképévé vált (i.m. 82).

Récsey Viktor a pannonhalmi főapátság könyvtárának 1658-ban készült katalógusából a következő leírást idézte: „Manuale B. M. V. Immaculatae. Tyrnaviae.” A művet ismeretlen nagyszombati nyomtatványnak tartotta (*Catalogus librorum omnium conventus S. Martini*

1658. Bp. 1902, [11] és 33. lap, 835. szám). Nagyon valószínű azonban, hogy a fenti rövid cím ennek a nyomtatványnak az adatát őrizte meg, amelynek címében a vallásos társulat székhelyként szerepel a „Tyrnaviae” megjelölés és nem nyomdahelyként.

Holl Béla e kiadványra vonatkoztatta a nagyszombati egyetem naplójának (Budapest Egyetemi Könyvtár Pray gyűjtemény XXX. kötet) 1639. június 14-i bejegyzését: „R. P. Provincialis, post Actionem quamquam Congregationis Majoris in Templo habitam, in qua et obligationem suam semel Virgini factam renovarunt post Sacrum lectum ab Illustrissimo Archiepiscopo Strigoniensi Rectore ejusdem Congregationis, de cujus manu etiam comunicarunt Sodales, et Manuale ab eodem Illustrissimo Rectore recenter typis impressum, inter Sodales et alios spectatores distributa est.” (MKsz 1989: 191). Holl ennek alapján feltételezte, hogy Lósy Imre esztergomi érsek ezen 1638-ban megjelent *Manuale* megmaradt példányaihoz az első két levelet, azaz a címlapot és ajánlást a következő évben újranyomtatta, és azt ünnepélyesen szétosztotta (MKsz 1989: 191). Feltételezését a rendelkezésre álló adatok alapján sem cáfolni, sem megerősíteni nem lehet.

Budapest Nat ①

1745

PALKOVICH, Martinus: Nicolai Szekhelyi,... philosophiae baccalavrei exercitatio philosophica... archiepiscopo Strigoniensi Emerico Losi etc. dicata ac in... universitate Tyrnaviensi Societatis Iesv pro supremo in philosophia gradu consequendo publice instituta anno Christi MDCXXXVIII. ab erecta universitate tertio, die 28 mensis Julii, praeside... Martino Palkovich Societatis Jesu, philosophiae magistro ejusdemque in universitate Tyrnaviensi professore ordinario. Posonii (1638) [typ. Societatis Jesu].

)(², A⁴ B⁴ C² = [4] + 20 pag. – 2° – Orn., init.

RMK II 530 – Caplovic 323

Filozófiai vizsgatételek. – Az ajánlólevelet *Emerico Losi, archiepiscopo Strigoniensi* intézte *Nicolaus Szekhelyi*. A főrész *Theses ex universa philosophia* címmel kezdődik, ötven tételt foglal magában, mindegyiket egy egymondatos *Problema* zárja le. A belső címek a következők: *Ex logica* – *De principiis corporis naturalis* – *De causis* – *De proprietatibus corporis naturalis* – *De coelo et elementis* – *De generatione et corruptione* – *De anima* – *Ex metaphysica*. A nyomtatvány minden lapját szedett körzetekből álló keret díszíti. A disputatio az arisztotelianus skolasztika hagyományosan kialakult részterületein azt a kérdést tekinti át, vajon az érzékelés és intellektus központja az emberi testben az agy vagy a szív.

E vizsgatételeket 1638. július 28-án vitatták meg a nagyszombati egyetemen. A vizsgáztató Martinus Palkovich (1607–1662) a filozófia professzora 1625-ben lépett be a jezsuita rendbe. 1636 és 1660 között tanította Nagyszombatban a teológiai és filozófiai fakultáson a legkülönbözőbb tárgyakat. 1649-től rektor, ill. kancellár is volt ugyanott. A vizsgázó, az erdélyi származású Szekhelyi Majlád Miklós nyert elsőként filozófiából doktori címet az 1635 óta

működő nagyszombati egyetemen. A vitáról megemlékezik a nagyszombati egyetem naplója is. Eszerint megjelent rajta Lósy Imre esztergomi érsek és Eszterházy Pál éjsekújvári másodkapitány. A vitakozásban részt vett Gosztonyi István, a fizika professzora és Tasi Mihály, akinek személye ismeretlen (MKsz 1989: 188, Holl Béla).

Székhelyi munkáját és az egy héttel később, 1638. augusztus 4-én tartott doktorrá avatási ünnepélyt ismertette Szentpétery Imre (A bölcsészettudományi kar története 1635–1935. Bp. 1935, 15, 60–62, 88–89). Székhelyi később, 1643. április 22-én címeres nemeslevelet nyert. Ennek szövegébe belefoglalták az egyetem által 1642-ben kiállított doktori oklevelet is. Az utóbbit kiadta Mayláth Béla (Turul 1899: 138–144).

Budapest Univ ①

1746

»THESES disputationum ex tota philosophia pro gradu magisterii. Posonii 1638 typ. Societatis Jesu.«

MKsz 1989: 188

Filozófiai vizgatételek. – E példányból ma ismeretlen nyomtatványról a nagyszombati egyetem naplója alapján (Budapest Egyetemi Könyvtár Pray-gyűjtemény XXX. kötet) Holl Béla adott hírt (MKsz 1989: 188). Közleménye idézi és értelmezi a napló 1638. július 21-i bejegyzését: „Disputatus est in Auditorio Academico horis ante et post meridiem duo Metaphysici externi pro gradu Magisterii defenderunt totam Philosophiam Thesibus impressis mane, et duo a meridie.”

A vitát a nagyszombati egyetem dísztermében tartották 1638. július 21-én, tárgya az egész filozófia volt. A részt vevő négy világi hallgató közül kettő reggel, kettő pedig délután vitázott. Valószínű, hogy az elnök ugyanúgy, mint egy héttel később Székhelyi Majlád Miklós vitáján, Martinus Palkovich volt (vö. 1745).

A vizsgázó négy hallgatót további hét társukkal együtt 1638. augusztus 4-én külön ünnepség keretében avatták magiszterre (vö. Szentpétery Imre: A bölcsészettudományi kar története 1635–1935. Bp. 1935, 15).

Mivel Székhelyi tézisei önállóan jelentek meg, Holl Béla szerint feltételezhető „még az is, hogy a négy jelölt mindegyikének külön-külön füzetben jelentek meg tételei.” (MKsz 1989: 188). Valószínűbb azonban, hogy az együtt vizsgázó négy jelölt téziseit együtt jelentették meg.

A nyomtatást bizonyosan a pozsonyi nyomda végezte el, mint Székhelyi Miklós tézisei esetében is (1745).

1747

»WESSELÉNYI Miklós: Theses disputationis primae e logica in universitate Tyrnaviensi, beatissimae virginis purificatae dicatae. Praeside p. Nicolao Wesseleni professore logices propugnavit Ferdinandus Palfi, op-

pugnauerunt Emericus Prini, Stephanus Kohari, Franciscus Ravasz. Posonii 1638 typ. Societati Jesu.»

MKsz 1989: 187

Logikai vizsgatételek. – E nyomtatványról a nagyszombati egyetem naplója alapján (Budapest Egyetemi Könyvtár Pray-gyűjtemény XXX. kötet) Holl Béla adott hírt. Közleménye idézi és értelmezi a napló 1638. február 23-i bejegyzését: „Habita est prima disputatio Logi-corum horis pomeridianis praeside P. Nicolao Wesseleni Professore Logices. Erant Theses impressae, Beatissimae Virgini Purificatae dedicate, quas propugnabit Comes Ferdinandus Pálffy, oppugnabant hunc primo loco Emericus Prini, Liber Baro, Stephanus Kohari iidem Liber Baro et Franciscus Ravasz, Nobilis Tyrnaviensis, omnes tres Logici. Aderant praeter Philosophos et Theologos Academicos etiam ex Dominis Capitularibus cum Reverendissimo Domino Nicolao Buithe [!] et cum Patribus Franciscanis.” (MKsz 1989: 187).

Az 1638. február 23-án délután tartott nyilvános vitán Wesselényi Miklós a logika professzora elnökölt. A téziseket gróf Pálffy Ferdinánd fejtette ki, a kijelölt vitázók Perényi Imre, Koháry István bárók és Ravasz Ferenc nagyszombati nemes voltak. Az akadémia filozófia és teológiai tagozatának hallgatóin kívül megjelentek néhányan a kanonokok közül Bőjtje Miklós vezetésével, és a nagyszombati ferencesek.

A vizsgatételek bizonyosan a pozsonyi nyomdában készültek hasonlóan az ugyanebben az évben ott kinyomtatott filozófiai tézisekhez (1745).

A napló idevonatkozó szövegének korábbi kiadását ld. Adattár 11 212.

Wir Ferdinand der Dritte... dem einquartierten Kriegsvolk... Verpfleg und Unterhaltungs Ordinantz. Pozsony 1638 = **Appendix 161**

1748

MEDER Péter: Petri Mederi Ceidinensis Saxonis Transylvani mag(istri) phil(osophiae)... anagrammatum libri tres, in quibus partim vitia hujus seculi ut belli causae breviter perstringuntur. Partim encomia et laudes... viri dn. Gulielmi a Calcheim, cognomento Lohausen delineantur. Rostochij MDCXXXVIII e bibliopolio Hallervordiano.

A¹²–E¹² = [60] fol. – 12° – Orn.

RMK III 1543

Magyar nyelvű költeményt is tartalmazó versgyűjtemény. – E nyomtatvány *Guilelmus Calcheim cognomento Lohausen* hadvezérnek, a mecklenburgi fejedelem tanácsosának a dícsőítésére készült. A kiadvány az *I. Anagrammá*-val kezdődik, amelyet a szerző így írt alá: *Pet. Mederus Ceidinensis Saxo Transylvan. mag. phil. et poeta l. c.* Ezt követi a *Praefatio ad lectorem anagrammatica*. Ezután a szerzőt üdvözlő versírók között olvashatóak az A₇ levél rektóján *Benedictus Schemtei Cassovia Hung.* latin nyelvű disztichonjai is. Majd Lohausen

életrajzát versben foglalja össze Meder. Ebből kiderül, hogy Lohausen 1621-ben Magyarországon is járt seregével Bethlen Gábor megsegítésére. A főrészen a harmincéves háború erkölcsi okait ostromzó költemények után, a Lohausen dicsőítésére készült versek között a XXX. számú a magyar nyelvű. Kezdősora: *Elterjedett a te híred.*

A versek szerzője, Meder Péter (1602–6?–1678) Feketeahalmon született. Brassói tanulmányait követően 1631-től Torunban, Danckában és Rostockban folytatott teológiai és filozófiai tanulmányokat. Wilhelm von Calheim Lohausen földbirtokosnál házitanítói állást vállalt Rostockban; itt avatták 1638-ban poeta laureatussá. Hazatérve Brassóban a gimnázium rektoraként, majd ugyanott és szülővárosában lelkészként működött. 1660-tól haláláig a barcsági evangélikus egyházmegye esperese volt. Ez az egyetlen ismert magyar írása. (Vö. RMKT XVII/9 626–627).

Braşov Arch ④* – Budapest Nat cop. (Wrocław) – Sighişoara ① – Wrocław Univ ①

1749

(Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1639. Hermannstadt 1638 Pistorius. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1700!

1750

[1] URUNK Christus születése után az MDCXXXIX. esztendőre való calendarium, mely az crackai akadémiában tanéto m. Z o r a w s k y M i k l o s philosophus és mathematicus doctor irasából magyarra fordítottván. – [2] (Praxis astrologica. Ez 1639. esztendőnc kezdetiről és annac az ő kimeneteliről.) Tei-Falun [1638] Wehelius Sigmond Janos.

A⁸ B⁸ C⁴–E⁴ = [28] fol. – 8° – Init.

Sztripszky I 1957/164 ← MKsz 1897: 349 – Čaplovič 1678

Új naptár és prognosztikon. – A kiadvány kötetátlából kiáztatott töredékéről először Varjú Elemér adott hírt (MKsz 1897: 349), de azóta már teljes példánya is előkerült (AkÉrt 1905: 582). A címlevél hátlapjára nem nyomtattak. A naptárjegyek magyarázata után a hónapok naptártáblái következnek, alul folytatólagosan az *Urunk Christus születése után lett dolgok* című krónika olvasható i. sz. 30-tól 1630-ig. Ezután *...Esterház Miklos urunknak... Magyarország nádor ispánjának... intézett ajánlást ...Teifalun, Szent Erzsébet... napján [november 19.] 1638. esztendőben a nyomdász, Wehélius Sigmond Janos. A prognosztikon egyes fejezetei: A télről – A tavaszról – A nyárról – Az őszi – A Napban és Holdban való fogatko-*

zásokról – A békeességről és hadról – A betegségről és döghalálról – A földi veteményeknek és fáknak gyümölcséről – A hasznos és szerencsés vetésnek idejéről – A nemes Magyarországról – Csehországról – Ausztriáról – Lengyelországról. A kiadványt a *Sokadalmak* című vásárljegyzék zárja.

Cf. 1701!

Budapest Acad ① ④ – Budapest Nat ④④④④ + cop. (Šamorín) – Šamorín Arch ④*

Hadik, Ján: Concio in obitum filioli Tobiae Jonae... Trenchinii 1638. – Vide 1706(2)

Hadik, Ján: Concio in obitum filioli Andreae Sziui... Trenchinii 1638. – Vide 1803(4)

1751

[1] KALINKA, Ján: Iusta cygnea, seu exeqvialia... Iohannis Kalinkii de Rosebergh, p. c. ... consistorij spiritualis com. Zolien. s. suo loco et tempore recitanda, ab eodem autore bona fide descripta, anno... MDCXXXVIII. ... –

[2] (KALINKA, Joachim: Panegyricon cygnea cantionis... Iohannis Kalinkii... a filio naturali Ioachimo Kalinkio institutum.) Trenchinij (1638) typis Wenceslai Wocalii.

A⁴ – E⁴ = [20] fol. – 4° – Orn.

RMK II 534 – Čaplovič 1709

Verses önéletrajz és dicsőítő vers. – Ján Kalinka gyászvers formájában részletes önéletrajzot írt. A címlapon bibliai idézet olvasható. A címlével hátán a szerző ajánlással fordult *Illustrissimo comiti... Caspari Illieshazi... comitatus Trenchiniensis... Lyptovien. ... Arven. Supremo... comiti*. Ebben kifejtette, hogy azoknak a halál felé közeledő embereknek a mintájára, akik saját síremlékükre gondot fordítanak, leírta élete folyását az 1638. esztendőig. Kinyomtatásáról is gondoskodott, hogy kéznél legyen, amikor eljön a feloldozás órája. Az ajánlás kelte: *Ex Dubova Zolio Lypcen*. (Dobó) 1638. július 25. A hexameterekben írott vers külön cím nélkül kezdődik. Az életrajz fontosabb eseményeit a lapszálen címszavak emelik ki. A szerző a vers végén elbúcsúzik gyermekeitől és pártfogóitól, az Illésházy, Osztrosith és Széchy család tagjaitól. Ezután a sírfeliratát közli *Epigramma in ejusdem occubitu breve* címmel. A D₃ levélről a szerző fiának, Joachim Kalinkának disztichonokból álló dicsőítő verse olvasható.

Ján Kalinka (1567–1640) evangélikus lelkész. Szülővárosában, Rózsahegyén, majd Trencsénben tanult, a teológiát Wittenbergben végezte. Hazatérve trencsényi, rózsahegyri rektor, majd Teplán, 1609-től Besztercebányán, 1630-tól Dubovón lelkész. A zólyomi egyházmegye esperese is volt. Az 1620-as besztercebányai országgyűlés „poeta laureatus” címmel tisztelte meg.

Bratislava Acad ① – Budapest Arch ① – Budapest Nat ①

1752

[1] MINUCY s pranostykau hwezdárskau od Dawida Fraelichia vměnj hwězdárského milownjka wedlé způsobu M. Bernarta Krakowského k slézské(mu), morawskému y částky vherského a českého králowstwj a zemi prjeležjých horyzontu s pilnostj sprawená a wydaná k létu Páně MDCXXXIX. – [2] (Pranostyka menssj hwězdárská o powětřj čtyř czastek rocnjch s pilnostj k slezskému, luzickému a gynyh wůkolnjch zemi horyzontu, sepsaná a wydaná od Walentjna Hanka continuatora D[avid] F[rölich] C[aesareoforensis] k létu Páně MDCXXXIX.) W Trenchně [1638] v Wácslawa Wokála.

A^a–C^b D⁶ + ? = [30 + ?] fol. – 16° – 1 ins., mult ill.

MKsz 1930: 306 – Čaplovic 1708

Új naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: [1] Kalendárium csillagászati prognosztikonnal David Frölichtől, a csillagászati tudomány kedvelőjétől Bernhard Kracker módszere szerint a sziléziai, a morvaországi és részben a magyar és a cseh királyság és a hozzájuk tartozó tartományok egére szorgalommal elkészítve és kiadva az Úr 1639. esztendejére. [2] Kisebb csillagászati prognosztikon a négy évszak időjárásáról a sziléziai, lausitzi és más környező országok egéhez szorgalommal megírva és kiadva Valentin Hanke continuator által... az Úr 1639. esztendejéhez. A címlapon fametszetes magyar címer látható. A naptárjegyek magyarázata után a hónapot ábrázoló fametszet alatt következnek a hónapok naptártáblái két szemközti lapra elosztva. A naptár további fejezetei: *Chcesli také vědēti, kdy más co pod kterím znamením začiti dělati?* (Akarod-e azt is tudni, mikor, milyen csillagzat alatt kell valamit elkezdened?) A fejezetet az állatövi jegyeket ábrázoló fametszetek illusztrálják. – *Správa velmi potřebná, kterák se má chovati člověk každého času i při paustění krve, tak aby v dobrém zdraví život svůj zachovati mohl* (Igen szükséges tanács, miként kell az embernek minden időben viselkednie, különösen érvágáskor, hogy életét jó egészségben megtarthassa.) – *Krátké naučení a správa, coby jednoho každého měsíce přes celý rok, jak v polní tak take domácí práci příhodně činili mēl* (Rövid útmutatás és tanács, hogy az év minden egyes hónapjában mind a mezőn, mind a ház körüli munkában hasznosan tudjon tevékenykedni.) A prognosztikonnak csak a címlapja maradt meg. A kiadvány terjedelme – a későbbi trencséni naptárakból ítélve – 70 levél körül lehetett.

David Frölich első, biblikus cseh nyelven megjelent naptára egyben az első példányból ismert trencséni naptárkiadás. Bár a nyomda 1637-ben kezdett működni, s elképzelhető, hogy már 1638-ra megjelentetett naptárt. A trencséni kalendáriumok művelesztásúak és nagyobb terjedelműek, mint összeállítójának másutt megjelent 16° naptárjai, beleértve a lőcsei biblikus cseh nyelvű kiadást is (1777). Frölich a címlapon Bernhard Kracker és Valentin Hanke munkája folytatójaként tünteti fel magát: mindketten boroszlói kiadású naptárairól ismertek (vö. 441, 948, 1204).

Cf. 1806, 1857, 1909, 1966, 2032, 2083, 2119, 2153, 2193, 2243, 2292, 2348, 2398, 2442, 2492, 2554, 2614

Budapest Nat ©*

Pelargus, Venceslaus: Perquam vetustissimae... liberorum baronum a Lippha prosapiae geneologia. Trenchin 1638 = **Appendix 162**

1753

»REMEN, Daniel: D.D. Gloriosa Christi resurrectio. Quam Certis Thesibus comprehensam, pro felici clausula Examinis in Schola Trenchin. habiti, Disquisitioni... proponit Daniel Remenius Tevto Lipt: Scholae Tren. Rector. Respondente Melchiore Raphanide, ad diem VI. Maj Trenchinii, in officina typographica Wenceslai Wocalij. 1638«

»8 fol. – 4°«

RMK II 535 – Caplovic 1710

Evangélikus teológiai vizsgátelek. – E példányból ma már ismeretlen nyomtatványt Szabó Károly is csupán Johann Samuel Klein híradása nyomán (Nachrichten II 424) vette fel bibliográfiájába (RMK II 535). Később Ľudovít V. Rizner a Muzeálna slovenská spoločnosť példánya alapján írta le e művet (IV 221). Az említett példány ma már nem található. A cím alapján a téziseket a trencsényi evangélikus iskolában vitatták meg 1638. május 6-án. Az elnök David Remeň, a vizsgázó Melchior Raphanides volt. Ján Slávik szerint (Dejiny slovenského evangelického a. v. bratstva a seniorátu... Banská Štiavnica 1921, 805) Remeň a téziseket Zacharias Jacobaeus besztercebányai lelkésznek ajánlotta.

Olim: Turčiansky Sv. Martin Muzeálna slovenská spoločnosť

Sopocius, Theodor: Pohřební kázání ku potěšení rodičův Andreáše Sivého a paní Kateriny Puncovské... V Trenchíně 1638. – Vide 1803(3)

Stephanides, Jakub: Pohřební kázání nad synáčkem Danielelem Andreáše Sivého. V Trenchíně 1638. – Vide 1803(1)

1754

WOLFIUS, Adam: [1] Cupressus funerea. Památka pohřebnj ku poctiwosti... Johanny Romentzowé... kn. Matěge Romentze Pražského a... Zuzanny manželky gehu, rodičů křestianských dcerky neymilegssij, gjž... Pán Bůh... k sobě, léta 1636. dne 9. měsyce srpna... milostiwě powolati ráci: postawená od k[něze] Adama Wolffiusa Benessowského, Ewangelium Krystova... w Cýrkwí Motěssické služebnjka, leta Páně 1637. – [2] (Epitaphium Susannae Kruschinianae vulgo Romentzianae dicta. Památka pohřebnij... Zuzanny Krussinowé, wůbec Romentzowé, recené: ... Jana Krussiny, mėsstenijna... města Brodu Německého manželky... kteráž... w městecu Kamenicy Morawské... 1638. dne 6. měsýce rýjgna... dokonala... postawené od k[něze] Adama Wolffiusa Benessowského... léta Páne 1638.) [Trencín] (1638) [Václav Vokál].

A^s–H^s = [64] fol. – 8°

RMK II 480, 507 – Knihopis 17.001 – Caplovič 1711

Gyászbeszédek biblikus cseh és gyászvers latin nyelven. – A cím fordítása: [1] Temetési emlék Johanna Romentzová... Matěj Romenetz Pražský pap és neje Zuzanna keresztyén szülők legkedvesebb leányának, akit... az Úristen... 1636 augusztus hó 9-én... kegyesen magához szólítani méltóztatott: állíttatott Adam Wolfius Benešovský paptól, Krisztus evangéliumának... szolgájától a motesici egyházban, az Úr 1637. esztendejében. – [2] Temetési emlék... Zuzanna Krušinová, vulgo Romentzová, Jan Krušina... németbródi polgár... 1638. október 6-án... Moravská Kamenica városkában elhunyt hitvesének... állíttatott Adam Wolfius Benešovský... által az Úr 1638. esztendejében. A kiadvány Adam Wolfius, alsómotesici evangélikus lelkész két halotti prédikációját tartalmazza. Az elsővel az 1636. augusztus 9-én elhunyt Johanna Romentzová, Matěj Romenec lelkész lányát búcsúztatta 1637-ben. Matěj Romenec „Pražský” (Prágai) utóneve édesapjától származik. A második beszédet az 1638. október 6-án Moravská Kamenicán elhunyt Zuzanna Romentzová, Jan Krušina németbródi polgár és városi tanácsos feleségének az emlékére készítette. A két gyászbeszédet latin nyelvű gyászversek követik, szerzőjük monogramja: M. A. D.

Adam Wolfius 1580 körül született a csehországi Benešovban. 1624 táján menekült Magyarországra. 1636–1639 között Illésházy Gáspár alsómotesici birtokán volt evangélikus lelkész, 1648-ban a szintén Trencsén megyei Szoblahóban. Életéről az utolsó ismert adat: 1661-ben Forgách Mária udvari lelkésze volt.

Szabó Károly még csak Klein említéséből, példány nélkül írta le az *Epitaphium Susannae Kruschianae*-t 1632-es, a *Cupressus funerea*-t 1636-os trencsényi nyomtatványként (RMK II 480, II 507 vö. **Appendix 147**). Rizner bibliográfiájában két önálló műként szerepeltette 1637-ből és 1632-ből (VI 143). A füzetjelzés alapján összetartozó két részt egy nyomtatványként először a Knihopis (17.001), majd Ján Caplovič írta le (1711). A betűtípusok vizsgálata megerősíti a szakirodalom egységes álláspontját, hogy a kiadvány a trencsényi nyomda terméke.

Budapest *Nat cop.* (Martin) – Martin *MS* ① – Praha *Nat* ②*

Berger, Elias: *Symbolum sacrum et augustum decem reginarum Hungariae*. S. l. 1638 = recte 1637 = **Appendix 159**

Minden esztendőre szolgáló örök calendarium és az Cisio Janus magyarul. H. n. 1638. – Vide 1735

Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1640. Bartfeld 1639. – Vide 1759

1755

DEBRECENI Péter [transl.]: Tizenkét idvösséges elmelkedések, mellyekben szép ahíttatos es buzgoságos könyörgések vadnak foglaltatván, minden hiveknek, valakik ez életnek háboruiban az ő idvösségeknek czéllýára sietnek, lelki fegyverül adattattak, mellyek elsöben Philep Kegelius

d. által deákul irattattak, mostan pedig magyar nyelvre fordítottak Debreczeni Péter által. Es másodsor ismét az nemes Gönczy Kölböl István uram költségével tisztán és uijonnan ki nyomtattatot. Bartfan 1639 Klösz Iakab [jun.].

(a)¹²–(c)¹² (d)⁶⁺¹, A¹²–Z¹², Aa¹²–Ee¹² = [82] + 661 + [10] pag. – 12° – Orn., init.

RMK I 686 – Čaplovič 171

Református imadságoskönyv és elmélkedések. – Szerkezete, beosztása megegyezik a leideni első kiadással (1678), azzal a különbséggel, hogy az előjáró beszéd, az ajánló versek és a *pátereknek bölcs mondásai* után kis terjedelmű latin nyelvű öröknaptár következik, amely nem azonos a Bártfán ugyanezen évben megjelent igényes öröknaptárral (vö. 1756): *Calendarium perpetuum. Minden esztendőre szolgáló örök kalendárium, ad incluti Regni Hungariae meditullium modernum directum. Huic accessit prognosticon breve perpetuum, auctore D[avide] F[rölichio] a[stronomo] C[aesareopolitano]*. David Frölich az öröknaptár és prognosztikon mellé még a változó ünnepek tábláját is megadta az 1639–1747 közötti évekre.

Szabó Károly a kiadványnak csak címlap nélküli példányaait látta, így e kiadást tévesen Deselvics István fordításának tartotta (RMK I 686). A fordítás szövege azonban – minimális helyesírási változtatásokkal – az első, 1636. évi leideni kiadást, azaz Debreceni Péter szövegét követi (1678). A címlappal ellentétben azonban most nem második kiadásról van szó, mert e bártfait az 1638. évi lőcsei kiadás (1730) már megelőzte.

Az énekekre vonatkozó lapszámokat ld. az incipitmutatóban.

Cf. 1678, 1730, –, 1772, 2363(2), 2497, →

Budapest Nat ② + cop. (Odorhei) – Budapest Zsámár József ① – Cluj-Napoca Univ ② – Martin MS ② (Rimaszombat, kishonti ev. esperesség könyvtára) – Odorhei ① – Sárospatak Ref ①

1756

FRÖLICH, David: [1] *Calendarivm perpetvum, supplens vicem computi ecclesiastici atque oeconomici... ad incluti regni Hungariae meditullium modernum directum.* – [2] *Huic accessit prognosticon breve perpetuum, auctore Davide Frölichio, astronomo Caesareopolitano, apud gepidas Carpathicos.* Bartphae 1639 typis Jacobi Klössii [jun.].

[A]⁴ B⁴–D⁴ E² = [18] fol. – 4°

OSzKÉvk 1963–1964: 131 – Čaplovič 168

Öröknaptár és prognosztikon. – A címlevél hátán a szerző *Johanni Püski... episcopo Chanadiensi... canonico almae ecclesiae Strigoniensis... mecenati suo* ajánlja művét. Ezután a hónapok naptártáblái következnek, latin nyelvű csízíóval, a szentek neveivel, római naptárral és az egyes napokra vonatkozó csillagászati adatokkal, valamint latin nyelvű hónapverssel. A naptár használatának módját magyarázza meg az *Usus et uberior hujus calendarii perpetui*

explicatio; a *Tabella festivalis*... a változó ünnepeket adja meg az 1639–1800 közötti évekre, majd a vasárnapi evangéliumok felsorolása következik: *Consignatio evangeliorum dominicalium*. A 17 pontba szedett *Observationes perutiles de lunae faciebus* és a *Tabella ortum et occasum Lunae populariter demonstrans* után a kiadványt az *Observationes oeconomicae, agrariae, hortensesque*... és a *Prognosticon meteorographicum perpetuum* című fejezetek zárják.

A Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának évnegyedes jelentése említette meg először az öröknaptárt az új szerzemények között (MKsz 1899: 379), majd Fazakas József írta le bibliográfiailag (OSzKÉvk 1963–1964: 131). A kiadvány tartalmát Borsa Gedeon ismertette (OSzKÉvk 1979: 438–439). Frölich naplóbejegyzéseiből ismert, hogy műve ajánlásáért a csanádi püspöktől 12 aranyat kapott (MKsz 1996: 439–440).

Budapest Nat ①

1757

FRÖLICH, David: [1] *Fasti, vulgo calendarium astro-meteorologicum, ecclesiastico-politicum historicumq(ue) in annum aerae Christianae MDCXL supputatum opera Davidis Frölichii astronomi-practici*. – [2] *[Prognosticon.] Bartphae Hung[arorum] [1639] typis Jacobi Klöszii [jun.]*.

A⁴–C⁴ D¹ [D₂ E⁴–G⁴ ?] = [13 + 13?] fol. – 4° – Orn.

RMK II 550 – Čaplovič 169

Naptár és prognosztikon. – A címlapon bibliai idézet olvasható. A címlével hátán a szerző *Maximiliano, comiti de Trautmansdorf... sac. caes. rq. mttis consiliario intimo, cubiculario... patrono suo gratiosissimo* ajánlja művét. A naptárszámítási adatok és a jelmagyarázat után a verző lapokon a bal oldali hasámban a naptártáblák következnek. A verző lapok jobb oldali keskeny hasábjában folytatólagosan a *Historiae memorabiles* című fejezetet nyomtatták. Először a *De VII miraculis mundi* címmel a világ hét csodájáról lehet olvasni, majd számos ókori és újkori szerzőre való hivatkozással további érdekességeket és mendemondákat asszonyokról és bigámiáról. Ezzel szemközt a rektó lapok bal oldali hasábjában a *Bellorum Hungaro-Turcorum continuatio* olvasható, amely 1567-től 1574 júniusáig tárgyalja az eseményeket, itt az egyetlen ismert példány a D₁ lappal megszakad. A krónikából a következő évi naptárból (1814) következtethetően egy levél hiányozhat. A rektó lapokon a jobb oldali hasámban még az egyes lapok mellett üres hely van bejegyzések számára. Az unikum felső részét az A₃ leveitől végig 3x10 cm-es kivágással megcsonkították. A kiadványnak része lehetett a naptársorozat többi tagjához hasonlóan a prognosztikon is, így az összterjedelem feltételezhetően 26 levél volt.

A kiadvány példányainak szétküldéséről ld. Frölich naplóbejegyzéseit (MKsz 1996: 441, Pavercsik Ilona).

1639–1650 között jelentek meg Bártfán a tudományos igénnyel szerkesztett latin nyelvű naptárak. Ez az 1640. évre szóló kiadvány, továbbá az 1641., 1643., 1645. és 1646. évre szóló kalendáriumok (1814, 1916, 2046, 2093) ismertek példányból is, ennek ellenére feltételez-

hető, hogy a naptárak a két időpont között valamennyi évben megjelentek. 1650 után a sorozat valószínűleg megszűnt, mivel a bártfai nyomda az 1650-es évektől már rendszertelenül működött.

Cf. 1550!; 1710, –, 1814, 1865, 1916, 1984, 2046, 2093, 2134, 2161, 2203, 2256

Budapest Nat ③

1758

FRÖLICH, David: *Medulla geographiae practicae, peregrinantium inprimis usui, deinde historiarum et rerum... pleniori cognitioni accomodata, in qua potissimum Europae regiones nobiliores et aditu faciliores nova, compendiosaque methodo proponuntur... et tandem caeterae quoq(ue) Orbis terrarum partes summatim pertractantur, auctore Davide Frölichio mathematico Caesareopolitano apud Gepidas Carpathicos, partim experientia atque oculari observatione, partim lectione neotericorum geographorum concinnata in prodromum suae Bibliothecae et cynosurae peregrinantium. Cum duobus elenchis copiosissimis... Impensis Bartholomaei Bertrami, chymici apud Caesareopol. (Bartphae) 1639 typis Bartphensibus (officina Klössi) [jun.]. Prostat apud auctorem, promotorem et typographu(m).*

)a⁽⁸⁻⁾c⁽⁸ d⁴, A⁸ B⁸, []¹),⁽⁴, C⁸-Z⁸, Aa⁸-Nn⁸ Oo⁴ = [56] + 31 pag. + [1] tab. + [8] + 453 + [99] pag. - 8° - Orn., init.

RMK II 536 - Čaplovic 170

Földrajzkiönyv. - A címvél hátán kezdődik a szerző *Caesareopoli... ad radices Carpathi* 1639. június 13-án kelt *Epistola nuncupatoriá*-ja, amelyben *Sigismundum Rakoci... Franciscum de Nadasd... Georgium Illyeshazy... huius libelli dedicatione ad honestam animorum relaxationem demisse invit.* Ezt követi az *Ad amicum lectorem prae loquium* című előszó. Majd néhány üdvözlővers köszönti David Frölichet és Bartholomaeus Bertramot, a város patikusát. Szerzőik: *Johannes Serpilius Secundus, ecclesiar. Caismarcen. pastor et insp.* (hét verssel), *Samuel Spielenberger reipub. Leutschovien. physicus ordinarius* és *David Praetorius, scholae patriae rector.* Az üdvözlőversek végén a szerző megnevezése nélkül latin nyelvű *επελογικόν* olvasható. Majd egy beragasztott táblázat *Tabella delineans in peregrinationibus potissimum observanda* foglalja össze, mit kell szem előtt tartani utazáskor. Ehhez a táblázathoz csatlakozik két latin vers *Instructio pro studiosa juventute* és *Peregrinandi regulae* címen. A főrészt *Prolegomena, continentia definitiones, divisiones atque interpretationes terminorum geographicorum communium* vezeti be, amely tíz pontban latinul definiálja a legfontosabb földrajzi kifejezéseket (összesen 118-at). Többször megadja más nyelven is elnevezéseket, így 43 esetben magyarul. Majd ismét egy beragasztott táblázat *Tabula climatum et parallelorum ad Polum usque extensa juxta obliquationem Eklypticae hodiernam a Tychone observatam* ad arról áttekintést, hogy az egyes országok milyen délkörökön fekszenek, milyen az éghajlatuk stb. A könyv tartalommutatója, az *Elenchus generalis regionum ac provincia-*

rum ábécé sorrendben adja meg azoknak a tartományoknak a nevét, amelyeket egy-egy fejezet bemutat. A tulajdonképpeni földrajzkönyv 22 fejezetből (caput) áll: I. *De orbis terrarum partitione* – II. *De Europa* – III. *De Hispania* – IV. *De Gallia* – V. *De Germania* – VI. *De Belgio* – VII. *De Helvetia* – VIII. *De Italia* – IX. *De Hungaria* – X. *De Transsylvania* – XI. *De Polonia* – XII. *De Dania et Norvegia* – XIII. *De Svecia* – XIV. *De Magna Britannia* – *De Scotia* – XV. *De Hibernia sive Irlandia insula* – XVI. *De Sicilia insula* – XVII. *De Malta, Sardinia, Corsica...* – XVIII. *De Asia* – XIX. *De Africa* – XX. *De America* – XXI. *De Magellanica* (= Ausztráliáról?) – XXII. *De terra Arctica*. Frölich az egyes fejezetekben először általánosságban jellemzi a bemutatandó országot/tartományt, szól hegy- és vízrajzáról, bemutatja legfontosabb városait. Megjelöli azok nevezetességeit, sőt néha az ott született vagy tevékenykedett nagy egyéniségekről is szól (pl.: Herborn leírásában említi Johann Heinrich Alstedet is – 147. p.). A Kárpátok bemutatásakor pedig részletesen leírja egyik ifjúkori tátrai kirándulását (339–341. p.). A főrészhez csatlakozó *Index, seu elenchus specialis* megadja az összes említett földrajzi név előfordulását. Végül *Corrigenda* után *Johannes Mautnerus, rector scholae Cass.* három, David Frölich nevére írott *Anagrammája* zárja a nyomtatványt.

A földrajzkönyvből magyarul az ajánlólevél előszava, a *Tabella* és a *Peregrinandi regulae* című részek jelentek meg Kulcsár Péter fordításában (Magyar utazási irodalom 15–18. század. Bp. 1990, 39–59). A *Prolegomena* című fejezetből részleteket fordított magyarra Waczulik Margit (A táguló világ magyarországi hírmondói XV–XVII. század. Bp. 1984, 211–219). A tátrai kirándulás leírása először Szőnyi Benjámin fordításában jelent meg: *Gyermekek fisikája*. Pozsony 1766, 1774, 129–133, ennek újabb kiadása: Magyar utazási irodalom 15–18. század. Bp. 1990, 449–451; más fordításban Ponori Thewrewk Emil tette közzé (Természettudományi Közlöny 1870: 286–287 és 1899: 514–518). Az Erdély-fejezetet magyarul kiadta Kelemen Lajos (Földrajzi Közlemények 1907: 67–91).

David Frölich az előszóban elmondta, hogy Johann Heinrich Alsted gyulafehérvári professzor és David Praetorius késmárki rektor ösztönzésére készítette művét, amely az első, Magyarországon megjelent rendszeres leíró földrajzkönyv. Forrásaiként a következő műveket említette: Sebastian Münster: *Cosmo- seu geographia*, Georg Braun: *Theatrum praecipuarum totius mundi urbium*, Gerhard Mercator: *Atlas*, Petrus Bertius: *Descriptiones geographicae*, Sebastian Schröter: *Historia geographica*. Kovács Sándor Iván megállapította, hogy az időzőlőversek után olvasható *Tabella* összeállítója eredetileg Nathan Chytraeus volt, és táblázattá Frölich Paul Hentzner: *Itinerarium Germaniae, Galliae...* (Nürnberg 1612) című munkájából vette át (Szakácmesterségnek és utazásnak könyvecskéi. Bp. 1988, 126).

Frölichnek utazási irodalmunk történetében elfoglalt helyéről Kovács Sándor Iván Pannóniából Európába című tanulmánykötetének (Bp. 1975) több fejezetében, illetve Szepsi Csombor Márton Összes művei kritikai kiadásának bevezetőjében írt (Bp. 1968, 98–99). A *Medulla* egykorú németországi hatásával Tarnai Andor foglalkozott (Extra Hungariam non est vita... Bp. 1969, 72–75 és passim).

A földrajzkönyv elemzői Frölich legfőbb tudományos érdemének empíriára törekvő szemléletét tartják, amit Frölich a címben is kifejezésre juttatott (Pedagógiai Szemle 1965: 674–678, Csinády Gerő). Tátrai kirándulásának leírásakor (339–341) a fizikatörténet szempontjából lényeges mozzanatként rögzítette a légnyomásnak a földrajzi magassággal összefüggő változását (M. Zemplén Jolán: A magyarországi fizika története 1711-ig. Bp. 1961, 123–126).

A *Prolegomena* fejezet magyar kifejezéseiben Frölich elsőként tett Magyarországon kísérletet az egységes magyar földrajzi nyelv megteremtésére (Pedagógiai Szemle 1965: 676–677, Csinády Gerő).

A *Medullát* David Frölich később beleszerkesztette *Bibliotheca seu cynosura peregrinantium* című utazási enciklopédiájába (Ulm 1644 – RMK III 1628), amelynek kiadását a *Medulla* előszava szerint (c(2r) eredetileg Nürnbergben tervezte).

A földrajzkiadvány Frölich apósának, Bartholomaeus Bertramnak a költségén jelent meg. A címlap szerint a kötet nála, a szerzőnél és a nyomdásznál egyaránt beszerezhető volt. Frölich naplójegyzéseit az elkészült példányok 1639 július végi nyomdai átvételéről majd szétküldésükről ld. MKsz 1996: 437–438, Pavercsik Ilona.

In 29 bibliothecis 39 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Martin *MS* – Praha *Acad* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş – etc.

1759

»KALENDÁRIUM és prognosztikon az 1640. esztendőre. Bártfa 1639 Klöss jun. – 16°«

Új naptár ó-naptárral és prognosztikon. – Megjelenését Bornemisza János kassai vicekapitánynak a bártfai városi tanácshoz intézett, 1639. október 6-án kelt levele bizonyítja. Ebben Bornemisza felháborodását fejezte ki a kalendárium krónika-részének szövege miatt: „Honnet vagion tehat, hagi az Kegltek Compactora avagi Keoniwniomtatoia az mi Kegls Vrunck eö feölgs.nek meltosagos bechülletli ellen az Chronacanak utollian illetlen hazugságokat niomat-tavan, az Vilagnak szeme eleiben teriesztett, az mi Kegls Vrunck nagi Preiudiciumauai, es szempteleneöl kibocsatani niomtatásban nem altallotta. ...” Bornemisza az ügy kivizsgálását követelte: „... tudosicson, ha Kegltek hirevel es engedelmbeööl lett ez a dologh, mert ha nem... mikeppen legien az illen dologh Inspektor nekeöl, holot minden heliekben, valahol az Keöniuek niomtatattanak, enekeöl nincsenek. ...” (Másként a bártfai levéltár iratáról, Hellebrant Árpád: Iratok a 17. századi iskolázás történetéhez című gyűjteményében, MTA Kézirattára, 89. fol. verso.)

A bártfai városi tanács 1639. október 21-én kelt latin nyelvű válaszevele is ismeretes az idézett forrásból (104. fol. recto). Ebből megtudjuk, hogy a következő évre szóló naptár krónikájában („in Chronicis Calendarii Anni imminentis”) a kifogásolt bejegyzés nyomtatása nem az ő tudtukkal történt; a nyomdász vallomása szerint a szerző – aki az ez évi bártfai latin kalendáriumhoz hasonlóan (1757) bizonyosan David Frölich volt – maga írta így a krónikát (vö. MKsz 1996: 441, Pavercsik Ilona).

Az 1640. évre szóló bártfai naptárból példány nem maradt fenn, sőt David Frölich ugyanerre az évre szóló, máshol kiadott és a szokásos „Magyar krónikát” tartalmazó kalendáriumából sem, így a kifogásolt részt nem lehet azonosítani. Jozef Repčák (aki tévesen az 1639. évre szóló naptárra vonatkoztatta az ügyet) szerint a krónikában kedvezőtlen megjegyzés volt olvasható a császári sereg magatartásáról, és ezt minősítette Bornemisza felségsértésnek. Az ügy elsimítása nagy fáradságába került a városi tanácsnak, amely a számadások tanúsága szerint 67 forint büntetést is fizetett (Kniha 1977: 13).

Az iratokból a naptár éve bizonyos, a kiadvány nyelve azonban kétséges. A legújabb eseményekről Frölichnek csak 16° alakú magyar krónikát is tartalmazó naptárai tudósítottak (vö. 1709). A magyar nyelvű naptársorozatot a bártfai nyomda már régóta megjelentette, míg a német nyelvűt csak a megelőző évtől. Bornemisza magyar nyelvű levele alapján mégis inkább a magyar nyelvű naptárkiadás látszik valószínűnek. Ján Čaplovič a kérdéses naptárt német nyelvűnek tartotta, amit tévesen Klöss 1638-ban írt levelével igazolt (172) (vö. 1708).

Cf. 1709!

1760

PRELLER, Kaspar: Eine christliche Leich Predigt gehalten bey dem Begräbnüß... Georgii Spreitzes... bißher... Richters in der königlichen Freystadt Epperies seligen, welcher im Jahre 1639. den 6. Febr. nach Gottes Willen im Glauben seliglich verschieden, vnnd am 9. Febr. hernach christlich zur Erden bestattet ist, durch m. Casparum Preller jetziger Zeit Pfarrer da-selbst. Bartpfeldt (1639) bey Jacob Klößn [jun.].

? = [3 + ?] fol. – 4° – Orn.

Sztripszky II 2530/78 ← MKsz 1881:267 – Caplovič 173

Gyászbeszéd, latin nyelvű gyászversekkel. – E nyomtatványnak csak címlapja és két utolsó, füzetjelzés nélküli levele maradt fenn. Ezeket Kaspar Preller Georg Spreitz fölött mondott gyászbeszédének befejező, Spreitz pályafutását összefoglaló része és ugyancsak a szerző *M. C. P.* monogrammal jelzett latin nyelvű gyászverse olvasható. A címlap és a fennmaradt levelek egy-mással nem függnek össze, így belőlük a kiadvány eredeti terjedelmére következtetni nem lehet.

Az eperjesi születésű Georg Spreitz hazai iskolái után hosszú ideig Bécsben, majd Lőcsén tanult kereskedelmet. Hazatérve 1622-től tanácsos lett, 1637-től pedig három egymást követő évben bírónak választották. 55 éves korában halt meg. A beszédet 1639. február 9-én temetése alkalmából mondta el fölötte Kaspar Preller.

Budapesti Nat ④*

1761

TASI Gáspár [transl.]: Elménknek Istenben föl-meneteléről a teremtetett allatok garádichin Robertus Bellarminus, jesuiták rendiből-való cardinal könyvekhéje, melyet mostan magyarul irt és ki-nyom-tattatott Tasi Gaspar. Bartfan 1639 Klösz Jakab [jun.].

);(6+2, A7+1 B8–Z8, Aa8–Gg8 Hh1+1, []2 = [23] + 470 + [2] pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 687 – Caplovič 167

Katolikus elmélkedések. – A címlap után *Ajánló levél* olvasható, amelyet a fordító ...gróf galántai Ezterhasi Miklosnak... Magyarország palatinusának... nekem kegyelmes uramnak... címzett. Keltezése: *Tölczék* 1639. december 17. Ezután a szerző, vagyis Bellarmino *Elöljáró le-vele* következik dátum és aláírás nélkül. A fő rész 15 fejezetre, az Isten elé menetelnek 15 *garádicsára* van osztva. Az elmélkedések sorrendje a következő: az emberről mint a kisebbik világról (I. garádics), a nagyobbik világról (II–VII.), az emberi lélekről (VIII.), a teremtetett lények legfelsőbb fokáról, az angyalokról (IX.), végül elmélkedések Istenről, a teremtetett lények mértéke szerint (X–XV. garádics). A kiadványt a *Mutatója e könyvecskében foglaltatott garádicsoknak és A nyomtatásban esett fogyatkozásokról* című sajtóhibajegyzék zárja.

A kiadvány az első hazai Bellarmino-fordítás. Latin eredetije Roberto Bellarmino „De ascensione mentis in Deum per scalas rerum creatarum opusculum” c. műve (első kiadása Róma 1606), amelyet Tüskés Gábor mint dogmatikus apologetikus tartalmú művet értékelt (A XVII. századi elbeszélő egyházi irodalom európai kapcsolatai (Nádasi János). Bp. 1997, 47–48). Vö. még *Acta Historiae Litterarum Hungaricarum* tom. X–XI. Szeged 1971: 104–106, Holl Béla és Bartók 293.

In 11 bibliothecis 16 expl. – Alba Iulia – Berlin *Univ Inst* – Budapest *Acad, Nat* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Univ* – Gyöngyös – Martin *MS* – Sárospatak *Ref* – etc.

1762

[1] KALENDARIOM az MDCXXXX. esztendőre való Christus Vrunck scületeése [!] után, mely bissextilisnek mondatik. Irattatott T o n s k i J a n o s, a krakai akademiába filosofianak doktora, geometrianak es astronomianak professora által es á magyar országi horizonra igazittatott. – [2] (Az egh forgasából és czillagok járásából jövendölés az 1640. bissextilis á vagy szókő [!] esztendőre m. T o n s k i J a n o s által.) Bechben [1639] Gelbhaar Gergely.

[A]⁸ B⁸–D⁸ = [32] fol. – 8° – 2 ins., orn., init.

Új-naptár és prognosztikon. – E bibliográfiailag eddig még nem ismertetett nyomtatvány naptárrészének beosztása megegyezik az 1639. évre szóló bécsi kalendáriuméval (1712). A hónapversek januári kezdőszora: *Ez első hónapba eret ne vágass*. A naptárrész után Pozsony város fametszetes címere következik, majd *Gregorius Gelb-Haar aulae caesareae typographus* latin nyelvű ajánlása *Prudentes ac circumspecti dne Iudex, magister civium ac caeteri jurati cives liberae regiaeque civitatis Posoniensis, domini patroni observandissimi* címzéssel. A prognosztikon egyes fejezetei: *Ez jelenvaló esztendő kezdeti* – *Ez esztendei gubernátor* – *Az esztendő állapota* – *A mezők bősége* – *Betegségek és nyavalyák* – *Had* – *Az országok szerencséje felől Németország* – *Austriai Erchercegség* – *Magyarországról* – *Morva tartományról* – *Slesiáról*. E fejezet végén Magyarország babérkoszorúba foglalt címere látható. A kiadványt a *Magyarországi és erdélyi sokadalmak* című vásárjegyzék zárja.

Cf. 1667!

Budapest *Acad* ①

Comenius, Joannes Amos: *Janua linguarum*. Brassó 1639. – Vide 1717

1763

ILLESHÁZY Gáspár [transl.]: Kezben viselő könyv a' io es bodog kimulasnak mestersegeröl, mellyet előszer Beust Joachim deakul irt,

mostan penigh... Illyeshazi Gaspar, Threncsen varának örökös ura es azon vármegyének, Liptonak es Arvának örökös fő ispánya, etc. szerelmes gyermekinek:... Illyeshazi Gabornak es Györgynek... lelki keszületekre magyar nyelvre fordított es ki-bocsattatott. Debrecenben MDCXXXIX Fodorik Menyhart.

(7, A⁸-M⁸ N² = [14] + 195 + [1] pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 689

Evangélikus elmélkedések. – A címlevél után Laskai János Ecseden 1639. június 12-én kelt ajánlólevele olvasható *Illyeshazi Gábor és György úrfiaknak*. Majd a cím megismétlésével kezdődik a főrész bevezetője a kötet beosztásáról. A főrész a következő három fejezetből áll: *Első rész, mely néminemű reguláknak megtartásáról tanít, hogy jól halhasson meg az ember és az életből meheszen az örök életben* – *Második rész világi nyomorúságokról és az örök életnek örömiről* – *Harmadik és utolsó rész a halálról és annak rettetési ellen való vigasztalásokról* – Végül három imádság olvasható, melyet *halálunk előtt kell mondani az Atyaistenhez, a Fiu Istenhez és a Sz. Lélek Istenhez*. A kötetet *Mutató tábla* zárja a könyben való részeknek és reguláknak rendről.

Laskai János ajánlólevelének szövegkiadása: Laskai János válogatott művei. Magyar Iustus Lipsius. Sajtó alá rendezte, a bevezetést és a jegyzeteket írta Tarnóc Márton. Bp. 1970. 479–484.

Illésházy Gáspár (1593–1648) itthoni iskoláztatása után Lipcsében tanult. Nagybátyjának, Illésházy István nádornak halála után lett Trencsén és Liptó megyei főispán. 1610-től Bethlen Gábor hadvezére volt, hadjárataiban különböző katonai és diplomáciai feladatokat látott el. Grófi címet szerzett a családnak.

A fordítás eredetijét, Joachim von Beust *Enchiridion de arte bene beateque moriendi* (Lipce 1593) című munkáját már Magyar István is lefordította és Sárospatakon 1600-ban megjelentette (869). Magyar István fordítását Thienemann Tivadar vetette össze (ItK 1922: 82). Megállapította, hogy Illésházy fordításának készítésekor figyelembe vette Magyar István szövegét, de annak régies nyelvét modernizálni igyekezett. Magyaritól eltérően azonban prózában fordította az *Enchiridion*-ban előforduló, görög és latin költőktől vett idézeteket.

Laskai János a Bethlen-család familiárisa volt, amellyel rokoni kapcsolatban állt az Illésházy-család, Illésházy Gáspár leánya, Kata, Bethlen Péternek volt a felesége. Laskai ajánlóleveléből kiderül, hogy a fordítást ő rendezte sajtó alá, és ő igazgatta a könyv nyomdai munkálatait is (vö. Laskai János válogatott művei ... Bp. 1970. 28–31).

Cf. 869

Budapest Acad ② – Budapest Ev ②* – Budapest Nat ②* (Lugossy József) – Budapest Piar ① – Sárospatak Ref ①

Werbőczy István: Decretum juris consuetudinarii... Hungariae... Debrecini 1639. – Vide 1922

1764

[ALSTED, Johann Heinrich]: *Catechismus religionis Christianae compendiose propositus et sacrarum literarum testimoniis confirmatus...* Albae Juliae MDCXXXIX – CATECHISMUS, azaz a keresztyeni vallásnak és hűtnek rövid kérdésekben és feleletekben foglaltatott, szent írásbeli bizonyságokkal meg erősítettett summája, avagy veleje... Fejirvaratt MDCXXXIX [typ. principis].

A^a–D^a E¹⁰⁷ = 83? pag. – 8° – Orn.

RMK I 691 - RMK II 538

Református katekizmus latin és magyar nyelven. – A könyv tartalma és beosztása megegyezik az előző kiadásával (1640). Az ismert teljesebb példány az E₆ levéllel a *Formula precum* rész harmadik imádságánál megszakad. Az „E” füzet fűzése az E₅–E₆ levélpár között található, ebből következik, hogy Alsted kiskátéjának ebből a kiadásából az utolsó négy levél (E_{7–10}) hiányzik. Ezt támasztják alá a későbbi azonos terjedelmű kiadások is (vö. 1993, 2167).

Cf. 1578*, 1640, –, 1958, 1993, 2167, 2212, 2373, 2402, 2573, →

Budapest *Nat* ④ + cop. – Debrecen *Ref* ②*

Alsted, Johann Heinrich: *Rudimenta* S. l. ante 1640. = **Appendix 163**

1765

(ARTICULI dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis in civitate Alba Julia ad diem 1. mensis Maij anni Domini [!] 1639. indictis, celebratis conclusi.) [Gyulafehérvár 1639 typ. principis.]

A¹ = [4] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 1956/163 – Dézsi: Suppl. 57

Erdélyi országgyűlési törvénycikk magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Rákóczi György erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1639. május 1 és május 20 között tartott országgyűlés huszonnyolc artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1639. május 20-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml X 217–226.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint a gyulafehérvári fejedelmi nyomdában készült (MKsz 1968: 207, Fazakas József és OSzKÉvk 1978: 328, V. Ecsedy Judit).

Cf. 1005*!; 1641!, –, →

Budapest Acad ① – Budapest Nat ① – Budapest Univ ① – Cluj-Napoca Acad ① – Cluj-Napoca Univ ① – Signişoara ①

Paraclisul precistei. Gyulafehérvár 1639. = **Appendix 164**

1766

(PISCATOR, Ludovicus Philippus): Rvdimenta oratoriae in usum illustris scholae Albensis. Praefixae svnt tabulae methodum hujus libelli indicantes. Albae-Juliae MDCXXXIX [typ. principis].

[]⁴, A^a–F⁸ = [8] + 96 pag. – 8° – Orn.

Szónoklattankönyv. – E korábban ismeretlen nyomtatványból csak a legutóbbi időben került elő példány. A címlap hátán kezdődik *M. Philippus Ludovicus Piscator* Gyulafehérvárott 1639. április 7-én kelt ajánlása *Candido lectori s. Ezután Tabula adumbrans oratoriae methodum* ad áttekintést öt táblázatban a mű felépítéséről a megfelelő lapszámok feltüntetésével. A főrészt követően *Franciscus Th. Thesaurarius civ. Rom.* verse *Ad tyrones eloquentiae studiosos Collegii Albani* zárja a nyomtatványt. A főrész 24 *caput*-ban fejti ki a beszéd egyes részeinek a megszerkesztésére vonatkozó szabályokat (*regulae*). A trópusok és figurák részletes tárgyalását azonban mellőzi. Ezekre vonatkozóan a szerző retorika-tankönyvét ajánlja az olvasó figyelmébe (85. p. vö. 1614, 1767).

Bán Imre megállapítása szerint Piscator eme tankönyvének is Pécseli Király Imre *Isagoges rhetoricae libri duo* (Oppenheim 1612, RMK III 1122) című retorikája volt a fő forrása (Irodalomelméleti kézikönyvek Magyarországon a XVI–XVII. században. Bp. 1971, 46). Újabban Bartók István elemezte XVII. századi hazai logikai és retorikai irodalomról készített áttekintésében (ItK 1991: 15–16).

Cf. –, 2105, 2301, →

Budapest Nat cop. – Martin MS ②*

1767

(Piscator, Ludovicus Philippus): Rvdimenta rhetoricae in usum illustris scholae Albensis succincte tradita. Editio secunda. Albae Juliae 1636–1643 typ. principis. – 8°)

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Retorikai tankönyv.

Piscator retorikai tankönyvének második kiadásából mind ez ideig példány nem került elő. Ismert viszont az 1635. évi első (1614), az 1644. évi harmadik kiadása (2059), és annak 1649. évi váradi utánnomata is (2302). Mivel a szerző 1630 és 1648 között a gyulafehérvári főiskolán tanított és tankönyvei ez idő alatt az itteni nyomdában jelentek meg, valószínűnek látszik a feltételezés, hogy tankönyvének a második kiadását is itt jelentette meg 1636 és 1643 között.

Cf. 1614*, –, 2059, 2302, —

1768

DARHOLCZ Kristóf [transl.]: Novissima tvba, az az itiletre serkentő vtolso trombitaszó. Mely ez kis könyvben keresztveni hat kivaltképpen valo beszelgetesekben osztatot el. Kellyetek fel halottak, iövetek [!] az itiletre. Deakbul magyarra forditatot Darholcz Christoph által. Cassan 1639 [vidua Schultz].

A¹²—F¹² G¹¹ = [13] + 147 + [6] pag. — 12° — Orn.

RMK I 692 — Caplovič 550

Protestáns elmélkedés református fordítása. — A címlap hátán Augustinus-idézet. Ezt követi *Finthai Darholcz Ferencnek mint szerelmes atyjának* szóló ajánlás, amelyet *Fintan a magam házánál Boldogaszszony havának* [január] 22. napján 1639. esztendőben írt *Darholcz Christoph*. Ezután *In novissimam tubam a geheroso domino Christophoro Darholcz de Finta Hungarico idiomate perpolite donatam, sancta adgratulatio* címmel *Stephanus Selyei Balogh* magyar verssel köszönti a fordítót; címe: *Nemzetes fintai Darholcz Kristóf úrtól magyar nyelven ékesen megal- kotott Novissima Tuba-ért szent köszönetnyilvánítás*. Kezdősora: *Nincsen hasznosb dolog a kegyes életnél*; a végén ugyancsak Selyei Balogh Istvántól kétsoros latin disztichon.

Szövegkiadások: [Brathwaith, Richard]: *Novissima tuba* azaz itéltre serkentő utolsó trombitaszó. Ford. Darholcz Kristóf. (Mai helyesírással, Komlovszki Tibor bevezetőjével, miniatur kötetben.) Bp. 1978. — [Brathwaith, Richard]: *Novissima tuba*, azaz Itiletre serkentő utolsó trombitaszó. Sajtó alá rendezte Németh S. Katalin; utószó: Jankovics József. Bp. 1986 — Selyei Balogh István verseit kiadta: Varga Imre: RMKT XVII/9 168–169, 615.

A mű fordítója az 1595-ben Balassi-epitáfiumokat (759) szerkesztő idősebb Darholcz Kristóf azonos nevű unokája és Darholcz Ferencnek, Bethlen Gábor lovas főkapitányának (1256) fia volt. Apja irodalompártolásának bizonyítékai Szepsi Csombor Márton *Europica varietas*-ának (Kassa 1620, 1219) és Szenci Molnár Albert *Discursus de summo bono* című fordításának (Lőcse 1630, 1483) megjelentetése. Az ifjabb Darholcz Kristóf a XVII. század tizes éveiben születetett és 1640 júliusában már nem élt.

Az eredeti latin mű szerzőjének Szabó Károly indoklás nélkül Tolnai Jánost tartotta (RMK I 692). Ennek nyomán Turóczi-Trostler József (ItK 1936: 219–220) és Zoványi Jenő (Kisebb dolgozatok a magyar protestantizmus köréből. Sárospatak 1910, 116–119) a latin *Novissima tuba* szerzőjének ugyancsak tévesen Tolnai Balog Jánost vélték, aki az idősebb Darholcz Kristóf emlé- két *Epicedia* című kiadványában (Bártfa 1602, 882) örököltette meg. Zoványi utóbb (MKsz 1941:

82–84) módosította állítását, és a latin eredeti szerzőjének Tolnai Dali Jánost jelölte meg. Ezt a feltételezést átvette Kovács Sándor Iván (Acta Universitatis Szegediensis Sectio litteraria 1958, 57–60), Pirnát Antal (MIrodT II 49–50) és Ján Caplovic (550). Jankovics József (ItK 1982: 303–312) állapította meg, hogy a latin eredeti szerzője Richard Brathwaith (1588?–1673) volt, aki *Musophilus* álnévvel Londonban 1632-ben adta ki *Novissima Tuba. Libellus, in sex dialogos apprime Christianos, digestus* címmel a neosztóikus életeszmenyt képviselő erkölcsi oktató célzatú munkáját. Ezt a könyvet az ajánlás tanúsága szerint Selyei Balogh István hozta magával külföldi tanulmányútjáról, és adta át fordításra Darholcz Kristófnak (vö. RMKT XVII/9 614–615).

Bár a nyomda neve nem szerepel a kiadványon, betűi alapján Schultz Dánielné kassai műhelyében készült. Ez a mű a Kassán 1623 és 1639 között működő Schultz-nyomda utolsó ismert kiadványa. 1640 és 1652 között nincs nyoma annak, hogy a városban tipográfia működött volna. Kassán legközelebb 1653-ban Valentin Gevers vezetésével dolgozott nyomda (OSzKÉvk 1981: 381–382, Galli Katalin – Pavercsik Ilona).

Budapest *Nat* ②* ②*

1769

⟨Kalendárium és prognosztikon az 1640. esztendőre. Kolozsvár 1639 typ. Heltai. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1828!

1770

LIBELLVS elegantissimvs, qui inscribitur Cato, de praeceptis vitae communis. Igen szép könyvetske, mely Catonak neveztetik, az közönseges jó életnek oktatásáról. Ein schön Büchlein, welches man Cato nennet, von der Unterweisung gemeines Lebens. Clavdiopoli 1639 typis Heltanis Georgius Abrugi.

A^s–D^s E⁴ = [36] fol. – 8° – Orn.

RMK I 693 – RMK II 539

Bölcs mondások gyűjteménye latin-magyar-német nyelven. – A címlevél hátlapján három rövid latin vers olvasható: *Ad pueros scholares* – *Ad juventutem* – *Ad lectorem*.

E nyomtatványt részletesen ismertette Némethy Géza (EPHK 1889: 101–102). Megállapította, hogy benne az 1620-ban Kolozsvárott megjelent kiadás (1224) sajtóhibáit kijavították, ettől eltekintve a magyar és német szöveg változatlan.

Cf. 31(1)*!; 878*!; –, 1861, 1996, →

Budapest *Nat* ① (Lugossy József)

1771

(Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1640. Leutschau 1639 Brewer. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 2273!

1772

(DEBRECENI Péter –) DESELVICS István [transl.]: Tizenkét idvösseges elmelkedések, mellyekben igen szép áhitatos buzgósággal és vigasztalásokkal telyes könyörgések foglaltatván, minden istenfelő hivek idvösségének előb mozdéttására... elsőben Philep Kegelius d. által deákul öszvő szedettvén együvé szörköztetvén, annakutánna némely részül magyar nyelvre fordéttattak, mostan pedig újjob revisióval... az deákkal egybe vetvén meg jobbéttatak Deselvits Istvántól. Lötsén 1639 Brever Lörintz.

a⁸ b⁴, A⁸–Z⁸, Aa⁸–Zz⁸, Aaa⁸–Eee⁸ Fff² = [52] + 775 + [16] pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 695 – Čaplovič 846

Evangélikus imádságoskönyv és elmélkedések. – A címlevél hátán ...gróf Drugeth Homonnai Maria asszonynak... Szecsi György úrnak, Gömör vármegyének örökös ispánjának... meghagyott özvegyének... címzett Ajánló levél kezdődik. Keltezése: Murány 1639. március 14., aláírója Nagyságodnak alázatos alumnusa és szolgálja, Libeny-Szent Miklosi Deselvits István. A kötethez *E lelki áldozatoknak üdvösséges hasznokról* címmel Szent-györgyi Thuchius Márton stud. Acad. s.s. theol. írt ajánló verset. Incipitmutatóra utaló kezdő szavai: *Gyönyörködjél, kegyes lélek, az Urban. Ezt követi A hegyes és istenfélő olvasóhoz e könyvben való fogyatkozásokról* című terjedelmes sajtóhiba-jegyzék. A fordító mentegetőzése szerint a tipográfia távoli volta, ...holott ennen magam jelen az igazításban nem lehettem, volt a hibák oka. Ezután a könyörgésekről összeválogatott idézetgyűjtemény következik, *Szedegettetett ékes virágok, avagy a régi pátareknek értelmes mondási* címmel.

A tizenkét fejezetre osztott főresz beosztása hasonló, mint ugyanennek a műnek Debreceni Péter-féle korábbi fordításában (1678), azaz az egyes fejezetek túlnyomórészt imádságokat, illetve a könyörgésről írott elmélkedéseket tartalmaznak, de Debreceni fordításából itt kimaradt az összes ének, azonkívül néhány kisebb szövegrész. Lényegesen bővült viszont az imádságok és elmélkedések, időnként a már lefordított részek szövege is. Az egyes fejezetek a következő, újonnan lefordított imádságokat tartalmazzák (a sorszámok az előző kiadás sorszámaival egyeznek): (1) *Az Istent magában érző léleknek kívánságáról* – (2) *Nincs új részlet* – (3) *Más (A te isteni felségednek...)* – (4) *Vasárnapra való imádság – Más könyörgés (Örökkévaló...)* – *Könyörgés, melyben a szív...* – *Azonról – Ugyanott (Édes Krisztus...)* – (5) *Áhitatos panaszolkodás...* – *Ugyanott* – (6) *Miképpen az ember az Atya Istennek...* – (7) *Áhitatos imádság, mely-*

ben a Krisztusnak... – Embernek panasza... – Könyörgés, melyben az ember igaz hite által... – Az Istentől megigazulását váró embernek kegyes imádsága – Valamely bűnnek újonnan való tétele után buzgó könyörgés – A bűnről való vallástételnek utána hálaadás – A bűnökről való vallástétel után mondandó imádság – A szívnek mennyből származó... – Az isteni segítségért való hálaadás – Az alázatosság ajándékának megnyeréséért... – A megtérőknek három rendbeli könyörgések... – (8) Hogy sok jókkal megáldatnak a szentség vevők – Hogy a Krisztussal való egyesülést... – Kilenc könyörgések, melyek az Úrvacsorájának... vétele előtt mondathatnak. A Szentlélekhez... – Az Atya Istenhez... – Könyörgés az Atya Istenhez – Könyörgés a Krisztushoz – Könyörgés az Úrvacsorájának vétele előtt – Könyörgés – Imádság az oly készülletnek megnyeréséért... – Az Úrvacsorájával való élésnek idején – Más módon – Könyörgés és hálaadás (III) – Imádság és hálaadás (IV, VI, VII) – (9) A háborúságnak idején... – Más imádság a keresztviselekben és nyomorúságokban – Más könyörgés a nyomorúságoknak idején – Más könyörgés – Más, nyomorúságoknak és sanyarúságoknak idején – Nyomorúságos és nyavalyás állapotban... – Más nyomorúságban való imádság – Midőn a kísértet sok ideig tart – A békességes türesemért... – (10) A betegnek Jézushoz való imádsága – A Szentlélek Istenhez... – Más – Más imádság nehéz betegségnek idején – A beteg embernek tudomány tétele – Vallástétel, melyben az ember bűneiről... – Míképpen kellessék az embernek az ő alávaló voltát megismerni... – Könyörgés az életből való boldog kimúlásnak megnyeréséért – Más (E világnak...) – Más (Ó egyetlen...) – A Krisztus Jézushoz való imádság – Más. A halálunk utolsó harcán lévő embernek könyörgése – (11) Az örök életnek teljes és tökéletes öröméről – (12) A keresztyéni hitért való könyörgés – A hitbéli tévelygések ellen való könyörgés.

A kiadvány Lajstroma, avagy mutató táblája a könyörgéseknek és mindeneknek, melyek e könyvben foglaltatnak című mutatóval fejeződik be.

Deselvics István evangélikus lelkész, itthon Győrött és Kőszegen, külföldön 1635–1636-ban Lipcsében és Wittenbergben végezte tanulmányait. Hazatérése után Széchy Györgyné, Homonnai Drugeth Mária udvari papja lett Murányban, majd 1641-től különböző dunántúli helységeken: Zalaszentgróton, Légrádon, Egyházasfalván evangélikus lelkész, majd esperes. 1670 táján halt meg.

Az ajánlólevélben Deselvics beszámol arról, hogy patrónusa kívánsága volt, hogy Debrece-ni Péter Kegel-fordítása (1678) ...revideáltassék... Ezért ...más becsületes személyekkel együtt az 1618. és 1635. esztendőkből Lipsiában nyomtatott deák exemplárokkal... egybevetették a magyar fordítást. Ennek alapján Deselvics lehetségesnek tartotta, hogy valami más, kálvinistáktól megvesztegetett deák exemplár volt a fordítónál... Deselvics célja az volt, hogy az új fordítás mindenben egyezzen az eredeti evangélikus, latin szöveggel (vö. Bartók 262, 263.). A kötet Deselvics neve alatt jelent meg, de Debreceni Pétert is fordítónak kell tekinteni, mert az általa lefordított részek szinte változatlanul benne vannak az új kiadásban is. Ezek helyesírása is az 1638-as lőcsei kiadást (1730) követi, minimális változtatásokkal.

Cf. 1678, 1730, 1755, –, 2363(2), 2497, →

In 11 bibliothecis 15 expl. – Budapest Acad, Ev, Nat, Ref – Cluj-Napoca Univ – Dolný Kubín – Levoca Ev – Martin MS – Nitra Dioec – Prešov Ev – etc.

1773

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ τε καὶ ἐπιστολαὶ τῶν Κυριακῶν καὶ ἑορταστικῶν ἡμερῶν, ἑλληνιστὶ καὶ ῥωμαιστὶ. Evangelia et epistolae Dominicorum ac festorum dierum, Graece et Latine. Leutschoviae 1639 typis et sumptibus Laurentij Breveri.

A⁸–Q⁸ R⁸ = [132] fol. – 8° – Orn., init.

RMK II 541 – Čaplovič 843

Evangélikus perikópás könyv görögül és latinul. – A címlevél után *Κεφάλαιον τοῦ παντός Ευαγγελίου*, majd *Summa totius Evangelii* cím után három-három bibliai idézet olvasható görögül és latinul. A főrész a kétnyelvű cím megismétlése után először a vasárnapokra és ünnepekre rendelt epistolákból és evangéliumokból vett szakaszok szövegét adja közre, két hasámban szedve, görögül és latinul. Külön részben következnek a szentek ünnepeire szóló perikópák. Az evangéliumi idézetek esetében a perikópa szövegét mindig egy-egy görög, ill. latin nyelvű disztichon vezeti be.

A kiadványban közreadott, vasárnapokra szóló perikópák lényegében az ún. „régí egyházi perikópák” rendjét követik (Raffay Sándor: *Agenda. Az evangélikus lelkeszi teendők vezérkönyve*. Bp. 1932, 384–392).

Cf. 644*!; –, 2221, →

Braşov Comit ① – Budapest Nat cop. (Braşov) – Niznij Novgorod ③*

1774

EVANGELIA et epistolae Dominicorum ac Festorum dierum, Latine et Hungarice. Evangeliomok es epistolak, egesz esztendő által levő minden vasárnapokra és fő innepekre intésztetet es rendeltetet magyarul és deákúl. Leutschoviae 1639 typis et sumptibus Laurentij Breveri.

«A⁸–T⁸ V⁷⁺¹ = [159] fol. – 8°»

RMK I 696 – II 540 – Čaplovič 844

Evangélikus perikópáskönyv latinul és magyarul. – E nyomtatvány először ismert példányát Koncz József marosvásárhelyi könyvtarából írta le Szabó Károly (RMK I 696 és RMK II 540). Ez később vétel útján a Podmaniczky-Degenfeld könyvtárba, Kiskartalra került (Hubert Gabriella közlése). Másik, Kornfeld könyvtárbeli példányát ma Niznij Novgorodban őrzik. Egyelőre csak címlapfotójának tanulmányozására volt lehetőség. A fenti címleírás a fotó alapján készült, terjedelmi adatai pedig Szabó Károly közlését követik. A nyomtatvány tartalma és beosztása feltehetőleg megegyezik a példányból is ismert, 1648-ban megjelent latin-magyar nyelvű lőcsei kiadással (2222).

Cf. 91*!; 900*!; –, 2222, →

Nyiznij Novgorod ①
Olim: Koncz József, Marosvásárhely

1775

(Kalendárium és prognosztikon az 1640. esztendőre. Lőcse 1639 Brewer. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1650!

1776

»LUTHER, Martin: Catechesis minor D. Martini Lutheri. Germanice et Latine. [Leutschau ante 1640 Brewer]«

»[A]^a B^a–D^a = [32] fol. – 8°«

Sztripszky II 2699/247 ← MKsz 1906: 147 – MKsz 1963: 347 – Čaplovič 1667

Evangelikus katekizmus latin és német nyelven. – Luther kis kátéjának e kiadásából az egyetlen korábban leírt csonka példány jelenleg nem található. Először Dézsi Lajos adott róla hírt (MKsz 1906: 147), majd Borsa Gedeon (MKsz 1963: 347) és Ján Čaplovič is leírta (1667). A kiadványból megvolt a „B” füzet a harmadiktól a hatodik levélig, valamint a teljes „C” és „D” füzetek. A bal oldali lapokra a latin, a jobb oldaliakra a német szöveget nyomtatták. A káté végén ugyanaz a latin vers állt, mint az 1656. évi brassói kiadásban (RMK II 846).

Dézsi Lajos feltételezte, hogy e kiadvány a lőcsei nyomdában készült (MKsz 1906: 147), s megállapította, hogy különbözik a latin-német kiskáté későbbi kiadásaitól (vö. RMK II 846, RMK II 2099, RMK II 2209). Čaplovič szintén lőcsei nyomtatványnak tartotta, s véleménye szerint ez az első ismert magyarországi kiadása e kétnyelvű kiskáténak, ugyanis az első kötéstáblán 1640-ből származó tulajdonosi bejegyzés olvasható, tehát mindenképpen azelőtt nyomtatták.

Cf. –, →

Levoča Ev ③ (latet)

1777

[1] NOWY a starý kalendarz na rok po narozeni Pana Krysta 1640... Na Horni y Dolni Vherskau Zemj spraweny od Davida Frölichea hwiézarze w Kezmarku. – [2] (Prognosis astrologica, aneb Practika na rewolucj tohoto MDCXL. roku... spraweny na Hornj y Dolni Vherskau

Zemj od D a w i d a F r ö l i c h i a, astronoma gīj za 17 leth.) W Lewoci [1639] v Wawrince Brewera.

A⁸-D⁸ = [32] fol. – 16° – Orn.

MKsz 1930: 306 – Čaplovič 845

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon biblikus cseh nyelven. – A címlevél hátán a szerző, aki a prognosztikon címlapja szerint 17 éve késmárki asztronómus, *In honorem... Pancratii Paludiai de Kis Paludia, ... vice-comitis comitatus Liptoviensis* ajánlja művét. A szököévre utalás, a naptárjegyek és a 12 égi jegy magyarázata után következnek a hónapok naptártáblái. Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon fejezetei: *O spůsobu roku tohoto vubecz* (Az idei év jellegéről általában) – *O zimě* (A télről) – *O podletí* (A tavaszról) – *O lethu* (A nyárról) – *O podzýmku* (Az őszelelől) – *O zalměních* (A nap- és holdfogyatkozásokról) – *O valce a krve proliti* (A háborúról és vérontásról) – *O naději k vínu* (A bortermés kilátásairól) – *O moru, nemocech i obzvlašních protivných věcech* (A pestisről, a betegségekről és sajátos ártalmas dolgokról). A kiadványt vásárjegyzék zárja: *Jarmarkové, kteriz se v některých městech a městečkách, v Horních i Dolních Uhrách držívaj* (Vásárok, amelyeket Felső- és Alsó-Magyarország némely városaiban és városkaiban tartanak).

A lőcsei biblikus cseh nyelvű naptársorozatból, amely 1638-ban indult (1684) és Felső- és Alsó-Magyarország horizontjára készült, ez a kiadvány az első, példányból is ismert kalendárium. A következő lőcsei kalendárium ezen a nyelven az 1664. évre maradt csak fenn. Elképzelhető, hogy 1640–1664 között is évente jelentek meg a naptárak, de jelenleg nincs elég adat a két időpont között teljes naptársorozat 1664 előtti feltételezéséhez.

Cf. 1684, →

Budapest Nat ①

1778

»PRAETORIUS, David: Thema de hyeme, oratione recitatum a Samuele Wissowszky Silesio Plesnensi. Leutschoviae 1639 [Brewer]. – 4°«

RMK II 542 – Čaplovič 847

Beszéd. – Szabó Károly Johann Samuel Klein híradása nyomán vette fel bibliográfiájába a fenti művet (Nachrichten II 158). Mivel ezek az adatok jól illeszkednek a lőcsei nyomda tevékenységébe és Praetorius életrajzába megjelenését nincs ok kétségbe vonni. David Praetorius (1577–1649) 1608-tól 1646-ig volt késmárki rektor. A Klein által hagyományozott címből nem állapítható meg, hogy a télelől szóló beszédét milyen alkalomból olvasta föl a sziléziai származású Samuel Wisotzky (vö. 2156).

1779

RUTTKAY István: Thema Apollinevm de Spiritu Sancto Paracletō ab aeterno patre, rerum omnium conditore et increati Verbi mysterio, humani generis Salvatore ineffabiliter procedente, quod... Paulo a Chiaplin Chiaplinzsky, arcis Lublioviensis et tredecim oppidorum Scepusiensium vice-capitano... nec non... iudicibus et senatoribus reipublicae Kesmarcensis, Podoliczensis et Lubloviensis... obtulit... Stephanus Ruthkay,... camerae Scepusiensis juratus notarius, anno Domini 1639. (Leutschoviae) 1639 (Laurentij Breveri).

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn., init.

MKsz 1966: 168 – Caplovic 848

Evangélikus vallásos versek. – A címlevél hátán latin szállóige és annak egy disztichon-párban való megverselése olvasható. Ezt *Stephanus Ruthkay* Kassán 1639. június 5-én kelt előszava követi *Prooemium autoris de operis sui instituto* címen. A főrész két verset tartalmaz a Szentlélekről. Címük: *Elegia*.

A nyomtatvány egyetlen példányát Holl Béla ismertette (MKsz 1966: 168). A nyomdahely és a nyomdász neve a könyv végén, a kolofonban van elhelyezve.

Budapest *Nat cop.* – Budapest *Piar* ①

1780

TRANOVSKÝ, Jiřík: Pijsně duchownj, staré y nowé, kterychž cýrkew křesťanská... vžjwá. Knjmž přidaný gsau Pjsně D. M. Luthera, wssecky z německé řečj do nassj slowenské přeložené od kněze Giřjka Tranovského služebnjka Páně při cýrkwi swato-mikulášsské w Liptowě. (W Lewoči 1638 [recte 1639] w Wawrince Brewera).

A–V W X–Z, Aa–Vv Ww Xx–Zz, Aaa–Iii ^{markodol 8 et 10} Kkk⁹⁺¹ = 1003 + [39] pag. – 18° – Orn., init.

Sztripszky II 2528/76 (← MKsz 1890: 259) – Knihopis 16.303 – Caplovic 849

Evangélikus énekeskönyv biblikum cseh nyelven. – A későbbiekben *Cithara Sanctorum* néven ismert mű második kiadása (vö. 1655). A címlap hátán bibliai idézet áll, utána az I. rész fejezeteinek tartalommutatója, majd az egyházi év szerint csoportosított énekek következnek. A II. rész fejezeteinek tartalommutatóját az egyes szertartásokon használt énekek követik. A III. rész fejezeteinek tartalommutatója és szövegei után *Přídavek zialmův Starého y Nového zákona* (Az Ó- és Újszövetség zsoltárainak todaléka), majd Szent János Jelenések könyvéből szerzett versek *Laudes Apocalypticae* címmel, végül a *Magnificat*, a *Benedicamus* és a *Te Deum* következik. Az énekeskönyv utolsó fejezete *Versíkové, kteříž se mistry před citáním*

collect uživaji (Versikék, amelyeket helyenként a collecták olvasása előtt használnak). A zárórészben a mutatók találhatók. Az első *Poznamenání písni některých k obecným nedělím, po S. Trojici případných* (Néhány ének felsorolása a Szentháromság utáni közönséges vasárnapokra), amely a huszonöt közönséges vasárnapra eső énekek lapszámait és kezdősorát tartalmazza a vasárnapok sorrendjében. Ezt egy vers követi *Na kancyonál tento* (Erre a kancionáléra) címmel, *Daniel Sidonius, in ecclesia Terstenensi minister* aláírással. A trsztenai pap verse után az egész énekeskönyv betűrendes mutatója következik: *Registrik na Písni kancyonalu tohoto*, ennek végén található a kolofon: *Vytišten [!/] v Levoči u Vavřince Brewera anno MDCXXXIX.*

Az énekeskönyv főrészének törzsanyaga megegyezik az első kiadásával (1655), a részletes összevetést a kutatás még nem végezte el.

Első ismertetője, Horváth Ignác a címlapon látható évszám alapján 1638. évi kiadványként írta le e munkát (MKsz 1890: 259). A kolofon azonban azt bizonyítja, hogy a nyomtatás csak 1639-ben fejeződött be.

Cf. 1655, –, 2195, 2477, →

Brno Univ ④* – Budapest Acad ① – Liptovsky Mikuláš Ev ①

1781

[1] VOTIVAE acclamationes in nvptias... d. Johannis Mautneri Pannonij, scholae Cassovien(sis) rectoris... sponsi et... Annae Johanna Rampleri-anae... Wolfgangi Rampleri p. m. ... Austriae Inf(e)r(ioris)... ditionum... praefecti... filiae relictæ, nunc vero... m. Johannis Scheibenpodeni, eccl. Cassoviensis Germ(anici) archidiac(oni)... privignæ... sponsæ, celebratas die 14. Februarij anno 1639, consecratae ab amicis et fautoribus. – [2] (In easdem nvptias sortilegia poetica seu lusus anagrammatici, concinnati a quibusdam Phoebe Musarumq(ue) corculis in... schola Cassoviensi.) (Typis exscripta sumptibus Valentini Gevers, civis et bibliopolæ... Cassoviensis... Leutschoviae 1639 Laurentii Brewer.)

A⁺–C⁺ = [12] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 543 – Čaplovič 850

Lakodalmi versek. – A nyomtatvány Johann Mautner kassai rektor és Anna Johanna Rampler 1639. február 14-én tartott házasságkötésére készült. Két részből áll. Az elsőben a címmel után külön cím nélkül kezdődik (1) *Joachim Reich, p. l. past. Olass.* verse. – (2)–(3) Majd *M. Johannes Scheibenpoden. eccl. Cassov. Germ. diac.* distichonja és hosszabb latin költeménye következik. – (4) Az *Anagramma in nomen sponsi* című vers aláírója *Joannes Machilles, eccl. Slavonicae apud Cassovienses minister.* – (5) *Miscellaneum ex mente Anacreontis* címmel írt verset *Paulus Essenius senior* – (6) *M. Johannes Windisch, scholae Leutschov. rector* cím nélküli költeménye zárja az első részt. Ezután a kassai iskola tanárai

nak és hallgatóinak a versgyűjteménye következik, amely külön címlappal, de folytatódólagos fűzetjelzéssel illeszkedik a nyomtatvány első részéhez. XXXII anagrammát tartalmaz Joannes Mautner(us) nevére. Szerzőik a következők: I. *Nicolaus Soporni, scholae Cassoviensis conrector* – II. *Balthasar Reuschel, cantor chori Germ. et classicus praeceptor* – III. *Nicolaus Giorkey cantor Hungar.* – IV. *Caspar Scultetus 3. class. auditor* – V. *Johan. Fridericus Caprini Montanus, 4. class. auditor* – VI. *Johannes Bartphai 5. class. auditor* – VII. *Daniel Budiacz sch. Casso. senior* – VIII. *Matthias Tatarlaki Saxo Transylvanus* – IX. *Johannes Brzatius Martinopolitanus* – X. *Paulus Bajali Solymosiensis Pann.* – XI. *Idem Paulus B[ajali]* – XII. *Martinus Scultetus Alnoviensi* – XIII. *Mattinus [!] Nicolaid* – XIV. *Nicolaus Johannides* – XV. *Martinus Stephanides* – XVI. *Elias Laziti* – XVII. *Johannes Hadiki* – XVIII. *Andreas Petschi* – XIX. *Georgius Lutsch, Saxo Transyl.* – XX. *Steph. Breit Balastellensis Sax. Trans.* – XXI. *Joh. Gergerus Balast. Sax. Trans.* – XXII. *Matth. Orth Bajoni Saxo. Trans.* – XXIII. *Martinus Flaccius* – XXIV. *Michael Valentini* – XXV. *Joh. Georg. R.* – XXVI. *Mich. Graffius Sax. Trans.* – XXVII. *Paulus Essinius Csalavinus Bohe.* – XXVIII. *Andreas Munkaczi* – XXIX. *Georgius Grossman* – XXX. *Daniel Molitoris* – XXXI. *Andreas Vassodi Saxo Transylvanus* – XXXII. *Daniel Budiacz.*

A nyomtatványt az ünnepelt, Joannes Mautner *In sortilegia poetica dn. collegarum et studiosorum scholae Cassoviensis epigrammája* zárja, amelyben köszönetet mond a kötet versíróinak. A nyomtatvány impresszumadatai a kolofonban találhatók. Ebből kiderül, hogy *Valentinus Gevers* kassai polgár és könyvkereskedő költségén jelent meg.

Budapest Nat ① – Budapest Univ ③

1782

[WENCELIUS, Lucas]: [1] (Das geistliche Männer Collegium.) – [2] (Das geistliche Gynaecium oder Frauen Zimmer). [Leutschau 1639 Brewer].

? , A⁸-V⁸ W⁸ X⁸-Z⁸, Aa⁸ [Bb⁸-Dd⁸ Ee^{2?}] = ? + 383 [recte 402] + [50?] pag. – 8° – [b] – [1 ins.]

Sztripszky II 2531/79 ← MKsz 1906: 132 – Čaplovič 851

Evangélikus énekek gyűjteménye. – Egyetlen, címlap nélküli példányát Dézsi Lajos írta le (MKsz 1906: 132). Azóta a példány tovább csonkult, a tartalmi részletezésnél a szögletes zárójelbe tett fejezetek csak Dézsi híradásából ismeretesek. A meglévő első lapon (A_{1a}) kezdődik a *Der erste Theil, nemlich das geistliche Manner Collegium, darinnen schöne geistliche Lieder fürgestellt werden von vielen Mannspersonen, so beides im Alten und Neuen Testament gelebt, und bei dem wahren Erkenntnis Gottes zum Teil viel getan, zum Teil auch viel erlitten haben, und endlich in dem Herrn selig verschieden sind.* Ez az első rész 88 éneket tartalmaz az Ószövetség és Újszövetség, továbbá a keresztény egyház férfi példaképeiről. A második rész ajánlásának ma csupán az első lapja található meg *Vorrede auf folgenden ander Teil... der Frauen Anna Sunegkin, geboren Turzin von Bethlem Falva, Gräfin auf Orawa und Frey-in auf Budatin und Bilitz. So wohl Ihrer... Fraulein, Fraulein Sidonia, geboren Sunegkin... meinen gnädigen und gebietenden Frauen und Fraulein.* Ennek aláírása és dátuma Dézsi szerint [Geben zur Bilitz den 24. Sept. dieses 1638. Jahres... Lucas Wencelius von Bilitz und Schlesien]. Ez a második rész *Der ander Teil, nemlich das Geistliche Gynaecium oder Frauen Zimmer, von vielen Weibspersonen und Jungfrauen, so beides im Alten und Neuen Testa-*

ment gelebt, und endlich von dieser Welt selig abgeschieden sind 46 éneket tartalmaz az ó- és újszövetségi bibliai asszonyokról és a kereszténység női példaképeiről. A kötetet *Nuncupatio appendicis* egészíti ki. Ez újabb ajánlással kezdődik, amelynek szintén csak az eleje van meg: *Den edlen... Kauff und Handels Herrn... zu Crakaw und andern Orten in der löblichen Cron Polen wohnhaftig. So wohl auch Herrn Bürgermeistern, Ratsverwandten und ganzen Gemeinden... der beiden Städte Teschen und Bilitz. Insonderheit... Herrn Johanni Schillern, Bürgern und... Medico zur Bilitz und Herrn Laurentio Hermanno, Andreae Centnero und Christoff Etschen.* Az *Appendix* ma meglévő része 11 különféle éneket tartalmaz, s a 383. [recte 402 = B₁b] lapon szakad meg. Dézsi leírásából következtetve, ha a függelék valóban az E₂ lapig tartott, akkor az énekek még egy füzetet, azaz 16 lapot töltöttek meg. A kiadvány végén 4 számozatlan levélen a [*Register der Lieder*] és 13 számozatlan levélen a [*Melodien etlicher Gesänge*] állt. A nyomtatás helyéről és idejéről a kolofon tájékoztatott, ennek pontos helyét azonban Dézsi nem adta meg: [*Gedruckt in der königlichen Stadt Leutschau bey Lorentz Brewern*], alatta Magyarország oroszlános címere, [*im Jahr Christi 1639*].

Lucas Wencelius a sziléziai Bielskoban (Bilitz) volt evangélikus lelkész 1608–1626 között. 1626 áprilisában kényszerült száműzetésbe. Nem sokkal ezután Löcsén is tartózkodott: ezt Juraj Tranovský ódái 2. kötetének (Brieg 1629) ajánlása bizonyítja (vö. Durović, Ján: *Životopis Juraja Tranovského, Liptovský Sv. Mikuláš 1942*, 106–108, 110 és Rukovět 5 459).

Budapest Acad cop. – Levoča Ev 3

Knjizica molitvena, i keršćanska vezbanja. U Pozunu 1639. – Vide 1843

1783

»KRAJACEVIĆ SARTORIUS, Nikola: Ruchne knjisize za bratovschine. [Libellus manualis sodalitatum]. Vu Posonu 1639 [typ. Societatis Jesu.] 12°«

RMK II 544 – Sommervogel IV 1212 – Caplović 326

Katolikus vallási társulat kézikönyve horvát nyelven. – E kiadványt Szabó Károly Horányi Elek híradása nyomán vette fel bibliográfiájába a következő formában: *Manuale sodalitatis* (Croatice) Posonii 1639 (RMK II 544 és Horányi: *Memoria Hungarorum* III... Pozsony 1777, 212). Horányi és Sommervogel lexikona a horvát nyelvű *Manuale* mellett még egy munkát említ, amelyet Krajacevic nevének elhallgatásával adott ki a *Libellus precum et Christianorum exercitationum*-ot. Ez utóbbi, mint azt Sommervogel is jelzi, azonos az 1640-ben Pozsonyban kaj-horvát nyelven megjelent *Molitvene* című imádságoskönyvvel (1843). Martin Hajnal a *Manuale*-t a *Molitvene* csak címlap nélküli példányból ismert 1657. évi zágrábi, bővített kiadásával vélte azonosíthatónak (Archiv für Slavische Philologie (28) 1906: 317). Horányi és Sommervogel azonban határozottan 1639. évi kiadványnak tartotta a *Manuale*-t és tőle különböző munkának a *Molitvene*-t. Franjo Fancev megjegyezte, hogy Krajacevic 1625 és 1633 között, mint „preses sodalitatis civicae” működött, s ez valószínűvé teszi, hogy a *Manuale*

önálló munka volt (Archiv für Slavische Philologie (35) 1913: 397). A nagyszombati egyetem naplójának 1639. augusztusi bejegyzése is arra utal, hogy Krajačević *több* munkája kinyomtatása végett tartózkodott Pozsonyban: „... ratione quorundam suorum... croaticorum libellorum imprimendorum...” (Adattár 11 214, Iványi Béla; MKsz 1989: 191, Holl Béla). Ez a bejegyzés is megerősíti Horányi híradását, amely szerint a *Manuale* a *Molitvene*-hez hasonlóan horvát nyelvű kiadvány volt.

A *Manuale* fenti címléírása Sommervogel lexikonát követi, mivel Sommervogel valószínűleg példány alapján adott viszonylag pontos leírást a *Molitveneről*, s egyedül ő közli a *Manuale* horvát nyelvű címét is, nem zárható ki, hogy ezt is példány alapján.

Pozsonyban 1640-ben jelent meg nyomtatásban a Sodalitas Mariae Visitantis kézikönyve (1844). Pékár hiányában nem dönthető el, hogy Krajačević munkája kapcsolatban állt-e vele.

Manuale Sodalitatis Immaculatae B. M. V. Patronae Hungariae ab Emerico Lósy archiepiscopo Strigoniensi recenter typis expressum. Posonii 1639. – Vide 1744

1784

MERCURIUS rhetorico-academicus, quem duodenorum ex vetustate oratorum corona stipatum totidem rev(erendis) nobilibus... artium et philosophiae magistris, cum... supremam philosophici honoris lauream, porrigente r. p. Stephano Gosztóni,... in... Societatis Jesu apud Tyrnavienses universitate consequerentur, in applausum erigebant: Johannes Majtényi Hungarus, liber baro de Keselő-kő; Alexander Szegner, nobilis Hungarus Posoniensis; Michael Marki, nobilis Hungarus Udvardiensis; Joannes Laszlófi, nobilis Hungarus de Tárd; Joannes Ormándi, nobilis Hungarus de Fedémes; Lucas Kós, Hungarus Gyöngyösiensis; Paulus Randeli, nobilis Hungarus; Stephanus Podhradski, nobilis Slavus; Michael Pogrányi, nobilis Hungarus Szokolcensis; Casparus Körmendi, nobilis Hungarus Szokolcen(sis) academici eloquentiae studiosi. Posonii MDCXXXIX [typ. Societatis Jesu].

A²-H² = [1] + 31 pag. – 2° – Orn., init.

MKsz 1971: 346-347 – Čaplovič 326a

Köszöntő versek gyűjteménye. – Az alkalmi nyomtatványt a nagyszombati egyetemen 1639-ben magisteri fokozatot elnyert tizenkét hallgató köszöntésére készítették a retorikai évfolyam hallgatói. A címlap hátán *Reverendi, nobiles, ... artium et philosophiae magistri* megszólítással *Joannes Majtényi liber baro* köszöntötte az új magistereket. Majd időmértékes versben írt bevezető olvasható a szerző megnevezése nélkül. Ez megidézte azt a tizenkét jeles szónokot, ill. azok árnyképét, akiknek nevében egy-egy diák lantkíséréssel előadta költeményét. Címük, címzettjük és a versek végén megnevezett szerzőik a következők: [1] *Pittheus rex*,

rhetor regi philosopho d. Joanni Tissinger... gratulatur – Alexander Szegner – [2] Pericles... Nicolao Rutkai et Matthiae Fejér-Pataki linguae fulmen – Joannes Ormándi – [3] Solon, Cataphractus orator,... Petro Gányi et Michaeli Novák – Joannes László-fi – [4] Antiphon Corinthius... Francisco Ladányi et Martino Gammaeo – Paulus Randeli – [5] Aristides Smyrnaeus... Gabrieli Gyurgyovich et Joanni László... – Stephanus Podhradski – [6] Demosthenes... Casparo Varini et Joanni Paulovich – Michael Pogrányi – [7] Hercules Gallicus... Matthiae Fejér-pataki et Petro Gányi – Michael Marki – [8] Junius Brutus... Joanni László et Francisco Ladányi – Lucas Kós – [9] C. Gracchus... Gabrieli Gyurgyovich et Valentino Colerio – Joannes Majtényi – [10] Antonius Rhetor... Joanni Tissinger – Alexander Segner – [11] Scipio Africanus... Nicolao Rutkai – Joannes László-fi – [12] Marcus Tullius Cicero... Casparo Varini et Joanni Paulovich. E költemény szerzője valószínűleg a címben utolsóként feltüntetett Casparus Körmendi volt.

E nyomtatvány egyetlen példányát Holovics Flórián ismertette (MKsz 1971: 346–347). A nagyszombati egyetem naplója alapján megállapította, hogy az ünnepélyre 1639. szeptember 6-án került sor, az avatást – miként az a címből is kiderül – Gosztonyi István filozófiaprofesszor végezte. A latin költeményeket író retorikai évfolyam professzora Casparus Maximilianus Oderwolff, sziléziai származású jezsuita volt, aki 1638 és 1640 között tanított Nagyszombatban (vö. Lukács: *Catalogus* II 693).

Budapest Arch ① – Budapest Nat cop.

1785

»PERIOCHA comoediae de S. Johanne Baptista decollato ad festa Pentecostes exhibitae. Posonii 1639 [typ. Societatis Jesu].«

MKsz 1989: 190–191

Iskoladráma programja. – E ma már példányból nem ismert nyomtatványról a nagyszombati egyetem naplója alapján (Budapest Egyetemi Könyvtár Pray-gyűjtemény XXX. kötet) Holl Béla adott hírt (MKsz 1989: 190–191). Közleménye idézi és értelmezi a napló 1639. június 3-i bejegyzését: „Intelleximus Periochen Comediae futurae ad Festa Pentecostes impressam et missam Posonio a Patre Nemeti in uia furto periisse una cum tapeti quopiam Collegii Nostri in quod inuoluta fuerat.” A napló eme bejegyzését korábban Iványi Béla közölte (Adattár 11 214). Holl Béla idézte továbbá a június 13-i bejegyzést is: „Fuit tandem comoedia de S. Joanne Baptista decollato exhibitae.” (uo.).

A Keresztelő Szent János vértanúságáról szóló darabot 1639 pünkösdjén akarták előadni Nagyszombatban. A nyomtatott programot azonban, amelyet Némethi Jakab, a pozsonyi nyomda prefektusa a nagyszombatiak szőnyegébe csavarva küldött el, mindenestül ellopták. Az előadást tíz nap múlva – bizonyára program nélkül – mégis megtartották. Nagyszombatban már az előző évben, 1638-ban is Keresztelő Szent Jánosról, az akadémiai templom védő-szentjéről mutattak be színielőadást (Staud I 93).

1786

»THESES philosophicae in „studio claustrali” Franciscanorum Tyrnaviensium ad disputandum propositae, Joanni Telegdino, archiepiscopo Colocensi dicatae et sub titulo Universitatis Tyrnaviensis impressae. Posonii 1639 typ. Societatis Jesu.«

MKsz 1989: 189–190

Filozófiai vizsgatételek. – E példányból ma már nem ismert nyomtatványról a nagyszombati egyetem naplója alapján (Budapest Egyetemi Könyvtár Pray-gyűjtemény XXX. kötet) Holl Béla adott hírt (MKsz 1989: 189–190). Közleménye idézi és értelmezi a napló 1639. május 22-ről, május 27-ről, május 28-ról és május 30-ról szóló négy terjedelmes bejegyzését. (Korábbi kiadásukat ld. Adattár 11 213–214.) E bejegyzésekből kitűnik, hogy a nagyszombati ferencesek a helyi rendházban működő rendi filozófiai és teológiai főiskolájukban (studium claustrale) tartandó nyilvános vitatkozás céljából téziseket nyomtattattak. A kiadványt Telegdi János kalocsai érseknek ajánlották, és „sub titulo Universitatis”, a nagyszombati egyetem címével bocsátották ki. A titulus illetéktelen használata miatt Lósy Imre esztergomi érsek megírta a ferences rendház bölcsélet tanárát (lector philosophiae), aki mégis azt kérte az egyetem rektorától, hogy tekintettel a Telegdinek szóló ajánlásra, ebben az egy esetben bocsássák meg cselekedetét. Az egyetem azonban, mivel már korábban is fordult elő hasonló eset („id quod iam semel attentauerat facere,... Is igitur rursus ob tam insolens factum meritam accepit reprehensionem” (i.h.)), ragaszkodott a tézisek címlapjának újranyomtatásához, vagy legalább a nagyszombati egyetem címének törléséhez, kivágásához, és helyébe a megfelelő szavak beragasztásához. Kétséges, hogy ez végül megtörtént-e, a ferencesek ugyanis nem voltak hajlandók a kiadványból példányt adni az egyetemnek.

A pozsonyi nyomtatás tényét bizonyítja, hogy a vitára vonatkozó utolsó bejegyzés szerint a ferences lektor Pozsonyba utazott az ügy elintézésére.

1787

UTI-TA[RS] az-az reggel, [s est]ve, és egyéb [üdökben] gyakorlando im[adás]ságok, ha[l]lá-adások, d[icsire]tek, és] lelki [óhajtások.] Mellyek, [mint egy jo] uti társ[aság, em]bert e földi sza[rán]dokságban vigasz[tallyak, ve]lszedelemtől oltal[mazzák, és] végre mennyei h[azájában] jutattyák. Posom[ban] MDC[XXXIX] [typ. Societatis Jesu] (Zavari György).

)(¹²,)?(⁶, [A–S]alernatim 12 et 6 ?) = [36] + [324?] pag. – 18° – Orn.

Caplović 338 – MKsz 1985: 58–62

Katolikus imádságoskönyv. – E kiadványnak csupán töredékei kerültek elő a keszthelyi Helikon Kastélymúzeum könyvtárában egy Párizsban 1652-ben nyomtatott teológiai mű kötetátlájából. Az egész műből csupán ez az első, részben csonka füzet lapjai ismeretesek. A 18-ad rétű ív)?(füzetjellel ellátott tizenkét levélből álló első, és a)?((füzetjellel ellátott hat

levélből álló második részből áll. Az ívet a kötésnél 8+4+6 lap terjedelmű részekre vágva rendezték egybe. A részeknek egy közös füzetbe való tartozását és sorrendjét a nyomtatott szövegek folyamatosága bizonyítja. Ez a következő rendben írható le.

A fekete és piros betűkkel nyomott címlap csonka, szövege az imádságoskönyv harmadik ismert, Nagyszombatban 1678-ban megjelent kiadása (Országos Széchényi Könyvtár RMK I 1226a, MKsz 1880: 279) nyomán egészíthető ki. A nyomtatás éve is csonkán látszik, ez viszont a címlap hátoldalán *Zavari György könyvnyomtató* ajánlása végén olvasható datálásból így áll össze: *Posomban, Sz. Mátyás apostol napján 1639*, azaz: 1639. február 24-én.

Az ajánlás eleje is hiányos. A töredék mondatokból azonban kibetűzhető a címzett neve, Thurzó Erzsébet, Eszterházy Miklós nádor második feleségének, Nyáry Krisztinának Thurzó Imrével való korábbi házasságából született leánya. Az ajánlás a szerzőt név nélkül, *egy istenes papi személynek* mondja.

Az ajánlást követi a naptár bevezetője *Az esztendőről, és az ő részeiről*, majd a tizenkét hónapra osztott naptár, végül *A változó ünnepeknek egyne/hány eszten/dőre való táblája* az 1639–1661. terjedő évekre. A bevezetés utolsó öt lapján a könyv *Lajstroma*, a lapszámozás rendjében szerkesztett tartalommutató található. Ez utóbbi alapján megállapítható a mű terjedelme is. Eszerint a 319. lapra esett *Szűz Mária olvasója elmondásának módja*. Ez meg egyezik a különben kevésbé bővített, hasonló terjedelmű, 1643-ban Pozsonyban megjelent második (2024) és az 1678-ban Nagyszombatban megjelent harmadik kiadás (MKsz 1880: 279) végével. Ebből következtethető, hogy az imádságoskönyv fő része A-S jelzésű, váltakozva 12 és 6 lapos füzetekben 324 lap terjedelmű lehetett. A naptár és a *Lajstrom* szövegében egyes kiemelt részek piros betűkkel láthatók, amiből a könyv tartalmi beosztására lehet következtetni (vö. 2024).

A nyomtatványt Hubert Ildikó írta le. Közölte az ajánlás szövegét és a töredék néhány levelének fotómásolatát is (MKsz 1985: 58–62).

Szabó Károly (RMK I 1607) e mű második, 1643-i kiadásából (2024) Rezenyi György pozsonyi kanonok előszavát idézte, amely szerint az *uti-társnak nevezett* imádságoskönyvet *három esztendővel ezelőtt egy Isten-félő és nemzete-szerető egyházi ember szedegetett volt egybe*. Ennek alapján az első kiadás megjelenési évét Szabó 1640-nek gondolta. Feltételezését Ján Čaplovič (338) és Holl Béla is átvette (RMKT XVII/7 619–620). Az előszó datálásából és a változó ünnepek táblájából azonban arra kell következtetni, hogy a kinyomtatás éve valójában 1639.

Az 1643. évi második kiadás előszavából az is megtudható, hogy ebből az első kiadásból *ezernél-is többet bocsáttak ki*, ami három év alatt elfogyott. A mű szerzője ismeretlen (vö. 2024, MKsz 1880: 279).

A töredékek első leírása (MKsz 1985: 60) cáfolja Jenei Ferenc állítólagos feltételezését, amely szerint az *Utítárs szerzője* Hajnal Mátyás lehetett (vö. ItK 1960: 688). A cáfolat azonban félreértésen alapszik, ugyanis ilyen feltételezés nem létezett, mivel Jenei szóban forgó megjegyzése nem az *Utítársra*, hanem Hajnal ugyancsak névtelenül megjelent elmélkedő könyvére (vö. 1422) vonatkozik.

Nem fogadható el Zelliger Alajos álláspontja sem. Ő minden indoklás nélkül írta le bibliográfiájában (Pantheon 8) Nádasí műveként az *Utítárs* 1658. évi kiadását. (Példánya a budapesti Egyetemi Könyvtárban).

Nem erősíthető meg az a feltételezés sem, amely Nádasí János jezsuita *Iesu et Mariae cliens* (Posonii 1643, 2021) című, példányból nem ismert művével próbálta az *Utítárs*-at azonosítani (Archivum Historiae Societatis Jesu LXII. Romae 1993: 14, Tüskés Gábor – Knapp

Éva és vö. 2021). Tüskés Gábor Nádasiról szóló monográfiájában már nem is ismételte meg ezt a feltételezést (vö. A XVII. századi elbeszélő egyházi irodalom európai kapcsolatai. Bp. 1997).

A pozsonyi jezsuita nyomda világi nyomdavezetőinek neve nem szerepel a kiadványok impresszumában. Az ajánlást író Zavari György „könyvnyomtató” lehetett 1639-ben a tipográfia faktora (MKsz 1985: 58-62, Hubert Ildikó).

Cf. →, 2024, →

Budapest Nat cop. – Keszthely ④*

1788

VERESMARTI Mihály: Íntő s tanító levél, melyben a régi keresztyen hitben a bátaikat erőssíti apáturok,... Veresmarti Mihály, posoni canonok etc. Posomban MDCXXXIX [typ. Societatis Jesu].

):(8,)):(8, A8-S8 T1-5,)?(4, T8-s V8 = [2] + XXVI + [4] + 298 + [29] pag. – 8° – Init.

RMK I 697 – Caplovic 327

Katolikus vitairat. – A címlap hátán Szent Ágostontól olvasható idézet latin és magyar nyelven. A könyvet *A szentséges római anyaszentegyház kardináljának, Pázmány Péternek, esztergomi érseknek* ajánlja a szerző Pozsonyban 1634 március 12-i kelettel. Ezután két további előszó következik: *A keresztyén olvasónak ez írásnak alkalmatosságáról* és *Kegyes olvasó, vedd mégis eszedbe*. Majd ismét egy Ágoston-idézet tölti ki latin és magyar nyelven az üresen maradó leveleket. A főrész, *A régi keresztyén hitben a bátaikat erősítő levél* negyvenhat tanúságra van osztva. Minden tanúság külön címet kapott, s többnyire párbeszédessé formájú. Szereplők a plébános, a prédikátor, a katolikus pap, a katolikus főember, a katolikus tanult ember, az egyházi ember, az író, az apátúr, az iskolamester, a lutherek, a kálvinok, a hallgatók, a tévelygők, Péter deák, Péter bíró, Pál deák, Kálmán deák, János deák, a közparaszt ember. A főrészben két verses betét is olvasható, egy *tolvajdalolás*, incipitmutatóra utaló kezdő sora *Noha tolvaj voltam*, és egy prédikáció utáni ének részlete, kezdősora: *Rontsd meg, Úristen, a bálványozókat*. A szöveget bőséges lapszéli jegyzet kíséri. A levél kelte Pozsony 1633. február 7. A nyomtatvány végén tartalomjegyzék: *E könyvecskébe foglalt tanúságok táblája*; és betűrendes tárgymutató áll: *E könyvecskébe foglalt nevezetes dolgokról más tábla*.

A kiadvány két változatban ismert. A példányok egy részében a főrész vége után a 298. lapot követően, a tartalomjegyzék előtt még egy):(jelű pótfüzet van befűzve: *Olvasó, a 34. tanúságnak utójához olvassad ezt atyámfia* („B” variáns). A példányok más részében nem található ez a pótfüzet („A” variáns).

Szövegkiadás: Veresmarti Mihály munkái II. Kiadja Ipolyi Arnold. Bp. 1898, 1–192.

A bevezető részekből kitűnik, hogy Veresmarti e művét a Tolna megyében fekvő Bátán élő jobbágiaihoz írta, mivel azok *plébánosukat megvetvén,... prédikátort fogadtak*. Ezért a könyv az egyszerű embereknek íródott: *szólásomat... az együgyű községnek szavajárásához formáltam*. Veresmarti *Íntő levelét* részletesen ismertette és méltatta Ipolyi Arnold (Veresmarti Mi-

hály XVII. századi magyar író élete és munkái. Bp. 1875, 436–457). A protestánsok 1643-ban éles hangú választ adtak ki Veresmarti munkája ellen (2044).

A kegyes olvasóhoz intézett második előszóban Veresmarti megjegyzi, *készen létele után a könyvecskének nyomtatása valamely akadékok miatt későre haladta*, azaz bár a bátaiakhoz írott levél 1633-ban elkészült, kinyomtatására csak hat évvel később került sor.

Cf. –, 2044

In 37 bibliothecis 75 expl. – Bratislava Univ – Budapest Acad, Nat, Univ – Cambridge Univ – Cluj-Napoca Acad, Univ – Debrecen Ref, Univ – Sárospatak Ref – Szeged Univ – Târgu Mureș – etc.

Paraclisul precistei – Gromovnik. Preszáka 1639 = **Appendix 164**

1789

»[1–2] DER NEUE und alte Almanach aufs Jahr nach Christi Geburt 1640... gestellet durch D a v i d e m F r o e l i c h i u m, astronomum Caesareo-politanum. Benebenst Bewegung, Witterung und Aspecten der Planeten, wie auch Chronika und Jahrmärkte dieses Lands. Hermannstadt [1639] (Marcus Pistorius). – 16°«

KorblVerSiebLkde 1891. Nr.4:37 – Adleff 82 – Avram 5

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A szakirodalomban ismertetett egyetlen példány ma nem lelhető fel. A kiadványról a Korrespondenzblatt adott hírt (KorblVerSiebLkde 1891. Nr.4. 37). A nyomtatvány terjedelme ismeretlen. A cím alapján prognosztikont, krónikát és vásárjegyzéket is tartalmazott. A prognosztikonnak önálló címlapja volt, ahol a nyomdász feltüntette a nevét (Adleff 82). E naptár példányát Mircea Avram már nem látta.

Cf. 1700!

Olim: Nagyszeben Muz

1790

⟨Kalendárium és prognosztikon az 1640. esztendőre. Tejfalu 1639 Weche-lius Zsigmond János. – 8°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1701!

1791

ARAE honorariae nuptiis solennibus... Christophori Crucingeri Habelswerd e comitatu Glacensi, pro tempore Czenconis Hovorae liberi baronis a Lippha praeceptoris, sponsi et... Elisabethae Rucardiae... Balthasaris Rucardi,... civis et pharmacopolae quondam Iglaviae relictæ viduæ, sponsæ... ad d. 3. Maij anni 1639... Zakolcae... celebrandis a nonnullis bene præcantibus amicis positæ. [Trenchinii] (1639) [Václav Vokál].

A⁴–C⁴ = [12] fol. – 4° – Orn., init.

Rukovět I 509 – Čaplovič 1713

Lakodalmi versek. – A nyomtatvány Christoph Crucinger, a lippai Czenko-Hovora báró tanítója és özvegy Elisabeth Rucard Szokolcán 1639. május 3-án tartott esküvőjére készült. A címlevél után kezdődő főrészt a következő köszöntő költeményeket tartalmazza: (1) *Pro voto hymenæo... Christophori Crucingeri, praeceptoris sui... Czenko-Hovora, liber baro a Lippha* – (2) *Ad ornatiss. dn. Christophorum Crucingerum... M. Melchior Colidius* aláírással – (3) *Lao-nicus Schmidelinus Bojemo-Pannonius* verse – (4) *Mulier, vino et viro fortior. Esdrae* 3. címen *Nicolaus Schultissius à Felsdorff* verse – (5) *Nicolaus Fabricius Potiehovinus* cím nélküli verse – (6) *Exegesis picturæ S. Christophori* aláírás nélkül – (7) *Eteostichon* aláírás nélkül – (8) *Coronides loco... Anagramma Christophorus, Elisabetha*, amelynek szerzője a vers végén olvasható kézirásos aláírás szerint *Venceslaus Pelargus Lydomer.* – (9) *M. Josephus Heliades Teuto Brod., civis Trenchiniensis* cím nélküli költeménye.

Az ünnepelt a sziléziai Habelschwerdtből származó Christophorus Crucinger 1632-ben Frankfurtban tanult. Ezután Szokolcán lett a Czenko-Hovora család nevelője (vö. Rukovět I 509).

E nyomtatvány egyetlen, eddig ismert példányát a Rukovět ismertette (I 509). Ennek alapján került be az RMK III pótlásai közé külföldi nyomtatványként (RMK III 6214). A példányból hiányzik az „A” füzet negyedik levele. Ján Čaplovič (1713) azonban már a trencsényi nyomda termékének tartotta. Állítását V. Ecsedy Judit betűtípus vizsgálata megerősítette.

Budapest *Nat cop.* – Praha *Nat* ②*

1792

»COMPENDIUM grammatices... Trenchinii 1637-1641 Václav Vokál.«

Čaplovič 1734a

Nyelvtankönyv. – E ma ismeretlen nyomtatvány emlékét Václav Vokál 1641. április 12-én kelt végrendelete őrizte meg a következőképpen: »exemplaria compendiorum grammatices, ktery jest pol piata sta» (a nyelvtani compendium példányaiból ötödfélszáz van) (Macûrek, Josef: *České země a Slovensko* (1620–1750). Brno 1969, 163). Ennek az adatnak az alapján vette fel Ján Čaplovič bibliográfiájába, az 1641 előtt keletkezett kiadványok közé (1734a). Minthogy

Vokál 1637-től kezdve nyomtatott Trencsénben, e kiadványát 1637 és 1641 között készíthette. Címe alapján valószínű, hogy e munka Johann Rhenius latin nyelvkönyve lehetett, amely 1650-ben Lőcsén is napvilágot látott (2327).

Cf. —, 2109, 2327

1793

»EVANGELIA... Trenchinii 1637–1641 Václav Vokál.«

Caplovič 1734b

Evangélikus perikópás könyv. – E ma ismeretlen nyomtatvány emlékét Václav Vokál 1641. április 12-én kelt végrendelete őrizte meg a következőképpen: „Evangeliorum exemplárov nr. 15.” (Josef Macůrek: *Ceské země a Slovensko* (1620-1750), Brno 1969, 163). Ennek az adatnak az alapján vette fel bibliográfiájába Ján Caplovič az „1641 előtt” keletkezett kiadványok közé (1734b). Jozef Telgársky a trencsényi nyomda kiadványainak jegyzékében az 1640. esztendőben feltételezte e nyomtatvány megjelenését (Trencín. Remeslá, tlačiarnie, architektúra. Bratislava 1985, 204). Minthogy Vokál 1637-től kezdve nyomtatott Trencsénben, e kiadványa 1637 és 1641 között készülhetett. A nyomtatvány nyelve Vokál végrendeletének sommás megjegyzése alapján nem állapítható meg.

1794

»FABRICIUS, Andreas: In Obitum Spectabilis Ac Magnifici Domini... Iohannis Zaj De Cheomer, Liberi Baronis Ac Haereditarii Domini Arcis Vghrocz etc., Qvi Obiit In Domino Anno... 1639. Die 19. Septembris, Anno Aetatis Svae 34... Inhonorem et Consolationem... Domino Et Patrono suo... Laurentio Zajj... obitum charissimi ac unici filij lugenti, humiliter ac dolenter consecrat Andreas Fabricius, p. t. Eccl(esi)ae Podluzan(iae) Minister indignus, in ditione Vghrocz. Trenchinii (1639) typis Wenceslai Wocalii. [1] fol. – 2°«

Caplovič 1713a

Gyászvers. – Ján Čaplovič ismertette először az egykor Esze Tamás tulajdonában lévő unikum példányt (1713a). Ma ez a példány nem található. A bibliográfiai leírás alapján egyleveles nyomtatványról van szó, amelynek csak az egyik lapjára nyomtattak, kéthasábosan. A példány Caplovič szerint sérült, nem teljes. A gyászvers Zay János halálára készült, aki 1639. szeptember 19-én, 34 éves korában hunyt el. A szerző az egyetlen fia elvesztését sirató Zay Lőrinc panaszát és az elhunyt fiú válaszát öntötte verses formába.

Andreas Fabricius a Trencsén megyei Bánluzsányban, a Zay család birtokán volt evangélikus lelkész. Ez az egyetlen, nyomtatásban megjelent műve ismeretes.

Olim: Bratislava, Ján Caplovič cop. ← Esze Tamás?

1795

GRUNTOWNJ a prawdiwá zpráva a oznámenj skutků prvé nikdy neslýchaných a příkladů strassliwych, který gsau se příčinou hrozného a velikého hladu při lidech w Ržijssi a zemjch německých gak okolo Regnu řeky tak y w dolegssjch Sassých, w Pomořjch, w Mechelburgku y w Vckern a w nowých Marcých staly a zběhly-léta Páně 1638. Z německého do českého gazyka wyložena od J[akuba] Z[acheusa] Č[aslavinusa] léta 1639... Prvé giž w německým jazyku w Rjssi wydané a nynj s powolenjm wrchnostij, w Trencjňě 1639 v Wáclawa Wokala.

A⁴ B⁴ C² = [10] fol. – 4° – Init.

Knihopis 17.366 – Čaplovič 1715

Tudósítás biblikus cseh nyelven. – A címszöveg fordítása: Alapos és igaz híradás és ismeretetés a korábban soha nem hallott és szörnyű példákról, amelyek a borzalmas és nagy éhínség miatt az embereken történtek és folytak a Birodalomban és a német országokban mind a Rajna folyó körül, mind Alsó-Szászországban, Pomerániában, Mecklenburgban és Uckerben is és új őrgrófságokban az Úr 1638. esztendejében. Németből cseh nyelvre fordítva J. Z. C.-tól 1639-ben... Először már német nyelven a Birodalomban kiadatott és most a hatóság engedélyével Trencsénben 1639-ben Václav Vokálnál. A címlapon bibliai idézet olvasható. A keltezés nélküli *Předmluva* (Előszó) és a *První hystoria v... vsy Wolffynu... naproti Štetynu* (Az első történet... a Stettinnel szemben lévő... Wolffyn faluban) után következnek a beszámolók az 1638. évi németországi éhínségről.

A fordító nevének kezdőbetűit név nélküli folyóirat-közlemény oldotta fel (Slovenská národná knižnica 1944: 117). Jakub Zacheus Časlavból származik, 1597-ben baccalaureus a prágai egyetemen, 1600-ban Prága óvárosi iskolájában tanár. A fehérhegyi csata után Trencsénbe menekült.

Bratislava Univ ① – Budapest Acad cop. (Martin) – Martin MS ①

1796

»HABERMANN, Johann: [Modlitby na každý den v týhodní.] (V Trencjňě 1639 Václav Vokál)«

»? + 340 pag. 12°«

Čaplovič 1716

Evangélikus imádságoskönyv biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: Imádságok a hét minden napjára. Az egyetlen ismert példány, amelynek címlapja hiányzott, és amelyet Ján Čaplovič leírt (1716) ma nem található. Az ajánlás, amelynek már Čaplovič is csak a végét látta, a következő mondatral fejeződött be: *V Trenčíně v domě... hraběte Iliesházy Gašpara 1. dne měsíce septembris... MDCXXXIX... Václav Vokál impressor et exul* (Trencsénben, gróf Illésházy Gáspár házában 1639. szeptember 1. napján Václav Vokál nyomdász és exuláns). Ezután egy latin nyelvű vers volt olvasható *Ad eosdem generos, egregios et ornatissimos dominos meconatos*, aláírója *M. Josephus Heliades civis Trenchiniensis*, ebből kiderült, hogy a kötetet P. Motesický, A. Bogadi és Medniansky trencsényi nemeseknek ajánlották. A régebbi kiadásokból átvett *Předmluva* (Előszó) szerzője *M. Daniel Adam z Veleslavína*.

Johann Habermann Avenarius „Christliche Gebete für allerlei Not und Stande... ausgeteilt auf alle Tag in den Wochen” című népszerű imádságos könyvét Ján Straněnský fordította cseh nyelvre. 1573–1637 között 11 kiadásban jelent meg, többnyire Prágában (Knihopis 2816–2826). A műnek két magyar nyelvű fordítása is ismeretes (289 és 732, 883).

A Knihopis (2827) Antonín Klíče hivatkozva (*Clavis haeresim claudens et aperiens...* Registrík některých bludných... kněh... Hradec Králové 1729, 85) közli egy 1637. évi trencsényi kiadás adatait, de azok feltételezhetően erre a két évvel későbbi kiadásra vonatkoznak.

Cf. –, →

Olim Praha Nat

1797

HADIK, Alexander: Decas prima, breviter exhibens primam mentis operationem logicae, quam D. O. M. A. praeses m. Alexander Hodikius Tren(chiniensis), p. t. gymn[asii] Baan[i] rector publico examini subjecit respondente Elia Lanii Thuroceno, ejusdem gymna(sii) alumno. Habebitur (...) Martij horis et loco consveto anno MDCXXXIX... Trenchinii (1639) typis Wenceslai Wocalii.

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 545 – Čaplovič 1719

Logikai vizsgatételek. – A címlap hátán a respondens Eliás Láni ajánlja a művet *Gregorio Lanii T., antistiti ecclesiae Veterosoliensis..., nec non... comitatum Soliensis, Thurociensis, Neogradiensis et utriusque Hontensis superattendenti... patri...; Zachariae Lanii T. ecclesiae Baanensis dinastae sacrorum... et seniori ejusdem... contubernii... domino patruo; Danieli Lanii T., pastori ecclesiae Sclavorum... civitatis Carponensis... domino patrono; Gabrieli Piscatori ecclesiae Lipschensis concionatori... fautori*. A külön cím nélkül kezdődő főrész, amelynek szerzője a praeses Hadik, tíz pontból áll, s a logika definícióját s néhány alapfogalmát tárgyalja.

A trencséni születésű Alexander Hadik 1634–1636-ban Rostockban tanult. Hazatérése után 1639-től báni rektor. 1644-ben még ugyanott működött, későbbi életéről nem tud a szakirodalom.

E vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint a báni gimnáziumban vitatták meg 1639. márciusában.

Budapest *Nat cop.* (Martin) – Budapest *Univ* ① – Dolný Kubín ① – Martin *MS* ①

1798

[1] HADIK, Ján: *Aqva apoplectica reficiens ex inopinato suorum casu lugentium pectora. Kázanj pohřebnj nad mrtwym tělem...* Martina Bočka Lipnického (kterýž... 1639. 20. dne měsíce srpna zivot swůg... dokonal), k obcerstwenj a potěssenj zarmaucených... včinené... 1639. a dne 21. měsíce srpna od... Jana Hodikia... *Ewangelium Krystowa... w městě Trencijně služebnyka a w kragch trencanskem, liptowském a orawskem Cyrkwj Ewangelických nařizeného superintendenta...* – [2] (SOPOTIUS, Theodor: *Viridarium vitae honestae. Kázanj pohřebnj... Martina Bočka Lipnického: kterýž... léta Páně 1639. 20. dne měsíce srpna w... městě Trencijně skrze smrt... se odebral. Před domem... Jana Gaducyho... 21. srpna včinené od... Theodora Sopotia, na ten čas Cyrkwe Trencanské kaplana.*) – [3] (WOLFIUS, Adam: *Breviarium humanum žiwota lidského: krátkosti, bytnosti a pomjgegitelnosti, kratičké... vkázánj: ku poctiwosti a... památce... Martina Bočka z města Lipnice w Králowstwj Českém rodiče, a od léta Páně 1629. až do léta... 1639... pro prawdu S. Ewangelium... exulanta Krystowa... od kněze Adama Wolffiusa Česko Benessowského, Ewangelium Krystowa w dědině Niznjch Mothessicých kazatele...*) – [4] (JUSTA *exeqvialia in obitum insperatum... Martini Boczek Lypniceni, qvondam praesidis arcis Svietlensis in Bohemia, incolae... civitatis Trenchiniensis, patroni Musarum singularis, et fautoris exsulum pauperum liberalis... 20. Augusti defuncti, et 21. Aug. anno 1639... in templo suburbano sepulti, quae... amico suo charissimo amici... solverunt et jure dederunt.*) (V Trencíně 1639) [Václav Vokál].

A^s–F^s G⁴ H^s I⁴ = [64] fol. – 8° – Orn.

RMK II 548, II 506 – Knihopis 3067 – Čaplovic 1712

Biblikus cseh nyelvű gyászbeszédek és latin nyelvű gyászversek gyűjteménye. – A kiadvány három beszédet tartalmaz Martin Boček trencséni polgár halálára. Boček 1639. augusztus 20-án halt meg, és a rákövetkező napon, augusztus 21-én temették el. Az első halotti prédikációt a temetés napján Ján Hadik trencséni evangélikus lelkész szuperintendens mondta el a trencséni elővárosi templomban. A beszéd végén az elhunyt életrajza olvasható. A második beszéd ugyanezen a napon, Ján Gaducy háza előtt hangzott el Teodor Sopotius trencséni

segédlelkésztl. A harmadik prédikáció szerzője Adam Wolfius alsómatesici evangélikus pap. Mindegyik prédikációnak önálló címlapja van, éppúgy, mint a gyászbeszédek követő *Justa exequialia...* című résznek. Ebben Martin Boček barátai latin nyelvű gyászversekkel búcsúztatták az elhunytat. A *Piis manibus Martini Boczek...* című hosszabb gyászvers szerzője *M. Josephus Heliades concivis Trenchiniensis*, a többi, rövidebb versé pedig *M. Melchior Colidius – Nicolaus senior Fabricius Pottehovinus, incola Zacolcae – Venceslaus Pelargus – Nicolaus junior Fabricius Zakolcensis*.

Martin Boček (1580–1639) a csehországi Lipnicén született, 1608–1629 között több csehországi birtokon volt tisztviseelő, legtovább Svétlán. 1629-ben exulánsként került Magyarországra, ahol Trencsénben telepedett le. Első feleségének és gyermekeinek halálára is megjelent hasonló gyászbeszéd és gyászvers-gyűjtemény (1799).

Szabó Károly – példányt nem ismervén – csak Klein említése alapján (Nachrichten II 212 és III 411) vette fel Hadik (RMK II 548) és Wolfius gyászbeszédét bibliográfiájába (ez utóbbit téves, 1636-os évszámmal, RMK II 506). Rizner Sopotius és Wolfius prédikációját ismerte (V 132, VI 143), Mišianik pedig Hadik és Wolfius beszédét, valamint a *Justa exequialiat* (88, 287, 96), de mindegyiket külön-külön, önálló nyomtatványként. A négy rész összetartozását a füzetjelek egyértelműen igazolják. A gyűjtemény teljes leírását példány alapján először a Knihopis (3067), majd Ján Čaplovič bibliográfiája (1712) közölte. A nyomtatvány impresszumot vagy kolofont nem tartalmaz, a betűtípusok alapján azonban kétségtelenül trencsényi nyomtatvány.

Budapest Nat cop. – Praha Nat ① ②*

1799

[1] HADIK, Ján: Lachrymae Boczekianae abstersae, promluwenj pohřebnj k... zármaucených srdcy potěssenj... Martina Bočka Lipnického... také... Kateřiny Sstiasné, manželky geho... smrt rychlau negmilegssijch djtek swých Ben Jamina... gmenowitě... oplakáwagijých včíněné od... Jana Hodiakia... ewangelium Krystowa w... městě Trenchně kazatele a w kragjch trencanském, liptowském a orawském cyrkwj ewangelických naržzené(ho) superintendenta, 18. dne měsíce prasynce léta Páně 1638. – [2] (STEPHANIDES, Jakub: II. Pohřebnj kázánj nad... Annickau, negmilegssj dcerkau... Martina Bočka Lipnického... včíněné od k(něze) Jakuba Stephanidesa Přibislawského, dne 14. měsíce junij léta Páně 1635...) – [3] (WOLFIUS, Adam: III. Lucrum ex morte. Zysku z smrti lidj w Pánu Krystu vmjragjých... předloženj k... potěssenj zármaucených rodičů... Martina Bočka Lipnického... Kateřiny Sstiasné manželky geho... smrt djtek swých a negwjce Benyamina, synáčka gedinkého... oplakáwagjých... zprawené od kn(ěze) Adama Wolffiusa Benessowské(ho), Ewan. Kry. ... w Also-Motěssicých služ... léta Páně 1639.) – [4] (ROMENEC, Ján: IV. Monumentum funebre. Památka pohřebnj ku poctiwosti y potěssenj... rodičů... Martina Bočka Lipnického... Kateřiny Sstiasné, manželky geho... a odchodů... djtek swých, Anny, Anny-

Marye, Jana a Ben Jamina... oplakáwagjcých na spôsob kázanj sepsaná od kn(ěze) Jana Romence Německo-Brodského, Ewangelium Krystowa... w Drżerycych służebnjka.) – [5] (ARA memorialis, quam... Martinus Boczek, nec non... Catharina Felicis, consors sua... parentes maestissimi... Annae, Annae-Mariae, Johanni, Beniamino, liberis suis... in Domino dormientibus juxtaque... Catharinae... Felicis Zelivsky... relictæ viduae, praefatorum liberorum aviae... exstrui curarunt studio amicorum suorum...) [Trenčín] (1639) [Václav Vokál].

A⁸–K⁸ = [80] fol. – 8° – Orn., init.

RMK II 546 – Knihopis 3069 – Čaplovič 1721

Gyászbeszédek biblikus cseh és gyászversek latin nyelven. – A gyűjteményt 1639-ben állították össze a cseh exuláns trencsényi lakos Martin Boček és Katerína Stiasná gyermekeinek halálára. Az egyes részeknek önálló címlapjuk van impresszum nélkül; együttes megjelentetésüket a füzetjelek bizonyítják. Az első prédikációt Ján Hadik trencsényi pap 1638. december 18-án, a hároméves Benjamin temetésén mondta el. Jakub Stephanides gyászbeszéde 1635. június 14-én, a két és fél éves Anna temetésén hangzott el. Ezt követi Adam Wolfius alsómatesi pap 1639-ben írott és Ján Romenec dezséri lelkész év nélkül, feltehetően szintén 1639-ben írott beszéde a négy elhunyt gyermek, Anna, Anna-Mária, Ján és Benjamin Boček emlékére. A prédikációkhoz csatolt ötödik rész latin nyelvű gyászverseinek szerzői: *Adam Wolfius – Joannes Romenetzius* (verse cseh fordításban is olvasható) – *M. Alexander Hodikius p. t. gymn. Baan. r.* – *M. Iosephus Heliades Tev. con. Trenchiniensis* – *Michael Makonius Trench. gymn. Banov. Banov. conector* – *Matthias Romenecz Vogl. collega gym. Banov., Johannes Molitoris Dezeritcenus.*

A beszédek szerzői közül csupán Jan Romenecnek nem ismert más, Magyarországon nyomtatott műve. Romenec 1605–1607-ben a prágai egyetemen végezte tanulmányait. Cseh exulánként került Magyarországra, 1637–1639 között Dezséren volt evangélikus lelkész. Itt hunyt el 1640 körül.

Budapest *Nat* ① – Praha *Mus* ③ – Praha *Nat* ① ③*

1800

[1] HADIK, Ján: Mors justorum, praenuntia futurorum malorum... Kázanj pohrebny vciněné nad mrtvým tělem... Jana Butowského, obyvatelé... města Trencjna, kterýž byw deset let zbawený swé milé wiasti žiwot swůg... dokonal 6. dne měsýce czerwence léta 1639. Od... Jána Hodikia, ewangelium Krystowa w... městě Trencjně kazatele a w kragich trencanském, liptowském a orawském cyrkwi ewangelických narjzeného superintendenta, 8. dne měsýce czerwence léta Páně 1639. – [2] (SOPOTIUS, Teodor: Druhé kázanj pohrebny nad... Janem Butowským... 7. dne měsýce czerwence léta 1639... před gehu kwartyrem a domem... pana Kordosse vciněné

od... Theodora Sopotia, kaplana cyrkwe trencanské. W Trencjňě v Wácslawa Wokála.) – [3] (WOLFIUS, Adam: Funus Christianum, památka pohřbu... Jana Butowského, kterýž... 8. julij... w hrob k neymilegssj swe někdy manželce Dorotě y djtkám přiložen a pochován... včiněná od k(něze) Adama Wolffiusa Česko-Benessowského, ewangelium Krystowa... w Also-Mothesitcyých služebnjka.) – [4] (HELIADES, Josef: Prosopopaeia... Iohannis Bvtovsky... 6. Iulij anno 1639. denati ex versiculis Bojemicis jam antea impressis desumpta, et honoris ergo adornata, studio et opera M. Josephi Heliadae, concivis Trenchiniensis.) (W Trencjňě 1639 v Wácslawa Wokála.)

A⁸–E⁸ F¹ = [44] fol. – 8° – Orn.

RMK II 547 – Knihopis 3070 – Čaplovič 1723

Gyászbeszédék biblikus cseh és gyászvers latin nyelven. – A kiadvány Jan Butovský „kedves hazájától tíz évig megfosztott” cseh exuláns, trencsényi lakos temetésére írott gyászbeszédet, ill. gyászverset tartalmaz. Az egyes beszédeknek önálló címlapjuk van, de impresszumot csak a második prédikáció címlapjára nyomtattak. Ján Hadik trencsényi evangélikus lelkész és Adam Wolfius alsómatesi papi prédikációja az 1639. július 8-án tartott temetésen hangzott el, Teodor Sopotius trencsényi másodpapi gyászbeszéde pedig egy nappal korábban, az elhunyt házánál. A kiadványt Josef Heliades trencsényi polgár Jan Butovský 1639. július 6-án bekövetkezett halálára írott latin gyászverse zárja.

Cf. – 1801

Budapest *Nat* ① – Praha *Nat* ②*
Olim: Késmárki ev. lyc.

Heliades, Josef: Carmina Latina et Bohemica (o Pavlovi, synáckovi Andreja Sivého, zomrelo m v Trencíne 3 dec. 1638). v Trencíne 1639. – Vide 1803

Heliades, Josef: Kázání nad synáckem Daniele... Ondřeje Syvého z Mezříče... V Trencíně 1639. – Vide 1803(1)

1801

(Heliades, Josef: Verse nad exulantom Janom Butovským. Trencín 1639 Václav Vokál)

Čaplovič 1718

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Gyászvers biblikus cseh nyelven.

E ma példányból ismeretlen gyászverset Jan Butovsky cseh exuláns halála alkalmával írtak. Kinyomtatását Ján Čaplovič joggal feltételezte (1718) a *Mors justorum* című gyűjtemény (1800) negyedik részének címszövege alapján: *Prosopopaeia... Iohannis Butovsky... 6. Julij anno 1639 denati ex versiculis Bojemiciis jam antea impressis desumpta, et... adornata studio et opera M. Josephi Heliadae, concivis Trenchiniensis*. Valószínű, hogy az eredeti cseh nyelvű költeménynek is Josef Heliades volt a szerzője, bár az idézet csupán azt bizonyítja, hogy ő készítette el a latin nyelvű változatot. Heliades latin nyelvű költeménye az említett nyolcadrét alakú gyűjteményben az F_{3a}–F_{4a} lapokon olvasható. Terjedelméből arra lehet következtetni, hogy az alapjául szolgáló cseh gyászvers egyleveles nyomtatvány lehetett.

Cf. –, 1800(4)

1802

»HELIADES, Josef: Versus funebr(es) Latini et Bohemici M. Josephi Heliadae concivi Trenchinien. super funus Susannae conjugis Samuelis Prokopsky Letoviceni, Mystagogi Beczkovien., et filiae Joannis Chotieborzky Senatoris et Syndici Teutonicae Brodae Bohemorum, typis editi Trenchinii ex officina Typographica Wenceslai Wocalii anno 1639 in 8vo.«

Čaplovič 1717

Gyászversek latin és biblikus cseh nyelven. – A ma már egyetlen példányban sem ismert kiadvány emlékét Martin Lauček „Collectanea XIV”, XVIII. századi kézirata (Literárny archiv Matice slovenskej, Martin) őrizte meg. Ennek alapján vette fel Ján Čaplovič ezt a tételt bibliográfiájába (1717). A – feltehetően nem pontos – cím szerint a szerző latin és cseh nyelvű gyászversei Samuel Prokopenský bečkói sekrestyés feleségének, Susannának a halálára készültek, és 1639-ben nyomtatták ki Trencsénben.

Justa exequialia in obitum dñi Martini Boczek Lipniceni... Trenčín 1639. – Vide 1798[4]

1803

KRESTIANSKÁ potěssitedlná rozgjmánj o nestálosti ziwota lidského, skrze cztwero pohřebnj kázanj nad mrtwými těly dwých [!] malých djtek, Danyele a Pawla synůw, téz... Kateřiny Predmjřské,... manželky... Andreásse Sywého z města Mezříce pod Rožnowem, w pohostinnosti w... městě Trenčjně zustáwagjcyho. Rozdjlnými casy... včíněné. (W Trenčjně 1639 w domu G. M. Hraběte Jliessházy, v Wáclawa Wokála.)

A⁸–G⁸ H⁴ [I¹⁷] = [60] + [1?] fol. – 8° – Orn.

RMK II 532 – Knihopis 14.920 – Čaplovič 1720

Gyászbeszédék biblikus cseh és gyászvers latin nyelven. – A címszöveg fordítása: Keresztén vigasztaló elmélkedés az emberi élet mulandóságáról négy gyászbeszédben két kis gyermek, Daniel és Pavol... Katerina Predmířská... és Andreáš Sívý... szülőktől, akik Mezřić pod Roznovem városából... Trencsén város vendégszeretét élvezik. A beszédek különböző időben tartották. A kiadvány a következő, önálló címlappal ellátott gyászbeszédet tartalmazza az első prédikáció a címlével hátán kezdődik: (1) *První kázání nad synáčkem... Danyelem... Andreáše Syvého a... Kateriny Předmířské... kterýžto... život svůj... dokonal... léta 1632... učiněné... od kn. Jakuba Stephanydesa Přibislavského... kaplana zámku Trencanského...* (Első beszéd Andreáš Sívý és Katerina Predmířská kisfia, Daniel felett, aki életét bevégezte 1632-ben. Jakub Stephanides, a trencsényi vár káplánja tartotta.) Daniel féléves korában, nagyhét hétfőjén [április 12] halt meg, és a trencsényi templomban búcsúztatták. – (2) *Druhé kázání pohřební nad... Katerínau Předmířskou... manželkou... Andreáše Syvého... kteráž dne 22. měsíce března život svůj... léta 1633. dokonala... od kn. Jakuba Stephanydesa Přibislavského...* (Második halotti beszéd Andreáš Sívý felesége, Katerina Předmířská felett, aki 1633. március 22-én fejezte be életét... Jakub Stephanidestől...) Katerina 25 éves korában halt meg. 1633. nagycsütörtök napján temették el Daniel fia mellé. – (3) *Třetí pohřební kázání ku poctivosti i potěšení... rodičův... Andreáše Syvého... Kateriny Puncovské... odchodu synáčka... Pavla... oplakávajících... léta 1638... od... Theodora Sopotia, kaplana Cýrkve Trencanské.* (Harmadik halotti beszéd a Pavel fiuk eltávozását sirató szülők, Andreáš Sívý és Katerina Puncovská tiszteletére és vigasztalására... az 1638. évben... Theodor Sopotiuştól, a trencsényi egyház káplánjától.) A féléves korában elhunyt Pavelt 1638. december 3-án temették el. Sopotius gyászbeszédét a szülők háza előtt tartotta. – (4) *Čtvrté pohřební kázání nad mrtvým synáčkem Pavlem... Andreáše Syvého... od... Jana Hodikia... v... městě Trencíně kazatele...* (Negyedik halotti beszéd Andreáš Sívý halott kisfia, Pavel felett... Ján Hadik trencsényi lelkészétől...) Hadik gyászbeszédét 1638. december 3-án a trencsényi alsóvárosi templomban mondta el. – (5) *[Ad]... Andream Syvy Mezřycenem; dominum amicum suum... charissimum* című latin vers és cseh fordítása, ez utóbbi aláírása: *Od M. Jozeffa Heliadesa, sauseda města Trencýjna.* A nyomtatás helyét, évét és a nyomdász nevét a H. a lapon látható kolofon tartalmazza.

Čaplovič (1720) és a Knihopis (14.920) leírása szerint ezután még egy „I” jelű levél következik, amely az általunk látott példányokban nem található. Ezen *Calix domini salutaris. Andreas Syvy M.* címmel cseh nyelvű vers olvasható. Aláírás *A. S. M.* (= Andreas Syvy Mežirický?)

Szabó Károly még csak Johann Samuel Klein említéséből ismerte Hadik gyászbeszédét, 1638-as nyomtatványként (RMK II 532). Rizner a halotti prédikációkat szerzőnként külön-külön írta le, a másodikat 1637-es (Rizner V 170), az első és a harmadikat (Rizner V 171, V 132) 1638-as trencsényi nyomtatványként. A kiadvány teljes példányát a gyászversekkel és az 1639-es évszámot viselő kolofonnal együtt először a Knihopis (14.920), majd Ján Čaplovič bibliográfiája (1720) ismertette.

Ludovít Rizner Josef Heliades művei között sorolt fel egy „Kázanj nad synáčkem Danielem... Ondřeje Syvého z Mezříce” című gyászbeszédet (II 85). Ez azonban téves adat, Heliades csak a fent részletezett gyászbeszéd-gyűjtemény végére írt gyászverset, az említett első prédikáció szerzője Jakub Stephanides.

1804

LOCHMANN, Ján: Cineres allemannici, to gest kázaniĵ o ohni, kterym roku... 1639, dne 22 mĕsyce rĵigna o hodinĕ osmĕ podweĕer, w Lipci Nĕmeckĕ w widĕku liptowskĕm sedmnĕacte domŭ sewssjm obiljm... gest spĕleno a w popel obrĕceno. Vĕĕinĕnĕ za tĵm tam ŷe w chrĕmĕ boŷjm trĕdcĕtĕho dne mĕsyce rĵigna... od knĕze Jĕnĕ Lochmannĕ zprĕwce cŷrkwe Krystowy w Nĕmeckĕ Lipci... W Trenĕjnĕ (1639) v Wĕclawĕ Wokĕla.

A⁴–C⁴ = [12] fol. – 4° – Orn., init.

Knihopis 4931 – Ćaploviĕ 1722

Evangĕlikus prĕdikĕciŭ biblikus cseh nyelven. – A cĕmlapon bibliai idĕzet olvashatŕ. A cĕmlap utĕn kezdŕdik a Liptŕ megyei Nĕmetlipcsĕn 1639. oktŕber 22-ĕn este 8 ŕakor kitŕrt tŭzvĕsrŕl a helyi templomban oktŕber 30-ĕn tartott beszĕd, amely ŕĕkĕnt a tŭzeset rĕszletes, tĕrgyszerŭ leĕrĕsĕt tartalmazza.

A beszercebĕnyai ŷŭletĕsŭ Jĕn Lochmann (1597–1645) itthoni tanulmĕnyai utĕn 1615-ben a wittenbergi egyetemre iratkozott be. Hazatĕrve Mosŕcon, Trencsenben, majd Nĕmetlipcsĕn rektor, 1621-tŕl vŕrŕsalmi, dubnici, 1631-tŕl pedig nĕmetlipcsei evangĕlikus lelkĕsz, halĕlĕnak ĕvĕben senior is.

Budapest Acad cop. – Martin MS ①

1805

»LUTHER, Martin: Catechismus. Trenchinii 1637–1641 Vĕclav Vokĕl.«

Ćaploviĕ 1734c

Evangĕlikus katekizmus. – E kiadvĕny emlĕkĕt Vĕclav Vokĕl 1641. ĕprilis 12-ĕn kelt vĕg-rendelete ŕizte meg. Ez felsorolja a hagyatĕkĕban maradŕ ŕt nyomtatvĕny pĕldĕnyszĕmait, kŕztŭk: „... catechetices Lutheri exemplĕrov jest tri sto” (Luther katekizmusĕbŕl 300 pĕldĕny van) (Macŭrek, Josef: Ćeskĕ zemĕ a Slovensko (1620–1750). Brno 1969, 163). Ennek alapĵĕn megalapozott Jĕn Ćaploviĕ feltĕtelezĕse, hogy e nyomtatvĕnyok Vokĕl mŭhelyĕben kĕszŭltek 1637–1641 kŕzŕtt (vŕ. 1792, 1793, 1808, 1811).

A fenti leĕrĕsbŕl arra lehet kŕvetkeztetni, hogy e kiadvĕny esetleg Luther kiskĕtĕjĕt, vagy annak egy magyarĕzatos vĕltozatĕt tartalmazta. Ebben az esetben feltĕtelezhetŕ cĕme Institutiones catecheticae lehetett (vŕ. 2266). A feljegyzĕsbŕl nem ĕllapĕthĕtŕ meg egyĕrtel-mŭen, hogy az latin vagy biblikus cseh nyelvŭ kiadvĕnyra vonatkozott.

1806

[1] MINUCY s pranostykau hwězdárskau od Dawida Fraelichia, w městě Kyžmarku astronoma a pranostykarě giž 18 roku sepsaná na horyzont vherský a morawský k letu Pá(ně) přestupnému MDCXL. – [2] (Pranostyka menssj hwězdárská... k vherskému a morawskému a ginych okolnjch zemj horyzontu sepsaná a wydaná od Dawida Fraelichia w Kežmarku astronoma, k létu Páně MDCXL.) W Trencjně [1639] v Wáclawa Wokála.

A⁸–H⁸ I¹ = [68] fol. – 16° – 1 ins., mult ill.

Caplovič 1714

Új-naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven. – A címlapot fametszetes cseh címer díszíti. A naptártáblák beosztása megegyezik az előző évi trencséni kiadásával (1752). A kalendárium további részei: *Chcesli také věděti, kdy más co pod kterým znamením začítí dělati* (Akarod-e azt is tudni, mikor, milyen csillagzat alatt kell valamit elkezdened?) – *O pauštění krve žilau aneb baňkami některé regule, jichž k uší setřiti v lázni y při hlavy mycí velice k zdraví užitečné* (Az érvágásról vagy köpölyözésről néhány regula, amely a fülek megkímélése-re a fürdőben és fejmosásnál az egészségre nagyon hasznos) – *O pauštění krve* (Az érvágásról) – *Veytah krátky z uherské a sedmihradské historie* (Rövid kivonat a magyarországi és erdélyi krónikából). Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon egyes fejezetei: *Veřejne vypsání spůsobu roku tohoto* (Az idei év jellegének általános leírása) – *O ztmění světél nebeských a jejich aučincých* (Az égitestek fogatkozásairól és hatásukról) – *O válce a nepokojí* (A háborúról és békétlenségről) – *O moru, nemocech a jinych odpornostech* (A pestisről, a betegségekről és más utálatos dolgokról) – *O aurodách zemských* (A mezei terményekről) – *O naději k vínu* (A bortermés kilátásairól) – *O vybornem a dobrem setí, kdy a kterého času co sítí se má, přitom i o jinych pěkných a užitečných naučených jednoho každého měsíce* (A kitűnő és jó vetésről, mikor, milyen időben, mivel kell táplálkozni, emellett más szép és hasznos tudnivalóiról az év minden egyes hónapjának) – *O způsobu některých království a zemi, a neyprvé o Horních Uhrích, Horních Sedmihradčanech, o Margrabství Moravském* (Némely ország és tartomány jellegéről, mindenekelőtt Felső-Magyarországról és Felső-Erdélyről, a Morva Orgrófságról) – *O Dolních Uhrích, dolních Sedmihradčanech a Rakausích* (Alsó-Magyarországról, Alsó-Erdélyről és Ausztriáról) – *O Království Českém* (A Cseh Királyságról) – *O Horním Slézsku a Malém Polsku* (Felső-Sziléziáról és Kis-Lengyelországról) – *Druhá stránka pranostiky o čtyřech částkách roku. O zimě* (A prognosztikon második része az esztendőnek négy évszakáról. A télről) – *O jaru* (A tavaszról) – *O létu* (A nyárról) – *O podzimku* (Az őszelel) – *O proměnách povětří a nastání jednoho každého měsíce a čtvrti jeho* (A légkör változásairól és minden egyes újholdról, valamint holdnegyedről) – *Jarmarkové, kteříž se v některých městech a městečkách v Horních i Dolních Uhrích držívají* (Vásárok, amelyeket Felső- és Alsó-Magyarország némely városában és városkájában tartanak). *Omluva impressorová* (A nyomdász mentsége) zárja a kiadványt, amelyben Vokál arról ír, hogy tavalyi ígéretét teljesítve most ABC-rendben közli a vásárjegyzéket. Ezt a jövőben is kész bővíteni, ha tudomására hozzák neki, aki gróf Illésházy Gáspár trencséni házában lakik, hogy munkája megfelelő volt.

Cf. 1752!

Budapest Nat ①

1807

REMEN, Daniel: Par positionvm de universalitate mortis Christi, Calvinianis potissime oppositvm, et sub finem examinis in schola Trenchiniensi publicae ventilationi propositum, praeside Daniele Remenio Tevto-Lips(ensi), scholae Trench(iniensis) p. t. rectore, respondente Daniele Sartorio Novisol(iensis) scholae alumno, ad diem 19. Maj horis ante et pomeridianis. Trenchinii MDCXXXIX Wenceslai Wocalij.

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Orn.

RMK II 549 – Čaplovič 1724

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlevél hátlapján *Daniel Remenius* ajánlja a művet *Andreae Bogadi de Baranya*,... *principis Transylvaniae primarii ordinis aulae familiari*; *Stephano Omasta*, in... *aula Trenchiniensi rationum exactori*; *Georgio Schujano*, *eiusdem arcis bonorum provisorii* és *Danieli Petrovicio*, *ordinis senatorii Trenchiniensis civi*,... *dominis patronis*. Ezt követően minden külön cím és bevezetés nélkül kezdődik a fő-rész, amely azt a teológiai tanítást fejti ki bővebben, hogy Krisztus minden ember minden bűnéért halt meg és adott elégtételt. Ennek során számos református teológus véleményével vitázik a szerző.

A németlipcsei születésű Daniel Remen Königsbergben tanult. 1638-tól lett a trencsényi iskola rektora, majd lelkész Zólyomban, később pedig Besztercebányán. 1674-ben száműzték, a szilészi Briegeben halt meg 1678-ban.

Budapest Nat ① – Kremnica MS ①

1808

»SLABIKÁR... Trencín 1637–1641 Václav Vokál.«

Caplovič 1734d

Ábécéskönyv biblikus cseh nyelven. – E példányból ma már ismeretlen nyomtatvány em-lékét Václav Vokál 1641. április 12-én kelt végrendelete őrizte meg a következőképpen: „Sklabikárov jest piet set” (Ábécéskönyv ötszáz van) (Josef Macůrek: *Ceské země a Slovensko* (1620–1750). Brno 1969, 163). Ennek alapján vette fel bibliográfiájába Ján Caplovič az 1641 előtt keletkezett kiadványok közé (1734d). Minthogy Vokál 1637-től kezdve nyomtatott Trencsenben, e munkája 1637 és 1641 között jelenhetett meg.

Sopotius, Theodor: *Viridarium vitae honestae*. Kázaní pohřební nad Martinem Bočkem Lipnickým... V Trencíně 1639. – Vide 1798(2)

1809

TRAJAN Benešovský, Adam: Potřebné a každodennij w pobožnosti se cwičenj, z knížky welmi vtěšené Praxis pietatis receně... W pěkné rytmy wvedené od Adama Trajana Bene[šovského]. [Trencín 1637–1642 Václav Vokál.]

A¹²–E¹² F⁵⁺¹ = [65] fol. – 12° – Orn.

Čaplovič 1733

Protestáns elmékedések versben és imádságok biblikus cseh nyelven. – E kiadvány unikum példányát Ján Čaplovič ismertette először (1733). A címlapon az impresszum helyén versebe szedett bibliai idézet olvasható. Ezután a *Predmluva* (Előszó) című részzel már a főszöveg kezdődik, amely a továbbiakban kilenc fejezetre (*Kapitola I–IX.*) tagolódik, és verses vallásos elmékedéseket és prózai imádságokat egyaránt tartalmaz. Az V. fejezetben, a C₁₀b lapon szereplő latin nyelvű kronosztichon az 1633-as évet adja. A szerző a három utolsó fejezethez vallásos énekeket is illesztett, a német nyelvűeket saját fordításában: VII.: *Písen ranní.* (Reggeli ének) *Dir, Herr von Herzen grund.* VIII.: *Pisnička; Jiná v píseň uvedená.* (Egy másik, énekbe foglalva). IX.: *Píseň večerní* (Esti ének) *Ich danke Dir, Herr; Píseň vedaucý k dauffání v Boha, na něj v spolehání složená léta trpělivosti Boží MDCXXXV.* (Az Istenben való reménykedéshez vezető ének, a ráhagyatkozásra, szerevezve az isteni türelem 1635. esztendejében). A kiadvány a latin nyelvű *Precatiunculával* fejeződik be, amelynek kronosztichonja az 1636-os évszámot jelöli.

Adam Trajan Benešovský (1586–?) cseh exuláns pap, a csehországi Benešovban született. A prágai egyetemen teológiát tanult; 1613–1621 között Vimperkben volt lelkész. Száműzetését követően kevés biztos adat van róla: azt, hogy a németországi Kulmbachban protestáns lelkész volt, és 1631-ben egy időre visszatért Csehországba, Boris Bálent kétségbe vonta (Kniha 1982: 144). 1642-ben Magyarországon, Drahócon volt lelkész.

Trajan – mint azt a címlap is jelzi – a „Praxis pietatisnak nevezett nagyon kedves könyvből” merítette művét. Az átdolgozás alapja Lewis Bayly munkájának cseh nyelvű fordítása volt Comenistól (1. kiadása Leszno 1631). A szerző a vallásos elmékedéseket szedte versebe, a kötet imádságainak szövegét pedig változatlan formában közölte. A verses átdolgozás a *Praxis pietatis* I. kötetének jelentős részére terjedt ki, és négy önálló nyomtatványként látott napvilágot Trencsénben és Lőcsén (vö. 1810, 1838, 1839). A fenti kiadvány e sorozatnak első ismert tagja, a *Praxis pietatis* I. része 12–20. fejezetein alapszik, amelyek zömmel az egyes napszakokhoz kötődő elmékedéseket és imádságokat tartalmazzák. A szerző a kronosztichonok tanúsága szerint már 1633-ban dolgozott e művén és 1636-ban fejezte be. Ezért Ján Čaplovič feltételezésével ellentétben a *Praxis pietatis* első (Leszno 1631) cseh nyelvű kiadása lehetett a kezében (vö. Kniha 1982: 144, Boris Bálent) és nem az 1637 körül Trencsénben megjelent újabb kiadás (1702).

A kiadvány ismert példánya csonka: B₇ levele hiányzik, és kérdéses, volt-e valami, például kolofon az ugyancsak hiányzó F₈ levélre nyomtatva. A hely és év nélküli nyomtatványt Čaplovič trencséninek határozta meg; megállapítását a betűtípusok vizsgálata is alátámasztja (Pavercsik Ilona közlése). A trencségi nyomda 1637-ben kezdte meg működését, Trajan magyarországi tartózkodásának ismert éve pedig 1642, így a nyomtatvány feltehetően 1637 és 1642 között jelenhetett meg.

Cf. –, 1810, 1838, 1839

Budapest Nat cop. – Martin MS 2*

1810

TRAJAN Benešovský, Adam: Vzitečné rozgjmánij o postu, k němuž pokánj, almužen vdělowánj, skutků dobrých ostrijhánij, zě se neywjce vyhledáwá... Z knijžky welmi vtěssené Praxis pietatis rčené [!...] w pěkné rytmy vwedeně od A[dama] Traj[ana] Bene[šovského]. [Trencín 1637–1642 Václav Vokál.]

A¹² B¹² = [24] fol. – 12°

Čaplovič 1734

Verses protestáns elmékedések biblikus cseh nyelven. – A címszöveg fordítása: Hasznos elmékedések a böjtről, amihez bűnbánat, alamizsnálkodás, jócselekedetek végzése kerestetik leginkább. Az egyetlen ismert példányt Ján Čaplovič írta le először (1734). A₂ és A₁₂ levele hiányzik. A címlapon bibliai idézet, a címlevél hátán *Předmluva* (Előszó) olvasható, a hiányzó A₂ levél kezdetére a *Votum* órszó utal. A verses főszöveg bevezető része az A_{2b} lapon kezdődött, ezt követik az egyes fejezetek: *I. O postu* (A böjtről) – *II. O pokání* (A bűnbánatról) – *III. O dobrých skutcích a zvláště o almuznách* (A jócselekedetekről és különösen az alamizsnákról).

A szerző Lewis Bayly *Praxis pietatis* című művének cseh nyelvű fordításából (Comenius, 1. kiadása Leszno 1631) az I. rész 27–28. fejezetét szedte versebe. E verseket külön jelentette meg, kiemelve a *Praxis pietatis* I. része 23–33. fejezetét átdolgozó művéből, amely 1638 és 1642 között jelent meg Lőcsén (1839), és amellyel feltehetően egy időben keletkezett ez a munka is. A hely nélkül megjelent kiadványt trencsényi nyomtatványként Ján Čaplovič határozta meg (1734) Megállapítását a betűtípusok vizsgálata megerősíti (Pavercsik Ilona közlése). A nyomtatvány megjelenési éve az 1637–1642 közötti évekre tehető (vö. a kiadványsorozat első tagjával, 1809).

Cf. 1809, –, 1838, 1839

Budapest *Nat* cop. – Martin MS ©*

1811

»VOCABULARIUM... Trenčinii 1637–1641 Václav Vokál.«

Čaplovič 1734e

Szótár valószínűleg latin és biblikus cseh nyelven. – E példányból ma már ismeretlen nyomtatvány emlékét Václav Vokál 1641. április 12-én kelt végrendelete őrizte meg a következőképpen: „Vocabulariorum exemplárov jest styry sta” (Szótár négyszáz példány van) (Macúrek, Josef: *Ceské země a Slovensko* (1620–1750). Brno 1969, 163). Ennek az adatnak az alapján vette fel Ján Čaplovič (1734e) az 1641 előtt keletkezett trencsényi kiadványok közé. Minthogy Vokál 1637-től kezdve nyomtatott Trencsénben, e kiadványát 1637 és 1641 között készíthette.

Wolfius, Adamus: *Breviarium humanum...* V Trencíne 1639. – Vide 1798

1812

(Nyéki Vörös Mátyás: A földi részeg szerencsének és dicsőségnek állhatatlan lakodalmában tombolók jóra intő csengettyűje, mely a világ csalárdságát az ember négy utolsó dolgainak zengésével kinek-kinek eleibe adja. Várad 1639 Szenci Kertész.)

Egykorú adat alapján feltételezhető. — Katolikus verses elmélkedések protestáns kiadása.

E kiadvány emlékét Nyéki Vörös Mátyás *Tintinnabulum tripudiantium* című műve pozsonyi 1644. évi kiadásának (2077) előszava örökítette meg. Ebben Beretzki György, a pozsonyi jezsuita kollégium nyomdásza elmondja, hogy a Váradon 1639-ben megjelent *Tintinnabulum*-ot a protestánsok megcsonkítva, változtatásokkal adták ki.

Ez adat alapján V. Ecsedy Judit elképzelhetőnek tartotta, hogy Szenci Kertész Ábrahám váradai nyomdász már 1639-ben dolgozni kezdett, és e kiadványa, a protestáns *Tintinnabulum*-kiadások öse valószínűleg a fenti címen jelent meg, mint a további protestáns kiadások mindegyike (OSzKÉvk 1991–1993: 295, vö. még Kolozsvár 1672, RMK I 1134).

Cf. 1558A; 1658, –, 2077(1), →

1813

(Ilosvai János [transl.]: Élek, halok óh Ur Jésus te benned, azért te benned bízom. Kristus Urunk születéséről-való hét elmélkedések. 1639 eszt. 8°)

Bod: Athenas 119 – Čaplovič 2576

XVIII. századi adat alapján feltételezhető. – Evangélikus elmélkedések.

A kiadványnak egyetlen példánya sem maradt fenn. Egykori létezése Bod Péter leírásából ismeretes (Athenas 119). Eszerint „Ilosvai János deák Murány várában magyarra fordította Meisner Boldisárnak egy deák könyvecskéjét” a fenti címmel. Kinyomtatását Ján Čaplovič feltételezte (2576).

Balthasar Meisner *Meditationes sacrae in evangelia Dominicalia* című postilláskötetében olvasható az a hét elmélkedés, amelyet Ilosvai lefordított. Meisner postilláit Madarász Márton teljes egészében kiadta magyarul (1629 és 1894). Az 1641-ben Lőcsén megjelent második részben (1894) a karácsonyi prédikációk után, a 76–102. lapon is megtalálható ez a hét elmélkedés. A kis nyolcadrét nyomtatvány terjedelme ennek alapján 3–4 ívnél aligha lehetett több. Ilosvai fordítása feltehetően független volt Madarásztól. Megjelenésében talán szerepet játszott Szécsi Györgyné Homonnai Drugeth Mária, aki Deselvits István Kegelius-fordítását is ösztönözte (vö. 1772). Nyomtatási helyként elsősorban Lőcse vagy Bártfa jön számításba.

Ilosvai János személyéről más adat nem ismert.

Alsted, Johann Heinrich: Rudimenta... S. l. ante 1640 = Appendix 174

1814

FRÖLICH, David: [1] Fasti reformati, vulgo calendarium novum astro-meteorologicum, ecclesiastico-politicum, historicumq(ue) in annum aerae Christianae MDCXLI. supputatum studio Davidis Froelichii, sac(rae) cae-s(arae) r(egiae)q(ue) m(ajes)t(a)tis per regnum Hungariae mathematici. – [2] (Scrutinium astromanticum in annum partae salutis MDCXLI. autore Davide Froelichio...) Bartphae Hung[arorum] [1640] typis Jacobi Klöszii [jun.].

$A^4-C^4 D^2 E^4-G^4 = [26]$ fol. – 4° – Orn.

RMK II 566 – Čaplovič 178

Naptár és prognosztikon. – A címlapon bibliai idézet. A címlevél hátán a szerző *In honorem... Pauli a Czaplin Czaplinski, arcis Lubloviensis et XIII oppidorum Scepusiensis vice-capitanei... patroni sui gratiosi...* ajánlja művét. A naptárszámítási adatok és a jelmagyarázat után a verzó lapokon a naptártáblák következnek. A verzó lapok jobb oldali hasábján *Historiae memorabiles* címmel különböző, főként olasz történetíróktól vett novellaszerű történetek olvashatók hadi eseményekről, párbajokról. Ezzel szemben a rektó lapok bal hasábján török vonatkozású történeti szövegek követik egymást: *Descriptio Amuratis III. imp. T., Descriptio Janizarorum* és a török méltóságnevek magyarázata *Interpretatio nominum Turcicorum* címmel. A rektó lapokon még az egyes napok mellett üres hely van bejegyzések számára. A prognosztikon fejezetbeosztása: *I. De hyeme – II. De vere – III. De aestate – IV. De autumno – De eklipsis luminarium – De aspectibus primariis planetarum, eorundemque operationibus.*

Cf. 1757!

Budapest *Nat* ①

1815

[1] FRÖLICH Davidnak kesmarki astronomusnak calendarioma Christus Urunk születése után 1641 esztendőre, mely első esztendő a bissextilis után, szereztetet és Magyar s Erdély országra figyelmetessen alkalmaztatot. – [2] (Prognosticum astrologicum avagy az egnek forgásából és aláható cselekedéséből... vétetet... jövendölés, Christus Urunk születése után 1641 esztendőre, kivált-képpen-való figyelmetesseggel Magyar és Erdély országra alkalmaztatot Froelich David késmárki astronomus által.) Bartfan [1640] Klösz Jakab [jun.].

$[A]^8 B^8-E^8 = [40]$ fol. – 16°

MKsz 1929: 217 – Čaplovič 177

Új-naptár 6-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán a szerző *Stephano Usz de Usz-falva... incluti comitatus Saarossiensis vice-comiti* ajánlja művét. A naptár rész beosztása meg egyezik az 1639. évre szóló bártfai naptáréval (1708). A *Rövid krónika* az 1640. évig tárgyalja a magyarok történetét. Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon fejezetei: I. A télről – II. A kikeletről – III. A nyárról – IV. Az ősztől – V. Eklipszisekről – VI. Hadakról és háborúságokról – VII. Némely országoknak és tartományoknak állapotáról: először Felső-Magyar és Felső-Erdélyországról, Morváról és Misniáról [Meissenről] – VIII. Alsó-Magyar és Alsó-Erdélyországról, és Bécsországról – IX. Sziléziáról és Kis-Lengyelországról – Házi, mezei és kerti regulák, egész esztendő által a tizenkét hónapoknak rendi szerént. E fejezet végén a „regulák” verses formában is olvashatók. Incipitmutatóra utaló kezdő sorok: *Szent Egyeddel vess gabonát.* A kiadványt a *Sokadalmok Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben* is című vásárjegyzék zárja.

Cf. 1709!

Budapest Nat ①

1816

[1] KERESZTENI isteni dicsőretek, mellyekkel az magyar nemzetben reformáltatott ecclesiákban esztendő által szoktanak élni. Mostan peniglen uyjonnan, de mértékletessen és helyyessen meg-öregbittetven es illendőbb rendben, hofi nem mint ez elöt az keresztieneknek éppületekre ötödször ki-bocsáttattak. – [2] Ezek 'mellé adattattanak szép rendel az HALOT eneknek-is. Bartfan 1640 Klösz Jakab [jun.].

)*^(5+?), A⁶–Z⁶, Aa⁶–Zz⁶, Aaa⁶–Yyy⁶ Zzz⁵⁺¹ = [10+?] + 809 + [17] pag. – 12°

RMK I 698 – Čaplovič 179

Evangélikus szerkesztésű protestáns egyházi és temetési énekeskönyv. – A címlap hátán zsoltáridézetek. A második levélen kezdődik a *Praefatio a keresztyén olvasónak*, az isteni dicsőreteknek az anyaszentegyházban való hasznáról és szükséges voltáról Gönczi György debreceni református lelkész írása, amely feltehetően először az 1590-i debreceni énekeskönyv (640) elvesztett első lapjain jelent meg (vö. 1107). Az előszó e kiadásnak ma ismert mindkét példányában csonka, a vége hiányzik.

Az énekeskönyv főrészében található énekek az incipitmutatóra utaló kezdőszavak szerint a következők: *Krisztus Urunknak megtestesüléséről való szép dicsőretek.* 3. lap: *Jövel népeknek... mutasd* – 11: *Aldott Izraelnek* – 14: *Vigan énekeljünk* – 17: *A keresztyénségben* – 20: *Sztárai Mihály(?)*: *Mi Atyánk, Atya* – 22: *Az Atya* – 25: *Dicsérjed az Úristent* – 29: *Teljes e* – 32: *Dicséretes a gyermek, ki e* – 35: *Hálát adjunk* – 37: *Gyermek születék Betlehemben, kin... kin örül a Jeruzsálem* – 39: *Im a* – 44: *Jer, mindnyájan* – 48: *Jer, mi dicsérjük* – 53: *Szegedi Gergely: Szent Ezsaiás így* – 60: *Krisztus Jézus születék* – 63: *E nap nekünk dicséretes* – 65: *Batizi András: Jer, dicsérjük e* – 71: *Melius Juhász Péter: Mindnyájan örüljünk* – 75: *N. K. T.: Teljes szívvel örvendjünk* – 81: *E nap mi mind* – 82: *Szegedi Kis István(?)*: *Jézus születék* – 84: *Úristennek* – 86: *Dávidnak* – 88: *Úristen veletek* – 90: *Mikor e széles* – 93: *Sztárai Mihály: Minden*

embereknek mi – 96: Sztárai Mihály: *Semmiből* – 99: *Nékünk születék mennyei király, kit* – 101: Tuba Mihály: *Megteljesíté* – 104: *Heródes* – 105: *Nagy hálát* – 109: *Dicsőség és dicséret te neked megváltó királyunk... Mennyszágnak.*

A Krisztusnak szenvedéséről való szép dicséreték. 112: *Atyának bölcsessége, bizony istensége, Krisztus* – 115: *Dicséretet mondjunk Atya* – 117: *A mi Urunk* – 123: Melius Juhász Péter: *Csodálatos nagy* – 129: *Emlékezzünk mi hivek.*

Az Úr Krisztus dicsőséges feltámadásáról való szép isteni dicséreték és hálaadások. 138: Batizi András: *Örülj, és* – 140: Batizi András: *Krisztus feltámad, ki értünk meghalt vala, mi* – 144: Batizi András: *Krisztus feltámad, nekünk* – 146: *Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, ő* – 149: *Krisztus feltámad, igazságunkra* – 151: *Krisztus feltámad, ki értünk meghalt vala, mindennek* – 155: *Krisztust* – 159: *Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, szent* – 162: *Emlékezzünk e* – 166: *Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, és kiket ő szerete, mennyországba felvive, Űristen* – 168: *Hálaadásokkal* – 175: *Jézus Krisztus feltámad* – 176: *Jézus Krisztus, mi Megváltónk, a haláltól* – 177: N. K. T.: *Ó Jézus, mi* – 180: *Krisztus mennyben felmene, nekünk helyet szerezni, ül* – 183: *A Krisztus mennybe felmene nekünk helyet szereznie, Atyjával* – 186: *Krisztus mennybe ma felmene* – 187: *Minden népek* – 189: *A Krisztus mennybe felmene, minden.*

Pünkösdre való szép isteni dicséreték. 193: *a pünkösd ünnepnapján* – 197: *Pünkösd napja* – 200: *Pünkösd jeles napján Szentlélek* – 201: *Régi pünkösd idején* – 203: *Pünkösd nap.*

A Szentlélekről való szép isteni dicséreték. 205: Szegedi Kis István: *Jövel Szentlélek Isten, tarts* – 206: Batizi András: *Jövel Szentlélek Űristen, lelkünknek* – 209: Huszár Gál: *Könyörögjünk az Istennek Szentlelkének* – 212: *A Szentléleknek kegyelme apostoloknak* – 215: Huszár Gál (?): *Járuljunk mi az* – 216: *Adj Űristen* – 218: *Hallgass meg minket, nagy* – 219: Szegedi Gergely: *Keresztyének, kik vagyunk* – 221: Batizi András: *Jer, mi kérjünk Szentlelket... 2. vsz. Te igaz világosság* – 223: Batizi András: *Jer, mi kérjünk Szentlelket... 2. vsz. Ó igaz világosság* – 225: *Magasztaljuk keresztyének.*

A Sz. Háromságról. 229: *Szentháromság* – 231: *Imádunk mi* – 232: *Jer, dicsérjük mindnyájan* – *Űristen, irgalmazz nekem irgalmasságod szerint* – 234: *Üdvöz légy örök Űristen* – 238: *Ó mi szent Atyánk, kegyes és.*

Következnek a catechesisből való szép isteni dicséreték. 243: *Szükség megtudnunk* – 246: *Ó Izrael* – 256: *Téged, Isten* – 260: *Hiszek* – 267: *Aki akar üdvözülni, mindeneknek* – 272: *Aki akar üdvözülni, életét* – 275: *Mi Atyánk, ki vagy mennyekben, te* – 277: *Mi Atyánk, ki vagy mennyekben, kik* – 280: *Mi kegyes Atyánk, kit* – 286: *Jézus Krisztus egyedül* – 291: Szegedi Gergely: *Gyakran nekünk* – 295: Batizi András: *Jer, dicsérjük az Istennek* – 301: *Valaki Krisztusnak* – 304: *Emlékezzél Űristen* – 308: *Mindenható Űristen, mi* – 311: *Boldog az olyan ember az* – 313: *El-bemegyünk* – 316: Szegedi Gergely (?): *Örülj mi szívuink, mikor azt* – 317: Szegedi Kis István: *Ó mindenható* – 318: *Mondjatok.*

Poenitentiáról való szép isteni dicséreték. 320: Szegedi Gergely: *Szent Dávid király bűnei* – 324: *Szent Dávid király háborúságában imádkozik* – 327: *Emlékezzél meg Űristen, a mi nagy* – 332: *Űristen, irgalmazz nekem* – 334: *Mindenható Űristen, szívünk* – 338: Sztárai Mihály: *Mostan hozzád* – 340: Sztárai Mihály: *Mindenkoron* – 344: *Felséges Isten, hozzád* – 347: *Bűnösök* – 349: Radán Balázs: *Buzgó* – 353: *Vedd el* – 355: *Kegyelmezz meg nekünk* – 358: *Fohászkodom* – 361: *Hajtsd meg, Űristen* – 363: Sztárai Mihály: *Meghallgassad* – 366: *Szegény fejem* – 369: Sztárai Mihály: *Sok inségünkben* – 371: *Könyörgünk* – 374: *Hatalmas Isten* – 377: *Mi Urunk Jézus Krisztusnak* – 380: *Hallgasd meg Atya Isten, a mi* – 384: *Megbántunk* – 385: *Hartyáni Imre: Háborúsága* – 389: *Hallgasd meg Űristen, mi* – 392: *Dicsérd az Istent, te* – 394: *Mostan, Űristen* – 396: Balassi Bálint: *Bocsásd meg.*

A megigazulásról. 400: Szegedi Gergely: *Boldog az olyan ember e* – 403: Szerémi Illés: *Amely embernek* – 405: *Tanulj meg* – 408: *Ó, mennyei nagy* – 410: Szegedi Lajos: *Légy irgal-*

mas – 412: Régen ó törvényben, Mózesnek – 416: Ūristen, kérünk a te szent nevedért – 418: Magasztallak én Istenem – 423: Siklósi Mihály: Mennynek és földnek kegyes – 426: Nagy öröme – 430: Ūristen, áldj meg minket.

Istenes igaz hitbeli bizodalomról. 431: Tesini Imre: Tebenned bízom, Uram – 433: Thordai Benedek: Benned bízom – 437: Segítségül – 440: Szegedi Gergely: Számkivetésre – 444: Aki veti – 448: Szegedi Gergely: Mikoron Dávid Saul – 453: Akik bíznak az Istenben – 454: Palatics György: Uram, benned.

Hála-adó dicséretetek. 458: Szegedi Gergely: Dávid prófétának – 462: Némethi Ferenc: Az Ūristent magasztalom – 465: Dicsérem az Istent az – 468: Sztárai Mihály: Mely igen jó az – 471: Huszár Gál: Jer, örvendezzünk – 473: Aki az – 478: Jer, emlékezzünk – 481: Némethi Ferenc: Nagy hálaadással – 486: Dicsérd az Istent – 488: Skarica Máté: Drága dolog – 492: Dóczy Ilo-na: Dicsérlek téged – 494: Unszol – 497: Dicsérjed, áldjad – 499: Minden állat – 504: Áldott az – 505: Sztárai Mihály: Hálaadásunkban – 508: Szerémi Illés: Emlékezzél meg te – 509: Atya Ūristen – 511: Zayugróci Névtelen: Hálát adunk tenéked, örök – 513: Sztárai Mihály: Szent Dávid próféta éneklő – 517: Az Ūristen nekem.

Külső háborúságban való dicséretetek. 519: Szegedi Gergely: Ūristen, légy – 524: A szent Dávid – 527: Örök Isten – 529: Felséges Isten, neked jelentjük – 532: Batthyány Orbán: Bátor – 535: Sztárai Mihály: Szabadíts meg és tarts meg, Uram Isten, mert e – 538: Szent Dávid király háborúságában panaszolkodik – 540: Őriz meg – 543: Ládonyi Sára(?): Láss – 545: Sztárai Mihály(?): Mikor Dávid – 548: Tekints reánk immár – 551: Keserves – 555: Sztárai Mihály: Megnyomorult – 561: Emlékezzél, mi történék – 566: Szegedi Gergely: Szükség keresztyéneknek tudakozni – 570: Skarica Máté: Dávid Doég – 572: Kecskeméti Vég Mihály: Mikoron Dávid nagy – 577: Skarica Máté: Saulnak.

Az ördög és bűn háborgatása ellen. 581: Szegedi Gergely: Tekints reám – 584: Sztárai Mihály: Megnyomorodván – 588: Nagy Ūristen – 590: Szegedi Gergely: Nagy bánatban – 594: Pap Benedek: Ó én két – 596: Jövel, légy – 601: Irgalmasságnak – 603: Barát István: Siess, nagy – 607: Keresztyéneknek – 609: Ó Ūristen, tekints – 611: Mennybéli nagy – 613: Hallgasd meg mostan mi – 615: Chase Miklós: Mint kívánczik – 618: Bereki István(?): Jézus Krisztus, mi kegyelmes – 621: Erős várunk – 623: István deák: Irgalmaz Ūristen – 626: Hallgasd meg, Jézus – 630: Az Izraelnek – 632: Emlékezzél meg mennybéli – 634: Atya Isten – 635: Adj békességet – 636: Nézz – 637: Hallgass meg minket Ūristen, tekints reánk Uram – 639: Hallgasd meg mostan, felséges – 642: Szkhárosi Horvát András: Semmit – 645: Követi vala népnek – 647: Istenünkhöz – 649: Felséges Isten, mennynek földnek Ura és embereknek – 650: Szegedi Kis István: Ó, mint – 651: Nagybáncai Mátyás: Ne hagyj – 655: Csak tebenned – 657: Móricz Lőrinc: Mennyei felségnek.

A keresztyéni jámbor életéről. 660: Boldogok azok – 662: Zayugróci Névtelen: Mindenek – 664: Szegedi Gergely: Boldog az olyan ember ő – 667: Boldog a férfiú – 670: Örüljetek – 671: Keresztyének, kik e – 673: A mi mesterünk.

Közönséges szép isteni dicséretetek. 675: Ó, mely igen – 679: Rimay János: A jó – 683: Huszár Gál: Adjunk hálát mindnyucan – 685: Örök Atya – 688: Kérlek és – 691: Nemes Imre: Ébredjél – 693: Mennyei seregeknek – 696: Az én életemnek – 698: Gondolkodjál – 701: Mire bánkódol – 703: Bogáti Fazakas Miklós: Mely hatalmas – 706: Ó Istennek – 708: Tholnai Bálint: Lásd – 711: Világosságnak – 712: Balassi Bálint: Adj már – 714: Téged, Ūristen, mi.

Reggeli szép isteni dicséretetek. 716: Jézus Krisztus, szép – 717: Hálát adunk neked – 722: Dicsértessél.

Estveli dicséretetek. 725: Debreceni Szőr Gáspár(?): Drága, fényes – 727: Krisztus, ki vagy nap és világ, minket – 729: Adjunk hálát az Ūrnak – 730: Uram Isten, ki – 732: Balassi Bálint: Pusztában.

A második rész a Halott temetéskorra való válogatott keresztyéni énekek címmel kezdődik. 735: Tseh: Tudjuk, Uram – 737: Jertek hozzám – 741: Megszabadultam – 743: Fejenként –

746: Az örök élet – 747: Ó te meghalandó – 750: N. K. T.: Az Úristennek jó – 752: Batizi András: *Ember, emlékezzél a* – 754: *Emlékezzünk mi, keresztyén* – 756: Az Istennek jóvoltáról – 759: Dézsi András: *Adj üdvösséges* – 762: Thomas Albensis: *Tudjuk azt* – 764: *Jer, temessük* – 766: *Emlékezzél élő* – 769: *Hagyjátok* – 771: *Halandó* – 773: *Ember, emlékezzél utolsó* – 777: *Jézus Krisztus, Istennek szent Fia, bűnös* – 780: *Keresztyének, kik Krisztusban* – 782: *Isten hívei* – 785: *Krisztusnak hű* – 787: Siderius János: *Jézus Krisztus, Úristennek Fia* – 789: *Szent Pál* – 792: Bereki István(?): *Bűnnek az* – 797: Pathai István: *Sok rendbéli* – 802: *Már* – 805: Siderius János: *Sok nyomorúsággal*.

A végén: *Lajstroma az énekes könyvecskében befoglaltatott isteni dicséreteknél és énekeknek, mely az alphabetum szerént a leveleknek számára rendeltetett címmel tartalomjegyzék. Az utolsó levél üres.*

A főrés a felsoroltakon kívül negyvenöt latin nyelvű éneket is tartalmaz. Csomasz Tóth Kálmán ebből arra következtetett, hogy az énekeskönyv értelmiségi, városi gyülekezetek számára és iskolai használatra készült (Humanista metrikus dallamok Magyarországon. Bp. 1967, 151–152). E gyűjtemény tartalmát, beosztását és az énekek sorrendjét tekintve nagyon közel áll az 1629. évi lőcsei kiadáshoz (1438), az énekanyagban azonban jelentős változtatások figyelhetők meg. A címlapon olvasható ötödször kibocsáttattak megjegyzés a ma ismert adatok alapján egyértelműen nem magyarázható (vö. MKsz 1899: 119, Erdélyi Pál). H. Hubert Gabriellának a XVI–XVII. századi énekeskönyv kiadások összefüggéseit szemléltető táblázata szerint az 1593 és az 1608 körüli bártfai kiadások (713 és 965) tekinthetők még e gyűjtemény korábbi előzményeinek (ItK 1989: 305).

Cf. 1438(1)*; –, 1940, →

Budapest Acad ②* – Budapest Nat cop. partim (Cluj-Napoca) – Cluj-Napoca Univ ②*
Olim: Lugossy Józsefnél Debrecenben

1817

MEDGYESI Pál [transl.]: Praxis pietatis, az az kegyesség-gyakorlás, melyben bé-foglaltatik, mint kellyen az keresztyén embernek Isten és a maga igaz isméretiben nevedetni, életét naponként az ő felelmére intézni, csendes lelki-ismérettel költeni, és futásának el-töltése után boldogul végezni. Fordítottatott angliai nyelvből a magyar keresztyéneknek ez gonosz és szomorú utolsó időkben kiváltképpen való magok meg-ovasára, vigasztalásokra és boldogságokra Medgyesi Pál, Ur Jesus Christus edgy-ügyü szolgálja által, es most harmadszor ujjonnan ki-bocsáttatott es nyomtattatott. Bártfa 1640 Klösz Jakab [jun.].

()¹², A¹²–Z¹², Aa¹²–Rr¹² Ss⁵ = [24] + 969 + [1] pag. – 12° – Orn.

RMK I 700 – Čaplovič 176

Protestáns elmélkedések és imádságok. – Levis Bayly *The practice of pietie* című műve magyar fordításának 3. kiadása. A könyv szerkezete, beosztása megegyezik a debreceni első

(1639) és a lőcsei második kiadásával (1735), azzal a különbséggel, hogy a Lónyai Zsigmondhoz intézett ajánlást már nem tartalmazza. A kiadványhoz írt ajánlóversek változatlanok, vö. az incipitmutatóval. A bártfai kiadás címe rövidebb, mint a megelőző lőcsei kiadásé, mert a címlapon nem olvasható „a nyomtatás szennyeitől tisztán, sok helyen mind szóval illendőbbel, s mind világosb értelemmel újultán kibocsáttatott” mondat. Ebből Esze Tamás azt a következőt vonta le, hogy a bártfai kiadás az 1. debreceni kiadásra alapul (Könyv és könyvtár 1963: 62), holott a lőcsei javított kiadás szövegét követi. A címszöveg megfogalmazásából: *fordítottatott... Medgyesi Pál... által, és most harmadszor újonnan kibocsáttatott és nyomtatottatott Bártfán, Klöss Jakab által feltételezhető*, hogy a bártfai kiadás Medgyesi közreműködése nélkül jelent meg. Az általa gondozott és javított kiadásoknál ugyanis Medgyesi fordítóként és kibocsátóként is fel van tüntetve (vö. 1735, 2042).

Cf. 1525(2); 1639, 1702, 1735; 1895, –, 1906(1), 2042, →

Budapest Nat ② + cop. (Cluj-Napoca Univ) – Cluj-Napoca Acad ② ② – Cluj-Napoca Univ ①
– Hajdúböszörmény Gymn ③* – Sárospatak Ref ②

Olim: Rimaszombat gömöri ref. esperesség

1818

MIHÁLYKÓ János: Keresztyeni istenes és aitous imadsagok, ez mostani nyomorult és veszedelmes időkben minden keresztién és istenfelő embernek felette szükségesek és hasznosok, a regi iras magyarázó doktoroknak és szent atyáknak irásokból egyben szedegettetet és szep rendre helyezetet. Mostan penig ismét uijonnan szep könyörgéseckel, hálaadásockal és psalmusockal megh-öregbittetet. [Bártfa] 1640 [Klöss jun.].

[]³, A⁶–Z⁶, Aa⁶–Dd⁶? = [6] + 319 + [5?] pag. – 12° – Orn., ill.

RMK I 699 – Caplovic 180

Evangélikus imádságoskönyv. – A címlevél hátán bibliai idézetek olvashatók. A második levélben kezdődik *A kegyes olvasónak előljáró beszéd*. E kiadás a címlap szerint *szép könyörgésekkel, hálaadásokkal és psalmusokkal megöregbítettetett*, azaz bővített kiadás. A szerkesztő nagyrészt átvette az 1609-i első kiadás (976) szövegeit, helyenként azonban megváltoztatta azok sorrendjét, újakkal, közöttük prózában fordított zsoltárokkal egészítette ki. A főrész különböző alkalmakra szóló következő imádságok gyűjteménye: (1) *Szép és ájtatos könyörgések* – (2) *Egyházba menő ember azt mondja* – (3) *Az Istennek malasztjának megnyeréséért* – (4) *Négy reggeli hálaadás és könyörgés* – (5) *Az angyaloknak őrizéséért való könyörgések* – (6) *Ecclesia* – (7) *Bűneinknek megbocsánatjáról való imádság* – (8) *Hálaadás* – (9) *Az ebédelőknek és vacsorálóknak való könyörgések* – (10) *Három estvéli hálaadás és könyörgés* – (11) *Prédikáció előtt való imádság* – (12) *Prédikáció után való imádság* – (13) *Üdvösséges és ájtatos szép imádság* – (14) *Az igaz hitben megtartásért való könyörgés* – (15) *Az anyaszentegyházért való imádság*.

A 268–294. lapon található Pázmány Péter *Imádságos könyvéből* átvett *Sz. Dávidnak hét penitentiartató zsoltára* versben (vö. 976); ezeknek incipitmutatóra utaló kezdőszavai a következők: 268: Nyéki Vörös Mátyás: *Meg ne feddj engemet... és meg ne ostorozz* – 271: Nyéki Vö-

rös Mátyás: *Boldogok, akiknek* – 274: Nyéki Vörös Mátyás: *Meg ne feddj engemet... és meg ne verj* – 278: Balassi Bálint: *Végtelen irgalmú, ó* – 285: Nyéki Vörös Mátyás: *Uram, halld* – [290: Nyéki Vörös Mátyás: *Sok háborúságban*] – 292: Nyéki Vörös Mátyás: *Hajtsd meg füleidet*.

A mű végén a *Lajstrom* az egyetlen ismert példányban az első lapján, a Dd₄ verzóján megszakad. Az 1642-i kiadásból (1942) következtetve a *Lajstrom*-nak négy lapnyi része hiányzik.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint Jakob Klöss bártfai nyomdájában készült. Az egyetlen példány a *Keresztyéni isteni dicséretok* Bártfán 1640-ben Jakob Klöss műhelyében nyomtatott kiadásával (1816) egybekötve maradt meg. A korábbi kiadások közül ugyancsak az evangélikus egyházi és temetési énekeskönyvvel együtt jelent meg az egykorú adatok alapján feltételezhető 1620-i lőcsei (1228–1229) kiadás is. A lappangó 1630-i csepregi kiadásban pedig Mihálykó imádságoskönyve és az énekeskönyv közös címlappal jelent meg (1459). Klöss tehát 1640-ben ezt a formát vette át, elhagyva az imádságoskönyv címlapjáról a nyomdahelyet és a nyomdász nevét.

Cf. 976*, –, 1942

Budapest *Nat* cop. – Cluj-Napoca *Acad* ②*

1819

[1] [KALENDÁRIUM az 1641. esztendőre.] – [2] (Szokot prognosizavagy judicium s-itélet az mostani 1641. esztendő állapotjáról m. T o n s k i J a n o s által.) [Bécs 1640 Gelbhaar.]

A⁸–C⁸ D⁷⁺¹ = [31] fol. – 8° – Mult. ill.

RMK I 710

Új-naptár és prognosztikon. – Az egyetlen fennmaradt példány címlevele hiányzik. A naptár-rész beosztása, a hónapképek és a hónapversek megegyeznek az 1639. évre szóló bécsi kalendáriumával (1712). A hónapversek januári incipitje: *Ez első hónapba eret ne vágass*. A naptár és prognosztikon között a korábbi kiadástól eltérően nem található ajánlás. A prognosztikon egyes fejezetei: *Az eleiről az esztendőnek* – *Az esztendőnek mivoltáról* – *Az eklipszis felől* – *A mezők jövődelme s termése felől* – *A betegségekről* – *A hadról* – *A Német Birodalomról* – *Magyarországról* – *Csehországról* – *Austria circulusáról*. A prognosztikon néhány fejezetében olvasható magyar nyelvű versekre König György hívta fel a figyelmet (ItK 1940: 409). Incipitmutatóra utaló kezdősoruk: C_{2a}: *Közönséges és igen szokott példabeszéd az* – C_{4a}: *A Mithridates gyakorta mérget iván* – C_{5a}: *Az Alexander Thébást elrontotta* – *A szegénynek szabadsága ez* – C_{6a}: *Még maga sem, a Jupiter*. A kiadványt a *Magyarországi és erdélyi sokadalmak* című vásárjegyzék zárja.

A naptárt tartalma és betűtípusai alapján az előző évhez hasonlóan (vö. 1712) Gregor Gelbhaar nyomtatta Bécsben (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Cf. 1667!

Budapest *Nat* ②

1820

[1–2] AZ MDCXXXXI. ESZTENDÖRE való calendarium, az mely bissextilis után első, szereztetet az Kesmarhon (!) lakozo David Frolichius mathematicus doctor által, és ez Magyar orszagh és Erdeli eghez szorgalmatossan alkalmaztatot. Csepregben [1640] Farkas Imre.

[]², A⁸–C⁸ D² E⁴ = [32] fol. – 8°

RMK I 712

Új-naptár és prognosztikon. – A naptárjegyek magyarázata után a hónapok naptártáblái következnek. Egy hónap két levél verzőjét foglalja el, a rektó lapokon a *Sokadalmak* című vásárjegyzék olvasható, ill. a nyomdász üres helyet hagyott a bejegyzések számára. A hónapversek januári kezdősora: *Ez első hónapba eret ne vágass.* A naptár rész után a nyomdász újesztendei ajándékként ajánlotta a kalendáriumot patrónusának, gróf... *Nadasdi Ferencznek*... A mindössze hatlevélnyi prognosztikonnak nincs önálló címlapja, sőt címe sem. Az egyes fejezetek címei: *Az 1641. esztendő négy részeinek tulajdonságairól. A télről – A tavaszról – A nyárról – Az őszelelől – A Napban és Holdban leendő fogyatkozásokról – A békeességről és a háboruságról – A földi gyümölcsökről és termésekről – Némely országoknak és tartományoknak állapotukról. A nemes Magyarországról – A Csehországról – A Felső-Szilesiáról.*

Cf. 903!; 1638, –, 1873, 1921

Budapest Nat ① – Pannonhalma ①

1821

[LITTERAE testimoniales ordinationis sacerdotalis.] Nos superattendens et seniores in ecclesia sancta et catholica Augustanum Confessionem in comitatibus Sempron(iensi), Castri Ferrei et Zaladiensi profitentes... omnibus has litteras lecturis salutem... [Csepreg cr. 1640 Farkas.]

[1] fol. – 250 x 310 mm – Init.

MKsz 1943: 366

Evangelikus lelkészavatást tanúsító űrlap. – Az egyleveles nyomtatvány az oklevelekben szokásos bevezető résszel kezdődik. Egyetlen ismert példányát Georgius Bogner téti (Moson megye) lelkész részére állították ki Csepregen 1642. május 20-án. Saját kezükkel írták alá: *Bartholomaeus Kiis... oppidi Sarvar concionator, superintendens; Paulus Schubertus eccl. Semproniensis invariatae A[ugustanae] C[onfessionis] addictae pastor, vicinarumque senior; Gregorius Sagodi senior; Joannes Terbocs senior; Gregorius Musai senior; Stephanus Nodificus notarius.*

Erről az úrlap jellegű kiadványról részletes bibliográfiai leírás korábban nem készült. Létezéséről Szimonidesz Lajos adott hírt, mint valószínűleg 1640 körüli csepregi nyomtatványról. Megállapítását az úrlap tipográfiai anyagának részletes vizsgálata alátámasztotta (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Budapest *Ev Arch* ① – Budapest *Nat* cop.

1822

ALOM KÖNYVETSKE, miképen az eyeli latasoknak, jelensegeknek es külömb külömb almoknak értelmet es magyarázattyat megh tanulhatni, etc. Az reghi es ez mostani alom magyazo könyvekből... öszve szedegettetven es ez rövid rendre hozattatott... [Debrecen cr. 1640 Fodorik.]

A⁸ B⁸ C⁷⁺¹ = [23] fol. – 8° – Orn.

Sztripszky I 2179/385 ← MKsz 1879: 62

Álomfejtő könyv. – A címlapon bibliai idézet. A címlevél után olvasható az *Elöljáró beszéd és tudomány, micsoda féle éjjeli látásokra és álmokra az ember számot tartson és azoknak értelmét miképpen megtudhatja*. Ezt követi külön cím nélkül ábécé-rendben az egyes álmokképek megnevezése és jelentésük rövid leírása. A szöveg a C₇ levél hátlapján fejeződik be.

A múlt században e kiadásnak kötéstáblából kiáztatott négylevélnyi töredékéről Vasady Gyula adott hírt (MKsz 1879: 62). Az ő, ill. nyomában Sztripszky (I 2179/385) meghatározásával ellentétben valójában a B₂, B₇, C₂ és C₇ leveleket tartalmazta a töredék. Azóta egy újabb, címlappal ellátott csonka példány is ismertté vált, így a kiadványból csak a B₁, B₈ és a C₃-tól C₆-ig terjedő levelek hiányoznak. Az *Alomkönyvecskének* e kiadása nyomtatási hely feltüntetése nélkül látott napvilágot. A címlap alsó része sérült, így a római számmal kifejezett nyomtatási év sem olvasható már, csak a *Nyomtat[tatott] M[...]* impresszum. A betűtípusok tanúsága szerint a kiadvány Debrecenben jelent meg 1640 körül (V. Ecsedy Judit megállapítása). Szövege az 1635. évi debreceni kiadást (1603) híven követi.

Cf. S 622A (MKsz 1975: 91–92); 1603!; –, 1974, –.

Alba Iulia ③* – Budapest *Nat* ④ + cop.

1823

(ALSTED, Johann Heinrich:) Rudimenta lingvae Latinae in usum scholae Albensis hoc modo elaborata, ut puer unius anni spatio ex illis legere, declinare, comparare, conjugare, initia deniq(ue) syntaxis et radices sylvu-

lae vocabulorum harmonicae addiscere possit. Editio tertia... Albae-Juliae MDCXL typis principis.

A⁸-N⁸ = 207 + [1] pag. – 8° – Orn.

RMK II 551 – Dézsi: Suppl. 60

Latin nyelvtan. – A címlap hátán olvasható a szerző *Ad praeceptorem* című előszava *Alba-Julia 1640.* keltezéssel. Szövege a keltezés kivételével megegyezik az előző kiadásokéval (1580, 1610). A főrészt beosztása is követi azokat, de példaanyaga lényegesen bővebb a korábbiaknál. E kiadás jellegzetességei közé tartozik, hogy a főnévragozások paradigmáiban a *hic haec hoc* mutatónévmás megfelelő alakja mindig fel van tüntetve. A toldalékokra kurzív szedés hívja fel a figyelmet. A névszó- és igeragozási paradigmák a megfelelő magyar fordítást is megadják. A kötet végén *M. Philippus Ludovicus Piscator* 1640. december 8-án kelt utószava olvasható *Candido lectori* s. Ebben összefoglalja a jelen kiadás változtatásait az előzőekhez képest. Ezek szerint az 1638-ban elhunyt Alsted nyelvtankönyvének átdolgozója Piscator volt.

Alsted *Rudimentájának* kombinatorikus módszerét Szentpéteri Márton elemezte (ItK 1998: 437–458).

Cf. 1580!; –, 2168, →

Budapest *Nat* ① – Târgu Mureș ②

1824

(ARTICULI dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis in civitate Alba-Julia ad diem 24 mensis Aprilis anni Domini 1640. indictis, celebratis conclusi.) [Gyulafehérvár 1640 typ. principis.]

A⁶ = [6] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 1958/165 ← MKsz 1895:261 – Dézsi: Suppl. 58

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Rákóczi György erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1640. április 24 és május 17 között Gyulafehérvárott tartott országgyűlés huszonkilenc artikulusból foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1640. május 17-i kellettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml X 276–288.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint a gyulafehérvári fejedelmi nyomdában készült (MKsz 1968: 206, Fazakas József és OSzKÉvk 1978: 328, V. Ecsedy Judit).

Cf. 1005*!; 1641!; –, →

Budapest Arch ① – Budapest Nat ① ① – Budapest Univ ① – Cluj-Napoca Acad ① – Cluj-Napoca Univ ① – Sighişoara ①

Bisterfeld, Johann Heinrich: Pallas Dacica.. Albae Juliae 1640. – Vide 1827

Catechism calvinesc. Gyulafehérvár 1640. – Vide 1958

1825

GELEJI KATONA István: Praeonii evangelici tomus secundus, seu pars aestivalis et autumnalis, continens textuum omnium, seu pericoparum Evangelicarum a Dominica Trinitatis ad XXVI. usque post Trinitatis... in conciones XCIII. digestam enarrationem, cum indice triplici... opera ac studio Stephani Katona Gelejini... Albae Juliae MDCXL... Transylvan. principis... Georgii Rakoci... typis et impensis.

a⁴-d⁴, A⁴-Z⁴, Aa⁴-Zz⁴, Aaa⁴-Zzz⁴, Aaaa⁴-Zzzz⁴, Aaaaa⁴-Zzzzz⁴, Aaaaaa⁴-Llllll⁴ Mmmmmm⁴-Rrrrrr⁴ Ssssss⁶ = [32] + 970 [recte 968] + 100 pag. – 2° – 1 ins., init.

RMK II 552 – Nagler 237

Református postillák. – E könyv második kötete Geleji Katona István latin nyelvű prédikációgyűjteményének (vö. 1720). A címlével hátlapján szentírási idézetek olvashatók, valamint Erdély és a Rákóczi-család egyesített címere látható. A Gyulafehérvárott 1640. október 25-én kelt előszót *Venerabilibus... veritatis Evangelicae praeconibus, episcopis, senioribus, antistitibus et pastoribus ecclesiarum orthodoxarum per utramque... Ungariam, nec non Transsylvaniam* intézte aetatis vero 51 Stephanus Katona Gelejinus. Ennek befejező része Geleji Katona önéletrajza, amelynek címét a margóra nyomtatták jegyzetképpen: *Vitae auctoris brevis delineatio*. Az előszót a Geleji Katonát és művét köszöntő latin nyelvű versek gyűjteménye, az *Applausus solennis* követi. Szerzői: (1) Thomas P. Tisza Betsi, pastor primarius... ecclesiae Claudiopolitanae, nec non dioecesis Kalotaszegiensis et Colosiensis inspector – (2) Georgius Czulaji, illustrissimo Transylvaniae principi a sacris – (3) Franciscus Z. Petri, ecclesiarum orthodoxarum terrae Fogaras inspector et... principis Transylvan. concionator Fogarasiensis. Anno aetat 50. – (4) Petrus Dengelegi, pastor ecclesiae Enyedien. primarius, vicinarumque in comitatibus Albensi et Tordensi, sedeque Aranyas dispersarum senior, sanctaeque universitatis notarius – (5) Paulus Medgyesi... Transylvan. ... principis a concionibus sacris – (6) Balthasar J. Uzoni, pastor ecclesiae Devenensis, et... in comitatibus Hunyad et Szarand... senior – (7) Gregorius Nádudvari, pastor ecclesiae Saxopolitanae, et... decanus ejusdem capituli – (8) Petrus Kapornai, ecclesiasta tunc Alvinciensis Apostrophe című költeményének kelte Alvincino, Jul. 19. A további versek szerzői – (9) Franciscus Szigeti, antistes in oppido Dees et comitatus Szolnok interioris, partiumque Dobocensis senior – (10) Stephanus Szikszai, pastor ecclesiae Rettegiensis et reliquarum in comitatu Dobocensi existent. senior – (11) Stephanus P. Tisza-Betsi, pastor ecclesiae Marosvasarhelyiensis primarius et caeterarum in sede Maros dispersarum orthodoxarum senior – (12) Johannes Dadai, pastor ecclesiae Küküllövarinae et caeterarum in eodem comitatu de Küküllő orthodoxarum senior – (13)

Petrus Ormanyi, pastor ecclesiae Patakfalvensis et reliquarum in sede Siculicali Udvarhely existentium senior – (14) *Stephanus Siko Bölöni, pastor ecclesiae oppidi Illyefalva, caeterarumque ecclesiarum orthodoxarum in sede Siculicali Sepsi senior* – (15) *Basilius Dálnoki, senior sedis Siculicalis Kezdi* – (16) *Stephanus Z. Vasarhelyi, pastor ecclesiae Papoltziensis et sedis Siculicalis Orbai decanus*. A könyv további részeinek elrendezése, felépítése és tartalma megfelel az első kötetben kialakított rendnek. Az *Index I. dominicarum et concionum una cum numero ac argumentis earum* című mutatót követi a Szentháromság-vasárnap és advent közötti 26 vasárnapi evangéliumi szakaszhoz fűzött 93 prédikáció. A kötet végén találhatók a további mutatók és a sajtóhibák jegyzéke: *Index II. locorum Sacrae Scripturae*; *Index III. rerum et verborum notabiliorum... alphabeticus* és *Elenchus errorum*, ennek végén a szerző kétsoros latin epigrammája olvasható.

E műből Geleji előszava szerint 800 példányt nyomtattak I. Rákóczi György költségén, aki a példányok nagyobb részét ajándékba adta az erdélyi református prédikátoroknak, a maradékkért befolyt összeget pedig a szegényebb lelkészek megsegítésére fordította.

Cf. 1720, –

In 21 bibliothecis 38 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Martin *MS* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş – etc.

1826

MEDGYESI Pál: Sz. atyak öröme, az az az Messias Jesus Christusnak Maria előtt személy szerént létének, s-örök istenségeének az O Törvénybéli jelenésekből, Sz. Írás, jó okok és a jozanb régi doctoroknak értelmek szerént-való világos meg-mutatása, sok egyéb tudásra idvesség és gyönyörűség dolgokkal egyetemben. D a n i e l V a s a r h e l l y i jesuita professus paternek, amaz nagyságos angyal Gen. 32. v. 24. etc., és Exod. 3. v. 2. etc., s az Jehovah nev és az közölhetetlen isteni tulaydonosságok s-munkak felől samosatenizalo és abban fülüg merült tsekely tzikkelyinek meg tzikkelyezesere irattatott, es három könyvkekre oszlattatott negy szükséges táblakkal edgyütt Erdely országának... mostani kegyelmes fejedelmének alázatos udvari praedicatora Medgyesi Pal által. Albae Juliae 1640 typis cels[issimi] principis.

$a^4-c^4 d^2, A^4-Z^4, Aa^4-Zz^4, Aaa^4-Eee^4 Fff^2 = [28] + 387 + [24] \text{ pag.} - 4^\circ$

RMK I 701

Református vitairat. – A címlap hátán Basilius Magnustól és Eusebiustól olvasható egyegy idézet. Az ajánlólevelet *Medgyesi Pál, udvari prédikátor* Gyulafehérvár 1640. január 5-i kelettel *Lorantfi Susannanak... Rakoci Györgynek... Erdélyországának fejedelmének... szíve szerént való édes házastársának* címezte. Ezt követi a tartalomjegyzék: *Lajstroma a könyveknek, részeknek, sectióknak és paragrafusoknak*. A mű törzse Medgyesi Pál, udvari prédikátor

és Vásárhelyi Dániel, kolozsmonostori jezsuita hitvitáját tartalmazza. 1638. decemberében terminuskor, azaz a téli napfordulókör (december 21) Lórántffy Zsuzsanna kolozsmonostori házában ebéd után kezdődött hitvita az udvari prédikátor és a jezsuita szerzetes között. Vásárhelyi azt állította, hogy a Jákobbal viaskodó angyal és az az angyal, aki Mózesnek a csipkebokorban megjelent, továbbá aki Izrael népét Egyiptomból kivezette, teremtett angyalok voltak. Medgyesi szerint Krisztus jelent meg ez alkalmakkor isteni személyében. Vásárhelyi véleményén „*igen kaptak az unitáriusok*”, és nemcsak a kálvinisták, hanem a katolikusok is megbotránkoztak. Ezért Vásárhelyi néhány nap múlva rövid feljegyzést nyújtott be nézeteiről Lórántffy Zsuzsannának. Medgyesi erre röviden válaszolt. Vásárhelyi egy hosszabb traktátusban fogalmazta meg viszontfeleletét. Medgyesi kötete a vita menetének megfelelően a következő részekre tagolódik:

Első könyv és annak első része. Első sectio: Ez írásnak indulatja, távolb és közelebb való alkalmatossága és okai felől, a kolozsmonostori vita emlékezetből való leírását tartalmazza. A *Második sectio közli Vásárhelyi uram jegyzécskéjét*, amelyet néhány nappal később juttatott el Lórántffy Zsuzsannához, és *Medgyesi Pál reáírt replicációját*. A *Második rész. Első sectio P. Vasarhelyi samosatenizálásáról*, és a *Második sectio P. Vasarhelyinek Bellarminussal és kiváltképpen Pennasolával való üstökvonásáról* értekezik. A *Második könyv P. Daniel Vasarhelyinek a cikkelyek mellett írott leveleiről, mind a külön küldöttéről, mind a cikkelyek eleiben függesztettről* szól. Két részből áll. Első rész: (1) Vásárhelyi Dániel 1639. január 29-én Monostoron kelt levele, amelyet Lórántffy Zsuzsannához intézett. (2) Lórántffy Zsuzsanna *jegyzése*, amely a Krisztus egyedüli közbenjáró voltát bizonyító bibliai helyeket tartalmazza. (3) Medgyesi Pál válasza a fenti levélre: *A Vasarhelyi pecsét alatt küldött levelenek... megvizsgálása*. Második rész. (1) *A cikkelyek eleiben függesztett levele a páternek*, ezt Vásárhelyi keltezés nélkül, traktátusa kíséretében küldte a fejedelemszonnynak. (2) Medgyesi erre írt válasza. A *Harmadik könyv. Első avagy állató része* három *sectio*-ban tartalmazza Medgyesinek Vásárhelyi traktátusára írott válaszát: (1) *A Jákobbal küzdő férfi felől az igaz értelem* – (2) *A vezér angyalról Exod. 3. v. 2. etc., aki az Izrael népét Aegyptusból kiszabadította*. – (3) *A régi bevett jobb és több patereknek bizonyításokról*, benne idézetek olvashatók huszonkét ókeresztény írótól és hat újabb katolikus, főként jezsuita teológustól, akik Medgyesivel megegyezőleg tanítottak a vitatott kérdésről. A harmadik könyv második részében *P. Vásárhelyinek a küzdő és vezér angyalról való igaz értelemmel ellenkező vélekedése cáfoltatik meg*. E fejezet előbb mindig Vásárhelyi traktátusából közöl egy *cikkelyt*, majd az arra adott *felelet* következik. Medgyesi – mint az ajánlásban írja – csak igen ritkán hagyott ki Vásárhelyi szövegéből egy-egy fölöslegesnek ítélt részt, ezen kívül csak az ortográfián változtatott, azaz Medgyesi műve gyakorlatilag teljes egészében tartalmazza Vásárhelyi vitairatát is. A könyvet három mutató és a sajtóhibák jegyzéke zárja: (1) *Táblája a Szentírás locusainak, melyek ez könyvben béhozattatnak és megmagyaráztatnak*. (2) *Tekintetebb szókknak és dolgoknak mutatótáblája*. (3) *Az autorok és könyvek, akik itt benn forognak mind a régiek és újak*. (4) *Vétkes nyomások*.

Az ajánlólevél Lórántffy Zsuzsannáról és genealógiájáról szóló részét kiadta Kemény József: *Történelmi és irodalmi kalászatok*. Pest 1801, 190–196.

A vitairat tartalmát ismertette és értékelte Császár Károly (Megyesi Pál élete és működése. Bp. 1911, 43–49) és Heltai János (Europa Balcanica–Danubiana–Carpathica 2A. Annales cultura–historia–philologia. Szerk. Miskolczi Ambrus. Bp. 1995, 224–235). Ld. Még Bartók 291.

Az ajánlásból kitűnik, hogy a könyv a fejedelemszony költségén jelent meg. Megírásához 1639. március 19 után kezdett Medgyesi, és november közepén fejezte be. A nyomtatás kevesebb mint öt hónapig tartott. Az első két könyv már sajtó alatt volt, miközben a harmadikon még dol-

gozott a szerző. A gyakori sajtóhibák oka az, hogy a nyomtatás nyelvünket nem értő *typographus* által lett, az igazgatása is hon nem létem miatt egynéhány rendbeli embereken fordult meg.

In 14 bibliothecis 21 expl. – Braşov Arch – Budapest Acad, Nat, Univ – Cluj-Napoca Acad, Univ – Debrecen Ref, Univ – Sárospatak Ref – Târgu Mureş – etc.

1827

[1] RÁKÓCZI György, I.: Instructio, quam... Georgivs Rakoci, princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Sicularum comes etcaet. tradidit... domino Sigismvndo Rakoci, filio suo natu minori, non longe post cum ille scholis valedixisset. Albae-Juliae MDCXL. [typ. principis]. – [2] (BISTERFELD, Johann Heinrich: Pallas Dacica, quam... Sigismvndvs Rakoci,... Transylvaniae principis secundus filius a. d. 7. Maji anno MDCXL praecinente schola aulica, applaudentibus omnibus in... Transylvaniae principum,... regni,... legati Polonici, procerum, omnis(ue) ordinis spectatorum ac auditorium corona praestitit, porroque praestabit.) Albae-Juliae MDCXL ex typographia suae celsitudinis.

A⁵, A¹-T⁴ V² = 12 + 155 + [1] pag. – 4° – Orn., init.

RMK II 553 – RMK II 554 – Nágler 239–242

Erkölcsi oktatás és iskolai szindarab. – E kiadvány Rákóczi Zsigmond iskolai tanulmányainak befejezése alkalmából készült. Az első rész címlapja hátán bibliai idézet. Ezt *Praefatio Sigismundi Rakoci* követi. A főrész *Soli Deo gloria* jelszó után *Georgius Rakoci die vigesima Junii... Albae Juliae anno 1640* kelt inteimeit tartalmazza kisebbik fiához, Zsigmondhoz. Ez a fejedelmi parainaeasis IX pontból áll. Bennük az egyház és a haza szolgálatára, mindenféle rendű és rangú ember megbecsülésére, szüleinek és testvércinek szeretetére intette fiát a fejedelem. A kiadvány végén I. Rákóczi György bibliai jelmondata olvasható: *Non est currentis, neque volentis, sed miserentis Dei*.

A második rész önálló címlap után azt a szindarabot adja közre, amellyel Rákóczi Zsigmond búcsúzott a gyulafehérvári udvari iskolától 1640. május 7-én. A címlevél után J[ohann] H[einrich] B[isterfeld] *Lectori benevolo* címzett ajánlása áll. Kelte 1640. június 1. Ezután külön cím nélkül kezdődik a főrész, amelyet Szőlősi János *Prologusa* vezet be. Elmondja, hogy az iskolát rövidesen bezárják, és Rákóczi Zsigmondot Mars követeli magának. Majd a diákok: Ország Mihály, Debreceni Zsigmond, Kováts György, Bethlen Mihály és Szénás Péter hexameterben fogalmazott párbeszéde után belépett az iskola királya, akit Padányi Gergely személyesített meg. Rákóczi Zsigmond hosszú, a tudományok jelentőségéről szóló beszéddel fordult hozzá. Szőlősi János a tanár személyében szólt a diákokhoz. Azok röviden beszámoltak tanulásukról. Rákóczi Zsigmond hosszabban adott számot tanulmányairól. Ennek során kiderült, hogy az ifjú herceg a filozófiát elébe helyezte a bibliaolvasásnak. A király emiatt megrovásban részesítette. Rákóczi Zsigmond ezért elhagyta a termet, hogy mulasztását pótolja. A többiek beszámolójának végeztével azzal a hírrel tért vissza, hogy az Újtestamentum olvasásával volt elfoglalva, és több mint ötezer idézet helyét megjegyezte. Ennek bemutatására a király és az egybegyűlteket nagy meglepetésére egyenként megnevezett nem egészen ezer, téma

szerint csoportosított bibliai locust, amelyeket Szőlősi István fel is olvasott. A tanítványok búcsúját követően a király eltávozott. Rákóczi Zsigmond *Oratio valedictoriáját* Veér Ferenc verssel vezette be. Majd egy gyermek elénekelte az iskola hattyúdalát: *Cantio cygnea scholae aulicae, svasi melodia a puero quodam decantata*, és a többi tanítvány is búcsút vett az iskolától. Az ünnepséget Geleji Katona István *Salutatio gratulatoria* és Johann Heinrich Bisterfeld *Votiva acclamatio* című búcsúbeszéde zárja. A nyomtatvány végén rövid *Errata graviora* áll.

Az *Instructio* előszavából kiderül, hogy Rákóczi Zsigmond tanulmányai befejezése után kapta ezt az Utasítást magyar nyelven, amit atyja iránti hálás tiszteletből és mások okulására fordított le latinra és jelentetett meg. Részletesen ismertette Szilágyi Sándor Felső-vadászi Rákóczi Zsigmond 1622–1652 című életrajzában (Bp. 1886, 38–39).

A *Pallas* *Dacicára* vonatkozó szakirodalmat Varga Imre foglalta össze (A magyarországi protestáns iskolai színjátszás forrásai és irodalma. Bp. 1988, 425 – A magyarországi protestáns iskolai színjátszás a kezdetektől 1800-ig. Bp. 1995, 70–71). Részletesen ismertette Szilágyi Sándor (i.m. 35–38). Megállapította, hogy műfaj tekintetében nagyban eltér a katolikus iskolák cselekményes, több felvonásból álló, színpadon bemutatott darabjaitól. Dombi Béla párbeszédbe szedett vizsgaleírásnak tekintette, amelynek célja a „rideg, de hasznos oktatás” és nem a gyönyörködtes (A drámaírás kísérletei Magyarországon a XVI–XVII. században. Pécs 1932, 117). Pirnát Antal hasonlóképpen a fejedelmi gyermekek oktatásához kapcsolódó udvari látványosságként értékelte (MIrodT II 261). Szerzője Johann Heinrich Bisterfeld, a gyulafehérvári iskola professzora volt.

A két mű együttes megjelentetésének szándékára elsősorban szoros tartalmi összetartozásuk utal, továbbá, hogy az ismert példányok általában egybekötve maradtak fenn. E kiadvány felépítése azonos az 1638-ban az ifj. Rákóczi György iskolai tanulmányainak befejezése alkalmából készült nyomtatvánnyal (1722). Valószínű, hogy az egyes részeket mindkét esetben külön-külön is terjesztették.

Egyes példányokban (például Braşov *Ev*) a hiányos festékezés miatt az *MDCXL*. nyomtatási év *MDLXI*-nek olvasható, ezért előfordul, hogy tévesen ezzel a kiadási évvel katalogizálták e nyomtatványt.

Cf. 1722, –

In 15 bibliothecis 23 expl. – Berlin *Nat* – Budapest *Acad, Nat* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – London *BL* – Oxford *Bodleiana* – Târgu Mureş – etc.

Rákóczi Györgynek maga fiához való oktató intése. Fordította Kis Imre... Gyulafehérvár 1640. = **Appendix 165**

Silvestru Transilvanul: Psaltirea. Gyulafehérvár 1640. = **Appendix 166**

Szenci Molnár Albert: Lexicon Latino-Graeco-Hungaricum. Hanau 1640. = **Appendix 167**

Monumentum sepulchrale ad... Mauritii... memoriam... Cassellis 1640. – Vide **1676**

Frölich Dávid: Calendarium az 1641-ik évre. Kolozsvár? 1640. – Vide **1862**

Icon vicissitudinis humanae vitae. Bártfa 1640 = **S 1200** = MKsz 1999: 218

1828

[1] KALENDARIUM Ch[rist]us Urunk sz[ületése után] 1641. eszten[dőre a]z bissextilis után, calculáltatot David Frölik t[ö]l. – [2] (Prognosticon astrologicum, az az az eghnek forgasabol es az csillagoknak tekintéléséből valo jövendölés az 1641 esztendőnek 4. részeire... Szorgalmatosan irattatot David Frölik és rész szerint Lemka György astrologusok által. ... Nyomtatott Heltai Gáspár műhelyében.) Colosvarban [1640] [typ. Heltai] (Georgius Abrugi).

A⁸–D⁸ E⁷ = [39] fol. – 16° – 1 ins., orn.

RMK I 717

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A kiadvány egyetlen ismert példányának első négy levele sérült. A címlapon Kolozsvár fametszetes címere látható. A címlevél hátán a kiadványt *Stephano Petki de Czikcziczo, Sedium Siculicarum Gyergio et Kaſon capitaneo supremo... dedicat officiose Georgius Abrugi typographus*. A naptárjegyek magyarázata után a hónapok naptártáblái következnek magyar nyelvű Cisio Janussal. A hónapokra való versek a naptártáblák után önálló fejezetet alkotnak. A januári hónapvers incipitje: *Büntől távozzál*. A hónapverseket a *Sokadalmak Erdély- és Magyarországbán* című vásárjegyzék követi. Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon egyes fejezetei: *Ez jelen való esztendőnek állapotáról. – II. A télről – III. A kikeletről – IV. A nyárról – V. Az őszeről – VI. Az eklipszisekről – VII. Földi gyümölcsökről – VIII. A bányákról – IX. Betegségekről – X. Hadról és háborúságról – XI. A terhes asszonyokról – XII. Szőlőtermésről – XIII. Magyar- és Erdélyországról – XIV. Felső- Magyarországról, Morváról és Misniáról [Meisenről] – Szántó embernek vetésben való regulája* című vers, melynek kezdősora: *Szent Egyeddel vess gabonát*. A kiadványt a *Christus Urunk születése után való rövid krónika* zárja, amelynek utolsó adata az 1640. évhez fűződik.

A prognosztikon társszerzőjeként feltüntetett Lemka György valószínűleg a krónikát bővítette ki: a *rövid krónika* ugyanis jóval több erdélyi eseményt tartalmaz, mint a többi Frölich-naptár krónikarésze.

Cf. 315!; 1477!; 1645, 1677, 1724, 1769, –, 1885, 1928, 1999, 2060, 2106, 2142, 2173, 2214, 2261, 2315, 2371, →

Budapest Acad cop. – Budapest Nat cop. – Cluj-Napoca Univ ①

1829

TITELMANN, Franciscus: Compendium dialecticae Francisci Titelmanni ad libros Logicorum Aristotelis admodum utile et necessarium. Clavdiopoli MDCXL in officina Casparis Helthi imprimebat Georgius Abrugi.

A⁸–C⁸ D⁷⁺¹ = [31] fol. – 8°

RMK II 555

A vitatkozás logikai szabályai. – E kiadvány teljes egészében az 1580-ban Kolozsvárott megjelent első kiadást követi (466).

Titelmann tankönyvet újabban Bartók István elemezte. Megállapította, hogy a ciceroniánus retorikus logika képviselője, azaz könyvében az arisztotelészi logika fogalmait a humanista retorika elemeinek a segítségével magyarázta (Bartók 77).

Cf. 466!; –

Budapest *Nat cop.* – Târgu Mureș ① (Sz.-keresztúri unitár. gymn.)

1830

ACCLAMATIONES votivae in nuptias solemnes... m. Johannis Windisch... gymnasij Leutschov. moderatoris... virginem Susannam Zablerianam... Petri Zableri, superintendentis V. regalium civitatum et conjunctarum ecclesiarum... vitae sociam... ducentis, decantatae a pube Aonia. [Leutschoviae 1640 Brewer].

[]⁴ = [4] fol. – 4° – Orn., init.

Sztripszky II 2698/246 ← MKsz 1891: 80 – Caplovič 852

Lakodalmi versek. – A költemények Johann Windisch löcsei gimnáziumi rektornak és Peter Zabeler löcsei evangélikus lelképásztor, Susanna lányának 1640-ben kötött házassága alkalmából készültek. A címlap hátán egy-egy idézet a Példabeszédek könyvéből és szent Ágostontól. A főrészben az ifjú párt a következő szerzők köszöntötték egy-egy verssel: (1) *Mart. Tarnoci Bécz. p. t. fil. dn. M. Petri Zab[leri] paedagog.* – (2) *Francisc. Molit[oris] Transilv.* – (3–4) *[A] Georgio Raduchio Lypt., al. sch. L.* – (5) *Andr. Rodeli Transilv.* – (6) *[A] Georgio Johannide Lypt., p. t. al.* – (7) *[A] Melchiore Bölcshazi Lypt.* – (8) *[A] Tobia Weiß Belens. p. t. fil. dn. Seb. Zach. paedag.* – (9) *[Ab] Andrea Schwartz Isaac, p. t. alum. scholae Leutsch.* – (10) *[A] Johanne Sinapio Sucz. p. t. al. sch. L.* – (11) *[Ab] Adamo Turd. Belen. p. t. al. sch. L.* – (12) *[A] Johanne Gresch Bel. p. t. al. sch. L.* – (13) *[A] Georgio Haaß Belens. p. t. alum. scholae Leutsch.*

Ezt az évszám nélkül megjelentetett kiadványt először Hellebrant Árpád ismertette (MKsz 1891: 80). Az ő adatát vette át Sztripszky Hiador (II 2698/246). Ján Caplovič az 1640. évben megjelent nyomtatványok között írta le (852) az ugyanebben az évben, ugyanezre az alkalomra megjelentetett *Gamelia votiva* című versgyűjteményéhez hasonlóan (1832). Megállapításának helyességét igazolja a kiadvány első versének első sora is, amelyből kiderül, hogy az esküvőt 1640. november 4-én tartották. A nyomtatvány a betűtípusok tanúsága szerint a löcsei nyomdában készült (Pavercsik Ilona megállapítása).

Cf. –, 1832, 1837

Budapest *Acad* ①

1831

〈Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1641. Leutschau 1640 Brewer. – 16°〉

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 2273!

Balassi Bálint és Rimay János istenes versei... Lőcse 1640 körül. – Vide 1933

1832

GAMELIA in honorem... Iohannis Windisch, rectoris gymnasij Leutschov(iensis) sacrum nuptiale parantis cum... Svsanna... Petri Zabeleri, eccles(iae) Leutschov(iensis) pastoris et V regiarum et liberarum civitatum... superintendentis filia... anno MDCXXXX. d(ie) 4. Novemb(ris) scripta ab amicis. Leutschoviae (1640) [Brewer].

[]⁴ = [4] fol. – 4° – Orn., init.

Sztripszky II 2532/80 ← MKsz 1891: 269 – Čaplovič 853

Lakodalmi versek. – E kiadvány Johann Windisch lőcsei gimnáziumi rektornak és Peter Zabeler lőcsei evangélikus lelkipásztor, evangélikus szuperintendens Susanna nevű leányának 1640. november 4-én tartott esküvőjére készült. A címvél hátán *Ode gamica* címen hosszabb vers kezdődik. Aláírója: *Johann. Serpilius Secundus. eccl. Caismarcen. past.* A jegyespárt verssel köszöntötték: *Joannes Sovenitz, reipubl. Leutschov. senator* – *Samuel Dürner, s. e. r. – Casparus Cramerus Leut., conrector scholae Eperiensis* – *Tobias Pollucius, p. t. scholae Iglo. rector* – *Johannes Pilemannus junior, p. t. rector scholae Belensit.* Az utóbbinak *Idem* aláírással készült költeménye zárja a versgyűjteményt.

E nyomtatványt elsőként Hellebrant Árpád ismertette (MKsz 1891: 269). Az ő leírását vette át Sztripszky Hiador (II 2532/80). Ld. még: Bucsay Mihály: Régi magyar könyvek a hallei Magyar Könyvtárban. Bp. 1941, 35. nr. 84.

Cf. 1830, –, 1837

Berlin Univ Inst ① – Budapest Nat cop.

Hunyadi Ferenc: Historia az reghi es hires neves Troia varossanak... Lőcse 1640 körül = **Appendix 168**

1833

[ISTVÁNFI Pál:] *Historia az Volter kiralynak az Francisco eneke notájára.* Lőcsén 1640 [Brewer].

A⁴–C⁴ = [12] fol. – 4° – 1 ins., init., orn.

MKsz 1901: 312, 1902: 6 – Čaplovič 856

Regényes históriás ének. – A kiadványnak egyetlen sérült példánya maradt fenn. A címlapon ismeretlen címert ábrázoló fametszet látható. A négy mezőben fölül hold, csillag és bivalyfej, alul kétféle kereszt rajza található. A verses história a címlevél hátán, külön cím nélkül kezdődik. Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Egy kronikát mondok, urak, hallgassátok.* Szövege teljes mértékben megegyezik a megelőző, 1629 táján megjelent lőcsei kiadásával (1436).

Szövegkiadásáról ld. az incipitmutatót.

Cf. 340*!; 1436; –, →

Budapest *Nat* ①

1834

(Kalendárium és prognosztikon az 1641. esztendőre. Lőcse 1640 Brewer. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1650!

1835

KECSKEMÉTI C. János [transl.]: Szép és aytatos imadsagos könyvecske az regi Irás magyarázó doctoroknak és sz. attyáknak, fő-képpen penig az Sz. Agoston doctornak irasából egyben szedegettetet és szép rendben helyeztetet *A n d r e a s M u s c u l u s* tol. Magyarrá penig ígéről ígére fordittatot Kecskemeti C. Ianos által. Lőcsen 1640 [Brewer].

A-U^{alternatim} 8 et 10 X⁸ Y¹ = [36] + 338 + [4] pag. – 18° – Orn.

RMK I 703 – Čaplovič 855

Református imádságoskönyv. – A címlevél után ajánlás *Dedicatoria* címmel, amelyet a szerző *Kecskemeti C. János, Lónyi [!]* Zsigmond udvari prédikátora írt *Nyari Pál* özvegyének Vásárosnaményban 1640. január 8-án. A lőcsei nyomdász valójában átvette az 1624-i első ki-

adás (1295) ajánlását, de eltévesztette a Lónyay nevet. A dátumban változatlanul hagyta a hónapot és napot, az évszámot viszont 1640-re cserélte.

A főrész különböző alkalmakra szóló imádságok gyűjteménye, amelyek felsorolása a mű végén lévő mutatóban római számokkal jelölve sorrendben található. A fejezetek sorrendje és tartalma lényegtelen eltéréseket nem tekintve egyezik az első kiadás beosztásával (vö. 1295).

E kiadásban viszont kevesebb *Hymnus* címmel jelölt verses szöveg található, incipitmutatóra utaló kezdetük a következő: 121: *Naptámattól fogva* – 133: *Atyának bölcsessége, bizony istensége, Krisztus* – 157: *Szenteknek te vagy, Krisztus, ékessége* – 159: *A méltóságos bárány-nak* – 161: *A húsvéti áldozott bárány-nak* – 166: *Mostani ékes*.

A mű forrásáról ld.: 1295. Musculus művének és Kecskeméti C. János fordításának összefüggését Vásárhelyi Judit elemezte: OSzKÉvk 1981: 267–270. Ld. még: Incze Gábor: A magyar református imádság a XVI. és XVII. században. Bp. 1931, 54, 127–131.

Cf. 1295*, –

Budapest *Nat cop.* (Budapest *Ref*) – Budapest *Ref* ① – Prešov *Ev* ①
Olim: Oponice *MS Zay*

Mautner, Joannes: *Anagrammata in rosa varniaca in usum scholae Cassoviensis*. Lőcse cr. 1640. – Vide 1653

1836

MAUTNER, Johann: *Johannis Mavtneri Pannonii Tabellae logicae, duobus opusculis universam bene disserendi artem brevi, facili, perspicua atq(ue) accurata methodo comprehendentes, ex optimis auctoribus concinnatae, in usum scholae restauratae Cassoviensis. Leutschoviae MDCXL sumptibus auctoris... apud Laurentium Breverum.*

*4, a4–c4, d1, A4–N4 = [32] pag. + 1 tab. + 104 pag. – 4° – Orn., init.

RMK II 556 – Čaplovič 854

A logika tankönyve. – A címlevél hátlapján Hieronymus-idézet olvasható. A szerző 1640. szeptember 20-án kelt ajánlása *Nobil., ampliss. ... viris, ... judici, tribuno pleb., universoque senatorio et centumviri ordini... civitatis Cassoviensis* szól. Ezután *Ad autorem* címmel latin nyelvű üdvözlőversek következnek: *Joh. Serpilius Secundus, e. K. p. Anagrammája, M. Joh. Scheibenpodenus e. G. C. D. Epigrammája* és *Aliud* című költeménye. A verseket Justus Lipsius-idézet zárja le. A nyomtatvány két részben, kétféle nehézségi fokon foglalja össze a logika rendszerét. Az első a *Tyrocinium logicum* címet viseli. Ebben a szerző keltezés és aláírás nélküli *Studiosis logicae salutem* szóló előszava után *Tabella generalis* szolgál az első rész tartalomjegyzékéül. Ezt követően nagyjából az arisztotelészi felosztást követve húsz táblázat rendszerezi a logikai fogalmakat. Önálló, de impresszum nélküli belső címlappal és folytatólagos fűzetjelzéssel következik a *Gymnasium logicum plenius* című második rész. Címlevele hátán *Amice et benevole lector* megszólítással hívja fel a szerző az olvasó figyelmét a sajtóhibákra. Alat-

ta ismét Justus Lipsius-idézet olvasható. – A második rész tartalmát a „d” ívelű, folió alakú tábla foglalja össze. Címe: *Tabula generalis universae logicae*. Ezután a logika fogalmait száz táblázat rendszerezi az első résznél sokkal részletesebben. A nyomtatványhoz *Appendix*-ként újabb két táblázat járul: *Tabula prior. De habitibus, ex Wegero* és *Tabula posterior de numero et serie disciplinarum*. Az utolsó lapon a forrásként felhasznált szerzők névsora olvasható. A nyomtatványt *Ad Momum quendam* címen három latin disztichon és Antonius Guevara-idézet zárja.

Johann Mautner a Trencsén megyei Szucsán született. Hazai iskolái után öt évet a regensburgi gimnáziumban, 1633-tól a kassai magisztrátus támogatásával pedig Toruńban, Gdanskban és Rostockban tanult. 1637-től a kassai iskola rektoraként működött. Előszavában elmondta, hogy már más tudományágak áttekintésére is készített táblázatokat, s a tanulók munkájának megkönnyítése érdekében vállalkozott e logikai táblák kinyomtatására. Bartók István a XVII. századi logikairodalmunkról szóló áttekintésében Mautner tankönyvét az Arisztotelészt követők közé sorolta, amelyben Bartholomaeus Keckermann hatása is kimutatható (Bartók 82).

Braşov Arch ① – Braşov Ev ① – Budapest Nat ① ② – Cluj-Napoca Acad ① – Halle Univ ①
① – Kežmarok Ev ② – Košice Scient ① – Levoča Ev ① – Sighişoara Civ ① – Sibin Mus ① ②

1837

TEDIS sacratís vereq(ue) auspicatis... m. Iohannis Windisch Leutschovi-en(sis) scholae patriae rectoris... sponsi, cum... Svsanna,... M. Petri Zabeleri, pastoris Leutschoviensis, nec non V. liberarum civitatum et conjunctarum ecclesiarum superattendentis... filia... sponsa, celebratis 4. die Novembris, anno 1640 congratulantur collegae. [Leutschoviae] (1640) [Brewer].

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn.

MKsz 1963: 345 – Čaplovič 857

Lakodalmi versek latinul és németül. – A nyomtatvány Johann Windisch lőcsei rektornak és Peter Zabeller evangélikus püspök leányának, Susannának 1640. november 4-én tartott menyegzőjére készült. A köszöntő versek írói a lőcsei iskola tanárai és tanulói voltak: [1] *Josephus Alauda Leutsch.*, *schol. patriae conrector* – [2]-[3] *Balth. Apell.*, *p. t. cant. Leutsch.* – [4] *Hochzeit Rätsel* címen német vers, amelynek szerzője az aláírásba rejtett betűk alapján ugyancsak B[althasar] A[pelles] c[antor] L[eutschoviensis]. – [5] *Petrus Dingisch*, *sch. ib. 3. class. collega* – [6] *Christ. Wernerus*, *sch. senior* – [7] *Thomas Lang*, *sch. L. audit. 6. class.* – [8] *Johann Wincklerus Bel.*, *sch. L. aud. 8. et ult. class.*

E nyomtatvány egyetlen példányáról először Borsa Gedeon (MKsz 1963: 345), majd Ján Čaplovič adott hírt (857), és feltételezte, hogy Lőcsén nyomtatták. Véleményét a nyomdai anyag vizsgálata megerősítette (Pavercsik Ilona megállapítása).

Cf. 1830, 1832, –

Budapest Acad cop. – Levoč Ev ①

1838

TRAJAN Benešovský, Adam: Artificium bene moriendi, sive praeparatio ad mortem. Příprawa k smrti, gakby se člověk k své smrti naležtě měl strogiti... Z knížky welmi vtěssené Praxis pietatis recené. W pěkné rytmy wvedeně od Adama Trajana Benessowského... [Levoca 1638–1642 Brewer.]

A¹²–D¹² = [48] fol. – 12°

Čaplovič 1731

Evangélikus elmélkedés versben és imádságok biblikus cseh nyelven. – A mű egyetlen ismert példányának bibliográfiai leírását Ján Čaplovič közölte (1731). A címlap verzón a *Registřík kapitól knížky teto* (E könyvecske fejezeteinek jegyzéke) olvasható, majd a főszöveg tíz fejezetre osztva (*Kapitola I–X*) az ember teendőiről betegség idején és a boldog halálra készülődésről.

A szerző Lewis Bayly *The Practice of Pietie* című művének cseh nyelvű fordításából (Comenius első kiadása Leszno 1631) az I. rész 34–41. fejezetét dolgozta át. A sorozat első tagja (1809.) Trencsénben jelent meg. Trajan Benešovský az elmélkedéseket versebe szedte, az imádságokat általában Comenius fordítása szerint, változatlan formában közölte.

A hely és év nélkül megjelent kiadvány Čaplovič állításával ellentétben nem trencsényi, hanem lőcsei nyomtatvány (Pavercsik Ilona szóbeli közlése). A lőcsei nyomdai anyag ismertetében a legkorábbi megjelenési év 1638 lehet: Trajan művét valamikor 1638–1642 között adhatták ki, éppúgy, mint a sorozat egy másik tagját (1839).

Cf. 1809, 1810, –, 1839

Budapest Nat cop. – Martin MS ①

1839

TRAJAN Benešovský, Adam: De sanctificatione diei Dominici. O naležitém swěcenj nedělnjho dne naučenj... Z knížki welmi vtěssené Praxis pietatis recené... w pěkné rytmy wvedeně od Adama Trajana Bene[šovského]. [Levoca 1638–1642 Brewer.]

A¹²–D¹² = [48] fol. – 12°

Čaplovič 1732

Evangélikus elmélkedések versben és imádságok biblikus cseh nyelven. – A címszöveg fordítása. A vasárnapi nap tanításának illő megszenteléséről ... a Praxis pietatis című igen üdvösséges könyvekből ... szép ritmusokban szerezve Adam Trajan Benešovskýtól. A mű egyetlen ismert példányának bibliográfiai leírását Ján Čaplovič közölte (1732). A címlap verzón a *Registřík kapitól knížky této* (E könyvecske fejezeteinek jegyzéke) olvasható, majd a

főszöveg 12 fejezetre osztva (*Kapitola I-XII*). A mű végén egy vallásos éneket is közölt a szerző: *Píseň k večernímu času* (Estidőben való ének).

A szerző Lewis Bayly *The Practice of Pietie* című művének cseh nyelvű fordítását (fordítója Comenius, első kiadása Leszno 1631) dolgozta át verses formában. A sorozat első tagját ld. 1809. E kiadvány a vasárnap megszenteléséről szóló tanítást, a *Praxis pietatis* I. része 23–33. fejezeteinek átdolgozását tartalmazza. A szerző az elmélkedéseket és néhány esetben az imádságok végét versbe szedte, a legtöbb imádságot azonban Comenius fordítása szerint, változatlanul prózában közölte.

A hely és év nélkül megjelent kiadványt Ján Čaplovič állításával szemben nem Trencsénben, hanem Lőcsén nyomtatták. A lőcsei nyomdai anyag ismeretében a legkorábbi megjelenési év 1638 lehet (Pavercsik Ilona szóbeli közlése), Trajan magyarországi tartózkodásának ismert éve pedig 1642. Ezért valószínű, hogy művét 1638–1642 között adták ki Lőcsén (vö. 1809).

Cf. 1809, 1810, 1838, –

Budapest *Nat* cop. – Martin *MS* ①

[Wegelin, Josua:] *Domus Domini renovata*. [Lőcse] 1640. = **Appendix 169**

Wegelin, Josua: *Sermo dedicationis. An- und Einzugspredigt...* [Lőcse] 1640. = **Appendix 170**

Mokchai Andreas: *Triplex philosophia rationalis...* Tyrnaviae MDCXL. – Vide 1852

Csergő György: *Reverendissimo et admodum reverendo, dominis... Nicolai Bőjthe testamentariae voluntatis executoribus... Stephano Bosnyák de Magyar-Bél... nec non Stephano Mihályi... Posonii 1640.* – Vide 1852

1840

DECEMVIRI caelites, prima nascentis Societatis Jesu fulgentissima sidera, orbis Atlantes ipso confirmatae Societatis anno saeculari doctissimorum suorum nepotum... supremum in archiepiscopali... Tyrnaviensium academia philosophiae triumphum... agitantium archimunerario,... Nicolao Veselém... artium et philosophiae doctore... professore ordinario, ab ipso usque caeli theatro admirantes, collaudantes. Expressi suggerente Mercurio, eloquentiae praeside a rhetorices Tyrnaviensis genio et ingenio iisdemque doctissimis... magistris,... anno... MDCXL, confirmatae Societatis Jesu C., Academiae Tyrnaviensis V. Posonii MDCXL [typ. Societatis Jesu].

$A^2 - G^2 = [1] + 26 \text{ pag.} - 2^\circ - \text{Orn., init.}$

MKsz 1971: 347–348 – Čaplovič 328a

Jezsuita életrajzok és köszöntő versek. – E kiadvány az 1640-ben, a Jézus-Társaság fennállásának századik évében magiszteri vizsgát tett nagyszombati akadémiai hallgatók köszöntésére készült. A tizenkét hallgató neve a címlap hátán a *Reverendi... dd. aa. ll. et philosophiae magistri* cím után következik: *Andreas Mokchai nobilis Hungarus – Antonius Deandreac Szakolciensis – Daniel Miturovich Slavus – Georgius Belliczai... nobilis Croata – Georgius Chergő Semenensis Hungarus – Gregorius Megyeri Hungarus – Joannes Magnovich... Posoniensis – Martinus Pipa Slavus – Michael Holik Slavus – Nicolaus Menasagi Transylvanus – Petrus Lászlófi nobilis Hungarus – Stephanus Andrási nobilis Transylvanus.* Majd dátum és aláírás nélküli bevezető szól a kiadvány keletkezéséről. A főrészt a Jézus-Társaság tíz legjelentősebbnek tartott képviselőjének, Loyolai Szent Ignácnak és társainak az életrajzát közli röviden. Mindegyik életrajz után aranymondás olvasható a bemutatott jezsuitától, amelyet Ode fejt ki versben az új magiszterek köszöntésére. A versek szerzői a nagyszombati akadémia retorikai osztályának tagjai voltak. Az életrajzzal bemutatott jezsuiták és az ódák szerzőinek a neve a következő: *I. Ignatius de Lojola – Franciscus Czikulin liber baro Croata de Also-Stubicza, Szomszédvár et Beczko – II. Petrus Faber – Petrus Stephanus Szent-Iváni de Szent Iván nobilis Hungarus – III. Franciscus Xaverius – Andreas Horvát de Jászo – IV. Jacobus Lainius – Georgius Somogyi nobilis Hungarus, Transylvanus, Colosvarien. – V. Alphonsus Salmeron – Andreas Horvát de Jászo – VI. Nicolaus Bobadilla – Franciscus Czikulin liber baro de Also-Stubicza, Szomszéd-vár et Beczko, Croata – VII. Simon Rodericus – Petrus Szent-Iványi de Szent-Ivány – VIII. Claudius Jajus – Andreas Horvát de Jászo – IX. Joannes Codurius – Georgius Somogyi nobilis Transylvanus, Colosvariensis – X. Paschasius Broëtus – Franciscus Czikulin liber baro de Also Stubicza...*

E nyomtatványt először Holovics Flórián ismertette (MKsz 1971: 347–348), Ján Caplovič az ő nyomán vette fel bibliográfiájába (328a). Holovics részletesen elemezte az 1640. augusztus 12-én a nádor Wesselényi Ferenç, Miklós nevű öccsének a vezetésével lezajlott avatás körülményeit. Megállapította, hogy a vizsga alkalmával megvédendő tételek szövege az egyik jelölt, Mokcsay András nevével ugyanabban az évben napvilágot látott (1852).

A retorika osztályának praeceptora 1640-ben Nagyszombatban a sziléziai Henricus Oderwolff volt (Lukács: *Catalogi personarum* II 693). Feltehetőleg ő a bevezető és az életrajzok szerzője.

Cf. 1852

Budapest Arch ① – Budapest Nat cop.

1841

[HAJNAL Mátyás]: Ki-tett czégér, melly-alatt fel-talállya akár-ki-is, minémü poshatt és mérges tejet fejt Kereszt-úri Pál Erdélyben egy Catechismusnak tömlőjebe neminemü Hajdelberga-táján nőtt és hizlalt teheneknek tölgyéből a nem régen született Chechemő keresztyénnek szoptatására. Melly meg-orvosoltatik egy keresztyén orvosdoctor által. Posomban MDCXL [typ. Societatis Jesu].

A⁸–Q⁸ = [2] + 252 + [2] pag. – 8° – Init.

RMK I 704 – Čaplovič 330

Katolikus vitairat. – A címlap hátán párrímes sor olvasható, amely a Bírák könyvének 4. része 19–21. verseire utal, kezdő szavai: *Jáhel tejet ád*. A mű élén rövid, keltezetlen előszó. A *keresztyén olvasónak Istennek szent malasztját kívánja az orvosdoktor*. Ezt folytatlagosan követi a főrész, amely pontról pontra vitatkozik Keresztúri Pál *Csecsemő keresztyén* címmel 1638-ban Gyulafehérvárott kiadott katekizmusával (1721). Keresztúri munkája valójában a Heidelbergi Káté kibővített változata, így Hajnal vitairata is lényegében e káté szerkezetét követi.

Ezen anonim nyomtatvány szerzőjének már Szabó Károly is Hajnal Mátyást tartotta. Dobronoki György nagyszombati diáriumának ezt bizonyító részleteit kiadta Holl Béla, és Hajnal művének tartalmát is ismertette. Eszerint Hajnal munkáját 1640 nagybőjtjén, február-március folyamán fejezte be (RMKT XVII/7, 476–477). Keresztúri viszontválasza a *Felserdült keresztyén* 1641-ben jelent meg Váradon (1914). Eszerint a *Kitett cégér* szerzője azért maradt anonim, mert művével közvetlenül a fejedelmi családot támadta, hiszen a *Csecsemő keresztyén* a Rákóczi-fiúk konfirmációi vizsgaanyagát tartalmazza.

Cf. 1721, –, 1914, 1953

In 10 bibliothecis 14 expl. – Budapest Acad, Acad Lingu, Nat, Univ – Cluj-Napoca Acad, Univ – Gyöngyös – Košice Scient – Sárospatak Ref – Užgorod Univ

Hajnal Mátyás: Ütitárs. Pozsony 1640. – Vide 1787

1842

INSTRVMENTA publica, quibus per Ferdinandum II., Romanorum imperatorem... vniversitati Viennensi caesareum Societatis Iesv collegium Viennense unitum et incorporatum fuit, Ferdinandi III. ... decreto confirmata et ejusdem sacrae caes(ariae) majestatis autoritate partim excusa, partim recusa. Posonii MDCXL [typ. Societatis Iesu].

A⁸ B⁴ C⁸ D⁸ = [2] + 54 pag. – 8° – Init.

RMK II 560 – Čaplovic 331

Megállapodás a bécsi egyetem és a bécsi jezsuita kollégium egyesüléséről. – A címlap hátán tartalomjegyzék: *Index hoc libello contentorum*. A nyomtatvány első része a *Transactio inter... universitatem Viennensem et... Societatis Jesu Viennense collegium*, a bécsi egyetem és a bécsi jezsuita kollégium II. Ferdinánd által elrendelt egyesítésére vonatkozó megállapodásnak a szövegét tartalmazza. Az egyetem és a rend megbízottjai, akiket az okmány bevezetője megnevez, vagyis *Guilielmus Rechperger, universitatis Viennensis rector; Christianus Schöffler superintendens caesareus* és a négy kar felhatalmazottjai, azaz *Georgius Fridericus Kholer, ss. theologiae doctor, D. Bartholomaeus Carolus Praetorius,...* *pro tempore facultatis iuridicae decanus; Sigismundus Geisler, philosophiae et medicinae doctor; Petrus Hoffman, artium lib. et philosophiae doctor*, valamint *Joannes Argentus, Soc. Jesu per provinciam Austriae visitor; Guilielmus Lamormaini, collegii Viennensis*

ejusdem Societatis Jesu rector 1623. július 19-én kezdték a tárgyalásokat és 1623. augusztus 7-én irták alá a szerződést. A kiadvány második része a *Pragmatica sanctio sive diploma, quo Ferdinandus II... transactionem confirmavit*. II. Ferdinánd oklevelébe foglalva ugyancsak a *transactio* szövegét tartalmazza. A meg-erősítő oklevél kelte 1623. augusztus 9, aláírói *ad mandatum sacrat. caes. majestatis proprium Joannes Baptista Verda, lib. baro de Verdenberg és Tobias Gertinger*. Végül III. Ferdinánd két 1640. május 4-én kelt oklevele olvasható, amelyekben a megállapodás betartására figyelmezteti a szerződő feleket: *Decreta duo, quibus Ferdinandus III. sanctionem pragmaticam confirmat: I Ad... rectorem et consistorium universitatis Viennensis; II Ad rectorem collegii Viennensis Societatis Jesu*. Mindkettő ellenjegyzője császári megbízásból *Tobias Gertinger*.

Az 1623. augusztus 7-én aláírt szerződés és az 1623. augusztus 9-i császári megerősítés, az úgynevezett *Pragmatica sanctio* szövegét az eredeti okmányok alapján, néhány más kapcsolódó irattal együtt kiadta Kink, Rudolf: *Geschichte der kaiserlichen Universitat zu Wien*. II. Wien 1854, 440–466.

A bécsi egyetem és a jezsuita rend közti ellentétekről és az egyesülésről ld. Duhr, Bernhard: *Geschichte der Jesuiten in den Ländern deutscher Zunge in der ersten Hälfte des XVII. Jahrhunderts*. Erster Teil. Freiburg 1913, 546–551, továbbá Kink, Rudolf: i.m. I. 324–363, az egyesülés 1640. évi konfirmációjáról uo. 368–371.

Budapest *Nat cop.* – Pannonhalma ①

1843

[KRAJČEVIĆ SARTORIUS, Nikola]: *Molitvene knyisicze vszem Christusevem vérnem szlovenzkoga jezika prižtoyne i hasznovite. Z-dopuscenjem górných drugócs obilnéh písane i stampane. Vu Posone MDCXL [typ. Societatis Jesu]*.

$(?)^{12}$, $((?))^{12}$, $a^{12} - x^{12} y^6 = [48] + 490 [\text{recte } 504] + [12] \text{ pag.} - 12^\circ - \text{Orn.}$

RMK II 561 – MKsz 1967: 281 – Čaplovič 333

Katolikus imádságoskönyv horvát nyelven. – A cím fordítása: Minden igaz keresztény hívő számára horvát nyelvre alkalmaztatott igen hasznos imádságoskönyvecske. A címlap hátán bibliai idézet latin és kaj-horvát nyelven. A keltezés nélküli *Predgovor* (Előszó) aláírója *Jeden pop iz reda jezuitánskoga* (Egy pap a jezsuita rendből). Ezt *Kalendarium slovenski* követi és *Tabla vremena*, azaz a mozgőünnepek táblázata 1640-től 1660-ig. A mű öt részre oszlik. Ezek: *Pervi del vu koterom jesu popisani nekoteri molitve Bóžje navuki* (Első rész, amelyben leíratik néhány isteni tanítású ima); *Drugi del vu koterom jesu popisane vnogo fele molitve* (Második rész, amelyben leíratnak sokféle imádságok); *Treti del vu koterom jesu postavljani vnogi poglaviti navuki, od pokore kerščanske* (Harmadik rész, amelyben bemutatattatik számos fontos tanítás a keresztény alázatról); *Četerti del vu kom se zapiraju [!] navuki betežnem ljudém potrební* (Negyedik rész, amelyben leíratnak a beteg embereknek szükséges tanítások); *Peti del vu kom se zapiraju [!] molitve cirkvene občinske i nekotere letanije i antifone i popevke duhovne pobožne...* (Ötödik rész, amelyben leíratnak

általános egyházi imádságok és némely litániák és antifonák és ájtatos vallásos énekek), majd *Himnusi B. D. Marije* (A B. Sz. Mária himnuszai). A mű végén *Laištrom* című tartalommutató és *Opomenek* (Figyelmeztetés) található, amely a sajtóhibák miatt mentegetőzik.

Az imádságoskönyv szerzője, amint ezt a régebbi bibliográfiák is jelzik, Nikola Sartorius Krajačević (1581–1653) (vö. Sommervogel IV 1212; Czvitinger: Specimen 331; Horányi, Alexius: Memoria Hungarorum... Pars III. Posonii 1777, 212). Krajačević 1615-ben lépett be a jezsuita rendbe, 1622-től haláláig Zágrábban és Varasdón látott el különböző funkciókat. 1639–1640-ben Pozsonyban tartózkodott saját könyveinek kinyomtatása céljából: „... ratione quorundam suorum... croaticorum libellorum imprimendorum...” (Adattár 11 214, Iványi Béla; MKsz 1989: 191, Holl Béla és vö. Lukács: Catalogi personarum II 734–735). Az imádságoskönyvet és annak 1657. évi zágrábi második kiadását Martin Hajnal részletesen ismertette. Ő bizonyította egyértelműen Krajačević szerzőségét. Megállapította azt is, hogy helyesírási elveinek kialakulására Pázmány Péter magyar helyesírási gyakorlata volt hatással (Archiv für Slavische Philologie (28) 1906, 315–321). A mű keletkezési körülményeivel Franjo Fancev foglalkozott (Archiv für Slavische Philologie (35) 1913, 395–398).

Az előszó szerint a kiadvány Joannes Ruchich, Zágráb megyei alispán költségén jelent meg. Az ötödik részben olvasható imákat pedig már korábban is kinyomtatták horvát nyelven Petar Domitrović, zágrábi püspök engedélyével. E korábbi kiadás ismeretlen a bibliográfiai szakirodalomban (vö. Fancev i.h.).

A művet Szabó Károly csupán Ivan Kukuljević pontatlan leírása alapján szerző nélküli kiadványként vette fel bibliográfiájába (RMK II 561 és Kukuljević: Bibliografija Hrvatska. Zagreb 1860, 103). A kiadványnak a zágrábi egyetemi könyvtárban őrzött példányáról a bibliográfiai szakirodalomban Borsá Gedeon adott hírt (MKsz 1967: 281), teljesebb leírását Ján Čaplović tette közzé (333).

Ivan Kukuljević más helyen év nélküli pozsonyi kiadványként ismertette Sartorius *Knjizica molitvena i keršćanska vežbanja* című művét (i.m. 147). Ján Čaplović Kukuljević adata és Sommervogel lexikona alapján feltételezte, hogy ez a munka 1639-ben jelent meg Pozsonyban (Čaplović 325 és Sommervogel VII 654). Sommervogel a Krajačić, Krajačević és a Sartorius név alatt is említi a *Molitvene*-t. Míg az előbbi helyen, láthatóan példány alapján viszonylag pontos címléírást és terjedelmet is ad róla (IV 1212), a Sartorius névnél csak futólag ad hírt a következő formában: *Knjizica molitvena*. Pozun 1639 (Sommervogel VII 654). Kétségtelen tehát, hogy csak a negyedik kötetben olvasható adat tekinthető hitelesnek. Kukuljević más helyen, amelyre Szabó is hivatkozott, ugyancsak példány alapján ismeretlen szerzőjű, 1640. évi pozsonyi kiadványként írja le a *Molitvene*-t (i.m. 103). A Krajačević munkásságát részletesen ismertető Hajnal és Fancev sem tudnak 1639. évi pozsonyi kiadásáról. Megnyugtatóan kizárható tehát, hogy Krajačević 1639-ben és 1640-ben két egymással csaknem azonos című imádságoskönyvet adott volna ki. A *Molitvene* mint ahogy ezt a példányok igazolják, 1640-ben jelent meg Pozsonyban.

Budapest *Nat cop.* (Zagreb *Univ*) – Zagreb *SJ* ① – Zagreb *Univ* ①

Lessius, Leonardus: Consultatio de quali inter dissidentes eligenda religione Hungariae. Pozsony 1640. – Vide 1850

1844

⟨Manuale Sodalitatis B. Virginis Visitantis in Collegio Societat(is) Jesu Tyrnaviae. Posonii cr. 1640 typ. Societatis Jesu. 12°⟩

XVII. századi adat alapján feltételezhető. – Katolikus vallási társulat kézikönyve.

E kiadvány emlékét az 1700-ban Nagyszombatban kiadott *Manuale* (RMK II 2019) *Approbatio*-jának a szövege őrízte meg a következőképpen: „Hoc Manuale... prima vice ante annos sexaginta, munificentia... Emerici Lósy, archiepiscopi Strigoniensis lucem vidit.”

Lósy Imre 1637 és 1642 között volt esztergomi érsek, így elképzelhető, hogy 1640 körül az ő támogatásával jelent meg a kézikönyv első kiadása. A *Sodalitas Beatae Virginis Visitantis* elnevezésű társaság már jóval korábban, 1617-ben létrejött Nagyszombatban (vö. Tolvay Imre: *Ortus et progressus... Societatis Jesu Universitatis Tyrnaviensis e primis illius initiis ad annum usque MDCLX. Tyrnaviae 1725. 68*). Mivel ott 1622 és 1647 között szünetelt a könyvnyomtatás, e kézikönyv valószínűleg Pozsonyban látott napvilágot a nagyszombati egyetem egyéb kiadványaihoz hasonlóan (vö. 1784, 1785, 1786, etc.).

Cf. → →

Molitoris, Ján: *Disputatio logica de conversione orationum enunciatarum*. Posonii 1640. – Vide 1856

Nova Transilvanica... Pozsony 1640. – Vide 1956

1845

PÁLFFY Miklós: Orpheus sudans, quem illvstrissimo comiti Ferdinando Palfi de Erdöd, libero baroni de Vereskö et Stomffa, cum triennalem Aristotelem anno saeculari Societatis Jesu publice in academia Tyrnaviae praeside r. p. Nicolao Veseleni... artium philosophiae doctore... professore ordinario propugnaret, offerebat... patruelis comes Nicolaus Palfi de Erdöd etc. poeta. Posonii MDCXL [typ. Societatis Jesu].

A⁴ B⁴ = [4] + 11 pag. – 4° – 1 ins., orn., init.

MKsz 1930: 307 – Čaplovič 334

Köszöntő vers. – E kiadvány a *Pantheon affectus* című versgyűjteményhez (1846) hasonlóan abból az alkalomból készült, hogy Pálffy Ferdinánd befejezte hároméves filozófiai tanulmányait a nagyszombati egyetemen, és Wesselényi Miklós professzornál vizsgát tett. A címlével hátán Pálffy Miklós három disztichonja olvasható *Programma* címen. A szöveg alatt látható a magyar címer. Ezt *Illustrissime comes Ferdinande* megszólítással rövid bevezető követi. Pálffy Miklós köszöntő versének belső címe: *Dithyrambus panegyricus*. Ebben mitológiai utalásokkal dicsőíti Pálffy Ferdinándot.

A kötet szerzője, az ünnepelt unokatestvére Nagyszombatban, Bécsben, Ingolstadtban folytatta tanulmányait. 1649-től királyi udvarnok, majd főajtónálló; 1653-tól Pozsony vármegye főispánja, a magyar szent korona őri és belső titkos tanácsos, 1662-től királyi főkamrás. 1679-ben halt meg. Pályájáról ld. Nagy Iván IX 2. Az ünnepelt Pálffy Ferdinánd (1619–1680) 1641-ben lépett be a jezsuita rendbe. Nagyszombati tanulmányait Grazban és Bécsben folytatta. A pozsonyi, győri és nagyszombati kollégiumokban tevékenykedett 1671-ig. A rendtől való elbocsátása után 1673-tól csanádi, 1678-tól egri püspök volt (Lukács: Catalogus II 1136).

Cf. –, 1846

Budapest *Nat* ①

1846

PANTHEON affectus academici, in quo academia Tyrnaviensis universa adumbrata primo suo... comiti Ferdinando Palfy de Erdöd. l. b. de Veres-kő et Stomfa... praesidente... Nicolao Veselényi,... artium et philosophiae doctore ejusdemque ordinario professore in publica luce de universa philosophia disputanti animitus applaudit, anno... MDCXL Societatis Jesu confirmatae C., Academiae Tyrnaviensis V. [Posonii] (1640) [typ. Societatis Jesu].

$A^2 - G^2 = [1] + 27 p. - 2^\circ - \text{Orn., init.}$

MKsz 1930: 307 – Čaplovič 335

Koszöntó versek. – E kiadványt a nagyszombati akadémia hallgatói készítették Pálffy Ferdinánd tiszteletére, aki Wesselényi Miklós elnöklete alatt filozófiából magisteri fokozatot szerzett. A címvél hátán *In cervum, gentilitium stemma... Ferdinandi Palfi* című latin vers szól az ünnepelthez. Majd *Illustrissime comes* megszólítás után a kiadvány magát meg nem nevező szerkesztője elmondja, hogy a nagyszombati akadémia osztályai *Pantheon non Romanum sed Pannonicum* írtak. Ebben a szakterületükhöz közelálló vagy azt jelképező antik istent vagy bölcsét verselték meg, majd egy-egy *Ode*-ban adtak kifejezést Pálffy Ferdinánd iránti *affectus*uknak. A főszerző a következő költeményeket tartalmazza: (1) *Ad Jovem* – (2) *Affectus theologicus... Ode prima* – (3) *Ad Aristotelem* – (4) *Affectus metaphysicus... Ode secunda* – (5) *Ad Ganymedem* – (6) *Affectus ethicus... Ode tertia* – (7) *Ad Atlantem* – (8) *Affectus mathematicus... Ode quarta* – (9) *Ad Aesculapium* – (10) *Affectus physicus... Ode quinta* – (11) *Ad Herculem* – (12) *Affectus logicus... Ode sexta* – (13) *Ad Mercurium* – (14) *Affectus rhetoricus... Ode septima* – (15) *Ad Apollinem* – (16) *Affectus poeticus... Ode octava* – (17) *Ad Daedalum* – (18) *Affectus grammaticus... Ode nona*.

E nyomtatványt először Pukánszky Kádár Jolán pozsonyi nyomtatványként ismertette (MKsz 1930: 307). Ján Čaplovič is pozsonyi nyomtatványként írta le az ugyanerre az alkalomra készült *Orpheus sudans* (1845) című kiadvánnyal való tipográfiai hasonlóság alapján (335). E megállapításokat megerősítette V. Ecsedy Judit (Fejezetek a magyarországi nyomdatörténetből. Kandidátusi értekezés. Kézirat. Bp. 1992, 435. sz.).

Cf. 1845, –

Budapest *Nat* ①

1847

[PÁZMÁNY Péter: Bizonyos okok, mellyek erejetül viseltetven egy fő ember az uj vallások töreből kifeslet, és az romai ecclesianak kebelébe szállot.] [Pozsony 1640 typ. Societatis Jesu.]

A¹²-D¹² = [2] + 85 + [9] pag. – 12°

Sztripszky I 1960/167 ← MKsz 1883: 247 – Čaplovič 336

Katolikus vitairat. – A kiadvány egyetlen ma ismert példányának címllevele hiányzik. A fenti címléírás ezért az előző, 1631. évi, pozsonyi kiadáson (1511) alapul. A *keresztény olvasónak Istentől minden jók adassanak* kezdetű ajánlás a személyes részek elhagyásával rövidített változata az ott olvashatóénak, amelyet Pázmány Batthyány Ferenc özvegyéhez, Lobkowitz Poppel Évához intézett. A főrész tartalma és beosztása teljes egészében megegyezik az ottaniával, de itt a tartalomjegyzék után, *hogy egynéhány levél üresen ne maradna*, Pázmány Kalauzának harmadik kiadásából (1697) a 756–759. lapok szövegét közli némileg rövidítve a mű közreadója a következő címmel: *Rövid lajstroma egynéhány pogány nemzeteknek, melyek a római vagy pápista hitre tértek a római hiten való tanítók által*.

Pázmány vitairatának e kiadására szánta válaszul Czeglédi István 1663-ban Kassán megjelentetett művét, a *Barátsági dorgálást* (RMK I 1002).

E vitairatot már első ismertetője, Szabó Károly is „nyomdai kiállításából ítélve” 1640 körüli pozsonyi nyomtatványnak tartotta (MKsz 1883: 247). Megállapítását a nyomdai anyag tüzetesebb vizsgálata is alátámasztja (V. Ecsedy Judit Fejezetek a magyarországi nyomdatörténetből. Kandidátusi értekezés. Kézirat. Bp. 1992, 436. sz.). Zoványi Jenő szerint is „pontosan” 1640 a megjelenés évszáma, ám Zoványi közleménye nem adja meg adatának forrását (MKsz 1934: 12).

Cf. 1511; –, →

Budapest Nat cop. – Cluj-Napoca Univ ②

1848

[POEMA Latina] Posonii [1636–1643 typ. Societatis Jesu].

[1] fol. – ca. 380 × 445 mm – Orn., init.

Latin nyelvű versek. – E bibliográfiailag eddig ismeretlen plakát alakú nyomtatványból csupán bal alsó harmadának egy része maradt fenn. Rajta mitológiai tárgyú latin költemények olvashatók többek között a Gorgoról, a Chimaeráról, Icarusról.

A töredék alsó részén jól olvasható a nyomtatás helye: *Posonii*. A betűtípusok vizsgálata alapján megjelenési ideje 1636 és 1643 közé tehető (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Budapest Nat ④

Speculum passionis Domini. Posonii 1640. = Appendix 171

1849

TASI Gáspár [transl.]: Öt rövid predikátzio húsz színes okokrúl, miért nem akarnak most némelly emberek catholicusokká, vagy (amint ők szólának) pápistákká lenni, melyeket Bambergában Sz. Mártonnál predikáltott, most pedig azoknak, kik kételkednek, mellyik hitre kellessék hajolniok, lelki hasznokra nyomtatásban ki-bochátott Feuktius Jakab, Sz(ent) Irás doctora és a bambergai püspök suffraganeussa, magyarrá pedig fordított Tasi Gáspár es ki-nyomtatattatta Posonban MDCXL [typ. Societatis Jesu].

(?)⁴, A⁸–L⁸ M⁴ = [2] + VI + 181 + [3] pag. – 8° – 1 ins., init.

RMK I 705 – Čaplovič 329

Katolikus hitvitázó prédikációk. – A címlap hátát Magyarország címere díszíti, alatta és fölötte egy-egy latin nyelvű szentírási idézet olvasható. Az ajánlólevelet Tasi Gáspár *Emerico Losi, archiepiscopo Strigoniensi* címezte Tölcséken 1639. július 23-iki kelettel. Ezt követi *Feuktius Jakab elöljáró levele a kegyes olvasóhoz*, kelt Bambergában 1574. március 26-án. A főrész *A pápista hittől való elszakadásnak színes okairól* címmel öt prédikációt foglal magában. A margón a főszöveg tartalmára utaló jegyzetek, valamint a Szentíráásra és más forrásokra való hivatkozások olvashatók. A könyvecskét tartalomjegyzék és időrendi táblázat zárja: *Sommája ez öt prédikációban foglalt dolgoknak, illetve Egynehány sz. atyáknak, fő doktoroknak és conciliomoknak lajstroma... melyek közzül némelyekről e könyvecskében is vagyon emlékezet.*

Tasi Gáspár Jakob Feucht ingolstadti egyetemi rektor *Fünff kurtze Predigen von zwentzig vermeyten Ursachen warimb etliche leut diser zeit nit wöllen Catolisch... seyn* című, Kölnben 1574-ben kiadott művét fordította magyarrá. Tasi munkája a pozsonyi-nagyszombati jezsuiták és Eszterházy Miklós nádor missziós papjai által kiadott, és elsősorban a protestáns főurak rekatolizálását célzó nyomtatványok körébe tartozik (vö. *Acta Historiae Litterarum Hungaricarum* X–XI. Szeged 1971: 102–103, Holl Béla).

In 17 bibliothecis 21 expl. – Bratislava Univ – Budapest Acad, Nat, Univ – Cluj-Napoca Univ – Debrecen Univ – Martin MS – Pécs Dioec – Sárospatak Ref – Szeged Civ – etc.

Úti társ. Pozsony 1640. – Vide 1787

1850

[1] VERESMARTI Mihály [transl.]: Tanáchkozás, mellyet kellyen a külömböző vallások-közzül választani, melly *Leonardus Lessius*, etc. irasából magyarrá Veresmarti Mihály, Baronya-vármegyéből, posoni canonok etc. által fordítottatott, es először magán, 1611. – [2] (VERESMARTI

Mihály:) Másodszor az Meisner roszszalkodására rövid felelettel, 1612. – [3] Harmadszor azon Tanáchkozás meg-szerzésének és mind háromnak vezető táblájának hozzá-adásával nyo(m)tattatott. Posonban MDCXL [typ. Societatis Jesu].

(?)⁸–(((?))⁸ (((?)))², A⁸–T⁸ V⁴ = [52] + 291 + [20] pag. – 8° – 1 ill., orn., init.

RMK I 706 – Čaplovič 332

Katolikus vitairat. – A címlap hátát a Madonnát ábrázoló fametszet díszíti, fölötte magyar nyelvű bibliai idézet olvasható. Az ajánlólevelet *Battyáni Adámnak... Magyarországnak a Du-nántúl lévő részének... generálisának* írta Veresmarti Mihály, bátai apátúr, pozsonyi kanonok 1635. február 24-én, Pozsonyban. A kiadvány első két részének tartalma és beosztása meg-egyezik az előző kiadásával (1042). Harmadik része, *A hit felől való tanácskozásnak megszer-zése. Akárki is az ő hitében üdvözlhessen-e?* címmel és rövid bevezetéssel kezdődik, s két kér-désben tárgyalja a témát. Végül *Táblája a könyvecskék részeinek*, vagyis mindhárom rész tar-talomjegyzéke és *Más tábla e könyvecskében foglalt nevezetesebb dolgokról*, azaz betűrendes tárgymutató zárják a nyomtatványt.

Teljes szövegkiadás: Veresmarti Mihály munkái, kiadja Ipolyi Arnold. Budapest 1878. II. 193–364.

Veresmarti az első két részt, Leonardus Lessius vitairatának és Lessius, Balthasar Meisner művére írt feleletének fordítását (1042) e kiadásban stilisztikailag alaposan átdol-goztta. A szövegkiadás az átdolgozott szövegváltozatot tartalmazza. A harmadik rész, a Lessi-us-fordításhoz írt toldalék, Veresmarti önálló munkája itt jelent meg először.

Az ajánlásban Veresmarti idézi Pázmány őhozzá írt levelét, amelyből kitűnik, hogy Lessius vitairatát annak idején, 1611-ben Pázmány javaslatára fordította le s ajánlotta az akkor frissen katolizált Homonnai Drugeth Györgynek. Ennek a harmadik kiadásnak az előszavát, amelyet még szintén Pázmány életében írt, ugyanezen okból intézte Batthyány Ádámhoz. A munka megjelentetése azonban az érsek *prédikációinak elsőben* (1636, 1659) és *Kalauzának harmadszor* (1637, 1697) s mások nyomtatása miatt is haladott (azaz ha-lasztódott. [(((?)))₈a]

Az egykori sátoraljaújhelyi pálos kolostor könyvtárának 1786-ban Visegrádi János által készített katalógusa alapján Szabó Károly ismeretlen „Hungarica”-nak tartotta a következő művet: *Consultatio de quali inter dissentientes eligenda Religione Hungariae. Leonardi Lessij. Posonii 1640 8r.* (Adalékok Zemplén Vármegye Történetéhez 1910, 244). Nyilvánvaló azonban, hogy a katalógus készítője kora szokásának megfelelően latin nyelvű címmel írta be a kataló-gusba a valójában magyarul kinyomtatott munkát.

Cf. (1) 1025, 1042(1); –

(2) 1042(2); –

In 25 bibliothecis 39 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Firenze – London *BL* – Martin *MS* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Civ* – etc.

1851

VITELLESCHI, Muzio: Epistola a(dmodum) reverendi p(atris) n(ostri) generalis Mutii Vitelleschi pro ineunte anno saeculari Societatis Jesu 1640. Posonii MDCXL [typ. Societatis Jesu].

A⁸–C⁸ D⁸ = [2] + 54 pag. – 8° – 1 ill., orn., init.

Levél a jezsuita rend tagjaihoz. – E bibliográfiailag eddig ismeretlen nyomtatvány címlapján IHS-monogram. A címlével után kezdődik *Mutius Vitelleschius* Rómában 1639. november 15-én kelt levele *Ad patres et fratres Societatis Jesu*, amelyet a Jézus Társaság százéves fennállásának jubileuma alkalmából írt. A Bibliából és az egyházatyáktól vett idézetekkel átszótt írásban a generális arra inti rendtársait, hogy az alapító által adott rendelkezéseknek megfelelően éljenek. Felsorolja azokat az okokat, amelyek eltéríthetik azoktól őket. Örömmel állapítja meg a rend térhódítását az egész világon, bízik a méltó ünneplésben és a rend jövőjében.

Vitelleschi 1615-től 1645-ben bekövetkezett haláláig volt a jezsuita rend generálisa.

Budapest Nat cop. – Linz Studienbibl ①

1852

WESSELÉNYI Miklós: Triplex philosophia rationalis, naturalis et metaphysica in syntagmata redacta. In universitate Tyrnaviensi... ad disputandum proposita a nobili et erudito d(omi)no Andrea Mokchai Hungaro etc., artium et philosophiae baccalaureo nec non supremae eiusde(m) laureae candidato praeside... Nicolao Vesseleny Societatis Jesu philosophiae doctore... professore ordinario. [Posonii 1640 typ. Societatis Jesu.]

[]², A² B² []¹ C² D² []¹ E²–I² []¹ K² = [2] + 38 pag. + 4 ill. chalcographicae – 2° – Orn., init.

RMK II 559 – Čaplovič 339 – Čaplovič 328

Filozófiai vizsgatételek. – A rézmetszetes díszcímlap impresszumot nem tartalmaz. Jobb alsó sarkában olvasható a metsző neve *Isaac Maior scul.* A nyomtatvány valamennyi lapját szedett körzetekből álló keret díszíti. A keltezés nélküli ajánlást *Joanni Drugeth de Homonna, iudici curiae regiae, perpetuo de Ung ac Zempliniensis comitatum supremo comiti...* intézte *Andreas Mokchai de eadem.* Ezt követi az előszó: *Ad lectorem de oeconomia philosophiae.* A tézisek három fejezetre tagolódnak. Mindegyik elé egy-egy rézmetszetet ragasztottak. Az első címe *Logica intellectus magistra*, metszőjének neve nincs feltüntetve rajta. Ezt követi előbb a tézisek összefoglaló címe *Theses ex universa philosophia.* Az első rész az *Ex philosophia rationali*, az I–XV. tételt foglalja magában, s mint az első tézisből kitűnik, a logikát *Aristoteles* és *Spinoza* alapján tárgyalja. Minden egyes tétel témájának megjelölése a margón olvasható. A második rész előtti rézmetszet címe *Naturae oculus physica*, metszője *Isaac Maior s.* E rész, az *Ex philosophia naturali* a XVI–L. számú téziseket tartalmazza. Az utolsó rézmetszet a *Metaphysica, rationis fax*, készítőinek neve *Matt. van Worm fig.* és *Eli. Wideman. scul.* A me-

tafizikát tárgyaló utolsó részben az *Ex suprema philosophiában* az LI–LX. tétel található. A nyomtatvány végén a következő keltezés olvasható: *Actum Tyrnaviae, anno a reparata salute MDCXL., a confirmata Societate Jesu C., ab erecta Academia V.*

A vizsgáztató, Wesselényi Miklós (1608–1666) 1626-ban lépett a jezsuita rendbe. Gráci tanulmányai után 1638-tól lett a nagyszombati egyetem filozófia és teológia tanára. 1645-től a pozsonyi kollégium rektora és nyomdai prefektus, 1650 után főleg Kassán működött házfőnökként, ill. a konviktus vezetőjeként.

E nyomtatványt keltezése alapján Szabó Károly a nagyszombati nyomda termékének tartotta (RMK II 559). Ján Caplovič már helyesen pozsonyi kiadványként írta le, mivel ebben az időszakban a nagyszombati egyetem számára a pozsonyi műhely dolgozott (339). Ezt a megállapítást a nyomdai anyag vizsgálata is megerősítette (MKsz 1995: 364, V. Ecsedy Judit).

A disputációnak jelenleg öt variánsa ismeretes. A rézmetszetes címlapra az egyiken *Andreas Mokchai* neve van vizsgálóként nyomtatva (A variáns), s mint a fenti leírásból kitűnik, itt ő az ajánlás szerzője is. A B variáns címlapján *Michael Holik* neve olvasható, e példányból azonban a címlapon kívül csak a metszetek maradtak fenn. A C variánsból, ahol a címlapon *Joannes Magnovich* neve áll, csupán a címlap ismert. A Rákóczi könyvtár katalógusa szerint a *Triplex philosophia* egykor ott őrzött, ma nem található példányára vizsgálóként *Stephanus András* neve volt nyomtatva (D variáns). (Harsányi István: A sárospataki Rákóczi könyvtár és katalógusa. Bp. 1917, 22 és MKsz 1913: 144; Monok István: A Rákóczi-család könyvtárai 1588–1660. Szeged 1996, 36). Két levélpárra nyomtatva összesen 3 lap terjedelemben fennmaradt Csergő György ajánlása (őrzési helye a budapesti Egyetemi Könyvtár, jelzete „RMK II 83a”), amelyet... *quondam electi episcopi Sirmiensi Nicolai Bőjthe testamentariae voluntatis executoribus...* *Stephano Bosnyák de Magyar-Bél, electo episcopo Quinqueecclesiensi, praeposito S. regis Stephani de Bozók, nec non... archidiacono Sasvariensi..., ecclesiae... Strigoniensis canonico..., nec non Stephano Mihályi, archidiacono Gömöriensi..., ecclesiae... Strigoniensis canonico...* címzett dátum nélkül *Gteorgius Chergö nobilis Hungarus, ex convictu S. regis Stephani alumnus* aláírással. Csergő nevével nem maradt fenn díszcímlap, de az ajánlás szövege és külső kiállítása, vagyis a szedett körzetekből álló díszkeret egyértelműen bizonyítja, hogy ajánlását nem önálló kiadványnak, hanem e téziszfüzet elé kötendő bevezetőnek szánták (E variáns). Ján Caplovič tehát tévesen írta le önálló nyomtatványként (328).

Wesselényi Miklós 1640. augusztus 12-én tizenkét hallgatóját avatta doktorrá filozófiából, a vizsgázók névsora az ez alkalomból megjelent köszöntő versek gyűjteményéből ismeretes (MKsz 1971: 347, Holovics Flórián és 1840). Feltételezhető, hogy a további hét vizsgázó nevével is jelent meg a téziszfüzet, példány hiányában azonban nem dönthető el, hogy ilyenek biztosan készültek-e vagy sem, és hogy az egyes variánsok csak a címlapon szereplő név tekintetében tértek-e el egymástól, vagy önálló ajánlás is tartozott hozzájuk.

A rézmetszetes címlappal Rózsa György foglalkozott, és a C variáns fényképét is közölte (Rózsa György: Magyar történetábrázolás a 17. században. Bp. 1973, 118–119, 167 pag. és 211. tábla). A *Naturae oculus physica* és a *Metaphysica rationis fax* című metszetet Galavics Géza elemezte (Művészettörténet–tudománytörténet. Főszerkesztő Aradi Nóra. Bp. 1973, 57–61). A metszetek alkotóira: Isaak Majorra, Mathias van Wermre és Elias Widemannra vonatkozó szakirodalmat lásd az idézett tanulmányokban.

Bratislava *Acad* ④* (B variáns) – Budapest *Nat* cop. (Esztergom) – Budapest *Univ* ② (E variáns + cop. Esztergom) – Dresden *Kupferstichkabinett* ④* (C variáns) – Esztergom *Dioec* ① (A variáns)

Olim: Sárospatak Ref (D variáns)

1853

[1] NEW vnd alt Calender auff das Jahr nach Jesu Christi Geburt 1641. Gestellet auff Vngern, Syebenbürgen vnd andere vmbgränzende Länder durch D a v i d e m F r o e l i c h i u m sac(rae) caes(areae) m(ajes)t(a)tis per regnum Hungariae mathematicum. – [2] (Kleine Practica auf das Jahr nach der Geburt Jhesu [!] Christi MDCXLI. Mit möglichem Fleiß auff Ungern, Syebenbürgen etc. vnnd andere vmbgränzende Länder gestellet durch Valentini Hanckens continuatorem, D(avidem) F(rölichium) C(ais-marcesem) m(atheumaticum). Herman-Stadt [1640] durch Marcum Pistorium.

[]^s + ? = [8+?] fol. – 16° – Orn.

RMK II. 2448 – ArchVerSiebLkde 1884. Nr. 19: 97 – KorblVerSiebLkde 1891. Nr. 4: 37 – Adleff 82 – Avram 6

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – Az év jellemző adatai és a naptárjegyek magyarázata után a hónapok naptártáblái következnek, majd a *Von Zeichen und wunderbahren Geschichten* című fejezet. Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon fejezetei: *Vom Winter – Vom Frühling – Vom Sommer – Vom Herbst – Von Finsternissen – Von Krieg und Unfried – Von Zustand etlicher Königreiche und Länder und erstlich von Ober-Ungern, Ober-Syebenbürgen und Oesterreich – Vom Königreich Böhmen – Von Ober-Schlesien und Klein-Polen – Von Nieder-Schlesien – Von Preussen und Lausnitz*. A kiadvány meglévő teljesebb példánya is csonka: a *Verzeichnis der Jahrmärkte in Siebenbürgen gehalten werden* című vásárjegyzék R betűjénél, a D₈ levéllel szakad meg. A vásárjegyzékből feltehetően egy levélnyi hiányzik. Kérdés, hogy ezen kívül további részeket, pl. Krónikát tartalmazott-e a kiadvány. A szebeni naptárak meglévő példányai krónikával ill. krónika nélkül is fennmaradtak.

A naptár töredékes példányát Franz Josef Zimmermann áztatta ki a nagyszebeni Városi Levéltár 1636. évi számadáskönyve kötéstábláiból (ArchVerSiebLkde 1884 (19) 97).

Cf. 1700!

Budapest *Nat cop.* (Sibiu *Arch*) – Sibiu *Arch* ④* – Sibiu *Mus* ②*?

1854

(Kalendárium és prognosztikon az 1641. esztendőre. Tejfalu 1640 Wecheilius Zsigmond János. – 8°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1701!

Bayly, Lewis: *Praxis pietatis, to gest knjzky o cwicenj se w prawé pobožnosti*. Trenčín 1640. – Vide 1906(1)

1855

BENEDICTI, Tobias: Oratio funebris, qua... Stephano Ostrosith de Ghile-tincz, arcu(m) Illava et Lypto-Vyvar... imperatoru(m)... Ferdinandi II. et moderni Ferdinandi III. consiliario et camerario, dapiferorum regalium per Hungariam magistro, in judiciarijsq(ue) appellationibus penes dominum regni palatinum in superioribus regni Hungariae partibus assessori, anni MDCXXXIX die 10. Octobris pie placideq(ue) defuncto sequentis vero XL. die 8. Ianuarij honorifice sepulto in templo Illaviensi parentabat Tobias Benedicti e(cclesiae) B(ajmócensis) p(rae)positus). Trenchinii 1640 typis Wen-csilai Wocalij.

A⁴ B⁴ C² = [10] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 562 – Čaplovič 1726

Gyászbeszéd gyászversekkel. – A címlevél hátán *Nicolao, Paulo et Matthiae Ostrosith... fratribus germanis* címzett ajánlás vezeti be az Osztrosith István temetése alkalmából, 1640. január 8-án az illavai templomban elhangzott gyászbeszédet, amely 14 sornyi hexameterrel fejeződik be. Ezt vers követi *Sub schemate... Stephani Ostrosith* címmel, ennek szerzője szintén Tobias Benedicti. Végül *Inscriptio priori vexilli faciei apposita* és *Altera vexilli facies hoc habet*, a halotti zászló két oldalának felirata zárja a nyomtatványt.

Tobias Benedicti Bánban és Zólyomban tanult. Rektor volt Necpálon, Rózsahegyen és Bánban. 1624-től Liptótarlócon evangélikus lelkész és jegyző. 1638-ban lett bajmóci prépost, evangélikusként az utolsó. Itt halt még 1641-ben. Beszéde részletesen ismerteti Osztrosith István királyi főasztalnokmester közszereplését. Osztrosith katonaként vett részt a 15 éves háborúban, később mint a Habsburg-ház hűségén végig kitartó főúr fontos diplomáciai feladatokat bíztak, különösen a Bethlen Gáborral való békétárgyalások alkalmával. 1639. október 10-én hunyt el.

Szabó Károly e nyomtatványt csupán Johann Samuel Klein említése nyomán vette fel bibliográfiájába (RMK II 562 és Nachrichten II 272). A modern bibliográfiai szakirodalomban először Ján Čaplovič ismertette példány alapján (1726).

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Martin *MS* ①

Comenius, Joannes Amos. Přídavkové některj... Trenčín 1640. – Vide 1906(2)

Evangelia... Trenčín 1641. – Vide 1793

1856

HELGENMEYER, Johann Jakob: Disputatio logica de conversione orationum enunciatarum, quam... praeside m. Ioh(anne) Iacob(o) Helgenmeyero Argentoratensi, gymnasii evang(elici) Poson(iensis) p. t. rectore

publice ac solemniter defendere suscepit Iohannes Molitoris Dezeritzenus. Die... mensis... Posonii anno MDCXXXX. [Trenčinii 1640 Václav Vokál.]

A⁴-C⁴, []² = [14] fol. – 4° – Orn.

RMK II 563 – RMK II 586 – Čaplovič 1728 – Čaplovič 1736

Logikai vizsgatételek. – E nyomtatvány két változatban ismeretes. Az egyikben *Johan. M(olitoris) Dezeritzenus* ajánlja a téziseket a címlap hátán néhány kísérő sorral *M. Johanni Hodi-kio, Trenschinien. eccles. pastori, comitatumque Trenschin., Liptov., Arven. Superattendenti... – Andrae Bogadi... Transylvaniae principis familiari primario... – B. Melchiori Zschaesi... comita-tus Trenchiniensis medico ordinario* (A variáns). A másik változatban a *Praeses*, tehát Helgenme-yer minden külön szöveg nélküli dedikációja olvasható ezen a helyen: *Judici, magistro civium, caeterisque juratis, senatoribus ac assessoribus... civitatis Posoniensis Augustanae Confessionii addictis* (B variáns). A főrész *Disputatio logica de conversione propositionum* címmel kezdődik, s XXVI tézisben értekezik a kijelentő állítások megfordíthatóságáról. Mint Molitoris ajánló sorai-ból kitűnik (A variáns), az arisztotelészi logikát védelmezi Pierre de la Ramée (Ramus) és követői bírálataival szemben. A disputáció számos görög nyelvű részletét az ismert három példány közül kettőben utólag kézírással vezették be a nyomtatás során e célra üresen hagyott helyekre.

A strassburgi születésű Johann Jakob Helgenmeyer (?–1653) 1633-tól haláláig a pozsonyi evangélikus iskola rektora volt. Itt vitatták meg az ő vezetésével a fenti téziseket is.

A kiadvány nyomdai kiállítása alapján – mint azt Szabó Károly és Ján Čaplovič is egybe-hangzóan megállapította – kétségtelenül a trencsényi nyomda terméke. Rizner tévedésből vélte pozsonyi kiadásnak (III 234). Az impresszum helyén olvasható „Posonii” helymegjelölés ugyanis a disputáció megtartásának, és nem kinyomtatásának helyére vonatkozik.

Szabó Károly és Ján Čaplovič is két egymástól eltérő kiadványnak tartotta a nyomtatvány két változatát (RMK II 563, RMK II 586, Čaplovič 1728 és 1736). Az Országos Széchényi Könyvtár példányának címlapjára egykorú kéz ugyanis a „die (15) mensis (Dec.) MDCXXXX” dátumot vezetett be a disputáció időpontjaként, a budapesti Egyetemi Könyvtár példányának címlapjára viszont másik egykorú kéz a „(Hor. 7. Mat.) die (18) mensis (April) MDCXXXX(I)” dátumot írta, az eredeti nyomtatott 1640-es évszámot tollal egészítve ki 1641-re. Az ismert három példány szedése azonban eltekintve a címlap hátán olvasható ajánlásoktól, mindenben tökéletesen egyezik, ezért bizonyos, hogy az ismert példányok egyetlen kiadás variánsai, és nem más-más évben megjelent különböző kiadások. A két, kézzel beírt dátum nem mond el- lent egymásnak, nyilván két részletben vitatták meg a kiadványban foglalt téziseket.

Budapest *Nat* ① („A” variáns) + cop. (Budapest, Martin) – Budapest *Univ* ① („B” variáns) – Martin *MS* ③* (A variáns)

1857

[KALENDÁŘ a pranostyka od Davida Fraelichia na rok 1641. Trenčín 1640 Václav Vokál.]

[A⁸] B⁸ + ? = [16 + ?] fol. – 16° – Mult ill.

Čaplovič 1727

Új naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven. – A kiadványból csak a „B” füzet maradt fenn, erősen sérült állapotban. Június második felétől december végéig tartalmazza a hónapok naptártábláit, fametszetes hónapillusztrációkkal együtt. Ezt követi a *Rozdělení a počítání roku od slávnosti vánoční* (Az év felosztása és számlálása karácsony ünnepétől), majd latin nyelvű verses ajánlás *Ad eundem inclytum senatum* címmel *M. Josephus Heliades vicinus Trenchinien.* aláírással. Az ajánlásból kiderül, hogy a naptárt David Frölich (*Fraelichius*) készítette. A kiadvány – hasonlóan a naptársorozat többi tagjához – feltehetően prognosztikont is tartalmazott.

A töredéket Ján Caplovič határozta meg (1727). A változó ünnepek, az alkalmazott szöveg-írást és a hónapillusztrációk alapján a naptár csak az 1641. évre szólhat, és a trencsényi nyomdában készült.

Cf. 1752!

Bratislava Acad ④ ④ ④ – Budapest Endrei Walter ④ – Budapest Nat ④

1858

LÁNI, David: Disputatio de justitia originali eiusq(ue) inessendi modo triginta duabus thesibus comprehensa, quam... in illustri aula Illieshaziana publice ventilandum proponit... comes Georgivs Illiesházy de eadem, comes perpetuus a Trenchin sub praesidio... Davidis Lanii Turoc-Pannonij, studiorum suorum hactenus directoris strenui ad diem (...) Novembris anno... MDCXL. Trenchinij (1640) typis Wenceslai Wocalii.

A⁴ B⁴ C² = [10] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 564 – Caplovič 1729

Teológiai vizsgatételek. – E disputációt Illésházy György *Caspari Illieshazi... comiti perpetuo a Trenchin, eiusdemque comitatus Trenchiniensis et Lyptoviensis perpetuo, nec non Arvensis supremo comiti et... caes. regiaeque majestatis consiliario, equiti aurato etc. domino et parenti suo* ajánlja 1640. november 15-i kelettel. A főrészt *Prooemium* vezet be, majd 32 rövid tétel olvasható az ember eredeti igazságosságáról (*justitia originalis*) és ennek az emberben való létezési módjáról mint az evangélikus és katolikus teológiai gondolkodás különbségeinek egyik sarkpontjáról. E téziseket Illésházy György 1640. novemberében az Illésházyak udvarában tartott nyilvános teológiai vitatkozásokon védelmezte David Láni elnökletével.

David Láni (1618–1669) hazai iskoláit követően 1637-től Wittenbergben tanult. Ezután Illésházy György nevelője volt, majd rektor Privigyén. 1646-tól evangélikus lelkész Dobronyán, Privigyén és Breznóbányán. 1656-ban a bányai evangélikus egyházkerület püspökévé választották.

Bratislava Acad ① – Budapest Acad ① – Budapest Nat ①

Olim: Losonczy főgymn.

1859

REMEN, Daniel: Qvaestiones nobiliores de trivmphali Christi ascensione in coelum, quas annuente supremo numine in gymnasio Trenchin(iensi) sub praesidio Danielis Remenii Tevto-Lips(ensis) scho(lae) Trenchin(iensis) p. t. r(ectore) publice defendendas suscipit Martinus Mihulec Tevto-Lipsien-sis... d(ie) 15. Maj... 1640... Trenchinii (1640) typis Wenceslai Wocalii.

A² B⁴ = [6] fol. – 4° – Orn.

RMK II 636 – Sztripszky II 2533/81 ← MKsz 1890: 260 – Čaplovič 1730

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán a praeses ajánlja művét *Judici et sacro ordini senatorio florentissimae Trenchiniensium curiae*. A főrész rövid bevezetés után külön cím nélkül három kérdésben tárgyalja a Krisztus mennybemenetelével kapcsolatos teológiai problémákat. Végül *Corollarium* címmel újabb két kérdés zárja a nyomtatványt.

A disputációt 1640. május 15-én vitatták meg a trencsényi iskolában. A vizsgáztató Daniel Remen rektor, a vizsgázó a németlipcsei Martinus Mihulec volt.

Szabó Károly e művet csupán Johann Samuel Klein téves híradása nyomán (Nachrichten II 425) vette fel bibliográfiájába tévesen 1643. évi trencsényi nyomtatványként (RMK II 636). Példány alapján először Hellebrant Árpád ismertette (MKsz 1890: 260).

Budapest Acad ①

Trajan, Adam: De sanctificatione diei Dominici... Trenchinii 1640. – Vide 1839

Balassi Bálint – Rimay János: Istenes énekek. Várad 1640 körül – Vide 2619

Balassi Bálint – Rimay János: Istenes énekek. [Várad első editio] Várad ca. 1640. = 2619

1860

CATECHESIS religionis Christianae in ecclesijs et scholis plerisque reformatis usitata... Varadini MDCXXXX apud Abrahamvm Kertesz Sz[enci-ensem].

A⁶–G⁶ = 84 pag. – 12° – Orn., init.

RMK II 565

Református katekizmus. – E nyomtatvány a Heidelbergi Káté teljes latin nyelvű kiadása. A címlapon bibliai idézet olvasható. A címlap hátán kezdődik III. Frigyes pfalzi választónak az eredeti első kiadáshoz írt előszava: *Fridericus Dei gratia Palatinus Rheni... elector.. omni-bus, quibus commissa est cura ecclesiarum et scholarum*. A katekizmus szövege után néhány latin nyelvű imádság következik. *Precationes aliquot privatae et publicae*.

A váradi nyomda Bethlen István anyagi támogatásával létesült, aki a tipográfiát a váradi iskola és református egyház mellé rendelte. Vezetője, de lehetséges, hogy tulajdonosa is kezdetől fogva Szenci Kertész Ábrahám volt, aki a nyomdászatot német földön a lüneburgi fejedelemségből tanulta ki és felszerelését is innen vagy Észak-Németországból hozta. Bár első fennmaradt kiadványai 1640-ből ismereteseek, valószínűnek látszik, hogy nyomdája már az előző évben is működött (1812). Szenci Kertész munkásságát V. Ecsedy Judit dolgozta fel (MKsz 1989: 20–47, 126–145 – *Gesta typographorum*. Szerkesztette P. Vásárhelyi Judit. Bp. 1993, 83–101 és OSzKÉvk 1991–1993: 289–322).

Cf. 909*!; –, 1863, 1947(2), 2087, 2091(3), 2304(1), 2452, 2457, 2533, →

Budapest *Nat* cop. – Budapest *Univ* ①

1861

CATONIS disticha moralia, az az Catonak jo erköltsökre tanito ekes versei. ... Varadini MDCXXXX apud Abrahamvm Kerteszh Szencien[sem].

A^a B^a? = [16?] fol. – 8° – Orn.

Bölcs mondások gyűjteménye latin és magyar nyelven. – A címlapon a címet követően latin vers olvasható *Ad lectores*, majd a címlevél hátlapján *Ad minus candidum lectorem* című disztichon figyelmeztet arra, hogy e gyűjtemény elsősorban a gyermekeknek szánt olvasmány. A főrész kisebb szóhasználatbeli módosításokat leszámítva megegyezik az 1620-ban (1224) és az 1639-ben Kolozsvárott megjelent (1770) háromnyelvű szöveg latin és magyar részével.

E kiadásból ma csupán egyetlen példány ismeretes, amely a B₇ levéllel megszakad. A mű szövege alapján azonban szinte biztos, hogy mindössze egyetlen levél hiányzik belőle.

Cf. 31(1)*!; 878*!; 1770, –, 1996, →

Budapest *Nat* cop. – Budapest *Piar* ②*

1862

[1] [KALENDÁRIUM az 1641. esztendőre.] – [2] (Astronomiai jövődölés MDCXXXI. esztendőre annak négy részeinek kezdetiről, égi háborúkról, eklipszisekről, az plánetáknak fő aspectusiról és azoknak munkálkodásáról irattatott; es a magyar országi s erdélyi meridiánusra nagy figyelmetességgel alkalmaztatott Froelich David, immár 18 esztendei practicus astronomus által.) [Várad 1640 Szenci Kertész.]

[A–B]^a C^a [D^a–E^a?] = [40 ?] fol. – 16°

MKsz 1930: 292 – OSzK Évk 1968–1969: 217

Új-naptár 6-naptárral és prognosztikon. – A naptártöredék fennmaradt „C” füzet a következő részeket tartalmazza: a vásárjegyzék második felét, majd az önálló címlappal kezdődő prognosztikon egyes fejezeteit: *A télről – A tavaszról – A nyárról – Az ősztől – Az eklipszisekről.*

A berlini Magyar Intézetben Asztalos Miklós áztatta ki kötetátlából egy 1641-re szóló Frölich-naptár C füzetét (MKsz 1930: 292). A töredék nyomtatási helyét nem határozta meg, csak annyit közölt, hogy nem kolozsvári, bártfai, ill. csepregi nyomtatványról van szó; a prognosztikon pedig Frölich naptárszerkesztői tevékenységének idejét is jelzi: *immár 18 esztendei practicus astronomus.* A töredéket Bucsay Mihály kolozsvári nyomtatványnak tartotta (Régi magyar könyvek a hallei magyar könyvtárban. Bp. 1941. 15. tétel). Az Országos Széchényi Könyvtár a naptár „C” füzetéből két, egymást kiegészítő töredéket őriz. Ezeket Sajó Géza váradi nyomtatványként azonosította. Megállapítását Fazakas József a betűtípusok vizsgálata alapján megerősítette (OSzKÉvk 1968–1969: 217).

Ez a nyomtatvány az első ismert váradi naptár. Terjedelmének kikövetkeztetéséhez az 1643-ra szóló kalendárium (1976) szolgált alapul.

Cf. –, 1913, 1976, 2041, 2088, 2126, 2159, 2198, 2252, 2299, 2351, 2408, 2456, 2501, 2563, 2621, →

Berlin Univ Inst ④ (13 példányban) – Budapest Acad ④ – Budapest Natl ④ ④ – Budapest Zsámár József ④

Kecskeméti Miklós: Angyalok éneke. Nagyváradon 1640. = **Appendix 173**

1863

KERESSZEGI HERMAN István: Az keresztyenj hitnek agazatiról való praedicatioknak tar-haza a nemetorszaghi Rhen-Palatinusbéli orthodoxa Catechesisnek rendi szerént. Keres-szegi H. Istvannak munkája által az egyigyüveknek közönseges hasznokra ki-botsáttatott. Varadon MDCXXXX Fekete Istvan uram költség. Szenci K[ertész] Abraham.

♦—♦♦♦♦♦, A⁴–Z⁴, Aa⁴–Zz⁴, Aaa⁴–Zzz⁴, Aaaa⁴–Zzzz⁴, Aaaaa⁴–Zzzzz⁴, Aaaaaa⁴–Llllll⁴ M⁴
Nnnnn³ = [40] + 1010 + [12] pag. – 4° – 2 ins.

RMK I 708 – Nagler 238

Református katekizmus és kátémagyarázó prédikációk. – A címlapot Várad oroszlános címere díszíti. Hátlapján bibliai idézetek olvashatók. Keresszegi István 1640. január 22-én Debrecenben kelt ajánlólevelét *Fekete István uramnak, Debrecen városának... főbírájának, nekem becsületes komámnak* címezte. Ezt követi az előszó: *A hegyes olvasónak békesség*, utána pedig a Heidelbergi Káté teljes magyar szövege áll: *Catechismus, azaz a keresztyéni hitre való rövid tanítás.* Ennek utolsó lapján *Fortitudine* jelszó alatt *Insignia civitatis Varad* aláírással ismét Várad címere látható. A prédikációk mutató táblája és *Az olvasóhoz* intézett néhány meintegető mondat kíséretében a sajtóhibák jegyzéke zárja a bevezető részeket. A fő részben Keresszegi Herman István 264 *Concióban* magyarázza a Heidelbergi Káté 129 kérdését és feleletét. Az

egyes prédikációcsoportok címei a káté beosztásának megfelelően: (1) *A keresztyén embernek vigasztalásáról*; (2) *Az embernek nyavalyásságáról*, (3) *A bűn alól való megszabadulásról*, (4) *A háladatosságról*. A kiadványt a tárgymutató zárja: Táblája az emlékezetre méltó dolgoknak.

Keresszegi Herman István prédikációit az előszó tanúsága alapján Fekete István debreceni főbíró ösztönzésére írta, és az ő költségén nyomtattatta ki. Munkájával Czeglédy Sándor foglalkozott részletesen. Megállapította, hogy annak fő forrása Zacharias Ursinus David Pareus által közzétett, több kiadásban is ismert kátémagyarázata: *Corpus doctrinae orthodoxae, sive catecheticae explicationum... opus...* Heidelberg 1616 (Studia et acta I 133–144).

A Heidelbergi Kátének a kiadvány élén közölt szövege Nagy Barna szerint Huszár Dávid és Szenci Molnár Albert fordításainak (vö. 395 és 1037(3)) kombinációja (Studia et acta I 51).

Cf. 909*, 1860, –, 1947(2), 2087, 2091(3), 2304(1), 2452, 2457, 2533, →

In 19 bibliothecis 24 expl. – Bratislava Paed – Budapest Acad, Nat, Univ – Cluj-Napoca Univ – Debrecen Ref, Univ – Sárospatak Ref – Sibiu Mus – Szeged Univ – Târgu Mureş – etc.

Comenius, Joannes Amos: *Janua linguarum bilinguis*. Bártfa 1641. – Vide 1864

Comenius, Joannes Amos: *Januae linguae vestibulum...* Bartphae 1641. – Vide 1982

Comenius, Joannes Amos: *Januae linguarum reseratae vestibulum*. Bartphae 1641. – Vide 1983

1864

(ERDŐBÉNYEI DEÁK János:) *Janua lingvarum bilinguis Latina et Hungarica... ubi sententiarum selectiorum centuriis duodenis omnia fundamentalia, necessaria et frequentiora vocabula semel, sineque repetitione comprehenduntur, praecedente dictionario*. Bartphae MDCXLI typis Jacobi Klöszi [jun.].

A⁸–T⁸ = [10] + 294 pag. – 8° – Orn., init.

MKsz 1924: 95–96 – MKsz 1929: 217 – Čaplovič 181

Latin–magyar szójegyzék és bölcs mondások gyűjteménye. – A kiadvány tartalma és beosztása megegyezik az első, 1635. évi gyulafehérvári kiadásával (1613). Az előző két kiadástól eltérően azonban (1613, 1733) következetesen jelöli az „á” és „é” hangokat a magyar szavak írásában. Vö. OSzKÉvk 1973: 73–74, Fazakas József.

Bakos József tévesen azt feltételezte, hogy Erdőbényei Deák János Comenius *Janua* című művéből szerkesztette szójegyzékét, ezért felvette e kiadást a nagy pedagógus műveinek magyarországi kiadásai közé (A magyar Komensky-irodalom. Bp. 1952, 73. 902. sz.). Erdőbényei-

nek már az előző kiadásban olvasható előszava pedig nem Comeniust, hanem Szenci Molnár és Calepinus szótárát jelöli meg forrásaként (vö. 1613). Bakos feltételezésének alapja valószínűleg a két mű címének hasonlósága lehetett.

Cf. 1613; 1733, –, 1890, 2560, →

Budapest Nat ②*

1865

⟨Frölich, David: Fasti reformati, vulgo calendarium ad annum 1642. Prognosticon. Bartphae 1641 Klöss jun. – 4°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

A kikövetkeztetett cím az előző évi naptáron (1814) alapszik.

Cf. 1757!

1866

⟨Kalendárium és prognosztikon az 1642. esztendőre. Bártfa 1641 Klöss jun. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1709!

1867

LASKAI János [transl.]: Justus Lipsiusnak a polgari tarsasag-nak tudományáról irt hat könyvei, mellyek kivált-képpen a fejedelemségre tartoznak, mellyeket uijonnan déákból magyarrá fordított Laskai Janos. Bartfan MDCXLI Klöss Jakab [jun.].

(^a, A^b–Z^b, Aa^b–Gg^b Hh⁴ = [16] + 488 pag. – 8°– Orn., init.

RMK I 709 – Caplovic 182

Államelméleti értekezés. – Az ajánlást *Laskai János* Nyírbátor 1640. augusztus 29-i kelettel *Nemzetes nemes Madarasz György uramnak*, eperjesi kereskedőnek, I. Rákóczi György bizalmas emberének címezte. Ezt két latin nyelvű üdvözlő vers követi: *Encomium praesentis operis. Ad interpretem* és *Aliud*, szerzőik *Martinus Rotari Liptai* és *Petrus Udvarhely nobilis Siculus*

Transylvanus, nunc in Hungaria conmorans. A főrészt Justus Lipsiusnak a polgári társaságnak tudományáról írt első könyve címmel kezdődik. A szöveget gazdag marginális jegyzetek kísérik. Az egyik margón tartalmi utalások, a másikon Lipsius forrásmegjelölései olvashatók.

Szövegkiadás: Laskai János válogatott művei. Sajtó alá rendezte, a bevezetést és a jegyzeteket írta Tarnóc Márton. Bp. 1970, 157–413.

Laskai János (1605?–1657 után?) Debrecenben, majd 1629–1631 között Leidenben végezte tanulmányait. Bethlen István udvarában élt, többször volt portai követ.

Laskai fordítása Justus Lipsiusnak, a leideni, később a löweni egyetem professzorának *Politicorum sive civilis doctrinae libri sex* című művének mind a hat könyvét tartalmazza. E munka először 1589-ben jelent meg Leidenben, s hamarosan számos európai nyelvre lefordították. Laskai magyar nyelvű fordításának irodalom- és művelődéstörténeti jelentőségét a szövegkiadáshoz írt bevezető tanulmányában Tarnóc Márton részletesen méltatta.

In 10 bibliothecis 13 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Esztergom *Dioec* – Košice *Scient* – Pannonhalma – Sárospatak *Ref* – Târgu Mureș

1868

[1] MELANCHTHON, Philipp: *Grammatica Philippi Melanchthonis recognita et locupletata.* – [2] (CAMERARIUS, Joachimus:) *Accessit tractatus de orthographia recens. Bartphae MDCXLI typis et sumptibus Jacobi Klöszi [jun.].*

A^a–Z⁸, Aa^a–Hh⁸ Ii⁴ = [16] + 490 [recte 488] pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 567 – Čaplovič 183

Latin nyelvtan. – A címlevél után Melanchthon latin grammatikájának a keletkezését világítja meg három írás: *Philippus Melanchthon Joachimo Camerario, Joachimus Camerarius Philippo Melanchthoni* és újra *Philippus Melanchthon Joachimo Camerario* intézett, pontos dátum nélküli levelei. Wittenbergben 1540-ben kelt Melanchthonnak *Christiano Egenolpho, typographo Francofordiensi* írott levele, amelyből kitűnik, hogy Melanchthon Jacobus Micyllust [= Jakob Moltzer] kérte meg nyelvtanának emendálására. Ezután olvasható Joachimus Camerarius *Lipsiae Id. Apr. anno Christi 1552.* kelt ajánlása a *Grammatica* lipcsei kiadásához. Ez a változat volt az alapja a magyarországi kiadásoknak is. A főrészt a grammatika és részeinek definíciója után először röviden foglalkozik az ortográfiával és a prozódiaival, majd az *Etymologia* fejezetben belül részletesen szól *De partibus orationis.* A *Syntaxist* Melanchthon *Praefatio*ja vezeti be *Justo Jonae, filio... Justi Jonae doctoris.* Majd *Prosodia* és a *De orthographia* című részek következnek. A kötet végén szerepel az utóbbi fejezet összeállítójának neve: *Joachimus Camerarius Padeberg., perscrips. Id. Martii anno C. MDLII.* A szöveget a főrészen marginális jegyzetek egészítik ki.

Melanchthon grammatikájának ez a változata először 1552-ben jelent meg Lipcsében. Magyarországon már a XVI. században is ismert és használatos volt (119).

Cf. 119*!; 1190*!; –, 2224, →

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Dolný Kubín ① – Sibiu *Mus* ②*

1869

SPLENIUS, Elias: Aphorismi de vnione et communicatione in Christo natvrrarvm et idiomatum hypostatica cum subjecta praedicationum personalium natura, quos... in schola Bartphensi... omnium literatorum examini subicit... Elias Splenius, rector scholae ej(usdem) respondente Matthia Remenikio, scholae seniore et alumno. Habebitur in auditorio majori 28, 29, et 30. Decembr(is) horis ante et post meridianis. Bartphae MDCXXXXI typis Jacobi Klösz [jun.].

A⁴ = [4] fol. 4° – Orn., init.

RMK II 568 – Caplovic 184

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Reverendo, nobili... ordini ecclesiastico et politico... civitatis Bartphensis, dominis, patronis, promotoribus et fauitoribus* ajánlja művét a szerző: *M[agister] E[lias] S[plenius] r[ector] scholae Bartph[ensis]*. A főrészen *De persona Jesu Christi servatoris* címmel 36 rövid tézis olvasható Krisztus természetének és tulajdonságainak egységéről és közösségéről. A végén rövid *Conclusio* zárja a nyomtatványt.

A tételeket a címlap tanúsága szerint 1641. december 28, 29 és 30-án vitatták meg a bártfai iskolában. A vizsgáztató Elias Splenius, a vizsgázó Matthias Remenik volt.

Elias Splenius, eredeti nevén Neussel (1610–1675) Rózsahegyén, majd 1631-től Gyulafehérvárott tanult. Külföldi tanulmányait Illésházy Gáspár támogatásával végezte Thornban, Danckában, Königsbergben és Rostockban. Hazatérése után 1638-ban Rózsahegyén, 1639-től Bártfán rektor, később a város jegyzője, 1674-ben bírása is volt.

Banská Bystrica Arch ○ – Budapest Ev ① – Budapest Nat ①

1870

[1] KALENDARIOM az MDCXXXII. esztendőre m. T o n s k i J a n o s, filosof. doktor és krakai akadémiai mathematicus... írásából magyarul szereztetet... az austriai és magyar országhí hórizonra igazítatot. – [2] (Prognosticon vagy iudicium az Christvs Urunk születése után következő (!) 1642. esztendőre.) Bechben [1641] Gelbhaar Gergely.

A⁸–D⁸ = [32] fol. – 8° – Ins., mult ill.

RMK I 724

Új naptár és prognosztikon. – A címlapot Magyarország babérkoszorúba foglalt címere díszíti. A naptárrész beosztása, a hónapillusztrációk és a hónapversek megegyeznek az 1639. évre szóló bécsi kalendáriumával (1712). A hónapversek januári kezdősora: *Ez első hónapba eret ne vágass*. A naptár után a nyomdász 1641. október 18-án kelt latin nyelvű ajánlása következik *Emerico Losy, archiepiscopo Strigoniensi... domino ac patrono meo...* A prognosztikon

élén olvasható vers kezdő szava: *Jupiter*. Egyes fejezetei: *Ez esztendő eklipszsról, avagy Napban s Holdban lévő sötétségről – Ez esztendő folyásáról – Ez esztendő uralkodásáról – Ez esztendőnek történetiről s állapotáról – A két setétségek effektusáról és szerzéséről – A betegségekről – A hadakozásról – Ez esztendő terméséről – Németországnak és hozzá tartozó inkorporált provinciáknak s tartományoknak, úgymint Csehországnak, Ausztriának, Slesiának s Morvának etc. állapotáról s előmeneteléről*. A kiadványt a *Magyarországi és erdélyi sokadalmak* című vásárjegyzék zárja.

Cf. 1667!

Budapest *Nat* ① ④ – Cluj-Napoca *Univ* ①

1871

[SZIKSZAI FABRICIUS Balázs]: *Dictionarivm qvatvor lingvarvm: Latinae, Hvngaricae, Bohemicae et Germanicae diligenter et accurate secundo editum. Viennae Avstriae MDCXLI apud Gregorium Gelbhaar.*

A¹²-V¹² = [1] + 472 + [7] pag. – 12° – Orn.

RMK I 711

Latin-magyar-cseh-német szójegyzék. – Tartalma és beosztása teljesen megegyezik az 1629. évi bécsi kiadással (1423), és így azzal együtt a *Nomenclatura* kiadások harmadik, bártfai (677A, 1099) és sárvári (891) csoportjába tartozik (Melich János: A magyar szótárirodalom. Bp. 1907, 60–62 és Bartók 35).

Cf. 642*!; 891*!; –, →

Budapest *Acad* ① ① – Budapest *Nat* ① ②* – Budapest *Univ* ② – Cluj-Napoca *Univ* ① – Győr *Dioec* ②* – London *BL* ① – Wolfenbüttel ①

Olim: Segesvári evang. gymn. – Toldy F. ktárában

1872

»MEDER Péter: *Ecloga in tristem quidem, at beatum obitum Pauli Spökelli, Pastoris Ecclesiae Ceidensis. Coronae 1641 [Herrmann].*«

»24 pag. – 4°«

RMK II 569

Gyászvers. – Szabó Károly e példány alapján ma ismeretlen nyomtatványt Johann Seivert (Nachrichten 288) és Joseph Trausch (I 403) híradása nyomán írta le a fenti formában (RMK II 569). Meder költeményének címe szerint Paulus Spökell a Brassó megyei Zeidenben (Feketehalom) volt lelkipásztor.

1873

[1-2] AZ MDCXXXXXII. esztendőre való calendarium, az mely bissextilis utan masodik, szereztetet az Kesmárhon [!] lakozo David Frolichius mathematicus doctor által, és ez Magyar orszagh és erdeli eghez szorgalmatossan alkalmaztatot. Csepregben [1641] Farkas Imre.

[]² [A⁸] B⁸ [C⁸] D^{2*} = [28 + ?] fol. – 8°

OSZK Évk 1959: 182

Új naptár és prognosztikon. – A naptár csak töredékes, sérült példányokban maradt fenn. A legteljesebb, OSZK-ban őrzött példányok a címlevelet és a vele összefüggő levelet, a „B” füzetből az 1, 4, 5, 8. levelet és a „D” füzet két levelét tartalmazzák. A naptárreszt beosztása megegyezik az 1641. évre szóló csepregi naptáréval. A hónapversek januári kezdősora: *Ez első hónapba eret ne vágass.* A hónapok naptártáblái közül megvan január első fele, július, augusztus második fele és szeptember első fele. A prognosztikon megmaradt fejezetei: *Az 1642. esztendőnek állapota tulajdonságiról. A télről – A tavaszról – A nyárról – Az ősztől – A Napban és Holdban leendő fogyatkozásokról – A betegségről és dögghalálról.* A kiadvány ez utóbbi fejezetnél őrszóval szakad meg, valószínűleg még 2–4 levelet tartalmazhatott.

Cf. 1820!

Budapest Acad ④* – Budapest Nat ④* ④* – Budapest Univ ④* ④ – Cluj-Napoca Univ ④* – Debrecen Univ ④* – Eger Dioec ④* – Szeged Cív ④* – Szeged Univ ④*

1874

KERES[ZTYEN] IMA[DSA]G[OK] egy-n[ehany] szep [enekek]kel. Debre[czenben] [1641] [Fodorik] Menyha[rt].

A-Z^{alternatim} 8 + 10, Aa-Xx^{alternatim} 10 + 8 = [7] + 382 + [7] fol – 18° – Orn., init.

RMK I 713

Református imádságos- és énekeskönyv. – A könyv elején a számozatlan leveleken. A *keresztény olvasónak* címzett előszó áll az imádság és éneklés hasznos voltáról. A mű főrészeiben az imádságok és az énekek tartalom szerinti csoportosításban egybeszerkesztve találhatók. Ezt tükrözi a mindvégig olvasható élőfej is: *Hálaadások és dicsérek.* Az imádságcsoportok sorszámokkal ellátott címe és az egyes csoportokban található énekek incipitmutatóra utaló, a levélszámozást is feltüntető jegyzéke a következő:

(I) *Reggeli és esti imádságok – 6a levél: Jézus Krisztus, szép – 6b: Szenci Molnár Albert: Hálát adok néked mennybeli Isten... hogy engemet az éjjel – 7a: Szenci Molnár Albert: Könyörgek – 11b: Szenci Molnár Albert: Hálát adok néked mennybeli Isten... hogy engemet e napon – 12a: Krisztus ki vagy nap és világ, minket; (II) Útonjáróknak való imádság – 14b: Uram Isten, ki – 16a: Kegyes Krisztus és kegyelmes királyom – 17a: Farkas János: Járulok; (III) Hivatalban való jó forgolódásért – 19b: Örök Atya – 21a: Mely csalárd; (IV) Gazdagsággal jól élésért – 24b: Tolnai (?): Tekints reánk, nagy – 25b: Sok hálaadással; (V) Istennek ajánlani magát – 27b:*

Kátai Mihály: *Magas mennyben* – 29a: *Kegyetlen megváltó*; (VI) *Istennek jó tétéményiért* – 31a: *Adjunk hálát az Atya Istennek, mennynek* – 31b: Sztárai Mihály: *Sok jótétéményén* – 33b: *Csak tereád* – 36a: Dóczy Zsuzsanna: *Dicsérem az Őristent minden időben*; (VII) *Lelki testi jókért* – 39a: *Irgalmasságnak* – 40b: *Int* – 41b: Nagybáncsai Mátyás: *Ne hagyj*; (VIII) *A Szentháromsághoz* – 45b: *Imádunk* – 46b: *Jer, dicsérjük mindnyáján* – 47a: *Aki akar üdvözülni*; (IX) *Az apostoloknak és egyéb szentírásmagyarázó doktoroknak vallástételek a Szentháromságról* – 54b: *Téged, Őristen, mi*; (X) *Az Atya Istenhez* – 57a: *Atya Őristen*; (XI) *A Fiú Istenhez* – 58b: *Huszár Gál (?)*: *Járuljunk mi az* – 60a: *Jézus Krisztus, Őristennek szent Fia*; (XII) *A Szentlélek Istenhez* – 64a: Szegedi Kis István: *Jövel Szentlélek Isten, tarts* – 64b: *Huszár Gál*: *Könyörgjünk az Istennek Szentlelkének* – 65b: *Magasztaljuk keresztyének*; (XIII) *Krisztus ismeretiért és benne való hitért* – 68b: Batizi András: *Jer, dicsérjük az Istennek*.

Ünnepekre való énekek. *Adventre*. – 72a: *A keresztyénségben* – 73a: *Az Atya* – 74a: Sztárai Mihály (?) *Mi Atyánk, Atya*; (XIV) *Krisztus testben megjelenéseért* – 76b: Batizi András: *Jer, dicsérjük e* – 79b: *Jer, mi dicsérjük* – 82a: Szegedi Gergely: *Szent Ezsaiás így* – 85b: *Dicséretes a gyermek* – 86b: *E nap nekünk dicséretes* – 87b: *Őristen veletek* – 88b: *Jer, mindnyáján* – 90a: Szegedi Kis István (?) *Jézus születék* – 90b: N.K.T.: *Teljes szívvel örvendjünk* – 92b: *Mennyből jövőök* – 94a: *Hálát adjunk*; (XV) *Krisztus körülmetélkedéséről* – 95a: *Nekünk születék mennyei király, kit* – 95b: Tuba Mihály: *Megteljesíté* – 96b (Vízkeresztre): *Nagy hálát* – 97b: *Gyermek születék Betlehemben, az időben ... Az új időben* – 98b (Die Palmarum): *Dicsőség és dicséret teneked, megváltó királyunk ... Mennysországnak*; (XVI) *Krisztus kinszenvedéséről és haláláról* – 101b: *Atyának bölcsesége, bizony istensége, Krisztus* – 102b: *Dicséretet mondjunk Őristennek* – 103b: *Krisztust*; (XVII) *A mi urunk Jézus Krisztus kinszenvedésének és halálának rövid históriája*; (XVIII) *Nagyszombatra*; (XIX) *Krisztus feltámadásáról* – 111a: Batizi András: *Örülj és* – 111b: *Emlékezzünk* – 113b: *Krisztus feltámadta, ki értünk meghalt vala, mindennek* – 115b: *Krisztus feltámadta, mi bűnünket elmosá, ő* – 117a: Batizi András: *Krisztus feltámadta, ki értünk megholt vala, mi* – 118b: Batizi András: *Krisztus feltámadta, nekünk* – 119b: *Krisztus feltámadta, mi bűnünket elmosá és kike ő szerete, mennyországba felvive, Őristen* – 120a: *Krisztus feltámadta, mi bűnünket elmosá, szent* – 121a: *Krisztus feltámadta igazságunkra*; (XX) *Krisztus mennybemenéséről* – 123b: *Krisztus mennybe fölme, nekünk helyet szerzeni, ül* – 125a: *A Krisztus mennybe felme nekünk helyet szereznie, Atyjával* – 127a: *A Krisztus mennybe fölme, minden*; (XXI) *pünkösdre* – 129a: *A pünkösöd ünnepnapján* – 131b: *Pünkösöd napja* – 133b: *A pünkösödnek jeles napján Szentlélek* – 134a: *Régi pünkösödnek* – 134b: Batizi András: *Jövel Szentlélek Őristen, lelkünkek*; (XXII) *Templomba menéskor* – 137a: *El-bemegyünk* – 138a: Szegedi Gergely (?) *Örül mi sztvünk, mikor azt*; (XXIII) *Prédikáció előtt* – 139a: Szegedi Gergely: *Dávid prófétának* – 140b: *Régen ő törvényben, Mózesnek* – 143a: *Szent Dávid prófeta második* – 145a: *A szent Dávid* – 146b: *Szent Dávid prófeta az* – 148a: *Tholnai Bálint (?)*: *Lásd* – 149b: Kecskeméti Vég Mihály: *Mikoron Dávid nagy* – 152b: *Jer, emlékezzünk* – 153b: Sztárai Mihály vagy Skarica Máté: *Izraelnek* – 156b: Skarica Máté(?) *Drága dolog*; (XXIV) *Prédikáció után* – 160b: *Emlékezzél Őristen* – 161a: *Megbántunk* – 161b: *Vedd el* – 162b: *Mennynek és földnek nemes teremője és* – 163b: *Felséges Isten, mennynek, földnek Ura és embereknek* – 164a: Szegedi Kis István: *Ó mindenható* – 165a: *Nemes Imre (?)*: *Ébredjél*; (XXV) *Az Istennek minden lelki, testi elvett és elveendő javaiért való hálaadás és könyörgés* – 170a: Zayugróci Névtelen: *Hálát adunk teneked, örök* – 170b: *Fölséges Isten, neked jelentjük*; – (XXVI) *Isten igéje hallgatóinak imádsága mind magokért s-mind pedig keresztyén tanítójokért* – 174b: *Ó, mennyei nagy* – 175a: *Huszár Gál*: *Adjunk hálát mindnyáján* – 176b: *Úrnak szolgálai, no* – 177a: *Istenünkhöz*; (XXVII) *Igaz hitben való megmaradásért* – 179a: *Atya Isten* – 179b: Rimay János: *A jó*; (XXVIII) *Keresztségért való hálaadás*; (XXIX) *Imádság gyermek keresztelesekor*; (XXX) *Hálaadás gyermek keresztelese után*; (XXXI) *Könyörgés a keresztségről való meg-*

emlékezésünkben – 185b: Ilosvai Selymes Péter: Csak rövideden; (XXXII) A penitenciáról – 192a: Mindenható Úristen, szíviünk – 193b: Úristen irgalmaz nekem – 194b: Balassi Bálint: Végtelen irgalmú, ó – 196b: Balassi Bálint: Bocsásd meg – 198b: Mindenható Úristen, mi; (XXXIII) Úrvacsorájakor – 200b: Jézus Krisztus egyedül – 203a: Valaki Krisztusnak – 205a: Úrnak végvacsorájára; (XXXIV) Megemlékeztetés, hálaadás és könyörgés a Szent Vacsora után – 212b: Szegedi Gergely: Gyakran nekünk; (XXXV) Más formája a hálaadásnak, ugyanazon Szent Vacsora után; (XXXVI) Mi Atyánk magyarázatja – 220a: Mi Atyánk, ki vagy mennyekben, kik – 221b: Mi kegyes Atyánk, kit; (XXXVII) Tíz parancsolat – 227b: Szükség megtudnunk – 229b: Ó Izrael; (XXXVIII) Teremtésért való hálaadás – 232b: Régen, ó törvényben, Mózesnek; (XXXIX) Keresztényi életről; (XL) Imádság az Úristenhez részegség és tisztátalanság ellen; (XLI) Keresztényi alázatosságért való könyörgés; (XLII) Keresztényi igaz örömet – 243a: Boldog az olyan ember az – 244a: Szegedi Gergely: Boldog az olyan ember ő – 246a: Szerémi Illés: Emlékezzél meg te – 247a: Mit bízik e világ hitű – 248b: Minden hív – 249a: Kegyes Atyánk – 250a: Vezérli Isten híveinek életét – 251b: Meggyesi András Az Istennek nagy – 252b: Siderius János: Szólít; (XLI) Úrnak és fejedelemnek imádsága; (XLIV) Fejedelmekért és egyéb tisztviselőkért – 258a: Milotai Nyilas István: Gyakorta; (XLV) Házassági férfiuinak könyörgése; (XLVI) Házasság asszonyi állatnak könyörgése; (XLVII) Mind a két házasság személynek egyaránt való imádsága – 263b: Boldogok azok; (XVIII) Titkos szükség, testi nyavalya avagy háborúság ellen – 266b: Mire bankódom – 268a: Újfalvi Katona Imre: Végtelen irgalmú Isten – 269a: Szent Dávid király háborúságában panaszkodik – 270a: Szegedi Gergely: Tekints reám – 272a: Sztárai Mihály: Sok inségünkben – 273a: Ó felséges Isten – 274a: Hegedűs Menyhárt: Hozd – 277b: Bánatos – 280a: Jézus Krisztus mi egyetlen; (XLIX) Foglyoknak és mártíromoknak imádsága – 284b: Palatics György: Nagy halálát; (L) Ördög és annak dühössége ellen – 288a: Erős várunk – 289a: Hallgasd meg Atya Isten, a megzomorodott – 291a: Hallgasd meg mostan, folséges; (LI) Hamis tanítók, az eklézsiának és abban levő igaz keresztényi hit vallóinak kegyetlen ellen-sége ellen – 296a: Ó Úristen, tekints – 298a: Hallgasd meg, Atya Isten a mi – 300a: Mennyei nagy – 301b: Csak tebenned; (LII) Kétség ellen való imádság – 304b: Aki veti – 306b: Dézsi András: Neked, mennyi; (LIII) Rövid könyörgés a keresztben és kísértetben; (LIV) Segítségért keresztben és nyomorúságban – 307b: Segítségül; (LV) Vigasztalás a keresztben – 310b: Székharosi Horvát András: Semmit; (LVI) Hadi könyörgés – 314b: Minden állat – 318a: Keresztényeknek – 319a: Mostan Urísten – 320b: Keserves; (LVII) Quo vis tempore – 324a: Mennyei és földi nemes teremtoje és; – 325a: Adj békességet; (LVIII) Imádság égháborúban és által-mas zűr-zavar időben; (LIX) A földi gyümölcsökért – 328b: Tekints reánk, Úristen, nagy; (LX) Mindennapi táplálásért való imádság – 332a: Sztárai Mihály: Hálaadásunkban – 333a: Az Úristen nekem – 334b: Dicsérjed, áldjad – 335b: Dicsértessél; (LXI) Asztaláldás avagy étel előtt való imádság – 338b: Hozzád kiáltásunkat; (LXII) Étél után való hálaadás és könyörgés – 340b: Adjunk hálát az Úrnak; (LXIII) Drágaságban és halálos időben; (LXIV) Vallástétel és imádság, mely az Dániel könyörgéséből, egybeszedetve, az Úr házában a romlásnak ide-jén; (LXV) Döghalál ellen – 351b: Mikor e széles – 353a: Mi urunk Jézus Krisztusnak; (LXVI) Boldogságnak megnyerésért – 356a: Az én életemnek; (LXVII) Halálra való vigyázás; (LXVIII) Betegyeknek imádsága; (LXIX) Lelket Istennek ajánlani; (LXX) A meghalok fölött való imádság; (LXXI) Imádság e világ végezetnek és az utolsó ítéletnek meggondolatjára – 363a: Kérlek és.

Következnek rend szerint a halott emberek – 365a: Skarica Máté: A mi életünknek – 365b: Tseh: Tudjuk, Uram – 366a: Megszabadultam – 367a: Az örök élet – 368a: Batizi András: Em-ber emlékezzél a – 368b: N.K.T.: Az Úristennek jó – 370b: [Már] – 371b: Emlékezzünk mi, ke-reszttyen – 373a: Dezsi András: Adj üdvösséges – 374b: Jer, temessük – 375b: Hagyjátok – 376a: Jézus Krisztus, Istennek szent Fia, hűnővőknek – 377b: Ember, emlékezzél utolsó – 378b: Bere-ki István [!]: Bűnnek az.

A könyv végén *E könyvecskében levő imádságoknak és istenes dicséreteknek rendi és mutató táblája*, majd *Introitus* címmel az énekek kezdősorának betűrendes mutatója.

A mű ma ismeretes két példánya csonka. Az OSzK-ban őrzött teljesebb példánynak is hiányzik a címlapja, továbbá a 66., 290., 299. és az utolsó számozatlan levele. Szabó Károly előbb azt a 18 levélnyi töredéket írta le, amelyet Lugossy József ajándékozott az Erdélyi Múzeumnak, és amelyet ma a kolozsvári egyetemi könyvtár őriz (RMK I 713). Ennek címlapja és az első két ív levelei hiányosak. Az elején Lugossy írásával a címlap kiegészített szövege és „hozzávető meghatározása szerint” az 1641-es nyomtatási év olvasható. Lugossy leírását átvette Szabó Károly is. V. Ecsedy Judit megállapította, hogy a kiadványban előforduló betűtípusokat valóban 1636 és 1643 között használta a debreceni nyomda. Lugossy és Szabó Károly datálása tehát elfogadható.

Erdélyi Pál az Erdélyi Múzeum töredékét és az OSzK példányát tévesen két különböző műnek írta le (MKsz 1899: 133). A régi énekeskönyvek leírása során 116. sz. alatt átvette Szabó Károly (RMK I 713) adatát az Erdélyi Múzeum töredék példányáról. A 117. sz. alatt pedig „Hálaadások és dicséreték” címmel önálló műként írta le az OSzK példányát, amelyről először ugyancsak Szabó Károly adott hírt a RMK megjelenése után közölt adalékok között (MKsz 1879: 34).

Budapest Nat ② – Budapest Acad cop. (Cluj-Napoca) – Cluj-Napoca Univ ④

1875

KISMARJAI VESZELIN Pál: Oktato es vigasztalo praedicationiok, mellyek Debreczen varasanak MDCXL esztendőbe(n) tűz miat löt siralmas pusztulásában,... el-faradot, söt ugyan megh epedet hiveknek tanúságokra es meg-uyjulasokra az Ur házában elpraedicaltattak, es mostan a maradékoknak örök emlekezetül az akkori időre rendeltetett szép vallást-tévő könyörgéssel es siralmas két enekkel ki-bocsattattak Kis-Mariai Wesselin Pál, az Urnak alázatos szolgaja által. Debreczenben (1641) Fodorik Menyihárt [!].

);(8, A8 B4 C8–Y8 Z7, a7 = [16] +349 [recte 350] + [22] pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 715

Református prédikációk. – A címlap verzón bibliai idézet olvasható, majd *A nemes... Debreczeni Fekete István uramnak, a debreceni... respublicának egyik fő oszlopának, az ecclésiának kegyes patronusának... intézett ajánlást Kis-Mariai Vesselin Pál, a debreceni ecclésiának immár 12. esztendőkh alatt hivatalos lelkipásztora... Az ajánlás kelte 1641. augusztus 1. Ezután következnek a Jót kívánó ritmusok Debreceni Tiszta Jánostól; a versek incipitmutatóra utaló kezdete: Xsb: E könyvnek autora. A főrész Debrecen városának 1640. esztendőben tűz miatt lett siralmas romlásában prédikáltatott oktató tanítások címmel kezdődik. Huszonegy, nagyrészt ószövegségi textusra írott prédikációt tartalmaz. A 133–134. lapon görög és latin versek olvashatók magyar fordításukkal együtt. Incipitmutatóra utaló kezdőszavak: *Rettegés és félelem, Gondos férfi tanács*. A vigasztaló prédikációkat egy bűnbánó *Vallástétel és imádság... az Úr haragjának engesztelésére* zárja le. Ezután ismét versek következnek:*

Debrecen városának keserves siralma és esedezése 1640. esztendőbeli romlásában..., incipitmutatóra utaló kezdősora: Zsb: Véghetetlen, nem kegyetlen Istene e világnak; Psal. CXXX, kezdősora: a2a: Chérubimok, seraphimok Ura, Jehova Isten és Debrecen városának tűz miatt való megromlott állapotáról rövid elmélkedése Debreczeni Tiszta Jánosnak, kezdősora: a3a: Jehova Úristen, seregeknek Ura. A kiadványt mutató: E könyvecskében befoglaltatott prédikációknak és megmagyarázott locusoknak lajstroma, valamint az Egynéhány emlékezetes dolgok Jeruzsálem városáról és az Intés a keresztyén és Istent félő olvasóhoz zárja.

A verses részek szövegkiadását ld. az incipitmutatóban.

A szerző művét Debrecennek megkeseredett és a rettenetes félelem miatt elepedett lakosai vigasztalására szánta. Az ajánlásban történeti áttekintést adott a nagyobb debreceni tűzeselekről és részletesen leírta a két utolsó, 1640. április 23-án és 26-án pusztító tűzvészt. A könyv kinyomtatását az ajánlás szerint Debreceni Fekete István segítette, aki a tűzvész idején a város bírja volt. A megjelentetés évére az ajánlás keltéből lehet következtetni.

Budapest Acad ① – Budapest Nat ②* ②* – Budapest Ref ②* – Budapest Univ ②* – Debrecen Ref ② – Pápa Ref ②* – Sárospatak Ref ① – Szeged Univ ② – Târgu Mureş ②

Olim: – N.köroői ref. lyc. – Gömöri ref. esp. – Szilágyi István, M.-szigeten

1876

LASKAI János [transl.]: I u s t u s L i p s i u s nak az alhatatossagrol irt ket könyvei. Kikben főkeppen (Lipsiusnak és Lángiusnak) a közönseges nyomorságokban-valo beszélgetések foglaltatik. Mostan magyarra forditattak Laskai Iános által. Debreczenben 1641 Fodorik Menyhart.

()¹⁰, A¹²–N¹² O² = [20] + 315 [recte 314] + [2] pag. – 12° – Orn., init

RMK I 714

Erkölcsei oktatás. – Laskai János ajánlása Vai Peter uramnak szól, amely Nyírbátorban 1641. április 24-én kelt. A mű főrésze két könyv-ben I–XXII. és I–XXVII. részben Justus Lipsius és barátja, Karel Delanghe beszélgetését tartalmazza az állhatatosság lényegéről. megszerzésének módjáról, akadályairól és dicséretéről. A kiadványt A fogyatkozások jobbítási című sajtóhibajegyzék zárja.

Szövegkiadás: Laskai János válogatott művei. Sajtó alá rendezte, a bevezetést és a jegyzeteket írta Tarnóc Márton. Bp. 1970, 63–155. Szemelvényes kiadása: Magyar gondolkodók 17. század. Válogatta és a jegyzeteket írta Tarnóc Márton. Bp. 1979, 535–557.

Laskai János fordítása Justus Lipsiusnak a leideni, később a lőweni egyetem professzorának *De constantia libri duo* című, először 1584-ben Leidenben megjelent népszerű műve alapján készült. Fordításának irodalom- és művelődéstörténeti jelentőségét részletesen méltatta Tarnóc Márton a szövegkiadás bevezető tanulmányában (i.m. 31–38).

Budapest Acad cop. (Cluj-Napoca) – Budapest Nat cop. (Cluj-Napoca) – Cluj-Napoca Univ ①
Olim: Kassa jogakad.

1877

ALSTED, Johann Heinrich: *Prodromvs religionis trivmphantis, in qvo methodice repetuntur et breviter examinantur libri sex de vera religione, qvorum primus a Johanne Crellio, qvinque reliqvi a Johanne Volkelio sunt conscripti. Praemissus triumpho verae religionis, in qvo sex isti libri plenius examinantur a Johanne Henrico Alstedio. Albae Juliae MDCXXXV [recte] (1641) typis celsissimi principis Transylvaniae.*

A⁶–Z⁶, Aa⁶–Vv⁶ Xx⁴ Yy⁶ Zz⁶, Aaa⁶–Zzz⁶, Aaaa⁶–Zzzz⁶, Aaaaa⁶–Ccccc⁶ Dddd⁴–Sssss⁴ Tttt⁶ = 1135 + [132] pag. – 2° – 1 ins., init.

RMK II 494 – RMK II 573 – Appendix 152

Református vitairat és vallási tanítás. – A címlapot Erdély és a Rákóczi-család egyesített címere díszíti, a címlap hátán szentírási idézet olvasható. Az ajánlást Johann Heinrich Alsted Gyulafehérvár 1635. március 21-i kelettel intézte *Georgio Rakoci, Transylvaniae principi... moecenati suo*. Ezt követi a *Lectori cordato* címzett előszó. Az *Oeconomia seu methodus horum sex librorum* röviden összefoglalja az egész mű tartalmát, ennek végén *poeta Christianus* latin nyelvű költeménye áll: *Pictura hieroglyphica verae religionis*. Ez valójában Théodore de Bèze 39. emblémaverse, amely megtalálható Calvin *Institutiójának* Szenci Molnár Albert által közölt magyar fordításában is (Hanau 1624: 1308; vö. ItK 1932: 432, Waldapfel József; RMKT XVII/6 430).

A főrész hat könyvet foglal magában: (1) *Liber primus de Deo et ejus attributis* – (2) *Liber secundus de Dei operibus in tempore et de religione Veteris Testamenti* – (3) *Liber tertius de religionis Christianae duce, adeoque de natura et officio Christi* – (4) *Liber quartus de officio nostro in Novo Foedere praescripto, seu de praeceptis Christi* – (5) *Liber quintus de adjutamentis ad perseverantiam in fide et obedientia necessariis* – (6) *Liber sextus de Christi ecclesia*. A könyv használatát hét mutató segíti: (1) *Index primus librorum et capitum cujusque libri* – (2) *Index secundus, in quo juxta seriem librorum sacrorum adnotantur illa Scripturae loca, quae in hoc volumine... explicantur* – (3) *Index tertius exhibens Scripturae parallela, quae... in his libris explicantur* – (4) *Index quartus parallellorum, earundem vocum, phrasium et sententiarum* – (5) *Index quintus, vocum Hebraicarum, Chaldaicarum et Syriacarum, quae in his libris occurrunt* – (6) *Index sextus rerum theologicarum* – (7) *Index septimus, rerum philosophicarum*. Az utolsó lapon Johann Heinrich Bisterfeld Gyulafehérvárott, 1641. április 12-én kelt néhány mondata kíséretében a sajtóhibák jegyzéke olvasható: *Errata graviora sic corrige*.

Alsted *Prodromusa* Johann Volkel *De vera religione libri quinque, quibus praefixus est Joannis Crellii... liber de Deo et ejus attributis...* (Racoviae 1630) című munkájával vitázik, mely az unitárius tanítás legteljesebb teológiai rendszerezése. A meissenai származású Johann Volkel 1612-ben fejezte be öt könyvből álló művét, amelyet a lengyelországi unitáriusok zsinata többször is átdolgoztatott, végül a francia származású Jean Crell még egy könyvvel megtoldotta és 1630-ban kinyomtatták. Alsted munkája Crell és Volkel művének beosztását követi, s a vita során a református dogmatika teljes rendszerét is kifejti. A szakirodalomban több helyütt is felbukkan az a vélekedés (pl. Száz 1891: 463–468, Kvacsala János), hogy Alsted csupán Volkel öt könyvét cáfolta, s a Crell által írt könyvre Johann Heinrich Bisterfeld felelt: *De uno Deo Patre et Filio ac Spiritu Sancto* című munkájával (Leiden 1639: RMK III 6210). A valóságban azonban Alsted

Crell könyvére is válaszolt, Bisterfeld pedig Crellnek egy másik művével szállt vitába, amely 1631-ben jelent meg Rakówban *De uno Deo Patre libri duo* címmel.

A nyomtatvány címlapján az 1635-ös évszám áll. Ez azonban feltehetően csak a kézirat nyomdába adásának időpontja. A főrészt tényleges nyomtatását, mint V. Ecsedy Judit levéltári és nyomdatörténeti adatok alapján megállapította, valószínűleg csak 1636 augusztusában kezdték el, és 1638 végén vagy 1639 elején fejezték be (**Appendix 152** – OSzKÉvk 1974: 366–368). Az olvasóhoz intézett előszóból kitűnik, hogy Alsted kézírata már 1633 júliusában elkészült. A nyomtatást akadályozó különféle nehézségekről Johann Heinrich Bisterfeld számolt be az indexekhez írt utószavában: „*Primum typographiae director... a socio misere fuit trucidatus. Tum identidem vel typorum, vel papyri vel operarum defectus, aliorumque necessariorum librorum editio eam inturbavit.*” A társa által megölt nyomdavezető feltehetően Jakob Effmurd volt, aki 1634 vége felé szerepel utoljára a gyulafehérvári nyomtatványok impresszumaiban. A betűhiány főként a görög és héber típusokra vonatkozik. Feltehető, hogy Alsted eme vitáirátának kiadása tette szükségessé a fejedelmi nyomdának azt a jelentős bővítést és felújítást, amely V. Ecsedy Judit szerint 1633–1636 között ment végbe (i.h. 360–365). Így ír erről a Rákóczinak szóló ajánlás: „*qui [ti. Rákóczi] denique cum typos Hebraicos et Graecos, ut et nonnullos Latinos necessarios esse intelligeret, nihil fecit reliqui ad summam diligentiam...*, ut typographaeum a serenissimo praedecessore Gabriele hoc loci institutum insigni hac accessione locupletaretur” (5–6 pag.). A munkálatokat Bisterfeld idézett beszámolója szerint „más szükséges könyvek kiadása” is késleltette. Ezek feltehetően az *Öreg Gradual* (1643) és Geleji Katona István: *Praeconium evangelicum* (1720) című prédikációgyűjteménye voltak (vö. OSzKÉvk 1974: 366–368).

Alsted, mint erről ugyancsak Bisterfeld utószava tájékoztat, az indexek teljes befejezése előtt, „*sub finem editionis*” meghalt (1638. november 8.). Nem tudta elvégezni ezt a munkát az a személy sem, akit ezzel Alsted végrendeletében megbízott. Ezért Bisterfeld hosszú diplomáciai útvjáról visszatérve (1640 novembere körül) vállalta magára e feladatot. Az indexek ki-nyomtatására tehát csak 1641-ben került sor.

Szabó Károly e mű főrésztét az impresszumban látható évszám alapján 1635. évi nyomtatványként vette fel bibliográfiájába (RMK II 494), s külön önálló kiadványként írta le az indexeket (RMK II 573). A nyomtatás feljebb rekonstruált története azonban bizonyítja, hogy a könyvtestet és a mutatókat együtt hozták forgalomba. Ezt bizonyítja a folytatódó füzetjelzés. Ezért a *Prodromust* és mutatóit egyetlen nyomtatványnak kell tekinteni, kiadási évének pedig az utolsó részlet, vagyis az indexek elkészültének időpontját, 1641-et.

In 19 bibliothecis 26 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Debrecen *Ref* – Göttingen *Univ* – Prešov *Scient* – Sárospatak *Ref* – Sibiu *Mus* – Târgu Mureş – etc.

1878

(ARTICULI dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis in civitate Alba-Julia ad diem 23. mensis Aprilis anni Domini 1641. indictis, celebratis conclusi.) [Gyulafehérvár 1641 typ. principis.]

A⁵⁺¹ = [5] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 1961/168 ← MKsz 1895: 261

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Rákóczi György erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ez foglalja magában az 1641. április 23 és május 14 között Gyulafehérvárott tartott országgyűlés tizenöt artikulusba foglalt végzéseinek szövegét. A végén latin nyelvű záradék 1641. május 14-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml X 310–318.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint a gyulafehérvári fejedelmi nyomdában készült (MKsz 1968: 207, Fazakas József és OSzKÉvk 1978: 328, V. Ecsedy Judit).

Cf. 1005*!; 1641!, –, →

Budapest Arch ① – Budapest Nat ① – Cluj-Napoca Acad ① – Sighişoara ①
Olim: Kolozsvár Erdélyi Múzeum

1879

BISTERFELD, Johann Heinrich: Disputatio theologica de divina Scripturae Sacrae eminentia, quam Spiritu Sancto duce sub praesidio... Johannis Henrici Bisterfeldii, theologiae ac philosophiae in... schola Albensi professoris publice defendere conabitur Samuel Decanus Bohemus. Albae-Juliae MDCXLI [typ. principis].

A⁶ = 12 pag. – 4° – Orn., init.

RMK II 570

Reformatus teológiai vizsgátételek magyar nyelvű anekdotával. – A címlével hátlapján a respondens, azaz a cseh származású Samuel Decani ajánlja e disputációt: *Zbigneo a Goray Goraysky; Georgio à Rzeczyzcha Rzeczyzcky; Georgio à Konar Slupeczky, capitaneis, illi Urzędowienst, huic Pilznensi... maecenatibus..., juxta et... Thomae Wegiersky, ecclesiarum minor. Pol. orthodoxarum superattendenti..., seniori Sendomiriensium... promotori; m. Jacobo Mylio p. l. c. ecclesiae Lublino-Belzycensis antistiti... fautori ac patri suo...; Johanni Henrico Bisterfeldio... professori..., praesidi..., praeceptori et hospiti...; Johanni Decano, eloquiorum divinorum apud Bohemos ob constantem veritatis professionem nunc exules dispensatori..., patri...* A főrészt *Disputatio de divina Scripturae Sacrae eminentia* címmel kezdődik, s negyven teológiai tézist tartalmaz a Szentírás isteni méltóságáról, amely a Szentírás kanonikus tekintélyét, teljes tökéletességét, elégséges voltát és világosságát foglalja magában. A 39. tézisben – teológiai – disputációban szokatlan módon magyar nyelvű anekdota olvasható, a *mostani* fejedelemasszony, azaz Lórántffy Zsuzsanna és egy jezsuita között folytatott hitvita kapcsán.

A tételeket 1641-ben vitatták meg a gyulafehérvári akadémián. A vizsgáztató Johann Heinrich Bisterfeld, a vizsgázó Samuel Decani volt.

Cf. –, 2366, 2464, 2527

Budapest Acad ① – Cluj-Napoca Acad ①

1880

BISTERFELD, Johann Heinrich: Disputatio theologica de Domino nostro Jesu Christo, quam ipso duce sub praesidio... Johannis Henrici Bisterfeldii, theologiae ac philosophiae in... schola Albensi professoris pro virili tuebitur Petrus Mylius Polonus. Albae-Juliae MDCXLI [typ. principis].

A⁴ B⁴ = 16 pag. – 4° – Init.

RMK II 571

Református teológiai vizsgatételek. – A címvél hátlapján a respondens ajánlja e disputációt *Zbigneo à Goray Goraysky et Stanislaò à Drohoyow Drohoyowsky, ecclesiae reformatae Deum Tri-Unum asserentis defensoribus acerrimis ejusdemque protectoribus juxtim ac promotoribus... musagetis...; simul ac... Thomae Wegiersky, ecclesiarum Minor. Polon. orthodoxarum superattendenti... seniori Sendomiriensium..., promotori...; m. Jacobo Mylio p. l. c. eloquiorum divinorum apud Lublino Belzycenses praeconi..., patri...; Johanni Henrico Bisterfeldio... professori..., praesidi, praeceptori et hospiti...* A főrészt, *Disputatio de D. n. Jesu Christo* negyvenegy tézisben foglalja össze a Jézus Krisztusra vonatkozó legfontosabb református teológiai tanításokat.

A tételeket 1641-ben vitatták meg a gyulafehérvári akadémián. A vizsgáztató Johann Heinrich Bisterfeld, a vizsgázó a lengyel Stanislaus Drohojow-Drohowski volt.

Budapest Acad ① – Cluj-Napoca Acad ① – Nižnij Novgorod ① (Sárospatak)

1881

(BISTERFELD, Johann Heinrich:) Elementa logicae, in usum scholae Albensis ita collecta, ut tyro trimestri spatio fundamenta logices cum fructu jacere queat. Editio secunda. Albae-Juliae MDCXLI typis celsissimi principis.

A⁸–C⁸ D⁸ []¹ = 60 pag. + [1] tab. – 8° – Orn.

RMK II 572

A logika tankönyve. – A címlap hátán olvasható a szerző Gyulafehérváron 1641. augusztus 12-én kelt ajánlása *Lectori benevolo* s.. A főrészt szövege és beosztása megegyezik az előző kiadásával (1612). Attól eltérően a nyomtatvány végén egy nagyobb beragasztott levélen öt táblázat foglalja össze a legfontosabb logikai fogalmakat.

Bisterfeld ráamista szellemű logikakönyvét újabban Bartók István elemezte (ItK 1991: 3–5 és Bartók 86–89).

Cf. 1612, – 2101, 2297

Budapest Nat ① – Cluj-Napoca Acad ① – Sighişoara ①

1882

⟨Comenius, Joannes Amos: Januae linguae Latinae vestibulum... in usum... Paedagogei Albensis Hungarice redditum... Albae Juliae 1641 typ. principis.⟩

OSzKÉvk 1959: 183

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Latin beszédgyakorlatok magyar értelmezésekkel.

Erre a kiadásra Fazakas József következtetett a *Vestibulum* első ismert, hazai, 1643. évi váradi kiadásában (2038) olvasható előszó dátuma alapján: „Dabam e museo meo Albae Juliae Calendis Maji Anno MDCXLI. M. Philippus Ludovicus Piscator.” Eszerint valószínű, hogy a *Vestibulum* először 1641-ben jelent meg Gyulafehérvárott az ottani iskola számára, és ezt követte a váradi kiadás a magyarországi iskolák számára (OSzKÉvk 1959: 183). A *Vestibulum* magyarországi kiadásairól ld. még Bartók 39.

Cf. –, 1982, 2002(2), 2038*, 2220, 2258, 2265(2), 2582, →

1882A

[EVANGHELIE CU ÎNVĂȚĂTURĂ.] (ΕΥ[ΑΓΓ]ΛΙΕ ΚΟΥ ΛΒΨΥΧΤΘΡΧ.) (ΚΑΡΤΤΕ ЧЕСΕ КЪМЖ ЕВΛΙΕ ΚΨ ΛΒΨΥΧΤΘΡΧ.) [Белград.] (7149 –[1]641) (Δοβρѣ) [Bălggrad] (1641, Dobre)

Λ⁶ Ε⁶ Γ⁶ Δ⁶ Σ⁶ Ε⁶ Ι⁶ Η⁶ Κ⁶ Λ⁶ Μ⁶ Ν⁶ Ο⁶ Π⁶ Ρ⁶ Σ⁶ Τ⁶ Υ⁶ Φ⁶ Χ⁶ Ω⁶ Ц⁶ Ч⁶ Ш⁶ Щ⁶ Ъ⁶ Ы⁶ Ю⁶ Ж⁶ З⁶, ?⁶, П⁶, АА – ГГ⁶, АА 3+? = [223] + ? fol. – 2° orn., init.

Sztripszky II 2534/82 – Veress 19 – BRV I 40

Orthodox postillák román nyelven. – A Coresi diakónus által fordított 1581. évi brassói kiadásnak (482) azt nagyrészt lapról lapra követő, bár hibás utánnyomása. Vagy nem teljes, vagy kézírással kiegészített példány alapján készült, amennyiben több esetben kétlevélnyi terjedelmű szövegrészt a jelenlegi kiadás egyre vont össze, majd újból követte, az azonos sorvégekre is ügyelve, az 1581. évi kiadás szövegbeosztását. Az állandó ünnepek evangéliumait és magyarázatait csak szeptembertől december 25-ig tartalmazza, ugyanúgy, mint az 1581. évi kiadás (482).

Címlapja nem volt, ahogy az első kiadás (482) is címlap nélkül jelent meg. Legteljesebb példányát részletesen Bianu-Hodos írta le (BRV I 40), de a vége ennek is hiányzik. Téves a valószínűleg korábbi, ismeretlen forrásokra támaszkodva általa megadott 330 levélnyi terjedelem, ennél minden bizonnyal kevesebb levelet tartalmazott a kötet. Minthogy Coresi kiadása (482) is csak 317 levélből állt, és e kiadás nyomdása, Dobre pap ehhez képest is rövidítette a szövegeket, terjedelme tehát semmiképpen sem lehetett 330 levél.

Az első füzet első lapján a szöveg *Invățătura Domnului* (Az Úr tanítása) szavakkal kezdődik. Két, tipográfiai elkülönülés nélkül, folytatólagosan nyomtatott előszava van, az egyiket II. Ghenadie gyulafehérvári metropolita, a másikat utóda, Ilie Jorest írta, aki Ghenadiét ennek halála után a püspöki székben követte, és befejezte elődje munkáját, a könyv kinyomtatását. A két előszó szóról szóra átveszi a két, *Hirscher*-féle, Coresi 1581. évi kiadásához írt előszavának bizonyos részeit, de *Hirscher* neve nem szerepel bennük, és a kiadás körülményeit ismertető részek nem az 1581. évi kiadásra, hanem az 1641. évre vonatkoznak, az előbbi kiadásra vonatkozó adatok helyére beekelve Ghenadie, illetve Jorest előszavait. Az első előszó *Cu mile Dumnezeu Eu, arhumetropolitulu Ghenadie...* (Isten segítségével én, Ghenadie metropolita) szavakkal kezdődik, és I. Rákóczi György fejedelemnek a könyv kiadásához nyújtott segítségéről, és Dobre mester Erdélybe hívásáról, a nyomtatással való megbízásáról szól, és a megfoglyatkozott példányok miatt a kiadás szükségességét indokolja. A második előszó, amelyet Ilie Jorest írt, és *Dereptu aceia cu mile lui Dumnezeu Iorist...* (Mindezekért tehát Isten segítségével én, Jorest) szavakkal kezdődik, II. Ghenadie haláláról és a nyomtatási munkák folytatásáról számol be. (Szövegét ld. BRV I 89–91, 118). Ennek végén található az alábbi keltezés: *Vu lēt o(t) siz(d)a mura 7149, a o(t) roz(d)estvo X^{vo} 1641* (A világ teremtésétől számított 7149, és Krisztus születésétől fogva az 1641. évben).

Az első kiadáshoz képest ebben a kiadásban következetes változtatások vannak a helyezésben, de számos félreolvasott szó és megcsonkított kifejezés is található, ez utóbbiak a nyomdászunk azt a nyilvánvaló törekvést bizonyítják, hogy ugyanannyi szöveg kerüljön egy lapra, mint Coresi kiadásában.

Geleji Katona István levelezéséből kitűnik, hogy a Dobre mester által vezetett nyomda II. Ghenadie, gyulafehérvári metropolita tulajdona volt (Új Magyar Múzeum 1859: 203–218). Ennek az egyedülállóan archaikus módszerekkel, fabetűkkel és sajtó nélkül dolgozó műhelynek (a nyomtatás sajátosságairól ld. Gutenberg Jahrbuch 1992: 35–36, Borsa Gedeon – Ecsedy Judit) összesen két kiadványa ismert. E postillákat a kérdéssel foglalkozók többsége szerint a tulajdonos metropolita székhelyén, Gyulafehérvárott nyomtatta ki Dobre (vö. Márza, Eva: *Tipografia de la Alba Iulia 1577–1702*. Sibiu 1998, 27–33). Minthogy teljes, kolofont is tartalmazó példány nem ismeretes, ez az álláspont nem vonható kétségbe. A nyomda azonban később a Gyulafehérvár melletti Preszákán működött. Az átköltözés oka ma nem ismert. Ugyanis a műhely másik kiadványának, a példányból ma nem ismert református katekizmusnak (1958) az impresszumában egykorú, feltétlenül hiteles források szerint Preszákára szerepel a nyomtatás helyeként (MKsz 1993: 146–166, V. Ecsedy Judit).

Cf. 482, –

București Acad 3* – Budapest Nat ③ – Cluj Acad (Blaj) Archiep) ③ – Iași Univ ② – Sibiu Ev ② – Sibiu Metropol 1*

1883

GENEROSO domino Caspari Puteo Mantuano Italo, sereniss(imi) Transylvan(iae) principis pharmacopaeo ordinario et Catharinae Daczo... nuptiale sacrum. [Albae Juliae] (1641) [typ. principis].

[1] fol. – 346 × 253 mm – 2° – Orn.

OSzKÉvk 1968-69: 224-225

Lakodalmi versek. – Az egyleveles alkalmi nyomtatvány a mantovai származású Caspar Puteus, a fejedelmi udvar patikusa és Daczó Katalin 1641. február 10-én tartott esküvőjére készült. Címe után a versek két hasábra vannak szedve. Az első hasábrban hosszabb latin vers (1) köszönti az ünnepelteket *Scriptum celeriter in itinere Szent Demetrensi Calendis Februarii a Michaelae Ascanio... princ. med.* aláírással. A második hasábrban három rövidebb vers olvasható a szerző megnevezése nélkül. Címük: (2) *Supplementum phiala lilionis ornata sponsi honoribus* – (3) *Utrisque sponsis* – (4) *Pomum aureum sponso*. Végül (5) *Himereteologicon* árulja el a jegyesek nevét és az esküvő időpontját: 1641. február 10-ét.

A kiadványban magát megnevező Michael Ascanius (= Hasko, Hasconius, Haskovinus) Zsolnán született. Tanulmányait Prágában, 1630–1638 között Jénában, Tübingában és Baselen végezte. 1637-ben Tübingában orvostudományból doktori fokozatot szerzett. Hazatérve I. Rákóczi György fejedelem orvosa lett, később Trencsénben és Szakolcán élt. Életét és munkásságát Ján Martinek foglalta össze (*Humanizmus a renesancia na Slovensku v 15–16. storoci*. Bratislava 1967, 292–295).

E nyomtatvány egyetlen ismert példányát Fazakas József ismertette (OSzKÉvk 1968–69: 224). Betűtípusaiból és díszéből megállapította, hogy a gyulafehérvári nyomda terméke. A papírján látható GR monogramot ábrázoló vízjelből arra következtetett, hogy papírja is Gyulafehérvárott készült, az I. Rákóczi György által alapított papírmalomban (vö. Bogdán István: *A magyarországi papíripar története*. Bp. 1963, 178).

Budapest Nat ①

1884

LÓRÁNTFFY Zsuzsanna: Moses es az prophetak, az az az igaz keresztyeni vallásnak negyven öt ágazatinak Szent Írásbéli győzhetetlen bizonságh tétele, mellyek nagy részént az (fejedelmi meltosaggal tündöklő) erdélyi fejedelem aszszonytul, Lorantffy Susannatul másoknak jo példa adásával az Szent Írásnak gyakor olvasása között ki szedegettettenek, és az után meghövíttetvén az idvességre ohaitozokhoz valo buzgoságból közönségessé tétettenek... Fejervaratt 1641 [typ. principis].

[]¹,X⁵, A⁴–G⁴ H⁵ I⁴ K⁴ L⁵ M⁴–P⁴ Q⁵ R⁴ S⁴ T⁵ V⁴–Y⁴ Z² = [12] + 180 [recte 188] pag. – 4° – Init.

RMK I 716

Református, bibliai idézetgyűjtemény. – A címlapon bibliai idézet olvasható. A mű élén a tartalomjegyzék áll: *E könyvben lévő és Szentírásból megbizonyosodott tudományoknak rendi*. A főrész *A Szentírásról* címmel kezdődik, és negyvenöt teológiai közös helyre, hitágazatra nézve tartalmaz bibliai idézeteket, amelyek szorosan követik a Vizsolyi Biblia szövegét. Egy-egy hitágazaton belül az idézetek a református vallás egy-két, kurzív szedéssel kiemelt, egy mondatban megfogalmazott hittételének bizonyítására vannak csoportosítva.

A kiadvány „H”, „L”, „Q” és „T” füzeté egy-egy beragasztott lappal 5 levelesre van kiegészítve. Ezeken zárójelben megismétlődik az előző és következő lap számozása. Például a H₃ és

H₄ között található a [62] és [63] lap. Szövegük belesimul a könyv tartalmába, s a rajtuk olvasható fejezetcímek a zárójeles lapszámokkal megtalálhatók a tartalomjegyzékben. A kiegészítő lapok tehát még a nyomtatás befejezése előtt készültek, s minden bizonnyal valamennyi példányba beragasztották azokat. Azok a példányok tehát, amelyekből egyik vagy másik hiányzik, nem tekinthetők variánsnak, hanem egyszerűen csonkák, hiányosak.

Lórántffy Zsuzsanna (1600 körül – 1660) I. Rákóczi György erdélyi fejedelem felesége, az iskolák és a református egyház jeles pártfogója volt. A fejedelemasszonytól hasonló idézetgyűjteményt már Medgyesi Pál is közzétett a *Sz. Atyák öröme* (1826) című művében is. A szakirodalom egybehangzó, de adatokkal nem igazolt állítása szerint a fejedelemasszony e munkáját is Medgyesi „bővítette meg” és rendezte sajtó alá (vö. A Magyar Tudományos Akadémia Évkönyvei XIII. kötet, IX. darab 25, Szilágyi Sándor – MKsz 1891: 222, Illésy János – Császár Károly: Medgyesi Pál élete és működése. Bp. 1911, 48 – Theológiai Szemle 1993: 358-361, Ágoston István).

Lórántffy Zsuzsanna könyvére Széchényi György esztergomi kanonok hamarosan nagy vihart kavará feleletet adott ki (1956).

Cf. –, 1956, 1977

In 10 bibliothecis 12 expl. – Budapest *Acad, Ev, Nat, Ref* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Kecskemét *Ref* – Pápa *Ref* – Târgu Mureş

1885

(Kalendárium és prognosztikon az 1642. esztendőre. Kolozsvár 1641 typ. Heltai. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1828!

1886

»THEATRVM Fortitvdinis. In quo Septem Fratres Machabaei una cum Matre et fortissimo Eleazaro constantissime pro Deo ac patrijs Legibus, vitam prius gloriosa per vulnera, quam cultum veri Numinis, sibi olim eripi passi... Anno... 1641... Sub Auspiciis... Francisci Kornics de Rvzka, etc. In Scenam Admissi A Nobili et studiosa Monostoriensis Gymnasij juventute, Eidemq(ue)... Do(mi)no... dicati Sacratique. [Claudiopoli] 1641 [typ. Heltai].«

»2 ív = [8] fol. – 4°«

RMK II 574 – Staud I 242–243 – Trofejnye knigi 0981

Iskoladráma programja és szereposztás. – E nyomtatvány egyetlen példányának tanulmányozására nem volt lehetőség. Szabó Károly leírása alapján azonban tartalma jól rekonstruálható: Eszerint a Makkabeusok hősiességéről szóló színjáték a következő részekből állt: A címlével hátlapján állt a színjáték *Argumentuma*. Ezt követte a Kornis Ferenchez intézett ajánlás szövege, majd a szereplők névjegyzéke. A darab *Prologus*ból és öt felvonásból (*actus*) állt, amelyek további jelenetekre (*scenae*) tagolódtak.

A színjátékot a kolozsmonostori jezsuita gimnázium tanulói adták elő 1641-ben, ahol 1615-től kezdődően működött újra a jezsuita gimnázium (Staud I 239). Ebben a tanintézetben ekkor Csáky György volt a humaniorák professzora (Lukács: *Catalogi personarum* II 566). Valószínűnek látszik, hogy ő a darab szerzője.

Az impresszumadatok nélkül megjelent nyomtatványt Szabó Károly „kétségtelenül a Heltai nyomda termékének” tartotta (RMK II 574).

Niznij Novgorod ① (Sárospatak)

1887

(*Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1642. Leutschau 1641 Brewer. – 16°*)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 2273!

1888

BINER, Hilarius Ernestus: *Judex theologico-politicus, quem iudiciosis et piis exhibet Hilarius Ernestus Biner, gymnasij Neosol(iensis) rector respondente Alexandro Keczer de Lipocz, nobili Ungaro mense Januario. Levtschoviae MDCXLI typis Lavrentii Brevveri.*

A⁴ = [4] fol. – 4°

RMK II 594 – Caplovič 875

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Alexander Keczer* ajánlja a művet *Stephano Theokeoly seniori, libero baroni de Kezmark et Schawnik... patrono suo*. Ezután húsz tézis olvasható a bíró személyével szemben a természeti és isteni törvények alapján támasztandó erkölcsi és gyakorlati követelményekről. Végül *Dilecto meo respondenti* címmel Biner néhány soros verse zárja a nyomtatványt.

A pfalzi származású Hilarius Ernestus Biner (?–1664) 1638-tól élt tartósan Magyarországon. Eperjesen konrektor, majd rektor, 1640-től a besztecerbányai gimnázium igazgatója lett.

Kesőbb Szepesszombaton és Prukkon volt evangélikus lelkész, 1654-től haláláig pedig Kassán első pap.

A fenti téziseket 1641 januárjában tűzte ki vitára a besztercebányai evangélikus gimnáziumban. A vizsgáló Keczer Sándor magyar nemesifjú volt.

E kiadványt a korábbi bibliográfiák (RMK II 594 – Caplovic 875) 1642. évi nyomtatványként tartották számon. Az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött példányon azonban jól látható, hogy az 1641-es nyomtatási évszámot utólag kézírással javították 1642-re. Ezért az a valószínű, hogy a nyomtatás már 1641 decemberében megtörtént. Nem zárható azonban ki az sem, hogy 1642 januárjában tévedésből szedték az 1641-es nyomtatási évszámot.

Budapest Nat ①

1889

CASTELLION, Sébastien: Dialogorum sacrorum libri quatuor autore Sebastiano Castellione. Qvi nunc postremo opus recognovit: argumenta singulis dialogis praeponit et sententias subiecit: ex quibus pueri discant officium, hoc est, quid imitandum sit aut declinandum. Levtschoviae MDCXLI typis Laurentii Breweri.

A⁸–T⁸ = [2] + 298 + [4] pag. – 8° – 1 ill., orn., init.

RMK II 575 – Caplovic 861

Bibliai történetek párbeszédes formában. – A címlapot Szent Lőrinc mártíriumát ábrázoló fametszet díszíti. Bevezetesként rövid előszó olvasható: *Sebastianus Castellio Christianus lectoribus salutem*). A főresz négy könyvben (*liber*) összesen 137 bibliai történet párbeszédes feldolgozását tartalmazza. Minden dialogus a jelenet címével, a történet alapjául szolgáló bibliai részre vonatkozó utalással, a szereplők megnevezésével és *argumentum*-mal, azaz tartalmi kivonattal kezdődik, és *sententia*-val, azaz erkölcsi tanulsággal fejeződik be. Végül *Decem Dei praecepta et alia deinceps sequentia, quae ad reipublicae institutionem pertinent* címmel a tízparancsolat szövege és az Ószövetségből a mindennapi életre vonatkozó egyéb parancsolatok és szabályok gyűjteménye következik. A kiadványt tartalomjegyzék: *Catalogus dialogorum sacrorum* zárja.

Sébastien Castellion (1515–1563) francia teológus 1541–1545 között Jean Calvin munkatársa volt Genfben. Egyes teológiai kérdésekben azonban eltért a véleményük. Castellion ezért távozott Genfből, és a bázeli egyetemen a görög nyelv professzora lett. Bibliai történetekből írt dialógusai Európa-szerte számos kiadásban jelentek meg, a XVIII. században Magyarországon is többször kiadtak (vö. Petrik I 397). Célja, mint az előszóból kitűnik, az volt, hogy a tanulók egyszerre sajátíthassák el a jó erkölcsöket és a latin nyelv ismeretét (v.ö. Bartók 123–124).

A címlapon látható illusztrációval Pavercsik Ilona foglalkozott (Művészettörténeti Értesítő 1982: 195–206).

Cf. →

Budapest Nat ① – Cluj-Napoca Univ ① – Kraków SJ ②* – Levoča Ev ② – Martin MS ① ②
Olim: Kalocsa – Miskolci minor. rend.

1890

(ERDŐBÉNYEI DEÁK János:) Janua lingvarvm bilingvis Latina et Hungarica. ... praecedente dictionario. Leutschoviae 1641 typis Laurentii Breweri.

A⁸-T⁸ = [10] + 294 pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 579 – Čaplovič 862

Latin–magyar szójegyzék és bölcs mondások gyűjteménye. – A kiadvány tartalma és besztása teljes egészében megegyezik az 1635. évi kiadásával (1613), annak újrasedése.

Cf. 1613, 1733, 1864, –, 2560, →

Budapest Acad ① – Göttingen Univ ① – Halle Univ ②

Olim: Szebeni ev. gimn.

Eslinger, Jacobus: Vita et mors... Josuae Wegelini. [Lőcse] 1641. = **Appendix 175**

1891

FRÖLICH, David: Der vralte deutsch-ungerische-zipserische und –siebenbürgische Landßmann, daß ist Vorlaufer der newen Ungerischen Chronic, welche von Davide Frölichio... mathematico außführlicher gestellet und zur Feder gebracht worden. Darinn zu diesem Mahl vornemblich von der jetzigen Zipser und anderer Deutschen-Ungern, wie auch Deutschen-Siebenbürgern herkommen und vorfahren gehandelt wird. Leutschaw in Ober-Ungern 1641 bey Lorentz Brewern.

A⁴-E⁴ F² = [22] fol. – 4° – Orn.

RMK II 576 – Čaplovič 863 – Nágler 243

A magyarországi németek története. – A latin nyelvű ajánlást *Georgio Lippai de Zombor, episcopo Agriensi, comitatum Heves et utriusque Szolnok perpetuo comiti... et per... Hungariae regnum cancellario* intézte *David Frölichius Caesareopoli* 1641 keltezéssel. Ezt követi a tartalomjegyzék: *Vornemste Stücke, die in diesem Traktat proponiert und expliziert werden.* A cím nélküli főrész XXV pontban tárgyalja a magyarországi németek eredetét és történetét. Röviden foglalkozik néhány más, Magyarországon megtelepedett néppel is: a zsidókkal, a rómaiakkal, a vendekkel és szlávokkal, a bolgárokkal, székelyekkel, hunokkal és avarokkal.

Latin nyelvű fordítását lásd Bél, Matthias: *Adparatus ad Historiam Hungariae...* Posonii 1735, I 381–408.

David Frölich azért intézte az ajánlást Lippay György egri püspökhöz, mivel ő irányította a császár figyelmét Frölich műveire.

E rövid történeti munka tartalmát Pukánszky Béla ismertette. Megállapította, hogy Frölich főként Aeneas Sylvius Piccolomini, Wolfgang Lazius és a lengyel Sarniceus (Stanislaw Sarnicki) műveire támaszkodott (Pukánszky Béla: A magyarországi német irodalom története. Bp. 1926, 352; és uő.: Geschichte des deutschen Schrifttums in Ungarn. Bp. 1931, 384–386). A felsoroltakon kívül Frölich még számos történeti forrásra hivatkozott.

Jozef Minárik szerint e könyv szlávokról szóló fejezetére reagált Jakub Jakobeus *Viva gentis Slavonicae delineatio* (Lőcse 1642 = 1939) című művével (Minárik, Jozef: Jakub Jakobeus. Bratislava 1963, 126).

Braşov *Ev* ② – Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* ① ②* – Budapest *Univ* ②* – Göttingen *Univ* ① – Sibiu *Mus* ③

1892

HUTTER, Leonhard: Compendium locorum theologicorum ex Scripturis Sacris et Libro Concordiae jussu et autoritate... elect(oris) Saxoniae, Cristianii II. etc. collectum et ab utraq(ue) facultate theologica Lipsiensi et Vittebergensi approbatum in usum tum trium scholarum illustrium tum reliquarum trivialium in his regionibus. Opera et studio Leonharti Hut-teri... profess(oris) in Acad(emia) Witeb(ergensi) ordinarij. Leutschoviae 1641 e typographo Breveriano.

A¹²–O¹² P⁸ = [16] + 325 + [6] pag. – 12° – Orn., init.

RMK II 578 – Caplovič 865

Evangélikus tanítás. – E nyomtatvány tartalma és beosztása annyiban tér el az előző, 1614. évi, lőcsei kiadásától (1074), hogy ebben az *Elenchus locorum theologicorum hoc libello contentorum* című rész a kötet legvégére került, s előtte egy rövid imádság olvasható, amely az előző kiadásban nem volt benne: *Precatio ex constitutione ecclesiastica electoris Augusti etc.* ann. 1580.

Cf. 1074!*, –

Budapest *Nat* ① – Budapest *Semin* ① – Levoča *Ev* ① – Sibiu *Arch* ① – Sibiu *Mus* ②*

1893

IRATOSI T. János [transl.]: [1] Az ember életének bódogúl való igazgatanak módgyáról – [2] es ismét Patika szerzamos bolt, melyben sok-fele halaloknak nemei és természeti es az bódogúl való meg-halásnak igaz módgya világosan tanittatik Vilhelmus Perkinsus angliai the-

ologus által. Deákból magyarra fordítottat Iratosi T. Janos pap által. Lőcsén 1641 Br[ewer] L[őrinc].

$A^{12}-G^{12} H^{1-5}, [1], H_{6-12} I^{12} - Y^{12} Z^{10} = [42] + 136 + 1 \text{ tab.}; [34] + 335 \text{ pag.} - 12^\circ - \text{Orn., init.}$

RMK I 718 – Caplovic 869

Református elmélkedések. – E nyomtatvány Iratosi T. János Perkins-fordításának (1683) átdolgozott, második kiadása. A címlevél után a szerző ajánlása most nem Debreceni Tamáshoz, hanem *A magyar nemzetben levő ecclesiának igaz tagjainak, Christus Jesus vérével megszenteltetett híveknek* szól. Szövege lényegében megegyezik az első kiadás ajánlásával; az eltérések a címzett megváltoztatásából adódnak. A jelen kiadás keletkezéséről *Elöljárószó a második editióra* tájékoztat. Ezután *Táblája az első tractatusnak* igazít el az életről szóló első könyv tartalmáról. Majd V. P., azaz William Perkins bevezetése következik *Az authornak előjáróbeszéde az olvasónak intésére*.

A főrész az előző kiadás szövegét nyolc fejezetre, azon belül paragrafusokra tagolva adja közre. Szövege kisebb stilisztikai változtatásokat leszámítva megegyezik azzal (1683).

Önálló impresszum nélküli címlappal és folytatólagos füzetjelzéssel következik a második Perkins-mű, a *Patika szerszámos bolt*. Címlapja előtt *Cardo totius tractatus* című táblázat ad áttekintést az értekezésről. A címlevél után *Michael Szentpeteri, p. t. rector scholae Uyhelyinae, Michael Iratosi, filius interpretis, a. sch. S. P. és Martinus M. Helmetzi* egy-egy latin nyelvű üdvözlőverse olvasható. *Gregorius Balog Heveinus, p. e. Terebesien.* és *M[artinus] M. H[elmeci]* f. magyar nyelvű verssel köszöntötte a szerzőt. Incipitmutatóra utaló kezdősoruk a következő: *Hogy deákból magyart és Nincs hasznosb mesterség*. Ezután *Táblája, azaz a részeknek sommái* olvasható. A főmű az előző kiadás életről és halálról szóló elmélkedéseinek szövegét 18 részben, azokon belül pedig paragrafusokra tagolva adja közre. Szövege kisebb stilisztikai különbségeket leszámítva megegyezik azzal (1683). A főrészhez csatlakozó *Toldalék* és a *Halálhoz készülő imádság* szövege viszont teljesen azonos vele.

Iratosi a fordítása újabb kibocsátásáról szóló *Elöljáró szavában* Tolnai István pataki főprédikátort és Simándi János újhelyi főpapot nevezi meg Miskolczi István főesperesünk inspekciója alatt mint az új kiadás fő szorgalmazóit.

A Patika szerszámos bolt című könyvhöz készült második magyar üdvözlő vers szerzőjének monogramját, – M[artinus] H[elmeci] – Varga Imre oldotta fel (RMKT XVII/9 630–631). Úgy gondolta, hogy e verset tartalmazó levélpár más célra készülhetett, mivel szövegét kisebb betűtípussal szedték, mint a könyv egészét, és a következő két lap szövegére utaló őrszava *Cardo*, pedig a következő lapon *Tablaja* olvasható. A füzetbeosztás alapján azonban e vers mégis biztosan ehhez a nyomtatványhoz készült. Ezt tartalma is igazolja, továbbá az a tény is, hogy a nyomtatványban valóban megtalálható a *Cardo totius tractatus* című táblázat, csak azt hibásan nem Helmezi verse után, hanem a *Patika* címlapja elé ragasztották.

Cf. 1683, –

Budapest Nat ②* – Budapest Univ ②* – Cluj-Napoca Univ ②* – Sárospatak Ref ② – Târgu Mureş ②

Olim: Nagy István ktára

Kuzera, Joannes: Disputatio ethica de virtute heroica... Leutschoviae 1641. – Vide 1899

1894

MADARÁSZ Márton [transl.]: Elmelkedések az az [!] esztendönként való főb innepi evangeliomokba, mellyekhez hozzá-adattatott Kristus kereszt-fán mondot het szavainak magyarázattya. Irattattak Bóldisar Meisner utól, a sz. theol. d. és a Witteberg. Akad. p. professorától az hatalmas saxóniai herczeg kegyel. és privilegiomából, most pedig magyarrá fordítottak Madarasz Martontól anno MDCXLI. Leutschoviae (1641) typis et sumptibus Laurentii Breveri.

(*)⁴ (**) ⁴ (***)² (****)⁴ (*****)⁴ (*****)², a⁴ b⁴ c², A⁴-Z⁴, Aa⁴-Zz⁴, Aaa⁴-Zzz⁴, Aaaa⁴-Zzzz⁴, Aaaaa⁴-Cccccc⁴ = [60] + 770 [760!] pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 719 – Caplovit 867

Evangélikus postillák és elmélkedések. – A cím előtt olvasható rövidítés feloldása: A D[icsőséges] Sz[ent] H[áromság] N[evében]. A címlap hátán bibliai idézet, majd *Ajánló levél... Lokacsi Prepostvari Sigmondnak... III. Ferdinand... császárnak és magyarországi királynak tanácsának és komornyikjának.* A polemikus tartalmú ajánlásban a fordító cáfolja az összefüggést Magyarország romlása és a lutheri tanítás elterjedése között. Az ajánlás végén utal Meisner doktor... *Meditációinak* általa már lefordított első részére (vö. 1629), amely ugyancsak Prépostváry Zsigmond támogatásával jelent meg 1635-ben Lőcsén. Az itteni ajánlás keltezése: Eperjes 1641. július 20. aláírása: *Nagyságodnak... káplánja, Madarász Márton p.* Ezután két latin nyelvű vers következik: *Prophonesis epigrammatica ad... Martinum Madarasz...* címmel *Per Johan. Seredi. schol. Eper. undecennalem rector. perfunctum et jam ejusd. reip. juratum civem...* és *Ad lectorem Christianum* címmel *Daniel Banyai, concivis Eper. ac Ungarici chori cantor...* verse. A kötethez három mutató készült: *Első lajstroma a Szentírásbeli helyeknek...* – *Második lajstrom a citált autorokról* – *Harmadik lajstrom a dolgokról és az igékről, amelyek e könyvben foglaltatnak.* Ezután következik *D. Meisner ajánló levele*, amelyet a szász választófejedelem három belső titkos tanácsosához, Verthernyi (Werther) Györgyhez, Wolfersdorff Godefridushoz és Laios Vilhelmus Moserushoz intézett. Keltezése: Wittenberg 1622. szeptember 23.

A postillák az esztendőnként való innepek, tehát a nem vasárnapokhoz köthető ünnepek evangéliumi szakaszait és az azokhoz fűzött prédikációkat tartalmazzák karácsonytól Szent Mihály napjáig, továbbá *Krisztusnak keresztfán szóltott hét igéire* írt prédikációkat. A legjelentősebb ünnepekre elmélkedéseket is csatolt a szerző.

Az egyes beszédek és elmélkedések szövegében idézett magyar énekek, ill. latin versek, közmondások verses magyar fordításának incipitmutatóra utaló kezdőszavai: 22. lap: *Megyen vala lelkében örvendezvén* – 25: *Bársonyod s bitorod a széna* – 37: *Minden tisztesség* – 125: *Ó Jézus, néked dicsőség és hálaadás légyen* – 137: *Dicséret s végtelen dicsőség* – 191: *Aki könyörög és fohászkodik* – 256: *Már elmegyek az örömben* – 272: *Jókat elveszteni, semmit el nem veszteni* – 293: *Aki kútjából minden iszik* – 302: *Ily nagy munkás dolog vala* – 322: *Ha te magadnak valamit érdemelhetsz vala* – 377: *Cso tova Sátán, jöjj elő Isten* – 382: *Tisztességed, neved s dicséreted* – 428: *Az okosság micso-da a szent dolgokban* – 452: *Bokáig lebecsátott paláttal* – 478: *Kérünk Uram, maradj meg szállásunkon* – 490: *Krisztus, maradj velünk* – 514: *Töredelmes szívet Isten boldogít* – 581: *Ahol a test vágyódása uralkodik* – 587: *Jövel Szentlélek Isten, és bocsásd* – 681: *Egy nap se múlják* – 707: *Isten a töredelmes szívet boldogítja* – 730: *Hazánk felé tartunk* – 740: *Aki Istenben bízik.*

A verses részek szövegkiadása: RMKT XVII/9 48–52.

A fordítás latin eredetije Balthasar Meisner *Meditationes sacrae in evangelia Dominicalia et festivalia* című művének második része, amely 1622-ben Wittenbergben jelent meg először (vö. 1629). A fordító kezében egy 1635-ös kiadás lehetett (ld. *D. Meisner ajánló levele* lapszéli megjegyzését). Madarász Márton az eredeti szöveget ...sok szép mondásoknak, históriáknak és hasznos kérdéseknek, controverziáknak sz. atyák írásából való determinálásának szélén való hozzáadásával... megtoldotta. Ezekben a terjedelmes jegyzetekben sok esetben Pázmány Péter Kalauzával (1059) is polemizált.

Cf. 1629*, –

In 16 bibliothecis 19 expl. – Bratislava Acad – Budapest: Acad, Nat, Univ – Cluj-Napoca: Acad, Univ – Debrecen Univ – London BL – Sárospatak Ref – Szeged Civ – etc.

1895

MEDGYESI Pál [transl.]: *Praxis pietatis*, az az kegyességgyakorlás, melyben bé-fogláltatik, mint kellyen az keresztyén embernek Isten és a maga igaz isméréiben nevedekni, életét naponként az ő felelmére intézni, tsendes lelki ismérettel költeni, és futásának el-töltése után bődögül végezni. Fordítottat angliai nyelvből az magyar keresztyéneknek ez gonosz és szomorú utolsó időkben kiváltképpen-való magok meg-ovásara, vigasztalásokra és bődogsagokra, es most másodsor az nyomtatás szennyeitől tisztan, sok helyen mind szóval illendőbbel, s-mind világosb értelemmel úyultann ki-bocsáttatott ugyan Medgyesi Pál, Ur Jesus Christus edgy-űgyű szolgája által. Lőcsén 1641 Brever Lörintz.

()¹², ()⁶, a⁸, []¹, A¹²–Z¹², Aa¹²–Ss¹² Tt⁶ = [50] + 1 tab. + 978 + [18] pag. – 12° – Orn., init.

RMK I 720 – Čaplovič 860 és 867a

Protestáns elmélkedések és imádságok. – A kiadvány szövege és beosztása a második, lőcsei kiadást (1735) követi. Egyedüli eltérés a megváltoztatott, az egyes fejezetek tartalmát kiemelő előfejez szövegében van. A címlap ugyanúgy másodsorzi nyomtatást tüntet fel; valójában e nyomtatvány a *Praxis pietatis* magyar fordításának negyedik kiadása. A kiadványhoz írt ajánlóverseket ld. az incipitmutatóban. A nyomtatvány magyar nyelvű öröknaptárral együtt jelent meg. A *Minden esztendőre szolgáló örök kalendárium és a Cizio Janus magyarul*, amely a főszöveg előtt olvasható, az 1642–1665 közötti évekre vonatkozik. Az öröknaptárnak önálló példánya is fennmaradt az Országos Széchényi Könyvtárban, ennek alapján Ján Čaplovič önálló kiadványnak tartotta (Čaplovič 867a). Borda Lajos 20. antikváriumi katalógusában is (Bp. 1995, 7013. tétel) mellett érvel, hogy az öröknaptár külön bibliográfiai egység, mivel: csak a *Praxis pietatis* két lőcsei kiadásában található; őrszó nem jelzi, hogy a nyomtatványhoz tartoznék, továbbá önálló címlapja van. Nem lehet kizárni, hogy az öröknaptár egyes példányait önállóan is forgalomba hozták, bár címlapján impresszum nem olvasható. A kiadó részéről azonban az együttes megjelenítés szándéka a döntő, hasonlóan más, öröknaptárat is tartalmazó vallásos kiadványokhoz (vö. 1735).

Cf. 1525(2); 1639, 1702, 1735, 1817, – 1906(1), 2042, —

In 15 bibliothecis 19 expl. – Budapest *Acad, Nat, Ref, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – London *BL* – Sárospatak *Ref* – Târgu Mureş – etc.

Minden esztendőre szolgáló örök calendarivm és az Cisio Janus magyáról [!]. Lőcse 1641 – vide 1895

1896

MUNERA sub tempus nuptiarum, quas... Timotheus Vatijschky a Lichtenstein, s(acrarum) l(itterarum) et politices cultor indefessus post absolutam in oris maritimis peregrinationem cum... Marianna, quondam... viri Matthaei Makosch relicta vidua Plesnae Silesiorum a(nno) MDCXLI 20. Februarii inter clades publicas... celebrabat, ab amicis... honoris et amoris ergo transmissa... Leutschoviae (1641) typis Laurentii Breveri.

A⁴ B⁴ = [8] fol. – Orn., init.

Caplovic 868 — Közlemények Szepes vármegye múltjából 1910: 220–221

Lakodalmi versek. – A költemények Timotheus Vatijschky és Matthaeus Makosch özvegyének, Marianna Schlossernak 1641. február 20-án a sziléziai Plessben tartott esküvőjére készültek. A címlevél hátán verses bibliai idézet után a vőlegény latin disztichonokban írott rövid, verses imája olvasható *Ita sponsus Dei opem implorat* aláírással. A főrészt a jegyesek nevéből készült, *Timotheus Vatijschki és Marianna Schlosseria* kezdetű anagramma vezeti be. Ezután (1) *Johann Serpilius Secundus, ecclesiae civit. Carpathicae Keiszmarcht pastor* hosszabb, cím nélküli költeménye következik – (2) majd szerző nélküli disztichon – (3) az *Aeger eget medico* című vers szerzője *David Praetorius, paedagogicarum et scholasticarum operarum* 42. aetatis 64. an. – (4) *Problema nuptiale, utrum juveni virgo potius, an vidua ducenda sit?* a címe *Ioannes Mautnerus Pannon.* versének. – (5) *Johannes Hradski Bona conjux anteit aurum* címen írt verset. – (6) zárja *Albertus Lysetius Berun. Sil. Fato connubia fiunt* című költeményét *χρποβοδιστιχον*. – (7) Disztichonnal köszöntötte testvérét *frater germanus sponsi... H. V[atijschky] & L[ichtenstein]*. – (8) Szerző nélkül szerepel a következő *Cum prece principium, cum prece finis erit* című vers. – (9) A vőlegény nevéből készült anagramma zárja a szerző megnevezése nélkül megjelent *Rerum sera quidem, sed seria nostra Camoena est* című verset. – (10) Végül *Tobias Stephani gymn. Leutsch. rector*nak a 23. zsoltár-ra írott rövid versével fejeződik be a kiadvány.

E nyomtatványt először Rexa Dezső ismertette (Közlemények Szepes vármegye múltjából 1910: 220–221). Az ő közlése alapján vette fel bibliográfiájába Ján Caplovic (868).

Budapest *Acad* cop. – Budapest *Nat* cop. – Dolny Kubín ①

Scalinioli, Andreas: Missionarius apostolicus. Leutschoviae 1641. = Appendix 176

1897

SERPILIUS, Johann [III.]: Nova curiae Caismarcensis, anno... MDCXLI extructa tvrris, oratiuncula... quarumvis turrium ac fastigiatorum aedificiorum originem et utilitatem exhibente, dieq(ue) 18. Calend(is) Decemb(ri)s sive 14. Novembr(is) publice pro rostris scholasticis in solemni ministrorum ecclesiae ac utriusq(ue) senatus, nec non alior(um) literatorum et studiosae juventutis praesentia memoriter dicta... descripta et coornata a Johanne Serpilio, h(oc) n(omine) III. (Levtschoviae 1641 typis Lavrentii Brevveri).

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – 1 ins., orn., init.

RMK II 583 – Čaplovič 871

Avató beszéd. – E beszéd a késmárki városháza új tornyának felépítése alkalmából hangzott el 1641. november 14-én Késmárkon. A címvél hátlapján a szerző művét *judici et juris senatoribus, ut et tribuno plebis ejusque assessoribus, pro tempore clavum reipublicae Caismarcen. ... dirigentibus, fautoribus* címezte. Ezt latin disztichon követi. A beszédben a toronyépítésről, a tornyok hasznos voltáról, majd részletesebben Késmárk jelentősebb tornyaitól van szó. Serpilius megörökítette építettőik, Sigismundus Moes késmárki bíró és Tobias Fuhrmann tribun (fűrmender) nevét. Közölte a tornyon látható három latin nyelvű disztichon szövegét is. Ezeket I[ohann] S[erpilius] 2us [= Secundus], Albertus Lysetius Silesius és M. D[avid] Z. Pr[ae]torius írta. A beszéd kezdeté és a végén mondott áldás szövege az evangélikus prédikáció gyakorlatát követi.

Az *oratiuncula* után a következő versek olvashatók: (1) *Acclamatio in orationem Serpilianam, facta et oblata a Bartolomaeo Wachsmann, eccles. Toporcen. past.* aláírással. – (2) *Zwölff-syllabige Reimen N.N.* aláírással. – (3–4) Késmárk címerének képe alatt latin és német bilinguis vers szól a címről. – (5–6) Latin epigrammák, amelyeket Johann Serpilius írt. Nevét az első vers szerint a második vers szavainak kezdőbetűibe rejtette el. Végül kolofon tartalmazza a nyomtatás helyét és a nyomdász nevét.

A beszédből kiderül, hogy szerzője, Johann Serpilius késmárki lelkész fia két éven keresztül Sárospatakon tanult (A₂b). A címzés szerint ezért is ajánlotta e művét a tanulmányait elősegítő városi előjáróknak. A késmárki tanács „pro oratione turris” 18 forint jutalmat fizetett neki (Lipták, Johann: *Geschichte des evang. Distriktual-Lyzeums A. B. in Kesmark*. Kezmarok 1933, 40).

Johann Serpilius [III.] (1623–1686) itthoni tanulmányai után 1642–1646 között Thornban és Königsbergben tanult. Hazatérése után Késmárkon, Lőcsén és Sopronban folytatott ügyvédi tevékenységet. Sopronban több ízben bírónak is választották.

A késmárki városháza 1641-ben felavatott barokk tornya 1799-ben leégett, s új formában, rokokó stílusban építették újjá (Bruckner Győző: *Késmárk szabad királyi város műemlékei*. Eperjes 1908, 78).

Banská Bystrica Arch ○ – Budapest Nat ②* – Kezmarok Ev ①

Olim: Sárospataki ref. coll.

1898

»SERPILIUS, Johann [III.]: Studii Literarii Commendatio, Oratione Valedictoria Inclyto Saaros Patachiensi Gymnasii Auditorio.. Die 29. Augusti, Anno... MDCXLI prolata et relicta a Johanne Serpilio h(oc) n(omine) III. Sub finem adjuncta sunt Propemptica nonnulla, finita Oratione, publice recitata et exhibita. Levtschoviae (1641) e typographeo Lavrentii Brewereri.«

»A⁴ B⁵ = [9] fol. – 4°«

RMK II 582 – Caplovic 872

Alkalmi beszéd és versgyűjtemény. – E nyomtatvány egykori sárospataki példánya, amelyet Szabó Károly ismertetett (RMK II 582), nem volt tanulmányozható. Címe alapján Johann Serpilusnak 1641. augusztus 29-én tartott, a sárospataki iskolától búcsúzó beszédét tartalmazta. Szabó Károly leírása szerint a könyvecske ajánlása „markusfalvi Mariási Jánosnak mint párfogójának” szólt. A nyomtatványt *Propemptica* címen néhány latin üdvözlővers zárta, amelyek a beszédhez hasonlóan el is hangoztak az ünnepség alkalmával.

Olim: Sárospataki ref. coll.

1899

SOBEK, Joannes Georgius: Disputatio ethica de virtute heroica, quam in... Rosebergensi gymnasio... sub praesidio... Iohannis Kvzerae, ejusdem gymnasiij directoris supremi publicae ventilationi exponit Johannes Georgius Sobek... de Kornicz ad diem (30) Octobris horis ante et pomeridianis anno MDCXLI. Leutschoviae (1641) e typographeo Laurentij Breveri.

A⁴ B⁴ C³ = [11] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 580 – Sztripszky II 2535/83 ← MKsz 1891: 74 – Caplovic 866

Etikai vizsgatételek. – Az ajánlást *Georgio Sobek l. b. de Kornicz etc., domino patrueli...*, *nec non...* *Adamo Goczalkovski de Goczalkowice etc., domino avunculo* intézte a *respondens et auctor* 1641. október 1-jén *in castello S. Sophiae*. A főrész három *membrum*ban értekezik a *virtus heroicáról*, azaz a hősi lelkületről. A nyomtatványt a *praeses* üdvözlőverse zárja: *Ad nobilissimum respondentem*.

E vizsgatételeket 1641. október 30-án vitatták meg a rózsashegyi evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató a rector, Ján Kucera volt. A tételek szerzőjének az ajánlás aláírása alapján a *respondens*, Joannes Georgius Sobek tekinthető. A korniczi báró Sobek család Sziléziából származott, s a XVI. századtól volt birtokos Trencsén vármegyében. Joannes Georgius Sobek későbbi élete ismeretlen a szakirodalomban.

E munkát Szabó Károly még csupán Johann Samuel Klein híradásából ismerte (RMK II 580). A hallei magyar könyvtárban őrzött unikumot először Hellebrant Árpád (MKsz 1891: 74), majd Bucsay Mihály ismertette (Bucsay Mihály: Régi magyar könyvek a hallei magyar könyvtárban. Bp. 1941, 56). Bucsay megjegyzése szerint a hallei példány nem teljes. A praeses üdvözlő verse alatt látható *FINIS* felirat és záródísz azonban ennek ellenkezőjére enged következtetni.

Budapest Nat cop. – Halle Univ ①

1900

[1] UY és o kalendariom Christus Urunk születése után MDCXLII. esztendőre, Felső Magyar országnak és rész-szerint Erdelynek is eghihez figyelmetesen alkalmaztatott Frölich David, késmárki astronom(us) által. – [2] (Az csillagoknak természet szerint való cselekedésekből és az eghnek külömb-külobb változásiból vétetett jövőndölés ez MDCXLII. esztendőnek állapottyáról... Rövideden de nagy figyelmetességgel irattatott Frölich David, Késmarkon lako már 19. eszt. gyakorlott astronomus által.) Löcsen [1641] Brever Lörincz.

A⁸–F⁸ G⁴ = [52] fol. – 16°

RMK I 728 – Caplović 864

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlevél hátán a szerző *In honorem... Johannis Kewitzky, inclutae regiae, liberaeque reipublicae metropolitanae Cassoviensis comitis ac consularis primarii* ajánlja művét. A naptárrész beosztása megegyezik az 1637. évre szóló löcsei naptárával (1650), azzal az eltéréssel, hogy az egyes hónapokhoz kötődő verseket is tartalmazza. Ezek januári kezdősora: *Fürödj, kicsint igyál...* Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon egyes fejezetei: *I. Az télről és annak állapotáról – II. A hikeletről és annak minéműségéről – III. A nyárról – IV. Az ősrről és annak állapotáról – Eklipszisekről és azután azokból következő hadakról, betegségekről és egyéb veszélyekről – A mezei, kerti és szőlőbeli termésnek reménységéről.* A krónika az eddigieknél terjedelmesebb: *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól, melyet mostan megjobbított és meg is többített egy jámbor vén magyar.* Utolsó adata az 1640. évhez fűződik. A kiadványt a *Sokodalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék zárja.

A krónika szövegén a változtatásokat Miskolci Csulyak István hajtotta végre. Ezt két latin nyelvű levele bizonyítja, amelyet 1641-ben a löcsei nyomdászhoz, Lorenz Brewerhez intézett (RMKT XII/2, 303, 335).

Cf. 1650!

Budapest Acad ①

1901

OFFICIA propria ss. patronorum regni Hungariae,... Emerici Losi archiepiscopi Strigoniensis, primatis Hungariae et sanctae Sedis Apostolicae legati nati jussu et auctoritate edita. Posonii MDCXLI [typ. Societatis Jesu].

);(2, A⁴–F⁴ = [4] + 48 pag. – 4° – 2 ins., orn.

Pumpřla, Václav: Katalóg slovacikálnych kníh do r. 1800 Státnej vedeckej knižnice v Olomouci. Martin 1974, 364 – Čaplovič 340a

Katolikus liturgikus könyv. – A címlap hátán *Kalendarium festorum ss. patronorum regni Hungariae* címmel a mű tartalomjegyzéke naptári rendben található, ezt a koronás magyar címer zárja. A mű forrása az esztergomi főegyházmegye papi zsolozsmája számára az egyetemes egyház gyakorlatától eltérő, azt kiegészítő saját (proprium) breviáriumi szövegeit tartalmazza. A végén sávós Árpád-címer, amelyet angyal tart.

E nyomtatványban használja először a pozsonyi nyomda a Ferenczffy-féle műhelyből az előző évben vásárolt felszerelést (OszKÉvk. 1994/1998 sajtó alatt, V. Ecsedy Judit, vö. 1658).

Cf. –, 2339, →

Budapest Nat cop. – Olomouc Univ ①

1902

(VERESMARTI Mihály) [transl.]: [1] Az eretnekeknek adott hitnek megtartásáról – [2] es Az Istennek adott hitnek megtartásáról. Mellyeket egy tudós ember irásából magyarrá V. M. B. A. P. C. Sz. L. K. K. O. M. fordított. Nyomtatott K. U. Ö. F. Sz. V. P[ozsonyban] 1641 [typ. Societatis Jesu].

A⁸–F⁸ G⁴ = [2] + 100 + [1] pag. – 8° – Inc.

RMK I 721 – Čaplovič 340

Katolikus vitairat. – A címlevél hátán egy-egy idézet olvasható Ambrosiustól és Isidorustól. A kiadványt *előljáró levél* vezeti be: *A hegyes olvasónak a magyarázó Istentől minden jókat kíván.* Ezután kezdődik az első vitairat: *Az eretnekeknek adott hitnek megtartásáról.* Ennek élén újabb előszó áll: *Az író, Becanus az olvasónak ez írásocskának alkalmatosságáról.* Majd a még egyszer megismétlődő cím után a főrészben Becanus négy *fundamenta* olvasható. A második vitairat egy bibliai és egy Augustinus idézettel kezdődik, belső címe: *Az Istennek adott hitnek megtartásáról, vagy amely barátok a lutherekhez, s kálvinistákhoz szökönek, és ott megnősznek, Istennek adott hitüket (fogadásukat), ha megtartják-é?* A kiadványt a sajtóhibák jegyzéke zárja: *A nyomtatásban esett véteket így vidd helyre.*

A címben olvasható két rövidítés feloldása: Veresmarti Mihály bátai apátúr, pozsonyi kanonok, Szent László király kápolnája oltárának mestere – Krisztus urunk őfelsége születése után Pozsonyban.

Teljes szövegkiadás: Veresmarti Mihály munkái. Kiadja Ipolyi Arnold. Bp. 1878, II. 373–410.

Martinus Becanus (Martin van der Beeck) (1561–1624) II. Ferdinánd gyóntatója a brabanti Hilverenbeeckben született. Életét a würzburgi, mainzi és bécsi jezsuita központokban töltötte.

Az első traktátust Veresmarti, Martinus Becanus *Epistola ad Davidem Pareum... de actis colloquiorum Swalbacensium et de fide haereticis servanda* (Mainz 1619) című munkájának megfelelő részéből fordította. Becanus vitaindító iratának első ismert kiadása *Disputatio theologica de fide haereticis servanda* (Mainz 1608). Erre David Pareus, a heidelbergi egyetem tanára több mint tíz évvel később válaszolt *Oratio inauguralis de fide haereticis servanda* címmel (bibliográfiailag ma azonosíthatatlan), s ezzel egy időben jelentette meg a schwalbachi hitvita jegyzőkönyvét is: *Acta colloquiorum Swalbacensium inter tres doctores Jesuitas Moguntinas* [Mulhusinus, Serarius, Becanus] *et Davidem Pareum... mense Majo anno 1608 habitorem...* (Heidelberg 1619). Erre volt válasz az itt lefordított *Epistola*. A Veresmarti által magyarított másik Becanus traktátus, a *De fide Deo servanda, vel an monachi servant Deo fidem, qui profugiunt ad Lutheranos et Calvinistas et ibi uxores accipiunt*, először 1611-ben jelent meg Mainzban.

E nyomtatványt igen nagy példányszámban adták ki, minden bizonnyal magának Veresmartinak a költségén. Előljáró beszédében megjegyzi ugyanis, hogy e könyvből annyit nyomtatok..., hogy Magyarországon s Erdélyben is egy-egy benne minden prédikátornak juthat.

In 27 bibliothecis 41 expl. – Bratislava Univ – Budapest Acad, Nat, Univ – Cambridge Univ – Cluj-Napoca Acad, Univ – Sárospatak Ref – Szeged Univ – Târgu Mureş – etc.

1903

Vacat!

Evangelia cu învățătură. Preszáka 1641. – Vide 1882A

1904

(Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1642. Hermannstadt 1641 Pistorius. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1700!

1905

[1–2] [KALENDÁRIUM és prognosztikon az 1642. esztendőre. Tejfalu 1641 Wehelius Zsigmond János.]

[A⁸ B₁₋₂] B₃₋₆ + ? = [14 + ?] fol. – 8°

OSzKÉvk 1960: 177 – Čaplovič 1679

Új naptár és prognosztikon. – Az egyetlen példányban fennmaradt töredék a hónapok naptártábláit tartalmazza szeptember második felétől december végéig. A naptártáblák alatt Magyarország történelmére vonatkozó feljegyzések olvashatók 1593-tól 1606-ig: ezek a B₈ levéllel megszakadnak.

A töredéket már Todoreszku Gyula tejfalusi nyomtatványnak tartotta (Akantisz Viktor: Todoreszku Gyula... régi magyar könyvtára. Bp. 1922, 6), a kalendárium lehetséges évét pedig 1623-ban vagy 1642-ben határozta meg. Fazakas József azonban megállapította (OSzKÉvk 1960: 177–178), hogy a naptár a vasárnapi betű és a holdfázisok alapján csak az 1642. évre szólhat. A kalendárium összeállítója feltehetőleg a krakkói asztronómus Mikołaj Zorawsky volt (vö. 1701, 1750).

A Wehelius-nyomda az 1639. évi naptár impresszuma szerint Tejfalun működött, 1650-ben viszont már Somorján. Az 1642. és az 1646. évre szóló naptártöredékekről – impresszum hiányában – nem állítható teljes bizonyossággal, hogy Tejfalun készültek és nem Somorján, mert a nyomda költözésének időpontja nem ismeretes. A töredékek betűtípusainak állapota azonban az 1639 körüli állapothoz áll közelebb, így valószínűbb a tejfalusi nyomtatás (OSzKÉvk 1979:325, V. Ecsedy Judit).

Cf. 1701!

Budapest Nat ④

1906

[1] [BAYLY, Lewis:] Praxis pietatis, to gest knjžky o cwicenj se w prawé pobožnosti. Druhý djl. ... z gazyku englického a francauzského do němec-kého a odtud do česstiny přeloženy léta Páně MDCXXXIII. – [2] [COMENIUS, Joannes Amos:] Prjdwkowé některj k této knjzce wzdychánj nábož-ná, to gest krátké rytmownj modlitbicky... [Trenčín] 1641 [Václav Vokál].

A⁸–L⁸ M², A⁸–C⁸ D⁴ E² = [26] + 153 + [60] pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 483 – RMK II 581 – Knihopis 1016 – Čaplovič 1725 – Čaplovič 1738 – Soupis 698

Protestáns elmékedések és imádságok biblikus cseh nyelven. – E kiadvány két részből áll. Comenius cseh nyelvű *Praxis pietatis* fordításának második részét (az első 1637 körül jelent meg Trenčénben. Vö. 1702) és a hozzá készült függeléket tartalmazza. A címvél hátlapján kezdődik Wacław Wokalius 1640 augusztus 24-én kelt *Dedicatoriája* Margarétě Záhradecké

rozené z Kokor,... Katěrině Záhradecké rozené Sedlnické z Choltic,... Lidmille Lawjnowé rozené z Kalisště a Ottersfeldu (a Kokorban született Margaréta Záhradeckának,... Záhradeckynénak, a Cholticban született Katerina Sedlnickának,... az ottersfeldi Kališteben született Lidmilla Lavínovának). Ezt követi a németre fordító F.G.P.D. előszava *Předmluva k křesťanskému čtenáři* címmel a keresztyén olvasóhoz. A könyv fejezeteit *Registrík a summa všech kapitol knížky této* (E könyvecske minden fejezetének summája és jegyzéke) foglalja össze. A főrész XXXIX fejezetből áll. Ehhez további két fejezet csatlakozik. Ezek címe: *Jiný pěkný příklad přemýšlování o smrti podle nahoře v knížce této dotčených regulí a naučení* (A halálról való elmélkedésnek egy másik szép példája, eme könyvecskében a fentebb említett előírások és tanítások alapján) és *Některá pěkná povědění k smrti a jejimu oní přemýšlování přináležející* (Egynémely szép mondás a halálhoz és a vele kapcsolatos elmélkedéshez).

Önálló címlappal és újrakezdődő füzetjelzéssel csatlakozik a kötethez a *Přidavkové některé k této knížce vzdychání nábožná to jest krátké rytmovní modlitbičky...* (Néhány toldalék ehhez a könyvhöz, ájtatos sóhajtozások, azaz rövid verses imádságok...) című függelék. A címlapon bibliai idézet. A címlevél hátlapján kezdődő főrész a következő fejezetekből áll: *I. Napomenutí k modlitbám* (Figyelmeztetés az imádságokhoz) – *II. Z Knížky o nasledování Krista Pána Thomae Kempisij, vybrání kauskové některé* (Néhány kiválasztott darab Thomas Kempis Krisztus Urunk követése című könyvecskéjéből) – *III. Regule života křesťanského každodenní* (A keresztyén élet mindennapi regulái) – *IV. Modlitba za čistotu srdce* (Ima a szív tisztaságáért) – *V. Rozkos duše věřící Krysta milovné s nebeským chotěm svým. Z německé: Wie schön leuchtet der Morgenstern.* (A Krisztusban hívő szerelmes lélek gyönyörűsége mennyei férjével. Németből) – [VI]. *Jiná k témuž.* (Egy másik ugyanahhoz) – [VII]. *Píseň o zavržení a opuštění staré církve izraelské... Jako: Patř. každý jak na světě přičin.* (Ének a régi izraeli egyház elvetetéséről és elhagyásáról... Mint: Nézd mindennek oka van a világon).

A *Přidavkové některé* kritikai kiadása: Comenius: Opera omnia 4. Examinavit Milan Kopecný. Praha 1983, 355–370.

Lewis Bayly *The practise of pietie* című rendkívül elterjedt munkájának cseh fordítását Joannes Amos Comenius német fordítás alapján 1633-ban készítette el. Erre utal a címlapon olvasható 1633-as évszám. Szabó Károly ezt tekintette a nyomtatás évének, és mivel akkor még nem működött Trencsénben nyomda, úgy gondolta, hogy a kiadvány Lőcsén készült (RMK II 483). Rác Lajos hasonlóképpen feltételezte az 1633-as lőcsei megjelenést, és e munkát tartotta Comenius első Magyarországon kiadott művének (Comenius Sárospatakon. Bp. 1931, 137). Adatát átvette Bakos József is (A magyar Komensky-irodalom. Bp. 1952, 90). E nyomtatvány azonban nem lőcsei kiadvány (Appendix 149). Betűtípusai és Václav Vokálnak az előszó után olvasható megjegyzése alapján kétségtelenül Trencsénben készült.

A korábbi bibliográfiák a cseh nyelvű *Praxis* két részét és a hozzá készült *Přidavkové některé* című függeléket egyetlen egységként írták le (Knihopis 1016, Soupis 698). Előttük Szabó Károly viszont önálló műként vette fel bibliográfiájába az általa ismert *Druhy dílt* és *Přidavkovét* (RMK II 483, RMK II 581). Az utóbbi, nyomtatási hely nélkül megjelent kiadványt ugyancsak lőcsei nyomtatványnak tartotta, de a betűtípusok alapján bizonyos, hogy ez is a trencsényi nyomda terméke (Čaplovič 1738). Részleteiben Ján Čaplovič vizsgálta e művek kiadástörténetét (Acta Comeniana 1960: 227–228), s a cseh *Praxis pietatis* két részét és a *Přidavkové-t* önálló műként szerepeltette bibliográfiájában (Čaplovič 1702, 1725, 1738). Pedig a *Přidavkové* címének szövege világosan utal arra, hogy e mű *k této knížce*, ehhez a könyvhöz, azaz a *Praxis pietatis* második részéhez készült. Ez a szövegrész bizonyítja a két mű együttes megjelentetésének szándékát. A függelék szerzője minden bizonnyal Comenius, a cseh fordí-

tás készítője volt. Külön részként mindig megtalálható a cseh nyelvű változat további kiadásában is (Soupis 699, 701–704).

Mivel a *Přídavkové* címlapján megjelenési évként az 1641. évet tüntették fel, bizonyosra vehető, hogy az egész nyomtatvány ebben az esztendőben jelent meg. Ezt a feltételezést megerősíti Václav Vokál trencsényi nyomdász 1641. április 12-én kelt végrendelete is (Macúrek, Josef: Česká země a Slovensko (1620–1750). Brno 1969, 163). Eszerint Vokál ötszáz példányt hagyományozott feleségére a *Praxis pietatis Christianae* második részéből, valamint „ugyancsak ennek a kötetnek jelenleg munka alatt lévő háromszáz példányát.” (Item druhého dílu Praxeos pietatis Christianae exemplárov pět sto jest. Item téhož dílu, kterého jest exemplárov tři sta v práci nynejší.) Feltételezhető, hogy e kiadvány nyomtatása még az ajánlás évében, 1640-ben megkezdődött, erre utal Vokál előszavának keltezése, de az összes példány csak 1641-ben készült el.

Cf. 1525(2); 1639, 1702, 1735, 1817, 1895, –, 2042, →

Brno Univ ① ③* – Budapest Nat ②* ③* ④ – Martin MS ③* – Praha Nat ①

1907

BINER, Hilarius Ernestus: Dissertatio positive enucleata de ministrorum ecclesiasticorum distinctis gradibus, quam asserente Hilario Ernesto Bineri... gymna(sii) Neosol(iensis) rectore, mense Majo publice pro ingenii modulo defendere conabitur Esaias Pilarik Oczova-Hung(arus). Trench[i-nii] 1641 typis Vocalianis.

[1^a = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 584 – Sztripszky II 2535a ← MKsz 1890: 260 – Čaplovič 1735

Evangélikus teológiai tézisek. – A *respondens* szöveg nélkül ajánlja a munkát *Wilhelmo Raygero philos. et medic. doct... procerumque Inferioris Austriae ordinario medico*. A főrész XIX pontban fejti ki, hogy az egyházi szolgáknak, noha feladataik, beosztásuk, hitük, kegyelmi ajándékaik, elhívásuk módja különbözőek is, egyenlő hatalmuk (*dominium*) van az evangélium hirdetésére és a szentségek kiszolgáltatására. E tételeket a besztercebányai evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1641 májusában. A vizsgáló Hilarius Ernestus Biner, a vizsgáló Izaiás Pilárik volt.

Szabó Károly (RMK II 584) e nyomtatványt csupán Johann Samuel Klein említése nyomán ismerte (Nachrichten I 13). Példány alapján Hellebrant Árpád írta le először (MKsz 1890: 260).

Budapest Acad ① – Prešov Ev ① – Sopron Ev ①

Chalupka, Samuel: Threnus domus Guzithianae. Trenčín 1641. – Vide 2395

Comenius, Joannes Amos: Přídavkové některí... Trenčín 1641. – Vide 1906

Compendium grammatices... Trenchinii 1641. – Vide 1792

Evangelia... Trenchinii 1637-1641. – Vide 1793

Helgenmeyer, Johann: Disputatio logica... Trenchinii 1641. – Vide 1856

1908

HADIK, Alexander: Disputatio theologica de certitudine Scripturae Sacrae et ordine in ecclesia Lutherana, quam... praeses Alexander Hodikius Trench(ini)ensis p. t. gymnasij Baanensis rector respondente Andrea Fitkonide Batthensi, publico ac solemniter examini subijcit ad diem Jan(uarii) anni 1641, loco et horis consuetis... [Trenchinii] (1641) [Václav Vokál].

A⁴-C⁴ D² = [14] fol. – Orn., init.

RMK II 587 – Čaplovič 1737

Evangelikus teológiai vizsgatételek. – A címlapon bibliai idézet. A nyomtatvány címlevelének hátlapja két változatban ismert. Az egyikben *m. Alexander Hodikius* ajánlása olvasható, amelyet *Caspari Illieshazi comiti perpetuo a Trenchin* intézett (A variáns). A másikban az *Autor et praeses* ajánlja a művet *Erhardo Artnero... civitatis Sempronienensis consulari* és *Andreae Segner... civitatis Posoniensis senatori* (B variáns). Ezután következik a főrész *Disputatio theologica de certitudine Sacrae Scripturae et ordine in ecclesia Lutherana*. Ebben tíz tétel olvasható a két témakörrel. Először, hogy a Szentírás isteni sugalmazottságáról, vulgáris nyelvű fordításairól, a kánonhoz tartozó könyvek számáról és a Szentírás értelmezéséről szilárd és megnyugtató tanítása van az evangélikus egyháznak, határozatlan és bizonytalan-ságban tartó a katolikusoknak. Másodszor, hogy az evangélikus egyházban a lelkészek hivatalba állításának rendje megfelel a Szentírás normáinak, a katolikus egyházban nem.

E tételeket a báni evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1641. januárjában. A vizsgál-tató és szerző Alexander Hadik rektor, a vizsgázó Andreas Fitkovini volt.

A disputáció egy közelebből meg nem nevezett *apostata nuperrimus*-szal vitázik, aki való-szerűleg azonos az 1640-ben katolizált egykori báni rektorral, Joannes Kircherrel (vö. 1910). Közrejátszhattak még a vita kirobbanásában Veresmarti Mihály előző években megjelent munkái (vö. 1788 és 1850) is.

Már Szabó Károly (RMK II 587) és Ján Čaplovič (1737) is a trencsényi nyomda termékének tartotta e kiadványt, megállapításuk helyességét a felhasznált nyomdai anyag teljes mérték-ben igazolja (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése).

Bratislava Acad ① (A variáns) – Budapest Nat cop. (Bratislava Acad, Kalocsa) – Kalocsa Dioec ① (B variáns)

Olim: losonczi főgymn.

1909

(Kalendár a pranostyka na rok 1642. Trencín 1641 Václav Vokál. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. 1752!

1910

LÁNI, Zachariás: *Strigil aetiologiae Kircherianae, sive orthodoxa depvlsio causerum et argumentorum, qvibus m. Ioannes Kircherus Tubingensis per motum se jactitat, cur e synagoga, ut ait Lutherana, transmigraverit in ecclesiam (scilicet) catholicam. Avtore m. Zacharia Lanij, p. t. ministro ecclesiae Banovicensis et venerabilis contubernij Gradnensis seniore... [Trenchinii] (1641) impensis Casparis Illieshazi [Václav Vokál].*

A⁴–Z⁴, Aa⁴–Yy⁴ = [20] + 340 [recte 339] + [1] pag. – 4° – Orn., init.

RMK II 588 – Čaplovič 1739

Evangelikus vitairat. – A címlapon a Bibliából, hátlapján pedig a római Szent Kelemennek tulajdonított *Recognitiones* című munkából olvasható idézet. Az ajánlást Zachariás Láni 1641. január 20-i kelettel intézte *Caspari Illieshazy, comiti perpetuo a Trenchin... patrono suo*. Ezt tartalomjegyzék *Index capitum in hoc opusculo contentorum*, majd *Ad m. Joannem Kircherum Tubingensem* intézett előszó követi. A főrész tizenhat *caputban* vitázik Joannes Kircher *Aetologia, in qua migrationis suae ex Lutherana synagoga in ecclesiam catholicam veras et solidas rationes succincte exponit* (Viennae 1640 – RMK III 6216) című művével. Végül *Epilogus* és a sajtóhibák jegyzéke olvasható: *Benigne lector, errata sic corrige*.

Zachariás Láni (?–1645) 1618-tól Wittenbergben tanult. Hazatérve biccsei, majd trencsényi, 1628-tól egy évig báni rektor. Ezután Predmérien, Vágbesztercén, 1636-tól Bánban evangélikus lelkész. 1639-től esperes, 1642-től haláláig a biccsei evangélikus egyházkerület püspöke.

A tübingai származású Joannes Kircher feleségét elhagyva vándorolt Magyarországra. Előbb báni, 1627-től pedig besztercebányai rektor volt. 1640-ben katolizált. Vallásváltoztatása indoklásául adta ki *Aetiologiáját*. Zachariás Láni az ajánlásban elmondja, hogy mint báni lelkész látta szükségesnek felelni az egykori báni rektornak, Kirchnernek. Lánin kívül Kiss Pál, Pavol Lochmann és Samuel Černák Königsbergben tanuló magyarországi diákok Abraham Calovius elnökleivel adtak ki disputációsorozatot Kircher vitairata ellen: *Examen aetiologias...* (Königsberg 1642 – RMK III 1589). Feltehetően Kircherrel vitázik Alexander Hadik ugyancsak 1641. évi disputációja is (1908).

E kiadvány az impresszum tanúsága szerint Illésházy Gáspár költségén jelent meg. Szabó Károly (RMK II 588) és Ján Čaplovič (1739) egybehangzóan a trencsényi nyomda termékének tartották. Feltételezésüket a nyomdai anyag igazolja. A nyomtatás éve az előszó keltéből lehet következtetni.

In 13 bibliothecis 18 expl. – Bratislava Acad – Budapest Acad, Nat, Ev, Univ – Cluj-Napoca Univ – Halle Univ – Kalocsa Dioec – Martin MS – Târgu Mureş – etc.

Luther, Martin: Catechismus. Trenchinii 1641. – Vide 1805

Rhenius, Joannes: Compendium grammatices... Trenchinii 1637–1641. – Vide 1792

Slabikár... Trenchin 1637–1641. – Vide 1808

Vocabularium... Trenchinii 1637–1641. – Vide 1811

1911

ANTI-HODEGO-GRAPHOS, in quo discutitur, an apostolice factum, quod cardinalis P[azmanus] plebeos sacerdotes ab uxoribus sequestrarit... Notatus anno salutis reperate 1640. Varadin[i] MDCXXXXXI apud Abrahamum Ker[tesz].

A⁶–C⁶ D⁵⁺¹ = [6] + 39 pag. – 12°

ErdMuz 1907: 250

Református vitairat. – A címlapon és annak hátán bibliai idézetek olvashatók, valamint *sanguine Christi redemptus Kemniti*us két latin nyelvű üdvözlőverse. Az előszó, a *Praeloquium ad plebeos sacerdotes* kelte 1641. január 10. A főrész a *De conjugio sacerdotum* címmel kezdődik. Az előszó szerint a munka azoknak az alacsonyabb beosztású katolikus papoknak a vizsgálására készült, akiket az 1629. évi esztergomi zsinat határozatai szerint (vö. 1448) el kellett (volna?) választani korábban elvett házastársuktól. A főrész főként Pázmány Péter *Kalauzán* (1059) a papok házasságáról írott részeivel vitázik.

E munkának csupán két, egymást részben kiegészítő töredéke maradt fenn, amelyek a C₁, C₆, D₆ levelek kivételével tartalmazzák az A–D füzeteket, azonban a megőrződött levelek nagy része is sérült, hiányos. Feltételezhető, hogy a kiadvány szövege a D₅ levélen ért véget. E levélnek csupán az alsó fele maradt meg. A rektó oldalon még folyamatos a szöveg és az őrszó is látható, a verző megmaradt része azonban már üres, és őrszó sem utal a nyomtatás esetleges folytatására.

Cf. 1059

Budapest Nat ③ (+ cop.) – Cluj-Napoca Univ ②*

1912

ARTICULI, juxta quos regitur ecclesia in superibus regni Hungariae partibus. [Varadini] MDXCV [recte 1640–1642 Szenci Kertész].

A^a B^o = [19] pag. – 4° – 1 ins., orn., init.

RMK II 253 – Appendix 55

Református egyházi rendtartás. – A címlapot Magyarország fametszetes címere díszíti, hátlapján rövid *Praefatio* olvasható a törvények szükségszerűségéről. A főrészt a „felső-magyarországi”, „abaúji” vagy „vizsolyi” kánonok néven ismert református egyházi rendtartás 55 *articulusa* alkotja.

Szövegkiadás az 1709. évi bártfai kiadás alapján Kuzmány, Karl: Urkundenbuch zum österreichisch-evangelischen Kirchenrecht. Wien 1856, 265–269. Magyar fordítása: Kiss Áron: A 16. századbeli magyar ref. zsinatok végzései. Bp. 1882, 708–722.

A felső-magyarországi vagy vizsolyi kánonok pontos keletkezési ideje nem ismert, bizonyos azonban, hogy még jóval az első nyomtatott kiadás (1595, vö. S 767C = MKsz 1996: 361–371) megjelenése előtt, de mindenképpen 1568 után állították őket össze, és egészen 1734-ig használatban voltak a tiszáninneni református egyházkerület területén az abaúji, a borsod-gömör-kishonti, a zempléni és ungi esperességekben. A kánonok keletkezési idejére és földrajzi érvényességi körére vonatkozó szakirodalmat V. Ecsedy Judit foglalta össze (MKsz 1996: 361–371). Tartalmát Zoványi Jenő ismertette (A magyarországi protestantizmus 1565-től 1600-ig Bp. 1977, 168–169).

E kánonoknak azonos címmel, impresszumában azonos MDXCV-ös évszámmal, de a nyomtatási hely feltüntetése nélkül három példánya ismeretes. Szabó Károly az általa ismert példányokat (Országos Széchényi Könyvtár és Akadémiai Könyvtár) 1595. évi bártfai nyomtatványként regisztrálta (RMK II 253), Révész Imre a debreceni példányt (A Tiszántúli Ref. Egyházkerület Nagykönyvtára) 1595. évi vizsolyiként (Sárospataki Füzetek 1863: 418–424). A RMNy nem fogadta el a címlapon található 1595-ös évet a nyomtatás tényleges dátumának, hanem annál mintegy 50 évvel későbbi kiadványnak tartotta (Appendix 55). Ezt a véleményt vette át Ján Caplovič is (XV). Az eltérő álláspontok oka, hogy a bibliográfusok nem azonos kiadást írtak le, s az egyes példányok két különböző kiadásból származnak. A nyomdai anyag összehasonlító vizsgálata alapján V. Ecsedy Judit megállapította, hogy az Országos Széchényi Könyvtár és a Tiszántúli Ref. Egyházkerület Nagykönyvtárának példánya 1640–1642 között Varadon készült, Szenci Kertész Ábrahám műhelyének egyik legkorábbi munkájaként. A címlapon olvasható MDXCV-ös évszámot Szenci a kánonok valószínűleg első, valóban 1595-ben Vizsolyban nyomtatott kiadásából vette át. E vizsolyi kiadás példánya található ma az Akadémiai Könyvtárban (MKsz 1996: 361–371, V. Ecsedy Judit). 1595. évi bártfai kiadás a mai ismeretek szerint nem létezett.

Cf. S 767C = MKsz 1996: 367; –, →

Budapest *Nat* ① – Debrecen *Ref* ①

1913

(Kalendárium és prognosztikon az 1642. esztendőre. Várad 1641 Szenci Kertész. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1862!

1914

KERESZTÚRI Pál: Fel-sördült keresztyen, ki tsetsemő korátul fogván az Isten beszédének ama tiszta tején, a mennyei titkoknac tanulásában ditsiretessen nevedék, es az Istennek minden fegyverét fel-öltöztvén ama Cerberus titkos erejéből támadott hitető orvos doctornak pokoli orvossággal meg-büszödött patikáját el-rontá, és magát vastagon meg-ostorozá. Melyet az Isten népének győzedelmessen hírré ad Kereszturi Pal... Varadon MDCXXXI [Szenci Kertész].

*⁴ *⁴, A⁴–Z⁴, a⁴–z⁴, aa⁴–ii⁴ = [16] + 438 [recte 436] + [3] pag. – 8° – Init.

RMK I 722

Református vitairat. – A címlapon bibliai idézet olvasható. A művet keltezetlen előszó vezet be: *A keresztyén olvasónak egészség és békeesség. A főresz az Istennek ismeretiről* címmel kezdődik, és a *Mutató tábla* zárja. Felépítése a Heidelbergi Káté szerkezetét követi.

Keresztúri e munkája válasz Hajnal Mátyás *Kitett cégér* című vitairatára (1841), amely Keresztúri 1638-ban megjelent katekizmusát támadta (1721). A vitát Hajnal újabb viszontválasza zárta le (1953).

Cf. 1674, 1721, 1841, –, 1953

In 16 bibliothecis 26 expl. – Alba Iulia – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Sárospatak *Ref* – Târgu Mureş – etc.

1915

TYUKODI Márton: Az tiszta életü Joseph patriarcha életének, szenvedésének és ditsirettel viselt dolgainak Sz(ent) Irás szerént valo magyarázattya,... Mellyeket rövid praedikációkban foglalván az alázatos szívü hiveknek szemek eleiben terjesztett Tyukodi Marton, a körösi keresztyén

gyülekezetnek alázatos praedikátora. Varadon MDCXXXXI Szenci Kertesz Abraham.

*⁸ **⁸, A⁸-Z⁸, Aa⁸-Ss⁷⁺¹ = [32] + 647 + [6] pag. – 8° – Init.

RMK I 723

Református prédikációk. – A címlevél hátán bibliai idézetek olvashatók. A művet *Tiszteletes... körösi sz. gyülekezetnek...* nevezet szerint: Erdős Mihály, Tollas Pál, Tollas János, Oláh Mihály és Siros Jánosnak, Körösnek hűséges tanácsinak... ajánlotta vigasztalásul és biztatásul Tyukodi Márton. Az ajánlólevél után a *Pio et sincero lectori salutem et sanitatem* című, magyar nyelvű előszóban a szerző kilenc pontban tájékoztatja az olvasót a prédikációk keletkezéséről és a kötet használatáról. Ezután a műhöz írt ajánlóverse következik *Rhythmi Hungarici, in sacram historiam et tractationem S. patriarchae Josephi ab ipso authore selecti et appositi* címmel. Incipitmutatóra utaló kezdőszavai: *Valakik megtudni, akarják érteni Józsefnek szép virtusit. Majd Viro... d. Martino Tyukodio... Georgius Paxi, refor. eccles. Ketsk. p. et reliquarum in comit. Pest, Solt etc. superintendens* címmel Paksi K Györgynek a szerzőhöz intézett latin nyelvű verses ajánlása olvasható. A főrész *Joseph patriarcha életéről s viselt dolgairól...* címmel kezdődik. 60 prédikációt tartalmaz, a Genézis 37–47. fejezeteinek (a 38. kivételével) magyarázatát és a belőle levont Tanúságokat. A kötet a *Conclusio cum gratiarum actione* című magyar nyelvű imádsággal zárul.

Tyukodi Márton Debrecenben végezte tanulmányait. 1625-től Nyírmihálydiban, 1627–1637 között Vámospércsen volt református lelkész. 1638-ban került Nagykőrösre, ahol 1646-ig, majd 1656–1661 között újra lelkésként tevékenykedett. 1661 táján halt meg. Ez az egyetlen műve ismert nyomtatásban.

Az ajánlólevélből kitűnik, hogy Tyukodit személyes okok is készítették prédikációi megírására... *valami pontocskáját én is érzettem... a József számkivetésének és szomorúságának, midőn... 1637. esztendőben Herpályban házamnál 11 hónapig és 2 hétig a szent munka és szolgálat nélkül nyomorgottam...*, addig a napig, amíg Kőrösre nem került prédikátornak. Ezenkívül Paksi György alsó-dunamelléki református püspök és Körtvélyesi W. János ceglédi lelkész sürgették a mű megjelenését. A kiadvány költségeit az ajánlás címzettjei viselték. Az eredetileg *bővebb szókkal* elmondott prédikációkat a szerző a nyomtatásban megrövidítette. Munkájának forrásairól pedig az ajánlásban így ír... *e kis munkában nevezet szerint három autorokkal éltem, úgymint legfőképpen D. Pareus munkájával..., annak felette W. Musculussal és Catholica expositioval; egynehány helyen megtekintettem a Chaldi Postilláját is, kiből egynehány külső históriákból való szép exemplumokat vettem...* Tyukodi exemplumaival Győri János foglalkozott (Studia literaria. XXXII. Toposzok és exemplumok a régi magyar irodalomban. Szerk. Bitskey István és Tamás Attila. Debrecen 1994, 159–160).

In 17 bibliothecis 18 expl. – Budapest Acad, Nat, Univ – Cluj-Napoca Acad, Univ – Debrecen Ref, Univ – Pápa Ref – Sárospatak Ref – Târgu Mureş – etc.

Hálaadások és dicséretetek. S. l. 1641 táján. – Vide 1874

Rajki Gáspár: Nova Transilvanica. S. l. 1641. – Vide 1956

1916

FRÖLICH, David: [1] Fasti reformati, vulgo kalendarium novum astronomico-meteorologico-ecclesiastico-historicum, in annu(m) epochae Christianae Dionysianae MDCXLIH. supputatum studio ac opera Davidis Frölichii,... astronomi. – [2] [Prognosticon.] Bartphae Hung[arorum] [1642] typis Jacobi Klössii [jun.].

A⁴–C⁴ D² E¹ + ? = [15 + ?] fol. – 4° – Orn.

RMK II 613 – Čaplovič 185

Naptár és prognosztikon. – A címlevél hátán a szerző *In honorem... Alberti Ceghledi... majoris praepositi ecclesiae capitularis Agriensis... domini patroni sui gratiosi* ajánlja művét. A naptárszámítási adatok és a jelmagyarázat után a verzó lapokon a naptártáblák következnek. Ezeket jobb oldalt elsősorban orvosi és időjárással kapcsolatos feljegyzéseket tartalmazó *Historiae physicae* című szöveges hasáb kíséri. A rektó lapokon az egyes napok mellett üres hely van bejegyzések számára. A rektó lapok bal oldali hasábján *Vitae regum Hungariae* címmel magyar királyok életrajzai olvashatók egészen a 14. század közepéig.

A kiadvány egyetlen ismert példánya csak a naptárrészt tartalmazza, de valószínű, hogy – a naptársorozat többi tagjához hasonlóan – prognosztikonnal együtt jelent meg, és összterjedelme 26 levél lehetett.

Cf. 1757!

Budapest *Nat* ③*– Lviv *Acad* ③

1917

⟨Kalendárium és prognosztikon az 1643. esztendőre. Bártfa 1642 Klöss jun. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1709!

1918

AZ EVANGELIOMOK es epistolak, mellyeket esztendő-altal olvastat az anya-szent-egyhaz római rend-szerént vasarnapokon, innepeken és böytben minden nap a kalendariummal és karáchonyi-s husveti enekkel. Bechben MDCXLII Gelbhaar Gergely.

);(1², A¹²–M¹² N¹⁰⁺² = [21] + 313 [recte 310] pag. – 12° – Orn.

RMK I 725 – RMK I 729

Katolikus perikópáskönyv. – A címlevél hátlapján kezdődik *A nyomtató a keresztény olvasónak című bevezetés*. Ezt követi *A változó ünnepek táblája* az 1642–1669. évekre és a kalendárium. A fő rész első felében advent első vasárnapjától kezdődően a vasárnapokra és fő ünnepekre, valamint a nagyböjt minden egyes napjára szóló, a második felében pedig a szentek ünnepeire való epistolák és evangéliumi szakaszok találhatók. A függelékben az incipitmutatóra utaló kezdőszavak szerint a következő énekek vannak: *Urunk születéséről való énekek, melyeket predikáció előtt és predikáció után énekelhetni*. 303. lap: *Dicséretes a gyermek – 304: Hálát adjunk – Gyermek születék Betlehemben, kin ... kin örül a Jeruzsálem* – 306: *Nagy örömnapp – 308: E nap nekünk dicséretes* – 309: *Úrnak nagy – Az új esztendő énekei* – 310: *Nekünk születék mennyei király, Szűz – Húsvéti ének* – 312: *Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, és... kyrie* – 313: *Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, és kiket ő szerete, mennyországba felvive, Úristen* – *Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, kyrie*.

E perikópáskönyv célja címe és bevezetése alapján az ún. „római rend szerinti” perikópák szövegének a kiadása volt. Ezért a korábbi, 1629-ben Bécsben megjelent katolikus perikópáskönyvvel (1421) ellentétben az első részben a nagyböjt minden egyes napjára szentelt bibliai textusokat is közreadta. A kiadvány második része és a függelék viszont teljesen megegyezik az említett 1629. évi kiadással (1421). A perikópák szövege Káldi György bibliafordításából való (Bécs 1626, 1352).

Szabó Károly e kiadáson kívül a Magyar Nemzeti Múzeum címlap nélküli példánya alapján egy nagyszombati perikópáskönyvet is felvett bibliográfiájába az 1642. évre (RMK I 729). Melich János azonban megállapította, hogy a címlap nélküli kötet azonos ezzel a Bécsben 1642-ben megjelent kiadvánnyal (MKsz 1913: 345 – vö. Caplovič CCVIII).

Cf. 1421!*, →

Budapest Nat ① ② + cop. (Graz suppl.) – Esztergom Dioec ② – Graz Univ ① – Zagreb Univ ①
Olim: Pozsonyi franc. zárda

1919

[1] KALENDARIOM az MDCXXXIII. esztendőre. T o n s k i I a n o s, ... krakkai akadémiai mathematicus irásából magyaról szereztetet, melly harmadik a bissextilis esztendő után, az austriai, magyar-oroszai horizon[ra ig]azítatot. – [2] (Prognosticum az MDCXXXIII. esztendőre...) Béchen [1642] Gelbhaar Gergely.

A⁸ B⁸ [C⁸] D⁷ = [31] fol. – 8° – 1 ins., mult ill.

RMK I 736

Új naptár és prognosztikon. – Az egyetlen megmaradt példány címlapja kissé sérült, azonkívül a C füzet a prognosztikon nagyobb részével hiányzik. A címlapot Magyarország babékoszorúba foglalt címere díszíti. A naptárrész beosztása, a hónapillusztrációk és a hónapversek megegyeznek az 1639. évre szóló bécsi kalendáriuméval (1712), azzal a különbséggel, hogy a naptártáblák bal szélén itt nem olvasható latin nyelvű Cisio Janus. A hónapversek ja-

nuári incipitje: *Ez első hónapba eret ne vágass.* A korábbi bécsi naptárkiadásoktól eltérően a prognosztikon élén nincs ajánlás. E részből mindössze öt lap maradt meg, *Az esztendőnek ura* című fejezet kezdetével. A kiadványt záró *Magyarországi és erdélyi sokadalmak* című vásárjegyzék teljes.

Cf. 1667!

Budapest Nat ③*

1920

[1] NEW vnd alter Calender auff daß Jahr nach der heilbringenden Geburth Christi 1643. auff Vngern, Siebenbürgen vnd andere vmbliegende örter mit höchsten[!] Fleiß calculiret von D a v i d e F r ö l i c h i o astro-nomo zu Käysmarckt. – [2] (Prognosticon astrologicum auff das Jahr nach der gnadenreichen Geburth vnsers Herrn vnd Seeligmachers Jesu Christi MDCXLIII... Auff Vngern vnd Siebenbürgen mit allem Fleiß gestellet von D a v i d e F r ö l i c h i o astron(omo) inn Kaysrmarck.) Cronstadt [1642 Herrmann].

A⁸–D⁸ E⁴ = [36] fol. – 16° – 1 ins.

Sztripszky II 2537/85 ← MKsz 1883: 368

Új-naptár 6-naptárral és prognosztikon. – A naptárjegyek magyarázatát a hónapok naptártáblái követik hónapversekkel. A naptárrész végén Brassó város fametszetes címere látható. Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon egyes fejezetei: *Vom Winter und dessen Beschaffenheit – Vom Frühling – Vom Sommer und dessen Zustand – Vom Herbst und von dessen Gelegenheit – Von Finsternissen und daraus entstehenden Krankheiten und anderm Unheil – Von der grossen und seltenen Conjunction oder Zusammenkunft der beiden Planeten Saturni und Jovis, und was darauf für grosse Welthandel zuvermuten – Vom Weinwachs.* A kiadványt a *Kurtze Chronica* (utolsó adata 1642-ből származik) és a *Verzeichnis der Jahrmärkte, so in Siebenbürgen gehalten werden* című vásárjegyzék zárja.

Az 1643. évi kalendárium mai ismeretek szerint az első fennmaradt, brassói, német naptár. A következő 1655-ből ismeretes (2514). Lehetséges, hogy a két időpont között, ill. már 1643 előtt is Brassóban évente jelentették meg a naptárakat, bizonyíték azonban nincs rá. A brassói műhely termékei még a többi hazai nyomdánál is kisebb mértékben maradtak fenn.

Cf. –, 2514, →

Budapest Acad ①

1921

⟨Kalendárium és prognosztikon az 1643. esztendőre. Csepreg 1642 Farkas. – 8°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Farkas Imre csepregi nyomdája 1643-ig működött, ezért további naptárkiadások feltételezése nem indokolt.

Cf. 1820!

1922

[1] WERBŐCZY István: *Decretvm juris consuetudinarij inclyti regni Hungariae et Transylvaniae*, az az Magyar és Erdely-országnak törvény könyve, mellyet irt Verböci Istvan 1514. esztendőben. Mostann penighlen nemzetemhez-valo szeretetből deakul es magyarul két hasznos regestrummal es egynehany regulakkal együtt az elébbeni nyomtatásoknak vétkeiből uyjonnan ki tisztitvan illendőbb es vilagosb magyar szokkal ki nyomtatott es kibocsatott Fodorik Menyhart. – [2] [TELEGDI Miklós]: (*Index, seu enchiridion omnium decretorum et constitutionum regni Hungariae ad annum 1579. usq(ue) per causerum locos distinctum, memoriae usibusq(ue) fori maxime utile.*) Debreczenben MDCXXXIX (MDCXXXII) Fodorik Menyhart.

(⁴), :(⁴), : ():(⁴), : () : ():(³, A⁴–F⁴; []¹, A⁴–Z⁴, Aa⁴–Zz⁴, Aaa⁴–Ttt⁴; A⁴–M⁴ N² = [78] + [1] tab. + 463 + [57] + [8] + 92 pag. – 4° – 1 ins., orn., init.

RMK I 690 – RMK II 537 – RMK II 589 – Csekey István: Werbőczy és a magyar alkotmányjog. Kolozsvár 1942, 68

A magyarországi jog kézikönyve latin és magyar nyelven, mutatókkal. – A címlap hátán szentírási idézet olvasható a törvény szigoráról (Ézsaiás 28:17). Ezután *Fodorik Menyhárt, dehczeni könyvnyomtató* Debrecen 1639. május 17-i kelettel *Iktári gróf Bethlen Péter* uramnak... *Hunyad és Máramaros vármegyéknek örökös főispánjának* ajánlja a kiadványt. Werbőczy Hármaskönyve ezután, az előző kiadásoktól némileg eltérően, a következő részeket tartalmazza: (1) *Index titulorum Latino-Hungaricus in Tripartitum*, vagyis a Tripartitum prologusának és három részének fejezetcímei latin és magyar nyelven. – (2) *Elöljáróbeszéd*, illetve *Prologus in Tripartitum*, amelyet ennek *Summája*, vagyis az *Argumentum* vezet be, és 16 titulust tartalmaz. – (3) *Hungarici juris membra in integri corporis forma* címmel egy kihajtható táblázat, amelynek elhelyezése példányonként egy-két lap eltéréssel változik. – (4) Ezután következik a főrész, vagyis Werbőczy István Tripartituma: *A tekintetes és nemes Magyarország törvényeinek és szokásainak summa szerint három részre való elosztásáról*, illetve *De tripartita divisione iurium et consuetudinum inclyti regni Hungariae*. A három rész (*pars*) 134, 86 és 36 fejezetet (*titulust*) tartalmaz. – (5) *Conclusio*, azaz II. Ulászló Budán 1514. november 19-én kelt megerősítő levelének

záradéka. Az oklevél bevezetése, amely *Approbatio* címmel rendszerint a főrész előtt olvasható (vö. 1011) e kiadásból hiányzik. – (6) *Ezek pedig a vármegyék mind Magyarországon s mind Erdélyben: 75 vármegye, 9 székely és 9 százsz szék felsorolása.* – (7) *De diversis regulis juris antiqui civilis et canonici:* a polgári jog 210 és az egyházjog 88 rövid szabálya latinul. E rész más kiadásokban többnyire Telegi Miklós Indexéhez tartozik (vö. 1521, 1688, 1986). A debreceni 1611. évi kiadásban az RMNy leírásával ellentétben, nem található e fejezet (vö. 1011(14)). – (8) *Index verborum Latino-Hungaricus in Decretum Tripartitum juris incliti regni Hungariae*, betűrendes latin-magyar tárgymutató Werbőczy munkájához. – (9) Végül a szokásos három latin dicsőítő vers zárja a főrészt: *Carmina d. Hieronymi Balbi, praepositi Posoniensis et secretarii regiae majestatis – Benedicti Bekenii ad dominum suum epigramma – Ejusdem in Ardelionem et Zoilum epigramma.* A második rész, vagyis – (10) Telegi Indexe önálló belső címlappal kezdődik, amelyet Debrecen város címere díszít. Impresszumában a főcímlaptól eltérően az 1642-es nyomtatási év olvasható. Ezt követi az előszó – (11) *Ad lectorem Sambucus*, majd – (12) az *Index omnium decretorum et constitutionum regni Ungariae usque ad annum Domini 1579*, végül – (13) az *Enchiridion articulorum*.

Az ajánlásból kitűnik, hogy Werbőczy Tripartitumának e kiadása Bethlen Péter költségén jelent meg. Fodoriknak a címlapon a magyar szöveg emendálására tett megjegyzése nem helytálló, mivel a magyar fordítás szövege változatlan, sőt a sajtóhibák gyakoribbak, mint az előző debreceni kiadásban (1011; vö. még Csekey: i.m. 68).

A fő címlapon olvasható évszám szerint Fodorik Menyhért Werbőczy művének nyomtatásával már 1639-ben elkészült s ekkor úgy gondolhatta, hogy Telegi Indexét elhagyja a kiadvány végéről. (Erre utal a függelék részek összeállítása (vö. fentebb a 7. résszel).) 1640–1641-ben a nyomda működése akadozott. 1640-ből például egyetlen kiadványa sem ismeretes. 1642-ben azonban mégis elvégezte Fodorik az *Index* nyomtatását is. Szabó Károly a két címlap eltérő nyomtatási évszáma alapján két önálló műnek vette fel bibliográfiájába Werbőczy Tripartitumát (RMK I 690–II 537) és Telegi Indexét (RMK II 589). A valóban két különböző évben nyomtatott művet azonban egyetlen bibliográfiai egységnek kell tekinteni, mivel azt együttesen hozta forgalomba Fodorik. Ezt bizonyítja, hogy a két rész csak együttesen tartalmazza a Tripartitum-kiadások minden szokásos részletét, s az a körülmény, hogy a ma ismert példányokban általában egybekötve található a két munka. A megjelenés évének az utolsó részlet elkészülésének időpontját, 1642-t kell tartani.

Cf. 207(1)*!, 1011*!, 1688, –, 1986, →

In 20 bibliothecis 27 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Univ* – Pécs *Univ* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş – etc.

1923

(ALSTED, Johann Heinrich): *Grammatica Latina in vsum schole Albensis hoc modo elaborata, ut puer rudimenta doctus unius anni spatio praecepta et regulas cum fructu recitare possit. Editio secunda...* Albae-Juliae MDCXLII [typ. principis].

A⁸–M⁸ = 190 + [2] pag. – 8° – Orn.

RMK II 590

Latin nyelvtan. – A nyomtatvány szövege és beosztása kevés eltéréssel megegyezik az 1635-i kiadásával (1607). Általában kisebb betűtípussal szedték azokat a néhány mondatos kiegészítéseket, amelyek az első kiadásban még nem voltak benne. A kötet végén nem *Lege*, hanem *Errata* cím után következik a sajtóhibák felsorolása.

Cf. 1607; –

Budapest *Nat cop.* (Cluj-Napoca *Univ*) – Cluj-Napoca *Acad* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① ① – Târgu Mureş ①

Olim: Szebeni ev. gymn.

1924

(ARTICULI vniversorvm dominorvm regnicolarvm trivm nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis in civitate Alba Julia ad diem 16. mensis Februarij anno D(omi)ni 1642 indictis, celebratis conclusi.) [Gyulafehérvár] 1642 [typ. principis].

A^s = [8] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 1963/170 ← MKsz 1895: 262 – Dézsi: Suppl. 63

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű címlap nélkül I. Rákóczi György erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. A cím a második lapon olvasható. Ezt *Praefatio* követi, majd az a tizennégy feltétel magyar nyelven, amelyekkel II. Rákóczi Györgyöt hivatalosan is apja utódjává választotta az erdélyi országgyűlés: *Conditiones, quibus mediantibus... Georgius Rakoci junior ad futurum suum principatum se adstrinxit*. Ezután olvashatóak az 1642. február 16 és március 9 között Gyulafehérvárott tartott országgyűlés tizenhatszék artikulusba foglalt végzései. Végül a fejedelmi oklevél latin nyelvű záradéka 1642. március 9-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml X 321–333.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága alapján a gyulafehérvári fejedelmi nyomdában készült (MKsz 1968: 207, Fazakas József és OSzKÉvk 1978: 329, V. Ecsedy Judit).

Cf. 1005*!; 1641!, –, →

Braşov *Ev* ②* – Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* ① ① – Budapest *Univ* ① ① – Cluj-Napoca *Acad* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① ① – Sighişora ①

Catihizmus crestinesc. Gyulafehérvár 1642. – Vide 1958

1925

ELADANDO es veiendő műveknek és marháknak, kiknek materiájok Erdélyben terem, az mű kegyelmes urunk Eö nagysaga kegyelmes parantso-lattyára az universitástol qualificaltatott limitatio. [Gyulafehérvár] (1642) [typ. principis].

$A^2-C^2 D^1 = [7]$ fol. – 2°

Sztripszky I 1965/172 ← MKsz 1900: 199

Erdélyi törvényes árszabás. – Ez a címlap nélkül megjelent nyomtatvány a következő, ipar-mesterekre vonatkozó árszabást közli: *Mészáros – Timár – Varga – Szűcs – A szűcsmesterek mint adják művüket – Sziigyártó mesterek – Szappanfőzők – Nyergesek – Nemezcsinálók – Lakatosok – Kovácsok – Kerékmesterek – Kádárok – Kötélverők – Szűrcsapók – Fazakasok – A mészárosmesterekről, miképpen vegyék a vágó barmokat – A szűrcsináló mesterek mint vegyék a gyapjúnak mázsáját.* A C₂b lap alján utalás olvasható a gyulafehérvári országgyűlésre: *Eszerint limitált volt a nemes ország az ezerhatszáznegyvenkettedik esztendőbéli limitatióban, mely ide való, ad verbum sine diminutione, variatione vel augmento leirattunk.* A kiadványt magyar nyelvű *Conclusio* zárja dátum nélkül.

Szövegkiadása: ErdOgyEml X 341–353.

A cím előtti fejlécben olvasható (1) sorszám arra utal, hogy a nyomtatványt a gyulafehérvári országgyűlés által jóváhagyott és 1642. augusztus 1-jén kibocsátott árszabás (1926) mellékletének, kiegészítésének szánták. A szászok ugyanis nem fogadták el a limitációt. Tárgyalások után, 1642. október 24-én ezért ezt a külön árszabást adták ki a szász céhek számára (ErdOgyEml X 65). Ez utóbbiban egyes iparosmunkák megszabott ára már magasabb.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint a gyulafehérvári nyomdában készült (OSzKÉvk 1978: 329, V. Ecsedy Judit).

Cf. 1386; –, 1926, 2576, →

Budapest *Nat cop.* (Cluj-Napoca + Sibiu) – Cluj-Napoca *Univ* ① – Sibiu *Arch* ①

Keresztúri Pál: Talio. Gyulafehérvár 1642. – Vide 1977

1926

[LIMITATIO rerum forensium.] (Az áros emberek, kalmárok és posztó-metőknek limitatiojok.) [Gyulafehérvár 1642 typ. principis.]

⁽³⁾, $A^6-D^6 = [27]$ fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 1964/171 ← MKsz 1900: 199 – Dézsi: Suppl. 64

Erdélyi törvényes árszabás magyar nyelven. – A nyomtatvány külön címlap nélkül I. Rákóczi György fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. Ebben megerősíti a korábbi, Bethlen Gábor által 1627. október 24-én kiadott limitációt (1386). Az első két levél után ezért az 1627-es árszabás újranyomatott szövege következik: Bethlen Gábor latin oklevele és *Az áros emberek, kalmárok és posztómetőlőknek limitációjuk* című főrész magyar nyelven. Az árszabás részletes leírását ld. az 1627. évi kiadásnál (1386). A kiadvány utolsó levele az 1642-es gyulafehérvári országgyűlés kiegészítéseit tartalmazza: a *limitáció inspektorait* Erdélyben és a Partiumban, továbbá a latin nyelvű *Conclusiot*, amely Gyulafehérvárott, 1642. augusztus 1-jén kelt.

Az 1627. évi kiadástól (1386) eltérő részek szövegkiadása: ErdOgyEml X 335–338.

Ezt az árszabást a szászok kérésére még ugyanebben az évben módosították (vö. 1925).

Szilágyi Sándor (ErdOgyEml VIII 479–480) és Ferenczi Zoltán (MKsz 1900: 192 pag. 427. sz.) az árszabás I. Rákóczi György bevezetése és záradéka nélküli példányát tévesen 1627. évi, illetve 1627 utáni nyomtatványként írták le. Fazakas József leírásai alapján megállapította, hogy ennek az 1642. évi árszabásnak csonka példánya volt a kezükben, s így helyesbítette a Sztripszky által is átvett tévedést (I 1911/118; vö. **Appendix 129**). A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint a gyulafehérvári nyomdában készült (OSzKÉvk 1978: 329, V. Ecsedy Judit).

Cf. 1386; 1925, –, 2576, →

Budapest Acad ②* – Budapest Nat ① ① ②* + cop. (Sibiu) – Cluj-Napoca Univ ② – Sibiu Arch ①

1927

PISCATOR, Ludovicus Philippus: *Artis poeticae praecepta methodice con-cinnata et perspicuis exemplis illustrata in usum... scholae Albensis per m(agistrum) Philippum Ludovicum Piscatorem. Adjecimus in fine I. Indicem triplicem... II. Tabulas decem... Albae Juliae MDCXLII [typ. principis].*

[]², A⁸–M⁸ N⁴, []⁴ = [4] + 168 + [31] pag. + 4 t. – 8° – Orn., init.

RMK II 591 – Nagler 250–251

Verstani szabálygyűjtemény. – A címlevél hátlapján kezdődik a szerző Gyulafehérvárott 1642. szeptember 1-jén kelt ajánlása *Benevolo lectori*. A főrész négy *sectio*ban tárgyalja a poétika szabályait: *Sectio I. De tempore et pede poetico* – *Sectio II. De metro*. – *Sectio III. De poemata seu carmine* – *Sectio IV. De praxi poetica*. A fentieket három *Index* követi: *Primus: Terminos artis poeticae, qui in hoc libello explicantur, indicat; Secundus: Voces, quarum quantitates syllabarum explicantur, indigitat; Tertius: Voces, quibus figura aliqua poetica accidit, ostendit*. A kiadványt tíz táblázat zárja. Ezek a kötethez ragasztott négy levélen találhatóak. Grafikusan ábrázolják és példákkal mutatják be az egyes metrumokat.

A címből és az előszóból kiderül, hogy Ludovicus Philippus Piscator szabálygyűjteményét a gyulafehérvári iskola számára írta. Forrásaival, elemzésével és értékelésével Bán Imre behatóan foglalkozott (Irodalomelméleti kézikönyvek Magyarországon a XVI–XVII. században. Bp.

1971, 25–40). Megállapította, hogy Piscator poétikáját az iskolás klasszicizmus jellemzi, munkájában felhasználta Marcus Hieronymus Vida és Julius Caesar Scaliger poétikáját. Tóth Béla szerint Piscator a *Poeticájában*, de különösen annak IV. sectiójában La Ramée „dichotomia” módszerét követte (Könyv és könyvtár XII. Debrecen 1979, 98–99). Bartók István e művet, mint a magyarországi iskolák számára készült, legátgondoltabb XVII. Századi „poétikai rendszert” méltatta, és közölte egyszerűsített változatát is (Bartók 47, 340–341).

In 8 bibliothecis 13 expl. – Braşov Arch – Budapest Nat – Cluj-Napoca Acad, Univ – Martin MS – Sibiu Mus – Sighişoara – Târgu Mureş

1928

(Kalendárium és prognosztikon az 1643. esztendőre. Kolozsvár 1642 typ. Heltai. – 16°)

Naptár és prognosztikon. – A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető, bár lehetséges, hogy a kalendáriumok kiadásában 1642-ben törés állt be, mert ebből az évből egyetlen kolozsvári nyomtatvány sem ismeretes.

Cf. 1828!

1929

LACHRIMAE in obitum praematurum... juvenis d(omi)n(i) Pauli Horleri Leutschovia-Hungari die 18. Decembris anno 1642 Regiomonti Borussorum pie defuncti fusae a contrerraneis et popularibus. Regiomonti (1642) typis Reusnerianis.

[]⁴ = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK III 1593

Magyar nyelvű költeményt is tartalmazó gyászversgyűjtemény. – E nyomtatványt az 1642. december 18-án fiatalon elhunyt Paulus Horler halálára készítették földjei és tanulóársai. A magyar nyelvű költemény az ötödik vers, a [2]. folio rektóján kezdődik. Aláírója: *Paulus Kys Sarvarino-Ung. ss. theolog. studiosus*. Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Amit ember igaz hitből*. E versen kívül a következő szerzők írtak még egy-egy latin vagy német nyelvű költeményt: (1) *Michael Rhaul Cibir. Transylv.* – (2) *Melchior Klies s.s. theol. stud.* – (3) *Valentinus Hancke* – (4) *Johan Georg Reich s.s. th. stud.* – (5) *Adamus Kys Sarvarino-Ung. philosophiae studiosus* – (6) *Michael Wenger nob. Pannonius* (német) – (7) *Georg. Udalrich Reyser nob. Pan.* (német) – (8) *Matthias Gerli Tartarla ss. th. s.* – (9) *Paulus Lochmannus Pannon. ss. th. st.* – (10) *Samuel Czernak, Ung. s.s. theol. stud.* – (11) *Samuel Heilmannus Bistricio-Transylvanus* – (12) *Michael Junck Prosdorffino Transylvanus* – (13) *Salomon Grünwaldt Bartphens.* (német) – (14) *Georgius Wolfgang Eperien. Ungarus.*

A magyar vers szerzője, Kiss Pál, Kiss Bertalan dunántúli evangélikus püspök fia volt. Cenken született. Sárvárott, Sopronban, Pozsonyban és Besztercebányán tanult. Testvérével, Kiss Ádámmal együtt 1639-től Königsbergben folytatta tanulmányait (vö. RMKT XVII/9 634).

Paulus Horler 1622-ben született Lőcsén. Sárospatak után Königsbergben folytatta tanulmányait, itt hunyt el 1642-ben.

Budapest *Nat* cop. – Sárospatak *Ref* ① – Sibiu *Mus* ①

1930

⟨Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1643. Leutschau 1642 Brewer. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 2273!

1931

AUSPICATISSIMUM thalamum viro... Samveli Dvrnero sponso, ut et lectissimae et omni virtutum genere exornatissimae Dorotheae Figulianae sponsae precantur amici et collegae. [Leutschoviae] (1642) [Brewer].

[]² = [2] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 592 – Čaplovic 873

Lakodalmi versek. – A költeményeket Samuel Dürner eperjesi rektor és Dorothea Fabini, Martinus Figuli özvegyének 1642. június 29-én tartott esküvője (vö. 1950) alkalmából készítették lőcsei és eperjesi kollégái. Szerzőik: *M. Johannes Windisch Leutschov., scholae patriae rector* – *Matthias Gosnovicerus, sch. Leutsch. correct.* – *Casp. Cram., correct. Epperien.* – *Johannes Sartorius Epperien., sch. ibid. colleg.* Az utóbbi szerző két verssel is köszöntötte az ünnepelteteket. Ezek címe: *Anagramma nuptiale* és *Chronodistichon*. Az utóbbi nagybetűi az 1642. évet adják.

A betűtípusok alapján ezt az impresszumadatokat nélkül megjelent nyomtatványt a lőcsei nyomda termékeként írta le Szabó Károly (RMK II 592) és Ján Čaplovic (873) is, az ugyanarra az alkalomra készült *Votivae acclamationes* című nyomtatványhoz hasonlóan (1950). Véleményüket a betűtípusok vizsgálata megerősítette (Pavercsik Ilona közlése).

Cf. –, 1950

Budapest *Nat* ①

1932

»BACHMANN, Balthasar: Eine Christliche Predigt Bey der Leich vnd Begräbniss... Abraham Gigelmairs, Pfarrerns zu Weppers- vnd Koberssdorff etc. Listischer Herrschafft, Welcher in Gott seliglich verschieden Anno 1642... 13. Julij... vnd folgenden Montags zu Weppersdorff in sein Ruhekämmerlein ist gesetzt worden. Gehalten durch M. Balthasarem Bachmannum Ulma-Suevum etc., seinen getrewen Vicarium. Leutschaw in Ober Vngern (1642) bey Lorentz Brewern.«

»A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4°«

MKsz 1963: 345 – Caplovič 874

Evangélikus gyászbeszéd. – A nyomtatvány unikum példányára, amelyet az eperjesi evangélikus kollégium könyvtárában őriztek, Borsá Gedeon hívta fel a figyelmet (MKsz 1963: 345). Ján Caplovič részletes bibliográfiai leírást adott róla (874), de azóta a példány lappang. A gyászbeszéd az 1642. július 13-án elhunyt és július 14-én Veperden eltemetett Abraham Gigelmair temetésére készült. Gigelmair a Sopron megyei Veperden és Kaboldon, a Liszti család birtokán volt evangélikus lelkész. Tisztségében helyettese, Balthasar Bachmann volt a halotti prédikáció szerzője. Az ulmi származású Bachmann magyarországi tevékenységéről más adat nincsen, személye a szakirodalomban nem ismeretes.

Olim: Prešov *Ev*

1933

(Balassi Bálint – Rimay János: Istenes énekek. Lőcse 1632–52 Brewer.)

Sztripszky I. 1959/166 ← Dézsi Lajos: Balassa és Rimay istenes énekeinek bibliográfiája. Bp. 1905, 14

XVII. századi adat alapján feltételezhető. – Vallásos versek gyűjteménye.

Az *Istenes énekek* e kiadásának emlékét a kolozsvári rendezett kiadásokban fennmaradt előszavak őrizték meg (pl. Kolozsvár 1677 = Sztripszky I 2091/298). Ezek az első rendezett váradi kiadás Szenci Kertész Ábrahám által írott előszavát vették át (2619). Szenci Kertész a következőképpen jellemezte az ő kiadását megelőző változatokat: „*Balasi Bálintnak Istenes éneki... Rimay János ékes énekivel annyira együvé voltak elegyedvén az elébbi bártfai, lőcsei, sőt még a váradi első hibocsátásban is...*” (2619 A_{2a}). Dézsi Lajos (i. m. 14) és Sztripszky Hádor (I. 1959/166) a lőcsei első kiadás keletkezését a váradi első kiadásával együtt 1640 körülre (vö. 2619) tette. Eckhardt Sándor megkérdőjelezte ennek a lőcsei rendezetlen kiadásnak létét, mivel az 1677. évi kolozsvári kiadás előszavának utalását az 1670. évi lőcsei rendezett kiadásra vonatkoztatta (Sztripszky 2069/276 – vö. MKsz 1955: 120–121). Klaniczay Tibor azonban cáfolta Eckhardt feltételezését. Az említett előszóban az első rendezett váradi kiadás előszavának utánnyomását látta (A Magyar Tudományos Akadémia I. Osztályának Közleményei 1957: 310).

Vadai István az első rendezett váradai kiadás megjelenését 1655 körülre tette (2619), a váradai rendezetlen kiadásét pedig 1652-re (2451) (ItK 1991: 73). Ezek szerint a lőcsei kiadás azt megelőzően, de az 1632-ben megjelent bártfai kiadást (1519) követően jelenhetett meg. Bár Klaniczay Tibor elképzelhetőnek tartotta, hogy a rendezetlen kiadások nem a Szenci Kertész-féle előszóban közölt sorrendben láttak napvilágot (Klaniczay: i. h.). Ld. Még Stoll 100.

Cf. rendezetlen kiadások: 1519!; –, 2451, →

rendezett kiadások: 2619, →

Biner, Hilarius Ernest: *Judex theologico-politicus... Leutschoviae* 1642. – Vide 1888

1934

BINER, Hilarius Ernestus. *Tractatio methodica vbiqvitatís sev omnipraesentiae divinae in genere, quam censurae publicae submittit Hilarius Ernestus Biner, scholae Neosoliensis rector respondente Bartholomaeo Bvssaeo Leutschoviensi Hungaro mense Majo. Levtschoviae MDCXLII e typographaeo Breweriano.*

A^o = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 593 – Caplovič 876

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Bartholomaeus Bussaeus l. p. respondens* ajánlja a munkát *Petro Zablero V. regiarum lib. civitatum... superintendenti et ecclesiae Leutschoviensi antistiti*, továbbá *judici coeterisque in... Leutschov. rep. ordinis senatorii assessoribus laudatissimis; Johanni Söldner de Ubrüß, s. c. regiaeque maj. tricestimatori et postarum magistro apud Leutschovienses...; nec non... Friderico Pobst... patricio Leutschoviensi... literario ordini faventissimo*. A főrészt XXV *thesis* tartalmaz az isteni lényeg (*essentia*) minden teremtményben való általános jelenlétéről. Az ubiquitas kérdéséhez kapcsolódó úrvacsorai vitákkal azonban nem foglalkozik. A nyomtatványt négy latin nyelvű költemény zárja, címe csupán a másodiknak van *Ad respondentem*. Szerzőik sorrendben: I. ap. Rector (!) – II. Maximil. Metthodius – Georgines a Töplicz p. t. coll. 3. clañ. – III. Hiohus Hlobyck Rosemont Lipt-Hung. – IV. Christophorus Grebner Silesius.

A vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint 1642 májusában vitatták meg a besztercebányai evangélikus iskolában. A vizsgáztató Hilarius Ernestus Biner, a vizsgáló a lőcsei Bartholomaeus Bussaeus volt.

Budapest *Nat* ① – Levoča *Mus* ① – Prešov *Ev* ①

1935

DÜRNER, Samuel: *Exercitium scholasticum adumbrans sanctorum angelorum beneficia et diabolorum maleficia, quod disquisitioni publicae in schola Eperiensis subjiunt praeses Samuel Dürner scholae ibidem rector et respondens Johannes Ketzer junior de Lypotz ad diem volente Deo 30. Septemb(ri)s a(nno) MDCXLII. Leutschoviae (1642) typis Laurentii Brev-eri.*

*4 = [4] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 595 – Caplovič 877

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlevél hátlapján *D. vice-comiti omnibusque praesidibus ac juratis... comitatus de Saaros adsectoribus omnium ordinum, ... fautoribus, patronibus ac respective consanguineis* ajánlja a nyomtatványt a vizsgázó *Johannes Ketzer junior, respondens... vestrarum... cliens*. Az ajánlás első számú címzettje, Sáros vármegye alispánja. Ezt a tisztséget 1642-ben Máriássy Ferenc töltötte be. Az 1642. szeptember 30-án az eperjesi iskolában megvitatott tézisek két részben – *Membrum prius* és *Membrum posterius* – az angyaloknak az emberek fogantatásától haláláig végzett szolgálatait a magán- és közéletben, jó cselekedeteit, illetve az ördögök kísértéseit, gonosz cselekedeteit tárgyalják.

A vizsgáztató Samuel Dürner (1614–1653) itthoni tanulmányai után Thornban és Königsbergben tanult. Hazatérése után 1640-től rektor, később német pap lett Eperjesen.

Budapest Nat ① – Prešov Ev ①

1936

EYΦHMIAI γαμικαὶ in nuptiarum honorem viri... Petri Zableri, ecclesiar(um) V. regiar(um) liberarumq(ue) civitatum Superioris Hungariae et oppidi Saaros superattendentis..., sponsi et... Mariae Goltziae, ... Johannis Trentsch. p. m. ... viduae relictæ, sponsæ... celebratarum 2. Novembr(is) anno MDCXLII, quas... gratulantur. Leutschoviae (1642) ex officina typographica Laurentij Breweri.

A4 = [4] fol. – 4° – Orn., init.

Caplovič 878 – Közlemények Szepes vármegye múltjából 1910: 221–222

Lakodalmi versek. – A költemények Peter Zabelernek, a felső-magyarországi öt szabad királyi városi egyházkerület püspökének és Maria Goltznak 1642. november 2-án tartott esküvőjére készültek. Szerzőik: (1) *Joachim Goltzius Iglov., eccles. Rosnaviensis p. t. pastor* – (2) *Barthol. Wachsmann, pastor in Toporc* – (3) *Johannes Molnar de Uyfalu* – (4) *M. Johannes Windisch, scholae rector* – (5) *Josephus Alauda Leutschovien.* – (6) *Math. Gosn., conr. s. L.* –

(7) *Daniel Peschovius Iglo-Gep., p. t. rectoris scholae Rosnavien.* – (8) *Christoph. Werner, p. t. cant. L.* – (9) *Petrus Dingisch, scholae ejusdem 3. class. collega.*

E nyomtatványt először Rexa Dezső ismertette (Közlemények Szepes vármegye múltjából 1910: 221–222).

Budapest Acad cop. – Dolný Kubín ①

1937

EVANGELIOMOK és epistolák az evangeliomokból szeresztetet ahitatos imádságokkal egyetemben az regi keresztyénektől egész esztendő által lévő minden vasarnapokra intésttetet és rendeltetet. Löcsen 1642 Brever Lö-rincz.

A⁸–Z⁸, Aa⁸–Ll⁸ Mm⁴? = [276?] fol. – 16° – Mult ill., orn.

Evangélikus perikópáskönyv imádságokkal. – E nyomtatvány egyetlen csonka példányáról először Borsa Gedeon tudósított (MKsz 1983: 409). Tartalma és beosztása megegyezik a Lőcsén 1634-ben kiadott perikópáskönyvével (1591). Ahhoz hasonlóan az evangéliumi szakaszokat egy-egy fametszet illusztrálja. Az egyetlen példány az „Mm” füzet 3. levele után megszakadt a *Szent Katalin napjára* való evangéliumi rész közben. Az előző kiadás terjedelmének és szövegének ismeretében mindössze az erre az ünnepre mondott ima egy levélnyi nyomtatott szövege hiányzik.

Cf. 91!; 1591!; –, →

Augsburg Civ ②* – Budapest Nat cop.

1938

JAKOBEUS, Jakub: [1] Anamnis, to gest věčnā a nevmijragicy pamět, založenij domu bozijho národu vherskému w... městě Pressowě... julij 25... léta 1642ho w kratické oracy aneb promluwenj připomenutā od m. Jakuba Jakobaea... w tēnz městě slova božjho a swattosti welebných národu slawného a starožitného slowenského služebnjka... – [2] (Sacrum Sacro-sanctae et individuae Trinitati, Deo Patri, Filio et Spiritui Sancto nec non gratiae posteritati... elegidion epynikio-onomasticon de quadruplici visitatione gratiosa... urbis Epperiensis... in fundatione templi ibidem genti Hungaricae 25 Julij a(nn)o 1642 fundati concinnatum a m. Jacobo Jacobaeo... ecclesiae Slavonicae in eadem urbe... ministro.) W Lewoči (1642) v Wawrince Brewerā.

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 597 – RMK II 598 – Čaplovič 880

Alkalmi beszéd biblikus cseh nyelven és latin nyelvű versek. – A cím fordítása: Anamnesis, azaz örök és hallhatatlan emlékezete a magyar nemzet istenházának alapításáról... Eperjes városában... 1642. július 25-én... rövid orációban vagy felszólalásban elmondva Jakub Jakobeus... ugyanazon város tiszteletreméltó, híres és ősi szlovák nemzeti igehirdetőjétől. A kiadvány az eperjesi magyar evangélikus templom 1642. július 25-i alapköletétele alkalmából készült. A címlével hátán a szerző 1642. július 25-i ajánlása kezdődik *Martino Maderas* [!] *ecclesiae Hungariae et templi recens fundati pastori... Johanni Szörös, Iacobo Quaestori, Petro Otvoes senatorib. consult. ... Georgio et Gregorio Sziksaij... inque Centum Viratu viris meritiss. ... toti sancto orthodoxo auditorio eccl. Hungaricae in... urbe Epperiensi*. Ezután kezdődik a főrész *Nejsvětější nebe, země, more i což v nich jest Fundator Pan Bůh naš všemohauči* (Az égnek, földnek, tengernek és minden benne lévőeknek legszentségesebb teremője, mindenható Úristenünk) kezdettel. A biblikus cseh nyelvű beszédet latin marginális jegyzetek kísérik. A beszéd arról értekezik, hogy Isten négyszer látogatta meg Eperjest: a város alapításakor, privilégiumainak megerősítésében, polgárainak hitben maradásával és a város templomainak, erődtímenyeinek megújításával. A beszédet *Modlitba*, azaz a beszéd után mondott imádság követi. Folytatólagos füzetjelzéssel, önálló címlappal következik a nyomtatvány második része. Ebben Jakub Jakobeus 31 latin disztichonban foglalja össze beszéde mondanivalóját. Nev szerint dicsőíti a templomépítést szorgalmazó szenátus tagjait. A nyomtatványt *Epistrophe ad gentis Hungarice lumina columinaque* zárja. Szerzője: Jakub Jakobeus fia, *Nicolaus Jacobaeus Paleus Praga Bohemus*.

A versek szövegkiadása és a beszéd ismertetése: Jozef Minárik: Jakub Jakobeus. Bratislava 1963, 381–383.

Szabó Károly Johann Samuel Klein híradására (Nachrichten II 255–256) támaszkodva a beszédet és a verseket is latin címen, önálló nyomtatványként vette fel bibliográfiájába (RMK II 597 és RMK II 598).

Budapest Acad cop. (Martin) – Halle Univ ① – Martin ①

1939

(JAKOBEUS, Jakub): [1] [Viva gentis Slavonicae delineatio.] [2] (Ad invictissimum... Jesvm Christvm... gentis Slavonicae lacrumae, suspiria et vota voce manu(ue) humili porrecta per m. Jacobum Jacobaeum.) [Leutschoviae 1642 Brewer.]

[A⁴–C⁴] D⁴ E⁴ = [20] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 596 – Čaplovič 881

A szlávok történetének összefoglalása prózában biblikus cseh nyelven és latin nyelvű panaszsvers. – E kiadvány első részéből példány nem maradt fenn, Szabó Károly (RMK II 596) csupán Johann Samuel Klein említése alapján (Nachrichten II 256) vette fel bibliográfiájába. A második rész, amelyet Ján Čaplovič írt le először (881) impresszum nélküli belső címlappal kezdődik: *Ad invictissimum... Jesum Christum... gentis Slavonicae lacrumae, suspiria et vota... per m. Jacobum Jacobaeum*. Ennek hátlapján ajánlás *Nicolao Zaborsky...*, *Martino Fejerpata-*

ky..., Martino Rotaridae... patronis, aláírása: M. Jacobaeus. Ezt követi a költemény. A nyomtatványt üdvözlőversek zárják. Az első fölött a *Sequuntur applausus amicorum* cím olvasható, szerzője Samuel Dürner r. s. E. – Aliud szerzője Nicolaus Jacobaeus, Palaeo-Pragensis és cím nélkül Andreas Cudelinus Ponicen. p. t. cantor Slavorum Eper.

A fennmaradt rész szövegkiadása és szlovák fordítása: Lauček, Daniel Zábaj: M. Jakuba Jakobaea Lacrumae gentis Slavonicae... Turč. Sv. Martin 1885; Minárik, Jozef: Jakub Jakobeus. Bratislava 1963, 289–313.

A Jézus Krisztushoz írt panaszvers egyetlen fennmaradt példányát, amelyet az Országos Széchényi Könyvtár őriz, Jakobeus *Pascha lachrymosum* (Lőcse 1643, 2009) című, biblikus cseh nyelvű prédikációjával kötötték egybe. A prédikáció, amely az 1643. évi eperjesi tűzvészről szól, ugyanis a C₄ levéllel ér véget, ezért a D₁ levéllel kezdődő *Gentis Slavonicae lacrumaet* e munka függelékének vélték. Jozef Minárik azonban meggyőző érveket hozott fel amellett, hogy a költemény valójában az elveszett *Viva gentis Slavonicae delineatio* című nyomtatvány második része lehetett (i. m. 124–126). A fennmaradt költemény ugyanis nem kapcsolódik az eperjesi tűzvész témájához, sokkal inkább tartozhatott egy olyan műhöz, amely a szlávok történetéről szólt. Egyértelműen erre utalnak az üdvözlőversek is. Például a szerző fia, Nicolaus Jakobeus *Paleo-Pragensis* a következőképpen: *Historiam Slavis patrio sermone loquentem ex veterum eduxit per-vigil historiis* (E3a). Megerősíti a feltételezést, hogy Jakobeus *Anamnis* című munkája is (1938) hasonló szerkezetű, azaz biblikus cseh nyelvű prózai művet latin nyelvű költemény követ.

Minárik megállapította továbbá, hogy Jakobeus panaszverse Václav Clemens Žebrácký Prágában 1614-ben megjelent *Tempus erat, quo parva quidem sed debita caelo gens...* c. költeményét alkalmazta a magyarországi viszonyokra, és csak apróbb változtatásokat kellett tennie, hogy a cseh egyház keserű sorsa a magyarországi szlovák evangélikusokét fejezze ki. A szenvedő nemzet könnyei jelentek meg egy másik Klement-műben is, ahol a dicső és ősi cseh királyságot érik ellenséges csapások: *Naříkáni slavného starožitného... království českého Praha 1619* (Knihopis 3967). Minárik helyesen feltételezte azt is, hogy Jakobeus munkájával David Frölich: *Der uralte deutsch-ungarische, zipserische und siebenbürgische Landßmann Lőcse 1641* (1891) című írására reagált (Minárik i.h.).

A *Viva gentis Slavonicae delineatio* című, a szlávok történetéről szóló munkát több forrás is egybehangzóan 1642. évi lőcsei nyomtatványként említi (Bél, Mátyás: *Institutiones linguae Germanicae*. Halae Magdeb. 1730, ara pag. – Allergnädigst privilegirte Anzeigen 1773, Stück XXII. 173, Klein, J. S. – Klein: *Nachrichten* II 256). A nyomtatási hely és év nélkül fennmaradt *Gentis Slavonicae lacrumaet* betűtípusai és könyvdíszai vizsgálata alapján ugyancsak 1642 körül nyomtatták Lőcsén (Pavercsik Ilona megállapítása). Ez is erősíti Minárik feltételezését, hogy a két munka egy kiadványt alkotott.

Budapest Nat ④
Olim: Martin MS

1940

[1] KERESTYENI ISTENI DICSIRETEK, mellyekkel az magyar nemzetben reformáltatott ecclesiákban esztendő által szoktanak élni. Mostan peniglen újjonnan, de mértékletesen és helyyessen meg-öregbittetvén és

illendőben, hogy nem mint ez előtt, az keresztyeneknek épületekre hatodszor ki-bocsáttattak. – [2] Ezek mellé adattattanak szép rendel az HALOT enekék-is. Lőcsön [!] 1642 Brever Lőrincz.

A–Z alternatim 8+10; Aa–Rr alternatim 8+10 = [2] + 704 + [14] p. – 18°

RMK I 726 – Čaplovič 882

Evangelikus szerkesztésű protestáns egyházi és temetési énekeskönyv. – A címlap hátán zsoltáridézet. A mű tartalma, beosztása mindenben egyezik az 1640-i bártfai kiadásával (1816). Az énekek incipitmutatóra utaló kezdőszavait ld. az 1640-i kiadásnál, e kiadás lap-számaait pedig az incipitmutatóban. A kiadvány végén *Lajstroma... az isteni dicséreteknek és énekeknek* címmel betűrendes mutató.

A címlap megjegyzése szerint – *hatodszor kibocsáttattak* – ez ennek az énekeskönyvnek már hatodik kiadása. A korábbi ismert énekeskönyvek közül azonban csupán az 1640. évi bártfai (1816) egyezik vele teljes egészében, amely címlapja szerint ötödik kiadás. Nyilván ezt követve jelöli magát hatodiknak e lőcsei megjelentetés (Vö. MKsz 1899: 119, Erdélyi Pál).

Cf. 1438(1)*; 1816, →

Budapest Nat ① ① – Cluj-Napoca Univ ① – Kežmarok Ev ① – Sárospatak Ref ①

1941

KUCERA, Ján: Disquisitio mathematico-theologica de computo per I. Principia methodica. II. Consectaria selecta. III. Scholia dilucida. IV. Problemata succincta lepidè disposita, quam in disputationem publicam producit Johannes Kusera, p. t. juventutis gymnasij Rosenbergensis studiorum director respondente Andrea Oczovvino ad diem 27. et 28. Jun(ii) horis ante et pomeridianis. Levtschoviae MDCXLII e typographeo Laurentij Breweri.

A⁴–C⁴ = [12] fol. – Orn., init.

RMK II 599 – Čaplovič 884

Vizsgatételek az időszámításról. – A címlevél hátlapján *author et praeses* aláírással Caspari Illieshasi... comitatus Trenchiniensis et Lyptoviensis perpetuo, nec non Arvensis supremo comiti et s. caes. regiaeque majestatis consiliario et equiti aurato, továbbá Gabrieli Illieshasi,... Georgio Illieshasi comitibus à Trenchin perpetuis... promotoribus meis címzett ajánlás olvasható. A főrészt rövid *Proloquium*mal kezdődik. Majd négy *sectio*ban meghatározza és megmagyarázza az időszámítás alapfogalmait, illetve a negyedik *sectio*ban néhány, főként a chiliasztikus számításokkal összefüggő kérdésre válaszol. A szöveget a margón az ókori és újabb kori matematikusokra való bőséges hivatkozások egészítik ki.

E vizsgatételeket 1642. június 27-én és 28-án vitatták meg a rózsasáhegyi evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató és szerző Ján Kučera, a vizsgázó Andreas Oczovinus volt.

A sziléziai származású Ján Kučera a pozsonyi evangélikus gimnáziumban, majd 1638-tól Wittenbergben tanult. Magyarországra történt visszatérése után a rózsahegy-i gimnázium rektora, 1647-től ugyanott evangélikus lelkész. 1648 körül halt meg.

Bratislava *Acad* ① – Budapest *Nat* ① ②* + cop. (Martin) – Martin *MS* ①
Olim: Besztercebányai ev. algymn.

1942

(MIHÁLYKÓ János:) Keresztyéni istenes és áitatos imadsagok, ez mostani nyomorúlt és veszedelmes időkben minden keresztyén és istenfelő embernek felette igen szükségesek és hasznosok, a regi iras magyarázó doctoroknak és szent atyáknak írásokból egyben szedegettettet és szép rendre helyeztetett. Mostan újon(n)an manuale helyet tisztabban ki-bocsátattak. Lőcsén 1642 Brever Lőrincz.

A-Q^(alternatim 8 et 10) = [6] + 277 + [4] pag. – 18° – Orn., init.

RMK I 727 – Čaplovič 885

Evangélikus imádságoskönyv. – A címlevél hátán Joannes Chrysostomustól idézet latinul és magyarul. Ezt követi a második levélen *Dedicatoria* címmel *Brewer Lőrincz könyvnyomtató* Lőcsén 1642. április 1-jén kelt ajánlása *Nyari Christina asszonynak... Thurso Imre... házastársának*; ennek szövege azonos az 1629-i lőcsei kiadásával (1442), csak a keltezés más. A fő-rész beosztása megegyezik az 1640-i bártfai kiadással (1818). *Sz. Dávidnak hét penitenciatar-tó zsoltárának* kezdősorait lásd a bártfai kiadás leírásában, e kiadás lapszámai az incipit-mutatóban.

Cf. 976*; 1818, –, →

Budapest *Nat* ① – Kezmarok *Ev* ① – Sárospatak *Ref* ②

1943

OVIDIUS NASO, Publius: Pub. Ovidii Nasonis Tristivm libri qvinque. Ex accuratissima Andreae Naugerij castigatione. Leutschoviae MDCXLII typis Laurentii Breweri.

A⁸–H⁸ = 128 pag. – 8° – Orn.

RMK II 601 – Čaplovič 886

Elégiák. – A címlevél után kezdődik Publius Ovidius Naso elégiáinak öt könyve. Az egyes költemények tartalmának összefoglalása a lapszéleken olvasható.

E kiadvány a *Tristián*nak az első, ismert, nyomtatásban megjelent, magyarországi kiadása. Ismeretlen gondozója a címlap szerint Andrea Navagero (1483–1529) velencei költő és történetíró 1587. évi antwerpeni kiadását vette alapul.

Cf. –, →

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Acad* ① – Levoča *Ev* ①

1944

SEELINGER, Joachim: Gründliche Beschreibung Joachimi Seelingeri Sehla-covaldensis [!] Boemi, exulierten Pastoris vmb des reinen Worts willen von Miristcaw vnd Deschenitz vnd dessen außgestandenen langwirigen, schmerzlichen Exilij von 1620. biß auff jetzt 1642. Jahr verfast. Zur christlichen Anmahnung der Dankbarkeit zu Gott... Leutschaw 1642 bey Lorentz Brewern.

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn., init.

MKsz 1913: 245–246 – Čaplovic 887

Verses önéletrajz. – A címlap tetején *Exilium auxilium* kezdetű, kétsoros latin disztichon olvasható. A címlevél hátán *Georgius Galli Crudimenus, olim decanus Suticensium civitatis Boemiae, exul jam Culmbaci* írt üdvözlőverset *In Epitomen exilij Seelingeriani*. A főrészen a szerző versben beszéli el hazájából való száműzetésének történetét 1620 és 1642 között. A nyomtatványt *Ein Exulanten Gebetlein* című verses imádság zárja.

A schlachenwerthi (= ostrovi) Joachim Seelinger csehországi német evangélikus lelkipásztort 1620-ban száműzték hazájából. Száműzetésének huszonek esztendeje alatt először Felső-Pfalzban, majd Szászországban talált tanítói, ill. lelkipásztori állást.

A nyomtatványról először Szinyei Gerzson adott hírt (MKsz 1913: 245–246). Joachim Seelingernek ezt az életrajzát ugyanebben az évben a trencsényi nyomda is kiadta (1972).

Cf. –, 1972

Budapest *Nat* cop. – Sárospatak *Ref* ①

1945

SERPILIUS, Johann II.: Miraculum Helisaei posthumum, sive sepulchrale: Das herzliche Wunderwerck geschehen im Grabe deß inn Gott ruhenden h(eiligen) Propheten Elisa an einem Todten, der lebendig worden ist; aus dem andern Capitel deß andern Buchs der Könige inn einer Oster-Predigt am heiligen Oster-Fest, nach Mittage christlicher Kirchen-Gemeine der nechst am Carpathischen Gebürge inn Ober Vngern gele-

genen königlich(en) Stadt Keyßmarckt vorgetragen vnd erklaret durch Johannem Serpilium Secundum, deroselben Pastorn im Jahr Christi 1642... Leutschaw inn Ober Vngern (1642) bey Lorentz Brewern.

A⁴–C⁴ = [12] fol. – 4° – Orn.

RMK II 602 – Čaplovič 888

Evangélikus prédikáció. – A címlapon bibliai idézet, hátán a szerző *Herrn Wilhelm Tory, Burgern und Handelsmanne in... Crakaw samt seiner... Hausfrauen* ajánlja művét. A húsvéti prédikációban Serpilus – a szokástól eltérően nem új – hanem ószövetségi ígét magyaráz: azt a csodát, amikor Elizeus próféta teteme feltámaszt egy halottat (2 Kir. 13:21). A szerző a beszédben az ótestamentumi példázatok fontosságáról is kifejti álláspontját. A prédikáció végén olvasható két latin, ill. német nyelvű kronosztichon egyaránt az 1642-es óvszámot adja.

Budapest Acad ① – Niznij Novgorod ① (Sárospatak)

1946

»SERPILIUS, Johann II.: Pluviae Pentecostalis Stillae, Die Erquickenden Safft- vnd krafft-tröpflein dess Gnädigen Pfingst-Regens Durch Zwo Pfingst-Predigten nach anleitung eines Prophetischen Sprüchleins Am Ersten vnd Andern Pfingst-Feyertage Zur Vesper auff die zubereiteten Hertz-Acker, Christlicher zuhörer der Kirchen-Gemeine inn der Königl. Stadt Keyss-marckt, gesprenget Von Johanne Serpilio Secundo, deroselben Pastorn. Im Jahr... 1642... Leutschaw inn Ober Ungern (1642) bey Lorentz Brewern.«

»A⁴–D⁴ E³ = [19] fol. – 4°«

RMK II 603 – Čaplovič 889 – Trofejnye knigi 0880

Evangélikus prédikációk – A mű egyetlen ismert példányának tanulmányozására nem volt lehetőség. A fenti címleírás Szabó Károly címfelvételét követi (RMK II 603), amelyet Ján Čaplovič is átvett (889). A cím szerint a kiadvány két pümkösi prédikációt tartalmazott.

Niznij Novgorod ① (Sárospatak)

1947

(SZENCI MOLNÁR Albert [transl.]:) [1] [Psalterium Ungaricum, azaz szent Dávid királynak és prófétának százötven zsoltári.] – [2] (Catechismus, azaz az keresztyeni hitre való rövid tanítás.) [Lőcse cr. 1642 Brewer]

[A–Z, Aa–Ee] Ff–Kk + ?^{alternatio 8+10} = [7], [1–499] + 500–583 + ? pag. – 18° – Orn.

Studia et acta I 46–47 – Čaplovič 775 – Čaplovič 775a – Appendix 130

A zsoltárok könyvének verses fordítása és református katekizmus. – A nyomtatvány egyetlen ismert csonka példánya az Ff₂b levélen az 501. lapon a heidelbergi kátével kezdődik: *Katekizmus, azaz az keresztyén hitre való rövid tanítás. Szárászi Ferenc fordítása.* A töredék az 583. lapon, a különféle tisztú emberek számára készült bibliai intelmek elején szakad meg.

A nyomtatványt Nagy Barna fedezte fel. A „drasztikusan” leragasztott Ff₂a lap átvilágításával vált láthatóvá, hogy azon az úrvacsoravétel utáni ének 7. versszaka volt olvasható. Incipitmutatóra utaló kezdőszavai: *Ó én lelkem, dicsérjed.* Ebből Nagy Barna megalapozottan következtetett arra, hogy a kátét a Szenci Molnár Albert által fordított verses Psalterium előzte meg, hiszen ez az ének a zsoltároskönyv első, 1607. évi herborni kiadásának (962(1)) függelék énekei közt is az utolsó. A katekizmus szövegéről Nagy Barna megállapította, hogy az apró helyesírási és nyelvjárási változtatásoktól eltekintve szorosan, még a sajtóhibákat is átvéve az 1612. évi oppenheimeri kiadást követi (1037(3)), de a főszöveg mellől hiányoznak a bibliai helyekre vonatkozó utalások. A fennmaradt példány csonkasága miatt bizonytalan, hogy a káté mit tartalmazott az említett kiadás függelékeiből. A katekizmus élére éppúgy, mint Oppenheimben Szárászi Ferenc nevét nyomtatták, de Szárászi munkáját Szenci olyan mértékben dolgozta át, hogy őt kell fordítónak tekinteni (Studia et acta I 46–47).

A töredéket Nagy Barna helyesen lőcsei nyomtatványnak tartotta, s egy 1627. évi lőcsei énekeskönyvvel gondolta azonosnak (i.h. és vö. **Appendix 130**). Álláspontját Ján Čaplovič is elfogadta (775). A betűtípusok és a nyomdai anyag vizsgálata alapján azonban Pavercsik Ilona megállapította, hogy a kötet kiadása valójában az 1640-es évekre tehető. A felhasznált betűkészlet és a kis méret az 1644. évi Újszövetség kiállításához „teszik hasonlóvá” (MKsz 1978: 362–363). Később Čaplovič is ennek megfelelően módosította álláspontját (775a). Ennél még valószínűbbnek látszik, hogy a zsoltárok és a káté együttes kinyomtatására az 1642. évi ugyancsak 18° formátumú énekeskönyvvel (1940) egy időben kerülhetett sor, amellyel minden nyomdai jellemzője megegyezik. A gyülekezeti énekeskönyv és a zsoltárok Lőcsén már 1635-ben is (1628) és a későbbi évtizedekben más nyomdákban is (vö. 1981) többnyire egyetlen kiadványként láttak napvilágot. Az együttes megjelentetés szándéka azonban ebben az esetben nem tételezhető fel, mert erre mindig egyértelműen utal az énekeskönyv közös címlapja (vö. 1628, 2163 etc.), az 1642. évi lőcsei énekeskönyv (1940) címszövegében azonban nincs ilyen utalás.

Cf. (1): 962(1)*!; –, 1981, 2045, 2091(2), 2163(3), 2254(4), 2305, 2363(1), 2406(4), 2424, 2564(3), 2624(4), →

(2): 909*!; 1860, 1863, –, 2087, 2091(3), 2304(1), 2452, 2457, 2533, →

Budapest *Acad* cop. – Budapest *Nat* cop. – Debrecen *Ref* ④

1948

[1] UY es o kalendárium Christus Urunk születése után 1643. esztendőre, Felső Magyar országnak és rész-szerint Erdelynek-is eghihez figyelmetesen alkalmaztatott Frölich David késmarki astronom(us) által.
– [2] (Az planetáknak és csillagoknak tekintelésiből vétetett jövőndölés ez 1643. esztendőre, mellyben ezen esztendőnek allapattyá, időknek külömb-

külömb változási... meg-magyaraztatnak es kiváltképpen Magyar és Erdely országnak, Szepessegnek eghihez figyelmetesen alkolmaztatnak F r ö l i c h D a v i d késmarki astronomus által.) [Fordította Serédi János.] Löcsen [1642] Brever Lörincz.

A⁸-E⁸ = [40] fol. – 16° – Orn.

RMK I 743 – Čaplovič 879

Új-naptár 6-naptárral és prognosztikon. – A címlevél hátán a szerző *In honorem... Adami Karoli, liberi baronis ac haereditarii domini arcis ejusdem Karoli* ajánlja művét. A naptárrész beosztása megegyezik az 1637. évre szóló lőcsei naptárával (1650) azzal az eltéréssel, hogy az egyes hónapokhoz kötődő verseket is tartalmazza. A hónapversek januári kezdősora: *Fürödj, kicsint igyál. Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon fejezetei: A télről és annak állapotáról – A kikeletről... – A nyárról... – Az őszi... – Eklipszisekről és azokból következő betegségekről és egyéb veszélyekről – A két fő planétáknak, Saturnusnak és Jupiternek nagy és igen ritkán szokott konjunkciójáról avagy, egybejövéséről, és arra következő világi nagy változásokról – A szőlők terméséről. A prognosztikont követi a vásárjegyzék Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is címmel, majd a Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól, amely az 1642. év eseményeivel zárul.*

A naptár szövegének stílusából arra lehet következtetni, hogy a naptár fordítója Serédi János volt, éppúgy, mint az 1639. évre szóló lőcsei naptáré (1729).

Cf. 1650!

Budapest Acad ① – Budapest Nat ①

1949

VERGILIUS MARO, Publius: *Virgilii Bucolica argumentis breviusculis illustrata ac diligentissime recognita. Levtschoviae MDCXLII Laurentius Brewer.*

A⁸ B⁸ C⁷⁺¹ = [23] fol. – 8° – Orn., init.

RMK II 604 – Čaplovič 890

Versgyűjtemény. – A címlevél után *Vita P. Vergilii Maronis* című bevezetés olvasható, szerzője megnevezése nélkül. A főrész Vergilius tíz eklogájának szövegét tartalmazza. Mind-egyik ekloga előtt rövid *Argumentum* áll.

A szövegkiadás ismeretlen sajtó alá rendezője a bevezetésben elmondja, hogy e verseket azért látta szükségesnek a tanulók kezébe adni, hogy azok ismeretében könnyebb legyen előrehaladásuk a poézis, a teológia és a filozófia tudományában. A bevezetés végén négy ekloga egy-egy sorának textológiai és metrikai magyarázata olvasható.

Budapest Acad cop. (Levoča) – Levoča Ev ① – Prešov Scient ①

1950

VOTIVAE acclamationes nuptiarum festivitati... Samuelis Dürneri, provinciae scholasticae apud Eperiens(es) directoris industrij ut et... Dorotheae Fabinin,... Martini Figuli, senatoris reipub(licae) Cibin(iensis)... relictæ viduæ, a d(omi)n(is) amicis et fautoribus consecratæ 29. Junij anno MDCXLII. Leutschoviae (1642) ex officina typographica Laurentij Breweri.

A⁴ = [4] fol. – 4°

RMK II 605 – Čaplovič 891

Lakodalmi versek latinul és németül. – A versgyűjtemény Samuel Dürnernek és Dorothea Fabininak, Martinus Figuli özvegyének 1642. június 29-én tartott menyegzőjére készült. A címlevél hátán olvasható (1) *Votum* című vers aláírója *F. Paulus Király, ecclesiae Cibiniensis p.* Ezután *Jacobus Jacobaeus* három költeménye következik: – (2) *Parodia de pudore ad imitationem Odae 3. Horatianae lib. 4. Carm.* – (3) *Aliud... per apostrophen deductum* – (4) *Ejusdem epidorpi onomastica.* – (5) *Aliud* szerzője aláírása nélkül. – (6) *Samuel Fabini, ecclesiast. Cib., sponsae parens Chronodistichon*-ja a házasságkötés évszámával. – (8) *Georgius Murarius Regiomont., cantor Cibi.* cím nélküli költeménye. – (9) *Samuel Alitis Briz Anagrammája* Dorothea nevére készült. – (10) *A Proverb. 19. v. 14-re* írott vers szerzője nem nevezte meg magát – (11) *Johan. Keczer junior An die Frau Braut und das ganze Frauenzimmer* – (12) *Johannes Reichert Eperiensis Allusio* – (13) *Samuel Schröterus, discip. gratissimus Christo Deo* című verse zárja a nyomtatványt.

Jakub Jakobeus verseinek szövegkiadása: Jozef Minárik: Jakub Jakobeus. Bratislava 1963, 379–380.

Cf. 1931, –

Budapest Acad ① – Budapest Nat ①

1951

ZOLNAY Péter, jun.: Disputatio ethica de virtutibvs homiliticis: comitate, veracitate et urbanitate, quam... in... Rosebergensi gymnasio sub praesidio... Iohannis Kuserae, ejusdem gymnasij directoris supremi publice ventilandum exhibet Petrus Zolnay junior ad diem 27. Augusti horis ante et pomeridianis. Levtschoviae MDCXLII e typographeo Laurentii Breweri.

A⁴–C⁴ D² = [14] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 600 – Čaplovič 883

Etikai vizsgatételek. – A *Dedicat* 1642. július 1-i kelettel *Petro Zolnay, jurato assessori sedis judicariae comitatus Zoliensis etc. domino parenti* intézte a *Respondens et author*. A főrész

élén *Praeloquium* áll, majd három fejezet tárgyalja a beszédmodorral kapcsolatos erényeket (*virtutes homilicitae*), a nyájasságot (*comitas*), igazmondást (*veracitas*) és udvariasságot (*urbanitas*): *Membrum primum complectens theses selectiores*; *Membrum secundum subministrans canones lucidiores*; *Membrum tertium insinuans quaestiones*, végül a *Corollaria* olvasható. A nyomtatványt *Georgius Illieshazi de Illieshaza*, *Andreas Oczovius* és *F. Johannes Czernetius* üdvözlő-versei zárják. Oczovius disztichonjának tipografizálása közelít a képvershez.

Zolnay Péter, aki az ajánlás aláírásából következően a tézisek szerzője és respondense is volt, a címlap tanúsága szerint 1642. augusztus 27-én a rózsashegyi evangélikus gimnáziumban védte meg munkáját. 1646-ban vagy ő, vagy azonos nevű apja Zólyom vármegye országgyűlési követe volt.

Rexa Dezső az alsókubini Csaplovics-könyvtár katalógusa alapján 1692. évi kiadványként regisztrálta e disputációt (MKSz 1914: 158). Közlése azonban sajtóhibán alapult. Alsókubinban is ezt az 1642. évi nyomtatványt őrzik (vö. Čaplovič 883).

Budapest Nat cop. (Eger) – Dolny Kubín ① – Eger Dioec ①

Evangéliumok és epistolák... Nagyszombat 1642 – Vide 1918

1952

[HAJNAL Mátyás]: A Jesus szívet-szerető szívek áitátosságára szíves kepekkel ki-ábráztatott es azokról-valo elmélkedésekkel és imádságokkal meg-magyaráztatott könyvetske: melyből minden hív lelek meg-ismérheti mind az ő meg-igazulása-előtt-levő rút és veszedelmes, mind az-után-valo szep és üdvösséges állapattyát és együtt az egész meg-igazulásnak-is módgyát és folyását. A vége-felé, egy-nehány régi szép himnusok vannak, mellyeket némelly áitatos emberek deákból magyarrá fordítottak. Posomban MDCXLII [typ. Societatis Jesu].

)?(6, A¹²–L¹² = [14] + 262 pag. – 12° – Mult. ill., orn.

RMK I 730 – Čaplovič 341

Katolikus elmélkedések és énekek. – Hajnal Mátyás először 1629-ben Bécsben megjelent művének (1422) a szerző által a prózai és verses részeiben egyaránt átdolgozott második kiadása. A címlap hátán szívet ábrázoló képre utaló szentírási idézetek olvashatók emblematikus elrendezésben. A következő lapon kezdődik az ajánlás *Kapi Klára asszonynak... Bedegi Nyári István... őfelsége kassai generálisa... házastársának*, amelyet *Posomban, Sz. Jakab havának [július] 13. napján, 1642. esztendőben*, a *Pozsonyi könyynyomtató* írt. Ezután az előszó, *A keresztény olvasóhoz való intés* következik.

A mű főrészében *Következnek az elmélkedések és könyörgések* címmel 20 fametszetű képhez egy-egy hatsoros vers, majd mindegyik után egy-egy három pontba foglalt elmélkedés és a végén egy könyörgés olvasható. A szerző e második kiadásban az eredeti, bécsi 18 rézmetszetű darabból álló sorozatot kezdetlegesebb és kisebb méretű szívet ábrázoló fametszetes képekkel

helyettesítette, és azt az első, Charles Musarttól való latin kiadás (*Cor Deo devotum...* Donai 1627) nyomán húszra egészítette ki. A képekhez tartozó emblémaversek incipitmutatóra utaló kezdősora: *Csalárd világ nagy színt mutat.*

Az elmélkedések sorozatát a főrész végén az első kiadáshoz hasonlóan az *Ajtatos elmélkedés a mennyei Jeruzsálemről* és Damian Szent Péter *A mennyei boldogságról* szóló himnuszának fordítása zárja. A himnusz kezdőszavai a 173. lapon: *Az öröкке.*

A mű második részében *Következnek egynehány istenes és ajtatos hymnuszok* címmel 18 egyházi ének található. Ezeknek az incipitmutatóra utaló kezdőszavai a következők: 180. lap: Hajnal Mátyás: *Jézus édes* – 189: Hajnal Mátyás: *Minden napon* – 202: Hajnal Mátyás: *Ember, Isten alkotmánya...*, *Ha nagy voltát* – 211: *Atyának bölcsessége, bizony istensége, Krisztus* – 214: Hajnal Mátyás: *Álla a Szűz* – 217: Hajnal Mátyás: *A nap, nagy* – 221: Hajnal Mátyás: *Dicsérd Sion* – 224: Hajnal Mátyás: *Zengjed* – 227: *Mit bízik* – 230: Hajnal Mátyás(?): *Hajnali* – 233: Balassi Bálint: *Bocsásd meg* – 237: Vásárhelyi András: *Angyaloknak* – 240: Kanizsai Pálfi János: *Dicsőült* – 243: Hajnal Mátyás(?): *Teremtett* – 248: *Ó nagy szeretetnek* – 252: *Magyarország szép* – 255: *Drága színbe* – 258: *Édes Jézus.*

A nyomtatvány teljesebb, a MTAK-ban őrzött példányából is hiányzik az utolsó levél. A 260. lapon a *Szűzek napjára-való ének* (kezdő sora: *Édes Jézus*) 19. strófájának első sorával megszakad.

A verses részek szövegkiadásáról ld. az incipitmutatót. A bevezető részek és elmélkedések szövege: RMKT XVII/7 480–482, 487–508. – A mű szerzőjére, keletkezésére, műfajára vonatkozó újabb összefoglalás: Holl Béla: *Hajnal Mátyás. Szíves Könyvecske. Bécs 1629.* Bp. 1992. Kísérőtanulmány az első kiadás hasonmásához.

Cf. 1422*; –

Budapest Acad ②* – Budapest Univ ②

1953

[HAJNAL Mátyás]: (A ki-tett czegernek fellyebb-emelt czegere) [Pozsony 1641–1643 typ. Societatis Jesu.]

[?], [A¹] B⁴–M⁴ + ? = [?] + 96 + ? pag. – 4°

RMK I 1615 – Caplovič 2577

Katolikus vitairat. – E munka pontról pontra válaszol Keresztúri Pál 1641-ben Váradon kiadott *Felserdült keresztyén* című vitairatára (1914). Az egyetlen töredékes példányban, amely a B¹ folióval kezdődik és az M¹ füzet végén szakad meg, a következő témakörök találhatók meg. [Az Istennek ismeretiről], 34 pag.: *A hitről* – 69: *A vigasztalásról* – 72: *Az embernek nyavalyás voltáról* – 74: *Az embernek teremtséről* – 77: *Az Istennek képéről, mely volt az emberben* – 81: *Az esetről vagy az embernek első bűnéről* – 94: *A bűnről.*

Hajnal Mátyás és Keresztúri Pál vitája 1638-ban kezdődött, mikor Keresztúri *Csecsemő keresztyén* címmel kiadta a Rákóczi-fiúk, György és Zsigmond konfirmációi vizsgájának anyagát (1721). Erre felelt Hajnal *Kített czégér* Pozsony 1640 című névtelen írásával (1841). Ezt

követte Keresztúri viszontválasza a *Felserdült keresztyén* (1914). Mivel levéltári források egyértelműen bizonyítják, hogy a „Kitett czégér” szerzője Hajnal Mátyás volt (RMKT XVII/9 476, Holl Béla), bizonyosnak tartható, hogy az újabb választ is ő írta.

A fennmaradt töredékpéldány betűtípusainak vizsgálata alapján megállapítható, hogy a kiadvány 1641 és 1643 között készült a pozsonyi jezsuita nyomdában (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Cf. 1721, 1841, 1914, –

Budapest Univ ④

1954

HANDTBÜCHLEIN der Sodalität vnser lieben Frawen Himmelfahrt. In welchem erstlich deroselben Regel. 2. Die Indulgentz vnnd Abläß der Sodalität. 3. Daß Gebett vor vnd nach der Bruderschaft. 4. Die Glaubensbekandtnuß für die so auffgenommen werden. Das Gebett so der spricht, so auffgenom(m)en wird. Die Antwort desz H. Praefecti, etc. Preszburg 1642 [typ. Societatis Jesu].

A¹² + ? = [2] + 22 + ? pag. – 12° – Orn., init.

MKsz 1930: 307 – Čaplovič 342

Katolikus vallási társulat imádságoskönyve. – A címlap hátán idézetek olvashatók a Példabeszédek könyvéből, Szent Ágostontól és Chrysologus Szent Pétertől. A Szűz Mária mennybevételenek tiszteletére alapított pozsonyi kongregáció kézikönyve a címlapon feltüntetett négy részt tartalmazza, vagyis a társulat szabályait, a különféle búcsúk felsorolását, a társulatra felvettek fogadalmát és imádságát. Az egyetlen ismert példány a 3. rész nagyobbik felét tartalmazza, és a *gelassen* őrszóval szakad meg. Így néhány levélnél több aligha hiányozhatott a nyomtatvány végéről.

Budapest Nat ③*

Olim: Levoca Ev. cirk. k.

1955

Der KÖNIGLICHEN Freystadt Preßburg Feuerordnung. [Pressburg 1642 typ. Societatis Jesu.]

A² B² = 7 pag. – 2° – 1 ins, orn., init.

Čaplovič 343

Tűzrendészeti szabályok. – A nyomtatvány külön címlap nélkül a *Der königlichen Freistadt Pressburg Feuerordnung* címmel kezdődik, s Pozsony város tíz pontból álló tűzrendészeti szabályzatát tartalmazza, amelyet a városi bíró és tanács rendelt el és nyomtattatott ki. A végén záradék 1642. augusztus 20-i kelettel, alatta Pozsony város fametszetes címere látható.

Ezt az impresszum nélkül megjelent kiadványt már felfedezője, Ján Čaplovič is pozsonyi nyomtatványnak tartotta (343). V. Ecsedy Judit a nyomdai jellemzők alapján megerősítette, hogy az a jezsuiták pozsonyi nyomdájában készült (OSzKÉvk 1994/1998: 347–357).

Bratislava Arch ① ① – Budapest Nat cop.

1956

»SZÉCHENYI György: Nova Transilvanica. Pozsony 1642 typ. Societatis Jesu.«

Sztripszky I 1962/169 ← MKsz 1881: 222–226, 1883: 249

Katolikus vitairat magyar nyelven. – E mű válasz volt Lórántffy Zsuzsanna Gyulafehérvárott 1641-ben kinyomatott bibliai idézetgyűjteményére (1884). Szövege, amint erről Kazy Ferenc tudósított, súlyosan sértette a fejedelemszóny személyét (*Historia regni Hungariae... Tomus secundus. Tyrnaviae 1741, 53–56*). Megjelenését Rákóczi György 1642. április 11-én Chernel Györgyhöz írott levele tanúsítja először, amelyben a fejedelem értesíti fogarasi tisztartóját, hogy elégtételt kér a királytól a támadás miatt, s követeli a mű szerzőjének kinyomozását és megbüntetését (MKsz 1883: 250–251, Szilágyi Sándor). Ez egyben bizonyítja azt is, hogy e nyomtatvány 1642 elején láthatott napvilágot, ellentétben Kazy előadásával, aki az 1643. év eseményeinél számol be erről (i.h.). Sztripszky Hiador pedig minden indoklás nélkül sorolta e művet bibliográfiájában az 1641. évhez (I 1962/169).

Lippay György esztergomi érsek 1642. május 7-i levelében ígérte meg Rákóczinak a nyomozást (Sárospataki Füzetek 1866: 678–680, Szilágyi Sándor), s július 19-én már ennek eredményes befejezéséről értesítette a fejedelmet (MKsz 1883: 249–250. Szilágyi Sándor 1640. július 19-i dátummal közölte e levelet, az 1640-es évszám azonban nyilvánvalóan elírás). Időközben Keresztúri Pál, Rákóczi tudta nélkül, *Talio* címmel (1977) felelt a *Nova Transilvanica*-ra. A fejedelem már 1642. május elején elrendelte a hatalma alá tartozó területeken mindkét mű elkobzását és elégetését. (Lásd erről Kassai István 1642. május 8-án kelt levelét Rákóczihoz. Sárospataki Füzetek i. h. Ugyanez a levél téves dátummal: Szilágyi Sándor: Lórántffy Zsuzsanna. Pest 1872, 25. A Magyar Tudományos Akadémia Évkönyve IX. kötet, XIII. darab.) III. Ferdinánd pedig 1642. augusztus 5-én a magyarországi megyéknek adott ki hasonló utasítást a fellelhető példányok begyűjtésére és megsemmisítésére (MKsz 1881: 222–223, Reizner János). E rendelet említi a mű címét az általunk idézett formában, s kitűnik belőle az is, hogy latin címe ellenére magyar nyelven íródott.

Bár a *Nova Transilvanica* kiadási helyének és szerzője nevének feltüntetése nélkül jelent meg, Bogády Pál 1642. május 22-én írt leveléből mégis kiderül a nyomtatás helye: „mint Pálffy Pál mondja Pozsonyban nyomtatták” (Szilágyi Sándor: i. m. 25). Szerzőségével Kazy előadása szerint, Rákócziék eleinte Rajky Gáspár kolozsmonostori jezsuitát gyanúsították, ő

azonban hamarosan tisztázta magát (Kazy: i. h.). A valódi szerzőt III. Ferdinándnak az a rendelete nevezi meg, amelyet 1642 augusztusában az esztergomi érsekhez intézett „Innotuit autem nobis authorem ejusmodi libelli Georgium Zecheny canonicum Strigoniensem fuisse” (MKsz 1891: 230–231, Illésy János).

Széchenyi vitairatából példány nem maradt fenn, de Kazy ismertette a bevezető rész Lórántffy Zsuzsannát súlyosan sértő tartalmát, amely a fejedelemasszony nevének első szójából csinált durva szójátékot. Ezzel megegyező tartalmú verset adott ki „L”, egy közelebbről meg nem nevezett XVIII. századi könyv belső kötéstáblájából (Száz 1913: 56–57). Feltételezhető, hogy ez a *Nova Transilvanica*-ból származik. Kezdősora: *Hajdon frigyládáját* (vö. RMKT XVII/9 634–635). A vita legújabb összefoglalását ld. *Europa Balcanica-Danubia-Carpathica*, *Annales Cultura-Historia-Philologia*. 2/A. Főszerkesztő Miskolczy Ambrus. Bp. 1995, 224–235, Heltai János.

Cf. 1884, –, 1977

1957

VNCATHOLISCHE Priesterthumb, das ist gründtlicher augenscheinlicher Beweisß, daß die Praedicanten durchaus nit wahre, rechtmässige vnd ordentlich berueffene Priester sein. Allen Liebhabern der Warheit zum besten an statt eines rotten Oster-Ay verfertigt. Preßburg 1642 [typ. Societatis Jesu].

A¹²-D¹² = [6] + 89 + [1] pag. – 12° – 1 ill.

Čaplovič 344

Katolikus vitairat. – A kiadványt keltezés és szerző nélkül *Vorred* vezeti be. A főrész címe *Von dem Beruf*, ennek végén rövid összegzés, *Beschluß* olvasható. Az utolsó lapot fametszet díszíti, amelyen Jézus Péter apostolnak átnyújtja a mennyország kulcsát. Felirata: *Gleich wie mich der Vater gesandt hat, so sende ich euch* (János 20:21).

E vitairat azt kívánja bizonyítani a katolikus teológia érveivel, hogy a protestáns prédikátoroknak nincs valódi, törvényes elhívásuk (vocatio) a papi tisztre. Szövegében a megjelenés konkrét körülményeire nincs utalás. 1638-ban fejezték be a pozsonyi evangélikusok templomuk építését (vö. **Appendix 170**, **Appendix 175**). Ez idő tájt erősödött meg itteni gyülekezetük, amit jelez, hogy amíg 1633-ban csupán egy, 1641-ben már hat prédikátoruk működött a városban. Ez adhatott okot a katolikusoknak e vitairat kibocsátására.

A kiadvány betűi és nyomdai körzetei egyeznek a pozsonyi jezsuita nyomda felszerelésével, ennek alapján megállapítható volt, hogy három másik német nyelvű munkához hasonlóan (1954, 1955, 2018) ebben a műhelyben készült (OSzKÉvk 1994/98: 347–357, V. Ecsedy Judit).

Budapest Nat cop. (Budapest Semin) – Budapest Semin ① – Martin MS ①

1958

»[CATEHISMUL calvinesc] КѢРІѢ чѣ сѣж кѣмѣж катехизмѣсѣ. Кѣрѣ кѣж кѣмѣж порѣнка дѣмѣлѣнѣж крѣцѣнѣскѣ, Ракѣци, Гѣвѣрги, Краѣюлѣ ірдѣлѣлѣнѣ, Дѣмѣлѣ Пѣжрѣцѣлорѣ цѣжрѣей Оѣнѣгѣрѣѣцѣ, шѣж сѣжнѣлорѣ шпѣнѣ. Кѣрѣ сѣж лѣпѣрѣсѣ дѣ лѣнѣмѣж дѣчѣасѣж шѣж словѣнѣскѣж прѣ лѣмѣва ромѣнѣнѣскѣж, кѣж свѣмѣлѣ шѣж кѣж лѣдѣмѣнѣжтѣра шѣж кѣж кѣлѣмѣлѣ дѣмѣнѣей лѣнѣж Чѣюлѣнѣ Гѣвѣрги, пѣжсторѣюлѣ сѣжфлѣнѣскѣж лѣж кѣжрѣей мѣрѣей сѣлѣ. Кѣж скрѣнѣсѣлѣ сѣж бѣжстѣнѣнѣпѣж пѣпѣ Гѣвѣрги лѣж сѣжкѣ, шѣж сѣжж ижзвѣдѣнѣж лѣж чѣмѣнѣпѣ лѣж Бѣлѣградѣ. шѣж сѣжж тѣпѣжрѣитѣ лѣж сѣжмѣж лѣж нрѣсѣкѣж. Мѣцѣрѣлѣж тѣпѣжрѣюлѣнѣж лѣж фѣсѣтѣ пѣпѣ Дѣбѣрѣж дѣж лѣж цѣжра мѣжшѣнѣнѣскѣж. шѣж сѣжж лѣжчѣнѣмѣж лѣж лѣжнѣ лѣж юѣ. ѣ. зѣлѣ, шѣж сѣжж ѡбѣжрѣшѣ лѣж лѣжнѣ лѣж юѣ лѣж кѣж дѣж зѣлѣ. Вѣж лѣж ѡж сѣжзѣлѣ мѣжрѣа зрѣн. ѡж рѣѡнѣдѣсѣво хѣжѡ, ахѣм. 7150 – [1]640[!] [recte 1642] [Preszáka 1642 Dobre]«

1^a–4^a = [16] fol. – 4°«

Sztripszky II 2536/84 – BRV I 38 – BRV IV 188–189

Református katekizmus román nyelven. – A Heidelbergi Káté Johann Heinrich Alsted által szerkesztett rövidített változatának (1578, 1640) e román fordításából ma nem ismeretes példány. Emléket Varlaam, moldvai metropolita feleletként kiadott vitairata őrizte meg: *Cartea carea să cheamă răspunsul împotriva catihismului Calvinesc*. Suceava 1645 (BRV I 48). A káté Varlaam által hagyományozott teljes címének magyar fordítása a következő: „Könyv, melyet katekizmusnak hívnak, amely Rákóczi György keresztyén uralkodó, Erdélyország királya, a magyarországi részek fejedelme és a székelyek ispánja akarataából és parancsából deák és szláv nyelvről román nyelvre fordíttatott önagsága udvari papjának, Csulai György úrnak tanácsával, ösztönzésére és az ő költségével. A leírással a Secuból (Toplice) való Gheorghe pap fáradozott, és lefordította Gyulaféhevárott, és nyomtatott Preszáka faluban, Havaselvei Dobrea pap volt a nyomdamester, és a nyomtatás kezdődött a világ teremtetésétől számított 7150, Krisztus születésétől fogva az 1640. év július 5-én és befejeződött július 25-én.”

A fordító, Gheorghe din Sec személye és tevékenysége más forrásból nem ismert. Kátéfordításának szövege azonban nem ismeretlen. Varlaam említett felelete a címén kívül öt kérdését is közölte, amelyet az 1645-ben e célból összehívott jászvásári (Iasi) zsinaton a moldvai és havasalföldi ortodox papok megvitattak és megválasztak. Csulai György viszontválasza a *Scutul catechizmuşului cu răspuns din scrăptura svântă* (Gyulaféhevár 1656 – Sztripszky II 2568/116) pedig a Gheorghe által fordított teljes kátét tartalmazza. Szövegét ennek alapján adta ki Bariş, George: *Catechismulu calvinescu inpusu clerului si poporului Romanescu sub domni a principiloru Georgiu Răkocz y I. si II. Sibiu 1879*.

Dobre kiadásának terjedelmére a fennmaradt szöveg és a nyomda technikai felszereltsége alapján V. Ecsedy Judit következtetett. Eszerint a katekizmus négy füzet lehetett negyedréte alakban. (MKsz 1993: 154).

A bibliográfiai szakirodalomban Ioan Bianu és Nerva Hodoş adott hírt e kátéről (BRV I 38) Gheorghe Şincai krónikája alapján (Hronica Românilor. Tom III. ed. Florea Fugariu. Bucureşti 1969. 64–65). A teljes címet latin betűs átírásban először Nicolai Drăganu közölte Varlaam művének egy kéziratos másolatából (Anuarul Institutului de Istorie Naţională. III. 1924–1925. Cluj 1926, 249–250). A cirill betűs címmásolatot Dan Simonescu tette közzé (BRV

IV 188–189). A fenti címleírás az ő közlésén és Varlaam feleletének Mirela Teodorescu által elkészített, kritikai és hasonmás kiadásán alapszik. A káté címét Varlaam az *Otveatnic* kezdetű főréssz élén ismétli meg (vö.: Varlaam: Opere. Răspunsul împotriva Catihismului calvinesc. Ediție critică. București 1984, 190).

A káté megjelenési évéről hosszas vita folyt a szakirodalomban. Bianu-Hodoș és a nyomukban Dan Simonescu 1640-et tartotta a nyomtatás évének (BRV I 38 és BRV IV 188–189). Mózes András (Az erdélyi román reformáció káteisírodalma. Kolozsvár 1942, 37) és Juhász István (i.m. 191) a Drăganu által közölt teljes címszöveg ismeretében ugyancsak ezt fogadta el helyes évszámmak. Sztripszky Hiador (II 2536/84), Veress Endre (Veress 20 és Veress i.m. 78), továbbá V. Ecsedy Judit (OSzKÉvk 1978: 300) viszont az 1642-es nyomtatási évet látták valószínűbbnek. Emellett szól, hogy Varlaam csupán 1645-ben hívott össze zsinatot a káté elítélésére, továbbá, hogy Geleji Katona azokban a kinevezési feltételekben, amelyeket Milovitius ortodox püspökjelöltnek adott 1640. szeptember 22-én, így írt: az *immár oláhul fordított katechismusokat kinyomtassa* (Új Magyar Múzeum 1859: 216). Tehát jóval a címlapon – a káté nyomtatásának befejezéseként – említett időpont, 1640. július 25. után Geleji Katonának még nem volt tudomása nyomtatott román kátéről! A román szakirodalomban folyó hasonló vitát Alexandru Mareș foglalta össze, s egyúttal megnyugtatóan tisztázta is a kérdést (Limbă Română 1974: 511–512). Gondolatmenete a következő. A Varlaam által idézett címben kettős keltezés olvasható: *Vu lă(t) o(t) suz(d)a mira 7150, o(t) roș(d)estvo vó 1640* (A világ teremtésétől fogva az 7150, Krisztus születése után az 1640. évben). A 7150. év azonban 1642-nek felel meg! Az 1640 csupán könnyen magyarázható sajtóhibaként került a szövegbe. Nincs ok tehát kételkedni az 1642-es nyomtatási évben, mivel minden egyéb körülmény is ezt támasztja alá.

A káté nyomtatási helyének a bibliográfiai szakirodalom korábban egységesen Gyulafehérvárt tartotta (BRV I 38, Veress 20), sőt Veress Endre a teljes címszöveg publikálása után is, noha abban az *in Prisac* impresszum olvasható, kitarított emellett (Veress, Andrei: Bibliographia Română-Ungară. I București 1931, 78 – BRV IV 188–189). Juhász István elfogadta a preszákai nyomtatás tényét, s a helynevet a „Magyarigen melletti” Priszakával (ma Ompoly-Preszáka, Ompolygyepű; Presaca Ampoiului jud. Alba) azonosította (A reformáció az erdélyi románok között. Kolozsvár 1940, 191). V. Ecsedy Judit ugyancsak a gyulafehérvári járásban lévő „Priszaká”-ra (Székásgyepű vagy Székás-Preszáka, ma Presaca) gondolt nyomtatási helyként (OSzKÉvk 1978: 300). Később pedig ugyancsak ő összegezte a szakirodalomban a nyomtatás helyéről szóló vitát. Megállapította, hogy Dobre pap műhelye a fejedelmi nyomdától független volt, s a kortársak szerint II. Ghenadie gyulafehérvári metropolita tulajdonában állt. A műhely egyedülállóan kezdetleges módszerekkel, fabetükkel, és sajtó nélkül dolgozott. Feltételezte továbbá, hogy a Dobre mesternek tulajdonított mindkét kiadvány, az *Evangelia cu învățătură (1882A)* és ez a katekizmus egyazon nyomdában készült és mind a kettő Preszákában (MKsz 1993: 146–166, V. Ecsedy Judit és Gutenberg Jahrbuch 1993: 35–36, V. Ecsedy Judit – Borsa Gedeon). A román szakirodalom eredményeit Eva Márza foglalta össze. Meggyőzően érvelt emellett, hogy a két munka valóban egy műhelyben készült, s az elsőként kiadott *Evangelia* még Gyulafehérvárott, a nyomda tulajdonosának az orthodox érseknek a székhelyén. Mivel a román szakírók jelentős része a kálvinista káté nyomdahelyéül is Gyulafehérvárt fogadja el, jöllehet a káté hiteles másolatokban fennmaradt impresszuma egyértelműen Preszákát jelöli meg, Márza a nyomtatás helyéről nem foglalt állást (Tipografia de la Alba Iulia 1577–1702. Sibiu 1998, 26–33).

A nyomda tulajdonjogi helyzetéről Ghenadie halála után (1641) a szakirodalomnak nincsenek pontos ismeretei. Valószínűtlen azonban, hogy az orthodox érsek, aki Ghenadie után Ilie Iorest volt, hozzájárult volna ennek a kálvinista kátének a saját felügyelete alatt,

Gyulafehérvárott történő kinyomtatásához. Ezért tényként kell elfogadni, hogy e munkát valóban a káté impresszumában feltüntetett Preszákában Gyulafehérvártól nem messze készítette el Dobre. Számításba jöhet még a Karánsebes és Lugos közötti Priszaka falu is, mint-hogy e két helységben létesített az erdélyi fejedelem iskolát a román tanulóifjúság számára. Működésükről azonban csak 1648-ból van biztos adat (2212 előszava), így ez a lehetőség valószínűtlen. Ez a műhely nem tartozott I. Rákóczi György fejedelemhez, tőle csak beleegyezést kaptak működéséhez. A káté címszövegéből mégis arra lehet következtetni, hogy a Gyulafehérvárról Preszákába történő átköltözés a fejedelem parancsára történhetett, s ily módon a nyomda kikerült az ortodox érsek közvetlen fennhatósága alól. Az átköltözés körülményei, illetve a nyomdának Rákóczival és a református egyházzal való kapcsolatai azonban még nincsenek kellő módon tisztázva.

Cf. 1578*, 1640, 1764, –, 1993, 2167, 2212, 2373, 2402, 2573, →

Illésházy György: *Oratio philosophica de laudibus practicae philosophiae. Rosenbergae 1642.*
– Vide 1965

1959

⟨*Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1643. Hermannstadt 1642 Pistorius. – 16°*⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1700!

1960

⟨*Kalendárium és prognosztikon az 1643. esztendőre. Tejfalu 1642 Wecheliusz Zsigmond János. – 8°*⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1701!

1961

DURAEUS, Joannes: *Decades dvae philosophiae naturam atqve usum in theologia concernentes, juxta analysin hactenus publice traditam in schola Illaviensi de philosophia adornatae, quas ita ferente triuni(us) Dei au-*

spicio, omnis sapientiae fundo pro publico literariae reipublicae commodo, placide examinandas subjicit Johannes Duraeus, ejusdem scholae praeses respondente Michaelae Gotzio ad diem 30. Septembr(is) horis solitis... Trenchinii 1642 typis Dorotheae Vocalianae.

A⁴ B² = [6] fol. – 4° – Orn., init.

MKsz 1963: 118 – Čaplovič 1740

Filozófiai vizsgatételek. – A címlapon *Julius Caesar Scaligertől* olvasható idézet. A címlap háta üres. A főresz húsz tézist foglal magában, amelyek a filozófia fogalmával, valamint a filozófia eredményeinek és módszereinek a teológiában való alkalmazhatóságával foglalkoznak. A téziseket *Ergo* című disztichon zárja.

E disputációt a címlap tanúsága szerint 1642. szeptember 30-án vitatták meg az illavai evangélikus iskolában. A vizsgázó Michael Gotzius, a vizsgáztató és a tézisek szerzője Joannes Duraeus volt.

Duraeus Poroszlón született. Itthon Biccse, Pozsonyban, Csepregen, Kőszegen és Lőcsén tanult, majd a königsbergi egyetemet kereste fel, hazatérése után 1642–1646 között az illavai iskola rektora, majd a Liptó megyei Dóvállóban volt evangélikus lelkész. Tehát nem azonos személy a protestáns felekezetek újraegyesítésén dolgozó, híressé vált skót teológus John Dury-val (latinosan Joannes Duraeus-szal).

Václav Vokál halála után (1641) a trencsényi nyomdát 1647-ig özvegye, Dorota Vokálová vezette.

Budapest Acad cop. – Martin MS ①

Graff, Andreas: Lexicon homoeonimicum... Trenchinii 1642. – Vide 1963(4)

1962

GRAFF, Andreas: Methodica poetices praecepta in usum scholae Solnensis edita, per Andr(eam) Graff, rect(orem) Soln(ensem). (Trenchinii) 1642 (in officina typographica Dorotheae Vocalianae).

A¹² B⁶–K⁶ = [66] fol. – 12° – Orn.

RMK II 606 – Čaplovič 1741

Verstani szabálygyűjtemény. – A címlevél után következő főresz két könyvből áll. A *Prior libellus* 13 fejezetben, kérdés-felelet formában fejti ki a verstan szabályait. A *Posterior libellus* három fejezete ugyancsak kérdés-felelet formában a *carmen* és a *poema* jellemzőit tárgyalja.

Andreas Graff († 1645 után) Medgyesen tanult, 1633-tól ugyanitt rektor és egyúttal prédikátor. 1636-ban egy gúnyverse miatt elvesztette állását. 1637-től Bártfán konrektor, 1639-től a zsolnai, 1643-tól a trencsényi gimnázium rektora.

E poétikával behatóan foglalkozott Bán Imre (Irodalomelméleti kézikönyvek Magyarországon a XVI–XVII. században, Bp. 1971, 40–45). Megállapította, hogy Graff Julius Caesar Scaliger *Poetices libri septem* (Lyon 1561) című munkáját követte kézikönyve összeállításában. Egyszerűsített vázlatát Bartók István közölte (48, 342–343).

A címből kiderül, hogy Graff munkáját a zsolnai iskola használatára szánta. A nyomtatvány a kolofonban közölt impresszum-adatok alapján a trencsényi nyomda terméke. Tévesen állította tehát Johann Samuel Klein (Nachrichten II 424) és az ő nyomán Joseph Trausch (II 18), valamint Ján Mišianik (81), hogy Zsolnán került ki a sajtó alól. Ott ebben az időben még nem működött nyomda.

Berlin Univ Inst ① – Budapest Nat ② + cop. (Berlin) – Budapest Univ ②* – Kezmarok Ev ②

1963

GRAFF, Andreas: [1] Sacer centenarius X. fidei articvlorum per Andream Graff rect(orem) Solnen(sem). – [2] (Memoriale summarium super evangelia Dominicalia elaboratum per Andream Graff MDCXLII.) – [3] (Artificium Biblicum metricum.) – [4] (Lexicon homoeonimicvm vocum affinium differentias continens per me auctum...) Trenchinii 1642 in officina Dorotheae Wocalii.

A¹²–D¹² E⁶ = [54] fol. – 12° – Orá.

RMK II 607-608 – Čaplovič 1742

Bibliai idézetgyűjtemény latin és biblikus cseh nyelven, perikópák, latin nyelvű tanköltmény és latin homonimák jegyzéke. – E kiadvány első része tíz *caput*-ban tíz-tíz, tehát összesen száz bibliai idézetet tartalmaz a keresztény hit következő ágazatairól: I. *De Deo* – II. *De Christo* – III. *De providentia* – IV. *De praedestinatione* – V. *De justificatione* – VI. *De peccato* – VII. *De poenitentia* – VIII. *De ecclesia* – IX. *De sacramentis* – X. *De vita aeterna*. Az idézetek minden lapon párhuzamosan két hasámban olvashatók, bal oldalt latinul, jobb oldalt – Ján Čaplovič megállapítása szerint (1742) – a králicei Biblia cseh fordításában. A nyomtatvány 2., 3. és 4. része önálló belső, de impresszumadatokat nem tartalmazó címlappal kezdődik. A *Memoriale summarium super evangelia Dominicalia* a vasárnapi evangéliumok bibliai helyét és szövegük kezdőszavát adja meg az egész egyházi évre. Az *Artificium Biblicum metricum* minden bibliai könyvről egy-egy verssort tartalmazó költemény. A verssorba bele van foglalva a könyv neve és tartalma, és megadott számolási kód szerint bele van rejtve az illető könyv fejezeteinek száma, s az, hogy hanyadik a bibliai könyvek sorrendjében. Ezután a bibliai könyvek latin címéből szerkesztett rövidebb vers következik. A *Lexicon homoeonimicum* ábécérendben azonos alakú és erősen hasonló hangzású latin szavak egymástól eltérő jelentéseit szemlélteti egy-egy példamondattal. Végül latin nyelvű *Cisio*, és a naptárral és időjárással kapcsolatos egyéb tudnivalók zárják a nyomtatványt: *Partes anni*; *Distinctiones temporum*; *Calendarium Romanum* és *Prognostica*.

Szabó Károly még csupán Johann Samuel Klein (Nachrichten II 424) és Joseph Trausch (II 18) említése nyomán ismerte Graff e munkáját, s az ő adataik alapján a *Sacer centenarius*-t

és a *Lexicon*-t két önálló nyomtatványnak tartotta. Tévedését példány alapján először Bucsay Mihály (Régi magyar könyvek a hallei magyar könyvtárban. Bp. 1941, 641 sz.), majd Ján Čaplovič helyesbítette (CLXXXI).

Berlin Univ Inst ②* – Budapest Nat cop.

1964

HONORES exeqviales viri... Johannis Hodicii, antistitis ecclesiae Trenchiniensis fidelissimi et superintendentis ecclesiarum Evangelicarum in comitatu Trenchinien(si), Liptovien(si) et Arven(si) dignissimi, qvos sancte defuncto 22 Feb(ruarii) et honorifice 16 Martij Trenchin(ii) in templo superiori sepulto,... 1642. in signum desiderij luctuosissimi et testimonem animi memoris... exstruere curavit schola Trenchinien(sis) directore Daniele Remenio Tevto-Lipsiensi. Trenchinii (1642) in officina typographica Dorotheae Wocalij.

A⁴ B² = [6] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 609 – Čaplovič 1743

Gyászversek. – A címlevél hátlapján *Schola Trenchiniensis* aláírással verses ajánlás olvasható: *Caspari Ilieshazio de Ilieshaza, comiti perpetuo de Trenchin... domino et patrono nobis gratiosissimo* címezve. A gyűjtemény a továbbiakban a következő szerzők latin nyelvű gyászverseit tartalmazza: *Daniel Remenius, scholae Trenchin. r. – Paulus Nosticius, scholae Tren. collega – Martinus Firak Ponicens – Matthaeus Brodniansky – Nicolaus Stephanides – Martinus Duchon – Andreas Palik – Andreas Blasius – Andreas Petko – Johannes Türk Sopronien. – Martinus Koch – Stanislaus Kusi – Andreas Urbanovic.*

A Ján Hadik, biccsei evangélikus szuperintendens 1642. február 22-én bekövetkezett halála alkalmából kiadott versgyűjteményt a címlap tanúsága szerint Daniel Remen, a trencsényi iskola rektora állította össze az iskola tanulóinak költeményeiből.

Budapest Arch ① – Budapest Nat ①

1965

(ILLÉSHÁZY György): *Oratio in genere demonstrativo, continens quadrigam colvmnarvm ethicarvm, quibus regum imperia, principum provinciae, comitum comitatus vere innituntur et solide sustentantur. Trenchinii [1642] typis Dorotheae Wocalij.*

A⁴–B⁴ = [8] fol. – 4° – Init.

RMK II 610 – Čaplovič 1744

Filozófiai szónoklat. – A címlap hátán rövid előszóval ajánlja művét a szerző, *comes Georgius Illieshazi* apjának, *Caspari Illieshazi... comiti perpetuo a Trenchin*. A cím nélkül kezdődő beszéd tárgya a *justitia*, *prudentia*, *fortitudo* és *temperantia*, mint a birodalmak és tartományok vezetéséhez szükséges négy sarkalatos erény.

Illésházy György (?–1690) a rózsashegyi gimnáziumban tanult. Trencsén és Liptó vármegye főispánja, 1659-től királyi főasztalnokmester. Már ifjúkorában áttért a katolikus vallásra. Az 1680-as évek elején Thököly pártjára állt, s emiatt fogságot is szenvedett. Szinnyei József (V 60) Fabó Andrásra hivatkozva (*Monumenta Evangelicorum Aug. Conf. in Hungaria Historica*. Pest 1861, I 35. Itt azonban nem található ez az adat), továbbá a *Slov. biogr. slovnfk* (II 485) említi Illésházy György egy másik beszédét *Oratio philosophica de laudibus practicae philosophiae, habita Rosenbergae 1642*. Bár leírásuk formájából arra lehet következtetni, hogy nyomtatványról adnak hírt, a kinyomtatás tényét mégsem állítják határozottan. A *Rosenbergae*, Rózsashegyen locativus itt különben sem a nyomdahelyre, hanem a szónoklat elhangzásának színhelyére utal. Szinnyei lehetségesnek tartotta, hogy a két beszéd azonos. Feltételezése igen valószínű.

Szabó Károly (RMK II 610) és az ő nyomán Ján Caplovič (1744) külön indoklás nélkül 1642. évi nyomtatványként írta le bibliográfiájában ezt az év nélkül megjelent kiadványt. Datálásuk elfogadható, mivel az özvegy Dorota Vokálová neve, férje 1641-ben bekövetkezett halála után 1642-től olvasható a trencsényi nyomtatványok impresszumában. Továbbá Illésházy György 1642-ben egy Rózsashegyen megvédett disputációban írt üdvözlő verset, ekkor tehát valószínűleg még itt tanult (1951 és vö. 1858). Ez a beszéde is Rózsashegyen hangozhatott el. 1644-ben azonban már a katolikus vallásra tért át az ifjú gróf.

Budapest *Nat* ① – Kalocsa *Dioec**① – Martin *MS* ①

Olim: (Budapest) Egyetemi Könyvtár

1966

(Kalendár a pranostyka na rok 1643. Trenčín 1642 Dorota Vokálová. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. 1752!

1967

»LÁNI, Zachariás: Concio funebris in obitum superintendentis M. Joannis Hodikii – [2] cui additi sunt versus Latini Adami WOLFFII. Trenchinii 1642 [Dorota Vokálová].«

Caplovič 1745

Gyászbeszéd biblikus cseh nyelven és gyászvers latinul. – Ján Čaplovič Martin Lauček „Collectanea”-ja alapján vette fel bibliográfiájába (1745). A nyomtatványnak ma már egyetlen példánya sem ismeretes, csak a biblikus cseh nyelvű halotti prédikációnak maradt meg egy kéziratos másolata a pozsonyi líceum könyvtárában. Ján Hadik evangélikus püspököt 1642. március 16-án temették el a trencsényi felsővárosi templomban (vö. 1964); a gyászbeszédet püspöktársa, Zachariáš Láni mondta.

1968

PHAETON-ŽALANSKÝ, Havel: Ku počtiwosti a k potěssenj počestnému pohlawj ženskému. Spis o... ženách, kterým Pán Krystus neyprwě swé... wzkrjssenj... vkázati ráčil. Od někdy kněze Hawla Žialanského slowa a swátosti Krystowych služebnjka sebrany a wydany... [Trencín 1642 Dorota Vokálová].

A^s–C^s D⁴ +? = {28 + ?} fol. – 8°

Čaplovič 1746

Evangélikus elmélkedések biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: Írás az asszonyokról. akiknek a feltámadt Krisztus először jelent meg. Egykor Hawel Žialansky paptól, Krisztus igéjének és szentségének szolgájától összegyűjtve és kiadva... A címlap hátán kezdődik az ajánlás a trencsényi asszonyoknak *Katerine manželce... Václava Čegsle městěnína a komoráše... města Trencína* (Katerinának, Václav Čejsl, Trencsén városa polgármestere és kamarása hitvesének); *Katerine Sstastné manželce pána Mikuláše Fabrycia Potěhowského sauseda těhož města Trencína* (Katerina Stiasznának, Mikuláš Fabrycius ugyanazon Trencsén város szomszédja hitvesének); *Lidmille manželce Jona Služinského* (Lidmilának, Jon Služinský hitvesének); *Evě Čzegslowé manželce pána Pavla Spolského* (Eva Čejslóvának, Pavel Spolský hitvesének); *Katerině Puncowské manželce pána Ondřeje Sywého* (Katerina Puncovskának, Andreáš Sivy hitvesének); *Dorotě manželce pána Jana Čegsle* (Dorotának, Jan Čejsl hitvesének), aláírása *Symeon z Szonowa*, kelte Trencsén 1642. április 17. Ezt követi *Josephus Heliades* latin nyelvű üdvözlő verse *In novam editionem concionis R. V. D. Galli Phaetontis*, majd *Hawel Žialanský*nak az első kiadáshoz írt, Kutná Horában 1600-ban (valójában 1606) keltezett előszava a város matrónáihoz. A főrészen olvasható elmélkedések két fejezetben foglalkoznak az asszonyok lelki nagyságával, tisztességével. Az egyetlen ismert példány nem teljes, a terjedelem az 1606. és 1612. évi prágai kiadásokat figyelembe véve (Knihopis 7140 és 7141) csupán néhány lappal lehetett bővebb.

Havel Žalanský, latin nevén Phaeton (1567–1621), nagyszámú kegyességi mű szerzője. Starý Bydžovban, Ledčban (?), 1603-tól Kutná Horában, 1610-től Prága Óvárosában volt protestáns prédikátor.

A kiadó Simeon Šonovsky z Šonova ajánlásából kitűnik, hogy Havel Žalanský 36 évvel korábban megjelent munkáját (Knihopis 7140) a trencsényi asszonyok épülésére saját költségén adta ki. A nyomtatás éve az ajánlás keltezéséből (1642) állapítható meg. Ehhez képest valóban 36 évvel korábban jelent meg az első kiadás 1606-ban Prágában. Nem mond ennek ellene, hogy Žalanský eredeti ajánlásának a kelte itt *MDC*, mert megállapítható,

hogy az évszám befejező két jegye [VI] csupán nyomási hiba vagy betűkopás miatt hiányzik a dátumból.

A nyomtatványt először Szilády Jenő írta le (146) Sztripszky Hiador kiadatlan kéziratos bibliográfiájára hivatkozva. Ján Čaplovič Szilády adatközlését vette át (1746). Sztripszky a késmárki evangélikus líceum példánya alapján dolgozott, amely csak 1995-ben került újból elő. Betűi alapján a kiadvány a trencsényi nyomdában készült (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Budapest *Nat. cop.* – Kežmarok *Ev* ②*

1969

»[1] RAPHANIDES, Melchior: Norma Mundum contemnendi et Mortem eligendi, concio Melchioris Raphanidae, diaconi Trenchinien. super funus Adolescentis Matthiae filii Tobiae Joni etc. – [2] WOLFFIUS, Adam: Philostorgia Practica, concio in funere dicti modo Adolescentis ab Adamo Wollfio, Ecclesiaste Moteschiceno dicta et typis vulgata. – [3] LUŽSKÝ, Melchior: Monumentum Funebre, concio Melchioris Lužskensis, Exulis Bohemi Vág-Ujhelini, super obit. dicti Adolescentis. Trenchinii 1642 [Dorota Vokálová].«

Čaplovič 1747

Gyászbeszédgyűjteménye. – A kiadvány ma már egyetlen példányban sem ismert. Emelékét Martin Lauček „Collectanea” című kézirata őrizte meg. Ján Čaplovič ennek alapján vette fel bibliográfiájába (1747). A kiadvány három halotti prédikációt tartalmazott Tobias Jon Služinský trencsényi polgár Matthias nevű fiának a temetésére.

1970

RAPHANIDES, Melchior: Votum ad natalem... Pauli Tekeneij, civis ac senatoris inclutae Trenchiniensium reipublicae meritissimi, patroni amice colendi et honorandi factum lubenter die 25. Januarij anno 1642, Melchior Raphanide Ledecio-Boemo, nunc ecclesiae Trenchin(iensis) diacono. (Trenchinii 1642) ex typographiae Dorotheae Wokalijs.

[1] fol. – 372 × 217 mm – Orn., init.

Čaplovič 1748 – Trenčan 1936. április 4: 3–4.

Köszöntő vers. – E mű egyetlen példánya ma már nem található. Először Jozef Branecky ismertette és közreadta a nyomtatvány reprodukcióját is (Trenčan 1936. április 4-i száma, 3–4 lap), amely alapján a fenti címléírás készült. Az alkalmi költeményt Melchior Raphanides trencsényi diakónus készítette patrónusának, Tekenyei Pál trencsényi szenátornak a születésnapjára.

A nyomtatvány mérete Branecký beszámolója szerint 25 × 50 cm. Ez azonban tévedés, vagy a papír méretére vonatkozik. A reprodukció és a betűtípusok méretének vizsgálata alapján megállapítható, hogy a meglévő részekben a szedéstűkör valódi mérete 372 × 217 mm, s teljességéhez csupán néhány milliméter hiányzott a körbevágás miatt (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Editio facsimile

Olim: Trencín, „Archív Braneckého”

Remenius, Daniel: Carmen lugubre in obitum M. Joannis Hodik... Trenchinii 1642. – Vide 1964

1971

(Remeň, Daniel: Disputatio physica de thermis. Trenchinii 1642 Dorota Vokálová. 4°)

Čaplovič 1749

XVIII. századi adat alapján feltételezhető. – Fizikai vizsgatételek a hévizekről.

E példányból ismeretlen nyomtatványt Ján Čaplovič Michael Rotaridesnek a pozsonyi akadémiai könyvtárban őrzött kézírata: *Auctorum et scriptorum Hungariae praecipuorum catalogus alphabeticus*. Nr. 842. (Jelzete „B 62 092”) alapján vette fel bibliográfiájába (1749). Remeň 1638-tól a trencsényi iskola rektora volt, más művei is az itteni nyomdában jelentek meg (vö. 1753, 1807, 1859). Ezek alapján Čaplovič feltételezése elfogadható. A hévizekről ebben az időszakban más munkákat is kinyomtattak Csepregen és Trencsénben (vö. 1495, 1496, 1973).

1972

SEELINGER, Joachim: Gründliche Beschreibung Joachimi Seelingeri Schlacovaldensis Boemi, exulierten Pastoris vmb des reinen Worts willen von Miristcaw vnd Dechenitz vnd dessen außgestandenen langwierigen, schmerzlichen Exilij von 1620. biß auff jetzt 1642. Jahr verfast. Zvr christlichen Anmahnung der Danckbarkeit zu Gott... Trencschin (1642) bey Dorotea Wocalin.

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn., init.

Čaplovič 1749a

Verses önéletrajz. – E nyomtatvány szövege és beosztása teljes egészében megegyezik a Lőcsén ugyanebben az évben megjelent kiadással (1944). Bibliográfiailag először Ján Čaplovič írta le (1749a).

Cf. 1944, –

Budapest Nat cop. – Martin MS ①

1973

»TRAJAN, Adam: Saluberrimae Pistinienses Thermae ad fl. Vagum tertio miliari ab Urbe R. Liberaeque [!] Tyrnavia carmine elegiaco delineatae et Illustrissimis Excellentissimisqve D. D. Comitibus, Generosis et strenuis D. Equitibus, ampicissimis et circumspectis D. Judicibus, D. Consulibus Juratisq(ue) civibus et incolis florentissimi et inclyti Regni Hvngariae, D. D. Patronis Literarum, literatorumq(ue) benignissimis strenae loco consecratae ab Adamo Trajano Beneschovino Boëmo, p. t. Ecclesiae Drahoczensis Pastore. (Trenchinij) MDCXLII (typis Vocalianae).«

»A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4°«

RMK II 611 – Čaplovič 1750 – Trofejnye knigi 0102

Dicsőítő költemény. – E nyomtatvány egykor Sárospatakon őrzött egyetlen példányának tanulmányozására nem volt lehetőség, tartalma azonban Szabó Károly leírása alapján (RMK II 611) és egy fennmaradt egykorú kézirat másolatból teljes egészében rekonstruálható. A munkát a szerző két üdvözlő verse vezette be: *Ad illustrissimos procures Hungariae epigramma auctoris* és *Encomium, urbis Soproniensis sive Oedenburgensis... judici, consuli... senatoribus... patronis suis scriptum*. A disztichonokban írt főrész a *Thermae Pistinienses* címet viselte, majd a szerző újabb három rövidebb költeménye következett: *Ad potores acidularum prope castellum Sleining in infer. Hungaria bibendo effundebat*; *In Solnam civitatem Hungariae epigramma* és *Ad N. Végül Ad:.. Adamum Trajanum Beneschovinum* és *Aliud* címmel *M. Josephus Heliades, concivis Trenchiniensis* két üdvözlő verse zárta a kiadványt. A nyomtatás helye a kolofonban volt olvasható.

A pöstyéni múzeumban őrzött egykorú kézirat másolat hasonmás kiadása szlovák fordítással: Trajan, Adam Benešovský: Uzdravujúce piešťanské kúpele. (Saluberrimae Pistinienses thermae.) Bratislava 1979. Augustín Rebrónak a kiadványhoz írt tanulmánya tanulmánya összefoglalja a pöstyéni fürdő leírását és dicséretét tartalmazó költeményre vonatkozó szakirodalmat, s utal a korábbi szlovák és német fordításokra: Lichtenstein, Ladislaus: *Balneologisches Handbuch des Bades Pistyan*. Leipzig und Wien 1926, 89–104 (a főrész latin szövege német fordítással), Beniák, Valentin: *Chválospev na piešťanské kúpele*. (Piešťany é.n.) (Szlovák nyelvű verses fordítás. Ld. még Bratislava II. 1928: 281, Prazák, Vilém.

A címlap tanúsága szerint a kiadvány az új év alkalmából készült.

Niznij Novgorod ① (Sárospatak)

1974

[ÁLOM KÖNYVETSKE, miképpen az éjjeli látásokat, jelenéseket és álmokat érteni és magyarázni kell. Várad 1640–1645 között Szenci Kertész.]

[1¹ A⁸ [B⁸ C⁶⁷] = [23 ?] fol. – 8°

Sztripszky I 2178/384 ← MKsz 1878: 276

Álomfejtő könyv. – A kötéstáblából kiáztatott 17. századi álomkönyvecske kétlevélnyi töredékéről Fraknói Vilmos adott hírt (MKsz 1878: 276). A megmaradt A₄ és A₅ leveleken az álomképek leírása és rövid megfejtése olvasható a B-től az E betűig. A szöveg csonkasága miatt nem állítható bizonyosan, de a helyesírás és néhol az álomfejtés rövidebb megfogalmazása alapján feltételezhető, hogy a kiadvány az 1635. évi és az 1640 körüli debreceni kiadások (1603, 1822) javított változata. Mivel azokhoz képest néhány új álomfejtést közöl, ill. a régiekből elhagy, elképzelhető, hogy más, valószínűleg kéziratos forrásból is merített. A kiadvány a cím után feltehetően *Elöljáró beszédet* tartalmazott. A meglévő részek és az előző kiadások alapján megállapítható, hogy a címlap megelőzte az „A” füzetet. A kikövetkeztethető teljes terjedelem az ismert szöveg alapján kb. 23 levél lehetett. A nyomtatvány Váradon látott napvilágot az 1640-es évek első felében (OSzKÉvk 1991/93: 295, V. Ecsedy Judit).

Cf. S 622A = (MKsz 1975: 91–92), 1603!; 1822, –, —

Budapest *Nat* ④

1975

[1] CANONES ecclesiastici, in quinque classes distributi; quibus ecclesiae Helveticam confessionem amplexae in comitatibus Mosoniensi, Poseniensi, Comaromiensi, Nitriensi, Barsiensi, Hontensi et Nogradiensi et finitimis praesidiis a superioribus reguntur. Editi communi suffragio ministrorum Dei in synodo Comjathina congregatorum. Recusi et Ungarica translatione donati sumptibus et cura ecclesiarum ejusdem Helveticae confessionis in comitatibus Pest, Solt, Pilis, Nagy et Kis Heves, Tholna, Székes-Fejér-vár, etc. – [2] (AZ EDGYHAZI jó rend-tartásoknak írot törvényi, mellyek öt reszekben foglaltattak. Magyar nyelven penig, az edgyügyü praedikátorokért és azokért-is, kik e nyomorult földön a külső, vagy polgári rendben patronusi az ecclesiáknak: hogy értsék ök-is jó rend-tartásunkat és törvényinket, ki-botsáttatott Pest, Solt, Pilis, Nagy és Kis Heves, Tholna, etc. vármegyékbeli praedikátoroknak költségével.) Varadini MDCXXXII apud Abrahamum Kertesz Szencziensem.

A⁸–L⁸ M⁴ = 180 + [3] p. – 8° – Orn., init.

RMK I 731 – RMK II 612 – Nagler 245–247

Református egyházi rendtartás latin és magyar nyelven. – A kiadvány két részből áll. Először az 1623. szeptember 13-án tartott komjáti zsinaton jóváhagyott, Czeglédi Szabó Pál által összeállított református egyházi rendtartás latin szövegét tartalmazza. Teljes egészében meg egyezik a Pápán 1625-ben megjelent első kiadásával (1343). Ezt követi folytatólagos füzetjelzéssel és lapszámozással, de önálló címlappal, *Praefatio* nélkül a rendtartás szövegének magyar fordítása. A kánonok öt részbe vannak csoportosítva: *Az igaz hit megtartásáról és a püs-*

pököknek választásokról, fölszentelésekről és minden tisztekről – A seniorokról – Az eklézsiák-
nak prédikátorairól – Az iskolákról – A gyűlésekről. A nyomtatványt végül az előző kiadást bő-
vítve a *Tempore impositionis manuum* című hosszabb magyar nyelvű vers zárja. Incipit-
mutatóra utaló kezdősora: *Szent az Úr, és szent az ő neve*. Versfői elárulják szerzőjének nevét:
Stephanus Pathai superintendens. Pathai versének szövegkiadása: RMKT XVII/8: 52, 176–
179.

A komjáti kánonoknak ez az újabb kiadása bizonyítja, hogy a dunamelléki református
egyházkerület is elfogadta azokat (Studia et acta II 22, Tóth Endre). A bennük érvényesülő
tradicionalista tendenciáról Kathona Géza írt (Theológiai Szemle 1980: 230–235). Harsányi
István tévesen feltételezte ennek az egyházi rendtartásnak korábbi, 1632. évi kiadását (vö.
Appendix 150).

Cf. 1343; –, 2043, →

In 20 bibl. 31 exempl. – Budapest Acad, Nat, Univ – Cluj-Napoca Univ – Debrecen Ref,
Univ – Sárospatak Ref – Sibiu Mus – Szeged Univ – Târgu Mureş – etc.

1976

[1] F R O E L I C H D a v i d késmárki astronomus kalendárioma Chri-
stus Urunk születése után MDCXXXIII. esztendőre, mely harmadik esz-
tendő a bissextilis után, Magyar országra és Erdélyre nagy figyelmes-
séggel alkalmaztatott. – [2] (Az planetáknak és egyéb nevezetes tsillagoknak
járásiból vött jövőndölés Christus U. születése után MDCXXXIII. eszten-
dőre... F r ö l i c h D a v i d, immár 20 esztendei practicus astronomus
által.) Varadon [1642] Szenci K[ertész] Abraham.

A⁸–E⁸ = [40] fol. – 16°

RMK I 750

Új-naptár 6-naptárral és prognosztikon. – A címvélv hátán a szerző a naptárt *Il-
lustrissimo comiti... Gabrieli Illieshazy* ajánlja. A naptárjegyek magyarázata után a hónapok
naptártáblái következnek magyar nyelvű Cisio Janussal. Az önálló címlappal kezdődő
prognosztikon fejezetei: I. rész. A télről – II. rész. A tavaszról – III. rész. A nyárról – IV. rész. Az
őszről – V. rész. Az eklipszisekről – VI. rész. A Saturnusnak és Jupiternek nagy és ritka
konjunkciójáról... a hadakozásról, éhségről, szükségéről, dőghalálról... – VII. rész. A betegsé-
gekről – VIII. rész. A földi gyümölcsökről. A Magyar krónika az 1642. év eseményeivel fejező-
dik be. A kiadványt a *Sokadalmak* című vásárjegyzék zárja.

Cf. 1862!

Budapest Nat ①

1977

»KERESZTÚRI Pál: Talio. Várad? 1642 Szenci Kertész?«

Sztripszky I 1967/174 ← MKsz 1881: 222 – MKsz 1883: 249

Református vitairat magyar(?) nyelven. – E mű válasz volt Széchényi György Lórántffy Zsuzsannát személyében durván sértő *Nova Transilvanica* c. vitairatára (1956). Keresztúri könyvének megjelenését bizonyító első ismert dokumentum Kassai István 1642. május 8-án Rákóczi Györgyhez írott levele, amelyben helyesli e nyomtatvány példányainak begyűjtését, s Rákóczi „cenzúrarendeletét”: „Bátor uram perpetuum edictum legyen Nagyságod birodalmában lévő typográfiákon mindenütt, Nagyságtok fejedelmi méltóságáról sem pro sem kontra Nagyságod híre és parancsolatja nélkül se ne nyomtassanak se ne írjanak semmit” (Sárospataki Füzetek 1866: 678–680, Szilágyi Sándor). Rákóczi ugyanis diplomáciai úton követelt elégtételt, s ebben Keresztúri kérés nélkül írt válasza csak akadályozta.

A fejedelem gyors intézkedése ellenére néhány példány kikerült Erdélyből, s ez kiváltotta Eszterházy Miklós nádor, Lippay György érsek és a király tiltakozását is (vö. MKsz 1883: 249–251, Szilágyi Sándor és MKsz 1891: 225–230, Illésy János).

Keresztúri művének címét „Talio”, amelynek jelentése „szemet szemért”, több egykorú irat is említi, így például Várad Pál 1643. május 17-én Debreceni Tamáshoz intézett levele (MKsz 1881: 225–226) és Abaújház megye 1642. évi jegyzőkönyve (MKsz 1906: 84, Kemény Lajos). Feltételezhető, hogy latin címe ellenére magyar nyelven íródott, Széchényi György ugyancsak latin című, de magyar nyelvű munkája ellen (vö. 1956).

Szilágyi Sándor minden különösebb indoklás nélkül feltételezte, hogy a *Talio* Gyulafehérvárról került ki a sajtó alól (Lórántffy Zsuzsanna. Pest 1872, 25. A Magyar Tudományos Akadémia Évkönyvei IX. kötet, XIII. darab). A fejedelem közvetlen felügyelete alatt álló gyulafehérvári műhely helyett azonban inkább Várad vehető számításba nyomtatási helyként, mivel Keresztúri 1642-ben ifjú Rákóczi György várad kapitány mellett viselt udvari papságot, s már előző évi vitairatát, a *Felserdült keresztyént* (1914) is itt állították elő.

Cf. 1884, 1956, –

1978

(NYEKI VÖRÖS Mátyás:) Dialogus, az az edgy kárhozatra szállott gazdag test és leleknek siralommal tellyes edgy-massal valo panaszkodó beszélgetések. Ki minden ártatlan élet szerető embe[rnek] idvösseges példaval rettentő ösztön lehet az isteni felelemre és a[z] örök boldogsagnak keresesere. Mellyet regenten Sz[ent] Bernárd doctor ejeli jelenesnek (a mint itélik) tsuda látasa szerent irt volt deákul; most a' nemes magyar nemzetnek-is, mennyei buzgo indulatnak örvendetes kívánsági fel-serkentése kedve-ért, maga nyelve szollasara hozatott. Varadon MDCXXXXII [Szenci Kertész].

A⁸–C⁸ D⁴ = [28] fol. – 8° – Orn.

RMK I 734 – Sztripszky I 1966/173 ← MKsz 1881: 180 – Dézsi Suppl. 61

Katolikus verses elmélkedés protestáns kiadása. – A címlap hátán bibliai idézet. *Az isteni szeretettel teljes és tiszta ítélettel kegyes olvasóhoz* intézett ajánlás aláírója *Nyeki Vörös Matyas*. A főrész, a lélek és test közötti párbeszéd azonos az 1636-i bécsi kiadás szövegével (1635); kezdősora: A_{1a} lap: *Bátorságban élő, ó emberi nemzet*. A főrész után a kiadvány a *Penitenciára indult szívnek könyörgése* című verses imádsággal végződik; kezdősora (D_{3b}): *Bocsásd kegyel-medet*.

Jenei Ferenc megállapította, hogy e kiadás az 1636. évi bécsi kiadás (1635) nyomán készült, a nyomdász azonban a függeléket felekezeti szempontok szerint megrövidítette (RMKT XVII/2 470).

Cf. 1294!; 1635, 1664, –, 2077(2), →

Budapest Univ ①

1979

A REGI keresztyenektől egész esztendő által lévő minden vasárnapokra intéstetett és rendeltetett evangeliomok és epistolak, az evangeliomokból szereztetett áhitatos imádságokkal egyetemben. Varadon MDCXXXII Szenci Kertész Abraham.

A^b–Z^b, Aa^b–Dd^b Ee⁴ = [166] fol. + 12° – Orn.

RMK I 732

Protestáns perikópáskönyv imádságokkal. – A címlevél után nyomban kezdődik a főrész. Szövege és beosztása teljes egészében megegyezik az 1634-ben Lőcsen kiadott perikópáskönyvvel (1591).

A perikópák lényegében az ún. „régí egyházi perikópák” rendjét követik (Raffay Sándor: Agenda. Az evangélikus lelkészi teendők vezérkönyve. Bp. 1932, 384–392). A bibliai idézetek szövege Károlyi Gáspár fordításából származik (vö. 652).

Cf. 91!; 900!, 1591*; –, →

Budapest Nat cop. (Cluj-Napoca Univ) – Cluj-Napoca Acad ① – Cluj-Napoca Univ ①

Olim: Zágrábi érs. ktár

1980

(SIDERIUS János): Kisdéd gyermekeknek való catechismus, az az rövid kérdések és feleletek által való tanítás a keresztyéni hitnek fő agazatirol. Most újonnan e szép formában, mint régen a jó emlekezetű Lipsiai Pal-is

nyomtatatta, edgynehány tudós ember javallásából ki-botsáttatott. Varadon MDCXXXII Szenczi Kertesz Abraham.

A⁶–D⁶ = [24] fol. – 12° – Orn.

RMK I 733

Református katekizmus. – A címlap hátán bibliai idézet olvasható. Ezt követi az *Elöljáró beszéd*. A keresztyén olvasóknak minden jót kíván Istentől Siderius János tarcali prédikátor Majd a káté szövege következik, végül pedig Szenci Molnár Albert verse. Az incipitmutatóra utaló kezdősora: *Úr Isten, mely sokan vannak*.

Siderius katekizmusának ez az első olyan kiadása, amelyből teljes példány maradt fenn, ezért Barcza József szövegkiadása is ezt vette alapul: *Studia et acta* III 858–876.

Szenci Kertész Ábrahám a címszöveg utalása szerint Lipsiai Rheda Pál, debreceni nyomdász korábbi kiadását követte (vö. 801).

Cf. 801; 1303*!; –, 2150, 2303, 2406A, →

Budapest Univ ①

1981

[AZ SZ[ENT] DAVID profetának ékes rytmusu soltarival es a soltárokkal szereztetett ditseretekkel, s egyéb istenes enekkel és hymnusokkal teljes könyv. Ezek után vagynak egy nehány áhitatos imádságok, mellyeket most újobban, egynehány halott enekkel meg-bövitvén, ki-botsátot Varadon 1642 Szenci Kertész.]

[A⁶–D⁶] E⁶ [+?] = 60 + [?] pag. – 12°

MKsz 1996: 82–89

Protestáns egyházi énekeskönyv. – E kiadvány egyetlen ismert töredéke az „E” füzet két levélpárját tartalmazza: az első és hatodik, valamint a második és ötödik levelet. Rajtuk az incipitmutatóra utaló kezdőszavak szerint a következő énekek olvashatók: 49. lap: [Pap Benedek: Ó, én két] – Sztárai Mihály: *Mostan hozzád* – 57: [Thordai Benedek: Benned bízam] – [58: Szenci Molnár Albert: Te benned bízom, én Istenem] – 59: Szegedi Gergely: *Boldog az ilyen ember*.

A töredékről betűinek vizsgálata alapján egyértelműen megállapítható, hogy a váradi nyomdában készült 1640 és 1644 között (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése). A szakirodalomnak már korábban is volt tudomása egy 1642-ben nyomtatott váradi énekeskönyvről. Erre az 1648. évi ugyancsak váradi kiadás ajánlásából lehetett következtetni (2254), amely Váradi Pál, kassai tanácsoshoz szol 1642. április 4-i kelettel. A töredék tehát nagy valószínűséggel azonosítható az eddig példányból nem ismert 1642. évi kiadással. Az itt olvasható énekek a váradi énekeskönyv későbbi 1648., 1651. és 1654. évi kiadásainak (2254, 2406, 2624) második részében találhatók azonos sorrendben. Nagy biztonsággal feltételezhető, hogy már ez a kiadás is a későbbiekkel azonos címmel, beosztással és tartalommal jelent meg, s ez tekinthető, mint Hubert Gabriella

megállapította a későbbi, XVII. századi protestáns (az evangélikusok és reformátusok használatára egyaránt alkalmas) énekeskönyv első kiadásának (MKsz 1996: 85). Részletesebb ismertetése az első (megközelítőleg) teljes példányból ismert 1648. évi kiadásnál (2254).

A Somogy megyei Komlós református egyháza őrzi azt a kéziratot, címlap nélküli énekeskönyvet (Újnépi-énekeskönyv, mikrofilmje Budapest Akadémiai Könyvtár Mikrofilmtár „A 132/II”), amelyről Stoll Béla megállapította, hogy kétség nélkül egy nyomtatott váradi kiadás másolata (A magyar kézirat énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája. Bp. 1963, 62). Az előzéklapon olvasható bejegyzés szerint a kéziratot 1646-ban Győri József készítette. Mindebből joggal lehetne arra következtetni, hogy ez az énekeskönyv az 1642. évi váradi kiadás másolata. A kézirat alaposabb vizsgálata és a nyomtatott kiadásokkal való összevetése alapján azonban Hubert Gabriella meggyőző érvekkel bizonyította, hogy az Újnépi-énekeskönyv 1723 után, a XVIII. században készült. Az előzéklapon olvasható 1646-os évszám minden bizonnyal elírás 1746 helyett. Ezt a kéziratot tehát a XVII. századi nyomtatott énekeskönyvek vizsgálatánál figyelmen kívül kell hagyni (MKsz 1996: 85–86).

Cf. 962*, 1947(1), –, 2045, 2091(2), 2163(3), 2254(4), 2305, 2363(1), 2406(4), 2424, 2564(3), 2624(4), →

Budapest Acad ④ – Budapest Nat cop.

Keresztúri Pál: Talio. S. l. 1642. – Vide 1977

Széchenyi György: Nova Transilvanica. S. l. 1642. – Vide 1956

1982

COMENIUS, Joannes Amos: J. A. Comenii Januae lingvae Latinae vestibulum, primum in usum illustris Paedagogei Albensis Hungarice redditum, deinde orthodoxarum in Hungaria scholarum usui accomodatum. Bartphae MDCXLIII typis Jacobi Klöszi [jun.].

A⁸ B⁸ C⁴ = [8] + 32 pag. – 8° – Orn.

RMK II 615 – Caplović 187 – Dézsi: Suppl. 65

Latin beszédgyakorlatok kezdők számára magyar értelmezésekkel. – E nyomtatvány tartalma és beosztása teljes egészében megegyezik a *Vestibulum* első, példányból is ismert latin-magyar nyelvű, 1643. évi váradi kiadásával (2038).

Otokar Chlup Comenius *Opera didactica omnia* című művének fakszimile kiadásához készített *Commentationes* című kritikai jegyzetapparátusában e bártfai kiadás megjelenési évét tévesen 1641-re tette (ODO III 56).

Cf. 1882, –, 2002(2), 2038*, 2220, 2258, 2265(2), 2582, →

Bratislava Comit ① – Budapest Nat ① – Praha Nat ②*

1983

COMENIUS, Joannes Amos – SZILÁGYI BENJÁMIN István [transl.]: Joh. Amos Comenii Ianua linguae Latinae reserata aurea, sive seminarium linguae Latinae et scientiarum omnium... sub titulis centum, periodis mille comprehensa et... in usum scholae Varadiensis juxta Belgarum editionem postremam... in Hungaricam linguam translata per Stephanum Beniamin Szilagy, ejusdem scholae rectorem. Bartphae 1643 typis Jacobi Klöss.

*₂₋₈, A⁸–O⁸ P⁴ Q⁸⁺¹ = [13] + 226 + [12] pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 614 – Caplovič 186 – Dézsi: Suppl. 62

Nyelvtanulás céljából összeállított enciklopédia latin és magyar nyelven. – E nyomtatvány tartalma és beosztása teljes egészében megegyezik a *Janua* első, latin–magyar nyelvű, 1643. évi váradi kiadásával (2039). Az első füzet első levele üres.

Cf. 1717, –, 2002, 2039*, 2064, 2211, 2265(1), 2581, →

Bratislava *Comit* ②* – Budapest *Nat* ① ④ – Praha *Nat* ②*

1984

(Frölich, David: Fasti reformati, vulgo calendarium ad annum 1644. Prognosticon. Bartphae 1643 Klöss jun. – 4°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Valószínűleg ebben a naptárban folytatódott a Magyarország királyairól szóló *Vitae regum Hungariae* című életrajzgyűjtemény, amelynek eleje, a XIV. század közepéig a sorozat előző évi tagjában olvasható (1916).

Cf. 1757!

1985

(Kalendárium és prognosztikon az 1644. esztendőre. Bártfa 1643 Klöss jun. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1709!

1986

[1] WERBŐCZY István: *Decretvm Latino-Hungaricum, sive Tripartitvm opus juris consvetudinarii incltyti regni Hungariae et Transylvaniae ac partium eidem subjectarum una cum methodo articulorum diaetalium authore Stephano Werbőczy. Huc accesserunt etiam regulae juris antiqui civiles et canonicae,...* Az az Magyar és Erdély országnak törvény könyve, irattatott Werbőczy Istvan által. Mostan ismét uijonnan és másodsor deá-kül s-magyarúl szép hasznos registromockal és réguláckal meg-öregbítettett és ki-nyomtatott. – [2] [TELEGDI Miklós]: (*Index sive enchiridion omnivm decretorum et constitutionum Regni Hungariae, ad annum 1559 [!] usque per causarum locos distinctum, memoriae usibusque fori maxime utile. Additis regulis juris antiqui, civilis et canonici.*) Bartphae 1643 typis et sumptibus Jacobi Klöszi [jun.].

[]⁴,)(⁴,)(X⁴,)(X⁴2, A⁴–Z⁴, Aa⁴–Zz⁴, Aaa⁴–Xxx⁴ Yyy², a⁴–d⁴ e²; A⁴–P⁴ = [77] + 484 [recte 486] + [40]; + [8] + 94 + [10] pag. – 4° – 2 ins., orn.

RMK I 735 – RMK II 616 – RMK II 617 – Csekey István: Werbőczy és a magyar alkotmányjog. Kolozsvár 1942, 68–69. – Čaplovič 188

A magyarországi jog kézikönyve latin és magyar nyelven, mutatókkal. A címlap hátát Magyarország fametszetes címere díszíti. Ezt követi a *Typographus candido lectori* kezdetű, Bátfán 1632. október 15-i keltezésű előszó. A kiadvány tartalma és beosztása ettől kezdve pontosan követi az 1632. évi bátfai kiadásét (1521). A Tripartitum végén, a *Conclusio* előtt található a Klöss család nyomdászjelvénye.

A címlap szerint ezúttal másodsor jelent meg e kiadvány, ami valójában azt jelenti, hogy Werbőczy István Tripartitumának ez a második bátfai kiadása. Az *Index* címlapján, azaz a belső címlapon olvasható 1559 évszám nyilvánvaló sajtóhiba 1579 helyett, amint ezt a mű többi kiadása és tartalma is bizonyítja.

Cf. 207(1)*!; 1011*!; 1688, 1922, –, →

In 22 bibliothecis 27 expl. – Bratislava Univ – Budapest Acad, Nat, Univ – Cluj-Napoca Univ – Debrecen Ref, Univ – Oxford Bodleiana – Praha Nat – Sárospatak Ref – etc.

1987

[1] [KALENDÁRIOM az 1644. esztendőre.] – [2] (Prognosticon avagy az egh forgásából való jövendölés és itelet.) [Bécs 1643] (Gelbhaar Gergely).

A⁸–D⁸ = [32] fol. – 8° – Mult. ill., init.

RMK I 757

Uj naptár és prognosztikon. – Az egyetlen fennmaradt példány címlapja és A₈ levele (július hónap első fele) hiányzik. A hónapillusztrációk, hónapversek és a naptárrész beosztása meg-
egyezik az 1639. évre szóló bécsi kalendáriuméval (1712). A hónapversek januári kezdősora:
Ez első hónapba eret ne vágass. A naptár után a nyomdász magyar nyelvű ajánlása következik
A tiszteletes és becsületes Sz. Kiralyi Clara aszonynak, a Nagy Szombati Sz. Clara szerzetiben
lévő szűzek abbatissájának... A prognosztikon egyes fejezetei: *Ez esztendőnek eklipszisiről – Ez*
esztendőnek kezdetiről és fordulásáról – Az esztendő mivoltáról – A Hold járásának, szapo-
dásának helye rendeltetik – A betegségekről – A hadról – A földi termés jövedelme – A
Saturnusnak és Marsnak egybe szerkeszteléséről, mely esik ez esztendőben – Némely országok-
nak előmenetele felől. A kiadványt a *Magyarországi és erdélyi sokadalmak* című vásárjegyzék
zárja.

Cf. 1667!

Budapest Nat ② (Csornai prépostság ktára)

1988

MOLNÁR Gergely: *Elementa grammaticae Latinae pro recta institutione*
juventutis scholasticae ex prolixioribus grammaticorum praeceptis in bre-
ve compendium contracta a Gregorio Molnar piae memoriae. Nunc denuo
excusa... purgata et locupletata. Coronae MDCXLIII typis Michaelis Herr-
manni.

A⁸–H⁸ I⁴ = [68] fol. – 8° – 1 ins., orn.

RMK II 618 – Nagler 256

Latin nyelvtan. – A címlevél hátlapján *Johan. Szele de Sabaria* verse olvasható *Ad studi-*
osos grammatices. A főrész négy fejezetben mutatja be a latin nyelv elemeit: *De orthographia*
– De etymologia – De syntaxi – De prosodia. Ehhez csatlakoznak az *Exercitatuuncula, qua*
tyronibus usus praeceptorum secundum singulas grammaticae partes monstratur – Differen-
tiae quorundam vocabulorum ad juvandam memoriam versibus comprehensae és *Anomala seu*
defectiva numero. A nyomtatványt az 1613-i debreceni kiadáshoz hasonlóan (1049) *Gratiarum*
actio et praecatio quotidiana pro felici rerum et studiorum successu című imádság zárja. Hát-
lapján Brassó városának címere látható.

A főrész bizonyos eltéréseket mutat az Alvinci Péter átdolgozásában megjelent változa-
tokhoz képest (887, 1049, 1387). Néhány kivételtől eltekintve nem közli a példák magyar
nyelvű megfelelőit, de megadja német fordításukat; a főnévragozás végződéseit táblázatban
foglalja össze; a csak töredékesen fennmaradt kolozsvári kiadáshoz hasonlóan (628) a négy
conjugatiót táblázatszerű elrendezésben együtt tárgyalja. Minthogy e kiadás Alvinci Péter
előszavát sem közli, valószínűnek látszik, hogy Molnár Gergely valamelyik korábbi, ma pon-
tosan nem azonosítható kiadására vezethető vissza. Bartók István a német fordításban is kö-
zölt főnevek alapján feltételezte, hogy a kiadás a német iskolák használatára készült (29).

Molnár Gergely pályájáról Varga András írt részletesen (Molnár Gergely, Melancton tanítványa. Szeged 1983, *Dissertationes ex Bibliotheca Universitatis de Attila József nominatae*, 7).

Cf. 628*!; 887*!; –, 2182, 2323, 2620, →

Braşov Ev ① – Budapest *Nat. cop.* (Sibiu) – Sibiu *Mus* ①

1989

»EVANGÉLIUMOK és epistolák. Csepreg 1643 Farkas. – 8«

RMK I 737

Evangelikus perikópáskönyv imádságokkal. – E példányból ismeretlen nyomtatvány egykori létre Szabó Károly az *evangeliumok és epistolák* 1698-ban Bártfán megjelent kiadásának (RMK I 1517) *ajánlólevelecskéje* alapján következtetett. Ebben Lövei Balázs arról írt, hogy „Christus urunk születése után 1643. esztend. el-fogyván az 1636. esztend. kinyomtatott evangeliomos könyvnek exemplari, csepregi könyvnyomtató Farkas Imre maga költségével újonnan kinyomtatta és... Török János uramnak,... Török István és... Török Imre uraiméknak dedicalta.” E kiadvány tartalma és beosztása minden bizonnyal azonos volt az 1636. évi csepregi kiadással. Ennek (1637) és az 1698. évi bártfai kiadásnak (RMK I 1517) a szövege megegyezik egymással. Ebből következik, hogy az 1643. évi bártfai is azonos volt velük. Lövei Balázs az idézett előszóban meg is jegyzi, hogy a könyvet „ugyanazon [vagyis az 1643. évi] csepregi nyomtatás szerint” jelenteti meg Bártfán.

Cf. 91!; 900!* 1491*; 1637, –, →

1990

NOS svperattendens et seniores admodvm reverendis dignitatibvs vestris salvtem et mvneris ecclesiastici felicem svccessvm cvpientes nostra officia commendamvs... synodum nostram generalem indicimus ad diem 25. Novemb(ri)s, qui incidit in festum Beatae Catharinae in oppidum Csepreg... Publicatum ex oppido Csepreg, ipso festo S(ancti) Michaelis Archangeli... 1643. (Csepreg 1643) [Farkas].

[1] fol. – 310 x 222 mm – Orn., init.

OSZK Évk 1961/62 : 233

Evangelikus zsinati meghívó. — Az egyetlen példányban fennmaradt, plakát alakú egyleveles nyomtatvány az 1643. november 25-én Csepregen tartott evangélikus zsinatra szóló meghívó. Szövegéből kiderül, hogy a zsinaton *De fide justificante* lesz szó, s fel van sorolva a megvárgyalandó 14 tézis is. A vita elnöke *Stephanus Deselvics, minister verbi divini apud*

Bogyozloienses lesz. A meghívó aláírói: *Bartholomaeus Kis, praedicator Sarvariensis et superintendentens* – *Paulus Schubertus, in reg. ac lib. civitate Soproniensi minister primarius et vicinarum eccles. German. senior* – *Stephanus Lethenyei, superioris ecclesiae Csepregiensis pastor et senior* – *Gregorius Sagodi senior* – *Gregorius Musai senior* – *Johannes Terbocs senior* – *Stephanus Nodificus notarius*. Keltezése: 1643. szeptember 29.

Nádasdy Ferenc ezen a csepregi zsinaton jelentette be, hogy áttér a katolikus hitre. Karácsonykor Kiss Bertalan sárvári lelképásztort és szuperintendenst elűzte hivatalából Az aláírók között szereplő Ságodi Gergely Hegyfalun, Musay Gergely Lövön, Terbocs János Felsőlendván, Stephanus Nodificus pedig Kőszegen volt lelkész (vö. Payr Sándor: A dunántúli ev. egyházkerület története. Bp. 1927, 681).

E korábban ismeretlen nyomtatványt Fazakas József ismertette (OSzkÉvk 1961–62: 233). Betűtípusai alapján megállapította, hogy e nyomdahely megjelölése nélkül megjelent meghívó Farkas Imre csepregi nyomdájában készült.

Budapest *Nat* ①

1991

[1] ZVONARICS Mihály: Az Vr Vacsoraia idvosseges tudomannyanac utaba valo rövid bemutatás, mely a Szent Irasbol és a régi keresztyén doctorocnac magyarázattyokból kérdéseckel és feleleteckel irattatot Zvonarits Mihaly, sasvari praedicator es svprintendens által, es holta után a keresztyén hiveknek idvösséges éppületttyekre – [2] (LETHENYEI István:) ez sacramentomhoz tartozó egynehány hasznos kérdéseckel és feleleteckel meg jobbitatván. Csepreghben MDCXLIII Farkas Imre által maga költségén.

[J², A⁴–G⁴ H² = [32] fol. – 4° – Orn., init.

Sztripszky I 1968/175 ← MKsz 1881: 119

Evangelikus tanítás. – A kiadványt Nádasdi Ferencnek, Fogaras földének örökös és Vasvármegyének főispánjának, nékem kegyelmes patronus uramnak ajánlja Csepreghben Kisaszszony napján [szeptember 8] 1643. esztendőben Farkas Imre csepregi könyvnyomtató. A főrész, Zvonarics Mihály munkája 57 kérdésben és feleletben a református felfogással erősen polemizálva fejt ki az evangelikus tanítást az Úrvacsoráról. E műhöz további tíz kérdés-feleletből álló függelék járul, amely főleg azt tárgyalja, milyen személyek számára osztható ki az Úrvacsora: Az Úrvacsorája sacramentumához tartozó egynehány hasznos kérdések és ezekre való értelmes feleletek, szedegettettek és irattattak Balduin Frideric és Brochmond Caspar Sz. Írás magyarázó doktorok írásából L[ethenyei] I[stván] C[sepregi] P[rédikátor] által 1643. esztendőben. A nyomtatványt Az Úrvacsorához járuló gyónó személynek imádsága zárja.

Zvonarics Mihály, Lethenyei István, Zvonarics István evangelikus, illetve Kanizsai Pálfi János és Pathai István református prédikátorok között 1613-tól kezdve folytak viták az Úrvacsoráról (1316, 1326). Az 1625-ben elhunyt Zvonarics Mihály műve feltehetően ezek során keletkezett Payr Sándor szerint még 1613-ban (A dunántúli evangelikus egyházkerület törté-

nete. Sopron 1924, 757 és Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár VII. Szerkeszti Thury Etele. Bp. 1908: 158–197).

Fridericus Balduinus, a wittenbergi egyetem tanára rendszeres kapcsolatot tartott a magyar evangélikusokkal (vö: 1376). Caspar Brochmond, azaz Jesper Rasmussen Brochmand (1585–1652) 1615-től a koppenhágai egyetem teológiaprofesszora volt, korának egyik legnagyobb evangélikus tekintélye. A függelék szerzője, a kiadvány valószínű sajtó alá rendezője, Lethenyei István feltehetően összefoglaló jellegű teológiai munkáit használta forrásának.

A csepregi nyomda utolsó kiadványai 1643-ban jelentek meg. Megszűnése Csepreg földesurának, Nádasdy Ferencnek katolikus hitre való ez év végén történt áttéréssel függ össze. Ezt követően az evangélikusnak megmaradt Farkas Imre többé nem nyomtathatott (MKsz 1975: 201, Borsa Gedeon). Halálának időpontja nem ismeretes, de a korabeli feljegyzések szerint 1648-ban már nem élt (Vasi Szemle 1963: 88, Zátonyi Sándor).

Cf. 1316, 1326; –

Budapest *Nat* ①

1992

KECSKEMÉTI C. János: [1] Harom fü es nevezetes, esztendös innepekre valo praedikatiók, ugy-mint: Karacsonra, Husvetra es Pünköstre. Irattattanak Kecskemeti Janos kallai praedikator által. – [2] Adattattanak ez melle az mi Urunk Iesus Christusnak fogontatasarol valo praedikatiók az Szent Lukats evangelista irasanak, cap. 1. – [3] Ugyan ezen author által egy nehány halottas praedicatiók-is adattattanak, kiket jámbor, Isten felo, keresztyén, öreg, vén, iffiu gyermekek temetsegekor, akar firfiu, akar aszszonyi-allat legyen, praedikalhatni. Debreczenben 1643 Fodorik Menyhart.

X⁴, A⁸–S⁸ = [148] fol. – 8° – Init.

RMK I 738

Református prédikációk. – Tartalma és beosztása megegyezik az 1624. évi kiadással (1299), de a végéhez újabb részként nyolc prédikáció csatlakozik: *Következnek immár egynéhány halotti prédikációk* címmel. Ezek konkrét személyi utalások nélkül különféle alkalmakra mintául szolgáló temetési beszédek.

A szakirodalom megállapítása szerint Kecskeméti 1627-ben katolizált. (Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár IX. Szerkeszti Pokoly József. Bp. 1910: 102, Thury Etele; e megállapítást átvette a RMKT XVII/8 518 és a RMNy is, vö. 1083.) Aposztáziája azonban akadályos lett volna prédikációskötete újbóli kinyomtatásának. Kecskeméti áttérését éppen ezért az újabb szakirodalom kétségbe vonta (OSzKÉvk 1989: 270, Vásárhelyi Judit). Ezt a véleményt alátámasztja, hogy – Miskolci Csulyak István peregrinációs albumának bejegyzése szerint (Acta Historiae Litterarum Hungaricarum X–XI 1971: 67, Jakó Zsigmond) – Kecskeméti 1624-ben meghalt, így 1627-ben nem katolizálhatott.

A prédikációkban olvasható retorikai megjegyzésekről ld. Kecskeméti 122, 127, 132, 145, 148, 197.

Cf. 1083*, –

Budapest Acad ① ② – Budapest Nat ① ②* – Cluj-Napoca Univ ① – Sárospatak Ref ①
Olim: Keszthelyen, a Festetics-ktárban

1993

[ALSTED, Johann Heinrich]: Catechismus religionis Christianae compendiose propositus et sacrarum literarum testimoniis confirmatus... Albae Jvliae 1643 – CATECHISMUS, az az a keresztyeni vallásnak és hűtnek rövid kérdésekben és feleletekben foglaltatott, szent írásbeli bizonyosságokkal megh erősítettett summája avagy veleje... Fejirvaratt MDCXXXIII [typ. principis]

A⁸–D⁸ E¹⁰ = 83 pag. – 8° – Orn.

RMK I 739 – RMK II 619

Református katekizmus latin és magyar nyelven. – E kiadvány sorhú újrasedése az előző, 1639. évi ugyancsak gyulafehérvári kiadásnak (1764).

Szövegkiadása az 1648. évi gyulafehérvári román nyelvű kiadással együtt (2212) Mózes András: Az erdélyi román reformáció kátéirodalma. Kolozsvár 1942, 42–70.

Cf. 1578*, 1640, 1764, 1958, –, 2167, 2212, 2373, 2402, 2573, –

Budapest Nat cop. – Cluj-Napoca Univ ①

1994

(ARTICULI dominorvm regnicolarvm trivm nationvm regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis Albae Ivliae ad diem vigesimum quartum Aprilis anni praesentis millesimi sexcentesimali quadragesimi tertii indictis conclusi.) [Gyulafehérvár] 1643 [typ. principis.]

A²–E² = [10] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 1969/176 ← MKsz 1895: 262 – Dézsi: Suppl 71

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Rákóczi György erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. A cím a második lapon ol-

vasható. Ezt követi magyar nyelven az 1643. április 24 és május 21 között Gyulafehérvárott tartott országgyűlés harmincnégy cikkbe foglalt végzéseinek szövege. A végén latin nyelvű záradék 1643. május 21-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml X 363–377.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint a gyulafehérvári fejedelmi nyomdában készült (MKsz 1968: 207, Fazakas József és OSzKÉvk 1978: 329, V. Ecsedy Judit).

Cf. 1005*!; 1641!, –, →

Budapest Arch ① – Budapest Nat ① – Budapest Univ ① – Cluj-Napoca Acad ① – Cluj-Napoca Univ ① – Sighişoara ①

1995

[1][BALASSI Bálint:] Az Istennek kereszt-viselő hiveit az békeséggel való türesemre indito kevés számu vigasztalo szok és – [2] [SIBOLTI Demeter:] azok mellé adatot Lelki hartz, melyben az lelkes ember kételkedő elmélkedési ellen az lelki ember Sz(ent)írásból vött feleletekkel győződelmeskedik. A kereszt-viselő és bűnök miatt rőtögő hiveknek vigasztaltatásokra szem eleiben bocsáttatnak Szalardi Miklos által. Fejervarat 1643 [typ. principis].

a⁵, A¹²–K¹²L⁶ = [10] + 252 pag. – 12° – Orn.

RMK I 741

Protestáns elmélkedések, imádságok és bűnbánati zsoltárok. – A címlevél hátán bibliai idézet. Ezt követi a Gyulafehérvárott az 1643. esztendőben *Böjtelő hónap* (február) *ötödik napján* kelt, Somlyai Batori Sophia asszonyrak, ... Erdély országának fejedelemasszonyának, Magyarország részeinek asszonyának és a székelyek ispánjának szóló ajánlólevél, amelynek aláírója Szalardi Miklos, nagyságod... udvari szolgálja. A főrész először a szerző és a fordító megnevezése nélkül Michael Bock *Württemberg für die kranken Seelen* (1562) című művének magyar szövegét tartalmazza Balassi Bálint fordításában. E rész tartalma és beosztása kisebb változtatásoktól eltekintve megegyezik a *Vigasztaló könyvecske* 1584. évi detrekői kiadásával (540). Csupán a *Harmadik rész*-ből maradt ki Johann Spangenberg *Haláltáncának* Heltai Gáspár által fordított szövege.

Második műként külön címlap és a szerző megnevezése nélkül Sibolti Demeter *Lelki harc* című műve következik. Tartalma és beosztása kisebb nyelvi változtatásoktól eltekintve megegyezik az 1584. évi detrekői kiadással (542). A következő imádságok csatlakoznak hozzá: *Reggeli imádság* – *Közönséges könyörgés* – *Más – Reggeli imádság* – *Más – Más – Az Istennek mindennemű lelki és testi elvett jótéteményiért való közönséges hálaadó imádság* – *Úr vacsorája után* – *Estvéli templombéli könyörgés* – *Más estvéli könyörgés* – *Más estvéli könyörgések a lefeküdni menő embereknek* – *Könyörgés, midőn te magadat az álomra bocsátd* – *Az ember így serkentse fel az ő lelkiismeretét* – *Annakutána monddjad. Az Isteni dicséretnek* című részben közölt négy ének kezdősora a következő: 229: Szenci Molnár Albert: *Hálát adok neked, mennybe-*

li Isten... hogy engemet ez éjjel – 230: Reggeli dicséret. Pécseli Király Imre: Dicsérlek Uram, téged – 232: Más. Reggeli dicséret. Jézus Krisztus, szép fényes hajnal – 233: Estvéli. Krisztus, ki vagy nap és világ, minket. A kiadvány végén Sz. Dávidnak hét poenitentialis zsoltári cím után a hét bűnbánati zsoltár Szenci Molnár Albert fordításában olvasható. Incipitmutatóra utaló kezdőszavaik: 235: Uram, te nagy – 238: Ó, mely boldog – 240: Úristen, kegyelmezz – 243: Ir-galmazz, Uram – 244: Szabadíts meg engem, Úristen, és – 248: Tehozzád teljes – 250: Hallgasd meg, Uram, kérésemet.

A kiadvány sajtó alá rendezője, Szalárdi Miklós 1638-ban, mint kancelláriai íródeák leltározta a borsi kastélyt (Adattár I 554). Az ajánlás aláírásának a szövege szerint Szalárdi somlyói Báthori Zsófia ifjabb fejedelemasszony szolgálatában állt 1643-ban. Báthori Zsófia nem sokkal a Rákóczi Györggyel kötött házassága (1643. február 3) előtt tért át a protestáns hitre. A neki ajánlott könyvet Szalárdi az esküvő után két nappal keltezte.

Balassi Bálint *Füveskertecskéjének* e kiadásával Eckhardt Sándor foglalkozott, és összeahasonlította azt az eredeti kiadással (Balassi Bálint összes művei. Összeállította Eckhardt Sándor. Bp. 1955, II 58). Ld. még MKsz 1980: 301–308, Szabó Géza, Szelestei N. László.

Cf. [1] 318*; –

[2] 542*; 1532; –

Budapest Nat ① – Budapest Univ ②* – Cluj-Napoca Acad ②*

1996

DISTICHA de moribvs, quae vulgo inscribuntur Cato. Studio et opera Erasmi Roterod(ami) diligenter a mendis repurgata, in usum scholarum Ungaricarum Ungarice reddita. Nunc recens denuo in lucem edita (est) in usum... scholae Albensis. [Albae Juliae] 1643 [typ. principis.]

A⁸–C⁸ D² = 50 + [2] pag. – 8° – Orn.

RMK II 620 – Nágler 254

Bölcs mondások gyűjteménye latin és magyar nyelven. – A címlevél hátlapján M[agister] Ph[ilippus] L[udovicus] P[iscator] ajánlása olvasható Albae [Juliae] Calend. August anno 1643 kelettel, *Candido lectori s. címzéssel*. A kolozsvári akadémiai könyvtár töredék példánya ezután megszakad, s csak a „C” füzetrel folytatódik. A fennmaradt rész a disztichonok III. és IV. könyvét tartalmazza. A párverseket Piscator megszámozta és mindegyik elé rövid latin nyevű argumentumot írt. Végül *Septem sapientum sententiae septenis versibus ab Ausonio explicatae* cím után az ókori hét bölcs mondásait közölte a megszokott sorrendben: Bias Prieneus, Pittacus Mitylenaeus, Cleobulus Lindius, Periander Corinthus, Solon Atheniensis, Chilo Lacedaemonius, Thales Milesius. A nyomtatványt *De iisdem septem sapientibus e Graeco* című vers zárja. A leírás a kolozsvári akadémiai könyvtár töredéke alapján történt, a szebeni, teljes példány már csak a korrektúra készítésekor került elő.

A kiadvány a címe szerint tankönyvnek készült a gyulafehérvári iskola számára. Sajtó alá rendezője Ludovicus Philippus Piscator volt. A *Disticha Catonis*nak ezt a kiadását Némethy

Géza elemezte (EPhK 1889: 102). Megállapította, hogy a főrés az 1620-ban Kolozsvárott megjelent kiadásra megy vissza (1224), annak újrakiadása „némi magyarázó pótlásokkal”. Ezek főleg a párversek magyar fordításában figyelhetők meg.

A kiadvány címlapja nem tünteti fel a nyomtatás helyét. Már Szabó Károly megállapította (RMK II 620) és a betűtípusok is kétségtelenné teszik, hogy e nyomtatvány a gyulafehérvári nyomda terméke.

Cf. 31(1)*!; 878!; 1770, 1861, –, →

Budapest *Nat* cop. (Cluj-Napoca) – Cluj-Napoca *Acad* ④* – Sibiu *Mus* ①

1997

[LACRIMAE super obitum Annae Szegedi.] Albae Juliae (1643) typis celsiss[imi] principis.

[1] fol. – 175+? x 230 mm

OSzKÉvK 1978: 294

Gyászversek. – Szegedi Anna halotti kártájából csupán egyetlen töredékes példány maradt fenn. Ezen *Johan. Váradi* – *Martinus Vasarhelyi* – *Franciscus Bihari* – *Stephanus Tsernatoni* – *Johannes Tiszabetsi* – *Andreas G. Sardyai* – *Johannes Besenyei* – *Georgius Radnotfay* – *Petrus Deesi* – *Stephanus Budicits* – *Lucas Varadi* – *Stephanus Maxai* és *Georgius Malnasi* aláírással rövid latin nyelvű gyászversek olvashatók.

A költemények szerzői feltehetően a gyulafehérvári iskola felsőbb osztályos tanulói voltak, erre lehet következtetni a nyomtatás helyéből és Bihari Ferenc nevééről, aki néhány évvel később ezen iskola rektoraként működött.

Szegedi Anna, lublai Krausz János felesége a református egyházat sokféleképpen patronáló Szegedi család tagja volt. A család történetét és gazdasági tevékenységét Szakály Ferenc (Szeged története I. A kezdetektől 1686-ig. Szerkesztette Kristó Gyula. Szeged 1983, 552–570; Tiszatáj 1982: 81–91; Mezőváros és reformáció. Bp. 1996, 196–219), kultúrapártoló szerepét Heltai János (MKsz 1982: 113–126; Alvinczi Péter és a heidelbergi peregrinusok. Bp. 1994, 33–39) ismertette.

A fennmaradt töredék a plakát alakú nyomtatvány alsó részét képezte, belőle az eredeti teljes méretre csak bizonytalanul lehet következtetni. A kiadvány datálását a betűtípusok állapota és a töredék hátlapján fennmaradt kézirat szöveg keltezése „1643. Sept. 15” alapján V. Ecsedy Judit végezte el (OSzKÉvK 1978: 294).

Budapest *Nat* cop. – Budapest *Univ* ③

1998

PATHAI István: Az sacramentvmokrol közönségessen es kiváltképpen az Vr Vatsorajarol valo könyvetske. Melyben kérdéseknek és feleleteknek formájában az keresztyéni tökéletes és igaz vallás az Ur Christusnak

test ételének és vére italának igaz értelme felől bé foglaltatik, és minden rendbéli tévelygések ellen Szent Irásnak igaz magyarázattal való helyeivel meg erősítettetik Pathai Istvan papai predicator által. Masodszori nyomtatás. Fehér-varatt 1643 typis et impe(n)sis celsissimi principis.

[]², a⁴, A⁸–V⁸ X⁶ = [12] + 330 pag. – 8° – Orn.

RMK I 740

Református tanítás. – Pathai István úrvacsorai tanításának ezt a kiadását a Török Istvánhoz szóló ajánlás helyett *M[edgyesi] P[ál]* előszava vezeti be, amelyet 1643. augusztus 15-i kelettel *Az Olvasohoz* címzett. Az ezt követő latin nyelvű üdvözlő versek szövege megegyezik az 1593. évi, siczi kiadásban találhatókkal (731). A főrész, Pathai munkája csupán helyesírását tekintve tér el a korábbi kiadásoktól. A kötetet két rövid függelék zárja: *Az Úrvacsorájának vétele előtt való vallástétel a bűnökről és Hálaadás a vétel után*. Ezek, mint az előszóból is kitűnik, a *Praxis pietatis* (1735) megfelelő fejezeteinek rövidített változatai.

Pathai művének ez a harmadik kiadása, de valóban csak másodszori nyomtatás, mivel a második kiadásban csak a bevezető részeket szedték újra (vö. 731). Az impresszum tanúsága szerint I. Rákóczi György fejedelem költségén jelent meg.

Cf. 705!; →

In 11 bibliothecis 13 expl. – Budapest *Acad, Nat, Ref, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Levoča *Ev* – Pápa *Ref* – Sárospatak *Ref* – etc.

Szalárdi Miklós: Az Istennek kereszt-viselő... Gyulafehérvár 1643 – Vide 1995

1999

⟨Kalendárium és prognosztikon az 1644. esztendőre. Kolozsvár 1643 typ. Heltai. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1828!

2000

KOLOSÍ TÖRÖK István: [1] Az egyes életnek kedvetlen és káros voltáról, az társal valonak gyönyörűséggel tellyes hasznáról, s-az io gazda aszszonynak ditsiretiről iratot versek az Fariseus és fukar ember nota-

iara. – [2] Ezek mellé adatott az kakasról vött hasonlatosságban a papok tisztiról való enek is a Stephani T. Colossino... [Kolozsvár] (1643) [typ. Heltai].

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK I 742

Oktató versek. – A címlapon bibliai idézet, a címlevél hátán magyar nyelvű ajánlóvers: *In commendationem utriusque operis praeposuit Johannes Bodo Szent-mártoni*. Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Az egyes életet ha ki javallhatja*. A kiadvány egyetlen megmaradt példánya csonka. Az „A” füzet második és harmadik levele hiányzik. Ezen az első rész 1–41. versszaka volt olvasható. Az A₄ levéltől meglévő szöveg a 42. strófával kezdődik: *Isten sem javallja az egyedül lakást*. A második rész címe: *Secunda pars. De vitae conjugatae et mulieris bonae laudibus*. Utolsó két versszakából kiderül, hogy a verset a szerző 1643 májusában, a Nyárád vize mellett írta. A nyomtatvány utolsó levelein magyar nyelvű oktató vers található a papi tisztségről. Címe: *Cantiuncula de natura et proprietatibus galli, et quare supra templum ponatur... in Hungaricum idioma translata... a Stephano Török Colossi, ministro verbi Divini in Csikszentmarton. Anno D. 1642. die 18. [Novem]bris*. A szerző a verset a marosszéki unitárius egyházkerület papjainak ajánlotta. A vers incipitmutatóra utaló kezdősora: *Sokan vannak a papok közül, kik nem tudják*.

A második ének, azaz a *Cantiuncula* latin eredetijét, egy 15. századi verset Szilády Áron azonosította és közölte Kolosi Török fordításával együtt (ItK 1901: 226–230). Mindkét ének szövegkiadása: RMKT XVII/4 505–518. A hiányzó rész pótlása a mű 1647. évi kiadása (2180) alapján történt.

A kiadvány impresszum nélkül jelent meg, de nyomdai kiállítása alapján már Szabó Károly kétségtelenül a kolozsvári nyomda termékének tartotta, valószínűleg 1643-ból (RMK I 742). A nyomtatás helyére és idejére vonatkozó megállapítást a kolozsvári betűtípusok alapján V. Ecsedy Judit is megerősítette.

Cf. –, 2180, →

Budapest Nat cop. – Cluj-Napoca Univ ③*

2001

(Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1644. Leutschau 1643 Brewer. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 2273!

2002

[1] COMENIUS, Joannes Amos – SZILÁGYI BENJÁMIN István [transl.]: Joh. Amos Comenii Ianva lingvae Latinae reserata aurea, sive seminarium linguae Latinae et scientiarum omnium... sub titulis centum, periodis mille comprehensa... in usum scholae Varadiensis juxta Belgarum editionem postremam... in Hungaricam linguam translata per Stephanum Benjamin Szilagyi, ejusdem scholae rectorem... – [2] (COMENIUS, Joannes Amos: J. A. Comenii Januae linguae Latinae vestibulum...) Leutschoviae 1643 typis Laurentij Breveri.

A⁸–S⁸ = [12] + 220 + [23] + 32 pag. – 8° – Orn., init.

OSzKÉvk 1959: 182–183 – Čaplovic 896

Nyelvtanulás céljából összeállított enciklopédia latin és magyar nyelven; latin beszedgyakorlatok kezdők számára magyar értelmezésekkel. – E nyomtatvány szövege és besztása nagyjából megegyezik az 1643. évi, magyar nyelvű fordítást is tartalmazó váradi Janua-kiadással (2039). Csúpan a bevezető részek sorrendje cserélődött fel. A címlevél hátlapján található Georgius Vechnerus latin nyelvű üdvözlőverse. Ezt követi az *Institutio didactica*.

Önálló címlappal, de folytatólagos füzetjelzéssel csatlakozik a kötethez a *Januae linguae Latinae vestibulum*. Tartalma és besztása azonos a Váradon 1643-ban önállóan megjelent magyar változatával (2038).

Mivel a magyar fordító, Szilágyi Benjámin István 1643-ban váradi rektor volt, bizonyosnak tartható, hogy a két, azonos évben készült kiadás közül a váradi megelőzte a lőcseit.

Cf. (1) 1717, 1983, –, 2039*, 2064, 2211, 2265(1), 2581, →

(2) 1882, 1982, –, 2038*, 2220, 2258, 2265(2), 2582, →

Budapest Nat ②* – Budapest Paed ②*

Olim: Szarvas ev. gymn.

2003

CRUSIUS, Martinus: Votis secundis secundo numine conceptis... domini Johannis Weberi, civis et pharmacopolae... civitatis Eperies... sponsi, nec non... Johanna Elisabetae Breithauptianae, post obitum... Johannis Friderici Breithaupt,... electoris Saxoniae, nec non aliorum principum ac statuum imperij Romani consiliarij ac in curia caesarea Viennae causam agentis derelictae viduae, sponsae in... Eperies solenniter pieq(ue) mense Julij die 28 anno 1643 confirmatis. Non tam more quam amore accinebat

affinis Martinus Crusius, eccl(esi)ae Kellemesiensis minister. Leutschoviae (1643) typis Laurentij Breveri.

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 621 – Čaplovič 892

Lakodalmi versek latinul és németül. – A nyomtatvány Johann Weber eperjesi gyógyszerésznek és Johanna Elisabetha Löwenek, Johann Friedrich Breithaupt özvegyének 1643. július 28-án tartott házasságkötése alkalmából készült. A címlevél hátán kezdődő főrész kétnyelvű: bal oldalon mindig a latin nyelvű vers, vele szemben annak német fordítása olvasható. A versek címei a következők: I. *Ad hospites nuptiales – An die Hochzeit Gäste* – II. *Ad sponsum – An den Herrn Bräutigam* – III. *Ad sponsam – An die Frau Braut* – IV. *Ad amicos – An die Freunde*.

A költemények szerzője, Martinus Crusius evangélikus lelkészként működött Kellemesen (Sáros megye). Latin üdvözlőverset írt Johann Weber *Amuletum* című munkájához, amely annak mindhárom nyelvű változatában megjelent (2052, 2095, 2111).

Cf. –, 2175

Budapest Nat ①

2004

DÜRNER, Samuel: Exercitium scholasticum, considerans fvlmen Eperiense memorabile, quo organa templi Germanici... jam bis hactenus tacta sunt. Hoc sub umbra alarum divinae gratiae... disquisitioni publicae... in schola Eperiensi submittunt praeses Samuel Dürner, s(cholae) E(periensis) r(ector) et respondens Samuel Alitis, s(cholae) i(bidem) a(lumnus), ad diem... 23. Septemb(ris)... 1643. Leutschoviae (1643) typis Laurentii Breveri.

[]⁴ = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 622 – Čaplovič 893

Fizikai vizsgatételek. – A címlevél hátán *Docentes et discentes s[cholae] E[periensis]* ajánlása *Erga... dispensatores mysteriorum divinorum item erga... dn. judicem et senatorum ordinem juratorumque civium capita*. ... Majd *Deo duce praeparatio* című bevezetés sorolja fel azokat a napokat, amelyeken az eperjesi evangélikus templom orgonáját villámcsapás érte 1641-ben és 1643-ban. A főrész három fejezetben (*membrum*) értekezik a villámlásról. Mindegyik fejezet tíz-tíz tétisből áll. A *Membrum primum, delineans fulminis nostri qualitatem* a villámlás leírását adja. A *Membrum secundum, exhibens fulminis Eperiensis incitamenta seu causalitatem* a villámlás okának „filozófiai” és „teológiai” magyarázatát

foglalja össze. A *Membrum tertium, proponens futuram fulminis talis evitacionem* pedig a „magikus eszközöket” elutasítva a keresztyén életvitelt tartja a legjobb megelőzésnek.

E tételeket a címlap tanúsága szerint 1643. szeptember 23-án vitatták meg az eperjesi evangélikus iskolában. A vizsgáztató Samuel Dürner, a vizsgázó Samuel Alitis volt.

Budapest Acad ① – Budapest Nat ①

2005

»EPITHALAMION GRATULATORIUM Comitiss Stephani de Csáky dicatum. Leutschoviae 1643 Brewer.«

Caplovič 893a

Lakodalmi vers. – E példányból ma már ismeretlen nyomtatvány emlékéét Tomka-Szászky János 1764-ből származó kéziratos könyvkatalógusa őrizte meg (Lauček collectanea). Ennek alapján vette fel bibliográfiájába Ján Caplovič (893a).

A köszöntő verseket valószínűleg gróf Csáky István szepesi főispánnak és Mindszenti Krisztinának, somkeréki Erdélyi István özvegyének 1643. július 19-én Szepesvárott kötött házassága alkalmából nyomtatták (vö. Deák Farkas: Egy magyar főúr a XVII. században. Bp. 1888, 142).

2006

»FRAN[?]. Andreas: Carmen funebre in obitum Dorotheae Klesch natae Gräfel, viduae Christophori Klesch, civis et senatoris Igloviensis, dictum ab Andrea Fran. Levtschoviae 1643 Laurentius Brewer.«

Caplovič 893b

Gyászvers. – E példányból ismeretlen nyomtatvány emlékéét Tomka-Szászky János könyvtárának 1764-ből származó kéziratos katalógusa őrizte meg, (Lauček: Collectanea). Ennek alapján vette fel Ján Caplovič bibliográfiájába (893b). A gyászvers Dorothea Gräfelnek, Christoph Klesch iglói polgár özvegyének halálára készült 1643-ban.

Caplovič közleménye alapján arra lehet következtetni, hogy a szerző névformája „Fran” csupán rövidítés. A teljes névalak Fran[cisci], Fran[k], [Ferenci] nem állapítható meg a rendelkezésre álló adatok alapján.

2007

GRAFF, Andreas: Studium eloquentiae absolutum I. elementalī, II. systematicae, III. gymnasio, authore Andrea Graffio, rect(ore) Trenchin(iensi). Leutschviae[!] MDCXLIII typis Laurentij Breweri.

A¹²–H¹² [107] fol. – 12° – Orn.

RMK II 623 – Čaplovič 894

Retorikai tankönyv. – A címlap hátán kezdődik a szerző ajánlása *Dno... judici et toti senatui... civitatis Trenchiniensis... item... Andreae Madido, senatori Solnensi... aliisque fautoribus meis Solnae*. A főrész először kérdés-felelet formában, *I. Elementale eloquentiae* címen az *elocutio* és *oratoria* elemeit foglalja össze. A *II. Systema eloquentiae* első könyvének témája az *oratio* és a *declamatio*, második könyve rendszerezi a *genera dicendi* és *species orationis*. A *III. Gymnasium eloquentiae* a beszédkészítés gyakorlatára nézve ad eligazítást.

A tankönyv szerzője, a trencsényi iskola rektora elsősorban antik és XVI. századi auktorokra hivatkozik (Aristoteles, Hermogenes, Cicero, Quintilianus, Melanchthon, La Ramée stb.). Munkáját újabban Bartók István ismertette részletesen (116–117 és ItK 1991: 14–15).

Budapest Nat cop. (Cluj-Napoca) – Budapest Univ ① – Cluj-Napoca Univ ① – Halle Univ ①

Olim: Berlin Univ Inst

2008

[ICON vicissitudinis humanae vitae. Lőcse 1643 Brewer.]

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn., init.

ItK 1893: 79–87 – ItK 1903: 374–377

Tudósító históriás ének magyar nyelven. – Bibliográfiailag eddig még nem ismertezett nyomtatvány. Címlap, sőt cím feltüntetése nélkül jelent meg; címét a megelőző bártfai kiadás (S 1200 = MKsz 1999: 216–218; vö. RMK I 320 és Appendix 68) alapján lehetett megállapítani. Az ének incipitmutatóra utaló kezdősora: *Ali pasa dolgát mondom, halljátok*. A históriás ének Ali budai pasa (1580–1583 és 1586–1587) házasságát írja le III. Murád szultán nővérevel, majd szörnyű halálát, amelyet saját kapzsisága és az asszonyi gonoszság okozott. Az ének utolsó két versszaka az egykori török rab Kaszás Bálintnak szóló ajánlást tartalmazza, ill. a mű keletkezésének körülményeiről számol be: *Ez énnekem hatodik históriám, El-kezdettem az Nádasdnak faluján, El-végeztem az Újhelynek városán, Alsó végén, Patak felől utcáján*.

Szövegkiadása: ld. incipitmutató

A históriás éneknek erre az ismeretlen kiadására Szilády Áron hívta fel a figyelmet. Az év nélkül, minden nyomdai impresszum nélkül megjelent kiadványt a kiállítása alapján 1629 körüli

lőcsei nyomtatványként határozta meg (ItK 1893: 80). Később a kiadványnak egy újabb példánya került elő, amelyet az 1659-es hordozókötet miatt Pekár Károly már a 17. század első feléből származtatott (ItK 1903: 374). Az ének szerzőjét Ihász névteleneként tartották számon a bártfai kiadás eredeti tulajdonosának neve alapján, később Ujhelyi Névtelenként is említették (RMDT XVI 762). Szentmártoni Szabó Géza újabban, megalapozott érveléssel az ének elején említett Szattay Kristófot feltételezi szerzőként (vö. UMIL III. 1913 és RPHA I. 44).

A kiadvány szövege megegyezik a bártfai kiadásával (S 1200 = MKsz 1999: 218), azzal a különbséggel, hogy a lőcsei kiadás a lapszéli jegyzeteket az első lap kivételével elhagyta. A betűtípusok és könyvdíszek alapján az ismertetett kiadvány valóban Lőcsén jelent meg, nagy valószínűséggel 1643-ban, mert a nyomtatvány papírján látható vízjegy csak 1643-as lőcsei nyomtatványok papírján fordult még elő (Pavercsik Ilona megállapítása, MKsz 1999: 218).

Cf. S 1200 = MKsz 1919: 218

Budapest Acad ① – Budapest Nat ① + cop (Bp. Acad)

2009

JAKOBEUS, Jakub: Pascha lachrymosum inclutae urbi Epperiensi ominosum to gest kázaniž Božijho slowa na den Welikonočnj ku potěssenj zarmauceným pohorelým... w městě témž Pressowě... ochraněnym k napomenutj, po hrozném a welice diwném ohni, kterýž na den welikého pátku léta tohoto 1643 mezy 6 a 7 hodinau wzessel, murum města, bass-tam y bráně při kostele slowenském weliké sskody včinił, nepočjtage 40 domu pohorelých w městě domy a dwory některé y ohrady okolo zahrad na předměstí popalil. Kázané od M. Jakuba Jakobaea, w témž městě slowa Božijho... w národu slowenském služebnjka... W Lewoči (1643) v Wawřince Brewera.

A⁴–C⁴ = [12] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 624 – Čaplovic 895

Evangélikus prédikáció biblikus cseh nyelven. – A cím rövidített magyar fordítása: Az-Úr igéjének hirdetése húsvét napján a szomorkodó tűzkárosultak vigasztalására... Eperjes városában... és a menekültek intésére a szörnyű... tűzvész után, amely... 1643... nagypéntekjén 6 és 7 óra között támadt, s a városfalakban, a bástyákban és a szlovák templom melletti kapuban nagy károkat okozott... megégetett 40 házat a városban... s elpusztított néhány udvart és kerítést az elővárosban is. A címlapon bibliai idézet, a címvél hátoldalán latin nyelvű ajánlás *Johanni Ketzer sen. de Lypotz... comitatus Sáaros sedis judicariae adsessort... dominis filiis... Stephano, Francisco, Johanni de Ketzer de Lypotz...* Dátuma: *11. Aprilis qua die... M. Daniel Goltzius, pastor in hac urbe ecclesiae Germanicae... obdormivit... anno 1643.* Aláírása: *M. Jacobus etc. in urbe Epperiensi ecclesiae Slavon. pastor.* A külön cím nélküli prédikációt *Modlitba po vykonaném kázani* (Imádság prédikáció után), majd *Poznamenání pohorelých v meste* (A városban tűzkárt szenvedettek jegyzéke) követi.

A művet Szabó Károly csak Johann Samuel Klein alapján vette fel bibliográfiájába rövidített címmel (RMK II 624 – Klein: Nachrichten II 256). L'udovit Rizner csupán leírását közölte: *Plačliwá weliká noc. W Lewoči 1643* (II 234). Először Jozef Minárik írta le részletesen a Jakub Jakobeus munkáiból összeállított szöveggyűjteményhez készített tanulmányában és annak jegyzeteiben (Jakub Jakobeus: *Vyber z diela*. Bratislava 1963, 124–126). Részletesen bizonyította, hogy az általa ismert egyetlen példányhoz kötött latin nyelvű költemény, a *Gentis Slavonicae lacrumae* nem ennek a prédikációnak folytatása, hanem a *Viva gentis Slavonicae delineatio* című elveszett kiadvány (1939) második része. Közölte a mű címlapjának és utolsó lapjának fényképét is.

Cf. 1939, –, →

Budapest *Nat* ① – Halle *Univ* ①

Jakobeus, Jakub: *Plačliwá weliká noc. W Lewoči 1643*. – Vide 2009

2010

⟨Kalendárium és prognosztikon az 1644. esztendőre. Lőcse 1643 Brewer. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1650!

2011

KUCERA, Ján: *Disquisitio publica historico-theologica, quae hodiernam Romanam ecclesiam occasione illius Christophori Magni, nec non coronae B(eatae) virginis Mariae horrendae idololatriae convincit, quam bonorum et malorum non occulto, sed aperto examini submittit Johannes Kuzera, p. t. gymnasij Rosenberg director respondente Georgio Vaida Löveiensi Hungaro, die 4. Jun(ii) horis promeridianis et pomeridianis. Leutschoviae 1643 typis Laurentij Breveri.*

A⁴ B⁴ C² = [11] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 625 – Sztripszky II 2538/86 ← MKsz 1891: 74 – Čaplovič 897

Evangelikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán az ismert példányokban egymástól eltérő ajánlások találhatók. Az egyikben *Johannes Kuzera* 1643. május 17-én, Rózsahegyen kelt néhány soros ajánlása olvasható, amelyet *Nicolao, Paulo, Matthiae Ostrozith de Gilletnicz* [!] *hereditariis dominis in Illava et Lypto Vywar* címzett (A-variáns). A másikban, Hellebrant

Árpád és Ján Čaplovič leírásai szerint az Osztrosith testvéreken kívül polthari Sós Istvánnak, Szmrecsányi Péternek, Illésházy Gáspár likavai javai gondviselőjének és nádasfalvi Bán Jánosnak Liptó megyei esküdt assessor neve is szerepel az ajánlás címzettei között (B-variáns. MKsz 1891: 74, Čaplovič 897).

A disputációt *Proloquium* vezeti be, a főrész hat *Membrum*-ra elosztva 47 tézist foglal magában. Ezek a szentek kultuszával, különösen Szent Kristóf és Szűz Mária koronája tiszteletét illetően vitatkoznak a katolikus tanításokkal. Az egyes *membrumok* címei a *Proloquium* végén olvashatók: I. *Terminos hic occurrentes explicabimus* – II. *Statum controversiae formabimus* – III. *Christophorum Magnum nunquam fuisse in rerum natura docebimus* – IV. *Occasione hujus de Christophoro Magno fabulae, nec non coronae Beatae Mariae semper Virginis ecclesiam pontificiam horrendae idolatriae convincemus* – V. *Κρησφύγετα Jesuitarum, quibus foeditatem in cultu sanctorum conspicuam tegere solent removebimus* – VI. *Argumenta cultum sanctorum suadentia more theologiae canonicae dissolvemus*.

A margón bő jegyzetanyag utal a disputációban vitatott, főleg jezsuita hittudósoktól származó teológiai irodalomra.

A téziseket 1643. június 4-én vitatták meg a rózsahegy evangélikus iskolában. A vizsgáztató Ján Kučera, a vizsgáló Vajda György volt.

E művet Szabo Károly csak Johann Samuel Klein említése nyomán ismerte (Nachrichten II 264). Példány alapján először Hellebrandt Árpád írta le (MKsz 1891: 74).

Budapest Acad cop. (Martin) – Budapest Nat cop. partim (Halle) – Halle Univ ① ① (B-variáns) – Martin MS ① (A variáns)

2012

MADARÁSZ Márton [transl.]: A jó vagy kegyes élet és boldog halál módjáról d. Daniel Sennert elmelkedési, mellyeket a keresztyének épületeért deák nyelv-ből magyarrá fordítot eperjessi Madarasz Marton p. Leutschoviae MDCXLIII typis Laurentij Breveri et sumptibus authoris.

¶¹², I J⁴, A¹²–K¹² L⁵⁺¹ = [32] + 250 pag. – 12° – Orn., in¶.

RMK I 744 – Čaplovič 899

Evangélikus elmelkedések. – A címlével hátán két rövid vers olvasható. Incipitmutatóra utaló kezdősoruk: *Aki boldogul kíván – Nem halhat meg gonoszul*. Ezután következik Madarász Márton 1643. január 7-i ajánlása *Drugeth Homonnai Maria asszonynak... Sécsi(!) György... özvegyének*. A könyv tartalomjegyzéke után a főrész 18 fejezetben tárgyalja a kegyes élet és a boldog halál módját. Minden fejezethez *Könyörgés* csatlakozik. A szövegben előforduló verses idézetek incipitmutatóra utaló kezdetei a következők: 6. lap: *Mindnyájan oda tartozunk* – 7: *Minden embernek egy éj* – 8: *A halál azon lábbal zörget* – 146: *Az istentelen hatalmasokat* – 150: *Gyermekek voltam* – 186: *Míg tétedről nem vész számot* – 250: *Ember, emlékezzél meg a halálról*.

Az eredeti mű szerzője Daniel Sennert (1572–1637) neves wittenbergi orvosprofesszor volt. *De bene vivendi beateque moriendi ratione* című művét és Madarász Márton fordítását a szakirodalom még nem vetette össze (vö. ItK 1922: 90, Thienemann Tivadar).

Budapest Acad ① – Budapest Nat ① – Cluj-Napoca Acad ②* – Cluj-Napoca Univ ②* – Levoca Ev ② – Sárospatak Ref ①

Olim: Pesti ref. koll., Miskolc Ev

2013

MECHANOPOEUS, Joannes: Joco-seria poetica acrostichon cum aliquot anagrammatis, Apollinem item cum Musis et Pallade introductentia ad nuptias... Antonii Bobsti de Sithau, etc. sponsi et... Kristinae Mariassi,... Pavli Mariassi de Markus-Falva, tabulae regiae judicariae assessoris etc filiae tertiae sponsae neonymphorum 15. Febr(uarii)... 1643 in matrimonium copulatum, in mnemosynon nuptiarum conscripta per Johannem Mechanopaeum [!] Cuttenbergenum Bohemum... Leutschoviae (1643) typis Laurentij Breveri.

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 626 – Čaplovič 898

Lakodalmi versek. – A nyomtatvány a Zittauból származó Anton Pobstnak és Máriássy Krisztinának, Máriássy Pál királyi táblai ülnök leányának 1643. február 15-én tartott esküvőjére készült. A címlével hátán kezdődő főrészben a következő versek olvashatók: (1) *Acrostichis* – (2) *Anagrammata ex nominibus Antonius, Cristina* – (3) *Apollo* – (4) *Calliope* – (5) *Clio* – (6) *Erato* – (7) *Thalia* – (8) *Melpomene* – (9) *Terpsichore* – (10) *Euterpe* – (11) *Polyhymnia* – (12) *Urania* – (13) *Pallas*.

A Kutná Hora-i születésű Joannes Mechanopoeus tanulmányait Český Brodban, 1618-tól Prágában végezte. Itt 1619-ben baccalaureus lett. 1630-ban a Liptó megyei Szentiván iskolájának rektoraként írt latin vallásos verset (1482). Életéről és működéséről ld. Rukovět III 303–304, Kuzmík I 452. A vőlegény Anton Pobst zittai származású patriciuscsaládból való, amelynek több tagja bírói és tanácsosi hivatalt viselt Lőcsén (vö. Hain Gáspár Lőcsei krónikája. Lőcse 1910, 212, 374, 376).

Budapest Univ ①

2014

TARNÓCI, Martin: Antiglypice metrica tornate enucleata ac vermiculata pro sermone valedictorio. Continens aurei velleris Colchide sublatis delinea-tionem et Argonautarum clara ἔργα, hieroglyphice σοφίαν adumbrans. Dedi-

cata... MDCXLIII... Petro Zablero, superintendenti V regalium civitatum apud Leutschovienses commoranti..., judici Johanni Lang,... ac... senatoribus... Thomae Murr, archidiacono integerrimo,... Francisco Nemeth, secundario diacono,... Bartholomaeo Alaudae, Sclavorum concionatori... Friderico Popst... patrono... Joanni Söldner,... majestatis caesariae tricesmatori(!)... ac postarum magistro,... Johanni Windisch, praeceptor meo... Matthiae Gosnovicero, conrectori apud Leutschov(ienses)... a Martino Tarnoczi Beckov(iensi) p. t. paedagogo fil(iorum)... Petri Zableri... [Leutschoviae] (1643) [Brewer].

A⁴ B² = [6] fol. – 4° – J, 2 ill., orn.

RMK II 627 – Caplovič 900

Búcsúvers. – E nyomtatvány abból az alkalomból készült, hogy Martin Tarnóci egy évig tartó lőcsei tanulmányai végeztével Wittenbergbe indult. A főrészt egy Macrobius-idézet után versben beszéli el az argonauták történetét, majd elbúcsúzik a címlapon megjelölt személyiségektől: Petrus Zabeler ötvárosi szuperintendenstől és a lőcsei szenátus, egyház, valamint iskola vezetőitől. A versben előforduló rejtvények, talányok megoldásai a margón olvashatók. A költemény szövegében váltakoznak a neolatin költészetben használatos különböző versformák, műfajok, poétikai fogások. Ezeket a margón meg is nevezi a szerző, például: *Eteostichon*, *metagramma*, *euthisylloge poetica*, *versus Παμερής musicopoeticum* kétsoros kottával, *mathe-matico poeticum*, *palindromon*, *geometrico poeticum*, *ara poetica*, *philomelisma poeticum*, *mathematicum continens foecunditatem vocis pastores, cubus, scala poetica, alphabeum poeticum, cancrinus, vocalium pentologia poetica, aenigma theosophicum, soterion, anagramma, poetica kapōia* (szív alakú képvers), *echo*, etc.

A margón egy oroszlánt és egy griffet ábrázoló embléma szerepel, feliratuk: *Audaces fortuna juvat* (A_{2b}) és *Labor omnia vincit* (A_{3b}).

Martin Tarnóci (1620–1685) Vágújhelyen, Győrött, Pozsonyban, Rajecen és Lőcsén tanult, majd ugyanitt Petrus Zabeler fiainak nevelője lett. 1644-től a wittenbergi egyetemen végezte tanulmányait, ahonnan magisterként tért haza 1648-ban. 1656-ban bajmóci evangélikus püspök lett. 1673-ban száműzték, 1681-ig Németországban élt. Ezután lelkészként működött Divékújfalun, Lőcsén és Privigyén.

A kiadási hely megjelölése nélkül megjelent nyomtatványt Szabó Károly lőcsei kiadványként írta le (RMK II 627). A betűtípusok és a díszek vizsgálata megerősíti feltételezését (Pavercsik Ilona megállapítása).

Budapest Acad ① – Budapest Nat ① ③ – Prešov Ev ①

2015

TRUSIUS, Hiobus: Positiones miscellaneae, quas... in gymnasio Neosoliensi placide ventilandas proponit praeside Hilario Ernesto Binero rec-

tore respondens et autor Hiobus Trusius Rosenberg(ensis) Hung(arus)... MDCXLIII. mense Septembri. Leutschoviae (1643) typis Laurentii Breveri.
[]⁴ = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 628 – Sztripszky II 2539/87 ← MKsz 1891: 75 – Čaplovic 901

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlevél hátlapján olvasható ajánlás két egymástól eltérő változatban ismeretes. Az egyik változatot *Generosis, nobilibus... reip[ublicae] Neosoliensis viris... Joh Reul, m. d. et scholarchae p. t. judici...; Abrahamo Wertnero, curatori ecclesiae et scholae...; Joh. Rosemanno; Mich Joh. Moslenero notario* intézte az *autor et respondens*. („A”-variáns), a másikat *Georgio Illeshazy... a Trenchin... nec non... Iacobo Splenio, antistiti ecclesiae patriae Rosenberg... et... seniori... contubernii comitatu[!] in Liptov*. („B”-variáns). A főrész öt, vegyes témával foglalkozó teológiai tételt tartalmaz. Ezeket a *Corollaria* egészíti ki. Végül néhány üdvözlő vers zárja a füzetet. Ezek szerzői: *H. E. Biner, rector; Samuel Czernak ex Acad. redux* és *Matthaeus Famelici Tur.*, a szerző condiscipulusa, azaz iskolatársa.

E disputációt a címlap szerint a besztercebányai evangélikus iskolában vitatták meg 1643. szeptemberében. Az elnök, Ernestus Hilarius Biner 1640 és 1646 között volt itt rektor.

Hiobus Trusius, aki az ajánlás és a címlap tanúsága szerint nemcsak respondense, hanem szerzője is volt e tételeknek, Besztercebánya után Danckában és Königsbergben tanult. Hazatérve 1649-től Besztercebányán konrektor, majd rektor Korponán. 1662-től evangélikus másodlelkész Zólyomban. 1674-es száműzetése után a sziléziai Briegben, később Boroszlóban élt. 1687 után halt meg.

Budapest *Nat* ① (A-variáns) + cop. (Halle) – Halle *Univ* ① (B-variáns) – Prešov *Ev* ① (A-variáns) – Sárospatak *Ref* ① (A-variáns)

2016

[DRASKOVICH János transl.]: Officium B(eatae) M(ariae) Virg(inis) az-az aszszonyunk Szüz Marianak három külömb időre-valo szolosmaja. Melly ki-bocháttatott Ötödik Pius és Nyolczadik Urban papa parancholattyából... Lippai György esztergami ersek vrunk engedelméből. Posonban 1643 [typ. Societatis Jesu].

a⁸-c⁸; A⁸-Z⁸, Aa⁸-Dd⁸ = [1] + XXXXVI + 430 + [2] pag. – 8° – Mult. ill., orn., init.

RMK I 745 – Čaplovic 351

Katolikus imádságoskönyv. – Az ajánlást *Eszterhazi Juliana kisasszonynak... gróf Eszterhazi Miklos magyarországi nádorispán... leányának* címezte A posoni könyvnyomtató 1643. február 16-án. Ezt követi a *Summája az indulgenciáknak*, a Mária-officium mondásához kapcsolt búcsúk felsorolása. A változó ünnepeknek 1643–1669. évekre szóló táblája után az egyes hónapok képeivel díszített egyházi naptár található. A bevezető rész végén *Keresztényi tudomány* címmel a hitbeli ismeretek rövid foglalata olvasható. A mű főrésze: *Boldogasszony*

zsolozsmája a Szűz Mária tiszteletére szerkesztett és a liturgikus év három fő részére, a karácsonyi, húsvéti és a pünkösti ünnepkörre alkalmazott úgynevezett kis officiumot (officium parvum) tartalmazza. Ezek nagyrészt zsoltárokból, antifonákból, különféle bibliai olvasmányokból és himnuszokból állnak. Ehhez járul még *A halottak zsolozsmája*, a *garádics zsoltárok*, *A hét penitencia-tartó zsoltár*, a Mindenszentek litániája a könyörgésekkel, *Szent Kereszt zsolozsmája*, *Sz. Lélek zsolozsmája* és *Mindennapi gyakorlás* címmel különféle alkalmakra való imádságok. Mind a *Boldogasszony zsolozsmáját*, mind a további részeket számos fametszetes illusztráció díszíti. A kiadványt a *Lajstroma a Boldogasszony officiumának* című tartalomjegyzék zárja. A kötet minden egyes lapját négy-négy, figurális díszítésű elemből összeállított fametszetes keret veszi körül.

A prózában fordított részek között a verses himnuszok és énekek incipitmutatóra utaló kezdőszavai a következők: 5. lap: *Kit a nagy* – 51, 118: *Ó dicső* – 58, 143: Nyéki Vörös Mátyás: *Mennysországnak királynéja, angyaloknak* – 59: Nyéki Vörös Mátyás: *Mennynek királyné* – 60: Nyéki Vörös Mátyás: *Mennysországnak királynéja, irgalmasságnak* – 64: *Emlékezéssel meg teremtőnk* (ugyanaz a 71, 78, 84 és 107. lapon is) – 96, 129: *Üdvöz légy, Mária* – 121: Nyéki Vörös Mátyás: *Üdvözítőnknek* – 305: *Jöjj el, Szentlélek Istenünk* – 307: *Jöjj Szentlélek* – 312: *Jézus, üdvösség* – 316: *Atyának bölcsessége, Isten igazsága* – 327: *Miné-künk* – 338: *Istennek hű szent angyala... világgoddal* – 342: *Üdvöz légy, Szűz* – 345: *Mivel már* – 347: *Istennek hű szent angyala... fényeddel* – 388 Hajnal Mátyás: *Álla a Szűz* – 419: *Uram, szemed*.

A mű verses részeinek és ajánlásának szövegkiadása: RMKT XVII/7 295–304, 621–623, 633–639; sajtó alá rendezte: Holl Béla.

A középkortól elterjedt óraskönyvnek (livre d'heures, Hortulus animae) V. Pius pápa által megreformált és VIII. Orbán pápa által újra kiadott latin változatát Draskovich János fordította magyar nyelvre. Ráttkay György a következőket írta a saját nevét a kiadványról eltitkoló fordítóról, egyben a könyv mecénásáról: „Lubet hic ipsius pietati tantisper immorari: ut Virginis Deiparae frequentiori recoleret memoria devotionem, ejus Officium non solum pie attenteque recitabat, sed e Latina etiam in Ungaricam transtulit linguam, quo Latinae linguae ignari pietati prodesset, ac patrem Jacobum Nemethium Societatis sacerdotem ut praelo Poseniensi, occultato suo nomine subjiceret, suppeditato aere, petivit.” (Memoria regum et banorum regnorum Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae. Viennae 1662, 251, RMK III 1794 – MKsz 1957: 59–61, Holl Béla.)

Draskovich János (1603–1648) árvai főispán, majd 1639-től horvát bán, s ebben a minőségében a délvidéki törökellenes harcok aktív résztvevője volt. 1646-ban nádorrá választották.

Az imádságoskönyv második kiadása, amelynek impresszumában ugyancsak az 1643-as évszám áll, e kiadás maradék füzeteinek felhasználásával jelent meg 1650 körül (vö. 2336).

Cf. –, 2336, →

In 8 bibliothecis 13 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Firenze ① – Szeged *Civ* – Székesfehérvár *Dioec*

2017

EMERICUS dux anni litera[rii] lauri coronariae bacca regia undetriginta triumphantibus laureis [...] quas eruditibus neobacca[lau]reorum Tyrnaviensium capitibus triumphali manu imponebat r. p. Franciscus Harrer [...] aa. et phil. ac eorundem dd. neo[...] professor ac promotor. Posonii MDCXLIII [typ. Societatis Jesu].

$A^2 - C^2 = [2] + 10 \text{ pag.} - 2^\circ - \text{Init.}$

RMK II 653 – Caplovic 349

Köszöntő versek. – Az egyetlen ismert, töredékes példány csupán az erősen sérült A₁, A₂ és C₂ leveleket tartalmazza. A címlapon a címszöveg alatt a szerzők nevének felsorolása olvasható: *Datus a Michaelē Eszterhási Ung., lib. b. de Galantha conv. – Martino Nedeczki, nob. Ungaro – Michaelē Sandor, nob. Ungaro – Francisco Nagyváti, nob. Ung. Tyrnav. – Pancratio Eckstein, nob. Germ. – Nicolao Czvitkovich, nob. Bazin – Valent(ino Balassa) l. b. de (Gyarmat) – Martino Zeller, [...] Trans. convict. – Michaelē Bori, nob. Ungaro – Francisco Búzasi, nob. Ungaro – Mart. [L?]anczmar, nob. [Ty]rnav. – Sigismundo Hadritio, nob. Ungaro, et reliqua fac. poet. Tyrn. A címlap hátán a név szerint megszólított baccalaureusokhoz intézett ajánlás szerzője Valentinus Balassa l. b.. A megszólítottak közül a következők neve olvasható ki a töredéken: [...] Janichkovich – [...] Veres – [...] Kissevith – [...] Ivanek – Joanni Lingo – Joanni Markoviczki – Joanni Vukssich – Lucae Georgio Pesti – Lucae Rosae – Martino Herczigonio – nob. gen. d. Michaeli Szentiványi de eadem – Martino Francisco Szopoczi – Paulo Horvát – Simoni Voynicio – Stephano Szent Benedeki – Stephano Szolcháni – Stephano Zeke – Valentino Balog. A főrész lemmaticis elogiis foglalja magában Szent Imre életét. A meglévő elogiumok címei és aláírói: *Emericus infans, agnorum et sanctorum [...] regis sanctus filius; Michael Eszterhási, l. b. de Galantha – Emerici educatio; Martinus Nedeczki, nob. Unga. – Species corporis*, e rész aláírójának neve már nincs meg a töredékben. *Nicolaus Czvitkovich, nob. Bazin* elogiumának pedig csak a vége maradt meg. *Emericus animus migravit e domo regia; Valentinus Balassa, l. b. de Gyarmat convictor – Emerici Epitaphium; Franciscus Búzasi, nob. Ung. ex Szomor*. Végül Promotor et baccalaurei megszólítással rövid utószó szól az ünnepelekhez. Aláírása: *Valentinus Balassa et Michael Eszterhási, ll. bb. cc. et... Tyrnaviensis Athenaei Humanitas... e suo Musaeo, e quo Emerici haec imago in aureo Parnassi monte prodiit anno MDCXLIII.**

A Szent Imre herceg életéről szóló előadást tehát 1643-ban a nagyszombati akadémia fel-sőbb éves hallgatói írták és adták elő a filozófiai osztály tiszteletére abból az alkalmából, hogy annak tagjai baccalaureusi koszorút nyertek. A koszorúzó Franciscus Harrer ez évben a fizika professzora volt Nagyszombatban.

Szabó Károly, aki példányból nem ismerte e munkát, 1644. évi pozsonyi nyomtatvány-ként vette fel bibliográfiájába, s szerzőjének Nádas Jánost tartotta (RMK II 653) Aloys De Backer jezsuita írói lexikona alapján (Bibliothèque des écrivains de la Compagnie de Jésus. Liège 1853–1861. I 504). De Backer adata végső soron Petrus Ribadeneira egykorú közlésén alapul, aki Nádas műveinek felsorolása előtt megjegyzi: *Edidit... libellos complures, et aliquos quidem tacito suo nomine, alios apposito, scilicet...* (s a hosszú lista vége felé következik) *Vitam S. Emerici. Posonii 1644 in folio* (Bibliotheca scriptorum Societatis Jesu. Romae 1676, 481–482). Ribadeneira adatát vették át a régebbi bibliográfiák, valamint

Sommervogel V 1521; Szinnyei IX 501 és az Archivum Historicum Societatis Jesu 1993: 14, 38, Tüskés Gábor és Knapp Éva, továbbá Tüskés 147. A töredéket először leíró Ján Čaplovič is kérdőjellel bár, de Nádasit jelölte meg e munka szerzőjeként, a nyomtatás évét azonban már az impresszum alapján 1643-ra javította (349 és LXXII). A cím, a nyomtatási hely és formátum alapján a Ribadeneira lexikonában szereplő leírás erre a kiadványra vonatkozik, és a nyomtatvány szövegéből semmi sem utal arra, hogy annak szerzője Nádasí volt, aki csak a következő évtől, 1644-től tartózkodott Nagyszombatban. Nádasí autobiográfiájában sem szerepel ez a kiadvány (vö. Seraphinus divini amoris. Pragae 1666, RMK III 2360, F₁₋₂ fol.). Nem zárható ki azonban, hogy 1644-ben megjelent egy másik hasonló című munka is, amelynek Nádasí volt a szerzője, de ennek feltételezéséhez a mai ismeretek alapján nincs elegendő bizonyíték.

Budapest Acad ④* – Budapest Nat cop.

2018

(KOPCSÁNYI Mihály): Beschreibung einer wunderlichen That, die sich zue Preßburg hat zuegetragen. Von einem Geist, welcher von dem 24. Tag an deß Monats Julii deß 1641. Jahrs biß auff den 29. Tag Junii deß 1642. Jahrs auß dem Fegfewer einer Jungkfraw erschienen, mit ihr geredt, Hilff von ihr begehrt vnd letztlich erlöset worden. Gezogen auß geschwornen Zeugnissen und öffentlichen Acten, welche in der Preßburgischen Buechhalterey deß Ehrwürdigen Capitel daselbst auffgehalten werden. In den Truck außgangen mit Authoritet und Befelch deß... Herrn Georg Lippai... Erzbischoff zu Gran. Preßburg 1643 [typ. Societatis Jesu].

A⁴-F⁴, [1¹, [1¹, [1¹ = [2] + VI + 40 pag. + 3 tab. – 4° – 4 ill., orn., init.

Sztripszky II 2540/88 ← MKsz 1895: 341 – Čaplovič 346

Tudósítás csodás eseményekről. – A címlevél hátlapján a Szentírásból és Augustinustól olvashatók idézetek, valamint egy szedett díszekkel keretezett fametszet látható. Az 1643. február 5-én Pozsonyban kelt előszót *Michael Kopchani, erwählter Bischoff zu Sirmis und Probst zu Pressburg* intézte *Dem... Herrn Georg Lippai, erwählten Erzbischof des Stifts zu Gran*. Ezt követi Lippay György 1643. január 4-én Pozsonyban kelt kinyomtatási engedélye: *Approbatio und Verwilligung des hochwürdigsten Herrn Erzbischof zu Gran*. A főrész címe: *Kurzer und warhafftiger Bericht des ganzen Werks der Erscheinung des Geists*. A nyomtatványt *Gerichts Prozess, welcher zur Erforschung dieser Sachen ist ordentlich gehalten worden* zárja. Az utolsó lap után három ívrét formátumú fametszet látható. Felirataik *Das erste Zeichen der Hand mit dem Zeichen des dar zu aufgedruckten Kreuz, welches der Geist, der der Jungfrau erschienen, hinterlassen hat. – Das ander Zeichen, welches von dem Geist ist auf den Briefe eingebrandt worden, sambt dem vierten Zeichen des Kreuz, welches er in das Kriegl hat aufgedruckt. – Das dritte Zeichen seiner Hand, welche er noch einmal hat aufgedruckt*. Még egy metszet található a 26. lapon: *Das 5. Zeichen ist dieses, welches der gemeldte Geist begehrt, und hernach auffgezeichnet hat, welches hernach stattlich in die Kirchen ist getragen*.

E kiadvány tartalma és beosztása teljesen megegyezik az ugyanebben az évben ugyan-csak Pozsonyban megjelent latin nyelvű kiadásával, kivéve, hogy ott 4 tábla található (2019). Kérdéses, hogy a német fordítást a mű szerzője, Kopcsányi Mihály vagy valaki más készítette.

Cf. –, 2018A, 2019, 2020(1), 2034, 2035, →

Brno *O.M.Cap.* ②* – Budapest *Nat cop* (Wien) – London *BL* ① – Martin *MS* ②* – Wien *Nat* ②*

2018A

»KOPCSÁNYI Mihály: Előszámlálása... Pozsony 1643 [typ. Societatis Jesu].«

»33 pag. + ? tab. Xylogr. – 4°«

Rivista di Studi Ungheresi 1992: 100

Tudósítás csodás eseményekről. – E példány alapján ma már ismeretlen nyomtatványról a fi-renzei nemzeti könyvtárban maradt fenn egy kézírásos katalóguscédula, amelynek szövegét Armando Nuzzo a következő formában közölte: „Elősz ambalasa etc. in lingua ungherese, cioè Relazione dei fatti straordinari di alcune apparizioni avvenute in Presburgo ne 1641–1642. Presburgo 1643 opusc. In 4, pag. 33, fig., in leg.” Egykori jelzete: Cat. Magl. 1148. 21. (Rivista di Studi Ungheresi 1992: 100, Armando Nuzzo). – Vagyis: Előszámlálása etc., magyar nyelven, azaz Beszámoló néhány megjelenés rendkívüli eseményeiről, amelyek Pozsonyban történtek 1641–1642-ben Pozsony 1643, negyedré, 33 lap, figurák, kötésben. A nehezen olvasható magyar címle-írásból csupán egyetlen szó szerepel a közleményben, ennek helyes olvasata kétségtelenül „Elő-számlálása”. Mint Nuzzo megállapította, a kis füzet minden bizonnyal Kopcsányi Mihálynak a pozsonyi szellem megjelenéséről készített tudósításának (vö. 2019) ma ismeretlen magyar nyelvű szövegét tartalmazta.

E munkának ugyanebből az évből latin, német, biblikus cseh, lengyel és olasz kiadása is ismeretes (vö. 2018, 2019, 2020, Estreicher XX 71, Apponyi Hungarica 2034).

Az egykori könyvtári jelzet „Cat. Magl. 1148. 21” tanúsága szerint a füzetecske Antonio Magliabechi (1633–1714), III. Cosimo di Medici firenzei nagyherceg udvari könyvtárosának tulajdona volt, és számos más magyar nyelvű és magyarországi nyomtatvánnyal együtt az ő volt gyűjteményének részeként került később a firenzei nemzeti könyvtárba. A példány itt elázott, restaurálták, azóta azonban nem található.

Cf. 2018, –, 2019, 2020, 2034, 2035

Olim: Firenze *Nat*

2019

(KOPCSÁNYI Mihály): Narratio rei admirabilis ad Posonium gestae de spiritu quodam a 24. Julii anni MDCXLI. usque ad 29. Junii anni MDCXLII. ex purgatorio cuidam virgini apparente, loquente, auxilium petente ac tandem liberato, decerpta ex juratis testibus et actis publicis, quae asservantur in tabulario seu archivo... capituli Posoniensis. Evulgata auctoritate et jussu... Georgii Lippai... archiepiscopi Strigoniensis. Posonii MDCXLIII [typ. Societatis Jesu].

:(⁴, A⁴–C⁴, [1¹, [1¹, [1¹, [1¹ = [2] + VI + 23 pag. + 4 tab. – 4° – Orn., init, ill.

RMK II 629 – Caplovič 347

Tudósítás csodás eseményekről. – A címlevél hátlapján a Szentírásból és Augustinustól olvashatók idézetek, valamint egy szedett díszekkel keretezett fametszet látható. Az előszót *Michael Kopchani, electus episcopus Sirmiensis, praepositus Posoniensis* Pozsony 1643. február 5-i kelettel *Georgio Lippai, electo archiepiscopo Strigoniensi* intézte. Ezt követi Lippay Györgynek a könyv kinyomtatásához Pozsonyban 1643. január 4-én kiadott hozzájárulása: *Approbatio et facultas illustrissimi domini archiepiscopi Strigoniensis*. A főrész: *Succincta et candida rei totius narratio* hat *Caputban* beszéli el, hogyan jelent meg a húszéves Regina Fischernek csaknem egy éven keresztül igen sok ízben *Joannes Clemens Zwesspenpauer*nek, a pozsonyi hóstátban lakók volt bírójának szelleme a tisztítóútból, hogy segítséget kérjen megszabadulásához. Az elbeszéléshez *Processus judicialis legitime observatus in hujus causae inquisitione* címmel a jelenések egyházi kivizsgálásának és hitelesítésének menetét ismertető beszámoló csatlakozik. Ez közli az ügy kivizsgálására Lósy Imre esztergomi érsek által összeállított, 1642. július 12-től dolgozó bizottság és a kihallgatott tanúk névsorát is: *Testes jurati eo ordine, quo examinati sunt*.

A tudósítás szövegét a 10. és 11. lap közé illesztve három ívrét nagyságú fametszet egészíti ki. Ezek azokat a jeleket ábrázolják, amelyeket a szellem megjelenésének bizonyosságául különböző tárgyakba égetett bele: *Signum 1.^m Manus cum signo crucis appressae a spiritu puellae apperente relictum*; *Signum 2.^m ab eodem spiritu literis inustum una cum 4o signo, cruce videlicet urceolo impressa*; *Signum 3.^m Manus iterum impressae ab eodem spiritu*. A 12. lap után pedig ugyancsak külön lapon egy negyedréti formátumú fametszet azt a Pietà-szobrot ábrázolja, amelyet a szellem kérésére készítettett Pálffy Pál, akinek pozsonyi házában ment végbe a jelenések nagyobb része. Felirata: *Signum 5.^m est statua ab eodem spiritu, ut fiat petita, et postea ornata ac tandem ad templum solemniter delata*. A metszet oldalán 151 mm hosszú vonal jelzi az eredeti szobor magasságát: *Linea haec lateralis octies sumpta justam altitudinem hujus imaginis B. M. V. Dolorosae*. E szoborról, amely ma a pozsonyi dóm egyik mellékoltárát díszíti (Súpis pamiatok na Slovensku. I. Bratislava 1967, 189), Eszterházy Pál is megemlékezett (vö. RMK I 1394 és RMK I 1496). Az 1647-ben Mária tiszteletére alakult vallásos társulat szabályzata hangsúlyosan utal a szobor kultuszára (2188).

E mű szerzője, mint az előszóból egyértelműen kitűnik, Kopcsányi Mihály szerémi püspök volt, aki már a jelenések alatt is állandó kapcsolatot tartott Regina Fischerrel, és a második metszeten ábrázolt levelet is ő írta a szellemhez. Kopcsányi Mihály Bécsben, Grazban és Pázmány pártfogásával Rómában tanult. 1627-től győri kanonok, 1637-től pozsonyi prépost, 1640-től szerémi, 1644-től váci püspök volt. 1646-ban halt meg.

Feltételezhető, hogy részt vett a nyomtatvány illusztrálásában a huszonegyedik tanúként kihallgatott *Tobias Venceslaus Axamithek, sculptor annorum* 28. És csaknem bizonyosnak tartható, hogy a harmincketedik tanúként megemlített *Georgius Scheibele, statuarius annorum circiter* 36 készítette el a Pietà-szobrot, hiszen az elbeszélés harmadik fejezete részletesen beszámol arról, hogyan jelent meg a szobrásznak Zwesspenpauer öreg ember képében.

Kopcsányi műve még 1643-ban megjelent németül Pozsonyban (2018), és Augsburgban is (RMK III 1600), továbbá Lippay megbízásából Tomáš Bielavý pozsonyi kanonok fordításában biblikus cseh nyelven (2020). Ismert lengyel fordítása is (Kalisz 1642(?), példánya Krakkó Bibliotheka Jagiellonska, jelzete „36 813 I 4°, Estreicher XX 71). Olasz kiadása 1643-ban Firenzében jelent meg (Apponyi Hungarica 2034). Magyar nyelvű kiadásának egykori létezését is egyértelmű adatok igazolják (2018A). 1644-ben Zachariáš Láni Trenčsén, Liptó és Árva vármegyék evangélikus szuperintendense tett közzé e mű ellen két nyelven is cáfolatot (2034, 2035). Szilágyi Benjámin István, akkor váradi rektor, pedig még 1643 májusában elküldte Kopcsányi művének egy példányát Gisbertus Voetiusshoz, aki 1654-ben cáfoló válaszával együtt újranyomtatta (*Selectarum disputationum theologicarum pars secunda*. Ultrajecti 1654, 1139–1193. vö. RMK III 6345). E tudósítás még csaknem száz év múlva is komoly érdeklődést keltett. 1738-ban Eberhardt David Hauber közölte újra, vitatkozó megjegyzésekkel, a Voetius által kiadott szöveg német fordítását (*Bibliotheca acta et scripta magica. Nachrichten, Auszüge und Urteile von solchen Büchern und Handlungen, welche die Macht des Teufels in leiblichen Dingen betreffen. Viertes Stück* Lemgo 1738, 229–276). A Kopcsányi elbeszélése által elindított vitát Ján Kvačala (*Dejiny reformácie na Slovensku*. Lipt. Sv. Mikuláš 1935, 204–205) foglalta össze legalaposabban. Modern német nyelvű szövegkiadásban az eredeti dokumentumok fotóival pedig Alexander M. Gaibl tette újra közzé Kopcsányi művét (*Narratio rei admirabilis* [Pressburg 1910]). Ld. Még Evans, R.J.W.: *The making of the Habsburg Monarchy 1550–1700*. Oxford 1979, 392–393.

Cf. 2018, 2018A, –, 2020(1), 2034, 2035, –

Budapest Acad ① – Budapest Nat ② – Kraków OP ○ – München Nat ① – Pannonhalma ① – Praha Nat ① – Wien Nat ① – Wien Univ ①
Olim: Dolný Kubín, Čaplovičova k.

2020

[1] [KOPCSÁNYI Mihály]: »Spis o prediwné wěci, která se stala s jednou duší w Prešporku, w jakým spůsobu se ona od 24 dne měsíce Čerwence roku 1641 až do 29 dne měsíce Čerwna roku 1642 z ocistce ukazowala jedné panně rozmlauwajíce s ní, a pomoc žádajíce, i jak wyswobozena jest. Wytažený z přísazních swědkůw a actis publicis, které jsů při welebné kapitole Prešpurské, wyhlášeny z moci a rozkazu oswíceného pána, pana Jirika Lippai, arcibiskupa Ostrihomského, přeložený z latinského jazyku na slowenský w Bojnicách.« – [2] [BIELAVÝ, Tomáš] »Vytlačeny spolu s dennicí, to jest s wyswětlením deset článkůw wíry katolické, tohoto času nejpotřebnějších. W městě Prešporském léta páně 1643 [typ. Societatis Jesu].«

»46 + ? pag. + 3 tab. – 4° – ? ill.«

Jungmann, Josef: *Historie literatury české...* Druhé vydání. Praha 1849, V 1161 – Knihopis 4316 – Čaplovič 348

Tudósítás csodás eseményekről és katolikus vallási vitairat biblikus cseh nyelven. – Kopcsányi művének címe azonos a latin és a német kiadásával (2018, 2019). Bielavý munkája címének fordítása: Hajnalsillag, azaz a katolikus hit ez idő szerint legszükségesebb tíz cikkelyének magyarázata. Ezt a ma már ismeretlen nyomtatványt a lemergi egyetemi könyvtár példányának alapján írta le Josef Jungmann (*Historie literatury české...* Druhé vydání. Praha 1849, V 1161). Az ő híradása alapján ismertette később több ízben is a bibliográfiai szakirodalom, amelyet legutóbb Ján Čaplovič értékelte (348). A kiadvány tartalmára és beosztására címéből, valamint Zachariáš Láni, Ján Kučera és Alexander Hadik válaszaiból (2034, 2035, 2067, 2082) következtethetünk. A nyomtatvány első része Kopcsányi Mihály ugyanebben az évben, 1643-ban Pozsonyban latinul, németül és magyarul kiadott (2018, 2018A, 2019) tudósításának fordítása volt, amely Johann Clemens Zwesspenpauer szellemének többszöri megjelenéséről számolt be. A Slovenský biografický slovník (Martin 1986, I 246) állítása szerint az első résznek is Tomáš Bielavý volt a szerzője. A latin kiadás (2019) előszavából azonban egyértelműen kitűnik, hogy a tudósítást Kopcsányi Mihály írta, tehát Bielavý ennek csupán fordítója, amint azt Ján Čaplovič (348) és Jozef Kuzmík (I 103) korábban már helyesen megállapította. Bielavý önálló munkája volt viszont a második rész, a „Dennica” (Hajnalsillag), amely a katolikus vallás tíz fontos tételét kívánta bizonyítani a pozsonyi szellem jelenéseivel. A kiadványt Bielavý 1643. április 12-i kelettel (2067 előszava) Illésházy Gáspárnak, valamint Liptó vármegye egyházi és világi előjáróinak ajánlotta (2034 és 2035 előszava). A különben protestáns Illésháznak már tizenkét évvel korábban Pázmány is ajánlott hasonló tárgyú kiadványt (vö. 1512). Jungmann leírásából kitűnik az is, hogy e fordításban is megtalálhatók voltak a latin és német kiadásból ismert metszetek. Feltételezhető, de további bizonyításra szorul, hogy Bielavý latinul is megjelentette saját művét, mivel Kučera (2067) és Hadik (2082) válaszaival „*Phosphorus*” címmel emlegetik, s nem utalnak arra, hogy vulgáris nyelven megjelentetett munkával vitatkoznának. Láni pedig mindkét nyelven válaszolt (2034, 2035).

Tomáš Bielavý (Belavius, Bielavius) Rózsahegyen, majd ismeretlen helyen külföldön tanult. 1617-től szlovák hitszónok volt Pozsonyban, később pozsonyi kanonok, élete végén 1640-től bajmóci prépost. A pozsonyi jelenések kivizsgálására először 1642. július 12-én összeült bizottság munkájában a negyedik üléstől vett részt Szelepcsényi György helyett, mint *abbas SS. Trinitatis de Soklyos* (vö. 2019 *Processus judicialis* című fejezet). Nyilván ezért kapott megbízást Kopcsányi művének lefordítására és saját munkája megírására. A két mű nyelvállapotának meghatározása példány hiányában Jungmann címléírása alapján történt. A szlovák katolikusok korabeli írásbeliségére a nyugat-szlovák nyelvjárás elemeinek megjelenése jellemző.

Cf. (1): 2018, 2018A, 2019, – 2034, 2035, –

(2): – 2067, 2082

Olim: Lemberg Univ

Nádasi, Joannes: *Emericus dux. Posonii 1643.* – Vide 2017

2021

(NÁDASI János:) Jesu et Mariae cliens et clientum suorum patronus S[anctus] Ignatius de Loyola S[ocietatis] I[esu] fundator, premissis initio paucis de parvulo in cunis Jesu et Maria. Sodal[itati] Imm[aculatae] Concept[ionis] B[eaatae] V[irginis] Tyrnav[iae] datus a Valentino Balassa, Michaelae Esterházi, Ladislao Mikulich, lib[eris] baronib[us] et reliquis e Tyrnav[iensi] humanitate sodalibus anno Jesu nati 1643. Posonii (1643) [typ. Societatis Jesu].

A–H¹ternatim 12+6 = [2] + 142 pag. – 18° – Init.

RMK II 630 – Čaplovič 350

Katolikus elmélkedések. – A címlevél után kezdődik *Valentinus Balassa, Michael Eszterházi, Ladislaus Mikulich* és a *Sodalitas Immaculatae Conceptionis universa* ajánlása *Sigismundo Ignatio Forgach comitatus Borsodiensis supremo comiti, ... regiaeque majestatis cubiculario*. A főrészt *Mariae natalis dies* és *Dei Jesu natalis nox* című fejezetek vezetik be Mária és Jézus születéséről. Az utóbbi a könyv forrásait is felsorolja. Ezek: Petrus Maffei, Petrus Ribadeneira, Jakob Bidermann Ignác-életrajzai, az Ignácra vonatkozó kanonizációs iratok, valamint az *Imago primi saeculi Societatis Jesu* (1640) című jubileumi kiadvány. A főrészből a *Pars prima* Loyolai Szent Ignác Jézus- és Mária-tiszteletéről, valamint az Ignác-kultuszról szól 12 fejezetben (*caput*). A *Pars secunda* kilenc fejezete és a *Pars tertia* hét fejezete Ignác világi személyekkel kapcsolatos jótéteményeit idézi fel. A *Pars quarta* szerzetesekkel esett csodatételeit sorolja fel hat fejezetben. Összesen 161 folyamatosan számozott rövid elbeszélés, említés található a főrészből. Végül *Hebdomada Ignatiana* egy-egy reggeli és esti imádságot közöl a hét minden napjára.

Nádasi János (1614–1679) jezsuita Nagyszombatban, Grácban és Rómában tanult. 1644-től Nagyszombatban Eszterházy Miklós udvarában, 1651-től Rómában az egyetemes rendfőnök titkáráként, 1669-től Bécsben III. Ferdinánd özvegyének gyóntatójaként működött. Életéről és munkásságáról Tüskés Gábor írt monográfiát (A XVII. századi elbeszélő egyházi irodalom európai kapcsolatai (Nádasi János). Bp. 1997).

E művét nevének említése nélkül adta közre Nádasi, de felvette saját műveit felsoroló bibliográfiájába nyomdahely és évszám megjelölése nélkül (Seraphinus divini amoris. Pragae 1666, fol F_{1a} – RMK III 2360). Szabó Károly (RMK II 630) Augustin et Aloys De Backer jezsuita írói lexikona (Bibliothèque des écrivains de la Compagnie de Jésus. Liège 1853–1861. I. 502) nyomán írta le. Szelestei N. László Katona Istvánnak a kalocsai főszékesegyházi könyvtárban őrzött kéziratok adatgyűjtése (Ms 443) alapján erősítette meg a kiadvány egykori létezését. Legteljesebb leírását Debreceni Ember Pál református egyháztörténete idézte (Historia ecclesiae reformatae in Hungaria et Transylvania... ed. a Frid. Adolpho Lampe. Utrecht 1728, 391). Példány alapján először Tüskés Gábor ismertette és elemezte (i.m. 145, 376).

Tüskés Gábor és Knapp Éva még a példány ismerete nélkül feltételezte, hogy Nádasinak ez a műve azonos lenne a Pozsonyban 1643-ban megjelent *Útitárs* (2024) című imádságoskönyvvel, amelynek szerzőjét nem ismerjük (Archivum Historicum Societatis Jesu (62) 1993, 14). Tüskés példány ismeretében azonban már nem ismételte meg ezt az állítását Nádasi Jánosról írott monográfiájában (i.m.).

Budapest Nat cop. – Kraków Script ① – Kraków S.J. ①

2022

(Okulár. Pozsony 1643? typ. Societatis Jesu.)

RMK I 746 – Čaplovič 352

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Katolikus vitairat.

E kiadványt Szabó Károly (RMK I 746) a *Páristák méltatlan üldözése a vallásért* Váradon 1643-ban megjelent könyv (2044) alapján vette fel bibliográfiájába. Ennek 31–32. lapján a következők olvashatók: „Es csak minap-is bocsáta ki egy pápista szerzetes Posonban egy kis íráskát (Okulárnak nevezi), kibem igen emlegeti az inquisitiót, es az evangélikusak pelen-gérezését s perselisét.” A „minap” kifejezésből arra lehet következtetni, hogy az *Okulár* megjelenése csak kevés idővel előzte meg a *Páristák méltatlan üldözése a vallásért* c. művet, tehát valószínűleg 1643-ban, esetleg 1642-ben nyomtatták ki. Szerzőjéről és tartalmáról semmi közelebbit sem lehetett megállapítani.

Cf. 2044

2023

(SZENTGYÖRGYI Gergely) [transl.]: [1] Elmelkedések az öröke-valóság-rol, mellyeket p. J e r o n y m u s D r e x e l i u s, a Jesus Társaságából- valo pap deák nyelven írt, es most az egygyüü keresztyén lelkek üdvössé- ges tanúságáért magyarrá fordított Sz.G.G.N.I.S. – [2] (Az örökké-valóság emlekeztetője: a vagy három hetedre osztatott elmélkedések az örökké- valóságról...) Posonban MDCXLIII [typ. Societatis Jesu].

(?)¹², ((?))¹², A¹²–V¹² = [48] + 480 pag. – 12° – 3 ill., orn., init.

RMK I 747 – Čaplovič 345

Katolikus elmélkedések. – A címlap alsó részén látható fametszet a négy evangélista jel- képét és a sátánt legyőző imádkozó embert ábrázolja. A címszövegben olvasható rövidítés va- lószínű feloldása; Szent-Györgyi Gergely Nádor Ispán Sekretáriusa. A címlap hátán lévő fametszeten pedig az utolsó ítélet látható. Alatta bibliai idézet olvasható. Ezután ...*gróf Jakusity Anna asszonynak... gróf Homonnai János uramnak, országunk bírójának... házastár- sának...* címzett Ajánló levél következik. Keltezése és aláírása: Kismarton 1643. december 8. *Szent-Györgyi Gergely, palatinus uram ónagysága szekretáriusa. A kegyes olvasóhoz intézett előszó az elmélkedés hasznosságát magyarázza. A Lajstroma e könyvecskének után Más lajt- roma e könyvecskének* címmel tárgymutató olvasható, továbbá az *Éjjel-nappal előttünk for- gandó elmélkedés*.

A főrész kilenc *elmélkedés*re, ezek egyenként három *cikkely*re vannak osztva. A IX. *elmél- kedés* ezenkívül még hét *tanulságot* is tartalmaz. Az elmélkedések szövegében különböző latin auktoroktól vett idézetek és verses magyar fordításuk olvasható. Incipitmutatóra utaló kezdő- szavaik: 12. lap: *A Nap leméggyen* – 17: *A gyönyörűség tart* – 155: *Aki az örökkévalókat* – 250:

Ily félelmes – 259: Amit szemünk – 262: Reményli – 263: Amivel – 266: Dajkától – 295: Ő emberi állat, ha – 378: A szentek – 379: Prédikációkor – 400: Nem lehet – 405: Ha rádól – 410: Immár végét.

Az örökkévalóság emlékeztetőjének önálló címlapja és *A keresztyén olvasóhoz* címzett ajánlása van. Az ajánlásban a fordító Szentgyörgyi leírja, hogy ez a rész az elmélkedések rövid sommája, ...hogy azoknak olvasására és megfontolására könnyebben érkezhessék akárki is... Az I. rész hét igazságot, a II. hét tanulságot, a III. Az örökkévalóságról hét kérdést foglal magában. A bennük található versek, ill. énekek kezdősorai: 411: *Ezt a lelkek – 418: Ékes szép – 431: Rövid itt – 443: Mennyi csillag.* Az egyes részeket lezáró imádságok: 436: *Az isteni félelemnek megnyeréséért – 455: Az örökkévalóság emlékeztetőnek bennünk való gyarapodásáért – 475: Az isteni félelem és szeretet megnyeréséért.* A kötet utolsó lapján *Memento mori* feliratú metszet látható.

A kiadványban olvasható verses részek szövegkiadása: RMKT XVII/9 217–221.

Szentgyörgyi Gergely, Eszterházy Miklós nádor kismartoni titkára Hieronymus Drexel *De aeternitate considerationes* című művét fordította magyarrá. Drexel munkája 1620 után számos kiadásban jelent meg. Az eredeti és a fordítás közötti eltéréseket Tüskés Gábor vizsgálta (A XVII. századi elbeszélő egyházi irodalom európai kapcsolatai. Bp. 1997, 47 – vö. Bartók 262).

In 14 bibliothecis 18 expl. – Bratislava Acad – Budapest Acad, Nat, Univ – Cluj-Napoca Univ – Martin MS – Pannonhalma – Sárospatak Ref – Sopron Ev – Szeged Paed – etc.

2024

[ÚTI-TÁRS]. [Pozsony] (1643) [typ. Societatis Jesu].

¶12 ¶6, A–Yalternatim 12 + 6, [+?] = [36] + 396 + [?] pag. – 18° – Mult. ill., orn., init.

RMK I 1607 – Čaplovič 353

Katolikus imádságoskönyv. – Az egyetlen példány első levele hiányzik. A címlap szövege az 1639-i pozsonyi (1787) és az 1678-i nagyszombati (Országos Széchényi Könyvtár RMK I 1226a) kiadásával azonos lehetett. A második levélen kezdődik *Rezenyi György p.k.* [= pozsonyi kanonok] Pozsony 1643. augusztus 20-án kelt ajánlása *A kegyes olvasóhoz*. A könyv fekete és piros betűkkel nyomott bevezető részének tartalma mindenben megegyezik az első, 1639. évi kiadás (1787) első 36 levelével. A különbség annyi, hogy itt *A változó ünnepeknek egynehány esztendőre való táblája* az 1644–1665. esztendőre szól. A mű tartalma a bevezető részben található *Lajstroma e könyvecskének* című, piros betűkkel is kiemelt felosztása szerint a következő: (1) *Reggeli imádságok* – (2) *A mise előtt* – (3) *Asztaláldás* – (4) *Estveli imádságok* – (5) *A gyónás előtt* – (6) *Az Úrvétel előtt* – (7) *Penitencia tartó VII zoltár* – (8) *Litániák* – (9) *Prédikáció előtt* – (10) *Utána* – (11) *Háláadások* – (12) *Az eklézsiáért s lelki pásztoriért* – (13) *Bizonyos személyek imádsága* – (14) *Sz. Briginának XV imádsági* – (15) *Betegségbenváló könyörgések* – (16) *Szűz Mária olvasójának mondása*. Az egyetlen ismert példány a 396. lapon megszakad.

Az imádságok között az incipitmutatóra utaló kezdőszavak szerint a következő verses betétek találhatók: 15. és 65.: *Istennek hív szent anygala... világoddal* – 44: *Üdvöz légy Szűz* – 46: *Üdvöz légy e* – 62: *Mivel* – 204: *Imádlak téged* – 214: *Jöjj Szentlélek*.

A verses szövegek és az ajánlás kiadása: RMKT XVII/7 290–295, 619–621, Holl Béla.

A mű szerzője ismeretlen. Szinnyi József (XI 925) tévesen állította, hogy az *Útitárs* Rezenyi munkája volt. Ő az előző tanúsága szerint csak a költségeket adta a három év alatt elfogyott könyvecskének újra való kinyomtatásához (vö. 1787). Nem állja meg a helyét az az újabban felmerült feltételezés sem, hogy e névtelen imádságoskönyvecske azonos lenne Nádas János jezsuita *Jesu et Mariae cliens* című művével (vö. 2021).

A kiadvány tipográfiai jellemzői arra mutatnak, hogy az előző kiadáshoz (1787) hasonlóan ez is a pozsonyi jezsuita nyomdában készült (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Cf. 1787, –, →

Budapest Univ ②

2025

[1] NEW vnd alt Allmanach auff's Jahr nach Jesu Christi Geburt 1644. auff Vngern, Sybenbürgen, Zipß vnd vmbliegende Örter calculirt von D a v i d e F r ö l i c h i o, astronomo practico nun mehr ins 21. Jahr. – [2] (Naturmässige Weissagung vnd Verkündigung aus dem Gestirn vnd Himmels Lauff vom Zustand vnd Beschaffenheit des 1644. Jahrs... gestellet von D a v i d e F r ö l i c h i o ...) Herman-Stadt [1643] durch Marcum Pistorium.

A⁸–C⁸ 8⁸ 4 = [36] fol. – 16° – 1 ill., orn.

Adleff 82 – Avram 7

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – E kiadvány unikum példányáról először Norbert Adleff adott hírt (Adleff 82), majd Mircea Avram közölte részletes leírását címlapmásolattal együtt (Avram 7). A címlapverzón az állatövi jegyek közül egy bakot ábrázoló fametszet látható.

Az év jellemző adatai és a naptárjegyek magyarázata után a hónapok naptártáblái következnek német nyelvű hónapversekkel. A fennmaradt egyetlen példányból a B₆ levél hiányzik, amelynek rektójára december második felének naptártáblája volt nyomtatva, a hátlapjára pedig nem lehet következtetni. Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon egyes fejezetei: *Von den vier unterschiedlichen Zeiten des 1644. Jahrs, auch derselben Konstellation und Gewitters. Vom Winter – Vom Vorjahr – Vom Sommer – Vom Herbst – Von Leibes Krankheiten – Von Fruchtbarkeit des Getreides – Vom Weinwachs – Von bequemer Bestellung der Gartenfrüchte, Sommer- und Winter Saat – Von Krieg und Unfried.* A prognosztikont a *Chronica nach Christi Geburt* követi a Krisztus születése és az 1642. esztendő közötti események leírásával. Ezután a *Verzeichnis der Jahrmarckt so in Siebenbürgen gehalten werden* című vásárjegyzék következik a városok betűrendjében. A kiadványt a *Das Tafelein des Glücks und Unglücks...* című táblázat zárja. A nyomtatvány terjedelme az Avram megállapította 37 levéllel szemben 36 levél.

Cf. 1700!

Budapest Nat cop. – Sibiu Mus ②*

2026

{Kalendárium és prognosztikon az 1644. esztendőre. Tejfalu 1643 Weche-
lius Zsigmond János. – 8°}

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1701!

2027

GERBER, Gregor: Valetpredigt in dem kön(iglichen) freyen Marckh Sanct
Georgen gehalten auß der Apostolischen Geschicht am 20. von 17. versu
biß zu end deß Capitels von Gregorio Gerbero Lichtensteinensi Mysniaco
vber die 8 Jahr alda gewesten evangelischen Prediger... Trentchin 1643
bey Dorothea Wocalin.

A⁴–C⁴ = [12] fol. – Orn., init.

MKsz 1914: 165 – Caplovič 1751

Evangélikus prédikáció. – A címlapon, a címlevél hátán bibliai idézetek. Ezt követi a
Prooemium oder Vorgang. A főresz a textussal kezdődik (Apostolok cselekedetei 20:17–38):
Vorlesung des Textes. A prédikáció beosztása: *Exordium oder Eingang*, *Prima concionis pars*,
Secunda concionis pars, s Pál apostolnak az efezosiaktól való búcsújáról szól.

A szerző Gregor Gerber nyolcévi szolgálat után vett búcsút pozsonyszentgyörgyi híveitől.
Életútja e prédikációból ismert. Eszerint a szászországi Lichtensteinből származott. 1617 és
1643 között működött evangélikus lelkészként Magyarországon. 1617 és 1620 között Nádasdy
Pál *porgelini* birtokán; majd rövid ideig Széchy Miklós hívására *Felsőlendván*; 1620 és 1634
között Batthyány Évánál *Szenhelénán* és *Kaltenbrunban*. Végül nyolc éven keresztül Szent-
györgyön lelkészkedett.

Budapest Nat ①

2028

GRAFF, Andreas: Lumen logicvm lucidum breviter traditum I. elementali,
II. systemate, III. gymnasio ab authore Andrea Graffio, rect(ore) Trin-
chin(iensi). [Trenchinii] 1643 [Dorota Vokálová].

A⁶–K⁶ = [60] fol. – 12° – Orn.

RMK II 631 – Caplovič 1752

A logika tankönyve. – A címlevél hátán a szerző ajánlása *Generosis... domino consuli et toti senatui... oppidi Sancti Georgii fautoribus... sicut et... dno Samueli Gelsitz, concivi S. Georgiano dignissimo*. Ezután *Schema* foglalja táblázatba a tankönyv rendszerét. Az *Elementale logicae* című főrész a logika tömör összefoglalását adja.

Bartók István Graff tankönyvét az Aristoteles-követők közé sorolta, s megállapította, hogy benne Bartholomaeus Keckermann hatása is felfedezhető (Bartók 82–83). A címben jelzett három szintre tervezett logikafeldolgozás közül e tankönyv csupán az *elementalis* vagy alapfokú szintet tartalmazza.

A kiadvány a betűtípusok vizsgálata alapján a trencsényi nyomdában készült (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Budapest Nat ① – Budapest Univ ②

2029

HADIK, Alexander: *Hecas theologica super aphorismo Iohannitico Ioh. 1. v. 27. Ecce agnvs ille Dei, qui tollit peccatum mundi, quam auxiliante Deo praeside... Alexandro Hodikio p. t. gymnasij Banovicensis rect(ore) defendendam suscipit David Peucerus Lipa Bohemus, ejusdem gymnasij nunc alumnus, idq(ue) ad diem (...) Aprilis horis et loco consvetis... MDCXLIII... [Trenchinii] (1643) [Dorota Vokálová].*

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn., init.

MKsz 1963: 118 – Čaplovič 1753

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlapon az impresszum helyén két bibliai idézet áll. A címlevél hátlapján *David Peucerus respondens Caspari Illieshazi de Illieshaza, comiti perpetuo à Trenchin...* címzett ajánlása olvasható, amelyben Illésházy bőkezűségét és támogatását kéri a maga számára. A főrész hat *Thesis*ben magyarázza a címlapon idézett szentírási helyet, János evangéliuma 1. részének 27. versét. Az utolsó lapon *Consectaria* címmel hét, a disputáció tartalmából folyó rövid következtetés zárja e művet.

E vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint 1643. áprilisában vitatták meg a báni evangélikus gimnáziumban. Borsa Gedeon és Ján Čaplovič szerint a trencsényi nyomdában készült (MKsz 1963: 118 és Čaplovič 1753). Megállapításukat a betűtípusok vizsgálata megerősítette (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Banská Bystrica Arch ○ – Budapest Acad cop. (Martin) – Martin MS ① – Prešov Ev ①

2030

HUSSONIDES PACOVSKÝ, Daniel: *Praesent. Winss nowého léta... tisy- cého ssestistého cžtyrydcatého cžtwrtého... author Hussonides. Geslicky*

nowého roku... Danyel Pacowský stele... W Trenčjně [1643] w impressy Doroty Wokálowé.

[1] fol. – 390 x 307 mm – Orn.

Čaplovič 1754

Újévi köszöntőversek biblikus cseh nyelven. – Az egyleveles, plakát alakú nyomtatvány négy részre tagolódik: [1] A címadó háromhasábos vers *Author Hussonides* aláírással. – [2] *Jeslický nového roku* (Az újév jászola) című evangélikus egyházi ének és imádság a szerző aláírásával. E költeménynek már csupán az eleje háromhasábos. – [3] *Aenigma mysticum - Resolutio aenigmatis* címmel bevezető latin sor után cseh nyelvű rejtélyvers és annak cseh nyelvű megoldása. – [4] *Corollarium* versben.

Ezen egyleveles nyomtatványt először „B” [Boris Bálent] ismertette és közölte róla reprodukciót (Slovenská národná knižnica 1946, 40), ám a szerző nevét tévesen Huslonidesnek olvasta. Később több ízben újra megjelent a kiadvány reprodukciója: Repčák, Jozef: Prehľad dejín kníhtlače na Slovensku. Bratislava 1948, 68; Kudla, Jozef: Trenčianske tlačiarne. Trenčín 1967, 10; Trenčianske noviny 1968. karácsonyi száma.

A szerző, Daniel Hussonides Pacovský személye a szakirodalom alapján nem azonosítható egyértelműen. A Knihopis közlése szerint Daniel Hussonius Pacovský katolikus pap volt a XVII. század közepén, Čaplovič és Kuzmík véleménye szerint az ő fia lehetett a versszerző Daniel Hussonides (Čaplovič 1754, Kuzmík I 306). Ez azonban kizárható, mivel Daniel Hussoniusnak még 1630-ban is jelent meg Prágában katolikus kegyességi munkája (Knihopis 3268). Feltehető azonban, hogy Daniel Hussonides Pacovský Václav Hussonius Pacovský rokona volt, akiről a Knihopis azt közölte, hogy 1598-ban Mladé Vožice egyházának gondnoka volt, és ebben az évben protestáns teológiai munkát adott ki Prágában (Knihopis 3269). Nem zárható ki továbbá az sem, hogy Daniel Hussonides Pacovský azonos azzal a David Ambrosiades (Ambrosius Pacovský) néven ismert költővel, aki a fehérhegyi csata után elmenekült Csehországból (vö. Rukovět I 80).

Budapest *Nat* cop. – Trenčín *Arch* ①

2031

ILLESHÁZY Gáspár: Viridarivm varij generis flosculorum in usum juvenutis honestae, senectutis venerandae plantatum ab... comite,... Casparo Illieshazi de Illieshaza perpetuo a Trenchin, ejusdemq(ue) comitatus Trenchiniensis et Lyptoviensis perpetuo, nec non Arvensis supremo comite,... consiliario, equite aurato. ... [Trenchinii] MDCXLIII [Dorota Vokálová].

[1]², A⁴–X⁴ Y³ = [89] fol. – forma oblonga 4° – Orn.

RMK II 632 – Čaplovič 1755

Bölcs mondások gyűjteménye. – A címlevél után *Praeloquium* olvasható, dátum és aláírás nélkül. A főrészből bölcsmondásokat tartalmaz antik, keresztény szerzőktől és a Bibliából témakörök

szerinti csoportosításban. Az axiómák, idézetek az erkölcsös és vallásos életre vonatkoznak (pl. *vi-ta beata, conscientia, amicitia, paupertatis applausus, tyrannorum vis, tentatio, Lutherana fides*).

Illésházy bevezetőjéből kitűnik, hogy művét útmutatásul szánta az ifjabb és idősebb generációnak.

Budapest Acad ① – Budapest Nat ① ②* – Budapest Univ ① – Praha Nat ①

2032

⟨Kalendár a pranostyka na rok 1644. Trencín 1643 Dorota Vokálová. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. 1752!

2033

LÁNI, David: *Dispytatio de cavsa peccati remotiva, quam... examinis loco una cum actione quodam poetico-oratoria praeses David Lani, sch(olae) Privid(ensis) rect(or) respondente Johannes Brunowicz Ihrisceno, sch(olae) alumno placidae bonorum ventilationi in schola Prividensi ad diem (...) Septembris... subjicit. [Trenchinii] MDCXLIII [Dorota Vokálová].*

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Orn., init.

Sztripszky II 2541/89 ← MKsz 1890: 267 – Caplovic 1756

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlevél hátlapján Privigye 1643. augusztus 18-i kelettel David Láni ajánlása olvasható, amelyet *Michaeli Bossani de Nagy Bossan;... Balthasari Egrhesdi, praefecto arcis Bajmócz;... Nicolao Karos, provisori bonorum Bajmocz; item... judici caeterisque senatoribus reipublicae tum ecclesiasticae, tum politicae Prividensis praesulibus, musagetis et evergetis suis* címzett. Majd a rövid *Prooemium* után tizenöt *Theorema* és *Conclusiones* következnek. A konklúziók végén *Ad lectorem* címmel néhány soros utószó áll, s végül a nyomtatványt *Johannes Brunowicz Ihriscenus respondens et discipulus* latin verse zárja, amelyet *dno David Lanij disputationis hujus autori, praeceptoris suo* intézett.

A téziseket a címlap kéziratos bejegyzése szerint 1643. szeptember 2-án vitatták meg a privigyei evangélikus iskolában. A vizsgázó Joannes Brunowitz, a vizsgáztató David Lani volt. A tézisek szerzője arról a kérdésről értekezik a kálvinista állásponttal vitatkozva, vajon Isten-e a bűn oka.

E kiadvány nyomdai anyaga teljes egészében megegyezik más trencséni nyomtatványokéval (1858, 1965, 2156), így mint korábbi leírásaiban is már megállapították, kétségtelenül a trencséni nyomda terméke.

Budapest Nat ②* – Martin MS ③*

2034

LÁNI, Zachariáš: Pseudo-spiritus Posoniensis, a neb saud o falessném duchu presspurském... k tomu přičiněná gest (Luciferi papistici) Dennice papeženské od Thomásse Belawia kanonyka presspurského, rodjce nřžno-slačského znowu rozžatě rozptylens[!]. Vřinene od mágistra Zacharyásse Lany, zpráwce cřrkwe trencanské a cřrkwj ewangelických w kragich trencanském, liptowském a orawském zřřzeného superintendenta. [Trenčín] léta Páně 1643 [Dorota Vokálová].

A⁴–P⁴ Q² = [62] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 634 – Čaplovič 1758

Evangélikus vitairat. – A cím biblikus cseh nyelvű szövege megegyezik a latin kiadásával (2035). A címlével hátlapján Augustinustól és a Szentírásból olvasható idézet. A Trencsénben 1643-ban keltezett előszót *M. Zacharias Lanij superintendens* intézte *K... panu Tomassowi Belawiovi, kanoniku prešpurskému* (Tomáš Bielavý, pozsonyi kanonok úrhoz). A főrészt Láni két művét tartalmazza: *První díl spisu. O duchu podvodném nějakého Klimenta předtím mrtvého v Prešpurku se zjevujícím* (Az írás első része. Egy korábban Pozsonyban meghalt Klément nevű csaló lelkének megjelenéséről) Ez Kopcsácsányi Mihály *Narratiójára* (2018) felel; és *Díl druhý. V němž se ukazuje nepravé písem svatých k desíti následujících papeženských artykulu upevnení při vedených natahování* (Második rész, amelyben megmutatkozik a Szentírás helytelen értelmezése a tíz következő pápista artikulusához).

E vitairat Zachariáš Láni ugyanebben évben, 1643-ban Trencsénben latinul megjelent művének (2035) fordítása. Az Országos Széchényi Könyvtár példányának címlapján olvasható Georgius Ribay kéziratos bejegyzése, amely szerint e munkát Adam Wolfius exuláns lelkész fordította cseh nyelvre.

A nyomtatvány Szabó Károly (RMK II 634) és Ján Čaplovič (1758) szerint a trencsényi nyomda terméke. Megállapításukat a betűtípusok vizsgálata megerősítette (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Cf. 2018, 2018A, 2019, 2020, –, 2035, 2067, 2082

Bratislava Acad ① ③ – Budapest Nat ①

2035

LÁNI, Zachariáš: [1] Pseudo spiritvs Posoniensis, sive discursus ex S(acra) Scriptvra, vetustioribus patribus, adeoq(ue) ipsis etiam sanioribus pontificijs ostendens Spiritum Posonij apparentem, non alium fuisse, quam Sathanam in Angelum lucis et animam demortui cujusdam Clementis transfiguratum. – [2] Cui accessit dissipatio Luciferi papistici reaccensi a Thoma Belario[!], canonico Posoniensi, patricio Slaczensi. Authore... Zacha-

ria Lanij, antistite sacrorum Trenchiniensium et evangelicarum ecclesiarum per comitatum Trenchiniensem, Liptoviensem et Arvenssem superatendente. [Trenchinii] 1643 [Dorota Vokálová].

A⁴-P⁴ = [60] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 633 – Čaplovič 1757

Evangélikus vitairat. – A címlével hátlapján Augustinustól és a Szentírásból olvasható idézet. Az előszót *Ad... Thomam Belavium, canonicum Posoniensem* intézte Trencsén 1644. október 21-i keltezéssel *M. Zachariás Lanij superattendens*. A kiadvány főrésze két művet tartalmaz: *Pars prior de personato spiritu defuncti Clementis Posonij apparentis* címmel előbb hét *Caput*-ban taglalja Kopcsányi Mihálynak a Pozsonyban megjelent szellemről ki nyomtatott tudósítását (vö. 2018, 2018A, 2019, 2020(1)), majd a *Pars II. demonstrans vitiosam detorsionem Scripturarum pro confirmandis decem articulis papisticis adductarum* Tomás Bielavý pozsonyi kanonoknak Kopcsányi műve cseh nyelvű kiadásához csatolt függelékét (2020(2)) cáfolja.

E kiadvány a nyomtatási hely feltüntetése nélkül jelent meg, de már Szabó Károly (RMK II 633) és Ján Čaplovič (1757) is kétségtelenül trencsényi nyomtatványnak tartotta. Az impresszumban olvasható 1643-as évszámnak ellenemond az előző 1644. évi keltezése. Ez utóbbi azonban minden bizonnyal sajtóhiba, hiszen Alexander Hadik Bielavý művére adott válasza, amelyet 1644. januárjában vitattak meg a trencsényi iskolában, már mint megjelent munkát emlegeti e könyvet (2082). Ján Čaplovič megjegyzi, hogy a budapesti Egyetemi Könyvtár példányában a helyes 1643-as évszám áll az előszó végén, ám nagyító alatt jól látszik, hogy ebből a példányból valaki kikaparta az 1644-es keltezést, és tussal vagy fekete tintával javította az évszámot 1643-ra.

Cf. 2018, 2018A, 2019, 2020, 2034, –, 2067, 2082

In 9 bibliothecis 11 expl. – Banská Bystrica Arch – Bratislava Paed – Budapest Acad, Ev, Nat, Univ – Levoča Ev – Martin MS – Nitra Dioec

2036

»REMENĚ, Daniel: Chirographum Divinum, super obitum Annae Raubergerianae conjugis Joh. Melczel Neo-Jecini [!] in Moravia Civis jam Exulis Trenchinii, typis editum 1643. (Concio funebris Danielis Remenii Teuto-Lipschensis, Ecclesiae Trenchinien. diaconi et versus funebr. additi concioni, Latini.) [Trenchinii 1643 typis Dorota Vokálová.]«

Čaplovič 1759

Gyászbeszéd biblikus cseh nyelven latin nyelvű gyászversek. – E kiadvány ma már egyetlen példányban sem ismert. Emlékét Martin Lauček Collectanea című 18. századi kéziratos munkája őrizte meg, ennek alapján vette fel Ján Čaplovič a tételt bibliográfiájába (1759). Fel-

tételezése szerint a gyászbeszéd szlovák nyelvű volt – a cím tehát csak fordítás –, a gyászversek latin nyelvűségét ezért tüntette fel külön a leírás. Čaplovič következtetése elfogadható, mivel a cseh száműzöttek felett elmondott biblikus cseh nyelvű gyászbeszédet rendszerint latin nyelvű gyászversekkel együtt jelentették meg (vö. 1799, 1800, 1803, 2192 etc.). A halotti prédikációt Daniel Remeň trencsényi másodpap mondta el az ott száműzetésben élő Joannes Meltzel felesége, Anna Rauberger temetésén. A kapcsolódó latin nyelvű gyászversek szerzőit Lauček leírása nem sorolta föl.

Remeň más munkáinak megjelenési helye alapján feltételezhető, hogy a kiadványt Trencsénben nyomtatták.

Remenius, Daniel: Dissertatio de triumphali Christi ascensione in coelum. Trenchinii 1643. – Vide 1859

2037

RHEGIUS, Urban: Knjžka genž slowě Lékařstwí dusse a Připrawení mysli člověka k smrti... někdy od D. Urbana Regia sepsaná nynj pak znowu wydaná a sprawená... a odemne Doroty Wokálowé w nowě na vlastnj náklad wydaná, wytlačená. (W Trencjné MDCXLIII Dorota Vokálová).

A⁶ B¹²–H¹² = [90] fol. – 12° – Orn., init.

RMK II 635 – Knihopis 14.824 – Čaplovič 1760

Evangélikus elmélkedések biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: A lélek orvossága és az ember gondolatának halálra készítése című könyvecske, melyet egykor D. Urban Rhegius írt, most pedig ismét kiadatott, elkészítettetett, és általam, Dorota Vokálová által újból, saját költségemen kiadatott, kinyomtatattott. A címvél verzőján Dorota Vokálová ajánlása Homonnai Drugeth Máriának, Széchy György özvegyének *Pani groff Homonnay Maryi po... pánu Jiřím Szoechy z Ryma Szoechy etc. pozustalé vdově ec. dědičné pani na Muráni, Baloku, Slovenské Lipči etc.* ..., amelyben vigasztalja özvegytársát, s a neki jutott jótéteményekért hálából ajánlja a könyvet a grófnőnek. A dátum és az aláírás: *V Trencjné 1643. március 25. Dorota Vokálová vdova a impressorka* (özvegy és nyomdásznő). Ezt követi dátum és aláírás nélkül az előszó az áhítatos olvasóhoz *Predmluva k pobožnému čtenáři*. A nyomtatvány törzse két részre tagolódik: *Lekařství duše zdravým i nemocným tčhto posledních a nebezpečných časov velmi potřebné* (Nagyon szükséges orvosság ezen utolsó idő mind egészséges, mind beteg lelkeinek); *Nemocný má promluvit k přátelům a jiným přistojícím* (A betegnek szólnia kell barátaihoz és más körülötte állókhoz). Végül néhány, a beteg által mondandó imádság és ének olvasható. A kinyomtatás évét a kolofon tartalmazza.

E munka eredeti forrása Urban Rhegius német protestáns teológus (?–1541) *Seelenartzney für die Gesunden und Krancken* című műve, amely Johann Fecler latin fordításában vált Európa-szerte népszerűvé: *Medicina animae* (vö. 140). Többnyire Caspar Hueber eredetileg ugyancsak német nyelvű munkájának szintén Fecler által készített kivonatos latin fordításával: *Ratio et methodus consolandi periculose decumbentes* együtt jelent meg. Akorábbi cseh-

nyelvű kiadások egy része is magában foglalta mindkét traktátust (Knihopis 14.819, 14.820, 14.821, 14.822, 14.823). Az 1592-ben nyomtatási helyének feltüntetése nélkül megjelent, csak szakirodalom alapján ismert kiadás címlapja szerint a cseh fordítást Jan Sušický Píškula készítette és Jan Stelcar (Jan Štelcar Želetavský z Želetavy) dolgozta át (Knihopis 14.822). E trencsényi kiadás, amint az ajánlásból és a címből kitűnik, Széchy György özvegyének, Homonnai Drugeth Máriának a jótéteményéből, de mégis Vokálová költségén jelent meg.

Cf. 140; –

Budapest *Nat* ①

2038

COMENIUS, Joannes Amos: J. A. Comenii Januae linguae Latinae vestibulum, primum in usum... paedagogei Albensis Hungarice redditum, deinde orthodoxarum in Hungaria scholarum usui accomodatum. Varadini MDCXXXIII apud Abrahamum Kertesz Szenci[ensem].

A⁸ B⁸ C⁴ = [8] + 32 pag. – 8° – Orn.

RMK I 748 – RMK II 638

Latin beszédgyakorlatok magyar értelmezésekkel. – A címlevél hátán *Philippus Ludovicus Piscator Albae Juliae* 1641. május 1-jén kelt előszava olvasható *Candido lectori*. Ezt *Informatio ad informatores puerorum de Vestibuli linguae Latinae usu* követi. A főrész két hasábra szedve, hét fejezetben, téma szerinti csoportosításban 680 megszámozott rövid mondatot tartalmaz latin és magyar nyelven.

Piscator az előszóban a gyulafehérvári iskolában használt latin tankönyvek sorába illeszti a *Vestibulum*-ot. Utal rá, hogy a didaktikai eligazítást adó *Informatio* Comeniusnak a *De sermonis Latini studio per vestibulum, januam, palatium et thesauros Latinitatis... absolvendo didactica dissertatio...*, cui additur... *de Vestibuli et Januae... usu debito informatorium* [Wratislaviae] (1638) című művéből való.

Comenius sok kiadást megért *Vestibulum* című tankönyve a feltételezések szerint először 1633-ban a lengyelországi Lesznóban látott napvilágot (ODO 1957, III 53–55), amiből azonban példány nem maradt fenn. A váradi kiadás latin szövege a mondatok sorszámanak különbözését leszámítva alapvető egyezést mutat a *Vestibulum* ODO-ban felvett korai változatával (Amsterdam 1657; vö. ODO 1957, tom. I col. 305–317, tom. III 53–58).

Cf. 1882, 1982, 2002(2), –, 2220, 2258, 2265(2), 2582, →

Budapest *Acad* ① – Martin *MS* ① (Késmárki ev. lyc.) – Moszkva *Lit* ①
Olim: Lugossy József

2039

COMENIUS, Joannes Amos – SZILÁGYI BENJÁMIN István [transl.]: Joh. Amos Comenii Janua linguae Latinae reserata aurea, sive seminarium linguae Latinae et scientiarum omnium... sub titulis centum, periodis mille comprehensa et in usum scholae Varadiensis juxta Belgarum editionem postremam, accuratam et auctam in Hungaricam linguam translata per Stephanum Beniamin Szilagyi, ejusdem scholae rectorem... Varadini 1643 apud Abrahamum Szenci[ensem].

*⁸, A⁸–O⁸ P⁴ = [16] + 220 + [12] pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 749 – RMK II 637

Nyelvtanulás céljából összeállított enciklopédia latin és magyar nyelven. – A címlevél után *Institutio didactica de usu et ratione docendi Januam linguae Latinae* című bevezetés olvasható. Ezt követi *G. V. ss. th. d. Ad auctorem* című üdvözlőverse. A monogram Jaromír Červenka megállapítása szerint Georg Vechner sziléziai teológus nevét rejtí magában (Červenka: Janua 2). A főrész két hasámban, száz fejezetben és ezer pontban foglalja össze a természet és a világ dolgait latin és magyar nyelven. Ehhez három *Index* csatlakozik: *Index titulorum ea, qua comprehenduntur, serie* – *Index titulorum ordine alphabetico* – Tábla az A-B-C-nek rendi szerént.

Červenka megállapítása szerint e magyar nyelvű kiadás Comenius Januájának Nathanaël Duez által 1640-ben Leidenben megjelentetett latin–német–francia–olasz nyelvű, átdolgozott változatát követi (Červenka: Janua XXXIV).

A magyar fordítás készítője, Szilágyi Benjámín István (1616–1652 körül) tanulmányait Gyulafehérvárott, majd Odera-Frankfurtban, Franekerben és Utrechtben végezte. 1643-ban a váradi, majd 1646-ban a sárospataki iskola igazgatója lett. 1647 szeptemberétől tolcsvai, 1651-től pedig sátoraljaújhelyi lelkészként működött (vö. Adattár II 48–51, Herepei János). Munkájához jelentős mértékben felhasználta Szikszai Fabricius Balázs szójegyzékét (Melich János: A magyar szótárirodalom. Bp. 1907, 155–156). Fordításának nyelvészeti jelentőségéről és nyelvjárási vonatkozásairól Bakos József írt (Az Egri Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei II. Eger 1964, 177–209). Valószínűleg Szilágyi munkája a kötet elején olvasható *Institutio didactica* is, amely a könyv hasznáról és alkalmazásáról szól a grammatikai, szintaktikai, poétikai és retorikai osztályokban. A *Januá*ban előforduló orvosi vonatkozású szavaknak az orvosi szakszókincs kialakulásában betöltött szerepéről lásd Orvostörténeti Közlemények 1985: 119–134, Büky Béla.

Cf. 1717, 1983, 2002(1), –, 2064, 2211, 2265(1), 2581, →

Budapest Acad ① – Martin MS ① (készmárki ev. lyc.) – Pannonhalma ②

Olim: Debrecen, Lugossy József – Kolozsvári ref. coll. – Kolozsvári rom. kat. lyc.

2040

FOELIX CONNUBIUM... Georgii Rakoci junioris... principis Transsylvani-
ae, partium regni Hungariae domini et Siculorum comitis... cum... Sophia
Bathori... Andreae Bathori... unica et suprema filia Albae-Juliae Transyl-
vanorum solennibus celebratum nuptiis, anno... MDCXLIII. 3. die Februa-
rii et ab... schola Varadiensi devotionis causa, panegyrico exornatum stylo.
Varadini MDCXLIII apud Abrahamum Kertesz Szencien[sem].

A⁴–C⁴ D² = [14] fol. – 2° – Orn., init.

RMK II 639 – Nágler 255

Lakodalmi köszöntő beszéd és vers. – E nyomtatványt II. Rákóczi György váradi kapitány, később erdélyi fejedelem és Báthori Zsófia, somlyói Báthori András leánya 1643. február 3-án tartott esküvéje alkalmából készítette a váradi iskola. A címlevél hátán *Fama* címen két disztichon szól a Rákóczi-ház dicsőségéről. A főrészben a cím megismétlése után hosszabb prózai szöveg olvasható. Ebben először a Rákóczi család, majd a Báthori család történetéről van szó. Az utóbbiról az ismeretlen szerző Thuróczy János, Antonio Bonfini, Lodovico Tubero és Brodaries István történeti munkáit idézi. A nyomtatványt *Transylvanica Venus* címen hexametekben írott, dicsőítő költemény zárja a szerző megnevezése nélkül.

Minthogy 1643 és 1645 között Szilágyi Benjámin István volt a váradi kollégium rektora (Adattár II 49–50, Herepei), feltételezhető, hogy ő volt ennek az anonim műnek a szerzője, de erre utaló egyértelmű adat nem ismert.

Erről a fejedelmi esküvőről részletesen írt Szilágyi Sándor a II. Rákóczi Györgyről szóló életrajzában (Magyar Történeti Életrajzok. Bp. 1891, 22–27).

Budapest *Nat* cop. – Sibiu *Mus* ①

2041

[1] FROELICH David, magyar országi astronomus kalendarioma Christus Urunk születése után 1644 esztendőre, mely bissextilis, az az olly esztendő, mely minden negyedik esztendő után a Mátyás ugrását, avagy toldalék napot elő-hozza és áll 366 napokból. Magyar országra és Erdélyre szorgalmatosan alkalmaztatott. – [2] (Prognosis astrologica, avagy a tsillagoknak hathatóságából... való jövődölés az 1644 esztendőnek... minémüségéről... iratott Froelich David, magyar országi astronomus által.) Varadon [1643] Szenci Kertesz Abraham.

A⁸–D⁸ E⁷ = [39] fol. – 16°

MKsz 1929: 218

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlevél hátán a szerző *Jonae Benedicti... in partibus regni Hungariae superioribus armaturae vice-praefecto* ajánlja művét. A naptárreszt beosztása megegyezik az 1643. évre szóló váradi naptárával (1976), azzal a különbséggel, hogy ez az egyes naptártáblák alatt hónapverseket is tartalmaz. A hónapversek januári kezdősora: *Orvosolni most jó. Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon fejezetei: Az esztendőnek négy részéről és elsőben a télről – A tavaszról – A nyárról – Az őszelel – Az eklipszisekelel – A hadaklel – A betegsegekelel – A földi veteményekelel – A bornak termésélel – Az érc nemeknek avagy metallumoknak reménységelel – A Holdnak külelőnbözelel járásából függö házi, mezei és kerti regulel. A Sokadalmak című vásárjegyzeket a Magyar chronica követi, amely az 1643. év eseményeivel fejeződik be. A kiadványt A bissextilis esztendőrelel írott magyarázat zárja.*

Cf. 1862!

Budapest Nat ①

2042

MEDGYESI Pál [transl.]: Praxis pietatis, az az keresztyén embert Isten tettselel szerént-valo járásra igazgatö kegyesseg gyakorlas. Fordéttatott angliai nyelvböl: es immár ötödször, az ekédiekben esett mindennémü hibáktul meg-tisztultan, söt sok helyeken meg-is jobbtultan az authornak szépelel igen székséges elöl-jároe-beszédelel edgyütt ki-botsáttatott ugyan Medgyesi Pal, Ur Jesus Christus edgy-ügyü szolgája által... (Varadon 1643 Szemptzi Abraham.)

[]¹, ()¹², ?¹², A¹²–Z¹², Aa¹²–Oo¹² Pp¹⁰ = [49] + 908 pag. – 12° – 1 ill. calcographica, orn.

RMK I 751

Protestáns elmélkedéselel és imádságok. – A kiadvány kettös címlappal készült. A rézmetszetes díszcímlap fölülel imádkozö embert, alul bibliai jelenetet, kétoldalt az elmúlas és virrasztás allegóriáját ábrázolja bibliai idézetekkel. A díszcímlap alján olvashatö egy idézet a Bibliából és a nyomdai impresszum. Ezután kövelelkezik a fent leírt nyomtatott címlap, az impresszum helyén bibliai idézetlel. A nyomtatott címlap hátán felsorolás, Amikkel ez ötödik nyomtatás megjobbtult. A kiadvány szerkezelel, beosztása megegyezik az 1636-os debreceni első kiadásélel (1639) azzal az eltéréssel, hogy az ajánlóverselel és a lajstrom közé A könyv első szerzőjelel elöljárö beszédelel illesztette a fordítö. A felséges és hatalmas fejedelelnek, Károlynak, Walliának fejedelelmelelnek címzett, keltezelel nélküli ajánlás aláírója Baylius Lajos. Ugyanitt latin nyelvélel epigrammája is olvashatö *Ad Carolum principem*. Az előzelel kiadásokban is megtalálhatö ajánló verseket ld. az incipitmutatóban.

A *Praxis pietatis* ötödik magyar kiadását Medgyesi Pál rendezte sajtö alá. Javított angol kiadás alapján lényegesen kibövitette a lapszélen olvashatö bibliai locusokat (vö. A keresztyén olvasóhoz címzett ajánlás VI. pontjával.) Ezt az ajánlást *post scriptával* megtoldotta, amelyben ez áldott jó könyv hatásárol, kívánatos használatárol írt. Lewis Baylynek az angol uralkodóhoz intézett ajánlását a 26. angol kiadásból vette át (?e verzelel). A rézmetsze-

tes díszcímlap, amely a magyarországi kiadások közül csak a váradit díszíti, szintén angol példát követ (Magyar Grafika 1994: 39–42, V. Ecsedy Judit). A fordítás szövege néhány helyen a második korrigált kiadáshoz (1735) képest is változott, a névelők használatában pedig végig Medgyesi gondos javításait tükrözi. A címlapverzón a jobbítások felsorolása után ezért a fordító nyomatékos kérése következik: *Kényszerítettnek azért lelkekisméretire... a nyomtatók, hogy ez után, míg ennél is jobban meg nem igazítottik e könyv, a nyomtatásban mindenkor ez ötödiket kövessék: veszendő nyerekedésért kárt az Isten dicsőségének ne tegyenek.*

Cf. 1525(2); 1639, 1702, 1735, 1817, 1895, 1906(1), –, →

In 15 bibliothecis 24 expl. – Budapest: Acad, Nat, Univ – Cluj-Napoca Univ – Debrecen Ref, Univ – Oradea Mus – Pápa Ref – Sárospatak Ref – Szeged Univ – Târgu Mureş – etc.

2043

PAKSI K. György: A sacramentumok ki-szolgáltatásának, az hazasok és bírák meg-esküdtetésének és az bünből meg-térteknek bé-vételének bizonyos módgya és rendi, melly mellé adattattak reggeli és estvéli szokot könyörgések-is az ecclesiának közönséges hasznára. Varadon 1643 Szenci Kertész Abraham.

A⁴–G⁴ = [4] + 52 pag. – 4°

RMK I 752

Református agenda. – A címlap hátán latin nyelvű szentírási idézet olvasható. Ezt követi két számozatlan lapon *Georgius Paxi, ecclesiastes Petro-P. Ketskémethini* aláírással a *Praefatio*, amely a kiadvány céljául a szentségek kiszolgáltatásában és a szertartások végzésében az egységességet jelöli meg. Fejezetcímek: *A sz. keresztségről – Az Úrvacsoráról – A sz. házasságról – és a megházasult személyeknek megesküdtetésekről – A bírák megesküdtetéséről*. Ezt követik: *Hálaadások és könyörgések – Meditatio Sancti Augustini ad Beatam Trinitatem* magyarul.

Paksi K. György Sárospatakon végezte a tanulmányait, 1636-tól óbudai, 1639-től kecskeméti református lelkész, 1639–1651 között az alsó-dunamelléki egyházkerület püspöke. Rimaszombatban halt meg 1652-ben. Kerületének lelkészei az ő közreműködésével adták ki 1642-ben ugyancsak Váradon magyar nyelven az 1623. szeptember 13-án tartott komjáti zsinat kánonjait (1975) is.

Cf. 1343, 1975, –

Budapest Nat ① – Pápa Ref ①

2044

PAPISTAK meltatlan üldözése a vallasert, mely e kérdésben magyaráztatik meg: Ha szabad-é valakit (és nevezet-szerint a pápistáknak az euangélicusokat) erő-szakkal vallásra kényszeríteni? Kinek alkolmatosságával az is szem-eleiben adatik: Micsoda mesterségekkel és kényszergetésekkel szokták (most fő-képpen) a pápisták az euangélicusokat a magok vallására hajtani?... [Várad] 1643 [Szenci Kertész].

A⁶–H⁶ I³ = 101 pag. – 12°

RMK I 753

Protestáns vallási és politikai vitairat. – A címlapon latin nyelvű bibliai idézet olvasható. *Olvasó* megszólítással kezdődik az előszó. A főrész élén megismétlődik a könyv címe. Az utolsó levél hátlapja üres.

A vitairat Veresmarti Mihály *Intő és tanító levél* (Pozsony 1639, 1788) és Carlo Carafa *Commentaria de Germania sacra restaurata* (Frankfurt 1641, korábbi kiadása Köln 1639.) műveire hivatkozva azt kívánja bizonyítani, hogy a katolikusok vallási és polgári tekintetben is a protestánsok erőszakos üldözésére, sőt kiirtására törekednek, s ezért fegyveres ellenállásra buzdítja a magyar protestánsokat. E röpirat eszmei előkészítője I. Rákóczi György magyarországi hadjáratának, műfaji szempontból a *Querela Hungariaeval* (1179) rokonítható. Tartalmát Ipolyi Arnold ismertette részletesen (Veresmarti Mihály megtérése históriája. Bevezetésül Veresmarti Mihály XVII. századi magyar író élete és munkái. Bp. 1875, 451–455). Lehetséges szerzőjének Keresztúri Pált, II. Rákóczi György váradi udvari prédikátorát tartotta (vö. Zoványi: Lexikon 309 is). E feltételezés azonban további indoklásra szorul.

V. Ecsedy Judit a nyomtatvány betűtípusai alapján megállapította, hogy az a váradi nyomdában készült (MKsz 1989: 28–30).

Cf. 1788, –, →

Budapest *Nat* ① – Budapest *Ref* ②*

Rajki Gáspár: Nova Transilvanica. S. l. 1643. – Vide 1956

2045

SZENCI MOLNÁR Albert: Szent David kiralynak es prophetanak szaz ötven soltari a' franciai notaknak es verseknek modgyokra magyar versekre forditattak es rendeltettek Szenci Moln[ár] Albert által. Amstelodamban 1644 Iansonius Ianos.

[]¹, A¹²–O¹² ? = [1] + 328 + [8] pag. – 8° – ♪ 1 ill. calcographica

A zoltárok könyvének verses fordítása. – E kiadásnak, amelyet a bibliográfiai szakirodalom korábban nem ismert, két egymást kiegészítő csonka példánya maradt fenn. A címleírás a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárának „R I 8° 984” jelzetű kolligátumában található rézmetszetű díszcímlapról készült. Ennek hátára van ragasztva egy másik töredékes címlap, amelyről átvilágítással megállapítható, hogy a Veresegyházi Szentel Mihály által készített 1681. évi kolozsvári zoltárkiadás címlapja (RMK I 1260). Ezt a kolligátumban egy „A₂” jelű levél követi, amely az 1697. évi debreceni kiadásból származik (RMK I 1500). A főrész az első zoltár szövegével ismét egy „A₂” jelű levéllel kezdődik. Bár az 1644-es címlap és a 11 levélből álló „A” füzet között nincsen közvetlen kapcsolat, mégis bizonyos, hogy egy kiadásból származnak, mivel az „A” füzet nyomdai anyagának tanúsága szerint valóban az amszterdami Janson-officinában készült az 1640-es évek közepén (V. Ecsedy Judit szóbeli közlése). Az akadémiai példány a „B” füzetből kezdődően az 1650. évi amszterdami kiadással azonos (2305).

Az Országos Széchényi Könyvtár „RMK I 1572a” jelzet alatt őrzi Szenci zoltáros könyvének egy korábban nem azonosított, címlap nélküli csonka példányát. Ez a „B₂” levéllel kezdődik, és a *Zoltárookra igazító tábla*, azaz a betűrendes mutató „M” betűjénél szakad meg az „O₁₀” levél verzóján. A közbeeső részekből a B₆₋₇, B₁₀, B₁₂, C₃, C₁₀, E₁₂, F₁, F₁₂, L₁, L₁₂, M₁₂, N₁₋₁₂, O₂ levelek hiányoznak. Feltételezhető, hogy a kiadvány a mutató végén az „O” füzetrel befejeződött. E csonka példány teljes nyomdai anyaga, betűtípusai, kottái, helyesírási sajátosságai, szedéstükre és minden más szedési jellegzetessége megegyezik az Akadémiai Könyvtár fent leírt példányának „A” füzetével.

Bár a két töredéknek nincsenek átfedő részei, a fentiek alapján mégis biztonsággal megállapítható, hogy mindkettő a zoltároskönyv korábban ismeretlen, 1644. évi amszterdami kiadásából származik.

E kiadás ma ismert két csonka példányában a 13., 15., 20., 22., 24., 25., 56., 59., 68., 69., 109., 119., 132., 142. zoltárok szövegének csupán részletei találhatók meg, teljesen hiányoznak a 14., 19., 28., 57., 58. és a 133–148. számúak.

A zoltárok és a függelékben közölt énekek kezdő szavait lásd az 1645. évi kiadás leírásában (2091(2)), e kiadás meglévő lapszámait az incipitmutatóban. A függelék után *Az egyenlő nótájú zoltárok felsorolása és a Zoltárookra igazító tábla* zárják a kiadványt.

A XVII. század közepén három ízben jelent meg Amszterdamban egymáshoz közeli időben Szenci Molnár Albert verses zoltárfordítása (2045, 2091(2), 2305). Mind a három kiadás kottás, a korábbi kiadások bevezető és függelék részeiből csak *Az egyenlő nótájú zoltárok* felsorolását és a betűrendes mutatót tartalmazzák. Minden esetben azonos a függelékben közölt nyolc ének is, amely kettővel több, mint az első herborni kiadásban (962(1)).

Cf. 962(1)*!, 1947(1), 1981, –, 2091(2), 2163(3), 2254(4), 2305, 2363(1), 2406(4), 2424, 2564(3), 2624(4), –

Budapest *Acad* ④* – Budapest *Nat* ③

2046

FRÖLICH, David: [1] Fasti reformati, vulgo kalendarium novum astronomico-ecclesiastico-historicum, in annum... MDCXLV, qui est primus ab intercalari, debita diligentia elaboratum ac supputatu(m) a Davide Frölichio,

... astronomo. – [2] (Coelvm anni MDCXLV sive iudicivm astromanticum... ad polum Pannonium, finitimasque Transylvaniae, Poloniae atque Germaniae provincias... directum auctore Davide Froelichio...) Bartphae Hung[arorum] [1644] typis Jacobi Klössii [jun.].

A⁴–C⁴ D² E⁴–G⁴ = [26] fol. – 4° – Orn.

RMK II 655 – Čaplovič 189

Naptár és prognosztikon. – A címlapon bibliai idézet, a címlevél hátán a szerző *Balthasaro Henrico de Obeck, sac. caes. rq. mttis in Superiori et Inferiori Silesia cancellario supremo... similiter... Johanni Vilczke de Dubensko... ducatum Oppolien. et Ratiborien. cancellario... dominis mecenatibus suis suspiciendis* ajánlja művét. A naptárszámítási adatok és jelmagyarázat után a verzó lapokon a naptártáblák következnek. A verzó lapok jobb oldali hasábjában feljegyzések olvashatók, amelyek elsősorban a 16–17. századi magyar történelemre, az ausztriai házra és a török háborúkra vonatkoznak. Fejezetcímeik a következők: *De diebus ominosis quibusdam hominib. – De mensib. ominosis quibusdam hominib. – De numeris fatalibus quibusdam familiis – De locis et nominibus fatalibus*. A rektó lapokon az egyes napok mellett üres hely van bejegyzések számára. A rektó lapok bal oldalán szintén történeti feljegyzések olvashatók, zömmel az ókori Keletre, a görög és a római történelemre vonatkoznak a következő fejezetcímekkel: *De praesagiis astrologicis – De disciplina militari – De victoriis celeritate partis – De victoriis mora et cunctatione partis – De magnis conatibus miraculose impeditis*. A prognosztikon önálló címlappal kezdődik. Fejezetbeosztása: *Titulus I. De hyeme ejusque accidentibus – II. De vere, ejusdem principio, tempestatib. et aliis contingentib. – III. De aestatis dispositione – IV. De autumnii qualitate – V. De obtenebratione luminarium – VI. De spe frugum, fructuum et vini*.

Cf. 1757!

Budapest Nat ①

2047

FRÖLICH, David: *Hemerologivm historicvm in compvtvm ecclesiasticum, sive calendarivm perpetuum redactum stylo tam novo, quam veteri, nec non coelo ac solo Pannonico accomodatum, principaliter autem pro privatis cujusvis necessitatibus, nec non publicis casibus... die competenti inscribendis, destinatum. Autore Davide Froelichio, sac(rae) caes(ae) r(egiae)q(ue) m(ajesta)tis per Regnum Hung. mathematico... In Bartpha MDCXLIV literis et impensis Jacobi Klössii [jun.]*.

[]²), :⁽², A² B⁴–H⁴ I¹ []¹ I²–4 K⁴ L², a² b⁴–e⁴ f² = [64] fol. + 1 t. – 4° – Orn.

RMK II 640 – Čaplovič 190

Öröknaptár – A szerző ajánlással fordul *Pergeneroso... Thomae Debreceni... Georgii Rakoci... in bonis Hungariae universis praefecto generali... Francisco Mariassi... Alexandri Ladislai Rakoci... bonorum archipraefecto... dominis patronis atque promotoribus suis...* Az ajánlás kelte 1643. december 10. Ezután az egyes fejezetek jegyzéke következik: *Elenchus eorum, quae in hocce hemerologio pertractantur*, majd útmutató a kötet használatához: *I. De explanatione nominum hemerologii, item computi ecclesiastici et calendarii perpetui – II. De serie, dispositione ac usu subsequentis hemerologii*. A naptárrész (*III. Sequitur ipsum hemerologium historicum*) felépítése a következő: a verzó lapokon található az öröknaptár, naptártáblák az új és a régi naptár szerint latin nyelvű Csisio Janusszal, római naptárral és egyéb csillagászati adatokkal a napkelteről és -nyugtáról, a nap és az éj hosszáról. A vele szemben lévő rektó lapokon a hónap egyes napjai mellett magyar történelmi események olvashatók: *Bellorum Hungaro-Turcicorum aliarumque rerum memorabilium in Pannonia, mense Januario gestarum compendiosa enarratio*. Az év egyes napjaihoz kapcsolódó eseményekről külön jegyzék készült: *IV. Index perutilis ac locuples historiarum, praecedenti hemerologio insertarum*. Ezután következik a névnapok jegyzéke: *V. Onomasticon, explicans nomina Hebraica, Chaldeica, Graeca, Latina et Germanica...*

A kötet második része csillagászati, naptárszerkesztési ismereteket tartalmaz, fejezetei a következők: *I. De tempore, ejusdem partibus et singulariter de horis – II. De differentia dierum ac dispositione festorum – Consignatio Evangeliorum Dominicalium – Enumeratio Epistolarum Dominicalium – Evangelia festorum vulgarium – Epistolae praefactorum festorum – III. De septimanis et appellatione dierum septimanalium – IV. De mensibus – V. De annis – VI. De diversis generalibus calendariorum, Romano Imperio introductorum – VII. De cyclo lunari seu decennovenali, qui et aureus numerus dicitur – VIII. De cyclo solari – IX. De litera Dominicali – X. De indictione Romana – XI. De epactis – XII. De investigatione Paschae et aliorum festorum inde dependentium*. E fejezet része három terjedelmes táblázat a változó ünnepekről, ezek meghatározásáról 1644 és 1800 között, valamint a római indictio, a napciklus, az aranyszám, a vasárnapi betű és egyéb adatok közlése Krisztus születésétől a 2000 évig *A XIII. De applicatione, praxi et usu vario in chronologicis praefactorum symbolorum annalium, ut et praecedentium tabularum és a XIV. De investigatione feriae hebdomadalis* című fejezetek zárják a kiadványt.

In 10 bibliothecis 12 expl. – Budapest Acad, Civ, Ev, Nat, Univ – Eger Dioec – Kezmarok Ev – Levoča Ev – Martin MS – Wien Nat

2048

(Kalendárium és prognosztikon az 1645. esztendőre. Bártfa 1644 Klöss jun. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1709!

2049

KASSAI András: Centuria quaestionum duabus minus de gratiosa servatoris nostri passione. Az az kettő-hián száz keresztyén kérdések rövid és együgyü feleleteckel az mi idvözítő Urunk Jesus Christusnak drágalátos szenvedéséről és haláláról, (utóllján az szenvedés historiájának hozzáadásával. Item: egy generalis theoria-szerént írot praedikátiával[!]). Es az Isten igeje s-vigasztalása szeretőinek üdvösseges oktatásokra nyomásban készítettet Cassai Andras, uyfaluí ecclesiának praedikátora által... Bartfan (MDCXLIV) Klösz Jakab [jun.].

[]⁴) ()², A⁴–P⁴ = [12] + 115 + [5] pag. – 4° – Orn.

RMK I 754 – Čaplovič 191

Evangelikus elmélkedések, bibliai részlet és evangelikus prédikáció. – A címlapon olvasható latin és magyar kronosztichon az 1643-as évszámot rejtí magában. A magyar kronosztichon incipitmutatóra utaló kezdőszavai: *Ki miérettünk szenvedett*. Az ajánlást Kassai András 1644. szeptember 1-jén címezte *Nagy-Tárkány Tarkany Istvánnak... tiszteletes... patrónusomnak*, így a kiadás évének 1644 tekinthető. A további bevezető részek a következők: *Johannes Basilius Vartembergeno-Silesius, pastor ecclesiae Lemesiensis* latin nyelvű üdvözlő verse: *Anagramma in nomen et passionis Dominicae centurias reverendi viri pastoris ecclesiae Uyfalusensis*; Kassai András költeménye *Elegia autoris de passione D. J. C. adhuc juvene et studioso composita* és annak magyar fordítása *Ejusdem paraphrastica Hunnica versio*, kezdőszavai: *Ó, minden fák között*. A *Brevis consignatio locorum, qui hoc libro continentur*, a nyomtatvány törzsét képező elmélkedés verses tartalomjegyzéke. Kezdő szavai: *A szenvedő személynek elmélkedését*. A tíz egységre osztott főrész *Az Úr Jézus Krisztus drágalátos szenvedésének és halálának első részéről* címmel kezdődik, mindegyik fejezete tíz kérdés-feleletből áll, kivéve az ötödiket, amely nyolcból. Az elmélkedés után Máté evangéliumának XXVI. és XXVII. fejezetei olvashatók, szövegük a Károlyi-féle fordítást követi, címük: *A mi érdemes Urunknak és üdvözítő Jézus Krisztusunknak... szenvedéséről és haláláról való história*. Mind a két fejezetet egy-egy táblázat egészíti ki. *Tabula analytica, hanc partem amarae Christi passionis comprehendens* és *Tabula alia hujus partis analysin complectens*. Az eddigiekhez szorosan kapcsolódik a főcímlapon is jelzett prédikáció, a *Generalis theoria passionis Dominicae*, azaz a *Krisztus szenvedéséről közönségesképpen*. Kassai András újabb latin verse még egyszer összefoglalja a kiadvány tartalmát: *Periocha brevissima historiae de passione domini nostri Jesu Christi versibus hexametris concinnata ab authore*. A nyomtatványt tárgymutató zárja: *Mutató tábla e könyvben foglalt fő-fő dolgokról*.

Az ajánlás és elmélkedés szövegébe néhány magyar vers van beleszőve. Ezek többnyire latin verses és prózai idézetek fordításai, vagy egykorú vallásos énekek részletei. Incipitmutatóra utaló kezdő szavai: []_{2a} lap: *Leckéje* – []_{2b}: *Urunk testéből* – []_{3b}: *Krisztus szenvedésének* – *Semmi* – *Urunk kemény* – 10. lap: *Ember, ha* – 11: *Csak tehozzád, én* – *Aki e kívül* – 27: *[Atyának bölcsessége, bizony istensége, Krisztus] Első; Harmad; 28: Hatod* – 38: *Amit Ádám-ban* – 48: *Zsidók* – 50: *A pokolnak* – 51: *Aki szívének* – 65: *Uram Jézus Krisztus* – 66: *Áldott Isten* – 67: *Aki Krisztusnak* – 81: *Mikor a Krisztus* – 85: *Megszáná* – 94: *Keljünk fel* – *Uram Jézus, szent* – *Életem*.

A versek forrásairól lásd: RMKT XVII/9 586–590.

Kassai András 1630 körül Csepregen tanult. 1633–1634-ben Szentgróton és Grácban a Hagymássy családnál nevelősködött, majd tizenhét éven keresztül kassaújfalui lelkész. 1651-ben Hárskútra, majd Fülekre távozott, későbbi életútja ismeretlen.

Budapest Acad ① – Berlin ①

2050

KASSAI András: Vigasztalással tellyes praedicatiu [!] az özvegységnek sanyaru állapottyarol, melyben meg-tanulhattyak az özvegyek, kivel es miben biztathattyak magokat: és mit cselekedet az Ur Isten gyakorta azokban és ma-is mit akar cselekedni, végére mehetnek. Irattatot Cassai Andras uyfalu ecclesiának praedicatora által. Bartfan MDCXLIII Klész Jakab [jun.].

A^B–E⁸ F² = [12] + 72 pag. – 8°

RMK I 755 – Caplović 192

Evangelikus prédikáció. – A címlap hátán bibliai idézet olvasható. A szerző Nagy-Rosaly-Kun Anna asszonynak, a néhai Tarkany Istvan... özvegyének...; Monaki Sophy asszonynak, a néhai... Tatai György uram... özvegyének...; Mutnoky Anna asszonynak, a néhai... öregbik Alvinczi Peter uram... özvegyének...; Korlat Kata asszonynak, a néhai... Fulo Miklos uram... özvegyének...; Konczsik Anna asszonynak, a néhai... Cassai György uram... özvegyének, istenfőleő matrónáknak ajánlotta művét újesztendei ajándékként. A *Dedikáló levél* kelte 1643. október 28, aláírója Cassai Andras, *Uyfalu ekléziának praedicatora*. Ezután következik a *Szép vigasztalással teljes prédikáció az özvegységnek sanyarú állapotáról*. Szövege nem teljes, mert az egyetlen fennmaradt példányból az A₈ levél, a 3–4. lap hiányzik. Az utolsó lap üres. A prédikáció után a LXXXII. zsoltár 1–8. versének magyarázata olvasható: *Istennek fenyegetése és büntetése azok ellen, kik az özvegyeket és árvákat nyomorgatják*, majd az *Elhagyatott özvegynek imádsága és Más imádság*. A kiadványt *Poetica elaboratio auctoris* címmel hat ének zárja, amelyből a megjelöléssel ellentétben csak a negyedik és az ötödik a szerző műve. Az egyes énekek címe és incipitmutatóra utaló kezdő szavai: 61. lap: *Az ötvennegyedik zsoltárból buzgó foháskodására az özvegyeknek és egyéb nyomorgóknak*, kezdete: [Balassi Bálint]: *A te nagy – 62: Hymnus ad S. Sanctam Trinitatem*, kezdete: [Balassi Bálint]: *A Szentháromságnak első – 65: Más. Ugyanazon teljes Szentháromsághoz a boldog házasságért*, kezdete: [Balassi Bálint]: *A Szentháromságnak harmadik – 67: Reggeli hálaadás és könyörgés*, kezdete: Kassai András: *Hálát adok, Uram, a te – 68: Estvéli hálaadás és könyörgés*, kezdete: Kassai András: *Mi kegyelmes – 70: A száznegyvennyolcadik zsoltárnak magyarázatja*, kezdete: [Balassi Bálint]: *Mennyei seregek*.

Az énekek szövegkiadását ld. az incipitmutatóban.

Budapest Nat cop. – Sopron Ev ②*

2051

[RÁKÓCZI György, I.:] [Manifestum Georgii Rakoci principis Transylvaniae] Nos Georgivs Rakoci Dei gratia princeps Transylvaniae... Notum facimus et significamus... Evulgasse nuper Viennae... Ferdinandum tertium... contra nos Manifestum... [Bartphae] (1644) [Klöss jun.].

A⁴-C⁴ = [12] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 644 – Čaplovič 2578

Politikai kiáltvány. – E külön címlap nélkül megjelent kiadvány I. Rákóczi György választ tartalmazza III. Ferdinándnak 1644. február 23-i kelettel Rákóczi ellen kiadott manifestumára (RMK III 1634). A kiáltvány, amely *in libera civitate Cassoviensi, die 29. men. Martij 1644.* kelt, rövid bevezetés után a keltezés elhagyásával közli Rákóczi Györgynek 1644. március 17-én III. Ferdinándhoz küldött levelét. E levéllel tájékoztatta Rákóczi a királyt támadása indokairól. Ezt követi ugyancsak a keltezés elhagyásával Rákóczinak Magyarország rendjeihez intézett 1644. február 17-i nagyállai kiáltványa felkelése okairól. Végül Rákóczinak III. Ferdinánd manifestumára adott részletes cáfolata olvasható.

A []-ben olvasható cím Szabó Károlytól származik (RMK II 644). A szakirodalom azóta is így hivatkozik a kiadványra.

A bevezetésekképpen közölt két Rákóczi-levelet (a nagyállai kiáltványt magyarul) kiadta Toldy Ferenc (Galantai gróf Esterházy Miklós munkái. Pest 1852, 407–414).

Rákóczi a bevezetőben azzal indokolja manifestuma kinyomtatását, hogy noha ő magánlevélben tájékoztatta Ferdinándot felkelése indokairól, Ferdinánd mégis nyomtatásban tette közzé választát, ezért kénytelen ő is a nyilvánosság előtt védelmezni magát.

A manifestumot Szabó Károly, nyilván a kiáltvány végén olvasható keltezés alapján a kassai nyomda termékének tartotta (RMK II 644). A kassai nyomda működése azonban 1639 és 1653 között szünetelt, ezért ezt a röpiratot már Ján Čaplovič is kizárta a kassai nyomtatványok sorából (CVII és 2578). A kiadvány nyomdai anyagának vizsgálata alapján megállapítható, hogy az valójában a bártfai nyomdából került ki (V. Ecsedy Judit közlése).

Cf. –, 2075, 2096, 2097, –

Budapest *Nat* ②* – Cluj-Napoca *Acad* ② – Târgu Mureș ①

2052

WEBER, Johann: Amuletum, das ist ein kurtzer und nothwendiger Bericht zur Zeit der Pestilenz, durch Johannem Weber, Apoteckern in Epperjes gestellet... Bartphae 1644 typis Jac[obi] Klöszi [jun.].

(X⁶, []¹, +², A⁶-L⁶ M⁴ = [12] pag. + [1] tab. + [4] + 138 + [2] pag. – 12° – Orn., init.

RMK II 641 – Čaplovič 193

Orvosi tanácsok. – A címlevél hátán verses *Cautela* olvasható latinul és németül. Ezt követi a szerző Eperjesen, 1644. december 24-én kelt ajánlása *Denen edlen... Herren, Richter Herrn v. Rat, sowohl auch... Gemeine der freien Stadt Epperjes*. Az ajánlás szövege és aláírása között, az első füzet után ragasztották a nyomtatványba a *Synopsis amuleti* című táblázatot. Ezután következik a szerző *Votum devotum* c. disztichonja. Majd *Zum Leser* című német vers foglalja össze a könyv célkitűzéseit. További latin disztichon szól *Ad Zoilum*. A szerzőt egy-egy latin versben *Martinus Crusius, ecclesiae Kellemesiensis minister* és *Georgius Curiani, alumnus scholae Epper.* üdvözl. A főrészt az egy évvel később, 1645-ben megjelent magyar változattal (2095) megegyezően a pestis elűzésének módjáról és eszközeiről értekezik német nyelven.

Johann Weber (1612–1684) Eperjesen végezte iskoláit. Külföldi egyetemi tanulmányaira vonatkozóan nem maradt fenn adat. 1645-ben Eperjesen patikát nyitott, 1647-től Wesselényi Ferenc udvari orvosa is lett. 1661–1668 és 1675–1683 között Eperjes városa bírása volt. A Wesselényi összeesküvés miatt gyanúba keveredett; fogságából négy év múlva katolizálása révén szabadult. A Thököly-mozgalom hatására ismét evangélikus lett. Anyai ágon Kossuth Lajos ősei közé tartozik (vö. Turul 1894: 49–68, Nagy Géza). Weber életét és munkásságát újabban Varga Imre (RMKT XVII/9 642–644) és Hargittay Emil foglalta össze (Berliner Beiträge zur Hungarologie 7. Berlin - Bp. 1994, 77–94).

Amuletum-át az 1644–45-ös pestis idején írta, először németül, majd magyarul (2095) és biblikus cseh nyelven (2111) is megjelentette.

Cf. –, 2095, 2111, →

Budapest Nat ① ① – Košice Scient ○? – Martin MS ○? – Prešov Ev ○?

2053

ÁLVAREZ, Emanuel: Principia seu rudimenta gramatices ex institutionibus Emmanuelis Alvari Societatis Jesu ad utilitatem juventutis excerpta. Viennae Austriae MDCX[LIV] typis Gregorii Gelbhaar.

A⁹–M⁸ N⁷⁺¹ = [2] + 204 pag. – 8°

MKsz 1941: 285

Latin nyelvű magyar és német értelmezésekkel. – E nyomtatvány a jezsuita Emanuel Álvarez először 1575-ben hasonló címen, hely nélkül megjelent, nagy hatású munkájának (Sommervogel I 224) első ismert, magyar és német nyelvű értelmezésekkel ellátott változata. A címlevél után kezdődő főrész a következő fejezetekből áll: *Declinationes nominum – Verborum conjugatio – Rudimenta sive de octo partibus orationis – Praecepta aliquot de constructione, tyronibus ediscenda – Disticha moralia, sive Cato – De generibus nominum – De nominum declinatione – De praeteritis et supinis*. Magyar és német értelmezéseket csak az első két fejezet tartalmaz.

Az egyetlen jelenleg ismert példányt Sárkány Oszkár ismertette (MKsz 1941: 285). Ennek címlapja azóta megsérült, ezért a nyomtatás évszámának kiegészítése az ő közlésén alapul.

Cf. 1189; –, 2317, →

Budapest *Nat* cop. – Nagykálló *Gymn* ①

Hajnal Mátyás: Jézus szent szíve képekkel, énekekkel s imádságokkal. Bécs 1644. = **Appendix 177**

2054

[1] KRAKAI kalendariom könyv, a béczi látásnak hattározattia szerint Christus születése vtán az MDCXXXV. esztendőre igazítatot J a b l o n s k i M i k l o s krakai mathematicus által [!]. – [2] (*Prognosticon* avagy az egh forgási szérent [!] való esztendőnek kézdétiről.) Béchben [1644] Gelbhaar Gergely.

[]^s B^s C^s D^s = [28] fol. – 8° – 1 ins., mult ill., orn.

RMK I 770

Új naptár és prognosztikon. – A címlapon látható fametszeten két angyal tartja Magyarország koronás címerét. A naptárrész beosztása megegyezik az 1639. évre szóló bécsi kalendáriumával (1712). A hónapversek januári kezdősora: *Az első hónapba eret ne vágass. A prognosztikon egyes fejezetei: A gubernátorok méltóságának száma – Az esztendőnek állapotáról – A bőségről – Az eklipszisiről és annak erejéről és látatáról – A nyavałyákról – A hadakról – Némely országoknak és tartományoknak állapotáról – Magyarországról – Az ausztriai hercegségről – A morvai marchionatusról. A kiadványt a Magyarországi és erdélyi sokadalmak című vársárjegyzék zárja.*

Mikolaj Jablónski krakkói matematikustól csak az 1644 és 1647 között fennmaradt bécsi magyar nyelvű naptárak ismertek (2098, 2136, 2164).

Cf. 1667!

Budapest *Nat* ① (Csorna)

2055

(MEDER Péter:) *Lessus in luctuosum et communibus omnino omnium lachrymis deplorandum ex hac aerumnosa vita discessum... Martini Clauseburgeri Mediensis, consulis antehac inclytæ civitatis patriæ, nec*

non duarum Sedium ad ejusdem civitatis jurisdictionem pertinentium longe meritissimi, qui... in vera pietate... in coelestem patriam pie et placide in Domino commigravit... Coronae 1644 typis Mich[aelis] Herrmanni.

A⁴–C⁴ D² = [14] fol. – 4° – Init.

RMK II 642

Gyászvers. – A címlevél után olvasható *Lessus* az 1643. szeptember 18-án 44 évesen (vö. a költemény 675. sora) elhunyt Martinus Clausemburger megyesi bíró halálára készült, 727 hexameterből áll és bőséges életrajzi adatokat tartalmaz. E verset *Elegia in... Martini Clauseburgeri consulis... insignia, Epitaphium* és *Aliud* címen ugyancsak hexameterben írott rövidebb költemények követik. A kötet szerzője a nyomtatvány legvégén nevezte meg magát: *m. Pet. Mederus, p. l. C. p. t. rector sch. Coron.*

Martinus Clausemburger pontos halálozási idejét a címlapon található kronosztichon öröktette meg. A szerző, Meder Péter a brassói gimnázium rektora volt.

Budapest *Nat* cop. – Sibiu *Arch* ①

2056

MARGITAI LÁNI Péter: Temetéskorra valo praedikatiok, melyeket amaz boldogh emlekezetü Margitai Peter egyszer-is mászor-is egynehány fő ecclesiákban temetéskor praedikállot. Mostan penigh halálának utánna másodsor-is uyjonnan az hiveknek éppületekre ki-bocsáttattak. Debreczenben 1644 Fodorik Menyhart.

(⁴), A⁸–Z⁸, Aa⁸ Bb⁸ = [8] + 391 + [9] pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 758

Református temetési beszédek gyűjteménye. – A kiadvány tartalma és beosztása annyiban tér el az előző kiadásától (1524), hogy itt az *Elöljáró beszéd* elől elhagyták a Bethlen Istvánhoz szülő címzést, kimaradtak belőle az ő mecénási tevékenységét méltató részek, és hiányzik a végéről Keresszegi Herman István neve is. A mű törzsrészeiben a korábbi kiadáshoz képest apró helyesírási változtatások figyelhetők meg.

Cf. 1524; –

Bratislava *Paed* ②? – Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Ref* ① ②* – Pápa *Ref* ②* – Szeged *Univ* ① – Sárospatak *Ref* ①

Olim: Keszthely

Szenci Molnár Albert: *Dictionarium Ungarico-Latinum*. Frankfurt 1644. – Vide 2099

2057

(ARTICULI dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvani-
ae et partivm Hvngariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis
Albae Ivliae ad diem 3. mensis Ianuarij anni Domini 1644. indictis, celebra-
tis conclusi.) [Gyulafehérvár] 1644 [typ. principis.]

A²–C² = [6] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 1970/177 ← MKsz 1897: 53 – Dézsi: Suppl. 72

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Rá-
kóczi György erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. A cím a második lapon ol-
vasható. Ezt követi magyar nyelven az 1644. január 3 és január 13 között Gyulafehérvárott
tartott országgyűlés tizenkét artikulusba foglalt végzéseinek szövege. A végén latin nyelvű
záradék 1644. január 13-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml X 411–418.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint a gyulafehérvári fejedelmi nyomdában készült
(MKsz 1968: 207, Fazakas József és OSzKÉvk 1978: 330, V. Ecsedy Judit).

Cf. 1005*!; 1641!, –, →

Budapest Arch ① – Budapest Nat ① – Budapest Univ ① – Cluj-Napoca Acad ① (Erdélyi
Múzeum) – Sighişoara ①

2058

DONATUS, Aelius: Aelii Donati viri clarissimi de octo partibus orationis
methodus, quaestiunculis puerilibus undique collectis illustrata per Leon-
hardum Culmannum Craishaymensem, et nunc plurimis quaestionibus
in[?....] [Albae Juliae cr. 1644 typ. principis.]

A^s [B^s–E^s] F^s [G^s–K^s?] = [80?] fol. – 8° – Orn.

OSzKÉvk 1967: 339

Latin nyelvtan. – A csak töredékből ismert nyomtatvány sérült címlevelének hátlapján
Thomas Venatorius szokásos latin verse és *Ad studiosum artium liberalium puerum* címen
Albertus Bassaeus Screbresiensis [recte Scebreysiensis] verse olvasható. A nyomtatványból a
címlevellel összefüggő A^s levél maradt meg a főnévragozásra vonatkozó részlettel, valamint
egy levélpár valószínűleg az F füzetből az igeragozási részből.

A töredéket Fazakas József ismertette (OSzKÉvk 1967: 339). Megállapította, hogy 1643–
1645 közötti gyulafehérvári nyomtatvány.

E töredék főrészének szövege megegyezik a XVI. századi magyarországi Donatus-kiadásokkal (210, 527, 866), csupán címe és a második üdvözlővers szövege tér el azoktól. Ennek szerzője Albertus Bassaeus krakkói professzor volt a XVI. század első felében. A nyomtatvány terjedelme az előző kiadásokhoz hasonlóan valószínűleg 80 levél lehetett.

Cf. 107*!; 1708A, –, →

Budapest Nat ④

2059

(PISCATOR, Ludovicus Philippus:) Rudimenta rhetoricae in usum... scholae Albensis succincte tradita. Editio tertia. Albae-Juliae MDCXLIV [typ. principis] Andreas Gregorii Schemnicensis.

A^s–D^s = 53 + [11] pag. – 8° – Orn.

RMK II 643

Retorikai tankönyv. – Ajánlása, a főrész tartalma és beosztása teljes egészében megegyezik az első, 1635. évi gyulafehérvári kiadásával (1614). Ezután *Explicatio terminorum Graecorum* következik, amely a főrészben előforduló görög kifejezések értelmezését tartalmazza, majd *Praxis rhetorica* ad gyakorlati eligazítást a retorika szabályainak alkalmazására. A kiadványt *Tituli hujus libri* címmel tartalomjegyzék zárja.

A fejedelmi nyomdát 1644–1646 között Andreas Gregorius Schemnicensis vezette (OSzKEvk 1978: 293–294).

Cf. 1614*; 1767, –, 2302, →

Budapest Nat cop. (Cluj-Napoca ②*) – Cluj-Napoca Acad ① ②*

2060

⟨Kalendárium és prognosztikon az 1645. esztendőre. Kolozsvár 1644 typ. Heltai. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1828!

2061

»VÁRFALVI KÓSA János: Catechesis. Az Üdvösségnek Fundamentomáról rövid kérdezkedés az Szent Írás szerint, az kisdedeknek a Tudományban és az Urnak szolgálattýában és félelmében való fel nevelésére. Várfalvi Kosa János által irattatott. Kolozsvárban 1644 [typ. Heltai] Heltai Gáspár.«

»6 pag. – 12°«

RMK I 760

Unitárius katekizmus. – Szabó Károly e nyomtatványt Kénosi Tőzsér János „Hist. Typogr. Unitar. Trans.” című kézírata alapján írta le a fenti formában. Kénosi Tőzsér – Földesi Ferenc által kiadott – autográf kéziratában, amelyet feltehetően Szabó Károly is használt, valóban megtalálható ez az adat (Kénosi 83 és 140). Kénosi unitárius egyháztörténetének a budapesti Egyetemi Könyvtárban őrzött kéziratosa másolata szintén Szabóval megegyezően írja le e munkát (MS Ab 70/a I. volumen: 401), hozzáfűzve, hogy „tam antea, quam postea saepe incusa est”. Kanyaró Ferenc Kénosi adatainak ismertetése során úgy vélte, hogy e kátét Jacobus Paleologus művei alapján állította össze Várfalvi Kósa (KerMagv 1908: 214–215).

E nyomtatvány címéből és terjedelméből ítélve Várfalvi kis katekizmusával azonos (vö. 1648).

Cf. 1290(2), 1648, –, 2526, →

2062

(Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1645. Leutschau 1644 Brewer. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 2273!

2063

BINER, Hilarius Ernestus: De magica specie, corporis et cutis humanae consolidatione disputatione publica, qua certo adstruitur, eandem non niti vel ope divina et angelica, vel mediis naturalibus, sed perfici solius impostoris et omnius scelerum inventoris diaboli, veteratoris et praestigiatoris astutissimi juvamine, proposita ab Hilario Ernesto Binero, scholae Neosoliensis rectore respondente Georgio Roth, nobili Hungaro ad diem (...) Septembris. Leutschoviae MDCXLIV e typographo Breweriano.

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn., init.

MKsz 1963: 118 – Čaplovič 902

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlevél hátlapján *Georgius Roth jun.* ajánlja e művet *Georgio Roth de Kiralyfalva... camerae Novisoliensis in Comitatu Thurociens. decimatori supremo... patri venerando.* A disputáció a mágikus mesterkedések ellen íródott. Tizenöt *Thesis*ben bizonygatja, hogy az emberi testet sem természetes eszközökkel: orvosságokkal vagy gyógyfüvekkel és isteni segítséggel sem lehet az erős szúrással, vágással és lövéssel szemben ellenállóvá tenni. Hazugok tehát és sátáni eredetűek az erre irányuló törekvések. A nyomtatványt *Nobili et dilecto dn. respondenti* intézett három latin nyelvű üdvözlővers zárja. Az első kettő szerzője *Hilarius Ernestus Biner ss. theol. stud. exam. p. t. schol. Neosol. rect.,* a harmadiké *Hiob. Trusius Rosenb. Ung.*

A tételeket a címlap tanúsága szerint a besztercebányai evangélikus iskolában vitatták meg 1644. szeptemberében. A vizsgáztató a rektor, Hilarius Ernestus Biner, a vizsgázó Georgius Roth volt.

Budapest Acad cop. – Kremnica MS ①

Catechismus, azaz a keresztyéni hitre való rövid tanítás. Lőcse 1644. – Vide 1947

2064

COMENIUS, Joannes Amos: J. A. Comenii Janva lingvarum reserata aurea, sive seminarium lingvarum et scientiarum omnium,... sub titulis centum, periodis mille comprehensa. Editio nona... Leutschoviae MDCXLIV typis Laurentii Breweri. – Johannis Amos Comenij Auffgeschlossene güldene Sprachen-Thür, oder ein Pflantz-Garten aller Sprachen und Wissenschaften... Die neunde Ausfertigung, welche... vngefehr vmb andert-halb tausend Wörter vermehret ist... Zur Leutschaw 1644 bey Lorentz Brewern.

*8, A⁸–N⁸ = [16] + 204 + [4] pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 645 – Caplovič 906

Nyelvtanulás céljából összeállított enciklopédia latin és német nyelven. – A latin és német nyelvű címlap egymással szemben van elhelyezve. A német nyelvű hátán Georg Vechnner latin verse *Ad auctorem.* Ezt követi *Joh. Amos Comenius* 1631. március 4-én kelt *Praefatiója Ad lectores eruditos.* A főrész tartalma és beosztása megegyezik a *Janua* latin–német változatának 1638. évi brassói kiadásával (1717).

Cf. 1717, 1983, 2002, 2039, –, 2211, 2265(1), 2581, →

Budapest *Nat* ② – Cluj-Napoca *Univ* ② – Levoča *Ev* ① – Sibiu *Mus* ① – Sighişoara ① – Użhorod *Univ* ②*

2065

»GRAFF, Andreas: Deo illuminante oculos rationis in II. Disputationibus propositus. Leutschoviae 1644 Brewer. 12°«

RMK II 646 – Čaplovič 904

Logikai értekezések. – E példányból ma sem ismert mű leírását Szabó Károly (RMK II 646) a fenti formában Johann Samuel Klein (Nachrichten II 424) nyomán közölte. Ján Čaplovič (904) az alsókubini könyvtárban őrzött ismeretlen eredetű kézírásos katalógusban a következő, hasonló címet találta: „Deo illuminante oculos rationis per I. Didactam. II. Disputationem elucidatus. 1644 in min. 12°” Az idézett címekből arra lehet következtetni, hogy a nyomtatvány két, valószínűleg a logikára vonatkozó értekezést vagy disputációt tartalmazott: egy didaktikus és egy értekező-vitakozó jellegűt.

Čaplovič nem tartotta kizártnak, hogy Klein állításával szemben Graff többi munkájához hasonlóan esetleg ezt is Trencsénben adta ki, mivel ebben az időben ott volt rektor (904).

Graff, Andreas: Peripatheticum theatrum naturae... Lőcse 1644. – Vide 2081

2066

HEUTSCH, Philipp: Trifolium. 1. Schema S(ancti) Georgij. 2. Ejusdem onomasterium et 3. Diadema principum... decori... Transylvaniae principis... Georgii Rakoczi... dicatum a Philippo Heutschio Scepusio-Hunivillano, p. t. eccles(iae) Eremitanae pastore. Leutschoviae 1644 typis Laurentii Breveri.

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 648 – Čaplovič 905

Dicsőítő versek. – E nyomtatvány I. Rákóczi György erdélyi fejedelem dicsőítésére készült. A címlével hátán *Schema* szerepel a 44. zsoltárból és az Apocalypsis 19. fejezetéből. A főrészt latin nyelvű Προοίμιον vezeti be, majd három vers következik: *Allusio – Onoma – Diadema e virtutum et donorum gemmis connexum*. Az utóbbi tizenegy erényt versel meg. A költemények mellett az egész nyomtatványban bibliai és antik auctorokból vett idézetek olvashatók a lapszélen. A nyomtatvány utolsó lapján a szerző *Viris egregiis... Stephano Usz de Uszfalva, etc. dno Paulo Szemere de eadem... Camerae Scepusien. consiliariis... fautoribus* ajánlja művét.

A szerző Philipp Heutsch (?–1657) tanulmányait Jolsván, Szepesváralján és Lőcsén végezte. Majd Grazban és a csehországi Táborban tanult tovább. 1624-ben szentelték fel. Hazatérve Ménhárdon evangélikus másodlelkész lett. 1644-ben mint szepesremetei lelkész írta e munkáját. Később Dobsinán működött haláláig.

E művében nem szólt ugyan Rákóczi György 1644. évi hadjáratáról, de a fejedelmet mint győztest és békét teremtő uralkodót ünnepelte.

Budapest Nat ①

2067

KUCERA, Ján: *Dissipatio phosphori fatui coecos 10. radios spargentis, quem Thomas Belavius, canonicus Posoniensis e fumo pingvi formavit et in aere Lyptoviensi suspendit, autore Johanne Kuzera, p. t. Ilieshaziani gymnasii, quod Rosenbergae est, direttore. Leutschoviae 1644 typis Laurentii Breveri.*

A⁸–E⁸ F² = [42] fol. – 4°

RMK II 649 – Čaplovič 907

Evangélikus teológiai disputációk. – A címlevél hátlapján rövid előszót intézett *Johannes Kuzera* 1644. január 24-i kelettel *Carolo Sobek libero baroni de Kornicz, domino haereditario in Konska...*; *Johan-Georgio Sobek libero baroni de Kornicz, magni patris magno filio...*; *nec non... Caspari Beniczky, provisorii bonorum... Casparis Ilieshazy arcis Lykova*. Bevezeteskép-
pen a *Praeloquium* olvasható. Ezt tíz *Disputatio anti-Belaviana* követi.

Tomás Bielavý, pozsonyi kanonoknak az előző év, 1643. áprilisában megjelent vitairata a *Dennica*, vagy *Phosphorus* (2020(2)) evangélikus részről több feleletet is kapott (2034, 2035, 2082). Kucera, mint az előszóból kitűnik, azért válaszolt, mivel Bielavý Liptó vármegyének ajánlotta művét. A *Praeloquium* Bielavý *Phosphorus*ának felépítését és tartalmát ismerteti igen tömören.

Cf. 2018, 2018A, 2019, 2020, 2034, 2035, –, 2082

Budapest Nát ②* ②*

2068

AZ MI Urunk Jesus Christusnak Uy Testamentoma, mellyben vadnak az Evangélisták könyvei, az Apostalok cselekedeti és Levelei az Sz(ent) Janos Jelenésével edgybe. ... Lőcsön 1644 Brever Lörintz.

A¹²–Z¹², Aa¹²–Xx¹² Yy⁶ = 1067 pag. – 12° – Orn.

RMK I 761 – Čaplovič 908

Részleges református bibliafordítás. Újszövetség. – A címlapon bibliai idézet. A címlevél után rögtön kezdődik a teljes magyar nyelvű *Újszövetség* Károlyi Gáspár fordításában. Szövege kisebb helyesírási eltéréseket leszámítva megegyezik a Szenci Molnár Albert kiadásában 1612-ben Oppenheimben megjelent teljes bibliakiadás *Újszövetségének* szövegével (1037(1)).

Cf. 652*, 1037(1); –, 2091, 2133, →

In 9 bibliothecis 13 expl. – Budapest *Acad, Nat, Ref, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Prot Theol, Univ* – Debrecen *Univ* – Sárospatak *Ref*

2069

»PRIMA LEGENDI elementa et precationes aliquot. Leutschoviae 1644 typis Laurentii Breveri. – 8°«

RMK II 651 – Čaplovič 909

Latin-német ábécéskönyv. – E nyomtatványnak kötéstáblából kiáztatott címlapja és néhány levélnyi töredéke, amelyek alapján Szabó Károly leírása készült (RMK II 651) ma már nem található. Valószínűleg a csak töredékből ismert, 1633-ban megjelent ábécéskönyv (1573) újabb kiadása volt.

Cf. 1573; –

Olim: Kecskemét, ref. coll.

2070

»... RS Könyve ... Colmári ... tott ... Löcsén Brewer Lörintz 1644.«

»[1 + ?] fol. – 12°«

Čaplovič 909a

E töredéket, amely ma nem található, az 1583-ban Nagyszombatban nyomtatott agenda (528) egyik példányának kötéstáblájából áztatták ki. Ján Čaplovič bibliográfiájának híradása szerint csupán a címlap foszlánya őrződött meg, rajta a fenti, erősen hiányos címszöveg, egy fametszet részletei és a teljes impresszum (909a). A nyomtatvány tartalmára a fennmaradt adatok alapján nem lehet következtetni.

Olim: Martin MS

2071

RULAND, Johann David: Joannis-Davidis Rulandi Ratisbonensis..., Stephanii Bethlen de Ictar... medici ordinarii pharmacopoea nova, in qua repocita sunt stercora et urinae τὰ εὐπόριστα pro omnibus totius corporis morbis internis et externis... curandis, jam primum edita pro pauperibus, militantibus... quibus... alia medicamenta non suppetunt... Leutschoviae 1644 sumptibus authoris [Brewer].

a^s b^s, A^s–N^s = [32] + 189 + [18] pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 652 – Čaplovič 910

Orvosi értekezés. – A címlevél hátán *T. H. G. L.* (a monogramot a szakirodalom nem oldotta fel) udvozlóversben köszönti a szerzőt. Ezután következik *Joann. David Rulandus, philos. ac med. d. Modrae... d. 25. Octobr. ... 1641.* kelt *Proloquiumja*. Majd *Nomina authorum, e quibus pro curandis morbis stercora in Pharmacopoea collecta sunt* sorolja fel ábécé-rendben az idézett szerzőket, a kötetben belüli előfordulási helyükkel együtt. A *Catalogus stercorum et urinarum* is hasonló felelítésű. A cím megismétlésével kezdődő főrész XXXV fejezetből (*theca*) áll. A bélsár és vizelet különböző fajtáinak gyógyító hatását foglalja össze. Receptjeit, ajánlásait általában más szerzőktől veszi, néha németül idézi forrását. Egyes esetekben *Experimentum Ruland.* utal arra, hogy az adott gyógymód Ruland saját találmánya lehetett. A főrész végén *Vultur Augustanus monstrosus et rarus* című latin vers olvasható. *Index morborum* sorolja fel azokat a betegségeket, amelyek gyógyításával a könyv foglalkozott. Végén az előszóval egyező keltezés található. Az utolsó nyomtatott lapon *In Momum* című latin vers részletezi Galenusnak a könyv címlapján idézett egyik mondását a *De simplicium medicamentorum facultatibus libri undecim c. művéből.*

E mű előszavának és néhány részletének magyar fordítását közölte Waczulik Margit (A taguló világ magyarországi hírmondói XV–XVII. század. Bp. 1984, 324–326). A *Pharmacopoea* című művet részletesen ismertette Vámosy István (Adatok a gyógyászat történetéhez Pozsonyban. Pozsony 1901, 47–52, ld. még A Magyar Gyógyszertudományi Társaság Értesítője 1933: 310–312, Szathmáry László).

Az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött példányban 33 lapra terjedő folytatólagos kézirat található, amely naplószerű feljegyzéseket, recepteket stb. tartalmaz. Ezeket Ernyey József Ruland bejegyzéseinek tekintette és röviden ismertette (Gyógyszerészeti Hetilap 1899: 114–116).

A *Pharmacopoea* népszerűségét bizonyítja, hogy ugyanebben az évben Nürnbergben is napvilágot látott (RMK III 6248).

Budapest Acad ① – Budapest Nat ②* – Budapest Univ ② – Cluj-Napoca Acad ① – Debrecen Univ ②* – Olomouc Scient ① – Pannonhalma ① – Prešov Ev ①

2072

SERPILIUS, Johann II.: *Germana virginitatis et conjugalitatis Christianae descriptio, das ist eigentliche Beschreibung, was es mit der Jungfrawschafft, mit der ehlichen Vertrawung vnd Zuführung sambt folgender seligen Beywohnung wahrer Christen für eine Beschaffenheit habe. In einer christlichen Leich Sermon, alss die... Jungfraw Anna-Maria Goszlerin, daß... Herrn Thomae Gossleri Flensburgo-Holsati, jetzo allhier in der königl. Stadt Keyßmarck daß Ober-Vngerlands Rahtsgeschwornen [!] vnd Notarij vielgeliebte Tochter, welche den 31. Januarij anno 1644. selig verschieden, den 2. Febr. ... zur Erden bestattet worden... Fürgestellet vnd gewiesen, auch... heraus-gegeben durch Johannem Serpilium, deroselbigen Kirchen Pfarrern vnd Fraternitatis Pastorum Ecclesiar. ad inferiorem fluvium Poprad seniore.* [Leutschau] (1644) [Brewer].

A⁴–D⁴ = [16] fol. – 4°

Sztripszky II 2543/91 ← MKsz 1891: 75 – Čaplovič 911

Gyászbeszéd latin nyelvű gyászversekkel. – A címlap alján és a címlap hátán német és latin nyelvű kronosztichonok olvashatók, amelyek az 1644-es évszámot adják. A *Vorbereitung* és a *Textus* után következik Johann Serpilius késmárki evangélikus pap négy részre osztott gyászbeszéde. A prédikációt 1644. február 2-án, Thomas Gossler késmárki tanácsos és jegyző lányának, Anna-Maria Gosslernek a temetésén mondta el. Ezt követi Serpiliusnak a halottas háznál elhangzott rövid búcsúztató beszéde. A kiadványt két latin nyelvű gyászvers zárja: *Paramythae ad... Thomam Goslerum senatorem... filiae suae dilectissimae... Annae Mariae obitum lugentem* címmel, *Script. a... m. Davide Praetorio, sch. Caismarcen. ab anno 1608 rectore* és *Alia* címmel a *Johanne Rhadecio sch. Caism. collega.*

Anna Maria Gossler 18 éves korában, 1644. január 31-én hunyt el.

A nyomtatványnak a késmárki líceum könyvtárában őrzött unikum példányát Hellebrant Árpád ismertette (MKsz 1891: 75). Ennek alapján vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador (II 2543/91) és Ján Caplovič is (911). Már Hellebrant Árpád feltételezte, hogy a gyászbeszédet Lőcsén nyomtatták. Véleményét a betűtípusok vizsgálata egyértelműen alátámasztja (Pavercsik Ilona megállapítása).

Budapest Nat cop. – Kežmarok Ev ①

Szenci Molnár Albert: *Psalterium Ungaricum... Catechismus... Szárászi Ferenc fordítása. Lőcse 1644. – Vide 1947*

2073

TINCTORIUS, Melchior: *Thematvm philosophicorvm fasciculus, quae... praeside Iohanne Kuzera, p. t. gymnasii Rosenbergen(sis) directore supremo... Meliheor [!] Tinctorius Brisnen(sis) Panon(ius) ad diem April(is) (...) publice defendet in dicti gymnasii acroasi superiori. Leutschoviae 1644 e typographeo Breveriano.*

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 650 – Sztripszky II 2542/90 ← MKsz 1891: 75 – MKsz 1924: 97 – Čaplovič 912

Filozófiai vizsgatételek. – A címlevél hátlapján a *respondens et author Melchior Tin.* egy latin és egy görög nyelvű epigramma kíséretében ajánlja e téziseket *Stanislao Horlero, πρωτομυστη... in Iglo... et in regalium comitatus Scepusien. seniori...; et Melchiori Smrtnikio, pastori ecclesiae Nicopoli. ... contubernii per tractum Lypto. notario...; nec non Joanni Raphanidae, praefecto bonorum arcis Lypto-Uyvár; Moysi Hanzelio, dictae arcis provisori; Tobiae Pollucio, p. t. scholae Neocomien. rectori et meo quondam praeceptori...; Thomae Relowski, praefatae scholae cantori...; Joanni Culmero viro-iuveni apud Iglovien. graphico etc.* A főrészben, amely külön cím nélkül kezdődik, XXIX vegyes tartalmú filozófiai tézis olvasható, ezeket *Πορίσματα* címen további két kérdés követi. Végül három latin nyelvű üdvözlővers zárja a kiadványt, szerzői: *F. Praeses*, tehát Ján Kucera; *Paulus Lochmannus con. rect.*; *And. Oczovius.*

A disputációt 1644 áprilisában vitatták meg a rózsahegy evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató Ján Kučera, a gimnázium igazgatója volt. A vizsgázó, aki egyben a tézisek szerzőjének is mondja magát, a breznóbányai származású Melchior Tinctorius korábban az iglói iskolában tanult. Későbbi életútja nem ismeretes.

E nyomtatványt Szabó Károly csak Johann Samuel Klein híradása nyomán vette fel bibliográfiájába (Nachrichten II 264 – RMK II 650). Példány alapján először Hellebrant Árpád írta le sok sajtóhibával (MKsz 1891: 75), később Havrán Dániel pontosabb ismertetést tett közvé (MKsz 1924: 97).

Budapest *Nat* ① – Halle *Univ* ①

2074

[1] UY és o kalendariom Christus Urunk születése után 1645. esztendőre való, Magyar országra, Szepessegre és rész szerint Erdely országra-is nagy figyelmetességgel alkotmazzatott Frölich David, immar 22 esztendei practicus astronomus által. – [2] (Természet szerint való velekedés ez MDCXLV. esztendőnek... allapattyáról... mely az egi csillagoknak és planétáknak forgasából, Magyar és Erdély országra figyelmetesen alkotmazzatott Frölich David, késmárki astronom(us) által.) Löcsen [1644] Brever Lörincz.

A^o–E^a = [40] fol. – 16° – Orn.

RMK I 777 – Caplović 903

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán a szerző *Honori... Stephani Thököli junioris, liberi baronis in Keismark* ajánlja művét. A naptárjegyek magyarázata után a hónapok naptártáblái következnek magyar nyelvű Csisó Janussal, majd a tizenkét égi jel magyarázata. A hónapversek januári kezdősora: *Fürödj, kicsint igyál*. Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon fejezetei: *Ez 1645. esztendőnek télről és annak minéműségéről – A tavaszról vagy kikeletről és annak állapotáról – A nyárról és annak tulajdonságáról – Az ősziről és annak állapotáról – A Napban és Holdban leendő fogyatkozásokról és azután azokból következő hadakról, betegségekről és egyéb veszélyekről – A földi termésekről és kiváltképpen a mezei, kerti és szőlőbéli termésnek reménységéről*. A *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* az 1643. év eseményeivel fejeződik be. A kiadványt a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék zárja.

Cf. 1650!

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ①

Institutio juventutis in paedagogiis illustribus Inferioris Palatinatus. Noribergae 1644₁ – Vide 2099(5)

Syllecta scholastica... collectore Alberto Molnár. Noribergae 1644. – Vide 2099(4)

2075

ESZTERHÁZY Miklós: A magyar-országi palatinusnak, gróf Eszterhazi Miklósnak Rákóczi György erdélyi fejedelemnek írt egy-nehány intő leveleinek igaz pariaja. Posonban MDCXLIV [typ. Societatis Jesu].

A⁴–E⁴ F² = 44 pag. – 1 ins., orn., init.

RMK I 762 – Čaplovič 354

Politikai levelek. – A címlapot Magyarország fametszetű oroszlános címere díszíti. A kiadvány Eszterházy Miklós nádornak I. Rákóczi Györgyhez 1643. december 6 és 1644. április 20 között írt tizenegy levelét tartalmazza időrendben, amelyekben Eszterházy Rákóczi 1644. évi felkelésével kapcsolatos álláspontját fejt ki, és saját nádori tevékenységét magyarázza. A tizedik, 1644. április 7-én kelt levél után, a kronologikus beosztástól eltérő helyen olvasható III. Ferdinándnak 1644. február 23-án keltezett kiáltványa *Császár és király urunk öfelsége manifestumja... Rákóczi Györgynek hazája, nemzete és királya ellen való veszedelmes praktikáiról*. Ennek végén nyomtatott formában III. Ferdinánd aláírása, valamint *Stephanus Bosnyák, electus episcopus Vespremien., cancellarius és Georgius Oroszi secretarius* ellenjegyzése látható.

Eszterházy leveleinek gyűjteményét feltehetően Rákóczinak III. Ferdinánd királyi manifestumára adott cáfolatára (2051) szánta viszontválaszképpen. III. Ferdinándnak ebben a kiadványban magyarul olvasható manifestuma számos latin és német nyelvű kiadásból ismeretes (RMK III 1617, RMK III 1634 stb.). Szerzője – Toldy Ferenc feltételezése szerint – ugyancsak Eszterházy Miklós volt, aki szerint eredetileg magyarul készítette el ezt az iratot (Galantai gróf Esterházy Miklós munkái... a szerző életrajzával. Szerkeszti Toldy Ferenc. Pest 1852, LXX).

Eszterházy itt közölt levelei a következő évben lényegesen bővített változatban ismét megjelentek (2096).

Cf. 2051, – 2096, 2097, —

Budapest Acad ① ① – Budapest Nat ① ① – Budapest Univ ① – Debrecen Ref ②* – London BL ① – Szeged Univ ①

Olim: Sopron ev. lyc.

2076

»NÁDASI János: Pharetra spiritus. [Lelki tegez es a boldog halálhoz igaz gyónás és imádság által készülő szívnek rövid imádságos kis nyilacskái és áhitási.] Posonii 1644 [typ. Societatis Jesu].«

Szinnyei IX 501 – Stoeger, J.: Scriptorum Provinciae Austriae Societatis Jesu. Viennae-Ratisbonae 1856, 242

Katolikus elmélkedő imádságoskönyv. – E példányból ma nem ismert kiadás adatát Szinnyi József Nádas János művei között a következő formában idézte: „Pharetra Spiritus... U. ott [= Posonii] 1644. (Magyar szöveggel)” (IX 501 vö. Caplovič LXXI). Szinnyi forrása Joannes Nep. Stoeger jezsuita írói lexikona lehetett, amelyben Nádas munkájáról ez olvasható: „Hungarice: Pharetra spiritus. Posonii 1644. et 1649.” (Stoeger, J.: *Scriptores Provinciae Austriae Societatis Jesu. Viennae-Ratisbonae* 1856, 242). Tüskés Gábor és Knapp Éva megállapította, hogy a *Pharetra spiritus* címen emlegetett magyar nyomtatvány az 1649-ben Pozsonyban megjelent és példányból is ismert *Lelki tegez* (2282) című, a jó halálra készítő ajtótossági könyvecske első kiadása volt (Archivum Historicum Societatis Jesu 1993: 14, 38). A fenti címleírásban ezért Stoeger adata e könyvecske alapján nyert megerősítést. Az említett 1649. évi pozsonyi kiadás címlapja és ajánlása szerint ugyanis a pozsonyi „jó halál társulat” tagjainak kedvéért *megjobbítva nyomtatott harmadszor*. A második kiadás feltételezhetően 1648-ban jelent meg Pozsonyban (2237). Az első két kiadás nyomtatási évére és helyére vonatkozó adatok a magyar jezsuita hagyományból származhatnak. Az egykorú jezsuita írói lexikonok ugyan egyiket sem említik, de egykori létezésüket megerősíti, hogy Nádas tanulmányi éveit 1644–1651 között Nagyszombatban működött, és a rendi névsorok a nagyszombati kongregáció előjárójaként (*praeses congregationis*) említik (Lukács: *Catalogi personarum* II 686).

Cf. –, 2237, 2282

Nádas, Joannes: *Emericus dux. Posonii 1644.* – Vide 2017

2077

[NYÉKI VÖRÖS Mátyás]: [1] *Tintinnabulum tripudiantium*, az-az a földi részeg szerenchének és dichöségnek álhatatlan lakodalmában tombolók jora-intő chengettyűje, melly a világ chalárdságát az ember negy utolsó dolgai-nak zengésével kinek-kinek eleibe adgya. – [2] (*Dialogus*, az-az eggy kárhozatra szállott test- és lelek-nek egy-mással való keserves és panaszolkodo beszélgetese. Ezt-is kétszer nyomtatták-ki Bechben egynehány esztendővel ez-előtt, most pedig harmadszor.) Pozsonban MDCXLIV [typ. Societatis Jesu] (Beretzki Gy[örgy]).

);(6, A¹²–G¹² = [12] + 167 + [1] pag. – 12° – 4 ill., orn., init.

RMK I 763 – Čaplovič 355

Katolikus verses elmélkedések. – A címlével hátán fametszet a felhőkön trónoló Jézusról. Ezt követi Beretzki Gy. *könyvnyomtató* Pozsonyban 1644. január 15-én kelt ajánlólevele *Tamási Kata és Körtvélyesi Éva asszonyoknak*,... *Török János és Szombatheli Márton*..., a pozsonyi kamarán császár és király urunk ő felsége tanácsi kedves házastársainak. A főrész két Nyéki Vörös Mátyás művet tartalmaz: Az elsőnek, a *Tintinnabulum tripudiantium*nak a tartalma és beosztása megegyezik az 1636-i pozsonyi kiadásával (1658). A 72–100. lapon ebben is megvan Nyéki Vörös Mátyás hat kisebb vallásos verse. A versciklus és a függelék énekeinek

incipitmutatóra utaló kezdősora: A3a: *Mit halássz* – 72: *A Krisztus szent* – 76: *Mondj* – 86: *Szórnyű* – 91: *Igazságszerető* – 93: *Jaj, miképpen* – 99: *Mit használ*.

A 100. lapon belső címlappal kezdődik Nyéki Vörös Mátyás *Dialogusa*, amelynek tartalma, beosztása megegyezik a Bécsben 1633-ban megjelent előző kiadásával (1558). A függelékben Nyéki Vörös Mátyásnak a következő két további, vallásos verse található: *Penitenciára indult szíünek könyörgése* – *Egy szentelt vitéznek készülőt fújó trombitája*. A versciklusnak és a függelék két énekének incipitmutatóra utaló kezdősora: 102: *Bátorságban élő, ó emberi nemzet* – 159: *Bocsásd kegyelmedet* – 162: *Szegény gyarló* – Az utolsó számozatlan lapon a Ferenczffy-nyomatványokból ismert *Memento mori, memorare novissima* feliratú halálfejes fametszet látható.

Szövegkiadás: [1] RMKT XVII/2 175–240; [2] RMKT XVII/2 133–172, 240–244.

Ez az 1644-i kiadás az első ma ismert közös *Tintinnábulum* – *Dialogus* kiadás, amely minden valószínűség szerint magának a költőnek az összeállítását és szándéka szerint jelent meg (RMKT XVII/2 481 és 506, Jenei Ferenc).

A *Dialogus*-ban a 101. és 159. lapokon közreadott illusztrációk jellege, stílusa és kivitele beleillik a Ferenczffy-féle sorozatokba, bár ezek a darabok az ő ma ismert kiadványaiban nem szerepelnek (vö. Holl: Ferenczffy).

A pozsonyi jezsuita kollégiumnak a tipográfia vezetésével megbízott tagja, Némethi Jakab 1644-ben halt meg. Ettől kezdve a nyomda egyre kevesebb kiadványt jelentetett meg. Ebben az évben a tipográfia faktora minden bizonnyal az ajánlást író Beretzkí György volt (OSzKÉvk 1994–1998: 347–357, V. Ecsedy Judit).

Cf. (1) 1558A; 1658, 1812, →
(2) 1294!; 1635, 1664, 1978, →

Budapest *Nat* cop. (Cluj-Napoca + München partim) – Cluj-Napoca ② – München *Nat* ①

2078

[1-2] TAG-BÜCHEL, new vnd alt Allmanach auff's Jahr nach Jesu Christi Geburt 1645. auff Vngern, Siebenbürgen vnd vmblicgende Örtther gestellet von D a v i d e F r ö l i c h i o, astronomum Caesareopolitanum. Herman Stadt [1644] durch Marcum Pistorium.

A⁸–C⁸, []⁴ + ? = [28 + ?] fol. – 16° – Orn.

Adleff 82 – Avram 8

Új-naptár 6-naptárral és prognosztikon. – E kiadvány unikum példányáról először Norbert Adleff adott hírt (Adleff 82), majd Mircea Avram közölte részletes leírását címlapmásolattal együtt (Avram 8). A naptár felépítése: az év jellemző adatai és a naptárjegyek magyarázata után a hónapok naptártáblái következnek. Alattuk néhány soros ismertetés olvasható arról, hogy az adott hónapban a Föld mely országában vetnek vagy aratnak. A prognosztikonnak sem önálló címlapja, sem címe nincs. Fejezetei: *Das erste Capitel. Vom Winter dieses 1645-sten Jahrs...* – *Das andere Capitel. Vom Vorjahr oder Frühling...* – *Das dritte Capitel. Vom Som-*

mer... – *Das vierte Capitel. Vom Herbst und dessen Beschaffenheit – Das fünfte Capitel. Von Finsternissen der Sonnen und des Monds... – Das sechste Capitel. Von Früchten der Erden...* A prognosztikon után az utolsó jelöletlen négy levelet a szokásos magyar krónikánál rövidebb krónika foglalja el: *Eine andere kürzere Chronik, darinnen neben den 13 Feld Schlachten, so inner 22 Jahren im Römischen Reich sich begeben, auch andere denkwürdige Sachen verzeichnet sind.* A krónika elsősorban a harmincéves háború hadi eseményeit tárgyalja 1618–1642 között. Az egyetlen meglévő példány itt fejeződik be. Joggal feltételezhető azonban, hogy a naptár végére kb. négy levélnyi erdélyi vásárjegyzéket is nyomtak, a többi, nem töredékesen fennmaradt szepeni naptár egyikéből sem hiányzik az említett jegyzék.

Cf. 1700!

Budapest Nat cop. – Sibiu Mus ②*

2079

⟨Kalendárium és prognosztikon az 1645. esztendőre. Tejfalu 1644 Weche-
lius Zsigmond János. – 8°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1701!

2080

⟨Evangelia et Epistolae Latinae linguae. Trenchinii 1644 Dorota Voká-
lová.⟩

Čaplovič 1760a

XIX. századi adat alapján feltételezhető. – Perikópáskönyv.

E példányból ma már ismeretlen nyomtatvány létre Ján Čaplovič a nyitrai piarista könyvtár kézírásos katalógusa alapján következtetett (1760a). A hasonló kis terjedelmű és gyakran forgatott nyomtatványokból számos esetben nem maradt meg példány, ezért Čaplovič feltételezése nem zárható ki. Meg kell azonban jegyezni azt is, hogy a XIX. századi kézírásos katalógusok címfelvételei gyakran igen pontatlanok.

Graff, Andreas: Deo illuminante oculos rationis... Trenchinii 1644. – Vide 2065

2081

GRAFF, Andreas: *Peripateticum theatrum natvrae per σύνοψιν erectum ab Andrea Graffio, rect(ore) Trinch(iniense). [Trenchinii] 1644 [Dorota Vokálová]*.

A¹²–I¹² = [108] fol. – 12°

RMK II 647 – Čaplovic 1762

Fizikakönyv. – A címlap hátán a szerző *Jacopo Auer, magistro civium ... civitatis Poson., ... Danieli Karner, ... seniori senatori et gymnasii evangelici inspectori; ... Johanni Kempio, ... civitatis Modrensis notario* dedikálta művét. Ezután *Prooemium* határozza meg a fizika fogalmát mint a természeti testek tudományát. A főrészen a *pars communis* három *sectióra* oszlik, amelyek a fizika tárgyát (*subjectum*), elveit (*principia*) és a testek tulajdonságait (*affectiones*) tárgyalják. A *Cosmologia* című rész a világmindenségről értekezik; az *Idologia* tárgya az egyszerű testek, az elemek és azok keverékei (pl. meteorok, szelek, ásványok, növények, állatok és az ember). Az egyetlen ismert példányban a szöveg az „I” füzet nyolcadik levelének rektóján ér véget, de az „I” füzet további lapjain is láthatók azok a léniák, amelyek az egész nyomtatványban keretezik a szöveget.

Egyes részletek magyar fordítását ld. Waczulik Margit: A táguló világ magyarországi hírmondói XV–XVI. század. Bp. 1984, 263–265.

Graff munkáját részletesen leírta és elemezte M. Zemplén Jolán (A magyarországi fizika története. Budapest 1961, 246–248). Megállapította, hogy ez az első teljes peripatetikus fizikakönyv, amely Magyarországon nyomtatásban megjelent. Mintája valamelyik Aristoteles-kommentár lehetett.

Az impresszum nélkül megjelent nyomtatványt Szabó Károly a löcsei nyomda termékének tartotta (RMK II 647). Ján Čaplovic viszont a trencsényi nyomtatványok közé sorolta (CXXVII és 1762). A betűtípusok tanúsága szerint Graff e műve valóban Trencsénben jelent meg, több más munkájához hasonlóan (pl. 1962, 1963 stb., V. Ecsedy Judit megállapítása).

Budapest *Nat cop.* – Budapest *Univ* ①

2082

HADIK, Alexander: *Apodixis theologica, hoc est certissima demonstratio vanissimi conatus Luciferi Belaviani, quo ecclesiis Evangelicis specie decem fidei articulorum hodie ecclesiae verae necessarium nuper imponi tentatum est, quam m. Alexander Hodinius[!] Trenc(hiniensis) etc. p. t. gymnasii Baanensis rector respondente Stephano Scholio Arvensi, ejusdem gymnasii alumno. [Trenchinii] (1644) [Dorota Vokálová]*.

A²–C² = [6] fol. – 2° – 1 ill., orn., init.

MKsz 1963: 118 – Čaplovic 1763

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A fametszetes címlévél hátlapján *Caspari Illieshazi de Illieshaza, comiti perpetuo a Trenchin...*, *dominis comitibus Gabrieli et Georgio Illieshazi de Illieshaza, comitibus perpetuis a Trenchin, dominis evergetis et moecenatibus* intézte ajánlását a *Praeses*. A főresz, az *Apodixis theologica* tíz pontban vitázik Tomáš Bielavý pozsonyi kanonoknak a katolikus vallás tíz fontos tételéről írt *Phosphorus* című művével, amely Kopcsányi Mihálynak a pozsonyi szellem jelenéseiről szóló tudósításával együtt jelent meg (2020). A disputáció befejezésekképpen az *autor et respondens* két mondatban meghívja az ajánlás címzettjeit a tételek megvitatására *ad diem (...) Januarii MDCXLIV*. Végül *Nota* címmel megjegyzi, hogy Bielavý művére már a szuperintendens, azaz Zachariás Láni is adott ki feleletet (2034, 2035).

A tételeket a címlap tanúsága szerint 1644 januárjában vitatták meg a báni evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató Alexander Hadik rektor, a vizsgázó Stephanus Scholius volt.

E kiadvány, amint azt Ján Čaplovič részletesen meg is indokolta (1763), kétségtelenül a trencsényi nyomdában készült.

Cf. 2018, 2018A, 2019, 2020, 2034, 2035, 2067, –

Bratislava Acad ① – Budapest Acad cop.

2083

[1] MINUCY nowá s pranostykau hwězdár[skau] na horyzont Králo-[wstwij] Vherského a zemj okolnijch... zprawená a sepsaná od D a v i d a F r œ l i c [h i a] k létu Páně MDCXLV. – [2] (Pranostyka hwězdárská... k horyzontu Králowstwij Vherského,... Markrabstwij Morawského a Knjžetstwij Slézskeho, obzwlásstě hrabstwij Trencanskeho... sepsáná a vydána od D a w i d a F r œ l i c h i a w Králowstwij Vherskem... mathematica a astronoma, k letu Paně MDCXLV.) (W Trencjňě) [1644] (v Doroty Wokálowě).

A⁸–C⁸, ①⁸, D⁸–H⁸ = [72] fol. – 16°– Mult. ill., orn.

Čaplovič 1761

Új naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven. – A címlapon felirat nélküli fametszet látható, amely feltehetően III. Ferdinándot ábrázolja. A címlévél hátán az összeállító a művet *Egregiis... dominis...* *judici totique inclyto senatui regiae ac liberae reipublicae Trenchiniensis, dominis fautoribus* ajánlja. A naptártáblák beosztása megegyezik az 1639. évi trencsényi kalendáriuméval (1752). A kalendárium további részei: *Vypsaní XII měsícuů vedlé jednoho každého znamení a vlastnosti* (A tizenkét hónap leírása minden egyes jel és tulajdonság alapján). A fejezetet az állatgövi jegyeket ábrázoló fametszetek díszítik. – *Chcešli také vědet, kdy más co pod kterým znamením začítí dělati?* (Akarod-e azt is tudni, hogy mikor, milyen csillagzat alatt kell valamit elkezdened?) – *O vyborném a dobrém setí, kdy a kterého času co sytí se má přitom i o jiných pekných a užitečných naučeních jednoho každého měsíce* (A kitűnő és jó vetésről, mikor, milyen időben, mivel kell táplálkozni, emellett más szép és hasznos tudnivalóiról az év minden egyes hónapjának) – *Rozdělení a počítání roku od slavnosti Vánoční* (Az év felosztása és számlálása karácsony ünnepétől) –

O paustění krve žilau (Az érvágásról). Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon fejezetei: *O čtyřech čtvrtích, vlastnostech, působení, a počasích roku tohoto po přestupném prvního 1645. O zimě* (A négy évszokról, tulajdonságaikról, jellegükről és az időjárásról, a szökőév után következő első, 1645. esztendőben. A télről) – *O jaru neb podletí* (A tavaszról) – *O létu* (A nyárról) – *O podzimku* (Az őszeről) – *O zatměních světél nebeských měsíce a slunce tolikéz o jejich aucincích v boji a valkách v nemocech a moru aurodách zemských* (Az égitestek, a Hold és a Nap fogyatkozásairól, valamint hatásukról a csatában, háborúban, betegségben és a mezei termények pusztulásában) – *Druhá stránka pranostiky o proměnách povětří a nastání jednoho každého měsíce a čtvrtí jeho* (A prognosztikon második része a légkör változásairól és minden egyes újholdról, valamint holdnegyedről) – *Jarmarkové, kteříž se v Horních y Dolních Uhrách držívají* (Vásárok, amelyeket Felső- és Alsó-Magyarországban tartanak) – *Jmén, v tomto a jiných kalendářích položených a této zemi v užívání obyvyklych z cizích jaziků vyložení* (Az ebben és más kalendáriumokban közölt és ebben az országban használatos idegen eredetű keresztnevek magyarázata).

Cf. 1752!

Budapest Nat ①

2084

[MODLITBY kazdodenné.] [Trenčín 1642–1647] v impressy Doroty Vokálov[é].

[A¹²–D¹²] E¹² [F¹²] G¹²–Q¹² R⁶ = [12] + 166 + [3] fol.; + 25 + [9] pag. – 12° – Orn., init.

Knihopis 5789 – Čaplovič 1777

Evangélikus imádságos- és énekeskönyv biblikus cseh nyelven. – A kiadvány a hét napjai szerint tagolódik. A címlap nélkül fennmaradt egyetlen példány élén az „E¹” levél, azaz a XXXVII. levél található. Az első rész a keddre szolgáló imádságoktól van meg és a szombatiakkal zárul. Ezek után következik a *Druhy díl modliteb osob některých obzvláštních podle rozdílnosti stavu a jejich povolání* (Az imádságok második része némely különleges, állapota és hivatása szerint különböző személy számára). Ilyen például az egyházi tanító és pap, a hívek, a házastársak, gyermekek stb., összesen 44 imádság. Az utolsó *Za dobré skonání* (A jó halálért). Ezt a sokáig Athanasius nevével jelölt hitvallás követi, majd a számozott lapok elején *Začínají se písně některé duchovnj* (Kezdődik néhány vallásos ének), összesen 12. Ezután a vallásos énekek *Registruma* áll, amit errata *Omylové* és az évszám nélküli kolofon zár.

Ján Čaplovič feltette a kérdést (1777), hogy e munka nem Johann Habermann 1639-ben Trencsénben már megjelent imakönyvének újabb kiadása-e (1796), vagy nem kell-e azonosnak tartani Jan Marxius 1645-ben kiadott, ma példányból ismeretlen imádságoskönyvével (2121). Mindkét feltételezés megalapozatlan. A Habermann-nal való egyezés összehasonlítás alapján kizárható. A Marxius-féle kiadvány kikövetkeztethető tartalma sem azonos e művével.

Dorota Vokálová, akinek neve a kolofonban olvasható, 1642–1647 között vezette a trencsényi műhelyt: ez a datálás alapja.

Budapest Nat cop. – Praha Hus ③

2085

»REMEN, Daniel: Virga Aronis Typica, concio funebris Danielis Remenii Teuto-Lipschensis, diaconi Ecclesiae Trenschinien. super funus Susannae, filiulae Wenceslai Skockowsky et Catharinae Melczel. Typis edita. [Trenchinii] 1644 [Dorota Vokálová].«

Čaplovič 1764

Gyászbeszéd – Ma már egyetlen példányban sem ismert. A kiadvány emlékét Martin Lauček Collectanea című (Martin MS fasc. 170. c. 5), 18. századi kéziratos munkája őrizte meg, ennek alapján vette fel a tételt bibliográfiájába Ján Čaplovič (1764). A halotti prédikációt Daniel Remeň trencségi másodpap Václav Skočkovský és Catharina Meltzel Susanna nevű lányának temetésén mondta el 1644-ben, Čaplovič feltételezése szerint szlovák nyelven. Véleményét a fennmaradt adatok alapján sem megerősíteni sem cáfolni nem lehet.

Remeň más munkáinak megjelenési helye alapján feltételezhető, hogy a beszédet Trencsénben nyomtatták (vö. 1807, 1859, 1964 etc.).

2086

»REMEN, Daniel: Votum parentum super funus Samuelis, filioli Danielis Ruff, Comititis Casparis Illésházy Aulici Sartoris et Annae parentum, concio funebr. Danielis Remenii Ecclesiae Trenschinien. V. D. ministri, typis edita. [Trenchinii] 1644 typis [Dorota Vokálová].«

Čaplovič 1765

Gyászbeszéd. – Ma már egyetlen példányban sem ismert. A kiadvány emlékét Martin Lauček Collectanea című (Martin MS fasc. 170. c. 5), 18. századi kéziratos munkája őrizte meg, ennek alapján vette fel bibliográfiájába Ján Čaplovič (1765). A halotti prédikációt Daniel Remeň, trencségi evangélikus pap Samuel Ruff temetésén mondta el, aki Illésházy Gáspár udvari szobójának, Daniel Ruffnak volt a fia. Ján Čaplovič feltételezése szerint a beszéd szlovák nyelvű volt (1765). Véleményét a fennmaradt adatok alapján sem cáfolni, sem megerősíteni nem lehet.

Megalapozottan feltételezhető, hogy a kiadványt Trencsénben nyomtatták hasonlóan Remeň példányból is ismeretes más munkáihoz (vö. 1807, 1859, 1964 etc.).

2087

CATECHESIS religionis Christianae in ecclesiis et scholis plerisque reformatis usitata... Varadini MDCXLIV apud Abrahamvm Kertesz Sz[enciensem].

A⁶–G⁶ = 84 pag. – 12° – Init.

RMK II 654

Református katekizmus. – A heidelbergi káté e latin nyelvű kiadásának tartalma és beosztása teljes egészében megegyezik az 1640. évi kiadásával (1860).

Váradon 1640-ben és 1652-ben a latin nyelvű heidelbergi kátéval (1860 és 2452) azonos évben magyar nyelvű kiadás is megjelent (1863, 2457). Ennek alapján nem zárható ki, hogy 1644-ben is napvilágot látott itt a magyar káté, bár erre vonatkozó konkrét adat nem maradt fenn.

Cf. 909*!; 1860, 1863, 1947(2), –, 2091(3), 2304(1), 2452, 2457, 2533, →

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Budapest *Ref* ① – Csurgó ① – Kecskemét *Ref* ① – Pápa *Ref* ①

Olim: Kunszentmiklós ref. gymn.

2088

(Kalendárium és prognosztikon az 1645. esztendőre. Várad 1644 Szenci Kertész. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1862!

2089

LASKAI János [transl.]: Hittül-szakadasnak tellyes meg-orvoslása, mellyet az alhatatosoknak és el-esteknek javokra három könyvekben le-írt *Vedeli vs Miklos* genevai prédikátor és professor, es újonnan azonoknak hasznokra deákból magyarrá fordított Laskai Janos. Varadon MDCXLIV Szenci Abraham.

::⁸, A¹²–T¹² V⁴ = [16] + 464 pag. – 12° – Init.

RMK I 764

Református vitairat. – A dedikálást Laskai János 1644. január 1-i kelettel intézte *Iktári gróf Bethlen István* uramnak... *Hunyad és Máramaros vármegyéknek örökös főispánjának*. A főrész *Hittől szakadásnak megorvoslása* címmel kezdődik, s három könyvet foglal magában.

Az előszó szövegkiadása: Laskai János válogatott művei. Sajtó alá rendezte Tarnóc Márton. Bp. 1970, 485–488. Ebben Laskai purista nyelvművelő elveit foglalja össze.

Az eredeti mű szerzője a címlap tanúsága szerint Nicolaus Vedelius (1596–1642), 1618-tól genfi prédikátor, 1630-tól a deventeri, 1639-től a franekeri egyetem teológiaprofesszora. *Panacea apostasiae* című munkája 1629-ben jelent meg Genfben.

Az ajánlásból kitűnik, hogy a fordítás Bethlen István megrendelésére készült. A megbízást tőle az *elmúlt Szent Mihály havának huszadik napján* (1643. szeptember 20-án) kapta Laskai. Bethlent azért érdekelhette a hittől szakadás témája, mivel ifjabb fiát, Bethlen Pétert foglalkoztatta a katolizálás gondolata (vö. OSzKÉvk 1982–1983: 411–422, Heltai János).

In 9 bibliothecis 11 expl. – Berlin Univ Inst – Budapest Acad, Nat, Ref – Cluj-Napoca Acad, Univ – Debrecen Ref – Odorhei – Sárospatak Ref

2090

LASKAI János: Jesus kiralysaga, melynek idvességes birodalma alá hatható erősségekkel intettetnek ki-vált-képpen az erdelyi proselyta sidok Laskai Janos által. Varadon 1644 Szenczi K[ertész] Abraham.

*⁶ **⁶, A⁶–N⁶ = [24] + 152 + [3] pag. – 12° – 1 ins.

RMK I 765

Református vitairat. – A címlapot az iktári Bethlen család címere díszíti. Az ajánlólevelet Laskai János Nyírbátor 1644. április 14-i kelettel intézte *Iktari góf Bethlen Péter uramnak, Hunyad és Máramaros vármegyéknek örökös főispánjának*. Ezt Jóakaró olvasó megszólítással rövid előszó követi, majd *Steph. Benjamin Szilágyi* latin epigrammája olvasható. A mű törzse tizenkilenc részben tárgyalja a zsidó és keresztyén vallás különbségeit és főként a zsidóságnak a keresztyénséghez való viszonyulását. Végül a tartalomjegyzék, *Rendi a részeknek* zárja a nyomtatványt.

Laskai művét Tarnóc Márton ismertette részletesen. Megállapította, hogy önálló alkotás, de alapötletét Hugo Grotius: *De veritate religionis Christianae* először Leidenben 1622-ben megjelent könyvéből merítette, s szövegének jelentős részében is e munkát követte. (Laskai János válogatott művei. Sajtó alá rendezte Tarnóc Márton. Bp. 1970, 56–59.)

Az előszóból kitűnik, hogy Laskai ezt a vitairatot kinyomtatása előtt hét évvel, a dési complanációval (1638) nagyjából egy időben írta.

Budapest Acad ① – Budapest Nat ① – Praha Nat ②

Szenci Molnár Albert: Szent Dávid királynak... százötven zsoltári... Amszterdam 1645 – Vide 2091(2)

2091

[1] SZENT Biblia, az az Istennek Ó és Új Testamentomában foglaltatott egész Szent Írás. Magyar nyelvre fordítatott C á r o l i G á s p á r által, es mostan negyedszer [2] (SZENCI MOLNÁR Albert:) à franciai nótákra

Molnar Albertvl rendelt Sóltár könyvel [3] (SZENCI MOLNÁR Albert:) palatinátusi Catechismussal s egy-házi könyörgéseknek és ceremóniáknak formáival egyetembe ki botsattatott a belgiomi académiákban tanuló magyaroknak forgolódások által. Amstelodamban 1645 Jánsonivs János költsegevel.

*4, A^a-Z^a, Aa^a-Zz^a, Aaa^a-Ppp^a, Q^a, a^a-p^a; A^a-V^a, []²; A^a-I^a K^a = [8] + 1001 [recte 983]; + 238 [recte 240]; + 321 [recte 320] + [4]; + 150 [recte 152] pag. - 8° - ♪, 1 ill. chalcographica, orn., init.

RMK I 766 – Dézsi: Suppl. 68

Teljes református bibliafordítás. A zsoltárok könyvének verses fordítása és katekizmus. – E kiadvány élén két címlap áll: az első rézmetszetes, díszes előcímlapot vele azonos szövegű, szedett betűkkel készült címlap követi. Ezután *Intések a kegyes olvasóhoz* tájékoztat a negyedszer megjelenő teljes bibliafordítás kiadási elveiről. Majd *Rendi az O és Új Testamentom könyveinek* következik. A bibliafordítás beosztása és szövege megegyezik az 1612. évi oppenheimi kiadással (1037(1)). Végén *A nyomtatásban esett derekasabb fogyatkozások* című rész sorolja fel a sajtóhibákat.

Az 1612. évi kiadáshoz (1037(2)) hasonlóan külön címlappal kezdődnek *Szent Dávid királynak és prófétának százötven zsoltári* Szenci Molnár Albert fordításában. Tartalma és beosztása megegyezik az előző, csak hiányos példányokból ismeretes, 1644. évi amszterdami kiadásával (2045). A címlével hátán rövid eligazítás olvasható a hosszú, valamint egyenlő nótájú zsoltárokról. A zsoltárok incipitmutatóra utaló kezdőszavai a következők (a lapszámozás az incipitmutatóban, az arab sorszáмок a zsoltárok Szenci Psalteriumában szokásos sorszámaikat jelentik): 1. *Aki nem jár* – 2. *Miért zúgolódnak* – 3. *Ó, mely sokan* – 4. *Én igazságomnak* – 5. *Úristen, az 6. Uram, te nagy* – 7. *Ó én Uram, és* – 8. *Ó felséges Úr* – 9. *Dicsérlek téged* – 10. *Mire távozol* – 11. *Az Istenben* – 12. *Szabadíts meg és tarts meg Uram Isten, mert szentid* – 13. *Míglen* – 14. *A bolond* – 15. *Uram, ki* – 16. *Tarts meg engemet* – 17. *Hallgasd meg igazságomat* – 18. *Ó én Uram, ki* – 19. *Az egek* – 20. *Az Úr tégedet* – 21. *Örvendez* – 22. *Én Istenem* – 23. *Az Úr énnékem* – 24. *Az Úr bír* – 25. *Szívemet* – 26. *Légy ítélőm* – 27. *Az Úristen az én* – 28. *Hozzád kiáltok* – 29. *Mostan ti* – 30. *Dicsérlek Uram, tégedet* – 31. *Uram, én* – 32. *Ó, mely boldog* – 33. *Nosza istenfélő* – 34. *Mindenkoron áldom az Urat* – 35. *Pörölj* – 36. *A gonosztevőnek* – 37. *Ne bosszankodjál* – 38. *Haragodnak* – 39. *Magamban* – 40. *Várván* – 41. *Boldog, aki* – 42. *Mint a szép* – 43. *Ítélj* – 44. *Hallottuk, Isten* – 45. *Egy szép* – 46. *Az Isten a mi* – 47. *No, minden* – 48. *Nagy az* – 49. *Hallgassátok meg* – 50. *Az erős Isten* – 51. *Úristen, kegyelmezz* – 52. *Mit dicsekedel* – 53. *A bolond* – 54. *Tarts meg Uram* – 55. *Hallgasd meg az* – 56. *Kegyelmezz meg nekem* – 57. *Irgalmaz Uram* – 58. *Ti tanácsban* – 59. *Szabadíts meg engem Úristen, és* – 60. *Minket* – 61. *Kiáltásom* – 62. *Az én lelkem* – 63. *Isten, te* – 64. *Hallgasd meg Uram, könyörgésem* – 65. *A Sionnak* – 66. *Örvendj egész* – 67. *Úristen, áldj meg jóvoltodból* – 68. *Hogyha felindul* – 69. *Úristen, segíts* – 70. *Siess, ments* – 71. *Tebenned bízom, én* – 72. *Uram, a te ítéletedet* – 73. *Bizonyára* – 74. *Miért velsz* – 75. *Dicsérünk* – 76. *Esmeretes* – 77. *Az Istenhez az* – 78. *Hallgass, én* – 79. *Öröködben* – 80. *Hallgasd meg Izrael* – 81. *Örvendezzetek* – 82. *Az Isten áll* – 83. *Uram, ne* – 84. *Ó seregeknek* – 85. *Nagy kegyesen* – 86. *Hajtsd hozzám* – 87. *Az Úristen az ő* – 88. *Úristen, én* – 89. *Az Úrnak irgalmát* – 90. *Tebenned bízunk* – 91. *Aki a felséges* – 92. *Ékes* – 93. *Nagy hatalommal* – 94. *Ó erős* – 95. *Jertek, örvendjünk* – 96. *Énekeljete minden* – 97. *Az Úristen regnál* – 98. *Énekeljete új* – 99. *Az Úr országol* – 100. *E földön ti* – 101. *Mindennek* – 102. *Hallgasd meg Uram, kérésem* – 103. *Áldjad lelkem, Uradat* – 104. *Áldjad lelkem, az Urat* – 105. *Adjatok hálát* – 106. *Az Urat áldjátok* – 107. *Dicsérjétek az Urat,*

mert nagy – 108. Úristen, kész – 109. Ó Úristen, én – 110. Az Úristen monda – 111. Hálát adok, Uram – 112. Boldog ember – 113. Az Urat, ti – 114. Hogy Izrael – 115. Nem nekünk – 116. Szeretem – 117. Az Urat minden – 118. Adjatok hálákat – 119. Az oly – 120. Én az Úristenhez – 121. Szemem – 122. Örülök – 123. Tehozzád szemeimet – 124. Az Izrael – 125. Akik biznak az Úristenben – 126. Mikor a Siont – 127. Hogyha ember – 128. Boldog az ember – 129. Én ifjúságomtól – 130. Tehozzád teljes – 131. Uram, nem – 132. Emlékezzél meg, Úristen, Dávidról – 133. Ime, mely – 134. Úrnak szolgálai, mindnyájan – 135. Áldjátok – 136. Dicsérjétek az Urat, mert ő – 137. Hogy a babiloni – 138. Dicsér – 139. Uram, te megvizsgálsz – 140. Szabadíts meg engem Úristen, a – 141. Tehozzád kiáltok – 142. Én az Úrhoz – 143. Hallgass meg Uram, kérésemet – 144. Aldott az Ur – 145. Magasztallak téged – 146. Áldjad én lelkem az – 147. Az Urat dicsérjétek – 148. No, dicsérjétek – 149. Az Úrnak, no – 150. Dicsérjétek az Urat, áldjátok.

A zsoltárok után még a következő énekek találhatók: 103. lap: *Emeld – Uram, bocsássad – Uristen, mely – 104: Meghagytad – Hallgass meg Uristen, kérésemet – Ó én lelkem, dicsérjed – 106: Örül az én szívem az Urban – Magasztalja az én szívem. Végül A zsoltárokra igazító tábla a kezdősorok betűrendjében haladva feltünteti a lapszámot és a zsoltárok sorsszámát.*

A *Catechismus*, azaz a keresztyéni hitre való rövid tanítás beosztása és szövege megegyezik az oppenheimi biblia kiadásban közölt heidelbergi katekizmussal (1037(3)), de az ott még fordítóként feltüntetett Szárászi Ferenc nevét ez a kiadás már nem említi. Továbbá a hivatkozáskeppen felsorolt bibliai locusok terjedelme némileg bővült.

E kiadványnak két változata ismert. Ezek a rézmetszetes címlapot követő nyomtatott címlap, a *₂, *₃ és az A₁ levél szedésében, elrendezésében és helyesírásában térnek el egymástól.

Az „A” variánsban a szedett címlapon az impresszum felett ornamentális címlapdíszt áll, alatta a nyomtatási adatok elrendezése a következő: *Amstelodamban / Jansonius János / költségevel 1645 / esztendőben*. A *₃ levélen következnek az *Intések*..., a *₄-en a *Rendi* és az A₁ levélen kezdődik *Mosesnek első keön've*.

A „B” variáns szedett címlapján nyomdászjelvény látható, amely olajfa alatt taláros alakot ábrázol szöveg nélküli írásszalaggal. Alatta az impresszum elrendezése: *Amstelodamban, / Jansonius Janos költségével / 1645. esztendőben*. A *₂ levélen vannak az *Intések* és a *₃ levélen a *Rendi*... Az A₁ levélen így kezdődik a Biblia szövege: *Mosesnek első könyve*.

V. Ecsedy Judit megállapította, hogy a „B” variáns eltérő négy levele Töltési István idején a debreceni városi nyomdában készült. A címlapon található nyomdászjelvény a párizsi Estienne nyomdászcsalád jelvényének tükörképe, amelyen eredetileg az írásszalag szövege: *Noli altum sapere* volt. Töltési 1683 és 1685 között működött Debrecenben, majd e díszet tovább használta Komáromban. Mivel a „B” variánsnak a budapesti Egyetemi Könyvtár „RMK I 149a” jelzetten őrzött példánya eredeti, kelet-magyarországi vagy erdélyi légyeződíszes kötésben maradt fenn, amelyen az 1687. évszám áll, ezért joggal feltételezhető, hogy a Biblia első négy levelének újra-szedése valóban Töltési debreceni működése idején, tehát 1683–1685 között készült.

Sztripszky Hiador a MKsz névtelen közleménye nyomán tévesen önálló 1645. évi kiadvánként vette fel bibliográfiájába a Szent Dávid királynak és prófétának százötven zsoltári című részt (Sztripszky I 1971/178 ← MKsz 1879: 23).

Cf. (1) 652*; 1037(1)!; 2068, – 2133, →

(2) 962(1)*!; 1947(1), 1981, 2045, –, 2163(3), 2254(4), 2305, 2363(1), 2406(4), 2424, 2564(3), 2624(4), →

(3) 909*!; 1037(3)! 1860, 1863, 1947(2), 2087, –, 2304(1), 2452, 2457, 2533, →

In 27 bibliothecis 62 expl. – Budapest Acad, Nat, Univ – Cluj-Napoca Acad, Univ – Debrecen Ref, Univ – Göttingen Univ – London Nat – Sárospatak Ref – Szeged Univ – Târgu Mureş – etc.

2092

[1] EXEMPLAR reconciliationis cum Hungaris factae 23 Junij anno 1606, nec-non conditiones pacis Turcicae. Denvo typis excvssum sumptibus... Georgii Rakotzi... principis Transylvaniae... ad requisitionem et petitionem regnicolarum inclyti regni Hungariae, et convenit in omnibus cum priore excussione Pragensi ac originalibus. – [2] (Conditiones pacis inter Romanorum et Turcicum imperatorem, Rudolphum II. et Hehomatem I. Sultanium, ut illae anno superiori 1606. inter utrosque tractatae et conclusae sunt...) – [3] (Pactorum de perpetua successione in regnis Hungariae et Bohemiae ac provinciarum ad ea pertinentium instrumenta VI. et XV. Mensis Junij anno M.DC.XVII. Pragae confecta.) Bartphae die prima Martij 1645 Jacobus Klösz [jun.].

A⁴–D⁴; [a]⁴ b²; A⁴–C⁴ = [34] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 656 – Caplovic 194

Az 1606. évi bécsi és zsitvatoroki béke szövege. A Habsburg-ház magyar- és csehországi örökös trónutódlásáról kötött 1617. évi megállapodás. – A bécsi béke Mátyás ausztriai főherceg (később II. Mátyás néven magyar király) oklevelével kezdődik, amely magában foglalja a megállapodás 15 cikkelyét és Bocskai István személyes kielégítését: *Quod personam dn. Bohkay ejusque contentationem concernit*. A végén a keltezés Bécs, 1606. június 23, valamint a békét megkötő császári biztosok és Bocskai megbízottjainak nevei olvashatók: *Matthias; Paulus Sixtus Trautson; Ernestus a Molart; Thomas Erdödi, comes perpetuus Montis Claudij; Sigismundus Forgatsch de Ghymes; Carolus a Lichtenstein; Sigefridus Christophorus Preiner; Georg. Turzo, comes perpetuus de Arva; Udalricus Krembergk; Stephanus Ilieshazi; Thomas Wizkelethi; Andreas Ostrossith; Paulus Apponii*. A béke szövegéhez járulnak a magyar rendeknek a csehek részére 1606. szeptember 23-án és a cseh rendeknek a magyarok részére 1606. szeptember 16-án kiadott, a békét kölcsönösen megerősítő oklevelei.

A második rész impresszumot is tartalmazó belső címlappal és önálló füzetjelzéssel kezdődik. Az 1606. november 11-én megkötött zsitvatoroki béke tizenhét pontjának szövegét tartalmazza oklevélbe foglalva. A szerződő felek II. Rudolf császár, Bocskai István erdélyi fejedelem és I. Hehomat (Ahmed) török szultán megbízottjai a következők voltak: *Joannes a Molart..., Adolphus ab Althan..., Georgius Thurzo..., Nicolaus Istwanffy..., Sigefridus a Kolo-nich..., Franciscus de Batthian..., Christophorus Erdödi... archiducis Austriae Matthiae... ad tractatum pacis designati commissarii et per... Stephanum, Transylvaniae principem... delegati, Stephanus Illieshazij..., Paulus Niarij..., Michael Czobor... et Georgius Hoffmann, illetve török részről Ali budai basa és Habil (Hebil) effendi főkádi.*

A harmadik rész impresszum nélküli címlappal és újrakezdődő füzetjelzéssel csatlakozik az előzőekhez. III. Fülöp spanyol király és Ferdinánd ausztriai főherceg 1617-ben megkötött szerződése az egyenesági férfi örökösök kihalásának esetére a Magyar- és Csehországban való kölcsönös örökösödésről három okmányt foglal magában. (1) *Philippi III. Hispaniarum regis renuntiatio*, kelt Prágában 1617. június 6-án – (2) *Ferdinandi Austriae archiducis obligatio*, kelt Prága 1617. június 6. – (3) *Matthiae II. Rom. imp. confirmatio*, kelt Prága 1617. június 15.

Az első két rész, vagyis a bécsi és zsitvatoroki béke kétnyelvű szövegkiadása: Magyar Torvenytár. 1526–1608. évi törvényczikkek. Fordították Kolosvári Sándor és Óvári Kelemen. Szerk. Márkus Dezső. Budapest 1899, 958–995. – Csak magyar nyelvű fordítása: Magyar történeti szöveggyűjtemény 1526–1790. Szerkesztette Sinkovics István. Bp. 1968, 348–371.

A kettős, bécsi és zsitvatoroki békeszerződést korábban több alkalommal kinyomtatták Prágában és Bécsben (vö. RMK III 1026, RMK III 1033, RMK III 1048, RMK III 1121). 1645. évi bártfai kiadása I. Rákóczi György költségén jelent meg a magyarországi rendek kérésére, és Rákóczi 1644–1645-ös magyarországi hadjáratával függ össze. A magyar rendek és a Habsburg-ház viszonyát rendező béke megsértései szolgáltak jogi alpjául a magyar rendek ismételt Habsburg-ellenes fölkeléseinek. Az e kiadásban a békéhez csatolt irat (a Habsburg-ház két ágának megállapodása a magyar- és csehországi kölcsönös örökösödésről) pedig a rendek szabad királyválasztási jogát sértette.

A bécsi béke legrészletesebb értékelését ld. Károlyi Árpád: Bocskai és a bécsi béke. Bp. 1907.

Cf. –, 2485

Budapest *Acad* ① ① – Budapest *Nat* ① ③* – Keszthely ① – Levoča *Ev* ① – Târgu Mureş ① – Wien *Nat* ①

Olim: Pécs

2093

[1] FRÖLICH, David: Ephemeris astronomico-ecclesiastico-historica anni Christianae libertatis MDCXLVI, ... elaborata ac supputata a Davide Frölichio, c(aesareo) per Regnum Hungariae astronomo. – [2] (Prognosis astromantica in annum aerae Christianae Dionysianae MDCXLVI, qua impendentes istius anni eventus ob oculos mortalium perspicue proponit et problematibus jucundis eosdem illustrat. Actor David Froelichius, Caesareopolit. per regnum Hungariae astronomus.) Bartphae Hung[arorum] [1645] typis Jacobi Klöszij [jun.].

A⁴–F⁴ G² = [26] fol. – 4° – Orn.

RMK II 664 – Caplovič 195

Naptár és prognosztikon. – A címlevél hátán a szerző *Illustrissimo principi... Georgio Rakocii, electo Transylvaniae principi... domino... suo clementissimo* ajánlja művét. Az év jellemző adatai és a jelmagyarázat után a verző lapokon a naptártáblák következnek. A verző lapok jobb oldali hasábjára történeti feljegyzéseket nyomtattak. Először *Historiae geographicae* címmel különböző, főleg ókori népek házassággal kapcsolatos, ill. temetkezési szokásairól, majd *Miracula humana* címmel feljegyzésre méltó érdekességeket az emberi erőről, torzszülötkekről stb. A rektó lapokon az egyes napok mellett üres hely van bejegyzések számára. A rektó lapok bal oldali hasábján az *Exempla pestilentiae* című rész olvasható,

történeti feljegyzések pestisjárványokról Kr. e. 460-tól egészen 1645-ig, köztük sok magyarországi adattal.

Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon egyes fejezetei: *Prognosticon astrologici caput primum de hyeme. – Caput secundum de vere. – Caput tertium de aestate – Caput IV. de autumnno – Caput V. De eclipsibus luminarium – Caput VI. De spe frugum. – Caput VII. De morbis – Caput VIII. De syzygiis superiorum planetarum.*

Cf. 1757!

Budapest Nat cop. – Kraków Univ ①

Olim: Sepsiszentgyörgy, Székely Nemz. Múz.

2094

[1] FRÖLICH D a v i d magyarországi astronomus kis kalendario-ma Idvözitönk születése után MDCXXXXVI esztendőre, mely második a bissextilis után. Magyar-Országra, Szepessegre és Erdélyre nagy figyelmettesseggel alkalmaztatott. – [2] (*Prognosticon astrologicum* avagy természet szerént való jövőndöles az 1646 esztendőre... D a v i d F r ö l i c h i u s k é s m á r k i m a t h e m a t i c u s á l t a l .) Bartfan [1645] Klösz Jakab [jun.].

A⁸–D⁸ E⁷⁺¹ = [39] fol. – 16°

Sztripszky I 1976/183 ← MKsz 1879: 23 – Dézsi: Suppl. 67 – Čaplovič 196

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlap hátán a szerző *Jacobo Kviatkowsky... sedis judicariae inclutae comitatus Sarosiensis jurato assessori, nec non... principis... Vladislai Dominici, ducis in Ostrog et in Zaslav, comitis in Tarnow... proventuum bonorum in Hungaria existentium administratori* ajánlja művét. A naptárrész beosztása megegyezik az 1639. évre szóló bártfai naptárával (1708). A *Rövid krónika* 1645-ig foglalja össze a magyarok történetét. Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon fejezetei: *Az 1646. esztendőnek négy részéről: I. A télről – II. A tavaszról – [III.] A nyárról – [IV.] Az ősztől – [V.] Az eklipszisekről – IV.[!] A hadakozásról – VII. A betegségekről – VIII. A földi gyümölcsökről.* A kiadványt a *Sokadalmok Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék zárja.

Cf. 1709!

Budapest Nat ①

Olim: Erdélyi Muzeum

2095

WEBER, Johann: Amuletum, azaz rövid és szükséges oktatás a dög-halálról, szerzettet Weber Janostol, eperjesi patikáriustól... Bartfan 1645 Klösz Jakab [jun.].

[I⁴, J⁴], [I¹, A⁶-M⁶ N² = [16] pag. + [1] tab. + 144 + [3] pag. - 12°

RMK I 767 – Čaplovič 197

Orvosi tanácsok. – A címlapon bibliai idézet. A címlevél hátán latin nyelvű disztichonokban irt *Cautela* és annak magyar verses fordítása olvasható. Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Némelyekre lelkek gondja*. Ezt követi a szerző ajánlólevele *A tekintetes... Sáros vármegyének, ... viceispán uramnak és... assessor uraméknak*. Az ajánlólevélben található vers kezdősora: *A szerencsét hiába vádoljuk*. *Votum devotum* című latin disztichon zárja az ajánlást. Weber *A kegyes olvasónak s. című* verses előszóban foglalja össze célkitűzéseit. Kezdősora: *A régiek mit értettek*. Majd újabb latin disztichon szól *Ad Zoilum*. A szerzőt egy-egy latin versben üdvözli *Martinus Crusius, ecclesiae Kellemsiensis minister és Georgius Curiani, alumnus scholae Epper*. Ezután *Synopsis amuleti* foglalja táblázatba a könyv felosztását latinul és a hátlapján azonos címmel, de magyar nyelven. A fő részt *Oktatás a dög-halálról* vezeti be. Majd öt fejezet *eszköz* címmel ad tanácsot a pestis elűzésére. Ezek: 1: a penitenciartartás, 2: a helyváltoztatás, 3: a jó rendtartás, 4: orvosok, 5: orvosságok. Ez utolsó *eszköz* először *De remediis praeservativis*, az egészségmegtartó orvosságokról szól. Ebben tárgyalja: I *Az aert avagy életető eget* – értekezik II *Az ételben és italban való rendtartásról* – III. *Az aluvásról és vigyázásról* – IV. *Az nyugodalomról és mozgásról* – V. *Gyomornak töltéséről és testnek ürösítéséről* – VI. *Az elmének indulatiról*. Az orvosságok másik nagy csoportja a *Remedia curativa, gyógyító orvosságok*. Mielőtt ezekre részletesen rátérne, három alfejezetben bemutatja a szerző: 1. *Signa infectionis*, 2. *Signa refectionis* és 3. *Signa defectionis*. Ezután értekezik *De remediis expulsivis*, a dögöt ember testből kiűző orvosságokról. Ezek a purgáció, az izasztás és az érvágás. A *Remedia applicativa* tárgya: *A kelevényre és fekélyekre, avagy kelésekre ragasztó orvosságok*. Tizenennyolc betegség gyógyításáról szól a *Remedia varia, pestis accidentia sublativa, orvosságok, melyekkel a pestisben külön-különb-féle történt betegségek gyógyíttatnak meg*. Az utolsó fejezet *De remediis confortativis, a megerősítő, avagy újító orvosságokról* szól.

Ezután következő három kérdésre ad a szerző részletes választ: *Mivel kelljen az elbágyadt elmet ajtani és gyámolítani?* – *Miért hát hogy az orvosdoktorok is meghalnak pestiskor?* – *Miért, hogy néhol semmi böcsületi nincsen a gyógyító tudománynak, hanem nagy utálásban vagon?* Végül a *De sacris remediis* a lelki orvosságokra: a buzgó könyörgésekre hívja fel a figyelmet. Az utolsó nyomtatott lapon szív alakú, nyakban hordható, nyomdai szedéssel készült amulett látható latin nyelvű felirattal, alatta annak magyar verses fordításával.

Johann Weber mondandója igazolásául többször idéz könyvében klasszikus vagy újkori latin auktorkból. Ezeket magyarra általában versben is lefordította. Verseinek incipitmutatóra utaló kezdőszavai a következők: 12: *E három* – 38: *Citron* – 50: *Időd töltse* – 50: *Déli* – 54: *Ingadozás* – 56: *Felettébb* – 63: *Ezek* – 72: *Ottan* – 107: *Sokan, akik* – 111: *Jó cselekedeteket* – 118: *Késő* – 139: *Mi azt* – 140: *A betegség* – 141: *Mit használ* – N₁a: *Sokakat* – N₂a: *Uram Jézus, légy orvosunk*.

Szövegkiadás: Az egészségmegtartó orvosságokról és A kelevényre és fekélyekre avagy kelyésekre ragasztó orvosságok című részeket kiadta Waczulik Margit (A táguló világ magyarországi hírmondói XV–XVII. század. Bp. 1984, 330–332), a verses részeket Varga Imre RMKT XVII/9 239–243, 642–644.

Johann Weber e munkáját az 1644–1645-ben Magyarországon dühöngő pestis idején írta. Német nyelvű változata már 1644-ben Bártfán (2052), biblikus cseh pedig 1645-ben (2111) láttott Lőcsén napvilágot. A magyar *Amuletum* előszava szerint Weber Galenus-követőnek vallotta magát, és az őáltala ajánlott és kipróbált gyógymódok publikálását tekintette céljának. Műve jelentőségét a magyarországi orvostörténet fejlődése szempontjából Magyar-Kossa Gyula vizsgálta (Magyar orvosi emlékek. Budapest 1931, III. 363–365).

Cf. 2052, –, 2111, →

Budapest Acad ① ① ②* – Budapest Acad Lingu ① – Budapest Nat ②* – Budapest Univ ④ – Cluj-Napoca Theol Prot ③* – Martin MS ① – Sárospatak Ref ②* – Târgu Mureş ②*
Olim: Debreceni ref. coll., Lugossy József

2096

ESZTERHÁZY Miklós: A magyar-országi palatinusnak, grof Eszterhazi Miklosnak Lonyai Sigmondhoz és némelly vármegyékhez irt leveleinek igaz pariaja. Béchben MDCXLV a kolonjai udvarban Kosmerovius Mate.

A⁴–G⁴ H³ I³⁺¹ = [2] + 69 [recte 65] pag.– 4° – 1 ins., orn., init.

RMK I 769

Politikai levelek. – A címlap hátát Magyarország címere díszíti. A kiadványban Eszterházy Miklós nádornak Rákóczi György 1644–1645-ös felkelése idején, 1644. február 17 és 1645. május 7 között írt tizenhárom levele olvasható, amelyekből nyolcat Lónyai Zsigmondnak, a többi A vármegyéknek, Az erdélyi státusnak, A magyarországi státusnak, Szeredi Istvánnak, A vármegyékhez s városokhoz is címzett. Az utolsó levél elé van iktatva: *Rakoczi fejedelem Lonyai Zsigmond által tett intimatiójára való választétele a magyarországi palatinusnak, azont közölvén a mostan Bártfán összegyűlt urakkal és vármegyékkel is.* Ez az utóbbi irat 1645. február 7-én kelt Nagyszombatban.

A levelek szövegkiadása: Galantai gróf Esterházy Miklós munkái. Szerkeszti Toldy Ferenc. Pest 1852, 298–344.

Ez a kiadvány Eszterházy I. Rákóczi Györgyhez küldött leveleinek gyűjteményéhez kiegészítés (2097), s minden bizonnyal azzal egy időben jelent meg, erre utal, hogy ismert példányai annak példányaival egybekötve maradtak fenn.

Matthäus Cosmerovius 1645-től kezdődően nyomtatott magyar nyelvű könyveket Bécsben. Előbb egyetemi, majd 1649-től udvari könyvnyomtató volt (Benzing, Josef: Die Buchdrucker des 16. und 17. Jahrhunderts im deutschen Sprachgebiet. Wiesbaden 1982, 490).

Cf. 2051, 2075, –, 2097, →

Budapest Acad ① – Budapest Nat ① – Budapest Univ ① – Cluj-Napoca Acad ① – Cluj-Napoca Univ ① – Hajdúnánás Gymn ① – London Nat ① – Martin MS ① – Târgu Mureş ① – Wien Nat ①

2097

ESZTERHÁZY Miklós: A magyar-országi palatinusnak, gróf Eszterhazy Miklosnak Rakoczi György erdélyi fejedelemnek írt egy-nehány intő leveleinek igaz pariája. Bécben MDCXLV a koloniaj vduarban Kosmerovius Máté.

A⁴–M⁴ N² O⁴ P⁴ Q³⁺¹ = [2] + 120 pag. – 4° – 1 ins., orn., init.

RMK I 768

Politikai levelek. – A címlap hátát Magyarország fametszetű címere díszíti. E kiadás tartalma és beosztása a tizenegyedik levél végéig megegyezik az 1644. évi kiadásával (2075). Ezután *Memoriale pro ablegato principis Transylvaniae egregio Stephano Szentpáli* következik. Majd Eszterházy további levelei Rákóczihoz a tizenkettőtől a huszonnyolcas sorszámgig. A tizenkettedik levél 1644. március 1-jén Léván, a huszonnyolcadik 1645. június 5-jén Nagyhéflánban kelt.

A levelek szövegkiadása: Galantai gróf Esterházy Miklós munkái. Szerkeszti Toldy Ferenc. Pest 1852, 207–295.

E levelek Eszterházy Miklós nádornak I. Rákóczi Györggyel az 1644–1645. évi hadjárat idején folytatott politikai vitája során keletkeztek. Szilágyi Sándor szerint Rákóczi is sajtó alá készítette a maga válaszleveleit, kinyomtatásukra azonban már nem került sor (Szilágyi Sándor: I Rákóczi György 1593–1648. Budapest 1893, 366–368). Rákóczi válaszaiból számosat közölt Toldy a fent említett szövegkiadás függelékeként.

Cf. 2051, 2075, 2096, –, →

In 11 bibliothecis 15 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Univ* – Hajdúnánás *Gymn* – London *BL* – Martin *MS* – Târgu Mureş – Wien *Nat*

2098

[1] KRAKAI kalendarium könyv a bécsi prospectus szerint Vrunck születése után az MDCXXXVI. esztendőre rendeltetett J a b l o n s k i M i k l o s krakai mathematicus által[!]. – [2] (Az 1646. esztendőnek reszeiről, azoknak természetéről, tulajdonságáról... á planéták forgása szerint rendeltetett prognosticon.) Bécben [1645] Gelbhaar Gergely.

[A]⁸ B⁸ C⁸ D³ = [27] fol. – 8° – 1 ins., mult ill.

RMK I 784

Új naptár és prognosztikon. – A címlapon látható fametszeten két angyal tartja Magyarország koronás címerét. A naptárreszt beosztása megegyezik az 1639. évre szóló bécsi kalendári-

umével (1712). A hónapversek januári kezdősora: *Ez első hónapba eret ne vágass. A prognosztikon egyes fejezetei: A télről – A kikeletről – A nyárról – Az ősztől – A Napban és Holdban való fogyatkozásokról – A Földnek természetéről – A betegségekről – A hadról. A kiadványt a Magyarországi és erdélyi sokadalmak című vásárjegyzék zárja.*

Cf. 1667!

Budapest Acad ④ ④ – Budapest Nat ① ① (← Csornai prépostság ktára) – Budapest Univ ④ ④

2099

SZENCI MOLNÁR Albert: [1] *Lexicon Latino-Graeco-Ungaricum*, jam recens quarta cura recognitum, innumeris pene dictionibus ac versibus, syllabarum quantitates indicantibus adauctum et ita elaboratum, ut ex eo Latinarum dictionum genera, modus declinandi et conjugandi, tanquam ex thesauro depromi possint. – [2] *Item Dictionarium Ungarico-Latinum*, infinitis vocibus loquendi(ue) formulis ac proverbiiis Ungarico-Latinis locupletatum. Authore Alberto Molnar Szenciensi. – [3] *Adjecti sunt ad finem libri indices chorographici et chronologici studiosis utiles ac necessarii.* – [4] *Item Syllecta scholastica, clarorum virorum, quorum catalogum exhibet frontispicium Syllectorum, quae et separatim vendi possunt.* – [5] *Institutio juventutis in paedagogiis illustribus Inferioris Palatinatus. Noribergae 1644 typis et sumtibus Wolffgangi Endteri.* (Francofvrti ad Moenm MDCXLV (1644) typis Antonii Hummii, impensis Wolffgangi Endteri.

[$1^2, A^2-Z^3, Aa^8-Zz^8, Aaa^8-Sss^8 Ttt^{3+1}, A^8-Z^8; a^8 b^8 c^{7+1}, \alpha^8 \beta^8 \gamma_{1-4}, \dagger \dagger^1, \gamma_{5-8} \delta^{7+1} = [3] + 1030 + 368 + [1] + 44 + 63 + [1] \text{ pag.} - 8^\circ - 3 \text{ ins., orn., init.}$

RMK I 759 – RMK I 776 – RMK III 1626

Latin–görög–magyar és magyar–latin szótár; Magyarország és Erdély közigazgatási felosztása és uralkodók kronológiai táblázata; oktatási módszertan és iskolai tantervi utasítás. – Az összefoglaló címlap után *Catalogus veterum poetarum et auctorum* sorolja fel azokat a szerzőket, akiknek verssorait a *Lexicon* példaként idézi. Az ezután kezdődő főrész tartalma és beosztása teljesen megegyezik a *Lexicon* 1621. évi kiadásával (1239), annak laponkénti újrasedése. A *Dictionarium Ungarico-Latinum*, a *Syllecta scholastica* és az *Institutio juventutis* című részeknek önálló címlapjuk van. Az utóbbi kettőt és a kötet legutolsó lapját nyomdászjelvény díszíti. A három belső címlap impresszumában az 1644. évszám olvasható. Eszerint a *Lexicon* egyes részeinek nyomtatása már 1644-ben elkészült, de a teljes mű az összefoglaló címlap tanúsága szerint csak 1645-ben jelent meg. Az önálló címlapok alapján Szabó Károly három önálló nyomtatványként vette fel bibliográfiájába (RMK I 759, RMK I 776, RMK III 1626), pedig az összefoglaló címlap egyértelműen felsorolja a második és a negyedik rész címét is. Az utóbbi után megjegyzi, hogy azt önállóan is lehet árusítani. Vagyis a *Syllecta scholasticá*t a hozzá csatlakozó *Institutio juventutis*-szal együtt önállóan is forgalmazták (RMK III

1626), az előző 1621-ben megjelent kiadáshoz hasonlóan (1239). Az összefoglaló címlap és az azt követő levél kétféle szedésben ismeretes. Az „A” variánsban az *Impensis WOLFGANGI ENDTERI* után külön sorban szerepel a *Civis & Bibliopolae Noribergensis* megjelölés. Ezzel szemben a „B” variánsban az *Impensis WOLFGANGI ENDTERI, Civis et Biblio-* került az első sorba, s a második sor így folytatódik: *polae Noribergensis*. Bizonyára az ügyetlenebb beosztású „B” variáns készült először, amelyet nyomtatás közben javítottak ki.

Szenci Molnár Albert szótárának ezt a kiadását Melich János vetette össze az 1621. évi kiadással, és ő állapította meg a két kiadás teljes egyezését is (A magyar szótárirodalom Bp. 1907, 144–145 és Bartók 35–36).

Cf. 919*!; →

In 47 bibliothecis 68 expl. – Bratislava Univ – Budapest Acad, Nat, Univ – Cluj-Napoca Univ – Debrecen Ref, Univ – Heidelberg Univ – Paris Nat – Praha Strahov – Sárospatak Ref – Szeged Univ – etc.

2100

(ARTICULI dominorum regnicularum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis Albae Iuliae ad 16. diem Aprilis anni praesentis millesimi sexcentissimi quadragesimi quinti indictis conclusi.) [Gyulafehérvár 1645 typ. principis.]

A² B² = [4] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 1972/179 ← MKsz 1895: 262 – Dézsi: Suppl. 73

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Rákóczi György erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. A cím a harmadik lapon olvasható. Ezt követi magyar nyelven az 1645. április 16-át követő napokban Gyulafehérvárott tartott országgyűlés három artikulusba foglalt végzéseinek szövege. Ezen az országgyűlésen I. Rákóczi György fejedelem személyesen nem vett részt. E törvénycikkeket, amint a latin nyelvű záradékban olvasható, 1645. július 6-án Kassán erősítette meg.

Szövegkiadás: ErdOgyEml X 413–436.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint a gyulafehérvári fejedelmi nyomdában készült (MKsz 1968:207, Fazakas József). Ez az első olyan törvénycikk-kiadás, amely már feltehetően Andreas Gregorius Schemnicensis munkájaként jelent meg, aki 1644-től 1646-ig volt a fejedelmi műhely vezetője (OSzKÉvk 1978: 293, 330, V. Ecsedy Judit).

Cf. 1005*!; 1641!, →

Budapest Arch ① – Budapest Nat ① ① – Budapest Univ ① – Cluj-Napoca Acad ① (Erdélyi Múzeum) – Sighişoara ①

2101

(BISTERFELD, Johann Heinrich): *Elementa logica in usum scholae Alben-sis ita collecta, ut tyro trimestri spatio fundamenta logices cum fructu jacere queat. Editio tertia auctior. Albae-Juliae MDCXLV typis celsissimi principis.*

A⁸–C⁸ D⁶, []¹ = 60 pag. + [2] tab. – 8°

RMK II 657

A logika tankönyve. – A címlap hátán olvasható a szerző Gyulafehérváron 1645. október 23-án kelt ajánlása. Az ajánlás dátumát leszámítva az egész nyomtatvány szövege és beosztása megegyezik az 1641-ben megjelent kiadásával (1881). Tehát a címlap állításával szemben e kiadás nem bővített, hanem változatlan. Az 1649-ben Váradon megjelent kiadás, amely címében ugyancsak „Editio tertia auctior”-nak nevezi magát (2297), valóban magában foglal egy *Collectio* című részt is, ennek azonban e kiadás egyik ismert példányában sincs nyoma.

Cf. 1612; 1881, –, 2297

Budapest *Nat. cop.* (Cluj-Napoca) – Cluj-Napoca *Acad.* ① – Târgu Mureş ① (Székelykeresztúr)

2102

[1] AZ EGESZ kereztényi vallásnak rövid fundamentomi. – [2] Megint két-ségbeesés ellen való egy-néhány lelki vigasztalások. – [3] (Szent írásbéli erősségek es bizonságok, a mellyek a pápistákat, Luther, Arminius és Ari-usnak követőit... az hamisságról meg győzik.) Gyula-fejirvaratt MDCXLV [typ. principis].

A⁸–C⁸ D¹⁰, A¹⁰ = [44] fol. – 8°

RMK I 771

Református vallási tanítás, elmélkedés és bibliai helyek tematikus gyűjteménye. – A címlapon bibliai idézet. A címlap hátán *Apafi Mihály* külön szöveg nélkül ajánlja a nyomtatványt *Petki Barbarának, a néhai... Apafi Györgynek meghagyott özvegyének, ... mint szerelmes any-jának*. Ezt követi *Az együgyű kegyes olvasóhoz* intézett előszó, kelte Gyulafehérvár 1645. július 1, aláírója ugyancsak Apafi Mihály. Az egész kereztényi vallásnak fundamentomi című tanítás kérdés-felelet formában fejti ki mondanivalóját, az egyes „fundamentumok” *Az Istenről, Az emberről, A Krisztusról, A hitről, A hitnek kereséséről, Az embernek halála után való állapotjáról* szólnak. E rész *Ezeknek a hat fundamentumoknak bővebb magyarázatával* zárul. Ezután olvasható a két fejezetet magában foglaló elmélkedés: *A bűn miatt megsebesített szíveknek kétségbeesés ellen való vigasztalási és A Sátánnak ellenvetési s azokra való feleleti a vigasztalásnak*. Végül új füzetjelzéssel, de önálló címlap nélkül a *Szentírásbéli erősségek és bi-*

zonságok, amelyek a pápistákat, Luther, Arminianus és Ariusnak követőit e következendő rövid summákban világosan a hamisságról meggyőzik című bibliai „locus-gyűjtemény” zárja a kiadványt. Ez összesen 40 vitatott, egy mondatban megfogalmazott dogmatikai tételhez csoportosítva sorol fel bibliai helymegjelöléseket, azok szövegének közlése nélkül. A gyűjtemény végén rövid megjegyzés olvasható *Vedd eszedbe*, hogy az utalások Junius (Franciscus Junius, 1545–1602) és Pagninus (Pagninus Santes, ?–1541) Biblia kiadásaira támaszkodnak. A megjegyzés kelte *Albae Juliae 16. Aug. 1645.*

Szabó Károly az ajánlás alapján Apafi Mihály műveként írta le e nyomtatványt. Fazakas József azonban megállapította, hogy Apafi, aki 1645-ben még csupán tizenhárom éves volt, nem lehetett a szerzője, valószínűleg csak a kiadás költségeit viselte az Apafi család (OSzKEvk 1967: 333).

A kiadvány függelékének, a *Szentírásbeli erősségeknek* újrakezdődő füzettelzése alapján feltételezhető volna az is, hogy a locus-gyűjtemény önálló nyomtatvány, hiszen később több ízben külön is megjelent *Mennysország kinyitott egyetlenegy szoros kapuja* címmel (2172, RMK I 915, RMK I 1130). E kiadás tipográfiai anyagának tüzetes vizsgálata azonban azt bizonyítja, hogy az 1640-es évek közepén, tehát a mű törzsrészével egy időben készült. Minden ma ismert példányban megtalálható ez a függelék, sőt a *Rövid fundamentum* 1753. évi kolozsvári kiadásában (Petrik I 96) ugyancsak. Megalapozottan feltételezhető tehát, hogy a kiadó a *Szentírásbeli erősségeket* a nyomtatvány többi részével együtt hozta forgalomba.

A későbbi, önálló kiadások alapján Herepei János (ItK 1964: 479–482 és Adattár II 480–488), valamint Bán Imre (ItK 1964: 483) Apácai Csere János művének tartotta a *Mennysország kapuját*. Megállapításai nyomán Fekete Csaba az 1656. évi váradi kiadásnak (RMK I 915) egy kéziratos másolatából ki is adta az egész locus-gyűjteményt (Apáczai Csere János 1625–1659. Szerkesztette Király László. Bp. 1975, 63–90). Egyiküknek sem volt azonban tudomása arról, hogy a *Mennysország kapuja* más címmel, de azonos tartalommal már évekkel korábban minden bizonnyal 1645. augusztusában megjelent. Apácai ekkor még nem egészen húszévesen a gyulafehérvári főiskola hallgatója volt, Apafihoz hasonlóan aligha lehetett akár a függelék, akár az egész munka összeállítója. Az egész mű szerzőségének kérdésével újabban Heltai János foglalkozott. Megállapította, hogy e kiadvány Apafi Mihály konfirmációjának alkalmából készült, s tartalmi érvek alapján valószínűsítette, hogy szerzője a Rákóczi fiúk konfirmációi vizsgája alkalmából kiadott *Csecsemő keresztyénhez* (1721) hasonlóan Keresztúri Pál lehetett (MKsz 1994, 74–77).

Cf. (1–3): –, →

(3): –, 2172, →

Budapest Acad ④ – Budapest Nat cop. (Cluj-Napoca Univ) – Cluj-Napoca Acad ②* – Cluj-Napoca Univ ①

2103

[1] GELEJI KATONA István: Titkok titka, az az az öröktől fogva magatol ő-szinte valo... jehovai természetben lévő... Elohim személyeknek háromi többségek felől valo menynyei titkos tudomány, melly az Ov és Uj Testamentumoki... szent-írásokból az üdvösségre elégségesen ki nyilatkoztatik...

és a... minapében támadott új tévelygőknek, s nevezet szerint Enyedi Györgynek... színes magyarázatitól... meg-oltalmaztatik, és imé... minden olvasni akaróval istenes kegyességből... közöltetik Geleji Katona Istvan-tól... – [2] (GELEJI KATONA Istvan: Magyar gramatikatska, avagy az igaz magyar írásban és szóllásban kívántató néhány szükséges observatiók.) Gyula-Fejér-Varatt MDCXLV [typ. principis].

h²; A⁴-C⁴ = [40] + 1073 + [91] + [24] pag. - 4° - 1 ins., orn., init.

RMK I 772 – RMK I 773 Nagler 258

Református tanítás és magyar nyelvtan. – A címlap hátán egyetlen szillogizmusba sűrítve foglalta össze a szerző műve tartalmát: *Az isteni állatbéli személyek szentséges háromságoknak... fundamentomja, és ez... könyvnek summája.* Ezt követően olvasható az Ajánló előbesszé az eretnekiségnek eredetiről és terjedetiről, amelyet Rákóczi Györgynek Erdélyországnak fejedelmének címzett Geleji Katona István, erdélyi orthodoxus püspök Gyulafehérvárról 1645. április 6-án. Ehhez csatlakozik *A kegyes olvasóhoz intézett előszó. Az I. mutató tábla, a könyvnek vágatókijé és részeié* még a főrsz előtt tájékoztat a mű beosztásáról és tartalmáról. Ennek végén Erdély és a Rákóczi család egyesített, fametszetes címere látható.

Az egész munka törzse két részre tagolódik: a *Titkok titkának... első könyvének első vágatékja* és *második vágatékja*. Az első vágaték tizenkettő, a második nyolc rész-ben magyarázza előbb az Ószövetségből, majd az Újszövetségből az egyetlen isteni lényeg három személyben való megragadhatóságát bizonyító szentírási helyeket. A fő rész használatát újabb három mutató segíti: a *II. mutató tábla* a szövegben részletesen tárgyalt bibliai helyek szövegét tartalmazza Geleji Katona saját fordításában. A *III. mutató tábla* a többi szentírási idézet visszakeresését segíti. A *IV. mutató tábla* pedig betűrendes tárgymutatót ad a kötethez. Az utolsó levélén a sajtóhibák jegyzéke olvasható. Ennek végén négy soros vers áll, amely kimaradt Geleji Katona verseinek szöveggözléséből (vö. RMKT XVII/9 237-239), kezdősora: *A vétségek emberéi*.

A *Magyar Grammatikácska* önálló impresszumot is tartalmazó címlappal és újramezdődő ivjelzéssel csatlakozik a főműhöz, ezért Szabó Károly két kiadványának tekintette (RMK I 772 és RMK I 773). Kétségtelen azonban, hogy egy kiadványként jelentek meg, mivel ezt maga Geleji hangsúlyozza a *Titkok titkának* előszavában: *mind az által elgondoltam, hogy... magam írásomnak és szólásomnak mentségére a könyv farkára valami Observatiotskákat ragasszak. Az observatiókat, azaz a nyelvtant A kegyes olvasóhoz címzett előszó vezeti be. Ezt követően két részben fejt ki mondanivalóját: Az igaz magyar írásnak módja felől való... observatiocská... és Az igaz magyar szólásnak módja felől való... observatiocská. Végül e munkát is egy rövid vers zárja, az inc.pitmutatóra utaló kezdősora: A szóka dolgok jegyei.*

A *Titkok titkának* keletkezési körülményeiről a Rákóczihoz intézett ajánlás tudósít. Eszerint 1641. június 10-ére zsinatot hívott össze Kolozsvárra Geleji, amelyen I. Rákóczi György és Lórántffy Zsuzsanna is részt vett. Ebből az alkalomból *az isteni állatnak egységéről és annak személyeinek háromságáról* adott ki Geleji téziseket, amelyekről ő és Johann Heinrich Bisterfeld az erdélyi szász evangélikus iskolamesterekkel több napon át vitázott. E vitán elhangzott érvelését bővítette ki Geleji a fejedelem biztatására, és az egész mondanivalót három *könyvben* rendezte el. Am később, hogy munkája egyetlen *volumenben* legyen közreadható, a második és harmadik könyvet az első könyv második *vágatékjának* nyolcadik részébe tömörítette össze. Az így kimaradt anyagot pedig az ajánlás keltezésének időpontjában Váradon már sajtó

alatt levő *Váltság titkának első és utolsó részeiben* helyezte el (vö. 2124 és 2298). A *Titkok titkát* Geleji egyúttal Enyedi György unitárius tanításának (vö. 1187 és 1222), valamint Johann Volkel (Voelkel), XVI. századi, sociniánusnak tartott holland teológus nézeteinek cáfolatául is szánta. Geleji Katonának e munkáját legteljesebben Gál Lajos dolgozta fel: Geleji Katona István igehirdetése. Debrecen 1939. Theológiai Tanulmányok 60. szám. (= Theológiai Szemle 1939: 3–34, 51–178, 187–226). Gál tanulmányának 72–93 lapján olvasható a Geleji Katona István műveiből összegyűjthető részleges bibliafordítás, amelynek törzsanyagát a *Titkok titkának II. mutató táblája* jelenti.

A magyar nyelvtudomány, helyesírás és nyelvművelés kibontakozásának szempontjából alapvetőnek számító *Magyar Grammatikácskát* először Toldy Ferenc adta ki, sok hibával (Corpus grammaticorum linguae Hungaricae veterum. – A régi magyar nyelvészek Erdősitől – Tsétsing. Pest 1866, 291–329), majd Simonyi Zsigmond tette ismét közzé (Magyar Grammatikatska... Bp. 1906). Az újabb szakirodalomban Szathmári István dolgozta fel részletesen (Régi nyelvtanaink és egységesülő irodalmi nyelvünk. Bp. 1968, 233–270), Balázs János méltatta nyelvbölcséleti elveit (Hermész nyomában. Bp. 1987, 417–425), és Bartók István elemezte kritikátörténeti szempontból (32–33).

Cf. –, 2124, 2298

In 30 bibliothecis 42 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Praha *Nat* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Civ* – Târgu Mureş – etc.

Medgyesi Pál: Égő szövétnék... Gyulafehérvár 1645. – Vide 2130

2104

MEDGYESI Pál [transl.]: *Lelki A-Be-Ce az Christus oskolájában az alsó rendben bé állatandó tsetsemöknek közönseggessen, kivaltképpen penig az méltóságos kegyes fejedelem-aszszonynak Lorantfi Susannanak approbb tseledgyenek hasznokra. Edgy istenfélő tudos anglus tanétónak írásából fordettatott. Fejér-várat 1645 typis et impe(n)sis celsissimae principis-[sae].*

A⁸–C⁸ D⁴ E² = 56 + [4] pag. – 8° – Orn.

RMK I 775

Református katekizmus és erkölcsi oktatás. – A címlevél hátlapja üres. A kiadvány élén Medgyesi Pál rövid előszava *Eleve való szükséges oktatás* tájékoztatja az olvasót munkája rendeltetéséről. Majd a tartalomjegyzék következik: *E Lelki ábécé-beli szent tanúságoknak rendi és nemei*. A főrész két nagyobb egységre tagolódik. Az első, a *Lelki ábécé* szabályos katekizmus, ám a hagyományos katekizmusi anyag egy részének, a Hiszekegynek, a Mi-atyánknak és a Tízparancsoltnak magyarázatát mellőzve foglalja össze az alapvető hittani ismereteket. A második rész: *Az embernek minden napoki magaviselése felől való rövid igazgató* ugyancsak kérdés-felelet formájában fejti ki a legkülönbébb emberi viszonylatokban kö-

vetendő erkölcsi normákat. A kiadványt *Egy néhány szép könyörgések, melyeknek valamelyikét mindannyiszor el kell mondani, valamennyiszer a Lelki ábécének tanulásához és gyakorlásához kezdünk és Hálaadás lelkigyakorlás után zárják.*

E munka szövegkiadását, Medgyesi Pál: Lelki ábécé. Bp. [1940] az 1684-es keresdi (RMK I 1319) kiadás alapján Bácsy Ernő rendezte sajtó alá. Tartalmát röviden Berg Pál ismertette (Berg: Angol hatások 97–98).

Amint az a címlapról kitűnik, e mű *Lorántffy Zsuzsanna apróbb cselédjeinek hasznokra készült, és az ő költségén jelent meg.* Medgyesi angolból fordította magyarra. Fodor Sándor a szövegkiadás bevezetésében a címek egybecsengése alapján feltételezte, hogy Medgyesi Thomas Cranmer: *A shorte instruction into Christian religion for the synguler commoditie and profyte of children and young people* [London] 1548 című műve alapján dolgozott (i.m. 12). Cranmer valójában Justus Jonas *Catechismus pro pueris et iuventute* című művét fordította angolra (BMGC 45: 721). Cranmer munkáját nem volt lehetőség tanulmányozni, Jonas katekizmusa azonban semmi hasonlóságot sem mutat Medgyesi munkájával, ezért a lelki ábécé valódi forrása ma ismeretlen.

Cf. –, 2213, 2434, →

Budapest *Nat* ④* ⑤* + cop. – Cluj-Napoca *Acad* ①

2105

(PISCATOR, Ludovicus Philippus): *Rudimenta oratoriae in usum illustris scholae Albensis. Praefixae svnt Tabulae methodum hujus libelli indicantes. Albae-Juliae MDCXLV [typ. principis].*

[J⁴, A⁸–F⁸ = [8] + 96 pag. – 8° – Orn.

RMK II 658

Szónoklattankönyv. – Tartalma és beosztása teljes egészében megegyezik az első, 1639. évi gyulafehérvári kiadással (1766). Csupán az ajánlás keltezésének évszámát változtatták meg 1639-ről 1645-re.

Cf. 1766, –, 2301, →

Braşov *Arch* ① – Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Acad* ① (Tordai unitár. gimn.)

2106

[1] [KALENDÁRIUM az 1646. esztendőre.] – [2] [Iudicium astrologicum, az az ez következő 1646 esztendőre a csi]lagokból vött jövődöl[és]. 1. Az esztendőnek 4 részeiről. 2. Az ecclipsisekről. 3. Hadakozásokról. 4.

Betegségekről. 5. Földi és fájj termésekről. 6. Az bányákról. Az tudakozo olvasoknak kedvekért irattatot Benedictus Arkosi által.) Colosvarban [1645] [typ. Heltai] Abrug[i] György.

[A^s B^s] C^s + ? = [24 + ?] fol. – 16°

Sztripszky I 1978/185 ← MKsz 1878: 271

Naptár és prognosztikon. – E kiadvány egyetlen fennmaradt, kötéstáblából kiáztatott töredékét Fraknói Vilmos ismertette (MKsz 1878: 271). Csupán az önálló címlappal kezdődő prognosztikon egy része maradt meg, a C₂₋₃ és C₆₋₇ levelek. Ennek fejezetei megegyeznek a címlapon felsoroltakkal, de *Az esztendőnek 4 részeiről* című első fejezet hiányos, csak *A télről és A tavaszról* című részeket tartalmazza.

A naptár szerzője, Árkosi Gelei Benedek (1614–1647) kolozsvári tanulmányai után 1636–1644 között Padovában tanult. Nem azonos azzal az Árkosi Benedekkel, aki 1642–43-ban németalföldi egyetemekre iratkozott be. A filozófia és az orvostudomány magisztere, 1645 májusától haláláig a kolozsvári unitárius kollégium tanára volt (Szabó Miklós – Tonk Sándor: Erdélyiek egyetemjárása ...1521–1700. Szeged 1992, 32).

Cf. 1828!

Budapest *Nat* ④

Kalendárium. Krakkó 1645. – Vide **Appendix 178**

Graff, Andreas: *Illustris quinque partium syntaxis*. Kremnica 1645. – Vide 2117

2107

⟨*Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1646*. Leutschau 1645 Brewer. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 2273!

Comenius, Joannes Amos: *Janua linguarum reserata aurea*. Leutschoviae 1645. – Vide 2581

Graff, Andreas: *Illustris quinque partium syntaxis...* Leutschoviae 1645. – Vide 2117

Graff, Andreas: *Moralis corona animae...* Leutschoviae 1645. – Vide 2118

2108

⟨Kalendárium és prognosztikon az 1646. esztendőre. Lőcse 1645 Brewer. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1650!

Kučera, Ján: Consilium I., quomodo universa papismi armatura prudenter sit diripienda. Leutschoviae 1645. – Vide 2120

2109

⟨Rhenius, Johann: M. Joannis Rhenii Donatus. Leutschoviae 1645 [Brewer].⟩

Čaplovič 915

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Latin nyelvtan. Ján Čaplovič e művet Pavel Krížkonak a körmöcbányai városi számvevőség iratai alapján készítette, az iskoláztatásról szóló összefoglalása alapján feltételezte (Slovenské pohľady 1899: 279–280). Eszerint 1645. június 16-án jegyezték fel, hogy Joannes Kares körmöcbányai polgár elhunyt felesége, Regina Kares végrendeletében bizonyos összeget (25 fl.) hagyott a körmöcbányai tanulóifjúság számára. Ezt Joannes Kares kiegészítette, és Lőcsén 500 példányban kinyomatta a Johann Rhenius által átdolgozott Donatus-féle latin grammatikát. A példányokat Joannes Karesnek adták át. Egy példány tíz dénárba került.

Valószínű, hogy a *Donatus* cím itt műfajmegjelölésnek tekintendő, s Johann Rhenius Magyarországon is többször kinyomtatott, Melanchthon nyomán készített latin nyelvtanára utal (vö. 2327).

Cf. 1792, –, 2327, –

2110

[1] RULICH, Valentin: Laudatio fvnebris, oder christliche Ehrenpredigt bey dem... Leichenbegängnüs der... Anna Reuterin gebornen Sicelin des... Vdalrici Reuters, der Röm(ischen) Kays(er)lichen Maj(e)st(ät) und des... Hauses von Oesterreich gewesen Familiarn, des innern Rahts und... Waldtburrgers in... Schembnitz in Vngarn, hinterlassenen Frawen Wittib, die anno 1645. Sonnabend den 30. Septembris, sanftes vnd seliges Todes

verblichen vnd folgenden Montag den 2. Octobris in ihrem adelichen Erbbegräbnüs beygesezt worden, gehalten zu Schembnitz... in der Kirchen aufn Frawenberg von Valentino Rulichio, Templino Marchita, evangelischen teutschen Pharrherrn daselbst. – [2] (THRENODIAE super... obitum... Annae Siceliae... Udalrici Reuteri quondam senatoris... Schemnicensis... cultoris(ue) fodi(narum) metall(icarum) ibidem primarij relictæ... viduae, quæ anno... MDCXLV. prid(ie) Kal(endas) Octobr(is) circiter horam 2 et 3 matutinam, ætatis suæ anno LXIX. Schemnitij ex hoc terrestri exilio... emigravit, in defunctæ laudationem... scriptæ et oblatae.) Leutschaw 1645 bey Lorentz Brewern.

A⁴–F⁴, []⁴ = [28] fol. – 4°

Caplović 915a

Gyászbeszéd német és gyászversek latin nyelven. – E korábban ismeretlen nyomtatványból csak újabban került elő példány. A címlevél utáni lapon a Bibliából, Judit könyvének tizenhatodik fejezetéből vett *Textussal* kezdődik a német nyelvű beszéd, amelyben rövid *Exordium*, *Propositio* és *Explicatio* után ötször ismétlődnek a *Lehre* és *Accomodatio circumstantiæ ad defunctam* című részek. A margón a prédikáció tartalmára és a felhasznált citátumok forrásaira utaló jegyzetek olvashatók. Az önálló belső címlappal kezdődő második rész gyászverseit *Ad... Georgium Udalricum Reuterum, senatorii ordinis apud remp. Schemn. facile principem... matris obitum... dolore prosequentem* címezték szerzőik: *Laurentius Seiffert Igla-Moravus, p. t. ecclesiastes Schemnicensis* – *M. Petrus Leonhart, r. scholæ Schemnicensis* és *Andreas Jaschky Moravus-Neotitschiniensis, conrector scholæ pro tempore Schemnitianæ*.

A gyászbeszéd szerzője, Valentin Rulich a németországi Templinben született 1593-ban. Magyarországra kerülve először Körmöcbányán másodpap, 1628-tól pedig selmecbányai lelkész, később a hét bányavárosi evangélikus egyházmege esperese is. 1657-ben halt meg.

Valentin Rulich a bő életrajzi adatokat tartalmazó gyászbeszédet Udalrich Reuternek, a császári hadfizetőmesteri hivatal volt vezetőjének, előkelő selmeci bányapolgárnak, a Prenner-féle bányavállalat vezetőjének özvegye, Anna Sicel felett mondta el Selmecbányán a frauenbergi templomban 1645. október 2-án. Anna Sicel, az evangélikus egyház és iskolaügy bőkezű támogatója 1577. január 20-án született, 1645. szeptember 30-án bekövetkezett halálával kihalt a Sicel család.

A gyászversek címzettje Anna Sicel és Udalrich Reuter egyetlen élő gyermeke, Georg Udalrich Reuter selmeci bányapolgár, aki apjához hasonlóan többször viselt bírói hivatalt is.

Budapest *Nat* ①

2111

WEBER, Johann: Amuletum to gest zpráva krátká a potrebná o moru, yakýchby prostredků náležitých y zdravj y nemocnj y čas moru vřjzvatí

méli, včinená od Jana Webera, apatikáre pressowského... Leutschoviae 1645 apud L[Laurentium] B[rewerum].

[]¹⁰, []¹, A¹²–G¹² = [20] pag. + [1] tab. + 162 + [6] pag. – 12° – Orn., init.

Knihopis 16.927 – Čaplovič 916

Orvosi tanácsok biblikus cseh nyelven. – A cím magyar fordítása: Amuletum vagyis rövid és szükséges tájékoztatás a pestisről, milyen hatásos eszközöket kellene használniuk pestis idején egészségeseknek és betegeknek egyaránt, Johann Weber eperjesi apotékáriustól. A címlapon bibliai idézet. A címlevél hátán verses *Cautela* olvasható latinul és csehül. Ezt követi a szerző Eperjesen, az 1645. esztendő végén keltezett ajánlása anyósának, *Johanne, rozené Seltensslagowe z Frydenffeldu, ... Jana Leona, ... krale dennenmarského agenta... manželce, ...* (A Friedenfildből való Johannának, született Seltenslágna, Johann Löwe, a dán király ügyvivője feleségének). Johanna Seltenslagova bizonyára második felesége volt Johann Löwenek, tehát „mostoha” anyósa Webernek. Weber feleségének édesanyja ugyanis Johanna Elisabetha Westonia, angol költőnő, aki 1602-től 1612-ig volt Löwe felesége. Lányuk Johanna 1608-ban született. A szerző *Votum devotum* című disztichonja után *K čtenaři* (Az olvasóhoz) című verses bevezetőben foglalta össze könyve célkitűzéseit. Ezután újabb latin disztichon szól *Ad Zoilum*. A szerzőt üdvözlő versek közül az első, *Martinus Crusius, eccles. Kellemesiensis minister* verse latinul és cseh fordításban is olvasható, a második, *Georgius Curiani Ad amuletum* című verse csak latinul.

Ezután ragasztották a nyomtatványba azt a táblázatot, amely rektóján *Summouní poradek knížky této* (E könyvecske összefoglaló rendje), verzőján pedig *Synopsis amuleti* címen foglalja táblázatba a könyv tartalmát. A főrész az előző évben németül (2052) és az ugyanebben az évben magyarul megjelent szöveg (2095) biblikus cseh nyelvű változata. A végén *Alexicacon* címen nyomdai szedéssel készített, szív alakú *Amuletum* található, alatta kétsoros cseh nyelvű verssel. A könyvet hibajegyzék zárja.

Szöveg- és hasonmás kiadás: Bartunek, Anton: *Život a dielo lekárniky Jána Webera*. Martin 1984, 9–101. Ld. még Repčák, Jozef: *Život a dielo Jána Webera*. Prešov 1964.

Cf. 2052, 2095, →

Budapest Nat ① – Martin MS ① – Praha Nat ②*

Kerti Fábián: *Maria aeternitatis beatae porta sancta*, az az Maria az boldog öröke-valóság-nak szent aijtaja. Nagyszombat 1645. – Vide 2112

2112

[NÁDASI János]: *Maria aeternitatis beatae porta sancta*, az az Maria az boldog öröke-valóságnak szent aijtaja, mellyet maga költségével nyomtatott és a Jesus Tarsasaganak gondviselese alatt a nagy-sombati[!] és györi collegiumban levő Boldog Szűz Maria Congregatioinak ajándékozott

1645. esztendőben a^a tisztelendő és böcsületes Kerti Fabian pap, weszprémi kanonok és szalai esperest. [Pozsony] 1645 [typ. Societatis Jesu].

A-K^{alternatim} 12+6 L⁸ = [8] + 188 pag – 18° – Orn, init

RMK I 778 – Sztripszky I 1974/181 – Čaplovič 356

Katolikus elmékedések és imádságok. – A kiadvány *Máriának, a boldog örökkévalóság szent ajtajának* címzett ajánlással kezdődik, amelyet *A nagyszombati és győri congregációidból való Kerti Fábián pap* írt. Ezután *Kegyes olvasóm* megszólítással, név nélkül a szerző ajánlása következik, amelyben röviden elmondja, hogy a harmincegy részre osztott könyvecske a hónap minden napjára elmékedést nyújt a halálra való készülethez. A könyvecske főrésze három könyvre osztva harmincegy *Tanúságot*, azaz elmékedést vagy jámbor történetet és ahhoz csatlakozó harmincegy *imádságot* tartalmaz. A szövegben található két verses részlet kezdőszavai: *Mária, malasztznak anyja* és – *Örülj, hogy. A végén, A nyomtatásban esett fogyatkozások felsorolása után Kerti Fábián haláláról emlékezik meg a szerző: Immár elvégeztem és a könyvnyomtató prés alá is adtam volt e könyvecskémet, mikor hír és levél érkezett Sümegből, hogy a böcsületes Kerti Fábián pap, aki költséget adott volt a kongregációnak ennek a könyvecskének kinyomtatására, elnyugodott a Jézusban.*

Szabó Károly – tévesen – Kerti Fábiánnak tulajdonította a művet, és nagyszombati nyomtatványnak tartotta (RMK I 778). Nádasi János ilyen című könyvére Rosty Kálmán hívta fel a figyelmet (MKsz 1881: 238, vö. Sztripszky I 1974/181), majd László Vince azonosította a Szabó Károly által leírt nyomtatvánnyal (MKsz 1926: 122-124). Nádasi János saját műveit felsoroló bibliográfiájában (Seraphinus divini amoris. Pragae 1666, fol. F.1a. RMK III 2360) így említette e kiadványt: „1. Maria beatae aeternitatis Porta sancta. Ungarice. Posonii circa annum 1643.” Petrus Ribadeneira kortárs jezsuita írói lexikonában (Bibliotheca Scriptorum Societatis Jesu. Romae 1676, 482) a Nádasi-mű már pontos évszámmal (*Posonii 1645*) szerepel (vö. Sommervogel V, 1521–1522).

Tüskés Gábor részletesen foglalkozott e munka forrásaival, exemplumaival és prózastílusával (A XVII. századi elbeszélő egyházi irodalom európai kapcsolatai. Bp 1997, 183–214, 238–246, 257–260).

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint Szabó Károly állításával szemben (RMK I 778) valóban a jezsuiták pozsonyi nyomdájában jelent meg (MKsz 1995: 364, V. Ecsedy Judit).

Budapest Univ ①

Nádas, Joannes: Vita S. Emerici. Posonii 1644. – Vide 2017

2113

(Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1646. Hermannstadt 1645 Pis-torius. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1700!

2114

[1] [KALENDÁRIUM az 1646. esztendőre.] – [2] (Praxis astrologica, az az ez 1646. esztendőnek kezdetiről és ennek az ő kimeneteliről.) [Tejfalu 1645 Wecheliusz Zsigmond János.]

A⁸ B⁸ + ? = [16 + ?] fol. – 8°

OSzKÉvk 1960: 178 – Čaplovič 1680

Új naptár és prognosztikon. – Egyetlen csonka példányban maradt fenn, amely a naptár-részt és a prognosztikon legelejét tartalmazza. A címlap hiányzik, a meglévő első levélen a naptárjegyek magyarázata olvasható, majd a naptártáblák következnek. A hónapversek januári kezdősora: *Ez első hónapba eret ne vágass.* A prognosztikon megmaradt fejezetei: *A télről – A tavaszcól – A nyárról – Az ősztől – A hadakról.*

A csonka naptárpéldány a betűtípusok tanúsága szerint tejfalusi nyomtatvány (OSzKÉvk 1960: 178, Fazakas József és OSzKÉvk 1979: 325, V. Ecsedy Judit).

Az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött unikum példányhoz hozzá van kötve még egy levél, amely a vásárjegyzék elejét tartalmazza. Ennek füzetjele „D₁”, betűtípusai azonban egyértelműen bizonyítják, hogy e levél nem ennek a kalendáriumnak, hanem egy közelebből meghatározhatatlan korábbi, 1624–1632 között kiadott pápai naptárnak (1314) a része (V. Ecsedy Judit megállapítása).

A Wecheliusz-nyomda 1650-től már Wecheliusz András tulajdonában, Somorján működött (2341). Elképzelhető, hogy 1647–1650 közti évekre is jelentek meg Tejfalun naptárak, bizonyíték azonban nincs rá, így további feltételezésük nem megalapozott.

Cf. 1701!

Budapest Nat ③

2115

DIETERICH, Konrad: Epitome catechetica auctore Cunrado Dieterico s(a-cro)-s(anctae) theol(ogiae) d(octore), ante hac practicae philosophiae pedagogiarcha Gissae, nunc pastore ac superintendente Ulmensi. Editio nova, renovata. Trenchinij 1645 [Dorota Vokálová].

A¹²–G¹² H⁶⁷ = 178 + 2? pag. – 12° – Orn.

RMK II 662 – Čaplovič 1766

Evangélikus kátémagyarázat. – A címlap hátán kezdődik Martin Luther Catechesis minorjának Konrad Dieterich magyarázataival bővített kiadása. Luther szövegét kiemelés végett nagyobb betűtípussal szedték. A kiadvány egyetlen ismert példánya az Úrvacsora tárgyalása közben, a *De subjecto et adjunctis circumstantiis Coenae* című részben a H₅ levéllel szakad meg. Teljességéhez azonban csupán egyetlen valószínűleg mindkét lapján nyomtatott, levél hiányzik. Ezt bizonyítja a teljes példányból ismert 1654. évi lőcsei kiadás (2530), amelyben e

rész után már csak egyetlen lapnyi szöveg olvasható, és az a körülmény, hogy a „H” füzet közepe füzése a 3. és 4. levél között található, tehát e füzet csupán 6 levelet tartalmazott.

Konrad Dieterich (1575–1639) 1605-től Giessenben volt az etika professzora, 1614-től ulmi superintendens. 1620-tól az ottani gimnázium direktora lett. E műve kivonata az először 1613-ban Giessenben megjelent *Institutio catechetica* című nagyobb munkájának. Az *Epitome* közvetlen mintájául szolgáló külföldi kiadást nem sikerült azonosítani.

Cf. –, 2266, 2530, →

Budapest Univ ②*

2116

(EVANJELIA) (Ewangelia a episstoly s krátkymi summownjmi wykłady, kteréz se čjtagj celého roku w cyrkwi Krystowé.) [Trencín 1645? Dorota Vokálová.]

[l² + ?, [A⁸–C⁸] D⁸–V⁸ W⁸ X⁸–Z⁸, Aa⁸–Vv⁸ Ww⁸ Xx⁸–Zz⁸, [Aaa]²+ ? = [4+?] + 749 + [23+?] pag. – 8° – Mult. ill., orn., init.

RMK II 663 – Knihopis 2288 – Čaplovič 1767

Evangelikus perikópáskönyv biblikus cseh nyelven. – A ma csupán csonka példányokból ismert kiadvány címlapja nem maradt meg, csak az *Adamovi z Hradce* címzett ajánlás. A kiadvány első része az egyházi év vásár- és ünnepnapjaira szóló evangélium- és epistolarészleteket tartalmazza, amelyek az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött példányban a Dja levélben kezdődnek a karácsonyi ünnepkörre szóló szentírási részletekkel. Ezután még az *O posvěcení chrámu* (A templomszentelésről), majd *Začínají se Epistoly a Evangelia na některé obzvláštní svátky celého roku* (Kezdődnek az epistolák és evangéliumok az egész év néhány különleges ünnepére) című részek következnek. A vásár- és ünnepnapokra szóló szövegeket *Summa* címmel összefoglalás követi. Az evangéliumrészletek többségét illusztráció díszíti. Ez utóbbi az egyéb ünnepeknél már ritkább. A perikópáskönyv után a *Krátke vyložení některých slov a míst, kterýchž se v Pisních Svatých často užívá...* (Rövid magyarázata néhány szónak és helynek, amelyeket a Szentírásban gyakran használnak.☞) című rész olvasható. Ennek ábécérendbe foglalt tárgymutatójával fejeződik be a nyomtatvány: *Slov některých vyložených přospěšne vyhledání podlé abecedy poznamenání.*

Az Országos Széchényi Könyvtár XVIII. század végi kézirással pótolta címlapja (amely lényegtelen eltérésekkel megegyezik a fenti címmel) Jan Straněnskýt tünteti fel szerzőként. Ezt Jan Čaplovič is elfogadta (1767). Ezzel szemben Ján Mišianik (Mišianik 244) s az ő nyomán a Slovenský biografický slovník (Martin 1992, 177) Jan Sapor munkájának tartja a művet. A nyomtatvány szövegéből azonban megállapítható, hogy az lényegében megegyezik a Jan Straněnský által először 1574-ben kiadott perikópás könyvvel, amelyet Straněnský Adamovi z Hradcy a Hluboké ajánlott. Az ajánlást átvette a könyv számos későbbi kiadása is (vö. Knihopis 2267, 2270, 2272, 2276, 2279, 2282). Az utraquista Jan Straněnský (1520 körül – 1585?) e munkának nem szerzője vagy fordítója, hanem szerkesztője lehetett, s ő volt a kiadó.

A kiadványnak ma ismert két példánya közül a teljesebb brnói az [Aaa]₂ levéllel, vagyis a végén a 23. számozatlan lappal, a betűrendes tárgymutató W betűjénél szakad meg. A nyomtatványból így legalább még egy levél hiányzik. Ján Čaplovič szerint a kötet vége 30 számozatlan lapot tartalmazott (Čaplovič 1767), ez az adat azonban a meglévő példányok alapján nem ellenőrizhető. A fenti címleírás a főrész végén található (749. pag.) *Skonávaji se evanjelia* (végződnek az evangéliumok) kezdetű zárómondat alapján készült. A nyomtatvány – betűtípusai vizsgálata alapján – a trencsényi nyomdában készült (V. Ecsedy Judit megállapítása) minden bizonnyal 1645-ben, amint a kézírásos címlapon olvasható.

Brno Univ ② – Budapest Nat ② + cop
Olim: Bratislava Univ

2117

»GRAFF, Andreas: Illustris quinque partium syntaxis. Trenchinii 1645 [Dorota Vokálová] in 12°«

RMK II 659 – Čaplovič 1768

Latin nyelvkönyv. – E példányból ma már ismeretlen kiadványt Szabó Károly Johann Samuel Klein nyomán a lőcsei nyomda munkájának tartotta (RMK II 659 és Nachrichten I 251, II 424). Ján Mišianik, Rezik kézírásos *Gymnasiologiájára* hivatkozva (vö. Rezik, Ján – Mattheides, Samuel: *Gymnaziológia. Dejiny gymnázií na Slovensku*. Bratislava 1971, 348) tévesen körmöcbányai nyomtatványként szerepeltette bibliográfiájában (Mišianik VII. 81). A műről a legtöbb adatot Martin Lauček őrizte meg (Lauček: *Commentaciuncula* 43). Ennek alapján Ján Čaplovič kizárta a lőcsei nyomtatványok közül (CXXVIII) és megállapította, hogy valójában a trencsényi nyomda terméke volt, és szerzője Graff azt „suis perclaris discipulis” ajánlotta. Čaplovič megállapítását erősíti, hogy Graff 1645-ben trencsényi rektor volt.

2118

GRAFF, Andreas: *Moralis corona animae adornata per Andream Graffium, rect(orem) Trinch(iniensem)*. [Trenchinii] 1645 [Dorota Vokálová].

A¹²–H¹² = [96] fol. – 12° – Orn.

RMK II 660 – Čaplovič 1768a

Erkölcsei és történelmi oktatás. – A címlevél hátán *D. T. O. M.* ajánlja művét *And. Graff serv. Dei*. Majd rövid *Prooemium* definiálja az etika fogalmát és felsorolja részeit. A főrész ennek a bevezetőnek megfelelően két fejezetből áll. Az *I. Pars communis* az erkölcs általános ismeretéhez szükséges tudnivalókat három *sectio*-ban tárgyalja. Ezek a *Finis, Subiectum, Medium*. Ez utóbbi a *virtus* jellemzését adja. A *sectio*k tovább tagolódnak (*affectiones, articulus, punctum*). A *II. Pars propria* két *sectio*ból áll: *I. De virtutibus mentis*.

– II. *De virtutibus moris*. A kötethez külön címlap nélkül önálló fejezetben *Cor historicum* címen rövid rendszerezés csatlakozik a történelemtől. Két fejezetből áll: I. *Ecclesiastica historia*, amely az egyháztörténet főbb korszakait sorolja fel egészen 1645-ig. – II. *Politica historia*. Ebben az asszír, perzsa, görög és római történelem vázlata olvasható néhány lapon.

Graff fő forrása az első műben Aristoteles *Ethica*-ja volt. Többször hivatkozik továbbá Joannes Magirus marburgi orvosprofesszor Aristoteles-magyarázatára, amelynek címe is hasonló: *Corona virtutum moralium, universam Aristotelis... Ethicen exacte enucleans, adjecto ubique Aristotelis contextu...* (Frankfurt 1601). Ezenkívül Graff fejtegetéseiben görög idézetek, ó- és újkori latin szerzőktől vett citátumok, hivatkozások is szerepelnek (Plautus, Cicero, Juvenalis, Boethius, Tertullianus, Christian Liebenthal, Joannes Stierius).

Szabó Károly példányt nem ismert e műből. Johann Samuel Klein leírása nyomán (Nachrichten II 424) lőcsei nyomtatványnak tartotta (RMK II 660). Ján Čaplovič példány ismeretében cáfolta ezt az állítást (CXXVIIIa) és e művet trencsényi nyomtatványként írta le (1768a). Feltételezését a betűtípusok vizsgálata megerősítette (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Budapest Nat cop. – Martin MS ①

2119

⟨Kalendár a pranostyka na rok 1646. Trencín 1645 Dorota Vokálová. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1752!

2120

KUCERA, Ján: Consilium I., quomodo universa papismi armatura prudenter sit diripienda. Authore Johanne Kuzera p. t. gymnasij Ilieshaziani, quod Rosenbergae est, rectore. [Trenchinii] (1645) typis Dorotheae Vocallianae.

A¹² [B¹²] C¹² [D¹²] E¹² + ? = [60+?] fol. – 12°

RMK II 661 – Čaplovič 914

Evangélikus vitairat. – A *Dedicatoriádt Petro Smrečani... praefecto bonorum arcis Lykawa* címezte Joh. Kuzera, kelte az ajánló szöveg végén olvasható kronosztichon alapján: 1645. Ezt követi a *Prologium*, amely azt fejtegeti, hogy a katolikusok a vallási vitákban csupán nyolc teológiai részterületre támaszkodnak érvelésükben. A főrészen ennek megfelelően nyolc *caput*-ban általánosságban kritizálja a katolikus tanítást, bizonyítandó, hogy az egyik esetben sem fogadható el a további érvelés alapjául: I. *De argumento Scripturae Sacrae*, (II. *De argumento*

traditionum), III. *De argumento Ecclesiae*, IV. *De argumento conciliorum*, (V. *De argumento patrum*), VI. *De argumento consensus fidelium*, (VII. *De argumento rectae rationis* és VIII. *De argumento papae Romanae*). A fennmaradt egyetlen töredék példányban, amely az „A” füzet 11 levelét, valamint a „C” és „E” füzeteket tartalmazza, az 1., 3., 4. és 6. *caput* címei és szövegének részletei olvashatók. A hiányzó fejezetek címei a *prologium*ból következtethetők ki. A töredék az „E” füzet végén a 6. *caput* szövegében szakad meg. A teljes vitairat kéziratosságot az Evangélikus Országos Levéltár őrzi Budapesten, jelzete „ms. V. 64”.

A mű címéből: „*Consilium I*” arra lehet következtetni, hogy Kučera egy többrészes sorozat első darabjának szánhatta e munkát. Esetleges folytatására nézve azonban nem maradt fenn adat.

Szabó Károly még csupán Johann Samuel Klein említése nyomán (Nachrichten II 264) vette fel bibliográfiájába e vitairatot (RMK II 661). Az azóta előkerült unikum példányt először Ján Čaplovič írta le a lőcsei nyomtatványok között (914). Az ajánlás végén olvasható kronosztichon igazolja, hogy a kiadvány valóban 1645-ben készült. A betűtípusok vizsgálata viszont egyértelműen azt bizonyítja, hogy a vitairatot nem Lőcsén, hanem Trencsénben nyomtatták (Pavercsik Ilona megállapítása).

Budapest Nat cop. – Martin MS ④*

2121

⟨Marxius, Jan: Písň na kazdy den v tyhodni s modlitbami. Trencín 1645 Dorota Vokálová 12°⟩

Knihopis 5397 – Čaplovič 1769

XIX. századi adat alapján feltételezhető. – Evangélikus énekeskönyv biblikus cseh nyelven.

E kiadványt először Josef Jungmann említette, mint 1615. évi nyomtatványt (Historie literatury české. Praha 1849 IV. 1984). Ennek alapján írta le a Knihopis (5397). A nyilvánvalóan hibás adat Horazdovsky-Marxius feltételezett műveként átkerült a szlovák szakirodalomba is (Đurovič Ján: Evanjelická literatúra do tolerance. Turč. Sv. Martin 1940, 151). Ján Čaplovič megállapította, hogy 1615-ben nem jelenhetett meg, mivel ekkor Trencsénben még nem működött nyomda (CLXX), de feltételezte, hogy Jungmann csupán az évszámot írta el, és 1645-ben valóban kinyomtatták ezt az énekeskönyvet Trencsénben (Čaplovič 1769). A kiadvány egykori létezését példány hiányában egyértelműen igazolni nem lehet, de nem lehet kizárni sem, mivel Jungmann adatait a szakirodalom általában igen megbízhatónak tekinti.

Jan Marxius (Marx) 1616-ban a csehországi Kosova Hora lelkesze volt. A fehérhegyi csata után (1620) Pernbe emigrált. 1631-ben ideiglenesen hazatért, majd valószínűleg Magyarországra távozott (vö. Knihopis 5396 és Rukověť III. 275).

2122

NIGRINI, Nicolaus: Diatribe logica de consequentia, quam... in gymnasio Cremniziano sub praesidio... m. Matthaei Rackschani, ejusdem gymnasij rectoris... publico examini proponit Nicolaus Nigrini (vulgo) Osskerdsky Soln(ensis) ad diem 12 Julij. Trenchinii MDCXLV typis Dorothaeae[!] Vocale[!].

[]⁴ = [4] fol. – 4° – Orn., init.

Čaplovič 1770 – MKsz 1963: 118

Logikai vizsgatételek. – A címlap hátán *Nicolaus Nigrini (vulgo) Osskerdsky autor et respondens Eliae Ladivero, pastori ecclesiae Solnensis... dn. Johanni Kares, dn. Thomae Butner, dn. Jeremiae Tschechio, civibus et senatoribus reipub. Cremnizianae... item... dn. judici et notario totique ordini senatorio... reipub. Solnensis* ajánlja téziseit, és két pár disztichonnal köszönti őket. A főrészt Nicolaus Nigrini Körmöcbányán 1645. július 12-én tartott vizsgájának húsz tételét tartalmazza a logikai következtetésekről. Forrásként Paulus Zabarella, Petrus de Fonseca és Johann Conrad Danhauer műveit említi. A nyomtatványt *Elias Parschitius sympatriota suus* köszöntőverse zárja *Ornatissimo respondententi* címen.

A vizsgát 1645. július 12-én tartották a körmöcbányai evangélikus iskolában. A vizsgáztató Raksányi Máté körmöcbányai iskolaigazgató volt. A vizsgázó Nicolaus Nigrini (?–1682), aki egyben a tételek szerzőjének is mondja magát, később Thornban, Gdanskban és Königsbergben tanult. Hazatérése után 1650-től zsolnai rektor, 1653-tól Motesicen, Csejtén, Puhón, végül Hájón lett lelkész.

Budapest Acad cop. – Kremnica MS ①

2123

»REMENIUS, Daniel: Honor Exequialis a nebo Kazanj Dwoge pohřebnj pri od Prowazenj... Barbory Albinky... Michala Löhra... apatekáre a ... města Trenchína měštěnína, manželky... učiněné od... kněze Danyele Remenya, ten czias zprawcze czyrkwe Panie Trenchzianske L. P. 1645. (V Trenchíně 1645) [Dorota Vokálová].«

Časopis Českého Musea 1919: 85 – Misianik 236 – Čaplovič 1771

Gyászbeszédek biblikus cseh nyelven és gyászversek latinul. – A nyomtatvány ma nem található unikum példányát a tésíni evangélikus gyülekezet könyvtárából A. Frinta írta le (Časopis Českého Musea 1919: 85). Ezek szerint a kiadvány két gyászbeszédet tartalmazott Daniel Remen trencséni paptól Michael Löhr trencséni gyógyszerész feleségének, Barbora Albinkának a temetésére. A kiadványhoz tartoztak még a *Nicolaus Fabricius Pottiehovinus* által írt latin gyászversek is. Az impresszum nélküli nyomtatványról Frinta feltételezte, hogy

a trencsényi nyomdában készült. A kiadványt Mišianik is felvette bibliográfiájába (Mišianik 236). Ján Caplovič a korábbi bibliográfiai leírást ismételte meg (1771): a tēšini példány lap-pang, ezért hiányzik a terjedelem adata.

Olim: Tēšín, K. ev. sboru.

Balassi Bálint – Rimay János: Istenes énekek. Várad cr. 1645. – Vide 2451

Balassi Bálint – Rimay János: Istenes énekek. Várad 1645–1646. – Vide 2619

2124

GELEJI KATONA István: Valtsag-titka, azaz az örök Igenek a megváltó Messiás Christ(us) Jesusnak... meg-testesülese, születése, körülmetéltetése, szennyvedési, halála, el-temetetése, feltámadása, menyben-menése, Attya jobbjára-ülése és Sz. Lelket küldése felől való keresztyéni titkos tudomány, melylynek igazsága az esztendőt-szakai het jeles üdnepekre... való predikaciokban... meg-bizonyittatik, és a tévelygőknek... ellenkező vélekedésik meg-czáfoltatnak, és a magyar hiveknek... segedelmekre... kibotsáttatik Geleji Katona Istvan... által. ... Varadon... MDCXLV Szenci K[ertész] Abraham.

a^4-k^4 l^2 , A^4-Z^4 , Aa^4-Zz^4 , Aaa^4-Zzz^4 , $Aaaa^4-Zzzz^4$, $Aaaaa^4-Zzzzz^4$, $Aaaaaa^4-Zzzzzz^4$, $Aaaaaaa^4-Zzzzzzz^4$, $Aaaaaaaa^4-Bbbbbbbb^4-Cccccccc^{3+1} = [84] + 1244$ [recte 1242] + [67] pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 779 – Nágler 259

Református prédikációk. – E kiadvány első darabja Geleji Katona István három kötetből álló prédikációgyűjteményének (vö. 2197 és 2298), amely a megváltást az év hét ünnepére: adventre, karácsonyra, vízkeresztre, nagyhétre, húsvétra, áldozócsütörtökre és pünkösdre írott prédikációkban tárgyalja. A mű élén *A niceai közönséges szent gyülekezésnek... 328. esztendőben Arius ellen íratott Symbolumja* áll. Majd a prédikációgyűjtemény első részéhez készült belső címlap következik: *A váltság titkának első volumenje..., amely befoglalja... Krisztusnak... fogantatását... születését... körülmetéltetését... szám szerint LXXV. prédikációkat.* Ennek hátlapján *A khalchedoni közönséges szent gyűlésnek... 451. esztendőben Nestorius és Eutyches ellen... íratott Symbolumja* olvasható. Az Ajánló előbeszéd az Istennek igazán való dicsőítettéről élőfejű bevezetést Rákóczi Györgynek... Erdélyországnak fejedelmének címezte 1645. október 12-én Gyulafejérvárra a magam tanuló-házacskámban Geleji K. István, erdélyi orthodoxus püspök. Ezt az ajánlást még egy előszó egészíti ki A jóakaró olvasókhhoz. A bevezető részek végén található az I. mutató tábla a részeké és függőléké, a benne lévő prédikációkkal és azoknak céljaikkal együtt. A gyűjteménynek ez az első kötete az adventre, karácsonyra és vízkeresztre írott 75 prédikációt tartalmazza három részben: A váltság titkának első része a Krisztusnak megtestesüléséről; Második része a Krisztusnak születéséről; Harmadik ré-

szecskéje a Krisztusnak körülméletteléséről. A harmadik részhez hat önálló Függőlék járul: Az életnek az új esztendőben való megújíttatásáról – A bőjtölésről – A segítségre hívó imádkozásról – A Krisztus színének átalformáltatásáról – A Krisztus névről – A Krisztusnak Jeruzsálemben számárháton való bemeneteléről. A prédikációk után újabb két mutató segíti a mű használatát. A II. mutató tábla, a szentírásbéli helyké az idézett vagy megmagyarázott bibliai helyek visszakeresésére szolgál, a III. mutató tábla... némely emlékezetesb és megjegyzendőbb dolgoké és szóké pedig betűrendes tárgymutató. Ennek végén Rövidbe foglaltott rhytmusos mentség olvasható, az incipitmutatóra utaló kezdősora: *Mind szent az Isten Igéje*. A kötetet Szemét címmel a sajtóhibák jegyzéke zárja, amely szintén verssel fejeződik be, az incipitmutatóra utaló kezdősora: *Ha akaratlan a vétség*.

A Rákóczihoz címzett ajánlásban és az előszóban Katona feltehetően a latin nyelvű prédikációit (1720, 1825) és a *Titkok titkát* (2103) ért szóbeli bírálatokra reagálva védelmébe vette prédikálási gyakorlatát, és kifejtette igehirdetési módszerének elvi alapjait. Ezzel kezdődött el nyomtatásban a Geleji és a puritánus prédikátorok között elsősorban homiletikai kérdésekről folyó vita. Gelejinek nyomtatásban Medgyesi Pál válaszolt *Doce nos orare, quin et praedicare* (Bártfa 1650 – 2310) című művében.

Geleji Katona latin és magyar nyelvű prédikációinak (vö. 1720, 1825, 2197, 2298) együttes teológiatörténeti elemzését Gál Lajos végezte el: Geleji Katona István igehirdetése (Debrecen 1939). Irodalom- és művelődéstörténeti szempontból Tarnóc Márton értékelte őket: Erdély művelődése Bethlen és a két Rákóczi György korában (Bp. 1978). Medgyesivel folytatott retorikai vitáját Bartók István dolgozta fel (Bartók 204–207 és ItK 1981: 1–16).

Cf. 2103, –, 2197, 2298, 2310

In 25 bibliothecis 34 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Sárospatak *Ref* – Sibiu *Mus* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş, etc.

2125

»HORHI Miklós: Liber apiaster. Opus tam utile, quam necessarium, cum experiētiis rebusque probatis Nicolai Horhi, Apiastri Principalis Waradiensis. – Méhész Könyvetske Meljben egészlen le iratik a Méhek körül való dajkálkodásnak igaz módgya és hasznos mestersége. Melljet... az öreg és iffiu Rakotzi Györgynek Fő Méhész Mestere Horhi Miklós, mint rend szerint való hivatalát egész életének foljásában Nagj Váradon laktában tiszt szerint 37 esztendeig követett. Excudebat Varadini Abrahamus Szentzi [Kertész] anno Domini 1645.«

Sztripszky I 1975/182 ← MKsz 1879: 120

Méhéskönyv. – A címléírás Korpos Márton 1720-ban készített kéziratos másolatát követi, amelyet ma az Országos Széchényi Könyvtár őriz (Quart. Hung. 2327). A megjelenés éveként ez a másolat az 1646. évet adta meg.

Szövegkiadás: egy 1802-ben keltezett, ugyancsak az Országos Széchényi Könyvtárban található másolat alapján: Kertész Gazda 1866 22: 507–512 és Rodiczky Jenő: A méhről való ismereteink s a méhészeti elmélet. Bécs 1876, 123–129.

A munka egykori létezéséről először Joannes Grossinger adott hírt. Szerinte a megjelenés éve 1636 volt, a szerző neve pedig „Horebus alias Nicolaus Hortai (Universa Historia physica regni Hungariae IV. Posonii 1794, 51). Grossinger adatait Sándor István is átvette és *Tractatus de apibus* (Könyvesház 28.) címmel írta le e nyomtatványt. Szabó Károly, mivel 1636-ban még nem működött nyomda Váradon, nem vette fel bibliográfiájába. Később azonban Szilágyi Sándor könyvtárában megtalálta Horhi művének egy 1726-ból származó kéziratos másolatát, amelyen impresszum is olvasható volt: Várad 1645. Egykori kinyomtatását ennek alapján feltételezte (MKsz 1879: 120).

A Szilágyi Sándor-féle másolat ma nem ismert, a fenti címleírás Szabó Károly közlésén és az Országos Széchényi Könyvtár kézirata alapján alapul. A mai ismeretek alapján nem dönthető el egyértelműen, hogy a könyvecske 1645-ben vagy 1646-ban jelent meg. A fennmaradt címleírásból arra lehet következtetni, hogy az eredeti nyomtatvány latin és magyar nyelvű lehetett, az ismert kéziratos másolatok azonban csak magyar szövegeket tartalmaznak.

Horhi Miklósról nem tudunk többet annál, mint ami a címlapon olvasható: 37 éven keresztül I. és II. Rákóczi György fő méhészmestere volt Váradon. Munkája az első magyarországi méhészeti szakkönyv. A méhek tavaszi kirakásának körülményeire, táplálásukra, rajzásukra stb. vonatkozó rövid tanácsokat tartalmaz. (Vö. *Acta Agronomica Academiae Scientiarum Hungaricae* 1972: 193–200, Hargita Pál).

2126

⟨Kalendárium és prognosztikon az 1646. esztendőre. Várad 1645 Szenci Kertész. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1862!

2127

KERESZTÚRI Pál: Lelki legeltetés, az az a David kiraly XXIII. soltaranak rövid magyarázattya, mellyet foglalt-bé tizen-két prédikációkban a Jésum Christusnak alázatos szolgálja Kereszturi Pal. Varadon MDCXXXXV Szen-ci Kertesz Abraham.

[]², A⁴–Q⁴ = [4] + 127 pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 780 – Nagler 260–261

Református prédikációk. – A művet Lorantfi Susannának, Erdélyországának méltóságos fejedelemasszonyának... ajánlotta Nagyságodnak alázatos szolgálja, Kereszturi Pal. A keltezés

nélküli ajánlást a főrész követi, *A XXIII. zsoltárnak magyarázata, mely XII prédikációkban foglaltatik*. A 12 beszéd a zsoltár egy-egy verssorához kapcsolódik. A mű valójában prédikációk formájában kifejtett gyakorlati erkölcsstan a bűnös emberi létről és a megtérésről, útmutatás az Isten irgalmassága szerinti élethez.

A szerző az ajánlásban utalt arra, hogy a fejedelemsasszony már hallotta a prédikációkat, amelyeket most nyomtatásban öhozza intézett ajánlással bocsát ki.

Cf. 2300

Budapest *Acad* ②* – Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Sárospatak *Ref* ②* – Sibiu *Mus* ① ①

Olim: Lugossy József

2128

(Keresztúri Pál: Mennyei társalkodás, az-az az Istennek a bűnös emberrel való beszélgetése. Várad? 1645 Szenci Kertész?)

XVIII. századi adat alapján feltételezhető. – Református elmélkedések.

E kiadás emlékét Keresztúri művének 1726. évi kolozsvári kiadása őrizte meg. Ennek címlapján a következők olvashatók: „Mennyei társalkodás..., amelyet egynéhány felelgetésekben bésummált volt a Jéhus Krisztus aláztos szolgája 1645-ben, most pedig másodszor ki nyomtatattott.” Ugyanitt a címlapot követő levélen kezdődik Keresztúri Báthori Zsófiához intézett, keltezés nélküli ajánlása. Ez alapján bizonyosnak tartható, hogy Keresztúri elmélkedéseit 1645-ben ki is nyomtatták. Valószínű, hogy a váradi nyomdában, mivel Keresztúri ekkor ifjabb Rákóczi György, váradi kapitány udvari papja volt, s az itteni műhely nagy számban adott ki más puritánus kegyességi műveket. Nem zárható ki azonban a gyulafehérvári vagy debreceni nyomtatás sem.

E kiadást korábban nem tartotta számon a bibliográfiai szakirodalom, csupán Zoványi Jenő említette tévesen 1646. évi kiadványként (Zoványi: *Lexikon* 309). A *Mennyei társalkodás* ma ismert több mint tíz XVIII. és XIX. századi kiadásának címlapján azonban mindig az 1645-ös évszám olvasható.

Cf. →

2129

»KERESZTÚRI Pál: Az tekintetes es nagyságos Rakoci Geeorgynek[!], Erdély országának iffiabbik fejedelmének, magyar ország reszeinek uranak es a szekelyek ispannianak és az eo nagsga szerelmes házass tarsanak, a tekintetes és nsagos Bathori Sophianak, Erdély orszaganak iffiabbik fejedelem aszszonianak elso szulöttöknek, az tekintetes es nsgos Rakoci Ferencznek tetetes kerestsége napian leot praedicacio, melyet Apprilis 2. die,

1645. a Giula fejervari templomban szep fenies gyülekezet elot praedicallot az eo nsgok udvari praedicatorok, Kereszturi Pal... Varadon MDCXLV [Szenci Kertész]. – 4°

RMK I 781

Református prédikáció. – A kiadványnak egyetlen példánya sem maradt fenn. Bod Péter „A keresztsegről egy prédikáció, melyet mondott-el Gyula-Fejerváron Sz. György havának második napján 1645-dik eszt., mikor Rákótzí Ferentz, az ifju Rákótzí Gy. fíja meg-kereszteltetnék. Váradon 1645. 4r” címmel említette Keresztúri prédikációját (Magyar Athenas 139). Az ő leírását vette át Szabó Károly is (RMK I 781). A legutóbbi időben került a Széchényi Könyvtárba Keresztúri egy másik művének (2502) olyan példánya (RMK I 879, 3. példány), amelynek belső kötéstáblájára e keresztelési prédikáció teljes címét feljegyezték kézírással. A fenti – Bod Pétertől némileg eltérő – leírás innen származik.

II. Rákóczi György és Báthori Zsófia elsőszülött fiát, Ferencet 1645. április 2-án keresztelte meg Gyulafehérvárott az ifjabbik fejedelem udvari prédikátora, Keresztúri Pál. A nyomtatvány terjedelme ismeretlen.

2130

M[EDGYESI] P[ál]: Egő szövetnek, avagy edgy nehéz de igen szükséges és hasznos kérdésnek (mely a Sz(ent) Írásnak isteni méltósága felől vagy) világos és rövid meg-fejtése; minden hiveknek és kiváltképpen az catholicusoknak hasznokra M. P. által. [Várad] 1645 [Szenci Kertész].

[]¹, A⁶–M⁶ N⁴ = [1] + 151 + pag. – 12° – Orn.

RMK I 774

Református tanítás. – A címlevél utáni lapon *Egy nehéz, de igen szükséges kérdésnek... megfejtése* címmel bevezetés nélkül kezdődik Medgyesi Pál traktátusa. Először az értekezés tárgyát képező *Kérdés* olvasható, majd az *Előbben tudandó dolgok* a mű beosztásáról tájékoztatnak. Ez után nyolc nagyon különböző hosszúságú rész tárgyalja a feltett kérdést. Végül rövid tartalmi összefoglalás zárja a művet: *Bésummalása az egész könyvnek*. Az értekezés teljes szövegét élőfej kíséri végig: *A Szentírásnak isteni méltóságáról*.

Császár Károly e művet Medgyesi eredeti alkotásának tartotta (Medgyesi Pál élete és működése. Bp. 1911, 49–50). Medgyesi szerzőségére a címlapon látható M. P. monogram egyértelműen utal.

A címszövegében és az egész munkában a *katolikus*, illetve *kereszttyén katolikus* kifejezésekkel a kálvinistákat jelöli Medgyesi, a római egyház híveit *pápistáknak* nevezi.

Szabó Károly a nyomtatási hely feltüntetése nélkül megjelent kiadványt a gyulafehérvári nyomda termékének tartotta. V. Ecsedy Judit megállapította, hogy nyomdai anyagának minden részlete Szenci Kertész Ábrahám váradí műhelyének felszerelésével egyezik.

Budapest Acad ① ① – Budapest Nat ① – Cluj-Napoca Univ ① – Sárospatak Ref ②* – Târgu Mureş ①

Olim: Lugossy József

2131

MISKOLCI CSULYAK István – (MISKOLCI CSULYAK Gáspár ed.): Διήγησις ιστορική De vita et obitu... patris, Stephani Chuliak Miskolcini, pastoris ovium Jesu Christi in oppido Liszka fidelissimi nec non ecclesiarum dioeceseos in comitatu Zemplen senioris gravissimi, propria opera conscripta. (Varadini) ex typographia Varadiensi [1645 Szenci Kertész].

[1] fol. – 335 x 286 mm – Orn., init.

Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár 1927 (XI), 120

Verses önéletrajz és gyászvers. – Ez az egyleveles nyomtatvány egyetlen példányban maradt fenn Miskolci Csulyak István *Diarium Apodemicum* című naplójának 295. leveléhez ragasztva (Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár Oct. Lat. 656). Fia, Miskolci Csulyak Gáspár rendezte sajtó alá apjának 1645. decemberében bekövetkezett halála alkalmából. A nyomtatvány két költeményt tartalmaz. Az első Miskolci Csulyak István saját maga által írt verses önéletrajza. Ebben 1629-ig tekintette át élete főbb eseményeit. A vers utolsó, Miskolci Csulyak István halálára utaló négy sora már valószínűleg fiától, Gáspártól származik. Ő a szerzője az életrajz után olvasható *Epigramma filii* című költeménynek is, amelyet így írt alá: *Miskolci venerando parenti lugens accinebat lubens.*

Szövegkiadás: Harsányi István: Miskolczi Csulyak István élete és munkái. Debrecen 1929 23–24 – RMKT XVII/2 384–385.

Miskolci Csulyak István (1575–1645) itthoni tanulmányait követően 1601-től Görlitzben és Heidelbergben tanult. Hazatérve Tarcalon, Szerencsen, Miskolcon, Olaszliszván volt református lelkész, 1629-től zempléni esperes. A puritánus újítások ellenfele volt.

Temetését 1646 január 4-én tartották. Nyomatott önéletrajzára először Zsinka Ferenc hívta fel a figyelmet (Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár 1927 (XI), 120). A temetés időpontja alapján nem zárható ki, hogy az egyleveles nyomtatvány csak 1646-ban került ki a sajtó alól. Sokkal valószínűbb azonban az 1645. évi megjelenés.

Budapesti Nat ①

2132

TRIUMPHUS fidei, az az a nagy probak es keserteteken az igaz hitnek gyözedelme, melly praedikáltatott a váradi temető kertben 3. die Januar, hora 10. 1645 esztendőben az nemes... Varadi Judithnak, ... Varadi Miklosnak, mostan a... fejedelemnek váradi harminczadossának, egyszer s mind... Bethlen Catharina asszszonynak... Albési Zolyomi Dávidnak hites-társának minden javainak praefectussának, szerelmes egygyetlen egy leányának teste felett. Váradon 1645 Szenci Abraham.

A⁴ B⁴ C³⁺¹ = 16 + [6] pag. – 4° – Init.

RMK I 782

Gyászbeszéd gyászversekkel. – A címlapon bibliai idézetek olvashatók. A címlap után következő levélen *Triumphus fidei* címmel kezdődő gyászbeszédet ismeretlen prédikátor mondta el Váradi Miklós Judit nevű lánya fölött 1645. január 3-án. A beszédet *Váradi Miklósnak... házastársán, Bánrévi Erzsébeten és négy szép magzatán... Váradi Annán, Judithon, Erzsókon, Gáboron való keserves könnyhullatása, siralma* kezdetű szöveg követi, amely Váradi Miklós gyermekeinek és feleségének halálzási dátumairól tájékoztat. Ehhez gyászvers-ciklus csatlakozik, benne az elhunytak és a családfő felelgetnek egymásnak. Az incipitmutatóra utaló kezdőszavai: *Legdrágább embernek két szeme világa*.

A függelék szövegkiadását lásd RMKT XVII/9 245–248 és 645.

A prédikáció szerzőjének személyét eddig nem határozta meg a szakirodalom. Retorikai jellegű megjegyzéseivel Kecskeméti Gábor foglalkozott (199).

Váradi Judit, aki 1645. január 2-án hunyt el *mirigy által* 14 éves korában, Váradi Miklósnak legfiatalabb gyermeke volt. A függelékreszek szövegéből arra lehet következtetni, hogy az ő elhunytja után Váradi Miklós közös síremléket állíttatott a már korábban elhunyt másik három gyermekének és feleségének, s a függelék feltehetően éppen az erre a síremlékre vésetett szöveget tartalmazza.

Budapest Acad ① – Budapest Nat ③ + cop. (Debrecen) – Debrecen Ref ① ③ – Sárospatak Ref ②* – Târgu Mureș ③*

2133

A MI Urunk Iesvs Christvsnak Uj Testamentoma. Magyar Nyelvre fordítatott C a r o l j G á s p á r által. És mostan ujonnan e kised formában ki botsátatott az belgiomi academiákban tanulo magyaroknak forgolodások által. Amstelodamban MDCXLVI Iansonivs Ianos.

A¹²–Z¹², Aa¹²–Ll¹² Mm⁴, []¹ = 819 [recte 823] +[2] pag. – 12° – 1 ill. chalcographica. orn., init.

RMK I 783

Részleges református bibliafordítás: Újszövetség. – A négy evangélistát ábrázoló díszes, rézmetszetes címlevél után rögtön kezdődik a teljes magyar nyelvű Újszövetség Károlyi Gáspár fordításában. Szövege kisebb helyesírási eltéréseket leszámítva megegyezik a Szenci Molnár Albert kiadásában 1612-ben Oppenheimben megjelent teljes bibliakiadás Újszövetségének szövegével (1037(1)). A kiadvány egyes példányait (például Akadémiai Könyvtár) *Kezgyes olvasó... kezdetű sajtóhibajegyzék zárja*.

Harsányi István szerint ennek a manuale gyanánt kibocsátott *Újszövetség*-kiadásnak a nyomdai gondozói ugyanazok a Németalföldön tanuló magyar diákok lehettek, akik az egy esztendővel korábban megjelent teljes bibliakiadásban (2091) is részt vállaltak (A magyar Biblia. Bp. 1927, 60–61).

Cf. 652*; 1037(1)!: 2068, 2091, –, →

In 18 bibliothecis 23 expl. – Budapest Acad, Nat, Univ – Cambridge Univ – Cluj-Napoca Univ – Debrecen Ref, Univ – Göttingen Univ – London BL – Szeged Univ – etc.

2134

⟨Frölich, David: Ephemeris ad annum 1647. Prognosticon. Bartphae 1646 Klöss jun. – 4°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1757!

2135

⟨Kalendárium és prognosztikon az 1647. esztendőre. Bártfa 1646 Klöss jun. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1709!

2136

[1] KRAKAI kalendarium könyv a bécsi prospectus szerint Urunk születése után MDCXXXVII. esztendőre rendeltetett J a b l o n s k i M i k l o s krakai mathematicus által. – [2] (Nagy prognosticum ennek az MDCXLVII. esztendőnek négy riszeinek termiszetyekről, tulaidonsagokrol...) Béchben [1646] Gelbhaar Gergely.

[]^a B^s C^s D⁷ = [31] fol. – 8° – 1 ins., mult. ill., orn., init.

RMK I 788

Új-naptár és prognosztikon. – A címlapot Magyarország koronás címerét ábrázoló fametszet díszíti. A naptárrész beosztása megegyezik az 1639. évre szóló bécsi kalendáriuméval (1712). A hónapversek januári kezdősora: *Ez első hónapba eret ne vágass.* A naptár után a nyomdász latin nyelvű ajánlása következik *Joanni Draskovith... regni Hungariae palatino...* A prognosztikon egyes fejezetei: *Először a télről – A tavaszról – A nyárról – Az ősziről – Az eklipszisekről ennek az 1647. esztendőnek – Ennek az esztendőnek terméséről – A betegségekről – A hadakról.* A kiadványt a *Magyarországi és erdélyi sokadalmak* című vásárjegyzék zárja.

Cf. 1667!

Budapest Acad ① – Budapest Nat ① (Csornai prépostság ktára) – Pannonhalma ④*

2137

»MEDER Péter: Hochzeitgedicht auf Greissing Stephan und Herrmann Margaretha. 22. April. 1646. Coronae typis Herrmannianis.«

»[4] fol. – 4°«

Gross: Kronstädter 1137

Lakodalmi vers. – A ma egyetlen példányból sem ismert művet az egykori brassói evangélikus gimnázium példánya alapján Julius Gross az idézett formában írta le (Gross: Kronstädter 1137). Eszerint a köszöntő vers Stephan Greissing és Margareta Herrmann 1646. április 22-én tartott esküvőjére készült.

Olim: Brassó, ev. gimn.

2138

(ARTICULI dominorvm regnicolarvm trivm nationvm regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis Albae Iuliae ad diem decimum primum mensis Martii anni Domini millesimi sexcentesimali quadragesimi sexti indictis, celebratis conclusi.) [Gyulafehérvár 1646 typ. principis.]

A² B³ = [5] fol. – 2° – Init.

Sztropszky I 1977/184 ← MKsz 1897: 53 – Dézsi: Suppl. 75

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Rákóczi György erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. A cím a második lapon olvasható. Ezt követi az 1646. március 11 és március 27 között Gyulafehérvárott tartott országgyűlés tizenkét artikulusba foglalt végzéseinek szövege. A végén latin nyelvű záradék 1646. március 27-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml X 436–442.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint a gyulafehérvári fejedelmi nyomdában készült (MKsz 1968: 207, Fazakas József és OSzKÉvk 1978: 331, V. Ecsedy Judit).

Cf. 1005*!; 1641!, –, →

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Acad* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Sighişoara ①

2139

BIHARI Gergely: *Metrum memoriale in totum ferme Novum Testamentum, quo sigillatim summariae capituli cuiusque partes secundum d. Piscatoris et Herlini analysin ita proponuntur, ut generalis N[ovi] T[estamenti] resolutionis loco haberi possit ad scopos divini auctoris in quovis prope capite ac vers[u] investigandos. Albae-Iuliae MDCXLVI [typ. principis] Andreas Gregorii S[chemnicensis].*

A¹² B¹² C¹ = [25] fol. – 12°

RMK II 665

Az Új Testamentum verses tartalmi kivonata. – A címlevél hátán bibliai idézetek olvashatók a Szentírás tanulmányozásának hasznos voltáról. Ezt *Ad lectorem* követi, amelyben *Gregorius Bihari* elmagyarázza könyve hivatkozási rendszerét. A főrész Márk és Lukács evangéliuma kivételével az összes Új Testamentumban található könyv részenkénti tartalmi kivonata adja közre hexameterben. A verssorok szövege fölött és a lap alján az ábécé betűi jelölik, illetve magyarázzák a vonatkozó bibliai részt, s a megfelelő szó fölötti szám utal a részen belül a vers számára. A húsz fejezetet meghaladó bibliai könyvek esetében a kivonatok szövegét Bihari két *classis*-ba osztotta. A kiadványt *Errata sic corrigenda in carmin.* című hibajegyzék zárja.

Bihari Gergely 1642 és 1647 között fejedelmi alumnusként Németországban, majd Németalföldön folytatott tanulmányokat (Herepei: Adattár I. 531, II 66–67). Műve címének utalása szerint fő forrásai Johann Piscator: *Commentarii in omnes libros Novi Testamenti... quibus continentur analysis logica... scholia... observationes locorum doctrinae* (Herborn 1621) és Johann Ulrich Herlin svájci teológus *Isagogica ad lectionem Veteris et Novi Testamenti* (Bern 1605) című műve volt.

Budapest Nat cop. – Mediaș ①

2140

LELKI temjenező, mellyben a szív-béli kegyes buzgosagnak tüzetől felgyulasztatott áhitatos könyörgésnek kedves illatu füstöletivel az Istennek rettenetesen fel-gerjedt haragja engeszteltetik, és az ő töle ki-jövt sűrűven öldöklő tsapás a holtak és élők között álló hivektől enyhítettetik. Gyula-Fejér-Varatt MDCXLVI. dögös esztendőben [typ. principis].

[¹], A⁶, [¹] = [8] fol. – 8° – Orn., init.

RMK I 785

Imádság pestisjárvány idején. – A címlap hátán szentírási idézetek. A második levélen külön cím nélkül kezdődik az imádság. A végén *Adalék azon döghalál ellen a közönséges kö-*

nyörgéshez címmel két lap terjedelmű, rövidebb imádság. Ennek végén egy valószínűleg közismert, közösen mondható válasz (refrén) kezdőszavai olvashatók: *Igy tégy mi velünk etc.*

Az egykorú történeti feljegyzések szerint az 1646. év folyamán Erdélyben pestisjárvány pusztított (Magyarország történeti kronológiája II. Bp. 1982, 470).

A nyomtatás feltehetően sebtiben készült és ezért a kilövés hibás, amit a kötéssel igyekeztek javítani. Az egyíves, feltehetően levelenként utólag sorba rakott és egybekötött nyomtatvány 7. levelén alul „A” füzetjelzés, a 3. levelén „A₂”, a 4. levelén „A₃” füzetjelzés látható. A címlapot bal szélén vékony papírcsíkkal ragasztották az utolsó levélhez.

Budapest Nat cop. – Cluj-Napoca Univ ①

2141

(WENDELIN, Marcus Friedrich): *Medvlla priscæ puraeq(ue) latinitatis, qua omnes linguae Latinae idiotismi e purioribus et classicis omnibus scriptoribus, quorum in scholis admittitur autoritas, plene planeq(ue) secundu(m) seriem verborum et particularum omnium repraesentantur, ita ut copiosior quam ante hac phrasiologia exhibeatur, discentium studiis usibusq(ue) accomodatissima. Denuo impressa Albae Juliae MDCXLVI typis principis.*

?¹⁰, A¹²–Z¹², Aa¹² B⁶ C⁶ D⁴ = [20] + 561 + [47] pag. – 12° – Orn.

RMK I 786 – RMK II 666 – Dézsi: Suppl. 74 – Nögler 262, 265

Latin kifejezésgyűjtemény magyar értelmezésekkel. – A címlevél után olvasható *Marci Friderici Wendelini gymnasii Anhaltini rectoris et professoris* 1633. július 18-i keltezésű *Praefatio*-ja. Ezt követi *Johannes Henricus Bisterfeldius, theologiae et philosophiae in... schola Albensi professor* 1646. január 28-án kelt ajánlása az olvasóhoz. A *Medulla Latinitatis* című főrész 2412 latin igét közöl betűrendben magyar értelmezésével együtt. A hozzájuk kapcsolódó latin phrasisokat magyar fordításuk nélkül sorolja fel. Csak a szokatlanabb szókapcsolatok esetében található meg rövidítve annak az antik szerzőnek a neve, aki használta a kifejezést. A főrészhez külön fejezetekként járulnak *Idiotismi sermonis Latini in usu particularum, ... adverbiorum et conjunctionum* és *Idiotismi sermonis Latini in usu praepositionum*. A kötetet *Index vocum Hungaricarum* zárja.

Marcus Friedrich Wendelin (1584–1652) németországi református teológus volt. Az anhalti gimnázium rektoraként működött. Előszavában elmondja, hogy iskolai használatra szánt *Phraseologia*-jának anyagát Caelius Secundus Curio *Thesaurus linguae Latinae, sive Forum Romanum* című kiadványából merítette (Bázel 1561). Wendelin műve az előző alapján legkorábban 1633-ban jelenhetett meg. Laczkó Géza ennek időpontját 1634–35-re helyezte (MNY 1906: 444). Második, bővített kiadásának impresszuma: *Francofurti et Lipsiae* 1647.

Bisterfeld ajánlásából kiderül, hogy a *Medulla* kiadását a közben elhunyt Piscatorral már három esztendővel korábban elhatározták. Részletes magyar értelmezést és mutatókat vettek tervbe, de nyomdai kapacitás hiányában végül is Wendelin eredeti művét csak az igék jelen-

tésének értelmezésével egészítették ki. Melich János szerint a magyar fordítások helyesírásában ugyanaz az etimologizáló törekvés figyelhető meg, mint Geleji Katona István *Titkok titka* című munkájában (2103). Ezért feltételezte, hogy a magyar értelmezések megalkotója maga Geleji Katona István vagy valamelyik ebben az időben működő gyulafehérvári pap lehetett (A magyar szótáirodalom. Bp. 1907, 163–168 és Bartók 28–29).

In 13 bibliothecis 19 expl. – Berlin *Univ Inst* – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad* – Debrecen *Ref* – Sárospatak *Ref* – Sibiu *Mus* – Székesfehérvár *Mus* – Târgu Mures – etc.

Articuli... Regni Transylvaniae... Albae Iuliae 11. Martii anni.. 1646 conclusi. Kolozsvár 1646.
= **Appendix 179**

2142

(Kalendárium és prognosztikon az 1647. esztendőre. Kolozsvár 1646 typ. Heltai. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1828!

2143

KOLOSI TÖRÖK István: Az asszonyi-nemnek nemessegéről, méltóságáról és ditsiretiről valo rythmusok. Colosv[ár 1644-1648 között Abrugli György [typ. Heltai].

A⁴–C⁴ D¹ = [13] fol. – 4° – Init.

RMK I 593 – Appendix 140

Asszonydicső vers. – A címlap hátán a szerző *A tiszteletes asszonyoknak, nagyságosoknak, nemeseknek, városiaknak és minden rendbélieknek... nevezet szerint penig... Kemény Kata asszonynak... Bethlen Ferencz... szerelmes házastársának... e kisded munkát... kedvesen ajánlja.* A keltezés nélküli ajánlás után következik *Az asszonyi nemnek nemességéről, méltóságáról és dicséretéről való ének*, amely a bevezető versszakok után *Commendantur mulieres argumentis sumptis* latin címmel, de magyar szöveggel 22 bizonyosságban szól az asszonyok testi és lelki jó tulajdonságairól, s ezeket összeveti a férfiakéval. Az ének kezdősora: *A mennynek és földnek formáló Istene.* Az egyetlen megmaradt példányból a B₂, B₃ levél hiányzik, a 12. *Ab eloquentia* című résztől a 15. *Ab innocentia* című rész első feléig. A kiadvány az *Ad vatem et lectorem autor* című, magyar nyelvű ajánlóverssel végződik. Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Ki versíró poeta vagy.*

Szövegkiadás: RMKT XVII/4 457–483. A hiányzó részek kiegészítése ott az 1655-ös kiadás (2586) alapján történt.

A nyomtatvány címlapja alul kissé sérült, de eredetileg sem tartalmazta a kiadás évét. Szabó Károly az ének utolsó versszakban olvasható keletkezési idejéből kiindulva 1630. évi kiadványnak, Abruji György kolozsvári nyomdász „első zsengéjének” tartotta (RMK I 593). Jánosi Béla (Figyelő 1883: 242) és nyomában Herepei János (ItK 1962: 480–482 – RMKT XVII/4 670) azonban tartalmi érvek alapján meggyőzően bizonyította, hogy e nyomtatvány 1644–1648 között látott napvilágot (vö. **Appendix 140**). Ezt a datálást a nyomdai anyag vizsgálata is alátámasztja (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Cf. –, 2586

Budapest *Acad* cop. – Cluj-Napoca *Univ* ③* – Budapest *Nat* cop.

2144

VARAS vegezesei. MDCXXXXVI. II. Jan., melyeket minden ez városnak lakosa, ha nem maga jo indulttyából az megh irt poenak alat meg tartani köteles Istennek tisztességére. [Kolozsvár 1646 typ. Heltai.]

[1] fol. – [ca. 253 x 253 mm] – Orn.

ErdMuz 1907: 250–251

Kolozsvár városi rendszabályok. – A kolozsvári tanácsnak 1646. január 2-án hozott, a céhek lakmározásait és az ifjak kicsapongásait tiltó, hét pontban megfogalmazott rendszabályait szedett keretben két hasábian nyomtatták ki.

Szövegkiadás: ErdMuz 1900: 424–425.

Köblös Zoltán, a nyomtatvány első ismertetője szerint, az eredeti példány nagysága 319 × 265 mm (ErdMuz 1907: 251). Ez az adat azonban a nyomtatáshoz felhasznált papír méretére vonatkozhat. V. Ecsedy Judit az Országos Széchényi Könyvtár tulajdonában lévő kicsinyített fénymásolat vizsgálatának alapján megállapította, hogy e rendszabályok valóban a kolozsvári városi nyomdában készültek, s a négyzet alakú szedéstükör kikövetkeztethető mérete 253 × 253 mm (szóbeli közlés).

Herepei János a kolozsvári sáfárpolgárok számadáskönyvéből tudósított arról, hogy 1646. december 8-án „Abruji Györgynek fizetnek artikulusok kinyomtatásáért fl. 5. den.” [!] (ErdMuz 1939: 276–277). Feltételezhető, bár az esetleges 1646 januári határozathozatal és decemberi fizetés között nagy az időbeli távolság, hogy Abruji ezen városi végzések kiadásáért kapta az említett összeget (vö. **Appendix 179**).

Budapest *Nat* cop. – Cluj Univ ①

2145

(Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1647. Leutschau 1646 Brewer. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 2273!

2145A

BÜRINGER, Johann: M. Johann Büringers etliche deutsche und lateinische Gedichte. Leutschaw 1646 Lorentz Brewer.

A⁴–C⁴ D² = [14] fol. 4° – Init.

Versek németül és latinul. – E bibliográfiailag eddig ismeretlen nyomtatvány címlapján *Ad lectorem* című latin és *Deutsch* feliratú német vers olvasható. A címlevél hátán a szerző, *Johann Büringer, der Rechten Candidat* művét *Dem edlen ... Bartholomaeus Payern* ajánlja. A főrészt a következő költeményeket tartalmazza: *Herbstliche und Buss-erinnernde Trawer-Ode auf das verwichene 1645 Jahr.* – *Geistliche Nachtwache* – *Klag-Gedicht über den tödlichen Hintritt aus diesem ... Leben des...Herrn Peter Stierwitzens, gewesenen Organisten bey der Evangelischen Kirchen zu Newsol* – *Sonnet über die Wort H. Opitzens: „... wir reden gut Latien! und will doch keiner fast für Deutsch gescholten sein“.* Ezután 15 számozott hosszabb latin vers és epigramma következik. Közülük az elsőnek *Ad Deum tempore pestis*, a hetediknek *Millenarius aeternitatis*, a tizenötödiknek *Eruditio Latina* a címe. Végül két lakodalmi vers zárja a nyomtatványt *Ad ... Bartholomaeum Paycrum* [!], *sponsum* és *Ad sponsam* akrosztichonjukban a jegyesek keresztnévvel. E versek írásának dátuma: *Neosol... 25. Jan ... 1646.*

Johann Büringer 1631-től Wittenbergben folytatta tanulmányait. Hazatérve Besztercebányán, Eperjesen és Pozsonyban tanított. Több alkalmi költeményt jelentetett meg (vö. 2225, 2374). Mivel ez a kiadvány különböző műfajú alkotásokat tartalmaz, nem sorolható a szokásos alkalmi versgyűjtemények közé. Megállapítható, hogy Büringer költeményeit tudatosan szerkesztett, önálló verses kötetként kívánta közreadni.

Budapest *Nat* cop. – Sibiu *Mus* ①

Frölich, David: *Loci communes poetici*. Lőcse 1646. = **Appendix 180**

2146

[1] IMADSAGOS könyvecske. Embernek mindennémű szükségében való szép és drága aitasos könyörgésekkel és – [2] ISTENI dicsiretekkel rakva,

mostan újon(n)an szép imádságokkal és töb isteni dicsiretekkel megöreg-bitetet és kinyomtatattot. Löcsén 1646 Brever Lörincz.

A^a–Z^a, Aa^a–Gg^a = [2] + 174 + [3] + 290 + [9] pag. – 32° – Orn.

Sztripszky 1979/186 – Sztripszky I 1980/187 ← MKsz 1885: 85 – Sztripszky I 1981/188 ← MKsz 1891: 143 – Caplovic 918

Protestáns imádságos- és énekeskönyv. – A címlap hátán újszövetségi idézetek. Ezután a mű első részében az imádságok gyűjteménye található. Ennek végén az imádságok sorrendjében *Lajstroma ez könyvecsébéli könyörgéseknek*. Az M_{3a} lapon az énekek előtt belső címlap áll: *Szép és ájtatos isteni dicsiretek következnek. Nyomtatott Löcsén 1646*. Az énekek részt *Lajstrom e könyvecsébéli dicséretekre*, vagyis a kezdősorok betűrendes mutatója zárja, amelynek végén latin doxologia olvasható.

Az első részben a tartalomjegyzék részletezése szerint a következő imádságok találhatók: (1) *Reggeli hálaadás és könyörgés* – (2) *Jámbor és istenfélő cselédes embernek imádsága e világi és örökkévaló jókért* – (3) *Hálaadás a mindenható Istennek* – (4) *Útra induló embernek könyörgése* – (5) *Étel előtt való könyörgés* – (6) *Étel után való hálaadás* – (7) *Az estvéli hálaadás* – (8) *Az igaz hitben megtartásért* – (9) *A hitetlenségnek bűne ellen* – (10) *Az embernek szüksége korán* – (11) *A Krisztus Jézusnak születéséről* – (12) *Az Atya Úristentől az ő sz. Fiának köszönetének előszámlálása által való kegyelem kérés* – (13) *A teljes Szentháromsághoz* – (14) *Szentlélek Úristennek vigasztalásáról* – (15) *A Krisztus Jézusnak szeretetéről* – (16) *Bűnnek bocsánatjért* – (17) *Köszönyt* – (18) *Fejedelemségben helyezettett ember imádsága* – (19) *A fejedelmekért való könyörgés* – (20) *A földnek gyümölcséért* – (21) *Békesség e földön és jó akarat embereknek Istentől* – (22) *Sz. Ágoston és Szent Ambrus vallása* – (23) *A niceabéli keresztyéni vallás* – (24) *Az Sz. Athanasius püspöknek vallása* – (25) *Mikor ember Úrvacsorájához akar járulni* – (26) *Hálaadás az Úrvacsora után* – (27) *Az anyaszentegyháznak megmaradásáért és az ő ellenséginek elveszéséért* – (28) *Hitetlenek ellen* – (29) *Viadalhoz készülő embernek ájtatos imádsága* – (30) *Fejedelmek és hadnagyok ájtatos imádsága* – (31) *Dániel prófétának imádsága* – (32) *Rabságba esett embernek imádsága* – (33) *Fiaknak könyörgése az ő attyokért* – (34) *Salamon királynak imádsága* – (35) *Az sz. angyaloknak őrzéséért* – (36) *Beteg embernek imádsága* – (37) *Könyörgés, kiben ember az ő lelkét Istennek kezébe ajánlja* – (38) *Könyörgés Istennek, hogy ember igaz hitben meghaljon* – (39) *A keresztyén ifjúság és leányzók így könyörögnek* – (40) *A házasságbéli keresztyének így könyörögjenek* – (41) *E világi békességért való könyörgés* – (42) *Boldogságos életnek végéért* – (43) *Sz. Dávid hét penitenciatartó zsoltára*.

A második rész három csoportba osztva énekeket tartalmaz. Ezeknek incipitmutatóra utaló kezdőszavai a következők:

Dicséretek. – 3: *A keresztyénségben* – 5: *Az Atya* – 8: *Jer, mi dicsérjük* – 14: *E nap nekünk dicséretes* – 17: *Jer, mindnyájan* – 21: *Nekünk születék mennyei király, kit* – 23: *Tuba Mihály: Megteljesíté* – 25: *Heródes* – 27: *Atyának bölcsessége, bizony istensége, Krisztus* – 30: *Dicséretet mondjunk Atya* – 33: *Krisztus feltámadá igazságunkra* – 35: *Batizi András: Krisztus feltámadá, nekünk* – 38: *Krisztus feltámadá, ki értünk meghalt vala, mindennek* – 43: *Jézus Krisztus, mi Megváltónk, bűn* – 44: *Jézus Krisztus feltámadá* – 46: *Krisztus mennybe felmene, nekünk helyet szereznie, ül* – 50: *Krisztus mennybe ma felmene* – 52: *A Szentléleknek kegyelme apostoloknak* – 54: *Batizi András: Jövel Szentlélek Úristen, lelkünknek* – 58: *Huszár Gál: Könyörödjünk az Istennek Szentlelkének* – 61: *Szentháromság* – 62: *Ó mi szent Atyánk, kegyes és* – 65: *Imádunk* – 67: *Atya Isten* – 69: *Szükség megtudnunk* – 74: *Ó Izrael* – 81: *Mi Atyánk, ki vagy mennyekben, te* – 84: *Mi kegyes Atyánk, kit* – 87: *Mindenható Úristen, mi* – 91: *Jézus Krisztus, mi üdvösségünk* – 96: *Emlékezzél Úristen* – 98: *Adjunk hálát az Úrnak* – 100: *Uram Isten, ki* – 103: *Dévai Bíró Mátyás:*

Minden embernek illik – 108: *Vedd el* – 110: *Mire bántódom* – 114: *Mely csalárd* – 120: *Irgalmasságnak* – 123: *Ember emlékezzél utolsó* – 128: *Gondolkodjál* – 133: *Ó, mennyei nagy* – 135: *Mennynek és földnek nemes teremője és* – 137: *Hajtsd meg Űristen* – 140: *Emlékezzél meg mennybeli* – 142: Miskolci Csulyak István: *Magasztallak én* – 146: *Immáron* – 147: *Hálát adunk neked* – 155: *Hálát adok neked, Úram* – 158: *Jézus Krisztus, szép* – 160: Pécseli Király Imre: *Dicsérlek Úram, téged* – 162: Szenci Molnár Albert: *Hálát adok neked, mennybeli Isten... hogy engemet éjjel* – 164: Debreceni Szőr Gáspár?: *Drága, fényes* – 167: Debreceni Szőr Gáspár: *Krisztus, ki vagy nap és világ, mennyországra* – 170: *Krisztus, ki vagy nap és világ, minket*.

Psalmsok. 173: Szenci Molnár Albert: *Úram, te nagy* – 176: M.I.F.N.: *Tebenned bíztam* – 178: Szenci Molnár Albert: *Hajtsd hozzám* – 182: *Boldog az olyan ember az* – 185: Szegedi Gergely: *Boldog az ilyen ember ő* – 190: *Aki veti* – 194: Szenci Molnár Albert: *Ó, felséges Űr* – 197: Szenci Molnár Albert: *Mint a szép* – Szenci Molnár Albert: *Az Istenhez az* – 204: Szenci Molnár Albert: *Tehozzád teljes* – 206: *Szent Dávid király háborúságában imádkozik* – 210: *Emlékezzél meg Űristen, a mi nagy* – 215: *Szent Dávid király háborúságában panaszkodik* – 217: Sztárai Mihály: *Sokan vannak most* – 220: Szenci Molnár Albert: *Az Űr énnéem* – 222: Sztárai Mihály: *Szent Dávid próféta éneklő* – 227: *Erős várunk* – 230: *Űristen, irgalmazz nekem* – 232: *Űristen, kérünk a te szent nevedért* – 235: Sztárai Mihály: *Meghallgassad* – 240: *Minden hű* – 242: *Bűnösök* – 244: *Dicsérd az Istent mostan* – 246: Skarica Máté: *Drága dolog*.

Halott temetésekorra való énekek. 252: *Már* – 255: Pathai István: *Sok rendbéli* – 260: Tseh: *Tudjuk, Úram* – 262: *Jézus Krisztus, Istennek szent Fia, bűnös* – 265: E.D.T. *Eljövén* – 267: *Emlékezzünk mi, keresztyén* – 271: *Jer, temessük* – 273: Batizi András: *Ember, emlékezzél a* – 275: *Megszabadultam* – 277: *Hagyjátok* – 279: Dézsi András: *Adj üdvösséges* – 282: *Emlékezzél, kérlek* – 290: Szenci Molnár Albert: *Úram, bocsássad*.

A kiadvány imádságos és énekes részének beosztása és tartalma az 1632-i Lőcsén kiadott hasonló kiadvánnyal (1552) mutat rokonságot, annak bővített kiadásának látszik. Összeállítója ismeretlen.

Cf. 1552; –, →

Budapest Nat ① – Weimar ①

2147

INSTITORIS, Joannes: Dissertatio theologica exhibens veritatem sententiae de filii Dei prae-aeterna divinitate conscripta et publico examini exposita sub praesidio... Michaelis Lasii p. t. rectoris scholae Leutschov(iensis)... ab autore et respondente Johanne Institoris Moschoviens(i) scholae Leutsch(oviensis) alumni[!] ad diem (25) Septemb. Leutschoviae MDCXLVI typis Breverianis.

A⁴–C⁴ = [12] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 667 – Čaplovič 919

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlevél hátlapján kezdődik Joannes Institoris Lőcsén 1646. szeptember 9-én kelt ajánlása, amelyet *Judici... et... senatui... Leutschoviens. Fautoribus et patronis...; nec non... Johanni Köwiczki, civi et senatori... civitatis Cassoviensis...; Danieli Lengfelner, civitatis Epperies. judici primario...; Friderico Babst, civi... civitatis Leutschov.; fautoribus et mecoenatibus* címzett. Ezután Krisztus öröktől fogva való istenségéről olvasható hatvannyolc pont, amelyeket az Országos Széchényi Könyvtár első példányának címlapján látható kézirásos bejegyzés szerint 1646. szeptember 25-én vitattak meg a lőcsei evangélikus iskolában. A vizsgáztató az iskola rektora Michael Lazius volt. Az utolsó levél hátlapján a szöveg végén *Errata, quae... irrepserunt*, a sajtóhibák jegyzéke zárja a nyomtatványt.

Joannes Institoris a vizsgázó, aki a címlapon egyben szerzőnek is mondja magát, hazai iskolái után 1646-ban indult külföldre, ahol Gdanskban és Königsbergben tanult. Két év múltán tért vissza. Előbb Bánban, Selmechányán és Trencsénben rektor, 1658-tól Bánban evangélikus lelkész, 1660-tól Korponán szlovák prédikátor. 1661-ben halt meg.

Disputációja főleg Christoph Ostorodt (Paschasius, Paschalodus), 1611-ben elhunyt unitárius teológusnak, a rakóvi egyház néhai vezetőjének 1625-ben Rakówban német nyelven megjelent két művével vitatkozik, amelyek tagadták Krisztus istenségét: *Hauptpunkten der Christlichen Religion és Disputatio... wider Georgen Tradeln... von der Gottheit des Sohns Gottes* (vö. Kaweczka-Gryczowa, Alodia: *Ariańskie oficyny wydawnicze Rodeckiego i Sternackiego*. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdansk 1974, nr. 169 és 166).

Bratislava Acad ① – Budapest Acad ① – Budapest Nat ① ① – Liptovský Mikuláš ○ – Miskolc Scient ① – Prešov Ev ① ② – Szeged Univ ④
Olim: Besztercebányai ev. algymn.

2148

⟨Kalendárium és prognosztikon az 1647. esztendőre. Lőcse 1646 Brewer. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1650!

Szép és aitasz isteni dicsiretek következnek. Lőcsén 1646. – Vide 2146

Apologia illustrissimi principis pro justa belli suscepti causa. Posonii 1646. = Appendix 181

Wiedeman, Elias: Comitium gloriae centum qua sanguine qua virtute illustrium heroum iconibus instructum et... Joanni Christophoro com. a Puchaim... dicatum. Posonii 1646. = Appendix 182

2149

[1-2] DER NEW vnd alt Calender auffß Jahr nach der seligmachenden Geburt vnsers Herrn Jesu Christi 1647. Gestellet von D a v i d e F r ö l i c h i o , astron. pract. nun mehr ins 24 Jahr. Hermanstadt [1646] bey Marco Pistorio.

A⁸ B⁸ + ? = [16 + ?] fol. – 16°

KorblVerSiebLkde 1891. Nr. 4: 40 – Adleff 83 – Avram 9

Új-naptár 6-naptárral és prognosztikon. – A nyomtatvány unikum példányáról az erdélyi Korrespondenzblatt adott hírt névtelen közleményben (KorblVerSiebLkde 1891. Nr. 4: 40). A naptárból teljes egészében csak az első 11 levél maradt meg, amely a naptárjegyek magyarázatát és a naptártáblákat tartalmazza október első feleig. Beosztása megegyezik az 1638-ra szóló szebeni naptáréval (1700). A B füzet további öt levelének pedig, amelyen már a prognosztikon kezdődött, töredékei maradtak meg.

Cf. 1700!

Budapest *Nat cop.* – Sibiu *Mus* ④*

Kläger, Justus: Beschreibung der geistlosen Geistlichen. Hermanstadt 1646. = **Appendix 183**

Kläger, Justus: Beschreibung des ietzigen unlautern Luthertums. Hermanstadt 1646. = **Appendix 184**

Kläger, Justus: Nabals Haus. Hermanstadt 1646. = **Appendix 185**

Kläger, Justus: Satans Synagoga, oder Beschreibung Lutherischer hoher und niederer Schulen. Hermanstadt 1646. = **Appendix 186**

Kläger, Justus: Ungeistliches Disputirgeschwatz. Hermanstadt 1646. = **Appendix 187**

2150

SIDERIUS János: Catechismus, az az rövid kérdések és feleletek által való tanítás az keresztyéni hűtnek fő agazatirol. Siderius János által irattatot. Szebenben 1646 Lintzi Marcus.

A-Dalernatum 8+10 = [36] fol. – 18° – Orn.

Sztripszky 1982/189 ← MKsz 1884: 117 – ArchVerSiebLkde XIX. (1884): 97 – MKsz 1929: 218

Református katekizmus és imádságok. – A címlapon bibliai idézet olvasható. A címlap hátán *Praefatio*. *A keresztyén olvasónak...* címmel ismeretlen szerző három Balassi-strófában foglalta össze Siderius Jánosnak a korábbi és későbbi kiadásokban olvasható prózai előszavát. A vers kezdősora: *Teremtésünknek s világban élünknek*. A katekizmus szövegét néhány imádság követi: *Kicsiny gyermekeknek naponként reggeli és estvéli könyörgésnek rövid módja*. E részt és ezzel az egész kiadványt néhány verses imádság és himnusz zárja. Kezdő soraik: *Könyörgők, Uram, minden emberekért* – Szenci Molnár Albert: *Mi atyánk, ó kegyes Isten* – *Krisztus, ki vagy nap és világ, minket* – *Adjunk hálát az Úrnak, mert érdemli*.

Siderius katekizmusa szövegkiadásának bevezetőjében Barcza József megjegyzi, hogy az 1646. június 10-re összehívott szatmárnémeti zsinat második végzése előírta, hogy Siderius kátéját is tanítsák az iskolában (*Studia et acta* III 852–853, valamint 2260 a3a). Elképzelhetőnek tartotta, hogy e végzés következtében nemcsak Szebenben, hanem más erdélyi nyomdákban is megjelentették e katekizmust ez idő tájt.

Cf. 801; 1303*!; 1980, –, 2303, 2406A, –

Budapest Nat ① – Sibiu Arch ①

2151

(Fitkovini, Andreas: Decas Positionum Theticarum. Praeses Andreas Fitkovini Battoviensis, Conrector Gymnasii Banensis respondente Georgio Bohuss. Trenchinii 1646 Dorota Vokálová.)

Čaplovič 1772

XVIII. századi adat alapján feltételezhető. – Evangélikus filozófiai vizsgatételek.

E nyomtatvány egykori létezését Ján Čaplovič (1772) Johann Rezik Gymnasiológiájának a pozsonyi Egyetemi Könyvtárban őrzött kéziratos másolata alapján feltételezte (*Gymnasiologia Evangelico-Hungarica* Rezikia Matheidesiana, quam... pure descripsit Michael Rotarides... anno 1746 Wittenbergae et ex originali descripsit Joh. Geitz anno 1757 Wittenbergae. 11. p. jelzete „B 62 092”). Čaplovič állítását nincs ok kétségbe vonni.

2152

[1] HADIK, Jonáš: Kázanj pohřebnj nad... Katerinau Zahradeckau, rozenau Sedlnickau z Choltic, manželkau... Girjho Negstarssjho z Zahrádek, kterážto... léta nynj minulého 1645. dne 18. prasyne... žiwot swůg... dokonala, a zde w Trenčjně, w kostele hornjm... pohřbená gest. Včiněně od... k[něze] Jonásse Hodikiusa[!], na ten čas w... městě Trenčjně ewangelium Krystowa kazatele, léta Páně 1646. dne 4. Februarij. – [2] (MALATI-

DES, Jan: Sors iustorum beata, to gest kázanj o blahoslaweném lidij spravedliwých způsobu, nad tělem mrtwým... Kateřiny Zahrádecké... Girjho negstarssiho z Zahrádek... manželky. Od kn[ěze] Jana Malatidesa Zabrežského exulanta... w městě... Trenčjně na diakonij zůstáwagjcyho včiněné, léta Páně 1646. dne 4. Februarij.) (V Trenčíně 1646) [Dorota Vokálová].

A¹–E¹ = [20] fol. – 4° – Orn., init.

Knihopis 3068 – Čaplovič 1773

Gyászbeszédnek biblikus cseh nyelven latin nyelvű gyászversekkel. – A kiadvány két gyászbeszédet tartalmaz Kateřina Sedlnická, Jiří Zahrádecký trencsényi polgár feleségének a halálára. Az 1645. december 18-án elhunyt Kateřinát 1646. február 4-én temették el. Az egyik gyászbeszédet a trencsényi felsővárosi templomban Jonáš Hadik trencsényi lelkész, a másikat Jan Malatides segédlelkész tartotta. Mindkét beszédnek önálló címlapja van, közöttük egy üres levél található: együttes megjelentetésüket azonban az őrszó és a füzetjelzés egyaránt bizonyítja. A nyomtatvány legvégén egy latin nyelvű gyászvers olvasható, címe: *Memoriam obitus... Catharinae Sedlnitsky... Georgij senioris Zahradecky de Zahradek... conthoralis... Trenchinij 18. [Decem]bris anno 1645. ex hac vita... evocatae posteritati commendabat*, szerzője Nicolaus Fabricius Potihovinus.

Jonáš Hadik (1600 körül – 1657) itthon Rajecen és Bicsén, 1627–1629 között Wittenbergben tanult. Hazatérve konrektor, ill. rektor Bánban, Zsolnán, Trencsénben, 1636-tól evangélikus lelkész Predméren, majd Kassán ill. Bánban. 1645-től Trencsénben lelkész, ahol esperes is lett. A másik gyászbeszéd szerzője a morvaországi származású Jan Malatides (1610 körül – 1660 körül) cseh exuláns, aki Trencsénben élt hosszabb ideig.

A Szabó Károly által még nem ismert nyomtatványról először a Knihopis közölt leírást (3068), tévesen Jan Hadik művei között. Ján Čaplovič azonban rámutatott, hogy Hadik nem lehetett a szerző, hiszen már 1642-ben meghalt. A címlapon szereplő Hodikius-névforma sajtóhiba Hadikius helyett: 1646-ban ugyanis Jonáš Hadik volt a trencsényi lelkész (Čaplovič 1773).

A kiadvány nyomdai impresszum nélkül jelent meg, de betűtípusai és díszai alapján kétségtelenül trencsényi nyomtatvány.

Cf. –, 2155

Praha Mus ①

2153

(Kalendár a pranostyka na rok 1647. Trenčín 1646 Dorota Vokálová. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. 1752!

Malatides, Jan: Brevis ac perspicua de vitae aeternae via... Trencsén? 1646 = 2192(2)

2154

PUECHER, Joannes: Johannis Puecher nobilis Ungari vera relatio de virtute et efficacia pulveris Hermetici et aquae Lunaris, aquae quidem quotidiano usu ultra viginti annos, pulveris vero plusquam decennali experientia in pluribus Germaniae et Ungariae locis, comprobatorum. Trenschnii MDCXLVI typis Dorotheae Wocalii viduae.

[]², []⁸ = [4] + 16 pag. – 8°

OSzKÉvk 1960: 181–182 – Čaplovic 1774

Orvosi tanácsok. – A címlevél hátán kezdődő üdvözlő versek szerzői (1) *Michael Ascanius hactenus... Transylv. principis medicus* – (2) *Joh. Georg. Regulus, dictus Villinger med. d.* – (3) *Frid. Hermannus Flayder, prof. Graecus Tubing. et inclytæ universitati à bibliotheca*. A negyedik vers szerzője nem nevezte meg magát. Ezután következik *Amice lector* megszólítással az előszó. Majd *Typus praeparationis et diversorum graduum hujus pulveris medicinalis* szól a por elkészítéséről és hosszabb részt idéz Johann Baptista van Helmont *De febribus* című értekezéséből (Ed. secunda Amsterdam 1648; előző kiadás Köln 1644). A főrészt először *De virtute et usu Hermetici pulveris* címen felsorolja mindazokat a betegségeket, amelyek gyógyítására e gyógyszer hatásos és szól felhasználási módjáról. Majd ugyanígy értekezik *De viribus et usu aquae lunaris* is. Mindkét ismert példány erősen körbe van vágva, ezért nem állapítható meg biztonsággal, hogy eredetileg volt-e füzetjel a kiadványban.

E műről már Weszprémi István (Medic. Biogr. IV. 126) és Szinnyei József (XI. 207) is megemlékezett, de elsőként részletesen Fazakas József ismertette (OSzKÉvk 1960: 181–182). A szerző névalakjával kapcsolatosan a Puecher alakot tartotta helyesnek, minthogy az több helyen is előfordul a nyomtatványban, szemben a Purcher-alakkal, amelyet Szinnyei József (XI. 255) használt.

Puecher János művében több ízben elismeréssel szólt a híres Johann Baptista van Helmont németalföldi alkimista orvos munkásságáról. Miként az a címből kitűnik, a szerző e két orvosság jótékony hatását hosszabb időn keresztül való alkalmazásuk alapján állítja.

Budapest *Nat* ① – Wien *Nat* ①

2155

SAPOR, Jan: Kázanj pohrebnej ku poctiwosti... Kateriny Zahrádecké rozené Sedlnické z Choltic... kteráz w Trenčjně... 18. dne měšyce prasynce leta 1645. ... žiwot swůg sšťastně w Pánu dokonala. Včiněné w městě Pauchowě, dne 4. vnora leta 1646. od... K(něze) Jana Sabora S[eniora] G[ednoty] B[ratrské] gakožto správce a kázatele gegiho. Kterézto kázanij... Girjmu negstarssjmu z Zahrádek, gakožto panu manželu... dedikuge... patronu swému... (W Trenčjně 1646) [Dorota Vokálová].

A⁴–C⁴ = [12] fol. – 4° – Orn., init.

Sztripszky II 2545/93 ← MKsz 1890: 267 – Knihopis 15. 219 – Čaplovic 1775

Gyászbeszéd biblikus cseh nyelven latin nyelvű gyászversekkel. – A címlap hátán, a cseh nyelvű *Praefatioban* a szerző patrónusának, az elhunyt férjének, Jiří Zahrádeckýnek ajánlotta művét. Ezután külön cím nélkül, az *Exordiummal* kezdődik a prédikáció, amely Katerína Sedlnická temetése alkalmából Puhón 1646. február 4-én hangzott el. A kiadványt *Modlitba* (Imádság) és latin nyelvű gyászvers zárja: *Funebres exequias... dominae Catherinae Sedlnitsky...*, szerzője *Nicolaus Fabricius Trinchiniensis*.

Az elhunyt Katerína Sedlnická a gyászbeszéd végén olvasható életrajzi adatok szerint házját elhagyva öt évig Késmárkon lakott, azután került Trencsénbe, ahol 12 évet töltött, ebből 11 évet Jiří Zahrádeckývel házasságban.

Jan Sapor protestáns lelkész, a Cseh-testvér egyház papja volt 1622-ben Brandys nad Orliciban. 1628 körül menekült Magyarországra. Puhón telepedett le. 1632. október 6-án a lengyelországi Lesznóban konszenziornak választották, de a háborús események miatt csak tisztségének kihirdetésére került sor. Magyarországon maradt és hivatalába később iktatták be. 1649 után halt meg.

Az impresszum nélkül megjelent nyomtatványt már Sztripszky és Caplović is trencséninek tartotta; a betűtípusok vizsgálata megerősíti ezt a feltevést.

Cf. 2152, –

Budapest Arch ③ – Budapest Nat ①

2156

WISOTZKY, Samuel: Συμφώνησις trium gratiarum per alternationem discursive-votiva, votive-discursiva celebritati... nuptiarum, quas... Johannes Gerstmaer... p. t. antistes ecclesiae Leobschucensis primarius, simulac legioni Görtzkianae Svecicae a castrensibus concionibus, sponsus cum... Justina-Marianna... Martini Froelichii, Lutheranae ὁρθοδοξία in vicino Poloniae regno addictorum mercatorum psychomeletoris ac concionatoris legitime vocati filia unica, sponsa a d(ie) 23/3 Decemb. an(no)... 1646 Leobschuci Silesiorum adornabat, ab amici Samuelis Wisotzki, p. t. rei-publ. Plessaeae notarii... benevolentia ac officio concinnata, consecrata. Trenchinij Hungaro[rum] (1646) literis chalcographicis Vocalianis.

[]⁴ = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 670 – Caplović 1776

Lakodalmi versek latinul és németül. – A kiadvány Johann Gerstmaer löbschützi lelkész és Justina Marianna Frölich 1646. december 23-án (az ónaptár szerint 13-án) a sziléziai Löbschützben tartott esküvőjére készült. A címlap hátán kezdődő főrész a következő verseket tartalmazza: I. *Author prooemians* – II. *Pasithea* – III. *Aglaja* (német) – IV. *Euphrosyne* című képvers – V. [1] *Eteostichon diem, mensem et annum rei gestae designans* – – (2) *Numerale euctico-Teutonicum*[!] (német) – VI. *Justina-Marianna* címen rövid képvers. Végül *Mantissa philologico-theosophica* című latin és német prózai szöveg zárja a nyomtatványt.

A szerző, Samuel Wisotzky a sziléziai Pless város jegyzője volt. Több műve jelent meg Boroszlóban és Krakkóban 1642 és 1649 között (vö. Estreicher 33: 461–462).

Ján Caplovič lehetségesnek tartotta, hogy a kiadvány az esküvő decemberi időpontja miatt már a következő esztendőben, 1647-ben jelent meg (1776). Valószínűbb azonban, hogy a köszöntőverseket a lakodalm napjára, tehát még 1646-ban kinyomtatták.

Budapest *Nat* ①

Balassa Bálint és Rimai János: Istenes éneki. Várad 1646. – Vide 2619

2157

[COMICO-TRAGOEDIA Constans scenis Quatuor, Quarum 1. agit De Virtute et Vitio, 2. agit De divite purpurato et Paupero Lazaro, 3. agit De Milite sclerato, 4. agit] De Praefecto tyranno. Varadon MDCXLVI Szenczi Abraham.

A^s [B^s–D^s E[?]?] = [36?] fol. – 8° – Orn.

Sztripszky I 1984/191 ← MKsz 1878: 272

Iskoladráma és szereposztás magyar nyelven. – E nyomtatványból csupán az első füzet első és az ezzel összefüggő utolsó, nyolcadik levelének alsó fele maradt fenn két darabban, valamint az első füzet hetedik levelének egy töredéke. Ezeken a címlap alsó fele olvasható az impresszumadatokkal, továbbá az első jelenet (*scena*) öt felvonása (*actus*) és a megjelenítendő szereplők nevei, és a dráma 310–321, 339–350, 368–380 és 398–410. sorai.

Szövegkiadása: Alszeghy Zsolt: Magyar drámai emlékek a középkortól Bessenyeiig. Bp. 1914, 163–216, 476–478 (az 1683. évi lőcsei kiadás alapján, RMK I 1305) – Régi magyar drámai emlékek. Sajtó alá rendezte Kardos Tibor és Dömötör Tekla. Bp. 1960, II. 43–103 (az 1699. évi kolozsvári kiadás alapján, RMK I 1539) – Magyar drámaírók 16–18. század. Kiadja Nagy Péter. Bp. 1981, 290–366 (Alszeghy szövegkiadása alapján).

A XVII. század egyik legnépszerűbb magyar nyelvű drámája 1607 és 1646 között keletkezett. Legkorábbi, teljes, nyomtatott szövege 1683-ból ismeretes (Lőcse, RMK I 1305). A fenti címleírás ennek a kiadásnak a címe alapján készült. Szerzőjét a szakirodalomnak eddig nem sikerült megállapítania. Forrásairól, motívumkincséről, műfajáról, előadásairól stb. ld. Kardos Tibor és Dömötör Tekla kiadásának jegyzeteit (i. h. 93–103). Varga Imre mint az első magyarországi zenés színjátékot méltatta (Varga 172).

A dráma terjedelme e szövegkiadás alapján 1865 sor. A fennmaradt töredékekből kikövetkeztethető, hogy e kiadásban 30 sort nyomtattak egy lapra. A kiadvány terjedelme tehát az 1683. évi lőcsei megjelentetéshez hasonlóan (RMK I 1305) 36 levél lehetett.

Cf. –, →

Budapest *Nat* ④

2158

GÖNCI György: De disciplina ecclesiastica, seu gubernationis ecclesiasticae legitima forma in Ungarica natione cis Tibiscum... composita, studio Georgii Gönci, pastoris ecclesiae Debreciensis etc. an(no) MDLXXVII. Varadini MDCXLVI apud Abrahamum Kertesz.

A⁸–F⁸ = [48] fol. – 8° – Orn.

RMK II 671 – Nágler 263

Református egyházi rendtartás. – A könyv címe, tartalma és beosztása megegyezik az 1633-ban Debrecenben megjelent kiadással (1561). A függeléknél azonban nincs önálló címlapja, a felirata is rövidebb: *Articuli in variis synodis generalibus statuti et Thasnadiani an. 1633. publicati ac approbati, hic loco appendicis adduntur*. Elmaradt a bevezetése is.

Cf. 226¹; 1046, 1561; –

In 8 bibliothecis 13 expl. – Bratislava *Paed* – Budapest *Acad, Nat* – Cluj-Napoca *Univ* – Debrecen *Ref* – Pápa *Ref* – Sibiu *Mus* – Târgu Mureş

2159

⟨Kalendárium és prognosztikon az 1647. esztendőre. Várad 1646 Szenci Kertész. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1862!

Keresztúri Pál: Mennyei társalkodás. Várad 1646. – Vide 2128

2160

TEMETESI pompa, melly az... nehaj groff iktari Bethlen Peternek, Hunyad es Maramaros vármegyéknek örökös fő ispánnyának 1646 esztendőben Kis-Aszszony havának harmadik napján Bánban meg-hidegedett testének Liszkafalvárol Nyir-Bátorban, temetésének helyére való megindításától fogva az földben el-takarittatásáig celebráltatott. Varadon MDCXLVI Szenci Kertesz Abraham.

A⁴–Z⁴ = 183 + [1] pag. – 4° – 1 ins., orn.

RMK I 787 – Nagler 264

Református temetési beszédek gyűjteménye magyar és latin nyelven. – A címlapot, amelynek háta üres, az iktári Bethlen család címere díszíti. Utána bevezetés nélkül kezdődnek a Bethlen Péter fölött mondott beszédek: 3. lap: *Halotti prédikáció, melyet... Bethlen Péternek... meghidegetett testének Liptó vármegyében Liskafalváról útrairatásakor prédikált Sathmári Lázár Miklós... 1646. esztendőben Mindszent havának XXII. napján.* – 20. lap: *Fatalis periodus seu funebris oratio Stephani Benjamin Szilagyi super obitu Petri Bethlen..., quam publice recitavit in pago Liskafalva, juxta Rosenbergam... 21. Octobr. 1646.* – 33. lap: *Sathmári L. Miklósnak, a sathmári... gyülekezet... szolgájának azon... gróf úr teste felett második prédikációja... Liptó vármegyében Lutsinán d. 24. Oct. Anno 1646.* – 42. lap: *Bethlen Péter... teste felett-való úti prédikáció, melyet tett Sáros vármegyében Sz. Mihályon a. 1646. 28. Octob. Selyei Balog István, huszti lelkitanító.* – 49. lap: *Más prédikáció, melyet tett... Szántón, Sz. Mihály havának harmincegyedik napján an. 1646. ugyan Selyei Balog István.* – 56. lap: *Ez szomorú utazásnak utolsó napján Nyíregyházán tett prédikációja Sathmári L. Miklósnak, d. 2. Nov. an. 1646.* – 65. lap: *Prédikáció, mellyel excipiáltatott... Bethlen Peter urunknak teste, mikor Báthorban a szálláson szekérről levén a sirató színben bévitetnék és letétetnék, 2. die Nov. Dobrai Bálinttól, ecsedi prédikátortól.* – 72. lap: *1646 3. Novembr. Báthorban lett prédikáció., a szerző neve ezúttal a prédikáció után olvasható: Hodászi Miklós* – 94. lap: *Unum necessarium, azaz... halotti rövid prédikáció, melyet... Bethlen Péter... halála és temetése felett tett... Nyir-Báthorban die 4. Nov. anno 1646. Vereczi Ferencz Sáros Pataki prédikátor.* – 124. lap: *Prédikáció, mellyet tett Csulaji György... Rakoczi Györgynek, Erdélyországának fejedelmének egyik udvari prédikátora, a báthori templomban a sir felett, minek előtte a testet beszállítanak az ő nyugodalmának helyére; a genealógia rövideden való előszámításával egyetemben an. 1646. die 4. Novembr.* – 139. lap: *Oratio funebris. E beszéd szerzője nincs feltüntetve. A kötet utolsó prédikációja nem Bethlen Péter, hanem Daróci Zsófia, albisi Zólyomi Miklós özvegye felett hangzott el.* – 150. lap: *1646. 29. Novembris, Jankafalván az udvarháznál lett prédikáció, mely azután megbővítettett, szerzője a beszédet aláíró Hodászi Miklós, ebből arra lehet következtetni, hogy talán az ő műve a Bethlen Péter fölött mondott beszédeket záró latin nyelvű Oratio funebris is.*

Bethlen Péter, idősebb Bethlen István fia, Bethlen Gábor unokaöccse, amint ez a kötet prédikációiból kiderül, rokonai meglátogatására és ügyes bajos dolgainak elintézése céljából utazott Trencsénbe. Hazatérőben azonban 1646. augusztus 3-án 38 éves korában reggel Bánon megütötte a guta és meghalt. A Bethlen család a holttestet hazavitette, és a nyírbátori templomban ifjú Bethlen István és Bethlen Krisztina sírjában helyezte el. A temetésen I. Rákóczi György fejedelem és felesége is jelen volt.

Daróci Zsófia, aki 75 éves korában hunyt el Jankafalván 1646-ban, Zólyomi Dávidnak, Bethlen Kata férjének volt édesanyja, így a Bethlen családdal közeli rokonságban állott, a fölött mondott prédikáció nyilván ezért kerülhetett be a gyűjteménybe.

Külön figyelmet érdemel a kötet két latin nyelvű beszéde. Szilágyi Benjámin István *Fatalis periodusa* ugyanis nem szokványos gyászbeszéd, hanem inkább történetfilozófiai értekezésnek tekinthető a birodalmaknak, Magyarországnak és annak vezető családjainak virágzásáról és pusztulásáról. Ennek az orationak retorikai kapcsolataival Lukácsy Sándor (ItK 1989: 228), irodalmi vonatkozásaival Bán Imre foglalkozott (Janus Pannonius tanulmányok. Szerk. Kardos Tibor, V. Kovács Sándor. Bp. 1975, 500–501). A szerző nélküli *Oratio funebris* pedig Bethlen Péter személyére, különösen peregrinációjára s ennek során tett római látogatására nézve tartalmaz adatokat (OSzKÉvk 1982–1983, 411–422, Heltai János). Feltételezhető, hogy e meglehetősen világias hangvételű beszéd szerzője Pálóci Horvát János, aki ez időben mint II. Rákóczi György titkára Váradon lakott, s aki Bethlen Péter kísérője volt külföldi tanulmányai idején. Benne valószínűleg közös élményeiket örökíti meg, amint halványan céloz is arra, hogy jelen volt Rómában

a pápai audiencián: *comes cum universo suo comitatu solenniter introductus* (123. p.) (Kulcsár Péter közlése). A magyar nyelvű prédikációk retorikai jellegű megjegyzéseit Kecskeméti Gábor elemzte (121, 144–145, 149, 156–158, 169–170, 174, 177–178, 180, 184, 196–199, 229, 231–232).

In 22 bibliothecis 45 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Sárospatak *Ref* – Sibiu *Mus* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş – etc.

2161

⟨Frölich, David: *Ephemeris ad annum 1648. Prognosticon. Bartphae 1647 Klöss jun. – 4°*⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1757!

2162

⟨Kalendárium és prognosztikon az 1648. esztendőre. Bártfa 1647 Klöss jun. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1709!

2163

[3] AZ SZ[ENT] DAVID profetának ékes rhythmusu soltarival – [2] es azon soltárokból szereztetett DICSIRETEKKEL – [1] s' egyéb ISTENES ENEKEKKEL és hymnusokkal tellyes könyv. – [4] Ezek után vadnak edgy-néhány ahetatos IMÁDSÁGOK, mellyeket most úyobban ki bocsátott és öregbitett Bartfan 1647 Klössz Jakab [jun.].

A¹²–Z¹², Aa¹²–Hh¹² Ii¹¹ = [2] + 446? + [13?] + 243 + [7] + 53 + [1] pag. – 12° – Orn.

Sztripszky I 1985/192 és 1986/193 ← MKsz 1884: 316–317 – Caplovic 198

Protestans egyházi énekeskönyv. A zsoltárok könyvének verses fordítása és imádságok. – A címlap hátán bibliai idézet. Ezt követően minden további bevezetés nélkül kezdődik a fő-rész. A címlap szövege – amely szerint a kiadvány élén *Sz. Dávid próféta ékes ritmusú zsoltárainak*, vagyis a Szenci Molnár Albert által fordított teljes zsoltároskönyvnek kellene állnia –, és a kiadvány tényleges szerkezete itt és a többi azonos című kiadásban is (2254, 2406, 2564, 2624) eltér egymástól. A nyomtatvány élén valójában a graduált helyettesítő himnuszok [1] találhatók, ezt követik ebben a kiadásban a zsoltárokból szerzett dicséretetek, vagyis a gyülekezeti énekeskönyv [2], majd Szenci zsoltárai [3], végül a rövid imádsággyűjtemény [4].

A mű beosztása és az énekek rendje néhány apró különbségtől eltekintve megegyezik az 1648. évi váradi kiadásával (2254). Az eltérések az egyes részekben a következők. A *Hymnuszok* című részben a teremtésről szóló himnuszok között ebben a bártfai kiadásban az 57. lapon a vásárnakra való *Felséges Isten, mennynek, földnek ura és mindeneknek vagy* kezdetű himnusz olvasható, míg az 1648. évi váradi kiadásban (2254) ennek másik változata: *Felséges Isten, mennynek, földnek ura és mindeneknek nagy*. A *Catechismusból való dicsérek* című részben itt nincsenek benne a *Hiszek a mennybeli és a Hallgasd meg Úristen, kérésemet* című énekek, a *Külömb-külömb-féle dicsérek* című részben pedig nem található a *Minden embernek illik* kezdetű. Ugyanebben a részben többletként olvasható a 423. lapon a *Mennyei Atyánk, Úristen* kezdetű ének. Az egyetlen ismert példányból hiányoznak az „S₁₂” és „T₁₋₁₀” foliók. Ezeken a *Külömb-külömb féle dicsérek* című rész vége és a *Lajstrom* eleje volt olvasható. A hiányzó leveleken szereplő énekek, mint H. Hubert Gabriella a *Lajstrom* alapján megállapította (MKsz 1996: 86–89), ugyancsak azonosak voltak a váradi kiadás (2254) megfelelő részével. A számozott rész feltehetően a 446. lapig tartott. A bártfai kiadás legszembetűnőbb eltérése az azonos szerkezetű váradiaktól, hogy ebben nincsenek *Halotti énekek*, amelyek a váradi kiadásokban a dicsérek végén találhatók.

Külön, önálló impresszumot is tartalmazó címlappal kezdődik a *Psalterium Hungaricum*, az az *Szent Dávid királynak és profétának 150 zsoltári, a franciai nóták és rhythmusok szerint magyar versekre fordítottak és rendeltettek Szenci Molnár Albert által*. Tartalma és beosztása teljes egészében megegyezik az 1648-i váradi kiadásával. A függelékben található énekek kezdőszavait lásd e kiadás (2254(4)) leírásában, a zsoltárokat az 1645. évi amszterdami kiadásnál (2091(2)), a lapszámokat az incipitmutatóban.

A *Regestroma* a zsoltároknak után kezdődik a *Buzgó háladások és könyörgések* című rész, amely annyiban tér el a váradi kiadásoktól (vö. 2254(5) és 2406(5)), hogy itt a *Keresztýn rabok imádsága* helyett még egy *Estvéli imádság* olvasható, majd egy rövid elmélkedés *Urunk szenvedésének szemlélése felett elámult léleknek (Soliloquiuma) magában való beszélgetése*. A kiadvány végén itt is *Az imádságoknak táblácskája* áll.

A nyomtatvány egyetlen példányát először Florián Jakab írta le az eperjesi ág. ev. kollegium könyvtárából (MKsz 1884: 316). A kötet valójában Szlávik Mátyás eperjesi teológiai professzor tulajdona volt, aki azt 1898-ban a sárospataki könyvtárnak adományozta. Az itt újra felfedezett kötetet H. Hubert Gabriella ismertette és tartalmi elemzése alapján kijelölte helyét a protestáns énekeskönyvek XVII. századi kiadásai között. Megállapításai szerint ez az énekeskönyv minden bizonnyal a ma csak töredékpéldányból ismert 1642. évi váradi kiadás alapul (1981), amely feltételezhetően megegyezett a későbbi váradi kiadásokkal (vö. 2254). Ezen bártfai kiadás sajátossága a halottas énekek hiánya, ezért elképzelhető, hogy ez szolgált mintául a század végén ugyancsak halotti énekek nélkül megjelent 1700. évi debreceni (RMK I 1553) és kolozsvári (egyetlen ismert példánya a budapesti Akadémiai Könyvtárban, jelzete: RM I 8° 984) kiadásoknak (MKsz 1996: 86–89, H. Hubert Gabriella).

Cf. (1): 1628(3)*; 1643, 1981, –, 2254(1), 2406(1), 2532(1), 2564(1), 2624(1), →

(2): 1628(1)* 1981, –, 2254(2), 2406(2), 2532(2), 2564(2), 2624(2), →

(3): 962(1)*!; 1947(1), 1981, 2045, 2091(2), –, 2254(4), 2305, 2363(1), 2406(4), 2424, 2564(3), 2624(4), →

(4): –, 2254(5), 2406(5), →

Budapest *Nat* cop. – Sárospatak *Ref* 2* (Eperjes)

2164

[1] KRAKAI kalendarium a béczi prospectus szerint Urunk születése után az MDCXXXVIII. esztendőre rendeltetett Jablonski Miklós krakai mathematicus által. – [2] (Prognosticum astrologicum az MDCXXXVIII. esztendőre, mely [!] bissextilis avagy szökő esztendőnek neveztetik.) Bécben [1647] Gelbhaar Gergely.

[A]⁸ B⁸ C⁸ D⁴ = [28] fol. – 8° – 1 ins., mult ill. orn., init.

RMK I 801

Új naptár és prognosztikon. – A címlapon látható fametszeten két angyal tartja Magyarország koronás címerét. A naptárrész beosztása megegyezik az 1639. évi bécsi kalendáriuméval (1712). A hónapversek januári kezdősora: *Ez első hónapba eret ne vágass*. A naptár után a nyomdász latin nyelvű ajánlása következik *Georgio Lippay... archiepiscopo Strigoniensi... item... Caspari Lippay... libero baroni...* A prognosztikon egyes fejezetei: *A télről – A kikeletről – A nyárról – Az őszről – A Napban és Holdban való fogyatkozásokról – A földnek terméséről – A betegségekről – A hadi állapotokról – Magyarországról*. A kiadványt a *Magyarországi és erdélyi sokadalma* című vásárjegyzék zárja.

Cf. 1667!

Budapest Nat ① (Csorna)

Lippai Ferenc: Telegdi János kalocsai érsek fölött tartott gyászbeszéd... Bécs 1647 = **Appendix 188**

2165

»PEST-GE BET. Demnach es sich fast wil ansehen lassen, als woll der erzürnete Gott mit seiner Pest-ruthen abermalen hinter uns her sein, so ist es die höchste nohturfft dass wir dieser schweren straffe mit einem allgemeinen Gebet entgegen kommen, beten und sprechen mit andacht diss Gebet. (Cronstadt 1647) [Herrmann].«

»8 pag. – 8° – 1 ins.«

Gross: Kronstädter 199

Evangélikus imádság és ének. – A ma egyetlen példányból sem ismert művet a brassói evangélikus gimnázium példánya alapján Julius Gross írta le (Kronstädter 199). Eszerint a pestist előző imádság után *Pest-Gesang, auf die weiss: Ach wie elend ist unser Zeit* kezdetű

éneket is tartalmazta. A kiadványt *Corona Transylvaniae* körirattal Brassó város címere és kolofon zárta.

Olim: Brassó, ev. gimn.

Halotti beszéd Bocskai Ferenc felett. Debrecen 1647. = **Appendix 189**

2166

APPLAVSVS academici honori et famae... Lavrentii Banck Norcopensis Gothi philosoph[i] et j(uris) u(triusque) d(octoris) cum bonorum omnium voto ad professionem juris in... academia Franequerana, ad diem XV. Martij publice introduceretur, a sincerioribus amicis dicti, dedicati et consecrati. Franekerae 1647 Idzardus Alberti[Balck] typographus in academia Franaquerana.

A⁴ B⁴ C² = [10] fol. – 4° – Orn., init.

Postma, F. – Sluis, J. van: Auditorium Franakerensis. Bibliographie der Reden, Disputationen und Gelegenheitsdruckwerke der Universität und des Athenaeums in Franaker 1585–1843. Leeuwarden 1995, 521, nr. M/1647/2.

Köszöntő versek különféle nyelveken, köztük magyarul is. – A kiadványban olvasható versekkel Laurentius Banckot köszöntötték barátai abból az alkalomból, hogy 1647. március 15-én a franekeri egyetem jogi professzorátusába beiktatták. A bevezető két spanyol és egy olasz nyelvű költemény alatt nem szerepel szerzője neve. *Johannes Horstius Vardeberga-Hollandus* verse latin nyelvű. Nem lehetetlen, hogy ő az első három költemény szerzője is. *Od Xiedza Mikolaia Arnolda plebana Beetkumskiego* lengyel; *Od Jana Crispina* cseh vers olvasható. – *Joannes Krainski Polonus ss. theol. stud.* latinul írt köszöntést. A négy disztichonból álló magyar vers címe *Epigramma Ungaricum*. Örvendező versek, alatta: *Igaz Kálmány által irattattak*, kezdő szavai *Jó dolog a tudomány*. *Joannes Progulbicki ss. theol. stud* egyik verse latin, a másik litván nyelven olvasható. A további költemények szerzői és nyelve *Joannes Audziewiczus Littuanus*, latin – *Andreas Heide Christ Norvegus*, latin – *Henricus Holst Haffnia Danus*, német – *Johannes Wilchen Berg. Norv.*, latin – *Claudius Gantzius ä Borgen Norvegus*, dán – *H. Suitsroh*, francia – *Thomas Georgii Cambro-Britannus*, angol – *Nicolaus Hayma Franeq. Frisius phil. et med. stud.* latin – *Theodorus Wybinga, Leov. Frisius phil. et s. s. l. stud.* latin – *Olaus Erici Borghese Stockolmia Suecus*, svéd.

Az impresszumban Idzardus Albertinek nevezett nyomdász teljes neve Idzardus Balck, aki 1647–1655 között működött Franekerben. (Gruys, Jean Albert – Wolf, Clemens, de: *Thesaurus 1473–1800. Nederlandse boekdruckers en boekverkopers*. Nieuwkoop 1989, 8, 237).

Leeuwarden Civ ①

2167

[ALSTED, Johann Heinrich]: [Catechismus religionis Christianae compendiose propositus et sacrarum literarum testimoniis confirmatus. Albae Juliae 1647] – CATECHISMUS, az az a keresztyeni vallásnak és hűtnek rövid kérdésekben és feleletekben foglaltatott, szent írásbéli bizonyosságokkal meg-erössítettett summája, avagy veleje. Fejér Váratt MDCXLVII [typ. principis].

A⁸–D⁸ E¹⁰ = 83 + [1] pag. – 8° – Orn.

RMK I 790 – RMK II 672

Református katekizmus latin és magyar nyelven. – E kiadvány betűhű újraszédése az előző kiadásoknak (1764, 1993). A meglévő unikum példányból hiányzik az A₁ és A₈ levélpár, vagyis a latin nyelvű címlap, illetve az első füzet utolsó levele. A latin címlapot már Szabó Károly sem látta (RMK II 672), ezért ennek szövege a fenti leírásban a korábbi kiadásokat követi.

Cf. 1578*; 1640, 1764, 1958, 1993, – 2212, 2373, 2402, 2573, →

Budapest Nat cop. – Debrecen Ref ②

2168

(ALSTED, Johann Heinrich:) Rudimenta lingvae Latinae in usum scholae Albensis hoc modo elaborata, ut puer unius anni spatio ex illis legere, declinare, comparare, conjugare, initia denique Syntaxis et radices sylvarum vocabulorum harmonicae addiscere possit. Editio quinta. Albae-Juliae 1647 [typ. principis] per Martinum Major Coronensem.

A⁸–M⁸ [N⁸?] = 192 + [16?] pag. – 8° – Orn.

MKsz 1913: 246

Latin nyelvtan. – A könyvtáblából kiáztatott, töredékesen fennmaradt nyomtatvány a *Rudimenta* Piscator által átdolgozott, 1640-ben megjelentetett harmadik kiadásának (1823) laponkénti újraszédése. Csúpan Alsted *Ad praeceptorem* című előszavának keltezését változtatták meg 1640-ről 1635-re. Terjedelme feltehetőleg megegyezett annak terjedelmével, csúpan az utolsó füzetből nem maradt fenn semmi. Az előszó először az 1634. évi kiadásban (1580) olvasható, feltehető, hogy a visszadatáláskor ezt az évszámot írták el 1635-re.

Brassai Major Márton 1647-től vezette a fejedelmi nyomdát 1658-ig Gyulafehérvárott, ezután 1664-ig Szebenben (OSzKÉvk 1978: 291–341, V. Ecsedy Judit és MKsz 1991: 50–61, V. Ecsedy Judit).

Cf. 1580!; 1823, →

Budapest Nat ③* ④

2169

(ARTICULI dominorvm regnicolarvm trivm nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in comitiis eorundem generalibus, civitatem Albam Juliam ad diem decimum sextu(m) mensis Martii anni domini millesimi sexcentesimali quadragesimali septimi indictis, celebratis conclusi.) [Gyulafehérvár 1647 typ. principis.]

A² B² C¹ = [5] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 1988/195 ← MKsz 1897: 53 – Dézsi: Suppl. 76

Erdélyi országgyűlési törvénycikkék magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül I. Rákóczi György latin nyelvű oklevelével kezdődik. A cím a második lapon olvasható. Ezt követi az 1647. március 16 és április 10 között Gyulafehérvárott tartott országgyűlés tíz artikulusba foglalt végzéseinek szövege. A végén latin nyelvű záradék 1647. április 10-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml X 454–460

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint a gyulafehérvári fejedelmi nyomdában készült (MKsz 1968: 207, Fazakas József és OSzKÉvk 1978: 331, V. Ecsedy Judit).

Cf. 1005*!; 1641!, –, →

Budapest Arch ① – Budapest Univ ① – Cluj-Napoca Acad ① – Sighişoara ①

Comenius, Joannes Amos – Szilágyi Benjámin István [transl.]: *Janua lingvae Latinae reserata aurea. Albae Juliae MDCXLVII.* – Vide 2211

2170

(CSAHOLCZI PAP János – BIHARI Ferenc [transl.]:) *Index vocabulorum.* (Albae Juliae MDCXLVII [typ. principis] per Martinum Major Coronensem.)

A⁸–Z⁸, Aa⁸–Ii⁸ = 507 [recte 510] + [2] pag. – 8° – Orn.

RMK I 792 – RMK II 673

Latin-magyar szótár. – A külön címlap nélkül készült nyomtatvány címe *Index vocabulorum* az első lapon olvasható, impresszum adatai a címet követő rövid *Praefatio* szövege végén találhatók. E betűrendes latin-magyar szótár Joannes Amos Comenius *Janua linguarum* című művéhez készült. Minden szócikk utal a latin szó előfordulási helyére is a *Januában*. A nyomtatványt *Joannes Past. Tsaholci, ... rect. collegii Albens. et logicae facult. magister ordinarius, Indicis Latino-Ungarici interpres* és *Franciscus Bihari ... rect. collegii Alb. et poeticae*

facult. magister ordinarius, Indicis Latino-Ungarici translator Ad lectorem candidum címzett üdvözlő verse zárja.

E versből kitűnik, hogy az *Index* Johann Heinrich Bisterfeld költségén jelent meg. Szerzői, a gyulafehérvári iskola rektorai a *Janua* közelebről nem ismert angol és „belga” nyelvű indexének mintájára állították össze munkájukat. Melich János megállapította, hogy nem használták fel Szilágyi Benjámin István *Janua*-fordítását (2002), de a tulajdonnevek esetében haszonnal forgatták Calepinus és Szenci Molnár Albert szótárait (A magyar szótáriródlalom I. Bp. 1907, 153–159; vö. Bartók 38–39).

E kiadvány azonos szedés az 1648. évi gyulafehérvári *Janua* kiadás második részeként megjelent *Index vocabulariummal* (2211(2)). Feltételezhető, hogy az 1647-ben elkészült *Index* példányainak egy része a szótárak iránti nagy kereslet miatt önállóan került forgalomba. Más részük az 1648-ban elkészült Januával egybekötve, azzal közös címlappal alkot egy kiadványt.

Cf. –, 2211(2), 2265(2), →

Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Acad* ① ② – Cluj-Napoca *Univ* ② – Zalaú ①
Olim: Schlauch Lőrinc szatmári püsp. könyvtára

2171

(KÁSZONI János): Rövid igazgatas a nemes Magyar Országnak és hozzá tartozó részeknek szokott teorveny folyasiról, mellyet nemzetes Veres-Marthi Ciko Mihaly uram keresere deákból magyar nyelvre fordított Kaszoni Janos Váradgyán. Nyomtatattott azon Ciko Mihály V[ram] költségén. Gyula-fejér-váratt 1647 [typ. principis] Brassai Major Marthon.

A⁴, A⁴–Z⁴, Aa⁴–Oo⁴ = [6] + 302 [recte 292] + [3] pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 791 – Nagler 267–268

A magyarországi perrendtartás kézikönyve. – A fordító, Kászoni János 1647. május 1-jén Váradon keltezte *Elöljáró rövid írás a méltóságos erdélyi fejedelem gyulafehérvári udvar bírájához, nemzetes Ciko Mihály uramhoz* című ajánlását. Ezt még egy bevezető rész követi: *Az olvasók holmi dolgokról tudósíttatnak* 1647. május 3-i kelettel. Ebben a fordítás munkájának nyelvi nehézségeiről értekezik Kászoni. A főrész *Rövid igazgatas a nemes Magyarországnak törvény folyásáról* Kitonich János *Directio methodica processus judiciarii juris consuetudinarii regni Hungariae* 1619-ben Nagyszombatban megjelent művének (1193(1)) pontos fordítása. Végül *Mutató táblácska* címmel tartalomjegyzék és 1647. május 8-i kelettel *A nyomtatásban esett fogyatkozásokról* szóló figyelmeztetés zárja a kiadványt.

A fordítást készítő Kászoni Jánost Szinnyei József azonosnak vélte azzal a Kászoni Jánossal, aki 1658-ban Sátoraljaújhelyt, majd 1663-tól Varannán volt lelkész (V. 1162). Ez a feltételezés azonban kizárható, mert ez a Kászoni János csak az 1650-es években tanult Sárospatakon, majd Utrechtben, Franakerben és Groningenben (Zoványi: Lexikon 300). Mint *A nyomtatásban esett fogyatkozásokról* figyelmeztetésből kiderül, a jogtudós Kászoni a Gyulafehérvár melletti Váradján lakott. 1633–1641 között a fejedelmi nagyobb kancellária írnoka (Trócsányi

Zsolt: Erdély központi kormányzata 1540–1690. Bp. 1980, 192). Életéről még egy adat ismeretes: 1665-ben Váradján „a fejedelem disznai között vala disznaja.” (Erdélyi Magyar Szótörténeti Társ. Szerkesztette Szabó T. Attila. II. Bukarest 1978, 410).

A nyomtatványnak két változata ismeretes. A sajtóhibákról szóló figyelmeztetés elmondja, hogy a nyomtatás munkálatai közben pestisjárvány tört ki, amelynek a nyomdászok és Kászoni háza népe között is voltak áldozatai. Emiatt a korrigálás nehézkesen haladt, a jogtudós nem mehetett be mindenkor Gyulafehérvárra, hanem a próbákat vitette ki magához Váradjára. Így többnyire csupán egyszeri vagy legfeljebb kétszeri korrektúrázásra volt lehetősége, ezért maradt néhány apró sajtóhiba a szövegben. Az 56. lap utolsó sorába azonban értelemzavaró hiba került. Itt a nyomdászinas a *Christus* szót szedte (A-variáns) a *curialis* helyébe (B-variáns). Kászoni éppen akkor lépett a műhelybe, amikor ezt a lapot nyomták, s bár 200 példány már elkészült, a később nyomtatottakban kijavították ezt a hibát.

Cf. 1193(1); –, 2320(1), →

In 21 bibliothecis 33 expl. – Bratislava Univ – Budapest Acad, Nat, Univ – Cluj-Napoca Acad, Univ – Debrecen Ref, Univ – Szeged Univ – Târgu Mureș – Zagreb Univ – etc.

2172

(SZENT IRÁSBELI erősegek es bizonsagok, a mellyek a pápistákat, Luther, Arminius és Ariusnak követőit ez következő rövid sum[mák]ban világossan az hamisságról meg győzik.) [Gyulafehérvár cr. 1647 typ. principis.]

[4 + ?] fol. – 8°

OSzKÉvk 1967: 333-334

Bibliai helyek református tematikus gyűjteménye. – E kiadás fennmaradt négy, füzetjelzés nélküli levelének élére fejlécként van nyomtatva a címleírásban olvasható belső cím. Ezt követően a feltételezhetően Keresztúri Pálnak tulajdonítható, más ismert kiadásaiban tíz nyolcadrészt levelet betöltő munka (vö. 2102) negyven témaköréből tíznek a részletei olvashatók. A töredékről nem állapítható meg, hogy a mű ezúttal önállóan jelent-e meg *Mennysország kinyitott egyetlen szoros kapuja* címmel, mint 1656-ban Váradon (RMK I 915) és 1672-ben Kolozsvárott (RMK I 1130), vagy pedig *Az egész keresztyéni vallásnak rövid fundamentum* című kiadvány függelékét képezte, mint 1645-ben Gyulafehérvárott (2102).

Fazakas József, aki először ismertette a töredéket, megállapította, hogy betűtípusai azonosak az említett 1645-re datált kiadásával (2102), de szedésük eltér attól. A tüzetes tipográfiai vizsgálat azt mutatja, hogy mindkét kiadás az 1640-es évek derekán jelent meg egymáshoz olyan közeli időpontban, hogy a betűtípusok kopása alapján köztük kronológiai sorrendet felállítani nem lehet. (V. Ecsedy Judit megállapítása.) A fennmaradt leveleket egy 1648. évi wittenbergi nyomtatvány kötetátlájából áztatták ki. Más időrendi támpont híján nincs ok Fazakas József 1647-re szóló datálásának elvetésére (OSzKÉvk 1967: 333–334, 339).

Cf.: 2102(3), –, →

Budapest Nat ④

2173

[1] KALENDARIUM Christus Urunk születése után 1648. esztendőre. Frölik David által alkalmaztatott az Erdély és Magyar orszagi polushoz. – [2] (Rövid iövendöles az 1648. esztendőre, Christus Vrunck születése után, mely bissextilisnek mondatik... alkalmaztatott Frölik David készmárki astronomus által.) Colosvarba [1647] Hel[ta]i G[áspár] m[űhelyében] (Abruji György).

A⁸ [B]⁸ C⁸ + ? = [24 + ?] fol. – 16° – 1 ins.

RMK I 804

Új-naptár 6-naptárral és prognosztikon. – A kiadványnak öt helyen maradt fenn töredéke: a Kolozsvárott és Bukarestben őrzött naptártöredék az A₁, A₄, A₅ és A₈ leveleket tartalmazza, a nagyenyedi két azonos töredék az első füzetet kiegészítő A₂, A₃, A₆ és A₇ leveleket, az Országos Széchényi Könyvtár töredékei pedig a C ív egyes, kötetstáblából kiáztatott sérült leveleit négy, majdnem azonos példányban. A címlapon Kolozsvár címere látható, a címlevél hátán a kiadványt *Sigismundo Mikola de Szamosffalva... principis... Georgii Rakoci... dapiferorum supremo magistro* ajánlja *Georgius Abrugi typograph*. A hónapok naptártáblái közül a januártól július első feléig terjedő naptártáblák maradtak fenn, amelyek magyar nyelvű Císio Janust is tartalmaznak. A kiadvány beosztása hasonló lehetett az 1641. évre szóló kolozsvári naptárhoz (1828), ahol a naptárrész és a prognosztikon között volt a vásárjegyzék. Ez utóbbinak második fele a C₁, C₂ leveleken található. Ezután következik az önálló címlappal ellátott prognosztikon, amelyből a következő fejezetek maradtak fenn: *Az esztendőnek 4 részeiről. I. A télről – II. A tavaszról – III. A nyárról – IV. Az őszi – [...] VI. Hadakról, betegségekről, gyuladásokról, s egyéb nyavalyákról – VII. A kerti, szőlőbeli, mezei termésnek reménységéről – VIII. Az [...] – IX. [...] Itt sérült, csonka a levél, csak a fejezetek számozása olvasható. Ezután több fejezet már nem volt, mert e levél hátlapján a *Krisztus Urunk születése után való rövid krónika* kezdődött. A kiadvány a C_{8b} lappal, a krónika első lapjával megszakad.*

A nagyenyedi töredékeket Musnai László még váradi nyomtatványnak tartotta (MKsz 1940: 393), a legújabb vizsgálatok azonban a kolozsvári nyomtatást igazolták (vö. 2198 és Appendix 192).

Cf. 1828!

Aiud ④ ④ – Budapest Nat ④ ④ ④ ④ + cop. (Aiud) – București Arch ④* – Cluj-Napoca Univ ④* – Târgu Mureș ④

2174

⟨Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1648. Leutschau 1647 Brewer. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 2273!

2175

DÜRNER, Samuel: Christlicher Leich-Sermon über den tröstlichen Spruch Pauli Rom: c. 8. v. 18. zum Ehren-Gedächtnüß der... Frawen Johanna Elisabeth (gebohrnen) Löwin des... Herrn Johannis Weberi, vornehmen Rathsverwandten und wolbesten Apoteckers in Eperies etc. ... geliebten Ehefrawen. Alß dieselbe den 19 Tag Martij, anno 1647, im Herrn eingeschlaffen und den 21 Martij mit christlichen Ceremonien in ihr Ruhe-Bettelein ist versetzt worden... in die Feder gebracht durch Samuel Dürnern, deutschen Prediger daselbst. Leutschau (1647) bey Lorentz Breuern.

A⁴–C⁴ = {12} fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 674 – Caplovic 921

Gyászbeszéd. – A címlevél hátlapján a szerző művét *Dem... Herrn Johann Löwen von Eysennach, königlicher Majest zu Dänemark kur- und fürstl. sächsischer auch anderer vornehmen Fürsten und Herrn des h. römischen Reichs wohlbestellten Residenz-Rat und Agenten am kaiserlichen Hof zu Wien és Dem... Johann Webern vornehmen Ratsverwandten und wohlbestellten Apothekern zu Eperies* ajánlja mint patrónusainak. Az ajánlás után Samuel Dürner Johanna Elisabeth Löwe fölött elmondott gyászbeszéde olvasható.

Johanna Elisabetha Löwe, Johann Löwének, a dán király és szász választófejedelem tanácsosának, prágai, majd bécsi ügyvivőjének és az ismert költőnőnek, Johanna Elisabetha Westhoniának volt a lánya, 1608-ban Prágában született. Előbb Johann Friedrich Breithaupt, királyi és választófejedelmi tanácsosnak, bécsi udvari ügyvivőnek a felesége, majd ennek halála után 1643 júliusától Johann Weber eperjesi tanácsos és patikus házastársa. 1647. március 19-én halt meg.

Cf. 2003!

Budapest Acad ①

Epitome pietatis Marianaе. Leutschoviae 1647. – Vide 2239

2176

ΕΥΦΗΜΟΣ μνημη seu laudatio funebris viri... Johannis Langh a Krugberg... civitatis Leutschoviensis consularis primarii..., qui annorum 24 laboribus in senatoria dignatione auspicato exantlatis et palmarij per sexennium judicis rebus praeclare gestis, atq(ue) 52 aetatis annis integerime exactis... in Christo expiravit XXX. Novembr(is) anno MDCXLVII.

et... in crypta haereditaria antiquae sui stemmatis nobilitati in aede sacra fabrefacta juxta epitaphium suum marmoreum die 17 Decemb(ris) condebatur, ex pio amoris... adfectu... celebrata ab amicis et clientibus. Leutschoviae (MDCXLVII) typis Laurentii Breveri.

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 677 – Čaplovič 922

Gyászversek latin, német és görög nyelven. – A nyomtatványban a következő szerzők verselték meg Johann Lang lőcsei bíró halálát: *Samuel Spillenberger med. d. – Michael Kraut und Fleisch, ecclesiastes apud Leutschovienses és Johannes Klisch a Slavicis concionibus in patria* latin nyelven, *Georgius Krieschke Vratislavia-Silesius, gymnasii Leutschoviensis rector* görögül és latinul. Ezután *Jonas Spillenberger, Apotheker zur Leutschau* Samuel Spilenberger fenti versét fordította németre. *Elias Fielbaum, conrect. schol. Leusch. – Christoph Werner, p. t. cantor L. – Petrus Dingisch, sch. Leut. 3. cl. coll – Tobias Cruciger, scholae Leutsch. p. t. senior* költeményei ugyancsak latin nyelvűek. Végül *Johannes Scultetus Vratislav. scholae Leutschov. quintae clas. praec.* verse latinul és németül is olvasható.

Szabó Károly e nyomtatványt, mivel példányt nem ismert, Johann Samuel Klein leírása nyomán (Nachrichten II 455) Johann Lang temetési beszéde (2184) függelékének tartotta (RMK II 677). Ján Čaplovič azonban már példány alapján a beszédetől független nyomtatványként ismertette (922). Az önálló ívjelzés és füzetbeosztás, a különböző szerzők, az eltérő műfajok és nyelv egyértelműen igazolja Čaplovič megállapításának helytálló voltát.

Cf. –, 2181, 2184

Budapest Nat ①

2177

FAUSTAE acclamationes in optatissimum ... Christophori Schlegelii, ... theologiae doctoris nuper in Neapoli Wratislaviensi ad Spiritus Sancti praepositi ad Bernhardini pastoris, judicijq(ue) ecclesiastici assessoris ... jam vero ad ecclesiam Leutschoviensem vocati pastoris primarij, scholaeq(ue) inspectoris ... adventum anno salutis MDCXLVII. mense Novemb(ris). Leutschoviae (1647) typis Laurentii Breweri.

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn., init.

Čaplovič 923

Köszöntő versek. – E nyomtatvánnyal köszöntötték a lőcseiek Christoph Schlegelt, az új első papot, aki Boroszlóból költözött Lőcsére. A címevel után kezdődő főrészben a következő szerzők költeményei olvashatók: [1] *Doctor Samuel Spillenberger, civitatis Leutschov. medicus ordinarius* – [2] *Josephus Alauda Leutschov.* – [3] *Elias Fielbaum, conrector scholae Leutsch.* –

[4] *Christoph. Verner, p.t. cant. Leutsch.* – [5] *Petrus Dingisch, scholae ejusdem 3. class. collega* – [6] *Tobias Cruciger, p.t. scholae Leutschov. senior.*

Ezt a korábban ismeretlen nyomtatványt elsőként Ján Čaplovič írta le (923).

Budapest *Nat cop.* – Levoča *Ev* ①

2178

⟨Kalendárium és prognosztikon az 1648. esztendőre. Lőcse 1647 Brewer. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1650!

2179

KÁROLYI Péter: *Elementa Graecae grammatices in breve compendium ex prolixioribus grammaticorum praeceptis contracta a Petro Caroli. Nunc denovo e mendis repurgata... Leutschoviae MDCXLVII typis Laurentii Breueri.*

A⁸–H⁸ I⁴ = [68] fol. – 8° – Orn. ^a

RMK II 675 – Čaplovič 924

Görög nyelvtan. – Tartalma és beosztása teljes egészében megegyezik az 1607-ben Debrecenben megjelent kiadásával (959).

Cf. 235*!; 959*!; –

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① ① ① – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Acad* ② – Levoča *Ev* ① – Sárospatak *Ref* ③*

2180

KOLOSI TÖRÖK István: [1] Az edgyes életnek kedvetlen és káros voltáról, az társal valonak gyönyörűséggel tellyes hasznáról, s-az jo gazda aszszony-nak ditsiretiről iratot versek... – [2] Ezek mellé adatott az kakasrol vött hasonlatosságban a papok tisztiről valo enek-is a Stephano T. Colossino... Löcsén 1647 [Brewer].

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK I 795 – Čaplovič 925

Oktató versek. – A címlapon bibliai idézet olvasható. A címlevél hátán magyar nyelvű ajánló vers: *In commendationem utriusque operis praeposuit Johannes Bodo Szent-Mártoni*. Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Az egyes életet ha ki javallhatja*. Ezután következik magának az éneknek szintén magyar nyelvű szövege külön cím nélkül, két részre bontva: *Prima pars. De vitae solitariae ac viduae detestatione* – *Secunda pars. De vitae conjugatae et mulieris bonae laudibus*. Az ének kezdősora: *Jöjj elő műzsáknak éneklő serege*. A papi tisztségről szóló oktató versnek önálló címlapja van: *Cantiuncula de natura et proprietatibus galli, et quare supra templum ponatur... in Hungaricum idioma translata... a Stephano Török Colossi, ministro verbi divini in Csikszentmarton*. A címből az 1643-ra keltezhető kolozsvári kiadáshoz (2000) képest elmaradt az a mondat, amelyben a szerző az unitárius egyház papjainak ajánlotta művét. A vers kezdete: *Sokan vannak a papok közül*.

Mindkét ének szövege – kisebb helyesírási változtatásokkal – azonos az említett kolozsvári kiadásával. Ez utóbbinak csonkasága miatt a kritikai szövegkiadás (RMKT XVII/4 505–518) ennek a lőcsei kiadásnak szövegére is épül.

Cf. 2000, →

Budapest Nat ③ – Budapest Univ ①

2181

MEMORIAE nunquam intermoriturae symbola... Johanni Lang a Krugberk, consulari... civitatis Leutschovien(sis)..., qui implacabilem catarrhi gravedinem sustinens morte praematura anno aetatis 52 primum confecto, ultima die Novemb. anni 1647. ... pie... emigravit, die... 17 Decemb. ... est humatus, posita ab amicis... Leutschoviae (MDCXLVII) typis Laurentii Breweri.

A⁴ B³⁺¹ = [7] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 676 – Čaplovič 926

Gyászversek latin, német és görög nyelven. – A címlevelet követő lapon kezdődnek a Johann Lang halála alkalmából írt gyászversek. A kiadvány élén *Johannes Serpilius, eccles. Caismarcen. pastor* két verse áll. Ezek egymást követően latinul és németül is olvashatók. Majd *Daniel Fabri von Falckenberg aus Schlesien an jetzo Schulrector zu Keysrmarckt* görög és német nyelven búcsúzik az elhunytól. A további latin nyelvű költemények szerzői: *Elias Fielbaum, correct. schol. Leusch.* – *Christoph Werner. p. t. cantor L.* – *Petrus Dingisch, sch. Leut. 3. cl. coll.* – *Tobias Cruciger, scholae Leutsch. p. t. senior* és végül *Johannes Schultetus Vratislav, scholae Leutschov. quintae clas. praec.* latin és német nyelvű verse zárja a kiadványt. A címlap alján, s a versek egy részének befejezéseként, a nyomtatványban összesen öt helyen az 1647. évet (egy ízben hibásan 1646-ot) adó kronosztichon olvasható.

Johann Lang (1595–1647. november 30), gazdag és tekintélyes lőcsei polgár. 1624-től különböző városi tisztségeket viselt. Több ízben bírónak is választották. Jelentősebb családi ese-

mények alkalmával rendszeres megrendelője volt Lorenz Brewer nyomdájának (pl. 1652, 1731). Haláláról is több gyászkiadvánnyal emlékeztek meg (vö. 2176, 2184).

Cf. 2176, –, 2184

Budapest *Nat* ②* ③*

2182

MOLNÁR Gergely: *Elementa grammaticae Latinae pro recta institutione juventutis scholasticae ex prolixioribus grammaticorum praeceptis in breve compendium contracta* a Gregorio Molnar. Nunc noviter emissa et ab innumeris erroribus purgata. Leutschoviae 1647 typis et sumptibus Laurentii Breveri.

A^s [B^s–E^s] F^s G^s [H] ^s I^s [K⁷?] = [79?] fol. – 8° – Orn.

Čaplovic 926a

Latin nyelvtan. – A nyomtatvány egyetlen töredékes példányban maradt fenn, amely az A és F füzetek felét és a teljes G és I füzetet tartalmazza. A töredék beosztása megegyezik a teljes példányból ismert, 1650. évi lőcsei kiadásával (2323). A teljes terjedelemre is ez alapján lehet következtetni. Az 1647. évi kiadásból a következő részek őrződtek meg: az *Ad studiosos grammatices* című vers, az *Etymologia*, a *De nomine* c. fejezetek, részletek a *Syntaxis*ből, valamint az *Exercitatio*, Debreceni S. János és Thury Farkas Pál versei, s végül a *Regulae quaedam brevibus metris comprehensae* c. részben szakad meg a példány.

Bartók István megállapította, hogy e latin nyelvtannak ez az első ismert olyan kiadása, amely verses formában közli a legfontosabb nyelvtani szabályokat (51–52).

A nyelvtankönyv az impresszum tanúsága szerint Lorenz Brewer lőcsei nyomdász költségén jelent meg.

A sárospataki könyvtár 1648-ban összeállított jegyzékében „Prosodia Molnaris” címmel évszám nélkül szerepel szerepel egy tétel. Feltételezhetően a Molnár grammatikájának részét képező prosodiáról van szó. Szimonides Lajos azonban ezt ismeretlen „RMK”-nak tartotta (MKsz 1942: 411). A hiányos leírás alapján eldönthetetlen, hogy a fenti adat Molnár nyelvtanának egy ma is ismert, vagy már elveszett kiadására vonatkozik.

Cf. 628*!; 887*!; 1988, –, 2323, 2620, →

Budapest *Nat* cop. – Martin *MS* ④*

2183

[1] PRACTICA arithmetica, azaz számvető tabla, melyben minden féle adásról és vetelről való bizonyos számoknak summáját hamar és készen fel találhatni. Az Pythagoras Tablajabol (kit mas nevel Olasz Practicának is hinak) számláltatot es iráttatot. – [2] Nyereseg osztó tábla, melyben az egy tarsaságban lévő kereskedő, avagy osztozo személyek között kinek kinek az nyereségből való illendő részét hamar meg-vehetni és számlálhatni. Lőcsén 1647 Brever Lörintz.

A⁶–S⁶ T² = [110] fol. – 12° – Orn.

RMK I 793 – Sztripszky I 1989a ← MKsz 1883: 274 – Čaplovič 920

Szorzó- és kamatszámító táblák. – E nyomtatvány tartalma és beosztása teljes egészében megegyezik a Debrecenben 1635-ben megjelent kiadással (1606).

Részleges szövegkiadása: A táguló világ magyarországi hírmondói XV–XVII. század. Válogatta, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Waczulik Margit. Bp. 1984, 338–341.

Szabó Károly példányt nem látott a kiadványból. Címét Sándor István (Könyvesház 34) említése és Gyarmati Sámuel Sándor István adatához fűzött feljegyzése alapján vette fel bibliográfiájába (RMK I 793). Példányairól először Ráth György (MKsz 1882: 274) és az ő nyomán Sztripszky Híador tudósított (I 1989a).

Cf. 1063!*, –, 2474, 2506, →

Budapest Borda Antikvárium ① – Budapest Nat ② – Budapest Univ ②* – Cluj-Napoca Univ ②* – Zirc ①

Sámbár Mátyás: Epitome pietatis Marianae. Lőcse 1647. – Vide 2239

2184

SCHLEGEL, Christoph: Glückseliger Reichthumb eines lob-seligen Richters bey... Leichbegängnis deß... Herrn Johann Langens von Krugberg, ... Rathsgeschwornen bey... Leutschaw in Ober-Ungarn, auch des löblichen Raths-Collegij Eltestens etc., welcher den 30 Novembris... 1647. selig verschieden und darauff den 14. Decembris... bey der deutschen Pfarr-Kirchen in die Grufft seiner Eltern und Geschlechtsverwandten beygesetzt worden. Vorgestellet aus dem Buch Jobs cap. XXIX. durch Chri-

stophorum Schlegelium, der H(eiligen) Schriffth doct(orem) und der Kirchen daselbst pastorem. Leutschaw (1647) bey Lorentz Brewern.

A⁴–H⁴ I² = [34] fol. – 4° – 2 ins., orn.

RMK II 677 – Čaplovič 928

Gyászbeszéd gyászversekkel. – A címlevél hátlapján *Wapenschild und Helm derer Langen von Krugberg* felirattal a Lang család címere látható, amelynek szimbolikus jelentését német nyelvű vers is magyarázza. Ezt követően két költemény olvasható *Viro... Friderico Pobst a Seittaw, generosi Langi cognato carissimo, domino fautori et amico meo*, illetve *der... Frauen Catharinen gebornen Schwartzin dess... Johann Wilibald Meyers... Hausfrauen, meiner... Gönnerin* címezve. Ezek szerzője minden bizonnyal ugyancsak Christoph Schlegel. Ezután a főrészt, a Johann Lang fölött elmondott temetési beszédet *Antritt zum Gebet und Texte* vezeti be, a további belső címek sorrendben *Text, Eingang, Erklärung. II Ein glücklicher reicher, Lebens-Lauff des sel. H. Johan Langens von Krugberg*. Az utolsó lapot Lőcse város címere díszíti.

A szászországi születésű Christoph Schlegel (1613–1678) Lipcsében, Jénában, Wittenbergben tanult. 1638-tól Boroszlóban volt evangélikus lelkész és tanár. 1647-ben hívták meg lőcsei lelkésznek. 1656-ban visszatért hazájába, ahol szuperintendensnek is megválasztották. Beszéde, amelyben Johann Langot a bibliai Jóhhoz hasonlítja, a jó városi előjáróról írt tükörnek is tekinthető.

Szabó Károly e nyomtatványt csupán Johann Samuel Klein híradása alapján ismertette (*Nachrichten* II 455), s a Johann Lang halálára kiadott gyászversgyűjteménnyel (2176) egy nyomdai egységnek tartotta. Ján Čaplovič az azóta előkerült példányok alapján – helyesen – két önálló kiadványként írta le e műveket (Čaplovič 922 és 928).

Cf. 2176, 2181, –

Budapest *Acad* cop. – Prešov *Ev* ☉

2185

SERPILIUS, Johann II.: Dei opt(imi) max(imi) benignitate pastorum ecclesiarum ad inferiorem fluvium Poprad Fraternitas post luem epidemiam anni 1645 et varias mutationes tandem plene reintegrata, anagrammatice per Johannem Serpilium, eccl(esiae) Caismarcen(sis) pastorem et dictae Fraternitatis seniore celebrata, anno a nati Salvatoris circumcissione sesquimilles. CXLVII. Leutschoviae (1647) typis Laurentii Breweri.

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn.

Sztripszky. II 2546/94 ← MKsz 1891: 76 – Čaplovič 930

Köszöntő versek. – Az alkalmi nyomtatvány az alsópoprádvölgyi lelkipásztoroknak az 1645. évi pestisjárvány után megújhodott fraternitását ünnepli a tagok nevéből készített

anagrammak megverselésével. A versek szerzője *Joannes Serpilius*, a *Fraternitas* szeniora volt. A címlevél hátán a *Fraternitas* szóra készült *Transi freta* című anagrammáról szóló költemény olvasható. A főrészt a következő tizenöt lelképásztor nevéből alkotott anagrammákat verseli meg: I. *Joannes Serpilius* – II. *Daniel Solcovius*, pastor *Holo-Lomnicensis*, consenior – III. *Joachim Rinovius Zednicen*. *Marchiacus*, pastor *Roxen. fratern. orator* – IV. *Andreas Gryllus*, pastor *Kriegen*. – V. *Georgius Doleschovicenus*, pastor *Toporcen*. – VI. *Paulus Vitalis*, pastor *Buschovien*. – VII. *Thomas Dreyfennig*, pastor *Malduren*. – VIII. *Siegfriedus Spisco*, pastor *Parvo-Lomnicen*. – IX. *Andreas Langius*, pastor *Bierbronnen*. – X. *Joannes Fontanus*, pastor *Totfalven*. – XI. *Laurentius Venceslai Krsenowski*, pastor in *S. Georgio* – XII. *Tobias Poleus*, pastor *Neo-Sylvanian*. – XIII. *Thomas Belovius*, pastor *Antiquosylvanian*. – XIV. *Martinus Craesca*, pastor *Crucisvillan*. – XV. *Petrus Heningius*, junior pastor *Neren*. Végül az *Ecclesia* és a *Jesus* szó anagrammáját foglalta versebe a szerző.

Budapest Acad ① – Budapest Nat ①

2186

SERPILIUS, Johann II.: Lessus solamine plenus super obitu... Catharinae Tvrso de Betlehem-Falva, illustrissimi quondam comitis.. Georgii Turso, regni Hungar(iae) palatini ac locum tenentis regij etc. filiae; postea vero... Stephani Thoekeli, liberi baronis de Kesmarck, Schavvnik etc. ac... baronum assessoris consortis... quae d(ie) 28. Aprilis, anni 1647. aetatis 45. rebus humanis exempta d(ie) vero 22. Septemb(ri)s ejusd(em) anni honorificentissime humata est, per embelmatum[!] anagrammaticorum expositionem debite institut(us) ac parergis auctus a Johanne Serpilio, eccl(esiae) Caismarc(ensis) pastore, nec non Fraternit(atis) pastorum ad inferiorem fluvium Poprad seniore. Leutschoviae (1647) typis Laurentii Berveri[!].

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 678 – Caplovic 929

Gyászversek. – A címlevél hátán a Thurzó-címerre írt vers olvasható *Allusio ad insignia Tursonum duplicata* címmel. Ezután következnek a Thököly Istvánné Thurzó Katalin halálára írott versek. Thurzó Katalin 45 éves korában, 1647. április 28-án halt meg, s 1647. szeptember 22-én temették el. A kiadvány a szerző három gyászversét tartalmazza, amelyet az elhunyt nevéből képzett anagrammákra írt. (1) *Ex nomine proprio et gentili Catharina Turso de Bethleem-Falva emblema anagrammaticum triplex* a leánynevére, további két vers pedig az asszonynevére: (2) *Aliud addito cognomine maritali Catharina Turso-Thoekelia... ad... dn. viduum et liberos moerentes* – (3) *Iterum aliud ex iisdem nominibus... ad eosdem*. A gyászverseket (4) *Encomiasticum* címmel még egy anagramma és egy vers (5) *Acrostichis, sive sententia literis initialibus nomin. accomodata* követi. Végül két kronodisztichon az elhalálozás és temetés évét, hónapját és napját adja meg.

Budapest Acad ①

2187

SZENTMÁRTONI BODÓ János: Az sonak ditsiretiről valo magyar rythmusok a Johanne B. Szentmartoni. Nota: Meg adgya még Isten örömét, etc. Ez mellé adatott az Áts Mesterek ditsireti-is. Löcsén nyomtattatott 1647. esztendőben [Brewer].

A⁴ B⁴= [8] fol. – 4° – Orn.

RMK I 796 – Čaplovič 931

Versek a só, a malom és az ácsmasterségek dicséretéről. – A címlap hátán kezdődik az *Epigramma ad... Johannem Szent Martoni, ecclesiae unitariae Colosiensis pastorem concinnum, nunc vero Laudes salis modulantem* című magyar nyelvű üdvözlővers *A Michaeli Thuri, nunc camerario Colosien.* aláírással. Kezdősora: *Calliope múzsát dicsérték régenten.* Ezután kezdődik a kiadvány főrésze. Először *Laudes salis, quas... Michaeli Thuri de Thorda, camerario fodinarum Colosiensium fidelissimo dat dedicatque autor ... 1645 die. Decembris* című költemény két részben (*pars*). Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Az én ekém penna, papiroson szántok.* Első része az erdélyi só dicséretéről és hasznáról, második része pedig a bányászatáról szól. E vers után olvasható az *A malom és ácsmasterségnek dicséretéről való ének a Vasének nótájára.* Nótajelzése a szerző 1636-ban Kolozsvárott megjelent *A vasról való ének* című költeményére utal (1647). Kezdősora: *Minap indulék egy feltett utamra.* Utolsó szakaszából kiderül a vers írásának a dátuma: *Az ezerhatszáz és az negyvennégyben, Szent Jakab hava (= július) második hetében egy malommester Colos vármegyében erre kért engem, s úgy adtam kezébe.* Szentmártoni Bodó abban az értelemben méltatja és tartja hasonlóknak a két szakmát, hogy mindkettő képes megfékezni a sebes vizek erejét: a malommester malomkereket farag, az ács hidat, hajót stb.

Szövegkiadás: RMKT XVII/4: 443–453, 439–443.

Varga Imre a versek szövegkiadásához írt jegyzetekben megállapította, hogy azok Szentmártoni Bodó személyes élményei hatása alatt keletkeztek (RMKT XVII/4 660).

Tombor Tibor a kiadványban olvasható *A malom- és ácsmasterségnek dicséretéről való éneket* az első olyan magyar nyelvű nyomtatványként méltatta, amely a faiparral kapcsolatos szakmai kérdésekről szól (Faipar 1961:254).

Budapest Nat ①

2187A

⟨Tranovský, Jiřík: Phiala odoramentorum. Modlitby křesťanské... Sepsané a vydané od kněze Jiříka Tranovského p. m. služebníka Kristova při církvi Svatomikulášké v Liptově. V Levoči 1647 Brewer.⟩

Čaplovič 932 – Knihopis 16.337

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Evangélikus imádságoskönyv biblikus cseh nyelven.

Jirík Tranovsky imádságoskönyvének erre a ma példányból nem ismert kiadására először a Knihopis (16.337) következtetett az 1685. évi kiadás (RMK II 1573) élén olvasható előszó alapján. Ez tudósít arról, hogy mivel az előző, 1635. évi lőcsei kiadás példányai már igen ritkák (1632), Lorenz Brewer 1647. augusztus 10-én keltezett előszóval saját költségén újból ki nyomtatta ezt az imádságoskönyvet. Az adatot Ján Caplovič is átvette (932 és vö. Tranovského Sborník 1936: 159). A fenti leírás a Knihopis által az 1685. évi kiadás alapján kikövetkeztetett címet követi.

Cf. 1632, – →

Articuli dominorum... statuum et ordinum regni Hungariae... Posonii 1647. = **Appendix 190**

2188

MARIA halálra váltaknak es meg-holtaknak anyja új gyölekezetinek rend-tartása Posomban, Sz(ent) Márton egy-házában helyezettett Böldog Aszszonyunk képe-előtt, mely a' purgatorium-béli lelkek meg-szabadulásokért... tiszteltetik. Kezdetett felseges III. Ferdinand chászár, magyar és cheh-országi király kegyelmes jóvallásából. Alkottattott... Lippai György esztergami ersek és magyar-országi primas-által, mind ő felsége uduari sok tekéntetes és nagyságos urak, s-mind más fejedelmi méltosag-béliek s-nemzetes személyek [!] áitatos ohaitásokra. Posomban 1647 [typ. Societatis Jesu] Aksamitek Zacharias.

A⁸ B⁸ = [2] + 30 pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 797 – Caplovič 357

Katolikus vallási társulat kézikönyve. – A könyvecske *Mária, halálra váltaknak és meg-holtaknak anyja* címmel Lippai György esztergomi érsek bevezetőjével kezdődik, amely Posomban, érseki házuknál, 1646. december 21-én kelt. Ebben ismerteti a társulat célját, s egyben tudatja, hogy azt a jezsuiták vezetésére bízta. A bevezető után következik a társulat szabályzata XVIII pontba foglalva, majd a *Társaságabelieknek szolgálatjára való kötelezéseknek formája*, vagyis a fogadalomtétel szövege. Tizedik Innocentius pápa jóváhagyó bullájának, mely magyar nyelven olvasható, keltezése ... *die 13. Aprilis 1647*. Az utolsó lapon a záradék *Azoknak az ünnepeknek feljegyzése, melyeket e kongregációbéli atyafiak kiváltképpen való ájtatossággal tartoznak tisztelni*. A cím szövege feltehetően arra a Pietà-szoborra utal, amelyet 1643-ban állítottak föl (vö. 2019).

Szinnyei József 1648. évi nagyszombati, kiadványként említi Nádasí Maria mater agonizantium latin című, de magyar nyelvű munkáját (Szinnyei IX. 501). Bizonyosnak tartható, hogy adata, amelynek forrását nem jelöli meg, elíráson alapul, s valójában erre az 1647. évi kiadásra vonatkozik.

A pozsonyi jezsuiták kezelésében lévő nyomda egy részét (az eredeti, Pázmánytól származó felszerelést) már 1646-ban megkezdték átszállítani Nagyszombatba, az időközben alapított

egyetem céljaira (MKsz 1973: 377–385, Holl Béla). A Pozsonyban maradt tipográfia faktora 1647–1649 között Zacharias Dominicus Aksamitek volt, korábban a prágai érseki nyomda vezetője. Fennmaradt munkaszerződése értelmében maga is kibocsájthatott kisebb könyveket. Valószínűleg ezek közül való ez és az a másik két nyomtatvány, amelyek impresszumában neve ott olvasható (2238, 2282). Aksamitek Pozsonyból való távozásának időpontja nem ismeretes, de 1657-ben a Propaganda Fidei római nyomdáját vezette (OSzKÉvk 1994–1998: 347–357, V. Ecsedy Judit).

Cf. –, 2235, →

Budapest Univ ①

Sámbár Mátyás: Epitome pietatis Marianae. Posonii 1648 – Vide 2239

2189

⟨Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1648. Hermannstadt 1647 Pistorius. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1700!

2190

GRACZA, Joannes: Disputatio metaphysica de praecipuis quibusdam partibus metaphysicae generalis capitibus, quam... Johannes Gracza, gymnasij Trenchiniensis p. t. rector pro exercitio discipulorum suorum publico ventilandum proponit respondente Nicolao Rasi Liptovien(si) die (...) Februarii horis a 7. matutinis. Trenchinij MDCXLVII typis Dorotheae Wocalianae.

A⁴ B² = [6] fol. – 4° – Orn., init.

Caplovič 1778

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán a respondens külön szöveg nélkül ajánlja művét *Viris... spectatissimis dn. judici caeterisque... civitatis Trenchin. consiliis dnn. senatoribus... item... Joanni Kuzera, ecclesiae Rosenbergensis pastori, ... Georgio Schavlicio... Casparis Illieshazi etc. concionatori aulico, ... Johanni Burio, pastori ecclesiae apud Divum Andream, qui est in comit. Lipt.*

A főrész címe *Disputatio metaphysica*, tizennégy pontot foglal magában, amelyek a metafizika tárgyával, elnevezésével, felosztásával és főként a létfogalommal (*conceptus entis*) foglalkoznak.

A breznóbányai születésű Joannes Gracza 1642-től a tübingai és a strassburgi egyetemen tanult. Hazatérése után 1646-tól Trencsénben, majd Besztercebányán volt rektor. 1649-ben hunyt el (vö. 2287). A fenti vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint 1647 februárjában vitatták meg a trencsényi evangélikus iskolában. A vizsgáztató és a tézisek szerzője Joannes Gracza, a vizsgálzó Nicolaus Rasy volt.

A bibliográfiai szakirodalomban korábban ismeretlen kiadvány címét Bél Mátyás bibliográfiai jegyzeteire támaszkodva először V. Kovács Sándor közölte (MKsz 1975: 96), példány alapján Ján Čaplovič írta le (1778).

Budapest *Nat* cop. – Martin *MS* ①

2191

GRACZA, Joannes: Disputatio philosophico-theologica de triplici Dei cognitione et nominibus divinis in genere, quam... sub praesidio... m. Ioannis Gracza, gymnasij Novisoliensis p. t. rectoris meritissimi, praeceptoris sui... examini omnium publico, ... defensurus exponit Georgivs Czebanivs Lipto-Tevtolipsch(ensis), scholae Novisoliensis alumnus. Die (...) mensis Maij horis promeridianis ac pomeridianis. Trenchinii MDCXLVII typis Dorotheae Vocalianae.

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 679 – Čaplovič 1779

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlevél hátlapján a respondens ajánlja e disputációt *Dn. judici, coeterisque a secretioribus consiliis... civitatis Novisoliensis senatoribus ac scholarchis...*; item... *Jeremiae Tamkio, ecclesiae Novisoliensis Germ[anicae] mystae et scholarchae primario...* – *Johanni Dutschke, Georgio Lepinio, Samueli Czernak, ecclesiae ejusdem illi Germ. hisce Sclavon. pastoribus...* – nec non... *Martino Kochlacz, Georgio Putisch, Mathiae Grinstein, incolis civitatis ejusd.* A főrészt *De triplici Dei cognitione et nominibus divinis in genere* huszonkét tézisben Isten megismerésének háromféle lehetőségéről értekezik.

E disputációt a címlap tanúsága szerint 1647 májusában vitatták meg a besztercebányai evangélikus iskolában. A vizsgáztató és a tézisek szerzője Joannes Gracza, a vizsgálzó Georgius Cebani volt.

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① + cop. (Martin) – Levoca *Ev* ① – Martin *MS* ① – Prešov *Ev* ① – Sopron *Ev* ①

Gracza, Joannes: Quaestio theologica. Quis ut Deus? ... Trenchini 1647. = **Appendix 191**

2192

[1] HADIK, Jonáš: Cum Deo ad Dei gloriam et lugentium solamen. Verorum Christianorum officium... to gest powinnost nasse ku Pánu Bohu: setrwati v wjře odpłata gistá stálosti! Blahoslawenstwj wěcné. Wyklad toho wčiněný gest nad pohřbowánjm... Alžběty Tisstjnské, ... Girjka Nitschmana někdy... mėsstěnjna Nowého Města Gjčina w Markrabstwj Morawském... manželky, dcery pak někdy... Jakuba Tisstjnského, také spolu obyuatele... města Trencjna: kterážto w nyněgssjm exilium... léta minulého 1646. dne 12. měsýce prasynce... z timto swětem se rozlaucila magjce let... 19. a 6. týhodnú... a w kostele hornjm... pohřbena gest. Včiněný od... kněze Jonásse Hadikiusa... w... městě Trencjně slowa Božjho kazatele, léta 1646. – [2] (MALATIDES, Jan: Brevis ac perspicua de vitae aeternae via et dignitate concio, to gest krátké a swětlé o cestě a důstognosti ziwota wěcného kázanj nad tělem mrtwým... Alžběty Tisstjnské... Girjka Nitschmana... manželky... w... městě Trencjně konané a činěné od k[něze] Jana Malatidesa exulanta Páně, p. t. na kaplanygi Cýrkwe Trencanské se zdrzugjcyho, anno... 1646. 17. Decembris.) (W Trencjně 1647 v Doroty Wokálowé.)

A⁴–E⁴ = [20] fol. – 4° – Orn., init.

Sztripszky II 2544/92 ← MKsz 1890: 268 – Knihopis 2842 – Caplovič 1781

Gyászbeszédék biblikus cseh nyelven és gyászversek latinul. – A kiadvány két, önálló címlappal ellátott gyászbeszédet tartalmaz Alžběta Tištínská, Jiřík Nitschmann feleségének a halálára. Az első Jonáš Hadik trencsényi lelkész, a másodikat Jan Malatides segédlelkész mondta el a trencsényi felsővárosi templomban, 1646. december 17-én. A két beszéd közötti C₂ levél hátlapjára nem nyomtattak. Az utolsó három levélen latin nyelvű disztichonokban írt gyászversek olvashatók: *Ornatissimo viro dn. Georgio Nitschmanno... conjugis... Elisabethae mortem immaturam lugenti condolentiam... Johannes Meltzelius, Neotitschinio-Moravus és Εμφυδιον in obitum... Elisabethae Tisstjnský... címmel Paulo Felicide Solnense, p. t. coll. Trinchiniense. Az impresszum adatai a kolofonból származnak.*

Alžběta, Jakub Tištínský Trencsénben élő cseh exuláns leánya 1645-ben kötött házasságot Jiřík Nitschman Nový Jičín-i polgárral. 19 éves korában, 1646. december 12-én halt meg Trencsénben.

A kiadványt Szabó Károly még nem ismerte: második részét Horváth Ignác ismertette először (MKsz 1890: 268), ennek alapján vette fel Sztripszky bibliográfiájába (II 2544/92). Rizner önálló műnek tartotta a két gyászbeszédet (II 58 és III 141). A Knihopis leírása már együtt tartalmazta a két beszédet (2842), de a latin gyászversek nélkül. Az első teljes leírást a kiadványról Ján Caplovič bibliográfiája adta (1781).

Budapest Arch ③ – Budapest Nat ③ + cop. (Martin) – Liptovský Mikuláš Ev ③ – Martin MS ①

2193

(Kalendár a pranostyka na rok 1648. Trencín 1647 Dorota Vokálová. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. 1752!

Malatides, Jan: Brevis ac perspicua de vitae aeternae via... concio. W Trencjň 1647 – Vide 2192(2)

2194

»PALMA MOCIDLANSKÝ, Sixt: Perlička dítek Božích aneb modlitby pobožné... Trencín 1642–1653 [Dorota Vokálová].«

Imádságoskönyv biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: Isten gyermekeinek gyöngyöcskéje avagy áhítatos imádságok... A kiadvány egykori létét Dorota Vokálovának, a trencséni nyomdász feleségének 1653-ban kelt végrendelete tanúsítja, amelyet a trencséni városi levéltárban őrzött eredetiből Pavel Horváth tett közzé (Kniha 1987: 87–88). A végrendelező különböző személyeknek egy „Perliček” című könyvet ajándékozott: tíz példányt Illésházy Gábornak és Györgynek, 12 példányt a trencséni magisztrátusnak, további tíz példányt pedig a város cseh exuláns lakosainak. A címet a 17. század elején keletkezett ismert cseh imádságoskönyvvvel Horváth azonosította, s közelebbi időmeghatározás nélkül trencséni nyomtatványnak feltételezte (uo. 90). A nyomdahelyre vonatkozó feltételezést alátámasztja, hogy a forrás még több, jól azonosítható trencséni kiadványt is megnevez, illetve hogy ennek az imádságoskönyvnek 1663-ból valóban ismerjük trencséni kiadását (Čaplovič 1884). A nyomtatás idejére vonatkozóan kevésbé valószínű az 1641 előtti időszak, amikor Václav Vokál vezette a nyomdát, hiszen akkor a Perlickát Vokál 1641-es hagyatéki leltára feltüntette volna (vö. 1792). Az imádságoskönyv így legvalószínűbben 1642–1653 között hagyta el a trencséni sajtót, az özvegy Vokálová vagy már új férje, Vavrinec Benjamin od Haje nyomdászszága idején.

Cf. –, →

2195

(Tranovský, Jiřík: Písň duchovní... vydané od kněze Jiříka Tranovského... Trencín 1647 Dorota Vokálová. – 12°)

Čaplovič 1782

XVIII. századi adat alapján feltételezhető. – Evangélikus énekeskönyv biblikus cseh nyelven.

A később *Cithara sanctorum* címen ismert énekeskönyv e kiadásából példány nem ismeretes, bár Ludovít V. Rizner (I. 247) és a Knihopis (16.304) a *Citharának* a lipótszentmiklósi Tranoscius könyvtárban őrzött egyik csonka példányát (jelzete „X.G.2”, mikrofilmje MTA Mikrofilmtára „A 1615/I”) 1647. évi trencsényi nyomtatványként írta le. Ján Čaplovič azonban egyértelműen megállapította, hogy az említett példány valójában az 1659. évi trencsényi kiadással (Čaplovič 1865) azonos (Tranovského Sborník. Sostavil Dr. Samuel Št. Osuský. 1936, 181–182). Ennek ellenére feltételezte az 1647. évi kiadás egykori létezését (i.h. és Čaplovič 1782). Érvelése szerint ugyanis Rizner és a Knihopis is ötödik kiadásnak, ezen belül második trencsényinek tartja az 1659. évi *Citharát* (vö. a három löcsei kiadással: 1655 – 1636; 1780 – 1639 és 2477 – 1653). Továbbá az 1659. évi trencsényi kiadásban olvasható „Johann. Malatides Zabrahens. ex Ch. Ad pium lectorem” intézett üdvözlő verse (az idézet Knihopis 16.306 alapján). Malatides pedig 1646-ban és 1647-ben adott ki Trencsénben gyászbeszédeket mint helybeli segédlelkész (2152(2), 2192(2)), nyilván ekkor írta az üdvözlő verset is, amelyet az általa gondozott kiadásba illesztett. Čaplovičnak ez az érvelése nem teljesen meggyőző, mivel a kiadások sorszámozása nem egykorú forrásokból, hanem Riznertől származik. Malatides pedig, bár 1647 utáni pályája megbízható adatok alapján nem ismert, versét éppúgy írhatta 1659-ben, mint 1647-ben.

Čaplovič megemlítette azonban azt is, hogy az 1647. évi kiadásról először valójában Václav Kleych adott hírt. Kleych Ewangelický kancyonal (Zittau 1722) című énekeskönyve előszavában felsorolta a *Cithara* általa ismert kiadásait, köztük az 1647. évi trencsényit is a következő formában: „item 1647. 12. tež bez předmluwy wytisštěn w Trenčíně v Doroty Wokaloŭy (B_{11a} pag.). (Ismét 1647. 12°. Szintén előszó nélkül nyomtatva Trencsénben Dorota Vokálovánál.) Kleych összes többi adata ma példányokkal is igazolható, ezért az 1647. évi trencsényi kiadás egykori létezése nagyon valószínűnek tekinthető. További adatok előkerüléséig azonban kérdéses, hogy e kiadás szerkesztője Jan Malatides lett volna, mint Čaplovič feltételezte.

Cf. 1655, 1780, –, 2477, →

2196

PÁPAI PÁRIZ Imre: Keskeny ut, mellyet az embernek elmejébe ütköző haboru gondolatoknak köveiből es sok féle kételkedeseknek sűrűjéből a mennyire lehetett, ki irtott Papai Pariz Imre. ... Vltrajectorymban 1647 Noortdijck Iános által.

**₁, A¹²–E¹² = [8] + 116 + 4? pag. – 12° – Orn.

RMK I 798

Református vallási tanítás. – E kiadványnak egyetlen csonka példánya ismeretes. A címlapon bibliai idézet Máté evangéliumából (7:14) a szoros kapuról és a keskeny útról, ami e mű címét adta. A címlevél hátán további bibliai idézetek olvashatók. A címlevél után *A kegyes olvasónak kegyelmet és lelki békességet címen Pápai Pariz Imre Ultrajectorym... ezerhatszáz és negyvenhetedik esztendőben kelt ajánlása áll. Majd Szőlősi Iános E könyvecskéről* című verse

köszönti a szerzőt. Kezdősora: *Lőn az Isten szava régen Szent Jánoshoz*. Ezt követi *Nogradi Matthias A Krisztus lelke és a Szentírás regulája minden habzásoknak eligazítója* című verse, amelynek kezdősora: *Csak maga Krisztus Urunk kebeléből*. A *Rendi a kiváltképpen való dolgoknak* című tartalomjegyzék a könyvben tárgyalt témaköröket sorolja fel. *Keskeny út, mely viszen az életre, avagy az embernek sokféle kételkedésiről és gondolatiról* cím után kezdődik a főrész. Ebben a kérdések formájában megfogalmazott emberi kételkedésekre a Biblia és a puritanizmus tanításai segítségével válaszol a szerző. A margón, illetve a feleletek végén sok esetben megtalálható a kapcsolódó bibliai hely. A kételkedések Istenre, a bűnre, a megtérésre, a megigazulásra, a kísértésekre, az egyházra, a halálra, a feltámadásra stb. vonatkoznak. A kiadvány egyetlen ismert példánya a 116. lapon megszakad.

Pápai Páriz Imre (1618–1667) tanulmányait Gyulafehérvárott, majd 1645-től a franekeri, leideni és utrechti egyetemeken végezte. Hazatérése után Désen lelkész, majd esperes lett, 1655-től II. Rákóczi György fejedelem másodpapja. 1658-ban a török-tatár hordák elől Kolozsvárra menekült. Ezután Désen, Besztercén majd ismét Gyulafehérvárott működött prédikátorként és esperesként (vö. RMKT XVII/9: 649–650, Varga Imre). *Keskeny út* című műve igen népszerű lett, tíznél több kiadást megért. Nagy Géza ennek okát a mű puritánus szellemű demokratizmusának és világos, gördülékeny, ízes magyarságának tulajdonította (Pápai Páriz Ferenc: Békességet magamnak, másoknak. Bukarest 1977.).

Pápai Páriz Imre e műve második kiadásában (Gyulafehérvár 1657, RMK I 920) így utalt az első kiadás terjedelmére: „nem érkeztem ugyan, amire igyekeztem kiváltképpen az *első editioban, mely csak öt árkuson vala*, de most tizenötre is bővíttem” (asa). E kijelentése alapján az első, 1647. évi kiadás terjedelme öt ív volt, azaz az egyetlen csonka példányból az ötödik, „E” jelű füzetnek csupán két levele hiányozhat.

Cf. –, →

Budapest Acad ②*

2197

GELEJI KATONA István: A valtság-titkanak masodik volumenje..., melylyben be-foglaltatnak a negyedik és ötödik részek... a Christusnak... szenyvedései, kereszt-fara feszítettése, halala, temetsege... és... fel-támadása, s az után lött egynehányszori meg-jelenései, ... a negyedikhez ragasztott két függöleketskekvel egygyütt... LXXVII. predikaciok... Geleji Katona Istvannak... munkája által... Varadon MDCXLVII Szenczi Kertesz Abraham

a^4-l^4 m^{3+1} , A^4-Z^4 , Aa^4-Zz^4 , Aaa^4-Zzz^4 , $Aaaa^4-Zzzzz^4$, $Aaaaa^4-Zzzzzz^4$, $Aaaaaa^4-Zzzzzzz^4$ = [94] + 1382 [recte 1390] + [81] pag. – 4° – Orn. init.

RMK I 799 – Nagler 266

Református prédikációk. – Geleji Katona István háromrészes prédikációgyűjteményének ez a második része (vö. **2124** és **2298**). A címlap hátán szentírási idézetek olvashatók. Az *Ajánló előbeszéd a váltság munkájának két főbb részeiről* előfejtő bevezetést *Lorantfi Susanna*-nak, ... *Erdélyországnak... fejedeleme asszonyának* címezte 1647. május 18-án *Gyulafejrváratt... életemnek 58-adik esztendejében...* *Geleji Katona István, erdélyi... püspök*. Ezt követi *A barátságos olvasókhoz írott előszó*. Az *I. Mutató tábla, a prédikációké, azoknak számokkal textusikkal és céljaikkal egybe megelőzi a főreszt*. E kötet a nagyhéthez és húsvéthoz kapcsolódó hetvenhét prédikációt tartalmazza két részben: *A váltság titkának negyedik része, a Krisztus szenvedéséről; Ötödik része, a Krisztusnak a halálból való feltámadásáról*. A negyedik részhez két önálló *Függőlékek* tartoznak: *A Krisztusnak papi tisztéről; és A bűnösnek Isten előtt való megigazításáról*. A prédikációk után az előző kötethez (**2124**) hasonlóan újabb két mutató áll: *II. Mutató tábla, a szentírásbéli helyeké; III. Mutató tábla... nevezetesebb és megjegyzetelésre méltóbb dolgok, szók és mondások... az abc szerint*. Végül *Szemét* címmel a sajtóhibák jegyzéke zárja a kötetet.

A Lórántffy Zsuzsannához intézett ajánlás valójában a megváltásról írott önálló teológiai értekezés, amely erősen vitázik a reformátustól eltérő nézetekkel. Az *olvasóhoz* címzett előszó pedig a prédikációk első kötetében, főleg a puritánus nézetekkel kezdett vitát folytatja (**2124**).

Cf. **2124**, – **2298**

In 30 bibliothecis 43 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Oxford *Bodleiana* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Civ, Paed* – Târgu Mureş – etc.

2198

(Kalendárium és prognosztikon az 1648. esztendőre. Várad 1647 Szenci Kertész – 16°)

Naptár és prognosztikon. – A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető.

Egy 1648. évi váradi naptár kötetstáblából kiáztatott két azonos töredékéről, amelyet felvágatlanul használtak fel a bekötéshez, Musnai László tudósított (MKsz 1940: 391–393). A hordozókötet, azaz Geleji Katona István: *Válság titka...* 3. kötete Várad 1649 (**2298**) nyomtatási helye alapján Musnai a töredékeket váradi kiadványnak tartotta. A betűtípusok vizsgálata alapján azonban V. Ecsedy Judit megállapította, hogy azok valójában az 1648. évre szóló kolozsvári naptárból származnak (vö. **2173**, szóbeli közlés). Ezért az 1648. évre szóló naptár léte csupán a naptársorozat többi tagja alapján tételezhető fel.

Cf. **1862!**

2199

KERESZTÚRI Pál: A tekintetes es nagysagos Rakoci Györgynek, Erdély országának iffjabbik fejedelmének, Magyar ország részeinek urának és a székelyek ispánnyanak es... házas társának, Bathori Sophianak, Erdély országának iffjabbik fejedelem aszszonyának második szülöttöknek, ... Rakoci Sidmondnak[!] tettetes keresztségének napján lőtt praedikáció, melyet Boldog Aszszony havának tizen-ötödik napján 1647. esztendőben a váradi vár-béli templomban szép fényes gyülekezet előtt prédikállott az ő nagyságok udvari prédikátorok, Kereszturi Pal... Varadon MDCXLVII [Szenci Kertész].

A⁴–C⁴ D² = [14] fol. – 4° – Orn., init.

Református keresztelési prédikáció. – Ezt a bibliográfiailag eddig ismeretlen prédikációt 1647. január 15-én mondta el Keresztúri Pál, az ifjabb Rákóczi György udvari prédikátora Varadon Rákóczi Zsigmond megkeresztelése alkalmából. A címlapon bibliai idézet olvasható. A címlévél után kezdődő beszéd a Példabeszédek 10. részének első versét magyarázza a *bölcs* ill. a *bolond* fiúról. Végén néminemű regulákat közöl a *bűnről* (IX), a *hazugságról* (IX) és a *hagról* (XIII).

Ifj. Rákóczi György és Báthori Zsófia Zsigmond nevű kisfia nem élt sokáig (vö. Szilágyi Sándor: II. Rákóczy György 1621–1660. Bp. 1891, 39).

Budapest Nat cop. – Csurgó ①

2200

TÉCSI JOÓ István: Clavis euangelica, sive disputatio Biblica, qua Deo duce, Scriptura luce fores nodorum Euangelicorum praecipuorum aperuntur, errores adversariorum deteguntur et refutantur, simulatq(ue) veritas Euangelica indicatur et vindicatur, authore et praeside Stephano J. Tetsi, respondentibus (pro quantitate Aphorismorum) diversis et selectis in illustri schola Varadiensi, horis locoq(ue) solitis. Varadini MDCXLVII apud Abrahamum Kertesz Szenciensem.

a⁸–d⁸ = 64 pag. – 8° – Orn.

RMK II 680

Református teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán Mich. V. Diószegi, tiszántúli szuperintendens *Approbatio*ja olvasható. Az *Epistola dedicatoria*t Steph. J. Tetsi, rector scholae Varadinensis 1647. augusztusi kelettel Transylvaniae principi juniori d. d. Georgio Rakoci intézte. Ezután *Praemonitio auctoris ad respondentem facta* következik, amely *Ordo distincti-onum* alcímmel 60 pontba szedett szabályzatot tartalmaz a szövegek helyes értelmezéséről. A

főréssz *Clavis Evangelicae theses. Ex Matthaeo* címmel: 200 pontot foglal magában, amelyek Máté evangéliumának egyes verseit értelmezik, illetve hoznak ellenérveket a református felfogástól eltérő magyarázatokkal szemben. A nyomtatványt néhány soros *Clausula* zárja.

Técsi Jóó István (1619 vagy 1620 – 1654) itthon Szatmárban és Sárospatakon, 1644-től Franekerben és Leidenben tanult. 1646-tól a váradi iskola rektora, a következő évtől ugyanitt református lelkész haláláig.

Budapest *Nat cop.* (Debrecen *Ref*) – Cluj-Napoca *Univ* ① – Debrecen *Univ* ① – Sárospatak *Ref* ③ – Sfântu Gheorge *Gymn* ② – Târgu Mureş ①
Olim: Debrecen ref. coll.

Prosodia Molnaris. S. I. 1648 előtt. – Vide 2182

2201

PERKINS, William: Ama Szent Iras feitegetesben hatalmas és igen tudos doctornak, G. Perkinsusnak A lelki-ismeretnek akadekirol irott drága szép tanításának első könyvében az akarmi okbol meg-félemltet és rettegő lelki esmeretnek meg-vigasztalására és gyogításara[!] le-tött istenes orvoslasi. Amsterodamban 1648 Jánsonius Janos által Tsepregi Turkovitz Mihaly költséggével.

*4. $A^{12}K^{12}L^{5+1} = [8] + 249 \text{ pag.} - 12^\circ - \text{Orn., init.}$

RMK I 800

Református elmélkedés. – A címlapon bibliai idézet. A címlevél után Tsepregi Turkovitz Mihaly colosvari lakos Amsterodamban 10. Kiszaszonny hav. (augusztus) 1648-ban kelt ajánlólevele A kegyes olvasóhoz. Ezt követi Gisbertus Voetius theol. in Acad. Ultrajectina profess. Approbatio Ultrajecti Prid. Kal. Augusti (július 31.) MDCXLVIII. keltezéssel latinul és magyar fordításban. A főréssz előtt E könyv közönséges fő részeinek lajstroma áll. A lelkiismeretnek akadekirol, avagy kétes kérdésiről való első könyvet Elöljáró beszéd vezeti be. Tizenkét részre, azokon belül szakaszokra tagolódik. A bűnről, a bűnbánatról, a megtérésről, a lelki kísértések különböző fajtáiról stb. a Biblia megfelelő részeinek felidézésével értekezik.

A fennmaradt példányok közül egyedül a Magyar Tudományos Akadémia Ráth-gyűjteményében és a Sárospatakon őrzött példányban (= „B” variáns) a főmű előtt még három [§] fűzetjelzésű levél van beragasztva. Ezen először A dicséretes híű, tudos férfinak, Debretei Marton uramnak... a hécei gyülekezetben címzett nyomtatott levél található dátum és aláírás nélkül. Ebben a magát meg nem nevező szerző a nép tanításának, az írott nyelv egységesítésének szükségességére hívja fel a figyelmet. Összefoglalja a magyar írás-olvasás nehézségeit. Ezután két imádság következik: Bibliaolvasás előtt való könyörgés – Hálaadás bibliaolvasás után.

Berg Pál megállapította (Angol hatások tizenhetedik századi irodalmunkban. Bp. 1946. 89–90), hogy e fordítás eredetije William Perkins *The whole treatise of the cases of conscience* (Cambridge 1608) című munkájának első része volt.

A fordítás születésének körülményeiről Csepregi Turkovics a következőképpen tudósított ajánlólevelében: *arra gerjedett lelkem, hogy ezt (a könyvet) ... mindjárt nyelvünkre fordíttatván és Hollandia felé való igyekezetemben s utamban magamhoz vévén, mentől hamarébb ez szép kisdied formában kinyomtattnám.* A fordítást eszerint nem Csepregi Turkovics készítette. Voetius *Approbatio*jából az is kiderül, hogy a munkában többen vettek részt: *a piis aliquot viris in linguam Hungaricam coeptus transfundi – kezdetett némely kegyes férfiaktól magyar nyelvre fordíttatni.* Herepei János feltételezte (Adattár I 439), hogy e fordítást Keserői Dajka János fia, Keserői Pál és barátai készítették. Keserői Pál 1648 előtt bekövetkezett halála után rokona, Csepregi Turkovics – ő ugyanis Keserői nagynénjének férje volt – adatta ki (ld. még Adattár II 274). A „B” variánsban fennmaradt, nyelvészeti szempontból jelentős levelet Toldy Ferenc a *Hasznos mulatságok* (1837 II 321) című művében akkori helyesírásra átírva mint Csepregi Turkovics Mihály írását vette fel *Corpus grammaticorum linguae Hungaricae veterum* című gyűjteményébe (Pest 1866, 705). Szily Kálmán tartalmi és helyesírási hasonlóságok alapján viszont arra következtetett, hogy e levél írója Mikolai Hegedűs János volt, aki 1648-ban jelentette meg Utrechtben *Biblia tanúi* című munkáját (2247). Ennek alapján feltételezte, hogy Mikolai részt vett a Perkins-fordításban is (MNY 1918:173–178) és eredeti helyesírásban tette közzé a Debretei Mártonhoz címzett levelet (i.h. 174–175). Feltételezését Zoványi Jenő is elfogadta (ItK 1941:86–87 és Lexicon 406).

In 16 bibliothecis 26 expl. – Budapest Acad, Nat, Univ – Cluj-Napoca Acad, Univ – Debrecen Ref – London BL – Sárospatak Ref – Szeged Civ – Târgu-Mureş – etc.

2202

»BUDIATS, Stephanus: Institutiones Dialecticae Cunradi Dieterici S. S. Theologiae Doctoris Tabellis Brevissimis, In usum Candidatorvm Artis Logicae, comprehensae. Nec non... Adolescentulis Martino Szentivani, de eadem, Casparo Haym, Leutschoviensi, Johanni Glatz, Bartphensi, Stephano Pattantivs Cassoviensi, Sigismondo Szalai, de Nagy Saaros, Johanni Vattyai, de Terjekfalva, Caeterisque Discipulis... oblatae. A Stephano Budiats, p. t. Scholae Nagysaaros R. Bartphae MDCXLVIII [Klöss jun.].«

»[]¹, A⁴–C⁴ D³⁺¹ = [2] + 30 pag. – 4°«

Sztripszky II 2548/96 ← MKsz 1891: 269 – Čaplovič 199

A logika tankönyve. – E nyomtatványnak ma egyetlen példánya sem férhető hozzá. Leírását elsőként Hellebrant Árpád adta közre a ma lappangó esztergomi példány alapján (MKsz 1891: 269). Ján Čaplovič a ma ugyancsak hozzáférhetetlen lőcsei példány alapján vette fel bibliográfiájába (199).

E nyomtatványt Stephanus Budiats nagysárosi rektor állította össze tanítványai számára, Konrad Dieterich, ulmi professzor népszerű munkája alapján. Dieterich az arisztoteleszi és ramusi logika összeegyeztetésére vállalkozott számos kiadásból ismert *Institutiones dialecti-*

cae ex probatissimis Aristotelis et Rami interpretibus studiosae conscriptae című művében (vö. Risse, Wilhelm: *Die Logik der Neuzeit*. I. Bd. 1500–1640. Stuttgart – Bad Cannstatt 1964, 459 és Bartók 85).

Olim: Esztergom *Dioec*; Levoča *Ev*

2203

(Frölich, David: *Ephemeris ad annum 1649. Prognosticon. Bartphae 1648 Klöss jun. – 4°*)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1757!

2204

(Kalendárium és prognosztikon az 1649. esztendőre. Bártfa 1648 Klöss jun. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1709!

2205

(Kalendárium és prognosztikon az 1649. esztendőre. Bécs 1648 Gelbhaar. – 8°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1667!

2206

LACRYMAE super tristem at beatum obitum... Transylvaniae principis... Georgii Rakoci, partium regni Hungariae domini et Sicvlorum comitis etc. Qui cum per annos 19 pacifice regnasset relicto filio majori...principatu... inter devotas preces... ex hac lachrymarum valle pie ac placide ad requiem

suam commigravit... anno... 1648. 5. Iduum Oct[obris]. [Coronae] (1648) typis Michaelis Herrmanni Judiicis[!] Coron[ensis].

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – 1 ins.

RMK II 681

Gyászversek. – A címlevél hátlapján a Bibliából és Euripidestől olvasható egy-egy latin nyelvű idézet. A főrészen I. Rákóczi György 1648. október 5-én bekövetkezett halála alkalmából írt gyászversek találhatók: *Jambicum Homoeteleuton lugubre* szerzője *Joannes Ernestius, ecclesiae Mariaburgensis pastor* – *Joannes Alesius Coronensis, ecclesiae Mellimontanae p. t. pastor* első versének nincs címe, a másodiké *Epigramma* – *M. Petrus Mederus, p. l. c. eccles. p. t. Coronensis diaconus* első költeményének úgyszintén nincs címe, a további háromé *Colloquium*, *Epithaphium* és *Aliud*. A nyomtatvány utolsó lapját Brassó város címere díszíti.

Braşov Ev ① – Budapest Acad ① – Budapest Univ ① – Cluj-Napoca Univ ① – Târgu Mureş ①

2207

SZOBOSZLAI Miklós [transl.]: A szent Davidnak öt követskei, az az igaz vallásnak öt részei, melyekből minden egy-iggy igaz vallásu ember ez világnak Goliáthi ellen meg-álhat es győzödelmet vehet. Az melyeket minap Henricus Diestius, keresztyen doctor deak nyelven bocsátot ki: Most az Isten Izraelének az ellenközö felek ellen modossab maga meg-ovására anya-nyelvel meg ajándékozott Szoboszlai Miklos, az Iesus Christusnak méltatlan szolgálja. Debreczenben 1648 Fodorik Menyhart.

a⁸, aa³, A¹²–G¹² H^{8+?} = [22] + 184 + ? pag. – 12° – Orn., init., inc.

RMK I 802

Református tanítás. – A címlap hátán szentírási idézet olvasható. Ezt követi *Szoboszlai Miklós* aláírásával az 1648. május 5-én Debreczenben kelt *Ajánló levél a tiszteletes... Wida Miklós uramnak, a debreceni keresztyén... gyülekezet egyik... tagjának*, majd ugyancsak Szoboszlai előszava: *A jo lelkusmeretű olvasónak kívánok hegyelmet... az Úrtól*. Ezek után kezdődik Hendrik van Diest művének magyar fordítása, amely kérdés-felelet formájában a Dávid Góliátot is legyőző parittyakövének megfelelő Miatyánk, Apostoli Hitvallás, Tízparancsolat, Kereszttség és Úrvacsora kapcsán fejt ki a református vallás legfontosabb elemeit. E munka, mint az előszóban olvasható, az egyszerűbb képzettségű híveknek nyújt segítséget a korban mindennapos hitvitákban elsősorban a katolikus tanítással szemben. E kiadás egyetlen ismert példánya a XXVII. rész. Az *anyaszentegyházról* közepén a H₈ levéllel megszakad. Az eredeti mű más magyar nyelvű fordításaiból (RMK I 930 és RMK I 975) ismeretes, hogy összesen harminc részből állt. Szoboszlai fordításából tehát csupán néhány lap és az esetleges függelék hiányoznak.

Szoboszlai Miklós itthon Debrecenben tanult 1640 körül, majd e mű előszavának tanúsága szerint a város költségén folytatta tanulmányait 1643-tól Fanekerben, Utrechtben és Deventerben. Hazatérése után 1645 végétől rektor Debrecenben, 1647-ben pedig már ugyanitt prédikátor haláláig, 1655 januárjáig.

Az előszóból kitűnik, hogy Hendrik van Diest, franekeri és deventeri teológiaprofesszor kifejezetten magyar tanítványai kérésére írta 1644-ben *Funda Davidis instructa quinque laevibus lapidibus* című művét, amelynek 1646. évi deventeri nyomtatott kiadása ismeretes. Szoboszlaival lényegében egy időben Udvarhelyi Péter és néhány évvel később Uzoni Sz. Balázs is lefordította (RMK I 975 és RMK I 930) Diest traktátusát. Az eredeti műnek és magyar fordításainak keletkezésével és kiadásaival részletesen foglalkozott V. Ecsedy Judit (MKsz 1989: 42–46).

Cf. –, →

Budapest *Nat* ②*

2208

(ALSTED, Johann Heinrich): *Lativm in nvce, id est rudimenta lexici Latini, methodo naturali sic digesta, ut gigantibus, sive primipilis hujus linguae in prima acie stantibus, reliqui milites suo quisque ordine succedant, adeoque ex una voce aliae multae, juxta introductionem in primo limine positam deduci memoriaque comprehendere queant...* Editio secunda auctior. Albae-Juliae MDCXLVIII typis principis per Martinvm Maior Coronensem.

A⁸–P⁸ = 234 [recte 238] + [2] pag. – 8° – Orn.

RMK II 682 – Nagler 269–271

Értelmező szójegyzék. – A címvél hátlapján olvasható a szerző Gyulafehérvárott 1634. október 31-én kelt ajánlása. Ez az előző, Gyulafehérváron 1635-ben napvilágot látott kiadás-hoz (1608) írt előszó rövidített változata. A főrész beosztása megegyezik az előző kiadásával (1608). A szójegyzék anyaga ahhoz képest csupán néhány szócikkkel bővült. A kötet végén *Johannes Henricus Bisterfeldius... theologiae et philosophiae professor* Gyulafehérvárott *Idibus Julii 5. 1649* keltezésű figyelmeztetése olvasható *Lectori benevolo s.*. Ebből kiderül, hogy a bővítések és kiegészítések Johann Heinrich Alstedtől származnak, aki azonban e munka megjelenését már nem élte meg. A kinyomtatást Bisterfeld szorgalmazta a magyarországi és erdélyi tanulóifjúság érdekében.

A Bisterfeld-szöveg keltezésében olvasható 1649-es évszám valószínűleg elírás, s a nyomtatvány a címlap tanúsága szerint 1648-ban látott napvilágot.

Cf. 1608; –

In 13 bibliothecis 23 expl. – Braşov *Ev* – Budapest *Acad, Nat, Ref* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Univ* – Sibiu *Mus* – Sighişoara – Târgu Mureş – etc.

Részleges bibliafordítás: Újszövetség román nyelven. – A cím fordítása: Újtestamentum, vagyis szövetség, azaz a mi Urunk Jézus Krisztus új törvénye. Nagy gonddal fordítva görög és ó-szláv forrásokból román nyelvre Rákóczi György erdélyi király buzdítására, rendeletére és költségén, nyomtatattván újonnan Ónagysága nyomdájában, Gyulafehérvár várában 1648. január 20-án (*Anii dela întruparea domnului și mântuitorului nostru Isos Hristos 1648. Luna lui Genariu 20.*)

A címlevél hátán I. Rákóczi György fametszetű címere, kétoldalt nevének és címeinek cirill betűs kezdőbetűi. Ezt követi a Simion Ștefan Gyulafehérvár, Rév, Máramaros és egész Erdély érseke és metropolitája által aláírt *Predoslovie cătră Mariei sale Craiul Ardealului...* (Előszó Ónagysága, Erdély királyához) című, I. Rákóczi Györgynek ajánlott előszó. Ezután következik az erdélyi metropolita fametszetes, Szentháromságot ábrázoló pecsétje, kétoldalt Simion Ștefan nevének és címeinek cirill betűs kezdőbetűivel, majd a második, az olvasóknak címzett előszó *Predoslovie cătră cetitori* (Előszó az olvasókhoz) címmel. Ezt követi a főrész, az Újszövetség teljes román nyelvű fordításának szövege. Az egyes evangéliumi részek közül huszonhármat hosszabb-rövidebb summa vezet be, ezek terjedelme együttesen 55 lapot tesz ki. Ezek a *Predoslovie* (Előszó) című summák Simion Ștefan önálló műveinek tekinthetők. Az Újszövetség szövegét az evangéliumi fejezetek mutatója követi, *Skazanie glavam...* (Fejezetek mutatója) címkezdettel. Majd külön cím nélkül antifonák és dicsérek következnek, végül *Greșealele* (Hibák) élőfejjel hibajegyzék zárja a kötetet.

Teljes szöveg- és hasonmás kiadás: Noul Testament. Alba Iulia 1988.

A szöveg- és hasonmás kiadást nyolc bevezető tanulmány kíséri (1–103.), amelyek szerzői Emilian püspök, Nicolae Neage, Giorgie T. Marcu, Virgil Căndea, Mircea Păcurariu, Florica Dimitrescu, Eva Mărza és Iacob Mărza. A három első szerző tanulmánya a román fordítás egyháztörténeti és teológiai méltatása, Căndea a fordítás román kultúrtörténeti jelentőségét, Păcurariu pedig Simion Ștefan szerepét értékeli. A mű nyelvi jelentőségét elemzi Dimitrescu, míg a Mărza szerzőpáros tanulmánya a gyulafehérvári fejedelmi nyomdának a román nyelvű könyvek kiadásában betöltött szerepét tárja fel. A kísérő tanulmányokat magyar részről Miskolczi Ambrus ismertette (Tiszatáj 1992: 63–75).

Ez az első teljes román Újszövetség-fordítás. Ezt követően az első, teljes, román nyelvű Biblia 1688-ban jelent meg Bukarestben (BRV I 86). Simion Ștefan első, a fejedelemnek szóló ajánlásából kitűnik, hogy az Újszövetség fordítását I. Rákóczi György rendelete alapján kezdte meg Silvestru szerzetes. Silvestru 1638–1642 között a havasalföldi Govorán volt kolostori előljáró, apát. „Psaltirea”- és „Evanghelie învățătoarea”-fordítása 1642–1644-ben jelent meg Govorán ill. Dealuban. A görögül és latinul is jól tudó szerzetes az Újszövetség fordításáért már 1644. augusztus 27-én ötven forintot kapott a fejedelemtől (A két Rákóczi György fejedelem családi levelezése. Kiad. Szilágyi Sándor. Bp. 1875, 239). Halála azonban megakadályozta a munka befejezését, azt maga Ștefan metropolita végezte el, és az ajánlólevél szerint a fordítás hibáit is ő javította ki (Vö. Popp, Vasile: *Disertație despre tipografiile românești*. Sibiu 1838, 23 és *Limbă Română* 1974: 245–248, Pavel Binder).

Simion Ștefan a gyulafehérvári székhelyű erdélyi román metropolita tiszttét töltötte be 1643-tól haláláig, 1656-ig. A Gyulafehérvárt 1651-ben megjelent Zsoltárokat is (2365) ő fordította le. A román nyelv egységesítésében, megújításában kiemelkedő szerepe volt. Fordítási elveit az Újszövetség előszavában fogalmazta meg. A román szöveg elkészítéséhez az ajánlásban is megnevezett latin, görög és óegyházi szláv forrásokon kívül a német nyelvű Luther-Bibliát és Károlyi Gáspár magyar bibliafordítását is felhasználta (ld. erről *Studii și cercetări lingvistice* 1982: 239–252, Maria Rădulescu).

A piros-fekete nyomású kiadvány a gyulafehérvári fejedelmi műhely első cirill betűs kiadványa. A könyv a címlap szerint 1648. január 20-án készült el. A nyomdának cirillbetűs könyvek nyomtatására való felkészítése már 1644-ben elkezdődött, amikor a fejedelem Havasalföldről behívta Stefan Ohridski szerzetes-nyomdászt. Ő azonos a magát Ștefan Sârbnak is nevező, 1638 és 1643 között Havasalföldön dolgozó mesterrel. Gyulafehérvárt megelőző állomáshelye Matei Basarab havasalföldi fejedelem câmpulungi nyomdája volt. A *Noul Testament* nyomtatásában játszott szerepét V. Ecsedy Judit ismertette (MKsz 1994: 156–160). A nyomtatás körülményeiről ugyanő írt részletesen. Az Újszövetség, valamint az 1651-ben megjelent *Psaltirea* (2365) alapján rekonstruálta a fejedelmi nyomda cirill betűs készletét (OSZK Évk 1978: 300–324).

Anatol Kralicky ezen gyulafehérvári kiadás első előszavában a Simion Ștefan neve után szereplő *archiepiscop Mitropolitul Bălgăradului Vadului și Maramureșului* szavakat úgy értelmezte, mintha Máramarosban, szerinte a körtvélyesi kolostorban (Pééri, ill. Hrušovo) jelent volna meg a román Újszövetség (Szvodnaja Galicko-russszkaja Letopisz (Lvov) 1874: 479). Erre a tévedésre már Sztropszky Hiador felhívta a figyelmet, és a Kralicky által feltételezett körtvélyesi Újszövetség létét joggal tagadta (Zorja–Hajnal (Ungvár) 1942: 8–9). A feltételezett körtvélyesi nyomda egész létét Borsa Gedeon cáfolta (MKsz 1994: 302–307).

In 52 bibliothecis 88 exempl. – Brașov Arch – București Univ – Budapest Acad, Nat, Univ – Cluj-Napoca Acad, Univ – Debrecen Ref Univ – Sibiu Metrop – Szeged Univ – etc.

Editio facsimile

2211

[1] COMENIUS, Joannes Amos – SZILÁGYI BENJÁMIN István [transl.]: Joh[annis] Amos Comenii Janua linguae Latinae reserata aurea, sive seminarium linguae Latinae et scientiarum omnium, ... sub titulis centum, periodis mille comprehensa, et in usum scholae Varadiensis juxta Belgarum editionem postremam, ... in Hungaricam linguam translata per Stephanvm Beniamin Szilagyi – [2] [CSAHOLCZI PAP János – BIHARI Ferenc:] ... nunc vero cum copiosissimo indice in usum scholae Albensis denuo edita. Albae-Juliae 1648 typis principis per Martinum Major.

*⁸, A⁸–R⁸ S⁷⁺¹; A⁸–Z⁸, Aa⁸–Hh⁸ I⁷⁺¹ = [16] + 273 + [13] + 507 [recte 510] pag. – 8° – Orn. init.

Soupis 287 – Berlász Piroska – Horánszky Nándor: Comenius Magyarországon kiadott műveinek lelőhelybibliográfiája. Bp. 1970, 32. – Sztropszky I. 1989/196 ← MKsz 1894: 349

Nyelvtanulás céljából összeállított enciklopédia latin és magyar nyelven. Latin-magyar szótár. – A nyomtatvány első részének tartalma és beosztása teljes egészében megegyezik a *Janua* 1643-i váradi kiadásával (2039). A kiadvány második részét Csaholczi Pap János és Bihari Ferenc előző évben (1647) megjelent *Index vocabularum*a (2170) alkotja. Megállapítható, hogy az 1647-ben kinyomtatott szótár maradék példányai és az 1648-ban nyomtatott *Janua* elé közös címlap készült és példányait így is forgalomba hozták. A *Janua* és a szótár együttes kiadása tehát – függetlenül attól, hogy a szótár már az előző évben készen

volt, – egyetlen kiadványnak tekintendő, megjelenési éve pedig az utóbb nyomtatott rész befejezése, azaz 1648.

E kiadás Zilahon őrzött példányában a *Janua* címlapja hiányzik, az *Index vocabulorum* viszont hiánytalanul megvan. Kincs Gyula, aki csak ezt a példányt ismerte, az *Index* 1647. évi impresszuma alapján feltételezte, hogy a *Janua* is ebben az évben látott napvilágot (MKsz 1894: 349). A zilahival teljesen azonos szedésű prágai példány azonban bizonyítja, hogy a *Janua* valódi nyomtatási éve 1648 volt.

Cf. [1] 1717, 1983, 2002, 2039*, 2064, –, 2265(1), 2581, →
[2] 2170*, – 2265(3), →

Budapest *Nat* cop. (Praha, Zalaú) – Praha *Mus* ②* – Zalaú ②

2212

FOGARASI István [transl.]: Catechismus, azaz a keresztyéni vallásnak és hűtnek rövid kérdésekben és feleletekben foglaltatott, szent írásbéli bizonyosságokkal mag-erősítettet[!] summája avagy veleje, melyet deák és magyar nyelvből olah-nyelvre fordított Fogarasi Istvan, lugosi már az igasságot rész szerint meg-ismet[!] olah magyar ecclesiának lelki pásztora... Feiervarat 1648 [typ. principis] Brassai Major Márton.

A⁸–C⁸ = 48 pag. – 8° – Orn.

RMK I 803 – RMK II 683 – Veress 21 ← BRV I 53

Református katekizmus román nyelven latin betűkkel. – A címlapon bibliai idézet. A nyomtatvány Fogarasi István *Barlsai Ákosnak, Lugos és Káransebes főbányának, Szörény vármegyének főispánjának* címzett magyar nyelvű *Elöljáróbeszédével* kezdődik. A főrész a Heidelbergi Káté Johann Heinrich Alsted által összeállított, rövidített változatának (vö. 1578) román nyelvű fordítását tartalmazza, belső címe: *Catechismus, atsaja ej atsaja, summa szau meduha à uluitej si à kredinciej Christinaszkae, kuprinsze en intreberj, si reszpunszuri szkurtæ; si ku adeveretury den szkriptura szventae enterite* (Katekizmus, azaz a keresztyéni vallásnak és hitnek rövid kérdésekben és feleletekben foglaltatott, szentírásbéli bizonyosságokkal megerősített summája, avagy veleje) *Catechismus Latino – Ungarico – Walachicus translatus opera ac studio Stephani Fogarasi, symmistæ oppidi Lugas, anno 1647. die 18. Decembri.*

Hasonmás kiadás és a káté modern román helyesírás szerint átírt szövege: Tamás Lajos: Fogarasi István kátéja. Fejezet a bánsági és hunyadmegyei ruménség művelődéstörténetéből. Kolozsvár 1942, 43–65. Betűhű szövegkiadása az 1643. évi gyulafehérvári latin-magyar kiadás (1993) magyar szövegével együtt: Mózes András: Az erdélyi román reformáció kátéirodalma. Kolozsvár 1942, 42–70.

Fogarasi István személye csak a címlap alapján ismert, e szerint a *lugosi... olah magyar ekléziának lelkipásztora* volt. Munkája teljesen önálló, új fordítás, független ugyanennek a

káténak 1642-ben Preszákán megjelent román fordításától (1958). Ez a legelső latin betűs román nyelvű katekizmus. Részletes nyelvi, stilisztikai, tartalmi elemzését Tamás Lajos végezte el a hasonló kiadás elé írt tanulmányában. Megállapításai szerint Fogarasi az 1639. (1764) vagy 1643. (1993) évi gyulafehérvári latin-magyar kiadás alapján dolgozott, s fordítása erős magyar nyelvi hatást mutat. A kátéra vonatkozó román és magyar szakirodalmat később Nagy Barna foglalta össze (*Studia et acta* I 83–85).

Az *Elöljáróbeszéd*ben Fogarasi megemlíti, hogy a Zsoltárok könyvének román fordításán dolgozott, amit szintén nyomtatásban akart közreadni. E műve megjelenésére azonban – a mai ismeretek szerint – nem került sor.

Cf. 1578*, 1640, 1764, 1958, 1993, 2167, 2373, 2402, 2573, →

Budapest *Acad. cop.* (Târgu Mureș) – Budapest *Nat. cop.* (Târgu Mureș) – Târgu Mureș ① – Sfântu Gheorge *Gymn*①
Editio facsimile.

2213

»MEDGYESI Pál [transl.]: *Lelki A-Be-Ce a Krisztus oskolájába az alsó rendbe beállítandó csecsemőknék, közönségesen a méltóságos Loránfi Zsuzsána apróbb cselédjeinek hasznokra angolbul másodszor nyomtatott Gyulafehérvár 1648 [typ. principis] 8°.*«

RMK I 819

Református katekizmus és erkölcsi oktatás. – Medgyesi Pál e több alkalommal megjelent művének példány alapján ma már ismeretlen kiadásáról Hegedüs László adott hírt a fenti formában (Sárospataki Füzetek 1857–58: 351). Szabó Karoly hely nélkül megjelent nyomtatványként vette fel bibliográfiájába (RMK I 819).

Hegedüs leírásának hitelességét, noha forrását nem jelölte meg közelebről, nincs ok kétségbe vonni, mivel minden szempontból beleillik Medgyesi e művének kiadástörténetébe.

Mivel e káté első kiadása (2104) Gyulafehérvárott jelent meg, feltételezhető, hogy a második is ugyanebben a nyomdában került ki a sajtó alól.

Cf. 2104, –, 2434, →

2214

(Kalendárium és prognosztikon az 1649. esztendőre. Kolozsvár 1648 typ. Heltai. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1828!

2215

(Szentmártoni Bodó János: Az tékozló fiúnak históriája. Kolozsvár 1648 typ. Heltai. 8°)

RMK I 805

XIX. századi adat alapján feltételezhető. – Verses bibliai história.

E mindmáig ismeretlen nyomtatványt Sándor István a szerző megjelölése nélkül említette (Könyvesház 34). Rá hivatkozva közölte e címet Szabó Károly (RMK I 805). Példányt azonban sem ő, sem azóta senki sem látott belőle.

Cf. 1647, –, →

Noul Testament. Körtvélyes 1648. – Vide 2210

2216

SZOKOLYAI ANDERKO István [transl.]: Sérelmes lelkeket gyógyító balsamom, avagy lelki próbákban nyavalygó embert vigasztaló könyvecske, mellyet belgiomi nyelvből magyar nyelvre fordított Szokolyai István. Lejdában 1648 Dorp Jánosnál.

A⁶–M⁶ = 143 + [1] pag. – 12° – Init.

RMK I 806 – Sztripszky I 1990b ← Mksz 1883: 247–248

Református elmélkedések és imádságok. – A címlevél hátán ószövetségi idézet (Jób 33, 15–16). A következő lapon kezdődik a magát *alázatos alumnusának* nevező szerző *Hollandiának Lejda nevű városában 1648. szent Jakab havának* (július) 11. napján kelt ajánló levele *Németi János uramnak etc. nékem kegyes pátronusomnak* címezve. Ennek kezdő gondolata egy kétsoros Ovidius-idézet latinul és magyarul; incipitmutatóra utaló kezdőszava: *A nyavalyák*. Az ajánlásban a szerző utal a fordítás mintájául szolgáló műre, melyet *belgiomi nyelven írt egy Dionysius Spranckhuisen nevű, Delphis városbeli prédikátor 1640. esztendőben*. Ez a „belga” kiadás nem ismeretes. Az eredeti angol mű szerzője és címe azonban igen: Linaker, Robert: *A comfortable treatise for the reliefe...* London 1607 (Eredics Péter megállapítása).

A mű fő része a beteg és szenvedő ember vigasztalására szerkesztett elmélkedéseket tartalmaz. A 105. lapon lévő verses betét incipitmutatóra utaló kezdő szavai: *Add látnom*. Az elmélkedések végén Origenestől és Augustinustól vett idézetek olvashatók, majd néhány Könyörgés következik: *A kétségbeesés ellen – Beteg embernek könyörgése – E világnak megutálásáért – A halállal tusakodó ember körül forgolódnak könyörgések*. A könyvecske végén: *A nyomtatásban esett fogyatkozásokat így kell megjobbitani*.

Szokolyai Anderko István (1620 vagy 1621–?) Debrecenben tanult, 1644-ben Szatmárnémetiben szenior volt. 1646–1648 között Franekerben, Groningenben és Leidenben járt egyetemre. Hazatérve 1648–1654 között Debrecenben iskolarektor, Berettyóújfalun és Hajdúszo-

boszlón lelkész volt. Munkáját röviden Incze Gábor értékelte (A magyar református imádság a XVI. és XVII. században. Debrecen 1931, 56–57, 156–157).

Szabó Károly (RMK I 806) e művet csak irodalmi utalásból (Bod: Athenas 280; Sándor: Könyvesház 34) ismerte, példányt nem látott belőle; „együtt nyomtatva, s egy kötetben” megjelentnek állította Szokolyai másik, bibliai idézetekből összeállított imádságoskönyvével (vö. 2217). Véleményét később példány alapján ő maga helyesbítette (MKsz 1883: 247–248).

Cf. —, →

Budapest Nat ③ ④ + cop. (Debrecen) – Debrecen Ref ②*

2217

SZOKOLYAI ANDERKO István [transl.]: A Szent Bibliának ó testamementomi könyveiből egybe-szedegettetott[!] áhitatos könyörgések, mellyeket belgiomi nyelvbeol magyar nyelvre fordított Szokolyai István. Lejdában 1648 Hyeronimvs Vogel.

A⁶–R⁶ S⁵⁺¹ ? = 216 ? pag. – 12° – Orn., init.

RMK I 807 – Sztripszky I 1990/a —, – MKsz 1883: 248

Református imádságoskönyv. – A címlap hátán két bibliai idézet olvasható. A következő lapon kezdődik a szerző *Németi János uramnak* címzett, *Hollandiának Lejda nevű városában* 1648 május 26 napján kelt ajánlólevele, *Kegyelmednek alázatos alumnusa Szokolyai István* aláírással. Ebben kifejti, hogy e *Könyörgéses kis könyvecské*-vel akarja külföldi tanulásának költségeit biztosító patrónusának nagylelkűségét meghálálni. A fordítás alapjául szolgáló művet, amelyet közelebbről a szerző nem nevez meg, a belgák németből fordították. Az ajánlást követi *Szokolyai Istvan* előszava a *hegyes olvasónak Istentől kegyelmet, etc. kívánok* megszólítással. A mű főrésze a Biblia egy-egy őszövétségi könyvéből összeállított, I–XXVII. számozott imádságot tartalmaz. Minden imádság végén idézi a megfelelő őszövétségi könyv felhasznált verseit. Ezután *Observationes* címmel a szövegek mellett idézett párhuzamos bibliai helyek és a következő második részben közölt néhány imádságnak alkalmazására közöl még tájékoztatást. – A második részben kiegészítésként különféle imádságok találhatók: *Reggel; Délkor; Este; Az anyaszentegyháznak megmaradásáért; A fejedelmekért, királyért... magisztrátusért, tanácsért; Velünk jóltett embereinkért és istenes patrónusainkért*. – A könyv végén a mai ismert csonka példányokban a *Mutató táblácska* kezdődik, folytatása az őrszó tanúsága szerint hiányzik.

Szabó Károly (RMK I 807) e műről csak irodalmi utalásból tudott (Bod: Athenas 280 és Sándor: Könyvesház 34), de példányt nem látott; ezért tévesen egy kiadványnak vélte Szokolyai másik, ugyancsak Leidenben megjelent imádságoskönyvével (vö. 2216). Véleményét példány alapján később ő maga helyesbítette (MKsz 1883: 248).

A mű valamennyi ismert példánya csonka, feltehető azonban, hogy a ma nem ismert S₆ levéllal ért véget.

Cf. —, →

Budapest Nat ② ③ + cop. (Debrecen) – Debrecen Ref ②*

2218

⟨Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1649. Leutschau 1648 Brewer. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Az a lőcsei evangélikus könyvtárban fennmaradt, német nyelvű naptártöredék, amelyet Ján Čaplovič 1649-re határozott meg (936), valójában az 1655. évre szól (vö. 2528). Így az 1649. évi lőcsei német naptár kiadása csak a naptársorozat folyamatossága alapján feltételezhető.

Cf. 2273!

2219

APOLLO coelis redditus, seu S. Stephanus protomartyr contempto vanorum deorum cultu verum Deum agnoscens, quem... comiti... dn. Stephano de Csak, perpetuo terrae Scepusiensis, ejusdemq(ue) comitatus supremo comiti, s(acrae) r(egiae)q(ue) ma(jes)t(a)tis consiliario et camerario, tavernicorum regaliū per Ungariam magistro, parenti suo colendissimo comites Stephanus et Ladislaus filij xenij et genethliaci nomine una cum caetera... Neogymnasij Scepusiensis juventute Musis accinentibus sub symbolis in scenam dabant anno, quo Fernandi tertii volyntate vniversali facta pace electio palatini Vngariae indicta fverat Posonii. [Leutschoviae] (1648) [Brewer].

[]³⁺¹ = [3] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 685 – Čaplovič 933 – Staud I. 454.

Iskoladráma programja és szereposztás. – A címlevél hátán a dráma rövid *Argumentuma* és *Apodosisa* olvasható. A darab a földre visszatérő Apollo megtérését és Szent István protomártír halálát beszéli el. *Prologus*ból, kilenc *syntagmá*ból és *epilogus*ból áll. Végén *Personeae* sorolja fel a darab szereplőit: *Stephanus Csaki, s. poeseos aud.* – *Ladislaus Csaki, princip.* – *Petrus Fekete, nob. Ung. s. poes. aud.* – *Paulus Tobolinus, grammat.* – *Jacobus Vincius – Paulus Polentinus, theologiae moralis aud.* – *Balthazar Lehocki, s. poeseos aud.* – *Albertus Scultetus, syntaxista* – *Paulus Zivecki* – *Franciscus Fekete* – *Ignatius Schait* – *Franciscus Pollyak infimistae.*

A bemutató előadást ifj. Csáky István és László a szepeshelyi jezsuita gimnázium hallgatóival együtt adták elő az idősebb Csáky István tárnokmester, szepesi főispán tiszteletére május 3-án születésnapj ajándékkén.

A szlovák szakirodalom a programot szlovák nyelvűnek feltételezte és szerzőjeként „Pavel Šuhajt”, a szepesi káptalan katolikus gimnáziumának rektorát (= Suhaj, Szuhay) jelölte meg

(Dejiny staršej slovenskej literatúry. Bratislava 1958, 240 – Kuzmík: Slovník II 743). A színjáték programja azonban latin nyelvű, és a jezsuita rend évek szerint összeállított névtára nem mint rektort, hanem mint concionatort tartja nyilván 1648-ban Szuhay Pált (Lukács: Catalogus personarum II 766).

A hely nélkül megjelent nyomtatványt Szabó Károly a lőcsei nyomda termékének tartotta (RMK II 685). Feltételezését a tipográfiai anyag vizsgálata megerősítette (Pavercsik Ilona megállapítása). A cím szövege utal az 1645-ben megkötött linzi békére és az 1646. szeptember 25-én tartott nádorválasztásra. A nyomtatás valódi évének mégis 1648 tartható, mivel ez az évszám van elrejtve a címlapon olvasható kronosztichonban.

Budapest *Nat cop.* – Budapest *Univ* ① ①

2220

COMENIUS, Joannes Amos: Januae lingvarum reseratae aureae vestibulum, quo primus ad Latinam aditus tyrunculis paratur cum praeposita versione intercolumnari Graeca autore alio, editum a Johan. Amoso Comenio, nunc quoque adjecta est versio Germanica et Hungarica. Leutschoviae 1648 typis Laurentii Breveri.

A⁸–F⁸ G⁴ = 103 + [1] pag. – 8° – Orn.

RMK I 808 – RMK II 686 – Čaplovič 938 – Dézsi: Suppl. 43

Görög és latin beszédgyakorlatok német és magyar értelmezésekkel. – A főrész a címlap hátán kezdődik. Az egymással szemben fekvő lapokon négy hasábra szedve görög-latin és német-magyar nyelven olvasható Comenius kezdők számára készített tankönyve hét fejezetben és 680 pontban. A kötetet rövid *Errata* zárja.

A *Vestibulum* görög része a cím alapján nem Comenius, hanem más szerző munkája. Eredetével a szakirodalom eddig nem foglalkozott. A latin és magyar rész szövege megegyezik az 1643-ban Váradon megjelentetett kétnyelvű *Vestibulum* szövegével (2038).

Cf. 1882, 1982, 2002(2), 2038*, –, 2258, 2265(2), 2582, →

Budapest *Acad* ① – Levoca *Ev* ①

2221

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ τε καὶ ἐπιστολαὶ τῶν Κυριακῶν καὶ ἑορταστικῶν ἡμερῶν, ἑλληνιστὶ καὶ ῥωμαιστὶ. Evangelia et epistolae Dominicorum ac festorum dierum, Graece et Latine. Leutschoviae 1648 typis et sumptibus Laurentii Breveri.

A⁸–Q⁸ R⁴ = [132] fol. – Orn., init.

RMK II 687 – Čaplovič 934

Evangélikus perikópáskönyv görögül és latinul. – A nyomtatvány tartalma és beosztása megegyezik az 1639-ben Lőcsén azonos terjedelemben megjelent, görög-latin nyelvű perikópáskönyvvvel (1773). Az impresszum tanúsága szerint Lorenz Brewer nyomdász költségén jelent meg.

Cf. 644*!, 1773, –, →

Budapest Acad ① – Budapest Nat ① – Cluj-Napoca Acad ① – Levoča Ev ① ①
Olim: Bratislava MS → Martin MS

2222

EVANGELIA et epistolae dominicorum ac festorum dierum, Latine et Hungarice. Evangeliomok es epistolak, egész esztendő által lévő minden vasárnapokra és fő innepekre intéstetett és rendeltetett magyarul és deákúl. Leutschoviae 1648 typis et sumptibus Laurentii Breveri.

A⁸–Q⁸ R⁶ = [134] fol. – 8° – Orn., init.

RMK I 809 – RMK II 688 – Čaplovič 935

Evangélikus perikópáskönyv latinul és magyarul. – A címlevél után, a cím megismétlésével kezdődik a főrész. Először a vasárnapokra rendelt, epistolákból és evangéliumokból vett szakaszok szövege olvasható laponként két hasábba szedve latinul és magyarul. Ezután következik az *Evangelia et epistolae festorum dierum. A szenteknek ünnepe napjára való evangéliumok és epistolák*. A magyar részek tartalma és beosztása megegyezik az 1634. évi lőcsei kiadásával (1591).

A kiadványban közreadott vasárnapokra szóló perikópák lényegében az ún. „régí egyházi perikópák” rendjét követik (Raffay Sándor: Agenda. Az evangélikus lelkeszi teendők vezérkönyve. Bp. 1932, 384–392). A latin szöveg megegyezik az ugyanebben az évben Lőcsén kiadott görög-latin nyelvű perikópáskönyv (2221) latin nyelvű szövegrészeivel, a magyar szöveg Károlyi Gáspár fordításából (Vizsoly 1590, 652) való.

Cf. 91*!, 900*!, 1774, –, →

Budapest Nat ① – Budapest Univ ① – Martin MS ① – Pannonhalma ② – Regensburg Dioec ① Sibiu Mus ①
Olim: Néhren Szepesben b. Mednyánszky ktárában.

2223

»KRIESCHKE, Georg: Quod Deus felix, faustumque Et Salutare esse jubet! Ad Exercitia Declamatoria De Salutifera Incarnatione Domini et Servatoris nostri Jesu Christi Dei aeterni et Mariae semper Virginis Filii, in

Gymnasio Leutschoviensi habenda, perofficiose perque amanter invitat Rector. [Leutschoviae] MDCXLVIII typis Laurentii Breveri.»

»[]² = [2] fol. - 4°«

Čaplovič 939

Meghívó és program iskolai ünnepségre. – E bibliográfiailag korábban ismeretlen nyomtatvány egyetlen példányát először Ján Čaplovič ismertette bibliográfiájában (939). Mivel a példány ma nem hozzáférhető, címének és tartalmának leírása az ő közlésére támaszkodik. Eszerint *Georgius Krieschke, Vratislavia-Silesius Leutschoviae ... d. Purificationis Mariae* [= február 2.] a. 1648. a lőcsei evangélikus gimnázium hallgatóinak az előadására hívta meg a közönséget, amikor azok szónoki beszédeket tartottak Jézus Krisztus születéséről. A program utolsó lapján a következő tanulók neve olvasható: *Michael Institoris Moschovia-Turoczenus, Zacharias Kalinkius Rosenberga-Lyptoviensis* és *Johannes Milochowski Solna-Trecheniensis*[!].

Johann Samuel Klein „Schulprogramma, quo exercitia declamatoria habenda” címmel idézett a szerzótől egy Lőcsén, folio méretben nyomtatott művet eltérő, 1649-es évszámmal (MKsz 1987: 65, Kathona Géza). A két mű valószínűleg azonos, de példány hiányában ez teljes bizonyossággal nem állapítható meg. A sziléziai származású Georg Krieschke 1647 és 1649 között volt a lőcsei gimnázium rektora.

Banská Bystrica Arch Radvaň O

2224

[1] MELANCHTHON, Philipp: *Grammatica Philippi Melanchthonis ex admodum necessariis notis m. Johannis Fabri, publicae utilitatis causa recognita et locupletata.* – [2] (CAMERARIUS, Joachim:) *Accessit tractatus de orthographia recens.* – [3] (FABRI, Johann:) *Anomalorum quorundam, quae pag(inae) 161. [recte 150.] et sequentes habentur, verus apud probatos autores usus. Leutschoviae MDCXLVIII typis et sumptibus Laurentii Breveri.*

A⁸–Z⁸, Aa⁸–Ii⁸, a⁷⁺¹ = [20] + 491 + [14] pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 689 – Čaplovič 940

Latin nyelvtan. – A címlevél hátlapján a *Typographus* arról tájékoztatja az olvasót, hogy Melanchthon szövegét Johann Fabri helyesbítéseivel és a margináliákban végzett kiegészítéseivel adja közre. A kiadás tartalma és beosztása ettől eltekintve megegyezik az 1641. évi bártfai kiadásával (1868). A kötethez önálló impresszumot tartalmazó címlappal és ívjelzéssel, de a nyomdász előszava alapján az együttes megjelentetés szándékával csatoltak néhány olyan, ókori latin szerzők műveiből való idézetet, amelyek néhány rendhagyó főnév használatát mutatják be. A belső címlap a főcímlap szövegének idevágó részét ismétli meg: *Anomalorum... usus.*

Melanchthon grammatikájának ez a változata Johann Fabri jegyzeteivel 1602-ben jelent meg először Wittenbergben (Philippi Melanchtonis opera quae supersunt omnia. Volumen XX. Brunsvigae 1854, 215). E nyomtatvány az impresszum szerint a lőcsei nyomdász Lorenz Brewer költségén látott napvilágot (vö. OSzKÉvk 1980: 370, Pavercsik Ilona).

Cf. 119⁴; 1190⁷; 1868, –, →

Bratislava Univ ① – Budapest Acad ② – Budapest Nat ① ① – Cluj-Napoca Acad ① – Prešov Ev ① – Szarvas Gymn ②

2225

MNEMATA poetica... Davidis Froelichii Caesareoforensis, sacr(ae) Caesar(eae) regiae(ue) majest(atis) per regnum Hungariae astronomi practici, die 24. Aprilis ... 1648, aetate in medietatem anni 53. declinante a continua catarrhi, tussis et febris hecticae, vicissatim confligentis gravedine... liberati ac... ad aeternam requiem... evocati honorem supremum perennantia... facta et posita ab amicis et clientibus quibusdam. Leutschoviae (1648) typis Laurentij Breveri.

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 690 – Čaplovič 941

Gyászversek. – A címlevél hátlapján *J. Serpil. Insignia Froelichiana* címmel négy disztichonban írta le Frölich címerét. Ezután tizenkét szerzőtől olvashatók David Frölich halálára írt versek, amelyeknek szerzői: *I. Samuel Spillenberger, med. doctor civit. Leutsch. ordinar.* – *II. Johannes Serpilus, eccl. Caismarc. pastor et contubernii pastorum ad inferior. fl. Poprad senior* három verset is közöl. – *III. Georgius Fischer, in eccles. Caismarc. symmysta* – *IIII. M. Johannes Byringerus l. l. candidatus, nunc scholae Eperien. rector* – *V. Daniel Fabri, Falcoberg. Siles. ... scholae Caesareoforens rector* ugyancsak három verssel szerepel a nyomtatványban, közülük a legterjedelmesebb *Ad imitationem Horatii l. I. Od. 28.* készült. – *VI. Michael Erhardi Oderberga Siles., Leybicens. judex* – *VII. Johannes Hradecius, collega scholae et civis Caismarcen.* – *VIII. Samuel Wisotzky Siles., reipubl. Bilicen. notarius*, Frölich egykori tanítványa latin és német verssel is megemlékezett volt tanára haláláról. – *IX. Michael Tzapko, Kuczin., p. t. schol. ibid. oconomus et 4-tae class. praecept.* művének címe: *David, Catharina, conjuges per anagramma charus init gaudia candeo. Exegesis.* – *X. Samuel Serpilus Caesareoforensis* két költeménye közül a másodikat *Ad Bartholomaeum Bertram*, Frölich apósához címezte. – *XI. Stanislaus Parlai Polonus, schol. Caes. alumnus defuncti* – *XII. Justus Servabitur* allegorikus szerzői névaláírással *Ad Bartholomaeum, Euphrosinam et Mariam liberorum relictorum trigam* szól az utolsó költemény.

David Frölich, korának neves természettudósa, számos ismert földrajzi és csillagászati mű szerzője 53 éves korában hunyt el. Emlékére tudós barátai írták e versgyűjteményt.

Budapest Acad ① – Budapest Nat ③* – Dolný Kubín ①

2226

OKOLICSNAI János: Tripartiti operis jurium consuetudinariorum regni Hungariae compendium, rhythmis vulgaribus per Joannem Okolycznai seniorem editum. Leutschoviae MDCXLVIII typis Laurentii Breveri.

A¹²–K¹² L⁶ = 208 + [44] pag. – 12° – Orn.

RMK II 691 – Čaplovič 942

Tanköltemény a Hármaskönyvből. – Okolicsnai János versének e kiadásában nem található meg az ajánlólevél. Ettől eltekintve mindenben megegyezik az előző kiadással (1634).

Cf 1634, –

In 18 bibliothecis 30 expl. – Berlin *Univ Inst* – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Martin *MS* – Zagreb *Univ* – etc.

2227

PILÁRIK, Štefan: Favus distillans... to gest strd tekaucy vtěssenych srdecnych a nabožnych modlitéb, wzatá z... Ewangelij swatych, které přes cely rok... se wykladaj... skrz kněze Ssteffana Pilarika Otcowského na ten čas kazatele cirkwe Těplické we Spissy. [V Levoci] 1648 [Vavrinec Brewer].

A¹²–K¹² L⁶? = [16] + 236? pag. – 12° – 1 ill., orn.

Knihopis 7174 – Čaplovič 943

Evangélikus imádságoskönyv biblikus cseh nyelven. – A címlapon bibliai idézet. A verzőjén a térdelő Dávidot ábrázoló fametszet. Az *Epistola dedicatoria Dulo Gaborowi de Súdowce, Janowi Madáci de Also Střehowa, Liberčaij Michalowi de Parocza* szól. Aláírása: *Kmotr kněz Ssteffan Pilárik mladší n.t.č. kazatel cyrkve Teplické*. A három részre osztott imádságoskönyv *Částka první*, első része 28 imát tartalmaz az egyházi év adventtől Szentháromság vasárnapig terjedő részére. Az új címlappal kezdődő *Částka druhá*, második részben 27 imát olvasható a Szentháromság vasárnap utáni vasárnapokra. A szintén új címlappal kezdődő *Částka třetí*, harmadik részben az egyházi ünnepekre szóló 35 imádság található.

A ma ismert két példány közül a teljesebb, a pozsonyi a 224. lapon szakad meg a szeptemberi imádságokkal. A mű terjedelme Bohuslav Tablic 1805-ből származó adata szerint (Slovenská verssovcy I. Uherské Skalice – Wac 1805, 34) 236 számozott lap volt, tehát az utolsó 12 lap hiányzik, amelyekben a szentekről szóló részben az októberi és novemberi imádságok voltak olvashatók Szent Katalin napjáig.

Štefan Pilárik (1615–1693) Bártfán és Selmechányán tanult. 1636-tól Illaván kántortanító, 1639-től evangélikus lelkész Alsósztrégován. 1647-től Teplicen, később Illésházy Gábor udvarában, majd Szenicén lelkész és berencsi esperes. Tatár rabságot is szenvedett. 1673-ban külföldre menekült, a felső-lausitzi Neu-Salzában lelkészkedett haláláig.

A nyomdahely feltüntetése nélkül megjelent kötet betűtípusai és egyéb nyomdai jellemzői alapján kétséget kizáróan Lőcsén látott napvilágot (Pavercsik Ilona megállapítása). A szakirodalom sokáig hibásan tartotta számon. Szinnyei József teljesen latin nyelvű címmel említette (Szinnyei X 1142). Ondrej Szeberényi két nyomtatványként írta le (Korouhev na Sionu 2. 1879: 19): *Favus distillans seu gemitus dominicales...* és *Christus nobiscum, strd tekouci ná-božnych modlitéb*. Horányi Elek német nyelvűnek tartotta (Memoria Hungarorum... Pest 1777, 82), Ján Mocko pedig trencsényi kiadványnak vélte (Cirkevné listy 1909, 165). A kiadványra vonatkozó szakirodalmat Jozef Minárik foglalta össze, ismertette a fennmaradt példányokat és a címlap másolatát is közölte (Minárik, J.: Štefan Pilárik. Bratislava 1958, 319–320).

Bratislava Univ ②* – Budapest Acad cop. (Bratislava) – Valasské Meziríčí Mus ③*

Plausus festivi Christophoro Schlegelio, pastori Leutschoviensi uxorem ducenti die 25. Octobris 1648. ab amicis oblati. Leutschoviae 1648. – Vide 2232

2228

SACRUM nuptiale plurimum reverendi... viri... Christophori Schlegelii, ... Leutschoviae... ecclesiae pastoris, gymnasiique inspectoris... secundum sponsi cum... virgine Rosina Glogeria... Christophori Glogeri, civis ac mercatoris Wratislaviae... primarii filia, sponsa d(ie) 25. Octobr(is) anno 1648. celebrandum a nobiliss(imis)... viris ut et aliis Schlegelio-Glogerianae familiae bene cupientibus votivo applausu cohonestatum. Leutschoviae (1648) typis Laurentii Breweri.

A⁴–C⁴ = [12] fol. – Init.

RMK II 692 – Čaplovic 944

Lakodalmi versek latinul, németül és görögül. – E nyomtatvány Christoph Schlegel, lőcsei evangélikus lelképásztor és Christophorus Gloger boroszlói polgár és kereskedő, leányának, Rosina Glogernek 1648 október 25-én tartott esküvőjére készült. A címlével hátán kezdődő fő-részben a következő szerzők köszöntőversei találhatók: (1) *Christophorus Freywald lib. baronat. Milicensis, in Silesia inferiori cancell.* – (2) *M. Georgius Seidelius, ecclesiae Vratisl. Neopolitanae praepositus*. Latin nyelvű versének címe *Εὐδευτερογομεῖν* – (3–5) *M. Elias Major p. l. c., gymnasii Vratislaviensis Elisabetani rector et professor*, ceterarumque ibidem scholarum inspector verseinek címe: *Psalmus centesimus duodetricesimus antiquiore stilo expressus* – *Psalmus ipse, Rosina Glogeria – Regina gloriosa* – (6) *Johannes Kurzman Vratislaviensis, ad d. Mar. Magdalena in ecclesia patria archidiacono et seniore et ad S. Trinitat. ecclesiast.* – (7) *Chrysostomus Schultz, dess Breszl. Schöppenstuhls Secretär*, aki német nyelvű verset írt – (8–9) *Johannes Teutschmannus, ecclesiae Vratislav. Neapolitanae[!] diaconus sen.* verseinek címe: *Votum devotum és Brevius ex psalmo 128. annum denotans nuptiarum* – (10) *M. Valent. Kleinvechterus Siles., gymnas. Vratislav. Magdal. professor et conrector*, versének címe: *Ad currum... sponsae Schlegelianae... sub... sponsi absentis nomine parodicum* Od. III. lib. 1.

Carmin. Horatianorum – (11) *M. Johannes Fechnerus* – (12) *Matthias Machnerus, reipub. Vratisl. ab expeditionibus Latinis et in iudiciis ecclesiastico ac orphan. notarius* – (13) *Johannes Gebhardus, gymn. Elis. Vratislav. coll.*, aki görög nyelvű verset írt. – (14) *M. Johann Balthasar Carg, templ. ad d. Elisabeth cantor, ejusdemque gymnasii, quod est Vratislaviae collega* – (15) *Daniel Sartorius* – (16) *M. Samuel Pomarius Silesius* – (17) *M. Adam Ezler, derzeit Schriffbfeliessener in Wittenberg*, aki hosszabb német versben köszöntötte az ifjú párt. – (18) *Esaias Maior Vratislaviensis, Wittebergae jurisprudentiae dans operam* – (19) *Elias Maior* versének címe: *I. N. J.* – (20–21) *Wenceslaus Gloger*, a menyasszony fivére német és latin nyelvű költeményt írt. – (22) *Johannes Daniel Major Vrat. Siles.*

Az ünnepelt Christoph Schlegel 1647-től volt lőcsei lelkész (vö. 2184). Lakodalmára más versek is készültek (vö. 2232).

Cf. 2232

Banská Bystrica Arch ○ – Budapest Acad ① – Budapest Nat ①

Sámbár Mátyás: *Epitome pietatis Marianae*. Lőcse 1648. – Vide 2239

2229

SERPILIUS, Johann II.: *Aulaea anagrammatico-metrica in nuptiis... Jonae Spillenbergeri in... Levtschovia civis et apothecarij percelebris... sponsi et... Catharinae, genere Koblynskiaie, ... Michaelis Greffij, civis et senatoris quond(am) ibid(em) relictæ viduæ... sponsæ die XVI Febr(uarii) anni MDCXLVIII solenniter celebratis, in amicitiae fraternæ symbol(um) contexta et appensa per Iohannem Serpilivm, eccl(esia)e Caismarcen(sis) pastorem et Fraternitatis ad inferiorem fl(uvium) Poprad seniorem. Levtschoviae (1648) typis Breverianis.*

A⁴ = [4] fol. – 4°

Sztripszky II 2549/97 ← MKsz 1891: 269 – Čaplovic 945

Lakodalmi versek latinul és németül. – A nyomtatványt Jonas Spilenberger lőcsei patikusknak és Catharina Koblynskinak, Michael Greff lőcsei tanácsos özvegyének 1648. február 16-án tartott lakodalmára készítette Johann Serpilus késmárki lelképásztor. A címlap hátán gyűrű alakba szedett disztichon olvasható a szerző megnevezése nélkül. A főrész anagrammákat és azok verses magyarázatát tartalmazza. Az első négy (I–IV) latin nyelvű és a vőlegény, Jonas Spilenberger nevére készült. Az ötödik (V) költemény ugyancsak latin, és a menyasszony leánykori nevéből íródott. Végén *Kronodisztichon* közli a lakodalom pontos időpontját. Az *Anagramma Germanicum* ismét a vőlegény nevének és foglalkozásának a megnevezéséből összeállított német anagramma. Ezt hosszabb *Erklärung* magyarázza. Végül *Samuel Serpilus* verses *Appendix*e zárja a nyomtatványt.

E kiadványt először Hellebrant Árpád írta le (MKsz 1891: 269). Az ő közlését vette át Sztripszky Hiador (II 2549/97).

Budapest Nat cop. – Berlin Univ Inst ①

2230

[1] UY ES O kalendariom Christus Urunk születése után 1649. esztendőre. Felső Magyar országra, Szepessegre és rész-szerint Erdely országra-is alkolmaztatott Frölich David késmarki astronomus által. – [2] (Prognosticon astrologicum Christus Urunk születése után MDCXLIX. ... Szepessegre és rész szerint Erdely-országgra-is alkolmaztatot Frölich David, késmarki astronomus által.) Löcsén [1648] Brewer Lörincz.

A⁸–D⁸ E^{7+1?} = [39] fol. – 16°

RMK I 823 – Čaplovič 937

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlevél hátán olvasható a szerző nevében írott ajánlás: *Grinögel Marton uramnak... Cassa városának főtanácsának... e jelen való kalendáriomot még halála órája előtt örök emlékezetire dedikált: Frölich David...* A naptárrész besoztása és a hónapversek megegyeznek az 1643. évre szóló löcsei naptárával (1948). A hónapversek januári kezdősora: *Fürödj, kicsint igyál.* A tizenkét égi jel magyarázata után az önálló címlappal elátott prognosztikon következik. Ennek fejezetei: *A télről – A tavaszról avagy kikeletről – A nyárról – Az ősziről – A Napban és Holdban leendő fogyatkozásokról – A fő aspektusokról és aztán azokból következő polgári veszélyekről – A testi betegségekről – A földi termésekről.* A *Magyar krónika* a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól az 1647. év eseményeivel fejeződik be. A *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben* is című vásárjegyzék után a kiadványt a *Búcsúvétele az autornak* című kétsoros vers zárja, melynek első sora: *Immár téged, ó te hamis világ, elhagylak.*

David Frölich 1648. április 24-én bekövetkezett halála miatt a kézirat az utolsó simításokat valószínűleg már nem tudta elvégezni. Erre utal, hogy a *Magyar krónika* nem lett kiegészítve az 1647 júniusa után történetekkel, továbbá az ajánlást, amely Frölich szokásától eltérően nem latin nyelvű, már nyilván nem ő fogalmazta.

Cf. 1650!

Budapest Nat ①

2231

VERESEGYHAZI SZENTYEL János: *Myrothecium spirituale*, az az lelki patika, melyben a kereszt viselő keresztyének, enyhítő orvosságu minden némű lelki, testi háboruk és kísértetek ellen magoknak hüseges oktatást és

vigasztalást találnak. E világi életnek fel-háborodott tengerén külömb külömb fele kiserteteknek szél-veszeitől és habjaitól ide s-tova hanyattatott hajo töredezéshez el közelített keserves lelkeknek vigasztalásokra irattatott Veres-Egyházi Szentjel Janos által... Lötsén 1648 Brever Lörintz.

*12, $A^{12}-K^{12} L^{11+1} = [24] + 261$ pag. – Orn.

RMK I 810 – Čaplovič 946

Református elmélkedések. – A címlevél hátlapján szentírási idézetek olvashatók. Az ajánló levelet Veresegyházi S. János késmárki öregbik Tökölyi Istvan uramnak... Késmárknak és Savvnik-nak szabados és örökös urának címezte. Ezt követi Veresegyházi előszava *Intések a keresztyén olvasokhoz*, majd *Mich. Apafi de Apanagyfalva N. T.* üdvözlő verse olvasható *Tiszteletes és tudós Veresegyházi Szentjel János uramhoz*. Az incipitmutatóra utaló kezdő sora: *Eleitől fogva hasznos írássokkal*. A főresz rövid bevezetéssel kezdődik: *Myrothecium spirituale, az az lelki patika a 119. zsol-tarnak 71. versiből*. Ez öt közönséges tanúságokra osztja az idézett szentírási helyet, s a következő öt fejezet e tanúságok részletes kifejtését tartalmazza. *Az elsőről...*, *A másodikról...* etc. címekkel.

Veresegyházi Szentjel János csupán idősebb korában kezdett tanulni. 1643-ban Elbingben ő adta át I. Rákóczi György meghívását Comeniusnak. 1645-ben tért haza. Egy ideig feltehetően Debrecenben tartózkodott, majd 1646-ban már gyulafehérvári rektor. I. Apafi Mihály későbbi erdélyi fejedelemnek itt tanítója volt. Apafi 1647-ben Lőcsén, 1648–1649-ben Bártfán folytatta tanulmányait. Lehetséges, hogy Veresegyházi Magyarországra is elkísérte őt, más adat szerint viszont még 1648-ban is Gyulafehérvárott működött (vö. Zoványi: *Lexikon* 684: Adattár II 316–317; EM 1900: 86 és e munka előszava).

Amint az előszóból kitűnik, Veresegyházi munkáját a debreceni és gyulafehérvári eklézsiákban a szomorú pestis által szerelmesüktől megfosztott keserves szíveknek megenyhíttetésekre írta, minden bizonnyal az 1646. évi pestis után.

Budapest Acad ① – Budapest Nat ① – Budapest Ref ① – Martin MS ③ – Prešov Ev ③ – Sárospatak Ref ① – Satu Mare Bibl Jud ① – Tokaj Mus ② – Târgu Mureș ①

Olim: Rozsnyó a gömöri ev. esp. könyvtárában, Lugossy Józsefnél

2232

VOTIS, quae praemodum reverendus... vir... Christophorus Schlegelius, ... ecclesiae in... Leutschovia pastor et gymnasii ibidem inspector... iterum-sponsus et... virgo Rosina Glogeria, ... Christophori Glogeri, civis et mercatoris in republica Wratislaviensi primarii filia, ... sponsa ad diem 25. Octobr(is) anno 1648, ritu sane quasi solenni Leutschoviae conjungendi facient, vota sua devota subnectunt amici et clientes. Leutschoviae (1648) typis Laurentii Breweri.

$A^4-C^4 = [12]$ fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 693 – Čaplovič 947

Lakodalmi versek latinul és németül. – A kiadvány Christoph Schlegel lőcsei lelkipásztor és a boroszlói Rosina Gloger 1648. október 25-én tartott esküvője alkalmából készült. A címlével hátán kezdődő főrészen a következő versek olvashatók: (1) *Pl. reverendum et excellentissimum dn. doctorem sponsum alloquitur... senatus Leutschoviensis – Christophorus Teufel reipubl. Leutschoviens. senat. et notar.* aláírással. – (2) *In... nuptias parodia ad Od. 19. lib. I. Horat.* – (3) *Christophorus Schlegelius per anagramma* – (4) *Rosina Glogeria anagram.* – *Doctor Christophorus Schlegelius... ac... Rosina Glogeria... per anagramma purum* – (5) *Chronodistichon* – (6) *Coronis.* A 2–6. versek szerzője: *Johannes Serpilius, eccles. Caismarcen. pastor et Fraternitatis pastorum ad Inferiorem fl. Poprad senior.* – (7) *Ad... sponsum címen Samuel Spillenberger, d. civitatis Leutschov. per 50 annos medicus ordinarius* verse – (8) *Az Ad... sponsum címmel aláírás nélkül írt vers elítélően nyilatkozik a coelibatusról, a vershez fűzött jegyzetekben röviden összefoglalja kialakulásának történetét.* – (9) *An... Braut* címmel német nyelvű versben köszöntötte a menyasszonyt *Hilarius Ernestus Biner, Lengenfelda Palatinus, pastor Georgio-Mont.* – Ezután többnyire cím nélküli költemények olvashatók. Szerzőik: (10) *Franciscus Nemeth, eccl. patriae symmyst.* – (11) *Johannes Clyschi, eccl. patriae, quae est Leutschoviae, Germanicae symmysta et Slavonicae concionator* – (12) *Josephus Alauda, Leutsch. senat.* – (13) *Georgius Krieschke Bratislavia-Silesius, gymn. Leuts. rect.* – (14) *Matthias Gosnovicerus, reipub. Leutschoviens. senator* – (15) *M. C[hristoph] B[rewer]* monogrammal német vers – (16) *M. I[ob] Z[abeler]* monogrammal latin vers – (17) *Elias Fielbaum, conr.* – (18) *Christoph. Werner, p. t. cant. Leutsch.* – (19) *Petrus Dingisch, tertiae class. colleg.* – (20) *Tobias Cruciger, in schola Leutsch. quartae classis praecept.* – (21) *Johannes Schultetus Vratisl. Siles., V. classis auditor* – (22) *Johannes Müller von Bresslaw, derzeit in Leutschaw.* Versének címe: *Hochzeit Ode* – (23) *Melchior Sutorius, templi Slavonici cantor et schol. class. sextae auditor* – (24) *Jacobus Neerer Quintofor-Pannon., 7. class. auditor s. L.* – (25) *Leonhardus Gasperik Lipt., octavae class. auditor* – (26) *Christophorus Gottlieb et Christianus Schlegelij* – (27) Német verset írt *Daniel Preuss* – (28) A következő latin költemény szerzője a *SMPHMF*-ként írta alá magát. – (29) *An das tugendreiche Frauenzimmer* című vers aláírója is ő: *Idem.*

Ján Caplovic részletesen feltüntette bibliográfiájában e versgyűjtemény szerzőit. A 15. vers írójának MCB monogramját Christoph Brewer-ra, a 16-ét pedig Iob Zabeler-re egészítette ki az általa látott példány egykorú kézírásos bejegyzése alapján (947).

Weszprémi István (Medic. Biogr. I 170) „Plausus festivi Christophoro Schlegelio, pastori Leutschoviensi uxorem ducenti die 25 octobris 1648. ab amicis oblati Leutschoviae 1648.” címmel említett egy Schlegel lakodalmára készült alkalmi nyomtatványt. Ezt az adatát Johann Samuel Klein is átvette (Nachrichten II. 454). Szabó Károly véleménye szerint a Plausus festivi bizonyosan ezzel a nyomtatvánnyal volt azonos (RMK II 693). Szabó állítása nem cáfolható határozottan, de a Weszprémi által leírt cím a Schegel lakodalmára kiadott másik versgyűjteményre a *Sacrum nuptialera* (2228) éppúgy vonatkozhat. Nem zárható ki továbbá az sem, hogy a lakodalom alkalmából egy példányból ma már ismeretlen kiadvány is megjelent Plausus festivi címmel.

Cf. 2228, –

Banská Bystrica Arch ○ – Budapest Acad ① ②* – Budapest Nat ①

2233

DELICIAE veris, in quas... eruditos... philosophiae baccalavreos, cum Tyrnaviae in archiepiscopali Societatis Jesu universitate... prima philosophiae laurea insignirentur... promotore... Henrico Herdinck... philos(ophiae) doctore ejusdemq(ue) in praedicta vniversitate... decano, nec non theologiae moralis professore ordinario, hvmanior Thalia educebat anno MDCXLVIII. Tyrnaviae (1648) typis Academicis per Philippum Jacobum Mayr.

A⁴ B⁴ C³ = [11] fol. – 4° – 1 ill., orn., init.

Sztripszky II 2550/98 ← MKsz 1891: 270 – Čaplovič 1944

Köszöntő versek és beszédek. – E nyomtatvánnyal ünnepelte a nagyszombati egyetem poétikai osztálya az 1648-ban felavatott filozófiai baccalaureusokat. A címvélvél hátán vers szól *Ad reverendum patrem Wenceslaum Sboski, ... huius laureati agminis ducem*. A főresz cím nélküli, prózában írott köszöntéssel kezdődik, amelyhez ugyancsak cím nélküli vers csatlakozik. Az ezután következő, egymást váltó verses és prózai részek címe a következő: *Campus industriae – Hortus felicitatis – Fons gloriae – Sylva verae voluptatis – Umbra quietis*. Végül *Ita ominantur vobis... additissimi* sorolja fel az ünnepelteket köszöntő 13 növendéknek a nevét: *Nicolaus Bologh, nobilis Hungarus de Koka – Joannes Ordody, nobilis Hungarus de Ordod – Franciscus Scholtz, nobilis Germanus Tyrnaviensis – Paulus Alexius Baicz, nobilis Hungarus Szakolczen-sis – Stephanus Dobis, nobilis Hungarus Seliensis – Stephanus Anderst, nobilis Germanus Tyrnaviensis – Ioannes Franciscus Tatay, nob. Hung. Tyrnav. – Joannes Adamus Freisinger, nobilis Austriacus Viennensis – Joannes Hanczok Hungarus, nobilis Nitriensis – Stephanus Kéry, nobilis Hungarus Tyrnaviensis – Stephanus Novaki, nobilis Hungarus de Gacz – Ioannes Viscoczany, nobilis Hungarus de Viscoczan – Ioannes Banki, nobilis Hungarus Tyrnaviensis*. Az utolsó lapot a Jézus Társaság fametszetű emblémája díszíti.

E kiadvány feltételezhető összeállítója az osztrák Andreas Lingl, aki 1648-ban a poétika tanára volt Nagyszombatban (Lukács: *Catalogi personarum* III 213).

A korábban a pozsonyi jezsuiták által kezelt, s onnét Nagyszombatba szállított nyomda első kiadványai 1648-ból ismeretesek. A tipográfiát a jezsuita kollégium ezzel megbízott tagja felügyelte. A szakmai vezetők (faktor) világi nyomdászok voltak. Közülük az első Philipp Jakab Mayr 1653-ig állt a nyomda szolgálatában. A nyomda történetéről ld. Iványi Béla – Gárdonyi Albert: *A királyi magyar egyetemi nyomda története 1577–1927*. Bp. 1927 – Kafer István: *Az egyetemi nyomda négyszáz éve 1577–1977*. Bp. 1977 – MKsz 1973: 377–385, Holl Béla – MKsz 1989: 183–192, Holl Béla – MKsz 1995: 361–373, V. Ecsedy Judit.

Budapest *Nat cop.* – Berlin *Univ Inst* ①

2234

INNOCENTIUS X. papa: Ivbilevm vniversale S(ancti) D(omini) N(ostri), D(omini) Innocentii, divina providentia papae X. ad divinam opem im-

plorandam. Tyrnaviae 1648 typis Academicis per Philippum Jacobum Mayr.

[1] fol. – 460 x 352 mm. – Init.

Čaplovič 1944a

Pápai bulla. – Ez az egyleveles nyomtatvány X. Ince pápa Rómában 1648. március 2-án kelt bullájának a szövegét tartalmazza, amely az 1650. szentévi jubileumi zárandoklat módját és feltételeit határozta meg. A szöveg alatt az aláírás hitele végett *M. A. Maraldus* neve szerepel. A kolofon szerint 1648-ban hiteles kiadásban először Rómában *Ex typographia reverendae Camerae Apostolicae*, majd Bécsben Camillus Meltius apostoli nuncius rendeletére Matthäus Cosmerovius műhelyében, végül Lippay György esztergomi érseknek, Magyarország primásának parancsára Nagyszombatban jelent meg.

Budapest *Nat* cop. – Budapest *Arch* ①

Nádasi János: *Maria mater agonizantium*. Nagyszombat 1648. – Vide 2188

2235

(Nádasi János: *Maria matka Boží umírajících*. Transl. Jiří Ferus Plachý. V Trnave 1648. typ. Academicis. 12°)

Jungmann, Josef: *Historie literatury české*. Praha 1849, 329 és 612 – Čaplovič 1945

XVIII. századi adat alapján feltételezhető. – Katolikus vallási társulat kézikönyve biblikus cseh nyelven.

Nádasi munkájának e kiadását először Czvittinger Dávid említette a következő formában: *Edidit... Mariam Matrem agonizantium Graecii, typis Vidmanstadii a. 1640* (vö. RMK III 1559) ... *redditum bohemicum et hungaricum Tyrnaviae 1648* (Czvittinger 283). Ez alapján feltételezte megjelenését Ján Mišianik (168), a Knihopis (5991) és Ján Čaplovič is (1945). Sommervogel (III 706) és Josef Jungmann (*Historie literatury české*. Praha 1849, 329 és 612) a fent idézett formában Jiří Plachý (Ferus) cseh jezsuita szerző művei között írta le e fordítást, amelyet nyomukban Tüskés Gábor is felvett Nádasi műveinek jegyzékébe, és Nádasi műveinek első fordításaként értékelte (A XVII. századi elbeszélő egyházi irodalom európai kapcsolatai. Bp. 1997, 292 és 376).

Nádasi e munkáját 1647-ben valóban kiadta magyarul a pozsonyi nyomda (2188). Czvittinger idevágó adatai az apró pontatlanság ellenére is megbízhatónak látszanak, és megegyeznek a jezsuita és a cseh szakirodalom állításaival, ezért nincs ok kétségbe vonni, hogy 1648-ban az újra induló nagyszombati nyomda, valóban kinyomtatta cseh nyelven is Nádasi e munkáját is.

Cf. 2188, –, →

2236

VERBORUM in institutione grammatica contentorum in Ungaricvm et Sclavonicum translatio secundum ordinem alphabeticum. Tyrnaviae 1648 typis Academicis per Philippum Iacobum Mayr.

A⁸–C⁸ D² = [2] + 50 pag. – 8° – Orn.

Misianik 287 – Knihopis 16.635 – Čaplovič 1946

Latin-magyar-szlovák szójegyzék. – E kiadvány Emanuel Álvarez *De institutione grammatica* című nyelvtankönyvéhez készült szószedet. Betűrendben 1248 latin szó magyar és szlovák értelmezését tartalmazza három hasábjba szedve.

Hasonmás kiadás: Popularizácia literárneho dedičstva, séria-faksimile a bibliofilie. Redaktor: Juraj Chovan. Martin 1968.

E szójegyzéket Matilda Hayeková mint a legrégebbi szlovák nyelvű szótárt elemezte (Slavica Slovaca 1971: 88–92 és Dejiny slovenských slovníkov do roku 1945. Bratislava 1979, 76–78, 237). Konstantín Palkovič a szlovák rész nyelvi sajátosságai alapján úgy vélte, hogy ismeretlen szerzője a Pozsony megyei Erdőhát vidékén született, és hosszabb ideig Nagyszombatban tartózkodott (Jazykovedné štúdie 17. Bratislava 1982, 119–126).

A magyar szakirodalomban Király Péter foglalkozott részletesebben e szójegyzékkel (MNy 1985: 28–42, 198–209, 323–334). Összeállítóját a nagyszombati iskola latinul, magyarul és szlovákul egyaránt jól tudó tanárai között kereste, de a szerzőség kérdését megnyugtató módon nem tudta megoldani. Megállapította, hogy a latin címszavak az Álvarez-féle nyelvkönyvhöz készült szójegyzékek valamelyik külföldi kiadásából valók (vö. Sommervogel I 226–228), a magyar és a szlovák értelmezések viszont önálló munka eredményei. A magyar szókincs fő forrása Szenci Molnár Albert *Dictionarium*ának valamelyik kiadása (919, 1012, 1239, 2099) lehetett. A szlovák fordítás készítője sokat merített a nyomtatásban megjelent cseh nyelvű szótárakból.

A szójegyzék létezéséről először Csery József adott hírt *Historia C. R. Scientiarum Universitatis Pestiensis*. Pestini 1856. című kéziratos munkájában (fasciculus III. 24. verso, Budapest Egyetemi Könyvtár). Címét azonban *Vocabularium Ungarico-Slavico-Latinum*-ként adta meg. Cseryre hivatkozva ezen a címen vette fel bibliográfiájába Ján Mišianik (VII 287) és a Knihopis is (16.635). Példány alapján Ján Čaplovič ismertette először (1946).

Rajhrad OSB ① (← Brno Univ) – Wien Univ ①
Editio facsimile

Vocabularium Ungarico-Slavico-Latinum. Tyrnaviae 1648 – Vide 2236

2237

(Nádasi János: Pharetra spiritus [Lelki tegez es a boldog halálhoz igaz gyónás és imádság által készülő szívnek rövid imádságos kis nyilacskaí és áhitási.] Posonii 1648 typ. Societatis Jesu.)

Szinnyei IX 501

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Katolikus elmélkedő imádságoskönyv.

E példányból ma nem ismert kiadás adatát Szinnyei József (Szinnyei IX 501) Nádasi János művei között a következő formában közölte: „Pharetra Spiritus. U. ott [= Nagyszombat] 1648. (Magyar szöveggel).” E nyomtatvány feltehetően az 1649-ben Pozsonyban megjelent és példányban is fennmaradt *Lelki tegez* (2282) című, a jó halálra készítő ájtatossági könyvecske második kiadása lehetett. Az 1649. évi kiadás címlapja szerint ugyanis az a „jó halál társulat” tagjainak kedvéért *megjobbítva nyomtatott harmadszor*. Erről a második kiadásról, akár csak az elsőről (vö. 2076) semmi közelebbi nem tudható. A cím kiegészítése a harmadik kiadás alapján történt (vö. 2282). Az sem világos, hogy Szinnyeinek a kiadás évére és a nyomdahelyre vonatkozó adata honnan származik. Az egykorú és a későbbi jezsuita írói lexikonok ezt a második kiadást nem említik.

Cf. 2076, –, 2282

2238

(PÁZMÁNY Péter) [transl.]: K e m p i s T a m a s n a k Christvs követe-servl négy könyuei. Posomban 1648 [typ. Societatis Jesu] Aksamitek Zacharias.

✠⁴, A¹²–V¹² X³ = [7] + 485 pag. – 12° – 1 ill. chalcographica, 1 ill., orn., init.

RMK I 811 – Čaplovič 358

Katolikus elmélkedések. – A rézmetszetű címlap Krisztust kereszttel követő anglyalt és embereket ábrázol. A metszet alsó részén a Hédervári család címere látható, oldalt a metszet felirata: „E. Wideman scul. Poso.” A címlap után ...*Hedervary Janos uramnak... zirci apátúr-nak és pozsonyi kanonoknak... nekem becsületes patrónusomnak* címzett ajánlást keltezés nél-kül ... *a pozsonyi kollégiumban való könyvnyomtató, azaz Zacharias Dominicus Aksamitek*. Az ajánlás utáni fametszetes illusztráción Jézus szíve és a Szentlélek látható. A főszöveg meg-egyezik a bécsi 1624-es első kiadásával (1297), amelynek laponkénti utánnyomása. A külön-b-ség csupán annyi, hogy ebből a pozsonyi kiadásból Pázmány Péter ajánlása kimaradt.

Cf. 1271!*, 1713, –, →

In 11 bibliothecis 13 expl. – Brno Univ – Budapest Acad, Nat, Univ – Cluj-Napoca Acad – London BL – Martin MS – Praha Nat – Szeged Civ – Zagreb Univ – etc.

2239

(Sámbár Mátyás: Epitome pietatis Marianae. Posonii 1648 typ. Societatis Jesu.)

RMK I 794 – Čaplovič 927 – Čaplovič 2580

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Katolikus imádságoskönyv magyar nyelven.

E példányból nem ismert mű adatát Petrus Ribadeneira jezsuita írói lexikonának Philippus Alegambe és Nathanael Sotvellus által kiegészített kiadása (*Bibliotheca Scriptorum Societatis Jesu. Romae 1676, 599*) így említi: „Matthaeus[!] Sámbar... nunc in Cassoviensi Collegio promovet salutem animarum. Edidit idiomate Hungarico... Epitomen pietatis Marianae 1648.” (vö. Sommervogel VII 497). Az adatot erre a forrásra hivatkozva átvette Horányi Elek (*Memoria Hungarorum III, 195–196*). Horányira hivatkozott Sándor István (Könyvesház 34), aki 1647-ben megjelent lőcsei nyomtatványnak feltételezte. Szabó Károly, Sándor István nyomán vette fel a kiadványt bibliográfiájába (RMK I 794).

Az egykorú források alapján a magyar nyelvű imádságoskönyv létezése és Sámbar Mátyás szerzősége bizonyosnak tekinthető. A nyomtatás helyét azonban egykorú forrás nem említette, Sándor István adata tehát kétséges. Valószínűbb, hogy e munka hasonlóan más egykorú katolikus ájtatossági művekhez (vö. 2112, 2188) Pozsonyban jelent meg. Nem zárható azonban ki a külföldi grazi vagy bécsi nyomtatás sem, mivel Sámbar 1647–1650 között Grazban végezte tanulmányait (vö. Lukács: *Catalogi personarum II 733*).

Ján Čaplovič Szabó Károly közlése alapján (RMK I 794) 1647. évi lőcsei (Čaplovič 927) és Karl Sommervogel (VII 497), valamint Katona István (*Historia critica regnum Hungariae... Tom. XVII., ordine XXXVI. Budae 1805, 759*) alapján 1648. évi hely nélküli nyomtatványként is felvette bibliográfiájába e munkát (2580). Az 1647-es megjelenési év azonban csak előírás. Csupán Horányi idézett művében, valamint az öt követő Sándor Istvánnál és Szabónál olvasható. Philippus Alegambe bibliográfiájában (i.h.) azonban, amely Horányi forrása volt, hasonlóan a többi jezsuita forráshoz (Katona és Sommervogel) 1648 a megjelenési év.

2240

⟨*Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1649. Hermannstadt 1648 Pistorius. – 16°*⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1700!

2241

BARTHOLINUS, Casparus: *Praecepta logicae peripateticae. Ita perspicue atque breviter scholiis exemplis(ue) illustrata, ut quivis Latine doctus ingenio et memoria capere possit. Olim collecta a Casparo Bartholino Malmogio-Dano, nunc vero demum in usum juventutis edita. Cibinii 1648 Marcus Pistorius.*

A⁸–D⁸ E⁴ = 72 pag. – 8° – Orn.

RMK II 694 – Nögler 272

A logika tankönyve. – A címlevél hátán *Paulus Wirdungus Francus* és *Olaus Worm Arthussio Danus* egy-egy üdvözlőverse. A főrészt *Prooemium* vezeti be *De definitione et divisione logicae*. Ezután *Pars communis* 13 fejezetben (*caput*) tárgyalja a szillogizmusra vonatkozó formai tudnivalókat. Majd *Pars propria* következik, amely 14 fejezetben rendszerezi a szillogizmus tartalmi jellemzőit.

Casparus Bartholinus, híres dán polihisztor eklektikus logikáját Bartók István elemezte. Megállapította, hogy a Melanchthon hatására kialakult protestáns skolasztikus arisztotelianizmus képviselője. Tankönyve először 1611-ben jelent meg, majd Európa-szerte nagy népszerűségnek örvendett (Bartók I. 12). Első magyarországi kiadása 1622-ben jelent meg Kassán (1264). Az eltérő bevezető részekből és a főszöveg néhány apró különbségéből megállapítható, hogy a kassai és ez a szebeni kiadás ugyanazon munka különböző külföldi kiadásai nyomán készült.

Cf. 1264; –

Budapest *Nat cop.* (Halle) – Halle *Univ* ① – Sibiu *Arch* ① – Sibiu *Mus* ① ①
Olim: Brassó ev. gimn.

2242

DIETERICH, Konrad: *Epitomes praeceptorum rhetoricae in usum classicorum inferiorum ex institutionibus rhetoricis collecta a Conrado Dieterico, philosophiae moralis professore et paedagogiarcha. Cibinii 1648 Marcus Pistorius.*

A³ B³ C⁴ = 40 pag. – 8° – Orn.

RMK II 695 – Nägler 273–274

Retorika tankönyv. – A címlevél után kezdődő főrész két könyvben foglalja össze a retorika szabályait. Ehhez csatlakozik a rövidebb *Epitomes praeceptorum oratoriae* című rész.

Konrad Dieterich, lutheránus teológus e tankönyvét Bartók István részletesen elemezte. Megállapította, hogy Dieterich a német szinkretikus retorikairás képviselője volt. Retorikájában Pierre de La Ramée-t követte, de művéhez *oratoria*-t is csatolt, amelyben La Ramée szellemének megfelelően foglalta össze a ramusi retorikából hiányzó témaköröket (pl. *genera causarum*, *genera dicendi*, stb.) (ItK 1991: 13–14). Az *Epitomet* Dieterich maga készítette először 1613-ban Giessenben, majd saját átdolgozásában 1628-ban Ulmban kiadott, nagyobb terjedelmű *Institutiones rhetoricae* című műve alapján. Ez a terjedelmesebb változat jelent meg 1657-ben Lőcsén is (RMK II 879).

Cf. –, →

Bratislava *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Sibiu *Arch* ① – Sibiu *Mus* ① ①

2243

KALENDÁR nowý s pranostýkau hwězdársk. na horyzont Král. Vherskeho a zemi okolnjch sewssij pilnostj spraweny a sepsany od Davida Frœlich k létu Páně MDCXLIX. – [2] (Pranostyka hwězdárská... sprawená a dirigirowaná na meridián Trencanský a giných okolnjch mjest, od Dawida Frölichy a... cýsařské astronoma, k létu Páně MDCXLIX.) (W... Trencjně) [1648] (v Laurence Benyamina Wodháce.)

A⁶–C⁸, 1(1)1⁴, H⁸ I⁴ = [72] fol. – 16° – Mult. ill.

Caplovic 1783

Új-naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven. – A címlapon feltehetően III. Ferdinándot ábrázoló fametszet látható felirat nélkül, a hátlapon ajánlás: *Valentino Rosznowski, bonorum... Stephani Theokeli... provisori... ante pium obitum inscriptum reliquit David Frölichius, astronom. caesareus*. A naptárjegyek magyarázata után a hónapok naptártáblái következnek hónapillusztrációkkal. További részei: *Chcesli také věděti kdy más co pod kterým... znamením začíti dělati* (Akarod-e azt is-tudni, mikor, milyen csillagzat alatt kell valamit elkezdened?) – *Rozdělení a počítání roku od slavnosti vánoční* (Az év felosztása és számlálása karácsony ünnepétől) – *Správa velmi potřebná, kterak se má chovati člověk každého času i při pauštní krve tak aby v dobrém zdraví život svůj zachovati mohl* (Igen hasznos tanács, miként kell az embernek minden időben viselkednie, érvágáskor is, hogy az életét jó egészségben megtarthassa) – *O pauštní krve žilau* (Az érvágásról). Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon egyes fejezetei: *O zimě* (A télről) – *O jaru* (A tavaszról) – *O létu* (A nyárról) – *O podzimku* (Az őszelelől) – *O zatměních svetel nebeských, kteréž my spatřiti moci budeme* (Az égitestek fogyatkozásáról, amelyeket majd láthatunk) – *O hlavních aspektech a odtud vyplejujících v světě přibězých* (A fő aspektusokról és az általuk előidézett földi eseményekről) – *O aurodách zemských* (A mezei terményekről) – *O dobrém setí* (A jó vetésről) – *O vyborném a dobrém setí, kdy a kterého času co syti se má, přitom i o jiných pěkných a užitečných nauceních jednoho každého měsíce* (A kitűnő és jó vetésről, mikor és milyen időben, mivel kell táplálkozni, emellett az év minden egyes hónapjának más szép és hasznos tudnivalóiról) – *O válce a nepokoji* (A háborúról és békétlenségről) – *O nemocech* (A betegségekről) – *Druhá stránka pranostyky, v níž se vypravuje o proměnách povětří in specie, a o jistém času nastání jednoho každého měsíce a čtvrti jeho* (A prognosztikon második része, amely részletesen megmagyarázza a légköri változásokat és minden újholdnak és negyedének a pontos kezdetét) – *Regule a pravidlo k zpravování a opatrování domovních, pólních a zahradních věcí prevelice potřebné a vedlé rozdělení 12 měsíců pres celý rok pěkně spravené* (Igencsak szükséges és a 12 hónap szerint az egész évre készített regulák és szabály a házi, a mezei és a kerti dolgok kezeléséhez és gondozásához). A kiadványt a *Jarmárkové, kteříž se v Horních i Dolních Uhřích držívají* (Vásárok, amelyeket Felső- és Alsó-Magyarországon tartanak) című vásárjegyzék zárja.

Vavrinec Benjamin Od Háje a megözvegyült Dorota Vokálová új férje 1648–1654 között vezette a trencsényi nyomdát.

Cf. 1752!

Budapest Nat ①

2244

KALINKA, Joachim: Verus mundus vere piaie et mundaie matronae, to gest prawá ozboda prawé pobožné a čistotné matrony... 1648. dne 10. měsíce máge w Cyrkwj Illawské... při... pochowáwánj... Barbory Marko z Pucho-wa... Mikulásse Hrehuss... mėsstějnja a obyuatele mėsstečka Illawy man-želky kterauzto Pán Bůh... dne sedmého měsíce máge... smrti... powolati ráčil. Wyswětlená od kněze Yoachyma Kalinkya, Ewangelium Krystowa... w Cyrkwj Illawske služebnjka a w kragjch trencanském, liptowském a orawském Cyrkwj Ewangelických narjzeného superintendenta. [Trenčín] (1648) [Od Háje].

A⁴–C⁴ D² = [14] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 696 – Knihopis 3705 – Caplovič 1784

Gyászbeszéd biblikus cseh nyelven. – A beszédet Joachim Kalinka illavai evangélikus lel-kész 1648. május 10-én, Barbora Markonak, Mikuláš Hrehuš illavai polgár feleségének teme-tésén mondta el. A beszéd alapgondolata Szent Pál Titushoz írott levelének 2. fejezetéből a 3–5. vers, az idősebb és fiatal asszonyoktól elvárható magatartásról szól. Két részre tagolódik: *Prima pars. De muliebri indecentia seu quid mulieres dedeceat...* és *Secunda pars. De muliebri decentia seu quid mulieres deceat...* Az elhunyt életrajzát nem tartalmazza, csak a bevezető-ben (*Praeloquium*), ill. a beszédet záró *Applicatio protreptica in vitam et mortem defunctae* cí-mű részben olvasható néhány személyes utalás.

A kiadvány tipográfiai jellemzői alapján kétségtelenül a trencsényi nyomdában készült (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Budapest *Nat* ① – Liptovsky Mikuláš *Ev* ③*

2245

(MELTZEL, Joannes): In illustres et beatos manes Illieshazianos lachry-mae. [Trenchinii 1648 Od Háje.]

[A]⁴ B² = [6] fol. – 4°

RMK II 697 – Caplovič 1785

Gyászvers. – A szerző a disztichonokban írt vers végén nevezi meg magát: *Johannes Meltzelius Neotitschinio-Moravus, s.s. theol. stud.* A nyomtatvány impresszum, a haláleset körülményeinek, sőt az elhunyt, Illésházy keresztnévének említése nélkül látott napvilágot. Szabó Károly megállapítását (RMK II 697), mely szerint a vers Illésházy Gáspár trencsényi és liptói főispán halálára készült 1648-ban, nincs ok kétségbe vonni. A szintén általa feltételezett trencsényi nyomtatást a betűtípusok vizsgálata is megerősíti (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Joannes Meltzel morvaországi születésű (Nový Jičín 1622), exuláns szülők gyermekeként került Késmarkra. Filozófia-, majd teológiatanulmányait Gdanskban és 1641-től Königsbergben végezte. Egy 1651-es trencséni kiadványba (vö. 2399) még mindig teológiai hallgatóként írt verset. Hazatérve, 1652-ben konrektor Trencsénben, majd Körmöcbányán és Késmarkon, 1666–74 között pedig Dobsinán evangélikus lelkész.

Budapest *Nat* ①

2246

PÁLFFY Tamás: *Thesaurus perditus, seu oratio in exequijs... Francisci Forgacz de Gimes, supremi comitis comitatus Barsiensis, eqvitis aurati, sacrae caesareae regiaeque maies(tatis) cubicularij, nec non praesidij Szeneciensis supremi capitanei habita ab... Thoma Pálffy ab Erdeod, abbate de Batha, archidiacono Hontensi et canonico ecclesiae metropolitanae Strigoniensis Tyrnaviae in ecclesia maiori S(ancti) Nicolai die 17. Decembris anno 1648. Trenczinii (1648) typis Laurentij Beniamini ab Hage.*

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 698 – Čaplovič 1786

Gyászbeszed. – A címlevél után következő lapon kezdődik Pálffy Tamás *Oratioja*, melyet 1648. december 17-én Forgách Ferenc barsi főispán, szécsényi várkapitány emlékére mondott el a nagyszombati Szent Miklós templomban.

Forgách Ferenc, aki 1625-ben született, Forgách Miklós és Bossányi Eszter fia volt. Mint a beszédből kiderül, Nagyszombatban tanult, majd megjárta Itáliát, tisztségeit igen fiatalon nyerte el. IV. Ferdinánd koronázási ünnepségeiről hazatérőben 1647 júniusában Trencsén mellett rablók fosztották ki és ölték meg.

Pálffy Tamás (?–1679) Nagyszombatban és Rómában végezte tanulmányait. A beszéd elmondása idején bati apát és esztergomi kanonok, később csanádi, váci, egri püspök, végül 1669-től kancellár és nyitrai püspök volt. Beszéde elhangzása és Forgách Ferenc halála között másfél év telt el. E várakozási időt nem indokolja a temetésre való, a kor viszonyai között szokásosan hosszú felkészülés sem. Nem tudható tehát, hogy a temetés halasztódott-e tovább a megszokottnál, vagy más alkalomból, esetleg a temetés évfordulóján tartott gyászistentisztelet után hangzott el Pálffy beszéde.

A kiadvány impresszumában évszám nem szerepel. Ján Čaplovič ezért úgy vélte, elképzelhető, hogy kinyomtatására az 1648. december 17-i nagyszombati gyászbeszédet követően már csak 1649-ben került sor (1786).

Budapest *Nat* ①

Pilárik, Štefan: Favus distillans... To jest strd tekaucy... Trencín 1648. – Vide 2227

Pilárik, Štefan: Harpha Davidica... w Trencíně 1648. – Vide 2446

2247

MIKOLAI HEGEDŰS János [transl.]: Biblia tanui, kiket a Biblia[!] állatott elő a mennyei tudomány tökéletessége-mellett, hogy az ő áldott tanúbizonságtételeiből a gyengék a mi igaz vallásunk fejeit megtudhassák es ottan, a Biblia körülis igazgattassanak. Ezek fordétattak Mikolai Hegedüs János által... Trajectomban Böjt-elő howban 1648 Vásberg Iános által.

[]¹, *⁸, A¹²-C¹² D¹⁰ = [14] + 94 [recte 92] pag. – 12° – Init.

RMK I 813

Református katekizmus és vallási tanítás. – A címlapon bibliai idézet, a címlap hátán *Summája* címmel három pontban a mű tartalmának összefoglalása olvasható. A kiadványt *Kaposfalui Pál és Szentpéteri János uraimnak, ennek a pataki skóla mesterének..., amannak az e[rdő]bényei sz. gyülekezet lelki pásztorának* ajánlja *M[ikolai] J[ános]*. Ezután a *Keresztýén olvasóhoz* szóló rövid bevezetés. A mű törzse két nagyobb egységre tagolódik. Először a *Biblia tanúi* címmel tíz részből álló katekizmus olvasható. Ennek utolsó fejezete *Berekesztése e beszélgetésnek* részletes táblázatot foglal magában a *Választottak állapotjáról Krisztuson kívül, Krisztusban, Krisztussal*. A katekizmust követő rész címe: *Gyengék igazgatása a Biblia körül*. Ennek szövegébe két versecske van beleszőve: 50. lap: *Ó szent könyv* (egy latin disztichon fordítása egyetlen 6/6/7 tördelésű Balassi-sorral); 67: *Teremt., Kijöv., Lévi*.

Az ajánlás szövegkiadása: Magyar gondolkodók. 17. század. Kiad. Tarnóc Márton. Bp. 1979, 524–526.

Mikolai Hegedüs János (1617–1667) itthon Sárospatakon majd a franekeri, deventeri, utrecht egyetemeken és Angliában tanult. 1653-tól thorni, varannói, majd ismét thorni református lelkész. E műve első tagja annak a sorozatnak (további darabjai időrendben: 2249, 2250, 2248), amelyet Mikolai 1648-ban jelentetett meg Utrechtben. Az ajánlásban elmondja, hogy kiadványai közzétételére az 1646. évi szatmárnémeti zsinatnak az anyanyelvű iskolák felállításáról hozott végzése ösztönözte. A bevezető részek ennek megfelelően a puritanizmus vallási és művelődési programja jegyében az anyanyelvi oktatás és könyvkiadás kiterjesztésére buzdítanak, nyomda, papírmalom és kollégium alapítására tesznek javaslatot. A főrész, a katekizmus a református tanítás alapvető tételeit kifejtő feleleteit egy-egy bibliai idézet segítségével fogalmazza meg, címe ezért a *Biblia tanui*. A második fejezet először a Biblia felosztására, egyes könyveinek tartalmára vonatkozó alapvető ismereteket foglalja össze, majd a puritánus bibliaolvasás metodikáját vázolja.

Mikolai e kiadványa, mint a cím szövegéből is kitűnik, fordítás. Forrását eddig még nem sikerült megállapítani.

A nyomtatvány címlapja nem az első füzet első fóliója, hanem ragasztással illesztették a könyvtest elé.

Cf. –, 2248, 2249, 2250

In 14 bibliothecis 23 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad* – Debrecen *Ref, Univ* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Civ, Univ* – Târgu Mureş – etc.

2248

MIKOLAI HEGEDŰS János [transl.]: Az istenes tselédeknek lelki prebendajok, melyben az igaz vallás fejei ugy adattatnak előnkbe, hogy ebből az Isten felő urak, gazdák, atyák, anyák az Istentül reájok bizattatott minden tselédgyeket a szent atyák példája szerént oktassák az Ur parantsolatira, nevellyék az igaz vallásban és szent életben. Fordétatott Mikolai Hegedüs Janos által... Ultrajectomban a nyári első howban 1648 esztendőben Vásberg Iános által.

[]², A¹² B¹⁰ = [4] + 44 pag. – 12° – Init.

RMK I 814

Református katekizmus. – A címlapon két bibliai idézet, a címlevél hátlapján kétsoros vers olvasható. Kezdősora: *Ha nem javallod is.* Az ajánlást *Pataki Szabó István és Váradí Szabó István uraimnak, ennek a váradi... nemesség... egyik... tagjának..., fautoromnak, amannak... fejedelem urunk liszkai tisztartójának, ez én állapotom első promotorának... patrónusomnak* címezte *Ultrajectomban 20. Junii 1648 esztendőben M. J.* A tizenkét fejezetre osztott kis katekizmus után *Az istenes házi gazdákhoz való jó szó igazítja el az olvasót a kiadvány használatának módjáról.*

E könyvecske a címlap alján álló *nyári első hóban* megjelölés és az előszó datálása alapján negyedik, vagyis utolsó darabja Mikolai 1648. évi, a puritánus lelki életet segítő kiadványsorozatának. Az ajánlás elmondja, hogy e kátéból önállóan taníthatják a családfők háznépüket a legfontosabb hittani ismeretekre. A zárszóból pedig kiderül, hogy a tizenkét fejezetből havonta egyet-egyet kell „*lelki prebenda*”, azaz járandósággént a háznép elé adni.

A fordítás alapjául szolgáló kiadvány ismeretlen.

Cf. 2247, –, 2249, 2250

In 15 bibliothecis 27 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad* – Debrecen *Ref, Univ* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Civ, Univ* – Târgu Mureş – etc.

2249

MIKOLAI HEGEDŰS János [transl.]: Az mennyei igasságnak tüzes oszlopa, melly ez nyomoruságos élet kerengő pusztájában az Isten szerelmes ellankhadt népének a sok tévelygések s eretnekségek setét éttzakáján és az ily sok istentelenségek s megvesztő gonosz példák szövevényi közöttis világosan megmutattya, melly uton juthatnak bé a mennyei Canahán nyugodalmába. Fordétatott Mikolai Hegedüs János által... Ultrajectomban a tavaszi második howban 1648 Vásberg Iános által.

*⁴, A¹²–E¹² F⁸ = [8] + 138 [recte 136] pag. – 12° – 1 ins, init.

RMK I 812

Református katekizmus. – A címszöveg után bibliai idézet, majd alatta a Waesberge család egyszerűsített nyomdászjelvénye látható: szív alakú címerpajzsban ágaskodó oroszlán. A címlevél hátlapján egy rövid verses és egy prózai figyelmeztetés szól az olvasóhoz. A vers incipitje: *Nem szót, hanem dolgot.* Az ajánlást Ráthóti Gyulafi László uramnak címezte *Ultractomban április utolsó napján 1648. esztendőben kegyelmednek... alumnusa Mikolai J[ános].* Ezt követi *Gisbertus Voetius in Acad Ultraj. ... professor. doctiss. d. Joanni Mikolai Hungaro s. approbatioja* e mű angol eredetijéről előbb latin, majd magyar nyelven. A mű törzsrésze *A mennyei igazságnak tüzes oszlopa* címmel kezdődik. Hét részben, kérdés-felelet formájában fejti ki a református tanítást a bűnös állapotból az üdvösségig vezető út egyes grádicsairól. A fejezetek sorrendje a következő: *I. Az esetbéli állapotról – II. Az Isten eleve elrendeléséről – III. A megváltásról – IV. Az elhívásról – V. A megigazításról – VI. A megszentelésről – VII. A megdicsőítésről.* A feleletek szövegét a szentírási helyekre utaló hivatkozások egészítik ki. A műbe néhány helyen rövid oktató versecskék vannak beleszöve. Ezek kezdősorai: 9. lap: *Érztén, megújult, szeret* – 13: *Nincs ige* – 46: *Világos, bünt gyűlöl* – 68: *Erzi szűkét, harcol* – 69: *Erzi Úr szerelmét.* A könyvecskét rövid utószó zárja: *A jóítéletű olvasónak irgalmasság és békesség az Úrtól.*

Az ajánlás – hasonlóan Mikolai többi kiadványához – a magyarországi irodalmi, művelődési viszonyokat jellemzi, s az ő elsősorban az erkölcsi nevelést célzó és az anyanyelvű művelődés kiterjesztésére vonatkozó puritán jellegű programját fejtegeti. Az approbatio előtt néhány sorban elmondja Mikolai, hogy a fordításra kiszemelt műről Voetiuson kívül *Dematius* (Carolus van de Maets) és *Hoorenbeek* (Joannes Hoornbeeck) véleményét is megkérdezte. Voetius szavaiból kiderül, hogy Mikolai Alexander Grosse munkáját fordította le. *A Fiery Pillars of Heavenly Truth...*, amely először 1641-ben jelent meg Londonban (vö. Berg Pál: *Angol hatások tizenhetedik századi irodalmunkban.* Bp. 1946, 96–97). Az utószóban Mikolai a fordítással járó elméleti, nyelvi, nyelvtani, helyesírási kérdésekről számol be. E rész szövegét kiadta Toldy Ferenc (A régi magyar nyelvészek Erdősitől Tsétsiig. *Corpus grammaticorum linguae Hungaricae veterum.* Pest 1866, 700–704. Újabb kiadásai: *A Magyar Kritika Évszázadai.* I. Szerk. Tarnai Andor és Csetri Lajos. Bp. 1981, 167–170. – *Magyar gondolkodók.* 17. század. Kiad. Tarnóc Márton. Bp. 1979, 526–534). Irodalmi és nyelvtörténeti értékelését Bán Imre (Apáczai Csere János. Bp. 1958, 378–380) és Szathmári István végezték el (Régi nyelvtanaink és egységesülő irodalmi nyelvünk. Bp. 1968, 398–402).

Amint a címlap alján olvasható, e nyomtatvány 1648 áprilisában készült az utrechti Waesberge-nyomdában, így második darabja volt Mikolai Hegedűs János ez évben ott megjelent, egymással tartalmi összefüggésben álló kiadványsorozatának (vö. 2247, 2248, 2250).

A kiadvány utolsó levele két egymástól eltérő szedésváltozatban ismert. Az egyikben az utolsó lapon nincs lapszám és a szöveg utolsó két sora kurzív szedésű („A” variáns). A másikban az utolsó, 138. lap számozva van, a befejező két sor antikva szedésű és szövege is némivel rövidebb („B” variáns).

Cf. 2247, 2248, –, 2250

In 15 bibliothecis 29 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Civ, Univ* – Târgu Mureş – etc.

2250

MIKOLAI HEGEDŰS János [transl.]: Szentek napi-száma, melyben a megüylt, szent és kegyes léleknek minden napi tisztai úgy irattatnak le tsak tíz regulátskákbán, hogy a melly istenes életre vágyódók ezeket, mint ilyen rövid pásztákbeli munkájokat minden nap véghez viszi, szaporán előmehetnek a szentségben kívánt boldogságokra. Fordétatott Mikolai Hegedüs János által... Trajectomban Pünköst hetiben 1648 esztendőben Vásberg János által.

[]², Aaa¹⁰ = [4] + 20 pag. – 12° – Orn., init.

RMK I 815

Református tanítás. – A címlapon két bibliai idézet olvasható, míg a hátlapja üres. Az ajánlást Váci András és Komáromi István uraimnak ennek a váradi, s amannak a pataki schola mesterének címezte pünkösöd harmad napján, belgiumi bujdosásomban 1648. M[ikolai] I[ános]. A főrészt a *Szentek napi-száma* tíz szabályban sorolja fel a puritánus kegyesség szerint élő hívő mindennapi kötelességeit: *tisztjeit*. A művet *E tíz jeles tiszteidnek summája* címmel egy vers zárja. Kezdősora: *Érezd vesztettséged, jajgasd bűneidet*.

E mű lefordítását, mint az ajánlásból kitűnik, Komáromi István ajánlotta Mikolainak. Az eredeti munkát a szakirodalomnak még nem sikerült azonosítania. A fordító a főrészt bevezető kérdés-feleletben megjegyzi, hogy a puritánus lelki gyakorlat tíz szabálya már a *Praxis Pietatis* 1643. évi váradi kiadásában is megtalálható magyar nyelven (2042 313–324), most ő még rövidebben adja elő.

E kiadvány a címlap alján olvasható datálás – pünkösöd hetében – alapján Mikolai 1648. évi utrechti kiadványsorozatának harmadik darabja (vö. 2247, 2248, 2249).

Cf. 2247, 2248, 2249, –

In 14 bibliothecis 23 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj – Napoca *Acad* – Debrecen *Ref, Univ* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Civ, Univ* – Târgu Mureş – etc.

Balassi Bálint – Rimay János: Istenes énekek. Várad cr. 1648. – Vide 2451

Buzgó hálaadások és könyörgések. Várad 1648. – Vide 2254(5)

2251

EGYNEHÁNY szép soltarok és isteni ditseretek, a gyengék és uton-járók kedvéért e kised formában ki-botsáttattak. Varadon MDCXLVIII Szenci Abraham ált(al).

A⁸–S⁸ = 281 [recte 282] + [6] pag. – 8° – Orn.

RMK I 818

Protestáns énekeskönyv. – A címlapot követően bevezetés nélkül kezdődnek a dicsérek és szoltárok. A kötet tartalma és beosztása, valamint az énekek kezdő szavai a következők:

Reggeli dicsérek. 3. lap: *Mennyei Atyánk* – 6: *Dicsértessék Atya* – 12: Szenci Molnár Albert: *Hálát adok neked mennybeli Istenem, hogy engemet ez éjjel.*

Zsoltár. 12: Szenci Molnár Albert: *Uram, te nagy* – 16: Szenci Molnár Albert: *Ó, felséges Úr* – 19: Szenci Molnár Albert: *Uram, ki* – 21: Szenci Molnár Albert: *Az Úr énnékem* – 23: Szenci Molnár Albert: *Dicsérlek Uram, tégedet* – 27: Szenci Molnár Albert: *Mint a szép* – 30: Szenci Molnár Albert: *Ítéld* – 32: Szenci Molnár Albert: *Úrnak szolgálai mindnyájan* – 33: Szenci Molnár Albert: *No, dicsérjétek.*

Szép isteni dicsérek. 36: *Szent Dávid király háborúságában panaszkodik* – 38: *Dicsérjed, áldjad* – 42: *Emlékezzél, Úristen* – 44: Dézsi András: *Neked, mennyei* – 46: Ládonyi Sára(?): *Láss* – 51: Úz Bálint: *Várom* – 55: *Dicsértessék, Uram* – 60: *Úristen, mely* – 64: Sachs, Hans (?): *Mire bánkódom* – 69: Szerémi Illés: *Emlékezzél meg te* – 72: Újfalvi Katona Imre: *Ítéld* – 75: *Eltévedtem* – 79: *Aki e világhoz* – 84: György deák: *Bizonytalan* – 90: Balassi Bálint: *Bocsásd meg* – 96: Rimay János: *Legyen jó* – 98: Balassi Bálint: *Lelkemnek* – 100: *Megadja* – 107: Rimay János: *Ó, ki* – 109: *Az Úristen nekem* – 113: *Egynéhány* – 117: Pécseli Király Imre: *Én jó* – 128: Marus István: *Téged, Uram* – 133: Czemeki Mátyás: *Magasztallak én Istenem, Uram* – 140: Kanizsai Pálfi János: *Tavaszi* – 143: *Vártam* – 145: *Sokszor, Uram* – 153: *Ó bágyadt* – 157: *A műzsák.*

Jó útért. 162: *Uram Isten, ki* – 166: Farkas János: *Járulok.*

Estveli dicsérek. 172: *Úristen, téged* – 175: Szenci Molnár Albert: *Hálát adok neked mennybeli Istenem, hogy engemet e napon* – 177: *Krisztus, ki vagy nap és világ, minket* – 179: *Adjunk hálát az Úrnak.*

Ünnepre való dicsérek. *Adventre való dicsérek.* 181: *A keresztyénségben* – 184: *Az Atya* – 188: Sztárai Mihály(?): *Mi Atyánk, Atya* – *Karácsonyra való dicsérek.* 191: Luther, Martin: *Mennyből jövők* – 195: *Dicséretes a gyermek* – 198: *E nap nekünk dicséretes* – 201: *Úristen veletek* – 204: *Jer mindnyájan* – 208: *Krisztus Jézus születék* – 212: Szegedi Kis István (?): *Jézus születék* – 215: N. K. T.: *Teljes szívvel örvendjünk* – *Kis Karácsonyra való dicsérek.* 218: *Nekünk születék mennyei király, kit* – 220: *Mennyei király* – 223: Tuba Mihály: *Megteljesíté* – 226: *Gyermek születék Betlehemben, ez időben* – *Virágvasárnapra való dicséret.* 228: *Dicsőség és dicséret teneked, megváltó királyunk ...Mennysországnak* – *A Krisztusnak kinszenvedéséről való dicsérek.* 230: *Atyának bölcsessége, bizony istensége, Krisztus* – *Húsvét napjára tartozó dicsérek.* 233: *Örülj* – 235: N. K. T.: *Ó Jézus, mi* – 237: Batizi András: *Krisztus feltámad, nekünk* – 239: *Krisztust* – 243: *Krisztus feltámad igazságunkra* – 246: *Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosó, és kiket ő szerete, menyországba felvive, Úristen* – *Krisztus mennybemenésére.* 248: *Krisztus mennybe felmene nekünk helyet szereznie, ül* – 253: *A Krisztus mennybe felmene, hogy* – *A Krisztus mennybe felmene, minden* – *Pünkösdre való dicsérek.* 259: *Pünkösöd napja* – 264: *A pünkösöd ünnepnapján* – 271: *A pünkösödnek jeles napján Szentlélek* – 272: *Régi pünkösödnek* – 276: Batizi András: *Jövel Szentlélek Úristen, lelkünknek* – 280: *Pünkösöd nap.*

A kiadványt a kezdősorok mutatója zárja: *Táblája e könyvecskében foglalt dicséreknek.*

H. Hubert Gabriella megállapítása szerint e kiadvány a XVI–XVII. században az egyetlen magyar nyelvű, nem gyülekezeti, tematikus istenes énekgyűjtemény (ItK 1989: 303).

Budapest Acad. cop. – Targu Mures ①

2252

[1] FROELICH David magyar és rész szerént német-országi astronomus kalendariuma Christus Urunk születése után 1649 esztendőre. Magyar országnak és Erdélynek egéhez nagy szorgalmatossággal alkalmaztatott. – [2] [Prognosztikon.] Varadon [1648] Szenci Abraham.

A⁸ [B⁸–E⁸?] = [40?] fol. – 16°

Sztripszky I 1995/202 ← MKsz 1878: 273 – Dézsi 44

Új-naptár 6-naptarral és prognosztikon. – E kiadvány kötéstáblából kiáztatott töredékeit Fraknói Vilmos ismertette (MKsz 1878: 273). A töredékes példányok csak az A₁, A₄, A₅ és A₈ leveleket tartalmazzák. A címlevél hátán a szerző *Generoso... domino Ambrosio Keczer... aulae Tokolianae familiari* ajánlja művét. A naptár beosztása és a hónapversek megegyeznek az 1644-re szóló váradi kalendáriumával (2041). A kikövetkeztethető januári hónapvers incipitje: *Orvosolni most jó*. A naptárreszből a február végétől április első feléig, ill. a június végétől július első feléig terjedő naptártáblák maradtak meg.

Cf. 1862!

Budapest Nat ④* ④ + cop. – Cluj-Napoca Univ ④*

Az keresztényi tudománnak rövid sommában kötöt fundamentuma. Várad 1648-1649. – Vide Appendix 192

2253

(LAUS podagrae.) [Várad 1647–1649 Szenci Kertész.]

A⁸ = [8] fol. – 8°

Sztripszky I 2189/395 ← MKsz 1879: 34

A köszvény magyar nyelvű verses dicsérete. – E nyomtatványból egyetlen, címlap nélküli példány maradt fenn, amely az A₂ levélen a *Laus podagrae* címmel kezdődik. A főrészt a következő latin disztichon vezeti be: *Lingua Latina solet si collaudare podagram, Cur non Hungarica voce referre licet?* E szerint a magyar vers egy latin nyelvű költemény fordítása. Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Dicsérték régenten a köszvényt deákul*. Utolsó versszaka szerint az éneket Székelyszentmihályon szereztek. A vershez csatlakozó *Toldalék* kezdősora: *Gyakran, kiknek lábok köszvény miatt lassú*. Szerzője feltehetően maga a nyomdász, Szenci Kertész Abraham volt. Valószínűleg ő írta a nyomtatványt lezáró, két versszakból álló *Conclusiot* is. Kezdősora: *Köszvényes uraim, hogy jól megérsétek*.

Szövegkiadás: *Laus podagrae*, azaz az köszvénynek ditsireti. Gyoma 1936. Kiadta: Turóczi-Trostler József és Kner Imre. – RMKT XVII/14 590–601, 880–882.

Turóczi-Trostler József a gyomai szövegkiadás utószavában megállapította, hogy a vers forrása Jacobus Pontanus *Morbidi duo et laus podagrae* című műve volt (i.m. 8–9), amely Caspar Dornau *Amphitheatrum sapientiae Socraticae* (Hanau 1619, II 214–215) c. gyűjteményben jelent meg. A magyar változat szerzője ismeretlen. A nyomtatás idejét Turóczi-Trostler Kner Imre szóbeli tipográfiai véleménye alapján, valamint őket követve Jankovics József (RMKT XVII/14 880–882) a XVII. század végére tette. V. Ecsedy Judit viszont a betűtípusok vizsgálata alapján megállapította, hogy e könyv 1647–49 között jelent meg Váradon, Szenci Kertész Ábrahám nyomdájában (MKsz 1989: 31–35).

Budapest *Nat* ②

Szenci Molnár Albert: *Psalterium Hungaricum*... Váradon 1648. – Vide 2254(4)

2254

[4] [AZ SZENT DAVID profetának ékes rytmusu soltarival] – [2] [es a soltárokból szereztetett DITSERETEKKEKEL – [1] [s egyéb ISTENES ÉNEKEKKEKEL es HYMNUSOKKAL tellyes könyv.] – [5] [Ezek után vagynak egy néhány áitatos IMÁDSÁGOK.] – [3] [mellyeket most újjobban, egynehány HALOTT ENEKEKKEKEL meg-bövitvén, ki-botsátot Varadon 1648 Szenci Kertész Ábrahám.]

A¹²–D¹²; A¹²–Q¹²; A¹²–L¹² = [12] + 84 + 372 + [12] + 256 + [7] pag. – 12°

RMK I 816 – 817

Református egyházi és temetési énekeskönyv. – Az egyetlen ismert példány eleje csonka, a címlével hiányzik. Ennek szövege azonos lehetett az 1651-i váradai kiadásával (2406), amellyel a terjedelme, beosztása és lapszámozása is egyezik. Az A₂ levélen kezdődik Szenci Kertész Ábrahám váradai *typographus* ajánlása Varadi Pál uramnak, cassai nemes respublikának egyik nevezetes tagjának; keltezése: Várad 1642. április 4. (vö. 1981). Az ajánlás végén egy levélen szentírási idézetek.

A mű beosztása, egyes részeiben az énekek rendje az incipitmutatóra utaló kezdőszavak szerint a következő:

Ekes ritmusú himnuszok, az esztendőtszakai ünnepeknek rendje szerint: 1. lap: *Új világosság* – 2: *Áldott Izraelnek* – 4: *Mennyei Ige* – *Mennyből az* – 5: *Az Üdvözítőt* – 7: *Mindeneknek* – 8: *Csillagoknak* – 9: *Istentől* – 10: *Mindnyájan, kik* – 11: *Jövel Megváltója* – 12: *Az Atyának országából e világra* – 13: *Az Atyának országából, Istenségnek* – 14: *Teljes a széles világban dicséretes* – 15: *Jövel népeknek* – 16: *Szűznek* – 17: *Naptámadattól* – 17: *Jer, dicsérjük keresztyének, nevét* – 19: *Heródes* – 20: *Gonosz* – *Hallgassuk figyelmesen, mire* – 21: *Dicsérjük* – 22: *Nevét* – 23: *Szent Igéjét* – 24: *Jézus Krisztus, mi Megváltónk, bűn* – 25: *Hallgass meg minket Uristen, tekints reánk kegyelmesen* – 26: *Örvendezzen* – 28: *O mi kegyelmes* – 29: *Jer, hirdessük* – 31: *Keresztyének örvendezzünk* – 32: *Mostan eljöttek* – 33: *Minden mi* – 34: *Fénylik* – 35: *E világ-nak* – 36: *Keresztyéneknek serege,...* *A győzhetetlen oroszlán* – 37: *A keresztyéneknek serege, Húsvét...* *Mert* – *Szenteknek* – 38: *Örüljünk most* – 39: *Batizi András: Örülj és* – 40: *Mostani*

ékes – 41: Jézus Krisztus, mi királyunk – 42: Jövel teremő – 43: Jövel Szentlélek Űristen, vi-
gasztalj – Jövel Szentlélek Űristen, ki – 45: Űdvöz légy édes – 47: Ű te dicső – Ű teremő – 48:
Felséges Isten, mennynek, földnek Űra és embereknek – 49: Mennynek és földnek nemes terem-
ője és – 50: A szeles – 51: Ű magas – 52: Ű nagyhatalmú – 53: Emberi – 54: Felséges Isten,
mennynek földnek Űra, és mindeneknek – 55: A Nap feljövén – 56: Mostan, ó – Igaz – 57: Álla-
toknak – Latod – 58: Felséges Atya – 59: Könyörögjünk az Istennek Krisztus – 60: Sok nyava-
lyankban – 61: Mindenkor téged – 62: Atya Istennek egy – 64: Az éjszakai setétség, tévelygő – Ű
mennyeknek – 65: Mennyei Atya – 67: Ű mennyei mi – 68: Űdvöz légy Krisztus – 70: Jézus
Krisztus, egy – Jézus Krisztus, Istennek egy – 73: Könyörögjünk az Istennek, mint – 75: Jó ke-
resztyének – Atya Istentől – 76: Teremő – 77: Ű mi szent Atyánk, kegyes gondviselőnk – 78: Ű
áldott – 79: Űrunk vegvacsorájára – 80: Szükség megtudni – 82: Ű üdvösséges – 83: Téged, Is-
ten.

A zsolnárokból való isteni dicséretek. 1. lap: Boldog az olyan ember az – 2: Szent Dávid pró-
feta második – 4: Zeleméry László: Zúgódik – 6: Szent Dávid király háborúságában, imádko-
zik – 7: A szent David – 9: Szegedi Gergely: Szent Dávid király bűnei – 11: Szegedi Gergely:
Számkivetésre – 14: Regen ó törvényben, Mózesnek – 16: Bogáti Fazakas Miklós: Mely hatal-
mas – 18: Szegedi Gergely: Tekints reám – 20: Sztárai Mihály: Megnyomorodván – 22: Ű Űris-
ten, tekints – 23: Emlékezzél meg Űristen, a mi nagy – 25: Sztárai Mihály: Szabadíts meg és
tarts meg Űram Isten, mert e – 26: Szent Dávid király háborúságában, panaszkodik – 27:
Sztárai Mihály: Sokan vannak most – 28: Űrizz meg – 30: Milotai Nyilas István: Gyakorta –
32: Sztárai Mihály: Szent Dávid prófeta éneklő – 34: Az Űristen nekem – 35: Sztárai Mihály:
Mostan hozzád – 39: Sztárai Mihály: Szent Dávid prófeta az – 41: Szegedi Gergely: Dávid pró-
fetának – 42: Thordai Benedek: Benned bíztam – 45: Tesini Imre: Te benned bízom, Űram –
Szegedi Gergely: Boldog az ilyen ember e – 47: Sztárai Mihály: Sok emberek – 50: Sztárai Mi-
hály: Mindenkoron – 52: Szegedi Gergely: Mikoron Dávid Saul – 55: Sztárai Mihály: Sok nyul-
vaduló – 57: Sztárai Mihály: Megnyomorult – 60: Szegedi Gergely: Nagy bánatban – 63:
Chasee Miklós: Mint kívánczik – 64: Jóllehet nagy sokat szoltunk Dávidról – 65: Fohászko-
dom – 67: Tholnai Bálint: Lásd – 68: Mikor Szennakerib – 70: Erő tárunk – 71: Minden népek
– 72: Hogy panaszkodik a hatalmas – 74: Űristen, irgalmazz nekem – 75: Szegedi Lajos: Légy
irgalmas – Hartyáni Imre: Háborúsága – 78: Mindenható Űristen, sztvünk – 80: Kanizsai Pálfi
János: Ne szállj – 81: Skarica Máté: Dávid Doég – 82: Űristen, kérünk a te szent nevedért – 83:
Siklósi Mihály: Mennynek és földnek kegyes – 85: Kecskeméti Vég Mihály: Mikoron Dávid
nagy – 87: Istvan deák: Irgalmazz Űristen – 89: Skarica Máté: Saulnak – 91: Sztárai Mihály:
Meghallgasd – 93: Sztárai Mihály: Sok jótétemény – 95: Barát István: Siess, nagy – 97: Űrök
Isten – Szegedi Gergely: Űristen, légy – 100: Skarica Máté: Hogy Jeruzsálemnek – 102: Sztárai
Mihály: Sok insegünkben – Nemeti Ferenc: Az Űristent magasztalom – 105: Felséges Isten, ne-
ked jelentjük – 106: Keresztyéneknek – 108: Az Űristen áll – 109: Rimay János: A jó – 112: Aki
veti – 113: Sztárai Mihály: Mely igen jó az – 115: Sztárai Mihály: Mikor szent Dávid – 118:
Huszár Gál: Jer, örvendezzünk – 119: Űrüljete – 120: Gitzi János: Ilyen – 122: Aki az – 125:
Szegedi Gergely: Boldog az olyan ember ő – 126: Boldog a férő – 128: Keresztyének, kik e –
129: Nagy orome – 131: Int – 132: Laskói István: Sok nyomorúság – 135: Jer, emlékezzünk –
136: Szegedi Gergely (?): Űrül mi – Az Izraelnek – 137: Aki bízna az Istenben – 138: Minde-
nek – 139: Minden hű – Boldogok azok – 140: Bűnösök – 141: Felséges Isten, hozzád – 142:
Mely igen jó legyen – 142: Űrnak szolgál, no – Ti keresztyének – 144: Sztárai Mihály vagy
Skarica Máté: Izraelnek – 146: Hallgasd meg Atya Isten, a mi – 148: Minden állat – 151: Né-
meti Ferenc: Nagy hálaadással – 154: Dicsérd az Istent mostan – 155: Dicsérjed, áldjad – 156:
Skarica Máté: Drága dolog – 158: Mikoron a – 159: Kanizsai Pálfi János: Dicsőült.

Innepekre való énekek. 161: A keresztyénségben – 162: Az Atya – 163: Küldé az Úristen hűség – 164: Sztárai Mihály(?): *Mi Atyánk, Atya* – 165: *Mennyből jövök* – 167: Batizi András: *Jer, dicsérjük e* – 169: *Parancsolá* – 170: *Jer, mi dicsérjük* – 172: Szegedi Gergely: *Szent Ézsaiás így* – 176: Melius Juhász Péter: *Mindnyájan örülünk* – 178: *Mikor e* – 180: *Dicséretes a gyermek, ki e* – 181: *E nap nekünk dicséretes – Úristen veletek* – 182: *Jer, mindnyájan* – 184: *Krisztus Jézus születék* – 185: *Úristennek* – Szegedi Kis István: *Jézus születék* – 186: N. K. T.: *Teljes szívtel örvendjünk* – 188: *Ma vígadjatok* – 189: *Ez esztendő – Hálát adjunk* – 190: *Nekünk születék mennyei király, kit* – *Mennyei király* – 191: Tuba Mihály: *Megteljesíté* – 192: *Gyermek születék Betlehemben az időben... Ez új időben* – 193: *Gyermek születék Betlehemben az időben... Örvendezzünk – Dávidnak* – 194: *Nagy hálát* – 195: Erdéli Máté: *Mikor Krisztus* – 198: *Mi dicsérjük* – 199: *Dicsőség és dicséret teneked, megváltó királyunk... Mennyszágnak* – 200: *Atyának bölcsessége, bizony istensége, Krisztus* – 201: *Dicséretet mondjunk az Úristennek* – 202: *A mi Urunk* – 205: *No, földnek* – 207: Melius Juhász Péter: *Csodálatos nagy* – 210: Batizi András: *Krisztus feltámad, ki értünk meghalt vala, mi* – 211: *Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, ő* – 213: Batizi András: *Krisztus feltámad, nekünk – Krisztust* – 215: *Krisztus feltámad igazságunkra* – 216: *Krisztus feltámad, ki értünk meghalt vala, mindennek* – 217: *Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, szent* – 218: *Emlékezzünk e* – 220: *Hálaadásokkal* – 222: *Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, és kiket ő szerete, melyországra felvive, Úristen* – 223: N. K. T.: *Ó, Jézus, mi – Krisztus mennybe felmene, nekünk helyet szerezni, ül* – 225: *A Krisztus mennybe felmene nekünk helyet szereznie, Atyjával* – 226: *A Krisztus mennybe felmene, minden* – 227: *A pünkösöd ünnepnapján* – 230: *Pünkösöd napja* – 231: *A pünkösödnek jeles napján Szentlélek* – 232: *Régi pünkösödnek – Pünkösöd nap* – 233: *A Szentléleknek hegyléme apostoloknak* – 234: *Jövel Szentlélek Úristen, töltsd be szíveinket – Szentháromság* – 235: *Imádunk mi* – 236: *Jer, dicsérjük mindnyájan* – 237: *Üdvöz légy örök Úristen* – 238: Batizi András: *Jövel Szentlélek Úristen, lelkünknek* – 240: *Hallgass meg minket, nagy – Magasztaljuk keresztyének* – 241: Szegedi Gergely: *Keresztyének, kik vagyunk* – 242: Huszár Gál(?): *Járuljunk mi az* – 243: Huszár Gál: *Könyörögjünk az Istennek Szentlelkének* – 244: Batizi András: *Jer, mi kérjünk Szentlelket... Irgalmazz nekünk* – Batizi András: *Jer, mi kérjünk Szentlelket... Jézus irgalmazz* – 245: *Adj Úristen – Szegedi Kis István: Jövel Szentlélek Isten, tarts.*

A katekizmusból való dicséretetek. 246: *Szükség megtudnunk* – 248: *Ó Izrael* – 250: *Hiszek a mennybeli* – *Hiszünk mind* – 251: *Aki akar üdvözülni* – 252: *Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben, te* – 253: *Mi kegyes Atyánk, kit* – 254: *Adjunk hálát az Atya Istennek, mennynek* – 255: Szegedi Gergely: *Gyakran nekünk* – 257: Batizi András: *Jer, dicsérjük az Istennek* – 260: *Valaki Krisztusnak* – 262: *Emlékezzél Úristen* – 263: *Mindenható Úristen, mi* – 264: Szenci Molnár Albert: *Hallgasd meg Úristen, kérésemet.*

Külömb-külömb-féle dicséretetek. 265: Dévai Bíró Mátyás: *Minden embernek illik* – 267: *Tanulj meg* – 268: *Emlékezzél, mi történe* – 271: *Keserves* – 273: *Tekints reánk immár* – 275: *Mikor a zsidó* – 279: Szegedi Gergely: *Szükség keresztyéneknek tudakozni* – 281: *Hallgasd meg Jézus* – 283: *Hallgasd meg mostan, felséges* – 284: *Emlékezzél meg mennybeli* – 285: Radán Balázs: *Buzgó* – 286: *Kegylmezz meg nekünk* – 288: *Nagy Úristen* – 289: *Atya Úristen* – 290: *Hajtsd meg Úristen* – 291: *Vedd el* – 292: *Könyörgünk* – 293: *Hatalmas Isten* – 294: *Ó, mennyei nagy* – 295: *Hallgasd meg Úristen, mi* – 296: Huszár Gál: *Adjunk hálát mindnyájan* – 297: Sztárai Mihály: *Hálaadásunkban* – 299: *Hálát adunk neked* – 301: *Teneked* – 302: *Szívem megalázván* – 304: *Mostan, Úristen* – Bereki István(?): *Jézus Krisztus, mi kegyelmes* – 306: *Jövel, légy* – 309: *A mi mesterünk* – 310: *Ó, mely igen* – 312: Szántó György: *Gyarló emberekkel* – 315: *Tekints reánk Úristen, nagy* – 317: Szerémi Illés: *Amely embernek* – 318: *Mi Urunk Jézus Krisztusnak* – 320: *Követi vala népnek* – 321: *Istenünkhöz* – 322: *Mennybéli nagy* – 324:

Segítségül – 325: Szkhárosi Horvát András: *Semmit* – 326: *Nézz* – 327: *Kérlek és* – 329: *Elbeme gyünk* – 330: Pécseli Király Imre: *Dicsérlek Uram, téged* – 331: *Atya Isten* – 332: Szegedi Kis István: *Ó, mint* – 333: *Mennynek és földnek nemes teremője és – Felséges Isten, mennynek földnek Ura és embereknek* – 334: Bornemisza Péter: *Mi kegyes Atyánk, bölcsességnek* – 335: *Csak tebenned* – 336: Nagybáncsai Mátyás: *Ne hagyj* – 338: *Hálát adok tenéked, örök* – Szegedi Kis István: *Ó mindenható* – 339: Nemes Imre: *Ébredjél* – 340: *Hallgass meg minket Úristen, tekints reánk Uram* – 341: *Bizodalmunk* – 342: *Áldott az* – *Dicséret* – 343: *Megbántunk – Mondjatok* – 344: *Szent vagy – Téged Úristen, mi* – 345: *Adjunk hálát az Úrnak – Jézus Krisztus, szép* – 346: Szenci Molnár Albert: *Kezdetben, hogy* – 347: *Istenem Uram* – 348: *Krisztus, ki vagy nap és világ, minket* – 349: Szenci Molnár Albert: *Hálát adok néked mennybéli Isten, Hogy engemet az éjjel. Ennek végén Litanía major.*

Halotti énekek. 354: Skarica Máté: *A mi életünknek* – Tseh: *Tudjuk, Uram* – 355: *Megszabadultam – Az örök élet* – 356: *Ó te meghalándó* – 358: Batizi András: *Ember, emlékezzél a – Illik* – 359: *Emlékezzünk mi, keresztyén* – 361: Dézsi András: *Adj üdvösséges* – 262: *Jer, temesük* – 363: *Emlékezzél élő* – 364: *Hagyjátok* – 365: *Halándó* – 366: *Emlékezzünk az* – 368: *Ember, emlékezzel utolsó* – 370: Siderius János: *Sok nyomorúsággal. Végül Mutató tábla* címmel az énekek betűrendes jegyzéke található.

Önálló impresszumot is tartalmazó címlappal és újrakezdődő ívjelzéssel követi az énekes-könyvet a *Psalterium Hungaricum*, az az Szent Dávid királynak és prophetának 150 zsoltári, a franciai nóták és ritmusok szerint magyar versekre fordítottak és rendeltettek Szenczi Molnár Albert által. Váradon MDCXXXVIII Kertész Ábrahám. A bevezető részek a következők: *Kegyes olvasó, vedd eszedben ím ezeket; A zsoltárok, melyeknek egyenlő nótájuk vagyon.* Georg Rem latin nyelvű *Epigrammája* Andreas Spethe latin zsoltárparafrázisairól, s ennek magyar nyelvű fordítása Filiczki Jánostól, kezdő szavai: *Dávid királynak másfélszáz zsoltárit. A fő részben közölt zsoltárok kezdőszavait lásd az 1645. évi amszterdami kiadás leírásában (2091(2)), lapszamaikat az incipitmutatóban. A függelék e kiadásban a következő énekeket tartalmazza: 247. lap: *Emeld* – 248: *Uram bocsássad el* – 249: *Úristen, mely* – 250: *Meghagyta* – 251: *Hallgasd meg Úristen, kérésemet* – 252: Szenci Molnár Albert: *Ó én lelkem, dicséred* – 253: *Hogy panaszkodik az Anyaszentegyház. A nyomtatványt a kezdősorok betűrendes mutatója zárja: Regestoma a zsoltároknak.**

Szenci Molnár Albert verses zsoltárfordítása e kiadásának tartalma és beosztása nem az előző önálló, 1644. évi amszterdami (2045), hanem a legelső, 1607. évi herborni kiadást követi (962(1)), ehhez képest a különbség annyi, hogy itt nem találhatók meg Szenci Molnár Albert előszavai, s a függelékben eggyel több ének olvasható. Az amszterdami kiadásokkal szemben azonban közli a „Kegyes olvasó”-hoz intézett rövid bevezetést, Georg Rem latin nyelvű epigrammáját és annak Filiczki János által készített magyar fordítását. S eltérő e függelékben közölt énekek bővítése is (vö. 2045).

Az ötödik résznek, a *Buzgó hálaadások és könyörgéseknek* bár füzetjelzése újrakezdődő, önálló címlapja nincs. Az egyes imádságok címei: *Rövid könyörgés midőn reggel fölserkensz – Mikeppen ajánlja magát ember Istennek, midőn reggel felkel* – Más – *Vasárnap reggeli könyörgés* – Más *reggeli imádság* – Más – *Estveli imádság* – Más – Más *midőn magadat álomra bocsátod* – *Estvéli áhitatos imádság* – Más – *Prédikáció előtt* – *Prédikáció után* – *Úrvacsorája előtt való könyörgés* – Más – *Az Úrnak asztalához közelgető könyörög* – *Hálaadás az Úrvacsorájának vetele után* – Más – Más – Más – *Útonjárónak könyörgése* – *Betegségben lévőknek könyörgések* – *A halálnak kínjában lévő emberért* – *A halálnak idején mondandó rövid könyörgés* – *Közönséges hálaadás és könyörgés az Istennek minden elvett és veendő javaiért* – *Keresztyén magisztrátusért* – Más – *Estvéli imádság* – Más *estvéli imádság* – *Keresztyén rabok imádsága.*

E rész utolsó levele hiányzik, ezen az 1651. évi váradi kiadás tanúsága szerint az utolsó imádság vége és Az imádságoknak mutató táblája lehetett (vö. **2406**).

A váradi énekeskönyvnek ez az első megközelítőleg teljes példányból ismert kiadása. Címlapja nem maradt fenn, de a korábbi, azonos szerkezetű 1647. évi bártfai (**2163**) és a későbbi vele lapszámmra megegyező 1651. évi váradi kiadás (**2406**) alapján nagy biztonsággal lehet arra következtetni, hogy a címlap szövege is megegyezett, ezért a fenti címleírás az említett váradi kiadás (**2406**) alapján készült. A címszöveg és a kiadvány tényleges szerkezete, mint a többi azonos című énekeskönyv esetében, itt is eltér egymástól (vö. **2163**). Jelen kiadás őrizte meg elsőként a Váradi Pál kassai tanácsoshoz szóló 1642. április 4-én kelt ajánlás szövegét, amelyben Szenci Kertész Ábrahám megemlíti, hogy az énekeskönyvvel Váradi segítségét akarta viszonzni, amelyet számára két alkalommal is nyújtott korábbi utazásai idején. Váradi Pál, aki 1638-ban már Kassa város tanácsának tagja (vö. **1708**) volt, 1644-ben megbízásának lejártá előtt lemondott tisztségéről, 1647-ben pedig már nyilvánosan is vállalta kálvinista meggyőződését (Hain Gáspár lőcsei krónikája. Lőcse 1910–1913, 367).

Mint H. Hubert Gabriella megállapította, a váradi énekeskönyvek közvetlen előzményének tekinthető 1635. évi lőcsei kiadással (**1628**) alakult ki az énekeskönyveknek az a protestánsnak nevezhető típusa, amely egyaránt forrásának vallja a korábbi református és evangélikus énekeskönyveket, s amelyet mindkét egyház hívei használhattak. Az említett lőcsei kiadás szerkezete és tartalma még lényegesen módosult ebben és minden bizonnyal már az ezt megelőző, csak töredékből ismert 1642. évi váradi kiadásban (**1981**). Ezekben jelent meg a későbbiekben állandónak bizonyult szerkezet. Az énekeskönyv első része a graduált helyettesítő himnuszrész, az *Öreg Graduál* (**1643**) Keserői Dajka János által javított himnuszverziói szerint. Második része a gyülekezeti énekeskönyv, harmadik része a halotti énekek. Ezekhez negyedik részként csatlakozott Szenci Molnár Albert teljes zsoltároskönyve és ötödikként egy rövid imádsággyűjtemény. A harmadik-ötödik rész egyike vagy másika a későbbi kiadásokból néha hiányzik. Ezt követően a Bártfán, Debrecenben, Kassán, Kolozsvárott, Lőcsén és Váradon megjelenő XVII–XVIII. századi énekeskönyvek szerkezete és törzsanyaga lényegében azonos. A protestáns énekeskönyvek lőcsei típusa, amelyet a szakirodalom evangélikus vonalnak nevez, megtartja a fenti szerkezetet, de a törzsanyagot néhány evangélikus eredetű énekkel bővíti, nem hagyja el azonban még a kifejezetten református jellegű énekeket sem (vö. MKsz 1996: 82–89, H. Hubert Gabriella).

Szabó Károly még önálló kiadványként írta le az énekeskönyvet és Szenci Molnár *Psalteriumát* (RMK I 816 és RMK I 817). A zsoltárok önálló címlapja és újrakezdődő, önálló füzetbeosztása alapján joggal feltételezhető, hogy a két rész példányai önállóan is forgalomba kerültek. A főcímlap évtizedeken át azonos szövege, amely a kiadványban megtalálható összes tartalmi egységre utal, továbbá az a tény, hogy a korábbi és későbbi kiadások mindig azonos vagy erősen hasonló szerkezetben láttak napvilágot, és hogy előfordul olyan kiadás is, amelyben a zsoltároknak nincs önálló füzetjelzésük (vö. **2163**) egyértelművé tesz az együttes megjelenetés szándékát. Így ezt az énekeskönyvet a vele együtt megjelenő zsoltárokkal minden esetben egyetlen bibliográfiai egységnek kell tekinteni.

Ezen énekeskönyvnek a budapesti Egyetemi Könyvtárban őrzött egyetlen ismert példányában a zsoltároskönyv és a *Buzgó háláadások* közé van kötve Siderius János katekizmusának 1649. évi ugyancsak váradi kiadása (**2303**). A káténak az énekeskönyvvel való együttes használata igen valószínű, mivel a későbbi kiadások példányai is gyakran fordulnak elő egybekötve. Az eltérő nyomtatási év és hogy az összefoglaló címszöveg sohasem utal a kátéra, egyértelműen bizonyítja, hogy Siderius munkája nem tekinthető e kiadvány részének.

- Cf. (1): 1628(3)*; 1643, 1981, 2163(1), –, 2406(1), 2532(1), 2564(1), 2624(1), →
 (2): 1628(1)*; 1981, 2163(2), –, 2406(2), 2532(2), 2564(2), 2624(2), →
 (3): 832*; 886(2)*; 1758(2), 1940(2), –, 2406(3), 2532(3), 2565, 2624(3), →
 (4): 962(1)*; 1947(1), 1981, 2045, 2091(2), 2163(3), –, 2305, 2363(1), 2406(4), 2424, 2564(3), 2624(4), →
 (5): 2163(4), –, 2406(5), →

Budapest Univ ②

Medgyesi Pál: *Lelki ABC*. H. n. 1648. = 2213

Sámbár Mátyás: *Epitome pietatis Marianae*. S. l. 1648. – Vide 2239

2255

⟨Kalendárium és prognosztikon az 1650. esztendőre. Bártfa 1649 Klöss jun. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

David Frölich magyar nyelvű naptárai feltehetően 1649-ig jelentek meg Bártfán (vö. az 1649-re szóló, más városban készült kalendáriumokkal 2230, 2243, 2252). Az 1650. évre Damian Pajęcki latin nyelvű naptárát (2256) jelentette meg a nyomda. E kiadvány alapján valószínű, hogy ugyanerre az évre még magyar nyelvű naptár is napvilágot látott Bártfán.

Az 1650-es évektől – ma ismeretes termékei alapján – a bártfai műhely működése ismét rendszertelenné vált. Naptárkiadások példányból ebből az időből nem maradtak fenn, legközelebb csupán az 1701. évre szóló magyar nyelvű kalendárium. Elképzelhető ugyan a két időpont között is magyar nyelvű naptárak megjelentetése Bártfán, bizonyíték azonban nincs rá.

Cf. 1709!

2256

»[1] PAJEÇKI, Damian: *Ephemeris ecclesiastico-astronomica, vulgo calendarium Gregorianum, disponens menses, hebdomadas, festos dies... in annum aerae Christianae 1650 embolismalem et post intercalarem secundum, conformatum opera M[agistri] Damiani Pajęcki, doctoris medici, Poloni.* – [2] *[Prognosticon.] Bartphae Hungarorum [1649] in officina typographica Jacobi Klössij [jun.]*»

»A⁴–F¹ G² = [26] fol. – 4°«

RMK II 723 – Čaplovič 200

Naptár és prognosztikon. – A mű egyetlen ismert példánya, amelyet Szabó Károly a sárospataki református kollégium könyvtárából írt le, ma nem található. A szerző Rákóczi Zsigmondnak, I. Rákóczi György fejedelem fiának szóló ajánlása *Cassoviae, die 4. Oct. a. D. 1649* kelt. A nyomtatvány terjedelme alapján feltételezhetően prognosztikont is tartalmazott.

A bártfai latin nyelvű naptársorozat további megjelentetése – adatok híján – nem feltételezhető.

Cf. 1757!

Olim: Sárospatak ref. coll.

2257

[1] MAGYAR kalendarivm az béczj prospectussa szerent Christus Vrnk születése utan az MDCL. esztendőre rendeltet Vitvs Püchler mathematicus, romai czászár és apost. pub. notarius által. – [2] (Prognosticon avagy az égh forgásából való jövendőles és ítelet... Christus Urunk születése utan valo 1650. esztendőre... mely az Magyar orszaghi és austriai horizonra szolgál. Az Vitvs Püchler mathematicus... által németbül magyarra fordéttatot.) Béczben [1649] Joannes Jacobus Kürner.

[A]^s B^s C^s D² = [26] fol. – 8° – 1 ins., mult ill.

RMK I 834

Új-naptár és prognosztikon. – A címlapon látható fametszeten két angyal tartja Magyarországon koronás címerét. A hónap képekkel díszített naptárrész beosztása megegyezik az 1639. évre szóló bécsi kalendáriumával (1712). A hónapversek januári kezdősora: *Fürödjél, keveset igyál*. A naptárrészt *Az érvágásban való rendtartásról* szóló útmutató zárja. Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon egyes fejezetei: *A természetéről: tulajdonságáról és egyben szerkesztett zűrzarvaros, havas esős dolgokról és ennek az 1650. esztendőnek négy quartályos időkről* – *A ki-keletről* – *A nyárról* – *Az ősztől* – *A Napban és Holdban való fogyatkozásokról* – *A földi termésekről* – *A hadakozásokról és betegségekről*. A kiadvány a *Magyarországi és erdélyi sokadal-mak* című vásárjegyzékkel fejeződik be.

Veit Püchler, altenburgi matematikus német nyelvű naptárai 1638–1662 között jelentek meg Bécsben.

Az idősebb Johann Jakob Kürner 1649-től kezdve számos magyar nyelvű nyomtatványt is kiadott. Miután 1649-ben elvette az előző évben elhunyt Gregor Gelbhaar özvegyét, a Gelbhaar műhely ettől kezdve Kürner nevét viselte.

Cf. 1667!

Budapest Nat ① (Csorna) ②

2258

COMENIUS, Joannes Amos: Januae lingvarum reseratae aureae vestibulum, quo primus ad Latinam linguam aditus tirunculis paratur, editum a Johan(ne) Amoso Comenio. Coronae 1649 typis Michaelis Herrmanni.

A⁴–I⁴ K³ + ? = [4] + 35 + ? fol. – 8° – Orn., init.

RMK II 699

Beszédgyakorlatok és nyelvtan latin és német nyelven. – A címlevél hátlapján *J. M. C. In recens excusum Vestibulum Johan-Hamosi Comenii Epigramma* című verse olvasható. Ezt követi a szerző 1633. január 4-én kelt *Praefatio*-ja. A főrész hét fejezetben két-háromsoros mondatokkal és kifejezésekkel foglalja össze témák szerint a legalapvetőbb fogalomköröket latin és német nyelven. Az I–III. *caputon* belül ugyanakkor bizonyos alaktani és mondattani jelenségek bemutatására és gyakoroltatására kisebb részfejezeteket is közöl (pl. a III. *caputban Numeralia*). A címből és az előszóból kiderül, hogy szerzője a *Janua linguae Latinae* anyagának könnyebb elsajátítása érdekében állította össze e tankönyvét kezdők számára. A brassói kiadás egyetlen fennmaradt példánya csonka, a „K₃” levéllel megszakad, nem található meg benne azok a főnév- és igeragozási táblázatok, amelyekre utalt a *Praefatio* és az *Index Latino-Germanicus*, amely benne van pl. a *Vestibulum* 1636-os lipcsei kiadásában (vö. Soupis 808). E lipcsei kiadás terjedelméhez viszonyítva a hiányzó indexek terjedelme valószínűleg hét és fél – nyolc füzet lehet. A nyomtatvány latin nyelvű fejezetei bizonyos egyezést mutatnak a *Vestibulum* latin és magyar nyelvű, Váradon megjelent kiadásának megfelelő részeivel (2038). Valószínűleg azonos külföldi kiadás volt mindkettő eredetije.

Cf. 1882, 1982, 2002(2), 2038*, 2220, –, 2265(2), 2582, →

Budapest *Nat* ③*

Alsted, Johann Heinrich: Latium in nuce... Gyulafehérvár 1649. – Vide 2208

2259

(ARTICULI dominorum regnicularum trium nationum regni Transsylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitijs in civitate Alba Julia ad diem 23. mensis Januarij anni Domini millesimi sexcentissimi quadragesimi noni indictis ac celebratis conclusi.) [Gyulafehérvár 1649 typ. principis.]

AB⁴ CD⁴ EF⁴ = [12] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 1991/198 ← MKsz 1895: 263

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül II. Rákóczi György erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. A cím a második lapon ol-

vasható. Ezt követi az 1649. január 23 és március 10 között Gyulafehérvárott tartott országgyűlés negyvenhat artikulusba foglalt végzéseinek szövege. A végén latin nyelvű záradék 1649. március 10-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XI 45–62.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint a gyulafehérvári fejedelmi nyomdában készült (MKsz 1968: 207, Fazakas József és OSzKÉvk 1978: 332, V. Ecsedy Judit).

Cf. 1005*!; 1641!, –, →

Budapest Arch ① – Budapest Nat ① ① – Budapest Univ ① – Cluj-Napoca Acad ① – Cluj-Napoca Univ ①

2260

[1] [GELEJI KATONA ISTVÁN]: *Canones ecclesiastici ex veteribus qua Hungariensibus, qua Transylvaniensibus in unum collecti, plerisque tamen aliis etiam pro temporis ratione aucti ac in paulo meliorem ordinem redacti.* – [2] (*Acta synodi nationalis... ab... Georgio Rakoci Szathmár-Németinum an. MDCXLVI ad 10 Junij convocatae, in certas conclusiones redacta.*) [*Albae Juliae MDCXLIX typis principis.*]

A⁴–I⁴; A⁴B⁴, []¹ = 71 [recte 72] + 16 + [1] pag. – 4° – 1 ins., orn.

RMK II 700 – Nágler 276–277

Református zsinati határozatok, egyházi rendtartás. – E kiadvány két részből áll. Első fele az úgynevezett Geleji-kánonokat tartalmazza, amelyeket Geleji Katona István az 1646 június 10-én tartott szatmárnémeti zsinat határozatainak értelmében állított össze a magyarországi és erdélyi egyházak uniójának érdekében. A címlap után *Lectori benevolo* s. kezdetű bevezetés áll *Stephanus Katona Gelejinus, ministrorum orthodoxorum in Transylvania degentium episcopus, seu superattendens... seniorum ac... omnium confratrum nomine* aláírással. A főrész *canoni*[!] cím után száz számozott fejezetet tartalmaz. Ezek után *N. B.* című rész utal arra, hogy Geleji Katona a *canonok* mellé *Liturgia seu agendát* is készített, amely a kánonokban felsorolt istentiszteleti és zsinati teendők liturgiáját tartalmazza magyar nyelven. Ez az *Agenda* azonban sohasem jelent meg nyomtatásban. Az első részt *Index capitum seu titulorum* zárja. A kiadvány második része külön címlappal kezdődik. Ezen a cím után két bibliai idézet áll. Hátlapján *Lectori amico* s. kezdetű bevezetés, amelyet Geleji Katona *S. K. G.* monogrammal írt alá. Ez alatt Erdély címere látható. Majd az 1646. június 10-én tartott szatmárnémeti zsinat végzései következnek *XXX* pontban, végén *Index*-szel. A kiadvány végén *Errata* sorolja fel a javítani való hibákat.

A *Canones* és az *Acta synodi* együttes megjelentetésének szándékára a második rész bevezetésében maga Geleji így utal: *placuit... hos quoque canonibus, cum quibus per omnia concordant, adjungere ac una cum iis... in lucem emittere* (a₂ recto).

Magyar fordítása: Geleji Katona István: Egyházi kánonok és a szathmári reform. egyház-megye érvényes statútumai. Ford.: Kiss Áron. Kecskemét 1875. Reprint: Debrecen 1993. I–XIV, 1–100

Geleji Katona István előszavában elmondja, hogy törvénykönyve összeállításakor összegyűjtötte az előző egyházi kánonokat, figyelembe vette Wilhelm Zepper *Politia ecclesiasticá*ját (Herborn 1607), más egyházjogi munkákat, a *II. Helvét Hitvallást* és a holland egyházak liturgiáját és rendelkezéseit. Tóth Endre megállapította, hogy a Geleji-kánonok fő hitvallási alapja a *II. Helvét Hitvallás* volt (Studia et acta II 23–25). Ezt az egyházi törvénykönyvet a marosvásárhelyi zsinat 1649. június 12-én léptette érvénybe. Azóta a tiszántúli, erdélyi, majd a dunamelléki, sőt egyes részei az összes magyarországi egyházkerületben érvényben voltak az 1881-ben tartott debreceni zsinatig, amely bizonyos intézkedéseit továbbra is érvényben tartotta (Zoványi: Lexikon 214). A szatmárnémeti zsinatot I. Rákóczi György megbízásából hívták össze a puritanizmus és presbiteriánus törekvések megvitatására. Intézkedéseivel és a kánonokkal részletesen foglalkozott a szakirodalom (Zoványi Jenő: Puritánus mozgalmak a magyar református egyházban. Bp. 1911, 149–204 – Révész Imre: A szatmárnémeti nemzeti zsinat és az első magyar református ébredés. Bp. 1947 – Makkai László: A magyar puritánusok harca a feudálizmus ellen. Bp. 1952, 111–113).

Aiud ③ – Budapest Nat ② – Cluj-Napoca Acad ① – Cluj-Napoca Univ ② – Leipzig Univ ① – Niznij Novgorod ②* (Sárospatak) – Sibiu Mus ① – Târgu Mureș ① ① (Székelykeresztúr unit gimn.)

Olim: Debrecen ref. coll.

Psaltir. Gyulafehérvár 1649. = **Appendix 193**

Comenius, Joannes Amos: Januae linguarum reseratae vestibulum. Cassoviae 1649. = **Appendix 194**

2261

»KALENDÁRIUM az 1650. esztendőre. Kolosvárbán [1649] Heltus Gáspár műhelyében, Abrugi György.«

Sztripszky I 1997/204 – MKSz 1897:182

Naptár és prognosztikon. – A példányból ma már nem ismert kalendáriumról Kénosi Tőzsér János „De typographiis et typographis Unitariorum in Transylvania” című kéziratos művében adott hírt (MKSz 1897:182, Kanyaró Ferenc). Abrugi György kolozsvári nyomdász működéséről szólva idézte a kiadvány magyar nyelvű impresszumát és a Barcsai Zsigmondhoz intézett latin nyelvű ajánlást: „In calendario anni 1650 subnectit: *Kolosvárbán, Heltus Gáspár műhelyében. Dedicat: Spectabili ac magnifico domino Sigismundo Barcsai ... suprenno comitatus Szolnok Interioris etc. domino et patrono suo ... hoc novi anni exile donum ... commendat et dedicat Georgius Abrugi typographus.*” (vö. Kénosi 38–39).

Cf. 1828!

2262

DIÓSZEGI BÓNIS Mátyás [transl.]: Az részegesnek gyölölseges, utálatos es rettenetes állapottya, mely le rajszoltatot szinten ugy a mint vagyon, azoknak kedvekert, kikben még ez undok es otsmany reszegseg... fészket nem vert. Hogy azok ennek ektelen abrazattyat meg tekintven, meg rettennyenek es az halálnak utarol vissza terjenek. Mely irattatot es ki botsattatot... Iunius Florilegus Anglus által, es magyar nyelvre fordittatot Dioszegi Bonis Matyas által. Lejdában 1649 Leffen Peter által.

*3, A¹²–E¹² F² = [6] + 124 pag. – 12° – Orn., init.

RMK I 820

Református erkölcsi oktatás. – A címlap után kezdődik a *Beregszász várasának... tanácsbeli férfiainak és a nemes Szalkai Miklós uramnak, ... patronusimnak* szóló ajánlás, amely Lejdában 1649. esztendőben Kisasszony havának (augusztus) 27. napján kelt. Aláírásában a fordító *Dioszoegi Bonis Mattyas, kegyelmetek együgyű alumnusaként* nevezte meg magát. A fő-rész a *Felboncoltatott részeges, avagy a részegségnek megutáltatásáról és a józanságnak szeretetéről való rövid beszéd* cím után 33 paragrafusban fejtegeti a részegség káros voltát. A fejezetek gazdagok bibliai idézetekben, példázatokban. A fő-részt *Intés az istenes olvasóhoz* zárja. Ebből kiderül, hogy Diószegi időhiány miatt nem fordított le *e könyvecskének utoljából két levelecskéket*, és a nyomdahibákat sém korrigálta.

Szövegkiadás: Magyar gondolkodók 17. század. Válogatta: Tarnóc Márton. Bp. 1979, 957–1038.

Diószegi Bónis Mátyás (Bihardiószegen 1622–??) tanulmányait Debrecenben, majd 1647-től Franekerben, Leidenben, 1648-ban a groningeni egyetemen végezte. 1650-ben tért haza. Szentjóbón, Biharon, Hajdúszoboszlón, majd 1668 után Püspökladányban működött református lelkészként.

E fordítását irodalmi szempontból értékelte Bán Imre (MIrodT II 237). Életképeinek stílusát a németalföldi festészet kocsmái ábrázolásaihoz hasonlította. Diószegi a Junius Florilegus álnév mögé rejtőző Richard Youngé *The odious, despicable and dreadfull condition of a drunkard* (London 1649) című művét fordította le (P. Vásárhelyi Judit megállapítása).

Budapest Acad ① – Budapest Nat ①

Olim: Lugossy Józsefnél Debreczenben

2263

AQUILA Viszochaniana, quam... Helenae Viszochani, prius... Joannis Tarnoci, jam vero... Joannis Nagylesenei relictæ viduæ, dum eidem... Matthias Tarnoci de Lelócz, episcopus Chanadiensis, praepositus Scepusiensis...

in coelos abeunti extremum filialis observantiae tributum una cum caeteris fratribus adornaret, gymnasium Societatis Jesu Scepusii singulari et debito et affectu in coelos est prosecutum. Anno Christi 1649. die 15. Septembr(is). [Leutschoviae] (1649) [Brewer].

A⁴ B⁴ C² = [10] fol. – 4° – Orn., init.

Čaplovič 948

Iskoladráma programja. – E darabot a szepeshelyi jezsuita gimnázium hallgatói adták elő patrónusuk, Tarnóczy Mátyás, szepesi prépost és csanádi püspök vigasztalására 1649. szeptember 15-én. Témája a püspök előzőleg elhunyt édesanyja, Viszocsáni Ilona lelkének mennybemenetele. A címlevél hátán a *Gymnasium* bevezetője *ad praesulem reverendissimum*. A dráma a következő jelenetekre tagolódik: *Helena aquilinis in coelos alis rapitur* – *Aquila in hominem pia Gutbertum episcopum cibet*. *Beda in vita* – *Aquila sapiens et fortis* – *Aquila renovata ad Solem* – *Incendia Helenae renovandae* – *Helenae vota renovatae*. Az egyes jelenetekben belül vers és próza váltja egymást. Valószínűleg mindegyiket más és más diák adta elő. Az utolsó, prózai szöveg a püspököt dicsőíti.

E dráma szerzőjének Jozef Kuzmík Szuhay Pált tartotta (II 743), Szuhay azonban ebben az évben mint „missionarius concionator” szerepel a jezsuita rend névjegyzékében (Lukács: *Catalogi personarum* II 766). A darab feltételezhető szerzője Mártonfalvy László Ignác, aki 1649 és 1651 között Szepeshelyen a humaniorák és a grammatika professzora volt (Lukács: *Catalogus* II 953).

E bibliográfiailag ismeretlen kiadványt először Ján Čaplovič írta le (948) mint lőcsei nyomtatványt. Feltételezését a betűtípusok vizsgálata megerősítette (Pavercsik Ilona megálapítása).

Budapest *Nat cop.* – Martin *MS* ①

2264

CAPUT toli in insignibus... c(omitis) Stephani de Csák perpetui terrae Scepusiensis, ejusdemq(ue) comitatus supremi comitis... consiliarij et camerarij, tavernicorum regalium per Ungariam magistri etc. adumbratum. Eidemque... parenti... a comitibus Stephano et Ladislao filijs xenij et genethliaci titulo una cum... gymnasii Societatis Jesu Scepusii juventute, prima subscribente rhetorica, sub symbolis scenice explicatum. [Leutschoviae] 1649 [Brewer].

X⁴ = [4] fol. – 4° – Orn.

MKsz 1966: 168 – Čaplovič 950 – Staud I 454–455.

Iskoladráma programja. – A címlevél hátán bevezető szől *Ad... comitem genius Gymnasii S. J.* A főrész kilenc *Introductioból* és *Apodosisból* (Magyarázat) áll. Ókori mitológiai és törté-

nelmi párhuzamokkal allegorikusan fejezi ki a Csáky család tagjainak erőnyeit. *Alloquium ad... d. comitem... caeterosque a. r. dnos capitulares* zárja a nyomtatványt.

A bemutató előadást ifj. Csáky István és László, az ünnepelt gyermekei és a szepeshelyi jezsuita gimnázium retorikai osztályának hallgatói adták elő az 1649. tanév elején. Jozef Kuzmík valószínűnek tartotta, hogy a nyomtatvány végén lévő *Alloquium* szerzője Szuhay Pál lehetett (II 742). Ő ekkor „missionarius concionator”-ként szerepel a jezsuita rend katalógusában (Lukács: *Catalogi personarum* II 766). A darab feltételezhető szerzője Mártonfalvai László Ignác, aki 1649 és 1651 között Szepeshelyen a humaniorák és a grammatika professzora volt (Lukács: *Catalogus* II 953).

A nyomtatvány egyetlen példányát Holl Béla ismertette (MKsz 1966: 168). Megállapította, hogy betűi és nyomdászai a lőcsei nyomda készletéből valók.

Cf. –, 2383, 2540

Budapest Nat cop. – Budapest Piar ①

Cogitationes devotae Sancti Bernardi. Leutschoviae 1649. – Vide 2271

2265

[1] COMENIUS, Joannes Amos – SZILÁGYI BENJÁMIN István [transl.]: Joh[annis] Amos Comenii Ianva lingvae Latinae reserata aurea, sive seminarium linguae Latinae et scientiarum omnium, ... sub titulis centum, periodis mille comprehensa in usum scholae Varadiensis juxta Belgarum editionem postremam... in Hungaricam linguam translata per Stephanum Benjamin Szilagy, ejusdem scholae rectorem... – [2] (COMENIUS, Joannes Amos: J[ohannis] A[mos] Comenii Januae linguae Latinae vestibulum, ...) – [3] (CSAHOLCZI PAP János – BIHARI Ferenc [transl.]:) (*Index vocabulorum*.) Leutschoviae MDCXLIX typis Laurentij Breveri.

A^a–S^a; A^a–Z^a; Aa^a–Ii^a = [12] + 220 + [23]; 32; 511 pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 701 – RMK II 702 – RMK II 705 – Čaplovič 957-958 – Sztripszky I 1992/199 ← MKsz 1879: 288

Nyelvtanulás céljából összeállított enciklopédia latin és magyar nyelven; latin beszédgyakorlatok kezdők számára magyar értelmezésekkel; latin-magyar szótár. – E nyomtatvány első két része: a *Janua* és a *Vestibulum* önálló címlappal és impresszummal jelent meg. Tartalmuk és beosztásuk megegyezik az 1643. évi lőcsei kiadásával (2002). A hozzájuk külön címlap nélkül csatlakozó *Index Vocabulorum* szövege az 1647. évi gyulafehérvári kiadásával azonos (2170).

Szabó Károly három önálló tételben írta le ezt a nyomtatványt (RMK II 701, RMK II 702, RMK II 705). Ján Čaplovič a *Januát* és az *Indexet* tartotta egy bibliográfiai egységnek, a *Vestibulumot* önálló nyomtatványként ismertette (957 és 958). Minthogy a *Vestibulum* című

mű füzetjelzése a *Janua*-ét folytatja, kétségtelen, hogy a három munka ezúttal egyetlen kiadványként jelent meg.

- Cf. (1) 1717, 1983, 2002, 2039*, 2064, 2211, –, 2581, –
 (2) 1882, 1982, 2002(2), 2038*, 2220, 2258, –, 2582, →
 (3) 2170*, 2211(2), –, →

Budapest *Nat* ① ① (Ballagi Mór) – Budapest *Univ* ① – Martin *MS* ① – Pápa *Ref* ②*
 Olim: Ráth György

2266

DIETERICH, Konrad: D. Conradi Dieterici Institutiones catecheticae e... Lutheri Catechesi depromptae et variis notis illustratae, annexis IV. Symbolis Oecumenicis et Augustana Confessione. Editio Ulmensis novissima de an(no) 1640. nunc denuo impressa, ab ipsomet autore permultum aucta et recognita, ut praefatio ad lectorem docet. Leutschoviae MDCXLIX typis et sumptibus Laurentii Breveri.

A¹²–Z¹², Aa¹²–Rr¹² Ss¹⁴ = [50] + 842 + [96] pag. – 12° – Orn., init.

RMK II 703 – Caplovič 951

Evangelikus kátémagyarázat és hitvallás. – A kiadvány élén a szerző fiának, Johann Daniel Dieterichnek 1640. március 22-én kelt ajánlása olvasható: *Ferdinando Geitzkofflero, sacr. Roman. Imper. l. b. et... status Veneti praefecto legionis pedestris*. Ezután Konrad Dieterichnek az 1613. évi első kiadáshoz írt *Epistola dedicatoria*ja áll: *Superintendentibus... pastoribus ac... senatoribus... Hassiae Darmstatinae partis et superioris Cattimelibocatus ecclesiarum et rerumpublicarum...* Ugyancsak az első kiadásból van átvéve a giesseni egyetem praefatiója: *Decanus et collegium Facultatis Theologicae in Academia Gissena lectori pietatis amanti s. p. p.* A negyedik előszó szerzője ismét Johann Daniel Dieterich: *Lectori benevolo*, kelte Ulm 1640. Ezt követi *Balthasar Schnurrius Lendsidelius... pastor in Hengsifelden* epigrammája, majd az idézett szerzők betűrendes mutatója: *Elenchus authorum hac in catechesi allegatorum*. A korábbi kiadások elé függesztett üdvözlő versekből nyújt válogatást a *Conspectus honorificarum acclamationum et elogiorum... in hasce Institutiones catecheticas cum olim, tum denuo editas ac repetitas*. A közölt versek szerzői: *Balthasar Mentzerus – Casparus Finckius, ss. th. in Acad. Giss. prof. – Georgius Dietetus, ecclesiastes Crosnensis Siles. – Christoph Scheiblerus, logic. et Graec. ling. profess. – M. Antonius Hagenbusch, philos. naturalis prof. – M. Johan Philippus Ebelius, scholae Ulmensis rector – M. Johannes Falco, ecclesiae Tubing. diaconus – M. Johan. Bapt. Hebenstreitt, in gymnas. Ulm. prof. publ. – M. Nicolaus Rühne Erfurtinus, portae coeli ibid. collegiatus*.

A nyomtatvány főreszt Konrad Dieterich *Luther Catechesis minor*ájához írt kátémagyarázata alkotja, amely *Institutiones catecheticae* belső címmel kezdődik. Ehhez csatlakozik a négy ökumenikus (a níkénai, konstantinápolyi, efezusi és kalchedoni) symbolum szövege: *De quatuor Symbolis conciliorum oecumenicorum*, továbbá az ágostai hitvallás: *De Augustana Confessione*. A kötetet három mutató zárja: *Index... SS. Scripturae dictorum... explicatorum – Catalogus*

haeresium et errorum, qui in hocce libro... dissolvuntur – Syllabus rerum et verborum plenior. Végül a sajtóhibák jegyzéke: *Errata extantiora*, az utolsó lapon pedig kolofon olvasható.

Konrad Dieterich mint giesseni professzor kátémagyarázatát tanítványai számára írta. Az első 1613. évi giesseni megjelentetését számos változatlan kiadás követte, így Magyarországon is (2115). Dieterich élete végéig dolgozott e mű kibővített változatán, amelyet aztán fia, Johann Daniel tett közzé apja 1639-ben bekövetkezett halála után, 1640-ben Ulmban. Ezt a kiadást követi Lorenz Brewer saját költségén megjelentetett, minden bizonnyal tankönyvnek szánt kiadványa.

Cf. 2115, –, 2530, →

Alba Iulia ① – Bratislava Univ ① – Budapest Nat ① – Martin MS ① – Pápa Ref ① – Pécs Univ ②* – Sibiu Mus ①

Olim: Esztergom – Nyitrai e. m.

2267

GRACZA, Joannes: *Vindiciarum sanæ et catholice doctrinæ dissertatio VI. et VII., in quibus sententia catholicorum circa materiam de ecclesia, ab absurdis seu deductionibus non tolerandis, quibus eam p(ater) Matthias Faber iesuita in libello Germanico, cui titulum fecit, Wunderseltsame Abendthewr, welche entspringen aus der Lutherischen Lehr etc. sua sophisticated odiose et insidiosæ prægravare conatus est, vindicatur, quam... præside m(agistro) Johanne Gracza, gymnasii Novosolien(sis), direttore defendere conabitur Esaias Fabricius Teuto-Lypscha Lypt(oviensis) gymnasii ejusdem alumnus die (...) mens(is) Julii h(or)is) ante et promeridianis. Leutschoviae 1649 typis Breverianis.*

A⁴–C⁴ = [12] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 704 – Čaplovič 954

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Esaias Fabricius Teuto-Lypscha Lypt.* ajánlja e kiadványt *Petro Pongrac de Szent Miklos, vice comiti comitatus Lyptov. ... d. patrono...; viris item... judici, coeterisque.. civit. Novosoliens. senatoribus scholarhis et viginti-quatuor-viris...; nec non... Simoni Frivaldski, antist. Eccles. Teuto-Lypschen. et... contub. Lyptoviens. notario...; Martino Fabricio, pastori ecclesiae Pribilien. ac... contub. eiusdem assessori... patri semper venerando; Samueli Czernak, pastori ecclesiae Slav. Novisolien. ...; ut et... Michael-Joanni Moslehner, reip. Novisol. senatori, scholarchæ, notario jurato, arcisque capitaneo...; Eliae Saladino, reipubl. ejusdem vicensnotario...; Paulo Demosch, pictori ejusdem reip., ... affini dilecto.*

A disputációt 1649 májusában Trencsénben vitatták meg a besztercebányai evangélikus iskolában. A vizsgáztató Joannes Gracza, a vizsgázó Esaias Fabricius volt.

A főrész folytatása Joannes Gracza Matthias Faber jezsuita német nyelvű munkája ellen ugyanezen év májusában kiadott válaszának, amelyet Trencsénben nyomtattak ki (2290). Ez

a rész az egyházzól szóló tanításokkal foglalkozó VI. és VII. *dissertation*ot tartalmazza, amelyekhez a kiadvány végén *Paralipomena* címmel rövid függelék járul. Faber válasza Gracza e munkájára Bécsben jelent meg még 1649 augusztusában (RMK III 1718).

Cf. –, 2279, 2287, 2290*, 2291

Budapest Acad ① – Budapest Nat ① – Presov Ev ①

2268

GRETSEK, Jakobus: Rudimenta linguae Graecae ex primo libro Institutionum Jacobi Gretseri Societatis Jesu. Leutschoviae MDCXLIX typis Laurentii Breveri.

A⁸–F⁸ G¹ = [6] + 97 p. – 8° – Orn., init.

MKsz 1963: 118 – Caplovič 955

Görög nyelvtan. – A címlével hátlapján *Epigramma ad studiosum adolescentem* olvasható. Ezt *Ad lectorem* szóló bevezetés követi a kiadásról és beosztásáról. Majd a könyv *Indexe* következik. A főrész a görög nyelv hang- és alaktanát foglalja össze tizenkét fejezetben.

A *Rudimenta* Jacobus Gretser (1562–1625) jezsuita professzor *Institutionum de octo partibus orationis, syntaxi et prosodia Graecorum libri tres* című művének kivonata, amely már 1593-ban megjelent Ingolstadtban (Sommervogel III 1746, 1748). Bevezetőjéből kiderül, hogy a második és harmadik grammatikai osztály számára készült. Ismeretlen összeállítója a következőket igerte a bevezetőben: *adiicimus sub finem hujus Epitomes Catechesin Christianam cum hymnis nonnullis, itemque Catone Graecolatino*. Bár e részt az *Index* is megjelölte, a megígért katekizmus, a himnuszok és Cato bölcs mondásainak gyűjteménye ebbe a könyvbe nem került bele.

Cf. –, →

Budapest Nat cop. – Martin MS ①

2269

GYIRVA Vencel [transl.]: Cristvs Vrvnknak Szent Peterrel valo beszélgetese ez mostani világnak el-fordult és gonosz s veszedelmes állapotjáról. Szerzettetett Nyul Conradus által. Megfordította penig Gyirwa Wentzel németből magyarrá az újságkévánóknak kedvéért. Lőtsén 1649 Bréver Lőrintz.

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK I 821 – Caplovič 956

Verses erkölcsi oktatás. – A címlevél után kezdődik a főrész *Urunknak Szent Péterrel való beszélgetése így következik* cím után. A verses dialógus kezdősora: *En édes Uram, Istenem*.

Szövegkiadása: György Lajos: ld. incipitmutató.

Gyirva Vencel személyéről és írói működéséről semmi biztos adat sem ismeretes. Az azonosításával kapcsolatos feltételezéseket újabban Varga Imre foglalta össze (RMKT XVII/9 657–658). Szabó Károly (RMK I 821) Tesseni Vencellel tartotta azonosnak, akinek *A szép Magelonáról* szóló históriáját a lőcsei nyomda 1676-ban jelentette meg (RMK I 1202). György Lajos azonban egyéb adat hiányában elvetette ennek az azonosításnak a valószínűségét, mivel a két kiadvány kiadási ideje között 27 esztendő van. Varga Imre továbbá semmi közelebbi adatot sem talált a fordítóval való kapcsolatára annak a Dirva Vencel nevű gyógyszerésznek sem, aki 1667-ben Lőcsén működött (Magary-Kossa Gyula: Magyar orvosi emlékek. I–IV. Bp. 1929–40, III. 369). Ján Čaplovič bibliográfiája Václav Dirwaként adja meg nevét, és valószínűnek tartja, hogy a szintén Lőcsén megjelent „Lovak orvosságos könyvecskéjé”-nek is ő volt a fordítója (963, 1019 – RMK I 908).

Gyirva Vencel fordításának eredetije Kunz-Konrad Hase XV. századi nürnbergi mesterdalnok sok kiadást megért *Gesprech des Herren Christi mit St. Petro von der Welt-Lauff und ihrem bösen verkehrten Wesen* című dialógusa volt. Az eredeti szöveg és a fordítás viszonyáról lásd még ItK 1923: 152–153, Thienemann Tivadar – EPhK 1948: 104–105, Turóczi-Trostler József.

Budapest Nat cop. – Cluj-Napoca Univ ①

2270

GYIRVA Vencel [transl.]: Az Sybillanak jövődöleseröl es Salamon királynak böltsegeröl, s-tsuda dolgok tételekröl, mellyek löttének, és kik még lejendnek itélet nap előtt. Németből magyarrá fordittatott Gyirwa Wentzel által. Lötzen MDCXLIX Brever Lörintz.

A⁴ B⁴ ? = [8?] fol. – 4° – Orn., init.

RMK I 822 – Čaplovič 963

Verses jövődölés. – A kiadvány egyetlen csonka példánya az Erdélyi Múzeum könyvtárában maradt fenn. A címlevél hátlapján kezdődik a szöveg a következő címmel: *Igy következik Sybillának Salamon királlyal való beszélgetése*. Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Kezdetől az Isten volt és meg is maradt*. A jóslatok Krisztusra és a kereszténység elterjedésére, majd a német császárok 14. századi hadakozásaira, a nagy „latorságok” idejére, végül az Antikrisztus megjelenésére vonatkoznak. A nyomtatvány kéthasábos szedésű. Hiányzik a B füzet első levele, és a mű szövege a B₃ levél alján órszóval szakad meg. Valószínűleg csak a B₁ levél hiányzik a végéről.

Szövegkiadások: Erdélyi Irodalmi Szemle 1928: 35–68, György Lajos – Egy középkori Sibylla-vers régi magyar irodalmunkban. Pécs 1929. – RMKT XVII/9 288–301 (a hiányzó részek németül 661–664).

A mű eredetije az ókori Sibylla-jóslatgyűjtemények egy XIV. századi német feldolgozása, amely a XV. század végén, és a XVI. században „Von Sibilla Weyssagung und von König Salomonis Weyssheyt, was Wunders geschehen ist unnd noch geschehen sol vor dem Jüngsten Tag” címen számos nyomtatott kiadást ért meg. György Lajos egy 1583-as magdeburgi kiadás alapján vetette össze a magyar fordítást a német eredetivel (i.h.).

Budapest Acad cop. – Cluj-Napoca Univ ③*

Krieschke, Georg: Schulprogramma, quo exercitia declamatoria habenda. Leutschoviae 1649. – Vide 2223

Lani, Constantinus: Γαμήλια in festivitatem nuptialem Iobi Zableri... et Margaretæ Milletin... Lócse 1649. – Vide 2378

2271

MADARÁSZ Márton [transl.]: Sz(ent) Bernard atyanak szep aitasos elmelkedesi az emberi állapot isméretiről, más-képpen a lélekről való könyvecs-kéje, melyet a keresztyének közönséges épületire meg-magyarázott eperjessi Madarasz Marton, azon helyben a magyar ekklesianak meltatlan lelki-pásztora... Lötsen 1649 [Brewer].

A¹²–F¹² G⁸ = [17] + 137 pag. – 12° – Init.

RMK I 824 – Caplovič 949

Keresztény elmélkedések. – A címlapon bibliai idézet latinul és magyar fordítással. A címlevél után a fordító fejlécben megnevezett *Ajánló levele* következik ...*bedegi Nyari Bernardnak, a n. erd. fejed. kalai főkapit. és Szabolcs vármegye főispánjának*... Eperjes, 1649. február 6-i keltezéssel. *Nagyságodnak szegény káplánja, Madarasz Marton*. Az ajánlásban idézi *Sz. Bernárd Epitafiomát* latinul és magyarul; a magyar vers kezdősora: *Neved vagyon? Úgy: kicsoda? Bernárd*. Ugyanott egy Plautus-idézet verses magyar fordítása is olvasható, kezdő szavai: *Nem lehet, hogy*. A főrés XVII rövid fejezetre osztott elmélkedést tartalmaz az emberi állapotról, a lélekről, az embernek önmaga megismeréséről. Az 1. lap szélén olvasható dátum: *die 24. Oct. an 1647*. feltehetően a fordítás megkezdésének ideje.

Az elmélkedés eredetije Szent Bernát „Meditationes ad humanae conditionis cognitionem” című művének valószínűleg 1620-as antwerpeni kiadása volt, amelyet a fordító a 101. lapon említett.

A sátoraljaújhelyi pálos kolostor könyvtáráról 1786-ban készült kézírásos jegyzékben a következő tétel olvasható: „Cogitationes devotae Sancti Bernardi. Leucsoviae 1649.” (Adalékok Zemplén Vármegye Történetéhez 1910: 244, Visegrádi János). A nyomtatási hely és év egybeeséséből nyilvánvaló, hogy a könyvnek csak a megnevezése latin a korabeli katalogizálási szokásoknak megfelelően, valójában Madarász Márton magyar fordításával azonos.

Budapest Acad ① – Budapest Univ ① – Budapest Nat cop. (Cluj-Napoca) – Cluj-Napoca Univ ② – Prešov Ev ① – Sárospatak Ref ①

2272

MITRA Persica seu infula solaris...Matthiae Tarnoci de Lelócz, episcopi Chanadiensis, praepositi Scepusiensis... consiliarii, quam gymnasium Societatis Jesu Scepusii eidem... dicavit... quando liberalissima manu, bene meritis literariis publicos inter applausus praemia distribuerat et electo Vngariae palatino... Pavlo Palfi, votis Scepusii reversus fverat. [Leutschoviae] (MDCXLIX) [Brewer].

[]⁴ = [4] fol. – 4° – Orn., init.

MKsz 1966: 169 – Čaplovič 959 – Staud I 455

Iskoladráma programja és szereposztás. – Ezt az allegorikus drámát a szepeshelyi jezsuita gimnázium hallgatói adták elő mécenásuk, Tarnóczy Mátyás csanádi püspök, szepesi prépost tiszteletére felelevenítve benne visszatérését Pálffy Pál 1649. április 24-én végbe ment nádorrá választásának ünnepségéről. A címlap hátán kezdődő program három részből (*pars*) áll, ezek hét, négy, illetve kilenc jelenetet (*actio*) foglalnak magukba. Forrása, amint az az utolsó jelenet után kiderül, *Joannes Rosinus: Antiquitatum Romanarum libri decem* című, több kiadásban ismert műve. A Tarnóczy püspök útját fenyegető *Sylvanus* fejedeleme és katonáinak a legyőzését és a püspök dicsőítését tartalmazza. A nyomtatvány második része *Nomina actorum* címen felsorolja a darabban szereplő diákok nevét: *Ignatius Scheitt nobilis infimista* – *Casparus Ziwiecki parvi*. – *Michael Repassi nob. Ung., princ.* – *Joannes Berzevici nob. Ung. gram.* – *D. C. Stephanus de Csák poeta* – *Andreas Berzevici nob. Ung., princ.* – *Georgius Lehocki nob. princ.* – *Petrus Fekete nobil. Ung., poeta* – *David Bellevari nobil. Ung., parvista* – *Joannes Nagylesenyei nobil. Ung., syntaxista* – *Paulus Tobolinus grammat.* – *D. C. de Chák principista [!]* – *Joannes Horvath nob., princip.* – *Michael Horvath nobil., grammat.* – *Georgius Horvath nob., grammat.* – *Parvistae: Sigismundus Chemnicki nobil. Ung.* – *Samuel Berthoti nobil. Ung.* – *Adamus Gersei nob. Ung.* – *Albertus Gladecki nob. Polon.* – *Ludovicus Tarnoci nob. Ung.* – *Casparus Hedri nob. Ung.* – *Casimirus Szobkovich nob.* – *Casparus Berzeviczi nobil.* – *Stephanus Desöffi nob.* – *Salamon Kirsner – Balthasar Lehocki nobil. poeta* – *Syntax[istae]: Georgius Robecius – Petrus Zivecki – Christophorus Horvath – Jacobus Rossa – Christophorus Michaelis – Matthaeus Zarzeki – Laurentius Saskevicz – Joannes Szolakovich – Albertus Skultetus – Franciscus Bochenki – Petrus Manowski – Jacobus Snyurka – Georgius Vatechowszki – Thomas Targy nobil. Ung.* – *Andreas Martinovszki – Matthias Vidkovich – Joannes Urbanovich – Stephanus Komaromi nobil. Ung.* – *Joannes Berkoviski – Stephanus Budovnicki – Stephanus Nagylesenyei nobil.* – *Principistae: Andreas Berzevici nob. Un.* – *Joannes Bipkovich – Valentinus Gribcusi – Petrus Horanski nob.* – *Grammatistae: Emericus Kiss nob.* – *Christoph. Rossa – Alexand. Jablenski nob.* – *Fabjanus Kossecki – Georgius Kisselius – Joann. Regulus – Joann. Rotlauff Simon Petrikovski – Parvistae: Albertus Kurpius – Albertus Gladecki nob.* – *Albertus Krausovski – Andreas Regulus – Andreas Tarnoci nob.* – *Georgius Sartoris – Gabriel Görgei nob.* – *Franciscus Keglinski – Joann. Dovorany – Joann. Malichki – Jacobus Jugovich – Joann. Földi nobil.* – *Joann. Sztankai nob.* – *Jacobus Kolter – Joan. Lehocki nob.* – *Joan. Kramar – Joan. Tobiss – Joan. Sztaror nobil.* – *Joan. Manovita – Jacobus Suatkovich – Jacobus Robecius – Joan. Kotkovski – Joan. Sóoss nob.* – *Joan. Tabanus – Joan. Beckai nob.* – *Bartholomaeus Ormanich – Blasius Borichka – Blasius Tomkovich – Casparus Hödri nob.* – *Laurentius Sagittarius – Ladislaus Szinnyi nob.* – *Ludovicus Tarnoci nob.* – *Lucas*

Kluhoshovvski – Ludovicus Frölich nob. – Martinus Dobai nob. – Matthias Siroki – Matthaeus Szalatenik – Matthaeus Faber – Martinus Kurpius – Michael Chichochki – Matthias Dobovai nob. – Matthias Mriss. – Nicolaus Tarnoci nobil. gramm. – Ladislaus Körtvélessi nob. Ung. gram. – Christianus Bervaldt – Joann. Jablonski nob. poeta – Parvistae: Andreas Berzevich nob., princ. – Andreas Basta – Jacobus Mriss gramm. – Franciscus Fekete nobil. – Matthias Almasi – Matthaeus Margas – Matthias Stephanski – Philippus Hajduk – Petrus Saskovich – Samuel Dravecki nob. – Joannes Dravecki nob. – Samuel Saborski nob. – Georg. Laki nobil. gramm. – Andreas Harmath nob. Ung., synt. – Poetae: Stanislaus Mikulski – Sebastianus Lukasouski – Stephanus Görgei nob. – Sebastianus Gribek – Valentinus Bitner – Blasius Bericka – Blasius Tomkovicz – Moral[is] th[eologiae] a[uditores]: Michael Perinski nob. – r. d. Venceslaus Kiszely nobil. Moravus – Petrus Gorecki – Paulus Polentinus nobil. – Matthias Mokro poeta nob.

A darab szerzőjének Jozef Kuzmík Szuhay Pált tartotta (II 743). Szuhay azonban ebben az évben mint „missionarius concionator” szerepel a jezsuita rend névjegyzékében (Lukács: *Catalogi Personarum* II 766). A darab feltételezhető szerzője Mártonfalvai László Ignác, aki 1649 és 1651 között Szepeshelyen a humaniorák és a grammatika professzora volt (Lukács: *Catalogus* II 753).

A nyomtatvány egyetlen példányát Holl Béla ismertette (MKsz 1966: 169). A betűtípusok és a tipográfiai díszek alapján a lőcsei nyomda terméke. Megjelenési évszáma a címlapon szereplő kronosztichon alapján 1649.

Budapest *Nat cop.* – Budapest *Piar* ①

2273

[1] DER NEWE vnd alte Allmanach auffs Jahr deß erworbenen Heyls MDCL... verfertigt von D a v i d e F r ö l i c h, deß Königreichs Vngern Astron(omo). – [2] (Prognosticon astrologicum, auff das Jahr nach der seligmachenden Menschwerdung Jesu Christi MDCL. ... mit möglichem Fleiß gestellet von D a v i d e F r ö l i c h i o, Röm(ischer) Käis(erlicher) Majest(ät) astronomo, in dero Königreich Vngarn.) Leutschaw [1649 Brewer].

A^s–D^s = [32] fol. – 16°

RMK II 724 – Caplovic 952

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A naptárjegyek magyarázata után a hónapok naptártáblái következnek hónapversekkel, majd a 12 égi jegy magyarázata. Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon fejezetbeosztása: *Vom Winter – Vom Vorjahr oder Frühling – Vom Sommer – Vom Herbst – Von den Finsternissen und daraus entstehenden Unheil an Krieg, Krankheiten und dergleichen – Von Krankheiten – Von Hauptaspekten und daraus entstehenden weltlichen Zufällen – Von Früchten der Erden.* A kiadványt a *Verzeichnis der Jahrmärkte in Ober und Nieder Ungarn* és a *Verzeichnis der Siebenbürgischen Jahrmärkte* című vásárjegyzék zárják.

David Frölich 1648. április 24-én hunyt el; az 1650. évre szóló naptárat valószínűleg előre összeállította (vö. 2278). Ján Čaplovič kételkedett abban, hogy valóban ő a szerző (952).

Cf. 1370!; 1649, 1679, 1727, 1771, 1831, 1887, 1930, 2001, 2062, 2107, 2145, 2174, 2218, 2316, 2372, 2417, 2470, 2528, 2580, →

Budapest *Nat* ①

Püschel, Alexander: Doppelte aria... Leutschoviae 1649. – **Appendix 195**

2274

RATUŁOWSKY, Joannes: Ramvs stemmatis gentilitii... Matthiae de Lelocz Tarnoczi, episcopi Chanadiens(is), praepositi Scepusiens(is)... consiliarii in sublimem arborem crescens, quem Helicone Musarum decerptum eidem tamquam patrono ac mecaenati suo... in debitae observantiae ac devotionis animi tesseram m. Joannes Ratvlowski in diaecesi Strigoniensi ecclesiae Fridmanens(is) director in auspicio novi anni MDCL. summisce obtulit. Leutschoviae (1649) typis Breverianis.

A⁴ B² = [6] fol. – 4° – 1 ins., orn.

MKsz 1966: 169-170 – Čaplovič 973

Újévi köszöntőversek. – A címlevél hátán Tarnóczy Mátyás csanádi püspök címere látható, két oldalán az *M. T. D. L. E. C. P. S.* [Matthias Tarnoci de Lelocz, episcopus Chanadiensis, praepositus Scepusiensis] monogrammal. Alatta rövid vers szól a címerben látható *Lepusculushoz*. A főrész első verse *Hologrammata* című, közepén *Reverendissimus Dominus Matthias Tarnoci* szövegű mezostichonnal. Ezután cím nélküli költemény dicsőíti Tarnóczy csanádi püspököt. A nyomtatványt *D. O. M.* kezdetű fohász zárja.

Joannes Ratulowsky (1619–1663) a krakkói egyetemen végezte tanulmányait, majd a poznani kollégium tanára lett. Az 1640-es évektől a szepességi Fridman helység parochusa. A címzett Tarnóczy Mátyás 1648-tól csanádi püspök és szepesi prépost, 1651-től váci megyés püspök volt.

A kiadványt elsőként Holl Béla írta le 1650. évi nyomtatványként (MKsz 1966: 169–170). Már Ján Čaplovič is megjegyezte, hogy inkább 1649 vége felé nyomtathatták (973). Megjegyzése logikus, joggal feltételezhető, hogy az 1650 újévére írt verseket már az előző esztendő utolsó heteiben elkészítették.

Budapest *Nat* cop. – Budapest *Piar* ①

2275

SAPIENTIA Salomonis quaesita et possessa, quam... Matthiae Tarnoci de Lelocz, episcopo Csanadiensi, praeposito Scepusiensi, totique... capitulo neo-Gymnas(ium) Scepusiensis [recte: Scepusiense] Societatis Jesu, prospectante... domo comitum Scepusiensium ipsis ferijs natalitijs in scenam dabat anno, qvo primo Societas Jesv exercitationibvs poeticis Scepvsiu vigere et innotescere incepit. [Leutschoviae] (MDCXLIX) [Brewer].

A⁴ B² = [6] fol. – 4° – Orn.

MKsz 1966: 169 – Čaplovič 960 – Staud I 455–456

Iskoladráma programja és szereposztás. – A Salamon király életéből szerkesztett iskoladráma programja a címlevél hátán két *Prologussal* kezdődik. Öt, több *scená*ból álló *Actusra* és *Epilogusra* tagolódik. Szövegében több bibliai idézet is olvasható. Végül *Nomina actorum* sorolja fel a darab 1649. évi előadásának szereplőit: *Joannes Mokro poeta – com. Ladislaus de Csák infim. – Andreas Harmath nob. Ung., syntaxista – Paulus Polentinus Bohemus, theol. moral. aud. – Stephanus Nagylesenyei nob. Ung., syntax. – Ladisl. Körtvilesi nob. Ung., grammatist. – Joan. Rotlof grammat. – Jacobus Vincius Moravus theol. mor. aud. – Joannes Milcus, Georgius Drenyevicki, Georgius Kiseliu, Joannes Horanski, Joannes Dravecki grammatistae – comes Steph. de Csak poes. aud. – Nicolaus Tarnoci nob. Ung., grammatista – Sigismundus Chemnicki nob. Ung., principista – Paulus Dobolinus grammat. – Georgius Laki nob. Ung., gram. – Petrus Incedi nob. Ung., princ. – Christophorus Horvath nob. Ung., syntaxista – Ignatius Patricius theol. mor. aud. – Joannes Ormanich – Joannes Urbanouich princip. – Petrus Fekete nob. Ung. poeta – Samuel Bertoti infimista grammat. – Joannes Horvat grammat. – Michael Horvat grammat. – Joan. Kis princip. – Stephanus Török syntaxista – Petrus Zivecki syntaxist. – Balthasar Lehocki poes. aud. – Christianus Beruald grammat. – Georg. Horvath nob. Ung. – Albertus Skultetus syntaxista – Joannes Nagy Lesenyei syntaxista – Adalbertus Lehocki poeta – Joannes Polyak infimista – Joan. Varali – Petr. Robecius – Paul Zarzecki – Joan. Szolokovich etc. syn.*

A bemutató előadást a szepeshelyi jezsuita gimnázium hallgatói a cím szerint az 1649. esztendőben, Tarnóczy Mátyás csanádi püspök és szepesi prépost születésnapján adták elő. Jozef Kuzmík valószínűnek tartotta, hogy e darabot Szuhay Pál írta (II 743). Szuhay azonban ebben az évben mint „missionarius concionator” szerepel a jezsuita rend névjegyzékében (Lukács: *Catalogi personarum* II 766). A darab feltételezhető szerzője Mártonfalvai László Ignác, aki 1649 és 1651 között Szepeshelyen a humaniórák és a grammatika professzora volt (Lukács: *Catalogus* II 953).

A nyomtatvány egyetlen példányát Holl Béla ismertette (MKsz 1966: 169). A betűtípusok és a tipográfiai díszek alapján a lőcsei nyomda terméke. Az évszám a címlapon szereplő kronosztichonból való.

Budapest *Nat cop.* – Budapest *Piar* ①

2276

SCHLEGEL, Christoph: Geistlich Bluhm- und Baum-Werck bey... Leichbegängnis des...Friedrich Pobstens von Sittaw, etc. aus dem Hohenliede Salomons Cap. II. verß. 1.2.3. inn der deutschen Pfarr-Kirchen der... Freyen-Stadt Leutschaw zu betrachten, vorgestellet den 1. Junij im Jahre Christi 1649 durch Christophorum Schlegelium... daselbst pastorem. Leutschaw (1649) bey Lorentz Brewern.

A⁴–K¹ = [40] fol. – 4° – Orn.

RMK II 706 – Čaplovič 961

Gyászbeszéd. – A címlevél hátlapján *Vexilli pro memoria Pobstiana, in templo suspensi inscriptio*, a halotti zászló felirata olvasható. A következő lapon kezdődik Christoph Schlegel halotti elmélkedésnek is beillő, Friedrich Pobst fölött 1649 június elsején a lőcsei templomban tartott gyászbeszéde, amelybe több helyen versidézetek vannak beleszőve. A szöveget a prédikáció tartalmára és forrásaira utaló bőséges lapszéli jegyzetek egészítik ki.

A beszéd tanúsága szerint a Pobst család régóta Magyarországon élt, a Thurzókkaal is rokonságban állt. Schlegel részletesen ismerteti a család 1563-ban nyert nemességét megerősítő oklevelét és címerét. Maga Friedrich Pobst 1614-ben született, hazai iskolái után Toruńban és Leidenben folytatta tanulmányait, széles körű nyelvi és jogi ismeretei voltak. 1649. május 17-én halt meg Lőcsén.

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Leipzig *DB* ① – Levoča *Ev* ① – Legnica *Templ* ① – Wolfenbüttel ①

2277

DIE SPRÜCHE Salomonis. Darin(n)en viel nützlicher heylsamer Lehr und Trost zum gantzen menschlichen Leben fast dienstlich begriffen werden. Leutschaw 1649 [Lorenz Brewer].

A⁸–H⁸ I⁸ ? = 72? fol. – 8° – Orn., init.

Sztripszky II 2551/99 ← MKsz 1892: 232 –Čaplovič 962

A bibliai Példabeszédek könyvének fordítása. – E nyomtatvány egyetlen csonka példányban maradt fenn. A címlevél hátán *Vorrede auf die Sprüche Salomonis*. A mű törzse, a Példabeszédek könyve Martin Luther fordításában a cím megismétlésével kezdődik. 31 fejezetet (*Capitel*) foglal magában. A 10. előtt újabb cím olvasható: *Dies sind die Sprüche Salomonis*. Ugyanis e bibliai könyv első kilenc fejezete általában a továbbiak előszavának tekinthető, amint ezt az ismeretlen sajtó alá rendező is megjegyezte. Csak a 10. fejezettel kezdődnek Salamon bölcs mondásai. A fejezeteken belül a versek nincsenek megszámozva. Némelyik mondáshoz apróbetűs lábjegyzetek járulnak, amelyek egy-egy kifejezést magyaráznak.

E kiadvány létezéséről először Ráth György adott hírt saját példánya alapján (MKsz 1892: 232) azzal a megjegyzéssel, hogy az csonka. Valóban, az I füzet első két levele hiányzik, további levelei pedig rosszul vannak bekötve. Az I⁷ levélen a 31. rész 12. versénél szakad meg a szöveg. Így mindössze 19 vers hiányzik az utolsó részből, amely egyetlen levélen elérhetett.

Budapest Acad 2*

2278

[1] UY ES O kalendariom Christus Urunk születése után 1650. esztendőre. Felső Magyar országra, Szepessegre és rész szerint Erdely országra-is alkalmaztatott Frölich David késmárki astronomus által. – [2] (Prognosticon astrologicum, az az az plánétáknak és az nevezetes tsillagoknak forgásiból való jövendőles Christus Urunk születése után 1650 esztendőre... Froelich David, késmárki astronomus es practicus által.) Löcsén [1649] Brever Lörincz.

A⁸–E⁸ = [40] fol. – 16° – Orn.

MKsz 1929: 219 – Čaplovič 953

Új-naptár 6-naptárral és prognosztikon. – A naptárrész beosztása és a hónapversek megegyeznek az 1643. évre szóló lőcsei naptárával (1650), azzal a különbséggel, hogy itt ajánlás nem olvasható. A hónapversek januári kezdősora: *Fürödj, kicsint igyál.* Az önálló címlappal ellátott prognosztikon fejezetei: *A télről – A tavaszról – A nyárról – Az ősztől – A Napban és Holdban leendő fogyatkozásokról – A betegségekről – A fő aspectusokról és azoknak következő eseteiről – A földi termésekről.* A *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairol* az 1649. év eseményeivel végződik. A kiadványt a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is* című vásárjegyzék zárja.

Ján Čaplovič szerint Frölich aligha lehetett a naptár összeállítója, hiszen 1648. április 24-en meghalt (953). Lehetséges azonban, hogy a szerző több év kalendáriumát már előre meg-szerkesztette; erre David Herlicius esetében is találni példát (vö. 1729).

Cf. 1650!

Budapest Nat ①

2279

FABER, Matthias: Vindex vindiciarvm acatholicae doctrinae circa materiam de justificatione, qvas Germanico libello, cvi titvlvs est Wunderseltzame Abendtheur, so auß der lutherischen Lehr erfolgen, opposuit m(agi-ster) Joannes Gracza p. t. gymnasii Novisoliensis director, adiectus pro

svae et catholicae doctrinae defensione a... Matthia Fabro a Soc(ietate) Jesu permissu superiorum. Tyrnaviae 1649 typis Academicis per Philippum Jacobum Mayr.

A⁴-I³ = [7] + 61 + [1] pag. - 4°

RMK II 708 - Čaplovic 1948

Katolikus vitairat. - E munka elején Matthias Faber ajánlólevele olvasható, amelyet *Wolfgango Ochs a Sonnuau in Sebenhof, caes. regiaeque Majest. consiliario, ejusdemque camerae Novisoliensis praefecto; ... Johanni Matthias Mayer... camerae Novisoliensis perceptori;... Iohanni Eselio... camerae Novisoliensis rationum magistro;... Casparo Wysl... camerae Novisoliensis perceptoratus contrascribae, caeterisque ejusdem Camerae officialibus dominis suis...* címzett.

A főrészt a jezsuita Matthias Fabernek az evangélikus Joannes Gracza *Vindiciae sanae et catholicae doctrinae circa materiam... justificationis* (2290) című művére adott viszontválaszt tartalmazza. Faber követve Gracza munkájának felépítését, külön-külön válaszol Gracza megigazulással kapcsolatos öt *dissertatio*jára, mindegyik disszertációt rövid bevezetés után négy-öt *Paradoxum*ban tárgyalja. Végül *Appendix adversarii* címmel a függelékre felel.

Matthias Faber, korának egyik leghíresebb hitszónoka hosszú ideig Ingolstadtban volt plébános, majd professzor az ottani egyetemen. 53 éves korában, 1637-ben Bécsben lépett be a jezsuita rendbe. Később Kremsben, Sopronban, 1649-ben pedig Besztercebányán működött mint hitszónok, innét Selmecbányára került. 1653-ban Nagyszombatban halt meg.

Cf. 2267, -, 2287, 2290*, 2291

Budapest Acad ②* - Budapest Nat ① ① - Budapest Univ ① - Eger Dioec ① - Halle Univ ① - Linz Studienbibl ① - Praha Strahov ① - Prešov Ev ①

Olim: Zirc

2280

PATRONA Hvngariae in caelos assumpta sub schemate victricis, triumphatricis Judith... principi Georgio Lippay de Szombor, archiepiscopo Strigoniensi... ecclesiae Metropolitanae Strigoniensis episcopis, praepositis, abbatibus, canonicis, necnon... Hungar(iae) proceribus... senatui... civitatis Tyrnaviensis ab... Sine Macula Conceptae Virginis Sodalitate per academicos rhetores, aliosq(ue) ejus almae Congregationis sodales in eodem generali collegio Tyrnaviae tragocomice representata. Tyrnaviae MDCXLIX typis Academicis per Philippum Jacobum Mayr.

A⁴ B² = [6] fol. - 4° - Orn., init.

Sztripszky II 2552/100 ← MKsz 1895: 140 - Čaplovič 1949

Iskoladráma programja és szereposztása. – E színjátékot a nagyszombati akadémia retorikaosztályának tanulói és az ott működő *Sine Macula Conceptae Virginis Sodalitas* tagjai adták elő Nagyszombatban 1649-ben, Lippay György esztergomi érseknek ajánlva. A címlevél után *Proloquium* szól a dráma címzettjeihez és a nézőkhöz. Majd *Eiusdem tragicomicae repraesentationis* címmel XVIII schema foglalja össze a bibliai Judit történetéről szóló iskoladráma tartalmát. Végül *Nomina actorum* sorolja fel a szereplők nevét: *Georgius Ioannes Oczko phil. magister, Silesius – comes Ioannes Draskovich de Trakostyan, syntaxista – Nicolaus Berchéni lib. baro de Székes, syntaxista – Blasius Pekuári Croata – Georgius Franciscus Novosedlik Slavus – Ioannes Christophorus Spindler Germanus – Ioannes Franciscus Hrupssa Slavus – Stephanus Mahalyi Ungarus Transilvanus – Thomas Kebell Hungarus Tyrnaviensis – Ioannes Lippay liber baro de Zombor, grammataista – Georgius Lippay liber baro de Zombor, principista – Michael Czobor de Czobor Szent Mihály lib. b., par. – Franciscus Oczkay de Oczko nobilis Ung., principista – Ioannes Ruczka Slavus, grammataista – Andreas Fugatus Slavus, grammataista – Paulus Chomotousky Moravus, parvista – Stephanus Sexti Slavus, principista – Nicolaus Mindszenti nobilis Ung. de Torda, rhetor – Ioannes Barsony nobilis Ung. de Berén, rhetor – Paulus Baiczí nobilis Szokolczensis, rhetor – Ioannes Franciscus Tatay nob. Ung. Tyrn., rhetor – comes Paulus Ezterhazi de Galantha, syntaxista – Daniel Sallacher nobilis Styrys Petoviensis, rhetor – Ioannes Ordodi nob. Ung. de Ordod, rhetor – Sigismundus Klobucziczky nob. Ung. de Klobuczicz, rhetor – Franciscus Soltz nobilis Ung. Tyrnaviensis, rhetor – Ioannes Zguricz Croata Rohoviensis, rhetor – Ioannes Kyss Ungarus Czallököziensis, rhetor – Iacobus Matulink Slavus Stomphensis, rhetor – Ioannes Laurentius Huszar Szelincziensis, rhetor – comes Adamus Vesseleni de Hadad, poeta – Benedictus Czeri nob. Ung. de Sáros Patak, rhetor – Andreas Martinovich Croata, rhetor – Stephanus Anderst nob. Ung. Tyrnav., rhetor – Franciscus Baboczay nobilis Ung. laurinensis, rhetor – Stephanus Rohonczy nob. Ung. de Öttövin, rhetor – Stephanus Farkas nob. Ung. Czallököziensis, rhetor – Valentinus Szenthe nob. Ung. Nitriensis, rhetor – Adamus Ballassa de Gyarmath lib. baro, principista – Martinus Rakoviczky nob. Posoniensis, grammata. – comes Nicolaus Draskovich de Drakostyan, poeta – comes Ioannes Draskovich de Drakostyan, syntaxista – Michael Bartók nob. Ung. de Dobred, rhetor – Ioannes Selley Ungarus Selliensis, rhetor – Nicolaus Ondregovich Slavus Dobrovodens., rhetor – Nicolaus Kéry de Kér Ungarus, rhetor.*

A nagyszombati Akadémián 1649-ben Gabriel Dietenshamer volt a „professor rhetoricae” és egyben „praeses congregationis” is (Lukács: *Catalogi personarum* III 242). Nagy valószínűséggel ő tekinthető a darab szerzőjének.

Budapest Nat ①

2281

[VÁSÁRHELYI Gergely transl.]: R(everendi) P(atris) P(etri) C(anisii) S(ocietatis) I(esu) theologi catechismus Latino-Ungaricus. Tyrnaviae (1649) typis academicis per Philippum Mayr.

A⁸–F⁸ G⁴ = [1] + 101 [recte 102] pag. – 8° – Orn.

RMK II 707 – Sztripszky I 1993/200 ← MKsz 1881: 233 – Caplovic 1947

Katolikus katekizmus latin és magyar nyelven. – A címlap hátán kezdődik Petrus Canisius *Parvus catechismus catholicorum* című művének latin-magyar nyelvű kiadása. A latin szöveg a páros, a vele párhuzamos magyar a páratlan lapokon olvasható. A magyar szöveg kisebb, főként helyesírási és hangtani igazításoktól eltekintve megegyezik Vásárhelyi Gergely korábbi kiadásokból ismert fordításával (860).

Cf. 860*1, 907*1; 1656, →

Budapest Nat cop. – Kalocsa Dioec ①

Articuli dominorum... statuum et ordinum regni Hungariae... Posonii 1649. = **Appendix 196**

Lelki tenger... Posonban 1649 Akszamitek. – Vide 2282

2282

[NÁDASI János]: Lelki tegez es a boldog halálhoz igaz gyónás és imádság által készülő szivnek rövid imádságos kis nyilacskái és áhítási. A posonyi Congregatióból-való egességesek, betegek, gyónok és a betegek-körül forgoló atyafiak kedvéért megjobbítva nyomtattatott harmadszor Posonban 1649 [typ. Societatus Jesu] Akszamitek Zakariás.

§(⁹, A¹²–I¹² K⁹ = [12] + 237 [recte 227] + [1] pag. – 24° – Orn., init.

Sztripszky I 1994/201 ← MKsz 1881: 238 – Čaplovic 359 – Čaplovic 360

Katolikus elmélkedő imádságoskönyv. – A címlével hátán *Boldog kimúlásért* című vers olvasható. Kezdősora: *Jézus, Máriának értem megholt fia.* A név nélkül írt ajánlás Gróf rimaszécsi Szecsi Anna Mária asszonynak, ... gróf hadadi Wesselenyi Ferenc, felföldi generális... házastársának szól, és Posomban 11. Majj 1649. kelt. Ebben a magát meg nem nevező szerző művének allegorikus címét a *szereketnek edes és tüzes nyilacskáival* értelmezi, amelyekkel Avilai Szent Teréz szívét mennyei angyal sebesítette meg. Ezt követi *Az üllő ünnepeknek kalendárioma*, vagyis a kötelező ünnepek jegyzéke, amelyeket az 1611. évi nagyszombati zsinat előírása (1023) szerint *meg kell ülni*. Ezután rövid tartalomjegyzék következik, amely a főrész fejezeteit sorolja fel, és a *Boldog halálra készülő szíveknek minden órára elrendelt reggeli imádságos nyilacskái avagy foházkodási* címmel kezdődik. A további fejezetek címei: *A halálhoz készülő léleknek ajánlása – Estvéli számvetés – A gyónás előtt való imádságos foházkodások – A gyakorta való gyónásról – Az Úr vétele előtt – Kis nyilacskák, avagy szívbéli rövid óhajtások – Boldog halálhoz készülő egészséges vagy beteg embernek üdvösséges foházkodási – A halálra vált szentekkel így imádkozhatol egészséges és beteg korodban is boldog kimúlásért – Imádság a halálra váltakhoz való könyörületességért – Intések.*

A kiadványban előforduló verses részletek incipitmutatóra utaló kezdősorai a következők: 42. lap: *A jobb kezedből minden jó* – 43: *Bal kezednél bal szívemet* – 45: *Jaj, mint voltam lefektemben* – 48: *Bánom, edes Sz. Istenem* – 49: *Segélj, Jézusnak szent szíve* – 111: *Szánlak, edes szép Jézusom* – 132: *Ó lelkemnek felserkentő ösztöne!* – 141: *Ó örök boldogság* – 145:

Szenvedjek most, én Istenem – 163: Egy félpeccentésnyi kis gyönyörűségért – 164: Ó pokolra szédült fejemnek doktora – Jaj, szép óráimat mire vesztegettem – 166: Félek a halálnak elvetett törétől – Ó édes Istenem, adjad, hogy jól féljek – 167: Ó halál, ítélet! Ó pokol s mennyország – 170: Ó minden jaj nélkül való alleluja – Vigy ki Uram Jézus e dögös veremből – 171: Mert keresves fogság ez a rossz szabadság – Nem lesz ott háború, fájdalom, betegség – Ó, oda készüljünk tehát, édes testem.

E név nélkül megjelent kiadványt Petrus Ribadeneira egykorú jezsuita író lexikona (Bibliotheca scriptorum Societatis Jesu. Romae 1676, 482) Nádasi János műveként említi (vö. Sommervogel V 1525). A címből és az ajánlásból kiderül, hogy ez az imádságoskönyv Széchy Mária „neve-szárnya alatt” 1649-ben már harmadszor jelent meg ()§(zv). Az első két kiadásból példány mindeddig nem ismeretes (2076 és 2237).

Tüskés Gábor „Nádasí más, halállal kapcsolatos döntően naptári szerkezetű” összeállítási között ismertette röviden e munkát (A XVII. századi elbeszélő egyházi irodalom európai kapcsolatai. Bp. 1997, 136).

E nyomtatványt példány ismerete nélkül *Pharetra spiritus* címen Sztripszky Hiador Rosty Kálmán közlése nyomán vette fel bibliográfiájába (I 1994/201 és MKsz 1881: 238). Pélvány alapján először Ján Čaplovič írta le Jozef Telgársky kézíratos feljegyzését követve, de tévesen *Lelki tenger* címmel (359). A Lelki tenger → Lelki tegez elírás miatt nem vette észre, hogy azonos munkáról van szó, ezért a magyar nyelvű *Pharetra Spiritust* példány alapján külön műként vette fel bibliográfiájába (Čaplovič 360).

Cf. 2076, 2237, –

Budapest Nat ② + cop. – Milano Ambrosiana ①

2283

(Orationes Slavonicae pro Sexu Sequiore. Posonii 1649 typ. Societatis Jesu.)

Čaplovič 358a

XVII. századi adat alapján feltételezhető. – Szláv nyelvű katolikus imádságoskönyv.

E kiadvány egykori létre Ján Čaplovič következtetett (Čaplovič 358a, II. kötet 909) Tomka Szászky János könyvtárának kézíratos katalógusában a fenti formában olvasható cím alapján (Literárny archív Matice slovenskej C 328, 129. pag.). A szláv nyelvek közül a pozsonyi nyomda esetében ebben a korban a horvát, a szlovén, a biblikus cseh és a szlovák jöhet számításba.

Pharetra spiritus. Pozsony 1649.– Vide 2282

2284

(Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1650. Hermannstadt 1649 Pistorius. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1700!

2285

STIERIUS, Joannes: *Epitome metaphysica ex variis probatisque authoribus in usum scholasticae juventutis collecta a m(agistro) Johanne Stierio. Recusa vero Cibinii 1649 per Marcum Pistorium.*

A⁸–F⁸ = 96 pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 709 – Nögler 279–281

Metafizikai és morálfilozófiai tankönyv. – A címlap hátán *Johannes Ohrhendius, p. t. gymnasii Cibiniensis rector suo et totius scholae Cibinien. nomine* külön szöveg nélkül ajánlja a művet *Decano, senioribus reliquisque almi capituli Cibiniensis pastoribus et symmistis... ut et reipublicae Cibiniensis consuli regio et sedis judicibus, caeterisque senatorii ordinis senioribus et assessoribus.* A nyomtatvány *Proemium. De natura et constitutione metaphysicae* címmel kezdődik, és két részben tárgyalja a metafizikát. A *Pars generalis metaphysicae* harmincegy *caputot* foglal magában, a *Metaphysicae pars specialis, seu propria de entis speciebus analogatis, substantia et accidente* három *caputot* tartalmaz. Az utolsó 26 lapot a *Philosophia moralis sive de disciplina ethica... in usum studiosae juventutis compendio huicce metaphysico annexa et adjecta* című függelék tölti ki. Ez ugyancsak két részre tagolódik. Az első a *Proemium.* A *De natura et constitutione ethicae* három *caputra* terjed, majd a *Pars II. seu propria philosophiae moralis* című részben a negyedik-tizenhetedik *caput* olvasható.

Joannes Stierius (1599–1648), arnstadti evangélikus lelkipásztor *Praecepta metaphysicae ex probatis auctoribus collecta...* (Erfurt 1635) című metafizikai tankönyve számos kiadást ért meg Európa-szerte. Összehasonlítható példány hiányában azonban kérdéses, hogy e szebeni kiadás mennyire követi az eredetit, továbbá, hogy a függeléket képező etikai kompendium hozzátartozik-e Stierius művéhez, vagy esetleg a kiadó Joannes Ohrhendius szebeni rektor önálló alkotása. Feltételezhető, hogy Ohrhendius közvetlenül Stierius munkájának 1635. évi erfurti kiadása alapján dolgozott, amelynek egy példányát „T 3760” jelzet alatt őrzi a brassói levéltár.

Braşov Arch ① – Bratislava Acad ① – Budapest Acad cop (Bratislava) – Halle Univ ① – Sibiu Arch ① (Aţel, Hetzendorf) – Sibiu Civ ① – Sibiu Ev Arch ④* – Sibius Mus ① ① ①

Comenius, Joannes Amos: *Januae linguarum vestibulum... cum versione... Bohemica et Germanica... Trenchinii 1649. – Vide Appendix 197*

2286

CURTIUS, Alexander Carolus: Livia flavia invidia Plutonis gratia comes virtutis siue panegyris in cladem (dico laudem) asinorum... porcorum(mque) aliena adrudientium... facta, habita in consistorio liviorum, faluobiliarum, non-uidentiu(m) invidentiūq(ue) anno quo magna deos caros explebant orgia saxo... ad Kalendas Graeco Cretenses mensis Larvarij. Trenchinij (1649) typis Laurencij Beniamini ab Hage.

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 980 – Čaplovič 1787

Dicsőítő beszéd. – Az *I. N. D.* kezdetű főrész különösebb címzés nélkül az erény állandó kíséretéről, az irigységről szól. Szerzője csak a beszéd utolsó mondatában említi címzettjét. *Gabriel Illéshazti*, majd így írja alá nevét: *M. Alex. Carolus Curtius, ss. th. d., gymn. Illeshaziani Totlip. p. t. director.*

E nyomtatványt a címlapon olvasható kronosztichon hibás olvasata alapján Szabó Károly 1661-re datálta (RMK II 980). Ján Čaplovič észlelte a hibát, mivel 1661-ben már nem Vavrinec Benjamin Od Háje volt a trencsényi nyomdász (Čaplovič CXCII), s a kiadvány megjelenését 1649-re tette, mivel Curtius ez év augusztusa után (vö. 2287) megvált tótlipcsei rektori állásától (1787). Čaplovič álláspontját a kronosztikon helyes olvasata igazolja: *Magna Deos Caros eXpLebant orgia saXo*, ha a számértékkel rendelkező betűket nem összeadjuk, hanem egybeolvassuk, az valóban az *MDCXLIX*-es évszámot adja.

Alexander Carolus Curtius 1620 körül született Litvániában. Tanulmányairól biztos adat nem ismeretes. Az 1640-es években előbb Tótlipcsén volt rektor, majd 1649 és 1651 között a besztercebányai gimnázium rektora, később Kielben lett az olasz és francia nyelv professzora.

Budapest Nat ① – Martin MS ②*

2287

CURTIUS, Alexander Carolus: Oratio fvnebris habita in funere clariss(im)i m(agistri) Johannis Gracza, gymnasij Neosoliensis p. t. directoris a m(agistro) Alex(andro) Car(olo) Curtio... gymn(asii) Illieshaziani Totlipt(sensis) p. t. direttore, rogatu senatus populiq(ue) Neosoliensis, anno 1649. die 7. Augusti in eiusdem civitatis gymnasio. Trenchinij (1649) typis Laurentij Beniamini ab Hage.

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 710 – Čaplovič 1788

Gyászbeszéd. – A címlével hátlapján áll a szerző ajánlása *Judici, senatui populoque ... reipublicae Trenchiniensis, ... Michaeli Ascanio doctori medico, ... Jonae Hadikio, seniori*

contubernij vigilantis, Johanni Augustini Dubnicensium, Michaeli Lazio Cassensium antistitibus... maecenatibus. A második levélen a 45. zsoltárból vett textussal kezdődik az a gyászbeszéd, amelyet Joannes Gracza, besztercebányai evangélikus gimnáziumi igazgató emlékére tartott 1649. augusztus 7-én Alexander Curtius.

Budapest *Nat* ②* – Martin *MS* ①

2288

EPOS hymenaevm, quod in honorem... Iacobi Faschko, ... gymnasij Baanensis rectoris... in matrimonium ducentis... virginem Dorotheam... Iohannis Wranai, senatoris... et reipublicae Trinschiniensis jurati assessoris... filiam, minerulum ibidem cum alijs amicis voce gratulabunda ludebat... Trinschinii (MDCXLIX) typis Laurentij Beniamini ab Hage.

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 712 – Caplovič 1789

Lakodalmi versek. – A nyomtatvány Jacobus Faschkonak, a báni evangélikus gimnázium rektorának Dorothea Wraivaival, Joannes Wranai trencsényi tanácsos leányával kötött házassága alkalmából készült. A címlap hátán kezdődő főrészben a következő szerzők költeményei olvashatók: (1) *Samuel Czernak, ecclesiae Nouosolien. Schlauorum pastor* – (2) *Iohannes Sinapius, gymn. Baan conrector* – (3) *Samuel Francisci, scholae Besztertzen. rector* – (4) *Georgius Buschani, cantor Baanen.* – (5) *Iohannes Crispin., collega loci illius* – (6) *Daniel Krman Priuidien.* – (7) *Stephanus Karikas Vng.* – (8) *Samuel Malouitzenus Mor.* – (9) *Georgius Hodi-kius Vng.* – (10) *Zacharias Lani Vetus.* – (11) *Iohannes Ellek Bááthen.* – (12) *Andreas Johani-des Rajetzensis* – (13) *Andreas Fassko Brisnen.* – (14) *Andreas Piscatoris* – (15) *Vencislaus Dentulinus Dryetom* – (16) *Daniel Maltiadis Mot.* – (17) *Daniel Prlitzius Csayten.* – (18) *Iohannes Lani Boless.* – (19) *Georgius Holnaich Priuidien.* – (20) *Michael Welligrande Posson.* – (21) *Paulus Welligrandt Posson.* – (22) *Andreas Szedlar Báán.*

A házasságkötés 1649-es évszáma a címlapon közölt kronosztichonból derül ki. Jacobus Faschko 1654-ig működött Bánban rektorként (vö. 2344).

Budapest *Nat* ①

2289

GAZÚR, Matej: Enneas diuersi generis epithalamiorum, solennitati nuptiarum... Pauli Ostrosith de Ghiletintz, arcium Illava et Liptovivar, nec non castelli Ludan liberi et haereditarii domini, equitis aurati... dominam Evam Vifalvsi, ... Francisci Zai relictam in matrimonium ducentis die 17. Ianuarij anno sedeci-centeno, deno quater, atque noueno... fabrefacta a

Matthia Gazur Turocz-Mossovino... domini sponsi... quondam praeceptore, nunc seruitore. Trenchinii (MDCXLIX) typis Laurentij Beniamini ab Hage.

[]* = [4] fol. – Orn., init.

RMK II 713 – Caplovič 1790

Lakodalmi versek. – Ez az alkalmi nyomtatvány Matej Gazúrnak Osztrosith Pál és Zay Ferenc özvegye, Újfalusy Éva 1649. január 17-én tartott esküvőjére készült költeményeit tartalmazza. A címlap hátán *Praeambulum* című vers szól a vőlegényhez. A főrész kilenc különböző műfajú és formájú verset tartalmaz. Ezek címe néhol kiegészítésre szorul, mivel e nyomtatvány egyetlen ismert példánya kissé sérült: I. *Distich[on]* – II. *Tetrastichon* – III. *Hexameter* – IV. *Correlativum panegyricum* – V. *Pertextum votivum* – VI. *Ado[...]* decagrammato[n] – VII. *[Cu]lbus* – VIII. *Heroicum* – *[Disti]chon Christum ad nuptias invitans*. A nevek és a versek bizonyos szavai, betűi piros nyomással készültek, és így kaptak hangsúlyt.

Matej Gazúr (1588 körül – 1659 körül) tanulmányai elvégzése után necpáli, majd illavai tanító lett ahol *nevelője volt* Osztrosith István három fiának. II. Ferdinándtól nemességet kapott. 1650 körül a Trencsén megyei Kaszán lett evangélikus lelkész.

Budapest Nat ②*

2290

GRACZA, Joannes: Vindiciae sanae et catholicae doctrinae circa materiam sanctissimae iustificationis ab absurdis seu deductionibus non tolerandis, quibus eam p(ater) Mathias Faber iesuita in libello Germanico, cui titulum fecit: Wunderseltzame Abendthewer, welche entspringen auß der Lute-rischen Lehr etc. sua sophistica odiose et insidiose praegravare conatus est, conscriptae et ad disputandum propositae a m(agistro) Johanne Gracza, p. t. gymnasij Nouisoliensis directore, respondente Paulo Bellobradeno Bellusen(s), gymnasij ejusdem alumno. Die (7) mensis Maij, horis ante et pomeridianis. Trenchinij (1649) typis Laurentij Beniamini ab Hage.

A⁴–F⁴ = [24] fol. – 4° – Orn.

RMK II 714 – Caplovič 1791

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlevél hátlapján *m. Joh. Gracza* Besztercebányán 1649-ben kelt rövid ajánlása olvasható, amelyet *Johanni Madacz de Also-strehova et in eadem domino haereditario...* *Matthaeo Bezzegh de Haynik, reipub. Novi-Solien. advocato...* *judici, coetertisque...* *civitatibus Novosolien.... senatoribus, scholarchis et vigintiquatuor-viris...* *nec non...* *Michael-Johanni Moschleno, reipub. Novosolien. senatori, scholarchae, notario jurato, arcisque capitaneo...* *compatri honorando...* *Martino Kochlacz, ejusdem reipub. Viginti-quatuor viro primario, compatri charissimo* címzett.

A főrész öt értekezést, *dissertationot* foglal magában. Ezekben Joannes Gracza az általa *catholicusnak* nevezett evangélikus álláspont helyességét, illetve Luther tanításait védelmezi a megigazulás egy-egy részletkérdésében Matthias Faber *Wunderseltsame Abenteuer, welche entspringen aus der Lutherischen und Calvinischen Lehr* című Poznanban 1643-ban és később Bécsben 1650-ben megjelent művével szemben. Gracza munkáját rövid összefoglalás zárja: *Pro conclusionē addo.*

E disszertációkat az Országos Széchényi Könyvtár első példányának címlapján látható kéziratosszerű bejegyzés szerint 1649. május 7-én bocsátották nyilvános vitára a besztercebányai evangélikus iskolában.

Az ajánlásból kitűnik, hogy a jezsuita Faber, aki 1649-ben került Besztercebányára hit-szónoknak, említett művének példányait osztogatni kezdte a városban. Ezért bízták meg Graczát az ajánlásban megnevezett személyek, a város vezetői a válaszáddal. E disputációs kötetét hamarosan még egy hasonlóval egészítette ki Gracza, amelyet Lőcsén nyomtattak ki (2267). Faber viszontválaszai is még ugyanebben az évben megjelentek. Az e disputációra válaszoló Nagyszombatban (2279), a folytatására (2267) válaszoló Bécsben (RMK III 1718). Gracza 1649. augusztus 2-án bekövetkezett hirtelen halála után (vö. 2287) pedig evangélikus részről Horváth András folytatta a vitát (vö. 2291).

Cf. 2267, 2279, 2287, –, 2291

Banská Bystrica Arch O – Buchlov O – Budapest Acad ① – Budapest Nat ① ① – Budapest Univ ① – Prešov Ev ①

2291

HORVÁTH András: *Disquisitio, qua Romanam Hildebrandinam ecclesiam, cui caput infallibile posterioribus ecclesiae Novi Testamenti seculis est enatum et fabricatum, ab antiqua Romana ecclesia in multis degenerasse; item, unde hominibus Scripturam Sacram esse verbum Dei constare possit; et ubi ecclesia contra quam portae inferorum non sint praevaliturae ante Lutherum fuerit, p(atri) Matthiae Fabro Jesuitae, qui calamum contra m(agistrum) Graczam spiritu superbo strinxit, demonstratur. Adornata studio Andreae Horvat Veterosolien(sis) die 25 mensis Augusti. [Trenchinii 1649 Od Háje.]*

[¹], A⁴–I⁴ = [8] + 72 pag. – 4° – Orn., init.

RMK II 722 – Caplovic 1803

Evangélikus vallási vitákat. – A címlevél hátlapján kezdődik a szerző ajánlása, amelyet *Gabrieli Illieshazi... haereditario a Trenchin, ejusdemque comitatus Trenchiniensis perpetuo et supremo comiti... caesareae regiaeque majestatis consiliario et cubiculario;... Stephano Thököli... haereditario domino arcis Kezmark, comitatus Arvensis supremo comiti... equiti aurato;... Ladislao Zay de Czömer, libero baroni ac haereditario domino arcis et castri Ugrócz, equiti aurato* címzett. A főrész, amely az ajánlás után új lapon, de külön cím nélkül kezdődik, a ró-

mai katolikusok és protestánsok között az egyházi szülő eltérő tanításokat tárgyalva Matthias Faber *Vindex vindictarum doctrinae acatholicae* című, Bécsben 1649-ben megjelent művére válaszol (RMK III 1718). Horváth e munkájával Joannes Gracza Matthias Faber elleni hitvitáját folytatta (vö. 2290).

A zólyomi születésű Horváth András (†1662 után) hazai iskolai elvégzése után külföldi egyetemeken tanult. 1646-tól Zsolnán lett rektor, 1649-től Kassán, 1652-től Trencsénben, 1655-től Eperjesen. Később Eperjesen városi jegyző volt.

Szabó Károly e kiadványt a bártfai nyomda termékének tartotta (RMK II 722). Ján Caplovič azonban a nyomtatványban használt betűtípusok alapján megállapította, hogy az kétségtelenül a trencsényi nyomdában készült (1803 és XXVII). A címlapon látható dátumról „augusztus 25” mindketten azt tartották, hogy az az 1650. évre vonatkozhat. A nyomtatás időpontjának meghatározásában azonban egyikük sem vette figyelembe az egész vita lezajlásának igen gyors ütemét. Matthias Faber ugyanis 1649 elején kezdte terjeszteni Besztercebányán *Wunderseltsame Abenteuer* (Poznań 1643) című művét. E munkára Joannes Gracza két részletben válaszolt. Feleletének első fele 1649 májusában jelent meg (2290). Szabó és Caplovič is úgy vélte, hogy ugyanezen év augusztus 25-ig túlságosan rövid lett volna az idő Faber viszontválaszára és Horváth újabb feleletére. Fabernek Gracza májusi keltezésű disszertációjára adott viszontválaszának (2279) pontos megjelenési ideje nem ismeretes, de Gracza disszertációjának második részére, amelyet 1649 júliusában bocsátottak nyilvános vitára (2267), Faber 1649. augusztus 10-én keltezte feleletét (RMK III 1718 előszavának végén). Időközben azonban Gracza váratlanul elhunyt. Temetését augusztus 8-án tartották Besztercebányán (2287). E dátumok alapján kétségtelennek tartható, hogy e vita – más hitvitákhoz hasonlóan – igen gyorsan zajlott le, s a Gracza helyébe lépő Horváth műve már 1649. augusztus 25-én készen állt. Mint az ajánlásból kitűnik, Horváth az *oratio* és a *colloquium familiare* műfaji szabályai szerint írta meg válaszát, tehát az augusztus 25-i dátum nem feltétlenül a megjelenés idejét jelzi, hanem esetleg a beszéd megtartását, de e munkát augusztus 25. után bizonyára igen hamar, még 1649-ben kinyomtatták.

Cf. 2267, 2279, 2287, 2290*, –

Budapest Acad ① – Budapest Nat ① – Budapest Ref ① – Košice Dioec ① – Kremnica MS ① – Levoča Ev ① – Pécs Univ ①

2292

[1] KALENDÁŘ nowy s pranostykau hwězdár(skau) na horyzont Kráľo(wstw)j Vherské(ho) a zemi okolnjch sewssj pilnosti calcurowany a sepsany od M. Simeona Partlicia k létu Páně MDCL. – [2] (Pranostyka hwězdárská... sprawená a dirigirowaná na meridián trencanský a ginych okolnjch mjst od M. Simeona Partlicia astronoma etc. k létu Páně MDCL.) (V Trenčíně) [1649] (v Lorence Benyamina Wodháce).

A³–H⁸ I⁴, 7⁸, 11⁸ = [84] fol – 16° – Mult. ill.

Sztripszky II 2556/104 ← MKsz 1899: 282 – Knihopis 6889 – Čaplovič 1794

Új naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven. – A címlapon III. Ferdinándot ábrázoló fametszet *Rex Ferdinandus III, De. Gr. Ro. Imp. S. A. Hun., Bohemiae Rex* felirattal, a magyar, a cseh és a morva címerrel. A címvél verzóján *Laurentius Benjamin ab Hage, Typographus Trenchinien*. ajánlja a naptárat *Illustrissimo ac celsissimo comiti... Gabrieli Illieshazy...* A naptárjegyek magyarázata után a hónapok naptártáblái következnek hónapillusztrációkkal. A naptár további részei: *Naučení a správa aspektuv: kdy se koli má co dobrého začítí, aneb nebezpečného zanechati* (A csillagok helyzetéből levonható tanítás és üzenet, mikor kell valami jót elkezdni vagy valami veszedelmeset abbahagyni) című verses fejezet – *Chcešli také věděti, kdy más co pod kterým znamením začítí dělati* (Akarod-e azt is tudni, mikor, milyen csillagzat alatt kell valamit elkezdened?) – *Správa velmi potřebná, kterak se má chovati člověk každého času i při paustění krve tak aby v dobrém zdraví život svůj zachovati mohl* (Igen hasznos tanács, miként kell az embernek minden időben viselkednie, érvágáskor is, hogy az életét jó egészségben megtarthassa) – *O paustění krve žilau* (Az érvágásról).

Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon egyes fejezetei: *O zimě* (A télről) – *O jaru* (A tavaszról) – *O létu* (A nyárról) – *O podzimku* (Az őszelel) – *O zatměních světel nebeských...* (A nap- és holdfogyatkozásokról) – *O válce a nepokoji* (A háborúról és békétlenségről) – *O nemocech a neduzích zdraví lidského* (Az emberi egészség betegségeiről és nyavalyáiról) – *O aurodách zemských, obilí a vínu* (A mezei terményekről, a gabonáról és a szőlőről) – *O výborném a dobrém setí, kdy a kterého času co syti se má, přitom i o jiných pěkných užitečných naučeních jednoho každého měsíce* (A kitűnő és jó vetésről, mikor és milyen időben mivel kell táplálkozni, emellett az év minden egyes hónapjának más szép és hasznos tudnivalóiról) – *O spůsobu některých království a zemí, a neyprve o Horejších Uhrích, o Horejších Sedmihradcanech, o Moravě a o Missní* (Némely királyság és ország életéről, és legelőször Felső-Magyarországról, Felső-Erdélyről, Morvaországról és Meissenről) – *O Dolejších Uhrích, o Dolejších Sedmihradcanech a Rakausých* (Alsó-Magyarországról, Alsó-Erdélyről és Ausztriáról) – *O Království Českém* (A Cseh Királyságról) – *O Horejším Slézsku a Malém Polsku* (Felső-Sziléziáról és Kislengyelországról) – *O Dolejším Slézsku* (Alsó-Sziléziáról) – *Druhá stránka pranostiky, v níž se vypravuje o proměnách povětří in specie, a o jistém času, nastání jednoho každého měsíce a čtvrtí jeho* (A prognosztikon második része, amely részletesen megmagyarázza a légköri változásokat és minden újholdnak és negyedének pontos kezdetét) – *Jarmarkové, kteříž se v Horních i Dolních Uhrích držívají* (Vásárok, amelyeket Felső- és Alsó-Magyarországon tartanak). E rész végére nyomtatták a kolofont. A korábbi évek trencsényi naptárai ezzel a fejezettel végződtek, itt azonban még két újabb vásárjegyzék következik: *Jarmarkové Margkrabství Moravského* (A Morva örgrófság vásárai) – *Jarmarkové neypřednějších měst v okolních krajinách pro rozličné kupce a handlovní lidi položené* (Vásárok a környező országok legfontosabb városaiban kereskedők számára összeállítva). A kiadványt az *O čtyřech živích* (A négy elemről) című vers és újabb kolofon zárja.

Simeon Partlicius 1614-ben szerzett magiszteri fokozatot a prágai egyetemen. Frigyes pfalzi választófejedelem és cseh király fiának a nevelője; a fehérhegyi csata után (1620) Hollandiába is követte. Később katolizált, és visszatért Csehországba. Cseh nyelvű naptárai 1617-től jelentek meg többnyire Prágában.

Cf. 1752!

Budapest Nat ①

2293

NUCLEUS historico-politicus e probatissimorum auctorum scriptis excerptus, et in sex tractatulos (quorum catalogum vltima exhibet pagina) diuisus. Primum Hispanica lingua editus, in inde Italicam et ex hac in Latinam quondam opera Casparis Ens L. translatus, nunc vero ob defectum similium exemplarium denuo ad praelum reuocatus. Cum indice rerum et verboru(m). Trenshinij MDCXXXIX tipis Laurentij Beniamini ab Hage.

(¹²)¹², A¹²-N¹² = [24] + 312 pag. - 12° - Init.

RMK II 711 - Čaplovič 1793

Államelméleti és történeti értekezés. - A címlap hátán idézet Gregorius Nazianzenustól. Az ajánlásnak öt variánsa ismert, amelyek csak a címzett nevében és a keltezésben térnek el egymástól. Az A-variáns: *Gabrieli Illieshazy de Illeshaza perpetuo a Trenschin et comitatus eiusdem supremo ac perpetuo comiti...*, itemque *Georgio Illieshazy... comitatus Lyptoviensis supremo perpetuoque comiti...* van címezve. A B-variáns: *Danieli Dubravio, antistiti Szeniciensium...*, ut et *comitatus Poson., Nitrien., et Bars superattendeti...* A C-variánsból ma nincs hozzáférhető példány. Ján Čaplovič leírása szerint „Stephanus Petreczi de Petrecz” kassai polgárnak volt ajánlva. A D-variáns: *Georgio Guttenbergero, senatori... civitatis Novisoliensis*. Az E-variáns *Andreae Bogadi de Barannia et in pago Hanzlik commoranti*. Az ajánlás keltezése 1649 (A-variáns), vagy 1649 március 28 (B, C, D, E-variáns), aláírója minden esetben *Laurentius Beniamin ab Hage*. A bevezető részek még a következők. A mutató: *Index rerum ac verborum*, a végén Suetonius idézet; és a tartalomjegyzék: *Continentur hoc libello*. A hat részre osztott értekezés fejezetei a tartalomjegyzék alapján: I. *Dissertatiuncula de historia eiusque methodo* - II *Axiomata, seu selectissimae sententiae ex historia Francisci Guicciardini collectae* - III. *Aphorismi politici ex praestantissimis... historicis, Thucydide, Herodoto, Xenophonte, Tito Livio, C. Cornelio Tacito... Cominaeo et aliis* - IV. *Isagoge ad rempublicam seu principatum laudabiliter administrandum* - V. *Monita pro iis, quibus legationes obeundae sunt* - VI. *Ars gerenda magistratus seu praefecturae*.

A fordító a lorch-i születésű Caspar Ens (cr. 1570 - 1636 után) német történétíró, aki a magyar történelemmel is foglalkozott (*Rerum Hungaricarum historia*. Köln 1604, vö. Apponyi Hungarica 676). Ez az értekezése először Kölnben jelent meg 1612-ben. A címlap és az ajánlás szerint eredetileg spanyol nyelven írták, majd olaszra fordították, ennek alapján adta ki Ens latinul. Az értekezés spanyol és olasz eredetije nem ismeretes. A kiadó Vavrinec Benjamin Od Háje, trencsényi nyomdász a környéken élő világi és egyházi tisztviselőknek ajánlotta a munkát, hogy feladataik ellátásában segítse őket.

Budapest *Acad* ① („D” variáns) - Budapest *Civ* ① („A” variáns) - Budapest *Nat* ① ① („A” variáns) ① („B” variáns) + cop. partim (London) - London *BL* ① („E” variáns) - Martin *MS* ② („A” variáns) ① („C” variáns) - Praha *Strahov* ① - Trnava *Soc* ① („A” variáns)

Pálffy Tamás: *Thesaurus perditus, seu oratio in exequiis Francisci Forgacz de Gimes...* Trenchinii 1649 - Vide 2246

2294

SINAPIUS, Joannes: Triga thesivm de animabvs separatis, quarum prima earum cognitionem, altera motum et tertia appetitum declarat. Fatis divinae providentiae disponentibus publico eruditorum examini proposita in palladio Galgotzensi die 8. Novemb(ris) anno 1649 a Johanne Sinapio, ibidem direttore, respondentis vices subeunte Johanne Pastochio. Trenchinij (1649) typis Laurentij Beniamini ab Hage.

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 715 – Čaplovič 1795

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlevél hátán a szerző *Georgio Lani, Danieli Dubravio és Joachimo Kalinkio... superintendentibus Evangelicarum ecclesiarum,... Michaeli Sinapio, seniori consistorij Turocensium... patri suo... Danieli Lani, seniori dioecesis Galgotzen. ... Davidi Lani, decano... sedis Baymocensis... affinibus et evergetis... ut et... judici et senatui populoque... Galgotzen.* ajánlja téziseit. Majd rövid bevezető következik *Ad philomusum et musophilum lectorem.* Ezután a szerző a halálban a testől elszakadó lélek tulajdonságairól értekezik, a következő három fejezetben: *Elucidarius primus animarum separatarum cognitionem exhibens* (10 tézis), *Elucidarius secundus animarum separatarum motum exhibens* (6 tézis), *Elucidarius tertius animarum separatarum appetitum exhibens* (4 tézis).

E disputációt 1649. november 8-án vitatták meg a galgóci evangélikus iskolában. A vizsgáztató Joannes Sinapius, a vizsgáló Joannes Pastochius volt.

Joannes Sinapius (1625–1682) tanulmányait Eperjesen, majd Königsbergben és Thornban végezte. 1644-ben Bánban konrektorként, 1649–1652 között Galgócon rektorként működött. Ezután Szakolcán, Árvanagyfaluban, Trencsénben, majd Galgócon volt evangélikus lelkész. 1673-ban a pozsonyi delegatum iudicium száműzésre ítélte. Halléban halt meg.

Budapest Univ ①

2295

TARNÓCI, Martin: Asylvm theosophicum continens I. Aram historicam. II. Aram dogmaticam. III. Aram polemicam. In his ostenditur ad Christum, non vero sanctos in nostris necessitatibus, afflictionibus preces esse dirigendas. Expositum disquisitioni sub praesidio m(agistri) Martini Tarnoci in gymnasio Trenchiniensi respondente Georgio Fentt Jaurensi ipsis Idibus Octobris anno 1649. Trenchinij (1649) typis Laurentii Beniamini ab Hage.

[]⁴ = [4] fol. – 8°

Čaplovič 1796

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán a *respondens* Geor. Fentt ajánlja a téziseket *Joachimo Kalinkiadi, superintendenti comitatus Trenchiniensis... apud Illavienses antistiti; Jonae Hodikio, seniori eiusdem comitatus... pastori Trenchiniensium; Georgio Bog-nar, pastori Jauriensium; Johanni Fentt, parenti*. A disputáció a címnek megfelelően három részre tagolódik: *Ara historica continens I. prosopographiam. II. chronologiam. III. aphormologiam. IV. Topographiam* – *Ara dogmatica continens Θεσσι και ἀποσε;* – *Ara polemica continens Ζητήματα*. A téziseket a Praeses, vagyis Tarnoci négysoros latin nyelvű verse zárja.

E disputációt, amely a szentek segítségével hívásáról szól, 1649. október 15-én vitatták meg a trencsényi evangélikus iskolában. Itt volt rektor 1649-ben a vizsgáztató Martin Tarnóci. A vizsgázó a győri származású Georg Fentt volt.

Budapest *Nat* cop. – Martin *MS* ①

2296

TARNÓCI, Martin: *Specvlvm orthodoxiae Lutheranae, in quo videnda proponuntur 1. Inductiva ejusdem 2. Promotiva 3. Appertinentia 4. Remotiva. Ad introspicendum et ventilandum expositum sub praesidio m(agistri) Martini Tarnoci in gymnasio Trenchiniensi respondente Valentino Perrenyei Gynziensi Calendis Septembris anno 1649. Trenchinij (1649) typis Laurentij Beniamini ab Hage.*

[1^a = [4] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 716 – Čaplovic 1797

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlével hátán *Valent. Peren. respon.* ajánlja a disputációt *Stephano Lethenyei Verbi Divini apud Gynzienses praeconi, nec non vicinarum ecclesiarum Transdanubiarum antistiti, Samueli Müllero,... civitatis Trenchiniensis senatori...; Johanni Tholnay, causarum directori...; Stephano Hosztoty,... civitatis Gynziensis judici...; Andreae Sweticz, Georgio Hera, Johanni Szep, ibidem senatoribus*. A főrészt négy *Membrum*-ban az evangélikus hit négy alapvető tételét védelmezi a katolikus hitvitázó irodalommal szemben.

A tételeket 1649 szeptember elsején vitatták meg a trencsényi evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató Martin Tarnóci, a vizsgázó a kőszegi származású Perennyei Bálint volt.

Budapest *Ev* ②* – Budapest *Nat* ① + cop. (Martin) – Martin *MS* ①

2297

(BISTERFELD, Johann Heinrich): *Elementa logica in usum scholae Albensis ita collecta, ut tyro trimestri spatio fundamenta logices cum fruc-*

tu jacere queat. Editio tertia auctior. Magnovardiae MDCXLIX [Szenci Kertész].

A⁸–D⁸ = 40 + [24] pag. – 8° – Orn.

RMK II 717

A logika tankönyve. – A címlap hátán olvasható a szerző Gyulafehérvárott 1645. október 23-án kelt ajánlása *Lectori benevolo* s. A főrész szövege és beosztása megegyezik az előző, 1645-ben megjelent – címlapja szerint szintén harmadik – kiadásával (2101). Új részként csatlakozik hozzá a *Collatio logicae cum philologia, philosophia et tribus superioribus facultatibus* című fejezet, amely négy *caput*-ban értekezik a logikai elvek más tudományágban való felhasználásáról.

Bisterfeld logikájának eme újabb kiadását Bartók István a magyarországi ráimizmus ekkor tapasztalható erősödésével magyarázta. Feltételezte, hogy a kiadás hátterében a nyomdász Szenci Kertész Ábrahám állt. A műhöz csatlakozó *Collatio* szerzője Bartók István szerint nem Bisterfeld, hanem egy nála radikálisabb rámista lehetett (ItK 1991: 5 és Bartók 86–89).

Cf. 1612, 1881, 2101, –

Budapest *Nat* ① ② – Budapest *Univ* ②* – Cluj-Napoca *Acad* ① ② – Cluj-Napoca *Univ* ① – Debrecen *Ref* ① – Târgu Mureş ① (Székelykeresztúr) ②*

2298

GELEJI KATONA István: A valtság-titkanak harmadik volumenje..., melylyben a hatodik es hetedik reszek, úgy-mint a Christvsnak gyözedelmes menybemenetele s Atytya-jobbjára való ülése és a Szent-Leleknek mind személyje s mind el-küldetése es ajándékjainak bövségesen valo kiöntetések a hozzájuk ragasztatott három... függőlekekvel, az ujjvá-születésvel, a keresztségvel és az Ur-vatsorájával együtt... meg-magyaráztatnak, s az ellenkező értelmek pedig meg-czáfoltatnak, szám szerént LXXVI. predikaciokban... Geleji Katona Istvan... által... Varadon MDCXLIX Szenci Kertesz Abraham.

a⁴–g⁴, h², A⁴–Z⁴, Aa⁴–Zz⁴, Aaa⁴–Zzz⁴, Aaaa⁴–Zzzz⁴, Aaaaa⁴–Zzzzz⁴, Aaaaaa⁴–Zzzzzz⁴, Aaaaaaa⁴–Zzzzzzz⁴, Aaaaaaaa⁴–Zzzzzzzz⁴, Aaaaaaaaa⁴–Vvvvvvvv⁴ = [60] + 1586 [recte 1566] + [66] pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 826

Református prédikációk. – Geleji Katona István háromrészes prédikációgyűjteményének ez a befejező kötete (vö. 2124, 2197). A címlap hátán *Summája, rendi és célja az egész munkának* verses formába foglalta a szerző műve tartalmát, kezdősora: *A váltság részei ezek. Az Ajánló előbeszéd a váltság munkájának utolsó két részéről* élőfejet viselő bevezetést II.

Rakoci Györgynek... Erdélyországának fejedelmének címezte életének hatvanadik évében Geleji K. István Gyulafejervárárt 1649. július 5-én. Ezt A kegyes olvasókhöz intézett előszó egészíti ki. Majd az I. mutató tábla a váltság titkának két utolsó részei... három függőléké a prédikációknak számjukkal, matériájukkal és céljukkal következik. E kötet az áldozócsü-törtökre és pünkösdre írott hetvenhat prédikációt tartalmazza két részben és a hozzájuk csatolt függelékben: A váltság titkának hatodik része a Krisztusnak mennybe felmeneteléről; Hetedik része a Szent Lélekről és annak... elküldetéséről. Ehhez járul a három Függőlék. Az újjászületésről; A sz. keresztségről; Az Úr Krisztusnak végvacsorájáról. Befejezésül az előző két kötethez hasonlóan két további mutató következik: II. Mutató tábla a szentírásbeli helyekéi, III. Mutató tábla... a legnevezetesebb dolgok és szók. Végül Szemét címmel a sajtóhibák jegyzéke zárja a kiadványt.

A *Kegyes olvasóhoz* intézett előszó elmondja, hogy a két függelék azért terjedelmesebb a szokásosnál, mivel ezek az *ellenkezők* némely kiválasztott, *jelesebb* képviselőjének, Socinusnak, Enyedi Györgynek, Johann Volkelnek, Pázmáynak, Bellarminusnak, Heinrich Eckhardinak, Aegidius Hunniusnak és Matthias Hafenreffernek a nézeteit részletesebben is cáfolják. Irodalomtörténeti szempontból különösen érdekes, hogy Geleji felsorolja ma lappangó, de kéziratban nyomtatásra már előkészített műveit. 1. A teremő Isten tiszteletének a teremtet állatoknak tulajdoníttatásáért való bosszuskodás (Bellarminus: De sanctorum beatitudine és Pázmány ellen.) – 2. Isten két külső munkájáról, a teremtséről és gondviseléséről való józan vizsgálódás – 3. A hamiságnak titka, az Antikrisztusnak eredéséről és növekedéséről, a szent Pál jóvendölése szerint 2. Thess. 2. ... – 4. Halott temetési predikációim, egy néhány hozzájuk illendő függelékkel – 5. Agenda – 6. Több egyet-más apróságok. Ezután a puritánusokkal folytatott vitájához fűz megjegyzéseket Geleji az egyházkormányzati kérdésekkel kapcsolatban.

Cf. 2103, 2124, 2197, –, 2310

In 26 bibliothecis 35 expl. – Berlin Univ Inst – Budapest Acad, Nat, Univ – Cluj-Napoca Acad, Univ – Debrecen Ref, Univ – Sárospatak Ref – Szeged Paed, Univ – Târgu Mureş – etc.

2299

(Kalendárium és prognosztikon az 1650. esztendőre. Várad 1649 Szenci Kertész. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1862!

2300

KERESZTÚRI Pál: Lelki legeltetes, az az a David kiraly XXIII. soltaranak rövid magyarázattya, mellyet foglalt-bé tizen-két prédikációkban a Jesus

Christusnak alázatos szolgája, Kereszturi Pál. Varadon MDCXXXVIII
Szenci Kertész Abraham.

A⁴–I⁴ = 72 pag. – 4° – Init.

RMK I 827 – Nágler 278

Református prédikációk. – A kiadvány szövege teljes egészében megegyezik az 1645. évi, első, váradi kiadás (2127) szövegével.

Cf. 2127, –

In 18 bibliothecis 27 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş – etc.

Az keresztyeni tudománnak rövid sommában kötöt fundamentuma. 1649 Várad = **Appendix 192**

2301

(PISCATOR, Ludovicus Philippus): Rudimenta oratoriae in usum illustris scholae Albensis. Praefixae sunt tabulae methodum hujus libelli indicantes. Accessit item... Cyclognomonica oratoria... Varadini 1649 apud Abrahamum Szenci.

[¹]⁴, A⁸–D⁸ E⁷⁺¹ = [8] + 65 + 2–14 pag. – 8° – Orn.

RMK II 718

Szónoklattankönyv. – Tartalma és beosztása teljes egészében megegyezik az 1645-ben megjelent gyulafehérvári kiadással (2105). A kötet végén olvasható *Cyclognomonica oratoria in usum juventutis collecta* azonban új rész, amely hét *circulus*-ban ad módszertani tanácsokat az orátorok és disputátorok részére. (Ld. erről ItK 2000/1–2 szám, Szentpéteri Márton.)

Cf. 1766, 2105, –, →

Áiud ④ – Budapest *Acad* ②* – Budapest *Nat* ① ② – Budapest *Univ* ② – Cluj-Napoca *Acad* ① ②* – Debrecen *Ref* ① – Sárospatak *Ref* ① – Târgu Mureş ① ① (Székelykeresztúr)

2302

(PISCATOR, Ludovicus Philippus:) Rudimenta rhetoricae in usum illustris scholae Albensis succincte tradita. Editio tertia. Varadini MDCXLIX typis Abrahami K[ertész] Szenci[ensis].

A⁸ B⁸ C⁴ = 36 + [4] pag. – 8° – Orn.

RMK II 719

Retorikai tankönyv. – Ajánlása, a főrész tartalma és beosztása megegyezik az 1635. évi és 1644. évi gyulafehérvári kiadásokéval (1614, 2059). Ezután rögtön a *Praxis rhetorica* és *Tituli hujus libri juxta seriem methodi* következik. E részek olvashatók már az 1644-i gyulafehérvári kiadásban is (2059), de nincs meg az *Explicatio terminorum Graecorum* című rész. A kiadványt *Typographus lectori s. zárja*. Ebből kiderül, hogy a nyomdász, Szenci Kertész Ábrahám azért mondott le a főszövegben előforduló görög szakkifejezések magyarázatának közreadásáról, mivel nem volt görög betűkészlete. E megjegyzés alapján bizonyosnak látszik, hogy ez a kiadvány az 1644. évi harmadik gyulafehérvári kiadás (2059) újrasedése a fenti módosításokkal, ezért szerepel címében itt is az *Editio tertia* megjelölés.

Cf. 1614*; 1767, 2059, –, →

Budapest Acad ① – Budapest Nat ① ②* – Budapest Univ ① – Cluj-Napoca Acad ① ① – Debrecen Ref ① – Sárospatak Ref ① – Târgu Mureş ① ① (Székelykeresztúr)

2303

(SIDERIUS János): Kisded gyermekeknek való catechismus, azaz rövid kérdések és feleletek által való tanítás a keresztyéni hitnek fő agazatirol. Most újonnan ez szép formában, mint régen a jó emlékezetű Lipsiai Pál-is nyomtattya vala, egynehány fő ember javallásából nyomtatta Varadon MDCXLIX Szenci Kertesz Abraham.

A¹² B¹² = [24] fol. – 12° – Orn.

RMK I 825

Református katekizmus. – A bevezető részek és a katekizmus szövege kisebb stilisztikai és helyesírási módosításoktól eltekintve megegyezik az 1642. évi váradi kiadásával (1980). A katekizmus után azonban itt nem Szenci Molnár Albert verse, hanem *egynéhány ékes mondások és intések a Sz. Bibliából* zárja a kiadványt. Ez alapvető etikai eligazítást tartalmaz különböző társadalmi és családi állapotú hívek számára.

Az egyetlen ismert példány az 1648. évi váradi énekeskönyvvel egybekötve maradt fenn (2254). A kolligátumban a kátét egy „Buzgó hálaadásak és könyörgések” című rész követi. Ez a függelék azonban a füzetjelek és a következő két ismert kiadás (Várad 1651, 2406A és Kassa 1662, RMK I 990) tanúsága szerint, valamint az 1648. évi váradi énekeskönyv leírásában (2254) kifejtett érvek alapján nem a katekizmushoz, hanem az énekeskönyvhöz tartozik.

Cf. 801; 1303*!; 1980, 2150, –, 2406A, →

Budapest Univ ①

2304

[1] A KERESZTYENI vallásra rövid kérdésekben és feleletekben tanító catechesis... a feleleteknek rövid értelmekkel, azokban be foglaltatott dolgokrol valo rövid kerdezkedéseknek módjaival es szentírásbéli bizonságoknak egészszen leírásával az Urnak a magyar nemzetben le telpeedet [!] ecclesiájában levő kisdedinek lelki épöletekre ujonnan ki botsáttatot. Ehez adattatot a belgiomi keresztyén ecclesiáknak hitekről valo közönseges vallás tétel. – [2] (SZATHMÁRI ÖTVÖS István [transl.]: Az keresztyén es igaz tudományu belgiomi ecclesiáknak hitekről valo vallás tétele, ... Mosztan... magyar nyelvre fordittatot es az catechésis mellé adotttatot Szatthmári István által...). Amstelodámban MDCL Jansonius János költséggével.

A¹²–O¹² P³ = 342 pag. – 12° – Orn., init.

RMK I 829–830

Református katekizmus és hitvallás. – A címlap hátán bibliai idézet olvasható. Ezt rövid előszó követi *A keresztyén olvasónak az Atyaistentől az Úr Jézus Krisztus által minden üdvösséges lelki jóknak bőséget kívánunk. A főresz, Katekizmus azaz a keresztyéni hitre való rövid tanítás a Heidelbergi Káté teljes szövegét tartalmazza. Minden választ Értelme a feleletnek* címmel a káté mondanivalójának tömör összefoglalása és a felelet tartalmára vonatkozó didaktikus célzatú kérdések, valamint a kérdés-felelethez tartozó *Szentírásbéli bizonságok* teljes szövege egészíti ki. A második rész, a *Belgiomi ekléziáknak vallástétele* önálló címlappal, de folytatólagos lapszámzással és füzetjelzéssel csatlakozik az elsőhöz. A címlapon és hátán egy-egy bibliai idézet olvasható. A korábbi kátékiadások szokásos függelékét, azaz a pfalzi egyházi rendtartást *Egy néhány ékes mondások és intések a Szentírásból* címen e kiadás a hitvallás után közli. A korábbiakhoz képest csak az utolsó „Prédikáció után való imádság” maradt ki belőle (vö. **1037(3)**). A kiadványt *Intés ez könyvnek olvasójához*, néhány soros figyelmeztetés zárja a sajtóhíbakról.

Az előszóból kitűnik, hogy a fordítók munkájának alapja a Heidelbergi Kátének a leideni akadémia tanárai által rövid magyarázatokkal és kérdésekkel bővített latin nyelvű kiadása volt. A kötet kisméretű formátumát a könyvnyomtató kérésére választották, hogy e kiadványt az ugyanezen évben ugyancsak Leidenben megjelent *Psalteriummal* (**2305**) egybekötve mintegy kézben hordozható könyvecskeként lehessen forgalmazni.

Nagy Barna részletesen elemezte e katekizmust (Studia et acta I 51–59). Megállapította, hogy „egészen 1870-ig ez volt a mintája és alapja a legtöbb utána következő magyar Kátékiadásnak” (59). A fordítás alapjául szolgáló latin nyelvű kátékiadást azonban nem sikerült azonosítania. Megállapította, hogy a magyar szöveg Szenci Molnár Albert fordításának és más korábbi megjelentetéseknek javított változata (**1037(3)**, **1863**, **2091(3)**). Feltételezte, hogy e kiadást az 1650-ben Németalföldön tanult magyar diákok munkaközössége készítette. Elsősorban Apácai Csere János, Komáromi Csipkés György és Szathmári Ötvös István vehető számításba. A puritanizmus eszméjétől áthatott előszó szerzőjének Apácai Csere Jánost tartotta, s e kiadványban vélte felismerni az ő elveszettnek hitt katekizmusát, amelyről Katona István és Zoványi Jenő tudósítottak (Historia critica regum XXXVI. Budae 1805, 715 – Zoványi: Lexikon 29), s amelynek létezését Bán Imre kétségbe vonta (Apácai Csere János. Bp.

1958, 487–488). Nagy Barnának a fordítók személyére és Apácaira vonatkozó feltételezései valószínűnek látszanak, ám megnyugtató igazolásukra jelenleg nincs elegendő bizonyíték.

A második munka, az úgynevezett belga hitvallás fordítója Szathmári Ötvös István (?–1665) Sárospatakon tanult, majd Bodrogkeresztúron volt tanító. 1649-től külföldön járt, Franekerben és Utrechtben iratkozott be az egyetemre. Hazatérése után 1654-től előbb sárospataki tanár, majd 1656-tól érsekújvári, végül 1663-tól haláláig kocsai lelkész volt.

A belga hitvallást (*Confessio Belgica*) Guido de Brès (Bray) tournay-i (Doornik) lelkész állította össze 1561-ben, s a németalföldi protestánsok II. Fülöphöz nyújtották be mint apológiát. A máig egyetlen magyar fordítás feltehetően Jacobus Revius (Jacob Reves) deventeri lelkész, később leideni professzor 1623-ban a leideni Elzevier műhelyben megjelentetett latin nyelvű kiadása alapján készült. Szathmári Ötvös munkájának az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött második példánya ugyanis, amely eredetileg Pápai Páriz Ferenc tulajdonát képezte, a belga hitvallásnak ezzel a kiadásával egybekötve maradt fenn, és a magyar szöveg pontos fordítása az itt olvasható latinnak.

Cf. (1) 909*!; 1860, 1863, 1947(2), 2087, 2091(3), –, 2452, 2457, 2533, →

Aiud ② – Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Acad* ① – Cluj-Napoca *Univ* ③* – Debrecen *Ref* ① – Esztergom *Dioec* ① – Kecskemét *Ref* ② – Szeged *Univ* ①

2305

SZENCI MOLNÁR Albert: Szent David kiralynak es prophetanak szaz ötven soltari a franciai notaknak es verseknek modgyokra magyar versekre forditattak es rendeltettek Szenci Molnar Albert által. Amstelodamban CIOIOCL Iansonius Ianos.

A¹²–O¹² = 327 + [9] pag. – 12° – J

RMK I 828

A zsoltárok könyvének verses fordítása. – A címlap utáni levélen minden külön bevezetés nélkül kezdődnek a zsoltárok. A nyomtatvány ettől kezdve sor- és betűhű újrasedése az 1644. évi amszterdami kiadásnak (2045). A zsoltárok és a függelékben közölt énekek kezdőszavait lásd az 1645. évi kiadás leírásában (2091(2)), e kiadás lapszámait az incipitmutatóban.

Cf. 962(1)*!; 1947(1), 1981, 2045, 2091(2), 2163(3), 2254(4), –, 2363(1), 2406(4), 2424, 2564(3), 2624(4), →

Budapest *Acad* ① ① ③ – Budapest *Nat* cop. (Cluj-Napoca *Univ*) – Cambridge *Univ* ① – Cluj-Napoca *Acad* ① – Cluj-Napoca *Univ* ②* – Debrecen *Ref* ③ – Paris *Nat* ①

2306

HORVÁTH András: Pia et placida dissertatio de omni praesentia carnis Christi in persona τοῦ λόγου, quam... sub praesidio Andreae Horváth, gymnasiij Cassovien(sis) rectoris defendere conabitur Georgius Melochowski

Melochovien(sis), gymnasii ejusdem alumnus ad diem (...) Julij horis antemeridianis. Bártphae 1650 typis Jacobi Klöszi [jun.].

A⁴–C⁴ = [12] fol. – 4° – Orn.

RMK II 721 – Čaplovič 201

Evangelikus teológiai vizsgatételek. – A címlevél hátlapján kezdődik Horváth András Kasán 1650. június 20-án kelt rövid ajánlása, amelyet ... *Johanni Keviczki judici; coeterisque senatoribus, tribuno et nobili plebi in... metropoli Cassoviensi; nec non... Balthasari Rohrmano ecclesiae Ger. Cassov. pastori et inspectori scholae primario; ... Samueli Dürnero, ecclesiae Germ. Epperie. symmistae...; ut et... Casparo Gyürky vice-comiti comitatus Soliensi.; ... Gregorio Szykszai de Lenartfalva; ... Andreae Hudicio notario civitatis Veteros.; ... Matthaeo Bezze de Haynik; ... Johanni Ebetzki, praefecto bonorum arcis Veteros.; ... Paulo Horvath; ... Johanni Zemberi; ... patronis, mecoenatibus, ... affinibus et amicis* címzett. Ezt három latin nyelvű üdvözlővers követi. Szerzőik: *m. Balthasar Rohrman – m. Casparus Lehman Sil. ... scholae Cass. conector – Stephanus Budiats, p. t. scholae Cassovien. collega.* A disputáció három részben – *Status controversiae – Argumenta thesin confirmantia és Objectiones* – egyetlen tézist tárgyal: *Humana Christi natura in persona tov λογον subsistens personaliter vere ac realiter est omni-praesens.* A nyomtatványt az *Errata sic corrige* zárja.

A tételeket a címlap tanúsága szerint 1650 júliusában vitatták meg a kassai evangélikus iskolában. A vizsgáztató az iskola rektora, Horváth András, a vizsgázó Georgius Melochowski volt. Az ajánlásból kitűnik, hogy Horváth ezen írását Krisztus testének az Ige személyében mindenütt való jelenvoltáról a református nézetek ellen készítette. A következő évben Szőlősi János elnökletével Budai István sárospataki diák válaszolt rá (2392). Budai válaszát 1652-ben követte Horváth viszontválasza (2440).

A kassai városi tanács 1650. december 31-én Horváth Andrásnak „pro dedicatione thesium” 18 forintot adott (MKsz 1901: 65, ifj. Kemény Lajos). Mivel Horváth Andrásnak nem maradt fenn más olyan műve 1650-ből, amelyet a kassai előjáróknak ajánlott, minden bizonnyal e kiadvány ajánlásáért utalták ki számára a 18 forintot.

Cf. –, 2392, 2440

Banská Bystrica Arch 〇 – Bratislava Acad ②* – Budapest Acad ②* ②* – Budapest Nat ② – Budapest Univ ① – Kremnica MS ① – Levoča Ev ① – Miskolc Scient ①

2307

HORVÁTH András: Pia et placida dissertatio de perseverantia electorum intercisa per peccata lethalia, ob quae gratia divina, fide justificante et justificationis statu excidunt, totaliter sed non finaliter, quam... sub praesidio Andreae Horvath, gymnasii Cassovien(sis) rectoris defendere conabitur Melcheor Gurini Vidernensis, gymnasii ejusdem alumnus ad diem (...) Martij horis antemeridianis. [Bártfa 1650 Klöss jun.]

[1⁴, A⁴–D⁴ E² = [8] + 36 pag. – 4°

RMK II 720 – Čaplovič 202

Evangelikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán kezdődik az *Illustrissimo... principi, ... domino... Jesu Christo* intézett ajánlás, amelyet *L[ectori] b[enevol]o s[alutem]* címmel rövid előszó követ. A főrészt egyetlen, címként előrebocsátott teológiai tételt tárgyal: *Sancti et electi per peccata mortalia amittunt fidem salvificam, donum renovationis et gratiam justificationis totaliter sed non finaliter*.

Az előszóból kitűnik, hogy e munka megírására a református Toufaeus Mihály váradi rektor *De perseverantia sanctorum* című 1650 februárjában megjelent disputációja (2355) adott alkalmat. Horváth András művének forrásaiként Balthasar Meisner wittenbergi teológiai professzornak a *De sanctorum apostasia* szóló véleményét, valamint Petrus Bertius: *Hymaeneus desertor sive de sanctorum apostasia* (Frankfurt 1612) című munkáját nevezi meg. Toufaeus rövidesen válaszolt Horváth írására (2356).

A tételt 1650 márciusában vitatták meg a kassai evangélikus iskolában. A vizsgáztató Horváth András rektor, a vizsgáló Melchior Gurini volt.

E kiadási év és hely nélkül megjelent téziseket Szabó Károly 1650. évi, bártfai nyomtatványként határozta meg, mivel az általa látott példány egybe volt kötve Horváth egy másik, 1650. évi Bártfán kiadott disputációjával (2306). Szabó megállapítását a nyomtatás helyét illetően a betűtípusok vizsgálata alapján V. Ecsedy Judit megerősítette, a datálás helytálló voltát pedig a Toufaeussal folytatott vita menete bizonyítja (vö. 2356).

Cf. –, 2355, 2356, 2441

Bratislava Acad ① – Budapest Acad ① – Budapest Nat ① – Halle Univ ① – Levoča Ev ① – Martin MS ① – Miskolc Scient ① – Szeged Univ ①

Olim: Besztercebánya ev. algymn.

2308

[Iason és Medea históriája. Bártfa cr. 1650 Klöss jun.]

A⁺-C⁺? = [12?] fol. – 4°

Bucsay 632 – Appendix 72

Antik mitológiai tárgyú verses história. – Egyetlen töredékes példánya az A₂, B₁, B₄, C₂ és C₄ leveleket tartalmazza. Az A₂ levélen olvasható a história első épen maradt sora: *Akarajja nélkül Jásont késleli*. A nyomtatás külső formájából arra lehet következtetni, hogy az A₂ levél előtt, a széphistória elejéről kb. kétlapnyi szöveg, 20–22 versszak hiányozhat. A nyomtatvány vagy címlap nélkül kezdődött, vagy külön ragasztott címlapja volt. A megmaradt szövegrészek: a Lemnosz szigeti epizód, ahol *Hypsiphile királyné* tartóztatására Iason és társai hosszabb időt töltenek – *Cholcusban* Iason és Medea szerelmének, majd az aranygyapjú megszerzése után szökésük leírása. A B₄ levél verzóján már a *Tertia pars* következik az argonauták hazatérése utáni eseményekkel, Iason és Medea elválása, Medea további sorsának bemutatása az erkölcsi tanulság megfogalmazásával. A széphistóriát ismeretlen szerzője latinból fordította. Az utolsó versszak leírja a keletkezés körülményeit: a históriát szerzője 1626 januárjában fordította latinból az *ifjakknak mulatságul*.

Szövegkiadása: ld. incipitmutató.

A bibliográfiai szakirodalomban ez a széphistória pontos meghatározással még nem szerepelt (vö. **Appendix 72**). A szövegkiadás is a töredéket csak hely nélküli, 1626-ban keletkezett műként írta le, nyomtatási helyének megállapítása nélkül. A betűtípusok tanúsága alapján a széphistóriát Bártfán nyomtatták, Jakob Klöss nyomdájában. Szövegtípusa legkorábban 1638-tól, egy szedett iniciálé pedig 1647-től fordul elő bártfai nyomtatványokon. A szövegtípus kopottsága alapján a *Iason és Medea* legvalószínűbben 1650 körül jelent meg (MKsz 1999: 221, Pavercsik Ilona).

Fitz József a hallei magyar könyvtár anyagából ismertette a *Iason és Medea* című história egy általa XVI. századnak ítélt töredékét (Aus den Forschungsarbeiten der Mitglieder des ungarischen Instituts und des Collegium Hungaricum in Berlin. Berlin 1927, 22). Bucsay Mihály híradása szerint ez Czeglédi István 1659-ben Kassán nyomtatott műve: „Az országok romlásáról írott könyvnek első része” (RMK I 941) kötetátlájából került elő (Régi magyar könyvek a hallei magyar könyvtárban. Bp. 1941, 632). Az RMNy feltételezte, hogy a Halléból később Berlinbe került töredék is egy 1626-nál nem korábbi kiadásból származott (**Appendix 72**). A gazdakötet nyomtatási évének ismeretében megalapozottan feltételezhető, hogy ez a töredék is ugyanennek az 1650 körüli bártfai kiadásnak volt a része. Mivel azonban a Bucsay által még nem látott töredék a második világháború során elveszett, ennek bizonyítására nincs lehetőség.

Budapest Acad ④

Olim: Berlin

2309

MEDGYESI Pál: Dialogvs politico-ecclesiasticus. Az az két keresztyén embereknek egymással-való beszélgetések, kiknek egyike, ugymint az kerdezkedő némelly dolgokban meg nem szintén elég tanult és erőss, de nem általkodott, hanem örömet tanuló; a másik és a felelő tanultabb és vastagabb. Beszélgetések vagy az egyházi igazgató presbyterekről, avagy vénekről, oeregekről és az presbyteriumról, egyházi tanátsrol... Bartfan 1650 [Klöss jun.].

§⁴–§§§⁴, A⁴–Z⁴, Aa⁴–Ee⁴ []¹ = [24] + 224 + [1] pag. – 4° – Init.

RMK I 831 – Čaplovič 203

Református tanítás. – A címlap hátán William Amestől olvasható idézet latin és magyar nyelven. A *Praefatiot* Medgyesi Pál 1649. november 10-i kelettel *Rákóczi Sigmond uramnak, a boldog emlékeztető néhai fényes fejedelemnek, nagy Rakoci Györgynek... kisebbik fiának ajánlotta*. Ezt követi a tartalomjegyzék: *E könyvben lévő dolgok fejeinek fejeinek [!] summás lajst-roma*. A főrész, amelynek élén megismétlődik a könyv főcíme, három egységre tagolódik: *Készület, avagy előljáróban megtudandó dolgok – I. Könyv. Az igazgató presbiterek, vének s presbyterium rendelésének isteni méltóságáról s mindenhai voltáról... – II. Könyv. Az igazgató vénségnek, presbyterségnek... tiszteiről, szükséges voltáról, használatjáról, lehetséges voltáról, könnyűségéről és ellenkezőiről*. Az utolsó, beragasztott lapon a sajtóhibák jegyzéke zárja a nyomtatványt: *A vétkes nyomtatást így állasd helyben*.

A kiadvány szövegéből részleteket közölt Révész Imre (Református Egyház 1950. 22. 18–30). A praefatióban olvasható terjedelmes nyelvhelyességi eszmefuttatást, amely főként Geleji Katona István nézeteivel vitázik (vö. 2103), kiadta Toldy Ferenc (A régi magyar nyelvészek Erdősitől Tsetsiig. Pest 1866, 708–712), valamint Tarnai Andor és Csetri Lajos (A magyar kritika évszázadai. I. Rendszerek. Bp. 1981, 173–176).

Amint az előszóból kitűnik, Medgyesi Pál Rákóczi Zsigmond parancsára írta e könyvet 1649 szeptember-októberében. A Geleji Katona István által, a szatmárnémeti zsinat (1646) határozatai alapján összeállított kánonok (2260) elvben helyeselték a presbitériumok működését, ám felállításukat főképpen II. Rákóczi György tiltakozása miatt mégsem rendelték el. Lorántffy Zsuzsanna és Rákóczi Zsigmond azonban magyarországi birtokaikon folytatni kívánták megkezdett reformjaikat, ezért bízta meg Zsigmond herceg Medgyesit az irat megszerkesztésével. A *Dialógust* bőségesen méltatta a puritanizmussal foglalkozó szakirodalom (vö. Zovanyi: Puritánus mozgalmak 249–257; Császár: Medgyesi 67–74). Angol forrásairól Berg Pal írt (Berg: Angol hatások 212–213). A praefatio nyelvtudományi elemzését Szathmári István végezte el (Szathmári: Régi nyelvtanaink 402–404).

A kiadvány nyomdai korrektúra példányának első, „§” jelű füzet megőrződött a budapesti Akadémiai Könyvtár kéziratára RMK I. 4 r. 267 jelzetű példányának első íveként. Jellegzetessége, hogy a korrektúra címlapon még nincs impresszum és hátáról is hiányzik az Ames idézet.

Medgyesi e műének 1653-ban Sárospatakon megjelent egy erősen rövidített, „népszerűsítő” kiadása is (2487).

Az ifjabb Jakob Klöss által vezetett bártfai nyomdának a következő, 1651. évből nem ismeretes kiadványa.

Cf. –, 2487

In 26 bibliothecis 32 expl. – Budapest *Acad, Nat* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Univ* – London *Nat* – Oxford *Bodleian* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş – etc.

2310

MEDGYESI Pál: Doce nos orare, quin et praedicare etc. az az imadkozásra és praedicatio írásra s-tételre és a'nak meg-tanulására-való mesterseges tablak. Avagy egyynehány-fele világos és mindenektől meg-érthető utmutatasok vagy modok: mellyek szerént ki ki magatul-is, mind magában s-mind háza-nepe közöt, söt gyülekezetekben-is... könyöröghet, praedicalhat és az praedicatiokat meg-tanulhatya, Medgyesi Pal által. Bartfan 1650 [Klöss jun.].

)o(4, §§4 §§§2, A4 B4 C3+1, []4, D4–H4 I2 K4 K4–O4 P2 = [73] fol. – 4° – Init.

RMK I 832 – Čaplovič 204

Református retorikai tankönyv az imádság- és prédikációszerkesztés módjának elsajátítására. – A címlevél után következik a *Lorantfi Susannának* címzett, 1649. március 10-én kelt

Előljáró beszéd, melynek aláírója *Medgyesi Pal*. A mű a következő három főrészből áll: 1. *Doce nos orare avagy imádkozásra vagy könyörgésre való mesterséges táblák* címmel I–VIII. táblában különböző imádságok felépítését, szerkezetét mutatja be és a végén *Regulák avagy tanúságok* címmel azokat összefoglalja. – 2. *Abba Atya, avagy rendes könyörgésnek tudománya*, részletes imádkozáselmélet négy Szakaszban. – 3. *Doce praedicare etc. seu methodus concionandi* címen prédikációelmélet I–III. táblában, egyházi szónoklattan, az első magyar nyelvű retorikai tankönyv, amelyben latinul és magyarul a beszéd szerkezetét, felépítését mutatja be. Ennek végén ugyancsak két nyelven *Regulae generales manu ducentes – Magyarul. Közöséges mintegy kézenfogva vezető regulák*. A latin változat csaknem szó szerint megegyezik az 1650-es váradi retorikai szöveggyűjtemény (2354) függelékének második részével. A kiadványt *Vétkes nyomtatások* címmel a sajtóhibák jegyzéke zárja.

A szónoklattani rész III. táblája magyar szövegének kiadása: Tarna: Andor – Csetri Lajos: *A magyar kritika évszázadai. I. Rendszerek*. Bp. 1980, 158–166, 521.

A szerző az *Előljáró beszéd* utalása szerint a prédikáció elméleti részénél a saját tapasztalatán kívül merített John Clarke munkáiból. Feltételezhető a *Formulae oratoriae* (negyedik kiadás: London 1632) című iskolai kézikönyv hatása, a Medgyesi által még említett *Sacra Oratoria* Clarke *Holy oyle for the lampes of the sanctuarie* (London 1630) c. művének függeléként jelent meg. Medgyesi merített még William Ames (Amesius) egy közelebből meg nem nevezett munkájából is; használta továbbá a beszédmintákat és a szónoklat módját tartalmazó *Angliai Parliament Directorium*át (*A directory for the public worship of god*; első kiadása: London 1644). E részek elemzését ld. ItK 1981: 1–16, Bartók István és Bartók 168–174, 200–210, 353–359. – A szónoklattani rész mindhárom táblájának elemzését ld. még *Studia Litteraria*. Tomus XXVIII. Debrecen 1991: 99–115, Koltai Klára. Az *Abba Atya* című második, imádságelméleti rész feltehetően Elnathan Parr *Abba father, or a plain... direction concerning the framing of privat prayer* fordítása (harmadik kiadása: London 1636).

Cf. 2124, –, 2352, 2354,

In 14 bibliothecis 18 expl. – Alba Iulia – Budapest Acad, Nat – Cluj-Napoca Acad, Univ – Debrecen Ref, Univ – Kosice Scient – Sárospatak Ref – Târgu Mureş – etc.

Medgyesi Pál: *Rendes könyörgésnek tudománya*. Bártfa 1650. – Vide 2352

2311

[1] KALENDARIVM, mely rendeltetet Christus Urunk születése után az MDCLI. esztendőre nagy szorgalmatossággal Joannes Ferdinand Slabivs, Znoyma Morua, philosophiának mestrel[], oruóságnak candidatusa és astrophylusa által az közönséges szokas szerent. Meg többetet Troianak első uezedelmérül ualo historiáual resz szerent, melynek continualasa köuetkezny fog minden iöuendöbéli estendöken, öszuë szedetetet Phrygiai Daretus es Orestes irasabul. – [2] (Judicium

astronomicum auuagij itelet, mely vetetet az egeknek forgasibul... az 1651. eztendőre... nagy szorgalmatossággal Joannes Ferdinand Slabius ... által.) Bechben [1650] Ianos Jakab Kyrner.

[A]⁸ B⁸ C⁸ D¹ = [28] fol. – 8° – 2 ins., orn.

RMK I 841

Új naptár és prognosztikon. – A címlapon látható fametszeten koronás magyar címer, amelyet két angyal tart. A kiadvány a korábbi bécsi kalendáriumoktól eltérően nem tartalmaz hónapillusztrációkat. A naptárjegyek magyarázata után a hónapok naptártáblái következnek a verző lapokon. A rektó lapok bal hasábjában olvasható az *Igazán való históriája amaz régenten való Troja városának első romlásának... az phryhoiai[!] Daretus és Cretensis beszédiből... egyben szedetett. Szövege decembernél, mondat közepén szakad meg. A rektó lapok jobb hasábjában a datumok mellett üres hely van a feljegyzések számára. A hónapversek januári incipitje: Ez első hónapba eret ne vágass. A naptárrészt a Rövid tanúság az érvágásban való rendtartásról zárja. A prognosztikonnak onálló címlapja van, amelyen a babérkoszorúba foglalt kis magyar címer fametszete látható. A prognosztikon egyes fejezetei: Az esztendőnek négy részeiről... A kikeletről – A nyárról – Az őszeletről – A sötétségekről – A földnek terméséről – A betegségekről – A hadról. A kiadvány a Magyarországi és erdélyi sokadalmak című vásárjegyzékkel fejeződik be.*

A kalendárium szerkesztője Joannes Ferdinand Slabius, znojmoi (Morvaország) orvos, személye más naptárkiadásból nem ismeretes.

A Troja história magyar nyelvű prózai átdolgozása az ókori eredetű, Dares Phrygiusnak és Dictys Cretensisnek neve alatt áthagyományozódott, „De excidio Trojae” és „Ephemeris belli Trojani” című művekre vezethető vissza. A 16–17. században mindkettő számos külföldi nyomtatott kiadást ért meg, latinból több nyelvre is lefordították. A magyar átdolgozó személye ismeretlen. Az eredeti művekről ld. Király György: A trójai háború régi irodalmunkban (ItK 1917: 3–5). A história folytatása az 1652–1654. évekre szóló bécsi naptárakban olvasható (2359, 2412, 2460). Befejező része a példányból nem ismert 1655. vagy 1656. évi bécsi naptárban (2511, 2567) jelentetett meg. A história teljes terjedelme így összesen 60–72 egyhasábos lap, azaz kb. 30–36 lap lehetett.

Cf. 1667!

Budapest Nat ① ② (Csorna)

2312

[HEGENITIUS, Trostfried: Epithalamia in honorem nuptiarum domini Lange. Coronae 1644–1655 Herrmann.]

[1] fol. – 400? × 230 mm

OSzK Évk 1970–71: 233

Lakodalmi versek latinul és németül. – A függőleges állású egyleveles nyomtatványnak csak az alsó fele maradt meg két darabban. Ezekben két hasábsban két üdvözlővers részletei ol-

vashatók *Herr Lange* lakodalma alkalmából. Az első latin nyelvű, amelynek nyolc utolsó sora maradt fenn. Utána cím nélkül német nyelvű vers következik. Ez 14, sorszámmal ellátott hat-soros versszakból áll. Ebből az első hasáiban az 5. versszak negyedik soráig, a második hasáiban pedig a 8. versszak negyedik sorától maradt meg a költemény. Szerzőjének neve a vers végén olvasható: *Trostfried Hegenitius, med. Coron.*

A göröltzi származású Trostfried Hegenitius 1644-től 1660-ban bekövetkezett haláláig Brassó városának orvosaként működött (Szinyei IV 611). Tehát a nyomtatványnak is ebben az időben kellett keletkeznie. Betűkészletének és keretdíszének elemei azonosságot mutatnak Michael Herrmann brassói műhelyében 1644 és 1655 között megjelentetett kiadványokéval (V. Ecsedy Judit megállapítása).

A töredéket Fazakas József ismertette (OSzKÉvk 1970–71: 233). Feltételezte, hogy a versek fölött díszesebb betűtípussal az esküvői köszöntés bevezető sorai állhattak. Így a szedés-tükör magassága „jóval nagyobb lehetett a legfeljebb 23 cm-re tehető szélességnél”. Továbbá mivel a latin vers szerzője külön nem nevezte meg magát, Fazakas valószínűnek tartotta, hogy annak a szerzője is Hegenitius volt (uo.).

Budapest *Nat* ④

2313

(Nógrádi Mátyás: A prédikálásnak egyenesen folyó rendi és uta... Debrecen 1650 Fodorik.)

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Retorikai kézikönyv.

E példányban ma már nem található nyomtatvány adatát maga a szerző, Nógrádi Mátyás közölte 1651-ben Debrecenben megjelent *Lelki próbakö* című művének (2362) ajánlásában. Ebben a következőket írta Kerekes Mihály özvegyének, Bagoly Kata asszonynak: „harmadik munkám ez, ... melyet közönségessé teszek Isten kegyelme által, mert magam költségével A prédikálásnak egyenesen folyó rendit és utát ez előtt nem régen kegyelmeitek szemei elé bocsátottam.”

Zoványi Jenő e mű megjelenési idejét 1650-re tette (Lexikon 329), álláspontját Varga Imre is elfogadta (RMKT XVII/10 657). A nyomtatás helye Nógrádi ezekben az években megjelent munkáihoz hasonlóan (2361, 2362) valószínűleg Debrecen volt.

Nógrádi idézett adata szerint e retorikai mű is Bagoly Katának volt ajánlva. A női mecénásból arra lehet következtetni, hogy magyar nyelvű munka lehetett, bár témáját tekintve nem zárható ki az sem, hogy latin nyelvű kiadványról van szó. Bartók István Nógrádi ismert prédikációi alapján kísérletet tett ennek az elveszett retorikai kézikönyvnek a rekonstrukciójára. Annak nyelvéről határozottan nem foglalt állást, de fejtegetéseiből az következik, hogy esetleg két nyelvű latin–magyar munka volt (212–219, 365–366).

2314

(ARTICULI dominorum regnicularum trium nationum regni Transsylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum

comitiis ad diem 20 mensis Martii anni praesentis 1650. in civitatem Albam Juliam indictis, celebratis conclusi.) [Gyulafehérvár] 1650 [typ. principis].

A^a B^a C³ = [11] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 1996/203 ← MKsz 1895: 263

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül II. Rákóczi György erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. A cím a második lapon olvasható. Ezt követi az 1650. március 20-án Gyulafehérvárott tartott országgyűlés harmincegy articulusba foglalt végzéseinek szövege. A végén latin nyelvű záradék szintén 1650. március 20-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XI 69–83.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint a gyulafehérvári fejedelmi nyomdában készült (MKsz 1968: 207, Fazakas József és OSzKÉvk 1978: 332, V. Ecsedy Judit).

Cf. 1005*!; 1641!, –, →

Budapest Arch ① – Budapest Nat ① ① – Budapest Univ ① – Cluj-Napoca Acad ① – Cluj-Napoca Univ ① ①

Sylva Latinae linguae. Gyulafehérvár XVII. sz. közepe – Vide 2430

2315

⟨Kalendárium és prognosztikon az 1651. esztendőre. Kolozsvár 1650 typ. Heltai. – 16°⟩

Naptár és prognosztikon. – A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető.

Lehetséges ugyan, hogy a kalendáriumok kiadásában 1650-ben ismét szünet következett (vö. 1928), mert ebből az évből ma egyetlen kolozsvári nyomdatermék sem ismeretes.

Cf. 1828!

2316

⟨Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1651. Leutschau 1650 Bréwer. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Az 1650., 1655. és 1657. évre kiadott lőcsei német nyelvű naptárakból maradt fenn példány, így feltételezhető, hogy a kalendáriumok a hiányzó évekre is megjelentek. A párhuzamos magyar naptársorozat alapján tudott, hogy 1651-től kezdve a naptárak összeállítója Christoph Neubarth volt (vö. 2333).

Cf. 2273!

2317

ÁLVAREZ, Emanuel: *Emmanuelis Alvari e Societate Jesu De institutione grammatica libri tres, quorum secundus nuper est ad veterem fere grammaticorum[!] rationem revocatus. Leutschoviae MDCL typis Laurentii Breveri.*

A⁸–Z⁸, Aa⁸–Cc⁸ Dd¹ = 424 pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 725 – Čaplovič 964

Latin nyelvtan magyar és német értelmezésekkel. – A címvél után a szerző *Auctor lectori* című, rövid prózai bevezetője, majd két latin nyelvű verse olvasható. A nyelvtan három könyvből áll. Az első *Praefatió*jában a szerző felsorolja nyelvtana forrásait: Varro, Quintilianus, Gellius, Probus, Diomedes, Phocas, Donatus és Priscianus munkáit. Ezután *Admonitio auctoris* következik, amely a helyes kiejtésre inti a tanárokat és a tanulókat. Az első könyv fő része a latin alaktan szabályait foglalja össze. Minden esetben megadja példáinak német és magyar fordítását is.

Önálló címlappal, de folytatólagos füzetjellel és lapszámozással következik a *Liber secundus ad veterum fere grammaticorum rationem revocatus de constructione octo partium orationum. Lectori s.* című bevezetőjéből kiderül, hogy e változat Álvarez grammatikájának átdolgozása. A szabályok és a példák tőle származnak, de didaktikai megfontolásból megmaradt a hagyományos grammatikák megszokott szerkezete, amint ez a könyv címéből is kiderül. A latin mondattan szabályait összefoglaló második könyv az elsőhöz hasonlóan a példaként idézett szavak, kifejezések német és magyar megfelelőjét is megadja. Ez a rész a *De figurata constructione* című fejezettel ér véget, amely a legfontosabb stilisztikai szabályokat foglalja össze.

A *Liber tertius de syllabarum dimensione etc* a második könyvhöz hasonlóan önálló címlappal csatlakozik a kötethez. A latin prozódia szabályait közli.

A nagy hírű jezsuita grammatikáiról nyelvtanának ez a változata először 1584-ben Rómában látott napvilágot (Sommervogel I 225). E tankönyvet a szepesváraljai jezsuita gimnázium számára nyomtatták Lőcsén.

Cf. 1189; 2053, –, →

Budapest Univ ①

2318

CISIO, az az astronomianak tudományának rövid értelemmel való le-írása. A tsillagoknak, planetáknak és egbéli jeleknek, etc. külömb-külobm természeteknek folyásáról, az embereknek négy-fele complexiójáról, természetéről és tulajdonságiról, mindenik hólnapban mitsoda rend-tartással az ember élylen, mind ételben és italban, mind az aluvásban, förödésben, tisztulásban és érvágásbáb[!]. Az hires neves Kiraly Hegy Janos irásából magyar nyelvre fordittattott és sok helyeken meg-augealtatott. (Lötsen 1650 Brever Lörintz, Pongracz Nagy Mihaly Laszlo költségével.)

A⁸–K⁸ L⁴ = [84] fol. – 8° – Mult. ill., orn., init.

RMK I 1612 – Sztripszky I 1997a ← MKsz 1880: 299 – Caplovic 974

Öröknaptár és csfizio. – A nyomtatványnak előcímlapja van *Cisio* címmel, verzőjáb pedig a mecénás megnevezésével és impresszummal: *A nemzetes Pongracz Nagy Mihaly Laszlo maga költségével nyomtattatta ki Lötsén*. Az előcímlapot követi a valódi címlap impresszum nélkül, fametszetes illusztrációval, amely három, az időjárást vizsgáló embert ábrázol. A művet ajánlás, előszó és tartalomjegyzék vezet be: *A keresztyén olvasónak Istennek kegyelmét és áldását kívánja című kiadói ajánlás aláírás nélkül, Más előljáró beszéd és a Lajstroma a dolgoknak, melyek a Cisio után e könyvecskében következnek*. Ezután olvasható az öröknaptár magyar és latin nyelvű *Cisio* Janussal, hónapverssel és havonta a vásárok felsorolásával. A januári hónapvers kezdősora: *E hóban a húst füstben aszaltatom*. Az öröknaptár után latin nyelvű vers áll *Sequuntur officia XII mensium* címmel. Ezt követik a csillagászati, időjárási, egészségügyi, asztrológiai ismereteket közlő fejezetek a következő sorrendben: I. *A Föld kerektségéről, temérdekségéről és szélességéről* – II. *A csillagok a Földtől mely messze legyenek, és a planeták is mely nagyok* – III. *Az esztendőnek eleiről* – IV. *A Nap szökő esztendőről* – V. *A napnak kezdetiről* – VI. Tábla, mely mutatja, óránként melyik planéta uralkodik, mind éjjel, mind nappal – VII. Következik immár a hét planetáknak természetiről, járásáról, a 12 égbeli jelekben való házairól és az embereknek születésekről, és mindenik planetának órájában mi legyen jó megcselekedni, mi nem jó... – VIII. *A Napnak járásáról az égbeli 12 jelek által* – [A IX. fejezet kimaradt] – X. *Az égbeli XII. jeleknek természetiről, és a Napnak azokban való erejéről és cselekedetiről* – XI. Tábla, melyből megismerni, mindenik égbeli jegyben mit kell művelni és mit nem, melyben a j jót, az m mérték szerént, g gonoszt jegyez – XII. *Két planeták miképpen uralkodnak a Holdnak fénye szerént, és mikor szolgáltatnak szép tiszta, nedves és esős időt* – XIII. *Hány óráig a Hold világa fenn legyen éjszaka* – XIV. *Jövendő időnek állapotát a Holdnak fényéből miképpen megismerhetni* – XV. *Figura, melyben az esztendőnek négy fertályinak tulajdonsági, hónapi, égbeli jegyei és szelei megirattatnak* – XVI. *Az esztendőnek négy idejéről avagy részeiről* – XVII. *A szelekről...* – XVIII. *A négy elementomról* – XIX. *A négy complexióknak tulajdonságiról* – XX. *Miképpen ember éljen, hogy jó egészsége legyen* – XXI. *Az ember mint tartsa magát étel előtt* – XXII. *Az embernek életéről közönségesképpen* – XXIII. *Az álomról* – XXIV. *Purgatióról* – XXV. *Orvoslásról* – XXVI. *Förödésről* – XXVII. *A tizenkét hónapban az ember mint éljen, Isocrates [Hippocrates!] tanítása szerént; és néminémű napokról... a gyermekek születésekről való rövid practica* – XXVIII. *Erek vágásáról*. Ennél a fejezetnél magyar nyelvű vers is olvasható, melynek incipitmutatóra utaló kezdősora: *Aki eret akar vágatni* – XXIX. *Phisognomia...* – XXX. *Chyromantia* – XXXI. *Karácsony napjából jövendő egész esztendőnek állapo-*

tát miképpen megismerhetni Karácsony estiről – XXXII. Karácsony nap után való 12 napból, esztendőről esztendőre minden hónap állapotát miképpen megismerhetni – XXXIII. Paraszt embereknek regulái az időnek változásáról – XXXIV. Villámlásról – XXXV. A mennyütő kőről – XXXVI. Mennyütő kőnek miképpen kell Isten után ellene állani... – XXXVII. Az üstökös csillagról – XXXVIII. A szivárványról... – XXXIX. A Nap fényének fogyatkozásáról – XL. Az újságról és Hold fogytáról való tanúság, mely felette hasznos a magvető embernek, plántálónak és örökséghez való favágáshoz... – XLI. A földnek építéséről – XLII. Kézi compastom és árnyék óra... – [XLIII.] Praxis, miképpen megismérjed az órát a kezeden minden nap, mikor tiszta idő és verőfény vagyon – XLIV. Figura, mi módon álljon az ember, aki az órát akarja megnézni. Ezután fejezetszámozás nélkül egy hosszabb rész következik: A lovak betegségekről való orvosságok. Az országok és fő városokról, melyek s melyik egy jegy alatt vannak, feljegyzései című jegyzék zárja a kiadványt. A kötet 53 fametszetes illusztrációt tartalmaz: az öröknaptár és a XXVII. fejezet hónapillusztrációkat, a VII. fejezet fametszeteket az egyes bolygókról, a X. az állatövi jegyekről, a XIV. és a XL. a Hold állásáról, a XV. az évszakokról, a XXVIII. az érvágásról, a XXX. a kézjóságról, a XLII. és XLIV. fejezet a kézi compastomról. A címlapon látható illusztráció megismétlődik a parasztemberek reguláinál a XXXIII. fejezetben.

A *Cisio* címlap nélküli, csonka példányát Szabó Károly még csak hely nélküli, 17. századi nyomtatványként írta le (RMK I 1612). A teljes példány Ráth György könyvtárából került elő (MKsz 1880: 299, vö. Dézsi: Suppl. 45).

A csízio értékelő leírását Borsa Gedeon végezte el (OSzKÉvk 1974–75: 319–346). Megállapította, hogy a lőcsei kiadás forrásai: az először Erfurtban 1533-ban, majd a továbbiakban Frankfurtban megjelent *Temporal* és az 1592. évi kolozsvári csízio (684). A *Temporal* Johann Müller naptárának többszöri átdolgozásával keletkezett: ezért Regiomontanus (akinek nevét a lőcsei csízio lefordítva, Király-Hegy Jánosként adja) már nem tekinthető a kiadvány szerzőjének. A csízio szerkesztőjét ezért – Borsa véleménye szerint – ismeretlennek kell tartani, de esetleg szóba jöhet az előcímlapon szereplő Pongrácz László.

A lőcsei kiadás jelentősége abban áll, hogy a magyarországi csízio kiadások egészen a 20. század elejéig ennek a kiadásnak a szövegét és illusztrációit követték (vö. OSzKÉvk 1976–77, 307–378, Borsa Gedeon).

Cf. →

Budapest Acad ① – Budapest Nat ③ + cop. (Cluj-Napoca) – Budapest Univ ④ – Cluj-Napoca Univ ②

2319

[1] [IMÁDSÁGOSKÖNYV.] – [2] (Istenes énekek és dicséreték.) [Lőcse 1645–1655 Brewer.]

?, [A⁸–O⁸]P⁸=? + [152 ?]; + 87 + [1] pag. – 32°

Protestáns imádságoskönyv és énekek. – E korábban bibliográfiailag ismeretlen nyomtatvány kötetablából kiáztatott töredéke a pozsonyi evangélikus líceum könyvtárából került elő. A meglévő „P” füzet a 73–87. lapokat tartalmazza, rajtuk az *Istenes énekek* élőfej és néhány ének töredékes szövege található. Az utolsó levél számozatlan hátlapján *Táblája az énekeknek*

címmel a kiadványban olvasható énekek felsorolása áll. Ezeknek kiegészített kezdősorai a mutató eredeti sorrendjében a következők: 80: *Adjunk hálát az Urnak, mert érdemi* – 57: Balassi Bálint: *Bocsásd meg* – 71: *Krisztus ki vagy nap és világ, minket* – 15: Szenci Molnár Albert: *Haragodnak nagy voltában* – 35: Szenci Molnár Albert: *Hallgasd meg Uram [...]* (?) – 53 [vagy 55]: Szenci Molnár Albert: *Hallgasd meg Uram [...]* (?) – 69[?]: Szenci Molnár Albert: *Hálát adok neked [...]* (?) – [9?]: Szenci Molnár Albert: *Ó, mely sokan* – 48[?]: Szenci Molnár Albert: *Tehozzád teljes* – [3?]: Szenci Molnár Albert: *Uram, te nagy* – 15: Szenci Molnár Albert: *Úristen, kegyelmezz* – 75: *Úristen, téged* – 82: *Uram Isten, ki*.

A meglévő énekeket e korszakban az evangélikusok és reformátusok egyaránt használták, ezért a kiadvány felekezeti jellegére a töredékből nem lehet határozottan következtetni.

A megmaradt „P”-füzet lapszámozása (73–87) arra vall, hogy az énekeket csupán a kiadvány K₅ levelétől kezdték nyomtatni. (A lapszámozás az énekek elején újra kezdődött.) Feltételezhető, hogy egy 9,5 füzet terjedelmű imádságoskönyv (A⁸–I⁸ K⁴) függelékét képezték. Amennyiben végig volt lapszámozása, s elől nem tartalmazott további leveleket, az imádságoskönyv terjedelme 152 számozott lap lehetett. Hasonló imádságoskönyv énekekkel együtt megjelent már Lőcsén 1632-ben (1552) és 1646-ban is (2146).

A töredék a betűtípusok tanúsága szerint 1645–1655 között került ki a lőcsei nyomdából (Pavercsik Ilona megállapítása).

Cf. 1552; 2146, –, →

Bratislava Acad ④ – Budapest Nat cop.

2320

[1] KITONICH János – KÁSZONI János [transl.]: *Directio methodica processvs iudiciarii ivris consuetudinarii inclyti regni Hungariae per m. Joannem Kithonich de Koztanicza, artium liberalium et philosophiae magistrum, causarum regalium directorem et sacrae regni Hungariae coronae fiscalem*. – Rövid igazgatas a nemes Magyar országnak es hozzá tartozó részeknek szokott törvény folyasirol, mellyet deákbol magyar nyelvre fordított Kaszoni Janos Varadgyan. – [2] (KITONICH János: *Centuria certarvm contrarietatvm et dvbietatvm ex Decreto Tripartito desumptarum et resolutarum per m. Ioannem Kitionich de Koztanicza...*) *Leutschoviae 1650 typis Laurentii Breveri*.

a⁴, A⁴–Z⁴, Aa⁴–Zz⁴, Aaa⁴–Ttt⁴ Vvv² = [8] + 509 + [15] pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 835 – RMK II 727-728 – Čaplovic 966

A magyarországi perrendtartás kézikönyve latin és magyar nyelven. – Bevezetésképpen *Ad tyrones* címmel néhány, klasszikusoktól származó példázat olvasható, amely az ifjakat a jogtudomány tanulására buzdítja. Ezt követi *Haec quam luci publicae... damus* kezdőszavakkal Kitionich beszámolója munkája keletkezési körülményeiről és forrásairól. E két rész az 1619. évi latin nyelvű kiadásból van átvéve (1193(1)). Ezután Kászoni Jánosnak az 1647. évi

magyar nyelvű kiadás (2171) elé írt előszava olvasható, a fordítás nyelvi nehézségeiről: *Az olvasók holmi dolgokról tudósíttatnak*. A főrészben – *Directio methodica in processum iudicarium juris consuetudinarii inclyti regni Hungariae et partium eidem subjectarum*, azaz *Rövid igazgatás a nemes Magyarországnak és hozzátartozó részeknek törvény folyásáról* – egymás mellé nyomtatott két hasámban párhuzamosan olvasható Kitionich latin nyelvű munkája a magyarországi perrendtartásról, illetve ennek Kászoni János által elkészített magyar nyelvű fordítása.

Ezután önálló címlappal, de folytatódó füzetjelzéssel és lapszámozással következik a második mű, amelynek szövege és beosztása azonos az 1619. évi első kiadással (1193(2)), ám itt az *Index alphabeticus* után a sajtóhibák jegyzéke helyett magyar nyelvű tartalomjegyzék áll: *Mutató táblácska, e könyvbe foglalt dolgoknak rövid summája*.

Cf. 1193; 2171, –, →

In 30 bibliothecis 46 expl. – Bratislava Acad – Budapest Acad, Nat, Univ – Debrecen Ref Univ – London Nat – Martin MS – Praha Nat – Sárospatak Ref – Szeged Univ – Zagreb Univ etc.

Lagus, Jacobus: Εὐθανασίαν... Pauli Schuberti, ecclesiae Semproniensis... pastoris primarii... Leutschoviae 1650. = **Appendix 198**

2321

Vacat!

Madarász Márton: Kegyes élet gyakorlása... Lőcse 1650. – Vide 2421A

2322

MAGNES amoris divini a gymnasio Soc(iet)atis Jesu Scepusii... Pavlo Palfy ab Erdöd, regni Hungariae palatino ac per Hungariam locumtenenti, Cumanorum iudici, arcis Psoniensis supremo capitaneo et comitatus ejusdem supremo comiti, ... intimo consiliario, etc... patrono... dedicatus, nec non ab ejusdem Societatis Jesu gymnasij... juventute scenice propositus, cum primo facultatem rhetoricam humanitati adjecisset Scepusii. [Leutschoviae] 1650 [Brewer].

A⁴ B² = [6] fol. – 4° – Orn., init.

MKsz 1966: 169 – Caplovič 968 – Staud I 456–457

Iskoladráma programja és szereposztás. – A címlevél hátán *Proloquium* dicsőíti a Pálffy családot. Ezután kezdődik az iskoladráma programja, amely Jézus születésének idején a pász-

torok, a napkeleti bölcsek és a betlehemi aprószentek bibliai történetéről szolt. Részei: *Prologus*, öt *Actus* és *Epilogus*. Az *Actusok* négy, ill. öt jelenetből (*scena*) álltak, de ezek tartalmát nem részletezi a program. Az egyes felvonások végén *Chorus* ill. a 2. *Actus* végén *Chorus* és *Intermedium*, a 3. *Actus* végén *Intermedium* és *Chorus* van. Végül *Nomina actorum* sorolja fel a 1650. évi előadásának szereplőit: Ignatius Scheitt nobil., infim. – Casimirus Markiewicz nobil., rhetor – Casimirus Sobkovicz nobil., Christophorus Horvath nob., Jacobus Rosza, Christoph. Michaelis poetae – Franc. Bochenski, Jacobus Snyurka, Georg. Vatekovski, Matthias Vidkovicz, Stephan. Komáromi nobil., gramm. – Stephan. Budovnicki, Joann. Rotlauff, Simon Petrikovski syntaxist. – Albert Kurpius, Bartholom. Ormanicz, Laurent. Sagittarius, Ladislaus Szinnyi nob., Lucas Kluhoschovszki princip. – Andreas Harmath nob. Ung., poeta – Adamus Görgei nob. Ung., Casparus Hedri nob. Ung., Salamon Kisner princip. – Thomas Targi nob. Ung., Joann. Berkovski, Joann. Dipkovicz, Petrus Horanski nob., Emericus Kiss nobil., gramm. – Fabjanus Kosseczki, Georg. Kiszelius, Joan. Regulus, Christoph. Rosza syntax. – Gabriel Görgei nob. Ung., Joann. Malichki, Johan. Lehocki nob., princip. – Ladislaus Körtvélesi nobil. Ung., synt. – Andreas Hartanyi nob. Ung., Paul. Polentinus nob. Ung., Laurent. Szuchaki, Martinus Sombori, Stephanus Ravasz nob. Ung., grammat. – Matthias Almasi, Petrus Saskovich, Samuel Draveczi nob., Samuel Zaborski nobil., Joann. Dravecki nob., Blasius Tomkovicz, Caspar Hedri nob., Ludovicus Tarnoci nob., Matthias Dobovai nob., Joan. Dovorani, Matthias Margas prin. – Matthias Mokro nobil., rhetor. – Mich. Perinski, Joan. Berzevicei nob., Steph. Görgei nob., Steph. Berzevicei nob., Petrus Manovski, Georg. Vatecovski, Andreas Martinovski, Petr. Goreczki, Joan. Urbanovicz, Alb. Gladeczi nob., Valent. Griakuski, Albertus Krausovski, Georg. Sartoris, Joan. Tabanus, Joan. Beckai nob., syn. – Vencesl. Kiszeli nob., Alexander Jablonski nob., gram. – Matthaeus Zarzecki, Georgius Kosztolany nob., syntaxist. – Joan. Szolakovicz, Laurentius Saskevicz poetae – Francisc. Keglinski, Georg. Reneska, Georg. Kopiczinski, Matth. Saliternik, Blasius Boriczka gramm. – Matthias Mokro nob., Balthasar Lehoczki nob., Joan. Jablonski nob., rhetor. – Albertus Skultetus, Petrus Zivecki poet. – Christianus Beruvalt nob., Georg. Robecius syntaxist. – Stephanus de Csák rhetor. – Jacob. Mraz nob., Caspar Ziveczki, Andreas Basta, Jacobus Robeci, Francis. Fekete nob., Joan. Stankai nob., Ludovicus Frelich nob., Philippus Heiduk parvist. – Ladislaus de Csák gramm. – Paulus Tobolinus syntaxist., Joann. Tauber Viennensis, gramm. – Petrus Fekete nobil., poet. – Stephanus Desöfi nob., David Bellevari nob., princip. – Andreas Bersevic nob., Ludovicus Bersevic nob., gramm. – Alexand. Nagylesenyi nob., syntax. – Franciscus Suabi nob., Mich. Repasi nob., gram. – Andr. Horvath nob., Christoph. Selenka princip. – Franciscus Cheglinski, Georgius Kosmus, Jacobus Kotlekus parvist. – Jacobus Robecula, Joann. Krakovski, Joann. Michaelis, Leonardus VVarecki, Matthias Faber, Joann. Sartoris, Jacobus Dudek, Matthias Sartoris, Matthias Debinski infimist. – Sigismund. Czemzicki nob., Joann. Horvath nob., Petrus Incedi nob., Georgius Laki nob., synt. – Samuel Bertoti nob., princ. – Blasius Kemchik, Emericus Huszar nob., Joann. Bechkai nob., gramm. – Andreas Basta nob., Christoph. Slenka, Christoph. Cheglinski, Georg. Gladiator, Joann. Trinka nob., Sebast. Gribek, Joann. Soós nob., Jacobus Dudek, Petrus Janek, Steph. Görgei nob., Samuel Kirschner, Valentin Kaffski parvist. – Joann. Bersevic nob., Simon Petrikovski, Georgius Horvath nob., Casparus Berzevic nob., Matthaeus Stephanski parvist. – Joannes Nagylesenyi nob., poet. – Jacobus Kolter, Joann. Kramar parvist. – Joannes Manovita principist. – Jacobus Suatkovich parvist. – Nicolaus Tarnoci nobilis, grammatista.

A bemutató előadást a szepeshelyi jezsuita gimnázium hallgatói tartották az 1650. esztendőben Pálffy Pál nádor, az 1648 óta működő szepeshelyi jezsuita gimnázium patrónusa tiszteletére abból az alkalomból, hogy a gimnáziumban megkezdte működését a retorikai osztály

is. Jozef Kuzmík valószínűnek tartotta, hogy e darab Szuhay Pálnak tulajdonítható (Slovník II 743). Szuhay azonban ebben az évben *operarius slavonicusként* szerepel a jezsuita rend névjegyzékében (Lukács III 281). A darab feltételezhető szerzője Mártonfalvy László Ignác, aki 1649 és 1651 között Szepeshelyen a humaniorák és a grammatika professzora volt (Lukács: Catalogus II 953).

A nyomtatvány egyetlen példányát Holl Béla ismertette (MKsz 1966: 169). A betűtípusok és a könyvdíszek alapján a lőcsei nyomda terméke (Pavercsik Ilona megállapítása).

Budapest *Nat cop.* – Budapest *Piar* ①

2323

MOLNÁR Gergely: *Elementa grammaticae Latinae pro recta institutione juventutis scholasticae ex prolixioribus grammaticorum praeceptis in breve compendium contracta* a Gregorio Molnár. Nunc noviter emissā... purgata. Leutschoviae 1650 typis et sumptibus Laurentij Breveri.

A⁸–I⁸ K⁷⁺¹ = [79] fol. – 8° – Orn.

RMK II 730 – Čaplovič 969

Latin nyelvtan. – E nyomtatvány tartalma és beosztása teljes egészében megegyezik a csak töredékből ismeretes 1647. évi lőcsei kiadásával (2182). A címlével hátán vers olvasható *Ad studiosos grammatices*. Ezt követi a nyelvtan korábbi átdolgozójának, Alvinci Péternek Debrecenben 1602 júliusában kelt előszava *Candido lectori salutem*. – A főrész négy fejezetben mutatja be a latin nyelv elemeit (*De orthographia* – *De etymologia* – *De syntaxi* – *De prosodia*). Sok helyen feltünteti a példák magyar megfelelőit is. Utána *Exercitatiuncula... secundum singulas grammaticae partes* következik. Majd J. S. (Joannes Szele de Sabaria? Az 1602. évi debreceni kiadás szerint (vö. 887) ő az *Ad studiosos grammatices* szerzője, feltételezhető ezért, hogy őt rejti a J. S. monogram.) – *In laudem grammaticae* és *Paulus Thuri Studiosae juventuti* című verse után *Regulae quaedam brevibus metris comprehensae*, hexameterekbe foglalt szabályok olvashatók. Ezeket *Versus de nominibus et verbis defectivis* egészítik ki. A nyomtatványt az 1613-i debreceni (1049) és az 1643-i brassói (1988) kiadásokhoz hasonlóan *Gratiarum actio et precatio quotidiana pro felici rerum et studiorum successu* című imádság zárja.

E nyelvtankönyv az impresszum szerint a lőcsei nyomda saját kiadásában jelent meg (vö. OSzKÉvk 1980: 370, Pavercsik Ilona).

Cf. 628*!; 887*!; 1988, 2182, –, 2620, –.

Budapest *Acad cop.* – Levoča *Ev* ①

Olim: Szeben ev. gimn.

Neuheller, Johann Jakob: *Christliche Leichpredigt bey... Begräbniss des... Pauli Schuberti... Leutschau 1650.* = **Appendix 199**

2324

[PAPCZYNSKI, Stanislaw]: *Immatuum occasum integerrimi juvenis qui in ipso ingressu rhethorices accidit nobili et generoso Vladislao Wolinski, in Collegio Podolinensi lugubri calamo depictum. E voto amoris... discipuli sui posthumi auctor reliquit maestis amicis Matthias Casimirus Piotraszkiewicz, artium et philosophiae doctor ac cursus philosophici Podolinensis professor. [Leutschoviae] MDCL [Brewer].*

A⁴ B⁴ C² = [10] fol. – 4° – Orn., init.

Estreicher XXIV 294 – MKsz 1966: 169 – Čaplovič 971

Gyászbeszéd. – A művet az elhunyt nagybátyjának, ...*Joanni de Lesczyny Bilina, tutori et avunculo... Wladislaw Wolinski...* ajánlotta keltezés nélkül ...*M. C. P. art. magister, philosophiae d. ac profes.* Ezután *Posthumum mnemosynon doloris* címmel következik a gyászbeszéd az ifjúkorában elhunyt Wladislaw Wolinski felett. Az éppen a retorika osztályba lépett tanulót diáktársai és tanárai jelenlétében búcsúztatták a podolini piarista gimnáziumban. Az esemény pontos dátumát a kiadvány nem tünteti fel.

A nyomtatási hely nélkül napvilágot látott kiadványt korábban lengyelországi nyomtatványként tartották számon, mégpedig a címlapon is szereplő podolini filozófia-tanár. Maciej Kazimierz Piotraszkiewicz műveként (Estreicher XXIV 294). A budapesti Központi Kegyesrendi Könyvtárban található három példány alapján Holl Béla helyesbítette a fenti feltételezéseket (MKsz 1966: 169). A mű „M 78/3” jelzetű példányán a következő feljegyzés olvasható: „Hanc orationem fecit Stanislaus a Jesu Maria... Quae in lucem sub nomine supra memorati authoris prodiit Podolini.” A gyászbeszéd valódi szerzője tehát nem a címlapon feltüntetett tanár, hanem egy diák volt: a Stanislaus a Jesu Maria piarista rendi nevet használó Stanislaw Papczynski. A nyomtatvány pedig a betűtípusok és könyvdísz alapján Lőcsén, a Brewer-nyomdában látott napvilágot (Pavercsik Ilona megállapítása).

Stanislaw Papczynski (1631–1701) piarista paptanárnak ez az első, nyomtatásban megjelent műve, amelyet még 19 éves korában írt. Később évtizedekig működött Varsóban, ahol számos további munkát adott közre (vö. Estreicher XXIV 54–55).

Budapest Nat ① – Budapest Piar ① ① ① – Wrocław Ossol ①

2325

[PÓLI István]: *Historia az Iovenianvs nevű romai csaszarnak Isten ellen való felfuakodásáról és az nagy Vr Istennek rajta tött boszszú-állásáról és elébbi tisztiben való állásáról. Melly deákból magyarrá fordittatott 1593. esztendőben. Nota: Szánnya az Ur Isten hiveinek romlását, etc. [Lőcse cr. 1650 Brewer.]*

A⁴ B² = [6] fol. – 4°

RMK I 369 – Appendix 100 – Čaplovič 2570

Moralizáló verses história. – Önálló címlap nélkül jelent meg, incipitmutatóra utaló kezdőso-
ra: *Sok szép dolgok nekünk megirattatván vannak. A kiadvány szövege, némi romlással meg-
egyezik a 16. század végi debreceni (777) kiadással (ItK 1918: 174–175, György Lajos).*

Újabb szövegkiadása ld. incipitmutató.

A hely és év nélkül megjelent nyomtatványt Szabó Károly XVI. századi kiadásnak tartotta
(RMK I 369). György Lajos szerint a 17. század első negyedében nyomtatták Lőcsén. Ján Cap-
lovic 1620 körüli hely nélküli nyomtatványként írta le (2570). Pavercsik Ilona megállapította,
hogy a verses história valóban a lőcsei nyomda terméke, de betűtípusai alapján legkorábban
1644-ben készülhetett. Mind a szövegtípus elhasználtsága, mind a papír vízjegye alapján a
kiadványt legvalószínűbben 1650 körül nyomtatták (MKsz 1978: 360–362, vö. **Appendix 74**
és **Appendix 100**).

Cf. 777; 924; –, →

Budapest *Nat* ①

2326

PRAGMATICON mitrophoricon, quod... Matthiae Tarnoci de Lelocz, epi-
scopo Csanadiensis, praeposito Scepusiensis... consiliario... mecaenati suo
singulariter gratioo gymnasium Societatis Jesu Scepusij debitae gratitu-
dinis testimonio dedicauerat, cum idem... ad episcopatus Csanadiensis
evectus infulam anno sancto consecraretur MDCL. [Leutschoviae] (1650)
[Brewer].

A⁴–C⁴ D² = [14] fol. – 4° – Orn., init.

Sztripszky II 2555/103 ← MKsz 1890: 260 – Caplovic 972

Köszöntőversek. – A nyomtatványt Tarnóczy Mátyás 1650-ben csanádi püspökké szentelé-
se alkalmából készítette a szepeshelyi jezsuita gimnázium. A címlevél hátán *Proloquium* szól
az ünnepelthez. Ezt *Mitra Persica* címmel követi a főrész, amelyet *Argumentum* vezet be. Eb-
ben a szerző Luctatius Placidusnak Publius Papinius Statius *In primum librum Thebaidos*
írott interpretatiojára (első kiadás Velencében 1483) hivatkozva idézi, hogy a perzsák a Napot
Mitrának nevezik és tisztelik. Ennek mintájára a szerző Tarnóczyt tekinti a szepességek
számára Napnak, azaz mitrának. Ezt a gondolatot a *Reverendissimum praesulem solem esse*
című részben fejti ki. A Napnak, vagyis mitrának a dicsőítését és jellemzését hat vers részle-
tezi. Címük a következő: [1] *Mitra Persica sapientiae* – [2] *Mitra copiae* – [3] *Mitra*
incorruptibilitatis – [4] *Mitra ornatus* – [5] cím nélküli vers, amelynek kezdősora: *Ergo*
Calestrae turpe genus Mitrae – [6] *Mitra regni* – [7] *Mitra sapientiae*. A versek a {4} számú ki-
vételével alkaiozsi strófákban íródtak. Közöttük prózai magyarázó részek olvashatók. A
nyomtatványt ugyancsak prózában írt dicsőítő szöveg zárja.

A versgyűjtemény szerzője valószínűleg Mártonfalvay László Ignác, aki ebben az évben a
szepeshelyi gimnáziumban „rhetor et poeta” volt (Lukács III: 281).

E kiadványt először Horváth Ignác ismertette (MKsz 1890: 260). Az ő adatát vette át Sztripszky Hiador (II 2555/103). A hely nélkül megjelent nyomtatványt Ján Čaplovič a lőcsei kiadványok között írta le (972). Megállapítását a betűtípusok vizsgálata megerősíti (Pavercsik Ilona közlése).

Budapest Acad ①

Ratulowski, Joannes: Ramus stemmatis gentilitii.. Leutschoviae 1650. – Vide 2274

2327

RHENIUS, Johann: [1] Compendium Latinae grammaticae pro discentibus scriptum, et nunc post accuratas censuras academiarum et scholarum illustrium postremo recognitum atq(ue) sublatis omnibus mendis typographice editum a m(agistro) Johanne Rhenio. – [2] Accessit nomenclator grammaticus per omnes partes completus. Leutschoviae MDCL typis et sumptibus Laurentii Breveri.

A⁸–Z⁸; Aa⁸–Ee⁸ Ff⁷⁺¹ = [20] + 442 pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 732 – Čaplovič 975

Latin nyelvtan és latin-német szójegyzék. – A címlevél után *M. Johan. Rhenius* Lipcsében 1618. április 14-én kelt ajánlólevele olvasható *viris... Saxoniae electori... a consiliis intimis et ecclesiasticis, ... promotoribus meis*. A főrész a következő fő fejezetekben tárgyalja a latin nyelv rendszerét: *De orthographia* – *De etymologia* – *De nomine* – *De verbo* – *De participio* – *De adverbio* – *Syntaxis* (CXVII pontban) – *De prosodia*. Egyes esetekben a nyelvtani szabályok és a magyarázatokul idézett példák – különösen az igeragozást bemutató részben – német nyelvű értelmezésekkel is el vannak látva. A nyelvtanhoz *Nomenclator grammaticus ad m. Rhenii Compendium pertinens* csatlakozik, amely a főrészben nem tárgyalt latin szavak német fordítását, értelmezését adja meg előfordulásuk sorrendjében.

Johann Rhenius (1574–1639) a lipcsei Tamás iskolában kezdte működését, majd 1618-tól Eislebenben, 1633-ban Kielben, 1634-től haláláig Husumban volt gimnáziumi rektor. Műve előszavában elmondja, tanulmányai során határozta el, hogy megjobbítja a szászországi iskolákban használatos, Melanchthon-féle latin grammatikákat. Munkája első változatát (Lipcse 1611) igen sok támadás érte. Erről könyvet is jelentetett meg *Historia belli grammaticalis Rheniani cum examine Centuriarum Erasmi Schmidii.. Schleusingae 1617*.

A lőcsei kiadás a címe és előszavának kelte alapján már azt a kiadást vette alapul, amelyet Rhenius az átdolgozását ért kritikai megjegyzések figyelembevételével jelentetett meg először 1618-ban Lipcsében. (Vö. Bartók 27).

Cf. 1792, 2109, –, →

Budapest Nat cop. – Sibiu Mus ①

2328

S[ANCTUS] GERARDVS Csanadiensis episcopus, apostolici regni Hungariae apostolus ac martyr. Tragoedia ab... studiosa juventute gymnasij Societatis Jesu Scepusij in scenam data, praemiantem jam secundo navatam in literis operam liberalitate... Matthiae Tarnoci de Lelócz, praepositi Scepusiensis... cum idem... in episcopum Csanadiensem consecraretur, anno Christi 1650. die 4. Sept(embri). [Leutschoviae] 1650 [Brewer].

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 726 – Čaplovič 965 – Staud I 457

Iskoladráma programja és szereposztás. – A címlevél hátlapján *Argumentum* foglalja össze a dráma tartalmát. Eszerint a színdarab egy magyarországi *Martyrologiumra* és Bonfini történeti munkájára hivatkozva (2. Decas, 1–2. lib.) mutatja be Gellért csanádi püspök magyarországi tevékenységét és mártírhálálát. A színdarab *Prologusból*, öt felvonásból (*actus*) és *Epilogusból* áll. A nyomtatvány utolsó lapján *Nomina actorum praecipuorum* közli a szereplő diákok nevét: Georgius Adamus Horvath, rhetor – com. Ladislaus Emericus de Csák, grammaticus. – Petrus Fekete nobil. Ung., poeta – Andreas Paulus Harmath nob. Ung., poeta – c. Stephanus de Csák – Balthasar Lehocki, rhetores – Joannes Berzeviczei nob. Ung., syntaxist. – Christophorus Horvath nob. Ung., poeta – Georgius Robecius Polonus, Christianus Bervaldt, Nicolaus Görgei nobilis Ungarus, syntaxist. – Joannes Nagylesenei nobil. Ungarus, poeta – Michael Horvath nob. Ungarus, syntaxist. – Martinus Szent-Iváni nob. Ungar., syntax. – Adamus Pechi nobilis Ungarus, grammaticus – Georgius Horvath nobil. Ungarus, syntaxista – Stephanus Ravasz nob. Ungarus, grammaticus. – Nicolaus Tarnoci nobil. Ungarus, syntaxista – Melchior Domik nobil. Ungarus, grammaticus. – Georgius Kosztolani nobilis, syntaxista – c. Ladislaus Vesseleni de Hadad principista – Ignatius Scheit, infimista – Paulus Dobolinus, syntaxista – Adamus Kende, David Belavari, Daniel Hess, Stephanus Desüfi nobiles Ungari, infimistae – Franciscus Fekete, Sigimundus Chemnicki, Joannes Szikszai nobiles, principistae – Petrus Incedi, grammaticus – Andreas Berzeviczi, grammaticus. – Albertus Scultetus, poeta – Joannes Lehocki, grammaticus – Aloysius Laki nobilis Ungarus, syntaxista – Matthaeus Zarsecki, syntaxista.

Ezt az iskoladrámát a szepeshelyi jezsuita gimnázium tanulói 1650. szeptember 4-én mutatták be abból az alkalomból, hogy Tarnóczy Mátyást, a jezsuiták pártfogóját csanádi püspökké szentelték.

A darab szerzőjének Jozef Kuzmík Szuhay Pált tartotta (II 743). Szuhay azonban ebben az esztendőben mint „missionarius concionator” szerepel a jezsuita rend névjegyzékében (Lukács: *Catalogi personarum* II 766). Valószínűbb, hogy a darab szerzője Mártonfalvy László Ignác, aki 1649 és 1651 között Szepeshelyen a humaniorák és a grammatika professzora volt (Lukács: *Catalogus* II 953).

A nyomtatási adatok nélkül megjelent nyomtatványt Szabó Károly (RMK II 726) és Ján Čaplovič (965) indokoltan lőcsei nyomtatványnak tartotta.

Budapest Univ ①

2329

S[ANCTUS] STEPHANUS. Tragoedia filialis observantiae... titulo... Stephano de Csak... ab... comitibus Stephano Ladislaoq(ue) filiis caeterisq(ue) gymnasii Societatis Jesu Scepusij auctoribus in scenam data anno Christi 1651 die 1. Januarij. [Leutschoviae 1650 Brewer].

§⁴ = [4] fol. – 4° – Orn.

MKsz 1966: 170 – Čaplovič 978 – Staud I 457–458

Iskoladráma programja és szereposztás. – A címlap hátán *Argumentum* foglalja össze az Apostolok Cselekedetei 6–7. része alapján Szent István első vértanú élettörténetét és halálát. Ezt *Prologus* követi. A darab négy felvonásból (*actus*) áll. Az első négy jelenetre (*scena*) és kórusra; a második öt jelenetre és két közjátékra (*intermedium*), a harmadik négy jelenetre és kórusra; a negyedik nyolc jelenetre oszlik. A nyomtatvány utolsó levelén *Nomina actorum* címen a szereplők névsora olvasható: c. *Stephanus de Csák rhetor* – c. *Ladislauus Vesseleny grammatista* – *Georgius Horvath rhetor* – *Syntaxist[ae]: Andreas Hartyany* – *Melchior Domik* – *Emeric. Kis* – *Joannes Rothlauff* – *Christophorus Lehocki*. – *Grammatist[ae]: Joannes Dovorany* – *Ladislauus Körösi* – *Petrus Horanski* – *Franciscus Suabi* – *Stephanus Görgei* – *Matthias Sirocki*. – *Rhetores: Balthasar Lehocki* – *Andreas Harmath* – *Joannes Nagylessenei* – *Petrus Fekete*. – *Grammatist[ae]: Joannes Talarkovicz* – *Joannes Urbanovicz* – *Martinus Pauluskovicz* – *Petrus Kotelszky* – *Rhetores: Christophorus Horvath* – *Albertus Skultety* – *Georgius Robertius* – *Matthaeus Zarsecki*. – *Grammatistae: Adamus Kizsel* – *Ignatius Lugovicz* – *Michael Repasi* – *Casparus Hedri*. – *Petrus Ziveczki rhetor* – *Poetae: Georgius Kosztolany* – *Georgius Kizselius* – *Martinus Szuchnovicz* – *comes Ladislauus de Csák* – *Francisc. Török* – *Joann. Harsagi infim.* – *Franciscus Fekete* – *Stephanus Desüfi* – *Andreas Bersevic* – *Albertus Skultetus* – *Georgius Robertius*. – *Poetae: Aloysius Laki* – *Paulus Dobolinus* – *Nicol. Tarnoci*. – *Ignatius Scheitt infim.* – *Joannes Szikszai grammat.* – *Daniel Simonis infim.* – *David Belevari* – *Petrus Incedi* – *Adamus Kende* – *Paulus Prokop* – *Martinus Mraz* – *Jacobus Snyurka* – *Christophorus Rossa* – *Sigismundus Czerniczki* – *Michael Nagy lesenei poeta*.

A bemutató előadást a szepeshelyi jezsuita gimnázium hallgatói, köztük ifj. Csáky István és László adták elő Csáky Istvánnak a tiszteletére 1651. január elsején.

Jozef Kuzmík e darab szerzőjének a szepeshelyi jezsuita gimnázium akkori poétika és retorika professzorát, Szuhay Pált tartotta (Kuzmík II 743). Szuhay azonban 1648 és 1650 között „missionarius concionator”-ként szerepel a jezsuita rend katalógusában majd 1653 és 1658 között működött Szepeshelyen (Lukács: *Catalogi personarum* II 766). E darab szerzője Szuhay utóda, Mártonfalvy László Ignác lehetett, aki az osztályt ekkor vezette (Lukács: *Catalogus* II 953).

E kiadványt először Holl Béla ismertette 1961. évi lőcsei nyomtatványként (MKsz 1966: 170). Ján Čaplovič már helyesen 1650. évinek írta le (978). Megalapozottan feltételezhető ugyanis, hogy a nyomtatásra már az 1651. január elsején tartott előadás előtt sor került. A lőcsei nyomtatást a betűk és nyomdadíszek vizsgálata megerősíti (Pavercsik Ilona megállapításai).

Budapest *Nat cop.* – Budapest *Piar* ①

2330

SAPIENTIA Salomonis in Roboamo perdita et... principi ac d(omi)no... Georgio Lippay, archiepiscopo Strigoniensi, ejvsdemq(ue) comitatus perpetuo comiti, legato nato, primati Hungariae nec non... intimo consiliario etc... ab... prae nobili gymnasij Societatis Jesu juventute in scenam data Scepusij ipsis feriis antecinerilibus... [Leutschoviae] MDCL [Brewer].

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn., init.

MKsz 1966: 170 – Čaplovic 976 – Staud I 456

Iskoladráma programja. – A címlapon bibliai idézet. A címlap hátán *Proloquium* dicsőíti Lippay György esztergomi érseket, a szepeshelyi jezsuita gimnázium patrónusát. A Salamon király fiáról, Roboamról szóló dráma a tartalmi kivonat szerint öt felvonásból (*actus*) áll. A felvonások jelenetekre (*scaena*) és kórusokra (*chorus*) tagolódnak.

A bemutató előadást a szepeshelyi jezsuita gimnázium hallgatói 1650-ben farsangkor adták elő.

Jozef Kuzmík valószínűnek tartotta, hogy e darab szerzője a szepeshelyi gimnázium akkori poétika és retorikaprofesszora, Szuhay Pál volt (Kuzmík II 743). Szuhay azonban 1648 és 1650 között „missionarius concionator”-ként szerepel a jezsuita rend katalógusában (Lukács II 766). A darab szerzője inkább Mártonfalvay László Ignác lehetett, aki 1649-től 1651-ig Szepeshelyen a humaniorák és a grammatika professzora volt (Lukács: Catalogus II 953).

A nyomtatványt először Holl Béla ismertette (MKsz 1966: 170). A betűk és a nyomdatiszkek alapján a lőcsei nyomda terméke (Pavercsik Ilona megállapítása).

Budapest *Nat* cop. (Budapest Piar + Martin) – Budapest *Piar* ① – Martin *MS* ①

2331

SNÁŘ welmi pěknij, zmnohych spisuw mudrcuw starých y nowých y kněh Zákona obogijho wybrany wedlé přijhod lidských skrze sny gim od Boha zgewowané. K výstráze lidské skrze k těm podobné sny častokrát gim vkázané. We dwanaćt kněh rozdělený a nynij opět znou wytisstěny. W Lewočj MDCL [Brewer].

A⁸–S⁸ T⁴ = [148] fol. – 8° – 1 ill., orn., init.

RMK II 733 – Čaplovic 977

Álomfejtőkönyv biblikus cseh nyelven. – A 12 könyvbe foglalt álommagyarázatokat tartalmazó kötet beosztása: *Předmluva na snář* (Előszó az álmoskönyvhöz); *Počínají se první knihy* (Kezdődik az első könyv); *Dokonává se Snář* (Végződik az álmoskönyv) – *Počíná se registrum na snář podle abecedy* (Kezdődik az álmoskönyv regisztruma ábécé szerint); *Dokonává se registrum dobře spravené* (Végződik a jól elkészített regisztrum).

Ezen álmoskönyv összeállítójának Vavřinec z Brezové-t (1370?–1436?) tartja a szakirodalom (Knihopis 1353–1355). A prágai egyetemen végezte tanulmányait. 1391-től plébános több csehországi helységben, majd 1419-ig IV. Vencel cseh király udvari lelkésze a prágai királyi udvarban. Műve nyomtatott formában talán 1550-ben, biztosan 1581-ben és 1614-ben jelent meg Prágában. A lőcsei kiadás címlapján olvasható *Znovu vytistěný*, azaz „újra kinyomtatva” megjegyzés, valamint a szerkezet és a szöveg pontos egyezése bizonyítja, hogy Lőcsén ezt a művet nyomtatták ki újra.

Budapest Acad cop. – Prešov Ev ①

2332

SZEP beszélgetes két asszony ember, Agota es Borbala között. Megfordítottatott penig nemetből magyarrá az historia olvasóknak kedvéért. Lőcsen 1650 [Brewer].

A⁴ B⁴ C² = [10] fol. – 4° – Orn., init.

Sztripszky I 1998/205 ← MKsz 1879: 23 – Čaplovič 979

Erkölcsei oktatás. – A címlevél hátán cím nélkül kezdődő főrész két asszony: Ágota és Borbala társalgását adja közre párbeszéd formában. Ágota elégedett férjével, Borbála viszont nagyon panaszkodik kártyás, kikapós párjára. Ágota példákkal és a Bibliára való hivatkozásokkal igyekszik meggyőzni felindult beszélgetőtársát arról, hogy nem szitokkal, hanem *tűrés-sel és szelídséggel s édes, hűséges beszéddel* (C_{1b}) hasson urára.

Stoll Béla vetette fel (MIrodT II 322), hogy e dialógus szerzője az a Gyirva Vencel lehetett, akinek 1649-ben két másik, németből fordított dialógusa is fennmaradt (2269 és 2270). Varga Imre ugyan tartalmilag és nyelviileg közelállónak érezte a *Szép beszélgetést* Gyirva Krisztus urunknak Szent Péterrel való beszélgetése című művéhez (2269), de ezt még nem tekintette elégséges bizonyítéknak a szerzőséghez (RMKT XVII/9 657). Stoll Béla véleménye szerint a *Szép beszélgetés* alig őrzött meg valamit a végső eredetijének tekinthető erasmusi *Colloquia familiaria* csipős és szellemes hangjából, ezért stílusa inkább a prédikátorok asszonyoktató énekeire emlékeztet (MIrodT II 322–323).

Budapest Nat ①

2333

[1] UJ ÉS O kalendariom Christus Urunk születése után 1651., melybe a havak, hetek és innepek, plánéták járási, aspectusok és időknék folyási, napnak és éjnek hossza, Nap fel-támadása és le-nyugovása meg-található, etc. Silesiára és Magyar országra alkalmaz(va) Ne v b a r t h C h r i s t o p h, silesiai Boleszlauz által. – [2] (Astrologiai tartosságos vélekedés... 1651.

esztendőre... nagy figyelmetes szorgalmatossággal szerzette és meg-írta boleszlaviai Neubarth Christoph.) Lötsén [1650] Brever Lörintz.

A^a–E^s = [40] fol. – 16°

RMK I 849 – Čaplovič 970

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – Az év jellemző adatai és a naptárjegyek magyarázata után a hónapok naptártáblái következnek magyar nyelvű Csisó Janussal. A hónapversek januári kezdősora: *Fürödj, kicsint igyál.* Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon fejezetei: *Első része. Ez esztendőnek különböztető négy részeiről és azoknak közönséges ideiről. I. A télről – II. A tavaszról – III. A nyárról – IV. Az ősztől – Második része. A Napnak két sötétségéről, melyek e földön ebben az esztendőben meglátszanak. – Harmadik része. Hadról és békeségről és egyéb világi dolgokról – Negyedik része. Ez esztendőbeli egészségekről és betegségekről – Ötödik és utolsó része. Ez esztendőbeli termésről és ismét terméketlenségről.* A prognosztikon után a *Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is című vásárjegyzék* következik. A kiadványt a *Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól* zárja, amely az 1650. év eseményeivel fejeződik be.

Christoph Neubarth (1607–1681) sziléziai asztrológus naptárai 39 éven keresztül jelentek meg Görlitzben. A 17. század második felében ő, majd fia, Johann kalendáriumait adták ki leggyakrabban Magyarországon.

Cf. 1650!

Budapest Acad ① ③* – Budapest Nat ①

Aszalai, Stephanus: Index seu compendium operis Tripartiti et generalis decreti constitutionumque incltyti regni Hungariae decretorum. Tirnaviae 1650. = **Appendix 200A**

Kalendárium az 1651. esztendőre. Nagyszombat 1650. = **Appendix 201**

2334

[NÁDASI János]: Annus morientium et mortuorum solatio et auxilio sacer, per singulas anni totius ferias secundas brevibus utrosq(ue) juvandi officijs et exemplis explicatus et sodalit(ati) Beatissimae Virginis Visitantis datus, liberalitate adm(odum) reverendi domini Adami Szalkovichs, canonici Strigoniensis. Tyrnaviae MDCL typ. Academicis per Philippum Jacobum Mayr.

†⁴, A¹²–Z¹² Aa¹² Bb¹² Cc⁸ = [8] + 610 + [6] pag. – 12°

RMK II 735 – Čaplovič 1950

Katolikus elmélkedés. – A címlap hátán *Lect. opt. sal.* felirattal utalás VIII. Orbán pápának a címben megnevezett Mária-társulatot jóváhagyó dekrétumaira (vö. 2337). Ezt követi Adamus Szalkovics esztergomi kanonok Nagyszombat, 1650. július 2-án kelt ajánlása Szűz Máriához *Maria, fidelis Mater morientium et mortuorum* megszólítással, majd a nagyszombati akadémia kancellárjának, *Eustachius Stainapergerus* jezsuitának jóváhagyása Nagyszombat, 1650. július 2-i keltezéssel.

A könyv a naptári év minden hétfőjére elosztott ötvenkét számozott, a halálról szóló elmélkedést tartalmaz. A végén hat számozatlan lapon *Index*, betűrendes tárgymutató. Ennek végén utalás, amely szerint a névtelen szerző a jámbor társulat tagjainak ajánlja művét: *In gratiam Sodalium et Communione perpetuae pro agonizantibus et animabus purgatorii institutae.*

A szerző neve a könyvön nincs feltüntetve. Nádasi János saját műveit felsoroló bibliográfiájában (*Seraphinus divini amoris. Pragae 1666, fol. F1a. RMK III 2360*) e munkáját évszám nélkül így idézi: 7. *Annus morientium, et mortuorum pro fer. 2. per totum annum Tyrn.* Az ugyancsak egykorú Petrus Ribadeneira jezsuita frói lexikona (*Bibliotheca Scriptorum Societatis Jesu. Romae 1676, 482*) szerint: (*Edidit...*) *Annum morientium et mortuorum solatio sacrum pro omnibus feriis secundis. Tyrnaviae 1650.* – Vö. Sommervogel V 1526; Szinnyei IX 502 – Tüskés 123–128.

Cf. –, 2337, 2338, 2388, 2544, →

Bratislava Univ ① – Brno Univ ① – Budapest Nat ① – Kraków SJ ① – Martin MS ① – Pannonhalma ① – Praha OSA ①

2335

STEYRER, Christophorus: Assertiones ex vniversa logica, quas in... academia Tyrnaviensi propugnandas suscepit anno MDCL die XXI. Decembris... Stephanus Szentpáli Ungar[us], physicae [auditor]... praeside... Christophoro Steyrer, Soc(ietatis) Iesv, a(lm)a(rum) l(itterarum) et phil(osophiae) doctore, eiusdemq(ue) professore ordinario. [Tyrnaviae] (1650) [typ. Academicis].

[1] fol. – [cr. 460] × 343 mm – Orn., init.

Logikai tézisek. – E bibliográfiailag korábban nem ismertetett, plakát alakú nyomtatványnak csupán a felső fele maradt fenn. A tetején *Paulo Hoffman, episcopo Quinqueecclesiensi, praeposito... Strigoniensi... avunculo suo* szóló ajánlás olvasható, aláírója *Stephanus Szentpáli*. Ezután következik a nyomtatvány címe. A tételeket *Ex Prolegomenis* cím után három oszlopba szedték. A töredék az I, VIII. és XV. tézist részben; a XIV. tézis szövegét egészében tartalmazza.

A tételeket 1650. december 21-én vitatták meg a nagyszombati egyetemen. A vizsgáztató, Christophorus Steyrer, osztrák jezsuita, a vizsgázó az 1646-tól Nagyszombatban tanuló Szentpáli István volt. Steyrer (1616–1659) Bécsben végezte teológiai tanulmányait. 1649-ben

Zágrábban, 1653–1656 között több ausztriai kollégiumban működött. Nagyszombatban 1650-től 1652-ig a filozófia, 1657–1658-ban a teológia tanára volt (Lukács: *Catalogi personarum* II 759).

Budapest *Nat* cop. – Martin *MS* ③

2336

[DRASKOVICH János transl.]: *Officium B(eatae) M(ariae) Virg(inis) az-az Asszonyunk Szüz Marianak három külömb időre-valo szolosmaja. Melly ki-bocháttatott Ötödik Pius és Nyólczadik Urban papa parancholattyából... Lippai György esztergami ersek vrunk engedelmeből. Posonban 1643 [recte cr. 1650] [typ. Coll. Societatis Jesu].*

a⁸–c⁸; A⁸–Z⁸, Aa⁸–Dd⁸ = [1] + XXXXVI + 430 + [2] pag. – 8° – Mult. ill., orn., init.

RMK I 745 – Čaplovič 351

Katolikus imádságoskönyv. – E mű tartalma, beosztása és szedésének nagyobb része azonos az 1643. évi pozsonyi kiadással (2016). A Szabó Károly (RMK I 745) és Ján Čaplovič által (351) még egyetlen kiadásként leírt nyomtatvány példányainak tüzetes összehasonlításával V. Ecsedy Judit állapította meg, hogy 1650 körül a címlapot – impresszumában változatlanul hagyva az 1643-as évszámot – valamint az A–F és I füzetet újra szedték. Az újabb kiadás címlapja ragasztott, s rajta a *parancholattyabol* szó helyett *parancholattyából* olvasható. A később nyomtatott füzetekben kopottabbak a betűk, kevésbé gondos a laponként előforduló piros és fekete nyomás összeillesztése, a keretet alkotó díszeket pedig ugyanazokból az elemekből, de más rend szerint rakták össze. A szövegben számos apró eltérés figyelhető meg. Például az 1. lapon alulról a 4–5 sorban *asz-/szony-állatok* (1643. évi kiadás) illetve *asszony-/állatok* (1650 körül) az elválasztás. A 49. lapon alulról a 6. sor előszava *Dichirjétek* (1643-ban), illetve *Dichirjétek* (1650 körül).

Feltételezhető, hogy az 1643. évi nyomtatáskor bizonyos füzetekből a szükségesnél több készült. A nyomda hanyatlásának éveiben – a nyomdavezető Némethi Jakab 1644. évi halála és Zacharias Dominicus Aksamitek 1647–1649 közötti működése után – a hiányzó íveket utólag bizonyára még Pozsonyban újra nyomtatták, hogy teljes példányt nyerjenek.

Cf. 2016, –, →

Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Acad* ③*

2337

[NÁDASI János:] *Annus crucifixi Dei Jesu. Per singulas anni totius sextas ferias brevibus crucifixum solide pro felici morte colendi officijs et exemplis explicatus, et Sod(alitati) B(eatae) M(ariae) V(irginis) Visitantis in Acad(emia)*

S(ocietatis) I(esu) Coll(egii) Tyrn(aviensis) datus liberalitate Stephani Aszalai De Fony etc. sodalis. Posonii MDCL typis Coll[egii] S[ocietatis] I[esu].

(¹², A¹²–V¹² = [24] + 479 pag. – 24° – Orn.

RMK II 734 – Čaplovič 362

Katolikus elmélkedések. – A címlap hátán *Lect. opt. sal.* felirattal utalás VIII. Orbán pápának a Sodalitas B.M.V. működését szabályozó dekrétumaira (vö. 2334 és 2338). A következő lapon kezdődik az ajánlás *Stephano Aszalai de Fony, vice judici curiae, etc. domino sodali... Sod. Beatiss. Matris Mariae Visitantis in Acad. Soc. Jesu Coll. Tyrn.* Az ajánlás kelte Nagyszombat 1650 november 1. A végén egy lap üres. Ezt követi a tárgymutató: *Index anni* és ennek végén az *Errata*. Ezután három lap üres.

A mű főrésze bevezetővel kezdődik: *Annus crucifixi Dei Jesu. Proloquium*, majd a naptári év minden péntekére elosztott ötvenkét számozott, a keresztre feszített Jézusról szóló elmélkedés olvasható négy csoportba (*pars*) osztva.

A szerző neve a könyvön nincs feltüntetve. Nádas János azonban felsorolja azt saját művei bibliográfiájában (*Seraphinus divini amoris. Pragae 1666, F_{1b} pag., RMK III 2360. Vö. Petrus Ribadeneira: Bibliotheca Scriptorum Societatis Jesu. Romae 1676, 482; Sommervogel V 1526; Szinnyi IX 502).*

Nádas János népszerű Annus-sorozatának kötetei a hét más-más napjára az egész évre szóló imádságokat tartalmaznak. Közülük öt Pozsonyban és Nagyszombatban a Szűz Mária látogatásáról nevezett társulat (Sodalitas Beatae Mariae Virginis Visitantis) tagjai részére, a betegek és haldoklók vigasztalására jelent meg. A sorozat külföldön (Antwerpen, Bécs) kiadott darabjait is magyar mecénások támogatták. Az egész sorozat együtt 1663-ban Prágában *Annus hebdomadarum caelestium* címmel, Wesselényi Ferencnek és Széchy Máriának szóló ajánlással jelent meg (RMK III 2212).

Az Annus sorozat tagjai a következők: Vasárnap: 2338. Pozsony 1650, ajánlva: Wesselényi Ferenc, Széchy Mária – Hétfő: 2334. Nagyszombat 1650, ajánlva: Salgovics Ádám – Kedd: 2544. Nagyszombat 1654, ajánlva: Eszterházy Pál – Szerda: RMK III 1827. Antwerpen 1653; ajánlva: Szegedi Lénárd Ferenc – Csütörtök: 2388. Nagyszombat 1651, ajánlva: Bartók István – Péntek 2337. Pozsony 1650, ajánlva: Aszalai István – Szombat: RMK III 1696. Bécs 1648, ajánlva: Püski János (vö. Tüskés 123–128).

Cf. 2334, –, 2338, 2388, 2544, →

Budapest Acad ②* – Budapest Univ ① – Martin MS ①

2338

[NÁDASI János]: Annus Sss. Trinitatis vnus Dei honori, amor, cvltvi sacer, per Dominicos anno toto currentes dies, brevibus Sss. Trinitatem solide pro felici morte colendi officijs et exemplis explicatvs in sodalivm gratiam, in Dei unius ac trini gloriam, in ultimi agonis nostri solatium sanctum. Posonii 1650 typis Coll(egii) S(ocietatis) I(esu).

(¹², A¹²–S¹² T⁸ V⁸ = [24] + 447 + [17] pag. – 24°

RMK II 736 – Čaplovič 363

Katolikus elmélkedő imádságoskönyv. – A címlap hátán idézet Nagy Szent Gergelytől. Ezt követi *Lect. opt. sal.* felirattal az utalás VIII. Orbán pápának a társulatokat jóváhagyó dekrétumaira (vö. 2337). A *Dedicatoria et proloquium* névtelen szerzője a címzetteknek *Francisco Wesselenyi... et... Annae Mariae Szechi... illustrissimis conjugibus*, a nagyszombati jezsuita kollégium társulata, a *Sodalitas B. V. Matris Visitantis* nevében a jubileumi szentévre szóló jókívánságokat foglalta össze *Tyrnaviae 1. die anni 1650* keltezéssel.

A könyv a naptári év minden vasárnapjára elosztott és számmal ellátott ötvenkét elmélkedést tartalmaz a Szentháromság tiszteletére. A végén 16 számozatlan levélen *Index anni*, betűrendes tárgymutató.

A szerző neve a könyvön nincs feltüntetve. Nádasi János saját műveit felsoroló bibliográfiájában (*Seraphinus divini amoris. Pragae 1666. fol. F1a, RMK III 2360*) e munkáját évszám nélkül így idézi: 6. *Annus SSS. Trinitatis pro diebus Dominicis per totum annum Posonij*. Az ugyancsak egykorú Petrus Ribadeneira jezsuita írói lexikona (*Bibliotheca Scriptorum Societatis Jesu. Romae 1676, 482*) szerint: (*Edidit...*) *Annum Sanctissimae Trinitatis cultui sacrum, pro omnibus Dominicis anni. Posonij 1650. in 24.* – Vö. Sommervogel V 1525–1526; Szinnyei IX. 502. – Tüskés 123–128.

Cf. 2334, 2337, –, 2388, 2544, →

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Kraków *SJ* ① – Martin *MS* ① ② – Pannonhalma ①

2339

OFFICIA propria sanctorum patronorum Regni Hungariae, superiorum jussu et auctoritate edita. Posonii MDCL typis Coll[egii] Societatis Jesu.

);(2, A4–F4 = [4] + 48 pag. – 4° – Orn.

RMK II 737 – Čaplovič 364

Katolikus liturgikus könyv. – A kiadvány terjedelmében, beosztásában megegyezik az 1641-ben Pozsonyban, Lósy Imre esztergomi érsek rendeletére megjelent kiadással (1901), annak soronkénti utánszedése.

A pozsonyi nyomda fennmaradt kiadványai közül csak az 1650. évben megjelentek impresszuma közli a tipográfia nevét. Minthogy 1650-re az eredeti, érseki alapítású felszerelés Nagyszombatba szállítása befejeződött, így a továbbiakban a Pozsonyban maradt tipográfia kétségkívül a pozsonyi jezsuita kollégium tulajdona volt (vö. OSzKÉvk 1994–1998: 347–357, V. Ecsedy Judit).

Cf. 1901, –, →

Budapest *Acad* ① ② – Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ①

2340

PAZMÁNY Péter: Imadsagos könyv, melyet irt es ennek elötte negyszer ki-nyomtatott Pazmany Peter, a boldog emlekezetü cardinal es esztergami ersek. Posonyban MDCL [typ. Coll. Societatis Jesu].

(^s-)(X)(^s, A^s-Z^s, Aa^s-Nn^s Oo² = [48] + 571 + [9] pag. – 8° – Mult. ill., orn., init.

RMK I 836 – Čaplovič 365

Katolikus imádságoskönyv. – A címlap hátán idézet Szent Jeromostól, mint az első kiadásban (945). A következő lapon *A pozsonyi könyvnyomtató* ajánlása *Amade Ilona asszony-nak... Nagymihali Ferenc* özvegyének, akinek költségével ez az ötödik kiadás megjelent.

A mű tartalmában és beosztásában megegyezik az 1631. évi negyedik kiadással (1513). A kalendáriumrész is az 1631. évre szól, a változó ünnepek táblája viszont már az 1650–1680 közötti időszakra. A kiadványt *rendi e könyvben foglalt dolgoknak* címmel a tartalommutató zárja.

Az előző kiadásokból változtatás nélkül átvett verses szövegek: 137. lap: *Ambrosius és Augustinus hálaadása*, kezdő szavai: *Téged, Isten*; a továbbiaknak egy kivételével Nyéki Vörös Mátyás a szerzőjük. Incipitmutatóra utaló kezdőszavai: 465: *Meg ne feddj engemet... és meg ne orozz* – 467: *Boldogok, akiknek* – 468: *Meg ne feddj engemet... és meg ne verj* – 470: Balassi Bálint: *Végtelen irgalmú, ó* – 472: *Uram, halld* – 474: *Sok háborúságban* – 475: *Hajtsd meg füledet* – 543: *Tengernek* – 547: *Mennyszágnak királynéja, irgalmasságnak* – 548: *Üdvözlőlknek* – 549: *Mennyszágnak királynéja, angyaloknak* – 550: *Mennynek királyné*.

A könyv címlapján és az első három íven a piros és fekete nyomás váltakozik. A címlap kétféle változatban ismeretes. Az egyikben a *Nyomtatottak Posonyban* szavak azonos fokozatú betűtípussal vannak szedve (A-variáns), a másikban a *Posonyban* szó a *Nyomtatottak*-hoz képest kisebb (B-variáns).

Később Batthyány Ádám Pázmány imádságoskönyvének egy korábbi kiadása alapján állította össze saját imádságoskönyvét (vö. 2508A).

Cf. 945*; –, →

Budapest Acad ① (A-variáns) – Budapest Nat ① (A-variáns) – Budapest Univ ① (B-variáns) – Eger Semin ②* (B-variáns) – Kezmarok ④ – Pannonhalma ②

Comenius, Joannes Amos: Primitiae laborum scholasticorum... Patakini 1650. – Vide 2390

2341

[1] AGENDA, az az szent egyházi cselekedeteknek, avagy szentségeknek és egyéb egyházi szolgálatok kiszolgáltatásának modgya, egyházi canoninkal egygüt... – [2] (CANONES, az az az egyházi szolgák életnek [!], tisztinek és tisztességes magok tartásának regulái. Iratattanac az Sopron var megyebéli

ecclesiác senioritul, Isten tisztességere és az anyaszent egyháznak abban való tanétoznak épületekre...) Samariaban 1650 Wecheliuss Andárs(!).

A⁴-N⁴; A⁴-G⁴ = [80] fol. – 8° – Orn., init.

RMK I 837 – RMK I 838 – Čaplovič 1693

Evangélikus agenda és lelkészi rendtartás. – E kiadvány két részből áll. Az első beosztása és tartalma megegyezik az 1620-ban Keresztúrott megjelent kiadással (1221). Azonos a második levélen kezdődő latin előszó is, de mások az aláírók: *Gregorius Musay superintendens, Stephanus Lethenyei, Benedictus Schemptei, Iohannes Sz. Miklosi seniores, Emericus Godi, Martinus Regini, etc. et Stephanus Fabri sacri consistorii juratus notarius*. E rész végéről hiányzik a nyomdász előző kiadásban található előszava.

A második rész önálló címlappal és füzetjelzéssel csatlakozik az elsőhöz. Tartalma és beosztása megegyezik a kánonok 1630-ban Csepregen megjelent kiadásával (1457).

Az első, kánonokra utaló címlap szövege szerint a nyomdász a korábban külön megjelent két kiadványt ez alkalommal együttesen kívánta kiadni.

Az 1637–1645 között Tejfaluban működő nyomda (2114) somorjai tevékenységének ez az egyetlen emléke. Vezetője itt Wecheliuss András volt, aki műhelyével a következő évben már Kőszegen bukkan fel újra (2371A).

Cf. [1] 833; 1221; –

[2] 1457, –

In 10 bibliothecis 13 expl. – Bratislava Acad – Budapest Acad, Ev, Nat, Ref – Cluj-Napoca Univ – Debrecen Univ – Esztergom Dioec – Sopron Ev – Szeged Univ

2342

[1] ALLMANACH auff das 1651. Jahr nach Christi Geburt gestellet mit sonderem Fleiß durch D a v i d e m F r ö l i c h i u m weiland, astronomum in Käysmarckt... – [2] (Prognosticon astrologicum auff das 1651. Jahr nach Christi Geburt, gestellet auff die Königreiche Vngern vnd Böhmen durch D a v i d e m F r ö l i c h i u m ...) Zur Hermanstadt [1650] durch Marcum Pistorium.

A⁸ B⁸ C⁴, *8 **8, D⁴ = [40] fol. – 16° – Orn.

Üj-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A könyvészetileg eddig még nem ismertetett nyomtatványnak csak az A₂ és A₇ levele hiányzik, január első felének, május végének – június elejének naptártábláival. A meglévő naptártáblák alatt hónapversek olvashatók. A naptárrezs után következik a *Bedeutung der Zeichen* és az önálló címlappal kezdődő prognosztikon. A prognosztikon egyes fejezetei: *Vom Winter – Vom Frühling – Vom Sommer – Vom Herbst – Von Finsternissen – Vom Krieg und Unfried – Von Krankheiten – Von Fruchtbarkeit – Aus der Bauern Practica, wenn der Christtag am Montag ist. A Chronica, von Anfang der Welt her verlaufene Geschichten* részletes bibliai krónikát is tartalmaz, a magyarországi történelmi eseményeket egészen 1649-ig írja le. A *Verzeichnis der Jahrmärkte, so in Siebenbürgen gehal-*

ten werden című vásárjegyzéket német nyelvű vers követi a vásárokról, majd a szerencsés, ill. kedvezőtlen napokat mutató táblázat zárja a kiadványt.

Cf. 1700!

Budapest *Nat* ②*

2342A

[JESUS SYRACH verdeutscht von Martin Luther. Hermannstadt 1648–1653 Pistorius.]

[A–M^{alternatim}12+6] N⁵⁺¹ = 228 [recte 226] pag. – 18° – Init.

Őszövetségi könyv német fordítása. – E bibliográfiailag korábban ismeretlen nyomtatvány-nak csupán az utolsó, hatleves N füzetéből maradt fenn két egymást kiegészítő töredék. Rajtuk, a 219–228. számozású lapokon Jézus, Sirák fia könyvének német nyelvű szövege olvasható Martin Luther fordításában az 50. fejezet derekától az 51. végéig. Az utolsó, N₆ levél üres.

A nyomtatvány kétségtelenül a szebeni műhely felszerelésével készült. Megerősíti ezt a meghatározást, hogy a töredékeket őrző kötéstáblából további három szebeni kiadvány került elő (1124, 2285 és 2489). Ennek a szerény készlettel rendelkező nyomdának egyik jellegzetesége, hogy a német szöveghez adott jegyzeteket igen apró méretű, nem a főszöveghez használt ún. gót, hanem antikvabetükkel szedték, ami különben rendkívül szokatlan. A kiadvány elkészülte – a vele együtt napfényre került két datált szebeni nyomtatvány (2285 és 2489) alapján – valószínűleg 1648 és 1653 közé helyezhető.

A füzetjelzés alapján kikövetkeztethető, hogy a nyomtatvány lapszámozásába valahol hiba csúszott. A helyes lapszám 226 pagina.

Budapest *Nat* cop. – Sibiu *Ev Arch* ④ ④

2343

OLTARD, Andreas: Concio solennis et extraordinaria, complectens initia et progressum reformationis primae ecclesiarum Saxonicarum in sede Cibiniensi, in Transylvania constitutarum. Elaborata et habita Cibinii anno 1650. ipsa Dominica Jubilate, quae erat dies 8. Maij, dum ibidem visitationem ecclesiarum Saxonicarum ordiretur et auspicaretur... Christianus Barthius, pastor BIRTHALBENSIS, episcopus et superintendens earundem, ab Andrea Oltardo, pastore Cibiniensi, nec non ejusdem capituli decano. Cibinii Transylvaniae 1650 Marcus Pistorius.

§⁴, †§⁴, A⁴–H⁴ = [16] + 62 [recte 64] pag. – 4° – Orn., init.

RMK II 738 – Nágler 283–288

Evangélikus prédikáció német nyelven. – A címlevél hátán a szerző a következő szebeni személyekhez fordul ajánlással: *Herrn Tobiae Siffi Bürgermeistern, Herrn Johanni Lutschio*

confirmato comiti Saxonum und Königsrichtern, Herrn Michaeli Theil Stuhlsrichtern, Herrn Johanni Reissnero proconsuli, Herrn Laurentio Rosenawer, Herrn Johanni Ludovico, Herrn Jacobo Kappio Villico, Herrn Servatio Reichart, Herrn Christiano Haas, Herrn Michaeli Schwartz, Herrn Andrea Werder, sämtlichen Ratsgeschwornen der königlichen Hermanstadt... Az ajánlás kelte 1650. december 28. Ezután a szerző testvére, *Johannes Oltardus* keresztyénszigeti lelkész *Epigrammata* és *Johannes Femgerus* nagyszebeni másodpap *Ode* és *Aliud* című latin nyelvű ajánlóversei következnek, majd a jelentősebb sajtóhibák jegyzéke. A prédikáció külön cím nélkül, a bibliai textus megnevezésével, *Textus aus dem Propheten Obadja* felirattal kezdődik. Abdiás próféta könyve 1. fejezetének 17, 18. és 21. versét magyarázza, az ótestamentumi vigasztaló jóslatot allegorikusan Krisztus egyházára, a keresztyénségnek az egész világon való elterjedésére, az apostolok térítő tevékenységére vonatkoztatva. Ezután tér át a szerző, külön fejezetre való tagolás nélkül, a nagyszebeni reformáció történetének bemutatására. Az 1523–1527 közötti évekből négy királyi és egy prímási rendelkezést közöl eredeti latin nyelven, amelyek a lutheri reformáció térnyerésének akartak gátat vetni. Ezek a következők: (1) *Litterae regis Ludovici ad generalem vicarium Strigoniensem*, Buda 1523. május 2-iki keltezéssel – (2) *Litterae Ludovici regis Hungariae ad magistratum et civitatem Cibiniensem in casua religionis primae*, Buda 1524. március 9. – (3) *Ladislaus archiepiscopus ecclesiae Strigoniensis*, azaz Szalkai László esztergomi érsek rendelete a dékánhoz és a káptalanokhoz, Buda 1524. augusztus 15. – (4) *Litterae Ludovici regis ad comitem Saxonum et regium iudicem Cibiniensem*, [Markus Pemfflingerhez], Buda 1526. július 19. – (5) *Litterae regis Johannis ad magistratum Cibiniens.*, Szapolyai János király ediktuma, Esztergom 1527. január 25. A prédikációban *Andreas Oltard* e közölt forrásokat magyarázza, ill. a szebeni reformáció történeti összefoglalását adja. Függelékként a szerző egy, a szebeni lutheránusok ügyében az esztergomi érsekhez írott panaszlevelet közöl 1526-ból: (6) *Querelae, seu principium dominorum capitularium super Lutheranis Cibiniensibus et religionis negotio archi-episcopo et cardinali Strigoniensi transmissum... anno... 1526.* A kiadvány kolofonja: *Cibinii anno 1650. mense Octobr.* feltehetően a kézirat elkészülte, míg az utólag szedett ajánlás 1650. december 28-i dátuma nem sokkal előzhetette meg a nyomtatás befejezését.

A prédikációban közzétett latin nyelvű források szövegkiadása: Fabritius Károly: Pemfflinger Márk szász gróf élete. Bp. 1875. 120, 131–135, 137, 156–160, 163. – *Monumenta ecclesiastica tempora innovatae in Hungariae religionis illustrantia*. Ed. V. Bunyitai et al. Bp. 1902 I 120–124, 140, 258, 273, 300.

Andreas Oltard evangélikus lelkész felsőbb tanulmányait 1632–1636 között Krakkóban, Gdanskban és Königsbergben végezte. Hazatérve a szebeni gimnázium rektora, majd az egyház archidiakónusa, ill. első prédikátora lett. 1641-től Keresztyénszigeten lelkész, 1648-tól pedig szebeni városi lelkész volt. 1660-ban halt meg pestisben.

Az ajánlásból kitűnik, hogy *Oltard* az erdélyi szász evangélikus szuperintendens, *Christian Barth* megbízásából írta meg művét. A prédikáció Szebenben hangzott el 1650. május 8-án, a püspök egyházi vizitációjának első állomásán. Szövegét sokan másolták, ezért döntött a szerző a *Concio solennis* kinyomtatása mellett. Az erdélyi reformáció történetéről ez az első nyomtatásban megjelent mű. Értékről, a közölt forrásokról, ill. hitelességükről ld. *Schulerus, Adolf*: Zur Quellenkunde der siebenbürgischen Reformationsgeschichte. In: *Beiträge zur Geschichte der ev. Kirche in Siebenbürgen*. Hermannstadt 1982, 73. – *Roth, Erich*: Die Reformation in Siebenbürgen. Köln-Graz 1962 I 1, 14–24, 32–34.

In 12 bibliothecis 23 expl. – Braşov Arch – Budapest Acad, Nat, Univ – Cluj-Napoca Univ – Debrecen Univ – Halle Univ – Martin MS – Sibiu Mus – Târgu Mureş – etc.

2343A

ORATIO pro pace. [Cibinii 1648–1653 Pistorius.]

[1^s = [8] fol. – 8° – Orn.

Evangélikus imádságok német nyelven. – A külön címlap nélkül készült kiadvány négy imádságot tartalmaz: *Oratio pro pace – Gebet allerlei Stände täglich zu sprechen, nach den sieben Bitten des Vater unsers gestellt – Um Erhaltung seliges Regiments – Oratio ad Deum, quam concione finita et absoluta Cibinii pro conclusione adhibere solet A. O. pastor ecclesiae eiusdem.* A negyedik imádság végén olvasható monogram feloldása: Andreas Oltard, ő volt 1648–1660 között Szeben város vezető lelkésze.

A nyomtatvány több példánya más 1616 és 1653 között készült szebeni kiadványok (1124, 2285, 2489) töredékeivel együtt került elő kötéstáblából. Tipográfiai kiállítása alapján ez is a szebeni nyomda terméke. A vele együtt napfényre került két datált nyomtatvány (2285, 2489) alapján valószínűleg 1648 és 1653 között készült. Ezt erősíti meg a negyedik imádságban olvasható *...die hohe Obrigkeit des ganzen Landes Ihre fürstlichen Gnaden samt derselben Gemahlin jüngere Herrschaft...* szavak, amelyek nyilván II. Rákóczi György fejedelemre vonatkoznak, aki 1648-ban 27 éves korában és már nősen lépett elhunyt apja örökébe. A közvetlen ezt követő években jelentethették meg ezt a kiadványt.

Az első három imádság szövege ugyanebben a sorrendben megtalálható az *Agenda sacra* 1653. évi szebeni kiadásában (2488 F_{3a}–G_{4a}). Feltételezhető, hogy a negyedik imádság azért maradt ki, mivel az – amint a fentiekből is kitűnik – aktualitásokat is tartalmaz.

Budapest Nat cop. – Sibiu Ev Arch ① ① ① ① ② ② ② ② ②

2344

FASCHKO, Jacobus: Unica verae ecclesiae infallibilis nota, pura scil(icet) Verbi divini praedicatio, quam... ad cognoscendum et discutiendum praeses m(agister) Jacobus Faschko Brisnensis, illustris gymnasij Baanensis h(oc) t(empore) rector etc. omnibus veritatem amantibus proponit respondente Venceslao Dentulino Drietomensi, ejusdem gymnasij alumno ad diem (...) Martij horis et loco consvetis. [Trenchinii] (MDCL) [Od Háje].

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Init.

RMK II 739 – Čaplovič 1799

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán ajánlás *Gabrieli Ilieshazi de Ilieshaza, haereditario Trenchin, comitatum Trenchiniensis supremo, ejusdemque ac Liptoviensis perpetuo comiti...*, *Georgio Ilieshazi de Ilieshaza, haereditario Trenchin, comitatum Liptoviensis supremo ejusdemque ac Trenchiniensis perpetuo comiti...* aláírója *M. Jacobus Faschko, ill. vestri gymn. h. t. rector.* A nyomtatványt *Disputationis de nota ecclesiae praeoquium* vezeti be, majd a címlapon is jelzett *Thesist* – vagyis, hogy az igaz anyaszentegyház elegendő ismeretanyagja az ige tiszta prédikálása – 33 pontban fejti ki a főrészt.

A vizsgáztató a breznóbányai születésű Jacobus Faschko hazai iskolái után Németországban, valószínűleg a wittenbergi egyetemen tanult. Hazatérve 1648-tól 1654-ig volt Bánban rektor, utána Bazinban evangélikus lelkész. E vizsgatételét a címlap tanúsága szerint 1650 márciusában vitatták meg a báni evangélikus iskolában. A vizsgázó Venceslaus Dentulini volt.

A nyomtatás éve a címlapon olvasható kronosztichonból állapítható meg. A nyomdai anyag vizsgálata megerősítette Szabó Károly (RMK II 739) és Ján Čaplovič (1799) véleményét, amely szerint a kiadvány a trencsényi nyomdában készült (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Budapest Acad ① ① – Budapest Nat ① – Kremnica MS ① – Prešov Ev ①

2345

GAZÚR, Matej: Epicedium super immaturum quidem humi obitum; maturum tamen in coelos abitum lepidissimae virgunculae Annae, primogenitae... Pavli Ostrozith de Ghiletincz, eqvitis avrati, arcium Illava et Lipto-Uyvar, nec non castelli Ludan liberi atque haereditarij domini: ex... domina Eva Uyfalusy die 24. Novembr(is) anno 1649. susceptae; die autem 25. Junij anno 1650, non sine magno sui desiderio defunctae. [Trenchinii] (1650) [Od Hájel].

[1] fol. – 370 × 243 mm – Init.

MKsz 1963: 118 – Čaplovič 1800

Gyászversek. – Egyleveles nyomtatvány, amelynek hátlapjára nem nyomtattak. Borsa Geodeon adott először hírt róla (MKsz 1963: 118), majd Ján Čaplovič is (1800). A gyászverseket a szerző Osztrosith Pál és Újfalusy Éva elsőszülött gyermekének, a féléves korában, 1650. június 25-én elhunyt Annának a halálára írta. A fent idézett cím után egy *Tetrastichon* következik, első két sorában a június 25-i dátummal és egy 1650-es évet adó kronosztichonnal. A distichonokban írott gyászverset kétoldalt, függőlegesen nyomtatva két ószövetségi idézet határolja, alul pedig a *Distichon, indicens sepulturae annum, mensem, diem, locum*, amelyből a temetés napja, 1650. július 17. olvasható ki. A szerző a nyomtatvány alján nevezi meg magát: *Matthias Gazur Thurocz-Mossoviensis, debitae sympathiae testandae gratia*.

A kiadványt már Ján Čaplovič is trencsényi nyomtatványként regisztrálta. A nyomdai anyag vizsgálata álláspontját kétségtől alátámasztja (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Bratislava Acad ① – Budapest Acad cop. (Bratislava) – Martin MS ①

2346

GAZÚR, Matej: Pia simul et exquisita sanctissimvm unius quidem totius tamen generis humani Salvatoris nomen proprium unum, nuncupativa

vero XCIX concernens meditatio, quam diuturno et quidem periculoso morbo liberatus voti(ue) in eodem Archiatro Jesu facti reus elegiaco, elisionis ignaro, carmine accurate lucubravat atqve... Universitati domino-rum... comitatus Threnchiniensis pro strena... anni sedeci-centeni bis quinaque lustra sequentis... Mathias Gazur Thurocz Moschoviensis... trigae Ostrozithianae... aetatis suae anno LXIII. humiliter d(edicat)... Threnchinii (1650) permissu superintendentali caeterorumque superiorum typis Laurentij Benjamin ab Hage.

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Orn.

RMK II 758 – Čaplovič 1801

Evangélikus verses elmélkedés és alkalmi versek gyűjteménye. – A címlevél hátán *Epigramma autoris* ajánlja művét a trencsényi megyei előjáróknak és egyben kifejezi a szerző 1651. évre szóló jókívánságait is. A főrész cím nélküli hosszabb verssel (1) kezdődik. Ez a kiadvány címében jelzett *Meditatio*, amely Jézus különböző elnevezéseit foglalja össze. Szövegéből a nyomdász gondatlansága folytán nyolc disztichon kimaradt, amely a vers végén a következő megjegyzéssel olvasható: *Nota. Sequentia octo disticha in praecedente meditatione ob incuriam typographi omissa, candidus et attentus in suum convenientem locum singula et reponat, amice rogatur.* Majd rövidebb versek következnek: (2) *Polyzonos Jesu* – (3) *Paraphrasis cygnae cantionis... Jezu Kryste milostivy... jambico dimetro et quidem rhythmico.* E latin nyelvű költemény Abraham Cebani 1638-ban megjelent művének parafrázisa (1728). – (4) *Dedastichon* – (5) *Insignia gentilitia... dn. Ostrozith de Ghyletincz* – (6) *Insignia autoris* című próza – (7) *Epigramma in eadem et ab eodem fabricatum* – (8) *Idem autor, neque Matthias Gazur Moschoviensis per anagramma simul et autogramma sic... sese delineat disticho* – (9) *Epitaphium autoris, quod... anno LXIII. cudit fuditque.*

A szerző, Matej Gazúr a címlapon és a nyomtatványban is olvasható utalás szerint 63 éves korában súlyos betegségéből felgyógyulva, felajánlásképpen készítette el a Jézus nevééről szóló *Meditatio*ját.

A nyomtatás évét a címlap nem közli. Szabó Károly azt 1651-re tette (RMK II 758). Megalapozottabb azonban Ján Čaplovič véleménye, aki a művet az 1650. évi kiadványok között írta le (1801), mivel a cím szövegéből kitűnik, hogy a főrészt jelentő *Meditatio*t 1651 újéve alkalmából ajánlotta szerzője a Trencsén vármegyei nemességnek, tehát a nyomtatásra nyilván még 1650 végén sor került.

Ludovít V. Rizner 1652. évi trencsényi kiadványként adott hírt Matej Gazúr *Delineatio insignium Ostrozithianum et Gazurianum* című munkájáról, anélkül, hogy adatának forrását megjelölte volna (II 14). Ez aligha volt önálló nyomtatvány, hanem valószínűleg a jelen munka 5. és 6. részével kell azonosnak tartani. Rizner közlését már Ján Čaplovič is cáfolta (CLXXXVI). Véleménye szerint azonban elképzelhető az is, hogy Rizner adata Gazúr 1652-ben kiadott *Lachrymae super... obitum... Pauli Ostrozith* című művére vonatkozik (2439), amelyben szintén található egy *Insignia Ostrozithianae* című vers.

Cf. 1728, –

Budapest Nat ①

2347

HOË, von HOËNEGG, Matthias: D. Mattyásse Höe kurffirssta saskeho kazatele wadrážclanech [!] Ewangelitská ruční knížka w kteréžto se... prokazuge, že wjra... Lutheránu gest prawá katholická a ewangelitská, papežské pak včenj že gest... bludné... Z německého jazyku od M. Krystoffa Megandra přeložená... w nowě na některých mjstech powyswětliw s předmluwau swau vlastnjm nákladem wytisknauti dal Daniel Dubravius Sillesnerus. [Trenčín] MDCL [Od Háje].

[]^a, A^a–V^a W^a–Y^a Z³⁺¹ = [16] + 358 [recte 370] + [4] pag. – 8° – Mult. orn.

RMK II 740 – Sztripszky II 2556a ← MKsz 1890: 268 – Knihopis 3089 – Čaplovič 1802

Evangélikus katekizmus biblikus cseh nyelven. – A címlap hátán *Poznamenání artykulův* (Az artikulusok jegyzéke) található. Ezt követi egy általános megszólítás *Milovníkum pravdy náboženství evangelického* (Az evangélikus vallás igazságait szeretőknek), alul a kiadó *Daniel Dubravius* neve olvasható, a lap közepe üresen maradt a később beírandó kézírásos ajánlások számára. A Szenicén 1605. november 19-én kelt *Předmluva* (Előszó) Luther tanítását védelmezi a katolikusokkal szemben. Ezt követi külön cím nélkül a kérdés-felelet formájában megfogalmazott 14 evangélikus hitcikkely (artikulus). A könyvet *Omylení některých napravení a někde vysvětlení* (Néhány javított és néhol magyarázott) című hibajavítás zárja. A kézírásos ajánlásoknak üresen hagyott helyen az Országos Széchényi Könyvtár példányában Pavel Jelineknek szóló ajánlás olvasható. Egy ma már azonosíthatatlan példányból pedig Andreas Schmal „Pánu Prisoltovi Senickému” szóló ajánlást közölt (*Brevis de vita superintendentum evangelicorum in Hungaria commentatio*. Pestini 1861, I 47).

Krištof Megander († 1635) Matthias Hoe von Hoënegg (1580–1645), drezdai udvari főprédikátor *Evangelisches Handbüchlein* (Lipce 1603) című, a katolikus tanításokkal vitázó katekizmusát fordította le. Cseh nyelven először 1627-ben jelent meg (Knihopis 3087). E kiadás közreadója, a zsolnai születésű Daniel Dubravius (1595–1655) a wittenbergi egyetemen végezte tanulmányait. Kezdetben rektor, majd evangélikus lelkész többek között Turócszentmártonban és Szenicén, 1641-től nyitrai evangélikus szuperintendens. Nagy szerepet játszott a cseh menekültek ügyeinek rendezésében és egyházuk újrászervezésében.

A kiadványt Szabó Károly még csupán Andreas Schmal fentebb említett latin nyelvű leírása alapján ismerte (RMK II 740). Példány alapján először Horváth Ignác írta le (MKsz 1890: 268). A könyvet az előszó keltezése alapján Ján Durovič a szenicei nyomda termékének tartotta (*Evanjelická literatura do tolerance*. Turč. Sv. Martin 1940, 57). Tévedését Ján Čaplovič igazította ki. Megállapította, hogy Szenicén nyomda ekkor már nem működött, s a kiadvány betűtípusai egyértelműen bizonyítják a trencséni nyomtatást.

Bratislava Acad ② – Bratislava Univ ② – Budapest Acad ① – Budapest Nat ① – Liptovsky Mikuláš ○ ○ – Martin MS ① ②* – Praha Mus ○

Horváth András: Disquisitio... Trenchinii 1650. – Vide 2291

2348

[1] KALENDÁŘ nowy s pranostykau hwězdár(skau) na horyzont Králo-(wstw) Vherské(ho) a zemi okolnjch sewssj pilnosti calcurowaný a sepsaný od M. Simeona Partlicia klétu Páně MDCLI. – [2] (Pranostyka hwězdárská... sprawená a dirigirowaná na meridián Trencanský a giných okolnjch mjst, od M. Simeona Partlicia astronoma... k létu Páně MDCLI.) (W... Trencjně) [1650] (v Laurence Benyamina Wodháce).

A⁸–G⁸ Gg⁸ H⁸ I⁴ = [76] fol. – 16° – Mult. ill., orn.

Čaplovič 1804

Új-naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven. – A címlapon ugyanaz a III. Ferdinándot ábrázoló fametszet látható, mint az előző évi trencséni kalendáriumén (2292). A címlével hátán *Laurentius Bentamin ab Hage* ajánlása *Illustrissimo ac celsissimo comiti... Gabrieli Illieshajij, ... Georgio Illieshajij...* A naptárjegyek magyarázata után a hónapok naptártáblái következnek, hónapversekkel. A naptár további beosztása megegyezik az 1650. évre szóló naptáréval. Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon egyes fejezetei: *O zimě* (A télről) – *O jaru* (A tavaszról) – *O létu* (A nyárról) – *O podzimku* (Az ősziről) – *O zatměních světél nebeských, kteréž my žádné v těchto krajinách spatřiti moci nebudeme* (Az égitestek fogyatkozásáról, amelyekből ezeken a vidékeken egyet sem láthatunk) – *O válce a nepokoji* (A háborúról és békétlenségről) – *O nemocech a neduzých zdavy lidského* (Az emberi egészség betegségeiről és nyavalyáiról) – *O aurodach zemských* (A mezeti terményekről) – *O vyborném a dobrém setí, kdy a kterého času co syti se má, přitom i o jiných pěkných užitečných naučeních jednoho každého měsíce* (A kitűnő és jó vetésről, mikor, milyen időben, mivel kell táplálkozni, emellett az év minden egyes hónapjának más szép és hasznos tudnivalóiról) – *O spůsobu některých království a zemi, a neyprve o Království Uherském* (Némely királyság és ország jellegéről, elsősorban a Magyar királyságról) – *O Království Českém* (A Cseh királyságról) – *O Markrabství Moravském* (A Morva őrgrófságról) – *O slavném Arciknížetství Rakauském* (A dicso Osztrák főhercegségről) – *O Knížetství Slezkém* (A Sziléziai fejedelemségről) – *Druhá stránka pranostiky, v níž se vypravuje o proměnách povětří in specie, a o jistém času nastání jednoho každého měsíce a čtvrti jeho* (A prognosztikon második része, amely részletesen megmagyarázza a légköri változásokat és minden újholdnak és negyedének pontos kezdetét). A kiadványt a *Jarmarkové, kteříž se v Horních i Dolních Uhřích držívají* (Vásárok, amelyeket Felső- és Alsó-Magyarországban tartanak) című vásárjegyzék zárja.

Cf. 1752!

Budapest Nat ①

2349

⟨Lucae, Ondrej: Zrcadlo spravedlnosti. Trencín? 1650 Od Háje?⟩

Čaplovič 1798

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Evangélikus tanítás biblikus cseh nyelven.

Az ismeretlen, feltehetően vallási tanítást tartalmazó mű adatára Ján Mišianik hívta fel a figyelmet (Literárno-historický sborník 1953: 123), ennek alapján vette fel bibliográfiájába Ján Čaplovič (1798). Ezek szerint Joachim Kalinka evangélikus szuperintendens vizitációja során, 1650. október 22-én Liptóteleplán azzal vádolta Ondrej Lucaet, a helybeli iskola rektorát, hogy egy „Zrcadlo spraviednosti” (Az igazság tüköre) című, nem hithű írást adott ki. Lucae azzal védekezett, hogy műve a trencsényi konszenior jóváhagyásával jelent meg. Ebből arra lehet következtetni, hogy a könyvet valószínűleg Trencsénben nyomtatták, 1650-ben vagy nem sokkal 1650 előtt.

2350

»TARNÓCI, Martin: Statera theologica adversus Coturium. Resp. Isaaco Draschkoviczky Thuroczyens. Trenchinii 1650. [Od Háje] 4r.«

RMK II 741 – Čaplovič 1805

Evangélikus teológiai vizsgátelek. – E munkát Szabó Károly csak Andreas Schmal (Brevis de vita superintendentum Evangelicorum in Hungaria commentatio... . Pest 1861, I 48) és Johann Samuel Klein (Nachrichten II 496) nyomán vette fel bibliográfiájába (RMK II 741).

Schmal e kiadványt Tarnóci *Speculum orthodoxiae Lutheranae* (2296) című művével együtt említette, amelyből példány is ismeretes, ezért nincs ok ezen adat hitelességét kétségbe vonni. A fenti címleírás Klein teljesebb leírását követi.

Tarnóci munkája címéből következtetve Jules Cesar de la Coutore (Julius Caesar Coturius (1598–1651) brüsszeli származású, Csehországban működő jezsuitával vitázott, aki számos írást adott ki az evangélikusok ellen. A források szűkös volta miatt azonban nem lehet megállapítani, hogy konkrétan Coutore melyik munkáját vitatták e vizsgátelek.

1650-ben Tarnóci a trencsényi iskola rektoraként működött, feltételezhető tehát, hogy a vitát az itteni iskolában tartották. A vizsgázó a túróci születésű Isaacus Draskoviczky volt.

Balassi Bálint – Rimay János: Istenes énekek. Várad cr. 1650. – Vide 2451

Balassi Bálint – Rimay János: Istenes énekek (második váradi kiadás). Várad 1640–1660. – Vide 2619

Balassi Bálint – Rimay János: Istenes énekek (harmadik váradi kiadás). Várad 1640–1660. – Vide 2619

Balassi Bálint – Rimay János: Istenes énekek (negyedik váradi kiadás). Várad XVII. század. – Vide 2619

2351

(Kalendárium és prognosztikon az 1651. esztendőre. Várad 1650 Szenci Kertész. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1862!

2352

MEDGYESI Pál: Abba atya, avagy könyörgesnek lelke, melly szerént kiki tsak magátul-is, készen, mindenféle dolgokrul, akarminémü állapotban, valogatott szep lelki buzgosagokat önthet-ki Isten előtt. Ki-szakasztatott a' könyörgésre ki-adott mesterseges tablakbol: és az ő meg-betsülhetetlen használatosságáért ilyen kis formában, külön-is közönsegesétetett. Váradon 1650 Szenczi Abraham.

$x^4, A^{12}-C^{12} D^{7+1} = [8] + 88$ [recte 86] pag. – 12° – Orn.

RMK I 833 – Sztripszky I 1998a ← MKsz 1892/1893, 226–227

Retorikai kézikönyv. – A címlevél utáni lapon kezdődik *Medgyesi Pal* ajánlása, amelynek címzettje *Gyerő-Monostori Kemeny János*, az erdélyi fejedelem tanácsosa, kelt *Zboron*, 1650. március 12. A szerző a könyvecskét a *Doce nos orareból*-való külön szakasztásnak, vagyis az ugyancsak 1650-ben Bártfán megjelent prédikáció- és imádságelméleti könyve (2310) egy részéből alakított kiadásának mondja. E váradai nyomtatvány a bártfai kiadás *Abba Atya, avagy rendes könyörgésnek tudománya* című részének teljes szövegét tartalmazza. Az utolsó levél üres.

Szabó Károly (RMK I 833) a kiadványt a kolozsvári unitárius kollégium könyvtárának címlap nélküli példánya alapján tévesen bártfai nyomtatványnak vélte. Tévedését már Ján Caplovič is cáfolta (XXVIII).

Cf. 2310, –

Berlin Univ Inst ④ – Budapest Nat ④ ④ ④ – Budapest Univ ④* – Cluj-Napoca Acad ② – Sárospatak Ref ④

Olim: Széll Farkas

2353

PANKOTAI Ferenc [transl.]: S(anctus) Hilarius avagy minden féle szomorúságoknak nemei ellen, sz(ent) igaz és álhatatos örömrre vezérlő elmel-

kedes, mely elsőben Vedelius Miklos doctor által franciai nyelven kiadattatott; annak utánna egy Gallus Pareus nevű tudos embertől deákul fordittatott; most pedig ujonnan, a sok külömb-külobbféle kedvetlen alkotmatlanságok miatt szomorúságokban forgo együgyű hiveknek kedvéért magyar nyelven kibotsáttatott Pankotai Ferencz szalontai praedikátor által. Varadon 1650 Szenci Abraham.

A⁶-X⁶ = 251 pag. – 24° – Orn.

RMK I 839

Református elmélkedés. – A címlap hátán bibliai idézet olvasható, majd *Nemes és vitézlő Jote Györgynek, Szalonta... kapitányának, ... Mike Jánosnak, mostan városunknak főbírájának tizenkét becsületes esküdt társaival együtt és egész városunkbéli keresztyéni szent gyülekezetnek...* címzett ajánló levél. Keltezése Szalontán 23. Mart. 1650, aláírója ...most kegyelmelek lelki pásztora, Pankotai Ferenc. A fordító előszava *A keresztyén olvasóhoz* szól. Ezután három üdvözlő vers következik. Az első kettő ...a magyar fordítóhoz... és a keresztyén olvasónak, a harmadik csupán *A keresztyén olvasónak* címezve. Az elsőnek, amelynek incipitmutatóra utaló kezdőszavai: *E világi öröm*, szerzője Váradi Szikra István, a váradi eklézsiának egyik... pásztora. A második és harmadik verset írta: Tétsi István, *Úr Jézus Krisztus... szolgája a váradi gyülekezetben*. Incipitmutatóra utaló kezdősoraik: *Elsőben e könyvet aki szedegette és Vagyon-e szívedben forró szomorúság? Ezt követi Az auktornak előljáró beszéde... Michely Jacabnak...*, keltezés nélkül. A *Summája és mutató táblája e könyvecskében helyezettett hét elmélkedéseknek* a hét fejezet címét, tartalmát adja meg. A főszöveg *Első rész* címmel az 51. lapon kezdődik. Innen végigfut a kiadványon a *Szent öröme vezérlő elmélk. szövegű* előfej.

A fordító Pankotai Ferenc 1635-ben nagyszalontai rektor, 1637–1638-ban a leideni és a franekeri egyetemen tanult teológiát. Hazatérte után 1639-ben Váradon lett tanár, 1640-től pedig Nagyszalontán lelkész. Még 1655-ben is ott működött.

Az először francia nyelven megjelenő művet („Saint Hilaire, ou antidote contre la tristesse”, Genf 1630) maga a szerző, Nicolaus Vedelius (1596–1642) genfi prédikátor, majd deventeri és franekeri professzor fordította latinra és jelentette meg 1632-ben Leidenben („S. Hilarius seu antidotum contra tristitiam pro sancta hilaritate”). A latin kiadás címlapján szereplő Gallus Pareus Silesius név valójában az ő álneve (vö. Jöcher IV. 1488 és Nieuw Nederlands biografisch woordenboek X 1076). Pankotainak, amint az ajánlólevélből kitűnik, hollandiai tanulmányai idején, „oda-fel jártában” akadt kezébe a latin kiadás. Nagy haszonnal forgatta és ebből készítette a magyar fordítást.

Budapest Nat ① – Cluj-Napoca Acad ②*

2354

[1] SCULTETUS, Abraham: Abrahami Sculteti Grünebergensis Silesii Axiomata concionandi practica, edita studio et opera m(agistri) Christiani Kyferti Goldbergensis Silesii. – [2] (BUCANUS, Guilielmus: Gvilielmi Bucani Ecclesiastes seu de methodo concionandi tractatus duo, quorum priore

de dispositione, posteriore de ornatu concionum agitur.) Varadini MDCL apud Abrahamum Szenciensem.

A^s–M^s = 192 pag. – 8° – 2 ins., orn., init.

RMK I 840 – RMK II 743–744 – Nágler 289

Retorikai szabálygyűjtemény. – A címlapot Szenci Kertész nyomdászjelvénye díszíti. A címvél után kezdődik a nyomdász Váradon 1650. május 2-án kelt ajánlása *Eximius Jesu Christi servis ecclesiarum orthodoxarum in Ungaria et Transylvania pastoribus*. A főrészt CVI axiómát tartalmaz az egyházi beszédek elkészítésére vonatkozóan. Általában példákat is hoz az egyes szabályok alkalmazására, néhol magyar nyelven is (pl. 21, 29. pag.).

Külön címlappal, rajta az iktári Bethlen család hatyús címere, és folytatálagos füzetjelzéssel csatlakozik a főrészhöz Guilielmus Bucanus lausanne-i teológiaprofesszor *Ecclesiastes* című műve. Az első *tractatusban* *De dispositione sacrarum concionum*, az egyházi beszédek szerkesztéséről, a másodikban *De ornatu et decoro sacrarum concionum*, az egyházi beszédek díszítéséről szóló szabályok olvashatók.

A függelék részei a következők: 1. Veselsky-Laetus, Jiri: *Consilium de formandis ss. concionibus*. – 2. *Regulae generales manucentes, quibus mediantibus... in formandis concionibus quilibet adjuvari potest*. – 3. [Quaestionis ciusdam resolutio] – 4. *Precationes Christianae in coetu fidelium et alias fieri solitae* – 5. Ames, William: *Conciones aliquot sacri ministerii candidatis ad imitationem propositae* címen három beszéd, amelynek végén *Precatio brevis a concione* olvasható. – 6. *Közönséges hálaadás és könyörgés az Istennek minden elvett és veendő javaiért* címen több magyar nyelvű imádság található. – 7. *Közönséges könyörgésnek formái* – 8. *Intések a tanítókhoz*. A két utolsó részben bibliai idézetek olvashatók.

Szenci Kertész Ábrahám az ajánlásban elmondja, hogy e kötetet azért állította össze, hogy barátainak kedvébe járjon, és a lekipásztorjelölteknek a segítségére legyen. Feltételezhető, hogy a szórványosan előforduló magyar értelmezések tőle származnak.

Abraham Scultetusnak, V. Frigyes pfalzi, majd prágai udvari prédikátorának műve 1619-ben jelent meg Hanauban. Részletesen ismertette Vásárhelyi Judit (Eszmei áramlatok és politika Szenci Molnár Albert életművében. Bp. 1985, 29–33). Bucanus *Ecclesiastes* előszőr 1604-ben látott napvilágot Bernben. Veselsky-Laetus lublini prédikátor *Consilium*át a szerzőnek 1650-ben Franeckerben kiadott *Pauli apostoli peregrinatio* című művének függelékéből vette át Szenci Kertész Ábrahám. Laetus művét önállóan ugyanebben az esztendőben külön is megjelentette (2357). A *Regulae generales manucentes...* csaknem szó szerint megegyezik Medgyesi Pál *Doce nos orare...* (2310) c. munkájának megfelelő részével. William Amesnek, a franeckeri egyetem professzorának három beszéde a több kiadást is megért *Utriusque epistolae divi Petri apostoli explicatio analytica... nec non III conciones in selectiora quaedam S. Scripturae loca* című művéből való.

A szabálygyűjteményt Bartók István részletesen elemezte. Az említett Medgyesi művel való egyezés miatt nem tartotta kizárhatónak Medgyesi Pál szerzőségét (194–196, 244, 256).

Cf. 2310, –, 2357

In 14 bibliothecis 19 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Martin *MS* – Sárospatak *Ref* – Sibiu *Mus* – Târgu Mureş – etc.

2355

TOUFAEUS Mihály: Disputatio theologica de perseverantia sanctorum, quam... sub praesidio... Michaelis Tovfaei ss. theol. doctoris ac in... schola Varadiensi rectoris publico examini subicit Stephanvs Betskehazi senior ad diem 19. Februarii, hora 9. Varadini MDCL apud Abrahamum K[ertész] Szenciensem.

A⁴–D⁴ = 31 + [1] pag. – 4° – 1 ins.

RMK II 745

Református teológiai vizsgatételek. – A címlapot Szenci Kertész Ábrahám *Non solus* feliratú nyomdászjelvénye díszíti. Művét az *author* minden külön szöveg nélkül *Universitati Varadiensi ac reverendis pastoribus* ajánlja. A főrészt XXXV *thesis*ben fejt ki a református nézeteket a szentek Isten különös kegyelmébe vetett hitének minden bűn és kísértés ellenére való állandó megmaradásáról. Az utolsó lapon *Corollaria theologico-politica* olvasható. Ez három pontban vitázik Gregory Martin, a reimsi egyetem angol származású teológiaprofesszorának *A treatise of schisme. Shewing, that all catholikes ought in any wise to abstain altogether from heretical conventicles, to witt, their prayers, sermones* (Duaci 1578) című művének egy részletével arról, vajon a katolikus uralkodók bűn nélkül megölhetik-e eretnek férjüket.

Toufaeus (vagy Tóffői, nevét tévesen értelmezték „Dobos”-nak) Mihály (1624–1684) az 1640-es évek második felében több németalföldi egyetemen is tanult, 1649 júliusában Leidenben teológiai doktorságot szerzett. Hazatérése után Váradon, majd Sárospatakon volt tanár, 1653-ban pappá szentelték. Hosszabb ideig Szatmáron lelkész, majd 1665-től Apafi Mihály udvari prédikátora, 1679-től haláláig egyúttal erdélyi püspök is.

A disputációt a címlap tanúsága szerint 1650. február 19-én vitatták meg a váradi református iskolában. A vizsgáztató Toufaeus Mihály rektor, a vizsgázó Becskeházi István, a diákság szeniora volt. Noha e tézisek elsősorban a németalföldi arminianus vagy másként remonstráns nézetekkel vitáznak, itthon mégis evangélikus részről kaptak hamarosan feleletet (2307).

Cf. 2307, –, 2356, 2441

Budapest *Nat cop* – Târgu Mureș ①

2356

TOUFAEUS Mihály: Disputatio theologica de perseverantia sanctorum secunda, quam... sub praesidio... Michaelis Toufaei ss. theol. doctoris ac in... schola Varadiensi rectoris publico examini subicit Stephanus Szekelyhidi ad diem 26. Maji, hora 9. Varadini MDCL apud Abrahamum K[ertész] Szenciensem.

A⁴–E⁴ = [20] fol. – 4° – 1 ins., orn. init.

RMK II 764

Református teológiai vizsgatételek. – A címlapot Szenci Kertész Ábrahám nyomdászjelvénye díszíti. A címlével hátán *Celeberr. nomini... Johannis Ts. Apaczai... oriental. linguar. Ebraeae, Talmudicae, Rabbinicae, Samaritanae. Syriacae, Chaldaicae, Arabicae etc. cognitione... philologi optimi, amici singularis* ajánlja a kiadványt *M. Toufaeus*. A főrés három különböző tartalmú művet foglal magában: *Thesis; Corollarium Ebraico-philologicum* és *Appendix*. Végül *Carmina ebraica ad d. respondentem* címmel *Stephanus Becskehazi, Gregorius Makai, Thomas F. Patai, Johannes Püspöki, Michael Jenei* és *Samuel Köleseri* latin betűkkel nyomtatott héber nyelvű üdvözlőversei zárják a nyomtatványt.

A *Thesis* című rész tíz pontban folytatja Toufaeusnak a szentek állhatatosságáról szóló első disputációjában (2355) az arminianus vagy remonstráns nézetekkel megkezdett vitáját.

A *Corollarium Ebraico-philologicum* bevezetésekként elmondja, hogy folyó év (1650) március 1-jén a váradi iskolában héber nyelvből tartott vizsgán vita támadt az Isten különböző héber elnevezéseinek – *Jehovah, Jehovih, Adonai, Elohim* használatáról, s Toufaeus most e vitával kapcsolatos nézeteit fejti ki, tudniillik hogy csak az utóbbi két név használata jogosult. E rész végén a márciusban héberből vizsgát tett diákok névsora olvasható: *Stephanus Becskehazi, Thomas Pataji, Joannes Püspöki, Joannes Montanus, Michael Jenei, Samuel Köles-Eri, Gregorius Makai, Stephanus Szekelyhidi, Casparus Enyedi, Ladislaus Illyei, Stephanus Varsanyi*.

Toufaeus disputációjának 1650. február 19-én megvitatott első részére, noha az elsősorban az arminianus nézetekkel vitázott, evangélikus részről kapott választ. Horváth András válaszdisputációját márciusban vitatták meg a kassai evangélikus iskolában, és a kiadási év megjelölése nélkül nyomtatták ki Bártfán (2307). Jelen kiadvány harmadik része, az *Appendix* elmondja, hogy már kinyomtatásra készen álltak a tételek, mikor a szerző küldeményeként április 18-án Toufaeus megkapta Horváth válaszát, amelyre e május 26-ra kitűzött disputáció függelékében, azaz most részletesen válaszol.

Toufaeus disputációját Szabó Károly 1651. évi nyomtatványként írta le, feltehetően az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött példány alapján, amelynek impresszumában a római számokkal nyomtatott 1650-es évszámot kézírással 1651-re javították. A fent ismertetett dátumok egybeesése alapján azonban e javítást nem lehet helytállónak tartani. Nem valószínű, hogy Toufaeus két ilyen csekély terjedelmű, de tartalmilag szorosan egybetartozó disputatio kinyomtatása között (2355, 2356) több mint egyéves szünetet tartott volna, hiszen az e kiadvány felét elfoglaló, tehát a *Thesis* című résznél jóval terjedelmesebb *Appendix* elkészítésére is elegendő volt április 18-tól május 26-ig néhány hét. Horváth 1652 szeptemberében kiadott újabb feleletének előszava (2441) is több mint két évvel korábbi eseményként emlékezik meg e vita első szakaszáról, s Toufaeus *Appendix*éről. Mindezek alapján Horváth válaszát (2307) és Toufaeusnak e viszontválaszát is 1650. évi nyomtatványrának kell tartani.

Cf. 2307, 2355, –, 2441

Budapest Nat ① – Halle Univ ① – Martin MS ① – Niznij Novgorod ① ① (Sárospatak)

2357

VESELSKY-LAETUS, Jirí: Pauli apostoli peregrinatio Caesarea Rómam, duabus distincta partibus; quarum prior complectitur in XXVII, posterior in XXVIII. cap(ite) Actuum apostolorum hypotyposin concionum practica-

rum, ubi praeter analysin singulorum versuum et brevem exegesisin, doctrinae cum suis rationibus et usibus ex ipso contextu erutae tractantur, methodo dilucida et ad docendum accomodatissima. Studio et opera Georgio Laeti Moravi. Varadini MDCL impensis Abrahami Kertesz Szenciensis.

A⁸-Q⁸ R⁴ = 257 + [6] pag. - 8° - Orn., init.

RMK II 742

Protestáns prédikációk. – A címlap után a *Praemonitio auctoris ad lectorem* bevezető megjegyzéseket közöl az egyházi beszédírás módszereiről; a szerző William Ames tanítását követve állította össze művét. Az előszó tartalmilag kapcsolódik Geleji Katona István és Medgyesi Pál homiletikai vitájához (vö. 2124 és 2310). Az *Approbatiot Joannes Polyander, Antonius Valaeus, Antonius Thysius és Jacobus Triglandius* leideni teológia-professzorok írták alá MDCXXXXIX. Pridie Kal. Aprilis keltezéssel. A *Hypotyposis concionum practicarum...* kezdetű főszöveg két részre bontva az Apostolok cselekedetei 27., ill. 28. fejezeteinek magyarázatát adja, Pál apostol útjáról a palesztinai Cezáreából Rómába és kétéves római fogságáról. Mindkét rész 15–15 prédikációt tartalmaz. Az egyes prédikációkban kifejtett tanításokat a kötet végén *Index doctrinarum quae in istis concionibus practicis continentur* sorolja fel.

Jirí Veselský-Laetus (1604–1650 előtt) protestáns lelkész 1632–1640 között végezte teológiai tanulmányait a leideni egyetemen, majd Angliában és Párizsban. Az 1640-es években a Cseh Testvérek lesznoi gyülekezetének volt lelkésze. Életét Otokar Odložilík írta meg (Časopis Matice moravské 1930, 79–89).

Veselský-Laetus művének első kiadása 1639-ben jelent meg Leidenben (Odložilík 86). 1650-ből egy franekeri kiadása is ismeretes. A váradi kiadásban az approbáció dátuma valószínűleg tévedésből 1649 1639 helyett. Laetus prédikációgyűjteményének jelentőségét Bartók István méltatta (195).

Cf. 2409

In 17 bibliothecis 27 expl. – Budapest: *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca: *Acad, Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş – etc.

2358

BAUHINUS, Joannes – CHERLERUS, Joannes Henricus: *Historia plantarvm vniversalis, nova et absoltissima cvm consensv et dissensv circa eas auctoribus Ioh. Bavhino... archiatro et Ioh. Henr. Cherlero philos.et med. doct. Basiliensibvs, quam recensuit et auxit Dominicvs Chabraevs med. doct. Genevensis iuris vero publici fecit Franciscvs Lvd. a Graffenried dominus in Gertzensee, continens descriptiones stirpivm exactas, figuras novas...* [tomus I] Ebrodvni MDCL [typographia Caldoriana].

[]⁵, A⁶-Z⁶, Aa⁶-Kk⁶ Ll⁶⁺¹ Mm⁶-Zz⁶, Aaa⁶-Ddd⁶; A⁸-Z⁸, Aa⁸-Kk⁸ Ll⁸ Mm⁸ Nn⁸, ###⁸⁺¹ = [10] + 601 [recte 599] + 440 + 9 pag. - 2° - Mult. ill., orn., init.

Füveskönyv magyar elnevezésekkel. – E könyv első kötete ifj. Joannes Bauhinus (1541–1613) svájci orvos, botanikus és veje, Joannes Henricus Cherlerus (1570–1610) 5000 növény leírását és 3577 ábrázolását közreadó háromkötetes munkájának. Nyomatott címlapja előtt metszetes díszcímlap áll, amely a természettudomány klasszikusait ábrázolja: Dalechampius, Dioscorides, Euchsius, Gesnerus, Guilandius, Matthiolus, Lusitanus Amatus, Plinius, Theophrastus. A nyomtatott címlével hátán röviden szólnak az *Authores ad lectorem*. Majd Ebrunban 1650. szeptember 13-i keltezéssel *Franciscus Ludovicus a Graffenried... Ebrodunensis ditionis... praefectus* és *Dominicus Chabraeus m.d. celsit. Wirtemb. a consiliis medicis, urbisque Ebrodunensis medicus ordinarius* ajánlólevele olvasható *Francisco Ludovico ab Erlach libero baroni in Spiez... Nicolao Dachselhoffero... Bernatum reipublicae consulibus perpetuis, ut et eiusdem reipublicae quaestoribus atque tribunis, totique senatui...* A kötetet a következő szerzők üdvözlötték verssel: *Georg Müller phil. prof. Lausann.* – *Ioannes Petrus Dopple med. pract.* A főrész 12 könyvben (*liber*) fajták szerint csoportosítva tárgyalja a fákat és gyümölcsceket. Leírja küllemüket, tulajdonságaikat, hasznosíthatóságukat. Közli metszetes képüket, kritikával összefoglalja a rájuk vonatkozó, előző századokban megjelent irodalmat. Felsorolja az egyes növények arab, német, flamand, angol, francia, olasz, spanyol, portugál, cseh megnevezéseit. Ezek között sokszor (kb. 2%) a magyar elnevezés is megtalálható a három kötetben összesen mintegy száz, *Hung* megjegyzéssel. A IX. liber 235. lapján a következő magyar nyelvű mondat olvasható: *Luch fenyő fa, melynek a leveley egy felől all.*

Az első kötet végén *Ἐπιγραμμάτων omnium... capitum* című betűrendes mutató áll.

Bauhinus életéről és munkásságáról összefoglalást nyújt Felix Hasler és Marie-Louise Portmann tanulmánya (Gesnerus 1963: 1–21), amely foglalkozik a *Historia plantarum* kiadástörténetével is. A *Historia* csak Bauhinus halála után 37 esztendővel jelent meg, minthogy addig Pyramus De Candolle hiába kísérelte meg kiadatását Montbéliard-ban. Végül De Candolle utódának sikerült Yverdon helytartójának, Franz Ludwig Graffenriednek jelentős támogatásával megjelentetnie az első kötetet 1650-ben, a másodikat és harmadikat 1651-ben (2410). A kiadást *Dominique Chabrey* udvari orvos gondozta. Az illusztrációk egy részét Wignan Striegel bázeli metsző készítette, a metszetes címlapokat pedig a zürichi Konrad Meyer (vö. Hasler – Portmann: i. m. 17–19). A munka magyar nyelvű részének keletkezése ismeretlen, a szakirodalom eddig e kérdéssel nem foglalkozott.

Cf. –, 2410

In multis bibliothecis permulta expl. – Budapest *Nat* – London *BL* – Washington *Congr* – etc.

Ordinari Reichs Zeitungen. Anno 1650. = **Appendix 203**

Wolphius, Joannes: Oratio dominica in linguis vigintiquinque expressa. S. l. cr. 1650. – Vide 2481

2359

[1] KALENDARIVM, mely rendeltetett Christus Urunk születése után az MDCLII. eztendőre nagy szorgalmatossággal Joannes Ferdinand Slabivs Znoyma Morua, philosophiának mestere, oruóságnak

candidátusa és astrophilusa által, az közönséges szokás szerént meg többétet Troiának első uzedelméről ualo historiáual rész szerént, melynek continuálása köuettekny fog minden iöuendöbéli eztendökbén, öszüszedéttet phrygiai Daretus és Orestes írásibul. – [2] (Judicium astromicum auagy ítélet, mely vétet az egeknek forgásibul... az 1652. esztendöre... nagy szorgalmatossággal rendeltet Joannes Ferdinand(us) Slabivs ... által.) Béczben [1651] Ianos Jakab Kyrner.

[A]⁸ B⁸ C⁸ D³⁺¹ = [27] fol. – 8° – 2 ins., orn., init.

RMK I 857

Új naptár és prognosztikon. – A címlapon látható fametszen két angyal tartja Magyarország koronás címerét, a címlevél hátán a nyomdász ...gróf Nadasdy Ferencz uramnak... Vas vármegyének fő nádor ispányának... ajánlja a kiadványt. A naptárrész beosztása megegyezik az 1651. évre szóló bécsi kalendáriumával (2311). Januártól decemberig a rektó lapok bal oldalján A Trója historiájának következő része olvasható. A hónapversek januári kezdősora: Ez első hónapba eret ne vágass. A Rövid tanúság az érvágásban való rendtartásról című részt az önálló címlappal ellátott prognosztikon követi, címlapján a babérkoszorúba foglalt magyar címerrel. A nyomdász ezt a részt is Nadasdy Ferencnek ajánlotta: a címlap verztől eltérően itt már szöveges ajánlás olvasható. A prognosztikon egyes fejezetei: Az esztendőnek négy részeiről... A télről – A kikeletről – A nyárról – Az ősrről – Az esztendőnek szaporaságáról – A betegségekéről – A sötétségről. A prognosztikon több latin és magyar verset tartalmaz, ez utóbbinak kezdete: A tél hegyet, völgyet hóval már befödöz. A kiadványt a Magyarországi és erdélyi sokadalmak című vásárjegyzék zárja.

Cf. 1667!

Budapest Nat ①

2360

ZRÍNYI Miklós: Adriai tengernek Syrenaia, groff Zrini Miklos. Bécben MDCLI Kosmerovi Máté.

[]⁴, A⁴–Z⁴, Aa⁴–Pp⁴ Rr³⁺¹ = [159] fol. – 4° – 1 calographica, orn., init.

RMK I 842

Szerelmes versek, hősi eposz és epigrammák. – A címlevél előtt díszcímlapként rézmetszet áll, amely egy hajót ábrázol a háborgó tengeren. A hajót a benne ülő sisakos vitéz biztos kzel kormányozza. A vitorlán a mű szerzője és címe, a vitéz szájába adva pedig a szerző jelsza: Sors bona nihil aliud. A kép jobb alsó sarkában a metsző neve: G. Subarich. A címlevél hátán Zrínyi Miklós a Magyar nemességnek dedikálja munkáját. Majd Az Olvasónak szóló ajánlás következik. A gyűjteményes kötet főrésze a következő verseket tartalmazza: [1] Idilium, az hol egy vadász Violának kegyetlenségéről panaszkodik című, kezdősora: A_{1a}: Egy megbúsult vadász kikelet idején – [2] Idilium. Kezdősora: B_{3a}: Kegyetlen, hová futsz te, árnyéknál

könnyebb – [3] Ezután következik Zrínyi eposza: a *Szigeti veszedelem*, amely 15 részből (pars) áll. Minden rész új lapon kezdődik, a versszakok részenként meg vannak számozva. A beszámozott versszakok számának összege 1566, vagyis azonos a szigeti ostrom évszámával. Ebbe nincs beleszámítva a XIV. és XV. ének végén található egy-egy kurzív szedésű strófa. Az első rész incipitmutatóra utaló kezdősora: C_{2a}: *Én, az ki azelőtt ifjú elmével*. Az eposzt lírai költemények követik, [4] *Arianna sírása*. Kezdősora: N_{4b} *Adria tengernek fenn forgó habjai* – [5] Cím nélküli vers, Titirus és Viola párbeszéde 24 szakaszban, amelynek kezdősora: O_{0a}: *A vadász elnyugszik* – [6] Echos vers. Kezdősora: P_{3a} *Te ki gyönyörködöl az én nyavalyámban*. [7]–[8] *Orfeus* történetét elbeszélő vers két része. Kezdősoruk: Q_{q1a}: *Nyisd meg én torkomat keserves sírásra és Q_{q3a}: Ó, nagy Abissusnak*. A kiadvány végén a következő Epigrammák olvashatók: [9] *Atilla*, kezdősora: Q_{q4a}: *Isten haragjának én szelleti voltam* – [10] *Buda*, kezdősora: *Mely rosszul alhatnak egy király székbén*. – Ezután a szigeti hőskről szóló epigrammák olvashatók: [11] *Szigeti Zrínyi Miklós*, kezdősora: Q_{q4b}: *Mint Hector Trójának*. – [12] *Delí Vid, Sarkovich*, kezdősora: *Én is nem keveset*. – [13] *Radivoi és Iuranich vajdák*, kezdősora: R_{1a}: *Mi boldogok voltunk* – [14] *Farkasich Péter*, kezdősora: *Csak alig mutatott*. – [15] *A Feszületre* című vallásos vers kezdősora: R_{1b}: *Sírtál már eleget lám Ariannáért*. [16] Végül *Peroratio* zárja a kötetet. Incipitmutatóra utaló kezdősora: R_{3a}: *Véghez vittem iminár nagyhirű munkámat*.

Hasonmás kiadása: Zrínyi Miklós: *Adriai tengernek Syrenaia*. Bp. 1980. Utószó: Kovács Sándor Iván. – Az egyes versek szövegkiadására vonatkozó utalásokat ld. az incipitmutatóban.

A címevel elé illesztett rézmetszetet Georg Subarich horvát rajzoló és rézmetsző készítette (Pataky Dénes: A magyar rézmetszés története. Bp. 1951, 306). Mintája a Zrínyi Miklós könyvtárában meglévő Vittorio Siri *Del Mercurio overo historia de' correnti tempi* című kortörténetének II. kötetében (Casale 1647) található Giacomo Piccini velencei rézmetsző alkotása volt (ItK 1970: 684–689, Klaniczay Tibor – A Bibliotheca Zriniana története és állománya. Szerk. Klaniczay Tibor. Bp. 1991, 137). R. Várkonyi Ágnes Abraham Ortelius 1584-ben Antwerpenben kiadott *Theatrum orbis terrarum* című térképgyűjteményének India térképével való összefüggéséről írt (Historia 1984/4: 35).

Zrínyi Miklós (1620–1664) költő, hadvezér. 1647-től Horvátország bánja és főkapitánya. 1663–1664-ben sikeres hadjáratot folytatott a törökök ellen. Nemcsak mint hadvezér, hanem mint író és költő is a török elleni harc szószólója volt. Életről és írói munkásságáról Klaniczay Tibor írt monográfiát (*Zrínyi Miklós*. Második, átdolgozott kiadás. Bp. 1964). Ebben részletesen elemezte az *Adriai tengernek Syrenája* kötetét (i.m. 353–361). Összevetette az ún. *Zágrábi kézirat*tal, amely 1650–1651 telén keletkezett és a *Peroratio* kivételével a kötet teljes anyagát tartalmazta. Jelentőségét a szerelmi versek kinyomtatásában, a legnagyobb magyar eposz és az epigramma műfajban az első magyar versek közreadásában állapította meg.

A lírai versekről, mint „tudatosan megkomponált verseskötetről” Kovács Sándor Iván írt könyvet (A lírikus Zrínyi. Bp. 1985). Ebben részletesen bemutatta a lírai versek műfaji előzményeit, poétikai jellemzőit stb. A *Szigeti veszedelem* és az olasz eposzirodalom összehasonlító elemzésére elsőként Arany János vállalkozott (Zrínyi és Tasso. = Arany János: Összes művei X. Bp. 1962, 330–439). Király Erzsébet Tasso *Gerusalemme liberatája* és Zrínyi *Obsidio Szigetiana* c. hőskölteményei között vizsgálta meg az azonosságokat és különbözőségeket (Tasso és Zrínyi. A „Szigeti veszedelem” olasz epikai modelljei. Bp. 1989). Horvát irodalmi előzményeiről Lőkös István írt (Zrínyi eposzáinak horvát epikai előzményei. Debrecen 1997). Az eposz geneziséét feltárta és tartalmát részletesen elemezte Klaniczay Tibor (i.m. 75–317), és Szőrényi

László (Acta Romanica 10. Szeged 1986, 124–154). A Szigeti veszedelem formuláival Amadeo Di Francesco (ItK 1987/88: 150–174), Zrínyi verselésével Mohácsi Ágnes foglalkozott (ItK 1991: 297–311). A kötet természetszimbólumairól R. Várkonyi Ágnes értekezett (Művészettörténeti Értesítő 1994: 27–34).

Az *Adriai tengernek Syrenája* kötet fennmaradt példányai közül a londoni British Library példányával V. Ecsedy Judit foglalkozott (ItK 1991: 235–251). Megállapította, hogy az nem eltérő változat, mert a címlapja és a könyv törzse az eredeti 1651. évi kiadás, de a kötetben tíz levelet (A₄, N₂, N₃, Nn₂, Nn₃, Oo₁, Pp₂, Pp₃, Rr₂, Rr₃) pótlólag 1795 és 1812 között nyomtattak Debrecenben, feltehetőleg akkori tulajdonosa, Kazinczy Ferenc megbízásából. A címlap előtti metszetet még később, 1851-ben készült litográfiával pótolták az eredeti alapján.

In 20 bibliothecis 27 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – London *BL* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Civ* – Wien *Nat* – Zagreb *Univ* – etc.

Editio facsimile

Laskai János: Egy néhány áhítatos buzgó imádságok. Debrecen 1651. – Vide 2363

Nógrádi, Matthias: *Allegoricae similitudinis biblicae congestae...* [Debrecen] 1651. – Vide 2361(3)

2361

NÓGRÁDI Mátyás: [1] *Epistolae ad Romanos scriptae. Brevis explanatio, triplici methodo ornata, videlicet I. analytica, II. explicatoria, III. practica.* In... schola Debrecziensi publice proposita et expensa in gratiam suorum auditorum a die 25. Apr(ilis) ad diem 17. Junii eiusdem anni finita, per Matthiam Nogradi, ecclesiae ministrum. – [2] *Huic accessit explicatio Orationis Dominicae quaestionalis.* – [3] *Una cum aliquot Scripturae Sacrae allegoriarum elucidatione.* Debreczini MDCLI apud Melchiorem Fodorik.

A⁸, (:)⁷⁺¹, A⁸–X⁸ Y³⁺¹ = [29] + 260 + 21 + [1] + 58 + [2] pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 746

Református bibliamagyarázat. – A címlével hátlapján bibliai idézet áll. Ezt követi a szerző, *Matthias Nogradi minister Debreczeniensis* 1651. január 15-én kelt ajánlása *Stephano Bornemisza*. Majd rövid előszó szól *Ad lectorem*. A könyvben szereplő *Index quaestionum et doctrinarum* után következik Pál apostol Rómabeliekhez írt levelének magyarázata, a 16 résznek megfelelően 16 fejezetben. Mindegyik fejezet a következő részre tagolódik: *Summa – partes – puncta – dubiorum explanatio – praxis concionatoria a doctrinák*kal.

Ezután kezdődik a *Resolutio brevis Orationis Dominicae quaestionalis* című rész, amely kérdés-felelet formában a *Miatyánkot* magyarázza. Majd *Appendix* zárja a kötetet, amelyben *Allegoricae similitudines biblicae illustrantur*, azaz ábécé-rendben néhány allegorikus kifeje-

zés és hasonlat szerepel bibliai előfordulásuk közlésével. A kötet végén *Errata* a nyomtatvány első részében található sajtóhibákat sorolja fel.

Nógrádi Mátyás (1617–1681) tanulmányait itthon különböző tiszántúli és felvidéki városokban végezte. 1644 és 1647 között Hollandiában (Leiden és Utrecht) és Angliában folytatta. Hazatérve sárospataki, majd 1650-től debreceni lelképásztor. 1661-től nagybajomi lelkész, a debreceni egyházmegye esperese, majd 1665-től tiszántúli püspök lett. Életrajzát részletesen leírta Herepei János (Adattár II 183–186). Munkájának címéből és ajánlásából kitűnik, hogy Nógrádi Mátyás Pál apostol levelének mondanivalóját először szóban adta elő a debreceni Református Kollégium hallgatóinak 1651. április 25 és június 17 között, s azután nyomtatták ki. E munka elemzése alapján Bartók István Nógrádi prédikálási elveire nézve vont le következtetéseket (212–213).

A harmadik részt, az *Allegoricae similitudinest* Zoványi Jenő önálló nyomtatványnak tartotta és feltételezte, hogy azonos Nógrádinak azzal a *Florilegium*ával (vö. **Appendix 202**), amelyet e mű előszava később kibocsátandó munkaként említ (MKsz 1928: 88). Később ezt a tévedését önmaga helyesbítette (Lexikon 439).

In 10 bibliothecis 12 expl. – Alba Iulia – Budapest *Acad, Nat, Ref* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Univ* – Levoča *Ev* – Sárospatak *Ref* – Sopron *Ev*

2362

[1] NÓGRÁDI Mátyás: Lelki proba-kö, mellyen az ember mind magát, s-mind vallását meg-czirkálhattyá, ... Ehez járult a könyvnek utóllján négy emlekezetes dolog: – [2] I. Az Ördögi practikáról mint kellyen ítélni e világon a keresztyén embernek. – [3] II. A Szent Lélek ellen-való véték mint essek és légyen az emberekben. – [4] III. A betegeknek meg-látogatását miképpen kellessek el-követni. – [5] IV. A lopásról mint kellyen ítélni embernek. Ezeket egy csomóban kötvén ki-bocsátotta és közönsegesse tötte Nogradi Matyas. Debreczenben 1651 Fodorik Menyhart.

a⁶, A¹²–M¹² N² = [12] + 292 pag. – 12° – Orn.

RMK I 845

Református tanítás, prédikációk, agenda és erkölcsi oktatás. – A címlevél hátán zsoltár-idézet. Ezt követi a szerző, *Nogradi Mátyás 1651. die 9. August* kelt ajánlólevele *Néhai Kerekes Mihály uramnak megmaradott özvegyének, ... Bagoly Kata asszonynak*. A kötet *E könyvben levő emlékezetes dolgoknak mutatótáblája* című tartalomjegyzéke után kezdődő főrészben Nógrádi Mátyásnak öt munkája olvasható. Az első a *Rövid elmélkedés, mely az igaz vallásnak hat kiváltképpen való fundamentumit foglalja magában* címet viseli. A hat *fundamentum* (Isten, a bűnbeesés, a megváltás, a Krisztusba vetett hit, a hit eszközei és a kegyelemből való jutalmak) lényegét kérdés-felelet formában fejti ki a szerző, bőségesen idézve a vonatkozó bibliai helyeket. Folytatólagos füzetjelzéssel, de új címlappal következik a második mű, a *Rövid trakta a varázslásról* című prédikáció, amelyet a *debreczeni szent kongregációban ... an. 1651.* tartott Nógrádi. Az ószövetségi boszorkányhiedelem egyik fő alakjának, *Manassesnak* a példáján értekezik a gonosz előjárókról. Szól a boszorkányság valódi és nem meggyőző, vélt je-

gyeiről, a boszorkányság elkerüléséről és a boszorkányok megtérésének lehetőségéről. A harmadik munka ugyancsak prédikáció. Címe: *Lelki elmélkedés, mely az atheusoknak ... állapotokat világosan kimutatja, melyet a pünkösdi szent alkalmatossággal tanított Nogradi Mátyás, a debreczeni sz. kongregációban, an. 1651 die Maji 28, 29, 30, 31, 32[!]*. A hittől való elszakadás fokozatait, a hitetleneknek és a hívőknek a különbségeit, az apostaták elnevezéseit tárgyalja. Majd felsorolja, hogyan tarthatja távol magától a keresztyén ember az apostasia vétékét. A negyedik és ötödik írást az apróbetűs *Appendix* című rész tartalmazza: először kilenc pontban értekezik magyar nyelven *De visitatione aegrorum*, majd *De furto*. A lopásról.

Nógrádi Mátyás 1650-től lekipásztorként működött Debrecenben. Ajánlólevelében felsorolta előzőleg publikált műveit. A *Lelki próbakő* második darabjával részletesen foglalkozott Makkai László (Hajdú-Bihar megyei Levéltár Évkönyve VIII. Debrecen 1981, 113–130). Feltételezte, hogy elkészítéséhez Nógrádi angol irodalmat is használt, mivel 1645 és 1647 között járt Angliában, amikor ott nagy számban jelentek meg boszorkánypörökről szóló röplapok.

Bartók István a kötetben található prédikációkat elemezte Nógrádi prédikálási elveinek rekonstruálása során (213–214).

Budapest *Nat* cop. (Debrecen) – Budapest *Univ* ② – Debrecen *Ref* ②* – Sárospatak *Ref* ① – Târgu Mureș ①

2363

[1] SZENCI MOLNÁR Albert: *Psalterium Hungaricum*, az az Szent David királynak es prophétának száz ötven soltari franciai nóták és rhythmusok szerint. Magyar versekre fordittattak és rendeltettek Szenczi Molnar Albert által. – [2] (LASKAI János [transl.]: Egy néhány ahitatos buzgo imadsagok, melyeket Kegyelius Filep elmélkedésiből szedegetet és magyarra fordított Laskai Janos. Masodszi nyomtatás.) Debreczenbe[n] MDCLI Fodorik M[enyhért].

A⁶–T⁶; a⁶, c⁶, i⁶ = 220 + [8] + 34 + [2] pag. – 12° – Orn.

RMK I 843 – RMK I 844

A zsoltárok könyvének verses fordítása és református imádságoskönyv. – Szenci Molnár Albert verses zsoltárkönyvének tartalma és beosztása az 1648. évi váradi kiadást (2254) követi.

A zsoltárok függelékeként jelent meg Laskai János imádságoskönyv-fordítása. Önálló címevelén olvasható a fenti címleírás második felében közölt cím, hátlapján Laskai János előszava *Az olvasóhoz*. A főrész a következő imádságokat tartalmazza: *A léleknek buzgó kívánsága, midőn az Istennek jelenlétét érzi magában* – *Az Úr vacsorájára való készüllet* – *Rövid készüllet* – *A próba után mondandó imádság* – *LI. zsoltár* – *Mikor a templomban felkelvén a szent asztalhoz akarsz járulni, ezt mondjad* – *Mikor a kenyeret elveszed, ezt mondjad* – *Mikor a bort elveszed, ezt mondjad* – *Minek utána a szent asztaltól megindulsz, ezt mondjad* – *Az Úr vacsorája után mondandó hálaadás és imádságok* – *Imádság, mikor reggel felserkensz* – *Magadnak Isten kezében ajánlásod, midőn reggel felkelsz* – *Hálaadás Istennek az elmúlt éjszakai oltalmazásért* – *A megtért bűnösöknek buzgóságos vallástétele* – *Az elveszt jökért való hálaadás* – *Va-*

sárnap délestre tartozó – Hétköznapi avagy minden helyre, időre és személyre alkalmas hálaadás – Könyörgés, mikor az óraütést hallod – Könyörgés, mikor házadból kimégy – Estvéli imádságok – Imádság, mikor le akarsz feküdni – Könyörgés, mikor el akarsz aludni – Más estvéli könyörgés – Imádság, mikor házadtól a templomba akarsz menni – Mikor a templom küszöbén belépel – A templomban prédikáció előtt mondandó könyörgés – Prédikáció után mondandó imádság – Mikor a templom küszöbén bemégy, ezt mondd – Szenvedéseknek és nyomorúságoknak idején mondandó imádság – Halálnak óráján mondandó rövid imádság – Döghalálnak idején mondandó imádság. A kiadvány végén a betűrendes tartalomjegyzék áll: Mutató táblája egynehány isteni elmélkedésnek és imádságnak.

Thienemann Tivadar megállapította, hogy az imádságoskönyvecske Philipp Kegel: *Spirituales meditationes ex s. patrum monumentis desumptae* (Lubecae 1602) című művének szemelvényes fordítása (ItK 1922: 88). Az eredeti mű teljes magyar fordítását korábban Deselvícs István (1772), más részleteket tartalmazó szemelvényes magyar szövegét Debreceni Péter tette közzé (1678). A Laskai-fordításra vonatkozó szakirodalmat Tarnóc Márton foglalta össze (Laskai János válogatott művei. Sajtó alá rendezte Tarnóc Márton. Bp. 1970, 60). A címlap szerint Laskai munkája *másodszori nyomtatás*. Kérdéses, hogy e megjegyzés a Laskai által készített szöveg ma nem ismeretes első kiadására utal-e, vagy valamelyik korábbi fordításhoz képest (1678, 1730, 1755, 1772) nevezi Laskai művét másodszori nyomtatásnak.

Szabó Károly, aki a zsoltároknak csupán címlap nélküli példányát ismerte a pesti egyetemi könyvtárból, két önálló nyomtatványként írta le e kiadványt (RMK I 843 és RMK I 844), és a zsoltárokat is Laskai fordításának tartotta. Négyesi László azonban az imádságoskönyv rövidítésjeles füzetjelzése alapján megállapította, hogy Laskai munkáját önálló címlapja ellenére a zsoltároskönyv függelékének kell tekinteni, s az utóbbi pedig Szenci Molnár Albert fordítását tartalmazza (ItK 1916: 183–185).

A fenti leírás az egyetemi könyvtár xeroxmásolattal kiegészített példánya alapján készült. A másolat a rajta olvasható feljegyzés szerint a Ráday gyűjteményből származik. Ebben a könyvtárban azonban ma nincs nyoma e kiadványnak.

1651-ben jelentek meg az utolsó olyan nyomtatványok Debrecenben, amelyeken még Fodorik Menyhért nyomdavezető neve szerepelt. Ezután tíz évig nincs nyoma a nyomda működésének.

Cf. (1): 962(1)*!; 1947(1), 1981, 2045, 2091(2), 2163(3), 2254(4), 2305, –, 2406(4), 2424, 2564(3), 2624(4), →

(2): 1678, 1730, 1755, 1772, –, 2497, →

Budapest Univ ② + cop. (Ráday)

Olim: Budapest Ref

2364

(ARTICVLI dominorvm regnicolarvm trivm nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis ad diem 12 mensis Februarii anni praesentis 1651. in civitatem Albam Juliam indictis, celebratis conclusi.) [Gyulafehérvár] 1651 [typ. principis].

A²-F² = [12] fol. – 2° – Init.

Sztripszky I 1999/206 – MKsz 1895: 263

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül II. Rákóczi György erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. A cím a második lapon olvasható. Ezt követi az 1651. február 12 és március 18 között Gyulafehérvárott tartott országgyűlés harmincegy artikulusba foglalt végzéseinek szövege. A végén latin nyelvű záradék 1651. március 18-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XI 119–133.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint a gyulafehérvári fejedelmi nyomdában készült (MKsz 1968: 207, Fazakas József és OSzKÉvk 1978: 332, V. Ecsedy Judit).

Cf. 1005*!; 1641!, –, →

Budapest Acad ① – Budapest Nat ① ① – Cluj-Napoca Univ ①

2365

[BIBLIA. VECHIUL TESTAMENT. PSALTIREA] יְהוָה אֱלֹהֵינוּ פְּסַלְתִּירָב.
че съ зиче, кѣнтърѣ, а фернчѣтѣлѣн прѣрк шн а прѣрат дѣлѣ кѣ
кѣнѣтѣрнѣлѣ лѣн Мѣуѣи шн кѣ сѣмѣлѣ шн рѣндѣлѣлѣ, лѣ тѣци ѣлѣмѣн.
Изводитѣ кѣ мѣре сокотиниѣж, дѣи извѣ Жидовескѣ, прѣ лимѣж рѣмѣнѣскѣ,
кѣ лѣцѣторѣлѣ лѣн дѣмѣзѣлѣ, шн кѣ дѣмѣнарѣж шн порѣнка, дѣнпрѣлѣж кѣ
тоатѣ кѣлѣтѣлѣдѣ дѣ мѣрѣнѣ сѣлѣ, Гѣуѣрѣе Ракочн, краѣлѣ прѣдѣлѣлѣнѣ,
нѣпрѣчѣлѣ... Белградѣлѣн. 1651 Тѣпрѣитѣсѣлѣ лѣтрѣ а мѣрѣнѣ сѣлѣ
Тѣпограѣѣ [Bălgrad 1651 typ. principis Stefan Ohridski.]

А⁴ АА² Б¹ В⁴ Г⁴ Д⁴ Е⁴ Ж⁴ З⁴ И⁴ К⁴ Л⁴ М⁴ Н⁴ О⁴ П⁴ Р⁴ С⁴ Т⁴ Ф⁴ Х⁴ Ц⁴ Ч⁴
Ш¹ Щ¹ Ъ¹ Ы¹ Ь¹ Тѣ¹ Ю⁴ Жѣ⁴ Пѣ⁴ Цѣ⁴ Аѣ⁴ Зѣ⁴ Фѣ⁴ Бѣ⁴ Вѣ⁴ Гѣ⁴ Дѣ⁴ Еѣ⁴ Жѣ⁴ Сѣ⁴ Зѣ⁴ Иѣ⁴ Нѣ⁴ Кѣ⁴
Лѣ⁴ Мѣ⁴ Нѣ⁴ Оѣ⁴ Пѣ⁴ Рѣ⁴ Сѣ⁴ Тѣ⁴ Зѣ⁴ Фѣ⁴ Хѣ⁴ Цѣ⁴ Чѣ⁴ Шѣ⁴ Щѣ⁴ Ъѣ⁴ Ыѣ⁴ Ьѣ⁴ Тѣ⁴ Юѣ⁴ Жѣ⁴
Пѣ⁴ = [18] Тѣ [300] fol. – 4° – 1 ins., orn.

RMK II 752 – BRV I 60 – Veress 22. – Veress, Andrei: Bibliografia Română-Ungară. Bucu-
rest 1931, 81–82 – Sztripszky II 2556b – Nágler 292–293

Részleges bibliafordítás: A Zsoltárok könyve román nyelven. – A *Sefer techlim* héber és *Psaltirea* (Zsoltár) román címmel kezdődő zsoltárkönyv a címlap szerint nagy gonddal román nyelvre fordított, és II. Rákóczi György fejedelem rendeletéből és költségén nyomtatott újonnan a fejedelem gyulafehérvári nyomdájában 1651. december 25-én.

A címlevél hátán II. Rákóczi György fametszetes címere, kétoldalt nevének és címeinek cirill betűs kezdőbetűivel. Ezután következik a minden bizonnyal a fordítótól, Simion Ștefan erdélyi metropolitától származó első előszó a fejedelemnek ajánlva, *Predoslovie cătră Măr. ia sa Craiului Ardelului* (Előszó Önagysága Erdély királyához) címmel. Ezt követi a *Predoslovie la psaltire cătră cetitorii* (Előszó a zsoltárok olvasóihoz) című, ugyancsak aláírás nélküli, de Simion Ștefannak tulajdonított második, az olvasóknak címzett előszó. Majd a gyulafehérvári ortodox érsekség Szentháromságot ábrázoló fametszetes pecsétje következik, kétoldalt Simeon Ștefan nevének és címeinek cirill betűs kezdőbetűivel. Ezután kezdődik a főrész, a Zsoltárok könyvének új, Coresi kiadásától (275) eltérő fordítása. Az *A lui David proroc* impărat

cantare (Szeferi Tellim), *ce să zice cartea laudelor, sau a psalmilor lui David* (Dávid próféta és király éneke, amelyet a dicséretnek könyvének vagy David zsoltárainak neveznek) című főrészt imádságok és könyörgések követik, majd a kötet egy harmadik ajánlás, ill. utószó zárja le: *Predoslovie către cetirori* (Előszó az olvasókhöz) címmel. Ez utóbbiban írja le a fordító, hogy a zsoltárok közreadásánál héber és görög forrásokból merített.

A *Psaltirea* megjelentetése folytatása a gyulafehérvári nyomdában 1648-ban megindult cirkill betűs könyvkiadásnak (vö. 2210), amellyel a fejedelmi udvar a románság reformációját akarta előmozdítani. Az első előszó szerint a fejedelem bízta meg Simion Ștefan a zsoltárok közreadásával, ennek és az elő-, ill. utószó román nyelvújítással kapcsolatban megfogalmazott gondolatai alapján – amelyek azonosak az 1648-ban megjelent Újszövetség (2210) előszavában leírtakkal – tulajdonítható e fordítás is Simion Ștefan művének. Timotei Cipariu nyelvi érvek alapján ahhoz hasonlóan ezt is Silvestru szerzetes munkájának tartotta (*Principii de limbă de și scriptură*. Ed. 2. Blaj 1866. 105). Az újabb román szakirodalom azonban egyöntetűen Simion Ștefannak tulajdonítja a fordítást, aki már az Új Testamentum szövegét is végleges formába öntötte.

E kiadvány is piros-fekete nyomással készült. Nyomdása bizonyára ugyanaz a Ștefan Ohridski, akit már az Új Testamentum nyomdai munkálatainak előkészítésekor behívtak Gyulafehérvárra a havasalföldi Cămpulungból, korábbi állomáshelyéről (MKsz 1994: 156–160, V. Ecsedy Judit).

Cf. 275*

In 17 bibliothecis 25 expl. – Alba Iulia – Arad Arch – București Acad, Univ – Budapest Nat, Univ – Cluj-Napoca Acad – Debrecen Univ – Oradea Mus – Pannonthalma – Sibiu Metrop, Mus – etc.

2366

BISTERFELD, Johann Heinrich: *Beata Beatae Virginis ars, seu regia genuini Scripturae Sacrae sensus omnigeniq(ue) usus inveniendi via, quam... publicae censurae in... schola Albensi Augusto, Septembri ac Novembri mensibus subjicit Johannes Henricus Bisterfeldius, theologiae ac philosophiae professor. Studiosorum respondentium nomina sunt in calce adjecta. Albae Juliae MDCLI [typ. principis].*

[]¹, A⁴-D⁴ E³ = [2] + 37 + [1] pag. – 4°

RMK II 747 – Nágler 290

Református teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán az *auctor* néhány soros ajánlása szól: *Jehovae Zebaoth, n. Jesu Christi sponsae, ecclesiae reformatae*. A disputáció maga két részre tagolódik. *Disputationis pars I. De genuini sacrarum literarum sensus investigatione*; és *Disputationis pars II. De omnigeni sacrarum literarum usus investigatione*. Az utolsó lapon a *Nomina respondentium* olvasható: *Johannes P. Szerdahelyi Hungarus, senior – Stephanus L. Tomós Vaárinus Hungarus, contrascriba – Andreas Cz. Buzai Hungarus, collaborator primus – Michael P. Szentgyörgyi Siculus – Johannes N. Bacsoni Siculus – Michael V. Fogarasi Siculus – Michael Cz. Zagoni Siculus – Michael S. Bögözi Siculus – Andreas L. Csekefalvi Siculus – Johannes P. Czeglédi Hungarus – Franciscus K. Váradi nobilis Hungarus – Stepha-*

nus K. Tsengeri Hungarus nobilis – Petrus S. Karansebesi Walachus – Stephanus J. Halmágyi Siculus, collaborator secundus – Johannes Osvat Folyfalvi Siculus – Andreas F. Szeredahelyi Saxo-Trans. – Thomas K. Bikfalvi Siculus – Martinus P. Almasi Hungarus – Augustinus P. M. Cseiteiensis Bohemus – Michael S. Boros Jenei Hungarus – Andreas Sadjer Bistriciensis Saxo-Trans. – Michael Duchon Marcusfalvi Scepusius. Végül az Errata typographica zárja a nyomtatványt.

E vizsgatételeket több részletben 1651 augusztusában, szeptemberében és novemberében vitatták meg a gyulafehérvári főiskolán. Az elnök Johann Heinrich Bisterfeld volt, s a vitában, mint a leírásból kitűnik, számos diák vett részt vizsgázóként.

A tézisek első része a Szentírás „genuinus sensus”-ának, azaz természetes igaz (veleszületett) értelmének megállapításához szükséges hermeneutikai eljárásokat tárgyalja. A második a Szentírás általános hasznáról, vagyis arról értekezik, hogy az a magán- és közélet minden vonatkozásában normának tekintendő. A kiadvány címének *Beata Beatae Virginis ars* magyarázata, hogy Szűz Mária mind a Szentírás igaz értelmének ismeretében, mind normáinak követésében példaként szolgálhat.

A bevezető tézisekben Bisterfeld elmondja, hogy már korábban is foglalkozott a Bibliával kapcsolatos vitás teológiai kérdésekkel, így a Szentírás „essentia”-jával, vagyis azzal, hogy egyesek tagadják, hogy egyáltalában véve van Szentírás, illetve elvesznek vagy hozzátesznek valamit a kánonhoz. Továbbá a Szentírás isteni méltóságával. Ez utóbbi kérdésről korábbi nyomtatott disputációja is ismeretes (1879).

Cf. 1879, –, 2464, 2527(2)

Budapest Acad ① – Sibiu Mus ① – Târgu Mureş ① ①

2367

CICERO, Marcus Tullius: M. Tvlli Ciceronis Epistolarvm selectarvm libri tres. Primum in usum scholarum Hollandiae et West Frisiae ex decreto... Ordinum ejusdem provinciae, nunc vero in usum scholae Albensis aediti. [Albae Juliae] MDCLI [typ. principis] Martinvs Maior Coronensis.

A^o–I^o = 144 pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 748

Levélygyűjtemény. – A címlevél után *Ad lectorem* szóló bevezető áll. A főrészt három könyvről rövid részleteket közöl Cicero levélgűjteményeiből. Az első könyvben 48, a másodikban 44, a harmadikban 29 részlet található. Az első könyvbe rövidebb és könnyebben érthető szövegek kerültek, a másik kettőben közreadott részletek már mélyebb latin nyelvtudást feltételeznek. A *Ciceronis epistolae familiares quo tempore scriptae sint* c. fejezetben rövid áttekintés olvasható arról, hogy az egyes levelek mikor íródtak. Végül a címzettek (Terentia, Cicero felesége; Tiro, Ciceronis libertinus; Ciceronis filius; filia; Quintus frater; Pomponius Atticus) jellemzése és rövid életrajza zárja a kötetet.

A címből és a bevezetőből kiderül, hogy e nyomtatvány a gyulafehérvári iskola tanulói számára készült. Alapjául a holland és fríz rendek határozatára az ottani iskolák számára összeállított cicerói levélgyűjtemény szolgált, amely 1626-ban jelent meg Leidenben az Elzevier nyomdában (Willems, Alphonse: Les Elzevier. Bruxelles-Paris-La Haye 1880, 248).

Cf. →

Budapest *Nat* cop. (Cluj-Napoca Acad) – Cluj-Napoca Acad ①

2368

AZ FISCALIS jóságok laistroma. Fejedelmi hivatalunk szerént... midön értenök hiveinknek panaszolkodásokat... az fiscalis jóságoknak bizonytalan száma... miatt... ez el mult 1650 eztendöben az mellyek fiscalisoknak találtattanak, azokat külön seriesben irattuk, az mellyek penig controversiaban maradtak völt, azon eztendöbéli XXXI-dik articulusban arrol bizonyos rendet irtanak, egy extra-ordinarius terminust kívánván... Melyre azon 1650 eztendöben Mind-Szent-havának 24-dik napját rendelvén medgyesi városunkban, tanáts ur hiveinkel jelen lévén együt az országnak hites birái és tábla hites assessorai, ez ide alá meg-irt jóságok örökösön fiscalisoknak találtattanak; mellyek, hogy nyilván legyenek... az ki-nyomtatás által közönségessé-is akartuk tenni, kiknek számok így következik. [Gyulafehérvár 1651 typ. principis.]

a² B² C¹ = [5] fol. – 2°

MKsz 1916: 92 – Dézsi 78

Az erdélyi fejedelmi birtokok összeírása. – A mű külön címlap nélkül, a fenti címmel és bevezető szöveggel kezdődik. Hivatkozik az 1650. évi március 20-i gyulafehérvári országgyűlés 31. cikkére (vö. 2314), amely a vitás kérdéseket a november 24-én Medgyesen tartandó rendkívüli gyűlés elé utalta. A jegyzék a *controversia nélkül való* fejedelmi jóságok részletes felsorolása után a medgyesi gyűlésen a *fiscus* számára ítéltetett jóságok *laistromát* közli.

A törvénycikk szövegkiadása: ErdOgyEml XI 105–112.

A nyomtatvány nem tartalmaz nyomdai impressumot, de kiállítása alapján egyértelműen a gyulafehérvári fejedelmi nyomda terméke (vö. OSzKÉvk 1978: 332, V. Ecsedy Judit).

Cf. 2314, –

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ①

2369

⟨Epithalamia ad nuptias Sigismundi Rakoczi cum Henrietta ex electorali domo Palatinatus Rheni. Alba Juliae 1651 typ. principis. 1 fol.⟩

ErdMuz 1939: 281 – MKsz 1940: 66

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Lakodalmi köszöntőversek.

É valószínűleg plakát alakú egyleveles nyomtatványból ma egyetlen példány sem ismeretes. Létezésére Herepei János következtetett Ágoston Péter kolozsvári sáfárpolgár számadáskönyvei alapján (ErdMuz 1939: 281 és Adattár I 522). Eszerint 1651. június 14-én „Gyulafehérvárról Kolozsvárra érkezék Strumpt György fejevári compactor másodmagával, hozván urunkhoz Gyaluban hatszáz kártán való verseket, melyeket küld urunk az lakodalomra Patakra.” Az ünnepélyes alkalom Rákóczi Zsigmond és Henriette von Pfalz-Simmern Sárospatakon 1651. június 26-án tartott esküvéje volt.

A versek Herepei János szerint latin nyelvűek lehettek. Szerzőik a gyulafehérvári főiskola tanárai és nagyobb diákjai voltak. A nyomtatványok nagy példányszámából arra lehet talán következtetni, hogy esetleg nem egy, hanem több hasonló jellegű nyomtatvány készült erre az alkalomra.

Cf. –, 2382

2370

»HUNYADI Ferenc: Historia az régi és hires neves Troia várossának tiz esztendeig való megszállásáról és rettenetes veszedelméről. Kolozsvár 1651 [typ. Heltai].«

RMK I 846

Regényes históriás ének. – Egyetlen példányban sem maradt fenn. Szabó Károly a históriás éneket Sándor István említése alapján (Magyar könyvesház 36) vette fel bibliográfiájába (RMK I 846), jelezve, hogy Sándor e mű szerzőjének tévesen Dálnoki Jánost tartotta. Kérdéses, hogy ez a kiadás valóban létezett-e, vagy Sándor István az 1631. évi kolozsvári kiadás (1503) évszámát írta el.

Cf. 388*; Appendix 168, 1503; –, →

2371

»KALENDÁRIUM az 1652. esztendőre. Kolosvár [1651] [typ. Heltai] Ab-rugi György. «

Sztripszky I 2001/208 ← MKsz 1897: 182

Naptár és prognosztikon. – E példányból ma már nem ismert kalendáriumról Kénosi Tőzsér János tudósított „De typographiis et typographis Unitariorum in Transylvania” című művében (MKsz 1897: 182, Kanyaró Ferenc). A Barcsai Ákoshoz intézett latin nyelvű ajánlást is idézte: *Generoso domino... Acatio Barcsai... principis Transylvaniae... consiliario intimo... supremo... comiti Comitatus Hunyadiensis, domino et patrono suo demissa... commendat Georgius Abrugi typographus* (vö. Kénosi 39).

A kolozsvári nyomda működése 1651 után közel két évtizedre rendszertelenné vált. Emiatt és példányok hiányában a kolozsvári naptárak kiadása erre az időszakra megnyugtató módon nem feltételezhető.

Cf. 1828!

2371A

»KALENDÁRIUM és prognosztikon az 1652. Esztendőre. Kőszeg 1651 Wecheliuss András. 8°«

Vasi Szemle 1937: 117 – Vasi Szemle 1982: 279

Naptár és prognosztikon. – E példányból ma már ismeretlen magyar naptárról a kőszegi városi jegyzőkönyv 1651 november 7-én kelt bejegyzése tudósít: az „itt való könyvnyomtató” az 1652. évre szóló kalendáriumból 12 példányt „a nemes senatusnak dedikálván” 12 forint adományban részesült (Vasi Szemle 1982: 279, Kuntár Lajos). Bár a bejegyzés nem említi a naptár megjelenési helyét, már Sztripszky Hiador is joggal feltételezte, hogy azt Wecheliuss András nyomtatta Kőszegen. A kőszegi evangélikus anyakönyv tanúsága szerint ugyanis 1651 január 26-án itt kötött házasságot Csákvári Szabó János Orsolya nevű özvegyével (Vasi Szemle 1937: 116–117, Sztripszky Hiador). Mivel a Wecheliuss-nyomda példányból ismert naptárak nyolcadrét alakúak (vö. 1701 és Sztripszky I 2022/229), bizonyos, hogy ez a kiadvány is ebben a formátumban készült.

Wecheliuss András 1650-ben még a csallóközi Somorján dolgozott a tulajdonában lévő tipográfiával (vö. 2341). Kőszegi könyvnyomtatói tevékenységéről ez az első megbízható adat. Mivel legközelebbi naptára, amelynek példánya is fennmaradt, csak 1659-re készült (Sztripszky I 2022/229 □ MKsz 1895: 91, Ráth György), az időbeli nagy távolság miatt nem erősíthető meg kellően Sztripszky feltételezése, hogy a naptársorozat 1651-től kezdve folyamatosan megjelent (vö. Vasi Szemle 1937: 117).

Kalendárium. Krakó 1651. = Appendix 204

2372

〈Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1652. Leutschau 1651 Brewer. – 16°〉

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 2273!

2373

[ALSTED, Johann Heinrich]: Catechesis religionis Christianae compendiose proposita et sacrarum literarum testimoniis confirmata. Leutschoviae MDCLI typis Laurentii Breveri. – CATECHISMVS, az az a keresztényi[!] vallásnak es hitnek rövid kérdésekben és feleletekben foglaltatott, s Sz(ent) Írásbéli bizonyosságokkal megerősítettett summája avagy veleje... Löcsén 1651 Brever Lörintz.

A¹²–C¹² D⁶ = 83 pag. – 12°

RMK I 847 – RMK II 749 – Čaplovič 981

Református katekizmus latin és magyar nyelven. – E kiadvány tartalma és beosztása megegyezik a korábbi kiadásokéval (vö. 1640). Nagy Barna megállapítása szerint tipográfiai kiállítása, a szöveg nyelvi, helyesírási és hangtani sajátosságai az ugyanezen évi váradi kiadásával (2402) „mutatnak szoros egyezéseket” (Studia et acta I 83).

Cf. 1578*, 1640, 1764, 1958, 1993, 2167, 2212, –, 2402, 2573, →

Budapest Acad ① – Levoča Ev ①

Olim: Debreczeni ref. coll.

2374

FELICITATI perpetuae florentium conjugij candidatorum m(agistri) Jobi Zableri, quem virtus et eruditio clarum, gymnasij Leutschoviensis rectora industrium ostendit, itemq(ue) Margaretae... etiam splendentis honore paterno Georgii Milletrii, viri prudentissimi et XIII regalium oppidorum nunc comitis egregie conspicui, fautorum, collegarum, amicorum pietas ipsis nuptiarum solennibus Kal(endis) Octob(ris) anni MDCLI, quicquid huius est, d(abat) d(onabat). Leutschoviae (1651) typis Laurentii Breveri.

A⁴ B⁴ C² = [10] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 750 – Čaplovič 982

Lakodalmi versek latin és német nyelven. – E nyomtatvány Hiob Zabeler lőcsei rektornak és Margareta Milleternek, Georgius Milleter szepesi gróf leányának 1651. október 1-jén tartott esküvőjére készült. A címlevél hátán kezdődő főrészben a következő versek olvashatók: (1) *Anagramma nominis sponsae* címen *Christophorus Schlegelius s. theol. d., eccl. Leutschoviensis pastor* latin verse – (2) *Latinorum sermone et Germanorum candore utroque antiquo f. idem C[hristophorus] S[chlegelius] d.* latin-német keveréknyelven írt verse – (3) *M. Johannes Windisch, 24. regal. senior et eccl. Varall. past.* latin verse cím nélkül – (4) *Boni ominis indicium de incremento conjugii... e mysterio anagrammatico productum* című költemény – (5) *Aliud* – (6) *Aliud ex iisd.* – (7) *Chronostichon* – (8)–(9) *Acrostichis onomastica duplex I, II.* Az utóbbi hat (4–9) verset szerzőjük így írta alá: *per Johann. Serpilium senior. p. C[aismarcensem]* – (10) *Idem*, azaz Johann Serpilus a szerzője a *Folget ein deutsches Anagramma* című német versnek – Ezután négy cím nélküli latin vers következik. Szerzőik: (11) *Valentinus Hannke, archidiac. Leutsch.* – (12) *Johannes Klischius, concionator Slavorum* – (13) *Josephus Alauda, Leutsch. judicii assess. juratus* – (14) *Christophorus Teufel, civis Leutschoviensis.* – (15) *Epithalamium Anacreonticum* a címe *M. Johannes Büringerus Posoniensis Pannonius, scholae Eperj. hoc tempore rector* latin nyelvű költeményének. – (16) *Ezt Balthasar Apelles jur. et notar. Waraliens. Encomium piae conjugis...* című német verse követi. – (17) *Az Anno supra MDC (an plusquam Platonico? 71689 3254) [!]* című latin költeményt *Elias Fielbaum sch. L. conr.* írta alá. – (18) *Valentinus Perack, scholae Waraliens. h. t. rector* rövid latin verssel gratulált. – *Christoph Werner p. t. c. L.* több latin verset (19–24) is írt: (19) cím nélkül, – (20) *Magister Jobus Zablerus Anagramma I.* – (21) *II.* – (22) *Margaretha Milleterin ἀνάγραμμα* – (23) *Magister Jobus Zablerus Margaretha Milleteriana ἀνάγραμμα* – (24) *Χρονοδίστιχον* – (25) *Johann. Schultetus Wratislaw. p. n. collega classis tertiae* rövid latin nyelvű költeményt írt. – (26) *A Proverb. Salom. 31. cap. v. 10* bibliai idézetet német nyelvű versében fejtette ki *David Spilenberger, medic. stud.* – (27) Végül *Jacob Neerer (al. Sart.) Quintof. p. t. 5. class. auditor* latin verse zárja a nyomtatványt.

Cf. – 2378

Berlin Univ Inst ③* – Budapest Acad ④* – Budapest Nat ①

2375

AZ FORTVNATVSROL iratott igen szep nyajas beszedu könyvetske. Miképpen az ő erszényéhez és kívánt kedves süvegetskéjéhez jutván, és több történt sok dolgairól. Melly most németből magyarrá fordittatott az szép ujságokban gyönyörködöknek kedvéért. [Lőcse] 1651 [Brewer].

A⁺–P⁴ = [60] fol. – 4° – Ill., orn., init.

RMK I 848 – Caplovič 983

Regényes elbeszélés. – A címlap hátán *Előljáró beszéd* a történet tanulságát foglalja össze: *Melyből ki-hi értelmet és okosságot vehet magának, mely e világi kincsnél feljebb tartatik, és ez alkalmatosságból tanulhat.* Ötven fejezetben Fortunatus életét és utazásait beszéli el.

Szövegkiadások: EPhK 1890, II. pótkötet 399–504, Lázár Béla (címlap hasonmással). – Magyar elbeszélők 16–18. század. Válogatta Gyenis Vilmos és S. Sárdi Margit. Bp. 1986. 204–324, 1072–1077. – Fortunatus és Magelóna históriája. A szöveget gondozta, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Nemeskürty István. Bp. 1984.

A császárrá lett szegény ifjú meséjének eredetével és az európai irodalomban való történetével először Lázár Béla (EPhK 1890, II. pótkötet, 333–504) foglalkozott. Megállapította, hogy a 16. századi kolozsvári verses változattól (461) független prózai fordítás német eredetijét a 15. század közepén ismeretlen szerzője keleti eredetű mesének európai motívumokkal való összeolvasztásával írta. Nyomatásban először 1509-ben Augsburgban jelent meg. – Bleyer Jakab (EPhK 1907, 729–746) felkutatta a német kiadásokat és azokat két csoportra osztva az 1509-i augsburgi kiadás szöveg hagyományát A-típusnak, az 1556-i frankfurti kiadását B-típusnak nevezte, és megállapította, hogy az ismeretlen magyar szerző a későbbi B-redakciót használva azt szabadon, színes előadásra törekedve fordította. – Heinrich Gusztáv (ItK 1916, 153–157) véleménye szerint a történet német szerzője világlátott, tanult ember volt, aki a népregei eredetű elemeket szóbeli hagyományból merítette, az irodalom anyaga pedig útirajzokból származhat. (Vö. Mirod II, 301, Bán Imre).

Szabó Károly (RMK I 848) a címlapon látható fametszetről megállapította, hogy az 1673-ban Lőcsén, Samuel Brewer nyomdájában megjelent *Magyar Aesopus* címlapján (RMK I 1155) is látható; ezért a nyomdai kiállítás alapján a lőcsei nyomda termékének állította. Leírásában a „160 sztlan levél” sajtóhiba.

Cf. 461; –, →

Budapest Nat cop. – Cluj-Napoca Univ ②*

2376

»JOSEPH Aegypti Prorex Primae Infulae Adm(odum) R(everen)di D(o)mi(ni) Emerici Lvctor, Abbatis B[eat]ae Mariae Virginis Annunciatae de Gágy, Custodis... Capituli Scepusien(sis) In Monte S(ancti) Martini, Ejusdemque Canonici Primicerij Etc. Patroni sui observandissimi Ab... Gymnasii Soc(ietat)is Jesu Scepusij Iuventute in Scenam datus, Anno Salutis 1651 Die 8. Junij. [Leutschoviae] (1651) [Brewer].«

»[]² = [2] fol. – 4°«

Čaplovič 984

Iskoladráma programja. – E nyomtatványnak egyetlen példánya, amelyet Ján Čaplovič ismertetett (984), ma nem hozzáférhető. Az ő címleírása szerint a bibliai Józsefről szóló színjátékot a szepeshelyi jezsuita gimnázium tanulóifjúsága adta elő 1651. június 8-án patrónusuk, Luktor Imre tiszteletére.

A darab szerzője Mártonfalvay László Ignác lehetett, aki 1649 és 1651 között Szepeshelyen a jezsuita gimnáziumban a humaniorák és a grammatika professzora volt (Lukács: Catalogus II 953).

Az impresszumatatok nélkül megjelent nyomtatványt Ján Čaplovič indokoltan a lőcsei nyomda termékének tartotta (984), hiszen a szepeshelyi iskola számára a kiadványok ott készültek.

Banská Bystrica Arch ①

2377

(Kalendárium és prognosztikon az 1652. esztendőre. Lőcse 1651 Brewer. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1650!

2378

LÁNI, Constantinus: Γαμηλία in festivitatem nvptialem... Iobi Zableri, rectoris gymn(asii) Levtsch(oviensis)... sponsi et... Margaretæ Milleterin filiae... Georgii Milleteri p. t. comitis XIII oppidorum... sponsae debitæ observantiae ergo a discipulis consecrata... die 1. Octobr(is)... Constant. Lanj Sanctgordino-Scep. [Leutschoviae] (1651) [Brewer].

[1] fol. – 389 x 301 mm – Orn., init.

Čaplovič 983a

Lakodalmi köszöntő versek. – A plakát alakú egyleveles nyomtatványt Hiob Zabler lőcsei rektornak és Georgius Milleter szepesi gróf leányának, Margareta Milleternek 1651. október 1-jén Lőcsén tartott házasságkötése alkalmából készítették a vőlegény tanítványai. A kronosztichont is tartalmazó cím után a következő lőcsei tanulók köszöntő költeménye olvasható: (1) *Johan. Grelnertius Neosol.* – (2) *Martinus Briedik Povaz.* – (3) *Simon Regius Corona Trans. Saxo.* – (4) *Melchior Laridi Povazenus* – (5) *Thomas Lad.[ener?]* Trans. – (6) *Christoph. Hieronym. Knoblach-Nor.* – (7) *Constant. Lanj Sanctgordino-Scep.* – (8) *Johan. Lani Bolest.* – (9) *Michael Simonid. Mald. Scep.* – (10) *Johan. Franconius Sil. Pyscovieu.* – (11) *Andreas Roth Beel. Scep.* – (12) *Theodorus Ditrich Sil. Tesch.* – (13) *Johan. Müllerus Schmalcald. Francus.*

A cím alapján e nyomtatvány összeállítója a szepesszentgyörgyi Constantinus Láni volt, mivel az ő neve olvasható a címszöveghez tartozó, disztichonban írt kronosztichon alatt.

Erre a kiadványra Ján Čaplovič hívta fel a figyelmet. Leírása azonban tördelési hiba helyett két részre szakadt. Első két sora 1649. évi besorolással a „983a” számú tételnél, további részei pedig 1659. évi besorolással az „1066a” számú tétel második sorától olvashatóak. Az 1649., illetve 1659. évi besorolás is téves, mivel Hiob Zabler és Margareta Milleter esküvője 1651. október 1-én ment végbe (vö. 2374). Az impresszumadatok nélküli kiadvány a betűtípusok alapján Lőcsén látott napvilágot (Pavercsik Ilona megállapítása).

Cf. 2374,

Budapest Nat cop. – Martin MS ①

2379

NIGRINI, Nicolaus: Disputatio theologica de baptismi necessitate, quam... bonorum examini subicit Nicolavs Nigrini Solnens(is), scholae patriae rector respondente Andrea Saraide, scholae eiusdem alumno, ad diem 31. Octobr(is) horis antemeridianis. Leutschoviae MDCLI typis Laurentii Breveri.

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Orn., init.

Sztripszky II 2557/105 – MKsz 1890: 260 – Čaplovic 985

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A nyomtatvány élén *Nicolaus Nigrini* előszava olvasható, amelyet *Andreae Jost de Neczpal; Andreae Rudnyansky de eadem et in Dezer; Johanni Beniczky de eadem; Petro Hrabowszky de Hrabowa; Johanni Melko; item... judici coeterisque senatorii ordinis reipub. Solnensis viris* intézett. A keresztségnek az üdvösséghez való szükségességét tárgyaló disputáció két részre tagolódik: (1) *Thesis. Baptismus est necessarius ad salutem.* (2) *Antithesis.* Az első az evangélikus tanítást fejt ki, a második a katolikus, református, photinianus, anabaptista, arminianus és weigelianus nézetek ellen érvel.

A tételeket a címlap tanúsága szerint 1651. október 31-én a zsolnai iskolában vitatták meg. A vizsgáló *Andreas Saraides* volt, a vizsgáztató *Nicolaus Nigrini* rektor.

A nyomtatvány mindkét ismert példányát erősen körbevágták, ezért nem állapítható meg, hogy eredetileg volt-e lapszámozásuk.

Budapest Acad ②* ②*

Püschel, Alexander: Doppelte Aria als... Margaretae Milleterin... Leutschoviae 1651. = **Appendix 195**

S[anctus] Stephanus. Tragoedia filialis observantiae... Leutschoviae 1651. – Vide **2329**

2380

SERPILIUS, Johann III.: Compendiosa delineatio totius juris canonici et civilis, in utroq(ue) tam allegandi, quam abbreviationes legendi modum exhibens, in gratiam tironum studij juris consignata a Johanne Serpilio juniore. Leutschoviae MDCLI typis Laurentii Breveri.

(*)², A¹²–C¹² = [38] fol. – 12° – Orn.

RMK II 751 – Čaplovic 986

Jogi tankönyv. – A szerző előszava *Lectori s.* 1651. január 1-jén kelt *Ad radices Carpaticas*. Ezt követően minden külön cím nélkül kezdődik a főrész. Tájékoztató a római jog felosztásáról. Tartalmazza a kánonjogban és polgári jogban leggyakrabban előforduló rövidítések feloldását, valamint tömör útmutatást nyújt a bizonyítás során használatos hivatkozások értelmezéséhez.

Serpilius e munkájával a jogtudományi tanulmányok megkezdéséhez kívánt segédeszközt szerkeszteni. Előszavának tanúsága szerint ebben egykori tanára, Adam Riccius königsbergi professzor előadásaira támaszkodott, és egy 1577-ben Kölnben megjelent könyvecskére, amely a régebbi jogtudósok hivatkozási módszerét ismertette. Ez kétségtelenül azonosítható a *Modus legendi abbreviatures in utroque jure* című művel, amelyet 1476 és 1623 között mintegy 70 ízben adtak ki, így 1577-ben Kölnben is. Serpilius műve kedvelt tankönyvvé vált, amit 1659 és 1700 közötti többszöri külföldi utánnyomása bizonyít (vö. RMK III 2101, RMK III 3535, RMK III 3664, RMK III 4669, RMK III 4682).

Budapest Acad ① – Budapest Nat ②* – Levoča Ev ①

2381

[SZÖLLŐSI Benedek:] Cantvs catholici. Régi és új, deak és magyar ajátatos egyházi enekes es litaniak: kikkell a keresztyének esztendő által való templomi solennitásokban, processiókban és egyéb ajátatosságokban szoktak élni. Most újonnan egybe szedettek és a keresztyéneknek lelki épületekre és vigasztalásokra ki-botsáttattak... A.M.D.G.B.V.M. et O.S.S.H.A.P.R. [Lőcse] MDCLI [Brewer].

**², A¹-Z¹, Aa¹-Mm¹ Nn¹ = [10] + 269 + [8] pag. – 4° – ♪, orn., init.

RMK I 856 – RMK II 753 – Caplovic 987

Katolikus egyházi énekeskönyv latin és magyar nyelven. – A címlapon bibliai idézet olvasható, a címlevél hátlapja üres. A második levélen *Benedicto Kisdi episcopo Agriensi* címmel kezdődik a latin *Dedicatio*, amelyet a magát meg nem nevező szerző *in Capitulo Agriensi, die 4. Octobr. Anno M.DC.LI.* írt. Ezt követi a magyar nyelvű előszó *A keresztyén olvasónak*, amely *Kelt Szepesi Káptalanban die 4. Octobr. 1651.*

A könyv az adventtel kezdődő egyházi év rendjében a fő ünnepekre, a Boldogságos Szűz Máriáról, a szentekről szóló és különféle alkalmakra írt énekeket, zsoltárokat, processziókra való litániákat, és a végső dolgokról szóló énekeket tartalmaz. A végén: *Appendix. Következnek egynehány későbbre összeszedett és magyarrá fordítottatott énekek.* A kötet végén *Az énekeknek mutató táblája*, a latin és magyar versek betűrendes kezdősor-mutatója. Az utolsó levélen *Errata sic corrige*, a sajtóhibák jegyzéke. Majd ennek végén: *O.A.M.D.G.V.B.H.A.P.R.* (a hátlapja üres).

A magyar énekek az incipitmutatóra utaló kezdőszavak szerint a következők: 2. lap: *Küldé az Úristen gyors* – 3: *A keresztyénségben* – 4: *Az Úristennek csoda* – 6: *Nyéki Vörös Mátyás: Üdvöztónknak* – 7: *Ave – Ó fényességes* – 10: *Gyermek születék Betlehemben, születék* – 11: *Hálát adjunk* – 13: *Nagy örömnep* – 14: *Dicséretes a gyermek* – 16: *Úrnak nagy* – 17: *Jer, mi dicsérjük* – 19: *Batizi András: Jer, dicsérjük e* – 21: *E nap nekünk dicséretes* – 22: *Jer, mindnyájan* – 24: *Születé-*

sén – 25: A Szűz – 26: Én nagy – 27: E nap nekiünk örvendetes – 29: Szeplőtelen – 30: In dulci – 42: Gyermek születék Betlehembben, kin örüle Jeruzsálem. Örvendezzünk – 43: Gyermek születék Betlehembben, az időben... Az új időben – 44: Gyermek születék Betlehembben, az időben... Az időben – Nekiünk születék mennyei király, Szűz – 45: Fényességén – 48: Atyának bölcsessége, bizony istensége, vecsernyekor – 50: Hajnal Mátyás: Álla a keserves – 59: Üdvöz légy, világ – 65: Királyi – 66: Dicsőség és dicséret teneked, megváltó királyunk... Mennyei – 67: Ah! – 71: Feltámadt Krisztus – Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, és kiket ő szerete, mennyországba felvive, Uristen – 72: Krisztus feltámad, irgalmaz – 73: Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, kyrie – Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, és kiket ő szerete, mennyországba felvive, kyrielejsen – 74: Krisztus feltámad igazságunkra – 75: Pécsi Király Imre: Feltámadt a mi – 76: Fénylik – 77: Krisztus halált – 78: Úrnak feltámadásán – 79: Nyéki Vörös Mátyás: Mennynek királyné – 80: A Krisztus mennybe felmene, alleluja – 82: A Szentléleknek kegyelme apostolokat – 83: Jöjj el Szentlélek Istenünk – 84: Jöjj el Szentlélek Isten – 86: Minekünk – 88: Hajnal Mátyás: Zengjed – 90: Hajnal Mátyás: Dicsérd Sion – 92: Imádlak téged – 94: Imádlak tégedet – 95: Üdvözlégy szent – 98: Téged, Isten – 102: Hajnal Mátyás(?): Jézus, édes – 106: Vásárhelyi András: Angyaloknak – 107: Felvitet – 110: Feltámadt az új – 112: Nyéki Vörös Mátyás: Ó dicsóult – 113: Nyéki Vörös Mátyás: Mennysországnak királynéja, irgalmasságnak – 114: Nyéki Vörös Mátyás: Tengernek fényes csillaga, üdvöz légy Krisztus – 115: Üdvöz légy Mária – 116: Ó dicsó – 118: Szűz Mária, Krisztus – 120: Jézus, szerelmünk – 122: Ó szentséges – 131: Nyéki Vörös Mátyás: Mondj – 135: Szeredi Márton: Szűz Mária, kegyes – 137: Az igaz – 139: Örvend – 140: Követi vala Krisztus – 141: Hajnal Mátyás: Édes – 144: Hajnal Mátyás: Ó, nagy szeretetnek – 147: Szent István – 148: Szent Mihály – 151: Csodálatos Szent – 152: Uristen, téged – 153: Szűz támada – 154: Hajnal Mátyás: Drága színben – 156: Huszár Gál: Könyöröggünk az Istennek Szentlelkének – 157: Huszár Gál: Adjunk hálát mindnyájan – 159: Batizi András: Jövel Szentlélek Uristen, lelkünknek – 160: Áldj – 161: Hajnal Mátyás(?): Hajnali – 162: Mivel már beesteledett – 163: Uram, szemed – 165: Nyéki Vörös Mátyás: Meg ne feddj engemet... És meg ne ostorozz – 166: Nyéki Vörös Mátyás: Boldogok, akiknek – 167: Nyéki Vörös Mátyás: Meg ne feddj engemet... és meg ne verj – 168: Balassi Bálint: Végtelen irgalmú, ó – 170: Nyéki Vörös Mátyás: Uram, halld – 171: Nyéki Vörös Mátyás: Sok háborúságban – 172: Nyéki Vörös Mátyás: Hajtsd meg füleidet – 173: Szenci Molnár Albert: Mint a szép – 175: Sztárai Mihály: Szent Dávid próféta éneklő könyvének huszonketted – 177: Az Uristen nekem – 179: Kanizsai Pálfi János: Dicsóult – 181: Hajnal Mátyás(?): Teremtett – 192: Atya, Fiú – 214: Nyújtunk – 225: Hajnal Mátyás: Az örökké – 230: Hajnal Mátyás: Ember, Isten alkotmánya... Ennek voltát – 235: Nyéki Vörös Mátyás: Szörnyű – 238: Nyíljék – 244: Ó, mely félelem – 249: Mit bízik e világ ó – 251: Hajnal Mátyás: A nap, nagy – 255: Örülj, dicsőséges – 256: A véghetetlen – 257: Midőn a Szűz – Aludj – 262: Szűz Mária e világra – 265: Csordapásztorok.

Hasonmás és szövegkiadás: Kisd Benedek: Cantvs catholici 1651. Sajtó alá rendezte Raffaeli R. Rafaela. 1–2. kötet. Bp. 1935. A verses részek szövegkiadásáról ld. az incipitmutatót. A bevezető részek szövege: RMKT XVII/7, 647–649.

A címlapon és a könyv végén olvasható betűsorok a jezsuiták kiadványain szokásos rendi jelmondatot adják. Az elején: Ad Maiorem Dei Gloriam, Beatae Virginis Mariae et Omnium Sanctorum Honorem A.P.R. A végén: Omnia Ad Maiorem Dei Gloriam, Virginis Beatae Honorem A.P.R. A betűsorok végén, a külön sorba szedett három utolsó betű (A.P.R.) feloldása ismeretlen. Valószínűleg a jelmondat folytatása lehet, de Szöllősi Benedek nevével nem hozható kapcsolatba. A kettős betűsor hasonló elrendezésben Szöllősi Benedek 1655-ben megjelent szlovák énekeskönyvének (2591) címlapján is megvan.

Az első magyar katolikus énekeskönyv 112 magyar és 80 latin verses szöveget tartalmaz. Szerkesztője Szöllősi Benedek (1609–1656) jezsuita volt. Személyét Stanislav Weiss-Nägel azonosította (Kultúra (Trnava) 1935: 426). A magyar és 1655-ben *Cantus Catholici. Pysne Katholicke* címmel megjelent szlovák nyelvű énekeskönyv (2591) elkészítésében játszott szerepét a szakirodalom az egykori halotti értesítésből állapította meg: *typis vulgavit cantus Vngarico-Latinos et Latino Slavonicos* (Elogia defunctorum Societatis Jesu. Budapest Egyetemi Könyvtár, Kézirattár „Ab 148/XII, 62). Szöllősi Benedek 1630-ban lépett be a jezsuita rendbe. Tanulmányait Bécsben és Nagyszombatban végezte. 1643–1650 között a szendrői jezsuita misszió tagja, ezután Kassán, majd Turócbán szolgált szláv hitszónokként, végül Szepesváraljára, Csáky Pál mellé rendelték (Lukács: Catalogi personarum II 766). Verselt latinul, magyarul és szlovákul; értett a zenéhez, énekléshez. Magyar énekeskönyvének ajánlása szerint az énekeket jórészt gyűjtötte, de némelyiket maga szerezte (vö. A régi magyar vers. Szerkesztette Komlós Tibor. Bp. 1979: 321–330, Holl Béla). A szerzőre, a nyomtatás helyére vonatkozó kutatások eredményét összefoglalta Papp Géza (MKsz 1967: 78–87, vö. RMKT XVII/7, 645–649, Holl Béla).

Szabó Károly a kiadványt előbb kiadási hely nélkül nyomtatványként írta le (RMK I 856), később a nagyszombatiak közé sorolta (RMK II 753). A betűtípusok tanúsága szerint valójában Lorenz Brewer lőcsei evangélikus nyomdász műhelyében készült, ahol a nyomdahely feltüntetése nélkül 1649-től rendszeresen állítottak elő iskolai kiadványokat a szepesváraljai jezsuiták részére (MKsz 1966: 168–176, Holl Béla; vö. Čaplovič 950). A *Cantus Catholici* költségeit Kisdi Benedek egri püspök vállalta, aki káptalanjával Kassán székelt és a jezsuitákkal együtt a királyi könyvcenzúrát is ellátta. Az énekeskönyv kiadásánál előnyös volt a lőcsei nyomdával való kapcsolat, mivel ez a műhely rendelkezett kottajegyek nyomtatására alkalmas felszereléssel (vö. 2424, 2532).

Cf. –, 2591

Budapest Nat ① – Budapest Ref ① – Budapest Univ ① – Cluj-Napoca Univ ① – Sárospatak Ref ②* – Vác Dioec ②
Editio facsimile

2382

TALASIO serenissimae ac celsissimae principi sponsae ex electorali domo Palatinatus Rheni, dominae... Herniettae(!) a gymnasij Societatis Jesu Scepusij studiosa juventute sub Cybeles schemate in scenam datus et transeunti eidem serenissimae omine felicissimo acclamatus anno Christi 1651. 21. Junij. [Leutschoviae] (1651) [Brewer].

[]² = [2] fol. – 4° – Orn., init.

MKsz 1966: 170 – Čaplovič 988 – Staud I 458

Iskoladráma programja. – A pfalzi választófejedelmi család és a Rákóczi-ház nagyságának dicsőítéséről szóló iskoladráma programja *Prologus*ból és kilenc *actio*ból áll. Ján Čaplovič hívta fel a figyelmet arra, hogy a turócszentmártoni példányban Csáky Istvánnak szóló *Alloqui-um* zárja a kiadványt (1988). Ez a budapestiben nem található.

Az előadást a szepeshelyi jezsuita gimnázium tanulói tartották 1651. június 21-én, amikor Henriette Marie von Pfalz-Simmern Szepeshelyen át utazott Sárospatakra Rákóczi Zsigmonddal tartandó menyegzőjére. Az esküvőre 1651. június 26-án került sor. A darab szerzője Mártonfalvy László Ignác lehetett, aki 1649 és 1651 között Szepeshelyen a humaniórák és a grammatika professzora volt (Lukács: Catalogus II 953).

A nyomtatványt először Holl Béla ismertette (MKsz 1966: 170). A betűk és a nyomdászok alapján megállapította, hogy az a lőcsei nyomda terméke.

Budapest *Nat cop.* (Budapest *Piar*) – Budapest *Piar* ①
Olim: Martin *MS*

Cf. 2369, –

2383

THEMISTOCLES ac Theseus, heroes fortissimi, honori... domini Stephani de Csak, perpetvi terrae Scepusiensis, ejusdemq(ue) comitatvs svpremi comitis, ... patroni gratiosissimi ab... juventute gymnasij Scepusiensis gene-thliaci loco symbolice repraesentati, anno 1651. [Leutschoviae] (1651) [Brewer].

[]² = [2] fol. – 4° – Orn., init.

MKsz 1971: 348 – Caplovic 988a – Staud I 459

Iskoladráma programja. – A Themistocles és Theseus hősiességét és dicsőségét bemutató színdarabot a szepeshelyi jezsuita gimnázium tanulói adták elő pártfogójuk, Csáky István főispán születésnapjára 1651-ben (május 3). *Prologusból*, két felvonásból (*pars*) és négy, illetve öt jelenetből (*scena*) áll. Az első felvonás végén *chorus*, a második végén *Epilogus* áll.

A darab szerzője Mártonfalvy László Ignác lehetett, aki 1649 és 1651 között Szepeshelyen a humaniórák és a grammatika professzora volt (Lukács: Catalogus II 953).

E nyomtatvány egyetlen ismert példányát a Csáky család levéltárából Holovics Flórián ismertette, és lőcsei nyomtatványként határozta meg. (MKsz 1971: 348). Megállapítását a betűtípusok és a tipográfiai díszek alapján Pavercsik Ilona megerősítette.

Cf. 2264, –, 2540

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat cop.*

2384

BECHIUS, Joannes: Sacra trias theologica, fides, spes, charitas, ex amoenissimo Scoticae culturae viridario desumpta, gentilitio magnae Lyp-payanae familiae colosso inserta. Quam tempore... provinciae S(anctae)

Mariae in Hungaria capituli, Ordinis Fratrum Minorum strictioris observantiae reformatorem, discutiendam publice proponent in conventu (Posoniensi) anno MDCLI. mense (7 bri) die (14)... Ladislaus Peharnik, ... philosophiae lector... David Obdrzalik et... Remigius Ramochahazy, in generali studio Tyrnaviensi... theologiae auditores praeside... Ioanne Bechio, eiusdem ibidem lectore ordinario... (Tyrnaviae) (1651 per Philippum Iacobum Mayr).

A⁴-D⁴ = [16] fol. – 4° – 1 ins., orn., init.

MKsz 1963: 118 – Čaplovič 1951

Katolikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán a Lippay család érseki jelvényekkel kiékesített címere látható, fölötte bibliai idézet, alatta egy disztichonba rejtett kronosztichon olvasható, értéke: 1649. Az ajánlást ...reverendissimo principi... *Georgio Lippay, archiepiscopo Strigoniensi* címezték *Humiles in Christo clientes, studentes theologi Generalis Studii Tyrnavienses*. A főrész három fejezetben (1) *Fides*; (2) *Spes*; (3) *Charitas* 36 tézist foglal magában. A nyomtatás helye és a nyomdász neve a kolofonban olvasható.

1641-ben állították fel a nagyszombati mariánus kolostorban a ferencrendiek hittudományi főiskoláját. A címlap tanúsága szerint a vizsgáztató Joannes Bechius, akinek neve a szakirodalomban ismeretlen, itt volt a teológia lector generalisa. A vizsgázók Ladislaus Peharnik, David Obdrzalik és Ramocsaházy Remig ferences szerzetesek voltak. Az 1651. szeptember 14-én tartott vizsga helyszíne azonban a címlap egykorú kézírásos bejegyzése szerint még sem Nagyszombat, hanem a ferencesek pozsonyi konventje volt.

Budapest Acad cop. – Budapest Nat cop. – Kosice Dioec ①

Cantus Catholici. Nagyszombat 1651. – Vide 2381

2385

KOVALSKI, Joachimus: *Genealogia tabacae gēvvinis philotabacvsis gratiae ergo in aspectum lucemq(ue) disparibus modis prolata et apparatu mollis Thaliae vestita: quam scripto prodidit Joachimvs Kovalski p. C. Tyrnaviae MDCLI typis Academicis per Philippum Iacobum Mayr.*

A⁴ B² = [6] fol. – 4° – Orn.

RMK II 754 – Čaplovič 1952

Oktató vers a dohány eredetéről. – A címlevél után rögtön kezdődik a vers a dohány gyógyító erejéről és mitológiai eredetéről. Eszerint az Alvilágban betegeskedő Alastort gyógyította vele először Tisiphone.

Joachimus Kovalskinak csupán ez az egyetlen műve ismeretes. A címben szereplő rövidítés feloldása nem egyértelmű: pater Capucinatorum, vagy pater Capistranus, vagy poeta caesareus egyaránt lehet (Szinnyei VI 1417).

Budapest Univ ①

2386

LIPPAY GYÖRGY: Georgivs Lippay... archiepiscopvs Strigoniensis... primas Hungariae, legatus natus, svmmvs et secretarivs et cancellarivs ac sacrae caes(ariae) regiaeque maiestatis intimvs consiliarivs. Vniversis Christi fidelibus in Dioecesi nostra Strigoniensi... Tyrnaviae (1651) typis Academicis per Philippum Mayr.

[1] fol. – 314 × 474 mm

Čaplovič 1952a

Jubileumi búcsút hirdető primási körlevél. – Ennek az egyleveles nyomtatványnak egyetlen példánya ismeretes. Lippay György esztergomi érsek, Magyarország primása 1651. november 11-én Pozsonyban kelt körlevelének a szövegét tartalmazza. Ebben az érsek közli híveivel, hogy X. Ince pápa az 1650. jubileumi szentévet az esztergomi egyházmegyében meghosszabbította. Így lehetősége van a magyarországi katolikusoknak, akik Rómába nem tudtak elzarándokolni, hogy a Lippay által kijelölt templomokban: Nagyszombatban, ill. Szepeshelyen részesüljenek bűnbocsánatban. Az érsek hivatkozik X. Ince pápa eredeti jubileumi bullájára, amely 1650. február 12-én kelt.

Lippay Györgyöt (1600–1666) gráci és római tanulmányait követően pécsi, majd veszprémi püspökké nevezték ki. 1635-től királyi kancellár, 1637-től egri püspök, 1642-től esztergomi érsek. Nevéhez fűződik a nagyszombati központi szeminárium felállítását 1649-ben és a nagyszombati egyetem jogi karának létrehozását. Életrajzát legújabbban Sugár István írta meg (Az egri püspökök története. Bp. 1984. 309–318).

Budapest Arch ① – Budapest Nat cop.

2387

⟨Manuale Sodalitatis Beatae Virginis Natae Reginae Angelorum. Tyrnaviae 1651 typ. Acedemicis. – 16°⟩

MKsz 1994: 419

XVIII. századi adat alapján feltételezhető. – Katolikus vallási társulat kézikönyve.

E példányból ma már ismeretlen kiadvány emlékét Katona Istvánnak a kalocsai Főszékesegyházi Könyvtárban őrzött kézírásos könyvjegyzéke őrizte meg a fenti formában (MKsz 1994: 419, Szelestei N. László).

A Sodalitas Beatae Virginis Natae Reginae Angelorum elnevezésű társulat 1651-ben jött létre a nagyszombati egyetem ötödik Mária-társulataként a középső és felső osztályban tanuló grammatisták számára (vö. Tolvay Imre: *Ortus et progressus... Societatis Jesu Universitatis Tyrnaviensis a primis illius initiis ad annum usque MDCLX. Tyrnaviae 1725, 169*). Feltételezhető, hogy a kiadvány az itteni nyomdában jelent meg, mivel a korábban a nagyszombati egyetem számára dolgozó pozsonyi nyomdának 1651-ből nincs ismert nyomtatványa.

Cf. —→

2388

[NÁDASI János]: *Annus eucharisticus per singulas anni totius quintas ferias brevibus eucharisticum Iesvm solide pro felici morte colendi officijs et exemplis explicatus, et Sod(alitati) B(eatae) V(irginis) Matris visitantis datus liberalitate... Stephani Bartok, can(onici) Strig(oniensis) archid(iaconi) Bar(siensis). Tyrnaviae 1651 typis Academicis per Philippum Mayr.*

(7⁺¹, A¹²–Z¹², Aa¹²–Ff¹² = [14] + 696 pag. – 12° – Orn.

RMK II 755 – Caplovic 1953

Katolikus elmélkedések. – A címlap hátán *Lect. opt. sal. felirattal* utalás VIII. Orbán pápának a Sodalitas B. M. V. visitantis működését szabályozó dekrétumaira (vö. 2337). A következő lapon olvasható a magát meg nem nevező szerző ajánlása *Stephano Bartok, canonico Strigoniensi, archidiacono Barsiensi, sodali Mariano*, amelynek keltezése: *Tyrnaviae ex Acad. Sod. Maj. oratorio die coronatae in caelo Mariae (= 15. Augusti) 1651.* – Az ajánlás után a szerzőnek az olvasóhoz intézett felszólítása következik: *Errores corrige, Lector: cui constanter solidam agonizantium, purgatorij curam iterum, atque iterum commendamus. Ita facit Roma, ita Neapolis, ita Vienna, ita Graetium et Tyrnavia. Ita utinam totus mundus.*

A főrészben négy csoportba (Pars I–IV) arányosan elosztva az esztendő ötvenkét hetének minden csütörtökjére több pontból álló, a jó halálra felkészítő elmélkedéscsokor található. Mindegyik tartalmát rövid felirat foglalja össze.

A szerző neve a könyvön nincs feltüntetve. Nádas János a saját műveit felsoroló bibliográfiájában (Seraphinus divini amoris. Pragae 1666, fol. F₁b RMK III 2360) e munkáját évszám nélkül így idézi: *10. Annus Eucharisticus pro fer. V. per totum annum. Tyrnaviae.* Az ugyancsak egykorú Petrus Ribadeneira jezsuita írói lexikona (Bibliotheca scriptorum Societatis Jesu. Romae 1676, 482) szerint: *Edidit... Annum Eucharisticum pro singulis ferijs quintis. Tyrnaviae 1651.* – Vö. Sommervogel V 1527; Szinnyi József IX 502, Tüskés 123–128.

Cf. 2334, 2337, 2338, –, 2544, –

Budapest Univ ① – Brno Can Aug ① – Kraków SJ ① – Rajhrad OSB ① – Wien SJ ①

Nova stella Ungariae. Ung. P. Paulini Satvariensis. Tyrnaviae 1651. = **Appendix 205**

2389

TRIBVTVM eloquentiae reverendis... dominis, artium liberalium et philosophiae neo-doctoribus, cum in... universitate Tyrnaviae suprema philosophiae laurea coronarentur a... Stanislao Gasecky... philosophiae doctore, ejusdemq(ue) professore ordinario, ab... nobilibus oratoriae facultatis auditoribus persolutum anno, quo Franciscvs Picolominevs, Societatis Jesv generalis fatis fvngitvr, Tyrnaviae coronantvr sapientes. (Tyrnaviae MDCLI) typis Academicis per Philippum Iacobum Mayr.

A⁴ B¹ D¹ [recte C¹] = [9] fol. – 4° – Orn.

OSZKÉvk 1960: 182 – Čaplovič 1954

Köszöntő versek. – E nyomtatványt a retorikai osztály hallgatói készítették a nagyszombati egyetem újonnan felavatott filozófiai doktorainak: *Ferdinandus Ignatius Grieskircher* pálos szerzetesnek, *Georgius Franciscus Novoszedlik*nek, a magyar papi kollégium növendékének és *Lucas Bernhardus Wanek*nek, a nemesi konviktus tagjának tiszteletére. A címlevél hátán *Salvete neo-doctores philosophi* megszólítással *Comes Nicolaus Draskovith, perpetuus de Trakostian, Petrus Deviny de Mellethe nobilis Hungarus* és *Iustus Wilkowicz nobilis Polonus ex convictu nobilium* egy-egy kronosztichonnal köszönti az ünnepelteteket. A főrészt *Proloquium* vezeti be. Aláírói: *Comes Paulus Ezterhasy de Galantha, perpetuus de Frakno*; *Franciscus Damianich nobilis Croata, de Zelina Szent Miklós* és *Michael Körtössy nobilis Hungarus*. A főrészt öt *Odét* tartalmaz. Szerzőik sorrendben a következők: 1: *Comes Sigismundus Chiaki de Chiak – Stephanus Bossanyi de Nagy Bossan, nob. Hung., coll. gen. cleri Hung. alumnus – Stephanus Sarkany de Akoshaza nobilis Hungarus* – 2: *Comes Ioannes Draskovith, perpetuus de Trakostian – Michael Beniovsky nob. Hung. ex conv. nobilium – Joannes Sarkany de Akoshaza nobilis Hungarus* – 3: *Comes Paulus Chiaki de Chiak – Franciscus Znika nobilis Croata – Stephanus Pominowsky nobilis Hungarus.* – 4: *Alexius Revay de Reva l. baro Hungarus – Franciscus Ordodi de Ordod nobilis Hungarus – Nicolaus Znika nobilis Croata* – 5: *Alexander Ezterhasy de Galantha, l. b. Hungarus – Georgius Terstiansky nobilis Hungarus – Nicolaus Tarnoci nobilis Hungarus de Lelocz, coll. gen. cleri Hung. alumnus.* A kiadvány utolsó lapján a következő szöveg olvasható: *Hos... Andreas Szentgeorgi, nobilis Hungarus Transylvanus et Joannes Palotai Hungarus Tyrnaviensis, rhetoricae facultatis studiosi... dedicaverunt.*

E kiadványt elsőként Fazakas József írta le (OSZKÉvk 1960: 182). Az ő adatát vette át Ján Čaplovič (1954). Kiadásának éve a címlapon és a nyomtatványban több helyen található kronosztichonok alapján 1651. A címszöveg Francesco Piccolomininek, a jezsuita rend generálisának halálára utal, ami 1651. június 17-én történt. A kiadvány tehát az év második felében jelent meg.

Budapesti Nat ①

Comenius, Joannes Amos: Ad fratres presbyterianos. Patakini 1651. = Appendix 206

2390

(COMENIUS, Joannes Amos:) Primitiae laborvm scholasticorum in... Pata-
kino gymnasio, auspiciis... domini... Sigismvndi Rakoci... principum Rako-
ciorum... haereditarii domini in majus et melius transformari coepto.
[Patakin] MDCL et MDCLI [typ. principis].

A⁴–K⁴ L² = 83 pag. – 4° – 1 ins., orn.

RMK II 773

Pedagógiai beszédek és értekezés. – A címlével hátlapján két idézet található *Johann Sturm* *De scopo et modo reformatarum scholarum*. Ezt követi Comenius ajánlása Rákóczi Zsigmondhoz. A főrész az 1650-ben és 1651-ben Sárospatakon keletkezett pedagógiai munkáit tartalmazza. Ezek a következők: [I.] *De cultura ingeniorum oratio, habita in scholae Patakinæ auditorio majori 24. Nov. anno 1650.* – II. *De primario ingenia colendi instrumento oratio, ... recitata anno MDCL 28. Novembris.* – III. *De reperta ad authores Latinos prompte legendos... via, sive scholae Latinae tribus classibus divisae delineatio, ad... Sigismundum Rakoci...,* melynek rövid, ugyancsak Rákóczi Zsigmondnak szóló ajánlása 1651. január 28-án kelt. Ebben Comenius név szerint említi Tolnai Jánost, Szőlősi Jánost és Szilágyi Benjámin Istvánt, mint akik a pataki tankönyvek (2429, 2430) magyar részének elkészítésében segítségére voltak.

Szövegkiadása: ODO 1957, tom. II. pars III. col. 68–134 és tom. III. 93–97 – Az ajánlások kivételével a kötetben olvasható írások magyar fordítása: Comenius Magyarországon 77–119, 163–205.

Lórántffy Zsuzsanna és Rákóczi Zsigmond többszöri levélbeli kérésére Joannes Amos Comenius végül is 1650 őszén telepedett le Patakon. Itteni működéséről és itt megjelent munkáiról Rác Lajos írt könyvet (Comenius Sárospatakon. Bp. 1931). Comenius e munkája a sárospataki nyomda első ismert kiadványa. Mivel az 1650 őszén elmondott beszédek kinyomtatása átnyúlt a következő, 1651. esztendő elejére is, ezért csatolhatta az első két részhez Comenius a Rákóczi Zsigmondnak benyújtott *Delineatiót* a főrész harmadik darabját.

A címlapon látható *Omnia sponte fluant, absit violentia rebus* köriratú metszetet Comenius tudatosan illesztette művei élére, amint ez a 81. lapon olvasható megjegyzéséből kiderül: „meis circa methodum emendandam moliminibus finem hunc, ut omnia sponte fluant, absit violentia rebus, fixeram, opusculorumque ipsis frontispiciis id praefixeram” (Vö.: Az Egri Ho Si Minh Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei XII. 1974; 135–153, Bakos József).

Comenius pataki munkássága során elmondott további beszédeit 1652-ben és 1654-ben nyomtatattatta ki (2433 és 2547). A későbbi nyomtatványokat e kiadvány füzetjelzését és lap-számozását folytatva, önálló címlap és impresszum nélkül adta közre. Az előszavak dátumaiból, Comenius pataki tartózkodásának eseményeiből és ezen első darab impresszumából azonban egyértelműen megállapítható, hogy a nyomtatás három külön alkalommal történt. A korábban megjelent beszédek nem utalnak a későbbiekre. Az első és második alkalommal ugyanis még a szerző, vagyis Comenius sem tudhatta, hogy lesz-e folytatás, mikor és milyen formában. A később megjelent beszédek példányainak egy részét önállóan hozták forgalomba, más részeket hozzáfűzték az előző beszédek megmaradt példányaihoz. Mindezek alapján az egyes

részek egy sorozat összefüggő darabjainak, de egymástól függetlenül készült, önálló kiadványoknak tekintendők.

A működését Comenius szorgalmazására 1650-től megkezdő sárospataki fejedelmi nyomdát 1655-ig egyedül vezette Georgius Renius, aki a feltételezések szerint előzőleg Daniel Vetter lesznói (Lengyelország) tipográfus segédje volt. A nyomda történetével Takács Béla foglalkozott részletesen (A sárospataki nyomda története I. (1650–1671). Sárospatak 1958 – A sárospataki nyomda története. Bp. 1978, 7–57).

Cf. –, 2433, 2547

Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Acad* ②* – Gdansk *Acad* ① – Greifswald *Univ* ① – Halle *Univ* ① – London *BL* ① – Martin *MS* ① – Niznij Novgorod ① (Sárospatak) – Oxford *Bodleiana* ① – Prešov ① – Strasbourg *Nat* ②

Olim: Eperjes, ev. coll.

Comenius, Johannes Amos: Schola pansophica... auspiciis... Sigismundi Racoci... feliciter erigenda anno... MDLI. Patak 1651. = **Appendix 207**

2391

⟨Kászoni János: Nap várása. Patak 1650–1652 typ. principis.⟩

MKsz 1912: 326

Egykorú adat alapján feltételezhető.

E példányból ismeretlen nyomtatványról Harsányi István adott hírt a sárospataki Rákóczi könyvtár 1658–1660 között készült kéziratos katalógusa alapján (MKsz 1912: 326). Híradását a katalógus részletes ismertetése során még kétszer megismételte (MKsz 1913: 145 és MKsz 1915: 102). A művet korábban Szinnyi József kéziratként regisztrálta, s címét „Nap városa” formában adta meg (Szinnyi V 1163). Harsányi megállapítása szerint azonban „az tény, hogy e katalógus mint nyomtatott és nem mint kéziratos munkát említi e darabot. A könyvtár kéziratos darabjai a katalógusban világosan, félre nem érthető módon mindenütt a manuscriptus szóval jelöltetnek.” (MKsz 1912: 326). Szombathi János – tőle vette át adatát Szinnyi – a Rákóczi Könyvtár katalógusa alapján szintén nyomtatott munkának tartotta: „Hungaricum translatum. 4to. Nap városa. Kászoni Jánosé 4to vel 8vo.” (Zeitschrift von und für Ungern 1802: 313). A Rákóczi könyvtár katalógusait teljes egészében feldolgozó Monok István véleménye szerint a mű feltehetően mégis kézirat (A Rákóczi-család könyvtárai 1588–1660. Szeged 1996, 120). A kérdést határozottan eldönteni nem lehet, mivel Harsányi érvelésére való tekintettel nem zárható ki az a feltételezés, hogy Kászoni János e munkájából nyomtatott példányt őrzött a sárospataki könyvtár.

A Harsányi által megadott címből „Nap várása” a kiadvány tartalmára következtetni nem lehet. Szombathi korábbi olvasata alapján „Nap városa” arra lehet gondolni, hogy Kászoni Tommaso Campanella Citta del Sole (Civitas solis) számos kiadásból ismert művét vagy annak egy részletét fordította magyarra. Ebben az esetben nyomdahelyként elsősorban Sárospa-

tak jöhet számításba, mivel feltételezhető, hogy Campanella művének magyarországi kiadását az 1650 és 1652 között itt tartózkodó Comenius inspirálhatta. Ezt az eshetőséget azonban gyengíti, hogy a kéziratok katalógusban a cím olvasata világosan „Nap várása”.

A fordító Kászoni János nem lehet azonos azzal a Kászoni Jánossal, aki 1658-ban Sátoraljaiújhegyen volt prédikátor, mivel ő csupán 1655-ben kezdte külföldi tanulmányait. Valószínű azonban, hogy egy személy azzal a Kászoni Jánossal, aki 1647-ben Gyulafehérváron magyarul is kiadta Kitionich János: *Directio methodica* című művét (2320).

2392

SZÖLŐSI János: Responsio ad ea, quae... Andreas Horvat, gymnasij Cassoviensis rector in disputatione de omnipraesentia carnis Christi contra reformatos concinnata, anno(ue) superiore sub titulo piae et placidae dissertationis publicata edisseruit. Quam... ordinarii exercitii causa praeside Johanne Szölösi defendendam suscipit Stephanus Budaeus... scholae Patak(inae) alum(nus) ad diem 30. Aug(usti) loco horisq(ue) solitis. Patakini 1651 typis principis.

A⁴-D⁴ = [16] fol. – 4°

MKsz 1918: 79

Református teológiai vizsgatétel. – A címlap hátán *Stephanus Budaeus* ajánlása olvasható, amelyet *Ecclesiae, quae est in regia liberaque civitate Cassoviensi reformatae* címzett. A mű törzse két részben fejt ki mondanivalóját (1) *Carnem Christi, in unitatem personae Divinae assumptam, increata dona non esse consecutam, statuimus firmiter, donec contrarium fuerit probatum.* (2) *Sequuntur objectiones ubi quidam impugnant.*

Szölösi (vagy Herczeg-Szölösi) János neve csak Szombathi János munkáiból ismert a szakirodalomban. 1647-től 1654-ig volt a sárospataki kollégium tanára, azután tolcsvai prédikátor (Szombathi János: A sárospataki kollégium története. Sárospatak 1827, 41). E disputációt, amelyen a vizsgáló Budai István volt, 1651. augusztus 30-án vitatták meg a sárospataki iskolában. Szövege az általános szokásokkal ellentétben folyamatos, nincs tételekre, pontokra osztva. A vizsgáztató Szölösi János az evangélikus Horváth András előző évi, Krisztus mindennél való jelenlétéről tárgyaló vizsgatételére (2306) felelt vele. Horváth viszontválasza egy évvel később jelent meg (2440).

A nyomtatványról először Dézsi Lajos adott hírt (MKsz 1895: 49), pontos bibliográfiai leírását Zoványi Jenő tette közzé (MKsz 1918: 79).

Cf. 2306, –, 2440

Budapest *Nat* cop. – Budapest *Ref* ①

Olim: Debrecen *Ref*

2393

[1] DER NEWE vnd alte Allmanach auffs Jahr 1652. nach Christi Geburt, so ein Schalt-Jahr ist... mit Fleiß gestellet vnd beschrieben durch *Christophorum Neubarth* theologum et astronomum. – [2] (Astrologische Muthmassung auffs 1652. Schalt-Jahr nach der seligmachenden Geburt Jesu Christi... beschrieben von *Christophoro Neubarth* Bolesla Silesio.) Hermanstadt [1651] Marcus Pistorius.

A^a–C^s [D⁸?] E³, X⁴ = [31 + 8?] fol. – 16° – Orn.

Avram 10

Új-naptár 6-naptárral és prognosztikon. – A kiadvány egyetlen fennmaradt példányát Mircea Avram ismertette először (Avram 10). A naptár felépítése: az év jellemző adatai és a naptárjegyek magyarázata után a hónapok naptártáblái következnek német nyelvű hónapversekkel. Ezután verses ismertetés olvasható a különböző vérmérsékletű típusokról: *Gewisse Merkzeichen, daraus ein jeder seine Complexion erkennen kann*. Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon egyes fejezetei: *Von den vier unterschiedlichen Jahreszeiten und ihrem Gewitter in gemein*. – *Vom Winter* – *Vom Frühling* – *Vom Sommer* – *Vom Herbst* – *Von den Finsternissen dieses 1652-sten Jahres* – *Von etlichen starken Aspekten auch ihren Wirkungen* – *Von Krankheiten* – *Von Fruchtbarkeit* – *Verzeichnis der Länder und Städte, so den 12 Zeichen unterworfen*. Itt fejeződik be a „C” füzet, utána az „E” füzet következik ábécé-be szedett vásárjegyzékkel: *Verzeichnis der Jahrmärkte, so in Siebenbürgen gehalten werden*. A kiadványt a *Gemeine und aus langer Erfahrung der alten approbierte Wetter-Regel, kürzlich aus der Bauern-Practic zusammen gezogen* c. verses rész és a szerencsés és szerencsétlen napokat mutató *Glückstafelein* zárja.

Valószínű, hogy a kiadvány eredetileg – a „D” ívre nyomtatva – krónikát is tartalmazott, ahogy az 1640-es évektől fennmaradt Frölich-féle naptárak (1789, 2025, 2078, 2342) vagy Neubarth 1653-ra szóló szebeni naptára (2437).

Cf. 1700!

Budapest Nat cop. – Sibiu Mus ②*

2394

CHALUPKA, Samuel: Ne communicaveris peccatis alienis to gest kratická správa o... potřebné otázky [!]: Můželi a powynenli ge kněz dobrým swým theologickým swědomim člověka nesmjřeného neb w zgewném hněwě a swáře s swým bližnjm žigicyho k rozhřessenj a vžiwání welebné swátosti wečere Páně připustiti? Od Samuele Chalupky, cýrkwe Kubynské farare a widěku Orawskeho seniora... wydaná a wytisštěné w... Trenčině MDCLI Laurence Benjaminina Wod Hage.

A⁴–D⁴ = [16] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 756 – Čaplovič 1808

Evangelikus tanítás biblikus cseh nyelven. – A cím fordítása: Rövid tájékoztatás eme szükséges kérdésről: teheti-e vagy köteles-e a pap jó teológiai lelkiismerettel, hogy egy békétlen vagy felebarátjával nyilvánvalóan haragos, viszálykodó embert feloldozzon és az Úrvacsora szentségéhez járulni engedjen. A címlap hátoldalán Szent Ágoston idézet található. A szerző rövid bevezető *Prae loquium* után hét pontban foglalja össze a címben jelzett kérdésre vonatkozó tanítást.

Samuel Chalupka (?–1668) rózsahegy, zólyomi és biccei tanulmányai után 1622-ben Thurzó György támogatásával Wittenbergben tanult. Hazatérve számos helyen töltött be tanári és lelkészi állást. 1647-től alsókubini evangélikus lelkész, lipitói, majd árvai esperes, 1657-től haláláig trencséni lelkész és alsótrencséni esperes.

Budapest Acad ① – Budapest Nat ① ① – Halle Univ ① – Martin MS ①

2395

CHALUPKA, Samuel: Threnus domus Guzithianae, to gest plac domu Guzycowského, a neb Plačlívě kázánij nad mrtwým tělem... Maryány Pongracz... Guzyth Jana... manželky, ktera 5. dne měsíce marce bolestně dětátko na svět vydala, 13. dne téhož měsíce... Krystu ssprovodila 16. w Krystu Panu vsnula, 27. pak dne do pokojika swého w Kubině gest položena: včiněné od Samuele Chalupki, faráře cýrkwe Kubjnské... W Trencjně 1641 [1651!] v Laurence Benyamina Wod Hage.

A* B* = [8] fol. – 4° – Orn.

RMK II 585 – Čaplovič 1809

Gyászbeszéd biblikus cseh nyelven. – A beszédet Alsókubinban 1651. március 27-én mondta el Samuel Chalupka alsókubini evangélikus pap Pongrácz Marianna, Ján Guzyth gyermekágyban meghalt feleségének a temetésén. A címlapon a szerző latin nyelvű gyászverse olvasható. A prédikáció felépítése: *Předmluva* – *Přístup* – *Vysvětlení* (Előszó – kezdet – magyarázat) Jeremiás siralmai 4:4 bibliai textus alapján.

A címlapon a nyomtatás éve 1641, Szabó Károlynál is így szerepel (RMK II 585). Ján Čaplovič hívta fel rá a figyelmet (1809), hogy 1641-ben még Václav Vokál volt a trencséni nyomdász, s a nyomtatvány mindkét fennmaradt példányán az évszámot tollal 1651-re kijavították. Az 1651-es nyomtatási év helyességét igazolja, hogy Samuel Chalupka 1647–1657 között volt alsókubini lelkész (Sborník Matice slovenskej 1938–39: 436, Stefan Adamovič).

Budapest Nat ① ①

2396

FABRICIUS, Nicolaus sen. – FABRICIUS, Nicolaus jun. – FABRICIUS, Joannes: Fabriciorum ternio diis bene faventibvs... felici... hymenaeo... juvenis

Thomae Dentvlini filij... Thomae Dentulini, Superioris Drietomae inhabitatoris, sponsi... et Annae, filiae... Nicolai Fabricii... civitatis Trinchin(iensis) coincolae, sponsae, die 12. Novembris anno 1651 solenniter celebrato, ... succinebat. Trenchinii (1651) typis Laurentij Benjamin ab Hage.

A⁴ = [4] fol. – 4°

RMK II 757 – Čaplovic 1806

Lakodalmi versek. – E nyomtatvány a Drétomában élő cseh exuláns, Thomas Dentulini azonos nevű fiának és a trencsényi Anna Fabriciusnak 1651. november 12-én tartott esküvőjére készült. A menyasszony édesapja és fivérei köszöntötték verssel a házassulókat. A címlevél hátán kezdődő főrész tartalma a következő: A (1) *Prosphonesis ad... juvenem Thomam Dentulinum*, (2) *Epithalamium* és (3) *Prosopopaeia sponsi ad sponsam suam* című versek szerzője: *Nicolaus Fabricius Potiehovinus, pater sponsae*. A következő két (4–5) *Aliud* című vers aláírója *Nicolaus junior Fabricius, sponsae frater*. Ezt újabb (6) *Aliud* követi. Szerzője: *Johannes Fabricius, frater sponsae*.

Id. Nicolaus Fabricius (†1660 körül) cseh exulánsként 1630-tól Szakolcán, 1639-től Trencsénben élt. Mindkét fia Szakolcán született. Ifj. Nicolaus Fabricius (1630 körül–?) Trencsénben, Galgócon folytatott tanulmányai után 1658-ban Szakolcán, majd Illaván lett rektor. Később evangélikus lelkészként működött Trencsén megyében (vö. Zoványi 188). Joannes Fabricius (1637 k.–1675) 1663-ban Tübingenben megszerezte a magiszteri fokozatot; Jénában és Wittenbergben is tanult. Visszatérve 1667-től Breznóbányán, majd Kassán volt rektor, 1673-tól haláláig Szebenben működött tanárként, ill. rektorként (Fabó I 65 és Zoványi 188).

A vőlegény apjának életét részletesen ismertette a Rukovét (II 37–38).

Budapest Nat ① – Trencín Arch O

2397

FASCHKO, Jacobus: [Summi] boni civilis delineatio ad philosophiae moralis praecepta accomodata, quam... in illustri Banovicensium Athenaeo prae-side Jacobo Faschko Briznensi, gymnasij ibidem rectore proponit respondens Andreas Faschko Briznensis, eiusdem gymnasij alumnus. Ad diem 14 Junij horis et loco consvetis, anno MDCLI. Trenchini (1651) permissu superintendentali, typis Laurentij Benjamin ab Hage.

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Init.

MKsz 1963: 118 – Čaplovič 1807

Evangélikus erkölcsfilozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán a vizsgázó *Andr. Faschko* ajánlja a művet minden külön szöveg nélkül *Judici et senatoribus in... republica Briznensi patronis; ut et... Eliae Faschko, pastori ecclesiae Peklanen. et... contubernii Sarosiensis seniori; Paulo Faschko, antistiti ecclesiae Szentivan., patris*. A főrész *Disputationis de summo bono praeloquium* címmel

kezdődik, s harmincöt számozott tézist foglal magában, amelyek az e földi életben elérhető legfőbb jó (*summum bonum*) fogalmának meghatározásával foglalkoznak. Végül *Corollarium* és a *Praeses*, Jacobus Faschko üdvözlőverse: *Praestantissimo respondent*i zárják a nyomtatványt.

E disputációt a címlap tanúsága szerint a báni evangélikus gimnáziumban vitatták meg 1651. június 14-én. A vizsgáztató Jacobus Faschko, a vizsgáló Andreas Faschko volt.

Az egyetlen ismert példány címlapja és első két levele kissé sérült.

Budapest Acad cop. – Martin MS ②*

Gazúr, Matej: *Pia simul et exquisita... meditatio*. Trencsén 1651. – Vide 2346

2398

⟨Kalendár a pranostyka na rok 1652. Trencín 1651 Od Háje. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon biblikus cseh nyelven.

Cf. 1752!

Pilárik, Stefan: *Harpha Davidica...* v Trencíne 1651. – Vide 2446

2399

[STEPHANI, Tobias] Svsanna, seu actus oratorius, septem diversarum ac in partem utramque pertractatarum quaestionum orationibus constans, a totidem inferiorum primae in schola Schemnicians classis tironibus publice die 24. Aprilis anno MDCLI institutus. Ubi in orationum prima: castitatem Susannae commendat Michael Haidt; secunda: senum facta vituperat Gottfrid Kern; tertia: juris in Susannam rigorem urget Joh(ann) Christo(ph) Haffner; quarta: in sententiae contrarium it: Antonius Felner; quinta: senex accusat: Tobias Schneider; sexta: Daniel defendit: Martinus Gubitz; septima: Susanna rea Deum laudat: Johannes Kares. Trenchinii (1651) permissu superintendentali, typis Laurentij Beniamin ab Hage.

A⁴–C⁴ = [12] fol. – 4° – Orn., init.

Sztripszky II 2558/106 ← MKsz 1890:261 – Caplovič 1810 – Varga: E 418

Beszégyűjtemény. – A címlével hátán a magát meg.nem nevező *auctor* ajánlása *Valentino Rulichio, ecclesiae... Schemniciensis antistiti, ... Johan-Christophoro Haffnero d. vice-judici, archiatro urbis ordinario, ... Hieronymo Hayd, sac. caes. reg. maj. montium magistro, ...*

Martino Gubitz, arcis capitaneo... fautoribus in scholam benignissimis. Ezt Cicero-idézet követi a *De oratore*ből és Zoile, *dentis hic esto* címen két latin nyelvű disztichon. A főrészt hét beszédet tartalmaz. Ezeket a bibliai Zsuzsanna személyéhez kapcsolódó szónoklatokat a selmecbányai iskola első osztályának tanulói mondták el 1651. április 24-én. A beszédek címe és előadók a következők voltak: I. *Laudem castitatis Susannae continens*; Michael Haidt – II. *Senes accusatores sistens*; Tobias Schneider – III. *Juris in Susannam rigorem urgens*; Johannes Christophorus Haffner – IV. *Urgenti juris rigorem contraria*; Antonius Felner – V. *Vituperium senum ponens*; Gottefridus Kern – VI. *Daniel defensor*; Martinus Gubitz – VII. *Susanna rea Deum laudans*; Johannes Kares. A 2. és 5. beszéd előadójának neve a beszéd után a címlapon jelzethez képest fel van cserélve. A címek is mutatják, hogy az első hat beszéd páronként egymással ellentétes értelemben dolgozott ki egy-egy kérdést. Végül Johannes Meltzelius *Neotitschinio-Moravus, ss. th. stud.* disztichonban írt hosszabb versben szól *Ad authorem.* Ebben a megszólított, Tobias név alapján Ján Čaplovič állapította meg, hogy a kötet összeállítója Tobias Stephani, a selmecbányai iskola akkori rektora volt (1810).

A morvaországi származású Tobias Stephani 1647 és 1654 között vezette az itteni iskolát. 1654 februárjától 1658 végéig Lőcsén működött rektorként, ezután Kőrmöcbányára távozott (vö. Fabó III 311, IV 113, és Hain Gáspár Lőcsei krónikája. Lőcse 1910, 259, 276).

Budapest Acad ①

2400

TARNÓCI, Martin: *Spicilegium biblicum in stipula praedestinationis a... Martino Tarnoczi ventilatum publice in gymnasio Trenchiniensi die Januarij 27. anno... 1651, respondente Johanne Krmanno P(rividiensi).* Trenchinii (1651) permissu superintendentali, typis Laurentij Beniamin ab Hage.

[] = [4] fol. – 4° – Init.

RMK II 759 – Sztripszky II 2557a ← MKsz 1890: 261 – Čaplovič 1811

Evangélikus teológiai vizsgátelek. – A címlap hátán a respondens Joh. Krman Prividiensis ajánlja a disputációt *Danieli Dubravio, ecclesiae Senicen. antistiti et comitatum Nitrien., Posonien. et Barsien. superintendenti; Jacobo Hanconio, ecclesiae Baanen. ministro, nec non... contubernii Grodnen. seniori; Martino Sculteti, ecclesiae Lesseten. verbi Dei ministro; Samueli Krmano ecclesiae Drietomen. con. ionatori; Danieli Krmanno, ecclesiae Czizien. angelo industrio.* A főrészt az eleve elrendelésről szóló evangélikus nézeteket fejti ki és védelmezi az eltérő felfogásokkal szemben. Belső címei a következők: *Manipulus terminorum praedestinatio; Decretum; Reprobatio; Liber vitae; Manipulus phrasium orthodoxarum; Phrasium heterodoxarum; Manipulus distinctionum orthodoxarum; Distinctionum heterodoxarum; Manipulus quaestionum.*

E vizsgáteleket a címlap tanúsága szerint 1651. január 27-én vitatták meg a trencsényi evangélikus gimnáziumban. A vizsgáztató Martin Tarnóci, a vizsgázó Ján Krmann volt.

Szabó Károly még csupán Johann Samuel Klein említéséből ismerte e nyomtatványt. Példány alapján először Hellebrant Árpád írta le (MKsz 1890: 261).

Budapest Acad ①

2401

FELSŐBÁNYAI S. Mihály [transl.]: A leleknek uti költsége, az az az ember lelkének az mennyei Ierusalém fele való bujdosásában, mely oda fel az egben vagyon, egész meg uyittatása ... Mostan anglusbol mágyar nyélvre fordittátot Felseö-Banyai S. Mihaly által ... Ultrajectomban 1651 Gisbert Zyll es Theodorus Ackersdyck.

A¹²–G¹² H¹⁰⁺² = [14] + 174 pag. – 12° – Orn., init.

RMK I 850

Református erkölcsi oktatás és elmélkedés. – A címlapon bibliai idézet, a címlevél hátán egy-egy latin nyelvű idézet Augustinustól és Senecatól. Ezután kezdődik a *Szikszó városa tanácsinak, nekem hűséges patronusimnak* szóló, Utrecht 1651 áprilisában kelt ajánlólevél, amelyet a fordító, *Felseö-banyai S. Mihaly mint kegylmetek alázatos alumnusa* írt alá. Ezt követi *A keresztyén olvasóhoz* intézett előszó. A *Viaticum animae* cím után kezdődik az istenes életre oktató főrész, amely az ábécé betűivel jelölt fejezetekből áll, összesen 23-ból. Egy-egy betű alatt három-három bibliai idézet és azok kifejtése olvasható. Különösen sok idézet fordul elő a Példabeszédek és Jézus Sirák fiának könyvéből. A főrész után *Szatthmári Istvan* Utrecht 1651. május 5-én kelt versében a fordító munkáját méltatta. Kezdősora: *Mik vagyunk? Bujdosók, míg élünk világban. Végül Intés a kegyes olvasókhoz* című fejezet néhány sajtóhiba javítására hívja fel a figyelmet, és azzal mentegeti magát, hogy a hibák *a könyvnyomtatóknak a mi nyelvünkhöz nem tudások miatt* fordultak elő.

Felsőbányai S. Mihály életére vonatkozó adat nem maradt fenn. Csak annyi bizonyos, hogy 1651-ben Utrechtben tanult mint Szikszó városának alumnusa. A fordítás angol eredetijét mindeddig nem sikerült feltárni (vö. Berg: Angol hatások 125).

Budapest *Nat* ① – Debrecen *Ref* ① – Sárospatak *Ref* ①

2402

[ALSTED, Johann Heinrich]: [Catechismus religionis Christianae compendiose propositus et sacrorum librorum testimoniis confirmatus. Albae Juliae 1647] – CATECHISMUS, az az a keresztyeni vallasnak es hitnek rövid kérdésekben és feleletekben foglaltatott, s Sz(ent) Írásbeli bizonyságokkal meg-erössítettett summája avagy veleje... Varadon 1651 Szenczi Abraham költségével.

A¹²–C¹² D⁶ = 83 pag. – 12°

RMK I 851 – RMK II 760

Református katekizmus latin és magyar nyelven. – E kiadvány tartalma és beosztása megegyezik a korábbi kiadásokéval (vö. 1640). Nagy Barna megállapítása szerint azonban

számos helyesírási és nyelvjárási változtatás figyelhető meg a magyar fordítás szövegében (Studia et acta I 83).

A kiadvány unikum példányából hiányzik az A₁–A₁₂ levélpár, vagyis a latin nyelvű címlap és az „A” füzet utolsó levele. A latin nyelvű címlapot már Szabó Károly sem látta (RMK I 851), ezért ennek szövege a korábbi kiadások alapján rekonstruálható.

Cf. 1578*; 1640, 1764, 1958, 1993, 2167, 2212, 2373, –, 2573, –

Budapest Nat cop. – Budapest Ref²*

2403

EILSHEMIUS, Abraham Danielsz: Spirituales piae animae deliciae sive decem conciones Sacrae Coenae applicatae et ecclesiae explicatae ab Abrahamo Eylshemio, verbi divini ministro in Beetgum et Englum... Varadini MDCLI apud Abrahamum K[ertész] Szenciensem.

A^a–X^a Y⁴ = 342 + [2] pag. – 8° – 1 ins., init.

RMK II 761

Református prédikációk az Úrvacsoráról. – A címlapon bibliai idézet és a Szenci Kertész Ábrahám által gyakran használt Elsävier-nyomdászjegy látható (MKsz 1989: 130, 133–137, V. Ecsedy Judit). A szerző ajánlással fordul DD. Foederatarum Provinciarum Belgii ordinibus generalibus... dominis meis gratiosissimis... 1645. május 1-i keltezéssel. Az *Index concionum et textuum, qui hoc volumine continentur* az egyes beszédek rövid címét és a bibliai textust sorolja fel. A főrész tíz terjedelmes prédikációt tartalmaz az Úrvacsoráról. A benne foglalt legfontosabb tanításokról a kötetet lezáró *Index doctrinarum*... ad áttekintést.

Abraham Danielsz Eilshemius (†1649) a németalföldi Schettens, Beetgum, ill. a németországi Soest városokban volt református lelkész. *Decem conciones seu spirituales piae animae deliciae* című művének első kiadása 1645-ben jelent meg Leeuwardenben.

In 10 bibliothecis 15 expl. – Aiud – Budapest Acad, Nat, Ref – Cluj-Napoca Acad, Theol Prot – Kecskemét Ref – Oradea Comit – Sibiu Civ – Târgu Mureş (Székelykeresztúr)

2404

KOMÁROMI SZVERTÁN István: Mikor imádkoztok, ezt mondjátok, az az az Uri imadsagnak a Szent Lukátsnak és Szent Máthének le-írások szerint valo nyomozása és tudos embereknek elmélkedésekkel meg-ékesitetett s rövid praedicatio formákra intéztetett magyarázatty. Ugyanez Uri imadsagnak hat kérésinek számok és rendek szerint valo, azokkal

egygyező és azokról ez írásotskában valo tanításnak folyásából szedetgetett edességes buzgo könyörgési rövid elmélkedésekkel egyetemben Komáromi István által... Varadon MDCLI Szcnczi Kertesz Abraham

A^a-T^a = [12] + 290 + [2] pag. – 8° – Orn.

RMK I 853

Református bibliamagyarázat prédikációk formájában és imádságok. – A címlapon bibliai idézet olvasható. A címlapot követő lapon kezdődik *Komáromi István* Telegden 1651. augusztus 1-jén kelt és *Kapronczai István* özvegyének, *Pataki Judit*nak címzett *Ajánló levél*. Ezt követi az előszó *A kegyes olvasónak*. – A könyv egy terjedelmes és egy rövidebb részből áll: (1) *Az Úri imádságnak magyarázatja*, amelynek bevezetőjében az imádság fontosságát tíz kérdésben foglalja össze, majd a Miatyánk bevezető megszólításához, hat kéréséhez és záradékához (Lukács 11,1–4; Máté 6,13) fűz magyarázatokat. Rövid prédikációkban – (2) *Az Úri imádságból való könyörgések* felíratú második rész az előbbi alkalmazásaként a Miatyánk részeinek elmélkedő, imádság formába foglalt parafrázisa. A könyv végén *Táblája e könyvben való tanulságoknak* címmel az első (1) részben található, a magyarázatok közé ékelte 40 *Tanulság* mutatója.

Komáromi Szvertán István († 1660 k.), puritánus felfogású református lelkész. 1640 táján Debrecenben tanult. 1645 nyarán a franckeri, később az utrechti egyetemre iratkozott be. 1648 után Váradon tanárként, Mezőtelegden és Kismarján lelkészként működött. 1655-től a bihari egyházkerület esperese volt.

A bevezetőben így utalt fő forrására: *Ames, Amesius (szerető)*. Berg Pál (Angol hatások 117) megállapította, hogy Komáromi Szvertán István az angol puritánus William Ames (1576–1633) *Christianae catecheseos sciagraphia* című posztumusz művét használta, amely először 1635-ben jelent meg, egy időben Amszterdamban és Franekerben.

Komáromi művével tartalmi szempontból Incze Gábor foglalkozott (A magyar református imádság a XVI. és XVII. században. Debrecen 1931, 54–56, 66–67, 69–71). A Franekerben működő William Ames (1576–1633) puritán kegyességének hatását Komáromi Szvertán művében Koltay Klára elemezte (Acta Litteraria. XXVIII. Debrecen 1991, 103–104). Az első prédikáció felépítését Bartók István közölte és elemezte (165–166).

In 15 bibliothecis 21 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Oradea *Mus* – Sárospatak *Ref* – Târgu Mureş – etc.

2405

NAGYARI Benedek: Orthodoxus Christianus, az az igaz vallásu kereszttyen, mellynek nevezeti alatt az igaz és Isten előtt meg-igazító hit szerző okaival, tulajdonságival és azokat követő szükséges dolgokkal a Szent Írás szerint... le-iratik... melly egynehány anglus és deák authorokból össze-szedetgetett... az Isten beszédére meg-eső lelkeknek vigasztaltatásokra Nagy-ari Benedek, a boros-jenői sz(ent) gyülekezetnek méltatlan praediká-

tora által. Varadon 1651 L.D.B.J. egygyik patronus költségével [Szenci Kertész].

a⁸-c⁸, A⁸-P⁸ Q⁸ [!] R⁴ = [48] + 253 + [7] p. - 8° - Orn., init.

RMK I 855

Református vallási tanítás. – A címlap hátán bibliai idézet olvasható. A kelet és aláírás nélküli ajánlólevelet a szerző *Lukáts Deák uramnak, a borosjenői gyülekezetnek... egyik főtagjának* címezte. Az ő költségén jelent meg a nyomtatvány, amint ezt az impresszumban látható monogram bizonyítja: L.D.B.J. (Lukáts Deák, borosjenői). Az ajánlólevelet *Az igazság szerető olvasóhoz* címzett előszó követi és a tartalomjegyzék: *Rendi e könyvben foglaltatott részeknek*. A mű törzse XXII részben tárgyalja a hit természetének és gyümölcseinek kérdésköréit. A befejező részeknek két változata ismert. A traktátus szövege eredetileg a Q^{7a} levélre eső 253. lapon ért véget, s utána újraszédtek a *Rendi e könyvben foglaltatott részeknek* című, a főrész előtt is olvasható tartalomjegyzéket. Majd észrevéve a tévedést a kiadványt megtoldották az „R” füzettel. Ennek első lapjára („R_{1a}”) ismét a 253. lap került az előbbtől eltérő szedésben és más záródíszszel, de azonos szöveggel, ezután tárgymutató következik: *Mutató ujj a könyvecskében befoglaltatott... dolgoknak* és a sajtóhibák jegyzéke: *A kevés fogyatkozásokat így kell helyekre állítani*. Az ismert példányok egy részében bennmaradtak a hibásan szedett Q^{7a}-s levelek, más részükből eltávolították őket, ám e példányok e hiány ellenére is teljesnek tekintendők.

Nagyari Benedek (1611–1661) Sárospatakon Tolnai Dali János tanítványa volt. 1640-től fejedelmi alumnusként Leidenben, majd Franekerben tanult, s Angliába is áthajózott. 1643-tól debreceni rektor, majd sándorhómoki, borosjenői, tállyai és váradi pap. Váradon 1655–1656-ban puritánus elvei miatt hivatalát és szabadságát veszítette, majd egy reverzális aláírása után visszanyerte állását. 1660-ban török fogságba került. 1661-ban kolozsvári lelkészként halt meg.

Az előszó a kiadvány forrásaiként általánosságban véve *Cameron János, Roger János, Wilson János, Baáll János és Streso Gáspár* (John Cameron, John Rogers, John Wilson, John Ball és Casparus Streso) teológiai munkásságát jelöli meg. Szabó Géza az ortodoxiát a puritán szellemmel egyeztető műként értékelte Nagyari traktátusát (*A magyar református orthodoxia*. Bp. 1943, 52–54. Lásd még Nagy Géza: *Fejezetek a magyar református egyház 17. századi történetéből*. Bp. 1985, 178 és Bartók 285).

In 11 bibliothecis 14 expl. – Budapest *Acad, Nat, Ref* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Odorhei – Pápa *Ref* – Sárospatak *Ref* – Târgu Mureş

Szenci Molnár Albert: Szent Dávid királynak százötven zsoltári. Várad 1651. – Vide 2406

2406

[4] AZ SZ[ENT] DAVID profetának ékes rytmusu soltarival – [2] es a soltárokból szereztetett DITSERETEKKEK – [1] s egyéb ISTENES ENEKEKKEK és HYMNUSOKKAL tellyes könyv. – [5] Ezek után vagynak egy

nehány áhitatos IMÁDSÁGOK, – [3] melyeket most újjobban egynehány HALOTT ENEKEKKEL meg-bővitvén ki-botsátot Varadon 1651 Szenci Abraham.

$A^{12}-D^{12}$; $A^{12}-Q^{12}$; $A^{12}-I^{12}$ K⁶; ###¹², #####¹² = [12] + 84 + 372 + [12] + 223 + [5] + 46 + [1] pag. – 12° – 1 ins., orn.

RMK I 852 – RMK I 854

Protestáns egyházi és temetési énekeskönyv, a Zsoltárok könyvének verses fordítása és imádságok. – A kiadvány címszövege és a mű tényleges szerkezete hasonlóan a többi azonos című énekeskönyvhöz, itt is eltér egymástól (vö. 2163). A címlével után található a nyomdász, Szenci Kertész Ábrahám 1642. április 4-én Váradi Pál kassai tanácsoshoz intézett ajánlása. Ez az első kiadáshoz készült (1981). A mű terjedelmében, beosztásában, lapszámozásában majdnem teljesen megegyezik a Váradon 1648-ban nyomtatott énekeskönyvvel (2254). Az eltérés annyi, hogy itt a 264. lapon Szenci Molnár Albert verse a *Hallgasd meg Úristen, kérésedet helyén a Mennyei Atyánk, Úristen* kezdetű ének található. Az énekek kezdősorainak felsorolását ld. e korábbi kiadásnál, az egyes énekek lapszámait az incipitmutatóban.

A zsoltároskönyv önálló füzetjelzéssel kezdődik. Önálló impresszumot is tartalmazó címlapját Szenci Kertész Ábrahám *Non solus* feliratú nyomdászjelvénye díszíti: *Szent Dávid királynak és prófétának százötven zsoltári a franciai nóták szerint, magyar versekre fordítottak Molnar Albert által.* A psalterium tartalma és beosztása ugyancsak szorosan követi az 1648. évi kiadást (2254(4)). A különbség csupán annyi, hogy itt a függelék hetedik énekeként az *Órül az én szívem* és nem a *Hogy panaszkodik* kezdetű ének olvasható. Eltérő a betűrendes mutató címe is, amely itt: *A zsoltárokra igazító tábla.* A zsoltárok és a függelékben közölt énekek kezdőszavait lásd az 1645. évi amszterdami kiadás leírásában (2091(2)), lapszámait az incipitmutatóban. E kiadásból az ottani függelék utolsó *Magasztalja az én szívem* kezdetű éneke hiányzik.

Külön címlap nélkül, de önálló füzetjelzéssel és újrakezdődő lapszámozással következnek a *Buzgó hálaadások és könyörgések.* Ez a rész is pontosan megegyezik az említett korábbi kiadással (2254(5)), itt azonban az utolsó a *Keresztyén rabok imádságának* teljes szövege és a kiadványt záró *Az imádságoknak táblácskája* című tartalomjegyzék is megvan, amely az előző kiadásból a fennmaradt példány csonkasága miatt hiányzik.

Szabó Károly az énekeskönyvet és a zsoltárokat két önálló kiadványként írta le (RMK I 852, RMK I 854). Az előző kiadáshoz hasonlóan a zsoltárok önálló címlapja és újrakezdődő füzetjelzése alapján elképzelhető, hogy a két rész példányai külön-külön is forgalomba kerültek. De az a tény, hogy az összefoglaló címlap a nyomtatvány minden tartalmi egységére utal, egyértelműen bizonyítja, hogy a kiadó alapvető szándékának megfelelően egyetlen kiadványt alkot az énekes- és a zsoltároskönyv. Az összetartozásra vonatkozó további érveket ld. az előző kiadás és az 1654. évi 4° alakú váradi kiadás ismertetésében (2254 és 2564).

Cf. (1): 1628(3)*; 1643, 1981, 2163(1), 2254(1), – 2532(1), 2564(1), 2624(1), –
(2): 1628(1)*!; 1981, 2163(2), 2254(2), – 2532(2), 2564(2), 2624(2), →
(3): 832*!; 886(2)*!; 1816(2), 1940(2), 2254(3), – 2532(3), 2565, 2624(3), →
(4): 962(1)*; 1947(1), 1981, 2045, 2091(2), 2163(3), 2254(4), 2305, 2363(1), – 2424, 2564(3), 2624(4), →
(5): 2163(4), 2254(5), – , →

Budapest Nat cop. (Budapest Univ) – Budapest Univ ① – Göttingen Univ ②* – Sibiu Mus ④

2406A

(SIDERIUS JÁNOS): Kisded gyermekeknek való catechismus, azaz rövid kérdések és feleletek által való tanítás, a' keresztyéni hitnek fő agazatirol. Most ujjonnan e' szép formában kibotsáttatott. Varadon MDCLI Szenci Kertesz Abraham.

A¹² B¹² = [24] fol. – 12° – Orn.

Református katekizmus. – E bibliográfiailag eddig ismeretlen kiadványban a bevezető részek és a katekizmus szövege apróbb helyesírási és stilisztikai módosításoktól eltekintve megegyezik az 1649. évi váradi kiadásával (2303). Az *Egynehány ékes mondások és intések a Szent Bibliából* című függelék azonban itt, egy lapnyi szöveggel hosszabb.

A ma ismert egyetlen példány az 1651. évi váradi énekeskönyv (2406) göttingeni példányával egybekötve maradt fenn. Hasonlóan az 1649. évi kiadáshoz (2303), amely az 1648. évi énekeskönyv (2254) egyetlen ismert példányába van kötve. A göttingeni kolligátumban e kettőt Szenci *Psaltériuma* és az énekeskönyv *Buzgó hálaadások és könyörgések* című befejező része között helyezték el. Ennek ellenére az 1648-as énekeskönyv leírásában kifejtett érvek alapján (vö. 2254) itt sem tekinthető az énekeskönyv részének. Ezt erősíti az a tény is, hogy az 1651. évi énekeskönyv másik ismert példányába (Bp. Egyetemi Könyvtár) nincs belekötve ez a katekizmus. Valószínű azonban, hogy a példányok egy részét az énekeskönyvvel együtt, másik részét önállóan forgalmazták.

Cf. 801; 1303*; 1980*, 2150, 2303, —

Budapest Nat cop. – Göttingen Univ ①

2407

TEXTOR, Joannes: Johannis Textoris Speculum pastorale ostendens, quis modus et processus in admonitione delinquentium, consolatione aegrotorum et visitatione captivorum a ministris observari debeat. Nunc ob opusculi... usum et necessitatem, exemplariumq(ue) raritatem recusum. Varadini MDCLI apud Abrahamum K[ertész] Szenciensem.

A⁸ B⁸ = 27 + [4] pag. – 8° – 1 ins., orn., init.

RMK II 763

Útmutatás lelkipásztori feladatokhoz. – A címlapot a Bethlen család hattyús címere díszíti, hátoldalán pedig bibliai idézetek olvashatók. A főrészt, amelynek címe *Speculum pastorale*, három fejezetet foglal magában (1) *De delinquentibus*, (2) *De aegrotis corpore et animo*, (3) *De visitatione captivorum*; végül *Appendix* és két imádság *Precatio pro aegrotis* és *Precatio pro captivis* zárják a kiadványt. A mű címének megfelelően arra nézve nyújt módszertani eligazítást, hogyan viselkedjék a lelkipásztor a vétkesek figyelemztetése, a betegek vigasztalása és foglyok látogatása során.

A szerző személye ismeretlen. Nem valószínű, hogy azonos lehet Szenci Molnár Albert herborni barátjával, Joannes Textorral (1582–1626), aki tanulóévei után 1609-től Dillenburg-

ban volt városi írnok. Még kevésbé valószínű Szinnyi József állítása (XIV 69), hogy azzal a Textoris (Takács) János Ádámmal azonos, aki 1667-ben „Nagyszombatban a polgári jogot tanította”. Ez utóbbi Textoris Jánost a Lukács László által kiadott rendi névsorok nem is ismerik (vö. Lukács: *Catalogi personarum*).

Alba Iulia ① – Budapest *Nat* ① – Debrecen *Ref* ① – Pápa *Ref* ① ① – Sighişoara ① – Târgu Mureş ②

2408

[1] UJ ES O kalendariom, Christus Urunk születése után 1652 esztendőre (melly bissextilis) irattatott, es Magyar-országra, Erdélyre és azokhoz tartozó tartományokra alkalmaztatott Neubarth Christoph theologus és astronomus által. – [2] (Rövid prognosticálás, avagy az egnek és tsillagoknak forgásiból való jövőndöles 1652. esztendőre... Magyar-országra, Erdélyre és azokhoz tartozó tartományokra figyelmetessen intéztetett Neubarth Christoph theologus és math(ematicus) által.) Varadon [1651] Szenczi K[ertész] Abraham.

A⁸–E⁸ = [40] fol. – 16° – Orn.

RMK I 866

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A címlevél hátán a szerző *In honorem... Francisci Gyulai de Maros-Némethi, arcis praesidii Varadiensis vice-capitanei* ajánlja művét. A naptár rész beosztása megegyezik az 1644-re szóló váradi kalendáriuméval (2041). A hónapversek januári kezdősora: *Fürödj, igyál kicsint*. Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon fejezetei: *Az esztendőnek négy részéről. I. A télről – II. A tavaszról – III. A nyárról – IV. Az ősztől – Az eklipszisekről – A nevezetesebb aspectusokról, s ezeknek munkálkodásokról – A betegségekéről – A földi gyümölcsökről – Egynéhány regulák, melyekre akkor tarts számot, midőn eret vágatsz, magadat köpölyözteted, purgációt vész és fürödsz*. A kiadványt a *Sokadalmak* című vásárjegyzék és a *Magyar krónika* zárja, amelynek utolsó adata az 1651. évre vonatkozik.

Cf. 1862!

Budapest *Nat* ①

2409

[VESELSKY–LAETUS, Jiří]: *In conversionem Pauli apostoli commentarius practicus auctore Georgio Laeto. Varadini MDCLI impensis Abrahami K[ertész] Szenci*.

A⁸–S⁸ = 276 + [12] pag. – 8° – 1 ins., orn., init.

RMK II 762

Protestáns bibliamagyarázat. – A *Lectori benevolo* címzett, aláírás nélküli előszót tartalmából következtetve a nyomdász, Szenci Kertész Ábrahám írta. A *Commentarius practicus in conversionem Pauli apostoli* című főrész az Apostolok Cselekedetei 9. részének 1–22 versét, vagyis Pál apostol megtérésének történetét magyarázza, előbb *Versus* címmel a bibliai szöveg egy-két verse olvasható, amelyet *Explicatio* követ. Végül *Index doctrinarum* és *Index rerum memorabilium* zárja a nyomtatványt.

E kiadvány Szenci Kertész Ábrahám költségével jelent meg. Az előszóban a nyomdász elmondja, hogy Jiri Veselský-Laetus protestáns lelkész az előző évben általa kiadott *Peregrinatio Pauli* című prédikációskönyve után (Várad 1650, 2357) némely lelkipásztorok biztatására jelentette meg most ezt a másik kötetet.

Jiri Veselský, írói nevén Georgius Laetus e munkájának első, 1641. évi leideni kiadását Otokar Odložilik ismertette (Časopis Matice moravské 1930: 87).

In 18 bibliothecis 23 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Jasov *MS* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş – etc.

2410

BAUHINUS, Joannes – CHERLERUS, Joannes Henricus: *Historia plantarum vniversalis nova...*, quam recensuit et auxit Dominicus Chabraeus med. doct. Genevensis, iuris vero publici fecit Franciscus Lvd. a Graffenried., dominus in Gertzensee... Tomus II.–III. Ebroduni MDCLI [typographia Caldoriana].

Tomus II: [j⁵, A⁶–Z⁶, Aa⁶–Kk⁶, Kkq⁶, Kkqq¹⁺¹, Ll⁶–Zz⁶, Aaa⁶–Zzz⁶, Aaaa⁶–Ffff⁶ Gggg⁴ Hhhh⁶–Vvvv⁶ Xxxx⁴, +⁶ = [10] + 1–398 [recte 396] + [14] + 399 [recte 410]–1074 [recte 1086] + [12] pag. – 2° – Mult. ill., orn., init.

Tomus III: [j⁵, A⁴–Z⁴, Aa⁴–Cc⁴ Dd²; A⁶–P⁶ Q⁴–Z⁴, Aa⁴–Zz⁴, Aaa⁴–Zzz⁴, Aaaa⁴–Xxxx⁴ Yyyy⁶ Zzzz⁴, Aaaaa⁴–Kkkkk⁴ Lllll⁵⁺¹²; q⁶ = [10] + 212 + 882 [recte 890] + [12] pag. – 2° – Mult. ill., orn., init.

Füveskönyv magyar elnevezésekkel. – E kiadvány az 1650-ben ugyancsak Yverdonban megjelent füveskönyv (2358) második és harmadik kötete. Az elsőhöz hasonlóan a másodikban is a metszetes címlapot nyomtatott követi. A metszetes címlap városképet és arcképet ábrázol. Ennek hátán *G. Bulet Sieur de Grancy* verse olvasható *Francois Lovys de Graffenriedhez. Franciscus Ludovicus a Graffenried... Ebrodunensis Bernensium dictionis... praefectus* és *Dominicus Chabraeus m. d. ... celsit. Wirtemb. a consiliis medicis, urbisque Ebrodunensis medicus ordinarius* Ebrunban 1651. június 1-én kelt ajánlása *Henrico d'Orleans Longovillae nec non Estovtevilleae duci...* szól. A kötethez *Hen. Ernius H. F. Tigur., ecclesiae capellanae d. és Fridericus Stiberus medicinae doctor* írtak egy-egy üdvözlő verset. E második kötet beosztása az elsőét követi. A 13-tól a 24. könyvig folytatólágosan tárgyalja a cserjéket és lágy szárú növényeket. A nemzeti nyelvű elnevezéseknek az előzőekhez hasonlóan mintegy 2%-ában szerepel a magyar nyelvű megfelelő is. A kötetet *Appendix* és *Επιγραμμάτων omnium... capitum index* zárja.

A harmadik kötet diszcímlapján svájci városok címei és *Ebrudunum* képe látható. Met-szője: *Conradt Meyer*. E kötetet *Consulibus, praetoribus... cantonum... et... toti... Helvetiorum*

*civitat*i ajánlották a szerzők 1651. szeptember 1-jén. Munkájukat *I. P. Daples med. pract. La-us. et praec. class.* először francia nyelvű *Stances*-szal, majd görög, latin és francia epigrammával üdvözölte. A főrészt az előző két kötet folytatásaként a füvekről és virágokról szóló 25–40. könyvet, *Appendixet* és az *Indexet* tartalmazza. A növények magyar elnevezésének száma e kötetben is kb. 2%-ot tesz ki.

Cf. 2358, –

In multis bibliothecis permulta expl. – Budapest *Nat* – London *BL* – Washington *Congr* – etc.

Lani, Daniel: *Confutatio operis Bonaventurae Hocquard: Perspectivum Lutheranorum et Calvinianorum*. S. l. 1651. – Vide 2443

Nógrádi Mátyás: *Florilegium*. S. l. ante 1651. = **Appendix 202**

Vámosi Gergely: *Istenes elmélkedések*. S. l. ante 1652. – Vide 1075

2411

[1] EISENBERG, Peter: Ein zwiefacher poetischer Act und geistliches Spiel von den dreyen Gaben der Weysen auß Morgenlande. Der Erste: zum schuldigen Opffer und Ehren-preyss dem lieben Jesulein. Der Andere: zum Geschenck und Newen-Jahres Wuntsch den dreyen Ständen der königlichen Frey-Stadt Epperies in Ober-Ungern. Dasselbst gehalten und vorge-stellet von acht kleinen Jungfräwlein (und zween Knaben) im Jahre Christi 1651. Bartfeld 1652 bey Jacob Klöß [jun.]. – [2] (Drey hundert, fünf und sechzig auszerlesene, güldene Lebens-Regeln aus dem Büchlein Syrachs durch funffzig Capittel fragweise zusammen getragen... Sampt einem Anhang: Christlicher Fragstück für die Jugend vom Leben, Leyden und Sterben Jesu Christi. Bartfeld 1652 Jacob Klösz [jun.]).

[1], A⁸–E⁸, [1]¹¹ passim; [1]¹, a⁸–j⁸ = [1] tab. + [40] fol. + [11] tab. passim; [1] tab. + [72] fol. – 8° – Mult. ill. calcographica., orn.

RMK II 765-766 – Čaplovič 205–206

Iskolai színjáték és bibliai idézetek. – E kiadvány két önálló művet tartalmaz. Az első az 1651-ben gyermekek által Eperjesen előadott szindarab. Ennek élén rézmetszetű díszcímlap áll a szerző megnevezésével. A nyomtatott címlap hátán *Petrus Eisenberg Hallensis-Saxo den dreien Ständen der Stadt Epperies* dedikálja művét. Majd *Vorbereitung zum Eingang des Spieles* szól a színpadképről és a megvilágításról. A Napkeleti Bölcsék ajándékairól szóló színjáték 11 számból (*num.*) áll. 1. *Prologus generalis. Der allgemeine Eingang.* – 2. *Prologus specialis.*

Der sonderbare Eingang a játék tartalmi összefoglalásával. – 3–5. *Actus primi scenae I–III. Des ersten Akts I–III. Gaben*, amelyben három kislány adja át a betlehemi Jézusnak ajándékát: a hit aranyát, az ima tömjénjét, a bűnbánat mirrháját. – 6–8. *Actus secundi scenae I–III. Des Andern Akts I–III. Gaben*. E részben a város világi, egyházi rendjeinek és lakóinak adja át három kislány az előzőekben említett ajándékokat. – Majd 9. *Epilogus specialis. Der sonderbare Beschluß* következik. A 10. *Examen* című részben az egyik gyermekszereplő kérdezi ki társait azokból a bölcs mondásokból, amelyeket tanítójuk, Eisenberg Jézusnak, Sirák fiának könyvéből állított össze. Végül 11. *Epilogus generalis. Der allgemeine Beschluß*.

Mindegyik résznek azonos a beosztása. Valamennyit *Musica* vezeti be a zeneszám kezdő-sorának, a szólamnak és a szerző nevének a feltüntetésével. Ezt követi a jelenet rézmetszetes képe, amelyhez a vele szemben fekvő lapon a jelenet címe után rendezői utasítás csatlakozik. Ez utóbbi két részből áll: *Vertönung und Abbildung* és *Aktion und Zugehörung*. Ezután olvasható a szereplő neve, öltözete és szerepének szövege. A darabot *Die zwölfte Musica* zárja. A *Nota* szerint a darab zenei anyagának kottája az eperjesi templom orgonistájánál, *Georgius Plotschius*nál található. Végül *Auslegung der Buchstaben bei den Figuren und im Gedruckten* című rövid jegyzék adja meg a nyolc szereplő kislány teljes nevét.

A darabban énekelt zeneszámok *Petrus Günther* (1), *Samuel Scheid* (2, 4), *Heinricus Grimmerius* (3, 12), *Casparus Movius* (5–6), *Johann Schimrach* (7–8) és *Andreas Hamerschmied* (9–11) szerzők művei.

A második mű rézmetszetes díszcímlapján a kép fölött a következő cím olvasható: *365 auserlesene güldene Lebensregeln aus dem Büchlein Syrachs fragweise zusammengetragen*. A nyomtatott címlével hátán a szerző *Petrus Eisenberg Hallensis-Saxo Denen edlen... Richten und Rathsgeschwornen der königlichen Freistadt Epperies... seinen... Patronis* ajánlja művét. Ezután *Vorrede* következik. Majd Eperjesen 1652-ben kelt *Auslegung der Figur und Kupferstichs über dieses Büchlein* magyarázza a rézmetszetes díszcímlapot, amely az emberi életet jellemzi a világ kezdetétől fogva a világ végezetéig. Kilenc pontban szól a szerző céljairól és módszeréről. A főresz Jézusnak, Sirák fia könyvének fejezetbeosztását követi, s 51 fejezetben 365 kérdésre adott feleletként idézi bölcs mondásait. A 36. fejezetből egyetlen verset sem idézett, így a XXXV. *Capitel* után a XXXVII. következik. A 96. kérdés-felelet végén megjegyzi a szerző, hogy itt végződik az előző színjátékot előadó *Johanna Elisabeth Scholtzin, Rebecca Kleinin, Rosina Heinrichs, Anna Karatinin, Anna Maria Peuthnerin, Anna Cramerin, Anna Bresnenskyn és Rebecca Schneiderin* vizsgája, amelyet két különböző alkalommal tartottak. A kötethez járuló *Christliches Fragstück für die Jugend, in welchem das ganze Leben Christi... kürzlich begriffen und verfasset... wie solche in... Epperies... durch die Fasten in der Kinder-Lehre wöchentlich gehalten und erkläret werden* című függelék összesen 39 kérdésben és feleletben foglalja össze Jézus Krisztus élettörténetét bibliai versek felidézésével. A szerző az *Auslegungban* elmondja, hogy a bibliai citátumok helymegjelölésében az 1629-ben Lüneburgban nyolcadtrét alakban megjelent Biblia versszámozását követi.

A szászországi Halléból származó Peter Eisenberg Eperjesen működött mint iskolai tanító. E kiadványa összeállításakor is didaktikai célok vezették.

A nyomtatvány első része három műfajt egyesít magában. Egyszerre színdarab, újévi köszöntés és vallási vizsga. Pukánszky Béla szerint az első felvonásban a szereplők „dísztelen Hans Sachs-i verssorokban” éneklik el a napkeleti bölcsek történetét (A magyarországi német irodalom története. Bp. 1926, 344–345). Pukánszky Kádár Jolán színháztörténeti szempontból elemezte e nyomtatványt (MKSz 1928: 28–40). Megállapította, hogy pietisztikus színezetű, tipikusan barokk alkotás, amely allegóriáival, előképeivel, felvonásaival és balettszerűségével a jezsuita dráma felé mutat. Igazi jelentősége a rendezői utasítások közlésében és metszet-

anyagában van, amely egyedülálló forrás a XVII. század közepének magyarországi iskolai színpadképe tekintetében. A metszeteket Czákó Elemér közepes színvonalúaknak értékelte (Az Iparművészet Könyve. Szerk. Ráth György. Bp. 1902, 489). Készítőjüknek Pataky Dénes a szerzőt, Peter Eisenberget tartotta (A magyar rézmetszés története. Bp. 1951, 20). A darab abból a szempontból is egyedülálló, hogy szereplői gyermekek voltak. Újabban Ervin Lazar értékelte, és közölte szlovák fordítását is (Slovenské divadlo 1980: 117–137). A további, vonatkozó szakirodalmat Varga Imre foglalta össze (Varga 109 és uő: A magyarországi iskolai színjátszás a kezdetektől 1800-ig. Bp. 1995, 156).

A második műben közölt életregulákat Pukánszky elemzése szerint Martin Luthert követve állította össze Eisenberg (i.m. 286).

Szabó Károly és Ján Čaplovič is két önálló kiadványként írta le e nyomtatványt (RMK II 765, RMK II 766 és Čaplovič 205, 206). A szerző azonban a második mű két helyén is utalt arra, hogy két írását együtt jelentette meg: Az *Auslegung*-ban (asb) a következőképpen: *Gleich wie ich aber dem gemeinem Nutz zum besten in meinem vorhergehenden geistlichen Poetischen Act oder Spiele von den drei Gaben der Weisen ... nichts ausgelassen oder verschwiegen habe*. A másik erre vonatkozó megjegyzése a 96. kérdés-felelet végén olvasható: *Hier endet sich das Examen der 96 Fragen und Regeln, welches Johanna Elisabeth Scholtzin zum Beschluß der vorhergehenden geistlichen Spieles ... zu zweien unterschiedlichen Mahlen in unterschiedlicher und verschränkter Ordnung mit ihren sieben Gespielinnen öffentlich gehalten*. Ezek a megjegyzések, valamint az első nyomtatványban alkalmazott nagybetűs, a másodikban pedig kisbetűs fűzetjelzés arról árulkodik, hogy a fenti két kiadvány egy egységként látott napvilágot.

Budapest Acad ① – Budapest Nat ②* – Budapest Univ ① – Kosice Dioec ①

Glück-wünschung auff das fröliche Hochzeit-Fest des... Johann Glatz.. Bártfa 1652 – Vide 2418

Kedd, Jodocus: Examen propositionum XII. Bártfa 1652. – Vide 2438

Quod felix faustumque velit Deus esse, ... Bártfa 1652. – Vide 2419

2412

[1] AZ E G H I czillagok forgasibul öszue szedetet kalendarivm, mely... az közönséges, Christus Vrunck születése után vgro esztendő után első, MDCLIII. esztendőre nagy szorgalmatossággal öszueszedetet P a i e k i [!] D a m i a n i, deáki tudománnak, oruosságnak doctora és az nevezetes lengyel Krakonak fő mathematicusa által Német, Magyar és ezekhez tartozandó országoknak keduére és szolgálattiára mind az Trojárul valo historiának köuettekő részével együt. – [2] [Prognosztikon.] Béczben [1652] Kyrner Jakab Janos.

[A]⁸ [B⁸ C⁸ D^{8?}] = [32?] fol. – 8° – 1 ins., orn.

Új naptár és prognosztikon. – Bibliográfiailag eddig még nem ismertetett kiadvány. A prágai Strahov-kolostorból került elő egyetlen töredéke, amely csupán a címlevelet és a vele összefüggő 8. levél felét tartalmazza. A címlapon két angyal tartja Magyarország koronás címerét. A címlevél hátán a könyvnyomtató *Püski János uramnak, kalocsai és bácsi érseknek, a győri püspökségnek adminisztrátorjának..* ajánlja a kiadványt. A naptárból megmaradt egy levélén június második felének és július első felének naptárablája látható a Trója história folytatásával együtt: ez utóbbi, egyetlen hasábos szövegrészlet csak az előző (2359) és a következő (2460) naptár alapján volt azonosítható. A töredéken a júniusi hónapvers kezdete: *Ovd magadat erős bortól], a kikövetkeztethető januári hónapvers incipitje ennek alapján: Ez első hónapba eret ne vágass.* A naptár beosztása megegyezik az 1651. és 1652. évre szóló bécsi kalendáriumokéval (2311, 2359), így feltehetően prognosztikont és vásárjegyzéket is tartalmazott.

Damian Paječki krakkói orvos, matematikus lengyel nyelvű naptárai az 1644–1651 közötti évekből ismertek (Estreicher 24: 21–22).

Cf. 1667!

Budapest *Nat* cop. – Praha *Strahov* ④*

2413

(NEUNACHBAR, Paul): Epithalamium in auspicatissimas nuptiarum solennitates... Georgii Dravt Čoronensis, ecclesiae patriae diaconi dignissimi... sponsi, nec non... virginis Catharinae Hermannidae, ... Georgii Herrmanidis... pastoris ecclesiae Ceidanensis... filiae, sponsae, celebratas anno 1652. Coronae (1652) [Herrmann].

[] 4 = [4] fol. – 4° – Orn., init.

Gross: Kronstädter 1139

Lakodalmi versek. – A nyomtatvány Georgius Drauth, brassói diakónusnak és Catharina Hermannida, Georgius Hermannides, feketehalmi evangélikus lelkész leányának 1652-ben kötött házasságára készült. A címlevél után *M. Pet. Mederus etc. pastor Honspergen.* köszöntő verse olvasható. Ezt másik hosszabb költemény követi a *Paulo Newnachbar Coronensi* aláírással.

A nyomtatványt Josef Trausch kéziratos feljegyzése alapján Julius Gross ismertette (Kronstädter 1139).

Paul Neunachbar iskoláit 1649-ig szülővárosában, Brassóban végezte, majd Wittenbergben és Lipcsében folytatta tanulmányait. 1660-ban a brassói gimnázium igazgatója lett 1667-ben bekövetkezett haláláig.

Braşov *Ev* ① – Budapest *Nat* cop.

2414

(ARTICULI vniversorvm dominorvm regnicolarvm trivm nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis Albae Juliae ad diem decimum octavum mensis Februarii anni D(omi)ni millesimi sexcentesimali quinquagesimi secundi indictis, celebratis conclusi.) [Gyulafehérvár] 1652 [typ. principis].

$A^2-E^2 = [10]$ fol. – 2° – Init.

MKsz 1929: 219

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül II. Rákóczi György erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. A cím a második lapon olvasható. Ezt követi az 1652. február 18 és március 12 között Gyulafehérvárott tartott országgyűlés tizenkét cikkébe foglalt végzéseinek szövege. A végén latin nyelvű záradék 1652. március 12-i kelettel.

Szövegkiadás: ErdOgyEmk XI 138–151.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint a gyulafehérvári fejedelmi nyomdában készült (MKsz 1968: 207, Fazakas József és OSzKÉvk 1978: 332, V. Ecsedy Judit).

Cf. 1005*, 1641!, –, →

Budapest *Nat* ①

2415

BISTERFELD, Johann Heinrich: Philosophiae primae seminarivm ita traditum, ut omnium disciplinarum fontes aperiat, earumq(ue) clavem porrigat a Johanne-Henrico Bisterfeldio, in... schola Albensi theologiae et philosophiae professore. Albae Juliae MDCLII – Martinus Major Coronensis, Transylvaniae principis ac scholae typographus.

$A^8-M^8 N^{7+1} = 190$ [recte 194] + [11] pag. – 8°

RMK II 767 – Nögler 294–296

Filozófiai tankönyv. – A kiadványt *Johannes Henricus Bisterfeldius* 1652. november 13-i kelettel írt előszava vezeti be: *Lectori benevolo*. A főrészt két könyvben foglalja össze a metafizika alapjait: *Liber primus. Philosophia prima generalior* és *Liber secundus. Philosophia prima specialior*. Az első könyv húsz, a második hét *caput*-ot tartalmaz. Végül *Series capitum*, azaz tartalomjegyzék és *Index rerum et verborum*, vagyis betűrendes tárgymutató zárják a nyomtatványt.

Az előszóban Bisterfeld elmondja, hogy sokan és alapos okokból bírálják a metafizikát, de a pedagógiai tapasztalat mégis azt mutatja, hogy ennek segítségével más tudományokban gyorsabban haladnak a tanulók, ezért készítette összefoglalóját. Bisterfeld metafizikájának tartalmát ismertette és elemezte Kvacsala János (Száz 1891: 567–569).

Budapest Acad ① – Budapest Nat ②* – Cluj Acad ②* – Sibiu Arch ① – Sibiu Mus ① ① ①
(Szebeni ev. gymn.) – Sighișoara ① – Târgu Mureș ①

2416

CICERO, Marcus Tullius: M(arci) Tvlli Ciceronis orationvm selectarum liber, primum in usum scholarum Hollandiae et Westfrisiae, ex decreto... Ordinum ejusdem provinciae, nunc vero in usum scholae Albensis editus. Albae Juliae MDCLII excudebat Martinus Major Coronensis.

A^s–N^s O² = 212 pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 768

Beszédgyűjtemény. – A címlevél hátán *Ad lectorem* címzett rövid bevezetés olvasható. A főrészt tíz Cicero-beszéd szövegét közli. Ezek a következők: I. *Pro Archia poeta* – II. *Pro M. Marcello* – III. *Pro Q. Ligario* – IV. *Pro rege Deiotaro* – V–VIII. *In Catilinam I–IV* – IX. *Pro lege Manilia* – X. *Pro T. Annio Milone*.

A címből és a rövid bevezetőből kiderül, hogy e kiadvány az 1651-ben Gyulafehérvárott megjelent Cicero levélválogatáshoz (2367) hasonlóan a gyulafehérvári iskola tanulói számára készült. Alapjául a holland és fríz rendek határozatából összeállított kiadás szolgált (Leiden 1626 Elzevir – vö. BMGC 39: 491).

Brașov Arch ① – Budapest Nat ①
Olim: Koncz József, Marosvásárhely

2417

⟨Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1653. Leutschau 1652 Brewer. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 2273!

2418

GLÜCK-WÜNSCHUNG auff das fröliche Hochzeit-Fest des... Gesellen H. Johann Glatz des... Jacobi Glatz... der königl(ichen) Frey-Stadt Bartfeld...

Raths-verwandten... Sohnes, als er sich mit... Jungfrauen Agnetha... Johann Serpili... Pfarrers... in... Käysmarckt und der... Fraternität ad infer(iorem) fl(uvium) Poprad... senioris... Tochter dem 8. Octob(ri)s im Jahr 1652 ehlich vereinte, in Wittenberg gewünscht und dannenher von denen anwesenden Blut-verwandten und andern etlichen gutten Freunden übersendet. [Leutschoviae] (1652) [Brewer].

A⁴ = [4] fol. – Orn.

Caplovič 206a

Lakodalmi versek németül és latinul. – A nyomtatvány Johann Glatz, Jakob Glatz bártfai tanácsos fia és Agneta, Johann Serpilius késmárki evangélikus lelkész leánya 1652. október 8-án tartott esküvőjére készült. Szerzői a cím tanúsága szerint Wittenbergből küldték köszöntésüket a jegyeseknek. A címlevél hátán kezdődő főresz a következő verseket tartalmazza: (1) *Gedanken über den herrschenden Cupido* – (2) *An H. Johannem Serpilium, Jungf. Braut H. Brudern, seinem geliebten Freund* – (3) *An die jetztigen neu-vereinten Eheleute*. Mindhárom német vers szerzője: *M. Johann Joseph. Danielis von Schemnitz aus Ungarn*. (4) Ezt követi *Philip Heusch von Kirchdrauff aus Ungarn* cím nélküli hosszabb német nyelvű költeménye. *Samuel Serpilus s. s. theol. stud.*: a menyasszony fivére írta a következő két költeményt. Ezek közül (5) az első latin nyelvű, (6) a második címe: *An die Jungfer Braut* és német nyelvű. Ezt követi (7) *Leonhardus Fabini Cibinio-Ungarus, ss. theol. et phil. stud.* latin nyelvű verse. (8) *Christoph Kleschen von Iglo aus Ungarn* német verse zárja a kiadványt.

A versszerzők mind a wittenbergi egyetem hallgatói voltak (vö. Asztalos Miklós: A wittenbergi egyetem magyarországi hallgatóinak névsora 1601–1812. Bp. 1931, 123–125).

E nyomtatványt először Ján Caplovič ismertette bibliográfiájában (206a). Tévesen a bártfai nyomda termékének tartotta, de a betűtípusok azt bizonyítják, hogy nem ott, hanem Lőcsén készült (Pavercsik Ilona megállapítása).

Cf. –, 2419

Budapest *Nat cop.* – Dolný Kubín ①

Gönczi György: Énekeskönyv. Lőcse 1652. – Vide 2532

2419

Quod felix faustumque velit Deus esse, novelli conjugij mirus conciliator, Amen! ISTIUS scilicet, quod nobile... par Johannes Glatz sponsvs et Agneta Serpilia anno... MDCLII legitime contraxit, ... d(ie) 8. Octobr(is) nuptiis laetiss(imis) continuatum et consummat(um) parentibus utrinq(ue) consentientibus: ex parte sponsi... Jacobo Glatz... civitat(is) Bartphen(sis) consulari... genitore et... Charitate Klössia genitrice... (ex parte sponsae Jo-

hanne Serpilio, eccl(esiae) apud Caesareoforen(ses) pastore... patre ac Eva Elevtheria (Freyin) matre... denique consanguineorum et amicorum corona applaudente...). [Leutschoviae] (1652) [Brewer].

A⁴ B² = [6] fol. – Orn., init.

Caplovic 206b

Lakodalmi versek latinul és németül. – A nyomtatvány Johann Glatz és Agneta Serpilia 1652. október 8-án tartott esküvőjére készült. A címlapon a vőlegény szüleinek: Jakob Glatz bártfai tanácsosnak és Charitas Klössnek a jókívánságát (1) egy disztichonpár fejezi ki. A címlap hátán a menyasszony szüleinek: Johann Serpilius késmárki lelképásztornak és Eva Eleutheria Freyennek gratulációja három rövidebb versben: (2) *tempore procationis* – (3) *tempore desponsationis* – (4) *tempore abductionis*. A főrészből a következő szerzők köszöntő költeményei olvashatók: (5) *Anagramma*, amelynek aláírója *Consanguinitas* – (6) *Propempticon ad sponsam ex Scepusio migrantem* címen *Matthias Zarevucius past. eccl. Neocom. verse* – (7) *Daniel Peschcovius, past. eccl. Menharden. et p. t. 24. regal. consenior* – (8) *Simon Biclikius, past. Hunisvill. et p. t. 24. regalium consenior* – (9) *M. I[ob] Z[abeler] e. L.* – (10) *Georgius Fischer Bohem., symmista eccl. Caesareof.* – (11) *Johannes Georgius Langsfeld, eccl. Iglovién. archi-diaconus* – (12) *Johannes Hradecius, collega sch. Caism.* – Ezután négy német költemény következik. Szerzőik: (13) *Johann Serpilius, der Jüngere* – (14) *Idem* – (15) *David Spielnberger phil. et med. stud.* – (16) *Johannes Croner, s. s. theol. stud.* – (17) Végül *Samuel Serpilius, in Acad. Viteberg. st. ... sponsae fr. latin verse zárja a nyomtatványt.*

E nyomtatványt először Ján Caplovic írta le bibliográfiájában (206b). A 9. vers monogramját kérdőjelesen *Izak Caban*-ként oldotta fel. Ez azonban nem valószínű, mivel Isaacus Zabanius művei a 60-as években jelentek meg. Az *I. Z.* monogram alapján inkább Hiob Zabelerre lehet gondolni (vö. 2232(16)). Caplovic a kiadványt tévesen a bártfai Klöss-nyomda termékének tartotta, de a betűtípusok vizsgálatából egyértelmű, hogy az Lőcsén készült (Pavercsik Ilona megállapítása).

Cf. 2418, –

Budapest Nat. cop. – Dolný Kubín ①

2420

»[1-2] KALENDÁRIUM és prognosztikon az 1653. esztendőre. Lőcse 1652 Brewer. – 16°«

Naptár és prognosztikon. – E példányból ma már nem ismert kiadvány emlékéét Lőcse város tanácsülési jegyzőkönyvének 1653. május 2-án kelt bejegyzése őrizte meg. Gróf Forgách Ádám érsekújvári főkapitány megbízottja által tiltakozott a lőcsei tanácsnál a kalendáriumnak egy öt sértő közlése ellen, és a nyomdász példás megbüntetését, a naptár helyreigazítását követelte. Az 1654. évre szóló naptárból (2478) a krónika kifogásolt zárómondatát a következőképpen lehet rekonstruálni.:

1652. Ítem, 26. Aug. A török nagy rablást térszen Nyitra vár-megyében, kinek Nagy-Vezekénél eleiben menvén gróf Forgács Ádám, magát szekerek között sáncolván, minden segítség

nélkül vitézül el vesznek gróf Eszterhás László, Eszterhás Ferenc, Tamás és Gáspár uraimékkal. A krónika közlése a veszteségeket nagyította fel, holott Forgách Adám Nagyvezekénynél győzelmet aratott a törökök felett. A lőcsei magisztrátus a nyomdatulajdonost, az egyébként tanácsos Lorenz Brewert 200 Ft pénzbüntetéssel sújtotta, nyomdászlegényét pedig háromhavi börtönbüntetéssel (OSzKÉvk 1979: 279, Pavercsik Ilona). Az 1654. évi lőcsei naptár 2478 pedig a fent idézett mondat helyesbitésével és a nyomdász mentegetőzésével jelent meg:

A fellyül megírt gróf Forgách Adám uram... actioja... más nem jóakarói kérésére és sinistra informatiojára hamisan... lévén írva, nétalám életem elvesztésével kellett volna érette fizetnem, ha a böcsületes Tanács intercessioja és azon gróf Forgách Adám uram gratiája nem accedalt volna. Revocalom azért és cassalom, s hamisnak lenni agnoscalom azon előbbi írásomat... A Magyar krónika 1652. augusztusi eseményei még két éven keresztül ebben, az eredetit megismétlő és visszavonó megfogalmazásban jelentek meg a lőcsei naptárban (2538, 2592); az 1657. évi kalendáriumtól kezdve közölte a nyomdász az immár helyreigazított szöveget.

Cf. 1650!

Keresztyeni isteni ditsiretek... Lőcse 1652. – Vide 2532

2421

EIN schön- vnd nützliches Gebetbüchlein für alle Noth vnnd Stande der gantzen Christenheit aus H(eiliger) Göttlicher Schrifft zusammen getragen. Nebenst schönen Gebeten für die so zur Beicht vnd Sacrament gehen wollen. Leutschaw 1652 in Verlegung Lorenz Brewers.

A⁸–E⁸ = [2] + 76 + [2] pag. – 8*

Caplovic 990a

Evangélikus imádságoskönyv. – A címlevelet követő lapon minden külön bevezetés nélkül kezdődnek az imádságok. Az első cím *Gebet und Verleihung göttlicher Gnad recht und mit Andacht zu beten*. Az összesen 51 imádság egy része az egyes napszakokhoz és az istentiszteleti liturgia különböző elemeihez kapcsolódik, a gyűjtemény második felében főként hálaadások és különféle hozzátartozókért (szülő, gyermek stb.) mondandó imádságok olvashatók. A kiadványt *Register, wo ein jedes Gebet nach der Zahl und Blatt zu finden* zárja.

Az imádságoskönyvecske az impresszum szerint Lorenz Brewer lőcsei nyomdász költségén jelent meg.

Braşov Arch ① – Budapest Nat cop.

2421A

MADARÁSZ Márton [trans.]: Kegyessegnek mindennapi gyakorlása, melly negy reszekből áll és magában foglallya a' bünök meg-vallását, hálá-

adásokat, könyörgéseket és esedezéseket. Elsőben egybe szedegettetött... Gerhardus Janos, ... heldburgai superintendnestől(!). Most pedig magyar nyelven meg magyaráztatott Madarasz Marton p. anno MDCLII. Lötzen (MDCLII) Brever Lörintz által.

A¹²–L¹² M⁶ = [24] + 249 pag. – 12° – Orn., init.

Sztripszky 2175/381 ← MKSz 1886:8 – Caplovič 1675

Evangelikus imádságoskönyv. – A címlevél hátlapján latin és magyar Basilius-idézet és magyar nyelvű bibliai idézet olvasható. Ezt követi a fordító, Madarász Márton ajánlólevele unokahugaihoz: *Madarasz Erzsébet asszonynak, ... Kövitski János... hitvestársának és... Madarasz Zsuzsanna asszonynak, ... Meszti György... hitvestársának.* Majd *Lajstroma e négy részekből álló részeknek* sorolja fel a könyv fejezeteit. Ezek a következők: I. *A bűnök elmétkedéséről.* II. *Az Isten jótéteményinek elmétkedéséről.* III. *A mi szükséges voltunk elmétkedéséről.* IV. *A felebarátunk szüksége elmétkedéséről.* Ehhez Ájtatos himnusz csatlakozik *A világ megvetéséről és hiúságáról* címen, amely a *Cur mundus militat sub vana etc.* kezdetű latin himnusz fordítása. Kezdősora: *Mit bízik e világ ő álnokságában.*

Az ajánlás szövegéből kitűnik, hogy Madarász fordításának eredetije Johann Gerhard, heldburgi evangélikus szuperintendens *Exercitium pietatis quotidianum quadripartitum* című munkája volt, amely korábban (1616) már Zólyomi Perinna Boldizsár fordításában is megjelent magyarul (1100(2)). Madarászt öccse, György biztatta a fordításra, amelyet időse korában készített el, és újesztendei ajándékként nyújtott át unokahúgainak.

A nyomtatványt először Szabó Károly írta le a címlap nélküli és csonka marosvásárhelyi példány alapján (MKSz 1886: 8). Megállapította, hogy a lőcsei nyomda terméke és a XVII. század közepe táján keletkezhetett. Nyomában Sztripszky Hádor (2175/381) és Ján Čaplovič (1657) is XVII. századi lőcsei nyomtatványként írta le. Ezt a feltételezést a nemrég előkerült teljes példány címlapja megerősítette.

Cf. 1100(2); –, →

Budapest *Nat cop.* (Târgu Mureș) – Târgu Mureș ② – Budapest *Borda Antiquarium* ①
Olim: Marosvásárhely Koncz József

2422

SERPILIUS, Johann II.: Sertum semper-virens, novem constans metulis, supra sandapilam... Stephani Thoekoeli senioris, liberi baronis in Kesmark... qua animam... d(ie) 8. Novembr(is) anni Chr(ist)i 1651. aetat(is) 70. in patriam coelestem translatus; qua corpus exangve cryptae haereditariae die 11. Februar(ii) ann(o) 1652. illati, in debita gratitudinis et supremi honoris testimonium reverenter appensum manu Johannis Serpili, p(a)storis C(aesareo)forensis et contubernii pastorum ecclesiar(um) ad inferi-

orem fl(uvium) Poprad senioris. Leutschoviae (1652) typis Laurentij Breweri.

A⁴ B² = [6] fol. – 4° – Orn, init.

RMK II 769 – Čaplovic 989

Életrajz versben és gyászversek. – A versek id. Thököly István 1651. november 8-án bekövetkezett halálára készültek. A címlap hátán a temetési zászló első részének felirata olvasható. Ezután külön cím nélkül hosszabb vers következik, amely valójában az elhunyt verses életrajza. Kilenc részre tagolódik; részletes adatokat közöl id. Thököly István hazai és külföldi tanulmányairól, európai országokba tett peregrinációjáról és családtagjairól. A szerző a *Protopopaea anagrammatica*, *Antinomia luctus*, *Illustratio* című anagrammákkal, ill. gyászversekkel, a temetési zászló másik részének a feliratával és egy 1652-es évszámot rejtő kronosztichonnal fejezi be művét.

A temetési zászló feliratát és a verses életrajz adatait közölte Jakob Melzer: *Biographien berühmter Zipser*. Kassa 1832, 71–81.

Budapest *Acad* ③* – Budapest *Nat* ① ④

2423

SERTA connubialia in singularem decoris honorisque declarationem ... Johan(n)is Serpili junioris, actum nuptiarum cum ... Eva Galli ... Tobiae Galli, lib(erae) civitatis Caesareoforensis senatoris primarij filia, anno 1652 die 14. April(is) ... celebrantis constructa et oblata ab alumnis scholae Caesareofor(ensis). Leutschoviae (1652) typis Laurentij Breweri.

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn, init.

MKSz 1963:345 – Čaplovic 990

Lakodalmi versek. – E kiadvány ifj. Johann Serpiliusnak (III.) és Tobias Galli késmárcki szenátor leányának, Evának 1652. április 14-én tartott menyegzőjére készült. A címlével hátán Aurelius Augustinustól való idézet áll. A főrészben a késmárcki iskola hallgatói közül a következők köszöntötték verssel az ünnepelteteket: [1] *Georgius Rataj*, 4tae class. auditor ibidem – [2] *Johannes Kerczma Sil. Les.* – [3] *Daniel Wachsmannus Transyl.* – [4]–[5] *Venceslaus Poznalek Sil.* – [6] *Simon Kresca Sil.* – [7] *Andreas Wencelius Sil.* – [8] *Michael Guhr Caesareoforen.* – [9] *Adamus Brestovinus Sil.* A nyomtatvány végén egysoros kronosztichon közli újra a házasságkötés évszámát.

E nyomtatványról először Borsa Gedeon (MKSz 1963: 345), majd Ján Čaplovic adott hírt (990).

Budapest *Acad* cop. – Lőcse *Ev* ①

2424

SZENCI MOLNÁR Albert: Szent David kiralynak és prophetanak száz ötven soltari az franciai nótáknak és verseknek módgyokra magyar versekre fordittattak és rendeltettek Szenci Molnar Albert által. Lőcsén 1652 Brever Lörintz.

$A^4-Z^4, Aa^4-Bb^4 Cc^2 = [4] + 195 + [5] \text{ pag.} - 4^\circ - \text{orn.}$

RMK I 859 – Čaplovič 991

A Zsoltárok könyvének verses fordítása. – A bevezető részek a következők: *Kegyes olvasó vedd eszedben ím ezeket – A zsoltárok, melyeknek egyenlő nótájuk vagyon – Georgii Remi epigramma de Psalterio Dn. Andreae Spethae* és ennek Filiczki Jánostól készített magyar fordítása, kezdő szavai: *Dávid királynak másfélszáz zsoltárit*. A zsoltárok és a függelék énekeinek kezdőszavait lásd az 1645. évi kiadás leírásában (2091(2)), e kiadás lapszámait az incipitmutatóban. A nyomtatványt *A zsoltárokra igazító tábla* zárja.

A hazai nyomtatású önálló zsoltároskönyvek közül ez az első hangjegyes kiadás. Bevezető részei az 1648. évi váradi (2254), a függelék énekek azonban az ugyancsak kottás amszterdami kiadásokkal egyeznek (vö. 2045).

Cf. 962(1)*, 1947(1), 1981, 2045, 2091(2), 2163(3), 2254(4), 2305, 2363(1), 2406(4), –, 2564(3), 2624(4), →

Budapest Acad ① – Nižnij Novgorod ②* (Sárospatak)

2425

DECAS orationum sive decimae e Tyrnaviensis eloquentiae campo collectae ac... dominis sapientiae neomystis, hoc est artium et philosophiae magistris, cum in... Vniversitate Tyrnaviae supremam philosophici doctoratus lauream capesserent coronario... Christophoro Steyrer... philosophiae doctore ejusdemq(ue) professore ordinario ab... oratoriae facultatis auditrice iuventute anno MDCLII mense Avgvsto die (27 persolutae). Tyrnaviae (1652) typis Academicis, per Philippum Iacobum Mayr.

$A^{12}-F^{12} (2^{1-1}) = [80 + ?] \text{ fol.} - 12^\circ - \text{Orn.}$

RMK II 775 – Čaplovič 1955

Üdvözlőbeszédgyűjteménye. – E kiadvány az 1652-ben magiszteri vizsgát tett nagyszombati egyetemi hallgatók köszöntésére készült. A retorikai évfolyam hallgatói tíz beszédben szóltak az újdonsült magiszterekhez. A beszéd címe és szerzőik a következők: I. *Allocutio ad neo-magistros.* – Paulus Chiaki de Chiak; Gabriel Alexius Revay de Reva, lib. baro Hungarus. – II. *De S. Catharina, rhetorum philosophorumque patrona.* – Franciscus Ordodi de

Ordod, nobilis Hungarus; Ioannes Ladislaus Posony de Varano, nobi. Hun.; Emericus Sigismundus Liptay de Kis Falud, nob. Hung.; Ladislaus Emericus Ordodi, nobi. Hung. de Ordod. – III. *De nativitate Domini*. – Az egyetlen fennmaradt példányból a harmadik beszéd vége hiányzik, így e beszéd szerzőinek neve ismeretlen. – [IV. *De Joanne apostolo*,] – Joannes Francisc. Wolff, nobilis Viennensis Austriacus; Martinus Vizochany, nobi. Hungarus ex Viszochan; Joannes Aloysius Koprelca Slavus Zeniciensis; Joannes Horvath, nobilis Hungarus Tyrnaviensis – V. et VI. *Proloquium, Oratio mortis contra vitam*. – Ignatius Ianikovich Tyrnaviensis, ex seminario s. regis Stephani alumnus; Michael Czepregi Hung. Galgocyensis, ex sem. s. reg. Steph. alum.; Thomas Kamienski Polon., ex sem. s. reg. Steph. alum. – Franc. Paulus Vitalis, nob. Hung., ex sem. S. Steph. alum. – *Oratio vitae contra mortem. Sententia iudicis*. – Stephanus Peczy, nobilis Hung. Tyrnaviensis; Georgius Szenczi, nobilis Hung. Szencziensis; Andreas Beniouski, nobil. Hung. Benioviensis; Andreas Sigetkösy, nobil. Hung. Miskolcziensis. – VII. VIII. IX. *Certamen... poeseos, ... historiae... rhetoricae: Oratio poeseos*. – Stephanus Spaczay, nobilis Hung. de Spacza; Felicianus Casparus Boldogh Hung. Pataiens, ex sem. S. Steph. alum.; Joannes Ruczka Slavus Pockaliensis; Joannes Pellio Hung. Tyrnaviensis. – *Oratio historiae*. – Stephanus Farkas Hung., ex sem... S. Steph. alum.; Andreas Balogh Hungarus Hlinicens.; Matthias Somori Hungar.; Ioannes Gabacz Slavus ex S. Cruce. – *Oratio rhetoricae. Sententia iudicis*. – Adamus Kochanovski Slavus; Nicolaus Grahovlian Croata Varasdin. Andreas Iasdrabiensis. Stephanus Sartoris. – X. *Beata [virgo] assumpta rosa est in caelestem paradysum transplantata*. A legutolsó beszéd szerzői az egyetlen példány csonkasága miatt ismeretlenek.

Budapest Nat 2*

2426

VER illvstrissimvm familiae Drugethanae oblatum illvstrissimo neo-sponso domino comiti, camerario etc. Georgio Drugeth de Homonna a Drugethano Soc(ietatis) Iesu collegio Unghuariensi anno, quo pro illustrissimi hujus veris corona rosa sponsa, Maria Esterhazi flores dabat. Tyrnaviae (MDCLII) typis Academicis, per Philippum Mayr.

A⁴–D⁴ = [16] fol. – 4° – Orn.

MKsz 1963: 119 – Čaplovič 1956

Lakodalmi versek. – E kiadványt ifjú Homonnai Drugeth Györgynek és Eszterházy Máriának, Eszterházy Miklós nádor leányának 1652-ben tartott esküvőjére készítette az ungvári jezsuita kollégium. A címlevél után *Illustrissime comes neo-sponse* megszólítással kezdődő bevezető rész dicsőíti a Homonnai Drugeth családot, többek között a vőlegény nagyapját, a homonnai jezsuita kollégium alapítóját. A főrész a következő négy fejezetre tagolódik: 1 *Ad... Georgium Drugeth de Homonna* – 2 *Ad eundem... Georgium Drugeth... praesagium* – 3 *Ad... rosam Mariam Esterhazi* – 4 *In sturnos genethliaces... familiae Drugethanae*. E részekben belül a vers és próza vegyesen fordul elő.

A verseknek feltehetően az a Stanislaus Ziveccki volt a szerzője, aki 1652-ben Ungvárott „rhetor et poeta” volt (Lukács: *Catalogi personarum* III 140). Az ungvári jezsuita kollégium

1646-ban kezdte meg működését, amikor Drugeth János, a homonnai alapító Drugeth György fia az 1615-től akadozva működő homonnai kollégiumot Ungvárra telepítette át (Vö. Velics László: Vázlatok a magyar jezsuiták múltjából. II. füzet. Bp. 1913, 69).

A fennmaradt egyetlen példányról készült mikrofilm a C₃ levél rektójával megszakad. A nyomtatvány első ismertetője, Borsa Gedeon szerint a teljes terjedelem 16 levél (MKsz 1963: 119). Ezt az adatot közölte Ján Caplovic is (1956).

A nyomtatás évét a címszövegben olvasható kronosztichon tartalmazza.

Budapest Acad cop. – Banská Bystrica Arch ① ?

Wolphius, Joannes: Pannonia perorata... praededicataque... Georgio Szelepcheny prothoeπισcopo... Tyrnaviae 1652. = **Appendix 208**

2427

Vacat!

2428

Vacat!

Kircher, Athanasius: Oedipus Aegypticus. Tomus I. Romae MDCLII. – Vide **2602**

2429

(COMENIUS, Joannes Amos): Eruditionis scholasticae pars prima, vestibulum rerum et lingvarum fundamenta exhibens, in usum scholae Patakinæ editum. [1] [Nyelveknek tornácza – Vestibulum linguarum.] – [2] (Rudimenta grammaticae) – [3] (Repertorium vestibulare sive Lexici Latini rudimentum.) [Patakini] MDCLII typis principis.

(*)⁸, A⁸–C⁸ D²; A⁸–I⁸ = [106] fol. – 8° – 1 ins., orn.

RMK II 770 – Dézsi 79

Nyelvtanulás céljából összeállított enciklopédia magyar és latin nyelven; latin nyelvkönyv és szótár kezdők számára. – A címlevél hátlapján Seneca-idézet olvasható. Ezt követi *Johannes Comenius* ajánlása *Stephano Tolnaji, in... Patakina... schola renuntiatio classis primae praeceptoris primo*. A főrész először a mindennapi életben leggyakrabban előforduló dolgokat és ismereteket foglalja össze tíz fejezetben és 500 pontban tömondatokban, ill. alapszókincs-

beli szavakkal magyar, majd latin nyelven. Ehhez csatlakozik a *Rudimenta grammaticae* című latin alaktan 12 fejezetének 140 pontja a végén rövid *Errata quaedam typographica*-val. Majd *Repertorium vestibulare sive Lexici Latini rudimentum* címen betűrendes szójegyzék sorolja fel a *Vestibulum* latin szavait előfordulási helyük megjelölésével együtt. Végül *De instituendis e Latinae linguae Vestibulo exercitiis ad praeceptorem commonefactio* didaktikai eligazítást nyújt az egyes részek tanításához.

A latin nyelvű részek szövegkiadása: ODO 1957. tom. II. pars III. col. 134–214. vö. tom. III. 99–101. I. Az ajánlás és commonefactio magyar fordítása: Comenius Magyarországon. 236–249.

E tankönyv a Comenius által eredetileg svéd iskolák számára készített *Vestibulum Latinae linguae, rerum et linguae cardines exhibens* (Leszno 1649) javított és átdolgozott kiadása. Magyar részének elkészítésében Tolnai János, Szőlősi János és Szilágyi Benjámin István működött közre (vö. 2390 56. p.). A sárospataki vestibularis (elemi) osztály számára készült, amely működését már jóval a tankönyv megjelenése előtt, 1651. február 13-án megkezdte. Comenius az ajánlásban elmondja, hogy a szemléltetés érdekében könyvét képekkel akarta díszíteni, de a mesteremberek itteni hiánya miatt ez nem sikerült. Comenius sárospataki iskolarendszeréről Mészáros István írt (Az iskolaügy története Magyarországon 996–1777 között. Bp. 1981, 347–359), a *Vestibulum* szerkezetével és nyelvpedagógiai jelentőségével Bakos József foglalkozott (Pedagógiai Szemle 1965: 540–545).

Cf. 2390, –, 2430, 2431, →

Budapest Acad ① – Budapest Nat ① ① – Gdansk Acad ③ – Martin MS ① – Wittenberg Ev ③
Olim: Bruckenthal Muz., Kassai jogakad.

2430

(COMENIUS, Joannes Amos:) *Eruditionis scholasticae pars II, janua, rerum et lingvarum structuram externam exhibens, in usum scholae Patakinæ edita*. [1] (*Sylva Latinae linguae.*) – [2] (*Grammatica janualis, continens residuum grammaticae vestibularis.*) – [3] (*Janua linguae Latinae.*) (Patakini) MDCLII typis principis Georgius Renius.

A⁸–Z⁸, Aa⁸–Yy⁸ Zz²; A⁸–F⁷*1; A⁸–T⁸ U⁴ = [723] + 93 + [312] pag. – 8° – Orn., mult. ill.

RMK I 860 – RMK II 771 – Sztripszky I 2002/209 ← MKsz 1911: 352

Latin szótár magyar értelmezésekkel; latin nyelvtan; nyelvtanulás céljából összeállított enciklopédia. – A címvél hátlapján Quintilianus-idézet olvasható. Ezt követi a szerző ajánlása *Paulo Kapossio, classis secundae praeceptorum primo*. A főrészen *Sylva Latinae linguae... sive Lexicon januale* cím után először rövid *Eruditio juventutis formatori* szóló bevezetőben közli a szerző a *Lexicon* előző, 1649. évi lesznoi kiadásához képest történt változásait. A szótárt bevezetesként az *Aditus ad Latinae linguae sylvam*, ill. *Elmenetel a deáki nyelvnek erdőjére* című, kétnyelvű első fejezet indítja. A II-tól a XXII. fejezetig a latin szavakat A-tól V-ig

tartalmazza a magyar értelmezésekkel együtt. A szógyökök egy-egy betűn belül meg vannak számozva. A XXIII. fejezet helyén csupán egy utalás olvasható: *Ab X-Z incipientia peregrina sunt: quae mox in Lexici Residuo videbis*. A XXIV. fejezet a szóképzéssel és szóösszetétellel foglalkozik, címe: *Voces derivandi et componendi artificium, regulis inclusum*. A *Residuum Lexici janualis, vtrum peregrinarum Januae inspersionum* című XXV. fejezet ábécé-rendben külön sorolja fel a *Janua*-ban előforduló idegen szavakat. Végül *Clausula de Lexici hujus amoeno usu* didaktikai tanácsokat ad a szótár megtanításához, és felsorolja a sajtóhibákat. Zárszávában Comenius megnevezi a magyar rész fordítóit: Kaposi Geszti Pál, Szántai Molnár Mihály és Helembai Sámuel praeceptorokat.

Ezután kezdődik címlap nélkül, de új fűzetjelzéssel a *Grammatica janualis. Lector et censor erudite*, s. kezdetű bevezetése után *Synopsis grammaticae* ad rövid áttekintést e nyelvtan beosztásáról. A főrész 15 fejezetben, kérdés-felelet formában tárgyalja a latin nyelvtant. Végül *Appendicula* sorolja fel a már előbb kinyomtatott, harmadik rész sajtóhibáit.

Új fűzetjelzéssel címlap nélkül következik a latin nyelvű enciklopédia, a *Janua* száz fejezetben és ezer pontban. A szövegben három fametszetes ábra is található az emberi testről. Pár soros *Errata* után kétféle mutató zárja a kötetet. Ezek címe: *Januae l. L. tabula synoptica* és *Singulorum capitum contenta brevissima...*

A kiadvány latin nyelvű részeinek kiadása: ODO 1957, tom. II. pars III. col. 214–592, tom. III. 101–108. Az ajánlásnak és a *Janua* rész szövegének kritikai kiadása az ODO-ban közölt változat alapján: Červenka: *Janua* 113–116 és 119–344.

A tankönyv a szerző 1649-ben Lesznóban megjelentetett *Janua*-jának átdolgozott, magyar értelmezésekkel bővített változata. A sárospataki latin iskola második, ún. januális osztálya számára készült, amely működését 1652. március 14-én kezdte meg. Jaromír Červenka a kritikai kiadás bevezetőjében foglalkozott Comeniusnak a sárospataki *Janua* enciklopédikus részében az előző kiadáshoz képest megfigyelhető változtatásaival és ismertette a sárospataki változat Comenius életében megjelent kiadásait is (Červenka: *Janua* XXVI–XXVII).

A *Sylva Latinae linguae* című szótárt Melich János elemezte (A magyar szótáriródlom. Bp. 1907, 159–163). Az egész tankönyv jelentőségéről Bakos József írt (Az Egri Pedagógiai Főiskola Füzetek 83. Eger 1958, 5–33). Ő hívta fel a figyelmet arra is, hogy a szótári részben két kisebb rajz található (a tollo és turbo címszavak után).

Az enciklopédia XXII. és XXIII. fejezetében található anatómiai illusztrációk közül kettő Andreas Vesalius: *De humani corporis fabrica libri septem* (Basilea 1543) című, népszerű művéből való (Az Egri Pedagógiai Főiskola Füzetek 207. Eger 1961: 135–142, Bakos József).

A sárospataki *Janua*-kiadásnak két változata maradt fenn. Az „A” variánst Szabó Károly írta le bibliográfiájának I. kötetében (RMK I 860). Ez az első sárospataki nyomtatvány, amelyen a nyomdász Georgius Renius neve is szerepel. A „B” variáns leírását Sztripszky Hiador Harsányi István híradása (MKsz 1911: 352) alapján új adatként közölte (Sztripszky I 2002/209), pedig azt Szabó Károly is leírta (RMK II 771). Ennek címlapján a következő olvasható, a nyomdász megnevezése nélkül: *Typisque celsiss. principis exscripta, anno MDCLII*. További eltérések csupán a kiadvány „A” fűzetében figyelhetők meg, amelynek teljes szövegét újraszédtek. A szövegben egyetlen eltérés van. A „B” variánsban az A_{5b} lapon alulról a harmadik sorban a következő fél mondat olvasható: *cum haec ex Vestibulo praenota esse oporteat*. Ez nincs meg az „A” variáns szövegében. Különböznek egymástól a két variáns „A” fűzetének fejlécei és záródíszai is. A „B” variánsban az A_{5b} lapon van őrész: SYL-, míg az „A” variánsban nincs.

Takács Béla Harsányi adatát (MKsz 1911: 351) tévesen értékelve e nyomtatványnak három változatáról tudósított (Takács Béla: A sárospataki nyomda története. Bp. 1978. 30), pedig Harsányi leírása a „B” variánssal azonos.

Feltehetően e kiadvány *Sylva Latinae linguae* című szótári részével azonosítható az a ma már nem található, két latin-magyar nyomtatott szótártöredék, amely a késmárki Lyceum, ill. a kolozsvári Református Kollégium könyvtárában került elő. Szabó Károly a késmárki töredéket a gyulafehérvári nyomda termékének tartotta a XVII. század közepéről, és arra következtetett, hogy kiadója Bisterfeld vagy Piscator lehetett (Századok 1872: 690). Török István felismerte, hogy a késmárki és kolozsvári töredék azonos kiadásból származik, s a betűtípusok alapján cáfolta a kolozsvári Református Kollégium töredékének gyulafehérvári megjelentetését. A szótár zarszavában szereplő fordítók nevéből indult ki. P. Capossit helyesen Kaposi Pállal, M. Szántai nevét viszont Szántai Molnár Mihály helyett tévesen Szántai Mátyással azonosította. Minthogy 1655–56-ban mindketten Utrechtben tartózkodtak, Török úgy vélte, hogy a szótár közös munkájuk gyümölcseként az idő tájt jelenhetett meg Utrechtben (Erdélyi Múzeum 1901: 37–39, 248–249).

Cf. 2390, 2429, –, 2431, →

In 14 bibliothecis 22 expl. – Budapest Nat – Cluj-Napoca Acad, Theol Prot – Gdansk Acad – Martin MS – Praha Nat – Sárospatak Ref – Sibiu Mus – Szeged Univ – Wittenberg Ev – etc.

2431

[COMENIUS, Joannes Amos]: Eruditionis scholasticae pars III, atrium, rerum et lingvarum ornamenta exhibens, in usum scholae Patakinæ editum. [Patakini] MDCLII in chalcographia prin[cipis].

A⁸–N⁶; A⁸–U⁹ X³ = [267] fol. – 8° – 7 ill., 1 ins., orn.

RMK II 772

Retorikai tankönyv és nyelvtanulás céljából összeállított enciklopédia. – A címlevél hátlapján Plato- és Seneca-idézet olvasható. A tankönyv céljáról és felépítéséről szóló, aláírás és keltezés nélküli ajánlást Comenius *classis tertiæ moderatori*, *Johanni Etzedio* intézte. Majd rövid *Synopsis artis oratoriae* után kezdődik a főrész. A beszéd ékesítésének lehetőségeire tanító *Artis oratoriae sive grammaticae elegantis* tizenkét fejezete bőséges példaanyaggal illusztrálva rendszerezi a latin retorika, stilisztika és poétika szabályait. A *Latinae linguae atrium, rerum historiam elegantiori exornatam stylo exhibens* című részt újabb *Praefatio ad praeceptorem* vezet be. Majd *Tentamen textus Janualis in Atriale versu, elegantia novemplici disjunctim* kilenc stílusban variálja a *Janua linguae Latinae* (2430) első fejezetét. E példa után a füzetjelzés újakezdésével, önálló címlap nélkül következik a tulajdonképpeni enciklopédia ezer pontja száz fejezetben. Szövege jóval részletesebb, stílusa sokkal választékosabb a második osztály számára készített tankönyvnél (2430). A nyomtatványt sajtóhibajegyzék zárja.

Szövegkiadása: ODO, 1957. tom. II. pars III. 451–717 col., tom III. 108–112.

E tankönyv a sárospataki latin iskola legfelső, atriális osztálya számára készült, amely működését 1652. január 10-én kezdte meg. Célja az ékes latin stílus megtanítása volt. Comenius a két előzővel (2429 és 2430) szemben itt tudatosan hagyta ki az anyanyelvet tankönyvéből, mivel ő maga nem tudott magyarul, és nem akadt megfelelő segítsége sem ([Asa:] *quia id vestra in lingua praestari a me non potest, vos autem adhuc dum tardiores hic video*). Csúpn egyetlen magyar nyelvű mondat került bele nyelvtanába ([Cra:] *Emlekeztem rea hogy lattam.*) E tankönyv harmadik része a latin értelmező szótár lett volna, de az csak pataki tartózkodása végére készült el, és 1657-ben már Amszterdamban látott napvilágot (*Lexicon atriale Latino-Latinum*. Vö. Soupis 529). Az *Atrium* szerkezetével és nyelvpedagógiai jelentőségével Bakos József foglalkozott (Az Egri Tanárképző Főiskola Füzetei 358. Eger 1965, 141–168). Az *Artis orationis sive grammaticae elegantis* című részt Bartók István elemezte, és „mai fogalmaink” szerinti stilisztikának minősítette (131–132).

Cf. 2429, 2430, –, →

In 12 bibliothecis 14 expl. – Budapest Acad, Nat, Univ – Cluj-Napoca Acad – Debrecen Ref – Gdansk Acad – Kraków Univ – Levoca Ev – Liptovsky Mikuláš – Praha Univ – etc.

2432

[COMENIUS, Joannes Amos]: *Fortius redivivus, sive de pellenda scholis ignavia ad omnes omnium scholarum cives, ante alios vero ad solertissimos... Patakinæ scholæ curatores... [Patakin 1652 typ. principis]*.

A⁸ B¹⁰ C⁹ D⁹⁺¹ = 70 pag. – 18° – Orn.

Sztripszky II 2559/107 ← MKsz 1889: 222

Pedagógiai értekezés. – A szerző *Scholarum praesides, magistri, discipuli, salve per Christum!* köszöntésével kezdődő előszava után következik a főrész 75 pontban. Ebben Comenius először röviden jellemzi az iskolát, tisztázza a jó tanító, a jó tanuló és a jó iskolafelügyelő (*curator scholæ*) fogalmát (5–22), a részükről tapasztalható lustaságról (23–39) és annak orvoslásáról részletesebben értekezik (40–75).

Szövegkiadása VSJAK IX 45–69 és ODO 1975, pars III. col. 758–775. Magyar fordítása Ollé Istvántól: Comenius Magyarországon, 262–284.

Comenius az előszóban elmondja, hogy Joachim Rigelbergh van Sterk előzőleg általa is megjelentetett *De ratione studii liber* (Patak 1652, 2436) című művét *altum undique silentium* fogadta. Ezért készítette el művét, melyet ingyen szándékozik szétosztani olvasóinak.

A *Fortius redivivus*-nak csupán két példánya ismeretes. Mindkettő a Ringelbergh-kiadás-hoz hozzákötve maradt fenn (vö. a kolozsvári példányról: ErdMuz 1908: 44, a meadville-i példányról: The National Union Catalog. Pre 1956 imprints. Vol. 1–754. London – Chicago 1968–1981, 495: 539).

Budapest Nat cop. (Cluj-Napoca) – Cluj-Napoca Acad ① – Meadville Allegheny ①

2433

(COMENIUS, Joannes Amos:) Laborum scholasticorum in... Patak[ino] gymnasio continuatio. [Patakini 1652 typis principis.]

M⁴–O⁴ = [4] + 89–108 pag. – 4° – Orn.

RMK II 773

Pedagógiai beszédek. – E kiadvány önálló címlap nélkül jelent meg. Folytatólagos ívjelzés- és lapszámozással csatlakozik Comenius *Primitiae laborum scholasticorum* című 1651-ben megjelent művéhez (2390). A címet közvetlenül követi az *Ad... Andream de Klobusitz... praefectum supremum, Patakinae... scholae... instauratorem primarium* szóló ajánlás, melyet Johannes Comenius 1652. június 1-jén keltezett. Ezután olvashatók az ő beszédei, amelyeket a reformelképzelései alapján felállított osztályok megnyitása alkalmából mondott el: *Methodi verae encomia... Patakini habita sub tempus erigendae classis Latinae primae, quae vestibularis est, anno 1651. Febr. 13.* – *De utilitate accuratae rerum nomenclaturae oratiuncula, recitata sub tempus erigendae classis secundae, Januarius, 14. Martij.* – *De eleganti elegantiarum studio oratiuncula, habita sub tempus erectionis classis Latinae tertiae, Atrialis seu Rhetoricae... MDCLII. Jan. 10.*

Szövegkiadás: ODO 1957, tom. II. pars III. col. 736–757 és tom. III. 116–117. Az ajánlás kivételével a kötetben olvasható beszédek magyar fordítása Ollé Istvántól: Comenius Magyarországon. 225–235.

Comeniusnak a latin iskola megreformálására vonatkozó elképzeléseivel Bakos József részletesen foglalkozott (Az Egri Ho Si Minh Főiskola Tudományos Közleményei XI. Eger 1973, 199–211).

E kiadványt elkészülte után hozzáfűzték a *Primitiae* (2390) 1651-ben nyomtatott, megmaradt példányaihoz. Ezért Szabó Károly egy bibliográfiai egységként írta le (RMK II 773). Szilágyi Sándor az ajánlólevelek keltezése alapján arra következtetett, hogy két önálló nyomtatványról van szó (MKsz 1886: 14–16). Véleményét Kvacsala János (MKsz 1889: 221–222) és Takács Béla is elfogadta (A sárospataki nyomda története. Sárospatak 1978, 198). A Szilágyi álláspontját megerősítő érveket ld. a 2390 számú tételnél.

Cf. 2390*, –, 2547

Budapest Nat^① – Greifswald Univ^① – Halle Univ^① – London BL^① – Martin MS^① – Niznij Novgorod^① (Sárospatak) – Oxford Bodleiana^① – Prešov Ev^①

2434

(Medgyesi Pál: Lelki A-Be-Ce... Sárospatak 1652 typ. principis.)

RMK I 861

XIX. századi adat alapján feltételezhető. – Református katekizmus és erkölcsi oktatás.

Medgyesi Pál többször megjelentetett katekizmusának ezt a példányból nem ismert kiadását Szabó Károly (RMK I 861) Toldy Ferenc levele alapján vette fel bibliográfiájába a lelőhely közlése nélkül. Toldy közlésének hitelességét nincs ok kétségbe vonni. Ugyanis Medgyesi 1652-ben Sárospatakon Lórántffy Zsuzsanna udvari papja volt, e munkáját tehát valóban kiadhatta ekkor az ottani nyomda.

Cf. 2104, 2213, — →

2435

MUSAE PATAKINAE iterum ad luctum vocatae, lamentabiliq(ue) lessu funestum Phoebi sui ipso meridie occasum complorantes, hoc est scholae Patakiensis super... moecenatis sui... Sigismundi Rakoci de Felseo Vadasz... post excitatas toti Europae ingentes de se spes, ... immaturum obitum... lacrymae ac gemitus Patakinis 1652 repraesentatae typis [typ. principis].

A⁴ B⁴ C² = [10] lev. – 4° – Orn., init.

Rácz Lajos: Comenius Sárospatakon. Bp. 1931, 126–130.

Gyászversek. – A címlevél hátlapján bibliai idézet olvasható. Ezután következnek a sárospataki iskola tanárainak és tanulóinak Rákóczi Zsigmond 1652. február 4-én bekövetkezett halála alkalmából írott versei. Szerzőik: (1) *J. A. Comenius* – (2) *Joan. Tolnai, s. S. P. r. pr. et ib. ss. th. professor* – (3) *M. Toufaeus, ss. th. doctor et professor* héber verse – (4) *Joh. Szőlősi, philos. p. p.* – (5) *Paulus G. Kaposi, illustr. colleg. senior* – (6) *Steph. Gelei Szikszovius* – (7) *Joannes Etsedy, classis III. moderator* – (8) *Johan. Posahazi, scholae vestibularis praeceptor* – (9) *Michael M. Szanthai* – (10) *Andreas B. Baari, p. t. alumn. sch. S. Patak* – (11) *Steph. Helembai d.* – (12) *Johan. Helmecius* – (13) *Joannes P. Tolnai* – (14) *Johannes P. Szakonyi* – (15) *Martinus R. Laki* – (16) *Michael P. Dobrai* – (17) *Andreas Liszkai* – (18) *Petrus P. Tsedreki*. Majd *Carmina nobilium* cím után a következő szerzők írtak verset: (19) *Ladislaus de Szemere* – (20) *Petrus Kis* – (21) *Franciscus Bai* – (22) *Georgius Horvath de Palocz* – (23) *Joannes Gyarmathi* – (24) *Benedictus Bakai Cassoviensis*. Ezután *Stanneae tumbae sepulchro illatae, addita emblemata* cím után következik Rákóczi Zsigmond sírfelirata. Ezt felül és alul bibliai idézetek, jobb és bal oldalon pedig két-két latin disztichonpár veszi körül. A nyomtatványt *Lacrumae peregre venientes* című vers zárja. Szerzője *J. Z. de S.*

A Comenius-vers szövegkiadása és prózai fordítása: Rácz Lajos: Comenius Sárospatakon. Bp. 1931, 126–130.

Rákóczi Zsigmond, a magyarországi puritanizmus kiemelkedő támogatója édesanyjával, Lórántffy Zsuzsannával együtt igen sokat tett a sárospataki iskolázás színvonalának emeléseért, Joannes Amos Comenius Patakra hívásáért.

A nyomtatványt először Rác Lajos írta le (i.m.), majd Takács Béla ismertette a sárospataki nyomtatványok között (A sárospataki nyomda története. Bp. 1978, 198).

Budapest *Nat* cop. – Praha *Nat* ①

2436

[1] RINGELBERGH, Joachim van Sterck: Joachimi Fortii Ringelbergii De ratione studii liber, vere aureus. – [2] (ERASMUS, Desiderius: Des. Erasmi Roterodami De ratione studii tractatus). Patakini (1652) typis illustr[sim]i] principis expressit Georgius Renius.

A–M^{alternatim} 8+10 N^o = [8] + 225 + [1] pag. – 18° – Orn.

RMK II 774

Pedagógiai értekezések. – A címlevél hátlapján J[ohannes] A[mos] C[omenius] Patakini 1652. június 13-án kelt, *Omnibus per gentem Hungaricam bonarum literarum studiosis e nobilitate et aliis* szóló ajánlása olvasható. Ezt Thomas Erpenius előszava követi *Lectori benevolo et eruditionis candidato*. A főrész először Ringelbergh tanulásról szóló értekezését adja közre. Ez több kisebb fejezetre tagolódik, amelyek tartalmát rövid cím foglalja össze. Az *Annotationes*ben a szerző kiegészítéseket közöl a főrész néhány megállapításához. A kiadvány első részét *Appendix ex Chao* zárja.

Folytatólagos füzetjelzéssel és lapszámozással, de önálló címlappal következik Desiderius Erasmus értekezése *De ratione studii*. Ajánlását a szerző Petro Viterio címezte. A *Tractatus*-t két hosszabb idézet követi. Az egyik Ringelbergh *Institutiones astronomicae* című művének előszavából való, a másik Girolamo Cardano *Proxenetæ seu de prudentia civili* szóló könyvének XVII. fejezete.

Az ajánlás szövegkiadása: VSJAK IX 39–44. és Comenius: *Opera omnia* 13. Praha 1974, 285–92. A latin szöveget a magyar fordítással együtt Szentimrei Mihály közölte – A Tiszán-inneni Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményeinek Évkönyve 1989/1990: 120–121.

Joachim Ringelbergh van Sterck (1499–1536) antwerpeni professzor volt.

Comenius ajánlásából kiderül, hogy magyarországi vendéglátói kívánságára és az iskolákban tapasztalható tunyaság elűzése érdekében jelentette meg e kötetet. Kiadásának alapja Thomas van Erpen (1584–1624) holland humanista és kiadó összeállítása volt, amely többször is napvilágot látott Leidenben (1622, 1642). A kötet végén idézett *Institutiones astronomicae ternis libris contentae* című Ringelbergh-mű 1528-ban Bázelen és Kölnben is megjelent (BMGC 203: 230). Cardano *Proxenetáj*át valószínűleg az 1627-es leideni kiadás alapján idézte Comenius (BMGC 33: 860).

Bp. *Nat* cop. (Cluj-Napoca) – Cluj-Napoca *Acad* ② – Meadville *Allegheny* ① – Sárospatak *Ref* ②* – Sibiu *Mus* ① – Târgu Mureş ①

2436A

(SYLLABUS characterum omnium Latinorum et Germanicorum. Posonij 1652 typ. Societatis Jesu.)

MKSz 1973: 379 – Čaplovic 366

Betűmintakönyv. – E példányból nem ismert nyomtatvány emlékét a pozsonyi jezsuita kollégiumi műhely Nagyszombatba való 1662. évi áttelepítésekor annak készletéről és az átadás feltételeiről szóló irat a következőképpen őrizte meg: „Alter typus novissimus est, ac vix ullo usu attritus, Collegij etiam Posoniensis impensis fusus juxta Matricem recenter cum typis suis Coll[eg]io Tyrnaviensi extra datam, qvem non ex materia typi Ferenczfiani fudisse p[ri]ae[m] m[em]oriae P. Nemethi, sed ex nova satis constat, et constat hunc maxime appellari et esse Collegij Posoniensis typum juxta Syllabum characterum omnium Latinorum et Germanicorum impressum Posonij Anno 1652” (Magyar Országos Levéltár, Magyar Kamara E-szekció 152, Acta Jesuitica, Collegium Posoniense, Fasc. 12. Nr. 2. = MKSz 1973: 379, Holl Béla). Ezt az adatot már ismerhették a nagyszombati egyetemi nyomda monográfusai is, mivel utaltak arra, hogy a pozsonyi nyomda „typus novissimus”-ának „latin és német betűtípusait 1652-ben valami mintalap féle a pozsonyi kollégium ki is nyomatja” (Iványi Béla – Gárdonyi Albert: A királyi magyar egyetemi nyomda története 1577–1927. Bp. 1927, 41). Ján Čaplovič viszont azt feltételezte (379), hogy e mintakönyv azonos a Ferenczffy-nyomda címlap nélkül fennmaradt betűmintakönyvével, amely valójában Bécsben jelent meg 1640 előtt (jelzete az Országos Széchényi Könyvtárban RMK II 2054b). Holl Béla a fent idézett forrás beható elemzése alapján elvetette az azonosságot. Valószínűnek tartotta, hogy e készletet újonnan vásárolt matrikákból Némethi Jakab 1644-ben bekövetkezett halála előtt öntötték. A mintakönyvet pedig azért adták ki 1652-ben, mert ennek az alig használt, jó állapotban lévő készletnek az eladására gondoltak (MKSz 1973: 384). Holl Béla feltételezését V. Ecsedy Judit is elfogadta, továbbá az új betűk vásárlására vonatkozó forrásokat is közölte, és valószínűnek tartotta, hogy e mintakönyv a pozsonyi jezsuita kollégiumi nyomda utolsó kiadványa lehetett (OSzKEvk 1994–1998: 347–357).

2437

»[1] [ALMANACH auf das Jahr 1653.] – [2] Prognosticon astrologicum auff das Jahr nach der seligmachenden Menschwerdung vnd Geburt Jesu Christi 1653. Darinnen die Witterung der vier Jahreszeiten in gemein, nebens andern natürlichen Zufällen beschrieben werden von Christophoro Newbartio, B. S. theologo et astrophilo. [Hermannstadt 1652 Pistorius.]«

»[ca 51 ? fol. – 16°]«

Adleff 83 – Meschendörfer, Hans: Das Verlagswesen der Siebenbürger Sachsen. München 1979, 26.

Új-naptár 6-naptárral és prognosztikon. – Példányból ma már nem ismert Hans Meschen-dörfer példánymegjelölés nélkül közölte a prognosztikonrész címlapjának reprodukcióját (Das Verlagswesen der Siebenbürger Sachsen. München 1979, 26). Norbert Adleff a kiadválynak egy százsrégényi polgár, Kraus M. tulajdonában lévő példányát írta le (83). Eszerint a példány csonka volt, az első levelek (feltehetően négy levél) március havának táblázatáig hiányoztak. A prognosztikon önálló címlappal kezdődött, terjedelme 17 lap volt. Ezt követte a *Chronika von Anfang der Welt her verlaufene Geschichten*, amelynek terjedelme 42[!] lap. A következő hat lap tartalma: *Gemeine und aus langer Erfahrung der Alten approbierte Wetter Regel, kürzlich aus der Bauern Practick zusammengezogen*. A kiadványt a *Verzeichnis der Jahr-märkte so in Siebenbürgen gehalten werden* című vásárjegyzék és a szerencsés napokat mutató *Glücks-Taffelein* zárta.

Adleff a csonka naptár nyomtatási helyét és nyomdászát nem határozta meg, de ő csak er-délyi német naptárakról írt. A kiadvány fejezetbeosztása alapján azonban valószínű, hogy szebeni naptárról van szó. A *Wetter-Regel* szerepelt már az 1652. évi, szintén Christoph Neubarth által szerkesztett szebeni kalendáriumban (2393), a *Glücks-Taffelein* pedig az 1644. évre szóló szebeni naptárban (2025). A krónika terjedelme azonban túl nagynek tűnik, nem kizárt, hogy Adleffnél sajtóhiba a 42 lapnyi terjedelem.

Cf. 1700!

Olim: Szászrégen Kraus M.

2438

DIDIMUS Levita [pseud.]: Examen propositionum XII, quas sub persona Erhardi... comitis in lucem misit jesuita Jodocus Kedd Wiennae anno 1652 institutum nomine evangelicorum in Hungaria citeriore habitantium... [Trenchini] (1652) [Od Háje].

A⁴–C⁴ D² = [14] fol. – 4°

RMK II 776 – Čaplovič 1815

Evangélikus vitairat. – A címlapon a Bibliából, hátán Augustinustól olvasható idézet. A vitairatot *Praefatio ad constantes et intrepidus Evangelici fidei confessores, defensores et promotores verosque Regni Hungariae ac libertatum ejusdem assertores* vezeti be, szerzője *Didimus Levita*. Ezután következik Jodocus Kedd (1597–1657) Bécsben élő jezsuita tizenkét posztulátuma: *Sequuntur propositiones, pro ut eae e Germanico in Latinum apud nos translatae sunt*, majd a két részre osztott felelet: *Examen generale postulatorum* és a *Responsio specialis*, amely egyenként felel valamennyi posztulátumra.

Amint az előszóból kitűnik, e vitairat megírására Jodocus Keddnek az a német nyelvű értekezése adott alkalmat, amelyet Erhardt Ferdinand Truchsess császári kamarás, a boroszlói hercegség főkapitánya katolizálása alkalmából jelentetett meg: *Wahrheit allgemeiner uralten Kirche, welche... bekennet hat Erhardt Ferdinand... Truchsess von Wetzhausen... anno 1652. den 11. Febr. Mit beigefügtem Religionsspiegel darinnen 12 Propositiones allen Lutherischen*

Calvinisten Predicanten gründlich und freundlich vorgehalten worden zu beantworten... [Wien 1652]. Ennek *Religionsspiegel* c. függeléke számos alkalommal külön is megjelent és számos választ kapott Európa-szerte. Magyarországról e kiadványon kívül Andreas Sartorius írt még feleletet (2448).

Tévesen tartotta e kiadványt 1652. évi bártfai nyomtatványnak és Jodocus Kedd munkájának Borsa Gedeon (MKsz 1963: 119). Véleményét Ján Čaplovič helyesbítette (Čaplovič XXIX). Ő e munka szerzőjének Serpilius Sámuel Vilmosnak David Czvittinger Specimenjéhez fűzött kéziratos bejegyzései (örzési helye a pozsonyi Egyetemi Könyvtárban) és más, közelebbről meg nem nevezett kéziratos források alapján Joannes Institoris báni rektort tartotta (Čaplovič 1815). Zoványi Jenő minden indoklás nélkül sorolta e vitairatot Institoris művei közé (Zoványi: Lexikon 277). Michael Institoris testvéréről írt gyászbeszede azonban, amely felsorolja Joannes Institoris teológiai műveit, nem említi e vitairatot (RMK II 979, C₄b-D₁a fol.) Az Országos Széchényi Könyvtár példányának feltehetően a XVIII. századból származó bejegyzése szerint a *Praefatio* alatt olvasható *Didimus Levita* álnév feloldása Daniel Láni galgóczi evangélikus prédikátor. A rendelkezésre álló adatok alapján ma nem lehet biztosan meghatározni a szerző kilétét.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága alapján kétségtelenül trencsényi nyomtatvány (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Cf. 2442, 2448

Budapest Acad ① – Budapest Nat ① ① ① – Budapest Univ ②

Spišská Nová Ves Ev

Examen propositionum XII, quas... in lucem misit jesuita Jodocus Kedd. Trenchinii 1652. – Vide 2438

Gazúr, Matej: Delineatio insignium Osztrosithianum et Gazurianum. Trenchinii 1652. – Vide 2346 és 2439

2439

GAZÚR, Matej: Lachrymae super... obitum... Pavli Ostrozith de Ghyletincz... arcium Illava et Lyptovyvar castelliq(ue) Ludan liberi ac haereditarij domini, qvi... contigit in arce Illava die XVII. Oct(obris) an(no) MDCLII, in honorem ac gratitudinem discipulo primum suo carissimo... testandam, profusae a Matthia Gazur Thurocz-Mossovino. Trenchinii (1652) typis Laurentii Benjamin ab Hage.

A⁴ B² = [6] fol. – 4° – Orn.

RMK II 777 – Čaplovič 1812

Gyászversek. – A verseket Osztrosith Pál 1652. október 17-én bekövetkezett halála alkalmából írta Matej Gazúr, az elhunyt egykori tanára. A címlap hátán az elhalálozás és a temetés (1653. január 5) időpontjára írott *Distichon* és *Chronodistichon*, valamint az elhunyt nevét rejtő anagramma olvasható. A kiadvány fő része egy disztichonokból álló hosszabb gyászvers, külön cím nélkül. A nyomtatványt *Epigramma alteri labari faciei appositum*, a családi címet leíró *Insignia Ostrozithianae* című vers és egy 1653-as évet rejtő kronosztichon zárja.

A kiadvány címlapján a nyomtatás éve nincs feltüntetve, de – az 1653. január 5-i temetés miatt – a gyászversek feltehetően még 1652 végén megjelentek.

Ludovít V. Rizner 1652. évi trencsényi nyomtatványként adott hírt Gazúr *Delineatio insig-nium Osztrosithianum et Gazurianum* című munkájáról anélkül, hogy adatának forrását megjelölje volna (II. 14). Ján Čaplovič szerint ez nem volt önálló nyomtatvány, hanem vagy az e munkában olvasható hasonló című versre vonatkozik Rizner közlése, vagy Gazúr 1650-ben szintén Trencsénben kinyomtatott *Pia meditatio*jának volt része (Čaplovič CLXXXVI). Valószínűbb az utóbbi feltevés (vö. 2346).

Budapest Nat ① – Budapest Univ ① – Liptovský Mikuláš Ev ① – Martin MS ①

2440

HORVÁTH András: Andreae Horvat gymnasij Trenchiniensis rectoris responsvm responsioni Patakianae oppositvm ad ea, quae in disputatione de carnis Christi in persona τ(οῦ) λ(όγου) (omni praesentia) Cassoviae contra reformatos sunt concinnata, et sub titulo piae et placidae dissertati-onis publicata anno 1652 die 5 Julij. Trenchinii (1652) permissu superi-orum, typis Laurentij Beniamin ab Hage.

A₁, A₄, A₂₋₄ B⁴–H⁴ = [36] fol. – 4° – Orn.

RMK II 778 – Caplovič 1813

Evangélikus vitairat. – A címevél hátán a szerző aláírás és minden külön szöveg nélküli ajánlását *Judicibus amplissimoque senatorum politiae inclytae Cassoviensis, Bartphensis, Leutschoviensis, Trenchiniensis, Cibiniensis ordini... fautoribus et patronis suis* címezte. *Andreas Horváth Salutem* című előszavának kelte Trencsén 1652. június 24. A főrész három *sectiora* tagolódik: *Sectio prima, in qua ea, quae Responsio Patakiana in controversiae statu sub examen vocat, pensi habebimus* – *Sectio secunda, in qua exceptiones adversariorum ad nostratum argumenta thesin confirmantia expendendae veniunt* – *Sectio tertia, in qua argu-menta reformatorum et exceptiones ad nostratum distinctiones examinabimus*. Az utolsó lapon rövid figyelmeztetés olvasható, hogy a címszövegből sajtóhiba folytán kimaradt az *omni pr-aesentia* kifejezés.

Az első „A” füzet első és második levele közé illesztették Horváth Andrásnak a második „A” füzetet kitöltő előszavát, amelyben Matthias Faber jezsuitával való hitvitáját folytatja (vö. 2291). A mű főrésze viszontválasz Szőlősi János sárospataki tanár *Responsio ad ea, quae*

Andreas Horvath... de omni praesentia carnis Christi... edisseruit Sárospatakon 1651-ben megjelent vitairatára (2392).

Cf. 2291, 2306, 2392, –

In 8 bibliothecis 14 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Košice *Mus* – Levoča *Arch, Ev* – Martin *MS*

2441

HORVÁTH András: *Andrae Horvat, gymnasij Trenchiniensis rectoris Responsvm appendici maledicae homine Christiano indignae, quam doctor Tovfaeus, rector Varadinensis disputationi (qvam vocat) theologicae de perseverentia sanctorum secundae appendit, oppositvm, cui praefixa est ad authorem dentati scripti indigni theologo compellatio. Anno 1652. die 20. Septembris. Trenchinii (1652) permissu superiorum, typis Laurentij Benjamin ab Hage.*

A⁴ B² C⁴–O⁴ P² = [56] fol. – 4° – Orn.

RMK II 779 – Caplovič 1814

Evangélikus vitairat. – A címlevél hátán a szerző minden külön szöveg nélküli ajánlása *Deo uni in essentia trino in personis* szól. Az *Ad lectorem benevolum* című előszó kelte Trenchsén 1652, szeptember 1. Ezt követi a címszövegben külön is említett *Compellatio ad d. Tovfaeum*. A főrész *Coeptis adspira Christe meis!* fohászkodással kezdődik, s XXI pontban vitatkozik Toufaeus Mihály *De perseverentia sanctorum secunda* címmel 1650 májusában megjelent disputációjával, főként annak *Appendixével* (2356). Ezután *Mantissa* címmel Jonas Hadikius, *ecclesiastes Trenchin. ejusdemque comitatus senior* és Samuel Müllerus, *lib. reg. civit. Trench. senator et juratus notarius* üdvözlőversei és Johannes Meltzelius *Neotitschinio-Moravus, gym. Trench. conrector* ugyancsak Toefaeus műve ellen írt hosszabb hitvitázó költeménye olvasható. Végül *Errata sic corrige* a sajtóhibák kiigazítása zárja a nyomtatványt, ennek végén még egy cím nélküli latin disztichon olvasható.

Az előszóból kitűnik, hogy Horváth András betegsége miatt nem válaszolt hamarabb Toefaeus két évvel korábban megjelent munkájára.

Cf. 2307, 2355, 2356, –

Budapest *Nat* ① ① ②* – Levoča *Ev* ① – Martin *MS* ① ①

Institoris, Joannes: *Examen propositionum XIII.*, quas... in lucem misit jesuita Jodocus Kedd. Trenchinii 1652. – Vide 2438

2442

[1] [KALENDÁŘ na rok 1653.] – [2] (Pranostyka hwězdárská... sprawená a dirigovaná na meridián Trencanský, a giných okolnjch mjst od M. Damiána Pageckého, w philosophij a w lékařstwj doktora, w... Krakově narjzeného hwězdá(re).) (W Trencjně) [1652] (v Laurence Benyamina Wod Háže).

[A⁸ B²] B³⁻⁸ C⁸–G⁸, Gg⁴, H⁸ I⁴ = [72] fol. – 16° – Mult ill., orn.

RMK II 793 – Knihopis 3652 – Čaplovič 1819

Új naptár és prognosztikon. – Az egyetlen fennmaradt példány csonka, július második felének naptártáblájával kezdődik. A naptár további részei, a prognosztikonig terjedő fejezetcikmek megegyeznek az 1650-re szóló naptár (2292) megfelelő részeivel. Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon egyes fejezetei: *Pranostyky hwězdárské částka první o začátku roku hwězdárského* (A csillagászati prognosztikonok első része a csillagászati év kezdetéről) – *O správcych roku tohoto* (Az idei év tennivalóiról) – *O nemocech, moru a neduzých těl lidských* (Az emberi test betegségeiről, a pestisről, a nyavalyákról) – *O spůsobu zymě* (A tél jellegéről) – *O jaru* (A tavaszról) – *O léthu* (A nyárról) – *O podzymku* (Az őszről) – *O aurodách zemských* (A mezei terményekről) – *O vyborném o dobrém seti, kdy a kterého času co syti se má, přitom y jiných pěkných užitečných naučeních gednoho každého měsíce* (A kitűnő és jó vetésről, mikor, milyen időben, mivel kell táplálkozni, emellett más szép és hasznos tudnivalóiról az év minden egyes hónapjának) – *Jiné naučení o seti* (Más tanácsok a vetésről) – *O válce a nepokoji* (A háborúról és békétlenségről) – *O těhotných a rodících matronách* (A terhes és szülő asszonyokról) – *O rudách a kovích* (Az ércekről és fémekről) – *O legacých a cestách* (A küldöttségekről és az utakról) – *O ztměních světel nebeských roku tohoto 1653...* (Az égitestek fogyatkozásairól 1653-ban) – *O spůsobu některých království a zemi* (Némely királyság és ország jellegéről) – *O Království českém* (A Cseh királyságról) – *O Margkrabství Moravském* (A Morva örgrófságról) – *O slavném Arcyknižetství Rakauském* (A dicső Osztrák főhercegségről) – *O Knížetství Slezském* (A Sziléziai fejedelemségről) – *Druhá stránka pranostyky o proměnách povětří a nastání každého měsíce y čtvrti jeho* (A prognosztikon második része a légköri változásokról, valamint az újhold és a holdnegyedek kezdetéről) – *Jarmarkové nové v horních Uhřích v Eniczkú za Košicemi* (Új vásárok Felső-Magyarországban, a Kassa melletti Enyickén) – *Druhé jarmarky nové v Bánově za Uherským Brodem* (Más új vásárok az Uherský Brod melletti Bánovban). A kiadványt a magyarországi vásárjegyzék zárja: *Jarmarkové, kteříž se v horních i dolních Uhřích držívají* (Vásárok amelyeket Felső- és Alsó-Magyarországban tartanak).

Cf. 1752!

Budapest Nat ③

2443

KALINKA, Zachariás: Lucidissimi specilli perspectivo Lutheranorum obtuso, quod monachus Bonaventura Hocqvartus fabricavit. Disputatio prima

ex articulo primo de nomine Evangelici et unione[!] sanctae matris ecclesiae Catholicae et Apostolicae opposita a m(agistro) Zacharia Kalinkio p. t. lycei Prividiensis rectore respondente Johanne Müllero Weterosoliensi. Trenchinii 1652 permissu et approbatione superattendenti, typis Laurentij Benjamin ab Hage.

A⁴ = [4] fol. – 4°

RMK II 781 – Čaplovič 1816

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán Zacharias Kalinkius ajánlja művét *Joachimo Kalinkio, antistiti ecclesiae Illaviensis atque superattendenti in comitatu Trinchiniensi, Liptoviensi, Arvensi; Michaeli Schwer., domus Dei dispensatori Tevtopronae et... contubernii Prividiensis seniori; Michaeli Lasio, pastori ecclesiae Cassensis et... contubernii Trinchiniensis decano primario; Johanni Augustini, angelo ecclesiae Dubnicensis et... contubernii Trinchiniensis notario; Johanni Lanii, ministro ecclesiae Bollessoviensis... contubernii Trinchiniensis assessori; Matthiae Domkonio, diacono ecclesiae Illaviensis; Matthiae Gazur, aulae... Ostroscianae... familiari; Georgio et Nicolao Hrehuss, fratribus germanis, patriciis Illaviensibus*. Ezt követi minden további bevezetés nélkül a főrész, amely XVIII. pontból áll.

A fenti tézisek megvitatására egy nagyobb szabású ünnepély keretében került sor a privigyei evangélikus iskolában 1652-ben (vö. 2444). A vizsgázó a zólyomi származású Johann Müller volt. A vizsgáztató, a tézisek szerzője Zachariás Kalinka (1629–1656), Joachim Kalinka fia 1651-ben szerzett Wittenbergben magiszteri címet. 1652-től rektor volt Privigyén, 1654-től lelkész Kassán. E munkája első darabja annak a négy disputációnak (vö. 2493, 2494, 2555), amelyeket Bonaventura Hocquard: *Perspectivum Lutheranorum et Calvinistarum in duas partes divisum* (Viennae 1648–1649 = RMK III 7617 és 7621) című művével vitázva bocsátott ki. Ez az első rész Hocquard munkájából csupán az első fejezettel vitázik az „evangelici” (evangélikusok) elnevezés használatáról, és arról, hogy a római egyház azonos-e az igaz anyaszentegyházzal.

A lotharingiai születésű, Ferenc-rendi szerzetes, Bonaventura Hocquard 1648-ban Pozsonyban a rendi teológia generális lektora volt, később Szokolcán működött. 1646-tól folytatott hitvitákat a pozsonyi, kassai, szokolcai és galgóci evangélikusokkal. Ezek keretében jelent meg említett műve, amelynek első kötetét a magyarországi katolikus egyház pártfogóinak, második kötetét Pálffy Pál nádornak ajánlotta.

Kalinka nyomtatványának címébe sajtóhibaként került be az „unione” szó, ezt az Országos Széchényi Könyvtár mindhárom példányán és az Akadémiai Könyvtár példányán is egykorú kéz „unitate”-re javította.

Kalinka disputáció-sorozatát megelőzve már Daniel Láni galgóci prédikátor is terjedelmes választ írt Hocquard *Perspectivuma* ellen. Ennek kinyomtatásához kért 1651. május 12-én támogatást a kassai tanácstól, amit azonban nem kapott meg (MKsz 1901: 335). Később külföldön mégis sikerült ezt az írását is kiadni két részben *Igneae veritatis Evangelicae columna* címmel (Wittenberg 1654 és Lipcse 1659 = RMK III 1920 és RMK III 2065).

Cf. –, 2493, 2494, 2555

Budapest Acad ① – Budapest Nat ① ☞ ① – Martin MS ①

2444

KALINKA, Zachariás: Statua Minervalis, qua Prividiensem populum ad exercitia I. Memoriae et eloquentiae, II. Disputationis publicae, III Lusus Apollinis, qvem ludent Nitriades Musae in lyceo Prividiensi, publice audienda honorifice, officiose, peramanter invitat m(agister) Zacharias Kalinkius. [Trenchinii 1652 Od Háje].

[⁴] = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 780 – Čaplovič 1817

Iskolai ünnepélyre szóló meghívó és iskoladráma programja. – A címlap hátán *Zacharias Kalinkius judici, ... senatoribus reipublicae Prividiensis Tevtopronensis* dedikálta e művet. A meghívó szerint a privigyei evangélikus liceumban megtartandó ünnepély a következő műsor-számokból állt: [I] *Exercitia memoriae et eloquentiae ex artibus humanioribus ordinariis quotidiana* – [II] *Disputationis publicae lucidissimum specillum in Perspectivum Lutheranorum obtusum, quod Monachus Bonaventura Hocquartus fabricavit* – [III] *Lusus Apollinis*. Ez utóbbit a nyitrai gimnázium hallgatói adták elő, név szerint: *Georgius Patreides Szelecky, Georgius Holvagt Prividiensis, Johannes Aladiatoris Arvensis, Michael Sroter Radvanensis, Johannes Hajecius Neozoliensis, Johannes Vietoris Szakocensis* [recte: Szakolcensis]. A *Lusus* három jelenetből (*scena*) áll. Közülük az első kettő további két felvonásra (*actusra*) tagolódik.

Zachariás Kalinka 1652-ben lett a privigyei evangélikus gimnázium rektora. Meghívóját Johann Samuel Klein (III 206), majd Szabó Károly is (RMK II 780) trencsényi nyomtatványnak tartotta, és megjelenési évét 1652-re tette. Ján Čaplovič a betűtípusok alapján kétségtelennek tartotta a trencsényi megjelenést. A magyarországi nyomdák betűtípusainak repertóriumai alapján ezt V. Ecsedy Judit is megerősítette (szóbeli közlés). Mivel a meghívóban jelzett *Disputatio* első része 1652-ben jelent meg (2443), ezért ő is ugyanerre az esztendőre datálta a meghívót. A kiadványra vonatkozó szakirodalmat Varga Imre foglalta össze (Varga 277).

Cf. –, 2443

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① – Martin *MS* ①

2445

NATALI illustrissimae heroinae ac dominae... Evae Szeczi d(ie) 24. Decemb(ris) anno 1654 [recte 1652] gratulabatur Gymnasium Trenchiniense. [Trenchinii] (1652) [Od Háje].

A¹ B² = [6] fol. – 4° – Init.

Čaplovič 1818

Köszöntőversek. – E kiadvánnyal köszöntötték a trencsényi evangélikus iskola tanárai és diákjai Széchy Évát, Illésházy Gábor trencsényi főispán feleségét 1652. december 24-én születésnapja alkalmából. A címlévél hátán kezdődő főrész a következő szerzők köszöntőverseit tartalmazza: [1] *Andreas Horvat gymn. Tren. rector* – [2] *Johannes Meltzelius Neotitschinio-Moravus, gymn. Trench. conrector* – [3] *Andreas Stanislaides Lop., g. Tr. cantor* – [4] *Matthias Fabri Turoc., g. T. alumnus* – [5] *Stephanus Schiculinus Turoc., g. T. al.* – [6] *Johannes Lucae Podlav., g. T. al.* – [7] *Johannes Stephanides, g. T. al.* – [8] *Johannes Sartoris Brezov., g. T. al.* – [9] *Andreas Kevveri Turoc., g. T. al.* – [10] *Daniel Schkrowina Briznob., g. T. al.* – [11] *Johan. Matula Neczpal., g. T. al.* – [12] *Stephanus Zelnikius Warnen., g. T. al.* – [13] *Matthias Flentis Czernek, g. T. al.* – [14] *Johannes Cancrini Prandor, g. T. al.* – [15] *Jeremias Casparides Arv., g. T. al.* – [16] *Georgius Casparides Arv., g. T. al.* – [17] *Michael Hadikius Trench., g. T. al.* – [18] *Isaacus Charapka Zolio Lipczen., g. T. al.* – [19] *Georgius Deseöffy de Czernek.* – [20] *Wilhelmus Fischer Poson., g. T. al.* – [21] *Martinus Hambalek Turnen., g. T. al.* – [22] *Nicolaus Hadikius Rajec., g. T. al.* – [23] *Balthasar Slota Soln., g. T. al.*

E bibliográfiailag korábban ismeretlen nyomtatványt Ján Čaplovič írta le elsőként (1818). Tartalma és tipográfiai anyaga alapján trencsényi nyomtatványnak tartotta. Feltételezését a régi nyomtatványok típusrepertóriuma alapján V. Ecsedy Judit is megerősítette (szóbeli közlés). Az egyetlen ismert példány címlapján a feltehetően hibásan nyomtatott évszámot egykorú kéz 1652-re javította. Čaplovič a kiadványnak három példányáról adott hírt. Közülük csak a turócszentmártoni példány van meg. A budapesti Akadémiai és Széchényi Könyvtár sem a múltban, sem ma nem őriz példányt e műből.

Budapest Nat cop. – Martin MS ①.

2446

[PILÁRIK, Štefan: *Supplicibus Precibus Oblectare Ieh. Harpha Davidica... to gest harffa Dawidowa na které... každodenně hrá a prospěwuge... Dwůr... Groffa... Illieshazi Gabora de Illiesháza... wydana na žádost... Groffky... Ewy Sshecki Z Rymaseschu etc. pilnosti kněze Stephana Pilarika IV. Pastyra C. Dworanske L. P. W Trenčjně MDCLII Od Háje*].

A⁸, Aa², B⁸–L⁸ M⁷⁺¹⁷ = [12] + 183 [recte 182] + [2?] pag. – 8°

Čaplovič 1820 – Knihopis 7175

Evangélikus imádságok és énekek biblikus cseh nyelven. – A XIX. századi kézirással pótoltt címlap után az *Epistola dedicatoria* következik. Címzettje Rimaszécsi Széchy Éva, férje, gróf Illésházy Gábor és Katalin lányuk: *Groffky... Ewi Seschy z Ryma Sesch... z vinšováním... potešení spolu z jeho... velikomožnosti... Groffem... i z jedinkau... dceřickau Katharynu... Keltézés nélküli aláírása: Dussy pastyr... Stephanus Pilark [!] m. (S. P. lelkipásztor)*. Utána két biblikus cseh nyelven írt vers olvasható *Suspirium* és *Žádost ku její osvícenosti zvláštna* (Jókívánság önagságának).

A főrész a *Modlitba v domu páně v neděli* (Vasárnapi imádság az Úr házában) címmel kezdődik. A főúri udvar használatára készült, a hét minden napjára szóló összeállításban az ud-

var konkrét eseményeihez kapcsolódó imák és az udvari prédikátor személyes megjegyzései is helyet kaptak. Ilyen például a *Za zdarilé na lodičku dvořanske cyrkve ukročení...* (Az udvari egyház hajójára tett sikeres belépésért) című verses hálaadás 1651. január 1. keltezéssel; *Modlitba horliva... Groff Illeshazy Gabora po odebrání se... do Vydně... roku 1651* (Buzgó imádság Illésházy Gábor gróf Bécsbe indulása után 1651. évben); *Dik činěni při kupování panství Likavského* (Hálaadás a likavai uradalom megvásárlásakor); *Libě přivítání jej [osvícenosti] navracující s Košic* (A Kassáról megérkező nagyságos úr kedves köszöntése). *Ope coelestis medici. Flastre kterými se lici duše i těla* (Flastromok, amelyekkel mind a lélek, mind a test gyógyíttatik) címmel verses imák. A könyv végén *Harpha utom se dokonava* (A Hárfa itt végződik) megjegyzés található, ezt követi a *Registrum summouni* (Összefoglaló registрум), amely néhány sor után megszakad. Alcíméből azonban meghatározható a tartalom lényege: *Modlitby na cely tyden v domu páně* (Egész heti imádságok az Úr házában). A nyomtatvány végéről valószínűleg csak az „Ms” levél hiányzik.

A címleírás az eredeti példány kézírással pótoltt címlapja helyett Jiří Ribay kézirata (Litteraria Bohemo Slavica sive Bibliographia Operum Slavicorum ab Hungaris editorum – Budapest Országos Széchényi Könyvtár „Fol. Slav. 5”) alapján történt. Ribay ugyanis még teljes példányt látott, és leírásának helyességét a Széchy-névforma pontossága is tanúsítja (Scheci).

Jozef Minárik példány ismerete nélkül foglalta össze e mű korábbi irodalmát (Stefan Pilárik. *Vyber z diela*. Bratislava 1958, 321), átvéve a téves feltételezéseket is. A Knihopis (7175) és Rizner (IV. 72) ugyanis 1651-re tette a kiadvány megjelenési évét. Ján Čaplovič (Čaplovič 1820) azonban elsősorban Ribay hitelesnek tekinthető leírására támaszkodva, továbbá figyelembe véve, hogy a kötetben keltezés nélkül közölt imádságok már végbement, 1651. évi alkalmakra utalnak, 1652-t jelölte meg a nyomtatás évének. Értelme meggyőző.

A nyomtatvány betűi igazolják, hogy Pilárik műve a trencsényi nyomdában készült (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Budapest *Nat* cop. – Praha *Nat* ②

2447

SACRUM nuptiale... Eliae Parschitii diaconi ecclesiae Trenchin(iensis)... sponsi generosaeq(ue)... matronae Barbarae Drosdikiae sponsae d(ie) 10 Novem(bris) anno 1652 celebravit gymnasium Trenchiniense. (Trenchinii 1652) [Od Háje].

A⁴–C⁴ = [12] fol. – 4° – Orn.

MKsz 1963: 119 – Čaplovič 1821

Lakodalmi versek. – A kiadványt a trencsényi evangélikus gimnázium tanárai és diákjai készítették Elias Parschitius trencsényi diakónus és Barbara Drosdi 1652. november 10-én tartott menyegzőjére. A címlével hátán (1) *Gymnasium lectori*. A főrészen a következő szerzők köszöntötték verssel az ünnepelteteket: (2) *Andreas Horvat Veterosoliensis, gymn. Tren. rector*. – (3) *Johannes Meltzelius Moravus, gymn. Trench. conrector* – (4) *Andreas Stanislaides Lopeg., gymn. Trench. cantor* – (5) *Tobias Berian Lipschensis, gymn. Tren. alumnus et sen.* – (6) *Matthias*

*Fabri Turocen., g. T. al. – (7) Stephanus Schiculinus Turoc., g. T. al. – (8) Johannes Lucae Podlav., g. T. al. – (9) Johannes Stephanides Trenchin., g. T. al. – (10) Joh. Sartoris Brezevic, g. T. al. – (11) Andreas Kevveri Thuroc., g. T. al. – (12) Daniel Schkrowina Briznob., g. T. al. – (13) Johan. Matula Neczpollien., g. T. al. – (14) Stephanus Zelnikius Warnensis., g. T. al. – (15) Matthias Flentis Czetnekien., g. T. al. – (16) Johannes Cancrini Prandor., gymn. Tren. alumnus – (17) Jeremias Casparides Arv., g. T. al. – (18) Georgius Casparides Arven., g. T. al. – (19) Isaacus Charapka Zolio Lipczen., g. T. al. – (20) Georgius Deseöfii de Czernek, g. T. al. – (21) Wilhelmus Fischer Posoniensis, g. Tr. al. – (22) Martinus Hambelek Turnensis, g. T. al. – (23) Petrus Alodiatoris Alnoviensis, g. T. al. – (24) Nicolaus Hadikius Rajecen., g. Tr. al. – (25) Balthasar Słota Solnensis, g. Tr. al. – (26) Adamus Gyürky de eadem, g. T. al. – (27) Valentinus Klisch Leutschoviensis, g. T. al. – (28) Christophorus Parschitius, sponsi germanus – (29) Szerző nélkül *Gymnasium lectori c. vers.**

E nyomtatvány egyetlen példányát először Borsa Gedeon (MKsz 1963: 119), majd Ján Čaplovič (1821) ismertette.

Banská Bystrica Arch O – Budapest Acad cop. (Martin) – Martin MS ①

Sartorius, Andreas: Colossi hymenaei Matthiae Gazur. Trenchinii 1652. – Vide 2609

2448

SARTORIUS, Andreas: Responsio ad postulata duodecim, quae in lucem emisit Iodocus Kedd jesuita, adornata studio Andreae Sartorii, scholae Illaviensis rectoris anno 1652. die 2. Julij. Trenchinii (1652), permissu superintendentali caeterum(ue) superiorum, typis Laurentij Benjamin ab Hage.

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Orn.

RMK II 782 – Čaplovič 1822

Evangelikus vitairat. – A címlap hátán a szerző keltezés és aláírás nélküli ajánlása olvasható, amelyet *Joachimo Kalinkio pastori in ecclesia Illaviensi, ... ecclesiarum evangelicarum per comitatum Trenchiniensem, Liptoviensem et Arvensem superattendenti, ... ut et... seniori, decanis totiusque venerabilis contubernii Trenchiniensis ministris evangelicis* címzett. A főresz Jodocus Kedd bécsi jezsuita tizenkét posztulátumára (vö. 2438) ad feleletet. Ezek főként a protestáns egyházak történeti folytonosságának, az apostoli egyházzal való azonosságának bizonyítását követelték a protestánsoktól. Előbb mindig egy-egy *Postulatum*, majd a *Responsio* szövege olvasható. Végül *Appendix. An Scriptura Sacra sit Lutheranorum principium* zárja a kiadványt.

Andreas Sartorius (1624–1679) Bánban és Zsolnán tanult. 1648-ban Varinban, 1649-től Illaván rektor, később segédlelkész, 1656-tól Kaszán evangélikus lelkész. 1668-tól az alsó trencsényi egyházmegye esperese. 1672-ben Kaszáról, 1673-ban Turócszentmihályról úszték el;

Erdélybe menekült. Életrajzát Tobias Masnicius írta meg a Sartorius halálára Wittenbergben megjelentetett versgyűjtemény végén (vö. RMK III 3079).

Jodocus Kedd vitairata, a *Religions-Spiegel darinnen 12 Propositiones allen Lutherischen Calvinisten Predicanten gründlich und freundlich vorgehalten worden zu beantworten*, amelyre Andreas Sartorius válaszolt, számos alkalommal megjelent (vö. 2438).

Cf. 2438, –

Budapest Acad ① – Budapest Nat ① – Budapest Univ ① – Martin MS ①

2449

SINAPIUS, Joannes: Nodus Gordius dictorum Theandri Lutheri praecipuorum et in controversiam non raro venientium solutus per Iohannem Sinapium, palaestrae Galgotzensis rectorem et ad amicam disquisitionem omnibus, quos Lutherj ejusq(ue) scriptorum tenet amor, vel quos ipsius occupavit odium, propositus respondente Andrea Johanide anno... 1652 die mens(is) Junij... [Trenchinii] (1652) [Od Háje].

A⁴–C⁴ D² = [14] fol. – 4°

RMK II 783 – Caplovič 1823

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlapon bibliai idézet. Az ajánlást az *Autor et praeses* [Joannès] S[inapius] intézte *Georgio Bereni de Karancz Berény et Bodok... principis... Georgii Rakoczi... aulae familiari et... Johanni Sandor de Szlawnicza, haereditario domino arcis Temetvén...* A főrészt négy fejezete összesen huszonhárom pontból áll. A fejezetek címei: *De ecclesia* – *De bonis operibus* – *De statu animarum post hanc vitam* – *De sacra Domini Coena*. Valamennyi pont hármas beosztású: Luther-idézetet közöl a *Paradoxum*, Luther tanítását vitató katolikus vagy református véleményt a *Heterodoxum*, az idézet evangélikus értelmezését az *Orthodoxum* című rész.

A disputációt a címlap szövege szerint a galgóczi evangélikus iskolában vitatták meg 1652 júniusában. A vizsgáztató Joannes Sinapius galgóczi rektor, a vizsgáló Andreas Joannides volt.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága alapján a trencsényi nyomdában készült, amint ezt Szabó Károly (RMK II 783) és Ján Caplovič is megállapította (1823).

Budapest Nat ①

2450

BÖKÉNYI FILEP János [transl.]: Mennyei lampas, melly az örökké-valo setétségnek mélységétül igazán meg rettent es félemllett akarmelly lelkeket meg ujjet, es az örökké valo mennyei világosságnak méltóságára igye-

kezőknek lelki világot szolgáltató. Mostan anglusbol magyar nyelvre fordé-
tatott Bökényi Philep Janos által... Ultrajectumban 1652 Lambert Roeck.

(*)⁶, (*)^(*)⁵⁺¹, A⁶-R⁶ S⁵⁺¹ = [21] + 213 + [1] pag. – 12° – Init.

RMK I 862

Református elmélkedések. – A címlapon két bibliai idézet, a címlap után a fordító, *Bökényi Philep János* keltezés nélküli ajánlása olvasható, amelyet *A nemes Ugotsa vármegyének, ... Bökénynek nemes lakosinak s Nagy Szölös városának minden istenes tagjainak...* címzett. Ezután a fordítóhoz írt ajánlások következnek; latin nyelvű: *Johanni Philippo Bökényi Thomas Potts, ecclesiae anglicanae pastor a. 1652. die 20 Junii Ultrajecti* és magyar nyelvű: *A Mennyei lámpást magyaroknak ajándékozó... Bökényi Philep János képében az Isten országára tudakozó magyar híveknek megszólításuk* című időmértékes vers *Apatzai Jánostól*. Ez utóbbi vers incipitmutatóra utaló kezdőszavai: *Lámpást s fáklyákat törvény kiadásakor Isten. A keresztyén olvasóhoz írt előszó és a Rendi avagy summája e könyvecskének* után következik a fő szöveg *Mennyei lámpás* címmel. Ennek *I. része* az emberi állapotról, a világi boldogság hiábavalóságáról és a mennysország dicsőségéről írott elmélkedéseket tartalmazza, *II. része* a *lelki zárán-dokság útjára való bemenetelt*, azaz a jó meghalásról szóló tanítást. Ehhez csatlakozik négy imádság: *Vasárnap reggeli... könyörgése az... embernek...* – *Egész háznépnek hétköznapi estve li imádsága...* – *A boldog meghalásért és feltámadásért való buzgó könyörgés* – *Bérekesztő könyörgés*. A kiadványt *A nyomtatásban esett apróbb fogyatkozásokat feltüntető sajtóhibajegyzék* zárja.

Bökényi Filep János (1625 körül – ?) református lelkész Debrecenben végezte tanulmányait, majd 1650-ben Franekerben és 1652-ben az utrechti egyetemen teológiát tanult. Hazatérve 1654-ben Csarodán, 1687-től Atyán lett lelkész.

A forrásul szolgáló mű mai tudásunk szerint ismeretlen (vö. Berg: Angol hatások 125). Bartók István a Bökényit üdvözlő latin nyelvű levél írójában, Thomas Pottsban véli felismerni a lefordított angol nyelvű munka szerzőjét (Bartók 296).

Alba Iulia ① – Budapest *Nat* ① ① – Cluj-Napoca *Acad* ②* – Odorhei ①

2451

⟨BALASSI Bálint – RIMAY János: Istenes énekek. Várad MDCLII Szenci Kertész. – 32°⟩

Sztripszky I 2002a ← Dézsi: Bibliographia 28

Vallásos versek és énekek gyűjteménye. – Balassi Bálint istenes énekeinek ebből a kiadásból példány nem ismeretes. Létezésére Dézsi Lajos az *Istenes énekek* rendezetlen bártfai kiadásából következtetett (Bibliographia 28). Ennek egyetlen példányában ugyanis az *Istenes énekekkel* együtt önálló nyomtatványként fennmaradt az *Isten eleibe felbocsátandó áhitatos imádságok* című imádságoskönyv is (Appendix 158). A Váradon 1652-ben ezzel azonos szöveggel megjelent imádságoskönyv (2454) alapján joggal feltételezhető, hogy vele egy időben az *Istenes énekek* rendezetlen kiadása is megjelent itt.

A szakirodalomban korábban elterjedt vélemény szerint Váradon négy Balassi-Rimay kiadás jelent meg. Ennek megfelelően tartotta ezt az 1652. évi feltételezhető kiadást Dézsi Lajos a „várad negyedik editio”-nak (Bibliographia 28). Az említett imádságoskönyv (2454) létezése alapján Klaniczay Tibor is bizonyosnak látta, hogy 1652-ben az *Istenes énekek* – szerinte második rendezetlen – kiadása megjelent Váradon (MTA I. OK 1957: 313–314). Sztripszky Hia-dor ezt a kiadást tekintette a harmadik várad kiadásnak (I 2002a/I 865). Szabó Géza azonban meggyőzően érvelt amellett, hogy Váradon nem négy, hanem csupán két Balassi-Rimay kiadás jelent meg. Ezek közül egy rendezetlen, amely véleménye szerint az 1640-es évek közepén látott napvilágot. Erre abból következtetett, hogy Szenci Kertész Ábrahám 1648-ban megjelent énekeskönyvében (2251) néhány vers már olvasható a rendezetlen kiadás anyagából. A második várad kiadás már az 1640-es évek közepén napvilágot látott. Megalapozottabb azonban az 1652. évi megjelenés mellett szóló, a szakirodalomban általánosan elfogadott, feljebb ismertetett érv. Ld. még Stoll 101.

Példány hiányában nem cáfolható határozottan Szabó Géza véleménye, hogy az első várad kiadás már az 1640-es évek közepén napvilágot látott. Megalapozottabb azonban az 1652. évi megjelenés mellett szóló, a szakirodalomban általánosan elfogadott, feljebb ismertetett érv. Ld. még Stoll 101.

Cf. rendezetlen kiadások: 1519!; 1933, –, →
rendezett kiadások: 2619, →

2452

CATECHESIS religionis Christianae in ecclesiis et scholis plerisque reformatis usitata. Antehac, cum analysi ad marginem, subjectisque S(a-crae) Scripturae locis adornata. Nunc vero in iisdem sedulo recognita ac non paucis clarioribus S(acrae) Scripturae testimoniis adaucta. Ex illustrium Ordinum Hollandiae et Westphrisiae mandato in usum scholarum ejusdem provinciae de novo edita. Modo vero etiam orthodoxarum in Hungaria scholarum usui accomodata. Varadini MDCLII impensis Abrahami Kertesz Szenciensis.

A⁸-L⁸ = 174 [recte 175] + [1] pag. – 8° – 1 ins., init.

RMK II 784

Református katekizmus. – A címlapon Szenci Kertész Ábrahám *Non solus* feliratú nyomdászjelvénye látható. A kiadványt *Ad praeceptores* intézett rövid előszó vezeti be. Ez után *Catechesis religionis Christianae* címmel kezdődik a főrész, a Heidelbergi Káté latin szövege, amelyet a margón a feleletek *Summae* és a kátétanulást segítő didaktikus kérdések egészítik ki. Minden *Responsio* után a szentírási bizonyságok teljes, lapszéli magyarázatokkal kísért szövege is olvasható: *Testimonia Scripturae*. A kiadványt öt imádság zárja *Precationes aliquot privatae et publicae* címmel.

A keltezés és aláírás nélküli előszóból kitűnik, hogy a Heidelbergi Káté e kiadását a dordrehti zsinat szellemében állították össze a leideni akadémia tanárai. Az általuk készített latin szöveg volt a mintája az 1650. évi amszterdami (2304(1)) és az 1652. évi váradi (2457) magyar nyelvű kiadásnak is.

Cf. 909*!, 1860, 1863, 1947(2), 2087, 2091(3), 2304(1), —, 2457, 2533, —

Budapest *Acad* ① ① – Budapest *Nat* ① ① – Cluj Napoca ① – Esztergom Dioec ②* – Pápa *Ref* ② – Sárospatak *Ref* ③* – Târgu Mureş ① ① ② – Zălau ①

Olim: N.kőrösi ref. főgymn., Szent-antali franc.

2453

ENYEDI FAZEKAS János: Mennyei szó a lelki alomból való fel serkenésről, avagy VI együgyü praedikációk a bűnnek álmából való fel-serkenésről, a bűnnek halálából való fel-kelésről és az Ur Jesus Christus Szent Lelke s kegyelme által való mennyei, idvességes, lelki meg-világosításról, mellyek iminnen amonnan egybe-szedeggettettek és könnyű formában kibotsáttattak Enyedi F. Janos... mostan a kezdi-vasarhelyi anyaszentegyházbéli gyülekezetnek lelki-pásztora által az Ur Jesus Christus ditsőssege és az ő anyaszent-egyhazában élő juhainak vérével meg-váltott hieveinek lelki épületekre... Varadon MDCLII Szenci Kertesz Abraham.

A⁸–P⁸ Q⁷ = 253 pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 864

Református prédikációk. – A címlapon bibliai idézet olvasható. A művet Basa Tamás, *Daniel János urak, mostan háromszéki főkapitány, királybíró úr... kegyes patrónusimnak...* ajánlotta Kézdi-Vásárhelyt 1652. május 1-jén Enyedi F. János, *kézdi-vásárhelyi... lelkipásztor*. Bevezetésként a *Hypotypeses*, azaz ezeknek a prédikációknak rövid lerajzolások az egyes beszédek gondolatmenetét és részeit (*summája, részei, magyarázata, okai, tanúság, haszna, conclusio*) emelik ki. Ezután következnek *A lelki álomból való felserkenésről VI prédikációk*. Az I–II., cím nélküli prédikáció tárgya a bűn és a megtérés: *A lelki álomról – A bűnből való felserkenésről*, a III–VI. prédikációban pedig a szerző a megtértek megvilágosításáról ad tanítást: *III. A Christusnak igaz ismeretéről – IV. Az előbbeni erkölcsnek megutálásáról – V. Az Isten kegyelmének megérzéséről – VI. Az örök életnek örökösévé való tételről*. A lapszálon a bibliai locusokon kívül bőséges latin idézetek is olvashatók.

Enyedi Fazekas János (1619/1662) Gyulafehérvárt tanult, 1645–1651 között németalföldi egyetemeken, Franekerben, Deventerben, Leidenben végzett teológiai tanulmányokat. 1652-től Kézdivásárhelyen református lelkész, majd esperes, 1660-tól Nagyenyeden lett lelkész. A puritanizmus híve volt.

A szerző a latin idézetek forrásainál számos protestáns teológust nevez meg, a leggyakrabban Petrus Ravanellust és Benedictus Aretiust. Ravanellus *Bibliotheca sacra* című művé-

nek első kiadása 1650-ben jelent meg Genfben, Aretiusnak pedig sok egyéb műve mellett az említett *Problemata theologica* című könyve számos kiadást ért meg a 16. században és a 17. század első felében is. A *Hypotypeses* című részt Bartók István méltatta (198).

In 11 bibliothecis 15 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Sárospatak *Ref* – Sfântu Gheorghe *Gymn* – Târgu Mureş – etc.

2454

ISTEN eleibe fel-botsátando ahitatos imadsagok... Varadon MDCLII Kertesz Abraham.

A⁸–N⁸ O⁴ = [2] + 211 + [3] pag. – 32° – Orn.

RMK I 865

Református imádságoskönyv. – A címlapon bibliai idézet olvasható. A címlap háta üres. A következő lapon *Áhítatos imádságok* főcímmel a napszakokra való imádságok, majd más alkalmi imádságok gyűjteménye következik. A könyvecske végén *Index* címmel tartalommutató, amelynek segítségével a következő részekre osztható: (1) *A léleknek buzgó imádsága* – (2) *Reggeli és esti imádságok* – (3) *Mikor templomba megy* – (4) *Prédikáció előtt* – (5) *Prédikáció után* – (6) *Mikor a templomból kimegy* – *Kísértések ellen* – (7) *Úr Vacsorájára való készület* – (8) *Úr Vacsorája után* – (9) *Különféle alkalmakra (Égi harmatért, Döghalál eltávoztatásáért, Útra indulónak, Beteg emberért, Hadi könnyörgés, Az istenes halálért, A halálnak idején, A boldogságnak megnyeréséért, A feltámadásról)* – (10) *Szent Dávid penitencia tartó zsoltári (próza-ban)*.

E mű egy másik, Szabó Károly leírása szerint a XVII. század negyedik-ötödik évtizedében Bártfán év nélkül nyomtatott kiadása (RMK I 1574, valójában Bártfán 1660 körül vö. **Appendix 158**) a marosvásárhelyi református kollégium könyvtárában Balassi Bálint istenes énekeinek egy ugyancsak év nélkül megjelent kiadásának (RMK I 1573) csonka példányával egybekötve és „vele együtt nyomtatva” maradt meg. Ennek nyomán Klaniczay Tibor (MTA I. OK 1957: 313–314) feltételezte, hogy ez az imádságoskönyv a „rendezetlen” Balassi-kiadások járuléka lehetett, és ebből egy elveszett, 1652-i várad kiadásra lehetne következtetni. Feltételezését az újabb kutatások megerősítették (vö. 2451).

Budapest *Acad cop.* – Budapest *Nat cop.* – Târgu Mureş ①

2455

ISTEN eleibe föl-botsátandó lelki jó illatokkal tellyes arany temienező, az az a kegyes könnyörgő lelkeknek minden féle szükségí felöl Istenhez felnyujtando áhitatos és buzgo imádsági. Varadon MDCLII Kertesz Abraham.

A¹²–N¹² = 310 + [2] pag. – 12° – Orn.

Református imádságoskönyv. – A kiadvány a korábbi szakirodalomban ismeretlen. Egyetlen példánya a nagyapponyi Zay-könyvtárból került elő. – A címlap hátán szentírási idézet a Jelenések könyvének angyaláról (Jel 8:3), *kinek kezében vala Arany Temjenező*. A mű főrésze a következő lapon kezdődik és különféle imádságokat tartalmaz. Ezeknek főbb csoportjai a következők: A. *Buzgó hálaadások és könyörgések*: (1) *Reggeli imádság* – (2) *Bűnbocsánatért és mindennemű szükségért* – (3) *Estvéli hálaadás* – (4) *Az Úr Krisztushoz való imádság az újjászületésnek ajándékáért* – (5) *Köszönet Úrvacsorája előtt* – (6) *Hálaadás Úrvacsorája után*. – B. *Buzgó imádságok*: (7) *Az anyaszentegyháznak ellenségei ellen* – (8) *Az Úr Jézusnak buzgó megszólítása* – (9) *Új esztendőre való imádság* – (10) *Húsvét táján mondandó áhitatos imádság* – (11) *Az Atya Istennek megszólítása Ágoston D. elmélkedéséből* – (12) *A Szentháromsághoz ugyan Ágostonból* – (13) *Lelkipásztornak magán való imádsága* – (14) *Következnek egynehány áhitatos szép reggeli imádságok* – (15) *Templomban való estvéli imádság* – (16) *Istennek hálát adó és szükséginkért könyörgő imádság* – (17) *Az anyaszentegyháznak békességben való megmaradásáért* – (18) *A testnek kísérteti ellen* – (19) *E világ kísérteti ellen* – (20) *Az elvett jókért hálát adó, a bűnöknek bocsánatjáért boldog életért és kimúlásért könyörgő imádság* – (21) *Égi harmatért* – (22) *A földnek gyümölcséért* – (23) *Égi háború ellen* – (24) *Fejedelmekért és tisztviselőikért* – (25) *Döghalálnak és egyéb nyomorúságnak szünetiért* – (26) *Útra induló embernek imádsága* – (27) *Beteg embernek imádsága* – (28) *Mikor hadakkal sanyargattatunk* – (29) *Foglyoknak imádsága* – (30) *A halál félelme ellen* – (31) *Az istenes halálért* – (32) *A boldogságnak megnyeréséért*. Az imádságok az élőfej szerint két csoportban (A és B) címenként egy vagy több szöveget is tartalmaznak. A végén *Rendi e könyvecskeben foglalt imádságoknak* címmel tartalommutató.

Kanizsai Pálfi János 1632-ben Pápan kiadott hasonló című imádságoskönyvének (1553) szövege nem, csak emléke maradt fenn, ezért nem állapítható meg, hogy e mű Kanizsai munkájának újabb kiadása vagy független attól. Az 1701-ben nyomtatási hely nélkül megjelent *Arany temjenező* (RMK I 1641) tartalma és beosztása nem hasonlít ezen imádságoskönyvéhez.

Cf. 1553

Budapest Acad cop. – Martin MS ①

2456

[1] [Kalendárium az 1653. esztendőre.] – [2] (Rövid prognosticálás, avagy az egnek és tsillagok lak forgásiból való jövendőles 1653 esztendőre, melyben az esztendőnek négy részei, folyása, az eclipsisok, hadakozások és egyéb történendő dolgok irattattak-meg. Magyar országra, Erdélyre és azokhoz tartozó tartományokra figyelmetessen entétetett N e u b a r t h C h r i s t o p h által.) [Várad 1652 Szenci Kertész.]

[A^s] B^s–C^s [D^s] E^s = [40] fol. – 16° – Orn.

Sztripszky I 2005/212 ← MKsz 1878: 273

Új-naptár 6-naptárral és prognosztikon. – E kiadványnak csak két töredéke ismeretes, amelyek részben kiegészítik egymást. A hiányzó első füzet után a „B”-füzet az év második fe-

lének naptártábláit tartalmazza magyar nyelvű *Cisio Janussal*. A hónapversek megegyeznek az 1652. évre szóló naptár hónapverseivel (2408). A kikövetkeztethető januári incipit: *Fürödj, igyál kicsint*. Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon fejezetei: *Első cikkely az esztendőnek négy részéről. A télről – II. A tavaszról – III. A nyárról – IV. Az ősztől – Második cikkely. Az eklipszisekről – Harmadik cikkely. A betegségek[ről] – Negyedik cikkely. A mezei és kerti gyümölcsöknek terméséről – Ötödik cikkely. A hadakozásról*. A vásárjegyzékre utaló *Soka*-[dalmok] őrszóval fejeződik be a „C” füzet, a fennmaradt „E” füzet pedig a Magyar krónikát tartalmazza 1541-től 1652-ig.

Fraknoi Vilmos még csak a kötéstáblából kiáztatott egyik kalendáriumtöredékről adott hírt, nyomda meghatározása nélkül (MKSz 1878: 273). A másik a Todoreszku-könyvtárból került elő. A naptártöredékeket Sajó Géza azonosította váradi nyomtatványként. Megállapítását V. Ecsedy Judit is megerősítette (szóbeli közlés).

Cf. 1862!

Budapest *Nat* ④ ④

2457

A KERESZTYEN vállalásra[!] rövid kérdésekben és feleletekben tanító catechesis, mely sok keresztyen reformata ecclesiákban és scholákban taníttatik. Ez mostan a feleleteknek rövid értelmekkel, azokba(n) befoglaltatott dolgokrol való rövid kérdezkedéseknek modjaival és Sz(ent) Írásbéli bizonyságoknak egészszen le-írásával az Urnak a magyar nemzetben le-telepedett ecclesiájában lévő kisdedinek lelki épületekre újonnan kibotsáttatott. Váradon MDCLII Szenci Kertész Abraham.

A⁸–O⁸ P³ = 230 pag. – 8° – 1 ins., orn.

RMK I 863

Református katekizmus és kátétanítási módszertan. – A címlapon Szenci Kertész Ábrahám *Non solus* feliratú nyomdászjelvénye látható. A Heidelbergi Káté e kiadásának beosztása és szövege az 1650. évi amszterdami megjelentetést követi (2304(1)). Az apróbb stilisztikai és helyesírási változtatásokon túli eltéréseket Nagy Barna foglalta össze (Studia et acta I 59–60). Az előszó egy bekezdéssel rövidebb; a válaszok *summái* (az 1650. évi kiadásban: „értelme”) és a kátétanulást segítő didaktikus kérdések itt nem a feleletek végén, hanem a margón olvashatók; a *Szentírásbéli bizonyságokhoz* fűzött lapszéli jegyzetek pedig némileg bővebbek. Az előző kiadások egyikében sem található meg a függelékként kinyomtatott, két részből álló katechetikai módszertan: *Arról való tanítás és oktatás, mint kelljen a katekézis-tanulókat e Katekézisben lévő Útmutatás szerint a magyar nemzetben tanítani*; valamint: *Rövid oktatás, miképpen e katekézis szerint a kisdedeket kellessék 1. tanítani, 2. abban gyakorlani*. A második részt, amint ez a 215. lapon olvasható, Joannes Spiljard, gorinchemi lelkipásztor katekéziséből fordította magyarra egy istenes, tudós ifjú rend tanító. Az első rész pedig a névtelen fordító önálló munkája, amelyben Spiljard módszertanát a magyar viszonyokhoz alkalmazza.

Nagy Barna feltételezte, hogy a fordítás alapjául Spiljard: *De Christelijke Catechismus door Raadvragen ontleed verklaard en bevestigt* című, Amszterdamban a nyomtatási év feltüntetése nélkül kiadott műve szolgálhatott (Studia et acta I 60).

E kátékiadás eredeti latin szövege is megjelent Váradon ugyanebben az évben (2452).

Cf. 909*!; 1860, 1863, 1947(2), 2087, 2091(3), 2304(1), 2452, –, 2533, –

Budapest Acad ① ① – Budapest Nat ②* – Cluj-Napoca Acad ② ② – Cluj-Napoca Univ ① – Târgu Mureş ①

2457A

APPLAUSUS hymenaeus, quo virum nobilem... Johannem Serpilium... sponsum cum... virgine Eva Galliana... Tobiae Galli civis ac senatoris... civitatis Caesareoforensis primarii... filia, sponsa nuptias... MDCLII celebrantem prosequuntur ex alma Leucorea fautores, frater et conterranei. Wittebergae (MDCLII) typis Johannis Röhneri, acad. typogr.

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK III 1817

Lakodalmi versek latinul, magyarul és németül. – A versgyűjtemény ifj. Johann Serpilus (III.) és Eva Galli 1652-ben tartott esküvőjére készült. Ebben a vőlegény fivére, *Samuel Serpilus Caesareoforen. Hung. ad dn. sponsum* cím után hosszabb latin verset, *Sonett an die Jungfrau Braut* címen rövidebb német költeményt, majd *Szívbeli óhajtás* címmel magyar nyelvű verset intézett testvéréhez és annak menyasszonyához. Ez az utóbbi az A₃ rektón és verzón olvasható. Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Ó felséges Úristen, ez új házásokat Rajta kívül a következő magyarországi szerzők írtak köszöntő költeményt az ifjú pár tiszteletére: Zacharias Kalinkius Rosnaberga Lyptowien. Hungar. latinul, Philip Heütsch von Kirchdrauf aus Hungarn, Christoph Kleschen von Iglo aus Ungarn, Christoph Löhner von Newsohl auß Hungarn* németül.

A késmárki születésű Samuel Serpilus (1630–1661) szülővárosában, Eperjesen majd Wittenbergben tanult. 1653-tól haláláig a Szepes megyei Leibicen működött lelkipásztorként. Egyetlen magyar versének szövegkiadásában Varga Imre feltételezte, hogy az egész versgyűjteményt ő szerkesztette (RMKT XVII/9 674).

E kiadványt Szabó Károly bibliográfiájának III. kötetében írta le (RMK III 1817).

Budapest Nat ①

2457B

FREUDENKRÄNTZLEIN auff den hochzeitlichen Ehrentag desz... Herrn Daniel Neckel von Deütschproben ausz Nieder Vngarn... und der... Jung-

frauen Christina desz... Herrn Lucae Hammers... cantoris bey hisieger Pfarrkirchen... Tochter... verehret und auffgesetzt von des Herrn Bräutigams Landtsleuthen und guten freunden. Wittenbergk 1652 bey Johan Röhner.

A⁴– B⁴ = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK III 1820

Lakodalmi versek latinul, magyarul és németül. – A versgyűjtemény Daniel Neckel és Christina Hammer 1652-ben tartott esküvőjére készült. A benne szereplő egyetlen magyar vers a B₂ verzóján és a B₃ rektóján található. Incipitmutatóra utaló kezdősora: *A Zygia (!) összeköti az oltárnál. Szerzője: Zaskaliczky András Arvai*. Rajta kívül a következő magyarországi szerzők köszöntötték német verssel az ifjú párt: *Johann Joseph Danielis von Schemnitz aus Nieder Vngarn – Theodorus Pinnerius n. Hung. – Joannes Schvartz von Oedenburg auß Nieder Vngarn – Georg Schnellern aus Vngarn von Edenburg – Filipp Heutschen – Samuel Serpilius von Keysermarckt aus Vngarn – Leonhard Fabini aus Vngarn – Christoph Lang von Rust aus Vngarn – Christoph Klesch von Iglo aus Vngarn – Christoph Löhner von Neüsol aus Vngarn – Zacharias Rochser von Schemnitz aus Vngarn – Georg Vörös von Modor aus Vngarn – Johannes Heintzelius Brisna Hungarus – Georg Reyß – Casper Hain von Leutschaw auß Vngarn*. Latin költeményt írt tiszteletükre: *Joh. Gobius – Johannes Heintzelius Brisna Hungarus – Johannes Milochovski Solnensis – Elias Sartorius Neosolio-Hungarus – Elias Ladiver Solnensis – Stephan Mitis Puchovio Pannonius – Melchior Gartner Schemnitio-Hungarus – Johannes Hadikius Trenchineo-Hungarus – Johan. Pastochius Gyb. Hungarus*.

Az Árva megyei Zászkaliczky András (?–?) Wittenbergben folytatta tanulmányait. Hazatérve Liptószentmiklóson, Puhón, Németprónán tanított, majd Hricsón volt lekipásztor. 1674-ben Németországba menekült. 1682-ben Zsolnán, majd a Kiszuca melletti Újhelyen, később Teplicén Zay Andrásné udvarában működött mint lekipásztor (Vö. RMKT XVII/9 674).

E kiadványt Szabó Károly bibliográfiájának III. kötetében írta le (RMK III 1820).

Budapest Nat ①

2458

FOLNAI Ferenc: A nemzetes es böchülletes Fólnai Ferentz vás-vári és türjei praepost... vas-vármegyei feő esperes predikatioia, mellyet praedikállot Rohonczon, Szent Iván havának 9. napjan 1653. esztendőben, midön amaz kedves hazánkban fényeskedő Haynal... groff Aurora Catharina Formontin aszszonyinak... groff Botthyani Adam uram kedves házás-társának teste föl-vitettetvén... temető helyére, Vas-vár-megyében lévő Német vyvári kalastromban illendő pompával és böchüllettel késértetett es... most uyjonnan ki-nyomtattatott. Bécsben 1653 Cosmerovius Máthé.

A⁴–E⁴ + ? = [2] + 38 + ? pag. – 4° – Init.

RMK I 867

Gyászbeszéd. – A kiadvány egyetlen, végén csonka példányban maradt fenn. A gyászbeszéddel a szerző gróf Batthyány Ádám elhunyt feleségét, Formontini Auróra Katalint búcsúztatta Rohoncon 1653. június 9-én. A halottat innen szállították Németújvárra, és temették el a rákövetkező napon a ferences kolostorban lévő családi sírboltba (vö. 2511, 2512, 2513). A címlap után ... *gróf Botthyan Adam uramnak, ... Magyarország Duna innenső részeinek... végvárainak fő generálisának...* címezte keltezés nélküli ajánlását Nagy Pál chepregi plébános, a prédikáció közreadója. Ugyancsak ő írta az *Elöljáró beszéd a kegyes olvasóhoz* című előszót. Folnai gyászbeszéde külön cím nélkül, a bibliai textussal kezdődik. A beszéd *Propositioja*: ... *miképpen legyenek az Isten kezében minden rendbéli emberek, bűnösök és az igazak.* Az elhunyt néhány életrajzi adatát a szerző a prédikáció második felének szövegébe szőtte bele. A nyomtatvány az E₄ levéllel megszakad: a végéről legalább egy-két levél hiányozhat, de a csonkaság mértékét pontosan megítélni nem lehet.

Folnai Ferenc vasvári és türjei prépost, deáki apát és Vas vármegyei főesperes volt. 1665-ben az erdélyi püspöki címet nyerte el. Ez az egy műve ismert nyomtatásban. Szinnyei József tévesen Tolnay Ferencként adta meg (Szinnyei XIV 244) e munka szerzőjeként.

Nagy Pál, Batthyány Ádám udvari káplánja Szombathelyen, Folnai Ferenc házánál olvasta a gyászbeszédet, és méltónak találta a ... *helyesen, tökéletesen és minden hízelkedés kívül* írott prédikációt világosságra bocsátani. Folnai Ferenc Batthyány Ádámhoz írt leveleiből kitűnik, hogy 1653. november 22–29 között maga a szerző járt Bécsben műve kinyomatásának ellenőrzése céljából. A kész prédikációból pedig ugyancsak ő küldött 1654. január 2-án Batthyánnak 80 példányt, de még 20 vagy ennél is több példány küldésére kész volt. Kérdéses, hogy a tervezett fametszet, az elhunyt címere végülis bekerült-e a nyomtatványba (vö. Adattár 11 285–287).

Az elhunyt Formontini Auróra Katalin 21 éven keresztül volt Batthyány Ádám házastársa. 1653. április 5-én, virágvasárnap előtti szombaton, negyven éves korában halt meg. A prédikáció két fiát, Batthyány Kristófot és Pált külön is kiemeli.

Cf. –, 2511, 2512, 2513

Budapest Nat cop. – Pápa Ref ③*

2459

HOFFMANN Pál: A tekintetes es nagysagos Hoffmany Pal, pécsi püspök... predikatioia, mellyet predikállot Nagy szombatban Keresztelő Szent János templomában Sz(ent) András havának 26. napián 1652. esztendőben, midön Nagyvezekeny mezejen az törökök-ellen valo harczon Kis aszszony havának 26. napián hazájokért düczöségessen egy-gyüt megh holt négy vitéz uri attiafiak el temettetnének, ugy mint: ... groff galanthai Eszterhazi Laszlo... Soprony vár-megye fő-ispánnya, ... Pápa végh-házának fő-kapitánnya..., galanthai Eszterhazi Ferencz... ő fölsége gyarmati végh-házának fő-kapitán(n)ya..., galanthai Eszterhazi Tamas, ... ő fölsége lévai végh-házának viczé-kapitán(n)ya..., galanthai Eszterhazi Gaspar, etc. es ezeknek...

örök emlekezetire... groff Nadasdi Ferencz... akarattiából ki-nyomtatattot.
[Bécs] 1653 Cosmerovius Mátthe.

[1^a, A²-G² = [2] + 28 pag. – 2° – Orn., init.

RMK I 868

Gyászbeszéd. – A halotti prédikációt Hoffmann Pál a nagyvezekényi csatában elesett hősök, Eszterházy László, Ferenc, Tamás és Gáspár temetésén mondta el Nagyszombatban 1652. október 26-án. A gyászbeszéd külön belső cím nélkül, bibliai textussal kezdődik, és tartalmazza az elhunytak életrajzát is, elsősorban a legmagasabb rangú Eszterházy Lászlóét. A beszéd gondolatmenetét és az idézett helyeket a margóra nyomtatott bőséges jegyzetek mutatják. A nyomtatvány végén *Ad illustrissimum dominum comitem Nadasdium...* az elhunytak nevében négy verset írt ... *addictissimum Collegium Vien. Pazmanium* és *Aliud illustrissimo domino comiti Nadasdio* címmel még egyet *Paulus Nagy*.

A prédikáció szövegkiadása Kecskeméti Gábortól: Magyar nyelvű halotti beszédek a XVII. századból. Bp. 1988, 127–154 és 393–396.

Hoffmann Pál (1617–1658) tanulmányait Bécsben, majd Rómában végezte. 1642-ben esztergomi kanonokká, 1652-ben pécsi püspökké, 1658-ban veszprémi megyéspüspökké nevezték ki. Ez az egyetlen műve ismeretes nyomtatásban.

Az Eszterházy család négy elesett tagja közül Eszterházy László Nyáry Krisztina és Eszterházy Miklós nádor fia volt. Eszterházy Ferenc a nádor Pál nevű testvérének gyermeke; Eszterházy Tamás és Gáspár pedig a nádor másik testvérének, Dánielnek voltak fiai.

A prédikációban olvasható retorikai jellegzetességekről ld. Kecskeméti 201, 204.

A nyomtatvány több mint négyszáz példányban jelent meg (Galavics Géza: Kössünk kardot az pogány ellen. Török háborúk és képzőművészet. Bp. 1986, 83).

Budapest *Acad* ① – Budapest *Nat* ① ③* ④ – Budapest *Univ* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Debrecen *Ref* ① – Pannonhalma ①

Olim: Radvány b. Radvánszky ktrában

2460

[1] KALENDARIOM Kristus Urunk születése után az MDCLIV. rendeltetést estendőre nagy szorgalmatossággal P y c h l e r V i d, altenburgi matematikus apost. és imp. notáriussa által Német, Magyar és ezek szomszédságában lévő országok szolgálattyára es az Trojáról valo historiának következő részével együt. – [2] [Prognosztikon.] Béchben [1653] Kyrner Jakab János.

[A]⁸ B⁸ [C⁸ D⁷] = [24 + ?] fol. – 8°–1 ins., orn.

Sztripszky I 2003/210 ← MKsz 1895: 338 – MKsz 1929: 220

Új-naptár és prognosztikon. – Az egyetlen ma ismert töredék csak az első jelöletlen füzetet és a „B” ív 2, 3, 6 és 7. levelét tartalmazza. A címlapon koronás magyar címer látható, amelyet két angyal tart. A naptárrész beosztása megegyezik az 1651. évre szóló bécsi kalendáriumával (2311). A rektó lapokon egy hasábjában *A Trójáról való históriának következő része...* olvasható, amely folytatása az 1651–1653. évekre szóló bécsi naptárakban megjelenteknek (vö. 2311). A hónapversek januári kezdősora: *Ez első hónapba eret ne vágass*. A hónapok közül a példány töredékessége miatt augusztus, november és december hiányzik. A naptárrészt a *Rövid tanúság az érvágásban való rendtartásról* című fejtegetés zárja. A kiadvány a többi bécsi kalendáriumhoz hasonlóan prognosztikont is tartalmazhatott.

A naptár egy töredéke Schrauf Károly ajándékként került a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába (MKsz 1895: 338). Pukánszky Kádár Jolán pedig egy újabb töredéket ismertett a Todoreszku-gyűjteményből (MKsz 1929: 220). Az Országos Széchényi Könyvtárban ma meglévő példány ez utóbbival azonos.

Cf. 1667!

Budapest Nat ④*

Olim: Budapest Nat ④

2461

(LISTIUS László): [1] Magyar Márs avagy Mohách mezején történt veszedelemnek emlékezete. – [2] (Reges Hungariae ab anno Christi CDI. ad annum MDCLII. Ungaricis rhythmis descripti.) Béchbén 1653 Cozmerovius Máthe.

[1], a⁴, A⁴–T⁴ V¹⁺¹; A⁴–L⁴ = [10] + 154 + 80 + [7] pag. – 2° – 1 ill. calcographica, 1 ins., orn., init.

RMK I 869

Eposz és dicsőítő versek. – A címlap előtti rézmetszet a hadi dicsőséget ábrázolja: a babérszörzűvel övezett ifjú páncélos vitéz harcikocsiját szárnyas lovak húzzák, kétfejű sas kíséri, ő maga fél kézzel a koronás magyar címerre támaszkodik. Jelmondata: *Pro Deo et populo*. Felül puttók három koronát tartanak *Gloriose actorum praemia* felirattal, alul pedig a könyv címe és Moritz Lang pozsonyi rézmetsző kézjegye olvasható: MAGYIAR MARS, *M. Lang. sc. Posonii*. A nyomtatott címlapot fametszet díszíti, keretbe foglalt koronás magyar címer. A *nemes Magyarország státusához ajánló levélben a szerző, Listius László* művét a magyarországi rendek pártfogásába ajánlja, majd *Az olvasóhoz* fordul. Az ajánlások után következik *Cladis Mohachianae pars prima* címmel a Balassi-versszakokban megírt krónikás ének 13 részben, végén *Peroratio*val. Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Szép dolog a virtus, drága amethystus, magában viaskodik*. A szöveghez kapcsolódó számos lapalji jegyzet ókori klasszikusok műveire és bibliai helyekre utal, a margón olvasható megjegyzések pedig a fontosabb eseményeket, gondolatokat emelik ki, ill. mitológiai magyarázatokat adnak.

A kötet második fő része a *Reges Hungariae ab anno Christi CDI. ad annum MDCLII. Ungaricis rhythmis descripti* címmel kezdődik. Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Attila fejedelem, Bendeguznak fia*. A fejedelmekről és királyokról írt magyar nyelvű versek mindegyike egy-egy lapot

tölt ki a következő sorrendben: (1): *Attila* – (3): *Chaba et Adalarius* – (4): *Toxys* – (5): *Geyza* – (6): *S. Stephanus* – (7): *Petrus et Aba* – (8): *Andreas cum Levanta* – (9): *Andreas Almus* – (10): *Bela Primus* – (11): *Salamon* – (12): *Geyza Secundus* – (13): *S. Ladislaus* – (14): *Colomannus* – (15): *Stephanus Secundus* – (16): *Bela Secundus* – (17): *Geyza Tertius* – (18): *Stephanus Tertius* – (19): *Bela Tertius* – (20): *Emericus* – (21): *Ladislaus Secundus* – (22): *Andreas Secundus Hierosolymitanus* – (23): *Bela Quartus* – (24): *Stephanus Quartus* – (25): *Ladislaus Tertius* – (26): *Andreas Tertius* – (27): *Carolus et Venceslaus* – (28): *Otto Bavarus* – (29): *Carolus Primus* – (30): *Ludovicus Primus* – (31): *Maria rex* – (32): *Carolus Secundus* – (33): *Sigismundus* – (34): *Albertus* – (35): *Elizabetha, relicta Alberti* – (36): *Vladislaus* – (37): *Ladislaus Quintus Posthumus* – (38): *Mathias Primus Corvinus* – (39): *Uladislaus Secundus* – (40): *Fridericus Tertius et Maximilianus Primus* – (41): *Ludovicus Secundus* – (42): *Joannes Zapolai, comes Scepusiensis* – (43): *Ferdinandus Primus* – (44): *Maximilianus Secundus* – (45): *Rudolphus Secundus* – (46): *Mathias Secundus* – (47): *Ferdinandus Secundus* – (48): *Ferdinandus Tertius* – (49): *Ferdinandus Quartus*. A királyokat dicsőítő versek után a szerző még a következő kiemelkedő magyar személyekről közöl verseket: (50): *Magyar Országnak két nevezetes gubernátori*. Hunyadi János. Kezdősora: *Serény Marstól nemzett magyarság csillaga* – (51): *Szilagy Mihály* – (52): *Schytiából kijött magyarok két kapitányi*. Árpád. Kezdősora: *Almus nemzetéből Árpád születették* – (53): *Hak* – (54): *Gyula* – (55): *Kund* – (56): *Léél* – (58): *Verbulchus* – (58): *Urs*. Ezután a szerző két hosszabb költeménye következik: egy oktató vers *A szerencsének állhatatlanságáról* címmel, incipitmutatóra utaló kezdősora: (59): *Fegyvert s hadi eszközt mindaddig forgattam és* (72): *A Boldogságos Szűz Máriához, Magyarország patrónájához* című himnusz, kezdő sorai: *Ó te dicsőségben s Jerikó kertében*. Az utolsó dicsőítő vers (79): *A nemes Magyarország címeréhez* íródott, kezdősora: *Néppel bővelkedő s Marssal dühösködő*. A *Lajstrom, mely e könyvben lévő nevezetesb dolgoknak feltalálására igazít* csak a mohácsi veszedelemről írt krónikás énekekre vonatkozik, a margón található megjegyzéseket közli ábécérendben.

Szövegkiadásai: Ürményi Józseftől: Köpcsényi és jánosházai báró Listi László költői munkái. Pest 1853. – Komáromy Andrástól: Listi László munkái. Bp. 1891. – RMKT XVII/12. 263–481, 771–794, Varga Imre. Itt olvasható Listiusnak további öt hun vezérről írott, kéziratban maradt verse, amelyet a szerző a nyomtatott kötetbe nem vett fel.

Listius (Listi, Liszti) László 1628 körül született Erdélyben, ahol apja Bethlen Gábor tanácsosa volt. A fiú Nyugat-Magyarországon, Köpcsény városában nevelkedett. 1655-ben kapott grófi címet. 1659-ben gyilkosság, gyújtogatás és méregkeverés vádjával perbe fogták, de a vádat később elejtették. Két év múlva hamis pénzverésért halálra ítélték, és 1662-ben lefejezték. Részletes életrajzát Komáromy András írta meg (Listi László élete. Bp. 1887).

A *Magyar Márs* a szerző szándéka szerint eposz kívánt lenni, de a műfaj követelményeinek több tekintetben nem felelt meg. A mű valójában Brodarics István *De conflictu Hungarorum cum Turcis ad Mohacz* című latin krónikájának (RMK III 270) versebe szedett változata. Pintér Jenő megállapítása szerint (ItK 1906: 152–171, 280–291) a szerző – kisebb betoldásokkal – híven követi forrása gondolatmenetét. Szemléletén Zrínyi *Szigeti veszedelmének* a hatása is érződik. A második részben közölt királyversek forrásai: Zsámboky János *Reges Ungariae ab anno Christi CDI usque MDXLVII* (RMK III 557) és Baksay Ábrahám *Chronologia de regibus Hungaricis* (RMK III 559) c. műve (vö. Pintér Jenő: A bp.-i VI. ker. főreáliskola értesítője 1910/11: 3–20).

In 24 bibliothecis 38 expl. – Bratislava Univ – Budapest Acad, Nat, Univ – Cluj-Napoca Univ – Debrecen Ref, Univ – London BL – Sárospatak Ref – Szeged Univ – Târgu Mureş – Zagreb Univ – etc.

2462

MALOMFALVAY Gergely: [1] Belső-képpen indító tudomány, melyet némely theologus doctoroknak diák írásához együgyü elmélkedéssel kapcholkodván, s édes nemzetének üdüösséges lelki jókat kívánván az örökkévalosagnak gyürü-ébe foglaltt es magyar nyelven tizen-két elmélkedésre s meg-annyi jmádságra osztott – [2] es utólyára az tévelygő atyafiaknak-is igaz hitet, s következő-képpen boldog örökké-valóságot kívánuán, az jgaz hitnek némely szükséges ágozatirol egy-néhány rövid és sommás letzkével meg-jóbitott Seraphim Sz(ent) Ferencz fiai közül leg-méltatlamb[!] és kissebbik szerzetes, Malomfalvay Fr(ater) Gergely. Superiorum permisso. Béchben MDCLIII az coloniai udvarban Cosmorovius[!] Máté.

[1]^a, 1^a b⁸ c⁴, B⁸–M⁸; A⁸–C⁸ D⁷⁺¹ = [41] + 178 [recte 176] + 57 + [5] pag. – 8° – 1 ill., 1 ill. calcogr., 1 ins., orn., init.

RMK I 870

Katolikus elmélkedések és imádságok; vallási tanítás. – A kiadvány a szerző két önálló művét tartalmazza. A címlap előtt a mennyországot és poklot ábrázoló rézmetszet látható, föl-ső sarkában Püski János, ill. a Ferenc-rendiek címerével. A címlap hátán Szent Bernát-idézet olvasható latinul és magyarul. Ezt követi az *Ajánló levél... Püski Jánosnak, kalocsai és bácsi érseknek, győri püspöknek...* Keltezés és aláírása: Bécs 1653. július 12 *Fr. Gregorius Malomfalvay*. Az örökkévalóságról elmélkedő keresztyén olvasónak szóló előljáró írás után a felsőnémet ferences rendtartomány megbízottjának, *Aegidius Schieselnek* Bécsben 1653. július 7-én kelt engedélye, továbbá a Pozsonyban, in *Conventu Sacratissimae Virginis Matris Mariae Annunciatæ* 1653. június 20-án kelt cenzori vélemény olvasható, melynek aláírói: *Fr. Antonius Kessy... concionator primarius* és *Fr. Augustinus Podgaychich... aa. et phil. lector ordinarius*. A bevezető részeket a Ferenc-rendiek fametszetes címere zárja. A főszöveg a cím megismétlése nélkül kezdődik, tizenkét elmélkedést foglal magában az örökkévalóságról. Mindegyikhez egy-egy imádság csatlakozik. Az elmélkedésekben olvasható versek incipitmutatóra utaló kezdőszavai: 85. lap: *Ékes tekintetem és nemes nemzetem* – 113: *Istentől áldottim s szerelmes fiaim* – 130: *Örökkévalóság, örökkévalóság!*

Önálló címlap nélkül, de újrakezdődő füzetjelzéssel és lapszámozással csatlakozik az elmélkedésekhez a második mű: *Bizonyos leckékre osztatott rövid és sommás tanulság az igaz hitnek némely szükséges ágazatirol*. Négy leckét tartalmaz a purgatóriumról, a szentek segítségül hívásáról, az oltáriszentségről és a gyónásról *versengő vitatás nélkül*. A *könynyomtató miatt esett fogyatkozásokról* című sajtóhibajegyzék és egy, a halált ábrázoló fametszet zárja a kiadványt.

A versek szövegkiadását ld. az incipitmutatóban.

Malomfalvay Gergely ferences szerzetes (1616–1669), lektor és hitszónok a kismartoni rendház gvárdiánja volt. 1654-ben választották meg a rend mariánus tartománya provinciálisának, majd Szlavóniába került. 1667-ben a cseh- és lengyelországi rendtartományok komisz-száriusa és vizitátora lett. Kismartonban halt meg.

Budapest Acad ① – Budapest Nat ① ① – Budapest Univ ① – Martin MS ① ①

2463

APÁCAI CSERE János: *Johannis Apatzai Oratio de studio sapientiae, in qua artium et scientiarum omnium utilitas, earumque ortus et... progressus et... cultura promotioque breviter perstringitur, ob hancque causam harum linguarum necessitas probatur. Postremo modus ostenditur, quo gens Hungarica hujus sapientiae non tantum particeps fieri, sed brevi illas omnes si non superare, aequare saltem possit. Habita, cum recturam in... collegio Albensi susciperet MDCLIII mense Novembri. [Albae Juliae] (1653) [typ. principis].*

A⁴-F⁴ = 48 pag. – 4°

RMK II 785

Pedagógiai beszéd. – Apácai Csere János e beszédét a címlap szerint 1653 novemberében tartotta, amikor rektori tisztét elfoglalta a gyulafehérvári kollégiumban. A címlevél után olvasható ajánlás vargyasi Dániel Jánosnak, az erdélyi fejedelem főudvarmesterének, a gyulafehérvári kollégium gondnokának szól. Az *Oratio*ban a mesterségek és tudományok hasznáról, keletkezéséről, a műveltség elterjedéséről értekezik a zsidó, káldeus, egyiptomi, görög, arab és latin népeknél. Hangsúlyozza ezen nyelvek ismeretének szükségességét, és javaslatot tesz az elmaradott magyar iskolarendszer megreformálására.

Magyar fordítása Orosz Lajostól: Apácai Csere János válogatott pedagógiai művei. Bp. 1976, 118–162; Apácai Csere János válogatott munkái II. kötet. Bukarest 1965, 5–59. – Szelvényes fordítása: Waculik Margit: A táguló világ magyarországi hírmondói. Bp. 1984, 443–447.

Bán Imre sokoldalúan feldolgozta Apácai Csere János életét és munkásságát róla írott monográfiájában (Bán: Apácai). Apácai Csere János (1625–1659) tanulmányait Kolozsvárott majd Gyulafehérvárott végezte Johann Heinrich Bisterfeld tanítványaként. 1648 és 1653 között Franekerben és Leidenben folytatott tanulmányokat, Harderwijkben teológiai doktori címet szerzett. Csulai György református püspök hívására 1653 őszén családjával együtt vizsgátért Erdélybe. A gyulafehérvári akadémián a poétikai osztály tanára lett. Puritánus nézetei miatt innen 1655-ben elbocsájtották. Ezután haláláig a kolozsvári iskolát vezette. Raktori székfoglaló beszédének forrásait és stílusát Bán Imre részletesen elemezte (Bán: Apácai 396–420).

Cf. –, →

Aiud ① – Budapest *Acad* cop. (Cluj-Napoca) – Budapest *Nat* cop. (Cluj-Napoca) – Cluj-Napoca *Acad* ① – Sibiu *Arch* ①

Articuli... regni Transylvaniae... Albae Juliae... 15 Martii anni 1653... conclusi. Gyulafehérvár 1653. – Vide 2499

2464

BISTERFELD, Johann Heinrich: Gladii spiritvs ignei, vivi et ancipitis, seu Sriptvrae[!] sacrae divina eminentia et efficientia. Publicae non-credentium et credentium disquisitioni Spiritv Sancto dvce denuo in duabus disputationibus a Johanne-Henrico Bisterfeldio, theologiae ac philosophiae in illustri schola Albensi professore proposita. Albae Juliae MDCLIII [typ. principis].

A° B² = 12 pag. – 4°

RMK II 786 – Nagler 305

Református teológiai vizsgatételek. – A címvél hátlapján *Johannes Henricus Bisterfeldius* előszava olvasható: *Judicioso suaeque salutis cupido lectori salutem.* A főrész szó szerint megegyezik Bisterfeld Gyulafehérvárott 1641-ben kiadott *De divina Sacrae Scripturae eminentia* című disputációjával (1879).

Cf. 1879, 2366, –, 2527(1)

Budapest *Nat* cop. (Târgu Mureş + Sibiu) – Sibiu *Mus* ① – Târgu Mureş ① ①

2465

⟨Diplome date de principii Transilvaniei preoţilor româneşti, tipărite din porunca lui Gheorghe Rákoczy în Bălgrad (Ardeal) 1653 typ. principis⟩

⟨I 1°? = 4? fol. – 4°⟩

BRV I 63 – Sztripszky II 2550/108

XIX. századi adat alapján feltételezhető. – Kiváltságlevelek román papok számára román nyelven.

E nyomtatványról a bibliográfiai szakirodalomban először Veress Endre valamint Ioan Bianu és Nerva Hodoş adott hírt (Veress 23 – Veress, Andrei: *Bibliografia Română-Ungară* I. Bucureşti 1931, 85 – BRV I 63) Gheorghe Şincai és Timotei Cipariu munkái alapján. Şincai és Cipariu egybehangzó előadása szerint 1653-ban II. Rákóczi György parancsára összegyűjtöttek és újbóli megerősítéssel kinyomtatták azokat az okleveleket, amelyeket a korábbi erdélyi fejedelmek adtak ki a román papok számára (vö. Şincai, Gheorghe: *Opere* II. *Hronica Românilor*. Tom. II. Ediţie îngrijită de Florea Fugariu. Bucureşti 1969, 348–351; 420–421 és Cipariu, Timotei: *Acte şi fragmente latine româneşti...* Blaj 1855, 192, 194, 206). Şincai krónikája idéz is Báthori Zsigmond 1595. június 4-én Gyulafehérvárott kelt okleveléből, és közli Báthori Gábor 1609. június 9-én kelt diplomáját, amelyet Bethlen Gábor 1614. június 25-én, I. Rákóczi György 1638. április 9-én, II. Rákóczi György pedig 1653. január 28-án megerősített. (Magyarul kiadva Szilágyi Sándor: *Báthory Gábor fejedelem története*. Bp. 1882, 307 és 506.)

Šincai leírása szerint a gyűjteményt 1653-ban nyomtatták Gyulafehérvárott cirill betűkkel: *Decretum Georgii junioris Rákóczi principis Transilvaniae, quod litteris cyrillianis editum fuit Albae Iuliae anno 1653 datumque Simeoni Stephano Mitropolitae Belgradiensi* (Šincai, G.: *Rerum spectantium ad universam gentem Daco-Romanam seu Valachicam summaria collectio ex diversis authoribus facta a Georgio Sinkai de eadem secundum ordinem chronologicum*, t. kolozsvári Akadémiai Könyvtár Kézirattára, Fond Blaj, MS. Rom nr. 453, fol. 270v–274r). Cipariu pedig úgy tudta, hogy negyedréte formátumú volt. Aurel Răduțiu a fennmaradt latin nyelvű kéziratok másolatok nyelvi elemzése alapján is arra következtetett, hogy az oklevél-gyűjtemény román nyelven és cirill betűkkel jelent meg 1653-ban (Revista de istorie 1975: 889–912).

Mindezek alapján a gyűjtemény 1653. évi kinyomtatását megalapozottan lehet feltételezni. Ezt támasztja alá még az is, hogy ebben az évben jelent meg az általános erdélyi törvénygyűjtemény, az *Approbatae constitutiones* is (2499). (Lásd még MKsz 1994: 158–159, V. Ecsedy Judit.)

Cipariu viszont arról számol be (i. h.), hogy könyvtárában 1849-ig megvolt a kiadvány egy példánya, ezen azonban a kinyomtatás éve nem volt feltüntetve, és tartalmazta még Barcsai Ákos 1659. évi kiváltságlevelét is. Kétséges azonban, hogy ezek az 1659. évi kiváltságok valóban nyomtatva voltak-e, s ha igen, cirill betűsek voltak-e? Ebben az időben Erdélyben egyedül a fejedelmi nyomda rendelkezett cirill betűkkel, de 1659 és 1663 között nem működött. A felszerelés jelentős részét az 1659. évi tatár betörést követően Gyulafehérvárról elszállítva használatlanul őrizték Szébenben. Kétséges tehát, hogy Barcsai Ákos rövid fejedelemsége idején hozzáférhetett-e a használaton kívül helyezett cirill betűs nyomdafelszereléshez. Ezért Veress Endre azt feltételezte, hogy Cipariu példánya „nem volt valami önálló könyv, hanem az erdélyi oláh vajdák részére... kiadott... okleveleknek egyes lapokon, egyleveles nyomtatványként való alkalmi kiadása... s ha volt is köztük tényleg Barcsaitól való diploma, az nem lehetett gyulafehérvári...” (Veress 23). Ennél sokkal valószínűbb, hogy Cipariu könyvtárában az 1653. évi nyomtatványnak csupán másolata vagy olyan nyomtatott példánya volt meg, amelyet kézírással egészítettek ki az 1659. évi kiváltságlevellel.

2466

GRATULATIO solennitati nuptiali... Adami Kys, ecclesiae Cassoviensis Vngaricae pastor(is) primar(ii) et scholae inspect(or)is vigilantissimi, sponsi et... Sophiae, viri... Ioannis Puttenberger... filiae charissimae, sponsae facta ab amicis patriis et caeteris Borussis, anno 1653. Cassoviae (1653) typis Valentini Gevers.

[]² = [2] fol. – 4° – Orn., init.

Caplovič 550a

Lakodalmi versek. – A nyomtatványt Kiss Ádám kassai magyar evangélikus lelképásztor és Sophia Puttenberger 1653-ban tartott esküvőjére készítették hazai és porosz barátai. A címlevél hátán kezdődő főrészben a következő szerzők köszöntötték az ünnepeltek: (1) *H. E. B.* – (2) *M. Georg. Neufeld Dan. Bor.* – (3) *I. S. Fragopolitanus* – (4) *Michael Titius Borussus* – (5) *Georgius Wernerus Regiom. Borussus*.

E nyomtatványt először Ján Čaplovič ismertette (550a).

Valentin Gevers kassai könyvkötő 1653-ban vette át használatra a városi tanácstól a kassai tipográfiát, amelyet 1655-ig, valószínűleg haláláig vezetett.

Budapest *Nat cop.* – Martin *MS* ①

2467

»[1-2] ÚJ ÉS O kalendariom Christus Vrnk születése után való 1654. esztendőre: Magyar-Országgra, s Erdélyre és más környül-való helyekre alkalmaztatott Neubarth Christoph theologus és astronomus által. Cassan [1653] Gevers Balint. 16°«

RMK I 885 – Čaplovič 551

Naptár és prognosztikon. – A kiadvány töredékes példányát Szabó Károly a betléri Nádasdy-könyvtárból írta le, a terjedelem megjelölése nélkül (RMK I 885). Ján Čaplovič (551) egy pozsonyi töredékre hivatkozott (Bratislava MS) megjelöléssel, de szintén terjedelem nélkül, ezért kétséges, hogy látta-e a kiadványt. Ma példány nem található. Lehetséges, hogy Szabó Károly és Čaplovič által említett töredék azonos volt.

Valentin Gevers első saját nyomtatású naptára az 1654. évre szól. A korábbi naptárak, amelyeket még mint könyvkötő ajándékozott a kassai városi tanácsnak, nem kassai nyomtatványok (MKsz 1889: 223–234, Kemény Lajos).

Cf. 1675!

Olim: Betlér, Nádasdy-könyvtár – Bratislava MS

2468

VÁCZI P. András [transl.]: A' Mi-atyánknak avagy minden-napi imádsággal való élésnek állatása és meg-óltalmazása e mostani időbéli tanítóknak ellenvetések ellen, melly idegen nyelvből magyarrá fordittatott és néhol valamennyire meg-bővítvén közönségesbé tétettetett Daneus Racai által, Theodulus Anaxius által. [Kassa] 1653 die 1. Novembris [Gevers].

A⁸–F⁸ G⁴ = 103 pag. – 8° – Orn.

RMK I 871 – Čaplovič 552

Református vitairat. – A címlapon és a címlap hátán bibliai idézetek olvashatók. A mű rögtön a főrésszel kezdődik: *A Miatyánkkal való élés állattatik és megoltalmaztatik.* A nyomtatványt *A keresztyén olvasókhhoz intézett utószó* zárja.

A címlapon olvasható anagramma *Daneus Racai* a szerző „Váci András” nevét rejtí. A Theodulus Anaxius név – szó szerinti jelentése Isten méltatlan szolgája – Theodulus coelesyriai (leithani) presbiterre utal (†494), aki *Consonantia divinae Scripturae* című művében a szertartások (coeremonia) vitás kérdéseivel foglalkozott.

Váci P. András (1619 körül – 1680 után) itthon Debrecenben és Sárospatakon, majd az 1650-es évek második felében Franekerben, Deventerben, Leidenben, Utrechtben, Groningenben és Angliában is tanult. Hazatérve 1648-tól tanár Sárospatakon, 1650-től haláláig lelkész Szepsiben. Munkájában a puritánus prédikátorok törekvését támadja, akik szerint a Miatyánk gyakori elmondása nem szükséges és főként nem hasznos, hasznosabb a saját szavainkkal való imádkozás. Ezért önállóságra kell törekedni a magánáhitatokban és az istentiszteleti liturgiában is, szemben a fennálló gyakorlattal, amely szerint többször is elhangzik a Miatyánk az istentisztelet során. A főrészt a puritánok tizenkét *ellenvetését* tárgyalja. Külön figyelmet érdemel a *Mindezekre közönséges felelet* (15–28. p.) című rész, amely a *francia, s a mi magyar nótánkra formáltatott* (24 p.) zsoltárok között tesz összehasonlítást.

Az utószóból kiderül, hogy Váci munkája fordítás, de az eredeti művet némileg kibővítette és a magyar viszonyokhoz alkalmazta. Tolnai Dal János következő évi felelete *A Miatyánk felől igaz értelmű tanítóknak mentsége* (2550), megnevezi az eredeti munka szerzőjét, kiadási helyét és évét: Espagne, Jean d: *L'usage de l'oraison dominicale maintenu contre les objections des innovateurs de ce tems*. Londres 1646 című műve. Váci viszontválasza a *Replica* (2524) még 1654-ben megjelent Kassán. A vitát részletesen ismertette Zoványi Jenő (Puritánus mozgalmak a magyar református egyházban. Bp. 1911, 287–300).

E kiadvány, amint azt betűtípusai egyértelműen bizonyítják, a kassai nyomda terméke (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Cf. –, 2524, 2550

Budapest Acad ② – Budapest Univ ①

2469

ALAUDA, Josephus: In solemnitate nuptiarum, quas... Marcvs Horvath Stansith de Gradecz etc. sponsus et... Sophia Mariassi de Marcusfalva etc. sponsa, ... comitatus Scepusien(sis) non postremorum luminum et columnum... Balthasar Horvath Stansith de Gradecz, haereditarii in Neer, Svabotz... filius... et Johannis Mariassi de Marcusfalva ibidem et in Batisfalva... haereditarii... filia... MDCLIII mens(e) Febr(uarii) die 9. celebrare constituerunt, carmen hoc ad contestandam observantiam... adaptare et offerre voluit Josephus Alauda in... civitate Leutschovien(sis) iudicii juratus assessor. [Leutschovia] (1653) [Brewer.]

A* = [4] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 787 – Čaplovič 992

Lakodalmi vers. – A nyomtatvány Horváth Márk és Máriaassy Zsófia 1653. február 9-én tartott esküvőjére készült. Alauda köszöntő költeménye a címlevél után külön cím nélkül következik.

Josephus Alauda (1610 k.–1664) 1628–29-ben Wittenbergben folytatott tanulmányait követően szülővárosában, Lócsén lett iskolai konrektor és a Thököly grófok (István és Zsigmond) nevelője. 1641-től tanácsos, 1655 és 1660 között pedig bíró volt ugyanitt (vö. Hain Gáspár Lőcsei krónikája. Lőcse 1910–1913, 379, 260 etc.).

A nyomtatási hely nélkül megjelent kiadvány a betűtípusok és díszek alapján a lőcsei műhelyben készült (Pavercsik Ilona megállapítása).

Budapest Univ ①

2470

(Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1654. Leutschau 1653 Brewer. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 2273!

2471

EPITHALAMIA in nuptias secundas... Sigismvndi Moes h(oc) n(omine) 2di... civit(at)is Caesareof(orens)is civis primarij cum... Anna... Stephani Schmitz, civis quondam Varaliens(is) primarij relicta vidua anno 1653 die 23. Febr(uarii) celebrantis, contexta ac oblata ab alumnis scholae Caesareofo(ens)is. (Leutschoviae 1653) e typographo[!] Breveriano.

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn., init.

OSzKÉvk 1960: 182–183 – Čaplovič 994

Lakodalmi versek. – A nyomtatványt Sigismundus Moes késmárki patriciusnak és Stephanus Schmitz szepesváraljai polgár özvegyének, Annának 1653. február 23-án tartott menyegzője alkalmából készítették a késmárki iskola tanulói. A címlevél hátán Aurelius Augustinus és Aristoteles-idézet olvasható. A főrészen a következő szerzők köszöntötték az ifjú párt: (1) *Johann Conradi Trans., cantor schol. Caesareof.* – (2) *Georg. Ratai, 4tae class. aud. Sil.* – (3) *Balthasar Wybierski Siles.* – (4) *Martinus Colatius Cr. Siles.* – (5) *Isaacus Göts Schem.* – (6) *Michael Guhr Caesareofores.* – (7) *Georg. Gretcovius Siles.* – (8) *Adamus Brestovinus, Siles.* A nyomtatványt aláírás nélküli német nyelvű *Ratsel von den Hochzeitsleuten* zárja.

E kiadvány egyetlen példányát Fazakas József ismertette (OSzKÉvk 1960: 182–183). Az ő leírását vette át Ján Čaplovič (994).

Budapest Nat ①

2472

[HELTAI Gáspár]: Poncianvs tsaszar historiaia mikeppen az ő fianak Dioclecianusnak hét böls és tudós mestereket fogada, kik azt tanitanák az hét nemes tudományokra. ... Lötsen 1653 Brever Lörintz.

A⁴-O⁴ = [56] fol. – 4° – Orn., init.

RMK I 872 – Čaplovič 997

Regényes elbeszélések. – A kiadás előszava, az elbeszélés szövege és beosztása megegyezik az 1633-i kiadásával (1571). Az utolsó levél rektóján lévő vers kezdősora: *Az asszonyok tudom haragusznak.*

Újabb szemelvényes szövegkiadása: az 1573. évi bécsi editio alapján: Magyar elbeszélők 16–18. század. Válogatta Gyenis Vilmos és S. Sárdi Margit. Bp. 1986, 7–39, 1057–1059.

Cf. 314*!; 1571; –, →

Budapest Nat cop. (Cluj-Napoca) – Cluj-Napoca Univ ②* – Târgu Mureş ①

2473

HEYDEN, Sebald: *Formulae puerilium colloqviorum Germanico-Latino-rum pro primis tyronibus scholae Norinbergicae per Sebaldum Heiden, eorundem praeceptorem conscriptae, nunc denuo addito idiomate Hungarico in lucem editae...* Leutschoviae MDCLIII typis Laurentij Breveri.

A⁸-D⁸ = [32] fol. – 8° – Orn.

RMK II 788 – Čaplovič 995 – Dézsi: Suppl 80

Latin beszédgyakorlatok német és magyar értelmezéssel. – A címlapon Sebald Heyden verse *Ad nasutum lectorem*. A fő rész 27 fejezetben különböző alkalmakra két-két tanuló beszélgetését tartalmazza. A kötetet latin, német és magyar nyelvű *Nomenclatura de homine et omnibus partibus ejus exterioribus et interioribus* zárja.

A fő rész a beszédgyűjtemény korábbi magyar nyelvű kiadásai közül az 1527-i (8) és 1531-i (11) krakkói kiadások tartalmával és beosztásával mutat rokonságot, de mind a német, mind a Sylvester János-féle magyar szövegben jelentős változtatások figyelhetők meg a korabeli nyelvéllapotnak megfelelően. Közülük néhányra Dézsi Lajos is felhívta a figyelmet (ItK 1897: 67). A változtatások nem egyeznek az 1638. évi nürnbergi kiadással (1738).

Cf. 8!; 1626; 1738, –, 2583, →

Budapest Nat ①

2474

[1] PRACTICA arithmetica, azaz számvető tabla, melyben minden-fele adásról és vételről való bizonyos számoknak summáját hamar és készen fel-találhatni. A Pythagoras tabljából, (kit más nével Olasz practicának is hinak) számláltatott és irattatott. – [2] Nyereség osztó tabla, melyben az egy társaságban lévő kereskedő avagy osztozó személyek közöt kinek kinek az nyereségből való illendő részét hamar meg-vethetni és számlálhatni. Lötsen 1653 Brever Lörintz.

$A^6 - T^6 V^{5+1} = [119]$ fol. – 12° – Orn.

Sztripszky I 2004/210[recte 211] — MKsz 1882: 85 – Čaplovič 993

Szorzó- és kamatszámító táblák. – E nyomtatvány tartalma és beosztása megegyezik a korábbi lőcsei kiadással (2183), de attól eltérően a 100 és 1000 között levő kerek százas számok szorzatait is megadja.

A mű szerzője Julius Caesar Patavinus 1600 körül élt filozófus és matematikus volt.

E kiadást először Szabó Károly írta le 1882-ben már bibliográfiája megjelenése után (MKsz 1882: 85).

Cf. 1063!*, 2183, –, 2506, →

Budapest Acad ① – Budapest Nat ② – Martin MS ②*

2475

[RÁKOSI András:] Tvkör, melly az aszszonyoknak görög Simonides irasabol az Caea szigetében lakó aszszonyokról irattatott 1627. esztendőben [Lőcse] (1653) [Brewer].

$A^4 B^4 = [8]$ fol. – 4° – Init.

ItK 1984: 470–480 – Čaplovič 2582a

Oktató vers az asszonyokról. – A külön címlap nélkül készült nyomtatvány a vers címének közlése után nyolc versszak terjedelmű bevezetővel kezdődik. Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Nemes ifjúságnak ékes virágának...* Ezután tíz részben jellemzi a szerző Simonides alapján az asszonyok természetét. Ezek latin címe a következő: 1: *Primum genus mulierum ex setosa sue* – 2: *Secundum ex vulpe silvestri* – 3: *Tertium ex cane rabiosa* – 4: *Quantum ex terra jacenti* – 5: *Quintum ex mari instabili* – 6: *Sextum ex asino pigro* – 7: *Septimum ex maligna mustella* – 8: *Octavum ex equulo phalerato* – 9: *Nonum ex simia turpi* – 10: *Decimum ex ape benedicta*. Végül *Epidosis* közli a vers íratásának körülményeit: *Ezerhatszáz felett, hogy folyna huszonhét, áldozó szép hetében, ez nagy bölcs íráson, Homoron szent Pálon álmélkodván szívenben.* A nyomtatványt *Ad livorem* című latin vers zárja. Végül kolofon áll a következő szöveggel: *Nyomtattatott 1653. esztendőben.*

Szövegkiadás: 1–74. versszak az 1733. évi budai kiadás alapján: RMKT XVII/8 299–305, 586–588. A 75–110. versszak e kiadás alapján: ItK 1984: 474–477.

E mű jelenleg ismert legkorábbi kiadását Borsa Gedeon írta le először (ItK 1984: 470–480). Megállapította, hogy a lőcsei Brewer-nyomda terméke. Összevetette a későbbi, 1702. évi bártfai, ill. az 1733. évi budai kiadással. Feltételezte, hogy ennek a katolikusellenes asszonycsúfoló éneknek a szerzője az a Rákosi András lehetett, aki 1613-ban Homoródszentpálon a Kornis család birtokán írta a későbbi, 1638-ban napvilágot látott *Szép história egy pharisaeus és egy publicánusnak imádságáról* című bibliai történetét (1726). A *Tükör* című írását a Kr.e. VII. sz. második felében élt amargoszi (és nem keosi, mint a címből következne) Simonides költeménye alapján készítette az eredeti szöveg teljes átköltésével, kibővítésével és magyar körülményekre való alkalmazásával (vö. RMKT XVII/8 586–588).

Cf. –, →

Budapest Nat cop. – Martin MS ①

2476

SARTORIUS, Johann: Letzter Ehren-dienst dem... Herrn Samuel Dürnern, gewesenem... Seelen-Hirten der deutschen Gemeine in der königlichen Frey-Stad Eperies in Ober-Vngern geleistet den 19. Augusti des 1653sten Jahres... bey ansehnlicher... Versamlung durch Johannem Sartorium Eperiensem, Dienern am Wort Gottes daselbst. Jetzo aber auff sehnliches Begehren der hinterlassenen... Fraw Witwen zum Druck verfertigt... Leutschaw (1653) [Brewer].

A⁴–D⁴, []² = [18] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 789 – Caplovič 998

Német nyelvű gyászbeszéd latin nyelvű gyászversekkel. – A címlapon bibliai idézet. A címlap hátán a szerző ajánlása *Denen... Herren... Richter und Rat der königlichen freien Stadt Eperies, auch denen... Herren Vormündern und erwählten christlichen Gemeine* szól. A *Dedicationsschrift* az elhunyt Samuel Dürner, az eperjesi német evangélikus gyülekezet első papjának végrendeletéből is közöl részleteket. Az *Im Namen Jesu!* címmel kezdődő prédikációt Johannes Sartorius evangélikus másodpap mondta el Dürner temetésén, 1653. augusztus 19-én. Bibliai textus helyett a *Herzlich tut mich verlangen* kezdetű halotti ének első versszakát magyarázza a prédikációban. Maga a gyászbeszéd is tartalmaz további verses részeket. A *Personalia* az elhunyt részletes életrajzát adja. A prédikációt német (*Klag- und Trostschrift Petri Eisenberges über den unverhofften tödlichen Hingang seines lieben Seelsorgers*) és latin nyelvű versek zárják, szerzőik: *Martinus Wagner, superintend. et pastor Bartph. – Martinus Madarasz, p. Ungar. ecclesiae Eper. – Johannes Seredi – Johannes Matthaeides jun., n. t. Eper. recitor – Georg Curiani C. – Wenceslaus Johannides – Affinis L. F. C.*

Az eperjesi származású Johann Sartorius tanulmányait Besztercebányán, Thornban és Königsbergben végezte. Hazatérve Eperjesen lett rektor, 1649-től másodpap, 1662-től elsőpap. Része volt az itteni iskola kollégiummá fejlesztésében. Az 1673-as száműzetés után Wittenbergben volt lelkész.

Budapest *Nat* ③* – Prešov *Ev* ①

2477

[1] [TRANOVSKÝ, Jiřík: *Písňe duchovní... vydané od kněze Jiříka Tranovského...*] [2] (Kratke modlitby, s Swateho Pisma wybrane a na každý deň vzytečné k vzywanij: tolikež y spowednj a priwelebbe swatostj modlitby pridane. W Lewoči 1653 Wawřinec Brewer)

[A⁸] B⁸–V⁸ W⁸ X⁸–Z⁸, Aa⁸–Vv⁸ Ww⁸ Xx⁸–Zz⁸, Aaa⁸–Eee⁸ = [28] + 753 + [19] + 47 + [1] pag. – 8° – ♪, orn., init.

Knihopis 16.305, – Knihopis 5832 – Čaplovič 999

Evangelikus énekeskönyv biblikus cseh nyelven. – Az énekeskönyv negyedik kiadása. A kollációnál figyelembe vett példányok (Bratislava *Acad*, Praha *Nat*) a „B” füzet második levélével kezdődnek. A részletes leíráshoz használt turócszentmártoni példány alapján – amely a „C” füzet elejétől maradt fenn – megállapítható, hogy a főrész tartalma és beosztása megegyezik az 1639. évi lőcsei kiadással (1780). A III. részt *Appendix* követi, amelyben különféle alkalmakra szóló énekek találhatók. Ezután *Přídavek zialmův Starého y Nového zákona* (Az Ó és Újszövetség zsoltárainak todaléka) következik, majd a *Versíkové, kteréž se mistry před čítáním collect užívají* (Versikék, amelyeket helyenként a collecták olvasása előtt használnak). Az Aaa^{7b} levéltől a „Bbb” füzet végéig tart a *Registřík na písňe kancyonálu tohoto*, az egész énekeskönyv betűrendes mutatója. A Knihopis (16.305 és Čaplovič 999) szerint az olmtüzi példányban ezt követi önálló címlappal és Čaplovič szerint folytatólagos füzetjelzéssel a *Kratke modlitby* (Rövid imádságok) című rész, ennek végén a 47. lapon *Registrum aneb poznamenánj pořádně všech modliteb v této knížce* (Az ebben a könyvben található összes imádság regisztruma avagy mutatója). A Knihopis a függelékét önállóan is leírta (5832).

Cf. 1655, 1780, 2195, –, →

Bratislava *Acad* ② – Budapest *Nat* cop. (Martin) – Martin *MS* ③ – Praha *Nat* ②

2478

[1] UJ ÉS O kaleldariom[!] ez Christus születése után nagyon fenyegető 1654., melybe á havak, hetek es innepek, planéták járási, aspectusok és időknek folyási, Napnak es ejnek hossza, Nap fel-támadása és le-nyugovása meg-található, melly mostanra irattatott Ne ubarth Chri-

stop h, theologus és astrologus által. – [2] (Astrológiai vizsgálás az mi Iovözitönknek[!] születése után való 1654. melyben az fő aspectusoknak, és a... Napnak fogyatkozását, folyását... meg-magyaráz es nagy szorgalmatossággal le-ir Neubarth Christoph theologus és astronomus.) Lötsén [1653] Brever Lörintz.

A⁸–E⁸ = [40] fol. – 16° – Orn.

MKsz 1929: 220 – Čaplovič 996

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A naptárrész beosztása megegyezik az 1651. évre szóló lőcsei naptárával (2333). A hónapversek januári incipitje: *Orvoslan most jó*. Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon fejezetei: *Első rész. A 4 különböző kántorokról és természet szerint való közönséges esetekről I. A télről – II. A tavaszról – III. A nyárról – IV. Az ősztől – Második rész. A betegségekről – Harmadik rész. Ez esztendőben lévő eklipszisekről, de kivált-képpen a nagy látható napbéli sötétségről és jelenésről – Negyedik és utolsó rész. A hadi dolgokról és más természet szerint való esetekről. A Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is című vásárjegyzék után a Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól zárja a kiadványt. A krónika az 1653. év eseményeivel fejeződik be, és az 1652. augusztus 26-án kelt bejegyzést helyreigazítással együtt közli (vö. 2420).*

Cf. 1650!

Budapest Nat ①

2479

HONORI illvstrissimi ac reverendissimi principis Georgii Lippay, archiepiscopi Strigoniensis, locique eiusdem comitis perpetui... cvm primum lapidem Basilicae Divi Francisci Xaverii, ... Indiarum apostoli in... Trenschiensi civitate poneret idem... princeps, collegium Societatis Jesu ibidem debitaе observantiae ergo dabat in scenam. Tyrnaviae MDCLIII typis Academicis, per Philippum Jacobum Mayr.

[]² = [2] fol. – 4° – Orn.

Sztripszky II 2561/109 ← MKsz 1895: 341 – Čaplovič 1958

Iskoladráma programja. – A darabot a trencsényi jezsuita kollégium tanulói 1653-ban mutatták be abból az alkalomból, hogy Lippay György esztergomi érsek elhelyezte a Xavéri Szent Ferenc tiszteletére építendő trencsényi templom alapkövét. A dráma *Prolusio*-ból és VII *Introductio*-ból áll, amely Xavéri Szent Ferenc példájával az isteni gondviselés munkálását mutatja be az igaz hit megerősítése érdekében.

1653-ban Trencsénben Viszocsáni István volt a *poeta* (Lukács: *Catalogi personarum* III 363). Minden valószínűség szerint ő tekinthető e darab szerzőjének. A trencsényi templomot

1653 és 1657 között építették a jezsuiták, amely a jezsuita rend feloszlatását követően 1776-tól a piaristáké lett (vö. Suopis pamiatok na Slovensku III. Bratislava 1969, 307).

Budapest *Nat* cop. – Wien *Nat* ①

2480

WOLPHIUS, Joannes: Hvgaria, alias Pannonia perorata panegyricae, proponens palatinatvm, praesidia, politias, populumque Hungaricum, praecipue Posoniensem ita artificiose, ut omnes dictiones totius orationis ab una tantum litera P. incipiant... judici, consulibus... totique communitati... civitatis Soproniensis... strenae loco novi anni MDCLIV... consecrata a Joanne Wolphio, p[oe]ta l[aurea] c[oronato]. Tyrnaviae [1653] typis Academicis. – [Viennae MDCLII Cosmerovius]

A₁ + A₂₋₄ B¹ C² = [1+9] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 809 – Čaplovič 1959

Dicsőítő beszéd. – E nyomtatvány az 1652-ben Bécsben, Cosmerovius nyomdájában kiadott *Pannonia perorata panegyricae* című, IV. Ferdinándnak ajánlott mű (RMK III 6316) címlapkiadása. Miként V. Ecsedy Judit a korábbi szakirodalomtól eltérően (RMK II 809, Čaplovič 1959) megállapította, csak a címlapja készült a nagyszombati nyomdában, a könyv törzse megegyezik az említett bécsi nyomtatványával (MKSz 1996: 371–372. Vö. RMK III 6316 és RMK III 7634).

A beszéd minden egyes szava „P” betűvel kezdődik. Wolphius először Pannoniáról, majd Pozsony városáról értekezik. Szól Pannonia bőségéről, felsorolja legfőbb méltóságait. Név szerint dicsőíti mecénását Pálffy Pál nádor, pozsonyi főispánt. Hasonlóképpen lelkesen írja le Pozsonyt is, de elutasítván szól az országot elárasztó idegenekről és rossz szokásairól. A nyomtatványt *Pegasus poeticus prosopopoeicus* címen disztichonokból álló latin vers zárja. Ennek is minden szava „P” betűvel kezdődik.

Kérdéses, hogy a szerző azonos-e azzal a Joannes Wolphiusszal, aki előbb Vízkeleten volt evangélikus lelkész, majd 1625-ben rektor Kassán, ahol több művét is kinyomtatattatta (1338, 1339, 1365). Az azonosításnak ellene mond a korábbi munkáinak megjelentetéséhez képest a nagy időkülönbség, mégis valószínűnek látszik, mivel Wolphius ebből a kiadványából és más Nagyszombatban megjelent munkájából is küldött tiszteletpéldányt a kassai előjárónak (2481).

Feltételezhető, hogy a címlevelet azért nyomtatták ki újra Nagyszombatban, hogy a szerző a még megmaradt példányokat új ajánlással ellátva hozhassa forgalomba. A nyomtatvány Nagyszombatban utánnyomtatott címlapjának két változata ismeretes. A Szabó Károly által leírt (RMK II 809) és fent idézett cím szerint Wolphius művének címzettjei a soproni előjárók voltak („A” variáns). A címlap másik változatán viszont *Danieli Eszterhazy de Galanta equiti aurato, ... consiliario...* címzett ajánlás olvasható („B” variáns).

Szabó Károly a címben található 1654. évszám alapján erre az évre tette e nyomtatvány megjelenését (RMK II 809), Ján Čaplovič szerint már 1653 végére elkészült (Čaplovič 1959).

Fennmaradt ugyanis Joannes Wolphius 1653. december 20-án Csejتن kelt levele, amelyben megküldte e művének egy példányát Kassa város vezetőinek is (MKSz 1888: 249, Kemény Lajos). Elképzelhető, hogy Wolphius Kassára olyan példányt küldött, amelynek címlapján a kassai városi vezetőknek szóló ajánlás szerepelt. Ez a harmadik változat azonban csak feltételezés, ebből példány nem ismeretes.

Budapest Nat ②* („A”) – Martin MS ① („B”) – Pannonhalma ②

2481

(Wolphius, Joannes: Oratio Dominica nunc in lingvis ultra quinquaginta typis exornata. Tyrnaviae? 1653 typ. Academicis.)

Caplovic 1960 ← MKSz 1888: 249

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Több nyelvű Miatyánk.

E ma már ismeretlen nyomtatvány emlékét összeállítójának, Joannes Wolphiusnak Csej-téről a kassai tanácshoz intézett, 1653. december 20-án kelt levele őrizte meg (MKSz 1888: 249). E levél kíséretében a következő két művét küldte meg Kassára: *descriptionem Hungariae artificiosam et orationem dominicam, quam ante aliquot annos in lingvis vigintiquinque expresseram, nunc in lingvis ultra quinquaginta typis exornatam*. Közülük az első mű példányból is ismeretes. *Hungaria, alias Pannonia* címmel 1652-ben Bécsben jelent meg (RMK III 6316), 1653-ban pedig Nagyszombatban készült hozzá új címlap (2480). Az idézett levélből megalapozottan lehet következtetni a több, mint ötvennyelvű, köztük minden bizonnyal magyar nyelvű Miatyánkot is tartalmazó kiadvány 1653. évi kiadására. Példány hiányában azonban nem dönthető el, hogy Bécsben, Nagyszombatban vagy másutt nyomták-e.

A levél szerint néhány évvel korábban kinyomtatott huszonöt nyelvű Miatyánk Caplovic szerint a XVII. század első felének végén jelenhetett meg Pozsonyban, Trencsénben, Nagyszombatban, esetleg Kassán (2581). Megjelenéséhez Wolphius idézett levele alapján nem fér kétség. Kérdéses azonban, hogy volt-e benne magyar nyelvű rész, bizonytalan a kinyomtatás ideje, nyomtatási helyként pedig elsősorban külföldi, főként bécsi nyomdák jöhetnek számításba.

2482

[COMENIUS, Joannes Amos]: Animae sanctae aeterna regna cum triumpho ingredientis beatum satellitium, operum bonorum exercitus. Ad... Lavrentium de Geer Amsterdamensem chari genitoris sui, ... Ludovici de Geer senioris obitum... pie lugentem. Patakin Hungarorum MDCLIII typis principis Transylvaniae, Georgius Renius.

A⁴ B³ = [7] lev. – 4°

RMK II 790

Gyászbeszéd. – A címlevél hátlapján bibliai idézet olvasható. *Nobilissime vir, Laurenti de Geer et vos, reliqua inclyti patris inclyta propago* megszólítással kezdődik Joannes Amos Comenius gyászbeszéde, amelyet nevének feltüntetése nélkül Magyarországon adott ki jötevőjének, Ludovicus de Geerneknél 1652 júniusában bekövetkezett halála alkalmából. 16 pontban méltatja pártfogója érdemeit: elsősorban a nagylelkűséget és az adakozást. Külön kiemelte a cseh exulánsoknak nyújtott segítségét.

Szövegkiadása: ODO 1957, pars III, col. 1051–1063. Ezt a változatot a de Geer-ház rövid genealógiája egészíti ki *Genealogicum* címen, amely a Patakon kiadott eredeti szöveg ma fennmaradt példányaiban nem található.

E név nélkül megjelent gyászbeszédéről tartalma alapján Szilágyi Sándor állapította meg, hogy szerzője Comenius (MKsz 1886: 18). Ludovicus de Geer holland patricius 1642 és 1648 között segítette őt pánszofiában és didaktikában folytatott tanulmányaiban és művei megjelentetésében. A gyászbeszédben említett erények sorrendje alapján e művet Otokar Chlup Joannes Ludovicus Vives *Satellitium animi, sive symbola principum institutioni potissimum destinata* (Lugduni 1544) című, több kiadást megért művével rokonította (ODO 1957, III 135).

Bratislava Acad ① – Budapest Nat ②*

Comenius, Joannes Amos: *Leges bene ordinatae scholae*. Patakin 1653. = Appendix 209

2483

(Comenius, Joannes Amos: *Praecepta morum in usum juventutis collecta anno 1653*. Patakin 1653 typ. principis. 8°)

MKsz 1928: 90

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Erkölcsei oktatás.

E példányból ma már ismeretlen nyomtatványra maga Joannes Amos Comenius több helyen utalt. Így pl. 1654-ben elmondott *Oratio valedictoria*-jában (2547 115. pag.) az erkölcs csiszolása érdekében kiadott művei között szerepel: *libellus anno superiore (sub titulo Praecepta morum) typis exscriptus*. 1661. december 10-én Montanushoz írott levelében a *Praecepta* ezen kiadásának nyolcadrését alakjára is utalt (*Scriptorum catalogus, qui vulgo dicitur Epistula ad Montanum*. Amszterdam 1662 = Comenius: *Opera omnia* I. Praha 1996. 28). Harsányi István ezért joggal feltételezte, hogy e nyomtatvány 1653-ban valóban megjelent Patakon (MKsz 1928: 90).

Címe és tartalma Comenius pedagógiai munkáinak gyűjteményes kiadása alapján (Amszterdam 1657 = RMK III 6357) rekonstruálható. 16 fejezetben, pontokba szedve sorolta fel az ifjúság mindennapi életére vonatkozó szabályokat.

Szövegkiadása: VSJAK IX 71–84 – ODO 1957, p. III. col. 776–783 és tom. III. 119–120. – Magyar fordítása Kovács Gyulától: Comenius Magyarországon. 285–295.

Cf. –, →

2484

[COMENIUS, Joannes Amos]: Vestibuli et Januae linguarum lucidarium, hoc est nomenclatura rerum ad autopsiam deducta. [Patakin] MDCLIII [typ. principis].

A⁸ = 16 pag. – 8° – 1 ins., mult. ill., orn.

J. A. Comenius. Die Ausgaben des Orbis sensualium pictus. Eine Bibliographie. Bearbeitet von dr. Kurt Pilz. Nürnberg 1967, 72–76.

Illusztrált iskolai enciklopédia próbanyomata. – E nyomtatvány Joannes Amos Comenius 1658-ban Nürnbergben megjelent nagy hatású *Orbis pictus*ának próbanyomata. A címlapot fametszet díszíti Comenius szokásos jelmondatával. A címlével hátlapján két bibliai idézet áll. Comenius *Lectoribus* s. című előszava jelentéktelen változtatásoktól eltekintve azonos az *Orbis pictus* említett kiadása előtt olvashatóval. Az előszót követően egy *In-vi-ta-ti-o* felíratú metszet vezet be tanító és tanítvány rövid, tíz pontból álló beszélgetését. Ezután *Alphabetum vivum, vocale, pictum* címmel szimbolikus ábécé olvasható, amely a betűket egy-egy állat rajzával és hangjának jelölésével szemlélteti. A főrész négy fogalmat magyaráz *I. De-us, II. Mundus, III. Coe-lum, IV. Ig-nis*. Sorrendjük megegyezik Comenius tankönyveinek (*Vestibulum, Janua*) beosztásával. Ezeket a címet szemléltető kép és magyarázat követi. Minthogy a 16. lap alján őrész nem található, valószínűnek látszik, hogy a próbanyomat terjedelme csupán egyetlen ív volt.

Hasonmás kiadás: Acta Comeniana XVI. 1957, I 35–42, George Henry Turnbull tanulmányával – Bakos József: A Vestibuli et Januae Lucidarium pataki kiadásának újabban felfedezett töredékeiről. Az Egri Tanárképző Főiskola Füzetei 450. Eger 1966, 523–528.

Szövegkiadás: Comenii Opera omnia 17. Edidit Jaromír Červenka. Praha 1970, 34–52, 272–278.

Ez a próbanyomat újabb bizonyítéka annak, hogy az *Orbis pictus* latin szövegét Comenius már magyarországi tartózkodása alatt elkészítette. Előszavában elmondja, hogy könyvében a legfontosabb alapismeretek szemléltetésére törekedett, ezáltal akarta megkönnyíteni az olvasás, a latin és az anyanyelv elsajátítását. A *Lucidarium* Comenius életművében való elhelyezésével és jelentőségével, a képeknek és a szövegnek az *Orbis pictus*-szal való összehasonlításával George Henry Turnbull foglalkozott (i.m.). E nyomtatási helyének feltüntetése nélkül megjelent kiadványt sárospataki nyomtatványnak tartotta. Később Helmut Rosenfeld tévesen a nürnbergi Michael Endter munkájának ítélte és feltételezte, hogy a címlapon látható MDCLIII évszám a kézirat elkészültének idejét jelenti, s a kinyomtatásra 1657-ben került sor (*Archiv für Geschichte des Buchwesens* 1964: 877–898).

A betűtípusok alapján azonban egyértelműen bizonyítható, hogy a *Lucidarium* a sárospataki nyomdában készült (V. Ecsedy Judit megállapítása). A sárospataki nyomdász, Georgius Renius már korábban is próbálkozott Comenius tankönyveinek szemléletessé tételével. Így például három anatómiai metszettel illusztrálta már az *Eruditionis scholasticae pars II. Janua* című 1652-ben ugyancsak Sárospatakon megjelentetett munkát is (2430). A teljes és így igényes *Orbis pictus* kinyomtatására azonban a helyi nyomda nem volt felkészülve, így azt Comenius csak évekkel később, 1658-ban, a közben elkészült német fordítással együtt tudta megjelentetni Nürnbergben (J. A. Comenius: Die Ausgaben des Orbis sensualium pictus. Eine

Bibliographie. Bearbeitet von dr. Kurt Pilz. Nürnberg 1967, 76–86). Comenius már 1653-ban is elégedetlen lehetett a *Lucidarium* címmel, ugyanis valószínűleg tőle származik az a schef-feldi példány címlapján olvasható kézírásos megjegyzés, amely így korrigálta a cím első felét: *Encyclopaediola sensualium ad ocularem demonstrationem deducta*.

A *Lucidarium* nyomdai korrektúrájának töredékét őrizte meg az 1655-ben Sárospatakon megjelent *Compendium doctrinae Christianae* című munka (2604) Sárospatakon őrzött példányának kötéstáblája. E töredéket adta ki és ismertette Bakos József (i.m.). Ez az A₁ és A₅ leveleket, valamint az A₂ levél rektó lapját tartalmazza. Rajtuk a *Lectoribus* s. címzett előszó fele és az *In-vi-ta-ti-o* olvasható. A fennmaradt teljes példánnyal való összevetésből kitűnik, hogy a végleges változatban a nyomdász az előszóban nemcsak a sajtóhibákat javította ki, hanem teljesen újraszedte annak szövegét és a végére is más nyomdai díszet rakott.

Sárospatak Ref ③ (korrektúra példány) – Sheffield Univ ①
Editio facsimile

2485

[1] EXEMPLAR reconciliationis cum Hvngaris factae 23 Junij anno 1606., nec-non conditiones pacis Turcicae. – [2] (CONDITIONES pacis inter Romanorum et Turcicum imperatorem, Rvdolphvm II. et Hehomatem I. sultanum, ut illae anno superiori 1606. inter utrosqve tractatae et conclusae sunt.) – [3] (Incipiunt ARTICULI regni Hungariae in diversis generalibus diaetis per status et ordines ejusdem regni Hungariae conditi, ac per suas majestates regias confirmati, ab anno millesimo sexcentesimo octavo usq(ue) ad novissimam diaetam anni millesimi sexcentesimi quadragesimi noni.) Patakiné 1653 typ. principis, Georgius Renius.

A⁶–Z⁶, Aa⁶–Zz⁶, Aaa⁶ Bbb⁶ Ccc¹ = [2] + 582 pag. – 2° – Orn.

RMK II 791

Az 1606. évi bécsi és zsitvatoroki békekötések szövege és magyar országgyűlési törvény-cikkek gyűjteménye. – A kiadvány első részét az 1606. évi bécsi béke szövege alkotja (vö. 2092). A második és harmadik rész önálló belső, de impressumadatokat nem tartalmazó címlappal kezdődik. Előbb az 1606. évi zsitvatoroki béke latin nyelvű szövege olvasható, majd az 1608, 1609, 1613, 1618, 1622, 1625, 1630, 1635, 1638, 1647 és 1649. évi magyar országgyűlések törvénycikkei.

A kiadványban közölt törvényszövegeket és magyar fordításukat más kiadások alapján ld. Magyar Törvénytár 1526–1608. évi törvénycikkek. Fordították Kolosvári Sándor és Óvári Kelemen. Bp. 1899, 958–995 – Magyar Törvénytár 1608–1657. évi törvénycikkek. Fordították Kolosvári Sándor és Óvári Kelemen. Bp. 1900, 1–577.

Ez a kiadvány a sárospataki nyomda legnagyobb terjedelmű munkája. Tipográfiai kiállítását Takács Béla külön is méltatta (A sárospataki nyomda története. Bp. 1978, 33). II. Rákóczi György 1653-ban Váradon az 1570 és 1653 között tartott erdélyi országgyűlések törvénycik-

keit is kinyomatta (2499). Nyilván hasonló gyűjteményt akart létrehozni e munkával Magyarországon is. A magyar országgyűlések törvénycikkei korábban ugyanis csak önálló nyomtatványként jelentek meg külföldön. A békekötések eredeti szövege RMK III 1026 vö. még RMK III 1048. Az 1608. évi törvények: RMK III 1053; 1609: RMK III 1070; 1613: RMK III 1119; 1618: RMK III 1208; 1620: RMK III 6114; 1622: RMK III 1346; 1625: RMK III 1368; 1630: RMK III 1449; 1635: RMK III 1509; 1638: RMK III 1536; 1647: RMK III 1675; 1649: RMK III 1717.

Cf. 2092, –

In 41 bibliothecis 67 expl. – Budapest Acad, Nat, Univ – Cluj-Napoca Univ – Debrecen Ref, Univ – Martin MS – Praha Nat – Sárospatak Ref – Szeged Univ – Wien Univ – etc.

2486

MEDGYESI Pál: Erdel' s' egesz mag'ar nep eg'más után tsak hamar hamar érkezett harmas jajja 's siralma' mell'el e' ket keseredett hazat amaz halhatatlan emlekezetü három fejedelmi embereknek, néhai nag' Rakoci G'örg'nek, Erdél' országának fejedelmének, Mag'ar ország sok részeinek vranak... 1649-ben... januariusnak 10. napján; es az után tsak hamar az ö... fiának... néhai Rakoci Sigmondnak 1652-ben... aprilisnek 28-dik napján; ennek-felette az előtt 1648-ban... martiusnak 29-dik napján... néhai eöreg grof Betlen Istvannak, gyula-fejérvári... házoktul a' sirban megindításokkor siratta s' sirattatta Medg'esi Pál. Sáros Patakon MDCLIII az ö Nag'ságok typographiájokban.

(?)⁴ B⁴–K⁴ L² = 84 pag. – 4°

RMK I 873

Gyászbeszédgyűjteménye. – A művet *Fényes és méltóságos fejedelemnek, Rakoci Györgynek, Erdély Országának fejedelmének*... ajánlotta Sárospatak, 1653. január 25-i keltezéssel Nagyságodnak alázatos, igaz hűségű szolgálja s híve, Medgyesi Pál. Ezután következik a három gyászbeszéd: *Erdély s egész magyar nép egymás után csakhamar érkezett hármajajja's siralma. Elő prédikáció, mely tétetett... januáriusnak 10-dik nap. 1649-ben Fejérvárrott, a néhai fejedelemnek, Nagy Rakoci Györgynek... teste felett, ki elnyugott az Úrban Fejérváratt 11. Octobris 1648-ban, életének 55-dik, fejedelemségének pedig 18-dik esztendejében; eltemettetett ugyan Fejérváratt, az öreg templomban 10. Januar. 1649-ben.* – Második prédikáció... néhai Rakoci Sigmondnak teste felett, ki minek utána... Henriethat, ... Frideriknek... elector fejedelemnek... kisebbik leányát... házastársul magának hozatván, és vele csak három holnapig lakhatván, Patakon nagy keserűséggel eltemette volna; azután maga is... következő februariusnak 4. napján 1652 Fogaras várában... a boldog halhatatlanságra költözött életének 29-ik esztendejében. Temettetett el Fejérváratt az öreg egyházban... méltóságos atyja mellé 38 [28!]-dik April 1652-ben. – Harmadik prédikáció... néhai öreg gróf Betlen Istvannak teste felett Fejérváratt 29 Martii 1648-ben, ki romlandó testének megavult sátorát letévén boldog s romol-

hatatlan halhatatlansággal felöltöztetett 10. Január. 1648-ben, Etsed várában, életének 66-dik esztendejében. Temettetett pedig Fejérvárat az öreg egyházban 29. Martii 1648-ben. Az utolsó lapon a *Vétkes nyomtatások* című sajtóhibajegyzék olvasható.

A három főrangú halottról elmondott prédikációját a szerző 1652-ben, Rákóczi Zsigmond halála után állította össze gyűjteménnyé. Medgyesi ekkor Lórántffy Zsuzsanna udvari papja volt Sárospatakon.

A szerző könyve nyomtatásával nem volt megelégedve, amint az az utolsó lapon, a *Vétkes nyomtatások* után olvasható megjegyzéséből is kitűnik: *Ezekon kívül is vannak holmi aprólékosok, ennekfelette helytelen virgulák, accentusok, punctok. Végezetre az y-nal én a régi magyar írásnak állapotja szerént nem akarván élni, csak horgas vonétással jegyzettem meg fenn a négy lágy betűket, a gy, ly, ny, ty, így: g', l', n', t', amint a régi nyomtatásokban is vagyon, mellyet a nyomtató vagy nem vévén jól eszében, vagy az akkor alkalmailan betű miatt nem követhetvén, olyan helyen szakasztásokat ejtett azon egy szókbán, mellyel igen megdísztelenültek s nehezebb olvasókká lettek azok.*

A *Hármas jaj* még ugyanabban az évben Váradon is megjelent (2504), 1658-ban pedig Medgyesi újabb prédikációival együtt ismét kinyomtatták Sárospatakon (RMK I 934).

Bartók István abból a szempontból elemezte Medgyesi prédikációit, hogyan érvényesülnek bennük a szerző korábban megjelent szónoklattanának (2310) elvei (204–208).

Cf. –, 2502, 2504, →

Budapest Acad ① ① – Debrecen Ref ① ① – Debrecen Univ ①
Olim: Sárospatak ref. coll. – Máramarossziget Szilágyi István

2487

[MEDGYESI Pál]: Rövid tanítás az presbyteriumrol, avag' eg'hazi tanatsrol, mel' az presbyterialis dialogusnak summaja. Az meltóságos öregbik fejedelem aszszon'nak parantsolatjára. Patakon 1653, az ő nag'sagok könyv-n'omtató bötűjökkel es költsegekkal.

A⁸ B⁸ C⁴ = [20] fol. – 8°

RMK I 874

Református vallási tanítás. – A címlap hátán bibliai idézet olvasható. A főrészt *Rövid tanítás a presbyteriumrol* címmel kezdődik, s Medgyesi Pál: *Dialogus politico-ecclesiasticus* (Bártfa 1650 2309) című művének tartalmi kivonatát foglalja magában kérdés-felelet formájában.

Szövegkiadás: Medgyesi Pál: Rövid tanítás a presbyteriumról avagy egyházi tanácsról. Kiadta Incze Gábor. Bp. 1934 (Missziói füzetek 32–33)

Erről, a szerző nevét fel nem tüntető nyomtatványról Lórántffy Zsuzsanna a következőket írta Klobusiczky Andrásnak 1652. december 25-én: „Medgyesi uram is mondja, hogy a typográfusnál hadta az Presbyteriumnak rövid magyarázatjáról írást, hogy kinyomassák bővebben valamennyire azelőtt volt, de ugyanazon értelemmel... kegyelmed azért papirost vétessen

arra valót elegendőt bár nyomtassanak ezerig valót" (Történeti Lapok 1876: 528). E sorok alapján valószínű, hogy Medgyesi írása körülbelül ezer példányban jelent meg.

Cf. 2309, –

Budapest *Nat cop.* (Cluj-Napoca) – Cluj-Napoca *Univ* ① – Niznij Novgorod ① (Sárospatak) – Oxford *Bodleiana* ①

2488

AGENDA sacra, das ist Kirchen Ordnung in Hermanstadt. Auff's new vbersehen, gebessert vnd auffgelegt anno 1653. (Hermannstadt) 1653 durch Marcum Pistorium.

A⁴–P¹ [R, S ?]⁴ = [60 + 8?] fol. – 4° –

RMK II 792 – Nagler 297–301

Evangélikus agenda. – A címlevél hátlapja üres. A második levélen kezdődik *Series ecclesiae Cibiniensis* címmel az evangélikus istentiszteleti szertartás szövege a hét napjaira kottához való vonalazással, az egyházi év ünnepeire, különféle alkalmakra rendelt könyörgésekkel. Ezt követi a keresztség kiszolgáltatásának, az anya avatásának, a betegek ellátásának szertartása. Ezután az év összes vasárnapjának és a fő ünnepeknek latin könyörgése (collecta). Legvégén a hét minden napján mondható reggeli és bűnbánati imádság zárja a művet.

A Joannes Honter által 1547-ben Brassóban kiadott *Agenda* (67), a *Kirchenordnung* (68), a *Reformatio ecclesiarum Saxonicarum* (69) és a későbbi evangélikus agendák összehasonlítása további kutatási feladatot jelent (vö. MKsz 1962: 221, Nagy Barna).

Cf. 2343A, –, 2490, →

Budapest *Nat cop.* (Cluj-Napoca + partim Sibiu) – Cluj-Napoca *Univ* ③* – Gundsheim ②* – Sfântu Gheorghe *Gymn* ② – Sibiu *Mus* ① ① ① ① ①

2489

[1] NEW vnd alter Kalender auff das Jahr nach Jesu Christi Geburt 1654 nebenst vier schrecklichen Finsternissen. Gestellet durch I s r a e l H i e b n e r n von Schneeberg mathematicum. – [2] (Prognosticon...) Herman-Stadt [1653] Marcus Pistorius.

A⁸ [B⁸] C⁸–G⁸ = [56] fol. – 16° – Orn.

RMK II 812

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A kiadvány teljes egészében nem, csak két részletben ismeretes. A Nagyszebentől északra fekvő Eczel (Hetzeldorf, Ațel) község evangélikus párokiján újabban bukkant fel a kiadvány egy töredéke. Ez a teljes A füzetet, vagyis a naptár címlapját, a naptárjegyek magyarázatát (*Bedeutung der Zeichen...*) és a hónapok naptártábláit tartalmazza januártól július első feléig. Szabó Károly a brassói evangélikus gimnázium könyvtárának ma már lappangó vagy elveszett példányát írta le, amelyből viszont az első két ív, éppen a naptárrész hiányzott. Szabó leírása szerint a prognosztikon önálló címlappal kezdődött a C ív első levelén: *Israel Hiebners Prognosticon... Gedruckt in Hermanstadt*. Szerzője az 1654 augusztusában bekövetkező napfogyatkozásból nagy csapásokat jósolt, és az 1666. évben bekövetkező világégését hirdette. A terjedelem Szabó Károly adata: ennek alapján a kiadvány nemcsak a Szabó által ismertetett prognosztikont tartalmazta, hanem a szokásos vásárjegyzéket és krónikát is.

A szászországi Schneebergben született Israel Hiebner (Hübner) (1619–1668) lipcsei tanulmányait követően Pirnában lett városi írnok. 1643-tól asztrológiai művek kiadásából élt: naptárjai rövid ideig Nürnbergben, Frankfurtban, Erfurtban, Lipcsében jelentek meg. Nagy feltűnést keltett 1646-os jóslatával, melyben a németországi háborút lezáró békekötést, ill. a csakhamar utána bekövetkező utolsó ítéletet jövendölte. Az 1650-es évektől Erdélyben élt; Szebenben halt meg (Seivert: *Nachrichten* 182–184; *Archiv für Geschichte des Buchwesens* Bd. IX. (1969), 1154–1156. hasáb, Klaus Matthaus).

Johann Seivert a fenti, „*Kalendarisches Prognosticon auf die grosse Sonnenfinsternis des 1654. Jahres*” címmel idézett kiadvány mellett Hiebnernek egy „*Ephemerides*” című, latin nyelvű naptárát is említette, amely Szebenben 1653-ban jelent meg (Seivert 183). Josef Trausch viszont a szerzőnek csak ezt a latin nyelvű naptárát feltételezte (Trausch II 222). A feltételezés alapja David Herrmann Hiebnerre cáfoló, ma pontosan nem azonosítható latin nyelvű műve volt, amely Seivert szerint Hernbornban jelent meg 1656-ban. Ebben Herrmann Hiebner „*Ephemerides*”-ét úgy említette, mint amely a napfogyatkozást „*sub initium mensis Augusti anni sequentis 1654*” jósolta. Innen adódott a naptár 1653-as kiadási éve. A két mű azonban egy és ugyanaz, mert a cáfolat egyrészt nem közölte pontosan a kiadvány címét, másrészt az 1654-re szóló német nyelvű naptár is – mint általában a naptárak – az előző év végén, tehát 1653-ban jelent meg. Szabó Károly a két művet már részletesebb magyarázat nélkül, azonosnak vette (RMK II 812), Szinnyei azonban a régi feltételezéseket ismételte meg (Szinnyei IV 1484).

Cf. 1700!

Budapest *Nat* cop. – Sibiu *Ev Arch* ④ (Hetzeldorf)
Olim: Brassai ev. gymn. – Nagyszeben, Sigerus Vilmos

2490

»BEICHT- und Communion-Büchlein. Herman-Stadt 1653 gedruckt bey Marco Pistorio.«

KorblVerSiebLkde 1882: 66

Evangélikus agenda. – E példányból ma nem ismert kiadványról Friedrich Teutsch a szebeni nyomdászokról és könyvkereskedőkről közölt vegyes adatok között így írt: „Derselbe Pis-

torius war auch 1653 noch Drucker, wie folgendes Büchlein nachweist: „Beicht- und Communion-Büchlein. Herman-Stadt, gedruckt bey Marco Pistorio. Anno 1653” (KorbVerSiebLkde 1882: 66). Szembenben 1653-ban ugyan megjelent egy másik agenda is (2488), amelyben azonban nem szerepel a gyónás és az Úrvacsora kiszolgáltatásának rendje. Ez a Teutsch által megörzött cím alapján külön nyomtatványban látott napvilágot.

Cf. 2488, →

Hübner, Israel: Ephemerides. Cibinii 1653. – Vide 2489

2491

BELLOBRADENUS, Paulus: Dissertatio metaphysica de natura affectionum entis transcendentium in genere, quam... sub praesidio... Eliae Kreüchelij, lycei... Novisolien(sis) rectoris... exercitij gratia publice ventilandam exhibet autor et respondens, Paulus Bellobradenus Pova-Belluss(iensis) ad diem [26] Junii horis a 7. usq(ue) 5. vesper(tinis). Trenchinii MDCLIII typis Laurentij Benjamin ab Hage.

A⁴ B² = [6] fol. – 4° – Orn., init.

Caplovič 1823a

Filozófiai vizsgatételek. – A címlap hátán *Paulus Bellobradenus* a disputáció megvitatására hívja meg *Dn. Joannem Madacz de Also-Strehova*; ... item... *Martinum Liptai judicem*; *caeterosque, qui tam ad scholarcharum, quam senatorum ordinem spectant... civitatis Novisolien. ... nec non Martinum Kohlacz, civem reipub. Novis. ... negociatorem... Jacobum Haintz, reipub. ejusdem civem... quondam judicem*. A főrész a létező (az *ens*) transzcendentális tulajdonságainak természetéről szól. Előbb *Praeloquium*, majd tizenkilenc pontból álló *Theses* végül hat *Corollaria* olvasható. A nyomtatványt kolofón zárja.

E vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint 1653. június 26-án vitatták meg a besztercebányai evangélikus iskolában. A bellusi Paulus Bellobradenus, aki ezeknek szerzője és respondense volt egyszerre, tanulmányait 1654-től Wittenbērgben folytatta. Hazatérve 1657-től trencséni rektor, 1666-től evangélikus lelkész Felsőszelében és Bátban.

Budapest Nat cop. – Martin MS ①

2492

⟨Kalendár a pranostyka na rok 1654. Tencín 1653 Od Háje. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1752!

2493

KALINKA, Zachariás: *Lucidissimi specilli perspectivo Lutheranorum obtuso, quod monachus Bonaventura Hocquardus fabricavit. Disputatio secunda ex articulo secundo de justificatione una thesium decade opposita a m(agistro) Zacharia Kalinkio, p. t. lycei Prividiensis rectore, respondente Matthia Mescho Arven(si). Trenchinii 1653 permissu et approbatione superattendentali, typis Laurentii Benjamin ab Hage.*

A⁴ = [4] fol. – 4°

RMK II 794 – Caplovic 1824

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán *m. Zacharias Kalinkius* 1653. január 10-én Privigyén kelt ajánlása olvasható, amelyet *Ladislao Zai de Chömör, equiti aurato libero baroni et haereditario arcis Ugrocz; Paulo et Andreae Motthessicky alias Maythini etc; Andreae Rudnianski, notario comitatus Trenchiniensis, nec non... seniori, decanis, totiusque venerabilis contubernii Banovicio-Gradnen. ministris evangelicis* intézett. A főrészt 10 pontban folytatja Bonaventura Hocquard *Perspectivum Lutheranorum et Calvinistarum in duas partes divisum* (Viennae 1648–1649) című művével korábban megkezdett vitát (2443), most a ferences szerzőnek a megigazulásról szóló második fejezetére válaszol.

A címlap tanúsága szerint a privigyei evangélikus iskolában 1653-ban megtartott disputáción a vizsgáztató Zachariás Kalinka, a vizsgázó Matthias Mescho volt.

Cf. 2443, –, 2494, 2555

Budapest Acad ① – Budapest Nat ① ① – Martin MS ①

2494

KALINKA, Zachariás: *Lucidissimi specilli perspectivo Lutheranorum obtuso, quod monachus Bonaventura Hocquardus fabricavit. Disputatio tertia ex artic(ulo) tertio, octavo et nono de numero sacramentorum, de confessione et satisfactione opposita a m(agistro) Zacharia Kalinkio p. t. lycei Prividiensis rectore respondente Johanne Regis Arven(si). Trenchinii 1653 permissu ac approbatione superattendentali, typis Laurentij Beniamin ab Hage.*

A⁴ = [4] fol. – 4°

RMK II 795 – Caplovic 1825

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán *M. Zacharias Kalinkius* 1653. április 28-án kelt ajánlása olvasható, amelyet *Stephano Petroczi de Petreocz equiti aurato, libero baroni et haereditario domino arcis Kassa; Georgio Sylvasi judici, Samueli Mullero notario*

coeterisque senatoribus... civitatis Trenchiniensis, simulque... seniori decanis totiusque... presbiterii in processu inferiori comitatus Trenchiniensis pastoribus ecclesiae Evangelicae intézett. A főrészt 16 pontban Bonaventura Hocquard *Perspectivum Lutheranorum et Calvinistarum in duas partes divisum* (Viennae 1648-1649) című művének a szentségek számáról, a gyónásról és a bűnökért való elégtételről szóló harmadik, nyolcadik és kilencedik fejezetével vitázik.

A privilegyei evangélikus iskolában 1653-ban megtartott disputáción a vizsgáztató Zachariáš Kalinka, a vizsgázó Joannes Regis volt.

Cf. 2443, 2493, –, 2555

Budapest Acad ① – Budapest Nat ①

2495

⟨Luther, Martin: Katechismus Latinsky a Český podle Lutherowa. Trenčín 1653 Od Háje.⟩

Čaplovič 1826

XVIII. századi adat alapján feltételezhető. – Evangélikus katekizmus latin és biblikus cseh nyelven.

E nyomtatványt Ján Čaplovič a Václav Kleych által összeállított *Evangelický kancionál* 1727. évi, második zítavai (Zittau) kiadásának Daniel Krmantól származó előszava alapján (Asb pag.) vette fel bibliográfiájába (1826). Ez az adat az általunk ellenőrizhető 1722. évi első zítavai kiadás előszavában még nem olvasható, ám Čaplovič híradását nincs ok kétségbe vonni.

2496

TARNÓCI, Martinus: *Clenodium raptum sed non ereptum, sive oratio in exequiis... Pavli Ostrozith de Ghyletincz, arcium Illava, Lyptouyvar, Ludan liberi ac haereditarii domini... MDCLII. die 17. Octob(ris) pie placideqve defuncti; sequenti vero LIII die 5 Januarij honorifice sepulti in templo Illaviensi. Habita a... Martino Tarnoci p(astore) e(cclesiae) P(rividiensis)... Trenchinii (1653) typis Laurentii Benjamin ab Hage.*

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Init.

RMK II 796 – Čaplovič 1827

Gyászbeszéd. – A címlapon bibliai idézet, a címlevél hátán a szerző keltezés nélküli ajánlása olvasható az elhunyt testvéreinek *Nicolao Ostrozitz, conservatori diadematis... regni*

Hungariae. . et Matthiae Ostrozitz... arcium Illava, Lyptoyvar, Ludan haereditariis dominis...
A gyászbeszéd az illavai templomban Osztrosith Pál temetésekor, 1653. január 5-én hangzott el. A megszokottól eltérően a bibliai textus és a bibliai utalások hiányoznak belőle. A beszéd verses részeket is tartalmaz: verssel kezdődik és azzal is fejeződik be.

Osztrosith Pál, Osztrosith István és Thököly Anna fia trencsényi kapitány volt, 1652. október 17-én halt meg. A gyászbeszéd az elhunyt kegyességét, műveltségét, katonai bátorságát egyaránt kiemelte.

Budapest *Nat* ① – Budapest *Univ* ① – Debrecen *Ref* ① – Martin *MS* ①

2497

[DEBRECENI Péter – DESELVICS István transl.] Tizenkét idvösséges [elmélkedései] Philep Kegeliusnak. Ulm 1653 Görlin Iános.

a⁸ b⁴, A–Z, Aa–Ii^{alternatim} 8+10 Kk⁴ = [23] + 570 + [12] pag. – 18° – 1 ill. calcographica, orn., init.

RMK I 875

Evangélikus imádságoskönyv és elmélkedések. – A kiadvány rézmetszetes díszcímlappal jelent meg. A címlap után *Szedegettetett ékes virágok, avagy a régi pátereknek értelmes mondási* című idézetgyűjtemény, majd a könyv főrészét kitevő tizenkét *elmélkedés* (fejezet) következik. A kiadványt a *Lajstroma avagy mutató táblája a könyörgéseknek és mindeneknek, melyek e könyvben foglaltatnak* című mutató zárja. A kiadvány Philipp Kegel művének Deselvics István által készített magyar fordítását tartalmazza (vö. 1772).

A metszett címlapnak, amelyet az a₁ levélre ragasztottak, két változata van. A feltehetően első változatnál hiányzik a címből az „elmélkedések” szó, az impresszum teljes formája: „Nyomtattatrak[!] pedig Ulm Görlin Iános által. 1653.” („A”-variáns). A hibák miatt a régi keretben a címlap szövegét újravesték. A javított címnek már csak a tagolása hibás: „Tizenkét id Vösseges Elmel Kedesj Philep Kegeliusnak. Nyomtattattak pedig Vlmban Gorlin Iános által. 1653.” („B”-variáns). Szabó Károly leírása (RMK I 875) némi pontatlansággal az „A”-variánst tükrözi.

Id. Johann Görlin könyvkötő és igen termékeny könyvkiadó 1633-tól 1662-ig működött Ulmban. Ez az egy magyar nyelvű kiadványa ismeretes. (Vö. Benzing, Josef: Die deutschen Verleger des 16. und 17. Jahrhunderts. Archiv für Geschichte des Buchwesens Bd. XVIII (1977), 1144. hasáb.)

Cf. 1678, 1730, 1755, 1772, 2363(2), –, —

Budapest *Acad* ② – Budapest *Nat* ① „B” variáns – Budapest *Ref* ① „A” variáns
Olim: N.-kőrösi ref. lyc.

Apáczai Csere János: Magyar encyclopaedia. Utrecht 1653. – Vide 2617

2498

KOMÁROMI CSIPKÉS György [transl.]: Az kereszteny isteni-tudomany-nak jeles moddal ugy el készítettett rövid summaia, hogy légyen az Sz(ent) írásoknak olvasására, az isteni-tudomány közönséges ágazatának el rendelésére, az vallásbéli villongásoknak meg értésére kezen fogva valo vitel, mellyet irt volt Wollebivs Janos, a th(eologia) doct(ora) és az basiléai académiában rend szerént valo professor, mostan pedig magyar nyelure fordított Comaromi Csipkes György. Ultrajectomban MDCLIII Swol Janos.

(:P, (:P, (:P)², A⁶–M⁶ N² O⁶–Z⁶, Aa⁶–Pp⁶ Qq² + 1 tab. = [20] + 453 pag. – 12° – Orn., init.

RMK I 877

Református tanítás. – A kiadványt *Ajánlólevél a híres-neves Debrecen városának tanácsinak* vezeti be, kelt Utrecht 1653. április 11-én, szerzője *Kegyelmetek... alumnusa Comaromi Csipkés György*. Ezt követi *A kegyes olvasóhoz* írott előszó, majd a tárgymutató: *Az első és (a második) könyvben lévő részeknek mutató táblája, avagy lajstroma*. A főrész élén *A keresztyén isteni tudománynak eleve megtanulandó dolgai* című rövid bevezetés olvasható. *Az első könyv, mely vagyon az Istennek megismeréséről* a református dogmatikát foglalja össze. *A második könyv, mely vagyon az Istennek megismeréséről* (nyilvánvaló sajtóhiba, feltehetően „tiszteletéről” helyett, az eredetiben a címe: *De Deo colendo*) a Tízparancsolat magyarázata által az etika kompendiumát nyújtja. A 453. lap kihajtható egész íves táblázat *Az egész könyvnek summaja* címmel a munka tartalmi felépítését szemlélteti.

A fordító Komáromi Csipkés György (1628–1678) itthon Komáromban, Debrecenben, majd Sárospatakon diákoskodott. 1649-ben rektor volt Kassán. 1650-től 1653-ig Utrechtben tanult, közben kilenc hónapot töltött Angliában is. Hazatérve előbb tanár, 1657-től pedig református prédikátor Debrecenben.

A fordítás eredetije Joannes Wolleb *Christianae theologiae compendium...* című műve (első kiadása Basel 1626), amely már Debrecenben is megjelent 1634-ben (1577). Több nyelvre lefordították, s különösen Angliában vált népszerűvé. A latinból magyarító Komáromit az ajánlás szerint a „belga” nyelvű fordítás indította munkájára, valószínű azonban, hogy az angol példa is szeme előtt lebegett. Az előszó Komáromi fordítói elveit foglalja össze. (Lásd még ItK 1923: 33, Thienemann Tivadar és Bartók 293). Komáromi életével és munkásságával Márkus Mihály foglalkozott részletesen (Komáromi Csipkés György. Egyháztörténeti értekezés. Bp. Református Sajtóosztály 1990. A Wolleb-fordításról 55–60).

Jan van Swol (Swol) nyomdaja 1652–1658 között működött Utrechtben. Más magyar nyelvű kiadványa ma nem ismeretes.

Cf. 1577, –

In 20 bibliothecis 29 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – London *BL* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Civ, Univ* – Târgu Mureș – etc.

2499

APPROBATAE constitutiones regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, ex articulis ab anno millesimo quingentesimo quadragesimo ad praesentem hucusque millesimum sexcentessimum quinquagesimum tertium conclusae, compilatae; ac primum quidem per dominos consiliarios revisae, tandemque in generali dominorum regnicolarum, ex edicto... principis... Georgii Rakoci... in civitatem Albam Juliam ad diem decimumquintum mensis Januarii anni praesentis congregatorum conventu publice relectae, intermixtis etiam constitutionibus sub eadem diaeta editis. Varadini MDCLIII apud Abrahamum Kertesz Szenciensem.

A⁴–Z⁴, Aa⁴–Mm⁴ N² = [6] + 250 + [28] pag. – 2° – 1 ins., orn., init.

RMK I 878 – Nagler 302–304

Erdély magyar nyelvű törvénykönyve. – A címlapot Szenci Kertész Ábrahám *Non sobus* feliratú nyomdászjelvénye díszíti. A kiadvány II. Rákóczi György erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik: *Praefatio et approbatio constitutionum regni nostri Transylvaniae et annexarum Partium Hungariae*. Ez foglalja magában Erdély és a Partium öt részből álló törvénykönyvét. A beosztás rendjéről az előszó tájékoztat. Az első rész az egyházi törvényeket tartalmazza, a második a fejedelem és a fiscus jogait, a harmadik a rendeket illető törvényeket, a negyedik a törvénykezés módját, az ötödik pedig a közönséges ediktumokat, végül a bevezető oklevél latin nyelvű záradéka olvasható 1653. március 15-i kelettel. A nyomtatványt *Index negotiorum, qui in hoc volumine occurrunt* és *A nyomtatásban esett fogyatkozásoknak helybenállatása* zárja. Az utolsó lap üres.

Szövegkiadás: Magyar Törvénytár 1540–1848. év erdélyi törvények. Fordították Kolosvári Sándor és Óvári Kelemen. Bp. 1900, 1–245. – A bevezető oklevél szövege a záradékkal együtt: ErdOgyEml XI 168–172.

II. Rákóczi György kezdeményezésére az 1652. évi (február-március) gyulafehérvári országgyűlés kodifikáló bizottságot állított föl, hogy folytassa a Bethlen Gábor és I. Rákóczi György uralkodása alatt megkezdett munkát, szerkessze egységes törvénykönyvvé az Erdélyben 1540 és 1652 között elfogadott artikulusokat és a fejedelmi ediktumokat. A bizottság előterjesztését az 1653. évi országgyűlés felülvizsgálta. A záradékban olvashatóak a munkálatokban részt vevők nevei. A kodifikáló bizottság tagjai voltak: *Bethlen János, Vitéz György, Orbán Ferenc, Torma Péter, Szentpáli István és Lázár György*, a királyi tábla bírái; *Virginás István és Sárpataki Márton* magyarországi illetve erdélyi közügyigazgatók, továbbá *Kőrösi István, Károlyi Mihály, Farkas Ferenc*, a szebeni *Johann Rayzner* (Reissner) és a beszercei *Johann Litterati*. Az országgyűlési revideáló bizottságban kiemelkedő munkát végzett *Kemény János*, mellette *Haller István, Rhédey Ferenc, Serédy István, Bethlen Ferenc, Sulyok István, Barcsay Ákos, Haller Gábor, Bassa Tamás és Petki István* működött közre. Miután az elkészült munkát a fejedelem megerősítette, azt azonnal ki is nyomtatták (vö. ErdOgyEml XI 24–27 és 172). E törvénykönyvbe már az 1653. évi törvénycikkeket is

beledolgozták, ezért ebben az évben a bevett gyakorlattól eltérően nem is nyomtattak ki önálló artikulusokat (vö. 1642).

Cf. 1005*!; 1641!, –, →

In 37 bibliothecis 60 expl. – Bratislava *Univ* – Budapest *Acad, Nat* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Civ, Univ* – Târgu Mureş – etc.

2500

DIEST, [Hendrik van]: *Praxeos sacrae specimen, quo continentur selectae aliquot conciones poenitentiales, funebres, praeparatoriae ad S(acram) Coenam et aliae miscellaneae, habitae olim in ecclesia reformata Emri-censi, nunc vero limatae et publici juris factae ab Henrico a Diest, s(acrae) theol(ogiae) d(octore) et in... gymnasio Gelro-Velavico, quod est Hardervici, professore. Varadini MDCLIII impensis Abrahami Kertesz Szenciensis.*

A⁴–Z⁴, Aa⁴–Zz⁴, Aaa⁴–Zzz⁴, Aaaa⁴ = 558 + [2] pag. – 4° – 1 ins., orn., init.

RMK II 798 – Nágler 306

Református prédikációk. – A címlapon az iktári Bethlen-család fametszetes, hattyús címe-re látható. Az előszóban *In Praxeos sacrae specimen, praefatio auctoris ad lectorem* a szerző a kötet tematikus beosztását, az egyes prédikációk felépítését magyarázza, a részek jelölésénél Abraham Scultetus módszerére támaszkodik. Az előszó kelte 1637. február 13. A főrészt három nagy egységből áll. Az első rész: *Pars prima, qua continentur conciones poenitentiales* 21 bűnbánati prédikációt tartalmaz. A második, a *Pars secunda, qua continentur conciones funebres* 18 gyászbeszédet foglal magában. A harmadik részben 9 vegyes témájú prédikáció olvasható: *Pars tertia, qua continentur IV conciones praeparatoriae, I Eucharistica, III miscellaneae, hisque sub juncta oratio inauguralis*. Mindegyik rész előtt külön *Praefatio* áll. A 2. rész 9. prédikációját a szerző Moritz von Oranien herceg halálára írta. A vegyes témájú beszédek között szerepel a látható egyházzól és a püspökökről, a katolikus „bálványimádásról” elmondott prédikáció, valamint két alkalmi beszéd: búcsúbeszéd az emmeriki református egyházközségtől, amelyet Diest 1627. október 31-én mondott el, és az 1627. november 8-án a harderwijki gimnáziumban tartott székfoglaló beszéde. A kiadványt az *Index abbreviaturarum et notarum...* zárja.

Hendrik van Diest (1595–1673) református teológus Herbornban, Heidelbergben és Baselben tanult. 1624-től Emmerikben volt lelkész, 1627-től a teológia és héber nyelv professzora Harderwijkben, 1639-től Deventerben, 1652-től a leideni egyetemen. *Praxeos sacrae specimen* című művének első kiadása 1637-ben jelent meg Harderwijkben. (Vö. Bartók 195.)

In 10 bibliothecis 12 expl. – Alba Iulia – Budapest *Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Pécs *Dioec* – Sibiu *Mus* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş

2501

(Kalendárium és prognosztikon az 1654. esztendőre. Várad 1653 Szenci Kertész. – 16°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1862!

2502

KERESZTÚRI Pál: Egyenes ösvény a sz(ent) életre vágyodoknak, a melyre külömb külömb féle locusokat egyben válogatván, huszon-két predikációban foglalt-bé kegyelmes vrunk ö nagysága vdvari prédikátora, Kereszturi Pal. Varadon MDCLIII Csepregi Mihaly költségével [Szenci Kertész].

A⁴–S¹ T⁶ = 155 + [1] pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 879 – Nágler 307

Református prédikációk. – A címlevél hátlapja üres. A művet a szerző *Kolosvaratt lakó Csepregi Mihálynak*... ajánlotta, keltezés nélkül. Az első 21 prédikációban a szerző a címben is jelzett *egyenes ösvényen* vezeti hallgatóit a megtérés szükségességétől az isteni kegyelem, jó-ság felismerésén, az elhárítandó veszedelemnek, bűnnek, a hibás emberi cselekedeteknek megismerésén át önmaga megváltoztatásának akarásáig, az üdvösség útján való járásig. Beszédeiben sok gyakorlati *tanácsot* és erkölcsi *regulát* ad. A huszonkettedik prédikáció erkölcsi tanítás és halotti beszéd is, címe: *A tekintetes és nagyságos Rakoci Zsigmondnak teste felett lett prédikáció, amelyet midőn a testet Fejérvárra béhoznák és letennék, kegyelmes urunk őnagysága udvari prédikátora prédikálott, Kereszturi Pál*. A beszédek élén álló bibliai textusról a kötet végén külön mutató készült: *Táblája a locusoknak, melyek e XXII prédikációkban magyarázatnak*.

Az *Egyenes ösvény* utolsó műve Keresztúrinak, amely még életében megjelent. Rákóczi Zsigmond a megelőző évben, 1652. február 4-én hunyt el. Holtteste Gyulafehérvárra érkezésekor Keresztúri, április 28-iki temetésekor pedig Medgyesi Pál mondott felette gyászbeszédet (vö. 2486, 2504). A halotti prédikáció így került Keresztúrinak már készülő prédikációgyűjteményébe, a kötet végére.

Az ajánlásból kitűnik, hogy a kiadvány nyomtatási költségeit Csepregi Mihály fedezte, ő bízta Keresztúrit a mű befejezésére korábban is.

Cf. 2486, –, 2504, →

In 16 bibliothecis 22 expl. – Budapest Acad, Nat, Univ – Cluj-Napoca Acad, Univ – Debrecen Ref, Univ – München Nat – Sárospatak Ref – Szeged Univ – Târgu Mureş – etc.

2503

»KOMÁROMI CSIPKÉS György: *Speculum poeticum...* Varadini 1653 [Szenci Kertész].«

RMK II 797

Verstan. – E ma már példányból ismeretlen művét maga a szerző említi *Catalogus operum editorum et nondum editorum prout erant* Kolozsvárott 1677-ben megjelent (RMK II 1401) összefoglalásában. Szabó Károly erre a forrásra hivatkozva vette fel bibliográfiájába (RMK II 797). E mű megjelenésének tényét megerősíti a szerzőnek 1675. június 22-én kelt és kéziratban fennmaradt *Catalogusa* is, amely az *Opera philologica edita* között első címként közölte a *Speculum*-ot (Századok 1873: 138, ifj. Bölöni Sándor).

2504

MEDGYESI Pál: Erdely s' egész magyar nep egymás után tsak hamar hamar érkezett harmas jajja s' siralma, mellyel e' ket keseredett hazat amaz halhatatlan emlekezetű három fejedelmi embereknek, néhai nagy Rakoci Györgynek, Erdély országának fejedelmének, Magyar ország sok részeinek urának... 1649-ben... janariusnak 10-dik napján; es az utan tsak hamar az ő fiának, ... néhai Rakoci Sigmondnak 1652-ben... aprilisnek 28-dik napján; ennek-felette az előtt 1648-ben... martiusnak 29-dik napján... néhai öreg grof Betlen Istvannak gyula-fejérvári... házoktul a' sirban meg-indításokkor siratta s' sirattatta Medgyesi Pal. Varadon MDLIII [MDCLIII!] Szenci Abraham.

A⁴–H⁴ = 36 [recte 63] pag. – 4° – Orn., init.

RMK I 880 – Nagler 308

Gyászbeszédek gyűjteménye. – A kiadvány szerkezete, beosztása teljes egészében meg egyezik az ugyanezen évben megjelent első, sárospataki kiadással (2486). A szöveg helyesírása, a g', n' stb. betűk jelölésében módosult, itt gy, ny stb. olvasható. Kijavították továbbá a sajtóhibákat is, ezért e kiadás végén nincs sajtóhibajegyzék.

A címlapon olvasható „MDLIII”-as évszám nyilvánvalóan elírás „MDCLIII” helyett.

Cf. 2486. 2502. –

In 16 bibliothecis 27 expl. – Aiud – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref* – Sárospatak *Ref* – Sibiu *Mus* – Târgu Mureş – etc.

2505

MILOTAI NYILAS István: Agenda az az anyaszentegyhazbeli szolgálat szerint valo tselekedet, mellyben az Uj Testamentomnak két sacramentának, a Szent Keresztségnek es az Ur Vatsorájának ki-szolgáltatásának és a házasulandoknak egyben adattatásoknak modgya meg-irattatik, azokhoz illendő hasznos tanúságokkal egyetemben Melotai Nyilas Istvan által. Es most ezen anyaszentegyházbéli ceremoniáknak ki-szolgáltatásának más rövidebb modgyával meg-bövíttetvén és az elébbit-is sok helyeken meg-jobbítván ki-botsátott. Varadon MDCLIII Szenci Kertetz [!] Abraham.

$A^8-S^8 T^7 = [16] + 278$ [recte 277] + [9] pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 881 – Nágler 309

Református agenda. – A címlevél hátlapja üres. Ezt követi címzés, dátum és aláírás nélkül az *Elöljáró beszéd* az egyházi szolgálat fontosságáról; ezután következik *A kegyes olvasónak* szóló ajánlás. A főrész négy fejezete beosztásában megegyezik az 1621-i első kiadásával (1251). Ezután új rész a keresztelés, az Úrvacsora és a betegek ellátásának a címben is jelzett rövidebb formája. A kötetet részletes tartalommutató: *Rendi e kis könyvben lévő dolgoknak* zárja.

Bucsay Mihály megállapítása szerint Milotai Nyilas István *Agendája* az istentisztelet Luthertől örökölt elemeit megtartva csak kevéssel távolodik el 16. századi mintáitól (Der Protestantismus in Ungarn 1521-1978. Teil I. Wien – Köln – Graz 1977, 209; A protestantizmus története Magyarországon 1521–1945. Bp. 1985, 132–133).

Cf. 1251*!;

In 17 bibliothecis 23 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Univ* – Csurgó – Debrecen *Ref* – Pannonhalma – Pápa *Ref* – Sárospatak *Ref* – Sibiu *Mus* – etc.

2506

PRACTICA arithmetica, az az szamvető tabla, mellyben minden féle adásról és vételről akar minemű kereskedésbenn-is bizonyos számoknak summáját készen és könnyen feltalálhatni. Padvai Julius Caesar által irattatott [most] pedig e gyönyörű kis formában elsőben ki-botsáttatott. Váradon MDCLIII Kertesz Abraham által.

$A^8-O^8 = [112]$ fol. – keskeny 16° – Orn.

MKsz 1929: 219

Szorzó és kamatszámító táblák. – A címlap hátán kezdődik az *E számvető könyvnek hasznáról* című bevezetés. Szövege lényegesen bővebb az előző kiadásokénál (2183, 2472). A főrész

megegyezik az ugyanebben az esztendőben Lőcsén megjelent kiadással (2474), vagyis az egy- és kétfegyű számok szorzatán kívül megadja 1000-ig a kerek százas számok szorzatait is. Az utolsó lapon *Tabula Cebetis* zárja a nyomtatványt.

E kiadásról először Pukánszky Kádár Jolán adott hírt (MKsz 1929: 219). Ez az első olyan ismert hazai kiadás, amelyik feltünteteti címlapján az összeállító, Julius Caesar Patavinus nevét.

Cf. 1063!*, 2183, 2474, –, —

Budapest Nat ①

2507

[1] RAMÉE, Pierre de La: Petri Rami... Dialecticae libri duo. – [2] (AMES, William: Guilielmi Amesii... Technometria) – [3] (AMES, William:) Guilielmi Amesii... Demonstratio logicae verae) – [4] (AMES, William:) Guilielmi Amesii... Theses logicae) – [5] (AMES, William:) Guilielmi Amesii... Disputatio theologica adversus metaphysicam) – [6] (AMES, William:) Guilielmi Amesii... Disputatio theologica de perfectione S.S. Scripturae... conscripta olim ac defensa a Guilielmo Barleo). Varadini MDCLIII apud Abrahamum Szencinum.

A¹²–J¹² K¹¹⁺¹ = 237 + [1] pag. – 12° – Orn., init.

RMK II 799

A logika kézikönyve, logikai és református teológiai vizsgatételek. – A címlevél után *Petrus Ramus lectori s.* bevezetése olvasható. A főrész két könyvből áll. Az első *De inventione* 33, a második *De judicio* 20 fejezetet (*caput*) tartalmaz. A fejezetek címét *Index capitum* foglalja össze.

A könyv második felében öt írás olvasható William Amestől, mindegyik impresszum nélküli önálló címlappal, de folytatólagos füzetjelzéssel. Az első mű a *Technometria, per quaestiones et responsiones ad faciliorem captum instituta ac proposita* 138 kérdésben és feleletben tárgyalja a tudományok rendszerét, egymáshoz való kapcsolódását. A második Ames *Demonstratio logicae verae* című értekezése. Címlevele hátlapján Reinerus Vogelsangius üdvözlőverse olvasható. Az értekezés *Prolegomena* címmel először 16 tézist közöl az arsok rendszeréről, majd a cím megismétlését követően 129 tézis olvasható a logika alapfogalmairól. A harmadik Ames munka újabb logikai tézis *Theses logicae, olim discipulis suis in materiam disputationis dictatae, nunc denuo editae*. 363 rövidebb tételből áll. A negyedik Ames-mű *Disputatio theologica adversus metaphysicam*. Címlevele hátán rövid bevezető olvasható ennek a tézisnek a respondensétől: *Petrus Bresttől*. A 19 tézis a metafizika követői ellen íródott. Az utolsó, ötödik mű: *Disputatio theologica de perfectione SS. Scripturae... conscripta olim ac defensa a Guilielmo Barleo* címen 28 téziséből áll. A nyomtatványt rövid *Errata sic corrige* című rész zárja.

Pierre La Ramée logikai rendszerezését Bartók István elemezte a magyarországi szakirodalomban (ItK 1991: 5–7 és Bartók 89–91). Az 1653. évi váradi kiadás sajtó alá rende-

zöjére vonatkozóan megerősítette Herepei János feltételezését (Adattár II 84), hogy a kézikönyv összeállítója Tarpai Szilágyi András volt. Megállapította továbbá, hogy La Ramée itt közölt műve szóról szóra megegyezik iskolai használatra szánt, először Speyerben 1595-ben megjelentetett logikájával. Az Ames-szövegek közlésében a váradi editio a külföldi gyűjteményes kiadásokat követte (Cambridge 1646; Amsterdam 1651). A *Technometria* ezekben található két változata közül az iskolai célra szánt, kérdés-felelet formában írottat adta közre, és felcserélte a teológiai és logikai értekezések sorrendjét (ITK 1991: 24–25).

Budapest Acad ③ – Budapest Nat cop (Budapest Univ) – Budapest Ref ②* – Budapest Univ ① – Odorhei ① – Sárospatak Ref ① – Sibiu Arch ① – Sfântu Gheorghe Gymn ②
Olim: Kecskeméti ref. coll.

2508

EYΦΗΜΙΑI honoribus... magisterii in philosophia summis viri... Theodori Pinnerii Novisol(iensis) Hungari, quos ipsi... in... Saxonum Leucorea, rectore... Christiano Trentschio, log(icae) et metaph(yticae) p(rofessore) decernente... decanus et procancellarius... Johannes Andreas Qvenstedt... theol(ogiae) d(oc)tor ... solennitate publica conferebat IV. Idus IIXbris... MDCLII a fautoribus amicis et conterraneis consecratae et concinnatae. Wittebergae 1653 literis Johannis Haken.

A⁴ B⁴ C³ = [11] fol. – 4* – Orn.

Magyar nyelvű költeményt is tartalmazó köszöntőversek. – E korábban bibliográfiailag ismeretlen nyomtatványt a besztercebányai születésű Theodor Pinner barátai és földijeik készítették abból az alkalomból, hogy a wittenbergi egyetemen 1652. október 12-én filozófiából sikeres magiszteri vizsgát tett. A köszöntőköltemények sorában a magyar vers a B füzet első levelének rektóján kezdődik. Címe: *Pinnerius uram becsületes és tisztességes új nevének boldog megnyerésére tartozó versecskék*. Kezdősora: *Ím, nyilván értem Phoebusnak gondolatját*. Aláírója: *Perennyei Bálint*. Rajta kívül a következő személyek írtak latin verset a kötetbe: *M. Joan. Josephus Danielis Schemnic. Hung.* – *M. Johannes Heintzelius Brisna-Hungarus* – *Johannes Schwartz Sempronio Hungarus* – *Johan. Langius Cremnicio Hungarus, s. s. theol. et phil. stud.* – *Filipp Heutsch von Kirchräuff aus Ungarn* (németül) – *Samuel Serpilius Caesar-eof. Ung., ss. theol. stud.* – *Christophorus Lang Rustio Hungarus* – *Christoph Klesch von Iglo aus Ungarn* (németül) – *Christophorus Löhnerus Neosol. Hung., ss. theol. studiosus* – *Zacharias Rochser von Schemnitz aus Ungarn* (németül) – *Georgius Vörös Modra Ungarus* – *Matthias Porschius, ss. theol. studiosus*.

Theodor Pinner 1652. szeptember 3-án iratkozott be a wittenbergi egyetemre (Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár 1930: 125, Asztalos Miklós). 1657-től a körmöcbányai egyház lelkipásztora volt (vö. RMK II 891, RMK III 2043 és 2126). A vers szerzője Pinner diáktársa, a kőszegi származású Perennyei Bálint 1669-ben „ecclae Szécsenien. pastor et jur. consistorii notarius” (i.m. V. 65).

Budapest Nat cop – Lőcse Ev ①

2508A

»BATTHYÁNY Ádám: *Lelki kard, avagy imádságoskönyv*. Bécs 1654 Cosmerovius.«

»ca. 350 pag. – 12° – 1 ins.? ill.«

Dézi 86 – MKsz 1997: 187–200

Katolikus imádságoskönyv. – E kiadvány egykori létezését Malomfalvay Gergely kismartoni ferences gárdián, Batthyány Ádám és Nádasdy Ferenc levelezése, illetve Batthyány feljegyzései bizonyítják. A szétszórt adatközlésekből adódó következtetéseket Koltai András foglalta össze, és egészítette ki újabb kutatásokkal (MKsz 1997: 187–200). Ezek szerint a különböző könyvek kinyomtatása céljából Bécsben tartózkodó Malomfalvay 1654. május 7-én vette kézhez Batthyány küldeményével az imádságoskönyv kéziratát (Adattár 11, 293), s június 22-én már az utolsó részt nyomtattatta (Adattár 11, 295).

Az imádságoskönyv címét Batthyány Ádámnak a kész, bekötött példányok szétosztására vonatkozó feljegyzései említik több ízben is (Adattár 13/1, 171–175). A címlapra vagy az azt követő lap(ok)ra Malomfalvay képeket metszetett, köztük a Batthyány család címerét, amely eltért a Cosmerovius nyomda más 1653–54. évi kiadványaiból (pl. 2510, 2511, 2512) ismerttől. Ez a teljes címer sziklán fészkeben ülő pelikánt ábrázolt alatta szájában kardot tartó oroszlánal (Adattár 11, 294). Készítője, Kovács Sándor Iván meggyőző érvelése szerint, Georgius Subarich volt (A lírikus Zrínyi. Bp. 1985, 94). Koltai András az imádságoskönyv tartalmát is pontosan rekonstruálta (MKsz 1997: 187–200). Megállapította, hogy a kiadvány lényegében Pazmány Péter imádságoskönyvének kivonatát tartalmazta. Batthyány kézirat gyanánt valóban egy lajstromot küldött Malomfalvaynak. Ez elveszett, de a Batthyány saját kezével írt piszkozatot Koltai kiadta (MKsz 1997: 187–200). Ezen a készülő könyvbe tervezett imák címei és a lapszámok olvashatók: „Reggeli imádságok folio 87. – Az őrző angyal segítségéért könyörgés folio 98. – Szt. Agoston hálaadása az őrző angyalnak gondviseléséért folio 100. – Estvéli hálaadások folio 104. – A keresztyén embernek magával való számvetés folio 112. – Az Istennek felségéről folio 120. – A teremtésért és táplálásért hálaadás folio 124. – A megváltásért hálaadás folio 128. – A megszentelésért hálaadás folio 134. – Sz. Ambrus és Agoston hálaadása folio 138. – A hatodik része Pázmány könyvének az hetedik részéig per consequens a következők folio 213 – folio 289. – Az anyaszentegyházért folio 315. – Lelkipásztorokért folio 316. – Fejedelmekért, tisztviselőkért folio 319. – Döghalál eltávoztatásáért f. 321. – Föld gyümölcseért fol. 323. – Esőért fol. 324 – Égi háborúk ellen fol. 324. – A bűnösök téréséért fol. 325. – Szőlők magasztokért (!?) fol. 330. – Ellenséginkért fol. 341. – Útonjárók könyörgése fo. 342. – Krisztusban elnyugodt Atyánkfiaiért folio 344. – Szent Dávid penitencia tartó zsolnári folio 466. – Az anyasz[ent]jegyház litaniaja folio 488. – A megdicsőült szentek segítségéért könyörgés folio 502. – Az üdvösséges Jézus nevére litánia folio 513. – Sz. Bernard könyörgése folio 519. – Az áldott Jézushoz imádság folio 527. – Boldogságon első litániaja fo. 527. – Öt psalmusok Jézus neve tiszteletire – Öt psalmusok a boldogságos szűz Mária nevének tiszteletire – Az utolsó ítélet napjáról – A halottak litániaja – A Jézushoz való imádság.”

A lapszámokból kitűnik, hogy munkájához Batthyány az 1625. évi pozsonyi (1345) vagy annak soronkénti utánszedését jelentő 1631. évi pozsonyi kiadást (1513) használta. A lajstrom alapján Pázmány 570 nyolcadrét lap terjedelmű imaszövegeiből Batthyány 201 lapnyit vett át. Ezek kiegészítésére már korábban elküldte Bécsbe az itt lapszám nélkül említett, Pázmánynál nem található, középkori eredetű szövegeket (Adattár 11, 291), amelyek a ferencesek

által terjesztett népies imádságirodalomhoz tartoztak. Lehetséges forrásaikkal Koltai részletesen foglalkozott (i.h.).

A kiadványt az *Útitárs* (2024) című Pozsonyban 1643-ban kiadott imádságoskönyv mintájára, tizenkettedrét formátumban kívánta Batthyány megjelentetni (Adattár 11, 289), bár később Malomfalvay arról értesítette, hogy „nehezen lehet olyan formában” mint az „Útitárs” (ItK 1960: 691, Jenei Ferenc), végül az elkészült kötetről mégis így ír: kötetése „többe telik, mint Seneca, mert a nagysága is közel s keves hejával két annyi” (Adattár 11, 295–296. Mint-hogy az említett Seneca, azaz Kéri Sámuel *Keresztyén Senecája* (2510) tizenkettedrét formátumú és összesen 226 lap terjedelmű, feltételezhető, hogy Batthyány imádságoskönyve hasonló, esetleg kevéssel nagyobb vagy kisebb formátumban jelent meg, körülbelül 3–400 lap terjedelemmel. Összesen 400 példányt nyomtattak belőle, amelyeket Batthyány bekötetett és ismerősei között szétosztott (Adattár 13/1 171–175).

A feljebb leírt imádságoskönyvnek második kiadásából újabban került elő egy 14 teljes és 14 félleveányi részt tartalmazó töredék (Borda Antikvárium, 20. katalógus. Bács nyomtatványok és kéziratok 1482–1995. Bp. 1995, n° 7020, jelzete az OSzK-ban „RMK I 1243c”). V. Ecsey Judit meghatározása szerint 1680 körüli csíksomlyói nyomtatvány. A fennmaradt részeket Koltai András elemezte (i.h.).

Batthyány Ádám (1605–1659) királyi főasztalnoknak és dunáninneni főkapitánynak eddig két kéziratot munkáját, verses levelét (ItK 1957: 402–403, Tarnóc Márton) és naplóját (Vitéz-e avagy ájtatos. Kiadta Szilasi László. Szeged 1989) tartotta nyilván az irodalomtörténet.

Erről az 1654-ben Bécsben nyomtatott imádságoskönyvről már Kemény József is tudósított. Szerinte a címe a következő volt: *Clypeus religionis Christianae contra tentationes mundi*. Azaz: Az keresztyeni vallásnak paissa az vilagnak incselgetései ellen. Minden híveknek erősítésére irattatott Nemeth-Uyvári Groff Batthyányi Adam... által... Béchben MDCLIV Cosmerovius Máté által. 137 pag. – 4°. Kemény közölte a címlapon szereplő verses könyörgés szövegét is. Kezdősora: Segíts rajtunk, nagy Úristen. (Történelmi és irodalmi kalászatok. Pest 1861, 200). Ezt az adatot vette át Hahnekamp György (Magyar konvertiták. Bp. 1900, 29) és Dézsi Lajos is (Dézsi 86). Szabó Károly viszont nem vette fel bibliográfiájába. Kemény híradásában gyanút keltő már a 4° alak is, hiszen a magánáhitatra szánt egykorú imádságoskönyvek ennél mindig kisebb méretben jelentek meg. A közreadott verses könyörgésről pedig a laikus számára is könnyen megállapítható, hogy az nem származhat a XVII. század közepéről. Alaktani és frazeológiai sajátosságaiból arra lehet következtetni, hogy jóval később keletkezhett (Papp Zsuzsannának, MTA Nyelvtudományi Intézet munkatársának szíves szóbeli közlése). Az idézett leírás több részlete is eltér a levéltári forrásokból hitelesen kikövetkeztethető adatoktól: cím, terjedelem stb. Kemény Józsefnek egyébként is számos bibliográfiai, irodalmi és történelmi hamisítása ismert (vö. Levéltári Közlemények 1988: 197–216, Mályusz Elemér és MKsz 1993: 197–205, Borsa Gedeon). Mindezek alapján megalapozottan állítható, hogy Kemény nem ismert példányt Batthyány imádságoskönyvéből. Tudomása lehetett azonban némely adatról, amely utalt ennek egykori létezésére. Valószínűleg ezek alapján kreálta a kísértetiesen hitelesnek tűnő címleírást, és a szembeötlően hamis verses könyörgést, hogy az ősei között számon tartott Batthyány Ádámot költőként is bemutatthassa (vö. Koltai András i.m.).

2509

(Kalendárium és prognosztikon az 1655. esztendőre. Bécs 1654 Kürner. – 8°)

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1667!

2510

(KERI Sámuel) [transl.]: Keresztyen Seneca, az az *Lvcivs Annae vs Seneca* leveleiből ki-szedetett és XXXVIII részre osztatott keresztyeni viragok, mellyek... groff Battyani Adam etc önagysága akaratyából diákból magyarra most elsőben fordittattak és költségével kinyomtatattak. Béchben MDCLIV Cosmerovius Máte.

A¹²–[I¹² K⁵⁺¹] = [28] + 188 + [10] pag. – 12° – 1 ill., orn., init.

RMK I 882

Keresztény sztoikus erkölcsi tanítások. – A címlevél hátán pelikánt ábrázoló fametszetből *I.C.D.*, alul *D.A.B.* felirattal. Mivel a pelikán ősi Krisztus-szimbólum, ugyanakkor a Batthyány címerben is szerepel pelikán, a monogram feltételezhető jelentése I[esu] C[hristo] D[omino] D[edicat] A[damus de] B[atthyan] (vö. 2511). Alatta Batthyány Ádámról szóló latin vers. Az azt követő *Ajánlólevél Viennae Austriae die 25 Aprilis 1654* keltezéssel *Battyani Adamnak Német-úy-vár, Szalónak, Borostyán örökös urának* szól. Aláírója: *Nagyságodnak Is-ten-imádó szerzetes káplánja fr. Samuel Kérj*. Ezután latin nyelvű *Censura* olvasható, amelyben Bécs 1654. április 25-i keltezéssel *Fr. Gregorius Malomfalvay, s. p. Francisci minimus cliens, etc. p. t. guardianus Ferropolitanus* igazolja, hogy Kéri fordítása megfelel a latin eredetinek, és engedélyezi annak kinyomtatását. A fordító dátum és aláírás nélküli *Előljáró beszéde* után kezdődik a főresz, amely 38 fejezetben adja közre a Seneca leveleiből összeállított és a kereszténységgel összeegyeztethető erkölcsi tanításokat. A szövegben előforduló két verses részlet kezdősora: 115. lap: *Bársony színben, fékezetlen* és 176.: *Zúgásival serkentett fel*. A kötetet *Azoknak lajstroma, melyek e könyvecskében foglaltatnak* című tartalomjegyzék zárja.

Szövegkiadás: az előszó kivételével a második, Bécsben 1740. évben megjelent kiadás alapján Tarnóc Mártontól (Magyar gondolkodók 17. század. Bp. 1979, 558–608).

Kéri Sámuel (eredeti nevén Zorád vagy Szorád) 1645-ben lett ferences novicius, ekkor változtatta nevét Kérre. 1648 és 1651 között Nagyszombatban teológiát tanult, 1651-ben szentelték pappá. A németújvári kolostorba került, Batthyány Ádám házikáplánja lett. 1654-től Nagyszombatban működött, majd több ferences rendház főnöke. 1670-ben a rendtartomány custosává választották. 1671-ben halt meg Pozsonyban.

Fordításának eredetije a német jezsuita Johann Baptista Schellenberg (1586–1645) *Seneca Christianus* című, először 1637-ben Augsburgban megjelent, sok kiadást megért, népszerű műve volt. A latin változat 1660-ban Lőcsén (RMK II 953) és 1700-ban Nagyszombatban (RMK II 2022) is napvilágot látott. Schellenberg művével részletesen foglalkozott Turóczi-Trostler József

(Magyar irodalom. Világirodalom. Tanulmányok II. Bp. 1961, 156–218, különösen 184–186 és EPhK 1948: 40–43). Kéri fordításának jelentőségét abban látta, hogy általa először jelent meg összefüggő antik filozófiai szöveg magyar nyelven. Bán Imre a barokk világnézet és a sztoikus bölcsélet kapcsolatára utalt Kéri művében (MIrodT II 217–218. Ld. még Tüskés Gábor: A XVII. századi elbeszélő egyházi irodalom európai kapcsolatai. Bp. 1997, 47–48).

A kötet 400 példányban való kinyomtatását Malomfalvay Gergely kismartoni ferences gárdián intézte Bécsben 1654 április-június hónapokban (vö. Iványi Béla adatgyűjtésével, Adattár 11 291, 295 és Adattár XIII/1 171–175).

Cf. →

Budapest Nat ① ① – Budapest Univ ① – Cluj-Napoca Univ ①

2511

MALOMFALVAY Gergely: Halottas predikatzjo, melyet... groff ur Bottyani Adam... szérelmes házas-társának; tudni-illik az néhai... groff Formontin Avrora Katalin asszonynak siralmas temetésén, Nemet-Uyuarnal Szent Juán havának X. napján MDCLIII. esztendőben predikállott Szent Ferencz szerzetebéli Malomfalvay Frater Gergely. Béczben MDCLIV Cosmerovius Máté, az kolonijaj vdvarban.

[1^a, A²–E² F¹ + ? = [4] + 20 + ? pag. – 2° – 1 ill., init.

Sztripszky I 2006/213 ← MKsz 1879: 36 – Dézsi 82

Gyászbeszéd. – A kiadvány akkor még egyetlen ismert, végén csonka példányára Szinnyei József hívta fel a figyelmet (MKsz 1879: 36). A címlevél hátán látható, a Batthyányak címeréből származó fametszet fiait vérevel tápláló pelikánt ábrázol (vö. 2510). Jelentését disztichonokban írt latin nyelvű versben magyarázza a szerző. Ezután következik a *...gróf úr Battyani Adamnak... Magyarország Duna innenső részeinek... főgenerálisának...* címzett ajánlás Bécs 1654. április 23-i keltezéssel, aláírója *Nagyságodnak alázatos, szerzetes Isten imádó káplánja, Malomfalvay Fr. Gergely*. A gyászbeszéd Batthyány Ádám házastársának, Formontini Aurora Katalinnak a temetésén hangzott el Németújvárott, 1653. június 10-én. A halotti prédikáció önálló cím nélkül, a bibliai textussal kezdődik. A 2. lapon Horatius-vers (Carminum liber I/4) olvasható latinul és magyarul; a magyar fordítás incipitmutatóra utaló kezdőszavai: *A szegények házat s koldusok szállását*. Az Egyetemi Könyvtárban található csonka példány őrszóval szakad meg, a tartalom alapján valószínű, hogy a prédikáció szövegéből már csak kevés hiányzik. A szerző és Batthyány Ádám kapcsolatáról ld. Somogy 1988. 1. 77, Borián Gellért.

A gyászbeszéd bécsi kinyomtatását 1654 április-június hónapokban maga a szerző intézte. 200 példányt rendelt belőle, ebből 25 vagy 30 példányt „fejér papirosra”, 100 ívenként 1 tallér áron (vö. Iványi Béla adatgyűjtésével, Adattár 11 287–289, 295).

Cf. 2458, –, 2512, 2513

Budapest Univ ②* ? (③* ?)

2512

SZÉCHÉNYI György: *Concio fvnebris pro funere... comitissae Aurorae Catharinae Formontin... comitis... Adami de Botthyan... quondam charissimae conthoralis per... Georgium Szecezeni, electum episcopum Veszpremiensem scripta et in Nemet-Vy-Var dicta anno MDCLIII. die X. Junij. Viennae Austriae MDCLIV praefati... comitis sumptibus... typis Matthaei Cosmerovij.*

A²-F² = [2] + 21 pag. – 2° – 1 ill., init.

MKsz 1879: 35 – Dézsi 81

Gyászbeszéd magyar nyelven. – A kiadvány egyetlen példányára Szinnyei József hívta fel a figyelmet (MKsz 1879: 35). Széchényi György veszprémi püspök gróf Batthyány Ádám házastársa, Formontini Aurora Katalin temetésén mondta el gyászbeszédét Németújvárott, 1653. június 10-én (vö. 2511, 2513). A nyomtatvány ajánlást nem tartalmaz, de a címlap közli, hogy Batthyány Ádám költségén jelent meg. A prédikáció külön cím nélkül, a bibliai textussal kezdődik. Témája a jó asszonyok dicsérete: olyan erkölcsi tulajdonságok méltatása, amelyek az elhunytat is jellemezték. A prédikáció szövegét fametszet zárja, amely fiait vérével tápláló pelikánt ábrázol.

Széchenyi György (1592–1695) teológiai tanulmányait a bécsi Pázmáneumban végezte, ahol 1631-ben avatták teológiai doktorrá. A következő évben Pázmány már esztergomi kanonoknak és a papnevelő igazgatójának nevezte ki. 1643-tól csanádi püspök, majd pécsi püspökként királyi alkancellár. 1649-től veszprémi, 1658-tól győri püspök, 1668-ban lett kalocsai, 1685-ben esztergomi érsek és főkancellár. Igen jelentős egyházszervezői tevékenysége: templomok, papnevelők, akadémiák, konviktusok építésére sokat áldozott. Legnagyobb összegű alaitványával már érseként a budai jezsuita kollégiumot, akadémiát, szemináriumot és konviktust hozta létre.

A gyászbeszéd bécsi kinyomtatását Malomfalvay Gergely, a kismartoni ferences rendház gvardiánja intézte 1654. április-június hónapokban. Hasonlóan a Formontini Aurora Katalin fölött elhangzott másik két prédikációhoz (2511, 2513), ebből is 200 példányt rendelt. Terjesztéséről Széchényi György 1654. július 29-én Batthyány Ádámhoz címzett levelében a következőképpen írt: „Az én souany praedicationmat hogy ki nyomtatta nagyságod, az nem érdemlette azt, hanem meg érdemlette a szegeni Istenben el nyugodot aszszony, el kültem egy részét, a többit is ki osztom, s elküldöm, szinte Erdélybe is visznek... s Cassa tájára.” (Vö. Iványi Béla adatgyűjtésével, Adattár 11 287–289, 291, 295, 297).

Cf. 2458, 2511, –, 2513

Budapest Univ ①

2513

»TALLIÁN Ferenc: Halotti prédikáció gróf Batthyány Ádámné Formontini Auróra Katalin felett. Bécs 1654 Cosmerovius.«

ItK 1960: 688–691 – Adattár 11 289, 291, 295

Magyar nyelvű gyászbeszéd. – E példányból ma ismeretlen kiadvány egykori létezését több forrás is bizonyítja. Tallián Ferenc ferences szerzetes 1653. szeptember 5-i levelében azért mentegőzik Batthyány Ádám előtt, hogy a főúr feleségének halála alkalmából mondott prédikációját még nem küldte el: csak félig készült el ugyanis a szöveg tisztázásával (ItK 1960: 688, Jenei Ferenc). A prédikáció kinyomtatását nem Tallián, hanem Malomfalvy Gergely akkori kismartoni gvárdián intézte Bécsben 1654 tavaszán. Malomfalvy 1654. április 29-én Bécsből írott leveléből arról értesülünk, hogy „Immár püspök vram ő nagysága és az én predikáziómat kinyomtatattam s a pater Tallián predikatiojának is holnap kezdek derekason, mint a többinél hosszabhoz.” A Cosmerovius-nyomdában mindhárom prédikációból 200 példányt rendelt, 100 ívenként 1 tallérért. A nyomtatás munkája három hétig tartott: az 1654. május 19-én kelt újabb levélben Malomfalvy arról tudósított, hogy „A páter Talián praedikatioja nyomtatattásának is uéget uetek ma Isten kegyelméből...” (ItK 1960: 691 és Adattár 11 289, 291, 295).

Batthyány Ádám házastársát, Formontini Aurora Katalint 1653. június 10-én temették el Németújvárott. A temetésen elhangzott prédikációk külön-külön jelentek meg nyomtatásban (1653-ban: 2458, 1654-ben: 2511, 2512). Közülük csak Tallián Ferencé nem ismert példányból, de a fenti adatok alapján kinyomtatása bizonyos. Feltételezhető, hogy Tallián gyászbeszéde a többi prédikációhoz hasonlóan magyar nyelven jelent meg, és terjedelme az öt ívet meghaladta.

Tallián Ferenc ferences szerzetes még Malomfalvy Gergely előtt, 1647-től volt a kismartoni rendház gvárdiánja. Ez az egyetlen műve, amelyről tudjuk, hogy megjelent nyomtatásban.

Cf. 2458, 2511, 2512, –

2514

»NEW vnd alter Calender auf das Jahr... 1655. Von Christophoro Neubarth... Cronstadt [1654 Herrmann].«

»A⁸–D⁸ = [32] fol. – 16° – 1 ins.«

RMK II 824 – Adleff 84

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – E kiadvány ma nem található egyetlen példányát Szabó Károly csak röviden írta le. Eszerint az utolsó levél hátlapján fametszet látható: Magyarország címere, középen a Szapolyai-család címerével. A kiadvány – terjedelméből ítélve – prognosztikont és krónikát is tartalmazhatott.

Cf. 1920!

Olim: Brassó ev. gym.

2515

(WOLFF, P[eter]): Hochzeit-Lied zu Ehren vnd wollgefallen deß... H(ernn) Georgii Closii... Petri Closii Rathsgeschwornen allhier zu Cronstadt Sohn, alß derselbe mit der... Jungfrawen Catharina Schneeweissin... dess...

Herrn Martini Schneeweiß... Tochter Hochzeit gehalten zu Cronstadt den 7. Julij im Jahr 1654, auß schuldiger Glückwünschung auffgesetzt. [Cronstadt] (1654) [Herrmann].

[1] fol. – 350 × 296 mm – Orn., init.

Gross: Kronstadter 1140

Lakodalmi vers. – A plakát alakú egyleveles nyomtatvány Georgius Closiusnak, Petrus Closius brassói tanácsos fiának és Catharina Schneeweissnak, Martin Schneeweiss leányának 1654. július 7-én tartott esküvőjére készült. A cím alatt három hasámban 24 versszakból álló vers olvasható *Vom P. Wolffio l. c.* aláírással.

Peter Wolff a brassói iskola rektora volt. A következő évben, 1655-ben az ő lakodalmára adott ki Martin Albrich köszöntő verseket (2570).

Wolff költeményét Joseph Trausch kéziratos feljegyzése alapján Julius Gross ismertette (Gross: Kronstädter 1140). Az impresszumadatok nélkül megjelent nyomtatvány betűtípusai és díszai alapján kétségtelenül a brassói műhelyben készült (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Braşov Ev ① – Budapest Nat cop.

2516

APÁCAI CSERE János: [1] Magyar logicatska, mellyet a kitsindedek számára irt Apatzai Janos, – [2] APÁCAI CSERE János [transl.]: egy, a tudomány dolgában meg kívántatot Tanats-tsal egyetemben. Fejervarat MDCLIV [typ. principis] Maior Marton.

a⁸ b⁸ = 32 pag. – 8° – Orn.

RMK I 883

Logikai tankönyv és pedagógiai értekezés. – A nyomtatvány címlevelének hátlapján a szerző ajánlása olvasható *ifjú Rákoczi Ferencnek*. A főrészben Apácai először Pierre La Ramée logikájának alapjait fejt ki két részben *szép, könnyű és többire gyermeki példákkal* (5. pag.). Ezt követi párbeszédes formában a *Tanács, melyet Joachimus Fortius ad Apáczai János által egy tanulásában elcsüggedt ifjúnak*.

Szövegkiadás: Apáczai Csere János bölcsészeti dolgozatai. Kiad. Horváth Cyrill. Pest 1867. – Apáczai Csere János: Magyar logikácska és egyéb írárok. Válogatta Szigeti József. Bukarest 1975, 92–125. – Részleges szövegkiadása: Apáczai Csere János válogatott pedagógiai művei. Összeállította Orosz Lajos. Bp. 1976, 167–176.

Az előszóból kiderül, hogy Apácai Csere János ezt a munkáját még Hollandiában írta. Forrásaihoz és a *Magyar Encyclopaediához* (2617) való viszonyát Bán Imre részletesen elemezte (Bán: Apáczai 421–433; ld. még Bartók 92–93). Megállapította, hogy ugyan a *Magyar logikácska* rendszere azonos az *Encyclopaedia* II. és III. fejezetében kifejtettel, de nem annak a megismétlése. La Ramée meghatározásait hiven követi, de azokat tőle eltérően hétköznapi

példákkal szemlelteti. A második munka a *Tanács* a korban népszerű, flamand humanista, Fortius (= Joachim Sterk van Ringelbergh) *De ratione studii* című művének 1622-ben Leidenben megjelent kiadása alapján készült. Annak átdolgozott, párbeszéddé alakított magyar nyelvű változata. Semmi jel sem mutat arra, hogy Apácai ismerte volna Fortius értekezésének Comenius által gondozott sárospataki kiadását (2436 – vö. Bán: Apáczai 427–428).

Apácai Csere Jánosnak e művét hosszú ideig csupán említésből ismerte a szakirodalom. Bod Péter szerint 1656-ban jelent meg (Athenas 12). A ma ismert egyetlen példányt Szabó Károly fedezte fel a marosvásárhelyi református kollégium könyvtárában (Korunk 1862. június 25), és F. Szabó Sámuel írta le részletesen (Budapesti Szemle 1863: 490–501), de közleményének címében még mindig az 1656-os évszám szerepel, noha az impresszum alapján egyértelmű az 1654. évi kinyomtatás. Bod Péter téves évszámadata alapján pedig Neményi Imre arra következtetett, hogy a *Magyar logikácskának* 1656-ban már második bővített kiadása is napvilágot látott (Neményi Imre: Apáczai Csere János. Bp. [1925], 80). Véleményét Ban Imre cáfolta. Megállapítása szerint 1656-ban Apácai már nem volt olyan helyzetben, hogy logikai kézikönyvét kibővítve megjelentethette volna (Bán: Apáczai 422).

Cf. 2436, –

Budapest Acad cop. – Budapest Nat cop. – Debrecen Univ cop. – Târgu Mureş ①

2517

(ARTICULI vniversorvm dominorvm regnicolarvm trivm nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis in civitate Alba Julia ad diem 18 Februarii anni Domini millesimi DCLIV. indictis, celebratis conclusi.) [Gyulafehérvár] 1654 [typ. principis].

A* B², [1¹ = [5] fol. – 2° – Init.

MKsz 1916: 92 – Dézsi: Suppl. 83

Erdélyi országgyűlési törvénycikk magyar nyelven. – A mű külön címlap nélkül II. Rákóczi György erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. A cím a második lapon olvasható. Ezt követi az 1654. január 18-án Gyulafehérvárott tartott országgyűlés tizenegy artikulusba foglalt végzéseinek szövege. A végén latin nyelvű záradék 1654. január 18-i kelettel. A címszövegben olvasható február 18-i kelet, amint ezt már Szilágyi Sándor is megállapította, sajtóhiba (ErdOgyEml XI 175), hiszen mind a bevezető oklevél, mind a záradék kelte január 18.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XI 174–180.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint a gyulafehérvári fejedelmi nyomdában készült (MKsz 1968: 207, Fazakas József és OSzKÉvk 1978: 332, V. Ecsedy Judit).

Cf. 1005*!; 1641!, –, →

Aiud ① – Budapest Civ ③* – Budapest Univ ①

2518

[ÉNEK Lupu vajdáról. Gyulafehérvár 1654 körül, typ. principis.]

[17 + ? = [7 + ?] fol. – 8°

MKsz 1880: 284–297

Tudósító históriás ének. – A szamosújvári ferences kolostor könyvtárából egy meg nem nevezett konyv kötéstáblájából került elő az addig ismeretlen mű egy csonka példánya. Az azóta Marosvásárhelyen őrzött históriás éneket, amely 7 sérült levélből áll, Koncz József írta le és közölte (MKsz 1880: 284–297). A szöveg egyes részeit egy később megtalált kétleveles brassói töredék alapján Veress Endre egészítette ki, és felhívta a figyelmet egy újabb hétleveles, az Országos Szechenyi Könyvtárban őrzött példányra (MKsz 1930: 274–281). Mindhárom példány címlapja hiányzik. Az első megmaradt versszak incipitmutatóra utaló kezdőszavai: *Készülettel az Ojtozon*. Az ének II. Rákóczi György 1653. évi moldvai és havasalföldi harcaiból meríti témáját, középpontban az elűzött, kozák segítséggel átmenetileg visszatért, majd véglegesen elűzött moldvai fejedelem, *Lupul vajda*, azaz Vasile Lupu személyével. A mű szövegéből összesen 126 versszak maradt meg, néhány helyen üres, töredékes verssorokkal. A szöveg több helyütt megszakad. Bizonytalan a kezdete és vége is, bár az események rendjét követve nagyon sok nem hiányozhat a szövegből. Mivel a nyomtatványnak eredetileg sem volt füzetjelzése, ebből sem lehet következtetni a mű egykori terjedelmére. Veress Endre szerint teljességéhez még 2–4 levél hiányozhat.

Szövegkiadása: ld. incipitmutató.

Az ének szerzője ismeretlen. A kiadványt Koncz József lőcsei nyomtatványnak tartotta, s Ján Čaplovič is így írta le bibliográfiájában (1666). Veress Endre brassói nyomtatványnak vélte az általa ismertetett töredéket. Az újabb nyomdatörténeti vizsgálatok azonban azt bizonyítják, hogy a kiadvány a gyulafehérvári nyomdából került ki, valamikor 1654 táján, nem sokkal a hadi események lezajlása után (OSzKÉvk 1978: 296, V. Ecsedy Judit).

Budapest *Nat* ③ – Târgu Mureş ③

Olim: Brassó *Ev gymn*

2519

FOGARASI K. Ferenc: Kis keresztyeny, azaz a hűtnek és Isten szerint való életnek tsupán tsak az Sz(ent) Irás szavaiból álló oly principiumja, melyre mingyárt tanítani kel a' szolni kezdő kisdedeket, mely angliai nyelvből magyarra fordittatott legelsőbenis... bolgárfalvi kisded Sebesi György kedvéért Vizaknán, az vizaknai ecclesianak tanitoja Fogarasi Ferencz által. Fejervarat 1654 [typ. principis] Major Márton.

a⁸ [1+?] = 16 + ? pag. – 8°

RMK I 884 – Sztripszky I 2006a – MKsz 1911: 353

Református katekizmus. – E nyomtatvány csupán az első, „a” füzetéből ismeretes. A címlap hátán kezdődik a katekizmus szövege, amely az *istenes* élet alapelveit foglalja össze. A rövid kérdésekre adott válaszok néhány szóból és egy vagy két bibliai idézetből állnak.

Fogarasi K. Ferenc (1619 k.–1676) 1647–1649 között Franekerben, Utrechtben és Leidenben tanult. Hazatérve 1649-től Gyulafehérvárott, 1651-től Vízaknán, 1657-től Nagyenyeden, majd újra Vízaknán volt lelkész. 1670-ben még élt. Katekizmusát angolból fordította magyar nyelvre, munkájának forrását azonban nem ismeri a szakirodalom (Berg Pál: Angol hatások 125).

Szabó Károly Bod Péter és Sándor István híradása alapján vette fel bibliográfiájába e katekizmust, megemlítve, hogy egykor megvolt Bethlen Kata nagyenyedi könyvtárában (RMK I 884 – Bod: Athenas 80 – Sándor: Könyvesház 37 – Simon Melinda – Szabó Ágnes: Bethlen Kata könyvtárának rekonstrukciója. Szeged 1997, 84). A ma ismert, könyvtárlából kiáztatott töredéket Todoroszku Gyula ismertette (MKsz 1911: 353).

Budapest Nat ④*

Olim: Nagyenyed ref. coll.

2520

⟨Kalendárium és prognosztikon az 1655. esztendőre. Kassa 1654 Gevers. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1675!

2521

[1] KALENDER auff das Jahr nach der gnadenreichen Geburt Jesu Christi 1655. auff Vngern, Siebenbürgen und benachbarte Orthe gerichtet von Christophoro Neubarthio theol(ogo) et astron(omo) in Sup(eriore) Lusat(ia) – [2] (Auff das Jahr nach der seligmachenden Geburth Jesu Christi 1655 von natürlicher Influentz des gestirnten Himmels in diese niedere Weldt. Auff Vngern, Siebenbürgen vnd andere angränzende Länder mit Fleiß gestellet vnd beschrieben von Christophoro Neubartio theol(ogo) et astro(nomo) in Sup(eriore) Lus(atia).) Caschaw [1654] Valentin Gevers.

A^a B^a [C^a] D^a[E^a F^a] G^a H^a [I]² = [66] fol. – 16° – Orn.

RMK II 827 – Čaplovič 554

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – Egyetlen csonka példányban maradt fenn, amelyből a C, E és F ívek hiányoznak, a meglévő leveleken pedig a túlzott körülvágás miatt a szöveg csonkult. A naptár felépítése: az év jellemző adatai és a naptárjegyek magyarázata után a hónapok naptártáblái következnek német nyelvű hónapversekkel. A B₆ levél háta üres, majd az önálló címlappal ellátott prognosztikon következik: lehetséges, hogy ennek címéből az első sor [„Prognosticon”? „Astrologisches Bedenken”?] le lett vágva. A prognosztikon meglévő fejezetei: [V]on den 4 Jahrs Zeiten und ihrer natürlichen Witterung. I. Vom Winter – II. Vom Lenz oder Frühling – [...] – Von Krankheiten – [A termésről] – [Jahrmärkte] in Ober und Nieder Ungern – [Krónika a világ kezdetétől fogva] – [A hét napjainak és a betegségeknek az összefüggéséről]. A kiegészített címek esetében a szöveg megmaradt, csak a cím nem. A vásárjegyzék végéről kb. 1 levél hiányzik; lehetséges, hogy a hiányzó E és F füzetre, a vásárjegyzék és a krónika közé még más szöveget is nyomtattak. A meglévő krónikarész az 1556. évtől az 1654. év eseményeiig halad. Az utolsó két levélen keltezés nélkül *Den edlen... Herren Richter, ehrsamen Rath, Herren Vormund und der ganzen löblichen erwählten Gemeine der... Stadt Bartfeld...* ajánlotta a naptárat újévi ajándékként jókívánságaival együtt *Valentinus Gevers Buchdrucker in Caschaw*. Noha az utolsó két levél füzetjele kérdéses és az ajánlás elhelyezése a kiadvány végén szokatlan, a nyomtatásból adódóan azonban más helyre nem kerülhetett, bekötése tehát nem téves.

Valentin Geversnek ez az egyetlen, példányból is ismert német nyelvű naptárkiadása.

Cf. 1086!

Budapest Nat cop. – Budapest Univ ③*

2522

[1] KIRÁLY Jakab [transl.]: Mise-nem-mise, az az a miseről való tudomány-nak ostromlása, meg-hamissítása és el rontása, mellyet Hunnius E g y e d doctor irasabol magyar nyelvre fordított Kiraly Jakab osdgyáni prédikátor. – [2] (KIRÁLY Jakab: Harmas Szent Irasbeli dolgok, mellyekben I-szor három articulások foglaltatnak. I. Az Istenről. II. A Christus Jesusrol. III. A Szent Lelekről. – [3] II-szor igen szép emlekezetre méltó dolgok, mellyeket rövideden öszve szedett és ki-adott Kiraly Jacob, ossdgyáni ecclesianak méltatlan lelki-pásztora.) Cassan 1654 Gevers Balint.

a¹², A¹²–I¹² = [24] + 215 pag. – 12°

RMK I 886-887 – Sztripszky I 2007/214 ← MKsz 1911: 353 – Čaplovič 553

Evangélikus vitairat, tanítás és erkölcsi oktatás. – A címlap hátán szentírási idézet olvasható, amelyet a szerző 1653. augusztus 26-án kelt ajánlólevele követ: *Bakos Gábor úrnak... Rákóczi Györgynek... kállói várának főkapitányának, Szabolcs vármegyében lévő hajdúságnak generálisának, ... mint fő patrónusának*. A további bevezető részek: négy latin nyelvű üdvözlővers, szerzőik: *Hilarius Ernestus Biner, eccl. evang. Germ. pastor et sch. inspector [Cassovia] – Matthias Osztopataki, eccl. Cass. Lutheranae verbi Dei minister – Georg Raduchius, gymn.*

Cassov. rector – Stephanus Budiacs, scholae conrector és az Errata. A főrészt A mise elrontása felől való trakta élőfej kíséri, címe Jehovah Juva. Mit hívnak a pápisták misének, avagy mi-képpen magyarazzák azt.

A második mű önálló belső címlappal, de folytatólagos füzetjelzéssel kezdődik. Az ajánlást ezúttal külön szöveg nélkül intézte *Király Jakab osszgyáni prédikátor és a körül való fraternitátsnak egyik seniorja: Bakos Gábor úrnak, mint patrónusának és komjának, item a Dunántúl és Mátyásföldén a meg nem változtatott, igaz Augustana Confession lévő szent gyülekezetnek... tudós püspökinek, seniorinak és az egész atyafiaknak.* E dedikációt követi az előszó *Ad lectorem*, kelte Osgyán 1654. október 16. A főrész a címben is jelzett három artikulust (hitágazatot) tartalmazza. Az I. *Articulus az Istenről* XXV cikkelyből, a II. *Articulus a Jézus Krisztusról* XXXV cikkelyből, a III. *Articulus a Szentlélekről* X cikkelyből áll. Mindegyik három-három bibliai idézetből vagy utalásból épül fel, amelyek a cikkely címeként feltüntetett teológiai tételt bizonyítják.

Hasonló beosztásban és hasonló módszerrel egy-egy erkölcsi tanítást fejt ki a harmadik mű: *Következnek igen szép emlékezetre méltó dolgok.* A befejező részek a következők: *Méltók ezek is emlékezetre, ez néhány szentírási kuriozumot ismertet. Következnek szép áhítatos imádságok, továbbá egy tizenhét strófát magába foglaló Bűnbocsánatért való ének.* Az incipit-mutatóra utaló kezdősora: *Kegyes Jézus, én imádságomra.*

Király Jakab (1623–1690) tanulmányai elvégzése után 1652-től Osgyánban, 1656-tól Rozsnyón volt evangélikus lelkész, 1669-től egyúttal gömöri esperes is. Innen 1671-ben elűzték, csak 1682–87 között szolgálhatott újra Rozsnyón. Közben Csetneken és Sajógömörben volt lelkész.

A címlap és az ajánlás tanúsága szerint a miséről szóló vitairatot Aegidius Hunniusnak egyik munkájából fordította magyarra. Az eredeti művet ennek ellenére sem sikerült azonosítani, miként korábban Thienemann Tivadarnak sem (ItK 1923: 26). Noha Király traktátusa elsősorban a katolikus tanítás ellen irányul, később mégis református részről kapott feleletet Szalóczi Mihálytól: *Az Isten-ember Jézus Christusnak személye felől igazán értő tanítóknak választételek* Sárospatak 1660 (RMK I 969).

Szabó Károly nem vette észre, hogy Király Jakab e kiadványa több művet is tartalmaz, ezért csupán az elsőt írta le (RMK I 886), a második-harmadikat pedig külön sorszám alatt (RMK I 887) Sándor István említése nyomán (Könyvesház 37) vette fel bibliográfiájába. A *Hármas szentírásbeli dolgokat* Harsányi István ismertette (MKsz 1911: 353–354). Megállapította, hogy a három munka együttes megjelentetését bizonyítja a folytatólagos füzetjelzés és a lapszámozás is.

Cf. –, →

Berlin *Univ Inst* ① – Budapest *Acad* ③* + cop. suppl. (Martin) – Martin *MS* ① (Rimaszombat a Kishonti ev. esp. Ktárában) – Oradea *Mus* ②* (Nagyvárad prem. Gimn.?) – Sibiu *Arch* ②*

2523

LIMA dissertationis Patakianae a Samuele Lippai puritano malleatae de prima elevatione panis et vini in Coena Domini, poliente illam sacerdote catholico... [Cassoviae] MDCLIV [Gevers].

A¹¹ = 21 pag. – 12°

RMK II 806 – Čaplovič 1963

Református(?) vitairat. – A címlapon bibliai idézet olvasható, és a Jézus-monogram *IHS* látható. A címlap hátán kezdődik az ajánlás: *Illustrissimis, magnificis... dominis... ad inclityi Zempleniensis comitatus horizontem spectantibus et ex tribus receptis in Hungaria religionibus quaecumque observantibus*, szövege feltehetően a fennmaradt példányból hiányzó „A₂” levélre volt nyomtatva. Az ajánlást követő előszó címként kiemelt kezdete *Nuper in apricum prodiit libellus...*, szerzője, *Illustrissimorum... dominorum vestrorum capellanus, sacerdos catholicus*. A főrész hét pontban, *Limatura I–VII* vitatja Lippai Sámuelnek ugyanebben az évben a református úrvacsorai szertartás egy részletkérdéséről, a „prima elevatio”-ról megjelent disszertációját (2548). Az utolsó lapon ismét szentírási idézet áll.

E vitairat szerzőjének kiléte ismeretlen, sőt tartalma alapján felekezeti hovatartozása is bizonytalan. Zoványi Jenő szerint, aki részletesen ismertette a vitát, „odamutat minden jel, hogy református író bűjt” a *sacerdos catholicus* „álnév leple alá” (Puritánus mozgalmak 304).

Szabó Károly (RMK II 806) és Ján Čaplovič (1963) még nagyszombati nyomtatványként írták le e művet. V. Ecsedy Judit azonban a nyomdai anyag vizsgálata alapján megállapította, hogy az valójában a kassai nyomdában készült (MKsz 1996: 371). A nagyszombati nyomtatás kizárása Zoványi Jenő véleményét támasztja alá. Valentin Gevers műhelye ebben az időszakban a városi tanács tulajdonában állt, s dolgozott a reformátusok és katolikusok számára egyaránt.

Lippai viszontválasza a következő évben jelent meg (2605).

Cf. –, 2548, 2605

Budapest *Nat cop.* – Târgu Mureș ②*

2524

VÁCZI P. András: Replica, az az Tolnai Dali Janosnak csufos és vádos maga és mások mentésére való valasz-tetel Vaci Andras által, mellyben megmutattya először az ő maga Mi-Atyánk felől való igaz értelmét a több reformatus doctorokétul nem különözni. Másodszor a Mi-Atyánkról író authornak (kit ő magyar nyelven ki adott) a több doctorokkal rész szerént valo eggyezését, s rész szerint pedig azoktul való különözését. Harmadszor az tracta köziben egyelittetett két undok vádoknak hamisságát és azok ellen való igaz maga mentségét. Cassan 1654 Gevers Balint.

A⁸–L⁸ M⁴ = 192 [recte 182] + [1] pag. – 8° – Orn.

RMK I 888 – Čaplovič 555

Református vitairat. – A címlap hátán szentírási idézetek olvashatók. Ezt követi Váci P. András ajánlása: *Előljáró beszéd I. A keresztyén olvasóhoz. II. Tolnai Dali Jánoshoz*, kelte Szepsi, 1654. március 27. A főrész beosztása: *A titulusról – A keresztyén olvasóhoz írt levélről – A derék trakta következik, végül E könyvben foglalt fogatkozásokat a ker. olv. így jobbítsa meg.*

E mű viszontválasz Tolnai Dali János: *A Miatyánk felől igaz értelmű tanítóknak maguk mentsége* (2550) című munkájára. A vitaálláspontok ismertetését lásd Váczi András polémiát kiváltó munkájának leírásánál: *A Miatyánknek, avagy mindennapi imádsággal való élésnek állatása és megoltalmazása*. Sárospatak 1654 (2468).

Cf. 2468. –, 2550

Budapest Acad ② – Budapest Univ ①

2525

»EX REGE Tavrivs, sive Tragoedia De Fastu Nabuchodonosoris Humiliato, a Magnifica, Generosa, Nobili ac Ingenva Ivventvte Gymnasii Monostoriensis in Scenam data, cum Ejusdem Iuventutis literarum profectum munificentissima liberalitas Spectabilis ac Magnifici Domini, Domini Stephani Haller de Hallerkö, Illvstrissimi ac Celsissimi Transylvaniae Principis intimi Consiliarii, Comitatus Küküllő Supremi Comititis, Mecoenatis optimi praemiaret, die Qua Triumphabunda Humilitas Humilem Virginem, Dei Matrem in Coelitum Reginam coronavit MDCLIV [Claudiopoli] 1654 [typ. Heltai].«

»A⁴ = [4] fol. – 4°«

RMK II 800 – Staud I 244–245 – Trofejnye knigi 0346

Iskoladráma programja. – E nyomtatványnak egyetlen ismert példányát, Szabó Károly ismertette (RMK II 800). Tanulmányozására nem volt lehetőség. Szabó leírása alapján azonban rekonstruálható a tartalma. Eszerint a Nabuchonodosor gőgjének megalázásáról szóló színjáték a következő részekből állt: *Dedicatio, Argumentum, Prologus, Actus I–V*. A felvonások további jelenetekre (*scenae*) tagolódtak.

A darabot a kolozsmonostori jezsuita gimnázium tanulói adták elő 1654-ben, amikor patronusuk, Haller István küküllői főispán megjutalmazta őket.

Az impresszumatatok nélkül kiadott nyomtatványt Szabó Károly „kétségtelenül” a kolozsvári Heltai-nyomda termékének tartotta (RMK II 800).

Niznij Novgorod ① (Sárospatak)

2526

»VÁRFALVI KÓSA János: Catechesis. Az vdvességnek fvndamentumáról rövid kérdezkeedés, az Szent Írás szerént; az Kisdedeknek Tudományában,

és az Urnak szolgálattyanban és felelmében valo fel nevelsere Varfalvi-Kosa Ianos által iratot. Colosvarban 1654 [typ. Heltai] Heltai Gaspar. »

»A¹²–C¹² = [36] fol. 12°«

RMK I 889

Unitárius katekizmus. – E nyomtatvány egyetlen példánya, amelyet Szabó Károly a kolozsvári unitárius kollégium könyvtárából ismertetett, ma nem található. Címe Várfalvi Kósa kis katekizmusáéval egyezik (2061). A kis katekizmus terjedelme azonban a példányból is ismert kiadások esetében hat-nyolc levél (1290(2) és RMK I 1560). E kiadás eltérő terjedelmére a csupán kéziratos másolatban fennmaradt 1659. évi kolozsvári megjelentetés ad magyarázatot (Szeged Egyetemi Könyvtár MS 1626). Ebben a nyolc foliónyi, a fenti címet viselő kis kátét, a bővebb, 16 levél terjedelmű középső káté is követi (1648). A Szabó Károly által megadott 36 folió terjedelem alapján feltehető tehát, hogy ez az 1654. évi kiadás a középső katekizmust is tartalmazta.

Cf. 1290(2); 1648, 2061, –, →

Olim: Kolozsvári unitár. coll. kvtárában

2527

BISTERFELD, Johann Heinrich: [1–2] Scripturae Sacrae divina eminentia et efficientia, publicae non credentium et credentium disquisitioni Spiritu Sancto duce, denuo in duabus disputationibus a Joh(anne) Henrico Bisterfeldio, theologiae ac philosophiae in... schola Albensi professore proposita. – [3] Accedit ejusdem authoris ars concionandi. Lugduni Batavorum MDCLIV apud Ludovicum à Vuyren.

*4, A¹²–E¹² F¹¹; G¹²–L¹² M⁶ = [8] + 142 + 132 pag. – 12° – 1 ins., init.

Református teológiai vizsgatételek magyar nyelvű anekdotával és retorikai kézikönyv. – A címlapot nyomdászjelvény díszíti, a címlap hátán bibliai idézetek olvashatók. Az ajánlást *Adrianus Heerebord philos. professor primarius* Leyden, 1654. évi kelettel intézte *Johanni Henrico Bisterfeldio*. Ezután Bisterfeld 1653-ban Gyulafehérvárott kiadott *Gladii spiritus ignei...* című disputációjának előszava és szövege olvasható (2464), benne a 25–26. lapon magyar nyelvű anekdota Lórántffy Zsuzsanna és egy jezsuita hitvitájáról. Bisterfeld másik szentírási tárgyú disszertációja a *Beata beatae virginis ars* önálló, impresszum nélküli belső címlappal kezdődik, és szövege teljes egészében megegyezik az előző kiadással (2366), csupán a respondensek nevei és a sajtóhibák jegyzéke hiányoznak. Ugyancsak önálló, impresszum nélküli belső címlap vezet be a harmadik részt: *Ars concionandi ab excellentissimo viro Johanne Henrico Bisterveldio[!], olim nernose[!] proposita*. Ez két könyvre osztva (*liber*) tárgyalja a prédikálás módszertanát.

Adrian Heerebord (1614–1659), a leideni egyetem filozófia professzora az előszóban elmondja, hogy Bisterfeld műveire az ott kinn tanuló magyar diákok hívták fel a figyelmét, s az

Ars concionandi most jelenik meg először nyomtatásban. Ez utóbbit Bartók István elemezte (192–194).

E nyomtatványt a bibliográfiai szakirodalom korábban nem tartotta számon.

Cf. 1879, 2366, 2464, –

Budapest *Nat* ①

2528

[1-2] [Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1655. Leutschau 1654 Brewer.]

[A⁸] B⁸ + ? = [16 + ?] fol. – 16°

Čaplovič 936

Új-naptár-ó-naptárral és prognosztikon. – A naptárból csak a B₁ rektó és a B₈ verzó lapok maradtak fenn makulatúraként, Molnár Gergely *Elementa grammaticae Latinae* (Leutschoviae 1650, 2323) című művének kötetstábláján. A lőcsei evangélikus könyvtárban őrzött példány első kötetstáblájára ragasztották rá ennek a német naptárnak a leveleit. A töredék július második felének naptártábláját tartalmazza német nyelvű hónapverssel, valamint a prognosztikonnak a tavaszi időjárásra vonatkozó részét. A kiadvány beosztása hasonló lehetett az 1651. évre szóló lőcsei német nyelvű naptáréhoz (2333).

A töredéket Ján Čaplovič fedezte fel, és 1649-re szóló lőcsei német naptárként határozta meg (936), elsősorban az 1650-es hordozókötet és az ünnepek alapján. A lőcsei nyomtatást igazolják a töredék betűtípusai is. A kalendárium azonban a vasárnapi betű, a Húsvét és a holdfázisok alapján az 1655. évre szól, tehát 1654 őszén nyomtatták Lőcsén. Molnár grammatikáját tehát nem a nyomtatás évében, hanem akkor kötötték be, amikor ez az 1655. évi naptár fölöslegessé vált. Ezt bizonyítja a hátsó kötetstáblán lévő possessor-bejegyzés is: „*Bartholomaeus Alauda anno 1655 die 14. December*”.

Cf. 2273!

Budapest *Acad* cop. – Levoca *Ev* ④

2529

ΑΥΤΟΜΑΤΟΓΑΜΕΥΕΤΗΡΙΚΑ προσφωνήματα novorum actui conjugum viri juvenis... Joannis Mvlleri Wratistlaw(iensis) eccles(iae) Neocomiens(is) archidiaconi gratissimi, foeminae virginis... Mariannae Riserianae Mor(avae) exul(is) bigae desideratissimae matrimonium, anno Domini feliciorē VIII Cal(endis) Nov(embris) auspicato ineuntium festiva festive fausta ominan-

tibus, nominantibus ab amicis dicta, dicata. Leutschoviae (MDCLIV) typis Laurentij Breveri.

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 801 – Čaplovic 1000

Lakodalmi versek latinul, görögül és németül. – A nyomtatvány a boroszlói származású Johann Müller, iglói evangélikus archidiakónus és a Morvaországból menekült Marianne Ries 1654. október 25-én tartott esküvőjére készült. A címlap hátán kezdődő főrész a következő verseket tartalmazza: (1) Cím nélküli költemény, amelynek szerzője *Matthias Zarevucius* – (2)–(3) *Epithalamion Müllerianum* címen *Tobias Stephani Mor.*, gymn. *Leutschov. rect.* latin és görög versei – (4) *Johannes Schalachius*, p. t. *concio. Schlov. Neocom.* költeménye – (5) *Tobias Pollucius*, *scholae Iglov. rect.* – (6) *Affini suo Thomas Relowsky*, p. t. *cantor Iglov. gratulab. verse* – (7) *Johannes Müllerus* *Άγάπωμα* latinul, a szerző megnevezése nélkül – (8) *Ein neues Mühl-Werk eines geistlichen Müllers entdeckt von einem Cytherischen Künstler* [Christoph Klesch?] aláírással – (9) *Interlocutio sponsi et sponsae* című párbeszéd *Henricus Praetorius Cremnic. Pann.*, *hactenus Igloviae a domesticis dn. sponsi* – (10) Cím nélküli latin vers a *Joanne*, *Galikio coll. Igloviensi* aláírással – (11) *Alexander Ries*, *sponsae frater* verse.

A völegény azonos azzal a Johann Müllerrel, akinek 1652-ben disputációja jelent meg Trencsénben (2443, vö. Klein: *Nachrichten* III 207).

Budapest Univ ①

2530

DIETERICH, Conrad: *Epitome catechetica auctore Cunrado Dieterico*, ss. theolog. d. antehac practicae philosophiae paedagogiarcha Gissae, nunc pastore ac superintendente Ulmensi. Editio nova renovata. Leustchoviae[!] MDCLIV typis Laurentij Breveri.

A¹²–F¹² = 143 pag. – 12° – Orn.

RMK II 802 – Čaplovic 1001

Evangélikus kátémagyarázat. – A címlével után kezdődik Martin Luther *Catechesis minorjának* Konrad Dieterich magyarázataival bővített kiadása. A mű beosztása és szövege megegyezik az 1645. évi trencsényi kiadásával (2115).

Cf. 2115, 2266, →

Budapest Nat cop. – Sibiu Mus ①

Olim: Martin MS

2531

IN FESTIVITATEM nuptialem... Samvelis Serpili, diaconi ecclesiae Leibicen(sis)... sponsi ac... Catharinae, ... Matthiae Viti, pastoris dictae ecclesiae... filiae, sponsae die 25. Octobr(is) anni 1654 Deo et hominibus faventibus celebratam comportata symbola. Leutschoviae (1654) typis Laurentii Breveri.

A³ + ? = [3 + ?] fol. – 4° – Orn.

MKsz 1930: 307–308 – Čaplovič 1002

Lakodalmi versek. – E nyomtatványból csupán az első füzet első három levele maradt fenn. Samuel Serpilius, leibici másodlelkésznek és a helybeli lelkipásztor leányának, Catharina Vitnek 1654. október 25-én tartott menyegzőjére készült verseket tartalmazza. Szerzőik: (1–2) *Johannes Serpilius, eccles. Caesareoforen. pastor et contubernii p. ad infer. fl. Poprad senior, sponsi pater...* – (3–4) *Simon Bilek, past. Hunisvillan. XXIV. regal. consen.* – (5–6) *Thomas Dreypfennig, past. Duranden.* – (7) *Johann Fontanus, past. Totfalv.* – (8–9) *Tobias Stephani Mor., gymnas. Leutschov. rect.* – A töredék utolsó meglévő lapja (A₃b) örszóval szakad meg.

Samuel Serpilius (1630–1661) szülővárosában Késmárkon, majd Sárospatakon, Kassán és Eperjesen végezte tanulmányait. 1651-ben beiratkozott a wittenbergi egyetemre. Hazatérve 1653-ban Leibicen lett evangélikus másodpap (vö. Zoványi 541).

A töredéket Pukánszky Kádár Jolán ismertette (MKsz 1930: 307–308). Az ő adatát vette át Ján Čaplovič (1002).

Budapest Nat ④*

2532

[2] KERESZTYENI isteni ditsiretek, mellyek az magyar nemzetben reformáltatott ecclesiákban szoktanak mondattatni. Ezek mellé adattak szép rendel először az szent Davidnak franciai nótáknak és verseknek módgyokra rendeltetett soltari. [1] Másodsor az egesz esztendőre tartozandó HYMNUSOK. [3] Harmadsor az HALOTT temetéskorra való ENEKEK. Mostan újobban, de leg-ki-váltképpen az hymnusokat sokkal szebben és bővebben, az közönséges és halott enekeket-is, az mennyire lehetett, megjobbitván, (mellyel mint edgy kis Graduvalval elhetz), ki-botsáttattak. Lötsen 1654 Brever Lörintz által.

*4, A⁴–M¹, A⁴–Z⁴, Aa⁴–Xx⁴ = [8] + 96 + 338 + [14] pag. – 4° – J, orn., init.

RMK I 890 – Čaplovič 1003

Protestáns egyházi és temetési énekeskönyv. – A címlevél után következik az *Elöljáró beszéd, melyben megjelentetik az isteni dicséreteknek és énekeknek az anyaszentegyházban hasznos és szükséges volta*, dátum nélkül, aláírása: Göntzi György, debretzeni eccles. lelkipásztora.

Ezt követi *A kegyes olvasóhoz való intézés*, aláírása: *Breuer Lőrintz, lötsei bibliopola és könyvkötő kegyelmeinek örömeit szolgál*, ebben a sajtóhibák és a betűk apró volta miatt szabadkozik. A kiadó a címlapon felsorolta a graduálként is használható énekeskönyv fő részeit: 1. a dicséretek, 2. Szent Dávid franciai nótákra és versekre rendelt, Szenci Molnár Albert által fordított zsoltárait, 3. himnuszokat és 4. a temetési énekeket. E felsorolással szemben az énekeskönyvben nem találhatók meg a Szenci Molnár Albert által fordított zsoltárok. Valódi bemutatása az újrakezdődő lapszámozásnak megfelelően két csoportra osztott énekek incipit-mutatóra utaló kezdősorai szerint a következő.

(1) 3. lap: Következnek ékes ritmusú himnuszok, az esztendőszakai ünnepeknek rendi szerint. 2: *Új világosság* – 3: *Amint régenten* – 4: *Mindeneknek* – 7: *Csillagoknak – Istentől* – 8: *Mindnyájan, kik* – 9: *Jövel Megváltója* – 12: *Az Atyának országából, Istenségnek* – 13: *Az Atyának országából e világra* – 14: *Teljes e széles világban dicséretes – Teljes e széles világban, minden* – 15: *Jó keresztyének* – 16: *Atya Istentől* – 17: *Jövel népeknek... Szűznek – Naptámadattól* – 18: *Atya Istennek Igéje – Jer, dicsérjük keresztyének, nevét* – 21: *Adjunk hálát keresztyének – Aldjuk mi mind* – 22: *Járjunk mi most, keresztyének... világra* – Gonosz – 23: *Heródes* – 24: *Teremtő – Jézus Krisztus, ki e napon* – 25: *A bűnök* – 27: *Hallgassuk kegyelmesen, mire Pál* – 28: *Dicsérjük* – 29: *Nevét – Szent Igéjét* – 30: *Jézus Krisztus, mi Megváltónk, bűn* – 31: *Hallgass meg minket Uristen, tekints reánk kegyelmesen* – 32: *Örvendezzen* – 34: *Ó mi kegyelmes* – 35: *Jer, hirdessük* – 37: *Keresztyének örvendezzünk* – 38: *Mostan eljöttek* – 39: *Minden mi – A Krisztusnak* – 40: *Fénylik* – 41: *E világnak* – 42: *Keresztyéneknek serege... 2. vsz.: A győzhetetlen* – 43: *Keresztyéneknek serege... 2. vsz.: Mert* – 44: *Szenteknek* – 45: *Örüljete most* – 46: *Örvendezzünk keresztyének* – 48: *Mostani jeles* – 50: *Jézus Krisztus, mi királyunk – Járjunk mi most keresztyének... méne fel* – 51: *Jövel teremő* – 52: *Jövel Szentlélek Uristen, vigasztalj – Jövel Szentlélek Uristen, ki* – 54: *Örüljünk mi keresztyének, mert az Isten ő* – 55: *Üdvöz légy édes* – 57: *Ó te dicső* – *Ó teremő* – 58: *Felséges Isten, mennynek, földnek ura, és mindeneknek nagy* – 59: *Mennynek és földnek nemes teremője, minden* – 60: *A széles* – 61: *Ó magas – Ó nagyhatalmú* – 62: *Emberi* – 63: *Felséges Isten, mennynek, földnek ura és mindeneknek vagy* – 64: *A Nap feljővén* – 65: *Mostan, ó – Igaz* – *Állatoknak* – 66: *Látod* – 67: *Felséges Atya – Könyörögjünk az Istennek Krisztus* – 68: *Sok nyavalyánkban* – 69: *Mindenkor téged* – 70: *Atya Istennek egy* – 71: *Az éjszakai sötétség, tévelygő* – 72: *Ó, mennyeknek* – 73: *Mennyei Atya* – 74: *Ó mennyei mi* – 75: *Üdvöz légy Krisztus* – 76: *Jézus Krisztus, egy* – 77: *Jézus Krisztus, Istennek egy* – 79: *Könyörögjünk az Istennek, mint* – 81: *Ó mi szent Atyánk, kegyes gondviselőnk – Ó áldott* – 82: *Úrnak végvacsoráján* – 83: *Szükség megtudni* – 84: *Ó üdvösséges* – 85: *Jól tettél* – 86: *Menjete el – Valamely*. E rész végén *Simbolum Athanasii, Te Deum, Litania major* valamennyi magyarul, és betűrendes *Mutató* tábla.

(2) Az *Psalmusokból* való isteni dicséret. – 1: *Boldog az olyan ember az* – 2: *Szent Dávid proféta második* – 3: *Zeleméry László: Zúgódik, dúl-fúl* – 5: *Szent Dávid király háborúságában imádkozik* – 6: *Újlaki Péter: Uram Isten, miért* – 7: *A szent Dávid* – 8: *Szegedi Gergely: Szent Dávid király bűnei* – 9: *Szegedi Gergely: Számkivetésre* – 11: *Régen ó törvényben, Mózesnek* – 13: *Bogáti Fazakas Miklós: Mely hatalmas* – 14: *Szegedi Gergely: Tekints reám* – 15: *Sztárai Mihály: Megnyomorodván* – 17: *Ó Uristen, tekints* – 18: *Emlékezzél meg Uristen, a mi nagy* – 19: *Sztárai Mihály: Szabadíts meg és tarts meg Uram Isten, mert e* – 20: *Szent Dávid király háborúságában panaszkodik* – 21: *Sztárai Mihály: Sokan vannak mostan* – 22: *Őrizd meg* – 23: *Milotai Nyilas István: Gyakorta* – 24: *Sztárai Mihály: Szent Dávid proféta éneklő* – 25: *Az Uristen nekem* – 26: *Sztárai Mihály(?): Mikor Dávid* – 27: *Pap Benedek: Ó én két* – 28: *Sztárai Mihály: Mostan hozzád* – 29: *Sztárai Mihály: Szent Dávid proféta az* – 30: *Szegedi Gergely: Dávid profétának* – 31: *Thordai Benedek: Benned bíztam* – 33: *Tesini Imre: Tebenned bízom, Uram Isten* – 34: *Szegedi Gergely: Boldog az ilyen ember e* – 35: *Sztárai Mihály: Sok emberek* –

36: Sztárai Mihály: *Mindenkoron* – 38: Szegedi Gergely: *Mikoron Dávid Saul* – 40: Sztárai Mihály: *Sok nyilvánvaló* – 41: Sztárai Mihály: *Megnyomorult* – 44: Szegedi Gergely: *Nagy bánatban* – 46: Chassei Miklós: *Mint kívánkozik* – 47: Jóllehet nagy sokat szoltunk Dávidról – 48: *Foházkodom* – 49: Tholnai Bálint: *Lásd* – 50: Batizi András: *Hallottuk* – 51: Németi Ferenc: *Nagy keserves* – 54: *Mikor Sennakerib* – 55: *Erős várunk* – 56: *Minden népek* – 57: *Hogy panaszkodik a hatalmas* – 58: *Úristen, irgalmazz nekem* – 59: Szegedi Lajos: *Légy irgalmas* – 60: Hartyáni Imre: *Háborúsága* – 61: *Mindenható Úristen, szívünk* – 62: Kanizsai Pálfi János: *Ne szállj* – 63: Skarica Máté: *Dávid Doég* – 64: *Úristen, kérünk a te szent nevedért* – 65: *Mennynek és földnek kegyelmes* – 66: Kecskeméti Vég Mihály: *Mikoron Dávid nagy* – 68: István deák: *Irgalmazz Úristen* – 69: Skarica Máté: *Saulnak* – 70: Sztárai Mihály: *Meghallgasd* – 72: Sztárai Mihály: *Sok jótéteményén* – 73: Könyörülj – Barát István: *Siess, nagy* – 75: *Örök Isten* – Szegedi Gergely: *Úristen, légy* – 77: Skarica Máté: *Hogy Jeruzsálemnek* – 79: Sztárai Mihály: *Sok inségünkben* – Németi Ferenc: *Az Úristent magasztalom* – 81: *Felséges Isten néked jelentjük* – 82: *Keresztyéneknek Istene* – 83: *Az Úristen áll* – 84: Rimay János: *A jó* – 85: *Aki veti* – 86: Sztárai Mihály: *Mely igen jó az* – 87: *Mikor szent Dávid kegyetleneknek* – 89: *Téged, Isten* – 90: Huszár Gál: *Jer, örvendezzünk* – 91: *Örüljete* – Gitzi János: *Ilyen* – 92: *Aki az* – 95: Szegedi Gergely: *Boldog az olyan ember ő* – 96: *Boldog a férfit* – 97: *Keresztyének, kik e* – 98: *Nagy öröme* – 100: *Int* – 101: Laskói István(?): *Sok nyomorúság* – 102: *Jer, emlékezzünk* – 103: Szegedi Gergely(?): *Örül mi* – *Az Izraelnek* – 104: *Akik bíznak az Istenben* – 105: *Mindenek* – *Minden hű* – 106: *Boldogok azok* – *Bűnösök* – 107: *Felséges Isten, hozzád* – 108: *Mely igen jó legyen* – 109: *Úrnak szolgái, no* – *Ti keresztyének, ti dicsérjétek* – Sztárai Mihály vagy Skarica Máté: *Izraelnek* – 111: *Hallgasd meg Atya Isten, a mi* – 112: *Minden állat* – 114: Németi Ferenc: *Nagy hálaadással* – 116: *Dicsérd az Istent mostan* – *Dicsérjed, áldjad* – 117: Skarica Máté: *Drága dolog* – 119: *Mikor a* – 120: Kanizsai Pálfi János: *Dicsóült*.

Ünnepekre való énekek. 121: *A keresztyénségben* – 122: *Az Atya – Vigan enekeljünk* – 123: *Küldé az Úristen hűséges* – 124: Sztárai Mihály(?): *Mi Atyánk, Atya – Az Úristen csoda* – 126: *Mennyből jövők* – 127: Batizi András: *Jer, dicsérjük e* – 128: *Parancsolá* – 129: *Jer, mi dicsérjük* – 130: Szegedi Gergely: *Szent Ezsaiás így* – 132: Melius Juhász Péter: *Mindnyájan örüljünk* – 134: *Mikor e széles* – 135: *Dicséretes a Gyermek, ki ez* – 136: *E nap nekünk dicséretes* – *Úristen veletek* – 137: *Jer, mindnyájan* – 138: *Krisztus Jézus születék* – 139: *Úristennek* – Szegedi Kis István(?): *Jézus születék* – 140: N.K.T.: *Teljes szívvel örvendjünk* – 141: *Ma vigadjatok* – 142: *Úrnak nagy* – *Születésén* – 143: *E nagy* – *E nap nekünk örvendetes* – 144: *In dulci* – *Ez esztendő* – *Hálát adjunk* – 145: *Nekünk születék mennyei király, kit* – *Mennyei király* – 146: Tuba Mihály: *Megteljesíté* – 147: *Gyermek születék Betlehembben, az időben, kin örüle Jeruzsálem*. *Ez új időben* – *Gyermek születék Betlehembben, kin örül a Jeruzsálem, kin örül a Jeruzsálem* – *Gyermek születék Betlehembben, kin örül a Jeruzsálem... örvendezzünk* – *Dávidnak* – 148: *Nagy hálát* – 149: Sztárai Mihály: *Semmiből* – Erdéli Máté: *Mikor Krisztus* – 151: *Mi dicsérjük* – 152: *Dicsőség és dicséret tenedek, megváltó királyunk... Mennysországnak* – *Atyának bölcsessége, bizony istensége, Krisztus* – 153: *Dicséretet mondjunk Úristennek* – 154: *A mi Urunk* – 156: *No, földnek* – 157: Melius Juhász Péter: *Csodálatos nagy* – 159: *Az Úr Jézus* – 161: *Emlékezzünk mi hűvek* – 162: Serédi János: *Jézus a keresztfán* – 163: Batizi András: *Örülj és* – Batizi András: *Krisztus feltámad, ki értünk megholt vala, mi* – 164: *Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, ő* – 165: Batizi András: *Krisztus feltámad, nekünk* – 166: *Krisztust* – *Krisztus feltámad, igazságunkra* – 167: *Krisztus feltámad, ki értünk megholt vala, mindennek* – 169: *Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, szent* – *Emlékezzünk e* – 171: *Hálaadásunkkal* – 173: Gálszécsi István: *Krisztus a mi* – *Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, és kiket ő szerete, mennyországba felvive, Úristen* – 174: *Jézus Krisztus, mi Megváltónk, bűn* – N.K.T.: *Ó, Jézus, mi* – 175: *Krisztus mennybe felmene nekünk* – 176: *A Krisztus mennybe felmene nekünk*

– 177: *A Krisztus mennybe felmene, minden* – *A Krisztus mennybe felmene, hála* – 178: *Krisztus mennybe ma felmene, alleluja* – *A pünkösd ünnepnapján* – 180: *Pünkösd napja* – 181: *A pünkösdnek jeles napján Szentlélek* – *Régi pünkösdnek* – 182: *Pünkösd nap* – *A Szentléleknek kegyelme apostoloknak* – 183: Batizi András: *Jövel Szentlélek Úristen, lelkünknek* – 184: *Jövel Szentlélek Úristen, töltsd be szíveinket* – *A pünkösdnek jeles napján hála legyen* – 185: *Szentháromság* – *Imádunk mi* – 186: *Jer, dicsérjük mindnyájan* – *Üdvöz légy örök Úristen* – 188: *Hallgass meg minket, nagy Úristen* – *Magasztaljuk keresztyének* – 189: Szegedi Gergely: *Keresztyének, kik vagyunk* – Huszár Gál(?): *Járuljunk mi az* – 190: *Jövel Szentlélek Úristen, töltsd be a* – Huszár Gál(?): *Könyörögjünk az Istennek Szentlelkének* – 191: *Jer, mi kérjünk Szentlelket*, 2. vsz.: *Ó igaz* – *Adj Úristen* – 192: Szegedi Kis István: *Jövel Szentlélek Isten, tarts* – *Jövel Szentlélek Úristen, látogasd* – 193: *Szükség megtudnunk* – 194: *Ó Izrael* – 196: *Aki akar üdvözülni, mindeneknek* – 197: *Mi Atyánk, ki vagy mennyekben, te* – *Mi kegyes Atyánk, kit* – 198: *Adjunk hálát az Atya Istennek, mennynek* – *Mi Atyánk, ki vagy mennyekben, kik* – 199: *Dicséret* – Szegedi Gergely: *Gyakran nekünk* – 201: Batizi András: *Jer, dicsérjük az Istennek* – 203: *Valaki Krisztusnak* – 204: *Emlékezzél Úristen* – *Mindenható Úristen, mi*.

Következnek immár külömb-külobb féle dicsérek. – 206: Dévai Bíró Mátyás: *Minden embernek illik* – 197 (recte: 207): *Tanulj meg* – 208: *Emlékezzél, mi történek* – 210: *Keserves* – 211: *Tekints reánk immár* – 212: *Mikor a zsidó* – 215: Szegedi Gergely: *Szükség keresztyéneknek tudakozni* – 216: *Sok hálaadással* – 217: *Hallgass meg, Jézus* – 218: *Hallgass meg mostan felséges* – 219: *Emlékezzél meg mennybeli* – 220: Radán Balázs: *Buzgó* – 221: *Kegyelmezz meg nekünk* – 222: *Nagy Úristen* – 223: *Atya Úristen* – *Hajtsd meg, Úristen* – 224: *Vedd el* – *Könyörgünk* – 225: *Hatalmas Isten* – 226: *Ó, mennyei nagy* – 227: *Hallgass meg Úristen, mi* – Huszár Gál: *Adjunk hálát mindnyájan* – 228: Sztárai Mihály: *Hálaadásunkban* – 229: *Hálát adunk neked* – 231: *Tenedek* – *Szívem megaláztat* – 232: Szenci Molnár Albert: *Hálát adok néked, mennybeli Isten... hogy engemet ez éjjel* – *Dicsérem az Istent az* – 233: *Mostan, Úristen* – 234: Bereki István(?): *Jézus Krisztus, mi kegyelmes* – 235: *Jövel, légy* – 236: *A mi mesterünk* – 237: *Ó, mely igen* – 238: Szántó György: *Gyarló emberekkel* – 240: *Tekints reánk, Úristen, nagy* – 241: Szerémi Illés: *Amely embernek* – 242: *Mi urunk Jézus Krisztusnak* – 243: *Dicsérd az Istent, te* – 244: *Követi vala népnek* – 245: *Istenünkhöz* – *Mennybéli nagy* – 246: *Segítségül* – 247: Szkhárosi Horvát András: *Semmit* – 248: *Nézz* – 249: *Kérlek és* – 250: Szerémi Illés: *Emlékezzél meg te* – 251: Sztárai Mihály: *Mennyi* – 252: *El-bemegyünk* – *Mennyei Atyánk* – 253: Pécseli Király Imre: *Dicsérlek Uram, téged* – *Atya Isten* – 254: Szegedi Kis István: *Ó, mint* – *Kegyelmes megváltó* – 255: *Mennynek és földnek nemes teremője és* – 256: *Felséges Isten, mennynek, földnek ura és embereknek* – Bornemisza Péter(?): *Mi kegyes Atyánk, bölcsességnek* – 257: *Csak tebenned* – *Hogy panaszkodik az Anyaszentegyház* – 259: *Csak tereád* – 260: Nagybáncai Mátyás: *Ne hagyj* – 262: *Hálát adunk neked, örök* – Szegedi Kis István: *Ó mindenható* – Nemes Imre: *Ébredjél* – 263: *Hallgass meg minket Úristen, tekints reánk Urám* – 264: *Bizodalmunk* – *Áldott az* – 265: *Megbántunk* – *Hallgass meg mostan mi* – *Mondjatok* – 266: Meggyesi András: *Az Istennek nagy* – *Szent vagy* – 267: *Téged, Úristen, mi* – *Adjunk hálát az Úrnak* – 268: *Adj békességet* – *Jézus Krisztus, szép* – *Krisztus, ki vagy nap és világ, minket* – 269: Szenci Molnár Albert: *Hálát adok néked mennybéli Isten... hogy engemet e napon* – Szenci Molnár Albert: *Kezdetben, hogy* – *Istenem Uram* – 271: *Tekints reánk, Úristen, mi* – 274: *Igazságod* – 275: Szenci Molnár Albert: *Uraknak* – 276: *Úristen, téged* – 277: *Alázatos* – 278: *Mindenható, felséges*.

Toldalék. 279: *Magas hegyén* – 281: *Áhítatossággal* – 282: *Régi időkhben* – 283: *Urunk* – Serédi János: *Ma Krisztus* – Szenci Molnár Albert: *Mi Atyánk, ó*.

A halottas énekeskönyv (3) a 285. lapon, belső címlappal, de folytatólagos lapszámozással kezdődik. (*In exequiis defunctorum. Halott temetéskorra való énekek, melyek mostan helyesben és*

bővebben, hogy sem mint az előtt, kibocsáttattak. Lötsen Brever Lörintz által anno 1654). Rajta bibliai idézet. – 287: Skarica Máté: *A mi életünknek* – 288: Tseh: *Tudjuk, Uram – Megszabadultam* – 290: *Midőn eljön – Siralmas éneket – Fejenként* – 291: *Az örök élet* – 292: *Ó te meghaladó* – 293: Batizi András: *Ember emlékezzél a – Illik* – 294: N.K.T.: *Az Úristennek jó* – 295: *Emlékezzünk, mi keresztyén* – 296: Dézsi András: *Adj üdvösséges* – 297: *Az Istennek jóvoltáról* – 298: Thomas Albensis: *Tudjuk azt* – 299: *Jer, temessük* – 300: *Jer, tegyük el* – 301: *Emlékezzél élő* – 302: *Hagyjátok* – 303: *Halandó* – *Emlékezzünk az* – 305: *Jézus Krisztus, Istennek szent Fia, bűnös* – 307: *Ember, emlékezzél utolsó* – 308: *Isten hívei* – Tuba Mihály: *Megértsétek* – 309: *Serkenj fel már* – 310: Siderius János: *Szólít* – 312: *Keresztyének, kik Krisztusban* – Csánádi Imre(?): *Emlékezzünk a* – 314: *Krisztusnak hű* – Siderius János: *Sok nyomorúsággal* – 316: Siderius János: *Jézus Krisztus, Úristennek Fia* – Szent Pál – 317: Bereki István(?): *Bűnnek az* – 319: *Krisztusnak hívei* – 321: *Már* – Pathai István: *Sok rendbéli* – 323: Zólyomi Perinna Boldizsár: *Emlékezzél meg ember* – 324: *Élő* – 325: *Mostan kik* – 326: *Ha gondolod* – 328: *Uz Bálint: Véletlen* – 331: E.D.T.: *Eljövén* – *Emlékezzél, kérlek* – 333: *Az én életemnek* – 334: *Siralmas nekünk* – 337: *A nap előj.*

Az énekek után *Intés*. Mivelhogy ez halott énekek ezelőtt való énekeskönyvvel együtt járnak, ennek okáért amelyek abból ide a halott énekekhez tartoztanak volna, itt azokat rövidség okáért elhagytuk. A végén 11 számozatlan lapon Az isteni dicséreteknek mutató táblája a halott énekekkel együtt. Az utolsó lap üres.

Bárdos Kornél és Csomasz Tóth Kálmán megállapította, hogy az énekeskönyvnek ez, és a vele azonos tartalmú 1675. évi lőcsei kiadása (RMK I 1183) kottákat is tartalmaz, ezért különleges helyet foglalnak el a gregorián himnusz dallamok megőrzésében. Első részükben ugyanis graduális anyag található (1–94. pag.), elsősorban himnuszok és responsoriumok gregorián dallamokkal és mensuralis hangjegyekkel. A dallamok hangjegyzése az Öreg Graduál (1643) hatását mutatja (Népzene és zenetörténet. Bp. 1977, 141).

Szabó Károly megjegyzése szerint az énekeskönyvhöz „hozzájárul Sz. Dávid Százötven Soltara. Ford. Szenczi Molnár Albert 4r. 102 és 7 lap.” (RMK I 890). Az általa használt kolozsvári példányhoz azonban egy XVIII. századi lőcsei, csonka, címlapján sérült, ezért évszám nélküli zsolnári kiadás van hozzákötve. Ugyanezen énekeskönyv egykori sárospataki, ma Niznij Novgorodban őrzött címlap nélküli példányát pedig Gönczi György neve alatt vette fel bibliográfijába, és 1652. évi lőcsei kiadványnak vélte Szabó Károly, mivel ahhoz a példányhoz az 1652. évi lőcsei zsolnári kiadás volt kolligálva (vö. RMK I 858, RMK I 859). Ezt a példányt nem volt lehetőség tanulmányozni. Az akadémiai könyvtár azóta előkerült, szintén címlap nélküli példányát ugyancsak az 1652. évi zsolnári kiadás egészíti ki. Mindebből az következik, hogy az énekeskönyvnek nem volt 1652. évi kiadása, 1654. évi kiadását viszont az 1652-ben nyomtatott zsolnárral együtt hozták forgalomba (MKsz 1931: 73–74, Bartha Dénes). Az 1654. évi közös címlapon ezért tüntették fel a kiadás részeként a Szenci Molnár Albert által fordított zsolnárokat is.

- Cf. (1): 1628(3)*; 1643, 1981, 2163(1), 2254(1), 2406(1), –, 2564(1), 2624(1), →
 (2): 1628(1)*!; 1981, 2163(2), 2254(2), 2406(2), –, 2564(2), 2624(2), →
 (3): 832*; 886(2)*!, 1816(2), 1940(2), 2254(3), 2406(3), –, 2565, 2624(3), →

Budapest Acad ② – Budapest Nat cop. (Cluj-Napoca) – Cluj-Napoca Acad ① – Niznij Novgorod ② (Sárospatak)

2533

[A KERESZTYÉNI vallásra rövid kérdésekben és feleletekben tanító catechesis.] [Lőcse ca. 1654 Brewer.]

[A⁸–H⁸] I⁸ [K⁸–Q⁸?] = [128?] fol. – 8°

Református katekizmus. – E korábban ismeretlen nyomtatványból mindössze az „I¹–I⁸” levélpár került elő. Ezen a Heidelbergi Káté 83. és 84., valamint a 92. és 93. kérdés-feleleteinek részletei olvashatók. A káté feleleteinek szerkezete az 1650. évi amszterdami kiadást követi (2304). A feleletek summái és a kátétanulást segítő didaktikus kérdések a margón, a szentírási bizonyságok pedig a válaszok szövege alatt találhatók. A nyomtatvány teljes terjedelmére a csaknem azonos szövegbeosztású 1658. évi sárospataki kiadásából (RMK I 932) lehet következtetni.

Pavercsik Ilona megállapította, hogy a töredék a lőcsei nyomda terméke, a betűtípusok állapotából ítélve az 1650-es évek első felében készült. Nagy Barna a Heidelbergi Káté magyarországi kiadástörténetét vizsgálva feltételezte, hogy az 1652. évi váradi (2457) és 1656. évi sárospataki (RMK I 911) megjelentetések között legalább még egy ízben kiadták e kátét. Az említett sárospataki kiadás ugyanis már „negyedik ilyen formán való nyomtatás”-nak mondja magát. Első ilyen típusú kiadásnak az 1650. évi amszterdami káté tekinthető (2304), másodiknak az 1652-i váradi (2457). E töredékben tehát valószínűleg a harmadik, a Nagy Barna által feltételezett „hiányzó láncszem” ismerhető fel (vö. *Studia et acta* I 62–63).

Cf. 909*!; 1863, 1947(2), 2087, 2091(3), 2304(1), 2452, 2457, –, →

Budapest Acad ④ – Budapest Nat cop.

2534

(LANGSFELD, Christian – TOPPERTZER, Georg:) Novorum honori conjugum utpote... Tobiae Engel, pastoris animarum humanarum in Monte D(ivi) Georgii fidelissimi, sponsi ut et... virginis Evae, viri... Martini Topperceri, antiqui iudicis filiae, sponsae ad diem 2. Aug(usti) anno 1654. sic applaudebant. Leutschoviae (1654) typis Laurentii Breweri.

A⁴ = [4] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 803 – Caplovič 1005

Lakodalmi versek latin és német nyelven. – A költemények Tobias Engel szepes(?)-szentgyörgyi lelkipásztornak és Eva Toppertzer. Martin Toppertzer, egykori, valószínűleg ugyancsak szepes-szentgyörgyi, bíró leányának 1654. augusztus 2-án tartott esküvőjére készültek. Két szerzőtől származnak. A címlevél hátán kezdődő főrészben először *Christianus Langsfeld*, *ibid. ludimod.* aláírással négy vers olvasható. Közülük a (1) *Tobias Engel* *Αγάπωμα* és az (2) *Eva Toppercerin* *Αγάπωμα* címűek latin nyelvűek. Ezeket (3) cím nélküli és (4) *Sonett* című német versek követik. A nyomtatvány második részében található az a három vers, amelyeket

a menyasszony fivére, *Georgius Toppertzer* küldött köszöntésül Boroszlóból. Címük a következő: (5) *An den Herren Bräutigam – An die Jungfrau Braut – An sie beide, saphische Ode*.

A szerzők közül a sziléziai származású *Christian Langsfeld* Rozsnyón és Szepesszentgyörgyön rektorként működött. 1654-ben Ménhárdon lett evangélikus lelkipásztor.

Budapest Acad ① – Budapest Nat ① – Liptovsky Mikulaš Ev ①

2535

LANGSFELD, Johann Georg: Abdankungs-Predigt, welche Johannes Georgius Langsfeld im MDCLIV. Jahr... den VI. Aprilis in öffentlicher Kirchen Versammlung gehalten vnd angestellet, als er aus der königlichen freyen Bergstadt Iglo gen. Schmögen zu einem Diener deß Göttlichen Wortes beruffen vnd abgefordert worden. Leutschaw (1654) bey Lorentz Brewern.

A⁴–C⁴ D² = [14] fol. – 4°

Sztripszky II 2562/110 ← MKsz 1891: 76 – MKsz 1898: 59 – Čaplovič 1004

Evangélikus prédikáció. – A címlap hátán *Denen... wohlweisen Herren... Georgio Mileter, ... Grafen der XIII Städte, ... Johanni Dirner... Richter, H. Bergmeister, H. H. Kirchenvatern, ... Ratsverwandten, ... Vormündern und der ganzen löblichen Gemeine in der königlichen freien Bergstadt Iglo...* ajánlotta művét a szerző, J. G. L. A külön cím nélkül kezdődő prédikáció Pál apostolnak az efezusiakhoz intézett búcsúszavaira épül (Ap. Csel. 20. v. 32.). Langsfeld ezzel a beszéddel búcsúzott el 1654. április 6-án az iglói evangélikus gyülekezettől, amelynek nyolcadfél éve másodlelkésze volt. A prédikáció végén köszönetet mondott a városnak, hogy szüleit 23 évvel azelőtt befogadta, s őt is támogatta felsőbb stúdiumaiban.

A sziléziai származású Johann Georg Langsfeld 1654-ig Iglón volt másodlelkész, ezt követően Szepessümegen, majd 1659–1668 között újra Iglón lelkész. 1668-ban hunyt el.

A nyomtatványt Hellebrant Árpád ismertette (MKsz 1891: 76 és 1898: 59). Az ő híradása alapján vette fel bibliográfiájába Sztripszky Hiador (II 2562/110) és Ján Čaplovič is (1004).

Budapest Nat cop. – Kežmarok Ev ①

2536

REFECTORIUM geniale, quo... Iohannes Glötzel... civitatis Leutschoviensis consularis... post varias viduitatis biennis ferme molestias... virgine Eva Serpilia... in conjugale consortium legitime ducta mactus est die XVIII. Januarii anno mirae dilectionis, metrice exornatum a congratulantibus. Leutschoviae (MDCLIV) typis Laurentii Breweri.

*4 = [4] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 804 – Čaplovič 1007

Lakodalmi versek latinul és németül. – E kiadvány Joannes Glötzel lőcsei tanácsosnak és Eva Serpilia, Johann Serpilius késmárki lelkipásztor lányának 1654. január 18-án tartott esküvőjére készült. A címlap hátán az I. és II. vers címe és szerzője azonos: *Johannes Gloezelius. An grammaticae és aláírója: Johannes Serpilius, eccl. Caismarc. pastor et contubernii past. ad inferior. fl. Poprad senior, sponsae pater.* – A III., cím nélküli vers egy rejtvénnnyel, *Ein Ratsel* végződik. Aláírója: *Elias Sartorius, diaconus Caismarcen.* – IV. *Ad Evangelium Dominicale applic.* című költeményt *Samuel Serpilius Leybicen. diaconus, sponsae frater* írta alá. – V. *Joh. Serpilius der Jüngere, Der webersüchtige und doch verzagte Freier* címen írt verset. – VI. Az *Ehrengedicht* szerzője *Johannes Croner, ss. theol. stud. p. t. sch. Bartph. conr.* – VII. *Brautgeschenk durch ein Ratsel* című költemény zárja a nyomtatványt. Szerzője *Augustinus Serpilius, der Braut jüngerster Bruder.*

Az esküvőt a címlapon levő kronosztichon szerint 1654. január 18-án tartották. Feltételezhető, hogy e nyomtatvány is ebben az évben készült.

Budapest Nat ①

2537

SARTORIUS, Johann: Eine christliche Leich-Predigt über das achte Gesätzlein des geistreichen Todten-Gesangs: Hertzlich thut mich verlangen etc., welche zu... Ehren-Gedächtniss des... Herrn Paul Lassels, gewesen... Mit-glieds der christlichen erwählten Gemeine in... Eperjes, ... ist gehalten im Jahr... 1654. den 18. Jenner in der Pffar-Kirchen daselbst, vnd auff... Begehren der hochbetrübten Frau Witwen zum Druck verfertigt worden durch Johannem Sartorium Eperiensem, Dienern am Wort Gottes daselbst. Leutschau (1654) bey Lorentz Brewern.

A⁴–C⁴ = [12] fol. – 4°

RMK II 2449 - Caplovic 1008

Gyászbeszéd és gyászversek. – A címlap hátán az özvegynek szóló ajánlás olvasható: *Diesen einfaltigen Leichsermon übergibt... der hinterlassenen... Frau Witwen... Maria Lasselin gebornen Goltzin... Johan. Sartorius.* Az *Im Namen Jesu!* címmel kezdődő gyászbeszéd a *Herzlich tut mir verlangen* kezdetű, ismeretlen szerzőtől származó halotti ének második részét magyarázza. Johann Sartorius eperjesi másodpap az ének első részéről korábban már hét különböző prédikációt tartott, ezek közül csak az első (2476) maradt fenn nyomtatásban. A Paul Lassel eperjesi polgár halálára írott gyászbeszéd 1654. január 18-án hangzott el az eperjesi főtemplomban. A mű további verses részeket és *Personalia* címmel az elhunyt életrajzi adatait tartalmazza. A prédikációt egy latin és egy német nyelvű gyászvers követi, szerzőik *Andreas Praös* és *Jacob Cosmann der Jüngere.*

Paul Lassel, Georg Lassel volt szebeni (Kisszeben) bíró fia az eperjesi külső tanácsnak volt tagja. Negyvenéves korában, 1654. január 15-én hunyt el.

Cf. 2476, –

Budapest Nat cop. – Kezmarok Ev ①

2538

[1] UJ ÉS O kalendarium Christus Urunk születése után való 1655. esztendőre, mellyet Magyar és Erdély országra mostan nagy figyelmettesseggel alkalmaztatott Neubarth Christoph theologus és astrologus. – [2] (Astrologiai vizsgálás az mi Idvezitőnknek születése után való 1655. ... mellyeket nagy szorgalmatossággal le-irt Neubarth Christoph, Siles. Bolesl. theologus és astronomus.) Lötsén [1654] Brever Lörintz.

A⁸–E⁸ = [40] fol. – 16°

MKsz 1929: 200 – Čaplovič 1006

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A naptár rész beosztása megegyezik az 1651. évre szóló lőcsei naptáréval (2333). A hónapversek januári kezdősora: *Orvoslan most jó. Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon fejezetei: Első rész. Ez esztendőnek négy részeiről és annak tulajdonságiról. I. A télről – II. A tavaszról – III. A nyárról – IV. Az őszeiről – Második rész. Az eklipszisekről és azok jelenéséről – Harmadik rész. A hadakról, betegségekről és a földi termésekről. A Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is című vásárjegyzék után a Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól zárja a kiadványt, amelynek utolsó adata az 1654. évhez fűződik.*

Cf. 1650!

Budapest Nat ①

2539

ZIMMERMANN, Matthias: Gemeiner Stad Auffnehmen aus den XI. cap(itis) d(er) Sprüchw(orte) Salom(omis) v(ersu) 10. am 15. Jenners-tage des 1654. Jahrs, da nach vollendeten Gottesdienst E. E. E. W: V: W: Rath in der königl(ichen) freyen Stadt Eppeyries verneüret und bestättiget worden, vorgestellet und auf guttachten im Druck ausgegeben von... Mathia Zimmermannen, Eppeyens(em) deutschen Predigern der Pfar-Kirchen daselbst. Leutschau (1654) bey Lorentz Brewern.

A⁴–D⁴ = [16] fol. – 4° – Orn.

RMK II 805 – Čaplovič 1009

Evangélikus prédikáció. – A címlap hátán a szerző külön szöveg nélküli ajánlása *Deo, magistratui, civibus populoque*, valamint a textus (Példabeszédek 11. 10) szövege olvasható német nyelven. A főrész *I. N. I. A.* [In nomine Iesu amen?] felirattal kezdődik, s a jó városi

magisztrátus kötelességeit foglalja össze, Eperjes város magisztrátusának 1654. évi megújítása alkalmából.

Matthias Zimmermann (1625–1689) szülővárosában, Eperjesen, külföldön pedig Thornban, Strassburgban és Lipcsében végezte tanulmányait. 1652-től lőcsei rektor, 1653-ban eperjesi evangélikus német lelkész. 1659-ben Németországba költözött, ahol nagyobb irodalmi tevékenységet fejtett ki. Lipcsében megszerezte a teológia doktora címet, 1662-től Meissenben superintendens volt.

Budapest *Nat* ①

2540

ZODIACUS genethlius, quem illustrissimo comiti... Stephano de Csak, perpetuo terrae Scepusiensis, ejusdemq(ue) comitatus supremo comiti... juven-tus gymnasii Scepusiensis Societatis Jesu repraesentavit die 26. Decembris anni 1654. [Leutschoviae] (1654) [Brewer].

*2 = [2] fol. – 4° – Orn.

MKsz 1971: 349 – Čaplovič 1009a – Staud I 459

Iskoladráma programja és szereposztás. – Az allegorikus színdarabot a szepeshelyi jezsuita gimnázium tanulói adták elő a Csáky család dicsőítésére 1654. december 26-án Csáky István születésnapja alkalmából. *Prologusból*, öt felvonásból (*pars*) és tíz jelenetből (*scena*) áll. Végül *Nomina dd. actorum* sorolja fel a darabban szereplő tanulók nevét: *comes Ladislaus Emericus Csaki rhetor* – *Johannes Ignatius Makaij rhetor* – *Rhetor[es]: Michael Repasi nobil.* – *Johannes Urbanovich* – *Martinus Mraz* – *Georgius Lazar nob.* – *Laurentius Pal nob.* – *Franciscus Bekechsy nob.* – *Alexander Jablonsky nob.* – *Johannes Bapt. Podesta nob.* – *Stephanus Pallochsay liber baro, poeta* – *Ladislaus Permaij nobilis, poeta* – *Syntaxist[ae]: Sigismundus Mariassij nobilis* – *Michael Fikher nobilis* – *Alexander Horvath nobilis* – *Joannes Kincel grammatista* – *Principist[ae]: Ladislaus Berzevici nobilis* – *Joannes Harsadi nobilis* – *Daniel Simonis nobilis* – *Georgius Ondreikovich* – *Parvist[ae]: Joannes Schissler* – *Joannes Lehoczky*.

Szepeshelyen ebben az évben Andreas Banko (Wanko) volt a retorika és poétika professza-ra (Lukács: *Catalogi* III 403). Nagy valószínűséggel ő tekinthető a darab szerzőjének.

E nyomtatvány egyetlen ismert példányát a Csáky család levéltárából Holovics Flórián ismertette (MKsz 1971: 349). A betűtípusok és a nyomdadíszek alapján a lőcsei nyomda ter-méke (Pavercsik Ilona megállapítása).

Cf. 2264, 2383, –

Budapest *Arch* ① – Budapest *Nat* cop.

2541

CVPRESSVS plorata ad tvmvlos spectabilis et magnifici adolescentis Thomae de Reva. Tyrnaviae 1654 typis Academicis per Melchiorem Wenceslaum Schneckenhaus.

A¹² B¹² C¹¹ = [6] + 62 + [2] pag. – 12° – Orn.

OSzKÉvk 1960: 183 – Čaplovič 1961

Gyászversek. – A címlapon rózsát ábrázoló, középen IHS feliratú könyvdísz látható. Majd a *Praefatio ad... adolescentem Thomam de Reva Tyrnaviae 4. Julij variolus extinctum* olvasható. A főresz tizenöt, sorszámmal ellátott, *Rosellina* című gyászverset tartalmaz. Az egyes versek alcímei: (1) *Tomae erga mundum taedium* – (2) *Mundi pro Thoma blanditia* – (3) *Thomae in coelum aspiratio* – (4) *Coeli in Thomam amor* – (5) *Thomae morbus* – (6) *Thomae moriendi desiderium* – (7) *Mortis in Thomam conniventia* – (8) *Thomae ad parentem gratiarum actio* – (9) *Patris ad Thomam sensus* – (10) *Thomae ad matrem valedictio* – (11) *Matris ad Thomam lacrymae* – (12) *Thomae rectoris ad Parthenium hortatio* – (13) *Parthenii in Thomam affectus* – (14) *Thomae obitus* – (15) *Thomae coenotaphium*. A verseket *Peroratio* követi. Ennek végén egy angyalok által tartott *Révai* feliratú címerpajzsot ábrázoló könyvdísz zárja a kiadványt.

A nagyszombati jezsuita gimnázium diákjaként 1654. július 4-én fekete himlőben elhunyt Révay Tamás nagy valószínűséggel azonosítható Révay László és Homonnai Drugeth Erzsébet 1641-ben hetedik gyermekként született fiával (Nagy Iván IX 707). A halála alkalmából megjelent gyászverseket feltehetően egyik tanára írta, akinek személye azonban közelebből nem ismeretes.

Matthias Willmann nyomdavezető rövid, 1654. évi munkássága után (vö. 2543 és 2546), már ugyanettől az évtől 1664-ig Venceslaus Melchior Schneckenhaus állt faktorként a nagyszombati akadémiai nyomda élén.

Budapest Nat ①

2542

⟨Hendl, Franciscus: Monosticha. Tyrnaviae 1654 typ. Academicis.⟩

Zelliger: Pantheon 7 – Čaplovič 1962

Huszadik századi adat alapján feltételezhető. – Latin versek.

E példányból ismeretlen nyomtatványt forrásmegjelölés nélkül Zelliger Alajos említette (Pantheon 7), adatát átvette Ján Čaplovič is (1962). Szerzőjének nevét mindketten Franciscus Havendlnek írták. E név azonban a jezsuita névtárakban (Lukács: *Catalogi personarum*, Lukács: *Catalogus* és A nagyszombati egyetem anyakönyve 1635–1701. Kiadta Zsoldos Attila. Bp. 1990) nem fordul elő. Ismeretes viszont egy bizonyos *Franciscus Hendl* nevű jezsuita, aki karintiai származású volt, és éppen e nyomtatvány megjelenésének évében, 1654-ben mint

poeta, praefectus rerum comicarum oktatott Nagyszombatban (Lukács: *Catalogi* III 392). Ezért feltételezhető, hogy a fenti nyomtatvány valóban megjelent. Szerzője vagy szerkesztője hivatalánál fogva lehetett Franciscus Hendl.

2543

KOPECZKY Ferenc: *Theses ex universa philosophia, quas in... academia Tyrnaviensi anno MDCLIV die (...) mensis (...) horis promeridianis propugnabit... Michael Szegedi... philosophiae baccalaureus, nec non pro supremia ejusdem philosophiae laurea candidatus, praeside... Francisco Kopeczki e Societate Jesu... professore ordinario. Tyrnaviae MDCLIV typis academicis per Matthiam Willman.*

[1] fol. – 718 × 468 mm. – Init.

MKsz 1992: 266

Katolikus filozófiai vizsgatételek. – A plakát alakú nyomtatvány tetején a *Thomae Palffy ab Erdeöd, episcopo Chanadiensi* címzett néhány soros ajánlás olvasható, szerzője a respondens *Michael Szegedi*. Ez alá nyomtatták a kiadvány tulajdonképpeni címét, a disputáció hónapjának és napjának helyét üresen hagyták. A három hasábra szedett, ötven számozott tétele a filozófia legkülönbözőbb területeiről állította össze az elnök, Kopeczky Ferenc. Az impressum legalul foglal helyet. Az egész kiadványt körzetekből álló szedett keret díszíti.

A vizsgáztató Kopeczky Ferenc (1614–1673) 1637-ben lépett be a jezsuita rendbe. Tanulmányait a nagyszombati egyetemen végezte 1642-től 1645-ig. 1649-től a kismartoni Eszterházy-udvarban, a bécsi Pazmaneumban, Nagyszombatban és Sopronban működött. Az 1660-as évektől ismét a nagyszombati, a pozsonyi, Kelet-Magyarországon pedig a kassai, szatmári, rozsnyai és ungvári jezsuita kollégiumokban tevékenykedett többnyire teológiatanárként és hitszónokként.

A vizsgázó Szegedi Mihály későbbi pályájáról ld. Veress Endre: *A római Collegium Germanicum et Hungaricum magyarországi tanulójának anyakönyve és iratai*. I. Bp. 1917, 54.

A nagyszombati akadémiai nyomda faktora 1654-ben rövid ideig Matthias Willman volt (vö. 2541).

E vizsgatételek ma fellelhető egyetlen példányát Borsa Gedeon mint az első, selyemre készült hazai nyomtatványt írta le (MKsz 1992: 266, vö. még 1740, 1743).

Budapest Arch ① – Budapest Nat cop.

Lima dissertationis Patakinæ a Samuele Lippai malleatae... Nagyszombat 1654. – Vide 2523

2544

»NÁDASI, János: *Annvs Angelicus Per Omnes Anni totius Ferias Tertias, Brevibus Angelum Custodem, et alios Beatos Angelos omnes pro felici*

morte solide colendi officiis et exemplis explicatus, et a Sod. B. V. Visit. Tyrnaviae illustrissimo d. d. Comiti Paulo Eszterhasi de Galantha, Perpetuo de Frakno. Comit. Soproniensis Papensis Capitaneo, etc. oblatuſ An. 1654. [Tyrnaviae 1654 typ. Academicis.]«

»[12] + 583 + [1] pag. – 16°«

RMK II 807 – Sommervogel V 1527 – Čaplovic 1964

Katolikus elmélkedő imádságoskönyv. – A mű egyetlen ismert példánya a kismartoni (Eisenstadt) ferences kolostor könyvtárában ma nem található. Leírását Szabó Károly (RMK II 807) Augustin et Aloys De Backer jezsuita írói lexikona (I 503) nyomán ezzel a megjegyzéssel közölte: „Nádasinak ezen névtelenül kiadott munkája Antwerpenben 1653-ban 32 r. 583 lapon jelent meg (vö. RMK III 1826 és RMK III 1865); és így bizonyosnak vehetjük, hogy 1654-ben csak a címlap és gr. Eszterházy Pálhoz intézett ajánlás volt N.Szombatban újranyomva”. Szabó a kiadványt „kis 16r” nagyságúnak írta le, ami biztosan tévedés, sokkal valószínűbb a 18° vagy esetleg más karcsú formátum, 12° vagy 24°. – De Backer címleírását Carlo Sommervogel (V 1527) a fenti formában közölte. Nádas János műveinek maga összeállította jegyzékében (Seraphinus divini amoris. Pragae 1666, fol. f1a. RMK III 2360) és Petrus Ribadeneira egykorú jezsuita írói lexikona (Bibliotheca Scriptorum Societatis Jesu. Romae 1676, 482) a műnek csupán 1653-ban Antwerpenben megjelent kiadását ismeri. Mindez megerősíti Szabó véleményét. Nagyon valószínű, hogy Nádas 1653-ban Antwerpenben kiadott műve elé (RMK III 1826) 1654-ben új címlapot és Eszterházy Pálnak szóló ajánlást nyomtattak, ezt támasztja alá az ajánlás dátuma is, amelyet Szabó szintén közölt: „Tyrnaviae 25. Ian. 1654”, azaz az ajánlás nem lehetett az 1653-as antwerpeni kiadás része.

A mű a címe alapján az esztendő ötvenkét hetének keddjére a jó halálra felkészítő elmélkedő imádságokat tartalmaz az angyalok tiszteletére. Vö. Tüskés 123–128.

Cf. 2334, 2337, 2338, 2388, –, →

Olim: Kismarton franc. z.

2545

[PONGRÁCZ Mihály: *Aquila clangens*. Tyrnaviae 1654 typ. Academicis.]

A¹²–C¹² = [8] + 64 pag.

OSzKÉvk 1960: 183 – Čaplovic 1965

Katolikus verses elmélkedés. – Az egyetlen ma ismeretes példány címlapja és a „B₅”, „B₆” levelek hiányoznak. A könyv címe, *Aquila clangens* az élőfejben olvasható. Az *Epistola dedicatoria frater fratri salutem* szerzője *Michael Pongracz*, kelte Nagyszombat 1654. április 20. A főrész tizenhárom, disztichonban írt *epistolát* foglal magában. Valamennyi egy-egy, Krisztus szenvedéstörténetével összefüggő bibliai helyet versel meg. Az *epistolákat* Krisztus *Epitaphiuma* zárja. Utána néhány köszöntő sor szól *Georgio Pongracz, libero baroni, fratri philosopho*, aláírja *Michael*, alatta kronosztichon olvasható, amelynek értéke 1654.

E könyvecskét a szerző, Pongrácz Mihály testvérének, Pongrácz Györgynek ajánlotta, György baccalaureussá való avatása alkalmából.

Pongrácz Mihály (szentmiklósi és óvári) személye eddig ismeretlen volt az irodalomtörténeti szakirodalomban. Testvére, az ajánlás címzettje, Pongrácz György esztergomi kanonok, nagyprepost, 1672-től 1676-ig váci püspök, egyházi író.

A kiadvány, mint tipográfiai anyaga tanúsítja, a nagyszombati nyomdában készült, minden bizonnyal az ajánlás keltezésének évében, tehát 1654-ben (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Budapest *Nat* ②

2546

SIDUS novum theologico vniversitatis Tyrnaviensis coelo primo publice affulgens, qvod ad proprios splendores observatum... patri fratri Iacobo Obostrenicz, sacri ordinis S(ancti) Pauli primi eremitae professo, cum in... vniversitate Tyrnaviensii... MDCLIV die XXV. Augusti... promotore... Francisco Toposs... theologiae doctore ac professore ordinario suprema doctoratus theologici laurea insigniretur, unanimi juventutis rhetoricae applausu sacrum esse voluit Franciscus Zeleny nobilis, Tyrnaviensis rhetor. Tyrnaviae (1654) typis Academicis per Matthiam Willmann.

A²–C² D¹ = [7] fol. – 2° – Orn., init.

RMK II 808 – Caplovič 1966

Köszöntő versek. – A nyomtatvány Jacob Obostrenicz pálos szerzetes tiszteletére készült, aki 1654. augusztus 25-én teológiai doktori címet szerzett a nagyszombati egyetemen. A címlap hátán bibliai idézet. A főrészt *Reverendo, religioso ac clarissimo domino doctori* című köszöntő vezeti be. Aláírója, *Franciscus Zeleni* a nagyszombati retorika osztály nevében szól az ünnepelthez. A főrészt Obostreniczet mint az egyetem egén felragyogó csillagot dicsőíti. Benne 11 verses és 10 prózai rész váltakozik. Feltételezhető, hogy ezeket a retorikai osztály egy-egy hallgatója mondta el, hasonlóan más ilyen jellegű kiadványokhoz (pl. 1694). A hallgatók nevét azonban ebben az esetben nem közölték.

Szabó Károly a szerzőséget Toposs Ferencnek tulajdonította (RMK II 808). Pedig ő mint teológiaprofesszor a vizsgát tett Jacob Obostrenicznek volt a vezetője és nem az őt köszöntő retorikai osztálynak (vö. Lukács: *Catalogi* II 573). A nyomtatvány szerzőjének inkább Joannes Baptista Cruxilla tekinthető, aki 1653–1654-ben volt Nagyszombatban a retorika professzora (Lukács *Catalogi* II 565).

Budapest *Univ* ①

Wolphius, Joannes: Hungaria, alias Pannonia perorata panegyricae. Tyrnaviae 1654 – Vide 2480

2547

COMENIUS, Joannes Amos: Johannis Amos Comenii Laborum scholasticorum Patakini obitorum coronis, sermone valedictorio ad scholam Patakinam eiusq(ue) solertes... scholarchas et visitatores... magnam pane-gyrin habito imposita, anno MDCLIV Jun(ii) 2. [Patakini 1654 typ. principis.]

P¹ Q¹ R² = 109–127 pag. – 4° – Orn.

Sztripszky II 2563/111 ← MKsz 1889: 224 – MKsz 1928: 89–90

Pedagógiai beszéd. – E kiadvány önálló címlap nélkül jelent meg. A *Laborum scholasticorum...* *continuation*hoz (2433) hasonlóan folytatólagos füzetjelzéssel és lapszámozással csatlakozik a *Primitiae laborum scholasticorum* című 1651-ben megjelent nyomtatványhoz (2390). A címet követő egysoros bibliai idézet után Comenius 1654. június 2-án Sárospatakon elmondott beszéde olvasható. Ezzel a beszéddel búcsúzott el a sárospataki iskolától. Összefoglalta itteni működésének eredményeit, jellemezte itt megjelent tankönyveit (2429, 2430, 2431), az erkölcsök megnevelésére szánt kiadványait (2432, 2483), panaszkodott az iskolában uralkodó durva erkölcsökre és az iskolaügy terén tapasztalható nehézségekre. Név szerint hálával és elismeréssel emlékezett meg Lórántffy Zsuzsanna, Rákóczi Zsigmond, Tolnai (Dali) János, Klobusiczky András és Verécsi S. Ferenc buzgó segítségéről. Említést tett a *Lucidarium* (2484) és a *Lexicon Latino-Latinum* (Soupis 529) című Patakon elkészült munkáiról. Végül jókívánságokkal búcsúzott el a pataki iskolától.

Szövegkiadása: VSJAK IX 459–478 – Magyar fordítása Kováts Gyulától: Comenius Magyarországon. 383–398. Comenius 1657-ben Amszterdamban kisebb változtatásokkal újra kiadta búcsúbeszédét (RMK III 6357). Ennek szövegkiadását ld. ODO II 1041–1050 és ODO III 132–134).

Bár a magyarországi kiadás hosszú ideig csak említésből volt ismert, már Dezső Lajos (Comenius Magyarországon 66) és Szinyei Gerzson is (Sárospataki Lapok 1892: 397) megállapította, hogy nyomtatási helye Sárospatak lehetett. Sztripszky Hiador mégis ismeretlen nyomdahelyű kiadvánként regisztrálta (II 2563/111). A sárospataki példányt Harsányi István ismertette (MKsz 1928: 89–90). Harsányi véleménye és a legutóbbi időkben előkerült londoni példány betűtípusainak vizsgálata egyértelműen megerősítik a sárospataki nyomtatás tényét (V. Ecsedy Judit megállapítása). Comenius Sárospatakon elmondott beszédeinek három része, bár folytatólagos füzetjelzéssel de más esztendőben jelent meg, így három egymástól független, önálló kiadványnak tekintendő (vö. 2390, 2433).

Cf. 2390*, 2433, –

Budapest Nat cop. (London) – Halle Univ ① – London BL ① – Niznij Novgorod ① (Sárospatak)

2548

(LIPPAI Sámuel:) Brevis dissertatio de quaestione an prior elevatio panis et vini in Sacro Coena in quibusdam ecclesiis usitata legitime observetur? ... Patakini [1654] [typ. principis] Georgius Renius.

A¹¹ B⁵ = 30 + [1] pag. – 12°

RMK II 811 – MKsz 1918: 80

Református vitairat. – A címlapon szentírási idézetek olvashatók. A címlap hátán *Samuel Lippay, pastor ecclesiae Saaros Patakiensis* minden külön szöveg nélkül ajánlja művét *Spectabilibus ac magnificis... nobilibus reformatae religionis in universo districtu Zemplyniensi...* A főrész élén a címlap szövege ismétlődik. A nyomtatványt latin nyelvű disztichon zárja: *Lector amice*.

Lippai Sámuel (1622–?) külföldi tanulmányait 1647-től Utrechtben és Leidenben végezte. Hazatérve Erdélyben tanár, 1653-ban azonban puritanizmusa miatt eltávolították állásából. 1654 elejétől másodpap Sárospatakon, 1656-tól nagykárolyi református lelkész. 1659-től egy évig tanár volt Debrecenben. További életpályája ismeretlen.

Medgyesi Pál és puritánus társai az Úrvacsora kiszolgáltatásában a Milotai-féle agendában (vö. 1251) leírt szertartás megreformálására törekedtek. Meg akarták szüntetni az úgynevezett „prima elevatiót”, azaz az úrvacsorai jegyek első fölemelését. Álláspontjuk részletes teológiai indoklásául szánta disszertációját Lippai Sámuel. Művére hamarosan név nélkül adtak feleletet (2523), amit a következő évben Lippai viszontválasza követett (2605). A vitát alaposan ismertette Zoványi Jenő (Puritánus mozgalmak 301–314). Az események menetéből következtetve azt is meggyőzően bizonyította, hogy Lippai munkája 1654 első felében jelent meg.

Szabó Károly e nyomtatványra még csupán a rá adott válaszból következtetett (2523), a később előkerült, máig is egyetlen példányt Zoványi Jenő írta le (MKsz 1918: 80).

Cf. –, 2523, 2605

Budapest *Nat* cop. – Debrecen *Ref* ①

2549

[SZENCI CSENE Péter transl.] Confessio et expositio fidei Christianae, az az az keresztyeni igaz hitről valo vallas-tétel, melyet elsőben Helvetiában irtanak és be vettenek, annak-utánna 1567. esztendőben Magyar országban is javallottanak, be-vötenek, es mind ez ideig sok ecclesiákban megh tartottanak. Az... öregbik fejedelem aszszony parantsolattyából és költségével. S. Patakon MDCLIV [typ. principis] Renius György.

A⁸–T⁸ U⁴ = 296 [recte 297] + [14] pag. – 8°

RMK I 891 – II 810

Református hitvallás latin és magyar nyelven. – A II. Helvét Hitvallás e kiadásának tartalma és beosztása csekély különbségekkel megegyezik az 1616. évi debreceniével (1109). Az eltérések a következők: A címlapról lemaradt a fordító, Szenci Csene Péter neve, s a kötet éléről hiányzik a debreceni nyomdász, Rheda Pál ajánlása és Szenci Csene előszava. Az ezt követő részek tökéletesen megegyeznek, csupán apróbb helyesírási és stilisztikai változtatások figyelhetők meg a hitvallás szövegében. Különbözik a tartalomjegyzék címe is, amely ebben a kiadásban: *Index capitum confessionis hujus. E vallástétel részeinek mutató táblája*.

E hitvallásból 1000 példányt nyomtattak, amint erről a címben írt „öregbik fejedelem aszszony”, a kiadás költségeit viselő Lórántffy Zsuzsanna 1654. december 31-én II. Rákóczi Györgyhez írott levelében beszámol: „Az *helvetica confessiot*, hogy megvitték akarjuk, de egy árkusnak a nyomtatásában fogyatkozás esett, s a helyett most mást kellett ezer exemplárt nyomtattatnunk, azt is azért rövid nap elküldjük kegyelmednek, a helyében kell köttetni” (Történeti Lapok 1876: 576, lásd még Zoványi Jenő: Puritánus mozgalmak 285). Ennek alapján feltételezhető, hogy a *Confessio* néhány példánya hibásan került ki a nyomdából, ilyen példány azonban ma nem ismeretes.

Cf. 1109, 1115*; –, →

In 17 bibliothecis 29 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad* – Debrecen *Ref, Univ* – Sárospatak *Ref* – Sfântu Gheorge *Gymn* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş – etc.

2550

TOLNAI DALI János: Dáneus Ráca-I, az az a Mi-atyánk felől igaz értelmű tanítóknak magok mentsége Vaci-Andrásnak usorás vádjá és szidalma ellen Tolnai Dáli János munkája által... Sáros-patakon 1654 a öregbik fejedelem aszszonynak parantsolattyából, ... az ő nagysaga könyv-nyomtató bötőivel és költségével Renius György által.

? 4, A³–K⁸ L⁴ = [8] + 168 pag. – 8°

RMK I 892

Református vitairat. – A címlapon bibliai idézetek olvashatók. Az előszót Tolnai Dali János Sárospatak 1654. február 3-i kelettel intézte *Az igazságot és békességet szerető minden rendbéli keresztyén olvasónak*. A főrész élén a könyv címszövege ismétlődik.

Tolnai Dali János munkája CXXI pontban felel Váci P. András – amint erre már a címben is olvasható Dáneus Ráca-I szavak is utalnak – előző évi vitairatára: *A Miatyánknak, avagy mindennapi imádsággal való élésnek állatása és megoltalmazása* (2468). Váci viszontválasza a *Replica* (2524), még ugyanebben az évben megjelent Kassán.

A magyar puritánus mozgalom elindítójának tekintett Tolnai Dali János (1606–1660), itt-hon szülővárosában, Váradon és Gyulafehérvárott tanult. 1631-től Leidenben, Franekerben, majd Groningenben folytatta tanulmányait, 1633-ban Angliában is járt. 1638-ban tért haza. Először sárospataki rektor, az iskola megreformálója, 1642-től miskolci prédikátor. 1644-től

Rákóczi Zsigmond tábori papja, majd tokaji lelkész, esperes. Az 1646. évi szatmárnémeti zsinat elmozdította hivatalából. 1649-től ismét sárospataki tanár, 1656-tól tarcali prédikátor.

Cf. 2468, 2524, –

Budapest *Acad* ① ②* – Budapest *Nat* ① – Debrecen *Ref* ① – Debrecen *Univ* ① – Oxford *Bodleiana* ①

Olim: Nagyenyedi ref. coll.

2551

⟨Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1655. Hermannstadt 1654 Pistorius. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Bár Marcus Pistorius neve utoljára 1653-ban szerepel szebeni nyomtatványon, 1654-ben és 1655-ben még valószínűleg ő vezette a nyomdát.

Cf. 1700!

2552

INSTITORIS, Joannes: *Dissertatio philosophico-theologica, qua ex principijs philosophicis maxime ex natura accidentis refutatur dogma pontificium de transubstantiatione panis Eucharistici in corpus et vini in sanguinem Dominicum. Publice proposita et defensa a praeside Johanne Institoris gymnasij Banovicensis rectore et respondente Michaele Institoris, die 7. Julii in auditorio majori gymnasij Ban(ovicensis) horis ante merid(ianis). [Trenchini] (1654) typis Laurentii Banjamini ab Hage.*

A⁴–H⁴ = [32] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 813 – Čaplovič 1828

Evangélikus teológiai és filozófiai vizsgatételek. – A címlevél hátlapja üres, a következő lapon külön szöveg nélkül, *Gabrieli Illieshazi de Illieshaza, haereditario a Trenchin* címzett ajánlás. Ezt követően *Johannes Institoris gymn. rector* 1654 pünkösdi napján (május 24) kelt előszava olvasható: *Salutem et felicitatem sempiternam*. A disputáció maga két *membrumra* tagolódik: *Membrum I. Quo in formalem accidentis rationem inquiritur* – *Membrum II. Quo dogma transubstantiationis pontificiae destruitur*.

Az előszóból kitűnik, hogy a vizsgáztató, Joannes Institoris Illésházy Gábor határozott utasítására adta ki nyomtatásban e disszertációt, amelyet a címlap tanúsága szerint a báni

evangélikus iskolában vitattak meg 1654. július 7-én. A vizsgázó, Michael Institoris öccse volt a vizsgáztatónak. A főrészt az arisztoteliánus filozófia accidens (esetleges) fogalmának elemzéséből kiindulva vitázik a transsubstantiatio (az Eucharisziában használt kenyér és bor átlényegülése) katolikus tanításával.

Bratislava Acad ① – Budapest Acad ① ① – Budapest Nat ②*

2553

JOANNIDES, Jirík: Modlitby krestianské, k sluzbám spasytedlným... Gsau sepsané a wydané od kněze Girjka Joan(n)idesa Frydeckého, někdegssihó správce cyrkwe Ropické a Konstěnské w knjzetstwj těssinském, nákladem pak... Andrysa Wildy, obywatel Těssinského, toho času burgmistra. W Trenčjně MDCLIV v Lorence Benjamina Odháže.

A⁸–V⁸ W⁸ X⁸–Z⁸, Aa⁸–Gg⁸ = [30] + 438 + [28] pag. – 8° – 1 ill., orn.

RMK II 814 – Knihopis 3587 – Caplovic 1829

Evangélikus verses imádságoskönyv biblikus cseh nyelven. – A címlap verzóján az imádkozó Dávid királyt ábrázoló fametszet látható. A *Předmluva k pobožnému čtenáři* (Előszó az ájtatos olvasóhoz) az imádkozás jelentőségét fejtegeti, és mentegetőzik, hogy valamennyi imát versben írta, ami nem a szerző hivalkodása, hanem a Szentlélek ajándéka. A *Dedicatio*-ban az Atyaistennek, Jézus Krisztusnak és a Szentléleknek ajánlja művét *Kněz* (pap) *Girjka Joannides Frydecky*. Ezután bilingvis vers olvasható *Autoris contra Zoilum* és *Obrana proti utrhačum* (Védelem a rágalmazók ellen) címmel. A férfi és női olvasókhöz szóló grammatikai jellegű magyarázat (a névszó- és igeragozás hím- és nőnemű változatai), a *Kratické potřebné oznámení obojímu pohlavi* (Rövid szükséges közlés mindkét nembélieknek) és a *Připravování se k... modlení* (Előkészület az imádkozáshoz) a könyv használatát magyarázza. Ezután következik a lapszámmal ellátott főreszt külön összefoglaló cím nélkül a következő tagolásban: Az első nagyobb rész vasárnapkal kezdődően a hét minden egyes napjára írt összesen 54, és további hét esti és négy déli harangszóra mondandó imádságot tartalmaz. Ehhez csatlakozik a hét bűnbánati zsoltárra írt 11 imádság. A tartalomjegyzék tagolása szerint a második nagyobb rész címe: *Jiné modlitby ponížené a ty kdykoliv (obzvlášť pak v kostele) říkati se mohau* (Más alázatos imádságok, amelyek bármikor (különösen azonban a templomban) mondhatók), összesen 93 vegyes imádság. A kötet végén latin nyelvű üdvözlőversek és anagrammák olvashatók. Szerzőik: *Elias Ladiverus, ecclesiae Solnen. minister* – *Johannes Georgius Sobek a Cornitz* – *Carolus de Goczalkowitz, eques Sile.* – *Nicolaus Radoczky de Radocz, equ. Sil.* – *Adamus Radocki de Radocz, equ. Sil. mini.* – *Adamus Georgius de Gotschalkovitz, equ. Siles.* – *Johannes Dietericus de Gotschalkovitz, equ. Sil.* – *Johannes Gureczki de Kornicz, equ. Sil.* – *Stephanus Mokoschicky, senior ad radices montium Sylvanorum Vendrinij, minister evangelij Christi...* – *Martinus Cotercius Bohuslavia Moravus...* *Christi servus in ecclesia Dubovicensis et Zamarscensi* – *Matthias Servetius, Teuthonicae ecclesiae praesae Teschiniensis* – *F. Andreas Horvat Veterosoliensis Hungarus* – *Elias Ladiver F.* – *Matthias Kamensky, ... juventutis Dehiloviae praeceptor* – *Johannes Salentarius, notarius Tessiniensis* – *Johannes Poliwius, Crapicio oriundus* – *Daniel Galli Bohemus Teschiniensis* – *Georgius Joannides Fridecensis junior, s.s. theologiae studiosus.*

A szerző, Jirík Joannides a kötet címlapja szerint a tescheni hercegségben fekvő Kopice és Kostenice egykori lelkésze volt. Állásából elűzve Magyarországra került. 1650 körül Szentgyörgyön rektor, majd Nagyszombatban szlovák evangélikus lelkész, később Morvaszentjános német parókusa volt. 1674-es száműzetése után Németországban működött.

A tescheni cseh testvérek és a hazai evangélikusok élő kapcsolatait bizonyítja a kötet trencsényi megjelenése, a címlapon a költséget vállaló Andrys Wilda egykori polgármester feltüntetése, és az üdvözlőversek szerzőinek névsora. Ezt a kapcsolatot hangsúlyozta mind Szilády Jenő (A magyarországi tót protestáns egyházi irodalom 1517–1711. Bp. 1939, 152), mind Ján Ďurovič (Evanjelická literatúra do tolerancie. Turč. Sv. Martin 1940, 114).

Budapest *Nat* ②* – Plzeň ② – Praha *Mus* ① – Praha *Nat* ②* ② – Wien *Nat* ①

2554

[1] [KALENDÁŘ na rok 1655.] – [2] (Pranostyka hvězdárská... spravená a dirigovaná na meridian Trencanský a giných okolnjch mjst od M. Mathyásse Kazymira Tretera, w philosophij doctora, a w Akademij Krakowské mathemat. professora. K létu Páně přestupnému MDCLV.) (W... Trenčjně) [1654] (v Lorence Benjamina Odhage).

[A⁸] B⁸–H⁸ I⁸ = [68] fol. – 16° – Mult. ill., orn.

RMK II 842 – Caplovič 1833

Új-naptár és prognosztikon. – E kiadvány egyetlen fennmaradt példánya csonka, június második felének naptártáblájával kezdődik. A naptár további részei, a prognosztikonig terjedő fejezetcímek megegyeznek az 1650-re szóló naptár (2292) megfelelő részeivel. Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon egyes fejezetei: *První částka pranostiky hvězdárské, o začátku roku tohoto 1655.* (A csillagászati prognosztikon első része az 1655. év kezdetéről) – *O páních a správčích roku tohoto* (Az idei év urairól és irányítóiról) – *O spůsobu a povahách čtyř částek roku tohoto* (Az idei év négy évszakának jellegéről és természetéről) – *O zatměních světél nebeských roku tohoto 1655.* (Az égitestek fogyatkozásairól 1655-ben) – *O nedužých a nemocech lidských* (Az emberi nyavalyákról és betegségekről) – *O válce a pokoji* (A háborúról és békéről) – *O aurodách zemských* (A mezei terményekről) – *O vyborném a dobrém setí, kdy a kterého času co sítí se má přitom i jiných pěkných a užitečných naučeních jednoho každého měsíce* (A kitűnő és jó vetésről, mikor, milyen időben, mivel kell táplálkozni, emellett az év minden egyes hónapjának szép és hasznos tudnivalóiról) – *Jiné naučení o setí* (Más tanácsok a vetésről) – *O kovích a rudě* (A fémekről és ércről) – *O konstellacích neb aspektích výzších planet* (A távolabbi bolygók állásáról) – *O ženách těhotných* (A terhes asszonyokról) – *Druhá částka pranostiky hvězdárské o spůsobu některých království a krajin. O Království Uherském* (A csillagászati prognosztikon második része némely királyságok és országok jellegéről. A Magyar királyságról) – *O Království Českém* (A Cseh királyságról) – *O Arciknížectví Rakouském* (Az Osztrák főhercegségről) – *O Margrabství Moravském* (A Morva örgrófságról) – *O Knížetství Slezském* (A Sziléziai fejedelemségről) – *Třetí částka pranostiky hvězdárské. O proměnách v povětří a nastání každého měsíce y čtvrti jeho* (A csillagászati prognosztikon harmadik része. A legkör változásairól valamint az újholdak és holdnegyedek kezdetéről). A

kiadványt a *Jarmarkove, kteříž se v horních i dolních Uhrích držívají* (Vásárok amelyeket Felső- és Alsó-Magyarországban tartanak) című vásárjegyzék zárja.

Maciej Kazimierz Treter (1623–1692) a krakkói egyetemen tanított filozófiát és matematikát, később jogot. Lengyel nyelvű naptárai 1651–1657 között jelentek meg Krakkóban (Estreicher 31: 306–307).

Cf. 1752!

Budapest Nat ©

2555

»KALINKA, Zacharias: *Lucidissimi Specilli Perspectivo Lutheranorum Obtuso, Quod Monachus Bonaventura Hocquardus fabricavit. Disputatio Qvarta Ex Articulo Qvarto, Quinto, Sexto, Septimo, Decimo. De Transsubstantiatione, De Reali Praesentia Corporis et sanguinis Domini in Usu Sacramenti et extra Usum, de Communione sub una Specie et Effectu, Opposita a M. Zacharia Kalinkio, hactenus Lycei Privid. Rectore, Respondente Johanne Habermanno. Premissu[!] et approbatione Superattententali. Trinchinii 1654 typis Laurentii Benjamini ab Hage.*«

A⁴ B² = [6] fol. – 4°

RMK II 815 – Čaplovič 1830

Evangélikus teológiai vizsgatételek. – E nyomtatvány korábban ismeretes egyetlen példánya ma már nem található. Szabó Károly címleírása szerint negyedik darabja volt Zachariás Kalinka disputációsorozatának, amelyet a ferences Bonaventura Hocquard *Perspectivum Lutheranorum et Calvinistarum in duas partes divisum* (Viennae 1648–1649) című művével vitázva bocsátott ki. E disputáció Hocquard művének negyedik, ötödik, hatodik, hetedik és tizedik fejezetével vitázott, amelyek az átlényegülésről, Krisztus testének és vérének az Eucharishtiában való valóságos jelenlétéről a szentség vétele során és vételen kívül, az egy szín alatt való áldozásról és a szentségek hatásáról szóltak.

A tételeket a privigyei evangélikus iskolában vitatták meg 1654-ben, a vizsgáló Joannes Haberman volt.

Cf. 2443, 2493, 2494, –

Olim: Nyitrai egyházmegyei ktár.

2556

[MARTINIUS z DRAŽOVA, Samuel]: (Modlitby též premyslování i jiné potěšitelné věci). (W Trenčjně MDCLIV v Lorence Benjamina od Háge).

A⁶, A¹²–V¹² W¹² X¹²–Z¹², Aa¹²–Cc¹² Dd⁶ = [12] + 644 + [16] pag. – 12° – Orn., init.

Knihopis 5868 – Čaplovič 1831

Evangélikus imádságok és elmélkedések biblikus cseh nyelven. – A címlap nélkül fennmaradt két példány egyikének tartalomjegyzékéből rekonstruálható a cím, a többi adat a kolfonból. A példányok nyomtatott ajánlása különböző. Az egyik („A” variáns): *Zuzanně Kalinkové... pana Joachyma Kalinky... správce církevního v městě Illavě videku Trenčanského, Liptovského, Oravského pana biskupa pani manželce, též... panně Annie jakožto vlastní dceři... Zuzanny Kalinkové* (Kalinkáné Zuzannának, Kalinka Joachim illavai egyházigazgató, Trencsén, Liptó, Árva vidéke püspöke hitvesének, úgyszintén Annie szűznek, Kalinkáné Zuzanna tulajdon leányának). A másik („B” variáns): *...Lidmile Jonové... Tobiáše Jona Služinského, měštinina svobodného a královského města Trenčína... manželce, též... Kateřině Jonové, jakožto vlastní dceři...* (Jonné Lidmilának, Tobiáš Jon Služinský Trencsén szabad és királyi város polgára hitvesének és Katerína Jonovának, mint tulajdon lányának). Az *Epistola dedicatoria* végén a nyomdász aláírása: *Lorenc Benjámín od Háge*. A főrész élén áll a *Řeči pěkně učitelů církevních o modlitbě* (Egyháztanítók szép beszédei az imádságról). A főbb imádságsoportok a következők (néhány csoport összefoglaló címe a példányok hiányos volta miatt nem állapítható meg): Négy reggeli imádság, *Sedm modliteb z sedmi žalmu kajících* (Hét imádság a hét bűnbánati zsoltárból), *Příprava k službám božím* (Előkészület az istentiszteletekre), *O večeri Páně* (Az Úrvacsoráról), *Sedm modliteb o stvoření světa* (Hét imádság a világ teremtéséről), egyéb imák, négy esti ima, *Pěkně propovědění o kříži* (Szép előadás a keresztről), *Deset modliteb k stavu panenskému přináležející* (Tíz, a szűzi állapothoz illő ima), ugyancsak tíz-tíz ima a házasoknak, az özvegyeknek és a gyermekeknek. A könyvet *Registrum modliteb, též premyslování* (Az imák, valamint elmélkedések registruma) és kolfon zárja.

Samuel Martinus z Dražova (1591–1639) a két szín alatt áldozok filozófiai magisztere Prágában, majd 1628–1630-ig a cseh exulánsok lelkesze volt Pirnában. 1630–1632 között ismét Prágában működött, ahonnan 1632 májusában kiutasították. Pirnába tért vissza, és ott élt haláláig.

Ján Čaplovič (1831) megállapítása szerint ezen imádságoskönyv Martinus z Dražova 1630-ban nyomtatási hely megnevezése nélkül megjelent imádságoskönyvének újabb kiadása (vö. Knihopis 5377–5379). Az egyes kiadások egymáshoz való viszonyát még nem tisztázta a cseh és a szlovák szakirodalom.

Budapest *Nat cop.* (Martin) – Martin *MS* ② (A variáns) – Praha *Mus* ② (B variáns)

Natali illustrissimae heroinae... Evae Szeczi d. 24. Decemb. anno 1654 gratulabatur Gymnasium Trenchiniense. Trencsén 1654. – Vide 2445

2557

»SARTORIUS, Andreas: Theodorus Nupturiens, seu Actvs Scenicvs Honori Nuptiarum Magnificarum... Domini Matthiae Ostrosith De Ghyletincz Equitis Aurati, Artium Illava Lypto-Uyvar et Castelli Ludan haereditarii Domini, Sponsi, Quas cum... Virgine Catharina Sydonia Revay de Reva, Quondam... Dn. Pauli Revay de Reva Comitatus Turocensis Comitis Supremi... Filia Sponsa celebravit, Habitus a Studiosa Juventute Scholae Illavianae factus ab Andrea Sartorio, Eiusdem Scholae Rectore, anno 1654. die (29) Novembris. [Trenchinii] 1654 [Od Háje].«

»[A]⁴ = [4] fol. – 4°«

RMK II 816 – Čaplovič 1832 – Varga 172

Iskoladráma programja. – E nyomtatványnak egyetlen példánya, amelyet Szabó Károly ismertetett (RMK II 816), ma nem található. Címe szerint az illavai evangélikus iskola tanulóifjúsága adta elő Osztrócsith Mátyás és Révay Katalin Szidónia házasságkötése alkalmából 1654. november 29-én. Szerzője az iskola akkori rektora, Andreas Sartorius volt.

Az impresszumadatok nélkül megjelent nyomtatványt Szabó Károly a trencsényi nyomda termékeként írta le (RMK II 816). Mivel az illavai iskola már ismert kiadványa (1961) is itt látott napvilágot, álláspontja megerősíthetőnek tűnik.

Olim: Budapest Muz.

Sylva Latinae linguae. Utrecht cr. 1654–55. – Vide 2430

2558

MISKOLCI CSULYAK Gáspár: Angliai independentismus avagy az ecclesiái fenytékben és a külső isteni tiszteletre tartozó jó rendtartásokban minden reformata ecclesiaktól különözö fejetlen lábság. Eggynehány szava hihető, tudós, belgiumi doctoroknak irasokból rövideden öszve szedegettetett es magyar nyelven kibocsáttatott Miskolci C. Caspar által. Ultrajecumban MDCLIV, Vásberg János.

*6, **2, A⁶–N⁶ O¹ = [16] + 150 [recte 152] + [6] pag. – 12° – 1 ins., init.

RMK I 893

Református vitairat. – A címlapot a Waesberghe műhely nyomdászjegye díszíti, hátán bibliai idézetek olvashatók. A Franekerben 1654. május 12-én kelt ajánlólevelet Miskolci C. Gáspár *A tiszteletes és hegyes étellel ékes férfiaknak, Zemplén és Abaúj megyében levő lelki tanítók-*

nak... nekem bizodalmas fautorimnak címezte. Ezt követi 1654. május 13-i kelettel *Nicolaus Arnoldus, s.s. theol. doct. et professor p.t. acad. rektor* előszava: *Lectori s. benevolo*. Majd a szerző újabb előszóval fordul a *Gonoszszemű olvasóhoz*. *Angliai independentizmus* címmel kezdődik a mű törzse, amely hét részben tárgyalja az angliai puritanizmus történetét és egyes tanításait, bemutatja a különböző puritánus és independens irányzatokat, szektákat. Végül Beregi M. János költeménye olvasható *Oda elegiaca, avagy amaz utálatos fejetlen lábság tenyészésén bánkódó magyar versek* címmel, kezdőszavai: *Landresnek, mikoron*, majd *Táblája e könyvecskének*, valamint az utolsó lapon a sajtóhibákra vonatkozó megjegyzések zárják a kiadványt.

A szerző Miskolci Csulyak Gáspár (1627–1696), Miskolci Csulyak Istvánnak, a puritánizmus ellenfelének fia. Itthon Sárospatakon, külföldön 1651-től Utrechtben és Franekerben tanult. Hazatérése után előbb nevelősködött, majd 1658-tól ónodi, 1665-től bodrogkeresztúri református lelkész. Innen üzte el Báthori Zsófia. Ezután Szilágysomlyón majd Nagybányán lelkészkedett. 1689-ben Erdélybe menekült, ahol magyarigeni, majd székelyudvarhelyi lelkészként szolgált. Írása célját az ajánlólevélben fejtí ki, hogy az *Independentizmus... ártalmas volta... mindenek előtt nyilvánosságosabb lehessen*. Vitairatára néhány nap múlva már választ is kapott a puritánus álláspontot képviselő Telkibányai P. Istvántól: *Angliai puritanizmus* (2559). Vitájukat és műveik forrásait Bán Imre ismertette (Apáczai 111–114 és Bartók 291).

Cf. – 2559

In 14 bibliothecis 18 expl. – Bratislava *Acad* – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Sárospatak *Ref* – Târgu Mureş – etc.

2559

TELKIBÁNYAI P. István [transl.]: *Angliai puritanizmus, avagy kiválképpen való tudományok azoknak, kik Angliában a puritánusok között (a mint közönségesen neveztetnek) legkeményebbeknek tartatnak, melly ennek előtte deák nyelven kibotsáttatott Amesius Willyam, Szent Irás magyarázó doctor által: mostan pedig magyar nyelvre fordittatott Telkibányai Istvan által. Ultrajectumban MDCLIV Wasberg Janos.*

A⁶–C⁶ D² = 40 pag. – 12° – 1 ins., init.

RMK I 894

Református vitairat. – A címlapot a Waesberge műhely nyomdászjegye díszíti. Az előszót Telkibányai P. István Franeker, 1654. május 20-i kelettel *Komáromi János uramnak, mostan a szántai eklészia hűséges lelkipásztorának* címezte. A kiadvány törzse *Angliai puritanizmus* belső címmel kezdődik, s hat részben a puritánoknak főként az egyházra és egyházigazgatásra vonatkozó nézeteit ismerteti és védelmezi.

Telkibányai P. István 1646-tól Sárospatakon és Debrecenben tanult, majd rektor volt Tarcalon. 1652-től 1656-ig Groningenben és Franekerben járt egyetemre. Hazatérését követő

lelkészi állomásai nem ismeretesek. 1671-ben Szádalmáson, 1684-ben Abaújkéren volt református lelkész.

Előszavából kitűnik, hogy munkája valójában William Bradshaw *Puritanismus Anglicanus* című számos kiadásból ismert, eredetileg angol nyelvű, ám William Ames által latinul is kibocsátott művének fordítása. Telkibányai István munkáját Miskolci Csulyak Gáspár: *Angliai independentizmus* című írására (2558) szánta feleletnek. Kettőjük vitáját legutóbb Bán Imre foglalta össze (Apáczai 111–114). Ames művét néhány évvel később Komáromi Csipkés György is lefordította magyar nyelvre (RMK I 988).

Cf. 2558, –, →

Budapest Acad ① ① – Budapest Nat ① ②* – Cluj-Napoca Acad ① – Cluj-Napoca Univ ① – Csurgó ② – Debrecen Ref ① – Sárospatak Ref ① ① – Târgu Mureş ① – Zalău ○
Olim: Halasi ref. gymn.; Sz.keresztúri unitár. gymn.; Lugossy Józsefnél Debrecenben.

2560

ERDŐBÉNYEI DEÁK János: *Janua lingvarvm bilingvis Latina et Hungarica... praecedente dictionario. Nunc denuo excusa et ab infinitis mendis, quibus aliae editiones scatebant, repurgata. Varadini MDCLIV apud Abrahamum Szencinum.*

A⁸–T⁸ = [10] + 294 pag. – 8° – Orn.

RMK I 899 – RMK II 819 – Nagler 312

Latin–magyar szójegyzék és bölcs mondások gyűjteménye. – A kiadvány tartalma és besorolása teljes egészében megegyezik az 1635. évi gyulafehérvári kiadásával (1613), annak javított változata. Helyesírása az előző, 1641-i lőcsei kiadásénál (1890) is egységesebb.

Bakos József tévesen azt feltételezte, hogy Erdőbényei Deák János Comenius *Janua* című művéből szerkesztette szójegyzékét, ezért besorolta e kiadást Comenius Magyarországon nyomtatott műveinek bibliográfiájába (A magyar Komenský-irodalom. Bp. 1952, 73). Bizonyára a két kiadvány címének hasonlósága tévesztette meg.

Cf. 1613; 1733, 1864, 1990, –, →

Budapest Acad ① ②* – Cluj-Napoca Univ ② – Olomouc Scient ○ – Sfântu Gheorge Gymn ② – Sibius Mus ①

2561

»A' KERESZTYENI Hitnek fő Ágazatinak Fundamentomi: mellyek az Öreg Catechismusból rövid Kérdésekbe és Feleletekbe befoglaltattak, és elsőben

Belga nyelven kibocsáttattak. Mostan pedig a Kisdedek épületekért Magyar nyelvre fordíttattanak. Váradon 1654-ben Szenci Kertész Ábrahám.«

Tóth Ferentz: A' Magyar, és Erdély országi protestáns ekklesiák' históriája. I. darab. Komárom 1808, 367–368 – *Studia et acta* I 86

Református katekizmus. – E kiadványt Tóth Ferentz írta le a fenti formában saját, ma már ismeretlen példánya alapján (A' Magyar, és Erdély országi protestáns ekklesiák' históriája. I. darab. Komárom 1808, 367–368). Idézett a káté *Az olvasókhoz tett intés* című előszavából is. Eszerint a fordítás iskolai használatra készült. Feljegyezte továbbá, hogy e kiadásban a *Szent Írásbéli helyek* nem a kérdések alatt, hanem oldalt a kérdések mellett *voltak kitéve*. Feltételezte továbbá, hogy ez volt a „belga káté” (vö. 2452) első magyar nyelvű kiadása, s a nyomtatás helyéből és az iskolai rendeltetésből arra következtetett, hogy a fordítót az akkori váradi professzorok és prédikátorok: Enyedi Sámuel, Komáromi Szvertán István, Köleséri Sámuel, Técsi Joó István és Nagyari Benedek között kell keresni. Nagy Barna megismételte Tóth Ferentz leírását, s az 1660. évi sárospataki kiadás alapján (RMK I 968), amelyben azonban nem olvasható a Tóth Ferenc idézte előszó, elemezte a káté teológiai tartalmát. Megállapította, hogy az a Heidelbergi Káté különböző magyarázatos kiadásain alapuló, de önálló fogalmazású kiadvány. Holland forrását azonban nem sikerült meghatározni (*Studia et acta* I 86).

Cf. –, →

Komáromi Csipkés György: *Disputatio theologica de bis-mortuis...* Varadini 1654. – Vide **Appendix 211**

2562

»KOMÁROMI CSIPKÉS György: *Disputatio Theologica, De Libro Vitae, Qvam Divino favente Numine Sub Praesidio Excellentissimi ac Doctissimi Viri, D. Georgii Csipkés Comarini SS. Theologiae Doctoris, ejusdemque facultatis in illustri Schola Debrecina Professoris, Publicae censurae subjecit Nicolaus P. Dengelegi, Ad diem 31 Julii, loco horisq(ue) solitis. Varadini MDCLIV. apud Abrahamum Kertesz Szenciensem.*«

»[2] + 12 pag. – 4°«

RMK II 818 – Trofejnye Knigi 0565

Református teológiai vizsgatételek. – E kiadványt Szabó Károly írta le a fenti formában (RMK II 818). Az általa ismert két példányból az egyik ma már nem található, a másik tanulmányozására nem volt lehetőség. A címszöveg szerint a disputációt 1654. július 31-én vitatták meg a debreceni iskolában. A vizsgáztató Komáromi Csipkés György, a vizsgázó Dengelegi P. Miklós volt.

Niznij Novgorod ① (Sárospatak)
Olim: Budapest Muz.

2563

[1] Neubart Christoph theolog(us) és astronomus kalendarioma, melyet irt Christus Urunk születése után 1655 esztendőre, es Magyar-Országra, Erdélyre s azoknak szomszéd tartományira nagy szorgalmatossággal alkalmaztatott. – [2] (Prognosticon, az az a csillagok forgásából és munkálkodásiból vött jövőndöles 1655 esztendőre... Mag'ar Országra s' Erdélyre alkalmaztatot Neubart Christoph által.) Varadon [1654] Szenci Abraham.

$A^8-D^8 E^{i+1} = [39]$ fol. – 16°

RMK I 907

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – A naptárrész beosztása megegyzik az 1644. évre szóló váradi kalendáriuméval (2041). A hónapversek januári kezdősora: *Orvoslan most jó. Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon fejezetei: Első rész. Az esztendőnek négy cikkelyiről. I. A télről. – II. A tavaszról. – III. A nyárról. – IV. Az ősztől. – Második rész. Az eklipszisekről. – Harmadik rész. A nevezetesebb aspektusokról. – Negyedik rész. A betegségekről. – Ötödik rész. A földi gyümölcsökről. A kiadványt a Sokadalmak című vásárjegyzék és a Magyar krónika zárja, amelynek utolsó adata 1654-re vonatkozik.*

Cf. 1862!

Budapest Nat cop. – Cluj-Napoca Univ ①

Az Sz. David profetanak ékes rytmusu soltarival... tellyes könyv. Várad 1654 12° – Vide 2624

Szenci Molnár Albert: Psalterium Ungaricum... Várad 1654. – Vide 2564

2564

[3] A SZ(ENT) DAVID profetának ékes rytmusu soltarival – [2] es a soltárokból szereztetett DICSERETEKKEK s egyéb istenes enekkel – [1] es HYMNUSOKKAL tellyes könyv. Varadon 1654 Szenci Abraham.

*3, A^4-G^4 ; A^4-Z^4 , Aa^4-Tt^4 ; []³, A^4-Z^4 , $Aa^4-Ee^4 Ff^2 = [6] + 56 + 335 + [5] + 224 + [3]$ pag. – 4° – 2 ins., orn.

RMK I 895-896

Protestáns egyházi énekeskönyv és a Zsoltárok könyvének verses fordítása. – A kiadvány címlapjának szövege és tényleges szerkezete, mint a többi azonos című kiadás esetében is, eltér egymástól (vö. 2163). A címlapon a váradi nyomdász jelvénye látható. Felirata: *Non solus.*

Hátlapja üres. Ezt követi az *Elöljáró beszéd az isteni dicséreteknek az Anyaszentegyházban hasznos voltokról* keltezés nélkül, Gönczi György, debreceni eklézsiának lelkipásztora aláírásával. Ez az előszó az 1590-ben kiadott debreceni énekeskönyv (640) elveszett első lapjain jelenhetett meg először. A főrész tartalma, beosztása azonos az 1648-ban, 1651-ben és 1655-ben nyomtatott három, 12° alakú váradi énekeskönyvvel (2254, 2406, 2624). A „Hallgasd meg, Uristen, kérésemet” kezdetű ének helyén – hasonlóan az 1651. évi kiadáshoz (2406) – itt is a *Mennyei Atyánk, Uristen* található. A nyomdász azonban a tizenkettedrét kiadásoktól eltérve elhagyta a *Halotti énekek* címmel közölt utolsó részt, nyilván azért, mert helyette külön kötetben Újfalvi Imre halottas gyűjteményét jelentette meg (vö. 2565). A gyülekezeti énekeskönyvet itt a *A himnuszoknak és dicséretnek táblája*, azaz betűrendes mutató zárja. E kötet énekeinek kezdő sorai az 1648. évi váradi kiadásnál (2254), lapszámai az incipitmutatóban találhatók.

Önálló füzetjelzéssel és önálló impresszumot is tartalmazó címlappal kezdődik a zoltároskönyv: *Psalterium Ungaricum, az az szent Dávid királynak és prófétának száz ötven zoltárt a franciai nótáknak módjok szerint magyar versekre fordítottak és rendeltettek Szenci Molnár Albert által*. A címszöveg alatt a Bethlen család hatyús címere látható. A zoltároskönyv tartalma és beosztása csupán annyiban tér el az 1651. évi 12° váradi kiadástól (2406), hogy itt a bevezető részek közül kimaradt Georg Rem latin epigrammája és annak Filiczki János által készített magyar fordítása. A zoltárok és a függelékben közölt énekek kezdőszavait lásd az 1645. évi kiadás leírásában (2091(2)), lapszámait az incipitmutatóban. E kiadásból az ottani függelék utolsó, *Magasztalja az én szívem* kezdetű éneke hiányzik.

Az énekeskönyvet és a zoltárokat Szabó Károly önálló kiadványként írta le (RMK I 895 és RMK I 896). A *Psalterium* újra kezdődő füzetjelzése és önálló címlapja alapján joggal feltételezhető, hogy az egyes részek példányai önállóan is forgalomba kerülhettek. Az összefoglaló címlap azonban egyértelműen bizonyítja, hogy a kiadó szándéka szerint az énekeskönyv és a zoltárok egyetlen kiadványt képeznek. A kiadónak ezt az egyértelmű szándékát jelzi az is, hogy a hasonló című 12° formátumban megjelent váradi kiadások címlapjai utalnak a halottas énekekre és a függelékként csatolt imádságokra is (vö. 2406). Ebből a negyedről alakú kiadásból mindkét említett rész hiányzik, s a címszövegből is elmaradtak a rájuk vonatkozó utalások. Ez bizonyítja, hogy a címlap szerkesztése tudatos, csak azokra a tartalmi egységekre utal, amelyek valóban megtalálhatók a kiadványban (vö. még 2163 és 2254).

- Cf. (1): 1628(3)*; 1643, 1981, 2163(1), 2254(1), 2406(1), 2532(1), –, 2624(1), →
 (2): 1628(1)*!; 1981, 2163(2), 2254(1), 2406(2), 2532(2), –, 2624(2), →
 (3): 962(1)*!; 1947(1), 1981, 2045, 2091(2), 2163(3), 2254(4), 2305, 2363(1), 2406(4), 2424, –, 2624(2), →

Budapest Acad ②* – Budapest Nat ① – Budapest Ev ④ – Cluj-Napoca Univ ①

2565

(ÚJFALVI Imre:) In exeqviis defunctorum. Halot temeteskorra való enek-ek. Azoknak kedvéért, kik ilyen utolsó szükségben szolgálnak, ösze-szedegettettek és ki-bocsáttattak... Varadon 1654 [Szenci Kertész].

A⁴–H⁴ I² = 66 + [2] pag. – 4° – Orn.

RMK I 897

Református temetési énekeskönyv. – A címlapon bibliai idézet olvasható. Hátán *Előljáró beszéd*, amely *Kelt Debrecenben Pünkösöd havának 12 napján 1598*, aláírója *E. S. U.* (Emericus Szilvás Újfalvi). Az előszó szövege feltehetően a halotti énekeskönyv példányból nem ismert első debreceni kiadásából való, és ez számos XVII. századi kiadásban is megtalálható (vö. **832** és **886**). Az énekeskönyv a temetést végző, a címlap szavaival *utolsó szükségben* szolgáló lelkipásztorok, kántorok számára készült. A kezdősorok szerint a következő énekeket tartalmazza:

Első rész, melyben vannak azok, amelyeket a testnek felvétele előtt mondhatni. 3. lap: Tseh: Tudjuk, Uram – 4. N. K. T.: Az Úristennek jó – Megszabadultam – 5: Ne emlékezzél – Úristen, igralmazz nékem – 6: Fejenként – 7: Az örök élet – Ó te meghalandó – 8: Batizi András: Ember, emlékezzél a – 9: Illik.

Második rész, melyeket szoktak mondani halott kivételkor. 10: Emlékezzünk mi, keresztyén – 11: Dézsi András: Adj üdvösséges – 12: Az Istennek jóvoltáról – 13: Thomas Albensis: Tudjuk azt.

Harmadik rész, melyben vannak a sír felett mondandó énekek. 14: Jer, temessük – 15: Jer, tegyük – Emlékezzél élő – 16: Hagyjátok – 17: Halandó – 18: Emlékezzünk az – 19: Jézus Krisztus, Istennek szent Fia, bűnös – 20: Ember, emlékezzél utolsó – 21: Isten hívei – 22: Tuba Mihály: Megértsétek – 23: Serkenj fel már – 24: Keresztyének, kik Krisztusban – 25: Csanádi Imre?: Emlékezzünk a – 26: Krisztusnak hű – 27: Siderius János: Sok nyomorúsággal – 28: Siderius János: Jézus Krisztus, Úristennek Fia – 29: Szent Pál – A nap eljő.

Következnek egynehány új énekek. 32: Uz Bálint: Véletlen – 35: Siderius János: Szólít – 37: Zólyomi Perinna Boldizsár: Emlékezzél meg ember – 38: Ha gondolod – 40: Mostan kik – 41: Már – 42: Bereki István?: Bűnnek az – 44: Krisztusnak hívei – 46: Élő – 47: Midőn eljő – 48: Gondolkodjál – 49: Pathai István: Sok rendbéli – 50: Vigyázz – 52: Életemnek – 53: Czeglédi Pál: Krisztushoz – 55: Kegyes buzgóságtól – 58: Kőrösi István: Szomorú – 61: Kőrösi István: Figyelmetes – 63: Mit bízik a világ hiú – 64: Jer, most – 65: Bornemisza Váczai Menyhárt: Uralkodó.

A végén *Az halotti énekeknek táblája* címmel betűrendes kezdősormutató.

Szenci Kertész Ábrahám csaknem egy időben, 1654-ben és 1655-ben tizenkettedrét és negyedrét formában is megjelentette Váradon a Szenci Molnár Albert zoltárait is magában foglaló protestáns énekeskönyvet (**2624** és **2564**). A 12^a kiadás a nyomda korábbi gyakorlatának megfelelően a dicséreteket tartalmazó gyülekezeti énekeskönyv végén közli a halotti énekeket. A negyedrét kiadásban viszont nem találhatók meg a halotti énekek (**2564**), nyilván mivel ezek ebben a külön kötetben jelentek meg. A negyedrét énekeskönyv címlapja egyértelműen utal arra, hogy az ugyancsak önálló címlappal és újra kezdődő füzetjelzéssel kinyomtatott zoltároskönyv szorosan hozzátartozik (**2564**), nem utal viszont erre a temetési énekeskönyvre. Ezért ez nem tekinthető a protestáns egyházi énekeskönyv részének. Mégis együttes használata mellett szól, hogy ma ismert példányai, bár nem egykorú kiadói kötésekben, de a nagyobb énekeskönyv példányaival egybekötve maradtak fenn.

Cf. **832***; **886(2)*!**; **1816(2)**, **1940(2)**, **2254(3)**, **2406(3)**, **2532(3)**, – **2624(3)**, →

Budapest Acad ②* – Budapest Nat ① – Cluj-Napoca Univ ①

2565A

DE SACRIS stigmatibus Seraphici patris S. Francisci. [Bécs 1653–1657 Matthäus Cosmerovius.]

[¹], A⁸–L⁸, [¹], = [1] + 176 + [1] pag. – 8° – Mult. ill. calcographica, orn., init.

RMK II 2049 – Sztripszky I 2183/389 ← MKsz 1881: 349 – Caplovic 439

Eletrajz magyar és latin nyelven. – A rézmetszetű címlap a nyomtatás évét nem jelöli meg, csupán a metsző nevét és a metszet készítésének helyét: *Maurit. Lang sculpsit Posonii*. A munka élén álló rövid dedikációban a magyarországi ferences rendtartomány tagjai Szent Ferencnek ajánlják az országbíró, Nádasdy Ferenc azonos nevű másodszülött fiát: *Tibi inclyto minorum primipilo... Apocalypticio Francisco... commendamus... Francisci de Nadasd iudicis curiae regiae... Seraphicae religionis patroni... suavissimum filiolum Franciscum de Nadasd, secundum-genitum; tui licet immeriti filii ac ejusdem... familiae Nadasdianae humilis capellani FF. Ord. Minor. Provinciae S. Mariae Hungariae Strict. Observantiae*. Az A₃ laptól kezdve a főrészt minden második levelének verzóján 1–43-ig megszámozott, szignálatlan rézmetszet látható Szent Ferenc életéről, főként stigmái keletkezéséről. Rajtuk alul ugyancsak metszett szövegű, kétsoros latin nyelvű disztichon szavakkal írja le az ábrázolt jelenetet. A képekkel szemközti rektó lapokon a kép latin nyelvű magyarázata, hátlapjukon ennek magyar fordítása olvasható. A magyar szöveggel szemközti lapok, vagyis a metszeteket viselő levelek rektói üresek. A 176. lap alján *Finis* felirat és egy könyvdísz látható. Az ezzel szemközti rektó lapon a budapesti Egyetemi Könyvtár példányában még egy Szent Ferencet ábrázoló, számozatlan metszet látható, amelyet ragasztással illesztettek a könyvtesthez. Magyarázó szöveg nem tartozik hozzá. Felirata – *Aurum, delicias mundi ferat alter honores; At mihi sit Christi vulnera ferre satis* – azonban tartalmilag bizonyítja, hogy e metszet még a kiadványhoz tartozik, s csak ezzel együtt tekinthetők teljesnek a példányok.

A betűtípusok vizsgálata alapján V. Ecsedy Judit megállapította, hogy a kiadvány nyomtatott részei az 1650-es vagy 60-as években Matthäus Cosmerovius bécsi nyomdájában készültek. A műhely felszerelése ebben az időszakban észrevehetően nem változott, ezért ennek alapján pontosabb datálás nem lehetséges (szóbeli közlés). Moritz Lang a mai ismeretek szerint 1652–53-ban dolgozott Pozsonyban, 1658-tól pedig Nagyszombatban (Pataky Dénes: A magyar rézmetszés története. Bp. 1951, 168). A pozsonyi nyomdában 1652-ben még készült egy betűminta-könyv (2436A), ezután több kiadványa már nem ismeretes. Ezek alapján meg-alapozottan feltételezhető, hogy a kötetet 1653–1657 között adták ki, mivel korábban a nyomtatásra minden bizonnyal Pozsonyban került volna sor, később pedig Lang már bizonyosan nem ebben a városban dolgozott.

Budapest Acad ② – Budapest Univ ②*

2566

»IMADSAGOS könyvecske. Kiben egy nehany szep ayetatos Imádságok vadnak foglaltatva. Fordittatott Németből Magyarra egy Keresztyén Lélek által. Es ki bocsáttatot mostan elsöben. Mellyet úyonnan ki nyomtattatott

Tekéntetes és Nagyságos Grofne, Pete Hettesy Rosina Aszszony, Tekéntetes és Nagyságos Grof Pazmany Miklós Uram ö Nagysága szerelmes Házas Társa. Bécsben 1655 Cosmerovius Máté.«

»[8] + 356 + [6] pag. – 8° – Ins.«

RMK I 900

Katolikus imádságoskönyv. – E nyomtatvány egyetlen ismert példánya, amelyet Szabó Károly írt le (RMK I 900), egykor Schlauch Lőrinc szatmári püspök könyvtárában volt, és ma már nem található.

Feltételezhető, hogy a németből fordított mű szerzője ferences volt. Ld. még: ItK 1922: 90, Thienemann Tivadar.

Jenei Ferenc tévesen feltételezte, hogy e kiadványra vonatkozik Malomfalvay Gergely marianus ferences megjegyzése, aki Bécsben rendtársai könyveinek kiadását gondozta. 1654. május 19-én Batthyány Ádámnak ezt írta: „Az innepek után csak az imádságos könyvel leszen foglalatosságom” (ItK 1960: 688, 691). Az idézett mondat valójában a Batthyány Ádám által összeállított és már 1654-ben kinyomtatott imádságoskönyvre utal (2508A).

Olim: Schlauch Lőrincz szathmári püsp. ktárában (Török Jánostól).

2567

»[1] [KALENDARIUM az 1656. esztendőre.] – [2] (Prognosticon, az az az MDCLVI. Bissextilis esztendőre, az esztendőnek négy részére az időnek tulaydon mi voltárul, az Országokban lévő változandoságokrul, az Napban valo fogyatkozásokrul, az földi vetemények és gyümölchekről és az emberek között valo jövődő betegségekrul; rendetetet[!] nagy szorgalmatossággal az béchi város meridianumjára... Magyar, Német es ezek szomszédságában lévő országok szolgálottyára Treteri Casimir Matyas, philosophiának és máthematikának doctora által, mostanság pedig az nemes lengyel krakkai Akademiában matématikanak tanito mestere által. [Bécs 1655 Kürner.]«

»[A⁸ B⁸] C⁸ D⁸ = [32?] fol. – 8° – 2 ins.«

Sztripszky I 2010/217 ← MKsz 1894: 350

Új-naptár és prognosztikon. – E ma már nem található naptártörödéket Varjú Elemér saját könyvtárából írta le (MKsz 1894: 350). Ismertetése szerint a prognosztikon címlapját a magyar, a címlap hátát az osztrák címer díszítette. A lap aljáról le volt vágva az impresszum, de a töredék nyomdai kiállítása egyértelműen a bécsi Kürner-nyomdára vallott. A prognosztikont követte a *Rövid summában foglaltatott magyar krónika, mostanában megjobbított Bécsben 1656*. A kiadványt a magyarországi vásárok jegyzéke zárta.

Varjú Elemér csak a prognosztikont ismertette és pontos kollációt nem adott, de az eredeti kiadványnak része lehetett az unikumból hiányzó naptár is. A leírásból kikövetkeztethető, hogy a töredékből a C₁₋₂, C₆₋₇, D₁₋₂ és D₄₋₈ levelek voltak meg egykor Varjú Elemér könyvtárában.

Cf. 1667!

Olim: Varjú Elemér

2568

ALBRICH, Martinus: Disputatio de natvra et constitutione logicae in... gymnasio Coronensi praeside Martino Albrichio, phil(osophiae) magistro et p. t. scholae Coron(ensis) rectore, respondente Stephano Dechano Bistriciense, scholae ejusdem alumno, publice proposita ad diem 7. Junij horis matutinis. Coronae MDCLV typis Michaelis Hermanni.

[¹2, A⁴–G⁴ = [30] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 820

Logikai vizsgatételek. – A címlap hátán a *respondens Martino Schulzio et... Georgio Bohemo, inclytae civitatis Bistriciensis judicibus...*, *Johanni Wallendorffio, reipublicae Bistriciensis senatori et notario*, ... *Georgio Dechano, reipublicae Bistriciensis senatori, patri... Johanni Seuffnero, pastori ecclesiae Dipschensis... Matthiae Rhonero, archidiacono ecclesiae Bistriciensis* ajánlja művét. Ezután *Andreas Grellius Schesburg* és *Jacobus Gotterbarmet Mediensis* üdvözlőverse olvasható *Ad dominum respondentem*. A *De natura logicae* cím után *Prooemium* szól a logika meghatározásáról és felosztásáról. Az értekezés négy fejezetből (*caput*) áll. Ezek címe: I. *De nominibus artis sciendi* – II. *De definitione logicae* – III. *De objecto logicae* – IV. *De partitione logicae*. Az első három fejezetben a tudnivalók összefoglalását *questiók* követik, a rájuk való feleletekkel. A negyedik rész csak a téma rövid összefoglalását közli. A szerző papírhányra hivatkozva elhagyta a kérdések és a feleletek részletezését. A könyvet néhány sajtóhiba helyesbítése zárja.

A disputációt a címlap tanúsága szerint 1655. június 7-én vitatták meg a brassói evangélikus iskolában. A vizsgáztató Martin Albrich (1630–1694) tanulmányait Besztercén, Iglauban (Jihlava), Lipcsében majd Wittenbergben végezte. Hazatérve Medgyesen volt tanár, 1655 és 1660 között pedig a brassói iskola rektora. Ezután Barcarozsnyón volt lelkész, 1684 és 1690 között pedig barcasági dékánként működött. E kiadványa szorosan kapcsolódik ugyanebben az esztendőben Brassóban megjelentetett arisztotelianus szellemű tankönyvéhez (2571). A vizsgázó Stephanus Decani (†1682) később, 1660 és 1662 között a besztercei gimnázium igazgatója, majd 1667-től ugyanott városi evangélikus lelkész lett.

Braşov *Ev* ① – Budapest *Nat* ①

2569

ALBRICH, Martinus: Disputatio theologica de invocatione sanctorvm, quam... publice ventilandam proponit praeses Martinvs Albrichivs, philosoph(phiae) mag(ister) et p. t. schol(ae) Coron(ensis) rector, respondente Iohanne Kleinio Alesio Coronense, scholae ejusdem alumno in... gymnasio Coronensi ad diem (...) Decemb(ris) horis antemeridianis. Coronae MDCLV typis Michaelis Hermanni.

[¹], A⁴–C⁴ D² = [16] fol. – 4° – 1 ins., orn.

RMK II 823

Evangelikus teológiai vizsgatételek. – A címlap hátán m. *Martinus Albrichius* Brassóban 1655. december 7-én kelt ajánlása olvasható *Constantino Cantacuzeno, Wallachiae magnati*. Ezután négy latin nyelvű üdvözlővers következik, szerzőik: *Stephanus Dechanus Bistriciensis* – *Petrus Fanneschmidt Coronensis* – *Marcus Draudt Coronensis* – *Johannes Scharfius Mediensis*. A főrész, amely a *De invocatione sanctorum* címmel kezdődik, három részre tagolódik: *Praeloquium* – *Orthodoxorum sententia* – *Sententia papistarum et Graecorum*. Végül öt *questio* egészíti ki a mondanivalót. Az utolsó lapot Brassó város címere díszíti.

A disputációt a címlap tanúsága szerint 1655 decemberében vitatták meg a brassói evangélikus iskolában. A vizsgáztató Martinus Albrich rektor, a vizsgázó a brassói Joannes Kleinius Alesius volt.

A görög származású, neves, havasalföldi bojárcsalád tagja, Constantin Cantacuzino 1655 februárjától II. Rákóczi György engedélyével egy időre Erdélybe telepedett át. A hozzá intézett ajánlásból kitűnik, hogy ő küldte el Albrichnak „egy bizonyos jeruzsálemi érsek” levelét, Albrich erre szánta válaszként a szentek segítségül hívásáról szóló téziseit, hogy Cantacuzinót megnyerje az evangélikus hitnek.

Braşov Ev ① – Budapest Nat ①

2570

(ALBRICH, Martinus:) Nuptiis florentissimorum sponsorum, ... Petri Wolffii, p. t. lectoris scholae Coronensis... atque Marthae Schankabankin, ... Georgii Schankabank senatoris quondam reipublicae Coronensis... filiae XXV Maij anni MDCLV pie celebrandis gratulatur. [Coronae] (1655) typis Michaelis Hermanni.

[1] fol. – 342 × 292 mm – Orn., init.

Gross: Kronstadter 1141

Lakodalmi versek latinul és németül. – A plakát alakú, egyleveles nyomtatvány Peter Wolffnak, a brassói iskola tanárának és Martha Schankabanknak, Georgius Schankabank

brassói tanácsos leányának 1655. május 25-én tartott esküvőjére készült. A cím után két hasábian egy latin és egy német nyelvű vers olvasható *M. Albrichius phil. magi. et p. t. rector scholae Coron.* aláírásával.

A nyomtatványt Joseph Trausch kéziratos feljegyzése alapján Julius Gross ismertette (Kronstädter 1141).

Braşov *Ev* ① – Budapest *Nat* cop.

2571

ALBRICH, Martinus: *Synopsis logica, in qua praecepta selectiora exemplis illustrantur, controversiae nobiliores breviter deciduntur, canones utiliores declarantur. Collecta in usum iuventutis scholasticae Coronensis opera et studio Martini Albrichii, phil(osophiae) mag(istri) et p. t. scholae Coronensis rectoris. Coronae MDCLV typis Michaelis Herrmanni.*

[J]^s, A^s–Q^s = [16] + 256 pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 822 – Nágler 314–318

Logikai tankönyv. – A címevel után *Martinus Albrichius Medieso-Transylvanus* 1655. szeptember 18-án kelt ajánlólevele *Michaeli Herrmanno et... Michaeli Goldschmidt, judicibus... reipublicae Coronensis... nec non caeteris ejusdem reipublicae praetori et senatoribus* szól. Ezután *In Synopsin logicae... προσφώνημα adjectum* című üdvözlővers olvasható a *Petro Medero, m. ph. ... nec non p. t. eccles. Coronensis pastore*. Majd *L[ectori] S[alutem]* megszólítás után néhány sajtóhiba helyesbítése következik. A főrés *Prooemium*ből és három könyvből áll. Ezek címe a következő: *I. De termino* – *II. De enuntiatione* – *III. De syllogismo*. Mindegyik könyv több fejezetből (*caput*) áll. Ezek először kérdés-felelet formájában (*quaestio*) kifejtik a témára vonatkozó tudnivalókat, majd megállapítják a vonatkozó szabályokat (*canones*). Albrich tankönyvét Bartók István elemezte. Megállapította, hogy szigorúan arisztotelianus felfogásban fejtette ki mondanivalóját, de jóval részletesebben és igényesebben, mint a korabeli magyarországi compendiumok (Bartók 84).

Braşov *Arch* ① ① – Braşov *Ev* ① – Budapest *Nat* ① – Cluj-Napoca *Acad* ① – Cluj-Napoca *Univ* ① – Sibiu *Arch* ① – Sibiu *Mus* ① ① ① ① – Sighisoara ① ①

Olim: Medgyesi ev. gymn.

2572

ALBRICH, Martinus: *Theses de Coena magna Luc. 14. a vers(u) 16. ad vers(um) 24 descripta, quas auspice Deo publice ventilandas proponit praeses Martinvs Albrichivs phil(osophiae) mag(ister) et p.t. schol(ae) Coronen(sis) rector respondente Bartholomaeo Falck Rupense in... gymna-*

sio Coron(ensi) ad diem 12 Junij, horis matutinis. Coronae MDCLV typis Michaelis Hermanni.

[¹⁴ = [4] fol. – 4° – Orn.

RMK II 821

Evangelikus teológiai vizsgatételek. – A címlevél hátlapján *Theses de Coena magna* felirattal kezdődik a disputáció, amely XI pontban tárgyalja az úrvacsorai tanítást.

E vizsgatételeket a címlap tanúsága szerint 1655. június 12-én vitatták meg a brassói evangélikus iskolában. A vizsgáztató Martinus Albrich rektor, a vizsgázó a kőhalmi Bartholomaeus Falck volt.

Budapest Nat ①

Comenius, Joannes Amos: Janua linguarum reserata aurea. Coronae 1655. – Vide 1717

2573

ALSTED, Johann Heinrich: Catechismus religionis Christianae compendiose propositus et sacrarum literarum testimoniis confirmatus. Albae Juliae 1655 Martinus Major. – „CATECHISMUS, az az a keresztyeni vallásnak és hűtnék rövid kérdésekben és feleletekben foglaltatott, szent írásbéli bizonyosságokkal meg erősítettett summája avagy veleje... Fejérváratt MDCLV [typ. principis].

A^a–E^a = 79 pag. – 8°

RMK II 826 – Sztripszky 2008/215 – MKsz 1882: 85

Református katekizmus latin és magyar nyelven. – E kiadvány tartalma és beosztása megegyezik a korábbi kiadásokkal (vö. 1640 és *Studia et acta* I 81–83, Nagy Barna).

A katekizmus egyetlen példányáról Szabó Károly eredetileg csak rövidített címleírást készített (RMK II 826), később azonban közölte a magyar nyelvű címlap teljes szövegét is (MKsz 1882: 85).

Cf. 1578*; 1640, 1764, 1958, 1993, 2167, 2212, 2373, 2402, –, →

Alba Julia ① – Budapest Nat cop.

2574

(ARTICULI vniversorvm dominorvm regnicolarvm trivm nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus

eorum comitiis ad diem vigesimum mensis Februarii anni millesimi sexcentesimali quinquagesimi quinti in civitatem nostram Colosvar indictis conclusi.) Gyulafehérvár 1655 [typ. principis].

A²-E² = [10] fol. - 2° - Init.

MKsz 1916: 92-93 - Dézsi: Suppl. 84

Erdélyi országgyűlési törvénycikkek magyar nyelven. - A mű külön címlap nélkül II. Rákóczi György erdélyi fejedelem latin nyelvű oklevelével kezdődik. A cím a második lapon olvasható. Ezt követi az 1655. február 20-án Kolozsvárott tartott országgyűlés harminchárom artikulusba foglalt végzéseinek szövege. A végén latin nyelvű záradék 1655. február 20-i kelttel.

Szövegkiadás: ErdOgyEml XI 190-203.

A kiadvány a betűtípusok tanúsága szerint a gyulafehérvári fejedelmi nyomdában készült (MKsz 1968: 207, Fazakas József és OSzKÉvk 1978: 334, V. Ecsedy Judit).

Cf. 1005*!; 1641!, -, →

Aiud ① - Budapest Civ ① - Budapest Univ ①

2575

BASIRE, Isaac: Congratulatio publica victoriae cedro dignae, quam... Georgivs Rakoczi, ... princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes reportavit de Catilinis, sive perduellibus in Transalpina (Valachia) furentibus die Junii XXVI. anno D. MDCLV effusa die XXVI. Julii sequentis nomine universitatis Albensis in palatio suae celsitudinis tunc reducis ab Isaaco Basirio, ... theol(ogiae) doctore ac professore publico. Albae-Juliae (1655) [typ. principis].

a⁴ = VIII pag. - 4° - 1 ins., orn.

RMK II 825

Dicsőítő beszéd. - A címlap hátán Erdély címerét ábrázoló fametszet alatt *Isaacus Basirius* rövid ajánlása olvasható *Georgio Rakoczi*. A főrészen a szerző bibliai és antik idézetekkel ékesített beszédben dicsőíti II. Rákóczi György erdélyi fejedelmet abból az alkalomból, hogy győztesen tért haza az 1655. évi havasalföldi hadjáratából. A fejedelem 1655. június 26-án Ploiești mellett legyőzte Constantin Șerban havasalföldi vajda ellenfeleit, és visszasegítette trónjára Șerbant. A beszédet egy hónappal később, július 26-án mondta el Basirius a hadjáratból visszatért fejedelem jelenlétében a gyulafehérvári akadémia nevében a fejedelmi palotában.

Isaac Basire (1607-1676) I. Károly angol király udvari papja. A király bukása után 1647-ben menekülnie kellett Angliából. II. Rákóczi György 1654-ben hívta meg udvarába, a gyulafehérvári kollégium tanárának. Johann Heinrich Bisterfeld halála után pedig a gyulafehérvári akadémia vezetésével bízta meg. II. Rákóczi György bukása után, az erdélyi háborús események következtében 1661-ben visszatért Angliába.

Cf. –, 2587, →

Budapest Nat ① – Budapest Univ ① – Cluj-Napoca Acad ① – Cluj-Napoca Univ ②* – Sibiu Mus ① – Târgu Mureș ①

Olim: Szathmári ref. gymn.

Basire, Isaac: Disputatio theologica inauguralis. Albae Juliae 1655. = **Appendix 212**

2576

〈Limitatio rerum forensium. Gyulafehérvár 1655 typ. principis. – 2°〉

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Erdélyi törvényes árszabás magyar nyelven.

E példányból ma ismeretlen nyomtatvány egykori létezéséről az 1656. február 20. és március 11. között megtartott gyulafehérvári országgyűlés VII. articulusa tanúskodik, amely jóváhagyta az előző évben kinyomtatott árszabást: *Amint kegyelmes urunk nagyságod az elmúlt kolosvári gyűléskor az universitástól tölt, és előnkben produkált limitációt nagyságod kinyomtatatta volt, azt az szerént helybenhagytuk, könyörögvén nagyságodnak..., hogy minden rendekkel s az új keresztyénekkal is megtartatni méltóztassék* (ErdOgyEml XI 233). A törvénycikk által említett kolosvári országgyűlésre 1655. február 20-án gyűltek össze az erdélyi rendek. Ez alapján bizonyosnak tartható 1655. évi kinyomtatása. Tartalma, beosztása hasonló lehetett, mint az 1627-es és az 1642-es árszabásoké (1386, 1926). Az újkeresztyényekre, azaz anabaptistákra történő utalás is ezt erősíti meg. A kb. 25 levélnyi terjedelmű teljesebb árszabás foglalkozott ugyanis az „újkeresztény” iparosok termékeivel is. A kiadvány a bevezető és záró rész kivételével magyar nyelvű lehetett.

Cf. 1386; 1925, 1926, →

2577

PROSCRIPTIO. [Proscriptionis ex schola Albensi litterae publicae circulares.] Albae Juliae [ca. 1655 typ. principis.]

[1] fol. – 250 × 130 mm.

MKsz 1991: 43–45

Iskolai kicsapásról értesítő körlevél. – Az egyleveles nyomtatvány a *Proscriptio* címmel kezdődik, alul pedig kiegészítendő keltezés olvasható *Albae Juliae in senatu nostro scholastico... mensis anno C.* A körlevél szövege a gyulafehérvári akadémiából való kizárás lehetséges indokait tartalmazza. Ezzel értesítették a református espereseket és iskolaigazgatókat, hogy a vétkes diákot más iskola ne fogadja be.

A nyomtatványt Koncz József a Teleki család levéltárából ismerte, és szövegét a sárospataki akadémia gyulafehérvári korszakának (1672–1718) tárgyalása során magyar fordításban közölte is (A marosvásárhelyi evang. reform. kollegium története. Marosvásárhely 1896, 173–174). Az eredeti nyomtatványt V. Ecsedy Judit találta meg ismét. Közölte fényképmásolatát. Megállapította, hogy az a gyulafehérvári fejedelmi nyomda utolsó éveiben, legvalószínűbben 1655 körül készült (MKsz 1991: 43–45, V. Ecsedy Judit).

Budapest Arch ① – Budapest Nat cop.

Balassi Bálint – Rimay János: Istenes énekek. Kassa 1655. = **Appendix 213**

2578

[1–2] UJ ES O kalendarium Christus Vrunck születése után 1656. esztendőre. Magyar-Országgra, Erdélyre és más szomszéd tartományokra alkalmaztatott Ne ub a r t C h r i s t [o p h] theol. és astron. által. Cassan [1655] Gevers Balint.

A⁸ + ? = [8 + ?] fol. – 16°

Új-naptár 6-naptárral és prognosztikon. – E naptárból csupán kétlevélnyi töredék maradt meg, amely az A₃ és A₆ leveleket tartalmazza. Ezeken a január második – február első, ill. április második – május első fele naptártáblái olvashatók. A januári hónapvers kezdete: *Orvos-lant most jó*. A naptár minden bizonnyal prognosztikont is tartalmazott.

A töredék a változó ünnepek alapján csak az 1656. évről szólhat, betűtípusai alapján pedig a kassai Gevers-műhely nyomtatványa (Pavercsik Ilona megállapítása). Valentin Gevers neve a kassai tanács jegyzőkönyvében 1655-ben fordul elő utoljára (MKsz 1889: 233–234, Kemény Lajos).

Újabban a naptár egy másik töredéke is előkerült, amely a teljes „A” füzetet tartalmazza. A címleírás erről a magántulajdonban lévő példányról készült.

Cf. 1675!

Budapest Acad ④ – Budapest Nat cop.

2579

(KISDI Benedek [red.]: NORMA vitae heptacordis.) [Cassoviae 1655? Gevers.]

A¹²–X¹² Y¹²⁷ = [10] + 518? pag. – 12° – Orn.

Čaplovič 2583

Katolikus imádságoskönyv. – E kiadványnak jelenleg egyetlen, elején és végén csonka példánya ismeretes. Elöl hiányzik a címlap (A₁), valamint az azt követő levél (A₂), amelyen feltehetően a *Praefatio* kezdődött. Ennek meglévő, sérült lapjaiból úgy tűnik, hogy azt a [Sodalitas] B. V. sine M[acula Conceptae] intézte Cassoviae in oratorio nostro Mariano, anno partus Virginei 1655, erectae et confirmatae Sodalitatis tertio. Az előszó címzettje a Sodalitas jötevője volt, neve azonban a kiadás egyetlen példányának csonkasága miatt jelenleg ismeretlen. Ezt követi *Benedictus Kisdi episcop. Agriens.* aláírásával a *Rector illustrissimus ad Sodales Marianos* című előszó. A főrész *Norma vitae heptachordis* cím után a kegyes élet gyakorlását segítő imádságokat, litániákat, könyörgéseket, officiumokat, zsoltárokat, himnuszokat tartalmaz. Az utóbbiak között van: 193: *Hymnus ... S. Bernardi ad Jesum crucifixum* – 211: *Hymnus B. Hugonis Carthusiani ad Jesum crucifixum*. Ezek után bibliai olvasmányok, Mária-imádságok, officiumok következnek. Külön rész az 313: *Officium parvum Beatae Mariae* – 379: *Officium B. Mariae in adventu* – 399: *Litaniae de B. Virgine in aede Lauretana dici solitae* – 406: *Hymnus S. Casimiri de Beata Virgine* – 413: *Professio fidei, quae habetur in Bulla Pii IV.* A kiadvány közli az egyházi társulat Sodalitas törvényeit is 436: *Leges communes Sodalitatis B. V. sine Macula conceptae* és 454: *Leges dominorum Sodalium B. V. sine Macula conceptae, qui in repub. occupantur ... nec scholas frequentant.* Mária-imádságok, Ave Mariák, Mária-litániák, egyes szentek halál előtti könyörgése után *Finem faciunt divi Bernardi ... conclusiones e Christiana philosophia et scientia sanctorum.* A nyomtatvány a 3. *conclusio corollariuma* közben szakad meg az 516. lappal.

Az előszóból kiderül, hogy a kötet összeállítója Kisdi Benedek egri püspök, a rekatolizáció egyik vezéregyénisége volt. Kisdi Benedek (1598–1660) Rómában végezte tanulmányait. 1624-től pozsonyi, majd esztergomi kanonok. 1644-től szerémi, váradi, 1648-tól pedig egri püspökké nevezték ki. Az egri püspökség a káptalannal együtt az ő szorgalmazására költözött 1650-ben Jászórról Kassára. 1657-ben Kisdi alapította meg a kassai jezsuita akadémiát.

Ján Čaplovič feltételezte, hogy az „Y” ív utolsó levelén, tehát az 518. lapon véget ért a mű szövege, amelyet még valamilyen mutató is követhetett. A nyomtatvány megjelenési helyének Lőcsét vagy Nagyszombatot tartotta, mivel a kassai nyomda ez idő tájt való működéséről nem tudott (Čaplovič 2583). A betűtípusok tanúsága szerint e nyomtatvány mégis Kassán készült (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Budapest Nat cop. – Martin MS ②

2580

⟨Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1656. Leutschau 1655 Brewer. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 2273!

2581

COMENIUS, Joannes Amos: J. A. Comenii Janua lingvarum reserata aurea, sive seminarium lingvarum et scientiarum omnium,... sub titulis centum, periodis mille comprehensa. Editio decima ... cum versione Germanica et... titulorum indice. Leutschoviae MDCLV typis Laurentii Breveri. – Auffgeschlossene güldene Sprachenthür, oder ein Pflantz-garten aller Sprachen und Wissenschaftten, ... Die zehende Ausfertigung... Leutschaw 1655 bey Lorentz Brewern.

*⁸, A⁸–N⁸ = [16] + 204 + [4] pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 828 – Čaplovič 1012

Nyelvtanulás céljából összeállított enciklopédia latin és német nyelven. – E nyomtatvány az 1644-ben megjelent lőcsei kiadás (2064) laponkénti újrasedése.

Jaromír Červenka Comenius *Janua linguarum reserata* című művének kritikai kiadásához (Praha 1959) készített bevezetőjében tévesen 1645. évi lőcsei kiadást is szerepeltetett (Červenka: Janua XXXIII).

Cf. 1717, 1983, 2002, 2039*, 2064, –, 2211, 2265(1), →

In 13 bibliothecis 15 expl. – Budapest *Nat* – Cluj-*Napoca Acad*, *Univ* – Debrecen *Univ* – Kezmarok *MS* – Kremnica *Ev* – Levoča *Ev* – Martin *MS* – Praha *Nat* – Sighișoara – etc.

2582

COMENIUS, Joannes Amos: Januae lingvarum reseratae aureae vestibulum, quo primus ad Latinam aditus tirunculis paratur, cum versione interlinari Germanica editum a Johan-Amos Comenio. Nunc quoq(ue) adjecta est versio Ungarica et Bohemica. Leutschoviae MDCLV typis Laurentii Breveri.

A⁸–P⁸ = [8] + 133 + [99] pag. – 8° – Orn., init.

Čaplovič 1013 – Soupis 821

Latin beszédgyakorlatok kezdők számára német, magyar és cseh értelmezéssel. – A címlevél hátlapján J[oannes] M[eltzelius] C[onrector] *Epigrammája* olvasható *in recens excusum quadrilingue vestibulum Johan-Hamosi Comenii*. Ezt követi Comenius aláírása nélkül *Lectoribus* s. címzett *Praefatioja*, amely 1633. január 4-én kelt. A főrész tartalma és beosztása megegyezik a *Vestibulum* korábbi kiadásával (2258), de itt minden példamondat négy nyelven olvasható. A főrészhez betűrendes *Index quadrilinguis* csatlakozik, amely a kötetben előforduló latin szavak német, magyar és cseh megfelelőit közli. A kötetet *Typus declinationum*, az öt latin főnévragozás táblázata és *Typus conjugationum* zárja. Az utóbbi ugyancsak négynyelvű.

A kiadvány latin és német nyelvű szövege egyezik a Brassóban 1649-ben megjelent latin–német nyelvű kiadás szövegével (2258). Magyar szövege azonban sem az 1648-as, sem az 1649-es lőcsei változattal nem mutat rokonságot (2220, 2265). Elkészítőjének személyére vonatkozóan semmiféle adat nem áll rendelkezésre.

E kiadást mint a comeniusi *Vestibulum* első, cseh nyelvű változatát részletesen ismertette Ján Čaplovič (Archív... J. A. Komenského 1961: 223–226). A cseh nyelvű változat szerzőségének kérdését nem tudta megnyugtató módon tisztázni. Tőle származik az üdvözlővers monogramjának feloldása (i.h. 225).

Cf. 1882, 1982, 2002(2), 2038*, 2220, 2258, –, 2265(2), →

Budapest Acad ① – Levoca Ev ①

2583

HEYDEN, Sebald: *Formulae puerilium colloquiorum Latina, Bohemica et Germanica lingua brevissime conscriptae, primis tyronibus accomodatissime noviter recognitae... Leutschoviae MDCLV typis Laurentii Breweri.*

A^s–F^s = [48] fol. – 8° – Orn.

RMK II 829 – Knihopis 2990 – Čaplovič 1010

Latin beszédgyakorlatok cseh és német értelmezéssel. – A címlapon Joannes Vopatovinus Radoch cím nélküli és Seb. Hayden[!] *Ad nasutum lectorem* című verse olvasható. A címlevél hátlapján Georgius Tranoscus ajánlása *bonae spei adolescentulis, Michaeli Spillenbergero et Casparo Cramero juniori*. A főrész 31 fejezetben különféle alkalmakra két-két tanuló dialógusát tartalmazza. Ezt követik *Sententiae ex Socrate Stobaeo aliisque sapientibus* ugyancsak három nyelven. Végül *Formulae exitum e schola petentium* zárja a kötetet.

Az előszóból kiderül, hogy a cseh szövegek, az utolsó három dialógus és a *Sententiae* összeállítója Joannes Vopatovinus Radoch volt, Georgius Tranoscus, azaz Jiřík Tranovský pedig a nyomdász, Lorenz Brewer kérésére átnézte és kijavította e könyvecskét, amely feltehetőleg először 1635 körül jelenhetett meg (1626).

Cf. 8!; 1626; 1738, 2473, –, →

Budapest Nat ① – Levoca Ev ①

Olim: Természettudományi társulat ktára

2584

ILLYEFALVI István: Iephta historiaia, avagy tragoediaia, mikeppen ő az sidok által hadnagysagra hivatattván az Ammon fiai elle(n) Istenhez való képtelen szeretetiből fogadást tött jó szerencse fejébe, kiért végre az ő egyetlen egy leányát, Iphist nagy szomorú és keserves halállal meg áldozta. A Buchananus Györgynek írásából magyar versekbe fordítatot Illyefalvi István által. [Lőcse 1650-1660 Brewer.]

A⁴–D⁴ E² = [18] fol. – 4° – Init.

RMK I 1594 – Čaplovič 1653

Verses bibliai história. – A címlapon kezdődő mű szövege és beosztása Illyefalvi István Jephtha-fordításának 1590. évi kiadását (645) követi. Abban különbözik attól, hogy e kiadványnak a címlapja is magyar nyelvű. Az incipitmutatóra utaló kezdősora: *Bölcsek írásából egy csuda dologról*.

Szövegkiadásáról az 1590. és 1597. évi kolozsvári kiadások alapján (645 és 805) ld. incipitmutató

Illyefalvi históriájának és forrásának, Buchanan latin nyelvű drámájának kapcsolatával Heltai János foglalkozott (ItK 1997: 541–547).

Ezt az impresszumadatokat nélkül megjelent kiadványt már Szabó Károly is a lőcsei nyomda termékének tartotta (RMK I 1594). Pavercsik Ilona a betűtípusok állapotát alapján az 1650 és 1660 közti időszakban határozta meg a nyomtatás pontosabb idejét.

Jan Čaplovič tévesen sorolta e nyomtatvány példányai közé a históriának azt a néhány levélnyi töredékét (1653), amelyet Csanda Sándor ismertetett (MKsz 1970: 381, 387). Az valószínűleg 1620 körüli kassai nyomtatvány (vö. 1212).

Cf. 645*! 1212; –

Budapest Nat ① – Praha Nat ②*

2585

Vacat!

Kisdi Benedek: Norma vitae heptacordis. Leutschoviae 1655. – Vide 2579

2586

KOLOSI TÖRÖK István: Az aszszonyi-nemnek nemessegeröl, meltosagarol es ditsiretiröl valo rythmusok... [Lőcse] 1655 [Brewer].

A⁴–C⁴ = [12] fol. – 4° – Orn., init.

RMK I 901 – Čaplovič 1011

Asszonydicsérő vers. – A címlapon bibliai idézet, hátán magyar nyelvű ajánlóvers olvasható: *Ad vatem et lectorem autor*. Kezdősora: *Ki versíró poéta vagy*. Ezután következik *Az asszonyi nemnek nemességéről, méltóságáról és dicséretiről való ének*. Szövege kisebb helyesírási változtatásoktól eltekintve megegyezik az 1645–1648 között kinyomtatott kolozsvári kiadásával (2143). Ennek csonkasága miatt a mű szövegkiadása (RMKT XVII/4 457–483) e lőcsei kiadás szövegére is épül. Az ének kezdősora: *A mennynek és földnek formáló Istene*.

A nyomtatvány hely- és nyomdamegjelölés nélkül jelent meg, de tipográfiai jellemzői alapján már Szabó Károly kétségtelenül lőcseinek tartotta (RMK I 901). Meghatározását a betűtípusok vizsgálata igazolja (Pavercsik Ilona megállapítása).

Cf. 2143, –

Budapest Acad ②* (Nagy István?) – Budapest Nat ① -- Budapest Ref ①

2587

KÖRÖSPATAKI BEDŐ János: Lvpvj vaidarol valo enek, midön maga fel-fualkodtságában havasalföldi Máthé vajdára mentébe Isten tsudálatos-képpen meg-büntette és nagy szégyenbe hozta Mathé vajda és az erdélyi fejedelem által... a Johan. B. Köröspataki, pastor Mezötsáv. [Lőcse] 1655 [Brewer].

A⁴ = [4] fol. – 4° – 1 ill., init., orn. •

RMK I 902 – Čaplovič 1014

Moralizáló históriás ének. – A címlapon bibliai idézet és harci jelenetet ábrázoló fametszet. A címlével hátán külön cím nélkül kezdődik a históriás ének szövege. Az incipitmutatóra utaló kezdősora: *Egy új dolgot hozzunk elé*. Az utolsó versszak közli a vers keletkezési körülményeit: *Ezerhatszázötvenhárom, Mezöcsáváson ezt írom, mert a hadat igen szánom, hogy hazajött azt akarom*.

Szövegkiadását ld. incipitmutató

Köröspataki Bedő János 1653–1658 között volt Mezöcsáváson református lelkész. Valószínűleg azonos azzal a Köröspataki Jánossal, aki 1643-ban az erdélyi fejedelmi kancellária írnoka volt (RMKT XVII/9 594). Verse témáját II. Rákóczi György erdélyi fejedelemnek 1653 nyarán Vasile Lupu moldvai vajda ellen, Máté (Matei Bäsărabă) havasalföldi és Gheorghe Ștefan moldvai vajda szövetségében viselt harcaiból merítette.

Szabó Károly hívta fel a figyelmet arra, hogy az egyetlen ismert példányból a címlével alján a „Lötsen” megjelölést levágták (RMK I 902). A nyomdai kiállítás és a fametszet alapján helyesen állapította meg, hogy a kiadvány Lőcsén jelent meg.

Cf. 2518, –, →

Budapest Nat cop. – Cluj-Napoca Univ ②*

2588

LUCAE, Ondrej: Arma piorum Zbroge pobožných aneb modlitby nábožné na litanie každodennj za ochranu cjrkw... za cjsare... hlavné isspanj... Gabriele a Gjrika Illiezhazi[!], Sstefana Thekéli... za wsselikého stawu... ljdj w cjrkw... sprawené skrz kněze Ondrege Lucae, kázátele cyrkwe prosécké w Lyptowě Dñica Exaudi et sequen. duabus diebus anno 1655. (W Lewoocy MDCLV v Wáwrince Brewera.)

A⁸ B⁸ C⁴ = 39 + [1] pag. – 8° – Orn.

Knihopis 4990 – Čaplovič 1015

Evangélikus imádságoskönyv biblikus cseh nyelven. – (A cím fordítása: Ájtatosok fegyverei, azaz istenes imádságok a hétköznapi litániákra az egyház védelméért.) A címlap hátoldalán latin nyelvű dedikáció *Gabrieli et Georgio Illieshazy de Illieshaza, haered. a Trench. et comitatum Trench. ac Lyptov. perpetuis ac supremis comitibus; ... Stephano Thekely de Kezmark, directori perpetuo comitatus Arwensis; ... Francisco Kubini de Felso Kubin et in Nagy Olasz; Matthiae et Nicolao Czemiczky de Czemicz; Dominis familiae Job Fanczaly etc.; Johanni Lehotsky de alsó Rástoka; Sigismundo et Gabrieli Platy de Nagy Palugya; Johanni et Andrae Thuransky de Thuryk; Matthaeo et Nicolao Dluholucky de eadem et in S. Anna... autor aláírással. Ezt követi a tartalomjegyzék Regístrík lapszámok megjelölése nélkül. Az *Ad lectorem* című, aláírás nélküli. biblikus cseh nyelvű bevezetés figyelmezteti a hamis tanításokra a békességre törekvő egyházi és politikai vezetőket. A főrész hétfőtől szombatig tartalmaz közös imádságokat. A nyomtatványt a kolofon zárja.*

A szerző, Ondrej Lucae (1596–1673) iskolái elvégzése után Hétháron és Kisszebenben tanított, 1623-tól Tarcán, 1639-től Odorinban evangélikus lelkész volt. Ezután Liptóteleplán rektor, majd 1651-től Proszéken, 1658-tól haláláig Lucsivnán lelkeszkedett. A hazai chiliasmus képviselője volt, ami imádságaiban is megnyilvánul. Részletesen írt róla Ján Misianik (Pohľady do staršej slovenskej literatúry. Bratislava 1974, 188–193).

Budapest *Acad* cop. – Budapest *Nat* cop. – Martin MS ①

2589

RATAJ, Václav: Lachrymae super obitu... Joannis Mariassi de Marcvsfalva... sedis judicariae inclvti comitatus Scepusiensis jurati assessoris... ann(o) D(omi)ni 1655. in generalibus Regni Hungariae comitijs Posoniensibus legati existentis, 24 Martij... ibidem humanis exempti et 18. Julij anno eodem Batisfalvae in nova crypta... sepulti... profusae per Wenceslaum Ratagium, eccl(esiae) Batisf(alvensis) past(orem). [Leutschovia] (1655) [Brewer].

[1] fol. – 347 × 272 mm

Szttripszky II 2564/112 ← MKsz 1906: 132 – Čaplovič 1017

Gyászversek. – Egyleveles nyomtatvány. A kéthasábosan szedett szöveg a következő verseket tartalmazza: *Apostrophe. Ad vita functum et vivos – Defunctus de seipso – Inscriptio vexilli*. A nyomtatvány alján két kronosztichon olvasható *Numerale obitus* és *Numerale humationis* címmel.

Máriássy János, aki már több alkalommal, 1647-ben és 1649-ben Szepes vármegye követe volt a pozsonyi országgyűlésen, 1655. március 24-én, az országgyűlés idején halt meg. A batizfalvi templom mellett épített új kriptában temették el 1655. július 18-án.

A nyomdahely megjelölése nélkül megjelent kiadványt Dézsi Lajos ismertette először (MKsz 1906: 132). A betűtípusok alapján helyesen feltételezte, hogy Lőcsén nyomtatták.

Budapest *Arch* ① -- Budapest *Nat* cop.

2590

SALAMON kiralynak, az David király fiának Markalffal való tréfa beszédeknek rövid könyve. [Lőcse 1650–1660 Brewer]

A⁴–F⁴ G³⁺¹ = [27] fol. – 4° – Mult ill., orn., init.

RMK I 1599 – Čaplovič 1674

Mulattató elbeszélések, trufák gyűjteménye. – A mű tartalma és beosztása megegyezik a korábbi kiadásokéval.

Szövegkiadása: Magyar elbeszélők 16–18. század. Válogatta Gyenis Vilmos és S. Sárdi Margit. Bp. 1986, 40–47, 1059–1061.

Szabó Károly (RMK I 1599) és Ján Čaplovič (1674) a betűtípusok és a címlapon látható fametszet alapján (vö. 1395) 17. századi lőcsei nyomtatványnak tartotta. Pavercsik Ilona megállapítása szerint a nyomtatás ideje a betűtípusok állapota alapján az 1650–1660. évek közé helyezhető.

Cf. 389*!; 935*!; –, →

Budapest *Nat* ①

2591

[SZÖLLŐSI Benedek]: Cantvs catholici. Pysne katholjcke latinské y slowenské, nowé y starodawné, z kterymi krestiané w Pannoňgi... z pobožnosti swé krestianské vžýwagi. Nasledugý po tem pysne na katechismus... z-nowu zebrané a wúbec widané... Cum facultate... Georgii Lippai

archiepiscopi strigoniensis, regni Ungariae primatis... [Levoca] 1655 [Brewer].

§⁴, A⁴–V⁴ W⁴ X¹–Z⁴, Aa⁴–Rr⁴ = [8] + 320 + [8] pag. ~ 4° – Orn., init., ♪.

RMK II 830 – Čaplovič 1018

Katolikus énekeskönyv szlovák és latin nyelven. – (A cím magyar fordítása: Latin és szlovák, új és régi katolikus énekek, amelyeket a pannóniai keresztények... keresztény istentiszteleteiken használnak. Ezután következnek a katekizmusi énekek ismét összegyűjtve és kiadva...) A ma hozzáférhető egyetlen példány lapjait hibás sorrendben kötötték be, ezért a kötet a latin nyelvű ajánlással kezdődik ... *Georgio Soos, praeposito S. Steph. de Prom. Varad et B. V. Mariae de Lipto... capituli Scepusiensis lectori et canonico... patrono...* Keltezése: *Datum in capitulo Scepusiensi, die 22. Julii 1655.* Ezt követi a címlap, hátán latin és szlovák nyelvű szentírási idézetekkel, majd tartalommutató: *Poradek tituluv písni tohto kancionalu* (Ezen kancionálé énekeinek címrendje). A bevezető részek helyes sorrendje: címlap, ajánlás, tartalommutató. A főrészen a többségükben szlovák nyelvű énekek a következőképpen tagolódnak: *Písne adventny* (Adventi énekek); *Písne o... Syna Božího narození* (Énekek... Isten fiának születéséről); *Písne postné a o umučení Pána Krista* (Böjti énekek és Krisztus Urunk kínzásáról); *Písne... Spasitele naseho zmrtychstaní* (Üdvözítőnk feltámadásának énekei); *Písne o... seslani Duchu svatého...* (Énekek a Szentlélek elküldéséről); *Písne o... Trojici svaté* (Énekek a Szentháromságról); ...*O svätosti oltární* (Az Oltáriszentségről); *Písne o... Panny Marie* (Énekek Szűz Máriáról); *Písne obecne* (Közönséges énekek); ...*Žalmy* (Zsoltárok); ...*jine písne obecne* (Más közönséges énekek); ...*Na Katechismus* (A katekizmusra); ...*Letanie a písničky rozličné... na putovaní* (Litániák és különféle búcsújárás énekek). A litániák után különféle alkalmakra szóló énekek következnek (napszakok, étkezések, időjárás). A főrészt *Registri ukazujúce, jak který písen v tomto kancionalu najíti jest* (Regiszterek, amelyek mutatják, hogyan lehet valamelyik éneket megtalálni ebben a kancionáléban), az egész kötetet *Omylení škodnejší takto naprav* (A súlyosabb hibákat így javítsd) című errata zárja. A latin nyelvű énekeket a tartalommutató nem jelzi, csak a regiszterek. A latin nyelvű énekek aránya a Mária énekekben magas, vannak azonban részek (például közönséges énekek, litániák), ahol kizárólag a szlovák nyelv érvényesül.

Szabó Károly és az 1967 előtti bibliográfiák nagyszombati kiadványnak és a magyar *Cantus* fordításának tartották ezt az énekeskönyvet (vö. 2381). Ezt egyértelműen cáfolta Ján Vilikovsky (Bratislava 9. 1935, 269–306), és megállapította, hogy mind zenei, mind szöveges anyagának jelentős forrása Jan Rozenplut (Olmütz 1601 – Knihopis 14907) és Jiřík Hlohovský (Olmütz 1622 – Knihopis 3064) cseh nyelvű énekeskönyve. Szöllősi Benedek szerzőségét Sztripszky Híador állapította meg, és a magyar és a szlovák kiadás összehasonlítása alapján kizárta a magyarról szlovákra fordítás lehetőségét (ItK 1935: 199–203). Papp Géza azt bizonyította be, hogy mindkét énekeskönyvet Lőcsén nyomtatták (MKsz 1967: 78–87).

Cf. 2381, –

Budapest *Nat cop.* (Budapest *Univ*) – Budapest *Univ* ①

Olim: Martin *MS*

2592

[1] UJ ÉS O kalendariom Christus Urunk születése után való 1656. esztendőre, melyet Magyar és Erdély Országra mostan nagy figyelmettesseggel alkalmaztatott Neubarth Christoph theologus és astrologus. – [2] (Astrológiai vizsgálás az mi Idvezítő Urunknak születése után való 1656. esztendőre, melyben... mindennémü dolgokat... az egnek forgásiból rövideden meg-jelent Neubarth Christoph, S. Bolesl. prédikát. és astronomus.) Lötsén [1655] Brewer Lörintz.

$A^8-E^8 = [40]$ fol. – 16°

MKsz 1929: 221 – Čaplovič 1016

Új-naptár 6-naptárral és prognosztikon. – A naptárrész beosztása megegyezik az 1651. évre szólóéval (2333). A hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó*. Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon fejezetei: *Első rész. Az esztendőnek 4 részeiről és azokban lévő esetekről. I. A télről – II. A tavaszról – III. A nyárról – IV. Az őszeiről – Második rész. Az eklipszisekről – Harmadik rész. A hadakozásról és békeességről – Negyedik rész. A mezei és kerti veteményeknek termésekről. A Sokadalmak Felső- és Alsó-Magyarországban és egész Erdélyben is című vásárjegyzéket a Magyar krónika a magyar nemzetnek emlékezetes viselt dolgairól követi, amely az 1655. év eseményeivel zárul.*

Cf. 1650!

Budapest Nat ☉ – Levoča Ev ○

2593

(AIDINGER, Laurentius:) Leopoldvs in anagrammate sexagies... serenissimo Hungariae regi Leopoldo primo, archidvci Avstriae etc. etc. inter festivos regiae jnavgvratōnis et coronationis applāvsvs gratulabunda veneratōne votisque acclamatvs die (27) Ivnii anno, qvo exornat felix Leopoldo, caelitus Hvnnis quae datvr antiqvis, sacra corona capvt. Tyrnaviae 1655 typ. Academicis, Melchior Venc(eslaus) Schneckenhauus.

$A^4-C^4 = [12]$ fol. – 4° – Orn., init.

Dicsőítő versek. – E kiadványt korábban nem ismerte a bibliográfiai szakirodalom. A *Serenissime rex* megszólítással kezdődő ajánlás a második levélen kezdődik, aláírója *Laurentius Aidinger*. A kiadvány I. Lipót 1655. június 27-én történt magyar királlyá koronázására készült, és az uralkodó neve latin alakjának, a Leopoldus betűinek variálásával kialakított 60 anagrammát és mindegyikhez egy-egy hosszabb-rövidebb disztichonban írt verset tartalmaz.

A nyomtatás éve a címlap négy sorába rejtett és összeadható római számokból olvasható ki. A koronázás napját, a 27-es számot üresen hagyott helyre utólag kézzel írták be. A máso-

dik levélen ugyancsak utólag nyomtatták be a szerző neve alá a ss. *th. d.* betűket, amelynek jelentése *sacrae theologiae doctor*, a frissen megszerzett teológiai doktori fokozat jeléül. A szerző, Aidinger (†1669), bajor teológus, bécsi püspök).

Budapest Nat ① – Esztergom Dioec ①

2594

ALEXANDER VII. papa: S(erenissi)mi d(omini) n(ostri), d(omini) Alexandri divina providentia p(ontificum) VII. ivbilevm vniversale ad implorandvm divinvm avxilivm initio svi pontificatvs pro salvtari sanctae ecclesiae catholicae regimine et pro pace inter principes christianos. (Tyrnaviae 1655 typographia Universitatis.)

[1] fol. – 455 × 308 mm – Orn., init.

Čaplovič 1966a

Búcsút hirdető körlevél utánnomata. – Ennek az egyleveles nyomtatványnak egyetlen példánya ismeretes. VII. Sándor pápaságának első évében, 1655. május 15-én kibocsájtott bullájának az utánnomata, amelyben a híveket imádkozásra szólítja fel, és bűnbocsánatot hirdet. A szöveg alatt a kiadványt hitelesítő *G. Gualterius* neve szerepel. A kolofon szerint először Rómában *Ex typographia reverendae Camerae Apostolicae MDCLV*, majd most *ex typographia Tyrnaviensis universitatis, de mandato ... Georgii Lippay archiepiscopi Strigoniensis, S. Sedis Apostolicae legati nati, primatis Vngariae* jelent meg *die 7. Iulii 1655*.

Budapest Nat cop. – Budapest Arch ①

2595

ARCHI-LAURUS Strigoniensis e laureis duodequingenta... ejus ecclesiae metropolitaram elogijs contexta et... Ferdinando Grieskircher, Ord(inis) S(ancti) Pauli primi eremitae professo, ... Christophoro Kupinich et Martino Demka, collegij gen(eralis) cleri Vng(ariae) alumnis, artium et philosophiae magistris, cum in... vniversitate Tyrnaviensi prima theologiae laurea per... Franciscvm Topos... theologiae doctorem, ejusdemq(ue) facultatis decanvm spectabilem coronarentur, praesentata a... hvmanitate Academica... Tyrnaviae (MDCLV) typis Academicis, excudebat Melchior Venceslaus Schneckenhaus.

A⁸–C⁸ D³ = [2] + 54 pag. – 8° – Orn., init.

RMK II 834 – Čaplovič 1972

Dicsőítő versek. – A nyomtatvány Ferdinandus Ignatius Grieskircher pálos szerzetes, Christophorus Kupinich zágrábi kanonok és Martinus Demka tiszteletére készült abból az alkalomból, hogy 1655-ben teológiai baccalaureusokká avatták őket a nagyszombati egyetemen. A címvél után címzés nélküli bevezetőben szól a „bölcse teológusokhoz” a *Humanitas Tyrnaviensis Academica*. A főrészben 48 elogium olvasható az esztergomi főegyházmegye 48 érsekéről, 969-től[!] 1642-ig. Az érsekek és az írók neve – amennyiben a nyomtatványban megtalálhatók –, a következő: (1) *S. Adalbertus – Franciscus de Pereni l. b., Ungarus* – (2) *Sebastianus* – (3) *Astricus seu Anastasius – Stanislaus Recziczki l. b., Polonus* – (4) *Neaemias* – (5) *Desiderius – Sigismundus Madoczani nob. Ung.* – (6) *Seraphin* – (7) *Laurentius – Ladislaus Ocskaj nob. Ung.* – (8) *Marcellus* – (9) *Martinus I. seu Martyrius – Martinus Szeremi nob. Ung. Transylvanus* – (10) *Lucas Panffi [recte Banffi]* – (11) *Nicolaus Primus – Franciscus de Pereni l. b., Ung.* – (12) *Job – Jonas Szikszai nob. Ungarus* – (13) *Guilhelmus* – (14) *Joannes primus – Emericus Jelenfi nob. Ung.* – (15) *Robertus* – (16) *Matthias – Stephanus Martiny nob. Ung.* – (17) *Stephanus* – (18) *Benedictus – Godefridus Schreter nob. Germ.* – (19) *Philippus* – (20) *Lodomerius – Stanislaus Recsicski l. b., Polonus* – (21) *Michael* – (22) *Thomas I.* – (23) *Boleslaus – Sigismundus Madocsani nob. Ung.* – (24) *Martinus II. Szalai* – (25) *Chanadinus de Telegd* – (26) *Nicolaus II. Monosloy – Jonas Szikszaj nob. Ung.* – (27) *Thomas II.* – (28) *Demetrius, cardinalis I. – Casparus Ocskaj nob. Ung.* – (29) *Joannes II. de Bank* – (30) *Joannes III. Kanisai – Godefridus Schreter nob. Germ.* – (31) *Georgius I. Paloczi* – (32) *Dionysius de Szech, cardinalis II. – Dionysius Kölcsei nob. Ung.* – (33) *Joannes IV. Vitezius – Franciscus de Pereni l. b., Ungarus* – (34) *Joannes V. Alemannus – Sigismundus Ilosvaj nob. Ung.* – (35) *Joannes VI. Aragonius, cardinalis III. – Stanislaus Recziczki l. b., Polonus* – (36) *Hyppolitus Estensis, cardinalis IV. – Sigismundus Madoczani nob. Ung.* – (37) *Thomas Bakocz, cardinal. V., patriarcha Constantinopolitanus – Michael Forgach nob. Ung.* – (38) *Georgius II. Szatmari – Joannes Csemi nob. Ung.* – (39) *Ladislaus Zalkanus – Ladislaus Ocskaj nob. Ung.* – (40) *Paulus de Varda – Casparus Ocskaj nob. Ung.* – (41) *Nicolaus III. Olachus – Stephanus Kürtösi nob. Ung.* – (42) *Antonius Verantius* – (43) *Stephanus II. Feierkövi* – (44) *Joannes VII. Kutasi – Ioannes Tainaj nob. Ung.* – (45) *Franciscus Forgacz, cardinalis VI* *Martinus Szeremi nob. Ung., Transylvanus* – (46) *Petrus Parmani, cardinalis VII. – Franciscus de Pereni l. b., Ung.* – (47) *Emericus Losi – Godefridus Schreter nob. Germ.* – (48) *Georgius III. Lippai. – Humanitas Tyrnaviensis Academica*. Végül kronosztichonokat tartalmazó disztichonok zárják a kiadványt.

Szabó Károly a kiadvány szerzőjének Franciscus Toposst tartotta (RMK II 834), aki 1655-ben a promoveáltak teológia-professzora volt (Lukács: Catalogi II 773). Valószínűbb azonban, hogy az őket köszöntő humanitas osztály tanára, az erdélyi származású Martinus Zeller lehetett a költemények elkészítésében diákjai segítségére. Ő volt ugyanis 1653 és 1655 között Nagyszombatban a „praeceptor grammaticae et humanitatis” (Lukács: Catalogus III 1895).

Cf. –, 2596

Budapest Univ ②* – Martin MS ② – Pannonhalma ①

Kisdi Benedek: Norma vitae heptacordis. Tyrnaviae 1655. – Vide 2579

2596

PERÉNYI, Ferenc: *Castrvm Strigoniense avrevm, octo super quadraginta illvstrissimis ac reverendissimis Pannoniae metropolitibus celsissimum...* Georgio Lippay de Zombor, archiepiscopo Strigoniensi etc. praesentatum a perillustri ac magnifico domino Francisco Pereni libero barone, equite avrato, comitatus Vgocsiensis comite supremo, humanitatis studioso. Tyrnaviae (MDCLV) typis Academicis Melchior Vencesl(aus) Schneckenhaus.

$A^1-E^4 F^1 = [2] + 40 \text{ pag.} - 8^\circ - \text{Init.}$

RMK II 831 – Čaplovič 1967

Dicsőítő versek. – A nyomtatás évét a címlapon olvasható kronosztichon tartalmazza. A címlap hátán *Praefatio*, benne szerzője, *Franciscus de Pereni* elmondja, hogy az ugyanezen évben megjelent *Archi-laurus* című versgyűjteményt (2595) dolgozta át Lippay György tiszteletére, mivel az érsek támogatásával aransarkantyús vitézzé ütötték, nyilván I. Lipót 1655 júniusában megtartott koronázása alkalmából. A főrész az előző kiadással megegyezően az esztergomi főegyházmegye 969 és 1642 közötti 48 érsekéről tartalmaz 48 *elogiumot*. Nem olvasható azonban a költemények alatt szerzőjük neve, és valamennyi költemény utolsó néhány sorát átdolgozta Perényi, hogy mondanivalójukat Lippay Györgyre vonatkoztassa. Az utolsó *Georgius III. Lippai* című vers végén még egyszer e kiadás szerzőjének neve olvasható: *Celsitudinis suae cliens devotus Franciscus de Pereni*.

Perényi Ferenc a címlap tanúsága szerint 1655-ben a nagyszombati jezsuitáknál a humanitas osztály tanulója volt, és már ekkor viselte az ugocsaí főispáni címet.

Cf. 2595, –

Budapest Univ ①

Olim: Martin MS

2597

REGVLAE Societatis Iesv. Tyrnaviae MDCLV typis Academicis, Melchior Venceslaus Schneckenhaus.

$A^{12}-G^{12} H^{10+2} = [2] + 185 + [1] \text{ pag.} - 12^\circ - 1 \text{ ill., orn., init.}$

RMK II 832 — Čaplovič 1968

A jezsuita rend szabályzata. – A címlapon a Jézus-társaság emblémája látható. A címlevél után kezdődő főrész a következő fejezetekben foglalja össze a jezsuita rend előírásait: *Summarium earum constitutionum, quae ad spiritualem nostrorum institutionem pertinent, et ab omnibus observandae sunt* – *Regulae communes* – *Regulae modestiae* – *De obedientiae virtute* *epistola s. p. n. Ignatii* – *Sacra et orationes, quae a nostris ordinarie dici debent* – *Instructio ad*

reddendam conscientiae rationem – Regulae sacerdotum – Regulae concionatorum – Regulae eorum, qui in missionibus versantur – Regulae peregrinorum – Regulae subministri – Regulae scholasticorum nostrae Societatis – Regulae adiutoris magistri – Index című tartalomjegyzék.

A jezsuita rend szabályzata először 1580-ban jelent meg nyomtatásban e címen Rómában, Jacobus Miro (1541–1590) spanyol származású jezsuita szerkesztésében (Sommervogel V 1129). Ennek kivonata ez a magyarországi kiadás (vö. Sommervogel V 100–105).

E kiadvány első két füzeté kétféle szedésben készült. A címlapon az „A” variánsban az évszám „V” tagja ép; a „B” variáns címlapján az évszám „V” tagja kisebb, mint a többi római szám, és az alsó fele lemaradt. Az 5. lapon alulról a második sorban a kettőspont után csillag áll az „A” variánsban, a 24. lapon az őrszó *ac*, a 32. lapon az őrszó *vide*. A „B” variáns 5. lapján alulról a második sorban a kettőspont után kereszt áll; a 24. lapon az őrszó *ac*, a 32. lapon a „vide” őrszó második és harmadik betűje fejjel lefelé áll. Borda Lajos a fenti eltérések megállapításán túl „C” variáns létezését is feltételezte (Borda Antikvárium ajánlójegyzéke 16. Bp. 1992, 6259, 6260. sz.). De mivel az az „A” és „B” variáns példányainak összekötéséből adódóan jött létre, ezért nem tekinthető külön variánsnak.

Cf. —, →

In 15 bibliothecis 29 expl. – Bratislava Univ – Budapest Acad, Nat, Univ – Cluj-Napoca Acad, Univ – Debrecen Univ – London BL – Târgu Mureş – Zagreb Univ – etc.

2598

SZENT IGNACZ a' Iesus kiseded társasága fondálo-iának elete. [Nagyszombat 1655 typ. Academicis.]

[³, [A⁶ B⁸–L⁸ M³⁺¹] = [170] pag. – 4° – 81 ill. calcographica, init.

RMK I 1604 – Sztripszky I 2177b/1604 – Čaplovič 1969

Szent Ignác élete képekben. – A címlap után Gróf hadadi Wesseleni Ferencznek Muráni vára örökös urának Magyarország palatinusának címzett két levélnyi ajánlás Loyolai Szent Ignáchoz hasonlítja a frissen megválasztott nádort, szerzője a Nagyszombati Collegium. Az újabb, rézmetszetes címlap szövege: *Vita beati p. Ignatii Loyolae, Societatis Jesu fundatoris. Romae MDCIX*, majd az ezt követő levélen Szent Ignác ugyancsak rézmetszetű arcképe látható. A kiadvány a továbbiakban 79 számozott, 145 × 94 mm méretű rézmetszetből áll, amelyek Szent Ignác életéből ábrázolnak egy-egy jelenetet. A képeket alul keretben néhány sornyi, ugyancsak metszett latin szöveg magyarázza (ellentétben Szabó Károly állításával, aki szerint a latin szöveg nyomtatott). Minden egyes metszet hátlapján a nagyszombati nyomda betűivel szedett magyar nyelvű nyomtatott szöveg található, amely a szemközti, tehát a következő képre vonatkozik és az ott olvasható képálírás magyar fordítása. Az utolsó ilyen nyomtatott szöveg, a 80. Szent Ignác 1622. évi szentté avatásáról szol, tévesen az 1621. évre téve azt. Ez a jelzett 80. metszet azonban a kiadvány egyetlen ismert példányában sincs meg. Szabó Károly ebből arra következtetett, hogy az általa látott példányok hiányosak (RMK I 1604). Megállapítható azonban, hogy ez a metszet egyáltalán nem is létezett. Ugyanis, amint ez a

második címlapról kiderül, az eredeti metszetsorozatot 1609-ben készítették Rómában, így az még nem ábrázolhatta az 1622. évi szentté avatást. Ha pedig később kiegészítőleg készült volna el, akkor nem maradt volna teljesen üresen az utolsó füzet utolsó levele, hanem oda került volna a 80. kép.

A ma ismert példányok közül mindössze háromnak van magyar nyelvű címlevele is, az ajánlás pedig csak az akadémiai könyvtár példányában található meg, ott is csupán hasonmás formájában, akárcsak az ottani magyar címlap. Megállapítható, hogy a hasonmás az Egyetemi Könyvtár Szabó Károly által még ismert, ma azonban nem található példányáról készítette Ráth György (vö. MKsz 1883: 274). Mindezek alapján feltételezhető, hogy az ajánlás, de talán a magyar nyelvű címlap sem került be valamennyi példányba.

A magyar nyelvű részek fordítója ismeretlen. A korábbi szakirodalom a mű közreadójának, megjelentetőjének és a magyar szöveg szerzőjének Pázmány Pétert tartotta, ezt azonban már Szabó Károly (RMK I 1604) és Frankl Vilmos is cáfolta (Pázmány Péter és kora. Pest 1868–1872, III. 338).

Nem ismert az eredetileg 1609-ben Rómában készült metszetek alkotójának neve sem.

A kiadványt Szabó Károly év nélküli, XVII. századi nyomtatványként sorolta be bibliográfiájába (RMK I 1604). Ján Čaplovič levéltári adatok alapján megállapította, hogy az 1655-ben készült (1969. Čaplovič az *Acta Jesuitarum in Hungaria ab anno 1599 usque 1647 Pars I* – ab anno 1648 usque 1683 Pars II 65 és 72 lap, című kéziratra hivatkozik. Lelőhelye Martin MS, jelzete „C 86 fol”). Ezt a datálást erősíti az a tény, hogy Wesselényi Ferencet 1655 márciusában választották nádorrá, továbbá ezt bizonyítják a nyomtatott részek tipográfiai sajátosságai is. Ugyanebben az évben e munkának párhuzamos nyolcadrét változatát is elkészítették Nagyszombatban (2599). A nyomtatványt betűi alapján V. Ecsedy Judit is nagyszombati kiadványként határozta meg, bár kiadási évét 1656-ra tette (MKsz 1995: 361–373 – uő. Titkos nyomdahelyű régi magyar könyvek 1539–1800. Bp. 1996, 96).

Az említett *Acta Jesuitarum* beszámol arról, hogy az 1655-öt megelőző években a nagyszombati rendház igen sok példányt (*complura exemplaria*) hozatott részínt Rómából, részínt Augsburgból a Szent Ignác életét ábrázoló képekből, s a magyar nyelvű részeket utólag nyomtatták a metszetek hátára, amiként utólag készült a magyar nyelvű címlap és ajánlás is (i. h.). Ezt bizonyítja az is, hogy a magyar nyelvű címlapokat a könyvtest minden bizonnyal itáliai eredetű finom papíráról különböző, durvább papírra nyomtatták. A latin nyelvű díscímlap bizonyítja, hogy a negyedréte változat képei származnak Rómából.

Cf. –, 2599

Budapest *Nat* ②* ② ② – Budapest *Acad* ② – Košice *Scient* ② – Martin ②* – Szeged *Civ* ②*

(Reizner Ferenc)

Olim: Budapest Egyetemi Könyvtár

2599

[SZENT IGNACZ a' Iesus kised társasága fundálójának élete. Nagyszombat 1655 typ. Academicis].

?, A^a–M^a N^a = ? + 100 fol. – 8° – 100(?) ill. calcographica

RMK I 1605 – Čaplovič 1970

Szent Ignác élete képekben. – A ma ismert, két egymást részben kiegészítő, csonka példányban az A₂ levélen a Szent Ignác gyermekkori neveltetését ábrázoló 2. számú metszet őrződött meg elsőként. A kiadvány a továbbiakban 2-től 100-ig számozott, 86 × 58 mm méretű rézmetszetet tartalmaz, amelyek Szent Ignác életéből mutatnak be egy-egy jelenetet. A képek alá a rektó lapokon latin szöveget szedtek a nagyszombati nyomda betűiből, a képekkel szemközti lapokon pedig ezek magyar fordítását. Az utolsó, századik számozott, Ignác szentté avatását ábrázoló metszet alatti szöveg: *In sanctorum numerum a Gregorio XV. pontifice maximo adscribitur 12. Martij anno salutis 1622.* A magyar fordításban az évszám tévesen 1621. A levél hátlapja üres.

A magyar fordítás készítőjének és a képek metszőjének neve egyaránt ismeretlen. Ugyanebben az évben, 1655-ben az ehhez a műhöz erősen hasonló, de csak 79 számozott metszetet tartalmazó, negyedréti alakú kiadvány is készült ugyancsak Nagyszombatban (2598). A két sorozatból azonos jelenetet ábrázol 78 metszet. Ezeknek felirataik is megegyeznek. E kisebb formátumban csupán a másik sorozat 12. számú képének nincs megfelelője, amelyen az imádkozó Ignác feje fölött *sok kígyó képében a kísértő dühösködik.* A negyedréti kiadvány alapjául szolgáló metszetekből álló kötet, amint ezt az ottani díszcímlap bizonyítja, először 1609-ben jelent meg Rómában. Összehasonlítással megállapítható, hogy a nyolcadréti formában közreadott kötet ennek későbbi, némileg gyengébb, de még mindig elég jó képességű metsző által készített kicsinyítése és kiegészítése. Ennek a nyolcadréti formátumú kiadványnak későbbi keletkezését bizonyítja az is, hogy ez Ignác szentté avatásáról is tartalmaz metszetet, amely csak 1622 után készülhetett, míg a negyedréti alakú, 1609. évszámot viselő sorozatban ilyen kép nincs. A nagyszombati nyomda az 1655-öt megelőző években igen sok példányt (*complura exemplaria*) hozatott Rómából és Augsburgból az Ignác életét ábrázoló képekből. Ezekre utólag nyomtatták a magyar nyelvű szövegeket (*Acta Jesuitarum... ab anno 1648 usque 1683 Pars II. 65, 72. Őrzési helye Martin MS, jelzete „C 86 fol”, vö. Čaplovič 1970*). Mivel a negyedréti kiadás metszetei származnak Rómából (2598), megállapítható, hogy e nyolcadréti kiadás képei készültek Augsburgban.

A kiadványt Szabó Károly év nélküli, XVII. századi nyomtatványként sorolta be bibliográfiájába (RMK I 1605). Ján Čaplovič az említett kéziratra hivatkozva közölte, hogy az 1655-ben jelent meg (1970). Ugyanezt a datálást erősítik meg a nyomtatott részek tipográfiai sajátosságai, amelyek mindenben megegyeznek a negyedréti változattal (V. Ecsedy Judit megállapítása).

A párhuzamosan készülhetett nagyobb méretű kiadványból (2598) következtetve a számozott metszetekből csak a legelső, Szent Ignác születését ábrázoló kép nincs meg ennek a kisebb formátumú nyomtatványnak egyik példányában sem. Feltételezhető, hogy a száz metszetet itt is magyar nyelvű nyomtatott címlap előzte meg, ezért a fenti címleírás szövege a negyedréti címlapét követi. Kérdéses, hogy volt-e itt is (magyar nyelvű) ajánlás és díszcímlap.

Cf. 2598, –

Budapest Nat ③ – Budapest Univ ②

2600

⟨Tattay István: Sapiientia pernix pomo Damasceno remorata. Tyrnaviae 1655 typ. Academicis. 12 r.⟩

RMK II 833 – Čaplovič 1971

XIX. századi adat alapján feltételezhető. – Iskoladráma programja.

E művet Szabó Károly csupán Joannes Stoeger (*Scriptores provinciae Austriacae Societatis Jesu. Viennae 1856, 361*) és Alois De Backer (*Bibliothèque des écrivains de la Compagnie de Jésus VI. Liège 1861, 706*) említése alapján vette fel bibliográfiájába (RMK II 833). Átvette ezt az adatot Carlos Sommervogel (*Bibliothèque de la Compagnie de Jésus... Tom. VII... Bruxelles-Paris 1896, 1891*) és Ján Čaplovič is (1971). Hitelességét nincs ok kétségbe vonni.

Tattay István (1623–1676) 1639-ben lépett be a jezsuita rendbe Bécsben, Pozsonyban és Grácban tanult. 1655-ben Nagyszombatban a retorikai osztály praeceptora volt (vö. Lukács: *Catalogi II 768*). Műve címéből, amelynek jelentése: a damaszkuszi gyümölcs miatt késedelmet szenvedett fürge bölcsesség, – nem lehet következtetni annak tartalmára. Esetleg Atalanta történetére utal allegorikusan. Atalanta csak ahhoz volt hajlandó férjhez menni, aki futásban legyőzi őt. Ez Melanionnak sikerült, aki három, Venustól kapott aranyalmát hullatott el az úton. Atalanta lehajolt értük, hogy felvegye. Ha e feltételezés megáll, akkor a nyomtatvány tartalma iskolai színi előadással állhatott kapcsolatban.

Toposs, Franciscus: *Archi-laurus Strigoniensis... Tyrnaviae 1655.* – Vide 2595

Tripartitum juris Hungarici tyrocinium. Tyrnaviae 1655. = Appendix 214

2601

WOLPHIUS, Joannes: *In svmmos honores et palatinatvm regni Hvngariae... Francisco Vesseleny de Hadad, ... palatino... in publica regni diaeta insta(n)te ipsa solenni sacrae regiae majestatis coronatione, dum... fortissimi Hungari imponebant principi et regi suo coronam auream, Leopoldo lavream... Tyrnaviae (MDCLV) typis Academicis, Melchior Vencesl(aus) Schneckenhaus.*

[1] fol. – 365 × 265 mm – Orn., init.

MKsz 1963: 119 – Čaplovič 1973

Dicsőítő vers. – A plakát alakú, egyleveles nyomtatvány Wesselényi Ferenc nádor köszöntésére készült 1655-ben abból az alkalomból, hogy 1655. július 27-én Lipótot magyar királlyá koronázták. Az évszámot a cím végén kronosztichon tartalmazza. Ez alatt néhány soros pró-

zai szöveg olvasható. Utána áll *Joh. Wolphius, nobilis Hungariae orator et p. laur.* köszöntő verse, amelynek minden szava P-betűvel kezdődik. A vers a nádornak és családjának kiválóságáról szól.

Joannes Wolphius több olyan, ennél hosszabb szövegű nyomtatványt jelentetett meg, amelynek minden szava P- betűvel kezdődik (pl. 2480).

E nyomtatvány egyetlen ismert példányáról elsőként Borsa Gedeon adott hírt (MKsz 1963: 119).

Bratislava Acad ① – Budapest Nat cop.

Articuli dominorum... statuum et ordinum regni Hungariae. Posonii 1655. = **Appendix 215**

2602

Vacat!

2603

Vacat!

2604

COMPENDIUM doctrinae Christianae, quam omnes pastores et ministri ecclesiarum Dei in tota Ungaria et Transylvania... docent ac profitentur. In publicis synodis Tartzaliensi ac Thordensi editum et publicatum annis Domini MDLXII et MDLXIII... Indicem singulorum locorum in fine libelli additum reperies. Patakini MDCLV typis principis... Georgius Renius. – Az keresztyéni tudománnak, mellyet minden tanítók és az Isten ecclesiájának szolgálai egészsz Magyar országban és Erdélyben... tanitanak és vallanak, rövid summája. Közönséges gyűlésekben, ugmint Tartzaliban és Thordaiban irattatot és közönségesen ki-adattatot MDLXII. és MDLXIII. esztendőekben... Minden helynek mutató tábláját a könyv végén találni-meg. Mostan pedig a méltóságos öregbik fejedelem aszszon parant-solattjából és költségével ujjonnan ki-nyomtattatot és ki-bocsáttatot. Sárospatakon MDCLV [typ. principis] Renius György.

A⁸–Z⁸, Aa⁸–Ll⁸ = 513 + [30] pag. – 8°

RMK I 903 – RMK II 835 – Nagler 319

Református hitvallás latin és magyar nyelven. – Az 1562/63. évi tarcal-tordai hitvallás kétnyelvű kiadása. A latin szöveg a páros, a vele párhuzamos magyar szöveg a páratlan lapokon olvasható, ennek megfelelően már a kettős címlapon is. A hitvallás latin szövege megegyezik az első, csupán latin nyelvű 1563. évi kolozsvári kiadásával (197). Beosztása annyiban tér el attól, hogy itt a bibliai idézet nem a címlap hátán, hanem a címlapon olvasható, illetve a *Symbolum Athanasii episcopi* itt az *Index* előtt található. A magyar szöveg a címlaptól a mutató végéig hűen követi a latint. Fordítója ismeretlen.

A latin szöveg kiadása: Die Bekenntnisschriften der reformierten Kirchen... herausgegeben vom E. F. Karl Müller. Leipzig 1903, 376–448. A magyar szöveg: Kiss Áron: A XVI. században tartott magyar református zsinatok végzései. Budapest 1881 és 1882, 295–411.

A kiadvány a címlap tanúsága szerint Lórántffy Zsuzsanna költségén jelent meg.

Cf. 197; –

In 23 bibliothecis 32 exemplaria – Bratislava Paed – Budapest Acad, Ev, Nat, Univ – Cluj-Napoca Acad, Univ – Debrecen Ref, Univ – Sárospatak Ref – Szeged Civ, Univ – Targu Mures – etc.

2605

(LIPPAI Sámuel:) Desperata causa prioris elevationis panis et vini in Sacra Coena in quibusdam ecclesiis usitatae et a quodam anonymo pontificio frustra defensae... Patakin 1655 typis... princ(ipis)... Georgius Renius.

A¹²–D¹² E¹¹ = [8] + 109 + [1] pag. – 12°

RMK II 836

Református vitairat. – A címlapon szentírási idézetek olvashatók. Az ajánlást Lippai Sámuel sárospataki lelkész intézte *Spectabilibus ac magnificis... nobilibus reformatae religionis in universo comitatu Zempliniensi*. A főrészt, amelynek élén megismétlődik a címlap szövege, a *censor* és *defensor* párbeszédéből áll. Az utolsó lapon ismét bibliai idézet olvasható.

Lippai Sámuel e művével válaszolt az előző évben ellene kiadott *Lima dissertationis* című vitairatra (2523).

Cf. 2523, 2548, –

Budapest Nat ① – Targu Mures ①

2606

[MEDGYESI Pál]: (Isteni és istenes synat.) [Sárospatak 1655 typ. principis.]

A⁸–D⁶⁷ = 62 + 1? pag. – 8°

RMK I 904

Református prédikáció. – Medgyesi Pál munkájából csupán egy csonka, címlap nélküli példány maradt fenn. A prédikáció a 3. lapon *Isteni és istenes zsinat* címmel kezdődik, az előfejből is ugyanez a cím olvasható ki. A későbbi 1660. évi sárospataki kiadásból (vö. RMK I 960 és RMK I 966) megállapítható, hogy a prédikáció szövegéből csupán egyetlen lap hiányzik a teljességhez. A szerző a zsinatok összehívásának szükségességéről, feltételeiről s lebonyolításuk módjáról fejti ki benne álláspontját.

Szemelvényes szövegkiadása: Sárospataki Füzetek 1858: 352–356, Hegedüs László.

Medgyesi Pál e beszédét, mint az 1660. évi sárospataki kiadás címlapjáról kitűnik, 1655 júniusában mondta el Sárospatakon (vö. RMK I 960 és RMK I 966). Munkája szorosan kapcsolódik a presbiteriumokról írott korábbi műveihez (2309, 2487). Megírására *a mostanában fenn forgó sűrű zsinatok* késztették.

A címlap nélküli csonka nyomtatványról az elmondás ideje és a betűk alapján már Szabó Károly (RMK I 904) megállapította, hogy Sárospatakon nyomtatták 1655-ben. Ezt a mű jellegzetes helyesírása is megerősíti: a g', n', l'-féle ékezetes hangjelölést Medgyesi 1655-ben még alkalmazta (vö. 2486, 2487), 1657-ben, ill. ezt követően már nem (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Cf. –, →

Budapest Acad ②

2606A

KIRCHER, Athanasius: Athanasii Kircheri e Soc. Iesu Oedipvs Aegyptiacvs, hoc est vniversalis hieroglyphicae veterum doctrinae temporum iniuria abolitae instauratio. Opus ex omni orientalium doctrina et sapientia conditum, nec non viginti diuersarum linguarum autoritate stabilitum, felicibus auspicijs Ferdinandi III Austriaci... Romanorum imperatoris... e tenebris erutum atque bono reipublicae literariae consecratum. Tomus I. Romae MDCLII (recte 1655) ex typographia Vitalis Mascardi.

[+]², ++⁴ – ++++++++⁴; a⁴–c⁴ d²; A⁴–Z⁴, Aa⁴–Zz⁴, Aaa⁴–Mmm⁴ = [68] + 424 + [40] pag. – 2° – 2 ill. calcographica, 2 map., mult. ill., orn., init.

MKsz 1919: 108–109

Magyar nyelvű dicsőítő verset is tartalmazó nyelvtudományi munka. – Athanasius Kircher (1602–1680) jezsuita előbb Avignonban, majd Rómában a keleti nyelvek és a matematika pro-

fesszora volt. Abban a hiszemben, hogy megfejtette az egyiptomi hieroglifákat, III. Ferdinánd támogatásával háromkötetes munkát jelentetett meg Rómában. Ebben állításait húsz más nyelvre támaszkodva fejtette ki. Bár csupán bonyolultabb írású görög feliratokat olvasott el, művet kortársai korszakalkotónak tartották. Ezt bizonyítja az *Oedipus Aegyptiacus* első kötetében a szerző ajánlása után található *Triumphus Caesareus polyglottus, tot concinnatus linguis, quot in veterum doctrina stabilienda linguis Oedipus Aegyptiacus utitur. Quem... Ferdinandi III... gloriae ob immortale in priscae sapientiae instauratione meritum literatorum in Romano orbis terrarum theatro ex omnibus populis et nationibus congregatorum chorus aeternum erigit, dicat, consecrat.* E rész zárószavai szerint a *Triumphus* a Kircher által felhasznált nyelveken túl magyar, cseh és török elogiumot is tartalmaz. A magyar vers, az *Elogium X.* az +++++₄ folio rektóján kezdődik. Címe: *Ferdinando III... suo regi Hungaria... sic ait.* Két részből áll: A magyar nyelvű vers kezdősora: *Régi Aegyptusnak, s ím az Oedipusnak* (RMKT XVII/9 140. sz. 357–358, 685–686). Utána magyar nyelvű mondatban elrejtett kronosztichon az 1655. évszámot tartalmazza. Majd a magyar vers tartalmi kivonata 12 soros latin költeményben olvasható a +++++₁ levél rektóján. Végén *Ita Hung.* megjegyzés áll. Szerzője valamelyik Rómában élő magyar jezsuita lehetett (vö. RMKT i.h.).

A Kircher-műben megbúvó magyar versre Ferenczi Zoltán hívta fel a figyelmet (MKsz 1919: 109–110) a Zrínyi Könyvtár katalógusának megjegyzése alapján (Die Bibliothek des Dichters Nicolaus Zrinyi. Wien 1893: 16). Tüskés Gábor lehetségesnek tartja, hogy a magyar vers szerzője Nádasdi János volt, aki 1651-től Rómában élt, és kapcsolatban állt Kircherrel (150–151). A magyar nyelvű vers után olvasható kronosztichon – amint ezt már Ferenczi Zoltán is megjegyezte – azt bizonyítja, hogy Kircher művének ez az első kötete, a címlapján olvasható 1652-es évszám ellenére, ebben a formájában csupán 1655-ben készült el, ugyanúgy, mint a magyar nyelvű szöveget már nem tartalmazó, impresszuma szerint is 1655-ben nyomtatott harmadik kötet.

Cf. –, 2603

In multis bibliothecis multa expl. – Budapest *Nat* – Chicago *Newberry*, *Univ* – London *BL* – New York *Publ* – etc.

2606B

TRIVMPHVS Caesarevs polyglottus, tot concinnatus linguis, quot in veterum doctrina stabilienda linguis Oedipvs Aegyptiacus vtitur, qvem... Ferdinandi III. ... Romanorum imperatoris gloriae ob... in priscae sapientiae instauratione meritum literatorvm in Romano Orbis terrarum theatro ex omnibus populis et nationibus congregatorum chorvs aeternum erigit, dicat, consecrat. (Romae MDCLV typis Vitalis Mascardi).

A⁴–G⁴ = [28] fol. – 2° – 1 ins., 2 ill. calculographica et mult. ill., orn., init.

MKsz 1919: 107–109

Magyar nyelvű dicsőítő verset is tartalmazó versgyűjtemény. – E kiadvány Athanasius Kircher jezsuita professzor 1652. évi impresszummal, valójában azonban ugyancsak 1655-ben Rómában megjelentetett *Oedipus Aegyptiacus* című művének (2602) bevezetése, amelyet lapenként újrasedtek és önállóan kiadtak. A magyar nyelvű vers a D₁ levélen található. Szövege teljes egészében egyezik az előző kiadásával (2602). Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Régi Aegyptusnak, s ím az Oedipusnak*. Utána magyar nyelvű mondat kronosztichonja az 1655 évszámot rejtí magában. A magyar vers tartalmi összefoglalása 12 soros latin költeményben olvasható.

A nyomtatvány kinyomtatásának adatait a könyv végén található kolofon közli.

E magyar versre először Ferenczi Zoltán hívta fel a figyelmet (MKsz 1919: 107–109).

Cf. 2602, –

Budapest Univ ①

2607

⟨Almanach und Prognosticon auf das Jahr 1656. Hermannstadt 1655 Pistorius. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1700!

2608

CHALUPKA, Samuel: Idea Zittkio Johannea to gest obraz pamětný Jana Zyttkia a neb kázanj pohřebnij nad mrtwým tělem... kněze Jana Zyttkya, cyrkwe welicánskég faráře, a Bratrstwj Ewangelitského w widěku orawském děkana, vciněné w chrámě welicánském od Samuele Chalupky, cyrkwe kubinské faráře a... Bratrstwj Ewangelitskeho w widěku orawském seniora. Anno 1655, in festo Joh. Bapt. W Trencjně (1655) w impressy Nykodéma Čžžka.

A¹ B¹ + ? = [8 + ?] fol. – 4°

RMK II 837 – Čaplovič 1837 – Knihopis 3286

Gyászbeszéd biblikus cseh nyelven, latin nyelvű gyászversekkel. – A nyomtatvány egyetlen csonka példányban maradt fenn. A címlap hátán bibliai idézet, kronosztichon és latin nyelvű gyászvers olvasható. A prédikáció az újszövetségi textus (Lukács 1:63) megjelölésével kezdődik. A gyászbeszédet Samuel Chalupka alsókubini evangélikus lelkész Ján Zittkius

velicsnai lelkész temetésekor mondta el a velicsnai templomban, 1655. június 24-én. A beszéd felépítése: *Exordium* – *Accessus*, ez utóbbi tartalma három pontban: 1. *Pia ducum seu praepositorum nostrorum recordatio* – 2. *Fidei illorum imitatio* – 3. *Attenta vitae exitusque illorum consideratio*. A prédikáció fennmaradt része lényegében csak az első részt fejti ki. Ennek alapján a nyomtatványból legalább még egy füzet hiányzik.

A trencsényi nyomdát Vavrínek Benjamin od Háje halála után, 1655-től Nikodém Cízek vette át, aki az özvegynek, Dorotának (első férje Václav Vokál), bátyja volt.

Budapest Nat ③*

2609

COLOSSI hymenaei nomini et honori... Zachariae Kalinkii, antistitis ecclesiae Cassensis meritissimi, sponsi, nec non... virginis Helenae Marssovvsky, ... Pauli Marssovvsky filiae dilectae, sponsae erecti ab amicis et vicinis die 5. Februarij anno sedeci-centeno deno quater et quindeno. [Trenchinij] (1655) [Cízek].

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Orn.

RMK II 838 – Sztripszky II 2566/114 ← MKsz 1890: 268 – Čaplovic 1834

Lakodalmi versek. – A kiadványt Zachariaš Kalinka kaszai lelkész és Helena Marssovsky 1655. február 5-én tartott esküvőjére készítették a felsőtrencsényi evangélikus egyházmegye lelkészei, valamint az illavai evangélikus iskola tanárai és diákjai. A címlap hátán (1) *M[atthias] G[azur] T[huroc]-M[ossoviensis] Prodromus hexastichus ad... d. superintendentem, nuptias filio suo facientem directus* című vers szól a vőlegény édesapjához, Joachim Kalinkához, a biccsei evangélikus egyházkerület püspökéhez. A főreszben a következő szerzők köszöntötték verssel az ünnepelteket: (2) *Elias Ladiverus, ecclesiae Sol. minister ejusdemque... contubernii senior* – (3) *M. Martinus Tarnoci, pastor ecclesiae Prividiensis et ejus contubernii decanus* – (4) *Johannes Lanii, minister ecclesiae Bolessoviensis et v[enerabilis] c[ontubernii] T[renchinien]s[is] notarius* – (5) *Matthaeus Zitnikius, pastor ecclesiae Gradnensis ejusdemque v. c[ontubernii] decanus* – (6) *Matthias Domkoni, diaconus ecclesiae Illaviensis* – (7) *A Distichon arithmologicum, includens in se annum, mensem, diem celebratorum nuptiarum* és az azt követő (8) *Ode szerzője F. Matthias Gazur Thurocz-Mossoviensis*. – (9) *Elias Ladiver, r[ector] s[cholae] S[olnensis]* – (10) *Andreas Sartorius, scholae Ostrosithianae, quae est Illaviae, rector* – (11) *Matthias Institoris Moschoviensis, sch. Ill. cantor* – (12) *Mathias Schmidelius, b. s. Ill. studiosus* – (13) *Andreas Nigrini Varnen., s. I. st.* – (14) *Johan. Taborita Varnensis, s. Ill. stu.* – (15) *Samuel Turdelius Prag., s. Ill. studiosus* – (16) *Michael Ursinus ex S. Mich. Turo., s. Ill. stud.* – (17) *Matthias Gregoriades Lucen., s. Ill. st.* – (18) *Wencislaus Facundini Czeyten., s. Ill. st.* – (19) *Daniel Agnerus Briznen., s. Ill. stud.* – (20) *Martinus Rotarides Privid., s. Illa. stud.* – (21) *Andre. Bodovinus de Bodoviz Tur., s. II. s.* – (22) *Nico. Taborita Varnen., s. Ill. s.¹* – (23) *Jacobus Grinvaldus Pragen. Bohe., s. Illa. s.* – (24) *Johannes Fapinus (recte Faginus) Praga Boemus, s. I. a.* – (25) *Danil (sic) Jacobaei Ponicensis, sch. Ill. alum.* – (26) *Andreas Remenik Czetnekiensis, s. Ill. stud.* – (27) *Martinus Sabbaticius ex Divopetro Tur., s. Ill. al.* – (28) *Chri-*

stianus Zahoreczky Divo-Petrensis, s. Ill. al. – (29) Nicolaus Paraska de Parastina Thu., s. Illa. s. – (30) Daniel Kalinkius Rosober., sch. Ill. st. – (31) Joh. Sskadra Illaviensis, sch. Ill. st. – (32) Michael Braxatoris Bitschensis, s. I. s. – (33) Samuel Dezericenus de Dezericz, scholae Illaviae studiosus – (34) Joh. Prieleski de Prieles, s. Illa. s. – (35) Balthazar Clementis Bohuniensis, s. I. s. – (36) Thomas Remenikius Czetnekiensis, s. Illa. s. – (37) Paulus Puchala Teuto Lypcensis, s. Illa. s. – (38) Johannes Antonius Belicensis, s. Illa. s.

Johann Samuel Klein az egész kiadványt Matej Gazúrnak tulajdonította, és megjelenését az 1651. esztendőre tette (Nachrichten III 208–209). Szabó Károly helyesbítette a kiadás évét, de továbbra is Gazúrt jelölte meg szerzőként (RMK II 838). A címet szerző és impresszumatatok nélkül újra közölte Sztripszky Hiador (II 2566/114 ← MKsz 1890: 268). Ján Čaplovič megállapította (1834), hogy Gazúr nem szerzője, hanem szerkesztője volt e versgyűjteménynek, s a kiadványt trencsényi nyomtatványként határozta meg. Véleményét a betűtípusok és díszek vizsgálata megerősíti (Ecsedy Judit megállapítása). Klein művének kéziratban maradt negyedik kötetéből Kathona Géza ismeretlen trencsényi nyomtatványként idézte a következő művet: „Sartorius, Andreas: Colossi hymenaei Matthiae Gazur. Trenchinii 1652.” (MKsz 1987: 65). Ez a téves évszámmal leírt mű azonban a fenti versgyűjteménnyel azonosítható, amelynek szerzői között valóban megtalálható az illavai iskola rektora, Andreas Sartorius.

Budapest *Nat* ①

Olim: Martin *MS*

Gazur, Mathias: Colossi Hymenaei... Trencsén 1655. – Vide 2609

2610

»GAZÚR, Matej: Epicedion in obitum Susannae Corvini Rndissimi Joachimi Kalinkii superintendentis coniugis. Trenchinii 1655 Cízek. 4°«

Čaplovič 1835

Gyászvers. – A már egyetlen példányban sem található kiadvány emléket Martin Lauček 18. századi kézírata (Lauček: Commentatiuncula) őrizte meg. Lauček a 2. lapon a trencsényi nyomda termékei között említette a Susanna Corvini, Kalinka Joachim szuperintendens első feleségének halálára készült nyomtatványt. Lauček leírásai – a többi megmaradt trencsényi nyomtatványból ítélve – pontosak, az eredeti címet rövidített formában őrzik, ezért a fenti kiadvány 1655-ös trencsényi megjelenése bizonyosra vehető.

2611

HORVÁTH András: Oratio exequialis in novissimum honorem... Evae Szechi de Rima Szech... vitae sociae... comitis... Gabrielis Illyeshaszi... comitatus Trenchiniensis... supremi comitis... nunc vero per beatam ma-

gnae heroinae Evae Szechi ex hac mortali vita die XI. Januarij anni MDCLV. emigrationem vidui moestissimi, scripta et publice dicta in templo Trenchiniensi ab Andrea Horvat Veterosoliensi... die 11. mense Aprili anno 1655. Trenchinij (1655) typis Nicodemi Czizek.

A⁴ B⁴ C² = [10] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 839 – Čaplovič 1836

Gyászbeszéd és gyászversek. – A címlevél hátán *Dedicatio* címmel a szerző verses ajánlása olvasható az elhunyt férjéhez, Illésházy Gáborhoz. Ezután következik külön cím nélkül a Széchy Éva temetésére írt gyászbeszéd, amelyet Horváth András, a trencséni evangélikus gimnázium rektora 1655. április 11-én mondott el a helyi templomban. A nyomtatványt két latin nyelvű gyászvers zárja: *Epos lugubre paratum a Tobia Stephani, rectore gymnasij Leutschoviensis és az Epitaphium... Evae Szechi de Rimaszecz...*, melynek aláírása: *a Thoma Dentulino G. B., p. t. gymn. Trinh.[!] conrectore.*

Szabó Károly (RMK II 839) csak Johann Samuel Klein említéséből ismerte e nyomtatványt (Klein: *Nachrichten* I 8). Ján Čaplovič leírása (1836) szintén Kleint követi. A mostani leírás alapját jelentő unikum példány csak ezt követően került elő.

Széchy Éva, Széchy György és Homonnai Drugeth Mária leánya 14 éven át volt Illésházy Gábor trencséni főispán felesége, akinek két fiú- és egy leánygyermeket szült. 1655. január 11-én hunyt el.

Budapest *Nat. cop.* – Wrocław *Univ* ①

2612

INSTITORIS, Joannes: [1] *Dissertatio politico-theologica prior de clerico-rvm e potestate seculari exemptione continens sententiae pontificiae ab origine per singula Ecclesiae secula deductionem, doctrinae vero catholicae a prima praedicatione Evangelica ad nostra tempora propagatae dilucidationem. Ad disputandum proposita a praeside Iohanne Institoris Moschow(ino), scholae Schemnicien(sis) rectore et respondente Michaele Institoris Moschovino ad diem [14] Novemb(ris) 1655.* – [2] (*Dissertatio politico-theologica posterior de clericorvm e potestate seculari exemptione, continens catholicae sententiae ulteriorem explicationem atq(ue) per idonea argumenta confirmationem ac deniq(ue) objectionum quarundam partis adversae refutationem. Ad disputandum proposita a praeside Iohanne Institoris Moschov(ino), scholae Schemnicien(sis) rectore et respondente Samuele Nicletzio Tot Lypschen(si) ad diem (...) Novemb(ris) horis ante et pomerid(ianis) anno 1655.*) Trenchinij (1655) typis Nicodemi Czizek.

A⁴–F⁴ = [24] fol. – 4° – Orn.

RMK II 840–841 – Čaplovič 1839–1840

Evangelikus teológiai vizsgátelek. – *Johannes Institoris Salutem et felicitatem sempiternam* kezdetű ajánlását előkelő selmebányai polgárokhoz intézte: *Valentino Rullichio, in libera regiaque Montana-Schemnicien. ecclesiae Evangelicae antistiti... nec non caeterorum r. ministrorum per Montanas seniori... scholarchae nostro primario... – item... Johanni Augusto Ehrenreutter auff Gunzingen und Hausskirchen etc. in regia liberaque Montana Schemnicien. cultori argenti fodinarum principali – nec non d. judici, totique inclyto senatui... Montanae civitatis Schemniciensis... in specie... Julio a Lanse... consulari ibidem... et urbario primario – Johanni Christophoro Hafner, doctori medico, ... senatori... et urbario – Andreae Ungedey... bonorum vero Gallisonianorum praefecto... ac fodinarum cultori. A főrészt I. N. I. (In nomine Jesu) rövidítéssel kezdődik, és az A₃–C₁ leveleket tölti ki. 18 pontot tartalmaz. A második rész önálló címlapja a D_{1a} levélen található. A *Salutem cum felicitate sempiterna* kezdetű ajánlást *Johannis Institoris* itt *Michaeli Wengern, sacrae regiaeque majestatis aulae familiari – Johanni Godfriedt von Lembach in regia liberaque Schemnic. Montana fodinarum metallicarum cultori praecipuo – Wolfgango Wengern, sacrae caesareae majest. officiali et fodinarum cultori assiduo – Georgio Udalrico Kayser, ibidem fodinarum argentariarum cultori indefesso – Michaeli Reiter, itidem urbario Schemnicien. eximio* intézte. A főrészt szövege a D_{4a} levélről folytatódik a 19–37. pontokkal.*

Joannes Institoris disputációja az egyházi embereknek a világi hatóságok jogszolgáltatása alóli mentességét tárgyalja. A selmebányai iskolában vitatták meg 1655 novemberében, az Országos Széchényi Könyvtár példányának címlapján olvasható kézirásos bejegyzés szerint 14-én, a pozsonyi egyetemi könyvtár példánya alapján 25-én.

Szabó Károly (RMK II 840 és 841, valamint Ján Čaplovic (1839 és 1840) még külön-külön írta le e vizsgátelek két részét, bár már Szabó is megjegyezte, hogy „a dissertatio priorral együtt jelent meg s azzal együtt képez egy egészet” (RMK II 841). A folytatólagos füzetjelzés és a tételek folytatólagos számozása valóban egyértelműen bizonyítja, hogy a két részt egy kiadványnak kell tekinteni.

E nyomtatványnak még ugyanebből az évből másik kiadása is ismeretes (2613). Teljesen eltérő a címlap és az ajánlások szövege, a főrészt, azaz a tézisek szedése azonos, ám füzetbeosztásuk más. E kiadás „E” füzetének végén tördelési zavart lehet felfedezni. Az E_{1a} lapig a szedéstükör 26 soros, az E_{1b} lapon viszont az eredeti tükört egy utólag felragasztott papírcsíkon két sorral kiegészítették. Az F_{1a}-b és F_{2a} lapok 27 sorosak, ám az F_{2b} lap utolsó négy sorától kezdve kisebb fokozatú betűvel van szedve a szöveg, így erre a lapra 28, a következőre pedig 32 sor került. Látható tehát, hogy e kiadásban munka közben arra törekedtek, hogy a szöveg ráférjen az „F” füzetre. Mivel a tördelési egyenetlenséget az ez évi másik kiadásban már kiigazították, bizonyos, hogy e kiadás, ha csak néhány nappal vagy héttel is, de megelőzte azt (vö. 2613).

Cf. –, 2613

Bratislava Acad ②* – Budapest Acad ① – Budapest Ev ① – Budapest Nat ① – Budapest Univ ① – Miskolc Scient ① – Prešov Ev ①

2613

INSTITORIS, Joannes: Dissertatio politico-theologica de clericorum e potestate seculari exemptione. Ad disputandum proposita a praeside

Iohanne Institoris Moschov(ino) scholae Schemnicien(sis) rectore et respondente Michaelae Institoris Moschovino ad diem (...) Novemb(ris) horis ante et pomer(i)d(ianis) anno 1655 Trenchinij (1655), typis Nicodemi Czi-
zek.

A⁴-C⁴ E⁴ F⁴ G¹ = [21] fol. - 4° - Orn.

MKsz 1963: 345 - Čaplovič 1838

Evangélikus teológiai vizsgatételek. - E kiadvány címlapja és bevezető részei két változatban ismertek. A címléírás az Országos Széchényi Könyvtár példányáról („A” variáns) készült. Ebben a címlap háta üres, a következő levélen olvasható *Michael Institoris* 1655 novemberében kelt ajánlása, amelyet *Francisco et Andreae Josth, fratribus de Neczpal haeredibus perpetuis* továbbá *Petro Hrabowsky de Hrabowa, ... Casparo Sunek bonorum praef. fidelissimo* intézett. A Lócsén őrzött „B” variáns ma nem található, csupán Borsa Gedeon (MKsz 1963: 345) és Ján Čaplovič (1838) leírásaiból ismeretes. Ezek szerint a címlapon más respondens szerepelt: „respondente Samuele Nicletzio” az 1655-i dátum kézírással november 25-re volt kiegészítve. Az ajánlás a címlap hátán kezdődött, és „Samuel Nicletzius” 1655. októberi dátummal intézte - Ján Čaplovič hivatkozott leírása szerint - a következő személyekhez: „Pavlovi a Jánovi Fanczimu, pánom Bzovíka a Bieloviec - Jánovi Silenimu de Fölzcei Silenei (z Hor Selian), podžupanovi Hontianskej stolice - Danielovi Rememovi, farárovi zvolenskej cirkvi - Melchiorovi Rotaridesovi - a Jeremiášovi Pilarikiovi, farárom cirkvi krupinskej - Martinovi Nicletziovi, farárovi cirkvi v Krnísove (Cormoschien.) a konseniorovi hontianskeho dištriktu - Jurajovi Schindlerovi obyvateľovi mesta Krupina a častejšiemu tamojšiemu richtárovi.” A kiadvány főrésze, azaz az A_{3a} lapon kezdődő tézisek szedése azonos e disputáció ez évben megjelent másik kiadásával (vö. 2612). Az első rész itt is az A₃-C₄ leveleken olvasható; ebben a kiadásban azonban nem található „D” füzet, amely a másodikban a második rész címlapját és ajánlását, valamint a D₄ levélen a tézisek folytatásának elejét tartalmazta, hanem a C_{4b} lapon véget érő első részt az E_{1a} lapon folytatólagosan követi a második rész. Ettől kezdve e kiadás füzetbeosztása végig elcsúszott egy levéllel a másikhoz képest bár szedésük ezután is azonos (2612). Ezért kellett itt a mű törzséhez az egyleveles „G” füzetet hozzáragasztani. A szedéstükör e kiadásban az E füzet végéig 26 soros, az F_{1a}-b lapokon pedig, amelynek az előző kiadás E_{4a}-b lapjai felelnek meg egyaránt 27-27 sor olvasható, vagyis itt újratördeléssel már kiküszöbölték az ott tapasztalható feltűnő egyenetlenséget. Ettől kezdve a két kiadás tördelése is újra megegyezik. E hiba kijavítása azonban bizonyítja, hogy ez a kiadás került ki később a nyomdából.

A „D” füzet hiánya azzal magyarázható, hogy oda valószínűleg itt is a második rész címlapját és ajánlását akarták nyomtatni, később azonban módosították ezt a tervet, és inkább az „A” ívet készítették el két változatban a két respondens eltérő ajánlásával.

Cf. 2612, -

Budapest Acad cop. (Levoča) - Budapest Nat ① A variáns - Levoča Ev ① B variáns

2614

⟨Kalendár a pranostyka na rok 1656. Trencín 1655 Čížek. – 16°⟩

A naptársorozat többi tagja alapján feltételezhető. – Naptár és prognosztikon.

Cf. 1752!

2615

KREUCHEL, Elias: Σκιαγραφία proponens paucis naturam, indolem et genium enuntiationis modalis secundariae, dogmaticae et canonice consignata a... Elia Kreüchel, lycei Novisoliensis rectore, quam in examine anniversario publice... suscepit Matthias Heinzeliu Brisnensis, discipulus classis primae. Permissu et approbatione superiorum. Trinchinii 1655 30. Aprilis typis Nicodemi Czizek.

A⁴ B⁴ = [8] fol. – 4° – Orn., init.

RMK II 843 – Čaplovič 1841

Logikai vizsgatételek. – A címlap hátán *Matthias Heinzeliu Brisnensis respon.* külön szöveg nélkül ajánlja e művét *Eliae Greschnero, ecclae. German. apud Novisolien. pastori...* – *Samueli Czernak, pastori ecclae. Slavon. apud eosdem...* – *Danieli Remenio, antistiti eccl. Veterosolien. ...* – *Jeremiae Lepinio, symmystae Brisnensium...* – *nec non...* *Johanni Hannke, Christophoro Mikoy, Jacobo Heintz, senatoribus... civitatis Novisolien. ...* – *ut et...* *Andreae Bartoshowitz judici...* *civitatis Veterosoliensis...* – *Andreae Capirio, ejusdem civitatis vice-judici...* – *Matthiae Zemberi advocato strenuo...* – *item Martino Feistel, oratori nationis Germanicae, quae Novisolii sedes fixit, primario...* – *Paulo Mauritio...* *reipub. Novisolien. civi ac XXIV. viro.* A főrészt címe: *Nuda, non cruda Σκιαγραφία paucis enucleans genium et indolem enuntiationis modalis secundariae.* Ezt a *Corollaria* és *Mantissae respondentis* követik. A nyomtatványt *m. Joannes Heinzeliu...* *conrect. gymn. Novisolien.* üdvözlőverse zárja, amelyet *Matthiae Heinzelio...* *patrueli suo* intézett.

A címlap tanúsága szerint 1655. április 30-án a besztercebányai evangélikus iskolában megvitatott disputáció a megigazulásra és úrvacsorai tanításra vonatkozó néhány kijelentés dogmatikai és logikai értelmezésének lehetőségeit fejt ki. A vizsgáztató a strassburgi születésű Elias Kreuchel (†1666) már magiszterként került Magyarországra. Először Szepesváralján működött, majd 1646-tól Bártfán, 1649-től Besztercebányán, 1661 júniusától Selmecbányán volt rektor. A vizsgázó a breznóbányai származású Matthias Heinzel volt.

Budapest Univ ①

2616

(Ojir z Ocedelic, Bohuslav: Modlitby utěšené a nábožné. Trenčín 1655
Čížek. 12°)

Čaplovic 1842 – Knihopis 6607

XIX. századi adat alapján feltételezhető. – Imádságoskönyv biblikus cseh nyelven.

E példányból ismeretlen kiadványt Josef Jungmann említette először (Historie literatury české, Praha 1849, IV 1959). Adatát átvette a Knihopis (6607) és Ján Čaplovic is (1842) Bohuslav Ojir z Ocedelic művének első kiadása 1584-ben jelent meg Prágában (Knihopis 6606). Jungmann adatai általában megbízhatóak. Egyébként az észak-magyarországi nyomdák gyakran jelentettek meg csehországi imakönyveket, amelyeknek a gyakori használat miatt sokszor csak töredékesen vagy egyáltalán nem maradt fenn példánya. Jungmann adatának helyessége tehát feltételezhető.

2617

APÁCAI CSERE János: [1] Magyar encyclopaedia, az az minden igaz es hasznos boltseségnek szep rendbe foglalása és magyar nyelven világra botsátása Apatzai Tsere Janos által... – [2] Johannis Apatzai Oratio de studio sapientiae, in qva artium et scientiarum omnium utilitas, earumque ortus et... progressus... perstringitur... postremo modus ostenditur, quo gens Hungarica hujus sapientiae non tantum particeps fieri, sed brevi illas omnes... aequare saltem possit. Habita, cum recturam in... collegio Albensi susciperet... MDCLIII mense Novembri. – [3] [Epistolae.] Ultrajecti MDCLIII – [MDCLV] ex officina Joannis a Waesberge.

*¹² **³, A¹²–V¹² X⁴ = [40] + 487 pag. – 12° – Orn., init.

RMK I 876 – RMK III 1941

Enciklopédia magyar nyelven; pedagógiai beszéd a bölcsesség tanulásáról és teológiai témájú levelek latinul. – A címlevél hátlapján Georgio Tsulai... necnon... Johanni Henrico Bisterfeldio... item illustri scholae Albensi szóló dedikáció olvasható. Ezt követi a szerző *Verae sapientiae studioso lectori* s. címzett, keltezés nélküli bevezetője. A *Magyar encyclopaedia* az első magyar nyelvű tudománytár, amelyet szerzője egyetemi tankönyvnek szánt. Tizenegy fejezetből áll. Ezek címei a következők: I. A tudománynak kezdetéről. – II. A dolgoknak közönséges tekinteteikről és azoknak feltalálásokról. – III. A dolgoknak egybekötött tekinteteikről. – IV. A dolgoknak megszámlálásáról. – V. A mennyiségnek megméréséről. – VI. Az égi dolgokról. – VII. A földi dolgokról. – VIII. A csinálmányokról. – IX. Az ekkéig megtörtént dolgokról. – X. Az embernek magaviseléséről. – XI. Az Istenről és az Ő dolgairól. A VII. rész XXIV. fejezetében Apácai Regius Henricusnak (= Le Roy) a hét idegpárt memorizáló kétsoros hexameteres versét hexameterben fordította magyarra. Incipitmutatóra utaló kezdősora: *Lát az elő.*

Folytatólagos füzet- és lapszámozással, de önálló címlappal csatlakozik a kötethez az *Oratio de studio sapientiae* című beszéd, amelyet Apáczai Csere János 1653 novemberében mondott el a gyulafehérvári kollégiumban. A címlevél hátlapján a szerző rövid ajánlása olvasható *Johanni Daniel de Vargyas... principis aulae magistro supremo*. A beszéd szövege azonos az 1653-ban Gyulafehérvárott megjelentetett első kiadásával (2463). A nyomtatványt Apácai Csere négy levele zárja. A Ludovicus Glandorpiushoz címzett két levelét 1651 augusztus 16-án és 1651. szeptember 4-én írta. Az *ad... Johannem Leusden* intézett *epistola philologica* és az *Abrahamo a Gelder* írott levélnek nincs keltezése.

Hasonmás: Apáczai Csere János: Magyar Encyclopaedia. Bp. 1975.

Szövegkiadás, teljes: Apáczai Csere János: Magyar encyclopaedia, az az Tudománytárkönyv... Kiad. és bev. Rájnis József. Győr 1803. – Apáczai Csere János: Magyar encyclopaedia. Kiadta és bevezette Bán Imre [Budapest 1959] – részleges és kritikai: Apáczai Csere János: Magyar enciklopédia. Kiadta: Molnár József. 1–2. kötet. Bp. 1959–1961. – Szemelvények: Waczulik Margit: A táguló világ magyarországi hírmondói. Bp. 1984, 439–443.

Bán Imre Apácai Csere Jánosról írott monográfiájában sokoldalúan foglalkozott a *Magyar encyclopaedia* keletkezési körülményeivel, forrásaival, tisztázta a korabeli szellemi mozgalmakhoz való viszonyát és értékelte nyelvi szempontból is (Bán: Apáczai 157–389). Az előszó szerint Apácai Csere eredetileg latin nyelven kívánta összefoglalni kora tudományosságát Hollandiában folytatott tanulmányai idején. Így keletkezett Leidenben 1649-ben az *Ars artium*, majd teológiai és keleti nyelvekben való tanulmányait követően Utrechtben 1652 körül a *Pasotropion* („mindent áttekintő”) című latin nyelvű összeállítás. Ezek azonban nyomtatásban nem láttak napvilágot. 1652 őszén Csulai György erdélyi református püspök hazahívta Apácait. Minthogy csak 1653 őszén indult haza, késlekedése mentségeként belekezdett a *Magyar encyclopaedia* írásába, s az I–VIII. részt Utrechtben nyomdába is adta. A további IX–XI. rész már Erdélyben keletkezett 1653–1654-ben, s innen küldte ki kéziratban Utrechtbe az *Oratio de studio sapientiae* c. beszédének Gyulafehérvárott 1653 őszén kinyomtatott példányával együtt (2463). Bán Imre feltételezése szerint a kötetben közölt leveleket még Hollandiában rendezte sajtó alá (i.m. 180). Az elkészült nyomtatványban a szerző távolléte miatt igen sok a lapszámtévesztés és a sajtóhiba. A teljes kötet 1655-ben jelent meg, miként azt Szabó Károly az *Oratio* címlapján szereplő 1655. évszám alapján helyesen állapította meg, bár magát a nyomtatványt az 1653. évhez sorolta (RMK I 876).

Bán Imre szerint Apácai alapvető mintája és forrása enciklopédiájának összeállításában Johann Heinrich Alsted *Encyclopaedia septem tomis distincta* (Herborn 1630) című műve volt. Tankönyvének anyagát a kor legszínvonalasabb kézikönyveiből állította össze (René Descartes racionalista francia filozófus; a hugenotta Petrus Ramus antiarisztotelianus eklektikus filozófus; Wilhelmus Adolphus Scribonius XVI. századi német orvos; Henricus Regius (= Le Roy) utrechti orvosprofesszor; Dudleius Fennerus, XVI. századi teológus; Guilelmus Amesius angol puritánus teológus műveiből). Az *Encyclopaedia* XII. fejezete a Retorika lett volna. Megírásához Andomarus Talaeus művét használta volna fel, miként ez az előszóból kiderült (*1.1a). E fejezet azonban nem készült el. – Az *Encyclopaedia* páratlan jelentősége abban van, hogy szerzője elsőként tett kísérletet az addig nem létező magyar természettudományos szókincs megteremtésére.

Az *Encyclopaedia* II. és III. részében közreadott logikát az abban használt szakkifejezéseket La Ramée dialektikájával (Speyer 1596) Bartók István vetette össze (92, 347–348).

Bán Imre részletesen elemezte a kötet végén található, levélformában írt teológiai értekezéseket is (i.m. 144–153). Megállapította, hogy a két keltezés nélküli írás 1652 utolsó hónapjaiban keletkezett. Jan Leusden, utrechti orientalista professzorhoz intézett levelében Apácai

azokat az érveit foglalta írásba, amelyeket 1652 novemberében szóban vitatott meg vele. Leusden válasza 1657-ben jelent meg Utrechtben *Philologus Hebraeus* című vitagyűjteményében (317–318). A levelek másik két címzettje: Ludovicus Glandorpius és Abraham Gelder ifjú holland teológusok voltak.

Cf. 2463, –

In 26 bibliothecis 50 expl. – Bratislava Acad – Budapest Acad, Nat, Univ – Cluj-Napoca Acad, Univ – Debrecen Ref – London BL – Sárospatak Ref – Szeged Univ – Târgu Mureş – etc.
Editio facsimile

Kaposi Pál – Szántai Mátyás: *Sylva Latinae linguae*. Utrecht 1655. – Vide 2430

2618

KOMÁROMI CSIPKÉS György: *Hungaria illustrata, hoc est brevis sed methodica naturae et genii linguae Hungaricae explicatio, anungaros in discenda lingua ista facilitans, promovens et Hungaros efficiens, opera Georgi Csipkes Comarini... theolog(iae) doctoris et ejusdem facultatis in... schola Debrecina professoris. Ultrajecti MDCLV ex officina Joannis à Waesberge.*

A¹²–E¹² = 124 [recte 120] pag. – 12° – Orn., init.

RMK III 1942 – Sztripszky I 2009/216 ← MKsz 1879: 23 – Dézsi: Suppl. 87

Magyar nyelvtan. – A címlevél után a szerző 1654. március 8-án kelt *Dedicatioja* olvasható *Balthasari Latran de Kémer, ... principis Transylvaniae... tricesimatori Debrecinensi primario*. Ezt követi ugyancsak a szerzőnek Debrecenben 1653. október 16-án kelt *Praefatioja* az olvasóhoz. A könyv fejezeteit *Index* foglalja össze. A főrész *Prolegomena de natura linguae Hungaricae in genere et literis* című bevezetése a magyar nyelv általános nyelvészeti, helyesírási és hangtani kérdéseivel foglalkozik. Úgy véli, hogy a magyar nyelv a héberrel mutat rokonságot. A magyar alaktant ezután három könyv mutatja be. Ezek címei: *De nomine – De verbis – De particulis*.

Teljes szövegkiadás: Toldy Ferenc: A régi magyar nyelvészek Erdősitől Tsétsiig. *Corpus grammaticorum linguae Hungaricae veterum*. Pest 1866, 331–402.

A *Hungaria illustrata* elemzését legújabbán Szathmári István végezte el. Jelentőségét főként abban látta, hogy szerzőjét a nyelvi jelenségek szabályba foglalásakor nem a latin nyelv-tanok megszokott szemlélete, hanem a magyar nyelv működése irányította (Régi magyar nyelv-tanaink és egységesülő irodalmi nyelvünk. Budapest 1968, 271–300; ld. még: Márkus Mihály: Komáromi Csipkés György. Egyháztörténeti értekezés. Bp. Református Sajtóosztály 1990, 31–32).

Budapest Nat ① – Budapest Paed ① – Göttingen Univ ① – London BL ① – Wolfenbüttel ①

2619

[BALASSI Bálint – RIMAY János: Istenes énekek. Várad 1655 körül Szenci Kertész.]

?, [A⁶–R⁶] S⁶ + ? = ? + 216 + ? pag. – 12°

RMK I 1609 – Sztripszky I 1983/190 — MKSz 1878: 272–273 – ItK 1991: 63–73

Vallásos versek, énekek gyűjteménye. – Balassi Bálint és Rimay János *Istenes énekeinek* ebből a kiadásából csupán a korrekturalevonat „S” füzetéből az egymással összefüggő első és utolsó levél alsó harmada maradt fenn. Az első levél rektóján és verzóján Rimay János Balassi-epicédiumának egy-egy részlete olvasható. E versnek a töredéken nem látható kezdősora: *Delos szigetéből a minap Diána*. A versből a 13–17. és a 19–21. versszakok maradtak fenn. Az „S” füzet utolsó levelének rektóján és verzóján Illésházy István *Forog a szerencse* kezdetű énekének két részlete: a 9–11. és a 13–15. versszakok láthatók.

A töredéket első ismertetője, Fraknói Vilmos 1646. évi váradi nyomtatványnak tartotta, mivel ebben az évben jelent meg a vele együtt előkerült *Comico-tragoedia* is (2157). A gadakötetről pedig megjegyezte, hogy az „1650-iki váradi nyomtatvány” (MKSz 1878: 272–273). Dézsi Lajos Fraknói közlése alapján e töredéket a második, már rendezett váradi kiadásnak gondolta (Bibliographia: 27–30). Sztripszky Hiador elfogadta Fraknói 1646-ra szóló datálását (Sztripszky I 1983/190). Klaniczay Tibor viszont nem tartotta biztosnak az 1646. évi kinyomtatást, de szerinte „nagyon valószínű, hogy a töredék 1650 előtti” (MTA I OK 1957: 314). Ugyanakkor az első rendezett váradi kiadás megjelenését 1655 körülre tette (uo. 325).

Újabb Vadai István a töredék beható szövegelemzése és a későbbi rendezett kiadásokkal való összevetése alapján arra következtetett, hogy az egy rendezett váradi kiadásból származik (ItK 1991: 63–73). Megkísérelte rekonstruálni az egész kiadás tartalmát, beosztását és a versek sorrendjét is. Ő figyelt fel arra, hogy a töredék korrekturapéldány, amelyen világosan felismerhető javítások vannak. Megjelenését 1655 körülre tette. A *Comico-tragoedián* (2157) látható kézírásos feljegyzés szerint ugyanis mindkét töredék Georgius Becker *Orator extemporaneus* (Várad 1656, RMK II 866) című művének kötetáblájából került elő, tehát Fraknói említett megjegyzésével szemben nem 1650., hanem 1656. évi nyomtatványból. V. Ecsedy Judit részletes tipográfiai vizsgálata megerősítette Vadai datálását (MKSz 1997: 201–205).

Tehát nagy valószínűséggel ez a kiadás volt az un. „negyedik váradi editio”, amely a későbbi rendezett kiadások alapjául is szolgált. Közülük az 1677. évi kolozsvári kiadás megőrizte Szenci Kertész Ábrahám előszavát is (Sztripszky I 2091/298). Az 1676-ban Pozsonyban megjelent kiadás pedig címszövegében így utalt vissza az általa mintának vett nyomtatványra: „a’ Váradi negyedik Editio-szerint... ki botsátott” (RMK I 1207). Ennek alapján Dézsi Lajos, majd őrá hivatkozva Sztripszky Hiador négy váradi kiadást tételezett fel. Véleményük szerint az első 1640 körül jelent meg Váradon (Dézsi: Bibliographia 14–15, 102 és Sztripszky I 1958a). Újabb Szabó Géza mutatott rá, hogy Szenci Kertész Ábrahámnak az első rendezett kiadáshoz írott, fentiekben említett előszavából (Sztripszky I 2091/298) A_{2a}) arra lehet következtetni, hogy a pozsonyi 1676. évi kiadás címszövege nem arra utal, hogy Váradon négy Balassi–Rimay kiadás jelent volna meg, hanem Szenci Kertész Ábrahám az általa ismert három korábbi, azaz az 1632. évi bártfai (1519), az 1640 körül kiadott lőcsei (1933) és saját 1652. évi

még rendezetlen (2451) kiadása után nevezi negyedik kiadásnak Balassi és Rimay énekeinek általa közzétett úgynevezett első rendezett kiadását. Szenci Kertész Ábrahám ugyanis a bécsi Ferenczffy-féle kiadást (1599) nem ismerte (Balassi Bálint és Rimay János Istenes énekei. A Kolozsvár 1701. évi kiadás hasonmásának kísérő tanulmánya. Bp. 1983, 26). Vadai István elfogadta Szabó Géza gondolatmenetét, s megerősítette azt a fentiekből következő véleményt, hogy nem négy, hanem csupán két váradi kiadás létezett, az 1652. évi rendezetlen (2451), és ez a csak töredékből ismert 1655 körüli rendezett (ItK 1991: 63–73). Ez utóbbit azonosnak kell tartani az 1676. évi pozsonyi kiadás címlapján említett *váradi negyedik editióval*. A „negyedik váradi kiadás” létét Szabó Károly mint datálatlan XVII. századi nyomtatványt feltételezte (RMK I 1609). Megjelenését Sztripszky Híador 1652–1660 közé tette (I 2025a/1609). Dézsi Lajos ugyanezt harmadik, rendezett kiadásnak tartotta, és kinyomtatását Szenci Kertész Ábrahám váradi működési idejére, 1640 és 1660 közé helyezte (Bibliographia 28). Ld. még Stoll 102.

Cf. rendezetlen kiadások: 1519!; 1933, 2451, →
rendezett kiadások: –, →

Budapest *Nat* ④

2620

MOLNÁR Gergely: *Elementa grammaticae Latinae pro recta institutione juventutis scholasticae ex prolixioribus grammaticorum praeceptis in breve compendium contracta a Gregorio Molnar. Nunc noviter emissa, variis in locis emendata et versibus de verborum praeteritis et supinis, syllabarum quantitate, utilissimis item regulis de accurata pronuntiatione auctae. Varadini MDCLV apud Abrahamum Szenci.*

A⁸–K⁸ = [80] fol. – 8° – Orn.

Latin nyelvtan. – Ez a kiadás bibliográfiailag korábban ismeretlen volt. Tartalma és besorolása teljes egészében megegyezik a csak töredékből ismert 1647. évi (2182) és a teljes példányban fennmaradt 1650. évi lőcsei kiadással (2323), csupán néhány kisebb, főleg helyesírási eltérés figyelhető meg. Ez az első olyan kiadás, amely címében is kiemeli a verses regulákat (vö. Bartók 52).

Cf. 623*; 887; 1988, 2182, 2323, –, →

Budapest *Nat* cop. – Csurgó ①

2621

[1] NEUBART Christoph theolog(us) és astronomus kalendarioma, melyet irt Urunk születése után 1656 esztendőre, mely bissextilis,

es Magyar országra s Erdélyre nagy figyelmetességgel alkalmaztatott. – [2] (Prognosticalas, az az a csillagoknak forgásiból vött jövendőles Christus Urunk születése után 1656 esztendőre... Magyar s Erdély országokra és azoknac szomszéd tartományira intéztetett Neubart Christoph által.) Varadon [1655] Szenci Abraham.

A⁸–C⁸ [D⁸ E⁸] = [40?] fol. – 16°

Sztripszky I 2012/219 ← MKsz 1880: 300 – MKsz 1912: 55

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon. – Csak töredékes példányokban maradt fenn, amelyek együttesen a teljes naptárrészt, a prognosztikon elejét, a vásárjegyzék első felét és a krónika három levelét tartalmazzák. A naptárrész beosztása megegyezik az 1644-re szóló váradi kalendáriuméval (2041). A hónapversek januári kezdősora: *Orvoslani most jó*. Az önálló címlappal kezdődő prognosztikon megmaradt fejezetei: *És elsőben a télről. – II. A tavaszról – III. A nyárról – [...] – Az eklipszisekről – [...] Az ezt követő, cím nélküli fejezetben latin vers magyar fordítása is olvasható, kezdete: Nincs oly üstökös csillagzás*. A kiadványból még megvan a vásárjegyzék egy része, ill. megvolt a sárospataki példányban még a krónikából két töredék levél.

A kötéstáblából előkerült töredékekről Ráth György (MKsz 1880: 300) és Harsányi István (MKsz 1912: 55) adott hírt.

Cf. 1862!

Budapest Acad ④* – Budapest Nat ③* ④* – Budapest Univ ④* – Cluj-Napoca Univ ○
Olim: Sárospatak Ref. coll.

2622

SELYEI BALOGH István: Temető kert, melyben egynéhány halotti alkalmatossággal-valo praedikatiok vadnak, mellyeket irt és praedikállott külön külön helyeken Selyei Balog Istvan, mostan Fejérváratt egyik udvari praedikátor... Varadon MDCLV Szenci K[ertész] Abraham.

A⁸–N⁸ = [12] + 195 + [1¹ pag. – 8° – Orn.

RMK I 905

Református gyászbeszédgyűjteménye. – A címlapon bibliai idézet, majd a szerző a *Dedicalasban az Atya mindenható Úr Istennek...* írott ajánlás magyarázatát adja, majd *Az olvasóhoz* intéz keltezés nélküli ajánlást önéletrajzi elemekkel. A kötet Selyei Balogh István 25, cím nélküli halotti prédikációját tartalmazza, amelyeket különböző temetéseken mondott el. Az egyes beszédek felépítése: a bibliai *Textus*, a *Tudomány*, a tanítás *oka*, *haszna*. A személyes vonatkozások már hiányoznak, így a gyűjtemény valójában halotti beszédmintákat ad. A 29. lapon olvasható epigramma incipitmutatóra utaló kezdőszavai: *Harcai, sok hadai*. Az utolsó prédikáció után a szerző *Utítárs* című könyvének (vö. RMK I 928) megjelenését ígéri, *ha az*

Úr kedvessé teszi e kis munkácskát az olvasók előtt. A kiadványt a Mutató táblája e könyvben lévő prédikációknak zárja.

Selyei Balogh István a debreceni református kollégiumban végezte tanulmányait, majd 1639-ben a franekeri egyetemen. Hazatérése után huszti lelkész, esperes, 1652-től II. Rákóczi György udvari papja; a lengyelországi hadjárat alatt tatár fogságba esett. A fejedelem halála után ismét Huszton lelkészkedett, ott is halt meg 1668-ban. Életrajzát Herepei János írta meg (Adattár II 187–193).

A gyászbeszédekben olvasható retorikai jellegű megjegyzésekről ld. Kecskeméti 122; Bán: Apácai 321; ItK 1989: 232, Lukácsy Sándor; Kortárs 1992 11: 89–90, Lukácsy Sándor.

A *Temetőker*nek ugyanebből az évből még egy másik, lényegében azonos szövegű váradi kiadása ismeretes (2623).

Cf. –, 2623

In 20 bibliothecis 39 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş – Wien *Nat* – etc.

2623

SELYEI BALOGH István: Temető kert, melyben egynehány halotti alkolmatossággal-valo praedikatiok vadnak, mellyeket irt és praedikállott külön külön helyeken Selyei Balog Istvan, mostan Fejérvárat eggyik udvari praedikátor... Varadon MDCLV Szenci K[ertész] Abraham.

A^s–O⁸ P² = [12] + 112 [recte 212] + [3] pag. – 8° – Orn., init.

RMK I 906

Református gyászbeszédek gyűjteménye. – Szövege megegyezik a *Temetőker*t másik, 1655-ös váradi kiadásával (2622), mindössze a mutató táblában van eltérés: itt a bibliai textusok egy részét hosszabban közlik. A kötet szedése végig eltér a másik kiadástól, kiállítása annál igényesebb: újonnan beszerezett betűtípusokkal, jobb papírra nyomtatták. A nyomdai felszerelés és a felhasznált papírok ismeretében egyik kiadvány 1655-ös megjelentetését sem lehet megkérdőjelezni. Feltehető, hogy a kezdetben alacsonyra megállapított példányszám miatt kellett – még ugyanabban az évben – újra kinyomtatni a könyvet.

Cf. 2622, –

In 20 bibliothecis 26 expl. – Budapest *Acad, Nat, Univ* – Cluj-Napoca *Acad, Univ* – Debrecen *Ref, Univ* – Sárospatak *Ref* – Szeged *Univ* – Târgu Mureş – etc.

2624

[4] [AZ SZ(ENT) DAVID profetának ékes rytmusu soltarival] – [2] [es a soltárokból szereztetett DITSERETEKKEK] – [1] [s egyéb ISTENES ENEKEKKEK és HYMNUSOKKAL tellyes könyv] – [3] [mellyeket most újjobban egynehány HALOTT ENEKEKKEK meg-bövitvén ki-bocsátot] (Váradon 1655 Szenci Abrahám)

$A^{12}-D^{12}, A^{12}-Q^{12}, A^{12}-I^{12} K^6 = [12] + 84 + 372 + [12] + 223 + [5] \text{ pag.} - 12^\circ - 1 \text{ ins., orn.}$

RMK I 898 – Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények 1963: 105 – Nagler 322

Protestáns egyházi és temetési énekeskönyv és a Zsoltárok könyvének verses fordítása. – Az énekeskönyv egyetlen ma ismert példányának címlapja hiányzik, ezért a fenti címleírás az 1651. évi váradi kiadás alapján készült (2406), mivel feltehető, hogy a többi váradi kiadáshoz hasonlóan a címlapszövegéből következő beosztás és a kiadvány tényleges szerkezete némileg eltértek egymástól. Az A2 lapon kezdődik a nyomdász Szenci Kertész Ábrahám Váradi Pál kassai tanácsoshoz címzett ajánlása 1654. április 4. keltezéssel (vö. 2254). Ettől eltekintve az énekeskönyv soronkénti újraszédése az 1651. évi kiadásnak (2406). Az énekeskönyvtől függetlenül maradt fenn a zsoltároskönyv ma ismert egyetlen példánya. Szenci Molnár Albert: *Szent Dávid királynak és profétának zsoltári, a franciai nóták szerint magyar versekre fordítottak Molnár Albert által. Váradon MDCLV Szenczi Abraham.* A címlapot a nyomdász *Non solus* feliratú jelvénye díszíti. A kötet ugyancsak soronkénti újraszédése az 1651. évi kiadás zsoltároskönyvet tartalmazó részének.

Az énekek kezdőszavainak felsorolását lásd az 1648. évi kiadásnál (2254), a zsoltárokét az 1645. évi amszterdaminál (2091(2)), a lapszámokat az incipitmutatóban.

Szabó Károly e kiadványból csupán az énekeskönyvnek ma a kolozsvári akadémiai könyvtárban őrzött példányát ismerte, s azt az előszó keltezése alapján 1654. évi nyomtatványnak tartotta. A zsoltároskönyvet először Dankanits Ádám (Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények 1963: 105), majd Doina Nagler írta le a szebeni Brukenthal Múzeumból (322).

Mivel az egymástól függetlenül fennmaradt mindkét munka az 1651. évi kiadás (2406) újraszédése, megalapozottan feltételezhető, hogy ezúttal is egyetlen kiadványként láttak napvilágot. A kinyomtatás évének a zsoltárok impresszumában szereplő 1655 tekinthető, mivel ez a rész készült el utoljára.

Az ajánlás keltezéséből a főcímlap impresszumára nem lehet határozottan következtetni, mivel ugyanez az ajánlás a korábbi kiadásokban is megtalálható 1642-es évszámmal is ugyancsak április 4-i keltezéssel (vö. 2254). Nem zárható ki, hogy az összefoglaló címlapon az 1654-es impresszum állt, és csak a zsoltárok nyomtatása húzódott át 1655-re. Elképzelhető továbbá az is, hogy mind 1654-ben mind 1655-ben megjelent a teljes énekeskönyv.

Cf. (1): 1628(3)*; 1643, 1981, 2163(1), 2254(1), 2406(1), 2532(1), 2564(1), –, →

(2): 1628(1)*!; 1981, 2163(2), 2254(2), 2406(2), 2532(2), 2564(2), –, →

(3): 832*; 886(2)*!; 1816(2), 1940(2), 2254(3), 2406(3), 2532(3), 2565, –, →

(4): 962(1)*!; 1947(1), 1981, 2045, 2091(2), 2163(3), 2254(4), 2305, 2363(1), 2406(4), 2424, 2564(3), –, →

Budapest *Acad* cop. (Cluj-Napoca) – Budapest *Nat* cop. (Sibiu) – Cluj *Acad* ③ (csak az énekeskönyv) – Sibiu *Mus* ④ (csak a zsoltár)

Norma vitae heptachordis. S. l. 1655. – Vide 2579

2625

(Sennyey István: De festivitatibus et vita beatae Mariae Virginis conciones 13 ... rmi D. Stephani Sennyei, Hung. S. l. 1652–1658. s. nom. typ.)

Egykorú adat alapján feltételezhető. – Katolikus prédikációk magyar nyelven.

E nyomtatvány címét a pannonhalmi főapátság 1658-ban összeírt könyvtárjegyzéke több helyen is megőrizte (Bp. 1902, 353. sz., 11. és 21, Récsey Viktor). E szerint 13 magyar nyelvű prédikációt tartalmazott Mária életéről és ünnepeiről.

A kiadvány létezését valószínűsíti, hogy Sennyey István (?–1687) életrajzírói feljegyezték, hogy 1652-től mint esztergomi kanonok több évig székesegyházi hitszónok volt (Kollányi Ferenc: Esztergomi kanonokok. Esztergom 1900, 267). Eszerint 1652 és a fent idézett kézírásos katalógus lezárásának dátuma, 1658 között jelenhettek meg beszédei. 1659-től veszprémi püspökként működött. 1669-ből ismeretes magyar nyelvű gyászbeszéde, amelyet Bécsben adtak ki (RMK I 1080). A pannonhalmi katalógus a beszédek megjelenési helyére vonatkozóan semmi eligazítást nem ad, így csupán az feltételezhető, hogy azokat vagy Bécsben, vagy Nagyszombatban nyomtatták ki.

De sacramento poenitentiae. Congr. Tyrn. Impress. Posonij. S. a. – Vide 2282

Üres számok (numeri vavautes)

1903, 2321, 2427, 2428, 2602, 2603, Appendix 172

Betűs számok

1708A, 1882A, 2018A, 2145A, 2187A, 2342A, 2343A, 2371A, 2406A, 2421A, 2436A, 2457A, 2457B, 2508A, 2565A, 2606A, 2606B, Appendix 200A

APPENDIX

Szabó Károly a Régi Magyar Könyvtár I–II. kötetében (1879–1885) és később különböző helyen mások is több téves adatot közöltek állítólag Magyarországon megjelent nyomtatványokról. Ha a tévedés a kötet keretébe tartozó nyomtatványokhoz fűződik, elosztatása ott olvasható, egyébként pedig a következő függelékben. A függelék tételeire a főrész megfelelő helyein utalás található.

Appendix 156

Wegelin, M. Josua: Hand- Land- und -Stand-Büchlein auff alle Zeit, Morgens vnd Abends... (Preszburg 1636).

Külföldi nyomtatvány.

Josua Wegelin augsburgi származású, pozsonyi, evangélikus lelkésznek német nyelvű imádságoskönyvét terjedelmes ajánlásának (*Dedication oder Vorrede*) datálása, *Datum Preszburg, am 25. Tag Junii 1636. Jahrs* nyomán Szinnyi József (XIV 1458–1459) pozsonyi nyomtatványként írta le, bár nyomdahelyet a mű nem közöl. A betűtípusok és nyomdai díszek vizsgálata azonban a pozsonyi nyomtatást kizárja (OSzKÉvk 1994–1998: 347–357, V. Ecsedy Judit). Ezt a kiadványt Ján Caplovič bibliográfiája már nem is említette.

Wegelint 1635. szeptember 17-én hívták meg Augsburgból Pozsonyba vezető lelkésznek, és ezt a tisztséget 1640. szeptember 14-én bekövetkezett haláláig viselte. Az említett ajánlásból azonban az is megtudható, hogy Pozsonyba jövetele előtt egy évvel adta ki Augsburgban első imádságoskönyvét *Betbüchlein* címen. Feltételezhető, hogy e mű is Németországban készült.

Appendix 157

Trajan, Adam: *Exilium. Trenchinii circa 1636.*

Külföldi nyomtatvány.

Adam Trajan cseh exuláns bibliográfiailag ismeretlen művéről Boris Bálint tudósított (Kniha 1982: 146–147). Eszerint az ő „*Exilium*” című, hely és év feltüntetése nélkül megjelent művét is őrizte a Cseh Nemzeti Múzeum könyvtára. Ma már a példány nem található meg e

gyűjteményben, így Bálint az ismert irodalomtörténész, Karel Hrdina kéziratos feljegyzéseiben fennmaradt leírását vette át. A 40 lap terjedelmű nyomtatvány 461 disztichont tartalmazott, ezek közül a szerző többet is Körmöcbányának, Selmezbányának (négy-négy disztichon) és Pápának ajánlott. Trajan gyermekeinek epitáfiumát is közölte a nyomtatvány: utolsóként Eliska lányáét, aki 1635. október 1-jén halt meg. Az egész kiadványt a szerző 1622-es évszámmal V. Frigyes választott cseh királynak ajánlotta. Bálint a leírás alapján az „Exilium”-ot 1636 körüli trencsényi kiadványnak feltételezte, hasonlóan Trajan más műveihez, amelyek 1640 körül valóban Magyarországon jelentek meg (1809, 1810, 1838, 1839.).

Az adatok pontosságát példány, ill. a kéziratos feljegyzés hiányában nincs mód ellenőrizni. A szerző egészen bizonyosan 1642-ben tartózkodott Magyarországon. A mű 1636 körüli magyarországi megjelentetésének azonban az ajánlás ellene mond, nagyon valószínűtlen ugyanis, hogy a Habsburgok ellenfeléhez, a Prágából elűzött V. Frigyes pfalzi választófejedelemhez és cseh királyhoz intézett ajánlással bármilyen mű megjelenhetett volna Magyarországon.

Appendix 158

Balassi Bálint és Rimay János istenes énekei. Bártfa 1635–1640 Klöss.

1660 körül megjelent nyomtatvány.

Balassi és Rimay *Istenes énekeinek* e nyomtatási év nélkül közreadott Marosvásárhelyt őrzött, elején-végén csonka példányát Szabó Károly évszám nélküli XVII. századi nyomtatványként írta le, és feltételezte, hogy a „XVII. század negyedik vagy ötödik tizedében” jelent meg (RMK I 1573–1574). Dézsi Lajos a megjelenési évet 1635 és 1640 közé tette (Bibliographia 7). Adatát átvette Sztripszky Hádor (I 1957a), majd Klaniczay Tibor (MTA I OK 1957: 325) és Ján Čaplovič (174). A nyomtatvány betűtípusainak és azok állapotának V. Ecsedy Judit által végzett vizsgálata alapján kiderült, hogy e kiadvány 1660 körül jelent meg Bártfán, Jakob Klöss műhelyében (MKsz 1997:201–205).

Appendix 159

Berger, Elias: Symbolum sacrum et avgvstvm decem reginarum Hungariae... Mariae imperatricis Romanae reginae Hungariae et Bohemiae... coronationi dicatum consecratumque avthore Elia Perger. ... Anno Domini MDCXXXVII.

Külföldi nyomtatvány.

Szabó Károly Elias Berger e nyomtatási hely nélkül megjelent munkáját pozsonyi kiadványnak tartotta, és ezért felvette a magyarországi nyomtatványok közé (RMK II 515). Később belekerült az RMK III-ba is, mint bécsi nyomtatvány (RMK III 1518). Ján Čaplovič a betűtípusok alapján kizárta a pozsonyi nyomtatványok közül (LXVIII). Holl Béla megállapította, hogy a kiadvány Ferenczffy Lőrinc bécsi nyomdájában készült (Holl: Ferenczffy 202, 28. sz.) Kluch János e könyv megjelenési évét tévesen MDCXXXVIII-nak tüntette fel közleményében (MKsz 1900: 89).

Appendix 160

Articuli dominorum... statuum et ordinum regni Hungariae... in generali eorum conventu ad festum sancti Matthaei evangelistae anno Domini millesimo sexcentesimo tricesimo septimo indicto, Posoniiue celebrato conclusi. Posonii 1638.

Külföldi nyomtatvány.

Szabó Károly ezt a nyomtatási hely nélkül megjelent kiadványt helyesen a bécsi nyomtatványok közé sorolta (RMK III 1536). Horváth Ignác azonban az országgyűlés helye után ítélve tévesen pozsonyi nyomtatványnak tekintette (MKsz 1896: 73 → Sztripszky II 2529/77). Tipográfiai kiállítása alapján azonban Fazakas József megállapította, hogy Ferenczffy Lőrinc bécsi műhelyében készült (OSzKÉvk 1965–1966: 164 – Čaplovič LXIX – Holl: Ferenczffy 203). Vö. **Appendix 54, Appendix 76, Appendix 190, Appendix 196, Appendix 215.**

Appendix 161

Wir Ferdinand der Dritte... dem einquartierten Kriegsvolck... Verpfleg und Unterhaltungs Ordinantz. Pressburg 1638.

Külföldi nyomtatvány.

Szabó Károly ezt az egyleveles nyílparancsot keltezése alapján „Geben in unserer königl. Stadt. Pressburg den zway und zwaintzigsten Januarii im Sechsszehen hundert acht und dreyssigsten” pozsonyi nyomtatványnak tartotta (RMK II 531, Čaplovič 321). V. Ecsedy Judit azonban a nyomdahelyet nem közlő kiadvány tipográfiai kiállítása alapján megállapította, hogy az nem a szerény készletű pozsonyi, hanem egy közelebbről nem azonosítható, jól felszerelt, külföldi műhely terméke (OSzKÉvk 1994–1998, 347–357, V. Ecsedy Judit).

Appendix 162

Pelargus, Wenceslaus: Perquam vetustissimae et in Orbe Czechico omnium primae... librorum baronum a Lipa prosapiae genealogia ex... Vencesilao Hagecio de Liboczan prognata et heroico carminis genere tenui filo et stilo a Wencesilao Pelargo Lydomerziceno Bohemo delineata. Trenchinij 1638.

Külföldi nyomtatvány.

Ján Čaplovič e nyomtatási hely feltüntetése nélkül kiadott munkát trencsényi kiadványnak tartotta (1709a). Állítását a betűtípusokon kívül arra alapozta, hogy a könyvhöz *Josephus Heliades, vicinus Trenchiniensis* írt üdvözlőverset. Pedig a szerző előszava *Vratislaviae Silesiorum die... 28. Septem. ... 1638* kelt. A kötetben használt betűtípusok azonban azt bizonyítják, hogy e nyomtatvány nem Trencsénben, nem is Magyarországon, hanem Boroszlóban, a Bauman-nyomdában készült (V. Ecsedy Judit megállapítása; vö. RMK III 7596).

Appendix 163

(Alsted, Johann Heinrich:) Rudimenta linguae Latinae in usum scholae Albensis. S. l. ante 1640.

1670 után megjelent nyomtatvány.

Alsted nyelvtanának e könyvtáblából kiáztatott, latin–magyar nyelvű töredékét Fraknói Vilmos 1640 előtt megjelent nyomtatványként írta le (MKsz 1878: 271, 26. sz.). A betűtípusok tanúsága szerint azonban 1670 után jelent meg Kolozsvárott, Vereasegyházi Szentyel Mihály betűível (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Appendix 164

Paraclisul precistei. Bălgad 1639.

Külföldi nyomtatvány.

A *Paracliseul precistei* című román nyelvű imádságoskönyv egyetlen csonka, címlap nélküli példánya, amelynek második része a *Gromovnic* óegyházi szláv nyelvű népszerű jóslásokat és tudnivalókat tartalmaz (BRV IV 17), Todoreszku Gyula gyűjteményével került az Országos Széchényi Könyvtárba. A nyomtatványt a román szakirodalom nagyobb része Dobre pap gyulafehérvári kiadványának tartotta (Drăganu, Nicolai: Anuarul Institutului Istorie Nationale 1921–22, 168–170; Meteș, Stefan: Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria. Sibiu 1936, 388 és Lupăș, Ioan: Istoria bisericească a românilor ardeleni. Nagyszeben – Sibiu 1918, 62–63 és e mű második kiadása Cluj 1995, 71). Stefan Pașca pedig a preszakai nyomtatás mellett foglalt állást (Celma vechi ceaslov românesc. București 1939, 20). E közlések nyomán vette föl Juhász István a *Paraclisul precistei* – bár a cím és lelőhely megnevezése nélkül – a gyulafehérvári cirillbetűs nyomtatványok sorába (A reformáció az erdélyi románok között. Kolozsvár 1941, 206), majd követte őt ebben Herepei János is (Adattár I 525).

A gyulafehérvári kiadásra vonatkozó nézetét később Drăganu is helyesbítette és e kiadványt 1639. évi góvori nyomtatványként határozta meg (Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie. București 1938, 43). Ezt az álláspontot fogadta el Dan Simonescu is (BRV IV 17). Ezt igazolták V. Ecsedy Judit kutatásai, amely szerint a fennmaradt csonka példány tipográfiai jellemzői valóban semmi azonosságot nem mutatnak sem Dobre, sem a későbbi gyulafehérvári nyomda cirillbetűs nyomtatványaival (MKsz 1993: 149). A *Paraclisul* és *Gromovnic* nyomtatási helyével kapcsolatos állásfoglalásokat Eva Márza összegezte. Megállapításai szerint a második rész óegyházi szláv nyelvű szövege is inkább a havasalföldi góvori nyomtatást valószínűsíti, minthogy ez a nyelvhasználat Rákóczi György fejedelem kulturális és vallási programjával kevésbé lett volna összeegyeztethető (Tipografia de la Alba Iulia 1577–1702. Sibiu 1998, 26–27).

Appendix 165

Rákóczi Györgynek a maga fiához való oktató intése. Ford. Kis Imre. Gyulafehérvár 1640.

Kellő bizonyíték nélkül feltételezett nyomtatvány.

Szabó Károly (RMK I 702) nem látott példányt e műből, csupán Sándor István (Könyvesház 30) adata alapján említette azt. Leírása megjegyzésében e „könyvecske” eredeti latin kiadásának I. Rákóczi György fejedelem 1638-ban Gyulafehérvárott idősebb fiához, Györgyhöz intézett fejedelmi parainaeisét tartotta (1722). Nyilvánvaló elírásból azonban e nyomtatvány keltezéséként annak a két évvel később, 1640-ben napvilágot látott *Instruction*-nak a dátumát adta meg, amelyet I. Rákóczi György fejedelem kisebbik fiának, Zsigmondnak írt (1827).

A XVII. században csupán Kiss Imre (1631–1683) jezsuita áldozópap írói tevékenysége ismeretes. Ő a fiatal I. Rákóczi Ferenc nevelője és a Rákóczi család gyóntatója volt. Művei az 1660-as – 70-es években jelentek meg Kassán, Lőcsén és Nagyszombatban (vö. RMK I 1057, RMK I 1217, RMK I 1251, RMK I 1269). Kizárható, hogy 1640-ben mindössze kilencévesen a református Gyulafehérvárott jelent volna meg az ő fenti fordítása.

Appendix 166

Silvestru Transilvanul: Psaltirea. Bălgad 1640.

Tévesen feltételezett nyomtatvány.

Szinnyei József említi ezt a művet a fenti formában (XII 1018), forrására közvetlenül azonban nem utal. E kiadást más bibliográfiák nem ismerik. Ezért Szinnyei adata ebben a formájában további bizonyítékok nélkül nem fogadható el. Feltételezhető, hogy az 1637. vagy 1638. évi góvoraí zsolttárkiadások (vö. BRV I 36 és BRV I 37) egyikéről lehet szó.

Appendix 167

Szenci Molnár Albert: *Lexicon Latino-Graeco-Hungaricum*. Hanau 1640.

Tévesen feltételezett kiadás.

Gerhard Engelmann említi Johannes Honter als Geograph című művében (Köln – Wien 1982, 84, 90) Szenci Molnár *Lexiconjának* ezt a kiadását, amelyben szerinte az 1611. évi hanaui kiadáshoz hasonlóan (1012) Joannes Honter *Cosmographiájának* IV. része is megjelent. Adata azonban téves, mivel 1640-ből nem ismeretes Molnár *Lexiconjának* újabb, hanaui kiadása. Honternek Engelmann által idézett műve sem a Heidelbergben 1621-ben (1239), sem az annak alapján 1645-ben készült és Frankfurtban megjelentetett *Lexiconban* (2099) nincsen benne. Engelmann adatának alapja rossz olvasat vagy elírás lehet. Az egyetlen ismert hanaui kiadás évszámát MDCXI helyett olvashatta tévesen MDCXL-nek.

Appendix 168

Hunyadi Ferenc: *Historia az reghi es hires neves Troia varossanak, tiz esztendeig valo meg szállasarol es rettenetes veszedelmeröl*. Lőcse 1640 körül, Brewer.

1630 körüli nyomtatvány.

Az Egyetemi Könyvtár kötéstáblából kiáztatott töredékét (jelzete: RMK I 43a), mely az ismert kiadásokkal nem azonos, Ján Čaplovič 1640 körüli lőcsei nyomtatványának tartotta (859a). A Régi Magyarországi Nyomtatványok második kötetéből ezért kimaradt. A nyomtatvány azonban a betűtípusok tanúsága szerint nem Lőcsén, hanem Bártfán jelent meg 1630 táján (MKsz 1999: 220–221, Pavercsik Ilona).

Appendix 169

[Wegelin, Josua:] *Domvs Domini renovata, ssae Trinitati dedicata et evangelicorum more inaugurata Posonii Hvngarorum! Das Preßburgische Gottes-Hauss der Evangelischen Teutschen Kirchen vnd Gemein daselbst... vnd... der Evangelischen Weise nach bezogen vor dem Heiligen Weihnacht Fest, als man zehlete nach den ersten Weihnacht Tagen Tausent Sechshundert acht vnd dreyssig Jahr.* [Leutschau] 1640.

Külföldi nyomtatvány.

Szabó Károly (RMK II 558) és Ján Čaplovič (858) ezt a nyomtatási hely feltüntetése nélkül megjelent kiadványt a lőcsei nyomtatványok közé sorolta, és Johann Samuel Kleint követve (Nachrichten II 522) az akkori pozsonyi evangélikus lelkész, Josua Wegelin munkájának tartotta. A betűtípusok tanúsága szerint azonban ez a könyv nem Lőcsén készült (Pavercsik Ilona közlése), sőt V. Ecsedy Judit az igényes és színvonalas nyomdai anyag alapján megállapította, hogy nem is Magyarországon, hanem külföldön jelent meg ugyanabban a nyomdában, mint **Appendix 170** és **Appendix 175** (Vö. RMK III 7603) (OSzKÉvk 1994–1998: 347–357, V. Ecsedy Judit).

Appendix 170

Wegelin, Josua: *Sermo dedicationis. An vnd Einzugs-Predigt in dem erneuerten Hause Gottes der Evangelischen Kirchen zu Preßburg. Gehalten von m. Josua Wegelin, derselben Kirchen damals Pfarrern, wie auch deren und der benachbarten Kirchen Seniorn.* [Leutschau] MDCXL.

Külföldi nyomtatvány.

Szabó Károly (RMK II 557) és Ján Čaplovič (859) ezt a nyomtatási hely nélkül megjelent kiadványt a lőcsei nyomtatványok közé sorolta. A betűtípusok tanúsága szerint azonban ez a könyv nem Lőcsén készült (Pavercsik Ilona közlése). V. Ecsedy Judit megállapította, hogy nem is Magyarországon, hanem külföldön jelent meg ugyanabban a nyomdában, mint **Appendix 169** és **Appendix 175** (vö. RMK III 7604) (OSzKÉvk 1994–1998: 347–357, V. Ecsedy Judit).

Appendix 171

Speculum passionis domini. Posonii 1640.

Kellő bizonyíték nélkül feltételezett kiadás.

E kiadvány megjelenését Ján Caplovic feltételezte (337) Katona Istvánra hivatkozva, aki így ír: „Sigrai Franciscus, Christo patienti devotissimus, idiomate patrio scripsit ac in lucem emisit Speculum passionis domini Posonii 1640.” (*Historia critica regum Hungariae, stirpis Austriacae*. XXXII. Budae 1794, 914). Sigray Ferenc 1675-ben valóban közzétett Pozsonyban egy *Speculum passionis Domini nostri Jesu Christi* című munkát (RMK II 1375). Mivel ennek címlapján a *per nobilem Franciscum Sigray... reimpressum* megjegyzés olvasható, Caplovic úgy vélte, hogy 1640-ben ennek első kiadása látott napvilágot. Megjegyezte azonban, hogy e műnek Katona híradásával szemben Sigray nem szerzője, csupán kiadója volt, s hogy az nem „idiomate patrio” íródott, hanem latin nyelvű. Az 1675-ös kiadás előszavában azonban Sigray világosan megírja, hogy egy, két évszázaddal korábban Nürnbergben írt művet ad ki: „duobus enim quasi ab hinc... saeculis pii clientes Mariani, et passionis Christi zelosi cultores, viri insignes et docti, hocce Dominicae Passionis Speculum in unum Norinbergam ex diversis authoribus comportavere...” Ennek alapján a *reimpressum* szóból nem lehet 1640. évi pozsonyi kiadásra következtetni.

Appendix 172

Vacat!

Appendix 173

Kecskeméti Miklós: Angyalok éneke, az az az igaz meg nem szeplősített vallásnak öröme a keresztyén ember szívében, mellyet irtt a Szent Írásnak mondásaiból nagy szorgalommal Kecskeméti Miklós N. V. T. Nyomtat. Nagy Váradon buzgó lelkek költségén. 1640.

Koholt kiadás.

Szabó Károly e művet Kemény József *Lexicon eruditorum Hungariae* című, egykor az Erdélyi Múzeumban őrzött kézírata alapján vette fel bibliográfiájába (RMK I 707). Kemény állítólag a nagyenyedi Református Kollégium Könyvtárának példányát írta le, amely 1849-ben elpusztult. Herepei János is kételkedés nélkül elfogadta Kemény József adatát (Adattár II 41–43), pedig annak hitelessége – számos más történelmi és irodalomtörténeti hamisításához hasonlóan (MKsz 1993: 192–197, Mályusz Elemér, 197–205, Borsa Gedeon) több ponton is vitatható. Szokatlan például a címben a *Nagy Várad* megjelölés. A korban ugyanis majdnem kizárólag a Várad alakot használták. Szenci Kertész Ábrahám is mindig Váradot jelölte meg könyvei nyomtatási helyeként. Erősen kétséges az is, hogy a puritán szellemű Kecskeméti Miklós *Angyalok énekének* nevezte volna művét, sőt a címben szereplő „nagy szorgalommal” kifejezés is a XIX. század stílusára vall.

Appendix 174

(Alsted, Johann Heinrich:) Rudimenta linguae Latinae in usum scholae Albensis. S. l. ante 1640.

1669 után megjelent nyomtatvány.

Alsted nyelvtanának e kötéstáblából kiáztatott, latin–magyar nyelvű töredékét Fraknói Vilmos 1640 előtt megjelent nyomtatványként írta le (MKsz 1878: 271, 25. sz.). A betűtípusok tanúsága szerint azonban 1669 után jelent meg Kolozsvárott Veresegyházi Szentyel Mihály vagy Némethi Mihály betűivel (V. Ecsedy Judit megállapítása).

Appendix 175

Eslinger, Jacobus: Vita et mors viri... dn. m. Josuae Wegelini, ecclesiae Posoniensis inferioris Hungariae pastoris, ... senioris et scholarchae... brevi oratione descripta et publice in gymnasio Posoniensi recitata a Jacobo Eslingero... MDCXXXX. Nunc vero typis exscribatur anno MDCXXXI.

Külföldi nyomtatvány.

Szabó Károly (RMK II 577) ezt a hely nélkül megjelent nyomtatványt a lőcsei kiadványok közé sorolta. Jan Čaplovič azonban a betűtípusok alapján megállapította, hogy külföldön készült (CXXIV). Véleményét V. Ecsedy Judit megerősítette. Szerinte ugyanannak a nyomdának terméke, mint Josua Wegelin: *Sermo dedicationis* (Appendix 170) és *Domus Domini renovata* című műve (Appendix 169) (vö. RMK III 7608 – OSzKÉvk 1994–1998: 347–357, V. Ecsedy Judit).

Appendix 176

Scalinioli, Andreas: Missionarius apostolicus. Leutschoviae 1641.

Külföldi nyomtatvány.

E kiadvány adatát Szinnyei József (XII 297, vö. Čaplovič 870) A magyarországi minorita rend névtárából vette át (Arad 1883, 148). Szerzője azonos azzal az Andrea Scalinioli de Castella olasz minorita szerzetessel (1594 körül–1663), aki 1641 és 1644 között tartózkodott Magyarországon a Hitterjesztés Szent Kongregációja elnevezésű misszió praefectusaként, s egyben a magyarországi minorita provincia tartományfőnöke is volt. Ekkor írta *Missionarius apostolicus* című kézikönyvét, azonban azt nem Magyarországon, hanem Bolognában jelentette meg 1644-ben (*Relationes missionariorum de Hungaria et Transylvania* (1627–1707). Edidit István György Tóth. Roma–Bp. 1994, 67).

Appendix 177

Hajnal Mátyás: Jésus szent szíve képekkel, énekekkel s imádságokkal. Bécs 1644.

Tévesen feltételezett kiadás.

E nyomtatvány leírásában Szabó Károly (RMK I 756) minden megjegyzés nélkül követte Sándor Istvánt (Könyvesház 32), példányt azonban nem látott, és ilyen azóta sem került elő. A körülmények ismeretében biztosan állítható, hogy ilyen kiadás nem is létezett. Hajnal Mátyás elmélkedő könyvecskéje először Bécsben 1629-ben Rickhes nyomdájában (1422), má-

sodszor 1642-ben Pozsonyban a jezsuiták nyomdájában (1952) jelent meg. Nehezen képzelhető el, hogy a magyar jezsuiták egy rendtársuk két évvel korábban megjelent művét idegen nyomdában és nem saját pozsonyi műhelyükben adták volna ki. Holl Béla feltételezte, hogy Sándor István a második kiadásnak a budapesti Egyetemi Könyvtárban már a múlt század elején megvolt címlap nélküli példányát láthatta. Bibliográfiájában ugyanis nem említette sem az 1629-i, sem pedig az 1642-i kiadást. A címlap nélküli példány megjelenési évszámát Hajnal halála évére, 1644-re tette (vö. RMKT XVII/7 482, Holl Béla).

Appendix 178

Kalendárium. Krakkó 1645.

Külföldi, nem magyar nyelvű nyomtatvány.

Szilágyi Sándor közölte a „Magyar Királyi Országos Levéltár” iratai közül I. Rákóczi György fejedelem Szalai Pál, makovikai provizornak címzett, 1645. január 7-i, önödi keltezésű utalványát (MKsz 1884: 56, vö. Appendix 204). Eszerint „Az Krakkai astronomus és medicinae Doctor Damianus Pajeczky dedicálván nevünkre ez új esztendőre való kalendariomot, mi is in renumerationem rendeltünk száz tallért hüséged által adadni néki...” Az utalvány Szilágyi szerint kétségtelenné teszi, hogy Pajeczki 1645-re naptárt adott ki, és azt Rákóczinak ajánlotta (vö. Monok István: A Rákóczi család könyvtárai 1588–1660. Szeged 1996, 53). Estreicherre hivatkozott, aki ebből az évből nem, de 1651-ből ismerte a szerző Krakkóban kiadott naptárát „Kalendarz z praktyką na rok Panski 1651.” címmel (Estreicher 24: 21). Szilágyi szerint ugyanez a mű Magyarország, Cseh- és Morvaország számára is kiadatott a következő külön címmel: „Szczególnie dla tych, prowincyi jak Węgierska ziemia, cseska, morawski (Különösen Magyar-, Cseh- és Morvaország számára). Pajeckinek 1645-re szóló kalendáriuma is hasonló címmel jelenhetett meg. Szilágyi feltételezését Sztripszky Híador is átvette (I 1973/180) azzal a kiegészítéssel, hogy a kiadványt magyar nyelvűnek tartotta.

Estreicher pontosabb bibliográfiai leírásából azonban egyértelmű, hogy az 1651-es krakkói lengyel nyelvű kalendárium címe tartalmazta a „Węgierska ziemia” megjelölést, tehát nem valószínű, hogy ugyanott Magyarország részére önálló naptárkiadás készült. Pajeczki 1645. évre szóló kalendáriumának krakkói kinyomtatása azonban példány hiányában is feltételezhető, mivel a szerzőtől az 1644. évre szóló lengyel nyelvű naptár prognosztikon részének töredéke is fennmaradt, krakkói 1643-as ajánlással (Estreicher 24: 21). Ennek alapján Pajeczki 1645. évre szóló kalendáriuma is lengyel és nem magyar nyelvű lehetett. A krakkói asztronómus művének magyarországi kiadásáról aligha lehetett szó, hiszen Bártfán, Lőcsén, Trenčsénben ekkor David Frölich naptárai jelentek meg. A Rákóczinak szóló dedikáció politikai körülményeire Szilágyi Sándor hívta fel a figyelmet (i.h.).

Appendix 179

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis Albae Iuliae ad diem decimum primum mensis Martii anni Domini millesimi sexcentesimi quadragiesimi sexti indictis, celebratis conclusi. Kolozsvár 1646 Abrugi.

Kellő bizonyíték nélkül feltételezett kiadás.

Herepei János a kolozsvári sáfárpolgárok számadáskönyvéből közli, hogy 1646. december 8-án „Abrugi Györgynek fizettenek Articulusok kinyomtatásáért fl.5. den.” (!) Herepei feltételezése szerint ez az adat eddig ismeretlen végzéseknek ismeretlen kiadására vonatkozhat (ErdMuz 1939: 276–277). Harsányi András ezzel szemben úgy vélte, hogy Abrugi az 1646 márciusi gyulafehérvári országgyűlés artikulusait (2138) Kolozsvárott is kinyomtatta (MKsz 1940: 68). Herepei és Harsányi nyomán az erdélyi országgyűlési törvénycikkek nyomdai meghatározása során Fazakas József mint „csupán feltételezett kiadást” említette az 1646. évi artikulusok kolozsvári megjelentetését (MKsz 1968: 207). Mivel azonban a törvénycikkek kinyomtatása a gyulafehérvári fejedelmi nyomda feladata volt, s nincs rá más adat, hogy I. Rákóczi György fejedelemsége idején másutt is nyomtattak volna erdélyi országgyűlési törvénycikkeket, így valószínűtlen, hogy 1646 végén Kolozsvárott Abrugi György vállalkozott volna a már korábban Gyulafehérvárott kiadott artikulusok utánnyomására. Inkább arra lehet következtetni, bár ez sem bizonyítható, hogy Abrugi az 1646. évi városi végzések kinyomtatásáért kapta az említett összeget (vö. 2144).

Appendix 180

Frölich, David: *Loci communes poetici. Leutschoviae 1646.*

Külföldi nyomtatvány.

A nyomtatványnak a lőcsei evangélikus könyvtárban őrzött, címlap nélküli példányát a szakirodalom (MKsz 1963: 345, Borsa Gedeon – Čaplovič 917) ismeretlen lőcsei nyomtatványnak tartotta. Szerzője ugyanis könyve ajánlását a következőképpen fejezte be: *in patria Caismarcini, sub montibus Carpathicis Pannoniae, in Comitatu Scepusiensi siti, KL. Febr. Anno... 1646. D. Fr.*

E munka valójában David Frölich *Gnomologia metrica* (Boroszló 1646) című művének címlap nélküli példánya (RMK III 1664).

Appendix 181

Apologia illustrissimi principis Transylvaniae pro iusta belli suscepti causa anno 1646. (Pozsony) 1646.

Külföldi nyomtatvány.

Szabó Károly e nyomtatványt „a címlapon álló fametszet, valamint a betűk jellege” alapján pozsonyi kiadvánként írta le (RMK II 668). Az általa a kolozsvári unitárius kollégium könyvtárában még látott kiadvány ma ott nem található. Az *Apologia* címéből és Szabó által közölt keltezéséből: „die 29. Men. Martii An. 1644” világos, hogy szövege I. Rákóczi György jól ismert *Manifestumát* tartalmazta (2051). Teljességgel kizárt azonban, hogy e kiáltványt 1646-ban a Ferdinánd uralma alá tartozó Pozsonyban kinyomtatták volna, ezért már Ján Čaplovič is kizárta a pozsonyi nyomda termékei közül (LXXI). Feltételezhető, hogy Szabó egy ma már azonosíthatatlan külföldi kiadást vélt pozsonyinak, sőt valószínű, hogy az MDCXLIV-es évszámot is tévesen olvasta MDCXLVI-nak, hiszen a Rákóczi György 1644. évi hadjáratának okait kifejtő 1644. február 17-i keltezésű nagykállai kiáltványnak, amely az *Apologia* egy része volt (vö.

2051), 1644-ből számos külföldi, főként német nyelvű kiadása ismeretes (pl. RMK III 1641, RMK III 1642, RMK III 1643 etc.). Később azonban sem 1645-ben, sem 1646-ban nem jelentek már meg röpiratok a hadjárattal összefüggésben.

Appendix 182

Wiedemann, Elias: Comitium gloriae centum qva sanguine qva virtute illustrium herovm iconibus instrvctvm et... Ioanni Christophoro com. a Pvcchaim... dicatum. (Posonii) 1646.

Külföldi nyomtatvány.

A mű száz magyar és osztrák közéleti személyiség Elias Widemann által készített rézmetszetű arcképét tartalmazza. Szabó Károly (RMK II 669) a rézmetszetű címlappal és nyomdahely nélkül megjelent kiadványt pozsonyi nyomtatványként írta le. Feltételezését az ajánlás *Possonij 25. Novemb. 1646.* datálására alapította. Apponyi Sándor (Hungarica II 841. sz.) megállapította, hogy a kiadvány Matthäus Cosmerovius bécsi műhelyében készült. Állítását a nyomdadíszek vizsgálata alapján V. Ecsedy Judit is megerősítette (OSzKÉvk 1994–1998: 347–357).

Appendix 183

Kläger, Justus (pseud.): Beschreibung der geistlosen Geistlichen. Hermannstadt 1646.

Külföldi nyomtatvány.

E kiadványról Joseph Trausch adott hírt a fenti formában (II 269). Adatait Szinnyi József változtatás nélkül átvette (VI 481). Végső forrásukban (Catalogus bibliothecae Jo. Baptistae Röschelii... Pars prior. Wittenberg 1713, 314) a röpirat nyomtatási helye rövidítve „Hermanst.” formában van feltüntetve. Az **Appendix 186** szám alatt részletezett megfontolások alapján azonban megállapítható, hogy e rövidítés helyes feloldása nem Hermannstadt, azaz Szeben, hanem Hermannstein, tehát ez a ma példányból ismeretlen kiadvány nem hazai nyomtatvány.

Appendix 184

Kläger, Justus (pseud.): Beschreibung des ietzigen unlautern Luthertums oder Babel und Sodoma. Hermannstadt 1646.

Külföldi nyomtatvány.

E kiadványról Joseph Trausch adott hírt a fenti formában (II 269). Adatait Szinnyi József változtatás nélkül átvette (VI 481). Végső forrásukban (Catalogus bibliothecae Jo. Baptistae Röschelii... Pars prior. Wittenberg 1713, 314) a röpirat nyomtatási helye rövidítve „Hermanst.” formában van feltüntetve. Az **Appendix 186** szám alatt részletezett megfontolások alapján azonban megállapítható, hogy e rövidítés helyes feloldása nem Hermannstadt, azaz Szeben, hanem Hermannstein, tehát ez a ma példányból ismeretlen kiadvány nem hazai nyomtatvány.

Appendix 185

Klager, Justus (pseud.): Nabals haus, oder haushaltung der Nabals-Brüder. Hermannstadt 1646.

Külföldi nyomtatvány.

E kiadványról Joseph Trausch adott hírt a fenti formában (II 269). Adatait Szinnyei József változtatás nélkül átvette (VI 481). Végső forrásukban (Catalogus bibliothecae Jo. Baptistae Röschelii... Pars prior. Wittenberg 1713, 314) a röpirat nyomtatási helye rövidítve „Hermanst.” formában van feltüntetve. Az **Appendix 186** szám alatt részletezett megfontolások alapján azonban megállapítható, hogy e rövidítés helyes feloldása nem Hermannstadt, azaz Szeben, hanem Hermannstein, tehát ez a ma példányból ismeretlen kiadvány nem hazai nyomtatvány.

Appendix 186

Klager, Justus (pseud.): Satans synagoga, oder Beschreibung Lutherischer hoher und niederer Schulen. Hermannstadt 1646.

Külföldi nyomtatvány.

Erről és négy másik hasonló témájú kiadványról (**Appendix 183, Appendix 184, Appendix 185, Appendix 187**) Joseph Trausch adott hírt a fenti formában (II 269). Adatait Szinnyei József változtatás nélkül átvette (VI 481). Trausch és Szinnyei végső forrása a wittenbergi egyetem soproni származású könyvtárosának és fizikaprofesszorának, Johann Röschelnek a könyvtáráról készült árverési katalógus, ahol a következők olvashatók: „Justi Klägers [1] Röm Adler. hermanst. 1647. [2] Ei. Beschreib. der Geistlosen Geistlichen 1646. [3] Ei. Beschreib. des ietzigen unlautern Luthertums: oder Babel und Sodom. hermanst. eod. [4] Ei. Ungeistl. Disputir-Geschwätz ib. e. [5] Ei. Satans Synagoga: oder Beschreib Luther hoher und nidr. Schulen ib. e. [6] Ei. Nabals haus oder haushaltung der Nabals-Brüder ib. e.” (Catalogus bibliothecae Jo. Baptistae Röschelii... Pars prior... cujus auctio d. XXIX Mai et seqq. a. MDCCXIII. fiet. Vitebergae (1713), 314. pag. 3450. számú tétel.) A felsorolt munkák közül az első sem Trauschnál, sem Szinnyeinél nem szerepel.

A szóban forgó vitairatokat Justus Klager álnév alatt valójában Johann Jakob Fabricius (1618–1673) írta, aki rostocki tanulmányai után 1645-től Schwelmben, később Kampenben, Sultzbachban, New Yorkban és végül Amszterdamban működött. Említett művei igen ritkák, közülük csupán a *Warhafte Beschreibung der geistlosen Geistlichkeit* címűre akadunk rá Daniel Hartnack gyűjteményében: *Collectanea curiosa theologica et historica, oder eine nützliche Sammlung satyrischer Straff-Schriften...* Leipzig und Frankfurt 1735, 6–30 (példánya az Országos Széchényi Könyvtárban). Ebben a röpiratban nyoma sincs szebeni, erdélyi vagy magyarországi utalásoknak.

A Röschel katalógusban említett Kläger-féle röpiratok eredeti kiadásai közül a fenti címleírásban szereplőnek a berlini Staatsbibliothek katalógusában megtalálható pontos címmásolata. Klaeger, Justus: *Den Knaben schanden und Jugend verderben Satans-Synagoga, oder Lutherische (also so genannte hohe und niedrigen Schulen): Beschrieben durch Justum Kla-*

gern, vom Creuzberg in Curland. Hermannstein 1646. 48 Seiten. A könyv ma nem található, háborús veszteség.

E leírás és a fentiek alapján megállapítható, hogy Klager vitairatainak impresszumában a nyomdahely megjelölés valójában Hermannstein volt. Ilyen nevű falu Hessenben Wiesbaden környékén ugyan található, azonban akárcsak a szerző neve, úgy nyilván a nyomdahely is koholt, hiszen a mai ismeretek szerint az említett faluban akkor nem működött nyomda. A magyar szakirodalom a Röschel katalógusban olvasható „Hermanst.” rövidítést tévesen azonosította Hermannstadt-tal, azaz Szebennel. Klager általunk ismert röpirata és életútja egyaránt kizárja ezt a lehetőséget.

Appendix 187

Klager, Justus (pseud.): Ungeistliches Disputirgeschwatz. Hermannstadt 1646.

Külföldi nyomtatvány.

E kiadványról Joseph (pseud.): Trausch adott hírt a fenti formában (II 269) Adatait Szinnyi József változtatás nélkül átvette (VI 481). Végző forrásukban (Catalogus bibliothecae Jo. Baptistae Röscheli... Pars prior. Wittenberg 1713, 314) a röpirat nyomtatási helye rövidítve „Hermanst.” formában van feltüntetve. Az **Appendix 186** szám alatt részletezett megfontolások alapján azonban megállapítható, hogy e rövidítés helyes feloldása nem Hermannstadt, azaz Szeben, hanem Hermannstein, tehát ez a ma példányból ismeretlen kiadvány nem hazai nyomtatvány.

Appendix 188

Lippay Ferenc: Telegdi János kalocsai érsek fölött tartott gyászbeszéd, melyet a pozsonyi rendek előtt mondott a Sz. Ferencziek templomában. Bécs 1647.

Nem magyar nyelvű külföldi nyomtatvány.

E művet Sztripszky Hiador (I 1987/194) Rosty Kálmán nyomán (MKsz 1881: 236) vette fel a magyar nyelvű nyomtatványok kiegészítései közé, s Kecskeméti Gábor is megemlíti a magyar nyelvű halotti beszédek bibliográfiai felsorolásában (Kecskeméti 284). Rosty többek között Michael Paintner jezsuita kéziratok rendtörténetére hivatkozott forrásként. Az ő feljegyzései alapján dolgozó Johann Stoeger azonban határozottan latin nyelvűnek jelzi Lippay e beszédét (Collectio scriptorum Societatis Jesu. Viennae-Ratisbonae 1856, 209). A Telegdi János fölött elhangzott latin nyelvű gyászbeszédet Szabó Károly példány alapján ismertette is (RMK III 1677). Címleírása pontosan megegyezik Stoegerével, ezért bizonyos, hogy Stoeger és Paintner is ezt a latin nyelvű kiadványt tartották kezükben. Rosty és nyomában Sztripszky csupán tévedésből sorolták Lippay beszédét a magyar nyelvű nyomtatványok közé.

Appendix 189

Halotti beszéd Bocskai Ferenc felett. Debrecen 1647.

1674. évi nyomtatvány.

Szabó Károly (RMK I 789) Sándor István nyomán adott hírt e gyászbeszédről (Könyvesház 33). Bocskai Ferenc 1673-ban hunyt el. A fölötté elhangzott gyászbeszéd 1674-ben jelent meg nyomtatásban (RMK I 1158). Nyilvánvaló, hogy Sándor István téves adata egyszerűen az évszám utolsó két számjegyének felcseréléséből származik.

Appendix 190

Articuli dominorum ...statuum et ordinum regni Hungariae ... in generali eorum conventu, primum quidem ad festum sanctorum Philippi et Jacobi apostolorum indicto, ac tandem ad festum sancti Bartholomaei apostoli prorogato, anno Domini millesimo sexcentesimo quadragesimo sexto (!) Posoniiq[ue] celebrato, conclusi. Posonii 1647.

Külföldi nyomtatvány.

Szabó Károly ezt a nyomtatási hely nélkül megjelent kiadványt helyesen a bécsi nyomtatványok közé sorolta (RMK III 1675). Horváth Ignác azonban az országgyűlés helye után ítélve tévesen pozsonyi nyomtatványnak tekintette (MKsz 1896: 74 → Sztripszky II/ 2547/95). Tipográfiai kiállítása alapján azonban Fazakas József megállapította, hogy Bécsben Matthäus Cosmerovius műhelyében készült (OszK Évk. 1965–1966, 164 – Čaplovič LXXV). Vö. **Appendix 160!**

Appendix 191

Gracza Joannes: Quaestio theologica. Quis ut Deus? Quam... in gymnasio Novisolen. Praeside m. Johanne Gracza Briz. Pan. p. t. rectore ibid. publice discutiendam proponet Paulus Bellobradenus gymnas. alumnus anno MDCXLVII. die 22 mensis Octob. Trenchinii 1647.

Kézírtos mű.

E disputáció egyik kéziratát a budapesti Egyetemi Könyvtár őrzi, jelzete „A 37”, a másik kézirat az eperjesi evangélikus könyvtárban található, jelzete „Szirmay J. V 9/II. priv. 7.” Ján Čaplovič és Jozef Telgársky feltételezte (1780 és Trenčín remeslá, tlačiarne, architektúra. Spracoval Pavel Moško. Bratislava 1985, 208), hogy Gracza más disputációihoz hasonlóan (vö. **2190, 2191, 2290**) ezt is kinyomtatták Trencsénben. A budapesti kéziratban azonban semmi sem utal arra, hogy – mint Čaplovič állítja, – nyomtatvány másolata lenne, és arra sem, hogy nyomdai kéziratként használták volna. E munkával közös tékában őrzik egy másik disputáció azonos kéztől származó kézíratos töredékét, amely *Controversia IV. De Paradiso* címmel kezdődik. A töredék végén a következő olvasható: „publice propositi Novisoli die 4 et 5 Novem. anno 1647. per Stephanum Zorko... respondentem et oconomum ordinarium praeside vero m. Johanne Gracza p. t. ejusdem gymn. rector.” Zorko disputációjának sem ismeretes nyomtatott kiadása. További bizonyíték nélkül tehát nem lehet feltételezni, hogy Gracza valamennyi Besztercebányán tartott disputációját kinyomtatták.

Appendix 192

Az keresztyeni tudománnak rövid sommában kötöt fundamentuma. Várad 1648–1649.

Tévesen azonosított kiadás.

Erről a ma nem található unitárius katekizmusról a nagyenyedi könyvtárból Musnai László adott hírt, és feltételezte, hogy 1648-ban vagy 1649-ben nyomtatták Váradon (MKSz 1940: 391–393). Közlése szerint a csonka példány a „B”, „C” és „D” füzeteket tartalmazta a „B_s” és D_s” jelű levelek kivételével. Szedéstükre 10 × 5 cm volt. Geleji Katona István *Váltság titkának harmadik volumenje* (Várad 1649 2298) című művének kötetstáblájából áztatták ki egy szintén címlap nélküli, 1648-ra szóló, magyar nyelvű naptár „felvágatlan íveivel” együtt (vö. 2173 és 2198). A szöveg egy radikális unitárius teológiai felfogást tükröző káté 93 kérdés-feleletét tartalmazta, a „D” füzet utolsó levelén szakadt meg úgy, hogy feltehetően nem sok hiányzott belőle a teljességhez. Musnai László a gazdakötet nyomtatási helye és a naptár-töredékek alapján arra következtetett, hogy Geleji munkája nyomdai makulatúrából össze-ragasztott, táblák közé fogott kötést hordott, és a katekizmust a naptárral egy időben ugyan-csak Váradon nyomtatták.

E feltételezés azonban nem látszik megalapozottnak. A csonka példány Musnai által idézett címe ugyanis betű szerint megegyezik Toroczkai Máté 1632-ben Kolozsvárott megjelent katekizmusának (1544) „B” fürete elején olvasható belső címével: „A keresztyeni tudománnak rövid sommában kötöt fundamentuma”. Lényegében azonos vele szedéstükre (10,2 × 5,5 cm) és terjedelme is, hiszen a 106 kérdést tartalmazó 1632. évi kiadás az E₂ folián ér véget s a „D” füzet végéig ebben is 93 kérdés-felelet olvasható. Musnainak a káté teológiai sajátosságairól adott jellemzése is pontosan ráillik Toroczkai munkájára. Különösen jellegzetes a „mosódás”-nak nevezett keresztségről szóló tanítás, hogy az csupán a megtérő pogányok számára szükséges, keresztyén szülők gyermekeinek fölösleges.

Musnai feltételezésével szemben a betűtípusok vizsgálata azt bizonyítja, hogy a kátéval együtt kiáztatott naptártöredéket nem Váradon, hanem Kolozsvárott nyomtatták (vö. 2173). A váradi nyomtatást, bár ennek töredéke ma nem található, a káté esetében is ki lehet zárni. Unitárius nyomtatványok a XVII. század folyamán ugyanis kizárólag a kolozsvári nyomdában láttak napvilágot. Ezen kívül is teljesen valószínűtlen, hogy a dési conplanatio (1638) után, amelyen a radikális unitárius nézetek hirdetését teljesen betiltották, és az ilyen szellemben írt könyveknek a gyulafehérvári káptalanba való beszolgáltatását elrendelték (ErdOgyEml X 179), Váradon az ottani református nyomdában bármilyen okból is hozzáfogtak volna egy radikális szellemű unitárius irat kiadásához. Különösen nem Toroczkai Máté munkájához, aki-nek fiát, Toroczkai Ötves Jánost a conplanatio alkalmával Krisztus káromlásáért megkövez-ték (ErdOgyEml X 28).

Mindezek alapján szinte bizonyosnak tekinthető, hogy Musnai Toroczkai Máté kátéjának íveit áztatta ki, valószínű az is, hogy ezek az 1632. évi kolozsvári kiadásból származnak (1544). Előfordulhat természetesen, hogy Toroczkai művének egy másik, ma már ismeretlen kiadását találta meg Musnai, de kizárható, hogy azt 1648-ban vagy 49-ben Váradon nyom-tatták volna.

Appendix 193

Psaltir. Bălgrad 1649.

Tévesen feltételezett kiadás.

Dan Simonescu (BRV IV 23) hivatkozik Iosif E. Naghiu közleményére, amely szerint a neamțui kolostor könyvtárában meg lett volna ez az 1649. évben kiadott Psaltir (Mitropolia Moldovei 1941: 83, Josif E. Naghiu). Valószínűleg az évszám elírásáról van szó, és a közlés a gyulafehérvári 1651. évi román zsoltárfordítás egy példányára (2365) vonatkozik.

Appendix 194

Comenius, Joannes Amos: *Januae linguarum reseratae vestibulum*. Cassoviae 1649.

Tévesen feltételezett kiadás.

A *Januae linguarum vestibulum* e kiadását feltehetőleg elírás folytán említette Otokar Chlup Comenius *Opera didactica omnia* című művének hasonmás kiadásához készített *Comentationes* című kritikai jegyzetapparátusában (Praga 1957, 56) a váradi kiadás (2039) alapján készült magyarországi kiadások felsorolásában. E műnek ugyanis ebből az esztendőből Lőcsén megjelent kiadása ismeretes (2265(2)). Kassán 1649-ben nem működött nyomda. Csak 1676-ból ismeretes a *Vestibulum* első itteni latin és magyar nyelvű kiadása (RMK I 1190 = RMK II 1377).

Appendix 195

Püschel, Alexander: *Doppelte Aria als wohl-edle, ehrenbeste vnd wohlgelehrte pudicissimaeque virginis Margaretae Milleterin, filiae prvdentiss. ac circvmspecti viri dn. Georgii Milleteri, p. t. comitis XIII. oppidorum reg. gravissimi sponsae debitae observantiae ergo a discipulis consecrata*. Levoča 1649.

Tévesen leírt nyomtatvány.

Ján Čaplovič fenti címleírásában (1066a) két nyomtatvány adatai keverednek. A cím a „wohlgelehrte” szóig Alexander Püschel Lőcsén 1659-ben Andreas Kuhn és Catharina Schütz lakodalmára írt, bibliográfiailag eddig nem ismertetett lakodalmi köszöntő verséből való (Példánya: Krakkó Egyetemi Könyvtár, filmmásolata: Országos Széchényi Könyvtár „FM 2/1901”). A cím további része Constantinus Láni 1651-ben Lőcsén Hiob Zabeler lőcsei rektor és Margareta Milleter lakodalmára kiadott köszöntőjének címével egyezik (vö. 2378). Egyaránt téves tehát a Čaplovičnál szereplő címleírás és az impresszumban közölt 1649-es nyomtatási év. Az 1659-es besorolási év pedig Püschel művére vonatkozik, amelynek azonban csupán az első sora olvasható a leírásban (vö. Čaplovič 1066a). A tévedések nyilvánvalóan nyomdai hibából származnak.

Appendix 196

Articuli dominorum... statuum et ordinum regni Hungariae... in generali eorundem diaeta pro festo conversionis beati Pauli apostoli in anno Domini millesimo sexcentesimo quadragesimo nono Posonij celebrata conclusi. [Posonii] 1649.

Külföldi nyomtatvány.

Szabó Károly ezt a nyomtatási hely nélkül megjelent kiadványt helyesen a bécsi nyomtatványok közé sorolta (RMK III 1717). Horváth Ignác pedig az országgyűlés helye után ítélve tévesen pozsonyi nyomtatványnak tekintette (MKsz 1896: 74 → Sztripszky II 2553/101). Fazakas József azonban tipográfiai kiállítása alapján megállapította, hogy Bécsben Matthäus Cosmerovius udvari könyvnyomató műhelyében készült (OSzKÉvk 1965–1966: 164 – Caplovič LXXVI). Vö. **Appendix 160!**

Appendix 197

Comenius, Joannes Amos: Januae linguarum Comenianae vestibulum... cum versione... Bohemica et Germanica... Trenchinii 1649.

Kellő bizonyíték nélkül feltételezett kiadás.

Kvacsala János a prágai Nemzeti Múzeum Comeniana-katalógusában találta a következő adatot: „1649. Trenchinii (Nicod. Czizek) Januae linguarum Vestibulum, latin, tót és német szöveggel” (MKsz 1889: 221 és Sztripszky II 2554/102). Cízek működését (1655–1661) azonban nem tudta összeegyeztetni ennek az adatnak a dátumával.

Ján Caplovič e nyomtatványt ugyancsak kérdőjellel vette fel bibliográfiájába (1792). Létét a következő kézírásos címlapmásolat alapján feltételezte, amely a *Modlitby též přemyslování* című, 1654-ben Trencsénben megjelent nyomtatvány (2556) prágai Nemzeti Múzeumbeli példányában olvasható: *Januae linguarum Comenianae vestibulum pro pueris... cum versione interlineari Bohemica et Germanica... Renovatum atque elimatum anno DI. MDCXLIX. Excusum vero Trenchinij apud Nicodemi Czizek*. E címből azonban csak az állítható, hogy Cízek Trencsénben megjelentetett *Vestibulum*a egy 1649-ben keletkezett változat alapján készült. E nyomdász 1655 és 1663 között dolgozott Trencsénben. A szöveg javításának közölt éve tehát nem hozható kapcsolatba a trencsényi kiadással.

Appendix 198

Lagus, Jakob: Εὐθανασίαν... Pauli Schuberti, ecclesiae Semproniensis orthodoxae... pastoris primarii... – (Schubert, Johann: Klaggespräch zwischen dem... Herrn Vattern seeligen und seinen hinterlassenen Kindern...) [Leutschoviae] MDCL.

Külföldi nyomtatvány.

Szabó Károly e hely nélkül megjelent nyomtatványról minden külön indoklás nélkül feltételezte, hogy a lőcsei nyomda terméke (RMK II 729). Állítását már Ján Caplovič is kétségbe

vonta (967): elsősorban a kottával ellátott német nyelvű rész miatt valószínűbbnek látta a külföldi nyomtatást. A betűtípusok, iniciálék és hangjegyek vizsgálata alapján valóban kizárható a lőcsei és minden más magyarországi nyomda is (Pavercsik Ilona megállapítása vö. RMK III 7630). E kiadvány minden bizonnyal ugyanúgy külföldön készült, mint a Paul Schubert halálára ugyancsak 1650-ben Johann Jakob Neuheller által írt gyászbeszéd, amelyet Szabó Károly nürnbergi nyomtatványként írt le (RMK III 1755).

Appendix 199

Neuheller, Johann Jakob: Christliche Leichpredigt bey... Begrabniss des... Pauli Schuberti... [Leutschau] 1650.

Külföldi nyomtatvány.

Szabó Károly ezt a nyomtatási hely nélkül megjelent kiadványt a lőcsei nyomda termékének tartotta (RMK II 731). Később véleményét helyesbítve nürnbergi nyomtatványként írta le (RMK III 1755). Ján Caplovič (CXXIX) és Pavercsik Ilona (Művészettörténeti Értesítő 1982: 206) ugyancsak kizárta e művet a lőcsei nyomtatványok sorából. Paul Schubert 28 esztendőn keresztül Sopronban volt evangélikus lelkész, itt is temették el. Szabó Károly ezért vélhette a fölötté elmondott gyászbeszédet magyarországi nyomda kiadványának.

Appendix 200

Zabeller, Hiob: Amaris [amoris?] illibati fideique conjugalis hieroglyphicum par columbarum candorem conjugii.. epithalamion. Leutschoviae 1650.

1655 utáni nyomtatvány.

E ma példány alapján nem ismert kiadványt Ján Caplovič (980) Dézsi Lajosnak a lőcsei könyvtár példányára hivatkozó, ma nem azonosítható feljegyzése alapján vette fel bibliográfiájába a fenti formában. Mivel Dézsi eredeti leírását ma ellenőrizni nem lehet, teljes bizonyossággal nem zárható ki, hogy Hiob Zabeller 1650-ben egy közelebbről nem ismert személy lakodalmára valóban jelentetett meg nyomtatott köszöntőverseket, amelyek címében szerepelt a *par columbarum* kifejezés is, de az adat hitelességének több körülmény is nyomtatókosan ellene mond. Géresi Kálmán ugyanis már 1906-ban hírt adott a lőcsei könyvtárból egy-a fentihez hasonló című munkáról: „Az epithalamionok között nyomdai kiállítás tekintetében is érdekes a *Grus nuptialis* (Lőcse 1663, Frölich Bertalan műve Günther András lakodalmára) és a *Par columbarum* (u.o. Kemmel János műve Zabler Jób lakodalmára)” (Száz 1906: 669). A két híradás – Dézsié és Géresié – a bennük szereplő hasonló cím, *Par columbarum* alapján, és hogy a kiadványt mindketten Hiob Zabeller névéhez kapcsolják –, igen nagy valószínűséggel ugyanarra a nyomtatványra vonatkozik. Ján Caplovič a *Grus nuptialis* helyesen 1663. évi lőcsei nyomtatványnak feltételezte (1114), a *Par columbarum*ot pedig Kemmel műveként a datálás további indoklása nélkül 1664. évi lőcsei nyomtatványként vette fel bibliográfiájába (1139). A Lőcsén rektorkodó Johann Kemmel azonban aligha írt ebben az évben az 1664. október 10-én pestisben elhunyt lőcsei evangélikus lelkész lakodalmára verseket. Ugyanis mint

más nyomtatványokból kitűnik, Zabeler 1651. októberében tartotta lakodalmát, s nincs adat arra nézve, hogy később újraházasodott (vö. 2374, 2378).

A fenti több ponton bizonytalan és keveredő adatokból az állapítható meg kétségtelenül, hogy a lőcsei könyvtárban létezett egy Hiob Zabeler személyéhez kapcsolódó nyomtatott lakodalmi köszöntővers, amelynek címében szerepelt a *Par columbarum* kifejezés. Géresi híradása szerint – bár fogalmazása e tekintetben nem elég szabatos – ez 1663-ban jelent meg. A felsorolt körülményekből pedig arra lehet következtetni, hogy a verseket Hiob Zabeler írta az 1663-ban valóban házasodó korban lévő lőcsei rektor, Johann Kemmel lakodalmára.

Appendix 200A

Aszalai István: Index seu compendium operis Tripartiti et generalis decreti constitutionumque incltyi regni Hungariae decretorum. Tirnaviae 1650.

Kézírtos mű.

Szabó Károly Horányi Elek adatát (Nova memoria Hungarorum. I. Pest 1792, 192) kétségbe vonva, Aszalai István művének 1650-es nagyszombati kiadását nem vette fel bibliográfiájába (ld. az 1694-es kiadáshoz fűzött megjegyzését, RMK II 1781). Szinnyei ennek ellenére közölte az 1650-es kiadás adatát (I 280). Noha Aszalainak 1650-ben írt előszava található meg az 1694-es kiadásban is, mégsem valószínű, hogy a munkát már 1650-ben kinyomtatták volna. Éppen Szinnyei említi az Index 1650-es és 1655-ös kézírtos másolatát is (i.h.). Nyomtatott példány tehát nem, 1650-es kézirat viszont ismeretes. Ezért az a Szabó Károly álláspontjával egyező feltételezés megalapozottabb, hogy Aszalainak 1650-ben összeállított műve akkor még kéziratban maradt.

Appendix 201

Kalendárium az 1651. esztendőre. Nagyszombat 1650. 16°

1700 utáni nyomtatvány.

Hadrián Radváni egy kötéstáblából kiáztatott kalendáriumtöredéket 1651. évre szóló nagyszombati naptárként határozott meg. A három levélnyi töredékről, amelyet ma a Matica slovenská könyvtára őriz, fakszimilét is közölt (Dve neznáme trnavské tlače zo 17. storočia. Zlomky kalendárov na r. 1651 a 1676. B. m. [Hely nélkül] 1974, 3–7). Ján Čaplovič átvette ezt a feltételezést a kiegészítéssel, hogy a naptár az 1661. évre is szólhat (Čaplovič 1949a). A nagyszombati nyomda felszerelésének alaposabb ismeretében azonban kizárható mindkét feltételezés. A naptártöredék – a nyomtatvány betűtípusainak alapján – az 1719. évre szóló komáromi kalendáriumkiadás (Petrik II 314) része.

Appendix 202

Nógrádi Mátyás: *Florilegium*. S. l. ante 1651.

Kellő bizonyíték nélkül feltételezett nyomtatvány.

E mű egykori létezésére Zoványi Jenő következtetett (MKsz 1928: 88) Nógrádi Mátyás *Epistolae ad Romanos scriptae. Brevis explanatio* című művének *Ad lectorem* címzett előszava alapján: *De Florilegio emittendo, cujus in nostro libello ante hunc emissio, interposui mentionem* (2361 A4b). Nógrádi tehát egy már korábban kiadott, de itt cím szerint meg nem nevezett művében említette, hogy egy *Florilegiumot* szándékozik kibocsátani. Zoványi gondolatmenete szerint a cím nélkül idézett munka, a „*libellus ante hunc emissus*” nem lehetett Nógrádi *Lelki próbakő* című műve (2362), mivel annak előszava 1651. augusztus 9-én kelt, tehát később jelent meg, mint a *Brevis explanatio*. Ezért e *libellust* a Tóth Ferenc által leírt *Allegoricae similitudines biblicae congestae et illustratae* (2363(3)) című Nógrádi művel próbálta azonosítani (vö. A helvétziai vallástételt követő túl a tiszai... református püspökök élete. Győr 1812, 142). Zoványi továbbá lehetségesnek tartotta azt is, hogy az *Allegoricae similitudines* a *Florilegiummal* azonos. Mivel azonban az *Allegoricae similitudines* nem önállóan, hanem a *Brevis explanatio* részeként jelent meg (2361(3)), így sem a cím nélkül idézett művel, sem a *Florilegiummal* nem lehet azonos.

A mai ismeretek szerint feltételezhető, hogy a *Brevis explanatio* előszava *A prédikálásnak egyenesen folyó rende* című (2313), ma már példányból ismeretlen Nógrádi munkára utal korábban megjelent műként, mivel azt valóban 1650-ben nyomtatták. A *Florilegiumra* nézve azonban semmi további bizonyíték nincs, hogy valóban elkészült és ki is nyomtatták.

Zoványi később maga is helyesbítette feltételezését, az *Allegoricae similitudinest* már nem tekintette önálló műnek, a *Florilegium* elkészültét és kinyomtatását pedig ő is kétségesnek tartotta (Lexikon 439).

Appendix 203

Ordinari Reichs Zeitungen. Anno 1650.

Külföldi nyomtatvány.

E nyomtatványt Franz Zimmermann ismertette a régi szebeni városi számadáskönyvek kötetábláiból kiáztatott töredékek között (ArchVerSiebLkde 1884: 97). Zimmermann kifejezetten nem állította, hogy a kiadványt Magyarországon vagy Erdélyben nyomtatták volna, de az általa leírt összes többi töredék hazai nyomdában látott napvilágot. Ezért az egész közlemény azt sugallja, hogy az *Ordinari Reichs Zeitung* is magyarországi kiadvány. A magyarországi vagy erdélyi nyomtatás lehetőségét azonban egyértelműen kizárja a töredék tartalma és a benne felhasznált gazdag tipográfiai anyag, amely nem egyezik sem a szebeni, sem más hazai nyomda készletével, hiszen ezt a hírlapot Bécsben nyomtatták 1648 és 1668 között.

Appendix 204

Kalendárium. Krakkó 1651.

Külföldi, nem magyar nyelvű nyomtatvány.

Damian Pajęcki krakkói orvos és csillagász 1645. évre szóló naptáráról hírt adva Szilágyi Sándor ismertette Karol Estreicher levele alapján a szerző 1651. évi lengyel nyelvű kalendáriumát: „Kalendarz z praktyka na rok Panski 1651.” (MKsz 1884: 56 és Estreicher 24: 21). A címlapon olvasható „Szczególnie dla tych prowincyi jak Węgierska ziemia, cseska, morawski (Különösen Magyar-, Cseh-, Morvaország számára) kifejezést félreértve tévedésből önálló, Magyarországnak szóló kiadást feltételezett (vö. **Appendix 178**). Sztripszky e feltételezett naptárkiadást ugyancsak tévesen magyar nyelvűnek tartotta (Sztripszky I 2000/207).

Appendix 205

Nova stella Ungariae. Ung. P. Paulini Satvariensis (!) Tyrnaviae 1651. 4r.

1700 utáni nyomtatvány.

Visegrádi János az 1786-ban feloszlatott pálos rend sátoraljaújhelyi könyvtárának ekkor készített katalógusából idézte a fenti adatot mint Szabó Károly által nem ismert régi magyar könyvet, amelynek esetleg a későbbiekben példánya is felbukkanhat (Adalékok Zemplén vármegye történetéhez 1910, 244). A pontatlan leírásból is egyértelműen megállapítható, hogy az a Magyarországnak jeles tündökléssel feltetszett új csillaga... a... sasvári b. szűz Mária, melly... az... olvasónak elejbe terjesztetik első Remete Sz. Pál rendén lévő sasvári convent által. (Nagyszombatban 1751) című nyomtatványra vonatkozik (Petrik IV 53). Szerzője Jankovics Gerard, mint az 1746-ban és 1747-ben Nagyszombatban *Novum sidus Hungariae* (Petrik II 262) címmel megjelent latin nyelvű kiadásból kitűnik.

Appendix 206

Comenius, Joannes Amos: Ad fratres presbyterianos. Patakin 1651.

Tévesen feltételezett nyomtatvány.

Medgyesi Pál 1651. március 21-én Rákóczi Zsigmondhoz írott levele alapján Szilágyi Sándor feltételezte, hogy Joannes Amos Comenius Patakra érkezése után „Ad fratres presbyterianos” címen röpiratot adott ki az itteni presbiterianusok és episcopalisok ügyében (MKsz 1886: 15). Kvacsa János több érveléssel cáfolta Szilágyi Sándor feltételezését (MKsz 1889: 223). A *Primitiae laborum scholasticorum* című, első pataki Comenius-nyomtatvány (2390) előszavának dátuma ugyanis 1651. január 28, maga a nyomtatvány pedig valószínűleg februárban készült el. Medgyesi idézett levele viszont 1651. március 21-én kelt. Kvacsa nem tartotta elképzelhetőnek, hogy az „Ad fratres presbyterianos” Patakon ilyen rövid idő alatt elkészült volna (Erdélyi Protestáns Közlöny 1877: 3–4).

Kvacsala János szerint a Medgyesi neheztelését kiváltó mű az *Independentia aeternarum confusionum origo* című Comenius-írás lehetett, amelyet a „magyar testvérek kérésére” 1650-ben még a lengyelországi Lesznóban jelentetett meg. A Medgyesi által említett művet Rác Lajos is az *Independentiával* azonosította (Comenius Sárospatakon. Bp. 1931, 60–62). Ő e mű 1661-es amszterdami kiadását elemezte, és felsorolta fejezetcímeit is: *Ad fratres qui independentiam... urgent – Quibus presbiteriale regimen placet – Quibus episcopale regimen cordi est admonitio*. Ezek hasonlóak a Medgyesi által megadott címhez.

Az *Independentiát* Comenius felvette *Scriptorum catalogus, cui vulgo dicitur Epistula ad Montanum* című, 1662-ben Amszterdamban megjelentetett jegyzékébe is (Comenius: Opera omnia I. Praha 1969, 34). Az *Ad fratres presbyterianos* című mű azonban nincs benne megemlítve. Mindezek alapján e munka sárospataki kiadása megnyugtatóan kizárható.

Appendix 207

Comenius, Joannes Amos: Schola pansophica, hoc est universalis sapientiae officina ab annis aliquot ubiubigentium erigi optata, nunc autem auspiciis... Sigismundi Racoci... Saros-Pataki Hungarorum feliciter erigenda anno... MDCLI. Patak 1651.

Kellő bizonyíték nélkül feltételezett kiadás.

Joannes Amos Comenius e Patakon keletkezett neveléstörténeti írásának szövegét pedagógiai munkáit tartalmazó gyűjteményének harmadik részében jelentette meg Amszterdamban 1657-ben (ODO tom. II. pars III. 6-60). Címének nyomtatott címlapra emlékeztető, évszámmal együtt történt, egész lapos közreadási módja alapján feltételezte Rác Lajos, hogy „az ügy sürgősségére való tekintettel” még a *Primitiae* (2390) megjelenése előtt, Patakon is kinyomtatta (Comenius Sárospatakon. Bp. 1931, 74–75). Takács Béla fel is vette a pataki nyomda kiadványai közé mint a nyomda második termékét (A sárospataki nyomda története I. Sárospatak 1958, 42).

Feltételezésüknek ellene mond, hogy Comenius az *Opera didactica omniában* nem utalt arra, hogy e művét korábban is kinyomatta volna (ODO tom. II. pars III. 5): „postulatum denuo fuit expressius omnia delineari, ut quid sibi Pansophica Schola vellet planissime patere, omniumque huc requisitorum ratio iniri, posset. Conscriptum itaque fuit, quod sequitur...” A hasonmás-kiadáshoz közölt kritikai jegyzetanyagban Otokar Chlup ezért is tagadja a *Schola pansophica* 1651. évi megjelenését (ODO tom. III. 92: „Patakinia a. 1651 conscripta, sed non in lucem edita).

Appendix 208

Wolphius, Joannes: Pannonia perorata panegyric... praededicataque... Georgio Szelepheny prothoepiscope... per Iohannem Wolphivm... [Tyrnaviae] 1652.

Külföldi nyomtatvány.

Ján Čaplovič e nyomtatási hely nélkül megjelent kiadványt kérdőjellel a nagyszombati nyomtatványok közé sorolta (1957). Feltételezését arra alapozta, hogy Joannes Wolphius 1653-ban Nagyszombatban hasonló című nyomtatványt adott ki (2480). V. Ecsedy Judit a betűtípusok vizsgálata alapján azonban megállapította, hogy e nyomtatvány teljes egészében a bécsi Cosmerovius nyomda terméke (vö. RMK III 7634) (MKsz 1995: 372, V. Ecsedy Judit).

Appendix 209

Comenius, Joannes Amos: *Leges bene ordinatae scholae*. Patakin 1653. in 8°

Tévesen feltételezett nyomtatvány.

Petrus Montanus (Peter van den Berge) amszterdami nyomdász kérésére Joannes Amos Comenius 1662-ben kiadta addig publikált művei jegyzékét: *Scriptorum catalogus, qui vulgo dicitur Epistula ad Montanum* (Amszterdam 1662, Kiadva: Comenius: *Opera omnia* I. Praha 1969, 15–55). Ebben az *Opera didactica omnia* III. részének ismertetésekor többek között a következő két címet közölte (28): „11. *Praecepta morum, juventutis usum*. Patakin in 8°; 12. *Leges bene ordinatae scholae*. Patakin in 8°.”

A *Praecepta* 1653-ban valóban megjelent Patakon (2483). A *Leges* kinyomtatását sejtető, fentebb idézett Comenius-adatot pedig átvette Kvacsala János (Johann Amos Comenius. Sein Leben und seine Schriften. Berlin-Leipzig-Wien 1892. Belege 82, LXXXV) és nyomában Bakos József is (A magyar Komensky-irodalom. Bp. 1952, 94, 1051). Kinyomtatását először Rác Lajos kérdőjelezte meg (Comenius Sárospatakon. Bp. 1931, 186) Comeniusnak egy másik adata alapján. A *Leges*ről ugyanis maga Comenius az *Opera didactica omnia* megfelelő helyén (pars III. col. 735) úgy nyilatkozott, hogy ez az egyetlen műve, amelyet Patakon nem nyomtatnak ki: „omnia typis publicata sunt (exceptis scholae legibus)”.

Az ODO és a Montanus-levél kritikai kiadását sajtó alá rendező Otokar Chlupnak és Antonín Škarkának is az a véleménye, hogy a Montanus-levélben tévedésből ismételték meg a *Leges* esetében az előző cím második részét (ODO 1957, tom. III. 119–120; Comenius: *Opera omnia* I. Praha 1969, 51), és az Patakon nyomtatásban nem jelent meg.

Appendix 210

Vacat!

Appendix 211

Komáromi Csipkés György: *Disputatio theologica de bis-mortuis, quam... praeside... Georgio C. Comarino... defendet Gregorius P. Sz. Mihályi Varadini* 1654.

1655 utáni nyomtatvány.

E kiadvány Szabó Károly által leírt unikum példányának tanulmányozására nem volt lehetőség. Mégis megállapítható, hogy Szabó tévesen sorolta az 1654. évhez. A besorolás ellenére ugyanis az ő címleírásában is MDCLVI. áll nyomtatási évként (RMK II 817). Komáromi Csipkés műveinek autográf katalógusa ugyancsak 1656. évi kiadválynak jelzi e disszertációt (Száz 1873: 139). Ugyancsak 1656. évi nyomtatványnak írja le a Niznij Novgorod-i katalógus (Trofejnye knigi 0564).

Appendix 212

Basire, Isaac: *Disputatio theologica inauguralis. Albae Juliae 1655 typ. principis.*

Kellő bizonyíték nélkül feltételezett kiadás.

V. Ecsedy Judit írta le Zoványi Jenőre hivatkozva (Zoványi 55) a fenti disputációt (MKsz 1991: 60). Tanulmányának egy másik pontján pedig utalt Basire javainak összeírásában a következő tételre: „Disputationes Albenses impressae” (MKsz 1991: 46–47; vö. MKsz 1883: 265, Nagy Gyula). Megállapította továbbá azt is, hogy a gyulafehérvári főiskola működésének kezdetétől 1658-ig ma összesen kilenc nyomtatott disputáció ismeretes (1408, 1461, 1466, 1879, 1880, 2366, 2464 és RMK II 849, RMK II 850), s ebből csupán az utolsó kettő esik Basire gyulafehérvári működésének idejére (1655–1658). Ennél pedig lényegesen több disputációt készítettek a fejedelmi műhelyben, még ha nem is valószínű, hogy a Johann Heinrich Alsted által összeállított iskolai szabályzatnak megfelelően fél évente tíz disputációt nyomtattak volna közpénzen (V. Ecsedy: i.h.). Zoványi az Ecsedy által idézett helyen azonban nem kifejezetten disputációról beszél, hanem azt írja, hogy Basire „gyulafehérvári székfoglaló értekezése is megjelent, de nem maradt fenn” (Zoványi 55). Basire 1655 márciusában foglalta el gyulafehérvári állását, a beszédet tehát ekkor mondhatta el. A nyomtatás helyére, idejére és adatának forrására azonban Zoványi nem utalt.

V. Ecsedy Judit nyilván ezen adatok figyelembevételével iktatta a fent leírt disputációt az 1655. évi gyulafehérvári nyomtatványok sorába.

Állítása a fentiek tükrében nem tekinthető alaptalannak, de az 1655. évi nyomtatott teológiai disputáció konkrét feltételezéséhez a mai ismeretek szerint nincs elegendő bizonyíték. Basire székfoglaló beszédének 1655. évi gyulafehérvári kinyomtatását szintén nem lehet határozottan kizárni, de konkrét bizonyíték erre nézve sincs, és ezt ebben a formában nem is állította senki. Zoványi csupán általában, konkrét adatok nélkül említette megjelenését.

Appendix 213

Balassi Bálint – Rimay János: *Istenes énekek. Kassa 1655.*

1655 utáni nyomtatvány.

E nyomtatvány kötetstáblából kiáztatott csonka példányának évszámát első ismertetése tévesen adta meg 1655-nek (MKsz 1878: 336, Pauer János), a helyes 1665 helyett. Hasonlóképpen tévesen, 12° rétt helyett 32° réttben határozta meg a könyv formátumát. Ezeket a hibákat a későbbi bibliográfiák helyreigazították (vö. Dézsi: *Bibliographia* 15 – Sztripszky I 2048/255 és Čaplovič 594).

Appendix 214

Tripartitum juris Hungarici tyrocinium. Tyrnaviae 1655.

1700 utáni nyomtatvány.

Ján Caplovič a nyitrai piaristák könyvtárának kéziratos katalógusa alapján vette fel bibliográfiájába a fenti kiadványt (1972a). E mű valójában Szegedi János (1699–1760) jezsuita jogtudósnak Werbőczy István *Hármaskönyvével* foglalkozó tankönyve. Először 1733–1735-ben jelent meg Nagyszombatban, s később számos kiadást ért meg (vö. Csekey István: Werbőczy és a magyar alkotmányjog. Kolozsvár 1942, 71 és 90). A nyitrai katalógusba nyilvánvalóan téves kiadási évvel jegyezték be e könyvet.

Appendix 215

Articuli dominorum... statuum et ordinum regni Hungariae... in generali eorum conventu ad terminum superscriptum anno Domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo quinto indicto, Posonijque celebrato conclusi Posonii 1655.

Külföldi nyomtatvány.

Szabó Károly az 1655. évi pozsonyi országgyűlés nyomtatási hely nélkül megjelent törvénycikkeit helyesen a bécsi nyomtatványok közé sorolta (RMK III 1927). Horváth Ignác azonban az országgyűlés helye után ítélve tévesen pozsonyi nyomtatványnak tekintette (MKsz 1896: 74 – Sztripszky II 2565/113). Kluch János ismét bécsi kiadványként adott róla hírt (MKsz 1900: 90), és megjegyezte, hogy az általa ismertett példány eltérő kiadás a Szabó Károly által leírttól. Szabó szerint ugyanis 4 számozatlan és 114 számozott lapot tett ki a terjedelem. Kluch (i. h.) és az összes többi Szabó utáni híradások (Horváth Ignác: i. h., Sztripszky i. h., Čaplovič LXXVII.) azonban egységesen 40 számozatlan levélről számolnak be, ennyi levelet tartalmaznak a ma hozzáférhető példányok, köztük az Országos Széchényi Könyvtár Szabó által is hivatkozott példánya. Szabó Károly tehát tévesen adta meg e nyomtatvány terjedelmét, és nincs két egymástól eltérő kiadása az 1655. évi pozsonyi országgyűlés törvénycikkeinek. A kiadvány tipográfiai kiállítása alapján Fazakas József megállapította, hogy az Bécsben Matthäus Cosmerovius könyvnyomató műhelyében készült (OSzKÉvk 1965–1966: 164; vö. **Appendix 160!**).

A CÍMLAPOK ÉS MINTALAPOK KÉPEI

Imagines titulorum et paginarum selectarum

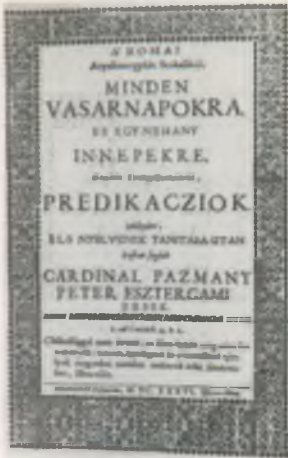
Facsimile reproductions of the title-pages and of select pages

A képtáblákon a kötet gyűjtőkörébe tartozó, példányból ismert nyomtatványok címlapjáról, vagy ha az nem maradt fenn, egy mintalapjáról kicsinyített másolat látható. Néhány elveszett műről is van kép, ha az hasonmásban vagy fényképben fennmaradt. A hiányzó számok azt mutatják, hogy az általuk jelölt nyomtatványokból ma sem példány, sem töredék nem ismeretes.

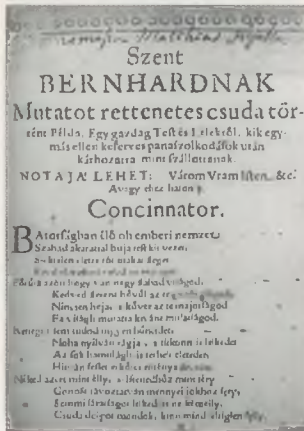
A vörös színű nyomás a képeken fototechnikai okok miatt alig, olykor egyáltalán nem látszik.

Az **1708A**, **1821**, **1822**, **1832**, **1848**, **1857**, **1882A**, **2144**, **2145A**, **2234**, **2378**, **2406A**, **2515**, **2570**, **2594** számok a Pótlásokban találhatók. Ezekre a táblákon utalás olvasható. Utólagos számváltozás miatt a **2606A** és **2606B** nem sorrend szerinti helyén, hanem a **2601**-es szám után következnek.

1641

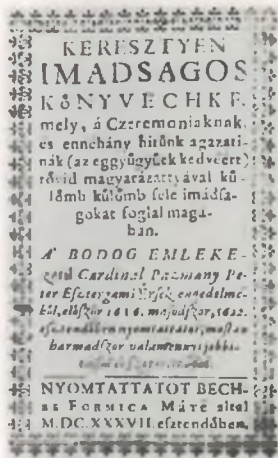
1659

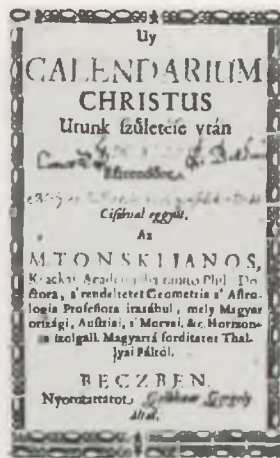
1664

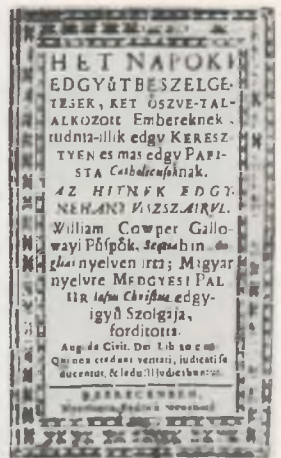
1665

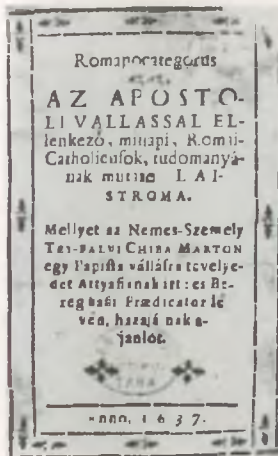
1666

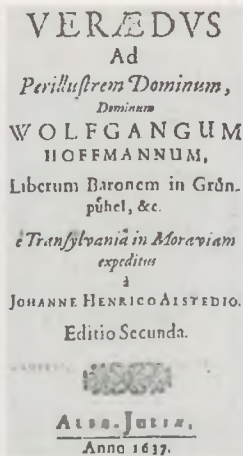
1667

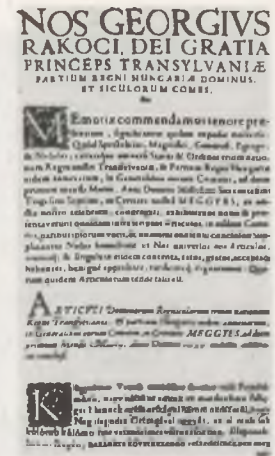
1670

1671

1672

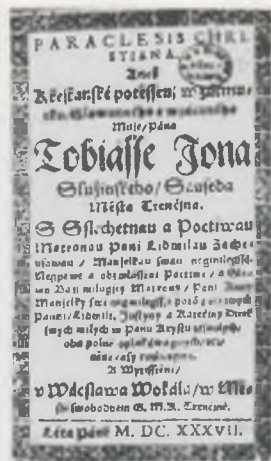
1673

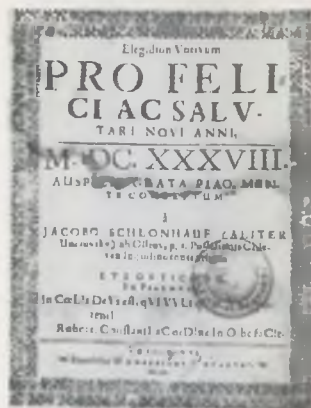

1705

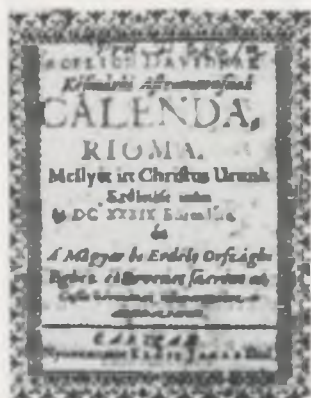

1706

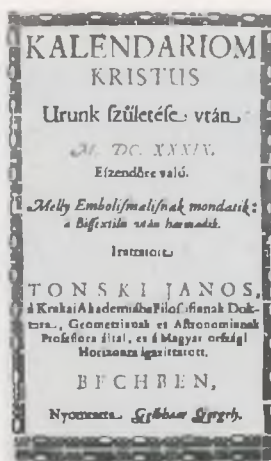

1707

1708A Lásd a Pótlásoknál.

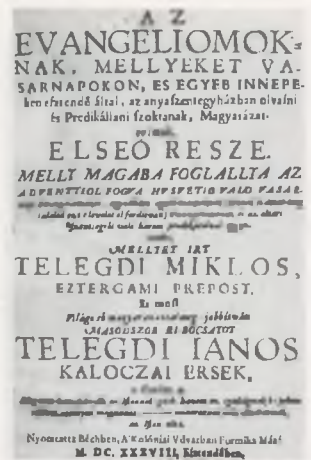
1709

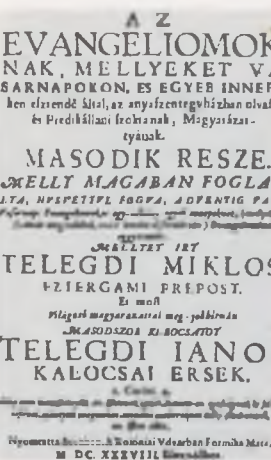
1712

1713

1714

1715

1716

1725

1726

1728

1729

1730

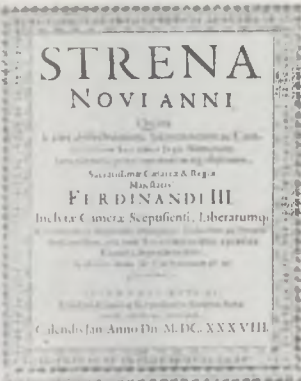
1731

1732

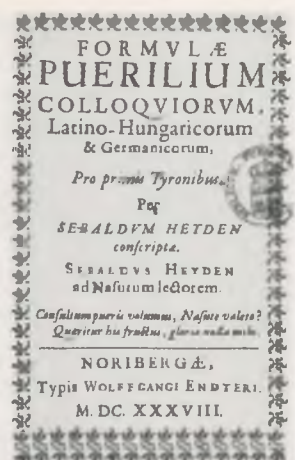
1733

1735

1736

1737

1738

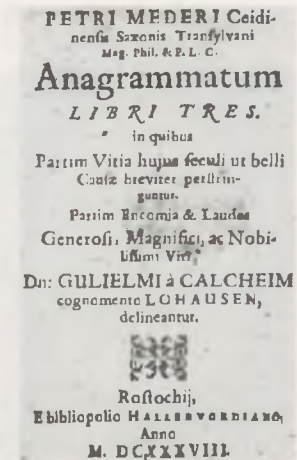
1741

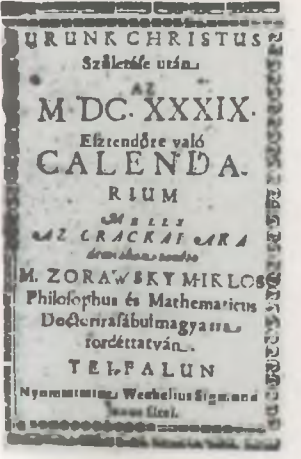
1744

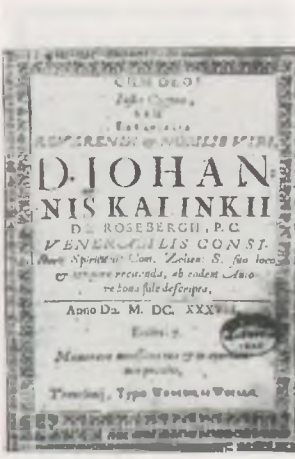
1745

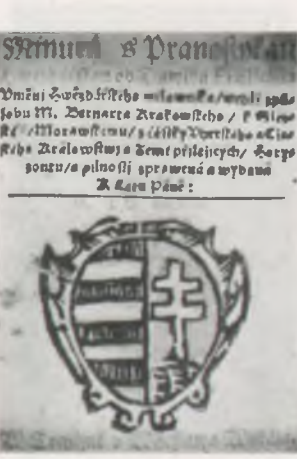
1748

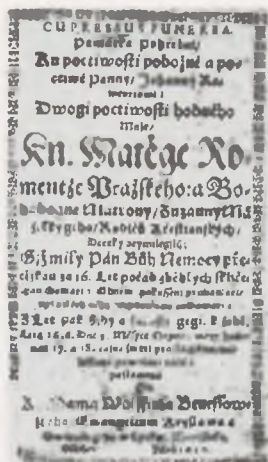
1750

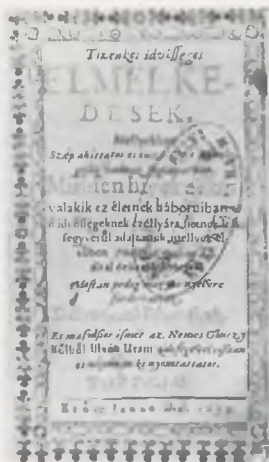
1751

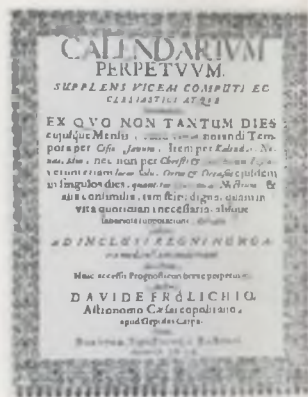
1752

1754

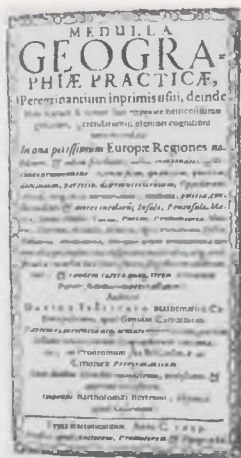
1755

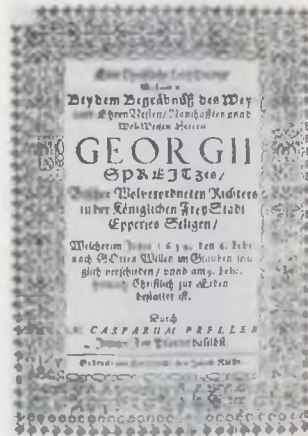
1756

1757

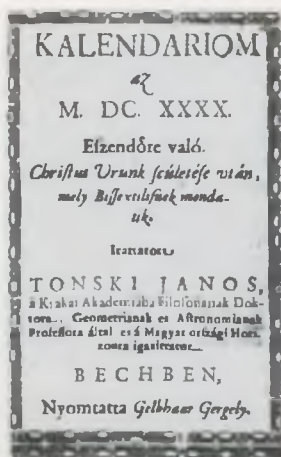
1758

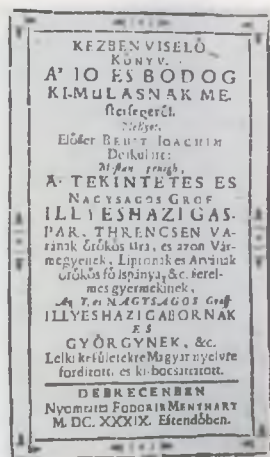
1760

1761

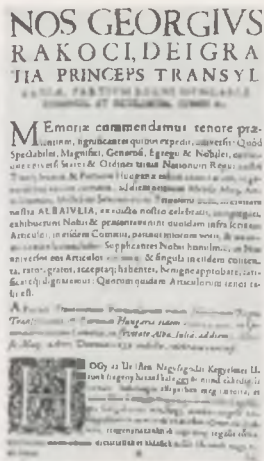
1762

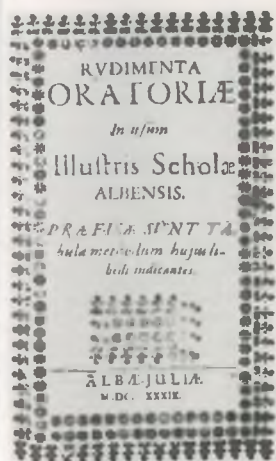
1763

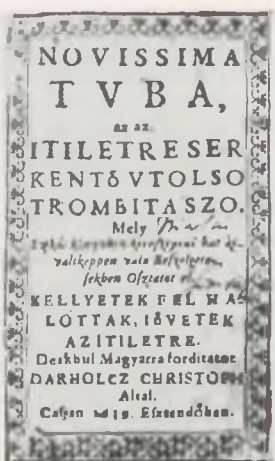
1764

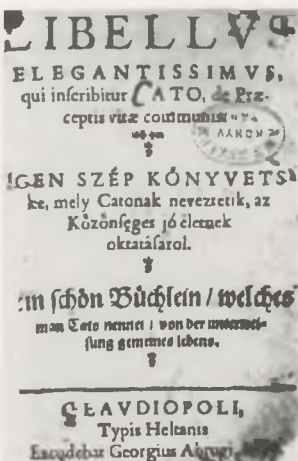
1765

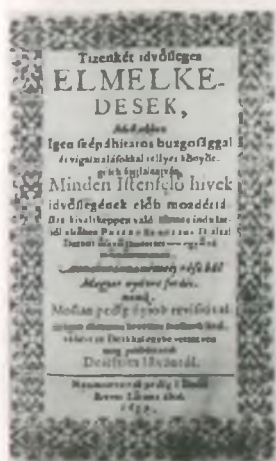
1766

1768

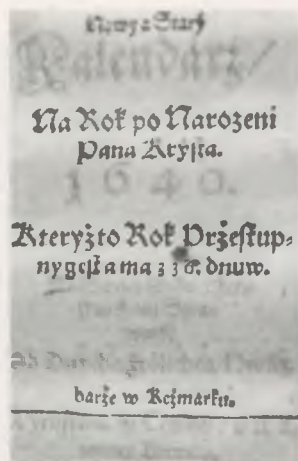
1770

1772

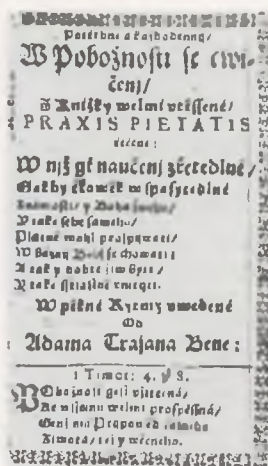
1773

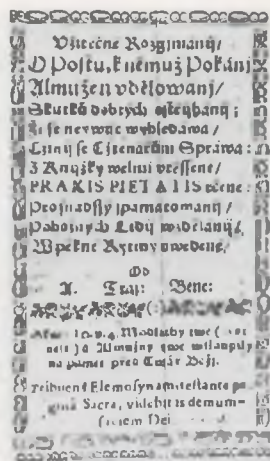
1777

1807

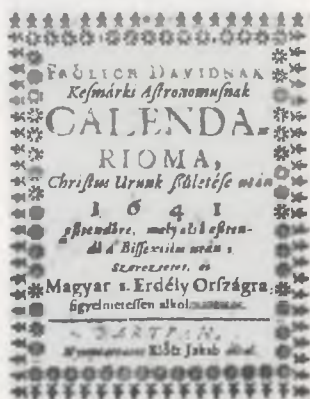
1809

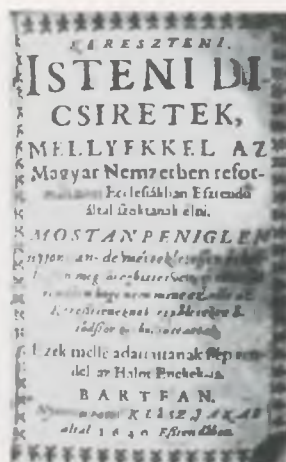
1810

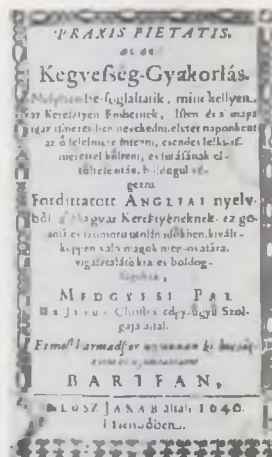
1814

1815

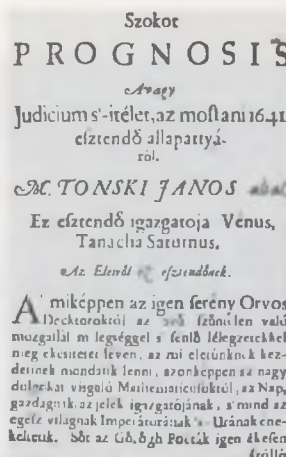
1816

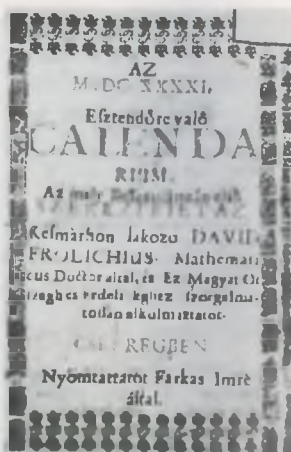
1817

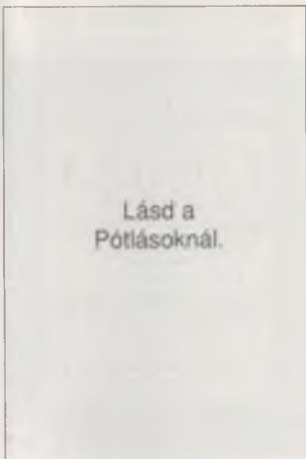
1818

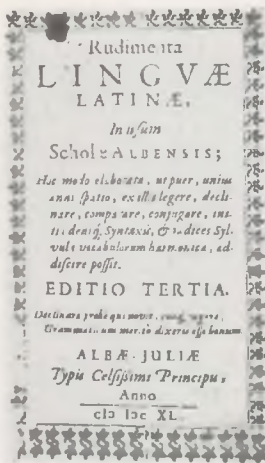
1819

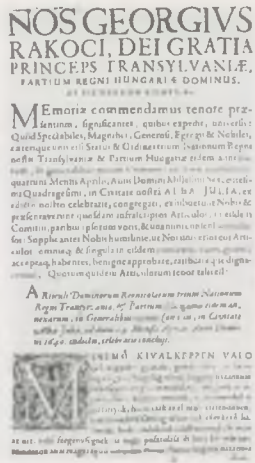
1820

1821; 1822

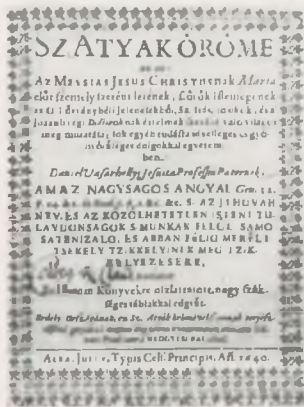
1823

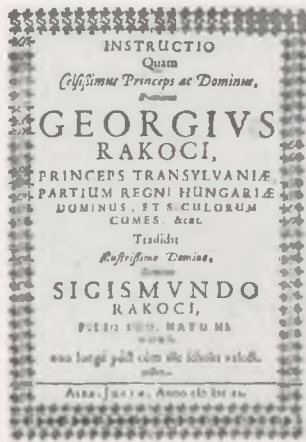
1824

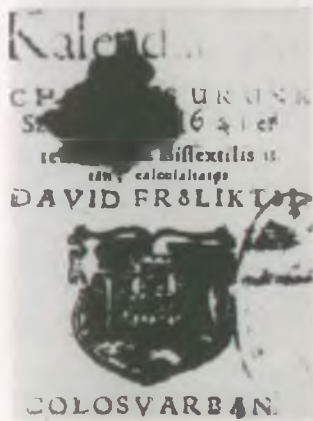
1825

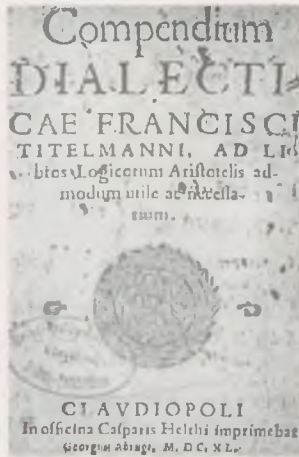
1826

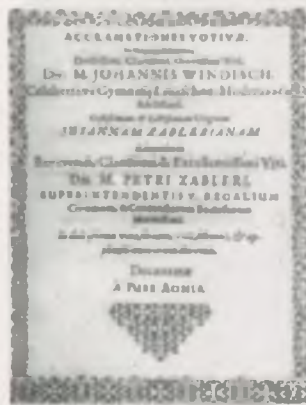
1827

1828

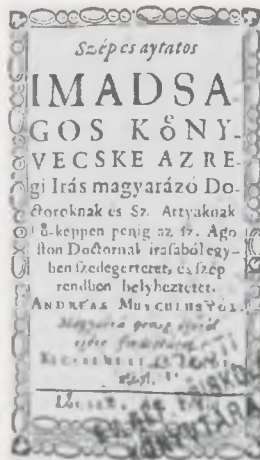
1829

1830

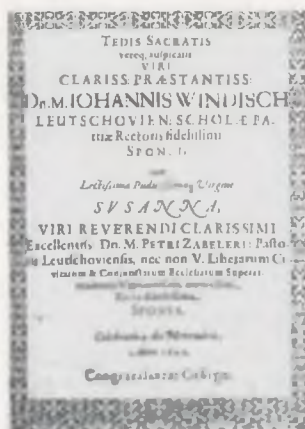
1833

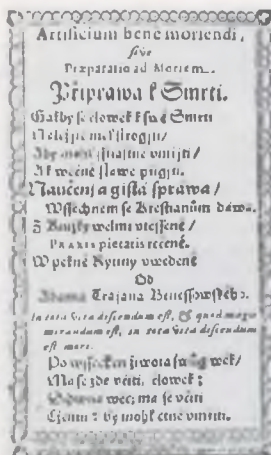
1835

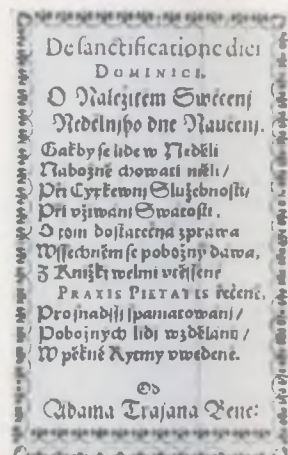
1836

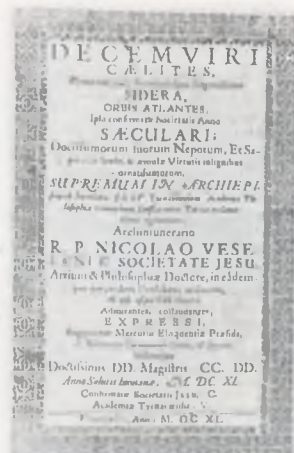
1837

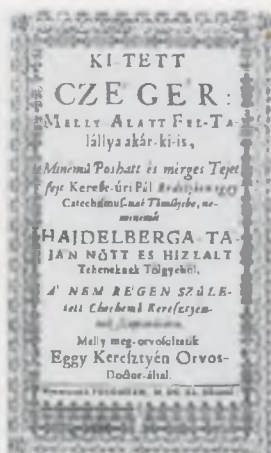
1838

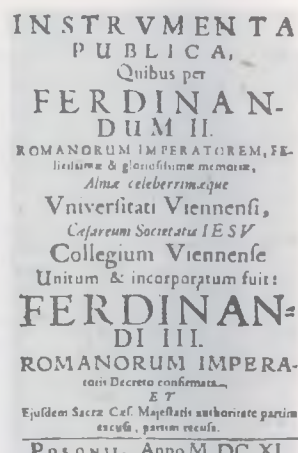
1839

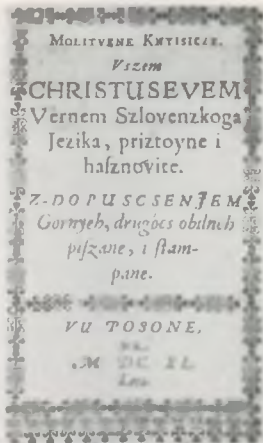
1840

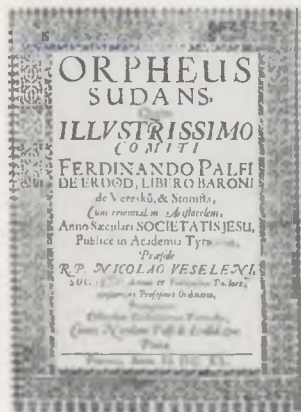
1841

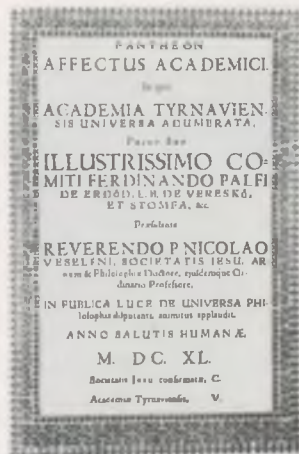
1842

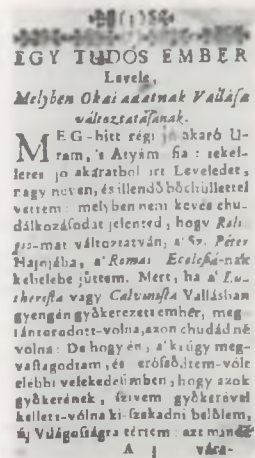
1843

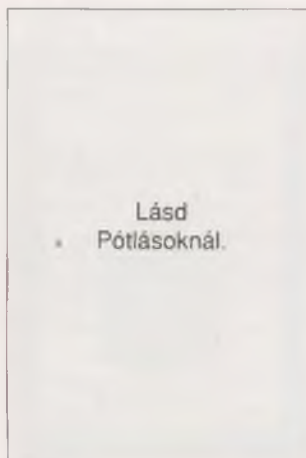
1845

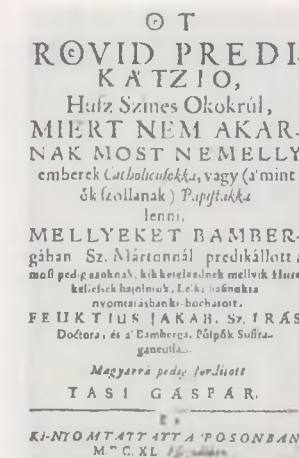
1846

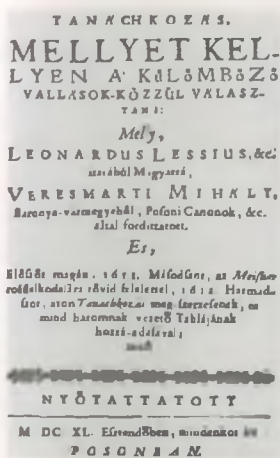
1847

1848

1849

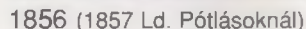
1850

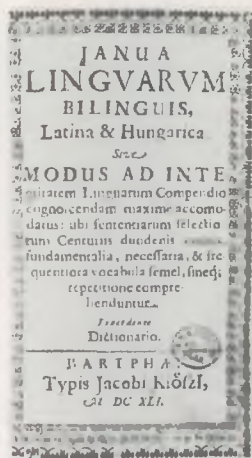

1851

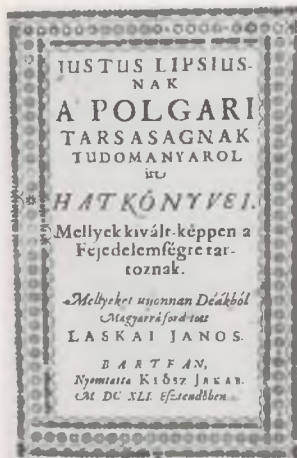

1852

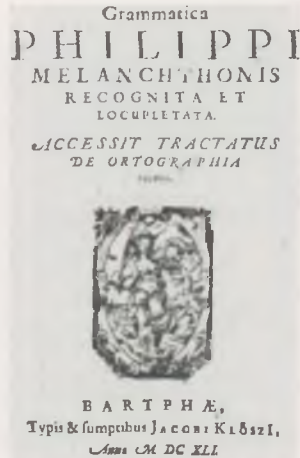

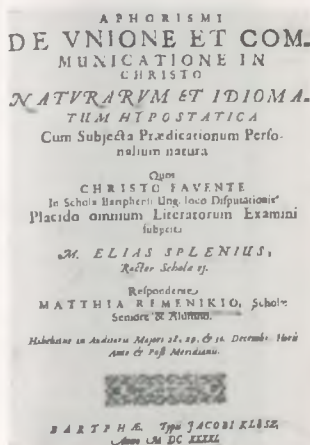
1864

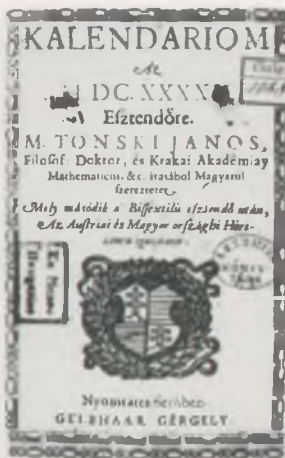
1867

1868

1869

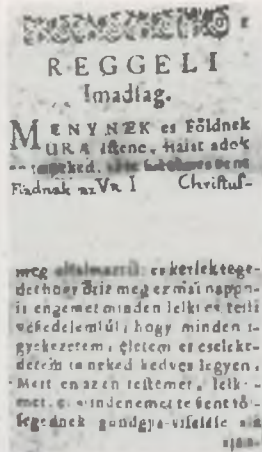
1870

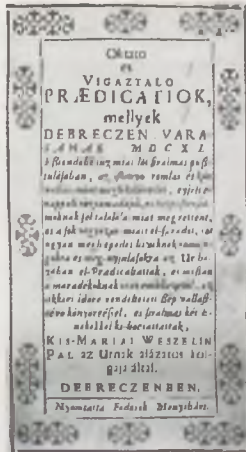
1871

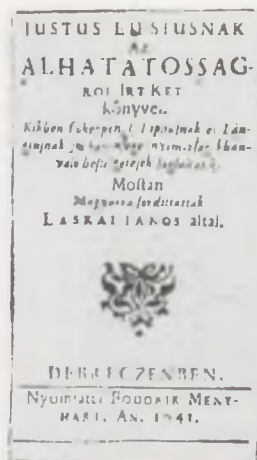
1873

1874

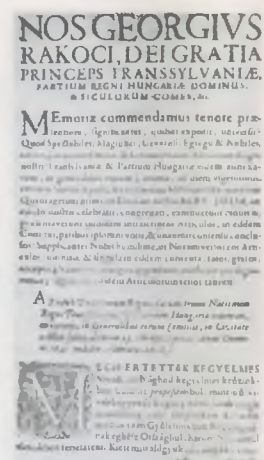
1875

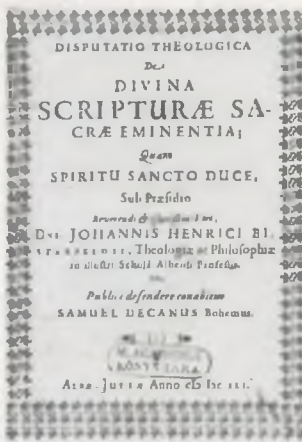
1876

1877

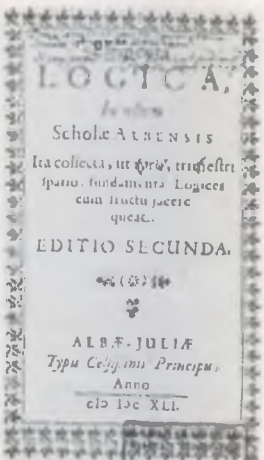
1878

1879

1880

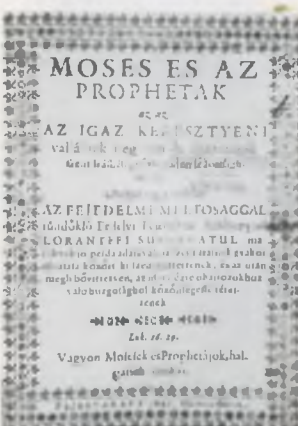

1881

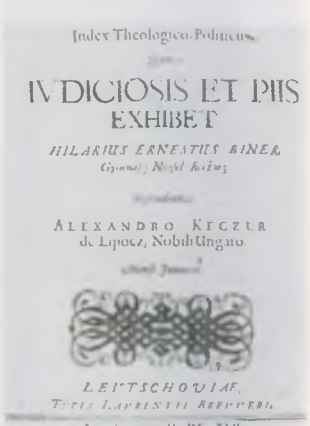
1882A Lásd a Pótlásoknál.

1883

1884

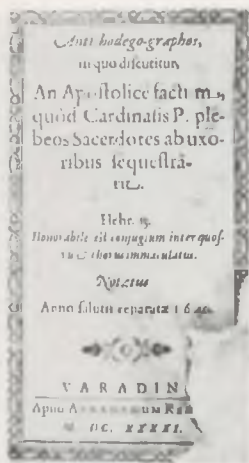

1888

1897

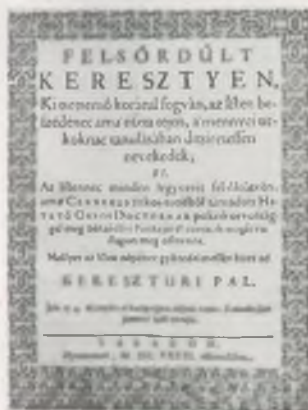
1910

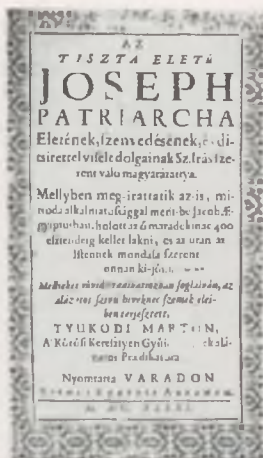
1911

1912

1914

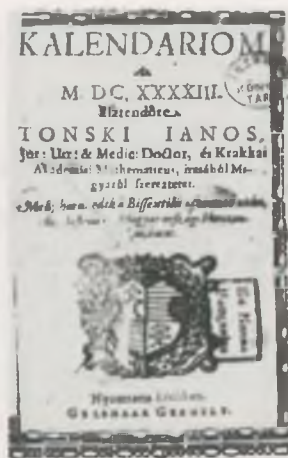
1915

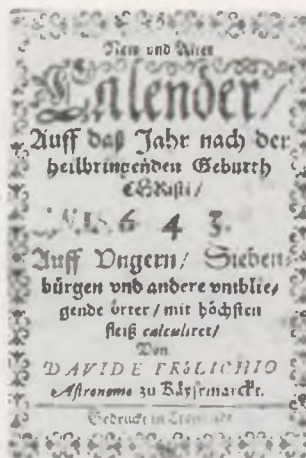
1916

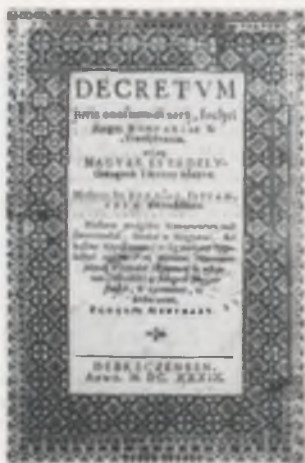
1918

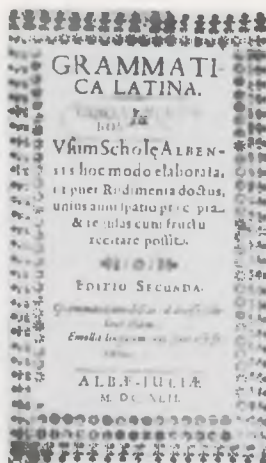
1919

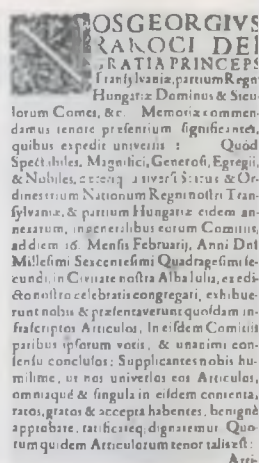
1920

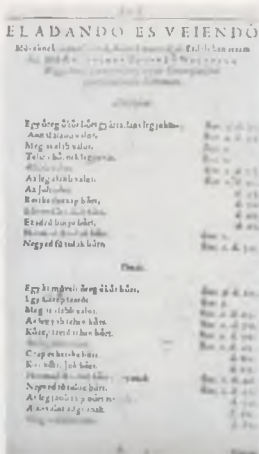
1922

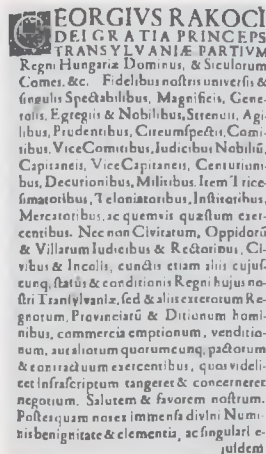
1923

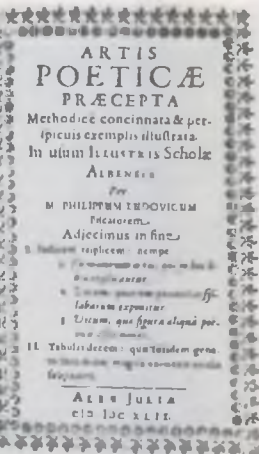
1924

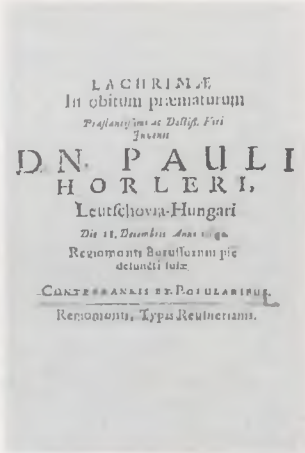
1925

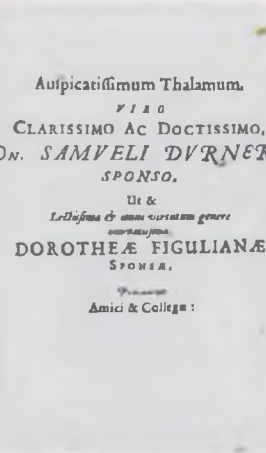
1926

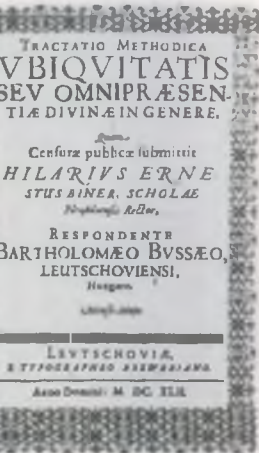
1927

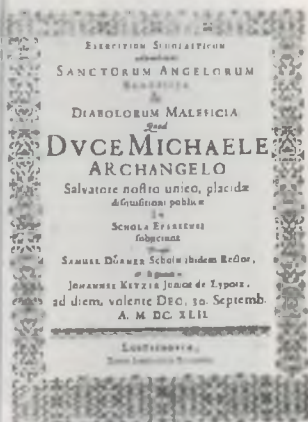
1929

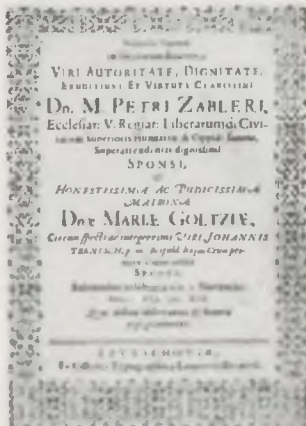
1931

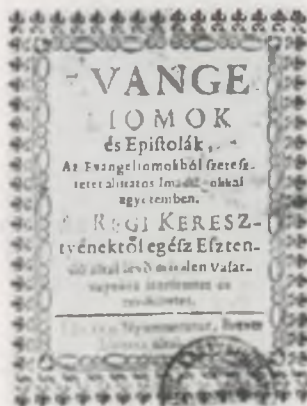
1934

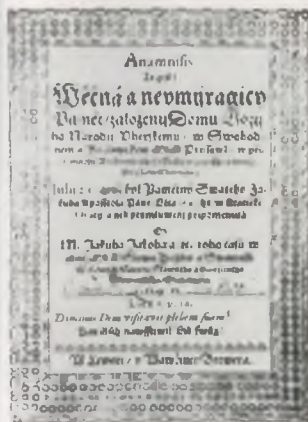
1935

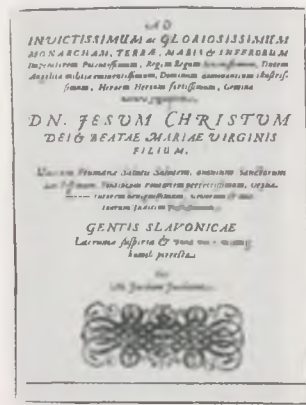
1936

1937

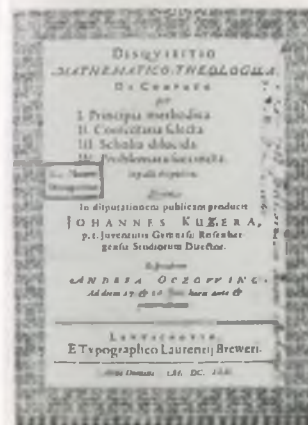
1938

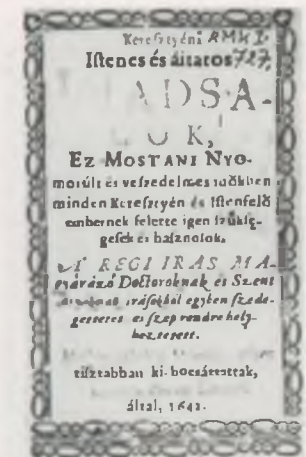
1939

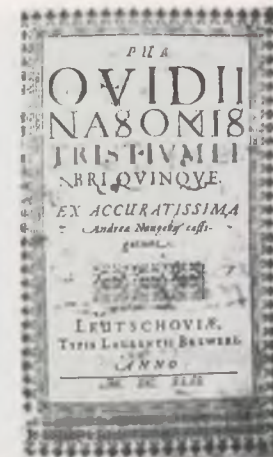
1940

1941

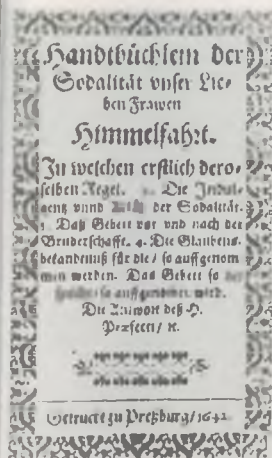

1942

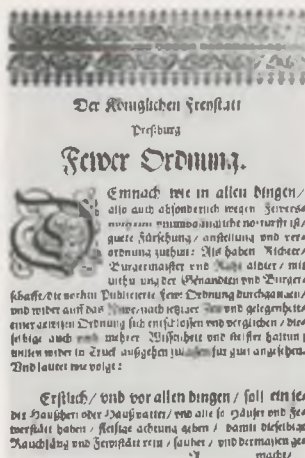

1943

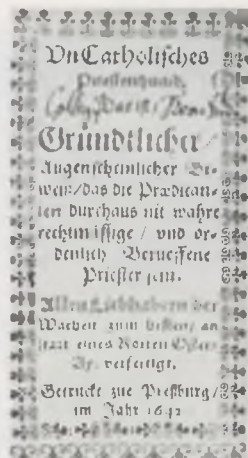
1953

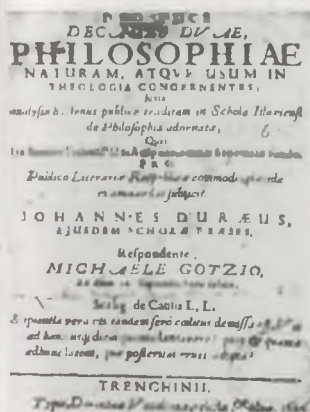
1954

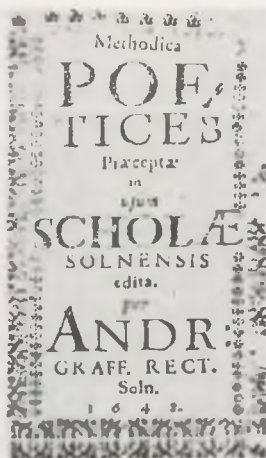
1955

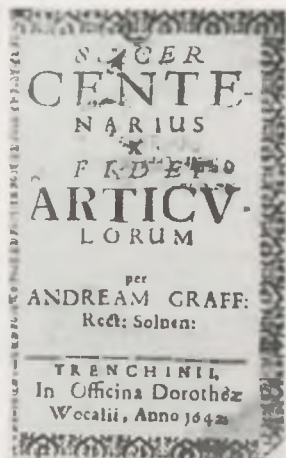
1957

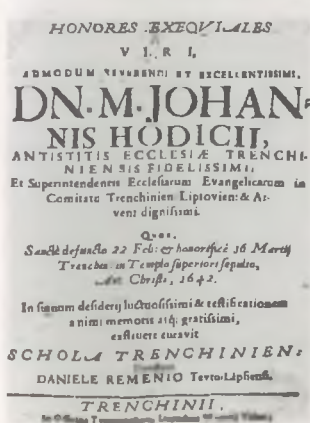
1961

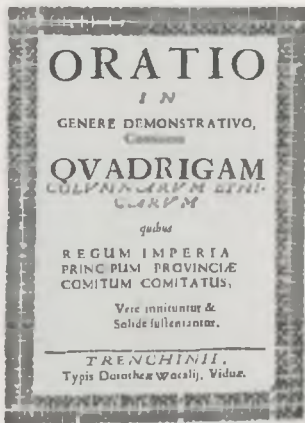
1962

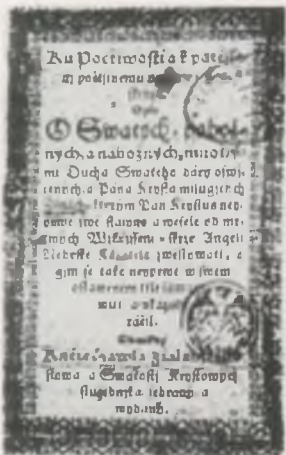
1963

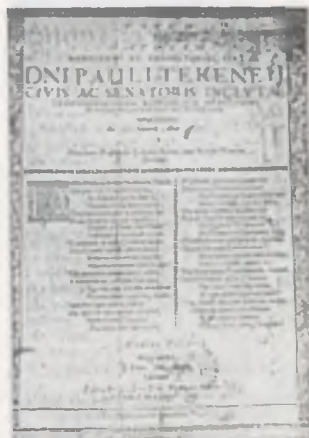
1964

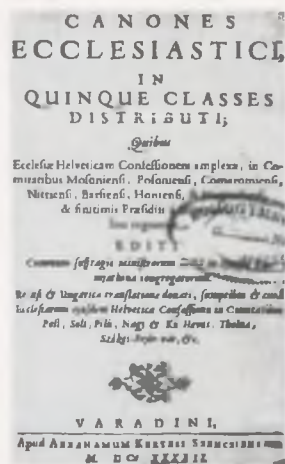
1965

1968

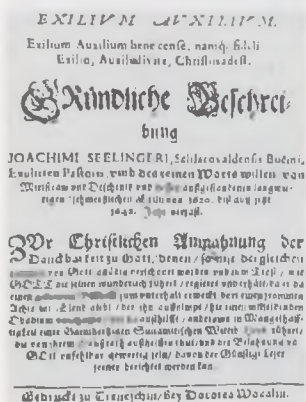
1970

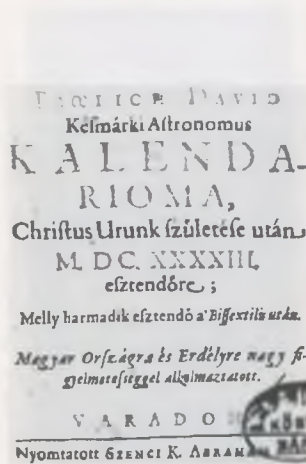
1975

1979

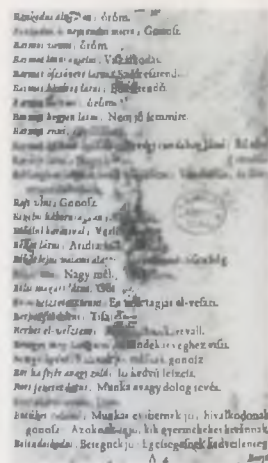
1972

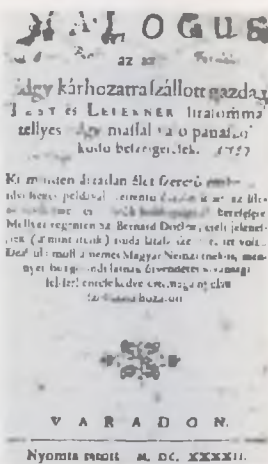
1976

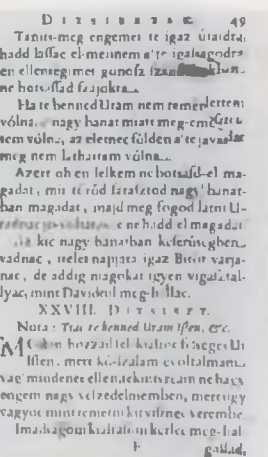
1980

1974

1978

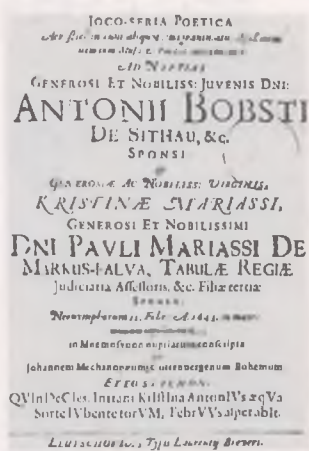

1981

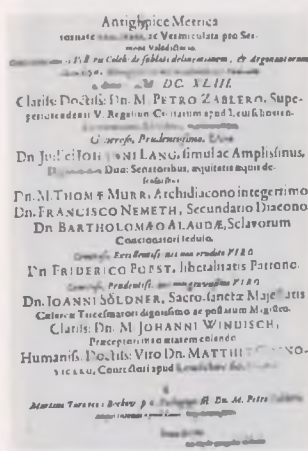
1991

1998

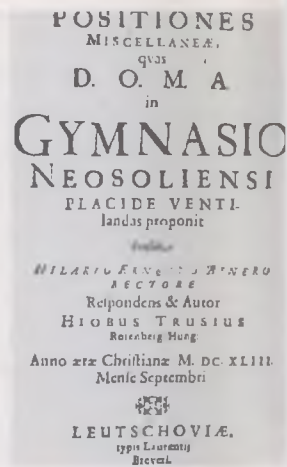
2012

2013

2014

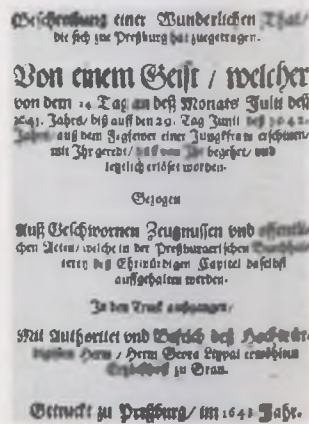
2015

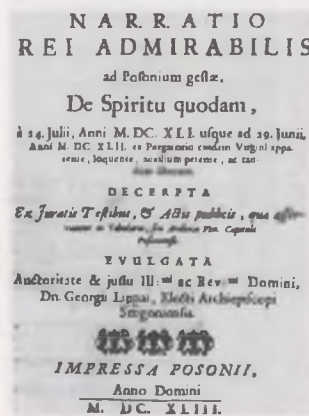
2016

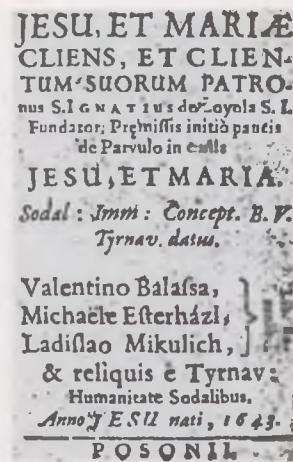
2017

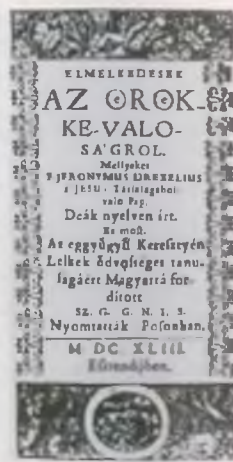
2018

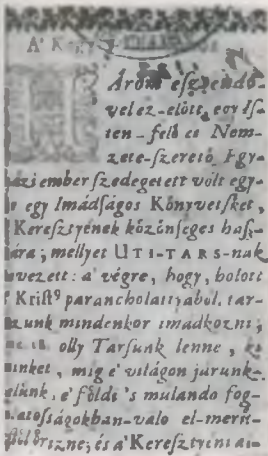
2019

2021

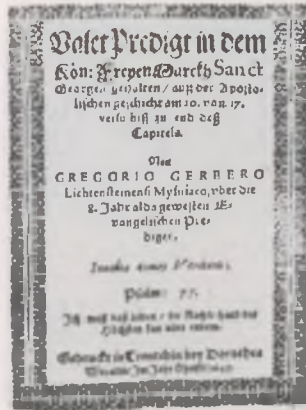
2023

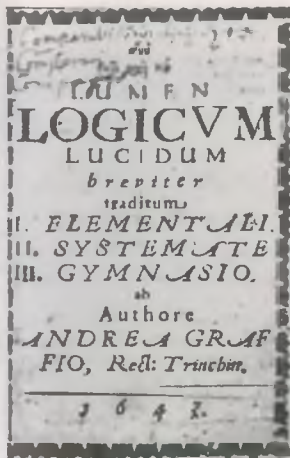
2024

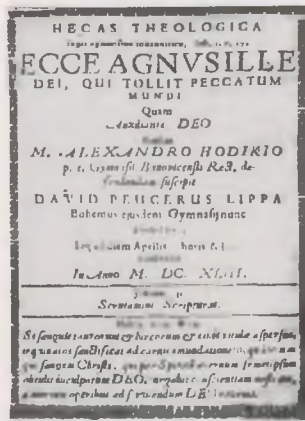
2025

2027

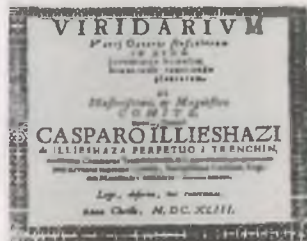
2028

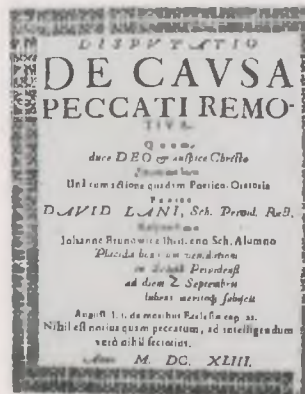
2029

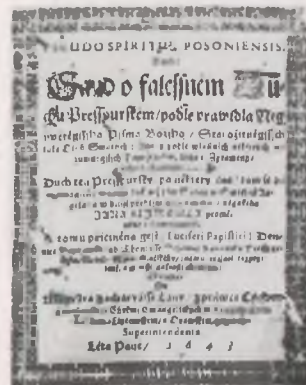
2030

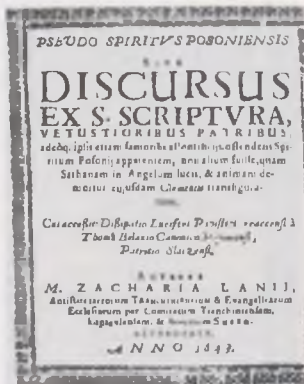
2031

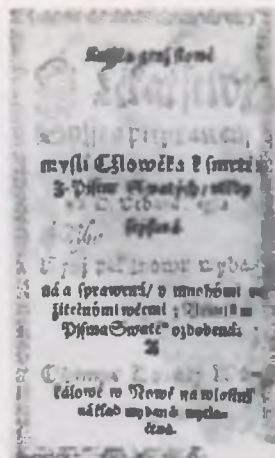
2033

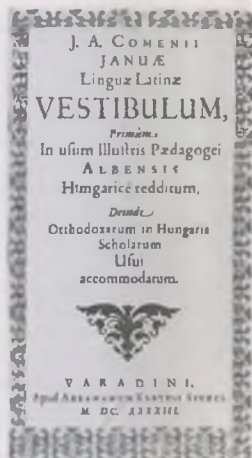
2034

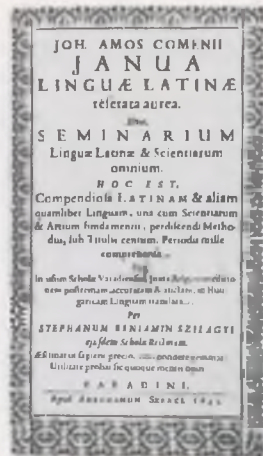
2035

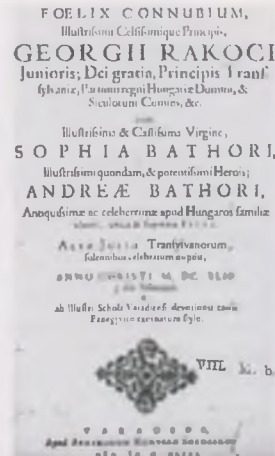
2037

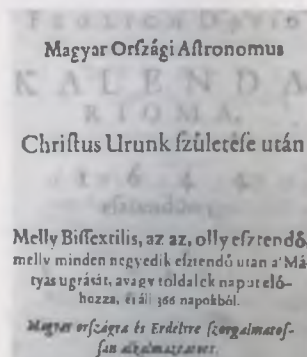
2038

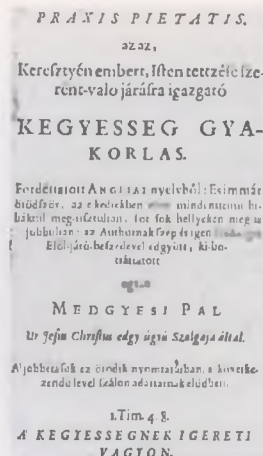
2039

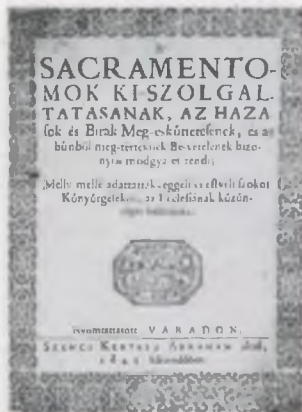
2040

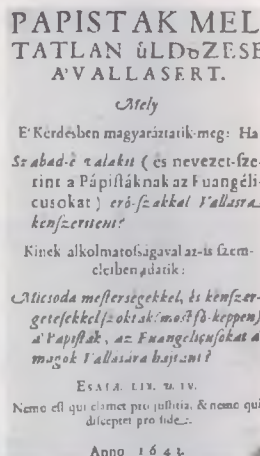
2041

2042

2043

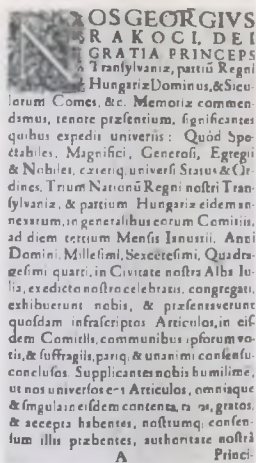
2044

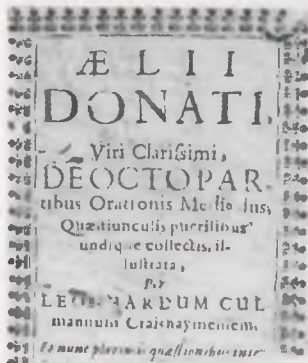
2055

2056

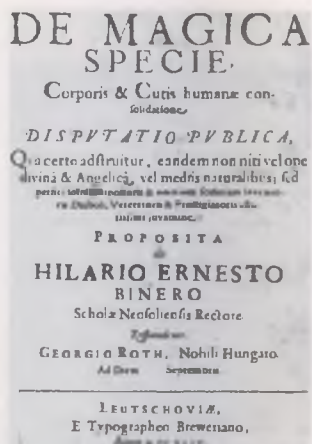
2057

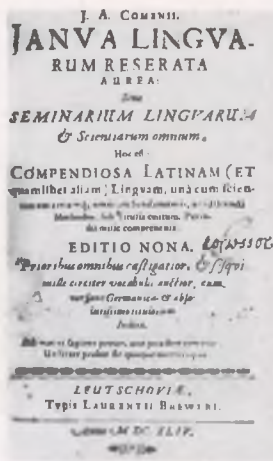
2058

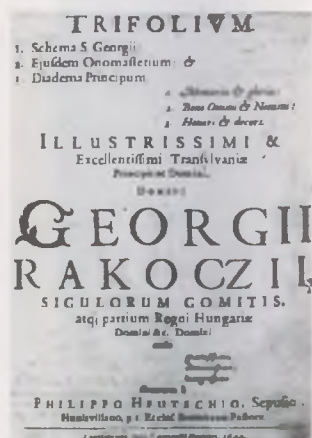
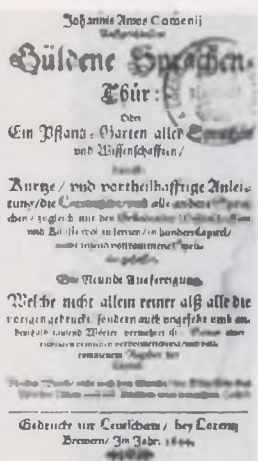
2059

2063

2064

2066

DISSIPATIO
PHOSPHORI
FATUI COECOS
10. radios (argenti
quem.

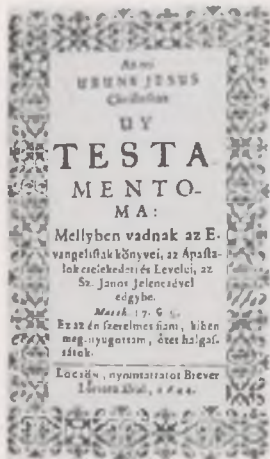
THOMAS BELAVIUS
Canonicus Polonienfis e fumo
pingvi formavit & in
Acie Lyptovientii
suspendit

JOHANNES KUZERA.
p. t. Rhetorici Gymnasii.
quod Rosenberge est.
Directore.

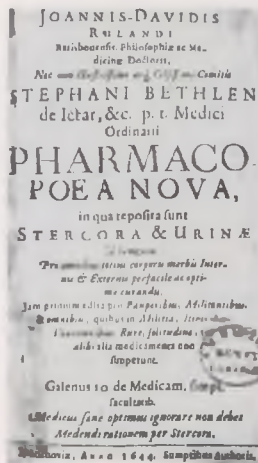

LEUTSCHOVIAE.
Typis Laurentii Breven,
1644

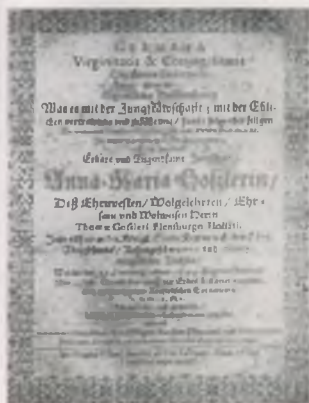
2067

2068

2071

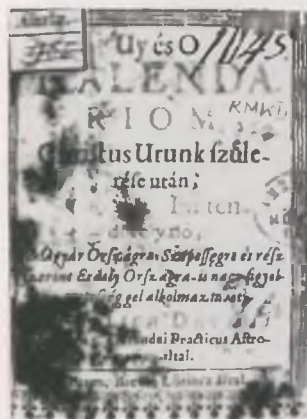
2072

THEMATVM
PHILOSOPHICORVM
FASCICVLVS.

PRÆSIDE
IOHANNES KUZERA,
p. t. Gymnasii Rosenbergen:
Directore supremo
MELICHEOR TINCTORIUS.
Brisnen: Panon. ad diem
April. publicè
didi Gymnasii Aroas
superiori.

LEUTSCHOVIAE,
Typographeo BARRARIANO, Anno 1644

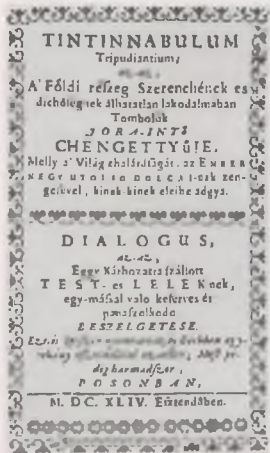
2073

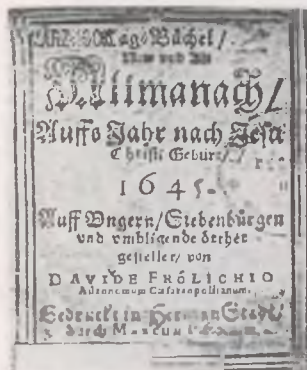
2074

2075

2077

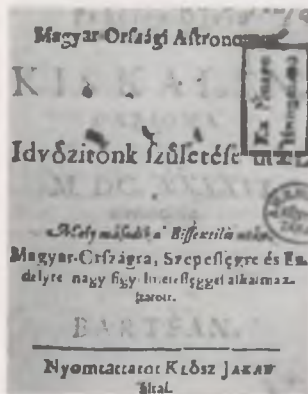

2078

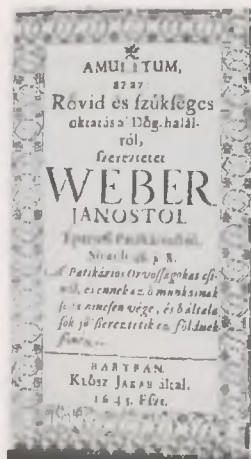

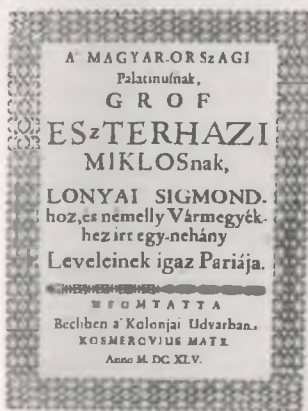
2093

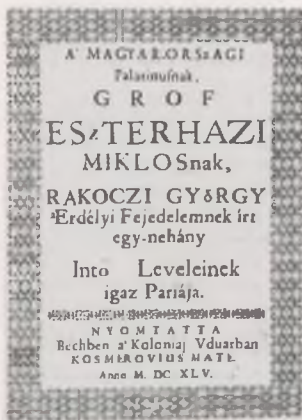
2094

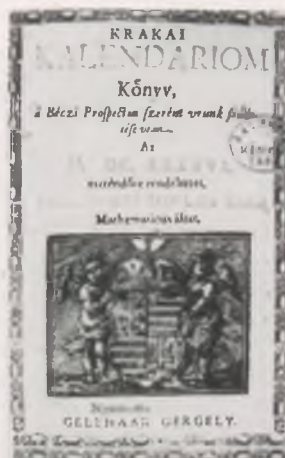
2095

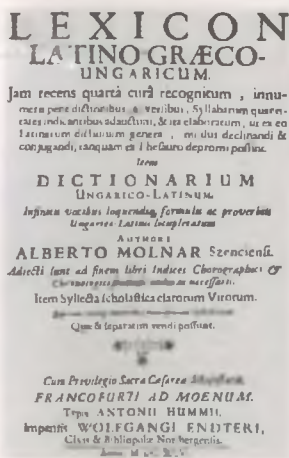
2096

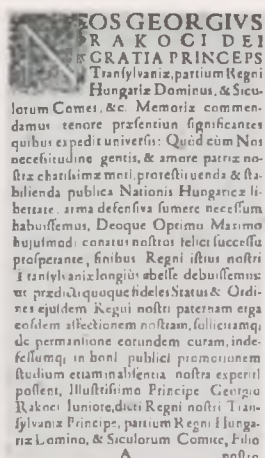
2097

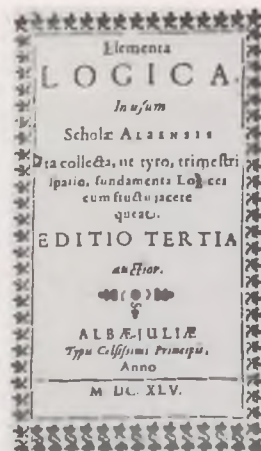
2098

2099

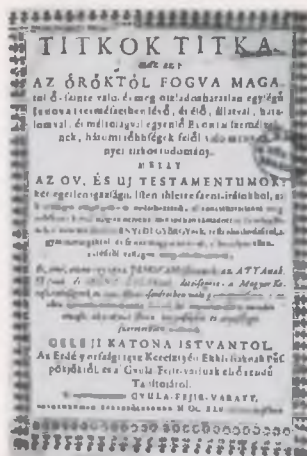
2100

2101

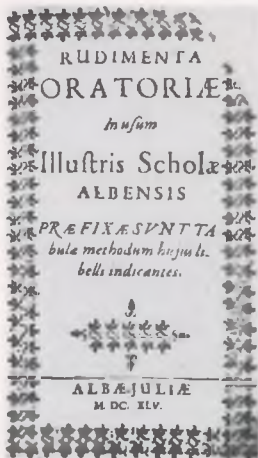
2102

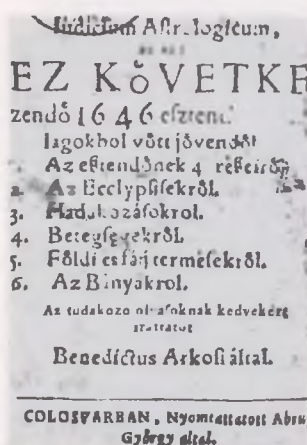
2103

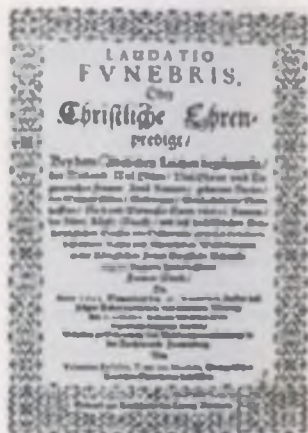
2104

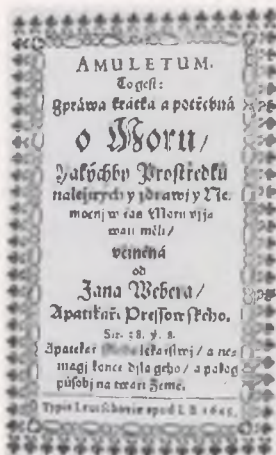
2105

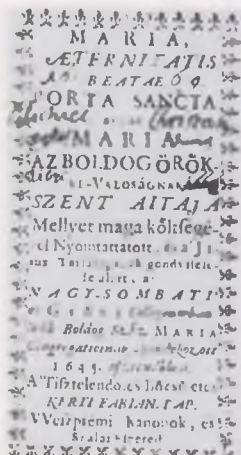
2106

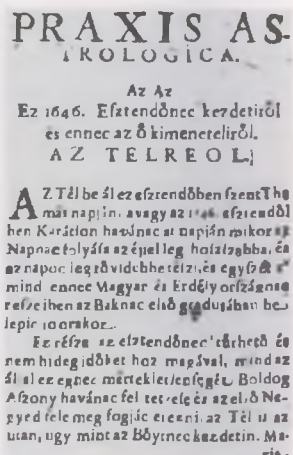
2110

2111

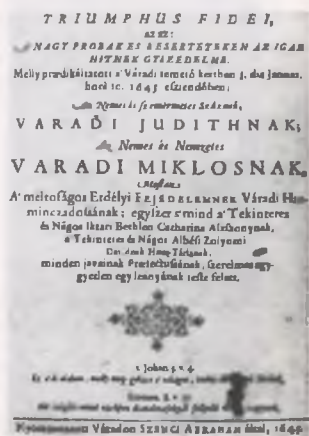

2112

2114

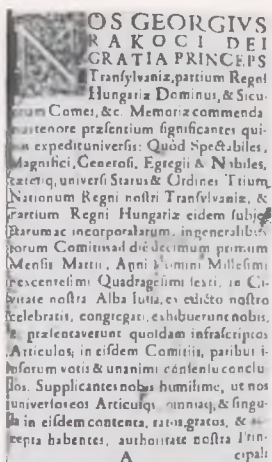
2132

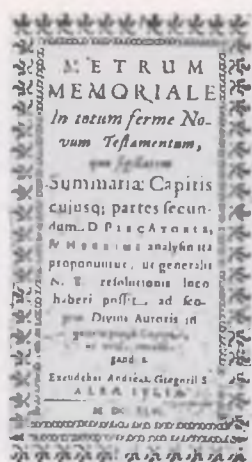
2133

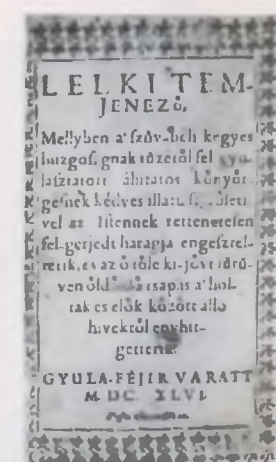
2136

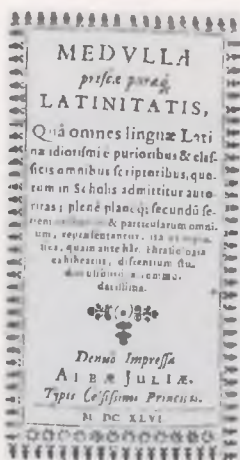
2138

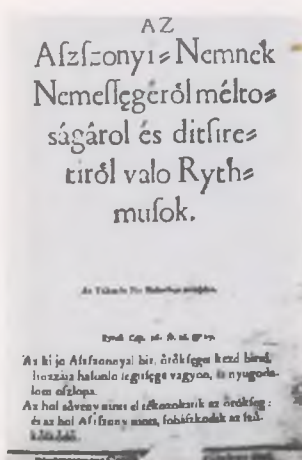
2139

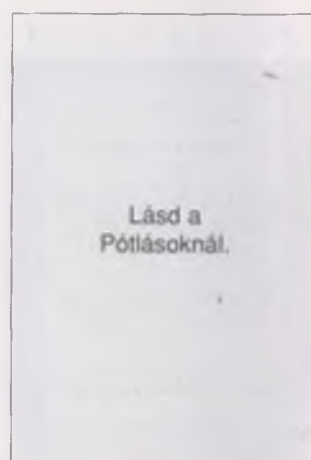
2140

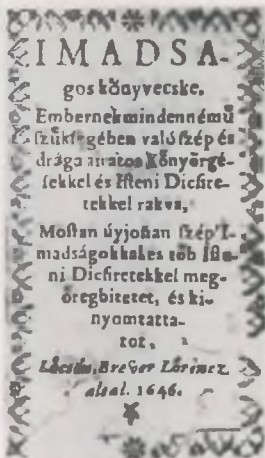
2141

2143

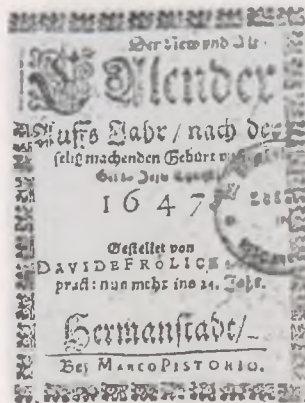
2144; 2145A

2146

2147

2149

Catechismus,
Rövid kérdések
és Feleletek által való Taní-
rás: Az Keresztényi Hűnek
fo. 1647. 10. 10.

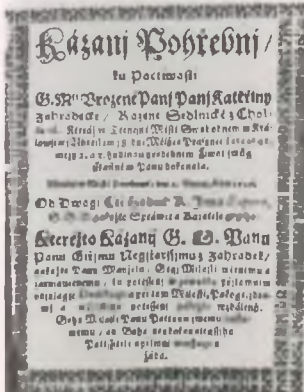
Sider n. János által irattatott,
2. T. 1647. 10. 10.
Készítve: János n. János által irattatott,
2. T. 1647. 10. 10.
Készítve: János n. János által irattatott,
2. T. 1647. 10. 10.

SZERENRN.
Nyon tanitott: János n. János
által, 1647. 10. 10.

2150

JOHANNIS PURCHER
Nobilis Ungari,
Vera Relatio de virtute & efficaciâ
PULVERIS HERMETICI
&
AQVÆ LUNARIS:
Aque quidem quotidiana Ufu ultra viginti
Annos: Pulveris vero plusquam de en-
nali Experienciâ, in pluribus Germaniâ
& Ungariâ locis, comprobatorum.

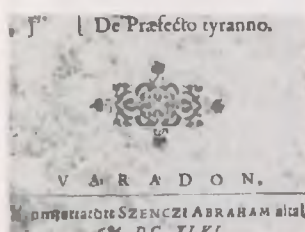
2154

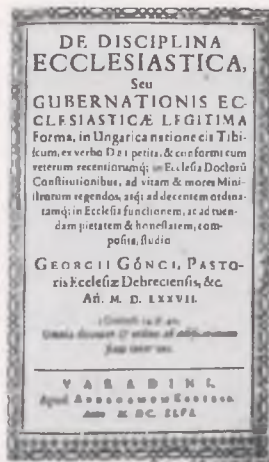
2155

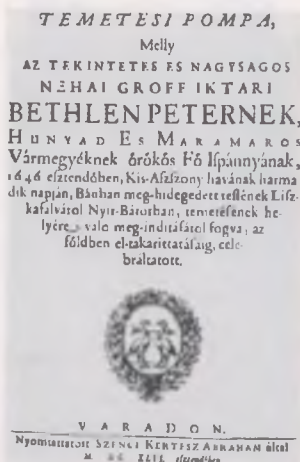
2156

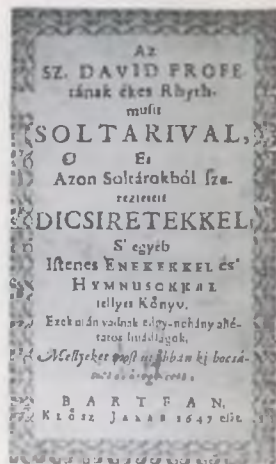
2157

2158

2160

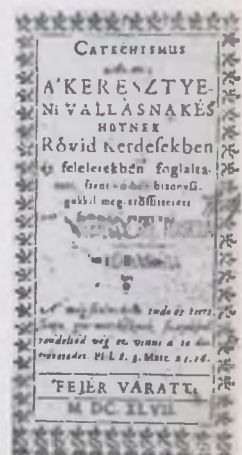
2163

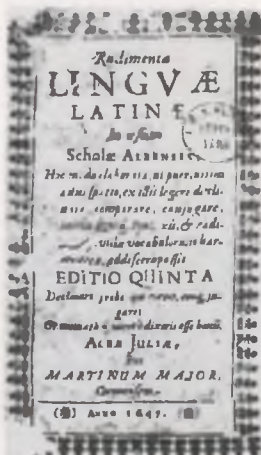
2164

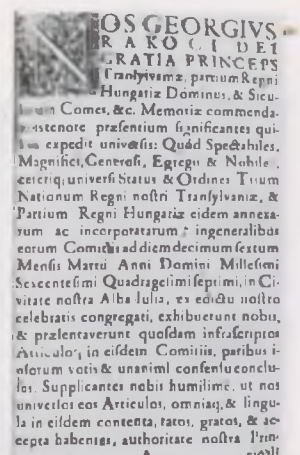
2166

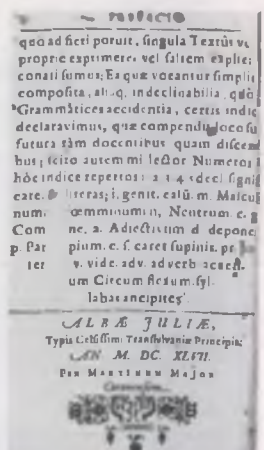
2167

2168

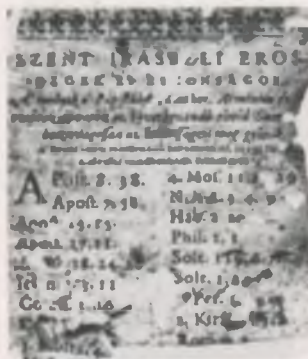
2169

2170

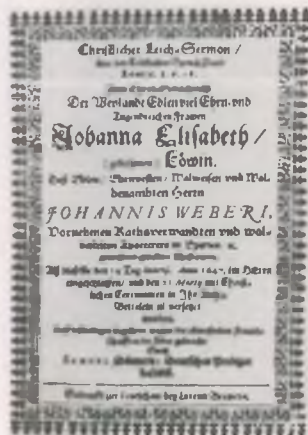
2171

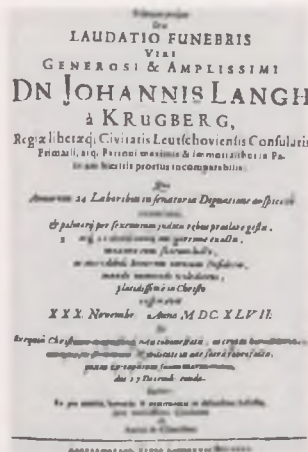
2172

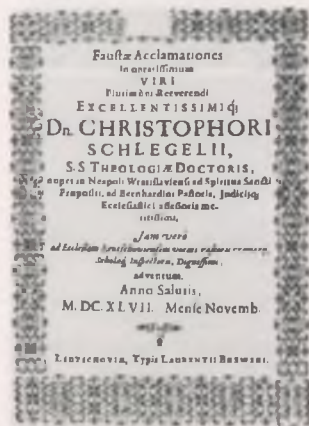
2173

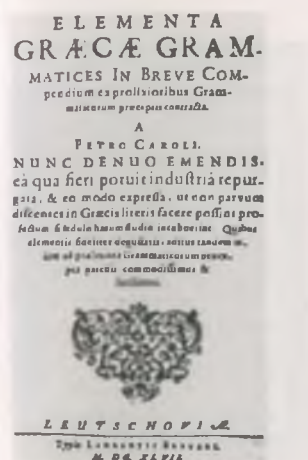
2175

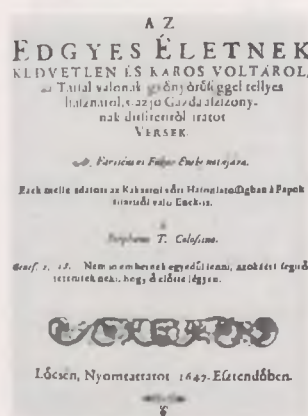
2176

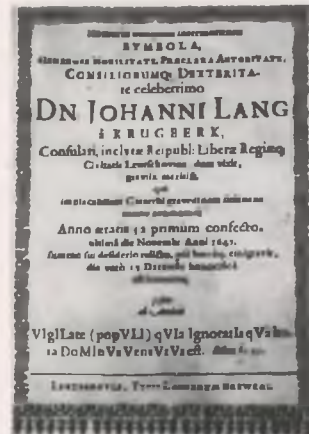
2177

2179

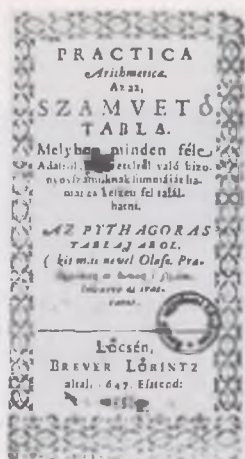
2180

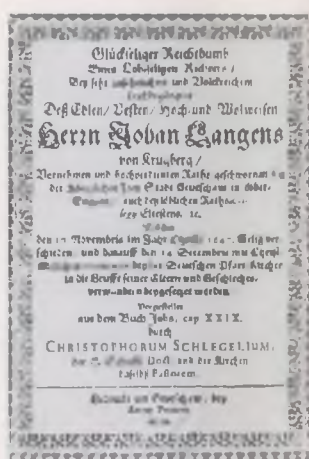
2181

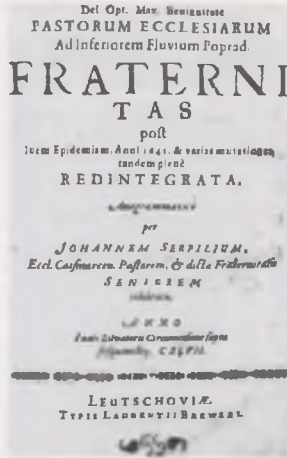
2182

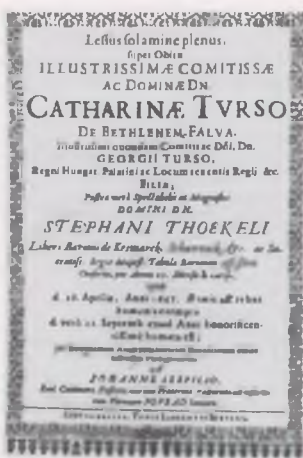
2183

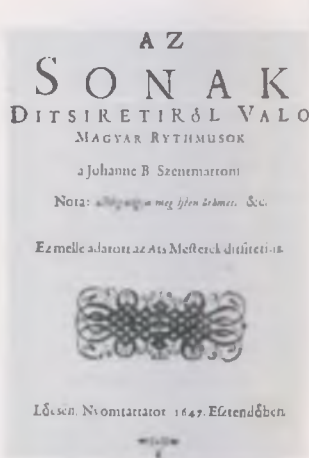
2184

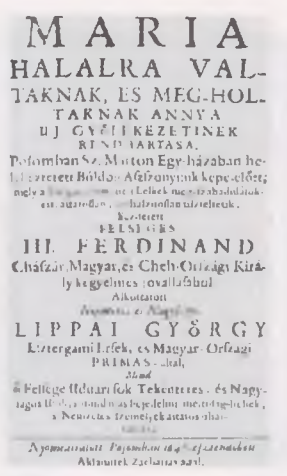
2185

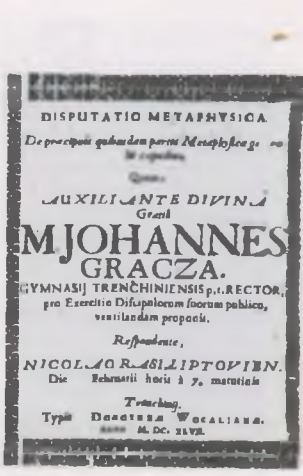
2186

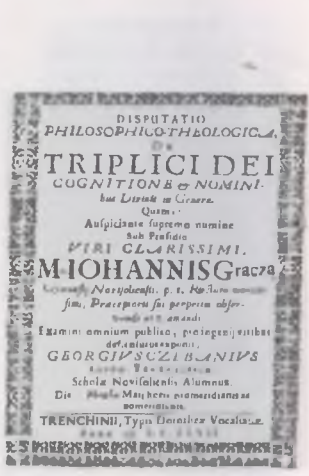
2187

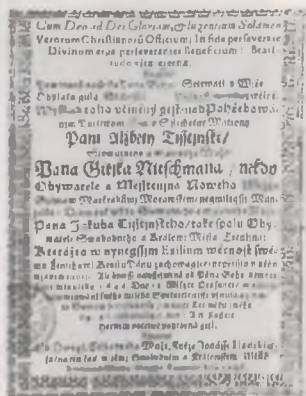
2188

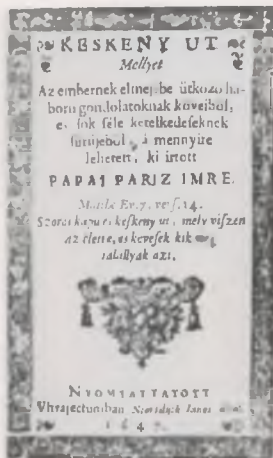
2190

2191

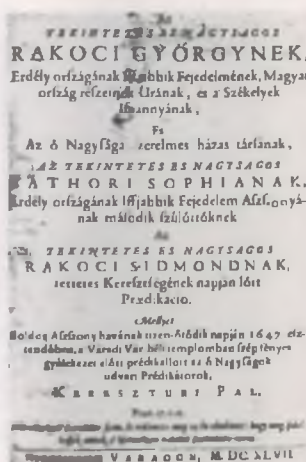
2192

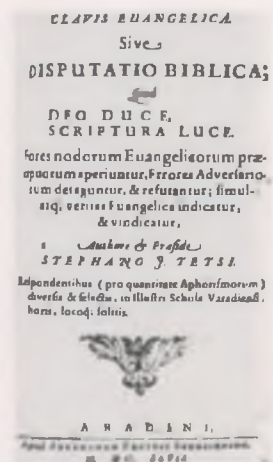
2196

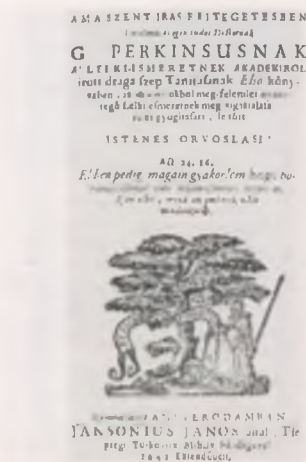
2197

2199

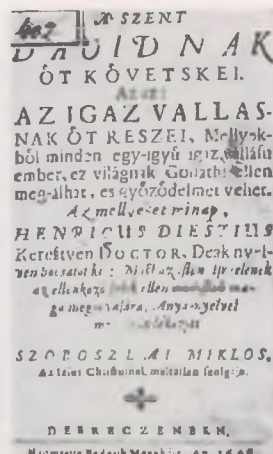
2200

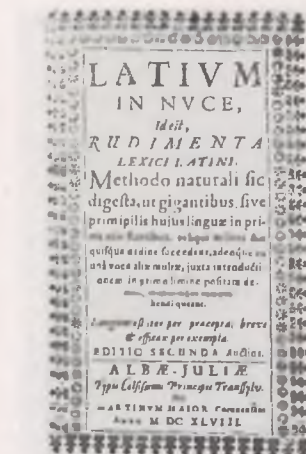
2201

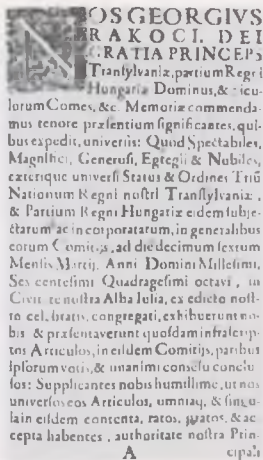
2206

2207

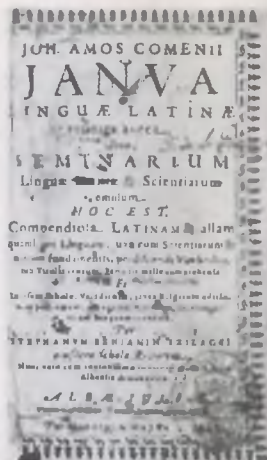
2208

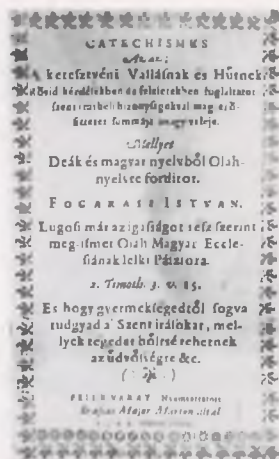
2209

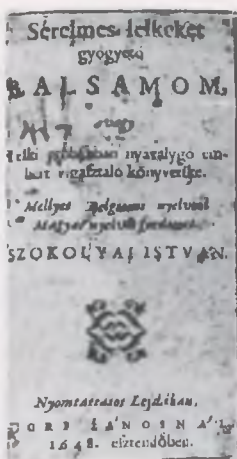
2210

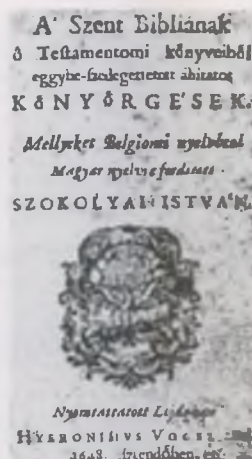
2211

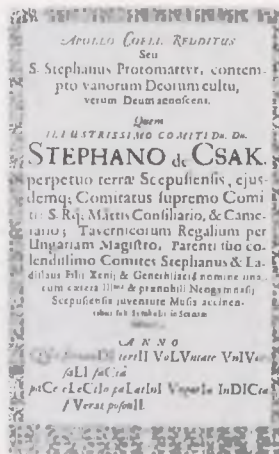
2212

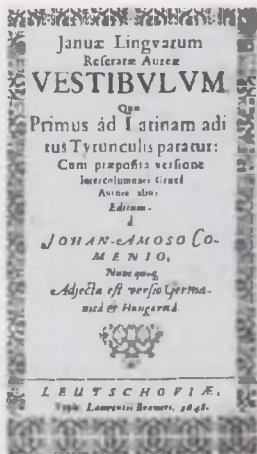
2216

2217

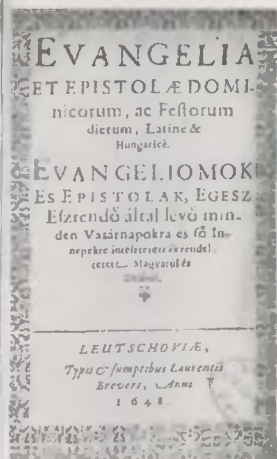
2219

2220

2221

2222

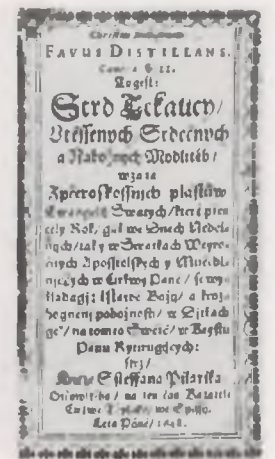
2224

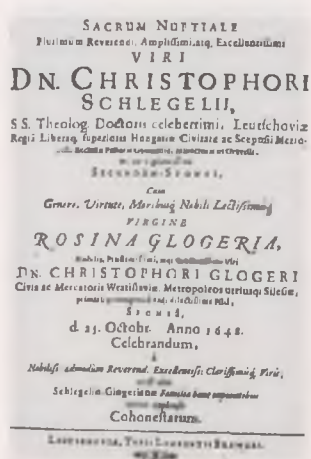
2225

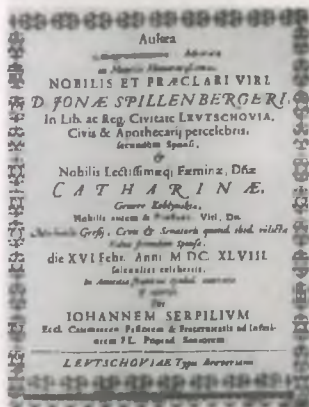
2226

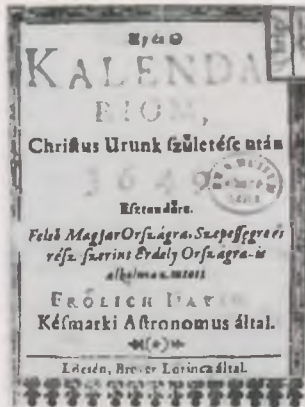
2227

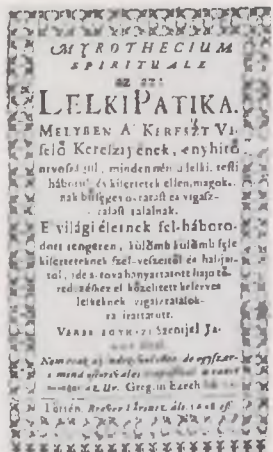
2228

2229

2230

2231

2232

2233

2234

2236

2238

2241

2242

2243

2244

2245

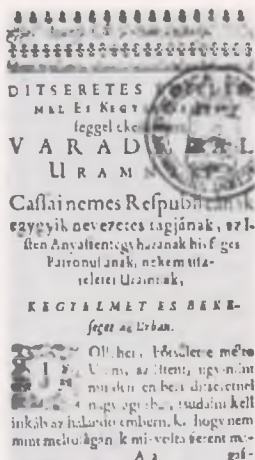

2248

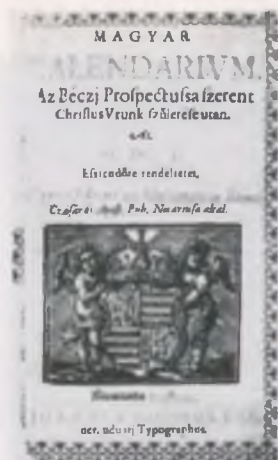
2249

2250

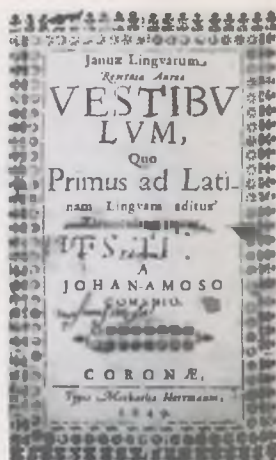

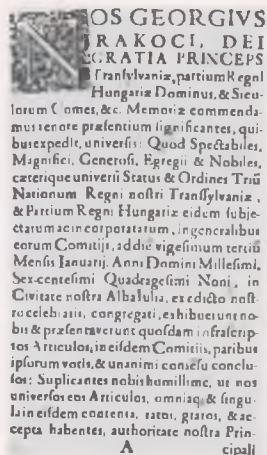
2254

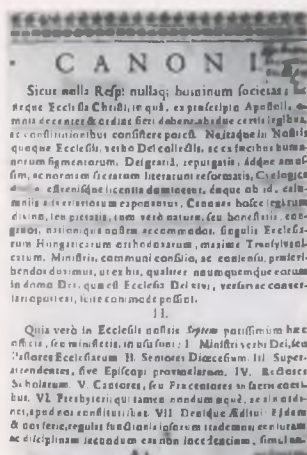
2257

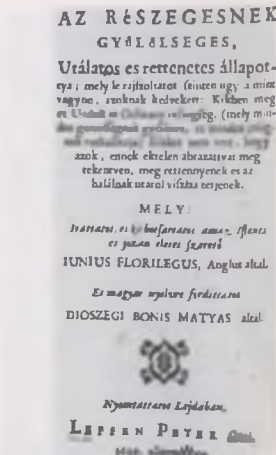
2258

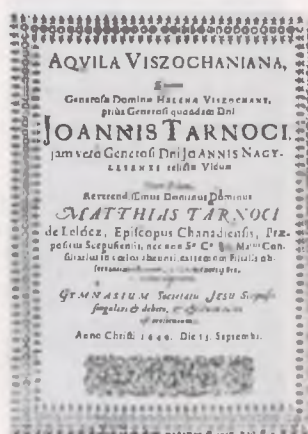
2259

2260

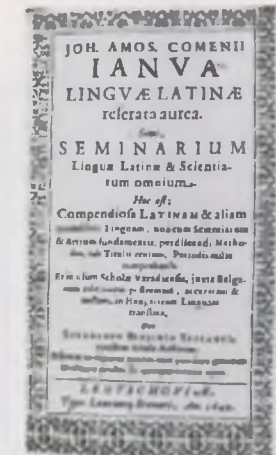
2262

2263

2264

2265

Typo & Sumptibus, LAURENTII BREYERII,
 DC XLIX.

VINDICIARUM
SANÆ ET CATHOLICÆ
 LICÆ DOCTRINÆ
 DISSERTATIO VI. & VII.
 In quibus sententia Catholicorum circa Materiam de Recessu, ab auctoritate sua deinde absolvi non
 tolerandam, quibusdam P. Mattheis Fabriciis, in
 libello Germanico, castigulatio fit. *Wunderliche
 Abscheulichkeiten wider einigliche von uns ausgetriebene
 in der Keyserlichen Reichs Kirchen zu grosse concurrenz*,
 Quod est Lat.
 Spurred Ecclesiæ diuante,
 Fictile
 M. JOHANNES GRACZA,
 Gymnasiarchi Novofolien: Director.
 Delessæ conabitus
 ESAIAS FABRICIUS, Teuto-Lypschii Lypse
 Gymnasiarchum Alumnus.
 Dno Adm. Joh. hanc et paveridiam.
 LOUTCHOWITZ, Typis BRUNELIANI, A. 1600

Typis LAURENTII NEAUME,
M. DC. XLIX.

CRISTVS VRVNK.
NAKSZENTPETERREL
VALÓ BESZEL.
GYESE.

*Értesítvén a vármegyét, és az érsek úrasságát,
s a közönséget a következőre.*

UDOMOSOLV.
NYEL. C. READES
És.

*Adott a bíróság a megye közönségét,
és a vármegyét a következőre.*

*Létező. Bíróság. (Bíróság).
Adott a bíróság.*

AZ
SYBILLA
 NAK JÖVENDŐ
 LESERŐL, ES SALAMON
 KIRÁLYNAK BÖLTSE
 SEGERŐL
 S. János királyi könyvtár, melyben őrzöttatik az
 est nagy leendőnek az elitt.
 Magyarországi fordítás, Gyula
 és Veszprém.

L Ö T S E M.
 Budapesti Könyv- és
 Árt. Sz. Hely.

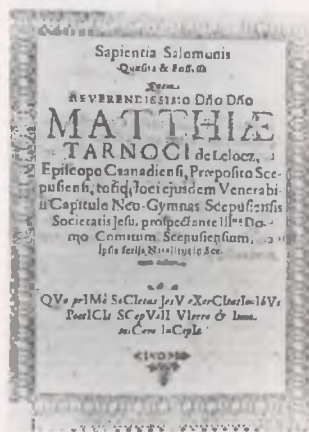
Z. BERNARD
 ATYÁNAK SZEP
 ÁITÁSOK EL-
 MELKÖDÉSÉ.
 Az emberi állaplat ilme-
 retleiből.
Méltóképpem
A Lelki ártóval való könyvecskeje.
 Mellyet
 a'
 Keresztényeknek közönséges épü-
 letre meg-magyarázta
 EPERJESSI MADARASZ
 MARTON, AZON HÉLYBEN
 A' MAGYAR EKEBESZÁRANK
 BEKÖTETÉZEN
 Lelki-pástorának.
 1848. é.
 Nefek Druha emmitummaria is...
 Nyon: EPERJESSI LŐTVERN, AN. 1848.

[illegible]

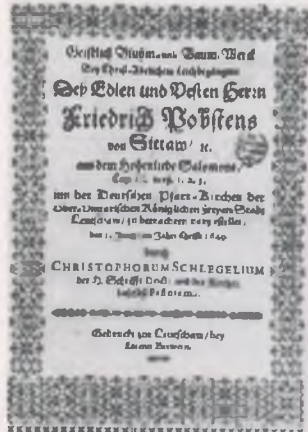
Der Neue und Alte
Auffo Jahr deß ewigen
Heyle/
und Sonertage/ Planetenlauff/ Aphe-
een/ Witterung/ Tag- und Nachtlinge/
Sonnen Lauf und Untergang / &c.
begriffen werden.
Verfertiget/
abgedruckt in Ungern A. 1708.
Gedruckt zur Leutschaw.

RAMVS
Stemmatus Gentilium
REPUBLICAE DOMINI
D. MATTHIAE
DE LELOCZ
TARNOCZI
EPISCOPI CHANADIENS
Propter Imperium L. C. Ep. S. S. S. S.
CONSILIARI,
In sublimem orbem crescentem
Quem Helicone Musarum decerpit
Eidem tanquam Patrono c. Mcca.
natu haereditario
In ditione sublimis orbis crescentem
M. JOANNES RATVIEWSKIN Dizepsi
Strajcowitszei Ecclesie Twardomans
DIRECTOR
In officio suo **MDCL**
Amicus
LEUTICHOVIA, Typis Brevescens.

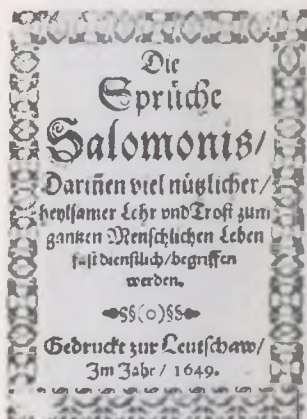
2274

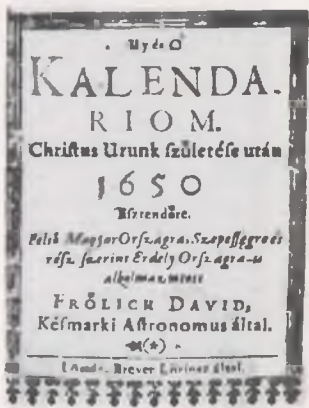
2275

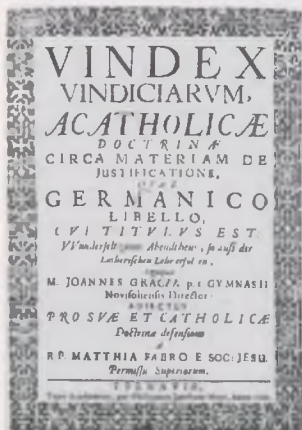
2276

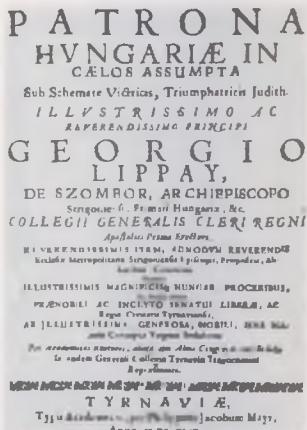
2277

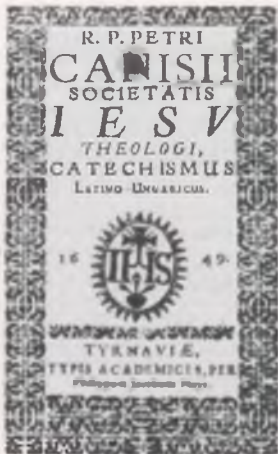
2278

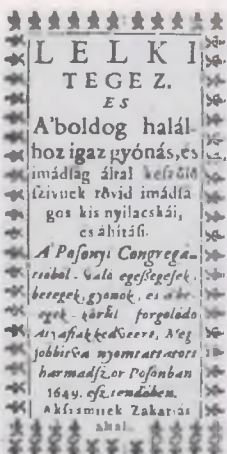
2279

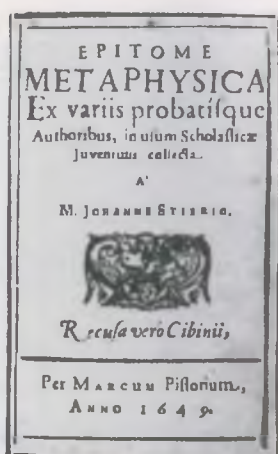
2280

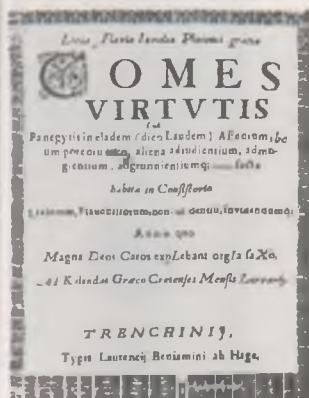
2281

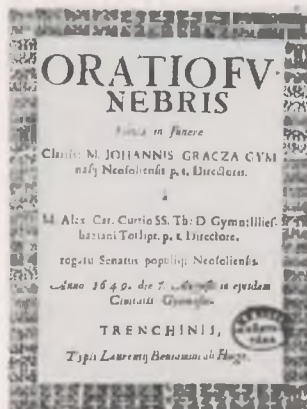
2282

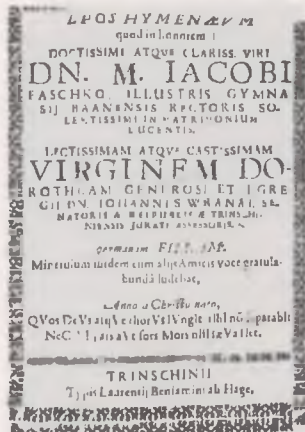
2285

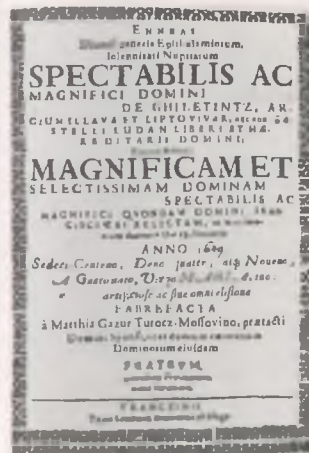
2286

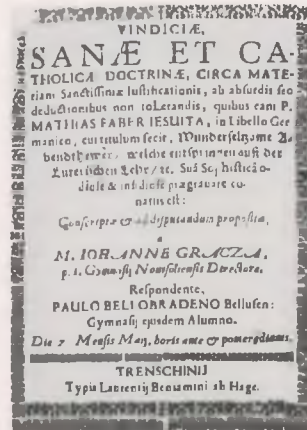
2287

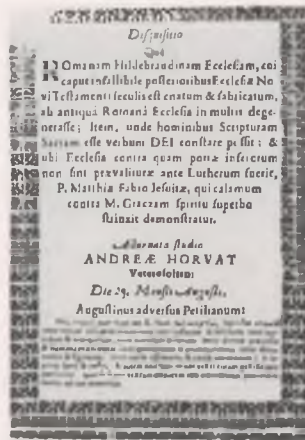
2288

2289

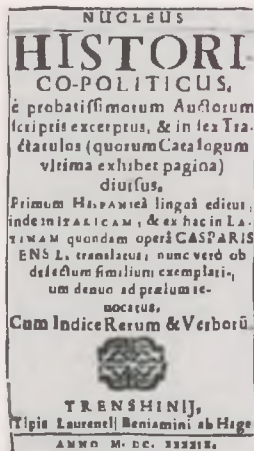
2290

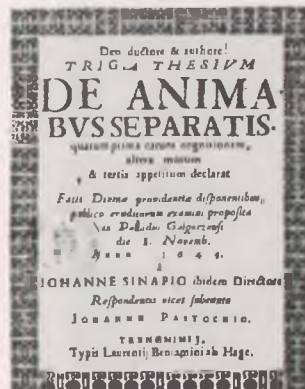
2291

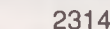
2292

2293

2294

2335

2336

ANNUS CRUCIFIXI DEI JESU.

Per singulas Annus totius
SEXTAS FERIAS
evibus CRUCIFIXUM
olide pro felici morte
colendi officijs &
exemplis

EXPLICATUS,
ET SOD. B. M. V.
VISITANTIS
Acad. S. I. Coll. Tynt.
datus liberalitate
TEPHANI
ASZALAI

De Fony & Sodasii.
omni Typis Coll. S. I.
ANNO M. DC. L.

2337

ANNUS SSS. TRINITATIS VNUS DEI HONORI, AMORI, CVLTV SACER PER

OMINICOS
Anno toto currentes
Dies, brevibus SSS. TR I-
NITATEM solide pro feli-
ci morte colendi officijs,
& exemplis
EXPLICATVS.

IN SOLIVM
vratiam, in Dei Unius, ac
Trini gloriam, in ultimum a-
genia nostri flatus
sanctum.

POSONI Typis Coll. S. I.
ANNO 1610.

2338

2339

2340

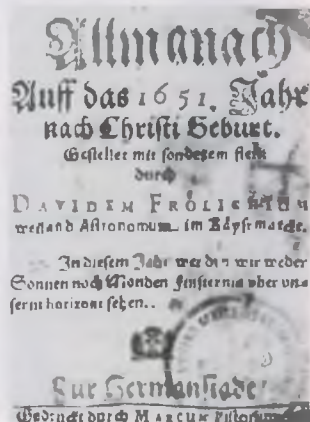
AGENDA Az Az Szent Egyházi Cselekedeteknek, Avagy Szentiségeknek, es egyéb Egyházi szolgálatok kiolgasatá- sának mondva. Egyházi CANONINKAL

Együtt.
1. Cor. 10.

Vagy eletek, vagy ifjok, vagy
Valamit cselekedezik. Mind az
Jstennek dicősege,
cselekedezetek,

SAMARIAN.
Nyomtatott W. chelius
Andás es,
ANNO 1650.

2341

2342

2352

2353

2354

2355

2356

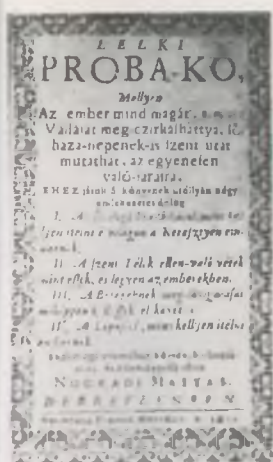
2357

2358

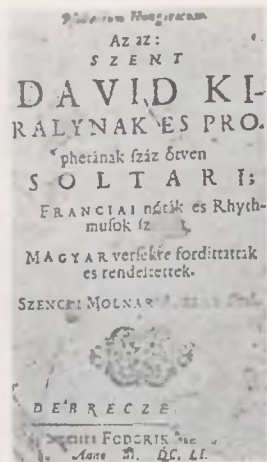
2359

2360

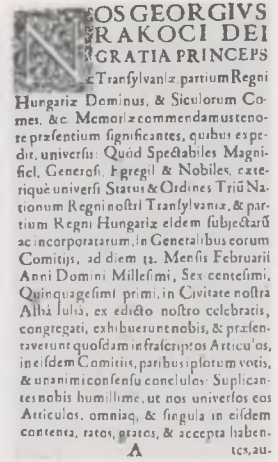
2361

2362

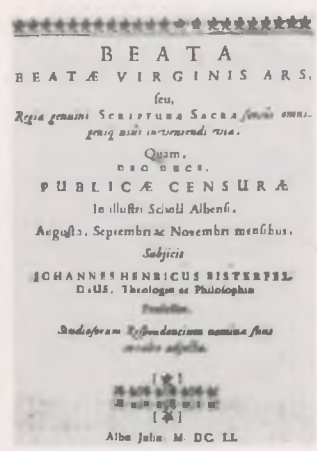
2363

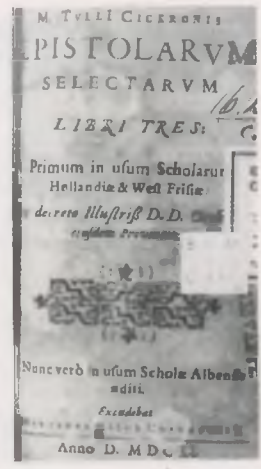
2364

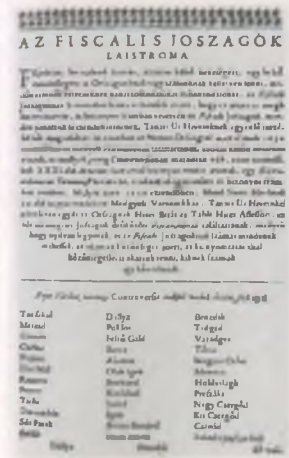
2365

2366

2367

2368

2373

Quem Unam & Eruditio clarum, Gymnasij Leuzhorvici

Eximia Virginitas, Et post laudem, quam sua sibi pa-

GEORGE W. LILLIE.

FACTORUM, COLLEGARUM. AMICORUM PIETAS
ipſis Nuptiarum Solemnibus

Kal Octob. Anni CLX. DCC. LII.

Р. Д.

LEUTSCHOVIA, TYPE LAURENTII BREWERI

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

Էմբրիոնային զարգացման, և
լինի իմենտ խոսքով:

100-101-102-103-104-105-106-107-108-109-110-111-112-113-114-115-116-117-118-119-120-121-122-123-124-125-126-127-128-129-130-131-132-133-134-135-136-137-138-139-140-141-142-143-144-145-146-147-148-149-150-151-152-153-154-155-156-157-158-159-160-161-162-163-164-165-166-167-168-169-170-171-172-173-174-175-176-177-178-179-180-181-182-183-184-185-186-187-188-189-190-191-192-193-194-195-196-197-198-199-200-201-202-203-204-205-206-207-208-209-210-211-212-213-214-215-216-217-218-219-220-221-222-223-224-225-226-227-228-229-230-231-232-233-234-235-236-237-238-239-240-241-242-243-244-245-246-247-248-249-250-251-252-253-254-255-256-257-258-259-260-261-262-263-264-265-266-267-268-269-270-271-272-273-274-275-276-277-278-279-280-281-282-283-284-285-286-287-288-289-290-291-292-293-294-295-296-297-298-299-300-301-302-303-304-305-306-307-308-309-310-311-312-313-314-315-316-317-318-319-320-321-322-323-324-325-326-327-328-329-330-331-332-333-334-335-336-337-338-339-340-341-342-343-344-345-346-347-348-349-350-351-352-353-354-355-356-357-358-359-360-361-362-363-364-365-366-367-368-369-370-371-372-373-374-375-376-377-378-379-380-381-382-383-384-385-386-387-388-389-390-391-392-393-394-395-396-397-398-399-400-401-402-403-404-405-406-407-408-409-410-411-412-413-414-415-416-417-418-419-420-421-422-423-424-425-426-427-428-429-430-431-432-433-434-435-436-437-438-439-440-441-442-443-444-445-446-447-448-449-450-451-452-453-454-455-456-457-458-459-460-461-462-463-464-465-466-467-468-469-470-471-472-473-474-475-476-477-478-479-480-481-482-483-484-485-486-487-488-489-490-491-492-493-494-495-496-497-498-499-500-501-502-503-504-505-506-507-508-509-510-511-512-513-514-515-516-517-518-519-520-521-522-523-524-525-526-527-528-529-530-531-532-533-534-535-536-537-538-539-540-541-542-543-544-545-546-547-548-549-550-551-552-553-554-555-556-557-558-559-560-561-562-563-564-565-566-567-568-569-570-571-572-573-574-575-576-577-578-579-580-581-582-583-584-585-586-587-588-589-590-591-592-593-594-595-596-597-598-599-600-601-602-603-604-605-606-607-608-609-610-611-612-613-614-615-616-617-618-619-620-621-622-623-624-625-626-627-628-629-630-631-632-633-634-635-636-637-638-639-640-641-642-643-644-645-646-647-648-649-650-651-652-653-654-655-656-657-658-659-660-661-662-663-664-665-666-667-668-669-670-671-672-673-674-675-676-677-678-679-680-681-682-683-684-685-686-687-688-689-690-691-692-693-694-695-696-697-698-699-700-701-702-703-704-705-706-707-708-709-710-711-712-713-714-715-716-717-718-719-720-721-722-723-724-725-726-727-728-729-730-731-732-733-734-735-736-737-738-739-740-741-742-743-744-745-746-747-748-749-750-751-752-753-754-755-756-757-758-759-760-761-762-763-764-765-766-767-768-769-770-771-772-773-774-775-776-777-778-779-780-781-782-783-784-785-786-787-788-789-790-791-792-793-794-795-796-797-798-799-800-801-802-803-804-805-806-807-808-809-810-811-812-813-814-815-816-817-818-819-820-821-822-823-824-825-826-827-828-829-830-831-832-833-834-835-836-837-838-839-840-841-842-843-844-845-846-847-848-849-850-851-852-853-854-855-856-857-858-859-860-861-862-863-864-865-866-867-868-869-870-871-872-873-874-875-876-877-878-879-880-881-882-883-884-885-886-887-888-889-890-891-892-893-894-895-896-897-898-899-900-901-902-903-904-905-906-907-908-909-910-911-912-913-914-915-916-917-918-919-920-921-922-923-924-925-926-927-928-929-930-931-932-933-934-935-936-937-938-939-940-941-942-943-944-945-946-947-948-949-950-951-952-953-954-955-956-957-958-959-960-961-962-963-964-965-966-967-968-969-970-971-972-973-974-975-976-977-978-979-980-981-982-983-984-985-986-987-988-989-990-991-992-993-994-995-996-997-998-999-1000-1001-1002-1003-1004-1005-1006-1007-1008-1009-1010-1011-1012-1013-1014-1015-1016-1017-1018-1019-1020-1021-1022-1023-1024-1025-1026-1027-1028-1029-1030-1031-1032-1033-1034-1035-1036-1037-1038-1039-1040-1041-1042-1043-1044-1045-1046-1047-1048-1049-1050-1051-1052-1053-1054-1055-1056-1057-1058-1059-1060-1061-1062-1063-1064-1065-1066-1067-1068-1069-1070-1071-1072-1073-1074-1075-1076-1077-1078-1079-1080-1081-1082-1083-1084-1085-1086-1087-1088-1089-1090-1091-1092-1093-1094-1095-1096-1097-1098

April 14, 1964. Richmond, Va.

2374

2375

2378

Disputatio Theologica
DE
BAPTISMI NECESSITATE.
Quam
Spiritu Sancto felundante
Benedictus Wittenberg
NICOLAVS
NIGRINI
Solmsi. Scholæ patriciæ Rector
Respondens.
ANDREA SARAIDE
Scholæ rymensis Alumnus
Ad diem 11. Octobr. horis antecessidinis.
LEUTSCHOW.
Typo. Ludovici Baerisch.
-MDCCL

2379

Compendiosa Delineatio
1697
J. V. R. I. S. C. A. N. O.
NICI &
CIVILIS
in Utroq; tam Allegandi
quam Abbreviationes le-
gendi modum exhi-
bens;
in gratiam Tironum Studij Ju-
ru confignata
a
JOHANNÉ SERPILIO
Juniore.
—SSS—
LEUTSCHOWITZ,
Typis LAURENTII BREYER,
LIT. C. 1. 1. 1.

2380

[illegible]

2381

TALASIO
Serenissimæ, ac celsissimæ
Principi
SPONSÆ
EX ELECTORALI DOMO PALATI-
NATOS RHENI.
Domine, Domine
HERNIE TTÆ
A Gymnafij Societatis IESU Sceptu-
tudinis inuenture lub Cybe-
les schemata in Sce-
nam datus
& transeunt in Eidem Serenissi-
mæ omine felicissimo
acclamata.

Actum Chrifti, 1678. 21. Junij.

2382

THEMISTOCLES DE THESEUS
Hicetotissimissimi
Nacari
Magistissimi Comitum Domini et Damini
STEPHANI
DE CSAK,
PERPETVI TERRÆ SCE
PUSIENSIS, EJUSDENq. CO
MITATVS SVPREMI COMITIS, SA
cra Calatex, Regizq. Majestatis Con
siliarij, & Camerarij, Venerabilis
rum Regibus loco Huguenota
Maj
Domini Damini et Patroni gratissimissimi
Illusterrissima, Generosa, ac Nobili
Juventute Gymnasijs Seepulicis
Gentilicij loco Symbolice
Scripsit
ANNO 1664

2383

[illegible]

2384

Typo Academicia, per Philippum Iacobum Mave.
Apo M. D. C. L. I.

2394

2395

2396

2397

2399

2400

2401

2402

2403

2404

2405

2406 (2406A Lásd a Pótlásoknál.)

2407

2408

2409

2410

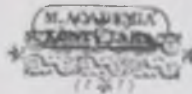
2411

2412

2413

2414

ut omnis disciplinarum fontes aperiat,
et omnia tunc emporigat.

ALBÆ JULIÆ

Excebat Martinus Major, Coromensis,
Celsissimi Transylvanicae Principis
ac Scholæ Transylvanicae

A. M. DC. LII

M TULLI CICERONIS
ORATIONVM
SELECTARVM
LIBER.

Primum inulum Scholarum Hol-
landiæ & Westphaliæ;

Ex discreto Illustris D D Ordinum

ejusdem Provincia.

Nunc verò in usum Scholæ Albenſis
editus.

ALBÆIULIÆ,

Exindebas

Martinus Major Colonensis
Anno M. DC. LII

2416

பிரதமர்
 இராமச்சந்திரன்
 இவ்வாறு அவர்களைப் பார்த்து
 6. சிவசுந்தரி

Der Königl. Frey Stadt Bartsfeld in Ober-Ongarn
Verordnet Ambmann wandten 17.
Gefälligst in Gehorh

© 2000 Blackwell Science Ltd *Journal of Internal Medicine* 247: 399–405

১৭৭২

**Zu Äbkarn / Ehrwürdigen und Wohl-gelachten
H. JOHANN SERPILLI.**

[illegible]

2000, 1, 10

Jan 2004 103 24

၂။ ကြီးကြပ်ရေး အဖွဲ့ဝင်များသည် သာသနာ့ဦးစီးဌာနမှ ပေးအပ်သော စည်းကမ်းချက်များကို လိုက်နာဆောင်ရွက်ရမည်။

2418

Coagulum conciliatum, Amen!

JOHANNES ^{Stary} SPONSVS.

AGNETA SERPILIA

Adm. Dominic
M D C L I I

legittimè contrarie.

die 11 Juli verhielt humanitär, felle (et remanum

© 1997, Nunita Iruka Corporation & Partners

Parentibus utitur contentientibus:

Ем ратна држава.

Dr. JACOB O. 1815

Angus Library Catalogue, <http://angus.library.utoronto.ca>

00017000

THE CHARITABLE CLASSICAL

© 2004 Blackwell Publishing Ltd
Journal of Internal Medicine 255: 105–112

Yale University Library, New Haven, Connecticut 06510

Тасым Тоган Дың, соңың мені!

2419

KEGYESLEGNEK
MINDENNAPI
GYAKOR-
LÁSA.
MELLY MEGTÉKEZ-
BŐLÉSI, ÉS MAGYAR-
A' BÜNKÖZMEZ VALLÁSÁ-
G, HÁLD-ÍDŐLOKAT, KÖNYVE-
KET ÉS FEJZÉSEKET.
ELŐBBEN EGYBE FÜZEDGETTÉK
GERHARDUS JANOS,
Sz. István-ródi Doktor és Hald-
bírság Supereintendens-
től.
Műsaj. pécsi Magyar nyelvtan-
sz. sz. 1840. évi.
MADARASZ MARTON P.
ARNO M. DE LH.
L'Édité, Paris, chez L'Édité.

2421A

Sertum temper-virens,
Nasum sponte Muretis,
Fagus Saedaplin
SPECTABILIS AC MAGNIFICI DN.
D^N STEPHANI
THOEKOELI SENIORIS
Liberi Baronis in Kelmarg, Schwahnk, &c.
Sacr. Cels. Regni: Mætit, Tabulæ judi-
ciant Adfensio gratiæ
qua dicitur,
Virtute meriti Chiffi sufficiunt
quæ fide indebiti apprehendi
d. 1. Novemb. anni Chri. 1653. Aet. 50.
in Patriam excedere translata,
qua Corpus exangue
Cypria hordidat
die 11. Februi. Aet. 1613.
Illat,
in debite gratitudinis & fupremi Honoris
Teditumum
non minus gratitudo
JOHANNES SERPILLI, P.C.
& Consuevum Publicum Confiliarium Fl. Papad
Senioris,
LEUTSCHOWIE,
Tritis Lautenit Brewiei

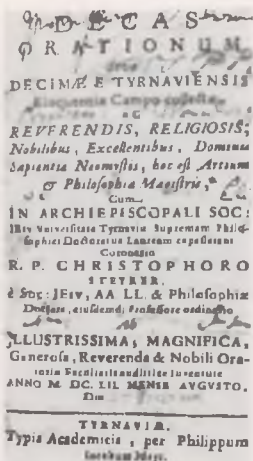
2422

[illegible]

2423

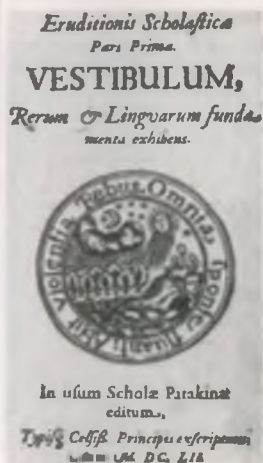
2424

2425

2426

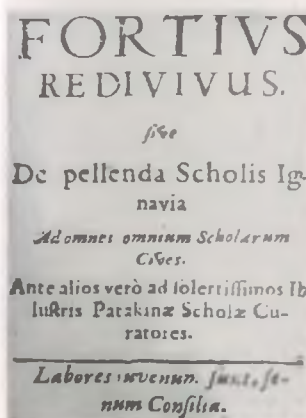
2429

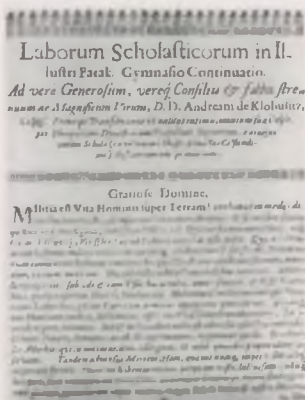
2430

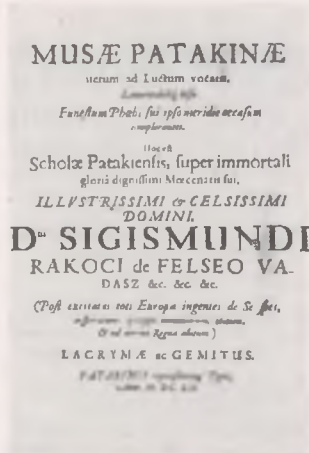
2431

2432

2433

2435

2461

2473

PRACTICA
Arithmetica.
 DE
SZAMVETO
 TABLA.
 Mellyben minden fele
 additio, et subtractio, multiplicatio
 et divisio, et fractio, et summa
 hanc et hanc tenet re-
 gulas.
ANTHAGORAS
 TABLAJ 201.
 (de Mathematicis Olus. Pra-
 ceptis) a hanc et hanc
 Tenet et hanc et hanc
 Tenet et hanc et hanc
LÖTSEN
 Brever Lorint Alai,
 Anno. 1613.

TYKÖR
MELLY AZ
ASZSZO.
NYOKNAK
GÖRÖG SIMONIDES
IRASABOL AZ CEA SZI
geteben regen lakó Afz-
szonokrol) irata.

[illegible]

A Babil (profymie) s 6
 w planie słońca i księżyca Szebe, y
 y ruc abich japoł w nich, tak Poszł
 koczny najlich! Wzrostł się szę rozla
 b, niosł się a ylich w fachu, pnieł się mory
 inoel, Tarcyb m mneby y ma nebedni
 by fine: Halleluja, Halleluja,

Wyjcie Adwamcy O zdo
 a żudanem Ciesłany Syna Bojho
 Na a piewaniem Wtłki gbowia,
 weni Babilawem Dany Włazy
 Krzye Adwamcy

O spochim, O z 6, dancy
 O spochim, wilestochom
 i, Błysty fwa, w padus be nemel al

Ktoje nals wilestochom
 ołasił i bdiłcho na tymjany pabla w
 Wtly gułke polłal, Syna fwa

KALEDA.
 RIOM,
 Ez Christius születése után.
 nagyon fenyegedi,
 16 4.
 Mellye a havak, hetek és Imne-
 get. Flordák jarták. Agy. 1644. é.
 díjot fordít. Agy. 1644. é.
 Agy. 1644. é. le nyitotta
 meg adatait.
 Melly molnari igazított
 Neubarthi Christoph.
 Theologus és Asztralogus által.
 Lőrdén. Breuer Jánosnál átal.
 * * * * *

HONORI
ILLVSTRISSIMI, AC REVERENDISSIMI
PRINCIPIS
GEORGII
LIPPAY
ARCHIEPISCOPI
STRIGONIENSIS,
LOQUE EIVSDEM COMITIS
PERPETVI, & SEDIS APOSTOLICE LEGATI NOSTRI, PRIMATIS HUNGARIE,
SCIENTI & SECRETARI, CANCELLARI, ac SAC. CUS. RAGNOSI
Magistri Iohanni Chodkowi Rectori
PRIMUM LAPIDEM BASILICÆ
DIVI FRANCISCI
XAVERII
Gloriosæ Indignæ Apostoli, in Libris Reipublice Tem-
plum hinc Civitatis ponere iudicium Illustrissimum, ac
Reverendissimum Princeps
COLLEGIUM SOCIETATIS IESU
fidem, debitum observant ergo, Datum in Regno
Hungarici, Urbis, & Sedis Apostolicæ, die 17. Martii, Anno
1798. AVE.

HUNGARIA,
ALIAS PANNONIA.
Perorata paene totius, praepone
PALATINATUM,
PRESIDIA, POLITIAS, POPULUMQUE
Hungaricum, praecipue
POSONIENSEM,
ibi aere ferit, ut omnes diuisiones totius Oratoris, ab una
causam littera P. incipiat.

NOBILISSIMIS.
AMPLISSIMIS, AUTHORITY, GRAVI-
TATE ET REVERENTIA PRÆSTANTISSIMIS
DOMINIS, Dn.

JUDICI, CONSULIBUS
SENATORIAUS,
etque Communitatis, incluz, Regis et Libere, Ci-
uitatis

SOPRONENSIS.

Domicilii Patronis & Fautoribus, maximo honoris cultu
prosequendum.

STRENS. 1600 MDCI ANNI M. DC. LII.
Romae

IOHANNES WOLFFORD A. L. D.
STRENS. 1600 MDCI ANNI M. DC. LII.
Romae

Animæ Sanctæ
Eterna Regna cum Triumpho ingredi-
entis
Beatum Satellitium,
Opus bonarum Exercitiū
AN MORALISSIMUM D.
LAVRENTIUM de GEER
de vromdenkeren, Chan Gmouten luy, ad-
gancet & strenui Vri
D. D. LUDOVICI de GEER senioris obitus,
& ad beatos abitum, antea p̄ Nobis Praesens, So-
lorum, Aſſennam, & ceterum iustia, p̄
HATTEM.

VENDUE DE JOUR
Liquette

LVCIDARIUM.

Hoc est:

Nomenclatura rerum
ad cursum de-
scriptam.

1800

BIBLIOTHECA UNIVERSITATIS BONNENSIS

ANNO M DC LIII

2484

EXEMPLAR
RECONCILIATIONIS CUM
HUNGARIS FA.
CTÆ 23 JUNII, ANNO
1606.

per nos
Conditiones Pacis Turcicæ.

PATRINI
THE HAGUE-PRINTING OFFICE
1606

2485

2486

2487

AGENDA SACRA.
Das ist:

Kirchen Ordnung
in Germanstadt/

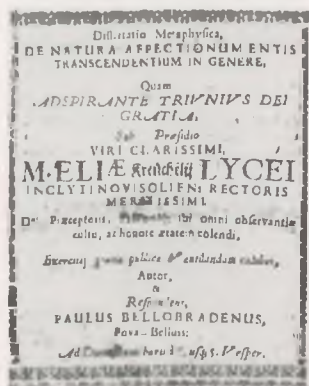
Nuffs new übersehen, geboßene und
aufgelegt Anno 1611.

Bedruckt durch MARCUM PISTORIUM.

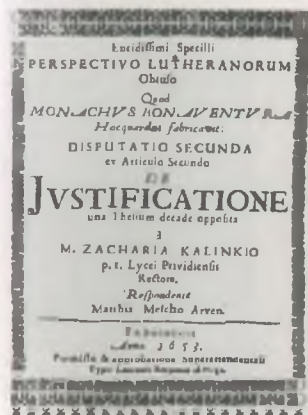
2488

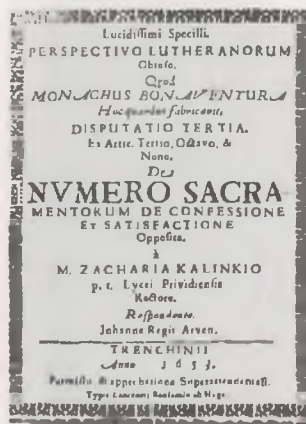
2489

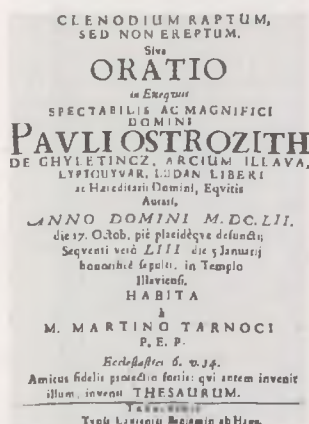
2491

2493

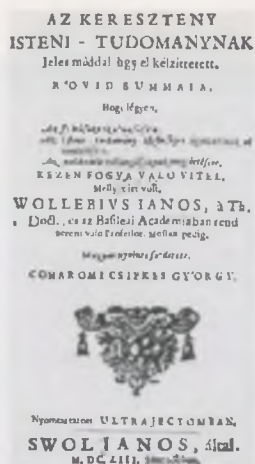
2494

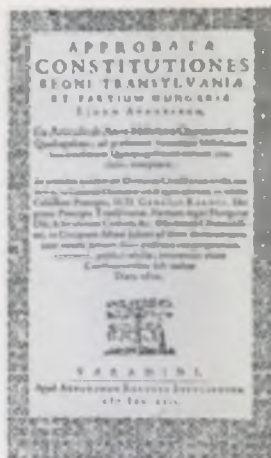
2496

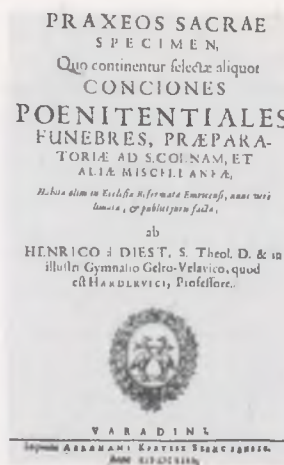
2497

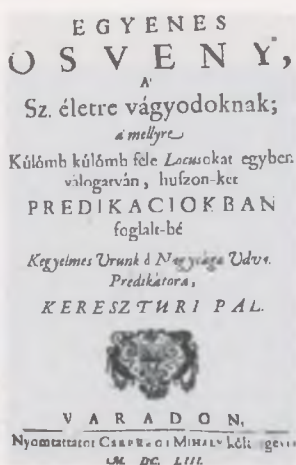
2498

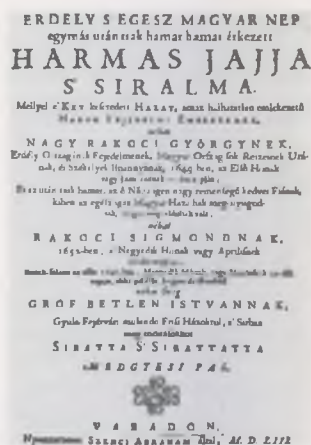
2499

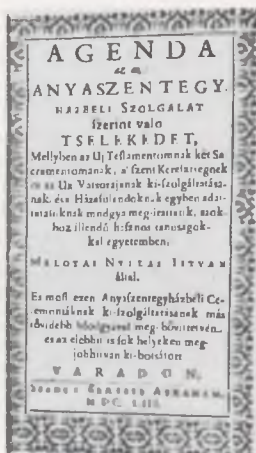
2500

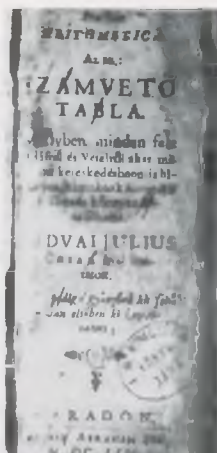
2502

2504

2505

2506

2507

HONORIBUS ALCASSITUS IN PHILOSOPHIA
 TUDMÁS
 DN. THEODORI PINNERII, NOVI-
 SOL. HUNGARI,
 RECTORIS PCHOVA
 RECTORIS MAGNIFICO
 DN. M. CHRISTIANO TRENTSCHIO,
 Leg. & Maph. P.P.
 DN. JOHANNES ANDREAS QVEN-
 STEDT, S.S. Theol. D. & Prof. Extraordinarius, Collegii
 Philof. Adiunctus grauium,
 Sacerdotis publici interfecti
 A. Pautibus Amici & Conteranei
 Conferente & conseruante
 Quondam Charissimae Conthoralis.

2508

CONGIO FVNEBRIS
 PRO FUNERE
 ILLUSTRISSIMAE DOMINAE
 COMITISSAE
 AURORAE CATHARINAE
 FORMONTIN, &c.
 ILLUSTRISSIMI COMITIS DOMINI
 DOMINI
 ADAMI de BOTTHYAN, &c.
 Quondam Charissimae Conthoralis.
 GEORGIUM SZECZENI,
 Electum Episcopum Vclapremicndem
 kriptu.
 NEMET-VYVAR
 Anno M. DC. LIII die X. Junij.

VIENNA AUSTRIAE,
 Praedit Illustrissimi Domini Comiti kriptu
 Typis Matthei Cifereray, in Aula Celsarum
 Anno M. DC. LIII

2512

ROS GEORGIUS
 RAKOCI DEI
 GRATIA PRINCERS
 Transylvaniz, partium Re-
 gni Hungariae Lominis, & Siculorum
 Comes, &c. Memoriae commendamus
 tenore praesentium significantes, qui-
 bus expedie universis: Quod Speck-
 abiles, Magnifici, Generosi, Egregii &
 Nobilissimi, quodlibet Status & Or-
 dinis Nationum Regni nostri Tran-
 silvaniz, & partium Hungariae eidem an-
 nexarum in generalibus eorum Comitibus,
 ad diem decimum octavum mensis Janu-
 arii, Anni Domini Millesimi Sexcentissimi
 Quinquagesimi quarti, in Civitate nostra
 Alba Iulu, ex edicto nostro celebratis,
 congregati exhibuerunt nobis & praesen-
 taverunt quidam infra scriptos Artic-
 ulos in eodem Conventu communibus
 eorumdem votis & suffragiis, prout &
 unanimitate consensu conclusum, Suppli-
 cantes nobis humiliter, ut nos omnes &
 singulos eos Articulus, omnisque & sin-
 gula in eisdem contenta, ratos, gratos &
 acceptos habentes, nostrumque consensum

2517

KERESZTYEN
 SENECA,
 Az az
 LVCIVS ANNEVS SENECA,
 Leveleiből ki-federtett,
 Es xxxviii. Részre osztatott,
 KERESZTYENI
 VIRAGOK.
 Mellyek az Tekentetes
 GROFF BATTYANI
 ADAM, &c.
 ó Nagysága akaratyából
 Diákból magyarra, most
 elsőben fordítottak és költés-
 gével ki-nyomtatattak.
 Nyomtatta Bechben, A Kolozsai Uda-
 varban Colmerovius Máté.
 M. DC. LII V. cfezendőben.

2510

Lásd a
 Pótlásoknál.

2515

Lásd a
 Pótlásoknál.

2518

HALOTTAS PREDIKATZJO.
 Mellyet
 A Tekentetes, és Nagyságos
 GROFF UR BOTTYANI
 ADAM, &c.
 ó Nagysága Szerelmes házasság;
 tudni-állik:
 Az Nehai Tekentetes és Nagyságos
 GROFF FORMONTIN
 AVRORA KATALIN
 Ajárlzonynak viralmi házasság.
 NEMET-VYUARNAL
 Szent Ferencz Szerzetéből
 MALOMFALVAY FRANKER GERGELY.
 Nyomtatta Bechben, A Kolozsai Uda-
 varban Colmerovius Máté.
 M. DC. LII V. cfezendőben.

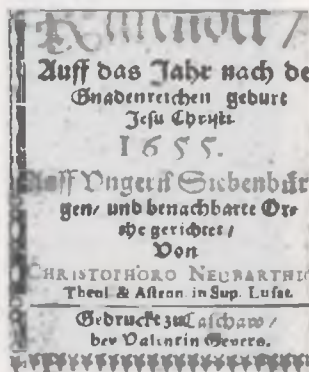
2511

MAGYAR
 LOGICATSKA
 mellyet
 PATZAI JÁNOS,
 egy tudomány-dolgában meg-
 kiválólt TANÁRSÁG
 BEJAVASAT.
 Nyomtatta Major Márton
 M. DC. LII V

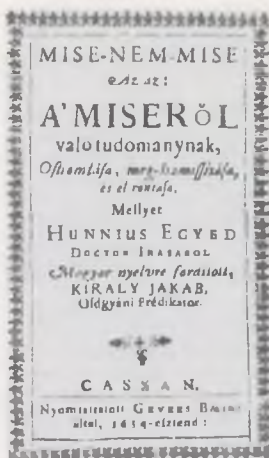
2516

KIS KERESZTYENY.
 Az az
 A Hűtnek és liden Szeretne való élet-
 nek, isupán csak, az iz- irás szavai-
 bol álló oly Principiumja, melyre
 mingyart tanítani kel a' szólni
 kezdő kisdedeket.
 Mely Angliai nyelvből Magyarra
 fordítatott legelőbbsen az Nemes Nemzet
 nagyreménységű és fértelmes elnéző Dol-
 gátalvi
 kifestő Sebesti György kedve-
 jéért. Vízaknán.
 az Uraknak Ecclesiának
 Tanítója.
 FOGARASI FERENCZ által.
 BEJAVASATÁS.
 Nyomtatta Major Márton.

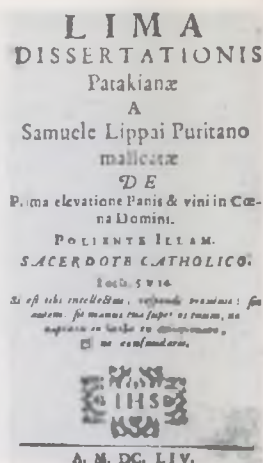
2519

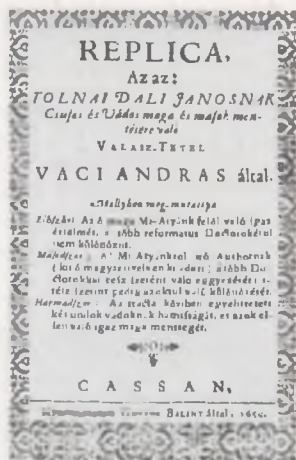
2521

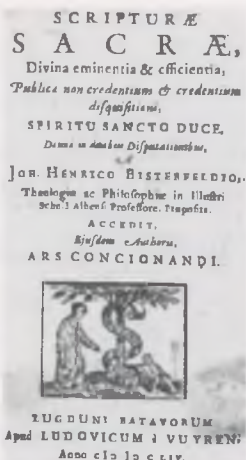
2522

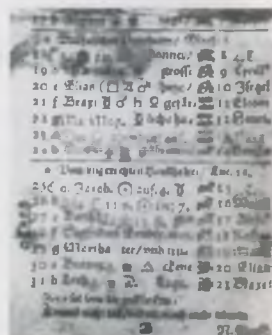
2523

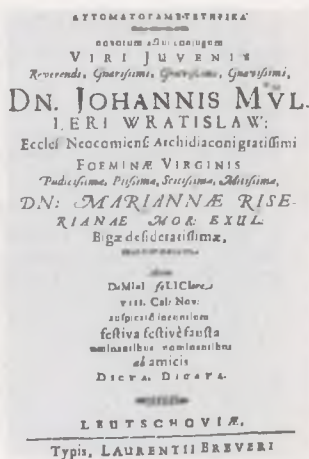
2524

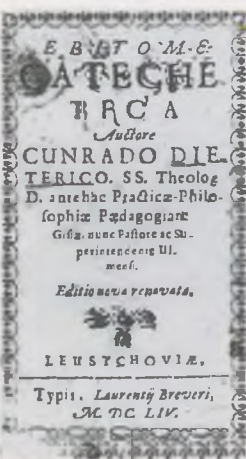
2527

2528

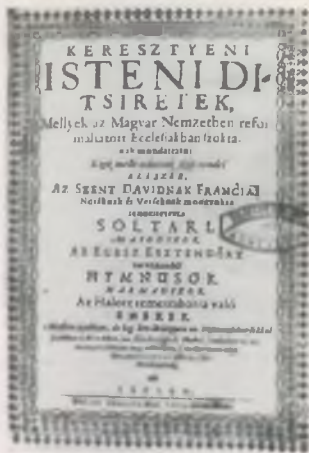
2529

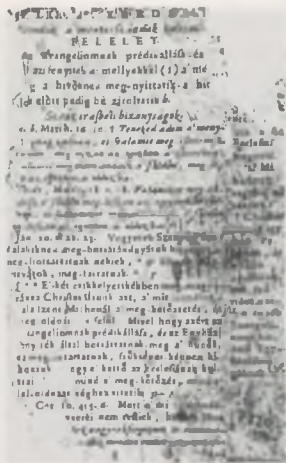
2530

2531

2532

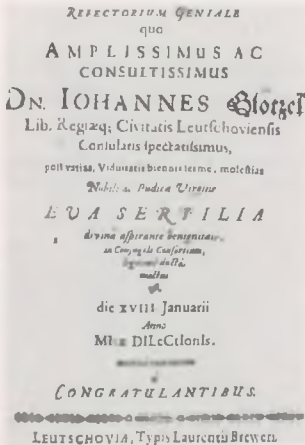
2533

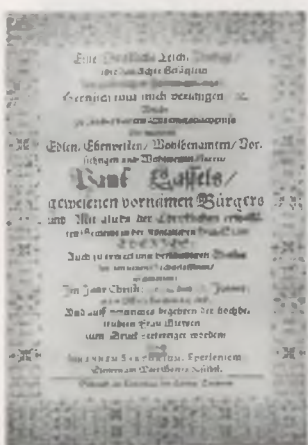
2534

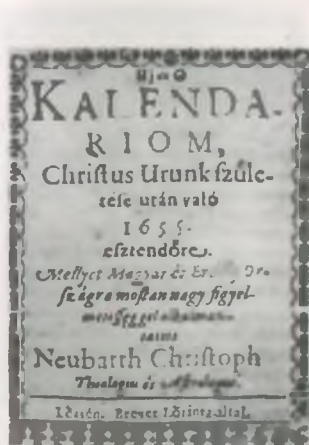
2535

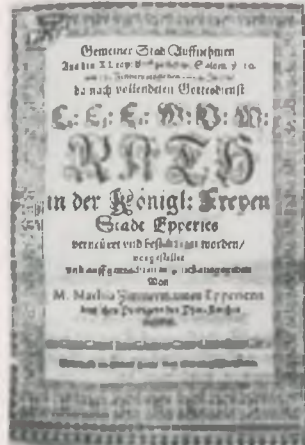
2536

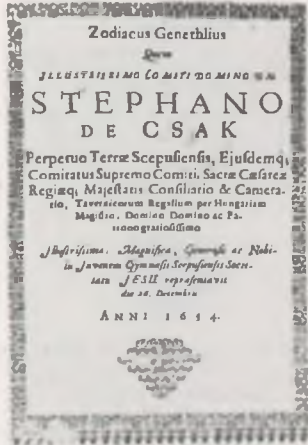
2537

2538

2539

2540

2541

2546

MELLYET ELSŐBEN
Helvétziában irtnak és bevertének:
Annak-utánna 1567. Elzrendőben Ma-
gyarországha is szállottak, és vőmenek,
és mind ez ideig sok befelelőben meg-
szórtak.

ΝΥΜΦΑΙΩΤΕΣ Σ. ΠΑΤΑΧΩΝ ΕΛΛΗΝΕΣ
Cydreus [et al.]

Ann. M. DC. LII.

2549

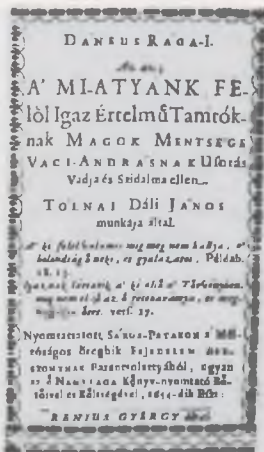

2543

*Symone Valdes Toris, et Schola n. Paxinam, ejusque
fideles D. D. Scholarebus & Vgitanes, Abbatum
et Reverendissimorum magnarum patrum, b. h. i. m.
sede, Anno ab. DC. LXX. Jun. 2.*

[illegible]

2547

2550

pro primis deus in corpore, maxime in
 facie equales confiteri precor. de
 oris equales per partem, qui deinde
 fuerit deus. et in deus dicitur
 deus deus maxime qui Filius San-
 ctus fuit. Quod, quia non fuit,
 tempore, qui non fuit, tempore,
 dicunt etiam quod, de deo deus
 deus, qui non fuit, deus deus
 deus. Tunc hic facimus, quibus
 ad deum deus deus deus deus
 deus, laudem tuam arguit. Ego,
 confite, quod minus pini et
 deus. Vive DEO, Patre, et
 parentis nostri, familia. Tibi, Mihi
 deus deus, et laudem deus deus
 deus.

Ita vocabat Tyrnaviam 20. Aprilis. 1654.

Fraser Tolmie 1936

Michael Pongracz.

2545

An prior elevatio Panis & Vini
in sacra coena, in quibusdam Ecclesiis
utilitate legitime observetur?

Εὐχ. 8. 20.
ad legem et testamentum: et non deservit
gratiam hoc verbum: quia non est ei iustitia
eius lux.

Deus. 17. 32.
idam gratiam vno, aliam 2^{am} pariter dedit,
nam observari facere, ne nolles de,
me deest huius ex. 17.

PATAKINI.

*TYPE ILLU. PRINC. express.
Georgius Kense.*

2548

DISSERTATIO
Philosophica - Theologica

*Ex principi Philosophi h. maxime ex natura
accidentis, refutatur dogma Pen-
sitivum de*

TRANSVB-
STANTIATIONE PANIS EUCHA-
RISTICI IN CORPUS & VINI,
IN SANGVINEM
Dominicus.

Publ. è propria e di difesa

PRÆSIDE
JOHANNES INSTITUTORIS
Gymn. Bazarovsk. h. d. c.

REPORTERS
MICHAEL J. LINSLEY

Die 7. Juli, in auditorio nupri Gymn.
Rep. hosi a me merid.

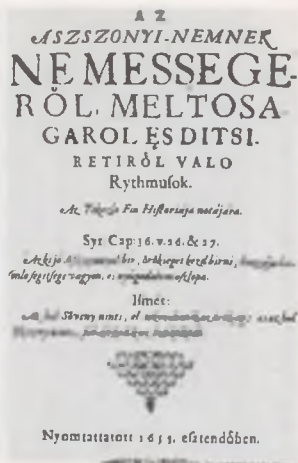
Anno M. DC. LIV.

Typh. LAURENTII Benjamini
ab illo.

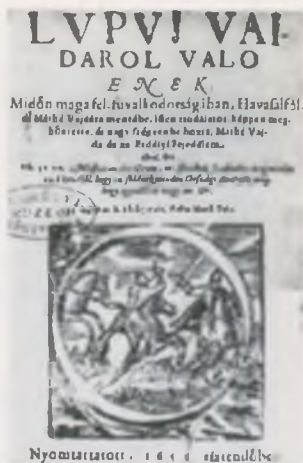
[illegible]

2552

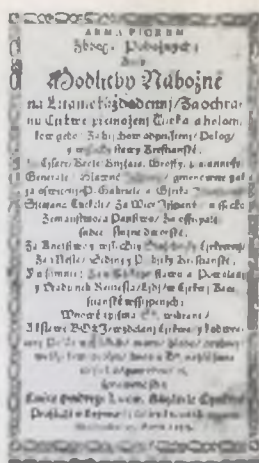

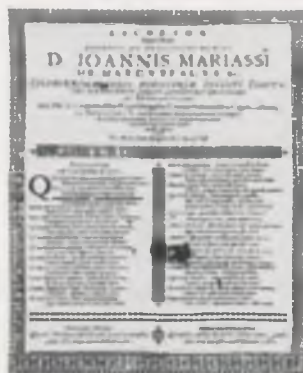
2586

2587

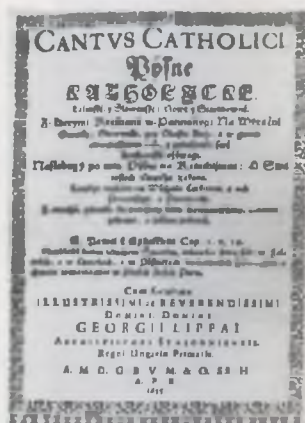
2588

2589

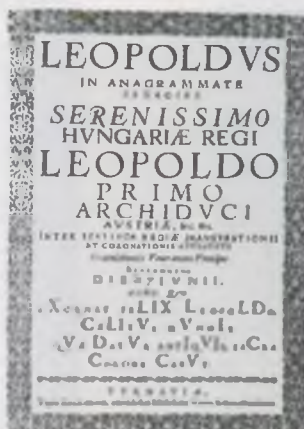
2590

2591

2592

2593

Lásd a
Pótlásoknál.

REGVLÆ
SOCIETATIS
IESV.

2597

1944. 1945. 1946. 1947. 1948. 1949. 1950. 1951. 1952. 1953. 1954. 1955. 1956. 1957. 1958. 1959. 1960. 1961. 1962. 1963. 1964. 1965. 1966. 1967. 1968. 1969. 1970. 1971. 1972. 1973. 1974. 1975. 1976. 1977. 1978. 1979. 1980. 1981. 1982. 1983. 1984. 1985. 1986. 1987. 1988. 1989. 1990. 1991. 1992. 1993. 1994. 1995. 1996. 1997. 1998. 1999. 2000. 2001. 2002. 2003. 2004. 2005. 2006. 2007. 2008. 2009. 2010. 2011. 2012. 2013. 2014. 2015. 2016. 2017. 2018. 2019. 2020. 2021. 2022. 2023. 2024. 2025. 2026. 2027. 2028. 2029. 2030. 2031. 2032. 2033. 2034. 2035. 2036. 2037. 2038. 2039. 2040. 2041. 2042. 2043. 2044. 2045. 2046. 2047. 2048. 2049. 2050. 2051. 2052. 2053. 2054. 2055. 2056. 2057. 2058. 2059. 2060. 2061. 2062. 2063. 2064. 2065. 2066. 2067. 2068. 2069. 2070. 2071. 2072. 2073. 2074. 2075. 2076. 2077. 2078. 2079. 2080. 2081. 2082. 2083. 2084. 2085. 2086. 2087. 2088. 2089. 2090. 2091. 2092. 2093. 2094. 2095. 2096. 2097. 2098. 2099. 2100. 2101. 2102. 2103. 2104. 2105. 2106. 2107. 2108. 2109. 2110. 2111. 2112. 2113. 2114. 2115. 2116. 2117. 2118. 2119. 2120. 2121. 2122. 2123. 2124. 2125. 2126. 2127. 2128. 2129. 2130. 2131. 2132. 2133. 2134. 2135. 2136. 2137. 2138. 2139. 2140. 2141. 2142. 2143. 2144. 2145. 2146. 2147. 2148. 2149. 2150. 2151. 2152. 2153. 2154. 2155. 2156. 2157. 2158. 2159. 2160. 2161. 2162. 2163. 2164. 2165. 2166. 2167. 2168. 2169. 2170. 2171. 2172. 2173. 2174. 2175. 2176. 2177. 2178. 2179. 2180. 2181. 2182. 2183. 2184. 2185. 2186. 2187. 2188. 2189. 2190. 2191. 2192. 2193. 2194. 2195. 2196. 2197. 2198. 2199. 2200. 2201. 2202. 2203. 2204. 2205. 2206. 2207. 2208. 2209. 2210. 2211. 2212. 2213. 2214. 2215. 2216. 2217. 2218. 2219. 2220. 2221. 2222. 2223. 2224. 2225. 2226. 2227. 2228. 2229. 2230. 2231. 2232. 2233. 2234. 2235. 2236. 2237. 2238. 2239. 2240. 2241. 2242. 2243. 2244. 2245. 2246. 2247. 2248. 2249. 2250. 2251. 2252. 2253. 2254. 2255. 2256. 2257. 2258. 2259. 2260. 2261. 2262. 2263. 2264. 2265. 2266. 2267. 2268. 2269. 2270. 2271. 2272. 2273. 2274. 2275. 2276. 2277. 2278. 2279. 2280. 2281. 2282. 2283. 2284. 2285. 2286. 2287. 2288. 2289. 2290. 2291. 2292. 2293. 2294. 2295. 2296. 2297. 2298. 2299. 2300. 2301. 2302. 2303. 2304. 2305. 2306. 2307. 2308. 2309. 2310. 2311. 2312. 2313. 2314. 2315. 2316. 2317. 2318. 2319. 2320. 2321. 2322. 2323. 2324. 2325. 2326. 2327. 2328. 2329. 2330. 2331. 2332. 2333. 2334. 2335. 2336. 2337. 2338. 2339. 2340. 2341. 2342. 2343. 2344. 2345. 2346. 2347. 2348. 2349. 2350. 2351. 2352. 2353. 2354. 2355. 2356. 2357. 2358. 2359. 2360. 2361. 2362. 2363. 2364. 2365. 2366. 2367. 2368. 2369. 2370. 2371. 2372. 2373. 2374. 2375. 2376. 2377. 2378. 2379. 2380. 2381. 2382. 2383. 2384. 2385. 2386. 2387. 2388. 2389. 2390. 2391. 2392. 2393. 2394. 2395. 2396. 2397. 2398. 2399. 2400. 2401. 2402. 2403. 2404. 2405. 2406. 2407. 2408. 2409. 2410. 2411. 2412. 2413. 2414. 2415. 2416. 2417. 2418. 2419. 2420. 2421. 2422. 2423. 2424. 2425. 2426. 2427. 2428. 2429. 2430. 2431. 2432. 2433. 2434. 2435. 2436. 2437. 2438. 2439. 2440. 2441. 2442. 2443. 2444. 2445. 2446. 2447. 2448. 2449. 2450. 2451. 2452. 2453. 2454. 2455. 2456. 2457. 2458. 2459. 2460. 2461. 2462. 2463. 2464. 2465. 2466. 2467. 2468. 2469. 2470. 2471. 2472. 2473. 2474. 2475. 2476. 2477. 2478. 2479. 2480. 2481. 2482. 2483. 2484. 2485. 2486. 2487. 2488. 2489. 2490. 2491. 2492. 2493. 2494. 2495. 2496. 2497. 2498. 2499. 2500. 2501. 2502. 2503. 2504. 2505. 2506. 2507. 2508. 2509. 2510. 2511. 2512. 2513. 2514. 2515. 2516. 2517. 2518. 2519. 2520. 2521. 2522. 2523. 2524. 2525. 2526. 2527. 2528. 2529. 2530. 2531. 2532. 2533. 2534. 2535. 2536. 2537. 2538. 2539. 2540. 2541. 2542. 2543. 2544. 2545. 2546. 2547. 2548. 2549. 2550. 2551. 2552. 2553. 2554. 2555. 2556. 2557. 2558. 2559. 2560. 2561. 2562. 2563. 2564. 2565. 2566. 2567. 2568. 2569. 2570. 2571. 2572. 2573. 2574. 2575. 2576. 2577. 2578. 2579. 2580. 2581. 2582. 2583. 2584. 2585. 2586. 2587. 2588. 2589. 2590. 2591. 2592. 2593. 2594. 2595. 2596. 2597. 2598. 2599. 2600. 2601. 2602. 2603. 2604. 2605. 2606. 2607. 2608. 2609. 2610. 2611. 2612. 2613. 2614. 2615. 2616. 2617. 2618. 2619. 2620. 2621. 2622. 2623. 2624. 2625.

SZENT
IGNACZ
A IESVS
KISDED
TARSASAGA
FONDALOJANAK
ELETE

2598

CASTRUM
STIPIGONIENSE
VREM;
CNA SEPT QUINGENT
MIVT HISSIM'S, ac HVREN
DISSIMIS
CNA METROPOLITIS,
Californicum
ILLVSTRISSIMO ac RARE
ACADÉMICO
PRINCIPI,
Damo, Damo
GEORGIOLIPPAY
DE ZOMOR,
ARCHIEPISCOPO STIPIGONIENSI, ac
Præfati ac Magnæ fidei Domini
FRANCISCO DE PERENI,
LIEUTENANT, EQUIT AVATO,
Cavallier à l'Épée, et Censuræ Supremæ.
Acad.
Regii Leopoldi, Pannoniæ Leonis,
rliMO
CNA SEPT QUINGENT
MIVT HISSIM'S, ac HVREN
DISSIMIS
CNA METROPOLITIS,
Californicum
ILLVSTRISSIMO ac RARE
ACADÉMICO
PRINCIPI,
Damo, Damo
GEORGIOLIPPAY
DE ZOMOR,
ARCHIEPISCOPO STIPIGONIENSI, ac

2599

[illegible]

ATHANASII KIRCHERI
E SOC. IESV.
OE D I P V S
ÆGYPTIACVS.
HOC EST
Vniuersalis Hieroglyphica Vetus
Doctrinæ temporum inuina abulæ
INSTAVRATIO
Opus ex cinn Orientalium doctri. & sapien.
codicum, nec non viginti duorum linguarum,
substante studio,
Fabrice Augusti
FERDINANDI III.
AVSTRIACI
Sapientissimi & Illustrissimi
Romanorum Imperatoris semper Augusti
& totius orbis
Aque Bono Republicæ Literar. conseruata.
TOMVS I.
R O M A E.
Ex Typographia Vini. Ma. & M. D C LII.
P R I N T I P I O R U M T R A M I S S P.

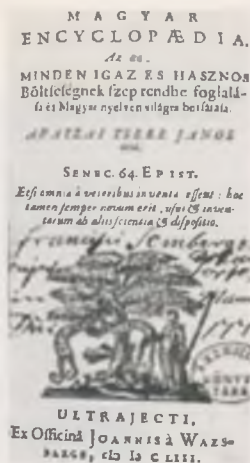
CHORVS
internum.
et ligis, durat, consecrat.

2606B

2613

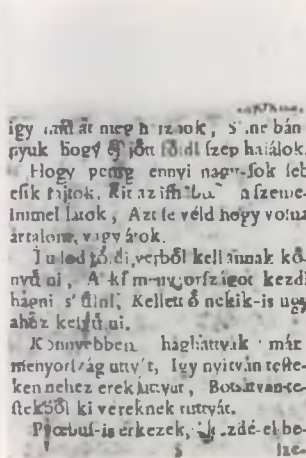
2615

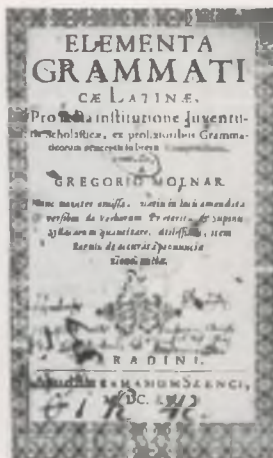
2617

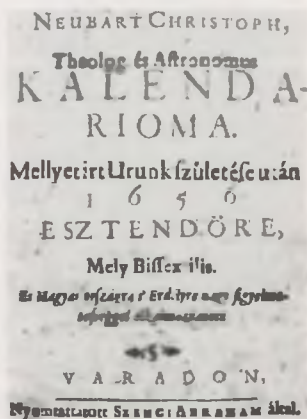
2618

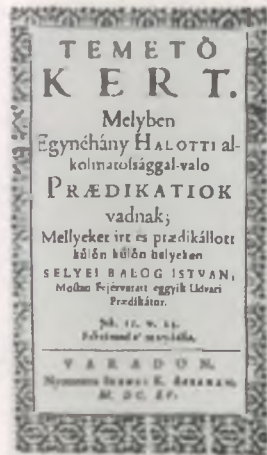
2619

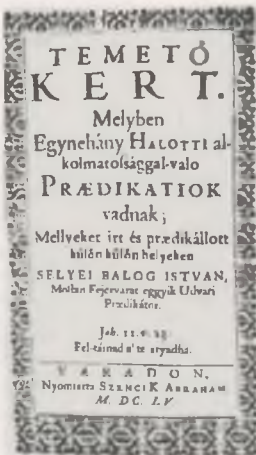
2620

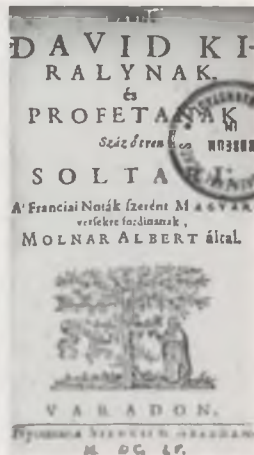
2621

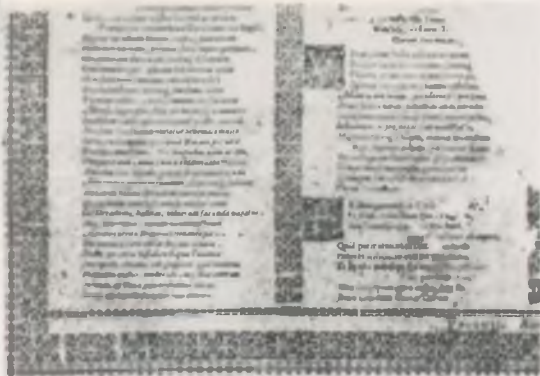
2622

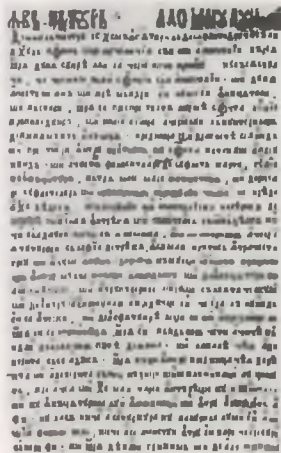
2623

2624

1848

1882A

M. Johann Buringers
eiliche Deutsch- und Lateinische
Gelehrte.
Ad Lectorem.
Salve, judicii hunc doctus, candidus Lector.
Dariusch:
Wie bist du, was ich hier verfaßt und beschrieben/
Du, der du bist, / das Geraden zu belichen/
Wie ich die ersten Band: die Gasse ist ich fern.
Es wird doch eine der Bisse nicht werden ihre Pein.
(Bis.)
Gebirge zur Reichenheim/
bey Lorenz Brenner/ Im Jahr 1666.

2145A

16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

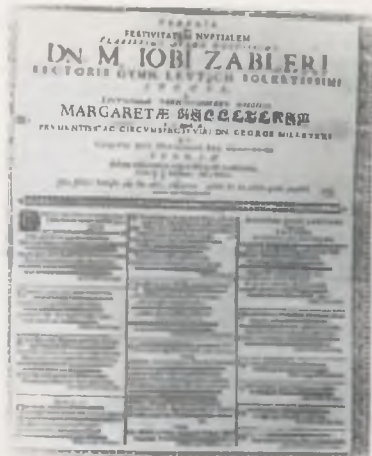
1857

VARAS VIOZELI MOGXXXVI RIN.
LATVAN AR VISTENI, DANTEI IS KAYTUNE
INNOCENTII DIVINA PROVIDENTIA PAPA X
UNIVERSIS CHRISTI FIDELIBUS PRESENTES

2144

IVBILEVM VNIVERSALE
SD N D INNOCENTII DIVINA PROVIDENTIA PAPA X
INNOCENTII PAPA X
UNIVERSIS CHRISTI FIDELIBUS PRESENTES

2234

2378

Kisded Gyermeknek való
CATECHISMUS,

Azaz:
Rövid Kérdések és Feleletek
által való
TANITÁS;
A Keresztényi Hínek és
Agszatirol.

Melk ujjonnan e fész formában is be-
tálatallott.

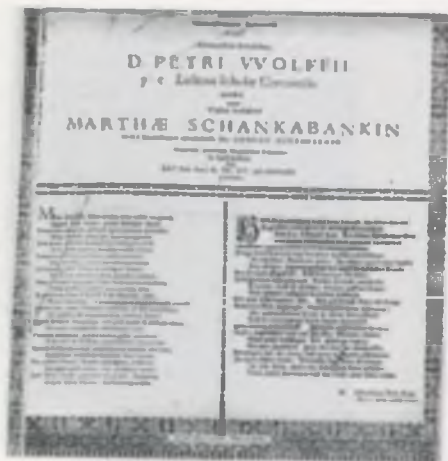

V A R A D O N.
SIENCI KERTESI ABRAHÁM.
M. DC. LL

2406 A

2515

2570

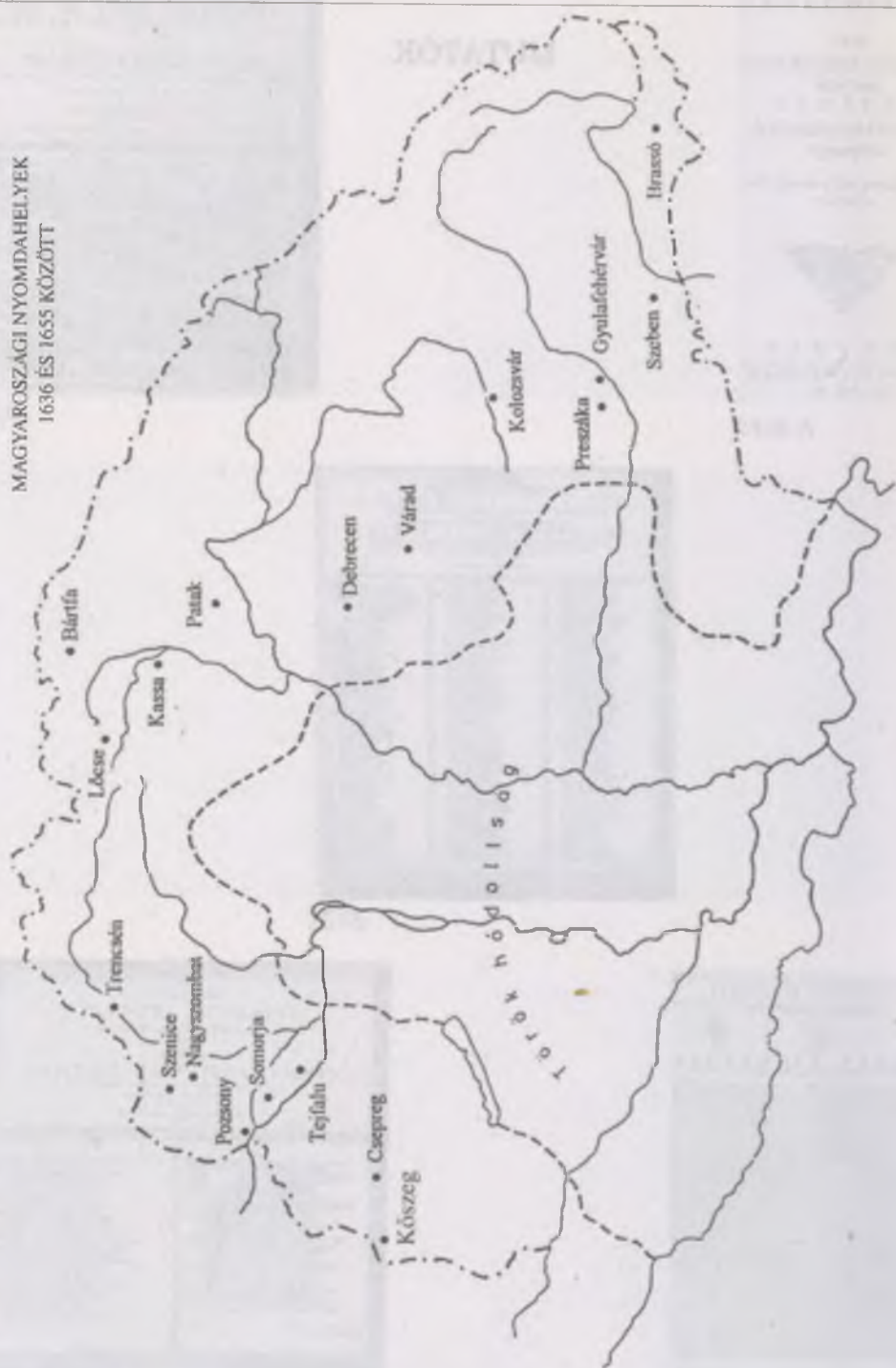

2594

A MAGYARORSZÁGI KÖZLEKEDÉSI MUTATÓK

MAGYAROSZÁGI NYOMDAHELYEK
1636 ÉS 1655 KÖZÖTT

A MAGYARORSZÁGI NYOMDAHELYEK MUTATÓJA IDŐREND BEN

Index chronologicus locorum officinarum in Hungaria

Chronological index of printing places of Hungary

| A működés ideje | A nyomtatványok
helye | száma |
|---------------------|--------------------------|-------|
| (1550-) 1636-1654 → | Kolozsvár | 32 |
| (1561-) 1636-1651 → | Debrecen | 16 |
| (1575-) 1637-1655 → | Szeben | 26 |
| (1577-) 1636-1652 → | Bártfa | 60 |
| (1610-) 1637-1639 | Kassa | 12 |
| 1653-1655 → | | |
| (1623-) 1636-1655 → | Gyulafehérvár | 92 |
| (1623-) 1636-1652 | Pozsony | 78 |
| (1625-) 1637-1655 → | Brassó | 19 |
| (1625-) 1636-1643 | Csepreg | 10 |
| (1625-) 1636-1655 → | Lőcse | 244 |
| 1636 | Szenice | 1 |
| 1637-1645 | Tejfalu | 9 |
| 1637-1655 → | Trencsén | 155 |
| 1639-1655 → | Várad | 101 |
| 1641-1642 | Preszáka | 1 |
| 1648-1655 → | Nagyszombat | 35 |
| 1650 | Somorja | 1 |
| 1651 | Kőszeg | 1 |
| 1651-1655 → | Sárospatak | 24 |

NYOMDAMUTATÓ, HELYSÉGEK ÉS NYOMDÁSZOK

Index alphabeticus locorum ubi typographiae viguerunt, cum indice typographorum

Alphabetical index of printing places and printers

A nyomdahelyek az egykorú magyar névalakjuk szerint szerepelnek. Egy helységeken belül a nyomdászok működésük időrendjében következnek, nyomtatványaik évenkénti felsorolásával.

E mutató betűrendjében a nyomdászok neve is szerepel, utalással azokra a helyekre, ahol működtek. Az utalásnál a működés ideje és [] zárójelben az ott 1636–1655 között készült nyomtatványok száma is megtalálható. Külföldi nyomdászoknál csak az e kötet keretében tartozó adatok szerepelnek.

Ab Hage, Laurentius Beniamin ld. Od Háje,
Vavrinec Benjamin

Abrugi (Abrugyi) György → Kolozsvár (1630–)
1636–1654 (typ. Heltai) [12]

Academicis, typ. (Universitatis, typographia)
→ Nagyszombat 1648–1655 [35]

Ackersdijck (Ackersdyck), Dirck van → Ut-
recht 1651 [1]

Aksamitek, Zacharias Dominicus → Pozsony
1647–1649 (typ. Societatis Jesu) [3]

Alba Iulia, Alba Julia ld. Gyulafehérvár

Alberti, Idzardus ld. Balck, Idzardus

Ammon, Johannes → Frankfurt am Main
1637 [1]; → Kassel 1637 [1]

Amsterdam (Amstelodam, Amsterodam; NL)
Janssonius, Joannes

1644: 2045

1645: 2091

1646: 2133

1648: 2201

1650: 2304, 2305

Balck, Idzardus (Alberti, Idzardus) → Frane-
ker 1647 [1]

Bardejov ld. Bártfa

Bártfa (Bartfeld, Bartpfeldt, Bartpha Hun-
garorum; Bardejov, SK)

Klöss, Jakob, jun.

1636: 1633, 1634

1637: 1663

1637–1638: 1664

1638: 1708, 1708A 1709, 1710, 1711

1639: 1755, 1756, 1757, 1758, 1759,
1760, 1761

1640: 1814, 1815, 1816 1817, 1818

1641: 1864, 1865, 1866, 1867, 1868,
1869

1642: 1916, 1917

1643: 1982, 1983, 1984, 1985, 1986

1644: 2046, 2047, 2048, 2049, 2050,
2051, 2052

1645: 2092, 2093, 2094, 2095

1646: 2134, 2135

1647: 2161, 2162, 2163

1648: 2202, 2203, 2204

1649: 2255, 2256

1650: 2306, 2307, 2308, 2309, 2310

1652: 2411[1], 2411[2]

Bécs (Bech, Becz, Vienna Austriae; Wien, A)
Ferenczffy Lőrinc

1636: 1635

Formica, Matthäus

1636: 1636

1637: 1665

1638: 1714, 1715, 1716

Gelbhaar, Gregor

1637: 1665, 1667

1638: 1712

1639: 1762

- 1640: 1819
 1641: 1870, 1871
 1642: 1918, 1919
 1643: 1987
 1644: 2053, 2054
 1645: 2098
 1646: 2136
 1647: 2164
 1648: 2205
 Cosmerovius, Matthaues
 1645: 2096, 2097
 1651: 2360
 1652: 2480
 1653: 2458, 2459, 2461, 2462
 1654: 2510, 2511, 2512, 2513,
 1655: 2565A 2566
 Kürner, Johann Jakob, sen.
 1649: 2257
 1650: 2311
 1651: 2359
 1652: 2412
 1653: 2460
 1654: 2509
 1655: 2567
 Bălgrad (Ardel) ld. Gyulafehérvár
 Beretzki György → Pozsony 1644 (typ. Soci-
 etatis Jesu) [1]
 Boxe, Willem Christiaens van der, (Christi-
 anus, Wilhelmus) → Leiden 1637 [1]
 Braşov ld. Brassó
 Brassai Major Márton (Coronensis, Martinus
 Major, Maior) → Gyulafehérvár 1647–
 1655 → (typ. principis) [11]
 Brassó (Corona, Cronstadt; Braşov, RO)
 Herrmann, Michael
 1637: 1668
 1638: 1717
 1641: 1872
 1642: 1920
 1643: 1988
 1644: 2055
 1646: 2137
 1647: 2165
 1648: 2206
 1649: 2258
 1650: 2312
 1652: 2413
 1654: 2514, 2515
 1655: 2568, 2569, 2570, 2571, 2572
 Bratislava ld. Pozsony
 Brewer (Brever), Lorenz → Lőcse (1625–)
 1636–1655 [244]
 Caldoriana, typ. → Yverdon 1650–1651 [2]
 Caschaw, Cassa, Cassovia ld. Kassa
 Cassellae ld. Kassel
 Christianus, Wilhelmus ld. Boxe, Willem
 Christiaens van der
 Cibinium Transylvaniae ld. Szeben
 Čížek, Nikodém (Czizek, Czizek, Czjzek) →
 Trencsén 1655 [9]
 Claudiopolis, Cluj-Napoca ld. Kolozsvár
 Cluj-Napoca ld. Kolozsvár
 Collegii Societatis Jesu, typ. → Pozsony
 1650–1652 [6]
 Colosvar ld. Kolozsvár
 Corona, ld. Brassó
 Coronensis, Martinus Major ld. Brassai Ma-
 jor Márton
 Cosmerovius, Matthaues → Bécs 1645–1655
 [14]
 Cronstadt ld. Brassó
 Csepreg (H)
 Farkas Imre
 1636: 1637, 1638
 1637: 1669
 1640: 1820, 1821
 1641: 1873
 1642: 1921
 1643: 1989, 1990, 1991
 Czizek, Czizek, Czjzek, ld. Čížek, Nikodém
 Debrecen (Debreczen, Debreczin; H)
 Fodorik Menyhért
 1637: 1670, 1671
 1639: 1763
 1640: 1822
 1641: 1874, 1875, 1876
 1642: 1922
 1643: 1992
 1644: 2056
 1648: 2207
 1650: 2313
 1651: 2361, 2362, 2363
 Dobre (Dobrea) (cyr.) → Gyulafehérvár 1641
 [1] → Preszáka 1642 [1]
 Dorp, Jan Claesz van → Leiden 1648 [1]
 Ebrodun ld. Yverdon
 Endter, Wolfgang, sen. → Nürnberg 1637–
 1645 [3]

Farkas Imre → Csepreg (1625–) 1636–1643 [10]

Feiervar, Fejér-vár, Fejirvar ld. Gyulafehérvár

Felsőpreszáka ld. Preszáka

Ferenczffy Lőrinc → Bécs 1636 [1]

Fodorik Menyhért → Debrecen (1630–) 1636–1651 [16]

Formica, Matthaus → Bécs 1636–1638 [5]

Francfurtum ad Moenum ld. Frankfurt

Franeke (NL)

Balck, Idzardus (Alberti, Idzardus)

1647: **2166**

Frankfurt am Main (Francfurtum ad Moenum; D)

Ammon, Johann

1637: **1676**

Humm, Anton

1645: **2099**

Gelbhaar, Gregor → Bécs 1637–1648 [17]

Gevers, Valentin → Kassa 1653–1655 [10]

Görlin, Johann → Ulm 1653 [1]

Gyulafehérvár (Alba Julia, Bálgrad (Ardél),

Feiervar, Fejér-vár, Fejirvar, Gyula-fejér-vár; Alba Iulia, RO)

typ. principis

1636: **1640, 1641, 1642, 1643, 1644**

1637: **1672, 1673, 1674**

1638: **1718, 1719, 1720, 1721, 1722, 1723**

1639: **1764, 1765, 1766, 1767**

1640: **1823, 1824, 1825, 1826, 1827**

1641: **1877, 1878, 1879, 1880, 1881, 1882, 1883, 1884**

1642: **1923, 1924, 1925, 1926, 1927**

1643: **1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998**

1644: **2057, 2058, 2059** (Schemnicensis)

1645: **2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105**

1646: **2138, 2139** (Schemnicensis), **2140, 2141**

1647: **2167, 2168** (Brassai Major), **2169, 2170** (Brassai Major), **2171** (Brassai Major), **2172**

1648: **2208** (Brassai Major), **2209, 2210** (cyr.), **2211** (Brassai Major), **2212** (Brassai Major), **2213**

1649: **2259, 2260**

1650: **2314**

1651: **2364, 2365** (cyr.), **2366, 2367** (Brassai Major), **2368, 2369**

1652: **2414, 2415** (Brassai Major), **2416** (Brassai Major)

1653: **2463, 2464, 2465** (cyr.)

1654: **2516** (Brassai Major), **2517, 2518, 2519** (Brassai Major)

1655: **2573, 2574, 2575, 2576, 2577**

Dobre (cyr.)

1641: **1882A**

Hake, Johann → Wittenberg 1653 [1]

Hallervord, Johann [bibliop.] → Rostock 1638 [1]

Heltai (Heltus) Gáspár typ. → Kolozsvár 1644 (tévesen), 1649, (tévesen) 1654 (tévesen)

Heltai, typ → Kolozsvár 1636–1654 [32]

Hermannstadt, Hermanstadt ld. Seben

Herrmann, Michael (Hermann) → Brassó 1637–1655 [19]

Humm, Anton → Frankfurt am Main 1645 [1]

Janssonius, Joannes (Jansonius) → Amsterdam 1644–1650 [6]

Kaliningrad ld. Königsberg

Kassa (Cassa, Caschaw, Cassovia; Košice, SK)

Schultz, Daniel – vidua

1637: **1675**

1639: **1768**

Gevers, Valentin

1653: **2466, 2467, 2468**

1654: **2520, 2521, 2522, 2523, 2524**

1655: **2578, 2579**

Kassel (Cassellae; D)

Saur, Johannes

1635: **1676**

Ammon, Johannes

1637: **1676**

Kertész Ábrahám ld. Szenci Kertész Ábrahám

Klös, Klösz ld. Klöss

Klöss, Jakob, jun. (Klös, Klösz) → Bártfa (1622–) 1636–1652 [62]

Kolozsvár (Claudiopolis, Colosvar, Kolosvár; Cluj-Napoca, RO)

typ. Heltai

- 1636: 1645, 1646, 1647 (Abrugi), 1648 (Abrugi)
 1637: 1677
 1648: 1724, 1725 (Abrugi), 1726 (Abrugi)
 1639: 1769, 1770 (Abrugi)
 1640: 1828 (Abrugi), 1829 (Abrugi)
 1641: 1885, 1886
 1642: 1928
 1643: 1999, 2000
 1644: 2060, 2061 (tévesen: Heltai Gáspár)
 1645: 2106 (Abrugi)
 1646: 2142, 2143 (Abrugi), 2144
 1647: 2173 (Abrugi)
 1648: 2214, 2215
 1649: 2261 (Abrugi)
 1650: 2315
 1651: 2370, 2371 (Abrugi)
 1654: 2525, 2526 (tévesen: Heltai Gáspár)
 Košice ld. Kassa
Königsberg (Regiomontum; Kaliningrad, RS)
 Reusner, Johann
 1642: 1929
Kőszeg (H)
 Wecheliuss András
 1651: 2371A
 Kürner (Kyrner), Johann Jakob, sen. → Bécs
 1649–1655 [7]
 Leffen, Pieter → Leiden 1649 [1]
Leiden (Lejda, Lugdunum Batavorum; NL)
 Boxe, Willem Christiaens van der
 1637: 1678
 Dorp, Jan Claesz van
 1648: 2216
 Vogel, Hieronymus de
 1648: 2216
 Leffen, Pieter
 1649: 2262
 Vuyren, Ludovicus à
 1654: 2527
 Leutschau, Leutschaw in Ober-Ungern, Leutschovia, Levoča, Lewoca ld. Lőcse
 Lintzi Marcus ld. Pistorius, Marcus
 Lőcse (Leutschau, Leutschaw in Ober-Ungern, Leutschovia, Lewoča, Lötse; Levoča, SK)
 Brewer, Lorenz
 1636: 1649, 1650, 1651, 1652, 1653, 1654, 1655
 1637: 1679, 1680, 1681, 1682, 1683, 1684, 1685, 1686, 1687, 1688
 1638: 1727, 1728, 1729, 1730, 1731, 1732, 1733, 1734, 1735, 1736, 1737
 1639: 1771, 1772, 1773, 1774, 1775, 1776, 1777, 1778, 1779, 1780, 1781, 1782
 1640: 1830, 1831, 1832, 1833, 1834, 1835, 1836, 1837, 1838, 1839
 1641: 1887, 1888, 1889, 1890, 1891, 1892, 1893, 1894, 1895, 1896, 1897, 1898, 1899, 1900
 1642: 1930, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938, 1939, 1940, 1941, 1942, 1943, 1944, 1945, 1946, 1947, 1948, 1949, 1950, 1951
 1643: 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015
 1644: 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074
 1645: 2107, 2108, 2109, 2110, 2111
 1646: 2145, 2145A, 2146, 2147, 2148
 1647: 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2187A
 1_48: 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232
 1649: 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278
 1650: 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333
 1651: 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383
 1652: 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2421A, 2422, 2423, 2424
 1653: 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478

1654: 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540
 1655: 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592

Lötse
 Lugdunum Batavorum ld. Leiden
 Magnovardia ld. Várad
 Major Márton (Maior) ld. Brassai Major Márton
 Mascardi, Vitalis → Roma 1655 [1]
 Mayr, Philipp Jakob → Nagyszombat 1648–1653 (typ. Academicis) [14]
 Mliečno ld. Tejfalú
 Nagy Várad ld. Várad
Nagyszombat (Tyrnavia; Trnava, SK)
 typ. Academicis (typographia Universitatis)
 1648: 2233 (Mayr), 2234 (Mayr), 2235, 2236 (Mayr)
 1649: 2279 (Mayr), 2280 (Mayr), 2282 (Mayr)
 1650: 2334 (Mayr), 2335
 1651: 2384, 2385 (Mayr), 2386 (Mayr), 2387, 2388 (Mayr), 2389 (Mayr)
 1652: 2425 (Mayr), 2426 (Mayr)
 1653: 2479 (Mayr), 2480, 2481
 1654: 2541 (Schneckenhaus), 2542, 2543 (Willmann), 2544, 2545, 2546 (Willmann)
 1655: 2593 (Schneckenhaus), 2594 (Schneckenhaus), 2595 (Schneckenhaus), 2596 (Schneckenhaus), 2597 (Schneckenhaus), 2598, 2599, 2600, 2601 (Schneckenhaus)

Némethi Jakab → Pozsony 1636 (typ. Societatis Jesu) [1]
Noortdyck (Noortdijck) Johannes à → Utrecht 1647 [1]
 Noriberga ld. Nürnberg
Nürnberg (Noriberga; D)
 Endter, Wolfgang, sen.
 1637: 1676
 1638: 1738
 1645: 2099

Odhage ld. Od Hájé

Od Hájé (Ab Hage, Wod Hage, Wodhájé), Vavrinec Benjamin → Trencsén 1648–1654 [53]
Ohridski, Stefan (Štefann Sárbo) (cyr.) → Gyulafehérvár 1648–1651 [2] (cyr.)
 Ompolygyepű, Ompoly-Preszáka ld. Preszáka Oradea ld. Várad

Patak (Patakinum Hungarorum, S. Patak, Sáros Patak, Sáros-Patak; Sárospatak, H)
 typ. principis
 1651: 2390, 2391, 2392
 1652: 2429, 2430 (Renius), 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436 (Renius)
 1653: 2482 (Renius), 2483, 2484, 2485 (Renius), 2486, 2487
 1654: 2547, 2548 (Renius), 2549 (Renius), 2550 (Renius)
 1655: 2604 (Renius), 2605 (Renius), 2606

Pistorius (Lintzi), Marcus → Szeben (1629–) 1637–1655 [28]

Pozsony (Posom, Poson, Posonium, Prešpork, Pressburg, Preszburg; Bratislava, SK)
 typ. Societatis Jesu
 1636: 1656 (Némethi), 1657, 1658, 1659, 1660, 1661
 1637: 1689, 1690, 1691, 1692, 1693, 1694, 1695, 1696, 1697, 1698, 1699
 1638: 1739, 1740, 1741, 1742, 1743, 1744, 1745, 1746, 1747
 1639: 1783, 1784, 1785, 1786, 1787 (Zavari), 1788
 1640: 1840, 1841, 1842, 1843, 1844, 1845, 1846, 1847, 1848, 1849, 1850, 1851, 1852
 1641: 1901, 1902
 1642: 1952, 1953, 1954, 1955, 1956, 1957
 1643: 2016, 2017, 2018, 2018A, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024
 1644: 2075, 2076, 2077 (Beretzki)
 1645: 2112
 1647: 2188 (Aksamitek)
 1648: 2237, 2238 (Aksamitek), 2239
 1649: 2282 (Aksamitek), 2283

typ. Collegii Societatis Jesu
 1650: 2336, 2337, 2338, 2339, 2340
 1652: 2436A

- Presaca Ampoiului Id. Preszáka 1639: 1789
 Pressburg, Preszburg, Prešpork Id. Pozsony 1640: 1853
Preszáka (Felsőpreszáka, Ompolygyepű, Ompoly-Preszáka, Prisac, Prisaca, Priszaka; Presaca Ampoiului, RO) 1641: 1904
 Dobre (cyr.) 1642: 1959
 1643: 2025
 1644: 2078
 1645: 2113
 principis, typ. → Gyulafehérvár (1623–) 1646: 2149, 2150
 1636–1655 [94] 1647: 2189
 principis, typ. → Patak 1651–1655 [24] 1648: 2240, 2241, 2242
 Prisac, Prisaca, Priszaka Id. Preszáka 1649: 2284, 2285
 Regiomontum Id. Königsberg 1650: 2342, 2342A, 2343, 2343A
 Renius, Georgius → Patak 1652–1655 → 1651: 2393
 (typ. principis) [9] 1652: 2437
 Reusner, Johann → Königsberg 1642 [1] 1653: 2488, 2489, 2490
 Roda, Maria Id. Schultz, Daniel – vidua 1654: 2551
 Roeck, Lambert → Utrecht 1652 [1] 1655: 2607
Róma (Roma, I)
 Mascardi, Vitalis
 1655: 2606A, 2606B, 2603
Rostock (Rostochium; D)
 Hallervord, Johann [bibliop.]
 1638: 1748
 Röhner, Johann → Wittenberg 1652 [2]
 Samaria, Šamorin Id. Somorja
 Sáros Patak, Sárospatak Id. Patak
 Saur, Johannes → Kassel 1635 [1]
 Schemnicensis, Andreas Gregorius → Gyulafehérvár 1644–1646 [2]
 Schneckenhaus, Venceslaus Melchior → Nagyszombat 1654–1655 → (typ. Academicis) [6]
 Schultz, Daniel vidua, Maria Roda → Kassa (1629–) 1637–1639 [2]
 Senica Id. Szenice
 Sibiu Id. Szeben
 Societatis Jesu, typ. → Pozsony (1623–) 1636–1649 [73]
Somorja (Samaria; Šamorín, SK)
 Wecheliu András
 1650: 2341
 Ștefan Sârb Id. Ohridski, Ștefan
 Swol, Jan van Id. Zwol, Jan van
Szeben (Cibinium, Cibinium Transylvaniae, Hermannstadt, Hermanstadt; Sibiu, RO)
 Pistorius, Marcus
 1637: 1700
 1638: 1749
 1639: 1789
 1640: 1853
 1641: 1904
 1642: 1959
 1643: 2025
 1644: 2078
 1645: 2113
 1646: 2149, 2150
 1647: 2189
 1648: 2240, 2241, 2242
 1649: 2284, 2285
 1650: 2342, 2342A, 2343, 2343A
 1651: 2393
 1652: 2437
 1653: 2488, 2489, 2490
 1654: 2551
 1655: 2607
 Szenci Kertész Ábrahám (Szemptzi, Szenci, Szenci K., Szencinsis, Szenczi, Szentzi) → Várad 1639–1655 [100]
Szenice (Senica, SK)
 Vokál, Václav
 1636: 1662
Tejfalu (Mliečno, SK)
 Wecheliu Zsigmond János
 1637: 1701
 1638: 1750
 1639: 1790
 1640: 1854
 1641: 1905
 1642: 1960
 1643: 2026
 1644: 2079
 1645: 2114
 Trajectom, Trajectum Id. Utrecht
Trencsén (Trenchin, Trenčín, Trenschin, Trenshin, Trinchin; Trenčín, SK)
 Vokál, Václav
 1637: 1702, 1703, 1704, 1705, 1706, 1707
 1638: 1751, 1752, 1753, 1754
 1639: 1791, 1794, 1795, 1796, 1797, 1798, 1799, 1800, 1801, 1802, 1803, 1804, 1805, 1806, 1807, 1809, 1810
 1637–1641: 1792, 1793, 1808, 1811
 1640: 1855, 1856, 1857, 1858, 1859
 1641: 1906, 1907, 1908, 1909, 1910

Vokálová, Dorota

1642: 1961, 1962, 1963, 1964, 1965,
1966, 1967, 1968, 1969, 1970,
1971, 1972, 1973

1643: 2027, 2028, 2029, 2030, 2031,
2032, 2033, 2034, 2035, 2036,
2037

1644: 2080, 2081, 2082, 2083, 2084,
2085, 2086

1645: 2115, 2116, 2117, 21118, 2119,
2120, 2121, 2122, 2123

1646: 2151, 2152, 2153, 2154, 2155,
2156

1647: 2190, 2191, 2192, 2193, 2194,
2195

Od Háje, Vavrinec Benjamin

1648: 2243, 2244, 2245, 2246

1649: 2286, 2287, 2288, 2289, 2290,
2291, 2292, 2293, 2294, 2295,
2296

1650: 2344, 2345, 2346, 2347, 2348,
2349, 2350

1651: 2394, 2395, 2397, 2398, 2399,
2400

1652: 2438, 2439, 2440, 2441, 2442,
2443, 2444, 2445, 2446, 2447,
2448, 2449

1653: 2491, 2492, 2493, 2494, 2495,
2496

1654: 2552, 2553, 2554, 2555, 2556,
2557

Cízek, Nikodém

1655: 2608, 2609, 2610, 2611, 2612,
2613, 2614, 2615, 2616

Trnava, Tyrnavia ld. Nagyszombat

Ulm (D)

Görlin, Johann

1653: 2497

Ultrajectom, Ultrajectum ld. Utrecht

Universitatis, typographia ld. Academicis,
typ.

Utrecht (Trajectom, Trajectum, Ultrajec-
tom, Ultrajectum; NL)

Noortdyck, Johannes à

1647: 2196

Waesberge, Jan van

1648: 2247, 2248, 2249, 2250

1654: 2558, 2559

1655: 2617, 2618

Zijll, Gijsbert van

1651: 2401

Ackerdijck, Dirck van

1651: 2401

Roeck, Lambert

1652: 2450

Zwol, Jan van

1653: 2498

Várad (Magnovardia, Nagy Várad, Varad;
Oradea, RO)

Szenci Kertész Ábrahám

1639: 1812

1640: 1860, 1861, 1862, 1863

1641: 1911, 1912, 1913, 1914, 1915

1642: 1974, 1975, 1976, 1977, 1978,
1979, 1980, 1981

1643: 2038, 2039, 2040, 2041, 2042,
2043, 2044

1644: 2087, 2088, 2089, 2090

1645: 2124, 2125, 2126, 2127, 2128,
2129, 2130, 2131, 2132

1646: 2157, 2158, 2159, 2160

1647: 2197, 2198, 2199, 2200

1648: 2251, 2252, 2253, 2254

1649: 2297, 2298, 2299, 2300, 2301,
2302, 2303

1650: 2351, 2352, 2353, 2354, 2355,
2356, 2357

1651: 2402, 2403, 2404, 2405, 2406,
2406A, 2407, 2408, 2409

1652: 2451, 2452, 2453, 2454, 2455,
2456, 2457

1653: 2499, 2500, 2501, 2502, 2503,
2504, 2505, 2506, 2507

1654: 2560, 2561, 2562, 2563, 2564,
2565

1655: 2619, 2620, 2621, 2622, 2623,
2624

Vásberg ld. Waesberge, Jan van

Vienna Austriae ld. Bécs

Vogel, Hieronymus de → Leiden 1648 [1]

Vokál, (Wocal, Wokál, Wenceslaus) Václav →
Szenice 1636 [1] → Trenčsén 1637–1641
[41]

Vokálová, (Wocaliana, Wocalin, Dorothea) Do-
rota → Trenčsén 1642–1647 [52]

Vuyren, Ludovicus à → Leiden 1654 [1]

Waesberge (Vásberg, Wasberg), Jan van →
Utrecht 1648–1655 [8]

Wecheliuss (Wechel) András → Somorja 1650 [1]
→ Kőszeg 1651 [1]

Wecheliuss (Wechel) Zsigmond János → Tejfalu 1637–1645 [9]

Wien ld. Bécs

Willmann, Matthias → Nagyszombat 1654 (typ. Academicis) [2]

Wittenberg (Witteberga; D)

Röhner, Johann

1652: **2457A, 2457B**

Hake, Johann

1653: **2508**

Wocal, Wokál, Wenceslaus ld. Vokál, Václav

Wocaliana, Wocalin, Dorothea ld. Vokálová, Dorota

Wod Hage, Wodháge ld. Od Háje

Yverdon (Ebrodun; CH)

Caldoriana, typ.

1650: **2358**

1651: **2410**

Zavari György → Pozsony 1639 (typ. Societatis Jeu) [1]

Zijll (Zyll), Gijsbert van → Utrecht 1651 [1]

Zwol (Swol), Jan van → Utrecht 1653 [1]

Sine loco

sine typ. nomine

1639: **1813**

1655: **2625**

SZEMÉLYNÉVMUTATÓ

Index nominum

Index of personal names

Tartalmazza az 1701 előtt élt személyek neveit. A szépirodalmi és más költött nevek idézőjelben állnak. A magyar versek szerzőinél utalás található az incipitmutatóra, kivéve ha a vers írója egyben az egész mű szerzője, és ezért neve e mutatóban már szerepel. A nyomdászok neve mellett tételszám abban az esetben olvasható, ha nevüket nemcsak az impresszum, hanem a tétel szövege is említi, különben csupán a nyomdamutatóra utalunk. Az illusztrátorok esetében a tárgymutató illusztrációk címszavánál találhatók meg a tétel-számok, itt csupán utalás áll.

Aba Sámuel – magyar király **2461(7)**

Abdias (Abdiás próféta) (bibl.) **2343**

Abraham frater **1690**

Abrugi (Abrugyi) György **1726, 1828, 2143, 2144, 2173, 2261, 2371, Appendix 179**

ld. még nyomdamutató

Ackerdijck, Dirck van

ld. nyomdamutató

Adacsi (Adachi) Jakab **1694(13), 1694(28)**

Adalarus ld. Aladár

Adalbertus, Sanctus – episcopus Pragensis **2595(1)**

Adam (bibl.) **2049**

Adam z Veleslavína, Daniel **1796**

Adami, Venceslaus **1655**

Aesculapius (myth.) **1846(9)**

Aglaja (Aglaja) (myth.) **2156**

Agnerus, Daniel **2609(19)**

Ágoston, Szent ld. Augustinus Aurelius, Sanctus

Ágoston Péter **2369**

„Ágota” **2332**

Ahmed I (Hehomat) – imperator Turcorum **2092, 2485**

Aidinger, Laurentius

Leopoldus in anagrammate **2593**

Aksamitek (Axamithek), Tobias Venceslaus **2019**

Aksamitek, Zacharias Dominicus **2188, 2238, 2336**

ld. még nyomdamutató

Aladár (Adalarus) **2461(3)**

Aladiatoris, Joannes **2444**

Alastor (myth.) **2385**

Alauda, Bartholomaeus **1681(3), 2014, 2528**

Alauda, Josephus

In solemnitate nuptiarum, quas... Marcus Horvath Stansith... et Sophia Mariassi... celebrare constituerint **2469**

1681(11), 1728, 1731, 1837(1), 1936(5), 2177(2), 2232(12), 2374(13)

Albelius, Simon **1717**

Albensis, Thomas

ld. incipitmutató: Tudjuk azt

Albert – magyar király (Albertus) **2461(34)**

Albert – magyar király felesége, Erzsébet (Elizabetha) **2461(35)**

Alberti, Idzardus ld. Balck, Idzardus

Albinka, Barbora ld. Löhr, Michael felesége

Albrich (Albrichius), Martinus

Disputatio de natura et constitutione logicae **2568**

- Disputatio theologica de invocatione sanctorum* 2569
Nuptiis florentissimorum sponsorum... Petri Wolfii... atque... Martae Schankabankin 2570
Synopsis logica 2571
Theses de coena magna 2572
 2515
- Alegambe, Philippus 2239
- Alemannus, Joannes ld. Beckensloer János – esztergomi érsek
- Alesius, Joannes ld. Kleinius Alesius, Joannes
- Alexander Magnus – rex Macedoniae 1819
- Alexander VII. – papa 2594
- Ali – budai pasa (cr. 1580) 2008
- Ali – budai pasa (cr. 1606) 2092
- Alitis, Samuel 1950(9), 2004
- Almási Mátyás 2272, 2322
- Almási P. Márton 2366
- Álmos (Almus) – magyar fejedelem 2461(9), 2461(52)
- Alodiatoris, Petrus 2447(23)
- Alsted, Johann Heinrich
- Assertio Sacro-Sanctae Trinitatis* 1718
- Catechismus religionis Christianae compendiose propositus* 1640, 1764, 1993, 2167, 2402, 2573
- Catechesis religionis Christianae compendiosa proposita* 2373
- Grammatica Latina* 1923
- Latium in nuce, id est rudimenta lexic Latini* 2208
- Prodromus religionis triumphantis* 1877
- Rudimenta linguae Latinae* 1823, 2168
- Schola triumphata* 1722(2)
- Veraedus ad... Wolfgangum Hoffmannum* 1672
- 1674, 1676, 1720, 1758, 1958, 2212, 2617, Appendix 162, Appendix 163, Appendix 174, Appendix 212
- Althan, Adolf 2092
- Álvarez, Emanuel
- De institutione grammatica libri tres* 2317
- Principia seu rudimenta grammatices* 2053
 2236
- Alvinci (Alvinczi) Péter 1988, 2050, 2323
- Alvinci Péter özvegye, Mutnoky Anna 2050
- Amade Ilona ld. Nagymihályi Ferenc felesége
- Amatus, Lusitanus ld. tárgymutató, illusztrációk
- Ambrosiades (Pacovsky), Daniel 2030
- Ambrosius, Sanctus (Ambrus, Szent)
 ld. incipitmutató: Jövel Megváltója – Jövel népeknek – Mindeneknek... éltetője mindeneknek... Megváltója – Teremtő Úr
 1902, 2146, 2340, 2508A
- Ames, William
- Demonstratio logicae verae* 2507(3)
- Disputatio theologica adversus metaphysicam* 2507(5)
- Disputatio theologica de perfectione S.S. Scripturae* 2507(6)
- Technometria* 2507(2)
- Theses logicae* 2507(4)
 2309, 2310, 2354(5), 2357, 2404, 2559, 2617
- Ammon, Johann ld. nyomdamutató
- Amurat III. ld. Murad III. – imperator Turcorum
- Anacreon 1781
- Anasztáz-Asztrik – esztergomi érsek (Astricus seu Anastasius, archiepiscopus Strigoniensis) 2595(3)
- Anderst, Stephanus 2280, 2233
- András I. – magyar király (Andreas) 2461(8), 2461(9)
- András II. – magyar király (Andreas Secundus Hierosolomytanus) 2461(22)
- András III. – magyar király (Andreas Tertius) 2461(26)
- Andrási István 1694(9), 1840, 1852
- Angyal Imre 1694(11), 1694(31), 1694(43)
- Anjou Károly Róbert ld. Károly I. – magyar király
- Anna ld. Moes, Sigismundus, előtte Schmitz, Stephanus felesége
- Anna ld. Ruff, Daniel felesége
- Antiphon (Corinthus) 1784(4)
- Antonius, Joannes 2609(38)
- Antonius, Marcus 1784(10)
- ...anzmár, Mart. ld. Lanzmar, Martinus
- Apácai (Apaczai, Apáczai, Apatzai) Csere (Ts., Tsere) János
- Magyar enciklopédia* 2617(1)
- Magyar logikácska* 2516(1)

- Oratio de studio sapientiae* **2463, 2617(2)**
A tudomány dolgában megkívántatott tanács **2516(2)**
 ld. még incipitmutató: Lámpást
2102, 2304, 2356, 2450, 2617
- Apafi György **2102**
 Apafi György özvegye, Petki Barbara **2102**
 Apafi Mihály – erdélyi fejedelem
 ld. incipitmutató: Eleitől
2102, 2231, 2355
- Apatzai ld. Apácai
- Apelles (Apell. B. A.), Balthasar **1652(3), 1681(13), 1731, 1837(2-3), 2374(16)**
- Apollo (myth.) **1694(9), 1694(11), 1696(12), 1779, 1846(15), 2013, 2013(3), 2219, 2444**
- Apponyi (Apponii) Pál **2092**
- Aragóniai János (Aragonius Johannes VI. cardinalis) – esztergomi érsek **2595(35)**
- Archias, Aulus Licinius (Archias poeta) **2416**
 „Ardelio” **1922**
- Aretius (Marty), Benedictus **2453**
- Argenta (Argentus), Joannes **1842**
 „Arianna” **2360**
- Aristides, Aelius (Smyrnaeus) **1784(5)**
- Aristoteles **1829, 1836, 1845, 1846(3), 1852, 1856, 2007, 2028, 2081, 2118, 2202, 2471**
- Arius **2102, 2124, 2127, 2172**
- Árkosi Gelei Benedek **2106**
- Arminius, Jacobus **2102, 2172**
- Arnoldus (Arnold Kiedza), Nicolaus **2166, 2558**
- Árpád – magyar fejedelem **2461(52)**
- Artner, Erhard **1908**
- Ascanius (Hasconius, Haško, Haškovinus), Michael **1883, 2154(1), 2287**
- Asclesius, Nicolaus
 ld. incipitmutató: E három szó
- Astricus seu Anastasius ld. Anasztáz-Asztrik – esztergomi érsek
- Aszalai István **2337, Appendix 200A**
- Atalanta (myth.) **2600**
- Athanasius, Sanctus
 ld. incipitmutató: Valamely ember
1655, 2084, 2146, 2532, 2604
 „Atilla” ld. Attila – rex Hunnorum
- Atilla ld. Attila
- Atlas (myth.) **1846(7)**
- Attila (Atilla) – rex Hunnorum **2360, 2461(1)**
- Aubry család **1701**
- Audziejewicz (Audziewicius), Jan **2166**
- Auer, Jacobus **2081**
- Augustini, Joannes **2287, 2443**
- Augustinus, Aurelius, Sanctus (Ágoston, Szent)
 ld. incipitmutató: Nem halhat meg
1639, 1788, 1830, 1835, 1902, 1954, 2018, 2019, 2034, 2035, 2043, 2146, 2216, 2340, 2394, 2401, 2471, 2438, 2508A
- Augustinus, P. M. ld. P. M., Augustinus
- Aurelius, Clemens Prudentius
 ld. incipitmutató: Atya Istentől
- Ausonius, Decimus Magnus **1996**
- Avenarius, Joannes ld. Habermann, Johann
- Avilai Teréz, Szent ld. Theresia Magna, Sancta
- Axamithek ld. Aksamitek
- B. A. ld. Apelles, Balthasar
- B. C. ld. Brewer, Christoph
- B. M.
 ld. incipitmutató: Igazságod szerint
- Baáll János ld. Ball, John
- Baan, Joannes ld. Bán János
- Baari B. Andreas ld. Bári B. András
- Babócsai (Baboczay) Ferenc **2280**
- Babst, Fridericus ld. Pobst, Friedrich
- Bachmann, Balthasar
Eine christliche Predigt bey der Leich...
Abraham Gigelmairs **1932**
- Baczoni, N. Joannes ld. Nagybaconi János
- Bader, Georgius Joannes **1694(9), 1694(25)**
- Bagoly Kata ld. Kerekes Mihály özvegye
- Bai ld. Baji
- Baiczi, Baiczy, Paulus ld. Bajcsi Pál
- Bajali Pál **1781**
- Bajcsi (Baiczi, Baiczy) Pál **2233, 2280**
- Baji (Bai) Ferenc **2435(21)**
- Bakai Benedek, iun. **2435(24)**
- Bakócz Tamás **2597(37)**
- Bakos Gábor **2522**
- Bakos Zsuzsanna ld. Zay András felesége
- Baksay Ábrahám **2461**
- Balassa (Ballassa) Ádám **2280**
- Balassa Bálint **2017, 2021**
- Balassi Bálint
Az Istennek keresztviselő híveit... vigasztaló szók **1995[1]**
Istenes énekek **1933, 2451, 2619**

- ld. még incipitmutató: A Szentháromság-
nak első – A Szentháromságnak har-
madik – A te nagy – Adj már – Bocsásd
meg – Lelkemnek – Mennyei seregek –
Pusztában zsidókat – Végtelen
1722, 1768, 1933, 1952, 2050, 2340, 2454,
Appendix 158, Appendix 213
- Balbi, Girolamo **1922**
- Balck (Alberti), Idzardus **2166**
ld. még nyomdamutató
- Balduinus, Fridericus **1991**
- Bálintfi Ferenc **1694(20), 1694(33), 1694(47)**
- Ball (Baáll), John **2405**
- Ballassa Ádám ld. Balassa Ádám
- Balling (Ballingh) János **1678**
- Balog (Balogh) András **2425**
- Balog Bálint **2017**
- Balog Gábor **1694(3), 1694(20), 1696(1)**
- Balog Gergely **1694(20)**
- Balog, Gregorius Höveinus (Heveinus) ld.
Hövei Balog Gergely
- Balog János ld. Tolnai Balog János
- Balog Miklós (kókai) **2233**
- Bán (Baan) János **2011**
- Banck, Laurentius **2166**
- Báncsai István – esztergomi érsek (Stepha-
nus, archiepiscopus Strigoniensis
2595(17)
- Bánfi Lukács ld. Lukács – esztergomi érsek
- Bank, Joannes de ld. János – esztergomi ér-
sek
- Bánki János **2233**
- Banko (Wanko), Andreas **2540**
- Bánó Zsigmond **1634**
- Bánrévi Erzsébet ld. Váradi Miklós felesége
- Bányai Dániel **1894**
- Barát István
ld. incipitmutató: Siess nagy
- Barcsai (Barcsay, Bartsai) Ákos **2212, 2371,**
2465, 2499
- Barcsai (Barcsay) Zsigmond **2261**
- Bári B. (Baari) András **2435(10)**
- Barleus, Guilielmus **2507**
- Bársony János **2280**
- Bártfai (Bartphai) János **1781**
- Barth, Christian **2343**
- Bartholinus, Casparus
Praecepta logicae peripateticae **2241**
- Bartók István **2337, 2388**
- Bartók Mihály **2280**
- Bartosovitz (Bartoshowitz), Andreas **2615**
- Bartphai János ld. Bártfai János
- Bartsai ld. Barcsai
- Basa Dániel **2453**
- Basa János **2453**
- Basa (Bassa) Tamás **2453, 2499**
- Basarab, Matei (Bäsäraba Máthé vajda) **2210,**
2580, 2587
- Basilus, Joannes **2049**
- Basilus Magnus, Sanctus **1826**
- Basire (Basirius), Isaac
*Congratulatio publica victoriae cedro dig-
nae* **2575**
- Appendix 212**
- Bassa Tamás ld. Basa Tamás
- Bassaeus, Albertus **2058**
- Basta, Andreas **2272, 2322**
- Báthori András (somlyói) **2040**
- Báthori család **2040**
- Báthori (Báthory Batori) Gábor (somlyói) –
erdélyi fejedelem **2465**
- Báthori Zsigmond (somlyói) – erdélyi fejede-
lem **2465**
- Báthori (Báthory, Batori) Zsófia (somlyói) ld.
II. Rákóczi György felesége
- Batizi András
ld. incipitmutató: Ember emlékezzél a –
Hallottuk Úristen – Jer dicsérjük az –
Jer dicsérjük e – Jer, mi kérjünk Szent-
lelket... Irgalmazz nekünk – Jer mi kér-
jünk Szentlelket... Jézus irgalmazz –
Jöjj el Szentlélek Úristen, lelkünknek
– Krisztus feltámadta, ki... mi – Krisz-
tus feltámadta nekünk – Örülj és örven-
dezz
- Batori Sophia ld. II. Rákóczi György felesége
- Batthyány (Batthyani, Battyani) Ádám
Lelki kard, avagy imádságoskönyv **2508A**
ld. még incipitmutató: Segíts rajtunk
1850, 2458, 2510, 2511, 2512, 2513, 2566
- Batthyány Ádám felesége, Formontini Auro-
ra Katalin **2458, 2511, 2512, 2513**
- Batthyány Éva ld. Batthyány Ferenc özve-
gye, Lobkowitz Poppel Éva
- Batthyány (Batthian) Ferenc **1701,' 1847,**
2092
- Batthyány Ferenc özvegye, Lobkowitz Pop-
pel Éva **1847, 2027**

- Batthyány Kristóf **2458**
 Batthyány Orbán
 ld. incipitmutató: Bátor
 Batthyány Pál **2458**
 Bauhinus, Joannes
 Historia plantarum universalis nova **2358, 2410**
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Bauman-nyomda **Appendix 162**
 Bayly (Baylius), Lewis
 Praxis pietatis, to jest knizky o cvicení se v pravé pobožnosti **1906(1)**
 Praxis pietatis, to jest o cvicení se v pobožnosti pravé knizka milostná **1702, 1639, 1735, 1809, 1810, 1817, 1838, 1839, 2042**
 Beberi, Gregorius **1694(7), 1694(23)**
 Becanus (Beeck), Martinus **1902**
 Bechius, Joannes
 Sacra trias theologica fides spes et charitas **2384**
 Bechkai, Beckai, Joannes ld. Beckói János
 Beckensloer (Alemannus) János – esztergomi érsek **2595(34)**
 Becker, Georgius **2619**
 Beckói (Bechkai, Beckai) János **2272, 2322**
 Becskeházi (Betskehazi) István **2355, 2356**
 Bedő János ld. Kőröspataki Bedő János
 Beeck, Martin van der ld. Becanus, Martinus
 Beithe, Nicolaus ld. Bőjthe Miklós
 Bekaria, Michael **1693**
 Bekecsi (?) (Bekechsy) Ferenc **2540**
 Bekényi (Bekenius) Benedek **1922**
 Béla I. – magyar király **2461(10)**
 Béla II. – magyar király **2461(16)**
 Béla III. – magyar király **2461(19)**
 Béla IV. – magyar király **2461(23)**
 Belarius, Belavius, Belavi, Belawi, Thomas
 ld. Bielavy, Tomáš
 Béldi János **1722**
 Belényesi Ferenc **1694(38)**
 Belevári (Bellevari) Dávid **2272, 2322, 2328, 2329**
 Bellarmino, Roberto ld. Robertus Bellarminus, Sanctus
 Belliczai, Georgius **1840**
 Bellobradenus, Paulus
 Dissertatio metaphysica de natura affectionum entis transcendentium **2491, 2290, Appendix 191**
 Belovius, Thomas **2185**
 Belusi Ferenc **1696(9)**
 „Bendegúz” **2461**
 Benedek (Benedictus) – esztergomi érsek **2595(18)**
 Benedetti, Giacompo de (Jacopone da Todi)
 ld. incipitmutató: Álla – Mit bízik... dicsőségében – Mit bízik... álnokságában
 Benedicti, Jonas **2041**
 Benedicti, Tobias
 Oratio funebris, qua... Stephano Ostrosith **1855**
 Beniczky (Benizki) András **1684**
 Beniczky Gáspár **2067**
 Beniczky János **2379**
 Beniovski, Beniovsky ld. Benyovszky
 Benizki ld. Beniczky András
 Benjámin István ld. Szilágyi Benjámin István
 Benyovszky (Beniovski) András **2425**
 Benyovszky (Beniovsky) Mihály **2389**
 Bercsényi Miklós, sen. **2280**
 Beregi (Bereghi) M. János
 ld. incipitmutató: Landresnek **2558**
 Bereki István
 ld. incipitmutató: Bűnnek – Jézus Krisztus, mi kegyelmes
 Berényi (Bereni) György **2449**
 Beretzki György **1812, 2077**
 ld. még nyomdamutató
 Berge, Peter van der ld. Montanus, Petrus
 Berger (Perger), Elias **Appendix 159**
 Berian, Tobias **2447(5)**
 Bericzka, Blasius **2272**
 Berkoviski (Berkovski), Joannes **2272, 2322**
 Bernald, Christianus **2275**
 Bernardus, Claravallensis, Sanctus (Bernard doktor, Bernát, Szent)
 ld. incipitmutató: Aki az örökkévalókat – Leckéje – Semmi jobb – Üdvöz légy, világ
 1635, 1978, 2271, 2462, 2508A, 2579
 Bernardus Morlanensis
 ld. incipitmutató: Minden napon – Mondj

- Bernhard Máté **1701**
 Bersevici, Bersevicei, Berseviczi, Bersovici
 ld. Berzeviczy
 Berthóty (Bertoti) Sámuel **2272, 2275, 2322**
 Bertius, Petrus **1758, 2307**
 Bertoti, Samuel ld. Berthóty Sámuel
 Bertram, Bartholomaeus **1758, 2225**
 Bervaldt (Berwalt), Christianus **2272, 2322**
2328
 Berzevich, Andreas ld. Berzeviczy András
 Berzeviczy (Bersevici, Berseviczi, Bersovici,
 Berzevich, Berzevici) András **2272, 2322,**
2328, 2329
 Berzeviczy (Berzeviczi) Gáspár **2272, 2322**
 Berzeviczy (Bersevicei) István **2322**
 Berzeviczy (Bersevici, Bersevicei, Berzevi-
 czei, Berzevici) János **2272, 2322, 2328**
 Berzeviczy (Bersevici) Lajos **2322**
 Berzeviczy (Berzevici) László **2540**
 Besenyei János **1997**
 Besnyak, Matthias **1696(4)**
 Bethlen család (iktári) **2090, 2160, 2354,**
2407, 2500, 2564
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Bethlen Ferenc **2143, 2499**
 Bethlen Ferenc felesége, Kemény Kata **2143**
 Bethlen Gábor **1643, 1720, 1748, 1763, 1768,**
1855, 1926, 2124, 2461, 2465, 2499
 Bethlen Gábor felesége, Károlyi Zsuzsanna
1664
 Bethlen István, jun. **2160**
 Bethlen István, sen. **1641, 1860, 2056, 2071,**
2089, 2486, 2504
 Bethlen János **2499**
 Bethlen Katalin ld. Zólyomi Dávid felesége
 Bethlen Krisztina **2160**
 Bethlen Mihály **1827**
 Bethlen Miklós **1674**
 Bethlen Péter **1763, 1922, 2089, 2090, 2160**
 Bethlen Péter felesége, Illésházy Kata **1763**
 Betskehazi, Stephanus ld. Becskeházi István
 Beust, Joachim von **1763**
 Beythe Miklós ld. Bőjthe Miklós
 Béze, Théodor de **1877**
 Bezzeg (Bezzegh, Bezzek) Mátyás **2290,**
2306
 Bias, Prieneus **1996**
 Bielikius, Simon ld. Bielik, Simon
 Bidermann, Jakob **2021**
 Bielavy (Belarius, Belavi, Belavius, Belawi,
 Bielavius), Tomáš
Dennica, to jest vysvetlení deset článkův
utry katolické **2020(2)**
2019, 2034, 2035, 2067, 2082
 Bielik (Bielikius, Bilek), Simon **2419(8),**
2531(3–4)
 Bihari Ferenc
Index vocabulorum **2170, 2265(3)**
Copiosissimus index in usum Scholae Al-
bensis **2211(2)**
1997
 Bihari Gergely
Metrum memoriale in totum ferme Novum
Testamentum **2139**
 Bikfalvi K. Tamás **2366**
 Bilek, Simon ld. Bielik, Simon
 Bilina, Joannes **2324**
 Biner, Hilarius Ernestus
De magica specie, corporis et cutis huma-
nae **2063**
Dissertatio positive enucleata de ministro-
rum ecclesiasticorum distinctis gra-
dibus **1907**
Judex theologico-politicus **1888**
Tractatio methodica ubiquitatis seu omni-
praesentiae divinae **1934**
2015, 2232(9), 2522
 Bipkovich, Joannes **2272**
 Bíró Mátyás ld. Dévai Bíró Mátyás
 Bíró Pál ld. Keresztúri Pál
 Bisterfeld (J. H. B.), Johann Heinrich
Ars concionandi **2527(3)**
Beata Beatae Virginis ars, seu regia genu-
ini Scripturae Sacrae sensus **2366**
Disputatio theologica de divina Scripturae
Sacrae eminentia **1879**
Disputatio theologica de domino nostro
Jesu Christo **1880**
Elementa logica **1881, 2101, 2297**
Gladii spiritus ignei... seu Scripturae Sa-
crae divina eminentia **2464**
Pallas Dacica **1827(2)**
Philosophiae primae seminarium **2415**
Scripturae Sacrae divina eminentia et effi-
cientia **2527(1–2)**
1674, 1676, 1720, 1877, 2103, 2141, 2170,
2208, 2430, 2463, 2575, 2617
 Bitner, Valentinus **2272**

- Blasius, Andreas **1964**
 Bobadilla, Nicolaus **1840**
 Bobst, Anton ld. Pobst, Anton
 Boček, Anna **1799**
 Boček, Anna-Maria **1799**
 Boček, Benjamin **1799**
 Boček, Ján **1799**
 Boček (Boczek), Martin **1798, 1799**
 Boček, Martin, később Fabricius, Nicolaus
 felesége Štiastná, Katerína **1799**
 Bochenski, Franciscus **2272, 2322**
 Bochkay, Stephanus ld. Bocskai István
 Bock, Michael **1995**
 Bocskai Ferenc **Appendix 189**
 Bocskai (Bochkay) István **2092**
 Boczek, Martinus ld. Boček, Martin
 Bodó János ld. Szentmártoni Bodó János
 Bodovinus, Andreas **2609(21)**
 Boethius, Anicius Manlius Torquatus Severinus **2118**
 Bogády (Bogadi) András **1796, 1807, 1856, 2293**
 Bogády Pál **1956**
 Bogáti Fazakas Miklós
 ld. incipitmutató: Mely hatalmas
 Bognár György **2295**
 Bognér, Georgius **1821**
 Bohemitzki (Bohemitschi), Daniel **1694(3), 1694(19)**
 Bohemus, Georgius **2568**
 Bohus (Bohuss), Georgius **2151**
 Boldog (Boldogh) Felicián Gáspár **2425**
 Boleszló – esztergomi érsek (Boleslaus archiepiscopus Strigoniensis) **2595(23)**
 Bonfini, Antonio **2040, 2328**
 Bónis Máttyás ld. Diószegi Bónis Máttyás
 „Borbála” **2332**
 Bori Mihály **2017**
 Borichka (Boriczka), Blasius **2272, 2322**
 Bornemisza (Bornemissza) Imre **1694(4), 1694(17), 1694(23)**
 Bornemisza István **2361**
 Bornemisza (Bornemissza) János **1708, 1759**
 Bornemisza Péter
 ld. incipitmutató: Mi kegyes Atyánk, bölcsességnek
 Bornemisza Váczi Menyhért
 ld. incipitmutató: Uralkodó
 Borosich, Andreas **1694(36)**
 Borosjenei (Boros Jenei) S. Mihály **2356, 2366**
 Bosnyák István **1852, 2075**
 Bossányi Eszter **2246**
 Bossányi (Buschani) György **2288(4)**
 Bossányi (Bossanyi) István **2389**
 Bossányi (Bossani) Mihály **2033**
 Boxe, Wilhelmus Christianus **1678**
 ld. még nyomdamutató
 Bői Mihály – esztergomi érsek (Michael archiepiscopus Strigoniensis) **2595(21)**
 Bögözi S. Mihály **2366**
 Bójthe (Beithe, Bójthe, Bøyte) Miklós **1744, 1747, 1852**
 Bökényi Filep (Philep) János
 Mennyei lámpás, mely az... igazán megrettent... lelkeket megújít(ja) **2450**
 Bölcs házi (Bölcshazi) Menyhért **1830(7)**
 Bölöni Sikó István **1825(14)**
 Bøyte Miklós ld. Bójthe Miklós
 Bradshaw, William **2559**
 Braithaupt, Johann Friedrich ld. Breithaupt, Johann Friedrich
 Brassai Major Márton **2168, 2209**
 ld. még nyomdamutató
 Brathwait, Richard (pseud. Musophilus) **1768**
 Braun, Georg **1758**
 Braxatoris, Michael **2609(32)**
 Bray (Brés), Guido de **2304**
 Breit, Stephanus **1781**
 Breithaupt (Braithaupt), Johann Friedrich **2003, 2175**
 Breithaupt, Johann Friedrich felesége, Löwe, Johanna Elisabetha
 ld. Weber, Johann felesége
 Brés, Guy ld. Bray, Guido de
 Brest, Petrus **2507**
 Bresnenskyn, Anna **2411**
 Brestovinus, Adamus **2423(9), 2471(8)**
 Brewer, Bruno **1681(24)**
 Brewer (B. C.), Christoph **2232(15)**
 Brewer (Brever), Lorenz **1681(25), 1709, 1780, 1782, 1900, 1942, 2181, 2187A, 2221, 2224, 2266, 2381, 2420, 2421, 2475, 2532, 2583**
 ld. még nyomdamutató
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Brewer, Samuel **2375**
 Brezové, Vavřinec, z **2331**
 Briedik, Martinus **2378(2)**

- Brigitta (Brigina) Sancta **2024**
 Brochmand, (Brochmond, Caspar) Jesper Rasmussen **1991**
 Brodarics István **2040, 2461**
 Brodniansky, Matthaeus **1964**
 Broëtus, Paschasius **1840**
 Brunczvik (Brunczwik), Franciscus ld. Bruns-
 wick, Franciscus
 Brunowitz (Brunovicz), Joannes **2033**
 Brunswick (Brunczvik, Brunczwik), Francis-
 cus **1694(7), 1694(42)**
 Brutus, Marcus Junius **1784(8)**
 Brzatus, Joannes **1781**
 Bucanus, Guilielmus
Ecclesiastes, seu de methodo concionandi tractatus duo **2354(2)**
 Buchanan, George
 ld. incipitmutató: Bölcsék **2584**
 „Buda” **2360**
 Budai (Budaeus) István **2306, 2392**
 Budák György
*Rövid elmélkedés a közönséges anyaszent-
 egyházzól* **1669**
 Budiacz (Budiaczi), Daniel **1781**
 Budiats (Budiacs), Stephanus
*Institutiones dialecticae... tabellis brevissi-
 mis... comprehensae* **2202**
2306, 2522
 Budicits, Stephanus **1997**
 Budownicki (Budownicki), Stephanus **2272, 2322**
 Buitul, Gheorghe **1656**
 Bulet de Grancy, G. **2410**
 Burius, Joannes **1655, 2190**
 Burjáni (Burjani) Lukács **1694(7), 1694(30)**
 Buschani, Georgius ld. Bossányi György
 Bussaeus, Bartholomaeus **1934**
 Butner, Thomas **2122**
 Butovská (Butowská), Dorota, Butovsky, Jan
 özvegye **1800**
 Butovsky (Butowsky), Jan **1800, 1801**
 Buzai Cz. András **2366**
 Búzasi Ferenc **2017**
 Büringer (Byringerus), Johann
Etliche deutsche und lateinische Gedichte
2145A
2225, 2374
- Caban, Izak ld. Zabanius, Isaacus
 Caesar, Julius Patavinus **2474, 2506**
 Caelius, Sedulius ld. Sedulius, Caelius
 Clacheim, Guilielmus ld. Lohausen, Wil-
 helm
 Calepinus, Ambrosius **1864, 2170**
 Calliope (myth.) **2013(4), 2187**
 Calovius, Abraham, sen. **1910**
 Calvin, Jean **1877, 1889**
 Camena (Camoena) (myth.) **1896**
 Camerarius, Joachimus
Tractatus de orthographia recens **1868(2), 2224(2)**
 Cameron, John **2405**
 Camoena ld. Camena
 Campanella, Tommaso **2391**
 Cancrinus (Cancrini), Joannes **2445(14), 2447(16)**
 Candolle, Pyramus de **2358**
 Canisius, Petrus ld. Petrus Canisius, Sanc-
 tus
 Cantacuzino, Constantin **2569**
 Capirius, Andreas **2615**
 Capossi, Paulus ld. Kaposi Geszti Pál
 Caprini, Joannes Fridericus **1781**
 Carafa, Carlo **2044**
 Carbonarius, Benjamin **1705**
 Cardano, Girolamo **2436**
 Carg, Johann Balthasar **2228(14)**
 Carinovics, Joannes **1694(27)**
 Cároli (Carolj) Gáspár ld. Károlyi Gáspár
 Caroli, Petrus ld. Károlyi Péter
 Carolus Primus ld. Károly I. – magyar király
 Carolus I. (Carolus princeps) – rex Britan-
 niae **2042, 2575**
 Carolus Secundus ld. Károly II. – magyar ki-
 rály
 Carolus V. – imperator (Carolus Quintus)
1694(13)
 Casimirus, Sanctus (Casimir; Kasimirus,
 Szent; Kázmér IV. – lengyel király) **1658, 2579**
 Casparides, Georgius **2445(16), 2447(18)**
 Casparides, Jeremias **2445(15), 2447(17)**
 Cassai András ld. Kassai András
 Cassai György ld. Kassai György
 Castellion, Sébastien
Dialogorum sacrorum libri quatuor **1889**

- Catharina de Alexandria, Sancta **2425**
 Catilina, Lucius Sergius **2416**
 „Cato” **1770, 1861, 1996, 2053, 2268**
 Catullus
 ld. incipitmutató: A nap leméggyen
 „Cavillator” **1686**
 Cebani (Czebani), Abraham
 Cyanea cantio domino **1728**
 2346
 Cebani, Georgius **2191**
 Cecilie Renata ld. Vladislaus IV. – rex Poloniae, felesége
 Ceglédi ld. még Czeglédi
 Ceglédi (Ceghledi) Albert **1916**
 Čejsl (Čegsl), Jan **1968**
 Čejslová (Čegslowa), Dorota, Čejsl, Jan felesége **1968**
 Čejslová (Čegslová), Eva ld. Spolsky, Pavel felesége
 Čejslová (Čegslowá), Katerína, Čejsl, Václav felesége **1968**
 Čejsl, Václav **1968**
 Centnerus, Andreas **1782**
 Cerberus (myth.) **1914**
 Černák (Czernak), Samuel **1910, 1929(10), 2015, 2191, 2267, 2288(1), 2615**
 Chaba ld. Csaba
 Chabraeus, Dominicus **2358, 2410**
 Chák ld. Csáky
 Chaldi György ld. Káldi György
 Chalupka, Samuel
 Idea Zittkio Johanna, to jest obraz pamienny Jana Zytikia **2608**
 Ne communicaveris peccatis alienis, to jest kratičká správa o potřebné otázce **2394**
 Threnus domus Guzythianae, to jest plač domu Guzycovského, aneb plačlivé kázání nad mrtvým tělem... Maryány Pongracz **2395**
 Charapka, Isaacus **2445(18), 2447(19)**
 Chasee Miklós
 ld. incipitmutató: Mint kívánczik
 Cheglinski, Christophorus **2322**
 Cheglinski, Franciscus **2322**
 Chemnicki, Georgius **2272**
 Chemnicki (Czemniczki), Sigismundus **2275, 2328, 2329**
 Chergő, Georgius ld. Csergő György
 Cherlerus, Joannes Henricus
 Historia plantarum universalis nova **2358, 2410**
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Chernel György **1956**
 Chiaki ld. Csáky
 Chiaplinszky, Paulus ld. Czepliński, Paul
 Chiba Márton ld. Tejfalvi Csiba Márton
 Chichochki, Michael **2272**
 Chilo Lacedaemonius **1996**
 Chimaera (myth.) **1848**
 Chomotousky, Paulus **2280**
 Chotieborzka, Susanna ld. Prokopensky, Samuel felesége
 Chotieborzky, Joannes **1802**
 Chösögi, Melchior ld. Kőszegi Menyhért
 Christianus II. ld. Sachsen, Christian II. von, Kurfürst
 Christophorus Sanctus – Kristóf, Szent **1791(6), 2011**
 Christus, Jesus ld. tárgymutató, illusztrációk
 Chrysologus Szent Péter ld. Petrus Chrysologus, Sanctus
 Chrysostomus, Joannes ld. Joannes Chrysostomus, Sanctus
 Chytraeus, Natan **1758**
 Cicero, Marcus Tullius
 Epistolarum selectarum libri tres **2367**
 Orationum selectarum liber **2416**
 1784(12), 2007, 2118, 2399
 Cikó (Veres-Marthi Cikó) Mihály **2171**
 Čížek (Czizek), Nikodém **2608, Appendix 197**
 ld. még nyomdamutató
 Clarke, John **2310**
 Clausemburger, Martinus **2055**
 Clemens Romanus, Sanctus (Római Kelemen, Szent) **1910**
 Clemens ld. Zwesspenpauer, Johann Clement
 Clemens (Klement), Václav (Zebrácký) **1939**
 Clementis, Balthasar **2609(35)**
 Cleobulus Lindius **1996**
 Clibanides, Jacobus **1655**
 Clio (myth.) **2013(5)**
 Closius, Georgius **2515**
 Closius, Georgius felesége, Schneeweiss, Catharina **2515**

- Closius, Petrus 2515
 Clyschiuss, Johannes ld. Klisch, Johann
 Codurius ld. Couture, Jules Cesar de la
 Colatius, Martinus 2471(4)
 Colerius, Valentinus 1784(9)
 Colidius, Melchior 1791(2), 1798
 Colomannus ld. Kálmán – magyar király
 Colossi T. István ld. Kolosi Török István
 Colsinius, Georgius 1702
 Comarinus Csipkes, Georgius ld. Komáromi Csipkés György
 Comaromi C. Georgius ld. Komáromi Csipkés György
 Comenius (J. A. C.), Joannes Amos
Animae sanctae aeternae regna 2482
Eruditionis scholasticae pars prima, vestibulum 2429
Eruditiones scholasticae pars II, janua 2430
Eruditiones scholasticae pars III, atrium 2431
Fortius redivivus, sive de pellenda scholis ignavia 2432
Janua linguae Latinae reserata aurea, sive seminarium linguae Latinae 1983, 2002(1), 2039, 2211(1), 2265(1)
Janua linguarum reserata aurea, sive seminarium linguarum – Aufgeschlossene goldene Sprachentür oder ein Pflanzengarten aller Sprachen 1717, 2064, 2581
Janua linguae Latinae vestibulum 1882, 1982, 2002(2), 2038, 2265(2)
Januae linguarum reseratae aureae vestibulum 2220, 2258, 2582
Laborum scholasticorum Patakini obitorum coronis... imposita 2547
Laborum scholasticorum in... Patakino gymnasio continuatio 2433
Praecepta morum in usum juventutis 2483
Přidavkové nekteří k této knížce... to jest krátké rytmovní modlitbičky 1906(2)
Primitiae laborum scholasticorum in... Patakino gymnasio 2390
Vestibuli et januae linguarum lucidarium, hoc est nomenclatura rerum 2484
 1702, 1809, 1810, 1838, 1839, 1864, 1906, 2170, 2231, 2391, 2435(1), 2436, 2516, 2560, Appendix 194, Appendix 197, Appendix 206, Appendix 207, Appendix 209
 ld. még: tárgymutató, illusztrációk
 Comines (Cominaeus), Philippe de 2293
 Conradi, Joannes 2471(1)
 Coresi 1882A, 2365
 Cortacius, Ezechiel 1706(4)
 Corvini, Susanna ld. Kalinka, Joachim felesége
 Cosmann, Jakob, iun. 2537
 Cosmerovius, Matthaus 2096, 2234, 2480, 2513, 2565A, Appendix 182, Appendix 196, Appendix 208, Appendix 215
 ld. még nyomdamutató
 Cotercius, Martinus 2553
 Coutore (Codurius), Jules Cesar de la 1840, 2350
 Cowper, William 1670
 Craesca, Martinus ld. Creschka, Martinus
 Cralits, Lucas 1694(29)
 Cramer, Anna 2411
 Cramer, Daniel 1681(20)
 Cramer, Caspar, iun. 1832, 1931, 2583
 Cramer, Caspar, sen. 1681(5)
 Cramer (Cramerus), Samuel 1681(28)
 Cranmer, Thomas 2104
 Crell, Jean 1877
 Creschka (Craesca), Martinus 2185
 Cretensis, Dictys ld. Dictys Cretensis
 Crispin, Ján 2166, 2288(5)
 Croner, Joannes 2419(16), 2536
 Cruciger, Tobias 2176, 2177(6), 2181, 2232(20)
 Crucinger, Christoph 1791(1–2)
 Crucinger, Christoph, korábban Rucard. Balthasar felesége, Elisabeth 1791
 Crúsius, Martinus
Votis secundis... Johannis Weberi 2003
 2052, 2095, 2111
 Cruxilla, Joannes Baptista 2546
 Curio, Caelius Secundus 2141
 Csaba (Chaba) – hun királyfi 2461(3)
 Csaholczi Pap János
Index vocabulorum 2170, 2265(3)
Copiosissimus index in usum Scholae Albensis 2211(2)
 Csákvári Szabó János 2371A
 Csákvári Szabó János özvegye, Orsolya ld. Wecheliuss András felesége

- Csáky (Chiaki, Csak, Csák, Csaki)
 Csáky család **2264, 2540**
 Csáky György **1886**
 Csáky István, iun. **2219, 2264, 2272, 2275, 2322, 2328, 2329**
 Csáky István, sen. **1732, 2005, 2219, 2264, 2329, 2382, 2383, 2540**
 Csáky István, sen. első felesége Forgách (Forgács) Éva **1732**
 Csáky István, sen. harmadik felesége, előtte Erdélyi István felesége, Mindszenti Krisztina **2005**
 Csáky László **2219, 2264, 2272, 2275, 2322, 2328, 2329, 2540**
 Csáky Pál **2389, 2425**
 Csáky Zsigmond **2389**
 Csanádi Imre
 ld. incipitmutató: Emlékezzünk a mi
 Csanaki (Tsanaki) Máté **1734**
 Csedreki (Tsedreki) Péter **2435(18)**
 Csekefalvi L. András **2366**
 Csémi (Csemi) János **2595(38)**
 Csemiczky (Czemiczky) Mátyás **2588**
 Csemiczky (Czemiczky) Miklós **2588**
 Csemiczky (Czemicki) Zsigmond **2322**
 Csene Péter ld. Szenci Csene Péter
 Csengeri (Tsengeri) K. István **2366**
 Csepregi (Czepregi) Mihály **2425**
 Csepregi Turkovics Mihály **2201, 2502**
 Csere János ld. Apácai Csere János
 Csergő (Chergő) György **1840, 1852**
 Cseri (Czeri) Benedek **2280**
 Csernátoni (Tsernatoni) István **1997**
 Csiba Márton ld. Tejfalvi Csiba Márton
 Csipkés György ld. Komáromi Csipkés György
 Csombor Márton ld. Szepsi Csombor Márton
 Csulai (Csulaji, Csulay, Czulaji, Tsulai) György **1825(2), 1958, 2160, 2365, 2463, 2617**
 Cudelinus, Andreas ld. Kudela, Andrej
 Culman (Culmannus), Leonhard **1708A, 2058**
 Culmerus, Joannes **2073**
 Cupido (myth.) **2418**
 Curiani György **2052, 2095, 2111, 2476**
 Curtius, Alexander Carolus
Livia Flavia invidia Plutonis gratia comes virtutis sive panegyris in cladem... asinorum **2286**
Oratio funebris habita in funere... Johannis Gracza **2287**
 Cyprianus, Thascius Caecilius, Sanctus **1697**
 Cytherischer, Künstler (pseud.) [Klesch, Christoph, jun.?] **2529(8)**
 Czapliński (Chiaplinszky, Czaplinski), Paul **1779, 1814**
 Czebani, Georgius ld. Cebani, Georgius
 Czeplédi ld. még Ceglédi
 Czeplédi István **1847, 2308**
 Czeplédi P. János **2366**
 Czeplédi Szabó Pál
 ld. incipitmutató: Krisztushoz **1975**
 Czemecki Mátyás
 ld. incipitmutató: Magasztallak én Istentem, Uram
 Czemiczky ld. Csemiczky
 Czerniczki, Sigismundus ld. Chemnicki, Sigismundus
 Czenko-Hovora család **1791**
 Czepregi Michal ld. Csepregi Mihály
 Czeri, Benedictus ld. Cseri Benedek
 Czernak, Samuel ld. Cernák, Samuel
 Czernek Flentis, Matthias ld. Flentis, Matthias
 Czernetius F., Joannes **1951**
 Czikulin, Franciscus **1840**
 Czizek, Nicod. ld. Cízek, Nikodém
 Czobor Mihály **2092**
 Czobor Mihály (más) **2280**
 Czulaji, Georgius ld. Csulai György
 Czvitkovich, Nicolaus **2017**
 D. H. **1703**
 Dachselhofferus, Nicolaus **2358**
 Daczo, Catharina ld. Puteus, Caspar felesége
 Dadai János **1825(12)**
 Daedalus (myth.) **1846(17)**
 Dajka János ld. Keserűi Dajka János
 Dalechampius
 ld. tárgymutató: illusztrációk, Dalechamps, Jacques
 Dali János ld. Tolnai Dali János
 Dálnoki Balázs **1825(15)**
 Dálnoki János **2370**
 Damian Szent Péter ld. Petrus Damiani, Sanctus
 Damianich, Franciscus **2389**
 Daneus Racai ld. Váczi P. András

- Danhawerus, Joannes ld. Dannhauer, Johann Conrad
- Daniel (bibl.) **1736, 1874, 2146, 2399**
- Daniel Adam z Veleslavína ld. Adam z Veleslavína, Daniel
- Dániel (Vargyasi Daniel) János **2463, 2617**
- Danielis, Joannes Josephus **2418, 2457B, 2508**
- Dannhauer (Danhawerus), Johann Conrad **2122**
- Daples, I. P. ld. Dopples, Joannes Petrus
- Dares (Daretus) Phrygius **2311, 2359**
- Darholcz Ferenc **1650, 1768**
- Darholcz Kristóf, iun.
- Novissima tuba, azaz ítéletre serkentő utolsó trombitaszó* **1768**
- Darholcz Kristóf, sen. **1768**
- Daróczi Zsófia ld. Zólyomi Miklós özvegye
- David (Dawid) (bibl.) – rex Judaeorum **1643, 1666, 1816, 1818, 1874, 1981, 1942, 1995, 2091, 2127, 2146, 2163, 2207, 2227, 2251, 2254, 2300, 2365, 2406, 2424, 2446, 2454, 2508, 2532, 2553, 2564, 2590, 2624**
- ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Deák János ld. Erdőbényei Deák János
- Deandreache (Deandreach), Antonius **1694(12), 1840**
- Debinsky (Debimski)? Matthias **2322**
- Debreceni Ember Pál **2021**
- Debreceni (Debreczeni) Fekete István **1875**
- Debreceni S. János **2182**
- Debreceni Szőr Gáspár
- ld. incipitmutató: Drága fényes – Krisztus ki vagy... mennyországra
- Debreceni (Debr.) Péter
- Tizenkét üdvösséges elmélkedések* **1678, 1730, 1755, 1772**
- Tizenkét üdvösséges elmélkedései Philep Kegeliusnak* **2497**
- 2363**
- Debreceni (Debreczeni) Tamás **1683, 1893, 1977, 2047**
- Debreceni Tiszta János
- ld. incipitmutató: E könyvnek – Jehova Úristen
- 1875**
- Debreceni (Debreczeni) Zsigmond **1722, 1827**
- Debretei Márton **2201**
- Decani (Dechanus), Georgius **2568**
- Decani (Decanus), Joannes **1879**
- Decani (Decanus), Samuel **1879**
- Decani (Dechanus), Stephanus **2568, 2569**
- Deesi, Petrus ld. Dézsi Péter
- Deiotaros (Deitarus) **2416**
- Delanghe, Karel (Lángius, Carolus) **1876**
- „Deli Vid Sarkovics” (Sarkovich) **2360**
- Dematius ld. Maets, Carolus, de
- Demeter (Demetrius cardinalis) – esztergomi érsek **2595(28)**
- Demka, Martinus **2595**
- Demosch, Paulus **2267**
- Demosthenes **1784(6)**
- Dengelegi Péter **1825(4)**
- Dengelegi P. Miklós **2562**
- Dentulini (Dentulinus), Thomas, jun. **2396, 2611**
- Dentulini, Thomas, jun. felesége, Fabricius, Anna **2396**
- Dentulini (Dentulinus), Thomas, sen. **2396**
- Dentulini (Dentulinus), Venceslaus **2288(15), 2344**
- Descartes, René **2617**
- Deselvics (Deselvits) István
- Tizenkét üdvösséges elmélkedései* **2497**
- Tizenkét üdvösséges elmélkedések* **1772**
- 1755, 1813, 1990, 2363**
- Deseöfi, Deseöffy ld. Dessewffy
- Desericzki (Desericsci), Stephanus **1694(11), 1694(42)**
- Desiderius ld. Dezső – esztergomi érsek
- Desöffi, Desüfi, Stephanus ld. Dessewffy István
- Dessewffy (Deseöffi, Deseöfi) György **2445(19), 2447(20),**
- Dessewffy (Desöffi, Desüfi) István **2272, 2322, 2328, 2329**
- D’Espagne, Jean ld. Espagne, Jean d’
- Dévai Bíró Mátyás
- ld. incipitmutató: Minden embernek illik
- 2146**
- Dévényi (Deviny) Péter **2389**
- Dezericenus, Samuel **2609(33)**
- Dezeritzenus Molitoris, Joannes ld. Molitoris, Joannes
- Dézsi András
- ld. incipitmutató: Adj üdvösséges – Neked
- Dézsi (Deesi) Péter **1997**
- Dezső – esztergomi érsek (Desiderius archiepiscopus Strigoniensis) **2595(5)**
- Diana (myth.) **2619**

- Dictys Cretensis (Orestes) **2311, 2359**
 „Didimus Levita” (pseud. = Daniel Lani ?)
Examen propositionum XII. quas... in lucem misit jesuita Jodocus Kedd **2438**
- Diest, Hendrik van
Praxeos sacrae specimen, quo continentur... conciones poenitentiales **2500**
2207
- Dietenshamer, Gabriel **2280**
- Dieterich, Johann Daniel **2266**
- Dieterich (Dietericus), Konrad
Epitome catechetica **2115, 2530**
Epitomes praeceptorum rhetoricae **2242**
Institutiones catecheticae e... Lutheri Catechesi depromptae **2266**
2202
- Dietetus, Georgius **2266**
- Dingisch, Petrus **1652(4), 1681(12), 1728, 1731, 1837(5), 1936(9), 2177(5), 2176, 2181, 2232(19)**
- „Diocletianus (Dioclecianus)” **2472**
- Diomedes (grammaticus) **2317**
- Dionysius, Victor **1694(4)**
- Dioscorides ld. tárgymutató, illusztrációk
- Diósi Jónás **1694(13), 1694(29), 1694(40)**
- Diószegi Bónis (Diszoegi) Mátyás
A részegesnek gyűlölséges, utálatos és rettenetes állapota **2262**
- Diószegi Vég (V.) Mihály **2200**
- Dipkovicz, Joannes **2322**
- Dirner, Johann **2535**
- Dirva Vencel ld. Gyirva Vencel
- Diszoegi Bonis Mátyás ld. Diószegi Bónis Mátyás
- Ditrich, Theodorus **2378(12)**
- Dluhóluczky (Dluholucky) Máté **2588**
- Dluhóluczky (Dluholucky) Miklós **2588**
- Dobai Márton **2272**
- Dobi István **1735**
- Dobis István **2233**
- Dobolinus, Paulus **2275, 2328, 2329**
- Dobos Mihály ld. Tofaeus Mihály
- Dobovai Mátyás **2272, 2322**
- Dobrai Gácsi Bálint **2160**
- Dobrai P. Mihály **2435(16)**
- Dobre pope (Dobrea pap) **1882A, 1958, Appendix 164**
 ld. még nyomdamutató
- Dobronoki György **1656, 1660, 1661, 1841**
- Dóczy Ilona
- Dóczy Zsuzsanna ld. incipitmutató: Dícsérem az Úristent
 ld. incipitmutató: Dícsérlek tégedet
- Doleschovicenus, Georgius **2185**
- Dolnik, Gabriel **1681(17)**
- Domik, Melchior **2323, 2329**
- Domitrović, Petar **1843**
- Dominicus, Wladislaus **2094**
- Domkoni (Domkonius), Matthias **2443, 2609(6)**
- Donatus, Aelius
De octo partibus orationis methodus **1708A 2058**
2317
- Dopples (Daples), Joannes Petrus **2358, 2410**
- Dornau, Caspar **2253**
- Dorp, Jan Claesz van ld. nyomdamutató
- Dovorany (Dovorani), Joannes **2272, 2322, 2329**
- Draschkoviczky, Isaacus ld. Draskoviczky, Isaacus
- Draskovich (Draskovith) György
Orationes duae **1691**
1636, 1712
- Draskovich (Draskovith) János
Officium B. M. Virg., azaz asszonyunk Szűz Máriának három... zsolozsmája **2016, 2336**
2136, 2280, 2389
- Draskovich (Draskovith) Miklós **2280, 2389**
- Draskoviczky (Draschkoviczky), Isaacus **2350**
- Draudt, Marcus ld. Drauth, Marcus
- Drauth (Draut), Georgius **2413**
- Drauth, Georgius felesége, Hermannida, Catharina **2413**
- Drauth (Draudt), Marcus **2569**
- Dravecki, Joannes **2272, 2322, 2275**
- Dravecki (Draveczi), Samuel **2272, 2322**
- Drenyevicki, Georgius **2275**
- Drexel (Drexelius), Hieronymus **2023**
- Dreyppennig, Thomas **2185, 2531(5-6)**
- Drohoyow-Drohoyowski (Drohoyow-Drohoyowsky), Stanislaus **1718, 1880**
- Drosditia, Barbara ld. Parschitius, Elias felesége
- Drugeth ld. Homonnai Drugeth
- Dubovszky (Dubovski), Georgius **1689**

Dubravius, Daniel **2293, 2294, 2347, 2400**

Duchon, Martinus **1964**

Duchon, Michael **2366**

Dudek, Jacobus **2322**

Duez, Nathanaël **2039**

Dúló Gábor **2227**

Duns (Dun), (Joannes), Scotus **2384**

Duraeus, Joannes

Decades duae philosophiae **1961**

Dury (Duraeus), John **1961**

Dutschke, Johann **2191**

Dürner, Samuel

Christlicher Leichsermon... zum Ehren-Gedachtnis der... Frauen Johanna Elisabeth gebornen Löwin **2175**

Exercitium scholasticum adumbrans sanctorum angelorum beneficia **1935**

Exercitium scholasticum, considerans fulmen Eperiense memorabile **2004**

1832, 1931, 1939, 1950, 2306, 2476

Dürner, Samuel felesége, korábban Figuli, Martinus felesége, Fabini, Dorothea **1931, 1950**

E. C. A. S. T. Id. Cortacius, Ezechiel

E. D. T.

Id. incipitmutató: Eljövén

E. S. U. Id. Újfalvi Imre

Ebeczky (Ebetzki), János **2306**

Ebelius, Joannes Philippus **2266**

Eber, Paul

Id. incipitmutató: Jézus Krisztus Istennek szent – Üristen téged

Eckhardi, Heinrich **2298**

Eckstein, Pancratius **2017**

Ecsedi (Etsedy, Etzedi) János **2431, 2435(7)**

Effmurd, Jakab **1877**

Egenolff (Egenolphus), Christian **1868**

Egresdy (Egrhesdi), Boldizsár **2033**

Ehrenreutter, Joannes Augustus **2612**

Eilshemius (Eylshemius), Abraham Danielsz
Spirituales piae animae deliciae sive decem conciones Sacrae Coenae applicatae **2403**

Eisenberg, Peter

Ein zweifacher poetischer Akt und geistliches Spiel von dn. dreien Gaben der Weisen aus Morgenlande **2411(1)**

Dreihundert fünf und sechzig auserlesene, goldene Lebens-Regeln aus dem Buchlein Syrachs **2411(2)**

2476

Elisa Id. Elizeus

Eleazar (bibl.) **1886**

Eleutheria, Eva Id. Serpilius, Johann II. felesége

Eliae, David **1705**

Elisabeth Id. Crucinger, Christoph előtte Rucard, Balthasar felesége

Elizabetha Id. Albert – magyar király felesége

Elizeus (Elisa, Helisaeus) (bibl.) **1945**

Ellek, Joannes **2288(11)**

Elsevier nyomda **2367**

Ember Pál Id. Debreceni Ember Pál

Emericus dux Id. Imre herceg, Szent

Emericus – rex Hungariae Id. Imre – magyar király

Endter, Michael **2484**

Endter, Wolfgang, sen. **2099**

Id. még nyomdamutató, tárgymutató illusztrációk

Engel, Tobias **2534**

Engel, Tobias felesége, Toppertz, Eva **2534**

Ens, Caspar **2293**

Enyedi Fazekas (F.) János

Mennyei szó a lelki áomból való felserkenésről, avagy VI. együgyű prédikációk **2453**

Enyedi Gáspár **2356**

Enyedi György **2103, 2298**

Enyedi Sámuel **2561**

Erasmus, Desiderius, (Roterodamus)

De ratione studii tractatus **2436(2)**
1996

Erato (myth.) **2013(6)**

Erdéli Máté

Id. incipitmutató: Mikor Krisztus

Erdélyi István **2005**

Erdélyi István felesége, Mindszenti Krisztina Id. Csáky István harmadik felesége

Erdőbényei Deák János

Janua linguarum bilingvis Latina et Hungarica **1733, 1864, 1890, 2560**

Erdődy (Erdódi)

Erdődy Imre **1696(2)**

Erdődy Kristóf **2092**

Erdődy Tamás **2092**

- Erdős Mihály 1915
 Erics, Olaus 2166
 Erhard, Nikolaus 1708A
 Erhardi, Michael 2225
 Erlach, Franciscus Ludovicus 2358
 Ernestius, Joannes 2206
 Ernius, Joannes Henricus 2410
 Erpen, Thomas van 2436
 Ertelius, Matthias 1694(9), 1694(32)
 Esdras (bibl.) 1791(4)
 Eselius, Joannes 2279
 Eslinger, Jacobus **Appendix 175**
 Espagne, Jean d' 2468
 Essinius, Paulus, iun. 1781
 Essinius, Paulus, sen. 1781(5)
 Estei (Estensis) Hippolit – esztergomi érsek
 2595(36)
 Estienne család 2091
 Esztergályos Péter ld. Kapornai Esztergályos Péter
 Eszterházy (Esterhas, Esterhaz, Esterhazi, Es-
 terhazy, Esterházy, Eszterhas, Eszterhasi,
 Eszterhazy, Eszterhási, Eszterhazi, Eszter-
 ház, Ezterhas, Ezterhazy, Ezterhazi)
 Eszterházy Dániel 1743, 2459, 2480,
 Eszterházy Ferenc 2420, 2459
 Eszterházy Gáspár 2420, 2459
 Eszterházy István 1742, 1743
 Eszterházy István felesége, Thurzó Erzsébet
 1743, 1787
 Eszterházy Julianna 2016
 Eszterházy László 1743, 2420, 2459
 Eszterházy Mária ld. Homonnai Drugeth
 György felesége
 Eszterházy Mihály 2017, 2021
 Eszterházy Miklós
*A magyarországi palatinusnak, gróf Esz-
 terházi Miklósnak... egynehány intő le-
 veleinek igaz páriája 2075*
*A magyarországi palatinusnak, gróf Esz-
 terházi Miklósnak Lónyai Zsigmond-
 hoz... írt leveleinek igaz páriája 2096*
*A magyarországi palatinusnak, gróf Esz-
 terházi Miklósnak Rákóczi György er-
 délyi fejedelemnek írt... leveleinek igaz
 páriája 2097*
 1666, 1667, 1699, 1742, 1743, 1750, 1761,
 1787, 1849, 1977, 2016, 2021, 2023,
 2426, 2459
 Eszterházy Miklós felesége, Nyáry Krisztina
 1787, 1942, 2459
 Eszterházy Pál 1745, 2019, 2280, 2337, 2389,
 2459, 2544
 Eszterházy Sándor 2389
 Eszterházy Tamás 2420, 2459
 Etschen (Etschën), Christoph 1782
 Etsedy, Etzedi, Joannes ld. Ecsedi János
 Euphrosyne (myth.) 2156
 Euripides 2206
 Eusebius Pamphili 1826
 Eusebius Sanctus
 ld. incipitmutató: Urunk testéből
 Euterpe (myth.) 2013(10)
 Eutyches 2124
 Ezler, Adam 2228(17)
 Ézsaiás ld. Isaias (bibl.)
 F. G. P. D. 1906
 Faber, Matthaeus 2272, 2322
 Faber, Matthias
*Vindex vindiciarum acatholicae doctrinae
 circa materiam de justificatione 2279*
 2267, 2290, 2291, 2440
 Faber, Petrus 1840
 Fabini, Dorothea ld. Dürner, Samuel, koráb-
 ban Martinus Figuli felesége
 Fabini, Leonhard 2418, 2457B
 Fabini, Samuel 1950(6)
 Fabri, Daniel 2181, 2225
 Fabri, Johann
*Anomalorum quorundam... verus apud
 probatos autores usus 2224(3)*
 Fabri, Matthias 2445(4), 2447(6)
 Fabri, Stephanus 2341
 Fabricius, Andreas
In obitum... Iohannis Zaii 1794
 1707
 Fabricius, Andreas (pozsonyi kanonok) ld.
 Fabritius, Andreas iun.
 Fabricius, Anna ld. Dentulini, Thomas felesége
 Fabricius, Esaias 2267
 Fabricius, Joannes
*Fabriciorum ternio diis bene faventibus...
 felici... hymenaeo... Thomae Dentulini*
 2396
 Fabricius, Johann Jakob ld. Klager, Justus,
 pseud.
 Fabricius, Martinus 2267

Fabricius, Nicolaus, iun.

Fabriciorum ternio diis bene faventibus... felici... hymenaeo... Thomae Dentulini
2396

1798

Fabricius (Fabrycius), Nicolaus, sen.

Fabriciorum ternio diis bene faventibus... felici... hymenaeo... Thomae Dentulini
2396

1791(5), 1798, 1968, 2123, 2152, 2155

Fabricius, Nicolaus, sen. előtte Boček, Martin felesége, Štiastná, Katerina 1968

Fabritius (Fabricius), Andreas, jun. 1741

Fabritius, Georgius 1728

Fabrycius, Mikuláš ld. Fabricius, Nicolaus, sen.

Facundini, Venceslaus 2609(18)

Faginus (Fapinus), Joannes 2609(24)

Falck, Bartholomaeus 2572

Falco, Joannes 2266

Famelici, Matthaeus 2015

„Fama” (myth.) 1696(11)

Fanchali-Jób (Fanczaly Job) család 2588

Fanczius, Joannes 2613

Fanczius, Paulus 2613

Fanneschmidt, Petrus ld. Pfannenschmidt, Petrus

Fapinus, Joannes ld. Faginus, Joannes

Farkas Ferenc 2499

Farkas Imre 1637, 1921, 1989, 1991

ld. még nyomdamutató

Farkas István 2280, 2425

Farkas János

ld. incipitmutató: Járulok az Úrhoz, menyeyei Atyámhoz

Farkas Pál ld. Thury Farkas Pál

„Farkasics (Farkasich) Péter” 2360

Faschko (Fassko), Andreas 2288(13), 2397

Faschko, Elias 2397

Faschko, Jacobus

Summi boni civilis delineatio 2397

Unica verae ecclesiae infallibilis nota
2344

2288

Faschko, Jacobus felesége, Wranai, Dorothe 2288

Faschko, Paulus 2397

Fazekas János ld. Enyedi Fazekas János

Fechner, Johann 2228(11)

Fecler, Johann 2037

Feistel, Matthias 2615

Fejérkövy (Feierkövi) István – esztergomi érsek 2595(43)

Fejérpataky Márton 1939

Fejérpataki (Fejér-pataki, Fejér-Pataki) Mátyás 1784(2), 1784(7)

Fejes Albert 1694(5)

Fekete Ferenc 2219, 2272, 2322, 2328, 2329

Fekete István 1863

Fekete Péter 2219, 2272 2275, 2322, 2328, 2329

Felicides, Paulus 2192

Felner, Antonius 2399

Felsőbányai (Felseő-Banyai) S. Mihály
A léleknek útiköltsége 2401

Femgerus, Johannes 2343

Fenner, Dudley 2617

Fentt, Georgius 2295

Fentt, Joannes 2295

Ferdinánd I. – magyar király és német-római császár (Ferdinandus I. imperator) 2461(43)

Ferdinánd II. – magyar király és német-római császár (Ferdinánd, ausztriai főherceg Ferdinandus II. imperator) 1672, 1695, 1842, 1855, 1902, 2092, 2289, 2461(47)

Ferdinánd III. – magyar király és német-római császár (Ferdinandus III. imperator) 1691, 1695, 1737, 1842, 1855, 1894, 1956, 2051, 2075, 2083, 2112, 2188, 2219, 2243, 2292, 2348, 2461(48), 2606A, 2606B, Appendix 161

ld. még: tárgymutató, illusztrációk

Ferdinánd III. – magyar király felesége, Habsburg, Maria Anna von Spanien (Maria imperatrix) 2021, Appendix 159

Ferdinánd IV. – magyar király és német-római császár (Ferdinandus IV. imperator) 2246, 2461(49), 2480

Ferenczffy Lőrinc 1635, 1658, 1666, 1901, 2077, 2436A, Appendix 159, Appendix 160

ld. még nyomdamutató

Feucht (Feuktius), Jakob 1849

Ficker (Fickherus), Michael 1652, 1731

Ficker, Michael felesége, Lang, Catharina 1652, 1731

- Ficker (Fickherus), Thomas **1652, 1681(22)**
 Fielbaum, Elias **2176, 2177(3), 2181, 2232(17), 2374(17)**
 Figuli, Martinus **1950**
 Figuliana, Dorothea ld. Dürner, Samuel felesége
 Fikher, Michael **2540**
 Filiczki János **2254, 2424, 2564**
 Finck, Caspar **2266**
 Finthai Darholz Ferenc ld. Darholz Ferenc
 Firak, Martinus **1964**
 Fischer, Georgius **2225, 2419(10)**
 Fischer, Regina **2019**
 Fischer, Wilhelmus **2445(20), 2447(21)**
 Fitkonini (Fitkonides), Andreas
Decas positionum theticarum **2151 1908**
 Flaccius, Martinus **1781**
 Flacius, Matthias – Illyricus **1736**
 Flayder, Friedrich Hermann **2154(3)**
 Flentis, Matthias **2445(13), 2447(15)**
 Florilegus, Iunius (pseud.) ld. Younge, Richard
 Fodorik Menyhért **1639, 1922, 2363,**
 ld. még nyomdamutató
 Fogarasi István
Catechismus, azaz a keresztyéni vallásnak... summája **2212**
 Fogarasi K. Ferenc
Kis keresztyén, azaz a hitnek és Isten szerint való életnek... principiuma **2519**
 Fogarasi V. Mihály **2366**
 Fohnai (Tolnai, Tolnay) Ferenc
A nemzetes és becsületes Fohnai Ferenc... prédikációja... Batthyány Ádám uram... házastársának teste fölvetettén... temetőhelyére **2458**
 Folyfalvi Osvát János **2366**
 Fonseca, Petrus de **2122**
 Fontanus, Joannes **2185, 2531(7)**
 Forgách Ádám **2420**
 Forgách (Forgác) Ferenc (érsek) **2595(45)**
 Forgách Ferenc (más) **2246**
 Forgách Mária **1754**
 Forgách Mihály **2595(37)**
 Forgách Miklós **2246**
 Forgách Zsigmond **1732, 2092**
 Forgách Zsigmond felesége, Thurzó Zsuzsanna **1732**
 Forgách Zsigmond Ignác **2021**
 Forgács Éva ld. Csáky István, sen. első felesége, Forgách Éva
 Formica, Matthaus **1666, 1716**
 ld. még nyomdamutató
 Formontini (Formontin) Auróra Katalin ld. Batthyány Ádám felesége
 Fortius, Joachimus ld. Ringelbergh, Joachim van Sterk
 „Fortunatus” **2375**
 Fortunatus, Venantius Horiis Clementinus
 ld. incipitmutató: Jer hirdessük – Keresztyének örvendezzünk – Királyi
 Földi János **2272**
 Fraelichius, David ld. Frölich, David
 Fran.(?), Andreas
Carmen funerale in obitum Dorotheae Klesch **2006**
 Francisci, Samuel **2288(3)**
 Franciscus de Assisi, Sanctus (Franciscus Seraphicus, Seraphim Sz. Ferenc)
 ld. incipitmutató: Én Istenem és minde-nem – Rövid itt
2462, 2565A
 Franciscus Xaverius, Sanctus (Xavéri Szent Ferenc) **1840, 2479**
 Franconius, Joannes **2378(10)**
 Frater Gergely ld. Malomfalvai Gergely
 Freisinger, Joannes Adamus **2233**
 Frelich, Ludovicus ld. Frölich, Ludovicus
 Freywald, Christophorus **2228(1)**
 Fridericus III. – imperator (Frigyes III. – német-római császár) **2461(40)**
 Friderik elector ld. Pfalz, Friedrich V. von
 Fridevallus, Hugo
 ld. incipitmutató: Ingadozás
 Frigyes III. pfalzi fejedelem ld. Pfalz, Friedrich III. von
 Frigyes V. pfalzi fejedelem, cseh király ld. Pfalz, Friedrich V., von
 Frivaldski, Simon **2267**
 Froelich, Frolichus, David ld. Frölich, David
 Frölich, Bartholomaeus **Appendix 200**
 Frölich (Fraelichius, Froelich, Froelichus, Frölich, Frolichus, Frölik), David
Calendarium perpetuum **1756**

- Coelum anni MDCXLV, sive iudicium a-
stromanticum* **2046(2)**
- Ephemeris... ad annum* **1637 1651**
- Ephemeris... ad annum* **1638 1682**
- Ephemeris... ad annum* **1639 1710**
- Ephemeris... ad annum* **1647 2134**
- Ephemeris... ad annum* **1648 2161**
- Ephemeris... ad annum* **1649 2203**
- Ephemeris astronomico-ecclesiastico-histo-
rica anni... 1646* **2093**
- Fasti, vulgo calendarium astro-meteoro-
logicum... in annum... 1640* **1757(1)**
- Fasti reformati, vulgo calendarium ad
annum* **1642 1865**
- Fasti reformati, vulgo calendarium ad an-
num* **1644 1984**
- Fasti reformati, vulgo calendarium novum
astro-meteorologicum... in annum* **1641
1814(1)**
- Fasti reformati, vulgo kalendarium no-
vum... in annum... 1643* **1916(1)**
- Fasti reformati, vulgo kalendarium no-
vum... in annum... 1645* **2046(1)**
- Hemerologium historicum... sive calen-
darium perpetuum* **2047**
- Medulla geographiae practicae* **1758**
- Scrutinium astromanticum in annum...
1641* **1814(2)**
- Der uralte deutsch-ungarische-zipseri-
sche und Siebenbürgische Lands-
mann* **1891**
- 1649, 1650, 1663, 1680, 1684, 1700,
1708, 1709, 1729, 1752, 1755, 1759,
1777, 1789, 1806, 1815, 1820, 1828,
1853, 1857, 1862, 1873, 1900, 1920,
1939, 1948, 1976, 2025, 2041, 2047,
2074, 2078, 2083, 2093, 2094, 2149,
2173, 2225, 2230, 2243, 2252, 2255,
2273, 2278, 2342, 2393, Appendix
178, Appendix 180**
- Frölich, David felesége, Catharina **2225**
- Frölich, Euphrosina **2225**
- Frölich (Froelich), Justina Marianna ld. Gerst-
maer, Johann felesége
- Frölich (Frelich), Ludovicus **2272, 2322**
- Frölich (Froelichius), Martinus **2156**
- Frölich, Maria **2225**
- Fuchsius ld. tárgymutató, illusztrációk, Fuchs,
Leonhard
- Fugatius, Andreas **2280**
- Fuhrmann, Tobias **1897**
- Fulbertus Cartonensis
ld. incipitmutató: Keresztyéneknek sere-
ge... Mert
- Fuló Miklós **2050**
- Fuló Miklós özvegye, Korláth (Korlat) Kata
2050
- Fülöp hesseni tartománygróf ld. Hessen-Kas-
sel, Philippus
- Fülöp II. spanyol király ld. Philippus II. –
rex Hispaniae
- Fülöp III. spanyol király ld. Philippus III. –
rex Hispaniae
- G. V. ld. Vechner, Georg
- Gabacz, Joannes **2425**
- Gáborjáni (Gaboriani) Tóbiás **1694(8),
1694(44)**
- Gácsi Bálint ld. Dobrai Gácsi Bálint
- Gadúcy (Gadúchy), Ján **1798**
- Galenus (Galenos), Claudius **1734, 2071,
2095**
- ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Galikius, Joannes **2529(10)**
- Gallas, Matthias, von **1692**
- Galli, Daniel **2553**
- Galli, Eva ld. Serpilius, Johann III. felesége
- Galli, Georgius **1944**
- Galli, Tobias **2423, 2457A**
- Gálszécsi István
ld. incipitmutató: Krisztus a mi
- Gammaeus, Martinus **1784(4)**
- Gans, Joannes **1744**
- Gantzius, Claudius **2166**
- Gányi Péter **1784(3), 1784(7)**
- Ganymedes (myth.) **1846(5)**
- Gartner, Melchior **2457B**
- Gaseczki (Gasecky), Stanislaus **2389**
- Gasperik, Leonhardus **2232(25)**
- Gazúr (M. G. T. M.), Matej
*Enneas diversi generis epithalamiorum,
solennitate nuptiarum... Pauli Ostro-
sith* **2289**
- Epicedion in obitum Susannae Corvini*
2610
- Epicedium super immaturum... obitum...
Annae Ostrosith* **2345**

- Lachrymae super... obitum... Pauli Ostrosith* **2439**
Pia simul et exquisita... meditatio **2346**
1655, 1728, 2443, 2609(8)
 Gebhaar, Gregor ld. Gelbhaar, Gregor
 Gebhardus, Johannes **2228(13)**
 Geer, Laurentius de **2482**
 Geer, Ludovicus de **2482**
 Geisler, Sigimundus **1842**
 Geitz, Joannes **2151**
 Geitzkoffer, Ferdinandus **2266**
 Gelbhaar (Gebhaar), Gregor **1665, 1667, 1695, 1712, 1762, 1870, 2257**
 ld. még nyomdamutató
 Gelder, Abraham **2617**
 Geleji (Gelei, de Gelej, Geleinus) Katona (K.; S. K. G.) István
Acta synodi nationalis... Szathmár-Németinum... convocatae **2260(2)**
Canones ecclesiastici ex veteribus... in unum collecti **2260(1)**
A keresztyéni üdvözítő hitnek... öreg graduál **1643**
Magyar grammatikácska **2103(2)**
Praeconii evangelici tomus secundus **1825**
Praeconium evangelicum **1720**
Títok titka, azaz az öröktől fogva... való mennyei titkos tudomány **2103(1)**
Váltság titka, azaz az örök Igének... megtestesülése... felől való keresztyéni titkos tudomány **2124**
A váltság titkának harmadik volumenje **2298**
A váltság titkának második volumenje **2197**
 ld. még incipitmutató: A szók – A váltság – A vétségek – Ha akaratlan – Mind szent
1644, 1674, 1718, 1827, 1877, 1882A, 1958, 2141, 2198, 2309, 2357, Appendix 192
 Geleji (Gelei Szikszovius) István **2435(6)**
 Gellért, Szent ld. Gerardus, Sanctus
 Gellius, Aulus **2317**
 Gelsitz, Samuel **2028**
 Georgius Naziensenus
 ld. incipitmutató: Rettég és félelem
 Georgius, Sanctus **2066**
 Georgius, Thomas **2166**
 Gerardus, Sanctus **2328**
 Gerber, Gregor
Valetpredigt **2027**
 Gergei, Adamus ld. Görgey Ádám
 Gergely, Nagy Szent ld. Gregorius I., Magnus – papa
 Gergerus, Joannes **1781**
 Gerhard, Johann **2421A**
 Gerlinus (Gerli), Matthias **1929(8)**
 Gerstmaer, Johann **2156**
 Gerstmaer, Johann felesége, Frölich, Justina Marianna **2156**
 Gertinger, Tobias **1842**
 Gesnerus ld. tárgymutató, illusztrációk, Gesner, Conrad
 Gestloerus, Joannes **1681(21)**
 Geszti Pál ld. Kaposi Geszti Pál
 Gevers, Valentin **1675, 1768, 1781, 2466, 2467, 2521, 2523, 2578**
 ld. még nyomdamutató
 Géza (Geyza) – magyar fejedelem **2461(5)**
 Géza I. (Geyza Secundus) – magyar király **2461(12)**
 Géza II. (Geyza Tertius) – magyar király **2461(17)**
 Ghenadie II. – mitropolit al Ardealului **1882A, 1958**
 Gheorghe Buitul ld. Buitul, Gheorghe
 Gheorghe din Sec **1958**
 Gheorghe, Ștefan **2587**
 Ghyczy János ld. Gitzi János
 Gigelmair, Abraham **1932**
 Görkey, Nicolaus ld. Györkei Miklós
 Gitzi János
 ld. incipitmutató: Ilyen fogadást
 Gladecki (Gladecki), Albertus **2272, 2322**
 Gladiator, Georgius **2322**
 Glandorpius, Ludovicus **2617**
 Glatz, Jakob **2418, 2419**
 Glatz, Jakob felesége, Klöss, Charitas **2419**
 Glatz, Johann **2418, 2419, 2202**
 Glatz, Johann felesége, Serpilia, Agneta **2418, 2419**
 Gloger, Christophorus **2228, 2232**
 Gloger, Rosina ld. Schlegel, Christoph felesége
 Gloger, Wenceslaus **2228(20-21)**
 Glötzel, Joannes **2536**
 Glötzel, Joannes felesége, Serpilia, Eva **2536**

- Gobius János **2457B**
 Goczałkowski (Goczalkovski, Gotschalkovitz), Adam **1899, 2553**
 Goczałkowski (Goczalkowitz), Carol **2553**
 Goczałkowski (Gotschalkovitz), Johann Dietrich **2553**
 Goda György **1694(7)**
 Godi Imre **2341**
 Goldschmidt, Michael **2571**
 Goliath (Goliath) (bibl.) **2207**
 Goltz, Daniel **2009**
 Goltz, Joachim, iun. **1936(1)**
 Goltz (Goltzia, Goltzin), Maria ld. Lassel, Paul, felesége
 Gorajski (Goraisky, Goraysky), Zbigniew **1718, 1880, 1879**
 Gorecki (Goreczki), Petrus **2272, 2322**
 Gorgo (myth.) **1848**
 Gosnovicer (Gosn.), Matthias **1931, 1936(6), 2014, 2232(14)**
 Gossler (Goszlerin), Anna-Maria **2072**
 Gossler, Thomas **2072**
 Gosztonyi (Goszthoni, Gosztoni) István
Theses disputationis e philosophia 1740
Theses disputationis primae ex logica 1693 1745, 1784
 Gotschalkovitz ld. Goczałkowski
 Gotterbarmet, Jacobus **2568**
 Gotzius, Michael **1961**
 Gönci (Gönczi, Göntzi) György
De disciplina ecclesiastica 2158 1816, 2532, 2564
 Gönczy Kölböl István **1755**
 Görgey (Gergei, Görgei) Ádám **2272, 2322**
 Görgey (Görgei) Gábor **2272, 2322**
 Görgey (Görgei) István **2272, 2322, 2329**
 Görgey (Görgei) Miklós **2328**
 Görlin, Johann **2497**
 ld. még nyomdamutató
 Götsch (Göts), Isaacus **2471(5)**
 Gracchus, Caius Sempronius **1784(9)**
 Gracza, Joannes
Disputatio metaphysica de praecipuis quibusdam partis metaphysicae generalis capitibus 2190
Disputatio philosophico-theologica de triplici Dei cognitione 2191
Vindiciae sanae et catholicae doctrinae circa materiam... justificationis 2290
Vindiciarum sanae et catholicae doctrinae dissertatio 2267 2279, 2287, 2291, Appendix 191
 Gradeczi Horváth ld. Horváth Márk
 Graff, Andreas
Artificium Biblicum metricum 1963(3)
Deo illuminante oculos rationis in II. disputationibus propositus 2065
Epistolica institutio 1711
Illustris quinque partium syntaxis 2117
Lexicon homoeonimicum vocum affinium 1963(4)
Lumen logicum lucidum 2028
Memoriale summarium super evangelia dominicalia 1963(2)
Methodica poetices praecepta 1962
Moralis corona animae 2118
Peripateticum theatrum naturae 2081
Sacer centenarius X. fidei articulorum 1963(1)
Studium eloquentiae 2007
 Graffenried, Franz Ludwig **2358, 2410**
 Graffius, Michael **1781**
 Grahovlian, Nicolaus **2425**
 Gräfel, Dorothea ld. Klesch, Christoph, sen. felesége
 Grebner, Christophorus **1934**
 Greff (Grefius), Michael **2229**
 Greff, Michael felesége ld. Spilenberger, Jonas felesége, Koblynski, Catharina
 Gregoriades, Matthias **2609(17)**
 Gregorius Nazianzenus **2293**
 Gregorius I., Magnus – papa (Gergely, Nagy Szent)
 ld. incipitmutató: Felséges Isten, mennynek földnek ura és mindeneknek– Mennynek és földnek nemes teremője, minden **2338**
 Gregorius XV. – papa **2599**
 Greissing, Stephan **2137**
 Greissing, Stephan felesége, Hermann, Margareta **2137**
 Grell, Andreas **2568**
 Grelnertius, Joannes **2378(1)**
 Gresch, Joannes **1830(12)**
 Greschner, Elias, sen. **2615**
 Gretcovius, Georgius **2471(7)**
 Gretser, Jacobus
Rudimenta linguae Graecae 2268

- Gribcuskí (Griakuski), Valentinus 2272, 2322
 Gribek, Sebastianus 2272, 2322
 Grieskircher, Ferdinandus Ignatius 2389, 2595
 Grimmius, Heinricus 2411
 Grinögel, Martin 2230
 Grinstein, Matthias 2191
 Grinvaldus, Jacobus 2609(23)
 Grosse, Alexander 2249
 Grossman, Georgius 1781
 Grotius, Hugo 2090
 Grünwald, Georg
 Id. incipitmutató: Jertek, hozzám
 Grünewaldt (Grünwald), Salomon 1685, 1929(13)
 Gryllus, Andreas 2185
 Gualterius, G. 2594
 Gualterus P. Id. Paulus, Gualterus
 Gubicz (Gubitz), Martinus, jun. 2399
 Gubicz (Gubitz), Martinus, sen. 2399
 Guevara, Antonio de 1836
 Guhr, Michael 2423(8), 2471(6)
 Guicciardini, Francesco 2293
 Guilandius Id. tárgymutató, illusztrációk, Guilandinus, Melchior
 Guilhelmus – archiepiscopus Strigoniensis 2595(13)
 Gureczki, Joannes 2553
 Gurini, Melchior 2307
 „Guthbertus episcopus” 2263
 Guttenbergerus, Georgius 2293
 Guzyth, Ján 2395
 Guzyth, Ján felesége, Pongrácz Marianna 2395
 Günther, Andreas, jun. Appendix 200
 Günther, Petrus 2411
 Gyarmati (Gyarmathi) János 2435(23)
 Gyirva (Dirva) Vencel
 Krisztus urunknak Szent Péterrel való beszélgetése 2269
 A Sybillának jóvendőléséről és Salamon királynak bölcsességéről 2270 2332
 György deák
 Id. incipitmutató: Bizonytalan
 Györkei (Giörkei) Miklós 1781
 „Gyula” 2461(54)
 Gyulaffy (Gyulafi) László 2249
 Gyulai Ferenc 2408
 Gyurgyovich, Gabriel 1784(5), 1784(9)
 Gyürky Ádám 2447(26)
 Gyürky Gáspár 2306
 Gyürky (Gyürki) Mihály 1694(2)
 H. E. B. 2466
 H. V. Id. Vatijschky, H.
 Haas, Christianus 2343
 Haass, Georgius 1830(13)
 Habacuc (Habakuk próféta) (bibl.) 1683
 Haberman, Joannes (más) 2555
 Habermann (Avenarius), Johann
 Modlitby na každý den v týhodní 1796 2084
 Habil (Hebil) effendi 2092
 Habsburg, Caecilie Renate von Id. Vladislaus IV. – rex Poloniae felesége
 Hadik (Hodikius), Alexander
 Apodixis theologica, hoc est certissima demonstratio vanissimi conatus Luciferi Belaviani 2082
 Decas prima, breviter exhibens primam mentis operationem logicae 1797
 Disputatio theologica de certitudine Scripturae Sacrae 1908
 Hecae theologica super aphorismo Johannis 2029
 1799, 1910, 2020, 2035
 Hadik (Hodikius), Georgius 2288(9)
 Hadik, Ján, iun. 1781(17), 2457B
 Hadik (Hodicius, Hodik, Hodikius), Ján, sen.
 Aqua apoplectica reficiens... Kázani pohřební nad mrtvým tělem Martina Bocka 1798(1)
 Čtrvrté pohřební kázání nad mrtvým synáčkem Pavlem Andreáše Syvého 1803(4)
 Lachrymae Boczekianae abstersae. Promluvení pohřební... Martina Bocka 1799(1)
 Mors justorum... Kázání pohřební... Jana Butovského 1800(1)
 Summovní obsazení kázání druhého nad mrtvou dcerkou Justynau... Tobiáše Jona 1706(2)
 1708A, 1798, 1856, 1964, 2152
 Hadik (Hodikius), Jonáš
 Kázání pohřební nad... Katerínau Zahradeckau 2152(1)

- Cum Deo ad Dei gloriam et lugentium solamen... to jest povinnost nase ku Pánu Bohu* 2192(1)
2287, 2295, 2441
 Hadik, Michael **2445(17)**
 Hadik, Nicolaus **2445(22), 2447(24)**
 Hadritius, Sigismundus **2017**
 Haemmerlein a Kempis, Thomas (Kempis Tamás) **1713, 1906, 2338**
 Hafenreffer, Matthias **2298**
 Haffner, Joannes Christophorus, jun. **2399**
 Haffner (Hafner), Joannes Christophorus, sen. **2399, 2612**
 Hage, Laurentius Benjamin ab ld. Od Haje, Vavrinec Benjamin
 Hagecius, Venceslaus **Appendix 162**
 Hagenbusch, Antonius **2266**
 Hagymássy család **2049**
 Haidt, Michael **2399**
 Hain (Haym), Caspar **2013, 2202, 2457B**
 Haintz (Heintz), Jacobus **2491, 2615**
 Hajduk, Philippus **2272**
 Háje, Vavrinec Benjamin ld. Od Háje, Vavrinec Benjamin
 Hajecius, Joannes **2444**
 Hajnal Mátyás
A Jézus szívét szerető szívek ájtatosságára... megmagyaráztatott könyvecske **1952**
Kitett cégér **1841**
A kitett cégérnek feljebb emelt cégére **1953**
 ld. még incipitmutató: A nagy nap – Álla – Az örökké – Dícsérd, Sion – Drága színben – Édes – Ember, Isten – Hajnali – Jézus édes – Ó nagy szeretetnek – Teremte – Zengjed
1721, 1741, 1787, 1914, Appendix 177
 „Hak” **2461(53)**
 Hake, Johann ld. nyomdamutató
 Haller Gábor **2499**
 Haller István **2499, 2525**
 Hallervord, Johann **1748**
 ld. még nyomdamutató
 Halmágyi J. István **2366**
 Hambalek, Martinus **2445(21), 2447(22)**
 Hamerschmied, Andreas **2411**
 Hancke (Hannke), Joannes **1685, 2615**
 Hancke (Hanke, Hannke), Valentin **1685, 1752, 1929(3), 2374(11)**
 Hanconius, Jacobus **2400**
 Hanczok, Joannes **2233**
 Hanke (Hannke), Valentinus ld. Hancke, Valentin
 Hannke, Joannes ld. Hancke, Joannes
 Hanzelius, Moses **2073**
 Harmat (Harmath) András **2272, 2275, 2322, 2328, 2329**
 Harrer, Franciscus **2017**
 Harsadi János ld. Harsági János
 Harsági (Harsadi) János **2329, 2540**
 Hartnack, David **Appendix 186**
 Hartyáni (Hartyany, Hartyani) András **2322, 2329**
 Hartyáni Imre
 ld. incipitmutató: Háborúsága
 Hasconius, Michael ld. Ascanius, Michael
 Hase (Nyúl), Kunz-Konrad
 ld. incipitmutató: Én édes
2269
 Hasko, Haškovinus, Michal ld. Ascanius, Michael
 Hauber, Eberhardt David **2019**
 Havendl, Franciscus ld. Hendl, Franciscus
 Hayd, Hieronymus **2399**
 Hayden, Seb. ld. Heyden, Sebald
 Haym, Caspar ld. Hain, Caspar
 Hayma, Nicolaus **2166**
 Haynal ld. Batthyany Ádám felesége, Formentini Auróra Katalin
 Hammer, Christina ld. Neckel, Daniel felesége
 Hämmer, Lucas **2457B**
 Hebenstreit (Hebenstreitt), Johann Baptista **2266**
 „Hector” **2360**
 Hédervári család ld. tárgymutató, illusztrációk
 Hédervári (Hedervary) János **2238**
 Hedri (Hödri) Gáspár **2272, 2322, 2329**
 Heerebord, Adrian **2527**
 Hegedűs János ld. Mikolai Hegedűs János
 Hegedűs Menyhárt
 ld. incipitmutató: Hozd el
 Hegenitius (Hegenius), Trostfried **2312**
 Hegenwald, Erhard
 ld. incipitmutató: Úristen, irgalmazz
 Hegyi (Hegi) Miklós **1694(5), 1694(38)**
 Hehomat I. ld. Ahmed I. – imperator Turcorum

- Heide, Andreas **2166**
 Heiden, Sebald ld. Heyden, Sebald
 Heiduk, Philippus **2322**
 Heilmann (Heilmannus), Samuel **1929(11)**
 Heinrichs, Rosina **2411**
 Heintz, Jacobus ld. Haintz, Jacobus
 Heinzel (Heintzelius), Joannes **2457B, 2508, 2615**
 Heinzel, Matthias **2615**
 Helembai István **2435(11)**
 Helembai Sámuel **2430**
 Helgenmeyer, Johann Jakob
Disputatio logica de conversione orationum enuntiativarum **1856**
 Heliades, Anna ld. Jon, Tobiás első felesége
 Heliades, Josef
Prosopopoeia... Joannis Butovsky **1800(4)**
Verse nad exulantom Janom Butovským **1801**
Versus funebris Latini et Bohemici... super funus Susannae conjugis Samuelis Prokopensky **1802**
1706(1), 1706(5), 1791(9), 1796, 1798, 1799, 1803(5), 1857, 1968, 1973, Appendix 162
 Helisaeus ld. Eliseus
 Helmei János **2435(12)**
 Helmei (Helmetzi, M. M. H.) M. Márton
 ld. incipitmutató: Nincs hasznosb **1893**
 Helmont, Johann Baptista van **2154**
 Heltai (Heltus) Gáspár
Poncianus császár históriája **2472**
1995, 2261
 ld. még nyomdamutató
 Heltai nyomda **1886**
 Hendl (Havendl), Franciscus
Monosticha **2542**
 Heningius, Petrus **1815**
 Henningus (ágostonrendi szerzetes) **1736**
 Henrietha (Henrietta) ld. Rákóczi Zsigmond felesége
 Hentzner, Paul **1758**
 Hera, Georgius **2296**
 Herbics Balázs ld. Lövei Herbics Balázs
 Hercules (myth.) **1846(11)**
 Hercules Gallicus **1784(7)**
 Herczeg-Szölösi János ld. Szölösi János
 Herczigonius, Martinus **2017**
 Herdinck, Henricus **2233**
 Herlicius, David **1709, 1729, 2278**
 Herlin, Johann Ulrich **2139**
 Hermannida, Catharina ld. Drauth, Georgius felesége
 Hermannides, Georgius **2413**
 Hermannus, Laurentius **1782**
 Hermogenes **2007**
 Herodotos **2293**
 Herrmann család **1717**
 Herrmann, David **2489**
 Herrmann, Margareta ld. Greissing, Stephan felesége
 Herrmann, Michael **1668, 1717, 2312, 2571**
 ld. még nyomdamutató
 Hess, Daniel **2328**
 Hessen-Kassel, Mauritius von, jun. **1676**
 Hessen-Kassel, Mauritius von, sen. (Mauritius Hassiae Landgravius) **1676**
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Hessen-Kassel, Philippus von, jun. **1676**
 Hessen-Kassel, Philippus von, sen. **1676**
 Heutsch (Heütsch), Philipp
Trifolium **2066**
2418, 2457A, 2457B, 2508
 Heveinus ld. Hövei
 Heyden (Hayden, Heiden), Sebald
Formulae puerilium colloquiorum Germanico-Latinorum **2473**
Formulae puerilium colloquiorum Latina, Bohemica et Germanica lingua brevissime conscriptae **2583**
Formulae puerilium colloquiorum Latino-Hungaricorum et Germanicorum **1783**
 Hiebner (Hübner), Israel **2489**
 Hieronymus (Jeromos) Sanctus **1836, 2340**
 Hilarius Sanctus **2353**
 Hippocrates (Isocrates) **2318**
 Hirscher, Lukas **1882A**
 Hlobyck, Hiobus **1934**
 Hlohovsky, Jirík **2591**
 Hocquard (Hocquartus), Bonaventura **2443, 2444, 2493, 2494, 2555**
 Hodászi (Hodasi, Hoodasi) Mihály **1694(8), 1694(37)**
 Hodászi Miklós **2160**
 Hodicius, Joannes ld. Hadik, Ján, sen.
 Hodik, Hodík ld. Hadik
 Hodikius, Alexander ld. Hadik, Alexander

- Hoë, von Hoënegg, Matthias
Kazatele v Drážďaneh evanjelitská rucní knížka 2347
- Hoffmann, Georg, sen. 2092
- Hoffmann (Hoffman, Hofmany) Pál
A tekintetes és nagyságos Hoffman... Pál prédikációja, melyet prédikáltott Nagyszombatban... midőn... négy vitézüri atyafiai eltemettetének 2459
- 2335
- Hoffmann (Hoffman), Peter 1842
- Hoffmann, Wolfgang 1672
- Holik, Michael 1840, 1852
- Holnaich, Georgius 2288(19)
- Holst, Henricus 2166
- Holvagt, Georgius 2444
- Homonnai Drugeth Erzsébet ld. Révay László felesége
- Homonnai Drugeth György, jun. 2426
- Homonnai Drugeth György, jun. felesége, Eszterházy Mária 2426
- Homonnai Drugeth György, sen. 1633, 1850, 2426
- Homonnai Drugeth János 1683, 1852, 2023, 2426
- Homonnai Drugeth János felesége, Jakusith Anna 2023
- Homonnai Drugeth Mária ld. Széchy György özvegye
- Honter, Joannes 2488, Appendix 167
- Hoodasi, Michael ld. Hodászi Mihály
- Hoornbeeck (Hoorenbeek), Joannes 2249
- Horanski, Joannes 2275
- Horanski, Petrus 2272, 2322, 2329
- Horatius Flaccus, Quintus
 ld. incipitmutató: A halál – A szegények – Bokáig – Minden embernek egy 1950, 2225, 2228(10), 2232(2), 2511
- Horazdovsky-Marxius ld. Marxius, Jan
- Horebus ld. Horhi Miklós
- Horenstein, Christophorus 1694(32)
- Horenstein, Jacobus 1694(3)
- Horhi (Horebus alias Hortai) Miklós
Liber apiaster... Méhész könyvecske 2125
- Horler, Paulus 1929
- Horler, Stanislaus 2073
- Horn, Johann
 ld. incipitmutató: Adjunk hálát az Úrnak
- Hortai, Nicolaus ld. Horhi Miklós
- Horstius, Joannes 2166
- Horvát András ld. Szkhárosi Horvát András
- Horváth (Horvát) András (jászai) 1840
- Horváth (Horvát) András
Disquisitio, qua Romanam Hildebrandinam ecclesiam... ab antiqua Romana ecclesia in multis degenerasse... demonstratur 2291
- Oratio exequialis in novissimum honorem... Evae Szechi* 2611
- Pia et placida dissertatio de omnipraesentia carnis Christi in persona tou loyovi* 2306
- Pia et placida dissertatio de perseverantia electorum* 2307
- Responsum appendici maledicae homine Christiano indignae* 2441
- Responsum responsioni Patakinæ oppositum* 2440
- 2290, 2356, 2392, 2445(1), 2447(2), 2553
- Horváth (Horvath) András (más) 2322
- Horváth (Horvath, Gradeczi Stansith) Boldizsár 2469
- Horváth (Horvath) György 2272, 2322, 2328, 2329, 2275
- Horváth (Pálóczi) György 2435(22)
- Horváth György Ádám 2328
- Horváth (Horvat, Horvath) János 2272, 2275, 2425
- Horváth (Horvát, Pálóci) János 2160
- Horváth Kristóf 2272, 2275, 2322, 2328, 2329
- Horváth (Gradeczi Stansith) Márk 2469
- Horváth Márk felesége, Máriássy Zsófia 2469
- Horváth Mihály 2272, 2275, 2328
- Horváth (Horvát) Pál 2017
- Horváth Pál 2306
- Horváth Sándor 2540
- Horvath Stansith, Balthasar ld. Horvát Boldizsár
- Hossonius Pacovsky, Václav ld. Hussonides Pacovsky, Václav
- Hosszútóti (Hosztoty) István 2296
- Hödri, Casparus ld. Hedri Gáspár
- Hövei (Heveinus) Balog Gergely
 ld. incipitmutató: Hogy deákból 1683, 1893
- Hrabovszky (Hrabowsky) Péter 2379, 2613
- Hrade, Adam z 2116

- Hradecius (Hradski), Joannes 1896, 2225, 2419(12)
- Hrehuš (Hrehuss), Georg 2443
- Hrehuš (Hrehuss), Mikuláš 2244, 2443
- Hrehuš, Mikuláš felesége, Marko, Barbora 2244
- Hrupssa, Ioannes 2280
- Hubert, Konrad
ld. incipitmutató: Csak tehozzád
- Hudicius, Andreas 2306
- Hueber, Caspar 2307
- Hugo Carthusianus (Hugo de Wells) 2579
- Humm, Anton ld. nyomdamutató
- „Hungaria” 1696(3), 1696(6), 1696(7)
- Hunnius, Aegidius 2298, 2522
- Hunyadi Ferenc
História a régi és híres-neves Trója városának... megszállásáról 2370
- Appendix 168**
- Hunyadi János 2461(50)
- Hussonides (Huslonides, Hussonius) Pacovsky, Daniel
Praesent, vinš nového léta 2030
- Hussonides (Hossonius) Pacovsky, Václav 2030
- Hussonius, Daniel Pacovsky, 2030
- Huszár Ábrahám 1694
- Huszár Dávid 1863
- Huszár Gál
ld. incipitmutató: Adjunk hálát mindnyájan – Járuljunk mi az – Jer örvendezünk az Úristennek – Könyörögjünk az Istennek Szentlelkének
- 2146
- Huszár Imre 2322
- Huszár János Lőrinc 2280
- Hutter, Leonhard
Compendium locorum theologicorum ex Scripturis Sacris 1892
- Hübner, Israel ld. Hiebner, Israel
- Hypsiphyle (Hypsiphile) 2308
- Hyppolitus Estensis ld. Estei Hippolit
- I. S. ld. Sinapius, Joannes
- I. S. Fragopolitanus 2466
- Ianickovich Ignatius ld. Janickovich, Ignatius
- Iasdrabiensis, Andreas ld. Jastrabinus, Andreas
- Iason (Jáson, Jászón) (myth.) 2308
- Icarus 1848
- Iephta ld. Jephthe
- Igaz Kálmán
ld. incipitmutató: Jó dolog
- 2166
- Ignatius, Loyola Sanctus (Ignacz, Ignatius de Lojola, de Loyola, Loyolai Szent Ignác) 1840, 2021, 2597, 2598, 2599
ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Ihász Névtelene 2008
- Illésházy (Ilieshazi, Ilieshazius, Iliesházy, Iliessházy, Ilieshazi, Illéshazi, Illéshazy, Illieshasi, Illieshazi, Illieshaj, Illieshazy, Illiezhazi, Illyeshaszi, Illyeshazy)
- Illésházy Gábor 1763, 1803, 1941, 1976, 2082, 2194, 2227, 2286, 2291, 2292, 2293, 2344, 2348, 2445, 2446, 2552, 2588, 2611
- Illésházy Gábor felesége, Széchy (Seschy, Sscheci, Szechi, Szeczi) Éva 2227, 2445, 2446, 2611
- Illésházy Gáspár
Kézben viselő könyv a jó és boldog kimúlásnak mesterségéről 1763
- Viridarium varii generis flosculorum* 2031
- 1704, 1751, 1754, 1796, 1806, 1858, 1869, 1908, 1910, 1941, 1964, 1965, 2011, 2020, 2029, 2067, 2082, 2086, 2190, 2245
- Illésházy György
Oratio in genere demonstrativo 1965
- 1758, 1763, 1858, 1941, 1951, 2015, 2082, 2194, 2293, 2344, 2348, 2588
- Illésházy István
ld. incipitmutató: Forog
- 1763, 2092
- Illésházy Kata ld. Bethlen Péter felesége
- Illésházy Katalin (később Batthyany Pál felesége) 2446
- Illyefalvi István
Jephtha históriája, avagy tragédiája 2584
- Illyei László 2356
- Ilosvai János
Élek, halok ó Úr Jézus tebenned 1813
- Ilosvai Selymes Péter
ld. incipitmutató: Csak rövideden
- Ilosvai Zsigmond 2595(34)
- Immanuel (bibl.) 1737
- Imre herceg, Szent (Emericus Sanctus stirpis Arpadianae) 2017
- Imre (Emericus) – magyar király 2461(20)

Ince X. – pápa ld. Innocentius X. – papa
 Incédi (Incedi) Péter **2275, 2322, 2328, 2329**
 Innocentius (Ince) X. – pápa
Jubileum universale... ad divinam opem implorandam **2234 2386**
 Institoris, Joannes
Dissertatio philosophico-theologica... de transubstantiatione panis **2552**
Dissertatio politico-theologica de clericorum e potestate seculari exemptione **2613**
Dissertatio politico-theologica posterior de clericorum e potestate seculari exemptione **2612(2)**
Dissertatio politico-theologica prior de clericorum e potestate seculari exemptione **2612(1)**
Dissertatio theologica exhibens veritatem sententiae de filii Dei praeaeterna divinitate **2147 2438**
 Institoris, Matthias **2609(11)**
 Institoris, Michael **2223, 2438, 2552, 2612, 2613**
 Iorest (Jorest), Ilie **1882A**
 „Iphis” **2584**
 Iratosi Mihály **1683, 1893**
 Iratosi T. János
Az ember életének boldogul való igazgatójának módjáról **1683(1), 1893(1)**
Patikaszerszámos bolt **1683(2), 1893(2)**
 Isaias (Ézsaiás) (bibl.) **1922**
 Isidorus Hispalensis, Sanctus **1902**
 Isocrates ld. Hippocrates
 István deák
 ld. incipitmutató: Irgalmazz Úristen
 István első vértanú ld. Stephanus, Sanctus protomartyr
 István I., Szent – magyar király (Stephanus Sanctus, rex Hungariae) **1689, 1694, 1695, 1744, 1852, 2425, 2461(6)**
 István II. – magyar király (Stephanus Secundus) **2461(15)**
 István III. – magyar király (Stephanus Tertius) **2461(18)**
 István IV. – magyar király (Stephanus Quartus) **2461(24)**
 Istvánfi Pál

História a Volter királynak 1833

Istvánffy (Istwanffy) Miklós **2092**
 „Iuranich vajda” ld. „Juranics”
 Ivaneč **2017**
 J. A. C. ld. Comenius, Joannes Amos
 J. G. L. ld. Langsfeld, Johann Georg
 J. H. B. ld. Bisterfeld, Johann Heinrich
 J. M. C. ld. Meltzel, Joannes
 J. S. ld. Szele János?
 J. Z. de S. **2435**
 Jablenski, (Jablonski), Alexander ld. Jablonsky, Alexander
 Jablonski, Joannes **2272, 2322**
 Jablonski, Mikołaj **2054, 2098, 2136, 2164**
 Jablonsky (Jablenski, Jablonski), Alexander **2272, 2322, 2540**
 Jacobaei, Daniel ld. Jakobaey, Daniel
 Jacobaeus, Nicolaus ld. Jakobeus, Nicolaus
 Jacobaeus, Zacharias **1753**
 Jacobus (Jákób) (bibl.) **1826**
 Jacobus, Elias **1707**
 Jacobus Pontanus **2253**
 Jacopone da Todi ld. Benedetti, Giacopo de
 Jagachich, Gabriel **1694(6), 1694(13), 1694(36)**
 Jahel (Jáhel) (bibl.) **1841**
 Jaius, Claudius **1840**
 Jakobei (Jacobaei), Daniel **2609(25)**
 Jakobeus, Jakub
Ad invictissimum... Jesum Christum... gentis Slavonicae lacrumae **1939(2)**
Amnynis, to jest věčná a neumírající paměť **1938(1)**
Elegidion Epynikio-onomasticon de quaduplici visitatione gratiosa... urbis Epperiensis **1938(2)**
Pascha lachrymosum... to jest kázání Božího slova **2009**
Viva gentis Slavonicae delineatio **1939(1) 1891, 1950(1)**
 Jakobeus (Jacobaeus), Nicolaus **1938, 1939**
 Jakub Zacheus ld. Zacheus, Jakub
 Jakusith (Jakusity) Anna ld. Homonnai Drugeth János felesége
 Jakussich György
A szentolvasó társulat **1657**
 Janek, Petrus **2322**

- Janickovich (Janichkovich), Ignatius **2017, 2425**
- Jankó Boldizsár ld. Uzoni Jankó Boldizsár
- Jankovics Gerard **Appendix 205**
- János apostol ld. Joannes apostolus
- János – esztergomi érsek (Joannes Primus, archiepiscopus Strigoniensis) **2595(14)**
- János – esztergomi érsek (Joannes de Bank, archiepiscopus Strigoniensis) **2595(29)**
- János I. – magyar király (Joannes Zapolai, Johannes rex) **2343, 2461(42)**
- Janssonius (Jánsonivs), Joannes **2091**
ld. még nyomdamutató
- Jaschki (Jaschky), Andreas **2110**
- Jáson ld. Iason
- Jastrabinus (Iasdrabiensis), Andreas **2425**
- Jászberényi (Jazberini) Tamás **1660**
- Jászón ld. Iason
- Jazberini ld. Jászberényi Tamás
- Jelenfi Imre **2595(14)**
- Jelinek, Pavel **2347**
- Jenei Mihály ld. Borosjenei S. Mihály
- Jephte (Iephte) (bibl.) **2584**
- Jeremias (Jeremiás) (bibl.) **2395**
- Jeromos, Szent ld. Hieronymus Sanctus
- Jesus, filius Sirach (Jesus Syrach, Jézus Sirák fia) (bibl.) **2342A, 2411**
- Joannes apostolus, Sanctus (János apostol, János evangélista, Szent) (bibl.) **1646, 1780, 1957, 2029, 2068, 2196, 2425**
ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Joannes Aragonius ld. Aragóniai János
- Joannes Baptista, Sanctus (Keresztelő Szent János) **1785, 2459**
- Joannes Chrysostomus, Sanctus **1942**
- Joannes Primus ld. János – esztergomi érsek
- Joannes II de Bank ld. János – esztergomi érsek
- Joannides (Johannides), Andreas **2288(12), 2449**
- Joannides, Jakub
Virtutes Christi, to jest ctnosti... Syna Božího **1662**
- Joannides, Jirík, iun. **2553**
- Joannides (Johannides), Jirík, sen.
Modlitby křesťanské **2553**
1830(6)
- Joannides (Johannides), Nicolaus **1781**
- Joannides, Wenceslaus **2476**
- Job (Jób) (bibl.) **2184, 2216**
- Jób – esztergomi érsek **2595(12)**
- Johanides, Johannides ld. Joannides
- Johannes rex ld. János I. – magyar király
- Jon, Justyna ld. Jonová, Justyna
- Jon, Katerina ld. Jonová Katerina
- Jon, Matthias **1969**
- Jon, Tobiáš Sluzinsky **1706, 1968, 1969, 2556**
- Jon, Tobiáš Sluzinsky első felesége, Helia-des, Anna **1706(1)**
- Jon, Tobiáš Sluzinsky második felesége, Zacheusová, Lidmila **1706, 1706(4), 1706(5), 2556**
- Jonas, Justus, iun. **1868**
- Jonas, Justus, sen. **1868, 2104**
- Jonová, Justyna **1706(2), 1706(5)**
- Jonová, Katerina **1706(3), 1706(5), 2556**
- Jonová, Lidmila **1706(5)**
- Joó István ld. Técsi Joó István
- Jorest, Ilie ld. Iorest, Ilie
- Josephus (Joseph, József) (bibl.) **1915, 2376**
- Josth, Andreas **2379, 2613**
- Josth, Franciscus **2613**
- Jote György **2353**
- József ld. Josephus (bibl.)
- Judex (Iudex), Georgius **1676**
- Judit (Judith) (bibl.) **2110, 2280**
- Jugovich, Jacobus **2272**
- Julius Caesar Patavinus ld. Caesar, Julius, Patavinus
- Junck, Michael **1929(12)**
- Junius, Franciscus **2102**
- Juppiter (myth.) **1694(6), 1846(1), 1870, 1920**
- „Juranics” („Juranich vajda”) **2360**
- „Justus Servabitur” **2225**
- Juvenalis, Decimus Junius
ld. incipitmutató: Dajkáktól
2118
- Kaffski, Valentinus **2322**
- Kalckschmidt, Christophorus **1661**
- Káldi (Chaldi) György **1697, 1915, 1918**
- Kalinka, Daniel **2609(30)**
- Kalinka (Kalinkius), Ján
Justa cygnea, seu exequialia... Johannis Kalinkii **1751(1)**
- Kalinka (Kalkinkiades, Kalinkius), Joachim
Lemma funereum **1703**
Panegyricon cygnae cantionis **1751(2)**

- Verus mundus vere pia et munda matronae to jest pravá ozdoba pravé pobožné a čistotné matrony* **2244**
2294, 2295, 2349, 2443, 2448, 2556, 2609(1), 2610
- Kalinka, Joachim felesége, Corvini, Susanna **2556, 2610**
- Kalinka (Kalinkius), Zachariáš
Lucidissimi specilli perspectivo Lutheranorum obtuso... Disputatio prima **2443**
Lucidissimi specilli perspectivo Lutheranorum obtuso... Disputatio secunda **2493**
Lucidissimi specilli perspectivo Lutheranorum obtuso... Disputatio tertia **2494**
Lucidissimi specilli perspectivo Lutheranorum obtuso... Disputatio quarta **2555**
Statua Minervalis, qua Prividiensem populum ad exercitia invitat **2444**
2223, 2457A, 2609
- Kalinka, Zachariáš felesége, Marssovsky (Marsowsky), Helena **2609**
- Kalinková, Anna **2556**
- Kálmán – magyar király (Colomannus) **2461(14)**
- Kamensky, Matthias **2553**
- Kamienski, Thomas **2425**
- Kanizsai (Kanisai) János **2595(30)**
- Kanizsai Pálfi János
 Id. incipitmutató: Dicsőült – Ne szállj – Tavasz indul **2455**
- Kapi Klára ld. Nyáry István második felesége Kapitány (Kapitan) Mihály **1696(4)**
- Kapornai Esztergályos Péter **1825(8)**
- Kaposfalvi (Kaposfalui) Szabó Pál **2247**
- Kaposi (Capossi, Kapossi) Geszti (G) Pál **2430, 2435(5)**
- Kappius, Jacobus **2343**
- Kapronczai István **2404**
- Kapronczai István felesége, Pataki Judit **2404**
- Karansebesi S., Petrus **2366**
- Karatin, Anna **2411**
- Kares, Joannes, iun. **2399**
- Kares (Karesz), Joannes, sen. **2109, 2122**
- Kares (Karesz), Joannes, sen. felesége, Regina **2109**
- Karikás (Karikas) István **2288(7)**
- Karinovich, Joannes **1694(12)**
- Karkai János **1694(14)**
- Karner, Daniel **2081**
- Karoli Ádám ld. Károlyi Ádám
- Károly I. – angol király ld. Carolus I. – rex Britanniae
- Károly I. – magyar király (Anjou Károly Róbert, Carolus Primus) **2461(27), 2461(29)**
- Károly II – magyar király (Anjou, Kis, Carolus Secundus) **2461(32)**
- Károlyi (Karoli) Ádám **1948**
- Károlyi (Cárolí) Gáspár **1979, 2049, 2068, 2091, 2133, 2210, 2222**
- Károlyi Mihály **2499**
- Károlyi (Caroli) Péter
Elementa Graecae grammatices **2179**
- Károlyi Zsuzsanna ld. Bethlen Gábor felesége
- Karos, Nicolaus **2033**
- Kassai (Cassai) András
Centuria quaestiones duabus minus... Azaz kettő híján száz keresztyén kérdések **2049**
Vígasztalással teljes prédikáció az özvegy-ségnek sanyarú állapotjáról **2050**
- Kassai (Cassai) György **2050**
- Kassai György özvegye, Koncsik (Konczsik) Anna **2050**
- Kassai István **1956, 1977**
- Kaszás Bálint **2008**
- Kászoni János
Nap várása **2391**
Rövid igazgatás a nemes Magyarországnak... szokott törvény folyásáról **2171, 2320(1)**
- Kászoni János (más) **2171, 2391**
- Kátai Mihály
 Id. incipitmutató: Magas mennyben
- Kayser, Georgius Udalricus **2612**
- Kazimirus, Szent ld. Casimirus, Sanctus
- Kebell, Thomas **2280**
- Keckermann, Bartholomaeus **1836, 2028**
- Kecskeméti (Kecskemeeti) C. János
Három fő és nevezetes esztendő ünnepére való prédikációk **1992**
Szép és ájtatos imádságoskönyvecske **1835**
- Kecskeméti (Kecskeméti) Miklós **Appendix 173**
- Kecskeméti Vég Mihály
 Id. incipitmutató: Mikoron Dávid nagy
- Keczer Ambrus **2252**
- Keczer (Ketzter) Ferenc **2009**
- Keczer (Ketzter) István **2009**

Keczser (Ketzer) János, iun. 1935, 1950(11), 2009

Keczser (Ketzer) János, sen. 2009

Keczser Sándor 1888

Kedd, Jodocus 2438, 2448

Kegel (Kegyelius), Philipp 1678, 1730, 1755, 1772, 1813, 2363, 2497

Keglinski, Franciscus 2272, 2322

Kelemen, Szent Id. Clemens Romanus, Sanctus

Kemchik, Blasius 2322

Kemény János – erdélyi fejedelem 2452, 2499

Kemény Kata ld. Bethlen Ferenc felesége

Kemmel, Johann Appendix 200

Kemnitius 1911

Kempis Tamás ld. Haemmerlein a Kempis, Thomas

Kempius, Joannes 2081

Kende Ádám 2328, 2329

Kerczma, Joannes 2423(2)

Kerekes Mihály 2313, 2362

Kerekes Mihály özvegye, Bagoly Kata 2313, 2362

Keresszegi Herman István

A keresztyéni hitnek ágazatiról való prédikációknak tárháza 1863
2056

Keresztelő Szent János ld. Joannes Baptista, Sanctus

Keresztész István

Carmen pro die natali comitis Nicolai Eszterházy 1742

Epithalamium nuptiis... Stephani Eszterházy 1743

Keresztúri (Bíró, Kereszturi B.) Pál

Christianus lactens 1674

Csecsemő keresztyén 1721

Egyenes ösvény a szent életre vágyódóknak 2502

Felserdült keresztyén 1914

Lelki legeltetés, azaz Dávid király XXIII. zsoltárának rövid magyarázata 2127, 2300

Mennyei társalkodás 2128

Talio 1977

A tekintetes és nagyságos Rákóczi Györgynek... második születésnapján... Rákóczi Zsigmondnak... keresztségének napján lett prédikáció 2199

A tekintetes és nagyságos... Rákóczi Ferencnek... keresztsége napján lett prédikáció 2129

1674, 1720, 1841, 1953, 1956, 2044, 2102, 2172

Kéri (Szorád, Zorád) Sámuel

Keresztyén Seneca 2510

ld. még incipitmutató: Bársony színben – Zúgásával

2508A

Kern, Gottfried 2399

Kertész Ábrahám ld. Szenci Kertész Ábrahám

Kerti Fábián 2112

Kertvelyesi ld. Körtvelyesi

Kéry István 2233

Kéry Miklós 2280

Keserői Dajka János

Öreg Graduál 1643

2201, 2254

Keserői Pál 2201

Kessy Antal 2462

Ketzer ld. Keczser

Keveri (Kevveri) András 2445(9), 2447(11)

Keviczky (Keviczki, Kewitzky, Kövitski, Köwiczki) János 1900, 2147, 2306, 2421A

Keviczky János felesége, Madarász Erzsébet 2421A

Kholer, Georgius Fridericus 1842

Kincel, Joannes 2540

Király, F. Paulus 1950(1)

Király Hegy János ld. Müller, Johann (Regiomontanus)

Király Imre ld. Pécseli Király Imre

Király Jakab

Hármas szentírásbeli dolgok 2522(2)

Igen szép emlékezetre méltó dolgok 2522(3)

Mise-nem-mise, azaz a miséről való tudományak ostromlása 2522(1)

ld. még incipitmutató: Kegyes Jézus

Kircher, Athanasius

Oedipus Aegyptiacus, hoc est universalis hieroglyphicae veterum doctrinae tem-porum... instauratio 2606A

Triumphus caesareus polyglottus 2606B

Kircher, Joannes

Homilia de passione Christi 1704

1908, 1910

Kirschner, Samuel 2322

Kirsner (Kisner), Salamon 2272, 2322

- Kis István ld. Szegedi Kis István
 Kis (Kys) János **2275, 2280**
 Kis Péter **2435(20)**
 Kisdi Benedek
 Norma vitae heptacordis **2579**
 2381
 Kiselius (Kisselius, Kiszelius), Georgius **2272, 2275, 2329**
 Kismarjai Veszelin (Weszelin) Pál
 Ókátó és vígasztaló prédikációk **1875**
 ld. még incipitmutató: Ó Babylon – Rettegés – Véghetetlen
 1671
 Klss (Kys) Ádám **1929(5), 2466**
 Kiss Ádám felesége, Puttenberger, Sophia **2466**
 Kiss (Kiis, Kis) Bertalan **1821, 1929, 1990**
 Kiss (Kis) Imre **2272, 2322, 2329**
 Kiss Imre **Appendix 165**
 Kiss (Kys) Pál
 ld. incipitmutató: Amit ember
 1910, 1929
 Kissevith, ... **2017**
 Kiszal, Adamus **2329**
 Kiszely (Kiszelius), Georg **2322**
 Kiszely (Kiszeli), Venceslaus **2272**
 Kitionich János
 Directio methodica processus iudicarii juris consuetudinarii... regni Hungariae **2320(1)**
 Centuria certarum contrarietatum et dubietatum ex Decreto Tripartito desumptarum **2320(2)**
 Klager, Justus pseud. (Fabricius, Johann Jakob) **Appendix 183, Appendix 184, Appendix 185, Appendix 186, Appendix 187**
 Klein, Rebecca **2411**
 Kleinius Alesius, Joannes **2206, 2569**
 Kleinwechterus, Valentinus **2228(10)**
 Klement ld. Zwesspenpauer **2034**
 Klement, Václav ld. Clemens, Václav
 Klesch, Christoph, iun. **2418, 2457A, 2457B, 2508**
 Klesch, Christoph, sen. **2006**
 ld. még: Cytherischer, Künstler
 Klesch, Christoph, sen. felesége, Grafel, Do-rothea **2006**
 Klies, Melchior **1929(2)**
 Klisch (Clyschius), Johann **2176, 2232(11), 2374(12), 2447(27)**
 Klisch, Valentinus **2447(27)**
 Klobusiczky (Klobusiczki, Klobusitz, Klobusitzky) András **2433, 2487, 2547**
 Klobusiczky (Klobucziczky) Zsigmond **2280**
 Klöss család ld. tárgymutató, illusztrációk
 Klöss (Klöz), Jakob, jun. **1663, 1682, 1708, 1708A, 1759, 1817, 1818, 1986, 2308, 2309, Appendix 158**
 ld. még nyomdamutató
 Klössia, Charitas ld. Glatz, Jakob felesége
 Kluhoshowski (Kluhoschovszki), Lucas **2272, 2322**
 Knoblach, Christoph Hieronym **2378(6)**
 Koblynskia, Catharina ld. Spilenberger, Jo-nas előtte Greff, Michael felesége
 Koch, Martinus **1964**
 Kochanowski, Adamus **2425**
 Kochlacz (Kohlacz), Martinus **2191, 2290, 2491**
 Koháry (Kohári) István **1694, 1694(2), 1694(22), 1694(44), 1694(48), 1747**
 Kohlacz, Martinus ld. Kochlacz, Martinus
 Kollonich (Kolonich), Siegfried **2092**
 Kolosi (Colossi, Colossinus) Török (T.) István
 Az asszonyi nemnek nemességéről... való ritmusok **2143, 2586**
 Az egyes életnek kedvetlen és káros voltá-ról... íratott versek **2000(1), 2180(1)**
 A kakasról vett hasonlatosságban a papok tisztiról való ének **2180(2), 2000(2)**
 Kolross, Johann
 ld. incipitmutató: Magasztallak én téged, Isten
 Kolter, Jacobus **2272, 2322**
 Komáromi (Comarinus, Comaromi) Csipkés (C., Csipkes) György
 Disputatio theologica de libro vitae **2562**
 Hungaria illustrata **2618**
 A keresztyény isteni tudománynak... rövid summája **2498**
 Speculum poeticum **2503**
 2304, 2559, Appendix 211
 Komáromi István (református rektor) **2250**
 Komáromi István (nagyszombati tanuló) **2272**
 Komáromi János **2559**
 Komáromi Szvertán István
 Mikor imádkoztok... azaz az úri imádság-nak... magyarázata **2404**
 2561

- Komenský, Jan Amos ld. Comenius, Joannes Amos
- Koncsik Anna ld. Kassai György özvegye
- Kopcsányi (Kopcháni) Márton
Keresztyén imádságos könyvecske 1666
- Kopcsányi (Kopchani) Mihály
Beschreibung einer wunderlichen Tat 2018
Előszámlálása 2018A
Narratio rei admirabilis 2019
Spis o předivné věci 2020(1)
2035, 2082
- Kopeckzy Ferenc
Theses ex universa philosophia 2543
- Kopiczinski, Georgius 2322
- Koprelka (Koprelca), Joannes Aloysius 2425
- Korlat Kata ld. Fuló Miklós özvegye
- Kornis család 1726, 2475
- Kornis (Kornics) Ferenc 1886
- Kós Lukács 1784, 1784(8)
- Kosa János ld. Várfalvi Kosa János
- Kosmus, Georgius 2322
- Kossecki (Kosseczki), Fabianus 2272, 2322
- Kosztolányi (Kosztolani, Kosztolany) György
2322, 2328, 2329
- Kotkowski, Joannes 2272
- Kotlekus, Jacobus 2322
- Kovalski, Joachimus
Genealogia tabacae 2385
- Kováts György 1827
- Kölböl István ld. Gönczy Kölböl, István
- Kölcsey (Kölcsei) Dénes 2595(32)
- Köleséri Sámuel 2356, 2561
- Körmendi Gáspár 1784, 1784(12)
- Kőrösi István (jogász) 2499
- Kőrösi István
ld. incipitmutató: Figyelmetes – Szomorú
- Kőrösi László 2329
- Köröspataki Bedő János
Lupuj vajdáról való ének 2587
- Körtössy Mihály 2389
- Körtvélyesi Éva ld. Szombathelyi Márton felesége
- Körtvélyesi (Kertvelyesi, Körvélesi, Körtvélessi) László 2272, 2275, 2322
- Körtvélyesi W. János 1915
- Kőszegi (Chösögi, Kösögi) Menyhért
1694(12), 1694(33)
- Kötelszky Péter 2329
- Kövitski János ld. Keviczky János
- Kőwiczki, Joannes ld. Keviczky János
- Kracker (Krakowski), Bernhard 1752
- Krainski, Joannes 2166
- Krajacevic (Krajacic) Sartorius, Nikola
Molitvene knyisicze uszem Christusevem vėrnem 1843
Ruchne knijsice za bratovschine 1783
- Krakovski, Bernhard ld. Kracker, Bernhard
- Krakowski (Krakovski), Joannes 2322
- Kralich, Lucas 1694(14)
- Kramar, Joannes 2272, 2322
- Krausowski, Albertus 2272, 2322
- Krausz János, jun. 1997
- Krausz János, jun. felesége, Szegedi Anna 1997
- Krautenfleisch (Kraut und Fleisch), Michael 2176
- Kremberg (Krembergk), Ulrich 2092
- Kresca, Simon 2423(6)
- Kreuchel (Kreüchel, Kreüchlius), Elias
Σκιαγραφία proponens paucis naturam... enuntiationis modalis secundariae 2615
2491
- Krieschke, Georg
Ad exercitia declamatoria de salutifera incarnatione... invitat rector 2223
2176, 2232(13)
- Kristóf, Szent ld. Christophorus Sanctus
- Krman (Krmann), Daniel 2288(6), 2400, 2495
- Krman (Krmann), Ján 2400
- Krman, Samuel 2400
- Krsenowski, Laurentius Venceslaus 2185
- Krušina (Krussina), Jan 1754
- Krušina, Jan felesége, Romentzová (Krušinová, Romentzowá), Zuzanna 1754
- Kubinyi (Kubini) Ferenc 2588
- Kucera (Kusera, Kuzera), Jaá
Consilium I. quomodo universa papismi armatura prudenter sit diripienda 2120
Disquisitio mathematico-theologica de computo 1941
Disquisitio publica historico-theologica 2011
Dissipatio phosphori fatui coecos 10. radios spargentis 2067
1899, 1951, 2020, 2073, 2190
- Kudela (Cudelinus), Andrej 1939
- Kuhn, Andreas Appendix 195
- Kuhn, Andreas felesége, Schütz, Catharina Appendix 195

- Kulcsár János ld. Simándi (Kulcsár) János
 Kun Anna ld. Tárkányi István özvegye
 Kund **2461(55)**
 Kupinich, Christophorus **2595**
 Kurpius, Albertus **2272, 2322**
 Kurpius, Martinus **2272**
 Kurzman, Joannes **2228(6)**
 Kusera, Joannes ld. Kučera, Ján
 Kusi, Stanislaus **1964**
 Kutassy (Kutasi) János **2595(44)**
 Kuzera, Joannes ld. Kučera, Ján
 Künstler, Cytherischer ld. Cytherischer Künstler
 Kürner, Johann Jakob **2257, 2567**
 ld. még nyomdamutató
 Kürtösi István **2595(41)**
 Kviatkovsky, Jacobus **2094**
 Kyfertus, Christianus **2354**
 Kys, Adamus ld. Kiss Ádám
 Kys, Joannes ld. Kis János
 Kys, Paulus ld. Kiss Pál
- L. D. B. J. ld. Lukács (Lukáts) Deák
 L. F. C. **2476**
 L. P. ld. Piscator, Ludovicus Philippus
 Lactantius, Lucius Caecilius Firmianus **1697**
 Lad[ener?] (Lad.), Thomas **2378(5)**
 Ladányi Ferenc **1784(4), 1784(8)**
 Ladislaus Sanctus – rex Hungariae ld. László I., Szent – magyar király
 Ladislaus Tertius – rex Hungariae ld. László III. – magyar király
 Ladislaus Quintus – rex Hungariae ld. László V. – magyar király
 Ladiver, Elias, iun. **2457B, 2553, 2609(9)**
 Ladiver, Elias, sen. **2122, 2553, 2609(2)**
 Ládonyi Sára
 ld. incipitmutató: Láss
 Laetus, Georgius ld. Veselsky-Laetus, Jirí
 Lagus, Jakob **Appendix 198**
 Lainius, Jacobus ld. Orlandinus, Nicolaus
 Lajos I., Nagy – magyar király (Ludovicus Primus – rex Hungariae) **2461(30)**
 Lajos II. – magyar király (Ludovicus II. – rex Hungariae) **2343, 2461(41)**
 Laki Alajos **2328, 2329**
 Laki György **2272, 2275, 2322**
- Laki R. Márton **2435(15)**
 Lamormaini, Guilielmus **1842**
 Lanczmár, Franciscus **1696(10)**
 (L?)anczmar, Martinus ld. (L?)anzmar), Martinus
 Lang, Anton **1731**
 Lang, Catharina ld. Ficker, Michael felesége
 Lang, Christoph **2457B, 2508**
 Lang család ld. tárgymutató, illusztrációk
 Lang, Johann **1652, 1731, 2014, 2176, 2181, 2184**
 Lang, Moritz **2461, 2565A**
 Lang, Thomas **1837(7)**
 Lange **2312**
 Langius, Andreas **2185**
 Lángius, Carolus ld. Delanghe, Karel
 Langius, Joannes **2508**
 Langsfeld, Christian
 Novorum honori conjugum utpote... Tobiae Engel **2534**
 Langsfeld (J. G. L.), Johann Georg
 Abdankungs-Predigt **2535**
 2419(11)
 Langton, Stephanus
 ld. incipitmutató: Jöjj el Szentlélek Isten s ereszd
 Láni, Constantinus
 Γαμηλία in festivitatem nuptialem Jobi Zableri **2378**
 Appendix 195
 Láni, Daniel (pseud: Didimus Levita?) **1797, 2294, 2438, 2443**
 Láni, David
 Disputatio de causa peccati remotiva **2033**
 Disputatio de justitia originali **1858**
 2294
 Láni, Eliáš **1652(2), 1655, 1797**
 Láni, Gregorius **1797, 2294**
 Lani (Lanij), Joannes **1703, 2288(18), 2378(8), 2443, 2609(4)**
 Láni Péter ld. Margitai Láni Péter
 Láni (Lany), Zachariáš
 Concio funebris in obitum... M. Johannis Hodikii **1967(1)**
 Dissipatio Luciferi Papistici **2035(2)**
 Pseudo spiritus Posoniensis, sive discursus ex Sacra Scriptura **2035(1)**
 Pseudo-spiritus Posoniensis, aneb saud o falešném duchu prespurském **2034**

- Strigil aetiologiae Kircherianae, sive orthodoxa depulsio causerum* 1910
 1707, 1797, 2019, 2020, 2082, 2288(10)
- Lanse, Julius 2612
- (L?) anzmar (L?anczmar), Martinus 2017
- Laridi, Melchior 2378(4)
- Lasicius, Daniel ld. Lazitius, Daniel
- Lasitius, Elias ld. Lazitius, Elias
- Lasius, Michael ld. Lazius, Michael
- Laskai János
- Cito, longe, tarde, azaz egy kettős értelmű kérdésnek megvilágosítása* 1734
- Egynéhány áhítatos buzgó imádságok* 2363(2)
- Hittől szakadásnak teljes megorvoslása* 2089
- Jézus királysága, melynek... birodalma alá... intettetnek... az erdélyi prozelita zsidók* 2090
- Justus Lipsiusnak a polgári társaságnak tudományáról írt hat könyvei* 1867
- Justus Lipsiusnak az állhatatosságról írt két könyvei* 1876
- 1763
- Laskói István
- ld. incipitmutató: Sok nyomorúság
- Lassel, Georg 2537
- Lassel, Paul 2537
- Lassel, Paul (előtte Zabeler, Peter, előtte Treutsch, Johann) felesége, Goltz, Maria 1936, 2537
- László I., Szent – magyar király (Ladislaus, Sanctus – rex Hungariae) 2461(13), 2461(21)
- László III. – magyar király (Ladislaus Tertius – rex Hungariae) 2461(25)
- László V. – magyar király (Ladislaus Quintus – rex Hungariae) 2461(37)
- Lászlófi (László) János 1784, 1784(3), 1784(5), 1784(8), 1784(11)
- Lászlófi Mihály 1694(35)
- Lászlófi Péter 1694(11), 1840
- Latrán Boldizsár 2618
- Laureczki (Lauretschi), Stephanus 1694(14), 1694(43)
- Laurentius ld. Lőrinc – esztergomi érsek
- Laurentius, Sanctus 1889
- Lauterbach, Johann
- ld. incipitmutató: Eljövén
- Lavínová (Lawínowa), Lidmilla 1906
- Lázár György 2540
- Lázár György 1722, 2499
- Lazar, Nicolaus ld. Szathmári Lázár Miklós
- Lazarus (bibl.) 2157
- Lazitius (Lasicius), Daniel 1707
- Lazitius (Lasitius), Elias 1685(16), 1781
- Lazius (Lasius), Michael 2147, 2287, 2443
- Lazius, Wolfgang 1891
- „Léél” 2461(56)
- Leffen, Pieter ld. nyomdamutató
- Lehman, Casparus 2306
- Lehoczky (Lehocki), Adalbertus 2275
- Lehoczky (Lehocki, Lehoczki), Balthasar 2219, 2272, 2275, 2322, 2328, 2329
- Lehoczky (Lehocki), Christophorus 2329
- Lehoczky (Lehocki), Georgius 2272
- Lehoczky (Lehocki, Lehotsky), Joannes 2272, 2322, 2328, 2540, 2588
- Lembach, Johann Godfried 2612
- Lemka, Georgius 1828
- Lénárd Ferenc ld. Szegedi Lénárd Ferenc
- Lengfelter, Daniel 2147
- Leon, Johann ld. Löwe, Johann
- Leonhart, Petrus 2110
- Leopoldus I. – imperator ld. Lipót I. – magyar király
- Lepenius, Georgius 2191
- Lepinius, Jeremias 2615
- Le Roy (Regius), Henricus
- ld. incipitmutató: Lát az 2617
- Lessius, Leonardus 1850
- Lethenyei István
- Az Úrvacsorája sacramentumához tartozó egynéhány hasznos kérdések* 1991(2)
- 1990, 2296, 2341
- Leusden, Jan 2617
- Levante (Levanta) 2461(8)
- Leyser, Polycarp 1736
- Liberchey (Libercai) Mihály 2227
- Lichtenstein, Kari 2092
- Liebenthal, Christian 2118
- Ligarius, Quintus 2416
- Linaker, Robert 2216
- Lingl, Andreas 2233
- Lingus, Joannes 2017
- Lintzi, Marcus ld. Pistorius, Marcus

- Lipót I. – magyar király és német-római császár (Leopoldus I. imperator) **2593, 2596, 2601**
- Lippai Sámuel
Brevis dissertatio de questione an prior elevatio panis et vini legitime observetur **2548**
Desperata causa prioris elevationis panis et vini in Sacra Coena **2605**
2523
- Lippay család ld. tárgymutató, illusztrációk
- Lippay (Lippai) Ferenc **Appendix 188**
- Lippay Gáspár **2164**
- Lippay (Lippai) György
Universus Christi fidelibus in dioecesi nostra Strigoniensi **2386**
1693, 1699, 1710, 1740, 1891, 1956, 1977, 2016, 2018, 2019, 2020, 2164, 2188, 2234, 2280, 2330, 2336, 2384, 2479, 2591, 2594, 2595(48), 2596
- Lippay György, iun. **2280**
- Lippay János **2280**
- Lipsiai Pál ld. Rheda Pál
- Lipsius, Justus **1836, 1867, 1876**
- Liptai Márton **2491**
- Liptai Rotari Márton **1867**
- Liptay Imre **2425**
- Listius László
Magyar Mars, avagy Mohács mezején történt veszedelemnek emlékezete **2461(1)**
Reges Hungariae **2461(2)**
- Lisztkai András **2435(17)**
- Liszi család **1932**
- Liszi László ld. Listius László
- Litterati János **2499**
- Livius, Titus **2293**
- Lobkowitz Poppel Éva ld. Batthyány Ferenc özvegye
- Lochmann, Ján
Cineres Allemannici, to jest kázani o ohni **1804**
Vale Transoscianum a neb kázani pohřební dvoje **1705**
1655
- Lochmann, Pavol **1910, 1929(9), 2073**
- Lodomér (Lodomerius) – esztergomi érsek **2595(20)**
- Lohausen (Clacheim), Wilhelm **1748**
- Lokacsi Prépostvári Zsigmond ld. Prépostváry Zsigmond
- Lónyay (Lonyai, Lónyi) Zsigmond **1639, 1817, 1835, 2096**
- Lórántffy (Loranfi, Lorantfi) Zsuzsanna – (Öregbik fejedelemasszony, Rákóczi György I. – erdélyi fejedelem felesége)
Mózes és a próféták, azaz az igaz keresztényi vallásnak... bizonyágtétele **1884**
1826, 1879, 1884, 1956, 1977, 2103, 2104, 2127, 2160, 2197, 2213, 2309, 2310, 2390, 2434, 2486, 2487, 2527, 2547, 2549, 2550, 2604
- Lósy (Lósi) Imre **1699, 1740, 1744, 1745, 1786, 1844, 1849, 1870, 1901, 2019, 2339, 2595(47)**
- Loyolai Szent Ignác ld. Ignatius, Loyola Sanctus
- Löhner, Christoph **2457A, 2457B, 2508**
- Löhr, Michael **2123**
- Löhr, Michael felesége, Albinka, Barbora **2123**
- Lőrinc – esztergomi érsek (Laurentius, archiepiscopus Strigoniensis) **2595(7)**
- Lőrinc ld. Laurentius, Sanctus
- Lövei (Herbics) Balázs **1989**
- Löwe, Johann **2111, 2175**
- Löwe, Johann felesége, Westonia, Johanna Elisabeta **2111, 2175**
- Löwe, Johann (második) felesége, Seltenslag, Johanna **2111**
- Löwe, Johanna Elisabetha ld. Weber, Johann előtte Breithaupt, Johann Friedrich felesége
- Lucae, Ján **2445(6), 2447(8)**
- Lucae, Ondrej
Arma piorum. Zbroje pobožnych aneb modlitby nábožné na litanie každodenní **2588**
Zrcadlo spravedlnosti **2349**
- Lucas ld. Bánfi Lukács – esztergomi érsek
- Lucas Sanctus (Lukács, Lukáts) (bibl.) **1726, 1992, 2404, 2608**
- ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Luctor, Emericus ld. Luctor Imre
- Ludovicus Primus – rex Hungariae ld. Lajos I., Nagy – magyar király
- Ludovicus II – rex Hungariae ld. Lajos II. – magyar király

- Ludovicus, Joannes **2343**
 Lugovicz, Ignatius **2329**
 Lukács (Lukáts Deák, L. D. B. J.) **2405**
 Lukács (Bánffi, Panffi Lucas) – esztergomi érsek **2595(10)**
 Lukács, Lukáts, Szent Id. Lucas Sanctus (bibl.)
 Lukasowski, Sebastianus **2272**
 Luktör (Luctor) Imre **2376**
 Lupu (Lupuj, Lupul), Vasile – vajvoda Moldaviae **2515, 2518, 2587**
 Luther, Martin
Catechesis minor **1776**
Catechismus **1805**
Katechismus latinsky a cesky **2495**
 ld. még incipitmutató: A pokolnak – Atya Isten – Bűnösök – Ember, ha – Erős várunk – Im a magas – Jer mi kérjünk Szentlelket... Irgalmazz nekünk – Jer mi kérjünk Szentlelket... Jézus irgalmazz – Könyörülj – Krisztus a mi – Mennyből jövök – Mi Atyánk, ki... kik – Mi Atyánk, ki... te – Mi hiszünk – Ó Jézus mi – Ó, Úristen
1655, 1736, 1780, 2102, 2115, 2172, 2210, 2266, 2277, 2290, 2342A, 2347, 2411, 2449, 2495, 2505, 2530
 Lutsch, Georg **1781**
 Lutsch, Johann **2343**
 Lutzman, Adolphus
Rudis praeceptorum logicorum delineatio **1685**
 Luzinski, Joachim **1691**
 Lužský, Melchior
Monumentum funebre concio **1969(3)**
 Luzvic, Étienne
 ld. incipitmutató: Csalárd
 Lysetius (Lysecius), Albertus **1896(6), 1897**
 M. C. P. Id. Piotraszkiewicz, Maciej Kazimierz
 M. D. Z. Pr. Id. Praetorius, David Z.
 M. E. S. Id. Splenius, Elias
 M. G. T. M. Id. Gazúr, Matej
 M. I. Id. Mikolai Hegedűs János
 M. I. F. N.
 ld. incipitmutató: Tebenned bíztam
2146
 M. I. Z. Id. Zabeler, Hiob
 M. J. Id. Mikolai Hegedűs János
 M. M. H. Id. Helmezi M. Márton
 M. P. Id. Medgyesi Pál
 M. T. D. L. E. C. P. S. Id. Tarnóczy Mátyás Machabaei (bibl.) **1886**
 Machilles, Joannes **1655, 1781**
 Machnerus, Matthias **2228(12)**
 Macrobius, Ambrosius Theodosius **2014**
 Madách (Madác, Madacz) János **2227, 2290, 2491**
 Madarász Erzsébet Id. Keviczky János felesége
 Madarász György **1867, 2421A**
 Madarász (Maderasz) Márton
Elmélkedések az esztendőnként való főbb ünnepi evangéliumokba **1894**
A jó vagy kegyes élet és boldog halál módjáról **2012**
Kegységnek mindennapi gyakorlása **2421A**
Szent Bernard atyának szép ájtatos elmélkedési **2271**
 ld. még incipitmutató: Neved vagyom
1813, 1938, 2476
 Madarász Zsuzsanna Id. Meszti György felesége
 Madidus, Andreas **2007**
 Madocsáni (Madocsanyi, Madoczani) Zsigmond **2595(5), 2595(23), 2595(36)**
 Maets (Dematius), Carolus de **2249**
 Maffei, Petrus **2021**
 Magirus, Joannes **2118**
 Magliabechi, Antonio **2018A**
 Magnentius, Hrabanus Maurus
 ld. incipitmutató: Jöjj el Szentlélek Úristen, látogasd – Jöjj el Szentlélek Istennünk és
 Magnovich, Joannes **1840, 1852**
 Magyar István **1763**
 Mahalyi István **2280**
 Majlád Miklós Id. Székelyi Majlád Miklós Major, Elias **2228(3-5), 2228(18), 2228(19)**
 Major, Isaak **1852**
 Major, Joannes Daniel **2228(22)**
 Major Márton Id. Brassai Major Márton
 Majthényi (Maythini, Motthesicky) András **2493**
 Majthényi (Majtényi, Mayteni) János **1696(6), 1784, 1784(9)**
 Majthényi (Maythini, Motešický, Motthesicky) Pál **1796, 2493**

- Makai Gergely **2356**
 Makai (Makaij) János Ignác **2540**
 Makkabeusok ld. Machabaei
 Makonius, Michael **1799**
 Makosch, Matthaeus **1896**
 Maksai (Maxai) István **1997**
 Malatides (Maltiadés), Daniel **2288(16)**
 Malatides, Jan
 Brevis ac perspicua... concio, to jest krá-
 tické a světlé o cestě a důstojnosti živo-
 ta věčného kázání **2192(2)**
 Sors iustorum beata, to jest kázání o bla-
 hoslaiveném lidí spravedlivých způsobu
 2152(2)
2195
 Malichki, Joannes **2272, 2322**
 Málnási György **1997**
 Malobicenus (Malouitzenus), Samuel **2288(8)**
 Malomfalvay (Frater) Gergely
 Belsőképpen indító tudomány **2462(1)**
 Halottas prédikáció... Formontinu Aurora
 Katalin asszonyinak siralmas temetésén
 2511
 Az igaz hitnek némely szükséges ágazati-
 ról **2462(2)**
 ld. még incipitmutató: A szegények
 2508A, 2510, 2512, 2513, 2566
 Malouitzenus Samuel ld. Malobicenus, Sa-
 muel
 Maltiadés, Daniel ld. Malatides, Daniel
 Manasse (Manasses) (bibl.) **2362**
 Manovita, Jan **2272, 2322**
 Manowski (Manovski), Petrus **2272, 2322**
 Maraldus, M. A. **2234**
 Marcellus – esztergomi érsek **2598(8)**
 Marcellus, Marcus Claudius **2416**
 Marconius, Petrus **1707**
 Marcus, Sanctus (bibl.) ld. tárgymutató, il-
 lusztrációk
 Margas, Matthaeus **2272, 2322**
 Margitai Láni Péter
 Temetésekorra való prédikációk **2056**
 Maria imperatrix ld. Ferdinánd III. – ma-
 gyar király felesége, Maria Anna
 Mária (Anjou) – magyar király **2461(31)**
 Máriássy (Mariasi, Mariassi)
 Máriássy Boldizsár **1644, 1686**
 Máriássy Ferenc **1935, 2047**
 Máriássy Imre **1644, 1686**
 Máriássy János **1898, 2469, 2589**
 Máriássy Krisztina ld. Pobst, Anton felesége,
 Máriássy Krisztina
 Máriássy Pál **2013**
 Máriássy Sámuel **1644, 1686**
 Máriássy Zsigmond **2540**
 Máriássy Zsófia ld. Horváth Márk felesége,
 Máriássy Zsófia
 „Markalf” **2590**
 Márki Mihály **1784, 1784(7)**
 Markiewicz, Casimirus **2322**
 Marklowsky, Joannes **1655**
 Marko, Barbora ld. Hrehuš, Mikuláš felesége
 Markoviczki, Joannes **2017**
 Mars (myth.) **1827, 1987, 2461(50)**
 Marssovsky (Marsowsky), Helena ld. Kalin-
 ka, Zachariáš felesége
 Marssowsky, Paulus **2609**
 Martin, Gregory **2355**
 Martini, Jacob **1669**
 Martinides, Martinus **1685**
 Martinius z Dražova, Samuel
 Modlitby též přemýšlování i jiné potěši-
 telné věci **2556**
 Martinovich, Andreas **2280**
 Martinovszki (Martinowski), Andreas **2272,**
2322
 Martinus II Szalai – esztergomi érsek ld.
 Szalai Márton
 Martinus seu Martyrius ld. Martirius – esz-
 tergomi érsek
 Martiny, Stephanus **2595(16)**
 Martirius (Martinus seu Martyrius) – esz-
 tergomi érsek **2595(9)**
 Mártonfalvay László Ignác **2263, 2264, 2272,**
2275, 2322, 2326, 2328, 2329, 2330, 2376,
2382, 2383
 Marty, Benedictus ld. Aretius, Benedictus
 Martyrius ld. Martirius – esztergomi érsek
 Marus István
 ld. incipitmutató: Téged, Uram
 Marxius, Jan
 Písne na každý den v tyhodni **2121**
2084
 Mascardi, Vitalis ld. nyomdamutató
 Masník (Masnicius), Tobiáš **2448**
 Máthé, Máté vajda ld. Basarab, Matei
 Mathias primus Corvinus ld. Mátyás I. – ma-
 gyar király

- Mathias Secundus ld. Mátyás II. – magyar király
- Matthaeides, Joannes **2476**
- Matthaeides, Samuel **2117**
- Matthaeus, Sanctus (bibl.) ld. tárgymutató, illusztrációk
- Matthias archidux Austriae, Matthias I. imperator ld. Mátyás II. – magyar király
- Matthias ld. Rátóti Mátyás – esztergomi érsek
- Matthiolus ld. tárgymutató, illusztrációk: Mattioli, Pietro Andrea
- Matula, Joannes **2445(11), 2447(13)**
- Matulink, Jacobus **2280**
- Mátyás I. – magyar király (Mathias primus Corvinus) **2461(38)**
- Mátyás II. – magyar király és I. német-római császár(Mathias Secundus, Matthias archidux Austriae, Mátyás főherceg) **2092, 2461(46)**
- Mauritius Hassiae landgravius ld. Hessen-Kassel, Mauritius von
- Mauritius, Paulus **2615**
- Mautner, Johann
Anagrammatum libri duo **1653**
Tabellae logicae **1836**
1758, 1781, 1896(4)
- Mautner, Johann felesége, Rampler, Anna Johanna **1781**
- Maxai, Stephanus ld. Maksai István
- Maximilianus I. – imperator (Miksa I. – német-római császár) (Maximilianus Primus) **2461(40)**
- Maximilianus II. – imperator ld. Miksa I. – magyar király és II. német-római császár
- Mayer, Joannes Matthias **2279**
- Mayr, Philipp Jakob **2233**
ld. még nyomdamutató
- Mayteni, Ioannes ld. Majthényi János
- Maythini, Andreas ld. Majthényi András
- Maythini, Paulus ld. Majthényi Pál
- Mechanopeus (Mechnopaeus), Joannes
Joco-seria poetica **2013**
„Medea” **2308**
- Medici, Cosimo di **2018A**
- Medek, Gabriel **1694(4)**
- Meder Péter
Anagrammatum libri tres **1748**
- Ecloga in tristem... obitum Pauli Spökeli* **1872**
- Hochzeitsgedicht auf Greissing Stephan* **2137**
- Lessus in luctuosum... vita discessum... Martini Clauseburgeri* **2055**
ld. még incipitmutató: Elterjedett **2206, 2413, 2571**
- Medgyesi István **1639**
- Medgyesi Pál (M. P.)
Abba atya, avagy könyörgésnek lelke **2352**
Dialogus politico-ecclesiasticus, azaz két keresztyén embereknek egymással való beszélgetések **2309**
Doce nos orare... azaz imádkozásra... való mesterségestáblák **2310**
Égő szövétnék, avagy egy nehéz kérdésnek... megfejtése **2130**
Erdély s egész magyar nép... hamar érkezett hármass jajja **2486, 2504**
Hét napoki együtt beszélgetések **1670**
Isteni és istenes zsinat **2606**
Lelki ábécé a Krisztus iskolájában az alsó rendbe beállítandó csecsemőknek **2104, 2213, 2434**
Praxis pietatis, azaz kegyesség-gyakorlás **1639, 1735, 1817, 1895**
Praxis pietatis, azaz keresztyén embert... igazgató kegyesség-gyakorlás **2042**
Rövid tanítás a presbitériumról **2487**
Szentatyák öröme, azaz a Messiás Jézus Krisztusnak... megmutatása **1826**
ld. még incipitmutató: Bíró valék – Nem szó – Segits meg **1709, 1825(5), 1884, 1998, 2124, 2354, 2357, 2502, 2548, Appendix 206**
- Medniansky **1796**
- Megander, Krištof **2347**
- Megyeri Gergely **1840**
- Meggyesi András
ld. incipitmutató: Az Istennek nagy
- Meisner, Balthasar
ld. incipitmutató: Aki könyörög **1813, 1850, 1894, 2307**
- Melanchthon, Philipp
Grammatica Philippi Melanchthonis **1868(1), 2224(1)**
ld. még incipitmutató: Gondos **2007, 2109, 2241**

Melanion (myth.) **2600**

Melczel, Catharina ld. Meltzel, Catharina

Melius Juhász Péter

ld. incipitmutató: Csodálatos – Mindnyájan

Melkus, Joannes **2379**

Melochowski, Georgius **2306**

Melotai Nyilas István ld. Milotai Nyilas István

Melpomene (myth.) **2013(8)**

Meltius, Camillus **2234**

Meltzel (Melczel) Catharina **2085**

Meltzel (J. M. C., Melczel, Meltzelius), Joannes

In illustres et beatos manes Illieshazianos lachrymae **2245**

2036, 2192, 2258, 2399, 2441, 2445(2), 2447(3), 2582

Meltzel, Joannes felesége, Rauberger, Anna **2036**

Ménasági Miklós **1840**

Mentzer, Balthasar **2266**

Mercator, Gerhard **1758**

Mercurius (myth.) **1784, 1840, 1846(13)**

Mescho (Mesko?), Matthias **2493**

Meszi György **2421A**

Meszi György felesége, Madarász Zsuzsanna **2421A**

Metthodius, Georgius Maximilianus **1934**

Meyer, Konrad **2358, 2410**

Meyer, Johann Wilibald **2184**

Meyer, Johann Wilibald felesége, Schwartz, Katharina **2184**

Michael ld. Bói Mihály – esztergomi érsek

Michaëlis, Christophorus **2272, 2322**

Michaëlis, Joannes **2322**

Michely, Jacob **2353**

Micyllus, Jacobus (pseud.) ld. Moltzer, Jakob

Mihályi István **1852**

Mihálykó János
Keresztyéni istenes és ájtatos imádságok
1818, 1942

Mihulec, Martinus **1859**

Mike János **2353**

Miklós (Nicolaus Primus, archiepiscopus Strigoniensis) – esztergomi érsek **2595(11)**

Mikola Zsigmond **2173**

Mikolai Hegedűs János (M. I.)

Biblia tanúi, kiket a Biblia állatott elő **2247**

Az istenes cselédeknek lelki prebendájuk
2248

A mennyei igazságnak tüzes oszlopa **2249**
Szentek napi-száma **2250**

ld. még incipitmutató: Erezd – Érzi szűkét – Érzi Úr – Érvén – Ha nem – Nem szót – Nincs oly írás – Ó, szent könyv – Teremt. – Világos

2201

Mikóy Kristóf **2615**

Miksa I. – magyar király és II. német-római császár (Maximilianus Secundus) **2461(44)**

Mikulich, Ladislaus **2021**

Mikulski, Stanislaus **2272**

Milcus, Joannes **2275**

„Miles sceleratus” **2157**

Milleter (Mileter, Milletrius), Georgius **2374, 2378, 2535, Appendix 195**

Milleter (Milleterin, Milletria), Margareta ld. Zabeler, Hiob felesége

Milo, Titus Annius **2416**

Milochovský (Milochowski), Ján **2223, 2322**

Milotai (Melotai) Nyilas István

Agenda, azaz anyaszentegyházbeli szolgálat szerint való cselekedet **2505**

ld. még incipitmutató: Gyakorta való

Milovitius **1958**

Mindszenti Krisztina ld. Csáky István, sen., harmadik felesége, előtte Erdélyi István felesége

Mindszenti Miklós **2280**

Minerva (myth.) **2444**

Miro, Jacobus **2597**

Miska, Joannes **1681(26)**

Miskolci (Miskolczi) Csulyak Gáspár

Angliai independentizmus, avagy az eklézsiái fenyítékben... minden reformata eklézsiáktól különböző fejtetlen lábság
2558

Διηγοίς ιστορικῇ. De vita et obitu... Stephani Chuliak Miskolcini **2131**

2559

Miskolci (Miskolcinus, Miskolczi) Csulyak (Chuliak) István

Διηγοίς ιστορικῇ **2131**

ld. még incipitmutató: Magasztallak én téged, Isten

1893, 1900, 1992, 2146, 2558

- Mitis, Stephanus **2457B**
 Miturovich, Daniel **1840**
 Moes, Sigismundus **1897, 2471**
 Moes, Sigismundus előtte Schmitz, Stephanus felesége, Anna **2471**
 Mohácsi (Mohatsi) Barovius István ld. incipitmutató: Valaki Istenhez **1678**
 Mokcsay (Mokchai, Mokchay) András **1840, 1852**
 Mokoschicky, Stephanus **2553**
 Mokro, Joannes **2275**
 Mokro, Matthias **2272, 2322**
 Molart ld. Mollart
 Molit., Franciscus ld. Molitoris, Franciscus Molitoris, Daniel **1781**
 Molit[oris?], Franciscus **1830(2)**
 Molitoris, Joannes **1799, 1856**
 Mollart (Molart), Ernst von **2092**
 Mollart (Molart), Johann von **2092**
 Molnár Gergely
Elementa grammaticae Latinae **1988, 2182, 2323, 2620**
1708A, 2528
 Molnár János **1936(3)**
 Moltzer (Micyllus), Jakob **1868**
 Monaki Sophy ld. Tatai György özvegye, Monoki Zsófia
 Monich, Michael **1696(12)**
 Monoszlóy Miklós – esztergomi érsek **2595(26)**
 Montanus, Joannes **2356**
 Montanus, Petrus (Peter van den Berge) **2483, Appendix 206, Appendix 209**
 Mora, Franciscus **1694(34)**
 Möríc hesseni tartomány gróf ld. Hessen-Kassel, Mauritius, sen.
 Möríc (orániai) ld. Oranien, Moritz
 Möricz Lőrinc
 ld. incipitmutató: Mennyei felségnek
 Móró Ignác **1694(30)**
 Moserus, Ludovicus Vilhelmus **1894**
 Moses ld. Moyses (bibl.)
 Moslehner (Moschlenerus, Moslenerus), Michael Joannes **2015, 2267, 2290**
 Motešický, P. ld. Majthényi Pál
 Motthessicky, Andreas ld. Majthényi András
 Motthessicky, Paulus ld. Majthényi Pál
 Movius, Casparus **2411**
 Moyses (Moses, Mózes) (bibl.) **1826, 1884, 2091**
 Mraz, Jacob **2322**
 Mraz, Martinus **2329, 2540**
 Mriss, Martinus **2272**
 Mulhusinus, Joannes **1902**
 Munkácsi (Munkaczi) András **1781**
 Murad III. (Amurat, Murád III. szultán) – imperator Turcorum **1814, 2008**
 Murarius, Georgius **1950(8)**
 Murr, Thomas **1681(2), 2014**
 „Musa” **1696(10)**
 Musart, Charles **1952**
 Musay (Musai) Gergely **1821, 1990, 2341**
 Musculus, Andreas **1835**
 Musculus, Wolfgang **1915**
 Musophilus ld. Brathwait, Richard
 Mutnoky Anna ld. Alvinci Péter özvegye
 Müller, Georg **2358**
 Müller, Johann (Regiomontanus, Kiraly Hegy) **2318**
 Müller, Johann (Schmalcaldensis) **2378(13)**
 Müller, Johann (Veterosoliensis) **2232(22), 2443, 2529**
 Müller, Johann (Veterosoliensis) felesége, Ries (Riseriana), Marianne **2529**
 Müller (Mullerus), Samuel **2296, 2441, 2494**
 Münster, Sebastian **1758**
 Mylius, Jacobus **1718, 1879, 1880**
 Mylius, Petrus **1718, 1880**
 „N. K. T.”
 ld. incipitmutató: Az Úristennek – Ó, Jézus mi – Teljes szívvel
 N. N. **1897**
 N. Bacconi, Joannes ld. Nagybaconi János
 Nabal (bibl.) **Appendix 185**
 Nabuchodonosor (bibl.) **2525**
 Nádasdy Ferenc IV., iun. **2565A**
 Nádasdy (de Nadasd, Nadasdi) Ferenc III., sen. (országbíró) **1637, 1680, 1758, 1820, 1990, 1991, 2359, 2459, 2508A, 2565A**
 Nádasdy Pál **2027**
 Nádasdi János
Agalmation apargmaticum **1694**
Annus angelicus per omnes anni totius ferias **2544**
Annus crucifixi Dei Jesu **2337**

- Annus eucharisticus per singulas anni totius ferias* **2388**
Annus morientium et mortuorum **2334**
Annus Sanctissimae Trinitatis unius Dei **2338**
Jesu et Mariae cliens **2021**
Lelki tegez és a boldog halálhoz... készülők szívnek rövid imádságos kis nyilacskái **2282**
Maria aeternitatis beatae porta sancta, azaz Mária a boldog örökkévalóságnak szent ajtaja **2112**
Maria matka Boží umírajících **2235**
Pharetra spiritus. Lelki tegez **2076, 2237**
Reges Hungariae a S. Stephano **1695**
1696, 1744, 1787, 2017, 2024, 2606A
 Nádudvari Szabó Gergely **1825(7)**
 Nagy Alajos **1694(1)**
 Nagy Mihály László ld. Pongrácz László
 Nagy Pál **2458, 2459**
 Nagyari Benedek
Orthodoxus Christianus, azaz igaz vallású keresztyén **2405**
2561
 Nagybaconi (N. Bacsoni) János **2366**
 Nagybáncsai Mátyás
 ld. incipitmutató: Ne hagyj
 Nagylesenyei István **2272, 2275**
 Nagylesenyei (Nagylesenei, Nagylessenei) János, iun. **2272, 2275, 2322, 2328, 2329**
 Nagylesenyei (Nagylesenei) János, sen. **2263**
 Nagylesenyei János, sen., előtte Tarnóczi János felesége, Viszocsáni (Viszochani) Ilona **2263**
 Nagylesenyei (Nagy lesenei) Mihály **2329**
 Nagylesenyei Sándor **2322**
 Nagymihályi (Nagymihali) Ferenc **1666, 2340**
 Nagymihályi Ferenc özvegye, Amade Ilona **1666, 2340**
 Nagy-Tárkány István ld. Tárkányi István
 Nagyváti Ferenc **2017**
 Navagero (Naugerius), Andrea **1943**
 Nazienzenus, Georgius ld. Georgius Nazianzenus
 Neaemias ld. Nehémiás – esztergomi érsek
 Neckel, Daniel **2457B**
 Neckel, Daniel felesége, Hammer, Christina **2457B**
 Nedeczky (Nedeczki) Márton **2017**
 Neerer, Jacobus **2232(24), 2374(27)**
 Nehémiás (Neaemias) – esztergomi érsek **2595(4)**
 Nemes Imre
 ld. incipitmutató: Ébredjél
 Nemeth (Nemet, Nemeth Ferenc) **1681(4), 2014, 2232(10)**
 Némethi (Nemeti, Nemetius) Jakab **1656, 1658, 1785, 2016, 2077, 2336, 2436A**
 ld. még nyomdamutató
 Némethi (Németi) János **2216, 2217**
 Némethi Mihály **Appendix 174**
 Németi Ferenc
 ld. incipitmutató: Az Úristent magasztalom – Nagy hálaadással – Nagy keserves
 Nestorius **2124**
 Neubarth (Neubart, Nevbart, Newbarth, Newbartius), Christoph **2314, 2333, 2393, 2408, 2437, 2456, 2467, 2478, 2514, 2521, 2538, 2563, 2592, 2621**
 Neubarth, Johann **2333**
 Neufeld, Georg **2466**
 Neuheller, Johann Jakob **Appendix 198, Appendix 199**
 Neunachbar (Newnachbar), Paul
Epithalamium in... nuptiarum solennitates... Georgii Draut **2413**
 Neussel ld. Splenius, Elias
 Newbart, Newbartius, Christoph ld. Neubarth, Christoph
 Niarj, Paulus ld. Nyáry Pál
 Niclasius (Niclassius), Albertus **1720**
 Nicletius, Martinus **2613**
 Nicletius (Nicletzius, Niczletius), Samuel **2612, 2613**
 Nicolaides, Martinus **1781**
 Nicolaus Primus ld. Miklós – esztergomi érsek
 Nicorus, Adamus **1728**
 Nies, Joannes
 ld. incipitmutató: Nyiljék meg
 Nigrini, Andreas **2609(13)**
 Nigrini, Nicolaus
Diatribae logicae de consequentia **2122**
Disputatio theologica de baptismi necessitate **2379**
 Nitschmann (Nischmannus), Jirík **2192**
 Nitschmann, Jirík felesége, Tistínská, Alžběta **2192**

Nodificus, Stephanus 1821, 1990

Nógrádi Mátyás

A betegeknek meglátogatását miképpen kellessék elkövetni 2362(4)

Epistolae ad Romanos scriptae brevis explanatio 2361(1)

Explicatio Orationis Dominicae quaestionalis 2361(2)

Lelki próbakő, melyen az ember mind magát, s mind vallását megcirkálhatja 2362(1)

A lopásról mint kelljen ítélni 2362(5)

Az ördögi praktikáról mint kelljen ítélni 2362(2)

A prédikálásnak egyenesen folyó rendi és útja 2313

Scripturae Sacrae allegoriarum elucidatio 2361(3)

A Szentlélek ellen való vétek, mint essék 2362(3)

ld. még incipitmutató: Csak maga 2196, Appendix 202

Noortdyck, Jan van ld. nyomdamutató

Nosticius, Paulus 1707, 1964

Notkerus, Balbulus

ld. incipitmutató: A mi életünknek

Novák, Michael 1784(3)

Nováki István 2233

Novoszedlik, Georgius Franciscus 2280, 2389

Nyáry (Nyari) Bernard 2271

Nyáry (Nyári) István 1952

Nyáry István második felesége, Kapi Klára 1952

Nyáry Krisztina ld. Eszterházy Miklós felesége

Nyáry (Nyari) Miklós 1722

Nyáry (Niarij, Nyari) Pál 1835, 2092

Nyáry Pál felesége, Várday Kata 1835

Nyéki Vörös Mátyás

Dialogus, azaz egy kárhozatra szállott... test és léleknek... beszélgetése 1635, 1664, 1978, 2077(2)

A földi részeg szerencsének... csengettyűje 1812

Tintinnabulum tripudiantium, azaz a földi részeg szerencsének... csengettyűje 1658, 2077(1)

ld. még incipitmutató: Boldogok, akiknek – Hajtsd meg füleidet – Meg ne fedj

engemet... és meg ne ostorozz – Meg ne fedj engemet... és meg ne verj – Mennynék királyné – Mennysorságnak királynéja, irgalmasságnak – Mondj – Ó dicsőült – Sok háborúságban – Szörnyű – Tengernek – Uram halld meg – Üdvöztőnknek

2016, 2340

Nyul, Conradus ld. Hase, Kunz-Konrad

Obdrzalik, David 2384

Obeck, Balthasar Henricus de 2046

Obostrenicz, Jacob 2546

Ochs, Wolfgang 2279

Ocskay (Ocskaj) Gáspár 2595(28), 2595(40)

Ocskay (Oczkay) Ferenc 2280

Ocskay (Ocskai, Ocskaj) László 2595(7), 2595(39)

Oczko, Georgius Joannes 2280

Oczovinus (Oczovius, Oczowinus), Andreas 1941, 1951, 2073

Oderberga, Michael ld. Erhardi Michael

Oderwolff, Casparus Maximilianus 1784

Oderwolff (Oderwolf), Henricus 1840

Od Háje (Hage), Vavrinec Benjamin 2194, 2243, 2292, 2293, 2348, 2556, 2608

ld. még nyomdamutató

Od Háje, Vavrinec Benjamin felesége, Dorota

ld. Vokál, Václav, utána Vavrinec Benjamin felesége

Oedipus (myth.) 2606A, 2606B

Ohrhendijs, Joannes 2285

Ohridski, Stefan (Štefan Sârb) 2210, 2365

ld. még nyomdamutató

Ojír z Ocedelic, Bohuslav

Modlitby utěšené a nábožné 2616

Okolicsnai (Okolicsányi, Okolycznai) János

*Tripartiti operis iurium consuetudinari-
orum regni Hungariae compendium*
1634, 2226

Okolicsnai (Okolicznai, Okolicznay) Mihály 1655, 1728

Oláh Mihály 1915

Oláh (Olachus) Miklós 2595(41)

Oltard, Andreas

Concio solennis et extraordinaria 2343

Oltard, Johannes 2343

Omasta, Stephanus 1807

Ondrejkoč (Ondregkovich), Mikuláš 2280

- Ondreikovich, Georgius **2540**
 Opitz, Martin **2145A**
 Oranien, Moritz von (Orániai Móric) **2500**
 Orbán Ferenc **2499**
 Orbán pápa VIII. ld. Urbanus papa VIII.
 Ordódy (Ordodi) Ferenc **2389, 2425**
 Ordódy (Ordodi) János **2233, 2280**
 Ordódy (Ordodi) László Imre **2425**
 Orestes ld. Dictys Cretensis
 „Orfeus” **2360**
 Origenes **2216**
 Orlandinus, Nicolaus (Lainius, Jacobus) **1840**
 Orleans, Henricus **2410**
 Orlichius, Israel **1707**
 Ormándi János **1696(8), 1784, 1784(2)**
 Ormáni János
 ld. incipitmutató: Ó bágyadt
 Ormanich (Ormanicz), Bartholomaeus **2272**
 Ormanich, Joannes **2275**
 Ormányi (Ormanyi) Péter **1825(13)**
 Oroszi György **2075**
 Ország (Orszagh) Mihály **1722, 1827**
 Ortelius, Abraham **2360**
 Orth, Matthias **1781**
 Ostorodt (Paschasius, Paschalodus), Christoph **2147**
 Ostratischi, Michael ld. Osztraticzki Michael
 Ostrosith ld. Osztrosith
 Osvát János ld. Folyfalvi Osvát János
 Osztraticzki (Ostratischi), Michael **1694(14), 1694(36)**
 Osztropataki Mátyás **2522**
 Osztrosith (Ostrosith, Ostrossith, Ostrozith)
 Osztrosith András **2092**
 Osztrosith Anna **2345**
 Osztrosith család **1751, 2346**
 Osztrosith István **1703, 1855, 2289, 2496**
 Osztrosith István felesége, Thököly Anna **2496**
 Osztrosith János **1703**
 Osztrosith Mátyás **1634, 1703, 1855, 2011, 2557, 2496**
 Osztrosith Mátyás felesége, Révay Katalin Szidónia **2557**
 Osztrosith Miklós **1634, 1703, 1855, 2011, 2496**
 Osztrosith Pál **1634, 1703, 1855, 2011, 2289, 2345, 2439, 2496**
 Osztrosith Pál, előtte Zay Ferenc felesége Újfalusy (Uyfalusy, Vifalusi) Éva **2289, 2345**
 Ottó (Otto Bavarus, Wittelsbach) – magyar király **2461(18)**
 Otvves, Petrus ld. Ötvös Péter
 Ovidius Naso, Publius
Tristium libri quinque **1943**
 ld. még incipitmutató: A betegség – A nyavalyák – Amivel – Mi azt – Mindnyáján oda – Ottan **2216**
 Owen, John **1681**
 Öregbik fejedelemasszony ld. Lórántffy Zsuzsanna
 Ötvös János ld. Toroczkai Ötves János
 Ötvös István ld. Szathmári Ötvös István
 Ötvös (Otvves) Péter **1938**
 P. M., Augustinus **2366**
 Pacovsky, Daniel ld. Ambrosiades, Daniel
 Padányi Gergely **1827**
 Pagninus, Santes **2102**
 Pajeczki (Paieki, Pajeczky), Damian
Ephemeris ecclesiastico-astronomica, vulgo Calendarium Gregorianum **2256(1) 2255, 2412, 2442, Appendix 178, Appendix 204**
 Paksi (Paxi) K. György
A sakramentumok kiszolgáltatásának... bizonyos módja **2043 1915**
 Pál apostol ld. Paulus, Sanctus (bibl.)
 Pál Lőrinc **2540**
 Palatics György
 ld. incipitmutató: Nagy hálákat – Uram benned
 Paleologus, Jacobus **2061**
 Pálffy (Palfi, Palfi, Pal-fi, Palfy)
 Pálffy család **2322**
 Pálffy Ferdinánd **1694, 1694(3), 1694(15), 1694(45), 1747, 1845, 1846**
 Pálffy István **1701**
 Pálffy Miklós
Orpheus sudans **1845**
 Pálffy Pál **1956, 2019, 2272, 2322, 2443, 2480**
 Pálffy Tamás

- Thesaurus perditus, seu oratio in exequiis...*
Francisci Forgacz de Gimes **2246**
1692(2), 2543
- Pálfi János ld. Kanizsai Pálfi János
- Palik, Andreas **1964**
- Palkovich, Martinus
Nicolai Szekhelyi... exercitatio philosophica **1745**
1661, 1690, 1699, 1746
- Pallas (myth.) **1696, 1696(9), 1722, 1827, 2013, 2013(13)**
- Palma Močidlanský, Sixt
Perlička dítek Božích aneb modlitby po-bozné... **2194**
- Pálóci Horvát János ld. Horváth János
- Pálóczi György – esztergomi érsek **2595(31)**
- Pálóczi György ld. még Horváth György
- Palocsay (Pallochsay) István **2540**
- Palotai János **2389**
- Palugyai Pongrácz **1777**
- Pandora (myth.) **1694(2)**
- Panffi Lucas ld. Lukács – esztergomi érsek
- Pankotai Ferenc
Sanctus Hilarius, avagy... öröme vezérlő elmélkedés **2353**
- Pap Benedek
ld. incipitmutató: Ó én két
- Pápai Páriz Ferenc **2304**
- Pápai Páriz Imre
Keskeny út, melyet az embernek elméjébe ütköző... gondolatoknak köveiből kiirtott **2196**
- Papczyński, Stanislaw
Immaturum occasum integerrimi iuvenis **2324**
- Paraska, Nicolaus **2609(28)**
- Pareus, David **1863, 1902, 1915**
- Pareus, Gallus ld. Vedelius, Nicolaus
- Parlai, Stanislaus **2225**
- Parr, Elnathan **2310**
- Parschitius, Christophorus **2447(28)**
- Parschitius, Elias **2122, 2447**
- Parschitius, Elias felesége, Drosdi (Drosditia), Barbara **2447**
- Partlicius (Partlicia), Simeon **2292, 2348(1–2)**
- Paschasius, Paschalodus, Christoph ld. Ostorodt, Christoph
- Pasithea (myth.) **2156**
- Passuth, Joannes **1694(10), 1694(27)**
- Pastochius, Joannes **2294, 2457B**
- Pataji (Patai) F. Tamás **2356**
- Pataki Judit ld. Kapronczai István felesége
- Pataki Szabó István **2248**
- Pathai István
A sacramentumokról... való könyvecske **1998**
ld. még incipitmutató: Sok rendbéli – Szent az Úr
1975, 1991, 2146
- Patreides György ld. Szelecky Patreides György
- Patricius, Ignatius **2275**
- Pattantyús (Pattantius) István **2202**
- Paulovich, Joannes **1784(6), 1784(12)**
- Paulus, Sanctus (Pál apostol, Szent Pál) (bibl.)
2027, 2244, 2298, 2354, 2357, 2361, 2409, 2475, Appendix 196
- Paulus, Sanctus – primus eremita (Pál, Remete Szent) **2546, 2595, Appendix 205**
- Paulus, Gualterus **1699**
- Pauluskovics, Martinus **2329**
- Paxi, Georgius ld. Paksi K. György
- Payer, Bartholomaeus **2145A**
- Pázmány Miklós **1696(2), 2566**
- Pázmány Miklós felesége, Pethe (Pete Hetesy) Rosina **2566**
- Pázmány (Pazmannus, Pazmany) Péter
Bizonyos okok **1847**
Hodoegus. Igazságra vezérlő kalauz **1697**
Imádságoskönyv **2340**
Kempis Tamásnak Krisztus követéséről négy könyvei **1713, 2238**
A római anyaszentegyház szokásából minden vasárnapokra... rendelt evangéliumokról prédikációk **1659**
1658, 1661, 1666, 1671, 1691, 1694(49), 1741, 1744, 1788, 1818, 1843, 1850, 1894, 1911, 2020, 2188, 2298, 2508A, 2512, 2595(46), 2598
- Pechamus, Joannes
ld. incipitmutató: Ó, teremő
- Pechi, Adamus ld. Pécsi Ádám
- Pécseli Király Imre
ld. incipitmutató: Dicsérlek uram téged – Én jó – Feltámadt a mi
1766, 2146
- Pécsi (Pechi) Ádám **2328**

- Pécsi (Peczy) István **2425**
 Peharnik, Ladislaus **2384**
 Pekuári, Blasius **2280**
 Pelargus, Venceslaus **1791(8), 1798, Appen-
 dix 162**
 Pello, Joannes **2425**
 Pemflinger, Markus **2343**
 Penalosa (Pennasola), Ambrosius **1826**
 Peucker (Peucerus), David **2029**
 Pennasola ld. Penalosa, Ambrosius
 Perack, Valentinus **2374(18)**
 Perennyei Bálint
 ld. incipitmutató: Ím nyilván
 2296, 2508
 Perényi (Pereni) Ferenc
 Castrum Strigoniense aureum **2596**
 2595(1), 2595(11), 2595(33), 2595(46)
 Perényi (Prini) Ferenc **1698**
 Perényi Ferenc felesége, Wesselényi (Vesse-
 leni) Ilona **1698**
 Perényi Gábor (†1567) **1723**
 Perényi Gábor (†1638) **1670, 1671, 1723**
 Perényi Gábor (†1670 után) **1722**
 Perényi Gábor felesége, Salgai Kata **1670,**
 1671, 1723
 Perényi György **1698**
 Perényi (Prini) Imre
 Parapherna augusta **1698**
 1694, 1694(1), 1694(16), 1694(21),
 1694(37), 1694(46), 1747
 Perger, Elias ld. Berger, Elias
 Periander Corintheus **1996**
 Perikles (Pericles) **1784(2)**
 Perinna Boldizsár ld. Zólyomi Perinna Boldi-
 zsár
 Perinski, Michael **2272, 2322**
 Perkins, William **1683, 1893, 2201**
 Perlitius (Prlitzius), Daniel **2288(17)**
 Permay (Permaij) László **2540**
 Peschcovius (Peschovius), Daniel **1936(7),**
 2419(7)
 Pesti Lukács György **2017**
 Pete Hettesy Rosina ld. Pázmány Miklós fe-
 lesége Pethe Rosina
 Péter apostol ld. Petrus Sanctus (bibl.)
 Péter (Petrus) – magyar király **2461(7)**
 Petki Barbara ld. Apafi György felesége
 Petki István **1828, 2499**
 Petkó, Andreas **1964**
 Petreczi, Stephanus ld. Petróczy István
 Petrensis, Andreas **1703, 1706(5)**
 Petri András **1707**
 Petri Zobas (Z.) Ferenc **1825(3)**
 Petrikovski, Simon **2272, 2322**
 Petróczy (Petreczi) István **2293, 2494**
 Petronius, Joannes **1707**
 Petrovicius, Daniel **1807**
 Petrus ld. Péter – magyar király
 Petrus Canisius, Sanctus **1656, 1665, 2281**
 Petrus Chrysologus, Sanctus **1954**
 Petrus Damiani, Sanctus
 ld. incipitmutató: Az örökké élő
 1952
 „Petrus Germanus” **1646**
 Petrus, Sanctus (Péter apostol) (bibl.) **1957,**
 2269, 2332
 ld. még: tárgymutató, illusztrációk
 Petschius, Andreas **1781**
 Peucerus, David **2029**
 Peuthner, Anna Maria **2411**
 Pfadenhauer, Joannes **1681**
 Pfalz, Friedrich III. von (III. Frigyes pfalzi
 választó) **1860**
 Pfalz, Friedrich V. von (V. Frigyes pfalzi vá-
 lasztó, cseh király) **2354, 2486, Appen-
 dix 157**
 Pfalz-Simmern, Henriette Marie von ld. Rá-
 kóczi Zsigmond felesége
 Pfannenschmidt (Fannenschmidt), Petrus
 2569
 Phaeton-Zalanský (Zialansky), Havel
 Ku poctivosti a k potěšení počestnému
 pohlaví zenskému **1968**
 Philep János ld. Bökényi Filep János
 Philippson, Joannes Sleidanus **1736**
 Philippus ld. Hessen-Kassel, Philippus
 Philippus ld. Türjei Fülöp – esztergomi érsek
 Philippus II. – rex Hispaniae (Fülöp II. –
 spanyol király) **2092, 2304**
 Philippus III. – rex Hispaniae **2092**
 Phocas **2317**
 Phoebus (myth.) **1781, 2508, 2435**
 Piccini, Giacomo **2360**
 Piccolomini, Aeneas Sylvius ld. Pius II. – papa
 Piccolomini (Piccolomineus), Francesco **2389**
 Pilárik (Pilarik), Izaiáš **1907**
 Pilárik (Pilarik), Jeremiáš **2613**
 Pilárik, Štefan

- Favus distillans... to jest strd tekaucy utěšených srdečných* **2227**
Supplicibus precibus oblectare... to jest harffa Davidova **2446**
1703
 Pilátus, Pontius (bibl.) **2049**
 Pilemann, Johann, iun. **1832**
 Pinner, Theodor **2457B, 2508**
 Piotraszkiewicz (Piotraszkiewicz), Maciej Kazimierz (M. C. P.) **2324**
 Pipa, Martinus **1840**
 Piscator, Andreas **2288(14)**
 Piscator, Gabriel **1797**
 Piscator, Johann **2139**
 Piscator, Ludovicus Philippus (Ph. L. P.)
Artis poeticae praecepta **1927**
Rudimenta oratoriae **1766, 2105, 2301**
Rudimenta rhetoricae **1767, 2059, 2302**
1674, 1676, 1720, 1823, 1882, 1996, 2038, 2141, 2168, 2430
 Piski János (Josephus recte Joannes) ld. Püs-ki János
 Pistorius, Marcus **1700, 2490, 2551**
 ld. még nyomdamutató
 Pittacus Mytilenaeus **1996**
 Pittheus **1784(1)**
 Pius II. – papa (Aeneas Sylvius Piccolomini) **1891**
 Pius IV. – papa **2579**
 Pius V. – papa **2016, 2336**
 Plachy, Jiri (Ferus) **2235**
 Placidus, Luctatius **2326**
 Plato **1722, 2431**
 Platy Gábor **2588**
 Platy Zsigmond **2588**
 Plautus, Titus Maccius
 ld. incipitmutató: Amit szemünk – Nem lehet, hogy – Prédikációkor
2118
 Plinius, Secundus Caius ld. tárgymutató, illusztrációk
 Plotschius, Georgius **2411**
 Pobst (Bobst), Anton **2013**
 Pobst, Anton felesége, Máriássy Krisztina **2013**
 Pobst (Bapst, Popst), Friedrich **1934, 2014, 2147, 2184, 2276**
 Podesta, Joannes **2540**
 Podhradski, Stephanus ld. Prodhragay, Stephanus
 Podgaychich, Augustinus **2462**
 Podhragyay (Podhradski, Podhragyai), Stephanus **1696(6), 1784, 1784(5)**
 „Poeta Christianus” **1877**
 Pogrányi Mihály **1784, 1784(6)**
 Polentinus, Paulus **2219, 2272, 2275, 2322**
 Poleus, Tobias **2185**
 Póli István
História a Iovenianus nevű római császárnak Isten ellen való felfuvalkodásáról **2325**
 Poliuius, Joannes **2553**
 Pollucius, Tobias **1832, 2073, 2529(5)**
 Polyák (Pollyak) Ferenc **2219**
 Polyák (Polyak) János **2275**
 Polyander, Joannes **2357**
 Polyhymnia (myth.) **2013(11)**
 Pomarius, Samuel **2228(16)**
 Pominovski (Pominowsky), Stephanus **2389**
 Pomponius Atticus **2367**
 „Poncianus császár” **2472**
 Pongrácz György **2545**
 Pongrácz (Pongracz Nagy Mihály) László **2318**
 Pongracz Marianna ld. Guzyth, Ján felesége,
 Pongrácz Marianna
 Pongrácz Mihály
Aquila clangens **2545**
 Pongrácz (Pongrac) Péter **2267**
 Pontanus Jacobus ld. Jacobus Pontanus
 Poppel Éva ld. Batthyány Ferenc özvegye
 Lobkowitz Poppel Éva
 Popst, Friedrich ld. Pobst, Friedrich
 Porsch, Matthias **2508**
 Pósházi János **2435(8)**
 Posony, Joannes Ladislaus **2425**
 Potts, Thomas **2450**
 Poznalek, Venceslaus **2423(4-5)**
 Praetorius, Bartholomaeus **1842**
 Praetorius, David Z. (M. D. Z. Pr.)
Thema de hyeme **1778**
1758, 1896(3), 1897, 2072
 Praetorius, Henricus **2529(9)**
 Praß, Andreas **2537**
 Předmířská, Kateřina ld. Sivý, Andreáš első felesége
 Preiner, Siegfried Christoph **2092**

Preller, Kaspar

Auslegung eines Vers. Danielis 1736

Eine christliche Leichpredigt gehalten bei dem Begräbnis... Georgii Spreitzes 1760

Prépostváry (Prepostvari) Zsigmond 1894

Preuss, Daniel 2232(27)

Preussius (Preusius), Adamus 1718

Prileski, Joannes 2609(34)

Prini, Emericus ld. Perényi Imre

Prini Franciscus ld. Perényi Ferenc

Priscianus 2317

Prlitzius, Daniel ld. Perlitius, Daniel

Progulbicki, Joannes 2166

Probus, Marcus Valerius 2317

Prokop, Paulus 2329

Prokopensky, Samuel 1802

Prokopensky, Samuel felesége, Chotieborzka, Susanna 1802

Prónai Mátyás 1674

Prosperus, Aquitanus

ld. incipitmutató: Harcai, sok

Prudentius, Aurelius Clemens

ld. incipitmutató: Hagyjátok el

Puchai (Pychai), Joannes Christophorus **Appendix** 182

Puchala, Paulus 2609(37)

Puecher (Purcher), Joannes

Vera relatio de virtute et efficacia pulveris Hermetici et aquae Lunaris 2154

Puncovská (Pūcowska), Katerina ld. Sivy, Andreáš második felesége

Purcher János ld. Puecher, Joannes

Puteus, Caspar 1883

Puteus, Caspar felesége, Daczó Katalin 1883

Putisch, Georgius 2191

Puttenberger, Joannes 2466

Puttenberger, Sophia ld. Kiss Ádám felesége, Puttenberger, Sophia

Püchler (Pychler), Veit 2257, 2460

Püschel, Alexander **Appendix** 195

Pűski (Piski, Pűsky) János 1740, 1756, 2337, 2412, 2462

ld. még tárgymutató, illusztrációk

Pűspöki János 2356

Pychler, Vid ld. Püchler, Veit

Pythagoras 2183, 2474

Quaestor, Jacobus 1938

Quenstedt, Joannes Andreas 2508

Quintilianus, Marcus Fabius 2007, 2317

R., Joannes Georgius ld. Reich, Johann Georg

Rackschani, Matthaeus ld. Raksányi Máté

Racoci ld. Rákóczi

Radakovich (Radakovics), Nicolaus 1694(12), 1694(39)

Radán Balázs

ld. incipitmutató: Buzgó szívből

Radecius, Valentinus

Formula administrandi coenam Domini-cam 1725

Radetius (Rhadecius), Joannes 2072

„Radivoj” 2360

Radnótfay György 1997

Radoczky (Radocki), Adamus 2553

Radoczky, Nicolaus 2553

Radosóczi (Radosiczi) István 1696(5)

Raduchius, Georgius 1830(3-4), 2522

Rajky (Rajki) Gáspár 1956

Rákóczi (Racoci, Rakoczy, Rákóci, Rákoczy, Rákóczy, Rakotzi)

Rákóczi család ld. tárgymutató, illusztrációk

Rákóczi Ferenc I. 2129, 2516, **Appendix** 165

Rákóczi György I.

Instructio, quam... Georgius Rakoci... tradidit... filio suo, natu maiori 1722(1)

Instructio, quam... Georgius Rakoci... tradidit... filio suo, natu minori 1827(1)

Manifestum Georgii Rakoczi principis Transylvaniae 2051

1633, 1641, 1642, 1643, 1644, 1662, 1673, 1674, 1683, 1719, 1720, 1721, 1723, 1765, 1824, 1825, 1826, 1867, 1877, 1878, 1882A, 1883, 1924, 1926, 1956, 1958, 1977, 1994, 1998, 2044, 2047, 2057, 2066, 2075, 2092, 2093, 2096, 2097, 2100, 2103, 2124, 2125, 2138, 2160, 2169, 2173, 2206, 2209, 2210, 2231, 2256, 2260, 2309, 2465, 2486, 2499, 2504, **Appendix** 164, **Appendix** 165, **Appendix** 178, **Appendix** 179, **Appendix** 181

Rákóczi György I. – erdélyi fejedelem felesége Lórántffy Zsuzsanna ld. Lórántffy Zsuzsanna

- Rákóczi György II. 1674, 1721, 1722, 1827, 1841, 1924, 1953, 1958, 1977, 2040, 2044, 2125, 2128, 2129, 2160, 2196, 2199, 2200, 2259, 2298, 2309, 2314, 2343A, 2364, 2365, 2414, 2449, 2465, 2485, 2486, 2499, 2504, 2517, 2518, 2522, 2549, 2569, 2574, 2575, 2587, 2622, **Appendix 165**
- Rákóczi György II. felesége, Báthori (Báthory, Batori) Zsófia (somlyói) 1995, 2040, 2128, 2129, 2199, 2558
- Rákóczi Pál 1633
- Rákóczi Sándor László 2047
- Rákóczi Zsigmond (II. Rákóczi György testvére) 1674, 1721, 1722, 1758, 1827, 1841, 1953, 2250, 2256, 2309, 2369, 2382, 2390, 2435, 2486, 2502, 2504, 2547, **Appendix 165, Appendix 206, Appendix 207**
- Rákóczi Zsigmond (II. Rákóczi György fia) 2199
- Rákóczi Zsigmond felesége, Henriette Marie von Pfalz-Simmern 2369, 2382, 2486
- Rákosi (Rakosinus) András
Szép história egy farizeus és publikánusnak imádságokról 1726
Tükör, mely az asszonyoknak irattatott 1726, 2475
- Rakoviczky (Rakowiczky) Márton 2280
- Raksányi (Rackschani) Máté 2122
- Ramée, Pierre de la
Dialecticae libri duo 2507(1)
 1856, 1881, 1927, 2007, 2202, 2242, 2507, 2516, 2617
- Ramocsaházy (Ramochahazy) Remig 2384
- Rampler, Wolfgang 1781
- Ramplariana, Anna Johanna ld. Mautner, Johann felesége
- Ramus, Petrus ld. Ramée, Pierre de la
- Randeli, Paulus 1784, 1784(4)
- Raphanides, Joannes 2073
- Raphanides, Melchior
Norma mundum contemnendi 1969(1)
Votum ad natalem Pauli Tekeneij 1970 1753
- Rasy (Rasi), Nicolaus 2190
- Ratagius, Venceslaus ld. Rataj, Václav
- Ratai (Rataj), Georgius 2423(1), 2471(2)
- Rataj (Ratagius), Václav
Carmen panegyricum... Georgio Rakoci... oblatum 1644
Lachrymae super obitu... Johannis Mariassi 2589
Sententiae evangeliorum dominicalium 1686
- Rátóti Mátyás – esztergomi érsek (Matthias, archiepiscopus Strigoniensis) 2595(16)
- Ráttkay György 2016
- Ratulowsky, Joannes
Ramus stemmatis gentilitii... Matthiae de Lelocz Tarnoczi 2274
- Rauberger, Anna ld. Meltzel, Joannes felesége
- Ravanellus, Petrus 2453
- Ravasz Ferenc 1694(9), 1694(28), 1694(41), 1747
- Ravasz István 2322, 2328
- Rayger, Wilhelm 1907
- Rayner, Johann ld. Reissner, Johann
- Rechperger, Guilielmus 1842
- Rečický (Rzeczyczky), Jirí 1879
- Recziczki (Recsicski), Stanislaus 2595(3), 2595(20), 2595(35)
- Regina ld. Kares, Joannes felesége
- Regini, Martinus 2341
- Regiomontanus, Joannes ld. Müller, Johann (Regiomontanus)
- Regis, Joannes 2494
- Regis (Regius), Simon 2378(3)
- Regius, Henricus ld. Le Roy, Henricus
- Regius, Simon ld. Regis, Simon
- Regius, Urban ld. Rhegius, Urban
- Regulus, Andreas 2272
- Regulus, Joannes 2272, 2322
- Regulus, Joannes Georgius 2154(2)
- Reich, Johann Georg 1781, 1929(4)
- Reich, Joachim 1781(1)
- Reichart, Servatius 2343
- Reichert, Johannes 1950(12)
- Reis (Reissius), Andreas 1655
- Reis (Reyß), Georgius 2457B
- Reiser (Reyser), Udalrich 1929
- Reissius, Andreas ld. Reis, Andreas
- Reissner (Rayner), Johann 2343, 2499
- Reiter, Michael 2612
- Relowski, Relowsky, Thomas ld. Rhelovskii, Thomas

- Rem (Remus), Georg **2254, 2424, 2564**
 Remeň (Remenius, Remeny), Daniel
*Chirographum divinum super obitum
 Annae Raubergerianae* **2036**
Disputatio physica de thermis **1971**
Gloriosa Christi ressurectio **1753**
*Honor exequialis anebo kazání dvoje poh-
 řební při odprovazení... Barbory Al-
 binky* **2123**
*Par positionum de universalitate carnis
 Christi* **1807**
*Quaestiones nobiliores de triumphali
 Christi ascensione in coelum* **1859**
*Virga Aronis typica, concio funebris... su-
 per funus Susannae Skočkovsky* **2085**
Votum parentum super funus Samuelis...
Ruff **2086**
1703, 1964, 2613, 2615
 Remenik, Andreas **2609(26)**
 Remenik, Matthias **1869**
 Remenik, Thomas **2609(36)**
 Remete Szent Pál ld. Paulus, Sanctus –
 primus eremita
 Reneska, Georgius **2322**
 Renius, Georgius **2390, 2430, 2484**
 ld. még nyomdászmutató
 Répási (Repassi) Mihály **2272, 2322, 2329,**
2540
 Reul, Joannes **2015**
 Reuschel, Balthasar **1781**
 Reusner, Johann ld. nyomdamutató
 Reuter, Georg Udalrich **2110**
 Reuter, Udalrich **2110**
 Reuter, Udalrich felesége, Sicel, Anna **2110**
 Reva de ld. Révay
 Révay Elek Gábor **2389, 2425**
 Révay László **2541**
 Révay László felesége, Homonnai Drugeth
 Erzsébet **2541**
 Révay Pál **2557**
 Révay Katalin Szidónia ld. Osztrosith Má-
 tyás felesége
 Révay Tamás **2541**
 Revius (Reves), Jacobus **2304**
 Reyser, Udalrich ld. Reiser, Udalrich
 Reyß, Georgius ld. Reis, Georgius
 Rezenyi György **1787, 2024**
 Rhadecius, Joannes ld. Radetius, Joannes
 Rhaul (Rhavl), Michael **1929(1)**
 Rheda Pál **1980, 2303, 2549**
 Rhédey Ferenc **2499**
 Rhegius (Regius), Urban
Knížka jenž slově Lékařství duše **2037**
 Rhelovski (Relowski, Relowsky), Thomas
2073, 2529(6)
 Rhenius, Johann
Compendium Latinae grammaticae
2327(1)
Donatus **2109**
1792
 Rhonerus, Matthias **2568**
 Ribadeneira, Petrus **1695, 2017, 2021,**
2112, 2239, 2282, 2334, 2337, 2338,
2388, 2544
 Riccius, Adam **2380**
 Rickhes nyomda **Appendix 177**
 Ries, Alexander **2529(11)**
 Ries, Marianne ld. Müller, Johann (Veteroso-
 liensis) felesége
 Rimay János
Istenes énekek **1933, 2451, 2619, Appen-
 dix 158, Appendix 213**
 ld. még incipitmutató: A jó – Legyen jó –
 Ó ki
 Ringelbergh, Joachim van Sterck
De ratione studii liber **2436(1)**
2432, 2516
 Rinovius, Joachimus **2185**
 Riseriana, Marianna ld. Müller, Johann
 (Veterosoliensis) felesége Ries, Marianna
 Robecius, Georgius **2272, 2322 2328, 2329**
 Robecius (Robeci, Robecula), Jacobus **2272, 2322**
 Robecius, Petrus **2275**
 Róbert – esztergomi érsek (Robertus, archi-
 episcopus Strigoniensis) **2595(15)**
 Robertius, Georgius **2329**
 Robertus, Bellarminus, Sanctus **1674, 1721,**
1761, 1826, 2298
 Robetius ld. Robecius
 Roboam – rex Judaeorum (bibl.) **2330**
 Rochser, Zacharias **2457B, 2508**
 Roda, Maria ld. Schultz, Daniel özvegye
 Rodeli, Andreas **1830(5)**
 Rodericus, Simon ld. Rodriguez, Simon
 Rodriguez, Alphonsus **1744**
 Rodriguez (Rodericus), Simon **1840**
 Roeck, Lambert ld. nyomdamutató
 Rogers (Roger), John **2405**

- Rohonczi István **2280**
 Rohrmann, Balthasar **2306**
 Romenec (Romenetzius, Romenetcius), Jan
Monumentum funebre. Památka pohřební... Martina Bocka **1799(4)**
1707
 Romenec (Romenecz, Romenetz), Matěj
 Pražský **1754, 1799**
 Romentzová (Romentzowa), Johanna **1754**
 Romentzová, Susanna ld. Krušina, Jan felesége
 Rosa, Lucas ld. Rózsa Lukács
 Rosenmann, Joannes **2015**
 Rosenauer (Rosenawer), Laurentius **2343**
 Rosinus, Joannes **2272**
 Rossa (Rosza), Christophorus **2272, 2322, 2329**
 Rossa (Rosza), Jacobus **2272, 2322**
 Rosznowski, Valentinus **2243**
 Rotari, Martinus ld. Liptai Rotari Márton
 Rotarides, Martinus, iun. **2609(20)**
 Rotarides, Martinus, sen. **1939**
 Rotarides, Melchior **2613**
 Roth, Andreas **2378(11)**
 Roth, Georgius, iun. **2063**
 Roth, Georgius, sen. **2063**
 Rothlauff (Rotlauff, Rotlof), Joannes **2272, 2275, 2322, 2329**
 Rozenplut, Jan **2591**
 Rózsa (Rosa) Lukács **2017**
 Röschel, Johann **Appendix 186**
 Rucard, Balthasar **1791**
 Rucard, Elisabeth ld. Crucinger, Christoph
 előtte Rucard Balthasar felesége
 Ruchich (Rucsics), Joannes **1843**
 Ruczka, Joannes **2280, 2425**
 Rudnyánszky (Rudnianski, Rudnyansky)
 András **2379, 2493**
 Rudolf I. – magyar király és II. német-római
 császár (Rudolphus II) **2092, 2461(45), 2485**
 Ruff, Daniel **2086**
 Ruff, Daniel felesége, Anna **2086**
 Ruff, Samuel **2086**
 Ruland (Rulandus), Johann David
Pharmacopoea nova **2071**
 Rulich, Valentin
Laudatio funebris... bei dem Leichenbegängnis der Anna Reuterin **2110(1)**
2399, 2612
 Ruttkay (Rutkai) Miklós **1784(2), 1784(11)**
 Ruttkay (Rutkay), Stephanus
Strena novi anni **1737**
Thema Apollinum de Spiritu Sancto **1779**
 Rühne, Nicolaus **2266**
 Rykel, Dionysius
 ld. incipitmutató: Ember, Isten
 Rzeczyzky, Georgius ld. Rečický, Jirí
 S. J. ld. Serpilius, Johann II.
 S. K. G. ld. Geleji Katona István
 SMPHMF **2232(28)**
 Sabbaticius, Martinus **2609(27)**
 Saborski, Samuel **2272**
 Sachs, Hans
 ld. incipitmutató: Mire bankódol
2251, 2411
 Sachsen, Christian II. von – Kurfürst **1892**
 Sadjer, Andreas **2366**
 Sagittarius, Laurentius **2272, 2322**
 Ságodi Gergely **1821, 1990**
 Saladinus, Elias **2267**
 Salamon – magyar király **2461(11)**
 Salamon (Salamon király) ld. Salomon – rex
 Judaeorum (bibl.)
 Salardi S. Michael ld. Szalárdi Sz. Mihály
 Salazar, Francisco **1744**
 Salentarius, Joannes **2553**
 Salgai Kata ld. Perényi Gábor felesége
 Salgovics (Szalkovichs) Ádám **2334, 2337**
 Saliternik, Matthias **2322**
 Sallacher, Daniel **2280**
 Salmeron, Alphonsus **1840**
 Salomon – rex Judaeorum (Salamon) (bibl.)
2146, 2270, 2275, 2276, 2277, 2330, 2374(26), 2539, 2590
 Samarjai (Samaraeus, Samorjai) János
A helvéciai valláson lévő eklézsiáknak egyházi ceremóniájukról **1654**
 Sambucus, Joannes ld. Zsámboky János
 Sámbar Mátyás
Epitome pietatis Marianae **2239**
 Sándor VII. – pápa ld. Alexander VII. – pápa
 Sándor János **2449**
 Sándor Mihály **2017**
 Sapor, Jan
Kázani pohřební ku poctivosti... Kateřiny Zahraděcké **2155**
2116

- Sáradí (Sardyai) G. András **1997**
 Saraides, Andreas **2379**
 Sardyai G. Andreas ld. Sáradí G. András
 Sárkány István **2389**
 Sárkány János **2389**
 Sarnicki (Sarniceus), Stanisław **1891**
 Saroter, Michael **2444**
 Sárpataki Márton **2499**
 Sartor, Joannes **2272**
 Sartoris, Georgius **2272, 2322**
 Sartoris, Joannes **2322, 2445(8), 2447(10)**
 Sartoris, Matthias **2322**
 Sartoris, Stephanus **2425**
 Sartorius, Andreas
Responsio ad postulata duodecim, quae in lucem emisit Jodocus Kedd **2448**
Theodorus nupturiens, seu actus scenicus honori nuptiarum... Matthiae Ostrosith **2557**
2438, 2609, 2609(10)
 Sartorius, Daniel **1807, 2228(15)**
 Sartorius, Elias **2457B, 2536**
 Sartorius, Johann
Eine christliche Leichpredigt über... Herrn Paul Lassels **2537**
Letzter Ehrendienst dem... Samuel Dürnern **2476**
1685, 1931
 Saskevicz, Laurentius **2272, 2322**
 Saskovich, Petrus **2272, 2322**
 Saturnus (myth.) **1712, 1920, 1948, 1976, 1987**
 Sauer, Johannes ld. nyomdamutató
 Sboski, Wenceslaus **2233**
 Scaliger, Julius Caesar **1927, 1961, 1962**
 Scalinioli, Andreas **Appendix 176**
 Schait, Ignatius ld. Scheitt, Ignatius
 Schallackius (Schalachius), Joannes **2529(4)**
 Schander, Joannes **1681(7)**
 Schankabank, Georgius **2570**
 Schankabankin, Martha ld. Wolff, Peter felesége, Schankabank, Martha
 Scharffius (Scharfius), Joannes **2569**
 Schavlicius, Georgius **2190**
 Schäffler, Christianus **1842**
 Scheibele, Georgius **2019**
 Scheibenpoden, Joannes **1781(2-3), 1836**
 Scheibler, Christoph **2266**
 Scheid, Samuel **2411**
 Scheitt (Schait, Scheit), Ignatius **2219, 2272, 2322, 2328, 2329**
 Schellenberg, Johann **2510**
 Schemnicensis, Andreas Gregorius **2059, 2100**
 ld. még nyomdamutató
 Schemptei (Schemtei), Benedictus ld. Semtei Benedek
 Schiculinus, Stephanus **2445(5), 2447(7)**
 Schiesel, Aegidius **2462**
 Schiller, Johann **1782**
 Schimrach, Johann **2411**
 Schindler, Georg **2613**
 Schissler, Joannes **2540**
 Schkrowina, Daniel **2445(10), 2447(12)**
 Schlegel, Christian **2232(26)**
 Schlegel, Christoph
Geistlich Blum- und Baumwerk bei... Leichbegängnis des... Friedrich Pobs- tens **2276**
Glückseliger Reichtum eines lobseligen Richters **2184**
2177, 2228, 2232, 2374(1-2)
 Schlegel, Christoph Gottlieb **2236(26)**
 Schlegel, Christoph felesége, Gloger, Rosina **2228, 2232**
 Schlonhauf-Uncovsky (Unczovsky), Jakub
Eligidion votivum pro felici ac salutari novi anni **1707**
 Schlosser, Marianna ld. Vatijaschky, Timotheus, előtte Makosch, Matthaeus felesége
 Schmaltz (Schmalzius), Valentin **1646**
 Schmidelinus, Laonicus **1791(3)**
 Schmidelius, Mathias **2609(12)**
 Schmidt (Schmidius), Erasmus **2327**
 Schmitz, Stephanus **2471**
 Schmitz, Stephanus felesége, Anna ld. Moes, Sigismundus felesége
 Schneckenhaus, Venceslaus Melchior **2541**
 ld. még nyomdamutató
 Schneeweiss, Martin **2515**
 Schneeweissin, Catharina ld. Closius, Georgius felesége, Schneeweiss, Catharina
 Schneider, Rebecca **2411**
 Schneider, Tobias **2399**
 Schneider, Zacharias **1717**
 Schneller, Georg **2457B**
 Schnurrius, Balthasar **2266**
 Scholius, Stephanus **2082**
 Scholtz (Soltz), Franciscus **2233, 2280**

- Scholtz, Johanna Elisabetha **2411**
 Schreter, Godefridus **2595(18), 2595(30), 2595(47)**
 Schroeter, Sebastian **1758**
 Schröter, Samuel **1950(12)**
 Schröter, Sebastian ld. Schroeter, Sebastian
 Schubert, Johann **Appendix 198**
 Schubert, Paul **1821, 1990, Appendix 198, Appendix 199**
 Schujanus, Georgius **1807**
 Schultetus (Scultetus), Joannes **2176, 2181, 2232(21), 2374(25)**
 Schultissius, Nicolaus **1791(4)**
 Schultz, Chrysostomus **2228(7)**
 Schultz (Schulcz), Daniel özvegye, Roda, Maria **1675, 1768**
 ld. még nyomdamutató
 Schultz (Schulzius), Martin **2568**
 Schütz, Catharina ld. Kuhn, Andreas felesége
 Schwaer (Schver), Michael **2443**
 Schwartz, Andreas **1830(9)**
 Schwartz, Joannes **2508, 2457B**
 Schwartz, Michael **2343**
 Schwartzin, Catharina ld. Meyer, Johann Wilibald felesége
 Scipio, Publius Cornelius, Africanus **1784(11)**
 Scribonius, Guilielmus Adolphus **2617**
 Scultetus, Abraham
Axiomata concionandi practica **2354(1) 2500**
 Scultetus (Scultety, Skultetus), Albertus **2219, 2272, 2275, 2322, 2328, 2329**
 Scultetus (Skultetus), Andreas **2329**
 Scultetus, Casparus **1781**
 Scultetus, Joannes ld. Schultetus, Joannes
 Scultetus (Sculteti), Martinus **1781, 2400**
 Seb., Zach. **1830(8)**
 Sebestyén (Sebastianus) – esztergomi érsek **2595(2)**
 Sebesy (Sebesi) György **2519**
 Sécheli, Nicolaus ld. Székely Miklós
 Sécsi György ld. Széchy György
 Sedlnická (Sedlnitska), Katerina ld. Zahrádecký, Jiří felesége
 Sedulius, Caelius
 ld. incipitmutató: Gonosz kegyetlen – Heródes dühös – Naptámadattól – Teljes e... dicséretes – Teljes e... minden – Teljes e... világos
 Seelinger, Joachim
Gründliche Beschreibung... Exilii von **1620 1944, 1972**
 Segner, Alexander **1784(10)**
 Segner, Andreas **1908**
 Seidelius, Georgius **2228(2)**
 Seiffert, Laurentius **2110**
 Selenka (Slenka), Christophorus **2322**
 Selley, Ioannes ld. Sellyei János
 Selnecker, Nikolaus
 ld. incipitmutató: Aki szívének sebeit
 Seltenschlagowa, Johanna ld. Löwe, Johann második felesége, Seltenslag, Johanna
 Selyei (Sellyei) Balogh István
Temető kert **2622, 2623**
 ld. még incipitmutató: Harcai – Nincsen hasznosb
1768, 2160
 Sellyei (Selley) János **2280**
 Semtei (Schemptei, Schemtei) Benedek **1748, 2341**
 Seneca, Lucius Annaeus **1658, 2401, 2429, 2431, 2508A, 2510**
 Sennert, Daniel **2012**
 Sennyey (Sennyei) István
De festivitatibus et vita beatae Mariae Virginis conciones **13 2625**
 Sent-Benedechi, Gregorius ld. Szentbenedeki György
 Sérafin (Seraphin) Bálint **1694(6), 1694(25)**
 Seraphim Sz. Ferenc ld. Franciscus de Assisi, Sanctus
 Seraphin ld. Szerafin – esztergomi érsek
 Seraphin, Valentinus ld. Sérafin Bálint
 Serarius (Serrarius), Nicolaus **1902**
 Šerban, Constantin **2575**
 Serédi (Sraedius) János
 ld. incipitmutató: Jézus a – Ma Krisztus **1663, 1709, 1729, 1894, 1948, 2476**
 Serédy István **2499**
 Serpilia, Agneta ld. Glatz, Johann felesége
 Serpilia, Eva ld. Glötzel, Joannes felesége
 Serpilius, August **2536**
 Serpilius, Johann II.
Aulae anagrammatico-metrica in nuptiis... Jonae Spillenbergeri **2229**
Dei... benignitate pastorum ad inferiorem fluvium Poprad Fraternitas... redintegrata **2185**

- Des allerhöchsten Gottes... Erhöhung in einer... Predigt* 1687
- Germana virginitatis et conjugalitatis Christianae descriptio* 2072
- Lessus solamine plenus super obitu... Catharinae Thurzó* 2186
- Miraculum Helisaei... Das herzliche Wunderwerk* 1945
- Pluviae Pentecostalis stillae, Die erquickenden Saft- und Krafttröpflein* 1946
- Sertum sempervirens, novem constans metulis* 2422
- 1758, 1832, 1836, 1896(1), 1897, 2181, 2225, 2232(2-6), 2374(9-10), 2418, 2419, 2531(1-2), 2536
- Serpilius, Johann II. felesége, Eleutheria, Eva 2419
- Serpilius, Johann III.
- Compendiosa delineatio totius juris canonici et civilis* 2380
- Nova curiae Caismarcensis... oratiuncula* 1897
- Studii literarii commendatio* 1898
- 2419(13-14), 2423, 2457A
- Serpilius, Johann III. felesége, Galli, Eva 2423, 2457A
- Serpilius, Samuel 2225, 2229, 2418, 2419(17), 2438, 2457A, 2457B, 2508, 2531, 2536
- Serpilius, Samuel felesége, Vit, Catharina 2531
- Serrarius ld. Serarius, Nicolaus
- Servetius, Matthias 2553
- Seschy, Ewa ld. Illésházy Gábor felesége, Széchy Éva
- Seuffnerus, Joannes 2568
- Sexti, Stephanus 2280
- Sibolti Demeter
- Lelki harc* 1995(2)
- Sibylla (Sibilla) (myth.) 2270
- Sicel, Anna ld. Reuter, Udalrich felesége
- Siderius János
- Catechismus, azaz rövid kérdések és feleletek által való tanítás* 2150
- Kisdéd gyermekeknek való catechismus* 1980, 2303, 2406A
- ld. még incipitmutató: Jézus Krisztus, Úristennek fia – Sok nyomorúsággal – Szólít
- Sidonius, Daniel 1655, 1780
- Sienutov család 2357
- Sift, Tobias 2343
- Sigetkösy, Andreas ld. Szigetközi András
- Sigismundus I. – rex Hungariae, imperator ld. Zsigmond I. – magyar király, német-római császár
- Sigray (Sigrái) Ferenc Appendix 171
- Siklósi Mihály
- ld. incipitmutató: Mennynek és földnek kegyes
- Sileni, Joannes 2613
- Silván, Ján 1655
- Silvestru Transilvanul (Silvestru szerzetes) 2210, 2365, Appendix 166
- Simándi (Kulcsár) János 1893
- Simion Ștefan ld. Ștefan, Simion
- Simonides 2475
- Simonides, Michael 2378(9)
- Simonis, Daniel 2329, 2540
- Sinapius, Joannes
- Nodus Gordius dictorum Theandri Lutheri praecipiorum* 2449
- Triga thesium de animalibus separatis* 2294
- 1830(10), 2288(2)
- Sinapius, Michael 2294
- Siri, Vittorio 2360
- Siroki (Sirocki), Matthias 2272, 2329
- Siros Janos ld. Zsiros János
- Sivý (Siwy, Sywy), Andreáš 1803, 1968
- Sivý, Andreáš első felesége, Predmířská, Kateřina 1803
- Sivý, Andreáš második felesége, Půncovská (Púčowska), Kateřina 1803, 1968
- Sivý (Siwy), Daniel 1803
- Sivý, Pavel 1803
- Siwý Ondřej ld. Sivý, Andreáš
- Skarica Máté
- ld. incipitmutató: A mi életünknek – Dávid Doég – Drága dolog – Hogy Jeruzsálemnek – Izraelnek – Saulnak
- Skockovská (Skockowsky), Susanna 2085
- Skockovský, Václav 2085
- Skultetus ld. Scultetus
- Slabius, Joannes Ferdinand 2311, 2359
- Slavich, Georgius 1694(8), 1694(26), 1694(39)
- Sleidanus, Philippus Joannes ld. Philipppson, Joannes Sleidanus

Slenka, Christoph. ld. Slenka, Christophorus
 Slota, Balthasar **2445(23), 2447(25)**
 Słupczky, Georgius **1879**

Služinský, Tobiáš Jon ld. Jon, Tobiáš
 Smalcus, Walentinus ld. Schmaltz, Valentin
 Smrečani, Peter ld. Szmrecsányi Péter
 Smrtník, Melchior

Vale Transcianum, aneb Kázání pohřební dvoje **1705**

2073

Snyurka, Jacobus **2272, 2322, 2329**

Sobek, Carolus **2067**

Sobek, Georgius **1899**

Sobek, Joannes Georgius

Disputatio ethica de virtute heroica **1899**

2067, 2553

Sobkovicz, Casimirus **2322**

Socinus, Faustus **1718, 2298**

Socrates **2583**

Solcovius, Daniel **2185**

Solon Atheniensis **1784(3), 1996**

Soltz, Franciscus ld. Scholtz, Franciscus

Sombori, Martinus ld. Zombori Márton

Somogyi György **1840**

Somori Matthias ld. Szomori Mátyás

Šonovsky z Šonova (Ssonova), Simeon **1968**

Soós György **2591**

Soós (Sóoss) János **2272, 2322**

Soporni, Nicolaus **1781**

Sopotius, Teodor

Druhé kázání pohřební nad... Janem Butovským **1800(2)**

Viridarium vitae honestae. Kázání pohřební... Martina Bočka **1798(2)**

1706(3), 1800(2), 1800(3)

Sós István **2011**

Sotvellus, Nathanael **2239**

Sovenitz (Sovenitz), Johann **1681(8), 1832**

Söldner, Joannes **1681(19), 1934, 2014**

Spáczay István **2425**

Spangenberg, Johann **1995**

Spethe, Andreas **2254, 2424**

Spilenberger, David **2374(26), 2419(15)**

Spilenberger (Spillenberger, Spillenbergerus), Jonas **1681(27), 2176, 2229**

Spilenberger, Jonas előtte Greff, Michael felesége, Koblynski, Catharina **2229**

Spilenberger (Spillenberger), Michael **2583**

Spilenberger (Spielenberger, Spillenberger), Samuel **1681(19), 1758, 2176, 2177(1), 2225, 2232(7)**

Spiljard, Joannes **2457**

Spindler, Joannes Christophorus **2280**

Spinoza **1852**

Spisko (Spisco), Siegfridus **2185**

Splenius (Neussel), Elias (M. E. S.)

Aphorismi de unione et communicatione in Christo naturarum et idiomatum **1869**

Splenius, Jacobus **1655, 2015**

Spolský, Pavel **1968**

Spolský, Pavel felesége, Čejsllová, Eva **1968**

Spökell, Paulus **1872**

Spranckhuisen, Dionysius **2216**

Spreitz, Georg **1760**

Sraedius, Joannes ld. Serédi János

Sschechi, Eva ld. Illésházy Gábor felesége, Széchy Éva

Sskadra, Joannes **2609(31)**

Ssonowa, Symeon ld. Šonovsky z Šonova, Simeon

Ssroter, Michael **2444**

Sstasná, Sstiasna, Katerina ld. Fabricius, Nicolaus, sen. felesége

Stainaperger, Eustachius **2334**

Stankai, Joannes ld. Sztankai János

Stanek (Stankovius), Michael **1655**

Stanislaides, Andreas **2445(3), 2447(4)**

Stanislaus a Jesu Maria ld. Papczynski, Stanislav

Stankai, Joannes ld. Sztankai János

Stankovius ld. Stanek, Michael

Stansith, Bartholomaeus ld. Horváth Boldizsár

Stansith, Marcus ld. Horváth Márk

Statius, Publius Papinius **2326**

Štefan Sárbo ld. Ohridski, Štefan

Štefan, Simion **2210, 2365, 2465**

Stelcar, Ján **2037**

Stephani, Tobias

Susanna, seu actus oratorius **2399**

1896, 2529(2-3), 2531(8-9), 2611

Stephanides György **1707**

Stephanides (Stephanydes), Jakub

Pohřební kázání nad... Annickau... dcerkou... *Martina Bočka* **1799(2)**

1706(1), 1706(4), 1803(1), 1803(2)

Stephanides, Joannes **2445(7), 2447(9)**

Stephanides, Martinus **1781**

- Stephanides, Nicolaus **1964**
- Stephanski, Matthias (Matthaeus) **2272, 2322**
- Stephanus ld. Báncsai István – esztergomi érsek
- Stephanus, Simon ld. Štefan, Simion
- Stephanus rex, Stephanus S. ld. István I., Szent – magyar király
- Stephanus Secundus ld. István II. – magyar király
- Stephanus Tertius ld. István III. – magyar király
- Stephanus Quartus ld. István IV. – magyar király
- Stephanus, Sanctus protomartyr (István, Szent, első vértanú) (bibl.) **2219, 2329**
- Sterck, Joachim van Ringelberg ld. Ringelbergh, Joachim van
- Steyrer, Christophorus
Assertiones ex universa logica **2335 2425**
- Štiastná (Sstasná), Katerina ld. Bocek, Martin, később Fabricius, Nicolaus felesége
- Stiberus, Fridericus **2410**
- Stierius, Joannes
Epitome metaphysica **2285 2118**
- Stierwitz, Peter **2145A**
- Stigelius, Joannes
ld. incipitmutató: Ezek az **1686**
- Stobaeus, Joannes **2583**
- Straněnský, Jan **1796, 2116**
- Streso, Casparus **2405**
- Striegel, Wiguan **2358**
- Strumpt György **2369**
- Stuparius, Joannes **1707**
- Sturm (Sturmius Sleidanus), Johann **2390**
- Suabi Ferenc ld. Svábi Ferenc
- Suatkovich, Jacobus **2272, 2322**
- Subarich, Georgius **2360, 2508A**
- Suella, Paulus **1694(10), 1694(40)**
- Suetonius, Caius Tranquillus **2293**
- Suhaj (Suhaj), Pavel ld. Suhay Pál
- Suitsroh, H. **2166**
- Sulyok István **2499**
- Sunegh, Joannes ld. Szunyogh János
- Sunegkin, Anna ld. Szunyogh János felesége, Thurzó Anna
- Sunegkin, Sidonia ld. Szunyogh Szidónia
- Sunek, Casparus ld. Szunyogh Gáspár
- Susanna (Zsuzsanna) (bibl.) **2399**
- Sušický Piskula, Jan **2037**
- Sutorius, Melchior **2232(23)**
- Sülösséni Mihály ld. Szölösséni Mihály
- Svábi (Suabi) Ferenc **2322, 2329**
- Sweticz, Andreas **2296**
- Swol, Jan van ld. Zwol, Jan van „Sylvanus” **2272**
- Sylvasi, Georgius ld. Szilvási György
- Sylvester János **1738, 2473**
- Syvy, Andreas ld. Sivy, Andreas
- Sz. Kiralyi Clara ld. Szentkirályi Klára
- Sz. Mihaly Gregorius ld. Szentmihályi Gergely
- Sz. Miklosi, Joannes ld. Szentmiklósi Fabry János
- Szabó Gergely ld. Nádudvari Szabó Gergely
- Szabó István ld. Pataki Szabó István és Váradi Szabó István
- Szabó János ld. Csákvári Szabó János
- Szabó János özvegye, Orsolya ld. Wecheliuss András felesége
- Szakonyi P. János **2435(14)**
- Szalai István **1694(10), 1694(43)**
- Szalai Márton – esztergomi érsek **2595(24)**
- Szalai Pál **Appendix 178**
- Szalai Zsigmond **2202**
- Szalárdi Sz. (Salardi S.) Mihály
ld. incipitmutató: A kegyes **1678**
- Szalárdi Miklós **1995**
- Szaletemik, Matthaeus **2272**
- Szalkai (Zalkanus) László **2343, 2595(39)**
- Szalkai Miklós **2262**
- Szalkovichs, Adamus ld. Salgovics Ádám
- Szalóczi Mihály **2522**
- Szántai Mátyás **2430**
- Szántai Molnár (Szanthai M.) Mihály **2430, 2435(9)**
- Szántó György
ld. incipitmutató: Gyarló
- Szapolyai család **2514**
- Szapolyai János ld. János I. – magyar király
- Szárász Ferenc **1947, 2091**
- Szathmári (Szatthmári) Lázár Miklós
ld. incipitmutató: Akarsz-e **1678, 2160**

Szathmári (Szatthmári) Ötvös István

*A keresztyén és igaz tudományú belgiumi
ekklézsiáknak hitéről való vallástétele*
2304(2)

ld. még incipitmutató: Mik vagyunk
2401

Szatmári György **2595(38)**

Szattay Kristóf **2008**

Szech, Dionysius de ld. Szécsi Dénes – esz-
tergomi érsek

Széchényi (Szeczeni, Zecheny) György

*Concio funebris pro funere... comitissae
Aurorae Catharinae Formontin* **2512**

Nova Transilvanica **1956**

1884, 1977, 2512

Széchi Anna Mária ld. Wesselényi Ferenc
felesége, Széchy Mária

Széchy család **1751**

Széchy Éva ld. Illésházy Gábor felesége

Széchy (Sécsi, Szécsi, Szoechy) György **1772,**
2037, 2611

Széchy György özvegye, Homonnai Drugeth
Mária **1772, 1813, 2012, 2037, 2611**

Széchy Mária ld. Wesselényi Ferenc felesége

Széchy Miklós **2027**

Szecsi, Szécsi ld. Széchy

Szecsi Anna Mária ld. Wesselényi Ferenc
felesége, Széchy Mária

Szécsi (Szech de) Dénes – esztergomi érsek
2595(32)

Szécsi György ld. Széchy György

Szeczeni, Georgius ld. Széchényi György

Szechi Eva ld. Illésházy Gábor felesége, Szé-
chy Éva

Szedlar, Andreas **2288(22)**

Szegedi Anna ld. Krausz János, jun. felesége

Szegedi Gergely

ld. incipitmutató: Boldog az ilyen ember e –
Boldog az ilyen ember ő – Dávid prófé-
tának – Gyakran nekünk – Izaiás így –
Keresztyének kik vagyunk – Mikoron
Dávid Saul – Nagy bánatban – Örül mi –
Számkivetésre – Szent Dávid király bű-
nei – Szent Izaiás – Szükség keresz-
tyéneknek – Tekints reám – Ūristen légy

Szegedi Kis István

ld. incipitmutató: Jézus születék – Jöjj el
Szentlélek Isten tarts meg – Ő min-
denható – Ő mint

Szegedi Lajos

ld. incipitmutató: Légy irgalmas

Szegedi Lénárd Ferenc **2337**

Szegedi Mihály **2543**

Szegner, Alexander **1784, 1784(1)**

Székely (Sécheli) Miklós **1694(5), 1694(41)**

Székelyhidi István **2356**

Székhelyi Majlád Miklós **1745, 1746**

Szele (J. S. ?) János **1988, 2323**

Szelecky Patreides György **2444**

Szelepcsényi (Szelepcheny) György **1659,**
2020, Appendix 208

Szemere László **2435(19)**

Szemere Pál **2066**

Szénás Péter **1827**

Szenci Csene Péter

Confessio et expositio fidei Christianae,
azaz... az igaz hitről való vallástétel
2549

Szenci (Szencki) György **2425**

Szenci (Szencki) Kertész Ábrahám

ld. incipitmutató: Gyakran kiknek – Kösz-
vényes

1812, 1860, 1912, 1933, 1980, 2130,
2253, 2254, 2297, 2302, 2354, 2355,
2356, 2403, 2406, 2409, 2451, 2452,
2457, 2499, 2565, 2619, 2624, Ap-
pendix 173

ld. még nyomdamutató és tárgymutató,
illusztrációk

Szenci Molnár Albert

Dictionarium Ungarico-Latinum **2099(2)**

A franciai nótákra rendelt zsoltárkönyv
2091(2)

Indices chorographici et chronologici
2099(3)

Institutio juventutis in paedagogiis
2099(5)

Lexicon Latino-Graeco-Ungaricum **2099(1)**

Palatinatusi katekizmus **2091(3)**

Psalterium Hungaricum, azaz Szent Dávid
királynak... százötven zsoltári **1947,**
2363(1)

Syllecta scholastica **2099(4)**

Szent Dávid királynak és prófétának száz-
ötven zsoltári **2045, 2305, 2424**

Szent Dávid királynak ékes ritmusú zsol-
tári **1981, 2163(3), 2406(4), 2564(3),**
2624(4)

- ld. még incipitmutató: Az Úr énnékem – Dicsérlek uram tégedet – Emeld – Hálát adok neked mennybeli Isten..., hogy engemet e napon – Hálát adok neked mennybeli Isten..., hogy engemet ez éjjel – Hajtsd hozzám – Hallgasd meg Uram – Hallgasd meg Úristen, kérésemet – Haragodnak nagy voltában – Itélj – Kegyelmezz meg nekünk – Kezdetben – Könyörgök – Magasztalja az én – Meghagyta – Mi Atyánk, ó – Mint a szép – No, dicsérjétek – Ó én lelkem dicsérjed – Ó felséges Úr – Ó mely sokan – Örül az én – Tehozzád teljes – Uraknak Uram, bocsássad – Uram, ki leszen lakója – Uram te nagy – Úristen kegyelmezz – Úr Isten, mely – Úrnak szolgál
- 1639, 1735, 1768, 1863, 1864, 1877, 1995, 2068, 2133, 2146, 2170, 2236, 2304, 2406, 2406A, 2407, 2532, 2564, 2565, Appendix 167**
- Szentbenedeki (Sent-Benedechi) György **1694(4), 1694(21)**
- Szentbenedeki (Szent Benedeki) István **2017**
- Szente (Szenthe) Bálint **2280**
- Szentgyörgyi (Szentgeorgi) András **2389**
- Szentgyörgyi Gergely
- Elmélkedések az örökkévalóságról* **2023(1)**
- Az örökkévalóság emlékeztetője* **2023(2)**
- ld. még incipitmutató: A gyönyörűség tart csak kis korig
- Szentgyörgyi P. Mihály **2366**
- Szentgyörgyi Thuchius Márton
- ld. incipitmutató: Gyönyörködjél
- 1772**
- Szenthe Bálint ld. Szente Bálint
- Szentiványi (Szentivani) Márton **2202, 2328**
- Szentiványi Mihály **2017**
- Szentiványi (Szent-Iváni) Péter István **1840**
- Szentkirályi (Sz. Királyi) Klára **1987**
- Szentmártom Bodó János
- A sónak dicséretéről való magyar ritmusok* **2187**
- A tékozló fiú története* **1647, 2215**
- ld. még incipitmutató: Az egyes
- 2000, 2180**
- Szentmihályi (Sz. Mihályi) Gergely **Appendix 211**
- Szentmihályi (Sz. Miklósi) Fabri János **2341**
- Szentpáli István **2097, 2499**
- Szentpáli István (más) **2335**
- Szentpéteri János **2247**
- Szentpéteri Mihály **1683, 1893**
- Szép János **2296**
- Szepsi Csombor Márton **1758, 1768**
- Szerafin – esztergomi érsek (Seraphin, archiepiscopus Strigoniensis) **2595(6)**
- Szerdahelyi F. András **2366**
- Szerdahelyi P. János **2366**
- Szeredi István **2096**
- Szeredi Márton
- ld. incipitmutató: Szűz Mária, kegyes
- Szerémi Illés
- ld. incipitmutató: Amely embernek – Emlekezzél meg te
- Szerémi Márton **2595(9), 2595(45)**
- Szigeti (Szigeti) Bene Ferenc
- ld. incipitmutató: Boldog kinek
- 1676, 1825(9)**
- Szigetközi (Sigetkösy) András **2425**
- Szikra István ld. Várad Szikra István
- Szikszai Fabricius Balázs
- Dictionarium quatuor linguarum* **1871**
- 1723, 2039**
- Szikszai Gergely **1938**
- Szikszai (Szikszai, Szikszay) György **1938, 2306**
- Szikszai István **1825(10)**
- Szikszai János **2328, 2329**
- Szikszai Jónás **2595(12), 2595(26)**
- Szikszovius István ld. Geleji István
- Szilágyi András ld. Tarpai Szilágyi András
- Szilágyi Benjámin (Beniamin) István
- Janua linguae Latinae... in Hungaricam linguam translata* **1983, 2002(1), 2039, 2211(1), 2265(1)**
- 2019, 2040, 2090, 2160, 2170, 2390, 2429**
- Szilágyi (Szilagy) Mihály **2461(51)**
- Szilvási (Sylvasi) György **2494**
- Szilvásújfalvi Imre ld. Újfalvi Imre
- Szinyei (Szinnyei) László **2272, 2322**
- Szkhárosi Horvát András
- ld. incipitmutató: Semmit
- Szmrecsányi (Smrečani) Péter **2011, 2120**
- Szoboszlai Miklós
- A szent Dávidnak öt kövecskéi* **2207**
- Szobkovich, Casimirus **2272**

Szoechy z Ryma Szoechy, Georgius ld. Széchy György

Szokolyai Anderko István

A Szent Bibliának ó testamentomi könyveiből egybeszedetgetett... könyörgések **2217**

Sérelmes lelkeket gyógyító balsamom **2216**

Szolakovich (Szolakovicz), Joannes **2272, 2275, 2322**

Szolcsányi (Szolcháni) István **2017**

Szombathelyi (Szombatheli) Márton **2077**

Szombathelyi Márton felesége, Körtvélyesi Éva **2077**

Szomori (Somori) Mátyás **2425**

Szopóczi Márton Ferenc **2017**

Szorád Samuel ld. Kéri Sámuel

Szöllősi Benedek

Cantus catolici... Pysne katholicke **2591**

Cantus catholici... Régi és új deák és magyar... egyházi énekek **2381**

Szölőseni (Sülösseni) Mihály **1694(13), 1694(35)**

Szölősi (Herczeg-Szölősi) János

Responsio ad ea, quae... Andreas Horvat... de omni praesentia carnis Christi... edisseruit **2392**

ld. még incipitmutató: Lón az

2196, 2306, 2390, 2429, 2435(4), 2440

Szölősi János (más) **1827**

Szörös János **1938**

Sztankai (Stankai) János **2272, 2322**

Sztárai Mihály

ld. incipitmutató: Hálaadásunkban – Izraelnek – Meghallgassad – Megnyomorodván – Megnyomorult – Mely igen jó az – Mennyi sokat – Mi Atyánk, Atya – Mikor Dávid – Mikor szent Dávid – Minden embereknek – Mindenkoron áldom – Mostan hozzád – Semmiből – Sok emberek – Sok inségünkben – Sok jótéteményben – Sok nyilvánvaló – Sokan vannak most – Szabadíts meg és tarts meg Uram Isten, mert e – Szent Dávid próféta az – Szent Dávid próféta éneklő

Sztárai Miklós **1726**

Szuchaki, Laurentius **2322**

Szuchnovich, Martinus **2329**

Szuhay (Suhaj, Šuhaj) Pál **2219, 2263, 2264, 2272, 2275, 2322, 2328, 2329, 2330**

Szunyogh (Sunek) Gáspár **2613**

Szunyogh (Sunegh) János **1655, 1705**

Szunyogh János felesége, Thurzó (Sunegkin) Anna **1782**

Szunyogh (Sunegkin) Szidónia **1782**

Szvertán István ld. Komáromi Szvertán István

T. H. G. L. **2071**

Tabanus, Joannes **2272, 2322**

Taborita, Joannes **2609(14)**

Taborita, Nicolaus **2609(22)**

Tacitus, Publius Cornelius **2293**

Tajnay (Tainaj) János **2595(44)**

Taksony (Toxys) **2461(4)**

Talaeus, Andomarus **2617**

Talarkovicz, Joannes **2329**

Tallián (Talian) Ferenc

Halotti prédikáció gróf Batthyany Adámné Formontini Aurora Katalin felett **2513**

Tállyai (Thallyai) Pál **1667**

Tamás – esztergomi érsek (Thomas I., archiepiscopus Strigoniensis) **2595(22)**

Tamkius, Jeremias **2191**

Targy (Targi), Thomas **2272, 2322**

Tárkányi (Nagy-Tárkány, Tarkany) István **2049, 2050**

Tárkányi István özvegye, Kun Anna **2050**

Tarnoci ld. még Tarnóczy

Tarnóci, Martin

Antiglypocze metrica tornate enucleata **2014**

Asylum theosophicum **2295**

Clenodium raptum... sive oratio in exequiis... Pauli Ostrosith **2496**

Speculum orthodoxiae Lutheranae **2296**

Spicilegium biblicum in stipula praedestinationis **2400**

Statara theologica adversus Coturium **2350**

1830(1), 2609(3)

Tarnóczy János **2263**

Tarnóczy (Tarnoci) András **2272**

Tarnóczy (Tarnoci) Lajos **2272, 2322**

- Tarnóczy (M. T. D. L. E. C. P. S., Tarnoci, Tarnóczi) Mátyás **2263, 2272, 2274, 2275, 2326, 2328**
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Tarnóczy (Tarnóci) Miklós **2272, 2275, 2322, 2328, 2329, 2389**
- Tarpai Szilágyi András **2507**
- Tasi Gáspár
Elméneknek Istenben fölmeneteléről **1761**
Öt rövid prédikáció **1849**
- Tasi (Tassi) Mihály **1745**
- Tasso, Torquato **2360**
- Tatai György **2050**
- Tatai György özvegye, Monoki (Monaki) Zsófia **2050**
- Tatárlaki (Tatarlaki) Mátyás **1781**
- Tatay János Ferenc **2233, 2280**
- Tattay (Tatai) István
Sapientia pernix pomo Damasceno remota **2600**
1696(11)
- Tauber, Joannes **2322**
- Técsi (Tétsi) Joó István
Clavis evangelica **2200**
 ld. még incipitmutató: Elsőben – Vagyon-é **2353, 2561**
- Tejfalvi (Teyfalvi) Csiba (Chiba) Márton
Romanocategorus, azaz az apostoli vallással ellenkező... **1671**
- Tekenyei (Tekeneinus) Pál **1970**
- Telegdi Csanád – esztergomi érsek **2595(25)**
- Telegdi György **1714**
- Telegdi János **1714, 1715, 1716, 1786, Appendix** **188**
- Telegdi Miklós
Az evangéliumoknak... magyarázatának első része **1714**
Az evangéliumoknak... magyarázatának harmadik része **1716**
Az evangéliumoknak... magyarázatának második része **1715**
Index... omnium decretorum **1688(2), 1922(2), 1986**
1741
- Telegdi Tamás (Thomas II) – esztergomi érsek **2595(27)**
- Telkibányai P. István
Angliai puritanismus **2559**
- Temesvári (Tömös Vaárinus) L. István **2366**
- Terbócs János **1821, 1990**
- Teréz, Avilai Szent ld. Theresia Magna, Sancta
- Terpsichore (myth.) **2013(9)**
- Terstiansky, Georgius **2389**
- Tertullianus, Quintus Septimius Florens **2118**
- Tesini Imre
 ld. incipitmutató: Te benned bízom, Uram
- Tesseni Vencel **2269**
- Tetsi, J. ld. Técsi Joó István
- Teufel, Christophorus **1681(19), 2232(1), 2374(14)**
- Teutschmann, Joannes **2228(8-9)**
- Textor, Joannes
Speculum pastorale **2407**
- Textoris (Takács) János Ádám **2407**
- Teyfalvi Márton ld. Tejfalvi Csiba Márton
- Thales Milesius **1996**
- Thalia (myth.) **2013(7), 2233, 2385**
- Thallyai Pál ld. Tállyai Pál
- Theil, Michael **2343**
- Thekéli, Thekely ld. Thököly
- Themistocles **2383**
- Theodulfus
 ld. incipitmutató: Dicsőség
- Theodulus Anaxius ld. Váczi P. András
- Theodulus presbiter **2468**
- Theokeli, Theokoeli ld. Thököly
- Theophrastus ld. tárgymutató, illusztrációk
- Thesaurarius, Franciscus
 ld. incipitmutató: Noha most **1676, 1766**
- Theresia Magna, Sancta (Avilai Teréz, Szent) **2282**
- Theseus (myth.) **2383**
- Thoekeli ld. Thököly
- Tholnai, Tholnay ld. Tolnai is
- Tholnai Bálint
 ld. incipitmutató: Lásd meg
- Tholnay János **2296**
- Thomas I. ld. Tamás – esztergomi érsek
- Thomas II. ld. Telegdi Tamás – esztergomi érsek
- Thomas de Aquino, Sanctus
 ld. incipitmutató: Dicsérd, Sion – Imádlak téged – Imádlak tégedet – Zengjed
- Thordai Benedek
 ld. incipitmutató: Benned

- Thordai (Tordai) János **1694(11), 1694(26)**
 Thomas Albensis ld. Albensis, Thomas
 Thököly család **2252**
 Thököly Anna ld. Osztrosith István felesége
 Thököly Imre **1965**
 Thököly (Thekéli, Thekely, Thököli) István,
 jun. **2074, 2469, 2588**
 Thököly (Theokeli, Theokoeli, Theokeoly,
 Thoekeli, Thököli, Tökölyi) István, sen.
1888, 2186, 2231, 2243, 2291, 2422
 Thököly István, sen. felesége, Thurzó (Turso)
 Katalin **2186**
 Thököly Zsigmond **2469**
 Thuchius Márton ld. Szentgyörgyi Thuchius
 Márton
 Thukydides (Thucydides) **2293**
 Thuránszky (Thuransky) András **2588**
 Thuránszky (Thuransky) János **2588**
 Thuri Mihály
 ld. incipitmutató: Calliope
2187
 Thuri Pál ld. Thury Farkas Pál
 Thuróczy János **2040**
 Thurso ld. Thurzó
 Thury (Thuri) Farkas Pál **2182, 2323**
 Thurzó család **2276**
 Thurzó Anna ld. Szunyogh János felesége
 Thurzo, Elizabetha ld. Eszterházy István fe-
 lesége, Thurzó Erzsébet
 Thurzó (Turso, Turzo) György **2092, 2186,**
2394
 Thurzó (Thurso) Imre **1787, 1942**
 Thurzó Zsuzsanna ld. Forgách Zsigmond fe-
 lesége
 Thym, Georg
 ld. incipitmutató: Vedd el
 Thysius, Antonius **2357**
 Tinctorius, Melchior
Thematum philosophicorum fasciculus **2073**
 Tisiphone **2385**
 Tissinger, Joannes **1784(1), 1784(10)**
 Tištinská (Tisstjnska), Alzbéta ld. Nitsch-
 mann, Jiřík felesége
 Tištínský, Jakub **2192**
 Tiszabecsi (Tiszabetsi) János **1997**
 Tiszabecsi (Tisza-Betsi) P. István **1825(11)**
 Tiszabecsi (Tisza-Betsi) P. Tamás
Két halotti prédikációk **1723**
1825(1)
- Tiszta János ld. Debreceni Tiszta János
 Titelman, Franciscus
Compendium dialecticae **1829**
 „Titirus” **2360**
 Titius, Michael **2466**
 Titus (bibl.) **2244**
 Tobiss, Joannes **2272**
 Tobolinus, Paulus **2219, 2272, 2322**
 Tofaeus (Dobos, Tofeus, Toufaeus, Tovfeus,
 Tófői) Mihály
Disputatio theologica de perseverentia
sanctorum **2355**
Disputatio theologica de perseverentia
sanctorum secunda **2356**
2307, 2435(3), 2441
 Tollas János **1915**
 Tollas Pál **1915**
 Tolnai ld. Tholnai, Tholnay is
 Tolnai (?)
 ld. incipitmutató: Tekints reánk nagy
 Tolnai Balog János **1768**
 Tolnai Dali János
Dáneus Ráca-I, azaz a Miatyánk felől igaz
értelmű tanítóknak maguk mentsége
2550
1768, 2405, 2468, 2524, 2547
 Tolnai Ferenc ld. Fólnai Ferenc
 Tolnai István **2429**
 Tolnai János **2390, 2429, 2435(2)**
 Tolnai P. János **2435(13)**
 Tolnai Pap István **1893**
 Tolnay Ferenc ld. Fólnai Ferenc
 Tomkovicz, Blasius **2272, 2322**
 Tommaso da Celano
 ld. incipitmutató: A nap eljő – A nap nagy
 – Az a nap – Kérlek
 Tonski, Jan **1667, 1712, 1762, 1819, 1870,**
1919
 Toposs (Topos) Ferenc **1694, 1696, 2546,**
2595
 Toppertzer, Eva ld. Engel, Tobias felesége
 Toppertzer, Georg
Novorum honori conjugum utpote... To-
biae Engel **2534**
 Toppertzer, Martin **2534**
 Tordai János ld. Thordai János
 Torma Péter **2499**
 Toroczka Máté **Appendix 192**
 Toroczka Ötves János **Appendix 192**

- Toroczka (Torotzkai) László **1726**
 Tory, Wilhelm **1945**
 Toufaeus, Tovfeus Michael ld. Tofaeus Mihály
 Toxys ld. Taksony
 Töltési István **2091**
 Tömös Vaárinus L. Stephanus ld. Temesvári L. István
 Török András **1663**
 Török Ferenc **2329**
 Török Imre **1989**
 Török István **1989, 1998**
 Török István (más) **2275**
 Török János **1989, 2077**
 Török János felesége, Tamási Kata **2077**
 Tradel, Georg **2147**
 Trajan Benešovský, Adam
Artificium bene moriendi... Příprava k smrti **1838**
Potrebné a kazdodenní v pobožnosti se cvičení **1809**
Saluberrimae Pistiniensium thermae **1973**
De sanctificatione diei Dominici. O naležení svčeni nedělního dne naučení **1839**
Užitečné rozjímání o postu **1810**
Appendix 157
 Trajan, Eliška **Appendix 157**
 Tránovský (Tranoscius, Tranovsky), Jirík
Phiala odoramentorum. Modlitby kresťanské **2187A**
Písne duchovní **1655, 1780, 2195, 2477(1) 1705, 2583**
 ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Trautmannsdorf (Trautmansdorf), Maximilian **1757**
 Trautson, Matthias Paulus Sixtus **2092**
 Trinka, Joannes **2322**
 Treter (Treteri), Maciej Kazimierz **2554, 2567**
 Treutsch, Christian **2508**
 Treutsch, Johann **1936**
 Treutsch, Johann felesége, Goltz, Maria ld. Lassel, Paul felesége
 Trigland, Jacobus **2357**
 Truchsess, Erhardt Ferdinand **2438**
 Trusius, Hiobus
Positiones miscellaneae **2015 2063**
- Tsanaki Máté ld. Csanaki Máté
 Tschechius, Jeremias **2122**
 Tsedreki P. Pedrus ld. Csedreki Péter Tseh
 ld. incipitmutató: Tudjuk, Uram
 Tsengeri K. Stephanus ld. Csengeri K. István
 Tsepregi Turkovits Mihály ld. Csepregi Turkovics Mihály
 Tsere János ld. Apácai Csere János
 Tsernaton, Stephanus ld. Csernátóni István
 Tsulai György ld. Csulai György
 Tuba Mihály
 ld. incipitmutató: Megértésétek – Megteljesítő
 Tubero, Ludovico **2040**
 Tunakius, Joannes **1706(5)**
 Turd., Adamus **1830(11)**
 Turdelius, Samuel **2609(15)**
 Turso, Catharina ld. Thököly István, sen. felesége Thurzó Katalin
 Turso, Georgius ld. Thurzó György
 Turzo, Georg ld. Thurzó György
 Türk (Türk), Joannes **1964**
 Túrjei Fülöp – esztergomi érsek (Philippus, archiepiscopus Strigoniensis) **2595(19)**
 Tyukodi Márton
A tiszta életű Joseph patriarcha életének... magyarázatja **1915**
 ld. még incipitmutató: Valakik megtudni
 Tzanaki Máté ld. Csanaki Máté
 Tzapko, Michael **2225**
- Udvarhelyi (Udvarhely) Péter **1867, 2207**
 Újfalusi Éva ld. Osztrosith Pál felesége
 Újfalvi (E. S. U., Szilvás Újfalvi) Imre
In exequiis defunctorum. Halott temetésekorra való énekek **2565 2564**
 Újfalvi Katona Imre
 ld. incipitmutató: Itéld meg – Végtelen irgalmú Isten
 Újhelyi Névtelen **2008**
 Újlaki Péter
 ld. incipitmutató: Uram Isten, miért
 Uladislau Secundus ld. Ulászló II. – magyar király
 Ulászló I. – magyar király (Vladislaus, Wladislaus – rex Hungariae) **2461(36)**

- Ulászló II. – magyar király (Uladislaus Secundus, Wladislaus – rex Hungariae) **1688, 1922, 2461(39)**
- Ulászló IV. ld. Vladislaus, IV – rex Poloniae
- Unczovsky, Jakub ld. Schlonlauf-Uncovský, Jakub
- Ungedey, Andreas **2612**
- Urania (myth.) **2013(12)**
- Urbanovich, Andreas **1964**
- Urbanovich (Urbanovicz), Joannes **2272, 2275, 2322, 2329, 2540**
- Urbanus VIII. – papa (Orbán pápa VIII.) **2016, 2334, 2336, 2337, 2338, 2388**
- Urs (magyar vezér) **2461(58)**
- Ursinus, Michael **2609(16)**
- Ursinus, Zacharias **1863**
- Usz Gábor **1722**
- Usz István **1815, 2066**
- Uyfalusy Eva ld. Osztrosith Pál felesége, Újfalusy Éva
- Uz Bálint
ld. incipitmutató: Várom – Véletlen
- Uzoni Jankó (J.) Boldizsár **1825(6)**
- Uzoni Sz. Balázs **2207**
- V. H. ld. Vatiyaschky, H.
- V. M. B. A. P. C. Sz. L. K. K. O. M. ld.
- V. P. ld. Perkins, William
- Veresmarti Mihály
- Váci P. András (Daneus Racai Váci) (Theodulus Anaxius pseud.)
A Miatyánk felől igaz értelmű tanítóknak magok mentése **2468**
Replica, azaz Tolnai Dali János csúfos és vádas maga és mások mentésére való választétel **2524**
2250, 2468, 2550
- Vai Péter ld. Vay Péter
- Vajda (Vaida) György **2011**
- Vajda (Vayda) Sándor **1694(5), 1694(18), 1694(38)**
- Valaeus, Antonius **2357**
- Valentini, Michael **1781**
- Valerius, David **1676**
- Váradi Anna **2132**
- Váradi Erzsébet **2132**
- Váradi Gábor **2132**
- Váradi János **1997**
- Váradi Judit **2132**
- Váradi K. Ferenc **2366**
- Váradi (Varadi) Lukács **1997**
- Váradi Miklós **2132**
- Váradi Miklós felesége, Bánrévi Erzsébet **2132**
- Váradi (Vahradi, Várady) Pál **1709, 1977, 1981, 2254, 2406, 2624**
- Váradi Szabó István **2248**
- Váradi Szikra István
ld. incipitmutató: E világi **2353**
- Váraljai (Varali) János **2275**
- Várday Kata ld. Nyáry Pál felesége
- Várdai Pál **2595(40)**
- Várfalvi Kósa János
Catechesis. Az üdvösségnek fundamentumáról rövid kérdezkedés **2061, 2526**
Az üdvösségnek fundamentumáról kiadott tanuságnak... megmutogatása **1648**
- Vargyasi Dániel János ld. Dániel János
- Vári (Wari) Miklós
ld. incipitmutató: Mindenkor jó **1639**
- Varini Gáspár **1784(6), 1784(12)**
- Varlaam **1958**
- Varro, Marcus Terentius **2317**
- Varsányi István **2356**
- Vásan, Georgius **1694(4), 1694(22)**
- Vásárhelyi András
ld. incipitmutató: Angyaloknak
- Vásárhelyi (Vasarhelyi) Dániel **1826**
- Vásárhelyi Gergely
Catechismus Latino-Ungaricus **2281**
1665
- Vásárhelyi (Vásárheli) Gergely **1694(6), 1694(24)**
- Vásárhelyi Márton **1997**
- Vásárhelyi (Vasarheli) Mihály **1694(6), 1694(34)**
- Vásárhelyi S. (Z) István **1825(16)**
- Vassodi, Andreas **1781**
- Vatechowszki (Vatecsowski, Vatekowski), Georgius **2272, 2322**
- Vatiyaschky (V.), H. **1896(7)**
- Vatiyaschky, Timotheus **1896(3)**
- Vatiyaschky, Timotheus előtte Makosch, Matthaeus felesége, Schlosser, Marianna **1896(3)**
- Vatyai (Vattyai) János **2202**
- Vay (Vai) Péter **1876**

- Vayda, Alexander ld. Vajda Sándor
 Vechner (G. V.), Georg 1717, 2002, 2039, 2064
 Vedelius, Nicolaus (Pareus, Gallus) 2089, 2353
 Veér Ferenc 1827
 Vég Mihály ld. Diószegi Vég Mihály
 Vég Mihály ld. Kecskeméti Vég Mihály
 Venatorius, Thomas 2058
 Vencel IV. – cseh király ld. Wenzeslaus IV. – rex Bohemiae
 Vencel (Premysl) – magyar király (Venceslaus rex) 2461(27)
 Venus (myth.) 2040, 2600
 Verancsics (Verantius) Antal 2595(42)
 Verbőczy István ld. Werbőczy István
 „Vérbulcsú” („Verbulchus”) 2461(57)
 Verda, Joannes Baptista ld. Werdenberg, Johann
 Verécsi S. Ferenc 2160, 2547
 Veres ld. Veres György (?)
 Veres György 1694(14), 1694(34), 2017(?)
 Veresegyházi Szentyel (Szentjel) János
Myrotheca spirituale, azaz lelki patika 2231
 Veresegyházi Szentyel Mihály 2045, Appendix 163, Appendix 174
 Veres-Marthi Cikó Mihály ld. Cikó Mihály
 Veresmarti (V. M. B. A. P. C. Sz. L. K. K. O. M., Vörösmarti) Mihály
Azon tanácskozás megszerzése 1850(3)
Az eretnekeknek adott hitnek megtartásáról 1902(1)
Intő s tanító levél 1788
Az Istennek adott hitnek megtartásáról 1902(2)
Meisner rosszkódására rövid felelet 1850(2)
Tanácskozás, melyet kelljen a különböző vallások közül választani 1850(1)
 ld. még incipitmutató: Noha tolvaj – Rontsd meg 1741, 1908, 2044
 Vergilius Maro, Publius
Bucolica argumentis breviusculis illustrata 1949
 ld. még incipitmutató: Citron noha – Ily félelmes – Ily nagy – Mig tétedről
 Verner, Christoph ld. Werner, Christoph
 Verthernyi György ld. Werther, Georg
 Vesalius, Andreas 2430
 Veseleni, Nicolaus ld. Wesselényi Miklós István
 Veselsky-Laetus, Jiří
In conversionem Pauli apostoli 2409
Pauli apostoli peregrinatio 2357 2354(1)
 Vesseleni, Adamus ld. Wesselényi Ádám
 Vesseleni, Helena ld. Perényi Ferenc felesége, Wesselényi Ilona
 Vesseleni, Vesselenyi, Ladislaus ld. Wesselényi László
 Vesseleny, Franciscus ld. Wesselényi Ferenc
 Vesseleny, Nicolaus ld. Wesselényi Miklós István
 Veszelin Pál ld. Kismarjai Veszelin Pál
 Vetter, Daniel 2390
 Vida, Marcus Hieronymus 1927
 Vida (Wida) Miklós 2207
 Vidkovich (Vidkovicz), Matthias 2272, 2322
 Vitoris, Joannes 2444
 Vifalusi Eva ld. Osztrósi Pál, előtte Zay Ferenc felesége Újfalusy Éva
 Vilczke, Joannes ld. Welczeck, Joannes
 Wilson János ld. Wilson, John
 Vincius, Jacobus 2219, 2275
 Vindisch, Johan ld. Windisch, Johann
 „Viola” 2360
 Virág Mihály 1694(12), 1694(24)
 Virginás István 2499
 „Virtus” 2157
 Vistoki (Wistoci), Martinus 1694(10), 1694(31)
 Viszochani, Helena ld. Nagylesenyei János, előtte Tarnóczi János felesége, Viszocsáni Ilona
 Viszocsáni (Viszocháni) Ferenc 1696(12)
 Viszocsáni István 2479
 Viszocsáni (Viszoczany) János 2233
 Viszocsáni (Vizochany) Márton 2425
 Vit, Catharina ld. Serpilius, Samuel felesége
 Vit, Matthias 2531
 Vitalis, Franciscus Paulus 2425
 Vitalis, Paulus 2185
 Vitelleschi, Muzio
Epistola... pro ineunte anno saeculari 1851
 Viterius, Petrus 2436

- Vitéz György **2499**
 Vitéz János **2595(33)**
 Vives, Joannes Ludovicus **2482**
 Vízkelety (Wizkelethi) Tamás **2092**
 Vizochany, Martinus ld. Viszocsáni Márton
 Vladislaus ld. Ulászló I. – magyar király
 Vladislaus IV. (Ulászló IV., Wladislaw IV., Wasa) – rex Poloniae **1691**
 Vladislaus IV. – rex Poloniae felesége, Habsburg, Caecilie Renate **1691**
 Voelkel, Johann ld. Volkel, Johann
 Voetius, Gisbertus **2019, 2201, 2249**
 Vogel, Hieronymus ld. nyomdamutató
 Vogelsangius, Reinerus (pseud.) **2507**
 Vokál, Václav **1662, 1702, 1703, 1792, 1793, 1796, 1805, 1806, 1808, 1811, 1906, 1961, 2194, 2395, 2608**
 ld. még nyomdamutató
 Vokálová, Dorota – (Vokál, Václav utána Od Háje, Vavrinec Benjamin felesége) **1961, 1965, 2037, 2084, 2194, 2195, 2243, 2254, 2608**
 ld. még nyomdamutató
 Volkel, Johann **1877, 2103, 2298**
 Vopatovinus Radoch, Joannes **2583**
 Voynicius, Simon **2017**
 Vörös György **2457B, 2508**
 Vörösmarti Mihály ld. Veresmarti Mihály
 Vukssich, Joannes **2017**
 Vuyren, Ludovicus, a ld. nyomdamutató és tárgymutató, illusztrációk
 Wachsmann, Bartholomaeus **1897, 1936(2)**
 Wachsmann, Daniel **2423(3)**
 Waesberge nyomda **2249, 2558, 2559**
 ld. még nyomdamutató és tárgymutató, illusztrációk
 Wagner, Martinus **2476**
 Wallendorffius, Joannes **2568**
 Wanek, Lucas Bernhardus **2389**
 Wanko, Andreas ld. Banko, Andreas
 Warecki, Leonhardus **2322**
 Wari, Nicolaus ld. Vári Miklós
 Weber, Georgius **1696(7)**
 Weber, Johann
Amuletum, azaz rövid és szükséges oktatás a döghalálról **2095**
Amuletum, das ist ein kurzer und notwendiger Bericht zur Zeit der Pestilenz **2052**
Amuletum, to jest zpráva krátká a potřebná o moru **2111**
 ld. még incipitmutató: A betegség néha úgy elhatalmazik – A régiek – A szerencsét – Citron noha – Déli – E három – Ezek az – Ingadozás – Jó cselekedeteket – Késő – Mi azt – Mit használ – Némelyekre – Ottan – Sokakat – Soka, akik – Uram Jézus, légy
2003, 2175
 Weber, Johann (előtte Breithaupt, Johann Friedrich) felesége, Löwe, Johanna Elisabetha **2003, 2011, 2175**
 Wecheliuss András **2114, 2341, 2371A**
 ld. még nyomdamutató
 Wecheliuss András, előtte Csákvári Szabó János felesége, Orsolya **2371A**
 Wecheliuss család **1701**
 Wecheliuss-nyomda **1905**
 ld. még nyomdamutató
 Wecheliuss Zsigmond János **1701, 1750**
 ld. még nyomdamutató
 Wegelin, Josua **Appendix 156, Appendix 169, Appendix 170, Appendix 175**
 ld. még nyomdamutató
 Weger, Laurentius **1836**
 Węgiersky, Tomasz **1718, 1879, 1880**
 Weiss, Tobias **1830(8)**
 Weisse, Micael
 ld. incipitmutató: Jer, temessük
 Welczeck (Vilczke), Joannes **2046**
 Welligrandt (Welligrande), Michael **2288(20)**
 Welligrandt, Paulus **2288(21)**
 Wenceliuss, Andreas **2423(7)**
 Wenceliuss, Lucas
Das geistliche Manner Collegium **1782(1)**
Das geistliche Gynaecium **1782(2)**
 Wendelin, Marcus Friedrich
Medulla priscæ puræque latinitatis **2141**
 Wenger, Michael **1929(6), 2612**
 Wenger, Wolfgangus **2612**
 Wenzeslaus IV. – rex Bohemiae (Vencel IV – cseh király) **2331**
 Werbőczy (Verbőczy) István

- Decretum... juris... regni Hungariae... Magyar és Erdélyországnak törvénykönyve* 1688(1), 1922(1), 1986(1)
1634, Appendix 214
 Werdenberg (Verda de Verdenberg), Johann 1842
 Werder, Andreas 2343
 Wern, Mathias van 1852
 Werner (Verner), Christoph 1837(6), 1936(8), 2176, 2177(4), 2181, 2232(18), 2374(18)
 Werner, Georg 2466
 Werther (Verthernyi), Georg 1894
 Wertnerus, Abrahamus 2015
 Wesselényi (Vesseleni) Ádám 2280
 Wesselényi (Vesseleni, Vesseleny) Ferenc 1840, 2052, 2282, 2337, 2338, 2598, 2601
 Wesselényi Ferenc (előtte Kun István, előtte Bethlen István, iun.) felesége, Széchy (Szechi, Szecsi) Mária (Anna Mária) 2282, 2337, 2338
 Wesselényi (Vesseleni) Ilona ld. Perényi Ferenc felesége
 Wesselényi (Veselenyi, Vesseleni) László 2328, 2329
 Wesselényi (Veseleni, Vescléni, Vesseleny, Vesseleni) Miklós
Theses disputationis primae e logica 1747
Triplex philosophia 1852
 1743, 1747, 1840, 1845, 1846, 1852
 Weszelin, Paulus ld. Kismarjai Veszelin Pál
 Westonia, Elisabetha ld. Weber, Johann előtte Breithaupt, Johann Friedrich felesége
 Westonia, Johanna Elisabetha ld. Löwe, Johann felesége
 Wida Miklós ld. Vida Miklós
 Widemann, Elias 1852, 2238, **Appendix 182**
 Wilchen, Joannes 2166
 Wilda, Andrys 2553
 Wilkowicz, Justus 2389
 Willmann (Wilman), Matthias 2540, 2541, 2543
 ld. még nyomdamutató
 Wilson (Vilson), John 2405
 Winckler, Johann 1837(8)
 Windisch (Vindisch), Johann 1652(1), 1681(10), 1728, 1731, 1781(6), 1830, 1832, 1837, 1931, 1936(4), 2014, 2374(3)
 Windisch, Johann felesége, Zabler (Zabler) Susanna 1830, 1832, 1837
 Wirdungus, Paulus 2241
 Wisotzky (Wisotzki, Wissowszky, Wysocki), Samuel
Συμφωνησις trium gratiarum per alternationem 2156
 1778, 2225
 Wistoci, Martinus ld. Vistoki, Martinus
 Wittelsbach, Otto ld. Ottó – magyar király
 Wizkeleti Thomas ld. Vízkeleti Tamás
 Wokálowa, Dorota ld. Vokálová, Dorota
 Wolff, Joannes Franciscus 2425
 Wolff, Peter
Hochzeitlied zu Ehren... des... Georgii Closii 2515
 2570
 Wolff, Peter felesége, Schankabank, Martha 2570
 Wolffersdorff, Godefridus 1894
 Wolffius, Adam ld. Wolfius, Adam
 Wolfgang, Georgius 1929(14)
 Wolfgang, Martin 1668
 Wolfius (Wolffius), Adam
Breviarium humanum zivota lidského 1798(3)
Cupressus funerea. Památka pohřební ku poctivosti... Johanny Romentzové 1754(1)
Epitaphium Susannae Kruschiniana. Památka pohřební... Zuzanny Krušinové 1754(2)
Funus Christianum, památka pohřbu... Jana Butovského 1800(3)
Lucrum ex morte. Zysku z smrti lidí v Pánu Krystu umirajících 1799(3)
Paraclesis Christiana. Křesťánské potěšení pro oblomení zármutku... Tobíáše Jona... a... Lidmili Zacheovy 1706(5)
Philostorgia practica 1969(2)
 1707, 1799, 1967, 2034
 Wolinski, Wladislav 2324
 Wolleb, Joannes 2498
 Wolphius, Joannes
Hungaria, alias Pannonia perorata pangeyricae 2480
In summos honores et palatinum regni Hungariae... Francisco Vesseleny 2601

- Oratio dominica nunc in linguis ultra quinquaginta* **2481**
2480, Appendix 208
Worm, Ole **2241**
Wranai, Dorothea ld. Faschko, Jacobus felesége
Wranai, Joannes **2288**
Wybierski, Balthasar **2471(3)**
Wybinga, Theodorus **2166**
Wyrł, Caspar **2279**
Wysocki, Sámuel ld. Wisotzky, Sámuel
- Xaveri Szent Ferenc ld. Franciscus Xaverius, Sanctus
Xenophon **2293**
Xiedza Arnold, Nicolaus ld. Arnoldus, Nicolaus
- Younge, Richard (Florilegus, Junius, pseud.) **2262**
- Z. I. ld. Zabeler, Hiob
Zabanius (Caban), Isaacus **2419**
Zabarella, Paulus **2122**
Zabeler (M. I. Z., Z. I., Zabler), Hiob **2232(16), 2374, 2374(20), 2374(23), 2378, 2419(9), Appendix 195, Appendix 200**
Zabeler, Hiob felesége, Milleter, Margareta **2374, 2374(22-23), 2378, Appendix 195**
Zabeler (Zabler), Peter, iun. **1830(1)**
Zabeler (Zablerus), Peter, sen. **1681(1), 1830, 1832, 1837, 1934, 1936, 2014**
Zabeler, Peter, sen. felesége Goltz, Maria ld. Lassel, Paul felesége
Zabler (Zableriana), Susanna ld. Windisch, Johann felesége, Zabeler, Susanna
Záborszky (Zaborsky) Miklós **1939**
Záborszky (Zaborski) Sámuel **2322**
Zacheus, Jakub **1706(5), 1795**
Zacheusová (Zachova), Lidmila ld. Jon, Tobiáš második felesége
Zágoni Cz. Mihály **2366**
Zahoreczky, Christianus **2609(28)**
Zahrádecká, Margaréta **1906**
Zahrádecký (Zhradecsky), Jiří **2152, 2155**
Záhrádecký, Jiří felesége, Sedlnická, Kateřina **1906, 2152, 2155**
Zalanský, Havel ld. Phaeton-Zalanský, Havel
- Zalkanus Ladislaus ld. Szalkai László – esztergomi érsek
Zapolai, Joannes ld. János I. – magyar király
Žalansky-Phaëton, Havel ld. Phaeton-Zalansky, Havel
Zarevucius, Matthias **2419(6), 2529(1)**
Zarsecki (Zarzecki), Matthaeus **2275, 2328**
Zarsecki (Zarzecki), Paul **2275**
Zászkaliczky (Zaskaliczky) András ld. incipitmutató: A Zygia **2457B**
Zavari György **1787** ld. még nyomdamutató
Zay András **2457B**
Zay András felesége, Bakos Zsuzsanna **2457B**
Zay (Zai) Ferenc **2289**
Zay Ferenc özvegye, Újfalusy Éva ld. Osztro-sith Pál felesége
Zay (Zai) János **1794**
Zay (Zai) László **2291, 2493**
Zay (Zai) Lőrinc **1794**
Zayugróci Névtelen ld. incipitmutató: Hálát adunk teneked – Mindenek
Zebrácky, Clemens ld. Clemens
Zecheny, Georgius ld. Széchényi György
Zeke István **2017**
Zeleméry László ld. incipitmutató: Zügódik
Zeleni, Franciscus **2546**
Zeller, Martinus **2017, 2595**
Zelnikius, Stephanus **2445(12), 2447(14)**
Zemberi Joannes ld. Zemberi János
Zemberi, Matthias ld. Zemberi Mátyás
Zepper, Wilhelm **2260**
Zguricz, Ioannes **2280**
Zialansky, Havel ld. Phaeton-Zalanský, Havel
Zijll, Gijsbert von ld. nyomdamutató
Zimmermann, Matthias **2539**
Zitnikius, Matthaeus **1703, 2609(5)**
Zittkius (Zyttkius), Ján **2608**
Ziveczki (Ziviecki), Casparus **2272, 2322**
Ziveczki (Zivecki), Paulus **2219, 2322**
Ziveczki, Petrus **2272, 2275, 2329**
Ziveczki (Zivieczki), Stanislaus **2426**
Znika, Franciscus **2389**
Znika, Nicolaus **2389**

Zobas Ferenc ld. Petri Zobas Ferenc
„Zoilus” 1737, 1922, 2095, 2111, 2553

Zolnay Péter, jun.

Disputatio ethica de virtutibus homiliticis
1951

Zolnay Péter, sen. 1951

Zólyomi Dávid 2132, 2160

Zólyomi Dávid felesége, Bethlen Katalin 2132,
2160

Zólyomi Miklós 2160

Zólyomi Miklós özvegye, Daróci (Daróczi)
Zsófia 2160

Zólyomi Perinna Boldizsár

ld. incipitmutató: Emlékezzél meg, ember
2421A

Zombori (Sombori) Márton 2322

Zongor Mihály 1696(7)

Zorád Sámuel ld. Kéri Sámuel

Zorawsky (Zorauski), Mikołaj 1701, 1750, 1905

Zorko, Stephanus Appendix 191

Zrínyi (Zrini) Miklós

Adriai tengernek szirénája 2360
2461

Zsámboky (Sambucus) János 1922, 2461

Zschaesius, Melchior 1856

Zsemeri (Zemberi) János 2306

Zsemeri (Zemberi) Mátyás 2615

Zsigmond I. – magyar király és német-római
császár (Sigismundus) 2461(33)

Zsíros (Síros) János 1915

Zsuzsanna ld. Susanna (bibl.)

Zvonarics István 1991

Zvonarics (Zvonarich, Zvonarits) Mihály

Az Úr vacsorája üdvösséges tudományának
útába való rövid bemutatás 1991(1)

Zwessenpauer, Johann Clemens 2019, 2020,
2035

Zwol (Swol), Jan van 2498

ld. még nyomdamutató

Zytkius Joannes ld. Zittkuis, Joannes

HELYNÉVMUTATÓ

Index locorum

Topographical index

Tartalmazza az 1701 előtti eseményekkel kapcsolatos földrajzi neveket és a tételekben ezekhez kapcsolódó intézményneveket. A helynevek nem az 1913. évi hivatalos helységnévtár szerint, hanem a XVII. században használatos magyar névalakhoz legközelebb álló formában szerepelnek, mai helyesírással. A helynevek esetében utalások találhatók azokra a személyekre, akik ott születtek és/ vagy működtek.

XIII [tredecim] oppida Scepusiensia ld. Szepesi grófság

Abaújkér (H)

— ld. névmutató: Telkibányai P. István

Abaújszántó ld. Szántó

Abaújvár megye (Abaúj) **1859A, 1912, 1977, 2558**

— ld. még névmutató: Perényi Gábor — Perényi György

Adria(i)-tenger

— ld. incipitmutató: Adria tengernek fönne forgó habjai

Aegyptum, Aegyptus ld. Egyiptom

Afrika (Africa) **1758**

Ágosta ld. Augsburg

Agria ld. Eger

Agriense capitulum, Agriensis capitularis ecclesia ld. Egri káptalan

Aiud ld. Enyed

Ákosháza (Ákosfapuszta; Kávás, H)

— ld. névmutató: Sárkány István — Sárkány János

Alb., Alba, Alba-Julia ld. Gyulafehérvár

Alba Julia, Athenaeum Bethlen-Rakocianum ld. Gyulafehérvár, akadémia

Albae-Juliensis ecclesia ld. Gyulafehérvár, ecclesia

Albanum coll., collegium ld. Gyulafehérvár, akadémia

Albens. Transylvanorum ld. Gyulafehérvár

Albense collegium, Albense paedagogium ld.

Gyulafehérvár, akadémia

Albensis comitatus Superior ld. Alsó-Fehér megye

Albensis ecclesia ld. Gyulafehérvár, ecclesia

Albensis schola, universitas ld. Gyulafehérvár, akadémia

Albis (Albiş, RO)

— ld. névmutató: Zólyomi Miklós

Almás (Szádalmás; Jablonov nad Turnou, SK)

— ld. névmutató: Telkibányai P. István

Alnovia ld. Jolsva

Alsó-Atrak ld. Atrak

Alsó-Ausztria (Austria Inferior) **1781**

— ld. még névmutató: Rampler, Wolfgang

Alsóbaka (Prandor, Prandorf; Devičany, SK)

— ld. névmutató: Cancrinus, Joannes

Alsóbodok ld. Bodok

Alsó-Dubovány ld. Dubovány

Alsódunamellék

— ld. névmutató: Paksi K. György

Alsó-Erdély (Alsó-Erdélyország, Alsó Erdély ország, Dolní Sedmíhradčany, Dolní Sedmíhradsko) **1806, 1815, 2292**

Alsóerdőfalva ld. Új-Leszna

Alsó-Fehér megye (comitatus Albensis Superior)

— ld. névmutató: Dengelegi Péter

Alsókőcsény ld. Kucsin

Alsókubin (Kubin, Kubyn; Dolny Kubín, SK) **2395**

- ld. még névmutató: Adami, Vencesilaus
- Chalupka, Samuel — Eliae, David

Alsólelőc (Lelőcz, Lelőc; Zemianske Kostolany, SK)

- ld. névmutató: Tarnóczy Mátyás — Tarnóczy Miklós

Alsó-Magyarország (Dolní Uhersko, Dolní Uhry, Hungaria infer., Hungaria inferior, Nieder Ungarn) **1650, 1680, 1709, 1729, 1777, 1806, 1815, 1900, 1948, 1973, 2074, 2083, 2094, 2230, 2243, 2273, 2278, 2292, 2333, 2348, 2442, 2457B, 2478, 2521, 2538, 2554, 2592**

- ld. még névmutató: Wegelin, Josua

Alsómisztótfalu (Tăuții de Jos, RO)

- ld. névmutató: Debreceni Péter

Alsómotesic (Also-Motéssic, Also-Mothessit, Mot., Motesic, Motessic, Nižné Motešice; Dolné Motešice, SK)

- ecclesia (ecclesia Mothescicena) **1707**
- ld. még névmutató: Illésházy Gáspár — Malatides, Daniel — Nigrini, Nicolaus — Wolfius, Adam

Alsó-Pfalz (Palatinatus Inferior) **2099**

Alsópoprádvölgyi lelkipásztorok fraternitasa
ld. Poprad, Fraternitas

Alsó-Ráosztóka (Alsó-Rástoka; Ráztoky, SK)

- ld. névmutató: Lehoczky, Joannes

Alsó-Stubica (Also-Stubicza; Stubica Dolnja, HR)

- ld. névmutató: Czikulin, Franciscus

Alsó-Szászország **1795**

Alsó-Szilézia (Silesia inferior) **2292**

- ld. még névmutató: Freywald, Christophorus — Obeck, Balthasar Henricus de

Alsósztrégova (Also Strěhowa; Dolná Strěhová, SK)

- ld. névmutató: Madách János — Pilárik, Štefan

Alsószucsá (Súca, Szucsá; Dolná Súca, SK)

- ld. névmutató: Mautner, Johann

Alsótrencsén ld. Trencsén

Alsótrencsényi egyházmegye

- ld. névmutató: Sartorius, Andreas

Altenburg (D)

- ld. névmutató: Püchler, Veit

Alvinc (Vințul de Jos, RO) **1825**

- ld. még névmutató: Kapornai Esztergályos Péter

Amerika (America) **1758**

Amorgósz (Amargosz)

- ld. névmutató: Simonides

Amszterdam, (Amstelodamum, Amsterdam, Amsterodam, NL) **2201**

- kiadvány: **2154, 2163, 2254, 2305, 2404, 2406, 2424, 2431, 2452, 2457, 2483, 2533, 2547, 2624, Appendix 206, Appendix 207, Appendix 209**

- ld. még nyomdamutató

- ld. még névmutató: Comenius, Joannes Amos — Geer, Ludovicus de — Klager, Justus pseud. — Montanus, Petrus

Angelopolis

- ld. névmutató: Hancke, Joannes — Hancke, Valentinus

Anglia (Magna Britannia) **1676, 1758, 1895, 2498, 2558, 2559, 2575**

- ld. még névmutató: Ames, William — Basire, Isaac — Carolus I. — Comenius, Joannes Amos — Keresztúri Pál — Komáromi Csipkés György — Martin, Gregory — Mikolai Hegedűs János — Nagyari Benedek — Nógrádi Mátyás — Owen, John — Perkins, William — Tolnai Dali János — Váci P. András — Velszky-Laetus, Jiri — Younge, Richard

Anhalt

- ld. névmutató: Wendelin, Marcus Friedrich

Antiquosylvanian. ld. Ó-Leszna

Antverpia (Antwerpen, B)

- kiadvány: **1943, 2271, 2337, 2360, 2544**
- ld. még névmutató: Ringelbergh, Joachim van Sterck

Apanagyfalva (Nușeni, RO)

- ld. névmutató: Apafi Mihály

Aranyosszék (sedes Siculicalis Aranyas)

- ld. névmutató: Dengelegi Péter

Arciknizetství rakauské ld. Ausztria

Arctos (terra Arctica) **1758**

Ardeal ld. Erdély

Ardud ld. Erdőd

Argentoratum ld. Strassburg

Arnstadt (D)

- ld. névmutató: Stierius, Joannes

Árva megye (Arv., Arva, comitatus Arven-
(sis), Orawa) **2034**

- ld. még névmutató: Aladiatoris, Joannes
- Casparides, Georgius — Casparides, Jeremias — Chalupka, Samuel — Draskovich János — Eliae, David — Hadik, Ján, sen. — Illésházy Gáspár — Kalinka, Joachim — Láni, Zachariáš — Mescho, Matthias — Regis, Joannes — Scholius, Stephanus — Szunyogh János felesége, Thurzó Anna — Thököly István sen. — Thurzó György — Zászkaliczky András

Árvanagyfalu ld. Velicsna

Asia ld. Ázsia

Atea ld. Atya

Aţel ld. Ecel

Athen (GR)

- ld. névmutató: Solon Atheniensis

Atrak (Alsó- és Felső Atrak; Dolné-, Horné-
Otrokovce, SK)

- ld. névmutató: Diósi Jónás

Atya (Atea, RO)

- ld. névmutató: Bökényi Filep János

Augsburg (Augusta, D) **2598, 2599**

- kiadvány: **2019, 2375, 2510, Appendix 156**

- ld. még névmutató: Wegelin, Josua

Austria ld. Ausztria

Austria inferior ld. Alsó-Ausztria

Ausztrália ld. Magellanica

Ausztria (Arciknízetstvi rakauské, Austria,

Osztrák főhercegség, Österreich, Rakausy, Rakousy, Rakúsko) **1667, 1701, 1712, 1750, 1758, 1762, 1806, 1819, 1870, 1919, 2046, 2054, 2257, 2292, 2348, 2442, 2554**

- ld. még névmutató: Argenta, Joannes — Ferdinánd III. — Freisinger, Joannes Adamus — Hoffmann, Wolfgang — Lingl, Andreas — Mátyás II. — Reuter, Udalrich — Steyrer, Christophorus

- ld. még tárgymutató, illusztrációk

Avignon (F)

- ld. névmutató: Kircher, Athanasius

Ázsia (Asia) **1758**

B. ld. Bán

B. ld. Bát

Baan, Báán ld. Bán

Bááth ld. Bát

Babel ld. Babylon

Babotordód ld. Ordód

Babylon (Babel, bibl.) **Appendix 186**

- ld. még incipitmutató: Hogy a babiloni
- Ó Babylon! élted gyalázat

Bački Petrovac ld. Petróc

Bácsi főegyházmegye ld. Kalocsa-bácsi főegyházmegye

Baia Mare ld. Nagybánya

Bajmóc (Bojnice, SK)

- ld. névmutató: Benedicti, Tobias — Bielavy, Tomáš — Egresdy Boldizsár — Karos, Nicolaus — Láni, David — Tarnoci, Martin

Bajom (Bajon; Bazna, RO)

- ld. névmutató: Orth, Matthias

Bajorország (Bavaria, Bayern)

- ld. névmutató: Ottó magyar király

Balassagyarmat ld. Gyarmat

Balázsfalva (Balast., Balastellum; Blaj, RO)

- ld. névmutató: Breit, Stephanus — Gergerus, Joannes

Balgrád ld. Gyulafehérvár

Balok ld. Felsőbalog

Bamberga (Padeberg; Bamberg, D) **1849**

- ld. még névmutató: Camerarius, Joachimus — Feucht, Jacob

Bán (B., Baan, Báán, Banov., Banovce, Banovice; Bánovce nad Bebravou, SK) **2160, 2442**

- ecclesia (ecclesia Banovicensis) **1707**
- evangélikus egyházmegye **1707**
- evangélikus gimnázium (Athenaeum Banovicensium, gymnas. Ban., gymnasium Banovicense) **1797, 1908, 2029, 2082, 2344, 2397, 2552**

- ld. még névmutató: Benedicti, Tobias — Bossányi György — Crispin, Ján — Dentulini, Venceslaus — Fabricius, Andreas — Faschko, Andreas — Faschko, Jacobus — Fitkovini, Andreas — Hadik, Alexander — Hadik, Jonáš — Hancónius, Jacobus — Institoris, Joannes — Institoris, Michael — Jacobus, Elias — Kircher, Joannes — Láni, Eliáš — Láni, Zachariáš — Lazitius, Daniel — Makonius, Michael — Marconius, Petrus — Nosticius, Paulus — Orli-

- chius, Israel — Petri András — Petronius, Joannes — Peucerus, David — Romenec, Jan — Romenec, Matěj Prazský — Sartorius, Andreas — Scholius, Stephanus — Sinapius, Joannes — Stephanides György — Stuparius, Joannes — Szedlar, Andreas — Wolfius, Adam
- Baňa ld. Bánya
- Báni-gradnai egyházmegye (Banovicio-Gradnen. contubernium) **2493**
- ld. még névmutató: Láni, Zachariás — Zitnikius, Matthaeus
- Bánluzsány ld. Podluzsány
- Bánov, Bánovce, Bánovce nad Bebravou, Banovice ld. Bán
- Banovicense gymnas. ld. Bán, evangélikus gimnázium
- Banovicensis ecclesia ld. Bán, ecclesia
- Banovicensium Athenaeum ld. Bán, evangélikus gimnázium
- Banovicio-Gradnen. contubernium ld. Báni-gradnai egyházmegye
- Banská Bystrica ld. Besztercebánya
- Banská Štiavnica ld. Selmecebánya
- Bánya (Baňa, SK)
- ld. névmutató: Láni, David
- Baranya megye (Baronya)
- ld. névmutató: Bogády András — Veres-marti Mihály
- Barcarozsnyó ld. Rozsnyó
- Barcaság
- ld. névmutató: Albrich, Martinus — Meder Péter
- Bardejov ld. Bártfa
- Baronya ld. Baranya
- Bars megye (comitatus Barsiensis) **1662, 1975**
- ld. még névmutató: Bartók István — Dubravius, Daniel — Forgách Ferenc (más)
- Bártfa (Bartph., Bartpha, Bartphen.; Bardejov, SK) **1633, 1664, 1709, 1757, 1759, 1859A, 1862, 1871, 1986, 2096, 2255, 2256, 2291, 2307, 2308, 2418, 2419, 2438, 2440, 2521**
- evangélikus gimnázium (schola Bartphensis) **1869**
- városi tanács (magisztrátus) **1708, 1759**
- kiadvány: **1637, 1682, 1813, 1912, 1933, 1940, 1942, 1989, 2008, 2124, 2224, 2254, 2352, 2356, 2451, 2454, 2475, 2487, 2619,**
- Appendix 158, Appendix 168, Appendix 178**
- ld. még nyomdamutató
- ld. még névmutató: Apafi Mihály — Croner, Joannes — Frölich, David — Glatz, Jakob — Glatz, Johann — Graff, Andreas — Grünewaldt, Salomon — Klöss, Jakob, iun. — Kreuchel, Elias — Pilárik, Štefan — Remenik, Matthias — Splenius, Elias — Wagner, Martinus
- Basel, Basiléa, Basilia ld. Bázél
- Bát (B., Bááth, Bát, Báta, Battha, Battovia; Bátorovce, SK)
- ld. névmutató: Bellobradenus, Paulus — Ellek, Joannes — Fitkovini, Andreas — Pálffy Tamás
- Báta (H) **1788**
- ld. még névmutató: Veresmarti Mihály
- Báthor ld. Bátor
- Batizfalva (Batisfalva; Batizovce, SK) **2589**
- ld. még névmutató: Máriássy János — Rataj, Václav
- Bátor (Báthor, Nyir-Báthor, Nyir-Bátor; Nyírbátor, H) **1867, 1876, 2090, 2160**
- Bátorovce, Battha, Battovia ld. Bát
- Bavaria ld. Bajorország
- Bayern ld. Bavaria
- Bázél (Basiléa, Basilia; Basel, CH)
- kiadvány: **1676, 1702, 1736, 2141, 2430, 2436, 2498**
- ld. még névmutató: Ascanius, Michael — Bauhinus, Joannes — Castellion, Sébastien — Cherlerus, Joannes Henricus — Diest, Hendrik van — Striegel, Wigan — Szigeti Bene Ferenc — Wolleb, Joannes
- Bazin (Pezinok, SK)
- ld. névmutató: Czvitkovich, Nicolaus — Faschko, Jacobus
- Bazna ld. Bajom
- Bech ld. Bécs
- Beckó (Béc., Beczko; Beckov, SK)
- ld. névmutató: Czikulin, Franciscus — Prokopensky, Samuel — Tarnoci, Martin
- Bécs (Bech, Bécs ország, Becz, Vien., Vienna, Vienna Austriae, Wienna; Wien, A) **1658, 1666, 1712, 1739, 1815, 2054, 2092, 2096, 2098, 2136, 2164, 2175, 2239,**

- 2257, 2381, 2388, 2446, 2458, 2462, 2485, 2508A, 2511, 2512, 2513, 2567
- Collegium S. J. Viennense (Collegium Vien. Pazmanium, Pázmáneum) 1842, 2459, 2512
- egyetem (Universitas Viennensis) 1842
- jezsuita akadémia 1739
- kiadvány: 1664, 1666, 1695, 1701, 1739, 1910, 1952, 1978, 2016, 2051, 2077, 2092, 2234, 2238, 2267, 2290, 2291, 2337, 2436A, 2438, 2443, 2472, 2480, 2481, 2493, 2494, 2555, 2565A, 2619, 2625, Appendix 159, Appendix 160, Appendix 177, Appendix 182, Appendix 190, Appendix 196, Appendix 203, Appendix 208, Appendix 215
- ld. még nyomdamutató
- ld. még névmutató: Becanus, Martinus — Breithaupt, Johann Friedrich — Cosmerovius, Matthaues — Faber, Matthias — Földi Ferenc — Formica, Matthaues — Freisinger, Joannes Adamus — Geisler, Sigismundus — Gelbhaar, Gregor — Hoffmann Pál — Hoffmann, Peter — Illésházy Gábor — Kedd, Jodocus — Kholer, Georgius Fridericus — Kopcsányi Mihály — Kopecký Ferenc — Kürner, Johann Jacob — Lamormaini, Guiljelmus — Löwe, Johann — Malomfalvay Gergely — Nádas János — Pálffy Ferdinánd — Pálffy Miklós — Praetorius, Bartholomaeus — Rechperger, Guiljelmus — Spreitz, Georgius — Steyrer, Christophorus — Széchényi György — Tattay István — Wolff, Joannes Franciscus
- Bécz., Beczko ld. Beckó
- Bedeg (H)
- ld. még névmutató: Nyáry Bernard
- Beel. Scep. ld. Béla
- Beetgum (Bedhum, NL)
- ld. névmutató: Arnoldus, Nicolaus — Eilshemius, Abraham Danielsz
- Béla (Beel. Scep., Bel., Belen(s.), Belensit, Szepesbéla; Spišská Belá, SK)
- ld. névmutató: Gresch, Joannes — Haass, Georgius — Pilemann, Johann, jun. — Roth, Andreas — Turd., Adamus — Weiss, Tobias — Winckler, Johann
- Belgium (Belgiom) 1676, 1758, 1983, 2002, 2039, 2091, 2133, 2216, 2217, 2250, 2265, 2304, 2558, 2561
- rendek (Foederatarum Provinciarum Belgii ordines) 2403
- Bélic, Belice ld. Bilic
- Bellus (Pova-Bellus; Beluša, SK)
- ld. névmutató: Bellobradenus, Paulus
- Belső-Szolnok megye (comitatus Szolnok Interior)
- ld. névmutató: Barcsai Zsigmond — Szigeti Bene Ferenc
- Beluša ld. Bellus
- Belzyce (PL)
- ld. névmutató: Mylius, Jacobus
- Benešov (Bene., Beneschov., Český Benesow; Český Benešov, CZ)
- ld. névmutató: Trajan Benešovský, Adam — Wolfius, Adam
- Beniovia (Benyólehota; Beňova Lehota, SK)
- ld. névmutató: Benyovszky András
- Beregszász (Beregovo, UA) 1671, 2262
- ld. még névmutató: Diószegi Bónis Mátyás — Szalkai Miklós — Tejfalvi Csiba Márton
- Berencs (Brant, SK)
- ld. névmutató: Pilárik, Štefan
- Berény (Berén; Lovasberény, H)
- ld. névmutató: Bársony János
- Berethalom (Birthalm; Biertan, RO)
- ld. névmutató: Barth, Christian
- Berettyóújfalu (H)
- ld. névmutató: Szokolai Anderko István
- Bergen (Berg. Norv.; N)
- ld. névmutató: Gantzius, Claudius — Wilchen, Joannes
- Bern (CH) 2358, 2410
- kiadvány: 2139, 2354
- ld. még névmutató: Dachselhofferus, Nicolaus — Erlach, Franciscus Ludovicus
- Bernstein ld. Borostyánkő
- Beroun (Berun. Sil., CZ)
- ld. névmutató: Lysetius, Albertus
- Beszterce (Bistrica, Bistricium-Transylvaniae; Bistrița, RO)
- ld. névmutató: Albrich, Martinus — Bohemus, Georgius — Decani, Georgius — Decani, Stephanus — Heilmann, Samuel — Litterati János — Pápai Páriz

- Imre — Rhonerus, Matthias — Sadjer, Andreas — Schultz, Martin — Wallendorffius, Joannes
- Beszterce (Vágbeszterce; Povazská Bystrica, SK)
- ld. névmutató: Briedik, Martinus — Láni, Zachariáš — Laridi, Melchior
- Besztercebánya (Besztertze, Montana civitas, Neosol., Neosolium, Neüsol, Novis., Novisol., Novisolium, Novosolium; Banská Bystrica, SK) **1751, 2015, 2145A, 2191, 2267, 2287, 2290, 2291, 2491, Appendix 191**
- evangélikus gimnázium (gymnasium, schola Neosoliensis, Novisoliensis) **1888, 1907, 1934, 2015, 2063, 2191, 2287, 2290, 2491, 2615, Appendix 191**
- Kamara (Camera Novisoliensis) **2279**
- ld. még névmutató: Bellobradenus, Paulus — Bezzeg Mátyás — Biner, Hilarius Ernestus — Büringer, Johann — Caprini, Joannes Fridericus — Cebani, Georgius — Černák, Samuel — Curtius, Alexander Carolus — Demosch, Paulus — Dutschke, Johann — Eselius, Joannes — Faber, Matthias — Fabricius, Esaias — Feistel, Matthias — Francisci, Samuel — Gracza, Joannes — Grelnerius, Joannes — Greschner, Elias, sen. — Grinstein, Matthias — Guttenbergerus, Georgius — Haintz, Jacobus — Hajecius, Joannes — Hancke, Joannes — Heinzel, Joannes — Heinzel, Matthias — Jacobaeus, Zacharias — Kalinka, Ján — Kircher, Joannes — Kiss Pál — Kochlacz, Martinus — Kreuchel, Elias — Lepenius, Georgius — Liptai Márton — Lochmann, Ján — Löhner, Christoph — Mauritius, Paulus — Mayer, Joannes Matthias — Mikóy Kristóf — Moslehner, Michael Joannes — Ochs, Wolfgang — Pinner, Theodor — Putisch, Georgius — Remeň, Daniel — Reul, Joannes — Rosenmann, Joannes — Roth, Georgius, sen. — Roth, Georgius, iun. — Saladinus, Elias — Sartorius, Daniel — Sartorius, Elias — Sartorius, Johann — Stierwitz, Peter Tamkius, Jeremias — Trusius, Hiobus
- Wertnerus, Abrahamus — Wyrli, Caspar — Zorko, Stephanus
- Bethleem, Bethleem-Falva, Bethlem Falva, Bethlenfalva, Betlanovce, Betlehemfalva ld. Betlenfalva
- Bethleno-Rakocziana schola ld. Gyulafehérvár, akadémia
- Bethlen-Rakocianum Athenaeum ld. Gyulafehérvár, akadémia
- Betlehem (bibl.)
- ld. incipitmutató: Gyermekek születék Betlehemben, az időben — Gyermekek születék Betlehemben, kin — Gyermekek születék Betlehemben, születék — Mikor Krisztus Betlehemben
- Betlenfalva (Bethleem, Bethleem-Falva, Bethlem Falva, Bethlenfalva, Betlehemfalva; Betlanovce, SK)
- ld. névmutató: Szunyogh János felesége, Thurzó Anna — Thököly István, sen. felesége, Thurzó Katalin
- Biccse (Bitsche; Bytča, SK)
- ld. névmutató: Braxatoris, Michael — Chalupka, Samuel — Duraeus, Joannes — Hadik, Ján, sen. — Hadik, Jonáš — Kalinka, Joachim — Láni, Zachariáš
- Bielice ld. Bilic
- Bielsko, Bielsko Biala ld. Biłsko
- Bierbronna ld. Viborna
- Biertan ld. Berethalom
- Bihar megye
- ld. névmutató: Diószegi Bónis Mátyás — Komáromi Szvertán István
- Bihardiószeg ld. Diószeg
- Bilá hora ld. Fehér-hegy
- Bilic (Bélic, Belice, Nagy- és Kisbilic; Velké, Malé Bielice, SK)
- ecclesia **1707**
- Biłsko (Bielsko, Bilic, Biłt, Bilitz; Bielsko Biala, PL) **1782**
- ld. még névmutató: Schiller, Johann — Szunyogh János — Szunyogh János felesége, Thurzó Anna — Wencelius, Lucas — Wisotzky Samuel
- Birihalm ld. Berethalom
- Bistrica, Bistricium-Transylvaniae, Bistrița ld. Beszterce
- Bitsche ld. Biccse

- Blaj ld. Balázsfalva
 Bobót (Boboth; Bobot, SK)
 — ecclesia 1707
 Bodice (Bodické, SK)
 — ld. névmutató: Smrtník, Melchior
 Bodófalva (Bodoviz Tur.; Bodovice, SK)
 — ld. névmutató: Bodovinus, Andreas
 Bodok (Alsóbodok; Dolné Obdokovce, SK)
 — ld. névmutató: Berényi György
 Bodorová ld. Paraszkafula
 Bodovice, Bodoviz Tur. ld. Bodófalva
 Bodrogkeresztúr (H)
 — ld. névmutató: Miskolci Csulyak Gáspár
 — Szathmári Ötvös István
 Bodrogszentés (Plešany, SK)
 — ld. névmutató: Iratosi T. János
 Bodzásújlak (Novosad, SK)
 — ld. névmutató: Iratosi T. János
 Boemia ld. Csehország
 Bogoszló ld. Bohuszlavic
 Bogyoszló (Bogyozlo; H)
 — ld. névmutató: Deselvicz István
 Bohe., Bohemia, Bojoemia, Böhmen ld. Csehország
 Bohunice (Bohunice, SK)
 — ld. névmutató: Clementis, Balthasar
 Bohuszlavic (Bohuslavia; Bogoszló, Trenčianske Bohuslavice, SK)
 — ld. névmutató: Cotercius, Martinus
 Bojnice ld. Bajmóc
 Bolesó (Bolesl(a), Boless., Bolessovia, Bolest, Boleszlavia, Bollesseviensis, S. Bolesl.; Bolesšov, SK)
 — ld. névmutató: Lani, Joannes — Neubarth, Christoph
 Bolgárfalva (Zaránd megye)
 — ld. névmutató: Sebesy György
 Bologna (I)
 — kiadvány: **Appendix 176**
 Borosjenő (Pilisborosjenő, H) 2209
 — ld. még névmutató: Lukács — Nagyari Benedek
 Borostyánkő (Borostyán; Bernstein, A)
 — ld. névmutató: Batthyány Ádám
 Boroszló (Bresslaw, Breszl., Neapolis Wratislaviensis, Vrat., Vratisl. Neapolis, Vratislav., Vratislavia, Wratislavia, Wratislaviensis Neapolis, Wratislaw; Wroclaw, PL) **Appendix 162**
 — kiadvány: 1649, 1663, 1684, 1710, 1752, 2038, **Appendix 162, Appendix 180**
 — ld. még névmutató: Bauman-nyomda — Carg, Johann Balthasar — Gebhardus, Johannes — Gloger, Christophorus — Hancke, Valentinus — Heliades, Josef — Jakussich György — Kleinwechterus, Valentinus — Kracker, Bernhard — Krieschke, Georg — Kurzman, Joannes — Machnerus, Matthias — Major, Elias — Major, Joannes Daniel — Müller, Johann — Schlegel, Christoph — Schultz, Chrysostomus — Scultetus, Joannes — Seidelius, Georgius — Teutschmann, Joannes — Toppertzer, Georg — Truchsess, Erhardt Ferdinand
 Bors (Borș, RO) 1995
 — ld. még névmutató: Szalárdi Miklós
 Borsod megye
 — ld. névmutató: Forgách Ignác
 Borsod-gömör-kishonti esperesség 1912
 Borussia ld. Poroszország
 Bozók (Bzovík, SK)
 — ld. névmutató: Bosnyák István
 Böhmen ld. Csehország
 Bökény (H) 2450
 — ld. még névmutató: Bökényi Filep János
 Brabant 1902
 — ld. még névmutató: Becanus, Martinus
 Branc ld. Berencs
 Brandys nad Orlicí (CZ)
 — ld. névmutató: Sapor, Jan
 Brassó (Coron., Corona, Corona Trans., Cronstadt; Brașov, RO) 1668, 1717, 1920, 1988, 2165, 2206, 2515, 2518, 2569, 2571
 — evangélikus gimnázium (gymnasium Coronense) 1717, 2568, 2569, 2571, 2572
 — kiadvány: 1776, 1882A, 2064, 2115, 2323, 2488, 2530, 2582
 — ld. még nyomdamutató
 — ld. még névmutató: Albelius, Simon — Albensis, Thomas — Albrich, Martinus — Closius, Petrus — Decani, Stephanus — Drauth, Georgius — Drauth, Marcus — Falck, Bartholomaeus — Fanneschmidt, Petrus — Goldschmidt, Michael — Hegenitius, Trostfried — Herrmann, Michael — Kleinus Alesius, Joannes — Meder Péter — Neu-

- nachbar, Paul — Regis, Simon — Schankabank, Georgius — Wolff, Peter — Wolfgang, Martin
— ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Brassó megye **1872**
- Bratislava ld. Pozsony
- Bresslaw, Breszl. ld. Boroszló
- Breznóbánya (Brisna, Briz., Briznob.; Brezno, SK) **1728, 2397**
— ld. még névmutató: Agnerus, Daniel — Fabricius, Joannes — Faschko, Andreas — Faschko, Jacobus — Gracza, Joannes — Heinzl, Joannes — Heinzl, Matthias — Láni, David — Lepinius, Jeremias — Schkrowina, Daniel — Tinctorius, Melchior
- Brezov (Brezovica, SK)
— ld. névmutató: Sartoris, Joannes
- Brieg (Brzeg, PL)
— kiadvány: **1782**
— ld. névmutató: Remen, Daniel — Trusus, Hiobus
- Brisna, Briz., Briznob. ld. Breznóbánya
- Brod Németky ld. Némethbrod
- Brüsszel (Brussel – Bruxelles, B)
— ld. névmutató: Coutore, Jules Cesar de la
- Brzeg ld. Brieg
- Buda (H) **1922, 2343**
— jezsuita akadémia, kollégium, szeminárium **2515**
— ld. még névmutató: Ali budai pasa (cr. 1580) — Széchényi György
- Budapest ld. Óbuda
- Budatin (Budetin, CZ)
— ld. névmutató: Szunyogh János — Szunyogh János felesége, Thurzó Anna
- Bukarest (Bucureşti, RO)
— kiadvány: **2210**
- Busóc (Buschovien.; Bušovce, SK)
— ld. névmutató: Vitalis, Paulus
- Bytča ld. Biccse
- Bzovík ld. Bozók
- C. ld. Csepreg
- C. ld. Kassa
- C. ld. Késmárk
- Čachtice ld. Csejte
- Caea ld. Keosz
- Caes. ld. Késmárk
- Caesarea ld. Cezárea
- Caesareof. ld. Késmárk
- Caesareofor. schola ld. Késmárk, evangélikus iskola
- Caesareoforen., Caesareopol., Caesareopolis, Cais., Caism., Caismarc, Caismarcen. ld. Késmárk
- Camăr ld. Kémer
- Cambridge (GB)
— kiadvány: **1683, 2201**
— ld. még névmutató: Medgyesi Pál
- Cambro-Britannia ld. Wales
- Câmpulung (RO) **2210, 2365**
— ld. még névmutató: Obridski, Stefan
- Canahán ld. Kánaán
- Caransebeş ld. Karánsebes
- Carei ld. Károly
- Carpates, Carpathicae, Carpathische Gebürge ld. Kárpátok
- Carpona ld. Korpona
- Casale (I)
— kiadvány: **2360**
- Caschau ld. Kassa
- Časlav (Czaslav, Czaslaw, Zaslaw; CZ)
— ld. névmutató: Dominicus, Wladislaus — Essinius, Paulus, iun. — Zacheus, Jakub
- Cass., Cassa ld. Kassa
- Cassa ld. Kasza
- Cassellae ld. Kassel
- Cassellana Academia ld. Kassel, academia
- Cassens., Casso., Cassov., Cassovia, Cassovien. ld. Kassa
- Cassovien. gymnasium, Cassoviensis schola ld. Kassa, evangélikus gimnázium
- Castellium S. Sophiae ld. Rózsáhegy
- Castri Ferrei comitatus ld. Vasvár megye
- Cattimelibocum ld. Katzenelnbogen
- Ceaşu de Cîmpie ld. Mezőcsávás
- Cegléd (H)
— ld. névmutató: Körtvélyesi W. János
- Ceidan, Ceiden ld. Feketehalom
- Cemice ld. Csemic
- Čenk (Nagyčenk, H)
— ld. névmutató: Kiss Pál
- Cervenica pri Sabinove ld. Vörösalma
- Červený Kamen ld. Vöröskő
- Česká Lipa ld. Lippa Bohemus
- Česká země, České království ld. Csehország

- Česky Benesov ld. Benešov
 Český Brod (CZ)
 — ld. névmutató: Heliades, Josef — Mecha-
 nopoeus, Joannes
 Cetatea de Baltă ld. Küküllővár
 Cezárea (Caesarea; Kaisarije, IL) **2357**
 — ld. még névmutató: Paulus, Sanctus
 (bibl.)
 Chák ld. Csák
 Chanad ld. Csanád
 Cheh-ország ld. Csehország
 Cheomer ld. Csömör
 Chepreg ld. Csepreg
 Cheresig ld. Körösszeg
 Chiák ld. Csák
 Chleven, Chlievany, Chlyvan ld. Kis-Chli-
 vény
 Cholcus (Kolkhis, GE) **2308**
 Choltice (Choltic; CZ)
 — ld. névmutató: Záhrádecký, Jiří felesége,
 Sedlnická, Katerína
 Chömör ld. Csömör
 Chrudim (Crudim, CZ) **1944, 1972**
 — ld. még névmutató: Galli, Georgius
 Chusník (CZ) **1662**
 — ld. még névmutató: Joannides, Jakub
 Ciacova ld. Csák
 Cibin., Cibinién., Cibiñiens., Cibinium, Cibiñ.
 Transylv. ld. Szeben
 Ciceu ld. Csicsó
 Cierny Brod ld. Vízkelet
 Cieszyn ld. Teschen
 Cis Tibiscum ld. Tiszáninneni református
 egyházkerület
 Číz ld. Csíz
 Claudiopolis ld. Kolozsvár
 Cluj-Napoca ld. Kolozsmonostor, Kolozsvár
 Cobolyfalu ld. Szoblahó
 Coelesyria (Leithan)
 — ld. névmutató: Theodulus presbiter
 Coloca ld. Kalocsa-bácsi főegyházmegye
 Colos ld. Kolozs megye
 Colosiensis dioecesis ld. Kolozs, egyházköz-
 ség
 Colosvar ld. Kolozsvár
 Colțesti ld. Torockószentgyörgy
 Comarom, Comaromiensis comitatus ld. Ko-
 márom megye
 Comjathi ld. Komját
 Constantinopolis ld. Konstantinápoly
 Corinthos ld. Korintus
 Cormosch ld. Kormosó
 Cornitz ld. Kornicz
 Coron., Corona, Corona Trans. ld. Brassó
 Coronense gymnasium ld. Brassó, evangé-
 likus gimnázium
 Corsica ld. Korzika
 Costantia ld. Konstanz
 Crackau, Crackaw, Cracovia ld. Krakkö
 Crailsheim, Craishaymia ld. Krailsheim
 Crakaw ld. Krakkö
 Crapicium (Krapkovice, PL)
 — ld. névmutató: Poliwius, Joannes
 Cremic., Cremnic ld. Körmöcbánya
 Cremnizianum gymnasium ld. Körmöcbá-
 nya, evangélikus gimnázium
 Creta ld. Kréta
 Criș ld. Keresd
 Cristian ld. Kereszténysziget
 Croatia ld. Horvátország
 Cronstadt ld. Brassó
 Crosna ld. Krossen
 Cr. Sil. ld. Krossen
 Crucisvillan. ld. Keresztfalu
 Crudimen ld. Chrudim
 Csák (Chák, Chiak; Ciacova, RO)
 — ld. névmutató: Csáky István, jun. —
 Csáky István, sen. — Csáky László —
 Csáky Pál — Csáky Zsigmond
 Csallóköz (Czalloköz) **1701, 2371A**
 — ld. még névmutató: Farkas István —
 Kis János
 Csanádi egyházmegye **2326, 2328**
 — ld. még névmutató: Dubovszky, Geor-
 gius — Gerardus, Sanctus — Pálffy
 Ferdinánd — Pálffy Tamás — Püski
 János — Széchényi György — Tarnóczy
 Mátyás
 Csaroda (H) **2450**
 — ld. még névmutató: Bökényi Filep János
 Csayta ld. Csejte
 Csehország (Boemia, Bohe., Bohemia, Bojo-
 emia, Böhmen, Česka zemia, Cheh-or-
 szág, Cseh királyság, Cseh ország, Cze-
 ské kralovství, Království české, Orbis
 Czechicus) **1662, 1676, 1701, 1750, 1752,**
1754, 1798, 1806, 1819, 1820, 1870,
1939, 2030, 2092, 2121, 2292, 2342,

- 2348, 2442, 2482, 2554, 2616, Appendix 162, Appendix 178 Appendix 204**
- ld. még névmutató: Ambrosiades, Daniel
 - Brezové, Vavrinec, z— Butovsky, Jan
 - Chotieborzky, Joannes — Coutore, Jules Cesar de la — Decani, Joannes — Decani, Samuel — Essinius, Paulus, jun.
 - Fabricius, Nicolaus, sen. — Faginus, Joannes — Ferdinánd III. — Ferdinánd III. magyar király felesége, Habsburg, Maria Anna von Spanien — Fischer, Georgius — Galli, Daniel — Galli, Georgius — Grinvaldus, Jacobus — Hadik, Ján, sen. — Jakobeus, Nicolaus — Luzsky, Melchior — Malomfalvay Gergely — Mechanopoeus, Joannes — P. M. Augustinus — Pelargus, Venceslaus — Peucerus, David — Pfalz, Friedrich V. von — Polentinus, Paulus — Rataj, Václav — Romenec, Jan — Schlönhauf-Uncovsky, Jakub — Schmidelinus, Laonicus — Seelinger, Joachim — Trajan Benešovský, Adam — Wenzeslaus IV.
 - Csejte (Csayta, Czeyte; Čachtice, SK) **2480, 2481**
 - ld. még névmutató: Facundini, Venceslaus — Nigrini, Nicolaus — Perlicius, Daniel
 - Csemic (Czemicz; Čemice, SK)
 - ld. névmutató: Csemiczky Mátyás — Csemiczky Miklós
 - Csepreg (C., Chepreg; H) **1638, 1821, 1862, 1990, 1991**
 - kiadvány: **1818, 2341**
 - ld. még nyomdamutató
 - ld. még névmutató: Duraeus, Joannes — Farkas Imre — Kassai András — Lethenyei István — Nádasdy Ferenc III., sen. — Nagy Pál
 - Csetnek (Czernek, Czetnek; Štítňik, SK)
 - ld. névmutató: Dessewffy György — Flentis, Matthias — Király Jakab — Remenik, Andreas — Remenik, Thomas
 - Csicso (Csikcsicso, Cziczicz; Ciceu, RO)
 - ld. névmutató: Petki István
 - Csiksomlyó (Csikszereda; Miercurea-Ciuc, RO)
 - ld. névmutató: George din Sec
 - kiadvány: **2508A**
 - Csikszentmárton (Sinmartin, RO) **2180**
 - ld. még névmutató: Kolosi Török István
 - Szentmártoni Bodó János
 - Csikszereda ld. Csiksomlyó
 - Csíz (Czizien.; Číz, SK)
 - ld. névmutató: Krman, Daniel
 - Csömör (Cheomer, Chömör, Czömer; H)
 - ld. névmutató: Zay János — Zay László
 - Csütörtökhely (Quintofo., Quintofo-Pannon.; Spišský Štvrtok, SK)
 - ld. névmutató: Neërer, Jacobus
 - Culmbach ld. Kulmbach
 - Curland ld. Kurland
 - Cuttenberg ld. Kutná Hora
 - Czalloköz ld. Csallóköz
 - Czaplin (Czaplinek, PL)
 - ld. névmutató: Czaplinski, Paul
 - Czaslav, Czaslaw ld. Čáslav
 - Czechicus orbis ld. Csehország
 - Czemicz ld. Csemic
 - Czernek ld. Csetnek
 - Czeské království ld. Csehország
 - Czeský Benessow ld. Benešov
 - Czetnek ld. Csetnek
 - Czeyte ld. Csejte
 - Cziczicz; Csicso
 - Czizien ld. Csíz
 - Czobor-Szent-Mihály (Szombor, Zombor; Sombor, YU)
 - ld. névmutató: Czobor Mihály — Lippay György — Lippay György, iun. — Lippay János
 - Czömer ld. Csömör
 - Dalmácia (Dalmatia) **2016**
 - Damaszkusz (Damascus, SYR) **2600**
 - Dancka (Dantiscum, Danzig; Gdańsk, PL)
 - ld. névmutató: Institoris, Joannes — Mautner, Johann — Meder Péter — Meltzel, Joannes — Neufeld, Georg — Niclasius, Albertus — Nigrini, Nicolaus — Oltard, Andreas — Splenius, Elias — Trusius, Hiobus
 - Dánia **1758**
 - ld. még névmutató: Bartholinus, Casparus — Holst, Henricus — Löwe, Johann — Worm, Ole
 - Dantiscum, Danzig ld. Dancka
 - Darmstadt (Darmstat; D) **2266**

- Deáki (Deák; Diakovce, SK)
 — ld. névmutató: Földi Ferenc
- Dealu (RO)
 — kiadvány: 2210
- Debrecen (Deb., Debreczen, Debretzen; H)
 1639, 1671, 1863, 1875, 1922, 2091,
 2207, 2260, 2323, 2360, 2565, 2618
 — ecclesia 2231
 — iskola 1741
 — kongregáció 2362
 — református kollégium (schola Debreczi-
 ensis) 2361, 2562
 — városi tanács 2498
 — kiadvány: 1639, 1688, 1735, 1816, 1817,
 1974, 1980, 1988, 2042, 2045, 2128,
 2158, 2163, 2179, 2183, 2254, 2323,
 2325, 2498, 2549, 2564, 2565
 — ld. még nyomdamutató
 — ld. még névmutató: Bökényi Filep János
 — Debreceni Péter — Dengelegi P. Mik-
 lós — Diószegi Bónis Mátyás — Fekete
 István — Fodorik Menyhért — Gönci
 György — Kismarjai Veszeli Pál —
 Komáromi Csipkés György — Komáromi
 Szervát István — Laskai János — Lat-
 rán Boldizsár — Lippai Sámuel — Med-
 gyesi István — Nagybenedek —
 Nógrádi Mátyás — Rheda Pál — Selyei
 Balog István — Szokolyai Anderko Ist-
 ván — Tejfalvi Csiba Márton — Telki-
 bányai P. István — Töltési István —
 Tyukodi Márton — Vácz P. András —
 Veresegyházi Szentgyörgyi János — Vida
 Miklós
 — ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Decium ld. Dietz
- Dees ld. Dész
- Dehilovia (Tychy, PL)
 — ld. névmutató: Kamenský, Mattheus
- Dej ld. Dész
- Delft ld. Delphis
- Délosz (Delos) 2619
- Delphis (Delft; NL)
 — ld. névmutató: Spranckhuisen, Dionysius
- Délvidék
 — ld. névmutató: Draskovich János
- Dész (Dees; Dej, RO) 2090, Appendix 192
 — ld. még névmutató: Pápai Páriz Imre —
 Szigeti Bene Ferenc — Szoboszlai Miklós
- Deschenitz (Deschna; Dešenice, CZ)
 — ld. névmutató: Seelinger, Joachim
- Detrekő (Plavecké Podhradie, SK)
 — kiadvány: 1995
- Deutsch Kaltenbrunn ld. Hidegkút
- Deutschkreuz ld. Keresztúr
- Deutschproben ld. Németpróna
- Déva (RO)
 — ld. névmutató: Uzoni Jankó Boldizsár
- Deventer (NL)
 — ld. névmutató: Diest, Hendrik van —
 Enyedi Fazekas János — Mikolai He-
 gedűs János — Revis, Jacobus — Szob-
 oszlai Miklós — Vácz P. András —
 Vedelius, Nicolaus
- Devichany ld. Alsóbaka
- Dezsér (Dezer, Dezericza, Dezeritza, Dezsér;
 Dezerice, SK)
 — ecclesia 1707
 — ld. még névmutató: Dezericenus, Samu-
 el — Lazitius, Elias — Molitoris, Jo-
 annes — Romenec, Ján — Rudnyánszky
 András —
- Diakovce ld. Deáki
- Dicsőszentmárton (Tirnăveni, RO)
 — ld. névmutató: Szentmártoni Bodó Já-
 nos
- Dietz (Decium; D)
 — ld. névmutató: Hessen-Kassel, Mauriti-
 us, sen.
- Dillenberg (D)
 — ld. névmutató: Textor, Joannes
- Diószeg (Bihardiószeg; Diosig, RO)
 — ld. névmutató: Diószegi Bónis Mátyás
- Dipse (Dipsche; Dipsa, RO)
 — ld. névmutató: Seuffnerus, Joannes
- Divékújfalu, Diviacka Nová Ves ld. Újfalu
- Divopeter Turoc ld. Turócszentpéter
- Divus Andreas in comit. Lipt. ld. Szent-
 andrás
- Dobó ld. Dubovó
- Doboka megye (comitatus Dobocensis)
 — ld. névmutató: Szigeti Bene Ferenc —
 Szikszai István
- Dobrá Niva ld. Dobronya
- Dobred (Dombrád, H)
 — ld. névmutató: Bartók Mihály
- Dobronya (Dobrá Niva, SK)
 — ld. névmutató: Láni, David

Dobrovoda, Dobrá Voda ld. Jókő
 Dobsina (Topschina; Dobsiná, SK) **1708**
 — ld. névmutató: Heutsch, Philipp — Mel-
 tzel, Joannes
 Dolná Strehová ld. Alsósztrégova
 Dolná Súca ld. Alsószucsá
 Dolné Motešice ld. Alsómotiesic
 Dolné Obdokovce ld. Bodok
 Dolné-Otrokovce ld. Atrak
 Dolní Sedmíhradčany, Dolní Sedmíhradsko
 ld. Alsó-Erdély
 Dolní Uhersko, Dolní Uhry ld. Alsó-Magyar-
 orszá
 Dolný Kubín ld. Alsókubin
 Dombrád ld. Dobred
 Doornik (Tournai, B)
 — ld. névmutató: Bray, Guido de
 Dordrecht (NL) **2452**
 Dovalló (Dovalovo, SK)
 — ld. névmutató: Duraeus, Joannes
 Drahóc (Drahocz, Vágdebrőd; Drahovce, SK)
 — ld. névmutató: Trajan Benešovský, Adam
 Drakostyan ld. Trakostyán
 Drétoma (Dryetom; Drietoma, SK)
 — ld. névmutató: Dentulini, Thomas, sen. —
 Dentulini, Venceslaus — Krman, Samuel
 Drezda (Dresden, D)
 — ld. névmutató: Hoë, von Hoënegg, Mat-
 thias
 Drohov (Drohobics, UA)
 — ld. névmutató: Preusius, Adamus
 Dryetom ld. Drétoma
 Duacum (Donai, FR)
 — kiadvány: **2355**
 Dubensko (Dubiecko, PL)
 — ld. névmutató: Welczeck, Joannes
 Dubnica (Máriatölgyes; Dubnica nad Váhom,
 SK)
 — ld. névmutató: Augustini, Joannes —
 Lochmann, Ján
 Dubovány (Alsó-, Felső, Dubovic; Dubovany,
 SK)
 — ld. névmutató: Cotercius, Martinus
 Dubovó (Dobó, Dubova, Turóctölgyes; Dubo-
 vé, SK) **1751**
 — ld. még névmutató: Kalinka, Ján
 Dumitrei ld. Szentdemeter
 Dunahidas ld. Pruk
 Dunáninnen (Duna innenső része)

— ld. névmutató: Batthyány Ádám
 Dunamelléki református egyházkerület **1975,**
2260
 Dunántúl (Transdanubium)
 — ld. névmutató: Bakos Gábor — Bat-
 thyány Ádám — Kis Bertalan — Lethe-
 nyei István
 Dunaradvány ld. Zsitvatorok
 Durand (Tvarozná, SK)
 — ld. névmutató: Dreyppennig, Thomas
 Dvory nad Žitavou ld. Udvard
 E. ld. Eperjes
 E. s. ld. Eperjes, evangélikus gimnázium
 Eberau ld. Monyorókerék
 Ebrodun, Ebrun ld. Yverdon
 Ecel (Eczel, Hetzeldorf; Ațel, RO) **2489**
 Ecsed (Etsed; Nagyecsed, H) **1763, 2486**
 — ld. még névmutató: Bethlen István, sen.
 — Dobrai Gácsi Bálint
 Edenburg ld. Sopron
 Efezosz (TR) **2027, 2266, 2535**
 — ld. még névmutató: Paulus, Sanctus
 (bibl.)
 Egri egyházmegye
 — ld. névmutató: Ceglédi Albert — Jakus-
 sich György — Kisdi Benedek — Lippay
 György — Pálffy Ferdinánd — Pálffy
 Tamás
 Egri káptalan (ecclesia capitularis Agrien-
 sis, Capitulum Agriense) **2381**
 Egyházasfalu (Egyházasfalva; H)
 — ld. névmutató: Deselvics István
 Egyiptom (Aegyptum, Aegyptus) **1826,**
2376
 — ld. még névmutató: Josephus (bibl.)
 — ld. még incipitmutató: Régi Aegyptus-
 nak, s' ím az Oedipusnak
 Eisenach (Eysennach; D)
 — ld. névmutató: Löwe, Johann
 Eisenstadt ld. Kismarton
 Eisleben (D)
 — ld. névmutató: Rhenius, Johann
 Elbing (Elbląg, PL) **2231**
 — ld. még névmutató: Veresegyházi' Szen-
 tyel János
 Eleutheropolis ld. Galgóc
 Eliášovce ld. Illésháza

Emmerik (Emric; D) 2500

— ld. még névmutató: Diest, Hendrik van Englum (NL)

— ld. névmutató: Eilshemius, Abraham Danielsz

Enyed (Nagyenyed; Aiud, RO)

— ld. névmutató: Dengelegi Péter — Enyedi Fazekas János — Fogarasi K. Ferenc

Enyicke (Haniska, SK) 2442

Eperjes (E., Ep., Eper., Eperies, Eperj., Eperjess, Epper., Epperie., Epperies, Frago-polis, Pressow; Prešov, SK) 1709, 1894, 1938, 1939, 2003, 2004, 2009, 2052, 2111, 2271, 2411, 2476, 2537, 2539

— evangélikus gimnázium (gymnasium, s. E., schola Eperiensis) 1685, 1935, 2004

— evangélikus templom 2004

— magisztrátus 2539

— ld. még névmutató: Alitis, Samuel — Bányai Dániel — Biner, Hilarius Ernestus — Büringer, Johann — Cramer, Caspar — Curiani György — Dürner, Samuel — Eisenberg, Peter — Goltz, Daniel — Horváth András — I. S. Frago-politanus — Jakobeus, Jakub — Keczer János, iun. — Kudela, Andrej — Lassel, Paul — Lengfelnér, Daniel — Madarász György — Madarász Márton — Matthaeides, Joannes — Ötvös Péter — Plot-schius, Georgius — Preller, Kaspar — Quae-stor, Jacobus — Reichert, Johannes — Sartorius Johann — Serédi János — Serpilius, Samuel — Spreitz, Georgius — Szikszai Gergely — Szikszai György — Szőrös János — Weber, Johann — Wolf-gang, Georgius — Zimmermann, Matt-hias

Erdély (Ardeal, Erdeli, Erdely, Erdélyország, Fidély, Sedmihradčany, Sedmihradsko, Sedmohradsko, Siebenbürgen, Syben-bürgen, Syebenbürgen, Transilv., Tran-silvania, Transsylv., Transsylvania, Transyl., Transylv., Transylvania) 1641, 1642, 1643, 1650, 1672, 1673, 1680, 1688, 1700, 1709, 1712, 1719, 1720, 1729, 1758, 1762, 1765, 1806, 1815, 1819, 1820, 1824, 1825, 1828, 1841, 1853, 1862, 1870, 1873, 1877, 1878, 1900, 1902, 1919, 1920, 1922, 1924,

1926, 1939, 1948, 1976, 1977, 1986, 1987, 1994, 2025, 2041, 2046, 2054, 2057, 2074, 2078, 2090, 2094, 2096, 2098, 2099, 2100, 2103, 2136, 2138, 2140, 2150, 2164, 2165, 2169, 2173, 2187, 2208, 2209, 2230, 2252, 2257, 2259, 2260, 2273, 2278, 2311, 2314, 2333, 2342, 2343, 2354, 2364, 2408, 2414, 2456, 2467, 2478, 2485, 2499, 2517, 2521, 2538, 2563, 2574, 2592, 2604, 2621, Appendix 179, Appendix 186, Appendix 203

— egyházkerület 2260

— rendek 2576

— ld. még névmutató: Albrich, Martinus — Andrási István — Apácai Csere János — Apafi Mihály — Ascanius, Michael — Bálintfi Ferenc — Barcsai Ákos — Barth, Christian — Belényesi Ferenc — Bocskai István — Bogády András — Conradi, Joannes — Csulai György — Dániel János — Fejes Albert — Felnai Ferenc — Geleji Katona István — Kar-kai János — Keserői Dajka János — Koháry István — Köröspataki Bedő János — Lad., Thomas — Lippai Sámuel — Listius László — Lőrántffy Zsuzsan-na — Mahalyi István — Meder Péter — Medgyesi Pál — Ménasági Miklós — Molit[oris?], Franciscus — Radecius, Valentinus — Rákóczi György I. — Rákóczi György II. — Rákóczi György II. felesége, Báthori Zsófia — Rákóczi Zsigmond (II. Rákóczi György testvére) — Rodeli, Andreas — Sárpataki Márton — Sartorius, Andreas — Sérafin Bálint — Somogyi György — Štefan, Simeon — Székelyi Majlát Miklós — Szent-györgyi András — Szentpáli István — Tofaeus Mihály — Udvarhelyi Péter — Vajda Sándor — Veres György — Virgi-nás István — Wachsmann, Daniel — Zeller, Martinus

— ld. még incipitmutató: Noha most Fi-dély kesergi halottját

— ld. még tárgymutató, illusztrációk

Erdeod ld. Erdőd

Erdőbénye (H)

— ld. névmutató: Kaposfalvi Szabó Pál

Erdőd (Erdeod, Ardud, RO)

— ld. névmutató: Pálffy Ferdinánd — Pálffy Miklós — Pálffy Pál — Pálffy Tamás
Erdőhát (Erdőhátkarcsa; Lesné Kračany, SK)
2236

Eremita ld. Remete

Erfurt (D)

— kiadvány: **2318, 2489**

— ld. még névmutató: Rühne, Nicolaus

Érsekújvár (Nové Zámky, SK)

— ld. névmutató: Eszterházy Pál — Forgách Ádám — Szathmári Ötvös István

Estoutevilla (Estouteville, F)

— ld. névmutató: Orleans, Henricus

Észak-Magyarország ld. Felső-Magyarország

Észak-Németország **1860**

— ld. még névmutató: Szenci Kertész Ábrahám

Esztergom (Esztergam, Eztergam, Gran, Ostrihom, Strig., Strigonium; H) **1911, 2343, 2595**

— főegyházmegye (Dioecesis Strigoniens., Ecclesia Metropolitana Strigoniensis, érseki egyházmegye) **1901, 2274, 2280, 2343, 2386, 2595, 2596**

— ld. még névmutató: Bartók István — Bosnyák István — Bőjthe Miklós — Dubovszky, Georgius — Hoffmann Pál — Jakusich György — Kisd Benedek — Lippay György — Lósy Imre — Mihályi István — Pálffy Tamás — Pázmány Péter — Pongrácz György — Püske János — Salgovics Ádám — Sennyey István — Szalkai László — Széchényi György — Telegdi Miklós

Esztergom megye (comitatus Strigoniensis)

— ld. névmutató: Lippay György

Etsed ld. Ecsed

Európa **1758, 1889, 2037, 2112, 2422, 2438**

Eysennach ld. Eisenach

Eztergam ld. Esztergom

Făgăraș ld. Fogaras

Falkenburg (Falcoberga, Falchenberg; D)

— ld. névmutató: Fabri, Daniel

Fedémes (Pusztafödémes; Pusté Űlany, SK)

— ld. névmutató: Ormándi János

Fehérhegy (Bilá hora) **1702, 1795, 2030, 2121**

Fehérvár, Fejérvár ld. Gyulafehérvár

Fejér megye (Székes-Fejér-vár) **1975**

Feketehalom (Caidan, Ceiden, Zeiden; Codlea, RO)

— ld. névmutató: Hermannides, Georgius

— Meder Péter — Spökell, Paulus

Feldioara ld. Földvár

Felföld ld. Felső-Magyarország

Felsdorff, Felsendorf ld. Földszin

Felső-Atrak ld. Atrak

Felsőbalog (Balok, Vámosbalog; Velky Blh. SK)

— ld. névmutató: Széchy György özvegye, Homonnai Drugeth Mária

Felső-Dubovány ld. Dubovány

Felső-Erdély (Felső Erdély Ország, Horní Sedmíhradsko) **1806, 1815, 2292**

Felsőerdőfalva ld. Ó-Leszna

Felsőkubin (Vysný Kubin, SK)

— ld. névmutató: Kubinyi Ferenc

Felső-Lausitz (Lusatia Superior, Sup. Lusat.) **2227**

— ld. még névmutató: Neubarth, Christoph

Felsőlendva (Grad; SLO)

— ld. névmutató: Gerber, Gregor — Terbócs János

Felsőleszété ld. Podola

Felső-Magyarország (Észak-Magyarország.

Felső Magyar ország. Felföld, Felvidék, Horní Uhersko, Horní Uhry, Hungaria superior, Ober-Ungarn, Ober Ungern, Ober-Ungerland, Superiores regni Ungariae partes) **1650, 1680, 1709, 1729, 1737, 1777, 1806, 1815, 1828, 1859A, 1900, 1912, 1945, 1948, 2074, 2083, 2094, 2184, 2230, 2243, 2254, 2273, 2278, 2292, 2333, 2348, 2411, 2442, 2476, 2478, 2521, 2538, 2554, 2592, 2616**

— ld. még névmutató: Benedicti, Jonas — Gossler, Thomas — Nógrádi Mátyás — Zabeller, Peter, sen.

Felsőpreszáka ld. Preszáka

Felsőszele (Felsőszeli; Horné Saliby, SK)

— ld. névmutató: Bellobradenus, Paulus

Felső-Szelény (Fölczei Sileni, Szelény; Selany, SK)

— ld. névmutató: Sileni, Joannes

Felső-Szilézia (Fölső Silesia, Horní Slézsko, Silesia superior) **1806, 1820, 2292**

— ld. még névmutató: Obeck, Balthasar Henricus de

Felsőtrencsényi evangélikus egyházmegye **2609**

Felsővadász (H)

— ld. névmutató: Rákóczi Pál

Felvidék ld. Felső-Magyarország

Ferropolis ld. Vasvár

Fidély ld. Erdély

Filakovo ld. Fülek

Finta (Fintha; Fintice, SK) **1768**

— ld. még névmutató: Darholcz Ferenc

Firenze (I)

— kiadvány: **2019**

— ld. még névmutató: Magliabechi, Antonio — Medici, Cosimo di

Flensburg (D)

— ld. névmutató: Gossler, Thomas

Florești ld. Földszin

Fogarás (Făgăraș, RO) **2486**

— ld. még névmutató: Nádasdy Ferenc — Petri Zobas Ferenc — Rákóczi Zsigmond (II. Rákóczi György testvére)

Fony (H)

— ld. névmutató: Aszalai István

Forchtenau ld. Fraknó

Fölczei Sileni ld. Felső-Szelény

Földszin (Felsendorf, Felsdorff, Florești, RO)

— ld. névmutató: Schultissius, Nicolaus

Földvár (Mariaburg, Marienburg; Feldioara, RO)

— ld. névmutató: Ernestius, Joannes

Fölső Silesia ld. Felső-Szilézia

Fragopolis ld. Eperjes

Fraknó (Forchtenau, A)

— ld. névmutató: Eszterházy Pál

Franciaország (Gallia) **1676, 1758**

— ld. még névmutató: Crell, Jean — Hercules Gallicus — Wirdungus, Paulus

Francken ld. Frankföld

Francoford, Francofurtum ld. Frankfurt am Main

Franeke (Franequer; NL) **2558, 2559**

— akadémia **2166**

— kiadvány: **2354, 2357, 2404**

— ld. még névmutató: Arnoldus, Nicolaus — Debreceni Péter — Fogarasi K. Ferenc — Miskolci Csulyak Gáspár — Tej-

falvi Csiba Márton — Telkibányai P. István — Tolnai Dali János

Frankföld (Francken) **1710**

Frankfurt am Main (Francoford, Francofurtum; D)

— kiadvány: **2044, 2118, 2141, 2307, 2318, 2375, 2489, Appendix 167, Appendix 186**

— ld. még nyomdamutató

— ld. még névmutató: Crucinger, Christoph — Egenolf, Christian

Frankfurt an der Oder (Odera-Frankfurt; D)

— ld. névmutató: Keresztúri Pál — Szilágyi Benjámin István — Tejfalvi Csiba Márton

Friedeck ld. Frydek

Friedenfeld (Frydenffeld; Friedenfelds, D)

— ld. névmutató: Löwe, Johann felesége, Westhonia, Johanna Elisabetha Löwe, Johann (második) felesége, Seltenschlag, Johanna

Fridman (Frydman, PL)

— ld. névmutató: Ratułowsky, Joannes

Frisia

— ld. névmutató: Hayma, Nicolaus — Wybinga, Theodorus

Frydek (Friedeck, CZ)

— ld. névmutató: Joannides, Jirík, jun. — Joannides, Jirík, sen.

Frydenffeld ld. Friedenfeld

Frydman ld. Fridman

Fülek (Filakovo, SK)

— ld. névmutató: Kassai András

Gács (Gacz; Halič, SK)

— ld. névmutató: Nováki István

Gagy (Gagyapáti, H)

— ld. névmutató: Luktör Imre

Galánta (Galantha; Galanta, SK)

— ld. névmutató: Eszterházy Dániel — Eszterházy Ferenc — Eszterházy Gáspár — Eszterházy László — Eszterházy Mihály — Eszterházy Miklós — Eszterházy Pál — Eszterházy Sándor — Eszterházy Tamás

Galgóc (Eleutheropolis, Galgatz; Hlohovec, SK) **2294**

— evangélikus gimnázium (Palladium Galgoltzense) **2294, 2449**

- ld. még névmutató: Bornemisza Imre — Brunswick, Franciscus — Csepregi Mihály — Fabricius, Nicolaus, jun. — Hocquard, Bonaventura — Joannides, Andreas — Láni, Daniel — Pastochius, Joannes — Sinapius, Joannes
- Gallia ld. Franciaország
- Galovany ld. Nagypalugya
- Galloway
- ld. névmutató: Cowper, William
- Garamszentkereszt ld. Szentkereszt
- Gdańsk ld. Dancka
- Geletnek (Hlinic; Hliník nad Hronom, SK)
- ld. névmutató: Balog András
- Gemer ld. Sajógömör
- Genf (Geneva; Genève, CH) **1889**
- kiadvány: **2089, 2353, 2453**
- ld. még névmutató: Chabraeus, Dominicus — Vedelius, Nicolaus
- Germ., Germania ld. Németország
- Gerzensee (Gertzensee; CH)
- ld. névmutató: Graffenried, Franz Ludwig
- Ghiletincz, Ghyletincz, Ghyletintz ld. Giletinci
- Ghymes ld. Gimes
- Gibely (Gyb.; Zálesie, SK)
- ld. névmutató: Pastochius, Joannes
- Giessen ld. Gissa
- Giläu ld. Gyalu
- Giletinci (Ghiletincz, Ghyletincz, Ghyletintz, Gilletincz; Giletinc, HR)
- ld. névmutató: Osztrosith István — Osztrosith János — Osztrosith Mátyás — Osztrosith Miklós — Osztrosith Pál
- Gimes (Ghymes; Jelenec, SK)
- ld. névmutató: Csáky István, sen. első felesége, Forgách Éva — Forgách Ferenc — Forgách Zsigmond
- Gissa (Giss.; Giessen, D)
- egyetem teológiai kar (Facultas theologiae in Academia Gissena) **2266**
- kiadvány: **2115, 2242, 2266**
- ld. még névmutató: Dieterich, Konrad — Finck, Caspar
- Gissena academia ld. Giessen, egyetem
- Giula fejevar ld. Gyulafehérvár
- Glacium (Glatz; Klódzko, PL)
- ld. névmutató: Crucinger, Christoph
- Goczałkowice (PL)
- ld. névmutató: Goczałkowski, Adam
- Goldberg (Złotoryja, PL)
- ld. névmutató: Kyfertus, Christianus
- Gorinchem (NL)
- ld. névmutató: Spiljard, Joannes
- Govora (RO)
- kiadvány: **2210, Appendix 164, Appendix 166**
- ld. még névmutató: Silvestru
- Gömör
- evang. esperesség **1664**
- ld. még névmutató: Király Jakab — Mihályi István
- Gömör megye
- ld. névmutató: Széchy György
- Görlitz (D)
- kiadvány: **2333**
- ld. még névmutató: Hegenitius, Trostfried — Miskolci Csulyak István
- Görtzke (Görzke, D)
- ld. névmutató: Gerstmaer, Johann
- Grác ld. Graz
- Grad ld. Felsőlendva
- Gradec (Gradec; HR)
- ld. névmutató: Horváth Boldizsár — Horváth Márk
- Gradna (Grodnen., Hrabove, Hrabowa, Hradna, Rabó; Hrabové, SK)
- ecclesia: **1707**
- ld. névmutató: Hanconius, Jacobus — Hrabovszky Péter — Láni, Zachariás — Zitnikius, Matthaeus
- Graecium, Graetium ld. Graz
- Gran ld. Esztergom
- 's Gravenhage ld. Hága
- Graz (Grác, Graecium, Graetium; A) **2239, 2388**
- kiadvány: **2235**
- ld. még névmutató: Draskovich György — Hagymássy család — Heutsch, Philipp — Kassai András — Kopcsányi Mihály — Lippay György — Nádas János — Pálffy Ferdinánd — Sámbar Mátyás — Tattay István
- Grodnen. ld. Gradna
- Groningen (Groninga, NL)
- ld. névmutató: Diószegi Bónis Mátyás — Kászoni János — Szokolyai Anderko István — Telkibányai P. István — Tolnai Dali János — Váczi P. András

- Grosshöflein ld. Nagyhöflány
 Grünberg (Grüneberg, D)
 — ld. névmutató: Scultetus, Abraham
 Grünbühel (Grünpühel; A)
 — ld. névmutató: Hoffmann, Wolfgang
 Grüneberg ld. Grünberg
 Grünpühel ld. Grünbühel
 Güssing ld. Németújvár
 Gyb. ld. Gibely
 Gynz ld. Kőszeg
- Gyalu (Gilău, RO) **2369**
 Gyarmat (Gyarmath; Balassagyarmat, H)
 — ld. névmutató: Balassa Ádám — Balassa Bálint — Eszterházy Ferenc
 Gyepesfalu ld. Priszaka
 Gyergyószék (Sedes Siculicalis Gyergio)
 — ld. névmutató: Petki István
 Gyerő-Monostor (Magyargyerőmonostor; Mă-năstireni, RO)
 — ld. névmutató: Kemény János
 Gyöngyös (H)
 — ld. névmutató: Kós Lukács
 Győr (Jaurinum, Nagy Győr; H) **1636, 1664**
 — egyházmegye (Jaurinensis dioecesis) **1636**
 — jezsuita kollégium Boldog Szűz Mária Congregatioja **2112**
 — ld. még névmutató: Babócsai Ferenc — Bognár György — Deselvícs István — Fentt, Georgius — Fentt, Joannes — Pálffy Ferdinánd — Tarnoci, Martin
 Győri egyházmegye (Jaurinensis dioecesis) **1636**
 — ld. még névmutató: Draskovich György — Kopcsányi Mihály — Püske János — Széchényi György
 Gyulafehérvár (Alb., Alba, Alba Julia, Albens. Transylvanorum, Balgrăd, Fehérvár, Fejérvár, Giula fejérvár, Gyulafeirvár, Gyula-fejérvár, Gyulafeijrvár; Alba Iulia, RO) **1640, 1641, 1642, 1643, 1644, 1672, 1673, 1676, 1719, 1720, 1721, 1722, 1723, 1765, 1766, 1823, 1824, 1825, 1826, 1827, 1841, 1877, 1878, 1881, 1882, 1883, 1903, 1924, 1925, 1926, 1927, 1958, 1977, 1994, 1995, 1996, 2038, 2040, 2057, 2100, 2101, 2102, 2103, 2124, 2129, 2138, 2141, 2168, 2169, 2171, 2197, 2208, 2209, 2210, 2259, 2297, 2298, 2364, 2365, 2368, 2369, 2414, 2430, 2465, 2486, 2499, 2517, 2518, 2574, 2576, 2577, Appendix 164, Appendix 165, Appendix 179, Appendix 212**
 — akadémia (Athenaeum Bethlen-Rakocianum, coll. Albanum, collegium Albanum, collegium Albense, főiskola, kollégium, paedagogeum Albense, schola Albensis, schola Bethleno-Rakociana, universitas Albensis) **1644, 1676, 1718, 1766, 1767, 1823, 1879, 1880, 1881, 1882, 1923, 1927, 1982, 1996, 1997, 2038, 2059, 2101, 2102, 2105, 2168, 2170, 2211, 2297, 2301, 2302, 2366, 2367, 2369, 2416, 2463, 2464, 2575, 2577, 2617, Appendix 163, Appendix 174, Appendix 212**
 — ecclesia (ecclesia Albae-Julienensis, Albensis) **1643, 1720, 1721, 2231**
 — fejedelmi könyvtár **1720**
 — káptalan **Appendix 192**
 — ortodox érsekség **2365**
 — udvari iskola (schola aulica) **1722, 1827**
 — kiadvány: **1733, 1864, 1956, 2128, 2130, 2196, 2265, 2301, 2302, 2391, 2527, 2617, Appendix 165, Appendix 193**
 — ld. még nyomdamutató
 — ld. még névmutató: Almási P. Márton — Alsted, Johann Heinrich — Apácai Csere János — Basire, Isaac — Besenyei János — Bethlen István, sen. — Bihari Ferenc — Bikfalvi K. Tamás — Bisterfeld, Johann Heinrich — Borosjenei S. Mihály — Bögozi S. Mihály — Brassai Major Márton — Budicits, Stephanus — Buzai Cz. András — Cikó Mihály — Csaholczi Pap János — Csekefalvi L. András — Csengeri K. István — Csernátóni István — Czeglédi P. János — Dániel János — Dézsi Péter — Duchon, Michael — Enyedi Fazekas János — Fogarasi K. Ferenc — Fogarasi V. Mihály — Folyfalvi Osvát János — Geleji Katona István — Ghenadie — Gheorghe din Sec — Hal mágyi J. István — Karansebesi S.,

- Petrus — Keresztúri Pál — Maksai István — Málnási György — Nagybaconi János — Ohridszkij, Štefan — P. M., Augustinus — Pápai Páriz Imre — Piscator, Ludovicus Philippus — Radnótfay György — Rákóczi Zsigmond (II. Rákóczi György testvére) — Rataj, Václav — Sadjer, Andreas — Sáradi G. András — Schemnicensis, Andreas Gregorius — Selyei Balog István — Splenius, Elias — Štefan, Simeon — Strumpt György — Szentgyörgyi P. Mihály — Szerdahelyi F. András — Szerdahelyi P. János — Szigeti Bene Ferenc — Szilágyi Benjámín István — Temesvári L. István — Thesaurarius, Franciscus — Tiszabecsi János — Tolnai Dali János — Váradi János — Váradi K. Ferenc — Váradi Lukács — Vásárhelyi Márton — Veresegyházi Szentyel János — Zágoni Cz. Mihály — ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Gyulafehérvári főiskola ld. Gyulafehérvár, akadémia
- Gyulafejrvár, Gyula-fejérvár, Gyulafejrivar ld. Gyulafehérvár
- Gyulafirátót ld. Rátót
- Gyulaháza (H) — ld. névmutató: Iratosi T. János
- Habelschwerdt (Habelswerd, D) — ld. névmutató: Crucinger, Christoph
- Hádád (Hodod, RO) — ld. névmutató: Wesselényi Ádám — Wesselényi Ferenc — Wesselényi László
- Haffnia ld. Koppenhága
- Hága (Hage; 's-Gravenhage, NL) — ld. névmutató: Od Háje, Vavrinec Benjamin
- Háj (Turóc, Turócliget, Turocio-Haj; SK) — ld. névmutató: Nigrini, Nicolaus — Szölősi Benedek — Zitnikius, Matthaeus
- Hajdelberga ld. Heidelberg
- Hajdúszoboszló (H) — ld. névmutató: Diószegi Bónis Mátyás — Szokolai Anderko István
- Hajnik (Haynik; Hájniky, SK) — ld. névmutató: Bezzeg Mátyás
- Halászi (H) 1654
- Halic ld. Gács
- Halle a. d. Saale (D) — ld. névmutató: Eisenberg, Peter — Sinapius, Joannes
- Hallerkő (Hallerstein, D) — ld. névmutató: Haller István
- Hanau (D) — kiadvány: 1683, 2253, 2354, Appendix 167
- Haniska ld. Enyicke
- Hanzlikfalva (Hanzlik, Tretcsénjánosi; Hanzlihová, SK) — ld. névmutató: Bogády András
- Harderwijk (Hardervic; NL) — kiadvány: 2500 — gimnázium: 2500 — ld. még névmutató: Apácai Csere János — Diest, Hendrik van
- Härman ld. Szászhermány
- Háromszék — ld. névmutató: Basa Dániel — Basa János — Basa Tamás
- Hárskút (Lipovnik, SK) — ld. névmutató: Kassai András
- Hass., Hassia ld. Hessen
- Havasalföld (Transalpina, Valachia, Wallachia, Wallachia) 1958, 2210, 2518, 2575 — ld. még névmutató: Basarab, Matei — Cantacuzino, Constantin — Karansebesi S., Petrus — Ohridszkij, Štefan — Rákóczi György II. — Șerban, Constantin
- Haynik ld. Hajnik
- Héce ld. Hejce
- Hegyalu (H) — ld. névmutató: Ságodi Gergely
- Heidelberg (Hajdelberga, Heydelberg; D) 1720, 1841, 1863, 1914, 1947, 1958, 2087, 2091, 2212, 2304, 2452, 2457, 2533, 2561 — kiadvány: 1674, 1721, 1860, 1863, 1902, Appendix 167 — ld. még névmutató: Comenius, Joannes Amos — Diest, Hendrik van — Geleji Katona István — Keresztúri Pál — Miskolci Csulyak István — Tiszabecsi P. Tamás
- Hejce (Héce, H) — ld. névmutató: Debretei Márton

Heldburg (D)

— ld. névmutató: Gerhard, Johann

Helvetia ld. Svájc

Hengstfeld (Hensfeld; D)

— ld. névmutató: Schnurrius, Balthasar

Herborn (D) 1758

— kiadvány: 2045, 2139, 2254, 2260, 2489, 2617

— ld. még névmutató: Alsted, Johann
Heinrich — Comenius, Joannes Amos —
Diest, Hendrik van — Szenci Molnár Al-
bert — Textor, Joannes

Hermanst. ld. Hermannstein

Hermannstadt, Hermanstadt ld. Szeben

Hermannstein (Hermanst.; D)

— kiadvány: **Appendix 183, Appendix 184, Appendix 185, Appendix 186, Appendix 187**

Herpály (H) 1915

— ld. még névmutató: Tyukodi Márton

Hessen (Hass., Hassia) 2266, **Appendix 186**

— ld. még névmutató: Hessen-Kassel, Mau-
ritius von, jun. — Hessen-Kassel, Mauri-
tius von, sen.

Hetes (Hettes; H)

— ld. névmutató: Pázmány Miklós felesége,
Pethe Rosina

Héthárs (Lipany, SK)

— ld. névmutató: Lucae, Ondrej

Hettes ld. Hetes

Hetzeldorf ld. Ecel

Heves megye (Nagy Heves megye) 1975

Heydelberg ld. Heidelberg

Hibernia ld. Írország

Hidegkút (Kaltenbrunn; Deutsch Kalten-
brunn, A)

— ld. névmutató: Batthyány Ferenc özve-
gye, Lobkowitz Poppel Éva — Gerber,
Gregor

Hierosolyma ld. Jeruzsálem

Hildebrandhausen (Hildebrand, D)

— ecclesia: 2291

Hilverenbeeck (Hilvarenbeek, NL)

— ld. névmutató: Becanus, Martinus

Hispania ld. Spanyolország

Hlinic, Hlinik nad Hronom ld. Geletnek

Hlohovec ld. Galgóc

Hodod ld. Hadad

Hoeneegg (Hohenegg, D)

— ld. névmutató: Hoë von Hoeneegg, Mat-
thias

Hohenseeden ld. Seeden

Hollandia

— iskolák (scholae) 2367, 2416

— rendek (Ordines Hollandiae) 2367, 2416,
2452

— ld. még névmutató: Apácai Csere János

— Bihari Gergely — Csepregi Turkovics
Mihály — Erpen, Thomas van — Geer,
Laurentius de — Gelder, Abraham —
Glandorpius, Ludovicus — Komáromi
Csipkés György — Nógrádi Mátyás —
Pankotai Ferenc — Szathmári Ötvös
István — Szenci Kertész Ábrahám —
Volkel, Johann

Hollólmnic (Holo-lomnic; Holumnica, SK)

— ld. névmutató: Solcovius, Daniel

Homok (Sándorhomok; Nisipeni, RO)

— ld. névmutató: Nagyari Benedek

Homonna (Humenné, SK) 1633

— jezsuita kollégium (gymnasium) 1633,
2426

— ld. még névmutató: Gosztonyi István

Homoródszentpál (Homoron Szent Pál; Sin-
paul, RO) 1726, 2475

— ld. még névmutató: Kornis család —
Rákosi András

Honspergen. ld. Szászhermány

Hont megye (Hontensis comitatus) 1975

— ld. még névmutató: Lani, Gregorius —
Pálffy Tamás — Sileni, Joannes

Horné-Otrokovce ld. Atrak

Horné Saliby ld. Felsőszele

Horní Sedmíhradsko ld. Felső-Erdély

Horní Slézsko ld. Felső-Szilézia

Horní Uhersko, Horní Uhry ld. Felső-Ma-
gyarország

Horvátország (Croatia) 2016

— ld. még névmutató: Belliczai, Georgius
— Czikulin, Franciscus — Damianich,
Franciscus — Draskovich János — Gra-
hovlian, Nicolaus — Martinovich, An-
dreas — Pekuári, Blasius — Subarich,
Georgius — Zguricz, Joannes — Znika,
Franciscus — Znika, Nicolaus — Zrínyi
Miklós

Hrabove, Hrabové, Hrabowa, Hradna ld.
Gradna

Hrádok ld. Temetvény

Hricsó (Ricsóváralfa; Hricovské Pohradie, SK)

— ld. névmutató: Zászkaliczky András

Hruseve, Hrušovo ld. Körtvélyes

Humenné ld. Homonna

Hunfalu (Hunis-vill., Hunisvillan., Scepusio-Hunisvilla; Huncovce, SK)

— ld. névmutató: Bielik, Simon — Heutsch, Philipp

Hungaria infer., Hungaria inferior ld. Alsó-Magyarország

Hungaria superior ld. Felső-Magyarország

Hunis-vill., Hunisvillan. ld. Hunfalu

Hunyad megye (comitatus Hunyadiensis)

— ld. névmutató: Barcsai Ákos — Bethlen István, sen. — Bethlen Péter — Uzoni Jankó Boldizsár

Huszt (UA)

— ld. névmutató: Selyei Balog István

Husum (D)

— ld. névmutató: Rhenius, Johann

I. ld. Illava

Ianca ld. Jankafalva

Iași ld. Jászvásár

Ictar ld. Iktár

Ighiu ld. Magyarigen

Igla, Iglau ld. Jihlava

Igló (Iglau, Iglavia, Iglo-Gep., Iglov., Neocom., Neocomium, Uyfalu; Spišská Nová Ves, SK) **2535**

— ld. még névmutató: Culmerus, Joannes — Dirner, Johann — Galikius, Joannes — Goltz, Joachim, iun. — Horler, Stanislaus — Klesch, Christoph, iun. — Milleter, Georgius — Molnár János — Müller, Johann (Veterosoliensis) — Peschcovius, Daniel — Pollucius, Tobias — Praetorius, Henricus — Rhelovski, Thomas — Rucard, Balthasar — Schallackius, Joannes — Tinctorius, Melchior — Zarevucius, Matthias

Ihrstye (Igricke, Ihrisce; Ihršte, SK)

— ld. névmutató: Brunowitz, Joannes

Iktár (Ictar, RO)

— ld. névmutató: Bethlen család — Bethlen István — Bethlen Péter

Ilieni ld. Illyefalva

Ilieshaza ld. Illesháza

Illava (I., Il., Ill., Illav., Illavia, Illawa; Ilava, SK) **1655, 1855, 2244, 2496**

— evangélikus gimnázium (schola Illaviensis, schola Ostrosithiana) **1961, 2557, 2609**

— ld. még névmutató: Agnerus, Daniel — Antonius, Joannes — Bodovinus, Andreas — Braxatoris, Michael — Clementis, Balthasar — Dezericenius, Samuel — Domkoni, Matthias — Duraeus, Joannes — Fabricius, Nicolaus, iun. — Facundini, Venceslaus — Faginus, Joannes — Gazúr, Matej — Gotzius, Michael — Gregoriades, Matthias — Grinvaldus, Jacobus — Hrehuš, Georg — Hrehuš, Mikuláš — Institoris, Matthias — Jakobei, Daniel — Kalinka, Daniel — Kalinka, Joachim — Lani, Joannes — Nigrini, Andreas — Osztrosith István — Osztrosith János — Osztrosith Mátyás — Osztrosith Miklós — Osztrosith Pál — Paraska, Nicolaus — Pilárik, Štefan — Prileski, Joannes — Puchala, Paulus — Remenik, Andreas — Remenik, Thomas — Rotarides, Martinus, iun. — Sabbaticus, Martinus — Sartorius, Andreas — Schmidelius, Matthias — Sskadra, Joannes — Taborita, Joannes — Taborita, Nicolaus — Turdelius, Samuel — Ursinus, Michael — Zahoreczky, Christianus

Illesháza (Ilieshaza, Illiesháza, Eliášovce; Nový Život, SK)

— ld. névmutató: Illesházy Gábor — Illesházy Gáspár — Illesházy György

Illyefalva (Ilieni, RO)

— ld. névmutató: Bölöni Sikó István

India **2360**

Ingolstadt (D)

— kiadvány: **2268**

— ld. még névmutató: Faber, Matthias — Feucht, Jakob — Pálffy Miklós

Ipolság (Ság; Šahy, SK)

— ld. névmutató: Bőyte Miklós

Írország (Hibernia, Irlandia) **1717, 1758**

Ispáca ld. Spáca

Istambul ld. Konstantinápoly

Italia ld. Olaszország

Izmír ld. Szmirna

Iznik ld. Nicea

Izrael

- ld. incipitmutató: Áldott Izraelnek —
Hogy Izrael — Izraelnek

Jablonov nad Turnou ld. Almás

Jankafalva (Ianca, RO) **2160**

Jannowitz (Janowiec, PL)

- ld. névmutató: Hoffmann, Wolfgang

Jászó (Jasov, SK) **2579**

- ld. még névmutató: Horváth András (jászai) — Kisd Benedek

Jászvásár (Iasi, RO) **1958**

Jaurinensis diocesis ld. Győr, egyházmegye

Jaurinum ld. Győr

Jelenec ld. Gimes

Jelšava ld. Jolsva

Jena (D)

- kiadvány: **1686, 2285**
- ld. még névmutató: Ascanius, Michael —
Fabricius, Joannes — Schlegel, Christoph

Jerikó (bibl.) **2461**

Jeruzsálem (Hierosolyma, bibl.) **1875, 2124, 2401, 2569**

- ld. még névmutató: András II.
- ld. még incipitmutató: Gyermekek születék
Betlehemben, kin örül a Jeruzsálem —
Hogy Jeruzsálemnek — Mikor Szenna-
kerib a Jeruzsálemet

Jessen (D)

- ld. névmutató: Szunyogh János

Jihlava (Iгла, Iglau; CZ)

- ld. névmutató: Seiffert, Laurentius

Jókó (Dobrovoda; Dobrá Voda, SK)

- ld. névmutató: Ondrejko, Mikulás

Jolsva (Alnovia; Jelsava, SK)

- ld. névmutató: Alodiatoris, Petrus —
Heutsch, Philipp — Scultetus, Martinus

Jurské ld. Szentgyörgy

K. ld. Kassa

Kabold (Koberssdorff; Kobersdorf, A)

- ld. névmutató: Bachmann, Balthasar —
Gigelmair, Abraham — Liszti család

Kadiköy ld. Kalchedon

Kaisarije ld. Cezárea

Kalchedon (Kadiköy, TR) **2124, 2266**

Kaliningrád ld. Königsberg

Kalisté (CZ)

- ld. névmutató: Lavínová, Ludmilla

Kalisz (PL)

- kiadvány: **2019**

Kálló (Kalla; Nagyálló, H) **2051, Appendix 181**

- ld. még névmutató: Bakos Gábor —
Kecskeméti C. János — Rákóczi György II.

Kalocsa-bácsi főegyházmegye (Bácsi főegyházmegye, Coloca, Kalocz, Kalocza)

- ld. névmutató: Püski János — Széchényi György — Telegdi János

Kaltenbrun ld. Hidegkút

Kamenica Moravská ld. Moravská Kamenica

Kampen (NL)

- ld. névmutató: Kläger, Justus pseud.

Kánaán (Canahán, bibl.) **2249**

Karancsberény (Karancz Berény; H)

- ld. névmutató: Berényi György

Karánsebes (Caransebeș, RO) **1656, 1958**

- ld. még névmutató: Barcsai Ákos —
Buitul, Gheorghe

Karintia

- ld. névmutató: Hendl, Franciscus

Károly (Nagykároly; Carei, RO)

- ld. névmutató: Károlyi Ádám — Lippai Sámuel

Kárpátok (Carpates, Carpathicae, Carpathische Gebürge) **1756, 1758, 1896, 1945, 2380, Appendix 180**

Kassa (C., Caschaw, Cass., Cassa, Casso., Cassov., Cassovia, Cassovien., K.; Košice, SK) **1709, 1737, 1768, 1779, 1781, 1836, 2051, 2100, 2256, 2306, 2308, 2440, 2442, 2446, 2467, 2468, 2480, 2481, 2512, 2523, 2578, 2579, 2584, Appendix 194**

- református ecclesia **2392**

- evangélikus gimnázium (gymnasium Cassovien., schola Cassoviensis) **1653, 1781, 1836, 2306, 2307, 2356**

- jezsuita akadémia **2579**

- Sodalitas Beatae Virginis sine Macula Conceptae **2579**

- Szepesi Kamara (Camera Scepus., Scepusien., Scepusiensis) **1737**

- városi tanács 1675, 2306, 2443, 2466, 2467
- kiadvány: 2241, 2254, 2481, 2550, Appendix 165
- ld. még névmutató: Bakai Benedek, jun. — Bártfai János — Biner, Hilarius Ernestus — Bornemisza János — Breit, Stephanus — Brzatus, Joannes — Budiaç, Daniel — Budiats, Stephanus — Caprini, Joannes Fridericus — Essinius, Paulus, iun. — Fabricius, Joannes — Flaccius, Martinus — Gergerus, Joannes — Gevers, Valentin — Graffius, Michael — Grinögel, Martin — Grossman, Georgius — Gurini, Melchior — Györkei Miklós — Hadik, Ján, jun. — Hadik, Ján, sen. — Hocquard, Bonaventura — Horváth András — Illésházy Gábor — Joannides, Nicolaus — Kalinka, Zachariáš — Keresztes István — Keviczky János — Kiski Benedek — Kiss Ádám — Kiss Imre — Komáromi Csipkés György — Kopeczky Ferenc — Lazitius, Elias — Lazius, Michael — Lehman, Casparus — Lutsch, Georg — Machilles, Joannes — Mautner, Johann — Melochowski, Georgius — Molitoris, Daniel — Munkácsi András — Nicolaides, Martinus — Nyáry Bernard — Nyáry István — Orth, Matthias — Osztropataki Mátyás — Pattantyús István — Petschius, Andreas — R., Joannes Georgius — Raduchius, Georgius — Reuschel, Balthasar — Rohrmann, Balthasar — Ruttkay, Stephanus — Sámbar Mátyás — Scheibenpoden, Joannes — Schultz, Daniel özvegye, Roda Mária — Scultetus, Casparus — Scultetus, Martinus — Semtei Benedek — Serpilius, Johann II. — Serpilius, Samuel — Soporni, Nicolaus — Stephanides, Martinus — Szemere Pál — Szöllősi Benedek — Tatárlaki Mátyás — Usz István — Valentini, Michael — Váradi Pál — Vassodi, Andreas
- Kassaújfalu (Uyfalu; Košická Nová Ves, SK)
 - ld. névmutató: Kassai András
- Kassel (Cassellae; D)
 - academia 1676
 - ld. még nyomdamutató
 - ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Kasza (Cassa; Košeca, SK)
 - ld. névmutató: Gazúr, Matej — Kalinka, Zachariáš — Sartorius, Andreas
- Kászonszék (Sedes Siculicalis Kaszon)
 - ld. névmutató: Petki István
- Katzenelnbogen (Cattimelibocum, D) 2266
 - ld. még névmutató: Hessen-Kassel, Mauritianus von., sen.
- Kávás ld. Ákosháza
- Kaysrmarck, Kaysrmarckt ld. Késmárk
- Kecerlipóc, Kecеровsky Lipovec ld. Lipóc
- Kecerpeklén (Keczer-Peklin, Peklan; Kecerovské Peklany, SK)
 - ld. névmutató: Faschko, Elias
- Kecske-mét (Ketsk., Ketskeméth; H) 2043
 - ld. még névmutató: Paksi K. György
- Keczer-Peklin ld. Keczerpeklén
- Keismark, Keisrmarckt ld. Késmárk
- Kelet-Magyarország
 - ld. névmutató: Kopeczky Ferenc
- Kelmeles (Lubotice, SK)
 - ld. névmutató: Crusius, Martinus
- Kémer (Camăr, RO)
 - ld. névmutató: Latrán Boldizsár
- Keosz (Caea) 2475
 - ld. még névmutató: Simonides
- Keresd (Criș, RO)
 - kiadvány: 2104
- Kereszténysziget (Cristian, RO)
 - ld. névmutató: Oltard, Johannes
- Keresztfalu (Crucisvillan.; Krizová Ves, SK)
 - ld. névmutató: Creschka, Martinus
- Keresztoszög, ld. Körösszeg
- Keresztúr (Deutschkreutz, A)
 - kiadvány: 2341
- Kereztzög ld. Körösszeg
- Keselőkő (Podhradie, SK)
 - ld. névmutató: Majthényi János
- Késmárk (C., Caes., Caesareof., Caesareoforen., Caesareopol., Caesareopolis, Cais., Caism., Caismarc., Caismarcen., Käysrmarck, Käysrmarckt, Keismark, Keisrmarckt, Késmarc, Késmarch, Kesmarh, Kesmarok, Keysermarckt, Keysrmarckt, Keyssmarck, Keyssmarckt, Keyszmark,

- Kezmark, Kezmark, Kyzmark; Kezmarok, SK) **1687, 1758, 1779, 1891, 1897, 1945, 1946, 2072, Appendix 180**
- evangélikus iskola (schola Caesareiofor.) **2423, 2471**
 - ld. névmutató: Bertram, Bartholomaeus — Brestovinus, Adamus — Colatius, Martinus — Conradi, Joannes — Fabri, Daniel — Fischer, Georgius — Frölich, David — Fuhrmann, Tobias — Galli, Tobias — Gossler, Thomas — Götsch, Isaacus — Gretcovius, Georgius — Guhr, Michael — Hradecius, Joannes — Kerczma, Joannes — Kresca, Simon — Meltzel, Joannes — Moes, Sigismundus — Parlai, Stanislaus — Poznalek, Venceslaus — Praetorius, David Z. — Rade-tius, Joannes — Ratai, Georgius — Sar-torius, Elias — Serpilius, Johann II. — Serpilius, Johann III. — Serpilius, Sa-muel — Thököly István, iun. — Thököly István, sen. — Wachsmann, Daniel — Wencelius, Andreas — Wybierski, Bal-thasar — Zahrádeczký, Jiří felesége, Sedlnická, Kateřina
 - ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Ketsk., Ketskeméth ld. Kecskemét
- Keysermarckt, Keysrmarckt, Keyssrmarck, Keyssmarckt, Keyszmark ld. Késmárk
- Kézdiszék (Sedes Siculicalis Kezdi)
- ld. névmutató: Dálnoki Balázs
- Kézdivásárhely (Târgu Secuiesc, RO) **2453**
- ld. még névmutató: Enyedi Fazekas Já-nos
- Kezmark, Kezmark, Kezmarok ld. Késmárk
- Kiel (D)
- ld. névmutató: Curtius, Alexander Caro-lus — Rhenius, Johann
- Királyfalva (Königsdorf, A)
- ld. névmutató: Roth, Georgius, sen.
- Kirchdrauf, Kirchdrauff ld. Szepesváralja
- Kisbílíc ld. Bilic
- Kis-Chlivény (Chleven, Chlievany, Chlyvan, Kishelvény; Malé Chlievany, SK) **1707**
- ecclesia: **1707**
 - ld. még névmutató: Schlonhauf-Uncov-ský, Jakub
- Kisfalud (H)
- ld. névmutató: Liptay Imre
- Kis Heves megye **1975**
- Kis-Lengyelország (Kisebbik Lengyel Ország, Malé Polsko, Min. Polon., Minor Pol., Minor Polon.) **1701, 1806, 1815, 2292**
- ld. még névmutató: Mylius, Petrus — Węgiersky, Tomasz
- Kislomnic (Parvo-Lomnicen.; Lomnicka, SK)
- ld. névmutató: Spisko, Siegfridus
- Kismarja (Kis-Mária, H)
- ld. névmutató: Komáromi Szvertán Ist-ván
- Kismarton (Eisenstadt, A) **1743, 2023**
- ld. még névmutató: Eszterházy Miklós — Kopcsányi Márton — Kopeczky Fe-renc — Malomfalvay Gergely — Szent-györgyi Gergely — Tallián Ferenc
- Kispalugya (Kis Paludia; Palúdzka, SK)
- ld. névmutató: Palugyai Pongrác
- Kisselmec (Stiavnik; Stiavnicka, SK)
- ld. névmutató: Martinides, Martinus
- Kisszeben ld. Szeben
- Kistorboszló ld. Trebosztó
- Kiszuca (Kiszucaújhely, Újhely; Kysucké Nové Mesto, SK)
- ld. névmutató: Zászkaliczky András
- Kittsee ld. Köpcseny
- Klobusic (Klobuczicz; Klobušice, SK)
- ld. névmutató: Klobusiczky Zsigmond
- Kłodzko ld. Glacium
- København ld. Koppenhága
- Kobersdorf, Koberssdorff ld. Kobold
- Kocs (H)
- ld. névmutató: Szathmári Ötvös István
- Kóka (H)
- ld. névmutató: Balog Miklós
- Kokor (Kokořín, CZ)
- ld. névmutató: Zahrádecká, Margaréta
- Kolkhis ld. Cholcus
- Kolosvár ld. Kolozsvár
- Kolozs megye **2187**
- ld. még névmutató: Szentmártoni Bodó János — Thuri Mihály — Tiszabecsi P. Tamás
- Kolozs-kalotai református egyházmegye
- ld. névmutató: Tiszabecsi P. Tamás
- Kolozsmonostor (Monostor; Cluj-Napoca, RO) **1826**
- jezsuita gimnázium (gymnasium Mo-nostoriense) **1886, 2525**

- ld. még névmutató: Csáky György —
Lórántffy Zsuzsanna — Rajky Gáspár —
Vásárhelyi Dániel
- Kolozsvár (Claudiopolis, Colosvar, Kolosvár;
Cluj-Napoca, RO) **1641, 1642, 1725,**
1828, 1862, 1928, 2000, 2103, 2143,
2144, 2173, 2261, 2315, 2369, 2371,
2525, 2574, 2576, Appendix 179, Ap-
pendix 192
- kiadvány: **1656, 1708A, 1734, 1812, 1861,**
1933, 1988, 1996, 2045, 2102, 2128,
2163, 2172, 2180, 2187, 2254, 2318,
2375, 2503, 2584, 2586, 2619, Appendix
163, Appendix 174, Appendix 179, Ap-
pendix 192
- ld. még nyomdamutató
- ld. még névmutató: Abrugi György —
Apácai Csere János — Árkosi Gelei Be-
nedek — Csepregi Turkovics Mihály —
Heltai Gáspár — Nagyar Benedek —
Pápai Páriz Imre — Somogyi György —
Szentmártoni Bodó János — Tiszabecs-
i P. Tamás
- ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Komárom (Komárno, SK) **2091**
- kiadvány: **Appendix 201**
- ld. még névmutató: Komáromi Csipkés
György — Töltési István
- Komárom megye (Comarom, Comaromiensis
comitatus) **1671, 1975**
- Komját (Comjathi, Komjáthi; Komjatice, SK)
1975, 2043
- Komlósd (H) **1981**
- Konská ld. Konszka
- Konstantinápoly (Constantinopolis; Istam-
bul, TR) **2266**
- ld. még névmutató: Bakócz Tamás
- Konstanz (Costantia; D)
- ld. névmutató: Horenstein, Jacobus
- Konszka (Konská, SK)
- ld. névmutató: Sobek, Carolus
- Koppenhága (Haffnia; København, DK)
- ld. névmutató: Brochmond, Jesper Ras-
mussen — Holst, Henricus
- Korintus (Corinthos; Korinthosz, GR)
- ld. névmutató: Periander Corintheus
- Kormosó (Cormosch; Krnišov, SK) **2613**
- ld. még névmutató: Nicletius, Martinus
- Kornicz (Cornitz; Kórnik, PL)
- ld. névmutató: Gureczki, Joannes — So-
bek, Carolus — Sobek, Georgius — So-
bek, Joannes Georgius
- Korpona (Carpona; Krupina, SK)
- ld. névmutató: Institoris, Joannes — Pi-
lári, Jeremiáš — Rotarides, Melchior
- Schindler, Georg — Trusius, Hiobus
- Korzika (Corsica) **1758**
- Košeca ld. Kasza
- Košice ld. Kassa
- Košická Nová Ves ld. Kassaújfalu
- Kosova Hoľa (CZ)
- ld. névmutató: Marxius, Jan
- Kosztajnica ld. Kosztajnica
- Kostënice (Konsstënske; CZ)
- ld. névmutató: Joannides, Jiřík
- Kosztajnica, Kosztanica, Koztanicza; Kostaj-
nica, HR)
- ld. névmutató: Kitonich János
- Kóhalom (Rupea, RO)
- ld. névmutató: Falck, Bartholomaeus
- Köln (D)
- kiadvány: **1849, 2044, 2293, 2380, 2436**
- Königsberg (Regiom., Regiomont. Borussor-
um; Kaliningrád, RUS) **1829**
- ld. még nyomdamutató
- ld. még névmutató: Černák, Samuel —
Duraeus, Joannes — Dürner, Samuel —
Horler, Paulus — Institoris, Joannes —
Kiss Ádám — Kiss Pál — Lochmann,
Pavol — Meltzel, Joannes — Murarius,
Georgius — Nigrini, Nicolaus — Oltard,
Andreas — Remeň, Daniel — Riccius,
Adam — Sartorius, Johann — Serpi-
lius, Johann III. — Sinapius, Joannes
— Splenius, Eliás — Trusius, Hiobus —
Werner, Georg
- Königsdorf ld. Királyfalva
- Köpcsény (Kittsee, A)
- ld. névmutató: Listius László
- Körmöcbánya (Cremic, Kremnic; Kremnica,
SK) **2109, 2117, 2122, Appendix 157**
- evangélikus gimnázium (gymnasium
Cremnizianum) **2122**
- ld. még névmutató: Butner, Thomas —
Kares, Joannes, sen. — Kares, Joannes,
sen. felesége, Regina — Langius, Joan-
nes — Meltzel, Joannes — Nigrini,
Nicolaus — Pinner, Theodor — Praeto-

- rius, Henricus — Raksányi Máté —
Rulich, Valentin — Stephani, Tobias —
Tschechius, Jeremias
Körös ld. Nagykörös
Körösszeg (Keresztzög, Kereztzög; Cheresig,
RO)
— ld. névmutató: Csáky István, sen.
Körtvélyes (Szentmihálykörtvélyes, Hruseve,
Pééri; Hrušovo, UA) **2210**
Kőszeg (Gynz; H) **2341**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Deselvics István —
Duraeus, Joannes — Hera, Georgius —
Hosszútóti István — Lethenyei István —
Nodificus, Stephanus — Perennyei Bá-
lint — Sweticz, Andreas — Szép János
— Tholnay János — Wecheliuss András —
Wecheliuss András felesége
Krackau ld. Krakkó
Kraishaim (Craishaymia; Crailsheim, D)
— ld. névmutató: Culman, Leonhard
Krakkó (Crackau, Crackaw, Cracovia, Cra-
kaw, Krackau, Krakau, Krakkau, Krako;
Kraków, PL) **1782, 2054, 2098, 2136,**
2164, 2442
— kiadvány: **1659, 1667, 1738, 2156, 2473,**
2554, Appendix 178
— ld. még névmutató: Bassai, Albertus — Ja-
blónski, Mikolaj — Oltard, Andreas — Pa-
jęcki, Damian — Ratulowsky, Joannes —
Tonski, Jan — Tory, Wilhelm — Treter,
Maciej Kazimierz — Zorawsky, Mikolaj
Kralice (CZ)
— kiadvány: **1963**
Království české, Kralowství české ld. Cseh-
ország
Krapkovic ld. Crapicium
Kremnica ld. Körmöcbánya
Krems (Krems an der Donau, A)
— ld. névmutató: Faber, Matthias
Kréta (Creta)
— ld. névmutató: Dictys Cretensis
Kreuzberg (D)
— ld. névmutató: Kläger, Justus
Krieg (Krieg; Vojňany, SK)
— ld. névmutató: Gryllus, Andreas
Křížová Ves ld. Keresztfalva
Krnišov ld. Kormosó
Krossen (Crosna, Cr. Sil.; Krosno Odrzań-
skie, PL)
— ld. névmutató: Colatius, Martinus —
Dietetus, Georgius
Krugberg
— ld. névmutató: Lang, Johann
Krupina ld. Korpona
Kubin, Kubyn ld. Alsóokubín
Kucsin (Kuczin, Alsóokcsény; Kučín, SK)
— ld. névmutató: Tzapko, Michael
Kulmbach (Culmbach; D)
— ld. névmutató: Galli, Georgius — Tra-
jan Benešovský, Adam
Kurland (Curland) **Appendix 186**
Kutná Hora (Cutttenberg; CZ) **1968**
— ld. még névmutató: Mechanopoeus, Jo-
annes — Phaeton-Zalanský, Havel
Küküllő megye (comitatus de Küküllő)
— ld. névmutató: Dadai János — Haller
István
Küküllővár (Cetatea de Baltă, RO)
— ld. névmutató: Dadai János
Kysucké Nové Mesto ld. Kiszuca
Kyzmark ld. Késmárk
L. ld. Lichtenstein
L. ld. Lőcse
Lacedaemon ld. Spárta
Lakompak (Lackenbach, A)
— ld. névmutató: Slavich, Georgius
Lauretum ld. Loreto
Lausanne (Laus.; CH)
— ld. névmutató: Bucanus, Guilielmus —
Dopples, Joannes Petrus — Müller, Ge-
org
Lausitz (Lužice) **1752**
Lébényszentmiklós (Libeny-Szent Miklos; H)
— ld. névmutató: Deselvics István
Ledec (Ledec nad Sázavou, CZ)
— ld. névmutató: Phaeton-Zalanský, Ha-
vel — Raphanides, Melchior
Łędziny ld. Lendsidel
Leeuwarden (Leov. Frisiae, Leovardia; NL)
— kiadvány: **2403**
— ld. még névmutató: Wybinga,
Theodorus
Légrád (Legrad, HR)
— ld. névmutató: Deselvics István

- Leibic (Leybicen., Leybicens.; Lubica, SK)
 — ld. névmutató: Oderberga, Michael —
 Serpilius, Samuel
- Leibzig ld. Lipsia
- Leiden (Lejda, Lugdunum; Leyden, NL) **1678, 2216, 2217, 2262, 2304, 2357, 2527, 2617**
 — kiadvány: **1730, 1755, 1867, 1876, 1877, 2039, 2090, 2304, 2353, 2367, 2409, 2416, 2436, 2482, 2516**
 — akadémia **2452**
 — ld. még nyomdamutató
 — ld. még névmutató: Apácai Csere János — Boxe, Wilhelmus Christianus — Debrececi Péter — Diest, Hendrik van — Dioszegi Bónis Máttyás — Enyedi Fazekas János — Fogarasi K. Ferenc — Heerebord, Adrian — Keresztúri Pál — Laskai János — Lippai Sámuel — Lipsius, Justus — Mohácsi Barovius István — Nagyari Benedek — Nógrádi Mátyás — Pankotai Ferenc — Pápai Páriz Imre — Polyander, Joannes — Pobst, Friedrich — Revius, Jacobus — Szalárdi Sz. Mihály — Szathmári Lázár Miklós — Szokolyai Anderko István — Técsi Jó István — Thysius, Antonius — Tofaeus Mihály — Tolnai Dali János — Trigland, Jacobus — Váci P. András — Valaeus, Antonius — Veselský-Laetus, Jiri
- Leipzig ld. Lipsia
- Leithan ld. Colesyria
- Leiden ld. Leiden
- Lelóc, Lelóc ld. Alsóelóc
- Lemes (Lemešany, SK)
 — ld. névmutató: Basilius, Joannes
- Lemnosz **2308**
- Lénártfalva (Sajóelénártfalva; Lenartovce, SK)
 — ld. névmutató: Szikszai György
- Lendsidel (Łędziny, PL)
 — ld. névmutató: Schnurrius, Balthasar
- Langenfeld (D)
 — ld. névmutató: Biner, Hilarius Ernestus
- Lengyelország (Nagy Lengyel Ország, Polen, Polon., Polonia) **1646, 1691, 1701, 1702, 1712, 1750, 1758, 1782, 1827, 1877, 2038, 2046, 2156, 2324, 2390, 2622, Appendix 206**
 — ld. még névmutató: Gladecki, Albertus — Kamiński, Thomas — Krainki, Joannes — Malomfalva Gergely — Mylius, Petrus — Pajęcki, Damian — Parlai, Stanislaus — Rákóczi György II. — Recziczki, Stanislaus — Robecius, Georgius — Wilkowicz, Justus
- Leobschütz ld. Löbschütz
- Leov. Frisiae, Leovardia ld. Leeuwarden
- Lesné Kracany ld. Erdőhát
- Lessete ld. Podola
- Leszno (Les. Sil.; Lesno, PL)
 — kiadvány: **1702, 1717, 1809, 1810, 1838, 1839, 2038, 2390, 2429, 2430, Appendix 206**
 — ld. még névmutató: Comenius, Joannes Amos — Kerczma, Joannes — Renius, Georgius — Veselský-Laetus, Jiri — Vetter, Daniel
- Letovice (CZ)
 — ld. névmutató: Prokopenský, Samuel
- Leuchovia, Leuchoviens. civitas, Leucsovia, Leusch., Leut., Leuts., Leutsch., Leutschau, Leutschov., Leutschovia, Leutschovien. ld. Lőcse
- Leuven ld. Löwen
- Léva (Levice, SK) **2097**
 — ld. még névmutató: Eszterházy Tamás
- Levoča ld. Lőcse
- Leybicen., Leybicens. ld. Leibic
- Leyden ld. Leiden
- Libeny-Szent Miklos ld. Lébényszentmiklós
- Libočan (Liboczan; CZ)
 — ld. névmutató: Hagecius, Venceslaus
- Liechtenstein (L., Lichtenstein; A)
 — ld. névmutató: Carolus I. — Gerber, Gregor — Vatijschky, Timotheus
- Likava (Lykawa, Lykova; SK) **2446**
 — ld. még névmutató: Beniczky Gáspár — Illésházy Gábor — Illésházy Gáspár — Szmrecsányi Péter
- Lindos (Lindos)
 — ld. névmutató: Cleobulus, Lindius
- Linz (A) **2219**
 — ld. még névmutató: Pistorius, Marcus
- Lipany ld. Héthárs
- Lipce ld. Lipsia
- Lipnice (Lipník nad Bečvou, CZ)
 — ld. névmutató: Boček, Martin
- Lipóc (Kecerlipóc, Lipocz, Lypotz; Kecer-kovský Lipovec, SK)

- ld. névmutató: Keczer Ferenc — Keczer István — Keczer János, iun. — Keczer János, sen. — Keczer Sándor
- Lipova ld. Lippa
- Lipovník ld. Hárskút
- Lippa (Lipova, RO) **Appendix 162**
 - ld. még névmutató: Czenko-Hovora család
- Lippa Bohemus (Česká Lipa, CZ)
 - ld. névmutató: Peucerus, David
- Lipsche ld. Zólyomlipcse
- Lipsia (Lipcse, Leibzig; Leipzig, D) **2327**
 - teológiai fakultás (Facultas theologica Lipsiensis) **1892**
 - kiadvány: **1678, 1717, 1763, 1772, 2141, 2327, 2347, 2443, 2489, Appendix 186**
 - ld. még névmutató: Albrich, Martinus — Deselvics István — Hiebner, Israel — Illésházy Gáspár — Neunachbar, Paul — Rhenius, Johann — Schlegel, Christoph — Schneider, Zacharias — Zimmermann, Matthias
- Liptó megye (Lipt., Lipto, Liptov., Lypt., Lyp-to, comitatus Lyptovien., Lyptoviensis, Lyptowien.) **1705, 1804, 1961, 2020, 2067, 2160, 2190**
 - ld. még névmutató: Bán János — Bielavy, Tomáš — Bölcs házi Menyhért — Chalupka, Samuel — Fabricius, Esaias — Fabricius, Martinus — Frivaldski, Simon — Gasperik, Leonhardus — Hadik, Ján, sen. — Hlobyck, Hiobus — Illésházy Gábor — Illésházy Gáspár — Illésházy György — Joannides, Jiřík, sen. — Kalinka, Joachim — Kalinka, Zachariáš — Láni, Zachariáš — Lochmann, Ján — Mechanopoeus, Joannes — Okolicsnai János — Palugyai Pongrácz — Petrensis, Andreas — Pongrácz Péter — Raduchius, Georgius — Rasy, Nicolaus — Smrtník, Melchior — Splenius, Jacobus
- Liptószentandrás ld. Szentandrás
- Liptószentmiklós ld. Szentmiklós
- Liptótárnóc ld. Tárnóc
- Liptótepla ld. Tepla
- Lipto-Teutolipsch. ld. Németlipcse
- Liptóújvár (Liptovivar, Lypto-Uyvár, Lypto-Vyvar, Lypto-Vywar; Liptovský Hrádok, SK)
 - ld. névmutató: Hanzelius, Moses — Okolicsnai János — Osztrosith István — Osztrosith Mátyás — Osztrosith Miklós — Osztrosith Pál — Raphanides, Melchior
- Liptovská Anna ld. Szentanna
- Liptovská Teplá ld. Tepla
- Liptovský Hrádok ld. Liptóújvár
- Liptovský Ján ld. Szentiván
- Liptovský Mikuláš ld. Szentmiklós
- Liptovský Ondrej ld. Szentandrás
- Liptovský Trnovec ld. Tárnóc
- Lisková ld. Liskafalva
- Liszka ld. Olaszliszka
- Liskafalva (Liskófalva; Lisková, SK) **2160**
- Litvánia (Littuania)
 - ld. névmutató: Audziejewicz, Jan — Curtius, Alexander Carolus
- Lodoméria (Lydomer)
 - ld. névmutató: Pelargus, Venceslaus
- Lokacs ld. Lukácsfalva
- Lomnicka ld. Kislomnic
- London (Londres; GB)
 - kiadvány: **1639, 1670, 1768, 2104, 2249, 2262, 2310, 2468**
- Longovilla (Longvilly, B)
 - ld. névmutató: Orleans, Henricus
- Lopér (Lop., Lopej; Podbrezová, SK)
 - ld. névmutató: Stanislaides, Andreas
- Loreto (Lauretum; I) **2579**
- Losonc (Lucen.; Lucenec, SK)
 - ld. névmutató: Gregoriades, Matthias
- Lotharingia
 - ld. névmutató: Hocquard, Bonaventura
- Lovasberény ld. Berény
- Löbschütz (Leobschuc; Lübschütz, D) **2156**
 - ld. még névmutató: Gerstmaer, Johann
- Lőcse (L., Leuchovia, Leuchoviens. civitas, Leucovia, Leusch, Leut., Leuts., Leutsch., Leutschau, Leutschov., Leutschovia, Leutschovien., Lötse; Levoča, SK) **1649, 1653, 1681, 1682, 1684, 1709, 1728, 1729, 1732, 1733, 1776, 1792, 1839, 1906, 1931, 1934, 1939, 1942, 1947, 2008, 2072, 2081, 2109, 2117, 2118, 2120, 2146, 2147, 2184, 2219, 2223, 2224, 2227, 2232, 2264, 2276, 2317, 2318, 2319, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329,**

- 2330, 2331, 2375, 2376, 2378, 2381, 2382, 2383, 2418, 2419, 2420, 2421A, 2440, 2469, 2475, 2518, 2528, 2540, 2579, 2584, 2585, 2587, 2589, 2590, 2591, Appendix 195, Appendix 198
- evangélikus gimnázium (gymnasium Leutschoviense, schola Leutschoviensis) 1731, 2014, 2147, 2223, 2378
- tanács (senatus) 2014, 2420
- kiadvány: 1708A, 1709, 1710, 1711, 1738, 1752, 1755, 1768, 1809, 1810, 1813, 1816, 1817, 1818, 1979, 2095, 2157, 2195, 2239, 2242, 2254, 2506, 2510, 2560, 2619, 2620, Appendix 165, Appendix 168, Appendix 169, Appendix 170, Appendix 175, Appendix 178, Appendix 180, Appendix 194, Appendix 199, Appendix 200
- ld. még nyomdamutató
- ld. még névmutató: Alauda, Bartholomaeus — Alauda, Iosepus — Apafi Mihály — Apelles, Balthasar — Brewer, Bruno — Brewer, Lorenz — Briedik, Martinus — Bussaeus, Bartholomaeus — Cramer, Caspar, sen. — Cramer, Samuel — Cruciger, Tobias — Dingisch, Petrus — Ditrich, Theodorus — Dolnik, Gabriel — Duraeus, Joannes — Dürner, Samuel — Fabritius, Georgius — Ficker, Michael — Ficker, Thomas — Fielbaum, Elias — Franconius, Joannes — Gasperik, Leonhardus — Gestloerus, Joannes — Glötzel, Joannes — Gosnovicer, Matthias — Greff, Michael — Grelnertius, Joannes — Gresch, Joannes — Gyirva Vencel — Haass, Georgius — Hain, Caspar — Hancke, Valentinus — Herlicius, David — Heutsch, Philipp — Horler, Paulus — Institoris, Joannes — Joannides, Jiřík, sen. — Kemmel, Johann — Kiss Imre — Klisch, Johann — Klisch, Valentinus — Knoblach, Christoph Hieronym — Krautenfleisch, Michael — Krieschke, Georg — Lad., Thomas — Lang, Anton — Lang, Johann — Lang, Thomas — Láni, Constantinus — Láni, Elias — Lani, Joannes — Laridi, Melchior — Lazius, Michael — Miska, Joannes — Murr, Thomas —

- Müller, Johann (Schmalcaldensis) — Müller, Johann (von Breslau) — Neerer, Jacobus — Nemeth, Franciscus — Pfadenhauer, Joannes — Pobst, Friedrich — Pongrácz László — Raduchius, Georgius — Regis, Simon — Roth, Andreas — Schander, Joannes — Schlegel, Christoph — Schlegel, Christoph Gottlieb — Schultetus, Joannes — Schwartz, Andreas — Serédi János — Serpilius, Johann II — Simonides, Michael — Sinapius, Joannes — Sownitz, Johann — Söldner, Joannes — Spielenberger, David — Spielenberger, Jonas — Spielenberger, Samuel — Spreitz, Georgius — Stephani, Tobias — Sutorius, Melchior — Tarnoci, Martin — Teufel, Christophorus — Turd., Adam — Wencelius, Lucas — Werner, Christoph — Winckler, Johann — Windisch, Johann — Zabeler, Hiob — Zabeler, Peter, sen. — Zimmermann, Matthias
- ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Lövő (H)
- ld. névmutató: Musay Gergely
- Löwen (Leuven, B)
- ld. névmutató: Lipsius, Justus
- Lubeca ld. Lübeck
- Łubica ld. Leibic
- Lubla ld. Ólubló
- Lublin (PL)
- ld. névmutató: Mylius, Jacobus — Velský-Laetus, Jiří
- Lublio, Lublóvárálja ld. Ólubló
- Łubotice ld. Kellemes
- Łućești ld. Lukácsfalu
- Lucen., Lucenec ld. Losonc
- Lucsivna (Lutsina; Lučivná, SK) 2160
- ld. még névmutató: Lucae, Ondrej
- Lucska (Tapolylucska, Toplilucska; Lúcka, SK)
- ld. névmutató: Bánó Zsigmond
- Ludány (Ludan, NyitraLudány; Ludanice, SK)
- ld. névmutató: Osztrosith Mátyás — Osztrosith Pál
- Lugas ld. Lugos
- Lugdunum ld. Leiden
- Lugos (Lugas; Lugoj, RO) 1958

— ld. még névmutató: Barcsai Ákos — Fogarasi István
 Lukácsfalu (Lokacs; Lucăcești, RO)
 — ld. névmutató: Prépostváry Zsigmond
 Lusat., Lusatia Superior, Sup. ld. Felső-Lausitz
 Lutsina ld. Lucsivna
 Lužice ld. Lausitz
 Lübeck (Lubeca; D)
 — kiadvány: **2363**
 Lübschütz ld. Löbschütz
 Lüneburg (D)
 — kiadvány: **2411**
 Lydomer ld. Lodoméria
 Lykawa, Lykova ld. Likava
 Lyon (F)
 — kiadvány: **1962**
 Lypotz ld. Lipóc
 Lypt., Lypto ld. Liptó megye
 Lypto-Uyvár ld. Liptóújvár
 Lyptovien., Lyptoviensis comitatus ld. Liptó megye
 Lypto-Vyvar, Lypto-Vywar ld. Liptóújvár

 M. ld. Mosóc
 Magdeburg (D)
 — kiadvány: **1678, 2270**
 Magellanica (Ausztrália?) **1758**
 Magna Britannia ld. Anglia
 Magyarbél (Velky Biel, SK)
 — ld. névmutató: Bosnyák István
 Magyargyerőmonostor ld. Gyerő-Monostor
 Magyarigen (Ighiu, RO) **1958**
 — ld. még névmutató: Miskolci Csulyak Gáspár
 Mainz (Moguntia; D)
 — kiadvány: **1902**
 — ld. névmutató: Becanus, Martinus — Mulhusinus, Joannes — Serarius, Nicolaus
 Makovica ld. Zboró
 Maldur (Mald. Scep.; Podhorany, SK)
 — ld. névmutató: Dreypfennig, Thomas — Simonides, Michael
 Malé Bielice ld. Bilic
 Malé Chlievany ld. Kis-Chlivény
 Malé Polsko ld. Kis-Lengyelország
 Malmö (Malmogia; S)
 — ld. névmutató: Bartholinus, Casparus

Málta 1758
 Mănăstireni ld. Gyerő-Monostor
 Mantova (Mantua; I)
 — ld. névmutató: Puteus, Caspar
Máramaros megye 2210
 — ld. még névmutató: Bethlen István, sen. — Bethlen Péter — Ștefan, Simeon
Marburg (D)
 — akadémia (Marpurgensis academia) **1676**
 — ld. még névmutató: Magirus, Joannes
 Marcusfalva ld. Márkusfalva
 Mariaburg, Marienburg ld. Földvár
 Marianka ld. Máriavölgy
 Máriatölgyes ld. Dubnica
 Máriavölgy (Mariathal, Marianka, Tállya, SK)
 — pálos monasztérium **1741**
 Markrabství Moravské ld. Morvaország
 Márkusfalva (Marcusfalva; Markušovce, SK)
 — ld. névmutató: Duchon, Michael — Horváth Márk felesége, Máriássy Zsófia — Máriássy János — Máriássy Pál — Rataj, Václav
 Marosnémeti (Maros-Némethi; Mintia, RO)
 — ld. névmutató: Gyulai Ferenc
 Marosszék (Sedes Siculicalis Maros)
 — unitárius egyházkerület **2000**
 — ld. még névmutató: Tiszabecsi P. Tamás
 Marosvásárhely (Târgu Mureș, RO) **1664, 2260**
 — ld. még névmutató: Tiszabecsi P. István
 Marpurgensis Academia ld. Marburg, akadémia
 Marsófalva ld. Rassó
 Martin, Martinopolis ld. Turócszentmárton
 Mátyusföld (Mátyásfölde)
 — ld. névmutató: Bakos Gábor
 Mecklenburg (Mechelburg, Mechlenburg; D) **1795**
 — ld. még névmutató: Lohausen, Guilielmus
 Medgyes (Medies, Meggyes; Mediaș, RO) **1673, 2368**
 — ld. még névmutató: Albrich, Martinus — Clausemburger, Martinus — Gotterbarmet, Jacobus — Graff, Andreas — Scharffius, Joannes
 Meissen ld. Misnia

Melléte (Mellethe; Meliata, SK)
 — ld. névmutató: Dévényi Péter
 Mellimontana ecclesia ld. Szászhermány
 Ménhárd (Vrbov, SK)
 — ld. névmutató: Heutsch, Philipp —
 Langsfeld, Christian — Peschcovius,
 Daniel
 Mezőcsávás (Ceașu de Cîmpie, RO) **2587**
 — ld. még névmutató: Köröspataki Bedő
 János
 Mezőtelegd ld. Telegd
 Miercurea-Ciuc ld. Csiksomlyó
 Mihăilem ld. Szentmihály
 Mihálydi (Nyírmihálydi, H)
 — ld. névmutató: Tyukodi Márton
 Milétoz (Milethos, Miletos, TR)
 — ld. névmutató: Thales Milesius
 Milic (Milicz, PL)
 — ld. névmutató: Freywald, Christopho-
 rus
 Min. Polon., Minor Polon. ld. Kis-Lengyel-
 ország
 Mintia ld. Marosnémeti
 Mirschigkau; (Miristcaw, Mirikau, CZ)
 — ld. névmutató: Seelinger, Joachim
 Miskolc (Miskolcz; H) **2131**
 — ld. még névmutató: Miskolczi Csulyak
 István — Szigetközi András — Tolnai
 Dali János
 Misnia (Meissen, D) **1815, 1828, 2292**
 — ld. még névmutató: Volkel, Joannes —
 Zimmermann, Matthias
 Mityleni, Mitylenae ld. Mytiléné
 Mliečno ld. Tejfalú
 Mníšek nad Hnilcom ld. Remete
 Modor (Modra, SK) **2071**
 — ld. még névmutató: Kempius, Joannes
 — Ruland, Johann David — Vörös
 György
 Moguntia ld. Mainz
 Mohács (Mohách; H) **2461**
 Moldava nad Bodvou ld. Szepsi
 Moldva **1958, 2518**
 — ld. még névmutató: Gheorghe, Ștefan —
 Lupu Vasile — Rákóczi György II. —
 Varlaam
 Monostor ld. Kolozsmonostor
 Monostoriense gymnasium ld. Kolozsmonos-
 tor, jezsuita gimnázium

Mons Claudii (Moslavina; Moslavina Pod-
 ravska, HR)
 — ld. névmutató: Erdődy Tamás
 Mons D. Georgii ld. Szentgyörgy
 Montana civitas ld. Besztercebánya
 Montana-Schemnic ld. Selmecebánya
 Montbéliard (F)
 — ld. névmutató: Candolle, Pyramus de
 Monyorókerék (Eberau, A)
 — ld. névmutató: Erdődy Imre
 Mor., Morava, Moravia ld. Morvaország
 Moravská Kamenica (Kamenica Moravská;
 CZ) **1754**
 Moravsky Ján ld. Morvaszentjános
 Morvaország (Markrabství moravské, Mor.,
 Morava, Moravia, Moravski ziemia,
 Morva, Morva órgrófság, Morva tarto-
 mány) **1667, 1672, 1676, 1701, 1752,**
1762, 1806, 1815, 1828, 1870, 2036,
2054, 2083, 2292, 2348, 2442, 2554,
Appendix 178, Appendix 204
 — ld. még névmutató: Chomotousky, Pa-
 ulus — Cotercius, Martinus — Jasch-
 ki, Andreas — Kiszely, Venceslaus —
 Malatides, Jan — Malobicenus, Samu-
 el — Meltzel, Joannes — Müller, Jo-
 hann felesége, Ries, Marianne — Seif-
 fert, Laurentius — Slabius, Joannes
 Ferdinand — Stephani, Tobias — Ve-
 selsky-Laetus, Jiri — Vincius, Jacobus
 — ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Morvaszentjános ld. Szentjános
 Moslavina, Moslavina Podravska ld. Mons
 Claudii
 Mosóc (M., Moschov., Moschovia, Moschow.,
 Mossovia, Thurocz Moschovia, Thurocz-
 Mossovia; Mošovce, SK)
 — ld. névmutató: Gazúr, Matej — Insti-
 toris, Joannes — Institoris, Matthias
 — Institoris, Michael — Lochmann,
 Ján
 Mosonmagyaróvár ld. Óvár
 Moson megye **1671, 1821, 1975**
 Mossovia ld. Mosóc
 Most pri Bratislave ld. Prukk
 Mot., Motessic ld. Alsómotescic
 Mothesicena ecclesia ld. Alsómotescic, ecc-
 lesia
 Munkács (Mukacsevo, UA) **1670**

— ld. még névmutató: Balling János —
Debreceni Péter
Murány (Muráni; Murán, SK) **1772, 1813**
— ld. még névmutató: Ilosvai János —
Széchy György özvegye, Homonnai Dru-
geth Mária — Wesselényi Ferenc
Mytiléne (Mitylenae; Mitilini, GR)
— ld. névmutató: Pittacus Mytilenaeus

N. szombat ld. Nagyszombat
Nádasd, Nádasfalva ld. Trsztena
Nagy Várad ld. Várad
Nagybajom (H)
— ld. névmutató: Nógrádi Mátyás
Nagybánya (Baia Mare, RO)
— ld. névmutató: Miskolci Csulyak Gáspár
— Tejfalvi Csiba Márton
Nagybilic ld. Bilic
Nagybossány (Nagybossan; Velké Bosany,
SK)
— ld. névmutató: Bossányi István — Bos-
sányi Mihály
Nagycenk ld. Cenk
Nagycesed ld. Ecsed
Nagyenyed ld. Enyed
Nagyfalu ld. Velicsna
Nagy Győr ld. Győr
Nagyhéflán ld. Nagyhöflány
Nagy Heves megye ld. Heves megye
Nagyhöflány (Nagyhéflán; Großhöflein, A)
2097
Nagykálló ld. Kálló
Nagykároly ld. Károly
Nagykörös (Körös; H) **1915**
— ld. még névmutató: Erdős Mihály —
Oláh Mihály — Tollas János — Tollas
Pál — Tyukodi Márton — Zsíros János
Nagy Lengyel Ország ld. Lengyelország
Nagyócsa ld. Ocsova
Nagyolaszi (Nagy Olasz; Vlachy, SK)
— ld. névmutató: Kubinyi Ferenc
Nagyőr ld. Sztráska
Nagypalugya (Paludza; Galovany, SK)
— ld. névmutató: Platy Gábor — Platy
Zsigmond
Nagy-Rosaly ld. Rosály
Nagy Saaros, Nagysaaros ld. Nagysáros
Nagysándori ld. Nagysztrice

Nagysáros (Nagy Saaros, Nagysaaros, Saa-
ros; Veľký Saris, SK)
— iskola (schola Nagysaaros) **2202**
— ld. még névmutató: Budiats, Stephanus
— Faschko, Elias — Serédi János —
Szalai Zsigmond — Zabeler, Peter, sen.
Nagyszalatna (Slatina, Szalatna, Sztatina;
Zvolenská Slatina, SK)
— ecclesia **1707**
Nagyszalonta ld. Szalonta
Nagyszeben ld. Szeben
Nagyszécsény ld. Szécsény
Nagyszombat (N. Szombat, Tirnavia, Tyrn.,
Tyrnav., Tyrnavia; Trnava, SK) **1657,**
1659, 1697, 1740, 1744, 1785, 1852,
1973, 2070, 2096, 2234, 2236, 2246,
2280, 2282, 2337, 2338, 2339, 2386,
2388, 2436A, 2459, 2480, 2481, 2523,
2541, 2543, 2544, 2545, 2579, 2598,
2599, 2625
— egyetem (academia Tirnaviensis, aca-
demia Tyrnaviae, akadémiá, archie-
piscopalis Societatis Jesu universitas,
Societatis Jesu apud Tyrnavienses uni-
versitas, Societatis Jesu C. Academia
Tyrnaviensis, universitas Tyrnaviae,
universitas Tyrnavien., universitas Tyr-
naviensis) **1656, 1660, 1661, 1689, 1690,**
1693, 1694, 1696, 1699, 1739, 1740,
1742, 1743, 1745, 1746, 1747, 1783,
1784, 1785, 1786, 1840, 1844, 1845,
1846, 1852, 2017, 2021, 2233, 2335,
2387, 2389, 2425, 2543, 2546, 2595
— facultas humanitatis (poétikai osz-
tály, Thalia humanior) **2021, 2595**
— facultas oratoria (retorika osztály,
rhetores academici, rhetorices) **1840,**
2280, 2389, 2425, 2546
— jogi kar **2386**
— Sodalitas Beatae Virginis Natae
Reginae Angelorum **2387**
— Sodalitas Immaculatae Conceptionis
B. M. V. Mariae, patronae Hunga-
riae (Mária Szeplőtelen Foganta-
tásáról elnevezett nagyszombati tár-
sulat, Sodalitas Sine Macula Concep-
tae Virginis) **1744, 2021, 2280**
— érseki szeminárium (seminarium
rhetorum et poetarum S. Stephani,

- seminarium sancti regis Stephani, sem. S. S., sem. S. Steph., regis, s. S. S.) **1689, 2425**
- ferences rend (ferences kolostor) **1660, 1747**
- ferencesrendi hittudományi főiskola (studium claustrale Franciscanorum Tyrnaviensium, studium generale Ordinis Fratrum Minorum strictioris observantiae reformatorem) **1786, 2384**
- gimnázium középső osztálya **1744**
- jezsuita kollégium (Collegium Tyrnaviense) **1696, 1743, 1744, 1849, 1852, 2436A, 2598**
- Boldog Szűz Mária Congregatio **2112**
- Sodalitas B(eatissimae) Mariae V(irginis) Visitantis in Collegio Societatis Jesu Tyrnaviae, Sod(alitas) B. (M.) Visitantis in Acad. S. I. Coll. Tyrn., Sod. Beatiss. Matris Mariae Visitantis in Acad. Soc. Jesu Coll. Tyrn., Szűz Mária látogatásáról nevezett társulat) **1744, 1844, 2334, 2337, 2338, 2388, 2544**
- Keresztelő Szent János temploma **2459**
- központi szeminárium **2386**
- magyar papi kollégium (coll. gen. cleri Hung.) **2389**
- Mariánus kolostor **2384**
- nemesi konviktus (convictus nobilium) **2389**
- Szentkereszt Társulat (Krisztus kereszt zászlója alatt vitézkedő társulat) **1658**
- Szent Miklós templom (ecclesia maior Sancti Nicolai) **2246**
- kiadvány: **1787, 1844, 1918, 2024, 2171, 2188, 2237, 2290, 2337, 2339, 2510, 2591, Appendix 165, Appendix 201, Appendix 205, Appendix 208, Appendix 200A, Appendix 214**
- ld. még nyomdamutató
- ld. még névmutató: Aksamitek, Zacharias Dominicus — Anderst, Stephanus — Angyal Imre — Balog András — Balog Gergely — Bánki János — Bechius, Joannes — Belusi Ferenc — Benyovszky András — Benyovszky Mihály — Bohe-

mitzki, Daniel — Boldog Felicián Gáspár — Bossányi István — Bőjthe Miklós — Cruzilla, Joannes Baptista — Csáky Pál — Csáky Zsigmond — Csémi János — Csepregi Mihály — Damianich, Franciscus — Deandreache, Antonius — Demka, Martinus — Dévényi Péter — Dietenshamer, Gabriel — Draskovich János — Draskovich Miklós — Eszterházy Miklós — Eszterházy Pál — Eszterházy Sándor — Faber, Matthias — Farkas István — Forgách Ferenc — Forgách Mihály — Gabacz, Joannes — Gaseczki, Stanislaus — Gosztönyi István — Grahovlian, Nicolaus — Grieskircher, Ferdinandus Ignatius — Hadritius, Sigismundus — Harrer, Franciscus — Hendl, Franciscus — Herdinck, Henricus — Horváth János — Ilosvai Zsigmond — Janickovich, Ignatius — Jastrabinus, Andreas — Jelensi Imre — Joannides, Jirík, sen. — Kamienski, Thomas — Karkai János — Kébell, Thomas — Keresztes István — Kéri Sámuel — Kéry István — Kiss Imre — Kochanovski, Adamus — Koháry István — Kopeckzy Ferenc — Koprelka, Joannes Aloysius — Kölcsény Dénes — Körtössi Mihály — Kupinich, Christophorus — Kürtösi István — Lanczmár, Franciscus — Lang, Moritz — (L?)anzmar, Martinus — Lingl, Andreas — Liptay Imre — Madocsáni Zsigmond — Martiny, Stephanus — Mayr, Philipp Jakab — Medek, Gabriel — Móró Ignác — Nádas János — Nagyváti Ferenc — Novoszedlik, Georgius Franciscus — Obdrzalik, David — Obostrenicz, Jacob — Ocskay Gáspár — Ocskay László — Oderwolff, Casparus Maximilianus — Oderwolff Henricus — Ordódy Ferenc — Ordódy László Imre — Pálffy Ferdinánd — Pálffy Miklós — Pálffy Tamás — Palkovich, Martinus — Pálottai János — Pécsi István — Peharnik, Ladislaus — Pellio, Joannes — Perényi Ferenc — Perényi Imre — Pominovski, Stephanus — Posony, Joannes Ladislaus — Ramocsaházy Remig —

Ravasz Ferenc — Recziczki, Stanislaus — Révay Elek Gábor — Révay Tamás — Ruczka, Joannes — Sárkány István — Sárkány János — Sartoris, Stephanus — Schneckenhaus, Venceslaus Melchior — Scholtz, Franciscus — Schreter, Godefridus — Spáczay István — Stainaperger, Eustachius — Steyrer, Christophorus — Szegedi Mihály — Székelyi Majlád Miklós — Szenci György — Szentgyörgyi András — Szentkirályi Klára — Szentpáli István (más) — Szerémi Márton — Szigetközi András — Szikszai Jónás — Szomori Mátyás — Szöllősi Benedek — Tajnay János — Tarnóczy Miklós — Tasi Mihály — Tatay János Ferenc — Tattay István — Terstiansky, Georgius — Textoris János Ádám — Toposs Ferenc — Vasan, Georgius — Veres György — Virág Mihály — Viszocsáni Márton — Wanek, Lucas Bernhardus — Weber, Georgius — Wesselényi Miklós — Wilkovich, Justus — Willmann, Matthias — Wolff, Joannes Franciscus — Wolphius, Joannes — Zeleni, Franciscus — Zeller, Martinus — Znika, Franciscus — Znika, Nicolaus

Nagyszőlős ld. Szőlős

Nagysztrice (Nagysándori, Ostratice; Velké Ostratice, SK)
— ecclesia 1707

Nagytárkány (Velké Trakany, SK)
— ld. névmutató: Tárkányi István

Nagytoronya (Thoronya; Trňa, SK)
— ld. névmutató: Iratosi T. János — Mikolai Hegedűs János

Nagyvárád ld. Várád

Nagyvezekény (Nagy-Vezeke; Velké Vozokany, SK) 2420, 2459
— ld. még névmutató: Eszterházy Ferenc — Eszterházy Gáspár — Eszterházy László — Eszterházy Tamás — Forgách Ádám

Nápoly (Neapolis; Napoli, I) 2388

Neapolis Wratislaviensis ld. Boroszló

Necpál (Neczpál, Neczpollien.; Necpaly, SK)
— ld. névmutató: Benedicti, Tobias — Gázúr, Matej — Josth, Andreas — Josth, Franciscus — Matula, Joannes

Neer ld. Sztráska

Nemecká Lipca, Nemecká Ľupča ld. Nemetlipcse

Nêmecký Brod ld. Nemetbrod

Németalföld 1860, 2133, 2201, 2216, 2217, 2260, 2262, 2304, 2403, 2516, 2617
— ld. még névmutató: Árkosi Gelei Benedek — Enyedi Fazekas János — Helmont, Johann Baptista van — Tofaeus Mihály

Német Birodalom ld. Németország

Németbrod (Brod Nêmecký, Teuto Brod, Teutonica Broda, Tev. Vogl.; Nêmecký Brod, CZ)
— ld. névmutató: Chotieborzky, Joannes — Heliades, Josef — Krušina, Jan — Krušina, Jan felesége, Romentzová, Zuzanna — Romenec, Jan

Nemeth-Uyvárd ld. Nemetújvár

Németlipcse (Lipto-Teutolipsch., Nemecká Lipca, Teuto-Lipcze, Teuto-Lips., Teuto-Lipsche, Teuto-Lipsia, Teuto-Lipt., Teuto-Lypce, Teuto-Lypche, Teuto-Lypscha, Partizánska Ľipca, Nemecká Ľupča, SK) 1804
— ld. még névmutató: Carbonarius, Benjamin — Cebani, Georgius — Fabricius, Esaias — Frivaldski, Simon — Lochmann, Ján — Mihulec, Martinus — Puchala, Paulus — Remeň, Daniel

Németország (Germ., Germania, Német Birodalom, Német-Római Birodalom, Rom., Romanum imperium, Römisches Reich) 1682, 1758, 1762, 1795, 1809, 1819, 1863, 1870, 2046, 2047, 2078, 2110, 2154, 2403, 2412, 2460, 2489, 2567
— ld. még névmutató: Anderst, Stephanus — Bihari Gergely — Breithaupt, Johann Friedrich — Eckstein, Pancratius — Frölich, David — Joannides, Jirík, sen. — Löwe, Johann — Mátyás II. — Reuschel, Balthasar — Scheibenpoden, Joannes — Schellenberg, Johann — Scholtz, Franciscus — Schreter, Godefridus — Spindler, Joannes Christophorus — Tarnoci, Martin — Trajan Benešovský, Adam — Weber, Georgius — Wendelin, Marcus Friedrich — Zászkaliczky András — Zimmermann, Mathias

- Németpróna (Deutschproben; Nitrianske Pravno, SK)
 — ld. névmutató: Neckel, Daniel — Zászkaliczky András
- Németújvár (Nemeth-Ujvár, Német-új-vár; Güssing, A) **1701, 2458, 2511, 2512, 2513**
 — ld. még névmutató: Batthyány Ádám — Batthyány Ádám felesége, Formontini Aurora Katalin — Kéri Sámuel
- Neocom., Neocomium ld. Igló
- Neogradiensis comitatus ld. Nógrád megye
- Neo-Ječin ld. Nový Jičín
- Neosol. ld. Besztercebánya
- Neosoliensis schola ld. Besztercebánya, evangélikus gimnázium
- Neosolium ld. Besztercebánya
- Neo-Sylvanian. ld. Új-Leszna
- Neotitschin ld. Nový Jičín
- Neren. ld. Sztráska
- Neuenburg (Neocomum; Neuchâtel, CH)
 — ld. tárgymutató, illusztrációk
- Neu-Salza (D)
 — ld. névmutató: Pilárik, Štefan
- Neusol, Newsohl ld. Besztercebánya
- New York (USA)
 — ld. névmutató: Kláger, Justus pseud.
- Nicea (Nikéna; Iznik, TR) **2124, 2146, 2266**
- Nicopolis ld. Szentmiklós
- Nidda (D)
 — ld. névmutató: Hessen-Kassel, Mauritius, sen.
- Nieder Ungarn, Nieder Ungern ld. Alsó-Magyarország
- Nikéna ld. Nicea
- Nisipeni ld. Homok
- Nitra ld. Nyitra
- Nitrianske Pravno ld. Németpróna
- Nitrien., Nitriensis, Nittriensis comitatus ld. Nyitra megye
- Nizné Motesice ld. Alsómatesic
- Nógrád megye (comitatus Neogradiensis, Nogradensis) **1975**
 — ld. még névmutató: Láni, Gregorius
- Norcopen. ld. Norrköping
- Noriberga, Norinberga ld. Nürnberg
- Norrköping (Norcopen.; S)
 — ld. névmutató: Banck, Laurentius
- Norvégia (Norv.) **1758**
 — ld. még névmutató: Gantzius, Claudius — Heide, Andreas — Wilchen, Joannes
- Nová Lesná ld. Új-Leszna
- Nové Mesto nad Váhom ld. Újhely
- Nové Zámky ld. Érsekújvár
- Novis., Novisol. ld. Besztercebánya
- Novisoliensis schola ld. Besztercebánya, evangélikus gimnázium
- Novisolium ld. Besztercebánya
- Novosad ld. Bodzásújlak
- Novosolium ld. Besztercebánya
- Nový Jičín (Neo-Ječin, Neotitschin, Nový Gječin, Nový Těčin; CZ)
 — ld. névmutató: Jaschki, Andreas — Melztel, Joannes — Nitschman, Jirík
- Nový Život ld. Illésháza
- Nușeni ld. Apanagyfalu
- Nürnberg (Noriberga, Norinberga; D) **1758**
 — kiadvány: **1710, 1758, 2071, 2473, 2484, 2489, Appendix 171, Appendix 198, Appendix 199**
 — iskola (schola Noribergica) **2473**
 — ld. még nyomdamutató
 — ld. még névmutató: Endter, Michael — Endter, Wolfgang, sen. — Hase, Kunz-Konrad
- Nyárád folyó **2000**
- Nyir-Báthor, Nyírbátor ld. Bátor
- Nyíregyháza (H) **2160**
- Nyírmihálydi ld. Mihálydi
- Nyitra (Nitra, SK)
 — gimnázium **2444**
 — ld. még névmutató: Aladiatoris, Joannes — Hajecius, Joannes — Holvagt, Georgius — Ssroter, Michael — Szeleczy Patreides György — Vietoris, Joannes
- Nyitrai egyházmegye
 — ld. névmutató: Telegdi János
- Nyitraludány ld. Ludány
- Nyitra megye (comitatus Nitrien., Nitriensis, Nittriensis) **1703, 1707, 1975, 2420**
 — ld. még névmutató: Dubravius, Daniel — Hanczok, Joannes — Pálffy Tamás — Szele Bálint
- Nyugat-Frizia (West Frisia)
 — iskolák **2367, 2416**
 — rendek (Ordines Westphrisiae) **2367, 2416, 2452**

Nyugat-Magyarország

— ld. névmutató: Listius László

Oarda ld. Váradgya

Obdokovce ld. Bodok

Ober-Pfalz

— ld. névmutató: Seelinger, Joachim

Ober-Ungarn, Ober-Ungerland, Ober-Ungern

ld. Felső-Magyarország

Óbuda (Budapest, H)

— ld. névmutató: Paksi K. György

Oena Sibiului ld. Vizakna

Ocskó (Oczko; Ockov, SK)

— ld. névmutató: Ocskay Ferenc

Ocsova (Nagyócsa, Ocz., Oczova, Otcow; Ocová, SK)

— ld. névmutató: Pilárik, Štefan

Odera-Frankfurt ld. Frankfurt an der Oder

Odorheiu Secuiesc ld. Udvarhely

Odorin (Szepesedelény; Odorín, SK)

— ld. névmutató: Lucae, Ondrej

Oedenburg ld. Sopron

Oesterreich ld. Ausztria

Ojtoz (Ojtoztelep; Oituz, RO) **2518**

Okolicsno (Okoliczna; Okolicné, SK)

— ld. névmutató: Okolicsnai Mihály

Olaszi (Olass., Olassina in Sepus., Szepesolaszi, Valla; Spišské Vlchy, SK) **1708**

— ld. névmutató: Reich, Joachim — Stanek, Michael

Olaszliszka (Liszka; H)

— ld. névmutató: Miskolci Csulyak István
— Pataki Szabó István — Tiszabecsi P. Tamás

Olaszország (Italia) **1758, 2598**

— ld. még névmutató: Forgách Ferenc — Puteus, Caspar

Ó-Leszna (Antiquosylvanian., Felsőerdőfalva; Stará Lesná, SK)

— ld. névmutató: Belovius, Thomas

Ólubló (Lubla, Lublio, Lublóváralja; Stará Ľubovňa, SK) **1779**

— ld. még névmutató: Czaplinski, Paul — Krausz János iun.

Ompolygyepű, Ompoly-Preszáka ld. Preszáka

Ónod (H) **Appendix 178**

— ld. még névmutató: Miskolci Csulyak Gáspár

Oppeln ld. Opulia

Oppenheim (D)

— kiadvány: **1766, 1947, 2068, 2091, 2133**

Oppidum Sancti Georgii ld. Szentgyörgy

Opulia (Oppeln, Oppolia)

— ld. névmutató: Welczeck, Joannes

Oradea ld. Várad

Orăștie ld. Szászváros

Orawa ld. Árva megye

Orbaiszék (Sedes Siculicalis Orbai)

— ld. névmutató: Vásárhelyi S. István

Orbis Czechicus ld. Csehország

Ordód (Babotordód, H)

— ld. névmutató: Ordódy Ferenc — Ordódy János — Ordódy László Imre

Osgyán (Osdgyán, Ossdgyán; Ozdany, SK) **2522**

— ld. még névmutató: Király Jakab

Ostratice ld. Nagysztrice

Ostrihom ld. Esztergom

Ostrog (Ostroróg, PL)

— ld. névmutató: Dominicus, Wladislaus

Ostrov (Schlacovald, Schlachenwerth, Sehlacovald; CZ)

— ld. névmutató: Seelinger, Joachim

Osztrák főhercegség ld. Ausztria

Otcow ld. Ocsova

Ottersfeld (CZ) **1906**

Ottövin ld. Öttevény

Óvár (Mosonmagyarórvár, H)

— ld. névmutató: Pongrácz Mihály

Ozdany ld. Osgyán

Öttevény (Ottövin; H)

— ld. névmutató: Rohonczy István

P. ld. Patak

P. ld. Pozsony

P. ld. Privigye

Padeberg ld. Bamberg

Padova (Patavia; Padua, I)

— ld. névmutató: Árkosi Gelei Benedek — Caesar, Julius Patavinus

Palaeo-Praga ld. Prága

Palatinatus Inferior ld. Alsó-Pfalz

Palatinus Rheni ld. Pfalz

Pallós ld. Podlavic

Pálóc (Palocz; Pavlovce nad Uhom, SK)

— ld. névmutató: Horváth (Pálóczi) György

Palosnya ld. Pollusz

Paludza ld. Nagypalugya

Palúdzka ld. Kispalugya

Panaszpuszta ld. Szalonta

Pannonhalma (H)

— Főapátság 2625

— Főapátsági Könyvtár 1744

Pápa (H) Appendix 157

— kiadvány: 1701, 1975, 2114, 2455

— ld. még névmutató: Eszterházy István — Eszterházy László — Eszterházy Pál — Pathai István — Wecheliuss Zsigmond János

Papoltz (Papoltz; Păpăuți, RO)

— ld. névmutató: Várárhelyi S. István

Paraszkafalu (Parastina Thu.; Bodorová, SK)

— ld. névmutató: Paraska, Nikolaus

Párizs (Paris, F)

— kiadvány: 1787

— ld. még névmutató: Estienne család — Veselsky-Laetus, Jiri

Paróca (Parocza; Pravica, SK)

— ld. névmutató: Liberchey Miklós

Partium 1641, 1642, 1643, 1673, 1719, 1765, 1824, 1878, 1924, 1926, 1986, 1994, 2057, 2100, 2138, 2169, 2171, 2209, 2259, 2314, 2320, 2364, 2414, 2499, 2517, 2574, Appendix 179

— ld. még névmutató: Rákóczi György I. — Rákóczi György II. — Rákóczi György II. felesége, Báthori Zsófia — Szigeti Benedek Ferenc

Partizánska Ľupča ld. Nemetlipcse

Parvo-Lomnicen. ld. Kislomnic

Patak (S. P., Saaros Patach, Sárospatak; Sárospatak, H) 1723, 2008, 2369, 2382, 2390, 2436, 2440, 2485, 2486, 2547, 2550, 2606, Appendix 206, Appendix 207

— református gimnázium (gymnasium Saaros Patachiense, schola Patakina, schola Patakiensis, sch. P., s. P., S. P. schola) 1898, 2390, 2392, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2435, 2547, 2577

— Rákóczi-könyvtár 2391

— kiadvány: 2309, 2440, 2504, 2516, 2522, 2523, 2533, Appendix 206, Appendix 207, Appendix 209

— ld. még nyomdamutató

— ld. még névmutató: Baji Ferenc — Bakai Benedek, iun. — Bári B. András — Budai István — Comenius, Joannes Amos — Csedreki Péter — Cseri Benedek — Dobrai P. Mihály — Ecsedi János — Geleji István — Gyarmati János — Helembai István — Helmei János — Horler, Paulus — Horváth (Pálóczi) György — Iratosi Mihály — J. Z. de S. — Kaposi Geszti Pál — Kászoni János — Keresztúri Pál — Kis Péter — Klobusiczky András — Komáromi Csipkés György — Laki R. Márton — Lippai Sámuel — Liszkai András — Lórántffy Zsuzsanna — Medgyesi Pál — Mikolai Hegedűs János — Miskolci Csulyak Gáspár — Nagyari Benedek — Nógrádi Mátyás — Paksi K. György — Pósházi János — Rákóczi Zsigmond (II. Rákóczi György testvére) — Rákóczi Zsigmond felesége, Henriette Marie von Pfalz-Simmern — Renius, Georgius — Serpilus, Samuel — Szakonyi P. János — Szántai Molnár Mihály — Szathmári Ötvös István — Szemere László — Szentpéteri János — Szilágyi Benjámin István — Szőlősi János — Técsi József István — Telkibányai P. István — Tiszabecs P. Tamás — Tolnai Dali János — Tolnai István — Tolnai János — Tolnai P. János — Tolnai Pap István — Tofaeus Mihály — Váci P. András — Verézi S. Ferenc

Patakfalva (Văleni, RO)

— ld. névmutató: Ormányi Péter

Patavia ld. Padua

Patta (Vágpata; Pata, SK)

— ld. névmutató: Boldog Felicián Gáspár

Pauchowa ld. Puhó

Pavlovce nad Uhom ld. Pálóc

Pécsi egyházmegye

— ld. névmutató: Bosnyák István — Draskovich György — Hoffmann Pál — Lippay György — Széchenyi György — Telegdi Miklós

Péteri ld. Körtvélyes

Peklan ld. Kecserpeklén

Peredmér ld. Predmér

Perény (Perín, SK)

- ld. névmutató: Perényi Ferenc — Perényi Imre

Peres ld. Pravotic

Perín ld. Perény

Pernek (Pern.; SK)

- ld. névmutató: Marxius, Jan

Pest megye **1975**

- ld. még névmutató: Paksi K. György

Petovia ld. Pettau

Petrov ld. St. Peter

Petróc (Petrecz, Petreocz; Bački Petrovac, YU)

- ld. névmutató: Petróczy István

Pettau (Petovia; Ptuj, SLO)

- ld. névmutató: Sallacher, Daniel

Pezinok ld. Bazin

Pfalz (Palatinus Rheni, Rhen-Palatinatus) **1863, 2091, 2304, 2382**

- ld. még névmutató: Biner, Hilarius Ernestus — Pfalz, Friedrich III. — Pfalz, Friedrich V. von — Rákóczi Zsigmond felesége, Henriette Marie von Pfalz-Simmern — Scultetus, Abraham

Phrygia (Phryhoia)

- ld. névmutató: Dares Phrygius

Pieštany ld. Pöstyén

Pilgersdorf ld. Pörgölény

Pilisborosjenő ld. Borosjenő

Pilis megye **1975**

Pilznen ld. Plzeň

Pirna (D)

- ld. névmutató: Hiebner, Israel — Martinus z Dražova, Samuel

Piscovia (Pyscovia; Pyskowice, PL)

- ld. névmutató: Franconius, Joannes

Pistin, Pistyan ld. Pöstyén

Plavecké Pohradie ld. Detrekő

Plešany ld. Bodrogszentes

Plesna (Plesna Silesiorum, Pless.) **1896**

- ld. még névmutató: Wisotzky, Samuel

Ploiești (RO) **2575**

Plzeň (Pilznen; CZ)

- ld. névmutató: Slupeczky, Georgius

Pocsaj (Pockal; H)

- ld. névmutató: Ruczka, Joannes

Podbrezová ld. Lopér

Podhorany ld. Maldur

Podhradie ld. Keselőkő

Podlavic (Pallós, Podlav.; Podlavič, SK)

- ld. névmutató: Lucae, Ján

Podluzsány (Bánluzsány, Podluzan.; Podluzany, SK)

- ecclesia: **1707**

Podola (Felsőleszéte, Lessete; Podolie, SK)

- ld. névmutató: Scultetus, Martinus

Podolin (Podolicz; Podolínec, SK) **1779**

- piarista gimnázium (Collegium Podolinnense) **2324**

- ld. még névmutató: Papczynski, Stanislaw — Piotraszkiewicz, Maciej Kazimierz

Pojník (Ponicen., Pónik; Poniky, SK)

- ld. névmutató: Firak, Martinus — Jakobei, Daniel — Kudela, Andrej

Polen ld. Lengyelország

Pollusz (Erdőré, Palosnya, Polus, Polusi, Polusz; Poluvsie, SK) **1758**

Pol. Minor ld. Kis-Lengyelország

Polon., Polonia ld. Lengyelország

Poltár (Polthar, SK)

- ld. névmutató: Sós István

Polus, Polusi, Polusz, Poluvsie ld. Pollusz

Pomeránia (Pomerania, Pomorany) **1692, 1729, 1795**

- ld. még névmutató: Gallas, Matthias von

Ponicen., Pónik, Poniky ld. Pojník

Pónik ld. Pojník

Poprád

- Fraternalitas pastorum ecclesiarum ad inferiorem fluvium Poprad (alsópoprád-völgyi lelképásztorok fraternitása) **2072, 2185, 2418, 2422**

- ld. még névmutató: Biner, Hilarius Ernestus — Serpilus, Johann II.

Porgelin ld. Pörgölény

Poroszló (H)

- ld. névmutató: Duraeus, Joannes

Poroszország (Borussia) **2466**

- ld. még névmutató: H. E. B. — Neufeld, Georg — Titius, Michael — Werner, Georg

Poso., Posom, Poson., Posonien. ld. Pozsony

Posoniense Capitulum ld. Pozsony, káptalan

Posonium, Posony, Posson ld. Pozsony

Potéhy (Potiehovia, Pottiehovia, Pottiehovia; CZ)

- ld. névmutató: Fabricius, Nicolaus, sen.

Pova-Bellus ld. Bellus

Povaz., Povazská Bystrica ld. Beszterce

Poznan (Poznan, PL)

— kiadvány: **2290, 2291**

— ld. még névmutató: Ratulowsky, Joannes

Pozsony (P., Poso., Posom, Poson, Posonium, Posony, Posson, Pozuň, Prespork, Pressburg; Bratislava, SK) **1656, 1657, 1659, 1660, 1661, 1666, 1689, 1690, 1692, 1693, 1694, 1695, 1696, 1699, 1703, 1739, 1740, 1742, 1743, 1747, 1762, 1785, 1786, 1787, 1788, 1843, 1846, 1847, 1848, 1850, 1852, 1856, 1902, 1952, 1953, 1955, 1956, 1957, 2016, 2017, 2018, 2018A, 2019, 2020, 2022, 2024, 2034, 2035, 2077, 2082, 2112, 2188, 2219, 2238, 2239, 2282, 2283, 2340, 2386, 2387, 2436A, 2462, 2480, 2565A, 2589, Appendix 156, Appendix 160, Appendix 161, Appendix 169, Appendix 170, Appendix 182, Appendix 188, Appendix 190, Appendix 196, Appendix 215**

— congregatio **2282**

— Conventus Sacratissimae Virginis Matris Mariae Annunciatæ **2462**

— delegatum iudicium **2294**

— evangélikus gimnázium **1856, Appendix 175**

— ferencesek **2384, Appendix 188**

— jezsuiták **1849, 2233**

— jezsuita kollégium **1658, 2077, 2339, 2436A**

— Jó halál társulat **2076, 2237**

— káptalan (Capitulum Posoniense, Prespurská kapitola) **2019, 2020**

— Maria, mater agonizantium – congregatio (Mária, halálra váltaknak és megholtaknak anyja congregatio) **2188**

— Sodalität unser lieben Frauen Himmelfahrt = (Szűz Mária mennybemenetelének tiszteletére alapított kongregáció) **1954**

— Szent Márton egyháza **2188**

— kiadvány: **1812, 2044, 2235, 2481, 2508A, 2565A, 2619, Appendix 159, Appendix 171, Appendix 177, Appendix 181**

— ld. még nyomdamutató

— ld. még névmutató: Aksamitek, Zacharias Dominicus — Auer, Jacobus — Balbi, Girolamo — Beretzki György — Bielavy, Tomáš — Büringer, Johann — Duraeus, Joannes — Eslinger, Jacobus — Fabritius, Andreas — Fischer, Wilhelmus — Hédervári János — Helgenmeyer, Johann — Hocquard, Bonaventura — Jakussich György — Kalinka, Joachim — Karner, Daniel — Kéri Sámuel — Kessy Antal — Kisdi Benedek — Kiss Pál — Kopecky Ferenc — Kopcsányi Márton — Krajacevič Sartorius, Nikola — Kucera, Ján — Lang, Moritz — Magnovich, Joannes — Monich, Michael — Nagymihályi Ferenc — Némethi Jakab — Pálffy Ferdinánd — Pálffy István — Pálffy Pál — Podgaychich, Augustinus — Rakoviczky Márton — Rezenyi György — Segner, Alexander — Segner, Andreas — Sigray Ferenc — Sinapius, Joannes — Szombathelyi Márton felesége, Körtvélyesi Éva — Tarnoci, Martin — Tattay István — Török János — Török János felesége, Tamási Kata — Veresmarti Mihály — Wegelin, Josua — Welligrandt, Michael — Welligrandt, Paulus — Widemann, Elias — Zavari György

— ld. még tárgymutató, illusztrációk

Pozsony megye (comitatus Poson., Posonien.) **1671, 1975, 2236**

— ld. még névmutató: Dubravius, Daniel — Pálffy Miklós — Pálffy Pál

Pozsonyszentgyörgy ld. Szentgyörgy

Pörgölény (Porgelin; Pilgersdorf, A)

— ld. névmutató: Gerber, Gregor — Nádasdy Pál

Pöstyén (Pistin, Pistyan; Pieštany, SK) **1973**

Prága (Palaeo-Praga, Staré Město Prazské, Praha, CZ) **1662, 2092**

— kiadvány: **1695, 1796, 1939, 1968, 2030, 2092, 2112, 2331, 2334, 2337, 2338, 2388, 2616, Appendix 157**

— ld. még névmutató: Aksamitek, Zacharias Dominicus — Ascanius, Michael — Brezové, Vavřinec, z — Faginus, Joannes — Grinvaldus, Jacobus — Jakobe-

- us, Jakub — Jakobeus, Nicolaus — Löwe, Johann — Martinus z Dražova, Samuel — Mechanopoeus, Joannes — Pfalz, Friedrich V. von — Phaeton-Žalansky, Havel — Romenec, Jan — Romenec, Matěj Pražský — Scultetus, Abraham — Trajan Benešovský, Adam — Turdelius, Samuel — Wenceslaus IV. — Weber, Johann, (előtte Breithaupt, Johann Friedrich) felesége, Löwe Johanna Elisabetha — Zacheus, Jakub
- Prandor, Prandorf ld. Alsóbaka
- Pravica ld. Paróca
- Pravotic (Peres; Pravotice, SK)
— ecclesia **1707**
- Predmér (Peredmér; Predmier, SK)
— ld. névmutató: Hadik, Jonáš — Láni, Zachariáš
- Prépostfalva (Probstdorf, Prosdorff; Stejărișu, RO)
— ld. névmutató: Junck, Michael
- Prerov (CZ)
— ld. névmutató: Comenius, Joannes Amos
- Presaca ld. Priszaka
- Presaca Ampoiului ld. Preszáka
- Prešov ld. Eperjes
- Prešpork, Pressburg ld. Pozsony
- Prešpurská kapitula ld. Pozsony, káptalan
- Pressow ld. Eperjes
- Preszáka (Felsőpreszáka, Ompolygyepű, Ompoly-Preszáka, Prisac., Prisaca, Priszaka; Presaca Ampoiului, RO) **1958, 1882A, 2212**
— ld. még nyomdamutató
- Pribilina (Pribilia; Pribylina, SK)
— ld. névmutató: Fabricius, Martinus
- Priéné (TR)
— ld. névmutató: Bias, Prieneus
- Prievidza ld. Privigye
- Prilesz (Prieles; Trencianska Teplá, SK)
— ld. névmutató: Prileski, Joannes
- Prisac, Prisaca, Priszaka ld. Preszáka
- Priszaka (Székásgyepű, Székás-Preszáka; Presaca, RO) **1958**
- Privigye (P., Prividien., Privid.; Prievidza, SK) **2033, 2444, 2493**
— evangélikus gimnázium (schola Prividensis, lyceum Prividiense) **2033, 2443, 2444, 2493, 2494, 2555**
- ld. még névmutató: Brunowitz, Joannes — Habermann, Johann — Holnaich, Georgius — Holvagt, Georgius — Kalinka, Zachariáš — Krman, Daniel — Krman, Ján — Láni, David — Mescho, Matthias — Rotarides, Martinus, jun. — Schver, Michael — Tarnoci, Martin
- Probstdorf, Prosdorff ld. Prépostfalva
- Proszék (Prosiek, SK)
— ld. névmutató: Lucae, Ondrej
- Prukk (Dunahidas; Most pri Bratislave, SK)
— ld. névmutató: Biner, Hilarius Ernestus
- Pruska (Pruske, Pruss; Pruské, SK)
— ecclesia: **1707**
- Ptuj ld. Pettau
- Puhó (Pauchowa, Pucho; Púchov, SK) **1662, 2155**
— ld. még névmutató: Mitis, Stephanus — Nigrini, Nicolaus — Sapor, Jan — Zászkaliczky András
- Pusté Úľany, Pustafödemes ld. Fedémes
- Püspökladány (H)
— ld. névmutató: Diószegi Bónis Mátyás
- Pyscovia, Pyskowice ld. Piscovia
- Quintofo-Pannon., Quintofor. ld. Csütörtök-hely
- Rabenstein (A)
— ld. névmutató: Hoffmann, Wolfgang
- Rabó ld. Hrabove
- Racovia (Raków, PL)
— kiadvány: **1646, 1718, 1877, 2147**
— ld. még névmutató: Ostorodt, Christoph
- Radkersburg ld. St. Peter am Ottersbach
- Radvaň nad Dunajom ld. Zsitvatorok
- Radvány (Radvan; Radvan-Kráľová, SK)
— ld. névmutató: Kalinka, Joachim — Sroter, Michael
- Rajec (Raijetz; SK)
— ld. névmutató: Hadik, Jonáš — Hadik, Nicolaus — Joannides, Andreas — Kalinka, Joachim — Tarnoci, Martin
- Rakausy, Rakousy, Rakúsko ld. Ausztria
- Raków ld. Racovia
- Rakúsy ld. Rókus
- Rassó (Rass.; Marsófalva; Rašov-Maršová, SK)
— ld. névmutató: Tunakius, Joannes

Ratibor

— ld. névmutató: Welczeck, Joannes

Ratisbona ld. Regensburg

Rátót (Ráthót; Gyulafrátót, H)

— ld. névmutató: Gyulaffy László

Ráztoky ld. Alsó-Rásztóka

Reca ld. Réte

Rechnitz ld. Rohonc

Regensburg (Ratisbona; D)

— ld. névmutató: Mautner, Johann — Ru-
land, Johann David

Regiom., Regiomont. Borussorum ld. Königs-
berg

Reims (F)

— ld. névmutató: Martin, Gregory

Remete (Eremita, Szepesremete; Mnšek nad
Hnilcom, SK)

— ld. névmutató: Heutsch, Philipp

Réte (Rétha; Reca, SK) 1743

Reteag ld. Retteg

Rétha ld. Réte

Retteg (Reteag, RO)

— ld. névmutató: Szikszai István

Rév (Vadu Crișului, RO)

— ld. névmutató: Štefan, Simeon

Rhen-Palatinatus ld. Pfalz

Rhetores, rhetorices academici ld. Nagy-
szombat, Facultas Oratoria

Ricsóvárálja ld. Hricso

Rimaszécs (Rima Szech, Rimaszecz., Ryma-
sesch, Ryma Szoech; Rimavská Sec, SK)

— ld. névmutató: Illésházy Gábor felesége,
Széchy Éva — Széchy György özvegye,
Homonnai Drugeth Mária — Wesselényi
Ferenc (előtte Kun István, előtte Bethlen
István, iun.) felesége, Széchy Mária

Rimaszombat (Rimavská Sobota, SK)

— ld. névmutató: Paksi K. György

Rimavská Sec ld. Rimaszécs

Rimavská Sobota ld. Rimaszombat

Rimetea ld. Torockó

Rišnov ld. Rozsnyó

Rohó (Rohovia; Rohovské Rybky, SK)

— ld. névmutató: Zguricz, Ioannes

Rohonc (Rohoncz; Rechnitz, A) 2458

Rohovia, Rohovské Rybky ld. Rohó

Rókus (Roxen., Rakúsy, SK)

— ld. névmutató: Rinovius, Joachimus

Rom. ld. Németország

Róma (Rom., Roma; I) 1659, 1676, 1744,
1756, 1847, 1851, 1918, 2160, 2188,
2234, 2357, 2386, 2388, 2598, 2599

— Societas Jesu 1851

— kiadvány: 1761, 2112, 2234, 2239, 2317,
2334, 2337, 2338, 2388, 2594, 2597,
2598, 2599

— ld. még nyomdamutató

— ld. még névmutató: Aksamitek, Zacha-
rias Dominicus — Bethlen Péter —
Draskovich György — Ferdinánd III.
magyar király és német-római császár
— Hoffmann Pál — Horváth János —
Jakussich György — Kircher, Athana-
sius — Kiski Benedek — Kopcsányi Mi-
hály — Lippay György — Nádaszi János
— Pálffy Tamás — Paulus, Sanctus
(bibl.) — Pázmány Péter — Püchler,
Veit — Thesaurarius, Franciscus

Romanum imperium ld. Németország

Ropice (CZ)

— ld. névmutató: Joannides, Jirík

Rosály (Nagy-Rosaly; Rozsály, H)

— ld. névmutató: Tárkányi István özve-
gye, Kun Anna

Roseberg, Roseberga ld. Rózsahegy

Rosebergense gymnasium ld. Rózsahegy,
evangélikus gimnázium

Rosebergh, Rosemont, Rosenb., Rosenberga,
Rosnaberga ld. Rózsahegy

Rosnavia, Rosnyó ld. Rozsnyó

Rosober. ld. Rózsahegy

Rostock (D)

— akadémia (Academia Rostochiana) 1653

— kiadvány: 1653

— ld. még nyomdamutató

— ld. még névmutató: Hadik, Alexander
— Kläger, Justus pseud. — Lohausen,
Wilhelm — Mautner, Johann — Meder
Péter — Splenius, Elias

Rožnava ld. Rozsnyó

Rózsahegy (Roseberg, Roseberga, Rosebergh,
Rosemont, Rosenb., Rosenberga, Rosna-
berga, Rosober.; Ružomberok, SK) 1965,
2011, 2160

— Castellium S. Sophiae 1899

— evangélikus gimnázium (Gymnasium Ro-
sebergense, Gymnasium Ilieshazianum)
1899, 1941, 1951, 2011, 2067, 2073

— ld. még névmutató: Benedicti, Tobias —
 Bielavý, Tomáš — Chalupka, Samuel —
 Hlobyck, Hiobus — Illésházy György —
 Kalinka, Daniel — Kalinka, Joachim —
 Kalinka, Zachariáš — Kučera, Ján —
 Lochmann, Pavol — Oczovinus, Andreas —
 Sobek, Joannes Georgius — Splenius,
 Elias — Trusius, Hiobus — Vajda
 György — Zolnay Péter, sen.

Rozsály ld. Rosály

Rozsnyó (Barcarozsnyó; Rişnov, RO)

— ld. névmutató: Albrich, Martinus

Rozsnyó (Rosnavia, Rosnyó; Rožnava, SK)
1664

— ld. még névmutató: Goltz, Joachim, jun.

— Király Jakab — Kopeckzy Ferenc —
 Langsfeld, Christian — Peschciovius,
 Daniel

Roxen. ld. Rókus

Römisches Reich ld. Németország

Rupea ld. Kőhalom

Ruszka (Ruzka; Rusca, RO)

— ld. névmutató: Kornis Ferenc

Ruszt (Rust, A)

— ld. névmutató: Lang, Christoph

Ružomberok ld. Rózsahegy

Rymasesch, Ryma Szoech ld. Rimaszécs

Rzeczycza (Rzeczycza Ziemianska, PL)

— ld. névmutató: Rečický, Jiří

S. ld. Zsolna

S. Andreas ld. Szentandrás

S. Anna ld. Szentanna

S. Crux ld. Szentkereszt

S. Georgius ld. Szentgyörgy

S. Mich. Turo. ld. Szentmárton

S. Mikulás ld. Szentmikulós

Saaros ld. Nagysáros

Saaros, Saarossiensis comitatus ld. Sáros
 megye

Saaros Patach ld. Patak

Saaros Patachiense gymnasium ld. Patak
 – református gimnázium

Sááros Patak ld. Patak

Saarosziensis comitatus ld. Sáros megye

Sabaria ld. Szombathely

Sabinov ld. Szeben

Säcäreni ld. Székes

Ság, Šahy ld. Ipolyság

Sajógömör (Gemer, SK)

— ld. névmutató: Király Jakab

Sajólénártfalva ld. Lénártfalva

Sala ld. Sellye

Salamantica (Salamanca, E)

— kiadvány: **1717**

Salonta ld. Szalonta

Šamorin ld. Somorja

Samoşeni ld. Szamosfalva

Sanct Georg ld. Szentgyörgy

Sanctogordino-Scep. ld. Szentgyörgy

Sandomierz (Sendomir, PL)

— ld. névmutató: Węgiersky, Tomasz

Sándorhomok ld. Homok

Sardinia ld. Szardínia

Šarišské Michalany ld. Szentmihály

Sáros megye (comitatus Saaros, Saarossien-
 sis, Saarosziensis) **1935, 2003, 2095,**
2160

— ld. még névmutató: Bánó Zsigmond —
 Keczer János, jun. — Keczer János, sen.
 — Kviatkowsky, Jacobus — Máriássy
 Ferenc — Rákóczi Pál — Usz István

Sárospatak ld. Patak

Sárvár (H) **1871**

— kiadvány: **1763**

— ld. még névmutató: Budák György —
 Kis Bertalan — Kiss Ádám — Kiss Pál
 — Zvonarics Mihály

Sasvár (Satvar; Šaštín, SK)

— convent **Appendix 205**

— ld. névmutató: Bosnyák István

Sasy ld. Szászország

Sátoraljaújhely ld. Újhely

Satu Mare ld. Szatmárnémeti

Satvar ld. Sasvár

Savnik (Savnik, Schawnik; Spišský Štiav-
 nik, SK)

— ld. névmutató: Thököly István, sen.

Sax. Transylv. ld. Szász székek, Erdély

Saxonia ld. Szászország

Saxonum Leucorea ld. Wittenberg

Saxopolis ld. Szászváros

Saxo-Trans., Saxo-Transylvania ld. Szász
 székek, Erdély

Scepus., Scepusien., Scepusiensis Camara
 ld. Kassa, Szepesi Kamara

Scepusiense capitulum ld. Szepeshely

Scepusiense (neo)gymnasium ld. Szepeshely,
jezsuita gimnázium
Scepusiensis comitatus ld. Szepes megye
Scepusio-Hunisvilla ld. Hunfalu
Scepusium ld. Szepes megye
Schawnik ld. Savnik
Schem., Schembnitz, Schemn., Schemnic,
Schemnitz ld. Selmecbánya
Schettens (NL)
— ld. névmutató: Eilshemius, Abraham
Danielsz
Schlacovald, Schlachenwerth ld. Ostrov
Schlesien ld. Szilézia
Schleusing (Schleusingen, D)
— kiadány: **2327**
Schmalkalden (Schmalcald.; D)
— ld. névmutató: Müller, Johann (Schmal-
caldensis)
Schmögen ld. Szmizsán
Schneeberg (D)
— ld. névmutató: Hiebner, Israel
Schwalbach (Swalbac; Schwabach, D) **1902**
Schwelm (D)
— ld. névmutató: Kläger, Justus pseud.
Schytia ld. Szkítia
Sclavonia ld. Szlavónia
Scotia ld. Skócia
Sebenhof (D) **2279**
Secu ld. Toplica
Sedes Cibiniensis in Transylvania ld. Szeben-
szék
Sedes Siculicales ld. Székelyföld
Sedes Siculicalis Aranyas ld. Aranyosszék
Sedes Siculicalis Gyergyio ld. Gyergyószék
Sedes Siculicalis Kaszon ld. Kászonszék
Sedes Siculicalis Kezdi ld. Kézdiszék
Sedes Siculicalis Maros ld. Marósszék
Sedes Siculicalis Orbai ld. Orbaiszék
Sedes Siculicalis Sepsi ld. Sepsiszek
Sedes Siculicalis Udvarhely ld. Udvarhelyszék
Sedmihradčany. Sedmihradsko, Sedmo-
hradsko ld. Erdély
Seebresium ld. Szczecbrzeszyn
Seeden (Zednien.; Hohenseeden, D)
— ld. névmutató: Rinovius, Joachimus
Sehlacovald ld. Ostrov
Seini ld. Szinyérváralja
Seittaw ld. Zittau
Selány ld. Felső-Szelény

Sellye (Selie, Sellie, Vágsellye; Saľa, SK)
— ld. névmutató: Dobis István — Sellyei
János
Selmecbánya (Montana-Schemnic., Schem.,
Schembnitz, Schemn., Schemnic., Schem-
nitz; Banská Štiavnica, SK) **2110, 2612,**
Appendix 157
— evangélikus gimnázium (schola Schem-
niciana) **2399, 2612**
— Prenner-féle bányavállalat **2110**
— ld. még névmutató: Danielis, Joannes Jo-
sephus — Ehrenreutter, Joannes Augus-
tus — Faber, Matthias — Felner, Anto-
nius — Gartner, Melchior — Gotsch,
Isaacus — Gubicz, Martinus, jun. —
Gubicz, Martinus, sen. — Haffner, Joa-
nes Christophorus, jun. — Haffner, Joa-
nes Christophorus, sen. — Haidt, Michael
— Hayd, Hieronymus — Institoris,
Joannes — Jaschki, Andreas — Kares,
Joannes, jun. — Kayser, Georgius Udal-
ricus — Kern, Gottfried — Kreuchel,
Elias — Lanse, Julius — Lembach,
Johann Godfried — Leonhart, Petrus —
Pilárik, Štefan — Reiter, Michael —
Reuter, Georg Udalrich — Reuter, Uda-
lrich — Rochser, Zacharias — Rulich,
Valentin — Schemnicensis, Andreas Gre-
gorius — Schneider, Tobias — Seiffert,
Laurentius — Stephani, Tobias —
Ungedey, Andreas — Wenger, Michael —
Wenger, Wolfgangus
Semene ld. Szemenye
Sempron., Semproniensis comitatus ld. Sop-
ron megye
Sempronium ld. Sopron
Sendomír ld. Sandomierz
Senec ld. Szenc
Senica, Senice ld. Szenice
Senkovec ld. Szenthelena
Sepsiszek (Sedes Siculicalis Sepsi)
— ld. névmutató: Bölöni Sikó István
Sepus ld. Szepes megye
Sibiu ld. Szeben
Sicilia ld. Szicília
Siculi, Siculicales sedes ld. Székelyföld
Siebenbürgen ld. Erdély
Siklós (Soklyós; H)
— ld. névmutató: Bielavy, Tomáš

- Sil., Sile., Siles., Silesia ld. Szilézia
 Silesia inferior ld. Alsó-Szilézia
 Silesia superior ld. Felső-Szilézia
 Sillein ld. Zsolna
 Șimleu Silvaniei ld. Szilágysomlyó
 Siniob ld. Szentjób
 Sinmartin ld. Csíkszentmárton
 Sínpaul ld. Homoródszentpál
 Șintereag ld. Somkerék
 Sion (bibl.)
 — ld. incipitmutató: A Sionnak — Dicsérd,
 Sion — Mikor a Siont
 Sirmis, Sirmium ld. Szerém megye
 Sithau, Sittaw ld. Zittau
 Skalica ld. Szakolca
 Skócia (Scotia) **1670, 1676, 1758**
 Slacz, Sliac ld. Szliács
 Slatina ld. Nagyszalatna
 Slavnica ld. Szlavnica
 Slavonia ld. Szlavónia
 Sleining ld. Szalónak
 Slesia, Slezské knížetství, Slézsko, Sliezsko
 ld. Szilézia
 Slovenská Lupca ld. Zólyomlipcse
 Slovenská Ves ld. Tótfalu
 Slovenské Lipce ld. Zólyomlipcse
 Slovenské Pravno ld. Tótróna
 Smižany ld. Szmizsán
 Smolnic, Smolnik ld. Szomolnok
 Smyrna ld. Szmírna
 Soblahov ld. Szoblahó
 Sodoma ld. Szodoma
 Soest (D)
 — ld. névmutató: Eilshemius, Abraham
 Danielsz
 Soklyos ld. Siklós
 Sol. ld. Zsolna
 Soliensis comitatus ld. Zólyom megye
 Soln., Solna ld. Zsolna
 Solnensis schola ld. Zsolna, evangélikus gim-
 názium
 Solt megye **1975**
 — ld. még névmutató: Paksi K. György
 Solymos (H)
 — ld. névmutató: Bajali Pál
 Sombor ld. Czobor-Szent-Mihály
 Somkerék (Șintereag, RO)
 — ld. névmutató: Erdélyi István
 Somlyó ld. Szilágysomlyó
 Somorja (Šamorín, SK) **1905, 2114, 2341**
 — ld. még nyomdamutató
 — ld. még névmutató: Wecheliuss András
 Sonna (D)
 — ld. névmutató: Ochs, Wolfgang
 Sopron (Edenburg, Oedenburg, Semproniu-
 um; H) **1659, 1973, 2480**
 — ld. még névmutató: Artner, Erhard —
 Draskovich György — Faber, Matthias
 — Kiss Pál — Kopeczky Ferenc —
 Röschel, Johann — Schneller, Georg —
 Schubert, Paul — Schwartz, Joannes —
 Serpilus, Johann II. — Türck, Jo-
 hannes
 Sopron megye (comitatus Sempron., Sem-
 proniensis, Soproniensis, Soprony vár-
 megye) **1821, 2341**
 — ld. még névmutató: Eszterházy László
 — Eszterházy Pál
 Sörkút ld. Viborna
 Spáca (Spácz, Ispácz; Spacince, SK)
 — ld. névmutató: Spáczay István
 Spanyolország (Hispania) **1758**
 — ld. még névmutató: Philippus II., rex
 Hispaniae — Valerius, David
 Spárta (Lacedaemon)
 — ld. névmutató: Chilo Lacedaemonius
 Speyer (D)
 — kiadvány: **2507**
 Spiez (Spiez, CH)
 — ld. névmutató: Erlach, Franciscus Ludo-
 vicus
 Spiss ld. Szepes megye
 Spišská Belá ld. Béla
 Spišská Kapitula ld. Szepeshely
 Spišská Nová Ves ld. Igló
 Spišská Teplica ld. Teplice
 Spišské Podhradie ld. Szepesváralja
 Spišské Vlachy ld. Olaszi
 Spišský Štiavnik ld. Savnik
 Spišský Štvrtok ld. Csütörtökhely
 Stadtschlaining ld. Szalónak
 Stájerország (Styriae Ducatus)
 — ld. névmutató: Hoffmann, Wolfgang
 Stará Lesná ld. Ó-Leszna
 Stará Ľubovňa ld. Ólubló
 Staré Město Pražské ld. Prága
 Stargard (Stargár; Stargard Szczeciński, PL)
 — ld. névmutató: Herlicius, David

Starý Bydžov (CZ)
 — ld. névmutató: Phaeton-Zalanský, Havel
 Stejārišu ld. Prépostfalva
 Stettin (Štetyń; Szczecin, PL) **1795**
 Stiavnik, Stiavnička ld. Kisselmec
 Štítňik ld. Csetnek
 Stockholm (Stockolm; S)
 — ld. névmutató: Erici, Olaus
 Stomfa (Stomffa, Stompha; Stupava, SK)
 — ld. névmutató: Matulink, Jacobus —
 Pálffy Ferdinánd
 St. Peter (Petrov, St. Peter am Ottersbach;
 Radkersburg, A)
 — ld. névmutató: Sallacher, Daniel
 Strassburg (Argentoratum; Strasbourg, F)
 — ld. névmutató: Gracza, Joannes — Hel-
 genmeyer, Johann — Kreuchel, Elias —
 Zimmermann, Matthias
 Strážky ld. Sztráska
 Strechaw (A)
 — ld. névmutató: Hoffmann, Wolfgang
 Strig. ld. Esztergom
 Strigoniens. Dioecesis ld. Esztergom, főgy-
 házmege
 Strigoniensis comitatus ld. Esztergom megye
 Strigoniensis Ecclesia Metropolitana ld. Esz-
 tergom, főgyházmege
 Strigonium ld. Esztergom
 Stubica Dolnja ld. Alsó-Stubica
 Stubna, Stubnyafüüd ld. Teplice
 Stupava ld. Stomfa
 Styriae Ducatus ld. Stájerország
 Súca ld. Alsószucsá
 Suceava (Szucsava; RO)
 — kiadvány: **1958**
 Sucz. ld. Szucsány
 Súdovce, Súdowce ld. Szúd
 Sultzbach (Sulzbach, D)
 — ld. névmutató: Kläger, Justus pseud.
 Šumuleu ld. Csíksomlyó
 Sup. Lusat., Superior Lusatia ld. Felső-Launitz
 Superiores regni Ungariae partes ld. Felső-
 Magyarország
 Sušice (Suticensium civitas; CZ)
 — ld. névmutató: Galli, Georgius
 Sümeg (H) **2112**
 — ld. még névmutató: Kerti Fábán
 Svábóc (Svabotz; Švábovce, SK)
 — ld. névmutató: Horváth Boldizsár

Svájc (Helvetia) **1676, 1758, 1975, 2260,**
2410, 2549
 — ld. még névmutató: Bauhinus, Joannes
 — ld. még tárgymutató, illusztrációk
 Svatomikuláš w Liptowě, Swato-Mikuláš ld.
 Szentmikulós
 Svédország (Svécia) **1758**
 — iskolák **2429**
 — ld. még névmutató: Comenius, Joannes
 Amos — Erici, Olaus
 Světa (Svietla, Svetlo; CZ)
 — ld. névmutató: Boček, Martin
 Swalbac ld. Schwalbach
 Sybenbürgen, Syebenbürgen ld. Erdély
 Syrmium ld. Szerém megye

 Sz. Mihály ld. Szent-Mihály
 Szabolcs megye
 — ld. névmutató: Bakos Gábor — Nyáry
 Bernard
 Szádalmás ld. Almás
 Szakolca (Szakolcz, Szakolcza, Zacolca, Za-
 kolca; Skalica, SK) **1791**
 — ld. még névmutató: Ascanius, Michael
 — Bajcsi Pál — Crucinger, Christoph —
 Czenko-Hovora család — Deandreache,
 Antonius — Fabricius, Joannes —
 Fabricius, Nicolaus, iun. — Fabricius,
 Nicolaus, sen. — Hocquard, Bonaven-
 tura — Körmendi Gáspár — Pogrányi
 Mihály — Sinapius, Joannes — Vie-
 toris, Joannes
 Szala ld. Zala
 Szalatna ld. Nagyszalatna
 Szalónak (Sleining, Városszalónak; Stadt-
 schlaening, A)
 — ld. névmutató: Batthyány Ádám
 Szalonca ld. Szlavnica
 Szalonta (Nagyszalonta, Panaszpuszta; Sa-
 lonta, RO) **2353**
 — ld. még névmutató: Jote Görgy — Mike
 János — Pankotai Ferenc — Pázmány
 Miklós
 Szamaróc ld. Zamaróc
 Szamosfalva (Szamosffalva; Samoşeni, RO)
 — ld. névmutató: Mikola Zsigmond
 Szántó (Abaújszántó, H) **2160**
 — ld. még névmutató: Komáromi János

Szarand megye ld. Zaránd megye

Szardínia (Sardinia) **1758**

Szászhermány (Honspergen.; Härman, RO)

— Mellimontana ecclesia **2206**

— ld. még névmutató: Meder Péter

Szászország (Sasy, Saxonia) **1795, 2327, 2489**

— ld. még névmutató: Breithaupt, Johann Friedrich — Eisenberg, Peter — Gerber, Gregor — Löwe, Johann — Moserus, Ludovicus Vilhelmus —, Sachsen, Christian II. von — Schlegel, Christoph — Seelinger, Joachim — Werther, Georg — Wolffersdorff, Godefridus

Szász székek, Erdély (Sax. Transylv., Saxo-Trans., Saxo Transylvania) **1922, 1925, 1926, 2055, 2103, 2343**

— ld. még névmutató: Breit, Stephanus — Gergerus, Joannes — Graffius, Michael — Lutsch, Georg — Orth, Matthias — Regis, Simon — Sadjer, Andreas — Szerdahelyi F. András — Tatárlaki Mátyás — Vassodi, Andreas

Szászváros (Saxopolis; Orăștie, RO)

— ld. névmutató: Nádudvari Szabó Ger-gely

Szatmárnémeti (Szathmár, Szathmár-Né-meti, Szatmár, Szatt.; Satu Mare, RO) **2150, 2247, 2260, 2309**

— ld. még névmutató: Kopeczky Ferenc — Szathmári Lázár Miklós — Szokolyai Anderko István — Técsi Joó István — Tolnai Dali János — Tofaeus Mihály — Vári Miklós

Szczebrzeszyn (Scebresium; PL)

— ld. névmutató: Bassaeus, Albertus

Szczecin ld. Stettin

Szeben (Cibin., Cibiniens., Cibinium, Cibin. Transylv., Hermannstadt, Hermanstadt, Nagyszeben; Sibiu, RO) **1700, 2150, 2168, 2285, 2342A, 2343A, 2440, 2465, 2488, 2489, 2490, Appendix 183, Appendix 184, Appendix 185, Appendix 186, Appendix 187, Appendix 203**

— evangélikus iskola (schola Cibinien.) **2285**

— Szász Közösség (Universitas) **1668**

— Városi Levéltár **1853**

— ld. még névmutató: Fabini, Leonhard — Fabini, Samuel — Fabricius, Joannes —

Femgerus, Johannes — Figuli, Martinus — Haas, Christianus — Hiebner, Israel — Kappius, Jacobus — Király, F. Paulus — Lassel, Georg — Lucae, Ondrej — Ludovicus, Joannes — Lutsch, Johann — Murarius, Georgius — Ohrhendijs, Joannes — Oltard, Andreas — Pemfflinger, Markus — Pistorius, Marcus — Reichart, Servatius — Reissner, Johann — Rhaul, Michael — Rosenauer, Laurentius — Schwartz, Michael — Sifft, Tobias — Theil, Michael — Werder, Andreas

Szeben (Cibin, Cibinium, Kisszeben; Sabinov, SK)

— ld. névmutató: Lassel, Georg — Lucae, Ondrej

Szebenszék (Sedes Cibiniensis) **2343**

Szécsény (Széchén, Szécsen, Széczin; H)

— ld. névmutató: Forgách Ferenc — Perennyei Bálint — Virág Mihály

Székásgyepű, Székás-Preszáka ld. Priszaka

Székelyföld, Székely Székek (Sedes Siculicales, Siculi) **1922**

— ld. még névmutató: Bikfalvi K. Tamás — Bögözi S. Mihály — Csekefalvi L. András — Fogarasi V. Mihály — Folyfalvi Osvát János — Halmágyi J. István — Nagybaconi János — Rákóczi György I. — Rákóczi György II. — Rákóczi György II. felesége, Báthori Zsófia — Szentgyörgyi P. Mihály — Udvarhelyi Péter — Zágoni Cz. Mihály

Székelyszentmihály ld. Szentmihály

Székelyudvarhely ld. Udvarhely

Székes (Sácáreni, RO)

— ld. névmutató: Bercsényi Miklós, sen.

Székes-Fejér-vár ld. Fejér megye

Szelény ld. Felső-Szelény

Szelincs, Szelincz ld. Szilincs

Szemenye (Semene; H)

— ld. névmutató: Csergő György

Szenc (Szencz; Senec, SK)

— ld. névmutató: Szenci György

Szendrő (H)

— ld. névmutató: Szöllősi Benedek

Szenice (Senice, Zenice; Senica, SK) **1662, 1703, 2347**

— ld. még nyomdamutató

- ld. még névmutató: Dubravius, Georgius
— Koprelka, Joannes Aloysius —
Pilárik, Štefan — Vokál, Václav
Szentandrás (Divus Andreas in comit. Lipt.,
Liptószentandrás; Liptovsky Ondrej, SK)
— ld. névmutató: Burius, Joannes
Szentanna (S. Anna; Liptovská Anna, SK)
— ld. névmutató: Dluhóluczy Máté —
Dluhóluczy Miklós
Szentdemeter (Dumitrei, RO) 1883
Szentgrót (Zalaszentgrót, H)
— ld. névmutató: Deselvics István — Kas-
sai András
Szentgyörgy (Mons D. Georgii, Sanctogor-
dino-Scep., S. Georgius, Szepesszent-
györgy; Jurské, SK)
— ld. névmutató: Engel, Tobias — Joanni-
des, Jirík — Krsenowski, Laurentius
Venceslaus — Langsfeld, Christian —
Láni, Constantinus — Toppertzer, Mar-
tin
Szentgyörgy (Oppidum Sancti Georgii, Po-
zsonyszentgyörgy, Sanct Georg; Svatý
Jur, SK) 2027, 2028
— ld. még névmutató: Gelsitz, Samuel —
Gerber, Gregor
Szenhelen (Szentilona; Šenkovec, HR)
— ld. névmutató: Batthyány Ferenc özve-
gye, Lobkowitz Poppel Éva — Gerber,
Gregor
Szentilona (D. Helena; Dražkovce, SK)
— ld. névmutató: Marklowsky, Joannes
Szentiván (Szent-Ivány; Liptovsky Ján, SK)
— ld. névmutató: Faschko, Paulus — Me-
chanopoeus, Joannes — Szentiványi
Márton — Szentiványi Mihály — Szent-
iványi Péter István
Szentjános (Morvaszentjános; Moravsky Ján,
SK)
— ld. névmutató: Joannides, Jirík
Szentjób (Siniob, RO)
— ld. névmutató: Diószegi Bónis Mátyás
Szentkereszt (Garamszentkereszt, S. Crux;
Ziar nad Hronom, SK)
— ld. névmutató: Clibanides, Jacobus
Szentmárton (Martinopolis, S. Mich. Turo.,
Turócszentmárton; Martin, SK)
— ld. névmutató: Brzatius, Joannes —
Dubravius, Daniel — Ursinus, Michael
Szentmihály (Székelyszentmihály; Mihá-
leni, RO) 2253
Szentmihály (Szentmihályfalva, Sz. Mihály;
Šarišské Michalany, SK) 2160
— ld. még névmutató: Tranovsky, Jirík
Szentmihály (Turócszentmihály; Turčiansky
Michal, SK)
— ld. névmutató: Sartorius, Andreas
Szentmihályfalva ld. Szentmihály
Szentmihálykörtvélyes ld. Körtvélyes
Szentmiklós (Liptószentmiklós, Nicopolis, S.
Mikulás, Svato-Mikuláš w Liptowě,
Swato-Mikuláš; Liptovsky Mikuláš, SK)
1655, 1705
— ld. még névmutató: Benedicti, Tobias —
Pongrácz Mihály — Pongrácz Péter —
Smrtník, Melchior — Tranovsky, Jirík
— Zászkaliczy András
Szentpéter (Divopeter Turoc, Turócszent-
péter; Turčiansky Peter, SK)
— ld. névmutató: Sabbaticius, Martinus —
Zahoreczky, Christianus
Szepesbela ld. Béla
Szepesdelény ld. Odorin
Szepeshely (capitulum Scepusiense; Spišská
Kapitula, SK) 2275, 2381, 2382, 2386,
2591
— jezsuita gimnázium (gymnasium Sce-
pusiense, gymnasium Societatis Jesu
Scepusii, neogymnasium Scepusiense)
2219, 2263, 2264, 2272, 2275, 2322,
2326, 2328, 2329, 2330, 2376, 2382,
2383, 2540
— ld. még névmutató: Banko, Andreas —
Belevári Dávid — Bervaldt, Christianus
— Berzeviczy András — Berzeviczy Já-
nos — Chemnicki, Sigismundus — Csá-
ky István, iun. — Csáky László —
Dessewffy István — Dobolinus, Paulus
— Domik, Melchior — Dovorany, Jo-
annes — Fekete Ferenc — Fekete Péter —
Görgey István — Görgey Miklós —
Harmat András — Harsági János —
Hartyáni András — Hedri Gáspár —
Hess, Daniel — Horanski, Petrus —
Horváth György — Horváth György
Ádám — Horváth Kristóf — Horváth
Mihály — Incédi Péter — Kende Ádám
— Kiss Imre — Kizsel, Adamus —

- Kisely, Georg — Kosztolányi György — Kőrösi László — Kötelszky Péter — Laki Alajos — Lehoczky, Balthasar — Lehoczky, Christophorus — Lehoczky, Joannes — Lippay György — Lugovics, Ignatius — Luktör Imre — Mártonfalvay László Ignác — Nagylesenyei János, iun. — Pauluskovics, Martinus — Pécsi Ádám — Prokop, Paulus — Ravasz István — Répási Mihály — Robecius, Georgius — Robertius Georgius — Rothlauff, Joannes — Rossa, Christophorus — Scheitt, Ignatius — Scultetus, Albertus — Simonis, Daniel — Siroki, Matthias — Snyurka, Jacobus — Soós György — Svábi Ferenc — Szentiványi Márton — Szikszai János — Suchnovich Martinus — Szuhay Pál — Talarkovics, Joannes — Tarnóczy Mátyás — Tarnóczy Miklós — Török Ferenc — Urbanovich, Joannes — Wesselényi László — Zarsecki, Matthaeus — Ziveczki, Petrus
- Szepesi grófság (XIII [tredecim] oppida Scepusiensia)
- ld. névmutató: Czaplinski, Paul
- Szepesi Kamara ld. Kassa, Szepesi Kamara
- Szepes megye (comitatus Scepusiensis, Scepusium, Sep., Sepus, Spiss, Szepesség, Zipser, Zipß) 1649, 1709, 1728, 1779, 1939, 1948, 2025, 2074, 2094, 2230, 2274, 2278, 2326, 2419, 2457A, Appendix 180
- ld. még névmutató: Beniczky András — Cebani, Abraham — Csáky István, sen. — Duchon, Michael — Horler, Stanislaus — Horváth Boldizsár — János I. magyar király — Luzinski, Joachim — Máriássy János — Milleter, Georgius — Passuth, Joannes — Pilárik, Štefan — Tarnóczy Mátyás
- Szepesolaszi ld. Olaszi
- Szepesremete ld. Remete
- Szepesség ld. Szepes megye
- Szepessümeg ld. Szmizsán
- Szepesszentgyörgy ld. Szentgyörgy
- Szepes-Tepicz ld. Teplice
- Szepesváralja (Kirchdrauf, Kirchdrauff, Szepesvár, Váralja, Varaliens., Varall., Waraliens; Spišské Podhradie, SK) 2005
- ld. még névmutató: Apelles, Balthasar — Gosztönyi István — Heutsch, Philip — Kreuchel, Elias — Perack, Valentinus — Rákóczi Pál — Schmitz, Stephanus — Szöllősi Benedek — Windisch, Johann
- Szepesi (Moldava nad Bodvou; SK) 2524
- ld. még névmutató: Váci P. András
- Szerémi egyházmegye (Sirmis, Sirmium, Syrmium)
- ld. névmutató: Bőjtke Miklós — Jakusich György — Kisdi Benedek — Kopcsányi Mihály
- Szerencs (H)
- ld. névmutató: Miskolci Csulyak István
- Szicilia (Sicilia) 1758
- Szikszó (H)
- városi tanács 2401
 - ld. még névmutató: Felsőbányai S. Mihály — Geleji Katona István
- Szilágysomlyó (Somlyó; Šimleu Silvaniei, RO)
- ld. névmutató: Báthori András — Miskolci Csulyak Gáspár — Rákóczi György II. felesége, Báthori Zsófia
- Szilézia (Schlesien, Sil., Sile., Siles., Silesia, Slesia, Slezské knížetství, Slézske, Slietzsko, Sziléziai fejedelemség) 1676, 1701, 1752, 1762, 1791, 1815, 1870, 1896, 2015, 2083, 2156, 2333, 2348, 2442, 2554, Appendix 157
- ld. még névmutató: Basilus, Joannes — Brestovinus, Adamus — Colatius, Martinus — Crucinger, Christoph — Dietetus, Georgius — Ditrich, Theodorus — Fabri, Daniel — Franconius, Joannes — Goczalkowski, Adam — Goczalkowski, Carol — Goczalkowski, Johann Dietrich — Grebner, Christophorus — Gretcovius, Georgius — Jon, Tobiás Sluzinsky — Kerczma, Joannes — Kleinwechterus, Valentinus — Kresca, Simon — Krieschke, Georg — Kučera, Ján — Langsfeld, Christian — Langsfeld, Johann Georg — Lehman, Casparus — Lysetius, Albertus — Major, Joannes Daniel — Neubarth, Christoph — Oczko, Georgius Joannes — Oderberga, Michael — Oderwolff, Casparus Maxi-

- milianus — Oderwolff, Henricus — Pomarius, Samuel — Poznalak, Venceslaus — Radoczky, Adamus — Radoczky, Nicolaus — Ratai, Georgius — Remen, Daniel — Schultetus, Joannes — Scultetus, Abraham — Trajan Benešovský, Adam — Wencelius, Andreas — Wencelius, Lucas — Wisotzky Samuel — Wybierski, Balthasar
- Szilincs (Szelincs, Szelincz; Zelenec, SK)
— ld. névmutató: Huszár János Lőrinc
- Szinyérváralja (Seini, RO) **1639**
- Szkitia (Schytia) **2461**
- Szlatina ld. Nagyszalatna
- Szlavnica (Szalonca, Szlawnicza; Slavnica, SK)
— ld. névmutató: Sándor János
- Szlavónia (Sclavonia, Slavonia) **1939, 2016**
— ld. még névmutató: Machilles, Joannes
- Szliács (Slacz; Sliac, SK)
— ld. névmutató: Bielavy, Tomáš
- Szmirna (Smyrna; Izmir, TR)
— ld. névmutató: Aristides, Aelius
- Szmizsán (Schmögen, Szepessümege; Smizany, SK)
— ld. névmutató: Langsfeld, Johann Georg
- Szoblahó (Cobolyfalu; Soblahov, SK) **1703, 1754**
— ld. még névmutató: Wolfius, Adam — Zitnikius, Matthaeus
- Szodoma (Sodoma; bibl.) **Appendix 186**
- Szolnok Interior comitatus ld. Belső-Szolnok megye
- Szolnok megye
— ld. névmutató: Lippay György
- Szombathely (Sabaria; H)
— ld. névmutató: Szele János
- Szombor ld. Czobor-Szentmihály
- Szomolnok (Smolnic; Smolník, SK)
— ld. névmutató: Cramer, Daniel
- Szomor (H)
— ld. névmutató: Búzási Ferenc
- Szólós (Nagyszólós; Vinograd, UA) **2450**
— ld. még névmutató: Debreceni Péter
- Szőrény megye
— ld. névmutató: Barcsai Ákos
- Sucany ld. Szucsány
- Sztráska (Neer, Neren., Nagyőr; Strážky, SK)
— ld. névmutató: Heningius, Petrus — Horváth Boldizsár
- Szucsá ld. Alsószucsá
- Szucsava ld. Suceava
- Szucsán (Sucz., Sucany, SK)
— ld. névmutató: Sinapius, Joannes
- Szúd (Súdowce; Súdovce, SK)
— ld. névmutató: Dúló Gábor
- T. ld. Trencsén
- T. ld. Turóc
- T. comitatus ld. Turóc megye
- T. s. ld. Trencsén, evangélikus gimnázium
- Tabor (Tábor; CS) **1662**
— ld. még névmutató: Heutsch, Philipp
- Tállya (H)
— ld. még névmutató: Nagyari Benedek
- Tállya ld. Máriavölgy
- Tapolylucska ld. Lucska
- Tarca (Torysa, SK)
— ld. névmutató: Lucae, Ondrej
- Tarcal (Tartzal; H) **2604**
— ld. még névmutató: Miskolci Csulyak István — Telkibányai P. István — Tolnai Dali János
- Tard (Thard; H)
— ld. névmutató: Lászlófi János — Lászlófi Péter
- Tárgu Mureș ld. Marosvásárhely
- Tárgu Secuiesc ld. Kézdivásárhely
- Tarnóc (Liptótárnóc; Liptovský Trnovec, SK)
— ld. névmutató: Benedicti, Tobias
- Tarnów (PL)
— ld. névmutató: Dominicus, Wladislaus
- Tartzal ld. Tarcal
- Tasnád (Thasnád; Tășnad, RO) **2158**
- Tátra **1758**
- Tăuții de Jos ld. Alsómisztótfalu
- Técső (Tyacsev, UA)
— ld. névmutató: Debreceni Péter
- Tehov (CZ) **1662**
— ld. még névmutató: Joannides, Jakub
- Tejfalu (Mliečno, SK) **1701, 1750, 1905, 2114, 2341**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Wecheliuss Zsigmond János
- Telegd (Mezőtelegd; Tileagd, RO) **2404**
— ld. még névmutató: Komáromi Szvertán István

Temetvény (Temetvén; Hrádok, SK)

— ld. névmutató: Sándor János

Templin (D)

— ld. névmutató: Rulich, Valentin

Tepla (Liptótepla; Liptovská Teplá, SK) **2349**

— ld. még névmutató: Lucae, Ondrej

Tepla (Vágtapolca; Teplica nad Váhom, SK)

— ld. névmutató: Kalinka, Ján

Teplice (Stubna, Stubnyafüzdő; Turčianske Teplice, SK)

— ld. névmutató: Zászkaliczky András

Teplice (Szepes-Teplicz, Töplicz; Spišská Teplica, SK)

— ld. névmutató: Metthodius, Georgius Maximilianus — Pilárik, Štefan

Teplica nad Váhom ld. Tepla

Terebes (Töketerebes; Trebišov, SK)

— ld. névmutató: Hövei Balog Gergely

Terjékfalva (Teriakovce, SK)

— ld. névmutató: Vatyai János

Terstena ld. Trsztena

Teschen (Tesch., Teschin, Tešín; Těšín, CZ)

1655, 2553

— ld. még névmutató: Ditrich, Theodorus — Galli, Daniel — Machilles, Joannes — Marklowsky, Joannes — Reis, Andreas — Salentarius, Joannes — Servetius, Matthias — Stanek, Michael — Wilda, Andrys

Teschen (Tesch., Teschin, Těsin; Cieszyn, PL) **1782**

Tét (Tét-Szentkút, H)

— ld. névmutató: Bogner, Georgius

Teuto-Brod, Teutonica Broda ld. Németbrod

Teuto-Lipcze, Teuto-Lips., Teuto-Lipsche, Teuto-Lipsia, Teuto-Lipt., Teuto-Lypce, Teuto-Lypche, Teuto-Lypscha ld. Németlipcse

Teutoprona ld. Tótpróna

Tev. Vogl ld. Németbrod

Thard ld. Tard

Thasnád ld. Tasnád

Théba (Thébás; ET)

— ld. incipitmutató: Az Alexander Thébást elrontotta

Tholna comitatus ld. Tolna megye

Thorda ld. Torda

Thorn (Toruń, PL)

— ld. névmutató: Dürner, Samuel — Mautner, Johann — Meder Péter — Nigrini,

Nicolaus — Pobst, Friedrich — Sartorius, Johann — Serpilius, Johann III. — Sinapius, Joannes — Splenius, Elias — Zimmermann, Matthias

Thornensis comitatus ld. Torna megye

Thoronya ld. Nagytoronya

Threncsen ld. Trencsén

Thuroc., Thurociens., Thurociensis, Thurociens. ld. Turóc megye

Thurocz Moschovia, Thurocz-Mossovia ld. Mosóc

Thúr-Terebes ld. Túrterebes

Thuryk ld. Turik

Tigur., Tigurum ld. Zürich

Tileagd ld. Telegd

Tirnáveni ld. Dicsőszentmárton

Tirnavia ld. Nagyszombat

Tirnaviensis Academia ld. Nagyszombat, egyetem

Tiszáninneri református egyházkerület (Cis Tibiscum) **1912, 2158**

Tiszántúl **1859A**

— ld. még névmutató: Diószegi Vég Mihály — Nógrádi Mátyás

Tiszántúli református egyházkerület **2260**

— ld. még névmutató: Iratosi T. János

Tokaj (H)

— ld. névmutató: Tolnai Dali János

Tolcsva (H)

— ld. névmutató: Szilágyi Benjámín István — Szőlősi János

Tolna megye (comitatus Tholna) **1788, 1975**

Toplica (Secu; Toplița, RO)

— ld. névmutató: Gheorghe din Sec

Toplilucska ld. Lucska

Toporc (Toporecz; Toporec, SK)

— ld. névmutató: Doleschovicius, Georgius — Wachsmann, Bartholomaeus

Torda (Thorda; Turda, RO) **2604**

Torda megye

— ld. névmutató: Dengelegi Péter — Mindszenti Miklós — Thuri Mihály

Torna megye (comitatus Thornensis)

— ld. névmutató: Rákóczi Pál

Torockó (Rimetea, RO)

— ld. névmutató: Szentmártoni Bodó János

Torockószentgyörgy (Torotzko Szent György; Colțesti, RO)

— ld. névmutató: Torockay László

- Toronya ld. Nagytoronya
 Torotzko Szent György ld. Torockószent-
 györgy
 Torun ld. Thorn
 Torysa ld. Tarca
 Tótfalu (Totfalv., Totfalven.; Slovenská Ves,
 SK)
 — ld. névmutató: Fontanus, Joannes
 Tothprona, Tothpronna ld. Tótpróna
 Totlip., Tótlipce, Totlipt., Tot Lypschen. ld.
 Zólyomlipce
 Tótpróna (Teutoprona, Tothprona, Toth-
 pronna; Slovenské Pravno, SK)
 — ld. névmutató: Kalinka, Zachariáš —
 Reis, Andreas — Schver, Michael
 Tournai ld. Doornik
 Tóketerebes ld. Terebes
 Tölcsék, Tölczék ld. Tulcsik
 Töplicz ld. Teplice
 Törökország 1757
 Tr. ld. Trencsén
 Trakostyán (Drakostyan, Trakostian, Trakos-
 tyan; Trakošćan, HR)
 — ld. névmutató: Draskovich János —
 Draskovich Miklós
 Transalpina ld. Havasalföld
 Transdanubium ld. Dunántúl
 Transilv., Transilvania, Transsylv., Transsylv-
 vania, Transyl., Transylv., Transylvania
 ld. Erdély
 Trebišov ld. Terebes
 Trebosztó (Kistorboszló, Trebisztó; Trebos-
 tovo, SK)
 — ld. névmutató: Révay Tamás
 Trechen ld. Trencsén megye
 Tren., Trenc., Trenc., Trencan, Trench. ld.
 Trencsén
 Trench. sch., Trench. schola; Trenchin., Tren-
 chinien., Trenchiniense gymnasium,
 Trenchiniensis schola ld. Trencsén,
 evangélikus iskola
 Trencianska Teplá ld. Prilesz
 Trencianska Turná ld. Turna
 Trencianske Bohuslavice ld. Bohuslavice
 Trencsén (Alsótrencsén, T., Threncsen, Tr.,
 Tren., Trenc., Trenc., Trencan, Trench.,
 Trenchin, Trencin, Trencjn, Trencschin,
 Trentchin, Trinch., Trinchin, Trinschin;
 Trencin, SK) 1662, 1684, 1703, 1706,
 1752, 1792, 1793, 1796, 1798, 1802,
 1803, 1838, 1839, 1856, 1857, 1859,
 1883, 1906, 1908, 1910, 1961, 1962,
 1964, 1967, 1968, 2007, 2028, 2029,
 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2081,
 2083, 2084, 2085, 2086, 2116, 2117,
 2118, 2120, 2121, 2123, 2152, 2155,
 2160, 2190, 2192, 2195, 2243, 2245,
 2246, 2286, 2291, 2292, 2344, 2347,
 2348, 2349, 2438, 2439, 2440, 2441,
 2442, 2444, 2445, 2449, 2553, 2554,
 2557, 2609, 2610, 2611, Appendix
 162, Appendix 191
 — ecclesia 1706
 — evangélikus gimnázium (gymnasium
 Trenchin., Trenchiniense, sch. Trench.,
 schola Trench., Trenchin., Trenchinien.,
 Trenchiniensis, s. T.) 1753, 1807, 1859,
 1964, 2035, 2190, 2295, 2296, 2350,
 2400, 2445, 2447
 — jezsuita gimnázium (Collegium Societa-
 tis Jesu) 2479
 — városi tanács 2194
 — Xavéri Szent Ferenc templom (Basilica
 Divi Francisci Xaverii) 2479
 — kiadvány: 1702, 1706, 1752, 1796, 1806,
 1809, 1810, 1811, 1944, 2034, 2065,
 2082, 2083, 2084, 2121, 2152, 2194,
 2195, 2227, 2292, 2439, 2481, 2529,
 2530, 2610, Appendix 157, Appendix
 162, Appendix 178, Appendix 197
 — ld. még nyomdamutató
 — ld. még névmutató: Alodiatoris, Petrus
 — Ascanius, Michael — Augustini, Jo-
 annes — Bellobradenus, Paulus — Be-
 rian, Tobias — Blasius, Andreas — Bo-
 cek, Martin — Boček, Martin, később
 Fabricius Nicolaus felesége, Štiastná
 Katerína — Bogády András — Brod-
 niansky, Matthaeus — Butovsky, Jan
 — Cancrinus, Joannes — Casparides,
 Georgius — Casparides, Jeremias —
 Cejzl, Jan — Chalupka, Samuel —
 Charapka, Isaacus — Čížek, Nikodém
 — Cortacius, Ezechiel — Dentulini,
 Thomas, iun. — Dentulini, Thomas iun.
 felesége, Fabricius Anna — Dessewffy
 György — Draskoviczky, Isaacus —
 Duchon, Martinus — Fabri, Matthias —

Fabricius, Nicolaus, iun. — Fabricius, Nicolaus, sen. — Felicides, Paulus — Fennt, Georgius — Firak, Martinus — Fischer, Wilhelmus — Flentis, Matthias — Gracza, Joannes — Graff, Andreas — Gyürky Ádám — Hadik, Alexander — Hadik, Ján, iun. — Hadik, Ján, sen. — Hadik, Jonáš — Hadik, Michael — Hadik, Nicolaus — Hambalek, Martinus — Heliades, Josef — Horváth András — Illésházy Gábor — Illésházy Gáspár — Illésházy György — Institoris, Joannes — Jon, Tobiáš Sluzinský — Kalinka, Ján — Kalinka, Joachim — Keveri András — Klisch, Valentinus — Koch, Martinus — Krman, Ján — Kusi, Stanislaus — Lani, Joannes — Láni, Zachariáš — Lazius, Michael — Lochmann, Ján — Löhr, Michael — Lucae, Ján — Majthényi Pál — Makonius, Michael — Malatides, Daniel — Matula, Joannes — Medniansky — Meltzel, Joannes — Müller, Samuel — Nitschmann, Jirík felesége, Tištinská, Alžbeta — Nosticius, Paulus — Od Háje, Vavrinec Benjamin — Omasta, Stephanus — Osztrosith Pál — Palik, Andreas — Parschitius, Christophorus — Parschitius, Elias — Perenyneyi Bálint — Petkó, Andreas — Petrensis, Andreas — Petrovicius, Daniel — Pilárik, Štefan — Raphanides, Melchior — Rasy, Nicolaus — Remeň, Daniel — Sartoris, Joannes — Schavlicius, Georgius — Schiculinus, Stephanus — Schkrowina, Daniel — Schujanus, Georgius — Sinapius, Joannes — Slota, Balthasar — Sopotius, Teodor — Stanislades, Andreas — Stephanides, Jakub — Stephanides, Joannes — Stephanides, Nicolaus — Štiastná, Katerína — Szilvási György — Tarnoci, Martin — Tekenyi Pál — Tištinský, Jakub — Tunakius, Joannes — Türck, Joannes — Urbanovich, Andreas — Visczocsáni István — Vokál, Václav — Vokál, Václav utána Od Háje, Vavrinec Benjamin felesége, Dorota — Wranai, Joannes — Zacheus, Jakub — Zahrádec-
ký, Jiří — Zahrádecký, Jiří felesége,

Sedlnická, Katerína — Zelnikius, Stephanus
Trencsénjánosí ld. Hanzlikfalva
Trencsén megye (Trechen, Tremschin, comitatus Trench., Trenchiniensis) **1754, 1794, 1836, 2034, 2289, 2346, 2494**
— ld. még névmutató: Fabricius, Nicolaus, iun. — Fabritius, Andreas — Hadik, Ján, sen. — Hadik, Jonáš — Illésházy Gábor — Illésházy Gáspár — Illésházy György — Kalinka, Joachim — Láni, Zachariáš — Milochofsky, Ján — Rudnyánszky András — Zschaesius, Melchior
Trenschein, Trentchin, Trinch., Trinchin., Trinschin ld. Trencsén
Trňa ld. Nagytoronya
Trnava ld. Nagyszombat
Trója (Troia; Truva, TR) **2311, 2359, 2370, 2412, 2460, Appendix 168**
— ld. még incipitmutató: Mint Hector Trójának
Trsztena (Nádasd, Nádasfalva, Terstena; Trstená, SK)
— ld. névmutató: Sidonius, Daniel
Trutnov ld. Trautenau
Truva ld. Trója
Tulcsik (Tölcsék, Tölczék; Tulčík, SK) **1761, 1849**
Tur. ld. Turóc megye
Turčianske Teplice ld. Teplice
Turčiansky Michal ld. Turócszentmihály
Turčiansky Peter ld. Turócszentpéter
Turda ld. Torda
Turik (Thuryk; Turík, SK)
— ld. névmutató: Thuránszky, Andreas — Thuránszky János
Túrna (Turnen.; Trencianska Turná, SK)
— ld. névmutató: Hambalek, Martinus
Turóc, Turócliget ld. Háj
Turóc megye (comitatus T., Thuroc., Thurociens., Thurociensis, Thurociens., Tur., Turoc-Pannonia, Turocz)
— ld. névmutató: Draskovicsky, Isaacus — Fabri, Matthias — Famelici, Matthaeus — Gazúr, Matej — Institoris, Michael — Keveri András — Láni, David — Láni, Eliáš — Láni, Gregorius — Révay Pál — Roth, Georgius, sen.

- Schiculinus, Stephanus — Sinapius, Michael
- Turócszentmárton ld. Szentmárton
- Turócszentmihály ld. Szentmihály
- Turócszentpéter ld. Szentpéter
- Turóctölgyes ld. Dubovó
- Turocz ld. Turóc megye
- Turocz-Mossovia ld. Mosóc
- Túrterebes (Thúr-Terebes; Turulung, RO) **1723**
- ld. még névmutató: Tejfalvi Csiba Márton
- Tübinga (Tubing., Tubinga-Wirtemberg, Tubingen; Tübingen, D)
- ld. névmutató: Ascanius, Michael — Fabricius, Joannes — Falco, Joannes — Flayder, Friedrich Hermann — Gracza, Joannes — Kircher, Joannes
- Türje (H)
- ld. névmutató: Földi Ferenc
- Tvarožná ld. Durand
- Tyacev ld. Tecső
- Tychy ld. Dehílová
- Tyrn., Tyrnav., Tyrnavia ld. Nagyszombat
- Tyrnaviae Academia, Universitas ld. Nagyszombat, egyetem
- Tyrnavien. Universitas ld. Nagyszombat, egyetem
- Tyrnaviense Collegium ld. Nagyszombat, jezsuita kollégium
- Tyrnaviensis Academia (Societatis Jesu C.), Tyrnaviensis Universitas, ld. Nagyszombat, egyetem
- Tyrnaviensium Franciscanorum studium claustrale ld. Nagyszombat, ferencendi hittudományi főiskola
- Ubres (Ubríř; Ubrezs; Übrez, SK)
- ld. névmutató: Söldner, Joannes
- Ucher (Vcher) folyó **1795**
- Udvard (Dvory nad Žitavou, SK)
- ld. névmutató: Márki Mihály
- Udvarhely (Székelyudvarhely; Odorheiu Secuiesc, RO)
- ld. névmutató: Miskolci Csulyak Gáspár
- Udvarhelyszék (Sedes Siculicalis Udvarhely) **1726**
- ld. még névmutató: Ormányi Péter
- Ughrou ld. Zayugróc
- Ugocsa megye (comitatus Ugocsinsis, Ugotsa) **2450**
- ld. még névmutató: Perényi Ferenc — Perényi Gábor
- Ugroc ld. Zayugróc
- Ugrocensis ecclesia ld. Zayugróc, ecclesia
- Ugrócz ld. Zayugróc
- Uhersky Brod (CZ) **2442**
- Uhrovec ld. Zayugróc
- Újfalu (Divékújfalú; Diviacka Nová Ves, SK)
- ld. névmutató: Tarnoci, Martin
- Újfalu ld. Igló
- Újhely ld. Kiszucaújhely
- Újhely (Uyhel, Uyhely; Sátoraljaújhely, H) **2008**
- ld. még névmutató: Iratosi T. János — Kászoni János — Simándi János — Szentpéteri Mihály — Szilágyi Benjámin István
- Újhely (Vág-Ujhel, Vágújhely; Nové Mesto nad Váhom, SK)
- ld. névmutató: Lužský, Melchior — Tarnoci, Martin
- Új-Leszna (Alsóerdőfalva, Neo-Sylvanian; Nová Lesná, SK)
- ld. névmutató: Poleus, Tobias
- Ulm (Ulma-Suevia; D) **2266**
- kiadvány: **1758, 2242, 2266**
- ld. még nyomdamutató
- ld. még névmutató: Bachmann, Balthasar — Dieterich, Konrad — Ebelius, Joannes Philippus — Gorlin, Johann — Hebenstreit, Johann Baptista
- Ultrajectom (Ultraj., Ultrajectum; Utrecht, NL) **2196, 2201, 2248, 2249, 2401, 2430, 2450, 2498, 2617**
- kiadvány: **2019, 2201, 2266**
- ld. még nyomdamutató
- ld. még névmutató: Bökényi Filep János — Felsőbányai S. Mihály — Fogarasi K. Ferenc — Kászoni János — Komáromi Csipkés György — Komáromi Szvertán István — Le Roy, Henricus — Leusden, Jan — Lippai Sámuel — Mikolai Hegedűs János — Miskolci Csulyak Gáspár — Nógrádi Mátyás — Pápai Páriz Imre — Szántai Mátyás — Szántai Molnár Mihály —

- Szathmári Ötvös István — Szilágyi Benjámín István — Szoboszlai Miklós — Váci P. András — Voetius, Gisbertus — Zwol, Jan van
- Ung
- esperesség **1912**
- Unghuar ld. Ungvár
- Unghuariense collegium ld. Ungvár, jezsuita kollégium
- Ung megye
- ld. névmutató: Homonnai Drugeth János
- Ungvár (Unghuar; Uzshorod, UA) **2426**
- jezsuita kollégium (Societatis Jesu collegium Unghuariense) **2426**
 - ld. még névmutató: Kopeczky Ferenc — Ziveczki, Stanislaus
- Universitas ld. Szeben, Szász Közösség
- Urzedo (Urzędów, PL)
- ld. névmutató: Řecicky, Jiří
- Úszfalva (Uzovce, SK)
- ld. névmutató: Szemere Pál — Usz István
- Utrecht ld. Ultrajectom
- Uyfalu ld. Kassaujfalu
- Uyfalu ld. Igló
- Uyhely, Uyhely ld. Újhely
- Uzovce ld. Úszfalva
- Uzshorod ld. Ungvár
- Váci egyházmegye
- ld. névmutató: Draskovich György — Kopcsányi Mihály — Pálffy Tamás — Pongrácz György — Tarnóczy Mátyás
- Vadu Crișului ld. Rév
- Vág folyó **1973**
- Vágbeszterce ld. Beszterce
- Vágdebrőd ld. Drahóc
- Vágpata ld. Patta
- Vágsellye ld. Sellye
- Vágtapolca ld. Tepla
- Vág-Ujhely, Vágújhely ld. Újhely
- Vágzamárd ld. Zamaróc
- Valachia ld. Havasalföld
- Văleni ld. Patakfalva
- Vámosbalog ld. Felsőbalog
- Vámospércs (H)
- ld. névmutató: Tyukodi Márton
- Várad (Nagy Várad, Nagyvárad, Warad; Oradea, RO) **1859A, 1860, 1862, 1863, 1912, 1974, 1977, 1981, 2044, 2125, 2128, 2130, 2132, 2160, 2171, 2199, 2253, 2254, 2354, 2485, 2565, Appendix 173, Appendix 192**
- református egyház **1860**
 - református gimnázium (schola Varadiensis) **1860, 1983, 2002, 2039, 2040, 2200, 2265, 2355, 2356**
 - Universitas **2355**
 - kiadvány: **1767, 1841, 1882, 1933, 1953, 1982, 1983, 2002, 2022, 2101, 2102, 2103, 2163, 2172, 2211, 2220, 2250, 2258, 2310, 2363, 2373, 2424, 2486, 2533, Appendix 192, Appendix 194**
 - ld. még nyomdamutató
 - ld. még névmutató: Becskehazi István — Bethlen István, sen. — Borosjenei S. Mihály — Enyedi Gáspár — Gyulai Ferenc — Horhi Miklós — Horváth János — Illyei László — Keresztúri Pál — Kisdi Benedek — Komáromi István — Komáromi Szvertán István — Köleséri Sámuel — Makai Gergely — Montanus, Joannes — Nagyari Benedek — Pankotai Ferenc — Pataji F. Tamás — Püspöki János — Rákóczi György II. — Székelyhidi István — Szenci Kertész Ábrahám — Szilágyi Benjámín István — Técsi József István — Tolnai Dali János — Tofaeus Mihály — Váradai Miklós — Váradai Szabó István — Varsányi István
 - ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Váradgya (Váradja; Oarda, RO) **2171**
- ld. még névmutató: Kászoni János
- Varaliens., Váralja, Varall. ld. Szepesváralja
- Varannó (Varanna, Varano; Vranov nad Toplou, SK)
- ld. névmutató: Kászoni János — Mikolai Hegedűs János — Posony, Joannes Ladislaus
- Varasd (Varaždin, HR)
- ld. névmutató: Grahovlian, Nicolaus — Krajačević Sartorius, Nikola
- Vardeberg (Vardeberga, Vardeberga-Hollandus; NL)
- ld. névmutató: Horstius, Joannes
- Varin (Várna, Warnen.; Varín, SK)

- ld. névmutató: Nigrini, Andreas —
Taborita, Joannes — Taborita, Nicolaus
— Zelnikius, Stephanus
Városszalónak ld. Szalónak
Varsó (Varsavia; Warszawa, PL) **1691**
— ld. még névmutató: Papczyński, Stanisław
- Vartemberg ld. Warttemberg
Vásárosnamény (H) **1835**
Vasvár (Ferropolis; H)
— ld. névmutató: Földi Ferenc — Malomfalvay Gergely
Vasvár megye (comitatus Castri Ferrei, Vasvármegye) **1821, 2458**
— ld. még névmutató: Földi Ferenc — Nádasdy Ferenc
- Vcher ld. Ucher
Védalu ld. Vidernik
Velenca (Venezia, I)
— kiadvány: **2326**
— ld. még névmutató: Árkosi Gelei Benedek — Geitzkoffer, Ferdinandus — Navagero, Andrea — Piccini, Giacomo
Velicsna (Árvanagyfalu, Nagyfalu, Veliczna, Weliča; Velična, SK) **2608**
— ld. még névmutató: Sinapius, Joannes — Zittkius, Ján
- Velké Bělčice ld. Bilic
Velké Bošany ld. Nagybossány
Velké Opatovice ld. Nagysztrice
Velké Trakany ld. Nagytárkány
Velké Vozokany ld. Nagyvezekény
Velký Běl ld. Magyarbél
Velký Blh ld. Felsőbalog
Velký Šarls ld. Nagysáros
Vendrinium (Wendrin, PL)
— ld. névmutató: Mokoschocky, Stephanus
- Venezia ld. Velenca
Veperd (Weppersdorf, A) **1932**
— ld. még névmutató: Bachmann, Balthasar — Gigelmair, Abraham — Liszt család
- Veresalma ld. Vörösalma
Vereskő ld. Vöröskő
Veresmart, Veres-Marth ld. Vörösmart
Veszprémi egyházmegye
— ld. névmutató: Bosnyák István — Hoffmann Pál — Jakussich György — Kerti Fábrián — Lippay György — Sennyei István — Széchényi György
- Veteros., Veterosolien., Veterosolium, Vetus. ld. Zólyom
Viborna (Bierbronnen., Sörkút; Vyborná, SK)
— ld. névmutató: Langius, Andreas
Vidernik (Védalu, Vydrník, SK)
— ld. névmutató: Gurini, Melchior
Vien. Collegium Pazmanium ld. Bécs, Collegium S. J. Viennense
Vienn., Vienna, Vienna Austriae ld. Bécs
Viennense Collegium S. J. ld. Bécs, Collegium S. J. Viennense
Viennensis Universitas ld. Bécs, egyetem
Vimperk (CZ)
— ld. névmutató: Trajan Benešovský, Adam
Vinograd ld. Szőlős
Vinŭl de Jos ld. Alvinc
Viszocsány (Viszoczan; Vysočany, SK)
— ld. névmutató: Vizocsáni János — Vizocsáni Márton
Visztula (Vistula) folyó **1691**
Viteberg, Vitteberg, Vittenberga, ld. Wittenberg
Vízakna (Ocna Sibiului, RO)
— ld. névmutató: Fogarasi K. Ferenc
Vízkelet (Cierny Brod, SK)
— ld. névmutató: Wolphius, Joannes
Vizsoly (H) **1859A, 1912**
— kiadvány: **1884, 1912, 2222**
Vlachy ld. Nagyolaszi
Vogi. ld. Nemetbrod
Vojhany ld. Krig
Vörösalma (Veresalma; Cervenica pri Sabínove, SK)
— ld. névmutató: Lochmann, Ján
Vöröskő (Vereskő; Červený Kameň, SK)
— ld. névmutató: Pálffy Ferdinánd
Vörösmart (Veresmart, Veres-Marth; Zmajevac, HR)
— ld. névmutató: Cikó Mihály
Vranov nad Toplou ld. Varannó
Vrat., Vratisl. Neapolis, Vratislav., Vratislavia ld. Boroszló
Vrbov ld. Ménhárd
Vyborná ld. Viborna
Vydrník ld. Vidernik
Vysočany ld. Vizocsány
Vyšný Kubín ld. Felsőkubín

- Walachia, Wallachia ld. Havasalföld
- Wales (Cambro-Britannia, Wallia)
— ld. névmutató: Carolus I. — Georgius, Thomas
- Warad ld. Várad
- Waraliens. ld. Szepesváralja
- Warnen. ld. Varin
- Warszawa ld. Varsó
- Wartenberg (Vartemberg; D)
— ld. névmutató: Basilius, Joannes
- Weiss (Weis, D)
— ld. névmutató: Lutzman, Adolphus
- Welica ld. Velicsna
- Wendrin ld. Vendrinium
- Weppersdorff ld. Veperd
- Wesprem ld. Veszprémi egyházmegye
- West Frisia ld. Nyugat-Frízia
- Wesprem, Veszprém ld. Veszprémi egyházmegye
- Weterosolium ld. Zólyom
- Wetzhausen (D)
— ld. névmutató: Truchsess, Erhardt Ferdinand
- Wien, Vienna ld. Bécs
- Wiesbaden (D) **Appendix 186**
- Wirtemb. ld. Württemberg
- Wittenberg (Saxonum Leucorea, Viteberg, Vitteberg, Vittenberga, Witeb., Witteberg.; D) ld. Vittenberga **1868, 1894, 2151, 2418**
— egyetem: **1669, 2457A**
— facultas theologica Vittebergensis **1892, 2508**
— kiadvány: **1723, 1894, 2172, 2224, 2443, Appendix 183, Appendix 184, Appendix 185, Appendix 186, Appendix 187**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Alauda, Josephus — Albrich, Martinus — Balduinus, Fridericus — Bellobradenus, Paulus — Budák György — Büringer, Johann — Chalupka, Samuel — Danielis, Joannes Josephus — Deselvics István — Dubravius, Daniel — Ezler, Adam — Fabini, Leonhard — Fabricius, Joannes — Hadik, Jonás — Heinzel, Joannes — Heutsch, Philipp — Hutter, Leonhard — Kalinka, Ján — Kalinka, Zachariáš — Klesch, Christoph, iun. — Kučera, Ján — Lang, Christoph — Langius, Joannes — Láni, David — Láni, Zachariáš — Lochmann, Ján — Löhner, Christoph — Major, Elias — Martini, Jacob — Meisner, Balthasar — Neunachbar, Paul — Pinner, Theodor — Porsch, Matthias — Quenstedt, Joannes Andreas — Rochser, Zacharias — Röschel, Johann — Sartorius, Andreas — Sartorius, Johann — Schlegel, Christoph — Schwartz, Joannes — Sennert, Daniel — Serédi János — Serpilius, Samuel — Tarnoci, Martin — Tejfalvi Csiba Márton — Treutsch, Christian — Vörös György — Zászkaliczky András
- Wolffyn (Wolin, PL) **1795**
- Wratislavia, Wratislaviensis Neapolis, Wratistlaw, Wroclaw ld. Boroszló
- Württemberg (Wirtemb.)
— ld. névmutató: Chabraeus, Dominicus
- Würzburg (D)
— ld. névmutató: Becanus, Martinus
- Yverdon (Ebrodun, Ebrudunum, Ebrun; CH) **2358, 2410**
— ld. még nyomdamutató
— ld. még névmutató: Chabraeus, Dominicus — Graffenried, Franz Ludwig
— ld. még tárgymutató, illusztrációk
- Zábřek na Morave (Zabrah.; CZ)
— ld. névmutató: Malatides, Jan
- Zacolca, Zakolca ld. Szakolca
- Zágráb (Zagreb, HR)
— kiadvány: **1783, 1843**
— ld. még névmutató: Krajačević Sartorius, Nikola — Kupinich, Christophorus — Steyrer, Christophorus
- Zágráb megye
— ld. névmutató: Domitrović, Petar — Ruchich, Joannes
- Zagreb ld. Zágráb
- Zakolca ld. Szakolca
- Zala (Szala; H)
— ld. névmutató: Kerti Fábián
- Zala megye (comitatus Zaladiensis) **1821**
- Zalaszentgrót ld. Szentgrót

Zálesie ld. Gibely

Zamaróc (Szamaróc, Vágzamárd, Zamari-num, Zamarovce; SK)

— ld. névmutató: Cotercius, Martinus

Zaránd megye (comitatus Szarand)

— ld. névmutató: Uzoni Jankó Boldizsár

Zaslaw ld. Čáslav

Zayugróc (Ughrou, Ugroc, Ugrócz; Uhrovec, SK)

— ecclesia (Ugrocensis ecclesia) 1707

— ld. még névmutató: Zay János — Zay László

Zboro (Makovica, Zbor; Zborov, SK) 2352

— ld. még névmutató: Szalai Pál

Zednichen. ld. Seeden

Zeiden ld. Feketehalom

Zeleneč ld. Szilincs

Zelina (Zelinaszentmiklós, HR)

— ld. névmutató: Damianich, Franciscus

Zemianske Kostolany ld. Alsólelőc

Zempléni esperesség 1912

Zemplén megye (comitatus Zempleniensis, Zempliniensis, Zemplyn) 2523, 2548, 2558, 2605

— ld. még névmutató: Homonnai Drugeth János — Miskolci Csulyak István — Perényi György

Zenice ld. Szenice

Ziar nad Hronom ld. Szentkereszt

Ziegenhain (Zigenhain, D)

— ld. névmutató: Hessen-Kassel, Mauritius, sen.

Zilina ld. Zsolna

Zipser, Zipß ld. Szepes megye

Zirc (H)

— ld. névmutató: Hédervári János

Zittau (Seittaw, Sithau, Sittaw, Žitava; D)

— kiadvány: 2195, 2495

— ld. még névmutató: Kalinka, Joachim — Pobst, Friedrich

Złotoryja ld. Goldberg

Zmajevac ld. Vörösmart

Znojmo (Znoyma; CZ)

— ld. névmutató: Slabius, Joannes Ferdinand

Zolien, Zoliensis comitatus ld. Zólyom megye

Zolio Lipcze ld. Zólyomlipcse

Zólyom (Veteros., Veterosolien., Veterosolium, Vetus., Weterosolium; Zvolen, SK)

— ld. még névmutató: Bartosovitz, Andreas — Benedicti, Tobias — Capirius, Andreas — Chalupka, Samuel — Ebeczky János — Horváth András — Hudicius, Andreas — Kalinka, Ján — Láni, Gregorius — Láni, Zachariás — Müller, Johann (Veterosoliensis) — Remeň, Daniel — Trusius, Hiobus

Zólyomlipcse (Lipsche, Slovenské Lipce, Totlip., Tótlipcse, Totlipt., Tot Lypschen., Zolio Lipcze; Slovenská Ľupča, SK) 1751

— evangélikus gimnázium (gymnasium Illeshazianum) 2287

— ld. még névmutató: Berian, Tobias — Charapka, Isaacus — Curtius, Alexander Carolus — Nicletius, Samuel — Piscator, Gabriel — Széchy György özvegye, Homonnai Drugeth Mária

Zólyom megye (comitatus Soliensis, Zolien., Zoliensis)

— ld. névmutató: Gyürky Gáspár — Kalinka, Ján — Láni, Gregorius — Remeň, Daniel — Zolnay Péter, jun. — Zolnay Péter, sen.

Zombor ld. Czobor-Szent-Mihály

Zürich (Tigur., Tigurum; CH)

— ld. névmutató: Ernius, Joannes Henricus — Meyer, Konrad

Zvolen ld. Zólyom

Zvolenská Slatina ld. Nagyszalatna

Zsitvatorok (Dunaradvány; Radvaň nad Dunajom, SK) 2092, 2485

Zsolna (S., Sillein, Sol., Soln., Solna; Žilina, SK) 1962, 2007, 2122, 2379

— evangélikus gimnázium (schola Solnensis) 1962, 2379

— ld. még névmutató: Ascanius, Michael — Dubravius, Daniel — Felicides, Paulus — Graff, Andreas — Hadik, Jonás — Horváth András — Ladiver, Elias, iun. — Ladiver, Elias, sen. — Madidus, Andreas — Milochofsky, Ján — Nigrini, Nicolaus — Saraides, Andreas — Sartorius, Andreas — Slota, Balthasar — Zászkaliczky András

CÍMMUTATÓ

Index titulorum

Index of titles

Az ismert szerzőjű és az ismeretlen szerzőjű művek címe egyaránt megtalálható a mutatóban. Az egyszerűsített címekről, a címek jellemző részeiről és egyes műveknek a szakirodalomban meghonosodott elnevezéséről utaló található a teljesebb címre.

... rs könyve ... Colmári ... tott 2070

[Hat] VI együgyű prédikációk → Mennyei szó... avagy

Az [ezerhatszáznegyvenegyedik] MDCXXXI. esztendőre való kalendárium 1820

Az [ezerhatszáznegyvenhatodik] 1646. esztendőnek részeiről... rendeltetett prognosztikon 2098(2)

Az [ezerhatszáznegyvenkettedik] MDCXXXII. esztendőre való kalendárium 1873

Abba atya, avagy könyörgésnek lelke 2352

Abdankungs-Predigt 2535

Acclamationes votivae in nuptias... Johannis Windisch 1830

Acta synodi nationalis... Szathmár-Németinum... convocatae 2260(2)

Actus oratorius → Susanna seu actus oratorius

Actus scenicus honori nuptiarum... Matthiae Ostrosith → Theodorus nupturiens

Ad exercitia declamatoria de salutifera incarnatione → Quod Deus felix...

Ad invictissimum... Jesum Christum... gentis Slavonicae lacrumae 1939(2)

Adriai tengernek szirénája 2360

Agalmation apargmaticum 1694

Agenda sacra, das ist Kirchenordnung in Hermannstadt 2488

Agenda, azaz anyaszentegyházbeli szolgálat szerint való cselekedet 2505

Agenda, azaz szentegyházi cselekedeteknek, avagy szentségeknél... kiszolgáltatásának módja 2341(1)

Akarám kegyelmedet tudósítani... → Ex literis datis in Piritz

Des allerhöchsten Gottes... Erhöhung in einer... Predigt 1687

Az állhatatosságról írt két könyv → Justus Lipsiusnak az állhatatosságról...

Almanach → Der neue und alte Almanach

Almanach auf das Jahr 2437(1)

Almanach auf das... Jahr 2342(1)

Almanach des Jahrs 1700(1)

Almanach und Prognostikon 1649, 1679, 1708, 1727, 1749, 1771, 1831, 1887, 1904, 1930, 1959, 2001, 2062, 2107, 2113, 2145, 2174, 2189, 2218, 2240, 2284, 2316, 2372, 2417, 2470, 2528, 2551, 2580, 2607

Álomkönyvecske 1822, 1974

Amuletum, azaz rövid és szükséges oktatás a döghalálról 2095

Amuletum, das ist ein kurzer und notwendiger Bericht zur Zeit der Pestilenz 2052

- Amuletum, to jest zpráva krátká a potřebná o moru* 2111
- Anagrammatum libri duo... seu brevis commemoratio praecipuorum Acad. Rostochianae viro-
rum* 1653
- Anagrammatum libri tres* 1748
- Anamnis, to jest věčná a neumírající pamět* 1938(1)
- Angliai independentizmus, avagy az eklézsiái fenyítékben... minden reformata eklézsiáktól kü-
lönöző fejellen lábság* 2558
- Angliai puritanizmus, avagy kíváltképpen való tudományok* 2559
- Animae sanctae aeternae regna* 2482
- Annus angelicus per omnes anni totius ferias* 2544
- Annus crucifixi Dei Jesu* 2337
- Annus eucharisticus per singulas anni totius quintas ferias* 2388
- Annus morientium et mortuorum* 2334
- Annus Sanctissimae Trinitatis unius Dei* 2338
- Anomalorum quorundam... verus apud probatos autores usus* 2224(3)
- Anti-hodego-graphos* 1911
- Antiglypice metrica tornate enucleata* 2014
- Anyaszentegyházbeli szolgálat szerint való cselekedet → Agenda, azaz*
- Aphorismi de unione et communicatione* 1869
- Apodixis theologica, hoc est certissima demonstratio vanissimi conatus Luciferi Belaviani* 2082
- Apollo coelis redditus, seu S. Stephanus protomartyr* 2219
- Az apostoli vallással ellenkező, minapi római katolikusok tudományának mutató lajstroma →
Romanocategorus*
- Applausus academici honori... Laurentii Banck* 2166
- Applausus hymeneus, quo... Joannem Serpilius... cum... Eva Galliana... nuptias... celebra-
tem proseguuntur... fautores* 2457A
- Approbatæ constitutiones regni Transylvaniæ* 2499
- Aqua apoplectica reficiens... Kázani pohřební nad mrtvým tělem... Martina Bočka* 1798(1)
- Aquila clangens* 2545
- Aquila Viszochaniana* 2263
- Ara memorialis, quam... Martinus Boczek* 1799(5)
- Arae honorariae nuptiis... Christophori Crucingeri Habelswerd* 1791
- Archi-laurus Strigoniensis e laureis duodequingaginta* 2595
- Arma piorum. Zbroje pobožných aneb modlitby nábožné na litanie každodenní* 2588
- Ars concionandi* 2527(3)
- Articuli dominorum... regni Transylvaniæ* 1641, 1642, 1673, 1719, 1765, 1824, 1878, 1994,
2057, 2100, 2138, 2169, 2209, 2259, 2314, 2364
- Articuli regni Hungariæ in diversis generalibus diaetis... conditi* 2485(3)
- Articuli universorum dominorum... regni Transylvaniæ* 1924, 2414, 2517, 2574
- Articuli, juxta quos regitur ecclesia* 1912
- Artificium bene moriendi sive praeformatio ad mortem – Příprava k smrti* 1838
- Artificium Biblicum metricum* 1963(3)
- Artis poeticae praecepta* 1927
- Az árus emberek... limitációjuk → Limitatio rerum forensium*
- Assertio Sacro-Sanctae Trinitatis* 1718
- Assertiones ex universa logica* 2335
- Az asszonyi nemnek nemességéről... való ritmusok* 2143, 2586
- Asszonyunk Szűz Máriának három... zsolozsmája → Officium B. M. Virg., azaz*
- Astrologische Mutmassung* 2393(2)

- Asylum theosophicum* **2295**
Asztrológiai tartósságos vélekedés **2333(2)**
Asztrológiai vizsgálás **2478(2), 2538(2), 2592(2)**
Asztronómiai jövődőlés **1862(2)**
 Az asztronómiának tudományának rövid értelemmel való leírása → *Cisio, azaz Auf das Jahr... von natürlicher Influenz des gestirnten Himmels in diese niedere Welt* **2521(2)**
Aufgeschlossene goldene Sprachentür → *Janua linguarum reserata aurea... Aufgeschlossene Aulaea anagrammatico-metrica in nuptiis... Jonae Spillenbergeri* **2229**
Auslegung eines Vers. Danielis **1736**
Auspicatissimum thalamum... Samueli Dürnero **1931**
Axiomata concionandi practica **2354(1)**
Azon tanácskozás megszerzésének... hozzáadásával **1850(3)**
- Beata Beatae Virginis ars, seu regia genuini Scripturae Sacrae sensus... inveniendi via* **2366**
Beicht- und Kommunion-Büchlein **2490**
Belsőképpen indító tudomány **2462(1)**
Beschreibung einer wunderlichen Tat **2018**
A betegeknek meglátogatását miképpen kellessék elkövetni **2362(4)**
Biblia → *Szent Biblia*
Biblia tanúi, kiket a Biblia állatott élő **2247**
Biblia. Noul Testament **2210**
Biblia. Vechiul Testament. Psaltirea **2365**
Bizonyos okok **1847**
Breviarium humanum života lidského **1798(3)**
Brevis ac perspicua de vitae aeternae via et dignitate concio, to jest krátičké a světlé o cestě a důstojnosti života věčného kázání **2192(2)**
Brevis commemoratio praecipuorum Acad. Rostochianae virorum → *Anagrammatum libri duo...*
Brevis dissertatio de questione an prior elevatio panis et vini... legitime observetur **2548**
Brevis sed methodica... linguae Hungaricae explicatio → *Hungaria illustrata, hoc est Bucolica argumentis breviusculis illustrata* **1949**
- Calendarium* → *Kalendárium*
Calendarium ad annum → *Fasti reformati, vulgo*
Calendarium astro-meteorologicum → *Fasti, vulgo*
Calendarium Gregorianum → *Ephemeris ecclesiastico-astronomica, vulgo*
Calendarium novum astro-meteorologicum → *Fasti reformati, vulgo*
Calendarium novum astronomico-ecclesiastico-historicum → *Fasti reformati, vulgo*
Calendarium novum astronomico-meteorologico-ecclesiastico-historicum → *Fasti reformati, vulgo*
Calendarium perpetuum → *Hemerologium historicum... sive Calendarium perpetuum... Prognosticon breve perpetuum* **1756**
Calender → *Neu und alter Kalender*
Calender, new und alt → *Neu und alt Kalender*
Canones ecclesiastici ex veteribus... in unum collecti **2260(1)**
Canones ecclesiastici in quinque classes distributi **1975(1)**
Canones, azaz az egyházi szolgák életének... regulái **2341(2)**
Cantus catholici. Pisne katolícke latinské i slovenské **2591**
Cantus catholici. Régi és új, deák és magyar ájtatos egyházi énekek és litániák **2381**

- Caput toli in insignibus... comitis Stephani de Csák* 2264
Carmen funebre in obitum Dorotheae Klesch 2006
Carmen impressum... oblatum... Georgio Dubowski 1689
Carmen panegyricum... Georgio Rakoci... oblatum 1644
Carmen pro die natali comitis Nicolai Eszterházy 1742
Castrum Strigoniense aureum 2596
Catalogus impressus nominum baccalaureorum 1690
Catalogus praelectionum anni imminentis 1739
Catechesis minor 1776
Catechesis religionis Christianae compendiose proposita – Catechismus, azaz a keresztyéni vallásnak... summája 2373
Catechesis religionis Christianae in ecclesiis... usitata 1860, 2087, 2452
Catechesis. Az üdvösségnek fundamentumáról rövid kérdezkedés 2061, 2526
Catechismus 1805
Catechismus Latino-Ungaricus → Petri Canisii... catechismus
Catechismus, azaz a keresztyéni hitre való rövid tanítás 1947(2)
Catechismus, azaz a keresztyéni vallásnak... summája 2212
Catechismus, azaz a keresztyéni vallásnak... summája → Catechismus religionis Christianae
Catechismus, azaz rövid kérdések és feleletek által való tanítás 2150
Catechismus P. Canisij... in linguam Valachicam translatus 1656
Catechismus religionis Christianae compendiose propositus – Catechismus, azaz a keresztyéni vallásnak... summája 1640, 1764, 1993, 2167, 2402, 2573
Catechismus... s egyházi könyörgések 2091(3)
Catechismus calvinesc 1958
Catonak jó erkölcsökre tanító ékes versei → Catonis disticha moralia azaz
Catonis disticha moralia, azaz Catonak... versei 1861
Centuria certarum contrarietatum... ex Decreto Tripartito desumptarum 2320(2)
Centuria quaestionum duabus minus... Azaz kettő híján száz keresztyén kérdések 2049
Certissima demonstratio vanissimi conatus Luciferi Belaviani → Apodixis theologica, hoc est
Chirographum divinum super obitum Annae Raubergerianae 2036
Christianus lactens 1674
Christliche Ehrenpredigt bei dem... Leichenbegängnis der Anna Reuterin → Laudatio funebris, oder
Eine christliche Leichpredigt gehalten bei dem Begräbnis... Georgii Spreitzes 1760
Eine christliche Leichpredigt über das achte Gesätzlein des geistreichen Todtengesangs 2537
Eine christliche Predigt bei der Leich... Abraham Gigelmairs 1932
Christlicher Leichsermon... zum Ehren-Gedächtnis der... Frauen Johanna Elisabeth (geboren) Löwin 2175
Christus → Krisztus
Cineres allemannici, to jest: kázani o ohni 1804
Cisio, azaz asztronómiának tudományának rövid értelemmel való leírása 2318
Cithara sanctorum → Písně duchovní
Cithara sanctorum → Písně duchovní staré i nové
Cito, longe, tarde, azaz egy kettős értelmű kérdésnek megvilágosítása 1734
Clavis evangelica, sive disputatio Biblica 2200
Clenodium raptum sed non ereptum, sive oratio in exequis... Pauli Ostrozith 2496
Coelum anni... sive iudicium astromanticum 2046(2)
Colossi hymenaei nomini et honori... Zachariae Kalinkii 2609
Comico-tragoedia constans scenis quatuor 2157

- Compendiosa delineatio totius juris canonici et civilis* 2380
Compendium dialecticae 1829
Compendium doctrinae Christianae 2604
Compendium grammatices 1792
Compendium Latinae grammaticae 2327(1)
Compendium locorum theologicorum ex Scripturis Sanctis et Libro Concordiae 1892
Concio funebris in obitum... Joannis Hodikii 1967
Concio funebris pro funere... Aurorae Catharinae Formontin 2512
Concio funebris... super funus Susannae... Skočkowsky → Virga Aronis typica
Concio solennis et extraordinaria 2343
Conditiones pacis inter Romanorum et Turcicum imperatorem 2092(2), 2485(2)
Conditiones pacis Turcicae → Exemplar reconciliationis cum Hungaris
Confessio et expositio fidei Christianae, azaz a keresztyéni igaz hitről való vallástétel 2549
Congratulatio publica victoriae cedro dignae 2575
Consilium I., quomodo universa papismi armatura prudenter sit diripienda 2120
Copiosissimus index in usum scholae Albensis 2211(2)
Csecsemő keresztyén 1721
A csillagok forgásából és munkálkodásiból vett jövendölés → *Prognosticon*, azaz
A csillagok járásából jövendölés → *Prognosticum astrologicum*, azaz
A csillagok járásából való ítélet → *Prognosticum astrologicum*. A csillagok
A csillagoknak forgásából vett jövendölés → *Prognosztikálás*, azaz
A csillagoknak forgásából és cselekedetiből vett jövendölés → *Judicium astrologicum*, azaz a
csillagoknak
A csillagoknak hathatóságából... való jövendölés → *Prognosis astrologica*, avagy
A csillagoknak természet szerint való cselekedésekből... vétetett jövendölés 1900(2)
Ctnosti... Syna Božího → Virtutes Christi. To jest ctnosti
Cum Deo ad Dei gloriam et lugentium solamen... to jest povinnost naše ku Pánu Bohu 2192(1)
Cupressus funerea. Památka pohřební ku poctivosti... Johanny Romentzové 1754(1)
Cupressus plorata ad tumulos... Thomae de Reva 2541
Cygneae cantio domino 1728

D. David Herlicii... kalendárium 1729(1)
Dáneus Ráca – I, azaz a Miatyánk felől igaz értelmű tanítóknak maguk mentsége 2550
David Froelichius... kalendárium 1650(1)
David Frölichius... kalendárium 1680(1)
Dávid király XXIII. zsoltárának rövid magyarázata → *Lelki legeltetés*, azaz
De animabus separatis → Triga thesium
De baptismi necessitate → Disputatio theologica de baptismi necessitate
De causa peccati remotiva → Disputatio de causa peccati remotiva
De certitudine Scripturae Sacrae → Disputatio theologica de certitudine
De clericorum e potestate seculari exemptione → Dissertatio politico-theologica
De coena magna → Theses de coena magna
De computo → Disquisitio mathematico-theologica
De consequentia → Diatribe logica de consequentia
De conversione orationum enunciativarum → Disputatio logica de conversione
De disciplina ecclesiastica, seu gubernationis ecclesiasticae legitima forma 2158
De divina Scripturae Sacrae eminentia → Disputatio theologica de divina
De domino nostro Jesu Christo → Disputatio theologica de domino nostro
De festivitibus et vita beatae Mariae Virginis conciones 13 2625

- De filii Dei praeaeterna divinitate → Dissertatio theologica exhibens veritatem
De institutione grammatica libri tres **2317**
 De invocatione sanctorum → Disputatio theologica de invocatione
 De iustitia originali → Disputatio de iustitia
 De libro vitae → Disputatio theologica de libro
De magica specie corporis et cutis humanae **2063**
 De methodo concionandi tractatus duo → Ecclesiastes
 De ministrorum ecclesiasticorum distinctis gradibus → Dissertatio positive enucleata
 De natura affectionum entis transcendentium → Dissertatio metaphysica de natura
 De natura et constitutione logicae → Disputatio de natura
De octo partibus orationis methodus **1708A, 2058**
 De omnipraesentia carnis Christi in persona → Pia et placida dissertatio de omnipraesentia
 De pellenda scholis ignavia → Fortius redivivus, sive
 De perfectione S.S. Scripturae → Disputatio theologica de perfectione
 De perseverentia electorum → Pia et placida dissertatio de perseverentia
 De perseverentia sanctorum → Disputatio theologica de perseverentia
 De praecipuis quibusdam partis metaphysicae generalis capitibus → Disputatio metaphysica
 de praecipuis
 De questione an prior elevatio panis et vini... legitime observetur → Brevis dissertatio de
 questione
De ratione studii liber **2436(11)**
De ratione studii tractatus **2436(2)**
De sanctificatione diei Dominici. O naležitěm svěcení nedělního dne naučení **1839**
De sacris stigmatibus seraphici patris S. Francisci **2565A**
 De thermis → Disputatio physica de thermis
 De transubstantiatione panis → Dissertatio philosophico-theologica... de transubstantiatione
 panis
 De triplici Dei cognitione → Disputatio philosophico-theologica de triplici
 De triumphali Christi ascensione in coelum → Quaestiones nobiliores de triumphali
 De virtute heroica → Disputatio ethica de virtute heroica
 De virtutibus homilisticis → Disputatio ethica de virtutibus homilisticis
 De vita et obitu... Stephani Chuliak Miskolcini → Δηγησις ιστορικη
Decades duae philosophiae **1961**
Decas orationum sive decimae e Tyrnaviensis eloquentiae campo collectae **2425**
Decas positionum theticarum **2151**
Decem prima, breviter exhibens primam mentis operationem logicae **1797**
 Decem conciones Sacrae Coenae applicatae → Spirituales p̄ae animae deliciae sive
Decemviri caelites **1840**
 Decimae e Tyrnaviensis eloquentiae campo collectae → Decas orationum sive
Decretum juris... regni Hungariae... azaz Magyar- és Erdélyországnak törvénykönyve **1922(1)**
Decretum Latino-Hungaricum juris... regni Hungariae... azaz Magyar- és Erdélyországnak tör-
vénkönyve **1688(1)**
Decretum Latino-Hungaricum, sive tripartitum opus... Magyar- és Erdélyországnak törvény-
könyve **1986(1)**
Dei optimi maximi benignitate pastorum ecclesiarum ad inferiorem fluvium Poprad Frater-
nitas... redintegrata **2185**
Deliciae veris **2233**
Demonstratio logicae verae **2507(3)**
Dennica, to jest vysvětlení deset článků viny katolické **2020(2)**

- Deo illuminante oculos rationis in II disputationibus propositus* 2065
- Desperata causa prioris elevationis panis et vini in Sacra Coena* 2605
- Dialecticae libri duo* 2507(1)
- Dialogorum sacrorum libri quatuor* 1889
- Dialogus politico-ecclesiasticus, azaz két keresztyén embereknek egymással való beszélgetése* 2309
- Dialogus, azaz egy kárhozatra szállott gazdag test és léleknek... egymással való... beszélgetése* 1635, 1664, 1978
- Dialogus, azaz egy kárhozatra szállott test és léleknek egymással való... beszélgetése* 2077(2)
- Diatrobe logica de consequentia* 2122
- Dictionarium quatuor linguarum* 1871
- Dictionarium Ungarico-Latinum* 2099(2)
- Diplome date de Principii Transilvaniae preoților românesci* 2465
- Directio methodica processus iudiciarii – Rövid igazgatás a nemes Magyarországnak... szokott törvényfolyásról* 2320(1)
- Discursus ex Sacra Scriptura → Pseudospiritus Poseniensis, sive*
- Disputatio biblica → Clavis evangelica, sive*
- Disputatio de causa peccati remotiva* 2033
- Disputatio de iustitia originali* 1858
- Disputatio de natura et constitutione logicae* 2568
- Disputatio ethica de virtute heroica* 1899
- Disputatio ethica de virtutibus homilisticis* 1951
- Disputatio logica de conversione orationum enunciativarum* 1856
- Disputatio metaphysica de praecipuis quibusdam partis metaphysicae generalis capitibus* 2190
- Disputatio philosophico-theologica de triplici Dei cognitione* 2191
- Disputatio physica de thermis* 1971
- Disputatio theologica adversus metaphysicam* 2507(5)
- Disputatio theologica de baptismi necessitate* 2379
- Disputatio theologica de certitudine Scripturae Sacrae* 1908
- Disputatio theologica de divina Scripturae Sacrae eminentia* 1879
- Disputatio theologica de domino nostro Jesu Christo* 1880
- Disputatio theologica de invocatione sanctorum* 2569
- Disputatio theologica de libro vitae* 2562
- Disputatio theologica de perfectione SS. Scripturae* 2507(6)
- Disputatio theologica de perseverantia sanctorum* 2355
- Disputatio theologica de perseverantia sanctorum secunda* 2356
- Disquisitio mathematico-theologica de computo* 1941
- Disquisitio publica historico-theologica* 2011
- Disquisitio qua Romanam Hildebrandinam ecclesiam... ab antiqua Romana ecclesia in multis degenerasse* 2291
- Dissertatio de omni praesentia carnis Christi in persona → Pia et placida dissertatio de omni praesentia*
- Dissertatio de perseverantia electorum → Pia et placida dissertatio de perseverantia*
- Dissertatio metaphysica de natura affectionum entis transcendentium* 2491
- Dissertatio philosophico-theologica... de transubstantiatione panis* 2552
- Dissertatio politico-theologica de clericorum e potestate seculari exemptione* 2613
- Dissertatio politico-theologica posterior de clericorum e potestate seculari exemptione* 2612(2)
- Dissertatio politico-theologica prior de clericorum e potestate seculari exemptione* 2612(1)
- Dissertatio positive enucleata de ministrorum ecclesiasticorum distinctis gradibus* 1907

Dissertatio theologica exhibens veritatem sententiae de filii Dei praeeterna divinitate 2147

Dissipatio Luciferi papistici 2035(2)

Dissipatio phosphori fatui coecos 10 radios spargentis 2067

Disticha de moribus 1996

Doce nos orare, quin et praedicare etc., azaz imádkozásra... való mesterséges táblák. Avagy egynehányféle világos... útmutatások... melyek szerint ki-ki magától is... könyöröghet 2310

Donatus 2109

Dreihundert fünf und sechzig auserlesene, goldene Lebens-Regeln aus dem Büchlein Syrachs 2411(2)

Druhé kázání pohřební nad... Janem Butovským 1800(2)

Ecclesiastes, seu de methodo concionandi tractatus duo 2354(2)

Ecloga in tristem... obitum Pauli Spökelli 1872

Az ég forgásából és csillagok járásából jövőndölés 1762(2)

Az ég forgásából való jövőndölés → Prognosztikon, avagy az ég forgásából

Az ég forgási szerint való esztendőnek kezdetéről → Prognosztikon, avagy

Az egész esztendő által való vasárnapokra és ünnepekre rendeltetett evangéliumok és episztolák 1637

Az egész esztendőre tartozandó himnuszok 2532(1)

Az egész keresztyéni vallásnak rövid fundamentumi 2102(1)

Az égi csillagok forgásából összeszedetett kalendárium 2412(1)

Az égi csillagoknak és planétáknak... tekintéséből vett jövőndölés → Prognosis astrologo-physica, azaz

Az égnek bujdosó és közcsillagoknak forgásokból... vétetett ítélet → Judicium astrologo-physicum, azaz

Az égnek és csillagoknak forgásából való jövőndölés → Rövid prognosztikálás, avagy

Az égnek forgásából... való jövőndölés → Prognosticon astrologicum, azaz

Az égnek forgásából... vétetett... jövőndölés → Prognosticum astrologicum, avagy

Égő szövétnek, avagy egy nehéz... kérdésnek... világos és rövid megfejtése 2130

Egyéb istenes énekek és himnuszok 2624(1)

Egyenes ösvény a szent életre vágyódóknak 2502

Az egyes életnek kedvetlen és káros voltáról... íratott versek 2000(1), 2180(1)

Az egyházi jó rendtartásoknak írott törvényi 1975(2)

Az egyházi szolgák életének... regulái → Canones

Egynehány áhítatos buzgó imádságok 2363(2)

Egynehány áhítatos imádságok 2163(4), 2406(5)

Egynehány ájtatos imádságok 2254(5)

Egynehány halott énekek 2254(3), 2406(3), 2624(3)

Egynehány szép zsoltárok és isteni dicséretetek 2251

Egynehányféle világos... útmutatások... melyek szerint ki-ki magától is... könyöröghet → Doce nos orare... azaz

Eigentliche Beschreibung, was es mit der Jungfrauschaft... für eine Beschaffenheit habe → Germana virginitatis

Az eklézsiái fenytékben... minden reformata eklézsiáktól különböző fejtetlen lábság → Angliai independentizmus avagy

Eladandó és veendő műveknek... limitáció 1925

Elegidion Epynikio-onomasticon de quadruplici visitatione gratiosa... urbis Epperiensis 1938(2)

Élek, halok, óh Úr Jézus, tebenned 1813

- Elementa Graecae grammaticae* 2179
Elementa grammaticae Latinae 1988, 2182, 2323, 2620
Elementa logica 1881, 2101, 2297
Eligidion votivum pro felici ac salutari novi anni 1707
Elmélkedések az esztendőnként való főbb ünnepi evangéliumokba 1894
Elmélkedések az örökkévalóságról 2023(1)
Elméneknek Istenben fölmeneteléről 1761
Előszámlálása 2018A
Az ember életének boldogul való igazgatásának módjáról 1683(1), 1893(1)
Az ember lelkének a mennyei Jeruzsálem felé való bujdosásában... megújíttatása → A léleknek útiköltsége, azaz
Emericus dux 2017
Enchiridion omnium decretorum... regni Hungariae → Index, seu enchiridion
Ének Lupu vajdáról 2518
Enneas diversi generis epithalamiorum, solennitate nuptiarum... Pauli Ostrosith 2289
Ephemeris ad annum... Prognosticon 1710, 2134, 2161, 2203
Ephemeris astronomico-ecclesiastico-historica 2093(1)
Ephemeris ecclesiastico-astronomica, vulgo calendarium Gregorianum 2256(1)
Ephemeris... ad annum 1651, 1682
Epicedia in excessum... Antonii Lang 1731
Epicedion Evae Forgáts 1732
Epicedion in obitum Susannae Corvini 2610
Epicedium super immaturum... obitum... Annae... Ostrozith 2345
Epigrammata quodlibetica ad litteratos Leutschovienses 1681
Epistola... pro ineunte anno saeculari 1851
Epistolae 2617(3)
Epistolae ad Romanos scriptae. Brevis explanatio 2361(1)
Epistolarum selectarum libri tres 2367
Epistolica institutio 1711
Epitaphium Susannae Kruschinianae. Památka pohřební... Zuzanny Krušinové 1754(2)
Epithalamia ad nuptias Sigismundi Rakoczi 2369
Epithalamia in honorem nuptiarum domini Lange 2312
Epithalamia in nuptias secundas... Sigismundi Moes 2471
Epithalamion gratulatorium comitis Stephani de Csáky 2005
Epithalamium in auspiciatissimas nuptiarum solennitates... Georgii Draut 2413
Epithalamium nuptiis... Stephani Ezterhasi 1743
Epitome catechetica 2115, 2530
Epitome metaphysica ex variis probatisque authoribus... collecta 2285
Epitome pietatis Marianae 2239
Epitomes praeceptorum rhetoricae 2242
Epos hymenaeum, quod in honorem... Jacobi Faschko... ludebat 2288
Erdély s egész magyar nép... hamar érkezett hármás jajja 2486, 2504
Az eretnekeknek adott hitnek megtartásáról 1902(1)
Die erquickenden Saft- und Krafttröpflein → Pluviae pentecostalis stillae
Eruditionis scholasticae pars prima vestibulum 2429
Eruditionis scholasticae pars II, janua 2430
Eruditionis scholasticae pars III, atrium 2431
Etliche deutsche und lateinische Gedichte 2145A
Evangelia 1793

Evangelia et epistolae 2080*Evangelia et epistolae* → Εὐαγγέλια τε καὶ ἐπιστολαί*Evangelia et epistolae* – *Evangéliumok és episztolák* 1774, 2222*Evangelia et epistolae Graece et Latine* → Εὐαγγέλια τε καὶ ἐπιστολαί*Evangéliumok és episztolák* 1918, 1937, 1989*Evangeliumok és episztolák* → Az egész esztendő által való vasárnapokra...*Evangéliumok és episztolák* → *Evangelia et epistolae**Evangéliumok és episztolák* → A régi keresztyénektől.. rendeltetett evangéliumok és episztolák*Az evangéliumoknak... magyarázatának első része* 1714*Az evangéliumoknak... magyarázatának harmadik része* 1716*Az evangéliumoknak... magyarázatának második része* 1715*Evangelie cu învâțătură* 1882A*Evanjelia a epistoly* 2116*Evanjelitská ruční knížka* 2347*Ex literis datis in Piritz Pomeraniae... Akarám kegyelmedet tudósítani* 1692*Ex rege taurus, sive tragoedia de fastu Nabuchodonosoris humiliato* 2525*Examen propositionum XII, quas... in lucem misit jesuita Jodocus Kedd* 2438*Exemplar reconciliationis cum Hungaris... necnon condiciones pacis Turcicae* 2092(1), 2485(1)*Exequialia... Johannis Kalinkii* → *Justa cygnea, seu**Exercitatio philosophica* → *Nicolai Székelyi... exercitatio philosophica**Exercitium scholasticum adumbrans sanctorum angelorum beneficia* 1935*Exercitium scholasticum, considerans fulmen Eperienze memorabile* 2004*Explicatio Orationis Dominicae quaestionalis* 2361(2)*Ez... esztendőnek kezdetéről* → *Praxis astrologica, azaz**Ez következőzendő... esztendőre a csillagokból vett jövődőlés* → *Judicium astrologicum**Ez sacramentumhoz tartozó egynehány hasznos kérdések* 1991(2)*Fabriciorum ternio diis bene faventibus... felici... hymenaeo... Thomae Dentulini* 2396*Fasti reformati, vulgo calendarium ad annum* 1865, 1984*Fasti reformati, vulgo calendarium novum astro-meteorologicum* 1814(1)*Fasti reformati, vulgo calendarium novum astronomico-ecclesiastico-historicum* 2046(1)*Fasti reformati, vulgo calendarium novum astronomico-meteorologico-ecclesiastico-historicum* 1916(1)*Fasti, vulgo calendarium astro-meteorologicum* 1757(1)*Faustae acclamationes in optatissimum... Christophori Schlegelii... adventum* 2177*Favus distillans... to jest strd tekaucy utěšených srdečných* 2227*Felicitati perpetuae florentium coniugii candidatorum magistri Jobi Zableri* 2374*Felserdült keresztyén* 1914*Feuerordnung* → *Der königlichen Freistadt Pressburg Feuerordnung**A fiskális jószágok lajstroma* 2368*Foelix connubium... Georgii Rakoci junioris* 2040*Formula administrandi Coenam Dominicam* 1725*Formula agendorum* → *Rituale seu formula**Formulae puerilium colloquiorum Germanico-Latinorum* 2473*Formulae puerilium colloquiorum Latina, Bohemica et Germanica lingua brevissime conscriptae* 2583*Formulae puerilium colloquiorum Latino-Hungaricorum et Germanicorum* 1738*Fortius redivivus, sive de pellenda scholis ignavia* 2432

- A Fortunatusról íratott igen szép nyájas beszédű könyv* **2375**
A földi részeg szerencsének... cseppettyűje **1812**
A földi részeg szerencsének... cseppettyűje → *Tintinnabulum tripudiantium*, azaz
A franciai nótákra rendelt zsoltárkönyv **2091(2)**
Freudenkräutlein auf den hochzeitlichen Ehrentag des... Daniel Neckel **2457B**
Froelich David... kalendáriuma **1976(1), 2041(1), 2252(1)**
Froelich Davidnak... kalendáriuma **1709(1)**
Frölich David... kalendáriuma **2094(1)**
Frölich Davidnak... kalendáriuma **1815(1)**
Fulmen Eperiense memorabile → *Exercitium scholasticum considerans*
Funus Christianum, památka pohřbu... Jana Butovského **1800(3)**
Füveskertecske → *Az Istennek keresztviselő híveit... vigasztaló órák*
- Gamelia in honorem... Johannis Windisch* **1832**
Gamelia votiva in solemnitate nuptiarum... Thomae Fickheri **1652**
Geistlich Blum- und Baumwerk bei... Leichbegängnis des... Friedrich Pobstens **2276**
Das geistliche Gynaecium **1782(2)**
Das geistliche Manner Collegium **1782(1)**
Geistliches Gedicht **1668**
Gemeiner Stad Aufnehmen aus den XI. Kapite der Sprichworte Salomonis **2539**
Genealogia tabacae **2385**
Generoso domino Caspari Puteo Mantuano... nuptiale sacrum **1883**
Georgius Lippay,... archiepiscopus Strigoniensis,... Universis Christi fidelibus in dioecesi nostra Strigoniensi **2386**
Germana virginitatis et conjugalitatis Christianae descriptio, das ist eigentliche Beschreibung **2072**
Gladii spiritus ignei... seu Scripturae Sacrae divina eminentia **2464**
Gloriosa Christi resurrectio **1753**
Glückseliger Reichtum eines lobseligen Richters **2184**
Glückwünschung auf das fröhliche Hochzeitfest des... Gesellen H. Johann Glatz **2418**
Grammatica janualis, continens residuum grammaticae vestibularis **2430(2)**
Grammatica Latina **1923**
Grammatica Philippi Melancthonis **1868(1), 2224(1)**
Gratulatio solennitati nuptiali... Adami Kys **2466**
Gróf Eszterházi Miklósnak Lónyai Zsigmondhoz... írt leveleinek igaz paríája → *A magyarországi palatinusnak...*
Gróf Eszterházi Miklósnak Rákóczi György erdélyi fejedelemnek írt... leveleinek igaz paríája → *A magyarországi palatinusnak...*
Gruntovní a pravdivá zpráva **1795**
Gründliche Beschreibung... dessen ausgestandenen langwierigen, schmerzlichen Exilii **1944, 1972**
Gründlicher augenscheinlicher Beweis → *Unkatholisches Priestertum, das ist Gubernationis ecclesiasticae legitima forma* → *De disciplina ecclesiastica, seu*
- Halott énekek* **1816(2), 1940(2)**
Halott temetéskorra való énekek → *In exequiis defunctorum*
A halott temetéskorra való énekek **2532(3)**
Halottas prédikáció, melyet... Batthyány Ádám... szerelmes házastársának... temetésén... prédikált **2511**

- Halotti prédikáció gróf Batthyány Ádámné Formontini Auróra Katalin felett* **2513**
- Handbüchlein der Sodalitat unser lieben Frauen Himmelfahrt* **1954**
- Harffa Davidova → *Supplicibus precibus oblectare...* to jest
- Hármas jaj → Erdély s egész magyar nép
- Hármas szentírásbeli dolgok* **2522(2)**
- Három fő és nevezetes... prédikációk* **1992**
- Három hetedre osztatott elmélkedések → Az örökkévalóság emlékeztetője, avagy
- Harpha Davidica → *Supplicibus precibus oblectare...* to jest
- Hecae theologica super aphorismo Johannitico* **2029**
- A helvetiai valláson lévő eklézsiáknak egyházi ceremóniájukról és rendtartásukról való könyvecske* **1654**
- Hemerologium historicum... sive calendarium perpetuum* **2047**
- Das herzliche Wunderwerk → *Miraculum Helisaei... Das herzliche*
- Hét napoki együtt beszélgetések két összetalálkozott embereknek* **1670**
- Himnuszokkal teljes könyv* **2564(1)**
- História a Jovenianus nevű római császárnak Isten ellen való felfuvalkodásáról* **2325**
- História a régi és híres-neves Trója városának tíz esztendeig való megszállásáról* **2370**
- História a Volter királynak* **1833**
- Historia plantarum universalis nova* **2358, 2410**
- A hitnek és Isten szerint való életnek... principiuma → Kis keresztyén, azaz
- Hittől-szakadásnak teljes megorvoslása* **2089**
- Hochzeitlied zu Ehren... des... Georgii Closii* **2515**
- Hochzeitgedicht auf Greissing Stephan* **2137**
- Hodoegus. Igazságra vezérlő kalauz* **1697**
- Homilia de passione Christi* **1704**
- Honor exequialis anebo Kazaní dvoje pohřební při odprovazení... Barbory Albinky* **2123**
- Honores exequiales... Johannis Hodicii* **1964**
- Honori illustrissimi ac reverendissimi principis Georgii Lippay* **2479**
- Hungaria illustrata, hoc est brevis sed methodica... linguae Hungaricae explicatio* **2618**
- Hungaria, alias Pannonia, perorata panegyric* **2480**
- Icon vicissitudinis humanae vitae* **2008**
- Idea Zittkio Johannea, to jest obraz pamětný Jana Zyttkia* **2608**
- Az igaz hitnek némely szükséges ágazatiról **2462(2)**
- Az igaz isteni tiszteletnek tiszta tüköre **1741**
- Az igaz keresztyéni vallásnak... bizonyágtétele → Mózes és a próféták
- Az igaz magyar írásban... szükséges observációk → Magyar grammatikácska, avagy
- Az igaz vallásnak öt részei → A szent Dávidnak öt kövecskéi, azaz
- Az igaz vallású keresztyén → Orthodoxus Christianus, azaz
- Igazságra vezérlő kalauz → Hodoegus
- Igen szép emlékezetre méltó dolgok* **2522(3)**
- Igen szép könyvecske* → Libellus elegantissimus
- Illustris quinque partium syntaxis* **2117**
- Az imádkozásra és prédikációírássra és annak megtanulására való mesterséges táblák → *Docenos orare...* azaz
- Imádságos könyvecske* **2146(1), 2566**
- Imádságoskönyv* **2319(1)**
- Imádságoskönyv* → Lelki kard, avagy imádságoskönyv
- Imádságoskönyv. Lelki számvétel* **2585**

- Imádságoskönyv, melyet... írt Pázmány Péter* **2340**
Immatuum occasum integerrimi juvenis **2324**
In conversionem Pauli apostoli commentarius practicus **2409**
In exequiis defunctorum. Halott temetéskorra való énekek **2565**
In festivitatem nuptialem... Samuelis Serpili **2531**
In illustres et beatos manes Illieshazianos lachrymae **2245**
In obitum... Iohannis Zaii **1794**
In solemnitatem nuptiarum, quas... Marcus Horvath Stansith... et Sophia Mariassi... celebrare constituerunt **2469**
In summos honores et palatinatum regni Hungariae... Francisco Vesseleny **2601**
Index vocabulorum **2170, 2265(3)**
Index, seu enchiridion omnium decretorum **1688(2), 1922(2)**
Index, sive enchiridion omnium decretorum **1986(2)**
Indices chorographici et chronologici **2099(3)**
Infula solaris... Matthiae Tarnoci → Mitra Persica, seu
Institutio juventutis in paedagogiis **2099(5)**
Institutiones catecheticae e... Lutheri Catechesi depromptae **2266**
Institutiones dialecticae... tabellis brevissimis... comprehensae **2202**
Instructio, quam... Georgius Rakoci... tradidit... filio suo, natu maiori **1722(1)**
Instructio, quam... Georgius Rakoci... tradidit... filio suo, natu minori **1827(1)**
Instrumenta publica **1842**
Intő's tanító levél **1788**
Isten eleibe felbocsátandó áhitatos imádságok **2454**
Isten eleibe felbocsátandó... arany tömjénező, azaz a kegyes könyörgő lelkeknek... buzgó imádsági **2455**
Az istenes cselédeknek lelki prebendájuk **2248**
Istenes énekek **1933, 2451, 2619**
Istenes énekek és dicséretetek **2319(2)**
Istenes énekekkel és himnuszokkal teljes könyv **2163(1), 2254(1), 2406(1)**
Isteni dicséretetek **2146(2)**
Isteni és istenes zsinat **2606**
Az Istennek a bűnös emberrel való beszélgetése → Mennyei társalkodás, azaz
Az Istennek adott hitnek megtartásáról **1902(2)**
Az Istennek keresztviselő híveit... vigasztaló szók **1995(1)**
Istennek Ó és Új Testamentumában foglaltatott egész Szent Írás → Szent Biblia
Istius scilicet, quod nobile... par Johannes Glatz sponsus et Agneta Serpilia → Quod felix faustumque velit Deus esse
Ítélet, mely vétetett az egeknek forgásiból → Judicium astronomicum, avagy
Az ítéletre serkentő utolsó trombitaszó → Novissima tuba, azaz
Janua linguae Latinae **2430(3)**
Janua linguae Latinae reserata aurea, sive seminarium linguae Latinae **1983, 2002(1), 2039, 2211(1), 2265(1)**
Janua linguarum bilinguis Latina et Hungarica **1733, 1864, 1890, 2560**
Janua linguarum reserata aurea, sive seminarium linguarum – Aufgeschlossene goldene Sprachentür, oder ein Pflanzengarten aller Sprachen **1717, 2064, 2581**
Januae linguae Latinae vestibulum **1882, 1982, 2002(2), 2038, 2265(2)**
Januae linguarum reseratae aureae vestibulum **2220, 2258, 2582**
Jason és Medea históriája **2308**

Jephta históriája, avagy tragédiája 2584

Jesu et Mariae cliens 2021

Jesus Syrach verdeutscht von Martin Luther 2342A

Jézus királysága, melynek üdvösséges birodalma alá... intettetnek... az erdélyi prozelita zsidók 2090

A Jézus szívét szerető szívek ájtatosságára... megmagyaráztatott könyvecske 1952

A jó vagy kegyes élet és boldog halál módjáról 2012

Joco-seria poetica 2013

Joseph Aegypti prorex 2376

Jövendölés a csillagoknak mutatkozásainak tekintéséből → *Prognosticon astrologicum*, avagy

Jubileum universale ad implorandum divinum auxilium 2594

Jubileum universale S. D. N., D. Innocentii... papae X. 2234

Judex theologico-politicus 1888

Judicium → *Prognosztikon*

Judicium astrologicum, azaz a csillagoknak forgásiból és cselekedetiből vett jövendölés 1650(2)

Judicium astrologicum, azaz e következő... esztendőre a csillagokból vett jövendölés 2106(2)

Judicium astrologo-physicum, azaz az égnei bujdosó és közcsillagoknak forgásokból... vétetett ítélet 1680(2)

Judicium astromanticum → *Coelum anni... sive*

Judicium astronomicum, avagy ítélet, mely vétetett az egeknek forgásiból 2311(2), 2359(2)

Judicium s ítélet → Szokott prognosis, avagy

Justa cygnea, seu exequialia... Johannis Kalinkii 1751(1)

Justa exequialia in obitum insperatum... Martini Boczek 1798(4)

Justus Lipsiusnak a polgári társaságnak tudományáról írt hat könyvei 1867

Justus Lipsiusnak az állhatatosságról írt két könyvei 1876

A kakasról vött hasonlatosságban a papok tisztiról való ének 2000(2), 2180(2)

Kalauz → *Hodoegus*

Kalendár a pranostika 1857, 1909, 1966, 2032, 2119, 2153, 2193, 2398, 2492, 2614

Kalendár a prognostika 1684

Kalendár na rok 2442(1), 2554(1)

Kalendár nový s pranostýkau hvězdárskau 2243(1), 2292(1), 2348(1)

Kalendárium → Az égi csillagoknak forgásiból összeszedett kalendárium

Kalendárium → Az MDCXXXXI. esztendőre való kalendárium

Kalendárium → Az MDCXXXXII. esztendőre való kalendárium

Kalendárium → Új és ó kalendárium

Kalendárium → Urunk Krisztus születése után... esztendőre való kalendárium

Kalendárium az... esztendőre 1762(1), 1819(1), 1862(1), 1870(1), 1919(1), 1987(1), 2106(1), 2114(1), 2261, 2371, 2456(1), 2567(1)

Kalendárium és prognosztikon 1638, 1645, 1663, 1675, 1677, 1724, 1759, 1769, 1775, 1790, 1834, 1854, 1866, 1885, 1905(1-2), 1913, 1917, 1921, 1928, 1960, 1985, 1999, 2010, 2026, 2048, 2060, 2079, 2088, 2108, 2126, 2135, 2142, 2148, 2159, 2162, 2178, 2198, 2204, 2205, 2214, 2255, 2299, 2315, 2351, 2371A, 2377, 2420, 2501, 2509, 2520, 2578

Kalendárium Krisztus Urunk születése után... esztendőre 1712(1), 1828(1), 2173(1), 2460(1)

Kalendárium, mely rendeltetett Krisztus Urunk születése után... esztendőre 2311(1), 2359(1)

Kalendarium novum → *Calendarium novum*

Kalendáriuma → D. David Herlicii... kalendáriuma

Kalendáriuma → David Froelichius... kalendáriuma

- Kalendárium → David Frölichius... kalendárium
- Kalendárium → Froelich Dávidnak... kalendárium
- Kalendárium → Neubart Kristóf... kalendárium
- Kalendárium, Froelich Davidnak → Froelich Davidnak... kalendárium
- Kalendárium, Frölich Dávidnak → Frölich Dávidnak... kalendárium
- Kalendarz, nowy a starý → Novy a starý kalendarz
- Kalender auf das Jahr 2521(1)*
- Egy kárhozatra szállott gazdag test és léleknek... egymással való... beszélgetése → Dialogus, azaz
- Egy kárhozatra szállott test és léleknek egymással való... beszélgetése → Dialogus, azaz
- Katechismus latinský a český 2495*
- Katekizmus → Catechismus
- Kázani Božího slova → Pascha lachrymosum... to jest
- Kazani dvoje pohřební při odprovazení... Barbory Albinky → Honor exequialis, anebo
- Kazani o blahoslaveném lidí spravedlivých způsobu → Sors justorum beata, to jest
- Kazani o ohni → Cineres allemanni, to jest
- Kazani pohřební dvoje → Vale Transcianum, aneb
- Kazani pohřební ku poctivosti... Kateřiny Zahradské 2155*
- Kazani pohřební nad... Kateřinou Zahradskou 2152(1)*
- Kazani pohřební nad mrtvým tělem... Martina Bočka → Aqua apoplectica reficiens
- Kazani pohřební... Jana Butovského → Mors justorum... Kazani
- Kazani pohřební... Martina Bočka → Viridarium vitae honestae. Kazani
- A kegyes könyörgő lelkeknek... buzgó imádsági → Isten eleibe fölbocsátandó... arany tömjénező, azaz
- Kegyesség-gyakorlás → Praxis pietatis, azaz
- Kegyességnek mindennapi gyakorlása 2421A*
- Kempis Tamásnak Krisztus követéséről négy könyvei 1713, 2238*
- A keresztyén isteni tudománynak jeles móddal... elkészített rövid summája 2498*
- Keresztyén embert... igazgató kegyesség-gyakorlás → Praxis pietatis, avagy
- A keresztyén és igaz tudományú belgiumi eklézsiáknak hitéről való vallástétele 2304(2)*
- Keresztyén imádságok 1874*
- Keresztyén imádságos könyvecske 1666*
- Keresztyén Seneca, azaz Lucius Annaeus Seneca leveleiből kiszedett... keresztyéni virágok 2510*
- A keresztyén vallásra rövid kérdésekben és feleletekben tanító catechesis 2457*
- A keresztyéni hit fő ágazatának fundamentumai 2561*
- A keresztyéni hitnek ágazatiról való prédikációknak tárháza 1863*
- A keresztyéni hitre való rövid tanítás → Catechismus, azaz a keresztyéni hitre való rövid tanítás
- A keresztyéni igaz hitről való vallástétel → Confessio et expositio fidei Christianae azaz
- Keresztyéni istenes és ájtatos imádságok 1818, 1942*
- Keresztyéni isteni dicséretetek 1816(1), 1940(1), 2532(1)*
- A keresztyéni tudománynak rövid summája 1665*
- A keresztyéni üdvözítő hitnek... öreg graduál 1643*
- A keresztyéni vallásnak... summája → Catechismus religionis Christianae
- A keresztyéni vallásra rövid kérdésekben és feleletekben tanító katechézis 2304(1), 2533*
- Keskeny út, melyet az embernek elméjébe ütköző háború gondolatoknak köveiből... kiirtott 2196*
- Két halotti prédikációk 1723*

Két keresztyén embereknek egymással való beszélgetése → *Dialogus politico-ecclesiasticus*, azaz

Kétségbeesés ellen való egynehány lelki vigasztalások **2102(2)**

Kettő híján száz keresztyén kérdések → *Centuria quaestionum duabus minus*, azaz

Egy kettős értelmű kérdésnek megvilágosítása → *Cito, longe, tarde*, azaz

Kézben viselő könyv a jó és boldog kimúlásnak mesterségéről **1763**

Kirchenordnung in Hermannstadt → *Agenda sacra*, das ist

Kis keresztyén, azaz a hitnek és Isten szerint való életnek... principiuma **2519**

Kisdéd gyermekeknek való catechismus, azaz rövid kérdések és feleletek által való tanítás **1980, 2303, 2406A**

Kitett cégér **1841**

A kitett cégérnek feljebb emelt cégére **1953**

Kiváltképpen való tudományok → Angliai puritanizmus, avagy

Knížka jenz slov lékařství duse **2037**

Knížky o cvčení se v pravé pobožnosti → *Praxis pietatis*, to jest

Der königlichen Freistadt Pressburg Feuerordnung **1955**

Könyörgésnek lelke → *Abba atya*, avagy

Krakai kalendárium **2164(1)**

Krakai kalendárium könyv **2054(1), 2098(1), 2136(1)**

Kratická správa o... potřebné otázce → *Ne communicaveris peccati alienis*, to jest

Kratické a světlé o cestě a důstojnosti života věčného kázání → *Brevis ac perspicua... concio*, to jest

Kratke modlitby **2477(2)**

Krátké rytmovní modlitbičky → *Přídavkové někteří k této knížce...* to jest

Křest'anské potěšení v zármutku → *Paraclesis Christiana*, aneb

Křestianská potěšitedlná rozjímání o nestálosti života lidského **1803**

Krisztus követéséről → *Kempis Tamásnak Krisztus követéséről négy könyvei*

Krisztus Urunknak Szent Péterrel való beszélgetése **2269**

Ku poctivosti a k potěšení počestnému pohlaví ženskému **1968**

Ein kurzer und notwendiger Bericht zur Zeit der Pestilenz → *Amuletum*, das ist

Laborum scholasticorum in... Patakino gymnasio continuatio **2433**

Laborum scholasticorum Patakini obitorum coronis... imposita **2547**

Lachrimae in obitum... Pauli Horleri **1929**

Lachrymae Boczekianae abstersae. Promluvení pohřební... *Martina Bocka* **1799(1)**

Lachrymae super obitu... Joannis Mariassi **2589**

Lachrymae super... obitum... Pauli Ostrozith **2439**

Lacrimae super obitum Annae Szegedi **1997**

Lacrymae super tristem... obitum... Georgii Rakoci **2206**

Latium in nuce, id est rudimenta lexic Latinini **2208**

Laudatio funebris, oder christliche Ehrenpredigt bei dem... Leichenbegängnis der... *Anna Reuterin* **2110(1)**

Laudatio funebris... *Johannis Langh* → *Εὐφημος μνημῆ*

Laus podagrae **2253**

A léleknek útiköltsége, azaz az ember lelkének a mennyei Jeruzsálem felé való bűjdosásában... megújíttatása **2401**

Lelki ábécé **2434**

Lelki ábécé a Krisztus iskolájában az alsó rendbe beállítandó csecsemőknek... hasznokra **2104, 2213**

Lelki harc 1995(2)

Lelki kard, avagy imádságoskönyv 2508A

Lelki legettetés, azaz a Dávid király XXIII. zsoltárának rövid magyarázata 2127, 2300

Lelki patika → *Myrothecium spirituale*, azaz

Lelki próbákban nyavalygó embert vigasztaló könyvecske → *Sérelmes lelkeket gyógyító balzsamum*, avagy

Lelki próbakő, melyen az ember mind magát, s mind vallását megcirkálhatja 2362(1)

Lelki számvétel → *Imádságoskönyv*. *Lelki számvétel*

Lelki tegez → *Pharetra spiritus*. *Lelki*

Lelki tegez és a boldog halálhoz... készülő szívnek rövid imádságos kis nyilacska 2282

Lelki temjénező, melyben... az Istennek rettenetesen felgerjedt haragja engeszteltetik 2140

A lelkiismeretnek akadémikáról írott... első könyvében... letett istenes orvoslási → *Szentírás fejtegetésben*

Lemma funereum 1703

Leopoldus in anagrammate sexagies 2593

Lessus in luctuosum... vita discessum... Martini Clauseburgeri 2055

Lessus solamine plenus super obitu... Catharinae Thurzó 2186

Lessus, quem... Paulo Rakoczy... Homonnensis Gymnasii... juvenis... gemebat 1633

Letzter Ehrendienst dem... Samuel Dürnern 2476

Lexicon homoeonimicum vocum affinium 1963(4)

Lexicon Latino-Graeco-Ungaricum 2099(1)

Libellus elegantissimus... Igen szép könyvecske 1770

Liber apiaster... Méhész könyvecske 2125

Lima dissertationis Patakinæ 2523

Limitáció → *Eladandó és veendő műveknek... limitáció*

Limitatio rerum forensium 2576

Limitatio rerum forensium. Az árus emberek... limitációjuk 1926

Litterae testimoniales ordinationis sacerdotalis. Nos superatendens 1821

Livia Flavia invidia Plutonis gratia comes virtutis, sive panegyris in cladem... asinorum 2286

A lopásról mint kelljen ítélni embernek 2362(5)

Lucidissimi specilli perspectivo Lutheranorum obtuso... Disputatio prima 2443

Lucidissimi specilli perspectivo Lutheranorum obtuso... Disputatio secunda 2493

Lucidissimi specilli perspectivo Lutheranorum obtuso... Disputatio tertia 2494

Lucidissimi specilli perspectivo Lutheranorum obtuso... Disputatio quarta 2555

Lucius Annaeus Seneca leveleiből kiszedettet... keresztyéni virágok → *Keresztyén Seneca, azaz*

Lucrum ex morte. Zysku z smrti lidí v Pánu Krystu umírajících 1799(3)

Lumen logicum lucidum 2028

Lupuj vajdáról való ének 2587

Magnes amoris divini 2322

Magyar enciklopédia, azaz minden igaz és hasznos bölcsességnek szép rendbe foglalása 2617(1)

Magyar és Erdély országnak törvénykönyve → *Decretum Latino-Hungaricum juris regni Hungariae*, azaz

Magyar grammatikácska, avagy az igaz magyar írásban... szükséges obszervációk 2103(2)

Magyar kalendárium 2257(1)

Magyar logikácska 2516(1)

- Magyar Márs, avagy Mohács mezején történt veszedelemnek emlékezete **2461(1)**
 Magyar- és Erdélyországnak törvénykönyve → *Decretum juris... regni Hungariae*
 Magyar- és Erdélyországnak törvénykönyve → *Decretum Latino-Hungaricum, sive*
A magyarországi palatinusnak, gróf Eszterházi Miklósnak Lónyai Zsigmondhoz... írt leveleinek
igaz pariája **2096**
A magyarországi palatinusnak, gróf Eszterházi Miklósnak Rákóczi György erdélyi fejedelem-
nek írt... leveleinek igaz pariája **2097**
A magyarországi palatinusnak, gróf Eszterházi Miklósnak... egynehány intő leveleinek igaz
pariája **2075**
Manifestum Georgii Rakoci principis Transylvaniae **2051**
Manuale Sodalitatis B. Virginis Visitantis **1844**
Manuale Sodalitatis Beatae Virginis Natae Reginae Angelorum **2387**
 Mária a boldog örökkévalóságnak szent ajtaja → *Maria aeternitatis beatae porta sancta,*
 azaz
Maria aeternitatis beatae porta sancta, azaz Mária a boldog örökkévalóságnak szent ajtaja
2112
 Mária halálra váltaknak és megholtaknak anyja **2188**
Maria matka Boží umírajících **2235**
Mariale manuale Sodalitatis Immaculatae Conceptionis B. M. V. Mariae **1744**
Medulla geographiae practicae **1758**
Medulla priscae puraeque Latinitatis **2141**
 Méhész könyvecske → *Liber apiaster... Méhész*
A Meisner rosszalkodására rövid felelet **1850(2)**
Memoriae nunquam intermoriturae symbola **2181**
Memoriale summarium super evangelia dominicalia **1963(2)**
 A mennyei igazságnak tüzes oszlopa **2249**
Mennyei lámpás, mely az... igazán megrettent... lelkeket megújít **2450**
Mennyei szó a lelki álomból való felserkenésről, avagy VI együgyű prédikációk **2453**
Mennyei társalkodás, azaz az Istennek a bűnös emberrel való beszélgetése **2128**
Mercurius rhetorico-academicus **1784**
 A Messiás Jézus Krisztusnak... megmutatása → *Szentatyák öröme, azaz*
Methodica poetices praecepta **1962**
Metrum memoriale in totum ferme Novum Testamentum **2139**
A mi urunk Jézus Krisztusnak Újtestamentoma **2068, 2133**
 A Miatyánk felől igaz értelmű tanítóknak magok mentsége → *Dáneus Ráca-I, azaz*
A Miatyánknak, avagy mindennapi imádsággal való élésnek állítása **2468**
Mikor imádkoztok, ezt mondjátok, azaz az úri imádságnak... magyarázata **2404**
 Minden igaz és hasznos bölcsességnek szép rendbe foglalása → *Magyar enciklopédia, azaz*
Mindenféle szomorúságoknak nemei ellen → *Sanctus Hilarius, avagy*
Mindennapi imádsággal való élésnek állatása → *A Miatyánknak, avagy*
Minucy nová s pranostykau hvězdárskau **2083(1)**
Minucy s pranostykau hvězdárskau **1752(1), 1806(1)**
Miraculum Helisaei... Das herzliche Wunderwerk **1945**
Mise-nem-mise, azaz a miséről való tudománynak ostromlása **2522(1)**
 A miséről való tudománynak ostromlása → *Mise-nem-mise, azaz*
Mitra Persica, seu infula solaris... Matthiae Tarnoci **2272**
Mnemata poetica... Davidis Froelichii **2225**
Modlitby každodenné **2084**
Modlitby krest'anské → *Phiala odoramentorum. Modlitby*

Modlitby křesťanské **2553**

Modlitby na každý den v tyhodní **1796**

Modlitby nábožné na litanie každodenní → *Arma piorum. Zbroje*

Modlitby pobožné → *Perlicka dítek Božích, aneb*

Modlitby též přemyslování i jiné potěšitelné věci **2556**

Modlitby utěšené a nábožné **2616**

Mohács mezején történt veszedelemnek emlékezete → *Magyar Márs, avagy*

Molitvene knjižice svih hristovih vernika **1843**

Monosticha **2542**

Monumentum funebre, concio **1969(3)**

Monumentum funebre. Památka pohřební... Martina Bocka **1799(4)**

Monumentum sepulcrale... Mauritii, Hassiae landgravii **1676**

Moralis corona animae **2118**

Mors justorum... Kázani pohřební... Jana Butovského **1800(1)**

Mózes és a próféták, azaz az igaz keresztyéni vallásnak... bizonyáságtétele **1884**

Munera sub tempus nuptiarum **1896**

Musae Patakinæ iterum ad luctum vocatae **2435**

Myrothecium spirituale, azaz lelki patika **2231**

A nagy próbák és kísérteteken az igaz hitnek győzedelme → *Triumphus fidei, azaz*

Nagy prognosztikum **2136(2)**

Nap várása **2391**

Narratio rei admirabilis **2019**

Natali illustrissimæ heroinæ ac dominæ... Evæ Szeczi **2445**

Naturmässige Weissagung... aus dem Gestirn **2025(2)**

Ne communicaveris peccatis alienis, to jest kratičká správa o... potřebné otázky **2394**

Egy nehéz... kérdésnek... világos és rövid megfejtése → *Égő szövétnék, avagy*

A nemzetes és becsületes Felnai Ferenc... prédikációjá... gróf Batthyány Ádám uram kedves há-
zastársának teste fölvitettétvén... temetőhelyére **2458**

Neu und alt Almanach **2025(1)**

Neu und alt Almanach → *Tagbüchel*

Neu und alt Kalender **1853, 2514**

Der neu und alt Kalender **2149**

Neu und alter Kalender **1920(1), 2489(1)**

Neubart Kristóf... kalendárium **2563(1), 2621(1)**

Der neue und alte Almanach **1789, 2273(1), 2393(1)**

Nicolai Székelyi... exercitatio philosophica **1745**

Nodus Gordius dictorum Theandri Lutheri præcipuorum **2449**

Nomenclator grammaticus **2327(2)**

Nomenclatura rerum → *Vestibuli et januae linguarum lucidarium, hoc est*

Norma mundum contemnendi **1969(1)**

Norma vitæ heptacordis **2579**

Nos Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae → *Manifestum Georgii Rakoci*

Nos superattendens et seniores in ecclesia → *Litterae testimoniales*

Nos superattendens et seniores... synodum nostram generalem indicimus **1990**

Noul Testament → *Biblia. Noul Testament*

Nova Curiae Caismarcensis... oratiuncula **1897**

Nova Transilvanica **1956**

Novissima tuba, azaz ítéletre serkentő utolsó trombitaszó **1768**

Novorum honori conjugum utpote... Tobiae Engel **2534**

Novy a starý kalendarz **1777(1)**

Nucleus historico-politicus e probatissimorum auctorum scriptis excerptus **2293**

Nuptiis florentissimorum sponsorum... Petri Wolfii... atque... Marthae Schankabankin **2570**

Nyelveknek tornáca **2429(1)**

Nyereségosztó tábla **2183(2), 2474(2)**

O cvičení se v pobožnosti právě knížka milostná → *Praxis pietatis*, to jest...

O nalezitém svěcení nedělního dne naučení → *De sanctificatione diei Domini*. O nalezitém

Obraz pamětný Jana Zyttkia → *Idea Zittkio Johannea*, to jest

Oedipus Aegyptiacus, hoc est universalis hieroglyphicae veterum doctrinae temporum... instauratio **2606A**

Officia propria sanctorum patronorum regni Hungariae **2339**

Officia propria ss. patronorum regni Hungariae **1901**

Officium B. M. Virg., azaz asszonyunk Szűz Máriának három... zsolozsmája **2016, 2336**

Oktató és vigasztaló prédikációk **1875**

Okulár **2022**

Oratio de studio sapientiae **2463, 2617(2)**

Oratio Dominica nunc in linguis ultra quinquaginta **2481**

Oratio exequialis in novissimum honorem... Evae Szechi **2611**

Oratio funebris habita in funere... Johannis Gracza **2287**

Oratio funebris, qua... Stephano Ostrosith... parentebat **1855**

Oratio in exequiis... Francisci Forgács → *Thesaurus perditus, seu*

Oratio in exequiis... Pauli Ostrosith → *Clenodium raptum... sive*

Oratio in genere demonstrativo **1965**

Oratio pro pace **2343A**

Orationes duae **1691**

Orationes Slavonicae pro sexu sequiore **2283**

Orationum selectarum liber **2416**

Orpheus sudans **1845**

Orthodoxa depulsio causarum → *Strigil aetiologiae Kircherianae, sive*

Orthodoxus Christianus, azaz igaz vallású keresztyén **2405**

Az ördögi praktikáról mint kelljen ítélni **2362(2)**

Öreg graduál → *A keresztyéni üdvözítő hitnek...*

Az örök igének... megtestesülése felől való keresztyéni titkos tudomány → *Váltság titka, azaz*

Az örökkévalóság emlékeztetője, avagy három hetedre osztalt elmélkedések **2023(2)**

Az öröktől fogva... való mennyei titkos tudomány → *Titkok titka, azaz*

Öt rövid prédikáció húsz színes okokról **1849**

Pallas Dacica **1827(2)**

Památka pohrbu... Jana Butovského → *Funus Christianum památka*

Památka pohřební ku poctivosti... Johanny Romentzové → *Cupressus funerea. Památka*

Památka pohřební... Martina Bočka → *Monumentum funebre. Památka*

Památka pohřební... Zuzanny Krušinové → *Epitaphium Susannae Kruschinianae. Památka*

Panegyricon cygnae cantionis **1751(2)**

Panegyris in cladem (dico laudem) asinorum → *Livia Flavia invidia Plutonis gratia, sive*

Pannonia perorata panegyrici → *Hungaria, alias Pannonia*

Pantheon affectus academici **1846**

Pápisták méltatlan üldözése a vallásért **2044**

A papok tisztiról való ének → A kakasról vett hasonlatosságban a papok tisztiről

Par positionum de universalitate mortis Christi **1807**

Paraclesis Christiana, aneb Křesťanské potěšení v zármutku **1706**

Parapherna augusta **1698**

Parnassus bimons **1696**

Pascha lachrymosum... to jest kázání Božího slova **2009**

Patikaszerszámos bolt, azaz sokféle haláloknak természetekről... való tanítás **1683(2)**

Patikaszerszámos bolt, melyben sokféle haláloknak nemei **1893(2)**

Patrona Hungariae in caelos assumpta **2280**

Pauli apostoli peregrinatio Caesarea Romam **2357**

Periocha comoediae de S. Johanne Baptista decollato **1785**

Peripateticum theatrum naturae **2081**

Perlicka dítek Božích aneb modlitby pobožné **4219**

Pest-Gebet **2165**

Petri Canisii... catechismus Latino-Ungaricus **2281**

Ein Pflanzgarten aller Sprachen → Janua linguarum reserata aurea... Aufgeschlossene

Pharetra spiritus. Lelki tegez **2076, 2237**

Pharmacopoea nova, in qua reposita sunt stercora et urinae **2071**

Phiala odoramentorum. Modlitby křesťanské **2187A**

Philosophiae primae seminarium **2415**

Philostorgia practica **1969(2)**

Pia et placida dissertatio de omnipraesentia carnis Christi in persona **2306**

Pia et placida dissertatio de perseverantia electorum **2307**

Pia simul et exquisita... meditatio **2346**

Písně duchovní **2195, 2477(1)**

Písně duchovní staré y nové **1655, 1780**

Písne katolícke latinské i slovenské → *Cantus catholici. Pysne*

Písně na každý den v týhodni **2121**

Plac domu Guzycovského aneb plačlivé kazání → *Threnus domus Guzithianae, to jest*

Plačlivé kazání nad mrtvým tělem... *Maryány Pongracz* → *Threnus domus Guzithianae, to jest*

A planétáknak és a nevezetes csillagoknak forgásiból való jövőndölés → *Prognosticon astrologicum, azaz a planétáknak*

A planétáknak és csillagoknak tekintésiből vétetett jövőndölés **1948(2)**

A planétáknak... járásiból vett jövőndölés **1976(2)**

Pluviae Pentecostalis stillae, Die erquickenden Saft- und Krafttröpflein **1946**

Poema Latina **1848**

Pohřební kázání nad... Annickau... dcerkau... Martina Bocka **1799(2)**

A polgári társaságnak tudományáról → *Justus Lipsiusnak... hat könyvei*

Poncianus császár históriája **2472**

Positiones miscellaneae **2015**

Potřebné a každodenní v pobožnosti se cvičení **1809**

Povinnost naše ku Pánu Bohu → *Cum Deo ad Dei gloriam, to jest*

Practica arithmetica, azaz számvető tábla **2183(1), 2474(1), 2506**

Practika → *Prognosis astrologica, aneb*

Praecepta logicae peripateticae **2241**

Praecepta morum in usum juventutis **2483**

Praeconii evangelici tomus secundus **1825**

- Praeconium evangelicum* 1720
Præparatio ad mortem → *Artificium bene moriendi, sive*
Præsent, Vins nového léta 2030
Pragmaticon mitrophoricon 2326
Pranostyka → *Kalendář a pranostyka*
Pranostyka hvězdárská 2083(2), 2243(2), 2292(2), 2348(2), 2442(2), 2554(2)
Pranostyka menší hvězdárská 1752(2), 1806(2)
Pravá ozdoba právě pobožné a čistotné matrony → *Verus mundus... to jest*
Praxeos sacrae specimen, quo continentur... conciones poenitentiales 2500
Praxis astrologica, azaz ez... esztendőnek kezdetéről 2114(2)
Praxis astrologica ez... esztendőnek kezdetéről 1701(2), 1750(2)
Praxis pietatis, azaz kegyesség-gyakorlás 1639, 1735, 1817, 1895
Praxis pietatis, azaz keresztyén embert... igazgató kegyesség-gyakorlás 2042
Praxis pietatis, to jest knížky o cvičení se v pravé pobožnosti 1906(1)
Praxis pietatis, to jest o cvičení se v pobožnosti pravé knížka milostná 1702
A prédikálásnak egyenesen folyó rendi 2313
Přídaukové někteří k této knížce... to jest krátke rytymovní modlitbičky 1906(2)
Prima legendi elementa 2069
Primitiae laborum scholasticorum in... Patakino gymnasio 2390
Principia seu rudimenta grammatices 2053
Připrava k smrti → *Artificium bene moriendi, sive*
Prodromus religionis triumphantis 1877
Prognosis astrologica, aneb practika 1777(2)
Prognosis astrologica, avagy a csillagoknak hathatóságából... való jövőndölés 2041(2)
Prognosis astrologo-physica, azaz az égi csillagoknak és planétáknak... tekintéséből vött jövőndölés 1709(2)
Prognosis astromantica 2093(2)
Prognosticon 1757(2), 1916(2), 2256(2), 2489(2), 2567(2)
Prognosticon → *Ephemeris ad annum*
Prognosticon astrologicum auf das... Jahr 1920(2), 2273(2), 2342(2), 2437(2)
Prognosticon astrologicum Krisztus Urunk születése után 2230(2)
Prognosticon astrologicum, avagy jövőndölés a csillagoknak mutatkozásának tekintéséből 1729(2)
Prognosticon astrologicum, avagy természet szerint való jövőndölés 2094(2)
Prognosticon astrologicum, azaz a planétáknak és a nevezetes csillagoknak forgásából való jövőndölés 2278(2)
Prognosticon astrologicum, azaz az égnek forgásából... való jövőndölés 1828(2)
Prognosticon breve perpetuum → *Calendarium perpetuum*
Prognosticum astrologicum az... esztendőre 2164(2)
Prognosticum astrologicum, avagy az égnek... forgásából... vétetett... jövőndölés 1815(2)
Prognosticum astrologicum, azaz a csillagok járásából való ítélet 1667(2)
Prognosticum astrologicum. A csillagok járásából jövőndölés 1712(2)
Prognosticum az... esztendőre 1919(2)
Prognostika → *Kalendár a prognostika*
Prognostikon aufs Jahr 1700(2)
Prognostikon → *Almanach und Prognostikon*
Prognosztikálás, azaz a csillagoknak forgásából vett jövőndölés 2621(2)
Prognosztikon 2252(2), 2412(2), 2460(2)
Prognosztikon → *Az 1646. esztendőnek részeiről... rendeltetett prognosztikon*

Prognosztikon → Kalendárium és prognosztikon

Prognosztikon vagy iudicium **1870(2)**

Prognosztikon, avagy az ég forgásából való jövődölés **1987(2), 2257(2)**

Prognosztikon, avagy az ég forgási szerint való esztendőnek kezdetéről **2054(2)**

Prognosztikon, azaz a csillagok forgásából és munkálkodásiból vett jövődölés **2563(2)**

Prognózis, avagy iudicium → Szokott prognózis, avagy iudicium

Promluvení pohřební... Martina Bočka → *Lachrymae Boczekianae abstersae. Promluvení*

Propositiones seu theses impressae e physica **1699**

Proscriptio **2577**

Prosopopoeia... Iohannis Butovsky **1800(4)**

Psalterium Hungaricum, azaz Szent Dávid királynak... százötven zsoltári **2363(1)**

Psalterium Ungaricum, azaz szent Dávid királynak... százötven zsoltári **1947(1)**

Psaltir → Biblia. Vechi Testament

Pseudo spiritus Posoniensis, sive discursus ex Sacra Scriptura **2035(1)**

Pseudo-spiritus Posoniensis, aneb saud o falešném duchu prešpurském **2034**

Quaestiones nobiliores de triumphali Christi ascensione in coelum **1859**

Quod Deus felix faustumque et salutare esse jubeat! Ad exercitia declamatoria de salutifera incarnatione **2223**

Quod felix faustumque velit Deus esse **2419**

Quomodo universa papismi armatura prudenter sit diripienda → *Consilium I., quomodo*

Ramus stemmatis gentilitii... Matthiae de Lelocz Tarnoczi **2274**

Refectorium geniale **2536**

Reges Hungariae a S. Stephano **1695**

Reges Hungariae ab anno Christi **2461(2)**

Reggel s este... gyakorlandó imádságok → Ütitárs, azaz

Régi és új, deák és magyar ájtatos egyházi énekek és litániák → *Cantus catholici. Régi*

A régi keresztényektől... rendeltetett evangéliumok és episztolák **1979**

Regia genuini Scripturae Sacrae sensus → Beata Beatae Virginis ars, seu regia genuini...

Regulae Societatis Jesu **2597**

Repertorium vestibulare, sive Lexici Latini rudimentum **2429(3)**

Replika, azaz Tolnai Dali Jánosnak csúfos és vádos maga és mások mentésére való választétel **2524**

Responsio ad ea, quae... Andreas Horvat... in disputatione... edisseruit **2392**

Responsio ad postulata duodecim, quae in lucem emisit Iodocus Kedd **2448**

Responsum appendici maledicae homine Christiano indignae **2441**

Responsum responsioni Patakianae oppositum **2440**

A részegesnek gyűlölséges, utálatos és rettenetes állapotja **2262**

Rituale Jaurinense → *Rituale seu formula*

Rituale seu formula agendorum in administratione sacramentorum **1636**

A római anyaszentegyház szokásából minden vasárnapokra... rendelt evangéliumokról prédikációk **1659**

Romanocategorus, azaz az apostoli vallással ellenkező, minapi római katolikusok tudományának mutató lajstroma **1671**

Rövid elmélkedés a közönséges anyaszentegyházról **1669**

Rövid és szükséges oktatás a dőghalálról → *Amuletum, azaz rövid*

- Rövid igazgatás a nemes Magyarországnak... szokott törvényfolyásáról → *Directio methodica*
Rövid igazgatás a nemes Magyarországnak... szokott törvényfolyásáról 2171
Rövid jövődőlés az... esztendőre 2173(2)
 Rövid kérdések és feleletek által való tanítás → *Catechismus*, azaz rövid kérdések
 Rövid kérdések és feleletek által való tanítás → *Kisdied gyermekeknek való catechismus*,
 azaz
Rövid prognosztikálás, avagy az égnek és csillagoknak forgásiból való jövődőlés 2408(2),
 2456(2)
Rövid tanítás a presbitériumról 2487
Ruchne knihsze za bratovschine 1783
Rudimenta grammaticae 2429(2)
Rudimenta grammatices → *Principia*, seu *rudimenta*
Rudimenta lexicī Latini → *Latium in nuce*, id est
Rudimenta linguae Graecae 2268
Rudimenta linguae Latinae 1823, 2168
Rudimenta oratoriae 1766, 2105, 2301
Rudimenta rhetoricae 1767, 2059, 2302
Rudis praeceptorum logicorum delineatio 1685
S. Gerardus Csanadiensis episcopus... Tragoedia 2328
S. Stephanus protomartyr → *Apollo coelis redditus*, seu
S. Stephanus. Tragoedia 2329
Sacer centenarius X fidei articulorum 1963(1)
Sacra trias theologica, fides, spes, charitas 2384
A sacramentumokról → *A szakramentumokról*
Sacrum nuptiale... Christophori Schlegelii 2228
Sacrum nuptiale... Eliae Parschitii 2447
Sacrum sacro-sanctae et individuae Trinitati → *Elegidion*
Salamon királynak... Markalfal való tréfabeszédeknek rövid könyve 2590
Saluberrimae Pistinienses thermae 1973
Sanctus Hilarius, avagy mindenféle szomorúságoknak nemei ellen 2353
Sapientia pernix poma Damasceno remorata 2600
Sapientia Salomonis in Roboamo perdita 2330
Sapientia Salomonis quaesita et possessa 2275
Saud o falešném duchu přešpurském → *Pseudospiritus Posoniensis, aneb*
Schola triumphata 1722(2)
Ein schön- und nützliches Gebetbüchlein für alle Not 2421
Scripturae Sacrae allegoriarum elucidatio 2361(3)
Scripturae Sacrae divina eminentia → *Gladii spiritus ignei... seu*
Scripturae Sacrae divina eminentia et efficientia 2527(1-2)
Scrutinium astromanticum 1814(2)
Seminarium linguae Latinae → *Janua linguae Latinae reserata aurea, sive*
Seminarium linguarum → *Janua linguarum reserata aurea, sive*
Sententiae evangeliorum dominicalium 1686
Sérelmes lelkeket gyógyító balzsamum, avagy lelki próbákban nyavalygó embert vigasztaló
könyvecske 2216
Serta connubialia in singularem decoris honorisque declarationem... Johannis Serpili 2423
Sertum sempervirens, novem constans metulis 2422
Sidus novum theologico universitatis Tyrnaviensis coelo primo publice affulgens 2546

Slabikár 1808**Snář velmi pěkní 2331**

Sokféle haláloknak természetekről... való tanítás → Patikaszerszámos bolt, azaz

Soltár könyv → Zsoltárkönyv

A sónak dicséretéről való magyar ritmusok 2187**Sors justorum beata, to jest kázání o blahoslaveném lidi spravedlivých způsobu 2152(2)****Sortilegia poetica 1781(2)****Speculum orthodoxiae Lutheranae 2296****Speculum pastorale 2407****Speculum poeticum 2503****Spicilegium biblicum in stipula praedestinationis 2400****Spirituales piae animae deliciae sive decem conciones Sacrae Coenae applicatae 2403****Spis o přediwné věci 2020(1)****Die Sprüche Salomonis 2277****Statera theologica adversus Coturium 2350****Statua Minervae, qua Prividiensem populum ad exercitia... invitavit 2444**

Strd tekaucy utěsených srdečných → Favus distillans, to jest

Strena novi anni 1737**Strigil aetiologiae Kircherianae, sive orthodoxa depulsio causarum 1910****Studii literarii commendatio 1898****Studium eloquentiae 2007****Summi boni civilis delineatio ad philosophiae moralis praecepta accomodata 2397****Supplicibus precibus oblectare Ieh. Harpha Davidica... To jest harffa Davidova 2446****Susanna, seu actus oratorius 2399****A Sybillának jövendöléséről és Salamon királynak bölcsességéről 2270****Syllabus characterum omnium Latinorum et Germanicorum 2436A****Syllecta scholastica clarorum virorum 2099(4)****Sylva Latinae linguae 2430(1)****Synopsis logica 2571****A szakramentumok kiszolgáltatásának... bizonyos módja 2043****A szakramentumokról... való könyvecske 1998**

Számvető tábla → Practica arithmetica, azaz

Szent Bernard atyának szép ájtatos elmélkedési 2271**A Szent Biblia, azaz Istennek Ó és Új Testamentumában foglaltatott egész Szentírás 2091(1)****A Szent Bibliának ótestamentumi könyveiből egybeszedeggetett áhítatos könyörgések 2217****Szent Dávid királynak és profétának százötven zsoltári 2045, 2305****Szent Dávid királynak... százötven zsoltári → Psalterium Hungaricum → Psalterium Ungaricum****A Szent Dávid profétának ékes ritmusú zsoltáriver... teljes könyv 1981, 2163(3), 2406(4), 2564(3), 2624(4)****A szent Dávidnak öt kövecskéi, azaz az igaz vallásnak öt részei 2207****Szent Ignác a Jézus kisded társasága fundálójának élete 2598, 2599****A Szent János evangéliuma kezdetének rövid magyarázata 1646****Szentatyák öröme, azaz a Messiás Jézus Krisztusnak... megmutatása 1826****A szentegyházi cselekedeteknek avagy szentségeknek... kiszolgáltatásának módja → Agenda, azaz****Szentek napi száma 2250****Szentírás → Szent Biblia, azaz**

Szentírás fejtegetésben hatalmas... Perkinsusnak a lelkiismeretnek akadékiról írott... első könyvében... letett istenes orvoslái 2201

Szentírásbéli erősségek és bizonyságok 2102(3), 2172

A Szentlélek ellen való vétek mint essék 2362(3)

A szentolvasó társulat 1657

Szép beszélgetés két asszonyember... között 2332

Szép és ájtatos imádságos könyvecske 1835

Szép história egy farizeus és egy publikánusnak imádságokról 1726

Szigeti veszedelem → Adriaí tengernek szirénája

Szokott prognózis, avagy iudicium s ítélet 1819(2)

Tabellae logicae 1836

Tagbüchel, neu und alt Almanach 2078

Talasio serenissimae ac celsissimae principis sponsae... Henriettae 2382

Talio 1977

Tanácskozás 1850(1)

Tanácskozás megszerzésének... hozzáadásával 1850(3)

Technometria 2507(2)

Tedis sacratis... Johannis Windisch 1837

A tekintetes és nagyságos Hoffman Pál... prédikációja 2459

A tekintetes és nagyságos Rákóczi Györgynek... második születésnapján... Rákóczi Zsigmondnak... keresztségének napján lett prédikáció 2199

A tekintetes és nagyságos... Rákóczi Ferencnek tétetes keresztsége napján lett prédikáció 2129

A tékozló fiúnak históriája 1647, 2215

Temetési pompa, mely... Bethlen Péternek... a földben eltakarításáig celebráltatott 2160

Temetéskorra való prédikációk 2056

Temető kert, melyben egynéhány halotti alkalmatossággal való prédikációk vannak 2622, 2623

Természet szerint való jövendölés → Prognosticon astrologicum, avagy természet

Természet szerint való vélekedés ez... esztendőnek... állapotjáról 2074(2)

Theatrum fortitudinis 1886

Thema Apollineum de Spiritu Sancto 1779

Thema de hyeme 1778

Thematum philosophicorum fasciculus 2073

Themistocles ac Theseus, heroes fortissimi 2383

Theodorus nupturiens, seu actus scenicus honori nuptiarum... Matthiae Ostrosith 2557

Thermae Pistinienses → Saluberrimae Pistinienses thermae

Thesaurus perditus, seu oratio in exequiis... Francisci Forgacz 2246

Theses de coena magna 2572

Theses disputationis e philosophia 1740

Theses disputationis primae e logica 1747

Theses disputationis primae ex logica 1693

Theses disputationum ex tota philosophia 1746

Theses ex universa philosophia 2543

Theses impressae e physica → Propositiones, seu theses

Theses in studio claustrali Franciscanorum ad disputandum propositae 1660

Theses logicae 2507(4)

Theses philosophicae in studio claustrali Franciscanorum Tyrnaviensium 1786

- Theses triginta primae logicorum disputationis* 1661
- Threnodiae super... obitum... Annae Siceliae* 2110(2)
- Threnus domus Guzithianae, to jest plač domu Guzycowského, aneb plačlivé kázání nad mrtvým tělem... Maryány Pongracz* 2395
- Tintinnabulum tripudiantium, azaz a földi részeg szerencsének... jóra intó csengettyűje* 1658, 2077(1)
- A tiszta életű József patriarcha életének... magyarázata* 1915
- Titkok titka, azaz az öröktől fogva... való mennyei titkos tudomány* 2103(1)
- Tizenkét üdvösséges elmélkedései* 2497
- Tizenkét üdvösséges elmélkedések* 1678, 1730, 1755, 1772
- Tolnai Dali Jánosnak csúfos és vádos maga és mások mentésére való választétel → Replika, azaz Tractatio methodica ubiquitatis seu omnipraesentiae divinae* 1934
- Tractatus de orthographia recens* 1868(2), 2224(2)
- Tragoedia de fastu Nabuchodonosoris humiliato → Ex rege taurus, sive Tributum eloquentiae reverendis... neo-doctoribus* 2389
- Trifolium* 2066
- Triga thesium de animabus separatis* 2294
- Tripartiti operis iurium consuetudinariorum regni Hungariae compendium* 1634, 2226
- Tripartitum opus juris... regni Hungariae → Decretum Latino-Hungaricum, sive Triplex philosophia* 1852
- Tristium libri quinque* 1943
- Triumphus Caesareus polyglottus, tot concinnatus linguis* 2606B
- Triumphus fidei, azaz a nagy próbák és kísérteteken az igaz hitnek győzedelme* 2132
- A tudomány dolgában megkívántatott tanács* 2516(2)
- Tükör, mely az asszonyoknak... irattatott* 2475
- Új és ó kalendarium* 1900(1), 1948(1), 2074(1), 2230(1), 2278(1), 2333(1), 2408(1), 2467, 2478(1), 2538(1), 2592(1)
- Új kalendárium* 1667(1)
- Új Testamentum → A mi Urunk Jézus Krisztusnak Újtestamentuma*
- Unica verae ecclesiae infallibilis nota* 2344
- Universalis hieroglyphicae veterum doctrinae temporum... instauratio → Oedipus Aegyptiacus, hoc est*
- Universis Christi fidelibus in dioecesi nostra Strigoniensi → Georgius Lippay, archiepiscopus Strigoniensis*
- Unkatholisches Priestertum, das ist gründlicher augenscheinlicher Beweis* 1957
- Az Úr Vacsorája üdvösséges tudományának útjába való rövid bemutatás* 1991(1)
- Der uralte deutsch-ungarische-zipserische und siebenbürgische Landsmann* 1891
- Az úri imádságnak... magyarázata → Mikor imádkoztok, ezt mondjátok, azaz Urunk Krisztus születése után... esztendőre való kalendárium* 1701(1)
- Urunk születése után... esztendőre való kalendárium* 1750(1)
- Útitárs* 2024
- Útitárs, azaz reggel, s este... gyakorlandó imádságok* 1787
- Užitečné rozjímání o postu* 1810

Az üdvösségnek fundamentumáról rövid kérdezkedés → Catechesis. Az üdvösségnek
Az üdvösségnek fundamentumáról kiadatott tanúságnak... megmutogatása 1648

Vale Transcianum, aneb kázání pohřební dvojce 1705

Valetpredigt 2027

Váltság titka, azaz az örök igének... megtestesülése... felől való keresztyéni titkos tudomány 2124

A váltság titkának harmadik volumenje 2298

A váltság titkának második volumenje 2197

Város végezési 2144

Vechi Testament → *Biblia. Vechi Testament*

Věčná a neumírající pamět → *Anamnesis*

Ver illustrissimum familiae Drugethanae oblatum 2426

Vera relatio de virtute et efficacia pulveris Hermetici 2154

Veraedus ad... Wolfgangum Hoffmannum 1672

Verborum in institutione grammatica contentorum in Ungaricum et Slavonicum translatio 2236

Verše nad exulantom Janom Butovským 1801

Versus funebris... super funus Susannae coniugis Samuelis Prokopensky 1802

Verus mundus vere pia et munda matronae to jest pravá ozdoba pravé pobožné a čistotné matrony... při... pochovávaní... Barbory Marko z Puchova 2244

Vestibuli et januae linguarum lucidarium, hoc est nomenclatura rerum 2484

Vestibulum linguarum 2429(1)

Vigasztalással teljes prédikáció az özvegységnek sanyarú állapotjáról 2050

Vindex vindiciarum acatholicae doctrinae 2279

Vindiciae sanae et catholicae doctrinae 2290

Vindiciarum sanae et catholicae doctrinae dissertatio 2267

Vinš nového léta → *Praesent, Vinš*

Virga Aronis typica, concio funebris... super funus Susannae... Skočkowsky 2085

Viridarium varii generis flosculorum 2031

Viridarium vitae honestae. Kázání pohřební... Martina Bočka 1798(2)

Virtutes Christi. To jest: ctnosti... Syna Božího 1662

Viva gentis Slavonicae delineatio 1939(1)

Vocabularium 1811

Votis secundis... Johannis Weberi 2003

Votis, quae... Christophorus Schlegelius... et... Rosina Glogeria... faciunt 2232

Votivae acclamationes in nuptias... Johannis Mautneri 1781(1)

Votivae acclamationes nuptiarum festivitati... Samuelis Dürneri 1950

Votum ad natalem... Pauli Tekeneii 1970

Votum parentum super funus Samuelis... Ruff 2086

Vžitečné rozjímání o postu 1810

Zbroje pobožných, aneb modlitby nábožné → *Arma piorum. Zbroje*

Zodiacus genethlius 2540

Zpráva krátká a potřebná o moru → *Amuletum, to jest zpráva*

Zrcadlo spravedlnosti 2349

Zsoltárkönyv 2091(2)

Zsoltárokból szereztetett dicséretetek 2163(2)

A zsoltárokból szereztetett dicséretetek 2254(2), 2406(2), 2564(2), 2624(2)

Ein zweifacher poetischer Akt und geistliches Spiel von den dreien Gaben der Weisen aus Morgenlande 2411(1)

Zysku z smrti lidí v Pánu Krystu umírajících → *Lucrum ex morte. Zysku*

Görögbetűs címek

981

A MAGYAR NYELVŰ ÉNEKEK ÉS VERSEK INCIPITMUTATÓJA

Initia cantionum poematumque Hungaricorum

Incipit index of Hungarian poems

Tartalmazza a tárgyalt nyomtatványokban található magyar nyelvű énekek, versek, verses idézetek kezdősorát; azonos kezdősoroknál a megkülönböztetéshez szükséges folytatást; továbbá a szakirodalom alapján megállapítható szerzők nevét, az önálló nyomtatványként is megjelent versek címét, a szerzés idejét. A fordításoknál utalás történik a szakirodalomban megállapított eredeti szövegekre. A tételszámok után a régi nyomtatvány megfelelő lapszáma is olvasható, ha a mű háromnál több verset tartalmaz. Az irodalmi utalások a szövegkiadásokra, továbbá a dallamok és szövegek kiadástörténetére vonatkoznak. A kottákat tartalmazó énekeket a lapszám mellett ♪ jellel jelöljük. Szenci Molnár Albert zsoltárai valamennyi kiadásban kottásak, ezért ezt a körülményt e mutatóban hangjegy külön már nem jelöli.

A tételszámok előtt a „!” felkiáltójel arra figyelmeztet, hogy az ének vagy vers már 1601 előtt is megjelent nyomtatásban, tehát kezdősora és a reá vonatkozó irodalmi utalások a Régi Magyarországi Nyomtatványok első kötetének incipitmutatójában találhatók. Két felkiáltójel „!!” a Régi Magyarországi Nyomtatványok második kötetének incipitmutatójára utal.

A függelékben a bibliai zsoltárok magyar fordításainak (parafrázisainak) sorszám szerinti mutatója, továbbá a magyarra fordított latin verseknek, himnuszoknak betűrendes jegyzéke is megtalálható.

A betegség néha úgy elhatalmazik

Ovidius: Epistolarum ex Ponto I. 3. levél 18. sor – Weber, Johann ford.

2095:140

RMKT XVII/9 243, 644

A bolond így szól az ő szívében

Szenci Molnár Albert: Ps. 14 és 53

!!, **2045:113**, **2091(2):10, 37**, **2163(3): 21, 81**, **2254(4): 22, 86**, **2305:25, 113**, **2363(1):19, 74**,
2406(4):19, 75, **2424:15, 66**, **2564(3):18, 73**, **2624(4):19, 75**

A bűnök távol legyenek tőlünk

1643(1):52♪, **2532(1):25**

RPHA 2

A bűnről megfeddhetetlen Krisztust

Geleji Katona István

1643(2):257

A gazdagsággal jól éljünk

Geleji Katona István

1643(2):260

- A gonosztevőnek dolgán
Szenci Molnár Albert: Ps. 36
II, 2045:74, 2091(2):25, 2163(3):55, 2254(4):58, 2305:74, 2363(1):49, 2406(4):50, 2424:44,
2564(3):49, 2624(4):50
- A gyönyörűség tart csak kis korig
Szentgyörgyi Gergely ford.
2023:17
RMKT XVII/9 217, 635
- A halál azon lábbal zörget
Horatius: Carminum liber I/4, 13–14. sor, Satirae liber II/6, 94–95. sor – Madarász Márton ford.
2012:8
RMKT XVII/9 53, 584
- A húsvéti áldozott báránynak
II, 1835:161
- A jó hitű ember szelíd e világon
Rimay János: Ps. 86
II, 1816:679, 1874:179b, 1940:590, 2163(2):198, 2254(2):109, 2406(2):109, 2532(2):84,
2564(2):101, 2624(2):109
RPHA 14
- A jobb kezedből minden jó
Nádasi János
2282:42
- A kegyes beszédnek
Szalárdi Sz. Mihály
1678:(???)₄b, 1730:(???)₄b, 1755:b₄a
RMKT XVII/9 189–191, 624–625
- A keresztyénségben, igaz vallás a hitben
I, II, 1816:17, 1874:72a, 1940:15, 2146:2, 2163(2):251, 2254(2):161, 2251:181, 2381:3,
2406(2):161, 2532(2):121, 2564(2):151, 2624(2):161
RPHA 17
- A Krisztus lón a köszikla
Geleji Katona István
1643(2):254
- A Krisztus mennybe felmene, alleluja
Ascendit Christus hodie
2381:80
- A Krisztus mennybe felmene, hála legyen az Istennek
II, 2532(2):177
- A Krisztus mennybe felmene, hogy nekünk helyet szerezne
Ascendit Christus hodie
II, 2251:253
- A Krisztus mennybe felmene, minden egeknek fölötte
Ascendit Christus hodie
I, II, 1816:189, 1874:127a, 1940:158, 2163(2):319, 2251:253, 2254(2):226, 2406(2):226,
2532(2):177, 2564(2):215, 2624(2):226
- A Krisztus mennybe felmene nekünk helyet szereznie, Atyjával megbékéltetne
Ascendit Christus hodie
! (Krisztus mennybe...), II (Krisztus mennybe...), 1816:183, 1874:125a, 1940:151, 2163(2):317,
2254(2):225, 2406(2):225, 2564(2):213, 2624(2):225

- A Krisztus szent keresztjével
Nyéki Vörös Mátyás: A sz. keresztnek felvételére és a Krisztus követésére való intés
1658:84, 2077:72
RMKT XVII/2 220, 493
- A Krisztusnak szenvedése
!! (A Krisztus szenvedése), 2532(1):39
- A méltóságos báránynak és mi nagy fejedelmünknek
Kecskeméti C. János
!!, 1835:159
- A mennynek és földnek formáló Istene
Kolosi Török István: *Az asszonyi nemnek nemességéről* (1630)
2143, 2586
RMKT XVII/4 457–483, 670–674
- A mi életünknek közepette
Notkerus, Balbulus – Skaricza Máté ford.(?): *Media vita in morte sumus*
I, II, 1874:365a, 2254(2):354, 2406(2):354, 2532(2):287, 2565:3, 2624(2):354
- A mi mesterünk minket arra int
I, II, 1816:675, 1940:584, 2163(2):401, 2254(2):309, 2406(2):309, 2532(2):236.
2624(2):309
RPHA 25
- A mi Urunk, Jézus Krisztus mint szenvedé miérettünk
II, 1816:117, 1940:99, 2163(2):294, 2254(2):202, 2406(2):202, 2532(2):154, 2564(2):191.
2624(2):202
RPHA 26
- A Mithridates gyakorta mérget iván
1819:C₄a
- A mûzsák szállási, nimfák hús forrása
2251:157
RMKT XVII/8 373–374, 611
- A nagy gazdag az Úristen
Geleji Katona István
1643(2):261
- A nap eljő nagy haraggal
Tommaso da Celano: *Dies irae, dies illa*
II, 1643(1):239b, 2532(2):337, 2565:30
RPHA 31
- A Nap feljövén immáron
Jam lucis orto sidere
1643(1):179, 2163(1):58, 2254(1):55, 2406(1):55, 2532(1):64, 2564(1):37, 2624(1):55
RPHA 584
- A Nap lemégjen s meg feljő
Catullus – Szentgyörgyi Gergely ford.
2023:12
RMKT XVII/9 217, 635
- A nap, nagy haragnak napja
Tommaso da Celano – Hajnal Mátyás ford.: *Dies irae, dies illa*
!! (Az a nap, ítéletnek napja), 1952: 217, 2381:251
RMKT XVII/7 101–103, 528 – RMDT II 210, 440 (23. sz.)

A nyavalyák elein vigyázz

Ovidius, *Remediorum amoris liber unus* 91–92, Szokolyai Anderko István ford.

2216

RMKT XVII/9 261, 652

Walther, Hans: *Proverbia sententiaeque latinitatis medii aevi. Teil 3.* (Göttingen 1965) 22418 nr.

A pokolnak kínja közepében búsít

Luther, Martin: *Mitten in der Hölle Angst* – Kassai András ford.

2049:50

RMKT XVII/9 64, 589

A pünkösöd ünnepnapján tanítványok egy házban

I, II, 1816:193, 1874:129a, 1940:160, 2163(2):320, 2254(2):227, 2251:264, 2406(2):227, 2532(2):178, 2564(2):215, 2624(2):227

RPHA 35

A pünkösödnek jeles napján hála legyen az Istennek

II, 2532(2):184

RPHA 37

A pünkösödnek jeles napján Szentlélek Isten küldeték

II, 1816:200 (A pünkösöd), 1874:133b, 1940:167, 2163(2):322, 2251:271, 2254(2):231, 2406(2):231, 2532(2):181, 2564(2):219, 2624(2):231

RPHA 37

A régiek mit értettek

Weber Johann

2095:)(3b

RMKT XVII/9 240, 643

A Sionnak hegyén, Úristen

Szenci Molnár Albert: Ps. 65

II, 2045:133, 2091(2):44, 2163(3):95, 2254(4):101, 2305:133, 2363(1):87, 2406(4):88, 2424:79, 2564(3):88, 2624(4):88

A szegények házat s koldusok szállását

Horatius, *Carminum liber I/4*, 12–13. sor – Malomfalvay Gergely ford.

2511

RMKT XVII/9 327, 676

A szegénynek szabadsága ez

1819:C5a

A széles földnek nagy, bölcs teremője

Telluris ingens conditor

I (E széles...), II (E széles...), 1643(1):175, 2163(1):53, 2254(1):50, 2406(1):50, 2532(1):60, 2564(1):33, 2624(1):50

RPHA 301

A Szent Dávid ötödik énekében

Ps. 5

II, 1816:524, 1874:145a, 1940:445, 2163(2):95, 2254(2):7, 2406(2):7, 2532(2):7, 2564(2):7, 2624(2):7

RPHA 38

A szentek jutalmát méltán magasztaljuk

Szentgyörgyi Gergely ford.

2023:378

RMKT XVII/9 219, 636

- A Szentháromságnak első személye
Balassi Bálint (1588 körül)
II, 2050:62
RPHA 40
- A Szentháromságnak harmadik személye
Balassi Bálint (1588 körül)
II, 2050:65
RPHA 41
- A Szentléleknek kegyelme apostolokat betölte
Spiritus Sancti gratia
2381:82
- A Szentléleknek kegyelme apostoloknak szíveket
Spiritus Sancti gratia
I, II, 1816:212, 1940:177, 2146:52, 2163(2):325, 2254(2):233, 2406(2):233, 2532(2):182,
2564(2):220, 2624(2):233
RPHA 44
- A szerencsét hiába vádoljuk
Weber, Johann
2095:[]_{4a}
RMKT XVII/9 240, 643
- A szók a dolgok jegyei
Geleji Katona István
2103(2)
RMKT XVII/9 237, 641
- A Szűz szülé szent fiát, örvendezzünk
2381:25
RMKT XVII/7 185, 589–590
- A te nagy nevedért tarts meg
Balassi Bálint: Ps. 54
II, 2050:61
RPHA 48
- A tél hegyet, völgyet hóval már befödöz
2359
RMKT XVII/9 561, 756
- A teremő Atya Isten és megváltó
II, 1643(1):227
RPHA 3500
- A törvény csak bünt
Geleji Katona István
1643(2):263
- A vadász elnyugszik
Zrínyi Miklós (1645)
2360:00_{4a}
Négyesy I 339–344 – Zrínyi Összes I 369–377
- A váltság részei ezek
Geleji Katona István
2298
RMKT XVII/9 238–239, 641–642

A véghetetlen kegyelmű s megmérhetetlen szerelmű

Infinitae bonitatis et immensae charitatis

2381:256

RMKT XVII/7 372–373, 684–685

A vétségek emberéi

Geleji katona István

2103

A Zygia öszveköti az oltárnál

Zaszkaliczky András

2457B

RMKT XVII/9 322, 674

Add látnom orcád világát

Szokolyai Anderko István

2216:105

RMKT XVII/9 261, 652

Adj békességet Úristen

Da pacem Domine in diebus nostris

I, II, 1816:635, 1874:325a, 1940:548, 2532(2):268

RPHA 58

Adj már csendességet, lelki békességet, mennybéli Úr

Balassi Bálint (1589–1594)

II, 1678:512, 1730:592, 1755:657, 1816:712, 1940:623

RPHA 2007

Adj Úristen, Szentlelket

I, II, 1816:216, 1940:180, 2163(2):337, 2254(2):245, 2406(2):245, 2532(2):191, 2564(2):232,

2624(2):245

RPHA 60

Adj üdvösséges kimúlást

Dézsai András (1550 előtt)

I, II, 1816:756, 1874:373a, 1940:668, 2146:279, 2254(3):361, 2406(3):361, 2532(2):296,

2565:11, 2624(2):361

RPHA 59

Adjakat hálákat az Úrnak

Szenci Molnár Albert: Ps. 118

II, 2045:253, 2091(2):82, 2163(3):184, 2254(4):196, 2305:253, 2363(1):168, 2406(4):171,

2424:149, 2564(3):171, 2624(4):171

Adjakok hálát az Istennek

Szenci Molnár Albert: Ps. 105

II, 2045:224, 2091(2):73, 2163(3):163, 2254(4):174, 2305:224, 2363(1):150, 2406(4):153,

2424:133, 2564(3):152, 2624(4):153

Adjunk hálát az Atya Istennek, mennynek

II, 1874:31a (hálákat), 2163(2):346 (hálákat), 2254(2):254 (hálákat), 2406(2):254 (hálákat), 2532(2):198 (hálákat), 2564(2):242 (hálákat), 2624(2):254 (hálákat)

Adjunk hálát az Úrnak, mert érdemli

Horn, Johann: Danket dem Herren, denn er ist sehr freundlich (Ps. 136 alapján asztali áldás)

I, II, 1816:729, 1874:340b, 1940:639, 2146:98, 2150, 2163(2):?, 2251:179, 2254(2):345, 2319:80, 2406(2):345, 2532(2):267, 2564(2):330, 2624(2):345

RPHA 61

Adjunk hálát keresztyének

1643(1):45, 2532(1):21

RPHA 3501

Adjunk hálát mindnyájan az Atya Úristennek

Huszár Gál

I, II, 1816:683, 1874:175a, 1940:594, 2163(2):387, 2254(2):296, 2406(2):296, 2381:157, 2532(2):227, 2564(2):283, 2624(2):296

RPHA 62

Adria tengernek fönn forgó hajjai

Zrínyi Miklós: *Arianna sirása* (1645)

2360:Nn,b

Négyesy I 334–339 – Zrínyi Összes I 361–368

Ah! Ah! Ah jaj nekem szomorúnak!

2381:67

RMKT XVII/7 335–337, 667–668 – RMDT II 367, 629 (173. sz.)

Ahítatossággal értsd meg, bűnös ember

II, 2532(2):281

Ahol a test vágyódása uralkodik

Madarász Márton

1894:581

RMKT XVII/9 51, 582–584

Akaratja nélkül Jásont késleli

Iason és Medea históriája (1626)

2308

RMKT XVII/8 286–296, 585

Akarsz-e valaki jó illat tétellel

Szathmári Lázár Miklós

1678:(???)_b, 1730(???)_b, 1755:_b_a

RMKT XVII/9 191–192, 625

Aki a felséges Úrnak lakozik oltalmában

Szenci Molnár Albert: Ps. 91

II, 2045:196, 2091(2):64, 2163(3):143, 2254(4):154, 2305:196, 2363(1):132, 2406(4):134, 2424:116, 2564(3):133, 2624(4):134

Aki akar üdvözülni

I, II, 1816:272, 1874:47a, 1940:229, 2163(2):343, 2254(2):251, 2406(2):251, 2564(2):238, 2624(2):251

RPHA 65

Aki az Istent megismerheti

Ps. 103. (1548)

I, II, 1816:473, 1940:399, 2163(2):210, 2254(2):122, 2406(2):122, 2532(2):?, 2564(2):113, 2624(2):122

RPHA 68

Aki az örökkévalókat kívánja

Bernardus, Sanctus: Epist. 3. – Szentgyörgyi Gergely ford.

2023:155

RMKT XVII/9 217, 635–636

Aki boldogul kíván

Madarász Márton

2012:¶,b

RMKT XVII/9 52, 584

- Aki e kívül más célra röpül
Kassai András
2049:11
RMKT XVII/9 63, 587–589
- Aki e világhoz, ő gazdagságához
2251:79
RMKT XVII/8 423–424, 619
- Aki eret akar vágatni (naptárvers)
2318
RMKT XVII/9 560, 756
- Aki Istenben bízik
Madarász Márton
1894:740
RMKT XVII/9 52, 582–584
- Aki könyörög és fohászkodik
Meisner, Balthasar – Madarász Márton ford.
1894:191
RMKT XVII/9 49, 582–583
- Aki Krisztusnak halálát és kínjait
Kassai András
2049:67
RMKT XVII/9 65, 587–589
- Aki kútjából minden iszik
Madarász Márton
1894:293
RMKT XVII/9 49, 582–583
- Aki mást feddeni akarsz
Geleji Katona István
1643(2):261
- Aki nem jár hitlenek tanácsán
Szenci Molnár Albert: Ps. 1
I, 2045:3, 2091(2):3, 2163(3):5, 2254(4):5, 2305:3, 2363(1):5, 2406(4):5, 2424:1, 2564(3):3, 2624(4):5
- Aki szereti az Istent
Geleji Katona István
1643(2):262
- Aki szívének sebeit
Selnecker, Nikolaus – Kassai András ford.
2049:51
RMKT XVII/9 64, 587–589
- Aki veti segedelmét az Istennek hatalmában
Ps. 91
I, II, 1816:444, 1874:304b, 1940:376, 2146:190, 2163(2):200, 2254(2):112, 2406(2):112, 2532(2):85, 2564(2):103, 2624(2):112
RPHA 74
- Akik a hadat követik
1712:C_{ea}
RMKT XVII/9 554, 754

Akik bízna az Istenben

Ps. 125

!, !I, 1816:453, 1940:382, 2163(2):226, 2254(2):137, 2406(2):137, 2532(2):104, 2564(2):128, 2624(2):137

RPHA 75

Akik bízna az Úristenben

Szenci Molnár Albert: Ps. 125

!!, 2045:278, 2091(2):90, 2163(3):206, 2254(4):218, 2305:278, 2363(1):188, 2406(4):191, 2424:165, 2564(3):192, 2624(4):191

Alázatos szívbeli fohászkodással

!!, 2532(2):277

Áldj meg minket Atya Isten

2381:160

RMKT XVII/7 359–360, 677 – RMDT II 241, 482 (78. sz.)

Áldjad én lelkem az Urat

Szenci Molnár Albert: Ps. 146

!!, 2091(2):100, 2163(3):228, 2254(4):242, 2305:310, 2363(1):208, 2406(4):211, 2424:184, 2564(3):213, 2624(4):211

Áldjad lelkem az Urat, és tiszteld

Szenci Molnár Albert: Ps. 104

!!, 2045:220, 2091(2):72, 2163(3):160, 2254(4):171, 2305:220, 2363(1):146, 2406(4):149, 2424:130, 2564(3):148, 2624(4):149

Áldjad lelkem Uradat, Istenedet

Szenci Molnár Albert: Ps. 103

!!, 2045:218, 2091(2):71, 2163(3):158, 2254(4):169, 2305:218, 2363(1):145, 2406(4):147, 2424:128, 2564(3):146, 2624(4):147

Áldjátok az Úr nevét

Szenci Molnár Albert: Ps. 135

!!, 2091(2):93, 2163(3):213, 2254(4):226, 2305:289, 2363(1):194, 2406(4):197, 2424:172, 2564(3):199, 2624(4):197

Áldjuk és felmagasztaljuk

1643(1):145, 225

RPHA 80

Áldjuk mind az Úristent

1643(1):45, 2532(1):21 (Áldjuk mi mind)

RPHA 3502

Áldjuk mindnyájan a Jézust

!!, 1643(1):45

Áldott az Úr, ki kezemet tanítja

Szenci Molnár Albert: Ps. 144

!!, 2091(2):99, 2163(3):225, 2254(4):239, 2305:307, 2363(1):205, 2406(4):209, 2424:182, 2564(3):210, 2624(4):209

Áldott az Úristen örökké mennyekben

!, !I, 1816:504, 1940:427, 2163(2):?, 2254(2):342, 2406(2):342, 2532(2):264, 2564(2):327, 2624(2):342

RPHA 83

Áldott Isten, lelkem ajánlom

Kassai András

2049:66

RMKT XVII/9 65, 587–589

Áldott Izraelnek Ura

Benedictus Dominus Deus Israel

! (Áldott keresztyének Ura), !, 1643(1):2, 1816:11, 1940:10, 2163(1):2, 2254(1):2, 2406(1):2, 2564(1):2, 2624(1):2

RPHA 85

Áldott Jézus, ki lejöttél

Geleji Katona István

1643(2):255

Áldott Jézus, ki miértünk

Geleji Katona István

1643(2):257

Áldott keresztyének Ura ld. Áldott Izraelnek Ura

Ali pasa dolgát mondom, halljátok

Icon vicissitudinis humanae vitae

2008

ItK 1893:80–87; 1903: 375–376

RPHA 3520

Álla a keserves anya

Benedetti, Giacomo de (Jacopone da Todi) – Hajnal Mátyás ford.: Stabat mater dolorosa

II, 2381:50

RMKT XVII/7 99–101, 526

Álla a Szűz nagy fájdalva

Benedetti, Giacomo de (Jacopone da Todi) – Hajnal Mátyás ford.: Stabat mater dolorosa

1952:214, 2016: 388, 2049:388, 2336:388

RMKT XVII/7 98–99, 526–527

Állatoknak megtartója

Rerum Deus tenax vigor

I, II, 1643(1):181, 2163(1):60, 2254(1):57, 2406(1):57, 2532(1):65, 2564(1):38, 2624(1):57

RPHA 92

Almus nemzetéből Árpád születteték

Listius László (1653)

2461(2):52

RMKT XVII/12 454–460, 791–792

Aludj fiam, így énekel anyja ő szülöttének

Dormi fili, dormi, Mater cantat unigenito

2381:257

RMKT XVII/7 375, 686–687

Amely embernek jó hite legyen

Szerémi Illés (1561)

I, II, 1816:403, 1940:340, 2163(2):410, 2254(2):317, 2406(2):317, 2532(2):241, 2564(2):302, 2624(2):317

RPHA 94

Amit Ádám az idegen bűnéért

Adam vetus quod polluit – Kassai András ford.

2049:38

RMKT XVII/9 63, 587–589

Amit ember igaz hitből

Kiss Pál

1929

RMKT XVII/9 216–217, 634–635

Amit régenten mint megígért az Isten

2532(1):3

Amit szemünk lát

Plautus – Szentgyörgyi Gergely ford.

2023:259

RMKT XVII/9 218, 635–636

Amivel ember bír

Ovidius: Ex Pont. IV. 3, 35–36. sor – Szentgyörgyi Gergely ford.

2023:263

RMKT XVII/9 218, 635–636

Angyaloknak nagyságos asszonya

Vásárhelyi András (1508)

II, 1952:237, 2381:106

Attila fejedelem, Bendegucznak fia

Listius László: *Reges Hungariae*

2461(2):1

RMKT XVII/12 417–453, 788–791

Atya, Fiú, Szentlélek egy Isten

2381:192

RMKT XVII/7 237–240, 607 – RMDT II 285, 546 (153. sz.)

Atya Isten, tarts meg minket

Luther, Martin: Erhalt uns, Herr, bei deinem Wort

I, II, 1816:634, 1874:179a, 1940:547, 2146:67, 2163(2):425, 2254(2):331, 2406(2):331,

2532(2):253, 2564(2):316, 2624(2):331

RPHA 104

Atya Istennek egy fia

II, 1643(1):186, 2163(1):65, 2254(1):62, 2406(1):62, 2532(1):70, 2564(1):42, 2624:62

RPHA 106

Atya Istennek Igéje

II, 2532(1):18

RPHA 108

Atya Istentől születék

Aurelius Clemens Prudentius: Corde natus ex parentis

1643(1):29, 2163(1):78, 2254(1):75, 2406(1):75, 2532(1):16, 2564(1):51, 2624(1):75

RPHA 109

Atya Úristen, mennybeli teremtőnk

I, II, 1816:509, 1874:57a, 1940:432, 2163(2):380, 2254(2):289, 2406(2):289, 2532(2):223,

2564(2):276, 2624(2):289

RPHA 110

Atyának bölcsessége, bizony istensége, Krisztus

Patris sapientia veritas divina

I, II, 1678:343, 1730:400, 1755:444, 1816:112, 1835:133, 1874:101b, 1940:94, 1952:211,

2049:27 (2.vsz.: Első; 3.vsz.: Harmad), 28 (4.vsz.: Hatod) 2146:27, 2163(2):292, 2251:230,

2254(2):200, 2406(2):200, 2532(2):152, 2564(2):189, 2624(2):200

RPHA 114

Atyának bölcsessége, bizony istensége, vecsernyekor

Patris sapientia veritas divina

2381: 48

RPHA 114

- Atyának bölcsessége, Isten igazsága
!! (isteni igazsága), 2016:316, 2336:316
- Ave Maria, gratia plena, így üdvözlé angyal
2381:7
RMKT XVII/7 320–321, 658–659
- Az a nap, ítéletnek napja ld. A nap, nagy haragnak napja
- Az Alexander Thébást elrontotta
1819:C₅a
RMKT XVII/9 556, 755–756
- Az asszonyok tudom haragusznak
!!, 2472
RPHA 117
- Az Atya Űristen Ádámot hogy teremté
!!, 1816:22, 1874:73a, 1940:19, 2146:5, 2163(2):252, 2251:184, 2254(2):162, 2406(2):162, 2532(2):122, 2564(2):152, 2624(2):162
RPHA 118
- Az Atyának országából e világra Isten jöve
Corde natus ex parentis
2163(1):12, 2254(1):12, 2406(1):12, 2532(1):13, 2624(1):12
RPHA 119
- Az Atyának országából, Istenségnek tanácsából
Corde natus ex parentis
!!, 1643(1):26^h, 2163(1):14, 2254(1):13, 2406(1):13, 2532(1):12, 2564(1):8
RPHA 119
- Az egek beszélnek, és nyilván hirdetik
Szenci Molnár Albert: Ps. 19
!!, 2091(2):13, 2163(3):28, 2254(4):30, 2305:35, 2363(1):26, 2406(4):26, 2424:22, 2564(3):25, 2624(4):26
- Az egyes életet ha ki javallhatja
Szentmártoni Bodó János
2000, 2180
RMKT XVII/4 508, 681
- Az éjszakai sötétség, tévelygő rűt esztelenség
1643(1):187, 2163(1):67, 2254(1):64, 2406(1):64, 2532(1):71, 2564(1):43, 2624(1):64
- Az én ekém penna, papirosos szántok
Szentmártoni Bodó János: *A sónak ditsiretiről*
2187
RMKT XVII/4 445–453, 668
- Az én életemnek minden idejében
I, !!, 1816:696, 1874:356a, 1940:607, 2532(2):333
RPHA 125
- Az én lelkem szép csendesen
Szenci Molnár Albert: Ps. 62
!!, 2045:128, 2091(2):42, 2163(3):92, 2254(4):97 2305:128, 2363(1):84, 2406(4):85, 2424:76, 2564(3):84, 2624(4):85
- Az erős Isten, uraknak ura
Szenci Molnár Albert: Ps. 50
!!, 2045:107, 2091(2):35, 2163(3):76, 2254(4):81, 2305:107, 2363(1):69, 2406(4):70, 2424:62, 2564(3):69, 2624(4):70

Az igaz hitben végig megmaradjunk

2381:137

RMKT XVII/7 132–135, 550–551

Az Isten a mi reménységünk

Szenci Molnár Albert: Ps. 46

II, 2045:99, 2091(2):33, 2163(3):71, 2254(4):76, 2305:99, 2363(1):65, 2406(4):66, 2424:58, 2564(3):65, 2624(4):66

Az Isten áll ő seregében

Szenci Molnár Albert: Ps. 82

II, 2045:179, 2091(2):59, 2163(3):130, 2254(4):139, 2305:179, 2363(1):120, 2406(4):122, 2424:105, 2564(3):120, 2624(4):122

Az Isten, ha a lelkünket

Geleji Katona István

1643(2):262

Az Istenben bízom jó reménységgel

Szenci Molnár Albert: Ps. 11

II, 2045:22, 2091(2):9, 2163(3):18, 2254(4):19, 2305:22, 2363(1):17, 2406(4):17, 2424:13, 2564(3):16, 2624(4):17

Az Istenhez az én szómat

Szenci Molnár Albert: Ps. 77

II, 2045:162, 2091(2):53, 2146:200, 2163(3):118, 2254(4):126, 2305:162, 2363(1):108, 2406(4):109, 2424:96, 2564(3):109, 2624(4):109

Az Istennek jóvoltáról

I, II, 1816:756, 1940:666, 2532:297, 2565:12

RPHA 139

Az Istennek nagy szerelme

Meggyesi András

II, 1874:251b, 2532(2):266

Az istentelen hatalmasokat

Ps. 37. v. 36 – Madarász Márton ford.

2012:146

RMKT XVII/9 54, 584–585

Az Izrael ezt nyilván mondhatja

Szenci Molnár Albert: Ps. 124

II, 2045:277, 2091(2):90, 2163(3):205, 2254(4):218, 2305:277, 2363(1):187, 2406(4):191, 2424:164, 2564(3):192, 2624(4):191

Az Izraelnek népe régenten ő törvényben

Ps. 123

I, II, 1816:630 (Ps. 124), 1940:543, 2163(2):225, 2254(2):136, 2406(2):136, 2532(2):103, 2564(2):127, 2624(2):136

RPHA 142

Az okosság micsoda a szent dolgokban

Madarász Márton

1894:428

RMKT XVII/9 50, 582–583

Az oly emberek nyilván boldogok

Szenci Molnár Albert: Ps. 119

II, 2045:256, 2091(2):83, 2163(3):187, 2254(4):199, 2305:256, 2363(1):171, 2406(4):174, 2424:151, 2564(3):174, 2624(4):174

Az örök élet mi legyen

!, !I, 1816:746, 1874:367a, 1940:655, 2254(3):355, 2406(3):355, 2532(2):291, 2565:7, 2624(2):355
RPHA 143

Az örökké élő kutat száraz szív szomjúhozza

Petrus Damiani, Sanctus – Hajnal Mátyás ford.: Ad perennis vitae fontem mens sitit nunc arida

!I, 1952:173, 2381:225

RMKT XVII/7 74–77, 508–511 – RMDT II 218, 447–449 (35. sz.)

Az Úr az ő szent igéjét

Geleji Katona István

1643(2):256

Az Úr bír az egész földdel

Szenci Molnár Albert: Ps. 24

!I, 2045:46, 2091(2):16, 2163(3):36, 2254(4):38, 2305:46, 2363(1):33, 2406(4):33, 2424:28, 2564(3):32, 2624(4):33

Az Úr énnékem őriző pásztorom

Szenci Molnár Albert: Ps. 23

!I, 2045:45, 2091(2):16, 2146:220, 2163(3):35, 2251:21, 2254(4):37, 2305:45, 2363(1):32, 2406(4):33, 2424:27, 2564(3):31, 2624(4):33

Az Úr Jézus Krisztusnak kínját és ő szent halálát

!, !I, 2532(2):159

RPHA 147

Az Úr országol és regnál nagy jól

Szenci Molnár Albert: Ps. 99

!I, 2045:210, 2091(2):68, 2163(3):152, 2254(4):163, 2305:210, 2363(1):140, 2406(4):142, 2424:124, 2564(3):141, 2624(4):142

Az Úr tégedet meghallgasson

Szenci Molnár Albert: Ps. 20

!I, 2091(2):13, 2163(3):30, 2254(4):32, 2305:38, 2363(1):27, 2406(4):28, 2424:23, 2564(3):26, 2624(4):28

Az Urat áldjátok, mert jó

Szenci Molnár Albert: Ps. 106

!I, 2045:229, 2091(2):74, 2163(3):167, 2254(4):178, 2305:229, 2363(1):153, 2406(4):156, 2424:135, 2564(3):155, 2624(4):156

Az Urat dicsérjétek, mert jó

Szenci Molnár Albert: Ps. 147

!I, 2091(2):100, 2163(3):229, 2254(4):243, 2305:312, 2363(1):208, 2406(4):212, 2424:185, 2564(3):214, 2624(4):212

Az Urat, minden nemzetek

Szenci Molnár Albert: Ps. 117

!I, 2045:252, 2091(2):82, 2163(3):184, 2254(4):196, 2305:252, 2363(1):168, 2406(4):171, 2424:149, 2564(3):171, 2624(4):171

Az Urat, ti ő szolgálai

Szenci Molnár Albert: Ps. 113

!I, 2045:247, 2091(2):80, 2163(3):180, 2254(4):191, 2305:246, 2363(1):164, 2406(4):168, 2424:145, 2564(3):167, 2624(4):168

Az Úristen áll minden bírának gyülekezetekben

Ps. 82

!I, 2163(2):196, 2254(2):108, 2406(2):108, 2532(2):83, 2564(2):100, 2624(2):108

RPHA 150

Az Úristen az én világosságom

Szenci Molnár Albert: Ps. 27

II, 2091(2):18, 2163(3):40, 2254(4):42, 2305:52, 2363(1):36, 2406(4):37, 2424:31, 2564(3):35, 2624(4):37

Az Úristen az ő lakó hajlékát

Szenci Molnár Albert: Ps. 87

II, 2045:188, 2091(2):61, 2163(3):136, 2254(4):146, 2305:188, 2363(1):125, 2406(4):127, 2424:110, 2564(3):126, 2624(4):127

Az Úristen mondá az én Uramnak

Szenci Molnár Albert: Ps. 110

II, 2045:243, 2091(2):79, 2163(3):177, 2254(4):189, 2305:243, 2363(1):162, 2406(4):165, 2424:142, 2564(3):165, 2624(4):165

Az Úristen nekem édes táplálóm

Ps. 23

I, II, 1678:174, 1730:205, 1755:225, 1816:517, 1874:333a, 1940:438, 2163(2):122, 2251:109, 2254(2):34, 2381:177, 2406(2):34, 2532(2):25, 2564(2):31, 2624(2):34

RPHA 152

Az Úristen regnál

Szenci Molnár Albert: Ps. 97

II, 2045:207, 2091(2):67, 2163(3):150, 2254(4):161, 2305:207, 2363(1):138, 2406(4):141, 2424:122, 2564(3):140, 2624(4):141

Az Úristennek csoda hatalma ím mit cselekedé

2381:4, 2532(2):124

RMKT XVII/7 319–320, 658

Az Úristennek jó akaratjából

N. K. T.

II, 1816:750, 1874:368b, 1940:660, 2532(2):294, 2565:4

RPHA 153

Az Úristent magasztalom

Németi Ferenc: Ps. 77

I, II, 1816:462, 1940:390, 2163(2):191, 2254(2):102, 2406(2):102, 2532(2):79, 2564(2):95, 2624(2):103

RPHA 154

Az Úrnak irgalmát örökké éneklek

Szenci Molnár Albert: Ps. 89

II, 2045:191, 2091(2):62, 2163(3):138, 2254(4):148, 2305:191, 2363(1):127, 2406(4):129, 2424:112, 2564(3):128, 2624(4):129

Az Úrnak, no, énekeljetek

Szenci Molnár Albert: Ps. 149

II, 2045:316, 2091(2):102, 2163(3):232, 2254(4):246, 2305:316, 2363(1):211, 2406(4):215, 2424:188, 2564(3):217, 2624(4):215

Az Üdvözítőt régenten, mint megígéré Isten

II, 1643(1):4, 2163(1):5, 2254(1):5, 2406(1):5, 2564(1):4, 2624(1):5

RPHA 145

Bal kezedenél bal szívemet

Nádasi János

2282:43

Bánatos szívem tekints az égre

II, 1874:277b

- Bánom, édes szent Istenem
Nádasi János
2282:48
- Bársony színben, fékezetlen
Kéri Sámuel
2510:115
RMKT XVII/9 344, 681
- Bársonyod s bíborod a széna
Madarász Márton
1894:25
RMKT XVII/9 48, 582–583
- Bátor érted, Uram Isten, kárt vallanék
Batthyány Orbán (1547)
I, II, 1816:532, 1940:451
RPHA 167
- Bátorságban élő, ó emberi nemzet
Nyéki Vörös Mátyás: *Dialógus, azaz egy kárhozatra szállott gazdag test és léleknek...
panaszolkodó beszélgetések*
II, 1635, 1978, 2077(2)
- Benned bíztam, Uram Isten, soha ne gyaláztassam
Thordai Benedek: Ps. 31 (1547)
I, II, 1816:433, 1940:366, 1981:57, 2163(2):130, 2254(2):42, 2406(2):42, 2532(2):33 (bíзом),
2564(2):39, 2624(2):42
RPHA 171
- Bíró valék tegnap
Medgyesi Pál
1639:385 (Tegnap bíró valék), 1735:376, 1817:372, 1895:376, 2042:347
RMKT XVII/9 185, 620–621
- Bizodalmunk Krisztus által Istenben vagyunk
II, 2254(2):341, 2406(2):341, 2564(2):325, 2624(2):341
- Bizonyára jó az Isten
Szenci Molnár Albert: Ps. 73
II, 2045:153, 2091(2):50, 2163(3):111, 2254(4):118, 2305:153, 2363(1):102, 2406(4):103,
2424:90, 2564(3):102, 2624(4):103
- Bizonytalan voltát világ állapotjának
György deák (1593)
2251:84
RMDT II 391–392, 644 (313. sz.) – RPHA 182
- Bocsásd kegyelmedet, Uram, Szentlelkedet
Nyéki Vörös Mátyás
II, 1635, 1978, 2077(2)
- Bocsásd meg, Úristen, ifjúságomnak vétékét
Balassi Bálint (1584)
II, 1678:384, 1730:446, 1755:497, 1816:396, 1874:196b, 1940:334, 1952:233, 2251:90, 2319:57
RPHA 185
- Bokáig lebecsátott palásttal
Horatius: Satyr. 2: Ad tala stola demissa – Madarász Márton ford.
1894:452
RMKT XVII/9 50, 582–583

Boldog a férfiú, ki féli az Istent

Ps. 112

!, !!, 1816:667, 1940:579, 2163(2):215, 2254(2):126, 2406(2):126, 2532(2):96, 2564(2):118, 2624(2):126

RPHA 195

Boldog, aki a nyavalyást híven

Szenci Molnár Albert: Ps. 41

!!, 2045:88, 2091(2):30, 2163(3):64, 2254(4):68, 2305:88, 2363(1):58, 2406(4):59, 2424:51, 2564(3):58, 2624(4):59

Boldog, aki a végső óráról

Kopcsányi Márton

1666:210

RMKT XVII/7 33–34, 445

Boldog az ember nyilván, ki az Istent féli

Szenci Molnár Albert: Ps. 128

!!, 2045:281, 2091(2):91, 2163(3):208, 2254(4):221, 2305:281, 2363(1):190, 2406(4):193, 2424:167 2564(3):194, 2624(4):193

Boldog az ilyen ember e világon

Szegedi Gergely: Ps. 32

!, !!, 1816:400 (Boldog az olyan ember), 1940:338 (Boldog az olyan ember), 1981:59, 2163(2):133, 2254(2):45, 2406(2):45, 2532(2):34, 2564(2):41, 2624(2):41

RPHA 199

Boldog az ilyen ember ő lelkében ld. Boldog az olyan ember ő lelkében

Boldog az olyan ember az Istenben

Ps. 1

!, !!, 1816:311, 1874:243a, 1940:263, 2146:182, 2163(2):89, 2254(2):1, 2406(2):1, 2532(2):1, 2564(2):1, 2624(2):1

RPHA 203

Boldog az olyan ember e világon ld. Boldog az ilyen ember e világon

Boldog az olyan ember ő lelkében

Szegedi Gergely: Ps. 112

! (Boldog az ilyen ember), !!, 1816:664, 1874:244a, 1940:576, 2146:185 (Boldog az ilyen ember), 2163(2):213, 2254(2):125, 2406(2):125, 2532(2):95, 2564(2):116, 2624(2):125

RPHA 202

Boldog ember, aki az Istent

Szenci Molnár Albert: Ps. 112

!!, 2045:245, 2091(2):80, 2163(3):179, 2254(4):190, 2305:245, 2363(1):164, 2406(4):167, 2424:144, 2564(3):166, 2624(4):167

Boldog, kinek addig nyúlt napjai hossza

Szigeti Bene Ferenc

1676

RMKT XVII/9 169, 616

Boldogok, akiknek undok vétkeinek sebét az Úr befedte

Nyéki Vörös Mátyás: Ps. 31

!!, 1818:271, 2340:467, 2381:166

Boldogok azok, kik Istent félik

Ps. 128

!, !!, 1816:660, 1874:263b, 1940:573, 2163(2):228, 2254(2):139, 2406(2):139, 2532(2):106, 2564(2):130, 2624(2):139

RPHA 207

Bölcsek írásából egy csuda dologról

Balassi Bálint és a 16. század költői. Szerk. Varjas Béla. Bp. 1979, II, 775–837

Buchanan, George – Illyefalvi István ford.: *Jephtha históriája* (1590)

I, II, 2584

RPHA 189

Buzgó szívből te fiaid, kegyes Atyánk, könyörgünk

Radán Balázs

I, II, 1816:349, 1940:294, 2163(2):375, 2254(2):285, 2406(2):285, 2532(2):220, 2564(2):272,

2624(2):285

RPHA 219

Bűnnek az ő zsoldja a halál

Bereki István?

II, 1816:792, 1874:379b, 1940:694, 2532(2):317, 2565:42

RPHA 213 – RMDT II 386, 641 (302. sz.)

Bűnösök hozzád kiáltunk

Luther, Martin: Aus tiefer Not schrei ich zu dir – Ps. 130

I, II, 1816:347, 1940:292, 2146:242, 2163(2):229, 2254(2):140, 2406(2):140, 2532(2):106,

2564(2):131, 2624(2):140

RPHA 214

Bűntől távozzál

1828

RMKT XVII/9 556, 756

Bűntől üres, kegyes kezes

Geleji Katona István

1643(2):258

Calliope múzsát dicsérték régenten

Thuri Mihály

2187

RMKT XVII/4 443–445, 668

Chérubimok, seraphimok Ura, Jehova Isten

Kismarjai Veszelin Pál: Ps. 130

1875:a2a

RMKT XVII/9 36, 578

Christe, ki e nyavalyát

Vergilius – Medgyesi Pál ford.

1639:797, 1735:807, 1817:788, 1895:807, 2042:738

RMKT XVII/9 185, 620–621

Cítron noha keserű alma

Vergilius – Weber Johann ford.

2095:38

RMKT XVII/9 241, 643

Csak alig mutatott

Zrínyi Miklós: *Farkasich Péter* (1650–1651)

2360:Rr1a

Négyesy – Zrínyi Összes I 392

Csak maga Krisztus Urunk kebeléből

Nógrádi Mátyás

2196

RMKT XVII/10 67, 658

Csak rövideden most szóljunk a szent keresztségről

Ilosvai Selymes Péter: *Sokféle neveknek magyarázatja* (1568)

I, 1874:185b

RPHA 221

Csak tebenned, Uram Isten, vagyon bizodalmunk

I, II, 1816:655, 1874:301b, 1940:568, 2163(2):[429], 2254(2):335, 2406(2):335, 2532(2):257, 2564(2):320, 2624(2):335

RPHA 222

Csak tehozzád, én Krisztusom

Hubert, Konrad: Allein zu dir, Herr Jesu Christ – Kassai András ford.

2049:11

RMKT XVII/9 63, 587–589

Csak tereád, Atyám, mindenkor támaszkodtam

II, 1874:33b, 2532(2):259

Csalárd világ nagy színt mutat

Luzvic, Étienne – Hajnal Mátyás ford. (1629)

II, 1952:6

Csillagoknak alkotója

Conditor alme siderum

1643(1):5, 2163:8, 2254(1):8, 2406(1):8, 2532(1):7, 2564(1):6, 2624(1):8

RPHA 227

Cso tova Sátán, jöjj elő Isten

Madarász Márton

1894:377

RMKT XVII/9 50, 582–583

Csodálatos nagy bölcsesség

Melius Juhász Péter

I, II, 1816:123, 1940:105, 2163(2):300, 2254(2):207, 2406(2):207, 2532(2):157, 2564(2):195, 2624(2):207

RPHA 235

Csodálatos Szent Ignác, mint egy új nap fénye

Virum admirabilem, novum jubar solis

2381:151

RMKT XVII/7 358–359, 676–677

Csordapásztorok midőn Betlehemben

2381:265

RMKT XVII/7 376–377, 688–689 – RMDT II 203, 425–431 (1. sz.)

Dajkáktól az aprók ha pénzt kunyorálnak

Juvenalis, Decimus Junius: Satyr. 1 – Szentgyörgyi Gergely ford.

2023:266

RMKT XVII/9 218, 635–636

Dávid Doég gonoszságát hogy látá

Skarica Máté

II, 1816:570, 1940:488, 2163(2):169, 2254(2):81, 2406(2):81, 2532(2):63, 2564(2):75, 2624(2):81

RMKT XVI/11 225–226, 461–462 – RPHA 239

Dávid fia, Jézus Krisztus

Geleji Katona István

1643(2):257

Dávid prófétának imádkozásáról

Szegedi Gergely: Ps. 30

I, II, 1816:458, 1874:139a, 1940:387, 2163(2):128, 2254(2):38, 2406(2):38, 2532(2):30, 2564(2):38, 2624(2):38

RPHA 242

Dávidnak ó városában

I, II, 1816:86, 1940:72, 2163(2):285, 2254(2):193, 2406(2):193, 2532(2):147, 2564(2):182, 2624(2):193

RPHA 243

Déli álmotól távozzál

Weber, Johann (1645)

2095:50

RMKT XVII/9 241, 643

Delos szigetéből a minap Diána

Rimay János

I, II, 2619:R₂ levél

RPHA 248

Dicsér téged teljes szívem

Szenci Molnár Albert: Ps. 138

II, 2091(2):96, 2163(3):217, 2254(4):230, 2305:296, 2363(1):198, 2406(4):201, 2424:176, 2564(3):203, 2624(4):201

Dicsérd az Istent mostan, ó én lelkem

Ps. 146

I, II, 1678:37, 1730:45, 1755:49, 1816:486, 1940:411, 2146:244, 2163(2):244, 2254(2):154, 2406(2):154, 2532(2):116, 2564(2):144, 2624(2):154

RPHA 251

Dicsérd az Istent, te hív keresztyén

I, II (te hű), 1816:392 (te hű), 1940:331 (te hű), 2532(2):243

RPHA 252

Dicsérd Sion Megváltódat

Thomas de Aquino, Sanctus – Hajnal Mátyás ford.: Lauda Sion Salvatore

II, 1952:221, 2381:90

Dicsérem az Istent az én életemben

I, II, 1816:465, 1940:393, 2532(2):232

RPHA 253

Dicsérem az Úristent minden időben

Dóczy Zsuzsanna: Ps. 34

II (Dicsérem az Urat...), 1874:36a

RPHA 254

Dicséret legyen Istennek, Atya, Fiú, Szentléleknek

II, 2254(2):342, 2406(2):342, 2532(2):199, 2564(2):327, 2624(2):342

Dicséret s végetlen dicsőség

Madarász Márton

1894:137

RMKT XVII/9 49, 582–583

Dicséretes a gyermek, ki e nap születék

Dies est laetitiae in ortu regali

I, II, 1714:119, 1816:32, 1874:85b, 1918:303, 1940:27, 2163(2):271, 2251:195, 2254(2):180, 2381:14, 2406(2):180, 2532(2):135, 2564(2):169, 2624(2):180

RPHA 258

Dicséretet mondjunk Atya Istennek

Hymnum dicamus Domino

!, !!, 1816:115, 1940:96, 2146:30

RPHA 263

Dicséretet mondjunk Úristennek és ő Fiának, Krisztusnak

Hymnum dicamus Domino

!!, 1874:102b, 2163(2):293, 2254(2):201, 2406(2):201, 2532(2):153, 2564(2):190, 2624(2):201

RPHA 263

Dicsérjed, áldjad én lelkem

!!, 1678:513, 1730:593, 1755:659, 1816:497, 1874:334b, 1940:421, 2163(2):245, 2251:38, 2254(2):155, 2406(2):155, 2532(2):116, 2564(2):144, 2624(2):155

RPHA 266

Dicsérjed az Úristent, Krisztus serege

!, !!, 1816:25, 1940:21

RPHA 267

Dicsérjétek az Urat, áldjátok ő szent voltát

Szenci Molnár Albert: Ps. 150

!!, 2045:318, 2091(2):102, 2163(3):233, 2254(4):247, 2305:317, 2363(1):212, 2406(4):216, 2424:189, 2564(3):218, 2624(4):216

Dicsérjétek az Urat, mert nagy ő jóvolta

Szenci Molnár Albert: Ps. 107

!!, 2045:233, 2091(2):76, 2163(3):170, 2254(4):182, 2305:233, 2363(1):156, 2406(4):159, 2424:138, 2564(3):158, 2624(4):159

Dicsérjétek az Urat, mert ő jó kedvet mutat

Szenci Molnár Albert: Ps. 136

!!, 2091(2):94, 2163(3):214, 2254(4):227, 2305:292, 2363(1):195, 2406(4):199, 2424:173, 2564(3):200, 2624(4):199

Dicsérjük a nagy Úristent

Ex more docti mystico

!! (Dicsérjük mindnyájan az Úristent), 1643(1):65, 2163(1):23, 2254(1):21, 2406(1):21, 2532(1):28, 2564(1):14, 2624(1):21

RPHA 278

Dicsérjük mindnyájan az Úristent ld. Dicsérjük a nagy Úristent

Dicsérlek téged, Úristen

Szenci Molnár Albert: Ps. 9

!!, 2045:17, 2091(2):7, 2163(3):14, 2254(4):15, 2305:17, 2363(1):13, 2406(4):13, 2424:10, 2564(3):12, 2624(4):13

Dicsérlek tégedet, én édes Istenem, nagy kegyelmességedért

Dóczy Ilona (1567)

!, !!, 1816:492, 1940:416

RPHA 281

Dicsérlek Uram, téged, hogy ez elmúlt éjjel

Pécseli Király Imre

!!, 1995:230, 2146:160, 2163(2):424, 2254(2):330, 2532(2):253, 2406(2):330, 2564(2):315, 2624(2):330

RMDT II 335, 603 (234. sz.)

Dicsérlek Uram, tégedet

Szenci Molnár Albert: Ps. 30

!!, 2045:58, 2091(2):20, 2163(3):44, 2251:23, 2254(4):46, 2305:58, 2363(1):39, 2406(4):40, 2424:35, 2564(3):38, 2624(4):40

Dicsérték régenten a köszvényt deákul

Laus podagrae (1648)

2253

Laus podargae, azaz az köszvénynek ditsireti. Kiadta Turóczi-Trostler József és Kner Imre. Gyoma 1936. – RMKT XVII/14 590–601, 880–882

Dicsértessék, Uram, örökké szent neved

!!, 2251:55

RMKT XVII/8 360–361, 609–610

Dicsértessél Atya Isten mennyekben

!, !, 1816:722, 1874:335b, 1940:633, 2251:6

RPHA 282

Dicsérünk téged, Isten

Szenci Molnár Albert: Ps. 75

!!, 2045:160, 2091(2):52, 2163(3):116, 2254(4):124, 2305:160, 2363(1):106, 2406(4):108, 2424:94, 2564(3):107, 2624(4):108

Dicsőség és dicséret teneked, megváltó királyunk... 3. vsz.: Mennyei seregek

Theodulfus: Gloria, laus et honor tibi sit, rex Christe redemptor

2381:66

RPHA 285

Dicsőség és dicséret teneked, megváltó királyunk... 3. vsz.: Mennyszágnak szent serege

Theodulfus: Gloria, laus et honor tibi sit, rex Christe redemptor

!!, 1643(1):75j, 1816:109, 1874:98b, 1940:91, 2163(2):291, 2251:228, 2254(2):199, 2406(2):199, 2532(2):152, 2564(2):188, 2624(2):199

RPHA 285

Dicsőült helyeken, mennyei paradicsomban

Kanizsai Pálfi János: Ps. 148 (1611)

!!, 1678:493, 1730:569, 1755:634, 1952:240, 2163(2):249, 2254(2):159, 2381:179, 2406(2):159, 2532(2):120, 2564(2):149, 2624(2):159

Drága dolog az Úristent dicsérni

Skarica Máté (?): Ps. 147

!, !, 1816:488 (az Istent dicsérni), 1874:156b, 1940:412 (az Istent dicsérni), 2143(2):246, 2146:246, 2254(2):156, 2406(2):156, 2532(2):117, 2564(2):146, 2624(2):156

RPHA 291

Drága, fényes mennyben lakozó Isten

Debreceni Szőr Gáspár?

!!, 1816:725, 1940:635, 2146:164

RPHA 292

Drága színbe öltözött asszonyság

Hajnal Mátyás

1952:255, 2381:154 (menyasszonyság)

RMKT XVII/7 117–119, 541

E földön ti minden népek

Szenci Molnár Albert: Ps. 100.

!!, 2045:212, 2091(2):69, 2163(3):153, 2254(4):164, 2305:212, 2363(1):141, 2406(4):143, 2424:125, 2564(3):142, 2624(4):143

E három szó: hamar, messze, későn

Asclesius, Nicolaus – Weber Johann ford.

2095:12

RMKRT XVII/9 240, 643

- E hóban a húst füstben aszaltatom (naptárvers)
 !!, 2318
- E hónapba eret ne vágass (naptárvers)
 1667
- E könyvnek autora
 Debreceni Tiszta János
 1875:)(ab
 RMKT XVII/9 204, 629–630
- E nagy vigasságos örömet
 2532(2):143
- E nap mi mind örülünk
 !, !!, 2624:81, 1940:68
 RPHA 294
- E nap nekünk dicséretes nap
 !, !!, 1816:63, 1874:86b, 1918:308, 1940:52, 2146:14, 2163(2):271, 2251:198, 2254(2):181,
 2381:21, 2406(2):181, 2532(2):136, 2564(2):170, 2624(2):181
 RPHA 295
- E nap nekünk örvendetes nap
 2381:27, 2532(2):143
 RMKT XVII/7 323–324, 661 – RMDT II 324, 593 (217. sz.)
- E széles földnek nagy, bölcs teremője ld. A széles földnek nagy, bölcs teremője
- E világi öröm
 Váradi Szikra István
 2353
 RMKT XVII/9 315, 671
- E világnak fényessége
 !!, 1643(1):90, 2163(1):36, 2254(1):35, 2406(1):35, 2532(1):41, 2564(1):22, 2624(1):35
 RPHA 306
- Ébredjél fel világ, bűneidből
 Nemes Imre (?)
 !, !!, 1816:691, 1874:165a, 1940:603, 2254(2):339, 2406(2):339, 2532(2):262, 2564(2):324,
 2624(2):339
 RPHA 308
- Édes Jézus, szűzeknek virágja
 Hajnal Mátyás
 1952:258, 2381:141
 RMKT XVII/7 119–121, 541
- Egy félpeccentésnyi kis gyönyörűségért
 Nádas János
 2282:163
- Egy krónikát mondok, urak, hallgassátok
 Istvánfi Pál: *Volter király históriája* (1539)
 !, !!, 1833
 RPHA 318
- Egy megbúsult vadász kikelet idején
 Zrínyi Miklós: *Idilium* (1643–1645)
 2360:A_{1a}
 Négyesy I 89–99 – Zrínyi Összes I 11–25

- Egy nap se múlték
Madarász Márton
1894:681
RMKT XVII/9 52, 582–584
- Egy szép dolgot hoz elő az én szívem
Szenci Molnár Albert: Ps. 45
II, 2045:97, 2091(2):32, 2163(3):70, 2254(4):74, 2305:97, 2363(1):3, 2406(4):64, 2424:56,
2564(3):63, 2624(4):64
- Egy új dolgot hozzunk elé
Köröspataki Bedő János: *Lupuj vajdáról való ének* (1653)
2587
RMKT XVII/9 87–94, 595
- Egyenlő isteni erő
Geleji Katona István
1643(2):263
- Egynéhány szóm vagyom énnékem
2251:113
RMKT XVII/8 424–425, 620
- Ékes dolog dicsérni, Uram, felségedet
Szenci Molnár Albert: Ps. 92
II, 2045:198, 2091(2):65, 2163(3):145, 2254(4):155, 2305:198, 2363(1):133, 2406(4):136,
2424:117, 2564(3):134, 2624(4):136
- Ékes szép természettel, nagy gazdag nemzettel
Szentgyörgyi Gergely ford.
2023:418
RMKT XVII/9 219, 635–636
- Ékes tekintetem és nemes nemzetem
Malomfalvay Gergely
2462:85
RMKT XVII/9 323–324, 675
- El–bemegyünk nagy örömmel
I (nagy örömben), II, 1816:313, 1874:137a, 1940:265, 2163(2):422, 2254(2):329, 2406(2):329,
2532(2):252, 2564(2):314, 2624(2):329
RPHA 329
- Eleitől fogva hasznos írásokkal
Apafi Mihály
2231
RMKT XVII/9 264, 653
- Életem a Krisztus
Kassai András
2049:94
RMKT XVII/9 66, 587–589
- Életemnek végső napját
2565:52
RMDT II 249, 496–497 (95. sz.)
- Eljő az Úr, minden higgye
Geleji Katona István
1643(2):264

Eljött immár a Szentlélek

Geleji Katona István

1643(2):259

Eljövén már az én órá

Lauterbach, Johann – E. D. T. ford.: Wenn mein Stündlein vorhanden ist

II, 2146:265, 2532(2):331

Elő emberek kik vagytok

II, 2532(3):324, 2565:46

Első órán Úr Jézus Pilátushoz ld. Atyának bölcsessége, bizony Istensége, Krisztus

Elsőben e könyvet aki szedegette

Técsi Joó István

2353

RMKT XVII/9 316, 671

Eltemeté gazdag József

Geleji Katona István

1643(2):258

Elterjedett a te híred

Meder Péter

1748

RMKT XVII/9 195, 626

Eltévedtem, mint juh

2251:75

RMKT XVII/8 421–422, 619 – RMDT II 391, 643 (312. sz.)

Ember, emlékezzél a szomorú halálról

Batizi András

I, II, 1816:752, 1874:368a, 1940:662, 2146:273, 2254(2):358, 2406(2):358, 2532(2):293, 2565:8, 2624(2):358

RPHA 340

Ember, emlékezzél meg a halálról

Madarász Márton

2012:250

RMKT XVII/9 55, 584–585

Ember, emlékezzél utolsó napodról

I, II, 1816:773, 1874:377b, 1940:680, 2146:123, 2254(3):368, 2406(3):368, 2532(2):307, 2565:20, 2624(2):368

RPHA 341

Ember, ha érdemmeddel üdvözülhetnél volna

Luther, Martin: Jesus Christus, unser Heiland v. 8 – Kassai András ford.

2049:10

RMKT XVII/9 62, 587–589

Ember, Isten alkotmánya... Ennek voltát

Rykel, Dionysius – Hajnal Mátyás ford.: Homo Dei creatura

II, 2381:230

Ember, Isten alkotmánya... Ha nagy voltát

Rykel, Dionysius – Hajnal Mátyás ford.: Homo Dei creatura

1952:202

RMKT XVII/7 89–93, 523–525

Emberi nemnek teremő Istene

Plasmator hominum Deus

! (Ember nemnek), !, 1643(1):177, 2163(1):56, 2254(1):53, 2406(1):53, 2532(1):62, 2564(1):35, 2624(1):53

RPHA 347

Emeld föl szíved, füled nyisd meg

Szenci Molnár Albert

!, 2045:319, 2091(2):103, 2163(3):234, 2254(4):247, 2305:319, 2363(1):212, 2406(4):217, 2424:189, 2564(3):218, 2624(4):217

Emeljük fel fejeinket

Geleji Katona István

1643(2):253

Emlékezzél élő ember

Komm Sterblicher, betrachte euch

!, !, 1816:766, 1940:674, 2254(3):363, 2406(3):363, 2532(2):301, 2565:15, 2624(2):363

RPHA 360

Emlékezzél, kérlek, ő emberi állat

!, !, 2146:282, 2532:331

RPHA 362

Emlékezzél meg ember, Istenedről

Zólyomi Perinna Boldizsár

!, 2532(3):323, 2565:37

Emlékezzél meg mennybeli Isten

!, !, 1816:632, 1940:545, 2146:140, 2163(2):374, 2254(2):284, 2406(2):284, 2532(2):219, 2564(2):271, 2624(2):284

RPHA 363

Emlékezzél meg te gyarló ember, a te Istenedről ld. Emlékezzél meg te gyarló ember, a te Teremtődről

Emlékezzél meg te gyarló ember, a te Teremtődről

Szerémi Illés (1564)

! (a te Istenedről), !, 1816:508, 1874:246a (a te Istenedről), 1940:430, 2251:69, 2532(2):250

RPHA 364

Emlékezzél meg Teremtőnk

Memento rerum Conditor

2016:64, 71, 78, 84, 107, 2336:64, 71, 78, 84, 107

RMKT XVII/7 296–297, 634

Emlékezzél meg Űristen, a mi nagy gyarlóságunkról

Ps. 12

!, !, 1816:327, 1940:276, 2146:210, 2163(2):111, 2254(2):23, 2406(2):23, 2532(2):18, 2564(2):21, 2624(2):23

RPHA 365

Emlékezzél meg Űristen, Dávidról és ínségéről

Szenci Molnár Albert: Ps. 132

!, 2045:286, 2091(2):92, 2163(3):210, 2254(4):223, 2305:286, 2363(1):192, 2406(4):195, 2424:170, 2564(3):196, 2624(4):195

Emlékezzél, mi történék, Uram, mirajtunk

! (mi értünk), !, 1816:561, 1940:479, 2163(2):358, 2254(2):268, 2406(2):268, 2532(2):208, 2564(2):256 (történt), 2624(2):268

RPHA 366

Emlékezzél Úristen, híveidről

I, II, 1678:425, 1730:495, 1755:550, 1816:304, 1874:160b, 1940:258, 2146:96, 2163(2):354, 2251:42, 2254(2):262, 2406(2):262, 2532(2):204, 2564(2):249, 2624(2):262

RPHA 368

Emlékezzünk a mi életünkben

Csanádi Imre?

II, 2532(3):312, 2565:25

RPHA 370

Emlékezzünk az utolsó napról

I, II, 2254(2):366, 2406(2):366, 2532(3):303, 2565:18, 2624(2):366

RPHA 371

Emlékezzünk e napon Urunknak haláláról

I, II, 1816:162, 1874:111b, 1940:135, 2163(2):311, 2254(2):218, 2406(2):218, 2532(2):169, 2564(2):206, 2624(2):218

RPHA 372

Emlékezzünk keresztyének, az Istennek jóvoltáról

1643(1):115

RPHA 3504

Emlékezzünk mi hívek, Urunknak haláláról

II, 1816:129, 1940:111, 2532(2):161

Emlékezzünk mi, keresztyén népek

I, II, 1816:754, 1874:371b, 1940:663, 2146:267, 2254(3):359, 2406(3):359, 2532(2):295, 2565:10, 2624(2):359

RPHA 374

Én, az ki azelőtt ifjú elmével

Zrínyi Miklós: *Szigeti veszedelem* (1645–1646)

2360: C_{2a}

Négyesy I 105–333 – Zrínyi Összes I 35–360

Én az Úrhoz fölkiálték

Szenci Molnár Albert: Ps. 142

II, 2091(2):98, 2163(3):223, 2254(4):236, 2305:304, 2363(1):203, 2406(4):206, 2424:180, 2564(3):208, 2624(4):206

Én az Úristenhez kiálték

Szenci Molnár Albert: Ps. 120

II, 2045:272, 2091(2):88, 2163(3):203, 2254(4):215, 2305:272, 2363(1):185, 2406(4):189, 2424:161, 2564(3):189, 2624(4):189

Én édes Uram, Istenem

Hase, Kunz–Konrad: Gespräch des Herren Chrsti mit S. Petro... – Gyirwa Vencel ford.: *Christus Urunknak Szent Péterrel való beszélgetése* (1649)

2269

György Lajos: Két dialógus régi magyar irodalmunkban. Erdélyi Tudományos Füzetek 12. sz. Kolozsvár 1928, 20–43 – RMKT XVII/9 269–288, 657–660

Én ifjúságomtól fogva engem

Szenci Molnár Albert: Ps. 129

II, 2045:282, 2091(2):91, 2163(3):208, 2254(4):221, 2305:282, 2363(1):190, 2406(4):194, 2424:168, 2564(3):195, 2624(4):194

Én igazságomnak Istene

Szenci Molnár Albert: Ps. 4

II, 2045:8, 2091(2):4, 2163(3):8, 2254(4):8, 2305:8, 2363(1):8, 2406(4):8, 2424:4, 2564(3):6, 2624(4):8

- Én is nem keveset
 Zrínyi Miklós: *Deli Vid, Sarkovich* (1650–1651)
 2360:Qq,b
 Négyesy I 352 – Zrínyi Összes I 391
- Én Istenem, én erős Istenem
 Szenci Molnár Albert: Ps. 22
 II, 2045:42, 2091(2):15, 2163(3):32, 2254(4):34, 2305:42, 2363(1):29, 2406(4):30, 2424:25,
 2564(3):28, 2624(4):30
- Én Istenem és mindenem
 Franciscus de Assisi, Sanctus – Kopcsányi Márton ford.: *Deus meus et omnia*
 1666:132
 RMKT XVII/7 31, 444
- Én jó Istenemnek atyai ostarát
 Pécseli Király Imre
 2251:117
 RMKT XVII/2 18–21, 275–276
- Én nagy vigasságos örömet hirdetek
 2381:26
 RMKT XVII/7 323, 660–661 – RMDT II 265, 517 (121. sz.)
- Énekeljetek minden népek
 Szenci Molnár Albert: Ps. 96
 II, 2045:205, 2091(2):67, 2163(3):149, 2254(4):160, 2305:205, 2363(1):137, 2406(4):140,
 2424:121, 2564(3):139, 2624(4):140
- Énekeljetek új éneket
 Szenci Molnár Albert: Ps. 98
 II, 2045:209, 2091(2):68, 2163(3):152, 2254(4):162, 2305:208, 2363(1):139, 2406(4):142,
 2424:123, 2564(3):141, 2624(4):142
- Érezd veszettséged, jajgasd bűneidet
 Mikolai Hegedűs János
 2250
 RMKT XVII/9 261, 651
- Erős várunk nekünk az Isten
 Luther, Martin: *Eine feste Burg ist unser Gott* – Ps. 46
 I, II, 1678:450, 1730:523, 1755:582, 1816:621, 1874:288a, 1940:535, 2146:227, 2163(2):158,
 2254(2):70, 2406(2):70, 2532(2):55, 2564(2):64, 2624(2):70
 RPHA 392
- Érzi szűkét, harcol
 Mikolai Hegedűs János
 2249:68
 RMKT XVII/9 260, 651
- Érzi Úr szerelmét
 Mikolai Hegedűs János
 2249:69
 RMKT XVII/9 260, 651
- Érzvén, megújult, szeret
 Mikolai Hegedűs János
 2249:9
 RMKT XVII/9 260, 651

Ez első hónapba eret ne vágass (naptárvers)

1712, 1762, 1819, 1820, 1870, 1873, 1919, 1987, 2054, 2098, 2114, 2136, 2164, 2311,
2359, 2412, 2460

RMKT XVII/9 551, 754

Ez esztendőben Saturnus regnál az égben (naptárvers)

1712:C₂b

RMKT XVII/9 553, 754

Ez esztendőt megáldjad

II, 1643(2):267, 2163(2):280, 2254(2):189, 2406(2):1189, , 2532(2):144, 2564(2):178,
2624(2):189

Ezek az ember bús kedvét

Stigelius, Johannes – Weber, Johann ford.

2095:63

RMKT XVII/9 242, 643–644

Ezt a lelkek szeretete tanácsolta

Szentgyörgyi Gergely

2023:411

RMKT XVII/9 219, 635–636

Fegyvert s hadi eszközt mindaddig forgattam

Listius László

2461(2):59

RMKT XVII/12 460–470, 792–793

Fejenként mi erről emlékezünk

I, II, 1816:743, 1940:652, 2532:290, 2565:6

RPHA 401

Félek a halálnak elvetett törétől

Nádasi János

2282:166

Félénk embert a had ijeszt

1712:C_{6a}

RMKT XVII/9 553, 754

Felettébb ne terheld magadat

Weber Johann ford.

2095:56

RMKT XVII/9 242, 643–644

Felkelt Jézus, ki próbául

Geleji Katona István

1643(2):259

Felment az Úr nagy örömmel

Geleji Katona István

1643(2):259

Felséges Atya Úristen, e napnak

II, 1643(1):182, 2163(1):61, 2254(1):58, 2406(1):58, 2532(1):67, 2564(1):39, 2624(1):58

RPHA 406

Felséges Isten, hozzád kiáltunk nagy keserőséggel

Ps. 130

I, II, 1816:344, 1940:290, 2163(2):230, 2254(2):141, 2406(2):141, 2532(2):107, 2564(2):132,
2624(2):141

RPHA 409

Felséges Isten, mennynek, földnek Ura és embereknek

I, II, 1816:649, 1874:163b, 1940:561, 2163(2):428, 2254(1):48, 2254(2):333, 2406(1):48, 2406(2):333, 2532(2):256, 2564(2):318, 2624(1):48, 2624(2):333

RPHA 411

Felséges Isten, mennynek, földnek ura és mindeneknek nagy bölcs alkotója

Gregorius I., Magnus, papa: Lucis creator optime

I, II, 1643(1):173b, 2163(1):51, 2254(1):54, 2406(1):54, 2532(1):58, 2564(1):31, 2624(1):54

RPHA 412

Felséges Isten, mennynek, földnek ura és mindeneknek vagy teremő Atyja

I, II, (... ki mindeneknek vagy kegyelmes Atyja), 1643(1):178, 2163(1):57, 2532(1):63

RPHA 413

Felséges Isten, neked jelentjük mi nagy nyavalyánkat

Ps. 79

I, II, 1816:529, 1874:170b, 1940:449, 2163(2):193, 2254(2):105, 2406(2):105, 2532(2):81, 2564(2):97, 2624(2):105

RPHA 415

Feltámadt a mi életünk

Pécseli Király Imre

2381:75

RMKT XVII/2 33–34, 279 – RMDT II 337, 606–607 (237. sz.)

Feltámadt az új örömnapi fénye

2381:110

RMKT XVII/7 345–347, 671

Feltámadt Krisztus e napon, alleluja, emberi vigasztalásért

Surrexit Christus hodie, alleluja

I, 1715:42

RPHA 416

Feltámadt Krisztus e napon, alleluja, hogy az ember

Surrexit Christus hodie, alleluja

2381:71

RMKT XVII/7 337–338, 668–669

Felvitetett magas mennyországba

2381:107

RMKT XVII/7 341–344, 670–671 – RMDT II 255, 505 (103. sz.)

Fényességén e mai napnak, éneket mondjunk

2381:45

RMKT XVII/7 191–193, 593–596 – RMDT II 214, 443–444 (28. sz.)

Fénylik a nap fényességgel

Aurora lucis rutilat

II, 1643(1):89b, 2163(1):35, 2254(1):34, 2381:76, 2406(1):34, 2532(1):40, 2564(1):21, 2624(1):34

RPHA 418

Figyelmetes keresztyének, kik ide gyűltetek

Kőrösi István

2565:61

RMKT XVII/8 193–195, 534

Fohászkodom hozzád, Uram Istenem

Ps. 42

I, II, 1816:358, 1940:302, 2163(2):153, 2254(2):65, 2406(2):65, 2532(2):48, 2564(2):60, 2624(2):65

RPHA 421

- Forog a szerencse
 Illésházy István
 II, 2619:Sea
- Fürödj, igyál kicsint (naptárvers)
 2408, 2456
- Fürödj, kicsint igyál (naptárvers)
 1948, 2074, 2230, 2333
 RMKT XVII/9 557, 756
- Fürödjél, keveset igyál (naptárvers)
 2257
 RMKT XVII/9 559, 756
- Gondolkodjál ember, a te bűneidről
 I, II, 1816:698, 1940:609, 2146:128, 2565:48
 RPHA 431
- Gondos férfi tanács
 Melanchton, Philipp – Kismarjai Veszelin Pál ford.
 1875:134
 RMKT XVII/9 37, 578
- Gondviselő Isten, hálát adok néked
 1678:291, 1730:341, 1755:376
- Gonosz, kegyetlen Herodes
 Sedulius, Caelius: Hostis Herodes impie
 I, 1643(1):47J, 2163(1):21, 2254(1):20, 2406(1):20, 2532(1):22, 2564(1):13, 2624(1):20
 RPHA 434
- Gyakorta való, buzgó könyörgést
 Milotai Nyilas István: Ps. 20
 II, 1874:258a, 2163(2):118, 2254(2):30, 2406(2):30, 2532(2):23, 2564(2):27, 2624(2):30
- Gyakran, kiknek lábuk köszvény miatt lassú
 Szenci Kertész Ábrahám?
 2253
- Gyakran nekünk kellene Istennek hálákat adnunk
 Szegedi Gergely
 I, II, 1816:291, 1874:212b, 1940:245, 2163(2):347, 2254(2):255, 2406(2):255, 2532(2):199, 2564(2):242, 2624(2):255
 RPHA 444
- Gyarló emberekkel feddődik az Isten
 Szántó György
 I, II, 2163(2):404 (feddőzik), 2254(2):312, 2406(2):312, 2532(2):238, 2564(2):297 (feddőzőik), 2624(2):312
 RPHA 445
- Gyermek születék Betlehemben, az időben. Kin örül a Jeruzsálem
 Puer natus in Betlehem. Hoc in anno
 II (ez időben), 1874:97b (Az új időben), 2163(2):284 (Örvendezzünk), 2251:226 (ez időben), 2254(2):192 (Ez új időben), 2254(2):193 (Örvendezzünk), 2381:43 (Az új időben), 2381:44 (Az időben), 2406(2):193 (Örvendezzünk), 2532(2):147 (Örvendezzünk), 2564(2):181 (Ez új időben), 2564(2):182 (Örvendezzünk), 2624(2):192 (Ez új időben), 2624(2):193 (Örvendezzünk)
 RPHA 448
- Gyermek születék Betlehemben, ez időben ld. Gyermek születék Betlehemben, az időben. Kin örül a Jeruzsálem

- Gyermek születék Betlehemben, kin örül a Jeruzsálem
 Puer natus in Betlehem. Unde gaudet
 I, II, 1714:123 (Örvendezzünk), 1816:37 (... kin örül a Jeruzsálem), 1918:304 (... kin örül a Jeruzsálem), 1940:30 (... kin örül a Jeruzsálem), 2381:42 (örüle Jeruzsálem. Örvendezzünk), 2532(2):147 (... kin örül a Jeruzsálem), 2532(2):147 (örvendezzünk)
 RMDT XVII/2 235, 469–471 (66. sz.) – RPHA 448
- Gyermek születék Betlehemben, születék Betlehemben
 Puer natus in Betlehem, natus in Betlehem
 2381:10
 RPHA 2019
- Gyermek voltam, és megvénhedtem
 Ps. 37. v. 25 – Madarász Márton ford.
 2012:150
 RMKT XVII/9 54, 584–585
- Gyönyörködjél kegyes lélek az Úrban
 Szentgyörgyi Tzuchius Márton
 1772
 RMKT XVII/9 198–199, 627–628
- Gyűlöl minket ez a világ
 Geleji Katona István
 1643(2):259
- Ha akaratlan a vétség
 Geleji Katona István
 2124
 RMKT XVII/9 237, 641
- Ha gondolod, élő ember, te állapotodat
 II, 2532(3):326, 2565:38
- Ha nem javallod is
 Mikolai Hegedűs János
 2248
 RMKT XVII/9 261, 651
- Ha rádól is az ég
 Szentgyörgyi Gergely ford.
 2023:405
 RMKT XVII/9 219, 635–636
- Ha te magadnak valamit érdemelhetsz vala
 Madarász Márton
 1894:322
 RMKT XVII/9 49, 582–583
- Háborúsága Dávid királynak egykoron nagy vala
 Hartyáni Imre: Ps. 51 (1560 előtt)
 I, II, 1678:241, 1730:283, 1755:310, 1816:385, 1940:325, 2163(2):164, 2254(2):76, 2406(2):76, 2532(2):60, 2564(2):70, 2624(2):76
 RPHA 470
- Hagyjátok el hű keresztyének
 Prudentius, Aurelius Clemens: Iam moesta quiesce quaerela
 I (Hagyjátok el hív), II, 1816:769, 1874:375b (hív), 1940:677, 2146:277 (hív), 2254(3):364, 2406(3):364, 2532(2):302, 2565:16, 2624(2):364
 RPHA 473

Hajnali csillagnak

Jam lucis orto sidere – Hajnal Mátyás ford.?

!!, 1952:230, 2381:161

Hajtsd hozzám Uram, füledet

Szenci Molnár Albert: Ps. 86

!!, 2045:186, 2091(2):61, 2146:178, 2163(3):134, 2254(4):144, 2305:186, 2363(1):124, 2406(4):126, 2424:109, 2564(3):124, 2624(4):125

Hajtsd meg füleidet, kérem felségedet

Nyéki Vörös Mátyás: Ps. 142

!!, 1818:292, 2340:475, 2381:172

Hajtsd meg Úristen, kegyes füleidet

!, !!, 1816:361, 1940:304, 2146:137, 2163(2):381, 2254(2):290, 2406(2):290, 2532(2):223, 2564(2):277, 2624(2):290

RPHA 475

Hálaadásokkal mi énekeljünk

!, !!, 1816:168, 1940:140, 2163(2):312, 2254(2):220, 2406(2):220, 2532(2):171 (Hálaadásunkkal), 2564(2):208, 2624(2):220

RPHA 476

Hálaadásunkban rólad emlékezünk

Sztárai Mihály

!, !!, 1816:505, 1874:332a, 1940:428, 2163(2):389, 2254(2):297, 2406(2):297, 2532(2):228, 2564(2):284, 2624(2):297

RPHA 478

Hálaadásunkkal mi énekeljünk ld. Hálaadásokkal mi énekeljünk

Hálált üző, élet-hozó

Geleji Katona István

1643(2):263

Halandó emberek, kik most jelen vagytok

!, !!, 1816:771, 1940:678, 2254(3):365, 2406(3):365, 2532(2):303, 2565:17, 2624(2):365

RPHA 480

Hálát adjunk mindnyájan az Úristennek

Grates nunc omnes reddamus

!, !!, 1714:126, 1816:35, 1874:94a, 1918:304, 1940:28, 2163(2):281, 2254(2):189, 2381:11, 2406(2):189, 2532(2):144, 2564(2):178, 2624(2):189

RPHA 481

Hálát adok neked [...]?

Szenci Molnár Albert

!!, 2319:69?

Hálát adok neked, mennybeli Isten... hogy engemet e napon

Szenci Molnár Albert

!!, 1874:11b, 2251:175, 2532(2):269

Hálát adok neked, mennybeli Isten... hogy engemet ez éjjel

Szenci Molnár Albert

!! (hogy engemet az éjjel), 1874:6b, 1995:229, 2146:162, 2163(2):395, 2251:12, 2254(2):349, 2406(2):349, 2532(2):232, 2564(2):334, 2624(2):349

Hálát adok neked, Uram, hogy megőriztél engem

!!, 2146:155

Hálát adok, Uram, a te jóvoltodért

Kassai András

2050:67

RMKT XVII/9 66–67, 590

Hálát adok, Uram, neked

Szenci Molnár Albert: Ps. 111

II, 2045:244, 2091(2):79, 2163(3):178, 2254(4):190, 2305:244, 2363(1):163, 2406(4):166, 2424:143, 2564(3):166, 2624(4):166

Hálát adunk neked, mindenható, irgalmas Úristen

I, II, 1678:151, 1730:178, 1755:197, 1816:717, 1940:627, 2146:147, 2163(2):390, 2254(2):299, 2406(2):299, 2532(2):229, 2564(2):285, 2624(2):299

RPHA 483

Hálát adunk teneked, örök Isten

I, II, 1816:511 (örök Teremtőnk), 1874:170a, 1940:434, 2163(2):432, 2254(2):338, 2406(2):338, 2532(2):262, 2564(2):323, 2624(2):338

RPHA 484

Hallgasd meg Atya Isten, a megszorodott

I, II, 1874:289a

RPHA 490

Hallgasd meg Atya Isten, a mi szükségünket

Ps. 143

I, II, 1816:380, 1874:298a, 1940:321, 2163(2):235, 2254(2):146, 2406(2):146, 2532(2):111, 2564(2):137, 2624(2):146

RPHA 492

Hallgasd meg az én könyörgésem

Szenci Molnár Albert: Ps. 55

II, 2045:115, 2091(2):38, 2163(3):82, 2254(4):87, 2305:115, 2363(1):75, 2406(4):76, 2424:68, 2564(3):75, 2624(4):76

Hallgasd meg igazságomat

Szenci Molnár Albert: Ps. 17

II, 2045:29, 2091(2):11, 2163(3):23, 2254(4):25, 2305:29, 2363(1):22, 2406(4):22, 2424:18, 2564(3):20, 2624(4):22

Hallgasd meg Izrael pásztora

Szenci Molnár Albert: Ps. 80

II, 2045:174, 2091(2):57, 2163(3):127, 2254(4):136, 2305:174, 2363(1):117, 2406(4):118, 2424:103, 2564(3):117, 2624(4):118

Hallgasd meg Jézus Krisztus

II, 1816:626, 1940:540, 2163(2):371, 2254(2):281, 2406(2):281, 2532(2):217, 2564(2):268, 2624(2):281

RPHA 490

Hallgasd meg mostan, felséges Isten

I, II, 1816:639, 1874:552, 1940:552, 2163(2):373, 2254(2):283, 2406(2):283, 2532(2):218, 2564(2):270, 2624(2):283

RPHA 497

Hallgasd meg mostan mi könyörgésünket

I, II, 1816:613, 1940:529, 2532:265

RPHA 498

Hallgasd meg Uram [...]?

Szenci Molnár Albert

2319:35

Hallgasd meg Uram [...]?

Szenci Molnár Albert

2319:53 [vagy 55]

Hallgasd meg Uram, kérésem

Szenci Molnár Albert: Ps. 102

II, 2045:214, 2091(2):70, 2163(3):155, 2254(4):166, 2305:214, 2363(1):142, 2406(4):145, 2424:126, 2564(3):144, 2624(4):145

Hallgasd meg Uram, kérésemet

Szenci Molnár Albert: Ps. 143

II, 1995:250, 2091(2):98, 2163(3):224, 2254(4):237, 2305:305, 2363(1):203, 2406(4):207, 2424:181, 2564(3):209, 2624(4):207

Hallgasd meg Uram, könyörgésem

Szenci Molnár Albert: Ps. 64

II, 2045:131, 2091(2):41, 2163(3):94, 2254(4):100, 2305:131, 2363(1):86, 2406(4):87, 2424:78, 2564(3):86, 2624(4):87

Hallgasd meg Űristen, kérésemet

Szenci Molnár Albert

II, 2045:324, 2091(2):104, 2163(3):238, 2254(2):264, 2254(4):251, 2305:323, 2363(1):215, 2406(4):220, 2424:192, 2564(3):222, 2624(4):220

Hallgasd meg Űristen, mi beszédűnket

I, II, 1816:389, 1940:329, 2163(2):386, 2254(2):295, 2406(2):295, 2532(2):227, 2564(2):282, 2624(2):295

RPHA 499

Hallgass én népem, az én törvényemre

Szenci Molnár Albert: Ps. 78

II, 2045:165, 2091(2):54, 2163(3):119, 2254(4):128, 2305:165, 2363(1):110, 2406(4):111, 2424:97, 2564(3):110, 2624(4):111

Hallgass meg minket, nagy Űristen

I, II, 1816:218, 1940:181, 2163(2):332, 2254(2):240, 2406(2):240, 2532(2):188, 2564(2):227, 2624(2):240

RPHA 503

Hallgass meg minket Űristen, tekints reánk kegyelmesen

Audi benigne conditor

1643(1):67, 2163(1):27, 2254(1):25, 2406(1):25, 2532(1):31, 2564(1):16, 2624(1):25

RPHA 505

Hallgass meg minket Űristen, tekints reánk Uram Isten

Audi benigne conditor

I, II, 1816:637, 1940:550, 2163(2):[434], 2254(2):340, 2406(2):340, 2532(2):263, 2564(2):325, 2624(2):340

RPHA 505

Hallgassátok meg ezt minden népek

Szenci Molnár Albert: Ps. 49

II, 2045:105, 2091(2):35, 2163(3):75, 2254(4):79, 2305:105, 2363(1):68, 2406(4):69, 2424:61, 2564(3):68, 2624(4):69

Hallgassuk figyelmesen, mire Pál

II, 1643(1):64, 2163(1):22, 2254(1):20, 2406(1):20, 2532(1):27, 2564(1):13, 2624(1):20

RPHA 509

Halljunk evangéliumot

Geleji Katona István

1643(2):253

- Hallottuk, Isten, füleinkkel
 Szenci Molnár Albert: Ps. 44
 II, 2045:94, 2091(2):31, 2163(3):67, 2254(4):71, 2305:94, 2363(1):61, 2406(4):62, 2424:54, 2564(3):61, 2624(4):62
- Hallottuk, Úristen, atyáinktól
 Batizi András: Ps. 44
 I, II, 2532(2):50
 RPHA 516
- Haragodnak nagy voltában
 Szenci Molnár Albert: Ps. 38
 II, 2045:80, 2091(2):27, 2163(3):59, 2254(4):62, 2305:80, 2319:15, 2363(1):53, 2406(4):54, 2424:47, 2564(3):53, 2624(4):54
- Harcai, sok hadai
 Prosperus Aquitanus: Epigrammatum ex sententiis S. Augustini 96, 1–2 sor – Selyei Balogh István ford.
 2622, 2623
 RMKT XVII/9 169, 616
- Harmad órán Űr Jézust feszíteni ld. Atyának bölcsessége, bizony Istensége, Krisztus
- Hatalmas Isten, könyörgünk
 I (könyörgünk), II, 1816:374, 1940:315, 2163(2):384, 2254(2):293, 2406(2):293, 2532(2):225, 2564(2):280, 2624(2):293
 RPHA 524
- Hatalmas Úristen, kiben semmi változás nincs
 1643(2):223
- Hatod órán Jézust keresztfára ld. Atyának bölcsessége, bizony Istensége, Krisztus
- Hazánk felé tartunk
 Madarász Márton
 1894:730
 RMKT XVII/9 52, 582–584
- Heródes dühös ellenség
 Sedulius, Caelius: Hostis Herodes impie
 I, II, 1816:104, 1940:87, 2146:25, 2163(1):20, 2254(1):19, 2406(1):19, 2532(1):23, 2564(1):12, 2624(1):19
 RPHA 533
- Hiszek a mennybeli egy Istenben
 II, 2254(2):250, 2406(2):250, 2564(2):237, 2624(2):250
- Hivatá Isten elsőben
 Geleji Katona István
 1643(2):263
- Híven hirdetteti Isten szent Igéjét
 Geleji Katona István
 1643(2):256
- Hogy a babiloni vizeknél ültünk
 Szenci Molnár Albert: Ps. 137
 II, 2091(2):95, 2163(3):216, 2254(4):229, 2305:295, 2363(1):197, 2406(4):200, 2424:175, 2564(3):202, 2624(4):200
- Hogy deákból magyart
 Hövei Balog Gergely
 1683(2), 1893
 RMKT XVII/9 193–195, 626

- Hogy Izrael kijött Egyiptomból
Szenci Molnár Albert: Ps. 114
!!, 2045:248, 2091(2):80, 2163(3):181, 2254(4):192, 2305:248, 2363(1):165, 2406(4):168, 2424:145, 2564(3):168, 2624(4):168
- Hogy Jeruzsálemnek drága templomát
Skarica Máté: Ps. 74
!!, 2163(2):188, 2254(2):100, 2406(2):100, 2532(2):77, 2564(2):93, 2624(2):100
RMKT XVI/11 231–233, 462–463 – RPHA 549
- Hogy panaszkodik a hatalmas Isten
Ps. 50
!, !!, 2163(2):159, 2254(2):72, 2406(2):72, 2532(2):57, 2564(2):66, 2624(2):72
RPHA 550
- Hogy panaszkodik az Anyaszentegyház
!!, 2254(4):253, 2532(2):257
- Hogyha ember házat épít
Szenci Molnár Albert: Ps. 127
!!, 2045:280, 2091(2):91, 2163(3):207, 2254(4):220, 2305:280, 2363(1):189, 2406(4):192, 2424:166, 2564(3):193, 2624(4):192
- Hogyha felindul az Isten
Szenci Molnár Albert: Ps. 68
!!, 2045:139, 2091(2):46, 2163(3):99, 2254(4):106, 2305:139, 2363(1):91, 2406(4):92, 2424:82, 2564(3):91, 2624(4):92
- Hozd el Uram Isten, kérem felségedet, a te segítségedet
Hegedűs Menyhárt
!!, 1874:274a
- Hozzád kiáltásunkat hallgasd meg Űristen
!!, 1874:338b
- Hozzád kiáltok, kegyes Uram
Szenci Molnár Albert: Ps. 28
!!, 2045:55, 2091(2):19, 2163(3):42, 2254(4):44, 2305:55, 2363(1):38, 2406(4):38, 2424:33, 2564(3):37, 2624(4):38
- Időd töltsed vigyázással
Weber Johann ford.
2095:50
RMKT XVII/9 241, 643
- Igaz bíró, nagy Űristen
Rector potens verax Deus
!, !!, 1643(1):181b, 2163(1):59, 2254(1):56, 2406(1):56, 2532(1):65, 2564(1):38, 2624(1):56
RPHA 562
- Igaz Isten, s amit ígér
Geleji Katona István
1643(2):253
- Igazság szól, kétség benne
Geleji Katona István
1643(2):259
- Igazságod szerint tartozol, Űristen, meghallgatni kérésem
B. M.
! (Istenem), !!, 2532(2):274
RPHA 564

Igazságszerető, te tudós számvető

Nyéki Vörös Mátyás: A véghetetlen örökkévalóságról

1658:107, 2077:91

RMKT XVII/2 233–234, 499–500 – RMDT II 302, 568–569 (176. sz.)

Illik nekünk erről emlékeznünk

! (arról), !, 2254(2):358, 2406(2):358, 2532(3):293, 2565:9, 2624(2):358

RPHA 572

Ily félelmes állapotban

Vergilius, Aeneis IV. 560. sor – Szentgyörgyi Gergely ford.

2023:250

RMKT XVII/9 218, 635–636

Ily nagy munkás dolog vala

Vergilius – Madarász Márton ford.

1894:302

RMKT XVII/9 49, 582–583

Ilyen fogadást tőn a szent Dávid a nagy Űristennek

Gitzi János: Ps. 101

!, 2163(2):209, 2254(2):120, 2406(2):120, 2532(2):91, 2564(2):111, 2624(2):120

RPHA 573

Im a magas mennyből jövök

Luther, Martin: Vom Himmel hoch da komm ich her

!, 1816:39, 1940:32

Im, minden rendek dolgokban eljárnak

Szentmártoni Bodó János: A vasról (1625)

1647

RMKT XVII/4 395–399, 661

Im, nyilván értem Phoebusnak gondolatját

Perennyei Bálint

2508

Imádlak téged, elrejtett Istenség

Thomas de Aquino, Sanctus: Adoro te devote latens deitas

2024:204, 2381:92

RMKT XVII/7 291–292, 631–632 – RMDT II 203, 431–432 (2. sz.)

Imádlak tégedet, láthatatlan Istenség

Thomas de Aquino, Sanctus: Adoro te devote latens deitas

!, 2381:94

RMKT XVII/7 16, 410–411

Imádunk mi téged, Szentháromság

!, !, 1816:231, 1874:45b, 1940:191, 2146:65, 2163(2):327, 2254(2):235, 2406(2):235, 2532(2):185, 2564(2):223, 2624(2):237

RPHA 577

Íme eljött a Messiás

Geleji Katona István

1643(2):253

Íme, mely jó és mely nagy gyönyörűség

Szenci Molnár Albert: Ps. 133

!, 2091(2):93, 2163(3):212, 2254(4):225, 2305:288, 2363(1):193, 2406(4):197, 2424:171, 2564(3):198, 2624(4):197

- Immár mostan, ó Szentlélek Isten ld. Mostan, ó Szentlélek Isten
 Immár téged, ó te hamis világ, elhagylak
 2230
 RMKT XVII/9 559, 756
- Immár végét értük e kis könyvecskének
 Szentgyörgyi Gergely
 2023:410
 RMKT XVII/9 219, 635–636
- Immáron a nap feljövén
 Jam lucis orto sidere
 I, II, 2146:146
 RPHA 584
- In dulci jubilo, zengjen víg énekszó
 In dulci jubilo, nun singet und sei froh
 2381:30, 2532(2):144
 RMKT XVII/7 196, 596 – RMDT 325, 595 (220. sz.)
- Ingadozás a természetet igen segíti
 Fridevallus, Hugo: De tuenda sanitate lib. 1. sect. 2. 13–16. sor – Weber, Johann ford.
 2095:54
 RMKT XVII/9 241, 643
- Int most minket Dávid próféta a zsoltárkönyvben
 Ps. 117
 I (Unszol), II, 1816:494 (Unszol), 1874:40b, 1940:418 (Unszol), 2163(2):220, 2254(2):131,
 2406(2):131, 2532(2):100, 2564(2):122, 2624(2):131
 RPHA 1417
- Irgalmasságnak Istene
 I, II, 1816:601, 1874:39a, 1940:517, 2146:120
 RPHA 588
- Irgalmazz Uram, irgalmazz nekem
 Szenci Molnár Albert: Ps. 57
 II, 1995:243, 2091(2):39, 2163(3):86, 2254(4):91, 2305:119, 2363(1):78, 2406(4):79, 2424:71,
 2564(3):78, 2624(4):79
- Irgalmazz Úristen immáron énnékem
 István deák: Ps. 57
 I, II, 1816:623, 1940:536, 2163(2):175, 2254(2):87, 2406(2):87, 2532(2):68, 2564(2):81,
 2624(2):87
 RPHA 590
- Ismeretes az Úristen
 Szenci Molnár Albert: Ps. 76
 II, 2045:161, 2091(2):53, 2163(3):116, 2254(4):125, 2305:161, 2363(1):107, 2406(4):109,
 2424:95, 2564(3):108, 2624(4):109
- Isten a töredelmes szívet boldogítja
 Madarász Márton
 1894:707
 RMKT XVII/9 52, 582–584
- Isten Fia, ki a váltságnak
 Geleji Katona István
 1643(2):259

Isten haragjának én szelleti voltam

Zrínyi Miklós: *Attila* (1650–1651)

2360:Qq_{4a}

Négyesy I 352 – Zrínyi Összes I 390

Isten hivei akik vagytok

I, II, 1816:782 (kik vagytok), 1940:687 (kik vagytok), 2532(2):308, 2565:21

RPHA 597

Isten, te vagy én Istenem

Szenci Molnár Albert: Ps. 63

II, 2045:130, 2091(2):43, 2163(3):93, 2254(4):99, 2305:130, 2363(1):85, 2406(4):86, 2424:77, 2564(3):85, 2624(4):86

Istenem, mindenek felett vagy

Kopcsányi Márton

1666:265

RMKT XVII/7 34–35, 445–446

Istenem Uram, neked hálát adok

2163(2):?, 2254(2):347, 2406(2):347, 2532(2):269, 2564(2):332, 2624(2):347

RMDT II 263, 514 (116. sz.)

Istennek boldog anyala

Kopcsányi Márton

1666:209

RMKT XVII/7 33, 445

Istennek hű szent anyala... fényeddel éjjel látogass ld. Istennek hű szent anyala... világo-
dal ma látogass

Istennek hű szent anyala... fényeddel éjjel látogass ld. még Mivel már besetétédett

Istennek hű szent anyala... világozzal ma látogass

Angele Dei, qui custos est mei

2016:338, 347 (fényeddel éjjel látogass), 2024:15, 65 (hív), 2336:338, 347 (fényeddel éjjel lá-
togass)

RMKT XVII/7 290, 630

Istennek szent ígéjéből ld. Szent ígéjét az Istennek

Istentől áldottim s szerelmes fiaim

Malomfalvay Gergely

2462:113

RMKT XVII/9 324, 675–676

Istentől választott népek

II, 1643(1):6, 2163(1):9, 2254(1):9, 2406(1):9, 2532(1):7, 2564(1):6, 2624(1):9

RPHA 617

Istenünkhöz fohászkodván

I, II, 1816:647, 1874:177a, 1940:559, 2163(2):414, 2254(2):321, 2406(2):321, 2532(2):245, 2564(2):306, 2624(2):321

RPHA 618

Ítéld meg Uram, ügyemet

Újfalvi Katona Imre: Ps. 43

2251:72

RMKT XVII/8 116, 515

Ítéld meg engemet Urísten

Szenci Molnár Albert: Ps. 43

II, 2045:92, 2091(2):31, 2163(3):67, 2251:30, 2254(4):70, 2305:92, 2363(1):60, 2406(4):61, 2424:54, 2564(3):60, 2624(4):61

Izraelnek megszomorodott nemzetsége

Sztárai Mihály vagy Skaricza Máté: Ps. 137

I, II, 1874:153b, 2163(2):233, 2254(2):144, 2406(2):144, 2532(2):109, 2564(2):135, 2624(2):144

RPHA 621

Izraelnek megváltója

Geleji Katona István

1643(2):259

Jáhel tejet ad

1841

Jaj, miképpen dobog szívem

Nyéki Vörös Mátyás: Aeternitas, örökkévalóság

1658:109, 2077:93

RMKT XVII/2 234–239, 500 – RMDT II 232, 464 (62c.)

Jaj, mint voltam lefektemben

Nádasi János

2282:45

Jaj, szép óráimat mire vesztegettem

Nádasi János

2282:164

Járjunk mi most, keresztyének, üdvösségnek igaz útján ... méne fel mennyországban

II, 1643(1):128, 2532(1):50

RPHA 3506

Járjunk mi most, keresztyének, üdvösségnek igaz útján ... világra születék

1643(1):45, 2532(1):22

RPHA 3506

Járuljunk mi az Istennek szent Fiához

Huszár Gál(?)

I, II, 1816:215, 1874:58b, 1940:178, 2163(2):334, 2254(2):242, 2406(2):242, 2532(2):189, 2564(2):229, 2624(2):242

RPHA 632

Járulok az Úrhoz, mennyei Atyámhoz

Farkas János

1874:17a, 2251:166

RMKT XVII/8 406–407, 617

Jehova Úristen, seregeknek Ura

Debreceni Tiszta János

1875:a3a

RMKT XVII/9 204–209, 630

Jelét adá Krisztus Urunk

Geleji Katona István

1643(2):255

Jer, dicsérjük az Istennek Fiát

Batizi András ford.: Felix namque decoris ornamentum

I, II, 1816:295, 1874:68b, 1940:249, 2163(2):349, 2254(2):257, 2406(2):257, 2532(2):201, 2564(2):244, 2624(2):257

RPHA 639

Jer, dicsérjük e mai napon a mi Urunkat

Batizi András

!, !I, 1816:65, 1874:79b, 1940:54, 2163(2):257, 2254(2):167, 2381:19, 2406(2):167, 2532(2):127, 2564(2):156, 2624(2):167

RPHA 640

Jer, dicsérjük, jer, dicsérjük a Krisztus Jézust

Collaudemus hunc Dominum

!, 1714:124

RPHA 637

Jer, dicsérjük keresztyének, nevét a nagy Úristennek

1643(1):31, 2163(1):18, 2254(1):17, 2406(1):17, 2532(1):18, 2564(1):11, 2624(1):17

RPHA 642

Jer, dicsérjük mindnyájan Urunkat

!, !I, 1816:232, 1874:46b, 1940:192, 2163(2):328, 2254(2):236, 2406(2):236, 2532(2):186, 2564(2):224, 2624(2):236

RPHA 643

Jer, emlékezzünk keresztyén népek

Ps. 121 (1549)

!, !I, 1816:478, 1874:152b, 1940:404, 2163(2):224, 2254(2):135, 2406(2):135, 2532(2):102, 2564(2):125 (Jer, örvendezzünk), 2624(2):135

RPHA 645

Jer, hirdessük mi Urunknak nagy dicső bajvívását

Fortunatus, Venantius Honorius Clementinus: Pange lingua gloriosi proelium certaminis

!I, 1643(1):81, 2163(1):31, 2254(1):29, 2406(1):29, 2532(1):35, 2564(1):18, 2624(1):29

RPHA 648

Jer, mi dicsérjük, áldjuk és felmagasztaljuk

Modulisemus omnes corde, voce, ore

!, !I, 1816:48, 1874:79b, 1940:38, 2146:8, 2163(2):260, 2254(2):170, 2381:17, 2406(2):170, 2532(2):129, 2564(2):159, 2624(2):170

RPHA 649

Jer, mi kérjünk Szentlelket... Irgalmazz nekünk

Luther, Martin – Batizi András ford.: Nu bitten wir den Heiligen Geist

!, !I, 2163(2):336, 2254(2):244, 2406(2):244, 2564(2):231, 2624(2):244

RPHA 654

Jer, mi kérjünk Szentlelket... Jézus irgalmazz

Luther, Martin – Batizi András ford.: Nu bitten wir den Heiligen Geist

!I, 2163(2):337, 2254(2):244, 2406(2):244, 2532(2):191, 2564(2):232, 2624(2):244

RPHA 2050

Jer, mindnyájan örüljünk

Jam cantemus hodie in honorem Mariae

!, !I, 1816:44, 1874:88b, 1940:36, 2146:17, 2163(2):273, 2251:204, 2254(2):182, 2381:22, 2406(2):182, 2532(2):137, 2564(2):171, 2624(2):182

RPHA 656

Jer, most szóljunk e szomorú alkalmatosságban

2565:64

Jer, örvendezzünk az Úristennek

Huszár Gál: Ps. 95 (1574 előtt)

!, !I, 1816:471, 1940:397, 2163(2):207, 2254(2):118, 2532(2):90, 2564(2):109, 2624(2):118

RPHA 657

Jer, örvendezzünk keresztyén népek ld. Jer, emlékezzünk keresztyén népek

Jer, tegyük el a testeket

I, II, 2532(3):300, 2565:15

RPHA 658

Jer, temessük el a testet

Weisse, Michael: Nun lasst uns den Leib begraben

I, II, 1816:764, 1874:374b, 1940:673, 2146:271, 2254(3):362, 2406(3):362, 2532(2):299, 2565:14, 2624(2):362

RPHA 659

Jertek, hívek, mi az Úrhoz

Geleji Katona István

1643(2):253

Jertek hozzám, Krisztus mondja

Grüenwald, Georg: Kommt her zur mir, spricht Gottes Sohn

II, 1816:737, 1940:647

Jertek, örvendjünk mindnyájan

Szenci Molnár Albert: Ps. 95

II, 2045:204, 2091(2):66, 2163(3):148, 2254(4):159, 2305:204, 2363(1):136, 2406(4):139, 2424:120, 2564(3):138, 2624(4):139

Jézus a keresztfán függvén

Serédi János ford.: Da Jesus an dem Kreuze hung

II, 2532(2):162

Jézus, édes emlékezet

Hajnal Mátyás ford.: Jesu dulcis memoria

1952:180, 2381:102

Jézus Krisztus, egy mesterünk

1643(1):, 192), 2163(1):73, 2254(1):70, 2406(1):70, 2532(1):76, 2564(1):47, 2624(1):70

RMDT II 387, 641 (303. sz.)

Jézus Krisztus egyedül üdvösségünk

II, 1816:286, 1874:200b, 1940:241

Jézus Krisztus feltámadá, alleluja

Surrexit Christus hodie, alleluia

I, II, 1816:175, 1940:144, 2146:44

RPHA 665

Jézus Krisztus, Istennek egy Fia

1643(1):193, 2163(1):73, 2254(1):70, 2406(1):70, 2532(1):77, 2564(1):47, 2624(1):70

RMDT II 387, 641 (304. sz.)

Jézus Krisztus, Istennek szent Fia, bűnösöknek igaz Megváltója

Eber, Paul: Herr Jesu Christ, wahr Mensch und Gott

I, II, 1816:777 (bűnös népnek megváltója), 1874:376a, 1940:683 (bűnös népnek megváltója), 2146:262 (bűnös népnek igaz megváltója), 2532(2):305 (bűnös népnek igaz megváltója), 2565:19 (bűnös népnek igaz megváltója)

RPHA 666

Jézus Krisztus, ki e napon a bölcseknek

1643(1):115, 2532(1):24

RPHA 3507

Jézus Krisztus, ki felkelvén

Geleji Katona István

1643(2):259

- Jézus Krisztus, ki miértünk negyven napiglan
1643(1):79
- Jézus Krisztus, ki miértünk nem általlád felvennie
1643(1):46
- Jézus Krisztus, ki szent lévén
 Geleji Katona István
1643(2):254
- Jézus Krisztus, kit az Atya
1643(1):227
 RPHA 667
- Jézus Krisztus, magad kényén
 Geleji Katona István
1643(2):256
- Jézus Krisztus, mi egyetlen egy Urunk
1874:280a
- Jézus Krisztus, mi kegyelmes hadnagyunk
 Bereki István (?)
 II, **1816:618, 2163(2):396, 2254(2):304, 2406(2):304, 2532(2):234, 2564(2):291, 2624(2):304**
 RPHA 668
- Jézus Krisztus, mi királyunk
 Jesu nostra redemptio
1643(1):118, 2163(1):43, 2254(1):41, 2406(1):41, 2532(1):50, 2564(1):27, 2624(1):41
 RPHA 669
- Jézus Krisztus, mi Megváltónk, bűn setéségét fedezőnk
 Christe, qui lux es et dies
1643(1):67, 2146:43, 2163(1):26, 2254(1):24, 2406(1):24, 2532(1):30, 2532(2):174, 2564(1):15, 2624(1):15
 RPHA 663
- Jézus Krisztus, mi Megváltónk, haláltól megmentőnk
 II, **1816:176, 1940:145**
- Jézus Krisztus, mi üdvösségünk, egyetlen
 I, II, **2146:91**
 RPHA 671
- Jézus Krisztus, szép fényes hajnal
 II, **1816:716, 1874:6a, 1940:626, 1995:232, 2146:158, 2254(2):345, 2406(2):345, 2532(2):268, 2564(2):330, 2624(2):345**
 RPHA 675
- Jézus Krisztus, te felséges király
1643(1):79
- Jézus Krisztus, Úristennek Fia
 Siderius János
 II, **1816:787, 1940:690, 2532(3):316, 2565:28**
 RPHA 676
- Jézus Krisztus, Úristennek szent Fia
1874:60a
- Jézus, Máriának értem megholt Fia
 Nádasi János
2282:(§):b

Jézus, szerelmünk és üdvösségünk

Jesu Salvator, mundi amator

2381:120

RMKT XVII/7 349–350, 672–673

Jézus születék üdvösségünkre

Szegedi Kis István(?)

! (Jézus születél), II, **1816:82** (Jézus születél), **1874:90a**, **1940:69**, **2163(2):277**, **2251:212**, **2254(2):185**, **2406(2):185**, **2532(2):139**, **2564(2):175**, **2624(2):185**

RPHA 677

Jézus, Tamás vééréért

Medgyesi Pál

1670

RMKT XVII/9 186, 621

Jézus Urunk, ki miértünk

Geleji Katona István

1643(2):254

Jézus, üdvösség adója

Jesu nostra redemptio

2016:312, **2336:312**

RMKT XVII/7 299, 636–637

Jó cselekedeteket tegyünk

Weber, Johann

2095:111

RMKT XVII/9 242, 643–644

Jó dolog a tudomány

Igaz Kálmán

2166

Jó keresztyének, kik vagyunk

!, II, **1643(1):28**, **2163(1):78**, **2254(1):75**, **2406(1):75**, **2532(1):15**, **2564(1):51**, **2624(1):75**

RPHA 682

Jó kezdetnek jó a vége

1712:[B]ab

RMKT XVII/9 553, 754

Jókat elveszteni, semmit el nem veszteni

Madarász Márton

1894:272

RMKT XVII/9 49, 582–583

Jól tettél bűnösökkel

2532(1):85

Jóllehet nagy sokat szóltunk Dávidról

Ps. 42

!, II, **2163(2):151**, **2254(2):64**, **2406(2):64**, **2532(2):47**, **2564(2):59**, **2624(2):64**

RPHA 691

Jöjj el Szentlélek Isten, s ereszd reánk teljesen ld. Jöjj Szentlélek Úristen

Jöjj el, Szentlélek Istenünk és látogasd sérült lelkünk

Magnentius Hrabanus Maurus?: Veni Creator Spiritus, mentes

2016:305, **2336:305** (látogasd meg), **2381:83** (látogasd meg)

RMKT XVII/7 298, 635–636

- Jöjj el Szentlélek Istenünk, látogasd meg sérült lelkünk ld. Jöjj el Szentlélek Istenünk, és látogasd sérült lelkünk
- Jöjj elő műzsáknak éneklő serege
 Kolosi Török István: *Az edgyes életnek kedvetlen és káros voltáról* (1643)
 2000(1) (csonka kezdet: Isten sem javalja az egyedül lakást), 2180(1)
 RMKT XVII/4 508–518, 681–682
- Jöjj mihozzánk, üdvözítő Jézus Krisztus
 !! (Jöjj el hozzánk), 1643(1):26, 2532(1):12
 RPHA 3510
- Jöjj mihozzánk, vigasztaló, éltető Szentlélek Isten
 1643(1):146
- Jöjj Szentlélek Úristen
 Langton, Stephanus: Veni Sancte Spiritus, et emitte 2016:307, 2024:214, 2336:307, 2381:84 (Jöjj el Szentlélek Isten)
 RMKT XVII/7 293–294, 632–633
- Jövel, légy velünk Úristen
 !!, 1816:596, 1940:512, 2163(2):398, 2254(2):306 (Jövel), 2406(2):306, 2532(2):235, 2564(2):292, 2624(2):306
 RPHA 694
- Jövel Megváltója népeknek, mutasd
 Ambrosius, Sanctus: Veni redemptor gentium
 ! (Jövel népeknek Megváltója), !! (Jövel népeknek Megváltója), 1643(1):7, 1816:3 (Jövel népeknek Megváltója), 1940:2 (Jövel népeknek Megváltója), 2163(1):11, 2254(1):11, 2406(1):11, 2532(1):9, 2564(1):8, 2624(1):11
 RPHA 695
- Jövel népeknek Megváltója, mutasd ld. Jövel Megváltója népeknek, mutasd
- Jövel népeknek Megváltója, Szűznek
 Ambrosius, Sanctus: Veni redemptor gentium
 !!, 1643(1):30, 2163(1):16, 2254(1):15, 2532(1):17, 2564(1):10
 RPHA 696
- Jövel Szentlélek Isten, és bocsásd ki mennyekből
 Veni Sancte Spiritus, et emitte – Madarász Márton ford.
 1894:587
 RMKT XVII/9 51, 582–584
- Jövel Szentlélek Isten, tarts
 Szegedi Kis István
 !, !!, 1816:205, 1874:64a, 1940:171, 2163(2):338, 2254(2):245, 2406(2):245, 2532(2):192, 2564(2):233, 2624(2):245
 RPHA 697
- Jövel Szentlélek Úristen, ki Atyával
 Veni Sancte Spiritus, et emitte
 !, !!, 1643(1):130, 2163(1):46, 2254(1):43, 2406(1):43, 2532(1):52, 2564(1):28, 2624(1):43
 RPHA 699
- Jövel Szentlélek Úristen, látogasd
 Magentius Hrabanus Maurus?: Veni Creator Spiritus, mentes
 !, !!, 2532(2):192
 RPHA 700

Jövel Szentlélek Úristen, lelkünknek

Veni Sancte Spiritus, et emitte – Batizi András ford. (1546)

I, II, 1816:206, 1874:134b, 1940:172, 2146:54, 2163(2):331, 2251:276, 2254(2):238, 2381:159, 2406(2):238, 2532(2):183, 2564(2):226, 2624(2):238

RPHA 702

Jövel Szentlélek Úristen, töltsd be a te híveidnek

I, II, 2532(2):190

Jövel Szentlélek Úristen, töltsd be szívünket éppen

1678:198, 1730:232, 1755: 254, 2163(2):326, 2254(2):234, 2406(2):234, 2532(2):184, 2564(2):221, 2624(2):234

RMDT II 350–351, 615 (253. sz.)

Jövel Szentlélek Úristen, vigasztalj

Veni Creator Spiritus, mentes

1643(1):129, 2163(1):45, 2254(1):43, 2406(1):43, 2532(1):52, 2564(1):28, 2624(1):43

RPHA 698

Jövel teremő Szentlélek

Veni Creator Spiritus, mentes

1643(1):129b, 2163(1):44, 2254(1):42, 2406(1):42, 2532(1):51, 2564(1):27, 2624(1):42

Jupiter uralkodik ez esztendőben (naptárvers)

1870

RMKT XVII/9 558, 756

Kegyelmes megváltó, irgalmas Úristen, már teneked könyörgünk

I, 1874:29a, 2532(2):254

RPHA 713

Kegyelmezz meg nekem én Istenem

Szenci Molnár Albert: Ps. 56

II, 2045:118, 2091(2):39, 2163(3):84, 2254(4):89, 2305:118, 2363(1):77, 2406(4):78, 2424:69, 2564(3):77, 2624(4):78

Kegyelmezz meg nekünk nagy Úristen

I, II, 1816:355, 1940:299, 2163(2):377, 2254(2):286, 2406(2):286, 2532(2):221, 2564(2):273, 2624(2):286

RPHA 720

Kegyes Atyánk, most teneked könyörgünk

1874:249a

RMKT XVII/8, 394–395, 614

Kegyes buzgóságtól viseltetett népség

2565:55

Kegyes Jézus, én imádságomra

Király Jakab

2522(3)

RMDT II 404, 651 (339. sz.)

Kegyes Krisztus és kegyelmes királyom

1874:16a

Kegyetlen, hová futsz te, árnyéknál könnyebb

Zrínyi Miklós: *Idilium* (1643–1645)

2360:B_{3a}

Négyesy I 99–104 – Zrínyi Összes I 26–33

Keljünk fel, keljünk fel, én kedves szerelmesim

Kassai András

2049:94

RMKT XVII/9 66, 587–589

Keresztyének, kik e földön lakoztok

Ps. 113

I, II, 1816:671, 1940:582, 2163(2):217, 2254(2):128, 2406(2):128, 2532(2):97, 2564(2):119, 2624(2):128

RPHA 729

Keresztyének, kik Krisztusban bíztok

II, 1816:780, 1940:685, 2532(2):312, 2565:24

RPHA 730

Keresztyének, kik vagyunk

Szegedi Gergely

I (vagytok), II, 1816:219, 1940:182, 2163(2):333, 2254(2):241, 2406(2):241, 2532(2):189, 2564(2):229, 2624(2):241

RPHA 731

Keresztyének örvendezzünk, mert országol

Fortunatus Venantius: Vexilla regis prodeunt

II (Örvendezzünk keresztyének), 1643(1):83^h, 2163(1):32, 2254(1):31, 2406(1):31, 2532(1):37, 46 (Örvendezzünk keresztyének...) 2564(1):19, 2624(1):31

RPHA 1167

Keresztyéneknek Istene

Ps. 80

I, II, 1816:607, 1874:318a, 1940:523, 2163(2):195, 2254(2):106, 2406(2):106, 2532(2):82, 2564(2):99, 2624(2):106

RPHA 732

Keresztyéneknek serege... 2. vsz.: A győzhetetlen oroszlán

Fulbertus Carnotensis?: Chorus novae Jerusalem

I, 1643(1):90^h, 2163(1):37, 2254(1):36, 2406(1):36, 2532(1):42, 2564(1):22, 2624(1):36

RPHA 733

Keresztyéneknek serege... 2. vsz.: Mert ím a Krisztus meggyőzte

Fulbertus Carnotensis?: Chorus novae Jerusalem

I, 1643(1):91^h, 2163(1):38, 2254(1):37, 2406(1):37, 2532(1):43, 2564(1):23, 2624(1):37

RPHA 734

Kérlek és intlek mostan tégedet

Tommaso da Celano: Dies irae, dies illa

I, II, 1816:688, 1874:363a, 1940:599, 2163(2):420, 2254(2):327, 2406(2):327 2532(2):249, 2564(2):312, 2624(2):327

RPHA 735

Kérünk, Uram, maradj meg szállásunkon

Madarász Márton

1894:478

Keserves szívvel Magyarországon

I, II, 1816:551, 1874:320b, 1940:469, 2163(2):360, 2254(2):271, 2406(2):271, 2532(2):210, 2564(2):258, 2624(2):271

RPHA 739

- Késő immár atyámfia
Weber, Johann ford.
2095:118
RMKT XVII/9 243, 643–644
- Készülettel az Ojtozon
Ének Lupu vajdáról (1654 k.)
2518
MKsz 1880: 284–297; 1930: 274–281
RMKT XVII/9 327–340, 676–679
- Kezdetben, hogy Isten Ádámot
Szenci Molnár Albert
II, 2163(2):[443?], 2254(2):346, 2406(2):346, 2532(2):269, 2564(2):331, 2624(2):346
- Kezdetből az Isten volt és meg is maradt
Gyirwa Vencel ford.: *Az Sybillanak jóvendöléséről és Salamon királynak bölcsességéről*
(1649)
2270
RMKT XVII/9 288–301, 660–664
- Ki miérettünk szenvedett
Kassai András
2049:címlap
RMKT XVII/9 61, 587–589
- Ki versíró poéta vagy
Kolosi Török István (1630)
2143, 2586
RMKT XVII/4 483, 670–674
- Kiáltásom halld meg Isten
Szenci Molnár Albert: Ps. 61
II, 2045:127, 2091(2):42, 2163(3):91, 2254(4):96, 2305:127, 2363(1):83, 2406(4):84,
2424:76, 2564(3):83, 2624(4):84
- Királyi zászlók lobognak
Fortunatus Venantius Honorius Clementianus: *Vexilla regis prodeunt*
2381:65
RMKT XVII/7 334–335, 667 – RMDT II 246, 493 (90/III. sz.)
- Kit a nagy ég, föld, víz csodál
Quem terra, pontus, sidera
2016:5, 2336:5
RMKT XVII/7 295, 633
- Könyörgök, Uram, minden emberekért
Szenci Molnár Albert
II, 1874:7a, 2150
- Könyörgünk neked, Istennek szent Fia
! (Istennek Fia), II, 1816:371, 1940:313, 2163(2):383, 2254(2):292, 2406(2):292, 2532(2):224,
2564(2):279, 2624(2):292
RPHA 771
- Könyörgünk az Istennek Krisztus által
II, 1643(1):183, 2163(1):62, 2254(1):59, 2406(1):59, 2532(1):67, 2564(1):40, 2624(1):59
RPHA 772
- Könyörgünk az Istennek, mint kegyelmes éltetőnknek
1643(1):195, 2163(1):76, 2254(1):73, 2406(1):73, 2532(1):79, 2564(1):49, 2624(1):73

Könyörögjünk az Istennek Szentlelkének

Huszár Gál

!, II, 1816:209, 1874:64b, 1940:174, 2146:58, 2163(2):335, 2254(2):243, 2381:156, 2406(2):243, 2532(2):190, 2564(2):230, 2624(2):243

RPHA 774

Könyörülj Úristen mirajtunk

Luther, Martin: Es wollt uns Gott genädig sein – Ps. 67

!, II, 2532(2):73

RPHA 777

Könyörülő szívű Jézus

Geleji Katona István

1643(2):260

Köszvényes uraim, hogy jól megértsetek

Szenci Kertész Ábrahám?

2253

Követi vala Krisztus csodáját ld. Követi vala népnek soksága Krisztusnak csodáját

Követi vala népnek soksága Krisztusnak csodáját

!, II, 1816:645, 1940:557, 2163(2):413, 2254(2):320, 2381:140 (Követi vala Krisztus csodáját) 2406(2):320, 2532(2):244, 2564(2):305, 2624(2):320

RPHA 781

Közönséges és igen szokott példabeszéd az

1819:C2a

Krisztus a mi bűneinkért meghala

Luther, Martin – Gálszécsi István ford.: Christ lag in Todesbanden

!, II, 2532(2):173

RPHA 782

Krisztus feltámadá igazságunkra

Christus iam surrexit

!, II, 1816:149, 1874:121a, 1940:125, 2146:33, 2163(2):307, 2251:243, 2254(2):215, 2381:74, 2406(2):215, 2532(2):166, 2564(2):202, 2624(2):215

RPHA 784

Krisztus feltámadá, irgalmazz minékünk

2381:72

RMDT II 284, 543 (150. sz.)

Krisztus feltámadá, ki értünk meghalt vala, mi bűnünkért kint valla

Batizi András

!, II, 1816:140, 1874:117a, 1940:119, 2163(2):302, 2254(2):210, 2406(2):210, 2532(2):163, 2564(2):198, 2624(2):210

RPHA 786

Krisztus feltámadá, ki értünk meghalt vala, mindennek

!, II, 1816:151, 1874:113b, 1940:127, 2146:38, 2163(2):308, 2254(2):216, 2406(2):216, 2532(2):167, 2564(2):204, 2624(2):215

RPHA 788

Krisztus feltámadá, mi bűnünket elmosá, és... kyrie

II, 1918:312

Krisztus feltámadá, mi bűnünket elmosá, és kiket ő szerete, mennyországba felvive, kyrie-eleljson Alleluja

Christus surrexit, mala nostra texit

2381:73

RPHA 790 – RMDT II 285, 545 (152. sz.)

Krisztus feltámadá, mi bűnünket elmosá, és kiket ő szerete, mennyországba felvive, Úristen megváltá...

Christus surrexit, mala nostra texit

!, 1715:41, 1816:166, 1874:119b, 1918:313, 1940:139, 2163(2):315, 2251:246, 2254(2):222, 2381:71, 2406(2):222, 2532(2):173, 2564(2):211, 2624(2):222

RPHA 790

Krisztus feltámadá, mi bűnünket elmosá, kyrie

!!, 1918:313, 2381:73

RPHA 790 – RMDT II 304, 571 (181. sz.)

Krisztus feltámadá, mi bűnünket elmosá, ő szent vére hullása, lón vétünknek romlása

!, !!, 1816:146, 1874:115b, 1940:123, 2163(2):304, 2254(2):211, 2406(2):211, 2532(2):164, 2564(2):200, 2624(2):211

RPHA 792

Krisztus feltámadá, mi bűnünket elmosá, szent vére hullásával

! (elmosá, mert vére), !!, 1816:159, 1874:120a, 1940:133, 2163(2):310, 2254(2):217, 2406(2):217, 2532(2):169, 2564(2):205, 2624(2):217

RPHA 791

Krisztus feltámadá, nekünk örömet ada

Batizi András

!, !!, 1816:144, 1874:118b, 1940:122, 2146:35, 2163(2):305, 2251:237, 2254(2):213, 2406(2):213, 2532(2):165, 2564(2):201, 2624(2):213

RPHA 794

Krisztus halált meggyőző

2381:77

RMKT XVII/7 339, 669 – RMDT II 262, 623–624 (262. sz.)

Krisztus Jézus születék

!, !!, 1816:60, 1940:50, 2163(2):275, 2251:208, 2254(2):184, 2406(2):184, 2532(2):138, 2564(2):173, 2624(2):184

RPHA 799

Krisztus, ki vagy nap és világ, mennyországra

Christe qui lux es et dies – Debreceni Szór Gáspár ford.

!!, 2146:167

RPHA 802

Krisztus ki vagy nap és világ, minket

Christe qui lux es et dies

!, !!, 1816:727, 1874:12a, 1940:637, 1995:233, 2146:170, 2150, 2251:177, 2254(2):348, 2319:71, 2406(2):348, 2532(2):268, 2564(2):333, 2624(2):348

RPHA 804

Krisztus, maradj velünk

Madarász Márton ford.

1894:490

RMKT XVII/9 50, 582–583

Krisztus mennybe felmene nekünk helyet szereznie, Atyjával megbékéltetne ld. A Krisztus mennybe felmene nekünk helyet szereznie, Atyjával megbékéltetne

Krisztus mennybe felmene nekünk helyet szereznie, ül Atyjának jobbára

Ascendit Christus hodie

!, !!, 1816:180, 1874:123b (szerzeni), 1940:148, 2146:46 (szerzenie), 2163(2):316, 2251:248, 2254(2):223, 2406(2):223, 2564(2):212 (szerzeni), 2624(2):223

RPHA 808

- Krisztus mennybe ma felmene, alleluja
 Ascendit Christus hodie
 I, II, 1816:186, 1940:155, 2146:50, 2532(2):178
 RPHA 809
- Krisztus szenvedésének emlékezete szerzi
 Kassai András
 2049:[j]b
 RMKT XVII/9 62, 587–589
- Krisztushoz készülők, szerelmes szülei
 Czeglédi Szabó Pál
 2565:53
 RMDT II 386, 640 (302. sz.)
- Krisztusnak hívei, kik most jelen vagytok
 II, 2532(3):319, 2565:44
- Krisztusnak hű keresztyéni
 I, II, 1816:785, 1940:688 (hív), 2532(2):314, 2565:26
 RPHA 815
- Krisztust megfeszíték kegyetlen zsidó népek
 I, II, 1816:155, 1874:103b, 1940:131, 2163(2):306, 2251:239, 2254(2):213, 2406(2):213,
 2532(2):166, 2564(2):201, 2624(2):213
 RPHA 817
- Küldé az Úristen gyors és hív szolgáját
 Mittit ad virginem non quemvis angelum
 2381:2
 RMKT XVII/7 317–318, 656–658 – RMDT II 283, 542–543 (149a)
- Küldé az Úristen hűséges szolgáját
 Mittit ad virginem non quemvis angelum
 II, 2163(2):253, 2254(2):163, 2406(2):163, 2532(2):123 2564(2):153, 2624(2):163
- Lámpást s fátylát törvény kiadásakor Isten
 Apáczai Csere János
 2450
 RMKT XVII/9 321, 673
- Landresnek, mikoron néhai tündöklő cselédjét
 Bereghi M. János
 2558
 RMKT XVII/9 345–346, 681–683
- Lásd meg Uram, én ügyemet
 Tholnai Bálint(?): Ps. 43.
 I, II, 1816:708, 1874:148a, 1940:620, 2163(2):154, 2254(2):67, 2406(2):67, 2532(2):49,
 2564(2):61, 2624(2):67 (Ládd)
 RMKT XVI/11 123–125, 419–420 – RPHA 823
- Láss hozzám Úristen, kegyelmes szemeiddel
 Ládonyi Sára(?): Ps. 71
 I, II, 1816:543, 1940:460, 2251:46
 RPHA 825
- Lát az elő
 Henricus Le Roy, Apáczai Csere János ford.
 2617
 RMKT XVII/9 322, 673

Látod Isten sziveinket jól

I, II, 2254(1):57 2406(1):57, 2624(1):57

Látod Isten sziveinket, látod erőtlenségünket

1643(1):182b, 2163(1):60, 2532(1):66, 2564(1):38

RPHA 829

Leckéje és mindennapi tudománya

Bernardus, Sanctus – Kassai András ford.

2049:112a

RMKT XVII/9 61, 587–589

Legdrágább embernek két szeme világa

2132

RMKT XVII/9 245–248, 644–645

Légy irgalmas Úristen, minékünk

Szegedi Lajos: Ps. 51 (1560 előtt)

I, II, 1816:410, 1940:345, 2163(2):163, 2254(2):75, 2406(2):75, 2532(2):59, 2564(2):69, 2624(2):75

RPHA 834

Légy ítélőm, Uram

Szenci Molnár Albert: Ps. 26

II, 2045:50, 2091(2):17, 2163(3):38, 2254(4):41, 2305:50, 2363(1):35, 2406(4):36, 2424:30, 2564(3):34, 2624(4):36

Legyen jó idő csak, fecske száll házamra

Rimay János

II, 2251:96

Legyünk erősek a hitben

Geleji Katona István

1643(2):264

Lelkemnek hozzád való, buzgó kiáltása

Balassi Bálint

II, 2251:98

RPHA 842

Lőn az Isten szava régen Szent Jánoshoz

Szölősi János

2196

RMKT XVII/9 256, 648–649

Ma Krisztus győzedelmes lett a halálból

Szerédi János

II, 2532(2):283

Ma vigadjatok, kik hívek vagytok

II, 2163(2):279, 2254(2):188, 2406(2):188, 2532(2):141, 2564(2):177, 2624(2):188

Magamban elvégezém és mondám

Szenci Molnár Albert: Ps. 39

II, 2045:84, 2091(2):28, 2163(3):61, 2254(4):65, 2305:84, 2363(1):55, 2406(4):56, 2424:49, 2564(3):55, 2624(4):56

Magas hegyén ím az olajfáknak

II, 2532(2):279

Magas mennyben lakó Isten

Kátai Mihály (1596 körül)

II (Magas mennyben lakozó Isten), 1874:27b

RPHA 847

- Magasztalja a mi lelkünk is az Urat
Magnificat anima quoque nostra Dominum
1894: c1a
- Magasztalja az én szívem
Szenci Molnár Albert
II, 2045:327, 2091(2):105, 2305:326, 2424:194
- Magasztaljuk keresztyének az Úristent
I, II, 1816:225, 1874:65b, 1940:186, 2163(2):333, 2254(2):240, 2406(2):240, 2532(2):188,
2564(2):228, 2624(2):240
RPHA 849
- Magasztallak én Istenem, mert megtartál
(1559)
I, II, 1816:418, 1940:352
RPHA 850
- Magasztallak én Istenem, Uram és Atyám
Czemeki Mátyás
2251:133
RMKT XVII/8 412–414, 618
- Magasztallak én téged, Isten
Kolross, Johann – Miskolci Csulyak István ford.: Ich dank dir, lieber Herr
II, 2146:142
- Magasztallak téged, én Istenem
Szenci Molnár Albert: Ps. 145
II, 2091(2):99, 2163(3):227, 2254(4):240, 2305:308, 2363(1):206, 2406(4):210, 2424:183,
2564(3):212, 2624(4):210
- Magyarország szép, nemes csillaga
1952:252
RMKT XVII/7 116–117, 540
- Már elmegyek az örömben
II, 1816:802, 1874:370b, 1894:256, 1940:700, 2146:252, 2532(2):321, 2565:41
- Mária, malasztnak anyja és irgalmasságnak
Nádasi János
2112: 140
RMKT XVII/7 304, 639–640
- Mária, malasztnak anyja, tengernek
Kopcsányi Márton
1666:208
RMKT XVII/7 32, 445
- Még maga sem a Jupiter
1819:C6a
- Meg ne feddj engemet... és meg ne ostorozz
Nyéki Vörös Mátyás: Ps. 6
II, 1818:268, 1942:225, 2340:465, 2381:165
- Meg ne feddj engemet... és meg ne verj
Nyéki Vörös Mátyás: Ps. 37
II, 1818:274, 2340:468, 2381:167
- Megadja még Isten
II, 2251:100

Megbántunk, Isten, szüntelen tégedet

!, II, 1816:384, 1874:161a (Megbántunk Úristen), 1940:325, 2163(2):[437], 2254(2):343, 2406(2):343, 2532(2):265, 2564(2):328, 2624(2):343

RPHA 859

Megértsetek, keresztyének

Tuba Mihály

!, II, 2532(3):308, 2565:22

RPHA 861

Meggyógyítá az Úr Krisztus

Geleji Katona István

1643(2):263

Meghagytad nekünk, Úristen

Szenci Molnár Albert

II, 2045:323, 2091(2):104, 2163(3):237, 2254(4):250, 2305:322, 2363(1):215, 2406(4):219, 2424:192, 2564(3):221, 2624(4):219

Meghallgassad az én imádságomat

Sztárai Mihály: Ps. 64

!, II, 1816:363, 1940:306, 2146:235, 2163(2):179, 2254(2):91, 2406(2):91, 2532(2):70, 2564(2):85, 2624(2):91

RPHA 863

Megkeresztelé Urunkat János

Geleji Katona István

1643(2):254

Meglőn nekünk örömünkre

Geleji Katona István

1643(2):254

Megnyomorodván ellenségitől Szent Dávid próféta

Sztárai Mihály: Ps. 10

!, II, 1816:584, 1940:501, 2163(2):107, 2254(2):20, 2406(2):20, 2532(2):15, 2564(2):18, 2624(2):20

RPHA 868

Megnyomorult, szegény keresztyén ember

Sztárai Mihály: Ps. 37

!, II, 1816:555, 1940:472, 2163(2):144, 2254(2):57, 2406(2):57, 2532(2):41, 2564(2):52, 2624(2):57

RPHA 869

Megszabadultam már én a testi haláltól

!, II, 1816:741, 1874:366a, 1940:651, 2146:275, 2254(3):355, 2406(3):355, 2532(2):288, 2565:4, 2624(2):355

RPHA 870

Megszáná Isten nyomorúságinkat

Kassai András

2049:85

RMKT XVII/9 65–66, 587–589

Megteljesíté az Atya Isten

Tuba Mihály

!, II, 1816:101, 1874:95b, 1940:84, 2146:23, 2163(2):283, 2251:223, 2254(2):191, 2406(2):191, 2532(2):146, 2564(2):181, 2624(2):191

RPHA 872

Megyen vala lelkében örvendezvén

Madarász Márton ford.

1894:22

RMKT XVII/9 48, 582

Mely csalárd e világ, ó emberi állat, mit ragaszkodol hozzá

!, !!, 1874:21a, 2146:114

RPHA 875

Mely hatalmas a mi Urunk, az Isten

Bogáti Fazakas Miklós: Ps. 8

!!, 1816:703, 1940:615, 2163(2):103, 2254(2):16, 2406(2):16, 2532(2):13, 2564(2):15, 2624(2):16

RPHA 877

Mely igen jó az Űristent dicsérni

Sztárai Mihály: Ps. 92

!, !!, 1816:468, 1940:395, 2163(2):202, 2254(2):113, 2406(2):113, 2532(2):86, 2564(2):105, 2624(2):113

RPHA 878

Mely igen jó legyen az egyenesség

Ps. 133

!, !!, 2163(2):231, 2254(2):142, 2406(2):142, 2532(2):108, 2564(2):133, 2624(2):142

RPHA 879

Mely rosszul alhatnak egy király székbén

Zrínyi Miklós: *Buda* (1650–1651)

2360:Qq₄a

Négyesy I 352 – Zrínyi Összes I 390

Menjetek el békességgel, Űristennek áldotti

!!, 1643(1):244, 2532(1):86

RPHA 3511

Menyegzőben mene Urunk

Geleji Katona István

1643(2):255

Mennybéli nagy Isten, hozzád kiáltunk

!!, 1816:611, 1874:300a, 1940:527, 2163(2):415, 2254(2):322, 2406(2):322, 2532(2):245, 2564(2):307, 2624(2):322

RPHA 884

Mennyből az Ige lejöve

Verbum supernum prodiens

!, 1643(1):3, 2163(1):4, 2254(1):4, 2406(1):4, 2564(1):4, 2624(1):4

RPHA 888

Mennyből jövök most hozzátok

Luther Martin: Vom Himmel hoch da komm ich her

!!, 1874:92b, 2163(2):255, 2251:191, 2254(2):165, 2406(2):165, 2532(2):126, 2564(2):152, 2624(2):165

Mennyei Atya Űristen, néked hálát

1643(1):188, 2163(1):68, 2254(1):65, 2406(1):65, 2532(1):73, 2564(1):44, 2624(1):65

Mennyei Atyánk, Űristen, hálát

!!, 2163(2):423, 2251:3, 2406(2):264 2532(2):252, 2564(2):252, 2624(2):264

Mennyei felségnek Ura és Istene

Móricz Lőrinc (1583)

I, II, 1816:657, 1940:569

RPHA 889

Mennyei Ige jelenél

Verbum supernum prodiens

1643(1):3, 2163(1):4, 2254(1):4, 2406(1):4, 2564(1):3, 2624(1):4

RPHA 108

Mennyei király születék

II, 2163(2):282, 2251:220, 2254(2):190, 2406(2):190, 2532(2):145, 2564(2):179, 2624(2):190

Mennyei seregek, boldog, tiszta lelkek

Balassi Bálint: Ps. 148

II, 2050:70

RPHA 890

Mennyei seregeknek Ura és szent Istene

Ps. 98

1816:693, 1940:604

Mennyi csillag égen villog

Szentgyörgyi Gergely ford.

2023:443

RMKT XVII/9 220–221, 635–637

Mennyi sokat szól az Isten embernek

Sztárai Mihály

I, II, 2532(2):251

RPHA 894

Mennynek és földnek kegyes Istene

Siklósi Mihály: Ps. 54

! (Mennynek s földnek), II, 1816:423, 1940:357, 2163(2):171, 2254(2):83, 2406(2):83, 2532(2):65 (kegyelmes), 2564(2):77, 2624(2):83

RPHA 900

Mennynek és földnek nemes teremője és

Domine non secundum peccata nostra

I, II, 1874:162b, 324a, 2146:135, 2163(2):427, 2254(2):333, 2406(2):333, 2532(2):255, 2564(2):317, 2624(2):333

RPHA 896

Mennynek és földnek nemes teremője, minden

Gregorius, Sanctus: Immense coeli conditor

I, II, 1643(1):174, 2163(1):52, 2532(1):59, 2564(1):32

RPHA 897

Mennynek királyné asszonya

Nyéki Vörös Mátyás ford.: Regina coeli laetare alleluja

II, 2016:59, 2336:59, 2340:550, 2381:79

Mennynek s földnek kegyes Istene ld. Mennynek és földnek kegyes Istene

Mennyszáznak királynéja, angyaloknak szent asszonya

Nyéki Vörös Mátyás ford.: Ave regina coelorum

II, 2016:58, 143, 2336:58, 143, 2340:549

Mennyszáznak királynéja, irgalmasságnak szent anyja

Nyéki Vörös Mátyás ford.: Salve regina

II, 2016:60, 2049:60, 2336:60, 2340:547, 2381:113

- Mert keserves fogság ez a rossz szabadság
Nádasi János
2282:171
- Mi Atyánk, Atya Isten
Sztárai Mihály (?)
I, II, 1816:20, 1874:74a, 1940:17, 2163(2):254, 2251:188, 2254(2):164, 2406(2):164,
2532(2):124, 2564(2):154, 2624(2):164
RPHA 903
- Mi Atyánk, ki vagy mennyekben, kik
Luther, Martin: Vater unser im Himmelreich
I, II, 1816:277, 1874:220a, 1940:233, 2532(2):198
RPHA 905
- Mi Atyánk, ki vagy mennyekben, te
Luther, Martin: Vater unser im Himmelreich
I, II, 1816:275, 1940:231, 2146:81, 2163(2):344, 2254(2):852, 2406(2):252, 2532(2):197,
2564(2):240, 2624(2):252
RPHA 906
- Mi Atyánk, ó kegyes Isten
Szenci Molnár Albert
II, 2150, 2532(2):283
- Mi azt leginkább kívánjuk
Ovidius: Amorum libri III. elegia IV. 18 – Weber, Johann ford.
2095:139
RMKT XVII/9 243, 643–644
- Mi boldogok voltunk
Zrínyi Miklós: *Radivoi és Iuranich vajdák* (1650–1651)
2360:Rr1a
Négyesy I 353 – Zrínyi Összes I 392
- Mi dicsérjük e mai napon
II, 2163(2):290, 2254(2):198, 2406(2):198, 2532(2):151, 2564(2):187, 2624(2):198
- Mi kegyelmes Atyánk, tégedet dicsérünk
Kassai András
2050:68
RMKT XVII/9 67–68, 590
- Mi kegyes Atyánk, bölcsességnek Ura
Bornemisza Péter (?)
I, II, 2163(2):428, 2254(2):334, 2406(2):334, 2532(2):256, 2564(2):319, 2624(2):319
RPHA 912
- Mi kegyes Atyánk, kit vallunk hitünkben
I, II, 1816:280, 1874:221b, 1940:236, 2146:84, 2163(2):345, 2254(2):253, 2406(2):253,
2532(2):197, 2564(2):241, 2624(2):253
RPHA 914
- Mi Urunk Jézus Krisztusnak
I, II, 1816:377, 1874:353a, 1940:317, 2163(2):411, 2254(2):318, 2406(2):318, 2532(2):242,
2564(2):303, 2624(2):318
RPHA 921
- Midőn a Szűz magzatját
Dum Virgo vagientem
2381:257
RMKT XVII/7 374, 686 – RMDT II 287, 547 (155. sz.)

Midőn eljön az én órá

II, 2532(3):290, 2565:47

Miért vetsz minket így el, Úristen

Szenci Molnár Albert: Ps. 74

II, 2045:157, 2091(2):52, 2163(3):113, 2254(4):121, 2305:157, 2363(1):104, 2406(4):105, 2424:92, 2564(3):105, 2624(4):105

Miért zúgolódnak a pogányok

Szenci Molnár Albert: Ps. 2

II, 2045:4, 2091(2):3, 2163(3):6, 2254(4):6, 2305:4, 2363(1):6, 2406(4):5, 2424:2, 2564(3):3, 2624(4):5

Míg tétedről nem vész számot

Vergilius – Madarász Márton ford.

2012:186

RMKT XVII/9 54, 584–585

Míglén felejtess el, Uram?

Szenci Molnár Albert: Ps. 13

II, 2045:24, 2091(2):9, 2163(3):20, 2254(4):21, 2305:24, 2363(1):19, 2406(4):19, 2424:15, 2564(3):17, 2624(4):19

Mik vagyunk? Bujdosók, míg élünk világban

Szathmári Ötvös István

2401

RMKT XVII/9 320, 672–673

Mikor a Krisztus képe mellől te még

Kassai András

2049:81

RMKT XVII/9 65, 587–589

Mikor a Siont az Isten

Szenci Molnár Albert: Ps. 126

II, 2045:279, 2091(2):90, 2163(3):206, 2254(4):219, 2305:279, 2363(1):188, 2406(4):192, 2424:166, 2564(3):193, 2624(4):192

Mikor a zsidó nemzet tartatnék Babiloniában

I, II, 2163(2):364, 2254(2):275, 2406(2):275, 2532(2):212, 2564(2):262, 2624(2):275
RPHA 926

Mikor Dávid vala keserűségben

Sztárai Mihály (?): Ps. 26

I, II, 1816:545, 1940:463, 2163(2):123, 2406(2):35, 2532(2):26, 2564(2):33, 2624(2):35
RPHA 932

Mikor e széles világ kárhozatba esett volna

I, II, 1816:90 (esék), 1874:351b, 1940:75 (esék), 2163(2):269, 2254(2):178, 2406(2):178, 2532(2):134, 2564(2):167, 2624(2):178

RPHA 934

Mikor Krisztus Betlehemben

Erdéli Máté

II, 2163(2):287, 2254(2):195, 2406(2):195, 2532(2):149, 2564(2):184, 2624(2):195
RPHA 938

Mikor Szennakerib a Jeruzsálemet

Ps. 46

I, II, 2163(2):156, 2254(2):68, 2406(2):68, 2532(2):54, 2564(2):63, 2624(2):68
RPHA 940

- Mikor szent Dávid kegyetleneknek gonoszságát látá
Sztárai Mihály: Ps. 94
!! (a fő népeknek gonoszságát), 2163(2):203, 2254(2):115, 2406(2):115, 2532(2):87, 2564(2):106, 2624(2):115
RPHA 941
- Mikoron a szent Dávid megismeré
Ps. 148
!, !!, 2163(2):248, 2254(2):158, 2406(2):158, 2532(2):119 (mikor), 2564(2):148, 2624(2):158
RPHA 943
- Mikoron Dávid nagy búsultában
Kecskeméti Vég Mihály: Ps. 55
!!, 1816:572, 1874:149b, 1940:490, 2163(2):173, 2254(2):85, 2406(2):85, 2532(2):66, 2564(2):79, 2624(2):85
RPHA 944
- Mikoron Dávid Saul előtt futna
Szegedi Gergely: Ps. 34 (1564)
!, !!, 1816:448, 1940:379, 2163(2):140, 2254(2):52, 2406(2):52, 2532(2):38, 2564(2):48, 2624(2):52
RPHA 945
- Minap indulék egy feltett utamra
Szentmártoni Bodó János: *A malom és ácsmesterségnek dicséretéről való ének* (1644)
2187
RMKT XVII/4 439–443, 668
- Mind szent az Isten ígéje
Geleji Katona István
2124
RMKT XVII/9 237, 641
- Minden állat dicsér, Úristen, tégedet
Ps. 144
!, !!, 1816:499, 1874:314b, 1940:423, 2163(2):238, 2254(2):148, 2406(2):148, 2532(2):112, 2564(2):139, 2624(2):148
RPHA 952
- Minden embereknek mi örömet mondunk
Sztárai Mihály (?)
!!, 1816:93, 1940:79
RPHA 956
- Minden embernek egy éj
Horatius: I. Carm. Od. 23. 15–16. sor – Madarász Márton ford.
2012:7
RMKT XVII/9 53, 584
- Minden embernek illik ezt megtudni
Dévai Bíró Mátyás
!, !!, 2146:103, 2254(2):265, 2406(2):265, 2532(2):206, 2564(2):253, 2624(2):265
RPHA 957
- Minden hív keresztyének, meghalljátok
Ps. 128
!, !!, 1874:248b, 2146:240 (hű), 2163(2):228 (hű), 2254(2):139 (hű), 2406(2):139, 2532(2):105 (hű), 2564(2):129 (hű), 2624(2):139
RPHA 960

Minden mi szenvedésünknek

Jesu quadragenariae

1643(1):84^b, 2163(1):34, 2254(1):33, 2406(1):33, 2532(1):39, 2564(1):21, 2624(1):33
RPHA 962

Minden napon áldást mondjon

Bernardus Morlanensis – Hajnal Mátyás ford.: Omni die dic Marie

II, 1952:189

Minden népek örülvén tapsoljanak

Ps. 47

I, II, 1816:187, 1940:156, 2163(2):158, 2254(2):71, 2406(2):71, 2532(2):56, 2564(2):65,
2624(2):71

RPHA 963

Minden tisztesség és dicsőség

Madarász Márton ford.

1894:37

RMKT XVII/9 48, 582–583

Mindenek meghallják és jól megtanulják

Ps. 127

I, II, 1816:662 (és jól tanulják), 1940:574 (és jól tanulják), 2163(2):227, 2254(2):138,
2406(2):138, 2532(2):105, 2564(2):129, 2624(2):138

RPHA 968

Mindeneknek teremője és híveknek éltetője

Ambrosius, Sanctus: Conditor alme siderum

1643(1):5, 2163(1):7, 2532(1):6, 2564(1):5

RPHA 971

Mindeneknek teremője és híveknek Megváltója

Ambrosius, Sanctus: Conditor alme siderum

I, II, 2254(1):7, 2406(1):7, 2624(1):7

RPHA 971

Mindenható, felséges Atya Űristen

II, 2532(2):278

RPHA 975

Mindenható Űristen, mi bűnös emberek

I, II, 1816:308, 1874:198b, 1940:261, 2146:87, 2163(2):355, 2254(2):263, 2406(2):263,
2532(2):204, 2564(2):250, 2624(2):263

RPHA 977

Mindenható Űristen, szívünk retteg szüntelen

Ps. 51

I, II, 1816:334, 1874:192a, 1940:281, 2163(2):166, 2254(2):78, 2406(2):78, 2532(2):61,
2564(2):72, 2624(2):78

RPHA 979

Mindenkor jó hírrel s névvel virágoznak

Vári Miklós

1639:(i):2a, 1735:(i)b, 1817:(7)a, 1895:(i)b, 2042:7b

RMKT XVII/9 183–184, 620

Mindenkor téged, Űristen, magasztalunk

II, 1643(1):185^b, 2163(1):64, 2254(1):61, 2406(1):61, 2532(1):69, 2564(1):41, 2624(1):61

RPHA 982

Mindenkoron áldom az én Uramat

Sztárai Mihály: Ps. 34

I, II, 1816:340, 1940:286, 2163(2):137, 2254(2):50, 2406(2):50, 2532(2):36, 2564(2):45, 2624(2):50

RPHA 983

Mindenkoron áldom az Urat, míg engem éltet

Szenci Molnár Albert: Ps. 34

II, 2091(2):23, 2163(3):51, 2254(4):53, 2305:68, 2363(1):46, 2406(4):47, 2424:40, 2564(3):45, 2624(4):47

Mindennek előtte irgalmasságról

Szenci Molnár Albert: Ps. 101

II, 2045:213, 2091(2):69, 2163(3):154, 2254(4):165, 2305:213, 2363(1):141, 2406(4):144, 2424:125, 2564(3):143, 2624(4):144

Mindnyájan, kik egybegyűltünk

1643(1):7, 2163(1):11, 2254(1):10, 2406(1):10, 2532(1):8, 2564(1):7, 2624(1):10

Mindnyájan lelki poklosok

Geleji Katona István

1643(2):262

Mindnyájan oda tartozunk

Ovidius: Consolatio ad Liviam Augustam, 359–360. sor – Madarász Márton ford.

2012:6

RMKT XVII/9 53, 584

Mindnyájan örüljünk, hív keresztyének

Melius Juhász Péter

I, II, 1816:71, 1940:60, 2163(2):266 (hű), 2254(2):176, 2406(2):176, 2532(2):132, 2564(2):164 (hű), 2624(2):174

RPHA 990

Minékünk adattassék Szentlélek malasztja

Nobis Sancti Spiritus gratia sit data

2016:327, 2049:326, 2336:327, 2381:86

RMKT XVII/7 299–300, 637–638

Minket, Űristen, elhagyál

Szenci Molnár Albert: Ps. 60

II, 2045:125, 2091(2):41, 2163(3):89, 2254(4):95, 2305:125, 2363(1):82, 2406(4):83, 2424:74, 2564(3):82, 2624(4):83

Mint a szép, híves patakra

Szenci Molnár Albert: Ps. 42

II, 2045:90, 2091(2):30, 2146:197, 2163(3):65, 2251:27, 2254(4):69, 2305:90, 2363(1):59, 2381:173, 2406(4):60, 2424:53, 2564(3):59, 2624(4):60

Mint Hector Trójának

Zrínyi Miklós: *Szigeti Zrini Miklos* (1650–1651)

2360:Qq,b

Négyes I 352 – Zrínyi Összes I 391

Mint kívánczik a szarvas a kútfejekhez

Chase Miklós (?): Ps. 42

I, II, 1816:615 (a kút fejéhez), 1940:531 (a kút fejéhez), 2163(2):150, 2254(2):63, 2406(2):63, 2532(2):46, 2564(2):58, 2624(2):3

RPHA 996

- Mint Mózes az érkígyót
Geleji Katona István
1643(2):258
- Mire bánkódol, ó te, én szívem
Sachs, Hans (?): Warum betrübst du dich, mein Herz
I, II, 1816:701, 1874:266b, 1940:612, 2146:110, 2251:64
RPHA 999
- Mire távozol tőlünk, Úristen
Szenci Molnár Albert: Ps. 10
II, 2045:20, 2091(2):8, 2163(3):16, 2254(4):17, 2305:20, 2363(1):15, 2406(4):15, 2424:11, 2564(3):14, 2624(4):15
- Mit bízik e világ hiú dicsőségében
Benedetti, Giacopo de (Jacopone da Todi): Cur mundus militat sub vana gloria
1874:247a, 2565:63
RPHA 1002
- Mit bízik e világ ő álnokságában
Benedetti, Giacopo de (Jacopone da Todi): Cur mundus militat sub vana gloria
I, II, 1952:227, 2381:249, 2421A:247
RPHA 1002
- Mit dicsekedel gonoszságban
Szenci Molnár Albert: Ps. 52
II, 2045:111, 2091(2):37, 2163(3):80, 2254(4):84, 2305:111, 2363(1):73, 2406(4):74, 2424:65, 2564(3):73, 2624(4):74
- Mit halássz utánam, te orcsatlan világ
Nyéki Vörös Mátyás: *Tintinnabulum* (1629)
1658, 2077
RMKT XVII/2 176–219, 483–493
- Mit használ a fürdő
Weber, Johann ford.
2095:141
RMKT XVII/9 243, 643–644
- Mit használ, kérlek, a világ
Nyéki Vörös Mátyás: A múlandó világtól való búcsúzat az örökkévalóságért
1658:117, 2077:99
RMKT XVII/2 239–20, 500
- Mivel már beesteledett ld. Mivel már besetédett
- Mivel már besetédett
Te lucis ante terminum
2016:345, 2024:62, 2049:345, 2336:345, 2381:162 (Mivel már beesteledett)
RMKT XVII/7 290–291, 630–631
- Mondj naponként és óránként
Nyéki Vörös Mátyás ford. – Bernardus Morlanensis: Omni die dic Mariae
1658:89, 2077:76, 2381:131
RMKT XVII/2 223–229, 493–497
- Mondjatok dicséretet
I, II, 1816:318, 1940:269, 2163(2):[437], 2254(2):343, 2406(2):343, 2532(2):265, 2564(2):328, 2624(2):343
RPHA 1005

Mostan eljöttek az idők

Iam ter quaternis trahitur

1643(1):84^b, 2163(1):34, 2254(1):32, 2406(1):32, 2532(1):38, 2564(1):20, 2624(1):32

RPHA 1010

Mostan hozzád felkiáltak, felséges Úristen

Sztárai Mihály: Ps. 28

!, !, 1816:338, 1940:284, 1981:49, 2163(2):125, 2254(2):38, 2406(2):38, 2532(2):28, 2564(2):35, 2624(2):38

RPHA 1017

Mostan kik itt jelen vagytok

!!, 2532(3):325, 2565:40

Mostan, ó Szentlélek Isten

Nunc, Sancte nobis Spiritus

! (Immár mostan...), ! (Immár mostan...), 1643(1):180, 2163(1):59, 2254(1):56, 2406(1):56, 2532(1):65, 2564(1):37, 2624(1):56

RPHA 583

Mostan ti hatalmasak

Szenci Molnár Albert: Ps. 29

!!, 2045:56, 2091(2):19, 2163(3):42, 2254(4):45, 2305:56, 2363(1):39, 2406(4):39, 2424:34, 2564(3):37, 2624(4):39

Mostan, Úristen, hozzád kiáltunk keserűségünkben

!!, 1816:394, 1874:319a, 1940:333, 2163(2):395, 2254(2):304, 2406(2):304, 2532(2):233, 2564(2):290, 2624(2):304

RPHA 1019

Mostani ékes ünnepnap és lelki nagy örömek

Festum nunc celebre magnaue gaudia

!!, 1835:166, 2163(1):42, 2254(1):40, 2406(1):40, 2564(1):26, 2624(1):40

RMKT XVII/8 519 – RMDT I 674 (165. sz.)

RPHA 1022

Mostani jeles ünnepnap és örömlők

Festum nunc celebre magnaue gaudia

1643(1):117^b, 2406(1):40, 2532(1):48, 2624(1):40

Nagy az Úr méltóságában

Szenci Molnár Albert: Ps. 48

!!, 2045:103, 2091(2):34, 2163(3):73, 2254(4):78, 2305:103, 2363(1):67, 2406(4):68, 2424:60, 2564(3):67, 2624(4):68

Nagy bánatban Dávid mikoron vala

Szegedi Gergely: Ps. 38

!, !, 1816:590, 1940:506, 2163(2):148, 2254(2):60, 2406(2):60, 2532(2):44, 2564(2):56, 2624(2):60

RPHA 1024

Nagy hálaadással magasztallak téged, én Istenem

Németi Ferenc: Ps. 145

!, !, 1816:481, 1940:406, 2163(2):241, 2254(2):151, 2406(2):151, 2532(2):114, 2564(2):141, 2624(2):151

RPHA 1031

Nagy hálákat adok az én Uramnak

Palatics György

!, 1874:284b

RPHA 1032

Nagy hálát adjunk az Atya Istennek

I, II, 1816:105, 1874:96b, 1940:88, 2163(2):286, 2254(2):194, 2406(2):194, 2532(2):148, 2564(2):183, 2624(2):194

RPHA 487

Nagy hatalommal regnál az Isten

Szenci Molnár Albert: Ps. 93

II, 2045:201, 2091(2):65, 2163(3):146, 2254(4):157, 2305:201, 2363(1):134, 2406(4):137, 2424:118, 2564(3):135, 2624(4):137

Nagy kegyesen től Uram, földeddel

Szenci Molnár Albert: Ps. 85

II, 2045:184, 2091(2):60, 2163(3):134, 2254(4):143, 2305:184, 2363(1):123, 2406(4):125, 2424:108, 2564(3):124, 2624(4):125

Nagy keserves szívvel könyörgének

Németi Ferenc: Ps. 44

I, II, 2532(2):51

RPHA 1035

Nagy orvosság az atyáknak

Geleji Katona István

1643(2):263

Nagy öröme adaték én lelkemnek

Ps. 115

I, II, 1816:426, 1940:360, 2163(2):218, 2254(2):129, 2406(2):129, 2532(2):98, 2564(2):120, 2624(2):129

RPHA 1038

Nagy örömnapp ez nekünk, mert Krisztus születék

Dies est laetitia in ortu regali

I, II, 1714:121, 1918:306, 2381:13

RPHA 1040

Nagy Űristen, ne hagyj minket

I, II, 1816:588, 1940:504, 2163(2):379, 2254(2):288, 2406(2):288, 2532(2):222, 2564(2):275, 2624(2):288

RPHA 1042

Naptámadattól megfogván

Sedulius, Caelius: A solis ortus cardine

1643(1):30, 1835:121, 2163(1):17, 2254(1):16, 2406(1):16, 2532(1):17, 2564(1):10, 2624(1):16

RPHA 1048

Ne bosszankodjál a gonosztevőkre

Szenci Molnár Albert: Ps. 37

II, 2045:76, 2091(2):26, 2163(3):55, 2254(4):58, 2305:76, 2363(1):50, 2406(4):51, 2424:45, 2564(3):50, 2624(4):51

Ne emlékezzél meg, Űristen, a mi bűneinkről

Ne reminiscaris

I, II, 2565:5

Ne hagyj elesnem, felséges Isten, keserűségemben

Nagybáncsai Mátyás: Ps. 71 (1575)

I, II, 1816:651, 1874:41b, 1940:564, 2163(2):[430], 2254(2):336, 2406:336, 2532(2):260, 2564(2):321, 2624(2):336

RPHA 1052

- Ne szállj pörbe énvelem
 Kanizsai Pálfi János: Ps. 51
 II, 2163(2):168 (pörben), 2254(2):80, 2406(2):80, 2532(2):62, 2564(2):74 (perben), 2624(2):80
- Ne vonjon el téged, ember
 Geleji Katona István
 1643(2):260
- Neked, mennyei szent Atyánk, könyörgünk
 Dézsi András
 I, II, 1874:306b, 2251:44
 RPHA 1062
- Nekünk születék mennyei király, kit Üdvözítőnknek
 Natus est nobis rex gloriae de pura virgine
 I, II, 1816:99, 1874:95a (Idvezítőnek), 1940:83, 2146:21 (Idvezítőnek), 2163(2):281, 2251:218, 2254(2):190, 2406(2):190, 2532(2):145, 2564(2):179 (Idvezítőnek), 2624(2):190
 RPHA 1066
- Nekünk születék mennyei király, Szűz Máriának méhéből
 Natus est nobis rex gloriae, ab intacta pura virgine
 I, II, 1714:252, 1918:310, 2381:44
 RPHA 1068
- Nem halhat meg gonoszul
 Augustinus Sanctus – Madarász Márton ford.
 2012: ###,b
 RMKT XVII/9 53, 584
- Nem lehet, hogy
 Plautus Amphitruo act. 2, 567–568. sőr – Madarász Márton ford.
 2271
 RMKT XVII/9 55, 585
- Nem lehet ott semmi bizonyos bátorság
 Szentgyörgyi Gergely ford.
 2023:400
 RMKT XVII/9 219, 635–636
- Nem lesz ott háború, fájdalom, betegség
 Nádasi János
 2282:171
- Nem mind igaz tanító az
 Geleji Katona István
 1643(2):261
- Nem nekünk, Uram, nem nekünk engedd
 Szenci Molnár Albert: Ps. 115
 II, 2045:249, 2091(2):81, 2163(3):181, 2254(4):193, 2305:249, 2363(1):166, 2406(4):169, 2424:146, 2564(3):169, 2624(4):169
- Nem szó, hanem szófogadás
 Medgyesi Pál ford.
 1639:450, 1735:451, 1817:442, 1895:451, 2042:414
 RMKT XVII/9 185, 620–621
- Nem szót, hanem dolgot találsz itt
 Mikolai Hegedűs János
 2249:*₁b
 RMKT XVII/9 260, 651

Némelyekre lelkek gondja

Weber, Johann

2095:|b

RMKT XVII/9 239, 642

Nemes ifúságnak ékes virágának

Rákosi András: *Tükör, mely az asszonyoknak... irattatott* (1627)

2475

RMKT XVII/8 299–305, 586–588

Néppel bővelkedő s Márssal dühösködő

Listius László

2461(2):79

RMKT XVII/12 476–477, 793

Nevéd vagyon? Úgy: kicsoda? Bernard

Epigramma seu epitaphium Bernardi... – Madarász Márton ford.

2271

RMKT XVII/9 55, 585

Nevét a nagy Úristennek

1643(1):65, 2163(1):24, 2254(1):22, 2406(1):22, 2532(1):29, 2564(1):14, 2624(1):22

RPHA 899

Nézz mireánk Úristen, kegyelmesen

I, II, 1816:636, 1940:548, 2163(2):419, 2254(2):326, 2406(2):326, 2532(2):248, 2564(2):311,

2624(2):326

RPHA 1079

Nincs hasznosb mesterség

Helmetzi M. Márton

1893

RMKT XVII/9 209–210, 630–631

Nincs ige, nem hajlott

Mikolai Hegedűs János

2249:13

RMKT XVII/9 260, 651

Nincs oly frás a szent Biblia után

Medgyesi István

1639:(1)a, 1735(12)b, 1817:(6)a, 1895:(12)b, 2042:(12)b

RMKT XVII/9 183, 619–620

Nincs oly üstökös csillagzás (naptárvers)

2621

RMKT XVII/9 562, 757

Nincsen hasznosb dolog a kegyes életnél

Selyei Balogh István

1768

RMKT XVII/9 168–169, 615

No, dicsérvétek mindnyájan az Urat

Szenci Molnár Albert: Ps. 148

II, 2091(2):101, 2163(3):231, 2251:33, 2254(4):245, 2305:315, 2363(1):210, 2406(4):214, 2424:187, 2564(3):216, 2624(4):214

No, földnek minden népei

II, 2163(2):298, 2254(2):205, 2406(2):205, 2532(2):156, 2564(2):194, 2624(2):205

- No, minden népek, örvendezzetek
Szenci Molnár Albert: Ps. 47
II, 2045:101, 2091(2):33, 2163(3):73, 2254(4):77, 2305:101, 2363(1):66, 2406(4):67, 2424:59,
2564(3):66, 2624(4):67
- Noha most Fidély [= Erdély] kesergi halottját
Thesaurarius Ferenc
1676
RMKT XVII/9 171–172, 617
- Noha tolvaj voltam
Veresmarti Mihály
1788
- Nosza istenfélő, szent hívek
Szenci Molnár Albert: Ps.33
II, 2045:65, 2091(2):22, 2163(3):49, 2254(4):51, 2305:65, 2363(1):44, 2406(4):45, 2424:39,
2564(3):43, 2624(4):45
- Nyíljék meg pokol kapuja
Niess, Joannes: Hiate fauces Tartari
2381:238
RMKT XVII/7 364–369, 680–684
- Nyisd meg én torkomat keserves sírásra
Zrinyi Miklós (1650)
2360:Qq:a
Négyesy I 347–351 – Zrinyi Összes I 382–387
- Nyújtunk, Szent Szűz, olvasót
Prijsmi Panno rüzenec
2381:214
RMKT XVII/7 360–364, 677–680 – RMDT II 286, 546 (154. sz.)
- Ó áldott Atya Úristen, ki uralkodol mennyekben
Lucis creator optime
I, II, 1643(1):197, 2163(1):81, 2254(1):78, 2406(1):78, 2532(1):81, 2564(1):53, 2624(1):78
RPHA 1096
- Ó ártatlan bárány, Christe, ki farkasidat
Geleji Katona István
1643(2):262
- Ó ártatlan bárány, Krisztus, mit vétettél
Geleji Katona István
1643(2):255
- Ó Babylon! Élted gyalázat
Kismarjai Veszelin Pál
1671
RMKT XVII/9 34, 577
- Ó bágyadt lélek, búval, gonddal
Ormáni János
2251:153
RMKT XVII/8 427–429, 620 – RMDT II 392, 644 (314. sz.)
- Ó bőkezű, nagyhatalmú
Geleji Katona István
1643(2):257

- Ó bölcs Jézus, ki üdvösség
Geleji Katona István
1643(2):264
- Ó dicső Szűz, ki szüzeket
O gloriosa virginum, sublimis inter sydera
2016:51, 118, 2336:51, 118, 2381:116
RMKT XVII/7 296, 633–634
- Ó dicsőséges Szentháromság ld. Ó, te dicső Szentháromság
- Ó dicsőült szép kincs, kiben gyarlóság nincs s nem is férhet sötétség
Nyéki Vörös Máttyás
II, 1635, 2381:112
- Ó édes Istenem, adjad, hogy jól féljek
Nádasi János
2282:166
- Ó életnek fejedelme
Geleji Katona István
1643(2):258
- Ó emberi állat, ha elveszted is
Szentgyörgyi Gergely ford.
2023:295
RMKT XVII/9 218, 635–636
- Ó én két szemeim, ti az Úrra nézzetek
Pap Benedek: Ps. 27.
I, II, 1816:594, 1940:510, 1981:49, 2163:124, 2406(2):37, 2532(2):27, 2564(2):34, 2624(2):37
RPHA 1110
- Ó én lelkem, dicsérjed Istenedet
Szenci Molnár Albert
II, 2045:325, 2091(2):104, 2163(3):239, 2254(4):252, 2305:324, 2363(1):216, 2406(4):221,
2424:193, 2564(3):223, 2624(4):221
- Ó én megváltó, szép Jézusom
Kopcsányi Márton
1666:355
RMKT XVII/7 35, 446
- Ó én szerelmes Jézusom
Kopcsányi Márton
1666:207
RMKT XVII/7 31–32, 444–445
- Ó én Uram és én Istenem
Szenci Molnár Albert: Ps. 7
II, 2045:13, 2091(2):6, 2163(3):12, 2254(4):12, 2305:13, 2363(1):11, 2406(4):11, 2424:7,
2564(3):9, 2624(4):11
- Ó én Uram, ki erőt adsz énnekem
Szenci Molnár Albert: Ps. 18
II, 2045:31, 2091(2):11, 2163(3):25, 2254(4):27, 2305:31, 2363(1):23, 2406(4):23, 2424:19,
2564(3):22, 2624(4):23
- Ó erős, bosszúálló Isten
Szenci Molnár Albert: Ps. 94
II, 2045:201, 2091(2):66, 2163(3):146, 2254(4):157, 2305:201, 2363(1):135, 2406(4):137,
2424:119, 2564(3):136, 2624(4):137

- Ó felséges Isten, kegyelmes Atyám
I, 1874:273a
RPHA 1112
- Ó felséges Úr, mi kegyes Istenünk
Szenci Molnár Albert: Ps. 8
II, 2045:16, 2091(2):7, 2146:194, 2163(3):13, 2251:16, 2254(4):14, 2305:16, 2363(1):13,
2406(4):12, 2424:8, 2564(3):11, 2624(4):12
- Ó felséges Űristen, ez új házassokat
Serpilius Sámuel
2457A:A_{3a}
RMKT XVII/9 322, 674
- Ó fényességes szép hajnal
2381:7
RMKT XVII/7 321–322, 659
- Ó halál, ítélet! Ó pokol s mennyország
Nádasi János
2282:167
- Ó hatalmas király, Krisztus
Geleji Katona István
1643(2):257
- Ó hatalmas nagy próféta
Geleji Katona István
1643(2):261
- Ó igaz húsvéti bárány
Geleji Katona István
1643(2):258
- Ó igazságnak szent szája
Geleji Katona István
1643(2):259
- Ó irigy szerencse
1712:C_{1b}
RMKT XVII/9 553–754
- Ó isteni orvos doktor
Geleji Katona István
1643(2):262
- Ó Istennek népei
II, 1816:706, 1940:618
RPHA 1113
- Ó Izrael, szerető népem
I, II, 1816:246, 1874:229b, 1940:206, 2146:74, 2163(2):340, 2254(2):248, 2406(2):248,
2532(2):194, 2564(2):236, 2624(2):248
RPHA 1114
- Ó Jézus, mi Üdvözítőnk, kiben vagyon hitünk
Luther, Martin – N. K. T. ford.: Jesus Christus, unser Heiland, der den Tod überwand
II, 1816:177, 1940:146, 2163(2):315, 2251:235, 2254(2):223, 2406(2):223, 2532(2):174,
2564(2):211, 2624(2):223
RPHA 1116

- Ó Jézus, néked dicsőség és hálaadás legyen
Madarász Márton ford.
1894:125
RMKT XVII/9 48, 582–583
- Ó ki későn futok lelkem orvosához
Rimay János
II, 2251:107
- Ó könyörülő nagy király
Geleji Katona István
1643(2):264
- Ó lelkemnek felserkentő ösztöne!
Nádasi János
2282:132
- Ó magas mennynek szentséges Istene
Coeli Deus sanctissime
I, II, 1643(1):176, 2163(1):54, 2254(1):51, 2406(1):51, 2532(1):61, 2564(1):34, 2624(1):51
RPHA 1120
- Ó, mely boldog az oly ember életében
Szenci Molnár Albert: Ps. 32
II, 1995:238, 2045:63, 2091(2):21, 2163(3):47, 2254(4):50, 2305:63, 2363(1):43, 2406(4):44,
2424:38, 2564(3):42, 2624(4):44
- Ó, mely félelem, rettegéssel is lesz a nagy ítélet
2381:244
RMKT XVII/7 369–372, 684
- Ó, mely igen rövid volt lám e világ
I, II, 1816:675, 1940:587, 2163(2):402, 2254(2):310, 2406(2):310, 2532(2):237, 2564(2):295,
2624(2):310
RPHA 1121
- Ó, mely sokan vannak, akik háborgatnak
Szenci Molnár Albert: Ps. 3
II, 2045:6, 2091(2):3, 2163(3):7, 2254(4):7, 2305:6, 2319:[.9?], 2363(1):7, 2406(4):7, 2424:3,
2564(3):5, 2624(4):7
- Ó mennyei mi szent Atyánk, kegyes és kegyelmes
O Pater pie coelestis
I, II, 2254(1):67, 2406(1):67, 2532(1):74, 2624(1):67
RPHA 1122
- Ó mennyei mi szent Atyánk, tekints mennyből most mireánk
O Pater pie coelestis
1643(1):189, 2163(1):70, 2564(1):45
RPHA 1122
- Ó, mennyei nagy boldogság
I, II, 1816:408, 1874:174b, 1940:343, 2146:133, 2163(2):385, 2254(2):294, 2406(2):294,
2532(2):226, 2564(2):281, 2624(2):294
RPHA 1123
- Ó mennyeknek fényessége
1643(1):187, 2163(1):67, 2254(1):64, 2406(1):64, 2532(1):72, 2564(1):43, 2624(1):64
RPHA 1111

- Ó mi kegyelmes Krisztusunk
O Gottes Sohn
1643(1):80j, 2163(1):29, 2254(1):28, 2406(1):28, 2532(1):34, 2564(1):17, 2624(1):28
RPHA 1117
- Ó mi szent Atyánk, kegyes és kegyelmes
O Pater sancte, mitis atque pie
I, II, 1816:238, 1940:198, 2146:62
RPHA 1124
- Ó mi szent Atyánk, kegyes gondviselőnk
O Pater sancte, mitis atque pie
1643(1):196, 2163(1):80, 2254(1):77, 2406(1):77, 2532(1):81, 2564(1):52, 2624(1):77
RMDT II 388, 642 (305. sz.) – RPHA 1124
- Ó, minden fák között
Kassai András
2049
RMKT XVII/9 59–61, 587
- Ó, minden jaj nélkül való alleluja
Nádasi János
2282:170
- Ó mindenható Isten, ki a te kegyességéből
Szegedi Kis István
I, II, 1816:317, 1874:164a, 1940:267, 2163(2):[433], 2254(2):338, 2406(2):338, 2532(2):262, 2564(2):323, 2624(2):338
RPHA 1126
- Ó, mint keseregnek most a keresztyének
Szegedi Kis István
I, II, 1816:650, 1940:563, 2163(2):426, 2254(2):332, 2406(2):332, 2532(2):254, 2564(2):317, 2624(2):332
RPHA 1127
- Ó, nagy Abissusnak
Zrínyi Miklós (1650)
2360:Qq_{3a}
Négyesy I 351 – Zrínyi Összes I 388–389
- Ó, nagy szeretetnek felgerjedt tüzes lángja
Hajnal Mátyás
1952:248, 2381:144
RMKT XVII/7 113–115, 539–540 – RMDT II 318, 587 (206/II. sz.)
- Ó nagyhatalmú, felséges Úristen
Magnae Deus potentiae
I, II, 1643(1):177, 2163(1):55, 2254(1):52, 2406(1):52, 2532(1):61, 2564(1):34 (Ó, nagy hatalmas), 2624(1):52
RPHA 1129
- Ó, oda készülünk tehát, édes testem
Nádasi János
2282:171
- Ó örök boldogság, örökkévalóság
Nádasi János
2282:141

- Ó pásztorok fejedelme
Geleji Katona István
1643(2):259
- Ó pokolra szédült fejemnek doktora
Nádasi János
2282:164
- Ó seregeknek Istene
Szenci Molnár Albert: Ps. 84
II, 2045:182, 2091(2):60, 2163(3):132, 2254(4):142, 2305:182, 2363(1):122, 2406(4):124, 2424:107, 2564(3):123, 2624(4):124
- Ó szent könyv
Mikolai Hegedűs János
2247:50
- Ó Szentlélek, tüzes doktor
Geleji Katona István
1643(2):260
- Ó szentséges Szűz Mária
Sanctissima Mater Dei
2381:122
RMKT XVII/7 350–351, 673–674
- Ó született király, Christe
Geleji Katona István
1643(2):255
- Ó te dicső Szentháromság
O lux beata Trinitas et principalis unitas
I (Ó dicsőséges Szentháromság), 1643(1):148, 2163(1):49, 2254(1):47, 2406(1):47, 2532(1):57, 2564(1):31, 2624(1):47
RPHA 1102
- Ó te dicsőségben s Jeriko kertében
Listius László
2461(2):72
RMKT XVII/12 470–476, 793
- Ó te meghaladó emberi nemzetség
I, II, 1816:747, 1940:657, 2254(3):356, 2406(3):356, 2532(2):292, 2565:7, 2624(2):356
RPHA 1134
- Ó teremő Atya Isten
Pechamus, Joannes: O lux beata Trinitas, tres unum
I, II, 1643(1):149, 2163(1):50, 2254(1):47, 2406(1):47, 2532(1):57, 2564(1):31, 2624(1):47
RPHA 1135
- Ó Őristen, én dicsőségem
Szenci Molnár Albert: Ps. 109
II, 2045:240, 2091(2):78, 2163(3):175, 2254(4):186, 2305:240, 2363(1):160, 2406(4):163, 2424:141, 2564(3):162, 2624(4):163
- Ó Őristen, tekints hozzánk
Luther, Martin: Ach Gott vom Himmel sich darein – Ps. 12
I, II, 1816:609, 1874:296a, 1940:525, 2163(2):110, 2254(2):22, 2406(2):22, 2532(2):17, 2564(2):20, 2624(2):22
RPHA 1139

- Ó üdvösséges áldozat
O salutaris hostia
1643(1):244, 2163(1):85, 2254(1):82, 2406(1):82, 2532(1):84, 2564(1):55, 2624(1):81
RPHA 1136
- Ó üdvösségnek adója
Geleji Katona István
1643(2):258
- Orvosolni most jó (naptárvers)
2041, 2252
RMKT XVII/9 554, 754
- Orvoslani most jó (naptárvers)
2478, 2538, 2563, 2578, 2592, 2621
RMKT XVII/9 561, 756–757
- Ottan mindjárt ellene állj
Ovidius: Remedia amoris, 91–92. sor – Weber, Johann ford.
2095:72
RMKT XVII/9 242, 643–644
- Órizz meg engemet, benned bízom, én Istenem
Ps. 16
!! (én édes Istenem), 1816:540, 1940:458, 2163(2):116 (én édes Istenem), 2254(2):28, 2406(2):28, 2532(2):22, 2564(2):26, 2624(2):28
RPHA 1147
- Örök Atya Isten, kérlek téged a te szent nevedért
I, II, 1816:685, 1874:19b, 1940:597
RPHA 1148
- Örök Isten, figyelmezzél az én segítségemre
Ps. 70
I, II, 1816:527, 1940:447, 2163(2):185, 2254(2):97, 2406(2):97, 2532(2):75, 2564(2):89, 2624(2):97
RPHA 1150
- Örökkévalóság, örökkévalóság!
Malomfalvay Gergely
2462:130
RMKT XVII/9 325–327, 675–676
- Örökdben, Uram, pogányok jöttek
Szenci Molnár Albert: Ps. 79
II, 2045:171, 2091(2):56, 2163(3):125, 2254(4):134, 2305:171, 2363(1):115, 2406(4):117, 2424:101, 2564(3):116, 2624(4):117
- Örül az én szívem az Űrban
Szenci Molnár Albert
II, 2045:326, 2091(2):105, 2305:325, 2406(4):222, 2424:193, 2564(3):223, 2624(4):222
- Örül mi szívünk, mikor ezt halljuk, a templomba megyünk
Szegedi Gergely(?): Ps. 122
I, II, 1816:316 (Örülj mi szívünk, mikor azt), 1940:267 (Örülj mi szívünk, mikor azt), 1874:138a (... mikor azt), 2163(2):225, 2254(2):136, 2406(2):136, 2532(2):103, 2564(2):126, 2624(2):136
RPHA 1160

- Örülj, dicsőséges szép Szűz, Krisztus anyja
Gaude Virgo gloriosa, mater Christi
2381:255
RMKT XVII/7 125–126, 547–548
- Örülj és örvendezz keresztyéneknek gyülekezete
Batizi András ford.(?): Regina coeli laetare alleluja
!, !!, 1816:138, 1874:111a, 1940:117, 2163(1):41, 2251:233, 2254(1):39, 2406(1):39,
2532(2):163, 2564(1):25, 2624(1):39
RPHA 1162
- Örülj, hogy a Jézust
Nádasi János
2112:158
RMKT XVII/7 304, 640
- Örülj mi szívünk, mikor azt halljuk... ld. Örül mi szívünk, mikor ezt halljuk, a templomba
megyünk
- Örüljetek az Istenben, szolgáljatok víg örömben
Ps. 100
!!, 1816:670, 1940:585, 2163(2):208, 2254(2):119, 2406(2):119, 2532(2):91, 2564(2):111,
2624(2):119
RPHA 1163
- Örüljetek most mindnyájan keresztyének ld. Örüljünk most mindnyájan keresztyének
- Örüljünk mi áldottak
1643(1):226
RPHA 1165
- Örüljünk mi keresztyének, hogy a Krisztus
1643(1):26, 2532(1):11
RPHA 3512
- Örüljünk mi keresztyének, mert az Isten ígért fiat
Geleji Katona István
1643(2):252
- Örüljünk mi keresztyének, mert az Isten ő Szentlelkét
!!, 1643(1):145, 2532(1):54
RPHA 3513
- Örüljünk most mindnyájan keresztyének
1643(1):93, 2163(1):40, 2254(1):38, 2406(1):38, 2532(1):45 (Örüljetek most), 2564(1):24,
2624(1):38
- Örülök az én szívemben
Szenci Molnár Albert: Ps. 122
!!, 2045:274, 2091(2):89, 2163(3):204, 2254(4):216, 2305:274, 2363(1):186, 2406(4):190,
2424:163, 2564(3):190, 2624(4):190
- Örvend az ég nagy dicséretekkel
Exultet Coelum laudibus
2381:139
RMKT XVII/7 353–354, 675
- Örvendez, Uram, a király
Szenci Molnár Albert: Ps. 21
!!, 2045:39, 2091(2):14, 2163(3):30, 2254(4):32, 2305:39, 2363(1):28, 2406(4):28, 2424:24,
2564(3):27, 2624(4):28

Örvendezzen már e világ

Magno salutis gaudio

2163(1):27, 2254(1):26, 2406(1):26, 2532(1):32, 2564(1):16, 2624(1):26

RPHA 1166

Örvendezzetek az erős Istennek

Szenci Molnár Albert: Ps. 81

II, 2045:176, 2091(2):58, 2163(3):128, 2254(4):137, 2305:176, 2363(1):118, 2406(4):120, 2424:104, 2564(3):119, 2624(4):120

Örvendezzünk keresztyének, mert országol ld. Keresztyének örvendezzünk, mert országol

Örvendj egész föld, az Istennek

Szenci Molnár Albert: Ps. 66

II, 2045:135, 2091(2):44, 2163(3):97, 2254(4):103, 2305:135, 2363(1):89, 2406(4):89, 2424:80, 2564(3):89, 2624(4):89

Parancsolá az Augustus császár

II, 2163(2):259, 2254(2):169, 2406(2):169, 2532(2):128, 2564(2):159, 2624(2):169

Parancsoló Jézus, a te szódra

Geleji Katona István

1643(2):261

Pörölj, Uram, pörlöimmel

Szenci Molnár Albert: Ps. 35

II, 2045:71, 2091(2):24, 2163(3):52, 2254(4):55, 2305:71, 2363(1):47, 2406(4):48, 2424:41, 2564(3):46, 2624(4):48

Prédikációkor, hogy őket szapulták

Plautus Rudens act. 4. – Szentgyörgyi Gergely ford.

2023:379

RMKT XVII/9 219, 635–636

Pusztában zsidókat vezérlő Úristen

Balassi Bálint (1589)

II (vezérlő, jó Isten), 1816:732, 1940:642

Pünkösöd nap a Szentlélek

I, II, 1816:203, 1940:169, 2163(2):325, 2251:280, 2254(2):232, 2406(2):232, 2532(2):182, 2564(2):220, 2624(2):232

RPHA 1185

Pünkösöd napja betelvén

I, II, 1816:197, 1874:131b, 1940:165, 2163(2):322, 2251:259, 2254(2):230, 2406(2):230, 2532(2):180, 2564(2):217, 2624(2):230

RPHA 1184

Régen ó törvényben, Mózesnek könyvében

Ps. 8

I, II, 1816:412, 1874:140b, 232b, 1940:347, 2163(2):101, 2254(2):14, 2406(2):14, 2532(2):11, 2564(2):12, 2624(2):14

RPHA 1193

Régi Aegyptusnak, s' ím az Oedipusnak

2606A:xxxxx4a, 2606B:D1

RMKT XVII/9 357–358, 685–686

Régi időben megírta Jeremiás szent próféta

I, II, 2532(2):282

RPHA 1195

Régi pünkösdek idején

II, 1816:201, 1874:134a, 1940:168, 2163(2):324, 2251:272, 2254(2):232, 2406(2):232, 2532(2):181, 2564(2):219, 2624(2):232

Reményli gyógyultát

Szentgyörgyi Gergely ford.

2023:262

RMKT XVII/9 218, 635–636

Rettegés és félelem

Georgius Nazianzenus: Distich. sentent. tom. 2. vers. 125. – Kismarjai Veszelin Pál ford.

1875:133

RMKT XVII/9 37, 578

Rontsd meg Űristen a bálványozókat

Veresmarti Mihály

1788

Rövid itt a gyönyörűség

Franciscus, Sanctus Familiaria quaedam colloquia 35. –Szentgyörgyi Gergely ford.

2023:431

RMKT XVII/9 220, 635–637

Saulnak a Dávidhoz jó szerelme

Skarica Máté: Ps. 63

II, 1816:577, 1940:494, 2163(2):177, 2254(2):89, 2406(2):89, 2532(2):69, 2564(2):83, 2624(2):89

RMKT XVI/11 227–229, 462 – RPHA 1209

Segélj, Jézusnak szent szíve

Nádasi János

2282:49

Segíts meg minden népeket

Medgyesi Pál ford.

1670

RMKT XVII/9 186, 621–622

Segíts rajtunk, nagy Űristen

Nem Batthyány Ádám, hanem Kemény József: *Clypeus religionis Christianae*

2508A

Segítségül hívjuk a mennybeli Istent

I, II, 1816:437, 1874:307b, 1940:370, 2163(2):417, 2254(2):324, 2406(2):324, 2532(2):246, 2564(2):309, 2624(2):324

RPHA 1215

Semmi jobb vigasztalás szükségképpen nincsen

Bernardus, Sanctus – Kassai András ford.

2049:[]ab

RMKT XVII/9 62, 587–589

Semmből teremté az Űristen az embert

Sztárai Mihály

I, II, 1816:96, 1940:81, 2532(2):149

RPHA 1218

Semmit ne bántódjál, Krisztus szent serege

Szkhárosi Horvát András (1542–1549?)

I, II, 1816:642, 1874:310b, 1940:554, 2163(2):418, 2254(2):325, 2406(2):325, 2532(2):247, 2564(2):310, 2624(2):325

RPHA 1219

Serény Márstul nemzett magyarság csillaga

Listius László

2461(2):50

RMKT XVII/12 453–454, 791

Serkenj fel, kérünk, Úr Jézus

Geleji Katona István

1643(2):256

Serkenj fel már ember, bűneidből

!!, 2565:23, 2532(3):309

RPHA 1227

Siess, ments meg Uram Isten

Szenci Molnár Albert: Ps. 70

!!, 2045:147, 2091(2):48, 2163(3):106, 2254(4):113, 2305:147, 2363(1):97, 2406(4):98, 2424:87, 2564(3):98, 2624(4):98

Siess, nagy Űristen, en segítségemre

Barát István: Ps. 69

!, !!, 1678:476, 1730:550, 1755:613, 1816:603, 1940:519, 2163(2):183, 2254(2):95, 2406(2):95, 2532(2):73, 2564(2):88, 2624(2):95

RPHA 1231

Siralmas éneket a holttesten mondjunk

!!, 2532(3):290

Siralmas nekünk minden életünk

2532(3):334

RMDT II 394, 645 (317. sz.)

Sírtál már eleget lám Ariannáért

Zrínyi Miklós: *Feszületre* (1650–1651)

2360:Rr.b

Négyesy I 353–355 – Zrínyi Összes I 393–395

Sok emberek vannak e széles világon, kik tévelygésben vannak

Sztárai Mihály: Ps. 32

!, !!, 2163(2):134, 2254(2):47, 2406(2):47, 2532(2):35, 2564(2):43, 2624(2):47

RPHA 1248

Sok háborúságban, szívem nagy bánatban

Nyéki Vörös Mátyás: Ps. 129

!!, 1818:290, 2340:474, 2381:171

Sok hálaadással mi most tartozunk

!!, 1874:25b, 2532(2):216

RPHA 1251

Sok históriákat bölcsek éneklettek

Rákosi András: *Szép história egy farizeus és egy publikánusnak imádságokról* (1613)

1726

RMKT XVII/4 103–120, 566–568

Sok inségünkben hozzád kiáltunk, felséges Űristen

Sztárai Mihály: Ps. 74

!, !!, 1816:369, 1874:272a, 1940:312, 2163(2):190, 2254(2):102, 2406(2):102, 2532(2):79, 2564(2):95, 2624(2):102

RPHA 1257

Sok jótéteményén nagyon csodálkozván

Sztárai Mihály: Ps. 65

!, II, 1874:31b, 2163(2):181, 2254(2):93, 2406(2):93, 2532(2):72, 2564:86, 2624(2):93

RPHA 1259

Sok nyavalyánkban Atyánkhoz kiáltunk

II, 1643(1):184b, 2163(1):63 (kiáltunk), 2254(1):60, 2406(1):60, 2532(1):68, 2564(1):40 (kiáltunk), 2624(1):60

RPHA 1262

Sok nyilvánvaló bizonyosságokkal szent Dávid próféta

Sztárai Mihály: Ps. 36

!, II, 2163(2):142, 2254(2):55, 2406(2):55, 2532(2):40, 2564(2):50, 2624(2):55

RPHA 1263

Sok nyomorúság mi életünkben hogy megkeseríté

Laskói István (?): Ps. 120

II, 2163(2):221, 2254(2):132, 2406(2):132, 2532(2):101, 2564(2):123, 2624(2):132

RPHA 1264

Sok nyomorúsággal élete embernek

Siderius János

II, 1816:805, 1940:702, 2254(3):370, 2406(3):370, 2532(2):314, 2565:27, 2624(2):370

RPHA 1265

Sok rendbéli próbák vannak rajtunk az életben

Pathai István

II, 1816:797, 1940:697, 2146:255, 2532(2):321, 2564:49

Sok szép dolgok nekünk megirattatván vannak

Póli István: *História a Jovenianus nevű római császárnak Isten ellen való felfuakodásáról* (1593)

!, II, 2325

Balassi Bálint és a 16. század költői. Szerk. Varjas Béla. Bp. 1979, II. 873–892 – RPHA 1269

Sokakat megölt a döghalál

Weber, Johann ford.

2095:N₁a

RMKT XVII/9 243, 643–644

Sokan, akik egyest ittak

Weber, Johann ford.

2095:107

RMKT XVII/9 242, 643–644

Sokan vannak a papok közül, kik nem tudják

Kolosi Török István: *Cantiuncula de natura et proprietatibus galli* (1642)

2000(2), 2180(2)

RMKT XVII/4 505–518, 681–682

Sokan vannak most olyatén emberek

Sztárai Mihály: Ps. 14

!, II, 2146:217, 2163(2):115, 2254(2):27, 2406(2):27, 2532(2):21 (mostan), 2564(2):25, 2624(2):27

RPHA 1283

Sokszor, Uram, fohászokodom

2251:145

RMKT XVII/8 425–427, 620

- Szabadíts meg engem Úristen, a gonosz
Szenci Molnár Albert: Ps. 140
II, 2091(2):97, 2163(3):220, 2254(4):233, 2305:300, 2363(1):200, 2406(4):204, 2424:178, 2564(3):206, 2624(4):204
- Szabadíts meg engem Úristen, és tarts meg
Szenci Molnár Albert: Ps. 59
II, 1995:244, 2091(2):40, 2163(3):88, 2254(4):93, 2305:122, 2363(1):80, 2406(4):81, 2424:73, 2564(3):80, 2624(4):81
- Szabadíts meg és tarts meg Uram Isten, mert e földön
Sztárai Mihály: Ps. 12
I, II, 1816:535, 1940:454, 2163(2):113, 2254(2):25, 2406(2):25, 2532(2):19, 2564(2):23, 2624(2):25
RPHA 1295
- Szabadíts meg és tarts meg Uram Isten, mert szentid
Szenci Molnár Albert: Ps. 12
II, 2045:23, 2091(2):9, 2163(3):19, 2254(4):20, 2305:23, 2363(1):18, 2406(4):18, 2424:14, 2564(3):16, 2624(4):18
- Számkivetésre Dávid megyen vala
Szegedi Gergely: Ps. 7 (1564)
I, II, 1816:440, 1940:372, 2163(2):99, 2254(2):11, 2406(2):11, 2532(2):9, 2564(2):10, 2624(2):11
RPHA 1298
- Szánlak, édes szép Jézusom
Nádasi János
2282:111
- Szegény gyarló ember, jaj mely nyomorult vagy
Nyéki Vörös Mátyás
2077(2)
RMKT XVII/2 240–244, 505–506
- Szegény fejem Uramhoz óhajt
Sublimi te Pater aethere
II, 1816:366, 1940:309
RMDT II 309, 643 (309. sz.)
- Szemem a hegyekre vetem
Szenci Molnár Albert: Ps. 121
II, 2045:273, 2091(2):89, 2163(3):203, 2254(4):216, 2305:273, 2363(1):186, 2406(4):189, 2424:162, 2564(3):190, 2624(4):189
- Szent az Úr, és szent az ő neve
Pathai István
1975
RMKT XVII/8 176–179, 527
- Szent Dávid király bűnei ellen így panaszkodik
Szegedi Gergely: Ps. 6
I, II, 1816:320, 1940:270, 2163(2):96, 2254(2):9, 2406(2):9, 2532(2):8, 2564(2):8, 2624(2):9
RPHA 1306
- Szent Dávid király háborúságában imádkozik
Ps. 3
I (Szent Dávid próféta), II, 1816:324, 1940:274, 2146:206, 2163(2):94, 2254(2):6, 2406(2):6, 2532(2):5, 2564(2):5, 2624(2):6
RPHA 1310

Szent Dávid király háborúságában panaszolkodik

Ps. 13

!!, 1816:538, 1874:269a, 1940:456, 2146:215, 2163(2):114, 2251:36, 2254(2):26, 2406(2):26, 2532(2):20, 2564(2):24, 2624(2):26

RPHA 1307

Szent Dávid próféta az Istennek nagy hatalmát látván

Sztárai Mihály: Ps. 29

!!, 1874:146b, 2163(2):127, 2254(2):39, 2406(2):39, 2532(2):29, 2564(2):36, 2624(2):39

RPHA 1308

Szent Dávid próféta éneklő könyvének huszonharmad részében

Sztárai Mihály: Ps. 23

!, !!, 1816:513, 1940:435, 2146:222, 2163(2):120, 2254(2):32, 2381:175 (huszonketted részében), 2406(2):32, 2532(2):24, 2564(2):29, 2624(2):32

RPHA 1309

Szent Dávid próféta háborúságában imádkozik ld. Szent Dávid király háborúságában imádkozik

Szent Dávid próféta második énekében

Ps. 2

!!, 1874:143a, 2163(2):90, 2254(2):2, 2406(2):2, 2532(2):2, 2564(2):2, 2624(2):2

RPHA 1311

Szent Egyeddel vess gabonát (naptárvers)

1815, 1828

RMKT XVII/9 555, 755

Szent Ézsaiás így írt Krisztusnak szent születéséről

Szegedi Gergely

! (így ír), !!, 1816:53, 1874:82a, 1940:44, 2163(2):263, 2254(2):172, 2406(2):172, 2532(2):130, 2564():162 (így ír), 2624(2):172

RPHA 1313

Szent Igéjét az Istennek

1643(1):66, 2163(1):25, 2254(1):[23], 2406(1):23, 2532(1):29, 2564(1):15, 2624(1):23

RPHA 611

Szent István király, Istennek szolgálja

2381:147

RMKT XVII/7 355–356, 675

Szent Mihály arkangyal, Isten hadnagya

2381:148

RMKT XVII/7 356–357, 676 – RMDT II 263, 515 (117. sz.)

Szent Pál apostolnak írása

!!, 1816:789, 1940:692, 2532(2):316, 2564:29

RPHA 1320

Szent vagy örökké, Atya Úristen

!!, 2163(2):[438], 2254(2):344, 2406(2):344, 2532(2):266, 2564(2):329, 2624(2):344

RPHA 1321

Szenteknek te vagy, Krisztus, ékessége

Vita sanctorum, decus angelorum

!!, 1643(1):92, 1835:157, 2163(1):39, 2254(1):37, 2406(1):37, 2532(1):44, 2564(1):24, 2624(1):37

- Szentháromság és csak egy istenség
 I, II, 1816:229, 1940:189, 2146:61, 2163(2):327, 2254(2):234, 2406(2):234, 2532(2):185,
 2564(2):222, 2624(2):234
 RPHA 1326
- Szenvedjek most, én Istenem
 Nádasi János
 2282:145
- Szép dolog a virtus, drága amethystus, magában viaskodik
 Listius László: *Magyar Márs*
 2461(1)
 RMKT XVII/12 267–416, 778–787
- Szeplőtelen Szűz Mária, Istennek szent anyja
 Beata immaculata, Virgo puerpera
 2381:29
 RMKT XVII/7 324, 661–662
- Szeretem és áldom az Úristent
 Szenci Molnár Albert: Ps. 116
 II, 2045:251, 2091(2):81, 2163(3):183, 2254(4):195, 2305:251, 2363(1):167, 2406(4):170,
 2424:148, 2564(3):170, 2624(4):170
- Szertelen rút dolog volt bűnnel megrakodni
 Szentmártoni Bodó János: *A tékozló fiúnak historiája* (1628)
 1647
 RMKT XVII/4 400–421, 661–664
- Színes ugyan, de hasznótlan
 Geleji Katona István
 1643(2):261
- Szívem megaláztatván tehozzád megyek
 II, 2163(2):394, 2254(2):302, 2406(2):302, 2532(2):231, 2564(2):289, 2624(2):302
- Szívemet hozzád emelem
 Szenci Molnár Albert: Ps. 25
 II, 2091(2):17, 2163(3):37, 2254(4):39, 2305:48, 2363(1):33, 2406(4):34, 2424:29, 2564(3):32,
 2624(4):34
- Szólít minket Krisztus Urunk
 Siderius János
 II, 1874:252b, 2532(2):310, 2565:35
- Szomorú a halál a gyarló embernek
 Kőrösi István
 2565:58
 RMKT XVII/8 190–193, 534 – RMDT II 393, 644–645 (315. sz.)
- Szorgalmatos Isten igen
 Geleji Katona István
 1643(2):256
- Szörnyű halál, imé hol áll
 Nyéki Vörös Mátyás
 1658:101, 2077:86, 2381:235
 RMKT XVII/2 229–233, 497–499

Szükség keresztyéneknek tudakozni

Szegedi Gergely

!, II, 1816:566, 1940:483, 2163(2):369 (tudakodni), 2254(2):279, 2406(2):279, 2532(2):215, 2564(2):266, 2624(2):279

RPHA 1345

Szükség megtudni mindennek

1643(1):238, 2163(1):83, 2254(1):80, 2406(1):50, 2532(1):83, 2564(1):54, 2624(1):80

RPHA 1347

Szükség megtudnunk üdvösségnek dolgát

!, II, 1816:243, 1874:227b, 1940:202, 2146:69, 2163(2):338, 2254(2):246, 2406(2):246, 2532(2):193, 2564(2):234, 2624(2):246

RPHA 1348

Szüleink undok véréből

Geleji Katona István

1643(2):264

Születésén Istennek

2381:24, 2532:142

RMKT XVII/7 322, 660

Szűz Mária e világra nekünk szent fiát hozá

Gratulare Virgo singulari privilegio

2381:262

RMKT XVII/7 375–376, 687–688

Szűz Mária, kegyes anya

Szeredi Márton

2381:135

RMKT XVII/7 351–353, 674 – RMDT II 307, 575 (189. sz.)

Szűz Mária, Krisztus anyja, emberi nemzetnek oltalma

O Maria, Virgo pia, magna mortalium patrona

2381:118

RMKT XVII/7 348–349, 671–672

Szűz támada pogány népnek nemzetéből

Ave Catharina, martyr et regina?

2381:153

RMKT XVII/7 166, 577–578 – RMDT II 203, 432 (3. sz.)

Tanulj meg te, az úton elmenni

!, II, 1816:405, 1940:341, 2163(2):356, 2254(2):267, 2406(2):267, 2532(2):[207], 2564(2):254, 2624(2):267

RPHA 1356

Tarts meg engemet, ó én Istenem

Szenci Molnár Albert: Ps. 16

II, 2405:27, 2091(2):10, 2163(3):22, 2254(4):24, 2305:27, 2363(1):21, 2406(4):21, 2424:17, 2564(3):19, 2624(4):21

Tarts meg Uram Isten, engem

Szenci Molnár Albert: Ps. 54

II, 2045:114, 2091(2):37, 2163(3):82, 2254(4):86, 2305:114, 2363(1):74, 2406(4):75, 2424:67, 2564(3):74, 2624(4):75

Tavaszi indul víz forrásokból

Kanizsai Pálfi János

2251:140

RMKT XVII/8 184–185, 533

- Te, ki gyönyörködöl az én nyavalyámban
 Zrínyi Miklós (1642)
 2360:P_{3a}
 Négyesy I 345–347 – Zrínyi Összes I 378–381
- Tebenned bízom, én Istenem, kérlek, oltalmaz meg
 Szenci Molnár Albert: Ps. 71
 II, 1981:58, 2045:148, 2091(2):49, 2163(3):107, 2254(4):114, 2305:148, 2363(1):98,
 2406(4):99, 2424:87, 2564(3):98, 2624(4):99
- Tebenned bízom, Uram Isten
 Tesini Imre: Ps. 31
 ! (Tebenned bízom, én Istenem), II, 1816:431 (Uram Istenem), 1940:365 (Uram Istenem),
 2163(2):132, 2254(2):45, 2406(2):45, 2532(2):33, 2564(2):41, 2624(2):45
 RPHA 1360
- Tebenned biztam, én Istenem, ne hagyj soha megszégyenülnöm
 M. I. F. N.
 II, 2146:176
- Tebenned bízunk eleitől fogva
 Szenci Molnár Albert: Ps. 90
 II, 2045:195, 2091(2):64, 2163(3):142, 2254(4):152, 2305:195, 2363(1):130, 2406(4):133,
 2424:115, 2564(3):132, 2624(4):133
- Téged, Isten, dicsérünk
 Te Deum laudamus
 I, II, 1816:256, 1940:213, 2163(1):86, 2254(1):83, 2340:137, 2381:98, 2406(1):83, 2532(1):89,
 2624(1):83
- Téged, Uram, valamikor
 Marus István
 2251:128
 RMKT XVII/8 405–406, 616
- Téged, Űristen, mi keresztyének dicsérünk és áldunk
 Te Deum laudamus
 I, II, 1816:714, 1874:54b, 1940:625, 2163(2):[438], 2254(2):344, 2406(2):344, 2532(2):267,
 2564(2):329, 2624(2):344
 RPHA 1364
- Tegnap bíró valék ld. Bíró valék tegnap
- Tehozzád kiáltok, Űristen
 Szenci Molnár Albert: Ps. 141
 II, 2091(2):97, 2163(3):221, 2254(4):235, 2305:302, 2363(1):202, 2406(4):205, 2424:179,
 2564(3):207, 2624(4):205
- Tehozzád szereimet, Űristen, emelem az égben
 Szenci Molnár Albert: Ps. 123
 II, 2045:276, 2091(2):89, 2163(3):205, 2254(4):217, 2305:276, 2363(1):187, 2406(4):190,
 2424:164, 2564(3):191, 2624(4):190
- Tehozzád teljes szívből kiáltok szüntelen
 Szenci Molnár Albert: Ps. 130
 II, 1995:248, 2045:283, 2091(2):92, 2146:204, 2163(3):209, 2254(4):222, 2305:283, 2319:48?,
 2363(1):191, 2406(4):194, 2424:168, 2564(3):195, 2624(4):194

Tekints reám Istenem, nyavalyámban

Szegedi Gergely: Ps. 10

!, !, 1816:581, 1874:270a (Isten), 1940:497, 2163(2):105, 2254(2):18, 2406(2):18, 2532(2):14, 2564(2):16, 2624(2):18

RPHA 1366

Tekints reánk immár, nagy Űristen, a mennyekből

(1553 körül)

!, !, 1816:548, 1940:466, 2163(2):363, 2254(2):273, 2406(2):273, 2532(2):211, 2564(2):260, 2624(2):273

RPHA 1368

Tekints reánk, nagy Űristen, kegyes szemeiddel

Tolnai (?)

! (kegyesen), !, 1874:24b

RPHA 1369

Tekints reánk, Űristen, mi nyomorúságinkban

!, 2532(2):271

Tekints reánk, Űristen, nagy kegyelmességéből

!, 1874:328b, 2163(2):, 2254(2):315, 2406(2):315, 2532(2):240, 2564(2):301, 2624(2):315

Teljes e széles világban, dicséretes

Sedulius, Caelius: A solis ortus cardine

1643(1):27b, 2163(1):15, 2254(1):14, 2406(1):14, 2532(1):14, 2564(1):9, 2624(1):14

Teljes e széles világban, minden földnek határában

Sedulius, Caelius: A solis ortus cardine

1643(1):28b, 2163(1):15, 2532(1):14, 2564(1):9

Teljes e széles világon, mind a földnek

Sedulius, Caelius: A solis ortu cardine

!, !, 1816:29, 1940:24

RPHA 1371

Teljes szívvel örvendünk

N. K. T.

!, 1816:75, 1874:90b, 1940:64, 2163(2):277, 2251:215, 2254(2):186, 2406(2):186, 2532(2):140, 2564(2):175, 2624(2):186

RPHA 1372

Teneked, Uram, hálát adok

2163(2):393, 2254(2):301, 2406(2):301, 2532(2):231, 2564(2):288, 2624(2):301

RMDT II 390–391, 643 (311. sz.)

Tengernek fényes csillaga, üdvöz légy Krisztus szent anyja

Ave maris stella – Nyéki Vörös Mátyás ford.

!, 2340:543, 2381:114

Teremt., Kijöv., Lévi

Mikolai Hegedűs János

2247:67

RMKT XVII/9 259, 650–651

Teremtésünknek s világban éltünknek

2150

Teremtett állatok

Hajnal Mátyás?

!, 1952:243, 2381:181

Teremtő Úr, kérünk téged

Ambrosius, Sanctus: Deus creator omnium

1643(1):51^h, 2163(1):79, 2254(1):76, 2406(1):76, 2532(1):24, 2564(1):52, 2624(1):76
RPHA 1374

Ti keresztyének, dicsérjétek Istent

Ps. 134

!, !!, 2163(2):233, 2254(2):142, 2406(2):142, 2532(2):109 (ti dicsérjétek), 2564(2):134,
2624(2):142 (ti dicsérjétek)
RPHA 1378

Ti, tanácsban ülő személyek

Szenci Molnár Albert: Ps. 58

!!, 2091(2):40, 2163(3):87, 2254(4):92, 2305:121, 2363(1):79, 2406(4):80, 2424:72, 2564(3):79,
2624(4):80

Tisztességed, neved s dicséreted

Madarász Márton ford.

1894:382

RMKT XVII/9 50, 582–583

Töredelmes szívvel Isten boldogít

Madarász Márton ford.

!!, 1894:514

RMKT XVII/9 51, 582–584

Tudjuk azt, hogy fejünként meg kell halnunk

Thomas Albensis

!!, 1816:762, 1940:670, 2532(2):298, 2565:13

RPHA 1388

Tudjuk, Uram Isten, hogy mind meg kell halnunk

Tseh (1566 előtt)

!, !!, 1816:736, 1874:365b, 1940:646, 2146:260, 2254(3):354, 2406(3):354, 2532(2):288,
2565:3, 2624(2):354

RPHA 1389

Új világosság jelenék

Novum sidus emicuit

!!, 1643(1):[1]^h, 2163(1):1, 2254(1):1, 2532(1):2, 2564(1):1

RPHA 1415

Unszol minket Dávid próféta a zsoltárkönyvben ld. Int most minket Dávid próféta a zsoltár-
könyvben

Uraknak Ura, nagy Isten

Szenci Molnár Albert

!!, 2532(2):275

Uralkodó nagy Uristen

Bornemisza Váczai Menyhárt

2565:65

RMKT XVII/1 301–304, 595 – RMDT 382, 637 (295/II. sz.)

Uram, a te ítéletedet

Szenci Molnár Albert: Ps. 72

!!, 2045:151, 2091(2):50, 2163(3):109, 2254(4):117, 2305:151, 2363(1):100, 2406(4):101,
2424:89, 2564(3):100, 2624(4):101

Uram, benned még az én reménységem

Palatics György (1570)

I, II, 1816:454, 1940:383

RPHA 1425

Uram, bocsássad el szolgádat békével

Szenci Molnár Albert

II, 2045:320, 2091(2):103, 2146:290, 2163(3):235, 2254(4):249, 2305:320, 2363(1):213, 2406(4):217, 2424:190, 2564(3):219, 2624(4):217

Uram, én csak tebenned bíztam

Szenci Molnár Albert: Ps. 31

II, 2045:60, 2091(2):20, 2163(3):45, 2254(4):47, 2305:60, 2363(1):41, 2406(4):41, 2424:36, 2564(3):40, 2624(4):41

Uram, halld meg szómat, nézd nagy siralmimat

Nyéki Vörös Mátyás: Ps. 101

II, 1818:285, 2340:472, 2381:170

Uram Isten, ki ígértél oltalmat

I, II, 1816:730, 1874:14b, 1940:640, 2146:100, 2251:162, 2319:82

RPHA 1426

Uram Isten, miért bocsátál énreám

Ujlaki Péter: Ps. 3 (1569 előtt)

I, II, 2532(2):6

RPHA 1428

Uram Jézus Krisztus, szent utolsó szavaid

Kassai András ford.

2049:65

RMKT XVII/9 64, 587–589

Uram Jézus, légy orvosunk

Weber, Johann ford.

2095:N_{2a}

RMKT XVII/9 243, 643–644

Uram Jézus, szent kezekben vagyok

Kassai András ford.

2049:94

RMKT XVII/9 66, 587–589

Uram, ki leszen lakója

Szenci Molnár Albert: Ps. 15

II, 2091(2):10, 2163(3):22, 2251:19, 2254(4):23, 2305:26, 2363(1):20, 2406(4):20, 2424:16, 2564(3):19, 2624(4):20

Uram, ne hallgass ily igen

Szenci Molnár Albert: Ps. 83

II, 2045:180, 2091(2):59, 2163(3):131, 2254(4):140, 2305:180, 2363(1):120, 2406(4):122, 2424:106, 2564(3):121, 2624(4):122

Uram, nem úz nagyra szívem

Szenci Molnár Albert: Ps. 131

II, 2045:285, 2091(2):92, 2163(3):210, 2254(4):223, 2305:285, 2363(1):191, 2406(4):195, 2424:169, 2564(3):196, 2624(4):195

Uram, szemed előtt, mint nagy látó előtt

2016:419, 2049:419, 2336:419, 2381:163

RMKT XVII/7 301–303, 638–639 – RMDT II 346, 612–613 (249. sz.)

Uram, te megvizsgálsz engem

Szenci Molnár Albert: Ps. 139

!!, 2091(2):96, 2163(3):218, 2254(4):232, 2305:298, 2363(1):199, 2406(4):202, 2424:177, 2564(3):203

Uram, te nagy haragodban

Szenci Molnár Albert: Ps. 6

!!, 1995:235, 2045:11, 2091(2):5, 2146:173, 2163(3):10, 2251:12, 2254(4):11, 2305:11, 2319:[.3?], 2363(1):10, 2406(4):10, 2424:6, 2564(3):8, 2624(4):10

Úristen, áldj meg jóvoltodból

Szenci Molnár Albert: Ps. 67

!!, 2045:138, 2091(2):45, 2163(3):99, 2254(4):105, 2305:138, 2363(1):90, 2406(4):91, 2424:82, 2564(3):91, 2624(4):91

Úristen, áldj meg minket irgalmasságodból

Ps. 67

I, !!, 1816:430, 1940:364

RPHA 1434

Úristen, az én imádságom

Szenci Molnár Albert: Ps. 5

!!, 2045:9, 2091(2):5, 2163(3):9, 2254(4):9, 2305:9, 2363(1):9, 2406(4):9, 2424:5, 2564(3):7, 2624(4):9

Úristen, én üdvösségem

Szenci Molnár Albert: Ps. 88

!!, 2045:189, 2091(2):62, 2163(3):137, 2254(4):146, 2305:189, 2363(1):125, 2406(4):127, 2424:111, 2564(3):126, 2624(4):127

Úristen, irgalmazz nekem a te irgalmasságod szerint

Hegenwald, Erhard: Erbarme Dich: mein, o Herr Gott – Ps. 51

I, !!, 1816:332, 1874:193b, 1940:280, 2146:230, 2163(2):162, 2254(2):74, 2406(2):74, 2532(2):58, 2564(2):69, 2565:5, 2624(2):74

RPHA 1436

Úristen, kegyelmezz meg énnekem

Szenci Molnár Albert: Ps. 51

!!, 1995:240, 2045:109, 2091(2):36, 2163(3):78, 2254(4):82, 2305:109, 2319:15, 2363(1):71, 2406(4):72, 2424:64, 2564(3):71, 2624(4):72

Úristen, kérünk a te szent nevedért

Ps. 54

I, !!, 1816:416, 1940:351, 2146:232, 2163(2):170, 2254(2):82, 2406(2):82, 2532(2):64, 2564(2):76, 2624(2):82

RPHA 1437

Úristen, kész az én szívem

Szenci Molnár Albert: Ps. 108

!!, 2045:238, 2091(2):77, 2163(3):173, 2254(4):185, 2305:238, 2363(1):159, 2406(4):162, 2424:140, 2564(3):161, 2624(4):162

Úristen, légy most mivelünk

Szegedi Gergely: Ps. 71 (1563)

I, !!, 1816:519, 1940:441, 2163(2):186, 2254(2):97, 2406(2):97, 2532(2):75, 2564(2):90, 2624(2):97

RPHA 1439

Úristen, mely sokan vannak

!!, 1980, 2045:321, 2091(2):103, 2163(3):236, 2251:60, 2305:320, 2363(1):214, 2406(4):218, 2424:191, 2564(3):220, 2624(4):218

Úristen, segíts és tarts meg engem

Szenci Molnár Albert: Ps. 69

II, 2091(2):47, 2163(3):103, 2254(4):110, 2305:144, 2363(1):94, 2406(4):95, 2424:85, 2564(3):95, 2624(4):95

Úristen, téged dicsérünk

Eber, Paul: Herr Gott, dich loben alle wir

II, 2251:172, 2319:75, 2381:152, 2532(2):276

Úristen veletek, keresztyének, örüljétek

I, II, 1816:88, 1874:87b, 1940:74, 2163(2):272, 2251:201, 2254(2):181, 2406(2):181, 2532(2):136, 2564(2):170, 2624(2):281

RPHA 1444

Úristennek szent Fia

I, II, 1816:84, 1940:71, 2163(2):276, 2254(2):185, 2406(2):185, 2532(2):139, 2564(2):174, 2624(2):185

RPHA 1445

Úrnak feltámadásán

Resurgente Domino

2381:78

RMKT XVII/7 339–340, 669–670

Úrnak nagy nevezeti, Emmánuel

Magnum nomen Domini, Emmanuel – Resonet in laudibus

II, 1918:309, 2381:16, 2532(2):142

RMKT XVII/7 17–18, 411–413

Úrnak szolgálai, mindnyájan

Szenci Molnár Albert: Ps. 134

II, 2091(2):93, 2163(3):212, 2251:32, 2254(4):225, 2305:289, 2363(1):194, 2406(4):197, 2424:172, 2564(3):198, 2624(4):197

Úrnak szolgálai, no dicsérjétek mindnyájan az Urat

Ps. 134

I, II, 1874:176b, 2163(2):232, 2254(2):143, 2406(2):143, 2532(2):109, 2564(2):134, 2624(2):143

RPHA 1447

Úrnak végvacsorájára

Ad coenam agni providi

I, II, 1643(1):237b, 1874:205a, 2163(1):82, 2254(1):79, 2406(1):79, 2532(1):82 (végvacsoráján), 2564(1):53, 2624(1):79

RPHA 1448

Urunk feltámadásán örvendezzünk

II, 2532(2):283

Urunk kemény kínjait, akik megbecsülik

Kassai András ford.

2049: []_{3b}

RMKT XVII/9 62, 587–589

Urunk testéből kiomlott szent vérét

Eusebius, Sanctus – Kassai András ford.

2049: []_{2b}

RMKT XVII/9 61–62, 587–589

Utálatosb Isten előtt

Geleji Katona István

1643(2):262

Üdvöz légy e világ üdvössége

2024:46

RMKT XVII/7 290, 630

Üdvöz légy édes Jézusunk

1643(1):147^b, 2163(1):47, 2254(1):45, 2406(1):45, 2532(1):55, 2564(1):29, 2624(1):45

RPHA 1396

Üdvöz légy Krisztus, e világnak Ura

Christe, rex regum, dominator orbis

!, 1643(1):190^b, 2163(1):71, 2254(1):68, 2406(1):68, 2532(1):75, 2564(1):45, 2624(1):88

RPHA 1400

Üdvöz légy Mária, tengernek csillaga

Ave maris stella

2016:96, 129, 2049:96, 129, 2336:96, 129, 2381:115

RMKT XVII/7 297, 634–635

Üdvöz légy örök Úristen

!, II, 1816:234, 1940:194, 2163(2):329, 2254(2):237, 2406(2):237, 2532(2):186, 2564(2):224, 2624(2):237

RPHA 1404

Üdvöz légy szent test, szűztől ki születél

2381:95

RMKT XVII/7 127–128, 548–550 – RMDT II 260, 510 (111. sz.)

Üdvöz légy, Szűz Máriától született Krisztus teste

Ave verum corpus natum ex Maria virgine

2016:342, 2024:44, 2049:342, 2336:342

RMKT XVII/7 290, 630

Üdvöz légy, világ váltója

Bernardus, Sanctus: Salve mundi salutare

2381:59

RMKT XVII/7 325–334, 662–666 – RMDT II 311, 578 (197. sz.)

Üdvözítőnknek szent anyja

Nyéki Vörös Mátyás ford.: Alma redemptoris mater

2016:121, 2049:121, 2336:121, 2340:548, 2381:6

RMKT XVII/2 103, 461–462 – RMDT II 242, 484–485 (83. sz.)

Vagyon-é szívedben forró szomorúság

Tétsi Joó István

2353

RMKT XVII/9 316, 672

Valaki Istenhez akarsz járulni

Mohácsi Barovius István

1678:(???)_{1a}, 1730:(???)_{1a}, 1755:b_{7a}

RMKT XVII/9 193, 625–626

Valaki Krisztusnak vacsoráját veszéd

!, II (vacsoráját eszed), 1816:301, 1874:203a, 1940:255, 2163(2): , 2254(2):260, 2406(2):260, 2532(2):203, 2564(2):247, 2624(2):260

RPHA 1459

Valakik megtudni, akarják érteni Josefnek szép virtusit

Tyukodi Márton

1915

RMKT XVII/9 210–214, 631–632

Valamely ember üdvözülni akar

Athanasius, Sanctus

I, II, 2532(1):86

Valaminthogy e világi életben

Geleji Katona István

1643(2):260

Várj, a gyümölcs

1712:C₁a

Várom, Uram Isten, fejemre

Úz Bálint

2251:51

RPHA 1468

Vártam Istennek kegyelmét

II, 2251:143

Várván vártam a fölséges Urat

Szenci Molnár Albert: Ps. 40

II, 2045:85, 2091(2):29, 2163(3):62, 2254(4):66, 2305:85, 2363(1):57, 2406(4):58, 2424 50, 2564(3):57, 2624(4):58

Vedd el Űristen, rólunk haragodat

Thym, Georg: Aufer immensam Deus, aufer iram

I, II, 1816:353, 1874:161b, 1940:297, 2146:108, 2163(2):382, 2254(2):291, 2406(2):291, 2532(2):224, 2564(2):278, 2624(2):291

RPHA 1469

Végzetetlen, nem kegyetlen Istene e világnak

Kismarjai Veszelin Pál

1875:Z_{ab}

RMKT XVII/9 34, 578

Véghez vittem immár nagyhírű munkámat

Zrínyi Miklós: *Peroratio* (1651)

2360:Rr_{3a}

Négyesy I 355 – Zrínyi Összes I 396

Végtelen irgalmú Isten, hozzád kiáltok

Újfalvi Katona Imre: Ps. 130

II, 1874:268a

Végtelen irgalmú, ó te nagy hatalmú Isten, légy már kegyelmes

Balassi Bálint: Ps. 51 (1594)

II, 1818:278, 1874:194b, 1942:233, 2340:470, 2381:168

RPHA 1473

Véletlen embernek utolsó órája

Uz Bálint (1595)

II, 2532(3):328, 2565:32

RPHA 1478 – RMDT II 272–273, 526 (129. sz.)

Vezérli Isten híveinek életét

1874:250a

Vígan énekeljünk

I, II, 1816:14, 1940:12, 2532(2):122

RPHA 1485

Vigy ki Uram Jézus e dögös veremből

Nádasi János

2282:170

- Vigyázz halálodra, halandó ember
2565:50
RMDT II 394, 645 (316. sz.)
- Világ örül, hívek sírnak
Geleji Katona István
1643(2):259
- Világos, bünt gyűlöl
Mikolai Hegedűs János
2249:46
RMKT XVII/9 260, 651
- Világosságnak szent Atyja
II, 1816:711, 1940:622
RPHA 1489
- Zengjed nyelvem, dicsőséges
Thomas de Aquino, Sanctus – Hajnal Mátyás ford.: Pange lingua gloriosi corporis mysterium
II, 1952:224, 2381:88
RMKT XVII/7 105–106, 535–536
- Zúgásival serkentett fel
Kéri Sámuel
2510:176
RMKT XVII/9 344, 681
- Zúgódik, dúl–fúl magában e világ
Zeleméry László: Ps. 2
I, II, 2163(2):92, 2254(2):4, 2406(2):4, 2532(2):3, 2564(2):3, 2624(2):4
RPHA 1496
- Zsidók gonosz cselekedetét
Kassai András
2049:48
RMKT XVII/9 64, 587–589

A ZSOLTÁRFORDÍTÁSOK (PARAFRÁZISOK) KEZDŐSORAI, SORSZÁM SZERINT

A zsoltárok sorszámanál első helyen a héber számozás található; ezt egyenlőségjellel a Vulgata szerinti számozással a latin szöveg kezdőszavai, majd a magyar nyelvű fordítások (parafrázisok) kezdősora követi.

- 1 = 1 Beatus vir qui non abiit
Aki nem jár hitlenek tanácsán
Boldog az olyan ember az Istenben
- 2 = 2 Quare fremuerunt
Miért zúgolódnak a pogányok
Szent Dávid próféta második énekében
Zúgódik, dúl-fül magában e világ
- 3 = 3 Domine quid
Ó, mely sokan vannak, akik háborgatnak
Szent Dávid király háborúságában imádkozik
Uram Isten, miért bocsátál énreám
- 4 = 4 Cum invocarem
Én igazságomnak Istene
- 5 = 5 Verba mea
A Szent Dávid ötödik énekében
Úristen, az én imádságom
- 6 = 6 Domine ne in furore... miserere
Meg ne feddj engemet... és meg ne ostorozz
Szent Dávid király bűnei ellen így panaszkodik
Uram, te nagy haragodban
- 7 = 7 Domine Deus meus
Ó én Uram és én Istenem
Számkivetésre Dávid megyen vala
- 8 = 8 Domine Dominus noster
Mely hatalmas a mi Urunk, az Isten
Ó felséges Úr, mi kegyes Istenünk
Régen ó törvényben, Mózesnek könyvében
- 9 = 9 Confitebor tibi
Dicsérlek téged, Úristen
- 10 = 9 Ut quid Domine
Megnyomorodván ellenségitől Szent Dávid próféta
Mire távozol tőlünk, Úristen
Tekints reám Istenem, nyavalyámban

- 11 = 10 In Domino confido
Az Istenben bízom jó reménységgel
- 12 = 11 Salvum me fac Domine
Emlékezzél meg Úristen, a mi nagy gyarlóságunkról
Ó Úristen, tekints hozzánk
Szabadíts meg és tarts meg Uram Isten, mert e földön
Szabadíts meg és tarts meg Uram Isten, mert szentid
- 13 = 12 Usquequo Domine
Míglén felejtess el, Uram?
Szent Dávid király háborúságában panaszkodik
- 14 = 13 Dixit insipiens... in studiis suis
A bolond így szól az ő szívében
Sokan vannak most olyatén emberek
- 15 = 14 Domine quis habitabit
Uram, ki leszen lakója
- 16 = 15 Conserva me
Őrizz meg engemet, benned bízom, én Istenem
Tarts meg engemet, ó én Istenem
- 17 = 16 Exaudi Domine iustitiam meam
Hallgass meg igazságomat
- 18 = 17 Diligam te
Ó én Uram, ki erőt adsz énnekem
- 19 = 18 Caeli enarrant
Az egek beszélnek, és nyilván hirdetik
- 20 = 19 Exaudiat te Dominus
Az Úr tégedet meghallgasson
Gyakorta való, buzgó könyörgést
- 21 = 20 Domine in virtute
Örvendez, Uram, a király
- 22 = 21 Deus, Deus meus respice
Én Istenem, én erős Istenem
- 23 = 22 Dominus regit me
Az Úr énnékem őriző pásztorem
Az Úristen nekem édes táplálóm
Szent Dávid próféta éneklő könyvének huszonharmad részében
- 24 = 23 Domini est terra
Az Úr bír az egész földdel
- 25 = 24 Ad te Domine levavi
Szívemet hozzád emelem
- 26 = 25 Judica me
Légy ítélőm, Uram
Mikor Dávid vala keserűségben
- 27 = 26 Dominus illuminatio
Az Úristen az én világosságom
Ó én két szemem, ti az Úrra nézzetek
- 28 = 27 Ad te Domine clamabo
Hozzád kiáltok, kegyes Uram
Mostan hozzád felkiáltok, felséges Úristen

- 29 = 28 Afferte Domino
Mostan ti hatalmasak
Szent Dávid próféta az Istennek nagy hatalmát látván
- 30 = 29 Exaltabo te Domine
Dávid prófétának imádkozásáról
Dicsérlek Uram, tégedet
- 31 = 30 In te Domine speravi... inclina
Benned bíztam, Uram Isten, soha ne gyaláztassam
Tebenned bízom, Uram Isten
Uram, én csak tebenned bíztam
- 32 = 31 Beati quorum
Boldog az ilyen ember e világon
Boldogok, akiknek undok vétkeinek sebét az Úr befedte
Ő, mely boldog az oly ember életében
Sok emberek vannak e széles világon, kik tévelygésben vannak
- 33 = 32 Exsultate justi
Nosza istenfélő, szent hívek
- 34 = 33 Benedicam Dominum
Dicsérem az Uristent minden időben
Mikoron Dávid Saul előtt futna
Mindenkoron áldom az én Uramat
Mindenkoron áldom az Urat, míg engem éltet
- 35 = 34 Judica Domine
Pörölj, Uram, pörölőimmal
- 36 = 35 Dixit injustus
A gonosztevőnek dolgán
Sok nyilvánvaló bizonyságokkal szent Dávid próféta
- 37 = 36 Noli aemulari
Gyermek voltam (csak 25. vers!)
- 38 = 37 Domine ne in furore... quoniam
Haragodnak nagy voltában
Meg ne feddj engemet... és meg ne verj
Nagy bánatban Dávid mikoron vala
- 39 = 38 Dixi: custodiam
Magamban elvégezém és mondtam
- 40 = 39 Expectans
Várván vártam a fölséges Urat
- 41 = 40 Beatus qui
Boldog, aki a nyavalyást híven
- 42 = 41 Quemadmodum
Fohászkodom hozzád, Uram Istenem
Jóllehet nagy sokat szóltunk Dávidról
Mint a szép, híves patakra
Mint kívánczik a szarvas a kút fejéhez
- 43 = 42 Judica me
Ítéld meg Uram, ügyemet

	Ítélj meg engemet Úristen	16 = 89
	Lásd meg Uram, én ügyemet	17 = 89
44 = 43	Deus auribus	18 = 89
	Hallottuk, Isten, füleinkkel	19 = 89
	Hallottuk, Úristen, atyáinktól	20 = 89
	Nagy keserves szívvel könyörgének	21 = 89
45 = 44	Eructavit	22 = 89
	Egy szép dolgot hoz elő az én szívem	23 = 89
46 = 45	Deus noster	24 = 89
	Az Isten a mi reménységünk	25 = 89
	Erős várunk nekünk az Isten	26 = 89
	Mikor Szennakerib a Jeruzsálemet	27 = 89
47 = 46	Omnes gentes	28 = 89
	Minden népek örülvén tapsoljanak	29 = 89
	No, minden népek, örvendezzetek	30 = 89
48 = 47	Magnus Dominus	31 = 89
	Nagy az Úr méltóságában	32 = 89
49 = 48	Audite haec	33 = 89
	Hallgassátok meg ezt minden népek	34 = 89
50 = 49	Deus deorum	35 = 89
	Az erős Isten, uraknak ura	36 = 89
	Hogy panaszkodik a hatalmas Isten	37 = 89
51 = 50	Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam	38 = 89
	Háborúsága Dávid királynak egykoron nagy vala	39 = 89
	Légy irgalmas Úristen, minékünk	40 = 89
	Mindenható Úristen, szívünk retteg szüntelen	41 = 89
	Ne szállj pörbe énvelem	42 = 89
	Úristen, irgalmazz nekem a te irgalmasságod szerint	43 = 89
	Úristen, kegyelmezz meg énnekem	44 = 89
	Végtelen irgalmú, ó te nagy hatalmú Isten, légy már kegyelmes	45 = 89
52 = 51	Quid gloriaris	46 = 89
	Mit dicsekedel gonoszságban	47 = 89
53 = 52	Dixit insipiens... in iniquitatibus	48 = 89
	A bolond így szól az ő szívében	49 = 89
54 = 53	Deus in nomine	50 = 89
	A te nagy nevedért tarts meg	51 = 89
	Mennynek és földnek kegyes Istene	52 = 89
	Tarts meg Uram Isten, engem	53 = 89
	Úristen, kérünk a te szent nevedért	54 = 89
55 = 54	Exaudi Deus orationem meam	55 = 89
	Hallgasd meg az én könyörgésem	56 = 89
	Mikoron Dávid nagy búsultában	57 = 89
56 = 55	Miserere mei Deus quoniam	58 = 89
	Kegyelmezz meg nekem én Istenem	59 = 89
57 = 56	Miserere mei Deus, miserere	60 = 89
	Irgalmazz Uram, irgalmazz nekem	61 = 89
	Irgalmazz Úristen immáron énnekem	62 = 89
58 = 57	Si vere utique	63 = 89
	Ti, tanácsban ülő személyek	64 = 89

- 59 = 58 Eripe me de inimicis
Szabadíts meg engem Úristen, és tarts meg
- 60 = 59 Deus reppulisti
Minket, Úristen, elhagyl
- 61 = 60 Exaudi Deus deprecationem
Kialtásom halld meg Isten
- 62 = 61 Nonne Deo
Az én lelkem szép csendesen
- 63 = 62 Deus, Deus meus ad te
Isten, te vagy én Istenem
Saulnak a Dávidhoz jó szerelme
- 64 = 63 Exaudi Deus orationem meam cum
Hallgasd meg Uram, könyörgésem
Meghallgassad az én imádságomat
- 65 = 64 Te decet
A Sionnak hegyén, Úristen
Sok jótéteményén nagyon csodálkozván
- 66 = 65 Jubilate Deo omnis terra, psalmum
Örvendj egész föld, az Istennek
- 67 = 66 Deus misereatur
Könyörülj Úristen mirajtunk
Úristen, áldj meg jóvoltodból
- 68 = 67 Exurgat Deus
Hogyha felindul az Isten
Úristen, áldj meg minket irgalmasságodból
- 69 = 68 Salvum me fac Deus
Siess, nagy Úristen, én segítségemre
Úristen, segíts és tarts meg engem
- 70 = 69 Deus in adiutorium
Örök Isten, figyelmezzél az én segítségemre
Siess, ments meg Uram Isten
- 71 = 70 In te Domine speravi... et eripe
Láss hozzám Úristen, kegyelmes szemeiddel
Ne hagyj elesnem, felséges Isten, keserűségemben
Tebenned bízom, én Istenem, kérlek, oltalmaz meg
Úristen, légy most mivelünk
- 72 = 71 Deus iudicium tuum
Uram, a te ítéletedet
- 73 = 72 Quam bonus
Bizonyára jó az Isten
- 74 = 73 Ut quid Deus
Hogy Jeruzsálemnek drága templomát
Miért vetsz minket így el, Úristen
Sok inségünkben hozzád kiáltunk, felséges Úristen
- 75 = 74 Confitebimur
Dicsérünk téged, Isten
- 76 = 75 Notus in Iudaea
Ismeretes az Úristen

77 = 76	Voce mea ad Dominum... ad Deum	77 = 76
	Az Istenhez az én szómat	
	Az Úristent magasztalom	76 = 77
78 = 77	Attendite	
	Hallgass én népem, az én törvényemre	
79 = 78	Deus venerunt	78 = 79
	Felséges Isten, neked jelentjük mi nagy nyavalyánkat	
	Örökdben, Uram, pogányok jöttek	79 = 80
80 = 79	Qui regis Israel	
	Hallgasd meg Izrael pásztora	
	Keresztyéneknek Istene	80 = 81
81 = 80	Exsultate Deo	
	Örvendezzetek az erős Istennek	
82 = 81	Deus stetit in synagoga deorum	81 = 82
	Az Isten áll ő seregében	
	Az Úristen áll minden bírának gyülekezetekben	
83 = 82	Deus quis	82 = 83
	Uram, ne hallgass ily igen	
84 = 83	Quam dilecta	83 = 84
	Ó seregeknek Istene	
85 = 84	Benedixisti	84 = 85
	Nagy kegyesen től Uram, földeddel	
86 = 85	Inclina	85 = 86
	A jó hitű ember szelíd e világon	
	Hajtsd hozzám Uram, füledet	
87 = 86	Fundamenta	86 = 87
	Az Úristen az ő lakó hajlékát	
88 = 87	Domine Deus salutis	87 = 88
	Úristen, én üdvösségem	
89 = 88	Misericordias	88 = 89
	Az Úrnak irgalmát örökké éneklek	
90 = 89	Domine refugium	89 = 90
	Tebenned bízunk eleitől fogva	
91 = 90	Qui habitat	90 = 91
	Aki a felséges Úrnak lakozik oltalmában	
	Aki veti segedelmét az Istennek hatalmában	91 = 92
92 = 91	Bonum est	
	Ékes dolog dicsérni, Uram, felségedet	
	Mely igen jó az Úristent dicsérni	
93 = 92	Dominus regnavit decorem	92 = 93
	Nagy hatalommal regnál az Isten	
94 = 93	Deus ultionum	93 = 94
	Mikor szent Dávid kegyetleneknek gonoszságát látá	
	Ő erős, bosszúálló Isten	94 = 95
95 = 94	Venite exultemus	
	Jer, örvendezzünk az Úristennek	
	Jertek, örvendjünk mindnyájan	
96 = 95	Cantate Domino canticum novum, cantate	95 = 96
	Énekeljetek minden népek	

- 97 = 96 Dominus regnavit, exultet
Az Úristen regnál
- 98 = 97 Cantate Domino canticum novum, quia
ÉnekeljeteK új éneket
Mennyei seregeknek Ura és szent Istene
- 99 = 98 Dominus regnavit, irascantur
Az Úr országol és regnál nagy jól
- 100 = 99 Jubilate Deo omnis terra, servite
E földön ti minden népek
ÖrüljeteK az Istenben, szolgáljateK víg örömben
- 101 = 100 Misericordiam
Ilyen fogadást tőn a szent Dávid a nagy Úristennek
Mindennek előtte irgalmasságról
- 102 = 101 Domine exaudi orationem meam et
Hallgasd meg Uram, kérésem
Uram, halld meg szómat, nézd nagy siralmimat
- 103 = 102 Benedic anima mea Domino et
Aki az Istent megismerheti
Áldjad lelkem Uradat, Istenedet
- 104 = 103 Benedic anima mea Domino, Domine
Áldjad lelkem az Urat, és tiszteld
- 105 = 104 Confitemini Domino et
AdjateK hálát az Istennek
- 106 = 105 Confitemini Domino quoniam bonus... quis loquatur
Az Urat áldjateK, mert jó
- 107 = 106 Confitemini Domino quoniam bonus... dicant
DicsérjeteK az Urat, mert nagy ő jóvolta
- 108 = 107 Paratum cor
Úristen, kész az én szívem
- 109 = 108 Deus laudem
Ó Úristen, én dicsőségem
- 110 = 109 Dixit Dominus
Az Úristen mondá az én Uramnak
- 111 = 110 Confitebor tibi Domine in toto corde meo, in consilio
Hálát adok, Uram, neked
- 112 = 111 Beatus vir qui timet
Boldog a férfiú, ki féli az Istent
Boldog az olyan ember ő lelkében
Boldog ember, aki az Istent
- 113 = 112 Laudate pueri
Az Urat, ti ő szolgálai
Keresztyének, kik e földön lakoztok
- 114 = 113A In exitu Israel
Hogy Izrael kijött Egyiptomból
- 115 = 113B Non nobis Domine
Nagy öröme adaték én lelkemnek
Nem nekünk, Uram, nem nekünk engedd
- 116 = 114 Dilexi quoniam

116 = 115	Credidi
Szeretem és áldom az Úristent	116 = 115
117 = 116	Laudate Dominum omnes
Az Urat, minden nemzetek
Int most minket Dávid próféta a zsoltárkönyvben	117 = 116
118 = 117	Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in saeculum
Adjatok hálákat az Úrnak	118 = 117
119 = 118	Beati immaculati
Az oly emberek nyilván boldogok	119 = 118
120 = 119	Ad Dominum
Én az Úristenhez kiálték
Sok nyomorúság mi életünkben hogy megkeserítte	120 = 119
121 = 120	Levavi oculos
Jer, emlékezzünk keresztyén népek
Szemem a hegyekre vetem	121 = 120
122 = 121	Laetatus sum
Örül mi szívünk, mikor ezt halljuk, a templomba megyünk
Örülök az én szívemben	122 = 121
123 = 122	Ad te levavi
Az Izraelnek népe régenten ó törvényben
Tehozzád szemeimet, Úristen, emelem az égben	123 = 122
124 = 123	Nisi quia Dominus
Az Izrael ezt nyilván mondhatja	124 = 123
125 = 124	Qui confidunt
Akik bíznak az Istenben
Akik bíznak az Úristenben	125 = 124
126 = 125	In convertendo
Mikor a Siont az Isten	126 = 125
127 = 126	Nisi Dominus
Hogyha ember házat épít
Mindenek meghallják és jól tanulják	127 = 126
128 = 127	Beati omnes
Boldog az ember nyilván, ki az Istent féli
Boldogok azok, kik Istent félik
Minden hív keresztyének, meghalljátok	128 = 127
129 = 128	Saepe expugnaverunt
Én ifjúságomtól fogva engem	129 = 128
130 = 129	De profundis
Bűnösök hozzád kiáltunk
Chérubimok, seraphimok Ura, Jehova Isten
Felséges Isten, hozzád kiáltunk nagy keserűséggel
Sok háborúságban, szívem nagy bánatban
Tehozzád teljes szívből kiáltok szüntelen
Végtelen irgalmú Isten, hozzád kiáltok	130 = 129
131 = 130	Domine non est
Uram, nem űz nagyra szívem	131 = 130
132 = 131	Memento Domine
Emlékezzél meg Úristen, Dávidról és ínségéről	132 = 131

- 133 = 132 Ecce quam
Íme, mely jó és mely nagy gyönyörűség
Mely igen jó legyen az egyenesség
- 134 = 133 Ecce nunc
Ti keresztyének, dicsérjétek Istent
Úrnak szolgái, mindnyájan
Úrnak szolgái, no dicsérjétek mindnyájan az Urat
- 135 = 134 Laudate nomen
Áldjátok az Úr nevét
- 136 = 135 Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in aeternum
Dicsérjétek az Urat, mert ő jó kedvet mutat
- 137 = 136 Super flumina
Hogy a babiloni vizeknél ültünk
Izraelnek megszorodott nemzetsége
- 138 = 137 Confitebor tibi Domine in toto corde meo, quoniam
Dicsér téged teljes szívem
- 139 = 138 Domine probasti
Uram, te megvizsgálász engem
- 140 = 139 Eripe me Domine
Szabadíts meg engem Úristen, a gonosz
- 141 = 140 Domine clamavi
Tehozzád kiáltok, Úristen
- 142 = 141 Voce mea ad Dominum... ad Dominum
Én az Úrhoz fölkiálték
- 143 = 142 Domine exaudi orationem meam, auribus
Hajtsd meg füleidet, kérem felségedet
Hallgasd meg Atya Isten, a mi szükségünket
Hallgasd meg Uram, kérésemet
- 144 = 143 Benedictus Dominus
Áldott az Úr, ki kezemet tanítja
Minden állat dicsér, Úristen, tégedet
- 145 = 144 Exaltabo te Deus
Magasztallak téged, én Istenem
Nagy hálaadással magasztallak téged, én Istenem
- 146 = 145 Lauda anima
Áldjad én lelkem az Urat
Dicsérd az Istent mostan, ó én lelkem
- 147 = 146 Laudate Dominum quoniam
Lauda Jerusalem
Az Urat dicsérjétek, mert jó
Drága dolog az Úristent dicsérni
- 148 = 148 Laudate Dominum de caelis
Dicsőült helyeken, mennyei paradicsomban
Mennyei seregek, boldog, tiszta lelkek
Mikoron a szent Dávid megismeré
No, dicsérjétek mindnyájan az Urat
- 149 = 149 Cantate Domino canticum novum, laus
Az Úrnak, no, énekeljétek
- 150 = 150 Laudate Dominum in sanctis
Dicsérjétek az Urat, áldjátok ő szent voltát

A LATINBÓL FORDÍTOTT VERSEK SZÖVEGEK EREDETIJÉNEK
INCIPITMUTATÓJA

A solis ortus cardine

Ad coenam agni providi

Ad perennis vitae fontem mens sitit nunc
arida

Ad tala stola demissa

Adam vetus quod pollui

Adoro te devote latens deitas

Alma redemptoris mater

Angele Dei, qui custos est mei

Ascendit Christus hodie

Audi benigne conditor

Aufer immensam Deus, aufer iram

Aurora lucis rutilat

Ave Catharina, martyr et regina

Ave maris stella

Naptamadattól megfogván

Teljes e széles világban, dicséretes

Teljes e széles világban, minden földnek hatá-
riban

Teljes e széles világban

Úrnak végvacsorájára

Az örökké élő kutat száraz szív szomjúhozza

Bokáig lebocsátott paláttal

Amit Ádámban az idegen bűnért

Imádlak téged, elrejtett Istenség

Imádlak tégedet, láthatatlan Istenség

Üdvözítőnknek szent anyja

Istennek hív szent anygala

Istennek hú szent anygala... fényeddel éjjel
látogass

A Krisztus mennybe felmene, alleluja

A Krisztus mennybe felmene, hogy nekünk
helyet szerezne

A Krisztus mennybe felmene, minden egek-
nek fölötte

A Krisztus mennybe felmene nekünk helyet
szereznie, Atyjával megbékéltetne

Krisztus mennybe felmene nekünk helyet sze-
reznie, űl Atyjának jobbára

Krisztus mennybe ma felmene, alleluja

Hallgass meg minket Űristen, tekints reánk
kegyelmesen

Hallgass meg minket Űristen, tekints reánk
Uram Isten

Vedd el Űristen, rólunk haragodat

Fénylik a nap fényességgel

Szűz támad a pogány népnek nemzetéből

Tengernek fényes csillaga, üdvöz légy Krisz-
tus szent anyja

Üdvöz légy Mária, tengernek csillaga

Ave regina coelorum	Mennysországnak királynéja, angyaloknak
szent asszonya
Ave verum corpus natum ex Maria virgine	Üdvöz légy, Szűz Máriától született Krisztus
teste
Beata immaculata, Virgo puerpera	Szeplőtelen Szűz Mária, Istennek szent anyja
Benedictus Dominus Deus Israel	Áldott Izraelnek Ura
Chorus novae Jerusalem	Keresztyéneknek serege... 2. vsz.: A győzhe-
tetlen oroszlán
	Keresztyéneknek serege... 2. vsz.: Mert ím a
Krisztus meggyőzte
Christe, qui lux es et dies	Jézus Krisztus, mi Megváltónk
	Krisztus, ki vagy nap és világ, mennyországra
Christe, rex regum, dominator orbis	Krisztus ki vagy nap és világ, minket
Christus iam surrexit	Üdvöz légy Krisztus, e világnak Ura
Christus surrexit, mala nostra texit	Krisztus feltámad a igazságunkra
	Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, és
kiket ő szerete, mennyországba felvive
	Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, és
kiket ő szerete, mennyországba felvive,
kyrielejson Alleluja
	Krisztus feltámad, mi bűnünket elmosá, és
kiket ő szerete, mennyországba felvive,
Úristen megváltá...
Coeli Deus sanctissime	Ó magas mennynek szentséges Istene
Collaudemus hunc Dominum	Jer, dicsérjük, jer, dicsérjük a Krisztus Jézust
Conditor alme siderum	Csillagoknak alkotója
	Mindeneknek teremője és híveknek éltetője
	Mindeneknek teremője és híveknek Megváltó-
tója
Corde natus ex parentis	Atya Istentől születék
	Az Atyának országából e világra Isten jöve
	Az Atyának országából, Istenségnek tanácsá-
ból
Cur mundus militat sub vana gloria	Mit bízik e világ hiú dicsőségében
	Mit bízik e világ ő álnokságában
Da pacem Domine in diebus nostris	Adj békességet Úristen
Deus creator omnium	Teremtő Űr, kérünk téged
Deus meus et omnia	Én Istenem és mindenem
Dies est laetitiae in ortu regali	Dicséretes a gyermek, ki e nap születék
	Nagy örömnapp ez nekünk, mert Krisztus szü-
leték
Dies irae, dies illa	A nap eljő nagy haraggal
	A nap, nagy haragnak napja
	Az a nagy haragnak napja
	Kérlek és intlek mostan tégedet
Domine non secundum peccata nostra	Mennynek és földnek nemes teremője és
Dormi fili, dormi, Mater cantat unigenito	Aludj fiam, így énekel anyja ő szülöttének
Dum Virgo vagientem	Midőn a Szűz magzatját
Ex more docti mystico	Dicsérjük a nagy Úristent

Exultet Coelum laudibus
Felix namque decoris ornamentum
Festum nunc celebre magnaue gaudia

Gaude Virgo gloriosa, mater Christi
Gloria, laus et honor tibi sit, Christe redemptor
Grates nunc omnes reddamus
Gratulare Virgo singulari privilegio
Hiate fauces Tartari
Homo Dei creatura

Hostis Herodes impie

Hymnum dicamus Domino

Immense coeli conditor

In dulci iubilo, nun singet und sei froh
Infinitae bonitatis et immensae charitatis

Jam cantemus hodie in honorem Mariae
Jam lucis orto sidere

Jam moesta quiesce quaerela
Jam ter quaternis trahitur
Jesu dulcis memoria
Jesu nostra redemptio

Jesu quadragenariae
Jesu Salvator, mundi amator
Lauda Sion Salvatorem
Lucis creator optime

Magnae Deus potentiae
Magnificat anima quoque nostra Dominum
Magno salutis gaudio
Magnum nomen Domini, Emmanuel
Media vita in morte sumus
Memento rerum Conditor
Mittit ad virginem non quemvis angelum

Modulisemus omnes corde, voce, ore
Natus est nobis rex gloriae, ab intacta pura
virgine

Örvend az ég nagy dicséretekkel
Jer, dicsérjük az Istennek Fiát
Mostani ékes ünnepnap és lelki nagy örömek
Mostani jeles ünnepnap és örömek
Örülj, dicsőséges szép Szűz, Krisztus anyja
Dicsőség és dicséret teneked, megváltó királyunk
Hálát adjunk mindnyájan az Űristennek
Szűz Mária e világra nekünk szent fiát hozá
Nyiljék meg pokol kapuja
Ember, Isten alkotmánya... ennek voltát
Ember, Isten alkotmánya... Ha nagy voltát
Gonosz, kegyetlen Herodes
Heródes dühös ellenség
Dicséretet mondjunk Atya Istennek
Dicséretet mondjunk Űristennek és ő Fiának,
Krisztusnak
Mennynek és földnek nemes teremője, minden
In dulci iubilo, zengjen víg énekszó
A véghetetlen kegyelmű s megmérhetetlen
szerelmű
Jer, mindnyájan örüljünk
A Nap feljövén immáron
Hajnali csillagnak
Immáron a nap feljövén
Hagyjátok el hű keresztyének
Mostan eljöttek az idők
Jézus édes emlékezet
Jézus Krisztus, mi királyunk
Jézus, üdvösség adója
Minden mi szenvedésünknek
Jézus, szerelmünk és üdvösségünk
Dicsérd Sion Megváltódat
Felséges Isten, mennynek, földnek ura és
mindeneknek nagy bölcs alkotója
Ó áldott Atya Űristen, ki uralkodol mennyekben
Ó nagyhatalmú, felséges Űristen
Magasztalja a mi lelkünk is az Ura
Örvendezzen már e világ
Űrnak nagy nevezeti, Emmánuel
A mi életünknek közepette
Emlékezzél meg Teremtőnk
Küldé az Űristen gyors és hív szolgáját
Küldé az Űristen hűséges szolgáját
Jer, mi dicsérjük, áldjuk és felmagasztaljuk
Nekünk születék mennyei király, Szűz Máriának méhéből

Natus est nobis rex gloriae de pura virgine

Ne reminiscaris

Nobis Sancti Spiritus gratia sit data

Novum sidus emicuit

Nunc, Sancte nobis Spiritus

O gloriosa virginum, sublimis inter sydera

O lux beata Trinitas et principalis unitas

O lux beata Trinitas, tres unum

O Maria, Virgo pia, magna mortalium patrona

O Pater pie coelestis

O Pater sancte, mitis atque pie

O salutaris hostia

Omni die dic Marie

Pange lingua gloriosi corporis mysterium

Pange lingua gloriosi proelium certaminis

Patris sapientia veritas divina

Plasmator hominum Deus

Puer natus in Betlehem. Hoc in anno

Puer natus in Betlehem, natus in Betlehem

Puer natus in Betlehem. Unde gaudet

Quem terra, pontus, sidera

Rector potens verax Deus

Regina coeli laetare alleluja

Rerum Deus tenax vigor

Resurgente Domino

Salve mundi salutare

Salve regina

Sanctissima Mater Dei

Spiritus Sancti gratia

Stabat mater dolorosa

Sublimi te Pater aethera

Surrexit Christus hodie, alleluja

Nekünk születék mennyei király, kit Üdvöztönnéknek

Ne emlékezzél meg, Úristen, a mi bűneinkről

Minékünk adattassék Szentlélek malasztja

Új világosság jelenék

Mostan, ó Szentlélek Isten

Ó dicső Szűz, ki szüzeket

Ó te dicső Szentháromság

Ó teremő Atya Isten

Szűz Mária, Krisztus anyja, emberi nemzetnek oltalma

Ó mennyei mi szent Atyánk, kegyes és kegyelmes

Ó mennyei mi szent Atyánk, tekints mennyből most mireánk

Ó mi szent Atyánk, kegyes és kegyelmes

Ó mi szent Atyánk, kegyes gondviselőnk

Ó üdvösséges áldozat

Minden napon áldást mondjon

Mondj naponként és óránként

Zengjed nyelvem, dicsőséges

Jer, hirdessük mi Urunknak nagy dicső bajvívását

Atyának bölcsessége, bizony istensége

Emberi nemnek teremő Istene

Gyermek születék Betlehemben, az időben. Kin örül a Jeruzsálem.

Gyermek születék Betlehemben, születék Betlehemben

Gyermek születék Betlehemben, kin örül a Jeruzsálem

Kit a nagy ég, föld, víz csodál

Igaz bíró, nagy Úristen

Mennynek királyné asszonya

Örülj és örvendezz keresztyéneknek gyülekezete

Állatoknak megtartója

Úrnak feltámadásán

Üdvöz légy, világ váltója

Mennyországnak királynéja, irgalmasságnak szent anyja

Ó szentséges Szűz Mária

A Szentléleknek kegyelme apostolokat betöltte

A Szentléleknek kegyelme apostoloknak szívüket

Álla a Szűz nagy fájdalva

Szegény fejem Uramhoz óhajt

Feltámadt Krisztus e napon, alleluja

Jézus Krisztus feltámadta, alleluja

Te Deum laudamus

Téged, Isten dicsérünk

Téged, Úristen, mi keresztyének dicsérünk és
áldunk

Te lucis ante terminum

Mivel már besetédett

Telluris ingens conditor

A széles földnek nagy, bölcs teremője

Veni Creator Spiritus, mentes

Jöjj el Szentlélek Istenünk, és látogasd sérült
lelkünk

Jövel Szentlélek Úristen, látogasd

Jövel Szentlélek Úristen, vigasztalj

Jövel teremő Szentlélek

Jövel Megváltója népeknek, mutasd

Jövel népeknek Megváltója, Szűznek

Jöjj Szentlélek Úristen

Jövel Szentlélek Isten, és bocsásd ki meny-
nyekből

Jövel Szentlélek Úristen, ki Atyával

Jövel Szentlélek Úristen, lelkünknek

Mennyből az Ige lejöve

Mennyei Ige jelenél

Keresztyének, örvendezzünk, mert országol

Királyi zászlók lobognak

Csodálatos Szent Ignác, mint egy új nap fénye

Szenteleknek te vagy, Krisztus, ékessége

Veni redemptor gentium

Veni Sancte Spiritus, et emitte

Verbum supernum prodiens

Vexilla regis prodeunt

Virum admirabilem, novum jubar solis

Vita sanctorum, decus angelorum

TÁRGYMUTATÓ

Index rerum

Subject index

ábécéskönyv ld. nyelvkönyv

agenda, *evangelikus*, magyarul 2341(1)

— németül 2488, 2490

katolikus, latinul, magyar nyelvű részekkel 1636

— latinul 1901, 2339

református, magyarul 1654, 2043, 2362(4), 2505

— latinul 2407

unitárius, latinul 1725

államelméleti értekezés, magyarul 1867

— latinul 2293

ld. még erkölcsi oktatás

állatábrázolás ld. illusztrációk

állatövi jegyek ld. illusztrációk

álomfejtőkönyv, magyarul 1822, 1974; más nyelven 2331

antik mitológiai tárgyú verses história, magyarul 2308

arckép ld. illusztrációk

aritmetika ld. mennyiségtan

árszabás, magyarul 1925, 1926, 2576

artikulusok ld. törvénycikkek

assertiones ld. vizsgatételek

beszéd, *világi*, latinul 1691, 1694, 1778, 1897, 1898, 1965, 2040, 2233, 2286, 2399, 2416, 2425, 2480, 2575

— biblikus cseh nyelven 1938(1)

pedagógiai, latinul 2390, 2433, 2463, 2547, 2617(2)

egyházi ld. postilla, prédikációk, gyászbeszéd

betűmintakönyv 2436A

biblia, teljes, magyarul 2091(1)

Jézus Sirach fia könyve, németül 2342A

Példabeszédek könyve, németül 2277

Újszövetség, magyarul 2068, 2133

— románul 2210

Zsoltárok könyve, románul 2365

Zsoltárok könyve, versben, magyarul 1947(1), 1981, 2045, 2091(2), 2163(3), 2254(4), 2305, 2363(1), 2406(4), 2424, 2564(3), 2624(4)

Zsoltárok, versben, magyarul, más műben 1995

bibliamagyarázat, *protestáns*, latinul 2409

— más műben, latinul és biblikus cseh nyelven 1686

református, magyarul 2361, 2404

unitárius, magyarul 1646

ld. még perikópáskönyv, postilla, prédikáció

biblia tartalmi kivonata, latinul, párbeszédben 1889 – versben 2139

bibliai história, versben, magyarul 1647, 1726, 2215, 2584

bibliai idézetek (helyek) gyűjteménye, magyarul 1884, 1963(1), 2102(3), 2172

— más nyelven 1686, 2411(2)

bibliai jelenetek, bibliai személyek ld. illusztrációk

botanika ld. füveskönyv, illusztrációk, botanikai

bölcs mondások ld. mondások

címer ld. illusztrációk

csízió ld. öröknaptár

didaktika, latinul 2099(4), más műben 2457

ld. még tanterv

disputatio ld. vizsgatételek

dráma ld. iskoladráma

egyházjog, egyházkormányzás, egyházi rendtartás, *evangelikus*, latinul 1821, 1990, 2341(2)

- katolikus*, latinul 1851, 2234, 2386, 2594, 2597
református, magyar–latin 1975
 — latinul 1912, 2158, 2260
 elbeszélés, magyarul 2375, 2472, 2590
 életrajz, önéletrajz, magyar–latin 2565A, 2598, 2599
 latinul 1840; versben 1751(1), 2131, 2422
 németül, versben 1944, 1972
 elmélkedés, *evangélikus*, magyarul 1763, 1813, 2012, 2049, más műben 1894
 — latinul 2346
 — biblikus cseh nyelven 1968, 2037; versben 1662, 1809, 1810, 1838, 1839
katolikus, magyarul 1713, 1761, 1952, 2023(1–2), 2112, 2238, 2334, 2462(1); versben 1635, 1658, 1664, 1812 (protestáns kiadás), 1978 (protestáns kiadás), 2077
 — latinul 2021, 2337, 2338, 2388, 2545
keresztény, magyarul 2271
protestáns, magyarul 1639, 1735, 1768, 1817, 1895, 1995, 2042
 — biblikus cseh nyelven 1702, 1906(1)
református, magyarul 1678, 1683(1–2), 1730, 1755, 1893(1–2), 2102(2), 2128, 2201, 2216, 2231, 2353, 2401, 2450
 emberalak ld. illusztrációk
 embléma ld. illusztrációk, címer
 enciklopédia, magyarul 2617(1), latinul 1672
 — nyelvtanulás céljából, latin–magyar 1983, 2002(1), 2039, 2211(1), 2265(1), 2429(1); latinul 2430(3), 2431, 2484; latin–német 1717, 2064, 2581
 énekeskönyv, énekek (a magyar nyelvű énekekről a kezdősorok szerint az incipitmutató tájékoztató)
evangélikus, biblikus cseh nyelven 1655, 1780, 2121, 2195, 2477; más műben 2084
 — németül 1782; más műben 2165
katolikus, latin–magyar 2381; latin–szlovák 2591;
 más műben magyarul 1714, 1715, 1918, 1952; latinul 1901, 2339, 2579
protestáns (református és evangélikus közösen), magyarul 1643, 1816(1), 1940(1), 1981, 2146(2), 2163(1–2), 2251, 2254(1–2), 2406(1–2), 2532(1–2), 2564(1–2), 2624(1–2) – más műben 1678, 1730, 1755, 1818, 1835, 1874, 1942, 1980, 2049, 2050, 2319, 2522; biblikus cseh nyelven 1906, 2037, 2084
 — temetési, magyarul 1816(2), 1940(2), 1981, 2146(2), 2254(3), 2406(3), 2532(3), 2565, 2624(3)
 ld. még hangjegyek
 eposz, magyarul 2360, 2461
 erdélyi fejedelmi birtokok összeírása ld. törvéncikkek
 erkölcsi oktatás, magyarul 1876, 2262, 2332, 2362(5), 2510, 2522(3); versben 2269, 2401; más műben 2104, 2213, 2434
 — latinul 1722(1), 1827(1), 2118, 2483
 ld. még filozófia, morálfilozófia
 evangéliumok és epistolák ld. perikópások könyv
 fejedelmi tükör ld. erkölcsi oktatás
 filozófia, latinul, morálfilozófia 2285; más műben 1965; metafizika 2285, 2415;
 — természetfilozófia 2081
 ld. még vizsgatételek
 fizika ld. filozófia (természetfilozófia)
 földrajz 1758
 füveskönyv, magyar elnevezésekkel 2358, 2410
 gyászbeszéd, magyarul 1723, 1992(3), 2056, 2458, 2486, 2504, 2512, 2513, 2622, 2623; más műben 2502
 — magyarul és latinul 2160
 — biblikus cseh nyelven 2244
 — latinul 1969, 2086, 2246, 2287, 2324, 2482, 2496
 — németül 1932, 2175, 2276
 — bizonytalan nyelven 2085
gyászbeszéd gyászversekkel, magyarul, magyar verssel 2132; latin versekkel 2459, 2511
 — biblikus cseh nyelven, latin versekkel 1705, 1706, 1754, 1798, 1799, 1800, 1803, 1967, 2123, 2152, 2155, 2192, 2395, 2608
 — latinul, latin versekkel 1703, 1732, 1855, 2036, 2611
 — németül, német versekkel 2184, 2537; latin versekkel 1760, 2072, 2110, 2476, 2537

gyászvers ld. vers, gyászbeszéd gyászversek-
kel

gyógyfürdő leírása, latinul, versben 1973

gyógyszerleírások ld. orvosi tanácsok

halálszimbólum ld. illusztrációk, koponyás
halálszimbólum

hangjegyek 1643, 1655, 2045, 2091, 2305,
2381, 2424, 2477, 2532, 2591

históriás ének ld. antik mitológiai tárgyú
verses história, bibliai história versben,
moralizáló verses história, regényes his-
tóriás ének, tudósító históriás ének

hittételek ld. hitvallás, katekizmus, vallási
tanítás, vizsgatételek

hitvallás, *evangélikus*, latinul, más műben
2266

református, magyarul 2304(2); latin-
magyar 2549, 2604

hitvita ld. vallási vitairat

hónapillusztrációk ld. illusztrációk

illusztrációk

állatábrázolás 1852, 2014, 2025, 2484

állatövi jegyek 1752, 1806, 2083, 2243,
2318, 2348, 2442, 2554

arckép

— Amatus, Lusitanus 2358, 2410

— Bauhinus, Joannes 2358, 2410

— Cherler, Johann Heinrich 2358, 2410

— Dalechamps, Jacques 2358, 2410

— Dioscorides, Pedacius 2358, 2410

— Ferdinánd III. – magyar király és német-
római császár 2083, 2243, 2292, 2348

— Fuchs, Leonhard 2358, 2410

— Galenus, Claudius 2358, 2410

— Gesner, Konrad 2358, 2410

— Guilandinus, Melchior 2358, 2410

— Mattioli, Pietro Andrea 2358, 2410

— Plinius, Secundus Caius 2358, 2410

— Theophrastus 2358, 2410

bibliai jelenetek 1666, 1704, 1937, 2018,
2024, 2116

bibliai személyek

Christus-szimbólum (Jézus szíve) 1952,
2238

— David – rex Judaeorum (bibl.) 1666,
2024, 2227, 2336, 2553

— Jesus Christus 1635, 1666, 1713, 1818,
1957, 2018, 2077, 2238, 2336, 2340,
2598, 2599

— Joannes apostolus, Sanctus (bibl.) ld.
szentek

— Lucas, Sanctus (bibl.) ld. szentek

— Marcus, Sanctus (bibl.) ld. szentek

— Maria beata virgo 1635, 1666, 1850,
2018, 2336, 2340, 2375, 2411

— Matthaues, Sanctus (bibl.) ld. szentek

— Petrus, Sanctus (bibl.) ld. szentek
botanikai 2358, 2410

*címer, címerállat, embléma, nyomdász-
jelvény*

— Árpád ld. Magyarország

— Ausztria 2567

— Batthyány család 2508A, 2510, 2511,
2512

— Bethlen család (iktári) 2090, 2160,
2354, 2407, 2500, 2564

— Brassó 1717, 1920, 1988, 2165, 2206,
2569

— Brewer, Lorenz 1736

— Comenius, Joannes Amos 2390, 2429,
2430, 2431, 2484

— Csehország 1806, 2292

— Debrecen 1922

— Endter, Wolfgang 2099

— Erdély 1720, 1825, 1877, 2103, 2260,
2575

— ferencesek 2462

— gyulafehérvári ortodox érsekség 2365

— Hédervári család 2238

— Hessen-Kassel, Mauritius von 1676

— ismeretlen 1833

— Jézus Társaság 2233, 2597

— Késmárk 1687, 1897

— Klöss család 1986

— Kolozsvár 1828, 2173

— Lang család 2184

— Lippay család 2384

— Lócse 2184

— Magyarország 1666, 1752, 1762, 1782,
1845, 1849, 1870, 1901, 1912, 1919,
1986, 2054, 2075, 2096, 2097, 2098,
2136, 2164, 2257, 2292, 2311, 2359,
2412, 2460, 2461, 2567

— Morvaország 2292

— Pozsony 1762, 1955

— Püski János 2462

— Rákóczi család ld. Erdély

— Rákóczi György II. 2365

- svájci városok 2410
- Szapolyai család 2514
- Szenci Kertész Ábrahám 2354, 2355, 2356, 2403, 2406, 2409, 2452, 2457, 2499, 2564, 2624
- Tarnóczy Mátyás 2274
- Tránovský, Jirík 1655, 1705
- Várad 1863
- Vuyren, Ludovicus, à 2527
- Waesberge család 2249, 2558, 2559
- emberalak 1666, 1726, 1852, 2023, 2024, 2042, 2077, 2318, 2331, 2336, 2340, 2360, 2411, 2461, 2484, 2587, 2590, 2598, 2599
- hónapilusztrációk 1667, 1712, 1752, 1806, 1819, 1857, 1870, 1919, 1987, 2016, 2054, 2098, 2136, 2164, 2242, 2243, 2257, 2292, 2318, 2348, 2554
- koponyás halálszimbólum 1635, 2023, 2077, 2462
- pozsonyi szellem 2018, 2019
szentek
- Ignatius, Loyola Sanctus 2598, 2599
- Joannes apostolus, Sanctus (bibl.) 2023, 2133
- Laurentius, Sanctus 1889
- Lucas, Sanctus (bibl.) 2023, 2133
- Marcus, Sanctus (bibl.) 2023, 2133
- Matthaeus, Sanctus (bibl.) 2023, 2133
- Petrus, Sanctus (bibl.) 1957
városkép
- Kassel 1676
- Neuenburg (Neocomum) 2410
- Yverdon 2410
- imádságoskönyv, imádság, evangélikus, magyarul 1772, 1818, 1942, 2421A, 2497**
 - biblikus cseh nyelven 1796, 1906(2), 2084, 2187A, 2194, 2227, 2446, 2553, 2556, 2588, 2616
 - németül 2165, 2421, 2343A
katolikus, magyarul 1666, 1787, 2016, 2024, 2076, 2237, 2239, 2282, 2336, 2340, 2508A, 2566
 - más nyelven 1843, 2283, 2544, 2579
protestáns, magyarul 2146(1), 2319; más műben 1995
református, magyarul 1678, 1730, 1755, 1835, 1874, 2140, 2163(4), 2217, 2254(5), 2363(2), 2406(5), 2454, 2455; más műben 1981, 2404
ld. még elmélkedések
- iskoladráma**
 - Eperjes, evangélikus gimnázium 2411
 - Gyulafehérvár, udvari iskola 1722(2), 1827(2)
 - Illava, evangélikus gimnázium 2557
 - Kolozsmonostor, jezsuita gimnázium 1886, 2525
 - Nagyszombat, jezsuita egyetem 1785, 2280, 2600
 - Privigye, evangélikus gimnázium 2444
 - Szepeshely, jezsuita gimnázium 2219, 2263, 2264, 2272, 2275, 2322, 2328, 2329, 2330, 2376, 2382, 2383, 2540
 - Trencsén, jezsuita gimnázium 2479
 - Várad, református gimnázium 2157
- iskolai színjáték ld. iskoladráma
- iskolai ünnepélyre meghívó, latinul 2223, 2444**
- iskolaügy, latinul 1690, 1739, 1842, 2577**
ld. még didaktika, tanterv
- jog, jogi tankönyv, magyarul 2144, 2171, 2499; latin-magyar 1688, 1922, 1986, 2320**
 - latinul 2092, 2226 (versben), 2380, 2485(1–2),
 - németül 1955
 - románul 2465
- jóslás, jövődőlés ld. vers, jövődőlő
- katekizmus, evangélikus, biblikus cseh nyelven 2347; latinul 2115, 2266, 2530**
 - biblikus cseh–latin 2495
 - latin–német 1776
 - bizonytalan nyelven 1805
katolikus, magyarul 1665; magyar–latin 2281
 - románul 1656
református, magyarul 1721, 1863, 1947(2), 1980, 2091(3), 2104, 2150, 2213, 2247, 2248, 2249, 2303, 2304, 2406A, 2434, 2457, 2519, 2533, 2561; magyar–latin 1640, 1764, 1993, 2167, 2373, 2402, 2573
 - latinul 1674, 1860, 2087, 2452
 - románul 1958, 2212
unitárius, magyarul 1648, 2061, 2526
- kátémagyarázat ld. vallási tanítás

katolikus vallási társulat kézikönyve ld. vallási társulat kézikönyve
klasszikusok, latinul 1943, 1949, 2367, 2416
 kotta ld. hangjegyek
 költemény ld. vers
 latin beszédgyakorlatok ld. nyelvkönyv
 lelképásztori feladatok ld. agenda
levelek, magyarul 1692, 2075, 2096, 2097;
 — latinul 2367, 2617(3)
 liturgikus könyv ld. agenda
logika, magyarul 2516(1)
 — latinul 1829, 1836, 1881, 2028, 2065,
 2101, 2202, 2241, 2297, 2507(1–4), 2571
 ld. még vizsgatételek

magyar szövegek nem magyar nyelvű műben 1748, 1879, 2166, 2481, 2508, 2602, 2603
 manuale sodalitatum ld. vallási társulat kézikönyve
méhészkönyv 2125
mennyiségtan, magyarul 2183, 2474, 2506
 metafizika ld. filozófia és vizsgatételek
mondások, magyarul, más műben 1733, 1864, 1890, 2560; magyar–latin 1770, 1861, 1996
 — latinul 2031
moralizáló verses história, magyarul 2325

naptár, magyarul

évre:			Csepreg		Kolozsvár	Lőcse	
1637	Bártfa	Bécs	1638	Kassa	1645	1650	Tejfalu
1638	1663	1667		1675	1677	1680	1701
1639	1709	1712			1724	1729	1750
1640	1759	1762			1769	1775	1790 Várad
1641	1815	1819	1820		1828	1834	1854 1862
1642	1866	1870	1873		1885	1900	1905 1913
1643	1917	1919	1921		1928	1948	1960 1976
1644	1985	1987			1999	2010	2026 2041
1645	2048	2054			2060	2074	2079 2088
1646	2094	2098			2106	2108	2114 2126
1647	2135	2136			2142	2148	2159
1648	2162	2164			2173	2178	2198
1649	2204	2205			2214	2230	2252
1650	2255	2257			2261	2278	2299
1651		2311			2315	Kőszeg 2333	2351
1652		2359			2371	2371A 2377	2408
1653		2412				2420	2456
1654		2460		2467		2478	2501
1655		2509		2520		2538	2563
1656		2567		2578		2592	2621

naptár, németül

évre:		Lócse	
1637		1649	Szeben
1638	Bártfa	1679	1700
1639	1708	1727	1749
1640		1771	1789
1641		1831	1853
1642	Brassó	1887	1904
1643	1920	1930	1959
1644		2001	2025
1645		2062	2078
1646		2107	2113
1647		2145	2149
1648		2174	2189
1649		2218	2240
1650		2273	2284
1651		2316	2342
1652		2372	2393
1653		2417	2437
1654		Kassa	2470
1655	2514	2521	2528
1656		2580	2551
			2607

naptár, latinul

évre:	Lócse
1637	1651
1638	Bártfa
1639	1682
1640	1710
1641	1757
1642	1814
1643	1865
1644	1916
1645	1984
1646	2046
1647	2093
1648	2134
1649	2161
1650	2203
	2256

naptár, biblikus cseh nyelven

évre:	Lócse	
1638	1684	Trencsén
1639		1752
1640	1777	1806
1641		1857
1642		1909
1643		1966
1644		2032
1645		2083
1646		2119
1647		2153
1648		2193
1649		2243
1650		2292
1651		2348
1652		2398
1653		2442
1654		2492
1655		2554
1656		2614

nyelvkönyv, biblikus cseh 1808

latin–magyar 1882, 1982, 2002(2), 2038, 2265(2)

latin–magyar–német 1738, 2220, 2473

latin–magyar–német–cseh 2582

latin–német 2069, 2258

latin–német–cseh 2583

ld. még enciklopédia nyelvtanulás céljából

nyelvtan, magyar 2103(2), 2618

görög 2179, 2268

latin 1708A, 1792, 1823, 1868, 1923, 1988, 2058, 2109, 2117, 2168, 2182, 2224(1–3), 2323, 2327, 2429(2), 2430(2), 2620; más műben 2258; magyar és német értelmezéssel 2053, 2317

ld. még nyelvtanulás céljából összeállított enciklopédia

nyelvtudomány 2481, 2606A

nyomdászjelvény ld. illusztrációk, címer oktató vers ld. vers

orvosi tanácsok, magyarul 1734, 2095

más nyelven 2052, 2071, 2111, 2154

ld. még gyógyfürdő

önéletrajz ld. életrajz

öröknaptár, magyarul 2318, más műben 1735, 1895

latinul 1756, 2047

pedagógia, magyarul 2516(2)

— latinul 2432, 2436; más műben 2390

ld. még beszéd, didaktika, iskolaügy, tanterv

perikópás könyv, *evangélikus*, magyarul 1637, 1937, 1989, 2222

— magyar–latin 1774

— görög–latin 1773, 2221

— biblikus cseh nyelven 2116

— bizonytalan nyelven 1793, 1963(2), 2080

katolikus, magyarul 1918

református, magyarul 1979

poetika ld. verstan

politika, magyarul 2044, 2075, 2096, 2097; latinul 2051

politikatudomány ld. erkölcsi oktatás

postilla, *evangélikus*, magyarul 1894

katolikus, magyarul 1659, 1714, 1715, 1716

ortodox, románul 1882A

református, latinul 1720, 1825

pozsonyi szellem ld. illusztrációk

prédikációk, *evangélikus*, magyarul 2049, 2050

— németül 1687, 1736, 1945, 1946, 2027, 2343, 2535, 2539

— más nyelven 1704, 1804, 2009

katolikus, magyarul 1849, 2625

református, magyarul 1863, 1875, 1915, 1992(1–2), 2056, 2124, 2127, 2129, 2197, 2199, 2298, 2300, 2362(2–3), 2404, 2453, 2502, 2606, 2622, 2623

— latinul 2357, 2403, 2500

ld. még gyászbeszéd; postillák

regény ld. elbeszélés

regényes históriás ének, magyarul 2370**retorika, magyarul 2310, 2313, 2352; latinul 1711, 1766, 1767, 2007, 2059, 2105, 2242, 2301, 2302, 2354, 2527(3); más műben 2431**

rópirat ld. tudósítás

sodalitatum manuale ld. vallási társulat kézikönyve

számtan ld. mennyiségtan

szentek ábrázolása ld. illusztrációk, szentek **széphistória 1833**

színháték ld. iskoladráma

szorzó és kamatszámító táblák ld. mennyiségtan

szójegyzék, latin, 1963(4), 2208, 2429(3)

latin–magyar 1733, 1864, 1890, 2560

latin–magyar–szlovák 2236

latin–magyar–biblikus cseh–német 1871

más műben, latin–német 2327

szónoklattan ld. retorika

szótár, latin–magyar 2141, 2170, 2211(2), 2265(3), 2430(1)

latin–görög–magyar 2099(1)

magyar–latin 2099(2)

latin–biblikus cseh 1811

tanító költemény ld. vers, oktató

tanterv, latinul 2099(5)

temetési beszéd ld. gyászbeszéd, prédikáció

teológia ld. vizsgatételek

történelem, biblikus cseh nyelven 1939(1)

latinul 1695, 2099(3), 2118, 2293, 2343 németül 1891

ld. még tudósítás, tudósító históriás ének

törvénycikk, erdélyi, magyarul 1641, 1642, 1673, 1719, 1765, 1824, 1878,

- 1924, 1994, 2057, 2100, 2138, 2169, 2209, 2259, 2314, 2364, 2368, 2414, 2517, 2574
magyarországi, latinul 2485(3)
ld. még árszabás
- törvények ld. még jog
- tudósítás** (tudósító röpirat), magyarul 2018A
biblikus cseh nyelven 1795, 2020(1)
latinul 2019
németül 2018
- tudósító históriás ének**, magyarul 2008, 2518, 2587
- tűzrendészeti szabályok ld. jog
- vallási tanítás**, *evangélikus*, magyarul 1669, 1991, 2522(2)
— biblikus cseh nyelven 2349, 2394
— latinul 1892, 2115, 2266, 2530
katolikus, magyarul 1697, 1741, 2462(2)
református, magyarul 1998, 2102(1), 2103(1), 2130, 2196, 2207, 2250, 2309, 2362(1), 2405, 2487, 2498; más műben 2124, 2197, 2247, 2298
— latinul 1877, 2617(3)
ld. még bibliamagyarázat, hitvallás, katekizmus, prédikáció, vallás vitairat, vizsgatételek
- vallási társulat kézikönyve**, katolikus, magyarul 1657, 2188
— más nyelven 1744, 1783, 1844, 1954, 2235, 2387
- vallási vitairat**, *evangélikus*, magyarul 2522(1)
— biblikus cseh nyelven 2034
— latinul 1910, 2035(1–2), 2120, 2291, 2438, 2440, 2441, 2448; vizsgatételként 2067, 2082, 2267, 2290, 2307, 2350, 2443, 2493, 2494, 2555
katolikus, magyarul 1788, 1841, 1847, 1850(1–3), 1902(1–2), 1953, 1956, 2022; más műben 1849
— biblikus cseh nyelven 2020(2)
— latinul 2279
— németül 1957
református, magyarul 1670, 1671, 1826, 1914, 1977, 2044, 2089, 2090, 2468, 2524, 2550, 2558, 2559; más műben 1721
— latinul 1877, 1911, 2523, 2548, 2605; más műben 1674; vizsgatételként 2355, 2356, 2392
- vers** (a magyar nyelvű versek kiadásairól a kezdősorok szerint az incipitmutató tájékoztat. A nem verses művekben található üdvözlő versekre e mutató nem utal.)
avató, latinul 1938(2)
bűcsű, latinul 1898, 2014
dicsőítő, magyarul 2461(2); más műben 2606A, 2606B
— latinul 1644, 1751(2), 1973, 2066, 2593, 2595, 2596, 2601
gyász, latinul és magyarul 1676, 1929; más műben latinul 2496
— biblikus cseh nyelven 1801, 1802
— latinul 1633, 1731, 1794, 1802, 1872, 1964, 1997, 2006, 2055, 2131, 2186, 2206, 2225, 2245, 2345, 2422, 2435, 2439, 2541, 2589, 2610; más műben 1681,
— több nyelven 2176, 2181
ld. még gyászbeszéd gyászversekkel
hónapversek, magyarul 1650, 1667, 1680, 1712, 1729, 1762, 1819, 1820, 1828, 1870, 1873, 1900, 1919, 1948, 1987, 2041, 2054, 2074, 2098, 2114, 2136, 2164, 2230, 2257, 2278, 2311, 2318, 2333, 2359, 2408, 2412, 2456, 2460, 2478, 2563, 2578, 2592, 2621;
— németül 1700, 2025, 2273, 2342, 2393, 2521, 2528; biblikus cseh nyelven 2348
üvendölő, magyarul 2270
köszöntő, biblikus cseh nyelven 2030
— latinul 1653, 1689, 1694, 1696, 1707, 1737, 1742, 1784, 1840, 1845, 1846, 1970, 2017, 2177, 2185, 2233, 2274, 2326, 2389, 2445, 2546
lakodalmi, latinul 1652, 1698, 1743, 1781, 1791, 1830, 1832, 1883, 1896, 1931, 1936, 2005, 2013, 2040, 2288, 2289, 2369, 2378, 2396, 2413, 2423, 2426, 2447, 2466, 2469, 2471, 2531, 2609
— latinul, magyarul és németül 2457A
— németül 2137, 2515
— németül és magyarul 2457B
— latinul és németül 1837, 1950, 2003, 2156, 2229, 2232, 2312, 2374, 2419, 2534, 2536, 2570

- több nyelven 2166, 2228, 2529
magyar vers idegen nyelvű műben 1748, 2166, 2508, 2606A, 2606B
ld. még magyar szövegek nem magyar nyelvű műben
oktató, magyarul 2000, 2180, 2475
- latinul 1634, 1963(3), 2385
panasz 1939(2)
vallásos, magyarul 1933, 2451, 2619; más műben 1894
- latinul 1728, 1779
- németül 1668
egyb. vers, magyarul 2143, 2187, 2253, 2360, 2586; más műben 1639, 1671, 1678, 1683, 1730, 1755, 1768, 1772, 1788, 1817, 1819, 1828, 1841, 1875, 1893(2), 1894, 1895, 1915, 1956, 1975, 2042, 2049, 2095, 2103, 2124, 2150, 2196, 2231, 2247, 2249, 2250, 2271, 2353, 2401, 2450, 2511, 2558
- latinul 1681, 1848, 1943, 1949, 1973, 2346, 2542; más műben 1639, 1662, 1674, 1683, 1686, 1702, 1714, 1717, 1720, 1738, 1758, 1766, 1768, 1770, 1817, 1825, 1836, 1867, 1877, 1893(2), 1894, 1897, 1899, 1915, 1922(9), 1934, 1951, 1961, 1983, 1986, 1988, 1992, 1998, 2002, 2015, 2033, 2039, 2042, 2049, 2052, 2056, 2058, 2063, 2064,

- 2071, 2073, 2090, 2095, 2105, 2111, 2122, 2154, 2170, 2182, 2211, 2241, 2258, 2266, 2268, 2271, 2306, 2317, 2323, 2343, 2358, 2384, 2397, 2398, 2410, 2441, 2459, 2473, 2480, 2507, 2511, 2522, 2548, 2553, 2568, 2569, 2571, 2581, 2582, 2583, 2615, 2620
- biblikus cseh nyelven 2111, 2292
- franciául 2410
- görögül 1892, 2073, 2410
- héberül 2356
- németül 1897, 2052, 2393
- imádságoskönyvben, magyarul 1666, 2012, 2016, 2023, 2024, 2282, 2336, 2340, 2462, 2510; biblikus cseh nyelven 2446, 2553; latinul 1901, 2339
- színjátékban, latinul 1722, 1827, 2263
ld. még antik mitológiai tárgyú verses história, biblia zsoltárok könyve versben, biblia tartalmi kivonata versben, bibliai história versben, életrajz versben, elmélkedés versben, enekeskönyv énekek, eposz, erkölcsi oktatás versben, gyászbeszéd gyászversekkel, gyógyfürdő leírása, jog versben, klasszikusok, mondasok, moralizáló verses história, regényes históriás ének, tudósító históriás ének
- verstan 1927, 1962, 2503

vizsgatételek

Iskola	Filozófiai	Logikai	Teológiai
Bán, evangélikus	2151, 2397, 2552	1797	1908, 2029, 2082, 2344, 1869
Bártfa, evangélikus			
Besztercebánya, evangélikus	2491	2615	1888, 1907, 1934, 2015, 2063, 2191, 2267, 2290
Brassó, evangélikus		2568	2569, 2572
Debrecen, református kollégium			2562
Eperjes, evangélikus	2004	1685	1935
Galgóc, evangélikus			2294, 2449
Gyulafehérvár, református			1718, 1879, 1880, 2366, 2464, 2527(1-2)
Illava, evangélikus	1961		
Kassa, evangélikus			2306, 2307
Körmöcbánya, evangélikus		2122	
Lőcse, evangélikus			2147

Iskola	Filozófiai	Logikai	Teológiai
Nagyszombat, katolikus egyetem	1699, 1740, 1745, 1746, 1852, 2543	1661, 1693, 1747, 2335	
Nagyszombat, ferences főiskola	1786		1660, 2384
Patak, református kollégium			2392
Pozsony, evangélikus Privigye, evangélikus		1856	2033, 2443, 2493, 2494, 2555
Rózsahegy, evangélikus	1899, 1941, 1951, 2073		2011, 2067
Selmecbánya, evangélikus			2612(1-2), 2613
Trencsén, evangélikus	1971, 2190	2065	1753, 1807, 1858, 1859, 2295, 2296, 2350, 2400
Várad, református			2200, 2355, 2356
Zsolna, evangélikus			2379
Külföldi, református			2507(4-6)

zsinati határozatok, zsinati meghívó
ld. egyházjog, egyházkormányzás
Zsoltárok könyve ld. Biblia

NYELVI MUTATÓ

Index linguarum

Index of languages

A magyar nyelvű művekről a tárgymutató nyújt eligazítást. A latin nyelvű művek szintén a tárgymutatóból gyűjthetők össze a „latinul” vagy a „más nyelven” jelzett csoportokból. A nem magyar és nem latin nyelvű nyomtatványokról tájékoztat az alábbi mutató.

Egynyelvű

angol, részben 2166

biblikus cseh 1655, 1662, 1684, 1702, 1705,

1706, 1752, 1754, 1777, 1780, 1795,

1796, 1798, 1799, 1800, 1801, 1802,

1803, 1804, 1805?, 1806, 1808, 1809,

1810, 1838, 1839, 1857, 1906, 1909,

1938, 1939, 1966, 1967, 1968, 2009,

2020, 2030, 2032, 2034, 2037, 2083,

2084, 2085?, 2086?, 2111, 2116, 2119,

2121, 2123, 2152, 2153, 2155, 2187A,

2192, 2193, 2194, 2195, 2227, 2235,

2243, 2244, 2292, 2331, 2347, 2348,

2349, 2394, 2395, 2398, 2442, 2446,

2477, 2492, 2553, 2554, 2556, 2588,

2608, 2614, 2616

részben 1802

cseh, részben 2166, 2606A, 2606B

dán, részben 2166

francia, részben 2166

görög, részben 2118, 2176, 2179, 2181, 2228,

2268, 2529

horvát 1783, 1843, 2283?

részben 1636

lengyel, részben 2166

litván, részben 2166

német 1649, 1668, 1679, 1687, 1700, 1708,

1727, 1736, 1749, 1760, 1771, 1782,

1789, 1831, 1853, 1887, 1891, 1904,

1920, 1930, 1932, 1944, 1945, 1946,

1954, 1955, 1957, 1959, 1972, 2001,

2018, 2025, 2027, 2052, 2062, 2072,

2078, 2107, 2110(1), 2113, 2137, 2145,

2149, 2165, 2174, 2175, 2184, 2189,

2218, 2240, 2273, 2276, 2277, 2284,

2316, 2342, 2342A, 2343, 2343A, 2372,

2393, 2411, 2417, 2418, 2421, 2437,

2457B, 2470, 2476, 2489, 2490, 2514,

2515, 2521, 2528, 2535, 2537, 2539,

2551, 2580, 2607

részben 1636, 1676, 1681, 1809, 1837,

1897, 1929, 1950, 2156, 2166, 2176,

2181, 2228, 2229, 2232, 2312, 2327(1),

2374, 2419, 2457A, 2508, 2529, 2534,

2536, 2570

olasz, részben 2166

román 1656, 1882A, 1958, 2210, 2212, 2365,

2465

spanyol, részben 1676, 2166

svéd, részben 2166

szlovák 2283(?)

szlovén 2283(?)

török, részben 2606A, 2606B

Többnyelvű

latin–biblikus cseh 1686, 1811, 1963, 2495

latin–görög 1773, 2221

latin–magyar 1640, 1688, 1733, 1764,

1774, 1861, 1864, 1882, 1890, 1922,

1975, 1982, 1983, 1986, 1993, 1996,

2002, 2038, 2039, 2099(2), 2125?, 2141,

2167, 2170, 2211, 2222, 2265, 2281,
2320, 2373, 2381, 2402, 2429, 2430,
2549, 2560, 2573, 2604, 2618
latin-német 1717, 1776, 1988, 2003, 2064,
2069, 2145A, 2258, 2327(2), 2581
latin-szlovák 2591
latin-cseh-német 2583
latin-görög-magyar 2099(1)

latin-magyar-német 1738, 1770, 2053, 2317,
2457A, 2473
latin-magyar-szlovák 2236
latin-cseh-magyar-német 1871, 2582
latin-görög-magyar-német 2220
latin-angol-arab-cseh-flamand-francia-ma-
gyar-német-olasz-portugál-spanyol 2358,
2410

KÖNYVTÁRAK MUTATÓJA

Index bibliothecarum

Index of libraries

E mutatóban azok a könyvtárak szerepelnek, amelyeket az egyes tételek végén a lelőhelyek között említünk. Nem öleli fel azokat a könyvtárakat, ahol csak egykor (olim) voltak ilyen példányok. – A megszűnt könyvtárak általában a Szabó Károly által használt névalakban szerepelnek

Jelmagyarázat: ← = a könyvtár korábbi neve

← a könyvtárba beolvadt más könyvtár

Aiud (Nagyenyed), RO

= Biblioteca Documentară Bethlen (=← Nagyenyed, református kollégium, ← Nagyenyed, minorita zárda)

Alba Iulia (Gyulafehérvár), RO

= Biblioteca Centrală de Stat, Filiala Batthyaneum (=← Batthyány könyvtár)

Alsókubin ld. Dolný Kubín

Arad, RO

Arch = Arhivele Statului

Augsburg, D

Civ = Staats- und Stadtbibliothek

Banská Bystrica (Besztercebánya), SK

Arch = Štátny archív

Radvaň Arch = Štátny archív v Radvani

Berlin, D

Nat = Staatsbibliothek zu Berlin - Preussischer Kulturbesitz

Univ Inst = Finnisch-ugrisches Institut an der Humboldt Universität

Braşov (Brassó, Kronstadt), RO

Arch = Arhivele Statului

Ev = Arhivă şi bibliotecă comunităţii bisericii evanghelice de confesiune augustină „Honterus” (Dokumentar-Archiv und Bibliothek der Evangelischen Stadtpfarrgemeinde des Augsburger Bekenntnisses ← partim Brassó, evangélikus gimnázium)

Comit = Biblioteca Judeţeană „George Buriţiu”

Bratislava (Pozsony), SK

Acad = Ústredná knižnica Slovenskej akadémie vied (Lyceálna knižnica = ← Pozsony, evangélikus lyceum)

Arch = Archív hlavného mesta SR Bratislavy

Comit = Regionálna knižnica

Paed = Slovenská pedagogická knižnica

Univ = Univerzitná knižnica

Brno, CZ

Aug = Klášterní knihovna augustiniánů

Univ = Universitní knihovna

Buchlov, CZ

= Zámecká knihovna

Bucureşti, RO

Acad = Biblioteca Academiei Române

Univ = Biblioteca Centrală Universitară

Budapest, H

Acad = Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára

Acad Lingu = Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének Könyvtára

Arch = Magyar Országos Levéltár

Arch Ev = Evangélikus Országos Levéltár

Borda Antiquarium

Civ = Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár

- Ev* = Országos Evangélikus Könyvtár
Nat = Országos Széchényi Könyvtár (=← Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtára)
Paed = Országos Pedagógiai Könyvtár
Piar = Kegyesrendi Központi Könyvtár
Ref = Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Gyűjteménye
Semin = Központi Papnevelő Intézet Könyvtára
Soc Scient = Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Könyvtára
Univ = Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtára
- Cambridge, GB**
Univ = University Library
- Chicago, USA**
Newberry = Newberry Library
Univ = University of Chicago Library
- Cluj-Napoca (Kolozsvár), RO**
Acad = Academia Republici Româna, (=← Kolozsvár, református kollégium, ← Kolozsvár, római katolikus lyceum) ← Kolozsvár, unitárius kollégium←partim Szászváros, református kollégium)
Theol Prot = Biblioteca Institutului Teologie Protestant Unic de Grad Universitar (← partim Szászváros, református kollégium)
Univ = Biblioteca Centrală a Universității Victor Babeș (← Dés, ferences zárdá; ← Kolozsvár, Erdélyi Múzeum)
- Csurgó, H**
 = Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium
- Debrecen, H**
Ref = Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára
Univ = Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára
- Dolný Kubin (Alsókubin), SK**
 = Čaplovičova knižnica
- Dresden, D**
Kupferstichkabinett = Staatliche Kunstsammlungen Dresden Kupferstichkabinett
- Eger, H**
Dioec = Főegyházmegyei Könyvtár (=← Eger, érseki lyceum)
- Semin* = Érseki Hittudományi Főiskola Könyvtára
 Eperjes ld. Prešov
Esztergom, H
Dioec = Főszékesegyházi Könyvtár
- Gdańsk, PL**
Acad = Biblioteka Gdańska Polskiej Akademii Nauk
- Göttingen, D**
Univ = Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek
- Graz, A**
Univ = Universitätsbibliothek
- Greifswald, D**
Univ = Universitätsbibliothek
- Gundelsheim, D**
 = Siebenbürgen – Institut, Siebenbürgische Bibliothek
- Gyöngyös, H**
 = Gyöngyösi Ferences Múemlék Könyvtár
- Győr, H**
Dioec = Egyházmegyei Könyvtár (=← Püspöki Papnevelő Intézet Könyvtára)
 Gyulafehérvár ld. Alba Iulia
- Hajdúböszörmény, H**
Gymn = Bocskai István Gimnázium Könyvtára
- Hajdúnánás, H**
Gymn = Körösi Csoma Sándor Gimnázium és Szakközépiskola Könyvtára
- Halle, D**
Univ = Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
- Heidelberg, D**
 = Universitätsbibliothek
- Hermannstadt ld. Sibiu
 Igló ld. Spišská Nová Ves
- Jasov (Jászó), SK**
MS = Matica slovenská (=← Jászó, premontrei apátság)
- Kalocsa, H**
Dioec = Főszékesegyházi Könyvtár
- Kassa ld. Košice
- Kecskemét, H**
Piar = Kegyesrendi Könyvtár
Ref = Református Egyházközség Könyvtára
- Késmárk ld. Kežmarok

Keszthely, H

= Helikon Kastélymúzeum Könyvtára

Kezmarok (Késmárk), SK*Ev* = Evanjelická cirkevná knižnica (=← Késmárk, evangélikus lyceum)**Kolozsvár ld. Cluj-Napoca****Košice (Kassa), SK***Dioec* = Biskupská knižnica*Mus* = Vychodoslovenské múzeum*Scient* = Štátna vedecká knižnica (=← Kassa, jogakadémia)**Körmöcbánya ld. Kremnica****Kraków, PL***OP* = Biblioteka OO. Paulinów*SJ* = Biblioteka Prowincji Małopolskiej Towarzystwa Jezusowego*Script* = *Biblioteka Pisarzy**Univ* = Uniwersytet Jagiellońska, Biblioteka Jagiellońska**Kremnica (Körmöcbánya), SK***Ev* = Knižnica evanjelicke cirkvi**Kronstadt ld. Braşov****Leeuwarden, NL***Civ* = Provinciale Bibliothek van Friesland**Legnica, PL***Templ* = Kościół św. Piotra i Pawła**Leipzig, D***DB* = Deutsche Bücherei*Univ* = Universitätsbibliothek**Lemberg ld. Lviv****Levoča (Lőcse), SK***Arch* = Mestský archív*Ev* = Evanjelická cirkevná knižnica (=← Lőcse, evangélikus gimnázium)**Linz, A***Studienbibl* = Bundesstaatliche Studienbibliothek**Liptovský Mikuláš (Liptószenmiklós), SK***Ev* = Knižnica evanjelicke cirkvi**London, GB***BL* = British Library**Lőcse ld. Levoča****Lviv (Lemberg), UA***Acad* = Lvivszkaja Naucsnaia Biblioteka Nacionalnaj Akademii Nauk**Marburg, D***Univ* = Universitätsbibliothek**Marosvásárhely ld. Târgu Mureş****Martin (Turócszentmárton), SK***MS* = Matica slovenská (=← Körmöcbánya ferences zárda)**Meadville, USA***Allegheny* = Allegheny College Library**Mediaş (Medgyes), RO**

= Biblioteca comunităţii bisericii evanghelice de confesiune augustină

Melk, A

= Bibliothek des Benediktinerstiftes

Milano, I*Ambrosiana* = Biblioteca Ambrosiana**Miskolc, H***Ev* = Evangélikus Gyülekezet Könyvtára*Scient* = Lévay József Tudományos Könyvtár**Moskva, RUS***Lit* = Vsserossijskaya gosudarstvennaya biblioteka inostrannoj literatury M. I.

Rudomino

München, D*Nat* = Bayerische Staatsbibliothek**Nagyenyed ld. Aiud****Nagykálló, H***Gymn* = Korányi Frigyes Gimnázium Könyvtára**Nagyszeben ld. Sibiu****Nagyszombat ld. Trnava****Nagyvárad ld. Oradea****New York, USA***Publ* = New York Public Library**Nitra (Nyitra), SK***Dioec* = Diecézna knižnica**Niznij Novgorod, RUS**

= Nizgorodskaya Gosudarstvennaya Oblastnaya Universalnaya nauchnaya Biblioteka

Nyitra ld. Nitra**Odorhei (Székelyudvarhely), RO**

= Biblioteca Documentară (=← Székelyudvarhely, református kollégium)

Olomouc, CZ*Scient* = Státná vědecká knihovna*Univ* = Universitní knihovna**Oradea (Nagyvárad), RO***Comit* = Biblioteca Judeţeana „Gheorghe Sincai” Bihor*Mus* = Muzeul Țării Crişurilor

Oxford, GB*Bodleiana* = Bodleian Library**Pannonhalma, H**

Főapátsági Könyvtár

Pápa, H*Ref* = Dunántúli Református Egyházkerület Könyvtára**Paris, F***Nat* = Bibliothèque Nationale**Pécs, H***Dioec* = Egyházmegyei Könyvtár*Univ* = Janus Pannonius Egyetem Könyvtára**Plzeň, CZ**

= Státní vědecká knihovna

Pozsony ld. Bratislava

Praha, CZ*Acad* = Základní knihovna Akademie věd České republiky*Hus* = Českobratrská církev evangelická*Mus* = Knihovna Národního musea*Nat* = Národní knihovna České republiky

(← = Státní Knihovna České socialistické republiky ← = Universitní knihovna

OSA = Augustiniánský klášter*Strahov* = Strahovská Premonstránská knihovna**Prešov (Eperjes), SK***Scient* = Štátna vedecká knižnica**Rajhrad, CZ***CSB* = Klášterní knihovna benediktinů**Regensburg, D***Dioec* = Bischöfliche Zentralbibliothek*Nat* = Staatliche Bibliothek**Šamorín (Somorja), SK***Arch* = Mestský archív**Sárospatak, H***Ref* = Tiszáninnen Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményeinek Nagy-könyvtára (=← Sárospatak, református kollégium)**Satu Mare (Szatmárnémeti), RO***Bibl Jud* = Biblioteca Județeană

Segesvár ld. Sighișoara

Sfântu-Gheorghe (Sepsiszentgyörgy), RO*Gymn* = Școală Medie Mikó**Scheffield, GB***Univ* = University Library**Sibiu (Nagyszeben, Hermannstadt), RO***Arch* = Arhivele Statului (← partim Nagyszeben, evangélikus egyházkerület)*Civ* = Biblioteca „Astra”*Ev bibl* = Biblioteca centrală episcopală a bisericii evanghelice (Bischöfliche Zentralbücherei der Evangelischen Kirche des Augsburgers Bekenntnisses)*Metrop* = Biblioteca Mitropoliei*Mus* = Biblioteca Muzeului Brukenthal (=← Nagyszeben, evangélikus gimnázium)**Sighișoara (Segesvár), RO**

= Biblioteca Municipale (← Segesvár, evangélikus gimnázium)

Somorja ld. Šamorín

Sopron, H*Ev* = Evangélikus Gyülekezet**Spišská Nová Ves (Igló), SK***Ev* = Knižnica Ev. a. v. cirkevného sboru**Strasbourg, F***Nat* = Bibliothèque nationale et universitaire**Stuttgart, D***Nat* = Württembergische Landesbibliothek**Szarvas, H***Gymn* = Vajda Péter Gimnázium és Szak-középiskola Könyvtára**Szeged, H***Civ* = Somogyi Könyvtár*Paed* = Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Könyvtára*Univ* = József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára**Székesfehérvár, H***Dioec* = Püspöki Könyvtár*Mus* = István Király Múzeum**Târgu Mureș (Marosvásárhely), RO**

= Biblioteca Documentară Teleki și Bolyai (=← Marosvásárhely, Teleki könyvtár; ← Marosvásárhely, református kollégium; ← Mikháza, ferences zárdá; ← Székelykeresztúr, unitárius gimnázium)

Tokaj, H

= Tokaji Múzeum Könyvtára

Trencín (Trencsén), SK*Arch* = Mestský archív**Trnava (Nagyszombat), SK***Soc* = Spolok Svätého Vojtecha, Knižnica

Turócszentmárton ld. Martin

Ungvár ld. Užgorod

Užgorod (Ungvár), UA

Univ = Užgorodskij Deržavnij Univerzitet

Vác, H

Dioec = Püspöki Könyvtár

Valašské Meziříčí, CZ

Mus = Okresní vlastivědné muzeum

Veszprém, H

Dioec = Érseki Könyvtár

Warszawa, PL

Univ = Biblioteka Główna Uniwersytetu Warszawskiego

Washington, USA

Congr = Library of Congress

Weimar, D

= Nationale Forschungs- und Gedenkstätten der klassischen deutschen Literatur, Zentralbibliothek der deutschen Klassik

Wien, A

Nat = Österreichische Nationalbibliothek

OFM = Konventsbibliothek des Franziskanerklosters

SJ = Jesuiten Bibliothek

Univ = Universitätsbibliothek

Wittenberg, D

Ev = Evangelisches Predigerseminar

Wolfenbüttel, D

= Herzog August Bibliothek

Wrocław, PL

Ossol = Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich Polskiej Akademii Nauk

Univ = Biblioteka Uniwersytecka

Zagreb, HR

SJ = Institutum Philosophicum Societatis Jesu

Univ = Nacionalna i sveučilišna biblioteka

Zalau (Zilah), RO

= Biblioteca Documentară (=← Zilah, Wesselényi Kollégium könyvtára)

Zirc, H

= Országos Széchényi Könyvtár, Reguly Antal Múemlék Könyvtár

A FONTOSABB BIBLIOGRÁFIÁK KONKORDANCIÁJA

Concordantiae praecipuorum operum bibliographicorum
Concordances in the most important bibliographical works

RMK

Szabó Károly: Régi magyar könyvtár I–II. kötete (Budapest 1879–1885) és a jelen kötet sor-
számainak egyeztetése.

RMK	RMNy	RMK	RMNy	RMK	RMNy
I 369	2325	I 684	1741	I 713	1874
I 593	2143	I 685	1701	I 714	1876
I 654	1635	I 686	1755	I 715	1875
I 655	1637	I 687	1761	I 716	1884
I 657	1639	I 688	1712	I 717	1828
I 658	1643	I 689	1763	I 718	1893
I 659	1648	I 690	1922	I 719	1894
I 660	1646	I 691	1764	I 720	1895
I 661	1647	I 692	1768	I 721	1902
I 662	1654	I 693	1770	I 722	1914
I 663	1659	I 694	1729	I 723	1915
I 664	1658	I 695	1772	I 724	1870
I 665	1666	I 696	1774	I 725	1918
I 666	1665	I 697	1788	I 726	1940
I 667	1671	I 698	1816	I 727	1942
I 668	1670	I 699	1818	I 728	1900
I 669	1678	I 700	1817	I 729	1918
I 670	1683(1)	I 701	1826	I 730	1952
I 671	1683(2)	I 702	Appendix	I 731	1975
I 672	1688		165	I 732	1979
I 673	1697	I 703	1835	I 733	1980
I 674	1713	I 704	1841	I 734	1978
I 675	1714	I 705	1849	I 735	1986
I 676	1715	I 706	1850	I 736	1919
I 677	1716	I 707	Appendix	I 737	1989
I 678	1721		173	I 738	1992
I 679	1723	I 708	1863	I 739	1993
I 680	1725	I 709	1867	I 740	1998
I 681	1726	I 710	1819	I 741	1995
I 682	1734	I 711	1871	I 742	2000
I 683	1735	I 712	1820	I 743	1948

RMK	RMNy	RMK	RMNy	RMK	RMNy
I 744	2012	I 789	Appendix	I 835	2320
I 745	2016		189	I 836	2340
I 745	2336	I 790	2167	I 837	2341(1)
I 746	2022	I 791	2171	I 838	2341(2)
I 747	2023	I 792	2170	I 839	2353
I 748	2038	I 793	2183	I 840	2354
I 749	2039	I 794	2239	I 841	2311
I 750	1976	I 795	2180	I 842	2360
I 751	2042	I 796	2187	I 843	2363(1)
I 752	2043	I 797	2188	I 844	2363(2)
I 753	2044	I 798	2196	I 845	2362
I 754	2049	I 799	2197	I 846	2370
I 755	2050	I 800	2201	I 847	2373
I 756	Appendix	I 801	2164	I 848	2375
	177	I 802	2207	I 849	2333
I 757	1987	I 803	2212	I 850	2401
I 758	2056	I 804	2173	I 851	2402
I 759	2099(2-5)	I 805	2215	I 852	2406(1-3)
I 760	2061	I 806	2216	I 853	2404
I 761	2068	I 807	2217	I 854	2406(4-5)
I 762	2075	I 808	2220	I 855	2405
I 763	2077	I 809	2222	I 856	2381
I 764	2089	I 810	2231	I 857	2359
I 765	2090	I 811	2238	I 858	2532
I 766	2091	I 812	2249	I 859	2424
I 767	2095	I 813	2247	I 860	2430
I 768	2097	I 814	2248	I 861	2434
I 769	2096	I 815	2250	I 862	2450
I 770	2054	I 816	2254(1-3)	I 863	2457
I 771	2102	I 817	2254(4-5)	I 864	2453
I 772	2103(1)	I 818	2251	I 865	2454
I 773	2103(2)	I 819	2213	I 866	2408
I 774	2130	I 820	2262	I 867	2458
I 775	2104	I 821	2269	I 868	2459
I 776	2099(1)	I 822	2270	I 869	2461
I 777	2074	I 823	2230	I 870	2462
I 778	2112	I 824	2271	I 871	2468
I 779	2124	I 825	2303	I 872	2472
I 780	2127	I 826	2298	I 873	2486
I 781	2129	I 827	2300	I 874	2487
I 782	2132	I 828	2305	I 875	2497
I 783	2133	I 829	2304	I 876	2617
I 784	2098	I 830	2304	I 877	2498
I 785	2140	I 831	2309	I 878	2499
I 786	2141	I 832	2310	I 879	2502
I 787	2160	I 833	2352	I 880	2504
I 788	2136	I 834	2257	I 881	2505

RMK	RMNy	RMK	RMNy	RMK	RMNy
I 882	2510	I 895	2564(1-2)	I 1573	Appendix
I 883	2516	I 896	2564(3)		158
I 884	2519	I 897	2565	I 1574	Appendix
I 885	2467	I 898	2624		158
I 886	2522(1)	I 899	2560	I 1594	2584
I 887	2522(2)	I 900	2566	I 1599	2590
I 888	2524	I 901	2586	I 1604	2598
I 889	2526	I 902	2587	I 1605	2599
I 890	2532	I 903	2604	I 1607	2024
I 891	2549	I 904	2606	I 1609	2619
I 892	2550	I 905	2622	I 1612	2318
I 893	2558	I 906	2623	I 1615	1953
I 894	2559	I 907	2563		
RMK	RMNy	RMK	RMNy	RMK	RMNy
II 253	1912	II 528	1732	II 557	Appendix
II 480	1754	II 529	1744		170
II 483	1906(1)	II 530	1745	II 558	Appendix
II 494	1877	II 531	Appendix		169
II 503	1634		161	II 559	1852
II 504	1633	II 532	1803	II 560	1842
II 505	1640	II 533 ¹	1706	II 561	1843
II 506	1798	II 534	1751	II 562	1855
II 507	1754	II 535	1753	II 563	1856
II 508	1674	II 536	1758	II 564	1858
II 509	1681	II 537	1922(1)	II 565	1860
II 510	1687	II 538	1764	II 566	1814
II 511	1688(1)	II 539	1770	II 567	1868
II 512	1688(2)	II 540	1774	II 568	1869
II 513	1694	II 541	1773	II 569	1872
II 514	1695	II 542	1778	II 570	1879
II 515	Appendix	II 543	1781	II 571	1880
	159	II 544	1783	II 572	1881
II 516	1703	II 545	1797	II 573	1877
II 517	1704	II 546	1799	II 574	1886
II 518	1705	II 547	1800	II 575	1889
II 519	1706	II 548	1798	II 576	1891
II 520	1717	II 549	1807	II 577	Appendix
II 521	1720	II 550	1757		175
II 522	1722(1)	II 551	1823	II 578	1892
II 523	1722(2)	II 552	1825	II 579	1890
II 524	1725	II 553	1827(2)	II 580	1899
II 525	1731	II 554	1827(1)	II 581	1906(2)
II 526	1736	II 555	1829	II 582	1898
II 527	1737	II 556	1836	II 583	1897

RMK	RMNy	RMK	RMNy	RMK	RMNy
II 584	1907	II 632	2031	II 677	2176
II 585	2395	II 633	2035	II 677	2184
II 586	1856	II 634	2034	II 678	2186
II 587	1908	II 635	2037	II 679	2191
II 588	1910	II 636	1859	II 680	2200
II 589	1922(2)	II 637	2039	II 681	2206
II 590	1923	II 638	2038	II 682	2208
II 591	1927	II 639	2040	II 683	2212
II 592	1931	II 640	2047	II 684	2210
II 593	1934	II 641	2052	II 685	2219
II 594	1888	II 642	2055	II 686	2220
II 595	1935	II 643	2059	II 687	2221
II 596	1939	II 644	2051	II 688	2222
II 597	1938(1)	II 645	2064	II 689	2224
II 598	1938(2)	II 646	2065	II 690	2225
II 599	1941	II 647	2081	II 691	2226
II 600	1951	II 648	2066	II 692	2228
II 601	1943	II 649	2067	II 693	2232
II 602	1945	II 650	2073	II 694	2241
II 603	1946	II 651	2069	II 695	2242
II 604	1949	II 652	2071	II 696	2244
II 605	1950	II 653	2017	II 697	2245
II 606	1962	II 654	2087	II 698	2246
II 607	1963(4)	II 655	2046	II 699	2258
II 608	1963(1)	II 656	2092	II 700	2260
II 609	1964	II 657	2101	II 701	2265(1)
II 610	1965	II 658	2105	II 702	2265(2)
II 611	1973	II 659	2117	II 703	2266
II 612	1975	II 660	2118	II 704	2267
II 613	1916	II 661	2120	II 705	2265(3)
II 614	1983	II 662	2115	II 706	2276
II 615	1982	II 663	2116	II 707	2281
II 616	1986(1)	II 664	2093	II 708	2279
II 617	1986(2)	II 665	2139	II 709	2285
II 618	1988	II 666	2141	II 710	2287
II 619	1993	II 667	2147	II 711	2293
II 620	1996	II 668	Appendix	II 712	2288
II 621	2003		181	II 713	2289
II 622	2004	II 669	Appendix	II 714	2290
II 623	2007		182	II 715	2294
II 624	2009	II 670	2156	II 716	2296
II 625	2011	II 671	2158	II 717	2297
II 626	2013	II 672	2167	II 718	2301
II 627	2014	II 673	2170	II 719	2302
II 628	2015	II 674	2175	II 720	2307
II 629	2019	II 675	2179	II 721	2306
II 631	2028	II 676	2181	II 722	2291

RMK	RMNy	RMK	RMNy	RMK	RMNy
II 723	2256	II 765	2411(1)	II 808	2546
II 724	2273	II 766	2411(2)	II 809	2480
II 725	2317	II 767	2415	II 810	2549
II 726	2328	II 768	2416	II 811	2548
II 727	2320(1)	II 769	2422	II 812	2489
II 728	2320(2)	II 770	2429	II 813	2552
II 729	Appendix	II 771	2430	II 814	2553
	198	II 772	2431	II 815	2555
II 730	2323	II 773	2390	II 816	2557
II 731	Appendix	II 773	2433	II 817	Appendix
	199	II 774	2436		211
II 732	2327	II 775	2425	II 818	2562
II 733	2331	II 776	2438	II 819	2560
II 734	2337	II 777	2439	II 820	2568
II 735	2334	II 778	2440	II 821	2572
II 736	2338	II 779	2441	II 822	2571
II 737	2339	II 780	2444	II 823	2569
II 738	2343	II 781	2443	II 824	2514
II 739	2344	II 782	2448	II 825	2575
II 740	2347	II 783	2449	II 826	2573
II 741	2350	II 784	2452	II 827	2521
II 742	2357	II 785	2463	II 828	2581
II 743	2354(1)	II 786	2464	II 829	2583
II 744	2354(2)	II 787	2469	II 830	2591
II 745	2355	II 788	2473	II 831	2596
II 746	2361	II 789	2476	II 832	2597
II 747	2366	II 790	2482	II 833	2600
II 748	2367	II 791	2485	II 834	2595
II 749	2373	II 792	2488	II 835	2604
II 750	2374	II 793	2442	II 836	2605
II 751	2380	II 794	2493	II 837	2608
II 752	2365	II 795	2494	II 838	2609
II 753	2381	II 796	2496	II 839	2611
II 754	2385	II 797	2503	II 840	2612(1)
II 755	2388	II 798	2500	II 841	2612(2)
II 756	2394	II 799	2507	II 842	2554
II 757	2396	II 800	2525	II 843	2615
II 758	2346	II 801	2529	II 980	2286
II 759	2400	II 802	2530	II 2049	2565A
II 760	2402	II 803	2534	II 2446	1668
II 761	2403	II 804	2536	II 2447	1696
II 762	2409	II 805	2539	II 2448	1853
II 763	2407	II 806	2523	II 2449	2537
II 764	2356	II 807	2544		

RMK	RMNy	RMK	RMNy	RMK	RMNy
III 630	2021	III 1593	1929	III 1820	2457B
III 1511	1636	III 1626	2099	III 1941	2617
III1543	1748	III 1817	2457A	III 1942	2618

SZTRIPSZKY

Sztripszky Hiador bibliográfiája (Adalékok Szabó Károly Régi magyar könyvtár c. munkájának I-II. kötetéhez. Budapest 1912 és 1967) és a jelen kötet sorszámainak egyeztetése.

Sztripszky	RMNy	Sztripszky	RMNy	Sztripszky	RMNy
I 1646/153	1635	I 1973/180	Appendix	I 1996/203	2314
I 1647/154	1641		178	I 1997/204	2261
I 1948/155	1640	I 1974/181	2112	I 1997a	2318
I 1949/156	1642	I 1975/182	2125	I 1998/205	2332
I 1950/157	1659	I 1976/183	2094	I 1998a	2352
I 1950a	1665	I 1977/184	2138	I 1999/206	2364
I 1951/158	1666	I 1978/185	2106	I 2000/207	Appendix
I 1952/159	1673	I 1979/186	2146		204
I 1953/160	1650	I 1980/187	2146	I 2001/208	2371
I 1954/161	1719	I 1981/188	2146	I 2002/209	2430
I 1955/162	1735	I 1982/189	2150	I 2002a	2451
I 1956/163	1765	I 1983/190	2619	I 2003/210	2460
I 1957/164	1750	I 1984/191	2157	I 2004/211	2474
I 1958/165	1824	I 1985/192	2163	I 2005/212	2456
I 1959/166	1933	I 1986/193	2163	I 2006/213	2511
I 1960/167	1847	I 1987/194	Appendix	I 2006a	2519
I 1961/168	1878		188	I 2007/214	2522
I 1962/169	1956	I 1988/195	2169	I 2008/215	2573
I 1963/170	1924	I 1989/196	2211	I 2009/216	2618
I 1964/171	1926	I 1989a	2183	I 2010/217	2567
I 1965/172	1925	I 1990/197	2209	I 2012/219	2621
I 1966/173	1978	I 1990a	2217	I 2048/255	Appendix
I 1967/174	1977	I 1990b	2216		213
I 1968/175	1991	I 1991/198	2256	I 2175/381	2421A
I 1969/176	1994	I 1992/199	2265	I 2177b/1604	2598
I 1970/177	2057	I 1993/200	2281	I 2178/384	1974
I 1971/178	2091	I 1994/201	2282	I 2179/385	1822
I 1972/179	2100	I 1995/202	2252	I 2183/389	2565A
				I 2189/395	2253

Sztripszky	RMNy	Sztripszky	RMNy	Sztripszky	RMNy
II 2525/73	1656	II 2541/89	2033	II 2556/104	2292
II 2526/74	1686	II 2542/90	2073	II 2556a	2347
II 2527/75	1691	II 2543/91	2072	II 2556b	2365
II 2528/76	1780	II 2544/92	2192	II 2557/105	2379
II 2529/77	Appendix	II 2545/93	2155	II 2557a	2400
	160	II 2546/94	2185	II 2258/106	2399
II 2530/78	1760	II 2547/95	Appendix	II 2259/107	2432
II 2531/79	1782		190	II 2261/109	2479
II 2532/80	1832	II 2548/96	2202	II 2262/110	2535
II 2533/81	1859	II 2549/97	2229	II 2263/111	2547
II 2534/82	1882A	II 2550/98	2233	II 2264/112	2589
II 2535/83	1899	II 2551/99	2277	II 2265/113	Appendix
II 2535a	1907	II 2552/100	2280		215
II 2536/84	1958	II 2553/101	Appendix	II 2266/114	2609
II 2537/85	1920		196	II 2560/108	2465
II 2538/86	2011	II 2554/102	Appendix	II 2698/246	1830
II 2539/87	2015		197	II 2699/247	1776
II 2540/88	2018	II 2555/103	2326		

DÉZSI: Suppl.

Supplementum ineditum Ludovici Dézsi. Dézsi Lajos kiadatlan kiegészítései (Sztripszky Hia-dor Adalékok című műve utánnymatának függelékében. Budapest 1967) és a jelen kötet sor-számainak egyeztetése.

Dézsi	RMNy	Dézsi	RMNy	Dézsi	RMNy
28	2451	64	1926	77	2209
43	2220	63	1924	78	2368
44	2252	65	1982	79	2429
45	2318	67	2094	80	2473
55	1673	68	2091	81	2512
56	1719	71	1994	82	2511
57	1765	72	2057	83	2517
58	1824	73	2100	84	2574
60	1823	74	2141	86	2508A
61	1978	75	2138	87	2618
62	1983	76	2169		

ČAPLOVIČ

Čaplovič, Ján: Bibliografia tlačí vydaných na Slovensku do roku 1700, diel 1. (Martin 1972) és a jelen kötet sorszámainak egyeztetése.

Čaplovič	RMNy	Čaplovič	RMNy	Čaplovič	RMNy
163	1633	201	2306	338	1787
164	1634	202	2307	339	1852
165	1663	203	2309	340	1902
166	1709	204	2310	340a	1901
167	1761	205	2411	341	1952
168	1756	206	2411	342	1954
169	1757	206a	2418	343	1955
170	1758	206b	2419	344	1957
171	1755	309	1656	345	2023
172	1759	310	1657	346	2018
173	1760	311	1659	347	2019
174	Appendix	312	1658	348	2020
	158	313	1694	349	2017
175	S1200	314	1691	350	2021
= MKSz 1999: 218		315	1692	351	2016
176	1817	316	1695	351	2336
177	1815	317	1696	352	2022
178	1814	318	1697	353	2024
179	1816	319	1698	354	2075
180	1818	320	1732	355	2077
181	1864	321	Appendix	356	2112
182	1867		158	357	2188
183	1868	322	1744	358	2238
184	1869	323	1745	358a	2283
185	1916	324	1741	359	2282
186	1983	325	1843	360	2282
187	1982	326	1783	361	1259
188	1986	326a	1784	362	2337
189	2046	327	1788	363	2338
190	2047	328	1852	364	2339
191	2049	328a	1840	365	2340
192	2050	329	1849	366	2436A
193	2052	330	1841	439	2565A
194	2092	331	1842	549	1675
195	2093	332	1850	550	1768
196	2094	333	1843	550a	2466
197	2095	334	1845	551	2467
198	2163	335	1846	552	2468
199	2202	336	1847	553	2522
200	2256	337	Appendix	554	2521
			171	555	2524

Caplovic	RMNy	Caplovic	RMNy	Caplovic	RMNy
594	Appendix	862	1890	905	2066
	213	863	1891	906	2064
775	1947	864	1900	907	2067
775a	1947	865	1892	908	2068
824	1650	866	1899	909	2069
825	1652	867	1894	909a	2070
826	1653	867a	1895	910	2071
827	1654	868	1896	911	2072
828	1655	869	1893	912	2073
829	1681	870	Appendix	914	2120
830	1680		176	915	2109
830a	1685	871	1897	915a	2110
831	1683	872	1898	916	2111
832	1686	873	1931	917	Appendix
833	1687	874	1932		180
834	1688	875	1888	918	2146
835	1735	876	1934	919	2147
836	1728	877	1935	920	2183
837	1731	878	1936	921	2175
838	1729	879	1948	922	2176
839	1730	880	1938	923	2177
840	1734	881	1939	924	2179
841	1736	882	1940	925	2180
842	1737	883	1951	926	2181
843	1773	884	1941	926a	2182
844	1774	885	1942	927	2239
845	1777	886	1943	928	2184
846	1772	887	1944	929	2186
847	1778	888	1945	930	2185
848	1779	889	1946	931	2187
849	1780	890	1949	932	2187A
850	1781	891	1950	933	2219
851	1782	892	2003	934	2221
852	1830	893	2004	935	2222
853	1832	893a	2005	936	2528
854	1836	893b	2006	937	2230
855	1835	894	2007	938	2220
856	1833	895	2009	939	2223
857	1837	896	2002	940	2224
858	Appendix	897	2011	941	2225
	169	898	2013	942	2226
859	Appendix	899	2012	943	2227
	170	900	2014	944	2228
859a	Appendix	901	2015	945	2229
	168	902	2063	946	2231
860	1895	903	2074	947	2232
861	1889	904	2065	948	2263

Čaplovič	RMNy	Čaplovič	RMNy	Čaplovič	RMNy
949	2271	991	2424	1708	1752
950	2264	992	2469	1709	1751
951	2266	993	2474	1709a	Appendix
952	2273	994	2471		162
953	2278	995	2473	1710	1753
954	2267	996	2478	1711	1754
955	2268	997	2472	1712	1798
956	2269	998	2476	1713	1791
957	2265	999	2477	1713a	1794
958	2265	1000	2529	1714	1806
959	2272	1001	2530	1715	1795
960	2275	1002	2531	1716	1796
961	2276	1003	2532	1717	1802
962	2277	1004	2535	1718	1801
963	2270	1005	2534	1719	1797
964	2317	1006	2538	1720	1803
965	2328	1007	2536	1721	1799
966	2320	1008	2537	1722	1804
967	Appendix	1009	2539	1723	1800
	198	1009a	2540	1724	1807
968	2322	1010	2583	1725	1906
969	2323	1011	2586	1726	1855
970	2333	1012	2581	1727	1857
971	2324	1013	2582	1728	1856
972	2326	1014	2587	1729	1858
973	2274	1015	2588	1730	1859
974	2318	1016	2592	1731	1838
975	2327	1017	2589	1732	1839
976	2330	1018	2591	1733	1809
977	2331	1066a	Appendix	1734	1810
978	2329		195	1734a	1792
979	2332	1653	2584	1734b	1793
980	Appendix	1667	1776	1734c	1805
	200	1674	2590	1734d	1808
981	2373	1675	2421A	1734e	1811
982	2374	1677	1701	1735	1907
983	2375	1678	1750	1736	1856
983a	2378	1679	1905	1737	1908
984	2376	1680	2114	1738	1906
985	2379	1692	1662	1739	1910
986	2380	1693	2341	1740	1961
987	2381	1702	1702	1741	1962
988	2382	1703	1703	1742	1963
988a	2383	1704	1704	1743	1964
989	2422	1705	1706	1744	1965
990	2423	1706	1707	1745	1967
990a	2421	1707	1705	1746	1968

Caplovic	RMNy	Caplovic	RMNy	Caplovic	RMNy
1747	1969	1790	2289	1835	2610
1748	1970	1791	2290	1836	2611
1749	1971	1792	Appendix	1837	2608
1749a	1972		197	1838	2613
1750	1973	1793	2293	1839	2612
1751	2027	1794	2292	1840	2612
1752	2028	1795	2294	1841	2615
1753	2029	1796	2295	1842	2616
1754	2030	1797	2296	1944	2233
1755	2031	1798	2349	1944a	2234
1756	2033	1799	2344	1945	2235
1757	2035	1800	2345	1946	2236
1758	2034	1801	2346	1947	2281
1759	2036	1802	2347	1948	2279
1760	2037	1803	2291	1949	2280
1760a	2080	1804	2348	1949a	Appendix
1761	2083	1805	2350		201
1762	2081	1806	2396	1950	2334
1763	2082	1807	2397	1951	2384
1764	2085	1808	2394	1952	2385
1765	2086	1809	2395	1952a	2386
1766	2115	1810	2399	1953	2388
1767	2116	1811	2400	1954	2389
1768	2117	1812	2439	1955	2425
1768a	2118	1813	2440	1956	2426
1769	2121	1814	2441	1957	Appendix
1770	2122	1815	2438		208
1771	2123	1816	2443	1958	2479
1772	2151	1817	2444	1838	2613
1773	2152	1818	2445	1959	2480
1774	2154	1819	2442	1960	2481
1775	2155	1820	2446	1961	2541
1776	2156	2821	2447	1962	2542
1777	2084	1822	2448	1963	2523
1778	2190	1823	2449	1964	2544
1779	2191	1823a	2491	1965	2545
1780	Appendix	1824	2493	1966	2546
	191	1825	2494	1966a	2594
1781	2192	1826	2495	1967	2596
1782	2195	1827	2496	1968	2597
1783	2243	1828	2552	1969	2598
1784	2244	1829	2553	1970	2599
1785	2245	1830	2555	1971	2600
1786	2246	1831	2556	1972	2595
1787	2286	1832	2557	1972a	Appendix
1788	2287	1833	2554		214
1789	2288	1834	2609	1973	2601

Čaplovič	RMNy	Čaplovič	RMNy	Čaplovič	RMNy
2570	2325	2577	1953	2578	2051
2576	1813	2580	2239	2582a	2475
				2583	2579

KNIHOPIS

A Knihopis českých a slovenských tisků 1501-1800, I-IX. Praha 1939-1967 sorszámainak és a jelen kötet sorszámainak egyeztetése.

Knihopis	RMNy	Knihopis	RMNy	Knihopis	RMNy
1016	1702	3705	2244	14.217	1706
1016	1916	4316	2020	14.746	1686
2288	2116	4931	1804	14.824	2037
2842	2192	4932	1705	14.920	1803
2990	2583	4990	2588	15.219	2155
3067	1798	5397	2121	16.302	1655
3068	2152	5789	2084	16.303	1780
3069	1799	5832	2477	16.305	2477
3070	1800	5868	2556	16.337	2187A
3089	2347	6607	2616	16.635	2236
3286	2608	6889	2292	16.927	2111
3587	2553	7174	2227	17.001	1754
3652	2442	7175	2446	17.366	1795

NÄGLER

Nagler, Doina: Biblioteca Muzeului Brukenthal, Catalogul transilvanicelor, vol. I. (sec. XVI-XVII; Sibiu 1974) sorszámainak és a jelen kötet sorszámainak egyeztetése.

Nagler	RMNy	Nagler	RMNy	Nagler	RMNy
227	1640	237	1825	250	1927
228	1640	238	1863	251	1927
229	1717	239	1827(2)	254	1996
230	1717	240	1827(2)	255	2040
231	1720	241	1827(1)	256	1988
232	1720	242	1827(1)	258	2103
233	1720	243	1891	259	2124
234	1735	245	1975(1)	260	2127
235	1722(1)	246	1975(1)	261	2127
236	1722(2)	247	1975(2)	262	2141

Nagler	RMNy	Nagler	RMNy	Nagler	RMNy
263	2158	281	2285	301	2488
264	2160	283	2343	302	2499
265	2141	284	2343	303	2499
266	2197	285	2343	304	2499
267	2171	286	2343	305	2464
268	2171	287	2343	306	2500
269	2208	288	2343	307	2502
270	2208	289	2354	308	2504
271	2208	290	2366	309	2505
272	2241	292	2365	312	2560
273	2242	293	2365	314	2571
274	2242	294	2415	315	2571
275	2210	295	2415	316	2571
276	2260(2)	296	2415	317	2571
277	2260(1)	297	2488	318	2571
278	2300	298	2488	319	2604
279	2285	299	2488	322	2624
280	2285	300	2488	611	1644

BRV

Bianu, Ioan -- Hodoş, Nerva (Simonescu, Dan): Bibliografia românească veche I–IV. Bucureşti 1903–1944 és jelen kötet sorszámainak egyeztetése.

BRV	RMNy	BRV	RMNy	BRV	RMNy
I 35/1	1656	I 53	2212	I 63	2465
I 38	1958	I 54	2210	IV 188	1958
I 40	1882A	I 60	2365	IV 189	1958

A sorozat előző két kötete:

**RÉGI MAGYARORSZÁGI
NYOMTATVÁNYOK
1473–1600**

Borsa Gedeon, Hervay Ferenc,
Holl Béla, Käfer István és
Kelecsényi Ákos munkája.

Budapest, 1971

**RÉGI MAGYARORSZÁGI
NYOMTATVÁNYOK
1601–1635**

Borsa Gedeon, Hervay Ferenc és
Holl Béla munkája, Fazakas József,
Heltai János, Kelecsényi Ákos és
Vásárhelyi Judit közreműködésével.

Budapest, 1983

AKADÉMIAI KIADÓ
BUDAPEST

